

ԳՐԻԳՈՐ ՆԱՐԵԿԱՑԻ

ՄԱՏԵԱՆ
ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԵԱՆ

АКАДЕМИЯ НАУК АРМЯНСКОЙ ССР

ИНСТИТУТ ЛИТЕРАТУРЫ им. М. АБЕГЯНА

ГРИГОР НАРЕКАЦИ

•

КНИГА СКОРБНЫХ ПЕСНОПЕНИЙ

Подготовка текста,
предисловие и комментарии
П. М. ХАЧАТРЯНА и А. А. КАЗИНЯНА

ИЗДАТЕЛЬСТВО АН АРМЯНСКОЙ ССР
ЕРЕВАН 1985

ДУБЛЕТ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱԿԱԴԵՄԻԱ
Մ. ԱՔԵՂՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ

ԳՐԻԳՈՐ ՆԱՐԵԿԱՅԻ

ՄԱՏԵԱՆ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԵԱՆ

A $\frac{II}{72783}$

Աշխատասիրությունը

Պ. Մ. ԽԱՉԱՏՐՅԱՆԻ և Ա. Ա. ՂԱԶԻՆՅԱՆԻ

Տպագրվում է ՀՍՍՀ ԳՍ. Մ. Արեղյանի անվան զբաղանդության ինստիտուտի
գիտական խորհրդի որոշմամբ

Պատասխանատու խմբագիրներ՝ ՀՍՍՀ ԳԱ ակադեմիկոս Լ. Ս. ԽԱՉԻԿՅԱՆ,

բանասիրական գիտ. բեկնածու՝ Պ. Ս. ՇԱՐՍԻՅԱՆՅԱՆ,

Գիրքը հրատարակության էն Լեաշիավորել զբախտներ՝ բանասիրական գիտ.

դոկտորներ Գ. Վ. ԱՐԳՍԻՅԱՆԸ և Մ. Բ. ԱՎԻԱԼԻՆԳՅԱՆԸ

Գրիգոր Նարեկացի

Գ. ՑՅ5 Մատենան ողբերգությունն /Աշխատասիրություն/ Պ. Մ. Խաչատրյանի և Ա. Ա. Դադինյանի, պատ. խմբ. Լ. Ս. Խաչիկյան, Պ. Ս. Շարսիյանյան. — Եր.: ՀՍՍՀ ԳԱ Հրատ., 1985. — 1123 էջ, 14 թ. նկ.

«Մատենան ողբերգությունն» երկի ներկա հրատարակությունը գիտաբնական նոր բնագիր է, պատրաստված վաթսուներեկ ձեռագրի և սկզբնաղբյուրի արժեք ունեցող տպագիրների տվյալների մանրակրկիտ համեմատությամբ ու քննությամբ: Գիրքն ունի առաջաբան, տարբերակման ընթացքի բաժին, աղբյուրների հրապարակման և հանդամանակից ձեռագրերի միջնադարից մինչև մեր ժամանակները:

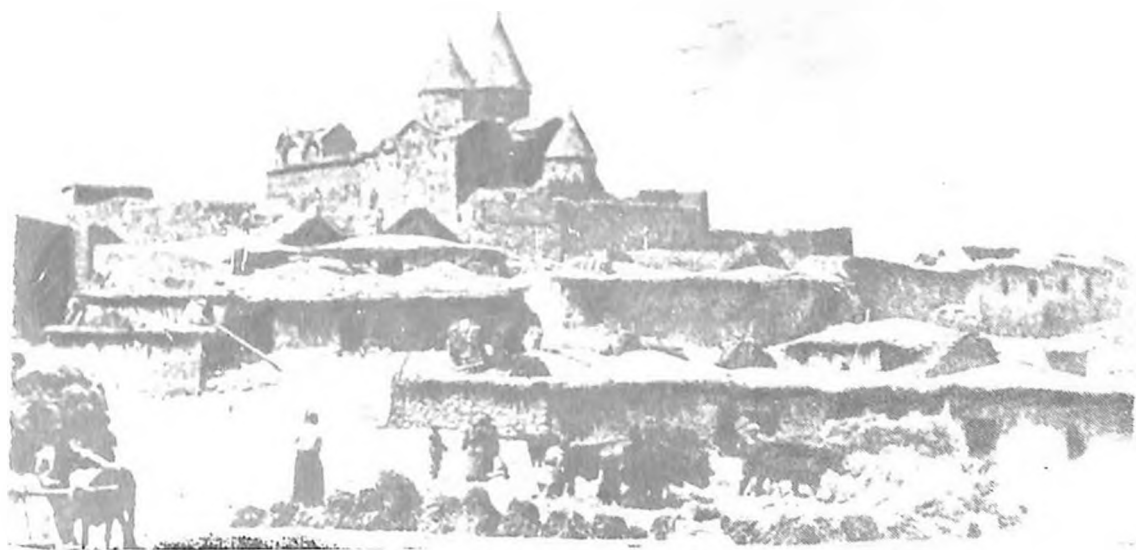
Նախատեսված է նարեկացիագիտության հարցերով հետաքրքրվողների և բնակարար լայն շրջանների համար:

4702080100

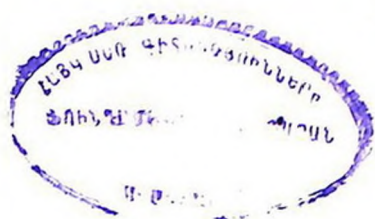
Գ. $\frac{703(02) - 85}{81 - 84}$

ԳՄԳ 8421

Ար1

Նախկին վանքի նախնական գրադարան

ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻ ԿՈՂՄԻՑ

ՀՍՍՀ ԳՌԱ. Արեղյանի անվան գրականության ինստիտուտը ընթերցողին է ներկայացնում Գրիգոր Նարեկացու «Ողբերգության մատյանի» գիտական-համեմատական նոր ընագիրը: Սա Մատյանի առաջին ամբողջական հրատարակությունն է սովետական շրջանում: Բազմադարյան հայ գրականության պատմության մեջ անգուցական դեմք է Գրիգոր Նարեկացին՝ «մեր գրականության հսկան» (Մ. Մեծարենց), «մեր հին մեծ բանաստեղծը» (Մ. Արեղյան): Հայ ժողովրդի գեղարվեստական մտածողության զարգացման պատմության մեջ նրա ստեղծագործությունը նշանավորում է նոր դարաշրջանի սկիզբը: Հայոց բանաստեղծության մեջ նա բացեց անձնական քնարերգության մայրուղին, ազդարարեց բնության, մարդու և իրականության գեղագիտական ընկալման ու գեղարվեստական պատկերման նոր դարաշրջանի:

Նարեկացու Մատյանը մարդկային հանճարի երբեք ստեղծած անմահ հուշարձաններից է: Այն մեզ է հասել հարյուրամյոր ընթերցանականությամբ, լրիվ, թերի, քաղվածու: Գծախտաբար, չի պահպանվել ոչ միայն Նարեկացու ինքնագիրը, այլև XI դարի որևէ այլ ընթերցանականություն: Հնագույն ձեռագրերը XII դարից են: Համեմատության համար ընտրված է վաթսուամեկ ձեռագիր: Ընտրությունը կատարված է բոլոր գրչագրերի բնագրագիտական մանրամասն ուսումնասիրությունից հետո: Բնագիրը վաղմված է բացառապես ձեռագրական սկզբնաղբյուրների ընձեռած տվյալներով: Տպագրերներից համեմատության համար օգտագործված են այն հրատարակությունները, որոնք իրականացվել են ձեռագրերի հիման վրա և ունեն սկզբնաղբյուրի նշանակություն:

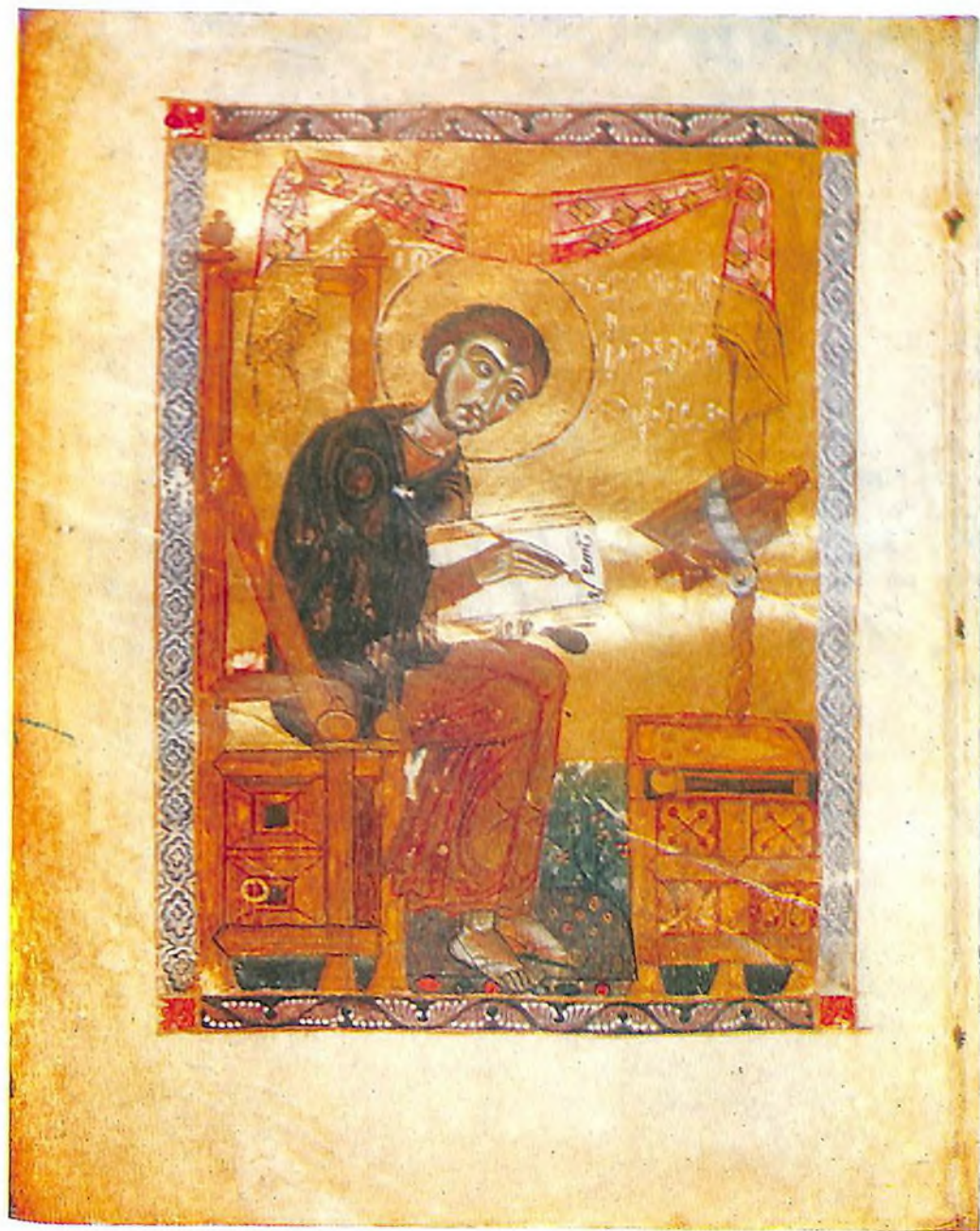
Մատյանը չունի խմբագրություններ: Բոլոր կարգի ձեռագրական տարբերություններն ու տարբերակները պայմանավորված են գրչական բնույթի վրիպումներով, սխալներով ու թերություններով: Անշուշտ, չեն բացառվում նաև հետագա դարերի միջամտությունները: Նշելով այդ բնույթի տարբերություններից՝ ձեռագրերը դասակարգվել են ըստ առանձին խմբերի: Բնագիրը պատրաստված է արդի բնագրագիտական պահանջները բավարարող բարձր մակարդակով: Չկա քիչ թե շատ կարևորություն ներկայացնող որևէ

Հարց, որի բանասիրական, բնագրագիտական, գրականագիտական, լեզվական և այլ կարգի լուսարանումներին աշխատասիրողներն անդրադարձած չլինեն: Ծանոթագրությունները կազմված են նարեկացիագիտության հայտնի ու մատչելի բոլոր աղբյուրների քննությամբ (միջնադարյան կուժմունք, Հակոբ Նալլանի մեկնություն, Գ. Ավետիքյանի «Նարեկելուծ», Մատյանի թարգմանություններ և այլն):

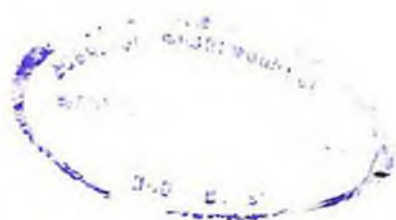
Ակադեմիական սույն հրատարակության նպատակն է հնարավորին չափ ճիշտ վերականգնել Մատյանի բնագրի հեղինակային հարադատ պատկերը՝ քննական վերաբերմունք հանդես բերելով թե՛ ձեռագրերի տարբերակներին և թե՛ տպագրիչների տվյալների նկատմամբ: Իր ընդգրկումներով սա աննախընթաց բայլ է նարեկացիագիտության մեջ: Գիրքը հնարավորություն կտա նորովի ըմբռնելու և իմաստավորելու Գրիգոր Նարեկացու անմահ ստեղծագործության գեղարվեստական, փիլիսոփայական, գեղագիտական ու բարոյագիտական արժեքը:

ԱՌԱՋԱԲԱՆ

Ձև. № 1568, էջ 7ր, ժամ. 1173 թ., մանրամկարիչ՝ Գրիգոր Սկուտսի

Գրիգոր Նարեկացու «Մատենան ողբերգութեան»-ն իր ծնունդից (1101—1103 թթ.) մինչև օրս գրեթե հազարամյա հանապարհ է անցել, համարյա նույնքան երկար, որքան և հայ ժողովրդական մեծ վեպը՝ «Սասնա ծռերը»։ Պատմության քառուղիներում մեր գրականության այդ խորախորհուրդ մատյանին վիճակված էր նույնքան նշանակալից դեր, որքան Մովսես Խորենացու և Նդիշեի պատմագրքերին, իսկ նոր ժամանակներում՝ Արուսյանի «Վերք»-ին։ Հիշենք Թումանյանական բնութագիրը, տրված Նարեկացուն. «Այստեղ արդեն հայի լեզուն չի, որ խոսում է, բերանը չի, որ պատմում է, կրակված սիրտն է, որ այրվում է երկիրը բռնած, տանջված հոգին է, որ մոռնում է մինչև երկինք»։

Հայ իրականության մեջ Նարեկացու հանճարն սկզբից ևեթ համընդհանուր ճանաչում է գտել, ավելին, տասնմեկերորդ դարից այս կողմ միջնադարի հայ գեղարվեստական մտքի և մասնավորապես բանաստեղծության զարգացման ընթացքի վրա տիրականորեն իշխում է Նարեկացու շունչը, նրա հրգոր խոսքի ազդեցությունը։ Նրա անունն ու գործը հիշատակվում են սրբազան երկյուղածությամբ։ «Մատենան»-ը համարվել է ավելի զորավոր, քան անգամ ևկեղեցական ծիսամատյանները.

Մեծ եմ շնորհի՛ այս սովերի,
Քան զայլ գրոց յեկեղեցի,—

գրել է ԺԴ—ԺԵ դդ. մատենագիր Գրիգոր Ելաթեցին*, իսկ Մատթևոս Զուղալեցին, որը Ելաթեցու հետ աշակերտել է Գրիգոր Տաթևացի փիլիսոփային խոստովանել է. «Մին փոխ (այսինքն՝ զլուս) Նարեկացի լաւ է, քան զամենայն սաղմոսս Դաւթի»**, Կրոնավորի համար թերություն է դիտվել Նարեկ շունենալը. «Վա՛յ արեղին, որոյ սա չէ»,—նշել է նույն Ելաթեցին։

Պատահական չէ, որ մեր ձեռագրական աշխարհում չկա հայրենի դրականության մի այլ երկ, որն այնքան շատ ընդօրինակություններ ունենա,

* Զեռ. № 3895, էջ 239ա։

** Զեռ. № 6607, էջ 52ա, Հմմտ. Լ. Ս. Խաչիկյան, Մատթևոս Զուղալեցու կյանքն ու մատենագրությունը (տե՛ս «Բանբեր Մատենադարանի», գիրք 3, 1956, էջ 82)։

որքան նարեկը. Սովետական Միության և արտասահմանյան հավաքածուներում ամբողջական կամ թերի պահպանված նրա գրչագրերի քանակն անցնում է 150-ից. անհամեմատ ավելի մեծ թիվ են կազմում այն ժողովածուները, եկեղեցական-արարողական մատյանները (մաշտոցներ, ժամագրքեր, պատարագամատույցներ, աղոթագրքեր և այլն) և ախտարական-հմայական բովանդակությամբ գրքերն ու փաթույթները (ուրբաթագրքեր, հմայիլներ և այլն), որոնցում տեղ են գտել նարեկացու երկի զանազան զլուխներն ու հատվածները՝ հաճախ ենթարկված կիրառական որոշակի նպատակների: Նույնը կարելի է ասել նաև նրա տպագիրների մասին:

Հայ բաղմադարյան գրականության ոչ մի հուշարձան այնքան հրատարակությունների չի արժանացել, որքան նարեկը: Նրա գրարար ընագիրը 62 անգամ լույս է տեսել առանձին գրքով: Դրանցից շատերը սոսկական վերահրատարակություններ են, հիմք տպագրին ոչինչ չեն ավելացնում, բանի որ անմիջականորեն չեն առնչվում ձեռագրերին, հետևապես և ընագրային առումով նորություն չեն բերում: Արժեքավոր են այն տպագիրները, որոնք ծագում են բուն գրչագրերից, արդյունք են նարեկացու երկի ձեռագիր աղբյուրների համեմատության ու բանասիրական քննության՝ արտահայտելով իրենց ժամանակի բնագրագիտության մակարդակը: Այդպիսիք են Մարտի 1673, Կ. Պոլսի 1700—1702, 1726, 1763, 1774, Վենետիկի 1827 («նարեկում») և 1840, ինչպես նաև Բուենոս Այրեսի 1948 թթ. հրատարակությունները:

Կ. Պոլսի տպագիրների մեջ, անշուշտ, ամենակատարյալը 1774 թ. հրատարակությունն է, որը հիմք հանդիսացավ թե՛ Կ. Պոլսի և թե՛ այլ վայրերի հետագա վերատպությունների ճնշող մասի համար: Այն զլուխ է բերվել բաղմաթիվ բանասերների աշխատասիրությամբ, ավելի քան երեք տասնյակ «ընտիր, հնագույն, անձեռամբ» գրչագրերի հիման վրա՝ հաշվի առնելով նախորդ հրատարակություններով կուտակված մեծ փորձը: Այս տպագիրը, չնայած խիստ աղքատիկ ծանոթագրություններին և ձեռագրերի ունեցած բնագրային տարբերություններին ու տարընթեքվածների մանրակրկիտ նշման բացակայությանը, նարեկացիագիտության ճանապարհին իր ժամանակի համար ակնհայտ նվաճում էր. տեական աշխատանքով փորձ էր արվել բնագիրը մաքրել հետագա դարերի հավելումներից ու աղճատումներից, այն շերտից, որն անհարիր է նարեկացուն և հետևանք առանձին անհմուտ գրիչների միջամտության, քանդի վերջիններս, ինչպես նշված է գրքի առաջաբանում, իրենց խակ մտքին անհաս ճիշտը երբեմն համարել են սխալ՝ անհարկի դառնալով... «սբագրիչ սրբոց»:

Նարեկացու երկի ավելի բարձր և, կարելի է ասել, մինչև օրս չգերազանցված բնագրագիտական քննությունը կասկած է հայկադյան բառարանի հեղինակներից մեկի՝ մեծահմուտ գիտնական Գաբրիել Ավետիքյանի անվան

հետև նրա «նարեկութեան» խորագրով աշխատությունը (տպագրվել է 3 անգամ՝ 1801, 1827 և 1859 թթ.) նոր աստիճանի բարձրացրեց նարեկացիագիտությունը։ Ավետիքյանը համակողմանի ուսումնասիրեց «Մատենան»-ի բնագիրը՝ հիմնվելով 1774 թ. տպագրի ու նախորդ հրատարակությունների, ինչպես և մանավանդ, վենետիկյան 3—4 ձեռագրերի (գծախտաբար միայն շորս) տվյալների վրա։ Չկա քիչ թե շատ կարևոր մի հարց, քննության կարոտ բռնագրային որևէ կետ ու առեղծված, որ գիտնականի կողմից անտեսված լինի։ Նրա բացատրությունները կուռ են ու գիտական, զերծ բռնադրոսիկությունից ու կամայականությունից, հիմնված հայ հին մատենագրության և այլալեզու մշակույթների (հատկապես անտիկ և բյուզանդական) հետ նրա ունեցած կապերի փայլուն իմացության վրա։ Առանց երկբայության կարելի է ասել, որ եթե չլինեիր բնագրի՝ Ավետիքյանի կատարած մեկնությունը, ապա հետագա թարգմանիչների համար շատ տողեր ու հատվածներ ընդմիջաբանով ու անհասկանալի էին մնալու Այդ խոստովանել են և իրենք՝ թարգմանիչները (Միսաք Գուշուկյանի, Թորգոմ Գուշակյանի և այլոց թարգմանություններում կան տեղեր, որոնք վերաբարակում են ոչ թե նարեկացուն, այլ Ավետիքյանի բացատրությունները)։ Գիտնականի աշխատանքի հիմնական թերությունը, ինչպես մատնանշվեց, գրչագրերի պակասն է եղել, որի հետևանքով և նրա կատարած սրուշ ճշգրտումների չեն հիմնավորվում ձեռագրի նյութով։ Հասկանալի պատճառներով նա լայն ու սպառիչ պատկերացում չի ունեցել նարեկի ձեռագրական աշխարհի մասին։ Այն ուղղումները, որ առաջարկել էր Ավետիքյանն իր գրքում՝ գլուխներին հաջորդող մեկնաբանական հատվածներում, բնագրում իրենց արտահայտությունը գտան վենետիկի 1840 թ. հրատարակության մեջ։ Որոշ սրբագրումներով հանգերձ՝ հիմնականում վերջինիս է հետևել Գարեգին Նաչատուրյանը, Բուենոս Այրեսի նրա տպագրիչը միևնույն ժամանակ «Մատենան»-ի չափածո տողատումով առաջին և մինչև օրս միակ ամբողջական հրատարակությունն է։

Ինչպես տեսնում ենք, նարեկյան տպագիրները ներկայացնում են XIX դարի առաջին կեսի բնագրագիտության մակարդակը։ Դրանից հետո բանասիրությունը հսկայական քայլ է կատարել, փոխվել-կատարելագործվել են նաև միջնադարյան բնագրերի պատրաստման գիտական սկզբունքներն ու եղանակները։ Հետևապես և մեր ժամանակն առաջադրում է նարեկացու երկի նոր, գիտաքննական բնագիր կազմելու պահանջը։ Այդ խնդրի իրականացմանը ձեռնամուխ եղավ ՀՍՍՀ գիտությունների ակադեմիայի Մ. Աբեղյանի անվան պրակտիկական ինստիտուտը՝ աշխատանքը հանձնարարելով մեզ։ Ընդառաջ գնալով ինստիտուտի ցանկությունը՝ Մաշտոցյան մատենադարանի անօրինությունը մեզ համար ստեղծեց հատուկ պայմաններ՝ անցած 12 տա-

բինների ընթացքում ամեն կերպ նպաստելով աշխատանքի հաջող իրականացմանը:

Սկզբում գծվար էր կանխատեսել ու պատկերացնել կատարելիք աշխատանքի ծավալն ու սահմանները, այն երջանիկ տառապանքը, որ ապրելու էինք այդ երկարաձիգ տարիների ընթացքում. թվում էր, որ զործն անհամատ հեշտ է ընթանալու, քանի որ նարեկացու երկի տպագրության պատմությունը կապված է հմուտ բանասերների ու գիտնականների անվան հետ. այդքան տպագիրներից հետո հետազոտողին էլ ինչ է մնում. թերևս առանձին սրբագրումներ միայն. հաղիվ թե ձևագրերը նորություն բերեն:

Սակայն հմտության հետ միասին կա նաև նւարափորության հանգամանքը: Հարյուր տարի առաջ բացակայում էին հալ ցարուցքիվ գրչագրերի և ձևագրական համարածոների հշդրտված ցանկէշն ու նկարագրությունները: Պատահական չէ, որ անցյալում փորձ չի արվել դասակարգելու նաբեկյան ձեռագրերը, ավելին՝ ձևագիրն, իրրե ազրյուր-միավուր, գուրս է եղել բանասերների տեսադաշտից, օգտագործվել է առանց բանասիրական մանրակրկիտ վերաբերմունքի: Այժմ գրեթե սպառիչ տեղեկություններ ունենք պահպանված գրչագրերի մասին, որովհետե հրապարակի վրա, առանձին բացառություններով հանդերձ, կան նրանց գիտական ցուցակ-նկարագրությունները: «Մատեան»-ի ձևագիր և տպագիր ազրյուրների հանգամանալից ուսումնասիրությունը մեզ բերեց այն համոզման, որ մեր նախնական պատկերացումները բոլորովին էլ հիշտ չէին. բնագրալին տարբերություններն ու շեղումները չափազանց մեծ թիվ են կազմում, և անհրաժեշտ է «արգարահայաց ու կշռաբնին» մոտեցումով հաշվի նստել միջնագարից մեզ ավանդված անպարագիծ նյութի հետ:

Բնագրի պատրաստման աշխատանքն ընթացել է հեռեկալ ուղիով. ցանկագրվել են բոլոր ձեռագրերը, նախնական համեմատության միջոցով պարզվել են միմյանց հետ նրանց ունեցած աղերսները և այդպիսով որոշվել այն միավորները (թվով 61), որոնք մասնակցել են բնագրի վերակազմմանը: Կատարված է ձեռագրերի գիտական դասակարգում. մի շարք էական հատկանիշների համաձայն՝ բոլոր գրչագրերը բաժանվել են երեք խմբի, որոնց ամենահին ներկայացուցիչները ժԲ—ԺԳ դարերի ընդօրինակություններ են: Բնագրի հիմքում դրված մյուս ձեռագրերի հնշող մասը ԺԴ դարի գրչություն ունի, սակավաթիվ ձեռագրեր էլ ԺԵ—ԺԷ դարերից են: Նկատի են առնված նաև կարևոր տպագիրները (թվով 8), որոնց տարբերությունները վկալակոչվում են ոչ թե տարընթերցվածների բաժնում, այլ մեր ծանոթագրություններում (չէ որ դրանք ղգալի չափով տոպագրական վրիպակներ կարող են լինել), ու միայն այն ղեպքերում, երբ ձեռագրերում ավյալ տարբերությունները բացակայել են:

Մի ժամանակ կարծում էին, թե «Մատենան»-ի հեղինակային ինքնագիրը պահպանվել է: Այժմ գոյություն ունեցող ձեռագրերից հնագույնը (Մաշտոցյան մատենադարան, № 1568) գրչության ժամանակով ընդամենը 170 տարով է հետո նարեկացուց, մեծ վստահություն է ներշնչում իր ընթերցվածներով, սակայն միշտ էլ, որ գերազասել ենք նրա տվյալները և մերժել մյուսներինը. օգտագործված ձեռագրերից ամեն մեկը չուրովսանն մասնակցել է քննական բնագրի վերակազմմանը: Դրանցից 55-ը Մաշտոցյան մատենադարանի գրչագրեր են, 6-ը՝ այլ հավաքածուների (Նուստագեմ, Լենինգրադ, Ֆրեզնո: Մեզնից անկախ պատճառներով հնարավորություն չենք ունեցել օգտվելու վենետիկյան գրչագրերից):

Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ մեր պատրաստած բնագիրը որոշ իմաստով վերջակետի է բերում բնագրագրիտական աշխատանքը հայ գրականության, թերևս, ամենարարդ հուշարձանի վրա և ազդակ ու աղբյուր է դառնալու ազդեցա հետազոտությունների ու նորանոր պրագմատիկների համար, տարբերակումների բաժնում ամենայն մանրակրկիտությամբ վկայակոչվում են ձեռագրական տարբերություններն ու շեղումները, այն ամենը, ինչ կարող է նշանակություն ունենալ «Մատենան»-ի բառն ու բանը, վանկն ու հանգը, տողն ու հատվածը ստուգելու, վերանայելու, ճշգրտելու իմաստով: Այդ նույն նպատակով, իբրև օժանդակ նյութ, ծանոթագրություններում մեջ են բերվում ու իմաստավորվում լուսանցային ու հիշատակարանային այն հարյուրավոր նշումները, դիտումներն ու բացատրությունները, որոնք թողել են միջնադարյան գրիչները՝ արտահայտելով իրենց իմացական ու զգացմունքային վերաբերմունքը բնագրի այս կամ այն կետի նկատմամբ: Շատ հաճախ բնագրագրիտական տարբեր խնդիրների կապակցությամբ ծանոթագրություններում վկայակոչվում են նաև նարեկի միջնադարյան մեկնությունը, Նալչանի և Ավետիքյանի մեծարժեք աշխատությունները, ինչպես և այլ բանասերների առանձին մտքեր: Դրանք նպաստում են լուսաբանելու բնագրի զանազան մասի կետեր:

Ի՞նչ է բերում նոր բնագիրը, որո՞նք են նրա առավելությունները: Ամենից առաջ՝ ձեռագրական հաստատուն կոմպանների շնորհիվ կատարված են բազմաթիվ ճշգրտումներ. գրչագրերում հաճախ պատահաբար մուտք գործած վրիպումն ու սխալը, որոնք հետադաշում անցել են տպագիրներին, փոխարինված են այլ ձեռագրերի վստահի ու արժանահավատ ընթերցվածներով: Բերենք երկու օրինակ. 48-րդ զլխի տ. 27-ը տպագիրներն ունեն այսպես՝

Ի շնորհ պարգևաց կենաց Բոց ապալինեալ:

Այդտեղ կենաց բառը երևան է եկել նախորդ ստղի («Տուիշ կենաց իմոց բա-

րերարք») ազդեցությունը (սխալի հիմքը որոշ ձեռագրեր են): 65-րդ գլխի տ. 96-ը բոլոր տպագիրներում այսպես է՝

Ես լիայ, կամեցայ և կործանեցայ:

Կամեցայ ընթերցվածը տվյալ կապակցության մեջ իրեն չի արդարացնում. իդուր չէ, որ Գ. Խաչատուրյանը Բուենոս Այրեսի տպագրում առանց ձեռագրական հիմքի ստիպված ուղղել է կառկամեցայ: Մեր մի քանի ձեռագրեր տալիս են ճիշտ ընթերցվածը՝ կասեցայ, որը և նախընտրել ենք բնագրում:

Մյուս կարևոր նորությունը որոշ տողերի ու հատվածների վերականգնումն է բնագրում, որոնք նախորդ տպագիրներից դուրս են մնացել:

Բնագրից դուրս են թողնված ենթավերնագրերը (նրանց հարադասությունը նարեկացուն՝ վաղուց կասկածի տեղիք է տվել): Բնագիրը տրված է չափածո տողատումով (բացի 34, 75, 92 և 93-րդ՝ դավանարանական բնույթի գլուխներից, որոնց հորինվածքն ավելի արձակին է հարում), հստակված ու նպատակասլաց է դարձված կետադրությունը՝ ըստ զրարար բնագրերի համար կիրառելի ժամանակակից կետադրական կանոնների ու պահանջների:

* * *

Սույն առաջարանում անդրադարձել ենք քննական-համեմատական բընագրին հիմք դարձած ձեռագրերի խմբավորմանն ու նկարագրությունը, ինչպես նաև չօգտագործված գրչագրերին ու տպագիրներին, Մատյանի ձեռագիր ցանկերին ու նարեկացու վարքին, բնագրի հետ կապված տարրեր խնդիրների քննությանը, տրված է երկի թարգմանությունների մատենագիտական ցանկը, վերջապես, ներկայացված են բնագրի պատրաստման մեր սկզբունքները:

Ա. ՁԵՌԱԳՐԵՐ

Հայ ազգային մատենագրության մեջ չկա մի երկ, որն այնքան շատ ձեռագիր ընթերցանություններ ունենա, որքան «Մատենան ողբերգութեան»-ը: Նրա ամբողջական և քաղվածո գրչագրերի քանակն այժմ գոյություն ունեցող տարբեր հավաքածուներում անցնում է հարյուր հիսունից: Անհամեմատ ավելի մեծ թիվ են կազմում այլևայլ բնույթի այն ձեռագիր ժողովածուները, որոնցում տեղ են գտել նարեկացու երկի առանձին հատվածները: «Մատենան ողբերգութեան»-ը հայ միջնադարյան գրչաշխարհում առհասարակ ամենատարածված բնագիրն է Սաղմոսարանից և Նոր Կտակարանից հետո: Այդքան

լայն տարածում ունենալն ինքնին ենթադրում է, որ պահպանված ձեռագրերը ոչ թե «անկախ», այլ գրչական փոխադարձ ազդեցությամբ ու ներթափանցումներով միմյանց հետ սերտորեն կապված օրինակներ են: Գրիչների համար բնորոշն այն է, որ նրանք բնագիրն ընդօրինակել են ոչ թե ըստ մեկ ձեռագրի, այլ սկզբից հետո իրենց տրամադրության տակ ունեցել են երկու և ավելի օրինակներ և, դրանցից մեկին կամ մյուսին առավելություն տալով հանդերձ, նրա թերությունները, կասկածելի ընթերցվածներն իրենց ընդօրինակություններում փոխարինել են մյուսների՝ ավելի վստահելի թվացող տրվյալներով: Ահա թե ինչու նարեկյան գրքի բոլոր ձեռագրերը սրբագրություններ պարունակող օրինակներ են: Թերևս Տիշտ կլինի ասել, որ լուսանցքներում կամ տողամեջերում այս կամ այն բառի դիմաց բերված ընթերցվածները ոչ այնքան սրբագրում-ուղղումներ են, որքան ձեռագրական տարբերությունների նշումներ: Իրականում գրիչներից ամեն մեկը, դեռևս միջնադարում, յուրովի փորձել է համեմատության ճանապարհով օրինակել Նարեկացու երկի ճշգրտված բնագիր: «... բայց արինակաց անփոյթ շարարի, թէպէտ և ի բազմաց վկայեալ էին արինակբս, այդ յերից և ի շորից, է դի և ի հնգից արինակաց, որչափ կարացի, ուղղեցի»,— իր հիշատակարանում նշել է գրիչ Վարդանը (տե՛ս ա ձեռագրի նկարագրությունը): Իրենց ունեցած գաղափար օրինակների մասին նույնպիսի տեղեկություններ են հաղորդում նաև այլ ձեռագրերի (ՎՐԱՎՊԵԿԵ ալլն) գրիչները:

Տարբեր տիպի օրինակներից նոր օրինակ արտածելու այդ սովորույթը, ինչպես նշեցինք, հանդեցրել է այն բանին, որ «Մատեան»-ի նախնական, միմյանցից «մեկուսացած» ձեռագրախմբերը գրչության ճանապարհներին խաչաձևվել են, և տուաչացել են խառն օրինակներ: Այդպիսի տեսք ունեն պահպանված ձեռագրերից անգամ ամենավաղ գրչություն ունեցողները՝ ԱՅԵ օրինակները: Ուրեմն խմբերի միախառնման ընթացքն սկսված է եղել ավելի կանխիկ, և հետագա ժամանակներում այն անհամեմատ խորացել է: Ձեռագրերի միայն մի մասն է հանդիսանում մյուսների նույնական վերարտադրությունը: Որքան էլ տարբեր խմբերի հատկանիշները մեկտեղվել ու իրենց արտահայտությունն են գտել պահպանված ձեռագրերից յուրաքանչյուրում, և չկա օրինակ, որ սոսկ մեկ խմբի անխառն պատկերը ներկայացնի, այդուհանդերձ ձեռագրախմբերի գոյությունը փաստ է: Դժվար չէ նկատել, որ նախկինում իսկապես եղել են «մաքուր» խմբեր, և առկա դրագրերը, որքան էլ իրենց ընդհանուր առանձնահատկություններով տարամետ, սակայն էական զծերով հարում են հատկապես այս կամ այն խմբին, պահպանել են տվյալ խմբի դրոշմը:

Այժմ՝ ձեռագրախմբերի մասին:

ՁԵՌՆԱԳՐԱԿԱՆ ԽՄԲԵՐ

Մեր օգտագործած ձեռագրերը բաժանվում են երեք մեծ խմբի։ Ա խմբի օրինակները (թվով 24) անվանված են լատիներեն մեծատառերով, Բ խմբինը (թվով 16)՝ հունարեն տառերով, իսկ Գ խմբինը (թվով 21)՝ լատիներեն փոքրատառերով։

Ձեռագրախմբերի ամենաէական, հետևապես և՛ տարբերակիչ, հատկանիշը ԿԲ—ԿԳ գլուխների հաջորդության կարգն է։ Ա և Բ խմբերի գրչապրումն այդ գլուխներն ունեն հակառակ դասավորություն։ Նախ գալիս է ԿԳ գլուխը («Բարերար և բազմագութ...»)՝ ԿԲ համարակալումով, ապա՝ ԿԲ գլուխը («Այլ արդ, ընդէ՞ր ոչ ի վերագրեցեալն սաղմոս...»)՝ ԿԳ համարակալումով, որ, ինչպես ցույց է տալիս այդ գլուխների բովանդակությունը, երբեք հեղինակային լինել չի կարող, հետագա միջամտության արդյունք է։ ԿԱ գլխին չի կարող հաջորդել ԿԳ գլուխը։ Ա և Բ խմբերի գրչապրումն ԿԲ գլխի տեղը և գլխահամարը փոխվելով՝ այդ երեք գլուխներում խախտվել է բովանդակության տրամաբանական զարգացումը։ ԿԲ գլխի սկզբում՝ հեղինակի հարցադրումը, թե՛

Այլ արդ, ընդէ՞ր ոչ ի վերագրեցեալն սաղմոս նախանառական

Եւ յայլ մարգարէիցն մասն ինչ յաղեցից...

անմիջականորեն ակնարկում է այդ գլխի կապը ԿԱ գլխի հետ, որտեղ, իրոք որ, շորս տասնյակից ավելի մեջբերումներ են կատարված սաղմոսներից, ու հաջորդ՝ ԿԲ գլխում նարեկացին նոր մեջբերումներ է անում արդեն այլ մարգարեններից։ Իսկ ԿԳ գլխում ոչ մի մեջբերում չկա սաղմոսներից, հետևապես և այն չի կարող նախորդել ԿԲ գլխին (այդ մասին տե՛ս ԿԱ և ԿԲ գլուխների 1 համարով ծանոթագրությունները)։ Մեր օգտագործած 61 գրչապրերից 40-ը (Ա և Բ խմբերի ձեռագրեր) ԿԲ—ԿԳ գլուխներն ունեն սխալ դասավորությամբ ու համարակալումով, իսկ մնացածները (Գ խմբի ձեռագրեր)՝ ճիշտ դասավորությամբ ու համարակալումով**։

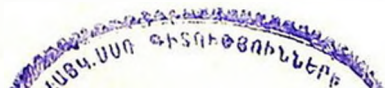
* Միակ բացառությունը Յ ձեռագիրն է, որը շնայած Բ խմբին է պատկանում (այդ խմբի հնագույն օրինակն է), սակայն բանի որ շումի սկզբի երեք տասնյակից ավելի գլուխները, որոնցում հիմնականում ի հայտ են գալիս Բ խմբի հատկանիշները, նախապես կարծվել է Ա խմբի ձեռագիր ու նվիլ համապատասխան պայմանական նշանով։ Սրբ քրեական բնագիրը պատրաստելու ընթացքում հետագայում ճշտվեց նրա որ խմբին պատկանելը, աշխատանքն ալեքան առաջ էր դնացել, որ այլևս նպատակահարմար չէր փոխել ձեռագրի տառանունը՝ արդեն թերթիկների բաժնում սխալների տեղիք չտալու համար։

** Գ խմբի օ գրչապրում, որը բաղված Նարեկ է, ԿԲ և ԿԳ գլուխները չկան, սակայն նկատելի է նրա հարադատությունը Գ խմբի գրչապրերին։

Զեռագրերի խմբավորման հիմքում ընկած այդ էական սկզբունքի վճռորոշ նշանակությունը հիմնավորվում է նրանց գրչության տեղի հանգամանքով: Գ խմբի, այսինքն՝ գլուխների ԿԲ—ԿԳ հաջորդությամբ ձևագրերի, մեջ չկա մեկը, որ ընդօրինակված լինի Կիլիկիայում կամ ձևագրական ավանդույթներով նրա հետ կապված զրիմահայ ու լեհահայ գրչակենտրոններում: Հետևապես կարող ենք ասել, որ նշված գլուխների ճիշտ դասավորությամբ օրինակները կապվում են միայն և միայն բուն Հայաստանի հետ: Կարևոր է նաև հետևյալը. Գ խմբի ձևագրերում, բացի Ռ-ից, երբեք չի հանդիպում նարեկացու վարքի կամբրոնացու օրինակը (և վարք), կա միայն Բ վարքը, մի խմբագրություն, որ տարածում է գտել միայն պատմական Հայաստանի սահմաններում գրված ձևագրերում (Ռ-ը մեր օգտագործած ձևագրերից ամենաուշ գրչությունն ունի և, բացի Ա վարքից, որը վերցված է Ա—Բ խմբերի գրչագրերից և Գ ձևագրախմբի համար սոսկ ուշացած և պատահական երեւույթ է, պարունակում է նաև իր խմբին հատուկ Բ վարքը): Վերևում ասվածից իրավունք ունենք հետևություն անելու, որ Գ խմբի ամենահին կամ մայր օրինակը, որը մեզ չի հասել, գտնվել է պատմական Հայաստանի սահմաններում և այստեղ էլ բաղմացել է՝ հիմք դառնալով հետագա ընդօրինակությունների համար:

Ա և Բ խմբերի ձևագրերի մասին, ընդհակառակն, կարելի է այն ենթադրությունն անել, որ ըստ առկա տվյալների նախապես նրանց մայր օրինակները գտնվել են Կիլիկիայում, այնտեղ են գրչագրվել այդ խմբերի մեզ հասած ամենահին օրինակները (ԱԿԼԴՁ. ըստ երևույթին՝ նաև Յ և Վատիկանի № 4 ձևագրերը, որոնց գրչության վայրերը մեզ հայտնի չեն), ապա և, հավանաբար ԺԳ դարի երկրորդ կեսից, այդ խմբերը տարածում են գտել նաև մայր Հայաստանի և այլ վայրերի գրչակենտրոններում: Այս խմբերի բնութագրական կողմերից մեկն էլ, ինչպես նշվեց, այն է, որ նրանցում տեղ է գտել նարեկացու Ա վարքը (կամբրոնացու հեղինակություն) թե՛ Կիլիկիայում, թե՛ Հայաստանի սահմաններում ու գաղթավայրերում գրչագրված ձևագրերում, և նարեկացու Բ վարքը՝ միայն այն ձևագրերում, որոնք օրինակված են բուն Հայաստանում: Վերջիններից բացառություն է կազմում մեկ ձևագիր՝ Շ օրինակը, որը գրված է Ղրիմում և, Ա վարքի հետ միասին, ունի նաև Բ վարքը, որը, սակայն, նրա մեջ ավելացված է հետագայում, թերևս ոչ Ղրիմում, այլ մեկ ուրիշ վայրում, ուր փոխադրվել է ձևագիրը (դեռևս ԺԴ դարի առաջին կեսում այն գտնվել է Պոլսում. տե՛ս ձևագրի նկարագրությունը):

Զեռագրերի խմբաբաժանման համար նկատի առնված մյուս առանձնահատկությունը հետևյալն է. ԿԲ—ԿԳ գլուխները ետևառաջ դասավորությամբ (նախ՝ ԿԳ, ապա՝ ԿԲ) ունեցող գրչագրերի մի խումբն առանձնանում է բոլոր

գաղափար այլ օրինակներում չկա, հրաժարվել են բնագրում պահելուց: Այս գեպում, մեր համոզմամբ, այդպես են վարվել ՇՎ ձեռագրերի գրիչները: Երևի նման կասկած ունենալով՝ և ձեռագրի գրիչը հատվածը գրել է լուսանցքում:

Երկրորդ հատվածը (Ժ գլխից) ունեն դարձյալ գրեթե նույն ձեռագրեր, բացի Է-ից և Ը-ից: Ը-ի հետագա սրբագրողն ըստ երևույթին հարմար չի համարել այն ավելացնել (լուսանցքում այդքան տեղ չի եղել), իսկ Է-ի գրիչը, որ Զ գլխի մեկ հետաքրքրող հատվածի նկատմամբ իսկ կասկած էր ունեցել և գրել լուսանցքում, ուղղակի հրաժարվել է Ժ գլխի հատվածը գրելուց՝ հետեւելով այլ գրչագրի, որտեղ այն չի եղել: ՇՎ ձեռագրերի գրիչները ևս նույն կերպ են վարվել, իսկ Դ-ում Ժ գլխին այդ մասում պակասավոր է (Թերթ է քնկած), և չենք կարող ասել՝ հատվածն ունեցե՞լ է, թե ոչ:

Վերջապես, երրորդ հատվածը (ԺԲ գլխից) պակասավոր տեսք ունի Ա և Գ խմբի ձեռագրերում և, ընդհակառակն, հատվածի լրիվ պատկերը տալիս են Բ խմբի օրինակները (տե՛ս Ժ գլխի 89—92 տողերի տարբերակները): Եթե Ա խմբի որոշ ձեռագրեր կա՞մ լրիվ (CV) և կա՞մ հատուկենտ բառերով (BK) վկայում են հատվածի գոյությանը, այնուամենայնիվ դա պետք է համարել հետևություն Բ խմբի ձեռագրերին (Ը-ում տողերը լրացված են հետագա սրբագրողի ձեռքով, իսկ V-ն այդտեղ շեղվել է Ա խմբի իր գաղափար օրինակից և գրել ըստ Բ խմբի ձեռագրի): ԺԲ գլխի եզրամասիչ հատվածի ավարտին պատկերը տարբերակիչ հատկանիշն է միայն Բ ձեռագրախմբի: Հատվածը լրիվ ունեն ոչ միայն ԶԳՆԴՊԵՐՏՈՒՄ, այլև ՄՇՎ ձեռագրերը: Անկասկած, հատվածը լրիվ է եղել նաև Ժ օրինակում, որի այդ մասը, ինչպես տեսանք, չի պահպանվել: Այս կետում հիշյալ գրչագրերից շեղվում են միայն ԴԶ ձեռագրերը, որոնք, Ա և Գ խմբերի ձեռագրերի աղղիցությունը, ԺԲ գլխի ավարտի տողերը խուսափել են լրիվ գրելուց:

Բ խմբի ձեռագրերի (բայց ոչ բոլորի) համար բնութագրական է նաև հետևյալը. հատկապես նրանք (Եթ՛հղբթալ) են պահել ՀԱ գլխի տ. 108-ը լրիվ՝

Փոյր խնամով ի շարիս միշտ անառակ որդիս:

Մյուս խմբերում, բացի CTԵ ձեռագրերից, տողը կիսատ է, այսպես՝ միշտ անառակ որդիս: Ը ձեռագրում տողի պակասը լրացված է հետագա սրբագրողի, Ը-ում՝ հետագա վերանորոգողի ձեռքով, իսկ T-ի (նաև № 7759 ձեռ.) գրիչը, հիշտ է, լրիվ է գրել, բայց կիսատողերի սխալ հաջորդականությամբ՝

Միշտ անառակ որդիս փոյր խնամով ի շարիս:

Այդ նշանակում է, որ նա կիսատողը բնագիր է մուծել լուսանցային սրբագրում-հավիւում ունեցող գաղափար օրինակի հետևությունը, որի պատ-

ճառով և կիսատողի տեղը ճիշտ չի որոշել: Նույն պատճառով Ե-ում ևս խախտված է տողի պատկերը, բայց այսպես՝

Խնամով ի շարիս փույր միշտ անատակ ուղիս,

խակ Դ-ի գրիչը, նախապես գրելով իր խմբի ձևագրերի պես, այնուհետև սրբագրել է ըստ Դ-ի Չնայած որ ՄԶ՝ ձևագրերի գրիչները փույր խնամով ի շարիս-ը սկզբից ևեթ չեն գրել, հետո են սրբագրել-ավելացրել, և Բ խմբի ոչ բոլոր ձևագրերն են, որ ունեն այն, սակայն նկատելի է, որ այդ խմբի ուրիշ օրինակներից կիսատողը դուրս է մնացել այն ակնհայտ պատճառով, որ նրանց գրիչները, կասկածելով ու մյուս խմբերի օրինակներին հետևելով, չեն գրել այն: Կիսատողի առկայությունը Բ խմբի ձևագրերի մեծ մասում ինքնին վկայում է, որ այն ավել խմբի տարբերակիչ առանձնահատկությունն է և սկզբում ընդհանուր է եղել սգ խմբի համար:

Նույնպիսի մի օրինակ է նաև ՀԱ գլխի ա. 132-ը՝

Մտրգարեաձին տեսանողն րնդ ամաղեկացույն առաջի տեսոն սպանանէ,
որը հատկանշական է դարձյալ Բ ձևագրախմբի համար (տողն ունեն ՉԶԶ-
դմբացն օրինակները), չնայած հանդիպում է և BCTXԵ₁Ճ գրչադրերում,
սակայն BC-ում՝ հետագա սրբագրողի, Ե₁-ում՝ ուշ վերականգնողի ձևերով:
Ա խմբի TX և Գ խմբի X օրինակներում տողը մուտք է գործել, անշուշտ, Բ
խմբի ձևագրերից: Հետաքրքիր է, որ X-ի գրիչը նույնիսկ շփոթել է տողի
տեղը և այն բավական փոխված տեսքով գրել 131-րդ տողից առաջ՝ դրանով
խակ, կարծես, վկայելով, որ տողն ընդօրինակել է այլ խմբի ձևագրերից:

Խմբերի տարբերակման համար վերևում բերված՝ բիչ թև շատ կարևոր
ություն ներկայացնող հատկանիշներն ամենևին էլ հիմք չեն տալիս ենթա-
դրելու, թե ավել խմբի մեջ մասնող ձևագրերը նաև մանրամասների մեջ
միասնական են ու խստորեն տարանջատված մյուս խմբերից: Ճիշտ հակա-
ռակը: Սկզբից ևեթ ընդգծեցինք այն իրողությունը, որ մեզ հասած ամենա-
վաղ գրչադրերից իսկ առաջ խմբերի անաղարտ տեսքը խաթարված է եղել,
նրանց խաչաձևում է տեղի ունեցել. մի խմբից մյուսն են թափանցել նրանցից
չուրաքանչյուրին ինքնահատուկ ու սահմանադառախ դժերը: Որպեսզի այդ
ընթացքի մասին պատկերացում կազմենք, ծանոթանանք մի երևույթի հետ,
որն իր արտահայտությունն է գտել հատկապես Ա և Գ խմբերի (մասամբ էլ՝
Բ խմբի) օրինակներում:

Հարյուրավոր ձևագրերի մեջ կան երեքը, որոնցում նարեկացու երկը
բաժանված է ոչ թև 95, այլ 99 (Վատիկանի գրադարանի № 4 գրչադիր) և
100 (Մ օրինակ, նաև անմիջականորեն սրանից ընդօրինակված № 5456 ձև.)
գլուխների: Այդ ավելացումը հետևանք է այն բանի, որ ԻԸ, ԼԳ, ԼԳ և ՀԵ գը-
լուխների առանձին հատվածներ իրենց ենթավերնադրերով դիավել են որպես

գլուխներ ու համարակալվել (տե՛ս այդ ձեռագրերի նկարագրությունը)*: Նշված առանձնահատկությունը, ինչպես ակնհայտ է դառնում, կապվում է ոչ թե սոսկ հիշյալ ձեռագրերի հետ, որոնցից նապույճը Վատիկանի գրչագիրն է (1226 թ. բնագործնակություն), այլ գալիս է ավելի վաղ ժամանակներից և իր հետքերն է թողել նաև մեր ամենահնագույն՝ Ա օրինակում: Այստեղ 93-րդ գլուխը, բացի ՂԳ գլխահամարից (գրված է լուսանցազարդի ստորին մասում, էջ 314բ), վերնագրի տակ ունի նաև ՂԹ համարակալում, որ Ա օրինակի համար ինքնին շատ տարօրինակ է: Այդ հանելուկը լուծվում է Վատիկանի ձեռագրով. այստեղ ՂԳ գլուխը, վերևում բացատրված պատճառով, ունի նույնպես ՂԹ համարակալում: Ուրեմն Ա-ում ՂԳ գլուխն բնագործնակող գրիչն արդեն այն ժամանակ իր տրամադրություն տակ ունեցել է նաև շայնպիսի մի գաղափար օրինակ, որում նարեկի բնագիրը բաժանված է եղել 99 (ինչպես Վատիկանի գրչագրում), կամ, թերևս, 100 (ինչպես մեր Կ և Ն՝ 5456 գրչագրերում) գլուխների: Հետևապես, բնագրի 100 կամ 99 գլուխների բաժանումը հնից է գալիս, համենայն դեպս Ա ձեռագրի գրչազրվելուց առաջ այդպիսի օրինակ գոյություն է ունեցել:

Դրա հետ անմիջականորեն կապ ունի հետևյալ իրողությունը, որը զբոսնորվել է մասնավորապես Ա և Գ ձեռագրախմբերում. Կ օրինակում ի՞նչ գլխի մի ամբողջ հատված՝ 48-րդ տողից մինչև 131-րդ տողի ապակաճացու բառը ներառյալ, սխալմամբ մուծված է ինչ գլխի մեջ, տ. 77-ի ՎՃԼԻԿ զանգաց բառերի արանքը (էջ 138բ—141բ): Իսկ երբ գրիչն բնագործնակելիս է եղել ի՞նչ գլուխը, որը նրա ձեռագրում ՄԱ համարն է կրում, փոքր-ինչ ուշացած նկատել է, որ խնդրո առարկա հատվածը գրած է եղել ինչ (իբր գրչագրում՝ ի՞նչ) գլխում, և տ. 55-ի կիսախառու պրծնալ բառերից հետո հատվածն ալլես չի շարունակել: Կարելի է կարծել, թե քանի որ Կ-ում ինչ գլուխն ունի ի՞նչ գլխահամար, նրա իսկ գրիչը, օգտվելով տարբեր տիպի գաղափար օրինակներից, սրանցից մեկի ազդեցությամբ շփոթվել և բուն ի՞նչ գլխի վերոհիշյալ հատվածը մտցրել է ինչ գլխի մեջ: Սակայն սխալի առաջացումն ավելի վաղ ձեռագրերի հետ է կապվում: Բանն այն է, որ Ա օրինակում, որտեղ ինչ և ի՞նչ գլուխները ճիշտ են բնագործնակված, ի՞նչ գլխի 48-րդ տողից առաջ (էջ 158ա) և 131-րդ տողի ապակաճացու բառից հետո (էջ 161ա) կա աստեֆիսկոս (աստղանիշ), այսինքն՝ այն հատվածը, որը Կ-ում բնոմիջարկություն է ինչ գլխում, աստղանիշով անջատված է բնագրից: Այդ նշանակում է, որ Ա ձե-

* Ի դեպ, և ձեռագրի գրիչը ևս ի՞նչ և ՂԳ գլուխների՝ ենթավերնագիր ունեցող երեք հատվածների համարակալումով գլխահամարների քանակն ավելացրել է երեքով՝ այդպես շարունակելով գրել մինչև 12 գլուխը ներառյալ, սակայն այնուհետև հրաժարվել է այդ շեղումից և հետևել գլուխների սովորական համարակալմանը:

ռազրի գրիչ Գրիգոր Սկեռացին ծանոթ է եղել մի այնպիսի գրչագրի, որտեղ նշված հատվածն իր տեղում չի եղել. հավանաբար, ինչպես K օրինակում, գտնվել է խնդիր: Աստղանիշերի առկայությունն A ձեռագրում միայն նրման կերպ կարելի է բացատրել:

Ինչպես տեսնում ենք, իմ գլխի հատվածով խնդիր ընդմիջարկումը դարձյալ առնչվում է այն իրողության հետ, որ դեռևս A-ի գրվելուց՝ 1173 թ. առաջ, ընդունված գլխակարգությամբ (ՂԵ) նարեկներից բացի, եղել են և այնպիսի օրինակներ, որոնք, առանձին հատվածների համարակալման շրնորհիվ, ունեցել են ՂԹ կամ Ճ գլխաբաժանում ու համարակալում, իսկ իմ հատվածի մոտքը խնդիր՝ միայն և միայն պատճառարանվում է այդ վերջին կարգի ձեռագրերում խնդիր իմ համարակալում ունենալով և, այդպիսով, իմ գլխի խնդիր հետ շփոթելով: A ձեռագրից բացի, Ա խմբի գրչագրերից BCGP-ն ևս իմ գլ. տ. 47-ում և 131-ում կրում են աստղանիշ, քանի որ կախում ունեն A-ից (ոմանք՝ միջնորդավորմամբ). աստղանիշը նույն տողերում անկասկած եղել է նաև DF օրինակներում, որոնց մեջ իմ գլխի շփոթելով (F-ում գլխի լրացված է հետագա գրչությամբ): E-ի գրչը աստղանիշը դրել է միայն տ. 131-ում: Հետաքրքիր է, որ աստղանիշը տեղ է դրել նաև մյուս (հատկապես Գ) խմբերի ձեռագրերում. չն օրինակներում՝ դարձյալ իմ գլ. 47 և 131-րդ տողերում, թև -ում՝ միայն 47-րդ, իսկ Դ-ում՝ 131-րդ տողում. Գ խմբի մի շարք օրինակներում (adehikp) աստղանիշը դրված է ոչ միայն իմ գլ. 47 և 131-րդ տողերում, այլև խնդիր գլ. տ. 77-ի ղրմնից դահնաց բառերի արանքում, այսինքն՝ այնտեղ, որ մոտք էր գործել հատվածը իմ գլխից. ՂX օրինակներում նշանը կա խնդիր գլ. տ. 77-ում և իմ գլ. տ. 131-ում:

Գրչական միայն այդ մեկ փաստի դրսևորումների քննությամբ տեսնում ենք, թե մի ձեռագրախմբի (մեր համոզմամբ՝ Ա խմբի) սահմաններում, որոշ ձեռագրերում նախապես հանդես եկած որեւէ առանձնահատկություն ինչպես անցնում է ոչ միայն տվյալ խմբի, այլև մյուս խմբերի ձեռագրերին՝ ինքնին վկայելով, որ նարեկյան գրչագրերն անկախ խմբերի պատկերը չեն պահպանել: Ուրեմն խոսք կարող է լինել ընդամենը միմյանց հետ տարբեր ձեռագրերի ունեցած աղերսների, նրանց մերձավորության, բայց ոչ բոլոր մանրամասներում այս կամ այն խմբի օրինակների նույնության մասին: Ահա թե ինչու համեմատության համար օգտագործված ձեռագրերը նկարագրելիս ձգտել ենք նրանցից ամեն մեկը բնութագրել մյուսների հետ ունեցած էական առնչությունների ու նմանությունների մեջ:

Ելնելով այս վերջին հանգամանքից, համեմատված ձեռագրերի հաջորդական դասավորության համար նրանց գրչության ժամանակը հիմք ընդունելով հանդերձ, կարևորություն ենք տվել նաև ձեռագրերի հարադասությանը

և ըստ այդմ որոշել նրանց պայմանական տառանվանումները: Ա ձևագրա-
խմբում A-ին հաջորդում են BCDE օրինակները, որովհետև նրանք ավելի,
քան այդ խմբի ուրիշ, անգամ ավելի վաղ գրչության ունեցող ձևագրեր
(KLMN), մոտ են A-ին: Ս օրինակին հաջորդում է 1669 թ. գրված V-ն՝
գարձյալ բնագրային հարադասության սկզբունքով: ՄԾՓ օրինակները Բ
ձևագրախմբի վերջում են ընկած, քանի որ խմբի էական հատկանիշները
նրանցում համեմատաբար թույլ են արտահայտված, հակում են հանդես բե-
րում զեպի Ա ձևագրախմբը: Գ ձևագրախմբում իրար շափաղանց մոտ
են իկ օրինակները. սրանք Ժ զլխի 25—28 տողերի համար ունեն հետևյալ
մեկնությունը, որը հանդիպում է նաև S ձևագրում. «Զննովք. այս ի վեր
ասէ, քան զայնսն, զոր տաքեալն թուէր, որք հաւատով արգարացան, զու-
րոց ասէ ազնուականի խմն ցանկացան, այս է՝ երկնատրին»: Չնայած S-ը
և ձևագրախմբին է պատկանում, իկ-ը՝ Գ խմբին, սակայն նրանք ընդօրի-
նակված են իրար մոտ գրչականություններում (S-ը գրված է Երնջակում, ի-ն՝
Աղթամարում, Կ-ն՝ Ոստանում, Բ-ը՝ Շատախում), և տվյալ հատկանիշի ան-
ցումը մի խմբից մյուսին կարող էր առաջանալ բոլորի համար ընդհանուր մի
աղբյուրից: Հիշենք իկ գրչագրերի համար ընդհանուր նաև հետևյալ օրինա-
կը. Հծ զլխի Թ հատվածի համար նրանք լուսանցքում ունեն. «Զայն ասէ, որ
անգամ մի կալան կանայք զտից նորա և երկրպագեցին»: Այս մեկնու-
թյունը հանդիպում է Գ խմբի նաև ԽԻ ձևագրերում, բայց փոքր-ինչ ավելի ըն-
դարձակ:

Սերտ միասնություն կա էս և չօգտագործված № 5177, 4272, 8559, 8768, 6733 և այլ գրչագրերի միջև: Սրանք բոլորն էլ ծագում են Գրիգոր Խը-
լաթեցու օրինակած Նարեկից, այսինքն՝ Խլաթեցու խմբակցության ձևագրեր
են և պահպանել են ոչ միայն մի շարք շափածո բնագրեր, որոնցով Խլաթե-
ցին օժտել է իր ձևագիրը, այլև անգամ գրչության ժամանակի մասին նրա
հիշատակաբանի տվյալը՝ հայոց ՊԿԲ թվականը (փրկչական 1413 թ.): Այդ
բնագրերը հետևյալներն են՝ «Գովութիւն սրբոյն Գրիգորի Նարեկացոյն» խո-
րագրով բանաստեղծությունը, որի հեղինակն Առաքել Սյունեցին է, Նարեկի
զլսացանկը (տե՛ս Գ ցանկ), իր՝ Խլաթեցու «Գոյր ոմն ընտիր...», «Մունիդ
կանչող...», «Ոմն ի յերկրէն...», «Գոյս է չնչին...» և «Գովեստ տացուր...»
սկսվածքներով հանելուկներն ու բանաստեղծությունները, որոնցից վերջին
երկուսը հաջորդում են «Մատենան»-ի բնագրին ու Նարեկացու վարքին, իսկ
մյուսները հանդես են գալիս բնագրից առաջ: Դրանք ընդօրինակված են նաև
այլ ձևագրերում, մասնավորապես Vx օրինակներում, սակայն քիչ տարբեր
գասավորություններով (տե՛ս նրանց նկարագրությունը): Այս երկու օրինակն էլ
ակներևորեն կախում ունեն Խլաթեցու խմբակցության ձևագրերից, հատ-
կապես X-ը բնագրի տարբերակներով շափաղանց մոտ է նրանց:

Կարելի է թվարկել մանրամասներով իրար հարադատ ուրիշ ձեռագրերէս, սակայն խմբերի ներսում ավելի մեծ թիվ են կազմում այն գրչագրերը, որոնք որքան մերձենում այս կամ այն օրինակին, նույնքան էլ հեռանում են նրանցից ու նմանութուններ հանդես բերում ավյալ կետում նախորդներից որոշակիորեն տարբերվող ոչ միայն խմբակից, այլև մյուս խմբերի օրինակների հետ: Նման պարագայում անհրաժեշտ է դառնում բնագրի պատրաստմանը մասնակից յուրաքանչյուր գրչագիր բնութագրել բառ իր ձեռագրական բնդհանուր աղերսների: Անցնենք ձեռագրերի նկարագրութլանը:

Ա. ՁԵՐԻՍԳՐԱԽՈՒՄԸ

1. A—ձեռ. № 1568*: Տեղ՝ Սկևռա: Ժամանակ՝ 1173 թ. (կամ դրանից առաջ): Գրիչ և ծագողը՝ Գրիգոր Սկևռացի (Մլիճեցի): Ստացող՝ Ներսես Լամբրոնացի: Թերթ՝ 343: Էջ 1ա—4ա, 5ա, 6բ—7ա, 55ա, 120ա, 178ա, 341բ—43բ գրված չեն: Նյութ՝ մագաղաթ: Գիր՝ փոքր երկավազիր՝ բոլորգրի խառնուրդով: Ունի նարեկացու 4 մանրանկար (էջ 7բ, 55բ, 120բ և 178բ), 2 խորան (էջ 5բ—6ա), 2 կիսախորան (էջ 8ա, 179ա), ճակատադարզ (էջ 56ա), բուսական, թռչնակերպ ու խաչածե լուսանցադարձեր, զարդագրեր (թռչնագիր, հանգուցագիր, ոսկեգիր): Ամբողջը 44 պրակ, յուրաքանչյուրը՝ 8 թերթից, բացի Ա (3 թերթ), ԺԳ, ԽԳ (7-ական), ԺԵ (10) և ԼԷ (4) պրակներից: Գրիչն ամեն մի պրակի սկզբի և վերջին էջերի վրա գրել է պրականիշ: 305ա էջից սկսած մինչև վերջ ձեռագիրը պրակների համարակալում չունի: Թվում է՝ Խ—ԽԳ պրակները (էջ 305ա—336բ, ՂԱ. գլխի վերջերից մինչև ՂԳ. գլխի վերջերը), բացի վերնագրերից, օրինակված են այլ գրչի ձեռքով. դրանց թանաքն ավելի մուգ է դառնում. մինչ մյուս մասերում գրված է անֆնին, անգնին, հիշյալ պրակներում՝ անֆնին, անգնին:

Ձեռագրում է տառի փխ նկատելի է և տառի գրութլունը (երե, բե, բեպետ, չեի, ագդեբ, մաբգաբեին և այլն), իսկ լ-ի փխ շատ ավելի հաճախ՝ դ (այդ, այդայդեալ, այդագնեայ, աննշող, բուղանամ, ծուղուրին, կայդակաւ, դապտեբ, դեղի, դալակաց, մուայդ, յոբեղինիցն, փայդեցուցեալ և այլն), չնայած որոշ բառերի համար կան նաև լ-ով զուգահեռ ձևեր (լապտեբաւ, լեղույն, մուայլ, նշուլ, փայլմունք և այլն): Միշտ գրվում է աւ (օ չի հանդիպում): Հաճախակի են ք-ի բացթողումները (զնծայեալ, զղծակաւու-

* Այն ձեռագրերը, որոնց այժմյան հասցեն մատնացույց չի արվում, պատկանում են Երևանի Մաշտոցի անվան մատենադարանին: Ա օրինակի, իբրև թվակիր հնագույն ձեռագրի, նկարագրութլունը տրվում է ավելի հանգամանորեն, քան մյուս գրչագրերինը:

Ձեռ. № 1568, Էջ 120ր, ժամ. 1173 թ., սանրամարտի՝ Գրիգոր Սկևռազի

քիւն, զմբոնող, զսա, դձալի, յնքացից և ալլն): Մի քանի բաղաձայններից (ն, մ) հետո երևան են գալիս խուլերի ձայնեղացման և, բնդհակառակն, ձայնեղների խլացման դեպքեր (բմբանակա, բնգղմեալ, բնղրելոց, շահրնձայութիւն, զանկակ և ալլն): Նմանօրինակ տարբերությունները մեր տարբնթեցվածներում չեն բերվում: Ունի սրբագրումներ, որոնց մի մասը կատարված է գրչի, իսկ մի մասն էլ ներսես Լամբրոնացու ձեռքով (վերջինիս սրբագրումն չգրատումները տե՛ս 11բ, 15ա, 23ա, 25բ, 26բ, 27ա—բ, 31ա, 43բ, 63բ, 66բ, 71ա, 77ա, 164ա, 334բ և ալլ էջերում):

«Մատենան ողբերգութեան»-ը՝ 5բ—341ա էջերում: Խորագիրը՝ խորանի մեջ (էջ 5բ—6ա) և կիսախորանի տակ (էջ 8ա): Գլուխներն ունեն հատվածաբաժանում (պարբերությունների բաժանում). պարբերություններն սկսվում են նոր տողից, ոսկեգույն սկզբնատառով: Հաջվադեպ հատվածներ տրված են չափածո առդատումով, աղբերի սկզբնատառերը՝ զարձյալ ոսկեգույնով: Գլուխներն ունեն «բան» նշում և համարակալում («Բան Ա» և ալլն) կա՛մ արտաքին լուսանցքներում՝ լուսանցադարդի մեջ, կա՛մ միջին լուսանցքներում՝ առանց լուսանցադարդի: ԺԷ գլուխը «բան» նշում և համարակալում չունի. ՂԲ, ՂԳ, ՂԴ և ՂԵ գլուխները միայն համարակալում ունեն՝ առանց «բան» բառի: ՂԶ գլխի վերնագրից անմիջապես հետո կա նաև «ՂԹ» համարակալում (էջ 314բ): Գլուխների վերնագրերը գրված են լրիվ, բացի մի քանիսից (ԼԶ, ԼԹ, ԽԱ—ԽԴ, ՁԵ—ՁԷ, ՁԹ), բնդ որում ԼԶ, ԼԹ, ԽԳ և ՁԶ-ի կիսատ վերնագրերից հետո նշված է՝ «Լ լման աւա» (այսինքն՝ լրի՛վ աւա): ՂԳ գլուխը ևս, բացի «Աղարբ բարգմանաւե՛ն....միտովնի» վերնագրից, ունի մյուս գլուխների սովորական վերնագիրը, բայց կիսատ՝ «Վերսախն յաւելում....մաղբանաց բանի»: Գլուխների ենթավերնագրերը հանդես են գալիս բացառապես արտաքին լուսանցքներում՝ զարդերի մեջ: Դրանք հետևյալներն են. ԺԲ գլխում՝ «Մաղբանի գաւաւորի աւհաւաց զիշերականաց» (էջ 41ա), ԻԷ գլխում՝ «Շնդդիմամաւս դիաց....փաւաւիչ» (էջ 95բ), ԼԳ գլխում՝ «Աղարբ, որ նախ քան զպատարագն ասի» (էջ 116ա), ԼԴ գլխում՝ «Ի հանդիսաւանս....յաւգնականութիւն» (էջ 121ա), «Երուրդութիւն....սահմանեցաւ հաւատ» (էջ 122բ), ՂԱ գլխում՝ «Բանի պանծալիք հաշտեցուցիչք աստուծոյ» (էջ 238ա), ՂԵ գլխում՝ «Դարձեալ առ նմին....անհառելի» (էջ 252ա), «Առ որ ի նիկիայն....աւանդութիւն» (էջ 253բ), «Ասացեալ վասն եկեղեցոյ....պոլիկեանք» (էջ 256բ) և ՂԶ գլխում՝ «Սակս սրբալոյս եղոյն միտովնի» (էջ 332բ):

Ձեռագիրը, 106բ—107ա և 339բ—340ա էջերի արանքից մեկական թերթ ընկած լինելու պատճառով, չունի ԼԱ գլխի տ. 37-ի [խնդրուա]ծոց բառից մինչև տ. 69-ի ձ[գումն] բառը ներառյալ և ՂԵ գլխի տ. 19-ից մինչև գլխի վերջը:

Բացի Մատյանից, պարունակում է նաև հետևյալ բնագրերը, որոնց հիշխանակը և գրիչը ձեռագրի ստացող Ներսես Լամբրոնացին է.

«Բանք նշանաւորք, որ ի գիրս յայս» վերնագրով փոքրիկ մի ցանկ (էջ 4բ), որով Լամբրոնացին ընթերցողի ուշադրությունն է հրավիրում հատկապես մի քանի ղուլխների ու հատվածների վրա՝ սկզբում նշելով գլխահամարները (տե՛ս Ա. ցանկ)։

Մյուս բնագիրը Նարեկացու վարքն է՝ «Վարք սրբոյ առնն աստուծոյ Գրիգորի Նարեկացոյ» խորագրով. գրված է 119ա—բ էջերի վրա, իսկ նրանց մյուս կեսը կազմող 120-րդ թերթի ր հրեսին Նարեկացու զիմանկարն է՝ «Սուրբն Գրիգոր ճգնաւոր» մակագրությամբ։ Այդ զույգ թերթը նկատելիորեն կարճ է մյուսներից և նախապես համապատասխան պրակի թերթաբանակի մեջ հաշվի չի առնված, դեռևս այն ժամանակ ձեռագիրը կազմելիս է ավելացված, որով և Ժե պրակի թերթերի քանակը 8-ի փխ դարձել է 10։

Վարքը բազմիցս ընդօրինակվել է Մատյանի գրչադրերում և տպագրվել նրա 8 հրատարակություններում (Պոլսի 1700, 1726, 1736, 1755, 1763, 1782, 1789 և Նրուսաղեմի 1868 թթ. տպագիրներ)։ Տե՛ս Ա. վարք։

Ձեռագրի գլխավոր հիշատակարանը չի պահպանվել։ Կան հետևյալ հիշատակագրությունները՝ գրչի ձեռքով. «Զմեղապարտ գրիչս յիշեա՛, ո՛վ տէր իմ Ներսէս» (Ե գլխի վերջում, էջ 24ա), «Ստացաւ սորա զՆերսէս՝ զորդի մեծազար սեւաստաւսի Աւշնի, յիշեսջի՛ք ի Քրիստոս» (Ժէ գլխի վերջում, էջ 54բ), «Զմեղաբ դատապարտեալս աղաչեմ յիշել» (ԼԱ. գլխի վերջում, էջ 108ա), «Ստացաւ սորա զՆերսէս աստուածամերձ քահանայ յիշեսջի՛ք եւ զգրիչս աղաչեմ» (ԼԳ. գլխի վերջում, էջ 118բ), «ԶՎարդան աստուածամերձ քահանայ, որ բարիոր ծերութեամբ հանգեաւ ի Քրիստոս, յիշեսջի՛ք։ Թուլին] ՈՒԲ [1173]» (ԼԵ գլխի վերջում, էջ 132ա), «Զաստուածամերձ քահանայ Ներսէս՝ զորդի մեծազար սեւաստաւսի Աւշնի, յիշեսջի՛ք ի Քրիստոս, որդիք լուսոյ» (ԾԲ գլխից հետո, էջ 177բ), «Մեղաբ դատապարտելոյս Գրիգորի] թողութիւն հայցել աղաչեմ» (ԾԶ գլխի վերջում, էջ 191ա. այս հիշատակագրությունը կրկնվում է նաև ՀԱ. գլխի վերջում, 242ա էջում), «Զողորմելի գրիչս աղաչեմ յիշել ի տէր» (ԿԲ գլխի վերջում, էջ 213բ), «Զմեղապարտս գրիչ աղաչեմ յիշել» (ԿԵ գլխի վերջում, էջ 220ա), «Ո՛վ սուրբ աստուծոյ, որք աղաթէք լուսաիղձ մատենիւս, զողորմելիս յիշեսջի՛ք» (ԿԷ գլխի վերջում, էջ 228ա), «Զողորմելի գրիչս Գրիգոր աղաչեմ յիշել ի տէր» (ԶԲ գլխի վերջում, էջ 284ա), «Փա՛ռք ամենասուրբ Երրորդութեանն յաւիտեանս յաւիտենից» (Նարեկացու հիշատակարանից հետո, էջ 341ա)։ 54բ էջի հիշատակագրությունից հետո այլ ձեռքով հետագայում ավելացված է. «Սուրբ Ներսէս քրեւր որդի էր տէր Գրիգորիոսի կաթողիկոսի ամենայն Հայոց»։

2. B—Երուսաղեմի Ա. Հակոբյանց մատենադարանի № 1237 ձեռ. (օգտըվել ենք ձեռագրի մանրաժապավենից)*: Տեղ և ժամանակ՝ անհայտ (ամենայն հավանականությամբ՝ ԺԳ—ԺԴ դարերի գրչություն): Գրիչ՝ Հովսեփ և ուրիշներ: Ստացող՝ Մարկոս կրոնավոր: Էջեր՝ 648: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ ընտիր և հին բոլորգիր: Բուն գրչի ձեռքով են գրված 2—4, 9—552, 567—68, 621—46 էջերը: Հովսեփը Է-ի փխ սովորաբար գործածում է Խ տառը, միշտ գրում է ալ (օ չունի): Մնացած էջերի գրիչները տարբեր անձնավորություններ են. գրանցից 553—67-ի սկիզբ, 573—78, 595—600 էջերը, որոնք դարձյալ հին գրչություն են, օրինակված են մեկ այլ (անանուն) գրչի, 601—20 էջերը՝ Կարապետ գրչի, իսկ 1, 5—8, 569—71, 579—94, 647—48 էջերը՝ ԺԲ գրքում ձեռագիրը վերանորոգողի ձեռքով: Վերջինս, ինչպես համեմատությունն է ցույց տալիս, Մատյանի պակասող մասերը (այն է՝ 5—8, 569—71 և 579—94 էջերը) լրացրել է հավանաբար Լ. ձեռագրից: Հետագայում կաղմեցի 141—46 էջերի հաջորդականությունը խախտել են. պետք է վերադասավորել այսպես՝ (140), 143—144, 145—146, 141—142, (147): Ձեռագրի 148—149 էջերի արանքից մեկ թերթ է ընկած: Մանրաժապավենի վրա չեն նկարվել 202—3 էջերը:

Բովանդակություն՝

ա. Գրիգոր Խլաթեցու «Ոմն ի յերկրէն...» և «Գոյս է շնչին...» սկսվածքներով բանաստեղծությունները (էջ 1)։

բ. «Մատեան ողբերգութեան» (էջ 2—549, 553—65, 569—600)։

գ. «Խոստովանութիւն ճշմարիտ ամենայն քրիստովնէից...» վերնագրով անանուն աղոթք. սկիզբ՝ «Հաւատով հաւատամ ի քեզ...» (էջ 550—52)։

դ. մի հատված Նարեկացու Աստվածածնի ներբողյանից. սկիզբ՝ «Գերազանց չափոյ կշռման...» (էջ 565—67)։

ե. Նարեկացու անխորագիր վարքը (էջ 567—68. տե՛ս Ա. վարք)։

զ. Ներսես Շնորհալու «Ողբերգութիւն վիպասանական...» («Յիսուս Որդի») քերթվածից 74 տող կաղմոգ մի հատված (էջ 601—04)։

է. նույնի «Հաւատով խոստովանիմ...» աղոթքից մի հատված (էջ 605—20)։

ը. Հովհաննես Սարկավագ Իմաստասերից. երեք աղոթք, վերջինը՝ կիսատ (էջ 621—46)։

«Մատեան ողբերգութեան»-ն օրինակելիս Հովսեփ գրիչն իբրև գաղափար օրինակ իր ձեռքին ունեցել է մեր A ձեռագրի հետ նույնացող մի գրչագիր, բայց այլ օրինակի հիման վրա հաճախակի սրբագրելով իր ընդօրինա-

* Նկարագրությունը տե՛ս «Մայր ցուցակ ձեռագրաց Սրբոց Հակոբյանց», կաղմեց ն. հպս. Պողարյան, հտ. Դ, էջ 386—7։

կուսվումը: Այդ կապի ապացույցն է հետևյալը. ձեռագրի գրիչ Գրիգորը ժԳ գլխի տ. 37-ի երկայնմտուրեան բառից մինչև տ. 40-ի արդարուրեան բառը ներառյալ սխալմամբ գրել է երկու անգամ. նույն սխալը կրկնել է նաև Հովսեփի գրիչը, բայց նկատելով գաղափար օրինակից ծագող իր վրիպումը՝ սխալ կրկնությունը քերել-հանել է, և էջում առաջացել է բացատ (էջ 64): Գրիչը սովորաբար գրել է Ա օրինակի պես, բայց սրբագրել ըստ մեկ այլ օրինակի: Միայն մի դեպքում (ՀԳ գլուխ, տ. 95), հակառակ նրա, նախապես գրել է ածանցական, ապա նրա նման սրբագրել անանցական (Ա օրինակում՝ անցական, աչնուհետև սրբագր. անանցական): Ձեռագրում ՂԲ—ՂԳ գլուխները (էջ 553—63, 569—600), որոնք «բան» նշում և համարակալում չունեն, ինչպես և նարեկացու հիշատակարանը (էջ 564—65), բուն գրչի՝ Հովսեփի ձեռքով չեն գրված: Վերջինս ՂԱ գլխից հետո օրինակել է ՂԳ գլուխը՝ ՂԲ համարակալումով, ապա՝ ՂԵ գլուխը, որը կա՛մ համարակալում չի ունեցել, կա՛մ էլ ունեցել է, բայց անգունացել-անհետացել է: ԻՐ գլուխը չունի 70—108 տողերը. մի հատված էլ չունի ԼԳ գլուխը, որովհետև, ինչպես նշվեց, ձեռագրի 148—149 էջերի արանքից մեկ թերթ է ընկած, և մանրաժապավենի վրա չեն նկարվել 202—3 էջերը: Ձեռագրի լուսանցքներում երբեմն հանդիպում են բառաբացատրություններ ու մեկնաբանական նշումներ (էջ 48, 196, 310, 539): Մի քանի տեղ հանդես է գալիս աստղանիշը (աստերիսկուս), ընդ որում ոչ միայն ԽԼ գլխի հայրառեաց (տ. 47) և ալսականացու (տ. 131) բառերի վրա (գրանք կան նաև Ա ձեռագրում), այլև ԽԼ տ. 5-ի դեմ (էջ 229), ԽԵ տ. 42-ի զնիբհումնն (էջ 240), ԽԷ տ. 44-ի վառֆ (էջ 253), ՂԳ տ. 9-ի կրկնի (էջ 545) բառերի վրա և այլն: Անհասկանալի է, թե ինչ նպատակով է գործածված այդ նշանը: Գլուխների բոլոր ենթավերնագրերը, ինչպես Ա օրինակը, ունի լուսանցքներում:

Գրչի գլխավոր հիշատակարանը չի պահպանվել: Կան հիշատակագրություններ (Հովսեփի գրչի՝ էջ 104, 152, 228, 300, 415, 433, Կարապետ գրչի՝ էջ 604): Բերենք միայն մեկը (Հովսեփի մյուս հիշատակագրություններում նույն բովանդակությունը կրկնվում է). «Զատացող սուրբ գրոցս՝ զխաչադեց կրանաւոր Մարկոս, յայսմ վայրի յիշելոյ արժանի՝ արարեալք, ո՛վ ընթերցողը, ընդ նմին և զմացառոտ գծողիկս Յովսեփ» (էջ 104):

3. Ը—ձեռ. № 10828*: Տեղ՝ հավանաբար Սուրխաթ (Ղրիմ): Ժամանակ՝ 1351 թ.: Գրիչ՝ Գրիգոր Սուրխասանց: Թերթ՝ 218: Նյութ՝ մագաղաթ (16—218 թերթեր) և թուղթ (1—15 թերթեր): Մագաղաթյա թերթերը կրկնադիր են (նախկին գիրը՝ ճաշոց): Գիր՝ բոլորգիր: Սկզբի 15 թերթերը լրացված

* Նկարագրությունը տե՛ս Բ. Կյուլեսերյան, Յուդակ ձեռագրաց Ղալաթիո Աղգային մատենադարանի հայոց, Անթիլիաս, 1961, էջ 293—300:

№ 5650 ձեռագրի արծաթյա կազմի ք փեղկը (ծամ. 1760 թ.)

են հետագայում, ձեռագիրը վերանորոգելու ժամանակ՝ պակասող մագաղաթյա թերթերի փոխարենն 1—6 թերթերը գրված չեն:

Բովանդակություն՝

ա. «Յանկ Գրիգորի նարեկացոյ» (էջ 7ա—8ա. տարրեր է AB ձեռագրերում տեղ գտած ցանկից, վերաբերում է բոլոր 95 գլուխներին. տե՛ս Բ ցանկ):

բ. «Վարք երանելոյն սրբոյ ատն աստուծոյ Գրիգորի նարեկացոյ, զոր արարեալ է սուրբ արքեպիսկոպոսին տէր ներսեսի՝ առաջնորդի սուրբ ուխտիս Սկեռայի» (8ա—բ. հավանաբար արտագրված է Ն. ձեռագրից. տե՛ս Ա վարք):

գ. «Մատեան սղերբզութեան» (8բ—217բ):

դ. նարեկացու մի այլ վարքը՝ առանց վերնագրի (218բ). սկիզբ՝ «Ի թրվականութեանս Հայոց ՆԼԲ...» (տե՛ս Բ վարք):

Վերջին վարքի գրիչը, թերևս, ոչ թե Գրիգոր Սուրբասանցն է, այլ հետագա մեկը, որը ձեռագրի լուսանցքներում թողել է մի շարք նշումներ (էջ 28ա, 61ա, 66ա, 69բ, 73ա, 74ա և այլն): Դրանցից մասնավորապես հետաքրքիր է հետևյալը. նկատելով, որ ձեռագրում ԿԲ—ԿԳ գլուխներն ըստ իր ձևերի տակ եղած մի այլ գրչագրի (Գ խմբի գրչագիր, որից ինքն արտագրած պետք է լինի 218բ էջի վարքը) տարրեր գասավորություն ու համարակալում ունեն, ԿԳ գլխից հետո նշել է. «Հետ այսոր Բարեբաւ-ն է ի մէկայլ օրինակն» (էջ 129ա), այսինքն՝ «Բարեբար և սրղեգիր...» սկսվածքով գլուխը մյուսում ընկած է եղել «Այլ արդ ընդէր...» սկսվածքով գլխից հետո:

«Մատեան սղերբզութեան»-ը սկզբից մինչև Դ գլխի 15-րդ տողը ներառյալ հին գրչությամբ չի պահպանվել, ցանկի և առաջին վարքի հետ միասին լրացված է հետագայում, թվում է՝ Վարդան դպրի (ԺԷ դար) ձեռքով, որը Մաշտոցի անվ. մատենադարանի № 2085 նոտրդիր ձեռագրի (նարեկ, ժամանակ՝ 1625 թ.) գրիչն է: Այս վերջին գրչագիրը ևս սկզբում ունի ցանկն ու նարեկացու վարքը, որոնք տառացիորեն համընկնում են C ձեռագրի համապատասխան նյութերի հետ: Երկու ձեռագրերը նույնանում են նաև Մատչանի սկզբով (խորագրից մինչև Դ գլխի 15-րդ տողը ներառյալ), չնայած առաջին հայացքից կարծես տարբեր գրիչների ձեռքով են գրված: Այս տարբերությունն առաջացել է նրանից, որ № 2085 ձեռագիրը Վարդան դպիրը գրել է նախըրգրով, իսկ C ձեռագրի սկիզբը (էջ 7ա—15բ) փորձել է նմանեցնել Գրիգոր Սուրբասանցի ձեռագրին, օրինակել է հատ-հատ գրված բոլորգրով: Մատչանի պակասը նա լրացրել է մի այնպիսի օրինակից, որը շատ մոտ է եղել՝ օրինակին (միայն C₁ օրինակները և № 2085-ը Բ գլ. տ. 14-ում ունեն գեր ի վերոյ փխ գեր քան բառերի, իսկ Դ գլ. տ. 66-ում՝ զիրացելոց փխ գերելոց և այլն): Իր ձեռագիրը (№ 2085) Դ գլխի 16-րդ տողից սկսած մին-

չև վերջ արտադրել է **С** ձևազրից. երկրորդական շեղումներով հանդերձ՝ ալն **С**-ի վերադարձությունն է՝ վերջինիս սրբադրված տեսքով: Գրա ապացույցն է նաև այն, որ Վարդան զպիրն իր ձևազրի վերջում (էջ 223բ.—24ա) թողել է մի հիշատակարան, որը **С** ձևազրի գրչի հիշատակարանի (էջ 217բ.—18ա) կրկնությունն է՝ սոսկ զրչության հանգամանքների հետ կապված արվյալների ու անունների փոփոխմամբ հարմարեցված իրեն: Պահպանված է նաև հիշատակարանի վերջահար բանաստեղծությունը (11 տող. սկիզբ՝ «Միշտ եղէ ես անվաստակ...», վերջ՝ «կամաւ նիւթեմ ես ինձ շարիր»):

С ձևազրի գրիչ Գրիգոր Սուրբասանցն իբրև գաղափար օրինակ ունեցել է **А** ձևազրին համանման որևէ գրչազրի, բայց վերջում իր ընդօրինակությունը մանրակրկիտ համեմատել է բոլորովին այլ ձևազրի հետ և բոտ ալլով կատարել անթիվ սրբադրումներ՝ հաճախ նախկին գրությունը բերելով, հաճախ էլ ուղղում անելով տողամեջերում կամ լուսանցքներում: Չսրբադրված վիճակում **С**-ն բացահայտորեն նույնանում է **А**-ի հետ, անգամ պահել է նրա վրիպակները: Հիշյալ սրբադրությունների մի մասն էլ հավանաբար կատարված է երկրորդ ձևազրով: Մասնավորապես Զ գլխի տ. 25-ից հետո լուսանցքում կազմված թղթի վրա ավելացված են 26—29, իսկ ԺԲ գլխի վերջում՝ 91—93 տողերը՝ ըստ Բ խմբի ձևազրերի: Բնագրի տները (նախադասություններ, պարբերություններ) հետագայում սկզբից մինչև վերջ արարական թվանշաններով լուսանցքներում համարակալված են (ամեն գլուխ՝ առանձին): Այդ աշխատանքը կատարել է նշանավոր նարեկացիացի Հակոբ Նալյանը, որը նպատակ է ունեցել կազմել նարեկացու երկի համաբարբառը՝ Սուրբասանցը փակ վանկում և բաղաձայնից առաջ միշտ գրում է **о**, որոշ բառերի համար գործածում է այնպիսի համառոտագրություններ, որոնք այլ ձևազրերում չեն հանդիպում (չի—առաջի, յեցոյց—յառաջեցոյց, բկաւ—օրինակաւ, խղ—խորհորդ, ալլ—ամենակալ, ացն—ամենեցուն, հրանամ—հրեշտականամ և այլն):

Ունի գրչի հիշատակարան (էջ 217բ.—18ա. հրատ. Բ. Կյուլեսեյան, Յուցակ ձևազրաց Դալաթիո..., էջ 98—99) և հիշատակագրություններ (էջ 108բ, 116ա, 129ա, 138ա, 146բ, 175ա, 217բ), որոնք նույնությամբ և կամ փոքր-ինչ փոխված կրկնում են **А** ձևազրում ԾԲ, ԾԶ, ԿԳ, ԿԷ, ՀԱ, ՁԲ գլուխներից և նարեկացու հիշատակարանից հետո եղած հիշատակագրությունները: Կան և հետագա հիշատակագրություններ՝ 1370 (էջ 218ա, ստացող Վար-

* Դալաթիայի Աղզային մատենադարանի № 28 ձևազրի, որը Հ. Նալյանի ինքնագիրն է, նարեկի համաբարբառ է: Բ. Կյուլեսեյանը նրանից վիճակոշում է «աղախին» բառի օրինակները, որոնց համարները համապատասխանում են **С** ձևազրի տների համարակալումներին (հմտ. «Յուցակ ձևազրաց Դալաթիո Աղզային մատենադարանի հայոց», էջ 113—114): Ուրեմն **С** ձևազրի ժամանակին եղել է Նալյանի տրամադրության տակ:

դան կուսակրոն արեղայի) և 1502 (էջ 87բ. ձեռագիրը գնող ոմն Հովասափի) թվականներին:

4. D—ՍՍՀԻՄ ԳԱ արևելագիտության ինստիտուտի լեհինգրադյան բաժանմունքի ձեռագրատան № A—15 ձեռ.: Տեղ, ժամանակ և գրիչ՝ անհայտ (գրչության հավանական ժամանակ՝ ԺԳ դարի առաջին կես): Թերթ՝ 200: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ բոլորգիր: Ունի գլխազարդեր և լուսանցազարդեր, որոնք, ինչպես և գլխագրերը, գունավոր և ոսկեգույն են: Ձեռագիրը նախկինում պատկանել է բանասեր Կ. Կոստանյանցին:

Բովանդակում է միայն «Մատեան ողբերգութեան»-ը: Սկզբից և վերջից պակասավոր է և քայքայված. խորագրից մինչև Ի գլուխը ներառյալ և ՂԳ գլխի կեսերից մինչև վերջ բոլորովին չի պահպանվել. ԻԱ—ԻԶ գլուխները թերթերի պատռվածության և մաշվածության պատճառով խիստ թերի են. բազմաթիվ թերթեր են ընկած նաև միջին մասերից, որի հետևանքով չունի ԼԹ 45—ՍԼ 32, Կ 32—ԿԱ վերնագիր, ՀԲ 73—ԶԲ 11, Ղ 16—109 և ՂԳ գլխի մեջտեղից մի հատված: Ունի սրբազրույթյուններ, որոնք կատարված են հետագա ձեռքով (գրիչը սովորաբար աւ է գրում, իսկ սրբազրույթը փակ վանկում և բաղաձայնից առաջ՝ օ): Գրչի գաղափար օրինակը նույնանում է ABC (վերջինիս շարագրված տեսքով) ձեռագրերի հետ: Գրչի հիշատակարանը չի պահպանվել: Կան հիշատակագրույթյուններ ԿԷ (էջ 103բ), ՀԱ (էջ 118բ). և ԶԲ (էջ 153ա) գլուխների վերջում: Դրանցից հատկապես առաջինը հիշեցնում է AC ձեռագրերում նույն՝ ԿԷ գլխից հետո հանդիպող հիշատակագրույթյունը. «Ո՛վ եղբարք աստուծոյ, որք մաղթէք լուսաիղծ մատենիւս, զողորմելի ստացօղս յիշեսցիք, և աստուած դձեղ յիշէ» (ի դեպ, A ձեռագիրը միայն մաղթէ՛ք բառի փոխ ունի աղաթէ՛ք):

5. E—ձեռ. № 5650: Տեղ և ժամանակ՝ անհայտ (հավանաբար ԺԵ դարի գրչություն): Գրիչ՝ Դավիթ արեղայ: Թերթ՝ 448: էջ 4ա գրված չէ: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ բոլորգիր: Ունի 1 մանրանկար (Նարեկացին՝ ծնկաչոք, մատյանը ձեռքին, աջ կողմում՝ Աստվածամայրը՝ մանուկ Քրիստոսը գրկին. էջ 4բ), կիսախորան և լուսանցազարդ (էջ 5ա): Կազմ՝ սովորաթուղթ, արծաթյա բարձրաքանդակ կրկնակազմով (1760 թ. մակագրությամբ):

Բովանդակություն՝

ա. «Պատճէն համառօտ առ ի ցուցանել զնշանաւոր ճառերս վասն դիւրաւ գտանելոյ, զոր պիտոյանայ» (էջ 1ա—3ա). այս ցանկը տարբեր է AB ձեռագրերի, ինչպես և C ձեռագրի ցանկերից (տե՛ս Գ ցանկ).

բ. «Մատեան ողբերգութեան» (էջ 5ա—310ա). չունի խորագիրը և Նարեկացու հիշատակարանը, իսկ ՂԵ գլխի վերջը տ. 37-ից սկսած մնացել է 310ա էջին փակցված թղթի տակ.

գ. Նարեկացու Աստվածածնի ներբողը (էջ 310բ—23ա).

դ. նարեկացու վարքը (կամբրոնացու հեղինակություն)՝ «Պատճառ և պատժութիւն սրբոյ առն աստուծոյ Գրիգորի նարեկացոյ, զոր արարեալ է սուրբ արքեպիսկոպոսին տեառն ներսիսի կամբասնեցոյ» վերնագրով (էջ 323ր—24ր. տե՛ս Ա. վարք).

ե. Վուծմունք տեառն ներսիսի կամբասնոյ արարեալը (էջ 324—46ր.). Մատյանի միջնադարյան մեկնությունն է.

զ. Հատված Գեորգ Սկևռացու աղոթքից (էջ 447ա—48ր.).

է. գրիչ Դավթի բանաստեղծությունը (էջ 448ր.). թերի է. տների սկզբնատառերը կազմում են «Եստիք»:

Ունի գրչի հիշատակարան (էջ 323ա) և 2 հիշատակագրություն (էջ 260ա, 212բ), ինչպես և հետագա ստացողի հիշատակագրություն (էջ 3բ): Գրչի հիշատակագրությունները փոքր-ինչ տարբերությամբ կրկնում են Ա ձեռագրի գրչի հիշատակագրությունները և, ինչպես և վերջինիս մեջ, գտնվում են Կէ և ՂԱ գլուխների վերջում: «Մատեան ողբերգութեան»-ը պարունակում է սրբագրություններ՝ մասամբ գրչի և մասամբ էլ հետագա ձեռքով: Ի տարբերություն ABCD ձեռագրերի, ենթավերնագրերն ունի բնագրի կարգում, բայց կարմիրով:

6. F—ձեռ. № 2086: Տեղ և ժամանակ՝ անհայտ (ԺԳ—ԺԳ դարերի գրչություն, մի մասը գրված 1681 թ.): Գրիչ՝ անհայտ (հին մասերի) և տեր Թորոս (նոր մասի): Թերթ՝ 180: Նյութ՝ մագաղաթ (1—149 թերթեր) և թուղթ (150—80 թերթեր): Գիր՝ բոլորգիր: 172—74 թերթերը գրված չեն: Արդեն Ժէ դարում ձեռագիրը պակասավոր ու քայքայված վիճակում է եղել: Նրա նախնական մասն են կազմում 16—31, 39, 45—47, 49—53, 55—61, 63—68, 70, 76—84, 86—87, 89, 91—128 և 130—49 թերթերը, որոնք գրված են եռասյուն: Այս էջերի գրիչն անհայտ է:

1681 թ. Դարաշամբի Ս. Ստեփանոս Նախավկայի վանքի (Մաղարդավանք) վանահայր տեր Թորոսը, պակաս մասերը լրացնելով ու վերանորոգելով, ձեռագիրը նվիրել է նույն վանքին (տե՛ս 38ր էջի հիշատակագրությունը): Նրա ձեռքով են գրված հետևյալ թերթերը (գարձյալ մագաղաթի վրա, բայց երկսյուն)՝ 1—15, 32—38, 40—44, 48, 54, 62, 69, 71—75, 85, 88, 90 և 129: Երևի վերանորոգողն այն ժամանակ չի նկատել, որ 112—113, 115—116 և 121—122 թերթերի արանքից մեկական թերթեր են պակասում (թե՞ այդ ժամանակ այդ թերթերը եղել են), որի պատճառով «Մատեան ողբերգութեան»-ը ձեռագրում այժմ չունի մեկական հատված ՂԱ, ՂԲ և ՂԳ գլուխներից: Տեր Թորոսը գրչագրի պակասող մասերը լրացրել է Գ խմբի խլաթեցիական խմբակցության որևէ ձեռագրից: Ինչպես հիշյալ ձեռագրերում, այնպես էլ նրա գրչագրած մասում, սկզբում, Ա—ԺԲ գլուխներից յուրաքանչյուրին հետևում է մեկնությունը: Տեր Թորոսը մյուս գլուխների վերջում մեկնություն

ներ լրացնելու հնարավորություն չի ունեցել: Իր ավելացրած 129-րդ թերթի վրա, դարձյալ ըստ խաթանցիական խմբակցության ինչ-որ ձևագրի, օրինակել է նաև ԺԳ—ԺԸ գլուխների մեկնությունը, բայց այնուհետև չի շարունակել. որովհետև ձևագրին վերջից կցել է Մատյանի լուծմունքի մի հին գրչագրի պահպանված մասը (գրիչ և ժամանակ՝ անհայտ, հավանաբար ԺԴ դարի գրչություն), որն ընդգրկում է ԺԲ—ՀԲ և ՀԵ—ՂԲ գլուխների մեկնությունը՝ միահար (էջ 150ա—180բ). 171բ—175ա էջերի միջև 3 թերթ է ավելացված՝ արանքի պակասը լրացնելու համար, բայց այդպես էլ թերթերը մնացել են չգրված, ինչպես և վերջին գլուխներին վերաբերող մասը չի լրացվել:

Թորոս կրոնավորի ձեռքով են գրված Մատյանի (էջ 1ա—128բ) հետևյալ մասերը (նշում ենք ըստ գլխահամարների ու տողերի)՝ Ա 3—ԺԳ 19, Ի է 32—ԼԲ 24, ԼԲ 96—ԼԴ գլխի կես, Լ է 77—ԼԲ 4, ԽԵ 97—ԽԶ 70, ՄԱ 39—119, Մ է 18—ՄԸ 29, ԿԴ—104, Հ 4—ՀԱ 4, ՀԲ 4—գլխի վերջ, ՀԳ 82—ՀԴ 83: Ա գլխի վերնագիրն ու 1—3 տողերը այլ ձեռքով են գրված. երևի տեղ Թորոսը մտածել է դրանք գրել դարգագրերով կամ այլ գույնի թանաքով և մոռացել է, հետագայում մեկ ուրիշը լրացրել է առաջին տպագիրներից որևէ մեկից: Մնացած մասերը պահպանված են հին գրչությամբ: Մատյանի խորագիրը չունի: Անհայտ գրիչը գաղափար օրինակ է ունեցել Ա խմբի հնագույն մի ձևագրի: Հաղվաղեալ սրբագրումներ կան: Ենթավերնագրերը, ինչպես ABCD ձևագրերը, ունեցել է լուսանցքներում, բայց կազմելիս թերթերի եզրերը կտրվելու հետևանքով գրեթե չեն պահպանվել: Ի տարբերություն տեղ Թորոսի, չի գրում օ: Կան մեկնաբանական լուսանցադրություններ (էջ 77բ, 89ա): Ոման գրիչ (հավանաբար Թիֆլիսցի) բազմաթիվ էջերում կատարել է այսպիսի նշումներ՝ «գրեցի» (էջ 16ա, 17ա, 113ա և այլն), «կայ» (էջ 18բ, 21բ և այլն), «Այս մէջս է [7] աղօթք չկայ. կտրվիւ ա» (էջ 39բ), «էստուր առջի թուստն վէր ա ըն[կ]էլ. կիսատ ա փոխս: ՄԸ կայ ոչ» (էջ 68բ), «Ճշմարիտ տեղն [ա]յ» (էջ 76բ—77ա), «Այս տեղս Ա [1] թուստ վէր [ա] ընկէլ: ՀԴ [74] համարն կայ ոչ տեղս: էս փոխիս պակասն ունիմ» (էջ 89բ) և այլն: Այդ նշումները հավանաբար վերաբերում են երկու հանգամանքի՝ որ ձևագրի կազմելիս թերթերն իրենց ճիշտ տեղը դրվեն, և պակասները լրացվին:

Մատյանի և նրա մեկնության հետ միասին ձևագրում տեղ են գտել նաև մի շարք անանուն աղոթքներ (թվով 44), որոնք գրված են բուն (առաջին) գրչի ձեռքով (էջ 130—149): Բացի վերոհիշյալ կարգի նշումներից, որոնք, անշուշտ, Ժ է դարից են, կա և երկու հիշատակագրություն՝ 104բ—105ա և 38բ էջերում, որոնցից առաջինը բուն (առաջին) գրչինն է, իսկ մյուսը՝ տեղ Թորոսինը (1681 թվականից):

7. G—ձեռ. № 5098: Տեղ և ժամանակ՝ անհայտ (հավանաբար ԺԴ դ. գրչություն): Դրիչ և ստացող՝ Հովհաննես: Թերթ՝ 272: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ 3—828

բոլորգիր: Նորոգված մասերի գրչությունը համանաբար ժԸ գ. (թերևս տր-պագրից):

Բովանդակություն՝

ա. «Մատենան ողբերգություն» (էջ 1ա—256բ)։

բ. Նարեկացու վարքը (108ա—109ա, տե՛ս Ա. վարք)։

գ. Նարեկացու Աստվածածնի ներբողը (257ա—269բ)։

դ. Բենիկ վարդապետի տեսիլը (ունի միայն խորագիրը և սկզբից յոթ տող, 269բ)։

Ձևագիրը թերի է սկզբից և վերջից։ Չունի Մատյանի խորագիրը և Նարեկացու հիշատակարանը։ Գրիչը հաստվածաբար է ընդօրինակել ՂԲ և ՂԳ գլուխները՝ ձանուցելով այդ մասին (տե՛ս բան ՂԲ, ծնթ. 3)։

Նոր գրչությամբ են գրված էջ 1ա—18բ (Ա, տ. 20, ֆեզ երեսացի բառերից մինչև Ե, տ. 3 պատրողականա բառը), էջ 27ա—33բ (Բ, տ. 23-ից մինչև Ժ, տ. 50 պաշտաւն բառը), էջ 42ա—47բ (ԺԴ, տ. 36, յանդիմանեցեք բառից մինչև ԺԵ ներառյալ), էջ 56բ—61բ (ԺԺ, տ. 42, լուսոյ երեսաց, որ ուշ գրչությամբ սրբադրված է լեւեաց լուսույ, մինչև Ի, տ. 59, իբրև բառը), էջ 72ա—75բ (ԻԴ, տ. 82, եւ սրբեալ բառերից մինչև ԻԵ, տ. 63, ողջացեալ բառը), էջ 86ա—88բ (ԻԸ, տ. 123 նորոգութիւն բառից մինչև Ի, տ. 32, ի վեր բառը), էջ 100ա—103բ (ԼԲ, տ. 110, ալկն բառից մինչև ԼԴ, տ. 23 բազմահամաբար բառը), էջ 114ա—բ (ԼԴ գլխից մի հաստված. մարդասէր Գրիստոսը բառերից մինչև մարդացար անմարմին բառերը ներառյալ), էջ 235ա, բ, գ, դ (ՁԴ, տ. 86-ից մինչև նույն գլխի տ. 128-ի գրաւ բառը), էջ 246ա—249բ (Ղ, տ. 100-ից մինչև ՂԱ, տ. 31, ախրականաց բառը)։

Իբրև մեկնաբանական վերնագիր ԿԶ գլուխն ունի «Գերեզմանաց պաղատանք (էջ 181բ), Հէ գլուխը՝ «Մեծի ուրբաթին է» (էջ 218ա)։

Ընդօրինակման համար գրիչն ունեցել է առնվազն երկու օրինակ։ Այն ձեռագիրը, որից ընդօրինակել է բնագիրը, սերտորեն առնչվում է մեր Ա-ին։ Սրբագրությունները կատարել է Ա. խմբի ըստ մեկ այլ օրինակի։ Այսպես. Լ գլխի 3—8-րդ տողերն Ա-ում չունեն սրբագրություններ (էջ 101բ—102ա), մինչդեռ Գ-ում նախապես ընդօրինակված է ըստ Ա-ի, ապա կատարված է սրբագրություն՝ ըստ մեկ այլ օրինակի։ Նախապես զրել է բազմապեղին, ինչպես Ա-ում, սրբագրել բազմագրեթին, բնառութիւն, ինչպես Ա-ում, սրբագրել՝ (սրբագրությունը չի պահպանվել լուսանցքում), կցորդայսանձնիշխանական (առանց բառանշատման, որ կարող էր վրիպել Ա-ից արտադրելիս կցորդս այս անձն ընկալելով կցորդ կայ սանձնն ձեռով) սրբագրել՝ կցորդս այս անձնիշխանական, հարեալ՝ յարեալ (էջ 92)։ Այսպես էլ ըստ Ա-ի է ընդօրինակել ԾԵ գլխի 48—49-րդ տողերը։

«Քանզի որպէս իմաստակի ումեմն բարո՛ւք ասաց շար զման առ չիմա-

նալոյն պատճառի» (էջ 187ա), ապա սրբագրել այսպես. «Փանգի որպէս իմաստակի ումեմն (նախապես գրել է իմաստակ ուրեմն) արտաբնոյ, բարոբ բոեցաւ շար տսել զման առ շիմանալոյն պատճառի» (էջ 157բ):

Հովհաննէսը հմուտ գրիչ է, ուշադիր ուղղագրութեան և կետագրութեան նկատմամբ: Նրա սրբագրութեաններէ մի մասը իմաստային տարբերութեաների ճշտում են: Այսպես, օրինակ, նա գրել է հղում և սրբագրել հեղում, ինքն գրաւ՝ ինքնագրաւ, պարունակաց՝ պարու կանանց, բազմաբնոյնս՝ բազմաբնոյնս և այլն:

Գ-ի և Ա-ի առնչութեանը երևում է նաև նյութի դասավորութեանից. թե՛ Ա-ում և թե՛ Գ-ում նարեկացու վարքը (կամբրոնացու հեղինակութեան) գրված է ԼԳ գլխից հետո (Ա-ում՝ էջ 119ա—բ, Գ-ում՝ էջ 108ա—109ա), ինչպես նաև բնագրի շփոթութեան այն նշաններից, որոնք ունեն թե՛ Ա և թե՛ Գ ձևագրերը հԸ գլխի 47-րդ տողի հայրաւեաց (Գ-ում՝ էջ 136բ) և 131-րդ տողի ապականացու (Գ-ում՝ էջ 138բ) բառերի վրա:

Գրչի գլխավոր հիշատակարանը չի պահպանվել: Ունի բազմաթիւ հիշատակագրութեաններ, որոնց հիմնական բովանդակութեանը հանդում է «Վասն աստուծոյ յիշեա՛ր գգծողս Յոհանէս, և աստուած գծեղ յիշէ» (էջ 186բ) մտքին և նրա տարբեր ձևերով կրկնութեաններին (էջ 39բ, 54բ, 124բ—125ա, 178ա, 182ա—բ, 184բ, 186ա, բ, 188ա, 191ա, 192բ, 195բ, 198բ, 201ա, 202ա, 203ա, 206ա, 210բ, 215բ, 216բ, 217բ, 218բ, 220ա, 222բ, 224ա, 226ա, 227ա, բ, 233ա, 234ա, 237ա, 239ա, 241ա, 243ա, 245բ, 250ա, 251բ, 253բ, 256բ): Հիշատակագրութեաններից մեկում Հովհաննէսը խնդրում է հիշել նաև «Կհարապատ եղբարսն իմ փոխեալ ի Քրիստոս՝ զկարապետ երէց և զկրսերն իմ զկոստանդին կուսակրան քահ[անայ]» (էջ 216բ):

8. Խ—ձեռ. № 8572: Տեղ, Ժամանակ և գրիչ՝ անհայտ (հավանաբար ԺԴ դարի կեսերի գրչութեան): Թերթ՝ 354: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ բոլորգիր:

Սկզբում ոչ բուն գրչի, այլ ավելի անվարժ ձեռքով ունի «Բանք նշանաւորք, որ ի դիրս յայս» վերնագրով փոքրիկ ցանկը (էջ 3բ. տե՛ս Ա. ցանկ), որին հաջորդում է «Մատեան ողբերգութեան»-ը (4ա—353ա էջեր)՝ առանց խորագրի: Զուեի ՂԲ—ՂԳ գլուխները և նարեկացու հիշատակարանը: ՂԱ բանին հաջորդում են ՂԴ—ՂԵ գլուխները՝ ՂԲ—ՂԳ համարակալմամբ: Այդ նըշանակում է, որ պակասող մասերը ոչ թե հետագայում են անհետացել ձեռագրից, այլ գրիչն ինքը չի գրել: Զի գրել նաև որոշ գլուխների ենթավերնագրեր (ԼԴ գլ. «Երորորդութիւն անայլայլական.... հաւատ», ՀԱ գլ. «Բանք պանծալիք հաշտեցուցիչք աստուծոյ», ՀԵ գլ. «Դարձեալ առ նմին.... կերպարութիւն անճառելի», «Յառ որ ի նիկիայն.... աւանդութեան» և «Նորին ասացեալ.... նոր մանիքեցոց»): Փակ վանկում և առհասարակ բաղաձայնից առաջ մերթ գրում է աւ, մերթ՝ օ: Այն բառերը, որոնցում լ-ն ավելի վաղ գրվում էր ղ,

սովորաբար տառադարձում է ի-ով (գԳալիլեա, այլ և այլն), բայց նաև հազվադեպ դեռ պահում է (Լսբալէդ, դեղի փխ լեղի և այլն)։ Այդ և գրության այլ ձևեր (եթե, քե և այլն) վկայում են, որ գրիչն իր ձեռագիրն օրինակել է հին գրչագրերից։ ԽՆ 226 տողում մեղսակործան բառի փխ գրել է միսսակործան, որը կարող էր առաջանալ երկաթագրի հիմքի վրա, այն է՝ ի-տան դ-ն բուրգորով գրող գրչի կողմից իբրև և ընկալվելու դեպքում՝ մեսսակործան, իսկ ե-ն իր հերթին կարող էր փոխարինվել իւ-ով և ստացվել միսսակործան։ Այս օրինակը ցույց է տալիս, որ գրչի գաղափար օրինակներից մեկը եղել է երկաթագիր ձեռագիրը Կան բաղմամբով սրբազրույթյուններ, որոնց մի մասը կատարված է այլ ձեռքով. գրվում է ըստ մի (հաճախ Ա ձեռագրին համանման) օրինակի և սրբազրույթ ըստ այլ (հաճախ Ա-ից տարբեր) օրինակի։ Զեռագրում կան Ժէ—ԺԸ դարերի հիշատակագրություններ (էջ 1բ, 253բ—54ա)։ Գրչի հիշատակարան չունի։

9. Կ—ձեռ. № 3929։ Տեղ՝ Դրաղարկի Ժամանակ՝ 1247 թ.։ Գրիչ՝ Խաչատուր կրոնավոր։ Ստացող՝ Միսաք կրոնավոր։ Թերթ՝ 337։ Նյութ՝ թուղթ։ Գիր՝ բոլորգիր։

Բովանդակություն՝ «Մատենան ողբերգութեան» (էջ 2ա—235բ)։

Մատյանն ունի խորագիրը։ Նարեկացու հիշատակարանը չունի։

Կ-ում Մատյանի նույն նյութը շփոթվելով բաժանված է Ա.—Ճ գրությունների, իսկ մի այլ ձեռագրում (Վատիկանի հայերեն ձեռագրերի հավաքածուի № 4 գրչագիր)՝ ՂԹ գլուխների՝ Ա.—ՂԵ գլխակարգման փոխարեն։ Կ-ն, սակայն, անմիջականորեն չի արտագրված Վատիկանի ձեռագրից։ Թերես նրանք ունեցել են նույն բնույթի գաղափար օրինակներ։ Շփոթությունն առաջացել է ԻԸ, ԼԳ և ԼԴ գլուխները երկու, իսկ ՀԵ գլուխը երեք գլուխների բաժանելուց. ԻԸ՝ տ. 1—121, շարունակությունը (տ. 122—174) համարակալված ԻԹ, ԼԴ (տ. 1—97) համարակալված ԼԴ, շարունակությունը (տ. 98—179) համարակալված ԼԵ, ԼԴ գլխի «Արդ առ այսոքիկ թշուառացեալ շնչոյս... դոր շաւիղ կարգիդ վերանկարէ» հատվածը համարակալված ԼԶ, շարունակությունը («Խոստովանիմք և դաւանեմք» բառերից մինչև վերջ) համարակալված ԼԷ, ՀԵ գլխի «Եւ արդ ընկղմեալ և դմայլեալ» բառերից մինչև «ալսու բարբառով բարեշնորհութեան» հատվածը համարակալված ՀԹ, շարունակությունը («Փառաւորեմք վերաձայնեալ նուագաւք» բառերից մինչև «անստհման փառաւորութեամբ արհնեալ յաւիտեանս։ Ամէն») համարակալված Զ, վերջինիս շարունակությունը («Դաւանեմք ի հաւատ ուղիղ» սկսվածքով հատվածը) դիտված է իբրև առանձին գլուխ, գրված վերջում և համարակալված Զ։

Վատիկանի ձեռագրի գրիչ Թադեոսը ճիշտ է ընդօրինակել Ա.—ԾԲ (ձեռագրում՝ Ա.—ԾԵ) գլուխները, մինչդեռ Կ-ի գրիչ Խաչատուրը սխալվել է ԽԵ (ձեռագրում՝ ԽԸ) գլուխն ընդօրինակելիս։ Հասնելով ԽԵ գլխի 82-րդ տողի

դժնկից բառին, նա ընդմիջարկել է իմ գլխից մի հատված ա. 47-ի կտակարանացն մատնիչ բառերից սկսած մինչև նույն գլխի 131-րդ տողի ապականացու ստացումով բառերը (էջ 138բ—141բ): Ա-ում այս հատվածն առնված է աստղանիշերի մեջ (տե՛ս նաև բան հմ, ծնթ. 9): Սխալը, թվում է, ծագել է այն բանից, որ գրիչը հասնելով հն գլխին (իր համարակալմամբ՝ հմ) շարունակությունն ընդօրինակել է օրինակներից մեկի ճիշտ համարակալված հմ գլխից՝ իրեն հն գլխի 77-րդ տողի շարունակություն: իմ գլխին ընդօրինակելիս զգացել է սխալը, երկրորդ անգամ ընդօրինակել է իմ գլխի 48-րդ տողի կտակարանացն մատնիչ բառերից մինչև նույն գլխի 55-րդ տողի խաղաղաճալ գերի (էջ 148բ—149ա) բառերը, ապա այլևս չի շարունակել: Գլխիների հերթականությունն այսպես է՝ Ա—ԾԵ (ձեռագրում՝ Ա—ԾԸ), ԾԵ-ին (ձեռագրում՝ ԾԸ) հաջորդում է ՂԳ գլխից (էջ 175ա)՝ ԾԹ համարակալմամբ, ԾԶ—ԿԱ (ձեռագրում՝ Կ—ԿԵ), ԿԲ—ԿԳ (ձեռագրում՝ հակառակ հաջորդականությամբ՝ ԿԵ—ԿԶ), ԿԴ—ՀԴ (ձեռագրում՝ ԿԸ—ՀԸ), ՀԵ (ձեռագրում՝ ՀԹ, Զ և Ճ), ՀԶ—ՂԱ (ձեռագրում՝ ԶԱ—ՂԶ), ՂԴ (ձեռագրում՝ ԾԹ), իսկ ՂԲ, ՂԳ և ՂԵ գլխիներն ունեն այլ կարգ. ՂԲ (ձեռագրում՝ ՂԹ), ՂԳ (ձեռագրում՝ ՂԸ), ՂԵ (ձեռագրում՝ ՂԷ): Գլխիների հերթականությամբ ևս Կ-ն չի համապատասխանում Վատիկանի ձեռագրին. ՂԲ (ձեռագրում՝ ՂԷ), ՂԳ (ձեռագրում՝ ՂԸ), իսկ ՂԴ և ՂԵ գլխիները դրված են ԾԲ (ձեռագրում՝ ԾԵ) գլխից հետո ԾԶ և ԾԷ համարակալմամբ: Ակներև է, որ երկու գրիչներն էլ ունեցել են խառն օրինակներ:

Սովորական վերնագիրը Կ-ում կա և՛ լրիվ ու ճիշտ, և՛ լրիվ ու համառոտագրված, սակայն ավելի շատ տալիս է յուրովի. «Վերստին յաւելուած կրկին հեծութեան»: ԺԲ գլխի ենթախորագիրն այսպես է. «Մաղթանք զարարտք արհարաց գիշերայնույն» (էջ 37բ), իմ գլխի ենթախորագրից առաջ ունի սովորական վերնագիրը կրճատ, ապա «Ընդգլխամարտ զիւաց այս նուագ աղաւթից և զիւսարսուռ ջերմատագնաւ ապախտաւորութեան աստուծով փարատիչ» (էջ 88ա—բ) ԼԳ գլխի համար՝ «Աղաւթք, որ նախ քան զպատարադն մատուցանի» (էջ 108ա), իսկ նույն գլխի 141—143 տողերն ունի բընագրի կարգում՝ որսիս նոր պարբերություն և բնագրի մաս (էջ 109ա), ունի ԼԴ գլխի ենթախորագրերը. «Ի հանդիսարանս խաւսից ատենի բանս մաղթանաց, որով Հոգին աստուծոյ պաշտեալ հասանէ յազնականութիւն» (էջ 111ա) և «Երրորդութիւն անայլալական նորոգ ստեղծաբանութիւն աղգեալ յաստուծոյ, որ ի նիկիայն սահմանեցաւ հաւատ» (էջ 112ա): ՀԱ գլխի ենթախորագրի փոխարեն ունի «Փոխ պիտանի» (էջ 226ա), չունի ՀԵ գլխի «Դարձեալ առ նմին» սկսվածքով ենթախորագիրը, ունի նույն գլխի «Հաւատ, որ ի նիկիայն սահմանեցաւ բան. այլ իմն խորհրդածութեամբ աստուածային աւանդութեան» (էջ 240ա) և «Ընդդէմ պեղծ աղանդաւորացն (նախապես գրել է

աւանդաւորացն) անիծեալն թոնդրակեցաց նոր մանինեցուց» (էջ 328ա) եւ թախտրագրեւրը, վերջինս որպէս առանձին գլուխ՝ Ը համարակալմամբ: Ունի ՂԳ գլխի «Սակս սրբալոյս մեռոնի» (էջ 311բ) եւ թախտրագրեւրը: Թե՛ ՂԲ և թե՛ ՂԳ գլուխները շունեն սովորական վերնագիրը: ՂԲ վերնագրված է այսպէս. «Ի փայտն երջանիկ բարեբաւտութեան ժամհարին խորհրդածութեան ազաւանս եղեալ ընդ կերպարանս թարգմանութեան» (էջ 317բ), ՂԳ գլուխն այսպէս՝ «Աղաւթը թարգմանաւրէն վասն սրբալոյս եղոյն մեռոնի» (էջ 290ա):

Կ-ն ընդօրինակված է երկու օրինակից. «չերկուց արինակաց գրեցաւ» (էջ 337ա): Երկրորդ օրինակը գրիչը հաժանաբար օգտագործել է ժեզ գլուխն ընդօրինակելուց հետո: Դա երևում է նրա կատարած սրբագրութիւններից, որոնք արված են կարմիր թանաքով: Հետագա սրբագրութիւններն ավելի քիչ են և հիմնականում արված են սև թանաքով: Գրիչը տառասխաւներ չի աւելում, ուշագիր է տառի նկատմամբ և սրբագրութիւններն էլ հիմնականում ալբ. բնույթն ունեն: Այսպէս՝ գրել է յալաեկիս սրբագրել յալաեկիս, մաւծաւծո՞ մաւծաւծո, անընդիւր՝ անընդել, անկողնոց՝ րնկողնոց, կտառդացն՝ կտորդացն, յաւնակաւնացն՝ յաւնակաւնացն և այլն:

Ունի գրչի գլխավոր հիշատակարանը (էջ 336ա—337ա), բազմաթիւ հիշատակագրութիւններ (էջ 14ա, 20ա, 38բ, 46բ, 63ա, 70բ, 80բ, 85ա, 101ա, 108ա, 132բ, 135բ, 145ա, 146բ, 155բ, 163ա, 175ա, 203բ, 238ա, 243ա, 251ա, 273ա, 279ա, 284բ, 317բ) և հետագա ստացողի՝ ոմն Բարսեղ կրօնավորի հիշատակարանը (1274 թ., էջ 337ա):

10. L—ձեռ. № 4965: Տեղ՝ անհայտ: Ժամանակ՝ 1266—67 թթ.*: Գրիչ և ծաղկող՝ Վասիլ Ուռհայեցի: Ստացող՝ Կոստանդին Ա. Բարձրբերդցի կաթողիկոս: Թերթ՝ 331: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ բոլորգիր: Ունի 1 խորան (էջ 1բ), 2 կիսախորան (էջ 2ա, 160ա), լուսանցադարձեր ու զարդագրեր: Գլուխների վերնագրերը, ենթավերնագրերը և առողանության նշանները գրված են կար-

* Մաշտոցի անվ. մատենադարանի ձեռագրացուցակում գրչության ժամանակ է նշված ԺԳ դարը: Սակայն ձեռագրի հիշատակարանի և նրա մի հիշատակագրության տվյալները հրնարավորություն են տալիս որոշելու նրա գրչության ստույգ ժամանակը: Պատվիրատու Կոստանդին կաթողիկոսը (1221—1267 թ. ապրիլի 9) կենդանի է եղել, երբ Վասիլն աւարտել է ձեռագրի ընդօրինակությունը («Եւ ստացաւ զսա զանձ անկողնայտելի...», էջ 330բ): Մի այլ տեղ նշվում է, որ Հեթում թագավորի որդին՝ Լեոնը, գտնվում է գերության մեջ («... յիշեցի՞ք զարքայորդին՝ զԼեոն, զմատենալն ի ձեռս անաւրինաց, զի շնորհացէ զնա մեղ վերստին, զի որս և անտեսուչ ոչ մնացուր...», էջ 159բ): Հայտնի է, որ Լեոնը գերի է եղել Մարում 1266 թ. օգոստոսի վերջերից մինչև 1268 թ. հունիսը՝ գերության մեջ մնալով 1 տարի և 10 ամիս (տե՛ս «Սմբատայ Սպարապետի Տարեգիրք», Վենետիկ, 1956, էջ 247 և 251): Ուրեմն ձեռագրի գրչության ստույգ ժամանակն ընկնում է 1266 թ. օգոստոսի (մերկա մի փոքր ժամանակ դրանից առաջ) և 1267 թ. ապրիլի 9-ի (երբ մահացել է Կոստանդին կաթողիկոսը) միջև:

միտում: Հետագայում կազմակերպ 327-րդ թերթը սխալ է տեղադրված ու համարակալված. պետք է գնել 328ր էջից հետո:

Բովանդակում է միայն «Մատենան ողբերգությունն»-ը (էջ 1—329): Նաերեկացու հիշատակարանը չունի (գրիչն ինքը չի գրել): ՂԳ գլխի վերջերից պակասում է մի հատված. 324ր—325ա էջերի արանքից 1 թերթ է բնկած: Գրությունների ենթավերնագրերն ունի մերթ լուսանցքներում, մերթ՝ բնագրի կարգում: Հաղվադեսայ հանդիպում են սրբազրույթյուններ, որոնցից մի քանիսը՝ այլ ձևերով: Չունի օ տառը: Գրչի գաղափար օրինակը հավանաբար երկաթագիր գրչագիր է եղել. ՂԳ գլխի տ. 19-ում դիմաւ քառի փխ գրիչը գրել է դիմաւ, տ. 48-ում սղոցեալ քառի փխ ողոցեալ, իսկ շէ գլխի տ. 59-ում գկապոյ աւրիճին քառերի փխ՝ գկապս յաւրիճին, որ ուղղանկյուն երկաթագրի մ և ս տառերը ա-ի և ս-ի հետ շփոթելու արդյունք են: Ա օրինակից ձևագիրը կախում չունի. նրանց կապը վկայող որևէ հատկանիշ նկատելի չէ: Նրանք իրար այնքանով են աղերսվում, որքանով որ ի վերջո նրանց, ինչպես և Ի ձևագրի, գաղափար օրինակները ծագում են մի ընդհանուր նախօրինակից:

Ունի մեկնաբանական լուսանցագրություններ՝ ԺԱ և ԺԲ գլուխների: համար (էջ 30ա, 45բ, 46ա—բ), գրչի հիշատակարան (էջ 330ա—բ), որը վերջից կիսատ է՝ թերթ ընկած լինելու պատճառով, և հիշատակագրություններ գրչի (էջ 1ա, 123ա, 130ա, 137ա, 149բ, 159բ, 173բ, 216ա, 248բ, 253բ) և այլ (էջ 330բ) ձևերով:

11. Ա—ձև. № 5135: Տեղ՝ Թանաթի վանք (Վայոց ձոր): Ժամանակ՝ 1286 թ.*: Գրիչ՝ Հովհաննես: Ստացող՝ տիկին Թաճեր (ձեռագրում՝ պաբոն Թաճեր): Թերթ՝ 264: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ արևելյան քուրդերի: Ունի խորանագարդ (էջ 1ա), պարզ լուսանցադարձեր:

Բովանդակություն՝

ա. «Մատենան ողբերգություն» (էջ 1ա—259բ).

* Սույն ձևագրի համաոտո նկարագրության մեջ (ստացալ ձեռագրաց Մաշտոցի անվան մատենադարանիս, հտ. Բ, Երևան, 1970, էջ 42) գրչության ժամանակը նշված է 1252 թ.: Ձեռագրում թվականը նշող տառերը վնասված են, հստակ է Չ տառը, պահպանվել է Լ-ի վերին մասը, միավոր նշող տառը չի պահպանվել: Ելնելով հիշատակարանի մեջ նշված անուններից և այս տառանիշներից, Գ. Հովսեփյանը տալիս է ձևագրի գրչության ստույգ տարեթիվը՝ 1286 թ.: Հիշատակարանի վերջում մեծ տառերով գրված է «Թվկ. Չ», տարաբախտաբար միավորի միայն կեսը մնացած, ինչպես և Լ-ի պոչը կտրված: Միավորի մնացորդից դատելով՝ կարող է ա, և կամ է լինել, սակայն առաջինը կարելի չէ, որովհետև 1282 թ. կենդանի էր գեղեցիկ Պոռ ձեռ իշխանը, հնարավոր չէ երրորդը, որովհետև մեռած էր արդեն Հակոբ կաթողիկոսը (խոսքը Հակոբ Կլայցիցի կաթողիկոսի մասին է՝ 1268—1286 թթ. —Ա. Ղ.). այսպիսով հիշատակարանի գրության ժամանակը կարող ենք ճշտել նշանակել ՉԼԵ (1286) թիվը (Գ. Հովսեփյան, Նաղրակյանը կամ Պոռչյանը հայոց պատմության մեջ, Բ հրատ., Անթիլիաս, 1969, էջ 77):

բ. Նարեկացու վարքը (259բ—261բ, աե՞ս Բ վարք):

2ունի Մատյանի խորագիրը Պակասում է ՀԲ, ա. 101 խապառ բառից մինչև ՀԲ, ա. 39-ի կեբալ բառը (206բ—207ա էջերի արանքից թերթ է բնկել):

Ունի Նարեկացու Հիշատակարանը: Պահպանվել է գրչի զլխավոր Հիշատակարանը (էջ 262ա—263ա)՝ բավականին վնասված: Կան բազմաթիվ Հիշատակագրություններ (էջ 3բ, 64ա, 153բ, 166ա, 178բ, 204ա, 232բ, 234ա), որոնց բովանդակությունը հանդում է «Աստուած վալել տացլ զեղեղից տառքս պատրոնացն թանեքին և էաշոյ» (էջ 178բ): Զեռագիրը նորոգել է Սահակոման վարդապետ՝ Խաղեի վանքից, խղենկով իր Հիշատակարանը՝ գրված 1689 թ. (էջ 260բ):

Նոր գրչությանը են գրված էջ 6ա—13բ (Բ, ա. 124, համանշնոցես բառից մինչև Ե, ա. 83 անատուրքեան բառը), էջ 134ա—բ (ՄԲ, ա. 45-ից մինչև ԾԴ, ա. 17-ը ներառյալ), էջ 258ա—259բ (ՂԵ, ա. 20 և յայր բառերից մինչև Մատյանի Հիշատակարանի վերջը) և Նարեկացու վարքը (էջ 259բ—261բ):

Գրիչը հաճախ սովորական վերնագրի փոխարեն գնում է կետեր: Մի քանի ենթախորագրեր չունի. ԼԴ-ից՝ «Ի հանդիսարանս խաւարի...», ՀԱ-ից՝ «Բանք պանծալիք...», ՂԴ-ից՝ «Սակս սրբաւոյս իւզոյն միւտոնի»: Զ զլուսը վերնագրված է այսպես. «Նորին սրբոյ աղէքս մաղրանաց առ սուր կոյսն Աստուածածին» (էջ 209ա):

12. N—ձեռ. № 1563: Տեղ՝ վանական վարդապետի վանք (իմա՞ Խորանաշատ): Ժամանակ՝ 1283 թ.: Գրիչ՝ Մարտիրոս: Թերթ՝ 338: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ բոլորգիր: 231—242 թերթերը հետագա կաղձողի կողմից սխալ են դասավորված. պետք է վերաշարել այսպես՝ (230), 239, 240, 233—236, 242, 231, 238, 241, 232, 237 (243):

Բովանդակություն՝

ա. «Մատենան ողբերգութեան» (էջ 2ա—18բ, 20ա—336բ)։

բ. «Մարգիս վարդապետի ասացեալ յաղագս խոստովանութեան» (մի հատված Սարգիս Շնորհալու «Մեկնութիւն եօթանիցունց թղթոց կաթողիկեայց» աշխատությունից. էջ 19ա—բ)։

գ. հատված ինչ-որ քարոզից (էջ 337ա—39ա)։

դ. ձեռագրի սկզբի մազաղագի պահպանակը (էջ 1ա—բ) պարունակում է հատված թեմեա Մենդոց զրբի ինչ-որ մեկնությունից, իսկ վերջինը (էջ 340ա—բ)՝ Հովհան Ոսկեբերանի Մատթեոսի Ավետարանի մեկնությունից։

«Մատենան ողբերգութեան»-ն օրինակված է զլուսների հետևյալ դասավորությամբ՝ Ա.—Ը (էջ 6բ—30ա), ԺԲ (30ա—32ա), ԺԵ—Խ (32ա—108բ), ԽԲ (109ա—բ), ԽԱ (110ա—բ), ԽԴ—ՂԱ (110բ—390բ), ՂԴ (390բ—91բ), ՂԵ

(392ա—93բ), ՂԲ (293ա—302բ), ՂԳ (302բ—25բ), Թ—ԺԱ (325բ—32բ), ԺԳ—ԺԻ (332բ—36բ): Էջ 2ա—5բ-ում գրիչը երկրորդ անգամ ընդօրինակել է ԼԼ գլխի սկզբներից մինչև ԼԲ գլխի վերջերը: Այդ թերթերը ձեռագրում փաստորեն պահպանակի դեր են կատարում: ԼԳ գլխի տ. 27-ից մինչև ԼԷ գլխի տ. 16-ը ներառյալ չունի. գրիչն ինքը սխալմամբ բաց է թողել: Չունի նաև Նարեկացու հիշատակարանը: Գլուխները, բացի ՂԹ—ՂԳ-ից, համարակալում և «բառն» նշում չունեն. հետագա ձեռքով համարակալված են միայն Գ—Ձ գլուխները: Բուն գրիչը, հակառակ իր սովորության, համարակալել է ԺԲ, ԻԸ և ԷԵ գլուխներում հանդիպող 4 ենթավերնագրերը՝ Ժ, ԻԳ, ՄԼ և ՆԲ համարներով: Գրիչը է տառի փխ միշտ գրում է Ե: Չունի օ տառը: Ի տարբերություն հնագույն ձեռագրերի, չտառը հազվադեպ է փոխարինում ղ-ով: Բառավերջի եպ, եան, քիւն տառակապակցությունները մեծ մասամբ գրում է կրճատ՝ ել, են, քիւն (գրել, բարձրութենն, անմաբութիւն և այլն), բայց ըզգացվում է, որ ոչ թե այդպես է ընկալել, այլ պարզապես կրճատ է գրել: Չհնչվող կամ թույլ արտասանվող յ-ն առհասարակ բաց է թողնում (մարմնո, շինուածո, մարդո, յերկրաին... և այլն):

Գրիչը (գուցե նաև նրա գաղափար օրինակի գրիչը) հաճախ շփոթում է ոչ միայն ա և մ, ձ և շ, այլև ա և պ տառերը միմյանց հետ (օրինակ՝ ամպրոպք, դիւմունք, ախպք, դիւտեցես, մաշիւք, ինձ բառերի փխ գրել է ամպրոպք, դիպմունք, միւպք, դիմեցես, տաշիւք, ինչ և այլն): Տ և մ, ձ և շ տառերի շփոթումն օրինաչափ երևույթ է երկաթագրից բոլորգրով ընդօրինակող գրիչների համար, իսկ պ և ա տառերը շփոթելը հետևանք է բոլորգրում ա-ի ձևով գրված պ-ն իբրև ա ընկալելու: Հետևապես կարելի է ենթադրել, որ Մարտիրոս գրիչն իր ձեռագիրն օրինակել է մի բոլորգիր գրչագրից, որտեղ նման աղճատումները մասամբ արդեն առկա են եղել: Ձեռագիրը սխալաշատ է. թերեւս որեւէ մեկը թելագրել է, իսկ Մարտիրոսը գրել, որովհետեւ կան դեպքեր, երբ նա հաջորդ բառի սկզբի զ նախդիրը ըստ ընթերցման ա է ընկալել (մեբունա տաժանական փխ մեբում գտաժանական) կամ, ընդհակառակն, նախորդ բառի վերջին ա-ն գրել է զ՝ կապելով հաջորդ բառի հետ (յալիտեան զյալիտենից փխ յալիտեան յալիտենից): Կան փոքրաթիւ սրբագրումներ գրչի իսկ ձեռքով:

Գրիչը որոշ գլուխների վերնագրերին ու ենթավերնագրերին երբեմն կըցում է «և գանգատ» (ՄԸ գլ.), «և գանգատ ամենամեղ անձին Մարտիրոսո» (ԷԱ գլ.), «ցաւոց և վշտացելոց աղաւթք նարիկեցո» (ԻԸ գլ. ենթավերնագիր), «և պաղատանք ամենամեղ անձին» (ԽԵ գլ.) և նման կարգի մեկնաբանական հիշատակագրություններ: Անհասկանալի է մնում, թե ինչու բնագրում մի քան տեղ դրված է աստերիսկոս նշանը (էջ 67ա, 71ա, 159բ, 192ա և այլն), երբ տվյալ դեպքերում տողեր կամ հատվածներ չեն սլակասում: Ու-

նի գրչի հիշատակարան (չափածո, էջ 336ր) և հիշատակագրություններ (էջ 68ր, 115ր, 238ր և այլն), որոնցից երկուսը այլ ձևերով են գրված (էջ 7ա, 339ր): Տեր Սարգսի հիշատակագրությունից հայտնի է դառնում, որ ձեռագիրն ինչ-որ ժամանակ պատկանել է Սաղմոսավանքին. «... այս նարեկացիս վեր բերի Սաղմոսավանքից վերնատունէն. ով որ կարգա, այլվի տեղն հասուցանէ...» (էջ 339ր):

13. Օ—ձեռ. № 5076: Տեղ՝ անհայտ (հավանաբար Արտամեստ գյուղ կամ վարագա վանք): Ժամանակ՝ հավանաբար 1360 թ.: Գրիչ՝ Սահփանոս Արտամեստցի: Ստացող՝ Հովհաննես սարկավազ*: Թերթ՝ 271: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ բոլորգիր:

Բովանդակություն՝

ա. «Մատենան ողբերգություն» (էջ 2ր—270ա).

բ. Հովհաննես Իմաստասերի աղոթքներից չորսը (93ր—102ր).

գ. Նարեկացու վարքը (էջ 270ա—271ա. տե՛ս Ա. վարք).

դ. Հատվածներ ավետարաններից (1ր—2ր՝ Մատթ., Իժ, էջ 83ա—84ր՝ Մարկ., Ժն, 42—47, 2, 1—6, Մատթ., Ժ, 1—5, Ղուկ., է, 1—7):

Ձեռագիրը նորոգելու և կաղմելու ժամանակ թերթեր են խառնվել 74—78-րդ թերթերը պետք է վերագասավորել այսպես՝ 74, 78, 77, 75 և 76, իսկ 258—270-րդ թերթերն այսպես՝ 258, 268, 259—262, 269, 263—267, 270:

Մատյանն ունի խորագիրը և նարեկացու հիշատակարանը: Գլուխները համարակալված են «Բան առաջին» (էջ 3ա) և «Բան Դե» (էջ 266ր): Ախուժամբ Իէ համարն ունի նաև Իժ գլուխը (էջ 79ա): Իէ և Իժ գլուխն ընդօրինակելիս գրիչը թույլ է տվել մի այլ սխալ ևս. Իժ գլխի մի հատված (ա. 122-ից մինչև 128-րդ տողի տէրութիւն բառը ներառյալ) ընդօրինակել է երկու անգամ, առաջին անգամ իբրև Իէ գլխի շարունակություն (էջ 76ր), երկրորդ անգամ՝ Իժ գլխի հետ (էջ 82բ) և երկու դեպքում էլ նույն ենթախորագրով՝ «Այս նուագ աղաւթից ղիսասառսուր ջերմնատագնալ (էջ 76բ ջերմոս—

* Ձեռագրի համառոտ նկարագրության մեջ («Յուցակ ձեռագրաց Մաշտոցի անվան մատենադարանի», Բ, էջ 30) գրչության ժամանակը նշված է «ԺԳ դ.» և հարցականով՝ «1251 թ.»: Գրիչը չի նշված, ստացողը նշված է Գրիգորիոս բահանա՝ ըստ հետևյալ հիշատակագրության. «Ո՛վ հայր իմ Գրիգորիոս բահ[անայ], գաւաւ գրիկս ընկալ և զանդիտանս մի՛ մոռանար, աղաչեմ» (էջ 271ր): Գրիգորիոսի մասին հիշատակագրությունը գրված է այլ գլուխում: Գրիգորիոսը, ըստ էության, կապ չունի այս ձեռագրի հետ: Ձեռագրի ստացողն է Հովհաննեսը. «Արդ ևս յողնամեղ և անպիտան Յովանէս սարկավազ... ստացայ ոտ ի հաւլալ արդեանց իմոց՝ յիշատակ ինձ և ծնաւդաց իմոց» և ապա գրչի կողմից «Նաև զիս՝ զմեղաւք զառածեալ Արտամեստցի Սահփանոս, որ միայն զանուն ունիմ և ի պործոյն՝ ոչ, յիշեալիք յաղաթս ձեր, և աստուած զձեղ յիշէ: Ամէն: ԹՎ. ՊԻ» (1376) (էջ 127ր): Գրչության տարեթիվը թեև դժվար ընթեռնելի է, բայց, թվում է, պետք է լինի. «Գրեցաւ ի թվ. հայոց ՊԻ» [1369] (էջ 271ա):

տազնալ) ամսատուրքեանց աստուծով փառաւորչ» և երկու դեպքում էլ հատ-
վածք մնացել է թերի՝ նույն 128-րդ տողի տեւութիւն բառից հետո: Երկրորդ
դեպքում շարունակութիւնը եղել է, թերթ է ընկել (պակասում է ի՞նչ 128-րդ
տողի անսահմանելի բառից մինչև նույն գլխի վերջը՝ տ. 175):

Ձեռագրի առանձնահատկութիւններից կարևոր են՝ ա. սովորական վեր-
նագրի բազմազանութիւնը, բ. ենթախորագրերի առկայութիւնը և բացա-
կայութիւնը, գ. ուղղագրութիւնը և դ. սրբագրութիւնները: Գրիչն իրեն բա-
վականին ազատ է զգացել սովորական վերնագրի նկատմամբ: Նախ նա գրել
է լրիվ և ճիշտ (Բ—Ին, ԻԹ և այլն), ապա լրիվ, բայց համառոտագրված. օրի-
նակ՝ Վերստ. յաւ. կրկ. հեծ. նոր. հսկ. առ. ն. աղ. մաղ. բան. ի խորոց սրա.
խաւս քնդ ալ» (ԼԸ, էջ 130ա), այնուհետև հրաժարվել է «Վերստին յաւե-
լուած կրկին հեծութեան» արտահայտութիւնից և վերնագրել կարճ՝ «Նորին
հսկողի առ նոյն աղերս մաղբանաց բան ի խորոց սրաից խաւս քնդ ասաու-
ծոյ» (ՁԸ, էջ 238բ) կամ ավելի սեղմ ձևով, երբեմն էլ հրաժարվել է հսկողի
բառից. «Նորին մաղբանի ի խորոց սրաից խաւս քնդ ասաուծոյ» (Ղ, էջ
240բ) և կամ փոխարինել է հեղինակի անունով՝ «Նորին Գրիգորի ի խորոց
սրաից խաւս քնդ ասաուծոյ» (ԽԳ, էջ 136ա):

ԼԳ գլուխը չունի ոչ մի ենթախորագիր: ՀԱ գլխի 29-րդ տողից հետո ու-
նի «Վերստին յաւելուած կրկին հեծութեան նորին հսկողի՝ բան պանծալի
հաշտեցուցիչ ասաուծոյ» (էջ 198ա), որպէս ենթախորագիր: ՀԵ գլխի «Գառ-
ձեալ առ նմին» բառերով սկսվող ենթախորագիրն ունի սովորական վերնա-
գրից հետո, որպէս շարունակութիւն՝ կարմիր թանաքով (էջ 206բ):

Ս-ի փոխարեն գրում է աւ. ազալի, հաւ, կենդանեալ, աւ և այլն,
մինչդեռ բնաւից գրում է բնօից, անբաւ՝ անբօ, ապաշաւանի՝ ապաշօանի,
անձաւ՝ անձօֆ, երկհաւոր՝ երկհօր և այլն: Երբեմն ձայնեղ բաղաձայնները
խլացնում է, գրում է՝ ալաալաւաց, վաանկ, փալալաւաւ, ամեհաագեսա
և, ընդհակառակն՝ խնգեալ, ընձայեսցի, անգողնոյս և այլն: Բառավերջում
հաճախ չի գրում յ. դարձելո, խնդրելո, ժամանելո, զղաւանելո, զինո, ձիւրո,
ցորենո, մարդո, Սողոմա, Բեղսալիդա, գԳալիլեա, Դաւթա, ձաղկեցա և այլն:
Սրբագրութիւնների մի մասը սեփական վրիպակների հետեանք են՝ տառ,
բառ, բառեր կամ արտահայտութիւններ ու տողեր է բաց թողել, ապա լրաց-
րել, սրբագրել: Ստեփանոսի գրչութեամբ մեղ է հասել մեկ այլ նարեկ, ավե-
լի ընտիր մի ձեռագիր (Մատենադարան, ձեռ. № 5883), գրված 1369 թվա-
կանին:

Ձեռագիրն ունի հիշատակարաններ և հիշատակագրութիւններ. էջ 1ա,
դրեթե անընթեռնելի (1360 թ.), 127բ, պահպանվել է անթերի (1376 թ.),
134բ, 271ա, թվականը դժվարընթեռնելի, այլ գրչութեամբ էջ 271բ (1369 թ.)
և անթվակիր, թերեւ, ԺԳ դար:

14. P—ձև. № 10182: Տեղ՝ Գրո անտպատ (Սերաստիա քաղաքի հանդես, Արտենիս լեռան վրա): Ժամանակ՝ 1346 թ.: Գրիչ և ստացող՝ Գրիգոր քահանա: Ձեռագիրն օրինակել է Սերաստիայի Սուրբ Նշան վանքի առաջնորդ Ստեփանոս եպիսկոպոսի հրամանով: Թերթ՝ 436: 1ա, 221ա—223ա, 335ա—բ, 434բ—436բ էջերը զրված չեն: Նյութ՝ թուղթ: Դիր՝ բոլորգիր:

Բովանդակում է՝

ա. «Մատեան ողբերգութեան» (էջ 2ա—208բ).

բ. տարբեր բնույթի ու ժանրի ստեղծագործություններ, մասամբ՝ բուն հայկական և մասամբ՝ թարգմանական (էջ 210—434ա):

«Մատեան ողբերգութեան»-ը շունի Նարեկացու հիշատակարանը (գրիչն ինքը չի գրել): Գլուխների վերնագրերը զրված են կարմիրով: «Բան» նշում և համարակալում ունի լուսանցքներում, բացի Ա և Բ գլուխներից, որոնց համարակալումն արված է վերնագրից անմիջապես հետո, լրիվ գրությամբ՝ «Բան առաջին», «Բան երկրորդ»: Գլուխների ենթավերնագրերն ունի. գրանք զրված են մերթ բնագրի կարգում, մերթ՝ լուսանցքներում: Բազմաթիվ հատվածներ ներկայացված են չափածո տողատումով (այդ առումով սույն ձեռագիրն ամենից ավելի աչքի ընկնողներից մեկն է). բանաստեղծական տողերը ոչ թե նոր տողից է սկսում, այլ գրում է իրար շարունակության վրա, սակայն ամեն տող սկսելով գլխագրով: Գրիչը կատարել է բազմաթիվ սրբագրումներ: Հազվադեպ սրբագրումները կատարված են այլ ձեռքով: Բնագրային-գրչական տարբերություններով իրար բավական հարազատ են սույն գրչագիրը և S-ը, թեև շատ դեպքերում էլ իրարից հեռանում են (P-ն ունի 2 գլխի տ. 92-ը, իսկ S-ը չունի. վերջինս, հակառակ P-ի, չունի նաև ԺԲ գլխի 55-րդ տողը. խԸ գլխի 47 և 131 տողերում, ABCG և այլ ձևագրերի պես, P-ն աստղանիշեր ունի, իսկ S-ը չունի և այլն): Այդ նշանակում է, որ P-ից S-ի կախումն անմիջական չէ. թերևս նմանություններն առաջացել են մեկ ընդհանուր հիմք ձեռագրից, միջնորդավորված ճանապարհով: Չունի օ տառը: Կան հետևյալ լուսանցային մեկնաբանություններ՝ «Ձենուլք ասէ, ինձ թուի» (ԺԱ գլխի 70—78 տողերի համար, էջ 23ա), «Կարկամեալ կինն» (ԺԸ գլխի տ. 27-ի համար, էջ 32բ), «Ի ծնէ կոյրն» (տ. 35-ի համար), «Տեռատեան» (39—40 տողերի համար, էջ 33ա), «Շիշ իւղոյ կնոջն» (47—48 տողերի համար), «Անդամալոյծն» (54—56 տողերի համար), «Համր դիւահարըն» (61—62 տողերի համար), «Որ զգոտոցն կախեցին» (67—68 տողերի համար, էջ 33բ), «Ղազար» (71—72 տողերի համար), «Այրին» (76—78 տողերի համար), «Գերգեսացին» (86—93 տողերի համար): Հէ գլխի վերնագրից առաջ ունի նշում՝ «Ի խորհուրդ Մեծի ուրբաթին» (էջ 159բ):

Ունի գրչի ընդարձակ հիշատակարան (էջ 208բ—10ա) և հիշատակագրություններ, որոնց մեծ մասը գրչինն են (էջ 71ա, 85ա, 93բ, 107բ, 114բ, 139ա,

158թ, 161ա, 175ա, 241ա, 243ա, 302թ, 346ա, 392ա, 412թ), իսկ մի քանիսը՝ ԺԹ (1թ, 223թ) և Ի (434ա) դարերի:

15. Չ—ձեռ. № 5364: Տեղ՝ Հակոբա վանք (Նրզնկայում): Ժամանակ՝ 1363 թ.: Դրիչ՝ Ստեփանոս: Ստացող՝ նախ՝ հաշատուր, ապա՝ Աստվածատուր արեղա՝ հաշատուրի եղբոր որդին: Թերթ՝ 430: Նյութ՝ թուղթ: Դիր՝ բոլորգիր: Ունի 1 մանրանկար (Նարեկացին ամբողջ հասակով, գլխին լուսապսակ. էջ 1թ), զարդագիր և թռչնագիր գլխագրեր, 1 կիսախորան (էջ 2ա) և լուսանցազարդեր: Պահպանվել է գրչի գլխավոր հիշատակարանը (էջ 428թ—429ա). 429-րդ թերթը հավանաբար ընդօրինակված է բուն գրչությունից, թուղթը նոր է, ուղղագրությունը՝ տարբեր և բաղմամբով հիշատակագրություններ (էջ 2ա, 56թ, 71ա, 95թ, 126ա, 217ա, 231ա, 236ա, 239ա), «Զանարժանս յաղաւթս յիշեցէք. զԱւետիբ կրանատուն և զԱստուածատուրն և զԺնօղսն իւր» (էջ 231թ) համանման բովանդակությամբ: 1ա էջի վրա կա ոմն Թուրքեն Խոստիկյանի հիշատակագրությունը (1894 թ.):

Բովանդակություն՝

ա. «Մատանն ողբերգութեան» (էջ 1ա—272ա).

բ. Նարեկացու վարքը (372ա—74ա. տե՛ս Ա վարք).

գ. Մատյանի և Նարեկացու երեք դանձերի մեկնությունը (274թ—358ա).

դ. Ներսէս Շնորհալու շափածո մի քանի գործերը (359ա—428թ):

Մատյանն ունի խորագիրը (վերջում՝ գրչի «Աւգնեա, տէր Յիսուս Քրիստոս» մաղթանքը, էջ 2ա) և Նարեկացու հիշատակարանը: Ձեռագրից պակասում է մեկ թերթ՝ 10թ և 11ա էջերի արանքից (Դ, 132-րդ տողից մինչև Դ, 24-րդ տողը ներառյալ):

Ննթախորագրերը գրված են բնագրի կարգում՝ կարմիր թանաքով: ԼԴ գլխի «Իսկ զհաւատոյ սահման բանի» բառերով սկսվող նախադասությունը գրված է սև թանաքով՝ իբրև բուն բնագրի մաս: Բնագրի մաս է դիտված նաև ԴԳ գլխի «Այն իմ ձեռնարկութիւն» բառերով սկսվող ավարտը:

Դրիչը համարակալել է Մատյանի գլուխները՝ Ա—ՂԵ: Հետագա գրչությամբ սխալ նշումներ կան ԴԳ գլխի առանձին հատվածների համար: Ինչ-որ մեկը «Գովնալ քագաւոր» բառերով սկսվող հատվածը համարակալել է ԴԴ, դրել լուսանցազարդի մեջ, իսկ «Քանգի միւռոնս այս աւրհնաբանեալ» բառերով սկսվող հատվածը՝ ՂԵ: Մինչդեռ գրիչը ԴԳ գլուխը համարակալել է ԴԳ, հաջորդ գլուխները՝ ԴԴ և ՂԵ:

Ձեռագրում Մատյանին հաջորդում է նրա մեկնությունը՝ «Բացայայտութիւն բանից սուրբ հաւրն մերոյ Դրիգորի Նարեկացոյ»: Խորագրված բոլոր այն բառերը, արտահայտությունները, նախադասություններն ու պարբերությունները, որոնք բացատրված են մեկնության մեջ, բնագրում նշված են օ տառաձև կարմիր շրջանակով:

Ստեփանոս գրիչը շեղվում է գրաբարի ավանդական ուղղագրությունից: Չայնեզ բաղաձայնի փոխարեն երբեմն գրում է խուլ բաղաձայն (սղնձույս, քխքաբեբ, վտանկս, ծածկատեսիտ, անձկալեաց, անկոսնեալ, ջամպեցի, անստտին, գուփն, զանկուածն և այլն) և, բնագհականին, խուլ բաղաձայնի փոխարեն՝ հնչեզ բաղաձայն (բմբանակֆ, տնանգացաւ, սլաղանդեցաւ, բմբանկանաց, բաբեբաբիշտֆ, գձոժ, բնդանացուցնս, ամբով և այլն): Սրբագրությունները ցույց են տալիս, որ Ստեփանոսն իր բնագործակալությունը կատարել է նույն խմբի տարրեր ձևադրերից: Այս ձևագիրը Մատյանի լավագույն բնագործակալություններից է:

16. R—ձեռ. № 5883: Տեղ՝ Վարադ, Արամեա գյուղ: Գրիչ և ստացող՝ Ստեփանոս Արամեացի: Ժամանակ՝ 1369 թ. (սկիզբը հրեցաւ.... ի թվականութեանն Հայոց ՊԺԲ (1369), յունիս ի տասն սկսեալ և ի սեպտեմբեր և (30) աւարտեալ» (էջ 468բ): Բերթ՝ 472: Նյութ՝ թուղթ: Դիր՝ բոլորգիր: Ունի 1 մանրանկար և կիսախորան:

Թվանդակություն՝ «Մատեան ողբերգութեան» (էջ 2բ—466բ): Չի պահպանվել նարեկացու հիշատակարանը: Ունի գրչի 3 հիշատակարան (էջ 158բ—159ա, 339բ, 466բ—468բ)* և բազմաթիվ հիշատակագրություններ (էջ 2բ, 11ա, 26ա, 34բ—35ա, 53բ, 63բ, 73բ, 98ա, 129բ, 140բ, 173բ, 180բ, 186ա, 202բ, 221բ, 278բ, 305բ, 313ա, 334բ, 386ա, 398ա, 410բ, 428ա, 467ա և այլն), որոնց մեջ գրիչը մերթ խնդրում է հիշել իրեն. «Զմեղսամտակարգ և գանարժան գրիչ Ստեփանոս չիշեցէր ի տէր Աստուած, աղաչեմ զձեզ, ս՛վ սուրբք» (էջ 221բ), մերթ իրեն և իր ծնողներին, մորը՝ Մելիքին, հորը՝ Կիրակոսին. «Զմայրն իմ զՄէլէր չիշեցէր ի Քրիստոս և զհայրն իմ զԿիրակոս, որ սպասաւորէին» (էջ 305բ), մերթ իրեն և քրոջը՝ Գինիին. «Զանարժան գրիչս և զբեռն իմ չիշեցէր ի տէր աղաչեմ և աստուած զձեզ չիշէ» (էջ 63բ), մերթ թողություն է հայցում ասածուց՝ մեղքերի համար, մերթ օգնություն է հայցում դործն անելու համար, մերթ զանդամովում է զժվարություններից. «Յուրա էր և սեղեղս պաղ է. զիրն կու փռուէր: Դեռ արե տեսայ» (էջ 34բ—35ա), մերթ հիշում է մորը՝ ցույց տված օգնության համար. «Զձեռ մայրն իմ զՄէլէր չիշեցէր ի Քրիստոս, որ շատ աշխատեցաւ հետ զրոցս և տանէր պահէր և բերէր» (էջ 334բ) և այլն:

Պահպանվել է ձևագիրը նորոգող Հովհաննես վարդապետի հիշատակարանը (էջ 469բ—471ա). «Կազմեցաւ և նորոգեցաւ սուրբ զիրքս ձևամբ անարժան Յովանէս վարդապետի ի թվ. Հայոց ՈՄԵ (1606) ամին» (էջ 470բ): Կազմելու ժամանակ թերթեր են խառնվել: 262—279-րդ թերթերը

* Գլխավոր հիշատակարանը տե՛ս նաև՝ «ԺԳ դարի հայերեն ձևագրերի հիշատակարաններ», կազմեց Լ. Ս. Խաչիկյան, Երևան, 1950, էջ 489:

պետք է վերադասավորել այսպես՝ 262, 275, 276—278, 267—274, 263—266, 279,

Բնագրագիտական առումով հետաքրքիր է հետևյալ հիշատակագրությունը. «Գիրգո Մխիթար վարդապետի արինակէն է ըղորդած. աւելին քերած և ստոյգն ի գրած» (էջ 468ր): Խոսքը Մխիթար Սասնեցի վարդապետի մասին է (վախճ. 1337 թ.): Նրա ձեռագրի մասին տե՛ս Վ օրինակի նկարագրությունը:

Ի տարբերություն Օ-ի (Մատենադարան, ձեռ. № 5076), որի գրիչը նույնպես Ստեփանոս Արտամետցին է, R-ն ունի ԼԳ գլխի ենթախորագրերը, իսկ ԼԳ գլխի 144-րդ տողի «Աղաչեմք և աղերսեմք» բառերով սկսվող հատվածի դիմաց, լուսանցքում ունի՝ «Վասն պատարագի աղօթք» (էջ 154ա), որը շուրջ Օ-ն: Թե՛ Օ-ում և թե՛ R-ում ԼԳ գլխի «Իսկ զնաւատոյ սահման քանի» բառերով սկսվող նախադասությունը գրված է բնագրում՝ իբրև նրա մաս: Հե գլխի «Դարձեալ առ նմին» բառերով սկսվող ենթախորագիրը թե՛ Օ-ում և թե՛ R-ում գրված է սովորական վերնագրից հետո իբրև վերնագիր՝ կարմիր թանաքով:

Գրչության առանձնահատկություններից կարևոր է Վ-ի և Յ-ի ուղղագրությունը: Գրում է հոգոյ, գեոյս, գինոյ, քաւոյ, գաւոյ, ուղոյս, քզեւոյ, կենդաւոյ և այլն՝ առանց Վ-ի և Նաւեկա, Դաւթեա, Սողոմա, խոստացա, փոփոխեցա և այլն՝ առանց Յ-ի, բայց ավելի պակաս հաճախականությամբ, քան Օ-ում: Սրբագրությունները կատարված են ուշագիր և խնամքով:

17. S—ձեռ. № 5707: Տեղ՝ Գլաձոր և Երնջակ: Ժամանակ՝ 1386 թ.: Գրիչ՝ Հակոբ վարդապետ: Թերթ՝ 415: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ բոլորգիր: Ունի կիսախորան (էջ 2ա) և լուսանցադարձեր, որոնց մանրանկարիչն է Կարապետ կրօնավորը: Հակոբը Հովհան Որոտնեցու աշակերտն է՝ Ռշտունցի և Ոստանցի մականուններով (օրինակել է նաև Մաշտոցյան մատենադարանի № 2178 ձեռագիրը): «Մատենան ողբերգության»-ը սկսել է գրել Գլաձորում՝ Որոտնեցու համալսարանում ուսանելիս: Այդա, երբ թշնամին գրավում է Որոտան բերդը, երկու տարի իր վարդապետի և ուսումնակիցների հետ շրջում է տեղից տեղ՝ թափառումների ժամանակ ևս շարունակելով ձեռագրի գրչությունը («Եւ ևս ծանրաբեռն մարմնով, զթուղթ և զօրինակ, զգրիչ և զթանաք ի յուս իմ բարձեալ, ի հետ գնայի, կարդայի և որչափ ժամանէի՝ զսուրբ մատենաս գրէի բազում նեղությունմբ և շարչարանօք, զի ուր սկսա՝ անդ ոչ էառ զկատարումն», էջ 415ր), որն աւարտի է հասցնում ուսուցչի կենդանության օրոք, Երնջակ գավառում, որտեղ ի վերջո հաստատվել էր Հովհան Որոտնեցին:

Բովանդակում է՝

ա. «Մատեան ողբերգութեան» (էջ 2ա—111ա)։

բ. Նարեկացու վարբը, անխորագիր, թի՛թուականիս Հայոց ՆԼԲ... րս-
կըսվածքով (111ա—12ա. տե՛ս Բ վարբ)։

գ. գրիչ Հակոբի ստանալոթները՝ «Ո՞վ զուարթուն ոգի գիտուն...» և «Յա-
կոբ, զարթի՛ր ի քնոյ մեղաց...» սկզբնատողերով (էջ 112ա), որոն-
ցից երկրորդը հորինված է Հովհաննես Փլուզի հայտնի բանաստեղ-
ծության նմանությամբ։

դ. Նարեկացու խաչի, Աստվածածնի, առաքյալների և Հակոբ Մծբնա
հայրապետի ներբողները, Ապաբանից խաչի պատմության, խաչի և
Աստվածածնի ներբողների հիշատակարանը և Ապարանից խաչի
պատմությունը (էջ 112բ—13բ)։

ե. Հափածո և արձակ ստեղծագործություններ Գրիգոր Տղայից, Նեփրեմ
Ասորուց, Ներսես Շնորհալուց, Պետրոս Աղեքսանդրացուց, Մովսես
Միայնակչացից, Անանիա Նարեկացուց և «Վարբ հարանց»-ից (էջ
144ա—144ա)։

Գրիչը «Մատեան ողբերգութեան» երկի բաղմամբով հաստատմանը գրել է
Հափածո տողատուումով (իրար շարունակելով հանդերձ՝ տողերն սկսվում են
զլխագիր սկզբնատառերով)։ Գլուխների վերնագրերն ունի կարմիրով, իսկ
դրանց ղիմաց, լուսանցքներում՝ «բան» նշում և համարակալում։ Միայն Ա.
զլխի համարակալումն ունի վերնագրից հետո, լրիվ գրությամբ՝ «Բան առա-
ջին»։ Նկատելի է, որ ձևագրի գրչությունն ավարտելուց անմիջապես հետո
Հակոբ վարդապետն ինքը սրբագրել է այն՝ համեմատելով մի ալլ ձևագրի
հետ։ Խոնչ գաղափար օրինակից է օգտվել և ի՞նչ ձևագրի հիման վրա է սրբ-
բագրումներն արել—հնարավոր չէ որոշել։ Զանազան կետերում ձևագրերն
իր տարբերություններով մերթ համընկնում է Ա խմբի, մերթ՝ մյուս խմբերի
գրչադրերին։ Բ զլխի տ. 11-ում անբժշկական բառից հետո գրիչը սրբագրել-
ավելացրել է քան բառը, ինչպես ունեն BIKLPY ձևագրերը, տ. 66-ում
զնիւք մաւմնոյ գրել և սրբագրել է զնիւք մումոյ մաւմնոյ, որով նրան մոտե-
նում է ավելի ուշ գրված S գրչագրերը։ Գ զլխի տ. 49-ում նշանակեալ գրել
և սրբագրել է նշանակեալ, որն ունեն Ա և Գ խմբի LWZir ձևագրերը, իսկ
ԺԳ տ. 36-ում հասարակաց բառից առաջ սրբագրումով ավելացրել է բնու-
թեան ընթերցվածը, որը կա դարձյալ Ա և Գ խմբերի Rbdefiknqr և ալլ ձև-
ագրերում։ Գ զլխի տ. 132-ում ի սոյն կապակցությունը սրբագրել է իս-
կոյն՝ այս դեպքում նույնանալով Ա և Բ խմբի գրչագրերի (ԿՄԴԳՓ) հետ։
Ժ զլխի 25—28 տողերի համար, ikr ձևագրերի պես, ունի լուսանցային հե-
տևյալ մեկնությունը. «Զննովք այս ի վեր ասէ, քան զայնսն, զոր առաքեալն
թուէր, որք հաւատով արդարացան, զորոց ասէ աղնուականի իմն ցանկա-

ցան, այս է՝ երկնաւորին» (էջ 11բ)։ ՀԱ. գլխի 126—37 տողերի համար տրված լուսանցքային մեկնութեամբ («Արրահամ, Մօսէս, Փէնէհէս, Յեսու, Դաւիթ, Եզրա, Պոպանէս, Պետրոս, Պողոս», էջ 78բ—79ա) հարադատանում է Գ խմբի բոլորովին այլ ձեռագրերի (bhlmpqx) հետ։ Մասնավորապէս Գ խմբի հետ նրա ունեցած կապի մասին է խոսում և այն փաստը, որ գրիչն իր ձեռագրում օրինակել է ոչ թէ Համբրոնացու հեղինակած նարեկացու վարքը, այլ «Ի Թուականիս Հայոց ՆԼԲ...» սկսվածքով անանուն վարքը, որը հանդիպում է գերազանցապէս Գ խմբի զրչագրերում։ Այդպիսի ազերսներ վկայող օրինակների թիվը կարելի է բազմացնել։ Դրանք ցույց են տալիս, որ Տ ձեռագիրը որքան էլ Հակոբ մի շարք դժերով հարում է Ա խմբին, մյուս խմբերի հետ ևս նրա առնչություններն ակնհայտ են։ Ա խմբի ձեռագրերից առանձնապէս մոտ է Բ՝ օրինակին։

Դրիչը սրբագրութեանները կատարել է լուսանցքներում՝ սկսել ու կարմիրով, որոշ դեպքերում՝ նաև տողամեջներում, երբ անհրաժեշտ է եղել միայն առանձին տառեր ու տառակապակցութեաններ ավելացնել։ ԺԱ, ԻԶ, ԻԷ, ԽԾ, ԾԱ, Կ, ԿԶ, ՀԳ, ՀԵ, ՀԷ, ՀԲ—ԶԴ գլուխների վերնագրերի դիմաց և Ժ, ԻԴ, ՀԱ գլուխների առանձին տողերի ու հատվածների համար լուսանցքներում հանդիպում են մեկնարանական նշումներ ու բացատրութեաններ։ Զեռագիրն ունի զրչի ընդարձակ հիշատակարան (էջ 414բ—15բ) և արձակ կամ շափածո բազմաթիվ հիշատակագրութեաններ, որոնց մեծագույն մասը զրված է բուն զրչի ձեռքով (էջ 1ա, 10ա, 49բ, 50բ, 59բ, 64ա, 95բ, 99բ, 112ա, 124ա, 136ա, 154բ, 158ա, 253ա, 264բ, 366բ—67ա, 380ա, 380բ, 382բ—83ա, 388բ—89ա, 411ա), իսկ երկուսը հետագայից են (էջ 1բ, 60բ—61ա)։

18. Դ—ձեռ. № 2090: Տեղ՝ Սուրխաթ (ձեռագրում՝ Սուղաթ)։ Ժամանակ՝ 1390 թ.։ Դրիչ՝ Վարդան սարկավազ։ Մաղկող՝ Ավետիք։ Ստացող՝ Ենովք Միսայնակյաց։ Թերթ՝ 298։ Նյութ՝ թուղթ։ Դիր՝ բոլորդիր։ Ունի 1 կիսախորան և լուսանցազարդեր։

Բովանդակութեան՝

ա. «Մատեան ողբերգութեան» (էջ 1բ—289բ)։

բ. Նարեկացու վարքը (289բ—90բ. տե՛ս Ա վարք)։

գ. Շնորհալու «Այսաւր անճառ լուսոյն ծագումն» սկզբնատողով երգը (292ա—96բ)։

Դրչի գլխավոր հիշատակարանը (էջ 290բ—91բ*), ծաղկողինը՝ էջ 1բ, հիշատակագրութեաններ (էջ 175բ—76ա, 215ա, 223բ, 296բ), որոնցից մեկի մեջ հիշվում է ոմն տեր Մովսես. «Վա՛շ, վա՛շ զտէր Մովսէսն, որ մեղր եմբեր, վարձս հատուցէ նմա տէր յաւրն դատաստանի» (էջ 175բ—76ա)։

* Հիշատակարանի հրատարակութեանը տե՛ս Լ. Ս. Խաչիկյան, ԺԴ դարի հայերեն ձեռագրերի հիշատակարաններ, էջ 585—586։

Մատյանն ունի խորագիրը և նարեկացու հիշատակարանը: Ա. զլխի վերնագրից հետո գրիչը գրել է՝ «Աւգնե՛ա Յիսուս»: Ի՞նչ զլխի 121-րդ տողից հետո, լուսանցքում, այլ գրչությամբ կա ենթախորագիր. «Աղօթք ջերման» (էջ 74ա): Լ՛ի զլխի Վիսկ զհաւատոյ սահման բանի» բառերով սկսվող նախադասությունը գրված է բնագրի կարգում՝ սրպես բնագրի մաս: Հեն զլխի «Փառաւորեմ» վերածայնելով՝ բառերով սկսվող հատվածից առաջ ունի ենթախորագիր. «Այլ իմն խորհրդածութիւն տատուածային աւանդութեան», իսկ «Գաւառեմ» ի հաւատ ուղիղ» բառերով սկսվող հատվածից առաջ չունի ենթախորագիր: Ենթախորագիր չունի նաև ՂԳ գլուխը: ՂԳ զլխի սովորական վերնագրից բացի ունի «Գիշերալին ժամուն» մեկնարանական ենթախորագիրը:

Ձեռագիրն ընդօրինակված է մի քանի օրինակներից: Խիստ առատ են սրբագրությունները: Բնագրագիտական տեսանկյունից հետաքրքիր է ԻԹ՝ զլխի 29-րդ տողի սրբագրությունը: Գրել է՝ «Քանզի իննուց յիսնից և քուոց երից և չորեակ տասանց», ապա սրբագրել, հանել երից և բառերը, էջատակին ծանոթագրելով այսպես՝ «Երից չափաթի. յընաթի օրինակաց տեսի յերկուս գիրս» (էջ 76ա), այսինքն՝ սրբագրել է ըստ երկու այլ օրինակների (տե՛ս նաև՝ բան ԻԹ, ծնթ. 5):

T-ն մեզ հայտնի չորս ձեռագրերից (FZs) հնագույնն է, ուր Ա. զլխի առաջին տողն ունի Ձայն հառաչանաց հեծուրեան սրտի ողբոց աղաղակի բնթերցվածք: Այդ բնթերցվածքը 1774 թ. Կ. Պոլսի հրատարակիչները նախընտրելի են համարել մյուս բնթերցվածքներից և հետագա հրատարակությունները (բացի 1782 և 1789 թթ. Կ. Պոլսի տպագիրներից) հետևել են այդ հրատարակությանը: Բնթերցվածքը, կարծում ենք, հեղինակային չէ և առաջացել է ողբոց սրտից հիշա բնթերցվածի գրչագրական սղարզ շփոթի հետևանքով (տե՛ս նաև՝ բան Ա, ծնթ. 2):

T-ն ընտիր գրչություն է: Գրիչը հետևում է գրաբարի ուղղագրությանը, երբեմն, սակայն, թույլ է տալիս ձայնեղների խլացում՝ ամպարիշտս, զկամուրն, սրինկ, առձագանֆ, պատրուկի և այլն: Նա ուղղագրություն է դարձնում պարբերությունների բաժանմանը, կետադրությանը, զլխատառերը, երբեմն նույնիսկ զլխաբառերը, գրում է կարմիր թանաքով:

19. Ս—ձեռ. № 3903: Տեղ, ժամանակ և գրիչ՝ անհայտ (գրչության հավանական ժամանակ՝ ԺԳ դարի վերջ կամ ԺԴ դարի սկիզբ): Հաջորդաբար ձեռագրի հետագա ստացողներն են եղել Նաթան եպիսկոպոսը*, ոմն Դավիթ

* Նաթանին թերևս կարելի է նույնացնել ԺԴ դարի երկրորդ կիսում ապրած Հավուց թառի առաջնորդ Նաթանայե եպիսկոպոսի հետ (նրա ձեռքով էջ 210ր-ում գրված հիշատակագրության՝ կիսով չնչված բառերից երկուսը կարելի է վերականգնել Հաոց թառոյ): Նաթանա-

(սա 207 ա էջի հիշատակագրություն մեջ նախանի անունը բերել և գրել է իրենք) և Գրիգոր քահանան: Մի քանի էջերում հանդիպող կնքագրոշմը («Ս. Թագեի առաքելոյ վանք» մականորությամբ) վկայում է, որ ձեռագիրը վերջերում պատկանել է Արտազի Ա. Թագեի վանքին: Թերթ՝ 267: 256 և 265 թերթերը գրված չեն: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ բուրգիր: Ունի նարեկացու 1 մանրանկար (էջ 1բ): Մանրանկարիչը գրչին ժամանակակից չէ. հավանաբար 266 ա էջում 1691 թ. հիշատակագրություն թողած Գրիգոր քահանան է, որը ձեռագիրը կազմել է տվել Վարդան քահանա Բալուեցուն (սա գործել է Բաղեշի Ամրգյուս վանքում) և լրացրել է Ա գլխի սկիզբը (էջ 2ա—բ), որի հին գրչությունը չի պահպանվել: Ձեռագրի 257 ա—264 բ էջերի գրիչը մի երրորդ անձնավորություն է:

Բովանդակություն

ա. «Մատենան ողբերգութեան» (էջ 2ա—249 ա).

բ. երեք գանձ նարեկացուց (245 ա—55 բ), որոնցից վերջինը («Ի խաչն առաուածքնկալ») կիսատ է մնում թերթ ընկած լինելու պատճառով.

գ. նարեկացու առաքյալների ներբողը (257 ա—64 բ), որը նույնպես թերթ է (264 բ էջին հաջորդող թերթերը չեն պահպանվել):

«Մատենան ողբերգութեան»-ը չունի խորագիր (թերես սկզբնապես ունեցել է, բայց չի պահպանվել): Ա. գլխի սկիզբը, վերնագրից սկսած մինչև 26-րդ տողը ներառյալ, բուն գրչությամբ չի պահպանվել (լրացված է Ժէ դարում): Չունի ՂԳ գլխից մի հատված (այդ պահանքն ունի 236 ա էջի միջին մասում, ուրեմն գրիչն ինքը չի գրել), ինչպես նաև նարեկացու հիշատակարանը: Գլուխների համարակալումներն ունի վերնագրերից անմիջապես հետո, բայց Ա գլուխը համարակալում չունի, քանի որ չի պահպանվել և վերնագիրը: Ենթավերնագրերը գրված են լուսանյութերում: Կան բավական սրբազորումներ, կատարված գրչի ձեռքով: ԽՃ գլխի 132—33 տողերում սնտախ սեռմանի՛մ, աւազափուլ շինուածմ բառերի բացթողումը վկայում է, որ գրիչն օգտվել է մի այնպիսի դադափար օրինակից, որտեղ տ. 133-ում տուկա է հեղել աստղանիշը, և նշված բառերը չի գրել՝ աստղանիշի իմաստը նրանց վերագրելով: Գրիչը Սուրբ Գրքից, հատկապես սաղմոսներից, նարեկացու մեջբերումները որոշ դեպքերում կա՛մ կրճատել, կիսատ է գրել՝ դնելով կրճատման նշան, կա՛մ էլ, ընդհակառակն, ընդարձակել է՝ ըստ քաղբյուրի գրելով շարունակությունը (տե՛ս մասնավորապես Կ, ԿԱ, ԿԳ գլուխները):

Այս ձեռագիրը (մասամբ նաև սրանից կախում ունեցող V օրինակը) աչ-

յելի մասին տե՛ս Գ. Հովսեփյան, Հավուց Թառի Ամենափրկիչը և նույնանուն հուշարձանների հայ արվեստի մեջ, Երուսաղեմ, 1937, էջ 8 ա, 22 և ալլն:

քի է ընկնում նրանով, որ բնագրի մի քանի տասնյակ բառերի փոխարեն տալիս է հետաքրքիր տարբերություններ: Այսպես՝

ապաշխարեաց *փխ* սպաշարեաց բառի (ԻԲ, 54),

խածուածոյս *փխ* խոցուածոյս (Լ, 106),

հաճախալետին *փխ* հաւտալետին (ԽԴ, 29),

սյատոզաց *փխ* սլաշարոզաց (ԽԵ, 77),

սլանէ *փխ* ամփուփէ (ԽԵ, 82),

անմարդի *փխ* տմարդի (ՍԶ, 24),

զանկար *փխ* զտկար (ՍԶ, 61),

լիութենէ *փխ* լրութենէ (Կ, 77),

սլոռեկաց *փխ* յանցաւորաց (ԿԵ, 3),

ժամու *փխ* պանու (ՀԱ, 102),

դատապարտեցեալն *փխ* դատեցեալն (ՀԲ, 21),

աղաշանաց *փխ* աղեւսանաց (Զ, 19),

զդեղեւեալն *փխ* զդեղեւեալն (ԶԷ, 55),

ծայնիւ *փխ* զոչմամբ (ՂԱ, 108),

պատարագաւ *փխ* պարգեւաւ (ՂԴ, 184),

եղծելոյս *փխ* վրիպելոյս (ՂԴ, 188) և այլն:

Ենթադրել, թե այդ տարբերությունները նախապես Ս ձեռագրի զաղափար օրինակում կարող էին լուսանցային բառարացատրություններ լինել և ապա անփորձ գրչի վրիպումով մուտք գործել բնագիր՝ փոխարինելով հեղինակային ընթերցվածներին, ճիշտ չի լինի, որովհետև դրանք այնպիսի բառերի փոխարեն են հանդես գալիս, որոնք մեկնություն կարող չեն, ամենաշարքային ընթերցողին անգամ հասկանալի են: Նկատելի է նաև, որ դրանք գրեթե բոլորն էլ բնագրային համապատասխան բառերի հոմանիշներն են: Միջնադարյան գրիչները, որոնց համար նարեկացին անքննելի ու անեղծելի սրբություն էր, հազիվ թե բնագրի նկատմամբ իրենց թույլ տային նման տգատություն, հեղինակային բառերը փոխարինելն սեփական քմածին ընթերցվածներով: Ս օրինակի (մասամբ էլ՝ նրան հարող V ձեռագրի) այդ շեղումները հիմք կարող են տալ մտածելու, որ նարեկացին ինքը ստեղծագործական աշխատանքի ընթացքում «Մատենան»-ը լեզվափոխական սրբագրումների է ենթարկել. եղել է նախնական տարբերակ, որի վրա բանաստեղծն ինչ-ինչ փոփոխություններ է կատարել (անշուշտ, դա առաջին հերթին կարող էր արտահայտվել բառերի հոմանիշային փոխարինումներով), և Ս ձեռագիրն, ահա, անհայտ ճանապարհով ժառանգել ու պահպանել է հեղինակային նախնական օրինակի որոշ տարբերություններ: Իհարկե, սա ընդամենը հավանականություն մոտ թվացող ենթադրություն է:

Ա ձեռագրին հատուկ են զրչական այնպիսի առանձնահատուկ ձևեր, որոնք կարող էին առաջանալ բոլորգրախառն երկաթագիր օրինակից արտագրվելու ճանապարհով. դիտեցից բառաձևի փխ գրիչը մի տեղ գրել է դիմնցից (Բ գլ.), դիտակիս-ի փխ՝ դիմակիս (Կն գլ.), տխրականութեամբ-ի փխ՝ մխրականութեամբ (ՂԳ գլ.), ինչ-ի փխ՝ ինձ (ԻԴ գլ.), զեթեալ-ի փխ՝ վեթեանալ (ԻԸ գլ.), վայս-ի փխ՝ զայս (ԻԹ գլ.), որոնք երկաթագիր տ և մ, շ և ձ, զ և վ տառերը միմյանց հետ շփոթելու արդյունք են: Ուրիշ դեպքերում առի բայաձևը գրիչն ընկալել ու գրել է առ (ԻԸ գլ.), իսկ ատամնառու-ն՝ ատամնատր (ՁԲ գլ.). այս սխալներն էլ արդյունք են այն բանի, որ գրիչը բոլորգրով գրված ա-ն ճիշտ չի ընթերցել, նաև մեծատառ ւ-ը շփոթել է Բ-ի հետ՝ ստանալով բնագրին անհարիր ընթերցվածներ: Գրիչը պահպանել է այսպիսի գրությունների՝ բաւրնդակ, աւթընդակ և այլն, որոնք հնագույն գրըւղագրերին են բնորոշ, զգ տառակապակցության փխ երբեմն գրում է սզ (օրինակ՝ սզալ, սզայութիւն, այսինքն՝ զզալ, զզայութիւն, և այլն): Զունի օ տառը: Գրչի հիշատակարանը չի պահպանվել: Եղած հիշատակագրությունները (էջ 1ա, 29ա, 155ա, 156ա, 174բ—75ա, 182բ, 210բ, 213ա, 217ա, 226ա) բոլորն էլ ավելի ուշ ժամանակների են:

20. V—ձեռ. № 3895: Տեղ՝ Ստեփանոս Նախավկայի վանք՝ Ժամանակ՝ 1669 թ.: Գրիչ և ստացող՝ Պարսամ քահանա: Թերթ՝ 421: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ բոլորգիր: Ունի Նարեկացու 1 մանրանկար (էջ 14բ), 1 կիսախորան (էջ 15ա) և լուսանցադարձր:

Բովանդակություն՝

ա. երկու փոքրիկ խրատականներ և բառաբացատրությունների մի հատված (բացատրվում են Նարեկացու մի քանի բառերը), որոնց գրիչը Պարսամը չէ (էջ 1ա).

բ. Գրիգոր Խլաթեցու 5 հանելուկները՝ «Մունիդ կանչող...» սկսվածքով, որի վերջում՝ այլ ձեռքով գրված մի բացատրություն սաղմոսելու մասին (1բ).

* Ստեփանոս Նախավկայի վանքը պետք է նույնացնել ոչ թե Կաֆայի, այլ Շամբի ձորի (Դարաշամբ) համանուն վանքի, այն է՝ Մաղարգավանքի, հետ: Կաֆայի վանքում ևս Ժէ դարի երկրորդ-երրորդ դարերներին զործել է Պարսամ անունով նշանավոր մի գրիչ, որի հոր անունը ևս Հակոբ է, ինչպիսի V ձեռագրի գրչինը, բայց մոր անունը եղել է Շահարպիճա կամ Շաքարպիճա, մինչդեռ V-ի գրիչ Պարսամինը Շամամ է (տե՛ս 405ա—6ա էջերի հիշատակարանը): V ձեռագրում Խլաթեցու խմբակցությանը հատուկ բանաստեղծություններն ու հանելուկները, նաև «Պատճեն ի ցուցանել...» վերնագրով ցանկն ու «Ի թուականիս Հայոց...» սկսվածքով վարքը, որոնք բուն Հայաստանից գուրս (Կիլիկիա, Ղրիմ, Լեհաստան և այլն) գրված Նարեկներում շեն հանդիպում, ի թիվս այլ փաստերի, վկայում են, որ V ձեռագրի գրչության վայրը՝ Ստեփանոս Նախավկայի վանքը, Շամբի ձորի նույնանուն վանքն է:

- դ. Առաքել Սյունեցու «Գովաթիւն սրբոյն Գրիգորի Նարեկացոյն» վերնագրով բանաստեղծութիւնը (2ա—4ա).
- դ. «Պատճէն ի ցուցանել զնշանաւոր ճառերսն վասն զիւրաւ գտանելոյ» (4ա—6ա).
- ե. Խլաթեցու ոտանավորներն ու հանելուկները՝ «Գոյր ոմն բնաիր...» «Մմն ի յերկրէն...» և «Գոյս է շնչին...» սկսվածքներով (6ա—բ).
- զ. «Մատեան ողբերգութեան» երկի Ա, Բ, ԺԱ, ԻԷ, ԽԸ և ՂԲ գլուխների մեկնությունը (6բ—13բ), որոնցով վերջանում է ձեռագրի առաջին պրակը (էջ 12բ) և սկսվում հաջորդ պրակը, որը համարակալված է դարձյալ Ա, ընդ որում Պարսամ գրիչն սկզբի պրակն ավելորդ է համարել («Այս տետրն առաջին է և աւելորդ է», էջ 12բ) երկի նրա համար, որ «Մատեան ողբերգութեան» երկի լուծմունքը վերջում ամբողջությունը միաճար օրինակել է.
- է. «Մատեան ողբերգութեան» (14ա—236ա).
- ը. Նարեկացու վարքը՝ «Յիշատակարանն է» վերնագրով և «Ի թուականիս Հայոց...» սկսվածքով (236բ—38ա. տե՛ս Բ վարք).
- թ. Գրիգոր Խլաթեցու «Գովեստ տացուր...» սկսվածքով հիշատակարան-բանաստեղծությունը, որի վերջը Պարսամ գրիչը հարմարեցրել է իրեն (238բ—39բ).
- ժ. Նարեկացու Ապարանից խաչի պատմությունը, Խաչի և Աստվածածնի ներբողները, նրանց հիշատակարանը, առաքյալների և Հակոբ Մժրնացու ներբողները, 3 զանձերը, Եփրեմ Ասորու աղոթքները, «Մատեան ողբերգութեան» երկի և 3 զանձերի մեկնությունը, մեկնողական փորձիկ աշխատություններ և այլն (240ա—421բ):

Վերահիշյալ նյութերից բ—զ, ե, բ—թ կետերի տակ հիշվածները Պարսամ գրիչն անպայման տրտապրել է Խլաթեցու խմբակցության որևէ ձեռագրից: Ըստ նրանց, գրիչը ՂԳ, ՂԵ գլուխներից և Նարեկացու հիշատակարանից հետո գրել է նրանց լուծմունքները (Խլաթեցու խմբակցության ձեռագրերում յուրաքանչյուր գլխին հաջորդում է մեկնությունը):

«Մատեան ողբերգութեան»-ը օրինակված է կթե ոչ Ս ձեռագրից, սակայն նրան մոտ որևէ դրչագրից, բայց ոչ նույնությամբ. ըստ երևույթին գրիչն իր ձեռքի տակ ունեցել է նաև այլ ձեռագիր կամ ձեռագրեր (մեկն, տնշուշտ, Խլաթեցու խմբակցության պատկանող) և գրելու ընթացքում հաճախ շեղվել է առաջինից և նախընտրություն տվել վերջիններից մեկնումների ընթերցվածին, նաև գրելով ըստ Ս օրինակի՝ այնուհետև սրբագրել է ըստ մի այլ օրինակի: Ս-ի հետ նրա կապը վկայող կովաններ են հետևյալները. Բ գլխի ա. 4-ում երկուսն էլ ունեն յաւմաւալան, նմանագոյն փխ յաւմաւալոյն, նմանալաւն ընթերցվածները (ի դեպ, նրանց են հարում նաև ի.Ճ ձեռագրերը և CG-ն՝

նորոգված մասերով). նույն զլխի տ. 137-ում կենաց բառից առաջ ունենալով, իսկ տ. 139-ում բնավից բառից հետո՝ զովեալ ի բոլորից բառերը (և -ն՝ վերջին գեպում և X-ը միշտ նույնանում են նրանց հետ): Դ զլխի 15-բոյ տողում ունեն խաբելի փխ մատչելի, իսկ հաջորդ տողում, ընդհակառակն, մատչելի փխ խաբելի (նաև ԱՄՃՆ ձևազրկերը): Ժ զլխի տ. 10-ում ԱՄ ունեն զաղափարութեան փխ նմանութեան, տ. 60-ում՝ անհակելի փխ անփակելի և այլն: Է զլխի տ. 71-ում Վ ձևազրկի գրիչը, Ս-ի պես, չի գրել անդադար բառը, բայց այնուհետև բոտ մեկ այլ ձևազրկի լուսանցքում սրբագրել-ավելացրել է. դարձյալ Ս-ի պես, Թ զլխի տ. 110-ում գրել է դիմեցից, իսկ Դ զլխի տ. 37-ում՝ մոլորեցուցիչն, ապա այլ ձևազրկի նմանությամբ առաջինը սրբագրել է դիմեցից, իսկ երկրորդը՝ Ռելիար: Հավանական է, որ Վ-ի գրիչն, իսկապես, իր ձեռքին ունեցել է Ս գրչագիրը. չէ որ վերջինս մի ժամանակ պատկանել է Արտագի Ս. Թադեի վանքին, իսկ Վ-ն գրվել է Ստեփանոս Նախավկայի վանքում (Մաղարդավանք), որը շատ մոտ էր առաջինին, և Պարսամ գրիչը իր գաղափար օրինակներից մեկը կարող էր վերցնել այնտեղից: Հետաքրքիր է, որ Վ գրչագիրը ևս ավելի ուշ մտել է Թադեի վանքի ձևազրկական հավաքածուի մեջ*:

ԻԳ զլխի տ. 81-ում միայն Վ և Բ ձևազրկերը անառտաբերելի բառի փխ ունեն անառտաբեր: Այդ միևնույն շեղումը երկուսում պատահաբար չի առաջացել: Բանն այն է, որ Բ գրչագիրը ևս, ինչպես գիտենք, պատկանել է Մաղարդավանքին. այն 1681 թ. վերանորոգել ու վանքին էր նվիրել վանահայր տեր Թորոսը (տե՛ս Բ ձևազրկի նկարագրությունը): Երևի վերանորոգումից առաջ ևս ձևազրկին այնտեղ է եղել, և Պարսամ քահանան հնարավորություն է ունեցել օգտվել նաև նրանից:

Ձևազրկը ԻԵ զլխի մի հատվածի համար ունի լուսանցային բառաբացատրություն (էջ 66բ), որտեղ մեկնաբանվում են առասանք, ապաւանդակ, լուծ ստուաւք, լաստ հիման, խելք շրբանցն, գահաւորակ և դեգեբեալ բառերն ու կապակցությունները: Բացի գրչի հիշատակարանից (էջ 405ա—6ա), կան հիշատակագրություններ՝ բուն գրչի (էջ 15ա, 59բ, 63բ, 71բ, 207ա, 335բ) և ուրիշների (էջ 2ա, 2բ, 5ա, 201բ) ձևերով:

21. W—ձեռ. № 1854: Տեղ՝ Ս. Վարդանի վանք (Ռշտունիք, Շատվան գյուղի մոտ): Ժամանակ՝ անհայտ (ամենայն հավանականությամբ՝ ԺԳ դարի վերջ կամ ԺԴ դարի սկիզբ): Գրիչ՝ Կարապետ կրոնավոր: Ստացող՝ Գրիգոր կրոնավոր: Թերթ՝ 442: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ բոլորգիր: Ունի կիսախորան (էջ 1ա) և լուսանցադարձեր: Հետագա կաղմողի մեղքով 3, 4, 5 համարներ-

* Տե՛ս Հակոբ Թովնյան, Ցուցակ ժողովածուաց Դադյան Խաչիկ վարդապետի, մասն Բ, Վաղարշապատ, 1900, էջ 54 (Թադեի վանքի № 122 ձևազրկ):

բով թերթերը սխալ են դասավորված. պետք է վերաշարել 5, 4, 3 հաջորդականությամբ:

Իովանդակություն՝

ա. «Մատենան ողբերգութեան» (էջ 1ա—368բ).

բ. Աստուածային խաչի պատմություն, Խաչի և Աստվածածնի, Առաքյալների և Հակոբ Մծբնա հայրապետի ներբողներ (368բ—442բ). որոնցից վերջինը կիսատ է, բանի որ ձեռագրի վերջից թերթեր են ընկած:

Խաչի ներբողի սողաատակին գրիչը նշել է, որ բնագիրը պակասավոր է. «Ո՞վ օրինակօղ, այբուբենիցս առնես բովանդակ շատ պակասեն. զգո՞յ՜ն կաց, յայլ օրինակէ գրեսցես» (էջ 397բ): Մի այլ տեղ, Աստվածածնի ներբողի նախավերջին էջի ստորին լուսանցքում, արված նշումից երևում է, որ Կարապետ գրիչը Նարեկացու այդ ստեղծագործությունն անգիր է իմացել և գրելիս զաղափար օրինակից չի օգտվել. «Ո՞վ կղբայր, անմեղագիր լեր, ոչ եթէ յաւրինակէ եմ գրել, այլ ի մտաց» (էջ 423բ):

«Մատենան ողբերգութեան»-ը սկզբից և վերջից թերթ է. խորագիրը և Ա. գլխի վերնագիրը շեն պահպանվել, քանի որ առաջին պրակի սկզբի 7 թերթը, ինչպես ստուգումն է ցույց տալիս, ընկած են: Չունի Նարեկացու հիշատակարանը (գրիչն ինքը չի գրել), ինչպես և բաղմամբով գլուխներից՝ առանձին տողեր. դա կարելի է վերագրել դարձյալ այն հանգամանքին, որ գրիչն օրինակելիս որոշ զեպքերում առաջնորդվել է իր անգիր իմացածով: Բաց է թողել մի շարք ընդարձակ հատվածներ 2ն, ԴԲ և ԴԳ գլուխներից. չի գրել նաև 2Գ գլխի 34—76, 2է գլխի 58—61 և Դ գլխի 79—97 տողերը: Այդ բացթողումներից երկուսը (2է և Դ գլուխներում) հետագա մեկը լրացրել է համալսարանական էջերի լուսանցքներում (էջ 317բ և 324բ). վերջինս կատարել է նաև բաղմամբով սրբագրումներ՝ ամելի մուգ գույնի մեկնումով: Շատ էջերում աղոտացած առանձին բառեր, նաև տողեր ու հատվածներ հետագայում (գուցե Ժէ—ԺԹ դարերում) վերականգնվել են (էջ 232բ, 233ա, 247ա, 273բ, 274ա և այլն):

Ձեռագրի գրչության առանձնահատկությունների մասին կարելի է նշել հետևյալը. չունի օ տառը (միայն էջ 397-ում, գրչի հիշատակագրության մեջ, օրինակօղ և օրինակէ բառերում հանդիպում է այդ տառը). չնայած է տառն ունի, բայց որոշ բառաձևերում, թեպետ ոչ միշտ, նրա փխ գործածում է ե (եի, ասեի, քե, եքե, աշտեիմ և այլն)՝ հետևելով, անշուշտ, դադափար օրինակին, որը, երևում է, հին ձեռագիր է եղել. լ և ղ տառերի ճիշտ որոշարկում ունի. լ է գրում այն բառերում, որոնք հնագույն գրչագրերում սովորաբար ղ-ով են գրվում: Գրիչը, լինելով Հարավային Հայաստանից, երբեմն խ-ն և և-ն շփոթում և մեկի փխ գրում է մյուսը՝ տեղի տալով տարօրինակ սխալներին, մի տեղ խնք բառի փխ գրել է խեռ և ապա սրբագրել հեռ, հիւժմանց

բառն ընկալել ու գրել է խիժմանց, խաղրս-ը՝ համբս, խեղդ-ը՝ հեղք, խակա-րիւն-ը՝ հակառակութիւն, գխոտան-ը՝ զհոտան և այլն:

Բ գլխից սկսած բոլոր գլուխները լուսանցքներում ունեն համարակալում՝ առանց թրան և չումի: Գլխահամարները նշված են նաև վերնագրերից անմիջապես հետո՝ «Բան երկրորդ», «Բան Գ» և այլն: Գլուխների վերնագրերը գրիչը սովորաբար կրճատ է գրում, որոշ դեպքերում փոխում է՝ հատկապես Խրճուս անունն ավելացնելով հսկող բառի մոտ կամ նրա փոխարեն: Ենթավերնագրերը գրում է կա՞մ բնագրի կարգում, կա՞մ լուսանցքում, իսկ մի երկուսն էլ (Հն և ՂԳ գլուխներից) առհասարակ չի գրել: Հատվածաբաժանմանը (պարբերությունների բաժանմանը) ցրեթե ուշագրություն չի դարձնում, խուսափում է նաև հատվածները չափածո տողատումով գրելուց: Ա խմբի ձևագրերից նկատելիորեն մոտ է Ն-ին (երկուսն էլ ԶԶ գլխի տ. 45-ը չունեն, Լկ գլխի տ. 28-ում ունեն հետազատելի փխ անհետազատելի բնթերցվածի. երկուսում էլ չկա ՂԳ գլխի սով. յիւսի սովալ ի յասաու-ում է միանալի կապակցությունը, որը չունեն նաև ՄԻՓԱ ձևագրերը, բայց Ս-ում՝ հետագայում, իսկ Ձ-ում՝ բուն գրչի ձևքով սրբագրված-ավելացված է): Այդ հարադատությունը, սակայն, բաղորովին էլ նշան չէ այն բանի, թե Վ ձևագիրը Ն-ի հետ անմիջական աղբյուր ունի. նրանց ընդհանուր շեղումները ձևագրական աշխարհում առաջացած հեռավոր ու աննկատելի խաչավորման արդյունք են, և պատահական չէ, որ Վ-ի և Ն-ի՝ միմյանց նկատմամբ ունեցած տարբերություններն ավելի ախնհայտ են:

Գրչի հիշատակարան չունի: Կան բազմաթիվ հիշատակագրությունների՝ գրչից (3բ, 15ա, 27բ, 37ա—բ, 74ա, 109ա, 126բ—27ա, 153բ, 177բ, 198ա, 216բ—17ա, 227ա—բ, 263ա—բ, 280բ, 298ա, 315բ, 326բ, 368բ, 397բ, 408ա, 416բ, 423բ) և հետագա (1767 թ.) ձևքով (էջ 192բ, 203բ):

22. X—Նրուսաղեմի Ս. Հակոբյանց մատենադարանի № 1238 ձեռ. (օգտելի ենք մանրաժայռվենից)*: Ձևագիրը տարբեր նյութերի ժողովածու է՝ գրված տարբեր տեղեր, տարբեր ժամանակներում: Ա. (էջ 1—436) մասի տեղ՝ անհայտ: Ժամանակ՝ անհայտ (հավանաբար ԺԴ դ. գրչություն): Գրիչ՝ Ներսես: Բ. (էջ 437—553) մասի տեղ՝ անհայտ: Ժամանակ՝ 1412 թ.: Գրիչ՝ Առաքել: Գ. (էջ 554—569) մասի տեղ՝ անհայտ: Ժամանակ՝ անհայտ (հավանաբար ԺԵ դ. գրչություն): Գրիչ՝ Վարդան: Նյութ՝ թուղթ: Դիր՝ նոտր բոլորգիր, ուղղագիծ բոլորգիր: էջեր՝ 570: Սկզբից երկու թիրթ դատարկ և չհամարակալ-

* Ձևագրի նկարագրությունը տե՛ս «Մայր ցուցակ ձևագրաց Սրբոց Հակոբյանց», կազմեց Ն. Կպ. Պողարյան, հտ. Գ, Նրուսաղեմ, 1969, էջ 387—390: Պողարյանը չի նշել ՅԻԾ-րդ էջի հիշատակարանը: Այստեղ է միայն, որ սրբագրությամբ կա գրչի անունը: Գրել է՝ «Ընդ սրբոց հարս... և ես աղաչեմ, ա՛յ մանկունք նորոյս Սիոնի, յիշելով ի բարի...» և սրբագրել՝ «... և ես Ներսէս աղաչեմ» և այլն:

ված: Առաջին թերթի վրա՝ Հետագա Հիշատակագրություն: էջ 257 դատարկ, գրչափորձեր:

Պահպանվել են գրիչների հիշատակարաններ և հիշատակագրություններ: Ա. մասի համար՝ գլխավոր հիշատակարանը (էջ 316), հիշատակագրություններ (էջ 77, 100, 125, 143, 166—167, 171, 211, 368), որոնցից և ոչ մեկի մեջ չի հիշված գրչի անունը: էջ 436, էջատակին՝ «Յիշեսցիք և զմեզուցեալ Յովաննէս»: Բ. մասի համար՝ գլխավոր հիշատակարանը (էջ 553), հիշատակագրություն՝ էջ 470, ուր հիշված է Առաքելի անունը: Գ. մասի համար՝ հիշատակագրություններ (էջ 559, 567): Վարդանի անունը հիշված է Երկրորդում. «...զմեղապարտ գրիչս զսուտանուն բահանայ Վարդան ազաչեմ յիշելի տէր...»: Հետագա ստացողի հիշատակարանը (էջ 568), գրված 1650 թ., անունը քերված, հիշվում է ստացողի հոգևոր եղբայրը, ոմն Հովհաննես Կոսակրոն բահանա: Առաջին չհամարակալված թերթի վրա Մարտիրոս Ամթեցու հիշատակարանը (1701 թ.):

Բովանդակություն՝

Ա. մաս

- ա. «Մատենան ողբերգութեան» (էջ 1—316).
- բ. Նարեկացու Ապարանից խաչի պատմությունը (էջ 317—44).
- գ. Նույնի՝ խաչի ներբողը (էջ 344—68).
- դ. Նույնի՝ Աստվածածնի ներբողը (էջ 368—387).
- ե. Նույնի՝ Ապարանից խաչի պատմության հիշատակարանը (էջ 387—90).
- զ. Նույնի՝ 12 առաքյալների ներբողը (էջ 390—412).
- է. Նույնի՝ Հակոբ Մծրնեցու ներբողը (էջ 412—36, վերջից թերի, լիթթեր են ընկած).

Բ. մաս

- ա. Ներսես Շնորհալու Ռան հաւատոյ» քերթվածը (էջ 437—70).
- բ. Նույնի՝ «Ողբերգութիւն վիպասանական»-ը՝ «Յիսուս Որդի»-ն (էջ 470—553):

Գ. մաս

- ա. «Ամենախնամ տէրն Երկնային» սկզբնատողով մի ոտանավոր (էջ 554—56).
- բ. «Անճառ ծնունդ հարն Երկնային» սկզբնատողով մի ոտանավոր (էջ 556, վերջից թերի).
- գ. Ժամարարության կանոններ (էջ 557—567).
- դ. Ներսես Շնորհալու «Թուղթ ընդհանրական» (էջ 568, ունի միայն սկզբի տողերը, թերի):

Մատյանն ունի խորագիրը և հեղինակի հիշատակարանը՝ վերնագրված այսպես. «Յիշատակարան մատենիս դրութեան նորին հսկողի» (էջ 314):

Գրչության յուրահատկություններից հատկանշական է ու-ի փոխարեն ւ գրությունը: Գրիչը համասար գործածում է գրության երկու ձևերը: Գրում է *և*՝ անուամբ, *և*՝ անամբ: Այսպես էլ՝ զգիլ, լաւ, անուագ, նագի, սուե-րացուցանէ, աւի, զնարածեալս և այլն: Հոգոյ, զինոյ կենդանոյ, եկեղեցոյ և այլ թեր ձևերում հաճախ չի գրում *ւ*-ն: Խուլ բաղաձայնների փոխարեն հաճախ գրում է ձայնեղ՝ տունգ, բնձայ և այլն: Ա-ից և ու-ից հետո հաճախ չի գրում յ. զգաուրեանց, երեմիայի, վկանալ, փիլիսոփայիս, Բոուլդ և այլն:

Մանրաժապավենն ունի հայտածման թերություններ. առանձին էջեր աղատ են և գծավարընթեռնելի:

23. Y—ձեռ. N° 7019: Տեղ՝ անհայտ (վասպուրական): Ժամանակ՝ 1423 թ.: Գրիչ՝ Գրիգոր Երզնկացի, Գրիգոր Խլաթեցի (Մերենց)*: Ստացող՝ Կիրակոս Կրտսեմ: Թերթ՝ 168: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ բուրգեր: Ունի 1 կիսախորան (էջ 1ա) և լուսանցազարդեր:

Բովանդակություն՝

ա. «Մատենան ողբերգութեան» (էջ 1ա—151բ)։

բ. Նեղոսի խրատական քարոզները (էջ 152ա—63բ)։

Նախապես ձեռագիրն ունեցել է նաև Ներսես Շնորհալու «Յիսուս Որդի»-ն: 1809 թ. նորոգման ժամանակ հետագա ստացող կարսեցի Գրիգորի որդի Հեփիմրաշոնց մահտեսի Սահակը «Յիսուս Որդի»-ն և «Մատենան ողբերգութեան»-ը (Նեղոսի խրատների հետ միասին) կազմել է տալիս առանձին-առանձին՝ միշտ Մատյանը մոտոն ունենալու և ընթերցելու համար. «...վերստին ետուր մեկնել ի միմեանց յատուկ-յատուկ իւր նորոգել՝ վասն փոքր լինելոյ միշտ ընդ իւրեանս պահիցէ և անմահական սեղանոյն յարաժամ ճաշակիցէ ի վայելս իւր բարեսէր անձին» (էջ 164ա)։

Գրչի հիշատակարանը եղել է «Յիսուս Որդի» քերթվածից հետո: Նորոգողն ընդօրինակել է՝ դնելով իր հիշատակարանից հետո (էջ 164բ)։ Նա գրում է. «Բայց յիշատակարանն ի վերջն Յիսուս Որդույն էր գրած, 'ւ ի մեկնելն միմեանց՝ մնաց նարեկն առանց յիշատակարան. և ես մեղօք մաժեալ Կարապետ բերանով նորին զրեալ եմք ի միւս երեսն» (էջ 164ա)։

Պահպանվել է հետագա ստացող Հովհաննես Բրգութեցի Ոստանցու հի-

* Որոշակի է, որ ձեռագրի մի մասի (Նեղոսի խրատների) գրիչն է նշանավոր Գրիգոր Խլաթեցին: Մյուս երկու մասերինը, պարզ չէ, գրել է մեկ մարդ՝ Գրիգոր անունով և Երզնկացի մականունով, թե՛ երկու մարդ՝ մեկը Գրիգոր անունով, մյուսը՝ Երզնկացի մականունով: Նորոգողի ընդօրինակմամբ հիշատակարանի այդ տողերն այսպես են՝ «... գրեցաւ ձեռամբ Երզնկացոյ և Գրիգորի Խլաթեցոյ և իմովս մեղաւարտի. տխրոյ մատամբս և յետիսս ի բանասիրաց և տրուպս ի բանաստեղծաց և ի խնդրողաց բանին Յիսուսի, Հսկող անուանեալ հոմանուն Գրիգորի և իրօք որոշեալ և արթուն թմրեալ» (էջ 164բ)։ Հետևելով ձեռագրի համառոտ նկարագրութեանը («Յուցակ ձեռագրաց Մաշտոցի անվան մատենադարանի», Բ, էջ 443), մենք ևս ընդունում ենք երկու գրիչ՝ Գրիգոր Երզնկացի և Գրիգոր Խլաթեցի։

շատակարանը (էջ 151բ), գրված 1579 թ. և նրա 3 հիշատակագրությունները (էջ 1ա, 12բ, 163բ):

Մատյանն ունի խորագիրը և նարեկացու հիշատակարանը: Ձեռագիրը լավ չի պահպանվել: Քաջգույն էջերը վերականգնվել են նորոգման ժամանակ: Նորոգողը թուղթ է փակցրել հին թերթերի եզրերին և լրացրել համապատասխան տառերն ու բառերը: Միշտ չէ, սակայն, որ ճիշտ է վերծանել բառը կամ տառը: Օրինակ՝ Ա գլխի հեծուրեան ողբոց բառերը վերականգնել է հեծութեանց: Ըստ երևույթին ընթեռնակի է եղել ողբոց բառի միայն ց տառը: Ձեռագրից թերթեր են ընկած և քնադրից պակասում են՝ էջ 46բ-ից հետո՝ ԼԲ, տ. 26, որպես բառից մինչև նույն գլխի 117-րդ տողի հաղորդութեան բառը, էջ 147բ-ից հետո՝ ՄԶ, տ. 50-ից մինչև ՍԷ, տ. 43-ը ներառյալ, էջ 146բ-ից (թերթը սխալ է գրված) հետո՝ ՄԲ, տ. 38, գիրաւացին բառից մինչև Կ, տ. 158, լոյժ բառը ներառյալ, էջ 156բ-ից հետո՝ ԿԱ, տ. 35-ից մինչև գլխի վերջը, ԿԳ գլխի սկզբից մինչև տ. 18-ի լուացումն բառը ներառյալ: Խառը թերթերը պետք է վերագոյնացվեն աշտպես. 7, 40, 8, 83-ից հետո՝ 147, 145, 146, 148, իսկ 156-ից հետո՝ 92-րդ թերթերը: Ուշ գրչությանը են գրված 9ա, բ էջերը (Ե, տ. 76-ի զինուածս բառից մինչև Զ, տ. 87, հոսմունք իւր բառերը): Հէ գլխի սովորական վերնագրից բացի կա ենթախորագիր. «Ի խորհուրդ ուրբաթուն Մեծի» (էջ 108ա): Գրիչը հմուտ չէ և թույլ է տալիս բազմաթիվ վրիպակներ:

24. Z — ձեռ. № 5199: Տեղ՝ անհայտ: Ժամանակ՝ անհայտ (հավանաբար ժն դ., 1442 թ. առաջ): Գրիչ՝ անհայտ: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ բոլորգիր: Ունի 1 կիսախորան (էջ 1ա) և լուսանցազարդեր: Թերթ՝ 267:

Բովանդակություն՝ «Մատեան ողբերգութեան» (էջ 1ա—264բ):

Գրչի հիշատակարանը չի պահպանվել: Կան հետագա ստացողների հիշատակարաններ: Գրիգոր արեղայինը և Տիրատուր կուսակրոնինը՝ 1442 թ. (էջ 265ա), Կարապետ արեղայինը՝ 1508 թ. (էջ 265ա), մահտեսի Աստվածատուրինը՝ անթվական (էջ 165բ), մահտեսի Մելքոնինը՝ 1797 թ. (էջ 265բ) և այլն:

Մատյանի խորագիրը չի պահպանվել, ունի նարեկացու հիշատակարանը: Գլուխները համարակալված են Ա—ՂԵ: Խախտված է ՂԴ և ՂԵ գլուխների կարգը. նախ՝ ՂԵ, ապա՝ ՂԴ: Գլուխների կարգը նշել է թե՛ վերնագրից հետո և թե՛ էջատակին՝ հաճախ թվատառերը տալով բառային իրենց համարժեքով: Այսպես՝ ժն գլխի համար լուսանցազարդում ունի՝ «Ժն», էջատակին՝ «Բան հնգետասան», ԺԶ գլխի համար լուսանցազարդում՝ «ԺԶ», էջատակին՝ «Բան վեցետասան», ԻԷ գլխի համար լուսանցազարդում՝ «ԻԷ», էջատակին՝ «Բան քսան և եթն», ԼԵ գլխի համար լուսանցազարդում՝ «ԼԵ», էջատակին՝ «Բան երեսուն և հինգ» և այլն:

Ի՞նչ գլխի 121-րդ տողից հետո ունի և սովորական վերնագիրը կրճատ «Վերստին.... հսկողի» և «Այս նուագ աղաթից, ընդդիմամարտ դիւաց...» և այլն (էջ 59ր) ենթախորագիրը, և էջատակին մեկնարանական վերնագիր՝ «Բան վասն, ճերման» (էջ 60ա)։

ԼԳ գլխի 97-րդ տողից հետո լուսանցքում ունի «Աղաթք, որ նախ քան զպատարադն մատուցանի» ենթախորագիրը, էջատակին՝ «Բան ԼԳ, Առ Հոգին Սուրբ» մեկնարանական վերնագիրը (էջ 83ա)։ ՂԲ և ՂԳ գլուխների վերնագրերը ևս ունի և՛ լրիվ՝ բնագրի կարգում, և՛ կրճատ՝ էջատակին։ Հիշատակարանը վերնագրել է «Յիշատակարան մատենիս դրութեան նոյն հսկողի արարեալ», իսկ էջատակին՝ «Յիշատակարան մատենիս» (էջ 264ա) և այլն։

ԼԴ գլխի «Իսկ զհաւատոյ սահման բանի» բառերով սկսվող նախագասությունն ունի որպէս բնագրի մաս։ Հծ գլխի «Դաւանեմք ի հաւատ ուղիղ» բառերով սկսվող հատվածը չունի ենթախորագիր։ Պարբերությունը, սակայն, սկսվում է կարմիր թանաքով, լուսանցքում ունի բաժանազարդ։ Գուցն գրիչը պարզապէս մոռացել է լրացնել ենթախորագիրը։

Հ-ը FTS-ի հետ միասին համեմատաբար այն հին ձեռագիրն է, ուր Ա գլխի առաջին տողն ունի հեծութեան սրտի ողորդ ընթերցվածք։ Սա ցույց է տալիս, որ Հ-ը առնչություն ունի Դ-ի հետ։ Կապն ակնհայտ է նաև տարբերացվածների բնույթից։ Երկու ձեռագրում էլ սովորական վերնագրի սրտից ընթերցվածի փոխարեն հաճախակի է սրտէ ընթերցվածք, հեծութեան փոխարեն՝ հեծութիւն, երկուսն էլ ուշագիր են պարբերությունների բաժանման խնդրում, երկուսն էլ չունեն Հծ գլխի «Դաւանեմք ի հաւատ ուղիղ» բառերով սկսվող հատվածի ենթախորագիրը։ Իսկ սա նշանակում է նաև, որ հեծութեան սրտի ողորդ ընթերցվածք, որ անցել է հրատարակությունների, գրչական շփոթի շարունակություն է և ոչ թե հեղինակային (տե՛ս նաև՝ բան Ա, ծնթ. 2)։ Հ-ը վրիպակաշատ ձեռագիր է։ Վրիպակների մի մասը գրչի սխալ ընթերցման հետևանք են։ Հաճախ է տողեր բաց թողնում, երբեմն խախտում է կարգը։

Բ ՁԵՌԱԳՐԱԽՈՒՄԲ

25. J—ձեռ. № 4035։ Տեղ և ժամանակ՝ անհայտ (ԺԲ դ. գրչություն*)։ Գրիչ՝ Գրիգոր։ Ստացող՝ Կոստանդին, նորոգված մասերի գրիչ՝ Մխիթար Սե-

* Ձեռագիրը մի ժամանակ գտնվել է Սեանա անապատում։ Ն. Մառը կասկած է հայտնել նրա հնության նկատմամբ. «Рукопись на вид кажется не очень древней (XIV?), несмотря на инициальное письмо» (Ն. Մառ, Ցուցակ համառոտ ձեռագրաց վանուց Սեանայ, Մոսկվա, 1892, էջ 27)։ Կարծում ենք, Մառը իրավացի չէ։

վանեցի արեղա (1811 թ.), Թերթ՝ 280, Նյուֆ՝ թուղթ: Տեղ-տեղ թանաքն աչն-պես է ծծվել, որ գրիչը սափալած մի քանի զույգ էջեր թողել է առանց գրելու (էջ 136 և այլն): Վերջին պրակից առաջ գրիչը նշել է՝ «վերջին տետրն է» (էջ 553): Ըստ կենտ էջերի պրակահամարի կա է (37) պրակ, վերջին տետրի հետ՝ 33: Պրակը բաղկացած է 8 թերթից: Նշանակում է՝ ձեռագիրը սկզբնապես բաղկացած է եղել 304 թերթից: Գիր՝ ուղղագրի ճեղքվածքներ:

Բովանդակություն՝ «Մատանն ողբերգություն»:

Ձեռագիրը թերթի է սկզբից և վերջից: Սկսվում և ավարտվում է ուշ գրչության մեջ՝ գրչությանը են գրված էջ 1—24 (է. տ. 102, մոլորիւն բառից մինչև ԼԳ գլ. 2 հատվածի հատուցման բառը) և էջ 559 (Ղե. տ. 31 կանխեսցէ բառից մինչև զլխի վերջը): Նորոգման և կազմելու ժամանակ վրնասվել են բազմաթիվ բառեր, կիսատողեր, տողեր: Համեմատությունը կատարել ենք ԼԳ զլխից: Ձի պահպանվել նարեկացու հիշատակարանը: Չունի նաև գրչի զլխավոր հիշատակարանը:

Յ-ն պատկանում է ձեռագրերի Բ խմբին, հարում է չ ձեռագրին: Նախապես թյուրիմացաբար համարել ենք Ա խմբի ձեռագիր, ելնելով ԿԲ և ԿԳ զլուխների կարգից: Թյուրիմացությունն առաջացել է ձեռագիրը պակասավոր լինելու և, մանավանդ, Զ, Ժ, ԺԲ զլուխները շունենալու հետևանքով: Հիմնականում այդ զլուխներն են, որ հիմք են ծառայել ձեռագրերի խմբաբաժանման համար:

Բացի ԼԳ, ԼԴ, ՀԱ, ՀԵ և ՂԴ զլուխների ենթախորագրերից, Յ-ում Մատյանի առանձին զլուխներ ևս ունեն ենթախորագրեր՝ լուսանցքում կամ սովորական վերնագրից հետո. «Մաղթանք Մեծի ուրբաթուն»՝ ԼԶ զլխի համար (էջ 40), «Աղաթք հրկրորդ Մեծի ուրբաթուն»՝ ՀԵ զլխի համար, «Աղաջին աղաթքն ԼԶ-ն է» ծանուցմամբ (էջ 354): «Վասն հանդերձալ դատաստանին»՝ ՀԲ զլխի համար (էջ 368), «Մաղթանք առ սուրբ աստուածածինն»՝ Զ զլխի համար (էջ 379), «Ժամու առաւատուն»՝ ՁԴ զլխի համար (էջ 415), «Ի ժամ հանգստեան քնոյն»՝ ՂԱ զլխի համար (էջ 454):

Գրչության առանձնահատկություններից կարևոր են՝

ա. որոշ դեպքերում գրում է ղ փոխանակ լ. աղեղուխա, Սամուէլի, Աղա-յէլի, Եմմանուէլ, յաղիաբետաց և այլն:

բ. -թիւն վերջածանցը հաճախորդում է -քւն. վայրագութւն, բարութւն, շարաքանութւն, զկարծրութւն և այլն:

գ. նկատվում են ձայնեղ բաղաձայնների խլացում. սրինկ, պատրուկի, վտանկատրս և այլն:

դ. Սրբազրույթյուններն ունեն իմաստային տարբերություն. զենք սրբագրվել է վիհք, բալիդ՝ շալիդ, ստեղծեալն՝ ստեղնեալն և այլն: Սրբազրու-

թյունների մի մասը չի պահպանվել՝ նորոգման ժամանակ թերթերի եզրերը կտրվելու պատճառով:

Պահպանվել է գրչի հետևյալ հիշատակագրությունը.

«Զատացող սուրբ գրոց աղաթարանիս զկոստանդին յիշեսցիք յաղաթս ձեր. ո՞վ աղաթասէր եղբարք, ընդ նմին եւ զեղկելի գծողս զԳրիգոր» (էջ 39):

Պահպանվել է նաև ոմն Ստեփանոս քահանայի հիշատակագրությունը (էջ 136):

Նորոգողի հիշատակարանը. «Արդ ես Սեանեցի Մխիթար եկիմ անուն աբեղայս ի ՌՄԿ [1811] թուոյն հրամանաւ սրբաշնասուրբ Թեոդորոս աթոռածարեալ պատրիարքի եկի ի սուրբ ծնունդ տեառն մերոյ, տեսի ի մէջ գրեանց զկիսատ նարեկս եւ առի զսա ի լուսարարէն՝ տարեալ ցուցի ծերունագարդ Աբրահամ բռնի սրբոյ ծննդեան. եւ զի ոչ կամեցայ, զի այնպէս մնալ սմա փախլ եւ կորնչիլ, վասն որոյ խնդրեցի յԱբրահամ պապայէն, եւ նա շնորհեաց, որում աւերն ողորմած շնորհեսցէ զերկնից արքայութիւն ընդ սուրբս եւ ընդ սիրելիս անուան իւրոյ: Ամէն» (էջ 559):

26. շ — ձեռ. № 3589: Տեղ՝ Ակնների վանք: Ժամանակ՝ 1319 թ.: Գրիչ եւ ստացող՝ Վարդան: Բերթ՝ 345: Էջ 1-ը եւ 316-ը գրված չեն: Նյութ՝ թուղթ: Միայն 1-ին թերթը մազաղաթ է, որի բ էջին գրված է մի հատված Մատթեոսի Ավետարանի Ա գլխից: 3—18, 73, 84—5, 302—43 թերթերն ավելացված են 1663 թ., Երնջակի Ս. Կարապետի վանքում, ձեռագիրը վերանորոգող Հովհաննես վարդապետ Կարձավանցու ձեռքով, որը նաև զրանց գրիչն է: Ունի 1 կիսախորան (էջ 4ա): Բուն գրիչը թերթերը սկզբից մինչև վերջ համարակալել է՝ թվահամարները նշելով յուրաքանչյուր թերթի առաջին երեսի աջ լուսանցքում, հաշիբին տառերով: Նրա գրչությամբ պահպանված առաջին թերթը (այժմյան 19-րդ թերթ) կրում է ԺՆ համարը. ուրեմն ձեռագրի սկզբից պակասում է 14 թերթ: Ձեռագրի վերջում վերանորոգողի ավելացրած 302—43 թերթերին նախորդող ու հաջորդող այժմյան 301 եւ 344 համարներով թերթերը, որոնք հին գրչությամբ են, ունեն ՄՂԶ (296) եւ ՅԺԴ (314) էջահամարները. ուրեմն ձեռագրի նախնական թերթերից այդտեղ պակասում են 17-ը, որոնց փխ Կարձավանցին ավելացրել է 42 թերթ: Վարդանի գրչություն սբանչիկի բոլորգիր է: Գրիչը ի նախգրի վրա միշտ դնում է ոչ թե մեկ, այլ երկու կհաւ Բաղաձայնից առաջ փակ վանիկում գրում է աւ, թեև հաղվադեպ հանդիպում է եւ օ:

Բովանդակություն՝

ա. «Մատեան ողբերգութեան» (էջ 3բ—318ա).

բ. Նարեկացու վարքը՝ առանց խորագրի, գրված վերանորոգողի ձեռքով (318ա—19ա. տե՛ս Ա. վարք).

գ. Նարեկացու՝ Հակոբ Մծբնացու ներբողը (321ա—43բ).

դ. Նարեկացու վարքի (և վարք) շարունակությունը (Ներսես Լամբրո-
նացու հեղինակություն), գրված բուն գրչի ձեռքով (344ա)։

ե. Հատված Հովհան Ոսկերեքանի մի քարոզից (345ա—բ)։

«Մատենան ողբերգութեանս երկի հետևյալ հատվածները գրված են վե-
րանորոգող Հովհաննես Կարճավանցու ձեռքով՝ խորագրից մինչև 2 զլխի տ.
19-ը (3—18 թերթեր), ԻԶ զլխի տ. 74-ից մինչև Իէ զլխի տ. 15-ը (թերթ 73),
ԻԻ՞ զլխի տ. 75-ից մինչև տ. 100-ը (84—5 թերթեր) և ՂԲ զլխի վերջերից
մինչև Նարեկացու հիշատակարանի վերջը (302—18 թերթեր)։ Այդ պակաս-
ները Կարճավանցին լրացրել է Դ խմբի որևէ ձեռագրից։ Բուն գրիչը ենթա-
վերնագրերը գրել է լուսանցքներում, բազմաթիվ հատվածներն օրինակել է
չափածո տողատումով (տողերը գրել է իրար շարունակության վրա, բայց
մեծատառ սկզբնատառով)։ Կատարել է չափազանց շատ սրբագրումներ, ա-
վելի ճիշտ՝ ոչ թե սրբագրել է, այլ, շմերժելով նախորդ գրությունը, ափել է
նաև այլ օրինակների տարբերությունները (զլխավորապես լուսանցքներում)։
Այդ հանգամանքն ինքնին վկայում է, որ նա օգտվել է մեկից ավելի օրի-
նակներից, որի մասին ինքը երկու-երեք տեղ ուղղակի նշել է. «... բազմա-
վիշտ ողում և խառնեալ մտաւք և յոյժ ցաւած մարմնով գրեցի, բայց աւրի-
նակաց անփոյթ շարարի, թէպէտ և ի բազմաց վկայեալ էին աւրինակքս, այդ
յերից և ի չորից, է՛ր և ի հնգից աւրինակաց, որչափ կարացի, ուղղեցի»
(էջ 344բ), իսկ է զլխի վերջում գրում է. «... հինգ են օրինակքս. և ի յեր-
կուան կալ, և յերիսն չկալ, բայց գրեմ ի փառս Աստուծոյ» (էջ 22բ)։ Գրչի
այս վերջին տեղեկությունը ցույց է տալիս, որ նրա օգտագործած ձեռագրերից
երկուսը հաստատապես Բ խմբի գրչադիր են եղել, որոնք է զլխի վերջում ու-
նեցել են մի երկար հատված, որի Նարեկացուն պատկանելը գրիչն իրավա-
ցիորեն կասկածի տակ է առել (տե՛ս է զլխի 11-րդ ծանոթագրությունը)։ Այդ
գրչադրերը մեղ չեն հասել. Բ խմբի ամենահնագույն գրչադրերը Ճ և Դ օրի-
նակներն են, բայց Ճ գրչադիրը սկզբից թերի է (չունի սկզբի ավելի քան 30
զլուխը), և մենք չենք կարող ասել, թե այդ գրչադիրը Վարդանի ձեռքին ե-
ղե՞լ է արդյոք։ Իսկ Դ օրինակն ունի իր խմբի ձեռագրերի բոլոր էական հա-
կանիշները՝ 2 զլխի 26—29, Ժ զլխի 33—40 և ԺԲ զլխի ավարտի տողերը,
նաև Ժ զլխի 8 և 9-րդ տողերից հետո՝ մեկնաբանական բնույթի հավելագրու-
թյունները, որոնք սխալմամբ մտցվել են բնագիր։ Ձեռագրում սրբագրումնե-
րի մի մասն էլ, ըստ գրչի հիշատակարանի, կատարել է Մարտիրոս անունով
քահանան (ս.՝ որ յուղղելն աշխատեցաւ յաւթար կամարս», էջ 344բ)։

Գրիչ Վարդանի ձեռքով Հէ զլխի բովանդակության համար վերնագրի
դիմաց արված է հետևյալ լուսանցագրությունը. «Աղաթք երկրորդ Մեծի ուր-
բաթին։ Առաջին յԶ է» (էջ 239բ)։ Գլխի համար նույնպիսի նշում ունեն նաև
նրան հարազատ յԿՆՂ գրչադրերը։ Իսկ Կ զլխի տ. 50-ում գրիչը, նախա-

պես ջնեալ գրելով և ապա ինչ-որ նկատառումով ջնջել սրբագրելով ու ինքն իր արածին կասկածելով, նշել է. «Ուղիղ թուի թէ ջնեալ-ն է, յերիս լաւ օրինակս գտեալս» (էջ 173ա)։ Ձեռագրում իր ավելացրած թերթերի վրա մեկնաբանական լուսանցագրութիւններ է թողել նաև Հովհաննես Կարճավանցին (էջ 9բ, 14ա, 15բ, 18բ, 314ա)։

Ունի դրչի (էջ 344ա—բ) և վերանորոգողի (էջ 319ա—20բ) հիշատակաբաններ, ինչպես և հիշատակագրութիւններ՝ բուն դրչի ձեռքով (էջ 22բ, 24ա, 59ա, 66բ, 80ա, 126բ, 129ա, 152ա, 220բ, 239ա, 277ա) և հետագայում գրւած (էջ 2բ)։

27. — ան. № 1562: Տեղ՝ Սալեռնո (Իտալիա)։ Ժամանակ՝ 1327 թ.։ Գրիչ՝ Անդրանիկոս։ Թերթ՝ 266։ Նյութ՝ մագաղաթ։ Գիր՝ բոլորգիր։ Ամբողջը 22 պրակ, որոնցից յուրաքանչյուրը բաղկացած է 12 թերթից (264 թերթ)։ Պրակներից գուրս սկզբի 2 թերթը կատարում են պահպանակի դեր և մասն են կազմել ավելի վաղ գրւած բժշկարանի։ Պրակները, շնչին բացառութեամբ, ունեն հայերեն տառերով պրականիշ՝ ամեն մի պրակի առաջին և վերջին էջերում։ Ձեռագրում 151—54 թերթերը սխալ են դասավորւած. պետք է վերաշարել այսպես՝ (150), 151, 154, 153, (155), որով կվերականգնվի բնագրի կարգը ՄԵ—ՄԷ գլուխներում։ Ձեռագրի գրչութեան առանձնահատկութիւններից կարելի է նշել հետեւյալները. երէ բառը միշտ գրւում է էրէ։ Գրիչն ուրիշ դեպքերում ևս սպասվող է տառի փխ գրում է է (կործանեցէլոյս, գլորեցէլոյս և այլն), ինչը, հավանաբար, հետեւանք է այն բանի, որ արտագրելով հին գրչագրից, ուր տիրապետող է հղել ե-ով գրութիւնը, գրիչը փորձել է վերականգնել է-ի «իրավունքները» և ընկել է ծայրահեղութեան մեջ։ Ինչպես α ձեռագրում, ի նախդրի վրա միշտ գրւում է երկու կետ։ Հազվագեղ հանդիպում է օ տառը (ուեօզ և այլն), բայց առհասարակ գրւում է աւ։ Վերնագրերը և ենթավերնագրերը գրւած են կարմիրով։

Բովանդակութիւն՝

ա. «Մատեան ողբերգութեան» (էջ 3բ—258ա)։

բ. «Աղաթք... տեառն ներսեսի Հայոց կաթողիկոսի առ ամէնաւրհնեալ մայրն աստուծոյ Մարիամ» (260ա—63ա)։

գ. «Յաղագս մոլորութեան բանի դիւացն...» (263ա—64բ)։

«Մատեան ողբերգութեան»-ը շունի ՂԳ գլուխը, և գրիչը ՂԲ բանի վերջում այդ մասին նշել է՝ «Սուրբ մեռունին չկայր» (էջ 256ա), իսկ հաջորդ՝ ՂԳ և ՂԵ գլուխները համարակալել է ՂԳ և ՂԴ համարներով։ Չունի նաև Նարեկացու հիշատակարանը (գրիչն ինքը չի գրել)։ Գլուխներն ունեն վերնագիր և համարակալում, ընդ որում Զ գլխից սկսած վերնագրերը գրւած են համառոտւած կամ կիսատ։ Գլխահամարները գրւած են առանց «բան» նշումի։ Ա. գլուխը վերնագիր ու համարակալում չունի։ Համարակալում չունեն նաև 5—828

սրոշ գլուխներ (ԻԳ, ԻԴ և այլն): Հէ գլուխը սովորական վերնագրի փխ ունի՝ «Ի Մեծի ուրբաթու՝ շաբաթանաց տեառն մերոյ Զիսուսի Քրիստոսի» (էջ 213բ), 2 գլուխը՝ «Մաղթանք յամենասուրբ մայրն աստուծոյ Մարիամ» (էջ 222ա), իսկ 2Ա գլուխը՝ «Մաղթանք առ սուրբ զուարթունքն. որ յերկինս» (էջ 224ա): Դրանք, անշուշտ, գլուխների բովանդակության համար նրանց վերնագրերի կոդքին լուսանցային նշումներ են եղել, որոնք գրիչը (կամ նրա գաղափար օրինակի գրիչը) տարել է բնագրի կարգը: Նույն կամ նույնպիսի լուսանցային նշումներ ունեն տարբեր խմբերի (հատկապես Բ խմբի) մի շարք ձեռագրեր: ԼԴ և ՀԵ գլուխների սովորական վերնագրերի փխ գրիչը գրել է նրանցում հանդիպող առաջին ենթավերնագրերը (ԼԴ գլուխ՝ «Ի հանդիսարանս խոսից... յազնականութիւն», ՀԵ գլուխ՝ «Դարձեալ առ նմին... անճառելի»): Մյուս ենթավերնագրերից գրել է միայն երկուսը (ԻԲ գլուխ՝ «Այս նուագ... փարատիչ», ՀԵ գլուխ՝ «Անսացեալ... մանիքեցոցն. որ են»), բնդ որում՝ բնագրի կարգում, բայց կարմիրով: Իսկ մնացած ենթավերնագրերը (ԺԲ, ԼԳ, ԼԴ, ՀԱ, ՀԵ գլուխներում) չի գրել՝ հավանաբար հետևելով նույն ենթավերնագրերը չունեցող այլ ձեռագրերի:

Ձեռագրի այլընթերցումները ցույց են տալիս, որ գրիչն ընդօրինակությունը կատարել է ոչ թե մեկ գրչագրից, այլ տարբեր ախպի օրինակներ իրար հետ համեմատելով, ըստ հնարավորության՝ ճիշտ բնթերցվածն ընտրելով, կասկածելի լուսանցք տանելով, նաև մեկի համաձայն գրելով և մյուսի հիման վրա սրբագրելով: Կան բազմաթիվ սրբագրումներ, որոնց մեծ մասը՝ գրչի, իսկ փոքր մասն էլ այլ ձեռքով են կատարված: Բ խմբի գրչագրերի պատկերը ներկայացնելով հանգերձ՝ ձեռագիրն ի հայտ է բերում նաև այնպիսի տարբերություններ, որոնցով մոտենում է հատկապես Ա խմբի օրինակներին. օրինակ՝ ԻԲ գլխի տ. 157-ում, Լ ձեռագրի պես, ունի կործանեալ փխ կարճեալ բնթերցվածի, Կ գլխի տ. 87-ում, Ռ օրինակների պես, ունի յերկրէ գլխատակս նոցա, մինչդեռ մյուսները տալիս են՝ գլխատակս նոցա յերկրէ, ԿԱ գլխի տ. 97-ում, Ի ձեռագրի պես, ունի համբարձացայց վրիպակ տարընթերցվածը փխ մյուսների համբարձացայց ճիշտ բնթերցվածի:

Ինչպես Բ, այնպես էլ մյուս խմբերի սրեւ այլ գրչագիր չունի այդ տարբերությունները: ԼՆ ձեռագրերն ավելի վաղ են օրինակված, քան Զ-ն, բայց վերջինս, գրված լինելով Սալիսոյում, նրանց հետ երբեք անմիջական առնչություն ունենալ չէր կարող. նրանց նմանությունները յուրաքանչյուր դեպքում ընդհանուր հիմքից են գալիս, որ փոխանցվելով այլ գրչագրերի՝ միջնորդավորումով արտահայտվել են ԼՆ Զ օրինակներում: Զ-ի հետ անմիջական չէ աղերսը նաև Ու ձեռագրերի, որոնք օրինակվել են նրանից ավելի ուշ:

Ձեռագիրն ունի գրչի հիշատակարան (էջ 258բ—59բ) և հիշատակագրություններ (էջ 27բ, 52ա, 84բ, 135բ, 152ա, 173բ, 181ա, 187ա, 211բ, 215բ, 224ա;

237ա, 264բ): Հիշատակարաններ են թողել նաև հետագա ստացող Բարսեղ միայնակյացը (էջ 3ա), գնող Կիրակոս Արևելցին՝ 1372 թվականից (էջ 265բ), վերջին ստացող Գրիգոր Կարրեցին (էջ 3ա, 264բ), ոմն Սարգիս քահանա՝ 1372 և 1382 թվականներից (էջ 266ա):

28. — ձև. N 2088: Տեղ՝ Ավագ վանք (Երզնկա): Ժամանակ՝ 1366 թ.: Գրիչ, ծաղկող և ստացող՝ Սահմաննոս Տիվրիկեցի: Թերթ՝ 299: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ բոլորգիր: Ունի նարեկացու 1 մանրանկար (էջ 6բ), կիսախորան (էջ 7ա) և լուսանցադարձեր: Գրիչն է նախորդի վրա կես չի գնում, գրում է առ (օ տա-
որ գրեթե չի հանգիստում):

Բովանդակություն՝

ա. «Ի չորս հարիւր յիսուն և մի թուին Հայոց է զգիրգս արարեալ նարեկացին Գրիգորիոս» սկսվածքով մի փոքրիկ գործ, որի մեջ ասվում է, որ Մատյանն ու նարեկացին «չորիւր յեղանակաւ տանի գրանս»՝ «պաղատանք առ աստուած, և ըստ արկածից բանասարկուն, ձաղանաց անձին և լուսադրութիւն շնորհացն աստուծոյ».

բ. «Բանք նշանաւորք, որ ի գիրս յայտ» վերնագրով ցանկը (4բ—5ա. տե՛ս Ա. ցանկ).

գ. «Վարք սրբոյ ասն աստուծոյ Գրիգորի նարեկացոյ» (5ա—բ. տե՛ս Ա. վարք).

դ. «Մատեան ողբերգութեան» (5բ—239բ).

ե. Մատյանի անխորագիր լուծմունքը (241ա—299բ), որը չունի Ա—Դ գլուխների մեկնությունը (գրիչն ինքը չի գրել):

«Մատեան ողբերգութեան» երկի գլուխների վերնագրերը գրված են կարմիրով, բացի Ա-ից, որը վերնագիր և համարակալում չունի: Բ գլուխը համարակալումն ունի առանց «բան» նշումի: Հաջորդ գլուխները համարի հետ ունեն նաև «բան» նշում, բնդ սրում գլխահամարները հաճախ գրված են լուսանցադարձերի մեջ: Վերնագրերն առհասարակ լրիվ են: Ունի նաև ենթավերնագրերը, որոնք նույնպես գրված են բնագրի կարգում, բայց առանձնացված, կարմիրով: Ի տարբերություն այլ ձեռագրերի, ենթավերնագիր ունի նաև եւ՛ գլխում, 120-րդ տողից առաջ՝ «Սաղովմովնի դարձն է» (էջ 108բ): Մի քանի գլուխների բովանդակության համար կան թեմատիկ նշումներ. ԼԶ գլ. տողատակ՝ «Մեծի ուրբաթուն է» (էջ 90ա), ՀԷ գլ. վերնագրից հետո՝ «Աղաւթք երկրորդ Մեծի ուրբաթին», տողատակին՝ «Մեծի ուրբաթին է» (էջ 183ա), Զ գլ. վերնագրից հետո՝ «Մաղթանք առ սուրբ Աստուածածինն» (190բ), ԶԱ գլ. վերնագրից հետո՝ «Մաղթանք հակողի ի դիմաց վերին զուարթնոցն» (192բ), ԶԴ գլ. վերնագրից հետո՝ «Ժամու առաւատուն» (200բ), ՂԱ գլ. վերնագրից հետո՝ «Ի ժամ հանգստեան քնոյն» (211ա): Զ, ԶԴ և ՂԱ գլուխների վերնագրերից հետո նույն նշումներն ունի նաև Յ ձեռագիրը: Նվ դա պատահական

չէ. Բ խմբի գրչագրերից Գ-ն ամենից ավելի մոտ է Ե և, մանավանդ, Ա օրինակներին:

Եւ ձեռագրերը հաճախ երևան են բերում այնպիսի շեղումներ, որոնցով նրանք տարբերվում են մյուս բոլոր գրչագրերից: Միայն նրանք և զլ. տ. 4-ում ունեն ամենակարող փխ կարող, և՛ զլ. տ. 5-ում՝ հրաշափառապէս փխ հրաշապէս, ի զլ. տ. 7-ում՝ դատապարտեսցիս փխ դատեսցիս ընթերցվածների և այլն: Ինչպես և ձեռագրերը, է գլխի վերջում ունի ավել հատվածը, բայց նշանով առանձնացված, և՛ տ. 47-ի հայտատեաց և տ. 131-ի ասվականացու բառերից հետո ունի աստղանիշեր, որոնք ցույց են տալիս, որ աղերս ունի նաև Ա և Գ խմբերի գրչագրերի հետ: Գրիչ Ստեփանոս Տիմոթէեցին բնագիրն օրինակել է մեկ ձեռագրից, որի մասին նշել է իր հիշատակարանում. «Յիշեսցիք և զնորոգէս կուսակրան բահանայ, որ զարբինակն ընորհ[ե]աց, ի սուրբ աղաթս ձեր» (էջ 240բ): Հավանաբար նորոգեսի ձեռագրին արդեն իսկ ունեցել է այլ խմբերի ձեռագրերին բնորոշ առանձնահատկություններ:

Ձեռագրում կան բավական թվով սրբագրումներ, որոնք վկայում են, որ գրիչը, անշուշտ, Բ խմբին պատկանող վերոհիշյալ զազափար օրինակից բացի, սրբագրման համար այնուհետև օգտվել է այլ տիպի գրչագրից: Որոշ զեպքերում, կասկածելով իսկ իր գրած այս կամ այն բառի ճշտությունը, սրբագրման նշան է դրել, բայց չի սրբագրել՝ չվստահելով մյուս օրինակի ընթերցվածին (տե՛ս Ի՛, զլ. տ. 112-ը): Կան սրբագրումներ էլ, որոնք կատարված են ոչ բուն գրչի ձեռքով:

Ունի գրչի հիշատակարան (էջ 239բ—40բ) և հիշատակագրություններ՝ գրչի (էջ 281ա, 296բ) և ոմն Մանուկի (էջ 2ա) ձեռքով:

29. Դ — ձեռ. № 7091: Տեղ՝ Երուսաղեմ: Ժամանակ՝ 1366 թ.: Գրիչ՝ Վարդան Ղրիմեցի: Ստացող՝ Թորոս սարկավագ: Թերթ՝ 258, նյութ՝ թուղթ: Դիր՝ բոլորգիր: Ունի 1 կիսախորան (էջ 6ա):

Բովանդակություն՝

ա. «Մատենան ողբերգութեան» (5ա, 254բ).

բ. Նարեկացու Ապարանից Խաչի պատմություն հիշատակարանը (էջ 255ա—55բ, վերջից թերի):

գ. Նարեկացու վարքը (էջ 256ա—բ, սկզբից թերի, տե՛ս Ա վարք):

Ձեռագրից պակասում է 1 թերթ՝ 255բ—256ա էջերի արանքից: Պահպանվել են գրչի հիշատակարանները. զլխավորը (էջ 256բ—57բ)^{*}, մեկ ուրիշը (էջ 45ա)՝ ձեռագիրը 1366 թ. Երուսաղեմում գրված լինելու մասին: Հիշա-

* Տե՛ս Լ. Ս. Խաչիկյան, ԺԴ դարի հայերեն ձեռագրերի հիշատակարաններ, էջ 473: Վարդանը 1372 թ. Երուսաղեմում ընդօրինակել է մի ավետարան (Մատենադարան, ձեռ. № 5557). տե՛ս նաև՝ «ԺԴ դարի հայերեն ձեռագրերի հիշատակարաններ», էջ 503—504:

տակագրությունները շատ են և տարբեր բնույթի (էջ 5ա, 68, 75բ, 79ա, 80բ, 81ա, 87ա, 100բ, 146ա, 184բ, 195բ, 230ա, 257բ)։ Գրիշը մերթ խնդրում է հիշել իրեն։ «Զվարդան գրողս յիշէ ի տէր, ո՞ր Եզրայր» (էջ 146ա), մերթ աստ-ծուց օգնություն է հայցում աշխատանքն անելու համար, մերթ նշումներ է անում՝ կապված գրչության հետ. «Ի լուսանցն տեղ չկայր» (էջ 79ա) և այլն։

Մատյանն ունի խորագիրը՝ Պակասում են ՂԲ, ՂԳ գլուխները և Նարեկացու հիշատակարանը։ Զեռագրում ՂԲ-ն համապատասխանում է ՂԴ-ին, ՂԳ-ն՝ ՂԵ-ին։ Գրիշը ոչինչ չի ծանուցել ո՞չ թե՛րի ընդօրինակման և ո՞չ էլ գլուխների սխալ համարակալելու մասին։ Հազիվ թե նա ընդօրինակած լինելու պակասավոր օրինակից։ Ին գլխի 26—31-րդ տողերն սխալմամբ ընդօրինակել է երկու անգամ (էջ 68բ)։

Զ-ն ունի 2 գլխի 26—29 և Ժ գլխի 34—40 տողերը (տե՛ս նաև՝ բան Զ, ծնթ. 11 և բան Ժ, ծնթ. 8), ինչպես նաև է գլխի վերջին առնթներ «Այլ արդ այժմ որ և ժամանակ է կանգնել մեղաւք գլորելոյս» սկսվածքով հատվածը (էջ 25ա—26բ), որը, կարծում ենք, Նարեկացու գրչին չի պատկանում (տե՛ս բան է, ծնթ. 11)։ Մատյանի ԽԱ գլուխը սխալմամբ համարակալված է ԽԲ։ ՀԵ գլխի «Դարձեալ առ նմին» սկսվածքով ենթախորագիրը դիտված է բնագրի մաս (էջ 204ա)։

Զեռագիրն ունի Մատյանի գլուխների ցանկը. «Յանք գրոցս սուրբ Գրիգորի Նարեկացոյ» (էջ 3ա—4բ, տե՛ս Բ ցանկ), ուր վերնագրված են Ա—ՂԱ գլուխները։ Բացի ցանկից, գրիշը մեկնաբանական վերնագրեր է դրել Մատյանի 25 գլուխների համար. ԺԹ՝ «Սուրբ Ներսիս Սրբորդուժիւնն է. բանք պիտանիք ամենայնի» (էջ 51բ), ԻԲ՝ «Անասնոց նմանութեամբ խոստովանութիւն աղօթք» (էջ 60ա), ԼԶ՝ «Մեծի ուրբաթին. միւսն՝ Հէ» (էջ 108բ), ԼԷ՝ «Մեծի ուրբաթին ԼԶ, ԼԷ, Հէ, գի՛տ» (էջ 110ա), ԽԱ՝ «Թաղման է» (էջ 116բ), ԽԲ՝ «Հիւանդի է» (էջ 117ա), ԽԶ՝ «Զօդուածաց մարդոյս մեկնութիւն» (էջ 124ա), ԽԷ՝ «Ի Հայր աստուած է» (էջ 126ա), ԽԸ՝ «Սողոմոնի է» (էջ 127բ), ՄԱ՝ «Վասն Մանասէի է» (էջ 139բ), ՄԷ՝ «Հիւանդի է բանք պիտանի» (էջ 154բ), ՄԸ՝ «Հիւանդի է պիտանի» (էջ 156բ), ԿԵ՝ «Մահուն աւուրն է» (էջ 174բ), ԿԶ՝ «Ննչեցիւց է» (էջ 177բ), ԿԹ՝ «Ճառ լուին» (էջ 187ա), ՀԶ՝ «Հիւանդի է» (էջ 215բ), ՀԷ՝ «Մեծի ուրբաթին. միւսն՝ ԼԶ, ԼԷ գի՛տ» (էջ 217բ), ՀԸ՝ «Դատաստանի է» (էջ 222բ), Զ՝ «Աստուածայծնին» (էջ 226ա), ԶԱ՝ «Հրեշտակապետաց» (էջ 228ա), ԶԲ՝ «Առաքելոցն է» (էջ 230բ), ԶԴ՝ «Առաւատու» (էջ 238ա), ՂԱ՝ «Հանկուտեան է» (էջ 250ա), ՂԴ՝ նույնը (էջ 253), ՂԵ՝ «Պատարագի է» (էջ 254ա)։

Վարդանը թույլ է տալիս վրիպակներ Ծառը, բառը երբեմն նա կարդում է սխալ և ստացվում է յուրահատուկ տարբերակների մի շարք։ Օրինակ՝ նա գրում է տե՛նչուրիւն փիս տե՛նչուրիւն, պատուորբ փիս պատուաւորբ,

նկատագրեալ ժիւ նկարագրեալ, պատիւն ժիւ պատիւն, ծառկեաց ժիւ կուծեաց, նուագաւ ժիւ նուագաւ, գառակն ժիւ գառակն, զգոյցս ժիւ զգոյց, դառնացողաց ժիւ դառնացողաց և այլն: Ար Վարդան զրիչն ինքն է սխալվել այս կարգի մի շարք տարբերակներով ձեռքում, ակներև է նրա կատարած սրբազրույթուններից: Այսպէս, նա զրիւ է դառնութիւն, սրբազրիւ՝ դառնութիւն (էջ 34ա), մասն, սրբազրիւ՝ մասն, մասնութեան՝ մասն երանութեան և այլն:

30. Դ — Երուսաղեմի Ս. Հակոբյանց մատենադարանի № 1215 ձեռ. (օգտուել է նր մանրամասնութիւնից)*: Տեղ՝ անհայտ: Ժամանակ՝ անհայտ (հաժարած ժիւ գ. սկզբի գրչութիւն): Գրիչ՝ անհայտ: Ստացող՝ Գեորգ արեղայի Վերջին ստացող՝ Սարգիս կրօնավոր: Նորոգող՝ Գրիգոր: Նյութ՝ մագաղաթ: Էջեր՝ 654: Ունի 2 մանրանկար, մեկում Հիսուսն օրհնում է ծնկաչոր Նաբեկացուն (էջ 6), մյուսը՝ Աստվածամոր գիմապատկերը կիսախորանի մեջ (էջ 513): Ունի նաև 2 կիսախորան (էջ 7 և էջ 513) և լուսանցադարձեր:

Բովանդակութիւն՝

ա. «Մատենան սղերդութեան» (էջ 5—650),

բ. Նարեկացու վարքը (էջ 650—52, տե՛ս Ա. վարք):

Գրչի հիշատակարանը չի պահպանվել: Պահպանվել են երկու հիշատակագրութիւն: Առաջինում (էջ 425) հիշված է ստացողի՝ Գեորգ արեղայի անունը, երկրորդում (էջ 576)՝ անուն չի նշված: Հետագա ստացողի և կազմողի հիշատակարանը (էջ 653—54)՝ գրված 1603 թ.: Հետագա հիշատակագրութիւններ (էջ 7 և 652)՝ ձեռագիրը Երուսաղեմի Ս. Հակոբյանց վանքին պատկանելու մասին:

Մատչանն ունի խորագիրը և Նարեկացու հիշատակարանը: Գլուխները համարակալված են թիվ վերնագրերից հետո, լուսանցադարձում և թիվ ստորին լուսանցքում: Այսպէս, օրինակ, լուսանցադարձում գրել է Բ, էջատակին՝ «Բան երկրորդ», լուսանցադարձում՝ ԺԱ, էջատակին՝ «Բան տասներորդ առաջներորդ», լուսանցադարձում՝ ԻԳ, էջատակին՝ «Բան Ի-երորդ երրորդ», լուսանցադարձում՝ ՀԲ, էջատակին՝ «Բան Հ-երորդ Բ-երորդ», լուսանցադարձում՝ ՂԱ, էջատակին՝ «Բան ինաներորդ առաջներորդ» և այլն:

Մի քանի վերնագրեր համառոտ նշել է նաև ստորին լուսանցքում. «Բան ՂԲ, Ի ժամահարն», «Բան ՂԳ, Ի սուրբ միւսոնն» և այլն: ԺԲ, ԻԲ, ԼԳ, ՀԵ, ՂԳ ենթախորագրերն ունի լուսանցքում (բացի ԼԳ գլխի 141—43-րդ տողերից, որոնք գրված են բնագրի կարգում, թեև իբրև ենթախորագիր, իսկ ՀԱ գլխի 29-րդ տողից հետո շունի ենթախորագիր):

* Ձեռագրի նկարագրութիւնը տե՛ս «Մայր ցուցակ ձեռագրաց Սրբոց Հակոբյանց», հտ. Դ, էջ 352—55:

Գրիշը սրբազրույթյունների նկատմամբ ունի յուրահատուկ վերաբերմունք: Նա նշում է տարբերություններ՝ առանց կարուկ մերժման: Այսպես, օրինակ, ՀԱ գլխի 108-րդ «Փոյթ խնամով ի շարիս» կիսատողի համար էջատակին նշել է. «Յօրինակն կարծես էր. ի Գոյներոնցն չկայք» (էջ 441, տե՛ս նաև՝ բան ՀԱ, ծնթ. 9), իսկ Հն գլխի «Գառանմար ի հաւատ ուղիղ» բառերով սկսվող հատվածը ենթախորագրելով «Ընդդէմ պիղծ աղանդաւորացն անիծեալն թոնգրակեցաց նոր մանե(րե)ցոց» էջատակին նշել է. «Գոյներ(ոնցն)»։ Առաջնալ վասն եկեղեցւոյ քնդդէմ մանրեցոց, որ են պոլիկեանք» (էջ 474)։ Հէ գլխի համար էջատակին ունի. «Ազօթք երկրորդ Մեծին ուրբաթին: Առաջինն յԼԶ է», այսինքն՝ ԼԶ գլուխն է (էջ 494)։

Ձեռագիրն ունի «Նշանատը ճառերն այսոքիկ են՝ եթէ ումեր պիտոյանա(յ), գիրատ գտանիցէ» ցանկը (էջ 2—3, տե՛ս Գ ցանկ)։ Բոլոր գլուխները չեն, սակայն, որ վերնագրված են ցանկում։

Դ-ն պատկանում է Մատյանի լավագույն քնդօրինակությունների թվին։ Ընտիր գրչություն է՝ ըստ երեսվթին Ղրիմի գրչական կենտրոններից մեկի աշխատանք։

31. Ս — ձեռ. № 3863: Տեղ՝ Կաֆա: Ժամանակ՝ 1401 թ.: Գրիչ՝ Ստեփանոս քահանա: Սողկող՝ Հովհաննես քահանա՝ գրչի որդին: Ստացող՝ Աբրահամ քահանա: Թերթ՝ 321: Նյութ՝ մագաղաթ: Գիր՝ բոլորգիր: 4 մանրանկար (էջ 1ա, 3բ, 107բ, 313բ), երեք տերունական, մեկը՝ Հիսուսն օրհնում է նորեկացուն (էջ 3բ): Ունի 2 կիսախորան (էջ 4ա, 158ա) և լուսանցադարեր։

Բովանդակություն՝

ա. «Մատենան ողբերգութեան» (էջ 3ա—306ա)։

բ. Նարեկացու վարքը (էջ 306բ—7բ. տե՛ս Ա վարք)։

գ. Ներսես Շնորհալու «Հաւատով խոստովանիմ» սկսվածքով աղոթքը (էջ 308ա—11ա)։

դ. Պարականոն գրույց «Հանգիստ երանելւոյն Յովհաննու աւետարանչի» վերնագրով (էջ 315ա—319ա)։

Պահպանվել է գրչի գլխավոր հիշատակարանը (էջ 307բ, 312ա)*։ Հետագա հիշատակագրություններ (Ա պահպանակի վրա, էջ 2ա, 319ա, 319բ, 320ա)։

Մատյանն ունի խորագիրը և նարեկացու հիշատակարանը։ ԺԲ, ԻԸ, ԼԳ, ԼԻ, ՀԾ, ՂԳ գլուխների ենթախորագրերն ունի լուսանցքում, շունի ՀԱ գլխի ենթախորագիրը, իսկ ԼԳ գլխի 141—43-րդ տողերը գրել է բնագրի կարգում, կարմիր թանաքով՝ իբրև ենթախորագիր (էջ 106ա)։ Ունի Զ գլխի 25—29-րդ տողերը էջատակին՝ իբրև լրացում (էջ 21բ), Ժ գլխի 33—40 տողերն

* Տե՛ս Լ. Ա. Խաչիկյան, Ժե գրի հայերեն ձեռագրերի հիշատակարաններ, մասն Ա, էջ 13։

ունի բնագրի կարգում, բայց դրել է աստղանիշեր, կասկածելով գրանց բնագրային լինելուն (էջ 30բ—31ա):

Ձեռագրի գրչության յուրահատկություններից է սրբագրության եղանակը: Գրիչը երբեմն նշում է տարբերությունները՝ իրեն տարբերակեցված: Դրել է դիպտածոցն, վերևում նշել է յ /դիպտածոցն/, բախչիցիս, վերևում՝ ես /բախչիցես/, լուսագարմից՝ վերևում՝ դ /լուսագարմիցդ/, գովելեաց, վերևում՝ ոց /գովելոց/, հանդերձիլ, վերևում՝ և /հանդերձել/, մեռանի, վերևում՝ ո /մեռանի/ և այլն: Նման գեղարվեստ նա սխալ չի համարել զուգահեռ ձևերից որեէ մեկը, նախապատվություն չի տվել որեէ օրինակի:

Գրչության մյուս ահնաոու յուրահատկությունը բառարացատրություններն են*: Բացատրությունները գրված են լուսանցքում: Բնագրի բառի վրա նշված է օղակաձև նշան: Ահա ոչ լրիվ այդ մեկնաբանական բառարանը. խոհեականդ-պիղծ, անարտաբերելի-անյայտելի/, նեշեալ-մաշեալ, խերացալ-քերեցալ, կշտամբանացն-/յ/անդիմանութեան, վհատելոց-լուսահատելոց, անհագագ-տուրևառ շնշոյ, հակահառական-ընդ/դ/իմական, յաւակնի-յանդգնի, կաստել-կողոպտել, ասականողաց-սականողաց ազգէ, կաստեսցէ-կողոպտեսցէ, խախոյս-փաջալեռ, նեղին-ոչ միաբան սիրով, վեսս-հպարտ, նպաստ-ընկերիլ, եղծական-ջնջել, կասեցան-եռ ընկան, վհատելոյս-խորտակելոյս, ընդգոգեալ-ասացեալ, սյանարս-հնար, տարատաճիս-անհաւանիս, կշտամբիչ-/յ/անդիմանիչ, դսրովիչ-բանպասիչ, դեգերին-ոչ մնան, ամենատխոր-ամենատրտում, բարեբաստութեան-շնորհատրտութեան, շնել-հարկանել, խոն-սակալ, դժնէիս-խորամանկիս, թշտառացելոյս-խիստ ազատացեալ, սարտուցելոյս-զատուցեալ, նպաստ ամանդակութեան-ընկերել օգնակաւութեամբ, ժայտեցի-փսխեցի, զղկակ-գրերդ, բախծութեամբ-տրտմութեամբ, ֆանդեցի-ֆակեցի, մանրագորս-խնծորի խոտոյ կամ մորի, գոհնս-վորոց, դսրովեալ-բանպասեալ, արկածֆ-թշնամանֆ, բախառեցայց-մոլորեցայց, ֆանասար-ֆաջասիրտ, զրոպեալս-կոշկոնեալ, նկատեալ-տեսեալ, կաշկանդեալ-հանգուցեալ, որ է կրինջ մը (ուշ գրչությամբ), հրապարակէ-համբաւէ, հագագաւ-հոգի, կամ տուրևառ շնշոյ, կամ գլուխ, գումարտակ-կոխ, ոստիկանութիւն-վերակացութիւն, յորջորջեցաւ-անուանեցաւ, հումանեաց-հարուփլարի (ուշ գրչությամբ), բասելիս-նախատելիս, վանգի-ձայնի, զվիքխարութիւն-կարի յոյժ մեծութիւն, ստամբակին-ստաժողովին, գնպատակն-նշան կամ կէտ ինչ, նէսարֆ-այս, չարֆ, կարծրն-պինտ և այլն:

Չէ գլուխն ունի նաև մեկնաբանական վերնագրեր. «Դիշերային ժամուն»

* Նարեկացու բառերի բացատրությունների մասին տե՛ս Հ. Մ. Ամալյան, Միջնադարյան Հայաստանի բառարանագրական հուշարձաններ (XVI—XVII դդ.), Երևան, 1971, էջ 158—74: Ամալյանը չի անդրադարձել այս ձևագրին:

(էջ 302ր)։ Հիշատակարանը վերնագրված է «Յիշատակարան մատենիս զբրութեան՝ նոյն հսկողի արարեալ» (էջ 305ա)։ Չեռագիրն ունի նաև Ա-ի ցանկը՝ «Բանք նշանաւորք, որ ի զիրս յայս» (էջ 2բ)։ Ծ-ն աղերսներն ունի Վ-ի հետ։ Երկուսն էլ ԼԳ գլխի 141—43 տողերը գրել են բնագրի կարգում, կարծիր թանաքով, բայց իբրև ենթախորագիր։ Երկուսն էլ շունեն 2Ա գլխի «Բանք պանծալիք հաշտեցուցիչք աստուծոյ» ենթախորագիրը և, ընդհակառակն, երկուսն էլ ունեն 2Ե գլխի «Դարձեալ առ նմին» ենթախորագիրը, բառացի նույնությամբ։ 2Ե գլխի «Դաւանեմք ի հաւատ ուղիղ» սկսվածքով հատվածից առաջ երկուսն էլ ունեն ոչ բնագրային ենթախորագիրը՝ Ծ-ում, սակայն, մանիքեցոյց բառը գրված է մանիքեցոյց (էջ 225ա), Վ-ում՝ ման (ապա տեղ է թողել սրբազրկու համար)՝ եցոյց (էջ 474), իսկ էջատակին նշել է ենթախորագիրը՝ ըստ այլ օրինակի։ Երկուսն էլ սրբազրությունների ուրույն հղանակ ունեն՝ նշել տարբերությունները իբրև զուգահեռ ձևեր։

Ծ-ն, սակայն, ավելի հին է, թևկուղ մի քանի տարվա տարբերությամբ, քան Վ-ն։ Երկուսն էլ ըստիւր ձևագրեր են։

32. — Երուսաղեմի Ա. Հակոբյանց մատենադարանի № 1324 ձեռ. (օղտըվել ենք ձևագրի մանրաժապավենից)՝ Բաղկացած է երկու տարբեր մասերից, որոնք գրված են տարբեր ժամանակներում և տարբեր գրիչների ձեռքով։

Հին մասի գրչության տեղ՝ անհայտ (Սուրխաթ)։ Ժամանակ՝ 1412 թրվականից առաջ (ԺԴ դ.)։ Գրիչ՝ Մարտիրոս քահանա։ Ստացող՝ հաշատուր վարդապետ, հետագա ստացող՝ Սիմեոն արեղա։ Նյութ՝ մագաղաթ (1—622 և 719—34 էջեր)։ Գիր՝ բուրդիր։

Նոր մասի գրչության տեղ՝ Սուրխաթ։ Ժամանակ՝ 1412 թ.։ Գրիչ՝ Սիմեոն։ Նյութ՝ թուղթ (623—718, 735—58 էջեր)։ Գիր՝ նոսրգրին մոտեցող բալուրգիր։ Չեռագրի 718—19, 735, 743, 746, 747—58 էջերը գրված չեն, իսկ 192—93 էջերը (ԼԳ գլ. տ. 129-ից մինչև գլխի վերջը) մանրաժապավենում վատ վերարտագրվելու պատճառով անընթեռնելի են։ 744—45 էջերի գրիչը մի երրորդ անձնավորություն է։

Ունի 1 մանրանկար (էջ 4. նկարիչը հավանաբար Մարտիրոս քահանան ինքն է) և լուսանցադարձեր։

Բովանդակություն՝

ա. «Յանկ Գրիգորի Նարեկացոյ» (էջ 1—3. տե՛ս Բ ցանկ)։

բ. «Վարք երանելոյն սրբոյ առն աստուծոյ Գրիգորի Նարեկացո, զոր արարեալ է սուրբ արքեպիսկոպոսին տեառն Ներսիսի՝ առաջնորդի սուրբ ուխտիս Սկևռաի» (էջ 5—7. հմմտ. Ը օրինակի հետ. տե՛ս Ա վարք)։

գ. «Մատեան ողբերգութեան» (7—620)։

* Նկարագրությունը տե՛ս Ն. Պողարյան, Մայր ցուցակ..., հտ. Դ, էջ 580—83։

դ. «Լուծմունք հոգեկիցն բանից սրբոյն Գրիգորի» (623—716).

ե. տոմարագիտական և այլ բնույթի մանր գրվածքներ (720—31, 733—34, 736—42, 747):

Գրիչ Սիմեոնի հիշատակարանից պարզվում է, որ նա և իր եղբայր Հովհաննեսը թղթի վրա օրինակել են նաև «Մատեան ողբերգութեան»-ը («... դիմեր երկօրեանս եմք գրել զգիրքս. սակաւ մի ի նարեկացոյն և զլուծումն ես գրեցի, և զգիրալիր բնթեոնեւոյն զձեռագիրն նա գրեց. էջ 717»), որը, սակայն, չի պահպանվել: Հետագայում մեկ ուրիշը նրանց ձեռագրի վերջին մասը միացրել ու կազմել է Մարտիրոս քաջանայի ձեռագրի հետ:

«Մատեան ողբերգութեան»-ն բնագործնակված պետք է լինի հին ձեռագրից. դրա մասին է վկայում այն, որ Մարտիրոս գրիչը, ինչպես հնագույն գրչագրերում, է տառի փխ գրում է և (բնակեացե, բե, մեռ՜ ե, զոգիս եւ, մաբգաբեութեանն, վեբս և այլն), այ տառը նրա ա-ածի հին գրության պատճառով հազվագեղ շփոթում է ա-ի հետ (նեա փխ նեալ և այլն), որը դարձյալ հուշում է նրա զազափար օրինակի հնությունը: Չունի օ տառը. միշտ գրում է սու, բացի հետևյալ դեպքից. խզեցաւ բառը էջ 134-ում, առդավերջում, բատիւղված գրել է խզեցօ, քանի որ աւ-ի համար տեղ չի եղել, և գրիչը չի ցանկացել անկանոն տողադարձել: Ավանդական գրություն ունեցող բառերում, հազվագեղ հետևելով իր ժամանակի արտասանությանը և հակառակ բնագույնված ուղղագրության, որոշ տառեր գրում է ըստ հնչման. օ հնչվող աւ-ի փխ գրում է ո (Պոդոսի), ու-ի փխ՝ վ (յաղված, տվչուրեան, պատասխանատվութիւնս), յ-ի փխ՝ ն (նետախաբեալ). ափելի հաճախ չի գրում ձայնավորի մաս չընթերցելի յ-ն (ցորենո, բոցոտ, զգաութեանց, գվաեղչական, ակտանս, գալիտեանական և այլն):

Գլուխներն ունեն համարակալում և «բան» նշում: Վերնագրերը, մինչև ժղուխը ներառյալ, գրված են լրիվ, իսկ այնուհետև՝ մեծ մասամբ համառոտված ու կրճատ: Ունի նաև ենթավերնագրերը կա՛մ բնագրի կարգում, բայց առանձնացված (ԺԲ, ԻԸ, ԼԳ, ՀԱ. գլուխներում, ԼԳ-ի «Երրորդութիւն... հաւատ» և ՀԵ-ի «Ասացեալ վասն... մանրեցոց» ենթավերնագրերը), կա՛մ լուսանցքում (ԳԳ գլխում): ՀԵ գլխի «Գարձեալ առ նմին... անճառելի» ենթավերնագիրն ունի գլխի սովորական վերնագրից առաջ, ինչպես շուրջ օրինակները, իսկ նույն գլխի «Յառ որ ի նիկիայն... աւանդութիւն» և ԼԳ գլխի «Բ հանդիսարանս... յազնականութիւն» ենթավերնագրերը գրված են հետագա ձեռքով: Հետաքրքիր է, որ ՀԵ գլ. «Ասացեալ... մանրեցոց» ենթավերնագրերը կիսատ է մնում, ինչպես 3 ձեռագրում. վերջինս չունի պոլիկեանֆ բառը, իսկ 1. -ն՝ ուր են պոլիկեանֆ կապակցությունը:

«Մատեան ողբերգութեան»-ն ունի սրբապրումներ ինչպես բուն գրչի, այնպես էլ հետագա ձեռքով: Երևան բերելով իր խմբի օրինակներին բնորոշ

առանձնահատկություններ (ունի 2 զլ. 26—29 տողերը, բայց լուսանցքում, Ժ զլ. տ. 8-ին հաջորդող մեկնաբանական լուսանցագրությունը և, մանավանդ, նրանց հատուկ տարրնիկացվածներ), սակայն մերթ ընդ մերթ հարադատանում է նաև այլ խմբերի օրինակներին (օրինակ՝ Լկ զլ. տ. 32-ում, ինչպես NWZhg օրինակները, ունի անհետևիկ փխ անհատ, 2 զլ. տ. 55-ում՝ գիտժամնալս փխ գծվեալս, ինչպես GANN օրինակները. ԽԸ զլ. տ. 47-ի հայրառեաց բառի վրա ունի աստղանիշը, որը Բ խմբի գրչագրերին, բացի 37-ից, բնորոշ է. Բ զլ. տ. 139-ում բնալից ընթերցվածից հետո ունի զովեալ ի բոլորից հավելյալ բառերը, որ կան միայն CUV օրինակներում, որոնցից աստճիներ, ինչպես գիտներ, լրացված մասերով կապվում է և ձևագրի հետ): Այդ նշանակում է, որ Ե-ն կա՞մ իր գաղափար օրինակի շնորհիվ, կա՞մ այլ խմբի ձևագրերի օգտագործմամբ՝ նրանց հետ ձևոք է բերել ազդեանք՝ փոքր-ինչ հեռանալով իր խմբից:

Ձևագիրն ունի բացատրական լուսանցագրություններ՝ «Ամասիա վասն լինելոյ զուստր և նդարելիս» (2 զլ. տ. 12-ի գիմաց, հետագա ձևորով, էջ 38), «Ստանտուր» (Բ2 զլ. համար, Մարտիրոս գրչի ձևորով, էջ 142) և այլն: Կան հիշատակարաններ (Մարտիրոս գրչի՝ էջ 620—22, Սիմեոն գրչի՝ էջ 716—17), ինչպես նաև հիշատակագրություններ (էջ 205, 324, 495, 520, 622):

33. Բ — 2. Մատթիկյանի հավաքածու (ԽՄՆ, օգտվել ենք Մատենադարանի N 447 մանրածաղավենից): Տեղ՝ Քեմճակ (Ղրիմ): Ժամանակ՝ 1417 թ.: Գրիչ՝ Քրիստոստուր կրոնավոր: Ստացող՝ Մաղաքիա: Հետագա ստացող՝ խոջա Փիրումի որդի Հոհան (1671 թ.): Թերթ՝ 301: Մագաղաթյա պահպանակ՝ 1, հատված նարեկացու Մատթանից (ՂԲ զլխի զլխոյ զագաքան բառերից մինչև անախատական սիրաբերու բառերը: Հատվածը համապատասխանում է 266ա էջին: Հավանաբար գրել է երկու անգամ, մեկը դարձրել է պահպանակ): Ունի զեղեցիկ լուսանցադարձեր, զարդագիր զլխագրեր: Հավանաբար ունեցել է 1 կիսախորան սկզբից, որ չի պահպանվել:

Բովանդակություն՝

ա. «Մատեան ողբերգութեան» (էջ 4ա—298ա).

բ. նարեկացու վարքը (էջ 298ա—99բ. տե՛ս Ա վարք):

Մատթանն ունի խորագիրը և նարեկացու հիշատակարանը: Ձևագիրը թերի է սկզբից, 4բ և 5ա էջերի արանքից 1 թերթ է ընկել, պակասում է Ա զլխի սկիզբը (տ. 1-ից մինչև տ. 22-ի այլ իբր բառերը ներառյալ): Կ ունի 2 զլխի 26—29 և Ժ զլխի 33—40 տողերը, ինչպես չԶԴԴՏՓՎ ձևագրերը, շունի է զլխի ոչ բնագրային «Այլ արդ այժմ որ և ժամանակ է կանգնել» սկսվածքով հատվածը, ինչպես Բ խմբի 37ԽՆ ձևագրերը:

Բ-ն ունի թե՛ «Բանք նշանաւորք, որ ի գիրս յայս» (էջ 3բ. տե՛ս Ա ցանկ) համառոտ ցանկը և թե՛ «Պատճենն ի ցուցանել զնշանաւոր ճառերսն վասն

գիրաւ գտանելոյն վերնագրերի լիակատար ցանկը, որն ընդգրկում է Ա—ՂԵ գլուխները և նարեկացու հիշատակարանը ՂԶ համարակալմամբ. «Վասն գալստեան կայսերն Յունաց Վասիլ Թագաւորին, ՂԶ» (էջ 1ա—3ա. տե՛ս Գ ցանկ)։ Այս առանձնահատկությամբ ք -ն առնչվում է EVctx ձեռագրերին։ Դիւանները համարակալած են կրկնակի. լուսանցադարձրում թվատառերով՝ Բ, Գ, Դ և այլն, էջատակին՝ «Բան երկրորդ», «Բան երրորդ», «Բան չորրորդ» և այլն։ Սովորական վերնագիրն ունի մերթ լրիվ և ճիշտ, մերթ՝ համառոտագրված, մերթ՝ կրճատ։ ՂԳ գլուխը «Վերստին յաւելուած կրկին հեծութեան նորին հսկողի առ նոյն աղերս մաղթանաց բան՝ Աղաթք Թարգմանարէնը վասն սրբալոյս իւղոյն միւռոնի» վերնագրից բացի էջատակին ունի. «Բան ՂԳ, Ի սուրբ միւռոնն» (էջ 278ա), իսկ հիշատակարանը, բացի «Յիշատակարան մատենիս գրութեան» վերնագրից, էջատակին ունի «Յիշատակարան» (էջ 297ա)։ ՀԲ գլխի սովորական վերնագիրը գրել է կիսատ («Վերստին յաւելուած կրկին հեծ.»), ապա նշել՝ «Ի լման աստ» (էջ 204ա), ինչպես երբեմն Ա-ի գրիչն է արել։ Ունի ԺԲ, ԻԸ, ԼԳ, ԼԴ, ՀԱ, ՀԵ և ՂԳ գլուխների ենթախորագրերը։ ԼԳ գլխի 141—43 տողերն ունի թեև բնագրի կարգում և ոչ թե լուսանցքում, ինչպես մյուս ենթախորագրերը, բայց դիտված է իրրեւ ենթախորագիր (էջ 100ա)։ ԼԴ գլխի «Իսկ զնաւատոյ սանման բանի» բառերով սկսվող նախադասութիւնն ունի իրրեւ բնագիր (էջ 102բ)։ ՀԵ գլխի է հատվածն ունի այս ենթախորագիրը. «Ընդդէմ պիղծ աղանդաւորացն անիծաւալն խոնդրակեցաց՝ նոր մանեցւոց» (էջ 216բ)։ Այսպես ունեն նաև Բ խմբի աղանդաւորագրերը։ ք -ն Ա և Բ խմբերի ինքնատիպ զուգադրութիւն է։ Տարբերութիւններ մի մասով մերթ հարում է Ա, մերթ Բ խմբին։ Գրիչն ուշագիր է սրբադրութիւնների նկատմամբ։ Նրա սրբադրութիւնները տարբերութիւններ են, գրչագրական տարբերութիւններ և ոչ թե վրիպակներ, և այն էլ՝ սեփական վրիպակների ուղղում։ Երբեմն գրիչն ուղղակի նշում է տարբերութիւնը՝ առանց անշեղարար սրբագրման։ Քրիստոսոստոսը խստորեն հետևում է գրաբարյան ուղղագրութեանը։ Ընդօրինակելիս ձեռքի տակ ունեցել է մի քանի ձեռագիր։ Դա ակնհերե է նաև լուսանցադրութիւններից։ ՀԱ գլխի 108-րդ տողի Փայք խնամով ի չաբիս կիսատողի առթիւ գրիչը նշել է. «Ի Ա. (1) օրինակ կայր» (էջ 202բ), որ նշանակում է, թե նա, բացի Սարգիս կրոնաւորի տված օրինակից, որի մասին հիշում է հիշատակարանը («Յիշեսցիք և զշնորհաւ աւրինակիս զՍարգիս կրանաւոր», էջ 300բ), ունեցել է նաև այլ ձեռագրեր։ Գ գլխի 66-րդ տողի գեւ ելոց եւ նուաստից բառերը դրել է գեւեցեցեց և նուաստից, ապա սրբագրել գեւաց ելոց և նուաստից, լուսանցքում նշելով՝ «Գեւ' է, չէ՛ գերի» (էջ 11բ)։ ԻԶ գլխի տ. 21—55 հատվածի համար նշել է էջատակին «Զշեշտերն յաղագս եղանակի եղի, որ ոտնաչափն ուղորդ գայ և ի գոյնն, զի լալիք է» (էջ 71ա)։

Ի՞նչ գլխի 29-րդ տողի եւ քուոց երկր քառերի առթիւ գրել է. «Երկր չպիտի» (էջ 82բ): Այսպէս ունեն Դա (տե՛ս բան Ի՞նչ, ծնթ. 5): Խն գլխի 100-րդ տողի նկարաւոր քառից հետո ավելացնելու համար գրել է լուսանցքում՝ «Փրկիչ իմ Յիսուս Քրիստոս», որը հայտնի չէ այլ ձեռագրերից:

Պահպանվել է գրչի գլխավոր հիշատակարանը (էջ 299բ—300բ): Կան հիշատակագրութիւններ, գրված գրչի (էջ 3բ, 122բ, 192ա), հետագայ ստացողի (էջ 299բ—300բ) և ուրիշների ձեռքով: Հետաքրքիր է գրչի՝ Մատյանին տված բնութագրականը. «Արդ այսմ հոգէպատում սուրբ կտակիս և աստուածաբանեալ սուրբ մատենի, հոգէնորոգ և արտաստածին, այսահալած և բուժիչ ցաւոց, լուսաւորիչ հոգւոց և փարատիչ խաւարային խորհրդոց, խորտակիչ ամբարտաւանութեանց և վարժիչ նուաստախոհութեանց, ցանկացաւ եղեալ արքայանեալ և կուսակրան քահանայն Մաղաքիա...» (էջ 300բ):

34. Ե — ձեռ. № 7081: Տեղ՝ անհայտ (հավանաբար Լվով): Ժամանակ՝ ԺԶ դարի վերջ կամ ԺԷ դարի սկիզբ: Գրիչ՝ Գրիգոր քահանա: Ստացող՝ Կոստանդին արքեպիսկոպոս: Թերթ՝ 191: էջ 3ա—բ, 5բ, 6բ և 7ա—բ գրված չեն: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ նոսրգիր: Հետադայում կազմելիս 117—124 թերթերը սխալ են տեղադրել. պետք է դնել 94բ—95ա էջերի արանքը: Ունի 2 թերթ մազադարձյալ պահպանակ, մեկը՝ սկզբում (թերթ 1), մյուսը՝ վերջում (թերթ 193), որոնք մասն են կազմել բոլորագիր ձեռագրանի:

Բովանդակութիւն՝

ա. «Մատենան ողբերգութեան» երկի գլխացանկ՝ «Նշանաւոր ճառերն այսորիկ են. եթէ ունեք պիտոյանայ՝ դիւրաւ գտցէ» վերնագրով (էջ 4ա—5ա. տե՛ս Դ ցանկ), գրված, թերևս, ոչ բուն գրչի ձեռքով.

բ. դարձյալ գլխացանկ՝ «Բանք նշանաւորք, որ ի գիրս յայս» վերնագրով (8ա), որը ծագում է Ա օրինակից (տե՛ս Ա ցանկ).

գ. «Մատենան ողբերգութեան» (8բ—191բ):

«Մատենան ողբերգութեան»-ը շունի ԼԳ գլ. 44—97 տողերը, ԿԱ գլ. տ. 102-ից մինչև գլխի վերջը, ԿԳ գլ. սկզբից մինչև տ. 13-ը, ԶԶ գլ. տ. 42-ից

* Ձեռագրի բաղմամբիւ թերթեր ունեն ջրանշաններ՝ լատիններն կրկնադիմ Մ տառի ձևով (թերթ 21, 28, 33, 36, 53 և այլն), որը Մարսել քաղաքում արտադրված թղթի նշան է, և վեցամեկ աստղի պատկերով (թերթ 29, 40, 44 և այլն), որն առնված է հինգ անհամաչափ անկյուններ ունեցող և երկու կողմով դողալով շրջանակի մէջ: Այս վերջին նշանը նույնանում է Կ. Տրոմսնիի կրքում 1694—5 և 1699 համարների տակ բերվող ջրանշանի հետ, որը հանդես է գալիս 1605 թ. գրված ձեռագրում (տե՛ս «ИЗЪЯСНЕНІЯ ЗНАКОВЪ, ВИДИМЫХЪ ВЪ РУССКОМЪ СЪМАСЕ», М., 1844): Այս կամ այն ջրանշանը կրող թուղթը, ըստ հետազոտութիւնների, գործածվել է սովորաբար 15 տարվա ժամանակամիջոցում. դա իրավունք է տալիս ենթադրելու, որ Ե ձեռագիրն օրինակվել է ԺԶ դ. վերջերին կամ ԺԷ սկզբներին: Նրա 192բ էջում Ավետիք Թորոսովի թողած դիպուկներն հիշատակագրութեան մեջ խոսվում է Լվով քաղաքի մասին, որտեղ և, անշուշտ, գրվել է ձեռագիրը:

մինչև գլխի վերջը, երկու հատված ՊԳ գլխից, քանի որ մեկական թերթեր են պահպանում 69բ—70ա, 101բ—102ա և 166բ—167ա էջերի արանքից և մի քանի թերթ՝ 186բ—187ա, 187բ—188ա էջերի արանքից: Զգացվում է, որ այդ թերթերի մի մասը հետագայում կտրել են, որպեսզի ձեռագրի նախկին տիրոջ անունը հայտնի չգտնա: Գրիչը բնագրի որոշ հատվածներ ներկայացրել է չափաժող տողատուժով: Հետագայում մեկը նման տողատուժով գրված ԻԶ գլխի լուսանցքում նշել է՝ «Ուսանաւոր» (էջ 53բ. հմմտ. ձեռագրի հետ): Վերնագրերն ու ենթավերնագրերը գրված են կարմիրով, բնից սրում ենթավերնագրերը՝ միշտ բնագրի կարգում, իսկ վերնագրերը՝ շատ հաճախ կիսատ: Բազմաթիվ տեղերում գլխիների, ենթագլուխների, հատված-պարբերությունների սկզբնատառերը գրված չեն՝ երեի զարգացրելով կամ այլ գույնով լրացնելու նպատակով, բայց ինչ-ինչ պատճառով չեն լրացված:

Ձեռագիրն ունի Բ խմբի օրինակներին հասուկ՝ Զ գլ. 26—29, Ժ գլ. 33—40 և ԺԱ գլ. 25 տողերը: Ե գլխի վերջում գրիչը 23բ էջն ազատ է թողել երեի լրացնելու համար միայն 26 ձեռագրերում հանդիպող «Այլ արդ այժմ...» սկզբածրով հատվածը, սակայն չի գրել Ժ գլ. 8 և 9-րդ տողերից հետո բնագրի կարգում ունի մեկնարանական բնույթի հետաձուլտ տողը և հատվածը, որոնք զարձյալ բնորոշ են Բ խմբի օրինակներին: Հէ գլխի վերնագրից առաջ ունի «Աղօթք երկրորդ Մեծի ուրբաթին. առաջինն չէ՞ է» նշումը (էջ 151բ), որը կա նաև 24 օրինակներում: Բնագիրը ծալրեկծալր սրբազրված է: Սրբազրումները, որոնք բերվում են լուսանցքներում, ոչ այնքան սովորական ուղղումներ են կամ ուղղադրական ճշգրտումներ, որքան այլ գրչազրերի ունեցած տարբերությունների նշումներ. փաստաբեկ գրիչը հաճախ է առել պատրաստել ձեռագրական ալլերթերցումներով համեմատական մի բնագիր: Այդ հանգամանքը խոսում է այն մասին, որ Գրիգոր գրիչն իր արամադրության տակ ունեցել է մի քանի ձեռագիր: Նրա սրբազրում-լուսանցազրություններն ամենից ավելի հարազատ են Է օրինակներին, որոնցից Կ-ն, ինչպես գիտենք, գրված է Կաֆայում (1401 թ.), իսկ Զ-ն՝ Լվովում (1617 թ.), 7 ձեռագրից ավելի ուշ, և ինքը կարող է կախում ունենալ վերջինիցս (հմմտ. Ա. գլ. տ. 11, Գ. գլ. տ. 106, 138, Ե. գլ. տ. 6, 67, Զ. գլ. տ. 103 և այլն), չնայած Զ-ն համընկնում է նաև որիշ գրչազրերի: Զգալի է Ա ձեռագրի և սրան մոտ օրինակների հետ կապը. ԼԳ գլխից հետո, ինչպես Ա ձեռագրում, ունի նարեկացու վարքը (կամբրոնացու հեղինակություն)՝ նույն խորագրով, ինչ Ը գրչազրերում (փոքր-ինչ տարբեր Ե-ից). պատահական չէ, որ ունի նաև Ա ձեռագրի գլխացանկը: Իսկ ԿԲ գլ. վերջում գրչի հիշատակազրությունը՝ «Ձողորմելի գրողս աղաչեմ յիշել ի տէր» (էջ 114բ), ընդամենը մի բառով է տարբերվում (զոդոս փիս զԵ՛լս) Ա ձեռագրում նույն տեղում Գրիգոր Սկեռացու թողած հիշատակազրությունից:

Գրիշը բավական աշխատանք է տարել նարեկացու աղբյուրները մատնացուցիչ անելու ուղղությամբ. լուսանցքներում այգախիսի հզումներ կան ԺԸ, ԻԼ, ԼԳ—ԼԵ, ԼԷ, ԽԴ, ԽԸ, Մ, ՄԵ, ՄԹ—ԿԲ, ԿԴ զլուխների համար (էջ 36ա, 46բ, 69ա և այլն): ԺԸ գլխի լուսանցքում սկզբի ցանկը գրողի ձեռքով նըշված է. «Աստ երեկալ է Քրիստոս» (էջ 38բ): Հավանաբար ձեռագրում որևէ գրչի համար զաղափար օրինակ է ծառայել, որը ԼԳ գլխին հաջորդող վարքի վերնագրից հետո հետևյալ նշումն է արել՝ «Զկնի Ընդ հոլովման քնիացից-ն գրեալ գայս» (էջ 71բ), այսինքն՝ վարքը պետք է գրել նարեկացու հիշատակարանից հետո:

Գրչի գլխավոր հիշատակարանը չի պահպանվել. հիշատակագրություններ կան գրչի (էջ 70բ, 72ա, 83բ, 92բ, 103ա—բ, 110ա, 114բ) և հետագա անձանց ձեռքով (էջ 2ա—բ, 191բ, 192ա—բ): Էջ 188բ-ում կա կնիք՝ «Աստուծոյ ծառայ Գրիգոր» (երեկ գրչինն է):

35. Դ — ձեռ. N 3051: Տեղ՝ Լվով: Ժամանակ՝ 1617 թ.: Գրիշ՝ Սրապիոն: Ստացող՝ Ղազար վարդապետ: Թերթ՝ 280: Նյութ՝ թուղթ (1—2 և 7—8 մագաղաթ): Գիր՝ բոլորգիր: Ունի 1 մանրանկար. նարեկացին և Հիսուսը, նարեկացու լուսապսակի մոտ մակագրված «Սուրբ Գրիգոր նարեկացին», իսկ Հիսուսի համար՝ «Տէր աստուած Յիսուս Քրիստոս» (էջ 1բ): Ունի 1 կիսախորան, լուսանցազարդեր: Ձեռագրից մեկ թերթ է բնկած 8բ—9ա էջերի արանքից, բնագրից պակասում է Գ գլխի 39-րդ տողից մինչև նույն գլխի 72-րդ տողի խառակցաց բառը: Սխալ է զրված 178-րդ թերթը, պետք է դնել 186-րդ թերթից հետո, 187-րդ թերթից առաջ:

Բովանդակություն՝

ա. «Մատենան ողբերգութեան» (էջ 2ա—277բ).

բ. նարեկացու վարքը (էջ 277ա—78ա. տե՛ս Ա վարք):

Մատյանն ունի խորագիրը և նարեկացու հիշատակարանը: Գլուխները համարակալված են Ա—ՂԵ: ԺԲ գլուխն ունի 45-րդ տողից հետո ենթախորագիր. «Մաղթանք զարաւորք արհուրանաց զիշերականաց, որ ոչ զարհուրին» (էջ 30բ): Ունի նաև ԻԸ գլխի 121-րդ տողից հետո եղած ենթախորագիրը, լուսանցքում կարմիր թանաքով, ինչպես նաև՝ բաժանազարդ. «Ընդգիմամարա զիւաց այս նուագ աղօթից և դիւստարսուռ ջերմնատաղնապ ախտաւորութեանց աստուծով ազատի» (էջ 75ա): ԼԳ գլխի 97-րդ տողից հետո տեղ է թողել ենթախորագրի համար, բայց չի լրացրել (էջ 92ա), իսկ 141—143 տողերը գրել է որպես ենթախորագիր (էջ 93բ), ԼԴ և ԼԵ գլուխների ենթախորագրերն ունի, իսկ ՀԱ և ՀԳ գլուխները չունեն ենթախորագիր:

Ուշ զրչությամբ մի քանի գլուխներ ունեն մեկնաբանական վերնագրեր և լուսանցազրություններ (նորոգման պատճառով մի քանիսը վնասված): ԼԸ «Վասն վերջին յաւուր դատաստանի» (էջ 107ա), ԽԷ և ԾԳ «Պատարագեալ

աւուրն ասայ» (էջ 121ա, 139ա), ԽԸ «վասն կոոցն և Սողոմոնի գրեալ է» (էջ 122բ), Կ. «... Սողոմոնի ...» (էջ 153բ), ՀԳ «վասն յարութեան Քրիստոսի» (էջ 192ա), ՀԷ «եռաշէլութեան» (էջ 1ա), ԿԳ զլիսի 81—82 տողերի համար. «Դա իսկապէս կրկին ունի կենդանանալ» (էջ 164ա), ՀԲ զլիսի համար՝ «Սոյն գլուխ ասելն միշտ օգուտ է» (էջ 215բ)։

Գիրքը աւ-ի և ենթակայական ող ածանցի փոխարեն նախընտրում է գրել օ. ունօղս, հօօր, ներօղ, զօրացո, խնամօղ, համօրէն, անշօշափելի, նորոգօղ, կամօֆ և այլն։ Ուշադիր է ուղղագրութեան և սրբագրութեան նրկատմամբ։ Ահա միայն ԽԸ զլիսի սրբագրութեանները. գրել է Բո, սրբագրել Բոյդ, ամէնապարտ՝ ամօթասլաւաւ, մեծանունն՝ մեծատունն, կանանցի՝ կանացի, ամբարտաւանէ՝ ամբարտաւանէ զնոսա, յոսս՝ ի յոսս, ակնայալատ՝ ակնայաւատ, խոստովանական՝ խոստովանողական, դիմելոց՝ դիմեցելոյ, մասնակարգեալ՝ մասն կարգեալ, ի յաչաց՝ յաչաց, որդույ Բո՝ որդույդ, որչափ՝ որքան, երկրորդաւ՝ երկրորդիւ։

«-ն բացահայտ աղերսներ ունի»-ի հետ։ Նրկուան էլ ունեն Հն զլիսի «Դարձեալ առ նմին» բառերով սկսվող ենթախորագիրը՝ բառացի և տառացի նույնութեամբ, երկուան էլ ունեն նույն զլիսի այս ենթախորագիրը. «Ընդդէմ պիղծ աղանդաւորացն ոսիթեայն թոնդրակեցուց (ն — թոնդրակեցաց), նոր մանեցուց» (Շ — էջ 201բ, Կ — էջ 225ա), Նարեկացու հիշատակարանը՝ նույն վերնագրով. «Յիշատակարան մատենիս գրութեանն՝ նոյն հսկողի արարեալ» (Շ — 276ա, Կ — 305ա)։ Նրկուան էլ շունեն ՀԱ և ՂԳ զլուսների ենթախորագրերը։

Պահպանվել է գրչի հիշատակարանը՝ էջ 279ա, ստացողինը՝ էջ 278ա—279ա։

36. «—ձեռ. № 5675: Տեղ՝ Ավրնդաց գյուղ։ Ժամանակ՝ 1618 թ.։ Գրիչ և ծաղկող՝ Կիրակոս Ավրնդեցի։ Ստացող՝ Հովհաննես վարդապետ։ Թերթ՝ 338: Նյութ՝ մագաղաթ։ Թղթե պահպանակ՝ 2 (հատվածներ շարականից)։ Գիր՝ բոլորգիր։ Ունի 1 մանրանկար (էջ 1բ, տիրունական), 1 կիսախորան (էջ 2ա), լուսանցազարդեր։

Բովանդակութեան՝

ա. «Մատեան ողբերգութեան» (էջ 2ա—276բ և 330բ—31բ)։

բ. Նարեկացու Ապարանից խաչի պատմութեան հիշատակարանը (էջ 276բ—92բ)։

գ. Նույնի՝ Խաչի ներբողը (էջ 292բ—300բ)։

դ. Նույնի՝ Աստվածածնի ներբողը (էջ 300բ—8բ)։

ե. Նույնի՝ Առաքյալների ներբողը (էջ 308բ—18բ)։

զ. Նույնի՝ Հակոբ Մծբնացու ներբողը (էջ 318բ—30բ). Նարեկացու հիշատակարանը (էջ 330բ—31բ)։

Մատյանն ունի խորագիրը, Զ գլխի 25—29 և Ժ գլխի 31—40 տողերը: Ունի նաև է գլխի ոչ բնագրային «Այլ արդ այժմ որ և ժամանակ է կանգնել» սկսվածքով ընդարձակ հատվածը (էջ 20ա—22ա), այսպիսի հիշատակագրությամբ. «Այս թուի թէ չէ ի գրոցս, այլ վասն զի երկու օրինակս գտի՝ գրեմ» (էջ 20ա): Այս հատվածն ունեն նաև աճ. ձևագրերը: Նման տարակուսանք ունեցել է և առաջինը՝ ա-ի գրիչը (տե՛ս նաև՝ բան է, ծնթ. 11):

Ունի ԺԲ, ԻԷ, ԼԳ, ԼԴ, ՀԵ, ՂԳ գլուխների ենթախորագրերը՝ բոլորն էլ լուսանցքում: ԼԴ գլխի 141—43 տողերը, թեև գրված են բնագրի կարգում, բայց գիտված են իբրև ենթախորագիր: ՀԱ գլխի ենթախորագիրը չունի, ինչպես չունեն նաև ԶԹ՝ ձևագրերը: Գ-ն ուղղակի կամ միջնորդավորված առնչություններ ունի աճ. ձևագրերի հետ: Կիրակոսը կրթված գրէ է, շնորհալի ծաղկող: Նա ուշագիր է սրբագրությունների, տողի, տառի և բառի նկատմամբ: Այնտեղ, ուր անհրաժեշտություն է եղել սրբագրելու, տեղ է թողել, դրել սրբագրման նշան, ապա լրացրել կամ բնագրում, կամ լուսանցքում: Մերժելի սրբագրությունը պարզապես չի լրացրել: Այսպես, օրինակ՝ ՄԵ գրված լի ա. 11-ը գրել է առ ախար, ապա տեղ է թողել և լրացրել՝ առ ախար իրի, ԿԸ, ա. 96, գրել է տաղակառեսակ զարշուքին զորաոցն, ապա տեղ է թողել մեղաց օրինակին տարբերեցվածք լրացնելու համար և չի լրացրել, համոզվելով, որ դրանք հեղինակային չեն: ՀԱ, ա. 108, գրել է Փոյր խնամով ի չարիս, միշտ անառակ ուղիս, բայց հանման նշան է դրել առաջին կիսատողի վրա: Այդպես է վարվել նաև նույն գլխի 132-րդ տողի նկատմամբ. «Մարգարեա՞ծին տեսա՞նդն ընդ ամաղեկացոյն առաջի տեսա՞ն սպանանէ»: Գրել է, ապա դրել հանման նշան: ՂԳ գլխում գրել է իբր ի նորումս յաւէտ,—ապա տեղ է թողել,—ի հնումն և լուսանցքում սրբագրել՝ Բան (յաւէտ Բան ի հնումն): Նույն նախադասության շարունակության մեջ գրել է ճշմարտաբար, ապա տեղ է թողել, սահմանէ, և լուսանցքում սրբագրել՝ վերայսահմանէ: Գ-ն առնչվում է աճ. ձևագրերին:

Պահպանվել է գրչի գլխավոր հիշատակարանը (էջ 334ա—335ա): Կիրակոսն իր ձեռքի տակ ունեցել է ընտիր օրինակ. «... Գրեցաւ և ծաղկեցաւ աստուածախօս տառս..., որ կոչի Նարեկեցի, ի լաւ և յընտիր արիւնակէ...» (էջ 334ա): Պահպանվել են ստացողի հիշատակարանը՝ գրված գրչի կողմից (էջ 331բ—34ա), հետագա ստացողի՝ ոմն Սամուել վարդապետի հիշատակարանը (էջ 336ա—բ) և այլ հիշատակագրություններ:

37. օ—ձեռ. № 2082: Տեղ՝ Շոշ: Ժամանակ՝ 1686 թ.: Գրիչ՝ Ալեքսանդր վարդապետ, Աստվածատուր: Ստացող՝ Ալեքսանդր վարդապետ, գրիչը՝ Թերթ՝ 268: Նյութ՝ թուղթ: Մագաղաթյա 4 պահպանակ, չգրված: Գիր՝ նոտրգիր: Ունի 1 կիսախորան, լուսանցադարձեր: Դատարկ էջեր 1ա—4բ, 264բ—268բ: Բովանդակություն՝

ա. «Մատենան ողբերգութեան» (էջ 5բ—247բ).

բ. Նարեկացու վարքը (տե՛ս Ա. վարք, էջ 248ա).

գ. Աղեքսանդր կաթողիկոսի մի քարոզը («Փարոզ Մեծի ուրբաթուն», էջ 251—64ա):

Աղեքսանդր գրչի Հիշատակարանը (էջ 249ա—50բ), Աստվածատուր գրք-չինը՝ (էջ 264ա): Հիշատակագրություններ (էջ 5բ, 16ա, 34ա, 44բ, 63բ, 67ա, 74ա, 86ա, 96ա, 101ա, 103բ, 136բ, 150ա, 161բ, 172ա, 178բ, 214ա, 220ա, 246բ և այլն, և այլն), ուր գրիչը խնդրում է հիշել իրեն. «Զեզկելի գծողս սուրա զտէր Աղեքսանդր յիշեցէր ի Քրիստոս» (էջ 136բ), իսկ մի մասի մեջ էլ պարզապէս թողութիւն է հայցում՝ առանց իր անունը տալու. «Քզարմե՛ա, տէր Յիսուս Քրիստոս» (էջ 220ա):

Ձեռագիրն ունի Ա-ի վերնագրերի և ենթավերնագրերի ցանկը՝ «Բանք նշանաւորք, որ ի գիրս յայտ» (էջ 5ա): Մատչանն ունի խորագիրը և Նարեկացու Հիշատակարանը. «Յիշատակարան մատենիս գրութեան՝ նոյն հակոյի արարեալ» (էջ 247ա):

Աղեքսանդր գրիչը թույլ է տվել մի անդգուշ շփոթություն՝ խառնել է ՂԲ գլխի մի քանի հատվածներ՝ խախտելով հերթականությունը, ինչ հաստատում է նրա այն խոստովանությունը, թե «ոչ էաք մեր քարտուղար և զծագր-րօղ, այլ թերաւործ և անկիրթ յայտմ արհեստի» (էջ 250ա): Հասնելով ՂԲ գլխի Հաւաւ անա վող աւա(զափող) արտահայտության տողադարձված բառի աւա մասին, որի շարունակությունը եղել է այլ էջում, գրիչն բնարել է սխալ շարունակություն՝ ընդօրինակելով այն էջը, որն սկսվել է ոչ ոսկերցն վուշ խրտուց(ման) արտահայտության տողադարձված բառի ման մասով և ստիպված իմաստավորել է այսպես. Հաւաւ անա վողով աման՝ յանձն բուսուցեալ (էջ 223բ) և այլն, ինչպես բնագրում: Շարունակելով սխալ բնարած ոչ ոսկերցն վուշ խրտուցման յանձն բուսուցեալ արտահայտությունից, նա հասել է հատվածի գլխաթիւս դիւաց եւ գ(մուսս) անիծից արտահայտության տողադարձված բառի եւ գ մասին, այստեղ ևս բնարելով սխալ շարունակություն՝ գլխաթիւս դիւաց եւ գզափող, համբարձաւ սովաւ (էջ 224բ) և այլն, ինչպես բնագրում: Գրիչը չի զգացել, որ ինքն ստեղծում է կեղծ գզափող բառը: Շարունակելով հատվածը, նա հասնում է ոչ ոսկերցն վուշ խրտուց(ման) արտահայտության տողադարձված բառի խրտուց մասին և դարձյալ բնարում սխալ շարունակություն՝ գլխաթիւս դիւաց և գ(մուսս) անիծից արտահայտության տողադարձված մուսս մասը, այստեղ ևս ստեղծելով կեղծ մի նոր բառ՝ խրտուցմուսս (էջ 225ա):

Մատչանի գլուխները համարակալված են կրկնակի՝ լուսանցքում կամ լուսանցադարդում և էջատակին. լուսանցքում՝ «Բ», էջատակին՝ «Բան երկ-րորդ», լուսանցադարդում՝ «Գ», էջատակին՝ «Բան երրորդ» և այլն:

Գրչություն յուրահասակություններից կարևոր են՝

1. Աղերսանդր վարդապետ գրիչը գրեթե միշտ աւ-ի փոխարեն գրում է օ. յօդուածս, մեղօք, եզօք, ամօք և այլն:

2. Սեռական և մշտնա թեր հոլովներում չի գրում ա-ն, եզօք, եզօվձաշեցաց, փիլիստացաց, կենդանոյ, բառոյ և այլն:

3. Արրագրություններից բնաթել է մեկը՝ առանց նշելու մյուս ձևը: Բնագրի բառի վրա դրել է օգտակա՞ն նշան, որ նշանակում է, թե բառն ունի այլ ընթերցված, արրագրություն է, բայց թե ինչ է եղել և ինչու է հենց այդ ձևն բնաթել, գրիչը նախաթել է իբր գործը: Եթե չլինեին նշանները, կարելի էր ասել, որ գրիչը գրել է առանց արրագրությունների՝ առումով միասնական բնագիր:

Զեռագրի աղերսներն ակներև են օ-ի և ա-ի հետ: Նույն խորագրերն ունեն թե Զե և ՂԳ գլխիները և թե նարեկացու հիշատակարանը: Տարբերեցվածները ես հիմնականում հարում են իրար:

38. Բ—ձև. N 5973: Տեղը և ժամանակը՝ անհայտ (հավանաբար ԺԳ գրչություն): Գրիչ և ստացող՝ հաշատուր, Թերթ՝ 260: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ բուրգիր:

Բովանդակություն՝ «Մատենան ողբերգություն» (էջ 4ա—258բ):

Գրչի հիշատակարանը չի պահպանվել, պահպանվել են հիշատակագրություններ (էջ 21բ, 50ա, 125ա, 134բ, 136ա, 139բ, 141բ, 150բ, 162ա, 167ա, 172բ, 201բ, 208բ, 217բ, 236բ, 243ա, 259ա), որոնցից միայն մի քանիսի մեջ է հիշված գրչի անունը. «... ջնջեա՞, տէր, դմեզս մեղադարտ և անարժան բծոցիս հաշատուր» (էջ 141բ) և «... հա՞ն ի բանդէն յախտենից զստացաղ սորս զհաշատուր քահանայ» (էջ 150բ): Հետագայի հիշատակարան (էջ 1բ, թերթ, այլ ձեռագրից): Ունի Մատյանի վերնագրերի ցանկը (էջ 2ա—3բ. տե՛ս Գ ցանկ): Նարեկացու հիշատակարանը համարակալված է ՂԶ. ԵՂԶ. Վաթն չիշատակի գալուստեան կոչսերն» (էջ 3բ): Զեռագիրը քայքայված է, առանձնապես տուժել են ստորին լուսանցքները: Պակասում են տառեր, բառեր, տողեր: Ուշ գրչությամբ են գրված 255ա—58բ էջերը (ՂԳ. եւ ոչ նագովրեցի բառից մինչև նույն գլխի ոգույս կերպարան բառերը): Խառը թերթերը պետք է վերագրասավորել այսպես. 48, 50, 49, 51—52, 54, 53, ախուհետե՛ 173, 175, 174, 176, ախուհետե՛ 181, 183, 184, 182, 195, 194, 193, 192, 185—191, 196—200, 202, 201, 203, 204:

Մատյանն ունի խորագիրը: Բնագիրը պահասավոր է, թերթեր են ընկած նշված էջերի տրանրից՝ 15բ—16ա (Դ, տ. 31-ից մինչև Ե, տ. 8, Բանդի դաւնալ բառերը ներառյալ), 22բ—23ա (Է, տ. 81, մուսն փակեցի բառերից մինչև Ժ, տ. 63, շալիոյ բառը ներառյալ), 177բ—178ա (ԿԶ, տ. 179, եւ ի բախմանէ բառերից մինչև Կէ, տ. 41, կիզեալ ըմպանակս բառերը), 249բ—50ա (ՂԳ, իմաստուրեամբ բառից մինչև նույն գլխի յարմարութեամբ բառը

ներառյալ), և էջ 258ը, ուր ընդհատվում է ձեռագիրը (ՂԳ, զոգույս կերպա-
րան բառերով): Պակասում են ՂԳ, ՂԵ գլուխները և Նարեկացու հիշատակա-
րանք: Ունի ԺԲ, ԻԸ, ԼԳ, ԼԴ, ՀԱ, ՀԵ, ՂԳ գլուխների ենթախորագրերը: ԼԵ
գլուխն ունի նաև մեկնաբանական վերնագիր՝ «Բժշկութեան» (էջ 97ա): Զե-
ռագիրն ընդօրինակված է Բ խմբի օրինակից և սրբագրված է ըստ նույն խմ-
բի մեկ այլ ձեռագրի: Գրիչը թույլ է տալիս վրիպակներ: Տառը շփոթում է
այլ տառի հետ, ստեղծում ինքնատիպ տարրնթերցվածներ: Գրել է երանգա-
տրեան *փոխանակ՝* երանգա առեան, ասեն ի բանս *փոխանակ՝* ատենի բա-
նըս, ընկերաց *փոխանակ՝* բնդերաց, տազնապալեհս *փոխանակ՝* տազնապս
վլհս, նիւական *փոխանակ՝* նիւական, խտոց *փոխանակ՝* խոտոց, յայս
փոխանակ՝ յոյս, ամենաղատ *փոխանակ՝* ամենառատ, ամենակարգ *փոխա-
նակ՝* ամենակարդ և այլն, ուր ակներև է, որ գրիչը ինքն է ձևով նման տա-
ռերը շփոթել: Ուղղագրության առանձնահատկություններից կարևոր է յ-ի
գրությունը ա հոդակապից հետո. ամենայնպես, կենալգործեա, վերայկանգ-
նեա, խնամայկալ, յամենալգրաւ, զգքայսիբելդ և այլն:

39. Տ — ձեռ Մ 1570: Տեղը և ժամանակը՝ անհայտ (հավանաբար ԺԳ
դ. գրչություն): Գրիչ և ստացող՝ անհայտ: Հետագա ստացող՝ Ստեփանոս ա-
բեղա: Թերթ՝ 314: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ բոլորգիր: Նորոգված մաս՝ 263—314:
Ունի 1 կիսախորան:

Բովանդակություն՝

ա. «Մատեան ողբերգութեան» (էջ 1ա—312ա).

բ. Նարեկացու վարքը (էջ 312ա—313ա. տե՛ս Ա. վարք):

Գրչի հիշատակարանը չի պահպանվել, պահպանվել են հիշատակագրու-
թյուններ, ուր գրիչն իր անունը չի տալիս (էջ 1ա, 8բ, 88ա, 157բ, 212ա,
242բ), նորոգողի հիշատակարանը (էջ 313բ, թերթ, թերթ է ընկած): Գրված
է Երուսաղեմում՝ Ստեփանոս աբեղայի պատվերով:

Մատյանն ունի խորագիրը և Նարեկացու հիշատակարանը: Ուշ գրչու-
թյամբ են գրված 6ա—բ (Բ, տ. 60-ից մինչև նույն զլխի տ. 95) և 263ա—
312ա էջերը (Ղ, տ. 82-ից մինչև հիշատակարանի վերջը):

Մատյանն ունի ԺԲ, ԻԸ, ԼԳ, ԼԴ, ՀԱ, ՀԵ, ՂԳ գլուխների ենթախորագրե-
րը լուսանցքում: ԼԳ գլխի 141—143 տողերն ունի իբրև բնագիր, իսկ ՀԵ գլ-
խի «Դարձեալ առ նմին» սկսվածքով ենթախորագիրը՝ իբրև գլխի վերնագիր:
Մի քանի գլուխներ ունեն մեկնաբանական վերնագրեր. ԿԵ՝ «Գերեզմանի»
(էջ 186), ԿԶ՝ «Յւ այս ալլ յոյժ պիտանի» գերեզ(մանի)» (էջ 189ա), ՀԴ՝ «Ո-
գեարին աւուր կարդա» (էջ 212ա): ԿԲ և ԿԳ գլուխների կարգը հակառակ դա-
սավորությամբ, նախ ԿԳ, ապա՝ ԿԲ: Սրբագրությունները կատարված են հիմ-
նականում ըստ Ա խմբի ձեռագրերի: Ինչպես Փ -ն, Տ -ն ևս ընդօրինակված է
հին ձեռագրից, հավանաբար՝ երկաթագրից:

40. Ժ—ձեռ. № 1853: Տեղ և ժամանակ՝ անհայտ (հավանաբար ԺԴ դ. գրչություն): Գրիչ՝ անհայտ: Ստացող՝ Պողոս արեղա Անձրղնապատցի: Թերթ՝ 245: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ բոլորգիր:

Բովանդակություն՝ «Մատենան ողբերգութեան» (էջ 2ա—245բ):

Գրչի հիշատակարանը չի պահպանվել: Հիշատակագրություններ (էջ 6բ, 13բ, 21ա, 42բ—43ա, 55բ, 60բ—61ա, 98բ, 118բ—19ա, 147ա, 177բ—78ա, 205բ—6ա, 225բ—26ա, 238բ, 245բ), որոնց մեջ գրիչն իր անունը չի տալիս, նշված է ստացողի անունը. «Պապողոս արեղին է գիրքս. Անձրղնապատեցեոյն» (էջ 118բ—19ա), կամ՝ «Պապողոս արեղին է գիրքս. Մարմանցուն» (էջ 205բ—6ա): Ուշ գրչությամբ (էջ 1ա), 1675 թ.: Ձեռագիրն ունի խառնված էջեր և պակաս թերթեր: Նախապես ձեռագրում եղել են նաև Հովհաննես Սարկավազի աղոթքներից՝ ըստ 1675 թ. հիշատակարանի: Խառնված էջերը պետք է վերադասավորել այսպես՝ 240բ, 244ա, բ, 245ա, բ, 242ա, բ, 243ա, բ, 241ա, բ:

Մատյանն ունի խորագիրը, թերթի է վերջից, չի պահպանվել նարեկացու հիշատակարանը: ԿԲ և ԿԳ գլուխների կարգը հակառակ դասավորությամբ՝ ԿԳ, ԿԲ: ՂԱ գլխի 94-րդ տողի ատուն բառից (էջ 232ա) մինչև վերջ՝ այլ գրչությամբ, հավանաբար նորոգողի: ՂԲ—ՂԵ գլուխների կարգը խախտված: ՂԲ գլուխը ձեռագրում համարակալված է ՂԴ (ՂԴ-ի համարակալումը չի պահպանվել), ՂԴ-ն՝ ՂԲ, ՂԵ-ն՝ ՂԳ: Բնագրից պակասում է Բան ՂԳ-ի «քէ զկնի վարսուն եւ իմն» բառերից սկսած՝ մինչև նույն գլխի «չիւրոց ամառի կերպարան զանեալն» բառերով հատվածը (էջ 240բ) և նույն գլխի «ի ժառանգութիւն հաւոյ մատուցես» բառերից սկսած մինչև վերջ (էջ 241բ), թերթեր են ընկած:

Ծնթախորագրերն ունի լուսանցքում: Սովորական վերնագրում հաճախ գրում է սրալէ փոխանակ՝ սրաից: Ձեռագիրն ընդօրինակված է հին գրչությունից. մառախուռսացն, յեգապոս, բարիոֆ, դեղի, յեգապտացոց, մառախուռսուքեամբ, Բեղգեղբուղայ և այլն՝ վկայում են գաղափար օրինակի հնություն մասին: Սրբագրությունները կատարված են ուշագիր:

Գ ՁԵՌԱԳՐԱԽՈՒՄԲ

41. ա—ձեռ. № 5939: Տեղը և ժամանակը՝ անհայտ (հավանաբար ԺԲ դարի գրչություն): Գրիչ՝ Մանուկ: Ստացող՝ Հուսիկ: Թերթ՝ 204: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ բոլորգիր:

Բովանդակություն՝

ա. «Մատենան ողբերգութեան» (էջ 3ա—198ա).

բ. Բենիկ Վանանդեցու տեսիլը (այլ գրչութիւն, սկզբից թերի, հաստատւած վերջից, էջ 2ա, բ և 201ա—2ա).

դ. Նույնի՝ հաստատւած ազոթից (այլ գրչութեամբ, ունի սկիզբը, էջ 202ա—բ):

Ձեռագիրը վնասուած է, բնագիրը՝ թերի: Մատյանը չունի խորագիրը, Ա.—Ը՝ գլուխները: Նարեկացու հիշատակարանը, ըստ Երևույթին, չի ունեցել: Սկսւում է 3ա էջից (չունի Թ, տ. 1-ից մինչև նույն գլխի տ. 35, զաւանդութեամբ): էջ 77բ—78ա (չունի Խ, տ. 40, յարգարեալ բառից մինչև նույն գլխի վերջը, ԽԱ, ԽԲ՝ գլուխները, ԽԳ, տ. 1-ից մինչև տ. 40 ամբոխեալ բառը), էջ 81բ—82ա (չունի ԽԵ, տ. 87, քշուառախրան բառից մինչև գլխի վերջը, ԽԶ, տ. 1-ից մինչև տ. 28 տասանց բառը), էջ 82բ—83ա (չունի դարձյալ ԽԶ տ. 68, պտղոյն բառից մինչև նույն գլխի վերջը, ԽԷ, տ. 1-ից մինչև տ. 27), էջ 88բ—89ա (ԽԸ, տ. 9, անբունազատ բառից մինչև նույն գլխի վերջը), էջ 102բ—3ա (ԹԲ, տ. 51, առաքեալ բառից մինչև նույն գլխի վերջը, ԾԷ, տ. 1-ից մինչև տ. 19), էջ 108բ—9ա (Կ, տ. 90 զկերպարանացն բառից մինչև նույն գլխի տ. 134, զտրուում բառը), էջ 124բ—25ա (ԿԶ, տ. 155-ից մինչև նույն գլխի վերջը, ԿԷ, տ. 1-ից մինչև տ. 9, միացոյց բառը), էջ 130բ—31ա (Զ, տ. 29, առ Պետրոս բառերից մինչև նույն գլխի տ. 65, առանց բառը), էջ 138բ—39ա (ԶԴ, տ. 1-ից մինչև նույն գլխի տ. 52 բարեբանեալ բառը), էջ 144բ—45ա (ԶԵ, ի միտս ունկնդրաց ծանուցեալ բառերից մինչև նույն գլխի կենդանութեան հազագաւ ազդէ բառերը), էջ 151բ—52ա (ԶԷ, տ. 73 զովեալ բառից մինչև նույն գլխի վերջը, ԶԸ, տ. 1-ից մինչև նույն գլխի տ. 43 խաւարի բառը), էջ 169բ—70ա (ԶԷ, տ. 11-ից մինչև գլխի վերջը, ԶԸ, ԶԹ՝ գլուխները, Ղ, տ. 1-ից մինչև տ. 38 վայելչացուցանես բառը), էջ 174բ—75ա (ՂԱ, տ. 107 նահատակաց բառից մինչև նույն գլխի վերջը), էջ 144բ—45ա (Թերթերը սխալ են զրված, ՂԲ, սկզբից, Գոհանամ զԷն բառերից մինչև նույն գլխի բարձրութիւն մեծիդ բառերը): Ձեռագրի մի քանի թերթեր խառն են, պէտք է վերադասաւորել ոչստիւ. 38, 44, 40—43, 39, 45, այնուհետև՝ 174, 145, 176, այնուհետև՝ 194, 197, 195, 196, 199, 200, 198:

Ձ-ն պատկանում է այն ձեռագրերի թվին, որոնք ունեն ԽԵ և ԽԸ՝ գլուխների բնագրի շփոթութեան սրբազրման նշանները (ԽԵ, տ. 77, պաննաց բառից առաջ, էջ 81բ, ԽԸ, տ. 47, հայրատեաց բառից հետո, էջ 84բ, և նույն գլխի տ. 131 ապակաւնացու բառի վրա, էջ 86բ): Այսպես ունեն նաև debiky ձեռագրերը:

Սովորական վերնագրերն Ձ-ում երբեմն լրիվ են և ճիշտ, երբեմն՝ կրքաւոր, ենթախորագրերը գրում է թե՛ լուսանցքում և թե՛ բնագրի կարգում: ԼԳ՝ գլխի 141—43 տողերը գիտւած են որպէս բնագրի մաս և նոր պարբերութիւն: Սովորական վերնագրից բացի ԶԵ-ն ունի նաև «Դարձեալ առ նմին»

սկսվածքով ենթախորագիրը լուսանցքում, գլխի սկզբից (էջ 140բ): Նույն գլխի «Գաւանեմք ի հաւատ ուղղիզ» բառերով սկսվող հատվածից առաջ ունի ենթախորագիրը. «Ասացեալ վասն Եկեղեցւոյ ընդդէմ մանիքեցոցն, որ են պօլիկեանք» (էջ 143բ)՝ լուսանցքում: Եւ, ինչպէս և Ուր շունի ՂԳ գլխի «Սակս սրբալոյս իւզոյն միտունի» ենթախորագիրը, ինչ նույնպէս հաստատում է, որ ենթավերնագրերը հեղինակային չեն: Եւ, ինչպէս նաև Տեղադրութեան Գրքի, որի 126—37 տողերի վերաբերյալ լուսանցային «Մովսէս, Փենէհէս, Յեսու, Գաւիթ, Եղիա, Յովհաննէս, Պետրոս, Պաւլոս» մեկնաբանական լուսանցագրութիւնը (էջ 134ա), նորոգման ժամանակ բավականին տառեր վնասված են:

Եւ ունի գրչագրական մի քանի յորահատկութիւններ.

ա. Իբրեւ կանոն՝ գրում է գաղտնավանկի Բ-ն. մրբուրենէ, գրբուրեանց, կերակրոյ, իշրման, մարմնոյն, հարքսաւորին, անդրնոց, կորստեան, կործանման, նրշխար, վրին, նրպաւոր, կայծակրմամբ, խորհրդոց, ցարման և այլն, ինչ մասնավորապէս հետաքրքիր է ժամանակի արտասանութեան զիտանկութիւնից: Երբեմն Բ-ի փոխարեն գնում է կետ՝ ա՛րբոց, լ՛ուրին, շ՛նչոյս և այլն:

բ. Առանց բացառութեան գրաբարյան ուղղագրութեան աւ-ը գրում է աւ. շունի ոչ մի օ գրութիւն: Երբեմն աւ է գրում նաև ենթակայական դերբայի-ով ածանցում: Օրինակ՝ կոնակաւ, բազմաւ, յաւրինակ, յաւաւեցաւ, ծրհաւի, քախմանաւ, գաւաւ, անաւ, աւ, առաւատ, մաւ, զցաւ, աւաւ, հաւ, աւհնեալ, հաւառաւեալն, երկաւորաւն (բոլորն էլ Ին գրւթից) և այլն:

գ. Գրիչը հետեղական չէ ուղղագրութեան միասնականութեան պահպանման մեջ: Նա չի սրբագրում գրութեան զուգահեռ ձևերը: Հակված է ձայնեղների խլացմանը: Հատկապէս նա գրում է՝ ասղումն և ազղողական, բնդանի և բնաւնիդ, վաւնգ և վաւնկի, վաւնգելոյս և վաւնկաւորիս, կանկուն, հանկրստեան, ժաւանկեաց, անսգայս, զսգաստութեանն, հանկուցի, հանաւորութեան, միանկամայն և այլն, որոնք նույնպէս կարող են ունենալ ուղղագրական իրենց զուգահեռ ձիշտ ձևերը. ժաւանգս—ժաւանկութիւն, անդուտ—անտուտ, բնդրեալ—բնորեալ և այլն:

դ. Յ տառի գրութեան շեղանկից ուղղագրով է՝ -ային ածանցի գրութիւնը: Իբրեւ կանոն՝ չի գրում յ. երկնային, դժոխային, մարդկային, անդրնային, աստուածային, կարապետային և այլն:

ե. Երբեմն խուլ բաղաձայնները դարձնում է ձայնեղ. անգիւփելի, գրափել, բնդութիւն և այլն:

զ. Թույլ է տալիս տառաբացթողումներ, որոնք ընդհանուր առմամբ ուղղված են իր կողմից. օրինակ՝ գրել է աղարութիւն, սրբագրել՝ աղարու-

քիւն, զհանդատութիւնն՝ զհանդարտութիւնն, խախեալ՝ խախտեալ, չհաղ՝ չհնաղ և այլն:

է. Անխաիր գրում է եւ՝ աւղաբեւ, իբրեւ, անձբեւ և այլն:

Ձեռագրի գրութեան մի բանի հին ձևեր (գերկնայնոյդ, երկիդիւ, յեգուպտացոց, զվաղակացն, փաբաւովնի և այլն) ցույց են տալիս, որ գաղափար օրինակը եղել է առնվազը ժ.՝ դարի ձեռագիր:

ա-ն հարուստ չէ սրբագրութեաններով, սակայն ակներեւ է, որ գրիչն օգտւել է մի բանի օրինակներէ: Պահպանվել է գրչի զխափոր հիշատակարանը (վերջից թերի, էջ 198ր): Հիշատակագրութեաններ (էջ 15բ, 35ա, 103բ, 132ա, 172ա), որոնց մեջ հիշվում են գրիչը՝ Մանուկն և ստացողը՝ Հուսիկը: Հետագա ստացողի հիշատակարան, չափածո, ունի բանակապ. «Ի Գրիգորէ վարդա(ս)եաի» (էջ 203ա), նույնի արձակ հիշատակարանը՝ գրված 1722 թ., նորոգողի հիշատակարանը (էջ 203բ):

42. Ե—ձեռ. № 5365: Տեղ և ժամանակ՝ անհայտ (համարնական ժամանակ՝ Ժ.Պ. դար): Գրիչ՝ Հովհաննես: Թերթ՝ 272: Նյութ՝ թուղթ: 10-րդ թերթն ավելացված է Ժ.՝ դարում՝ ձեռագրում բուն գրչութեամբ պակասող 1 թերթի փոխարեն (պարունակում է Գ գլ. տ. 41—Ե գլ. տ. 28): Ինչպես հիշատակագրութեանից պարզվում է (էջ 10բ), այդ թերթի գրիչն է ոմն Գրիգոր տիրացու: Հետագայում կազմվելու հետևանքով 178—83 թերթերը սխալ են դասավորված. սկսած է վերադասավորել այսպես՝ (177), 178, 180, 179, 182, 181, 183, (184): Ձեռագիրն սկզբից և վերջից ունի մեկական թերթ մագաղաթյա պատառիկ (հատվածներ բոլորգիր Հայսմավուրբից): Ունի 1 կիսախորան (էջ 1ա):

Գրչութեան առանձնահատկությունների մասին կարելի է նշել հետևյալը. ն բաղաձայնից հետո խուլ հնչյունը հաճախ փոխարինվում է ձայնեղ բաղաձայնով (տնգաղն, ընդանիդ, հեբալանն, ընկջեալսն և այլն). կից ձայնավորների միջև ու-ից, երբեմն էլ՝ ա-ից հետո և բառավերջում նույն ձայնավորներից հետո չհնչվող յ-ն սովորաբար չի գրվում (ֆոոցդ, անզգաութեանց, ներկաումս, լուսո, գտա, երկնաին, երկայնո և այլն). օ տառը չունի, միշտ ա է գրում, բացի մի դեպքից (ունօղս. էջ 5ա). դ տառն այն բառերում, որոնցում համապատասխան հնչյունը,—մանավանդ Ժ.Պ. դարից այս կողմ գրված ձեռագրերում,—վերածվել է լ-ի, մեծ մասամբ փոխարինվում է լ տառով (դ-ն նման դեպքերում երբեմն է հանդիպում). է տառի փխ տիրապետող է ե-ի գործածությունը, որը նկատելի երևույթ է Ժ.Պ. դարում և ավելի վաղ օրինակված ձեռագրերում:

Բովանդակություն՝

ա. «Մատեան ողբերգութեան» (էջ 1ա—205բ).

բ. Նարեկացու Հակոբ Մծբնա հայրապետի ներբողը (205բ—18ա).

դ. Առաքյալների ներբող (218ա—30ա).

դ. Խաչի ներբող (230ա—42ա).

և. Աստվածածնի ներբող (242ա—54բ).

դ. Ապարանից խաչի պատմության, Խաչի և Աստվածածնի ներբողների հիշատակարան (254բ—55ա).

է. «Մատեան ողբերգութեան» երկի հիշատակարանը (255բ—56ա).

ը. Նարեկացու վարրը՝ «Ի թուականին Հայոց ՆԼԲ...» սկսվածքով, անխորագիր (256ա—57ա. տե՛ս Բ վարք).

թ. Ապարանից խաչի պատմություն (վերջից մի փոքր կիսատ՝ Յերթ ընկած լինելու պատճառով. 257ա—70բ):

«Մատեան ողբերգութեան» երկի գլուխների վերնագրերից մի քանիսը, հատկապես սկզբում, զրված են լրիվ, իսկ այնուհետև՝ կիսատ կամ համառոտված: Ենթավերնագրերից երկուսը (ՀԱ գլխում և ՀԵ գլ. «Առ որ ի Նիկիայն ...աւանդութիւն») հանդես են գալիս լուսանցքում, ՀԵ գլ. «Դարձեալ առ նրմին... անճառելի» ենթավերնագիրը՝ գլխի սովորական վերնագրին կից, իսկ մյուսները՝ բնագրի կարգում, բայց առանձնացված: Ունի շատ սրբագրումներ, որոնցից մի քանիսը կատարված են հետագայում, իսկ մնացածը՝ բուն զրչի ձեռքով: ՀԱ գլ. 126—37 տողերի համար ունի մեկնաբանական լուսանցագրություն (էջ 139բ—40ա. տե՛ս ՀԱ գլխի 11-րդ ծանոթագրությունը), որը բնորոշ է միայն Գ խմբի օրինակներին, թեպետ կա նաև Տ զրչագրում (սնշուշա, վերջինիս զրիչն այս դեպքում հետևել է Գ խմբի որևէ ձեռագրի): ԺԵ գլ. տ. 44-ում Ե-ն, խմբակից բաղմամբիվ օրինակների պես, համաճարակ բառի փխ ունի համայնաճարակ. այլ խմբերի ձեռագրերից այդպիսի ունի միայն Վ-ն, որին ընթերցվածն անցել է, իհարկե, Գ խմբի օրինակներից: Սակայն Ե-ն իր հերթին կրում է մյուս խմբերի զրչագրերի ազդեցությունը և այդ իմաստով, ինչպես իր խմբի մյուս ձեռագրերը, ամենևին էլ «մաքուր» օրինակ չէ: 10ա—բ էջերը լրացված են մի այնպիսի ձեռագրից, որը չափազանց մոտ է եղել մի կողմից՝ Վ, իսկ մյուս կողմից՝ Մ օրինակներին. դրա ապացույցն են այնպիսեաց (Դ գլ. տ. 49), Բմբրեալ (Ե գլ. տ. 3), դատաստանալ դատաստանի (տ. 6) և այլ տարբերություններ, որոնք ընդհանուր են ԵՎՄ ձեռագրերի համար:

Ձեռագրում տեղ են գտել նաև հետևյալ մեկնաբանական լուսանցագրությունները (զրչի ձեռքով)՝ «Զծնրադրութեան արինական աստեհն ցուցանէ» (ԼԲ գլ. 29—31 տողերի համար. էջ 64ա), «Վասն խոստովանութեան» (ԽԵ գլ. համար. էջ 85ա), «Լուծումն. լուն է այս» (ԿԹ գլ. 21—57 տողերի համար. էջ 135ա), «Գրիգոր» (ՀԲ գլ. 71 տողի համար. էջ 142ա), «Զայն ասէ, որ անգամ մի կանայքն կալան զոտս նորա և երկիր պագին նմա, իսկ յերկրորդումն ոչ ետ թոյլ, որպէս ասաց՝ մի՛ մերձենայր յիս» (ՀԵ գլ. Թ հատվածի

համար, էջ 151բ), որոնցից վերջինը նույնությամբ կա նաև իր օրինակներում և քիչ փոխված-կրճատված՝ ik ձևադրերում:

Հովհաննես գրչի զլխավոր հիշատակարանը չի պահպանվել, բայց նրա ձեռքով գրված բազմաթիվ հիշատակագրություններ կան, ինչպես՝ էջ 36ա, 48ա, 52բ, 68բ, 82ա, 85ա, 89ա—բ, 94ա, 109բ, 142բ, 156ա, 181ա, 218ա, 255ա և այլն, որոնցում գրիչը հիշատակում է իրեն, պատվիրատուին ու հորը և խորհրդածություններ անում՝ ներշնչված Նարեկացու տողերից: Հիշատակարաններ են թողել ձեռագիրը 1576 թ. վերանորոգող-կազմողներ, Ս. Վարդան զորավար ուխտի (Վասպուրական) բահանաներ Կարապետն ու Ներսեսը (էջ 271ա—72ա) և ուրիշներ (էջ 10բ, 272բ):

43. Ը—ձեռ. N 1565: Տեղ՝ Հերմոնի վանք (Սյունիքի Վալոյց ձոր գավառ): Ժամանակ՝ 1349 թ.: Գրիչ և ստացող՝ Մովսես կրոնավոր: Թերթ՝ 215: 213բ էջը գրված չէ: Մկկրում ունի 1 թերթ (չհամարակալված), որ պահպանակի դեր է կատարում. պահպանակ է նաև 215-րդ թերթը: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ բոլորգիր: Ունի կիսախորան և լուսանցադարձ (էջ 3ա):

Բովանդակություն՝

ա. «Մատեան ողբերգութեան» երկի զլխացանկ՝ «Պատճէն և ցանց համառօտ՝ առ ի ցոյցանել զնշանաւոր ճառերսն վասն զիւրաւ դատանելոյ, զոր պիտոյն լինի» վերնագրով (հմմտ. EV օրինակների հետ), որ կիսատ է՝ թերթը քնկած լինելու պատճառով. քնդգրկում է Ա.—ԶԲ զլուխները (էջ 1ա—2բ. տե՛ս Գ ցանկ) և գրված է ոչ բուն գրչի, այլ մեկ ուրիշի ձեռքով, հավանաբար ԺԴ դարում.

բ. «Մատեան ողբերգութեան» (3ա—211ա).

գ. Նարեկացու վարքը՝ «Ի թուականին Հալոյց ՆԼԲ...» սկսվածքով, անխորագիր (211ա—12բ. տե՛ս Բ վարք):

«Մատեան ողբերգութեան» երկի զլուխների վերնագրերը, բացի Ա-ից, գրված են կարմիրով, մի քանիսը՝ համառօտ, իսկ առհասարակ՝ լրիվ, ունեն համարակալում և «բան» նշում: Ննթավերնագրերը մեծ մասամբ հանդես են դալիս բնագրի կարգում, առանձնացված. միայն ԼԴ զլ. «Երրորդութիւն.... սահմանեցաւ հաւատ» և ՀԱ զլ. «Բանք պանծալիբ...» ենթավերնագրերը գրված են լուսանցքում, իսկ ՀԵ զլ. «Գարձեալ առ նմին.... անճառելի» ենթավերնագիրը՝ զլխի սովորական վերնագրից առաջ: Հիշատակարանում տսված է, որ Մովսես գրիչը ձեռագիրն օրինակել է «առ ոտս մեծ վարդապետիս, Տիրատուր կոչեցեալ, կամօք և ձեռնադրութեամբ սորին» (էջ 212բ): Տիրատուրն, անշուշտ, Հովհաննես Որոտնեցու համանուն ուսուցիչն է: Նրա ձեռնդրությունը չպետք է հասկանալ առկա նյութական իմաստով. գրչին օգնելով՝ հավանաբար նա հետամուտ է եղել նաև Նարեկացու երկի բնագրի աւանդարտությանը: Պատահական չէ, որ Մովսեսի գրչությունը չափազանց զը-

բազեա է և զերծ սովորական սխալներից: Ձեռագրին հարազատ են իր խմբի շատ օրինակներ (adfhiklpqrutx): Ունի սրբագրումներ, կատարված գլխավորապես բուն գրչի ձեռքով:

Գրիչը, բացի մի բանի ղեպքից (qorin, բարձրութիւն, խօսք և այլն), օտար գրեթե չի գործածում, գրում է աւ, երբեմն ու-ի փոխ է գրում, հատկապես երբ այն բաղաձայնի և ձայնավորի միջև է բնկած (ձեռնաութիւն, անառնեցից, զինուորին և այլն). այն բառերում, որոնցում ավելի վաղ միշտ զ է գրվել, սովորաբար չ է գրում (ալլ, ալլալեալ, փիլիսոփայի և այլն). միայն երկու տեղ նշույից և զուղակացն (ժեկ և Հեկ ղլուխներ) բառերը գրել է նշույից և զուղակացն, բայց համապատասխան դ-երի վրա ստորակետով նշան է գրել՝ զգացնել տալու համար, որ չ պետք է կարգալ:

Մեկնարանական լուսանցագրություններ չունի, բացի մեկից (էջ 96ա-ում բացատրված է հիշ գլխում գործածված անույալ բառը): Ունի գրչի հեշատուկարան (էջ 212բ—13ա) և հիշատակագրություններ (էջ 116բ, 121բ, 184ա):

44. ժ—ձեռ. N 5597: Տեղ՝ Սարի Սուրբ Գեորգ (Մոկս): Ժամանակ՝ 1350 թ.: Գրիչ և ստացող՝ Ստեփանոս կրոնավոր: Թերթ՝ 261: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ բոլորգիր:

Բովանդակություն՝

ա. «Մատենան ողբերգութեան» (էջ 5բ—253ա).

բ. Նարեկացու Ի Թուականին Հայոց ՆՌԲ...» սկսվածքով վարքը, խորագիր՝ «Պատմութիւն համառատ և հաւաստի նորին հսկողի» (253ա—54բ. տե՛ս Բ վարք):

Այս ձեռագիրն արժեքավորվում է, մանավանդ, նրանով, որ արտագրված է Մխիթար Սասնեցու օրինակից. «Ո՞վ եզրայր և հոգւոյ իմում հարազատ,—տեղեկացնում է գրիչը,—որ աւրինակ ընդունիցիս զսա առ ի յայլս գրելոյ, յոյժ վատահացիր ի բանս սորա, զի ի ստոյգ և ի ճշմարիտ աւրինակէ գրեալ և ուղղեալ հմ զսա, ի նմանէ, որ Մխիթար վարդապետն էր գրել և ուղղել, որ ոչ ինչ պակաս գտանիր ի ճշմարտութենէ. և այնպիսի խնամ տարցես սմա, որպէս զբոյին մատանց գրեալ և տաժանեալ... ոչ ինչ բան և կամ բայ և տառ քերկրով ի սմանէ և կամ յաւելուլ ինչ ի սմայ, ալ և զգուշացիր յամենայն զժրողաց զսայ՝ ի ցեցոյ և ի կերչաց և ի հիւթոց և յամենայն վատնողաց զվայելչութիւն դորա: Միանգամայն և վերարկու ծածկութիւ հոգ տարցես զմայ, որպէս և իմաստուն վաճառական՝ պատուական մարդարտաց...» (էջ 257ա): Ինչպես գիտենք, Մխիթարի օրինակի հետ առնչվում է նաև R ձեռագիրը, որ նրա հիման վրա ճշգրտված-սրբագրված է*: Դժվար է ասել՝ ժ-ի

* Մխիթար Սասնեցու զրչագիրն այժմ կորած է: Տարիներ առաջ Ն. Ակինյանը ծանոթ է եղել ձեռագրին և ընդօրինակել է գրչի հիշատակարանը «Հայատակարանաց» իր

գրիչը նույնությամբ է ընդօրինակել Մխիթարի ձեռագիրը, թե՞ հիմնականում հետևելով նրան՝ նաև որոշ շեղումներ է թույլ տվել, որովհետև իր իսկ ձեռքով կատարված սակավաթիվ սրբագրումներ կան (ԾԳ զլ. տ. 115-ում գրել է տապ աբու և սրբագրել տապաբ և ուր. ՀԹ զլ. տ. 132-ում գրել է ծախումն, ինչպես շատ ձեռագրեր, ապա սրբագրել ծխումն, ինչպես ունեն AB և այլ ձեռագրեր. ՁԷ զլ. տ. 76-ում գրել է սաղմոսողին և սրբագրել սաղմոսին, ինչպիսի սրբագրում ունի x -ն, և այլն), որոնք վկայում են նրա ձեռքում տարբեր տիպի օրինակների առկայությունը (թե՞ այդ սրբագրումները եղել են նաև Մխիթարի ձեռագրում, և Ստեփանոս գրիչը զազափար օրինակի պատկերն անփոփոխ վերարտադրել է իր գրչագրում): Այս ձեռագրում, ինչպես և միայն Գ խմբի մի շարք այլ գրչագրերում, ԽԵ զլ. տ. 77-ի դաննաց բառի վրա կա աստղանիշ. աստղանիշեր կան նաև ԽԸ զլ. տ. 47-ի հայրատեաց և տ. 131-ի սալականացու բառերի վրա, որ հատուկ է ոչ միայն Գ խմբի, այլև, հատկապես, Ա խմբի մի շարք ձեռագրերի. Այդ աստղանիշերի ծագումը, ինչպես դիտենք, կապվում է A և K օրինակների հետ: Հավանաբար այդ աստղանիշերը Մխիթարի ձեռագրում ևս եղել են. հետևաբար դեռևս Մխիթարի օրինակը պետք է որ աղերսներ ունեցած լինի (թերևս ոչ ուղղակի) մասնավորապես մեր A ձեռագրի հետ:

Գրիչ Ստեփանոսն ամբողջ բնագիրն օրինակել է բառանշատումով: Չունի օ տառը, գրում է ա: Հանդիպում են գրության այսպիսի արխայիկ ձևեր՝ նախնումն, քերուրիւն, երանուրեան, արուրեան, գերուրեան, յնգալտու, որոնցից վերջինում ի տառը շփոթված է լ-ի հետ: Գլուխների վերնագրերը գրված են լրիվ: Լուսանցքներում ունեն «բան» նշում և համարակալում, բայց ձեռագիրը հետագայում կաղմնելիս թերթերի եզրերը կտրել են, որի հետևանքով նրանց մի մասը չի պահպանվել: ՀԵ զլխի առաջին երկու ենթավերնագրերն առհասարակ չունի, ՀԱ զլխի ենթավերնագիրն ունի լուսանցքում, իսկ մյուս ենթավերնագրերը՝ բնագրի կարգում, բայց առանձնացված:

Ձեռագրում կան մի քանի մեկնաբանական լուսանցագրություններ: ՄԱ զլխի համար՝ «Ի դէմս Որդւոյ խաւարի դճառս զայս մեծս Գրիգորիոս» (էջ 119բ), ԾԹ զլ. համար՝ «ԺԳ ճառին այլ ասաց զբանս զայս մեծս Գրիգորիոս» (էջ 137բ), ՀԵ զլ. Լ հատվածի համար՝ «Մի ասէ և սա ըստ Նիկիայն, ի մի մկրտութիւն և որ զկնի նորա» (էջ 185բ), ՁԳ զլ. համար՝ «Բաղում անգամ

անտիպ հավաքածուում: Վերջինից քաղելով՝ հիշատակարանի մի հատվածը հրատարակել է Հ. Ոսկյանն իր «Վասպուրական—Վանի վանքերը» աշխատության Բ գրքում (Վիեննա, 1942, էջ 427): Այն հետևյալն է. «Բրեցա... ի թուին Հայոց ՉԾԷ [1308] յանապատիս Մեծովիայ վանս առձայնելոյ, ընդ հովանեա սուրբ մօրս լուսոյ Աստուածածնի, յառաջնորդութիւն տեղւոյս տեառն Սարգսի եպիսկոպոսի, ձեռամբ անպիտան և մեղուցեալ ոգւոյ Մխիթար պիտակառն վարդապետի»:

ծանուցեալ ուսաք, զի զճառս զայս ի դէմս Որդւոյ խաւսի, թէպէտ և ասէ Հոգիոյ աստուծոյ: Վարդապետն ասէ» (էջ 209բ—10ա: Վարդապետը հավանաբար Աստվածատուր վարդապետն է, որի մասին նշվում է և 212ա էջի հիշատակագրութեան մեջ՝ «... և վարդապետին մերոյ Աստուածատուր քահանային»), ՂԱ զլ. տ. 22-ի համար՝ «Դերաքրիստոս զնեանն ասէ» (էջ 223ա): Այս լուսանցագրութիւններէից մի քանիսն անցել են 1 գրչագրին (տե՛ս նկարագրութեանը), որն առհասարակ կախում ունի Վ օրինակից (նրանք ընթերցվածներով շափաղանց մոտ են իրար): Մի քանի լուսանցագրութիւններում գրիչ Ստեփանոսն արտահայտել է իր հիացմունքը նարեկացու նկատմամբ. «Գրիգորիո՞ս, Գրիգորիո՞ս, աստուածայինդ Գրիգորիոս»,—նշել է ԿԳ զլ. լուսանցքում (էջ 151ա). «Երանի ասեմ դամբանին, որ զքեզ ի ծոց իւր կրեալ ունի, ո՞վ Գրիգորիոս, պետք բարունեաց»,—գրել է ԿԵ զլ. դիմաց (էջ 155բ—56ա). իսկ ՀԲ զլ. կապակցութեամբ գրել է. «Ո՞վ մեծդ Գրիգորիոս, զվայն, որ ինձ է վիճակեալ, զիա՞րդ յինէն յափշտակել ջանաս» (էջ 198բ—99ա):

Հեռագիրն ունի գրչի հիշատակարան (էջ 254բ—57ա) և հիշատակագրութիւններ՝ գրչի (5բ, 180բ, 212ա) և ուրիշների (4բ, 5ա—բ, 252բ—53ա, 257բ, 258ա, 258բ, 259ա, 259բ, 260բ):

45. Ե—ձեռ. N 1566: Տեղ՝ Մաղարդավանք (Դարաշամբի Ս. Ստեփանոս նախավկայի վանք): Ժամանակ՝ 1381 թ.: Գրիչ՝ Աստուծոյ Ստեփանոս (հետագա ստացող՝ Սարգիս արքեպիսկոպոս, որը ձեռնադրվելու նպատակով պարտք վերցրած 800 դեկան «մեծ սպիտակի» դիմաց ձեռագիրը տվել է Խուլիուշային. տե՛ս 335ա—բ էջերի հիշատակագրութիւնը): Թերթ՝ 381: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ բոլորգիր: Ունի կիսախորան և լուսանցադարձ (էջ 2ա): Հետագայում երկու անգամ կազմվել է և նոր թերթերով լրացվել: Առաջին կազմող-նորոգողն է Գրիգոր կրտսերովը (1496 թ.), որի ձեռքով են գրված հետևյալ թերթերը՝ բուն գրչութեամբ պակասող թերթերի փոխարեն (մեր համեմատութեան մեջ՝ e₂ նշանով)՝ 95 (ԻԲ զլ. տ. 35.... տ. 65), 100 (ԼԲ զլ. տ. 146.... ԼԳ զլ. սկիզբ), 130 (ԼԶ զլ. տ. 27.... ԼԷ զլ. տ. 1) և 140 (ԽԲ զլ. տ. 23.... ԽԳ զլ. տ. 17): Երկրորդ կազմող-նորոգողն է Հովհաննես Կարճավանցին (1674 թ. էջմիածնում)*, որի ձեռքով են գրված հետևյալ թերթերը (մեր համեմատութեան մեջ՝ e₁ նշանով)՝ 1—2 (խորագրից մինչև Ա զլ. տ. 17), 89 (ԻԸ զլ. տ. 12 տ. 45), 159 (ԽԸ զլ. տ. 198 տ. 226), 174—75 (ԾԳ զլ. տ. 28 տ. 94), 190—91 (ԾԲ զլ. տ. 5 Կ զլ. տ. 9), 204—32 (ԿԲ զլ. տ. 54 զԼԽԻ վերջը, ԿԴ զլ. ՀԳ զլ. տ. 23): Կարճավանցին ձեռագրին է կը-

* Հովհաննես Կարճավանցին է կազմել-նորոգել նաև α և m ձեռագրերը (Երնջակի Ս. Կարապետի վանքում): Ե ձեռագիրն արդեն XVII դարում էջմիածնում է եղել. 1700 թ. Պոլսի հրատարակութեանը պատրաստելիս Մինաս Ամզիցին, թերես, օգտվել է և այդ օրինակից:

ցել նաև նրա վերջին մասը (թերթ 336—80), որը 1674 թվականից ավելի վաղ գրված գրչագրից է:

Բովանդակություն՝

ա. «Մատենան ոգրերգութեան» (էջ 1բ—332ա).

բ. Նարեկացու «Ի խուականին Հայոց նվթ...» սկսված թով վարրը (332ա—34ա. տե՛ս Բ վարր).

գ. «Մատենան ոգրերգութեան» երկի մեկնություն, անխորագիր, սկսվում է և գլխից և հասնում 'ԼԲ գլխի սկիզբը (էջ 336ա—30բ):

«Մատենան ոգրերգութեան»-ը չունի ԿԳ գլուխը, որը գեոհս 1674 թվականին ձեռագրից պահպանել է: Կարճավանդին բանի որ պահպար լրացրել է ոչ թե Գ խմբի, այլ Ա—Բ խմբերի որևէ գրչագրից, որտեղ ԿԳ գլուխը, բնականաբար, ԿԲ համարն է կրել, այն չի արտագրել, որի պատճառով և առհասարակ ԿԳ գլուխը բացակայում է ձեռագրում: Ըստ երևույթին հետո նկատելով գլխի պահպար՝ Կարճավանդին նշել է. «Աստ ճառ մի պահաս է՝ Բարերար և» (էջ 204ա),—բայց, այնուամենայնիվ, պահպար չի լրացրել: Կարճավանդու ավելացրած էջերը և սրբադրումները հարում են, մանավանդ, չ օրինակին (համա. ՅՁ գլ. տ. 41, որտեղ անախատակիւ բառը սրբագրել է ախատակիւ), ինչպես չ ձեռագրում է, ունի ՉԱ գլ. տ. 132-ը, որը հատուկ է մասնավորապես Բ խմբի ձեռագրերին: ԻԳ գլ. տ. 76-ից հետո, սակայն, լուսանցքում ավելացրել է «եթէ դահճաց մասնեա՝ զարհուրիմ» տողը, որն ունեն միայն ՏԷ օրինակները, ինչպես և մի բանի այլ ձեռագրեր, որոնք չեն օգտագործել Դժվար է ասել, թե Գրիգոր կրոնավորի լրացրած էջերը ի՞նչ ձեռագրից են (հավանաբար Ա խմբի որևէ գրչագրից են արտագրված):

Բուն գրիչը՝ Աստմբ, իր գաղափար օրինակի մասին հիշատակարանում հաղորդել է հետևյալը. «... յիշեսցիք նախ և առաջին զմեծ բարսնապետն Սարգիս, որ զաւրինակս շնորհեաց» (էջ 334ա—բ): Սարգիս բարունապետը, անշուշտ, Սարգիս Սորբեցի նշանավոր վարդապետն է, Հովհան Որոտնեցու աշակերտը*: Սարգիս վարդապետի այդ ձեռագիրն ըստ երևույթին չի պահպանվել, Հովանական է ենթադրել, որ նրա հետ որոշ առնչություն է ունեցել Գրիգոր Խլաթեցու օրինակած նարեկը (Խլաթեցին աշակերտել է Սարգիս Սորբեցուն). պատահական չէ, որ Խլաթեցու օրինակի խմբավորմանը պատկանող գրչագրերը (Խ) մոտ են Ե ձեռագրին (նրանք երեքն էլ ունեն Զ գլ. 92-րդ տողը՝ Ոմն և նանապարհք իւր, ինչպես EPRfhkqlqx օրինակները): Աստմ գրիչը գրեթե սրբագրումներ չունի (նրա ձեռագիրը, ինչպես նշվեց, հետագայում

* Սարգիս Սորբեցին նախ՝ գործել է Աստապատում (Գողթն գավառ), ապա՝ 1389 թ. տեղափոխվել Սուխտաշի (Խառատաստ) վանքը (Քաջրիտույաց գավառ), որ և մահացել է 1401—2 թթ. մեջ (տե՛ս Գ. Հովսեփյան, Թովմա Մեծոփեցու կյանքը, Վաղարշապատ, 1914, էջ 2—է):

սրբազրել է Հովհաննես Կարճավանցին): Գլուխների վերնագրերը գրում է լրիվ, համարակալումով և «բան» նշումով: ՂԳ գլուխն ունի միայն «Վերստին ... բնդ աստուծոյ» վերնագիրը: Ենթավերնագրերը գրված են լուսանցքներում, բացի ԺԲ և ԻԼ գլուխների ենթավերնագրերից: Գ խմբի մի շարք օրինակների պես (adhiḱp), ԽԵ (տ. 77) և ԽԼ (տ. 47 և 131) գլուխներում ունի աստղանիշեր: Կան մի շարք մեկնաբանական լուսանցագրություններ ու բառարանություններ, որոնցից առաջ նշված է «լուծումն» բառը. ԺԼ գլ. 70—78 տողերի համար՝ «զենովք ասէ» (հանդիպում է և CՕՐԽԼ օբինակներում. էջ 34ա), ԺԶ գլ. տ. 26-ի համար՝ «զժուարիմ» (48ա), ԻԷ գլ. վարսառեցալ բառի համար՝ «վաստակեցա», ԼԳ գլ. տառածեալ բառի համար՝ «մէ ի թերութենէ լցեալ և ոչ ի լրմանէ պակասեալ» (118բ), ԼԵ գլ. 49—50 տ. համար՝ «զթութն յականջս խլին» (127բ), Նույնի 52-րդ տ. համար՝ «Աստուածային ձեռամբ զլեզու համերն» (127բ), ԼԲ գլ. տ. 37-ի համար՝ «չանկն է» (137ա), ԽԳ գլ. տ. 31-ի համար՝ «նախագիր զՄովսէս կոչէ» (142բ): Ունի գրչի հիշատակարան (էջ 334ա—բ) և հիշատակագրություններ՝ գրչի (էջ 135բ, 264ա, 275բ, 280ա, 293ա, 332ա, 334ա) և ուրիշների (335ա—բ, 381ա) ձեռքով:

46. Բ—ձեռ. № 2087: Տեղ՝ անհայտ: Ժամանակ՝ 1358 թ.: Գրիչ՝ Հովհաննես: Թերթ՝ 320: Ունի ուղղագրիժ երկավագրով մագաղափյա 4 պահպանակ: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ բոլորգիր: Զեռագրի 10—11, 22—3, 34, 154—56, 166—79 և 209 թերթերն ավելացված են հետագայում՝ բուն գրչությամբ պակասող թերթերի փոխարեն:

Բովանդակություն՝

ա. «Մատեան ողբերգութեան» (էջ 1ա—246ա).

բ. Նարեկացու վարքը՝ «Ի թուականին Հայոց ՆԼԲ...» սկսվածքով, անխորագիր (246ա—47ա. տե՛ս Բ վարք).

գ. Նարեկացու Ապարանից խաչի պատմությունը, Խաչի և Աստվածածնի ներբողները, սրանց հիշատակարանը, Առաքյալների և Հակոբ Վճրքնացու ներբողները, որոնցից վերջինը կիսատ է՝ ձեռագրի վերջից թերթեր ընկած լինելու պատճառով (247ա—321բ):

«Մատեան ողբերգութեան» երկի հետևյալ հատվածները գրված են հետագա վերանորոգողի ձեռքով՝ Դ գլ. տ. 6 Ե գլ. տ. 36, ԺԱ 41 ԺԲ 13, ԺԷ 99 ԺԸ 36, ԿԶ 68 181, Զ 72 ԶԵ գլ. մեկ երրորդը սկզբից, ԶԶ 27 ԶԷ 20: Դրանք վերանորոգողն օրինակել է հավանաբար Տ ձեռագրից (տե՛ս ԶԳ գլ. 4—6 տողերի տարրնթերցվածները): Հովհաննես գրիչը սովորաբար աւ է գրում, իսկ ավելի հազվադեպ՝ նաև օ: Բազմաթիվ հատվածներ չափածո տողատումով են տրված (տողասկիզբը՝ մեծատառով): Գլուխների վերնագրերը, չնչին բացառությամբ, գրված են լրիվ, ունեն համարակալում ու «բան» նշում: ՂԳ գլխի «Վերստին... խաւսք ընդ աստուծոյ» վերնագիրը բացակա-

յում է: Ենթավերնագրերը, բայց ՀԴ և ՂԳ գլուխներից, ունի բնագրի կարգում, բայց առանձնացված: Նշված գլուխներում ենթավերնագրերը հանդես են գալիս լուսանյութներում: ՀԱ գլուխը և ՀԵ գլխի սկզբի մեծ մասը, որոնք լրացված են հետագա վերանորոգողի ձեռքով, չունեն ենթավերնագրերը: Իր խմբի ձեռագրերից 1-ը շատ մոտ է Ե-ին, ինչպես նաև ավելի ուշ գրչագրված Ե-ին: Նրանց նման, ունի ՀԵ գլ. Թ հատվածի մեկնաբանական լուսանյութությունը («Հայն ասէ... մի՞ մերձենար յիս»), որը, ինչպես գիտենք, իՌ օրինակներում կիսատ է, իսկ մյուս ձեռագրերում չկա: Ձեռագրում կան որոշ սրբագրումներ իր իսկ՝ Հովհաննես գրչի ձեռքով: Այդ նշանակում է, որ գրիչը օգտվել է նաև մեկ այլ տիպի գրչագրից և այդ իսկ պատճառով պետք է Ե-ից որոշ շեղումներ ունենա, որն ակնհայտ է: Ձեռագիրն ունի գրչի հիշատակարան (էջ 247ա) և հետագայում արված հիշատակագրություններ (էջ 279բ, 203բ—4ա):

47. ց—ծեռ. № 1571: Տեղ՝ Աղուլիս: Ժամանակ՝ 1375 թ.: Գրիչ՝ Վարդան: Ստացող՝ Թովմա քահանա: Թերթ՝ 294: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ բոլորգիր:

Բովանդակություն՝

ա. «Մատենան ողբերգության» (էջ 4ա—283բ).

բ. Նարեկացու վարքը (էջ 283բ—85ա. տե՛ս Բ վարք).

գ. «Պատմություն ծննդեան տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի» պարականոն պրուցքը (էջ 286ա—93ա):

Մատյանը չունի խորագիրը, չի պահպանվել: Ունի Նարեկացու հիշատակարանը («Յիշատակարան մատենիս գրութեան նորին հսկողի»): Ունի նաև Մատյանի թիմատիկ լիակատար ցանկը. «Յանկ Նարեկի պոստն» (էջ 2ա—3ա. տե՛ս Բ ցանկ):

Ձեռագիրը նորոգվել է, և կան ուշ գրչություններ հատվածներ. էջ 2ա—14բ (վերնագրերի ցանկը, Ա—Դ գլուխները), էջ 23ա—24բ (Ը, տ. 3, բանտէ բառից մինչև Թ, տ. 25, գտցէ բառը), էջ 35ա—բ (ԺԳ, տ. 23, ակնաբկություն բառից մինչև ԺԴ, տ. 7, զեբ բառը), էջ 204ա—5ա (ՀԳ, տ. 66, զաւուրթիւն բառից մինչև նույն գլխի վերջը և ՀԴ, տ. 1-ից մինչև 28, տէրն բառի բառերը), էջ 205բ (դարձյալ՝ ՀԴ, տ. 42-ից մինչև 47-ը):

ց-ն սովորական վերնագիրը մերթ գրում է ճիշտ և լրիվ, մերթ՝ կրճատ, մերթ՝ լրիվ, բայց համառոտագրությամբ: Ինքնատիպ է նրա կրճատ ձևը. «Վերստին խաւսք ընդ աստուծոյ»: Այսպես են վերնագրված գլուխների մեծ մասը: ՂԳ գլուխն ունի սովորական վերնագիրը՝ լրիվ, ապա «Աղալթթ թարգմանաւրէնք վասն սրբալոյս իւղոյն միոնի ասացեալ» (էջ 259բ):

Ձեռագիրը սխալաշատ է, ուղղագրական տեսակետից՝ անփույթ և անհետևողական: Առանձնապես աչքի են ընկնում գրության զուգահեռ ձևերը. տունկ—տունգն, ընկալելոց—ընգալեալ, փաղխչելի—փախստական, մաղթա-

նաց — մախրանաց, յանվաղնան — անվախնան, — զանվաղխնանն, բաղձուրե-
ան — բաղխձուրեան, խնկելի — խնգեալ, բնդանիս — բնաանենալին, ամբոյ —
ամպել, անվանելուց — վանելուրիւն, բարգմանաւլեն — բարժմանուրիւն, զխնդդ
— զզնդր, դրախտ — դրախդ, մանգաղն — մանկաղաւ, իւղոյ — եւղոյն և այլն:

Այնուհետև՝ հաճախ չի գրում չ տառը բառամիջում և բառաձերջում.
վերբննակ, գոպտուրեանց, գո: հոգո, նիւրո, վանելուրիւն, տղաի, արժաու-
րեամբ, բարո և այլն: Հաճախ գործիական հոլովի — ամբք վերջավորությու-
նը գրում է առանց բ-ի. իրաւամբ, երկամբ, բարամբ, շրբամբ, առաւամբ, ին-
բեւամբ և այլն:

Գրիչը թույլ է տալիս վրիպումներ, երբեմն տեղ է թողել սրբագրության
համար, բայց մնացել է առանց սրբագրելու: Օրինակ՝ գրել է դղե-կ, բայց
չի սրբագրել դղեակ, վերջ-ումն, բայց չի սրբագրել վերջնումն, գրել է փոփ,
տեղ է թողել, բայց չի սրբագրել փոփու, գրել է գերաց ելոց, բայց չի սրբա-
գրել գեր ելոց կամ ալ կերպ և այլն: Հնարավոր է նաև, որ սրբագրություն-
ների մի մասը եղած լինէր լուսանցքում, նորոգման ժամանակ թերեւս չի
պահպանվել:

Պահպանվել է գրչի հիշատակարանը (էջ 235ա—բ): Ըստ երևույթին,
գրիչը ձեռագիրն ընդօրինակել է հոգեկան մեծ խոռվքի ու վշտի մեջ: Խընդ-
րելով, որ «անմեղադիր» լինեն իր սխալների համար: Նա գրում է. «քանզի
միտքս էր մոլորեալ ի սբաղանս աշխարհի, և ես յոյժ նեղեալ կաի, յորժամ
զմին զիբն գրէի, միտս ի Ռ (հազար) բան անգանէր, գրիչն թափուր ի վայր
մնայր» (էջ 285բ): Հիշատակագրություններ (էջ 108բ, 136ա, 146ա, 163ա,
187ա, 202բ, 217բ, 245բ, 293ա), մի քանիսը շափածո:

48. Ի—ձեռ. № 7855: Տեղ և ժամանակ՝ անհայտ (ԺԿ—ԺՆ դդ. գրչու-
թյուն)*: Գրիչ՝ Իսրայել: Ստացող՝ Պետրոս միակիցաց: Թերթ՝ 252: 9-րդ հա-
մարով 2 թերթ կա, որով թերթերի քանակը դառնում է 253: 1բ և 252ա—բ
էջերը գրված չեն: Վերջում կա 2 թերթ պահպանակ (թուղթ. հատվածներ
Մարկոսի Ավետարանից): Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ բուրդգիր: Սկզբի 1—11 թեր-
թերի ստորին մասերը մաշված-պատռված են եղել. ոմն տիկին Մանուշակի
պատվերով Մինաս քահանան 1806 թ. վերանորոգել և լրացրել է պակաս տո-

* Ձեռագրի գրչի գլխավոր հիշատակարանը չի պահպանվել, բայց 1ա էջում կա բուն գրչի
չի ձեռքով գրված մի հիշատակագրություն, դժբախտաբար թերթի մաշվածության ու պատռ-
ված լինելու պատճառով՝ խիստ թերի վիճակում. կարելի է վերծանել այսպես. «Գրեցաւ ի
Սրայէլ անուրեանս Հայոց ուլ հար իւր և քան ն ի երկուսին» [//]: Այս-ի փխ կարող է լի-
նէլ նաև ինն (բայց ոչ ուրիշ թիվ), իսկ երկուսին-ի փխ՝ երեքին, երկն, ճիճգին կամ ին-
նին. այդ դեպքում գրչության տարին մեկ հարյուրամյակով մեղ է մոտենում, այն է՝ 1473...
1480 թթ.: Թերեւս ափելի հավանականը մեր ընթերցումն է՝ հայոց 822 թ. (1373 թ.): Բայց
երբեք ընդունելի չէ 1580 թվականը, ինչպես նշված է Մաշտոցի անվ. մատենադարանի «Ցու-
ցակ ձեռագրաց»-ում:

ղերն ու բառերը (տե՛ս 251ա—բ էջերի հիշատակագրությունը): Ձեռագրի 183—186 թերթերը սխալ են շարված ու համարակալված. պետք է վերագոստավորել այսպես՝ (182), 186, 184, 185, 183, (187): Նկատելի է, որ գրիչը եղել է Հարավային Հայաստանից. հաճախ խ-ի փխ գրում է հ (հցի փխ խցի, հնամարկեցեւ փխ խնամարկեցեւ, երանայրեաց փխ երախայրեաց, կմանք փխ կմախք և այլն) կամ ընդհակառակն (խրատն փխ հրատն, խաբքութեամբ փխ հաբքութեամբ, սեփխականօքն փխ սեփհականօքն և այլն): Բաղաձայնից առաջ, փակ վանկում, մերթ աւ է գրում, մերթ՝ օ: Կան շեղումներ ընդունված ուղղագրությունից. ա և ի ձայնավորներից առաջ որոշ դեպքերում «վ» հնչյունը գրված է ոչ թե ու, այլ լ տառով, ընդ որում այդ լ-ին երբեմն նախորդում է ր տառը (նրաւնուրիւնք, դժաւակուր, բանսարկիւն և այլն): Աչքի են զարնում սխալագրությունները, բառերի, տողերի բացթողումներն ու կրկնությունները: Գրիչը երբեմն շփոթել ու բնագրի կարգն է տարել որոշ լուսանցային մեկնություններ, ինչպես՝ «լուծումն. զննուլք ասէ» (ԺԾ գլ., էջ 22բ), «զայն ասէ, զոր յԱւետարանին Սամարացի ոմն հանապարհորդեալ՝ զթացեալի խոցեալ կիսամահն» (ԺԴ գլ., էջ 28ա), «լուծումն. մուկեցայ» (Ի գլ., էջ 39բ), «անհնազանդութեան: ան լուծումն. սառսութեան» (ԻԱ. գլ., էջ 41բ), «լուծումն. տրտմելի» (ԼԱ. գլ., էջ 67բ) և այլն: Նաև հանդիպում են այնպիսի դեպքեր, երբ գրիչը, չըմբռնելով ու չապահասնելով գաղափար օրինակի գրչության առանձնահատկությունները, սրբագրվող բառը և սրբագրությունը միասին գրել է բնագրի կարգում կողք-կողքի (օրինակ՝ Ի գլ. տ. 40-ում գրել է ընդ լստ, որոնցից մեկը սրբագրություն է):

Բովանդակություն՝

ա. «Մատեան ողբերգութեան» (էջ 1ա—222բ).

բ. Նարեկացու վարքը՝ «Ի թուականին Հայոց ՆԼԲ...» սկսվածքով, անխորագիր (223ա—24ա. տե՛ս Բ վարք), որին նախորդում է հետևյալ փառաբանական նախադասությունը. «Փա՛ռք ամենասուրբ Երրորդութեան Հոր և Որդոյ և Հոգոյն Սրբոյ յալիտեանս. ամէն»:

գ. Նարեկացու Ապարանից խաչի պատմությունը (224ա—39բ).

դ. Խաչի ներբողյանը (239բ—50բ), որը կիսատ է, քանի որ 250բ—251ա էջերի արանքից բաղմաթիվ թերթեր են ընկած: Երևի ձեռագրում եղել են նաև Նարեկացու մյուս ներբողները:

«Մատեան ողբերգութեան» երկի գլուխների վերնագրերը, չնչին բացառությամբ, գրված են լրիվ, ունեն համարակալում ու «բան» նշում: Գրիչը համարակալել է նաև ԻԲ և ԼԳ գլուխների՝ ենթավերնագիր ունեցող երեք հատվածները և այդ կարգով շարունակել ու փոխել համարակալումը մինչև ԼԷ գլուխը ներառյալ. ԻԹ գլուխն ունի Լ գլխահամար, ԼԷ գլուխը՝ Խ: Այդտեղ գրիչը, նկատելով իր շեղումը գլուխների սովորական համարակալումից, հրա-

Ժարվել է իր քայլից. ի՞նչ և ի՞նչ գլուխներին գլխահամար չի դրել, իսկ հ գր-
լուխը համարակալել է ճիշտ՝ վերադառնալով նարեկյան ձեռագրերի սովորա-
կան համարակալմանը: Ենթավերնագրերն ունի. բոլորն էլ գրված են բնագրի
կարգում. բայց առանձնացված. միայն 26 գլ. «Դարձեալ առ նմին.... անճա-
ռելի» ենթավերնագիրը հանդես է գալիս գլխի սովորական (ավերատին.... ընդ
աստուծոյ») վերնագրի սկզբում:

Ձեռագիրն ունի հազվագեղ սրբագրումներ ըստ գրչի ձեռքով: Իր խմբի
օրինակներից նրան ամենից ավելի մոտ է Վ-ը. միայն երկուսում ԺԴ գլ. տ.
52-ի համար կա վերորերյալ մեկնաբանական նշումը (ն-ում՝ ուղղակի բնա-
գրի կարգում)՝ «Զայն ասէ, զսր.... կիսամահն»: Սակայն, ի տարբերություն
Վ-ի, հեռ և հը գլուխներում Վ-ն ունի երեք աստղանիշերը, ինչպես adeikp օրի-
նակները:

Գրչի գլխավոր հիշատակարանը չի պահպանվել. կան հիշատակագրու-
թյուններ, արված նրա ձեռքով: «Ո՛հ, ո՛հ մեղապարտիս Իսրայէլ |||»,—նշում
է գրիչը՝ ձեռագրի գրչությունն սկսելուց տուաջ (էջ 1ա): Մ գլխի լուսանցքում
փոքր-ինչ երգիծանքով հայտնում է. «Ես գրէի՝ գտեհն (այսինքն՝ գտեխը,
իշամեզուն) զարիւս իմ ծըծէր, բռնեցի և զփորն պատառեցի և գրեցի» (էջ
107ա): ՂԳ գլխից երեք տող սխալմամբ երկրորդ անգամ է օրինակել և ան-
կեղծորեն խոստովանել. «Ո՛հ, ո՛հ, զալատեցայ» (էջ 205ա): Իսկ նարեկացու
վարքից հետո տալիս է իր պատվիրատուի անունը. «Ո՛վ բարի ընթերցողը,
յիշեցէր ի Քրիստոս զստացող սուրբ տառիս զՊետրոս միակեցն և զծնողսն
իւր և զեղեկի Իսրայէլ գրիչս և խմբն» (էջ 224ա):

49. i—ձեռ. № 5558: Տեղ՝ Աղթամար: Ժամանակ՝ 1378 թ.: Գրիչ՝ Կարա-
պետ քահանա: Ստացող՝ Թումա քահանա: Թերթ՝ 320: 252-րդ թերթը գրված
չէ: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ բոլորգիր: Ունի 1 մանրանկար, կիսախորան և լու-
սանցադարձ (էջ 1բ): 145 և 150 թերթերը սխալ են դասավորված ու համա-
րակալված. թերթ 150-ը պետք է հաջորդի 144-ին՝ 145 էջահամարով, իսկ
145-ը, ընդհակառակն, 149-ին՝ 150 էջահամարով:

Բովանդակություն՝

ա. «Մատենան ողբերգութեան» (էջ 1ա—244բ). նարեկացու հիշատակա-
րանը գտնվում է 316ա—17ա էջերում.

բ. նարեկացու խաչի ներբողը (244բ—59բ).

գ. Աստվածածնի ներբող (259բ—73բ).

դ. Ապարանից խաչի պատմության, խաչի և Աստվածածնի ներբողների
հիշատակարանը (273բ—74բ).

ե. Առաքյալների ներբող (274բ—88բ).

զ. Ապարանից խաչի պատմություն (288բ—303բ).

է. Հակոբ Մծբնացու ներբող (303բ—16ա).

ը. նարեկացու վարքը՝ «Ի թուականին Հայոց նկե...» սկսվածքով, անխորազիր (318ա. տե՛ս Բ՝ վարք)։

«Մատենան ողբերգությունն» երկի զլուսնների վերնագրերը, բացի Ա և Բ զլուսններից, գրված են կրճատ. զլիսահամարները նշված են լուսանցքներում՝ առանց «բան» բառի։ ԺԱ, ԻԵ, ԽԲ և ԽԳ՝ զլուսնները վերնագրված են՝ «նորին Դրիգորի խաւսը ընդ աստուծոյ», իսկ ԿԸ զլուսնը «նորին Կոնստանտինի խաւսը սրտից խաւսը ընդ աստուծոյ»։ ԴԳ զլ. չունի «վերնախին... խաւսը ընդ աստուծոյ» սովորական վերնագիրը։ Ենթավերնագրերից երեքը՝ «Բանը պանծալիք հաշանցուցիչը ընդ աստուծոյ» (2Ա զլ.), «Գարձեալ առ նմին... անհառելի» և «Ասացեալ վասն էկեղեցու... պոլիկեանք» (2Ե զլ.) բացակայում են. մյուս ենթավերնագրերը հանդես են գալիս բնագրի կարգում, բաց առանձնացված։ Մույն ձեռագրին շափազանց հարազատ են և՛ օրինակները. նրանք երեքը (նաև Տ-ը) ժ զլ. 23—28 տողերի համար ունեն հետևյալ մեկնաբանական լուսանցադրությունը՝ «Զենովք այս ի վեր ասէ, բան գայնան... այս է՝ երկնատրին» (տե՛ս Տ օրինակի նկարագրությունը. Ը-ում գրված է բնագրի կարգում). ի՛նչ գրչագրերը 2Ե զլ. Բ հատվածի համար ունեն «Զայն ասէ, որ անգամ մի կալան կանայք գտից նորա և երկրպագեցին» մեկնությունը, որը մյուս ձեռագրերում կա՞մ չկա, կա՞մ քիչ բնագրծակ տեսք ունի (ԵԴ)։ Բայց ամենախոստունը նրանց ընթերցվածների նույնությունն է. օրինակ՝ ԼԳ զլ. 48—50 տողերն ունեն միապես խառնված. ԽԲ զլ. 30—32 տողերի կարգը երեքում էլ խախտված է. նարեկացու հիշատակարանում տուժաբի բառից հետո ունեն ու է պարզաբար ՆԱԲ տուժաբիս Հայաց հավելումը (Լ-ում ՆԱԲ-ի փխ նախապես գրված է եղել ՆԱԳ, ինչպես, ոչ առանց այդ խմբավորման ազդեցություն, ունի նաև Չ՝ գրչագիրը)։ Կտրելի է նման շատ օրինակներ բերել։ Զեռագրում կան որոշ սրբագրումներ՝ արված մեծ մասամբ բուն գրչի ձեռքով։

Ունի գրչի հիշատակարան (էջ 317ա—18ա) և հիշատակագրություններ՝ գրչի (էջ 21ա, 28բ, 52ա, 72բ, 88ա, 97ա, 131ա, 155ա, 194բ, 216բ, 244բ, 288բ, 303բ) և հետագա (էջ 72ա, 80բ—81ա, 145բ, 151ա, 187բ—188ա)։

50. Կ—ձեռ. № 4938։ Տեղ՝ Ոստան քաղաք։ Ժամանակ՝ 1390 թ.։ Գրիչ և ծաղկող՝ Ծերուն։ Ստացող՝ Հովհաննես կրոնավոր, որ, ըստ 293ա—բ էջերի հիշատակագրության, ձեռագիրը նվիրել է Սուրբ Վարդան վանքին կամ Ապաղվանքին (դռնվել է նարեկա վանքի արեւելյան կողմում), որի առաջնորդն է եղել ինքը։ Թերթ՝ 294։ Նյութ՝ թուղթ։ Գիր՝ բոլորգիր։ Ունի 1 մանրանկար (Գրիգոր Նարեկացի. էջ 1բ), կիսախորան և լուսանցադարդեր։ Ըստ հիշատակարանի, ձեռագրի գաղափար օրինակը տվել է Թումա փիլիսոփան, որը, անշուշտ, մեր 1 օրինակի գրիչ Թուման է (Լ-ի մանրանկարիչը ևս Ծերուն ծաղկողն է)։ 6—17, 200—201, 294 թերթերը գրված են հետագա վերանորո-

զող Թումայի ձեռքով (1640 թ.): Ձեռագրի 29—30 և 78—290 թերթերը սը-
խալ են գասավորված ու համարակալված. պետք է փրաշարել այսպես՝ (28),
30, 29, (31) և (279), 286, 285, 284, 283, 290, 289 288, 287, 280, 281, ...
(291): Գրիչ Յերուներ բաղաձայնից առաջ, փակ վենկում, գրում է աւ, միայն
մեկ-երկու դեպքում ունի օ տառը. բարբառային հնչման ազդեցությամբ խ-ի
փխ երբեմն գրում է և (կաժուածս փխ խաժուածս և այլն), իսկ ա ի
(Դա]սասակաց և այլն). նույնպես հազվադեպ զ-ից առաջ զ-ի փխ դնում է ս
(աճագայուրեանն և այլն), ինչպես և, ընդհանրապես, սակավ դեպքերում բա-
ղաձայնից առաջ ս-ի փխ՝ զ (զրափեցաւ փխ սրափեցաւ և այլն). «ո» հո-
լովման բառերի թեք հոլովներում ունի ոչ թե տյ, այլ միշտ ոյ (կոզոյ և
այլն):

Բովանդակություն՝

ա. «Մատեան ողբերգութեան» (էջ 1ա—226ա). նարեկացու հիշատակա-
րանը գտնվում է 282ա, 291ա էջերում.

բ. նարեկացու խաչի ներբողը (226ա—39բ).

գ. Աստվածածնի ներբող (39բ—52ա).

դ. Ապարանից խաչի պատմություն, խաչի և Աստվածածնի ներբողների
հիշատակարանը (252ա—53ա).

ե. Առաքյալների ներբող (253ա—65բ).

զ. Ապարանից խաչի պատմություն (266ա—79ա).

է. Հակոբ Մծբնացու ներբող (279ա—90բ).

բ. նարեկացու վարքը՝ «Թ թուականին Հայոց նէթ...» սկսվածքով, ան-
խորագիր (291ա—92բ. տե՛ս Բ վարք):

Ձեռագիրն իր նյութերի ցանկով ու նրանց դասավորությամբ, ինչպես
տեսնում ենք, նույնանում է ի գրչագրի հետ: «Մատեան ողբերգութեան» երկի
բնագիրը ևս այդ երկուսում, նաև 7 օրինակում, գրչական առանձնահատկու-
թյուններով և այլ ձեռագրերից ունեցած ինքնատիպ տարբերություններով, սը-
խաղագրություններով ու շեղումներով նույնն է. Ժ գլ. ա. 23—28 և Հն գլ. Թ
հատվածի համար, 17 օրինակների պես, ունի մեկնաբանական լուսանցաբու-
թյուններ: Նրանց ընդհանրությունները կա՛մ միմյանցից, կա՛մ էլ մեկ հիմք
ձեռագրից են գալիս: Վերանորոգող Թուման ձեռագրի պակասող մասերը
լրացրել է մի այնպիսի գրչագրից, որը գրեթե նույնանում է 17 օրինակի հետ.
միայն կւ-ը և ի-ը Գ գլ. տ. 92-ում չունեն Բնդ բառը, Զ գլ. տ. 23-ում ունեն
անհաւատիցն, տ. 112-ում՝ ինչ փխ ոչ-ի, է գլ. տ. 70-ում՝ բանիցն և այլն:

Ունի գրչի հիշատակարան (292բ—93ա) և հիշատակագրություններ՝ գրչի
(էջ 21բ, 27ա, 58բ, 84ա, 207բ, 226ա, 279ա և այլն), ստացողի (էջ 293ա—
բ), հետագա կազմողի (էջ 294ա) և ԺԸ դարում ձեռագիրը Առաքել կղզու Ս.
Աստվածածին եկեղեցուն նվիրողի (էջ 202բ—3ա) ձեռքով:

51. 1—ձեռ. № 187A: Տեղ՝ վան: Ժամանակ՝ 1391: Գրիչ՝ Թումա քահանա: Ծաղկող՝ Ծերուն: Ստացող՝ Սիմեոն քահանա: Թերթ՝ 370: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ բոլորգիր: Մագաղաթյա սրահպանակ՝ 2 (ուղղագրիժ երկաթագիր հաստված Գիոնիսիոս Արիստագացու ջատագովությունից): Ունի 1 մանրանկար. Նարեկացին ամբողջ հասակով, Կատյանը ձեռքին, ստացող Սիմեոն քահանան՝ ծնկաշոք (էջ 1բ), 1 կիսախոստան և լուսանցաղարգիր:

Բովանդակություն՝

ա. «Մատենան ողբերգութեան» (էջ 1ա—296բ), հիշատակարանը (էջ 366ա—67ա).

բ. Նարեկացու Ապարանից խաչի պատմությունը (էջ 297ա—314բ).

գ. Նույնի խաչի ներբողը (էջ 315բ—26ա).

դ. Նույնի Աստվածածնի ներբողը (էջ 323բ—37ա).

ե. Նույնի Առաքյալների ներբողը (էջ 337ա—51ա).

զ. Նույնի Հակոբ Մծբնացու ներբողը (էջ 351ա—65բ):

Մատյանն ունի խորագիրը և Նարեկացու հիշատակարանը: Թումա գրիչը սխալվել է զլխակարգերի համարակալման մեջ, Չեն համարակալված Ա, ԻԶ և ՂԳ գլուխները: Բ գլխից գրիչը խախտել է համարակալման կարգը. Գ գլխից համարվել է Բ՝ առանց Բաճ նշման, Դ գլխից՝ Գ և աչսպես մինչև ԻԶ գլխից, որ համարակալված է՝ ԻԵ. ԻԷ գլխից վերականգնել է ճիշտ համարակարգը: Նարեկացու հիշատակարանը վերնագրից է նաև ՂԵ գլխից հետո և համարակալել «Բան ՂԶ» (էջ 296բ), բայց հետո բերել է և նորից գրել Նարեկացու մյուս գործերից հետո իբրև ընդհանուր հիշատակարան՝ առանց համարակալման: Գրիչը սխալվել է նաև աչստեղ:

ՂԵ և ՂԳ գլուխների ընդօրինակման ժամանակ, հաղանաբար իբրև պարզ շփոթություն, գրիչը խախտել է բնագրի հաջորդականությունը և նկատելով սխալը, նշել, թե որ թերթերից հետո որ թերթերը պետք է կարդալ: ՂԵ գլխից սկսվում է 263ա էջից և ճիշտ է ընդօրինակված մինչև մաքառապարիցն խախնանուքեան բառերը (էջ 265ա): Շարունակությունը գտնելու համար գրիչն էջատակին նշել է. «Ո՛վ հղբայր, է (7) թուղթ ի Մեռոնի ճառէն յառաջ գնա և զպակասորդ սորա գի՛տ» (էջ 265ա): Շարունակությունը անախտական սիրաբերական բառերից մինչև հաճել ի հոգույս բառերը (էջ 276բ—80բ): Շարունակությունը՝ զպատիւս դիւաց բառերից մինչև զլիսի վերջը (էջ 267բ—70ա): Այս հատվածը գտնելու համար ևս նշել է. «Զկարգ բանիս ի Մեռոնի ճառն ԺԱ. (11) թուղթն գի՛տ և կարդա՛» (էջ 267բ):

ՂԳ գլուխն սկսվում է 270ա էջից և հասնում է մինչև իսկեփեցական գինյ բառերը (էջ 276բ): էջատակին գրիչը նշել է. «Ի ժամահարի ճառէն Բ (2) թուղթ յառաջուցն յետ շրջի, գի՛տ և կարդա՛» (էջ 276բ): Շարունակությունը՝ զաստուծով ծանուցեալ մինչև անվակ փափագմամբ միշտ բառերը (էջ 265ա

—67ր): Շարունակությունը՝ համընդհանուր բաժնի միջև գլխի վերջը (էջ 280ր—94ա):

Լ-ն ունի ԺԲ, ԻԸ, ԼԳ, ԼԴ, ԼԱ, ԼԵ և ՂԳ գլուխների ենթախորագրերը՝ համապատասխան հատվածից առաջ կամ լուսանցքում:

Ըստ նարեկացու հիշատակարանի («հիշատակարան մատենիս դրութեան նորին հսկողի») վերնագրի, Լ-ն ուղղակի կամ միջնորդավորված առնչվում է իր խմբի bedeli ձեռագրերին:

Լ-ն ունի մեկնաբանական լուսանցագրություններ, որոնցից մի քանիսն ունեն նաև ուրիշ ձեռագրեր: ԺԱ գլխի 70-րդ տողի համար ունի. «Լ/ու/ծ/ումն/ զննուք ասէ» (էջ 25ր): Այսպես է նաև СОРехрх-ում: ԺԴ գլխի 52-րդ տողի համար. «Զայն ասէ, որ յԱւետարանին սամարացի ոմն ճանապարհորդեալ՝ գթացաւ ի խոցեալ կիսամահն» (էջ 32): Այսպես ունի նաև Խ-ը՝ բայց իբրև բնագիր: ՄԱ գլխի համար ունի. «Ի դէմս Որդոյ խաւսի զճառս զայս մեծս Գրիգորիոս» (էջ 138ա): Այսպես ունի նաև Զ-ն (ձեռ. № 5597): ՄԹ գլխի առթիւ ունի. «ԺԴ ճառին այլ ասաց զբանս զայս մեծս Գրիգորիոս» (էջ 159ա): Այսպես ունի նաև Ը-ն: ԼԱ գլխի 126—37 տողերի համար ունի. «Աբրահամ, Մովսէս, Փենէհիզ, Յեսու որդի Նաւեա, Դաւիթ, Էղիա, Յովաննէս, Պետրոս, Պաւլոս» (էջ 198ր—99ա): Մասնակի տարբերություններով՝ այսպես ունեն նաև Sabhmprqx ձեռագրերը: Նույն գլխի «Մի ձեռնադրութիւն ի պատիւ աւժութեան լուսոյն» արտահայտությունը համար. «Մի, ասէ և սա ըստ նիկիայն՝ ի մի մկրտութիւն և որ զկնի նորա» (էջ 214ա): Այսպես ունի նաև Ը-ն: Զ գլխի 59-րդ տողի բաժանման խտրոց բառերի համար. «Բաժանման խտրոց՝ զմեզքն ասէ» (էջ 234ա): ԶԳ գլխի համար. «Բազում անգամ ծանուցեալ ուսար, զի զճառս զայս ի դէմս Որդոյ խաւսի, թէպէտ և ասէ՝ «Հոգի աստուծոյ» (էջ 242բ—43ա): Այսպես ունի նաև Ը-ն: Նույն գլխի 113-րդ տողի համար ունի. «Ոչ միայն երջանիկ, այլ և աստուածաբեալ և հոգիւնեալ» (էջ 244բ): ՂԱ գլխի 22-րդ տողի համար. «Դերաքրիստոս՝ զնեռն ասէ» (էջ 259ա): Այսպես ունի նաև Ը-ն:

Քուման խտապահանջ չէ ուղղագրության նկատմամբ: Զայնեղներն ազատ դարձնում է խուլ՝ ալկալիմ, ալմկալմ, զագեսա, մանկաղն, զարտիտ և, ընդհակառակն, խուկերը դարձնում է ձայնեղ՝ ամբել, ժանդուքեամբ, խնգեալ, բմբանակֆ, զանգեալս, խորամանգեացի, պանձալեաց, բողբնձա, շանանանջոցն և այլն: Նրա գրչության անհատական յուրահատկություններից է հ և խ հնչյունների շփոթությունը: Իբրև վանեցի՝ նա հաճախ հետևում է բարբառային արտասանությանը և հ-ի փոխարեն գրում է խ. նախանջեսցես, խարաւային, զխաղորդութիւն, խաղորդութեան, խաղորդեալ, նախատակաց, նախատակդ, խայրայքեմ, նախանջես, կոխակաց և, ընդհակառակն, խ-ի փոխարեն գրում է հ. ահորժ, դատահազ, դատահազեցից, յանանութիւն, սնրալի,

նոսելոյս, աննայելի, հեկոյ, դճոյն և այլն: Երբեմն էլ գրել է մեկ ձեով, սրբագրել այլ ձեով. նախատակաց սրբագրել է նահատակաց, հակախորհուրին՝ խակախորհուրին, խաղրիցն՝ հաղրիցն և այլն: Թուման երբեմն չի գրում բառասկզբի յ տառը. որձանաց փխ յորձանաց, զոյզ փխ զոյզ, զզնահաւաք փխ զոզնահաւաք, իմաւաք փխ յիմաւաք, Ովսեա փխ Յովսեայ և այլն:

Թուման թողել է հիշատակարաններ և հիշատակագրութիւններ: Գլխավոր հիշատակարանը (էջ 368ա—70ա): Հիշատակագրութիւններ (էջ 1ա, 28ա, 32բ, 46ա, 60բ, 64ա, 71բ, 76բ, 87բ, 98ա, 92ա—101բ, չափածո, ստորին լուսանցրում, 94բ, 107ա, 109ա, 117ա, 121ա, 119ա—29բ, չափածո, 132ա, 135ա, 138բ—39ա, 144ա, 149բ, 160բ, 163ա—66ա, չափածո, 170ա—94ա, չափածո, 177ա, 193ա, 208բ, 224բ, 229բ—30ա, 232ա, 246բ, 262բ, 262ա—95ա, 270ա, 296բ, 326ա, 326ա—33բ, չափածո, ստորին լուսանցրում, 337ա, 351ա, 365բ, 367ա, 367բ և այլն), որոնց մեջ գրիչը խնդրում է հիշել իրեն՝ Թումային, մօրը՝ Նազմելիքին, հօրը՝ Մուրատին, կնոջը՝ Խոնդմելիքին, ստացողին՝ Սիմեոն քահանային, նրա ծնոցներին, մօրը՝ Հովհաննէին, հօրը՝ Հովհաննէսին, Սիմեոն քահանայի եղբայրներին՝ Մարտիրոս քահանային և Մուրատին, նրանց բոլոր՝ Վարդային, նշում է, որ Սիմեոն քահանան իր հօրեղբայրն է և վարպետը և այլն: Թումայի չափածո հիշատակարանն ըստ էութեան Նարեկացուն և նրա Մատչանին նվիրված գեղեցիկ բանաստեղծութիւն է: Ձեռագրում հիշատակարաններ են թողել ծաղկողը (էջ 1բ), ոմն Ասլան (էջ 370ա) և պարոն Կարապետը (էջ 370բ):

52. ու—ձեռ. № 1567: Տեղ՝ անհայտ: Ժամանակ՝ անհայտ (Չափանորար ԺԳ զարի գրչութիւն): Գրիչ և ստացող՝ Սարգիս: Թերթ՝ 369: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ բոլորգիր: Ունի 1 կիսախորան, լուսանցադարձեր: Մագաղաթյա պահպանակ՝ 4 թերթ, հասված ավետարանից, բոլորգիծ երկաթադիր նորոգող՝ Հովհան Կարճավանցի (1647 թ.):

Բովանդակութիւն՝

ա. Նարեկացու Հակոբ Մծբնացու ներքոյը (էջ 1ա—25բ).

բ. «Մատենան ողբերգութեան» (էջ 25բ—255բ և 356ա—64բ).

գ. Աղոթքներ՝ վերնագրված «Աղօթք արարեալ վարդապետաց սրբոց Հայոց» (էջ 365ա—68բ):

Մատչանն ունի խորագիրը: Գրիչը չի ընդօրինակել ՂԲ և ՂԳ գլուխները, պահպանել է հաջորդ՝ ՂԳ և ՂԵ գլուխների համարները: Չարտագրելու մասին նշել է. «Յայսմ տեղոյ միջակի թողի զճառ պատմութեան ժամահարին և զՄիոռնին» (էջ 353ա): Նարեկացու հիշատակարանը չի պահպանվել, նորոգողի գրչությամբ են գրված էջ 1ա—25բ (Նարեկացու Հակոբ Մծբնացու ներ-

բողբ), էջ 354բ—56բ (ՂԵ, տ. 7, հանութեան բառից մինչև նույն գլխի վերջը), էջ 356ա—64բ (ՂԳ գլխիս)։

Չունի ՀԱ գլխի «Բանք պանծալիք հաշտեցուցիչը աստուծոյ» ենթախորագիրը։ Հն գլխի «Դարձեալ առ նմին» սկսվածքով ենթախորագիրն ունի գլխի սկզբից։ Ենթախորագրերը զրված են համապատասխան հատվածներից առաջ։ Զեռագիրը հարուստ է սրբագրություններով, որոնք հիմնականում հանգում են միեկնույն բառի քերականական այս կամ այն ձևի նախընտրությանը։ Այսպես՝ գրել է զատախագս, սրբագրել՝ դատախագ, գործականաւ՝ գործաւ, ծաղկեցեալ՝ ծաղկեալ, նախագրեցելոց՝ նախագրելոց, առաւեալ՝ առաւել, նշմարտութիւնն՝ նշմարտութեանն, թողուցուս՝ թողուցու, խոցուածոյս՝ խոցուածոցս, մատուցանիցես՝ մատուցես, լոյս՝ զլոյս, միայնդ՝ միայն, գոռոգութեանց՝ գոռոգութեան, ամփոփեալ՝ ամփոփելի, սաղմոսին՝ սաղմոսն, Սելովայ՝ Սելովայ, ճեճեճույ՝ ճեճեճուց, փիղիստացոցն՝ փղըշտացոց, որալիցն՝ օրալիցն և այլն, որոնք մի կողմից արտացոլում են լեզվի մեջ տեղի ունեցած պատմական զարգացման այս կամ այն օրինաչափությունը, մյուս կողմից՝ զրշագրական այն տարրերությունները, որոնք առաջացել են զրշագրական վրիպումների հետեանքով։ Զեռագրում գերիշխում է միջին հայերենի ուղղագրական ավանդույթը. ձայնեղները հաճախ խլացվում են (ալկաալարաց, ամենասգաստ, որդիտ, հոգիտ, զվտանկ, անտուստ, բաղարնուց, կաղկանծողական և այլն), խուլերը՝ ձայնեղացվում (խնգեսցի, բնծալիլ, զբծում, տնանգղ, հերապանծ, բնդանի, բմբելեաց, բմբանակի, ածառողին, վերբնծայեցից, նախրնծայ, ասդէն և այլն)։ Թեք հոլովաձևերում հաճախ չի զբրում ւ. հոգոյ, կենդանոյ, պատանոյն, փոշոյ, բարոյ, զարոյն, գինոյն, գերոյս և այլն։ Մի երկու դեպքում հ-ի փոխարեն գրել է խ, ինչ հուշում է, թե զբրիչը կարող է լինել Վասպուրականից և տուրք տալ մայրենի՝ Վանի բարբառին. գրել է նախանգաց փոխանակ նախանգաց, դաժանախոտ փոխանակ դաժանախոտ։

Զեռագիրն ունի մեկնաբանական լուսանցագրություններ. լԵ գլխի 56—57-րդ տողերի համար. «Լ/ու/ծ/ումն/». Զի ասաց Ադամ, Կինս որ ետուր և այլն, որ զկնի. և այն լրբութիւնն մի էր» (էջ 170ա), և ՀԱ գլխի 126—37 տողերի համար՝ «Մովսէս, Փենեհէզ, Յեսու, Սամուէլ, Եղիայ, Յովհանէս, Պետրոս, Պաղոս» (էջ 288բ), այսպես ունեն նաև Sabhlpqx ձեռագրերը (տե՛ս բան ՀԱ, ծնթ. 11)։ Լու-ն ամենից ավելի հարում է ablp ձեռագրերին։

Գրչի գլխավոր հիշատակարանը չի պահպանվել։ Պահպանվել են բաղմամբիվ հիշատակագրություններ (էջ 25բ, 39բ, 42ա, 50ա, 55ա, 58ա, 60բ, 65բ—66ա, 71բ, 85ա, 99բ, 113բ, 118բ, 121բ—22ա, 122ա, 123բ—24ա, 124բ—25ա և այլն՝ ավելի մեծ հաճախականությամբ)։ Հիշատակագրությունների

մեջ տեղեկություն չկա գրչության տեղի և ժամանակի մասին: Հիշվում են Սարգիս գրիչը. «Լոյս աշխարհի Քրիստոս Յիսուս, լուսաւորեա՛յ զիսաւար մեղաւք զՍարգիս գրիչ գթութեամբ քո, տէ՛ր Յիսուս» (էջ 210բ—11ա), «այլը՝ Ավետիսը. «Տէր աստուած, ողորմեա՛ Աւետիսին՝ հարն Սարգսի» (էջ 255ա), Լզբայրը՝ Սարկավագը. «Տէր աստուած, ողորմեա՛յ Սարկավագին՝ Սարգսի Լզբարին» (էջ 216բ), Ընկերը՝ Մարտիրոսը. «Տէր Յիսուս, վասն արեան քո պատուականի, սրբեա՛յ զՍարգիսի մեղաց պարտեաց և զընկեր իւր զՄարտիրոս կեցոյ, տէ՛ր» (էջ 204բ—5ա), ոմն Մարեմտուր քահանա. «Տէր աստուած, ողորմեա՛յ Մարեմտուր քահանայի ի քում գալստեանն» (էջ 344ա), երկուսլ անձինք՝ Հայրապետ և Հովհաննէս անուններով. «Քրիստոս աստուած, քաւեա՛յ զմեզս Սարգիս գրչին, զՀայրապետին և զՅոհաննիսին կեցոյ, տէ՛ր բարերար» (էջ 220բ—21ա) և ոմն Գրիգոր. «Տէր աստուած, ողորմեա՛յ Գրիգորուն և թող զմեզս իւր» (էջ 289բ): Լ՛ի գլխի «Ներբորգութիւն անաշխատական» սկսվածքով ենթախորագրից հետո գրիչը նշել է. «Յիսուս Քրիստոս է իմ հաւատ» (էջ 160ա):

Պահպանվել է նորոգողի՝ Հովհան Կարճավանցու հիշատակաբանը (1647 թ., էջ 368բ):

53. ր—ձեռ. № 1875: Տեղը և ժամանակը՝ անհայտ (հավանաբար ԺԴ դ. գրչություն): Գրիչ՝ Հովհաննէս: Ստացող՝ Հովհաննէս կրօնավոր: Նյութ՝ թուղթ: Դիր՝ բոլորգիր: Թերթ՝ 227: Մագաղաթյա պահպանակ՝ 3, մեկում հատված Մատթեոսի ավետարանից, մյուսում՝ Մովսէս Խորենացու Նունի և Մանն կույսերի մասին վկայությունից մի հատված: 3 մանրանկար. մեկը Մատթեոս ավետարանիչը գրելիս (այլ ձեռագրից, էջ 1բ), երկրորդը՝ Աստվածամայրը մանուկ Հիսուսը գրելին (էջ 180ա, վերին աջ անկյունում), երրորդը՝ ձեռագրի ստացող Հովհաննէսը ծնկաչոք աղոթում է Աստվածամորը (էջ 180ա, ստորին ձախ անկյունում, վրան գրչի մակագրությունը. «Յոհաննէս կրաւնաւորն է, աղաչէ զԱստուածածինն»), 1 կիսախորան (այլ ձեռագրից, էջ 2ա), լուսանցադարձեր, գլխադարձեր և զարդագիր գլխագրեր (սակավաթիվ):

Բովանդակություն՝

ա. «Մատեան ողբերգութեան» (էջ 3բ—226բ).

բ. Նարեկացու վարքը (էջ 226բ—28ա. տե՛ս Բ վարք):

Գրչի հիշատակաբանը չի պահպանվել: Պահպանվել են հիշատակագրությունները (էջ 52ա, 72ա, 85բ, 95ա, 107բ, 116բ, 118ա, 124ա, 125ա, 135բ, 136ա, 147ա, 156բ, 163ա, 180ա, 183ա, 192ա, 198ա, 226բ), ուր հիշվում են թե՛ գրչի և թե՛ ստացողի անունները. «Ձստացող սորին զՅոհաննէս կրաւնաւորն միշտ յիշեայ ի Քրիստոս և զիւրսն ամենայն, և երբ սուրբ սրտիւ պաղատիս առ Քրիստոս աչսու ողբալի բանիւքս՝ յիշեա և զիս՝ զծրողս զՅովաննէս և

զհայրն իմ զՄկրտիչ քահանայ» (էջ 116բ): Հիշատակագրությունների մի մասը վերաբերում է գրչությանը, մասնավորապես՝ ուղղագրության: Այսպես, խնդիր 88-րդ տողի բառում բառի և տառի վրա գրել է վերեւից՝ ջնոզ ալիքաձև նշան և էջատակին նշել. «... ստոյգ ճիւղն պիտի աստ. և ուր ա՛ն նշան է՝ վասն ստուգութեան գրին է» (էջ 95ա): Իսկ կէ գլխի 64-րդ տողի ՎՊ բառի ղ տառի վրա գրել է օղաձև նշան՝ «ծածուկ» և էջատակին նշել. «Ա՛յ նշանս որպէս ծածուկ, թէ չէ յայս տեղս այլ գրի պէտք: Թէ ուղիւ գրես, զի լէի հետ լինի՝ ճեղիկ ասի. և առանց խէի՝ իւղ. զորօրինակ յիմար կուսանք իւղ չ՛նէին» (էջ 147ա):

Պատգամովել է նորոգող Մելքեանթ Սեբաստացու հիշատակարանը (էջ 228բ—29բ). «... ի թվին Հայոց հազարերորդի յիսներորդի և մին սելի յարարարդի (1602 թ.), որ տեսի զայս աստուածաշունչ մատեանս ի ձեռն իւլայսեանից, որ կարի անդէպ և անխնամ շոշափէին և ի ձեռնէ ի ձեռն տա՛ն կատակելով. և իմ տեսնալ զայս մատեանս ի ձեռն հենից ասպատակողա, և փաղաքշահաւք ժտեցայ, մինչ զի կամք արարին տալ ինձ/զսայ, ապ. սակաւ ինչ ի յանցաւորէս զին տունալ սմա և գնեցի զանգին մարգարիտս, ոյ էր խախտեալ և տէրետեալ և անսգամ մարդո հանգիսեալ, որ զայս լուսատու ճրագիս զակն խաւարեցեալ էր. զի Բ (2) էջին բացարձակ տեղն գրչով խաղալիկ առեալ սեպցուցեր էր, որ ամենեկին բան ոչ որոշիր: Այլ ես անարժան ծառայս ծառայիցտ աստուծոյ Մելքէսէթ եպիսկոպոս Սեփաստիացի... կրկին: նորոգեցի զսայ զտեղ-տեղ ոսլայելով և զտեղ-տեղ ըսպունկով լուսնալով տհիւ և զօղութեամբ, վասն զգիրն ոչ եղծեալ աղաղաւ, հաղիւ այսմ չափոյ կարողացայ, անմեղադիր լիւրեք, ո՛վ աղաւթասէրք» (էջ 228բ—29ա):

Մատանն ունի խորագիրը (ուշ գրչությամբ) և նարեկացու հիշատակարանը. «Յիշատակարան մատենիս դրութեան նորին հսկողի» վերնագրով: Նորոգողների գրչությամբ են գրված էջ 3բ—11ա (խորագրից մինչև Դ գլուխը ներառյալ), էջ 12ա, բ (Դ, տ. 35, վրէլին բառից մինչև Ե, տ. 15, նոխացուցեք բառը ներառյալ), էջ 78ա—79ա (ՀԲ, տ. 26, կերպարանեսցին բառից մինչև նույն գլխի 125-րդ տողի զերծեալ բառը), էջ 227ա—28ա (նարեկացու վարքի շարունակութունը և վերջը): Մի քանի տեղ առանձին տողեր, բառեր, արտահայտություններ նույնպես վերականգնված են ըստ բուն գրչության: Բուն գրչությունն սկսվում է 13ա էջից (Ե, տ. 15, [իմաս]տիւք անեցուցեք բառերով):

Ո-ն առանձնանում է թե՛ Ժ—ԻԸ գլուխների տարբեր կարգով և թե՛ հաւանական յուրահատկությամբ: Ժ գլուխը Ո-ում համարակալված է ԻԲ (էջ 49բ—51ա), ԺԱ՝ Ժ (էջ 21բ—24ա), ԺԲ-ն բաժանված է երկու մասի. տ. 1—45-ը ԻԳ (էջ 51ա, բ), իսկ տ. 46—93-ը գտնվում է ԺԱ գլխից հետո՝ վերնա-

գրված «Մովսանք գաւրաւորք արհարանաց զիշերայնոց» (էջ 24ա, բ)*: ԺԳ—ԺԴ՝ Խ—Ին (էջ 52ա—54բ), ԺԵ—Խ՝ ԺԱ—ԺԶ (էջ 25ա—38ա), ԻԱ՝ ԻԷ (էջ 54բ—56բ, ԻԲ—ԻԵ՝ ԺԷ—Ի (էջ 38ա—46բ), ԻԶ՝ ԻԸ (էջ 56բ—58բ), ԻԷ՝ ԻԱԱ (էջ 46բ—49բ, ԻԸ՝ ԻԲ՝ (էջ 58բ—62ա): ԻԲ՝ զլուխը հիշա համարակալված է ԻԲ՝ (էջ 62ա: Այլ թե թերթերն են խառն, այլ տպուկ է ընդօրինակել զրիշը:

Հոհաննէս զրիշը հմուտ է իր արվեստին: Նրա ձեռագիրը հաճելի է, պարզ և յուրյնական, կետադրութիւնը՝ կանոնավոր: Սրբագրութիւնները չափազանց բիշ են: Երբեմն տառը չի գրել, ազատ տեղ է թողել սրբագրելու համար և բառը մնացել է առանց սրբագրութիւն: Այսպէս, գրել է զո (Բ, ա. 23) չի սրբագրել զոս (կամ այլ բան), գրել է ոտուրիմ (Բ, ա. 52) և չի սրբագրել ոգուրիմ (կամ այլ բան) և այլն: Անհետողական է ա, ո, օ տառերի ուղղագրութիւնը հարցում: Դրում է տեկաւոն, ցաւոն, տաւաւոյացն, վիւնաւ, ստաւացել, աւմամբ, անաւելնութեանց և այլն, բայց և՛ տեսողաց, նախաւողաց, գուրացողաց և այլն, բայց և՛ զիմօք, երախտօք, գործօղի, օտաւի սաւղաւանդաց, խնամօղութիւն, պաշտօն և այլն: Նախապատմութիւնը, սակայն, տալիս է աւ զրութիւնը: Ի և զ տառերի ուղղագրութիւնը մեջ հա տարբերվում է իր դարի գրիչներից: Հոհաննէսը հաճախ գրում է այդ և ոչ թե այլ, դեղի և ոչ թե լեղի, նշուղ և ոչ թե նշույլ, ցաւօք և ոչ թե ցոլօք, զաւաւեաց, զամբաւաց, զուղակաց և նույնիսկ՝ տեսղեանն և ոչ թե տեսլեանն, ընդդուլ և ոչ թե ընկուլուլ, սղացեալ և ոչ թե սլացեալ, տազնապեղոյս և ոչ թե տազնապելոյս: Աչքի են զարնում նաև զ տառի խաղաճ գիպերը. զասղումն, սզալիսն, զսզալականաց, սզաւաւութեանն, սզաստ և այլն:

Ուր չունի թե՛ Հն և թե՛ ՂԳ ենթախորագրերը: Սա հս վկայում է, որ նախ՝ այդ ենթախորագրերը բնագրային չեն և, երկրորդ, որ Ու-ն ընդօրինակված է հին զաղափար օրինակից:

54. օ—ծեռ. № 5224: Տեղ և ժամանակ՝ անհայտ (հավանական ժամանակ՝ ԺԴ դ. երկրորդ կեսից ոչ վաղ): Դրված է 4 տարբեր գրիչների ձեռքով: «Մատեան ողբերգութեան»-ը օրինակված է Դավիթ քահանայի համար: Ա մասի գրիչ՝ Ստեփանոս, Բ—Դ մասերի գրիչներ՝ անհայտ: Թերթ՝ 167: Թերթ 1-ը գրված չէ: Նյութ՝ թուղթ: Դիր՝ բոլորգիր:

Բովանդակութիւն՝

Ա մաս. «Մատեան ողբերգութեան» երկի Դ, է, Ը, ԺԲ (46—93 տողեր), ԺԶ, ԺԷ, ԺԸ, ԻԷ, ԻԸ (122—174 տողեր), ԽԱ, ԽԲ, ՀԱ, ՀԴ, ՀԶ, ՀԸ, ՀԹ, Զ և ԶԲ գլուխներ (էջ 2ա—80ա)։

* Դրիշն զգացել է, որ ԺԲ գլխի 46—93 տողերը պետք է հաջորդեն 1—45 տողերին: Այս տողերն ընդօրինակելուց հետո գրել է. «Յետ այս փոխի է ճիշակաւ քաղցրութեամբ» և ապա՝ «Աստուած բարեբար» փոխա, որ գեւ գրեմ» (էջ 52ա): Այսինքն՝ այդ փոխին էլ պիտի հաջորդէր «Աստուած բարեբար» փոխը (ԺԳ գլուխը):

Բ մաս. ԿՁ, Կէ, Կե, Ծէ, ԼԳ (144—179 տողեր), ՁԹ, Ը, Ա, Ժէ, ԻԴ, Ի, ԺԴ գլուխներ և մի հավատո հանգանակ՝ առանց խորագրի ու հեղինակի անվան (էջ 80բ—131բ).

Գ մաս. ԻԹ (տ. 1—106), ՂԴ (1—37 տողեր), Ղե (23—52 տողեր), Ծե և ԺԹ (1—34 տողեր) գլուխներ (էջ 132ա—42բ).

Դ մաս. պարունակում է շորս վարք, որոնք հետո են կցվել ձեռագրին (էջ 143ա—66բ):

Բ մասի գրիչը Ը և ԺԸ գլուխները գրել է երկրորդ անգամ՝ շնկատելով, որ Ա մասում արդեն գրված են եղել: Ա մասում գլուխների կարգը կանոնավոր է, Բ և Գ մասերում՝ անկանոն զատավորությամբ: Գլուխները երբեմն համարակալված են, երբեմն՝ ոչ: Բոլոր երեք մասերի գրչությունն էլ աչքի է ընկնում սխալագրությունների առատությամբ. առանձին գլուխներ ընդօրինակելով՝ գրիչներն այնքան էլ հետամուտ չեն եղել բնագրի ճշգրտությանը: Քանի որ ԿԲ—ԿԳ գլուխները ձեռագրում բացակայում են, գծվար է որոշել, թե ինչ խմբի գրչագրերից է արտագրված, համեմայն գեպս գաղափար օրինակները Բ խմբին պատկանել չէին կարող. ԺԲ գլխի վերջը թերի է, ինչ սովորական է Ա և Գ խմբի օրինակների համար: ԿՁ գլ. տ. 150-ում ձեռագիրն ունի պաշարեաց էփս պարփակեաց էբառի (ինչպես էւ գրչագրերը, որոնք ավելի ուշ են գրչագրված), իսկ Կէ գլ. տ. 57-ի փս ունի տ. 58-ը և ընդհանրական, ինչպես եմ ձեռագրերը: Այդ իրավունք է տալիս Օ գրչագիրը կապելու հատկապես Գ խմբի հետ: ԺԶ—ԺԸ գլուխների համար վերնագրերի դիմաց, լուսանցքում, հետագա ձեռքով կան նշումներ՝ «Պանդխտութեան կարգայ» (ԺԶ գլ. համար, էջ 13բ), «Գլխոց ցաւի՝ կարգայ» (Ժէ գլ. համար, էջ 16ա), «Խ[խ]լայգարի՝ կարգայ» (ԺԸ գլ. համար, էջ 20բ), որոնք ցույց են տալիս, որ ձեռագիրը գրվել է յուրահատուկ պահանջով. ընտրվել են այնպիսի գրչուխներ, որոնք ընթերցվել են այս կամ այն հիվանդության, փորձանքի ու նեղության առիթով: Նրանց ընդօրինակումը որոշակի կիրառական նպատակ է հետապնդել: ՁԲ գլխի վերջում, ստորին լուսանցքում, գրիչ Ստեփանոսը նշել է. «Այս փոխ[ս] (այսինքն՝ գլուխը) ով որ գիտէ, հազար կարմիր ափի, մաւտ յանդէտն փող մի չաթէ» (էջ 80ա):

Ձեռագրում կան մի շարք հիշատակագրություններ՝ գրիչների (էջ 7ա, 68բ, 80ա, 130ա, 136ա, 138ա, 141ա և այլն) և հետագայում՝ 1634 թ. կազմողի (էջ 167ա—բ) ձեռքով:

55. ք—ձեռ. № 1569: Տեղ՝ Անկեղակոյտ (Անգեղակոթ գյուղաքաղաք, Սյունիք): Ժամանակ՝ 1431 թ.: Գրիչ՝ Մատթեոս երեց: Հետագա ստացող և վերանորոգող՝ Հովհաննես Վարազեցի: Թերթ՝ 300: Նյութ՝ թուղթ: Յա էջը գրված չէ: Գիր՝ բոլորգիր: Ունի նարեկացու 1 մանրանկար (էջ 4բ), կիսախորան և լուսանցազարդեր: 15, 50—51, 284—300 թերթերն ավելացրել ու գր-

րել է հետագա վերանորոգողը (հավանաբար ժէ դարում): Ձեռագրի սկզբում և վերջում կա 4 թերթ մազաղաթյա պահպանակ (սկզբի 2 թերթը ճաշոցից էն, վերջին 2-ը՝ Ազաթանգեղոսից. գրչությունը՝ բոլորագիր՝ երկաթագիր):

Բովանդակություն՝

ա. «Մատենան ողբերգութեան» երկի գլխացանկը՝ ըստ գլուխների սկրսվածքների (էջ 1ա—2բ). ներկայացված է 95 գլուխ, ի թիվս որոնց՝ նաև Նարեկացու հիշատակարանը. «Աղաւթը թարգմանաւրէն վասն սրբալոյս իւղոյն միւտոնի» գլուխը (ՂԳ) ցանկում չի ներկայացված, քանի որ բուն գրիչն այն բաց է թողել. ըստ այդմ ցանկում ՂԳ համարակալում ունի ՂԴ գլուխը, ՂԴ համարակալում՝ ՂԵ գլուխը, իսկ ՂԵ համարակալում՝ Նարեկացու հիշատակարանը.

բ. «Մատենան ողբերգութեան» (էջ 3բ, 5ա—279բ, 284ա—300բ).

գ. Նարեկացու վարքը՝ «Ի թուականին Հայոց ՆԼԲ...» սկսվածքով, անխորագիր (279բ—81բ. տե՛ս Բ վարք):

«Մատենան ողբերգութեան» երկի՝ Մատթեոսի գրչությամբ պակասող մասերը, ինչպես նշվեց, հետադաշում լրացրել է Հովհաննես Վարադեցին. զրբանք են՝ Գ գլ. տ. 126 Գ գլ. տ. 11 (էջ 15ա—բ), ԺԲ գլ. տ. 95 ԺԲ գլ. տ. 40 (50ա—51բ), ՂԳ գլ. (էջ 284ա—300բ): Գլուխների վերնագրերը գրված են լրիվ և ունեն համարակալում (սովորաբար՝ լուսանցաղաղթների մեջ): Նըրանց գլխահամարները նշված են նաև բոլոր կենտ էջերի ստորին լուսանցքներում: ՂԳ գլուխը համարակալում չունի: Ենթավերնագրերը գրված են բընագրի կարգում, բայց առանձնացված. միայն ԼԴ գլ. ենթավերնագրերը հանդես են գալիս լուսանցքներում, իսկ ՀԵ գլխի առաջին ենթավերնագիրը («Դարձեալ առ նմին անճառելի») տարված է գլխի սովորական վերնագրի ըսկիղբը, ինչպես ՆԼԲ ձեռագրերում: Բազմաթիվ հատվածներ օրինակված են շափածո տողատումով (թեպեա տողերն իրար շարունակում են, բայց սկըսվում են մեծատառով): Բուն գրիչը կատարել է փոքրաթիվ սրբագրումներ: Ձեռագրի բազմաթիվ թերթերի վերին ներսի անկյունները նրա գրչությամբ չեն պահպանվել, մաշվել-անհետացել են. այդ թերթերը վերանորոգել ու պաչասող բառերը լրացրել է վերոհիշյալ Հովհաննես Վարադեցին՝ ինքն էլ իր հերթին սրբագրելով ձեռագիրը, հավանաբար, ըստ Գ խմբի մի այլ՝ խաթեցիական խմբակցության որեէ ձեռագրի (օրինակ՝ Գ գլ. տ. 10-ում ծագումն բառից հետո ավելացրել է՝ անմուտ արեգակ, որ ունեն Fitu օրինակները և V-ն՝ սրբագրումով, և այլն):

Ունի մի քանի լուսանցագրություններ, որոնք ինքնին վկայում են, թե Գ խմբի հատկապես ո՛ր ձեռագրերին է հարադատ. ԺԱ գլ. տ. 70—78-ի համար՝ «Լուծումն. զԵնոք ասէ» (էջ 32ա. կա նաև COPEhlx օրինակներում). ՀԱ գլ. տ. 126—37-ի համար՝ «Աբրահամ, Մովսէս Պաւղոս. հրեշտակաց

դասք» (էջ 209ա. կա նաև Sabhlmqx օրինակներում՝ առանց «Տրեշտակաց դասք» նշումի). 26 զլ. Թ. հատվածի համար՝ «Զայն ասէ, որ անգամ մի Մի՛ մերձենար յիս» (էջ 224բ. կա և Խ օրինակներում, քիչ կրճատ՝ ik՝ ձեռագրերում): 27 զլ. համար նշված է՝ «Վասն հոգեվորի» (էջ 212բ. հանդիպում է նաև F ձեռագրում), իսկ 2 զլ. համար՝ «Բան յկատուածածինն» (էջ 239ա), նույն զլ. տ. 59-ի համար՝ «Լուծումն. զմեղքն» (էջ 240բ): Տարբերակացվածներով ամենից ավելի մոտ է լի ձեռագրերին. Ի9 զլ. տ. 35-ում ունի խոնարարին փխ խոնաւ բառի (ինչպես միայն cefilr օրինակները), Ի2 զլ. տ. 63-ում՝ զյանցանացն փխ զյանցիցն (այդպես ունեն միայն cefhikprx օրինակները), Իէ զլ. տ. 24-ում՝ պատուեալ փխ պատուելի (ինչպես ունեն cefhp օրինակները): Զեռագիրը, սակայն, հատկապես իր խմբի որևէ ձեռագրի հետ չի նույնանում, միավում է անգամ զեպի այլ խմբերի գրչագրերը (9 զլ. տ. 57-ում, HQS օրինակների պես, գրել է գտեալն սրբ. ստղանալն, և այլն):

Ունի գրչի հիշատակարան (էջ 282ա—83բ) և հիշատակագրություններ՝ բուն գրչի (էջ 2բ, 24բ, 101բ, 129բ, 153ա, 217բ, 281բ), վերանորոգող Հովհաննես Վարադեցու (էջ 102ա, 218ա) և ուրիշների (Ա. պահպանակ, էջ 4ա) ձեռքով:

56. գ—ձեռ. № 5212: Տեղ՝ Խնդրակատար Ս. Աստվածածնի անապատ (Բաղևշ): Ժամանակ՝ 1458 թ.: Գրիչ և ստացող՝ Հովհաննես քահանա: Ծաղկող՝ Գրիգորիս: Թերթ՝ 450: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ բոլորգիր: Ունի 1 մանրանդակար «Երգաւղ, Դաւիթ մարգարէ, Աբիսողոմ» մականորությամբ (էջ 351բ), 1 կիսախորան և լուսանցաղարդեր:

Բովանդակություն՝

ա. «Մատենան ողբերգութեան» (էջ 1ա—293ա).

բ. Նարեկացու Աստվածածնի ներբողը (էջ 293բ—301բ).

գ. Հովհաննես գրչի «Ո՛վ տիրամայր Աստուածածին» սկզբնատողով տաղը (էջ 301բ).

դ. «Աղաւթք հասարակաց քրիստոնէից...» սկսվածքով աղոթքների մի շարք (302ա—8ա).

ե. Դրիգոր Խլաթեցու «Գովհաս տացուք Հար անեղին» սկզբնատողով տաղը (էջ 340բ—41ա).

զ. Մատչանի լուծմունքը (անխորագիր. էջ 312ա—46ա).

է. Դրիգոր Տղայի ողբերի շարքը՝ «Դարձեալ պաղատիմ» սկզբնատողով (էջ 346ա—51ա).

բ. Սաղմոսարան (էջ 352ա—409ա).

թ. «Արհնեբգութիւն հասարակաց...» նախաբանով հայ հեղինակների կամ նրանց վերագրված աղոթքներ, քարոզներ (էջ 409ա—21բ).

ժ. Աթանաս Ալեքսանդրացու պատարագամատույցը (էջ 421բ—32ա).

ժա. Թուլմա Մեծոփեցու հիշատակարանը՝ Աթանաս Աղեքսանդրացու պատարագամատույցը սրբագրելու մասին (էջ 432ա)։

ժբ. Բենիկ Վանանդեցու աղոթքը (էջ 432բ—37ա)։

ժգ. Հովհաննես Սարկավազի աղոթքներից՝ «Ձամենայն ինձ պարտ է աղոթիւր խնդրել» սկսվածքով (էջ 437ա—38ա)։

ժդ. «Դաւանեմ զամենասուրբ զերրորդութիւն, անմա՛հ Հայր և Որդի» բսկըսվածքով զավանաբանական մի գրվածք (էջ 438ա—բ)։

ժե. «Հաւատով խոստովանիմ զրեզ, ամենասուրբ երրորդութիւն» սկսվածքով խոստովանություն (էջ 438բ—439ա)։

ժզ. Աղոթքներ (էջ 439ա—40բ)։

ժէ. «Աղոթք Անաստաս քահանայի» վերնադրով աղոթք (էջ 440բ—42ա)։

ժը. Հովհաննես Գառնեցու երկու աղոթք (էջ 442ա—42բ)։

ժթ. Հաստվածներ ավետարաններից (էջ 443ա—50բ)։

Մատյանի խորագիրը չի պահպանվել, ձևագրից թերթեր են բնկած։ Առաջին գլխի սկզբից վնասված բառերը, վանկերը, տառերը նորոգված են ուղղործյամբ։ Սովորական վերնագիրը գրեթե միշտ գրում է կրճատ։ 2 գլուխը վերնագրել է այսպես. «Վերստին յաւելած կրկին հեծութեան նորին հրակողի խօսք առ սուրբ Աստուածածին» (էջ 232ա), ՂԳ գլուխն այսպես՝ «Աղաւթը թարգմանաւրէն վասն սրբալուս իւղոյն մեռոնի. ի խորոց սրտից խաւսք ընդ աստուծոյ» (էջ 279ա)։ Վերնագրերի այս յուրահատկությունը հավանաբար գրչինն է։ Յուրահատուկ ենթախորագիր ունի ԻԲ գլուխը՝ 121-րդ տողից հետո. «Ընդդէմ սարսուռ և դիւական ջերման» (էջ 75ա), ինչպես նաև ՀԱ-ն՝ 29-րդ տողից հետո. «Բանք պանծալիք հաշտեցուցիչը աստուծոյ ընդ մեղապարտին» (էջ 197բ)։ ԼԳ գլուխը «Աղաւթը, որ նախ քան զպատարագն մատուցանի» ենթավերնագրի փոխարեն ունի սովորական վերնագիրը՝ կրճատ. «Վերստին յաւելուած կրկին» (էջ 87բ)։ Ունի նարեկացու հիշատակարանը. «Յիշատակարան մատենիս զրութեան նորին հսկօղի» (էջ 292ա)։

Ղ-ն ունի մեկնաբանական լուսանցագրություններ։ Բ գլխի 42-րդ տողից սկսվող հատվածի համար նշել է. «Դարձուցեալ զբանս առ ստեղծիչն ամենայնի» (էջ 3բ), ԿԹ գլխի 25—26-րդ տողերի համար՝ «Ոջիլն է», նույն գլխի 27—28-րդ տողերի համար՝ «Լուն է» (էջ 193ա), ՀԱ գլխի 126—37-րդ տողերի համար՝ «Աբրահամ, Մովսէս, Փէնէհես, Յեսու, Դաւիթ, Եղիա, Յովհանէս, Պետրոս, Պօղոս» (էջ 200ա, բ), ՀԳ գլխի 52-րդ տողի խէք և կմախք բառերը բացատրել է այսպես. «Խէքն խոչ է, և կմախքն՝ ոսկերք» (էջ 205բ)։

Ղ-ն ՀԶ գլխի 60-րդ տողից հետո լուսանցքում ունի. «Եւ թէ զմահացեալսն կենդանացուցեա՛ն անմահ ես» (էջ 233ա)։ Տողն ունեն Գ խմբի տառ՝ ձևագրերը և Լ-ն՝ հետագա սրբագրումով։ Ձևագրի գրչագրական առանձնահատկություններից կարևոր են՝

տ. ձայնավորից առաջ, իբրև կանոն, ու-ի փոխարենն ու-ի գրությունը. ձուց, հաւաժեալ, շինաժա, ապակահացաց, արտասել, քլով, հայեցաժա, խոցաժույս (բան Բ) և այլն:

բ. Առատորեն գործածում է տրոհության և առոգանության նշաններ՝ չափածո խոսքի ուրիշը զգալի դարձնելու համար: Ահա մի հատված ԻԳ գլխից (տ. 2—11).

Արքայութեանն՝ յորմէ վրիպեցա՛յ.

Ի՛նչ փառա՛ցդ վայելչութեանն՝ յորմէ՛ զըրկեցա՛յ:

Կենա՛ցդ՝ անմահականաց՝ յորմէ՛ հերքեցա՛յ:

Ի՛նչ ընդ հրեշտակս պարակցութեանն՝ յորմէ՛ տրոհեցա՛յ:

Ընդ արդարան մասնակցութեանն՝ յորոց ճեղքեցա՛յ.

Ի՛նչ ո՛ւր ուրթոյն կենդանոյ՝ յորմէ՛ քանցեցա՛յ:

Ո՛ստ, տնկո՛յն բերկրութեանն՝ յորմէ՛ զաւսացա՛յ.

Ի՛նչ ծաղիկ փառա՛ցն շնորհի, յորմէ՛ թափեցա՛յ:

Պանծանա՛ցն ժառանգաւոր՝ յորմէ՛ կորացա՛յ.

Ի՛նչ հայրենի ծոցո՛յն հարազատ, յորմէ՛ ընկեցա՛յ (էջ 58բ—59ա):

Պահպանվել է գրչի հիշատակարանը (էջ 301բ), չափածո, ուր գրիչը խնդրում է հիշել իրեն՝ «Յոխանիսին՝ սուտանուն քահանային» և «փցուն գրչին», հորը՝ Մուրադին, արձակ մի այլ հիշատակարանում մորը՝ Մարգարտին (էջ 409ա), մի այլ հիշատակարանում՝ հորեղբայրներին՝ Էվադին, «սէր Աստուածատուր սրբալոյս քահանային» և իր վարպետին՝ Գրիգոր աբեղային (էջ 432ա): Մաղկողի հիշատակագրությունը (էջ 409ա): Ղ. Փիրղաւմյանի հիշատակարանը (էջ 341բ—32ա, 1884 թ.), ունի Վահրամ վարդապետի հիշատակագրություն (էջ 45բ, 1904 թ.):

57. Բ—ձեռ. № 2083: Տեղ՝ Շատախ: Ժամանակ՝ 1549 թ.: Գրիչ և ստացող՝ Առաքել Պոռեցի: Թիւրթ՝ 370: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ բոլորգիր:

Բովանդակություն՝

ա. «Մատեան ողբերգութեան» (էջ 1ա—332բ), նարեկացու հիշատակարանը՝ էջ 335ա—36բ: ՂԲ գլուխը՝ քաղվածաբար (էջ 347ա—50ա), ՂԳ գլուխը՝ նույնպես (էջ 350ա—53բ), երկուսն էլ առանց համարակալման:

բ. Նարեկացու Հակոբ Մծբնացու ներբողը (քաղվածաբար, էջ 333ա—35ա):

գ. Նարեկացու վարքը (էջ. 336բ—38բ. տե՛ս Բ վարք):

դ. Առաքել Սյունեցու «Արփիական լոյս երկնային» սկզբնատողով տաղը՝ ձոնված նարեկացուն (էջ 343բ—46բ):

ե. Աստվածածնի ներբողը՝ քաղվածաբար (էջ 353բ—57բ):

զ. Առաքյալների ներբողը՝ բաղվածաբար (էջ 357բ—60ա).

է. Ապարանից խաչի պատմությունը՝ քաղվածաբար (էջ 360ա—69բ):

Սովորական վերնագիրը գրում է մերթ լրիվ, բայց համառոտագրված, երբեմն՝ կրճատ: Վերնագրում գրում է հսկողին փոխանակ՝ հսկողի, բան փոխանակ բանի, խորոց փոխանակ ի խորոց: Առհասարակ սխալաշատ զբոլոթյուն է: Գրիչն ինքն է խոստովանում, որ «գեռ չէ հմտացեր, զի առաջին գիր է, դուք մի՛ մեղադրէք, զի կայր իմ այս է» (էջ 343ա): Դ գլուխը շունի սովորական վերնագիրը: Ունի ԺԲ, ԻԲ, ԼԳ, ԼԴ գլուխների ենթախորագրերը, ինչպես նաև ՀԾ գլխի «Յառ որ ի նիկիայն սահմանեցաւ բան... աւանդութեան» ենթախորագիրը համապատասխան հատվածներից առաջ՝ իրրե ենթախորագրեր: Չունի ենթախորագրերի մի մասը. «Բանք պանծալիք հաշտեցուցիչք աստուծոյ» (զլ. ՀԱ) «Դարձեալ առ նմին... անճառելի» և «Աստեցեալ վասն եկեղեցւոյ...» (զլ. ՀԵ), ինչպիսի նաև «Սակս սրբալոյս իւղոյն միւռոնի» ենթախորագիրը (զլ. ՂԳ): Գրիչը սխալմամբ ԻԲ գլուխը համարակալել է ԻԱ: ՂԲ և ՂԳ գլուխները չի համարակալել, ընդօրինակել է նարեկացու ներբողների հետ՝ նրանց պես բաղվածաբար, կրճատումներով: Գրիչը, սակայն, պահպանել է ՂԴ և ՂԵ գլուխների զխառհամարները. ՂԱ, ՂԴ, ՂԵ: Նշանակում է՝ այդ գլուխները եղել են Մատյանի կազմում: Գրիչը գիտակցաբար խմբագրել, կրճատել է թե ՂԲ և թե ՂԳ գլուխների բնագիրը: Այսպես, ՂԲ գլուխը շունի «Դոհաբանեալ» բառից մինչև «աւստաւանութեանդ պանի» բառերը, «և կամ խափանման» բառերից մինչև «ընդ իս կապեցեր» բառերը, «որ կրկնանիւր նշանաւս» բառերից մինչև «պատմեցաւ սովիմբ» բառերը, «այլ ընդ ծագս տիեզերաց» բառերից մինչև «չաւ պատահաւաց» բառերը, «անաւանդ արուստ» բառերից մինչև «անխափանակաւ տնաւիւնականացդ» բառերը, «փախիցեն յանճուն հեռաստան» բառերից մինչև «ի մեզ յայտնելոց» բառերը, «պանծալի լծակաւ» բառերից մինչև «լեզուի համբացելոց» բառերը, «յապանդութիւն կարեաց» բառերից մինչև «արբանեա սանդուղ» բառերը:

ՂԳ գլուխը շունի «միայն առիք» բառերից մինչև «անփոխադրելի» բառը, «լուսաբերան» բառից մինչև «լցուցես» բառը, «աւմանս շնորհի» բառերից մինչև «մատնեցաւ» բառը, «ակնկալութեամբ» բառից մինչև «ի փայտն կենաց» բառերը, «հանգի իբր արիւնակն» բառերից մինչև «պայծառացուցանէ» բառը, «զարութեամբ սովիմբ» բառերից մինչև «հաստատելիք» բառը, «իսկ զներքին մարզս» բառերից մինչև «կատարեալ լինէր» բառերը, «առ որ զիջումն» բառերից մինչև «յիշատակի» բառը, «քաղաւրութիւն» բառից մինչև «ոմանս անդուստ» բառերը, «կայսերս ոմանս» բառերից մինչև «մի մեղանչեմ» բառերը, «իսկ քափեալ» բառերից մինչև «անուանեսցում» բառը, «որոյ ծերութիւնն» բառերից մինչև «մեկուսի եղեալ առ ի քէն ոչ լուստի» բառերը, «հանգի իբր անգծելի» բառերից մինչև «հաստատեալ կառու-

յան» բառերը, «որ աւետարանան կենաց» բառերից մինչև «ասա մեզ համարձակ» բառերը, «հանգի այսպէս բնկալաւ» բառերից մինչև «խորհրդական» բառը, «իւզաւորական խնկարկութիւն» բառերից մինչև «չիշատակաւ» բառը, «լեւալ զրկատուութիւնն» բառերից մինչև «ամենապարզ» բառը, «վասն որոյ եւ Պատու» բառերից մինչև «ի սիրտս մեր» բառերը, «հանգի բանն Դարեան» բառերից մինչև «վերասահմանէ» բառը, «մարգարէութիւն» բառից մինչև «յանդգնութիւն» բառը, «հանգի ոչ ալլ» բառերից մինչև «ջահաւորի» բառը, «եւ այս բերեալ» բառերից մինչև «շնորհաց» բառը, «հանգի միտունս այս աւրինարանեալ» բառերից մինչև գլխի վերջը: Քաղվածո այս ընդօրինակութեան համար գրիչը հաւանաբար ունեցել է գաղափար օրինակ, կրճատումը կատարված է մտածված կերպով՝ ծավալուն և խրթին այդ նյութերը դյուրամատչելի դարձնելու համար:

Ե-ը սերտ ազդեցներ ունի ի՞նչ ձեռագրերի, մասամբ նաև՝ Տ-ի հետ: Այդ առնչություններն ակներև են հատկապես մեկնաբանական լուսանցագրություններից: Ժ գլխի 23—28-րդ տողերի համար այդ ձեռագրերն ունեն. «Լուծումն. Ննովք այս (Ե-ում՝ անս) ի վեր ասէ, քան զայնսն (Ե-ում՝ զանսն), զոր առակն (Ե-ում՝ առաքն) թուէր, որք հաւատով արգարացան, զորոցն ասէ ազնուական իմն ցանկացեալ, այսինքն է՝ երկնաւորինք» (էջ 32ա)՝ մասնակի տարրնթերցվածներով: Ե-ը, ինչպես նաև ի՞նչ, Հն գլխի Թ հատվածի համար ունեն հետեյալ մեկնաբանական լուսանցագրությունը. «Զայն ասէ, որ անգամ մի կալան կանայք զոտից նորա և երկրպագեցին» (էջ 277բ): Թև՝ ի՞նչ-ում և թև՝ Ե-ում խախտված է ԼԳ գլխի 48—50-րդ և ԽԸ գլխի 30—32-րդ տողերի կարգը: Այդ ձեռագրերը նարեկացու հիշատակարանի «յաբեթական տոհմիս տումարի» բառերից հետո ունեն մեկնաբանական միջաբկություն. «որ է պարզաբար ՆԼԲ տումարիս Հայոց», ինչ իր հերթին նույնպես վկայում է այդ ձեռագրերի ուղղակի կամ միջնորդավորված առնչությունների մասին:

Գրչութեան առանձնահատկություններից կարեւոր են.

ա. Կ-ի փոխարեն, բարբառի ազդեցութեամբ, գրիչը երբեմն գրում է խ. նախանշել, խայրաբմամբ, խաբուածոց, նախատակաց, ժամախաւին և այլն, և, ընդհակառակն, խ-ի փոխարեն գրում է Կ. հզեցին, ահոյեան, յանահուրեան, անհայեցես, հնամակալութենէ, Եղեգնահոփի և այլն:

բ. ա հոդակապից հետո սովորաբար գրում է. խնամայկալ, վեհայգոյն, բազմայլտանգ, մահայբերին, սառնայմանիք, գծայգրեալ և այլն:

Ունի գրչի հիշատակարանը (էջ 341բ—43ա), հիշատակագրություններ (էջ 41բ, 42բ, 59ա, 68ա, 68բ, 99ա, 116ա, 120բ, 132ա, բ, 140բ, 141ա, 144ա, 152բ, 154ա, 157ա, 175բ, 178բ—79ա, 182բ, 187բ, 189բ, 196բ, 203ա, 205ա, 207բ, 209ա, 216ա, 221ա, 223ա, 227բ, 230ա, 240ա, 242բ, 246բ, 249բ, 258բ, 261բ, 264բ, 268բ, 276բ, 291ա, 295բ, 298բ, 306ա, 332բ—33ա, 350ա, 353բ,

369բ—70ա և այլն): էջ 276բ. «Թվ. 2» հիշատակագրությունը, որ, թվում է, նշանակում է՝ 1251 թվականը, ըստ երևույթին գրիչն ընդօրինակել է դադափար օրինակից: Հիշատակարանում և հիշատակագրություններում գրիչը հաճախ է հիշատակում հարազատներին՝ հորը՝ տեր Ստեփանոսին, մորը՝ Թափրեղին, հորեղբայրներին՝ Սարգսին, Քումային, Հազարչահին, Հովսեփին, Եղբայրներին՝ Հայրապետին, Ավետիսին, բույրերին՝ Շուշանին, Շալչուկին, Հալապին, Շահնիրաթին, նրանց զավակներին, ձեռագրի գրչությանը նպաստ բերած անձանց՝ տեր Սրապիոնին, տեր Աստմին, տեր Ավետիսին, նարին թացնարարին, սրա որդուն՝ Վարդանեսին, իր վարդապետին՝ տեր Հովհաննեսին և ուրիշներին: Ձեռագիրը գրվել է Շատախի Ակեռ վանքում:

58. 5—ձեռ. № 2089: Տեղ՝ անհայտ (գուցե՝ էջմիածին): Ժամանակ՝ 1645 թ.: Գրիչ և ստացող՝ Մկրտիչ Լեհացի: Թերթ՝ 337: Նյութ՝ թուղթ: Ձեռագիրը սկզբից և վերջից ունի մագաղաթյա 2 պահպանակ՝ բոլորակիժ երկաթադիր, հասկած Պողոս առաքյալի թղթից: Ունի 1 կիսախորան (էջ 5ա) և լուսանցազարդեր: Առաջին նրկու թերթը և 3ա էջը՝ դատարկ:

Բովանդակություն՝

ա. «Մատեան ողբերգութեան» (էջ 5ա—303բ).

բ. Նարեկացու վարքը (303բ—5ա. տե՛ս Ա. վարք).

գ. Նարեկացու Աստվածածնի ներբողը (306ա—23ա).

դ. Նույնի հաշի ներբողը (323բ—34բ):

Մատյանն ունի խորագիրը, խորագրից առաջ՝ «նախագրութիւն աղօթից գրոց» (էջ 5ա), Ա.—ՂԵ զլուսները, Նարեկացու հիշատակարանը. «Յիշատակարան մատենիս զրութեան նորին հսկողի արարեալ» (էջ 303ա): ՂԳ—ՂԵ զլուսնների կարգը խախտված՝ ՂԵ, ՂԴ, ՂԵ, համարակալված, սակայն ՂԴ, ՂԵ, ՂԵ: Գրիչը զլուսնների հերթական համարները նշում է բառերով, էջատակին, հաճախ մի քանի անգամ՝ տարբեր ձևերով. «Բան առաջին», «Բան երկրորդ» և այլն, կամ՝ «Բան ութ և տասներորդ» և «Բան Ը և Ժ-երորդ» կամ՝ «Բան քսաներորդ առաջներորդ» և «Ճառ քսաներորդ առաջներորդ» կամ՝ «Բան Ի-երորդ երրորդ» և «Ճառ քսաներորդ երրորդ», կամ՝ «Ճառ երեսներորդ առաջներորդ» և «Ճառ Լ-երորդ առաջներորդ», ապա՝ «Բան երեսուն և մին» և այլն մինչև «Բան ինսուսն և մին» և «Բան ՂԱ» և այլն: Ունի սովորական վերնագիրը: ԺԹ զլսից առանձին զլուսնների համար նշում է մեկնաբանական վերնագրեր կամ լուսանցագրություններ, միևնույն զլսի համար երբեմն մի քանի ձևով: Այսպես. «Բան ԺԹ. որով մեղանչէ որ՝ նովիմբ և տանջեսցի» (էջ 49—50ա), «Բան քսաներորդ»՝ «Յերիս մանկունան» (էջ 52ա), «Բան ԼԳ. Որ նախ քան զպատարազն ասի» (էջ 95բ—96ա), նաև՝ «Բան ԼԳ. Առ Հոգին սուրբ» (էջ 97ա), «Բան երեսներորդ չորրորդ»՝ «Առ Հոգին սուրբ» (էջ 99ա), «Բան քառասներորդ հինգերորդ»՝ «Խոստովանութիւնն դաղտնեաց» (էջ 122բ),

«Բան քառասներորդ վեցերորդ»՝ «Յոյցք զշնորհ և պատիւ մարդոյն» (էջ 124բ), «Բան եւէ. Ի Մանասէ և յանառակ որդին» (էջ 127բ—28ա), «Բան եւ. Ի Սողոմոն արքայ» (էջ 130ա), նաև՝ «Յարքայն Սողոմոն» (էջ 131ա), նաև՝ «Ի Սողոմոն թագաւորն» (էջ 132ա), նաև՝ «Ի Սողոմոն թագաւորն Իսրայէլի» (էջ 133ա), նաև՝ «Յարքայն Իսրայէլի Սողոմոն» (էջ 134ա), նաև՝ «Ի Սողոմոն թագաւորն» (էջ 145ա), «Բան յիսներորդ»՝ «Որպիսի հեղութեամբ սրտի աղօթիլ» (էջ 138բ), նաև՝ «Զիսրդ պարտ է աղօթիլ» (էջ 139բ), «Բան յրսներորդ առաջներորդ»՝ «Ի յոյսն աներկբայ» (էջ 141բ), նաև՝ «Ի յոյսն հաստատուն» (էջ 142բ), նաև՝ «Առ յոյս բարի» (էջ 143ա), նաև՝ «Ի յոյսն բարի՝ անյիշաչարութեամբ առ Մանասէ» (էջ 143բ—44ա), «Բան ՄԳ. Ի պատարագն» (էջ 148ա), նաև՝ «Վասն զօրութեան պատարագին» (էջ 148ա), նաև՝ «Ի մեծութիւն պատարագին» (էջ 149ա), նաև՝ «Ի պատարագին գերունակ բօրութիւնն» (էջ 150ա), «Բան ԿԵ. Ի գերեզման մահու» (էջ 152ա), «Բան ԿԶ. Եւտաձորութիւն յերեսս զիսն նետիւք չարչարանացն Քրիստոսի» (էջ 186բ—87ա), նաև՝ «Մենամարտութիւն ընդ Բելիարայ չարչարանացն Քրիստոսի» (էջ 187բ—88ա), «Բան ԸԲ»՝ «Բան առ կրօնաւորսն» (էջ 204բ), «Բան ԸԳ. Յելն հոգւոյ Ի մարմնոյ» (էջ 207ա), նաև՝ «Ի ժամ մահու» (էջ 208ա), «Բան ԸԴ. Ի ժամ հոգեւորին» (էջ 211ա), «Բան ԸԵ. Ի խորհուրդ եկեղեցւոյ» (էջ 219ա), նաև՝ «Ի սուրբ եկեղեցի» (էջ 220ա), նաև՝ «Ի սուրբ մատրանն» (էջ 222ա), նաև՝ «Վասն տան տեառն» (էջ 222բ), նաև՝ «Եւ զի եկեղեցիս հիւթաւոր երկինք է յերկրի» (էջ 223ա), նաև՝ «Ի ծնօղն հոգեւոր մայրն լուսոյ եկեղեցի սուրբ» (էջ 223բ—24ա), նաև՝ «Ի տաճարն աստուծոյ» (էջ 225ա), «Բան ԸԶ. Վասն Աւագ ուրբաթին» (էջ 228ա), նաև՝ «ՅԱւագ ուրբաթին» (էջ 229ա), «Բան ԸԸ. Ի յօրն վերջին» (էջ 234ա), նաև՝ «Ի դատաստանն ահագին» (էջ 235ա), նաև՝ «Ի հատուցումն զործոց» (էջ 236ա), «Բան Ը. Ի սուրբ Աստուածածինն» (էջ 237ա), նույնը՝ էջ 238ա, «Բան ԸԱ. Ի հրեշտակսն աստուծոյ» (էջ 239ա), նաև՝ «Առ սուրբ հրեշտակսն» (էջ 240ա), նաև՝ «Առ հրեշտակսն լուսոյ» (էջ 241ա), «Բան ԸԲ. Յառաքեալսն Քրիստոսի» (էջ 242ա), «Բան ԸԳ. Վասն թըշնամեաց մաղթանք» (էջ 246ա), նաև՝ «Վասն ատեւեաց և սիրելեաց» (էջ 249ա), «Բան ԸԴ. Ի ժամ առաւօտու» (էջ 250ա), «Բան ԸԵ. Ի փայտն երջանիկ ժամահարին» (էջ 268ա), նաև՝ «Ի փայտն ժամահարի» (էջ 269ա, նույնը՝ էջ 270ա), նաև՝ «Ի ժամահարն» (էջ 272ա, նույնը՝ էջ 274ա), նաև՝ «Յերջանիկ ժամահարն» (էջ 273ա), նաև՝ «Յերջանիկ փայտն ժամահարին» (էջ 275ա), «Բան ԸԶ» (ձեռագրում՝ գլխի կարգը խախտված է, պետք է լինի՝ ԸԳ), «Ի լուսաբուլիս սուրբ մեռոնն» (էջ 280ա, նույնը՝ էջ 294ա), նաև՝ «Ի սուրբ մեռոնն» (էջ 281ա, նույնը՝ էջ 282ա և 292ա), նաև՝ «Նուսափայլ մեռոնն» (էջ 285ա), նաև՝ «Ի լուսաբուլիս մեռոնն սուրբ» (էջ 287ա), նաև՝ «Ի հրափայլ սուրբ մեռոնն» (էջ 295ա), նաև՝ «Մեռոնս յորս թարգմանի» (էջ

297ա), նաև՝ «Ի դօրութին սուրբ միւռոնի» (էջ 299ա), նաև՝ «Ի սուրբ միւռոնի» (էջ 301ա): Նարեկացու հիշատակարանի համար՝ «Յիշատակարան սուրբ մատենիս» (էջ 303ա): Մեկնարանական այս լուսանցադրությունների և վերնագրերի մի մասը, անշուշտ, գրչինն է:

Տ-ն ունի ԺԲ, ԻԸ, ԼԳ, ԼԴ, ՀԱ, ՀԵ և ՂԳ գլուխների ենթախորագրերը՝ համապատասխան հատվածներից առաջ: ԻԸ գլխի ենթախորագրից հետո նշել է. «Առանց թուոյ» (էջ 77բ), որ նշանակում է գլխի այդ հատվածը (տ. 122—174) չպետք է համարակալել և նոր գլուխ հաշվել: ԻԳ գլխի 76-րդ տողից հետո, ինչպես և ԵԷ ձեռագրերը, ունի ևս մեկ տող. ԵՐԷ դահնաց մատենիմ՝ զօր-նուրիմ (էջ 61ա): Տողը, կարծում ենք, գրչական հատվելում է և չի պատկանում նարեկացուն: Ունի «Բանք նշանաւոր որ ի գիրս յայս» ցանկը՝ ըստ Ա-ի, գրչագրական մասնակի տարբերությամբ (էջ 4ա): Գ և է գլուխների համար ևս նշված են վերնագրեր՝ ձեռագրի սկզբում. «Գ. Բան վասն մշտապաղատ աղօթից, որ յամենայն ժամու պիտոյ է աղաչանօք մատուցանել» և «Է. Բան վասն յուսով կանխելոց առ տէր աստուած, որ զկաթիլ մի արտասուաց ընկալեալ զամենայն զսղալանս ջնճէ նովաւ» (էջ 3բ): Ե գլխի 69-րդ տողի համար ունի «Եսայի է» (էջ 8բ), ԻԲ գլխի 29-րդ տողի համար՝ «Զի Խօթանամենկի է (7) Թողուն մեղք յօրն» (էջ 79բ) մեկնարանական լուսանցադրությունները: Զ գլխի 41—103 տողերի համար լուսանցքում թվարկված են 1-ից մինչև 66 մեղքերը (իրականում նշված է 62 մեղք՝ ըստ նարեկացու այդ հատվածի տողերի քանակի, էջ 20բ—21ա): ԶԱ գլխի 36-րդ տողը խաղաղրված է (էջ 240ա):

Գրիչը ձեռքի տակ ունեցել է մի քանի ձեռագրեր: Դրա լավագույն վերկայություններն են այն բաղմամբիվ սրբադրությունները, որ կատարել է գրիչը: Նրա սրբադրությունների մի մասը կարելի է ընդունել իբրև տարբերակալվածներ: Գրիչը նշում է իրեն հայտնի տարբերակալվածը, բառի տարբեր կազմութունը և միշտ չէ, որ անվերապահ մուծում է բնագիր: Առանձնապես շատ են ստացական հոդերի (գրութեանց սրբագրել է գրութեանցդ, զաչացս սրբագրել է զաչաց, գիրս՝ գիր, անուն՝ անունդ, ողբոց՝ ողբոցս, անտառակոյս՝ անտառակոյսս, կամացդ՝ կամաց, զլոյծ՝ զլոյծդ և այլն), որոշյալ և հոդի (գարնաց սրբագրել է գարնանն, շաբեաց՝ շաբեացն, զձայնիցն՝ զձայնից, կաբեացն՝ կաբեաց, պարսկականն՝ պարսկական, աւանդել՝ յաւանդելն, զատուր շաբն՝ զատուրն շաբ և այլն), ի, առ, զ և մյուս նախդիրների, ինչպես նաև -քիւն և այլ վերջածանցների ու հոլովական մի քանի վերջավորությունների գործածության սրբադրությունները: Առհասարակ ձգտել է արտացոլել այն տարբերությունները, որոնք ունեցել են իր ձեռքի տակ եղած ձեռագրերը:

Մկրտիչ Լեհացին հայտնի գրիչ է, հմուտ՝ իր արհեստի մեջ: Նա է ընդօրինակել նաև Մաշտոցյան մատենադարանի № 8376, № 1742, № 2831 ձե-

ուսման մատյանները: Պահպանվել է գրչի հիշատակարանը (էջ 305ա), ունի հիշատակագրություններ (էջ 4բ, 92բ, 119ա, 135ա, 141ա, 159բ, 161բ, 178ա, 206բ, 212բ, 245բ, 302ա, 305ա, 323ա և 334բ՝ երկուսն էլ չափածո):

59. Է—ձեռ. № 5921: Տեղ՝ Շոռոթ (Երեւակ գավառ): Ժամանակ՝ 1648 թ.: Գրիչ՝ Մարգարիտ (գործել է Շոռոթի Ս. Աստվածածին տաճարի կուսանաց մեհնաստանում): Ստացող՝ Սահակ եպիսկոպոս: Թերթ՝ 344: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ բոլորգիր:

Բովանդակություն՝

- ա. Առաքել Սյունեցու բանաստեղծությունը՝ «Գովութիւն սրբոյն Գրիգորի Նարեկացւոյ» վերնագրով (էջ 2ա—4բ).
- բ. «Մատեան ողբերգութեան» երկի գլխացանկը՝ «Պատճէն առ ի ցուցանել զնշանաւոր ճառերսն վասն դիւրաւ գտանելոյ» վերնագրով (5ա—7բ. տե՛ս Գ ցանկը).
- գ. Գրիգոր Խլաթեցու «Գոյր ոմն քնտիր...» սկսվածքով և «Գրիգորի է» բանակապով բանաստեղծությունը (7բ).
- դ. Նույնի վեց հանելուկները, նվիրված Նարեկացուն.
- ե. Խլաթեցու «Գոյս է շնչին...» սկսվածքով բանաստեղծությունը (8ա—բ).
- զ. «Մատեան ողբերգութեան» (8բ—338ա), որի յուրաքանչյուր գլխին հաջորդում է լուծմունք. Ա գլխի մեկնությունից առաջ գրված է. «Աւգնեա՛, շնորհարարչա աստուած Հոգիդ Սուրբ, և բա՛ց դմիտս իմ ուղղակի գրել զլուծմունս բանից սրբոյս: Ծագեա՛ և յիս զնշոյլ շնորհի քո, ո՛ր մարդասէր» (10բ).
- է. Նարեկացու վարքը՝ «Ի թուականիս Հայոց...» սկսվածքով, «Յիշատակարանն է» վերնագրով և «Փա՛ռք ամենասուրբ Երրորդութեանն Հօր և Որդոյ և Հոգոյն Սրբոյ յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն» փառաբանական նշումով (339ա—40բ. տե՛ս Բ վարք).
- ը. Խլաթեցու բանաստեղծությունը՝ «Գովեստ տացուր...» սկսվածքով, անվերնագիր (340բ—42բ):

«Մատեան ողբերգութեան» երկի վերնագրերը, բացի հատկապես սկզբի մի քանի գլուխներից, գրված են կիսատ կամ կրճատ և համարակալված են լուսանցքներում՝ առանց «բան» նշումի: ՀԲ գլուխը, ինչպես և ձեռագրում, սովորական վերնագրի փխ ունի՝ «Բան առ արեղայսն և առ միակեցունսն ի խրատ» վերնագիրը: ՂԲ գլխի «Ի փայտն երջանիկ...» վերնագրից առաջ կա մյուս բոլոր գլուխների համար սովորական «Վերստին յաւելուած...» վերնագիրը, որը, ընդհակառակն, չունի ՂԳ գլուխը: Գլուխների ենթավերնագրերն ունի, այն էլ բացառապես բնագրի կարգում, կարմիրով: Չունի մեկնաբանական ոչ մի լուսանցագրություն. դրա պատճառն, անշուշտ, այն է, որ յուրաքանչյուր

ղլխին հաջորդում է նրա մեկնությունը, և նման կարգի բացատրությունները տրվում են նրանց մեջ:

Ձեռագրին ամենից ավելի հարապատ է և օրինակը, բայց վերջինս նրա ընդօրինակությունը չէ (է-ն, օրինակ, շունի ԽԸ՝ զլ. տ. 70-ը, իսկ Ա-ն ունի): Այս երկու գրչագիրը, ինչպես նաև մեր չօդտագործած ՆՆ 5177, 4272, 8559, 8768, 6733 ձեռագրերը, ծագում են մեզ չհասած մի օրինակից, որի գրիչը եղել է Գրիգոր Խլաթեցին: Է օրինակում բնագիրն աչքի է ընկնում հետևյալ առանձնահատկություններով. Գ զլ. տ. 10-ի ծագումն բառից հետո ունի անմուտ արեգակն (ինչպես և օրինակը և ՎՐ-ն՝ սրբադրումով), Բ՝ զլ. տ. 81-ից հետո՝ կամօք քոյ յարուրիւն (ինչպես Վեր օրինակները՝ սրբադրումով), ԽԳ՝ զլ. տ. 76-ից հետո՝ և քէ դաննաց մատենս՝ զարևուրիւ տողը (որն ունի Տ օրինակը և Ե-ն՝ հետագա սրբադրումով). ԾԳ՝ զլ. տ. 103-ի (Սենեղ Բան զեղականս) նմանությունը նրանից առաջ ավելացել է և մի տող՝ Անստեղծդ Բան զստեղծականս (որ ունի նաև Ա-ն, իսկ Ե-ն՝ սրբադրումով). ԶԶ զլ. տ. 60-ից հետո ունի՝ և քէ զմահացեալս կենդանացուցես՝ անմահ ես (Ե-ում ես կա՝ հետագա վերանորոգողի ձեռքով, նաև զ-ում՝ լուսանցքում, իսկ ԱՄ-ում՝ բնագրի կարգում): Խլաթեցին, ինչպես երևում է, թե՛ eի օրինակների տիպի, թե՛ այլ խմբերի որոշ ձեռագրերի հետեւելով, իր գրչագրում պահպանել է նաև Ոմն և նանապարհի իւր (Զ զլ. տ. 92-ից հետո) և և ո՛չ աղաչանք լեզուաց (Խ զլ. տ. 24-ից հետո) տողերը, որոնցից առաջինն ունեն էՐՔեֆհկւղտս օրինակները, իսկ երկրորդը՝ չեւս-ն, ալսինքն՝ տարբեր խմբերի գրչագրեր, այն էլ ուղղակի, ո՛չ սրբադրումով (ահա թե ինչու այդ տողերը աեզ են գտել և մեր բնագրում, չնայած այլ գրչագրերում չեն հանդիպում):

Ձեռագրում հաղվադեպ սրբադրումներ կան՝ բուն գրչի ձեռքով (Ի զլ. տ. 21-ում գրել է պատժականութեամբ, ինչպես ունեն Ա.—Բ խմբերի օրինակները, ապա սրբագրել Գ խմբի օրինակների ձեռով՝ պատժականութեան, ԻԵ զլ. տ. 48-ում, դարձյալ Ա.—Բ խմբերի օրինակների պես, նախապես գրել է մնացուածոյն, ապա Գ խմբի նման ուղղել հոգնակի՝ մնացուածոցն և այլն):

Ունի գրչի 2 չափածո հիշատակարան (էջ 342բ—44բ), որոնցից առաջինի վերջին մասի տնադուխ տառերը կազմում են «Սահակ եպիսկոպոսի», իսկ մյուսինը՝ «Մարգարիտ գծող» բանակապիւրը: Կան գրչի արձակ և չափածո բազմաթիվ հիշատակագրություններ (էջ 1բ, 30բ, 47բ—48ա, 51բ, 54բ, 119բ, 293ա, 297բ, 334բ և այլն):

60. Ա—ձեռ. № 1573: Տեղ՝ անհայտ: Ժամանակ՝ անհայտ (ընդօրինակված 1413 թ. օրինակից, որի գրիչն է եղել Գրիգոր Խլաթեցին): Թերթ՝ 345: Նյութ՝ Թուղթ: Գիր՝ բոլորգիր: Ունի 1 կիսախորան (էջ 9ա):

Բովանդակություն՝

ա. «Մատենան ողբերգութեան» (էջ 9ա—338բ).

- բ. Առաքել Սյունեցու «Արփիական լոյս երկնային» սկզբնատողով տա-
ղը՝ նվիրված Նարեկացուն (էջ 1ա—3բ).
գ. Գրիգոր Խլափեցու «Գոյր ոմն քնարի ի Հայկազանց» սկզբնատողով
տաղը՝ նվիրված Նարեկացուն (էջ 6բ).
դ. Հինգ հանելուկ՝ գրքի, գրի և երկնքի մասին (էջ 6բ—7ա).
ե. Գրիգոր Խլափեցու «Ոմն ի յերկրէն Բըշտունեաց» սկզբնատողով
տաղը՝ նվիրված Նարեկացուն (էջ 7բ—8ա).
զ. Նարեկացու վարքը (էջ 338բ—40բ. տե՛ս Բ վարք).
է. Գրիգոր Խլափեցու «Գովնատ տացուք Հօր անկղին» սկզբնատողով
տաղը՝ նվիրված Նարեկացուն (կենտ տողերի սկզբնատառերը հոգում
են «Գրիգորէ այս բանքս թողուլ զմեզս» բանակապը, էջ 340բ—42ա:
Տապն ամբողջական է Մատենադարանի № 4272 ձեռագրում, էջ 330բ).
ը. Մխիթար Գոշի աղոթքը (վերջից թերի, թեթիւր են ընկած, էջ 342բ—
45բ).

Բ. Մատյանի մեկնութունը (սկսվում է 10 բ էջից), յուրաքանչյուր գլու-
խին հաջորդում է նույն գլխի մեկնութունը:

Մատյանն ունի խորագիրը, խորագրից առաջ՝ «Նախապատճառ աստուա-
ծախառ աղօթիցս» մեկնաբանական վերնագիրը (էջ 7ա): Խորագրից բացի՝
նաև յուրահատուկ վերնագիր կիսախոսքանի մեջ՝ «Առիթ արտասուաց և պատ-
ճառք աղօթից, ասացեալ սրբոյն Գրիգորի Նարեկացույ» (էջ 9ա), իսկ Ա հջ-
լուխի «Ի խորոց սրաից խառք քնդ աստուծոյ» վերնագրից բացի ունի. «Հօր և
Որդոյ և Հոգոյն Սրբոյ» (էջ 7բ): Նարեկացու հիշատակարանը ունի «Յիշա-
տակարան մատենիս գրութեան նորին հսկողի» վերնագիրը: Զեռագիրն ունի
«Պատճէն սու ի ցուցանել զնշանաւոր ճառերսն վասն շիրաւ գտանելոյ»
ցանկը (էջ 3բ—6բ. տե՛ս Գ ցանկ): Նարեկացու հիշատակարանն այստեղ վեր-
նագրված է. «Վասն զաւտեան կայսերն Յունաց Վասիլ թագաւորին»: Թե՛
ձեռագրում և թե՛ ցանկում գլուխների թիւը համարակալված է Ա—ՂԵ, իսկ
հիշատակարանը՝ «ՂԶ»: Զեռագրի վերջից թերթեր են ընկած, չունի ՂԳ գր-
լուխը, չի պահպանվել (էջ 335բ—36ա էջերի արանքից թերթ է ընկած): Սո-
վորական վերնագիրը, քնդհանուր առմամբ, գրում է կրճատ: ՂԲ գլուխը վեր-
նագրել է այսպես. «Վերստին յաւելած կրկին հեծութիւն նորին հսկողի առ
նոյն աղերս մաղթանաց բանի. ասացեալ ի փայտն երջանիկ բարեբաստու-
թեան ժամահարին խորհրդածութեան աղաչանս եղեալ քնդ թարգմանութեան.
ի խորոց սրաից խօսք», ապա սրբագրել և հանման նշան է դրել «առ նոյն
աղերս մաղթանաց բանի» բառերի վրա: ՂԳ գլուխը ունի միայն «Աղօթք
թարգմանօրէն վասն սրբալոյս իւղոյն մեռունի» վերնագիրը: Ունի ԺԲ, ԻԸ, ԼԳ,
ԼԴ, ԼԱ, ԼԵ և ՂԳ գլուխների ենթախորագրերը՝ համապատասխան հատված-
ներից առաջ: ԺԲ գլխի ենթախորագիրն այսպես է. «Մաղթանք զաւրաւորք

արհաւիրաց գիշերայնոյ խաւսք ընդ աստուծոյ» (էջ 45ր), ՀԱ. զլխինը այսպեւ. «Բանք պանծալիք հաշտեցուցիչք աստուծոյ ընդ յանցաւոր մեղապարտին» (էջ 233ա):

ՀՐ զլխի սովորական վերնագրի փոխարեն ունի «Բան առ արեղայս և առ միակեցունսն խրատ» (էջ 237ր), իսկ Չ զլխի սովորական վերնագրի «խաւսք ընդ աստուծոյ» արտահայտության փոխարեն՝ «խաւսք ընդ սուրբ Աստուածածնին» (էջ 271ա):

Ա-ի գրչութեան առանձնահատկութիւններէ կարեւոր են՝ ա. ձայնավորից առաջ ու-ի փխ ւ-ի գրութիւնը (նւէր, յաղածս, դիպածոյն, քանդածով, հարածեալս և այլն), բ. աւ երկրարբարի փիւ օ-ի գրութիւնը (պաշտօն, օտար, օրինակ, մեղօք և այլն), գ. աւ-ի փխ օ-ի գրութիւնը նույնիսկ այն դեպքերում, երբ նրանք համարժեք չեն իրար (արհօրաց, յօեւարանին, յօիտենիւ, անհնարօրս, զքնօն, պարտօրս և այլն):

Գրիչն ուշադիր է բնագրի բառային սրբադրութիւններին, բառաբացիողումների լրացման նկատմամբ: Ուղղագրական սխալներին կարեւորութիւն չի տալիս: Հետաքրքիր վրիպակ է թույլ տվել ՀԳ զլխի 52-րդ տողն արտագրելիս: Տողն այսպես է. «Բարձեալ խէք, անարգեալ կմախք»: Խէք և կրմախք բառերն ունեն լուսանցային բառաբացատրութիւններ: Ահա, օրինակ, «Խէքն՝ խոչ է, և կմախքն՝ ոսկերք» (Մատենադարան, ձեռ. № 5212, էջ 205ր): Այս կամ նման մի այլ բառաբացատրութիւն Ա-ի գրիչն ընկալել է սրպես սրբադրութիւն և տողն ընդօրինակել այսպես. «Բարձեալ խոչ, խէք, անարգեալ ոսկերք»: Ակներև է Ա-ի և Գ-ի կապը:

Ա-ն ունի առատ բառաբացատրութիւններ. անշամանդաղ—անմարախող, աներկեալ—աներկբայ, անտարտամ—դատարկ, անյեղի—(ան)փոփոխ, անկապուտ—անկողոպուտ կամ փխիպ, ցնցուղ—խողովակ կամ վարգոց, աննողոպրելի—անգերծանելի, պատսպարելի—պահել, դատակնիփն—վնիւ գործից, մուրմակ գծեալ—ձեռագիր նախըլ, խնկեալ—աւհնեալ, աղարտեցելով—արհամարհեալ, բոլորից—ամենայն իրաց, ամեղակելով—օգնական կամ գործակից, նոխացուցեք մտալ—իմաստիւ անեցուցեք, տարագրեցեք—մերժեցեք, շառանդ—բողոք, բիծփ—արատ, արկած—հարած կամ պատահմանց, հատածփ—բաժանփ, նիւանփ—նանկ կամ մագիլփ, օշինդրն—չօղան, գումարտակփ—կոռի ժողով, կտտողացն—խոցողացն, անարծարծելի—աննորոգելի, փտմնելի—սարսափելի, պանարեղինաց—անասնոց, վքար—վնաս կամ սխալ (օրինակները բերված են Գ—Ժ զլուխների բացատրութիւններից, էջ 19բ—38բ):

Գրչի հիշատակարանը չի պահպանվել: «Գովեստ տացուք Հօր աննդին» սկզբնատողով տաղից առաջ կա «Թիւն ՊԿԲ» (1413 թ., էջ 340բ): Սա վերաբերում է Խլաթեցու ընդօրինակութեան թվականին: Էջ 342-ում կա չափածո

հիշատակարանի մի հատված, ուր «Սարգիսն յիշեն զմահողսսին» տողում հիշվում է ոմն Սարգիս, և զժվար է ասել՝ արդյոք դա ևս հլաթեցու նշածը չէ՞: Հետագա հիշատակագրությունը (ԺԸ դ.):

61. x—ձեռ. № 5087: Տեղ՝ Կտուց անապատ: Ժամանակ՝ 1694 թ.: Գրիչ՝ Հայրապետ Մահմուտանցի: Թերթ՝ 311: 2բ, 254բ—55ա էջերը գրված չեն: Գիր՝ բոլորգիր: Ունի նարեկացու 1 մանրանկար (էջ 6բ), կիսախորան և լուսանցազարդ (էջ 7ա):

Բովանդակություն՝

ա. Գրիգոր հլաթեցու «Գոյր ոմն Ընտիր...» սկսվածքով բանաստեղծությունը (էջ 1բ).

բ. նույնի հանելուկները (էջ 1բ—2ա).

գ. նույնի «Գոյս է չնշին...» սկսվածքով բանաստեղծությունը (2ա).

դ. «Մատենան ողբերգութեան» երկի գլխացանկը՝ «Պատճէն համառօտ առ ի ցուցանել զնշանաւոր հառերս՝ առ ի դիրսաւ դտանելոյ, զոր պիտոյանայ» վերնագրով (3ա—5բ. տե՛ս Գ ցանկ).

ե. «Մատենան ողբերգութեան» (6ա—274բ).

զ. նարեկացու վարքը՝ «Ի Թուականիս Հայոց...» սկսվածքով և «Յիշատակարան» վերնագրով (274բ—76ա. տե՛ս Բ վարք).

է. հլաթեցու «Գովիստ տացուք...» սկսվածքով և «Ասացեալ Գրիգոր վարդապետէ հլաթեցո Սերենց կ[ոչեցելոյ]» վերնագրով բանաստեղծությունը (276ա—77բ).

ը. «Յիշատակարան ի Մաղղման Մինասէ ասացեալ» (277բ—81բ), որը վերցված է № 4989 ձեռագրից (գրված նույնպես Կտուց անապատում).

թ. նարեկացու մյուս վարքը՝ «Պատմութիւն սբբոյ առն աստուծոյ Գրիգորի նարեկացու, զոր արարեալ է սուրբ արքեպիսկոպոսն տէր ներսէս Լամրօնացի» վերնագրով (282ա—82բ. տե՛ս Ա վարք).

ժ. մի քանի մանր բնագրեր (Գրիգոր Լուսավորչի խրատներ, զրույց Հովհաննես Գառնեցու մասին, Աստվածածնի աղոթքներ, Մեսրոպ վարդապետի և Հովհան Ոսկեբերանի աղոթքներ, հարցումն և պատասխանի, օրհնանքներ. էջ 283ա—311բ):

«Մատենան ողբերգութեան» երկի գլուխների վերնագրերը Զ գլխից սկսած մեծ մասամբ գրված են ոչ լրիվ, իսկ ԼԴ գլխից հետո առ նոյն բառերը փոխարինված են առնա սխալ ընթերցվածով: ՂԲ գլ. վերնագրից հետո ունի՝ «Ի խորոց սրտից խօսք ընդ աստուծոյ», ՂԳ գլ. համար, ընդհակառակն, չունի «Վերստին... ընդ աստուծոյ» վերնագիրը: Բ գլխից սկսած համարյա յուրաքանչյուր գլխի սկսվածքի դիմաց, տողատակին, կան թեմատիկ նշումներ, որոնք առնված են սկզբի գլխացանկից (այդպիսի նշումներ ունեն նաև մեր չօգտագործած № № 4989 և 7238 ձեռագրերը): Խորագրից առաջ կա,

«Նախադասւածսոս աստուծոյ խօս անօթիբոյ վերնագիրը, որ ունեն նաեւ զէս օրինակները և չգտաւ որքանո՞ւմ է ձեռագիրը, ինչպէս նաեւ B-ն՝ ուշ ժամանակի հավելումով: Նարեկացու հիշատակարանի վերնագրից հետո հավելյալ նորին նսկողի կամ նոյն նսկողի բառերից հետո ունի արաբեալ բառը, ինչպէս CZ օրինակները: Ենթավերնագրերը բոլորն էլ հանգես են գտնուիլ: Նաորի կարգով, բայց չափաւոր անաւանջով: ՀԱ. զԼ. «Բանք պանծալիք հաշտեցուցիչը աստուծոյ» ենթավերնագրից հետո, զ ձեռագրի պէս, ունի բնդ մեղապարտին հավելումը (էս օրինակները՝ բնդ յանցատու մեղապարտին): Ունի լուսանցային մեկնաբանութիւններ. ԺԱ. զԼ. տ. 70—78-ի համար՝ «Լուծումն. զենովք ասէ» (էջ 31ա), ԼԵ. զԼ. տ. 48—50-ի համար՝ «Լուծումն. թուրն յականջս խլին» (էջ 97բ), նույն զԼԻ. տ. 52—57-ի համար՝ «Լուծումն. աստուծային ձեռամբն զլեզու համբին» (էջ 97բ), նույնի տ. 75-ի ասպակասպաս բառի համար՝ «Լուծումն. լափ» (էջ 98ա), ԿԲ. զԼ. տ. 25-ի համար՝ «Ոջիլն է. լուն է» (էջ 178բ), ՀԱ. զԼ. տ. 126—137-ի համար՝ «Արբա-համ.... Պօղոս» (էջ 185ա-բ), որն ունեն նաեւ Sabhlmprq օրինակները: Կան բավական թվով լուսանցային բառաբացատրութիւններ՝ ԺԶ. զԼ. զնդամ բառի համար՝ դժուարիմ (էջ 41ա), Ի. զԼ. զակատեցայ բառի համար՝ մոլեցայ (էջ 50բ), ԼԱ. զԼ. տատամսելի բառի համար՝ տարտամսելի (էջ 81բ), ԼԲ. զԼ. նկունս բառի համար՝ ամաչեցեալս (էջ 81բ) և այլն:

Այս օրինակն ամենից ավելի մոտ է Ա և, մանավանդ, զ ձեռագրին. ՄԵ. զԼ. տ. 19—22-ում, նրանց նման, թվաբիւանների բազմաթիւների գաստվորութիւնը փոխված է՝ զդատապարտեալսն ազատել փխ ազատել զդատապարտեալսն, զնզովեալսն բարեգործել փխ բարեգործել զնզովեալսն և այլն. նույն զԼԻ. տ. 23-ում, ինչպէս զԱ-ն, շունի ի մարմին կապակցութիւնը. ՀԶ. զԼ. տ. 60-ից հետո ունի և քէ զմանացեալս կենդանացուցես՝ անման ես ավել տողը, որ կա միայն զԱ օրինակներում և Ե-ում՝ հետագա վերանորոգողի ձեռքով. ԴԲ. զԼ. Ի հատվածում որդն և ուտին բառերից հետո ունի ծանգ և քրքուր հավելագրութիւնը (ունեն նաեւ Ա օրինակները, ինչպէս և Գ-ն՝ սրբբազրությամբ), որն, անշուշտ, նախապէս լուսանցային բառաբացատրութիւն է եղել և ապա սխալմամբ մտցվել է բնագիր: Բայց, ինչպէս ասվեց, հատկապէս մոտ է Գ-ին. միայն զX ձեռագրերում ՀԵ. զԼ. Ժ հատվածի ապրեցելոցն ի տաժանատու աղիւսարկութեանցն կապակցութիւնը, հակառակ մյուս գրչագրերի, իր տեղից առաջ է ընկած, հեբրայական վառեալ ամբոխին բառերից հետո (Ն. ձեռագիրը կապակցութիւնը ճիշտ տեղում գրել և նշանով մատնացուցց է արել, որ պետք է տանել ամբոխին բառից հետո). ՀԶ. զԼ. տ. 71-ում արինակեալ բառից հետո զX ձեռագրերն ունեն լրմամբ ընթերցվածը. լրմամբ բառը սրբագրված-ավելացված է նաեւ DE օրինակներում. Ի. զԼ. տ. 100-ում X-ը, Eq գրչագրերի պէս, ունի որպէս սարտուցեալ կիսատողը, որ

մյուս ձևադրերում չի պահպանվել: Ինչպես նկատելի է, X-ը աղերսվում է ոչ միայն իր խմբի, այլև Ա խմբի գրչագրերին, ընդ որում ոչ միայն E-ին, այլև, մասնավորապես, UV օրինակներին. այսպես՝ է գլ. տ. 53-ում երախտամոռացս ընթերցվածից առաջ ունի անշնորհակալու ավել բառը, ինչպես UV-ն, և գլ. տ. 3-ում՝ քմբեալ փխ յիմարեալ (քմբեալ կամ քմբեալ ունեն նաև TUVZ օրինակները և M₁Ք₁-ը՝ սրբագրումով կամ հետագա ձևադրով): E և Ն օրինակներին, թերևս, առնչվում է և նրանով, որ նարեկացու վարքի վերնագրում հիշատակվում է հեղինակ ներսես կամբրոնացու անունը: Կան սրբագրման գեպեր. զգացվում է, որ գրիչը տարբեր ձևադրերի ընթերցվածներից ընտրություն է կատարել՝ ամենից ավելի հավատարիմ մնալով զ օրինակին հասուկ ընթերցվածներին: Երբեմն նույնիսկ բնագրի կարգում արտահայտել-պահպանել է ընթերցվածն իր համապատասխան տարբերակիցվածի հետ. օրինակ՝ ԻԳ գլ. տ. 61-ում ունի մատենագէտ, իր փխ այլ օրինակների մատենագիտ և մատենագիր այլընթերցվածների. ԽԵ գլ. տ. 22-ում ունի ապանատուածութեանն, որն առաջացել է տարբեր գրչագրերում հանգիստ անասնածութեանն և ապանատուածութեանն ընթերցվածներից: Ունի գրչի հիշատակարան (էջ 281բ—82ա) և մի հիշատակագրություն (էջ 311ա):

Քննարկը պատրաստելիս նախապես ընդօրինակվել է Ա ձևադիրը՝ իբրև հնագույն և բնորոշ գրչություն, որի հետ համեմատվել են մյուս օրինակները: Գիտաքննական բնագրում նկատի են առնված թե՛ Ա-ի և թե՛ բաղդատված մյուս օրինակների վատահելի տվյալները, իսկ մնացած բոլոր տարբերություններն արտահայտված են տարբերակիցվածների բաժնում:

Քննական բնագրի համար օգտագործված ձևադրերից բացի, կան նաև բազմաթիվ այլ գրչագրեր, որոնք պահվում են ինչպես Երևանի Մաշտոցի անվ. մատենադարանում, այնպես էլ Սովետական Միության և արտասահմանյան տարբեր երկրների ձևագրատենքում: Դրանց մի մասը «Մատենան»-ի ամբողջական, թերի կամ քաղվածո օրինակներ են, իսկ մյուս մասը՝ տարբեր բնույթի ժողովածուներ, որոնցում տեղ են գտել նաև հատվածներ նարեկացու երկից: Գիտաքննական բնագրի պատրաստման համար այդ ձևադրերը նրկատի շեն առնվել, քանի որ նախնական ծանոթությունը բերել է այն համոզման, որ դրանք բնագիրը ճշգրտելու առումով առանձին կարևորություն չեն ներկայացնում: Ստորև տրվում է մեր ձեռքի տակ եղած այդ ձևադրերի համառոտ նկարագրությունը երկու խմբով՝ ա. Այլ ձևադրեր. բ. Հատվածներ պարունակող ձևադրեր:

Առաջին խմբի ձևադրերն ամբողջական, թերի և քաղվածո նարեկներ են, իսկ երկրորդ խմբի ձևադրերը՝ բացառապես Մաշտոցյան մատենադարանի

գրչագիր ժողովածուներ: «Մատեան»-ից հատվածներ կան նաև արարողական (Պատարագատետր, Աղոթագիրք, Մաշտոց, Ժամագիրք և այլն) և ախտարական (Հմայիլ, Ախտարք, Կիսկրիանոս, Բլսըմ, Ուրբաթագիրք և այլն) բնույթի ժողովածուներում, որոնք հատվածներ պարունակող ձեռագրերը նկարագրելիս հաշվի չենք առել:

ԱՅԼ ՁԵՒԱԳՐՆԵՐ

Այսանդ նկարագրվող ձեռագրերը համեմատությունից դուրս ենթ թուղել, քանի որ՝

ա. նույնանում են մեր օգտագործած ձեռագրերի հետ՝ արտագրված լինելով անմիջապես նրանցից (օրինակ՝ № 4041-ը՝ Ա-ից, № 5455-ը՝ Կ-ից, № 2085-ը՝ Ը-ից, № 4272-ը՝ Է-ից) և կամ ունենալով միևնույն գաղափար օրինակը (օրինակ՝ Երուսաղեմի № 1377 ձեռագիրը և չ-ն)։

բ. ունեն ուշ գրչություն և, մյուսների համեմատությամբ, սակավարժեք օրինակներ են (№ № 5832, 5852 և այլն)։

գ. բազմաթիվ օրինակներ են, որոնց գրիչներն իրենց ազատ են զգացել և թույլ են տվել գրչական որոշ կամայականություններ՝ մտածելով, որ իրենց ընդօրինակությունը գաղափար չի ծառայելու հետագա գրիչների համար (№ № 8678, 8559, 6064 և այլն)։

դ. թերի կամ քայքայված ձեռագրեր են, որոնց վատթար վիճակը թույլ չի տվել օգտագործել (օրինակ՝ ձեռ. № 5245, 6142)։

ե. վերջապես, այնպիսի գրչագրեր են, որոնք արտագրված են տուրք-գիրներից (№ № 5159, 1564, 10838, 10817, 5655, 8793 և այլն)։

1. Վատիկանի Առաքելական գրադարանի հայերեն ձեռագրերի հավաքածու, № 4 ձեռ. (օգտվել ենք մանրաժապավենից)*: Տեղ՝ անհայտ: Ժամանակ՝ 1226 թ.: Գրիչ՝ Թադեոս քահանա: Թերթ՝ 350: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ բոլորգիր: Գրչի գլխավոր հիշատակարանը (էջ 349ա—50բ) տեղ-տեղ եղծված և անընթեռնելի է:

Բովանդակություն՝ «Մատեան ողբերգութեան» (էջ 2ա—347բ) և Նարեկացու վարքը (էջ 247բ—49ա. տե՛ս Ա. վարք): Մատյանն ունի խորագիրը, որին իբրև շարունակություն հանդես է գալիս Ա. գլխի վերնագիրը՝ «Բան առաջ(ին)» նշումով (էջ 2ա): Չունի Նարեկացու հիշատակարանը:

Իբրև գրչություն՝ այս ձեռագիրն ունի մի շարք առանձնահատկություններ.

* Ձեռագրի մանրաժապավենն ստացել ենք, երբ մեր աշխատանքն արդեն հանձնված էր հրատարակության:

ա) Նյութը բաժանված է 99 գլխի, բ) առանձին գլուխներ սխալ են տեղադրված, գ) սովորական վերնագիրն ունի տարրեր ձևեր, դ) շունի ենթախորագրերի մի մասը, ե) առատ է սրբագրություններով, զ) թողել է բնագրագիտական բնույթի կարևոր նշումներ, է) գրեթե յուրաքանչյուր գլխից հետո ունի հիշատակագրություն: Ձեռագիրը, իր տարրերով չունենալով հանդերձ, ունի մի շարք ընդհանրություններ մեր Կ-ի հետ (տե՛ս նկարագրությունը): Երկուսում էլ Մատյանը բաժանված է 100 (Ճ) գլուխների, Կ-ն, սակայն, ժամանակագրորեն հաջորդում է այս ձեռագրին: Երկու ձեռագրերում էլ ԻԸ, ԼԳ, ԼԴ գլուխները բաժանված են երկու գլուխների (ԻԸ՝ ԻԸ և ԻԹ, ԼԳ՝ ԼԴ և ԼԵ, ԼԴ՝ ԼԶ և ԼԷ), իսկ ՀԵ գլուխը՝ երեք գլուխների (ՀԹ, Ձ և Ճ. Վատիկանի ձեռագրում Ճ գլխահամարը չկա): Երկու ձեռագրերում էլ ԻԹ գլուխ է համարված ԻԸ գլխի նույն հատվածը (տ. 122—174)՝ նույն վերնագրով. «Ընդդիմամարտ դիաց այս նույն աղաթից եւ դիւսարսուռ ջերմատազնապ ապախտաւորութեանց (Կ-ում՝ ապախտաւորութեան) աստուծով փարատիչ» (էջ 88բ): Երկու ձեռագրում էլ ԼԳ գլխի նույն հատվածը (տ. 98—179) դիտված է նոր գլուխ՝ նույն ԼԵ համարակալմամբ և նույն վերնագրով. «Աղաթք, որ նախքան զպատարագն մատուցանին (Կ-ում՝ մատուցանի)» (էջ 118ա): Այսպես էլ ԼԴ գլխի նույն հատվածը («Նոստովանիմք եւ դաւանեմք» բառերից մինչև գլխի վերջը) երկու ձեռագրում էլ դիտված է նոր գլուխ՝ նույն ԼԷ համարակալմամբ: Մի փոքր այլ է պատկերը ՀԵ գլխի կապակցությամբ: Թաղեոս զբրիշը սկսել և կիսատ է թողել ՀԵ գլուխը՝ ընդհատելով Ս. հատվածի «Եւ ի դրախտէն» բառերով: Այս առթիվ նա նշել է. «Թողած է» (էջ 267բ) և շարունակությունն ընդօրինակել է իր ձեռք բերած այլ ձեռագրից: Կ-ում պահպանված է բնագրի ամբողջականությունը: Սակայն եթե նախապես Թաղեոսի գաղափար օրինակը չի ունեցել «Դարձեալ առ նմին» սկսվածքով ենթախորագիրը և դրանով ևս նա առնչվում է Կ-ին, ապա ՀԵ գլխի Ս. հատվածի շարունակությունն արդեն ունի «Դարձեալ առ նմին»-ը (էջ 330ա): Երկու ձեռագրերում էլ ՀԵ գլխի Գ—Ձ հատվածները դիտված են առանձին գլուխ՝ նույն Ձ համարակալմամբ, բայց ընդօրինակված են տարբեր աղբյուրներից: Տարբերությունը երևում է հենց վերնագրի տարբերությամբ: «Յառ (Կ-ում՝ հաւատ), որ ի նիկիայն սահմանեցաւ բան այլ իմն խորհրդածութեամբ աստուածային աւանդութիւն» (Կ-ում՝ աւանդութեան): Մի առանձին գլուխ են դիտված նաև ՀԵ գլխի Է—ԺԳ հատվածները, որոնք Կ-ում համարակալված են Ճ, իսկ Վատիկանի ձեռագրում գլխահամար չունեն: Երկու ձեռագրերն էլ ավարտվում են նույն նյութով: Այստեղ ևս վերնագրերը տարբեր են, ինչ դարձյալ վկայում է այն մասին, որ երկու ձեռագրերի գրիչներն ունեցել են տարբեր գաղափար օրինակներ. Կ-ում այսպես. «Ընդդէմ պեղծ առանդաւորացն (նախապես գրել է՝ աւանդաւորացն) անիծեալն թոնդրակեցաց, նոր

մանինեցոց», իսկ Վատիկանի ձեռագրում այսպես. «Առաջեալ վասն եկեղեցոյ ընդդէմ մանիքեցոցն, որք են պոլիկեանք» (էջ 331բ), ինչ ցույց է տալիս, որ գրիչներն ունեցել են ընդօրինակման տարբեր օրինակներ:

Երկու ձեռագրերում էլ ընդհանուր են գլուխների տեղագրման շփոթութեան դեպքերը, որոնք, սակայն, լրիվին չեն համընկնում իրար: Վատիկանի ձեռագրում Ա.—ԾԲ (ձեռագրում՝ Ա.—ՍԵ) գլուխների կարգը ճիշտ է: ՂԳ—ՂԵ գլուխները հաջորդում են ԾԲ (ձեռագրում՝ ՍԵ) գլխին՝ ԾԳ—ԾԷ համարակալմամբ: ԾԳ գլուխը սխալմամբ նույնպես համարակալված է ԾԷ: ՂԲ գլխին (ձեռագրում՝ ՂԸ) հաջորդում են ՀԵ գլխի է—ԺԷ համալծները՝ իբրև առանձին գլուխ և առանց համարակալման (էջ 331բ—341ա), ապա գրված է ՂԳ գլուխը «նորին ազաթք թարգմանաւրէն վասն սրբալոյս իզոյն միտոնի» վերնագրով և ՂԹ համարակալմամբ: Գլուխն ընդօրինակված է խիստ համառոտված, գրիչը նշել է էջատակին. «Պակաս է ճառս» (էջ 341ա):

Ձեռագիրն աչքի է ընկնում գլուխների վերնագրերի բազմազանութեամբ: Սկզբից գրիչը պահպանել է սովորական վերնագիրը՝ լրիվ և ճիշտ (գլ. Բ—Գ), ապա կրճատել է այսպես. «նորին խաւար ընդ առաւծոյ» (գլ. Դ), որ և դարձել է վերնագրման տիրապետող ձևը, կամ՝ «նորին հսկողին խաւար ընդ առաւծոյ» (գլ. Ե) և այլն: ԼԳ գլխի 141—143 տողերն ունի իբրև բնագիր (էջ 119բ—120ա), ԼԴ գլխի Բ հատվածն սկսվում է «Խսկ զհաւատոյ սահման բանի...» նախադասութեամբ, որը դիմաց է քնտրի մաս (էջ 123ա): ՀԱ գլուխը 29-րդ տողից հետո չունի «Բանք պանծալիք հաշտեցուցիչը առաւծոյ» ենթախորագիրը: ՀԱ գլուխը նախ վերնագրել է «նորին ազալանք առ հրեշտակս» (էջ 287ա), ապա սրբագրել՝ «նորին խաւար ընդ առաւծոյ»: Գրիչն զղացել է վերնագրի մեկնաբանական բնույթը և մերժել: Սա մեկնաբանական վերնագրերի ծագման առաջին վկայություններից է:

Թաղեոս քահանան հմուտ չէ իբրև գրիչ: Նա Մատյանն ընդօրինակել է իր ձեռքով, քանի որ միջոց չի ունեցել հմուտ գրիչներին պատվեր տալու համար. «... ոչ ունէի ինչս, զի գրեալ տայի. և անյազ բաղձանաւք սկսաւ գրել զսա, թերևս աւտեցայց ի սմանէ և ի զլջումն ամից զանձն իմ եղկելի...» (էջ 349ա): Նա կատարել է բազմաթիվ սրբագրություններ և այդ մասին նշել այսպես. «Ո՛վ պատուական եղբայր, արիւնտին թիւր էր, որ գրեցի. ալ գիրք առի և տեսա շատ պակաս գտայ յառաջին արիւնտին. և որչափ կարի՝ խորհեցի» (էջ 1բ): Ըստ երևույթին դադափար օրինակը ևս նպաստել է անհմուտ գրչի հաճախակի սխալվելուն: Թաղեոսը գրեթե ամեն մի գլուխ ավարտելուց հետո հայցում է, որ աստված ողորմի իրեն և իր ննջեցյալներին*:

* Ձեռագրի նկարագրությունը տե՛ս «Հանդես ամսօրյա», 1892 թ., էջ 273—74 և «Codices Armeni Bybliothecae Vaticanae Borgiani, Vaticani, Barberiniani, Chisian...», Romae, MCMXXVII, էջ 221—224:

2. Ձեռ. № 4084: Տեղ և ժամանակ՝ անհայտ (հավանաբար՝ ԺԳ—ԺԴ դդ. գրչություն): Գրիչ՝ Հովհաննես Թերթ՝ 256: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ բոլորգիր:

«Մատենան ողբերգութեանս»-ը քաղվածո բնագիր է (էջ 1ա—246բ): Չունի խորագիրը, Ղ, ՂԲ—ՂԵ գլուխները և նարեկացու հիշատակարանը, որոնք գրիչն ըստ երևույթին չի գրել: Թերթերը ընկած լինելու պատճառով թերի են Ա, Ե, Խ, ԽԱ, ՄԱ գլուխները, իսկ որոշ մասեր լրացված են հետագա վերանորոգողի ձեռքով (թերթ 1—9, 17): Խիստ սխալաշատ գրչություն է: Լ և ՁԲ գլուխները խառնված են. ՁԲ-ի սկզբի հետ միացված է Լ գլխի շարունակությունը, իսկ Լ գլխի սկզբին իբրև շարունակություն հանդես է գալիս ՁԲ գլխի վերջը: Գլուխներն ունեն հետևառաջ դասավորություն (Ա—ԻԴ, ՀԵ-ի վերջ—ՁԲ-ի սկիզբ, Լ-ի վերջ—ՀԵ սկիզբ, ԻԵ—Լ-ի սկիզբ, ՁԲ-ի վերջ, ՁԺ և ՂԱ) և փոփոխված վերնագրեր, որոնք գրչի վերաբերմունքի հետևանք են («Նորին հրսկողի ի նոյն ասացեալ խաւսք ընդ աստուծոյ», «Նորին ի նոյն գրոց ասացեալ» և այլն): Շատ գլուխներ համարակալված չեն, ոմանց գլխահամարները փոխված են, որոշ հասավածներ (ՀԵ գլխից և այլն) դիտված են իբրև առանձին գլուխներ և համարակալված: ԿԲ—ԿԳ գլուխներն ունեն հետևառաջ դասավորություն: Պատկանում է Ա ձեռագրախմբին:

3. Ձեռ. № 2557: Բաղկացած է երեք տարբեր ժամանակներում գրված մասերից: Առաջին մասը նարեկ է (էջ 2ա—131ա), գրված 1333 թ. Ղազար տարեկապի ձեռքով, տեղ՝ անհայտ, ստացող՝ Անթ: Այս մասում կան նաև նարեկացու վարքը (Բ վարք), խրատներ և հարցմունք (էջ 133բ—174բ): Երկրորդ մասն ընդգրկում է հասավածների վարք հարանցից (էջ 175ա—178բ), գրիչ, տեղ և ժամանակ՝ անհայտ, իսկ Գ մասը Ալեքսիանոսի վարքն է (էջ 180բ—202բ), գրված 1554 թ., Մալեղկերտում (Մանաղկերտ): Գիրը բոլոր մասերում՝ բոլորգիր:

«Մատենան ողբերգութեանս»-ը քաղվածո բնագիր է, գլուխների հետևառաջ դասավորությամբ. պարունակում է ընդամենը 43 գլուխ՝ Ա—Ե, Է—Ը, ԺԱ, ԺԳ, ԺԷ, ԺԹ—Ի, ԻԴ, ԻԶ—ԻԹ, ԼԲ, ԼԳ (սկզբից թերի), ԼԶ, ԼԸ, Խ—ԽԲ, ՄԵ, ՄԷ, ԿԵ—ԿԷ, ՀԱ—ՀԴ, ՀԶ—Հ, ՁԲ, ՁԴ, ՁԹ—ՂԱ և նարեկացու հիշատակարանը, որոնցից Գ և ԼԳ գլուխները թերի են: Ինչպես և նարեկացու վարքի օրինակն է վկայում, «Մատենան»-ի բնագիրը Գ ձեռագրախմբի օրինակ է:

4. Էջմիածնի Մայր Աթոռի ձեռագրատուն, № 109 ձեռ.: Տեղ՝ Մոկաց լեռ: ժամանակ՝ անհայտ (ԺԴ դ. գրչություն): Գրիչ՝ Գրիգոր: Հետագա ստացողներ՝ Սարգիս վարդապետ, Ավետիս քահանա: Թերթ՝ 257: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ բոլորգիր: Բաղմաթիվ թերթեր լրացված են հետագա (ԺԷ դ.) վերանորոգողի ձեռքով: Այժմյան վիճակում ձեռագիրն սկզբից ու վերջից, ինչպես նաև միջին մասերից թերի է: Բաղմաթիվ թերթեր ունեն սխալ (հետևառաջ) դասավորություն:

Բովանդակում է նաև Նարեկացու ներբողները: «Մատեան»-ի բնագիրը Գ ձեռագրախմբի օրինակ է և ամեն ինչով նույնանում է Վ ձեռագրի հետ (վերջինս նույնպես գրված է Մոկաց գավառում, Սարի Ս. Դեորգում, 1350 թ.): Հավանաբար մեկը մյուսից է արտագրված կամ ծագում են միևնույն գանդափար օրինակից: Էջ 215ա-ում, ՀԹ գլխի ստորին լուսանցքում, հանդիպում է «Ո՛վ մեծդ Գրիգորիոս, զվայն, որ ինձ է վիճակեալ, դիա՞րդ յինէն յափշտակել ջանաս» հիշատակագրությունը (վերջն անընթեռնելի է), որը կա նաև Վ ձեռագրում, միևնույն տեղում (տե՛ս նկարագրությունը):

5. Վրաստանի ԳՍ. Կ. Կեկելիձեի անվ. հին ձեռագրերի ինստիտուտի հայերեն ձեռագրերի հավաքածու, № 34 ձեռ.: Տեղ՝ Սուրխաթ (Ղրիմ), Ժամանակ՝ 1358 թ.: Գրիչ՝ Նատերի որդի Սվետիս: Ստացող՝ Վարդան միայնակյաց: Թերթ՝ 208: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ բոլորգիր: Ունի 1 կիսախորան (էջ 1ա) և լուսանցազարդեր:

Բովանդակություն՝

ա. «Մատեան ողբերգութեան» (էջ 1ա—151ա).

բ. Առաքյալների ներբող (վերջից թերի, էջ 153ա—64բ).

դ. Հակոբ Մծբնացու ներբող (165ա—78բ).

դ. Աստվածածնի ներբող (179ա—91բ).

և. Ապարանից խաչի պատմություն (սկզբից թերի, էջ 191բ—207ա).

զ. խաչի ներբող (վերջից թերի, էջ 207ա—208բ):

«Մատեան»-ի բնագիրը թերի է (նախապես եղել է ամբողջական): Չեն պահպանվել Ը, Ժ, ԼԶ—ԽԷ, ԾԱ—ԾԳ, ԾԶ—ԾԹ, ԿԷ, ՀԲ—ՀԴ, ՀԶ—ՀԷ գլուխներն ամբողջությամբ. թերի են մի շարք գլուխներ՝ Ա (չունի տ. 33-ի սուեբբ բառից մինչև գլխի վերջը), Բ (չունի տ. 1—15), Ե (չունի տ. 30-ից մինչև գլխի վերջը), Զ (չունի տ. 1—89), Է (չունի տ. 18-ի հառաային բառից մինչև գլխի վերջը), Թ (չունի տ. 1—17), ԺԱ (չունի տ. 1-ից մինչև տ. 47-ի զմեռելաքիւն բառը ներառյալ), ԺԸ (չունի տ. 48-ի աչացս բառից մինչև տ. 91-ը ներառյալ), ԼԴ (չունի տ. 1—66), ԽԵ (չունի տ. 1-ից մինչև տ. 53-ի անսպառկառ բառը ներառյալ), Ծ (չունի տ. 56-ից մինչև գլխի վերջը), ԾԵ (չունի տ. 1-ից մինչև տ. 15-ի աղեսս բառը ներառյալ), Կ (չունի տ. 1-ից մինչև տ. 176-ի մխիթարիս մեծ բառերը ներառյալ), ԿԵ (չունի տ. 98-ի վախճանին բառից մինչև գլխի վերջը), ԿԶ (չունի տ. 1-ից մինչև տ. 37-ի ողորմեա բառը ներառյալ և տ. 82-ի բնակեսցէ ընդ իս բառերից մինչև գլխի վերջը), ԿԸ (չունի տ. 1—7 և տ. 57-ի ոչ ունիմ բառերից մինչև գլխի վերջը), ԿԹ (չունի տ. 1-ից մինչև տ. 32 կրկնապարոյշ բառը ներառյալ), Հ (չունի տ. 3-ի զլտանելի բառից մինչև գլխի վերջը), ՀԱ (չունի տ. 1—113 և տ. 162-ից մինչև գլխի վերջը), ՀԵ (չունի Ա—Զ հատվածները և է հատվածի պաշտեցաւ: Սկիզբն բառերը ներառյալ և ԺԳ հատվածի լուսանորոգ նախագրութիւն բա-

ներից մինչև գլխի վերջը), ՀԸ (չունի տ. 1-ից մինչև տ. 16-ի կառաւորքեան քառը ներառյալ), ՂԲ (չունի Գ հատվածի պատկեր տեսակի բառերից մինչև գլխի վերջը), ՂԳ (չունի Ա—Ձ հատվածները և է հատվածի սկզբից մինչև ձայնիդ եկաւորութիւն բառերը ներառյալ): Ունի նարեկացու հիշատակարանը՝ «Հիշատակարան մատենիս գրութեան նոյն հսկողի արարեալ» վերնագրով (էջ 150ա): Առանձին գլուխներ ստորին լուսանցքներում ունեն մեկնաբանական վերնագրեր. ԼԳ գլխի Ե հատվածի համար՝ «Ի Հոգին Սուրբ» (64ա), ԼԴ գլխի Բ հատվածի համար՝ «Բան դաւանութեան առ Սուրբ Երրորդութիւնն» (66ա), ԽԸ գլխի համար՝ «Ի Սողոմոն արքայ» (76ա, 80ա), «Յարքայն Սողոմոն» (77ա), «Որ առ Սողոմոն արքայ» (78ա), «Յիմաստուն արքայն» (79ա), ՀԵ գլխի է—ԺԳ հատվածների համար՝ «Ի սուրբ եկեղեցի դրուատ» (101ա), «Ի սուրբ եկեղեցի» (102ա), «Գովհատ ի սուրբ եկեղեցի» (103ա), «Ի սուրբ եկեղեցի գովհատ» (104ա), «Գովհատ ի սուրբ եկեղեցի: Քրիստոսի» (105ա), Զ գլխի համար՝ «Ի սուրբն Մարիամ Աստուածածին պաղատանք» (112ա), ՂԲ գլխի համար՝ «Բան ի ժամահարն» (134ա), ՂԳ գլխի համար՝ «Իւղոյն սրբոյ միւռոնի» (135ա), «Ի սուրբ միւռոնն» (137ա), «Միւռոնի սրբոյ» (138ա), «Իւղոյն լուսոյ միւռոնի» (139ա), «Բան ի սուրբ միւռոնն լուսոյ» (140ա), «Ի միւռոնն աւօութեան» (141ա), «Սակս միւռոնի լուսոյ» (143ա), «Միւռոնի քան թարգմանարէն» (145ա), «Միւռոնի սիրոյ» (146ա), «Միւռոնի է ճառս» (147ա): Պահպանվել են ԺԲ, ԻԸ, ԼԳ, ԼԴ, ՂԳ գլուխների ոչ բնագրային ենթախորագրերը՝ լուսանցքներում, համապատասխան հատվածների դիմաց: ԻԶ գլխի Բ հատվածի դիմաց, լուսանցքում, կարմիր թանաքով նշված է. «Ուտանաւոր է» (էջ 42ա): Պահպանվել են գրչի մի քանի հիշատակագրութիւններ (էջ 16ա, 107բ, 120բ, 151բ—152ա) և հիշատակարանը (էջ 151բ—52բ. տե՛ս Լ. Ա. Խաչիկյան, ԺԴ դարի հայերեն ձեռագրերի հիշատակարաններ, էջ 435—36):

Այս օրինակը պատկանում է Բ ձեռագրախմբին, հատկապէս մոտ է ՅԼԽՕ գրչագրերին:

6. Ձեռ. № 7153: Տեղ՝ Տշող գյուղ (Ռշտունիք): Ժամանակ՝ 1361 թ.: Գրչիչ՝ Ստեփանոս քահանա: Ստացող՝ Աբել քահանա: Թերթ՝ 226: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ բոլորգիր: Բովանդակում է՝ «Մատեան ողբերգութեան», նարեկացու Առաքյալների ներքող, Վարք (Ա. վարք) և Շնորհալու «Հաւատով խոստովանիմ» քերթվածը:

«Մատեան ողբերգութեան»-ը քաղվածո բնագիր է (էջ 3ա—189ա), ունի խորագիրը, 41 գլուխ (ԺԲ, ԼԳ, ԼԴ և ՀԵ գլուխները՝ հատվածաբար, իսկ Բ գլուխը թերի է) և նարեկացու հիշատակարանը՝ հետևյալ հաջորդականութեամբ՝ խորագիր, Ա—Ե, է—Ը, ԻԴ, ԻԶ—ԻԷ, ԽԱ—ԽԲ գլուխները, ԻԸ գլխի Ե—Զ հատվածներ, ԻԸ գլխի Ա—Դ հատվածներ, Լ, ԼԲ, ԼԳ, ԼԴ, ԽԷ, ԾԵ—ԾԷ,

կե—կէ, շԱ.—շԳ, ՉԴ, շԸ, ՉԸ, ՂԱ, շե—շՁ, շԲ, Ղ, ՂԴ—Ղե գլուխներ, նարեկացու հիշատակարան, ԺԳ, ԺԲ, ԺԲ և ԻԳ գլուխներ: ՉԴ գլուխը սխալմամբ համարակալված է շԴ, իսկ նարեկացու հիշատակարանը՝ ՂՁ գլխահամարով, քանի որ առաջինը ձևազրույց հաջորդում է շԴ գլխին, իսկ հիշատակարանը՝ Ղե-ին:

Պատկանում է Ա ձևազրախմբին:

7. Երուսաղեմի Ա. Հակոբյանց վանքի № 1377 ձեռ. (օգտվել ենք մանրաթաղանթից): Տեղ՝ Ավագ վանք (Նկեղյաց գավառ): Ժամանակ՝ 1372 թ.: Գրիչ և ստացող՝ Նորոգես քահանա: 572 էջ: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ բոլորգիր: Բովանդակում է՝ «Ի չորր հարիւր յիսուն և մի...» սկսվածքով մի փոքրիկ բնագիր (էջ 3), «Բանք նշանաւորք, որ ի գիրս լայս» գլխացանկը (էջ 4. տե՛ս Ա. ցանկ), նարեկացու վարքը (էջ 4—5. տե՛ս Ա. վարք), «Մատենան ողբերգութեան»-ը (էջ 6—429) և նրա լուծմունքը (էջ 430—571):

«Մատենան»-ի բնագիրը գրեթե ամեն ինչով նույնանում է մեր չ՝ ձևազրի հետ (ունի միայն աննշան տարբերություններ), որն օրինակված է նույնպես Նկեղյաց գավառում, Երզնկայի Ավագ վանքում, քիչ ավելի վաղ՝ 1366 թ.: Վերջինիս գրիչ Ստեփանոս Տիվրիկեցին ծանոթ է եղել Նորոգես զբրչին և իբրեւ գաղափար օրինակ օգտվել է նախկինում նրա գրչադրած մի այլ նարեկից. «Յիշեսցի՛ք և զՆորոգէս կուսակրան քահանայ, որ զուրինուկըն շնորհ[եաց], ի սուրբ աղաթս ձեր»,—տեղեկացրել է նա (չ՝ ձեռ., էջ 240բ): Ուրեմն չ՝ օրինակի և Երուս. սույն № 1377 ձևազրի հարադատութեան պատճառն այն է, որ նրանք երկուսն էլ ծագում են Նորոգեսի՝ ավելի վաղ ընդօրինակած ձևազրից, որը մեզ չի հասել: չ՝ -ն և № 1377-ը հազվագեպ են շեղվում միմյանցից. օրինակ՝ հակառակ չ՝-ի, առաջինն ունի Ը գլխի տ. 44-ը («Ով գերիդ ի գերադունից»): Բայց նրանք շափաղանց մոտ են իրար և՛ բովանդակած նյութերով (միայն նրանք ունեն « Ի չորր հարիւր յիսուն և մի թուին Հայոց...» սկսվածքով բնագիրը), և՛, մանավանդ, ընթերցվածներով:

«Մատենան»-ի բնագիրը պատկանում է Բ ձևազրախմբին:

8. Ձեռ. № 5245: Տեղ և ժամանակ՝ անհայտ (հավանաբար գրված է Սուրխաթում, 1350—70-ական թթ. մեջ*): Գրիչ՝ Գրիգոր Թորոսանց, Թերթ՝ 226, Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ բոլորգիր: Լուսանցքներում ունի նարեկացու 3 մանրանկար (էջ 47բ, 59բ, 64ա): Ձեռագիրը խիստ քայքայված է. բազմաթիվ թերթեր կիսով կամ եղրերով այրված են. շատ թերթերի եզրեր կտրված են հետագա կաղմոզների ձեռքով: Սկզբից, միջից և վերջից պակասավոր է:

* Ձեռագրի գրիչ Գրիգոր Թորոսանցից մեզ հասել են նաև ուրիշ գրչադրեր (Մաշտոցյան մատենադարանի № № 352, 2825, 5254, որոնցից առաջին երկուսն ընդօրինակված են 1351—1371 թթ.):

Գրիշը «Մատենան ողբերգութեան»-ն ընդօրինակել է գլուխների ոչ հաշորդական կարգով, այլ հաշուառաջ, որոշ գլուխներ էլ բաց է թողել, Գլխակարգն այսպիսին է՝ ԺԷ (սկիզբը թերի), ԺԸ, Ի—ԻԲ, ԺԹ, ԻԳ—ԻԷ, ԻԹ, ԺԴ—ԺԵ, ԻԸ, ԼԸ—ԽԱ, Լ—ԼԵ, ԼԷ, ԼԶ, ԽԲ, ԼԳ, ԽԴ—ԽԵ, ԽԷ, ԶԲ, ԽԶ, ԽԸ—ԿԱ, ԿԳ (համարակալված ԿԲ), ԿԲ (համարակալված ԿԳ), ԿԴ—Զ, ԶԱ (թերթ ընկած լինելու պատճառով՝ թերի), ԶԳ—ԶԴ, ԶԵ (թերի՝ թերթ ընկած լինելու պատճառով), ԶԶ—ԶԷ, ԶԸ—ԶԹ (որոնք նույնպես պակասավոր են վերոհիշյալ պատճառով), Զ—ԶԱ, ԶԲ—ԶԳ (պակասավոր դարձած), ԶԴ—ՂԲ, ՂԳ (մեռած է թերի), որից հետո շարունակությունը չի պահպանվել։ Որոշ գլուխներ գրելու համար շունեն (հատի թերթերի եզրերը կտրվելու և այլովելու հետևանքով համարներն անհետացել են)։ «Մատենան»-ի բնագիրը Ա. ձեռագրախմբի օրինակ է։ Զեռագիրն, ինչպես նշվեց, այնպիսի վիճակում է, որ հնարավոր չի եղել այն օգտագործել։

9. Ձեռ. № 4041: Տեղ՝ Թավրիզ, Ժամանակ՝ 1377 թ.։ Գրիշ՝ Ներսես երեց։ Ստացողներ՝ Ղազար կրոնավոր և Հովհաննես քահանա։ Զեռագրի մի մասի (գրված ԺԴ դարում) ստացողն է Արղուն տիկինը։ Թերթ՝ 288։ Նյութ՝ թուղթ։ Գիր՝ բոլորգիր։

Բովանդակություն՝ «Մատենան ողբերգութեան» (էջ 1ա—231բ) և նարեկացու այլ դործեր (Հակոբ Մծբնացու ներբող, Ապարանից խաչի պատմություն, Խաչի և Աստվածածնի ներբողներ, որոնցից վերջինը թերի է)։ Ունի և Աստվածածնին նվիրված անանուն մի բանաստեղծություն (285բ—28բ էջերի տողատակին)։

«Մատենան ողբերգութեան»-ը սկզբից թերի է. սկսվում է ԺԱ բանով։ Ինչպես այդտեղ, այնպես էլ այլ տեղերում ձեռագրից թերթեր են ընկած, որի հետևանքով պակասավոր են նաև ԺԲ, ԻԵ, ԼԷ գլուխները։ Այս օրինակը պատկանում է Ա. ձեռագրախմբին։ Մեր կարծիքով, անմիջականորեն արտագրված է Ս. ձեռագրից։ Վերջինիս պես, շունի նարեկացու հիշատակարանը։ ՂԳ գլխում բաց է թողել մի ընդարձակ հատված (Ը հատվածի ու ի Բաբե-ֆեայ բառերից մինչև Թ հատվածի ալսը ահա բառերը ներառյալ), որը չկա նաև Ս. ձեռագրում։ Սակայն նրանց կապի ամենախոստովան գրչական հետևյալ փաստն է. ԶԵ գլխի Ը հատվածում Ս-ի գրիշը զինադադարիսն բառի փխ գրել է՝ զինադադարիսն և դիմացը, լուսանցքում, մի և է ավելացրել (էջ 187բ)՝ առանց նշելու, թե այն բնագրում որտեղ պետք է դնել։ № 4041 ձեռագրի գրիշն այդ և-ը մոծել է բնագիր՝ գրելով զինադադարիսն և, բաց և-ի վրա իր արածի նկատմամբ կասկած արտահայտող մի կետ դնելով (էջ 154ա)։ Մյուս ձեռագրերն արդարև իսկ բառի փխ նշված բնթերթվածը շունեն։ № 4041 ձեռագրի բնագիրը բոլոր մանրամասներով համընկնում է Ս-ին։ Վերջինից նրա փոքրաթիվ շեղումները կամ գրչական վրիպումների

հետեանք են, կամ էլ արդյունք այն բանի, որ զաղափար օրինակի որոշ սր-
խալագրություններն իր օրինակում գրիչը չի կրկնել, նկատել և ուղղել է,
նաև, թերևս, այս կամ այն հատվածն անդիր իմանալով՝ ուղղումներ է արել
ըստ իր իմացածի. ԺԻ գլ. «Ընկալ քաղցրութեամբ...» հատվածում (տող 65),
օրինակ, Ս-ի պես դիտի գրել և սրբագրել է Ղիմի:

10. Ձեռ. № 5456: Տեղ և ժամանակ՝ անհայտ (հավանաբար գրված է
Տաթևում ԺԴ դ., 1397 թվականից առաջ): Գրիչ՝ Մատթևոս վարդապետ (Ջու-
ղայեցի): Ստացող՝ Աստմ արեղա: Թերթ՝ 413: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ բոլորգիր:
Բովանդակություն՝

ա. Պետրոս Արապոնացու «Գիրք Առաքինութեանց, Մովսիսեանց, է [7]
պարզեաց Հոգւոյն» (էջ 1ա—272ր).

բ. «Մատեան ողբերգութեան» (273ա—410ր):

«Մատեան ողբերգութեան»-ն ամբողջական բնագիր է (նարեկացու հիշա-
տակարանը, թերթ ընկած լրնելու պատճառով, թերի է), նույնությամբ ար-
տագրված մեր X ձեռագրից, որն էջմիածնի մատենադարան է մուտք գործել
Տաթևից (տե՛ս նրա 1ա էջի վրա արված նշումը՝ «Տաթև»): Ուրեմն, X ձեռա-
գիրը գեոևս ԺԴ դ. վերջերին, Մատթևոս Ջուղայեցու ժամանակները, Կիլի-
կիայից բերված է եղել Տաթև: X-ում եղած սրբագրությունները Մատթևոս
գրիչը մուծել է բնագիր: Ձեռագրում չկան սրբագրություններ:

11. Ձեռ. № 6142: Տեղ և ժամանակ՝ անհայտ (հավանաբար՝ ԺԴ դ. գրե-
լություն): Գրիչ՝ Աստվածատուր: Ստացող՝ Քուրդ մահտեսի: Հետագա ստա-
ցող՝ Մինաս Եպիսկոպոս: Թերթ՝ 195: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ բոլորգիր: Բովան-
դակություն՝ «Մատեան ողբերգութեան» (քաղվածո նարեկ):

Ձեռագիրը թերի է սկզբից: Ունի հետևյալ գլուխները. Բ(թերի), է—Ը,
ԺԱ—ԺԳ, ԺԶ—ԺԷ, ԺԹ (թերի), Ի, ԻԷ, ԼԲ, ԼԸ—ԽԵ (ԽԱ—ԽԲ՝ նաև երկրորդ
անգամ, ուշ գրչությանը), ԽԷ, Մ, ՄԲ, ՄԵ, ՄԷ, ՄԸ (թերի), ԿԳ, ԿԵ (թերի),
ԿԶ (թերի), ԿԷ—ԿԸ, Հ—ՀԲ, ՀԸ—ՀԹ, ՁԱ, ՁԸ—ՂԱ, ՂԴ (թերի): Ձեռագիրը
վատ է պահպանվել, լուսանցքները քայքայված են, առանձին բառեր, վան-
կեր, տառեր՝ մաշված և անընթեռնելի, խախտված է բաղմամբիվ թերթերի
կարգը: Բնագիրը Գ ձեռագրախմբի օրինակ է:

12. Ձեռ. № 5666: Տեղ և ժամանակ՝ անհայտ (հավանաբար՝ ԺԴ դ.): Գր-
իչ՝ Ավիկ: Թերթ՝ 201: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ բոլորգիր: Ունի նարեկացու 1
մանրանկար (էջ 5բ): Բովանդակություն՝ «Մատեան ողբերգութեան» (էջ 4ա—
183բ), Ունի նաև Շնորհալու «Խրատ ուսումնականաց մանկանց» (էջ 184ա,

* Տաթևի ձեռագրերն էջմիածին են փոխադրվել 1911—12 թթ. ընթացքում (տե՛ս «Ճու-
ղակ ձեռագրաց Մաշտոցի անվան մատենադարանի», հտ. Ա, Նր., 1965, Օ. Սգանյանի առաջա-
րանը՝ «Մատենադարանի ձեռագրական հավաքածուները», էջ 83):

թերի), Նփրեմ Ասորու «Տե՛ս, տէ՛ր, զսառապանս իմ» սկսվածքով աղոթքը (էջ 184ա—97ր), Խաչատուր Կեչառեցու «Ես եմ կորուսեալ ոչխար...» սկըզբնատողով տաղը (էջ 197բ—99ա), Հովհաննես Քերոբենցի «Երէկ հողմերաւք անցայ» սկսվածքով տաղը՝ անվերնագիր և անխորագիր (էջ 199ա—200բ) և «Աւրհնութիւն վերարկու զգեստիցն՝ վեղարի և փիլոնի» վերնագրով կանոնը (էջ 201ա)։ Զեռագիրն ունի նաև Մատյանի գլուխների ցանկը (տե՛ս Գ ցանկ), Ա—ԾԳ գլուխների համար (էջ 1ա—3բ)։ Մատյանը թերի է։ Գրիչն ընդօրինակել է միայն Ա—ԾԳ գլուխները (վերջին գլուխը՝ կիսատ)։ Բնագիրը պատկանում է Գ ձեռագրախմբին։

13. Ձեռ. № 5177: Տեղ՝ Աղթամար։ Ժամանակ՝ 1489 թ.։ Գրիչ՝ Հովհաննես արեղա։ Թերթ՝ 178։ Նյութ՝ թուղթ։ Գիր՝ բուրգիր։

Բովանդակություն՝ «Մատեան ողբերգութեան» (էջ 6ա—168բ) և այլ նյութեր, որոնք համընկնում են և ձեռագրի նյութերին՝ թե՛ բովանդակությամբ և թե՛ նրանց հաջորդականությամբ։ Գրիգոր Խլաթեցու խմբակցության ձեռագրերից է։

14. Ձեռ. № 2084: Տեղ և ժամանակ՝ անհայտ (հավանաբար՝ 16-րդ դ.)։ Գրիչ՝ Ավետիք։ Թերթ՝ 281։ Նյութ՝ թուղթ։ Գիր՝ բուրգիր։

Բովանդակություն՝ «Մատեան ողբերգութեան» (էջ 1բ—280բ)։ Նախապես ունեցել է ամբողջական բնագիրը, հետագայում թերթեր են ընկել. չի պահպանվել խորագիրը, ուշ գրչությամբ է գրված Ա գլխի սկիզբը, թերի են Թ, Ժէ, Ին, ԶԳ, ՂԱ, ՂԳ գլուխները և Նարեկացու հիշատակարանը՝ վերջից։ Զի պահպանվել գրչի գլխավոր հիշատակարանը։ Բնագիրը պատկանում է Բ ձեռագրախմբին։ Ունի է գլխի ոչ բնագրային «Այլ արդ այժմ, որ է ժամանակ մեղաւք գլորելոյս» (տե՛ս բան է, ծնթ. 11) հատվածը։ Ըստ այսմ՝ սույն ձեռագիրը սերտ աղերսներ ունի ԶԳ ձեռագրերի հետ։ Գրիչը հմուտ չէ իր արվեստի մեջ. ձեռագիրը վրիպակաշատ է, գրչությունը՝ անփուլթ։

15. Ձեռ. № 7759: Տեղ և ժամանակ՝ անհայտ (հավանաբար՝ 16-րդ դ. գերջություն)։ Գրիչ՝ անհայտ։ Թերթ՝ 157։ Նյութ՝ թուղթ։ Գիր՝ բուրգիր։

Բովանդակություն՝ «Մատեան ողբերգութեան» (էջ 1ա—157բ), որը թերի է։ Նախապես եղել է ամբողջական բնագիր։ Զեռագիրը վատ է պահպանվել, բազմաթիվ թերթեր տեղադրված են սխալ։ Մատյանը չունի խորագիրը, Ա, Գ, ՂԴ, ՂԵ գլուխները և Նարեկացու հիշատակարանը։ Թերի են Բ, Դ, Ե, ԺԵ, Լ, ԼԱ, ԶԲ և ՂԳ գլուխները։ Սովորական վերնագրից բացի, առանձին գլուխներ ունեն մեկնաբանական լուսանցագրություններ. զլ. ԼԴ՝ «Մաղթանք Մեծի ուրբաթին» (էջ 58ա), ԿԵ, ԿԶ և ԶԳ՝ «Քահանայաթաղի» (էջ 98բ, 100ա և 112ա), ԿԷ՝ «Գեղեցիկ է այս» (էջ 103ա), ԶԷ՝ «Աղօթք երկրորդ Մեծի ուրբաթին. առաջին աղօթք ԼԶ է» (էջ 122ա), ԶԹ՝ «Վասն հանդերձեալ դատաստա-

նին» (էջ 129ա), ՉԴ՝ «Ի ժամ առաւօտուն» (էջ 139ա), ՂԱ՝ «Ի ժամ հանգրստեան քնոյն» (էջ 136ա):

Պատկանում է Բ ձեռագրախմբի այն օրինակներին թվին (V^Σ), որոնք չունեն 2 զլխի 26—29 և Ժ զլխի 33—40 տողերը: Առանձնապէս սերտ աղերս ունի T ձեռագրի հետ: Երկուսն էլ ունեն 2Ա զլխի 108-րդ տողը՝ «Միշտ անառակ որդիս՝ փոյթ խնամով ի շարիս» շարադասութեամբ:

16. Ձեռ. № 2085: Տեղ՝ անհայտ: Ժամանակ՝ 1625 թ.: Գրիչ՝ վարդան զպիր: Թերթ՝ 227: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ նոտրգիր:

Բովանդակւոյն՝ Նարեկի զխաջանի (էջ 2ա—3ա. տե՛ս Բ ցանկ), Նարեկացու վարք (4ա—5ա. տե՛ս Ա վարք), «Մատեան ողբերգութեան» (5ա—223բ):

«Մատեան»-ի օրինակը նույնանում է C ձեռագրի հետ՝ վերջինիս սրբազրված տեսքով (տե՛ս C ձեռագրի նկարագրւոյնը) և պատկանում է Ա ձեռագրախմբին:

17. Ձեռ. № 5832: Տեղ՝ վան: Ժամանակ՝ 1626 թ.: Գրիչ՝ Զարարե: Ստացող՝ Կիրակոս: Թերթ՝ 431: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ բոլորգիր:

Բովանդակւոյն՝ «Մատեան ողբերգութեան» (3ա—368ա), Նարեկացու վարք (368բ—71ա), Դեորդ Սկեռացու աղոթք (371ա—76ա), Ապարանից խաչի պատմւոյն, խաչի ներբողյան և նրանց հիշատակարանը (376ա—427ա):

«Մատեան ողբերգութեան»-ը ամբողջական բնագիր է. չունի միայն խորագիրը: Պատկանում է Գ ձեռագրախմբին. հարում է այն ձեռագրերին (adlhp, մանավանդ e և № 5852 ձեռագրեր), որոնք խնդ. տ. 77-ում և խճ. 47 և 131-րդ տողերում ունեն աստերիսկուս (աստղանիշ):

18. Ձեռ. № 5852: Տեղ՝ Դաշտ գյուղ (Մոկաց գավառ): Ժամանակ՝ 1662 թ.: Գրիչ և ծաղկող՝ Թումա քահանա: Ստացող՝ Դրիգոր քահանա: Թերթ՝ 309: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ բոլորգիր:

Բովանդակում է «Մատեան ողբերգութեան»-ը (էջ 4ա—300ա) և Նարեկացու վարքը (300ա—302ա. տե՛ս Բ վարք): «Մատեան»-ի բնագիրը պատկանում է Գ ձեռագրախմբին և շափաղանց մոտ է № 5832 ձեռագրին, հետևապէս՝ նաև e օրինակին: Թե՛ № 5832 և թե՛ այս ձեռագրում Նարեկացու հիշատակարանի վերնագիրը դուրսեան բառի փոխ ունի զուրեան:

19. Ձեռ. № 8678: Տեղ՝ անհայտ: Ժամանակ՝ 1662 թ.: Գրիչ՝ Սարգիս: Թերթ՝ 322: 314ա—320ա էջերի գրիչ՝ Հովհաննէս: Ժամանակ՝ 1715 թ.: Տեղ՝ Զարեքո անապատ: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ բոլորգիր (էջ 2ա—313բ), նոտրգիր՝ էջ 314ա—22բ:

Բովանդակւոյն՝ «Մատեան ողբերգութեան» (էջ 2ա—73ա, 92բ—96ա, 106ա—110ա, 209ա—237ա) և այլ հեղինակների (Մեսրոպ վարդապետ, Հովհաննէս Դառնեցի, Հովհաննէս Սարկավազ, Բենիկ վանանդեցի, Մեղրիկ

ԳԻՐԻ ԱԿՕԹԻՑ

ՍՐԻՈՅՆ ԳՐԻԳՈՐԻ

Նարեկացւոյ արարեալ :

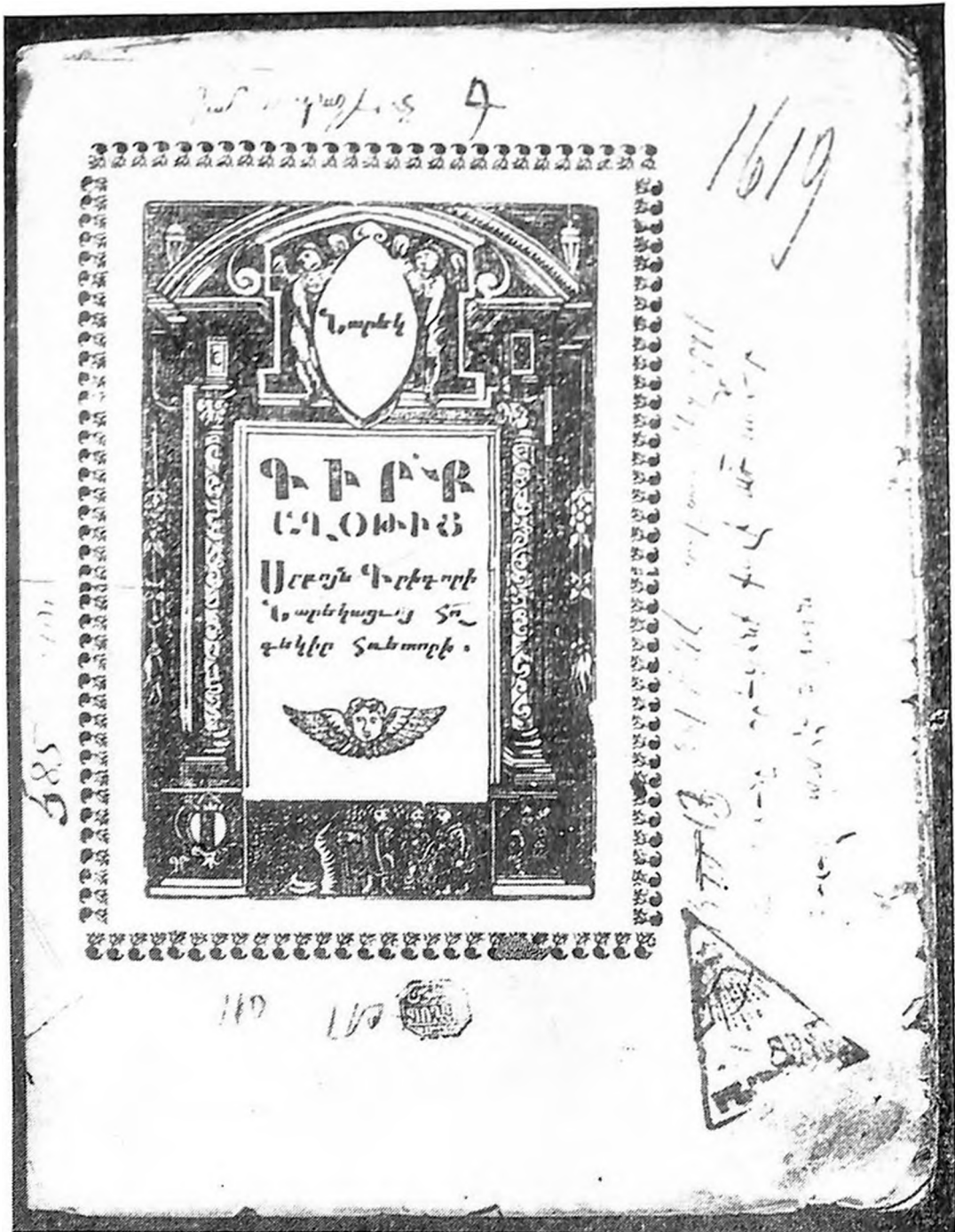
Տպագրեցեալ ներ գործարանում
սրբոյ Լ. Զմիածնի, և սրբոյն
Սարգսի հօրավարի :

’Ի հայրապետութեան տեառն Յա
կօբայ. և ’ի թագաւորութեան
Քրիստոսապետակի և բարեպաշտի
արքայի Լուդովիկոսի. վերակա
յութի և հոգաբարձութեամբ և
ծախիւք Ոսկանայ վարդապետի և
Եպիսկոպոսի Երևա
նեցւոյ :

’Ի հարսէիայ :

Թ ունիս . Բ. Զ. Ի. 1673 . և արարի . 23 :

Նարեկի 1774 թ. հրատարակության անվանաթերթը (Կ. Պոլիս)

վարդապետ, Մխիթար Գոշ, Անաստաս քահանա և այլն) աղոթքներ: «Մատենան»-ը քաղվածո նարեկ է, ունի Ա, Դ, է, Ը, ԺԴ, ԺԵ, ԺԶ, ԻԳ, ԻԸ, Լ, ԼԳ (թերի), ԼԴ (թերի), ԼԵ, ԼԺ, Խ, ԽԲ, ԽԳ (թերի), Չ, ՉԳ, ՉԺ, Ղ, ՂԱ և ՂԴ գլուխներ: Ձեռագրից թերթեր են ընկած, չեն պահպանվել մի քանի այլ գրչուխներ: Յուրաքանչյուր գլխին հաջորդում է իր լուծմունքը: Ա գլխի լուծմունքից առաջ կա հետևյալ ծանոթագրությունը. «Օգնեալ, շնորհարաշխ Աստուած Հոգիդ Սուրբ, և բաց զմիտս իմ ուղղակի գրել զլուծմունս բանից սրբբոյս» (էջ 5բ): Բացի սովորական վերնագրից, առանձին գլուխներ ունեն մեկնաբանական վերնագրեր և լուսանցարություններ. զԼ. Ա՝ «Առաջին բան՝ քաղցր և բազմախորհուրդ» (էջ 2ա), Դ՝ «Չորրորդ ճառ. կարի քաղցրահամ է» (էջ 11ա), է՝ «Վայ տայ անձինն մեղաւորի» (էջ 14բ), Ը՝ «Աստ յայտնէ զահագնութիւն դատաստանին» (էջ 19բ), ԺԴ՝ «Վասն անկեւոյն ի ձեռս աւազակաց» (էջ 22ա), ԺԵ՝ «Վասն մոլորեալ ոչխարին» (էջ 27բ), ԺԶ՝ «Աղաչանք յարմարաւոր և քաղցրահամ» (էջ 33բ), ԻԳ՝ «Քաղցր ճառ և գեղեցիկ» (էջ 38բ), ԻԸ՝ «Ճառ համեղ և քաղցրարան» (էջ 42ա), Լ՝ «Վասն ջերման աղօթեա ի վերայ սրտի մօտք» (էջ 49ա), ԼԳ՝ «Չարմանալի է և համեղ ճառս» (էջ 52ա), Խ՝ «Աղօթք նարեկացի ասացեալ առ Հոգին Սուրբ» (էջ 106ա), ԽԲ՝ «Վասն բժշկութեան արխտաժեսոց և ամենայն ցաւոց» (էջ 59ա), ԽԳ՝ «Քաղցր ճառ և զարմանալի» (էջ 64բ), ԽԸ՝ «Վասն ահագնութեան դատաստանի աստուծոյ» (էջ 68ա), ԽԹ՝ «Վասն աւազակին է քաղցր և համեղ ճառս» (էջ 71ա), ԽԿ՝ «Վասն բժշկութեան ամենայն ցաւոց» (էջ 72բ), Չ՝ «Վասն գովեստի սուրբ Աստուածածինին» (էջ 92բ), իսկ գլուխը վերնագրված է այսպես. «Գրիգորի նարեկացոյ սուրբ վարդապետի ասացեալ ի խորոց սրտէ մաղթանք առ սուրբ Աստուածածինն» (էջ 92բ), ՂԱ՝ «Վասն երեկոյին ժամուն խաղաղականին աղօթէ» (էջ 209ա): Ձեռագիրը պատկանում է Գ ձեռագրախմբի խլաթեցիական խմբակցութեանը:

20. Պեւ. № 6733: Տեղ և գրիչ՝ անհայտ (գրված է համանաբար Ագուլիսի Թովմա առաքյալի վանքում): Ժամանակ՝ 1664 թ. առաջ (ստացող արքեպիսկոպոս Խաչատուր վարդապետը վախճանվել է նույն թվականի հուլիսին. տե՛ս «Ձաքարիա Ագուլեցու Օրագրությունը», Երևան, 1938, էջ 63—4): Թերթ՝ 311: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ բուրբուր:

Բովանդակում է՝ Առաքել Սյունեցու և Գրիգոր Խլաթեցու՝ նարեկացուն նվիրված բանաստեղծությունները (էջ 2ա—4ա, 6ա—բ, 7ա—բ, 305բ—7ա), նարեկի գլխացանկը (4ա—6ա. տե՛ս Գ ցանկ), «Մատենան ողբերգութեան»-ը, որի խորագիրն ընկած է առաջ (7ա, 9ա—303բ), և նարեկացու վարքը (303բ—5ա. տե՛ս Բ վարք):

Պատկանում է Գ ձեռագրախմբին: Օրինակված է խլաթեցու խմբակցության որևէ ձեռագրից: Նրանց նման, յուրաքանչյուր գլխից հետո ունի մեկնություն,

անգամ Նարեկացու վարքից հետո պահել է խաթնացու՝ մեզ չհասած ինքնագրի թվականը՝ թիվին. ՊԿԻ [1413]» (էջ 305ա)։

21. Ձեռ. № 4989: Տեղ՝ Կաուց անապատու ժամանակ՝ 1681 թ.։ Գրիչ և ստացող՝ Ղազար Արզնցի, Խերթ՝ 316։ Նյութ՝ թուղթ։ Գիր՝ բուլղարի։

Բովանդակում է՝ Նարեկի գլխացանկ (էջ 2ա—3բ. տե՛ս Գ ցանկ), Գրիգոր խաթնացու «Դոյր ոմն ընտիր...» սկսվածքով բանաստեղծությունը, սրան հարակից հինգ հանելուկները և «Դոյս է չնչին...» սկսվածքով բանաստեղծությունը (3բ—4բ), «Մատենան ողբերգություն» (5բ—293բ), Նարեկացու Աստվածածնի ներբողյան (293բ—309բ), խաթնացու «Դովհատ տացուր...» սկսվածքով բանաստեղծությունը, «Յիշատակարան ի Մաղղման Մինասէ...» վերնագրով մի գործ (311բ—16բ), որի վերջից կցված է բուն գրչի հիշատակարանը (316բ)։

«Մատենան»-ն ամբողջական բնագիր է։ Գրիչն իր ձեռքի տակ ունեցել է Գրիգոր խաթնացու օրինակած Նարեկը (1413 թ. գրչություն, չի պահպանվել)։ այդ մասին են վկայում ոչ միայն խաթնացու ձեռագրից այստեղ ընդօրինակված չափածո դործերը, այլև գրչի հետևյալ հիշատակություն-հավելումը.

... Այլ և Գրիգոր վարդապետին՝

Օրինակիս գծագրողին (էջ 311ա—բ)։

Բնագիրը Գ ձեռագրախմբի օրինակ է։ Նրան չափազանց մոտ է X ձեռագիրը, որը նույնպես գրված է Կաուց անապատում, քիչ ավելի ուշ (1694 թ.)։ Վերջինիս գրիչ Հայրապետ Մահմուտանցին անհրկբայորեն իր ձեռքի տակ ունեցել է № 4989 ձեռագիրը և օգտվել է նրանից՝ միաժամանակ փոքր-ինչ հետևելով նաև մեկ այլ գաղափար օրինակի, որի պատճառով և X-ը որոշ դեպքերում շեղվում է № 4989-ից։ Միայն այս երկու ձեռագրում կա Մաղղման Մինասի հեղինակած վերոհիշյալ դործը (տե՛ս նաև X-ի նկարագրությունը)։ Իբրև ավելի գրագետ օրինակ՝ համեմատության համար նախընտրել ենք X ձեռագիրը։

22. Ձեռ. № 5150: Ա. մաս, տեղ՝ Ասարանից Սուրբ Նշան. ժամանակ՝ 1684 թ.։ Գրիչ՝ Գրիգոր քահանա։ Գիր՝ բուլղարի։ Գրչի գլխավոր հիշատակարանը էջ 242ա—բ։ Բ. մաս, տեղ՝ անհայտ. ժամանակ՝ 1638 թ.։ Գրիչ՝ Մարութա դպիր։ Ստացող՝ Հովհաննես տանուտեր։ Գրչի հիշատակարանը՝ էջ 288բ։ Թերթ՝ 289 (Ա. մաս՝ 242, Բ. մաս՝ 47 թերթ)։

Բովանդակություն՝ Ա. — «Մատենան ողբերգություն» (էջ 2ա—241բ), Բ. — Առաքել Սյունեցու «Մահմանագրություն դաստիարակություն» քահանայական ձեռնագրության գիրքը (էջ 243ա—288բ)։ Մատյանի խորագիրը և Նարեկացու հիշատակարանը չեն պահպանվել, բնագիրը թերի է վերջից, ընդհատվում է ՂԻ գլխի 8-րդ տողով, չունի ՂՅ գլուխը։ Մի քանի գլուխներ (ՉԵ, ՂԲ և ՂԳ)՝ ընդօրինակված են մասնակի կրճատումներով։ Ըստ էության՝ դր-

րանք գալիս են նախագաղափար օրինակից: Կրճատումները կատարված են գիտակցաբար՝ խմբագրական վերաբերմունքով: Այդ կրճատումները հիմնականում համընկնում են W-ի ընդօրինակությանը: Կրճատումներից բացի, երկու ձեռագրերն էլ ունեն վերնագրերի ընդհանրություններ (ՂԲ և ՂԳ գլուխների վերնագրերն ունեն բառացի համապատասխանություն), երկու ձեռագրերն էլ շունեն շն գլխի «Գարձեալ առ նմին...» և ՂԳ գլխի «Սակս սրբալոյս իւզոյն միւռոնի» ենթախորագրերը և այլն: Թեև նմանություններն ակներև են, սակայն, այնուամենայնիւ, № 5150 ձեռագիրը անմիջականորեն չի ընդօրինակված W-ից: Վերջինս ունի այնպիսի կրճատված մասեր, որոնք վերականգնված են 5150 ձեռագրում: Նշանակում է, որ № 5150 ձեռագիրը, նույնիսկ եթե այն W-ից արտագրված լիներ, լրացվել է ըստ մեկ այլ օրինակի: № 5150 ձեռագիրը իբրև ուշ զրչություն՝ W-ի համեմատությամբ կարևորություն չի ներկայացնում գիտաքննական բնագրի համար:

23. Ձեռ. № 9563: Տեղ՝ անհայտ: Ժամանակ՝ 1695 թ.: Գրիչ՝ Արիստակես: Ստացող՝ Ստեփանոս վարդապետ: Թերթ՝ 380: Նյութ՝ թուղթ:

Բովանդակություն՝ Նարեկի պակասավոր գլխացանկ (էջ 1ա. տե՛ս Բ ցանկ), «Մատենան ողբերգութեան», որի յուրաքանչյուր գլխին հաջորդում է մեկնություն (1բ—379բ), Գրիգոր Նարեկացու վարք (379բ—80բ):

«Մատենան»-ի բնագիրը պատկանում է Բ ձեռագրախմբին, ունի 9 գլ. 26—29 և Ժ գլ. 33—44 տողերը, ինչպես նաև ԺԲ գլ. ավարտի հատվածը՝ լրբիւ: Նկատի առնելով այն հանգամանքը, որ սա իր խմբի ամենաուշ ընդօրինակություններից է և գրեթե նույնանում է № 2085 ձեռագրի, ինչպես և C-ի (սրա սրբագրված տեսքով) հետ՝ առանձին արժեք չներկայացնելով քննական բնագրի համար, չենք համեմատել:

24. Ձեռ. № 8768: Տեղ՝ անհայտ (հավանաբար՝ Ագուլիս): Ժամանակ՝ Ժէ դ.: Գրիչ՝ անհայտ (Մարգարիտ գրչի աշակերտուհի): Թերթ՝ 302: Նյութ՝ թուղթ: Գրչի չափածո հիշատակարանը՝ էջ 298ա—բ-ում:

Բովանդակություն՝ «Մատենան ողբերգութեան» (էջ 10ա—295ա), Առաքել Սյունեցու «Արմիական լոյս հրկնային» սկզբնատողով տաղը՝ նվիրված Նարեկացուն (էջ 5ա—7բ), Գրիգոր Խլտթեցու՝ Նարեկացուն նվիրված հանելուկները (էջ 7բ—10բ) և բանաստեղծությունը (էջ 296բ—98ա), Նարեկացու վարքը (էջ 295ա—96բ. տե՛ս Բ վարք):

Ունի Մատյանի գլուխների ցանկը (էջ 7բ—9բ. տե՛ս Գ ցանկ) և լուծմունքը՝ յուրաքանչյուր գլխից հետո: Ա գլխի մեկնաբանությունից առաջ լուծմունքը վերնագրված է այսպես. «Ազնեա, շնորհաբաշխ աստուած Հոգիդ Սուրբ, և բա՛ց զմիտս իմ՝ ուղղակի գրել զլուծումն բանից սրբոյս» (էջ 12բ):

№ 8768 ձեռագիրը պատկանում է Գ ձեռագրախմբի խլաթեցիական խում-

բակցությանը և սերտ աղերսներ ունի այդ ձեռագրախմբից Ա-ի հետ: Գիտա-
քննական բնագրի համար հետաքրքրություն չի ներկայացնում:

25. Ձեռ. № 8559: Տեղ և ժամանակ՝ անհայտ (Ժէ դ. գրչություն): Գրիչ՝
Աստվածատուր Կեսարացի: Թերթեր՝ 359 (301ա—357ա էջերի գրիչը տարբեր
է Աստվածատուրից): Նյութ՝ մագաղաթ: Դիր՝ բոլորգիր:

Բովանդակություն՝

ա. Առաքել Սյունեցու և Գրիգոր խլաթեցու՝ նարեկացուն նվիրված բա-
նաստեղծությունները (էջ 1ա—7բ, 9ա—10ա):

բ. Նարեկի գլխացանկ՝ միայն 47 գլխի համար (10ա—13բ. տե՛ս Գ
ցանկ):

գ. «Մատեան ողբերգութեան». խորագիրն ընկած է առաջ. յուրաքանչյուր
գլխին հաջորդում է մեկնություն (7բ—9ա, 17ա—357ա):

«Մատեան»-ը քաղվածո բնագիր է. ունի միայն 47 գլուխ՝ խառը դա-
սավորությամբ: Վերջին ինը գլուխը գրված են երկրորդ գրչի ձեռքով, որը
սխալմամբ լթ գլուխը դարձյալ ընդօրինակել է: Գլուխներն ունեն կրկնակի
համարակալում՝ սեով (ըստ այս ձեռագրում նրանց ունեցած կամայական
հաջորդության) և կարմիրով (ըստ «Մատեան»-ում ունեցած գլխահամարնե-
րի): Բնագիրը պատկանում է Գ ձեռագրախմբին. խլաթեցու խմբակցության
գրչագիր է:

26. Ձեռ. № 5799: Տեղ և ժամանակ՝ անհայտ (հավանաբար՝ Ժէ դ. գրչու-
թյուն): Գրիչ՝ անհայտ: Ստացող՝ Ավետիս: Հետագայի ստացող՝ Կարա-
պետ, «որ մականունն խոզեղա ասի»: Թերթ՝ 272: Նյութ՝ թուղթ: Դիր՝ բոլոր-
գիր: Ունի նարեկացու 1 մանրանկար (էջ 1բ), և 1 կիսախորան (էջ 2ա):

Բովանդակություն՝ «Մատեան ողբերգութեան»:

Ձեռագիրը վատ է պահպանվել, խոնավությունից վնասված են կենտ է-
ջերի ձախ և ղույզ էջերի աջ անկյունները, անընթեռնելի են բառեր, վանկեր,
տառեր: Մատյանը նախապես եղել է ամբողջական բնագիր: Ձեռն պահպան-
վել խորագիրը, ՂԲ գլուխը և նարեկացու հիշատակարանը, թերի են ՂԱ,
ՂԳ, ՂԴ և ՂԵ գլուխները: Խիստ սխալաշատ և անփույթ գրված ձեռագիր է՝
ընդօրինակված հավանաբար ուշ շրջանի մեկ այլ ձեռագրից:

27. Ձեռ. № 6064: Տեղ, ժամանակ և գրիչ՝ անհայտ (Ժէ դ. գրչություն):
Թերթ՝ 132 (ձեռագրին կից կա 262 էջ կաղմուղ տպագիր մաս): Նյութ՝ թուղթ:
Դիր՝ բոլորգիր:

Ձեռագիրը քաղվածո նարեկ է. պարունակում է ընդամենը 32 գլուխ, այն
է՝ Բ—Ե, է—Թ, ԺԱ, ԺԵ, ԺԶ—ԻԱ, ԻԴ, ԻԶ—ԻԷ, ԼԱ, ԼԹ—Խ, ԽԲ, ԽԴ, ԽԷ, Մ,
ՄԸ, ԿԴ—ԿԶ, ԿԸ, ՀԶ, ՀԹ—Ձ գլուխները՝ սովորական գլխահամարներով: Բը-
նագիրը մինչև ԽԲ գլուխը ներառյալ չափազանց մոտ է Ա խմբի օրինակներին,
մանավանդ ABCDE ձեռագրերին:

28. Ձեռ. № 6659: Տեղ՝ անհայտ (հավանաբար՝ Լվով): Ժամանակ՝ Ժէ դ.: Գրիչ՝ անհայտ: Թերթ՝ 245: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ շղագիր:

Բովանդակություն՝ «Մատենան ողբերգության» (էջ 1ա—241ա), Նարեկացու վարքը (էջ 241ա—242ա), Ներսես Շնորհալու «Հաստատվ խոստովանիմ» աղոթքը (էջ 242բ—245բ):

Մատյանը թերի է սկզբից. սկսվում է ԺԱ. գլխի տ. 109-ի «ապականութեամբ» բառով: Ձեռագիրը բնագրական սերտ աղբյուրների ունի 7-ի հետ: Պատկանում է Բ ձեռագրախմբին:

29. Ձեռ. № 4272: Տեղ, ժամանակ և գրիչ՝ անհայտ (հավանական ժամանակ՝ Ժէ դ. երկրորդ կես): Թերթ՝ 334: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ բոլորգիր: 332ա էջի հիշատակարանի համաձայն ձեռագիրը նվիրաբերվել է Ս. Ստեփանոսի վանքին (Մաղարգավանք):

Բովանդակում է Առաքել Սյունեցու և Գրիգոր Խլաթեցու՝ Նարեկացուն նվիրված բանաստեղծությունները (էջ 2ա—4բ, 7ա—բ, 329բ—30բ), Նարեկի գլխացանկը (4բ—7ա. տե՛ս Գ ցանկը), Նարեկացու վարքը (328բ—30բ. տե՛ս Բ վարք) և «Մատենան ողբերգության»-ը, որի յուրաքանչյուր գլխին հաջորդում է մեկնությունը (9ա—328ա), ընդ որում խորագիրն ընկած է Խլաթեցու բանաստեղծությունների արանքը (7բ—8ա):

Ձեռագիրն ըստ երևույթին արտագրված է է օրինակից և պահպանել է վերջինիս գրիչ Մարգարտի չափածո հիշատակարանը՝ Խլաթեցու «Գովեստ տաջուք հօր աննղին» սկսվածքով բանաստեղծության վերջում (էջ 331բ—32ա), ինչպես ունի է-ն (տե՛ս նրա նկարագրությունը): Պատկանում է Գ ձեռագրախմբին, Խլաթեցու խմբակցության օրինակների թվին:

30. Ձեռ. № 7042: Տեղ, ժամանակ և գրիչ՝ անհայտ (Ժէ—ԺԸ դդ. զբր-չություն): Թերթ՝ 325: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ նոսրգիր:

Բովանդակում է միայն «Մատենան ողբերգության»-ը՝ խորագրի վերջից մինչև ԿՁ գլ. 65-րդ տողը: Չունի նաև Ե—Ժէ գլուխները (թերթեր են պակաս), թերի է նաև ԻՁ գլուխը, իսկ սկզբից մինչև Դ գլուխը ներառյալ լրացված է ԺԸ կամ, նույնիսկ, ԺԹ դդ.: Բնագիրը Գ ձեռագրախմբի օրինակ է:

31. Ձեռ. № 1564: Տեղ՝ անհայտ: Ժամանակ՝ 1709 թ.: Գրիչ՝ անհայտ: Ստացող՝ Մինաս Զուղայեցի: Թերթ՝ 340: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ բոլորգիր: Ստացողի հիշատակարանը՝ էջ 198բ—99ա:

Բովանդակություն՝ քաղվածո Նարեկ (էջ 3ա—170ա) և այլ հեղինակների (Եփրեմ Ասորի, Բենիկ վանանդեցի, Մխիթար Գոշ, Մովսես Քերթոզ և այլն) աղոթքներ (էջ 200ա—330բ): Ունի ընդգրկված գլուխների ցանկը՝ ըստ սկզբինատողների (էջ 1ա—2ա), մյուս աղոթքների սկզբնատողների ցանկը (էջ 3ա), ինչպես նաև Մատյանի լուծմունքը՝ «Լուծմունք և բացայայտությունք բառից և բանից խրթնածածուկ խորոց աղօթից երանելի սուրբ հօրն Գրիգորի Նարե-

կացւոյ» վերնագրով (էջ 170ա—98ա), որն ընդօրինակված է Պ. տպագրից, Պարունակում է Մատյանի հետևյալ գլուխները՝ Գ—Ե, է—Թ, ԺԱ—ԺԲ, ԻԳ, Իէ—Լ, ԼԳ (կիսատ ընդօրինակությամբ), Խ—ԽԲ, Խէ, ՄԸ—ՄԻ, ԿԵ—ԿԸ, ՀԱ, ՀԳ—ՀԴ, Հէ—ՁԳ, Ղ—ՂԱ, ՂԴ—ՂԵ, որոնք ընդօրինակված են Պ. տպագրից, սակայն երբեմն-երբեմն սրբագրված ըստ ինչ-որ ձեռագրի:

32. Ձեռ. № 7238: Տեղ՝ անհայտ: Ժամանակ՝ 1721 թ.: Գրիչ՝ Կիրակոս Կեսարացի: Թերթ՝ 277: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ նոտրգիր:

Բովանդակում է՝ «Մատեան ողբերգութեան» (էջ 1ա—180ա), աղոթքներ կամբոսի, Եփրեմ Ասորու, Հովհան Ոսկեբերանի, Գրիգոր Նարեկացու, Գրիգոր Սկեռացու, Վարդան Արեւելցու, Մեսրոպ Մաշտոցի, Անաստասի, Գրիգոր Լուսավորչի, Հովհաննես Մանգակունու, Հովհաննես Գառնեցու, Մխիթար Գոշի և այլ հեղինակների անուններով (180ա—273բ):

«Մատեան ողբերգութեան»-ը չունի խորագիր (չի պահպանվել), չունի նաև որոշ գլուխներ (ԽԱ, ՂԲ—ՂԴ) և Նարեկացու հիշատակարանը, իսկ մի քանի գլուխներ գրիչը թերի է ընդօրինակել (ԺԲ, ԼԴ և ՀԵ): ԿԲ—ԿԳ գլուխներն ունեն հակառակ դասավորություն. Ա խմբի ձեռագիր է: Որոշ սրբագրումներ կան ըստ Պուլսի առաջին տպագրի:

33. Ձեռ. № 5159: Տեղ՝ անհայտ (գրչության վայրը հավանաբար՝ Վան): Ժամանակ՝ անհայտ (հավանաբար՝ 1750 թ., երբ ձեռագիրը նվիրաբերվել է Վարդան զորավարի եկեղեցուն): Գրիչ՝ Աստվածատուր: Մտացող՝ Կիրակոս Աբլորկեցի: Թերթ՝ 175: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ նոտրգիր:

Բովանդակություն՝ «Մատեան ողբերգութեան» (էջ 2ա—175ա): Մատյանը խորագրված է այսպես. «Գրիգորի Նարեկայ վանաց վանականի՝ հոգեմատեան հոետորի և փիլիսոֆայի. ի խորոց սրտից խօսք ընդ աստուծոյ» (էջ 2ա): Ունի Նարեկացու հիշատակարանը՝ «Յիշատակարան մատենիս դրութեան» (էջ 174բ—75ա): ԺԲ գլխի 46—93 տողերը դիտված են իբրև առանձին գլուխ և համարակալված ԺԴ, որի հետևանքով էլ խախտվել է հետագա գլուխների համարակարգը: ՂԳ գլուխը չի ընդօրինակված և չկա ոչ մի նշում: ՂԴ գլուխը համարակալված է ՂԳ՝, ՂԵ-ն՝ ՂԴ: Ընդօրինակված է Պ.-ից:

34. Ձեռ. № 10838: Տեղ՝ էնդելի (Պարսկաստանի Գիլան նահանգ): Ժամանակ՝ 1761 թ.: Գրիչ՝ Ստեփանոս վարդապետ (Սայաթ-Նովա): Թերթ՝ 328: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ բոլորգիր (հիշեցնում է տպագրի տառաձևերը)*:

Բովանդակում է «Մատեան ողբերգութեան»-ը՝ հետևյալ խորագրով. «Գրիգորի Նարեկայ վանաց վանականի՝ հոգիմատեան հոետորի և փիլիսոփայի ի խորոց սրտից խօսք ընդ աստուծոյ. բան առաջնորդ» (էջ 6ա): Արտա-

* Ձեռագրի նկարագրությունը տե՛ս Բ. Զուգասյանի հոդվածում («Լրաբեր հասարակական պիտությունների», 1981, № 7, էջ 66—77):

գրված է Պ՝ տպագրից: Զունի հետևյալ գլուխներն ու հատվածները՝ խորագիրը, ԺԲ գլ. 46—93 և ԼԳ գլ. 98—179 տողերը, ԽԱ գլուխը, ՀԵ գլ. է—ԺԳ հատվածները, ՂԲ—ՂԳ գլուխները և Նարեկացու հիշատակարանը. ԶԶ և Ղ գլուխներն իրենց սովորական տեղից առաջ են տարված. գրված են ՀԶ գրվածքի հետո: Սայաթ-Նովան իր այդ շեղումների մասին ունի նշումներ. ԶԵ գրվածքի հետո ԶԶ-ի վերնագիրն ու սկսվածքը գրելով՝ այլևս չի շարունակել և ծանուցել է. «Որ գրեալ է առաջին վարադր» (էջ 315ա). նույն կերպ վարվելով Ղ գլխի հետ՝ դարձյալ տեղեկացրել է. «Այս աղօթս յառջին թղտիս գրեալ. ՀԸ. մի՛ մեղագիր լինիք» (էջ 320ա): Անհասկանալի է, թե ՀԸ թվահամարն ինչու է նշված (ո՛չ էջն է ակնարկվում և ո՛չ էլ գլխահամարը): Վերջին՝ ՂԱ գլուխը («Արեգակն արդար...») համարակալված է ՂԲ, իսկ ՂԳ («Աստուած յալիտենական...») գլուխը՝ ՂԳ (փակագծերում), ինչպես ունեն Պոլսի հին տպագիրները:

35. Ձեռ. № 5650: Տեղ՝ Վան: Ժամանակ՝ 1772 թ.: Գրիչ՝ Մարտիրոս լուսարար: Թերթ՝ 193: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ նոտրգիր:

Բովանդակում է, բացի «Մատենան»-ից, նաև Առաքել Սյունեցու բանաստեղծությունը՝ նվիրված Նարեկացուն, Բժշկության ավետարաններ և Եզեկիելի տեսիլը: «Մատենան»-ը արտագրված է Պձ (Պոլիս, 1763 թ.) տպագրից. անգամ կրկնել է վերջինիս հիշատակարանը՝ աննշան փոփոխությամբ (տե՛ս էջ 192բ):

36. Ձեռ. № 8422: Տեղ՝ Կարին: Ժամանակ՝ 1778 թ.: Գրիչ՝ Հովհաննես տաղասաց Կարնեցի: Ստացող՝ մետաքսագործ տիրացու Հովհաննես: Թերթ՝ 96: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ բոլորգիր:

Բովանդակում է՝ «Մատենան ողբերգութեան» (էջ 1բ—63ա), Նարեկացու հաշի, Աստվածածնի և Առաքյալների ներբողները (63բ—92բ), նաև գրիչ Հովհաննես Կարնեցու հիշատակարանն (93ա) ու Գրիգոր Օշականցու մի բանաստեղծությունը (94ա):

«Մատենան»-ը քաղվածո բնագիր է: Ընդգրկում է հետևյալ գլուխները՝ Ա—Գ, է—Թ, ԺԳ, ԺԴ, ԺԵ—ԺԸ, ԻԱ—ԻԳ, ԻԵ—ԻԷ, ԻԸ գլ. Ե—Զ հատվածները, ԼԳ գլ. Ե հատվածը, ԼԴ գլ. Բ հատվածից մինչև վերջ, Խ, ԿԳ (համարակալված՝ ԿԲ), ՀԱ. գլ. Բ—Դ հատվածները, ՀԴ, ԶԲ, ՂԱ:

37. Էջմիածնի Մայր Աթոռի ձեռագրատուն, № 229 ձեռ.: Տեղ, ժամանակ և գրիչ՝ անհայտ (ԺԸ դ. գրչություն): Թերթ՝ 360: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ նոտրգիր: Ունի 1 կիսախորան (էջ 1ա), թռչնագրեր և զարդագրեր. ձեռագրի բոլոր էջերն առնված են ոսկեգույն շրջանակի մեջ:

Բովանդակություն՝ «Մատենան ողբերգութեան» (էջ 1ա—332բ), Բժշկության ավետարաններ (333ա—44բ), Առաքել Սյունեցու բանաստեղծությունը՝ նվիրված Նարեկացուն (345ա—բ): Արտագրված է Պոլսի հին տպագիրներից:

38. Վրաստանի ԳԱ. Կ. Կեկելիձեի անվ. ձեռագրերի ինստիտուտի հաշվե-
րեն ձեռագրերի հավաքածու, ձեռ. № 115: Տեղ, ժամանակ և գրիչ՝ անհայտ
(ԺԲ. գ. գրչություն): Թերթ՝ 183: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ բոլորգիր:

Բովանդակություն՝ «Մատեան ողբերգութեան» (էջ 1ա—94ա, 98ա—
104բ), Թովմա Գեմրացու «Բանք յաղագս ընթացման զհեա շաւղաց տեառն
մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի» երկը (117ա—183բ) և մի քանի այլ գործեր (105ա
—116բ): «Մատեան»-ը քաղվածո բնագիր է, ընդօրինակված է Կ. Պոլսի հին
տպագիրներից:

39. Ձեռ. № 10817: Տեղ, ժամանակ և գրիչ՝ անհայտ (ԺԲ. գ. գրչություն):
Թերթ՝ 87: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ շղագիր: Բովանդակում է միայն «Մատեան
ողբերգութեան»-ը (էջ 1ա—81բ և 85ա—87ա. վերջին էջերը գրեթե չեն կար-
դացվում):

Քաղվածո բնագիր է, արտագրված Պոլսի հին տպագիրներից: Ընդգրկում
է 27 գլուխ հետևյալ հաջորդականությամբ՝ Ա.—Ժ, ԺԳ.—ԺԶ, ԻԸ.—ԼԳ, ԺԱ., ԽԲ,
ԺԲ, ՂԵ (համարակալված ՂԲ, ինչպես Պոլսի հին տպագիրներում), Ղ, ԶԸ,
ԶԷ: ԻԸ և ԼԳ գլուխներն ընդօրինակված են հատվածաբար, իսկ ԶԷ գլուխը
վերջից թերի է:

40. Ձեռ. № 8793: Տեղ՝ Կարփի: Ժամանակ՝ 1858 թ.: Գրիչ՝ Հարություն
Տեր-Սիմոնյան: Թերթ՝ 193: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ բոլորգիր:

Բովանդակություն՝ «Մատեան ողբերգութեան» (էջ 2ա—180ա), նաև նա-
րեկացու վարքը (180բ—81ա), Առաքել Սյունեցու՝ Նարեկացուն նվիրված
տաղը (181բ—83ա), գրչի և այլ ոտանավորներ (185բ—93ա), որոնց թվում
նաև Ռ. Պատկանյանի «Իմ երգը» բանաստեղծությունը, որը գրիչը վերագրել
է իրեն (191ա—բ):

Ձեռագիրն ընդօրինակված է Պ. տպագրից կամ նրա որեէ վերահրատա-
րակությունից:

ՀԱՏՎԱԾՆԵՐ ՊԱՐՈՒՆԱԿՈՂ ՁԵՌԱԳՐՆԵՐ

1. Ձեռ. № 142: Տեղ՝ Հոռոմ: Ժամանակ՝ 1269 թ.: Գրիչ՝ Մարգարե: Ստա-
ցող՝ Կարապետ քահանա: Կաղմող՝ Կոստանդին սարկավազ: Թերթ՝ 328:
Նյութ՝ մազաղաթ: Գիր՝ բոլորգիր: Գրչի գլխավոր հիշատակարանը՝ էջ 325ա—
27բ:

Ունի հետևյալ գլուխները. ԻԵ—ԻԷ (էջ 144ա—46ա), ԻԸ, Ե—Զ հատված-
ները՝ վերնագրված «Վասն ջերման նորին հսկողի խօսք ընդ աստուծոյ» և
սխալմամբ համարակալված «ԻԹ» (էջ 146ա), ԼԳ, Դ—Ե հատվածները՝ «Ա-
ղօթք Գրիգորի Նարեկացոյ» (էջ 134ա—35ա), ԼԴ, Բ հատվածի «Խոստովա-

նիմք եւ զտաննմք» բառերից մինչև հատվածի վերջը՝ «նորին հսկողի դաւանութիւն ի Սուրբ Երրորդութիւնն» (էջ 146բ), եւն՝ «նորին վասն մեղաց խոտովանութիւն» (էջ 148բ), ՍԶ (էջ 324ա), ԿԵ (էջ 323ա), ԿԶ՝ «նորին հսկողի վասն խաչելութեանն խորհրդոյ» (էջ 150ա, սկզբից թերի), Չ՝ «նորին հսկողի ի Սուրբ Աստուածածինն Մարիամ» (էջ 151բ), ՉԱ՝ «նորին հսկողի. ի սուրբ հրեշտակական զօրան» (էջ 152բ), ՉԲ (սկզբից թերի, էջ 323ա), ՉԹ (էջ 153ա), Ղ՝ «նորին հսկողի վասն գիշերականիցն» (էջ 153ա) եւ ՂԱ՝ «նորին հսկողի վասն եկեղեցւոյն» (էջ 154բ): Գլուխներն մեկնաբանական վերնագրերը համանաբար գրչինն են եւ իբրեւ այգալիսին՝ հնազույն վկայություններից:

2. ՁԵՈ. № 3466: Տեղ՝ անհայտ: Ժամանակ՝ ԺԳ դ.: Գրիչ՝ անհայտ: Ատա-
ցող՝ Բարխեղ: Թերթ՝ 271: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ բոլորգիր:

Ունի ԺԲ գլխի 46-րդ տողից մինչև գլխի վերջը՝ «Մաղթանք զարաւոր արհաւիրաց գիշերայնոյ» վերնագրով (էջ 6բ—8բ), ԺԳ գլուխը՝ «նորին Գրիգորի վարդապետի. Ի խորոց սրաից խաւաք բնդ աստուծոյ» (էջ 8բ—11ա) եւ ԺԹ գլուխը՝ սովորական վերնագրով (էջ 2ա—6ա):

3. ՁԵՈ. № 1999: Տեղ եւ Ժամանակ՝ անհայտ (1—168 թերթերը՝ ԺԳ դարի գրչություն): Գրիչներ՝ Գրիգոր, Ստեփանոս, Կարապետ: Թերթ՝ 277: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ երկաթագրախառն բոլորգիր:

«Մատեան ողբերգութեան» երկի հատվածները գրված են միահար (էջ 123ա—31ա) եւ ունեն մի ընդհանուր խորագիր՝ «Գրիգոր Նարեկացւոյ բան ողեշահ», որին հաջորդում են փոքրիկ հատվածներ ու տողեր Ա, ՀԱ, ՀԲ, ՀԳ, է, ԼԳ, ԺԲ գլուխներից: Գլուխների վերնագրերը չկան: Միայն ԼԳ գլխի հատվածը (Դ) ունի «Աղալթք հսկողի, որ նախքան զպատարագն մատուցանի» (էջ 128ա) վերնագիրը, իսկ ԺԲ-ի հատվածը՝ պարզապէս «Աղալթք»: Դրանց արանքում (էջ 125բ) ընկած է մի անավարտ նախադասություն՝ «Արդ, տէ՛ր բարերար եւ յոյս բարութեան...», որ Նարեկացւոյ չէ:

4. ՁԵՈ. № 1654: Տեղ՝ Սուրխաթ (Ա. մասի): Ժամանակ՝ 1336 թ. (5ա—202բ էջեր), Ժէ դ. (205ա—62ա): Գրիչ՝ Տիրացու (Տերտեր) Երեանցի (Ա. մաս): Թերթ՝ 264: Նյութ՝ թուղթ: Տիրացու Երեանցու գիրը բոլորգիր է, Ժէ դ. գրչությունը՝ նոտրգիր:

Ունի միայն ԺԲ գլ. 46-րդ տողից մինչև վերջ (էջ 197բ—98բ), որին հաջորդում է «Աղաչեմ զքեզ, տէ՛ր աստուած իմ...» սկսվածքով մի աղոթք (էջ 199ա—բ):

5. ՁԵՈ. № 8030: Տեղ՝ Աղախ քաղաք (Ղրիմ): Ժամանակ՝ 1341 թ.: Գրիչ եւ ստացող՝ Տերտեր քահանա Երեանցի: Թերթ՝ 434: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ բո-
լորգիր:

էջ 3ա—36բ-ում ունի հետևյալ գլուխները՝ Ժէ—ՀԱ (Ժէ-ի առաջին կեսը եւ ՀԱ-ի շարունակությունը միացված-ներկայացված են իբրեւ մեկ գլուխ),
10—828

ՀԶ, ՀԸ, ՁԹ, Ղ, Իէ, ՀԱ.—Ժէ (ՀԱ.-ի առաջին կեսը և Ժէ.-ի շարունակությունը դիտված են իբրև մեկ գլուխ), ԺԹ, ԻԴ, ԿԶ (ոչ լրիվ), ԽԱ, ԺԲ (46-րդ տողից մինչև վերջ), Զ: ՁԹ գլխի վերնագրի մաս ունի նշում՝ «Երբ ի մարդ[ոյ] քթէ արին երթայ, :Ը: ասայ, որ կ[տրի]» (էջ 9ր): Այսինքն՝ այդ գլուխն 8 անգամ պետք է ասել, որ քթի արյունահոսությունը դադարի: ԺԲ գլխից հետո ունի «Աղաչեմ զքեզ...» սկսվածքով աղոթքը, որը կա նաև № 1654 ձեռագրում:

6. Ձեռ. № 8281: Տեղ՝ Կոկսու (Ղրիմ): Ժամանակ՝ անհայտ (ԺԴ դ., հավանաբար՝ 1330—40-ական թթ.): Դրիչ և ստացող՝ Տերտեր քահանա Երևանցի: Թերթ՝ 205: Նյութ՝ թուղթ: Դիր՝ բոլորգիր: Ձեռագիրն սկզբից պակասավոր է:

Բովանդակում է հետևյալ հատվածները (էջ 1ա—42բ)՝ Ղ (միայն վերջին մասը), Իէ, ՀԱ.—Ժէ (ՀԱ.-ի սկիզբը և Ժէ.-ի վերջը), ԺԹ, ԻԴ, ԿԶ (ոչ լրիվ), ԽԱ, ԺԲ (46-րդ տողից սկսած), Զ: Պարունակած հատվածների ծավալը, ցանկըն ու հաջորդականությունը ցույց են տալիս, որ ձեռագիրը սկզբում պետք է ունեցած լինի նաև այն գլուխները, որոնք կան № № 8029 և 8030 ձեռագրերում (սրանց գրիչը ևս, ինչպես նշված է, Տերտեր Երևանցին է): ԺԲ գլխից հետո, № № 8029, 8030 և 1654 ձեռագրերի պես, ունի «Աղաչեմ զքեզ...» ըսվածքով աղոթքը (էջ 37բ—38ա):

7. Ձեռ. № 8029: Տեղ՝ Կոկսու (Ղրիմ): Ժամանակ՝ անհայտ (ԺԴ դ., հավանաբար՝ 1330—40-ական թթ.): Դրիչ և ստացող՝ Տերտեր քահանա Երևանցի: Թերթ՝ 245: Նյութ՝ թուղթ: Դիր՝ բոլորգիր:

Բովանդակում է նույն գլուխները (194ա—222բ), ինչ և Տերտեր Երևանցու գրչագրած № № 1654, 8030 ձեռագրերը (նաև № 8281-ը՝ պահպանված մասով): Նրանց պես, ԺԲ գլխից հետո ունի «Աղաչեմ զքեզ...» սկսվածքով աղոթքը (էջ 219բ—20ա):

8. Ձեռ. № 731: Տեղ՝ Դավրեժ: Ժամանակ՝ 1345 թ.: Դրիչ՝ Ներսես Լոբկ: Ստացող՝ Նորոգես: Թերթ՝ 311: Նյութ՝ թուղթ: Դիր՝ բոլորգիր: Ձեռագրի մի մասի (253—311 թերթեր) գրիչն է ոմն Դրիգոր: Այս մասն ավելի վաղ գրչություն է:

Ունի ՀԱ գլխի 30—124 տողերը՝ «Դրիգորի նարեկացոյ ասացեալ» վերնագրով (էջ 308բ—311բ):

9. Ձեռ. № 824: Տեղ՝ Երուսաղեմ: Ժամանակ՝ անհայտ (ԺԴ դ. գրչություն): Դրիչ՝ Անկուկ: Ստացող՝ Դրիգոր միայնակյաց: Թերթ՝ 290: Նյութ՝ թուղթ: Դիր՝ բոլորգիր:

Պարունակում է հետևյալ գլուխներն ու հատվածները. է, Ը, ԻԴ գլուխները լրիվ, ԻԸ, Ե—Զ հատվածները «Ընդդիմամարտ դիւաց.... աստուծով փաբատիչ» վերնագրով, ԼԴ, Դ—Ե հատվածները «Սրբոյն Դրիգորի նարեկացոյ ասացեալ աղաթք ի ժամ պատարագին» (թերի), ԼԴ, Ա հատվածի «Աղաչեմ

զանփոփոխելի» բառերից մինչև հատվածի վերջը «Ի հանդիսարանս խաւսից յազնականութիւն» վերնագրով, ՀԱ, Բ հատվածից մինչև գլխի վերջը «Բանք.... աստուծոյ՝ շերտագրով, ՀԲ, Բ հատված: «Ոչ որ մեղաւոտ իբրէ: զիս» (տ. 50) տողից մինչև հատվածի վերջը (տ. 78), ԶԲ, Դ—Ը հատվածները (տ. 74-ից սկսած. թերի, թերթեր են ընկած): Նշված գլուխներն ու հատվածները գտնվում են ձեռագրի 160ր—171ր և 174ա—178բ էջերում:

10. Ձեռ. № 1791: Գրիչ, տեղ և ժամանակ՝ անհայտ (ԺԴ դ. գրչություն): Թերթ՝ 261: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ բոլորգիր:

Ունի. զլ. Իէ, «Գրիգորի Նարեկացոյ վասն մեղա(յ)ի աղաւթք ասացեալ (էջ 209բ—16ա) և զլ. Զ, «Արքայն Գրիգորի Նարեկացոյ աղաչանք ի սուրբ Աստուածածին և կոյսն» (էջ 198բ—201ա):

11. Ձեռ. № 601: Տեղ՝ Խորին անապատ: Ժամանակ՝ 1418 թ.: Գրիչ՝ Տոնական երեց: Թերթ՝ 202: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ բոլորգիր:

Ունի միայն ԻԸ զլ. 122—74 տողերը (էջ 183ա—84ա)՝ «Գրիգորի Նարեկացոյն ասացեալ աղաւթք վասն ջերման և ընդդէմ դիւաց» վերնագրով:

12. Ձեռ. № 5297: Տեղ՝ Երուսաղեմ: Ժամանակ՝ 1449 թ.: Գրիչ՝ Թադևոս: Թերթ՝ 198: Նյութ՝ մազաղաթ: Գիր՝ բոլորգիր:

Կան հետեւյալ գլուխները՝ Իէ, ԻԸ, ԿԶ, ԿԸ, ՀԳ, Զ, ՂԵ (էջ 173ա—97բ), ընդ որում ԿԸ գլուխը՝ վերջից, իսկ ՀԳ գլուխը՝ սկզբից թերի են (191բ և 192ա էջերի արանքից թերթեր են ընկած):

13. Ձեռ. № 1471: Տեղ՝ Սոկոմբլու գյուղ: Ժամանակ՝ 1471 թ.: Գրիչ՝ Հակոբ երեց: Թերթ՝ 310: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ բոլորգիր:

Ունի հետեւյալ գլուխները (էջ 285բ—93բ)՝ ԽԱ, Զ, ԶԱ և ԻԸ զլ. 122—74 տողերը՝ իրենց ենթավերնագրով:

14. Ձեռ. № 2335: Տեղ՝ Երուսաղեմ: Ժամանակ՝ 1476 թ.: Գրիչ՝ Կարապետ քահանա: Թերթ՝ 311: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ նոտրգիր:

Ունի միայն ՂԱ գլուխը (էջ 308բ—10բ):

15. Ձեռ. № 3206: Տեղ և ժամանակ՝ անհայտ (ԺԶ դարի գրչություն): Գրիչներ՝ Մինաս (1—45 թերթեր), Խաչատուր (46—178 թերթեր): Թերթ՝ 178: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ բոլորգիր:

Բովանդակում է հետեւյալ գլուխները (էջ 58ա—80ա, 82ա—94բ)՝ ՂԴ (սկիզբը թերի), Իէ, ԽԱ, ԺԲ (միայն 46-րդ տողից մինչև վերջ), ԻԸ (122—74-րդ տողեր), ՀԹ, է, Ը, ԺԶ (վերջից թերի), Ժէ (սկզբից թերի), ԻԹ—ԼԳ, ԿԵ, ԿԶ, ՀԳ, ՀԴ, ՄԶ, Խ, ԽԲ, ԽԳ (այս գլխից գրել է միայն 46—49 տողերը): ԻԹ—ԼԳ գլուխները խառնված են իրար (ԻԹ և Լ, ԼԱ և ԻԹ, Լ և ԼԱ, ԼԱ և ԼԲ, ԼԲ և ԼԱ, ԼԲ և ԼԳ տարբեր մասերով միացված և իբրեւ մեկական գլուխ են ներկայացված):

յորում և աղօթք», ժ՝ «Գովութիւնք հաւատոյ», ժԱ՝ «Դարձեալ վասն հաւատոյ, յորում և յոյս ապաշխարութեան», ժԲ՝ «Իղձք փափագանաց, յորում և աղօթք մահճաց», իսկ 46-րդ տողից առաջ այսպես՝ «Դաւանութիւնք և աղօթք», ժԵ՝ «Աղօթք, գոհութիւն. ստգտանք և խորհուրդ», ժԶ՝ «Աղօթք փառաբանութեան», ժԷ՝ «Գոհութիւն նախնի և մաղթանք օրինակօք զկնի», ժԸ՝ «Աղօթք և ստգտանք ընրոնք», ԻԱ՝ «Դարձեալ վասն ստգտանաց», ԻԲ՝ «Ստգտանք շափաւոր», ԻԳ՝ «Ստգտանք ներտաղական», ԻԴ՝ «Ստգտանք և աղօթք», ԻԵ՝ «Օրինակ աղարտեալ նաւի, յորում և աղօթք»:

22. ԱՆՈ. № 75: Տեղ՝ Վաղարշապատ: Ժամանակ՝ 1631 թ.: Գրիչ՝ անհայտ (տարբեր և անանուն զրիչներ): Թերթ՝ 334: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ նոտրգիր, բուրգիր:

Բովանդակում է երկու գլուխ՝ Ը և ԺԷ (էջ 306բ—311ա), որոնք ունեն ընդհանուր վերնագիր. «Գրիգորի Նարեկացոյ (յ) և բանիրուն վարդապետի արարեալ զպաղատանք առ աստուած» (էջ 306բ):

23. ԱՆՈ. № 685: Տեղ՝ Երուսաղեմ: Ժամանակ՝ 1632 թ.: Գրիչ՝ Հակոբ սարկավազ: Ստացող՝ Սարգիս վարդապետ: Թերթ՝ 360: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ նոտրգիր:

Պարունակում է հատվածներ հետևյալ գլուխներից՝ ԼԴ, ՄԵ, ՄԶ, ՀԱ, ՀԲ և այլն (էջ 358ա—60բ): ՀԱ գլխի հատվածը վերնագրված է՝ «Սրբոյն Գրիգորի Նարեկացոյ՝ Բանք պիտանիք հաշտեցուցիչք ընդ աստուծոյ խոստովանաւրէն» (էջ 358ա), մյուս հատվածներն ունեն ընդհանուր խորագիր. «Ի նորին սրբոյն Նարեկացոյն ասացեալ ստգտանաց հաւաքեալ խոստովանութիւն» (էջ 359ա):

24. ԱՆՈ. № 713: Տեղ՝ Շատախ գյուղ (Գանձակ): Ժամանակ՝ 1636, 1687 թթ.: Գրիչներ՝ Հովհաննես (Ա մաս), Բարսեղ (Բ մաս): Թերթ՝ 141: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ նոտրգիր:

Կան հետևյալ գլուխները (էջ 54ա—բ, 131ա—132ա, 136ա—137ա)՝ ԽԱ (վերնագիր՝ «Աղօթք սրբոյն Գրիգորի Նարեկացոյն»), ԴԴ (վերնագիր՝ «Աղօթք սրբոյն Գրիգորի Նարեկացոյն ի պահպանութիւն զիշերային զարհուրանաց փորձութեանց»), ԺԲ (տ. 46-ից մինչև վերջ, առանց վերնագրի):

25. ԱՆՈ. № 35: Տեղ՝ անհայտ: Ժամանակ՝ անհայտ (ԺԷ դ., 1642-ից առաջ, նաև ավելի ուշ): Գրիչ՝ Հակոբ և ուրիշներ: Թերթ՝ 243: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ նոտրգիր:

Ունի հետևյալ գլուխները (էջ 32ա—33ա, 46ա—48ա)՝ ԽԱ, ՀԶ և ԶԹ: ԽԱ գլուխը վերնագրված է՝ «Աղօթք ասացեալ սրբոյն Գրիգորի Նարեկացոյն ասացեալ է», ՀԶ-ն՝ «Աղօթք Գրիգորի Նարեկացոյն», իսկ ԶԹ-ն վերնագիր չունի: Ձեռագրի մի մասն Ուրբաթագիրք է, որտեղ և գտնվում են «Մատեան»-ի գլուխները:

26. Ձեռ. № 789: Տեղ՝ Կոստանդնուպոլիս: Ժամանակ՝ 1643 թ.: Գրիշ՝ վարդան սարկավազ: Ստացող՝ Գրիգոր Զեյթունցի: Թերթ՝ 538: Նյութ՝ թուղթ: Դիր՝ նոտրգիր:

Ունի տարրեր զլուսններից հատվածներ (ԼԴ, ՄԵ, ՄԶ, ԿԵ, ՀԱ, ՀԲ, ՀԵ և այլն)՝ աղատ վերաշարադրությամբ՝ իբրև աղոթք (էջ 518ա—519բ): ՀԱ զլխի հատվածը վերնագրված է «Արքուն Գրիգորի նարեկացոյ բանք պիտանիք հաշտեցուցիչք ընդ աստուծոյ խոստովանարէն» (էջ 519ա) և մյուս հատվածներն ունեն ընդհանուր վերնագիր. «Ի նորին սրբոյ նարեկացոյն ասացեալ ստգտանաց հաւաքեալ խոստովանութիւն» (էջ 519ա): Ըստ այս նյութերի՝ ձեռագիրը մեծ ազդեցություն ունի № 685 զրչագրի հետ:

27. Ձեռ. № 6989: Տեղ՝ Կաուց կղզի: Ժամանակ՝ 1646 թ.: Գրիշ և ստացող՝ Գուկաս կրոնավոր: Թերթ՝ 352: Նյութ՝ թուղթ: Դիր՝ նոտրգիր:

Բովանդակում է հետևյալ զլուսնները (էջ 36ա—38ա, 81ա—82բ, 94բ—155բ, 235ա—241բ)՝ ԼԳ (միայն Դ—Ե հատվածներ), ԺԲ (46-րդ տողից սկսած), Ա—ԺԱ, ԺԸ—Ի, ԻԵ, ԻԷ, ԻԸ, ՀԱ, ՁԴ, ՂԱ, ՂԴ, ՂԵ, ԺԶ, ԻԱ, ԻԲ, ԼԵ, Այս զլուսններն արտագրված են իւրաքանչիւր խմբակցության ինչ-որ ձեռագրից:

28. Ձեռ. № 679: Տեղ՝ անհայտ: Ժամանակ՝ 1660 թ.: Գրիշ՝ Գրիգոր Երևանցի և ուրիշներ: Թերթ՝ 276: Նյութ՝ թուղթ: Դիր՝ նոտրգիր:

Ունի միայն ՂԴ զլուսնը (էջ 275բ—276բ), որի զրիչն անհայտ է:

29. Ձեռ. № 36: Տեղ՝ անհայտ: Ժամանակ՝ 1669 թ.: Գրիշ՝ Սարգիս Երեց (Ա. մասի): Ստացող՝ Ստեփանոս վարդապետ (Ա. մասի): Թերթ՝ 158: Նյութ՝ թուղթ: Դիր՝ բոլորգիր, նոտրգիր:

Պարունակում է փոքրիկ հատվածներ տարրեր զլուսններից, աղատ ընտրությամբ և զխառնամարների նշումով (էջ 75բ—145ա):

30. Ձեռ. № 8507: Տեղ՝ անհայտ: Ժամանակ՝ 1671—77 թթ.: Գրիշ՝ Մարկոս Երեց: Թերթ՝ 247: Նյութ՝ թուղթ: Դիր՝ նոտրգիր:

Ունի ՂԴ զլուսնը՝ «Աղօթք զիշերային պահպանութեան Գրիգոր նարեկ» վերնագրով (էջ 83բ—85ա):

31. Ձեռ. № 793: Տեղ՝ անհայտ: Ժամանակ՝ ԺԷ դ. (1685 թ. առաջ): Գրիշ՝ Նդիաղար: Ստացող՝ Բարսեղ վարդապետ: Թերթ՝ 432: Նյութ՝ թուղթ: Դիր՝ նոտրգիր:

Ունի միայն հատվածներ (ԼԴ, ՄԵ, ՄԶ, ԿԵ, ՀԱ, ՀԲ և այլ զլուսններից. էջ 412ա—413բ), որոնք նույնանում են № 685 և № 789 ձեռագրերի պարունակած հատվածներին (տե՛ս նկարագրությունը):

32. Ձեռ. № 8702: Տեղ, գրիշ և ժամանակ՝ անհայտ (ԺԷ դ., 1691-ից առաջ): Թերթ՝ 75: Նյութ՝ թուղթ: Դիր՝ նոտրգիր:

Ունի միայն ԺԲ զլուսնը (46-րդ տողից սկսած)՝ առանց վերնագրի (էջ 71ա—72բ):

33. Ձեռ. № 642: Տեղ՝ անհայտ: Ժամանակ՝ 1671—1696 թթ.: Գրիչ՝ Եսա-
յի: Թերթ՝ 182: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ նոտրգիր:

Ունի քաղվածք գլուխներ. Ա, Ը, Խ, ԿԵ—ԿԶ, ՀԳ, ՀԷ—ՀԹ, ՁԱ—ՁԳ, ՂԴ
(էջ 128ա—178բ), որոնց հաջորդում է ընդօրինակված գլուխների ցանկը՝ ալլ
գրչությամբ. «Ցանկ աղօթից նարեկացուն» (էջ 179բ—180ա):

34. Ձեռ. № 3422: Տեղ՝ Երևան (Բ մաս): Ժամանակ՝ 1606, 1632 թթ.
(«Մատենան»-ի հատվածների գրչության ժամանակ՝ Ժէ դ.): Գրիչ՝ Հովհան-
նես և ուրիշներ: Թերթ՝ 231: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ նոտրգիր:

Ունի հետևյալ գլուխները (էջ 208բ—19ա)՝ ԿԶ, ՀԳ, Ը:

35. Ձեռ. № 2103: Տեղ, ժամանակ և գրիչ՝ անհայտ (Ժէ դ. գրչություն):
Թերթ՝ 493: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ նոտրգիր, բուրգիր:

Ունի ԼԴ գլուխը, որը թերի է (էջ 11բ—12բ):

36. Ձեռ. № 3411: Տեղ, գրիչ և ժամանակ՝ անհայտ (Ժէ դ. գրչություն):
Թերթ՝ 182: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ բուրգիր, նոտրգիր:

Ունի ԻԵ, ԻԷ, ԻԸ (թերի) գլուխները (էջ 155ա—62բ):

37. Ձեռ. № 742: Տեղ և ժամանակ՝ անհայտ (Ժէ դ. գրչություն): Գրիչ՝
Սարգիս: Թերթ՝ 132: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ բուրգիր, նոտրգիր:

Ունի ՀԶ, ՂԱ, ՂԴ, ՂԵ գլուխները (էջ 44ա—54ա):

38. Ձեռ. № 9082: Տեղ, ժամանակ և գրիչ՝ անհայտ (Ժէ դ. գրչություն):
Թերթ՝ 12: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ նոտրգիր:

Ունի հետևյալ գլուխները (էջ 8բ—12բ)՝ ԿԵ, ՁԴ, Է, ԿԷ:

39. Ձեռ. № 9364: Տեղ, ժամանակ և գրիչ՝ անհայտ (Ժէ դ. գրչություն):
Թերթ՝ 115: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ նոտրգիր:

Ունի ՁԷ (միջին մասով թերի), ՁԸ—ՂԲ, ՂԳ (թերի) գլուխները (էջ 92ա—
113ա):

40. Ձեռ. № 7090: Տեղը, գրիչը և ժամանակը՝ անհայտ (Ժէ դարի գրչու-
թյուն): Թերթ՝ 307: Նյութ՝ մազաղաթ: Գիր՝ բուրգիր:

Ունի ԺԲ (թերի), ԺԳ—ԺԵ, ԺԷ—Ի, ԻԸ (թերի, Ե—Ձ հատվածները) գը-
լուխները (էջ 264բ—300ա): ԺԲ գլխի հատվածը վերնագրված է «Մաղթանք
ղաւառորդ արհաւրաց գիշերայնոյ» (էջ 264բ), իսկ ԻԸ գլխի հատվածներն
ունեն «Ընդգլխամարտ դիւաց... աստուծով փարատիչ» վերնագիրը (էջ 298բ):

41. Ձեռ. № 7006: Տեղը և ժամանակը՝ անհայտ (Ժէ դ. գրչություն): Գը-
րիչ՝ Հովհաննես քահանա: Թերթ՝ 241: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ նոտրգիր:

Պարունակում է հատվածներ ԺԲ, ԼԳ գլուխներից և ԽԱ գլուխը (էջ 214ա—
220ա): ԺԲ գլխի հատվածը (տ. 46—93) վերնագրված է «Նորին սրբոյն Գրի-
գորի նարեկացոյն խօսք ընդ աստուծոյ վասն արհաւրաց գիշերոյ» (էջ 218ա),
ԼԳ գլխի Դ հատվածը՝ «Աղօթք առ Սուրբ Հոգին տնօրէն գործոյն Գրիգորի
նարեկացոյ ասացեալ» (էջ 214ա), Ե հատվածը՝ «Նորին աղօթք Գրիգորի

Նարեկացոյ ասացեալս (էջ 216ա), իսկ իսկ զլուսը՝ Նորին աղօթք Գրիգորի Նարեկացոյ (էջ 219բ):

42. Ձեռ. № 7196: Տեղ և ժամանակ՝ անհայտ (ժէ գ. գրչութիւն): Գրիչ՝ Հովնատի: Ստացող՝ Համանապար բեկ: Թերթ՝ 69: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ բոլորգիր:

«Մատենան»-ից ունի ժի՝ զլիսից մի հատված (տ. 46—93)՝ «Վերստին յաւելուած... խաւար ընդ աստուծոյ» վերնագրով (էջ 62բ—65ա) և իսկ զլուսը (էջ 60բ—62ա)՝ «Աղօթք սրբոյն Գրիգորի Նարեկացոյն» վերնագրով:

43. Ձեռ. № 731: Տեղ՝ Գավրեթ, ժամանակ՝ 1345 թ. (էջ 308բ—311բ՝ ժէ դարի գրչութիւն): Գրիչ՝ Ներսէս երեց: Ստացող՝ Նորոգեա: Թերթ՝ 311: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ բոլորգիր:

Ունի միայն ՀԱ զլիսից մի հատված (տ. 30-ից մինչև զլիսի վերջը)՝ «Գրիգորի Նարեկացոյ ասացեալ» վերնագրով (էջ 308բ—311բ):

44. Ձեռ. № 2292: Տեղ և ժամանակ՝ անհայտ (ժէ՝ դարի գրչութիւն): Գրիչ՝ Մաղաթիա արեղա: Թերթ՝ 350: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ նոտրգիր:

Ունի հետևյալ զլուսնները (էջ 279բ—350բ)՝ Ը, Թ, ԺԲ (46-րդ տողից սկսած), ԺԴ, ԺԷ, ԺԹ, ԻԳ, ԻԴ, ԻԶ, ԻԷ, ԻԸ (122—74 տողերը չունի), ԻԹ—ԼԲ, ԼԹ—Խ, ԽԲ, ԾԶ, ԾԷ, ԾԸ (վերջից թերի), ԼԴ, ԼԵ (ունի միայն Ա հատվածը), ԼԶ, ԼԸ: Չնայած իսկ զլուսը չի գրել, բայց նշել է. «Որդի աստուծոյ ի իսկ համարն է» (էջ 330բ):

45. Ձեռ. № 8656: Տեղ, ժամանակ և գրիչ՝ անհայտ (ժէ գ. գրչութիւն): Թերթ՝ 172: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ նոտրգիր:

Ունի հետևյալ զլուսնները (էջ 149ա—71ա)՝ Ա, Գ, Զ, Ը, ԺԶ, ԺԷ, ԺԹ, ԻԷ և ՀԳ:

46. Ձեռ. № 10275: Տեղ, ժամանակ և գրիչ՝ անհայտ (ժէ գ. գրչութիւն): Թերթ՝ 196: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ նոտրգիր:

Ունի միայն ԺԲ զլիսի մի հատվածը («Ընկալ քաղցրութեամբ...»), որը կիսատ է, և իսկ զլուսը (էջ 139ա—141ա), որի լուսանցքում մի ոմն (երևի ձեռագրի մեթոդայ տեղը) նշել է. «Այս ասելով՝ ղարիպութեան մեջ կորցրի կյանքս» (էջ 140բ):

47. Ձեռ. № 1572: Տեղ՝ անհայտ: ժամանակ՝ 1706 թ.: Գրիչ՝ Բարսեղ: Ստացող՝ Առաքել Տանձուտցի: Թերթ՝ 292: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ նոտրգիր:

Բովանդակում է 33 զլուս (էջ 4ա—109բ), որոնք արտագրված են Պ1 տպագրից և ունեն սովորականից տարբեր համարակալում՝ «Գլուխ Ա»-ից (այդպես է համարակալված Դ զլուսը) մինչև «Գլուխ ԼԴ» (այս զլուսահամարն ունի արտագրված զլուսներից վերջինը՝ ՂԵ-ն): Տալիս ենք զլուսների ցանկը՝ ձեռագրում նրանց ունեցած դասավորության կարգով, բայց ըստ սովորական համարակալման՝ Դ, Ե, ԺԲ (46-րդ տողից մինչև վերջ), ԺԴ, ԺԵ, ԺԷ—

Գրիգ
որի նա
րեկա
յոյ ասացե
ալ ի առաք
լնոր աջ

ՆԱՌԱՋԱՆԱՅՏԵԺՈՒԹԵ
ՈՂԷՈՑՍԵՐՈՑԱՂԱՂԱԿԻ
ԲԵՉՎԵՐԸՆԺԱՅԵՍ

ԺԹ, ԻԳ, ԻԵ, ԻԹ, Լ, Խ—ԽԲ, ԽԷ, ՄԹ, ԿԵ, ԿԶ, ՀԱ (30-րդ տողից մինչև վերջ), ՀԳ, ՀԴ, ՀԷ—ԶԳ, Ղ, ՂԱ, ՂԵ: Վերջում ունի միջնադարյան լուծմունքը միայն վերոհիշյալ գլուխների համար (էջ 110ա—22ա)՝ դարձյալ արտագրված Պ, տպագրից:

48. Ան. № 1574: Տեղ՝ Բերդատակ գյուղ (Շամքորի մոտակայքում): Ժամանակ՝ 1717 թ.: Գրիչ՝ Սարգիս: Ստացող՝ Մխիթար Աղճուղալեցի (№ 7008 ձև. գրիչը): Թերթ՝ 232: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ նոտրգիր:

Պարունակում է 21 գլուխ (ԺԵ, ԺԷ—ԺԹ, ԻԳ, ԻԵ, ԻԹ—Լ, ՄԹ, ԿԵ—ԿԶ, ԿԸ, ՀԲ—ՀԴ, ՀԷ—ՀԹ, ԶԱ—ԶԲ, ԶԴ)՝ իրենց լուծմունքով (էջ 3ա—93ա): Ունի Մառյանի խորագիրը (էջ 2ա—բ):

49. Ան. № 7008: Տեղ՝ Բերդատակ (Շամքորի մոտ): Ժամանակ՝ 1721 թ.: Գրիչ՝ Սարգիս (№ 1574 ձև. գրիչը): Թերթ՝ 204: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ նոտրգիր:

Բովանդակում է հետևյալ գլուխները (էջ 3ա—70բ)՝ ԺԵ (սկզբից թերի), ԺԷ—ԺԹ, ԻԳ, ԻԵ, ԻԹ, Լ, Խ, ԽԲ, ԽԷ, ՄԹ, ԿԵ (թերի), ՀԱ, ՀԳ, ՀԴ, ՀԷ—ԶԱ, ԶԲ (թերի), ԶԴ, Ղ, ՂԱ: Նշված գլուխները թերի են թերթ քնկած լինելու պատճառով: Գլուխներն ունեն կրկնակի համարակալում (կարմիրով՝ ըստ «Մատենան»-ում ունեցած սովորական գլխահամարների և սևով՝ ըստ այս ձևագրում ունեցած հաջորդականության): Յուրաքանչյուր գլխին հաջորդում է լուծմունք. այդ նշանակում է, որ արտագրված է խաթեցու խմբակցության ձևագրերից:

50. Ան. № 3568: Տեղ՝ անհայտ: Ժամանակ՝ 1722 թ.: Գրիչ՝ Պետրոս: Թերթ՝ 258: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ նոտրգիր:

Ունի միայն ԽԱ գլուխը՝ «Սրբոյ Գրիգորի Նարեկացւոյն, որ է խօսս» վերնագրով (էջ 211բ—22ա):

51. Ան. № 3409: Տեղ՝ անհայտ: Ժամանակ՝ 1735 թ.: Գրիչ՝ Մեսրոպ Արեւելցի (աշակերտ հին ջուղայեցի Ստեփանոս վարդապետի): Թերթ՝ 104: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ նոտրգիր:

Բովանդակում է 2 և ՂԵ գլուխները (էջ 89ա—102բ):

52. Ան. № 4328: Տեղ՝ անհայտ: Ժամանակ՝ 1737 թ.: Գրիչ՝ Ալեքսան: Թերթ՝ 82: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ նոտրգիր:

Ունի ԶԹ, ՂԴ և ՂԵ գլուխները (էջ 50ա—55բ), ՂԴ՝ համարակալված ՂԴ, ՂԵ՝ ՂԲ:

53. Ան. № 6882: Տեղ՝ Մադրաս: Ժամանակ՝ 1776 թ.: Գրիչ՝ Իսահակ: Թերթ՝ 130: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ նոտրգիր և շղագիր:

Քաղված գլուխները հարմարեցված են եկեղեցական այս կամ այն տունին՝ ըստ շաբաթվա օրերի: ԶԱ՝ «Նորին հսկողի՝ աղբրս առ Որդին, մաղթմամբ օգնութիւն երկնային զօրացն, որոց յիշատակ է յերկուշաբաթի», Զ՝ «Նո-

րին հսկողի՝ ողբ անձին ննջեցելոց և աղերս առ աստուած յընդունելութիւն աղօթից և ի փոխատրութիւն կենաց և փրկութիւն, գոչմամբ բարբառոյ տեսանողական դասուն, որոց յիշատակ է յերեքշաբաթի», 2՝ «նորին հսկողի՝ բանք պաղատանաց առ սուրբ Կոյս Աստուածածինն, որոյ յիշատակ է ի շրեքշաբաթի», 3՝ «նորին հսկողի՝ ասացեալ շարշարանս և ի խաչելութիւնն Քրիստոսի, որոյ յուրբաթի է յիշատակ», 4՝ «նորին հսկողի՝ բանք ի գովեստ ամենայն սրբոց, որոց ի շաբաթ օր է յիշատակ» (թերի ընդօրինակմամբ), 5՝ «նորին հսկողի՝ հայեցուածք փրկութեամբ անձին բարեխօսութեամբ ամենայն սրբոց» (թերի, թերթեր են ընկած), 6՝ «նորին հսկողի՝ աղօթք առաւօտեան», 7՝ «նորին հսկողի՝ աղօթք ի հաղորդութիւն տէրունեան մարմնոյ և արեան» և 8՝ «առանց վերնագրի, լուսանցքում՝ «Վասն խնդիրս առնելոյ երեք օր» (էջ 89ա—99ա, 105ա—14ա, 116ա—48բ)։ Բացի այս վերնագրերից, կան նաև մեկնաբանական վերնագրեր. 2՝ «Վասն աղատման դարովականաց, այն է, որ բանասանաց», 3՝ «Վասն տառապանաց չարին, եօթն օր, փրկեաց», 4՝ «Վասն պահպանութեան անձին», 5՝ «Վասն արքայութեան», 6՝ «Վասն սարսափման»։

54. Ձեռ. № 8213: Տեղ՝ Կոստանդնուպոլիս: Ժամանակ՝ 1788 թ.: Գրիչ՝ Հովհաննես վարդապետ: Թերթ՝ 62: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ նոտրդիր:

Ունի ի՛նչ գլխի Ե—Ձ հատվածները՝ «Ընդդիմամարտ դիւաց... աստուծով փարատիչ» վերնագրով (էջ 59բ—60ա)։

55. Ձեռ. № 8569: Տեղ՝ անհայտ: Ժամանակ՝ 1643 թ. («Մատեան»-ի հատվածների գրչությունը ԺԸ դարից է)։ Գրիչ՝ անհայտ: Թերթ՝ 290: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ նոտրդիր:

Ունի փոքրիկ հատվածներ Բ—Գ (էջ 66բ—67բ) և Խէ—Մ (էջ 109ա—բ) գլուխներից, որոնք միացված-խառնված են իրար և ներկայացված իբրև 2 գլուխ (Բ—Գ-ն՝ իրար հետ, Խէ—Մ-ն՝ իրար)։

56. Ձեռ. № 1575: Տեղ, ժամանակ և գրիչ՝ անհայտ (ԺԸ դ. գրչություն)։ Թերթ՝ 96: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ բոլորգիր, նոտրդիր:

Ձեռագրի տարբեր մասերում կան հետևյալ գլուխները՝ ՀԳ (էջ 1բ—3ա), Խորագիր (ըստ Պ2 և սրան հետևող տպագիրների), Ա, ԻԸ, ԽԱ—ԽԴ, ՂԱ, ՂԴ, ԺԸ (էջ 15ա—30ա), ՁԹ, Ղ (էջ 88ա—92բ)։ Արտագրություն է Պ2 կամ սրանից ծագող մեկ այլ տպագրից։

57. Ձեռ. № 8359: Տեղ՝ անհայտ (եբեի՝ Սեանա անապատ)։ Ժամանակ՝ 1820 թ.: Գրիչ՝ Պողոս Սեանեցի: Թերթ՝ 76: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ բոլորգիր, նոտրդիր:

Ունի միայն 2 գլուխը (էջ 23ա—24բ)։

58. Ձեռ. № 9581: Տեղ՝ էջմիածին: Ժամանակ՝ 1855 թ.: Գրիչ՝ Հոհան Գեորգյան-Խալաֆյանց: Թերթ՝ 138: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ բոլորգիր:

Ունի ժժ՝ գլուխը՝ «Նարեկ բժշկութեան պէսպէս ցաւոց» վերնագրով, ԻԸ գլխի ե—Ձ հատվածները՝ «Բժշկական Նարեկ ջերմախտութեան» վերնագրով և ՀԳ գլուխը՝ «Նարեկ, որ վասն արձակման հոգւոյ» (էջ 118բ—25բ և 131ա—34ա)։

59. Ձեռ. № 8084: Տեղ՝ Կոստանդնուպոլիս: Ժամանակ՝ 1807—1858 թթ.: Գրիշ՝ Մինաս: Թերթ՝ 383: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ նոտրգիր:

Ունի 2 գլուխը՝ «Նորին սրբոյն Գրիգորի Նարեկացւոյ պաղատանք առ սուրբ Աստուածածինն» վերնագրով (էջ 254ա—255բ)։

60. Ձեռ. № 6459: Տեղ, ժամանակ և գրիշ՝ անհայտ (ԺԹ դ. գրչություն): Թերթ՝ 60: Նյութ՝ թուղթ: Գիր՝ նոտրգիր:

Ունի հետևյալ գլուխները՝ ԶԹ (էջ 11ա—բ), ԺԲ (46-րդ տողից մինչև վերջ. 15ա—բ) և ԽԼ (էջ 16բ), որոնք արտագրված են տպագրից։

ԱՅԼ ՀԱՎԱՔԱՄՈՒՆԵՐՈՒՄ ՊԱՀՊԱՆՎԱՄ ՁԵՌԱԳՐՆԵՐ*

Արտասահմանյան տարբեր երկրների ձեռագրատներում «Մատեան ողբերգութեան» երկի բաղմաթիվ ընդօրինակութիւններ կան, որոնք հայտնի են մեզ հրատարակված (և անտիպ) ձեռագրացուցակներից: Այդ ձեռագրերին ծանոթանալու հնարավորութիւնը չենք ունեցել: Ստորեւ տալիս ենք այն հավաքածուների նարեկների մոտավոր ցանկը, որոնք այժմ գոյութիւն ունեն:

Ա. Երուսաղեմի Ս. Հակոբյանց վանքի մատենադարան

1. Ձեռ. № 3022 — ժամանակ՝ ԺԴ դար.
2. » № 1339 — » անհայտ (1593 թ. վերանորոգված Աստվածատուր Տարոնեցու ձեռքով).
3. » № 1448 — » 1583 թ.
4. » № 939 — » 1621 թ.
5. » № 1576 — » 1633 թ.
6. » № 1438 — » 1647 թ.
7. » № 504 — » 1673 թ.
8. » № 2351 — » 1674 թ.
9. » № 1299 — » 1679 թ.

* Մինչև առաջին համաշխարհային պատերազմը հատկապես արևմտահայ իրականութեան մեջ գոյութիւն ունեցած ձեռագրական հավաքածուների նարեկները, որոնց մասին գիտենք ձեռագրացուցակներից, սույն ցանկում նկատի չեն առնված, քանի որ այդ հավաքածուներն այժմ գոյութիւն չունեն, և գրչագրերի ճակատագիրն էլ պարզ չէ։

10. Ձև. № 1319 — ժամանակ՝ 1688 թ.

11. » № 2010 — » 1692 թ.

12. » № 1905 — » 1700 թ.

13. » № 698 — » 1701 թ.

14. » № 1452 — » 1736 թ.

15. » № 485 — » 1746 թ.

16. » № 1041 — » 1761 թ.

17. » № 345 — » անհայտ

18. » № 1200 — » »

19. » № 1265 — » »

20. » № 1285 — » »

21. » № 1430 — » »

22. » № 2330 — » »

(տե՛ս Ն. Պողարյան, Մայր ցուցակ ձեռագրաց Սրբոց Հակոբյանց. հտ. հտ. Բ—Է, Բ, Երուսաղեմ, 1967-1979 թթ.):

Բ. Ս. Ղազարի (Վենետիկ) Մխիթարյան միաբանության մատենադարան

1. Ձև. № 339 — ժամանակ՝ 1299 թ.

2. » № 998 — » 1323 թ.

3. » № 588 — » 1324 թ.

4. » № 1187 — » 1326 թ.

5. » (Համարն անհայտ — Դ Նարեկ) — ժամանակ՝ 1347 թ.

6. » № 1027 — ժամանակ՝ 1365 թ.

7. » № 714 — » 1395 թ.

8. » № 1555 — » 1649 թ.

9. » № 982 — » 1678 թ.

10. » № 119 — » 1687 թ.

11. » № 964 — » 1689 թ.

12. » № 899 — » 1692 թ.

13. » № 603 — » 1763 թ.

14. » № 175 — » անհայտ

15. » № 194 — » »

16. » № 106 — » »

17. » № 10 — » »

(տե՛ս Ս. Տեր-Մովսիսյան, Հայերեն ընդհանուր ձեռագրերի ցուցակ, «Գրիգոր Նարեկացի» բաժին, անտիպ, Երևանի Մաշտոցի անվ. մատենադարան):

Գ. Վենետիկի Մխիթարյան միաբանության մատենադարան

1. Ձև. № 323 — ժամանակ՝ ԺԴ կամ ԺԵ դ.

2. » № 665 — » 1624 թ.

3. Զեռ. № — ժամանակ՝ 1635 թ.

4. » № 971 — » 1695 թ.

5. » № 659 — » ժէ—ժԸ դդ.

(տե՛ս Հ. Տաշյան, Յուդակ հայերեն ձեռագրաց մատենադարանին Մխիթարյանց ի Վիեննա, հտ. Ա, Վիեննա, 1895. Հ. Ոսկյան, Յուդակ հայերեն ձեռագրաց Մխիթարյան մատենադարանին ի Վիեննա, հտ. Բ, Վիեննա, 1963):

Դ. Նոր Զուղայի (Ապանան) Ամենավերջիչ վանքի քանդաւան

1. Զեռ. № 226 — ժամանակ՝ 1696 թ.

2. » № 227 — » 1832 թ.

(տե՛ս Ս. Տեր-Ավետիսյան, Յուդակ հայերեն ձեռագրաց Նոր Զուղայի Ամենավերջիչ վանքի, հտ. Ա, Վիեննա, 1970):

Ե. Անքիլիասի կաթողիկոսարանի ձեռագրատուն

Զեռ. № 90 — ժամանակ՝ ԺԴ դ.

(Զեռագիրը նախկինում գտնվել է Նիկողիայում: Ն. Ակինյանը համարում է ժե դ. գրչություն. տե՛ս «Յուդակ հայերեն ձեռագրաց Նիկոսիայի ի կիպրոս», Վիեննա, 1961, էջ 53):

Զ. Զմմառի վանքի մատենադարան

Զեռ. № 195 — ժամանակ՝ ԺԶ դ.

(տե՛ս Ս. Քեշիշյան, Յուդակ հայերեն ձեռագրաց Զմմառի վանքի մատենադարանին, Վիեննա, 1964):

Է. Փարիզի Ազգային գրադարան

Զեռ. № 132 — ժամանակ՝ 1374 թ.

(տե՛ս F. Macler, Catalogue des manuscrits arméniens et géorgiens de la Bibliothèque Nationale, Paris, 1908):

Ը. Օֆսֆորդի Բոդլեյան գրադարան

Զեռ. № 77 — ժամանակ՝ ԺԳ դ.

(տե՛ս S. Baronian, F. Conybeare, Catalogue of the armenian manuscripts in the Bodleian library..., Oxford, 1918):

Թ. Հ. Քյուրտյանի հավաքածու

1692 թ. գրչություն (գրիչ՝ Երեմիա Քյումուրճյան):

Զեռագիրն այժմ գտնվում է Ս. Ղազարի Մխիթարյան մատենադարանում (նկարագրությունը տե՛ս «Բաղմամլեպ», 1966, էջ 179—82):

ՆԱՐԵԿԻ ՑԱՆԿԵՐԸ

«Մատենան ողբերգութեան» երկի ձեռագրերում հանդիպում են մի քանի ցանկեր, որոնց հեղինակները թեպետև չեն նշվում, բայց հավանաբար պատվիրատուներն են կամ գրիչները: Դրանք առկա են օգտագործված ձեռագրերից

միայն 20-ում: Յանկերի անհայտ հեղինակները նպատակ են ունեցել, հաճախ խիստ համառոտ, մատնացույց անել երկի գլուխների բովանդակությունը՝ զբրանով իսկ օժանդակելով և ուղղութիւն տալով ընթերցողներին: Յանկերը նարեկացու ընազրի յուրահատուկ մեկնություններ են. նրանք որոշ խմաստով վկայում են, թե բանաստեղծի ստեղծագործությունն ի՞նչ առումով կամ ի՞նչ խորութեամբ է ընկալվել միջնադարի մարդու կողմից, նրա բովանդակության ո՞ր կողմերն են ընդգծվել ու կարեւորվել: Իրանք ըստ էության հետապնդել են մի կարեւոր խնդիր՝ ի հայտ բերել նարեկացու մտքի ընթացքը, ներքին սյուժեի զարգացումը հայ միջնադարի բանաստեղծական ամենածավալուն երկում: Մատյանի հին լուծմունքի և մի քանի այլ նյութերի հետ միասին ցանկերը պատկերացում են տալիս այն մասին, թե նարեկացու ստեղծագործությունը ի՞նչ բնույթով ու մակարդակով է ըմբռնվել հայ միջնադարում:

Յանկերը թվով հինգն են: Պայմանականորեն դրանք համարակալում ենք Ա, Բ, Գ, Դ, Ե տառերով:

Ա. ցանկ

Ամենահամառոտն է ու հինը: Սկզբնօրինակը գտնվում է *A* զրչագրում (էջ 4բ): Գրված է ներսես Լամբրոնացու ձեռքով, որը և, անշուշտ, նրա հեղինակն է: Յանկում նկատի են առնված Մատյանի միայն 12 գլուխները, որոնք ցանկի վերնագրում համարված են «բանք նշանաւորք»: Դրանք հիմնականում Մատյանի դավանաբանական հատվածներն են (ԼԳ, ԼԴ, ՀԵ գլուխներ), Աստվածածնին, կոշնակին և մյուսոնին նվիրված ներբողական գլուխները (Զ, ՂԲ, ՂԳ), նաև վեց ուրիշ գլուխներ, որոնք բնութագրված են որպես խոսք գիշերային մղձավանջի (ԺԲ գլ.) և դիվասարսուռ տենդի (ԻԸ գլ.), մեղայի (ԻԷ գլ.), սուրբ պատարագի զորութեան (ԾԳ գլ.), Ավագ ուրբաթի (ՀԷ գլ.) և ինքնաձաղկման (ԽԸ գլ.) մասին: Այս ցանկը *A* ձեռագրից անցել է նաև ուրիշ զրչագրեր. մեր օգտագործած ձեռագրերից ունեն նաև *II* չլս օրինակները: Բերում ենք ըստ *A* օրինակի.

«Բանք նշանաւորք, որ ի գիրս յայս

ԺԲ. Վասն արեւաւաց գիշերայնոց:

ԻԷ. Թէ գի զարեղ է մեղայն, ընդէ՞ր ոչ աւգտեցան Յուդա և Սաւուլ:

ԻԸ. Ընդդէմ դիասարսուռ ջերման:

ԼԳ. Աղաւթ նախան զպատարագն:

ԼԴ. Առ Հոգին Սուրբ մաղթանք ի հանդէս բանի:

— Յորում համաձայնութիւն նիկիական հաւատոյ:

ԽԸ. Կշտամբանք անծին՝ արինակաւ Սողոմոնի:

ԾԳ. Վասն մեծ զարութեան սուրբ պատարագին:

ՀԵ. Առաքելական աւանդութիւն եկեղեցւոյ:

— Յորում դարձեալ սահման հաւատոյ ըստ Նիկիոյ:

— Դրուսա ի սուրբ Եկեղեցի ընդդէմ մանիքեցոց:

Հէ. Յաւր Մեծի ուրբաքին:

Ձ. Մաղբանք առ սուրբ Աստուածածինն:

ՂԲ. Ի ժամահարն:

ՂԳ. Ի սուրբ միտոնն:

Բ ցանկ

Այս ցանկն ընդգրկում է Մատյանի բոլոր գլուխները: Հանդիպում է Շնչ օրինակներում, ինչպես նաև № № 2085 և 9563 ձեռագրերում, որոնք չենք օգտագործել (վերջինում ցանկն սկզբից պակասավոր է՝ թերթեր ընկած լինելու պատճառով. սկսվում է ԿԱ կետով): Դրանցից թվակիր ամենահին գրչագիրը Շ-ն է (1366 թ.). հին է նաև Ն. օրինակը (ԺԴ դար): Ը ձեռագրում ցանկն ավելացված է Ժէ դարում. Ծ օրինակում ևս գրված է ոչ թե բուն գրչի ձեռքով, այլ հետագայում: Կարելի է ասել, որ սույն ցանկը հատուկ է հատկապես Բ ձեռագրախմբին, որոնցից ավելի ուշ ընդօրինակվել է վերոհիշյալ Ը և Ծ գրչագրերում, ընդ որում գրանցում ցանկն ավելի հարազատ է Ն-ին, քան Շ-ին: Բ խմբի են նաև վերոհիշյալ № № 2085 և 9563 ձեռագրերը: ՆԸ և № 2085 ձեռագրերում ցանկը վերնագրված է «Յանկ Գրիգորի Նարեկացոյ», օրինակում՝ «Յանք գրոցս սուրբ Գրիգորի Նարեկացոյ», իսկ Ծ-ում՝ «Յանկ Նարեկի գրոցն»: Բերում ենք ըստ Ն. օրինակի (էջ 1—3)。

«Յանկ Գրիգորի Նարեկացոյ

Ա. Աղօթք դառաստանի:

Բ. Անձին ըստգտանք:

Գ. Աղօթք և խորհրդածութիւնք վասն գրոց:

Դ. Մաղբանք չափաւորականք:

Ե. Նրկիւղ վասն ահագին խորհրդոյ պատարագին:

Զ. Ըստգտանք անձինք:

Է. Ըստգտանք:

Ը. Դարձեալ ըստգտանք:

Թ. Դարձեալ ըստգտանք, յորում Ա աղօթք:

Ժ. Գովութիւնք հաւատո:

ԺԱ. Դարձեալ վասն հաւատո, յորում և յոյսք ապաշխարութեան:

ԺԲ. Իղձք փափագանաց, յորում և աղօթք մահնաց:

ԺԳ. Դաւանութիւն և աղօթք:

ԺԴ. Պաղատանք յիշողէ յերուսաղեմէ յերիֆով:

ԺԵ. Աղօթք գոհութեամբ և ըստգտանք և ի խորհուրդ և բանասնեկին:

ԺԶ. Աղօթք փառաբանութեան:

- ԺԷ. Մաղքանք և խնդրուածք:
 ԺԸ. Գոհութիւնք նախնի և մաղքանք արինակօք զկնի:
 ԺԹ. Աղօրք և բստգտանք ըմբռնք:
 Ի. Բստգտանք և պաղատանք:
 ԻԱ. Դարձեալ բստգտանք:
 ԻԲ. Բստգտանք շափատրականք:
 ԻԳ. Բստգտանք ներտաղականք:
 ԻԴ. Բստգտանք և աղօրք:
 ԻԵ. Յարինակ աղարտեալ նալի, յորում և աղօրք:
 ԻԶ. Աղօրք ողբերգականք:
 ԻԷ. Գովութիւն մեղայի և աղարք:
 ԻԸ. Բստգտանք, յորում և մաղքանք ի բան մարգարէին: Վասն զիւս-
 սառստո ջերման:
 ԻԹ. Աղօրք գոհութեան, յորում և արինակ քախծութեան:
 Լ. Աղօրք և երկակի իմացուածք:
 ԼԱ. Աղօրք սրբոց կցորդութեամբ:
 ԼԲ. Աղօրք և ջերմ բստգտանք:
 ԼԳ. Աղօրք գերագոյն ի խորհուրդ պատարագին:
 ԼԴ. Աղօրք ի Հոգին Սուրբ և դաւանութիւն նիկիական:
 ԼԵ. Աղարք:
 ԼԶ. Աղօրք ի խաչելութիւնն:
 ԼԷ. Մաղքանք ի գանս նորա:
 ԼԸ. Դալուստն վառաւ և վնիռն:
 ԼԹ. Բստգտանք շափատրականք:
 Խ. Դարձեալ բստգտանք շափատրականք:
 ԽԱ. Աղօրք:
 ԽԲ. Աղօրք ի խորհուրդ աւագակին:
 ԽԳ. Աղօրք բղձականք:
 ԽԴ. Աղօրք յուսոյ:
 ԽԵ. Խոստովանութիւն:
 ԽԶ. Ըստ յաղից մարմնոյ:
 ԽԷ. Ի խորհուրդ անառակին:
 ԽԸ. Ի դարձն Սողոմոնի:
 ԽԹ. Գոհութիւն ի բանն մարգարէին:
 Ս. Աղօրք սաղմոսին:
 ՍԱ. Մաղքանք ի դրուատ սաղմոսին և Մանասէ:
 ՍԲ. Աղօրք ի բանս մարգարէիցն:
 ՍԳ. Գովութիւն պատարագին:

- ՄԴ. Ըստգտանք
ՄԵ. Աղօթք և գիրք:
ՄԶ. Ըստգտանք չափաւորական:
ՄԷ. Աղօթք չափաւորական:
ՄԸ. Մաղքանք և ստգտանք:
ՄԹ. Ըստգտանք և ի սրբոցն:
Կ. Ըստգտանք և ի սաղմոսէն:
ԿԱ. Ի նոյն խորհուրդ:
ԿԲ. Դարձեալ ի մարգարէից:
ԿԳ. Յարինակ յուսոյ:
ԿԴ. Ըստգտանք:
ԿԵ. Արհնութիւն գերեզմանի:
ԿԶ. Զէնք գերեզմանի:
ԿԷ. Ըստգտանք չափաւոր:
ԿԸ. Ըստգտանք պատշաճաւոր:
ԿԹ. Յարինակ շարժողաց:
Հ. Տոսալ ի տէր, Բան յարդարս:
ՀԱ. Բանք պանծալիք հաշտեցուցիչք աստուծոյ:
ՀԲ. Առ միանձունս:
ՀԳ. Յար մահուանն:
ՀԴ. Աղօթք անհնարից:
ՀԵ. Դաւանութիւն առ սուրբ Եկեղեցի և յերոդոսիւնն Սուրբ:
ՀԶ. Ըստգտանք չափաւորական:
ՀԷ. Ի խորհուրդ խաչելութեանն:
ՀԸ. Աղօթք միական:
ՀԹ. Ի խորհուրդ գալստեանն:
Ձ. Մաղքանք առ սուրբ Աստուածածին:
ՁԱ. Մաղքանք առ սուրբ հրեշտակսն:
ՁԲ. Աղօթք առ սուրբ մարտիրոսսն, յորում և աղօթք:
ՁԳ. Աղաւթք:
ՁԴ. Աղօթք առաւօտու:
ՁԵ. Աղաւթք:
ՁԶ. Աղօթք անյուսից:
ՁԷ. Ի ժամանակի ծերութեան:
ՁԸ. Վասն Սամուէլի արտասուաց:
ՁԹ. Աղաւթք անուան:
Ղ. Վասն յուսոյ և յարութեան:
ՂԱ. Աղաւթք վասն ննջման գիշերոյ:

ՂԲ. Վասն ժամանաւի:

ՂԳ. Աղաւթք վասն մեռոնի:

ՂԴ. Աղաւթք վասն գիշերոյ:

ՂԵ. Աղաւթք վասն ննջեցելոց:

Այս ցանկը շատ քիչ աղերս ունի Ա. ցանկի հետ. միայն 2 գլուխը երկուսում էլ միասկես անվանված է «Մաղթանք առ սուրբ Աստուածածինն»։ Իւրանցում փոքր-ինչ նման բնութագրում ունի նաև ՄԳ գլուխը, Ա-ում՝ «Վասն մեծ զարուկեան սուրբ պատարագին», Բ-ում՝ «Գովութիւն պատարագին», այսինքն՝ երկուսում էլ գլուխը առնչված է պատարագին, թեև ձևակերպումը տարբեր է։ Այդ հանդամանքը խոսում է այն մասին, որ Բ ցանկի հեղինակը չնայած և ծանոթ է եղել Ա. ցանկին, բայց չի կրկնել այն և, ի տարբերութիւն համառոտի, կաղմնել է լրիւ ցանկ։ Բ ցանկի ստեղծման ժամանակը հավանաբար ԺԴ դարից ավելի վաղ լինել չի կարող։

Գ ցանկ

Դարձյալ ընդգրկում է Մատյանի բոլոր 95 գլուխները, նաև Նարեկացու հիշատակարանը, այսինքն՝ բաղկացած է 96 կետից։ Հնագույն ընդօրինակութիւնը Դ ձևագրում է (ԺԴ դար, էջ 2ա—3բ), որ թերթերի մաշվածութեան և պատուխածութեան պատճառով վատ է պահպանված. պակասավոր է սկզբից, որոշ տեղերում՝ նաև միջին մասից։ Ա. ցանկից հետո հնութեամբ սա երկրորդն է և ամենատարածվածը։ Սույն ցանկն ունին նաև EVectux օրինակները, ինչպես նաև ՌՌ 5666, 5177, 6733, 4989, 8768, 8559 և 7238 ձևագրերը, որոնք չենք օգտագործել։ X օրինակում, նաև ՌՌ 4989 և 7238 ձևագրերում դրեթե յուրաքանչյուր գլխի սկսվածքի զիմաց ևս, տողատակին, ցանկից բերվում է տվյալ գլխին վերաբերող կետը։ ՌՌ 5666, 5177, 8559 և 7238 ձևագրերում ցանկը պակասավոր է, քանի որ դրանք քաղվածո նարեկներ են, և գրիչները, ելնելով իրենց գրչագրերի ընդգրկումից, ցանկի որոշ կետեր կրճատել են։ Ցանկի վերնագիրը ձևագրերում ունի մի քանի տարբերակներ, բայց էութեամբ միասնական է. ՐՎԱ ձևագրերում վերնագիրն այսպես է՝ «Պատմէն ի ցուցանել զնշանաւոր ճառերսն վասն դիւրաւ գտանելոյ» (ս ձևագրում ի նախդրից առաջ ավելացված է նաև առ նախդիրը), EX օրինակներում՝ «Պատմէն համառօտ առ ի ցուցանել զնշանաւոր ճառերսն վասն դիւրաւ գտանելոյ, զոր պիտոյանայ» (X-ը վասն-ի փխ ունի առ ի)։ C օրինակում, ի տարբերութիւն EX գրչագրերի, Պատմէն բառից հետո ավելացված է՝ և ցանգ նամառօտ, իսկ պիտոյանայ բայաձևը փոխարինված է պիտոյն լինի կապակցութեամբ։ EX ձևագրերում (նաև մեր չօգտագործած գրչագրերից մի երկուսում) ցանկի յուրաքանչյուր կետից հետո բերվում է նաև համապատասխան գլխի սկսվածքը։

Գ ցանկը հնությամբ զիջում է միայն Ա ցանկին և, ամենայն հավանականությամբ, կազմվել է ԺԳ դարում: Գրչության վայրով հայտնի ձեռագրերի մեջ, որոնք պարունակում են ցանկը, չկա մեկը, որ օրինակված լինի Կիլիկիայում: Նրանք կապվում են կամ զրիմահայ գաղութի (Կ), կամ բուն Հայաստանի (ՎՇԷ և այլն) հետ: Այդ, թվում է, իրավունք է տալիս մտածելու, որ սույն ցանկը չի առնչվում Կիլիկյան Հայաստանի հետ, թեպետ ավելի, քան Բ ցանկը, աղերսվում է Ա ցանկին (հմմտ. ԼԳ, ՄԳ, ՀԷ գլուխներին վերաբերող կետերը):

Գ ցանկը, ինչպես տեսանք, կա երեք խմբի ձեռագրերում էլ: Բայց ծագումով կապվում է ոչ թե Ա—Բ, այլ Գ ձեռագրախմբի հետ: Դրա ապացույցն են ԿԲ—ԿԳ գլուխներին վերաբերող կետերը: ԿԳ գլուխը ներկայացնող կետում նշված է. «... սկսեալ ի կինն Ղովտայ» (այդպես է ցանկի բոլոր օրինակներում): Նարեկացին, իրոք, Ղովտի կնոջն ակնարկում է այն զլխում, որը Գ խմբի ձեռագրերում ունի նույն՝ ԿԳ, իսկ Ա և Բ ձեռագրախմբերում՝ ԿԲ զլխահամարը (ակնարկը ԿԳ զլխի 9—11 տողերում է): Եթե ցանկը կազմված լիներ Ա կամ Բ խմբերի բրեժ ձեռագրի հիմքի վրա, ապա մեզ հետաքրքրող կետը պետք է նշվեր ոչ թե ԿԳ, այլ ԿԲ համարով: Ուրեմն, ցանկը մյուս խմբերի որոշ գրչագրեր է մուտք գործել Գ խմբի ձեռագրերից: Ընդօրինակողները չեն նկատել, որ ցանկի ԿԲ և ԿԳ կետերն իրենց հաջորդականությամբ չեն համապատասխանում Ա և Բ խմբերի ձեռագրերում նույն համարներն ունեցող գլուխներին: Հետևապես կարող ենք հաստատապես ասել, որ Գ ցանկը կազմվել է բուն Հայաստանում, որովհետև Գ խմբի ձեռագրերը բացառապես գրված են մայր հայրենիքում:

Ցանկը բերում ենք ըստ V օրինակի (էջ 4ա—6ա)^{*} առանձին աղճատումներ ու սխալներ ուղղելով ըստ C ձեռագրի.

«Պատմէն ի ցուցանել զնշանաւոր նառերսն վասն դիւրաւ գտանելոյ

Ա. Առաջին նառն քաղցր և բազմախորհուրդ:

Բ. Շաա* պարսաւանք անձին և յոլով պաղատանք:

Աստ է** բան արածին բորոտութեան:

Գ. Վասն գրոցս աղաչէ գորաւոր լինել և ինքն ընդ ամենայն աղօթողաց համաձայնի:

Դ. Չորրորդ նառն կարի քաղցրահամ է:

Ե. Հինգերորդն յիշատակէ գերախախան աստուծոյ:

Զ. Վեց նառիս քրէ գմասունս մեղացն ԿԲ [62]:

Է. Վայ տայ անձինն մեղաւորի:

* V-ում՝ վառ

** V-ում՝ Սաստէ փխ Աստ է

- Ը. Աստ յայտնէ զանագնութիւն դատաստանին:
 Թ. Սաստկապէս կշտամբանք անձին մեղաւորի:
 Ժ. Զհաւատն յարգէ, ուր և զՆնով յիշատակէ:
 ԺԱ. Աստ ևս յաւելու զգովութիւն հաւատոյն:
 ԺԲ. Աստ և զյայսն գովէ: Աստ ասէ և զաղօրսն խաղաղականին՝ Ընկալ
 փաղցրութեամբ:
 ԺԳ. Դաւանութեան բան առ Սուրբ Ներոնդութիւնն աստուած:
 ԺԴ. Վասն անկելոյն ի ձեռս ասագակաց:
 ԺԵ. Վասն մալօրեալ ոչխարին. բան զօրաւոր:
 ԺԶ. Պաղատանք զօրաւոր ի հեշտութիւնն աստուծոյ:
 ԺԷ. Աղաչանք յարմարաւոր և փաղցրահամ:
 ԺԸ. Զանագան ախտիցն առողջութիւն յիշատակէ:
 ԺԹ. Զերախտիսն աստուծոյ և զապերախտութիւնս մեր ցուցանէ:
 Ի. Դանիէլի մարգարէին և երկից մանկանցն:
 ԻԱ. Զազգի ազգի սղալանս մարդկային ցուցանէ:
 ԻԲ. Քաղցր հառ և գեղեցկայարմար*:
 ԻԳ. Այլ փաղցրաբան հառ և համեղ:
 ԻԴ. Ուժով հառ և յի հանճարով:
 ԻԵ. Նաւաբեկութեան անհղ և զարմանալի:
 ԻԶ. Զայնասաց լալականացն նմանութեամբ:
 ԻԷ. Մեղանաց հառն յոյժ զօրաւոր:
 ԻԸ. Վասն գրոցս արարողի: Աստ է և շերման աղօրքն:
 ԻԹ. Կարի փաղցր և ուժով է հառս ՆՂ [490]** մեղանացն բողութեան:
 Լ. Զարմանալի է համեղ հառս:
 ԼԱ. Գովութիւն է [7] քրին և հաւատոցն Սբրահամոյ:
 ԼԲ. Ճառ փաղցրահամ և պիտանի:
 ԼԳ. Վասն կանանց իւղաբերից: Աստ է և պատարագին***:
 ԼԴ. Աղաչէ զալ Հոգւոյն Սրբոյ ի հանդէս ատենական խօսից: Աստ է և
 դաւանութիւն նիկիական հաւատոյն:
 ԼԵ. Բժշկութեան ախտաժետաց և ամենայն ցաւոց:
 ԼԶ. Յանձնառութիւն**** շարշարանացն Յիսուսի Քրիստոսի:
 ԼԷ. Վասն երախտեացն Աստուծոյ խաչին առ մարդիկս:
 ԼԸ. Բարեացն արգասիք ի շնորհացն Քրիստոսի առ մարդիկս:

* V-ում՝ գեղեցկայնարմար

** V-ում՝ ՂՃ և Ղ փխ ՆՂ, չիբ մեղանացն

*** V-ում՝ պատարագն

**** V-ում՝ Յանձնառնութիւն

ԼԹ. Քաղցր նառ և զարմանալի:

Խ. Վասն անագնութեան դատաստանին աստուծոյ:

ԽԱ. Վասն ախտից առողջութեան ամենայն ցաւոց:

ԽԲ. Վասն աւագակին:

ԽԳ. Վասն բժշկութեան ամենայն ցաւոց:

ԽԴ. Վասն ամենասուրբ Երրորդութեանն* աստուծոյ:

ԽԵ. Վասն խոստովանութեան մեղանացն մտաց:

ԽԶ. Վասն կազմութեան մարդոյս ի պատկերն աստուծոյ և շինածոյս:

ԽԷ. Վասն անառակ որդոյն և մեղային Մանասլի:

ԽԸ. Վասն Սողոմոնի Խմաստնոյն, որ անկաւ ի մեղս:

ԽԹ. Վասն կազմութեան մարդոյս և մկրտութեան շնորհին:

Ս. Վասն խոստովանութեան մեղաց և բարի խրատու:

ՍԱ. Վասն Մանասէի շարեացն, զոր արար և ապա զլջացաւ:

ՍԲ. Վասն գուշակման մարգարէիցն զնոր խորհրդոյս** պայծառութիւն:

ՍԳ. Վասն զօրութեան սուրբ պատարագին: Ասա է՝ Ոմն աղօթաւոր:

ՍԴ. Վասն ամենահնար զօրութեանն աստուծոյ, որով շարժին ամենայն զոյքս:

ՍԵ. Վասն ամենասխալ բնութեան մարդոյս և մահւան:

ՍԶ. Վասն բազմասխալ պակասութեան մարդոյս:

ՍԷ. Վասն ամենակար զօրութեան աստուծոյ և մարդոյս տկարութեան:

ՍԸ. Վասն ԼԸ [38] ամաց անդամալուծին, որ ձեռներէց եղև ի Քրիստոս:

ՍԹ. Վասն առաւել ընդունելոյ*** աստուծոյ զաղաչանս մեղաւորաց, քան զարդարոցն:

Կ. Վասն սաղմոսացն Դարի, որ անձամբ զանձն անիծանէ մեղաւորն:

ԿԱ. Վասն սաղմոսացն, յորմէ ամենայն ոք յանդիմանի անուղղայ գնացիւք:

ԿԲ. Վասն սաղմոսացն, յորս խառն և զբանս այլ մարգարէիցն:

ԿԳ. Վասն սփանչելեացն աստուծոյ մեկնութիւն առնէ, սկսեալ ի կինն Ղովտայ:

ԿԴ. Վասն իրաւանցն աստուծոյ և յամառութեանս մարդկան:

ԿԵ. Վասն մահուն աւուրն և քաղման շիրմին:

ԿԶ. Վասն գերեզմանին:

ԿԷ. Վասն իրաւանցն աստուծոյ առ մարդս աւելի, քան առ սասանայ:

ԿԸ. Վասն արարածոցս, որ են վրէժխնդիր մարդոյս ի դիմաց աստուծոյ:

* V-ում՝ ամենաերրորդութեանն յիս ամենասուրբ երրորդութեանն

** V-ում՝ նխորհրդոյս

*** V-ում՝ ընդունելայ

- ԿԹ. Վասն նշխարաց անիծիցն Ադամայ, որ յիշէ զլուսն և զոշիւն:
- Հ. Վասն տկարութեանս մարդկան, որ ոչ զօրեն ի փրկել զմարդ:
- ՀԱ. Վասն գովութեան սրբոցն: Աստ է և Բանֆն պանծալի հաշտեցուցիշ:
- ՀԲ. Վասն զգուշութեան կրօնաւորաց և արեղայից:
- ՀԳ. Վասն հոգէվարին և մահուն ատուրն:
- ՀԴ. Վասն անակնունելի բարեացն, զոր տայ աստուած մեղաւորին:
- ՀԵ. Վասն դաւանութեան հաւատոյ և սուրբ եկեղեցւոյ*:
- ՀԶ. Վասն գեղեցկայարմար բանից նաոխս:
- ՀԷ. Վասն Աւագ ուրբաքուն և շարշարանացն Քրիստոսի:
- ՀԸ. Վասն զի մի՛ սոսկ լիցի շարշարանֆն Քրիստոսի, որ վասն մեռ:
- ՀԹ. Վասն անագին ատենին և անաշառ դատաստանին Քրիստոսի:
- Ձ. Վասն գովեստի սուրբ Աստուածածնին և աղաչանք նորին:
- ՁԱ. Վասն սրբոց հրեշտակապետացն և ամենայն երկնաւորացն:
- ՁԲ. Վասն սրբոց առաքելոց և աշակերտաց նորին:
- ՁԳ. Վասն ատելեաց և թշնամեաց աղօթէ:
- ՁԴ. Վասն առաւօտուն ատուրն լուսոյ:
- ՁԵ. Վասն յաջողման գործոյ և նանապարնի և կատարման գրոցս:
- ՁԶ. Վասն խառնման շորից տարեւաց և մարդոյս կազմութեան:
- ՁԷ. Վասն ծերութեանն՝ աղօթել ոչ անկանել յանարգութիւն:
- ՁԸ. Վասն գրոցս աղօթէ՝ արձանանալ յարատւութեամբ:
- ՁԹ. Վասն բժշկութեան սակաւ բանք և փոքր նառ:
- Ղ. Վասն պարտութեանն սատանայի աղօթէ:
- ՂԱ. Վասն երեկոյի ժամուն խաղաղականին աղօթէ:
- ՂԲ. Վասն փայտի ժամանարին աղօթէ:
- ՂԳ. Վասն սրբալոյս իւղոյն աստուածային մեռոնին:
- ՂԴ. Վասն անփորձ մնալ ի գիշերին ի քուն անկողնին:
- ՂԵ. Վասն առաւօտուն ծագման արևուն:
- ՂԶ. Վասն գալստեան կայսերն Յունաց Վասիլ քագաւորին»:

Դ ցանկ

Հանդիպում է միայն երկու գրչագրում՝ Բ ձեռագրախմբին պատկանող և և Ծ օրինակներում, որոնցից առաջինը՝ ԺԴ, իսկ երկրորդը ԺԶ—ԺԷ դդ. ձեռագիր է (Ծ-ում ցանկը գրված է թերևս ոչ բուն գրչի ձեռքով): Բաղկացած է ընդամենը 42 կետից, բայց վերաբերում է ոչ սոսկ 42 զվխի. որոշ կետեր նկատի են առնված նաև տվյալ գլուխներին հաջորդող մեկ կամ մի քանի

* V-ում՝ եկեղեցոյ

գլուխների համար (տե՛ս է, ԺԵ, ԻԿ, Խ, ԾԹ և ՂԴ գլուխներին վերաբերող կետերը)։ Յանկի վերնագրում մատնանշվում է, որ այն նկատի ունի Մատյանի միայն «նշանաւոր ճառերն»։ Համեմատությունը ցույց է տալիս, որ ցանկի անհայտ հեղինակը ծանոթ է եղել Գ ցանկին և որոշ դեպքերում հետևել է վերջինին (հմմտ. ԽԵ, ԿԶ, ԿԹ, ՀԵ, ՀԹ, ՁԷ կետերը)։ Բերում ենք ըստ դ օրինակի (էջ 2—3)՝ որոշ ուղղումներ կատարելով ըստ Ծ ձեռագրի.

«նշանաւոր նառերն այսոքիկ են. երէ ումեմ պիտոյանա՝ դիւրաւ զտանիցէ

Գ. Աղօրք գօրաւոր և բժիշկ՝ ամենայն ցաւոց։

Զ. Արմատք և գտմունք ամենայն շարեաց։

Է. Զանձնէ դատախազէ մինչ ի յինն։

ԺԲ. Խաղաղականին։

ԺԳ. Հաւատք և պաղատանք։

ԺԵ. Բժշկութեան. նոյնպէս և տասնևութն։

ԻԴ. Բան համեղ և քաղցրաշար**։

ԻԶ. Անաբեկութիւն մտացն. նոյնպէս և ԻԴ [24]—ն։

ԻԵ. Նաւարեկութեան։

ԻԶ. Ողբոցն շարադրութիւն։

ԻԷ. Մեղանացն։

ԻԸ. Զերմանն։

Լ. Տարակուսանք մեղաւորին։

ԼԱ. Յոյցք ողորմութեանն աստուծոյ։

ԼԳ. Պատարագն։

ԼԴ. Դաւանութիւն հաւատո։

ԼԵ. Արմատք և գտմունք ամենայն բարեաց։

Խ. Բժշկութեան մինչ ի քառասունուչորսն։

ԽԵ. Խոստովանութեան։

ԽԸ. Յանդիմանութիւն Սողոմօնի։

ԾԱ. Մանասէին։

ԾԶ. Բան կսկծման։

ԾԹ. Սկսեալ մինչ ի ԿԳ [63]—ն զաղմոսէ նառէ։

ԿԵ. Խոստովանութեան։

ԿԶ. Գերեզմանին։

ԿԷ. Արհամարհանք սատանայի։

ԿԹ. Նշխարք անիծիցն Ադամա։

* ղ - ում՝ գօրօռք, բժիշք

** Երկու ձեռագրում էլ այս կետը սխալմամբ համարակալված է ԻԴ. հավանաբար ԻԲ պետք է լինի (հմմտ. Գ ցանկի նույն կետի հետ)։

- ՀԱ. Բանֆ պանծալիք հաշտեցուցիչ աստուծոյ:
 ՀԲ. Խրատ կրանաւորաց:
 ՀԾ. Դաւանութիւն հաւատոյ և եկեղեցոյ:
 ՀԷ. Մեծի ուրբաքին:
 ՀԹ. Դատաստանին և անեղ ատենին:
 Ձ. Աստուածածնին:
 ՁԱ. Հրեշտակացն:
 ՁԲ. Առաքելոցն:
 ՁԴ. Առաւատուն:
 ՁԷ. Գերութեան* ատուրց և նահապետակաց:
 Ղ. Բժշկութեան ամենայն ցաւոց:
 ՂԱ. Խաղաղականին:
 ՂԲ. Ժամահարին:
 ՂԴ. Սրբալոյս իւղոյն մեռոնի:
 ՂԴ. Մաղթանֆ զաւաւորֆ**. նոյնպէս և ՂԵ [95]-ն»:

Ե ցանկ

Կազմված է ըստ Մատյանի գլուխների սկսվածքների: Յանկի միակ օրինակը հանդիպում է Բ ձեռագրում (էջ 1ա—2բ): Ընդգրկում է բոլոր գլուխները, բացի ՂԴ-ից, որը ձեռագրում օրինակված է ոչ թե բուն գրչի ձեռքով, այլ հետագայում: Ըստ այդմ էլ ցանկում ՂԴ համարով ներկայացված է ՂԴ գլուխը, ՂԴ համարով՝ ՂԵ գլուխը, իսկ ՂԵ համարով՝ Նարեկացու հիշատակաբանը: Ամբողջ ցանկն ավելորդ ենք համարում բերել. վկայակոչենք միայն երկու փոքրիկ հատված՝ սկզբից և վերջից.

«Ա. Ձայն հառաչանաց հեծութեան ողբոց:

Բ Եւ արդ, փանգի առ բարձրեալն աստուած օղ.:

Դ. Տէր իմ, տէր, տոբիշ պարգեաց, ինձնաբում...

ՂԲ. Գոհանամ զքէն, բարեգութ, միայն:

ՂԴ. Աստուած յալիտենական, բարեբար և ամ.:

ՂԴ. Արեգակն արդար, նառագայք արհնեալ:

ՂԵ. Ըստ հոլովման ընթացից ամանակաց»:

Այս ցանկի նմանությամբ գլուխների սկսվածքներով մի այլ ցանկ էլ կա № 1564 ձեռագրում (էջ 1ա—2ա), որը չենք օգտագործել: Այս ձեռագիրը 1709 թվականի գրչութիւնն է, ընդգրկում է Մատյանի միայն 42 գլուխը, որոնց համար և ցանկը կազմված է:

* Մյուս օրինակը ևս ունի զերութեան, որ սխալ է. պետք է լինեն ծերութեան (հմտ. Գ ցանկի նույն կետի հետ):

** Դ - ում՝ զաւաւոր:

ՆԱՐԵԿԱՅՈՒ ՎԱՐՔԸ

Մատյանի ձեռագրերի մեծ մասում հանդես է գալիս Նարեկացու համառոտ կենսագրականը՝ երկու տարրեր խմբագրություններով: Մեծ բանաստեղծի վարքի ստեղծումը եղել է հայ մատենագիրների և գրիչների մտահոգություն: Բայց առկա ձեռագրական տվյալները, ցույց են տալիս, որ XII դարի 70-ական թվականներին, երբ երևան է եկել վարքի նախնական օրինակը, Նարեկացու կյանքի հասին մատենագրական տեղեկությունները չափազանց ազդատիկ են եղել. բացի նրա հիշատակարաններից, անշուշտ, պահպանված են եղել նաև բանավոր ավանդություններ, որոնցից կարող էր օգտվել վարքագիրը: Ահա այդ կարգի վկայությունների հիման վրա էլ գրվել է բանաստեղծի վարքը և ժամանակի ընթացքում լրացվել նոր տվյալներով՝ նախնական օրինակի համեմատությամբ փոքր-ինչ ընդարձակվելով: Մատյանի զրչագրերում, ինչպես նշվեց, վարքի երկու խմբագրություն կա, որոնք պայմանականորեն անվանում ենք Ա վարք և Բ վարք: Վարքը տեղ է գտել նաև Գրիգոր Անավարդեցու և Գրիգոր Խլաթեցու Հայսմավուրքներում*.

սրանք ևս նոր խմբագրություններ են և տարբերվում են ոչ միայն միմյանցից, այլև Մատյանի ձեռագրերում հանդիպող խմբագրություններից: Նվե Ա և Բ վարքերի հիմքում հատկապես մատենագրական տվյալներն են ընկած, ապա Հայսմավուրքային վարքերում, մանավանդ Գրիգոր Խլաթեցու խմբագրության մեջ, նկատի են առնված Նարեկացու մասին եղած նաև ժողովրդական ավանդությունները:

Ա. վարք

Հնագույն օրինակը A ձեռագրում է (էջ 119ա—բ), գրված Մատյանի ԼԳ գլխից հետո, բնութագրով, ձեռագրի ստացող Ներսես Լամբրոնացու ձեռքով, որը և վարքի հեղինակն է: Այդ վկայում են վարքը հետագայում ընդօրինակող գրիչները նրա իսկ խորագրում. աշտպես՝ «Պատճառ և պատմություն սրբոյ առն աստուծոյ Գրիգորի Նարեկացոյ, զոր արարեալ է սուրբ արքեպիսկոպոսին տեառն Ներսիսի Լամբրոնեցոյ» (E, էջ 232բ), «Վարք երանելոյն սրբոյ առն աստուծոյ Գրիգորի Նարեկացոյ, զոր արարեալ է սուրբ արքեպիսկոպոսին տէր Ներսեսի՝ առաջնորդի սուրբ ուխտիս Սկևռայի...» (C, էջ 8ա, նաև ձեռ. № 2085, էջ 4ա—5ա) և այլն: Ա վարքն ունեն նաև B G O T α_1 γ δ η θ λ π σ ω Σ χ զրչագրերը, Ա ձեռագրախմբի № 2085

* Տե՛ս «Յայսմավուրք ըստ կարգի ընտրելագոյն օրինակի յայսմավուրաց տէր Իսրայէլի» գրքում, որը Գրիգոր Անավարդեցու Հայսմավուրքն է, Կ. Պոլիս, 1843, էջ 99, նաև՝ ձեռ. № 7379 (Գիր Խլաթեցու Հայսմավուրք), էջ 353—54ա:

և Բ ձեռագրախմբին պատկանող Երուսաղեմի № 1377 ձեռագիրը, որը չենք օգտագործել: Ինչպես տեսնում ենք, վարքի բոլոր ընդօրինակությունները գտնվում են Ա. և Բ խմբերի գրչագրերում. բացառություն է կազմում X-ը, որը Գ խմբի ձեռագիր է և պարունակում է ոչ միայն վարքի այս, այլև Բ օրինակը: Բերենք Ա. վարքը ներսևս կամբրոնացու ինքնագրից.

«Վարք սրբոյ առնն աստուծոյ Դրիգորի Նարեկացոյ

Սուրբ Հայրս մեր, աստուածաշնորհ քահանայս և կրանաւոր Գրիգոր եր ի Նարեկայ վանից ի Հայս, ի դաւառն Վասսուրականի, ի Ժամանակի Թագաւորացն Հոռոմոց Վասլի և Կոստանդեայ, որ տիրին Հայոց աշխարհին, իսկ Վասսուրականի Թագաւոր եր Սինաքերիմ բարեպաշտ յԱրծրունեաց, ի Թուականի Հայոց ՆԼԲ, ի Հայրապետութեան տեառն Վահանայ: Եւ եր սա որդի դատեր եղբար հաւր Անանիայ ճգնաւոր վարժապետի և Նարեկայ վանից առաջնորդի: Սա ղերանելիս Դրիգոր անդրանիկ եղբարք իւրով, որոյ անուն Յովանես, սնոց և դաստիարակեաց ի մանգութենէ ընդ աստուածաշունչ գրոց կրթութիւնս: Եւ վախճանեալ եղբարն՝ մնաց Դրիգոր միայնակ յերկս առաքինութեան և յաշխատութիւն ընթերցման անյադ բաղձանաւ, որ և եղեալ Հոգւոյ Սրբոյ ընդունարան և գերազանց շնորհաւ գիտութեան: Սկիզբն արար և խաւեցաւ զգիրս աղաւթից ըստ Հայցման խնդրոյ կրանաւոր եղբարց բանս .ՂՆ.: Եւ արտաքոյ սորին ունիմք խաւսս երանելոյս զայսոսիկ. Պատմութիւն կենսատու խաշին, որ բերաւ ի Կոստանդնուպոլսէ ի Հայս, ի վանսն Ապարանք, ի Թագաւորացն պարզե՝ ըստ յիշատակեալ խորհրդոյն. և յարմարեալ ընդ նոյն ներբողեան սուրբ խաշին ըստ այբուբենիցն տառից. զկնի որոյ Գովեստ սուրբ Աստուածածնին, զոր և յիշե ի սոյն գիրս. և ներբողեան առաքելոցն դասուց ի միասին. և Բան դովեստի ի սուրբն Յակովբ եպիսկոպոս Մծբնայ: Ունիմք և խաւսս սորա ի վերայ Նրդոյ երգոյն համառատ և քարոզութիւն տառնից խորհրդոյն Հոգւոյն Սրբոյ, խաշի և եկեղեցւոյ. և ընդ թիւք աղաւթից գրոցս՝ բանն, որ վասն Ժամահարին և սրբոյ և սրբարար միւսնին:

Զայսոսիկ թողեալ յեկեղեցի Քրիստոսի կենդանի յետ իւր յիշատակ՝ ինքն գնաց ի միշտ կենդանեացն քաղաք աստի փոփոխմամբ, չև ևս հասարակեալ աստ ղընթացս կենաց, այլ յերիտասարդական աստիս վախճանեալ, որոյ պատուական մարմինն եղեալ կայ ի նոյն Նարեկայ վանս հուպ եկեղեցւոյն սրբուհոյն Սանդիստոյ:

Զմաղթանս սորա, զոր արժարծեալ ի հուր որտիս խնդեմ քեզ, Քրիստոս, ընգալ բարեխաւսութեամբ սուրբ հաւրս հաշտութեամբ, և քեզ փառք յաւիտեանս. ամէն»:

Վարքի տեղեկությունները Նարեկացու մասին չափազանց աղբատիկ են և քաղված են, մանավանդ, Ապարանից խաշի պատմության հեղինակային հիշատակարանից: Ըստ այդ հիշատակարանի կամբրոնացին գիտե, որ Գը-

ընդ որն Անանիա Նարեկացու հետ ազգակցական կապ ունի, որ նրա եղբոր անունը Հովհաննես է, բայց սխալմամբ կարծում է, թե Մատյանը գրելու ժամանակ Հովհաննեսը մեռած է եղել. այդ ցույց է տալիս, որ Լամբրոնացին անտեսել է Մատյանի հիշատակարանը, որտեղ Գրիգորը, հիացմունքով խոսելով եղբոր մտավոր բարձր կարողությունների մասին, միաժամանակ նշում է, որ ինքը Մատյանը գրել է եղբոր գործակցության մասին Լամբրոնացին հիշատակում է Նարեկացու գրեթե բոլոր կարևոր երկերը, բացի տաղերից ու մեղեդիներից: Հիշատակում է նաև Երգ երգոցի մեկնությունը, բայց հավանաբար ծանոթ չի եղել այդ երկին Նարեկացու կցած հիշատակարանին, որտեղ մեկնիչ-բանաստեղծը տալիս է հոր՝ Անձեազյաց խոսքով եպիսկոպոսի անունը. Լամբրոնացին կա՛մ չի իմացել Նարեկացու հոր անունը, կա՛մ իմանալով հանդերձ՝ հրաժարվել է հիշատակելուց: Երևի պատշաճ չի համարել նշել, որ Նարեկացին նրա որդին է եղել. չէ որ խոսքով Անձեազյան, թեև եղբու և ավելի քան երկու դար առաջ, իբրև հերձվածող, բանադրված է եղել Անանիա Մոկացի հայոց կաթողիկոսից (941—965 թթ.) և բանադրված էլ մահացել է*: Վարքում կա ժամանակագրական անհամապատասխանության մի օրինակ. Մոկացուց անմիջապես հետո 960-ական թթ. երկրորդ կեսին կաթողիկոս եղած Վահան Սյունեցուն Լամբրոնացին թյուրիմացաբար հիշատակում է բյուզանդական Վասիլ ու Կոստանդին կայսրերի և Արծրունյաց Սենեքերիմ թագավորի (1003—1021 թթ.) հետ, հայոց ՆԼԲ [983] թվականի տակ, որպես ժամանակակիցներ: Այդ շփոթությունը գալիս է Մատթեոս Ուռհայեցու ժամանակագրությունից*, որին և այդ դեպքում Լամբրոնացին հետևել է:

Չ ձեռագրի գրիչը, սկսելով գրել Ա վարքը և 5—6 տող օրինակելով, այնուհետև և էր սա ողբի բառերից հետո շարունակությունը գրել է Բ վարքից: Ստացվել է խառը օրինակ: Ա վարքը թափանցել է նաև Հայսմալուրք և ներկայացվել սահմի Ե—հոկտեմբեր ԺԴ ամսաթվի տակ (տե՛ս ձեռ. № 7365, էջ 61բ—62ա, որը Կիրակոսի խմբագրության Հայսմալուրք է):

Իբրև եղբակցություն ասենք, որ Լամբրոնացու վարքը Գրիգոր Նարեկացու բնութագիր-գիմանկարն է, ավելի գնահատանքի խոսք նրա մասին, քան սովորական կենսագրություն: Ըստ երևույթին այդպիս էլ այն ընկալվել է ժամանակակիցների կողմից: Եվ կարծես այդ է լուսնայամբ աղնարկու. Սամվել Սկեռացի՝ գրիչը 1190 թ.: Ընդօրինակելով Ներսես Լամբրոնացու «Մեկնությունն սաղմոսաց» աշխատությունը՝ ձեռագրի վերջում նա թողել է

* Տե՛ս Գ. Տեր-Մկրտչյան, Անանիա Մոկացի (հավելված «Արարատ» ամսագրի, 1897 թ., էջ 91—96):

** Տե՛ս Մառքէս Ուռհայեցի, ժամանակագրութիւն, Վաղարշապատ, 1898, էջ 34: Վարքի սույն աղբյուրը նկատել է Մ. Մկրյանը («Գրիգոր Նարեկացի», Երևան, 1955, էջ 112):

կամբրոնացու կյանքի ստույգ ու բավական մանրակրկիտ պատմությունը, ուր ցավով նշել է. «... փոքր ինչ թողի ձեզ զպատմութիւն կենաց սորին (իմա՝ կամբրոնացու) ընթացից, զի մի՛ մնասցէ տարակոյս յառաջել ժամանակին սորին քննողի ո՞վն և ո՞ւստն և զիա՞րդն, որպէս և մեր այսպար ունիմք զբազում հարց մերոց և վարդապետաց Հայոց, այսինքն՝ զԴաւիթ ներգինեցի և զԳրիգոր Նարեկեցի և զՄովսէս Խորենացի և զայլս, որոց ի բանիցն պարտութենէ զուարճանամք և զիա՞րդ կենաց և վարուց փափագելով զիսել՝ ոչ ունիմք և ոչ մի բան վասն երանելեացն պատմութիւն»։ Սա գրում է մի մարդ, որը գործել է Սկեռայում՝ Ներսէս կամբրոնացու առաջնորդությամբ և, անշուշտ, ոչ մի անգամ, այլ բազմիցս իր ձեռքն է առել ու կարդացել «Մատենան ողբերգութեան» երկի այն գրչագիրը, ուր գտնվում է Նարեկացու վարքի կամբրոնացու ինքնագիրը (A ձեռագիր)։

Բ վարք

Ստեղծվել է Ա վարքի հիման վրա, նրա վերամշակման, լրացման ու փոքր-ինչ ընդարձակման ճանապարհով**։ Ամենահին օրինակը M ձեռագիրն է, գրված 1286 թ. Թանահատում (Վայոց ձոր)։ Այս վարքն ունեն նաև C₁SV-bcdefghiknp₁rstux գրչագրերը, ինչպես նաև № № 2557, 8768, 5177, 4272, 5832, 5852 և 6733 ձեռագրերը, որոնք չենք օգտագործել։ Հիշյալ ձեռագրերից նրանք, որոնց գրչության վայրը հայտնի է, բոլորն էլ օրինակված են բուն Հայաստանում. չկա մեկը, որ գրված լինի Կիլիկիայում կամ գրչության ավանդույթներով նրա հետ կապված Ղրիմում ու լեհահայ գաղութում։ Այդ նշանակում է, որ վարքի սույն խմբագրությունն ստեղծվել է մայր հայրենիքում և այստեղ էլ տարածվել։ Խմբագրողը հայտնի չէ։ Բաղմամթիվ օրինակներում վարքն անխորագիր է (C₁Sf₁hikp₁ և այլն), ե-ում և խլաթեցիական խմբակցության այլ ձեռագրերում ունի «Յիշատակարան է», ի-ում՝ «Յիշատակարան», իսկ չօգտագործված № 5177 գրչագրում՝ «Յիշատակարան սուրբ գրոցս» վերնագրերը։ Բերում ենք ըստ S օրինակի (էջ 111ա—112ա)։

«Ի թուականին Հայոց ՆԼԲ [983], ի հայրապետութեան տեառն Վահանա և ի թագաւորութեանն Յովնաց Վասլի և Կոստանդեա, իսկ թագաւոր Վասպուրականի Սինեքերիմ յԱրծրունեաց,—ի սոցա ժամանակս էր երիցս հրանեալ սուրբ հայրս մեր և աստուածաշնորհ մեծ վարժապետս Գրիգորիոս, գո-

* Տե՛ս Գ. Հովսեփյան, Հիշատակարանք ձեռագրաց, Ա. հտ., 549 սյունակ։

** Նախորդ բանասերները (Ն. Ակիւնյան, Ներսէս կամբրոնացի, Վիեննա, 1956, էջ 183—84, Հ. Ոսկյան, «Հանդես ամսօրյա», 1940, էջ 214—19) սխալմամբ կարծիք են, որ նախնականը Բ վարքն է, որի հիման վրա, իբր, ստեղծվել է Ա վարքը։ Նրանց հայտնի չի եղել, որ A ձեռագրում վարքի հնագույն օրինակը կամբրոնացու ինքնագիրն է։

լով ի դաւառէն Վասսուրականի, որդի տեառն Խոսրովու Անձեացեաց եպիսկոպոսի, որդի դասեր եղբար հար Անանիայի՝ հոգեղարդ և հմտավարժ փիլիսոփայի և Նարեկա վանից առաջնորդի: Սա զերանելիս Գրիգոր հանդերձ եղբարքն իւրով անդրանկաւ, որոյ Յովաննէս անուն յորջոջեալ, սնուցեալ սրբութեամբ և դաստիարակեալ մաքրութեամբ ի մանկութենէ ընդ աստուածաշունչ գրոց կրթութեան: Եւ վախճանեալ եղբայրն անդրանիկ, և Գրիգոր միայնակ մնացեալ՝ մրցեալ յերկս առաքինութեան անդու ճգնութեամբ և աննիրհիլի տքնութեամբ ըստ անուանն իւրոյ մեկնութեան և ի յընթերցումն աստուածային տառից անյագ բաղձանաբ, որ և Հոգւոյն Սրբոյ եղեալ աւթարան և բան զյորունս՝ գերազանցեալ շնորհաւ գիտութեան:

Արդ ի հարց սրբոց միանձանց ազաչեցեալ և խնդրեալ եղև ի նմանէ սատար ազնականութեան ընդդէմ շար աշտոցն ներհակութեան, որ և խրախոյս առեալ ի վերուստ և ուշ ի նպատակ առաջի եղեալ զՅիսուս՝ լծակցեալ նոցա բաղձանացն: Սկիզբն արարեալ խօսեցաւ զգիրս աղօթից ըստ վարուց մաքրութեան և կրանից գովելոյ, և ընծայեաց զայս նուէր բարեաց այսքանեաց ցանկալեաց սուրբ եկեղեցեաց ի պատճառս աղաւթից, ի յորդորումն արտասուաց, ի բեկումն սրաից, ի զղջումն մեղաց, ի խափանումն դիւաց, ի յարիւթիւն թուացելոց, ի կանգնումն գլորելոց և ի բժշկութիւն ամենայն վիրաց, որպէս զի ամենայն որ, որ և կամեսցի, սովաւ կարողասցի հաշտեցուցանել ընդ ինքեան զՀայրն գթութեանց: Խօսեցաւ բունս մաղթանաց աղաւթս իննսուն և ինն** և ընդ թիւք աղաւթից զրոցս՝ զբանն, որ վասն ժամահարին և վասն սրբոյ և սրբարարո եղո միւռնի:

Եւ արտաքո սորին ունիմք այլ բաղում*** բանս գովեստի երանելոյս խաւսեցեալ, որ են այսոքիկ. Պատմութիւն կենսատու խաչին, որ բերաւ ի Կոստանդնուպօլսէ ի Հայս, ի վանսն, կոչեցեալ Ապարանք, ի թագաւորացն պարգեւեալ, և յարմարեալ ընդ նոյն Ներբողեան սուրբ խաչին ըստ այբուբենիցն տառից, և զկնի նորին՝ զԴուլեստ Աստուածածնին, զոր և յիշէ ի սոյն մատենի, և ընդ նմին՝ ներբողեան համարէն դասուց սուրբ առաքելոց, նաև՝ Բան գովեստի ի սուրբն Յակոբ՝ ի Մծբնա եպիսկոպոսն: Ունիմք և խաւսս սորա ի վերա Նրդոյն երդոյ համառաւտ, այլ և՝ քարոզութիւն ըստ տօնից խորհրդոյ Հոգոյն Սրբո, խաչի և եկեղեցոյ:

* S-ում՝ զոֆունս:

** Այլ ձեռագրեր (hupr) իննսուն և ինն-ի փխ ունեն ՂԴ [94] (հալանաբար այդպես են ունեցել նաև պաղասավոր Ի և այդ մասում վնասված Կ օրինակները), իսկ ճիշտ ընթերցվածն է ՂԵ [95], ինչպես ունեն ԸԼԻX և՝ այլ զրչագրեր: S-ի սխալն ըստ երևութիւն գալիս է մի այնպիսի հիմք ձեռագրից, որտեղ որոշ ենթահատվածների համարակալման պատճառով զլուսների քանակը հասցված է եղել ՂԹ [99]-ի, ինչպես որ Կ օրինակում և Վատիկանի Ձ 4 ձեռագրում Ճ [100] է:

*** S-ում վրիպակ՝ բամում:

Ձայստսիկ թողնալ յեկեղեցի Քրիստոսի անջինջ յիշատակ յետ իւր կենդանի, և ինքն գնաց ի միշտ կենդանեաց քաղաքն անմահից, որ միշտ փափագմամբ ըղձայր տեսանել զլոյսն անճառելի և ուրախանալ յաւէտ խանդակաթ սիրովն Յիսուսի, յաստեացս փոխեալ մահուամբ, չե ևս կատարեալ աստ զընթացս կենաց, այլ յերիտասարդական չափու հասակի կատարեալ զկենցաղս իւր յոյժ քաջութեամբ, յիշատակ բարի թողլով յաշխարհի, որոյ և պատուական մարմինն անարատ եղեալ կայ ի նոյն վանս Նարեկա, հուպ եկեղեցւոյն Սրբուհոյն Սանդիստոյ, ի փառս Քրիստոսի, որ է արհնեալ յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն»:

Ա վարքի հետ Բ վարքի համեմատությունը ցույց է տալիս, որ վերջինում փոփոխությունն ու ընդարձակումը կատարվել են ոչ թե վարքը նարեկացու կյանքի մասին նոր տվյալներով հարստացնելու, այլ ոճական-հոեոորական բնույթի ընդհանուր բնութագրումների միջոցով: Փաստորեն վարքում ավելացել է սոսկ մեկ ստույգ տեղեկություն. որ նարեկացին խոսքով Անձեացյաց եպիսկոպոսի որդին է:

Բ. ԲՆԱԳՐԱԳԻՏԱԿԱՆ ԴԻՏՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Ըստ նարեկացու հիշատակարանի՝ Մատյանն ավարտվել է 1002 թվականին. «ի յաւարտումն կատարման իններեակ յոբելինին, ի սկիզբն պսակելոյ մտի տասնեկին յաբեթական տոհմիս տումարի»։ Այս տարեթիվը նարեկացին մասնավորում է նաև բյուզանդական Վասիլ կայսեր դեպի Հայաստան կատարած արշավանքներից մեկի հետ. «յետ յերից ամաց անցելոց, որ զկնի գալստեան ի կայս եւ ի կոյս կողմանց հիւսիսոյ դիմաց արեւելից՝ յաղթող եւ մեծ կայսերն Հոռոմոց Բասլի» (տե՛ս «Յիշատակարան», ծնթ. 3, 4, 5)։ Հիշատակարանի այս տողերը զրեթե ծածկագրություն են, և տարբեր բանասերներ (Գ. Ավետիքյան, Մ. Աբեղյան, Ստ. Մալխասյան և ուրիշներ) առաջարկել են տարբեր տարեթվեր:

Գ. Ավետիքյանը, այս տվյալները համադրելով հայ մատենագրության մեջ պահպանված այլ տվյալների հետ, գտնում է, որ «աղօթքս վճարեցան ի թուին ՆԾԱ, կամ ՆԾԲ, կամ ՆԾԳ» (այսինքն՝ 1002, 1003, կամ 1004 թվականին)*: Ըստ Մ. Աբեղյանի՝ «Նարեկացին իր մեծ երկը վերջացրած պիտի լինի 1004 թվականին»**: Ըստ Մալխասյանի՝ Մատյանն ավարտվել է ԺԱ.

* Գ. Ավետիքյան, Նարեկուն, էջ 542, ծնթ. 4:

** Մ. Աբեղյան, Երկեր, հտ. Գ, Երևան, 1968, էջ 582:

դարի «բուն սկզբին, 1002 կամ 1003 թվին»*: Տարակարծություններն առաջացել են Վասիլ կայսեր դեպի Հայաստան կատարած արշավանքների մասին մատենադրական հակասական տվյալներից: Հիշատակարանի այդ սուղերը միշտ է վերծանել դեռևս միջնադարյան մեկնիչը. «Իննհրեակ յոթնիսին հայոց տումարին, զոր յարեթական ասեն՝ ինն յիսուն ամ էր որչափ շինած էր, ինն Ս [50] ելեալ էր, որ ինի ԴՃՄ [450] և Ժ [10] Ս [50] էր մտեալ յառաջին ամն, որ լինի ԴՃՄԱ [451], զի Ս [50] երբ բոլորի՝ սլ ս ա կ տ ա ի. և դեռ սկիզբն էր պսակին բոլորման»**: Տասնհորդ հիսնամյակի առաջին տարին Հայոց 451 թվականն է, որին պետք է ավելացնել փրկչական 551 տարվա տարբերությունը Մատյանի ավարտման՝ 1002 տարեթիվը ստանալու համար: Նարեկացու ընդարձակ վարքում ևս Մատյանի ավարտման տարին ընդունված է նույն տարեթիվը. «Գլուխ և պսակ զործոց երանելոյն, որ բազմապատիկ բանս յօրինեաց հոգելիցս, վկայեալ է յամենեցունց՝ լինել աղօթամատոյց նորա անման, նարեկ կարգացեալ յանուն վանաց սրբոյն. զործ սքանչելի սեպհական այնպիսում հրեշտակահանգէտ աղօթականի և աստուածիմաստ բանահիւսի, զոր շարադրեաց յամի տեառն 1002. և թուականիս Հայոց ՆՄԱ. ըստ հայցման սրբոց միանձանց և ըստ ակնարկութեան եղբօր իւրոյ Յովհաննու, զոր և առ յետին խոնարհութեան իւրոյ էառ իբրև գործակից և զանուն նորա յաւել ի յիշատակարանն իբրև գործակցի»***: 1002 թվականն է ընդունել նաև Գ. Հովսեփյանը****: Ինչ վերաբերում է Վասիլ կայսեր դեպի Հայաստան կատարած այն արշավանքի տարեթվին, որից հետո, Նարեկացու վկայութեամբ, անցել էր երեք տարի («յիտ երկու ամաց անցելոց»), ապա պետք է ասել, որ այստեղ դա էական նշանակություն չունի: քանի որ Նարեկացին, եթե նույնիսկ սխալվեր կայսեր արշավանքի ստույգ ժամանակը նշելու մեջ, ապա երեք չէր սխալվի իր գործի ավարտման տարեթիվը նշելու պարագայում: Ստույգ է, որ Մատյանն ավարտվել է 1002 թվականին:

Մատյանը մեղ է հասել բազմաթիվ ընդօրինակություններով՝ լրիվ, թերի, քաղվածո: Թերի ձևադրերը, ինչ խոսք, սկզբնապես եղել են ամբողջական: Քաղվածո ընդօրինակությունները կատարվել են հիմնականում կիրառական, ժխտական նպատակով՝ առանձին գլուխների ընտրությամբ: Իբրև կանոն՝ զրիչները նշել են թե՛ հեղինակի անունը և թե՛ ընդօրինակված գլխի թվահամարը, երբեմն, սակայն, ավելացնելով, թե որ բնագրում, ինչ նպատա-

* Ստ. Մալխասյան, Մատենադիտական դիտողություններ, Երևան, 1961, էջ 226:

** Ձեռ. № 5650, էջ 446ա:

*** «Իրականոր վարք և վկայաբանությունը սրբոց», հտ. Ե, Վենետիկ, 1813, էջ 326—27:

**** ՏՃ՝ Գ. Հովսեփյան, Հիշատակարանը ձևադրաց, Ա հտ., էջ 200:

կողմ պետք է կարդալ այն: Դժբախտաբար, չի պահպանվել ոչ միայն Նարեկացու ինքնագիրը, այլև գոնե ԺԱ. դարի որևէ այլ ընդօրինակություն: Հնագույն ձեռագրերը ԺԲ. դարից են: Ստույգ տարեթիվ ունի, որքան հայտնի է մեզ, միայն մեկը. Մատենադարանի № 1568 ձեռագիրը (մեր Ա օրինակը)^{*} գրված Հայոց ՌԲԲ (522), փրկչական՝ 1173 թվականին: Ձեռագիրը պատկանել է նշանավոր մատենագիր Ներսես Լամբրոնացուն (1153—1198 թթ.): Լամբրոնացին գրել է Նարեկացու հակիրճ կենսագրությունը, որի ինքնագիրը պահպանվել է այս ձեռագրում. «Վարք սրբոյն Գրիգորի Նարեկացւոյ» (էջ 119բ—20ա): Հետաքրքիր է, որ պարզ այս խորագիրը հետագայում ընդունել է այսպիսի տեսք. «Պատճառ և պատմութիւն սրբոյ առն աստուծոյ Գրիգորի Նարեկացւոյ, զոր արարեալ է սուրբ արքեպիսկոպոսին տեառն Ներսիսի Լամբրոնեցոյ» (Մատենադարան, ձեռ. № 5650, էջ 323բ): Գրչագրական իր առանձնահատկություններով Լամբրոնացու օրինակն ընկած է մեր օգտագործած ձեռագրերի Ա խմբի հիմքում:

Առանձին ձեռագրերի մասին խոսք է եղել, թե իբր գրանք Նարեկացու ինքնագրերն են: Այդպիսի մի ձեռագրի մասին հայտնում է Միքայել Չամչյանը 1769 թ. Կոստանդնուպոլսից Վենետիկ՝ Ստեփանոս Ադոնցին հղած նամակում. «Առաքելի զմի Նարեկ ի վանս, զոր հա Անտոն եղբայրս: Եւ թէ վասըն է՞ր, ծանիցիք. քանզի Մուրադօղլու Գասպար սառաֆն ասացեալ է Անտոն եղբօրս, թէ ի սուրբ Կարապետին վանքն կայ հնագոյն ձեռագիր Նարեկ, զորմէ ասեն լինել ձեռագիրն նոյն սրբոյն: Եւ ես առաքելի անգր զմի Նարեկ տպագրեալ, և զտարբերութիւնսն նշանեցին անդէն և առաքելին առ իս»^{*}: Չամչյանը չի տեսել բուն ձեռագիրը, նրան հայտնել են, որ հնագույն այդ ձեռագիրը Նարեկացու ինքնագիրն է: Մենք չենք տեսել Վենետիկ ուղարկված այն տպագիրը, ուր ըստ այդ ձեռագրի նշված են եղել տարբերությունները: Կարծում ենք, սակայն, որ հնագույն այդ սրբացված ձեռագիրը կարող էր Նարեկացունը համարվել նաև ավանդաբար: Եվ ահա թե ինչու: Մատչանի 1774 թ. տպագրության հրատարակիչները հայտնում են, որ Գասպար Մուրատյանցը (անշուշտ նույն ինքը՝ Մուրադօղլին — Ա. Ղ.), որը նախաձեռնել էր այդ տպագրությունը, որպես թե ձեռք էր բերել Նարեկացու երկու ինքնագիր Նարեկ. «... ի քաղաքաց քաղաքաց Հայաստանեայց և ի բուն իսկ Մոկաց գաւառէ մեծաջան փութով դուռալ օրինակս ընտիրս, հնագոյնս, անձեռամերձս, յորոց գերկուցն սրբոյս իսկ պնդէին լինիլ ձեռաց զիր...»^{**}: Հրատարակիչները ևս բավարարվել են միայն հայտարարութեամբ՝ առանց բանասիրա-

* Ղ. Տայան, Մայր դիվան Մխիթարյանց Վենետիկո ի ս. Ղազար, Վենետիկ, 1930, էջ 257—58:

** «Նարեկ, գիրք աղօթից...», Կ. Պոլիս, 1774, էջ է:

կան որեւէ կոմիտեի անդամներ, որ այդ հայտարարութեան համար, ի թիւս այլ հանգամանքների, կարող էր հիմք դառնալ նաեւ Գրիգոր անունով որեւէ գրչի անվան շփոթութիւնը նարեկացու անվան հետ: Զի բացառւում, սակայն, որ կարող էր պահպանւած լինել նաեւ նարեկացու ինքնագիրը:

Այդպիսի մի ձեռագրի գոյութեան մասին համաստեղ է նաեւ Հովհաննես Հյուսիսյանն իր «Համառոտ նկարագրութիւն Վասպուրականի մեջ եղած մի քանի նշանավոր վանքերուն» հուշագրական բնույթի անտիպ հաղորդման մեջ: Նա հայտնում է, որ Վասպուրականի Տոսպ գավառի Ալյուր գյուղի Սուրբ Աստվածածնի վանքում, 1915 թ. Մեծ եղեռնից առաջ, եղել են արծաթապատ երկու նարեկ, մեկը՝ նարեկացու ինքնագիրը: «Վանքին գրչագրերը, — գրում է Հյուսիսյանը, — նախապէս տարված էին Կառուց անապատ. այնտեղ կմնային միայն 8—10 կտոր ավետարաններ և երկու արծաթապատ նարեկներ, որոնցմէ միներ, որ մագաղաթ էր, 10-ներորդ դարու գործ, գրված իր իսկ սուրբ Գրիգոր նարեկացու մատենովը» (Հյուսիսյանը վրիպում է ձեռագրի գրչութեան ժամանակի մեջ. նարեկը կարող էր լինել միայն ԺԱ դարի գրչութիւն): Զեռագրի հետագա ճակատագրի մասին Հյուսիսյանն այնուհետեւ ավելացնում է. «Սույն անգին գտնվեալ, մեր հրեշտակային վարդապետի լուսեղ մտքի լուսարուղիս աղբյուրն ալ, վանքի մեջ մնացածներու հետ, կորստյան մատենցավ»*: Ըստ այս հաղորդման՝ այդ ձեռագիրը եւ, հաղարավոր այլ ձեռագրերի հետ, ոչնչացվել է Մեծ եղեռնի տարիներին:

Այսպիսով, ներկայումս հայտնի չէ մի ձեռագիր, որը բանասիրութիւնը իսկապէս համարեր նարեկացու ինքնագիրը: Ավելին՝ մեզ հայտնի չէ ԺԱ դարից պահպանված Մատյանի թվակիր որեւէ ընդօրինակութիւն:

Մատյանն ամբողջական երկ է՝ առանց խմբագրութիւնների: Այն ունի ընդարձակ խորագիր, բաղկացած է 95 գլխից և ավարտվում է հեղինակի հիշատակարանով: Մեզ հասած ձեռագրերն իրար նկատմամբ ունեն գրչագրական բնույթի տարբերութիւններ: Խմբագրական վերաբերմունքի արգասիք կարելի է համարել միայն Զ գլխի 26—29-րդ տողերի պակասը ձեռագրերի ճնշող մեծամասնութիւնից: Այդ տողերը, որոնք, անկասկած, նարեկացուն են, կարող էին գիտակցաբար չարտագրվել՝ աղանդավորական մտքեր և աստվածամարտ խոհեր չհարուցելու համար: Այդ տողերն արդեն իսկ չկան Լամբրոնացու օրինակում (տե՛ս նաեւ՝ բան Զ, ծնթ. 11): Մյուս կարգի բոլոր տարբերութիւնները սովորական դեպքեր են՝ գրիչների համալրումներ, բացթողումներ, գլուխների հաջորդականութեան խախտումներ, գլխակարգերի նըշման սխալներ, թերի օրինակներից եկող բնագրային ետեւադրութիւն և այլն, որոնց անդրադարձել ենք թե՛ ձեռագրերի նկարագրութիւնների մեջ և թե՛ բնագրի տողատակին ու ծանոթագրութիւններում:

* Մատենադարան, անտիպ ձեռագրացուցակների ֆոնդ, ձեռ. № 92, էջ 11ա—բ:

Մատյանի ընդարձակ խորագիրը թերևս ամենածավալունն է հայ մատենագրության մեջ: Խորագրի ավանդույթը սկզբնավորվել է հայ գրականության սկզբնավորման հետ միաժամանակ: Իբրև կանոն՝ խորագիրը վերաբերում է՝ ա) երկի բովանդակությանը, բ) գրական տեսակին, գ) ո՛ւմ պատվերով է գրված, դ) ո՛վ է հեղինակը, ե) գրության ժամանակին: Անշուշտ, այս կետերից մեկ-երկուսը հեղինակը կարող է տալ իր երկի նախարանում, վերջաբանում կամ հիշատակարանի մեջ՝ ըստ իր հայեցողության: Մատյանի խորագիրը բավարարում է նշված հինգ կետերից չորսին: Բովանդակությամբ Մատյանը, ըստ հեղինակի, ապաշավանքի օգտակար խոսքերի բազմաթիվ խանձ գրվագներ են, հոգեշահ խրատների և զղջական կանոնների գիրք, մեղքերի խոստովանություն, հոգեկան անբուժելի վերքերի զորավոր սպեղանի, անտեսանելի ցավերի ներազդող դեղ և այլն: Այդ երկը գրվել է ճգնող անապատականների, վանականների, կուսակրոն հայրերի խնդրանքով («ի խնդրոյ հայցման հարց միանձանց և բաղում անապատականաց»): Իբրև գրական տեսակ՝ այդ երկը, ըստ Նարեկացու, ողբերի գիրք է, ողբերի երգ, մաղթանքների և պաղատանքների մատյան, որի հեղինակն է Նարեկա վանքի վանական Գրիգոր Նարեկացին: Ինչ վերաբերում է գրության ժամանակին, ապա այդ մասին Նարեկացին հայտնել է հիշատակարանում. ավարտել է 1002 թվականին:

Ինչպես տեսնում ենք, խորագիրն իր հիմնական դժերով, անկախ հնարավոր մասնակի տարբերցվածներից, հավելումներից և տարբերություններից, միանգամայն ներդաշն է հայ մատենագրության ավանդույթին: Չհաշված պակասավոր ձևադրերը, ամբողջական ձևադրերից միայն 4 ձևադիր (EFHo) շունեն խորագիրը, ինչ չի կարող կովան դառնալ այն վարկածի համար, թե իբր ընդարձակ խորագիրը Նարեկացունը չէ, այլ ավելացվել է հետագայում (տե՛ս նաև խորագրի ծանոթագրությունը): Խորագրի՝ հեղինակային պատկանելության վերաբերյալ առաջինը կասկած է հայտնել Հակոբ Նալյանը: Իրավացիորեն գտնելով, որ հեղինակն իր մասին չէր գրի «սրբոյն Գրիգորի Նարեկայ վանից վանականի և ճգնասէր հսկողի», ինչպես ունի Կ. Պոլսի 1726 թ. տպագրությունը և ոչ էլ «Գրիգորի Նարեկայ վանից վանականի, հոգեմատեան հոգևորի և Հայոց փիլիսոփայի», ինչպես ունեցել է 1367 թ. գրված նրա օգտագործած ձևադրերից մեկի խորագիրը (այսպես ունեն նաև մեր A-ն և 40 այլ ձևադրեր): Նալյանն այս ճիշտ դիտողությունից հանգում է երկու եզրակացության՝ ա) խորագրից «միայն իւրն է այսքան. Ի խորոց սրտից խօսք բնդ աստուծոյ» և բ) «իսկ այլք մնացեալքն են պատմութեան նորին գրողի Գրիգորի Սկևռացոյն»*: Նալյանի դիտողությունը»

* Հ. Նալյան, Գիրք մեկնութեան, էջ 17:

թե նարեկացին իր մասին չէր խոսի մեծարանքով, որ դրանք գրիչների հավելումներ են, հաշվի են առել 1774 թ. տպագրության հրատարակիչները, առանց, սակայն, հրաժարվելու ընդարձակ խորագրից: Ըստ էության նրանք մերժել են նաև այն, թե այդ խորագիրը կարող էր հորինած լինել հետագա մի մատենագիր, ըստ Նալյանի՝ Գրիգոր Սկևացին: Պրոֆ. Մ. Մկրչյանը զբաղնում է, որ հետագա հրատարակիչները դիտմամբ են հանել մեծարանքի այդ արտահայտությունները, «որպեսզի ընդարձակ վերնագիրը անպայման նարեկացու գրածը համարվի»^{*}: Մատյանի ընդարձակ խորագիրը նարեկացուն է՝ առանց, անշուշտ, մեծարանքի այդ արտահայտությունների հավելման: Գրիգոր Սկևացին չէր կարող լինել ընդարձակ խորագրի հեղինակ հինց այն պարզ պատճառով, որ այդ խորագիրն ունի Լամբրոնացու օրինակը՝ գրված դեռևս Սկևացու ծննդից առաջ: Զեռագրերը հիմք չեն տալիս ընդարձակ խորագիրը համարելու գրչագրական միջամտության արգասիք: Զի բացառվում, սակայն, որ մեծարանքի առանձին արտահայտությունների հեղինակ լիներ Մատյանի առաջին ընթերցողը, խմբագիրը և, թերևս, առաջին ընդօրինակողը՝ Հովհաննես Նարեկացին, մանավանդ որ Նարեկացին, ըստ մատենագրական մի քանի վկայությունների, մահացել է իր Մատյանն ավարտելուց հետո՝ հաջորդ տարին, 1003 թվականին^{**}:

Ընդարձակ խորագիրը, ինչպես նաև Մատյանի առանձին բնութագրական արտահայտությունների հիմք են տվել գրիչներին նարեկացու երկը կոչել տարբեր անուններով: Բացի մատյան կոչելուց (հոգեհուղ մատենան, աստուածախօս մատենան, հոգեշունչ մատենան, ողբերգական մատենան, աստուածային մատենան, աստուածապատում մատենան, աստուածաբան մատենան և այլն), իրենց հիշատակարաններում նրանք այդ երկը կոչել են նաև աղօթից գիրք, աղօթից մատենան, աղօթական գիրք, սուրբ գիրք, կտակ մաղբանաց, նարեկացի, նարեկ, աղօթամատոյց գիրք և այլն: Այս անվանումների տարբեր ձևակերպումներ անցել են նաև տպագրությանը: Առաջին տպագրությունից սկսած, ավելի քան մեկ դար, գործածական է եղել Գիրք աղօթից անվանումը. «Գիրք աղօթից սրբոյն Գրիգորի Նարեկացույ արարեալ», Կոստանդնուպոլիս, 1701 թ.: Նույն դարի կեսերից վերնագրում երևում է նարեկ անվանումը՝ իբրև վերնագրի մաս: Այդ հավելմամբ է տպագրված նաև 1774 թ. հրատարակությունը. «Նարեկ. Գիրք աղօթից սրբոյն Գրիգորի Նարեկացույ հոգեկիր հոստորի»: Իսկ Վենետիկի 1789 թ. հրատարակությունը վերնագրված է այսպես. «Սրբոյ հօրն մերոյ Գրիգորի Գիրք աղօթից, որ կոչի նարեկ»: XIX դարից, հատկապես 1840 թ. Վենետիկի հրատարակությունից սկսած մինչև այժմ ընդ-

* Մ. Մկրչյան, Գրիգոր Նարեկացի, Երևան, 1955, էջ 171:

** Տե՛ս Մատենագրան, ձեռ. № 1511, էջ 349բ:

Հանրացել է «Մատեան ողբերգութեան» անվանումը: Հնազոյն վկայությունը, որ Մատյանը կոչվել է Նարեկ, հայտնի է Նարեկացու վարքի մի տարբերակից, որը տեղ է գտել Գրիգոր Անավարդեցու Հայսմաւորքում: Ձեռագրի ընդօրինակության թվականը հայտնի չէ, հայտնի է սակայն համանուն մատուցող տարեթիվը. «եւ էր մատեանն գրեալ ի մագաղաֆի բոլորգիր, յաւուրս բարեպաշտ թագաւորին հայոց Օշնի և Կոստանդին կաթողիկոսի», «Բայց քանզի Օշին օծաւ թագաւոր յամի տեառն 1308 և թագաւորեաց զամս երկուտասան, և յիշատակարանքն, որք կան եղեալ ի վախճան իւրաքանչիւր վկայարանութեանց, ցուցանեն, թէ նորոգ օծեալ էր թագաւոր, և անգրանիկ որդի իւր Լեոն գեւ ի տղայական հասակի էր, ապա հաւանելի է ասել, թէ յառաջին կամ յերկրորդ ամի թագաւորութեան նորա էր գրեալ, այսինքն՝ յամի 1303»*: Նշանակում է՝ Մատյանի Նարեկ անվանումը գալիս է ԺԳ զարի երկրորդ կեսից: Ահա այդ վկայությունը. «Ապար և զմեկնութիւն Երզոց Երզոյն Սողոմոնի լուսաւոր բանիւր, և ճառս ներբողականս, զքարոզս և զմեղեգիս հոգելից հեռորութեամբ և խորին իմաստիւր: Եւ օր քան զօր առաւելեալ ի մշտամոռնչ աղօթս՝ յօրինեաց զհրաշալի գիրս աղօթից, որ յանուն տեղոյն Նարեկ կոչի»:**

Մատյանն ունի 95 գլուխ: Դրանք համարակալված են Ա.—ՂԵ. «Բան Ա» (նաև՝ «Բան առաջին», «Բան առաջնորդ»), «Բան Բ» (նաև՝ «Բան երկրորդ») և այսպէս մինչև «Բան ՂԵ» (նաև՝ «Բան իննսունհինգերորդ», «Բան իննսուներորդ հինգերորդ»): Իբրեւ զըջագրական վրիպակ՝ մի քանի ձեռագրերում (ՄԱ—ՂԱ), ինչպէս նաև Մատյանի վերնագրերի ցանկում, հեղինակի հիշատակութեանը համարակալված է «Բան ՂՁ»: Նարեկացին ուղղակի վկայություն չունի Մատյանի գլուխների կարգի մասին: Եթե աստվածաշնչական հղումները նա տալիս է հստակ, նույնիսկ նշում հղված սաղմոսների համարները, օրինակ՝

Ձոռ առակ եւթանսնեբորդի երկրորդի սաղմոսին ազդէ (Ա, տ. 22),

Հիւսեալ ընդ նմին զբանս յիսնեբորդի սաղմոսին (ԽԵ, տ. 11),

Որպէս հաբիւրեբորդ երկրորդ սաղմոսն աւրեմաբան, հրաշաւորական (ՄԱ, տ. 38): և այլն, ապա Մատյանի այս կամ այն գլխի, գլուխների կամ հատվածի մասին ակնարկում է միայն ընդհանուր ձևով՝ ըստ բովանդակության, օրինակ՝

Եւ արդ, քանզի յաւիտ յառաջնումն զղջմանն

Յուսահատութեանն բանիւ լիայ (ԺԲ, տ. 1—2),

* «Հայսմաւորք ըստ կարգի ընտրելադոյն օրինակի յայսմաւորաց Տէր Իսրայէլի», Կ. Պոլիս, 1834, «Յառաջարանից»: Հայսմաւորքը թուրքմաշարար հրատարակված է Տեր Իսրայէլի անունով:

** Նույն տեղում, էջ 99:

ուր ակնարկում է նախորդ 2, է, Ը գլուխները (տե՛ս նաև՝ բան ԺԲ, ծնթ. 1), «... զոր ի նախնին ճառեալ եւ յերկրորդումս ցուցից» (ԼԴ, Ա հատված), ուր բնորոշված է նախորդ՝ ԼԳ գլխի դավանաբանական բովանդակութիւնը (տե՛ս նաև՝ բան ԼԴ, ծնթ. 1),

Բայց արդ, որպէս երբեմն յալլ ընթերցուածի,

Ու ի սկզբնատուրականացն կարգի (ԼԸ, տ. 1—2),

ուր ակնարկում է 2 գլուխը (տե՛ս նաև՝ բան ԼԸ, ծնթ. 2),

Ընդ աստուածածնին մաղբանաց անա եւ զվերնոցն

Անման հրեշտակացն լուսակերպիցն զաղերս հայցուածոց (2Ա, տ. 1—2),

ուր ակնարկում է նախորդ՝ 2 գլուխը, որը նվիրված է Աստվածածին կույսին և այլն:

Մատյանի գլուխների թվի մասին հնագույն տեղեկութիւնը կամբրոնացու վկայութիւնն է: Նարեկացու վարքում, թվարկելով նրա երկերը, կամբրոնացին գրում է. «...սկիզբն արար եւ խառնեցաւ զգիրս աղաւթից՝ ըստ հայցման խնդրոյ կրանաւոր եղբարց՝ բանս ՂԾ»*: Ըստ այդմ էլ Մատյանն ունեցել է Ա—ՂԾ համարակալում: Հայտնի են, սակայն, այս համարակալման խախտման մի քանի դեպքեր: Մատյանի նույն նյութը 100 (Ա—Ճ) գլխի է բաժանված Մատենադարանի № 3929 ձեռագրում (տե՛ս Կ ձեռագրի նըկարագրութիւնը) և № 5456 ձեռագրում, որն ընդօրինակված է Կ-ից (տե՛ս «Այլ ձեռագրեր»): Նույն նյութը 99 գլխի է բաժանված Վատիկանի հայերեն ձեռագրերի համաքածուի № 4 ձեռագրում: Նոր գլուխներն առաջացել են ԻԸ, ԼԴ և ԼԴ գլուխները երկու, իսկ ՀԵ գլուխը երեք գլուխների բաժանելուց: ԻԸ գլուխը բաժանված է ԻԸ (Ա—Դ հատվածներ) և ԻԹ գլխի (Ե—Զ հատվածներ)՝ իրենց վերնագրերով: Այստեղից արդեն խախտվել է համարակալման կարգը. ԻԹ գլուխը համարակալված է Լ, Լ գլուխը՝ ԼԱ և բնականաբար, ԼԴ գլուխը՝ ԼԴ: ԼԴ գլուխը բաժանված է երկու գլխի՝ ԼԴ (Ա—Գ հատվածները) և ԼԵ (Դ—Ե հատվածները)՝ իրենց վերնագրերով: Ըստ հաջորդական համարակալման՝ ԼԴ գլուխն արդեն դարձել է ԼԶ, որը ևս բաժանված է երկու գլխի՝ ԼԶ (Ա հատված) և ԼԷ (Բ հատվածի «Խոստովանիմք եւ դաւանեմք» բառերից մինչև գլխի վերջը)՝ իրենց վերնագրերով: Ինչպիս տեսնում ենք, արդեն առաջացավ երեք գլուխների տարբերութիւն. Մատյանի ԼԵ գլուխն այդ ձեռագրերում արդեն համարակալված է ԼԸ, ԼԶ գլուխը՝ ԼԹ, ԼԷ գլուխը՝ Խ և այլն: ՀԵ գլուխը ևս տրոհվել է նոր գլուխների. Կ-ում՝ ՀԹ (Ա—Բ հատվածներ, էջ 238բ), Զ (Դ—Զ հատվածներ, էջ 240ա) և Ճ (Է—ԺԳ հատվածներ, էջ 328ա), որով էլ ավարտվում է ձեռագիրը: Գլուխներն ունեն իրենց վերնագրերը: Ըստ հերթական համարի ՀԵ գլուխը պետք է ունենար ՀԸ համարակալում, եթե նկատի

* Մատենադարան, ձեռ. № 1568, էջ 119բ:

ունենանք արդեն առաջացած երեք գլուխների տարբերությունը: ՀԹ համարը, սակայն, ճիշտ է ըստ ձեռագրի, քանի որ գրիչը խախտել է նաև գլուխների կարգը. K-ի գրիչը ՄԵ և ՄԶ գլուխների միջև ընդօրինակել է ՂԴ գլուխը ՄԹ համարակալմամբ, տարբերությունն ավելացնելով ևս մեկ գլխով, որի հետևանքով էլ ՀԵ գլուխը դարձել է ՀԹ: Մի փոքր այլ է պատկերը Վատիկանի ձեռագրում: Այստեղ էլ շփոթմամբ ՄԲ և ՄԳ գլուխների միջև ընդօրինակված են ՂԴ և ՂԵ գլուխները՝ համեմատաբար ՄԶ և ՄԷ համարակալմամբ: ՄԴ գլուխը, սակայն, որ ըստ այսմ պետք է ունենար ՄԸ համարակալում, սխալմամբ դարձյալ համարակալված է ՄԷ, և դարձյալ տարբերությունը ավելացել է մեկ գլխով, որի հետևանքով էլ այստեղ ևս ՀԵ գլուխն ունի ՀԹ համար: Վատիկանի ձեռագրում ևս է—ԺԳ հատվածները դիտված են առանձին գլուխ, որը, սակայն, ի տարբերություն K-ի, չունի համարակալում և ավարտական գլուխ չէ: Այս և մի քանի այլ տարբերություններ (օրինակ. ՀԵ գլխի է—ԺԳ հատվածները K-ում ունեն «Ընդդէմ պեղծ աղանդաւորացն անիծեալն թոնդրակեցաց, նոր մանինեցոց» վերնագիրը, էջ 328ա, իսկ Վատիկանի ձեռագրում՝ «Ասացեալ վասն եկեղեցոյ ընդդէմ մանիքեցոցն, որք են պոլիկեանք», էջ 331բ) թույլ են տալիս ասելու, որ K-ն ուղղակիորեն չի ծագում Վատիկանի ձեռագրից: Դա ակնհերև է նաև բնագրական մի կարևոր շփոթությունից:

Վատիկանի ձեռագրում, ինչպես գիտենք, ԽԸ գլուխը լրիվ է՝ առանց բնագրի մասերի խախտման: Մինչդեռ K-ի գրիչը ԽԸ գլխի 48-րդ տողի կտակաբանացն մատնիչ բառերից մինչև նույն գլխի 131-րդ տողի աւագափուլ շինուածք ապականացու բառերը սխալմամբ ընդամիջարկել է ԽԵ գլխին՝ 77-րդ տողի դժնէից բառից հետո (էջ 138բ—41բ), ըստ որում բաց թողնելով ստացուածք բառը ապականացու բառից հետո (տե՛ս նաև՝ բան ԽԵ, ծնթ. 9): Նշանակում է՝ K-ի գրիչն ունեցել է մի այնպիսի գաղափար օրինակ, ուր արդեն եղել է բնագրի այդ շփոթությունը:

Այս երկու ձեռագրերին անդրադարձանք ավելի հանգամանորեն՝ ցրելու համար այն կասկածը, թե ԼԳ, ԼԴ, ՀԵ, ՂԲ և ՂԳ գլուխները (ամբողջությամբ կամ առանձին հատվածներ) չեն պատկանում Նարեկացու գրչին, կամ, եթե ինքն է գրել, ինչպես պնդում է պրոֆ. Մ. Մկրյանը, «ապա դրանք հորինել է անկախ իր պոեմից, այլ նպատակներով, որոնք, սակայն, հետադայում գրչիչների կողմից ինչ-ինչ նկատառումներով խառնվել են բուն պոեմի տեքստին»*: Այս կարծիքի համար հիմք է հանդիսացել նաև K-ի 100 գլխի բաժանված լինելու փաստը՝ առանց սակայն պատշաճ քննության: Մինչդեռ թե՛ Վատիկանի ձեռագրի և թե՛ K-ի այդ իրողությունն այլ բան չէ, բան գրչա-

* Մ. Մկրյան, Գրիգոր Նարեկացի, էջ 177:

գրական շփոթություն և համարակալման սխալի հետևանք և, ըստ էության, կեղծ հիմք է, պարզ թյուրիմացություն: Դա ականքն է նաև նշումներից: Վատիկանի ձեռագիրը գրված է 1226 թ., գրիչն է Թադեոս քահանան: Վ-ն գրված է 1247 թ., Դրազարկում, գրիչն է խաչատուր կրոնավորը: Երկու գրիչներն էլ ընդօրինակության համար ունեցել են երկու օրինակ: Երկրորդ օրինակները երկուսն էլ ձեռք են բերել ուշ. Թադեոսն՝ աշխատանքն ավարտելուց հետո, խաչատուրը, հավանաբար, ժե գլուխն ընդօրինակելուց հետո (մինչև ժե գլուխը սրբապատկերներին արված են կարմիր թանաքով և ավելի հաճախագես կեն): Թադեոս քահանան հենց սկզբից ևեթ (էջ 2ա) զգուշացնում է ընթերցողին. «Ո՛վ պատուական եղբայր, արինական թիւր էր, որ գրեցի. այլ գիրք առի և որ շատ պակաս գտայ յառաջին արինական և որչափ կարի՝ խորդեցի» (այսինքն՝ ուղղեցի): Խաչատուրն իր հիշատակարանում գրում է. «...մեզաց թողութիւն հայեցեք... և Պետրոս վարդապետի և եղբայր նորա, որ զմի արինական ետ, զի յերկուց արինակաց գրեցաւ»**:

Արդյո՞ք Մատյանը բաժանված չի եղել նաև մասերի՝ գրքերի, եղանակների, գրվագների, դպրությունների և այլն: Այս հարցը չի շոշափվել բանասիրության մեջ: Մատյանն անշուշտ ունի կառուցվածքային ներքին միասնություն, թեմայի զարգացման իր ուրույն ընթացքը: Զղջման արցունքներով խոստովանելով իր մեղքերը, Մատյանի քնարական հերոսը մաքրագործվում է աստվածային սիրո քուրայում՝ վերածնված հոգով համաշնչապես աստծուն ձուլվելու, աստվածանալու, անմահ ու հավերժ կենդանի մնալու հույսով: Պայմանականորեն կարելի է ասել, որ Մատյանի հարուստ և բազմաշերտ բովանդակությունը կառուցվածքորեն խարսխվում է միջնադարյան աշխարհայեցողության հերք հիմնական հենասյուների՝ Հավատի, Սիրո և Հույսի գաղափարների արծարծման և մարմնավորման վրա: Ըստ այսմ՝ Մատյանը կարող էր ունենալ երեք մաս, լինել, նարեկացու բառով ասած՝ «սակաւամասնեայ» ուղղակի իմաստով: Այսպես մտածելու հիմք է տալիս ձեռագրական մի կարեւոր վկայություն. «Գրեցաւ յերից գրոցս զմի գիրքս առաջին»***: Այս նշումն արված է ԼԴ զլխի Բ հատվածից առաջ (էջ 159ա): Հաջորդ էջում կա կիսախորան, որի տակ գրված է սովորական վերնագիրը՝ կրճատ, ապա՝ «Աւդնեա՛ Հայր և Որդի և Հոգի Սուրբ» գրչական մաղթանքը (էջ 159բ): Սպա-

* Երուսաղեմի Սրբոց Հակոբյանց վանքի ձեռագրատան № 1285 ձեռագրում Մատյանը բաժանված է 104 («ԾԴ») գլուխների: 9 գլուխների տարբերությունն առաջացել է հետևյալ գլուխները մեկ կամ մի քանի գլուխների բաժանելուց. ԺԲ (ԺԲ և ԺԳ), ԻԸ (ԻԲ և Լ), ԼԳ (ԼԵ, ԼԶ և ԼԷ), ԼԴ (ԼԸ, ԼԹ և Խ), ԽԸ (ՄԴ և ՄԵ), ՀԵ (ԶԲ, ԶԳ և ԶԴ), տե՛ս «Մայր ցուցակ ձեռագրաց Սրբոց Հակոբյանց», հ. 4, Երուսաղեմ, 1969, էջ 479—80:

** Մատենադարան, ձեռ. № 3929, էջ 336բ—37ա:

*** Մատենադարան, ձեռ. № 5883, էջ 158բ:

սելի էր, որ ԼԴ գլխի Բ—ն հատվածները դիտված լինեին իրրե առանձին զբլուխ, սակայն չկա «Բան» նշում: Այսպիսով՝ ԼԴ գլուխը բաժանված է երկու անհատասար մասերի, սակայն իրրե մեկ գլուխ: Այնուհետև. «Արդ գրեցաւ կարողութեամբն աստուծոյ երկրորդ գիրգս սուրբ վարդապետին Գրիգորի Նարեկայ, ձեռամբ յողնամեղ և անարհեստ գրչի՝ Ստեփաննոսի, յիշատակ ինձ և ծնողաց իմոց» (էջ 339բ): Այս նշումն արված է ՀԴ գլխից հետո, Հն գլխից առաջ: Արդյո՞ք այս նշումները հիմք չեն տալիս կարծելու, որ Մատյանը բաղկացած է եղել երեք գրքից. Գիրք առաջին՝ Ա—ԼԴ, Գիրք երկրորդ՝ ԼԵ—ՀԴ և Գիրք երրորդ՝ ՀԵ—ՂԵ գլուխներ: Եթե այս վկայությունը պատահական բնույթ էլ ունենա, այնուամենայնիվ, հետաքրքիր է որպես փորձ Մատյանն առանձին մասերի՝ գրքերի բաժանելու տեսանկյունից: Ձեռագիրը (R) ընտիր գրություն է, գրված 1369 թ., Արամեհաում (Վարազ), գրիչն է Ստեփանոսը: Գրչի վկայությամբ ձեռագիրն ընդօրինակված է Մխիթար վարդապետի օրինակից. «Գիրգս Մխ(իթ)ար վարդապետի արինակէն է ըզորդած. աւելին քերած և ստույգն ի գրած» (էջ 468բ): Աս ուշագրավ տեղեկություն է: Մխիթար վարդապետը նշանավոր մատենագիր Մխիթար Սասնեցին է (մոտ 1260—1337 թթ.): Գ. Ավետիքյանը, խոսելով այն մասին, որ «Առ ի գիւտ հարազատ իմաստից զրոց՝ հարապատումիւն բնագրին է առաջին խնդրելի», Մատյանի տարբեր տպագրություններից բացի, օգտագործել է նաև Վենետիկի մատենադարանի մի բանի ընտիր ձեռագրեր, որոնցից մեկի մասին գրում է այսպես. «մանաւանդ որ ընտրելագոյնն է՝ զրեալ ի մեր թուին 92Դ (1325 թ.), և յետ այնր համեմատեալ ևս ընդ այլ օրինակի Մխիթարայ ուրումն վարդապետի. առ որ յիշատակագիր համառօտ յաւելեալ աղղ առնէ՝ կարի՛ վստահանալ ի նոյն»*: («Նարեկություն», էջ Ժ): Արդյո՞ք վստահելի և ստույգ այդ օրինակը ևս չի ունեցել գրքերի բաժանում: Եվ եթե ունեցել է, կարո՞ղ էր արդյոք այդ բաժանումը լինել հեղինակային, թե՞ Մխիթար վարդապետի խմբագրական վերաբերմունքի արդասիր: Հարցը մնում է առկա, բայց տրամաբանական է կարծել, որ Մատյանն ունեցել է իր ներքին մեծ մասերի բաժանումը, մի բան, որը խիստ հարիր է առհասարակ հայ հին և միջնադարյան մատենագրությանը:

Մատյանի Ա գլուխը վերնագրված է «Ի խորոց սրտից խաւա՛ւ բնդ աստուծոյ»: Այս վերնագիրը ձեռագրերի մեծ մասում հաջորդում է Մատյանի խորագրին՝ իբրև շարունակություն: Երբեմն վերնագրից առաջ կամ հետո կան մաղթանքներ՝ աստծո օգնության և շնորհի հայցմամբ՝ սկսած զործը հաջողությամբ ավարտելու մասին. «Աւգնեա՛, տէր աստուած Յիսուս Քրիստոս» (ձ), «Տէր Յիսուս Քրիստոս, ղսկսեալս իմ դո՛ւ կատարեա» (ձ) և այլն: Այս

* Գ. Ավետիքյան, Նարեկություն, էջ Ժ:

բնույթի մազթանքները սովորական երևույթ են և, բնականաբար, առնչութիւն չունեն Մատյանի բնագրի հետ: Մի քանի ձեռագրեր (ՊՅԷ) այս վերնագրից բացի ունեն նաև «Գրիգորի Նարեկացոյ ասացեալ խօսք ընդ աստուծոյ» (Ե, էջ 2ա) կամ այլ կերպ, որոնք, անշուշտ, գրիչների համեմատներ են:

Մատյանի Բ գլուխը վերնագրված է այսպես. «Վերստին յաւելուած կըրկին հեծութեան նորին հսկողի առ նոյն աղերս մաղքանաց բանի. Ի խորոց սրտից խաւսք ընդ աստուծոյ»: Այս վերնագիրը մենք կոչում ենք սովորական վերնագիր: Հնագույն և լատագույն ձեռագրերը, որպէս կանոն, սովորական վերնագիրն ունեն լրիւ: Ա-ն ունի կրճատ ընդօրինակման մի քանի գեղք միայն: Գրիչը նշել է այդ մասին: ԼԶ գլուխը, օրինակ, գրիչը վերնագրել է «Վերստին յաւելուած կըրկին» և ապա նշել՝ «Ի լման ասա» (էջ 132բ): Սովորական վերնագիրը, սակայն, կարող է լինել լրիւ, բայց համառոտագրված. այսպէս՝ «Վերստին յաւելուած կըրկին հեծութեան» նո[րին] հսկողի առ նոյն աղ[երս] մաղ[քանաց] բա[նի] Ի խ[որոց] սր[տից] խաւսք ը[նդ] ա[ստուծոյ]» (ձեռ. № 3589, էջ 134բ) կամ նման տարբեր ձևերով: Կամ՝ կրճատ, բայց բառերի լրիւ գրութեամբ. այսպէս՝ «Վերստին յաւելուած կըրկին հեծութեան» (ձեռ. № 3929, էջ 48բ) կամ նման այլ ձևերով, ինչպէս նաև կրճատ, բայց բառերի համառոտագրութեամբ. «Վերստին յաւելուած կըրկին հեծութեան» նո[րին] հսկողի առ նոյն» (ձեռ. № 3589, էջ 53ա) կամ նման այլ ձևերով: Սովորական վերնագրի փոխարեն կարող է լինել փոփոխված վերնագիր. «Նորին Գրիգորի՝ Ի խորոց սրտէ խաւսք ընդ աստուծոյ» (ձեռ. № 5076, էջ 135ա) կամ այլ ձևերով և, վերջապէս, շատ հազվագեղ կարող է լինել անվերնագիր (№ 5135 ձեռագիրը վերնագրի փոխարեն հաճախ ունի կետեր): Ինչպէս տեսնում ենք, դարերի ընթացքում գրիչները հանգել են նույնիսկ սովորական վերնագրից ամբողջովին հրաժարվելու մոտքին:

Ուրույն վերնագրեր ունեն ՂԲ, ՂԳ գլուխները և Նարեկացու հիշատակարանը: ՂԲ գլուխը նվիրված է եկեղեցու կոչնակին և նրա միաստիկ իմաստի ներբողմանը, ՂԳ գլուխը՝ մշտնադարձ խորհրդապաշտական նշանակութեանն ու նրա մեկնաբանութեանը: ՂԲ գլուխը վերնագրված է «Ի փայտն երջանիկ բարեբաւասութեան ժամահարին խորհրդածութեան, աղաչանս եղեալ ընդ կերպարանս թարգմանութեան»: Մի քանի ձեռագրեր, սակայն, այդ վերնագրից առաջ ունեն սովորական վերնագիրը լրիւ, կրճատ կամ ՂԲ գլխի վերնագիրը միջադրված է սովորական վերնագրին: Ե-ն ունի միայն սովորական վերնագիրը, ՂԲ գլխի վերնագիրը չի ընդօրինակել: Տ-ը ունի թե՛ սովորական վերնագիրը և թե՛ ՂԲ գլխի վերնագիրը: Բ-ն սովորական վերնագրից ունի միայն «Վերստին յաւելուած կըրկին հեծութեան», ապա՝ ՂԲ գլխի վերնագիրը, իսկ ԼԵ-ն՝ «Վերստին յաւելուած կըրկին հեծութեան նորին հսկողի»:

խա՝ ձեռագրերում ՂԲ-ի վերնագիրը միջարկվել է սովորական վերնագրին. «Վերստին յաւելուած կրկին հեծութեան նորին հսկողի առ նոյն աղերս մաղթանաց բանի. ի փայտն երջանիկ ըրաբրաստութեան ժամահարին խորհրդածութեան, աղաչանս եղեալ ընդ կերպարանս թարգմանութեան, ի խորոց սըրտից խօսք ընդ աստուծոյ»։ Չնչին տարբերություններով սովորական վերնագրից կատարված այս հավելումները, անշուշտ, գրչագրական վրիպակներ են։

ՂԳ գլուխը վերնագրված է այսպես. «Աղաւթք թարգմանարէն վասն սըրբալոյս իւղոյն միւռոնի»։ Այս վերնագրին մի խումբ ձեռագրերում նախորդում է սովորական վերնագիրը՝ լրիվ (QTXZg), իսկ ձեռագրերի մեծ մասում (ACDFGJSUVY աշնդմբաժԻ abcdhlnps)՝ «միայն «Վերստին յաւելուած կրկին հեծութեան նորին հսկողի առ նոյն աղերս մաղթանաց բանի» մասը՝ ուղղագրական և տարբերակներովային բնույթի աննշան տարբերություններով։ E-ում վերնագրին նախորդում է միայն «Վերստին յաւելուած կրկին հեծութեան նորին հսկողի» մասը, R-ում՝ «Վերստին յաւելուած կրկին հեծութեան նորին», P-ում «Աղաւթք.... միւռոնի» վերնագիրը միջարկված է սովորական վերնագրին, Ե-ում ՂԳ գլխի վերնագիրը նշված է տողատակին, սովորական վերնագիրը՝ գլխից առաջ, Oe-ն ունեն միայն սովորական վերնագիրը, իսկ M-ում վերնագիրը տրված է ուրույն շարադրանքով. «Աղաւթք թարգմանարէնք վասն սըրոյ իւղոյն մեռոնի՝ աղերսական մաղթանք ասացեալ ներքողարար»։

Այն փաստը, որ ՂԲ և ՂԳ գլուխները, ինչպես նաև ԼԳ, ԼԴ և ՀԵ գլուխների մի քանի հատվածներ ունեն կրոնագավանաբանական բովանդակություն, ուրույն վերնագրեր ու ենթախորագրեր և խախտում են Մատյանի քնարական-հուղական ընդհանուր տրամադրությունը, չեն կարող հիմնավոր կովան հանդիսանալ այդ գլուխները Մատյանի կաղմից հանելու, ավելին՝ դրանք նարեկացունը չհամարելու համար։ Այդ գլուխներն ամբողջացնում են նարեկացու աշխարհայեցողությունը, արտահայտելով նրա կրոնական մտածողությունը, դարաշրջանի աշխարհընկալման սահմանափակությունն ու աստվածաբանական սխոլաստիկայի և եկեղեցու գաղափարախոսության ուժեղ ազդեցությունը (տե՛ս նաև՝ բան ՀԵ, ծնթ. 1, բան ՂԲ, ծնթ. 1, բան ՂԳ, ծնթ. 1)։

Նարեկացու հիշատակարանը վերնագրված է. «Յիշատակարան մատենիս դրութեան»։ Այսպես ունեն ABDFOQTV աղաւթքՅալք ձեռագրերի մի խումբ (GZչԹԵԾ) ունի այսպես. «Յիշատակարան մատենիս դրութեան նոյն Գրիգորի արարեալ»։ Մի փոքր այլ է այս պատկերը SXY-bcdeghlnqstu ձեռագրերում. «Յիշատակարան մատենիս դրութեան նորին Գրիգորի»։ P ունի «Յիշատակարան մատենիս դրութեան նոյն սըրոյն Գրիգորի արարեալ»։ Ինչպես տեսնում ենք, հավելումներն արված են միայն

վերջից: Պարզ է նաև, որ դրանք հեղինակային լինել չէին կարող, մանավանդ նաբեկացին հրեեր իր մասին չէր գրի «... նույն սրբոյն Գրիգորի աբարեալ»:

Միջին դարերում Մատթանին տվել են գործնական, կիրառական նշանակություն: Առանձին գլուխներ, գլուխների առանձին հատվածներ ընթերցվել ու երգվել են եկեղեցական արարողությունների ժամանակ կամ կարդացվել են հիվանդների վրա իբրև աղոթք: Դուխաների և առանձին այդ հատվածների տեղը հեշտ գտնելու համար կաղմվել են ցանկեր՝ տվյալ գլխի կամ հատվածի բովանդակության նշմամբ: Ցանկերը անցել են փոփոխությունների հրկար ուղի՝ մասնակի ընդգրկումից վերածվելով Մատթանի ամբողջ նյութի ընդգրկման: Հին ցանկերն ավելի քիչ միավորներ են պարունակում: Հետագայում, մանավանդ Մատթանի միջնադարյան կոմմունքը գրվելուց հետո (XII դարի վերջ), այդ ցանկերը դառնում են լիակատար: Հնագույն ցանկը պահպանվել է Լամբրոսնացու օրինակում՝ Լամբրոսնացու ինքնագրով. «Բանք նշանաւորք, որ ի դիրս յայս» (ձև. № 1568, էջ 4բ): Այստեղ նշված գլուխների թիվը 12 է՝ նյութերինը՝ 15: Նշված գլուխներից յոթը (ԺԲ, ԻԸ, ԼԳ, ԼԴ, ՀԵ, ԴԲ և ԴԳ) ունեն իրենց ենթախորագրերը, իսկ հինգը (ԻԷ, ԽԸ, ԾԳ, ՀԶ և Զ) վերնագրված են միայն ցանկում. ԻԷ՝ «Թէ զի զարեղ է մեղայն՝ ընդէ՞ր ոչ ազատեցան Յուդա եւ Սաուդ», ԽԸ՝ «Կշտամբանք անձին՝ արինակաւ Սողոմոն», ԾԳ՝ «Վասն մեծի դարութեան սուրբ պատարագին», ՀԶ՝ «Յաւր Մեծի ուրբաթուն» և Զ՝ «Մաղթանք առ սուրբ Աստուածածինն»: Ձեռագրերի մի մասն ունի այս և նման այլ վերնագրեր, որոնք հաջորդում են կամ սովորական վերնագրին, կամ նշված են լուսանցքներում: Այս բնույթի վերնագրերը մենք կոչում ենք մեկնաբանական վերնագիր: Դրանք ծագել են այս կամ այն գլխի բովանդակությունից դրանց արված կիրառական, ծխական նշանակությունից: Ձ գլուխը նվիրված է Աստուածածին կույսին: Բանաստեղծը դիմում է նրան. «Աղաչեմ զքեզ, սուրբ Աստուածածին» (բան Զ, տ. 5): Բավական էր այս հղումը, որպեսզի առաջանար «Մաղթանք առ սուրբ Աստուածածինն» մեկնաբանական վերնագիրը՝ իր տարբերակներով. «Նորին սրբոյ աղերս մաղթանաց առ սուրբ կոյսն Աստուածածին» (Ա), «Մաղթանք ի սուրբ Աստուածածինն» (Դ), «Աստուածածինն» (Տ), «Մաղթանք յամենասուրբ մայրն սաստուծոյ Մարիամ» (Յ), «Ի սուրբ Աստուածածինն» (Տ) և այլն:

Մեկ անգամ, արդեն, որ սկիզբ է առել գլուխներն ըստ բովանդակության և կիրառության նշելու հարկը, այլևս ոչինչ չի խանգարի, որպեսզի միավորների թիվը գնալով շատանա: Ի վերջո, այն հանգել է ցանկեր կազմելուն: Եթե Ձ գլուխը նվիրված է Աստուածածին, ինչպես ինքն հեղինակն է ասում, ապա ՁԱ գլուխն էլ, նույն հավաստմամբ, նվիրված է հրեշտակներին:

Ընդ Աստուածածնին մաղբանաց անա և զվերնոցն
 Անմահ հրեշտակացն լուսակերպից զաղեսս հայցուածոց,
 Որ վասն իմ գոչեն առանց լուելոյ
 Հանապազորդեան արգանատուրեամբ մափուր բերանոց,
 Ընկալ, բարեգութ (բան ՉԱ, տ. 1—5):

Այս տողերն արդեն հուշում են վերնագիրը: Խոսքն ուղղված է անմահ վերնայիններին՝ լուսակերտ հրեշտակներին. «Հրեշտակաց» (S), «Մաղթանք առ սուրբ զուարթունքն, որ յերկինս» (Ք), «Մաղթանք հսկողի ի դիմաց վերին զուարթնոցն» (Կ), «Ի հրեշտակսն աստուծոյ», «Առ սուրբ հրեշտակսն» և «Առ հրեշտակսն լուսոյ» (Տ) և այլն: Այսպես են ծագել նաև մեկնաբանական բոլոր մյուս վերնագրերը. օրինակ՝ ԼԳ՝ ունի «Վասն պատարագի աղօթք» (Շ), ԼԸ՝ «Վասն վերջին յաւուր դատաստանի» (Շ), ԽԱ՝ «Թաղման է» (Շ), ԽԶ՝ «Զօգուածաց մարդոյս մեկնութիւն» (Շ), Կամ՝ «Յոյցք զշնորհ և զպատիւ մարդոյն» (Տ), ԽԸ՝ «Վասն կոոցն և Սողոմոնի զրեալ է» (Շ), ՄԱ՝ «Վասն Մանասէի է» (Շ), ԿԶ՝ «Ննջեցելոց է» (Շ), Կամ՝ «Գերեզմանի» (Շ), Կամ՝ «Գերեզմանաց պաղատանք» (Շ), ՀԲ՝ «Բան առ արեղայս և առ միակեցունսն ի խրատ» (Շ), ՀԹ՝ «Վասն հանդերձեալ դատաստանին» (Շ), ԶԳ՝ «Վասն թշնամեաց մաղթանք» և «Վասն տտեւեաց և սիրելեաց» (Տ), ՂԱ՝ «Ժամ հանգստեան քնոյն» (Շ), ՂԵ՝ «Պատարագի է» (Շ) և այլն, վերնագրեր, որոնք զրչական խմբադրման արդյունք են և, ըստ էութեան, միանգամայն ավելորդ:

ԽԸ՝ զլուսը, ինչպես նշեցինք, կամբրոնացու ցանկում վերնագրված է. «Կշտամբանք անձին՝ արինակաւ Սողոմոնի», որը կարող էր ծագել նարեկացու «Այս Սողոմոնի յուսոյ աղեսսանք իմոյս առեալ տիպ» (բան ԽԸ, տ. 35) արտահայտութեան: Մեկնաբանական այս վերնագիրը, սակայն, հետագայում տեղ է գտել բաղմամբով ձեռագրերում՝ իբրև լուսանցադրութեան իր մի քանի տարբերակներով: Նույնիսկ միևնույն ձեռագրում, օրինակ Տ-ում, վերնագիրը, իբրև լուսանցադրութեան, ունի տարբերակներ. «Ի Սողոմոն արքայ» (էջ 130ա), «Յարքայն Սողոմոն» (էջ 131ա), «Ի Սողոմոն թագաւորն» (էջ 132ա և 145ա), «Ի Սողոմոն թագաւորն Իսրայէլի» (էջ 133ա), «Յարքայն Իսրայէլի Սողոմոն» (էջ 134ա): Սա ևս վկայում է, որ մեկնաբանական վերնագրերը հեղինակային չեն: Դրանք ծագել են Մատթանի այս կամ այն զրլխին տված գործնական կիրառութեան, նյութը հեշտ գտնելու պահանջից: Դրանք հիմք են դարձել կազմելու նախ կարեոր (ըստ հնագույն ցանկի՝ նշանաւոր) զրլխների, ապա նաև առհասարակ բոլոր զրլխների վերնագրերի ցանկերը: Այսպես են, ահա, ծագել մեզ հայտնի Ա, Բ, Գ ցանկերը (տե՛ս «Նարեկի ցանկերը» բաժինը):

Մատյանի ժԲ, ԻԸ, ԼԳ, ԼԴ, ԼԱ, ԼԵ և ՂԳ գլուխները, առանձին դեպքերից բացի, իբրև կանոն ունեն ենթախորագրեր: Դրանք ևս հիմնականում ձևակերպված են ըստ նարեկացու այս կամ այն արտահայտության և նույնպես ծագել են դործնական կիրառության պահանջից: Առաջին ենթախորագիրը, որ նշված է ինչպես կամբրոնացու ցանկում, այնպես էլ բնագրի համապատասխան հատվածի դիմաց, լուսանցքում, ուղղանկյան մեջ, ժԲ գլխի 46—93-րդ տողերի ենթախորագիրն է. ցանկում՝ «Վասն արհարաց գիշերայնոց» (էջ 4բ), բնագրի հատվածի դիմաց՝ «Մաղթանք զարաւորք արհարաց գիշերականաց» (էջ 41ա): Այս ենթախորագիրը չունի միայն Բ-ն: Զանգրադառնալով տարբերակացվածային բնույթի տարբերություններին (տե՛ս բան ժԲ 45-րդ տողի տարբերակացվածների շարունակությունը), նշանք միայն մի քանի տարբերակներ. Լ՝ «Մաղթանք զարաւորք արհարաց գիշերայնոց նորին Դրիգորի», Բ՝ «Մաղթանք զարաւորք արհարաց գիշերայնոյ նորին Դրիգորի հսկողի», Դ՝ «Մաղթանք զարաւորք արհարանաց գիշերականաց. որ ոչ զարհուրին», Ե՝ «Մաղթանք զարաւորք արհարաց գիշերականաց բանի խորոց սրտից խաւք ընդ աստուծոյ», Ն՝ «Մաղթանք զօրաւորք առ տէր արհարաց գիշերայնոյ» և այլն: Ենթախորագրից բացի Գ-ի գրիչը նշել է «Աղաւթք «Եկեացէ»-ին», Ի-ինը՝ «Եկեացէ» է», այսինքն՝ այդ հատվածը երգվել է որպես գիշերային աղոթք: Ըստ այդ կիրառության էլ այն տեղ է գրասել ժամագրքերի, մաշտոցների և նման բնույթի ժողովածուների մեջ*:

Գիշերային աղոթք դառնալու համար կարող էր հիմք հանդիսանալ բանաստեղծի «Տո՛ւր կանգիստ բերկուրեան մահահանգոյնս նիւհման ի խորութեան գիշերիս» արտահայտությունը և, հատկապես, նրա հոգեհույզ պաղատանքը՝ «անգաւհուրելի զեռելամար ի ծիական խոովութեանց» հանգիստ և «անբշական երագոց, խալականաց ցնորից» անդորրություն գտնելու մասին: Նա մաղթանքին անցնելուց առաջ դիմում է ոճական այլ ձևի. «Նորոգելից ի յերգ հառաչման պաղատանաց լեղանակութեանցս» (տ. 44): Բերված արտահայտության իմաստն այսպես է բացատրում միջնադարի մեկնիչը. «Յոճ աղօթից շրջեցից»**: Ուրեմն՝ այլ ոճի, խոսքի այլ եղանակի դիմելու մասին հեղինակի այս արտահայտությունը ևս հիմք է դարձել հատվածն ընկալելու իբրև ինքնուրույն, անկախ մաղթանք և ըստ այդմ էլ վերնագրելու: Նշանակում է, իսկապես ենթախորագիրը հեղինակային չէ և ծագել է խմբագրման հետեանքով՝ դործնական կիրառության պահանջից (տե՛ս նաև բան ժԲ, Ժնթ. 4, բան ԻԸ, Ժնթ. 13):

* Տե՛ս «Կարգաւորութիւն հասարակաց աղօթից Հայաստանեայց եկեղեցւոյ», Վենետիկ, 1898, էջ 257. «Մաղթանք զօրաւորք ընդդէմ արհարաց գիշերայնոյ՝ սրբոյն Դրիգորի նարեկացոյ»:

** Մատենադարան, ձեռ. № 5650, էջ 345ա:

ԻՐ գլուխը համեմատաբար ընդարձակ գլուխներից է և, ինչպես ասվեց, այն մի քանի ձեռագրերում (KNh և այլն) բաժանված է երկու գլխի (Ա—Գ և Ե—Զ հատվածներ): Բաժանմանը նպաստել է նաև ԻՐ գլխի «Ընդդիմամարտ դիւաց այս նուագ աղաւթից եւ դիւասարսուռ ջերմնատագնապ ախտաւորութեանց աստուծով փարատիչ» ենթախորագիրը, որի համառոտ ձևերից են «Աղօթք ջերման» (T), «Բան վասն ջերման» (Z) և նման այլ տարբերակները: Ենթախորագիրը հեղինակային չէ և այն կարող էր ծագել ինչպես Գ գլխի «Եթէ սաբսուռ դիւային ջերման դողութեամբ ինչ զոք խոսկեսցէ, Արափեսցի ի սոյն յայս նշան խոստովանեալ» (տ. 131—32) արտահայտությունից, այնպես էլ ԻՐ գլխի «Սաստեա տագնապող եւ դիւական տեճիս ջերմութեան, որ սպրդեալ մութաւ քնդ մեղաց» (տ. 133—34) մտքից՝ համապատասխան ձևակերպմամբ (տե՛ս նաև բան ԻՐ, ծնթ. 13): Որ այս ենթախորագիրը հեղինակային լինել չի կարող, կասկած է հայտնել գեոհս Գ. Ավետիսյանը. «Յաղագս մակագրիս չէ յայտ՝ արդեո՞ք սրբոյ վարդապետին իցէ, թէ այլոյ ուրումն»*:

Ենթախորագրեր ունեն նաև ԼԳ և ԼԴ գլուխները: 97-րդ տողից հետո ԼԴ գլուխն ունի «Աղաւթք, որ նախ քան զպատարագն մատուցանի» ենթախորագիրը՝ իր մի քանի տարբերակներով. «Աղաւթք, որ նախքան զպատարագն մատուցանի ասացել նարիկեցի վարդապետի» (N), «Աղաւթք, որ նախ քան զսկիզբն պատարագին մատուցանի» (VN), «Վերստին յաւելուած կրկին աղաւթք, որ նախ քան զպատարագն մատուցանի» (Q), «Առ Հոգին Սուրբ» (Z) և այլն:

Ենթախորագիրը ծագել է Դ հատվածին անմիջապես նախորդող տողերից. «Քաճգի եւ ի դէմս Հոգւոյն Սրբոյ այս եմ աղաչանք, նախընծայ սկզբան պատարագին» և այլն (տե՛ս նաև բան ԼԴ, ծնթ. 7): Իսկ ինչ վերաբերում է ԼԴ գլխի 141—43 տողերին («Դարձեալ կրկնեսցի.... զկրկին խաղաղութիւն»), որոնք մի խումբ ձեռագրերում և բոլոր տպագիրներում դիտված են իբրև ենթախորագիր, ապա դա պարզապես գրչական խմբագրման հետևանք է. այդ տողերը կազմում են բնագրի օրգանական մասը: Առանց այդ անցման՝ կխախտվեր ԼԴ գլխի տարբեր հատվածների ներքին միասնությունը: Այդ նախադասությունը նախապատրաստում է մի մտքից մեկ այլ մտքի անցնելու կապը, կատարում է մի տեսակ նախադրության դեր՝ բնական դարձնելով անցման պատճառաբանվածությունը (տե՛ս նաև՝ բան ԼԴ, ծնթ. 16): Որ այդ տողերը բնագրային են, ակնհեր է նաև Լամբրոնացու Պատարագի մեկնություն-

* Գ. Ավետիսյան, Նարեկուծ, էջ 139, ծնթ. 21:

նից: Լամբրոնացին այդ տողերը հղում է բնագրի մեջ և տալիս դրանց մեկնությունը*:

Լի՛ գլխի ենթախորագրերը (սի՛ հանդիսարանս խաւսից ատենի՛ բանս մաղթանաց, որով Հոգին աստուծոյ հաշտեալ հասանէ յազնականութիւն» և «Երրորդութիւն անայլայլական նորոգ ստեղծաբանութեան, 'ազդեալ յաստուծոյ, յոր ինչ ի նիկիայն սահմանեցաւ հաւատ») ևս՝ իրենց տարբերակներով հանդերձ, ձևակերպված են ըստ Նարեկացու, ելնելով այդ գլխի համապատասխան հատվածների բովանդակությունից (տե՛ս բա՛ն ԼԳ, ծնթ. 2 և ծնթ. 5):

ՀԱ գլխի 29-բդ տողից հետո բաղմամբով ձեռագրեր ունեն «Բանք պանծալիք հաշտեցուցիչը աստուծոյ» ենթախորագիրը՝ հատվածից առաջ կամ լուսանցում: Այս ենթախորագիրը ևս հեղինակային չէ: Նախ ձեռագրերի մի սովոր խումբ (FHN βδ̄ⵑⵓⵏⵓⵔ) չունի այն և երկրորդ՝ ԹԵ՛՛ վատիկանի ձեռագիրը, որ հնությամբ երկրորդն է Լամբրոնացու օրինակից հետո (1226 թ.) և ԹԵ՛՛ մեր K-ն ունեն միայն «Փոխ պիտանի»: Որ այդ խորագիրը հեղինակային լինել չի կարող, համոզիչ կերպով ցույց է տվել դեռևս Գ. Ավետիքյանը. «Այս մականգիր ի մեր օրինակս դնի ի լուսանցսն. նշանակեալ թէ ոչ է սըրբոյն, այլ յայլոց եղեալ. զոր յետոյ գրիչքն ի ներքս մոծեալ են. և ոչ իսկ հաւանելի է՝ թէ սուրբ վարդապետն զխոստովանողական բանս իւր կոչիցէ՝ պանծալի: Վասն որոյ ըստ կարգի յառաջին բանսն յարելի է յաջորդն. զի յետ բարձրացուցանելոյ զիրօնս սրբոցն, առ նմին դանձին իւրոյ Թերութիւնսն խոստովանի ասելով. Այլ ես անպիտանս յամենայնի և այլն»**:

Դավանաբանական բովանդակության առումով ՀԵ՛ գլուխը սերտ աղերս ունի ԼԳ գլխի հետ: Ակներև է նրանց ներքին կապը: Ըստ այդմ էլ երկու գլուխների տարբեր հատվածներ ունեն ենթախորագրեր, որոնք ծագել են հետագայում՝ մեկնաբանական, բացատրական նպատակով: ԹԵ՛՛ ԼԳ գլուխը և ԹԵ՛՛ ՀԵ՛ գլուխը, ընդհանուր առմամբ, նվիրված են Սուրբ Երրորդությանը. Հորը, Որդուն և Սուրբ Հոգուն, ինչպես նաև Նիկիական հավատի հանգանակին, իսկ ՀԵ՛ գլխի մի ընդարձակ հատված (է—ԺԳ)՝ եկեղեցու խորհրդին: Բովանդակության այս նմանությամբ էլ Թեղադրված է ՀԵ՛ գլխի «Դարձեալ առ նմին կըրկնապատիկ երկրորդութիւն աստուածային Հոգւովն ազդեցեալ, որ ինչ յառաքելոցն սահմանեցաւ աւանդութիւն՝ առ ամենայն լուսաւորութիւն եկեղեցւոյ դաւանութեան՝ մեկնապէս եղեալ աստանաւ: Եւ որ առ անշնչականս նիւթեղէն՝ ցուցանի երանաւոր կերպադրութիւն անճառելի» ընդարձակ ենթախորագիրը: Մի խումբ ձեռագրերում այն դրված է սովորական վերնագրից հետո

* Տե՛ս «Սրբոյն Ներսեսի Լամբրոնացւոյ Տարսոնի եպիսկոպոսի հորհրդածութիւնք ի կարգս եկեղեցւոյ և մեկնութիւն խորհրդոյ պատարադին», Վենետիկ, 1847, էջ 196 և 254:

** Գ. Ավետիքյան, Նարեկուծ, էջ 363, ծնթ. 6:

(MNORVYΣbgs)¹ իբրև երկրորդ վերնագիր: Գ. Ավետիքյանը գտնում է, որ մակագիրը հեղինակինն է. «եւ ինձ թուի, թէ այս աղօթքը ըստ կարգի արարեալ իցէ յետ ԼԴ բանին, յորում ղդաւանութիւն հաւատոյ արտայայտեաց ըստ Նիկիական հանգանակին»²:

Մեզ, ընդհակառակն, թվում է, որ այս ենթախորագիրը գրչական խմբագրման արդյունք է՝ արտածված Հն գլխի բովանդակությունից (տե՛ս բան Հն, ծնթ. 1): Այդ ենթախորագիրը մի տեսակ միջարկված բացատրություն է՝ բնագիրը գյուրըմբռնելի դարձնելու համար: Նարեկացու խոսքը միանգամայն բնական ընթացք ունի և, իբրև նախադրություն, այն միտքն է հայտնում, որ ինքը քանի որ հոգևոր երկունքով ծնվել է եկեղեցու ավագանից, սակայն հերձվածական շարափառությամբ բաժանվել է նրա հոգևոր միությունից, ուստի այժմ նրան «աբժանաւորապէս պաշտամամբ պատուեալ» գրում է «իւ զովիւի և պանծալի մօտ»՝ եկեղեցու մասին, Սուրբ Երրորդության ճշմարիտ գովանության անբիծ միավորությամբ հավատի լույսի թեկնով թռչելով՝ նորից երկինք հասնելու համար «անդրէն միւսանգամ համբարձեալ սովիմբ՝ ի բոխս քեոց լուսոյ, ամա յերկինս ժամանեցից հետեւեալ», (բան Հն, Ա): Ապա դիմում է Հիսուսին, քանի որ նա է իր առաքյալների միջոցով սահմանել և ավանդել եկեղեցու կարգերը. «ի քէն իսկ վարդապետեալ զամենայն կարգս եկեղեցոյ»: Իսկ այդ սահմանված կարգերից առաջինը հավատի գովանությունն է, ուստի և անցնում է Սուրբ Երրորդության գովանանքի շարադրմանը (բան Հն. Գ—Դ, Ե—Զ): Եվ այստեղ Գ—Զ հատվածներից առաջ միանգամայն անհարկի է «Յառ որ ի Նիկիայն սահմանեցաւ բան, այլ իմն խորհրդածութիւն աստուածային աւանդութեան» ենթախորագիրը, որը ոչ այլ ինչ է, քան խմբագրական, գրչական բացատրություն: Քանի որ գլխի հենց սկզբից Նարեկացին ասում է, որ այժմ գրելու է եկեղեցու մասին, Սուրբ Երրորդութեան հավատի գովանության հիշատակմամբ, ապա Ե—Զ հատվածներից հետո անցնում է բուն նյութին՝ եկեղեցու միատիկ խորհրդի մեկնաբանական ներբողմանը՝ եկեղեցին անձնավորելով որպես «հոգևոր, երկնաւոր, լուսաւոր» մի մայր, որպես մաքուր մի տապան՝ «ի հեղձմանէ կենցաղոյս ալեաց պահապան», որպես պաշտելի դշխո, «բայ և կեսնս և մահու իշխէ» և այլն, և այլն: Եվ որովհետև բանաստեղծը շատ լավ գիտի, որ հղել են և իր ժամանակ կային մարդիկ, որոնք չեն ընդունել եկեղեցու խորհուրդը, եկեղեցին համարել են «ձեռակերտ» շինվածք, «գիւտ ինչ մարմնաւոր և կամ հնարք մարդկային և կամ արուեստ երկրակենցաղ» (բան Հն, ԺԳ), մինչդեռ բանաստեղծի համար այն «կամաց արարողին խնկաւորեալ խորհրդարան» է, «գուռն երկնից և քաղաք աստուծոյ կենդանոյ», իմանալի

¹ Գ. Ավետիքյան, Նարեկում, էջ 388, ծնթ. 1:

հոգու տեսանելի կերպարան և տիրոջ մարմնի շոշափելի պատկեր, ուստի աստվածամարտ և եկեղեցամերժ այդպիսի մեկին «մերժէ յերեսաց իւրոց հայրն ամենակալ» և «փակեցէ զգուռն կենացս այս առաքատի յանդիման նորին» (բան Հն, ԺԳ): Այստեղ որոշակի է նարեկացու դիրքորոշումը՝ հանուն եկեղեցու խորհրդի, ընդդեմ այն անարգողների: Արհամարհել եկեղեցու կարգը, խորհուրդը, ըստ նարեկացու, նույնն է, ինչ մեկը ձեռք բարձրացներ աստծու դեմ. «ձեռն չարութեան ի վերինն արքայութիւն յանդգնարար յամբառնայցէ» (բան Հն, ԺԳ): Դժվար չէ նկատել, որ հենց այդ դատողութիւններն էլ հիմք են դարձել Հն գլխի է—ԺԳ հատվածները վերնագրելու. «Նորին ասացեալ ի խորհուրդ սրբոյ եկեղեցւոյ, ընդդէմ պիղծ աղանդաւորացն թողրակեցուց, նոր մանիքեցուց» կամ «Ասացեալ վասն եկեղեցւոյ ընդդէմ մանիքեցուցն, որ են պոլիկեանք»: Ենթախորագրի մասին Ավետիքյանը գրում է. «Օրինակք պէսպէս գրեն զմակագիրս. ոմն զմանիքեցիս միայն յիշելով, ոմն նաեւ զպոլիկեանս. և թուի եղեալ ոչ ի սրբոյ վարդապետէն, այլ յայլոց՝ առ ի ցուցանել զղիտաւորութիւն յաջորդ բանից դաւանութեանս. իրր զի զրեաց ընդդէմ թողրակեցուց, որք սակա խառնակութեան զանազան աղանդից՝ զանազան անուանս բնկալան, այսինքն՝ մանիքեցիք, պոլիկեանք կամ պաւլիկեանք և այլն, որք զեկեղեցի արհամարհէին և զամենայն որ յեկեղեցւոյ կատարի, ծաղր առնէին»*: Ինչպիս տեսնում ենք, Ավետիքյանը ենթախորագիրը համարում է օտարամուշ: Այն հանգամանքը, որ այստեղ հիշվում են պաւլիկյանները կամ թողրակեցիները, դա ոչ մի հիմք չի տալիս նարեկացուն համարելու թողրակեցի: Թողրակեցիների նկատմամբ նարեկացու բացասական վերաբերմունքը որոշակի արտահայտութիւն է գտել Կճավա վանքի միաբաններին գրած նրա նամակում**:

Ենթախորագիր ունի նաեւ ՂԳ գլուխը. «Սակս սրբալոյս իւղոյն միւռոնի» (ԺԲ—ԻԴ հատվածներից առաջ): Որ այս ենթախորագիրը բացահայտ հավելում է, ակներե է այն բանից, որ ՂԳ գլուխն ամբողջութեամբ արդեն նվիրված է մյուռոնի խորհրդանշանական իմաստի մեկնութեանը. «Աղաւթք թարգմանարէն վասն սրբալոյս իւղոյն միւռոնի»: Ենթախորագիրը կարող էր ծագել որպիս լուսանցագրութիւն, հիշեցնելու համար, որ այդ հատվածները ևս վերաբերում են նույն նյութին՝ մյուռոնին: Որ ենթախորագիրը նարեկացուն չէ, նշել է նաեւ Գ. Ավետիքյանը. «Այս մակագիր յայլոց եղեալ թուի և ոչ ի սրբոյ վարդապետէն, զի յաջորդ բանն պահանջէ անմիջաբար յարիլ յանցեալն***»:

* Գ. Ավետիքյան, *Նարեկութ*, էջ 392, ծնթ. 39:

** Տե՛ս «Գիրք թղթոց», Թիֆլիս, 1901, էջ 492—502:

*** Գ. Ավետիքյան, *Նարեկութ*, էջ 531, ծնթ. 121:

Այսպիսով, Նարեկացու «Մատենան ողբերգութեան» երկը շունի խմբագրություններ և մեզ է հասել ամբողջությամբ: Այն բաղկացած է 95 գլխից և հեղինակի հիշատակարանից, ունի ընդարձակ խորագիր. ուրույն վերնագրեր ունեն Ա, Բ, ՂԲ, ՂԳ գլուխները և հեղինակի հիշատակարանը: Ենթախորագրերը, ինչպես նաև վերնագրերի ցանկերը հեղինակային չեն և ծագել են առանձին գլուխների կամ նրանց առանձին հատվածների գործնական պահանջով՝ համապատասխան նյութը հեշտ գտնելու համար:

Մատյանը չափածո ստեղծագործություն է և ունի տաղաչափական բարդ կառուցվածք: Հայ գրականության մեջ չկա բանաստեղծական մի այլ ստեղծագործություն, որն ունենա տաղաչափական այնքան բազմաղանություն, որքան Նարեկացու երկը: Դա ազատ ոտանավորով գրված ողբերի ու մաղթանքների երգ է, ալեկոծ հոգու տագնապների ու տառապանքների հզոր համանվագ, ուր տաղաչափական բազմաղան շափերի մեջ տիրապետողը հնգավանկ յամբ-անապեստյան անդամներն են՝ հաճախ երկանդամ կամ եռանդամ (5—5 կամ 5—5—5), ավելի պակաս՝ քառանդամ (5—5—5—5), մինչև իսկ հնգանդամ (5—5—5—5—5) տողերով կամ գրված են հայրենի չափով (2—3—2/3—2—3), որը նույնպես կարող է վերածվել նաև հնգավանկ անդամներով խառն ոտանավորի: Մատյանի չափածո բանաստեղծություն (բանաստեղծի բառով՝ չափաբեբական) լինելու մասին խոսում է հենց ինքը՝ Նարեկացին.

Եւ զի՞նչ է ինձ սակաւ եւ նուազագոյնս յաղել

Սահմանս կսկծելիս չափաբեբականս,

Մինչ անցեալ է ըստ քանակութեան եւ վրիպեալ ըստ բժշկութեան
(բան Ե, տ. 91—93):

Իր երկը նա համարում է ողբերի նվագ («Այս պատուէր նկարագրական նորոգ մատենի ողբոց նուագի», բան Գ, տ. 48), ողբերի երգ («Զիա՞րդ դադարեցայց ի նորոգ ողբերգութեանց», բան ԿԸ, տ. 3) կամ ուղղակի երգ («Եւ այժմ զյանցիցն յաճախութիւն ողորմելի ձայնիս յերգ արկի», բան ԻԶ, տ. 63) և այլն:

Մատյանի տաղաչափության, հանգի, ռիթմիկ արձակի, հանդիտության և կառուցվածքային մի քանի այլ հարցերի գիտական լուսաբանությունն առաջին անգամ համակողմանիորեն տվել է մեծավաստակ Մ. Արեղյանը: Նա գտնում է, որ Նարեկացու գանձերը, մասամբ ներբողները և «Մատենան»-ի քնարական հատվածների մեծ մասը հորինված են «ազատ ոտանավորներով, որոնց մեջ իշխում է հնգավանկ անդամը» և որ նարեկյան ոտանավորը հոգևոր երգերի նույն տեսակի ոտանավորից շունի այլ տարբերություն, քան այն, որ հոգևոր երգերը մեծ մասամբ համաթիվ տողեր ունեցող փոքր տներով

են հորինված, մինչդեռ Մատյանում ասացվածները ընդարձակվելով, ծավալվում են մի շարք համեմատաբար երկար տողերի մեջ և միավորվում են մի զորեղ մտքի մեջ՝ առանց որևէ կանոնավորության, առանց ձգտման՝ այդ հատվածները նույնաթիվ տողերից կամ մոտավորապես հավասարաչափ կազմելու: «Լենշուշտ, այնպես, ինչպես տպագրված են իրրե արձակ գրվածքներ, ոչ Նարեկացու հիշված երկերը և ոչ էլ մեր հոգևոր երգերից շատերը, կարգալիտ անմիջապես չեն թողնում ոտանավորի տպավորություն: Հարկավոր է նախ՝ այդ բանաստեղծությունները տողատակ, ապա՝ որոշել, թե ո՞ր բառերի վրա են խոսքի և զգածական շեշտերը, և հետո նոր կարգալ, և այնուհետև նոր կզգացվի մեծ թափով հորինված այդ բանաստեղծության ութմը»*: Արեղյանը հույս է հայտնում, որ «ապագայում կտպագրվի մեր այս հին բանաստեղծությունների բնագիրն, ինչպես որ պետք է, հարկավ, օգտվելով նաև ձեռագիրների տարրեր ընթերցվածներից», և ինքը տալիս է տողատման մի քանի օրինակներ: Մեծանուն գիտնականի այս խոսքերը ուղեցույց են եղել մեզ համար՝ քննական-համեմատական նոր բնագիրը պատրաստելիս:

Արձակ ենք թողել, սակայն, ԼԳ, ՀԵ, ՂԲ և ՂԳ գլուխները, ինչպես նաև Նարեկացու հիշատակարանը: Այստեղ ևս հետևել ենք Արեղյանի այն դիտողությունը, թե Մատյանում «Կան, հարկավ, և արձակ կտորներ», որոնք «խսկապես ազատ ութմական կամ գեղարվեստական սլոգան են»*: Մատյանի ծավալուն այդ գլուխները ունեն կրոնադավանաբանական բովանդակություն և մեկնաբանական բնույթ: Շեղվելով Մատյանի քնարական ընդհանուր տրամադրությունից, դրանք մի տեսակ դադար են ստեղծում, թուլացնում հուղական ծայրահեղ լարվածությունը՝ դյուրություն հաղորդելով ընթերցանությանը:

Մատյանի գլուխները բաժանված են ներքին հատվածների՝ Ա, Բ, Գ և այլն: Ոչ մի ձեռագիր, սակայն, չունի այդպիսի բաժանում: Հատվածաբաժանում չունեն նաև մի շարք տպագիրներ (Պոլսի 1700—1702, 1726, 1736—37, 1755, 1763, 1782 և 1789 թթ. հրատարակությունները): Հատվածների բաժանման ավանդույթը պատկանում է 1774 թ. Նարեկի հրատարակիչներին: ԺԹ՝ դարից սկսած մինչև այսօր հետագա բոլոր հրատարակությունները պահպանել են այդ ավանդույթը: Մենք՝ նույնպես: Եվ ահա թե ինչու: Նախ՝ հատվածաբաժանման համար Նարեկացին ունի ուղղակի ակնարկներ: Յուրաքանչյուր գլուխ, նրա մտահղացմամբ և իրականացմամբ, բաղկացած է իր ներքին մասերից: Դա ակներև է, օրինակ, ԺԲ, ԻԶ, ԻԷ, ԼԳ, ԼԴ և այլ գլուխների կառուցվածքից: Այսպես՝ ԻԶ գլուխը Նարեկացին սկսում

* Մ. Արեղյան, Երկեր, հտ. Ե, Երևան, 1971, էջ 324:

** Մ. Արեղյան, Երկեր, հտ. Գ, Երևան, 1968, էջ 617:

է քնարական մի ղեղմամբ այն մասին, որ ինքը հոգու վիշտն արտահայտելու համար դիմում է լալական կանանց հանդավոր սգերգին՝ իր խոսքն ավելի աղղու և ներգործուն դարձնելու համար: Սա յուրօրինակ նախադրություն է և կազմում է առանձին հատված (Ա, տ. 1—20): Սրան հաջորդում է լալական կանանց սգերգի նմանությամբ գրված հանդավոր ողբը, որը բանաստեղծն ավարտում է Աստվածամորն ուղղված պաղատանքով՝ բարեխոս լինելու իրեն մեղքերից թողություն շնորհելու համար:

Զդէմս ի յերկիր եղեալ՝ պաղատիմ մաւղ Յիսուսի.

Քաբխաւսեա՛, մաղթեա՛ քաւութիւն ինձ՝ մեղատուի և այլն:

Ակններ և, որ սա ևս ունի իր ավարտունությունը և կազմում է առանձին հատված (Բ, տ. 21—55): Թվում է՝ զուխը հասել է իր ավարտին: Մինչդեռ նա-րեկացին չի կարող շնորհել իր արիւնքից:

Արդ, յասացեալ ողբոցս ճիւստաժ ալ մասն յաւելի,—
ասում է նա և ավելացնում նոր մաս, նոր հատված (Գ, տ. 56—77): Պարզ է, որ բանաստեղծի համար սա այլ մաս է, նախորդները՝ այլ: Այս հատվածն արդեն ուղղված է աստծուն, ուր նրանից է այժմ հայցում՝

Յանակնկալս կենաց վնէ արտաբերել ի լոյս անձկալի:

Եվ, վերջապես, սրան հաջորդում է վերջին, շորորոգ հատվածը (Դ, 78—85), ուր ոչ թե բանաստեղծն է բարեխոսություն հայցում իր համար, այլ ուրիշները՝ ընթերցողները և նրանց ունկնդիրները: Մենք մանրամասն անդրադարձանք այս օրինակին, ցույց տալու համար, որ գլուխները հատվածների բաժանելու հիմքը տալիս է բանաստեղծը (տե՛ս նաև բան ԻԶ, ծնթ. 14 և 18, բան ԻԷ, ծնթ. 3 և 5):

Երկրորդ, հատվածների բաժանման համար հիմք են դարձել պարբերությունների այն հստակ բաժանումները, որոնք առկա են ձեռագրերում: Դրանք հաճախ անջատված են գլխագրերով, որոնք գրված են ոսկեգույն կամ կարմիր թանաքով:

Եվ, վերջապես, երրորդ. նկատի ենք ունեցել Մ. Արեղյանի հետևյալ դիտողությունը. «Ողբերգության» ամեն մի «բանը» սովորաբար երեք-չորս դրությունից է կազմված: Հաճախ երգն սկսվում է աստծու զովեստով, նրա ստորոգելիներն ու արարքները թվելով. ապա բանաստեղծն ինքն իրեն մեղադրում է և վերջը գթություն հայցում*։ Ելնելով այս հիմունքներից՝ մենք ևս, ինչպես ասացինք, պահպանել ենք հատվածաբաժանման ավանդույթը՝ մասնակիորեն վերանայելով, մանավանդ, որ այն նպաստում է Մատյանի՝ որպես բանաստեղծական երկի ավելի խոր ընկալմանը և նրա բանաստեղծական ութմի ու գեղեցկության ղգացողությամբ:

* Նույն տեղում, էջ 609:

Գ. ՏՊԱԳԻՐՆԵՐ

1. Մարտի, 1673 թ.: Գրիգոր Նարեկացու Մատյանի առաջին տպագրությունն է: Հրատարակիչն է հայ տպագրության մեծ հրախտավոր Ոսկան Երևանցին: Այս տպագիրը մեր ձեռքի տակ չենք ունեցել (Սովետական Միության գրադարաններում չկա. երկու օրինակ ունի Վենետիկի Մխիթարյան միաբանության գրադարանը): Համառոտ նկարագրությունը տե՛ս Ա. Ղազիկյանի «Հայկական մատենագիտության» մեջ (հ. Ա, Վենետիկ, 1909—12, էջ 473): Ոսկան Երևանցու մահով (1674 թ.) տպագրությունը թերի է մնացել. բաղկացած է ընդամենը 48 էջից: Անվանաթերթ՝ «Գիրք աղօթից սրբոյն Գրիգորի Նարեկացույ արարեալ...»: Լուսանցքներում ունի աղբյուրների հղումներ: Այլ մանրամասներ մեզ հայտնի չեն:

2. Կ. Պոլիս, 1700—1702 թթ. (մեր ծանոթագրություններում՝ Պ. նշումով): Աստվածատուրի տպարան: Բնագիրը պատրաստել է եկեղեցական նըշանավոր գործիչ և մատենագիր Մինաս Ամղեցին (1690—96, 1698—1702 և 1704 թթ.)՝ Նրուսաղեմի հայոց պատրիարք): Անվանաթերթի վրա՝ առաջին հրատարակության խորագիրը: Բաղկացած է երկու մասից, որոնք ունեն առանձին համարակալում՝ հայերեն տառերով. առաջին մասը բովանդակում է ամբողջ գրքի ցանկն ու Նարեկացու Մատյանը (էջ 2—436), իսկ երկրորդ մասը՝ Նարեկացու ներբողներն ու զանձերը և մի քանի այլ նյութեր (էջ 1—261), որոնց հաջորդում են Առաքելի բանաստեղծությունը և Մինաս Ամղեցու հիշատակարանը՝ սխալ էջահամարներով:

Մատյանը բռնում է գրքի 9—436 էջերը. խորագրված է ըստ ձեռագրերի՝ «Գրունք յոթնաթախանձ բանից օգտակարաց... Ասացեալ մատեան ողբերգութեան Գրիգորի Նարեկայ վանից վանականի, Հոգեկիր հռետորի, և հայոց փլիսոփայի, ի խորոց սրտից խօսք ընդ աստուծոյ» (էջ 9—10), որի «Գրիգորի... ընդ աստուծոյ» կապակցությունը հանդես է գալիս նաև առաջին գլխի սկզբում՝ իբրև վերնագիր: Ինչպես հայտնի է դառնում գրքի հիշատակարանից, Ամղեցին բնագիրը պատրաստել է Նրուսաղեմի ձեռագրատան մի զբոլակի հիման վրա, որի հետ համեմատել է էջմիածնի, Սաղմոսավանքի, Խորվիրապի ու Սեանա անապատի 5 այլ օրինակներ և կատարել սրբագրում-ճշգրտումներ: Ձեռագրական տարբերությունները չեն վկայակոչվում: Չունի աղբյուրների հղում: ԿԲ—ԿԳ գլուխներն ունի Ա—Բ խմբերի ձեռագրերի կարգով, նախ՝ ԿԳ գլուխը («Բարերար և բաղմազութ...»)՝ ԿԲ համարակալումով, ապա՝ ԿԲ գլուխը («Այլ արդ ընդէ՞ր...»)՝ ԿԳ համարակալումով: Հակառակ ձեռագրերի են ՂԲ—ՂԾ գլուխների հաջորդականությունն ու համարակալումը, այն է՝ ՂԾ («Արեգակն արդար...», համարակալված ՂԲ), ՂԳ («Աստուած

յաւիտենական...», համարակալված ՂԳ), ՂԳ (սուրբ, ահաւոր...», համարակալված ՂԴ) և ՂԲ (սոհաւամ զբէն...», համարակալված ՂԵ): ԿԲ—ԿԳ և ՂԲ—ՂԳ զլուսները դասավորութեան նույն կարգն ու համարակալումն ունեն նաև 3—6, 8, 10 և 51-րդ տպագիրներում:

Գրքում Մատթանի բնագրին նախորդում է մի ընդարձակ ցանկ՝ հետևյալ վերնագրով. «Յանկ գրոցս Նարեկացուն» (էջ 2—9): Այս ցանկը, մասնակի սրբագրումներով, տեղ է գտել նաև 3—6, 8-րդ և այլ տպագիրներում, բայց տարված վերջը՝ բժշկութեան ավետարաններէց հետո: Նրա հեղինակը հավանաբար ինքը՝ Մինաս Ամգեցին է: Նարեկացու երկը դիտելով որպէս աղօթագիրք՝ ցանկը կազմողը համառոտակի արտահայտել է զլուսների թեմատիկ բովանդակութիւնը: Հետաքրքիր է, որ այստեղ ԿԲ—ԿԳ զլուսները ցանկագրված են հակառակ գրքում նրանց ունեցած հաջորդականութեան ու համարակալման, այսինքն՝ ըստ Գ խմբի ձեռագրերի: Հաջորդ՝ 3—6 և 8-րդ տպագիրների ցանկերում այդ կարգը վերանայված ու փոխված է:

Գրքի երկրորդ մասն ընդգրկում է հետևյալ ստեղծագործութիւնները՝ ա. «Յիշատակագրութիւն պատմաբանութեան ամենաղօր նշանի աստուածեան խաչին» (Ապարանից խաչի պատմութիւն, էջ 3—32).

բ. «Ներբողեան ի վերայ խաչին» (32—57).

գ. «Ներբողեան տիրուհւոյ կուսին» (Աստվածածնի ներբողյան, էջ 58—80).

դ. «Ներբողեան ի համօրէն գունդս սրբոց առաքելոցն երկոտասանիցն» (Առաքյալների ներբողյան, էջ 80—103).

ե. «Բան նուիրական գովեստի ի մեծ և յիշանիկ հալրապետն ի սուրբն Յակովբ եպիսկոպոս» (էջ 103—27).

զ. Նարեկացու երեք գանձերը՝ «Ի Սուրբ Հոգի», «Ի Սուրբ եկեղեցի», «Ի սուրբ խաչն աստուածընկալ» (էջ 128—40).

է. Ապարանից խաչի պատմութեան և խաչի ու Աստվածածնի ներբողյանների հիշատակարանը (էջ 140—42).

ը. Մատթանի հիշատակարանը (էջ 142—43).

թ. Նարեկացու վարքը (Ներսէս Լամբրոնացու հեղինակութիւն, էջ 143—44. տե՛ս Ա վարք).

ժ. Մատթանի միջնադարյան մեկնութիւնը (էջ 145—216).

ժա. «Աւետարանք բժշկութեան» (էջ 217—56).

ժբ. Առաքել Սյունեցու բանաստեղծութիւնը՝ «Գովութիւն ի վերայ սրբոցն Գրիգորի Նարեկացուն» (համարակալված սխալ՝ 145—149 փխ 257—261-ի).

ժգ. Մինաս Ամգեցու հիշատակարանը (համարակալված 150—152 փխ 262—264-ի).

Մատյանից անմիջապես առաջ, էջ 10-ում, կա նարեկացու դիմանկարը, իսկ սրա շրջանակից ցած՝ հետևյալ ոտանավորը.

Աղաչեմ զտէրութիւնդ անփոփոխելի.

ամենազօր և Սուրբ Հոգւոյդ գթածի՝

ցողեա՛ յիս ի ցօղոյդ քոյին շնորհի,

և կ'ս բարեգործեա յանձն իմ եղկելի:

Գիրքը սրբագրել է տիրացու Մաղաքիան:

3. Կ. Պոլիս, 1726 թ. (մեր ժանոթագրություններում՝ ՊՁ նշումով): Հրատարակել են Պոլսի հայոց պատրիարք Հովհաննես Կոլոտը և Երուսաղեմի հայոց պատրիարք Գրիգոր Շղթայակիրը Գրիգոր Մարգվանեցու տպարանում: Վերնագիրն է՝ «Գիրք աղօթից սրբոյն Գրիգորի նարեկացւոյ հոգեկիր հռետորի...»: էջերը համարակալված են միահար՝ հայերեն տառերով: Ինչպես հիշատակարանից ենք իմանում, սրբագրել է անվանի տաղասաց և գիտնական Պաղտասար Դպիրը: Լուսանցքներում ունի աղբյուրների հղումներ, որ Ոսկան Երեանցու թերի հրատարակության հետևությամբ կատարել են Հարություն անունով արեղան և նրա ղեռաբույս եղբայր, վաղամեռիկ Ավետիքը (տե՛ս էջ 2—3-ի «Նախերգաբար՝ առ ջերմեռանդ ընթերցողսդ» վերնագրով ծանուցումը և դրքի հիշատակարանը): Հրատարակիչներն անհրաժեշտ են համարել նորից լույս ընծայել նարեկացու երկերը, որովհետև նախորդ տպագրության օրինակներն սպառված են եղել, և դրքի պահանջը խիստ զգացվել է. «Դոյր թէպէտ սուրբ մատեանս այս աղօթից՝ տպեալ ի միջի մերում, սակայն վասն յոյժ պատուականութեանն ոչ էր մնացեալ, թէ որ գտանիցէր զնա»—գրում են նրանք (էջ 2):

Մատյանը գտնվում է էջ 5—254-ում, իսկ հիշատակարանը՝ նարեկացու զանձերից հետո, 345—46 էջերում: Բնագիրը տարբերվում է նախորդ հրատարակությունից: Օգտագործելով հրապարակի վրա եղած տպագիրը՝ հրատարակիչները և, անշուշտ, Պաղտասար Դպիրը այլ ձեռագրերի ընթերցվածների հիման վրա նոր ի նորո սրբագրել-ճշգրտել են բնագիրը՝ այն մաքրելով առանձին վրիպակներից ու աղճատումներից: Այդ աշխատանքի մասին դրքի հիշատակարանում ասված է. «...տպեցաւ սուրբ Գիրքս աղօթից.... ի բազում լաւ օրինակաց, բազմաշխատ երկամբք սրբագրութեան, զայլ և այլ օրինակսն ընդ միմեանս համեմատելով: Որ և ի խնամոցն աստուծոյ գտաք հին օրինակ մի, որ գեր ի վերոյ էր, քան զայլսն. յորմէ բազում ինչ սխալանս և պակասութիւնս բառից և բանից ուղղեցաք...» (էջ 427—28):

Մատյանը խորագրված է այսպես. «Դրունք աղօթից. յոգնաթախանձ բանից ողբերգականաց. յանձնառութիւնք կամաւորականք. և ցուցմունք ծածկեցելոց. հառաչանք և հեծութիւնք. ի դիմաց ամենից անձանց. ասացեալ սրբ-

բոյն Գրիգորի Նարեկայ վանից վանականի և ճգնասէր հսկողի. ի խորոց սրբաւոր խօսք ընդ աստուծոյ: Այս խորագիրը, որ նույնութեամբ հանդես է գալիս նաև 4—6, 8 և 10-րդ տպագիրներում, Մատյանի ձեռագրերից չի առնված, այլ հեղինակութունն է երրորդ տպագիրը պատրաստողներին, որոնք բուն հեղինակային խորագրին այլ տեսք են տվել՝ համառոտելով ու փոփոխելով այն:

Գիրքը, ինչպես նախընթաց հրատարակությունը, բովանդակում է նաև Նարեկացու Ապարանից խաչի պատմությունն ու ներբողյանները, երեք զանձները, վարքը, Մատյանի միջնադարյան մեկնությունը, Առաքել Սյունեցու ոտանավորը, Բժշկության ավետարանները և Մատյանի ներբողյանների ու զանձների թեմատիկ բնագործակցանքը: Վերջում կան տպագրող Գրիգոր Մարգվանեցու և սրբազրուղ Պաղտատար Գալիի հիշատակարանները (էջ 427—31): Էջ 4-ում՝ Նարեկացու դիմանկարը՝ աղոթելիս, վարդապետական գավազանով:

4. Կ. Պոլիս, 1736—37 թթ.: Երրորդ տպագրի վերահրատարակությունն է՝ առանց նրա «Նախերգան»-ի ու հիշատակարանների: Չունի նաև աղբյուրների լուսանցային հղումներ: Հազվադեպ շեղումները երրորդ տպագրից կամ վրիպակաբար են առաջացել, կամ էլ այնպիսի ոչ էական սրբազրումներ են, որոնց համար հրատարակիչն ըստ երևույթին ձեռագրական որևէ հիմք չի ունեցել: Վերջում ունի տպագրող Աբրահամ Գալի Թեքիբտաղցու հիշատակարանը:

5. Կ. Պոլիս, 1755 թ.: Հրատարակիչ՝ Աստվածատուրի որդի Հովհաննես Գալի: Գիրքը վերնագրված է՝ «Նարեկ գիրք. Գիրք աղօթից, ասացեալ սրբոյն Գրիգորի Նարեկացույ՝ հրեշտակական վարդապետի» (առաջին անվանաթերթ). «Գիրք աղօթից, արարեալ սրբոյն Գրիգորի Նարեկացույ՝ հրեշտակական վարդապետի...» (երկրորդ անվանաթերթ): Առաջին անգամ այս հրատարակության մեջ է, որ Մատյանը կոչվում է «Նարեկ գիրք»: Էջերի համարակալումը, ինչպես հետագա բոլոր տպագիրներում, արաբական թվանշաններով է: Ունի Նարեկացու դիմանկարը (էջ 2), որի տակ, երեք քառակուսիների մեջ, ներկայացված է բանաստեղծի մասին պահպանված ավանդությունների թեմաներով երեք նկար. առաջինի տակ գրված է՝ «Ձաղանիս յարոյց», երկրորդի տակ՝ «Ձաշակերտսն վարժէ», իսկ երրորդի տակ՝ «Ձգիւահարն բժշկէ»: Այս նկարը հանդես է գալիս նաև 6, 8-րդ և այլ տպագիրներում:

Մատյանը գտնվում է 3—336 էջերում: Նարեկացու հիշատակարանն ընկած է նրա վարքից առաջ (էջ 458—59): Բովանդակում է այն բոլոր բնագրերը, ինչ Կ. Պոլսի նախընթաց հրատարակությունները: Մատյանից հետո, էջ 337-ում, կա մի ոտանավոր, որի տողերի սկզբնատառերը կազմում են «Ի Մի-

քայլի, ասացեալ բան» բանակաւ: Կա և մի առաջին ձայն շարական՝ «Սուրբ խաչն օգնական» (էջ 338): Հովհաննէս դպիրն չի բաւարարել նախորդ հրատարակություններին բնագիրը. հետեւելով իր հոր՝ տպագրիչ Աստվածատուրի խորհրդին, թէ՛ «...ջանասջիր միւսանգամ տպել զսուրբ գիրքն Նարեկ՝ զգուշանալով յամենայն պարագայս նորին» (էջ 570), նա սրբագրել է բնագիրը: Մատչանը խորագրւած է ըստ երրորդ տպագրի: Վերանայւած ու ավելի նըպատակաւոր է դարձւած կետագրութիւնը, բարելաււած է ուղղագրութիւնը: Լուսանցքներում ունի աղբյուրների հղումներ, ընդ որում ավելի շատ, քան երրորդ տպագիրը: Հաճախ հետեւում է երրորդ տպագրին, սակավ դեպքերում նախընտրելի է համարում երկրորդ հրատարակութեան ընթերցւածնեւրը, իսկ ավելի հազվագեղ հանդես է բերում այնպիսի ընթերցւածներ, որոնցով տարբերւում է նախորդ հրատարակութեաններից. դրանք գալիս են Մատչանի ձեռագրերից: Հովհաննէսը, այդպիսով, ձգտել է ստեղծել ավելի կատարյալ բնագիր. «Եւ մեք...—գրում է նա հիշատակարանում,—ջան եղեալ աշխատեցաք, որքան տկարութեանս էր կարելի... Բայց զայս ասելով ոչ թէ ասեմ չգտանիլ երբէք թերութիւն, զի վասն յաճախութեան բառիցն և խորութեան մտացն ընդելուզեալ մարդարտայեւ ասացուածոցն ուրորուն հիւսելոց՝ բուն իսկ ոճիւ ճարտասանութեան, տակաւին մնան ուղղելիք ըստ կանոնի քերթութեան, կարօտեալ ինքեան իսկական ստույգ ձեռագրի հեղինակիս» (տե՛ս հիշատակարանը գրքի 570—76 էջերում):

Ուրեմն, Հովհաննէսը դեռեւս գոհ չի եղել իր պատրաստած բնագրից՝ համոզւած լինելով, որ երկի հեղինակային ճշգրիտ պատկերը վերականգնելու համար անհրաժեշտ է ձեռք բերել Նարեկացու իսկ ինքնագիրը, որն այն ժամանակ կարծում էին, թե պահպանւած պետք է լինի: Հովհաննէսի հետեւողական աշխատանքն իր ավելի կատարյալ արտահայտութիւնն է ըստացել հաջորդ՝ վեցերորդ և, մանաւանդ, յոթներորդ տպագրութիւնների մեջ:

6. Կ. Պոլիս, 1763 թ. (մեր ժանթագրութիւններում՝ ՊՅ նշումով): Հրատարակիչ՝ Հովհաննէս դպիր: Ունի նույն խորագրերը, ինչ և նախորդ տպագիրը: Մատչանը զբաղեցնում է գրքի 3—336 էջերը: Նարեկացու հիշատակարանը գտնւում է նրա գանձերից հետո, այս հրատարակութեամբ առաջին անգամ ընթերցողին ներկայացւող «Գրիգորի Նարեկացու... Բան խրատու վասն ուղիղ հաւատոյ, իսկ և մաքուր վարուց առաքինութեան, ի խնդրոյ նորին հարաւատի՝ Վարդանայ դիւանագալի» խորագրով ընդարձակ գործից առաջ (էջ 458—59): Վերջին գործը (էջ 463—520) ձեռագրերում հանդես է գալիս ոչ թե Գրիգոր Նարեկացու, այլ սոսկ Գրիգորի անունով և լեզվաոճական առանձնահատկութիւններով տարբերւում է Նարեկացու ստեղծագործութիւնից: Վերագրւելով Նարեկացուն՝ այն, ինչպէս ծանուցումից (էջ 460—

63) է պարզվում, ղետեղվել է գրքում՝ Պոլսի պատրիարք Հակոբ Նալյանի ցանկությամբ: Նալյանին երկի ընդօրինակությունը տրամադրել է Պետրոս վարդապետ Աստապատցին: «Բան խրատու...» երկը տեղ է գտել Նարեկացու երկերի հետագա բաղմաթիվ հրատարակություններում:

Մատյանի բնագիրը, հինգերորդ տպագրի համեմատությամբ, վերստին սրբազրված-ճշգրտված է: Այդ աշխատանքում Հովհաննեսին օգնել է նշանավոր գիտնական Գևորգ դպիր Պալատցին (Գևորգ Տեր-Հովհաննիսյան), որի՝ Նարեկացուն նվիրված բանաստեղծությունը, տների սկզբնատառերի «Գէորք» բանակապով, տպված է Մատյանից անմիջապես հետո (էջ 337): Նա գրքի հիշատակարանում խնդրում է հիշման արժանացնել և իրեն՝ «... զԿոստանդնուպոլսեան Գէորգ անուն ընչին դպիրս Պալատցի... որ յընթացս տպեցման չքնաղ մատենիս աշխատեցայ ըստ կարի իմում» (էջ 640): Այս տպագրության մեջ հաշվի է առնված Հակոբ Նալյանի մեծածավալ «Գիրք մեկնութեան աղօթից սրբոյն Գրիգորի Նարեկացւոյ» աշխատությունը, որի մեջ ձեռագրերի հիման վրա բաղմաթիվ ճիշտ գիտողություններ են արված Մատյանի տպագիրների սխալների վերաբերյալ: Այս տպագրության մասին գաղափար կաղմելու համար հիշենք միայն 26-րդ գլխում կատարված ճշգրտումներից հետևյալները՝ երկեակ (տող 31, Պոլսի նախորդ բոլոր տպագիրներում՝ երեեակ), յասացեալ (տող 55, 3—5-րդ տպագիրներում՝ ասացեալ), յաւելի (տող 55, նախորդներում՝ աւելի), գլանցիցն (տ. 62, նախորդներում՝ զանցիցն):

Դրքում, Պոլսի նախորդ տպագիրների պես, ղետեղված են նաև Նարեկացու Ապարանից խաչի պատմությունը, ներբողյաններն ու զանձերը (էջ 338—458), Նարեկացու վարքը (Լամբրոնացու հեղինակություն, էջ 527—28), Մատյանի միջնադարյան մեկնությունը (էջ 529—93), Առաքել Սյունեցու բանաստեղծությունը (էջ 593—97), բժշկության ավետարանները (էջ 597—628), Մատյանի և Նարեկացու մյուս գործերի ցանկը (էջ 629—37), վերջում՝ հրատարակչի հիշատակարանը (էջ 638—40):

7. Կ. Պոլիս, 1774 թ. (մեր ժանոթագրություններում՝ Պ4 նշումով): Տպագրիչ՝ Աստվածատուրի որդի Հովհաննես դպիր: Հրատարակությունը կատարվել է «արդեամբք... Պաշտասար ամիրայի և իւր հարազատի մահտեսի Գասպար ամիրայի Մուրատեանց»: Վերնագրված է՝ «Նարեկ. Գիրք աղօթից սրբոյն Գրիգորի Նարեկացւոյ հոգեկիր հոետորի» (առաջին անվանաթերթ), «Գիրք աղօթից սրբոյն Գրիգորի Նարեկացւոյ հոգեկիր հոետորի: Բաշխեալ յիննսուն և հինգ բանս՝ հոգեսուն մաղթանաց: Նորապէս սրբազրեալ՝ համեմատութեամբ հնագոյն և ընտիր ընտիր ձեռագիր օրինակաց...» (երկրորդ անվանաթերթ):

Բովանդակում է՝

ա. «Բան առ բարեմիտ ընթերցող մատենիս» վերնագրով առաջաբան (էջ 5—18)։

բ. Մատյանը (նոր համարակալմամբ, էջ 1—345), որի խորագրին հաջորդում է աղոթող վարդապետների մի խմբանկար, առաջին գծի վրա՝ Նարեկացին, գլխի շուրջը՝ լուսապսակ. Մատյանի հիշատակարանը, հակառակ նախորդ հրատարակությունների, գրված է նրա վերջում, 95-րդ գլխից անմիջապես հետո։

դ. Նարեկացու վարքը՝ «Յիշատակ վարուց հոգեկիր հոհտորի սրբոյն Գրիգորի» վերնագրով (էջ 346. այս վարքը Մատյանի գրչագրերում և առհասարակ միջնադարյան ձեռագրերում չկա, առաջին անգամ հանդիպում է սույն՝ յոթներորդ տպագրում և ըստ երևույթին նույն ժամանակ էլ հորինվել է). սկիզբը՝ «Ամենափայլ նշողիւք ճառագայթից շնորհաց հոգւոյն...»։

դ. «Նշանակութիւնք խրթին բառից ինչ մատենիս» վերնագրով բառարան (էջ 347—86)։

ե. «Յուցակ գլխաւոր տարբերութեանց ինչ մերումս՝ յայլոց ձեռագիր կամ տպագիր օրինակաց» վերտառությամբ տարբերությունների ցանկ (էջ 387—96)։

Գրքի առաջարանում ծանուցվում է, որ հրատարակությունը չի կատարված մինչ այդ հրապարակի վրա եղած տպագիրներից («... ոչ եղև ըստ օրինակի հասարակ օրինակաց՝ ցայժմ տպագրելոց», էջ 5), քանի որ նրանք տառասլում են սխալներով ու անճշտություններով, պատրաստված են սակավաթիվ ձեռագրերի հիման վրա, առանց քննախույզ մոտեցման։ Պատրաստելով Մատյանի նոր բնագիր՝ աշխատասիրողները ձգտել են այն մաքրել սխալներից ու աղճատումներից, որոնք ինչպես գրչագրերի, այնպես էլ նախորդ տպագիրների մեջ մուտք են գործել անհմուտ մարդկանց պատճառով. վերջիններս, «... ըստ քերթողահօրն Մովսէսի նախագրութեան, նախ քան զտեսութիւն աստուածաբանելով՝ սրբագրիչ սրբոց եղեն, և սխալ՝ զանհասն մտաց խակութեան իւրեանց համարեցան...» (էջ 6)։ Աղավաղումների մի մասըն էլ առաջացել է պատահաբար, «յանդգուշութենէ և յակամայ յանցանաց գրչաց և տպագրաց» (նույն տեղում)։ Անճշտությունները, նշում են նրանք, նկատելի են խորագրից սկսած։ Եվ եթե արտաքին դավթում, այսինքն՝ Մատյանի հենց մուտքում, նման աղավաղումներ են հանդիպում, ապա դրանք որքան շատ կլինեն նրա ներսում։ Տարբեր գլուխներից բերվում են այդպիսի բաղմամբով օրինակներ (բառերի այլալուծման, սխալ բառանշատումների, բառերի ետևառաջություն, մեկ բառի տրոհում երկուսի, բառերի բացթողումներ ու հավելումներ, ոչ ճիշտ կետագրություն և այլն)։ Այդ սխալներն ու

աղճատումները, «իբրև զբաղելն վնասակար՝ զգեղեցիկ տնկովք», պատել են Մատյանը՝ կարծես ցամաքեցնելով նրա «զպտուղ խորին իմաստից» (էջ 9)։

Իրենց նոր բնագրում աշխատասիրողները փոխել են ԿԲ—ԿԳ զլուխների կարգը (նախորդ տպագիրներում, ըստ Ա.—Բ՝ ձեռագրախմբերի, սխալ՝ ԿԳ—ԿԲ), վերականգնել են ՂԲ—ՂԵ զլուխների դասավորության ձեռագրական ճիշտ ավանդույթը (նախորդ տպագիրներում, հակառակ ձեռագրերի, սխալ՝ ՂԵ—ՂԳ—ՂԳ—ՂԲ)։ Հաշվի են առել նարեկացու լեզվի որոշ առանձնահատկություններ, որոնց անտեսումը նախորդ տպագիրներում տեղիք է տվել բաղմամբիվ սխալների։ Նկատել են, որ Մատյանը պարունակում է բաղմամբիվ այնպիսի բառեր, որոնք հայ մատենագրության այլ հուշարձաններից հայտնի չեն։ Նարեկացու լեզվին հատուկ են անսովոր բայաձևեր (ղիզի փիղիզեցի, մտեմ փի մտանեմ, լուո՝ փի լսեցո՝) ու անունների հոլովումներ (եբբէֆ-եբբէֆի, իսկ-իսկոյ, ուր-ուրի և այլն), բայի և տնվան անհամաձայնության դեպքեր (աճկաւ ստինք կուսուրեան, շուտցն յարմարութիւն պակասեցան և այլն), շատ բայերի անորոշ դերբայում լծորդ «ի» տառի փոխարինում «ն»-ով (խօսել, խորհել, օգտել, ողորմել և այլն. կարծել են, որ նախընտրելի ձևերն են՝ խօսիլ, խորհիլ, օգտիլ, ողորմիլ)։ Ձեռագրերով վկայված այդ առանձնահատկությունները նրանք պահպանել են։ Ուշագրություն են դարձրել կետադրությանը, առանց որի նպատակասլաց կիրառության Մատյանի առանձին նախադասությունների միտքը դժվար է ճիշտ ու հստակ բնկալել։ Օրինակ՝ իրար հաջորդող, բայց շարահյուսորեն չկապված բառերի միջև բութ են դրել, որպեսզի շփոթվեն միմյանց հետ (ի խորհուրդ երկար՝ խորանին, անա զուր՝ արծաթագործդ, և քն՝ անտառու և այլն), մի շարք գլուխներում (ԺԲ, ԻԵ, ԻԶ, ԼԹ և այլն) բութով են անջատել նաև ութմական միավոր-կապակցություններ՝ հաշվի առնելով ոչ թե «զիմացուածս բանին», այլ ոտանավորի արտասանությունը։ Ամբողջ բնագիրը, զլուխների ներսում, բաժանել են մեծ պարբերությունների կամ հատվածների։ Այդ բաժանումն արվել է հատկապես այն նպատակով, որպեսզի ցանկացողը գյուրությունք կարողանա գտնել խրթին բառերի և զլխավոր տարբերությունների ցանկերում նշված բառերն ու ընթերցվածները։ «Նշանակութիւնք խրթին բառից ինչ մատենիս» ցանկում բառերը բացատրվում են ըստ այն իմաստների, ինչպիսիք նրանք ունեն Մատյանում, ընդ որում այն բառերը, որոնք բառարաններում չեն հանդիպել, և իրենք են առաջին անգամ բացատրում, սկզբից նշված են աստղանիշով, իսկ այն բառերը, որոնք թեև բառարանային դրանցում ստացել են, բայց Մատյանում գործածված են այլ նշանակությամբ, դարձյալ նշված են աստղանիշով, որը դրվել է նրանց վերջում։

Նախորդ տպագիրներում տեղ գտած միջնագարյան մեկնությունը չեն գրել՝ գտնելով, որ այն ամենայն խորությունը չի բացահայտում Մատյանը, և որ իրենց կազմած խրթին բառերի ցանկ-բացատրությունը կփոխարինի նրան: Մատյանի տղրյուրները նույնպես չեն հղվում այն չափազանցված պատճառարանությամբ, որ եթե բոլոր վկայությունները նշանակելու լինեին, ապա լուսանցքները չէին բավականացնի, «բանգի գրեթե ամենայն բանք սրբոյս հիմնեալ են ի բանս Սուրբ Գրոց, որպէս յայտ է քննողաց» (էջ 16):

Այս տպագիրը նոր մակարդակ նշանավորեց նարեկացու երկի հին հրատարակությունների պատմության մեջ: Մատյանի հետագա տպագրությունների համար դարձավ տիպար-օրինակ՝ մինչև Վենետիկի 1840 թ. հրատարակության երևան գալը: Ինչպես առաջարանում է վկայված, այն գլուխ չի բերվել հինգ կամ տասն գրչագրի հիման վրա, մեկ-երկու աշխատակցի ջանքերով և ոչ էլ երեք կամ չորս տարվա ժամանակամիջոցում. նրա վրա աշխատանքը տեղ է երկար տարիներ, տքնել են բազմաթիվ բանասերներ, բնագիրը պատրաստվել է շուրջ երեսուն ձեռագրի և նախկին տպագիրների համեմատությամբ, իսկ այդ ձեռագրերը նրանց տրամադրվել են Արևմտյան Հայաստանի տարրերի գավառներից. «...ի քաղաքաց քաղաքաց Հայաստանեայց և ի բուն իսկ Մոկաց գաւառէ մեծաջան փութով գտեալ օրինակս ընտիրս, հրնագոյնս, անձեռամբնս, յորոց զերկուցն սրբոյս իսկ պնդէին լինիլ ձեռաց գիր...» (էջ 11—12):

Չնայած նման տքնաջան և տեական աշխատանքին, դժբախտաբար, բերնագրի համեմատությամբ օրինակների ունեցած շեղումների ու տարբերությունների շատ չնչին մասն է բերվում «Յուցակ զխաւոր տարբերութեանց...» ցանկում՝ առանց աղբյուրի նշման, և մենք ոչ մի պատկերացում չենք կազմում օգտագործված ձեռագիր կամ տպագիր որեւէ օրինակի մասին: Առհասարակ ի՞նչ գրչագրեր են եղել նրանց տրամադրության տակ՝ անհնարին է իմանալ: Չի կատարվել ձեռագրերի խմբավորում: Սակայն, որքան էլ այժմ հնացած են բնագիր պատրաստելու նրանց սկզբունքները, այնուամենայնիվ, ինչպես նշեցինք, 1774 թ. հրատարակությունը բնագրագիտական նվաճում էր, թերևս ամենակատարյալը հայ մատենագրության հուշարձանների հին տպագիրների մեջ:

Այս տպագրի շարունակությունն է կազմում Ա. Ղազիկյանի կարծիքով տարիներ հետո տպագրված, բայց անվանաթերթի վրա հայոց ՌՄԻԳ (1774) թվականը կրող «Հատոր երկրորդ ներբողինաց ճառից չորեցունց արժանաւորաց գովեստից» խորագրով գիրքը, որի օրինակները հաճախ Մատյանի լրթներորդ տպագրությանը կից են: Բովանդակում է՝

ա. Նարեկացու Ապարանից խաչի պատմությունը, ներբողյաններն ու երեք գանձերը (էջ 4—139)։

բ. Բժշկության ավետարաններ (էջ 141—73)։

գ. Նարեկացուն վերագրված «Բան խրատու... ի խնդրոյ նորին հարազատի՝ Վարդանայ զիւնադարի» երկը (էջ 174—239)։

դ. տպագրողի հիշատակարանը (էջ 240)։

ե. Հովհաննես զպրի՝ Նաբեկացուն ընծայած ներբողական խոսքն ու ոտանավորը, որի տների սկզբնատառերը հոգում են՝ «Տպագրող մատուածատուրի որդույ Յօհաննիսի ասացեալ» (գտնվում են 5 շահամարակալված էջերի վրա)։

8. Կ. Պոլիս, 1782 թ.։ Վեցերորդ տպագրության վերահրատարակությունն է։ Ամեն ինչով նույնանում է նրա հետ։ Վերջում ունի տպագրողի՝ Հովհաննես Արապյանի հիշատակարանը։

9. Վեներիկ, 1789 թ. (Մխիթարյան միաբանության Ա տպագիր)։ Միայն Մատյանն է։ Արտատպված է 7-րդ տպագրից, ինչպես և նշված է անվանաթերթի վրա. «Սրբոյ հօրն մերոյ Գրիգորի Նարեկացույ գիրք աղօթից, որ կուշի Նարեկ։ Տպագրեալ ըստ ընտրելագոյն օրինակին, տպելոյ ի Կոստանդնուպօլիս յամի տեառն 1774...»։ Վերջում ունի «Յուցակ երեւելի տարբերութեանց տպագիր կամ ձեռագիր օրինակաց ոմանց, յորս անմիաբան գտանին ընդ մերումս այսմ հարադատ տպագրութեան» վերնագրով մի ցանկ (էջ 384—94), որը նույնն է յոթներորդ տպագրի «Յուցակ զխառր տարբերութեանց...» ցանկի հետ։ Ունի և «Յուցակ տարբերութեանց զխոյց» խորագրով մի այլ ցանկ (էջ 394), որտեղ տալիս է ԿԲ—ԿԳ և ՂԲ—ՂԾ զլուսնների կարգն ըստ Մատյանի հին տպագիրների։

10. Կ. Պոլիս, 1789 թ.։ Հրատարակիչ՝ Ստեփանոս Պետրոսյան։ Միայն Մատյանն է, վերահրատարակված 6-րդ տպագրից։ Վերջում, նոր համարակալմամբ, ունի բառացանկ՝ «Նշանակութիւնք ոմանց բառից, արտահանեալ ի ՌՄԻԳ [1774] թուին տպեալ Նարեկի բառարանէն» (էջ 1—33)։ Բացատրվող բառերը, ի տարբերություն 1774 թ. հրատարակության, բերվում են առանց զխի ու հատվածի նշման։

11. Կ. Պոլիս, 1790 թ.։ Հրատարակիչ՝ Մկրտիչ Միրիջանյան (Հովհաննես և Պողոս Արապյանների տպարան)։ Բովանդակում է միայն Մատյանը և Նարեկացու վարքը (էջ 348. յոթներորդ տպագրի օրինակ)։ Վերահրատարակություն է յոթներորդ տպագրից, որի հետ նույնանում է նաև անվանաթերթով։ Մատյանի ընդարձակ խորագիրը չունի։ Վերջում կա տպագրողի հիշատակարանը (էջ 349—50)։

12. Վեներիկ, 1795 թ. (Մխիթարյան միաբանության Բ տպագիր)։ Վերահրատարակված է Վեներիկի նախորդ՝ 1789 թ. տպագրից, այսինքն՝ Մատյանի բնագիրը համընկնում է 1774 թ. հրատարակության հետ։ Վերջում ունի Բժշկության ավետարանները՝ էջերի նոր համարակալումով (էջ 1—35)։ Այս

տպագրի որոշ օրինակներում, իրրե հրատարակության տարեթիվ, անվանաթերթի վրա նշված է 1794 թվականը:

13. Վեհեփիկ, 1801 թ.: Մատյանի բնագիրն է՝ յուրաքանչյուր գլխին հաջորդող մեկնությամբ (էջ 1—694), վերջում՝ «Յուցակ մեկնելի բառից ինչ նարեկին» վերնագրով բառարան (էջ 694—746) և մեկնաբանական մի ճառ, նվիրված նարեկացու Աստվածածնի ներբողյանին (էջ 747—88): Գրքի խորագիրն է՝ «Նարեկ աղօթից, հարազատ և զգուշաւոր լուծմամբք նորոգ բացայայտեալ ի նպաստ բանասէր աղօթաւորաց.... Աշխատասիրութեամբ տեառն հօր Գարբիէլի.... Աւետիքեան կոստանդնուպօլսեցոյ....»: Նշանաւոր հայագետ Գարբիէլ Ավետիքյանի՝ Գրիգոր Նարեկացու Մատյանի հանգամանալից մեկնությունն է, որը լրացվելով ու վերամշակվելով՝ հետագայում ունեցավ ևս երկու հրատարակություն (Վենետիկ, 1827 և 1859 թթ.): Իբրեւ բնագիր հեղինակն իր աշխատության հիմքում դրել է 1774 թ. տպագիրը՝ օգտվելով նաև Մխիթարյան մատենադարանի երկու գրչագրից, որոնց տարբեր ընթերցվածները վկայակոչվում են մեկնաբանական հատվածներում (տե՛ս «Բան առ ընթերցողս» վերտառությամբ առաջաբանը, էջ գ—ժզ):

14. Կ. Պոլիս, 1802 թ.: Վերահրատարակություն է 7-րդ տպագրից և նույնանում է նաև Կ. Պոլսի 1790 թ. տպագրի հետ: Բացի Մատյանից (էջ 1—344), պարունակում է նաև Նարեկացու վարքը (էջ 345. յոթներորդ տպագրի օրինակ), «Նշանակութիւնք խրթին բառից ինչ մատենիս» բառացանկը (էջ 346—78. դարձյալ նույն տպագրից առնված), Բժշկության ավետարանները (էջ 379—410), վերջում՝ տպագրողի (Պողոս Հովհաննիսյան) հիշատակարանը (էջ 411)*:

15. Կ. Պոլիս, 1806 թ.: Սովորականից ավելի փոքրադիր հրատարակություն: Վերնագիր՝ «Դրութիւնք յոգնաթախանձ բանից օգտակարաց, ասպաշաւանաց, հոգեշահ խրատուց, Գրիգորի Նարեկայ վանից վանականի» (առաջին անվանաթերթ), «Նարեկ. Գիրք աղօթից սրբոյն Գրիգորի Նարեկացոյ հոգեկիր հոնտորի: Բաշխեալ յիննսուն և հինգ բանս՝ հոգեսուն մաղթանաց...» (երկրորդ անվանաթերթ): Մատյանը բռնում է 3—347 էջերը. չունի խորագիրը և Նարեկացու հիշատակարանը: Բնագիրն ամեն ինչով նույնանում է 7-րդ տպագրի հետ:

Գիրքը պարունակում է նաև հետևյալ երկերը՝

* Ի դեպ, 14-րդ տպագրի որոշ օրինակներ կազմված կան նաև 1774 թ. հրատարակության երկրորդ հատորի հետ որպես մեկ գիրք: Երևում է, որ դա 1802 թվականից ավելի ուշ չի արված: Հայտնի է, որ Աստվածատուր Կոստանդնուպօլսեցու որդու՝ Հովհաննեսի տպարանը հետագայում անցել է Հովհաննես և Պողոս Արապյան Ապուշխցիներին: Հավանաբար Պողոս Արապյանը 1774-ի երկրորդ հատորի չիրացված մամուլները միացրել է 1802 թ. իր տըպագրին և հրապարակել նաև մեկ գրքով:

ա. Նարեկացու Աստվածածնի ներբողյանը (էջ 349—72).

բ. Նարեկացու վարքը (յոթներորդ տպագրի օրինակ. էջ 373—74).

գ. Մխիթար Գոշի աղոթքը՝ «Համառօտութիւն աղօթից եռամեծի և քաջ վարդապետի Մխիթարայ Գոշի՝ խստակրօն ճղնաւորի և բանիրուն հր-
ռետորի, ասացեալ ի սուրբ պատարագին» վերնագրով (էջ 374—84),
Սուլյն աղոթքը, որը հանդիպում է Մատյանի մի քանի գրչադրերում,
տեղ է գտել Նարեկացու երկի հետագա որոշ տպագիրներում ևս:

դ. Բժշկության ավետարաններ (էջ 385—400):

Վերջում կա գիրքը տպագրող Մարտիրոս Խումարդատյանի հիշատակա-
րանը (էջ 401—02):

16. Կ. Պոլիս, 1807 թ.: Բացի Մատյանից (էջ 3—419), բովանդակում է նաև՝

ա. Նարեկացու վարքը (յոթներորդ տպագրի օրինակ. էջ 420—21).

բ. «Նշանակութիւնք խրթին բառից ինչ մատենիս» (նույն բառացանկն է, որը կա յոթներորդ տպագրում. էջ 422—57).

գ. Բժշկության ավետարաններ (էջ 458—97).

դ. «Թուղթ ի Յակոբայ՝ առ երջանիկ տէրդ իմ և հայր Կարապետ մաքրա-
ղան վարդապետ» (էջ 498—500): Արհեստական խրթնությամբ և
վերամբարձ ռճով գրված նամակ է, ուղղված Կոստյ անապատի առաջ-
նորդ Կարապետ վարդապետին: Հանդիպում է նաև ձեռագրերում
(տե՛ս Մաշտոցյան մատենադարան, ձեռ. № № 950, 5037, 5066): Նա-
մակից և նրան հաջորդող գրությունից (էջ 500—01) պարզվում է,
որ Կարապետ վարդապետը Հակոբին ուղարկել է Մոկաց գավառ՝ «ի
գիւտ բուն ձեռագրի՝ Նարեկ մատենի սրբոյն Գրիգորի»: Հասնելով
Մոկա՝ Հակոբը գտել է Նարեկի մի ձեռագիր, որը հեղինակի... ինք-
նագիրն է եղել: «Փորձել է» նրա հրաշագործ ուժը՝ «բուժելով» մի
ժերունու հաշմանդամ դատերը, որով համոզվել է, թե այն Նարեկա-
ցու իսկ ձեռքով է գրված... Արտագրել է և իր ընդօրինակությունն
ուղարկել Կարապետ վարդապետին: Իսկ վերջինս իր հերթին այն
1769 թ. ուղարկել է Պոլիս՝ Գասպար ամիրա Մուրատյանցին (Մատ-
յանի 1774 թ. հրատարակության մեկենասը): Հակոբի ընդօրինակու-
թյունը, բնականաբար, օգտագործել են յոթներորդ տպագիրը պատ-
րաստելիս: Նամակին հաջորդող գրության մեջ պատմվում է Տիգրա-
նակերտում Հակոբ վարդապետի նահատակության մասին:

ե. «Յանկ գլխոց Նարեկ գրքոյս» վերնագրով ընդարձակ ցանկը, որը կա
նաև 2—6 և 8-րդ տպագիրներում (էջ 502—12):

Մատյանի բնագիրը նույնանում է 7-րդ տպագրի հետ. թերևս անմիջա-
կան արտատպություն է Պոլսի 1802 թ. հրատարակությունից: Որոշ օրինակ-

ներ նոր համարակալմամբ ունեն նաև երկրորդ մաս, որն ընդգրկում է նարեկացու ներքողյանները, երեք դանձերը, Առաքել Սյունեցու ոտանալորը՝ նվիրված նարեկացուն, Մատյանի միջնադարյան մեկնությունը և նարեկացուն վերագրված «Բան խրատու վասն ուղիղ հաւատոյ...» խորագրով երկը (էջ 1—294), որոնց հաջորդում է տպագրող Պողոս Արապյանի հիշատակարանը (էջ 295—96)։

17. Վեճեաիկ, 1807 թ. (Մխիթարյան միաբանության Գ տպագիր*)։ Փոքրագիր հրատարակություն։ Անվանաթերթ՝ «Սրբոյ հօրն մերոյ Գրիգորի նարեկացոյ գիրք աղօթից, որ կոչի նարեկ։ Տպագրեալ ըստ բնութեւագոյն օրինակաց»։ Բացի Մատյանից (էջ 1—403), ընդգրկում է նաև մի ցանկ՝ «Յուցակ աղօթից» (էջ 404. այս ցանկը բաղկացած է ընդամենը 17 կետից և հանդես է գալիս նաև հետագա բաղմաթիվ հրատարակություններում) և Բժշկության ավետարանները՝ նոր էջահամարներով (էջ 1—38)։ Մատյանի բնագիրը նույնանում է 7-րդ տպագրի հետ և հավանորեն անմիջական վերահրատարակություն է Վենետիկի 1790 և կամ 1795 թթ. տպագիրներից։

18. Կ. Պոլիս, 1812 թ.։ Պողոս Հովհաննիսյանի (Արապյանի) հրատարակություն։ Մատյանի բնագիրը (էջ 1—345) համընկնում է 7-րդ տպագրին և հավանորեն վերահրատարակված է Պոլսի 1802 կամ 1807 թթ. տպագիրներից։ Գրքում տեղ են գտել նաև հետևյալ ստեղծագործությունները՝

ա. նարեկացու վարքը (էջ 345—46. յոթներորդ տպագրի օրինակ)։

բ. «Սրբոյն Գրիգորի նարեկացոյ՝ ներբողեան առ սուրբ Աստուածածինն» (էջ 347—68)։

գ. «Համառօտութիւն աղօթից եռամեծի և քաջ վարդապետի Մխիթարայ Գոշի...» (էջ 369—74)։

դ. Առաքել Սյունեցու բանաստեղծությունը (էջ 375—78)։

ե. Բժշկության ավետարանները (էջ 379—410)։

19. Կ. Պոլիս, 1821 թ.։ Մատյանը՝ էջ 1—345-ում, որին հաջորդում են նարեկացու վարքը (յոթներորդ տպագրի օրինակ), Աստվածածնի ներբողյանը և Գոշի աղոթքը՝ նույն էջահամարներով, ինչ նախորդ տպագրում։ Ունի նաև Բժշկության ավետարանները (էջ 375—88) և մի հատված Հովհաննու ավետարանից (ԺԲ, 16—30)՝ «Վասն խաչելութեան Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի» վերնագրով (էջ 389—90)։ Մինչև 374 էջը ներառյալ բացարձակ նույնությունը նախորդ՝ 18-րդ տպագրի հետ ցույց է տալիս, որ սույն հրատարակության մեջ Մատյանն արտատպված է նրանից և ներկայացնում է յոթներորդ տպագրի բնագիրը, ինչպես այդ նշված է գիրքը հրատարակողի՝

* Մխիթարյան միաբանության տպագիրների քանակը նշելիս նկատի չեն առնվում Գ. Ավետիսյանի «Նարեկություն»-ի հրատարակությունները։

Անդրեաս Ակնեցու հիշատակարանում. «...ըստ գաղափարի Մուրատեան ի Տէր հանգուցեալ Դասսար ամիրայի արդեամբ տպեալ նարեկի» (էջ 391): Տպագրի գրաշարն է եղել բալուցի Մարտիրոս Խումարզատյանը՝ Պոլսի 1806 թ. տպագրի հրատարակիչը:

20. Կ. Պոլիս, 1822 թ.: Պողոս Արապյանի և նրա երեք որդիների տպարան: Փոքրագիր հրատարակություն: Բացի Մատյանից (էջ 3—435), բովանդակում է նաև նարեկացու վարքը (էջ 436—37. յոթներորդ տպագրի օրինակ), Բժշկության ավետարանները (էջ 438—77) և Մատյանի զլուխների ընդարձակ ցանկը (էջ 478—88), որը կար նաև 2—6, 8 և 10-րդ տպագրիներում: Մատյանի բնագիրը նույնանում է 7-րդ տպագրի հետ:

21. Կ. Պոլիս, 1826 թ.: Պողոս Արապյանի և նրա որդիների տպարան: Ամեն ինչով նույնանում է Պոլսի 1812 թ. տպագրի հետ (բոլոր էջերը տառացիորեն համապատասխանում են իրար), այսինքն՝ Մատյանի բնագիրն ունի ըստ 7-րդ հրատարակության:

22. Վենետիկ, 1827 թ. (մեր ծանոթագրություններում՝ «Ավետիֆյան, նարեկուծ» նշումով): Մատյանի՝ Գ. Ավետիքյանի մեկնության երկրորդ լրացված ու վերանայված հրատարակությունն է (տե՛ս 1801 թ. տպագրի նկարագրությունը): Խորագիր՝ «Նարեկ աղօթից, համառօտ և զգուշաւոր լուծմամբ բացայայտեալ միանգամ և այժմ երկրորդ անգամ յաւելուածով, աշխատասիրութեամբ նորին տեառն հ. Գաբրիէլի Աւետիքեան աթոռակալ վարդապետի»: Մեկնիչը զլուխների մանրակրկիտ բացատրություններում վկայակոչել է Ս. Ղազարի մատենադարանի չորս գրչագրի տարբերությունները. նկատի է ունեցել նաև XVIII դարի այլ հրատարակությունների շեղումներն իր մեկնության հիմքում դրված 7-րդ տպագրի բնագրից՝ վերջինիս մեջ խիստ հազվագեպ կատարելով ճշգրտումներ: Ավետիքյանի աշխատանքը մեծ արժեք է ներկայացնում հատկապես ձեռագրական ու տպագրական տարբերությունների նշումներով և լեզվաքերականական, բնագրագիտական ու աղբյուրագիտական խոր ու հանգամանալից քննությամբ: Իր աշխատության այս երկրորդ հրատարակության մասին պիտեականք նշել է. «... ոչինչ այլ փոփոխումն արարեալ մեր յայսմ՝ բայց զի վերստին խնամով ի գրչագիր օրինակս մեր հետաքննեցաք զտարբերութիւնսն և զերեւելիսն ծանուցեալ նըշանակեցաք: ...յաւելուածս արարաք ի լուծմունս անդ, ուր ուրեք յառաջնումն համառօտիւք եւթ տուեալ էր մեր տեսութիւն, և կամ զանց ևս արարեալ» (էջ ԺԲ): Մեկնության սկզբում, համարյա անփոփոխ, տեղ է գտել առաջին հրատարակության առաջաբանը (էջ Գ—ԺԲ), իսկ վերջում՝ «Յուցուկ մեկնելի բառից ինչ նարեկի» բառարանը (էջ 545—86): Հանված է Աստվածածնին նվիրված ճառը:

23. Վեներտիկ, 1827 թ. (Մխիթարյան միաբանության Դ տպագիր): Վերնագիր՝ «Գրիգորի Նարեկայ վանից վանականի Մատեան ողբերգութեանց» (առաջին անվանաթերթ), «Գրիգորի Նարեկայ վանից վանականի մատենագրութիւնք» (երկրորդ անվանաթերթ): «Առ որ ընթեռնուցուն» վերնագրով փոքրիկ առաջաբանում ծանուցվում է, որ Մատյանի բնագիրը տպագրվում է ճշգրտված՝ «ըստ կիրթ քննութեան ստուգագոյն օրինակաց», մի բան, որ չէր արված վեներտիկյան նախորդ հրատարակութիւններում: Բնագրի այդ ուղղմաները կատարված են, անշուշտ, Գ. Ավետիքյանի «Լուծմունք»-ի տրվյալների ու քննութեան հիման վրա: Զեռագրական տարբերութիւնները չեն վկայակոչվում: Մատյանի բնագիրը ճշգրտելու և կատարյալ դարձնելու հետևողական այդ աշխատանքը շարունակվել է նաև Վեներտիկի հետագա հրատարակութիւններում՝ իր ավարտին հասնելով 1840 թ. տպագրում:

Մատյանը գրավում է 1—280 էջերը: ՂԲ—ՂԵ գլուխներն ունի (2-րդ և մի քանի այլ տպագիրների նման) այսպիսի հաջորդականութեամբ՝ ՂԵ (համարակալված ՂԲ), ՂԴ (համար. ՂԳ), ՂԵ (համար. ՂԴ) և ՂԲ (համար. ՂԵ): Գրքում տեղ են գտել նաև Նարեկացու Ապարանից խաչի պատմութիւնն ու ներբողյանները, 3 դանձերը, 11 տաղերն ու մեղեդիները և Երգ երգոցի մեկնութիւնը (էջ 281—486): Առաջաբանում ասվում է, որ հրատարակիչներին ձեռքին հղել է նաև Նարեկացու մինչ այդ անհայտ մի գործը՝ Հոբի դրքի «Ով է դա» հատվածի մեկնութիւնը, որը չեն տպագրում, քանի որ իրենց ձեռագիրը «հնոտի» ու վատ է եղել:

24. Կ. Պոլիս, 1829 թ.: Պողոս Արապյան Ապուլեխցու տպարան: Գրքի անվանաթերթը նույնն է 15-րդ տպագրի երկրորդ անվանաթերթի հետ: Բովանդակում է՝

ա. Մատյանը (էջ 1—345).

բ. Նարեկացու վերքը (էջ 345—46. յոթներորդ տպագրի օրինակ).

գ. Աստվածածնի ներբողյանը (էջ 346—65).

դ. Գոշի աղոթքը (էջ 366—71).

ե. Առաքել Սյունեցու բանաստեղծութիւնը (372—75).

զ. Բժշկութեան ավետարանները (էջ 376—407):

Մատյանի բնագիրը նույնանում է 7-րդ տպագրի հետ:

25. Կ. Պոլիս, 1832 թ.: Պողոս Արապյան Ապուլեխցու տպարան: Ունի նախորդ հրատարակութեան անվանաթերթը: Բովանդակութեամբ ու, նույնիսկ, էջերով ևս համընկնում է նրան: Սակայն, ի տարբերութիւն նրա, վերջում ունի «Նշանակութիւնք խրթին բառից» վերնագրով բառարանը (էջ 408—39), որը տեղ էր գտել նաև նախորդ մի շարք հրատարակութիւններում՝ 7-րդ տպագրից սկսած: Մատյանի բնագիրը նույնանում է 7-րդ տպագրի հետ:

26. Վեներտիկ, 1833 թ.: Փոքրագիր հրատարակություն (Մխիթարյան միաբանության և տպագիր): Վերնագրված է՝ «Ս. Գրիգորի Նարեկայ վանից վանականի Ողբերգութիւն» (առաջին անվանաթերթ. Մատչանն առաջին անգամ այդպես է կոչվում այս հրատարակության մեջ), «Սրբոյն Գրիգորի Նարեկացւոյ աղօթք» (երկրորդ անվանաթերթ): Այնուհետև կա մի ցանկ՝ «Գրութիւնք զխոյց աղօթից», բաղկացած 17 կետից (նույն ցանկն է, որ կար նաև Վեներտիկի 1807 թ. տպագրում): Մատչանը բռնում է 1—630 էջերը, որին հաջորդում է մի «Յանկ անուանց» (էջ 631—36. հատուկ անունների ցանկ է): Ունի նաև Բժշկության ավետարանները՝ նոր համարակալմամբ (էջ 1—67): ԴՔ—ԴՆ գլուխներն ունի 23-րդ տպագրի (Վեներտիկ, 1827 թ.) կարգով: Բընագիրը, հիշյալ տպագրի համեմատությամբ, ավելի է ճշգրտված ու բարելավված Գ. Ավետիքյանի «Նարեկլուծ»-ի հիման վրա:

27. Կ. Պոլիս, 1835 թ.: Պողոս Արապյան Ապուշխցու տպարան: Ամենինչով նույնն է 25-րդ տպագրի հետ:

28. Կ. Պոլիս, 1836 թ.: Պողոս Արապյան Ապուշխցու որդիների տպարան: Փոքրագիր հրատարակություն: Բացարձակապես համընկնում է 20-րդ տպագրին, անգամ էջերի ծավալով ու տողադարձի դեպքերով:

29. Կ. Պոլիս, 1839 թ.: Պողոս Արապյան Ապուշխցու որդիների տպարան: Սկզբից մինչև վերջ էջ առ էջ նույնանում է 25 և 27-րդ հրատարակությունների հետ:

30. Վեներտիկ, 1840 թ.: (Մխիթարյան միաբանության 2 տպագիր, մեր ծանոթագրություններում՝ «Գրիգոր Նարեկացի: Մատենագրութիւնք» նշումով): Հրատարակված է «Մատենագրութիւնք նախնեաց» շարքով: Կոչվում է՝ «Սրբոյ հօրն մերոյ Գրիգորի Նարեկայ վանից վանականի մատենագրութիւնք...» (առաջին անվանաթերթ) և «Գրիգորի Նարեկայ վանից վանականի Մատենան ողբերգութեանց» (երկրորդ անվանաթերթ): Ունի Մատչանի ընդարձակ խորագիրը՝ չհամարակալված էջի վրա («Գրութիւնք...»), որից հետո նաև՝ «Գրիգորի Նարեկայ վանից վանականի Մատենան ողբերգութեան» (էջ 1): Զույգ էջերի վերևում կա «Ողբերգութիւնք» բառը, իսկ կենտ էջերի վերևում նշվում է համապատասխան գլխի թվահամարը («Բան Բ» և այլն):

Բովանդակում է՝

ա. «Մատենան ողբերգութեան» (էջ 1—268).

բ. «Մեկնութիւն Երգոց Երգոյն Սողոմոնի» (էջ 269—367).

գ. Ապարանից խաչի պատմությունը և շորս ներբողյանները (էջ 369—454).

դ. Երեք գանձերը (էջ 455—63).

ե. տաղերը (թվով 19. էջ 464—82).

զ. Նարեկացուն վերագրված «Բան խրատու...» երկը (էջ 483—533), որը

տեղ էր գտել նաև Նարեկացու նախորդ մի քանի հրատարակություններում՝ սկսած 6-րդ տպագրից:

Այս հրատարակությունն ամբողջացնում և ավարտի է հասցնում այն հետեղական աշխատանքը, որ Մխիթարյան հայերը (Գ. Ավետիքյանը և նրա գործը շարունակողները) տարել են Մատյանի անթերի բնագիր պատրաստելու ուղղությամբ: Բոլոր ուղղումներն արված են Ավետիքյանի «Նարեկյութ»-ի բնագրագիտական-ձեռագրագիտական գիտումների հիման վրա: Որպեսզի ճիշտ պատկերացում կազմենք այն մասին, թե Մատյանի 7-րդ տպագրի բնագիրն այս հրատարակությամբ (մասամբ նաև Վենետիկի 1827 և 1833 թթ. տպագիրներով) որքան է փոխվում, բերենք միայն հետևյալ օրինակները ՀԱ գլխից. ի խոյս ուղղված է գլխիս (Գլխիս նիւքեալ գեհնենին. տող 118), զծաւաւ՝ զծաւալս (Արձանացո՛ զծաւալս մոլեգին շարժման սրտիս խոռվութեան. տ. 161), մտամառոյցս՝ մշտամառոյցս (Գրեցե՛ս աղօթս մշտամատոյցս. տ. 168), հանված է Բ հատվածին նախորդող «Բանք պանծալիք հատկացիչը Աստուծոյ» ենթավերնագիրը՝ իբրև գրիչների հետագա հավելում և այլն: Այդպես ամբողջ բնագիրը վերանայված-ճշգրտված է, սակայն ոչ թե Ավետիքյանին անհայտ ձեռագրերի օգտագործմամբ, այլ, ինչպես նշեցինք, միայն և միայն այն ընթերցվածների հիման վրա, որոնք «Նարեկյութ»-ի 1827 թ. հրատարակության հեղինակը բերել էր իր ձեռքի տակ եղած չորս գրչագրերից՝ զանելով, որ ձեռագրական այդ տվյալներով կարելի է ուղղել բնագիրը:

31. Զմյուռնիա, 1843 թ.: Լույս է տեսել «Ընտիր մատենագիրք» շարքով*: Անվանաթերթ՝ «Սրբոյն Գրիգորի Նարեկայ վանից վանականի Ողբերգութիւն» (հմտ. Վենետիկի 1833 թ. հրատարակության անվանաթերթի հետ): Բացի Մատյանից (էջ 1—303), բովանդակում է նաև «Դրութիւնք գլխոց աղօթից» վերնագրով համառոտ ցանկը (17 կետից բաղկացած, տեղ էր գտել նաև Վենետիկի 1807 և 1833 թթ. տպագիրներում) և Բժշկության ավետարանները՝ էջերի նոր համարակալմամբ (էջ 1—32): Մատյանի բնագիրն անկասկած վերահրատարակություն է Վենետիկի 1833 թ. տպագրից՝ ըստ 7-րդ հրատարակության կամ սրան նույնական որևէ տպագրի, հաղվագեալ սրբագրումներով: ՂԲ—ՂՆ գլուխներն ունի հտեառաջ դասավորությամբ (ինչպես

* Այս հրատարակությունն իրականացվել է Զմյուռնիայի Մեսրոպյան վարժարանի տեսուչ Ա. Փափաղյանի հսկողությամբ: Ինչպես Մ. Նշանյանն է հաղորդում իր հուշերում, հրատարակության շուրջ տեղում ծավալվել է կատաղի պայքար, որը տևել է երկու տարի: Պատճառը գրքի 221-րդ էջում չղրված մի բուրժ նշանն է եղել, որի բացակայությամբ, ըստ վիճողների, իբր շն գլխի Ը հատվածը կաթոլիկական իմաստ է ստացել, Հոգին ստորագասվում է Հորը և Որդուն (տե՛ս Մ. Հակոբյան, «Մետեորա» հանդեսը արևմտահայ լուսավորական-գեմոկրատական շարժման մեջ, Երևան, 1977, էջ 15):

Վենետիկի 1833 և նախորդ՝ 1827 թթ. տպագիրները): Գ. Ավետիսյանի «Նա-
րեկություն»-ի և վենետիկյան հիշյալ երկու հրատարակությունների պես, Ին
գլխի տ. 102-ում («Յայտոսիկ յաւէտ սովին սահմանաւ երանականաւ») շունի
սովին ընթերցվածը, ԻԶ գլխի տ. 16-ում («Եւ այս են պատկանեալ թախ-
ծականացն կերպագրութիւնք») պարունակում է սխալ՝ կեդպագրութիւնք, ԻԷ
գլխի տ. 94-ի սկզբում ունի ավելորդ և շաղկապը (սե զամենայն կարծու-
թիւն փշրես»), ընդհակառակն, ԿԷ գլխի տ. 29-ում շունի բնագրային և-ը
(«Եւ զիս իւրովն անուամբ կնքեաց»): Հակառակ «Նարեկություն»-ի, բայց վե-
նետիկյան հետագա բոլոր տպագիրների նման՝ 2Զ գլխի տ. 17-ում տալիս է
ի յայսմ ի դատման, մինչդեռ «Նարեկություն»-ը, 7-րդ տպագիրը և սրան նույ-
նական բոլոր հրատարակություններն ունեն՝ ի յայսմ դատման: Ինչպես նըշ-
վեց, Զմյուռնիայի հրատարակությունը հազվագեղ նախապատվություն է տը-
վել 7-րդ տպագրի ընթերցվածներին. օրինակ՝ 2Գ գլխի 112-րդ տողում («Եւ
անխաբելի՜ յուղիղ կշռութեանց») «Նարեկություն»-ը և վենետիկյան հետագա
բոլոր հրատարակություններն ունեն յանխաբելի սխալ ձևը. Զմյուռնիայի հը-
րատարակությունը չի կրկնել այդ սխալը, ուղղել է անխաբելի, ինչպես կա 7-րդ
տպագրում և Պոլսի՝ նրան հետևող մյուս տպագիրներում: Վերջապես, Պոլսի
հին հրատարակությունների նման, Մատյանի խորագրի սկզբում ունի Դրունք:

32. Կ. Պոլիս, 1844 թ.: Պողոս Արապյան Ապուշխցու տպարան: Փոք-
րագիր հրատարակություն: Ունի նույն անվանաթերթը, ինչ 24, 25, 27 և
29-րդ տպագիրները: Վերջիններիս պես, բացի Մատյանից (էջ 3—459), բո-
վանդակում է նաև Նարեկացու վարքը (էջ 460—61. յոթներորդ տպագրի օ-
րինակ), Աստվածածնի ներբողյանը (էջ 461—87), Գոշի աղսթքը (էջ 488—94):
Առաքել Սյունեցու բանաստեղծությունը (էջ 495—99) և Բժշկության ավետա-
րանները (էջ 500—43), իսկ վերջում ունի «Թուղթ ի Յակոբայ...» վերնա-
գրով նամակն ու նրան հարող գրությունը (էջ 544—50), որոնք առնված են
Պոլսի 1807 թ. տպագրից, ինչպես նաև «Նշանակութիւնք խրթին բառից» վեր-
նագրով հայտնի բառարանը (էջ 551—88): Մատյանի բնագիրը համընկնում
է 7-րդ տպագրին:

33. Վենետիկ, 1844 թ.: (Մխիթարյան միաբանության է տպագիր): Փոք-
րագիր հրատարակություն՝ «Ընտիր մատենագիրք» շարքով: Վերնագրված է՝
«Ս. Գրիգորի Նարեկայ Ողբերգութիւն...» (առաջին անվանաթերթ), «Գրիգորի
Նարեկայ վանից վանականի Ողբերգութիւն...» (երկրորդ անվանաթերթ):
Բացի Մատյանից (էջ 9—593), բովանդակում է, ինչպես Վենետիկի 1833 թ.
տպագիրը, նաև հատուկ անունների ցանկ («Յանկ անուանց», էջ 595—600)
և Բժշկության ավետարանները՝ էջերի նոր համարակալումով (էջ 1—60):
Մատյանի բնագիրը չի նույնանում Վենետիկի 1840 թ. հրատարակության
հետ, տալիս է որոշ տարբերություններ. օրինակ՝ ԼԱ գլխի տ. 28-ում ունի

յաբակայութիւն, տ. 50-ում՝ զինուորութիւն, իջ տ. 8-ում՝ նուաստին, իջ տ. 194-ում՝ երանութեամբ, նարեկացու հիշատակարանի վերնագրում՝ դպրութեան և այլն, մինչդեռ 1840 թ. տպագիրն ունի՝ յաբակայութեան, զինուորութիւն, նուաստի, երանութեան, զրութեան: Ի գլխի տ. 13-ում շունի ոչ անդունդի խորոց, իջ տ. 46-ում՝ զանեկիւղութիւն, իջ տ. 228-ում՝ սկզբանդ և բառերը, որոնք 1840 թ. հրատարակութեան մեջ կան: Այդ և ուրիշ բազմաթիւ շեղումներ հիշյալ տպագրից և Ավետիքյանի «Նարեկիւծ»-ից կամ վրիպակաբար են առաջացել, կամ էլ բնագիրն ըստ որևէ ձեռագրի վերասրբագրելու արդյունք են:

34. Կ. Պոլիս, 1845 թ.: Հովհաննես Մյուհենտիսյանի տպարան: Կոչվում է «Գրիգորի Նարեկայ վանից վանականի Մատեան ողբերգութեան» (առաջին անվանաթերթ), «Սրբոյ հօրն մերոյ Գրիգորի Նարեկայ վանից վանականի Մատեան ողբերգութեան» (երկրորդ անվանաթերթ), Մատյանի հետ (էջ 1—306) պարունակում է նաև Նարեկացու վարքը (էջ 306—7. յոթներորդ տպագրի օրինակ), Աստվածածնի ներբողյանը (էջ 307—23), Գոշի աղոթքը (էջ 324—28), Առաքել Մյունեցու բանաստեղծութիւնը (էջ 329—32), Բժշկութեան ավետարանները (էջ 333—60), «Նշանակութիւնք խրթին բառից ինչ մատենիս» վերնագրով բառարանը (361—89): Մատյանի բնագիրը խիստ հաղվադեպ շեղումներ ունի վենետիկի 1840 թ. տպագրից (օրինակ՝ ԾԴ գլխի տ. 76-ում ունի խոստովանութեան փխ խոստովանութեամբ, ՀԱ գլխի Բ հատվածից առաջ ունի «Բանք պանծալիք հաշտեցուցիչք Աստուծոյ» ենթավերնագիրը և այլն), բայց այդ շեղումները նախորդ տպագիրներից են գալիս և ոչ թե արդյունք են նոր գրչագրերի օգտագործման:

35. Կ. Պոլիս, 1847 թ.: Պողոս Արապյան Ապուշխցու տպարան: Անվանաթերթ՝ «Սրբոյ հօրն մերոյ Գրիգորի Նարեկայ վանից վանականի Մատեան ողբերգութեան...»: Մատյանը՝ 1—336 էջերում: Բովանդակում է նախորդ տրպագրի նյութերը, նաև «Դրութիւնք գլխոց աղօթից» փոքրիկ ցանկը, որը հանդես է գալիս նաև այլ տպագիրներում: Մատյանի բնագիրը համապատասխանում է 7-րդ տպագրին, սակայն փոքր-ինչ սրբագրված է ըստ վենետիկյան վերջին որևէ (հավանաբար 1840 թ.) հրատարակութեան:

36. Կ. Պոլիս, 1850 թ.: Պողոս Արապյան Ապուշխցու տպարան: Անվանաթերթից սկսած ամեն ինչով նույնն է նախորդ տպագրի հետ, որից և արտատպված է: Մատյանը բռնում է 1—284 էջերը:

37. Կ. Պոլիս, 1850 թ.: Հովհաննես Մյուհենտիսյանի տպարան: Անվանաթերթերը նույնն են Մյուհենտիսյանի նախորդ՝ Պոլսի 1845 թ. հրատարակութեան հետ: Բովանդակում է այն բոլոր երկերը, որոնք կային հիշյալ տրպագրում: Էջ 356-ում տեղ է գտել «Դրութիւնք գլխոց աղօթից» վերնագրով հայտնի ցանկը: Մատյանի բնագիրը (էջ 1—302) համընկնում է Մյուհեն-

տիսյանի նախորդ հրատարակությանը, բայց նորովի սրբագրված է ըստ Վենետիկի 1840 կամ 1844 թթ. տպագրիչների (օրինակ՝ ՄԴ զլխի տ. 76-ում խոստովանութեան ուղղված է խոստովանութեամբ և այլն), սակայն ՀԱ զրլխի տ. 30-ից առաջ ունի «Բանք պանծալիք հաշտեցուցիչը Աստուծոյ» վերնագիրը, ինչպես 7-րդ տպագիրը և նրա հետագա վերահրատարակությունները:

38. Վենետիկ, 1851 թ. (Մխիթարյան միաբանության Ը տպագիր), փոքրագիր հրատարակություն՝ «Ընտիր մատենագիրք» շարքով: Ամեն ինչով էջ առ էջ համընկնում է Վենետիկի 1844 թ. տպագրին: Ունի «Դրութիւնք զլսոց աղօթից» վերնագրով ցանկը (էջ 601): Այս հրատարակության որոշ օրինակներ վերջից չունեն Բժշկության ավետարանները:

39. Կ. Պոլիս, 1852 թ.: Պողոս Արապյան Ապուլեխցու տպարան: Անվանաթերթը նույնն է, ինչ Արապյան տպարանի 1847 և 1850 թթ. հրատարակություններում: Մատյանն (էջ 1—311) արտատպություն է զրանցից որևէ մեկից: Նարեկացու հիշատակարանը գտնվում է 338—339 էջերում: Բովանդակում է նաև հետևյալ բնագրերը՝

ա. «Զեկուցումն» վերնագրով մի փոքրիկ առաջարան (էջ 312), ուր խոսվում է այն մասին, որ Նարեկացին, բացի իր հանրահայտ գործերից և Հոբի զրքի մի հատվածի՝ «Ով է դա»-ի մեկնությունից (վերջինիս մասին հրատարակիչն ըստ երևույթին գիտե վենետիկյան 1827 թ. տպագրի առաջաբանից), ունի նաև «ատենաբանութիւնք կամ քարոզք, առ ժողովելոցն բազմութիւն ասացեալք՝ ի յորդոր պատշաճից կենացն» (էջ 312). զրանցից մեկն է, նրա կարծիքով, այն ճառը, որի ձեռագիրն իրեն տրամադրել է Պոլսի նախկին պատրիարք Մատթեոս արքեպիսկոպոս Չուխաչյանը.

բ. «Ճառ սրբոյն Գրիգորի Նարեկացոյ ասացեալ» վերնագրով և «Հայեաց յանձն քո, դուցէ լինիցի բան ծածուկ ի սրտի քո անօրէն» բընաբանով վերահիշյալ անտիպ ճառն է բերվում. սկիզբ՝ «Դուք արարչական խնամոցն....» (էջ 313), վերջ՝ «.... և ի հրեշտակապետաց պատուեալ, որ է օրհնեալ յաւիտեանս ամէն» (էջ 337. ի դէպ, այդ ճառը կա նաև Մաշտոցի անվ. մատենադարանի № 5997 ձեռագրում՝ անանուն, իսկ № 639 ձեռագրում՝ Գրիգոր Նարեկացու անունով).

գ. Նարեկացու վարքը (էջ 339—40. յոթներորդ տպագրի օրինակ).

դ. Աստվածածնի ներբողյանը (էջ 340—57).

ե. Գոշի աղոթքը (էջ 358—62).

զ. Առաքել Սյունեցու բանաստեղծությունը (էջ 363—66).

է. Բժշկության ավետարանները (էջ 367—95).

ը. «Նշանակութիւնք խրթին բառից ինչ մատենիս» վերնագրով բառարանը (էջ 396—430).

թ. «Դրութիւնք գլխոց աղօթից» վերնագրով Մատյանի գլուխների փոքրիկ ցանկը (էջ 430):

Մատյանի բնագիրը նույնանում է Պոլսի 1847 թ. տպագրի հետ:

40. Կ. Պոլիս, 1858 թ.: Հովհաննէս Մյուհենտիսյանի տպարան: Մյուհենտիսյանի նախորդ՝ 1850 թ. տպագրի վերահրատարակութիւնն է:

41. Վենետիկ, 1859 թ.: Խորագիր՝ «Նարեկ աղօթից, համառօտ և զգուշաւոր լուծմամբ...»: Գ. Ավետիքյանի «Նարեկլուծ»-ի երկրորդ տպագրի (1827 թ.) վերահրատարակութիւնն է:

42. Փարիզ, 1860 թ.: Ճանիկ Արամյանի տպարան: Սովորականից ավելի փոքրագիր հրատարակութիւն: Անվանաթերթ՝ «Գրիգոր Նարեկացուց Ողբերգութիւն...»: Չունի հեղինակի բնդարձակ խորագիրը («Դրութիւնք... Գրիգորի Նարեկայ վանից վանականի»): Մատյանի սկզբում դարձյալ ունի՝ «Գրիգորի Նարեկացուց Ողբերգութիւն»: Բացի Մատյանից (էջ 1—414), բովանդակում է նաև Գոշի աղօթքը (էջ 415—21) և Բժշկության ավետարաններից միայն Հովհաննու ավետարանի հատվածը (էջ 422—24): Նարեկացու հիշատակարանը վերնագրում դուրեան բառի փոխ ունի ղարուքեան, ինչպես Վենետիկի 1844 և 1851 թթ. տպագրիները: Իսկ առհասարակ Մատյանի բնագիրը համապատասխանում է 1845 թ. Մյուհենտիսյան հրատարակութիւնը (ՄԳ գլխի տ. 76-ում ունի խոստովանութեան, Հմ. գլխի տ. 30-ից առաջ՝ «Բանք պանծալիք հաշտեցուցիչը Աստուծոյ» ենթավերնագիրը):

43. Կ. Պոլիս, 1864 թ.: Թադեոս Տիմիթէյանի տպարան: Սովորականից ավելի փոքրագիր: Անվանաթերթ՝ «Սրբոյ հօրն մերոյ Գրիգորի Նարեկայ վանից վանականի Մատեան ողբերգութեան»: Բովանդակութիւնն՝

ա. Մատյան (էջ 1—406. մեզ ծանոթ օրինակում, բացի անվանաթերթից, չկա այլ խորագիր, բացակայում է նաև հեղինակային խորագիրը՝ «Դրութիւնք...»).

բ. Նարեկացու վարքը (էջ 406—07. յոթներորդ տպագրի օրինակ).

գ. Աստվածածնի ներբողյանը (էջ 408—31).

դ. Գոշի աղօթքը (էջ 431—37).

ե. Առաքել Սյունեցու բանաստեղծութիւնը (437—40).

զ. Բժշկության ավետարաններ (էջ 441—76).

է. «Դրութիւնք գլխոց աղօթից» վերնագրով փոքրիկ ցանկը (էջ 476).

ը. «Նշանակութիւնք խրթին բառից ինչ մատենիս» վերնագրով բառարանը՝ հայատառ համարակալումով (էջ Ա—ԻԵ):

Մատյանի բնագիրը նույնն է 7-րդ տպագրի հետ:

44. Կ. Պոլիս, 1866 թ.: Ռուբեն Քյուրքէյանի տպագրութիւն: Վերնագիր՝

«Գրիգորի Նարեկայ վանից վանականի Մատեան ողբերգութեան» (առաջին անվանաթերթ), «Սրբոյ Հօրն մերոյ Գրիգորի Նարեկայ վանից վանականի Մատեան ողբերգութեան...» (երկրորդ անվանաթերթ), որին հաջորդում է Մատյանի խորագիրը՝ չհամարակալված էջում: Մատյանը՝ էջ 1—267: Գրքում տեղ են գտել նաև այն բոլոր ստեղծագործությունները, որոնք կային Պոլսի 1850 և 1858 թթ. Մյուհենտիսյան հրատարակություններում և մի շարք այլ տպագիրներում (էջ 268—333): Մատյանի բնագիրը նույնանում է Մյուհենտիսյան հիշյալ հրատարակությունների հետ:

45. Զմյուռնիա, 1867 թ.: Տետեյան տպագրություն: Վերնագիր՝ «Գրիգորի Նարեկայ վանից վանականի Մատեան ողբերգութեան» (առաջին անվանաթերթ), «Սրբոյ Հօրն մերոյ Գրիգորի Նարեկայ վանից վանականի Մատեան ողբերգութեան» (երկրորդ անվանաթերթ): Բովանդակում է, Մատյանից բացի (էջ 1—448), նաև նախորդ տպագրում տեղ գտած բոլոր ստեղծագործությունները (էջ 449—518): «Դրութիւնք գլխոց աղօթից» ցանկը դրված է առաջ, Մատյանի խորագրից անմիջապես հետո: Մատյանի բնագիրը նույնանում է Պոլսի նախորդ և Մյուհենտիսյան 1850, 1858 թթ. տպագիրների հետ:

46. Երուսաղեմ, 1868 թ.: Սովորականից ավելի փոքրագիր հրատարակություն: Վերնագիր՝ «Գրիգորի Նարեկայ վանից վանականի Մատեան ողբերգութեան» (առաջին անվանաթերթ), «Սրբոյ Հօրն մերոյ Գրիգորի Նարեկայ վանից վանականի Մատեան ողբերգութեան...» (երկրորդ անվանաթերթ): Մատյանից բացի (էջ 1—411), պարունակում է նաև Նարեկացու վարքը՝ «Յիշատակ վարուց հոգեկիր հոստորի սրբոյն Գրիգորի, ըստ այլ հնագոյն գրչագրի» վերնագրով (էջ 411—13, Ներսես Լամբրոնացու հեղինակություն. տե՛ս Ա վարք), Աստվածածնի ներբողյանը (էջ 413—37), Մխիթար Գոշի աղոթքը (էջ 437—43), Առաքել Սյունեցու ոտանավորը (էջ 443—47), Բժշկության ավետարանները (էջ 448—87), «Դրութիւնք գլխոց աղօթից» վերնագրով փոքրիկ ցանկը (էջ 488) և «Նշանակութիւնք խրթին բառից ինչ մատենիս» վերնագրով բառարանը: Մատյանի բնագիրը որևէ մեկ տպագրի հետ չի նույնանում. արտահայտում է և՛ վենետիկյան 1840 թ. տպագրի (ու նրան հարող հրատարակությունների), և՛ Պոլսի 1774 թ. (կամ նրան նույնական որևէ) տպագրի առանձնահատկությունները. ըստ երևույթին այդ երկու տիպի հրատարակությունների համեմատությամբ բնագիրը վերստին սրբագրվել է. օրինակ՝ ԾԻ գլխի տ. 76-ում ունի խոստովանութեան, ՀԱ գլխի տ. 30-ից առաջ՝ Բանֆ պանծալիք հաշտեցուցիչ Աստուծոյ ենթավերնագիրը, նույն գլխի տ. 161-ում՝ զծառաւս, ինչպես 1774 թ. տպագիրը, մինչդեռ ՀԱ գլխի տ. 118-ում, հակառակ նրան, ունի գլխիւս, տ. 168-ում՝ մշտամատոյցս, ինչպես Վենետիկի 1840 թ. հրատարակությունը և սրան հարող տպագիրները: Զի երևում, որ բնագիրը սրբագրելիս օգտագործված է որևէ գրչագիր:

47. Կ. Պոլիս, 1870 թ.: Ռուրեն Քյուրքճյանի տպագրություն: Վերնագիր՝ «Գրիգորի Նարեկայ վանից վանականի Մատեան ողբերգութեան» (առաջին անվանաթերթ), «Արքայ հօրն մերոյ Գրիգորի Նարեկայ վանից վանականի Մատեան ողբերգութեան» (երկրորդ անվանաթերթ): Մատյանի խորագրին հաջորդում է «Դրութիւնք գլխոց աղօթից» վերնագրով ցանկը: Մատյանի բընագիրը (էջ 1—417) նույնանուն է Պոլսի 1845 թ. Մյուհենտիսյան տպագրի հետ (ՄԴ գլխի տ. 76-ում ունի խոստովանութեան, ՀԱ գլխի տ. 30-ից առաջ՝ «Բանք պանծալիք...» ենթավերնագիրը, ինչպես նշված տպագիրը): Բովանդակում է այն բոլոր նյութերը, ինչ հիշյալ հրատարակությունը և շատ ուրիշ տպագիրներ:

48. Զմյուռնիա, 1870 թ.: Տետեյան տպագրություն: Զմյուռնիայի 1867 թ. տպագրի վերահրատարակությունն է: Մատյանը՝ 1—448 էջերում, մնացած նյութերը՝ էջ 449—519:

49. Կ. Պոլիս, 1872 թ.: Տպագրություն Հովսեփ Գ. Դավաֆյանի: Անվանաթերթ՝ «Արքայ հօրն մերոյ Գրիգորի Նարեկայ վանից վանականի Մատեան ողբերգութեան»: Բացի Մատյանից (էջ 8—404), ունի նաև Նարեկացու վարքը (7-րդ տպագրի օրինակ), Աստվածածնի ներբողյանը, Գոշի աղոթքը, Առաքել Սյունեցու բանաստեղծությունը, Բժշկության ավետարանները, համառոտ ցանկը՝ Մատյանի գլխիների համար և բառարանը: Մատյանի բնագիրը նույնանուն է Պոլսի 1850 և 1858 թթ. Մյուհենտիսյան տպագիրների հետ (դրանցից որևէ մեկի վերահրատարակությունն է):

50. Նուսադեմ, 1875 թ.: Փոքրագիր հրատարակություն՝ «Ընտիր մատենագիրք» շարքով: Անվանաթերթ՝ «Արքայ հօրն մերոյ Գրիգորի Նարեկայ վանից վանականի Ողբերգութիւնք...»: Մատյանից բացի (էջ 1—538), գրքում տեղ են գտել «Դրութիւնք գլխոց աղօթից» վերնագրով փոքրիկ ցանկը (դրված Մատյանի խորագրից հետո) և Բժշկության ավետարանները (էջ 539—600): Մատյանի Ա գլխից առաջ ևս ունի խորագիր՝ «Գրիգորի Նարեկայ վանից վանականի Ողբերգութիւն» (էջ 1): Մատյանի բնագիրը նույնանուն է Պոլսի 1845 թ. Մյուհենտիսյան և 1870 թ. Քյուրքճյան տպագիրների հետ:

51. Նուսադեմ, 1886 թ.: Սովորականից ավելի փոքրագիր տպագրություն: Անվանաթերթ՝ «Արքայ հօրն մերոյ Գրիգորի Նարեկայ վանից վանականի Մատեան ողբերգութեան» (անվանաթերթը կրկնվում է): Մատյանը՝ 2—372 էջերում: Նարեկացու հիշատակարանը գտնվում է նրա վարքից առաջ՝ էջ 431—32-ում: Գրքում տեղ են գտել նաև՝

ա. Աստվածածնի ներբողյանը (էջ 373—91), որից անջատված է «Նորին վերստին ի վերայ տառից անուան իւրոյ» ենթավերնագրով հատվածը և դրված գանձերից հետո՝ 428—32 էջերում:

բ. Խաչի ներբողյանը (էջ 392—415).

գ. Սուրբ Հոգու դալստյանը, Եկեղեցուն և Խաչին նվիրված 3 դանձերը (էջ 416—28).

դ. Աստվածածնի ներբողյանի ավարտը (էջ 428—30).

ե. Մատյանի հիշատակարանը (էջ 431—32).

զ. Նարեկացու վարքը (էջ 433—34. Ներսես Լամբրոնացու հեղինակություն. տե՛ս Ա. վարք)՝ «Յիշատակ վարուց հոգեկիր հեատորի սրբոյն Գրիգորի» վերնագրով և «ըստ այլ հնագոյն գրչագրի» նշումով (ձեռագրի մասին ուրիշ տեղեկություն չի տրվում), ինչպես Երուսաղեմի 1868 թ. տպագրում.

է. Գոշի աղոթքը (էջ 435—40).

ը. Առաքել Սյունեցու բանաստեղծությունը (էջ 441—44).

թ. Բժշկության ավետարանները (էջ 445—79).

ժ. Մատյանի գլուխների համառոտ ցանկը՝ «Դրութիւնք գլխոց աղօթից» վերնագրով (էջ 480):

Մատյանի ԿԲ—ԿԳ և ՂԲ—ՂԵ գլուխներն ունի այն դասավորությամբ ու համարակալումով, ինչ Պոլսի հին հրատարակությունները (2—6, 8 և 10-րդ տպագիրներ): Խորագիրը, սակայն, 7-րդ տպագրի և նրան հարող հրատարակությունների պես է («Դրութիւնք.... Գրիգորի Նարեկայ վանից վանականի»): Սրանց պես է նաև գլուխների անվանումը (բան և ոչ թե գլուխ): Ունի հատվածաբաժանում ու հատվածների համարակալում, ինչպես 7-րդ տպագիրը: Երևում է, որ Մատյանի բնագիրը պատրաստված է 6-րդ (Պոլիս, 1763 թ.) և 7-րդ (Պոլիս, 1774 թ.) տպագիրների համեմատությամբ, ընդ որում նախապատվությունը տրված է 6-րդ տպագրի ընթերցվածներին. օրինակ՝ ՀԱ. զըլխի տ. 118-ում ունի ի նիւթեալ խօիւս, 161-ում՝ զծաւալս, 168-ում՝ մշտամատոյց, 2Բ. զլխի տ. 12-ում՝ Շաւիղ ինձ ելից՝ նո՛ւօֆ հորդեսցես (7-րդ տպագիրը և նրան հաջորդող բոլոր հրատարակությունները, բացի 8-րդից և 10-րդից, հորդեսցես բառի փխ ունեն հանդերձեսցեն կամ հանդերձեսցես):

52. Վենետիկ, 1893 թ. (Մխիթարյան միաբանության Թ տպագիր): Փորձադիր հրատարակություն՝ «Ընտիր մատենագիրք» շարքով: Անվանաթերթ՝ «Գրիգորի Նարեկայ վանից վանականի Ողբերգութիւն»: Մատյանի խորագրի սկիզբը՝ էջ 5-ում, իսկ վերջը՝ էջ 7-ում: Գրքում, բացի Մատյանից (էջ 7—639), տեղ են գտել նաև հատուկ անունների մի ցանկ (էջ 641—46), Բժշկության ավետարանները՝ էջերի նոր համարակալմամբ (էջ 1—69) և Մատյանի գլուխների փոքրիկ ցանկը՝ առանց էջահամարի: Մատյանը վերահրատարակություն է Վենետիկի 1844 կամ 1851 թթ. տպագիրներից որևէ մեկից: Նարեկացու հիշատակարանի վերնագրում, այդ տպագիրների պես, ունի դպրութեան:

53. Երուսաղեմ, 1897 թ.: Այս հրատարակությունն անձանոթ է մեզ. Սովետական Միության գրադարաններում բացակայում է: Հիշատակում է բանասեր Ն. Պողարյանը (տե՛ս «Մայր ցուցակ ձեռագրաց Սրբոց Հակոբյանց», հտ. Գ, Երուսաղեմ, 1969, էջ 352, 479):

54. Տփլիս, 1905 թ.: Հրատարակիչ՝ Հարություն Քրիստափորյան: Անվանաթերթ՝ «Գրիգորի Նարեկայ վանից վանականի Մատենագրութիւնք»: Մատյանի խորագրից, ապա նաև Ա բանից առաջ ունի՝ «Գրիգորի Նարեկայ վանից վանականի Մատենան ողբերգութեան»: Բացի Մատյանից (էջ 10—344), բովանդակում է նաև Նարեկացու վարքը (էջ 344—45. յոթներորդ տրուագրի օրինակ), Աստվածածնի ներբողյանը (էջ 345—61), Գոշի աղոթքը (էջ 361—66), Առաքել Սյունեցու բանաստեղծությունը (էջ 366—69), Բժշկության ավետարանները (էջ 369—96), բառարան (էջ Ա—Ժ) և «Դրութիւնք գլխոց աղօթից» վերնագրով փոքրիկ ցանկը (էջ ԺԱ): Բառարանի վերջում (էջ Ժ) ծանուցվում է, որ գիրքը տպագրվել է «ըստ օրինակին, որ ի լոյս ածեալ է Ի. Կ. Պօլիս», սակայն չի ասված, թե Պոլսի հատկապես ո՞ր հրատարակությունից: Հիմք տպագիրն ըստ երևույթին Պոլսի 1845 թ. Մյուհենտիսյան կամ սըրանից ծագող 1870 թ. Քյուրքճյան հրատարակությունն է. դրան ապացույց է այն, որ ՄԳ գլխի տ. 76-ում, նրանց նման, ունի խոստովանութեան, ՀԱ գլխի տ. 118-ում՝ գլխիւս, տ. 161-ում՝ մշտամատոյցս, տ. 30-ից առաջ՝ «Բանք պանծալիք հաշտեցուցիչը Աստուծոյ» ենթավերնագիրը, Ձ գլխի տ. 12-ում՝ շաւիղ ինձ ելից նոխօ՛հ ևանդերձեսցես և այլն: Բայց Նարեկացու հիշատակարանի վերնագրում դուրսեան բառի փխ ունի դպրութեան, ինչպես Զմյուռնիայի 1843 թ., Փարիզի և Վենետիկի 1844, 1851 և 1893 թթ. տպագիրները: Ուրեմն, Թիֆլիսի հրատարակությունը Պոլսի որևէ տպագրի նույնական վերահրատարակությունը չէ:

55. Վենետիկ, 1926 թ. (Մխիթարյան միաբանության Ժ տպագիր): Փորձադիր հրատարակություն՝ «Ընտիր մատենագիրք» շարքով: Անվանաթերթ՝ «Գրիգորի Նարեկայ վանից վանականի Ողբերգութիւն»: Մատյանը՝ էջ 5—653: Ընդգրկում է նույն նյութերը, ինչ Վենետիկի նախորդ՝ 1893 թ. տպագիրը: «Դրութիւնք գլխոց աղօթից» փոքրիկ ցանկը գրված է Մատյանից անմիջապես հետո: Մատյանի բնագիրը սրբագրված ու ճշգրտված է. ուղղված են որոշ վրիպակներ և վերականգնված առանձին բացթողումներ, որ նկատելի էին Վենետիկի 1844, 1851 և 1893 թթ. հրատարակություններում (ՀԱ տ. 28-ում յարակայութիւն ուղղված է յարակայութեան, ԼԳ տ. 8-ում նուաստիւ ուղղված նուաստիւ, Խ տ. 13-ում վերականգնված է ոչ անդունդի խորոց կապակցությունը, ԽԵ տ. 46-ում՝ զանեկիւղութիւն բառը և այլն: Նարեկացու հիշատակարանի վերնագրում դպրութեան բառն ուղղված է դուրսեան):

56. Երուսաղեմ, 1936 թ.: Փոքրագիր հրատարակություն՝ «Ընտիր մատենագիրք» շարքով: Անվանաթերթ՝ «Սրբոյ հօրն մերոյ Գրիգորի Նարեկայ վանից վանականի Ողբերգութիւն»: Սա Երուսաղեմի և տպագրությունն է, չնայած անվանաթերթի վրա սխալմամբ նշված է «Գ տպագրություն»: Բացի Մատյանից (էջ 5—704), ունի նաև «Դրութիւնք զխոյց աղօթից» վերնագրով ցանկը (Մատյանի խորագրից հետո, էջ 7—8) և Թշկույթյան ավետարանները (էջ 705—79): Մատյանի բնագիրը նույնանում է Երուսաղեմի 1875 թ. տպագրի հետ, որից և, ամենայն հավանականությամբ, վերահրատարակված է:

57. Բուենոս Այրես, 1948 թ. (մեր ծանոթագրություններում՝ «Նարեկ. Մատեան ողբերգութեան» նշումով): Անվանաթերթ՝ «Նարեկ. Մատյան ողբերգության ս. Գրիգոր Նարեկացիի Գրաբարի հանդիպադրությամբ աշխարհաբարի վերածնց Գարեգին եպիսկ. Տրապիզունի»: Բացի Մատյանից (էջ 2—267), որն առաջին անգամ ամբողջապես ներկայացված է չափածո տողատուով և նրան հանդիպադիր արևմտահայ չափածո թարգմանությամբ, զբոսում տեղ են գտել նաև հետևյալ նյութերը՝

ա. «Միսիոնարի մը խորհրդածությունները Նարեկացիի մասին» (հեղինակ՝ Ֆ. Ու. Մաքալըմ. էջ ԺԳ—ԺԴ).

բ. «Նարեկացին և Նարեկը» (առաջաբան. էջ ԺԵ—ԽԸ).

գ. «Մանոթությունք» (էջ 268—78).

դ. «Խորհրդածական-վերլուծական փորձեր Նարեկին» (էջ 279—302).

ե. «Նարեկի ձեռագիրները» (էջ 303—06).

զ. «Նմուշներ Նարեկացիի տաղերին» (էջ 307—13).

է. «Բառգրքույկ» (էջ 315—22).

ը. «Նմուշներ Նարեկի ձեռագիրներին» (առանց համարակալման 8 թերթ):

Մատյանի երեք գլուխները՝ ՀԵ, ՂԲ և ՂԳ բաները, տարված են բնագրի վերջը՝ իբրև հավելված:

Այս հրատարակությունը պատրաստող քաջահմուտ գրաբարագետ-թարգմանիչ Գարեգին Խաչատուրյանը, հիմնականում առաջնորդվելով Վենետիկի 1840 թ. տպագրով (նաև Պոլսի 1755 և Վենետիկի 1851 թթ. տպագիրներով. տե՛ս Գ. Խաչատուրյանի աշխարհաբար թարգմանության Պոլսի 1926 թ. հրատարակության էջ 535-ը), Մատյանի բնագրում, սակայն, կատարել է առանձին սրբագրումներ՝ հավանաբար իր ձեռքի տակ ունենալով նաև ձեռագրեր: Դրա ապացույցն են նրա հետևյալ ընթերցվածները, որոնք տպագիրները չեն տալիս, հանդիպում են միայն մեր օգտագործած որոշ ձեռագրերում. Ժէ տ. 34-ում ունի ստուերականիս փխ ստորնականիս (համընկնում է մեր Լ ձեռագրին), ԽԶ տ. 64-ում՝ գործովք (ինչպես մեր Օ ձեռագիրը), ԽԸ տ. 50-ում՝ աշխարող փխ աշխառող (ինչպես մեր Բ ձեռագիրը), ԽԶ տ. 40-ում շիք և:

(ինչպես մեր K ձևագրում) և այլն: Վերանայված է կետադրությունը: Խաչատուրյանը հիմնավորապես ուսումնասիրել է նարեկացիագիտությունը, առաջին հերթին՝ Հակոբ Նալյանի և Գաբրիել Ավետիքյանի մեկնությունները՝ դրանք արդյունքները հաշվի առնելով ոչ միայն իր թարգմանության մեջ, այլև Մատյանի գրաբար բնագրում:

58. Նրուսադեմ, 1964 թ.: Փոքրադիր հրատարակություն՝ «Ընտիր մատենագիրք» շարքով: Անվանաթերթ՝ «Սրբոյ հօրն մերոյ Գրիգորի նարեկայ վանից վանականի Ողբերգութիւն»: Անվանաթերթի վրա սխալմամբ նշված է «Ի տպագրություն». սա երուսադեմի Զ հրատարակությունն է: Բացի Մատյանից (էջ 5—699), ունի նաև «Դրութիւնք գլխոց աղօթից» վերնագրով ցանկը (Մատյանի խորագրից հետո, էջ 7) և Բժշկության ավետարանները (էջ 700—73): Բնագիրը նույնանում է երուսադեմի 1875 և 1936 թթ. տպագիրների հետ, որոնցից մեկից և վերահրատարակված է:

59. Դեյմար (ԱՄՆ), 1981 թ.: Անվանաթերթ՝ „Gregory Narekatzi, Mattean Oghberkut'ean [The Book of Lamentations]: Բուենոս Այրեսի 1948 թ. տպագրի վերահրատարակությունն է՝ „Classical Armenian Texts“ շարքով, Կոլումբիայի համալսարանի պրոֆ. Զեյմա Ռասսելի առաջաբանով:

Բացի վերևում նկարագրված ամբողջական տպագրություններից, Մատյանի բնագիրն առանձին գրքով ունեցել է նաև քաղվածո երեք հրատարակություն:

1. Վեներիկ, 1763 թ.: Հրատարակության է պատրաստել ջուդայեցի Իգնատիոս Զաղատյանցը: Անվանաթերթ՝ «Բանք աղօթից սրբոյն Գրիգորի նարեկայ վանից վանականի և հոգեկիր հոեւորի: Քաղեալ ընտրանաւ ի գրոց նորա...»: Հատընտիր հրատարակություն է: Ինչպես խորագրից է երևում, Մատյանի զուգանքները դիտված են որպես աղոթքներ և թեմատիկ առումով բաժանված 8 շարքի (էջ 7—304), ընդ որում 2—7-րդ շարքերը հատկացված են շաբաթվա 6 օրերին (երկուշաբթուց մինչև շաբաթ): Բոլոր զուգանքներն ունեն աղոթքներին հատուկ վերնագրումներ («Աղօթք ի խորհուրդ Ս. Երրորդութեան...», «Աղերս առ Հայր...», «Աղերս առ Որդին...», «Ողբ անձին զլիջացիւոյ...», «Ամբաստանութիւն մեղաւորի զանձնէ...», «Աղօթք ի շարչարանս Քրիստոսի...» և այլն): Տեղ են գտել հետևյալ զուգանքները (թվով 56, որոնցից երեքը՝ հատվածաբար. նշում ենք ըստ գրքում ունեցած հաջորդականության)՝ ԽԴ, ԽԷ, ԺԷ, ՄԷ, ԼԳ (հատվածաբար), ԶԱ, Բ, ԿԲ (համարակալված ԿԳ), ԿԴ, Հ, Զ, Աստվածածնի ներբողը, Առաքյալների ներբողի մի մասը, ԼԶ, ԼԷ, ՀԷ, ՀԸ, ՀԱ (սկիզբը), ԶԲ, ԶԴ, ՂԵ, Գ, ԶԹ, Ե, ԼԵ, ԽԹ, ՄԲ, Է, ԻԱ, ԻԲ, ԻԸ (սկիզբը):

բը), ԽԵ, ԽԶ, ՄԵ, ՄԶ, ՀԱ (շարունակությունը), ՀԲ, ԼԲ, ԽԲ, ՄԴ, ՀԴ, ՁԵ, Ղ, ԻԷ, ԻԸ (շարունակությունը), ԽԱ, ԺԸ, ԺԹ, ՁԳ, ԿԵ, ԿԶ, ՀԳ, Ա, Ը, ԿԷ, ՀԹ, ԺԲ (հատվածաբար), ՂԱ, ՂԴ և ԼԴ (հատվածաբար): Գլուխները հատվածաբաժանում չունեն, պահպանված է Մատյանի ձևագրերում նրանց ունեցած համարակալումը: Բնագիրը նախորդ որևէ տպագրի վերահրատարակությունը չէ. պատրաստված է բուն ձևագրերի հիման վրա (այդ մասին որևէ նշում չկա): Վերջում կա հրատարակիչ Իգնատիոս Ջաղատյանցի չափածո հիշատակարանը:

2. ՎԵՆԵՒԻԿ, 1804: Անվանաթերթ՝ «Ազոխամատույց պատկերալուսարդեալ սրբոյն Գրիգորի Նարեկայ վանից վանականի և հոգեկիր հոռոտրի: Քաղեալ ընտրանաւ ի գրոց նորա, կարգեալ ըստ աւուրց եօթնեկի և ըստ պէսպէս պիտոյից հայցուածոց...»: Նախորդ տպագրի վերահրատարակությունն է նույնությամբ, առանց Ի. Ջաղատյանցի հիշատակարանի, վերջում ավելացված են Նարեկացու 3 զանձերը (էջ 264—78), տաղերը, մեղեդիներն ու հորդորակները (թվով 9, էջ 279—90. տաղերի, մեղեդիների և հորդորակների առաջին հրատարակությունն է), ինչպես նաև նրանց համեմատությամբ ձևագրերի ունեցած տարբերությունների ցանկը (էջ 291—96):

3. ԵՐԷԱՆ, 1977 թ.: Грнзоп Нарекаци: Книга скорби. Հայերեն անվանաթերթ՝ «Գրիգոր Նարեկացի, Մատեան ողբերգութեան»: Ռուսերեն թարգմանությամբ հանդիսադիր՝ տեղ է գտել հետևյալ գլուխների զրարար բնագիրը՝ չափածո տողատուումով՝ Ա.—Գ, Բ, ԻԱ, ԻԳ—ԼԳ (ԻԶ, ԻԸ և ԼԴ գլուխները՝ ոչ լրիվ), ԼԵ, ԼԶ, ԼԸ—ԽԶ, ԽԸ—ՄԶ, ՄԸ, Կ, ՀԱ, Ձ, ՁԲ, ՂԵ: Բնագիրը պատրաստել են Պ. Խաչատրյանը և Ա. Ղազինյանը՝ Վենետիկի 1840 թ. տպագրի և Գ. Ավետիքյանի «Նարեկություն»-ի 1827 թ. հրատարակության հիման վրա:

Վերևի նկարագրությունից մոտավոր կերպով պարզվեցին Մատյանի հրատարակությունների՝ միմյանց հետ ունեցած աղերսները, ակներև դարձավ, թե այս կամ այն տպագիրը որից է ծագում: Այդ առնչությունների մասին խոսելիս նկատի է առնվել միայն և միայն Մատյանը: Ելնելով այն հանգամանքից, որ ներկա բնագիրը պատրաստված է չափազանց մեծ թիվ կալմող ձևագրերի (61) հիման վրա, և որ բուն զրչագրերից անմիջականորեն ծագող տպագիրները հիմնականում ոչ թե բնագրային նոր տարբերություններ են ի հայտ բերում, այլ, գլխավորապես, տպագրական վրիպակներ, նաև այնպիսի տարբերություններ, որոնք Նարեկացու բնագիրը ճշգրտելու իմաստով էական արժեք չեն կաբող ներկայացնել, — ձևագրերում բացակայող այդ հազվագյուտ տարբերությունները վկայակոչվում են ծանոթագրություն-

ների բաժնում: Այդ եղանակով համեմատված ու հաշվի են առնված Պոլսի 1700, 1726, 1763 և 1774, Վենետիկի 1840 և Բուենոս Այրեսի 1948 թթ. հրատարակությունները, ինչպես նաև Գ. Ավետիքյանի «Նարեկում»-ի (1827 թ.) բնագիրն ու հարուստ ծանոթագրությունները, որոնցում տրված են Վենետիկի Միխիթարյան մատենադարանի՝ մեզ անծանոթ 3—4 ձեռագրերի այլընթերցվածները: Նշված տպագրիչներից յուրաքանչյուրը, ճիշտ է՝ երբեմն բրնադրագիտական աղքատիկ տեղեկություններով կամ առանց դրանց, ի մի է բերում նարեկացիագիտության որոշակի շրջանի աշխատանքն ու որոնումները, իսկ 1726 թ. հրատարակությունից սկսած՝ նաև նախորդ տպագրիչների լավագույն կողմերը, և մինչ այդ անհայտ ձեռագրերի օգտագործմամբ ձգտում սրբագրիչ-ճշգրտիչ ու կատարյալ դարձնել Մատյանի բնագիրը: Մատյանն ամենից շատ տպագրվել է Պոլսում (թվով 32), այնուհետև՝ Վենետիկում (15 տպագիր, որոնցից երկուսը՝ չաղվածո), Երուսաղեմում (6) և Զմյուռնիայում (3): Մեկական հրատարակություններ են տվել Մարսելը (Թեբրի), Փարիզը, Թիֆլիսը, Բուենոս Այրեսը, Դելմաորը և Նրեանը (քաղվածո):

Դ. «ՄԱՏԵԱՆ ՈՂԵՐԳՈՒԹԵԱՆ» ԵՐԿԻ ԹՄ.ՐԳ.ՄԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ*

1. «Աշխարհաբար Նարեկ», Կ. Պոլիս, 1902 թ.: Արևմտահայերեն արձակ թարգմանություն գրաբար բնագրից Միսաք Ա. Մ. Կոչունյանի (Քասիմ):
2. «Նարեկ աղոթամատյան ս. Գրիգորի Նարեկացվո», արևմտահայերեն արձակ թարգմանություն գրաբար բնագրից Թորքոմ եպիսկոպոս Գուշակյանի: Հրատարակվել է 5 անգամ. Ա տպագրություն՝ Կահիրե, 1926 թ., Բ տպագրություն՝ Երուսաղեմ, 1931 թ., Գ տպագրություն՝ Ստամբուլ, 1955 թ. (անվանաթերթի վրա սխալմամբ նշված է «Դ տպագրություն». պարունակում է նաև Նարեկացու Երգ երգոցի մեկնության գրաբար բնագիրը և ներբողների ու 6 գանձերի թարգմանությունը, որ կատարել է Նորայր եպիսկոպոս Պողարյանը), Դ տպագրություն՝ Երուսաղեմ, 1956 թ., Ե տպագրություն՝ Անթիլիաս, 1982 թ.:
3. «Նարեկ. Ողբերգություն ս. Գրիգոր Նարեկացիի», Կ. Պոլիս, 1926 թ.: Արևմտահայերեն արձակ թարգմանություն Գարեգին եպիսկոպոս Նաչատուրյանի:
4. «Նարեկ. Մատյան ողբերգության ս. Գրիգոր Նարեկացիի», Բուենոս

* Սույն ցանկում «Մատեան»-ի առանձին զույմների ու հատվածների թարգմանության լրագրային հրատարակությունները մատնացույց չեն արվում:

- Այրես, 1948 թ.: Նախորդ թարգմանության վերանայված ու բարեփոխված հրատարակությունն է, չափածո տողատումով, զբաբար բնագրի հանդիպադրումով: Գրքում տեղ են գտել նաև Նարեկացու մի շարք տաղերի զբաբար բնագրերն ու թարգմանությունները:
5. «Նարեկի աղոթագիրքն առնված 19 զլուսնեք և Պատմություն կենսառու խաչին» (արևմտահայերեն արձակ թարգմանության լուսատիպ հրատարակություն), Բրիչոտթր (ՍՄՆ), 1957 թ.: Ընդգրկում է Ա, Գ, ԺԴ, ԻԵ, ԻԲ, ԼԳ—ԼԵ, ԼԲ, ԽԲ, ԾԱ, ԾԵ, ՀԴ, ՀԵ, ՀԲ, ՁԵ, ՁԸ, ՂԱ գլուխները և Նարեկացու հիշատակարանը (մի քանիսը՝ հատվածաբար, էջ 1—99), ինչպես նաև Ապարանից խաչի պատմությունը (էջ 100—38): Վերջում ունի հատված Ղ. Ալիշանի «Հուշիկը»-ից (էջ 139—45):
 6. Գրիգոր Նարեկացի, Մատյան ողբերգության, զբաբարից թարգմ. Մըկրրտիչ Խերանյան, Երևան, 1960 թ. (արևելահայերեն չափածո թարգմանություն):
 7. Գրիգոր Նարեկացի, Մատյան ողբերգության (ծաղկաքաղ), թարգմանություն Վաղգեն Գևորգյանի, Երևան, 1970 թ. (արևելահայերեն չափածո թարգմանություն):
 8. Գրիգոր Նարեկացի, Մատյան ողբերգության. Տաղեր, թարգմանություն Վաղգեն Գևորգյանի, Երևան, 1979 թ. (արևելահայերեն չափածո թարգմանություն):
 9. Григор Нарекаци: Стихи. Книга скорбных песнопений (отрывки). Переводы Наума Гребнева, Ереван, 1969 г.
 10. Григор Нарекаци: Книга скорби, перевод Наума Гребнева, Ереван, 1977 г. Ընդգրկում է 42 գլխի չափածո թարգմանություն՝ զբաբար բնագրի հանդիպադրությամբ, նաև 10 գլխի (ամբողջական կամ հատվածաբար) տողացի թարգմանություն, որ կատարել են Լ. Մկրտչյանը և Մ. Դարբինյանը:
 11. Ռուսերեն թարգմանություն (հատվածներ): Թարգմանիչ՝ Նաում Գրեբնիկ (տե՛ս «Армянская средневековая лирика», Լ. Մկրտչյանի աշխատասիրությամբ, Լենինգրադ, 1972, էջ 145—94):
 12. Ռուսերեն թարգմանություն (հատվածներ): Թարգմանիչ՝ Նաում Գրեբնիկ (տե՛ս «Поэзия народов СССР IV—XVIII веков», Մոսկվա, 1972, էջ 63—109):
 13. Ռուսերեն թարգմանություն (հատվածներ): Թարգմանիչ՝ Նաում Գրեբնիկ (տե՛ս «Армянская классическая лирика», հտ. I, Լ. Մըկրրտչյանի աշխատասիրությամբ, Երևան, 1977, էջ 154—215):

14. Խապերեն քարգմանություն (ընդամենը 6 գլուխ, մի քանիսը՝ հատվածաբար): Թարգմանիչ և ներածական հոգվածի հեղինակ՝ Թորոս (տե՛ս «Բաղմավակ», 1874, էջ 244—50):
15. Խապերեն քարգմանություն (ԺԲ և 2 գլուխներ): Թարգմանիչ՝ Ուրաղոն Ֆալգատի (տե՛ս «Bessarione» հանդես, հտ. 38, Հոտմ, 1922, էջ 144—48):
16. Ֆրանսերեն քարգմանություն (ԽԱ և 2 գլուխներ): Թարգմանիչ՝ Ֆելիքս Նե (տե՛ս „L'Arménie chrétienne et sa littérature“, Լուվեն, 1886, էջ 256—67):
17. Ֆրանսերեն քարգմանություն (հատվածներ): Թարգմանիչ՝ Արշակ Չոպանյան (տե՛ս «Mercure de France» հանդես, հտ. 36, 1900, էջ 369—405):
18. Ֆրանսերեն քարգմանություն (31 հատված): Թարգմանիչ՝ Լյուկ-Անդրե Մարսել (տե՛ս „Grégoire de Narek et l'ancienne poésie arménienne“, Փարիզ, 1940, 140 էջ):
19. Grégoire de Narek, Le livre de prières (ֆրանսերեն չափածո ամբողջական թարգմանություն): Թարգմանիչ՝ Սահակ Քեչիշյան, Փարիզ, 1951:
20. Ֆրանսերեն քարգմանություն (հատվածներ): Թարգմանիչ՝ Մարկ Դյուլո, Ժան-Պիեռ Ֆե, Արշակ Չոպանյան, Լյուկ-Անդրե Մարսել (տե՛ս Poésie arménienne. Anthologie“, Ռարեն Մելիքի աշխատասիրությամբ, Փարիզ, 1973, էջ 49—63:)
21. Ռումիներեն քարգմանություն (հատվածներ Դ, ԺԲ, ԽԱ, ԾԵ, 2 գլուխներից): Թարգմանիչ և ներածական հոգվածի հեղինակ՝ Վաղգեն Ա ծայրագույն Պատրիարք և Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց: Ներածական հոգվածում մեջբերումներ են արված Դ, ԼԱ, ԾԶ, ԿԴ և ԶԴ գլուխներից (տե՛ս «Ortodoxia» հանդես, Բուխարեստ, 1967, № 2, էջ 166—81):
22. Ռումիներեն քարգմանություն (Ա, ԻԶ, ԾԱ և ԾԶ գլուխներ): Թարգմանիչ՝ Հարալամբիկ Գրքմահու (տե՛ս „Antologie de poezie armeniană...“, Սարգիս Սելյանի աշխատասիրությամբ, Բուխարեստ, 1981, էջ 14—23)*:
23. Grigor Narekatsi: Lamentations of Narek, London, 1977:

* Ռումիներեն թարգմանությունների մասին տեղեկացել ենք բանասեր Ս. Քոլանջյանի միջոցով:

Յրագրված անգլերեն տմբողջական թարգմանության 1-ին դիրքն է (96 էջ). ընդգրկում է Ա.—ԻՆ գլուխները, վերջում՝ Ս. Գրքի հղումներն ցանկ: Թարգմանությունը գրաբար բնագրից կատարել է Միշա Գյուսյանը:

24. Թուրքերեն արձակ թարգմանություն (անտիպ), թարգմանիչ՝ Գրիգոր քահանա Ղարամանյան, ժամանակ՝ 1861 թ.: Հայաստան թուրքերեն ձեռագիրը պահվում է Երուսաղեմի Սրբոց Հակոբյանց մատենադարանում (տե՛ս Ն. Պողադյան, Մայր ցուցակ ձեռագրաց Սրբոց Հակոբյանց, հտ. VIII, 1977, էջ 386—7):

25. Թուրքերեն արձակ թարգմանություն (անտիպ), թարգմանիչ՝ Պողոս քահանա Մալեկյան: Կատարված է 1904 թվականին, Միսաք Գոչունյանի (Բասիմ) 1902 թ. աշխարհաբար թարգմանությունից: Հայաստան թուրքերեն ձեռագիրը (538 էջ) պահվում է Ե. Չարենցի անվան գրականության և արվեստի թանգարանում (Թ. Ազատյանի հավաքածու, № 56):

26. Արաբերեն արձակ թարգմանություն (անտիպ), թարգմանիչներ՝ Սարգիս Սապպաղյան և Հակոբեան Ֆեթիլյան: Թարգմանությունը կատարված է 1830-ական թթ., գրաբար բնագրից: Հայաստան արաբերեն ձեռագիրը (557 թերթ) մի ժամանակ պատկանել է հայկապարենակ վահն Սեթյանին (տե՛ս Ա. Սյուրմեյան, Ցուցակ հայերեն ձեռագրաց Հայկալի Ս. Քառասուն մանկունք եկեղեցվո և մասնավորաց, Երուսաղեմ, 1935, էջ 398):

Ե. ԲՆԱԳՐԻ ՊԱՏՐԱՍՏՄԱՆ ՍԿԶԲՈՒՆՔՆԵՐԸ

1. Բնագիրը տվել ենք չափածո տողատումով՝ ուշագրություն դարձնելով թե՛ խոսքի շարահյուսական-իմաստային և թե՛ ոտանավորի տաղաչափական առանձնահատկություններին ու հանգավորմանը՝ իբրև տողատման հիմքի: Արձակ են տրվում ԼԳ, ՀԵ, ՂԲ և ՂԳ դավանաբանական-մեկնաբանական բնույթի գլուխները և նարեկացու հիշատակարանը, որոնք հորինված են ռիթմիկ արձակով:

2. Պահպանել ենք գլուխների հատվածաբաժանման ավանդույթը՝ մասնակիորեն վերանայելով առանձին դեպքեր:

3. Նարեկացու աղբյուրները (Աստվածաշունչ գրքեր) մատնացույց են արվում բնագրի տողատակին կամ ծանոթագրություններում, հետևյալ կարգով՝

ա. Եթե բնագրի տվյալ հատվածը, տողը կամ արտահայտությունը բառացի (կամ գրեթե բառացի) համընկնում է աղբյուրին, ապա նրա վերջում գրվում է սաստղանիշ և տողատակին նշվում է տողի համարն ու հղվում աղբյուրը. օրինակ՝ Բ գլխի 43 և 45-րդ տողերի համար՝ «43. Թիւրք, ԺԶ, 22: 45. Յովն., Դ, 2»։ Եթե էջում այդպիսի մի քանի հղումներ կան, բնագրի համապատասխան բառերից հետո միշտ մեկ սաստղանիշ է գրվում. թե ո՞ր սաստղանիշին է վերաբերում տողատակին նշված աղբյուրը, պետք է որոշել վերջինիս սկզբում եղած տողահամարով.

բ. Եթե նարեկացին ակնարկում է Սուրբ Գրքի որևէ կերպար, գրվագ ու միտք կամ աղբյուրն օգտագործում ոչ բառացի, այլ վերապատմելով, փոփոխելով, ապա այդպիսի դեպքերում բնագրի համապատասխան տեղում գրվում է թվահամար, և աղբյուրը հղվում է ծանոթագրություններում՝ «տե՛ս» կամ «համա՛տ.» նշումներով*։

4. Հատուկ անունները, ինչպես և նրանցից կազմված հարաբերական ածականներն ու հասարակ զոյականները բնագրում տրվում են ըստ Ս. Գրքի գրաբար բնագրի հրատարակություններում ընդունված ուղղագրության. ձևադրական այլընթերցվածները, եթե սոսկ ուղղագրական բնույթի են, տարբերցվածների բաժնում չեն բերվում։ Ստորև տալիս ենք այդ անունների և ածականների ցանկը ուղիղ և թեք ձևերով՝ փակագծերում նշելով ձևադրերում հանդիպող բոլոր տարբերցվածները. Աբիւրն, Աբիւրնի (Աբիւրովնի, Աբերոնի, Աբերովնի, Աբիւրոնի), Աբրահամ, Աբրահամու, զԱբրահամ (զԱբրաամ, Ապրահամու, զԱմբրահամ), աղամեան (աղամայեան), Աղղով, Աղղովայ (Աղղովեա, Աղղովեա, Աղղովայ), Աղոնա, Աղոնայի (Աղովնայի, Աղովնիայի, Աղոնաի, Աղոնիայի, Աղոնիայ), Ազայէլ, Ազայէլի (Ազայէլի), Ահարոն (Ահարովն, Ահարոն), ահարոնեան (ահարովնեան), Ամասիա, Ամասեայ (Ամասիայ), Ամբակում, Ամբակումայ (Ամբակումեա, Ամպակումայ), ամուրհացի, ամուրհացույ (ամուրհացոյ, ամուրհացո, ամուրհացույ, ամուրհացոյ, ամուրհացույ), Ասաւա, Ասաւաւայ (Ասաւարտեայ, Ասաւարտայ), ատտիկեցի (ատտիկեցի), արիմաքացի, զարիմաքացույն (զարամաթացույն, զարամաթացույն, զարեմաթացույն, զարեմաթացույն, զարիմաթացույն, զարամաթացույն, զարամաթացույն), Աւաւացի, Աւաւացույն (Աւաւացիոյն, Աւաւացույն), Աֆաւ Զամբեան (Աբար Զարմեան), Ափա Սիւոնացի, Ափայ Սիւոնացույ (Աբեայ Սեղովնացույ, Աբայիայ Սեղովնացույ, Աբիեայ Սեւոնացույ,

* Աստվածաշնչյան հղումները պատրաստելիս օգտվել ենք Հ. Նալչանի և Գ. Ավետիսյանի մեկնություններից, Թ. Գուշակյանի և Գ. Խաչատուրյանի արեւմտահայերեն, ինչպես նաև Ս. Քեշիշյանի ֆրանսերեն թարգմանությունների հղումների ցանկերից ու ծանոթագրություններից՝ նարեկացու բնագիրը վերստին մանրակրկիտ կերպով համեմատելով աղբյուրների հետ։

(Մայրդայն, Մայրխան, Մադան, Կալէն (Կայնն, Կայրին), Կափառնաում (Կափառ-
նաւում, Կապեռնաում, Կափառնայում), Կեղրոն, Կեղրոնի (Կեղրօնի, Կեղրով-
նի), Հաբէլ, Հաբէլի, զՀաբէլին (Հաբեղի, Հաբէլի, զՀաբեղին, զՀաբէղին,
զՀաբէլին, զՀաբիղին), Հեղի, Հեղիու (Հեղու, Հեղուի, Հեղու), Հեռովդէս (Հե-
րոդէս), Մաաբէոս, զՄաաբէոս (զՄաաբէոսն, զՄաաբէոսն), Մելփսեղեկ (Մեղ-
քիսեղեկ, Մելքիսեղեակ), Մեղում, Մեղումայ (Մեղքովմայ, Մեղքոմեա, Մեղ-
քօմայ), մովսեսեան (մովսիսեան, մովսէսեան), Մովսէս, Մովսեսի (Մովսի-
սի, Մովսէսի), Յակոր, Յակորու, Յակորայ (Յակովր, Յակորեայ, Յակովրայ,
Յակօրու, Յակովրու), Յէու, Յէուայ (Յեուայ, Յէուեայ), Յոր, զՅոր, Յորայ
(զՅոր, զՈր, զՅովր, Յովրայ, Յովրա), Յովէլ, Յովէլայ (Յովէղ, Յովէլայ, Յո-
վելիայ, Յովելիա), Յովհաննէս, Յովհաննու, Յովհաննէ (Յովաննէս, Յովանէս,
Յօհանէս, Յահանէս, Յովհանէս, Յովհաննես, Յօհաննէս, Յօհաննէս, Յօհաննու,
Յօհանու, Յովանու, Յովաննու, Յովաննէ, Յօհաննէս, Յօհաննու, Յովանէ), Յով-
հան, Յովհանու (Յօհաննու, Յուանու, Յովհաննու, Յովանու), Յովսափաբ,
Յովսափաբու (Յովսափատու, Ովսափաթու), Յուդա, Յուդայ (Յուդայի, Յու-
դաի), Յուդա Սիմոնեան (Յուդայ Սիմօնեան), Նազովրեցի (Նազարացի, Նա-
զովրացի, Նազօրացի, Նազարեցի, Նազօրեցի), Նոյ (Նո), Շամբին, Շամբինի
(Շամբրոնի), Ոգիէլ, Ոգիելի (Ոգիէլի, Ոգիեղի), Ողա, Ողայ (Ոշողայ, Ուո-
ղայ), Ողիւրա, Ողիւրայ (Ողորայ, Ողիւրիա, Ողորայ, Ողօրեայ, Ողօրի-
այ, Ողբայ, Ոշողիւրայ), Ովսէ, Ովսեայ (Ովսէ, Յովսէս, Յովսէէ, Յօսեա,
Ովսէ, Ովսեա, Ովսիա, Յովսեայ), ովսէեան (ովսէեան, յովսեան), Սաբէկ,
Սաբէկայ (Սաբիկա, Սեբեկայ, Սեբեկայ), Ռեփան, Ռեփանայ (Ռեփփանայ),
Սամուէլ, Սամուելի (Սամուէղի, Սամուելի, Սամուիղի, Սամուիէլի, Սամուիե-
լի), Սառա, Սառայի (Սառուայի), Սափիւրա, Սափիւրայի (Սափիւրայի, Սաբի-
րայի), Սելով, Սելովայ (Սելովմայ, Սելովմա, Սելովմայ, Սելովա, Սեղո-
վայ), սերօբէ, սերօբէֆ (սերովբէք, սէրովբէք, սերօբէք, սրովբէք, սերօբէք),
սիդոնացի, սիդոնացուց (սիդովնացուց, սիդովնացոց, սիդոնացոց, սիդօնաց-
ուց, սիդովնացոյց, սեղովնացոց, սեղովնացուց), Սիլոնացի (Սիլովնացի),
Սինա (Սինեայ, Սինայ, Սինեա), Սիւն, Սիւնի (Սիւովնի), Սոդում, Սոդումայ
(Սոդովմայ, Սօդոմայ), Սոդոմոն, Սոդոմոնի (Սաղոմոն, Սաղովմովն, Սոդօ-
մոն, Սաղօմօն, Սաղոմօնի, Սաղովմովնի, Սաղօմօնի, Սաղովմօնի, Սոդո-
մօնի, Սոդովմօնի, Սոդովմովնի, Սօղօմօնի, Սոդովնօնի), սոդոմոնեան
(սոդովմովնեան, սոդոմովնեան, սօղօմօնեան, սաղովմովնեան, սաղովմո-
նեան, սաղօմօնեան, սաղօմօնեան), Տիւրոս, Տիւրոսի (Տուրոսի, Տիւրոսի),
Փագովր, Փագովրայ (Փագովրեայ, Փագովրեա, Փեղովրայ, Փեղովրեա, Փէ-
զովրայ, Փոզովրայ, Փակովրայ), փաւաւոն, փաւաւոնի (փաւօն, փաւաւով-
նի), փղշտացի, փղշտացուց (փիղիստացուց, փղիւստացուց, փիլիստացուց,

ւ, առեւծ, քեւր, քեւրակործան, երկեղ, երջեւր, եղ, եղընծայ, ընծեղ, քեւր, համապիւն, հեղ, մեան *և այլն*) չեն բերվում իբրև տարբերակներով:

10. «յո» երկհնչյունը (արդի հնչմամբ) տալիս ենք եւ գրությամբ (Եւթն, արդեւ *և այլն*). ձեռագրական մյուս տարբերակներով (Եւթն, Եթն, արդեւ, արդեւ *և այլն*) չենք նշում. գործիական հոլովածը դնում ենք եւս գրությամբ (ալնհանեւ, չարեւ *և այլն*):

11. Ենթակայական գերբայը տալիս ենք ոչ գրությամբ. աղ, օղ գրությամբ ձևերը չեն բերվում իբրև տարբերակներով:

12. «Ո» հոլովման պատկանող որոշ գոյականների՝ հոգնակի գործիական հոլովի համար ձեռագրական ուլ, աւ գուգահեռ ձևերից՝ բերանով—բերանաւ, գործով—գործաւ, հաւատով—հաւատաւ, մեռայնով—մեռայնաւ, ցաւով—ցաւաւ, քննական բնագրում ընտրել ենք առաջինները՝ երկրորդ ձևը (բերանաւ, գործաւ...) չգիտելով իբրև տարբերակներով:

13. Բնագրում անջատ գրությամբ ենք տալիս վասն զի, վայել է, ի ըսկըգրանցն, այլ եւ, ակն ունել, ոչ ինչ, քէ եւ, քէպէտ եւ, առ հասարակ բառերն ու կապակցությունները, միացյալ գրությամբ՝ Բանգլի, նաեւ, միանգամ, առժամայն: Տարբերակներով բաժնում դրանց գրության մյուս ձևերը չեն վկայակոչվում:

14. Դրել ենք շալիլ փխ շաւեղ, շառալիլ փխ շառաւեղ. սրանց գրության տարբերությունները եւ տարբերակներով բաժնում չեն բերվում:

15. Հեռակելով հնագույն ձեռագրերին՝ նախընտրել ենք եւ, առ փխ և, օ գրությունների. վերջին կարգի ձեռագրական տարբերությունները չեն գիտվում որպես տարբերակներով:

16. Փոխառյալ բառերում բաղաձայնին նախորդող ու և ուլ ձեռագրական գուգահեռ ձևերից բնագրում ընտրել ենք առաջինը (սերոբէֆ, ֆերոբէֆ, ֆրիստունեայ, Ահարոն, Սողոմոն, Ադոնա, Արիոն, Բաբելոն, Յակոբ, Կեդրոն *և այլն* փխ սերովբէֆ, ֆերովբէֆ, ֆրիստովնեայ, Ահարովն, Սողովմովն, Ադովնա, Արիովն, Բաբելովն, Յակովբ, Կեդրովն *և այլն*), բացի հետևյալ մի քանի բառերից, որոնց համար ընդունված է ուլ գրությունը՝ Ննով, Մովսէս, Յովհաննէս, Յովնան, Յովսափաք, Նագովբեցի, Ովսէէ, Փագովբ, Քամովս, ամովրհացի, երովպացի: Ձեռագրական տարբերությունները տարբերակներով չեն բաժնում չեն վկայակոչվում:

17. Հոդակապով բարդություններում առաջին բաղադրիչի վերջին փակ վանկի «է» ձայնավորը բնագրում տրվում է ե գրությամբ. օրինակ՝ յաւետահաշ, եղեգնախոյ, ամենահաշ *և այլն*:

18. Անհոդակապ բարդություններում առաջին բաղադրիչի վերջին փակ վանկի «է» ձայնավորի գրությունը բնագրում պահպանված է. օրինակ՝ ամենահաշ, ամենիշխան, ամենողորմ *և այլն*:

19. Բարդուխաններում առաջին բաղադրիչի վերջին բաց վանկի ի-ի և նրան հաջորդող ա հոգակապի հնչյունափոխությամբ առաջացած «է» հնչյունը բնագրում տրվում է ե գրությամբ. օրինակ՝ Բաբեկերտ, ալեկոծեալ, հոգեշահ, հոգեմատեան և այլն. է-ով գրությունը չի բերվում իբրև տարբերակացված (ալեկոծեալ, բաբեկերտ, հոգեմատեան և այլն):

20. Տարբերակացվածների բաժնում՝

ա. անջատ գրվող նախդիրները դիտված են որպես բառ-միավոր և առանձին վկայակոչված. օրինակ՝ «շիւ ք», կամ՝ «բստ փխ ընդ» և այլն.

բ. ի տարբերություն ձևագրերի՝ հատուկ անունները տրվում են մեծատառով.

գ. քննական բնագրի բառը հիշատակվում է բոտ բնագրի ուղղագրության. օրինակ՝ «այլ փխ Արդ» (այսինքն՝ Արդ-ը քննական բնագրում մեծատառ է):

դ. այլ նպատակով վկայակոչվող սխալագիր բառերի սխալ կամ հակառակ տառերը տրվում են շղագիր. օրինակ՝ առեյեցելովն, դատակնիկ, դողացցուցաց, ընդդունայն, մարդարտիւյ, նիւրման, ուղղէկից և այլն:

21. Տարբերակացվածների բաժնում չեն նշվում այն տարբերությունները, որոնք սոսկ գրչական նշանակություն ունեն. այդպիսիք են՝

ա. այն բառերը, որոնց սկզբնատառը չկա, որովհետև գրիչները չեն գրել՝ հետագայում դարդագրով կամ կարմիրով լրացնելու համար, բայց ինչ-ինչ սլառճառով մոռացել ու չեն լրացրել. օրինակ՝ բան Ա. տ. 11-ում Բւ-ն ունի լցէ փխ ելցէ և այլն.

բ. դ հոգի տ գրությամբ ձևերը. օրինակ՝ անաշառ, զգաշապարիտ, միայնտ, վեհիտ և այլն.

գ. բառամիջում և բառավերջում ձայնավորից հետո յ-ի անհարկի գրությունը. օրինակ՝ վերայկացումն, յոգնայքախանն, ապայ, կեցո՛յ, նորայ և այլն.

դ. ձայնավորից հետո գրվող յ-ի բացթողումը. օրինակ՝ Աղամա, աներկբա, երկնաին, զգաութեանց, կաի, հայնոիչ, նեններո, ներո, որդո, սակաւամասնեա, վերա, փակեցա, փանաւից, փով և այլն.

ե. եա երկհնչյունի էա գրությունը. օրինակ՝ ամենեսլան, երկէակ, փառշէալ և այլն.

զ. բառամիջում, ձայնավորից առաջ, ու-ի և գրությունը. օրինակ՝ աղւեսուն, դիպածոյն, քոյ, յադած, նիւէ, նւէր և այլն.

է. լ-ի բացթողումը. օրինակ՝ որդոյ, հոգոյ, փառոյ, ոգոյ և այլն.

ը. ռիթմն զգալի դարձնելու նպատակով բառամիջում ը ձայնավորի գրությունը, որ հատուկ է շատ ձևագրերի. օրինակ՝ սըրտի, զալրաւղ, մըտացա, զըթած և այլն.

թ. «է» ձայնավորի ե գրությունը. օրինակ՝ ասնի, գրնի, դմնիս, և փխ է,

եի փխ էի, երիցս, երե, եղեզն, երբեմ, երեկ փխ երեկ, գեղիսեի, քե, լինեի, մարգարեիմ, Բրիստոնեից և այլն.

ժ. քնդհակառակն, ե-ով գրվող «է» ձայնավորի է սխալ գրությունը. օրինակ՝ երեկ փխ երեկ, էրե, բերեւ, խէրկիչ, ուէպ, մէկնորին, մուլէզմական և այլն.

ժա. որոշ բառերի սկզբում (հաճախ չ-ով գրվող նախորդից հետո), ու և ղ բաղաձայններից առաջ, ը տառի բացթողումը. օրինակ՝ դձալի, դձից, յնդդիմակցէ, յնդդիմամարոմ, յնրեցուած, յնշեղաց, յնարեղոց, յնարուրին և այլն.

ժբ. մի շարք բառերում լ-ի փխ ղ գրությունը, որը հասուի է առանձնապես վաղ գրություն ունեցող ձեռագրերին. օրինակ՝ ալղ, ալղարանցից, աղելուիա, աղեղուիա, աղեղուբ, աղփարեռաց, անալղալղական, աննշոյղ, Բարեղովնի, գերափայղ, Գանիէղի, յեղուգակի, քոյղս, քուղաղաշակեալ, Խաղէղ, դաղաեռաց, ծոյղս, ծուղուրին, կալղակ, կալղակմունի, ձուղածոյն, մաղգեղոյզ, մուղղ, վաղղունակ և այլն.

ժգ. բացարձակ վրիպակները, որոնք ծագել են գրչական անփութության ճանապարհով, հետևանք են սխալ ընկալման, տառաբացթողման կամ տառակրկնության և տարբերակիչվածային արժեք չունեն. տալիս ենք դրանց մեծ մասի ցանկը՝ փակագծերում նշելով համապատասխան ճիշտ գրությունը. ախտանս (ախոյհանս), ամենախախուր (ամենատխուր), անասնասկենցաղս (անասնակենցաղս), անդաւանելիդ (անդաւանահիլիդ), անդուր (անդորր), անդորուրին (անդորրութիւն), անձաղատ (անձնաղատ), անարէնութեանն նուղէշ (անարէնութեանն ուղէշ), անշնոհուրին (անշնոհութիւն), առնառ (անճառ), առեցեցելովն (առեցեկովն), այնբայն (այնքան), ապաշնոն (ապաշնորհ), ապիշուրեանցն (ապշութեանցն), ամբսամբուրեան (ապստամբութեան), արեալ կամ արդալ (արդիւր), արհեալ (արհնեալ), ասուստ (աստուստ), աղաականաց (առաղականաց), աուցն (աուրցն), բազագուր (բազմագութ), բազանատուած (բազմահատուած), բամբանաց (բամբասանաց), բարեհամբոյս (բարեհամբոյրս), բարուրին (բարութիւն), բելրեցեալ (բերկրեցեալ), բշկեցից (բժշկեցից), բորոհումն (բորբոքումն), բիս (բիւրս), գայանի (գաղտնի), գառնեալ (գաղանհալ), գնգից (գնդից), գոգամիտ (գողամիտ), դարձալ (դարձեալ), երախատիս (երախտիս), երիմ (երեւիմ), երոդի (երրորդի), երկորդ (երկրորդ), երանասներորդի (եւթնասներորդի), զնալիոչացն (զհայհոյացն), զնշականն (զհշտականն), զմոացեալսն (զմոռացեալսն), զուխազանցութիւն (զուխտազանցութիւն), զլոխն (զիւրքն). զխախեալ (զխախտեալ), զսառամանեաց (զսառնամանեաց), զգաւրուցեալսն (զգաւրուցեալսն), զպաժապարտս (զպատժապարտս), ըձալի (ըղձալի), ըմոշանիս (ըմբոշանիս), ընձանցուցանէ (ընձայեցուցանէ), ընդդունայն (ընդուն-

օրինակ՝ պարզևապաշխ, խորանման, բաղապշումն և այլն. նաև՝ անափշելի, անոփայ, ափշեալս, ափշութիւն և այլն.

դ. ն բաղաձայնից հետո գ ձայնեղը դարձել է կ կամ ընդհակառակն. օրինակ՝ անկանկեական, անկոսնիս, բազմավտանկ, զանկակ, զանկուած, զանկոսնելիս, ժառանկեաց, ժառանկս, ժանկոյ, խանկարեալ, կանկուն, կանկնեցայց, կանկնատու, հանկիստ, հանկիցէ, հանկոյցս, հանկունակից, հանկունանման, հանկուցեալ, հինկ, հնկեսփն, հողազանկուածն, ձկտիլ, մանկաղս, միանկամայն, յանկատրութիւն, սրինկ, վերականկեա, վտանկս, տիրանենկ, անկայքակղելի և այլն. նաև՝ անանգութիւն, անդրանգաց, անգանիլ, անգողնոց, երջանգաբար, ընգալայց, ընգենլի, ընգերաց, ընգլայ, ընգղմելոյս, խնգալիր, խնգարելութեան, խնգել, խորամանգեպէ, ծնգեցեալ, մանգավարժ, մանգութենէ, ունգն, սնգակից, սնգողն, տունգն, ցանգ, ցանգալի և այլն.

և. ր ձայնեղից և մասամբ ձայնալորններից հետո գ-ն գրվել է ք կամ կ և ընդհակառակն. օրինակ՝ աւկտակարացն, աւկտից, քարքմանութիւն, քարքմանաւրէն, կարք, մանաձիք, մշտափալափ, յաննոքս, յոքնագլուխն, յոքնաքալսանձ, յոքնաքալսիժ, յոքնահոսան, յոքնամասնեայ, յոքնապատիկ, յոքնատխտու, փափաք, փափաքելի և այլն. նաև՝ անգայքազղելի, գայքազղիմ, գայքազղութիւն, քազլիմ, քազիցես, քազուցեալսն, քազուցելոց, յոզոգ, սիգ, սլագ և այլն.

զ. ն բաղաձայնից հետո դ ձայնեղը դարձել է ա կամ ընդհակառակն. օրինակ՝ աղամանեալ, անաղանտ, անտ, անտանաւ, անկնտրուկ, անտորութիւն, անտուղեկցութեամբ, անտուտ, անտու, անտրանիկ, անտրէն, սուրգանտ, աշխնտ, գնտիւք, դժնտակարմատն, դժնտակապէս, դրանտն, երիզտպնտեալ, զնտանաւ, ընտարոյս, ընտակից, խանաղատականաց, յեռանտն, տաղանտ, տենտիս և այլն. նաև՝ ամէնընդել, անդառաց, անդի, անընդիր, անընդրողաբար, բանդ, բանդարգելիցն, ընդանեցուցեր, ընդանիք, ընդիր, ընդրեսցէ, ժանդ, ժանդութիւն և այլն.

է. ր, դ, խ բաղաձայններից, ինչպես նաև ձայնալորից հետո դ ձայնեղը գրվել է ք, տ և կամ ընդհակառակն. օրինակ՝ մեղսամալարք, խեղք, սպրտեալ և այլն. նաև՝ աղարղեալ, զուարդութիւն, ժխդդին, հիւդ, շանդք, շոդոքոդ, խորդաբարոյիցն, խորդացեալ, սաղարդ և այլն.

ը. ձայնալոր հնչունից հետո խ-ի փխ գրվել է դ և ընդհակառակն. օրինակ՝ անվաղնան, անփաղշելի, քաղանձ, քաղծեալ, քաղծութեան, խարդաղութեան, ջաղջախեր, սղալմունք և այլն. նաև՝ կենսացնցովս, մախքանք, մախքեցից, մախձ, շխքայք, սանդովսք, ցնցովսք և այլն.

թ. խ-ն վերածվել է ղխ տառակապակցութեան և կամ ընդհակառակն.

օրինակ՝ ամենասղխալ, խաղխտեցեալ և այլն. նաև՝ բխեցեր, ժոխեալ, ուխեցն, ջախեալ և այլն.

Ժ. և բաղաձայնից հետո ն-ն դարձել է ծ կամ ց և կամ ընդհակառակն. օրինակ՝ անծկամ, անծկութեան, անծուլ, արծագանք, գանծ, բնծեռեալ, ընծիւղեալ, բախանծեսցէ, բանծութիւն, իղծք, իղընծիւղ, կաղկանծողական, հեղծմանէ, հնծեսցէ, հնծոցն, մղծկեալ, պապանծեալս, պղնծոյ, բարցումն, վարց և այլն. նաև՝ ընթերծուած, բաղարջընծայք, բնծայեցից, զբրծեալ, հե-րապանծ, պանծանալ և այլն:

Ժա. և, ինչպես նաև դ, ր բաղաձայններից հետո և բառասկզբում ջ-ն դարձել է ն և կամ ընդհակառակն. օրինակ՝ խառնինադանն, խննոյից, կա-մուրն, նահանմամբ, շիղնք, պահանն, զլրննողականն, տաննառաւիճ և այլն. նաև՝ անվախջան, դիւանենջեր, խղջիւ, նենջերել, շանանանջիցն, ջա-նաւորական և այլն (այդպես նաև շեն վկայակոչվում վայելչութիւն, վայելջա-կան տարբնթերցվածները).

Ժբ. ն-ի փխ հանդես է եկել կրկնակ ն. օրինակ՝ անհննին, ձեռնագննին և այլն.

Ժգ. ր բաղաձայնի փխ զրվել է ռ (մեծ մասամբ ռ-ով վերջացող արմատի կրկնությամբ կազմված բառերում). օրինակ՝ բառբառեսցի, բարբառոսացն, կառկառմամբ, կառկառս, կառկառէ, սառսուռ և այլն.

Ժդ. բ, գ, դ բաղաձայններից առաջ գ ձայնեղը վերածվել է ս խուլի. օրինակ՝ անսգալ, անսգայեալ, անսգայապէս, ասղեալ, ասղէր, ասղմունս, ասղողաւան, բարեսգեստից, մահասգեստս, սրաղաւան, սրաղեալ, սրաւ-սան, սգայականացն, սգայաւան, սգայութեանց, սգաստացեալս, սգաստու-թեանց, սգեստիւ և այլն:

23. Տարբնթերցվածների բաժնում պետք է նկատի ունենալ հետևյալը.

ա. փխ նշումի ղեպքում, երբ երկու կամ ավելի ձեռագրերից ամեն մեկը բնագրի միևնույն բառի փոխանակ ունի տարբեր ընթերցված, առաջինի տար-բնթերցվածից հետո մյուսներինն առնվում է կլոր փակագծերի մեջ. օ-րինակ՝ բան ԼԲ տ. 106—N ամուրքն (կ մեղիքն) փխ քեղիքն.

բ. կլոր փակագծերի մեջ են առնվում այն բառերը, որոնք բերվում են՝ տվյալ այլընթերցվածի տեղը բնագրի կարգում որոշակի դարձնելու նպատա-կով. օրինակ՝ բան ԼԳ տ. 4—Wbcfgtx (ագգաց) և ի, այսինքն՝ նշված ձեռա-գրերը բնագրում բացակայող և ի բառերն ունեն ագգաց բառից հետո.

գ. կլոր փակագծերի մեջ է առնվում նաև այն տարբնթերցվածը, որն ունեն միասին հիշատակվող ձեռագրերից ոչ թե առաջինը, այլ հաջորդները. օրինակ՝ բան ԼԲ տ. 31—SVajknr մածեա (մածեայ), այսինքն՝ S-ն ունի մածեա, մյուսներից մեկը կամ մի քանիսը՝ մածեայ, որն ուղղագրորեն ճիշտ է, իսկ առաջինը՝ սխալ.

դ. եթե չի՛ք, փխ նշումներից հետո բերվող բառը բնագրի համապատասխան տողում մեկից ավելի անգամ է հանդիպում, ապա դա նշվում է թվահամար՝ 1, 2 և այլն. օրինակ՝ չի՛ք ի², այսինքն՝ չի՛ք-ը վերաբերում է բնագրի տվյալ տողում հանդիպող երկրորդ ի-ին.

և. եթե այս կամ այն ձևագիրը (կամ ձևագրերը) չունի ոչ թե տողն ամբողջապես, այլ տողի մեկ կամ մի քանի բառը, ապա դա նշվում է չի՛ք բառով. օրինակ՝ բան ժԲ տ. 16—17 չի՛ք իսկապէս. այս դեպքում եթե պակասող բառերի քանակն անցնում է երեքից, բերվում են միայն առաջին և վերջին բառերը, իսկ կրճատված միջին բառերի փխ դրվում է երեք կետ. օրինակ՝ բան ժԲ. տ. 9—10 չի՛ք եւ... բարձրացեալ, այսինքն՝ չունի եւ քնդ Հոգւոյ Արքայ բարձրացեալ բառերը.

դ. եթե տվյալ ձևագիրը (կամ ձևագրերը) չունի ամբողջ տողը կամ մի հատված և կամ թե գլուխ (գլուխներ), ապա դա նշվում է չունի բառով. օրինակ՝ բան ժԱ տ. 117—X չունի տ. 117—118. չունի բառով է նշվում նաև Յիսուս և Քրիստոս ընթերցվածների բացակայությունը.

է. սրբ. համառոտագրությունը է նշվում այն սրբագրումը, որը կատարված է բուն գրչի ձեռքով, իսկ սրբվ. համառոտագրությունը՝ այլ ձեռքով կամ հետագայում արված սրբագրումը. եթե նույն սրբագրումն ունեն տարբեր ձևագրեր, բայց մի քանիսը՝ բուն գրչի, մյուսները՝ այլ ձեռքով, ապա սրբ. կամ սրբվ. նշումն արվում է ըստ առաջին օրինակի, իսկ նրանից շեղվողները փակադժերում հատուկ մատնացույց են արվում. օրինակ՝ բան իԲ տ. 50—BCDQG բաղձալի սրբ. (CD սրբվ.) անձկալի ձիր բաղձալի.

ը. եթե տվյալ ձևագրում տողերի հառաջնություն կա, ապա դա նշվում է հետևյալ օրինակով. բան ժէ տ. 11—N տ. 11—13-ի կարգը խախտված՝ 13, 11, 12, այսինքն՝ N-ում նախ գալիս է 13, հետո՝ 11 և ապա՝ 12-րդ տողը:

24. Բնագրում վերականգնված է հապավված բառերի (Իէլ—Իսրայէլ և այլն) և տառանիշերով արտահայտված թվականների (Հ—Երորդի Բ—Երորդի—Եւթանասներորդի Երկրորդի և այլն) լրիվ գրությունը՝ ըստ բնագրի ռիթմական-արտասանական պահանջի: Նման կարգի ձևագրական այլընթերցվածները, եթե իմաստային-քերականական տարբերություններ չունեն, տարբերությունների բաժնում չեն վկայակոչվում: Գլուխների և հատվածների համարները արվում են հայերեն տառանիշերով:

25. Տարբերությունների բաժնում ձևագրի տառանիշի կողքին 1 թվանշան է դրվում այն դեպքում, երբ տվյալ ձևագրում համեմատվող էջերը զերված են ոչ բուն գրչի, այլ հետագա վերանորոգողի ձեռքով (C₁, B₁ և այլն), իսկ եթե ձևագրում ավելի ուշ, երրորդ ձեռքով, գրված էջեր կան, ապա սը-

րանց տարընթերցվածները վկայակոչվում են տառանիշի կողքին 2 թվանշանի հավելումով (այսպես՝ B₂ և այլն)։

26. Քննական բնագրում զործածված են տրոհության և առդանության նշանները, իսկ բացահայտության նշաններից՝ միայն ստորակետ-զծիկը, ապաթարցը և միության գծիկը։

* * *

Սույն գրքի աշխատասիրողներն անհրաժեշտ են համարում հայտնել հետևյալը։ Գործի սկզբում, նախնական հետախուզումներից և ձեռագիր ու տղպագիր աղբյուրների մասին ընդհանուր պատկերացում կազմելուց հետո, նրանք միասին նախ՝ պատրաստել են այդ աղբյուրների նկարագրությունը՝ հաշվի առնելով ամենատեական հատկանիշները, ապա՝ համեմատության միջոցով որոշել այն միավորները, որոնց հիման վրա հետազայում կազմվել է քննական բնագիրը։ Օգտագործված բոլոր ձեռագրերը համեմատվել են «Մատեան»-ի հնագույն գրչագրի՝ A օրինակի տողատված մեքենագիր ընդօրինակության հետ, և այդ հղանակով հավաքվել են բոլոր ընթերցվածները, ընդ որում A օրինակի հետ BCDEFHLNPSUVW աֆղեբcedefhikoptx ձեռագրերը բաղդատել ու նրանց տարբերություններն ի մի է բերել Պ. Խաչատրյանը, իսկ GKMOQRTXYZJ ճգլռւշաղՏԺaglmnqrsu ձեռագրերը՝ Ա. Ղազինյանը։ Նրանք միասին են պատրաստել քննական բնագիրը, տարընթերցվածների ընդարձակ բաժինը և աղբյուրների հղումների ցանկը։ Պ. Խաչատրյանը ծանոթագրել է խորագիրը, Ա.—Ժ, ԻԱ.—Լ, ԽԱ.—Ծ, ԿԱ.—Հ և ՋԱ.—Ղ գլուխները, իսկ Ա. Ղազինյանը՝ ԺԱ.—Ի, ԼԱ.—Խ, ԾԱ.—Կ, ՀԱ.—Ջ, ՂԱ.—ՂԵ գլուխները և նարեկացու հիշատակարանը։ Առաջաբանի սկզբից մինչև «Ձեռագրական խմբեր» հատվածը ներառյալ, ապա և «Նարեկի ցանկերը», «Նարեկացու վարքը», «Տպագիրներ» բաժինները գրել, «Մատեան»-ի թարգմանությունների ցանկը կազմել և իր համեմատած ձեռագրերի ու A օրինակի նկարագրությունը պատրաստել է Պ. Խաչատրյանը։ Ա. Ղազինյանը գրել է «Բնագրագիտական դիտողություններ» բաժինը և պատրաստել իր բաղդատած ձեռագրերի նկարագրությունը։ Առաջաբանի մնացած մասերը նրանք հեղինակել են միասին։

Աշխատասիրողները երախտագետ են հանգուցյալ դրականագետ, անմոռանալի Խ. Ս. Սարգսյանին, որի անմիջական հոգածությամբ ու խորհուրդներով են սկսել սույն գործը։ Երախտագարտության զգացումով են հիշում նաև հանգուցյալ ակադեմիկոս Լ. Ս. Խաչիկյանին, որը ոչ միայն տարինորշարունակ առանձնակի ուշադրություն է հանդես բերել իրենց նկատ-

մամբ, այլև զրաբարագետ Պ. Ե. Շարաբխանյանի հետ միասին հանձն է առել այս գրքի գիտական խմբագիրը լինելու դժվարին պարտականությունը։ Հարկ են համարում շնորհակալություն հայանել ՀՍՍՀ ԳԱ Մ. Աբեղյանի անվ. գրականության ինստիտուտի տնօրեն, ակադեմիկոս է. Մ. Զրբաշյանին և հայ հին գրականության բաժնի աշխատակիցներին՝ սույն գործը քննարկելու և իրենց գիտողություններով օգտակար լինելու համար, ինչպես և անձամբ՝ բաժնի կրտսեր գիտաշխատակից Ս. Խ. Մեսրոպյանին, որը սիրահոգար կերպով մասնակցել է աշխատության ձևողները մեքենավորի հետ համեմատելու գործին։

Զ. Ց Ո Ւ Ց Ա Կ

ԳՈՐԾԱԾՎԱԾ ՏԱՌԱՆԻՇԵՐԻ ԵՎ ՀԱՄԱՌՈՏԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ

A—	ձեռագիր № 1568, ժամ. 1173 թ.	—	ձեռագիր № 3031, ժամ. 1617 թ.
B—	» Երուսաղեմի № 1237, ժամ. ԺԳ—ԺԴ դդ.	Զ—	» № 5675, ժամ. 1618 թ.
C—	» № 10828, ժամ. 1351 թ.	Է—	» № 2052, ժամ. 1655 թ.
D—	» Լենինգրադի № Ա—15, ժամ. ԺԴ դ.	Ը—	» № 5973, ժամ. ԺԴ դ.
E—	» № 5650, ժամ. ԺԵ դ.	Ս—	» № 1570, ժամ. ԺԴ դ.
F—	» № 2086, ժամ. ԺԴ—ԺԵ դդ.	Վ—	» № 1853, ժամ. ԺԴ դ.
G—	» № 5098, ժամ. ԺԴ դ.	ա—	» № 5939, ժամ. ԺԹ դ.
H—	» № 8572, ժամ. ԺԴ դ.	բ—	» № 5365, ժամ. ԺԴ դ.
K—	» № 3929, ժամ. 1247 թ.	գ—	» № 1565, ժամ. 1345 թ.
L—	» № 4965, ժամ. 1266—67 թթ.	դ—	» № 5597, ժամ. 1350 թ.
M—	» № 5135, ժամ. 1286 թ.	ե—	» № 1566, ժամ. 1358-ից առաջ
N—	» № 1563, ժամ. 1283 թ.	զ—	» № 2087, ժամ. 1358 թ.
O—	» № 5076, ժամ. 1360 թ.	ց—	» № 1571, ժամ. 1371 թ.
P—	» № 10182, ժամ. 1346 թ.	խ—	» № 7855, ժամ. ԺԴ—ԺԵ դդ.
Q—	» № 5364, ժամ. 1363 թ.	յ—	» № 5558, ժամ. 1378 թ.
R—	» № 5883, ժամ. 1369 թ.	կ—	» № 4938, ժամ. 1390 թ.
S—	» № 5707, ժամ. 1386 թ.	լ—	» № 1874, ժամ. 1391 թ.
T—	» № 2090, ժամ. 1390 թ.	ժ—	» № 1567, ժամ. ԺԴ դ.
U—	» № 3903, ժամ. ԺԳ—ԺԴ դդ.	ն—	» № 1875, ժամ. ԺԴ դ.
V—	» № 3895, ժամ. 1669 թ.	ո—	» № 5224, ժամ. ԺԴ դ.
W—	» № 1854, ժամ. ԺԴ—ԺԵ դդ.	ր—	» № 1569, ժամ. 1431 թ.
X—	» Երուսաղեմի № 1238, ժամ. 1412 թ.	զ—	» № 5212, ժամ. 1458 թ.
Y—	» № 7019, ժամ. 1423 թ.	ր—	» № 2083, ժամ. 1549 թ.
Z—	» № 5199, ժամ. 1442-ից առաջ	ս—	» № 2089, ժամ. 1645 թ.
J—	» № 4035, ժամ. ԺԹ դ.	լ—	» № 5921, ժամ. 1648 թ.
ա—	» № 3589, ժամ. 1319 թ.	ւ—	» № 1573, ժամ. ԺԵ դ.
բ—	» № 1562, ժամ. 1327 թ.	ք—	» № 5087, ժամ. 1694 թ.
Գ—	» № 2088, ժամ. 1366 թ.*	Պ ₁ —	Պոլսի 1700—2 թթ. տպագիր
Ճ—	» № 7091, ժամ. 1366 թ.	Պ ₂ —	» 1726 թ. տպագիր
Դ—	» Երուսաղեմի № 1215, ժամ. ԺԴ դ.	Պ ₃ —	» 1763 թ. տպագիր
Թ—	» № 3863, ժամ. 1401 թ.	Պ ₄ —	» 1774 թ. տպագիր
Լ—	» Երուսաղեմի № 1324, ժամ. ԺԴ դ.	ԵՐԲ.—	սրբադրել է զրիլ
Ը—	» մանրագրապանի № 447, ժամ. 1417 թ.	ՍՐՎ.—	սրբադրված է ալլ ձևերով
Ս—	» № 7081, ժամ. ԺԶ—ԺԷ դդ.	ՎԻՍ—	փոխանակ
		ՈՎԿԸ—	Հետադա վերականգնողի ձևերով
		ՈՎՆԸ—	Հետադա վերանորոգողի ձևերով

* Տեխնիկական պատճառներով «Տարբերակներ» բաժնում Դ-ն փոխարինված է Դ տառաձևով:

ԳՐԻԳՈՐԻ
ՆԱՐԵԿԱՅ ՎԱՆԻՑ
ՎԱՆԱԿԱՆԻ
ՄԱՏԵԱՆ
ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԵԱՆ

Գ Ր Ո Ւ Թ Ւ Ւ Ն Ք

- 3 ՈԳԵԱԹԱԽԱՆՁ ԲԱՆԻՅ ԱԻԳՏԱԿԱՐԱՅ,
ԱՊԱՇԱԻԱՆԱՅ, ՀՈԳԵՇԱՀ ԽՐԱՏՈՒՅ,
ԱՆՁԻՆ ՍՏԳՏԱՆԱՅ, ԶՂՋԱԿԱՆԱՅ ԿԱՆՈՆԱՅ ԿԵՆԱՅ՝
5 ԿԱՄԱՌՐԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱՌՈՒԹԵԱՆՅ,
ԱՆԵՐԵՒՈՒԹԻՅ ՅԱՅՏՆՈՒԹԵԱՆՅ,
ՄԵՂԱՆԱՅ ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԵԱՆՅ,
ՑՈՒՅՄՈՒՆՔ ԳԱՂՏՆԵԱՅ,
ՏԱՐԱՄՄՈՒՆՔ ՆԱԾԿԵՑԵԼՈՅ,
10 ՅԱՆԳԻՄԱՆՈՒԹԻՒՆՔ ԹԱՔՈՒՅԵԼՈՅ,
ՍՊԵՂԱՆԻՔ ԶԱՌՐԱՒՈՐՔ ՎԻՐԱՅ ԱՆԲԺՇԿԱԿԱՆԱՅ,
ԴԵՂՔ ԱԶԴՈՂԱԿԱՆՔ ՅԱՒՈՅ ԱՆՏԵՍԱԿԱՆԱՅ,
ՀՆԱՐԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՔ ԲԱԶՄԱՄԱՍՆԵԱՅ ԵՐԿԱՆՅ ՎՏԱՆԳԻՅ,
Ի ԳԻՄԱՅ ԿԱՐԵԱՅ ԱՄԵՆԻՅ ԲՆՈՒԹԵԱՆՅ,
15 ԱՌԻԹՔ ԱՐՏԱՍՈՒԱՅ, ՊԱՏՃԱՌՔ ԱՂԱԻԹԻՅ՝
Ի ԽՆԴՐՈՅ ՀԱՅՑՄԱՆ
ՀԱՐՅ ՄԻԱՆՁԱՆՅ ԵՒ ԲԱԶՄԱՅ ԱՆՍՊԱՏԱԿԱՆԱՅ
ԱՍԱՑԵԱԼ
ՄԱՏԵԱՆ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԵԱՆ
20 ԳՐԻԳՈՐԻ ՆԱՐԵԿԱՅ ՎԱՆԻՅ ՎԱՆԱԿԱՆԻ

ԲԱՆ Ա

Ի ԽՈՐՈՅ ՍՐՏԻՑ՝ ԽԱԽԱՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ

Ա

- Ձա՛յն հառաչանաց հեծության ողբոց սրտից² աղաղակի
Քեզ վերընծայեմ, տեսողդ զաղտնեաց,
Եւ մատուցեալ եղեալ ի հուր քախծության անձին տոչորման
Զպտուղ ըղձից նեններոյ սասանեալ մտացս՝
- 5 Բուրվառաւ կամացս առաքել առ քեզ:
Այլ հոտոսեսցի՛ս, հայեսցի՛ս, գրած,
Քան ի սլատարագն բոլորապտուղ,
Մատուցեալ ծխոյն բարդութեան:
Ընկա՛լ զսակամասնեայ յաղուածս բանից՝
- 10 Քեզ ի հանութիւն և մի՛ ի բարկութիւն:
Ելցե՛ ի խորոց աստի զգայութեանց խորհրդակիր սենեկիս՝
Վաղվաղակի ժամանել առ քեզ՝
Կամատրական նուէր բանական զոհիս,
Ողջակիզեալ զաւրութեամբ նարպոյ,
- 15 Որ յիսն է պարարտութիւն:
Եւ ի դնելս իմ ընդ քեզ դատ՝ խառնեալ աղերսիւ, հզար,
Մի՛ իբրեւ զհամբարձումն ձեռաց ամբարշտեալն Յակոբու,—
Ըստ բողոքելոյն Նսայեայ³,—
Եւ զանիրատութիւնն Բաբելոնի
- 20 Տաղտկալի քեզ երեսեսցի,
Զոր առակ երթանասներորդի երկրորդի սաղմոսին ազդէ՛,
Այլ իբր զբուրեալ խունկն հանոյական՝ ի խորանին Սելովայ,
Զոր Դաւիթն կանգնեալ նորոգեաց
Տապանակին հանգստեան, ի գերութենէն դարձելոյ⁵,

- 25 Որ ի վերստին զիս կորուսեալս հոգոյ առակի,
Ընդունելի՛ կամաց հոց լիցի:

Բ

- Բայց Բանգի ձայնդ ահաւոր դատաստանիդ հատուցման,
Ուժգինս հնչեցեալ ի ձորն վրէժխնդրութեան⁶,
Կրկինս ինձ երկնէ մարտից յարուցմունս՝
30 Այժմէն զուշակեալ շարժմունս յուզմանց ներհակականաց,
Որ յիմումս անձին ցուցանի,
Խոռվութիւնս ամբոխից՝
Հարեալք բնդ միմեանս զէն առ սուսեր,
Խորհրդոցն հոյլք շարեացն բնդ բարիսն,
35 Եւ գերեալ զիս ի մահ, ըստ հին դիպուածոյն⁷,
Որ նախ Բան զշնորհին ժամանելն առ իս,
Զոր բնորեալն առաքելականացն դասուց Պապոս,
Աւրինակ առեալ զՄովսէս,
ԶՔրիստոսի փրկութիւնն յաղբող ցուցանէ⁸:
40 Վասն զի քէ՛ Մերձ է ար տեսոն, որպէս Գիր ասէ*,
Ի հովիտն անձուկ ասպարիսին Յովսափարո՞ւ⁹
Եւ հեղեղասին Կեդրոնի՞¹⁰
Փոքր հանդիսաւանացն իրաւանց ժամադրութեանց,
Որ կենցաղականս այսր յախտենիս
45 Զհանդերձելոցն ինձ կերպաւորեն,
Ապա եւս յաւէտ մերձեցաւ ի վերայ իմ
Աւբայութիւնն աստուծոյ մարմին հղելոյ՝¹¹
Մեծապէս գտեալ զիս առիթ վնասուց բազմաց տոկոսեաց՝
Զանազան մասանց յանդիմանողաց նշմարտապատմից,
50 Քան զձեռնին նորին վերակացումն անդ ուրեմն երբեմն
Ի հաւրածան հղումայեցոց եւ փղշտացոց
Եւ այլոց բարբարոս ազգաց:
Քանզի այն ընտրութիւն ամառ չափեցաւ,
Իսկ պատումսս իմումս պարտուց
55 Առանց ասարտման ունի զսահման:
Ան, զուր եւ որոգայք աննողապրելի,
Ըստ մարգարէին եւ առակողին¹²,

- Տագնապաւ մեծաւ առ դուրս ինն հասեալ,
Զամաւքն մշտնջենաւոր աստէն զծագրենն:
60 Զոր միայն քո է հրաշագործել
Պտուղս դեղոց ի հնաւս կենաց՝
Ամենավարան տարակուսանաց հոգոց վտանգից, քաւիչ ամենայնի,
Դովեալ ի վառս աննառս անսահմանելի բարձրութեան
Յափտեանս յափտենից:
65 Ամէն:

ԲԱՆ Բ

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱԽԵԼՈՒՄԺ ԿՐԿԻՆ ՀԵՇՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹՄԱՆԱՑ ԲԱՆԻ

Ի ՆՈՐՈՑ ՍՐՏԻՑ ՆՍԻՍՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ՝

Ա.

Եւ արդ, քանզի առ բարձրեալն աստուած յաղաւորական

շրթամբք կարդաս,

Որ գործովք միայն գրաւի, եւ ոչ ստեղծաբանութեամբ կաշառի,

Որ յեզիպսոս միշտ ունիս զսրաիդ զդարձն²,

Զի՞նչ արինակ առ այս քեզ նմանագոյն եւ յարմարական

5 Աստանաւ եղից, անձն իմ պարտաւոր:

Պատժակիցս կործանեցելոյն Սողոմայ³,

Ըմբերանեալ դատախազս Նինուէի⁴,

Անարի բարբարոսս, քան զտիկիինն հարաւային⁵,

Վատբարագոյնս, քան զՔանան,

10 Յամառեցեալս, քան զԱմաղէկ⁶,

Անբժշկականս քաղաք, դրաւելոց⁷,

Նշմար մնացեալ ապստամբութեան հինն Իսրայէլի,

Յիշատակարան պահեալ ուխտազանցութեանն Յուդայ⁸:

Կշտամբեալս գեր, քան զԾուր,

15 Տարամերժեալս, քան զԾայդան,

Խորթաբարոյս, քան զԳալիլեա,

Աններեկիս, քան զանհաւանն Կափառնաում,

- Պարսաւցեալս իբր զՔորագին,
 Բամբասեցեալս ընդ Բեքսայիդայ⁹,
 20 Անպարկեշտ ծաղկեցեալ ակիւս Եփրեմի¹⁰,
 Աղու աղանիս միշտ յիմարութեամբ, այլ ոչ հանդարտութեամբ¹¹,
 Ի կորեանց առիծոց անձնական անս եղեռնային¹²,
 Կերպս ձուոց քարբից՝ լցեալ ժանտութեամբ¹³,
 Պատկերս վերջին հարուածոցն Երուսաղեմի,
 25 Ըստ բանին տէրունի և տեսանողացն ձայնի¹⁴:
 Տաղաւարս մերժեալ՝ հասեալ ի կործանումն¹⁵,
 Խորտակեալ դրացս վստահարան,
 Եւ կրկին ծրդեալ շինուածս խաւսուն,
 Թողեալ ժառանգութիւնս յարմարական,
 30 Մոռացեալ տունս աստուածակերտ,
 Ըստ բանից նախագրեցելոցն Մովսեսի, Դաւրի և Երեմիայ¹⁶,
 Յարկս բանական՝ ունողս բորոտութեան,
 Հարուածեալ խրատու քերմանն, արինիւ կազդուրեալ,
 Աւծեալ կատվն՝ ողորական հեզութեամբն¹⁷,
 35 Աննարակ գտեալ ելս հնարից,
 Քակտեալ վերստին ձեռամբ շինողին,
 Արտաքս ընկեցեալ իրաւացի հատուցմամբ
 Հրամանաւ հզարին՝ ի տեղի անսուրբ¹⁸,
 Հերքեալ, տարագրեալ խտրոցաւ մեծաւ՝ ամենայնիւ առանց
 խնայելոյ,
 40 Ծածկեալ դրամս յերկրի շարեաց,
 Ըստ ասանդակորոյս ժխտողին, որ յԱւետարանին ցուցանի¹⁹:

Է

- Այլ դու, աստուած,
 Աստուածդ հոգւոց և ամենայն մարմնոց՝*
 Ըստ դաւանելոյ աստուածաշնորհին,
 45 Երկայնամիտ և բազումողորմ՝*
 Ըստ սրբոյն Յովնանու²⁰ ձայնին,
 Շնորհեա՛ կատարել ի բոյդ հանութիւն, արհնեալդ կամաց,
 Զսկզբնատրեալ մատեան մաղքանաց այսր ողբերգութեան:
 Եւ ընդ լալով սերմանել բանիս,

43. Թիւք, ԺԶ, 22:

45. Յովն., Դ, 2:

- 50 Ի հախընթաց շուս աստիճանաց արեվանացս պաարաստութեան,
 Ի կատարածն ժամանելոյ հաւաքման հնձոցն՝
 Դարձայց բերկեցեալ լուրեամբ քաութեան՝
 Պաղոյն երանութեան որայիցն բարութեան²¹:
 Մի՛ տացես ինձ արգանդ սրտի անորդի, իբր Խառայելի,
- 55 Եւ ստինս աչաց ցամաքեալս, ո՛վ ամենագոյր²²:
 Լո՛ւր բանական մաղբողիս, հզար եւ ողորմած,
 Նախ քան երկնի, եւ երկին՝ երկրի,
 Եւ նա՛ ցոբնոյ եւ զինոյ եւ ձիւրոյ, եւ նոքա՛ Յեզրայելի^{*23},
 Եւ երկնատրացն աղերս, որ առ քեզ,
- 60 Հոգո՛յս ազդեսցէ, քան քէ տարերաց ապականացուաց:
 Դու՛ ստեղծիչ, եւ ես՛ կաւ²⁴,
 Բա՛ց տարակուսելոյս, ի մոտս մաղբանաց ախր հեծութեան,
 Կամս քաղցրութեան՝ զաւանալ աստէն,
 Զի մի՛ ի քանալ վերնայինն երկնի,
- 65 Անբնախր գտեալ կրքութեան վայելման լուսոյ,
 Իբր զնիւր մոմոյ սպասեցայց՝ չնջեալ ի միջոյ:
 Ոգի՛՛ զրկելոյս, ըստ մաղբանաց գոչման ասողին²⁵,
 Եւ ոյժ՝ քալկացելոյս եւ կեանք՝ մաշելոյս մտացս խղճիւ,
 Այլ ոչ տաժանմամբ կրից աշխատութեամբ զքեզ խնդրելոյ:
- 70 Ա՛ն զաւանդ մաղբանացս եւ տո՛ւր զողորմութիւն քո շնորհացդ,
 Ընկա՛լ զփոքս ի տկարէս եւ շնորհեա՛ զմեծդ առ ի հզարէդ,
 Զաւրացո՛՛ զքանս զոչման՝ առաքեալ ի մեզ զՀոգի ի բարձանց,
 Աստուածաշունչ պատգամաւս ի սմին եղելոցս:
 Պարգեւեա՛, բարեբաւ, զառակն Նսայեայ լուսաւորել առ
 ճշմարտութիւնն,
- 75 Մատուցանելով մահու արժանոյս,
 Ընդ պղնձոյս գոյի անարգս ձայնի՛ ինձ ոսկի²⁶ շնորհի,
 Ընդ անգաւթութեան երկաթոյս սեւութեան գունոյս՝
 Պղինձ պննելի՛ ցոյցք առաքինութեան, հրաշեկ կիրանանու²⁷:

Գ.

- Ընդէ՛ր կարծրացուցանես զսիրտ եղկելոյս
- 80 Զերկնչել ի քէն, աննառ եւ անատր²⁸:
 Մի՛ եղէց անպսուղ ի փոքր վաստակոյս՝
 Իբր ապաշան սեւմանող անբերրի երկրի:

- Մի՛ լիցի ինձ երկնել, եւ ոչ ծնանել,
 Ողբալ, եւ ոչ արտասուել,
 85 Խորհնել, եւ ոչ հառաչել,
 Ամսել, եւ ոչ անձրեւել,
 Ընթանալ, եւ ոչ հասանել,
 Ինձ ձայնել, եւ քեզ ոչ լսել,
 Պաղատիլ, եւ անտես մնալ,
 90 Կողկողիլ, եւ ոչ ողորմիլ,
 Աղաչել, եւ ոչ ինչ աւգտել,
 Զոհել, եւ ոչ նենկերել²⁹,
 Զքեզ տեսանել, եւ դատարկ ելանել:
 Լո՛ւր ինձ նախ քան զկարդալս իմ առ քեզ, միայնդ հզաւր,
 95 Մի՛ զանվնար տանջանացն տոյժս՝
 Ընդ թռտվ աւուրց մեղաւք կեցելոյս՝
 Զարագործիս ինձ հատուցանել:

Դ.

- Կեցո՛ զիս, գրած, լո՛ւր ինձ, ողորմած,
 Մարդասիրեա՛, ներող, խնայեա՛, երկայնամիտ,
 100 Պաշտպանեա՛, ապաւէն, բարեբարեա՛, հզաւր,
 Ազատեա՛, ամենակալ, կենագործեա՛, նորոգող,
 Վերականգնեա՛, ահաւոր, լուսաւորեա՛, երկնային,
 Բժշկեա՛, հնարաւոր, քաւեա՛, անֆնին,
 Պարգեւատրեա՛, առատ, շնորհագարդեա՛, աննախանձ,
 105 Հաշտեա՛ց, անախտակիր, ընկա՛լ, անոխակալ,
 Սրբեա՛ ի պարտեաց, արհնեալ:
 Եթէ յառեցից զաշս իմ,
 Նայեցեալ ի հայեցուածս երկուց վտանգից յաւուր թշուառութեան,
 Զփոյդ տեսից փրկութիւն, յոյս եւ խնամակալ:
 110 Եթէ նկատեալ դիտեցից ի վեր յամենագրաւ ուղին սոսկալի,
 Հրեշտակ քո խաղաղութեան քաղցրութեամբ ինձ պատահեսցէ:
 Յո՛յց ինձ, տէր, ի յելիցն աւուր շնչոյս արձակման,
 Մաքրութեան ոգի՝ լուսով ամբարձեալ ի յերկնատրացն երջանկաց,
 Պարգեւաւք սիրոյ քոյ եկեալ հասեալ:
 115 Ի յարդարոցն կատարելոց՝ կարեաց ինձ կցո՛րդ ժամանեցուցես,
 Զանակնկալն քարի՝ շարիս ի յուսահատութեանն աւուր
 շնորհեսցե՛ս:

- Քա՛ւ լիցի քեզ, բարեբանեալ, որ փրկութիւնդ ես ամենայնի,
 երբէ աստացեալս քո ռշխարի գազան դժնդակ տացես ուրեկից,
 Մեղաւ մեռելոյս՝ անախտ կեանք,
 120 Կործանելոյս պարտեալ՝ փրկութիւն:

է

- Արդեւ մոռացի՞ս զբարեբարելդ, ակնկալութիւն,
 Անտեսեսցե՞ս զգրասիրելդ, խնամող,
 Այլայեսցե՞ս զմարդասիրելդ, անփոփոխ,
 Նահանջեսցե՞ս զկենագործելդ, անվախնան,
 125 Թողուցո՞ւս զողորմութեանդ երջանիկ պտուղ,
 Աղաւաղեսցե՞ս զփաղցրութեանդ բարեշնորհ ծաղիկդ,
 Անպատուեսցե՞ս զնիւք պանծանաց քումդ նոխութեան,
 Յեղանակեսցե՞ս զփառս հերաց քումդ բարձրութեան,
 Ո՞չ պահեսցես զվայելչական զարդ պայծառութեան քումդ պսակի:
 130 Երբէ ողորմածացն է երանութիւն³⁰,
 Իսկ դո՛ւ բնաւ իսկ արհայութիւն, լցեալ փափագմամբ,
 Ո՞չ զրոյրն պարգեւեսցես փրկութիւն,
 Ո՞չ մատուցանիցես դեղ վիրացս,
 Ո՞չ սպեղանիս՝ խոցուածոյս,
 135 Ո՞չ դարման՝ տկարութեանս,
 Ո՞չ ծագեսցես լոյս ի խաւարի՝ յուսացելոյս ի քո զարութիւնդ,
 Կենաց պարգեւդ տիեզերաց:
 Որ միայնդ ունիս փառս ինքնութեամբ, իսկութեամբ
 Եւ յարակայ մշտնջենաւորութեամբ՝ վկայեալ ի բնաւից,
 140 Աւրննեալ եւ փառաւորեալ յերիս յաւիտեանս,
 Եւ անդր քան զպայման սահմանի իմանալեացն յաւիտենից:
 Ամէն:

ԲԱՆ 4

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱՌԵԼՈՒԱԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՅ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻՅ ԽԱԽՍՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ՝

Ա.

- Տէ՛ր իմ, տէ՛ր, տուիչ պարգևաց, ինճաբուն բարի,
Ամենից տիրող հաւասարապէս, միայն արարիչ զրնաս յոչից,
Փառաւորեալ, անճինն, անեղ, անարկու,
Սոսկալի, հզար, սաստիկ,
5 Անտանելի, անմեռնելի, անըմբռնելի, անիմանալի,
Աննառելի, անտեսանելի, անզննելի, անշաղափելի,
Անորոնելի, անսկիզբն, անժամանակ,
Անշամանդաղ գիտութիւն, աներկեան տեսութիւն,
Ճշմարիտ էականութիւն, բարձր եւ խոնարհ²,
10 Արհնաբանելի գոյութիւն, անստուեր ծագումն,
Ամենափայլ նառագայթ, խոստովանեալ լոյս,
Անտարակոյս վստահութիւն, անտարտամ հանգիստ,
Անյեղի կնիք³, անսահմանելի տեսիլ, վկայեալ անուն⁴,
Ճաշակ փաղցրութեան, բաժակ բերկրութեան,
15 Հաստիչ հոգոց հաց, ատաւր մթութեանց սէր, աներկբայ
խոստումն,
Ծածկոյթ ցանկալի, զգեստ անկապուտ,
Արթոց բաղձալի, զարդ փառաց,

- Ձեռնկալու մեծ, ապաւն գովեալ,
 Աննուագելի շնորհ, անպակասելի զանձ,
 20 Անապական անձրեւ, արփիացնցող ցաղ,
 Ամենատեղաց դեղ, ձրի բժշկութիւն,
 Կրկնաձիր առողջութիւն, վեհագոյն խրախոյս,
 Անպատիր կոշումն, համարէն աւետիս,
 Սարկամեծար քաղաւոր՝, ազատասէր պաշտպան, մշտահարուստ
 տուիչ,
- 25 Անխափան դիմեցումն, աննահանջելի հրաման,
 Անհամառատ յոյս, երկար տեսողութիւն,
 Անգշղական տուր, ամենաբաշխ աչ,
 Արդարակշիւ ձեռն, անաշտատես սկն,
 Մխրարութեան ձայն, սփոփանաց լուր, բերկրութեան բերումն,
- 30 Անուն կենդանի, հախախնամող մատն՝,
 Անգայքակղելի ելփ, անխարդախ ընքացփ,
 Կենդանարար կամփ, աննենգելի խրատ, աննախանձելի պատիւ,
 Լայնական հնարփ, անձկական պայման,
 Անգտանելի հետփ, աներեսոյք շափղ,
- 35 Անշափագիր պատկեր, որհանութիւն անսահման, անմամանական
 տիպ,
 Անգուգական զուր, ուղորմութիւն քաղմագեղ,
 Խոնարհութիւն տանելի, համբոյր փրկական:
 Եւ եւս քան զայս ազգմունք վայելչականփ՝ աստուածութեանդ
 նովրեւիփ.
- Արհնեալ, գովեալ, քարեքանեալ, քարեգեալ, անտարանեալ,
 40 Հոշակեալ, հնչեցեալ, պատմեալ, անխաբելի կամաւ աղաչեալ,
 Եւ որ ինչ առ մեզ բերին առ ի բէն հոսմունք քաղցրութեան,
 Զոր հանդերձելոցն հառից լուսաբանեն կերպարութիւնք,
 Ռո՞ւ զուարք ցուցանիս ի փրկութիւն իմ, երանութիւն,
 Իբր ի պարարտութենէ իմեփէ, ախորժ տենչանաւ լցեալ,
 45 Զի ոչ իմովս ինչ սնոտիսպատուաստ փառատրիս երգով,
 Այլ զի պատնառ իմն առցես զփոքս աղերս՝ մեծիդ փրկանաց:

Եւ քանզի առ ամենայն հասարա կտնկեցեալ յերկրի ազգ
 բանականաց՝
 Այս պատուէր նկարագրական նորոգ մատենի ողբոց նուագի,

Որ զամենեցունց ունի զկրից պատահմանց, նշաակեալ յիւրում
պատկերի,

- 50 Իբր կցորդ մեծզիտակական կարեաց համայնից՝
Առ բոլոր զումարս բազմահոլով տիեզերակոյտ ֆրիստոնէից,
Առ նախնի ժամն ժամանողաց
Եւ առ երկրորդ կոչեցեալ շափով արբունն⁷,
Առ ուր ի կատարած ատուրն ընկալեալ⁸ սակաւածեոն ծերութեամբն,
- 55 Առ սլարտաւորս եւ արդարս,
Առ ինքնագով⁹ բարձրայանն
Եւ առ սխալեալ անձնադատ գտեալն,
Առ բարիս եւ եղեոնագործս,
Առ նկունս եւ առ արիս,
- 60 Առ ստրուկս եւ ներքոյ անկեալս,
Առ սեպուիս եւ գերաշխարհիկս,
Միջակայնոց եւ պայազատաց,
Շինականաց եւ տոհմականաց,
Արուաց եւ իգաց,
- 65 Հրամայողաց եւ հնազանդելոց,
Գեր ելոց¹⁰ եւ նուաստից,
Վեհից եւ փոքունց,
Պատուականաց եւ ռամկաց,
Զիավարժից եւ սոսկականաց,
- 70 Քաղաքականաց եւ գեղջկաց,
Արքայից գոռոգութեանց՝ ի սանձս ահաւորին ըմբոնեցելոց,
Միայնացելոց՝ վերնականացն խաւակցաց,
Մաքականաց՝ տիրանուէր զգաստութեանց,
Քահանայական երշանկակրան ընտրութեանց,
- 75 Այցելութեանց՝ բարեզգեստից զիտողութեանց,
Աթոռակալութեանց նախագահից՝ սրբանուէր տեսողութեանց¹¹,
Որոց ոմանց՝ աղերս աղաչանաց, եւ ոմանց՝ խրատ բարեաց
Առ դէմս աղաւթից այսու մատենիւ մատակարարեցի¹²,
Զեոնարկեալ Հոգւոյդ զաւրութեամբ՝
- 80 Կարգել ինձ մաղքանս բազմադիմիս,
Եւ ամենեցուն սոցին խնդրուածս՝
Գթութեան մեծիդ յանդիման լինել սովաւ հանապազ:

Գ.

- և արացե՛ս գտյն բնբերցողացն ի սիրտս յստակս՝
 Բժշկութիւն հոգւոց և մաքրութիւն յանցանաց,
 85 Թողութիւն պարտուց և արձակումն մեղաց կապանաց:
 Եղիցի՝ բղխումն արտասուաց սովաւ վարժելոցն,
 Նւ պարգեւեալ տացի՝ ի ձեռն սորին ապաշաւ ըղծից:
 Շնորհեսցի՛, տէր, և ինձ ընդ նոսին առ ի քէն զղջումն կամաց,
 և նոցա լմովս ձայնիւ՝ շունչս բարեհամբոյրս,
 90 Նուիրեսցի՛ վասն իմ այսու մատենիւ պաղատանք նոցին,
 և բանիւ այսու հեծութի՛ւն նոցին ընդ իմ խնկեսցի,
 Ընդ համբոյր հաշակման այսր ողբերգութեան՝
 Շնո՛րհ լուսոյ քոյ մտեալ բնակիցէ:
 Եթէ ելցեն ինձ բարեսպարիշտք ընծայիլ սովաւ,
 95 Ընկա՛լ կենդանեաւ վասն քո, գրած, և զիս ընդ նոսա:
 Եթէ ախտս ինչ սրբանուէրս կարուածոց աշաց սովիմք բերիցի,
 Եղիցի՝ ի քէն, խնամակալ, և յիս անձրեւեալ:
 Եթէ գրեսցի և ի փրկութիւն կարգեսցի հաղորդելոցն յայս կիրս
 կենաց,
- Արացե՛ս կամաւ¹³ քո, արեւնեալ, և ինձ համարեալ:
 100 Եթէ հեծութիւնս աստուածահանոյս
 Ի ձեռն այսր բանի ի գաղտնեաց ուրոք յառաջ եկեսցէ,
 Աւգտեցա՛յց քեւ, բարձրեալ, և ես ընդ նոսա:
 Եթէ ձեռն մաքուր, խնկով հանդերձեալ, առ քեզ համբարձցի,
 Հասցէ՛ միացի ընդ իմս ձայնի
- 105 և աղաչողացն աղերս՝ յառաջ մատուցեալ:
 Եթէ պաղատանս բազմապիսիս ընդ իմս երկնեսցի,
 Լիցի՛ և ինձ քեւ վասն սորին կրկին նուիրեալ:
 Եթէ յարգեսցի այս անձին բանի՛¹⁴ պատարագ՝ քեզ ի հաճութիւն,
 Նախայլո՛ցն ընդ իս քեւ ընծայեսցի:
- 110 Եթէ ի ախրանաց ինչ ձանձրութենէ ոք նուաղեսցի,
 Կանգնեսցի՛ վերստին հաստարանաւ այսր հառաչանաց՝ ի քեզ
 յուսացեալ:
 Եթէ համբարտակն վստանութեան մեղաւ յատակի,
 Այսու արձանաւ պատկանեցելովք աշով քո պաշտպան՝ դարձեալ
 կառուցի՛:
- Եթէ յուսոյն ձգարան սուտերքն յանցանաց հատեալ կտրեսցի,
 115 Կցեսցի՛ դարձեալ միսանգամ կամաւ ամենակալիդ՝ բարտք
 պատուածեալ:

Դ

- Եթէ վտանգ մահու անձնական ցաւոց զոք պաշարեսցէ,
Գտցէ՛ վրկութիւն սովաւ առ ի յոյս կենաց՝
Յաղաթելն առ քեզ, կեցուցիչ:
Եթէ տագնապաւ ոք տարակուսի ի սիրտ խոցիցի,
120 Քաղցրութեամբ քո սովաւ ասլւեալ ողջասցի՝¹⁵:
Եթէ անհաւանի կորստեամբ պարտեաց՝
Յանդունդս ոք խորոց իցէ ընկլուզեալ,
Եկեսցէ՛ ի լոյս կարբիւ այս հնարից՝ քեւ պատսպարեալ:
Եթէ բմբռութեամբ խաղբից՝ խաւարին գործոց իցէ ոք վնասեալ,
125 Զաւրասցի՛ անդրէն վասն քո, միայն ասլաւէն, ի քեզ ասլաստան
եղեալ:
- Եթէ պահպանակն վստահութեան զանձն ուրու լիցէ,
Ընկալցի՛ այսու միջնորդիւ ձեռն քո զնա՝
Ամփոփեալ ի նոյն հաստատութիւն:
Եթէ ամայի ի զգուշութենէ՝ պահողացն ոք դեզերեսցի,
130 Սպասեսցէ՛ սովիմբ առ ի նոյն դարձ նորոգողիդ:
Եթէ սարսուռ դիւային ջերման դողութեամբ ինչ զոք խոռվեսցէ,
Սքափեսցի՛ ի սոյն յայս նշան՝
Խոստովանեալ եւ երկրպագեալ խաչիդ խորհրդոյ:
Եթէ անաւրէնութեան մրբիկ խորտակիչ հողմոյ յանկարծ բախեսցէ
135 Զհաստուածս մարմնոյ շինուածոյ մարդոյ յերկրային ծովուս,
Հանդարտեսցի՛ անդրէն՝ ղեկաւ այս քեւոց ի քեզ պատկանեալ:

Ե

- Եւ արասցես՝ս լինել ղեզ կենաց
Առ հնարս ցաւոց հոգւոց եւ մարմնոց քոց ստեղծուածոց,
Զայս կարգեալ սահման ողբոց մատենի՝
140 Սկզբնեցելոյ յանուն քո, բարձրեալ:
Զսկսեալս իմ դու կատարեա՛,
Եղիցի՛ հոգի քո խառնեալ ի սա,
Շունչ զաւրութեան մեծիդ միասցի՛
Ի քո ինձ շնորհեալ ստեղծաբանութիւնս:
145 Զի դու տաս զաւրութիւն վնասեալ սրտից
Եւ ընդունիս փառս յամենեցունց:
Ամէն:

ԲԱՆ Դ

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱԽԵԼՈՒԱԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՅ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻՑ ԽԱԽԱՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ

Ա

Եւ Բանգի սկիզբն կալայ խաւսել ընդ Բեզ,

Որ ի ձեռին ունիս զշունչ կենդանութեան հոգոյս բազմամեղի,
Յիրաւի սարսեալ, զողացեալ տագնապաւ մեծաւ յաւէտ երկնչիմ,
Վասն զի անաւոր եւ անտանելի եւ ի սահմանէ բանի վախշելի,

5 Յիշատակ աննոյութելի անաշադո՜ քո ատենի՝

Ի կշտամբումն իմ՝ պարտաւորի, արարիչ երկնի եւ երկրի:

Նա զի եւ չիք իսկ բժշկութիւն

Բազմավտանգ սաստկութեան վիրացս անողջանալի

Խայքմանց խածուածոց մահաբերին բերանոյ ժանեաց՝

10 Որսողին զանձն իմ ի կորուստ:

Մանաւանդ զի ոչ գոյ պառասխանի, ըստ առակողին, յատու

պատերազմի՛,

Եւ ո՛չ բանիւ իրաւանալի,

Եւ ո՛չ վերարկուաւ պատասպարելի,

Եւ ո՛չ դիմակաւ կեղծատրելի,

15 Ո՛չ առ երեսս բանիւ մատչելի,

Ո՛չ կերպարանաւ երբէք խաբելի,

Ո՛չ յաղութածով բանից ստելի,

- Ո՛չ արագմամբ ոտից փախչելի,
 Ո՛չ թիկանց դարձուցանելի,
 20 Ո՛չ ընդ² երկիր մածուցանելի,
 Ո՛չ բերանով ընդ հոգ հաստելի,
 Ո՛չ ի խորս երկրի դաղելի,
 Քանզի մերկ են քեզ ծածկեցեալքն, եւ հրապարակեալ են
 աներետյոքն:

Բ

- Արդարութիւնն իմ նուագեալ եւ իսպառ ունայնացեալ,
 25 Մեղանքն յայտնեցեալ եւ յաւէտ առաւելեալ,
 Չարիքն իմ մնացական, եւ ես՝ կորստական,
 Իրաւանցն կշիռ սպկասեալ, եւ անիրատրիւնն իսկոյն գաւրացեալ,
 Բարեացն բեր հալեալ, եւ սխալմունքն արձանացեալ,
 Աւանդն կորուսեալ, եւ դատակնիքն այժմէն գտեալ,
 30 Մանուն մուրհակ գծեալ, եւ ամետեացն կտակ եղծեալ,
 Բարեբարն տխրեցեալ, եւ բանսարկուն ուրախացեալ,
 Հրեշտակաց գունդն քախծեալ, եւ սատանայ խնծղիւք պարեալ,
 Վերնական գաւրն ողբացեալ, եւ սոռոմայինքն³ բերկրեցեալ,
 Սպանողին մթեր լցեալ, եւ պանողին գանձն կապտեալ,
 35 Ատարին կողմն կանգնեալ, եւ ստացողին պարգեւ մատնեալ,
 Հաստողին ձիւր մոռացեալ, եւ կորուշին խաղբ պահեալ,
 Երախտիւք փրկչին հենգնեալ, եւ Բելիար⁴ զուարթացեալ,
 Կենացն աղբիւր փակեալ, եւ գոռոզին ժանգ ժանտիս ժամանեալ:

Գ

- Եւ արդ, ո՛չ ապաքէն ըղծալի էր,
 40 Ըստ Գրոյն կանխութեան նախաձայնելոյ⁵,
 Ո՛չ ստեղծանիւն երբէք յարգանդի
 Եւ ո՛չ նկարիւն յորովայնի,
 Ո՛չ ի ծնունդ յառաջագայի
 Եւ ո՛չ ի լոյս կենաց հասանիլ,
 45 Ո՛չ ի թիս մարդկան գրիլ
 Եւ ո՛չ ի հասակ անման ամբառնալ,
 Ո՛չ ի պատկեր գեղոյ զարդարիլ
 Եւ ո՛չ բանիւ հաճդերձատրիլ,

- Քան ընդ այսպիսեաց սասակագունից
 50 Եւ սարսափելեաց ըմբռնիլ պարտուց,
 Զոր եւ ոչ վիմաց կարծրութիւն բերէ,
 Թող թէ մարմնոց լուծականութիւն:

Դ

- Եւ արդ, տո՛ւր, բարեգութ, աղաչեմ զքեզ, տա՛ւր ինձ ողորմութիւն,
 Որ զայսոսիկ դու ինքնին քեզէն քոյովդ բանիւ մեզ սահմանեցեր՝
 55 Ասելով, թէ՛ Տո՛ւք զայդ նուէր յանուն վերկութեան ձերոյ աստուծոյ
 Եւ սուրբ եղերուք, զի զողորմութիւն կամիմ եւ ոչ զպատարագ*:
 Ահա բարձրացի՛ր՝ վերստին խնկեալ այսր յիշատակաւ,
 Որ ունիս զամենայն, եւ ի քէն է ամենայն,
 Եւ քեզ փա՛ռք յամենեցունց:
 60 Ամէն:

56. Ովսէէ, 2, 6: Մատթ., Բ, 13:

ԲԱՆ Ե

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱԽԵԼՈՒԱԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՅ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻՑ ԽԱԽԱՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ¹

Ա

Եւ արդ, ես՝ երկրածինս մարդ,
Կենցաղականաւ անկայուն գոյիս զբաղեալ
Եւ յիմարութեամբ պատրողականաւ զինեաւս քմբրեալ²,
Որ ամենայնիւ ստեմ եւ ոչ միով իւրիք նշմարտեմ,
5 Քանզի որո՞վք ղիմաւք վերագրեցելովք նշանակաւ աղարտեցելովք
Յանդգնեցայց լինել յանղիման քում դատաստանիդ, ո՞վ
իրաւադատ,
Ահաւոր, աննառ, անպատում, հզար, աստուած բոլորից:
Քանզի դասեալ աստստին ի սոյն
Զպերախտութիւն մեղուցեալ անծինս առ քումդ երախտիս՝
10 Յուցից զիրաւունս քո՝ միշտ զաւրացեալ,
Եւ զանիրաւութիւնս իմ՝ յաւէտ պարտաւորեալ:

Բ

Որ արարեւ զիս ի քո պատկեր պանծալի՞³
Ի ձեռն վեհիդ ապատրութեան զտկարս աւժանդակելով,
Զարդարեցեւ քանիւ, փայլեցուցեւ փշմամբ⁴,

- 15 Մտաւ նոխացուցեր, իմաստիւ անեցուցեր,
 Հանճարով հաստատեցեր, ի շնչականացն որոշեցեր,
 Հոգով իմանալեալ խառնեցեր,
 Իշխանականին գոյիլ պնենցեր,
 Մնար հայրաբար, սնուցեր դայեկապէս, տածեր ստացողապէս,
- 20 Տնկեցեր զամբարիշտս ի փումդ գալթի⁵,
 Զրովն կենաց ոռոգեցեր⁶,
 Աւազանին ցաւով մաքրեցեր,
 Կենաց վտական արմատացուցեր,
 Հացիւղ երկնայնով ջամբեցեր,
- 25 Աստուածային արեամբդ արբուցեր,
 Անհայիցն եւ անհասանկեացն բնտանեցուցեր,
 Զաշս երկրեղէն ի քեզ համարձակեցեր,
 Լուսովդ վառաց վերածածկեցեր,
 Զհողանիւք մատունս անմաքուր ձեռացս ի քեզ մատուցեր,
- 30 Զմոխիրս անարգ, մահացու, իբր զնշոյլ լուսոյ, յարգեցեր,
 ԶՀայր քո հօտը, ահաւոր, արհմենալ՝
 Մարդասիրապէս եւ անարժանիս իմոյ անձին կնկեցեր:

Գ.

Ո՛չ կիգեր զբերանս, լցեալ նանրութեամբ, ի ժառանգակիցն
 կարդալ զքեզ,

- Ո՛չ կշտամբեցեր զյանդգնեալս ի քո կցորդութիւն,
 35 Ո՛չ ստուերացուցեր զտեսիլ աշացս ի փումդ ակնարկութիւն,
 Ո՛չ արգելանալ կապանացն ընդ մահապարտացն տարագրեցեր,
 Ո՛չ խորտակեցեր զդաստակ բազկիս, որ անմաքապէս առ քեզ
 համբառնայր,
- Ո՛չ մանրեցեր զոստս իմոց մատանց ի շաշափելն զբանդ կենաց,
 Ո՛չ պատեցին զինեւ մառախուղփ ի ձանելն զքեզ, ահաւոր⁷,
- 40 Ո՛չ փշրեցեր զպարս ատամանցս յըմբոշխնելն զքեզ,
 անսահմանելի,
 Ո՛չ գնացեր բարկութեամբ խոտորնակ՝ խոտորնակի ընդ քեզ
 հետեւողս⁸,
 Իբր ընդ վրիպեալ տունն Իսրայելի,
 Ո՛չ խայտառակեցեր ի հարսնահարանիդ զանարժանս փումդ
 պարերգութեան,
- Ո՛չ ի գծուծ հանդերձին տեսիլ՝ զանարիւնեալս յանդիմանեցեր,
 45 Ո՛չ կապանաւ ձեռացս եւ ոտիցս յարտաքին խաւարն հալածեցեր⁹:

Դ

- Զայս ամենայն մասունս բարեաց
 Եւ գնեռելոյս երկայնմտութիւն, ընկալեալ ի քէն,
 Բարեբար, արճենեալ եւ յամենայնի միշտ երկայնամիտ,
 Փոխատրեցի¹⁰ վնասակարս պարտեաց
- 50 Անքիւ եւ բազմաւրինակ անաւելնութիւնս մարմնականաց եւ
 անձնականաց,
 Ամենակիր բազմածովս խորհրդոց, յուզմանց երկրաբարշտութեանց:
 Զայսոսի՛կ քեզ, աստուած իմ եւ տէր, ընդ այսֆանեաց բարեաց
 փոխարեւեցի,
- Զայս քեզ ինձէն հատուցի շարիս,
 Ըստ մովսեսեան յանդիմանութեանն առակի,
- 55 Մոռացեալ զիմաստութիւն՝ սիրողս յիմարութեան¹¹,
 Զայսց բարեաց երախտեաց կանառս
 Ընդունայնութեան գնացիւք շարաշար ունայնացուցի,
 Զայս լուսատրութիւն շնորհաց աննափց,
 Ի բարձրելոյդ խնամոց բարդեցեալ,
- 60 Մերկան խելագարութեան ցնդեցի:

Ե

- Եւ քէպլետ բազում անգամ ծանուցար՝
 Կարկառմամբ ձեռին քո այցելութեան ձգել զիս առ քեզ,
 Ոչ հաւանեցայ, ըստ մարգարէին, որ զԽաբայելէ
 ամբաստանութեան¹²:
- Եւ քէպլէս խոստացայ, դաշնատրեցի քեզ հանոյանալ,
 65 Եւ ոչ ընդ այսմ սահմանաւ ուխտիւ փակեցայ,
 Այլ դարձեալ զնոյն նիւթեցի շարիս,
 Անդատին յոնն առաջին մատեայ¹³,
 Փշոցն մեղաց հեռկեցի զանդաստան սրտիս յորոմանն
 արդիւնատրութիւն:
- Առ իս ելանեն առածք աստուածաբեալ սուրբ մարգարէիցն.
- 70 Քանզի մնացեր յինէն խաղողոյ,
 Եւ ես ընդ այնորիկ փուշ շառափղեցի,
 Դարձայ յանախորժ դառնութիւն պտղոյ՝ այգիս աստաբացեալ¹⁴,
 Բուռն հարի զանհաստատ հողմոյ,
 Որովք միշտ տատանեալ՝ այսր անդր տարաբերիմ,

Նազուկի խորագրի սկիզբը (մ.թ. ՆՁ 1568, էջ 5ր, ժամ. 1173 թ., գրիչ և մանրանկարիչ՝
 Կրիգոր Սկրնազի)

- 75 Ըստ ձայնի երանելոյն Յորայ՝ ընդ նանապարհ իմն անդարձ
գնացի՞,
- Ի վերայ աագոյ զշինուածս յիմարութեան կառուցի¹⁵։
 Լայնատարր հետով խաբեցայ կենացն անձկալեաց հասանել,
 Փակեցի ինձէն զելիցն ուղեարութիւն,
 Բացի կամաւ զկորստեան խորխորատն,
- 80 Խցի զպատումսն լսելեաց իմոց՝ առ բանիդ կենաց ընդունելութիւն,
 Կափուցի զաշաց հոգւոյս հայեցուած՝ առ ի զկենացն դեղ նկատել։
 Ո՛չ ընդոստեայ ի քմրութեանց լմանէ մտացս՝
 Ի պատգամ փողոյդ անատրութեան,
- 85 Ո՛չ զգաստացայ ի բողոք գոմի հրափորձական աւուրն ընտրութեան,
 Ո՛չ երբէք զարբեայ ի նիրհմանէ քնոյն մահացոյի,
 Որ ի կորուստն տպատրեւոյ կարապետէ,
 Ո՛չ ետու հանգիստ քո Հոգւոյդ ի մարմնեղէնս տաղաւարի,
 Ո՛չ ընդ բնութիւն շնչոյս խառնեցի զմասն շնորհաց քումդ պարգեւի,
 Իմովս ձեռամբ կոշեցի կորուստ, ըստ առակոյդին¹⁶,
- 90 Զհոգիս կենդանի մահացուցանել։

2

- Եւ զի՞նչ է ինձ սակաւ եւ նուազագոյնս յաւելի
 Սահմանս կսկծելիս չափաբերականս,
 Մինչ անցեալ է ըստ քանակութեան¹⁷ եւ վրիպեալ ըստ բժշկութեան։
 Արդ, քո է ընձեռել կեանս հոգւով մեռելոյս
- 95 Եւ անոխակալութեամբ մատչել առ այցելութիւն դատաւարտելոյս,
 Որդի աստուծոյ կենդանոյ, քեզ փա՛ռք յամենայնի։
 Ամէն։

ԲԱՆ Զ

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱԽԵԼՈՒԱԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՅ ԻԱՆԻ

Ի ՆՈՐՈՅ ՍՐՏԻՑ ՆՍԻՍԻՔ ԸՆԴԻ ԱՍՏՈՒԾՈՅ

Ա

Իսկ արդ, զի՞նչ բարոմ՝ գոյ առ այս,
Եւ կամ ո՞ր աւգոտ ինձ առ սոյն՝
Ջայս սահման ընթացից ձայնիս հեծութեան լճանել,
Եւ ոչ զամբարեալ շարաւ մահացու վիրիս
5 Խաբանաւ բանիս արտաքս հերքել
Եւ կամ գծանրութիւն սրտիս մթերեալ ցաւոյս հոգեկան խիթոյս,
Իբր տաղտկացուցանողական հնարաւորութեամբ,
Մատնամովս զգուանաւ փսխել:

Բ

Եւ փանգի ոչ գտայ արժանի պարծելոյ ի փառս ընդ սրբոցն դասս,
10 Որոց լի են բերանք նոցա ծաղու՛,
Եւ շրթունք իւրեանց՝ ցնծութեամբ²,
Ըստ առակողին եւ սաղմոսողին,—
Ի կարգն երկրորդ դիմեցից՝³
Ձնմանիսն իմ յիշատակել համայն աստանաւ,
15 Թէպէտ առ իմում բերութեան բարոց անբարեաց՝

- և նո՛հա յաղբական՛ իցեն,
 Իբր ապաշաւեալն, քան զանապաշխարն:
 Տաւնիլի եղև Մանասէ՛ առ իմոց պարտուցս առաւելորին՝,
 Պատուեցաւ և փառխեցին՝ առ դժնէ՛խ ամբարշտութիւն՝,
 20 Դովեցաւ անառակ որդին՝ առ անդարծիս ուխտազանցութիւն՝,
 Յիշատակեցաւ կեղծատրութիւն որդւոյն Ամասեայ՝⁷
 Առ անշնորհութիւն ապախտատրիս,
 Աւրհնաբանեալ եղև աւագսկն, որ դատախագն է անհաւատից՝,
 Պատուեցաւ և կինն պոռնիկ՝ սկզբնամայրն ապաշատղաց՝:

Գ

- 25 Ոչ պակաս, քան զփարատն՝ զստեղծուած սրտիս իմ
 խստացուցի՞¹⁰,
 Ոչ քերի, քան զերայականին խուժանին կատաղութիւն՝
 Ընդդէմ արարչիդ համբարձայ,
 Ոչ նուազ, քան զաստուածամարտիցն՝ զսայ հանդէս
 և ոչ խորշեցայ ի յուրացութենէ՝ ստեղծողիդ բնաւիցս՝¹¹:
 30 Ըստ սուրինակի խռովութեան մերկաց ծովու ծփեցայ,
 Ոչ այնքան սարսեցի և պատկառեցի ի սաստկութենէ՝. քումդ
 հրամանի,
 Որքան ակի՛ք ծովուն՝ յեզերացն:
 Ընդ քիս չափուց կշռութեան առ իմս գործոց՝
 և աւագոյն կոյտ սահմանեցաւ:
 35 Պակասեաց անբաւիցն շիղջ՝ առ համբարս իմոց անաւելնութեանց:

Դ

- Զի քէպէտ և յոյժ բազում են մանուննն,
 Ի յափունս ջրոյն համահաւաքեալք,
 Այլ ուրոյնք և առանձնականք ի ծննդոց անելութենէ:
 Իսկ մեղանք իմոց յանցանացս՝ անքիւք,
 40 Զորս անհնար է առնուլ ի միտ.
 Ոմն և ծնունդք իւր,
 Ոմն և շառափիղք իւր,
 Ոմն և բիծք իւր,
 Ոմն և արկածք իւր,
 45 Ոմն և փուշք իւր,

- Ոմն եւ արմատք իւր,
 Ոմն եւ հաստուածք իւր,
 Ոմն եւ պտուղք իւր,
 Ոմն եւ նշխարք իւր,
 50 Ոմն եւ նիւղք իւր,
 Ոմն եւ ոստք իւր,
 Ոմն եւ արմկունք իւր,
 Ոմն եւ նիւրանք իւր,
 Ոմն եւ մատունք իւր,
 55 Ոմն եւ խլրտմունք իւր,
 Ոմն եւ զարուրթիւնք իւր,
 Ոմն եւ ազդմունք իւր,
 Ոմն եւ նշմարանք իւր,
 Ոմն եւ տիպք իւր,
 60 Ոմն եւ մնացուածք իւր,
 Ոմն եւ ստոմբք իւր,
 Ոմն եւ մքուրթիւնք իւր,
 Ոմն եւ յարձակմունք իւր,
 Ոմն եւ հնարք իւր,
 65 Ոմն եւ պատիւք իւր,
 Ոմն եւ դիտմունք իւր,
 Ոմն եւ դիմեցմունք իւր,
 Ոմն եւ շափք իւր,
 Ոմն եւ խորք իւր,
 70 Ոմն եւ զարշուրթիւնք իւր,
 Ոմն եւ կայծակունք իւր,
 Ոմն եւ կիրք իւր,
 Ոմն եւ մքերք իւր,
 Ոմն եւ գանձք իւր,
 75 Ոմն եւ ցնցուղք իւր,
 Ոմն եւ աղբիւրք իւր,
 Ոմն եւ գետք իւր,
 Ոմն եւ շանթք իւր,
 Ոմն եւ նրդեհմունք իւր,
 80 Ոմն եւ պատկառանք իւր,
 Ոմն եւ վիճք իւր,
 Ոմն եւ անդունդք իւր,
 Ոմն եւ բորբոքմունք իւր,

- Ոմն էւ աղջութիւնք իւր,
 85 Ոմն էւ ամպրոպք իւր,
 Ոմն էւ կայլակք իւր¹²,
 Ոմն էւ հոսմունք իւր,
 Ոմն էւ հեղեղք իւր,
 Ոմն էւ սառնամանիք իւր,
 90 Ոմն էւ դրունք իւր,
 Ոմն էւ շաւիղք իւր,
 Ոմն էւ նանապարհք իւր¹³,
 Հնոցն էւ տապ իւր,
 Հրատն էւ գոլորշիք իւր,
 95 Հալոցն նարային էւ նենկերմունք իւր¹⁴,
 Աշինդրն էւ դառնութիւն իւր,
 Կործանիչն էւ հնազանդեալք իւր,
 Բռնատրն էւ յելուզակք իւր,
 Գոռոզն էւ սպառազէնք իւր,
 100 Աւազակապետն էւ զումարաակք իւր,
 Գազանն էւ կորիւնք իւր,
 Խաժանողն էւ ծակոտուածք իւր,
 Ապականագործն էւ նմանիք իւր:

Ե

- Արդ, այսոքիկ պետք են գլխաւորութեանց՝
 105 Ապականողաց ոգոց համայնից,
 Դասեալք ընդ ինքեամբք նուանութիւնք մասանց,
 Իւրաքանչիւր ոք¹⁵ ի սոցանէ՝ թիւք բիւրոց էւ հազարք հազարաց,
 Իսկ զհամայնիցս թիւ նա միայն զարէ իմանալ,
 Որ զառ ի մէնջ շէութիւնն գրեալ՝
 110 Իբր զէութիւն գործոց տեսանէ:
 Եւ արդ, եթէ ոք զանձն ոչ խաբեսցէ,
 Եւ առ երեսս ոչ կեդարանեսցի,
 Եւ կեդատրաբար ոչ անհաատեսցէ,
 Եւ մարդ զինքն ծանիցէ,
 115 Եւ նասարակաց բնութեամբ վարեսցի,
 Եւ երկրածին զանձն դիտեսցէ,
 Եւ ի չափ իւրում կանոնին կացցէ,

- Իմասցի, ծանիցէ զնախարիւ մասունս արկածիցդ վերագրելոց,
Թէ ոչ ընդունայն ինչ գրեցի
120 Եւ կամ զքնաւ իսկութիւնն սահմանեցի,
Որ ի մերս բնութեան պտուտկի ազգի ազգի վրիպականութիւն,
Այլ ի բիրտոցն արգասեաց շարեաց շափ մի երեւեցուցի,
Զի նոքաւ եւ գայլսն իմաստասիրեսցիք,
Թէպէտ եւ ոչ բովանդակասէս:

ԲԱՆ Ե

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱԽԵԼՈՒԱԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՅ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻՑ ԽԱԽԱՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ

Ա

Եւ զի մի՛ զփրկութեանն վստահութիւն իսպառ կտրեցից
Եւ, ապագէն եղեալ, մաանեցայց այսֆանեաց անբերելոյից
ընդդիմամարտից,

Որք ոչ այլ ինչ են, քան քէ քշնամիք ընտանիք՝

Ինքնաձին բուսեալք, զոր վերագրեալք սահմանեցին՝

5 Զորքանութիւն պատկերին ձեռն եղեալ անարկուս,—
Յուցից առ սմին բազմաբոյլ բռնութեան մարտակցացդ՝

Զաւրեղ ախոյեանս աստուածականս,

Ամենայադրողս եւ անպարտելիս,

Թէ եւ կսկծելիս կիրս

10 Եւ դժուարակութ պտուղս ծառոց անհասանելեաց

Եւ անկոխ ճանապարհաց երկք եւ տաժանմունք:

Քանզի զայն ամենայն գունդս շարութեան բանսարկոյին զաւրաց

Սակաւ մի արտասու կարուածոց աշաց,

Իբր զննիս զեռունս բազմոտանիս խղիւսայթից երկրի տկար

խլրտմանց՝

15 Անկեալ ի վերայ ծորումն ձիթոյ

Կամ դոյզն դեղ ինչ սատակչական, ցամաքեցուցանէ.

- Եւ դոյզն մի նառաշումն սրտի հեծութեան, Ելեալ ի հոգւոյ,
Իբր շնշումն հարաւային ջերմութեան, խառնեալ յարեւու,
Զսառնամանեաց սաստկութիւն հալէ.
20 Քանզի ըստ միումդ նմանութեան հեշտածինք Էն,
Եւ ըստ միւսումդ ղիմադրութեան՝ ղիւրամեոք:

Բ

- Այլ եւ ոչ երբէք կասեցից դատել
Զդատապարտեալս բանից կսկծմամբ,
Պարսաւել զպարտատրեալս՝
25 Իբր զվնասակար անվրկանաւոր անհամոզելի,
Վասն զի զոմանս սատակեալ ի յիմոց նեղչացն՝
Ոմանց զաւրութիւն տամ կենդանանալ՝ առ հոգւոյս կորուստ:
Տունկս դառնոստեան՝,
Որ զգարշութիւն անառակ վարուց ծաղկեցի,
30 Բարունակս ասպականաբեր Էւ մահողկուզեան²,
Որ զկորստեան գինին երկնեցի,
Քանանու զաւակս եւ ոչ Յուդայ,
Ըստ ասից մեծին Դանիելի*,
Որդիս գեհենին եւ ոչ արքայութեանն,
35 Ժառանգս դժոխոց Էւ ոչ փառացն փափագելեաց,
Նիւթս տանջանացն եւ ոչ հանգստեան:
Ապերախտս առ երախտատրդ,
Ապաշնորհս առ բազմապարգեւդ,
Միշտ մեղուցեալս առ երկայնամիտդ,
40 Դառնացուցիչս քաղցրութեան բարերարիդ,
Ծառայս չար եւ վատ,
Ըստ տէրունեան յանդիմանութեանն*,
Իմաստունս զչարիս գործել,
Ըստ Եսայեայ նախասացութեանն³:
45 Ժիւս առ ժանտագործութիւն զագրութեանն,
Փոյքս առ ի բարկացուցանել գտէրն,
Մշտաշարժս առ գիտս սատանայականս,
Հանապազորդեան վիշտս ստացողին,

33. Դան., ԺԳ, 56:

42. Մատթ., ԻԵ, 26:

- Թոյլս առ բարեացն բռիշս,
 50 Ծոյլս առ երանութիւն ընտանութեանն⁴,
 Դանդաղս առ դիմունս խոստացելոցն,
 Անարիս առ կարիս պիտանեացն եւ ազտակարացն,
 Պաշտանեայս տիրադրում եւ երախտամոռաց⁵:

Գ.

- Վա՛յ անձինս մեղատրի,
 55 Զի զարարիչն իմ բարկացուցի,
 Վա՛յ որդոյս կորստեան⁶,
 Որ զկենդանութեանն ձիր մոռացայ,
 Վա՛յ պարտապանիս անհամար բիրուց ֆանֆարաց,
 Որ ոչ զոյ հատուցանել,
 60 Վա՛յ բեռնակրիս ծանրութեան մեղաց դժնէից,
 Որ ոչ ունիմ դառնալ առ հանգստարանն⁷,
 Վա՛յ վնասակարիս տէրունեան պարտուցն,
 Որ չիք յանդիման լինել հզարին:
 Վա՛յ եղեգնախոի կիզանողականս նիւթոյ,
 65 Որ առչորելոց եմ ի գեճենին,
 Վա՛յ ինձ առ այս յիշատակ,
 Զի զնեսս բարկութեանն աստուծոյ այրեցելովք եմ գործեալ⁸,
 Վա՛յ յիմարութեանս,
 Որ ոչ մտառեցի զծածկեցելոցն հանդէս⁹,
 70 Վա՛յ ամբարշտիս,
 Զի միշտ անդադար ոստայնս շարեաց կկեցի⁹:
 Վա՛յ զմարմինս պարարողի՝ կերակուր որդանցն անմանից¹⁰,
 Կտտողացն բունատրաց զիա՞րդ համբերեցից,
 Վա՛յ ինձ առ արբումն մանուն բաժակի,
 75 Ո՞րպէս զյախտեճականն տուժեցայց,
 Վա՛յ ինձ առ ելս անարժան հոգոյս յեղկելի մարմնոյս,
 Ի՞բր զատատրին յանդիմանեցայց:
 Վա՛յ ինձ առ նուազութիւն իւղոյն լապտերաց,
 Զի անարժարծելի է աղատանալն,

67. Սաղմ., է, 14:

- 80 Վա՛յ ինձ առ նեայ տազնուպի անին պակուցման,
Յորժամ առազաստին մոտն փակեսցի,
Վա՛յ ինձ առ ձայնին անաուրորին
Դողացուցչաց եւ սարսափեւեացն բանից՝
Երկնատւ քազաւորին վնռան կնքելոյ,
85 Թէ՛ Ոչ գիտեմ գրեզի՛:

ԲԱՆ Ը

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱԻԵԼՈՒԱԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՅ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻՅ ԽԱԽՍՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ

Ա

- Եւ արդ, զի՞նչ գործեսցես, անձն իմ կորուսեալ,
Կամ ո՞ր քափիցես, կամ զիա՞րդ ապրեսցիս,
Կամ ո՞րայէս ելցես ի մեղացդ բանտէ,
Քանզի քազում են պարտիքդ, եւ անբիւ՝ հատուցմունքն,
5 Սաստիկ՝ կշտամբանքն, եւ անվախնան՝ նախատինքն,
Անողորմ՝ են հրեշտակքն, եւ անկաշառ՝ դատատուրն,
Հզար՝ տռեանն, եւ անաշառ՝ բեմն,
Քստմնելի՝ սպառնալիքն, եւ անողորմ՝ հատուցմունքն,
Ահարկու՝ հրամանն, եւ մերկապարանոց՝ յանդիմանութիւնն,
10 Հրեղէն են գետքն, եւ անանցանելի՝ վտակքն,
Թանձրամած՝ խաւարն, եւ արտափոյ այցելութեան՝ մառախուղն,
Ապականութեան է գուրն², եւ մշանչենաւոր՝ տագնապն,
Ամենագրաւ է տարտարոսն, եւ անգերծ՝ սառնամանիքն:
Եւ արդ, արդարեւ քեզ են գանձեալ դառինքս այսոքիկ
15 Դժնդակք եւ տաժանելի արթեվանք անըմբերելեացդ պատումասից,
Ո՛վ անարժան անձն իմ մեղաւոր, շարագործ, պոռնիկ,
Բազմաքիծ եւ սահման անդաստանի բնաւին անմաքութեան:
Ահա զարդիւնս գործոց ձեռաց քոց ժառանգեսցես³,

- 20 Թխրեալդ ի յուղղութեանց եւ զառածեալդ ի մաքրութեանց,
Տարագրեալդ յարդարութեանց եւ ի կարգաց պարկեշտութեանց,
Ունայնդ ի լիութեանց հոգեպարգեւ հարստութեանց,
Նախանձարկու բարերարին եւ ամենակալ բազաւորին:

Բ

- Եւ քանզի կառուցեր քեզ անել արգելան եւ անփախչելի որոգայք՝
Խոստովանեալդ քեզէն զանբժշկականդ քո վեր
- 25 Եւ զանաւրինակդ քո հարուած,
Վկայելով զանձինդ պարտական մանու զանբոժելիդ բեկութիւն,
Ո՛վ շարդ ի բարեաց,
Ո՛վ դառնութիւնդ ի քաղցրութեանց,
Ո՛վ խաւարդ ի լուսազարմից,
- 30 Ո՛վ կապտեալդ ի պննելոց,
Ո՛վ դսրովեալդ ի գովելոց,
Ո՛վ ամբարիշտդ ի բարեպաշտից,
Ո՛վ շնչականդ ի բանականաց,
Ո՛վ անմիտդ ի մտաւորաց,
- 35 Ո՛վ անհանճարդ յիմաստնոց,
Ո՛վ անմաքուրդ յընտրելոց,
Ո՛վ մահացողդ ի կենդանեաց,
Ո՛վ խոհեականդ ի սրբոց,
Ո՛վ արբշիւղդ ի պարկեշտից,
- 40 Ո՛վ կեղծատրդ յարդարոց,
Ո՛վ անպիտանդ ի պիտանեաց,
Ո՛վ անարգդ ի փառաւորաց,
Ո՛վ նուազդ յառաւելութեանց,
Ո՛վ գերիդ ի գերագունից,
- 45 Ո՛վ նուաստագոյնդ ի վեհից,
Ո՛վ աղքատդ յընչեղաց,
Ո՛վ անարժանդ ի փրկութեանց,
Ո՛վ տնանկդ ի բարձրութեանց
Եւ ի հոգեւոր հարստութեանց
- 50 Եւ հատուածեալդ յաւրանելոց:

ԲԱՆ Թ

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱԻԵԼՈՒԱԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՑ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻՑ ԽԱԻԱՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ

Ա

- Եւ արդ, զի՞նչ արժանաւոր ըստ քեզ բամբասանս շարագրեցից
Ի կտակ մաղբանաց մատենի՛ այսր ողբերգութեան,
Ո՛վ անձն իմ թշուառ, ամենապատկառ
Եւ առ պատասխանիս բանից անբարբառ,
5 Անպիտան աստուծոյ եւ սրբոցն մասնակցութեան:
Զի եթէ զլին մի ծովուց ի յորակութիւն դեղոյ յեղյեղեցից,
Եւ զդաշտս ասպարիսաւ բազմաւ սահմանեալ՝
Ի տարածումն լայնութեան քարտենի չափեցից,
Եւ զպուրակս յոգունց անտառաց շամբից եղեգանց
10 Ի հատուածս գոյութեան գրչաց կազմեցից,
Եւ ո՛չ զքիւ մի ի բարդելոցն անաւրէնութեանց
Զաւրեցից ընդ գրով սահմանի գրաւել.
Նա զի թէ զմայրս Լիբանանու ի մի լուծ կշռոց զաւրեցից,
Եւ կամ զլեառն Արարատեան
15 Ի կէտ ամբարձման նժարի միոյ
Արդարութեան միջնորդ կացուցից,
Ո՛չ հաւասարէ այնր հարթութեան համագուգակցել²:

Բ

- Մառս ամբարձուլէշ, ստուարաստեղն,
 Տերեւալից՝ ունայն ի պտղոց,
 20 Նմանակից յաւէտ հարազատ այնր քղենոյ,
 Զոր տէրն գաւսացոյց³:
 Քանզի սաղարթաւ վարսից,
 Այս է՝ արտափն դիմաւ բարեշուք կերպից,
 Իբր պսակաւ իմիք պանունեալ,
 25 Բացականացն զոս բաղձալի,
 Իսկ եթէ մերձեացի տնկողն խուզել զխնդրելին,
 Դոցէ զֆեզ ունայն ի բարեաց
 Եւ զարշելի ի գեղեցկութեանց՝
 Մաղր տեսողաց եւ նշաւակութիւնք նախատողաց:
 30 Զի եթէ ապաժաման յանգոյշ ժամուն
 Հերասպանժ տունկն պտղակորոյս, անկենդան,
 Որ դոյզն պատկեր է անպատրաստից,
 Եկն ընդ անիծիւք⁴,—
 Եւ կամ երկիր, ռոռգեալ ցաւով,
 35 Եւ ոչ բազմապատիկ գաւանդս արգասեաց
 Երկրագործութեան տաժողացն մատուցանէ՝
 Լֆեալ մոռանի,—
 Իսկ դու, ո՛վ անձն իմ եղկելի,
 Սահման բանատր եւ տունկ կենդանի,
 40 Եւ ոչ ի ժամու իւրում պտղատր,
 Ի՞բր ոչ զնոյնն կրեսցես պատիժ նախնում առակիդ:
 Վասն զի գհամայնն ընկալար ի ֆեզ անպակաս յառաւելութեանց,
 Սկզբնատրեալ ի մարդն առաջին
 Եւ մինչեւ ի սպառումն ծննդոց նորին,
 45 Զքերս գործոց նանրութեանց եւ զգիտս նորոգս՝
 Ատելիս եւ անախորժելիս հաստողին զֆեզ՝ աստուծոյ:

Գ

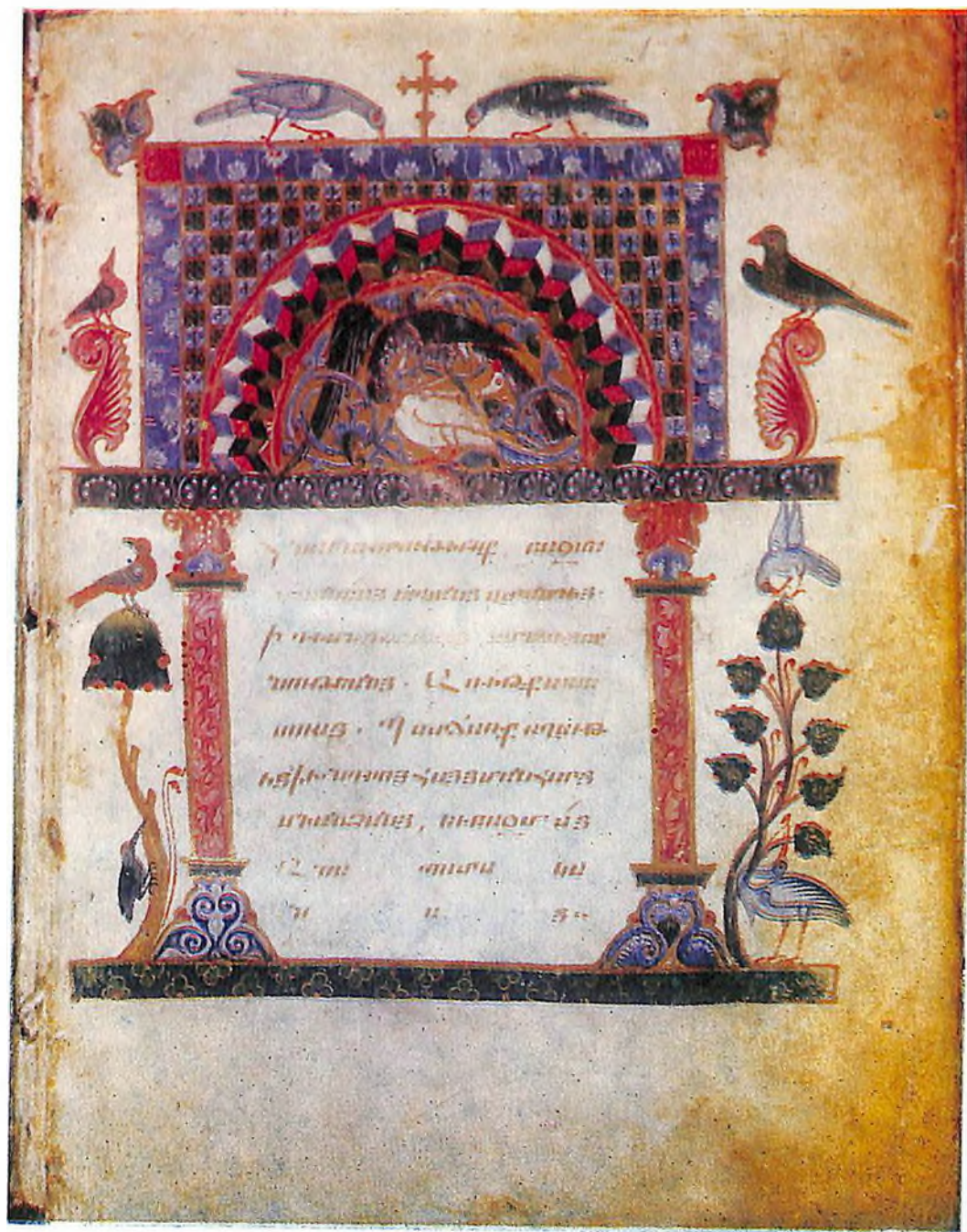
- Եւ վասն զի եղի զֆեզ նպատակ
 Հանդէպ երեսաց տեսութեան մտացս,
 Անձն իմ անպիտան,
 50 Վիմաւ ձգելոց արձանաց բանից,
 Իբր զանընտել գազան վայրենի,

- Յնողորմաբար զքեզ փարկոճել:
 Որ քեպէտ եւ ոչ պատանիմ անուանիլ արդար,
 Սակայն յառաջնումն պատասխանոջ,
 55 Իբր ընդ ոսոխի ումեմն,
 Ընդ անձին յաժարամիտ կամաւ ոգորիմ,
 Ըստ իմաստութեանն բանի⁵,—
 Եւ զյոյզ մասց խորհրդոցս զաղտնեաց⁶,
 Իբր զզլխասարեալ յանգատութիւն չարութեան գործոց,
 60 Խոստովանեալ՝ քեզ տարածեցից, աստուած իմ եւ տէր:
 Զի որով չափով չափեցից զանձինս սագտանի՝
 Ի քոցդ աննուագ գրութեանցդ այսրէն չափեցայց,
 Ընկալեալ զշնորհդ յանախագոյնս ընդ մեծագունիցս պարտեաց.
 Եւ որքան վիրացն հարուածի անբժշկականի եւ անննարաւորի
 65 Եւրակեսցին,
 Այնքանեաւ չափովք կրկին առ սմին
 Եւ իմաստ արուեստից բարձրեալ բժշկիդ
 Բարենոչակեալ՝ լուսատրեսցին,
 Եւ ի պարտուցն առաւելութիւն՝
 Նոյնքան փոխաստուիդ առատատրութիւն
 70 Բարեբանեալ՝ միշտ պսակեսցի,
 Ըստ խնկատրդ քում առակի⁷:

Դ.

- Զի քո է փրկութիւն,
 Եւ ի քէն է փառութիւն,
 Եւ աշով քո՝ նորոգութիւն,
 75 Եւ մատամբ քո՝ զարեղութիւն,
 Եւ ի հրամանաց քոց՝ արդարութիւն,
 Եւ յողորմութեանց քոց՝ ազատութիւն,
 Եւ յերեսաց քոց՝ լուսատրութիւն,
 Եւ ի դիմաց քոց՝ զուարճութիւն,
 80 Եւ հոգովդ քո՝ բարութիւն,
 Եւ ամսամբ իւղոյ քոյ՝ սփոփութիւն,
 Եւ ցաւով շնորհի քոյ՝ զուարթութիւն:
 Եւ դու տաս մխիթարութիւն,

- Եւ մոռացուցանես զվնասութիւն,
85 Եւ բառնաս զխաւար վշտաց,
Եւ զհեծութիւն ողբոց ի ծաղր փոխես:
Եւ քեզ վայել է աւհանութիւն զովութեամբ մանդերձ՝
Յերկինս եւ յազգս հարցն եւ ի ծնունդս նոցա
Եւ յափտենից յափտեանս:
90 Ամէն:

Նաքիկի խորագրի շարունակությունը (ձև. № 1568, էջ 6ա, ժամ. 1173 թ., գրիչ և մանրանկարիչ՝ Գրիգոր Ավետիսյան)

Բ Ա Ն Ժ

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱԻԵԼՈՒԱԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆՍԱՑ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻՑ ԽԱԻՍՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ

Ա

Եւ արդ, քանզի միապէս մատնէ կորստեան
Ե՛ւ զղջումն ուժգնապէս, Ե՛ւ մեղանշելն մոլեգնաբար,
Զի բէ եւ ատարացեղ իմն են ի միմեանց այլայլութիւնք
նմանութեանցն,

Սակայն զկերպարանս երկաքանչիւրոցն առ միմեանս եղեալ՝

5 Զմի եւ զնոյն վնասութեան ծնունդս արտադրեն.

Զի մինն զնզաւրին ձեռն իբր ապիկար քերանաւատէ՛,
Իսկ միւսն, ըստ նմանութեան քառասանեաց պանարեղինաց,
Յանգգայս եղեալ՝ զյուսոյն առասան խզէ՛,

Վասն որոյ, ընդ առաջնումն միշտ փաղափշեալ, հանապազ
խնդայ սատանայ՝,

10 Իսկ երկրորդան, ըստ նմանութեան լափիլիզոյ, դժոխորովայն
գագանի՛,

Իբր կերակրով՝ արեամբ պարարի:

Բ

Եւ արդ, իբր զգանեալ բազմահաւուածեան հեծանաւ՝
Եւ յափն մահու ժամանեալ,

- Դոյզն ինչ դարձումն շնչոյ ընկալեալ
 15 Եւ յոգի կենդանի եկեալ՝
 Կազդուրեցայց, պատսպարեցայց, կանգնեցայց,
 Յարեայց յանկենդանականս կորստենէ,
 Աւժանդակեալ Քրիստոսի ձեռամբն,
 Որ զքածն է յամենայնի,
 20 Ի բարերար յերկնաւոր Հաւրէն
 Փրկութեան եւ բժշկութեան պտուղ ընձեռեալ
 Ինձ՝ մեղուցելոյս, ախտացելոյս եւ մահացելոյս:
 Եւ սկզբնաւոր ողբերգութեան այս աղերսանաց
 Ձհաւատոցն շինուած կառուցից.
 25 Քանզի եւ ոմն ի նախնեացն, սոքիմբ գինեալ,
 Փոխեցաւ իսկոյն յանմահականն վինակ վերին,
 Ձապաշխարութեանն դեղ ընկալեալ՝ ապաշաւանաց բոշակաւ
 Ձգրաւականն անեղծութեան աստէն ժառանգեաց՝
 Ի վեր, քան զորոց առաքեալ ընդ նմին ցուցանէ,
 30 Որք, զհանդէսն մրցանակին յերկրի կատարեալ,
 Ապագայիցն եւ երկնաւորացն յուսոյ հաւատացին
 Եւ անտեսցին նոխորեամբ փարբամացան՝:

Գ.

- Նա զի եւ ի մահ մեղուցեալն,
 Եւ ի մետաղս այսոցն կրկին ընկլուզեալն,
 35 Եւ յանդունդս շարեաց սուգեալն
 Ունի գայս նշոյլ փրկութեան կենաց՝
 Վերստին գտանել սովաւ ելս քաւութեան,
 Իբր պարտաւորն աչաց անձրեւով յամենակալին զքութեանց
 Կրկին բարգաւանեալ երկիր, նուիրեալ Հոգւոյն աստուծոյ,
 40 Ամենահրաշ ծաղկաւէտ գտաւ՝:
 Իսկ զխախոյս տէրունի պաշտելի բանին յիշեալ առ սմին՝
 Ձամենայն ինչ հնարաւոր է այնմ, որ հաւատայն*,
 Է զի եւ զշափն ընտրականացն՝ բարեմասնութեան
 Աստուծոյ հանելեացն զննեալ աստանաւ՝
 45 Ձայս պատկեր բանի ընկալաք նախնի գահերէց
 Առ ի սրբութեանցն մուտ սովիմբ հանդերձել,
 Առանց որոյ եւ ոչ տէրն փառաց

- Զիրսն առ մեզ հրաշագործեաց զաւրութիւնս,
 Եթէ ոչ հախ լծակից խնդրեաց
 50 Բարեբարութեանն իւրոյ զհաւատսն մեր:
 Ուստի եւ կեանս ընձեռել զաւրէ
 Ինքնիշխան բաւականութեամբ՝ առընթեր զոլով աստուծոյ,
 Քանզի՝ Հաւատք քո կեցուցին զքեզ*,
 Աւհնարանեալն աստուծոյ բերան վկայեաց:

Դ

- 55 Քանզի արդարեւ տեղն տեսութիւն,
 Եւ կատարեալ իմաստութիւն,
 Եւ առ աստուած ընդամենութիւն,
 Եւ բարձրելոյն ծանաւութիւն
 Հաւատոց մասն երշանիկ եւ բնորեալ անուն,
 60 Որ յարածգեալ մնայ անվրար եւ անվակելի՝
 Պատուակից զոլով սիրոյ եւ յուսոյ¹⁰:
 Զի եթէ փոքու սերմանի¹¹ գոյի՝
 Հատի մանանխոյ չափոյ նուստի հաւատք
 Զլերանց մեծութիւն փոխէ զաւրեղապէս ի սիրտս ծովու¹²,
 65 Ապա յիրաւի ընկալաք զոյն սկզբնաշափող առաջնորդ կենաց՝
 Անեղմիտ պաշտաւն առ աստուած,
 Որ զապառնիսն եւ զծածկեալսն
 Առանց երկրայութեան ի հոգւոյն աշս տեսանէ
 Երրորդութեանն փառատուելի անուամբն պատուեալ հաւատք՝
 70 Ընդ սիրոյն դասեալ եւ յուսոյ:
 Զի թէ եւ զերիսն հատուածս առանձնատրականս
 Ի մի եւ ի նոյն խորհուրդ դիտեսցես¹³,
 Յաւելո մեծացիս նոքաք ի յաստուած,
 Քանզի թէ հաւատաս ի նա՝ եւ սիրես,
 75 Որով եւ յուսաս աներեւութից պարզեաց նորին:
 Նմա փառք յաւիտեանս:
 Ամէն:

53. Մատթ., Թ., 22: Ղուկ., է, 50. Ը, 48:

ԲԱՆ ԺԱ.

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱԽԵԼՈՒԱԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՅ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻՑ ԽԱԽԱՔ ԸՆԴ ՍՍՏՈՒԾՈՅ

Ա.

- Եւ արդ, ես՝ յեփնս դաւանողաց, ունայն ի բարեաց,
նայեցեալ խորհրդով մտացս ի սկզբնատրն իմ եղելութիւն
ի ձեռն ձեռին ստացողին իմոյ յանէից,
Յուսով հաւատամ Յիսուսի Քրիստոսի առնել՝ զոր կամի:
5 Քանզի հաւատացի, վասն որոյ եւ խաւեցայ՝
Խրատեալ Պաղոսիւ, ուսեալ ի Դաւթայ*,
Թէ եւ արդ կենդանի մաղթանք նոցա այց ինձ արասցէ,
Որպէս հաւատով նանաշել զնա,
Եւ զգաւութիւն յարութեան նորա, ըստ առաքելոյ,
10 Եւ զհաղորդութիւն շարշարանաց նորա,
Եւ որ զկնի բերին ասացեալքն*:
Կցորդ է սմին եւ յոյժ նմանատիպ
Հաւատալն իսկապէս եւ ի նորոգս այս փոխադրութիւն,
Որ ի մեղացն՝ ի փաւութիւն,
15 Եւ ի շարագործութենէ՝ յարդարութիւն,

6. Բ Կորնթ., Դ, 13: Սաղմ., ՃԺԵ, 10:

11. Փիլիպ., Գ, 10:

Եւ յանմաքութենէ՝ ի սրբութիւն,
 Եւ յանաւելեացս պարտեաց մահացու յանցանաց՝
 յանդատապարտն երանութիւն,
 Եւ ի ծառայական կապանացս՝ յերկնատուն ազատութիւն:

Է

- Քանզի զիա՞րդ ոչ արդեւ չճնադ Բան զբան
- 20 Եւ ի մքութենէ երկեանութեան խաւարի զտեալ,
 Եւ աստուծով աւժանդակեալ եւ աւգնեալ սիրտ մեղատրի,
 Որ ընդ մարմնապէս ծիծաղելն՝ առ նմին հեծէ հոգեպէս,
 Որ քէպէտ եւ յամբարձմանէ բարձրութեան գերագունիցն կայից
 Ստորասուզեալ ծանրութեամբ յանդնդային վնին խորխորատ
 գրոյն կործանման՝
- 25 Նորագիտ մեղաւն անջրեկեալի,
 Ունի եւ նշխար նշողից փրկութեան կենաց հալատր,
 Իբր կայծակն լուսոյ՝ պահեցեալ ի միտս եւ յոգի,
 Որպէս զնոր նշանատր եւ զարմանատր քանձրամած,
 Հրաշիւք մակարդեալ վնին հրամանի՝
- 30 Ի յատակս ներքինս նիրհեալ ջրհորոցն՝
 Ուստի եւ մեղուցելոյն իսպառ քախծելոյ,
 Եւ ակնկալութիւն բարոյն բարձելոյ,
 Եւ համարձակութիւն շնորհին լքելոյ
 Յուսալ վերստին անդրէն միսանգամ
- 35 Նախապարգեւիցն փառազարդութեանց դարձեալ հասանել:
 Քանզի եւ յաստուածուստ անդուստ հանդերձի եւ այս ներգործիլ
 առ սոյնս,
 Վասն զի սա զտոտղին զաւրութիւն ամենահնար աւետարանէ,
 Յոր խունկ հանութեան մեծապէս հոտոտի աստուած,
 Քան յամենայն բուրումն անուշից
- 40 Եւ Բան ի խառնեալն երբեմն աղացմամբ ի սպաս խորանին՝,
 Որ է կերպարան անձանց խոնարհից՝ զիջեալ բեկութեամբ
 Առ ի միութիւն նոյն նմանութեան:
 Ըստ որում հարցեալ փրկչին ամենից ցոմանս ախտացեալս
 տեսանելեալ՝
 Հաւատա՞յք, ասելով, առ այդ, թէ կարող եմ առնել ձեզ զայդ՝,—
- 45 Ոչ պարգեւեաց աչաց նոցա լոյս,

- Եթէ ոչ նախ զհաւատոցն զրաւ ընկալաւ.
 Քանզի զի՞նչ, քան զմեռելութիւն քառաւեայն դիոյ,
 Առ կենդանութիւն մեզ անյուսագոյն,
 Առ որ կանանցն՝ ժամանելոց ի յոտս արարչին հաւատոցն
 հանդերձանաւ,
 50 Անյապաղարար զփառացն աստուծոյ տեսին զհանդէս՝ ի յեղբարն
 կենդանութիւն՝:

Գ.

- Իսկ աստուծին անկապաւտ շնորհին մնացելոյ
 Զկնի մեղանացն հզարագոյն են վկայք.
 Նախ՝ Ննով⁵, զկնի՝ Սհառոն⁶,
 Յեսո նոցա՝ Դաւիթ⁷, դարձեալ՝ Էւ Պետրոս⁸,
 55 Ընդ որս՝ Էւ փոքրն Եղիազար⁹,
 Որ ի մեծէն աստուծոյ ողորմեալ մեծապէս՝
 Ի մեծագունիցն վկայեցաւ¹⁰:
 Աւելորդ է առ այս Էւ բանն աքակի անտուկ որդւոյն¹¹,
 Թողում զպոռնիկն, որ ի տեսունէ գովեցաւ¹²,
 60 Էւ գմափաւորն, որ ի բարեգործէն յիշատակեցաւ¹³,
 Էւ զաւագակն երջանիկ,
 Որ յարձակումն վերջին շնչոյն՝ հաւատովն պսակեցաւ¹⁴.
 Էւ զոր անբաւելին են պարտիք՝
 Զհաղորդեալն սպանման մահու արարչին¹⁵,
 65 Առ որս՝ Էւ զլխաւորն քնտրելոց Պաղոս¹⁶,
 Որ երբեմն նախնին էր անաւրինաց,—
 Յորոց ոմանք ծանաւորութեամբ արինին զլորեալք՝
 Անդրէն կանգնեցան բիրապատկեան գերագանցութեամբ,
 Քան զնախալքանիցն առաւելութիւն:
 70 Իսկ որ նախ քան զարինակին տուչութիւն
 Զաւանդն պահեալ հայրենի,
 Մերձատրագոյն զոլ պատուիրանի սկզբնահաւրն դաւանութեան,
 Որ Է զնախնոյն պարտիս ինքեան վարկուցեալ՝
 Զնորայսն իրովն տուածեաց կրից տաժանմամբ,
 75 Ոչ քանցաւ միայն ծածկեալ ի յերկրի,
 Այլ շարշարեալէն մարմնով,
 Քանականաց բնութեան կենաց կարապետ,
 Յաղթող զարապէս բռնութեան մահու՝ փոխեցաւ¹⁷:

Դ.

Իսկ ոմանք, ի բուսոյ տհաս հասակին շարութեամբն¹⁵

յերկարածգեալ,

80 Ի կատարեալ տիս ժամանակին ոչ ի բարձրութեանն կայից
հոսեցան,

Քան քէ ի ստորնականաց բշուառութեանց դժնէից կենացս

Ի կամարն երկնից համբարձան:

Եւ քէ այն ժամանեաց կանխաւ, զաւրացեալ ի շարեացն դարձ,

Որ մինչեւ յոսկեղէն նիւթ յեղանակեալ հողոյս գոյութեան,

85 Եւ պատկերն արժունի, ի պատիւ կերպիս մերոյ, նկարեալ՝

Արժունականն քանդակուածով, անկորուստ եւ անփոխադիր,

Եւ յաղթող դասանանութեան զմերս ենքադրեալ բնութիւն,

Ապա առաւել յուսալի է այժմ մերկապարանց լուսաւորութիւն,

Անխաղ եւ անվերարկու, տերամբ Քրիստոսի ուխտեալ,

90 Որով եւ միշտ հաստատեալ պահի ի մեզ բանն տէրունի,

Ըստ մարգարէին ձայնի՝

Ուխտ խաղաղութեան եւ կնիք հաստատութեան¹⁶,

Առ հաշտարարն միջնորդ՝

Երկնային անմահ, կենդանի եւ մշտնջենաւոր բարեխաւս:

95 Ապա ուրեմն ըստ այսոյ կանոնի ոչմարտագունի,

Եւ անփոխադրելի սահմանի,

Եւ արարչաւանդ պայմանի

Համբուրեմ հաւատոց շրքամբք զպատկեր բանիս

Եւ ալն ունիմ փառացն շնորհի,

100 Քանզի արդարեւ յարդարացուցանելն զմեզ աստուծոյ՝

Ոչ ոք զարէ՛ դատապարտ առնել²⁰,Ըստ առաքելական բանի²¹ սահմանի:

Ե.

Այլ յայս անստուերագիր վստահութիւն ապաստան՝

Կամ կործանեալս կանգուն,

105 Թշուառացեալս՝ յաղթող,

Վրիպեալս՝ ի դարձն կենդանական,

Ամենաբշուառ շարագործս՝ ի յոյսն,

Մահու մատնեցեալս՝ ի կեանսն,

Ընդ ապականութեամբ վանառեալս՝ ի ձիրն,

110 Դժոխային գործովք գրաւեալս՝ ի լոյսն,

- Ստորնասէր անասնակենցաղս՝ յերկինս,
 Կրկին գայրակղեալս՝ ի վերստին վրկութիւնն,
 Մեղաւ կապեցեալս՝ ի հանգստեանն խոստումն,
 Անբժշկական վիրսւմ վարանեալս՝ ի դեղն անմահացուցիչ,
 115 Ստամբակեալս վայրագութեամբ՝ ի սանձսն հանդարտութեան,
 Սրացեալս վարատական՝ ի կոշումնն,
 Ասլառում դժնդակս՝ ի հեզութիւնն,
 Ընդդիմաբան լուտացողս՝ ի ներումնն:
 Ի Քրիստոս Յիսուս
- 120 Եւ ի Հայր նորին հզաւր եւ անաւոր,
 Յանուն եւ ի կամս րարեւարութեան Հոգւոյն նշմարտի,
 Աւհնաբանեալ իսկութեանն եւ մի աստուածութեանն՝
 Զաւրութիւն եւ արհայութիւն,
 Մեծութիւն եւ փա՛ռք յաւիտեանս:
 125 Ամէն:

ԲԱՆ ԺԲ

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱԻԵԼՈՒԱԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀԱԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՅ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻՑ ԽԱԽԱՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ

Ա.

Եւ արդ, քանզի յաւէտ յառաջնում զղջմանն
Յուսանատութեանն բանիւ լիայ՝
Եւ տարակուսանաց հեծանաւն ի ման ձաղկեցայ,
Աստանաւր ի յուսոյն կերպարան փոխեալ՝ յարգանատել
համարձակեցայց՝

5 ԶԵՐՐՈՐԴՈՒՄԻՆՆ Սուրբ կարդալով յազնականութիւն ինձ՝
մեղաւորիս:

Որ եւ անդստին իսկ յաւհնաբանելն
Եւ ի դաւանելն զկենդանարարն բնաւից աստուած,
Իսկոյն եւ կոշումն ընտանի ձայնի
Անաւորութեան անուան շնորհաձիրն բարեւարի,
10 Մահացելոյս է կենդանութիւն,
Հստ մարգարէին նախահառութեան,
Թէ՛ Որ կարդայ զանուն տեառն, նա կեցցէ*:

12. Յովէլ, Բ, 32: Դործք, Բ, 21: Հռովմ., Ժ, 13:

Բ

- Իսկ ես ոչ միայն կարդամ,
 Այլ նախ հաւատամ մեծութեան նորին,
 15 Ոչ եթէ վասն պարգեւաց նորա դարձեալ մատուցեալ յողով
 դեզերիմ,
- Այլ իբր գկենդանութիւն իսկապէս
 Եւ զշնչոյ սուրեւառութիւն հաւաստի,
 Առանց որոյ ոչ է շարժողութիւն կամ ընթացութիւն,
 20 Զի ոչ այնքան յուսոյն հանգուցիւ,
 Որքան սիրոյն կապանաւ բերիմ:
 Ոչ ի տուսն, այլ ի տուողն յաւետ կարաւորիմ,
 Ոչ փառքն եւ ինձ անձկալի,
 Այլ փառաւորեալն է համբուրելի,
 Ոչ կենացն փափագանաւ,
 25 Այլ կենարարին յիշատական միշտ նեններիմ,
 Ոչ վայելիցն տարփանաւ հեծեմ,
 Այլ հանդերձաւորն տենչանաւ՝ յերկամանց աստի կականիմ,
 Ոչ զհանգիստն խնդրեմ,
 Այլ զհանգուցչին երեսս աղաչեմ,
 30 Ոչ հարսնարանին խնջոյիւմ,
 Այլ փեսային անձկութեամբ մաշիմ:
 Ի ձեռն որոյ զաւրութեան վստահապէս ակնկալութեամբ,
 Վերագրեցեալդ յանցանաւ բեռանց,
 Աներկմիտ յուսով հաւատամ՝
 35 Ի կարողին ձեռն սպաստանեալ.
 Ոչ փաւութեան միայն հասանել,
 Այլ զնոյն ինքն տեսանել՝
 Յողորմութիւն եւ ի գրութիւն
 Եւ յերկնիցն ժառանգութիւն,
 40 Թէպէտ եւ յոյժ եմ տարագրելի:

Գ

Եւ արդ, բազում պատկառանաւ ամաշեցելոց զիմաց կորացեալ,
 Զմիշնորդ ազդման կափուցմանց երկակի շրթանց²
 Արժանափակ աղիսի կարկելոց առ անհամարձակ լեզուիս
 շարժութիւն,
 Նորոգեցից ի յերգ հառաշման պաղատանաց յեղանակութեանց³

- 45 Աղիողորմ հեծեծանաց՝ ի բարձունս աղաղակելոյ՝
 Ընկա՛լ փաղցրութեամբ⁵, տէր աստուած հզար, զդառնացողիս
 զաղաշանս,
- Մատի՛ր զքրութեամբ առ պատկառեալս ղիմաւ,
 Փարատեա՛, ամենապարգեւ, զամաքական տխրութիւնս,
 Բա՛րձ յինէն, ողորմած, զանբերելի ծանրութիւնս,
- 50 Անշրպետեա՛, հնարատու, զմահացու կրքութիւնս,
 Աւարեա՛, միշտ յաղբող, զխաբողին հանութիւնս,
 Բացադրեա՛, վերնային, զմոլելոյն մառախուղ,
 Կնկեա՛, կեցուցիչ, զկորուսչին ընթացմունս,
 Յրուեա՛, ծածկատես, զըմբռնողին շար գամունս,
- 55 Խորսակեա՛, անհնին, զմարտողին ղիմեցմունս:
 Տեսողնագրեա՛ քո անուամբդ զլուսանցոյց երդ յարկիս,
 Պարփակեա՛ քո ձեռամբդ զառաստաղ տանարիս,
 Դժագրեա՛ քո արեամբդ զմուտ սեմոց սենեկիս,
 Կերպացո՛ զքո նշանդ ի հետս ելից մաղբողիս,
- 60 Ամրացո՛ քո աշուղդ զհանգստեանս խշտի,
 Մաքրեցե՛ս ի խաղբից զծածկարան անկողնոյս,
 Պահեցե՛ս քո կամաւդ զտառապեալ անձն ոգոյս,
 Անխարդա՛յս արացես զքո շնորհեալ շունչ մարմնոյս,
 Կացուցե՛ս շրջափակ զպար զաւրուդ երկնայնոյ,
- 65 Կարգեցե՛ս ի ղիտի ընդդէմ ղիացն դասու՞:

Դ

- Տո՛ւր հանգիստ բերկրութեան
 Մահահանգոյնս նիրհման
 Ի խորութեան գիշերիս՝
 Բարեխաւութեամբ հայցումոց
- 70 Սրբոյ Աստուածածնիդ
 Եւ ամենայն ընտրելոց:
 Ամփոփեալ պարուրեա՛
 Զպատումհան տեսութեանց
 Զգայարանացս իմաստից՝
- 75 Անզարհուրելի զետեղմամբ
 Ի ծփական խոռվութեանց,
 Կենցաղական զբաղմանց,
 Անըչական երազոց,

- Խալախանաց ցնորից՝
 80 Յիշատակաւ քո յուսոյդ
 Անվնասելի սլաշտսլանեալ:
 Եւ սքափեալ վերստին
 Ի ննջմանէ ծանրութեան,
 Ամենազգաստ արթնութեամբ,
 85 Հոգեւորոզ զուարթութեամբ
 Ի քեզ արձանացեալ,
 Զայս ձայն մաղթանաց բուրմամբ հաւատոց
 Քեզ, ամէնաւրհնեալ քազատր փառաց աննադից,
 Փառաբանողաց երկնագումար խմբից երգակցեալ՝
 90 Յերկինս առաքել:
 Զի դու փառատրեալ ես յամենայն արարածոց
 Յաւիտեանս յաւիտենից:
 Ամէն:

ԲԱՆ ԺԳ

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱԻԵԼՈՒԱԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՅ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻՅ ԽԱԻԱՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ

Ա

- Աստուած բաբեբար, հզար, անաւոր,
Հայրդ բարի ոգորմայրեանդ շնորհի,
Որոյ անունդ իսկ մեծիդ զգթութիւն
Եւ զընտանութիւն անտարանէ,
5 Քաղցրդ դժնէից եւ անգոհացողաց.
Ընդ քեզ եւ Որդիդ քո՝ իբրեւ զքեզ,
Ձաւաւոր ձեռն՝ իբրեւ զգոյդ,
Անժամանակ տէրութեամբ անեղ,
Ընդ արարչութեանդ քում բարձրացեալ.
10 Եւ Հոգիդ Սուրբ նշմարտութեան,
Բղիխեալ առ ի քէն անապառտեամբ,
Կատարեալ իսկութիւն գոյի, էութիւն մշտնջենաւոր,
Հաւասար քո ամենայնիւ, վառակից Որդոյ տէրութեամբ:
Երբեակ անձնատրութիւն համայն անքնին՝,
15 Տրոհեալ ի դիմաց ուրոյն զատուցմամբ,
Իսկ միատրեալ համագոյգութեամբ,
Նոյնագոյ բնութեամբ տիրապէս, անշփոթ եւ անանջրպետ՝

- Միով կամաւ եւ կցորդութեամբ:
 Ո՛չ երկցութիւն ումեմն ի յումեմն,
 20 եւ ո՛չ քթել մի ական առ նուագութիւն միոյն ժամանեալ,
 Քան թէ պատնառ սիրոյ երկնայնոյ անստուեր լուսոյ?,
 Որ առ մերն է ծանաւութիւն,
 Միով պսակաւ սրբասացութեան անսկզբնաբար աստուածաբանեալ:

Բ

- Քանզի արդարեւ վերածայնեալս այս խոստովանութիւն
 25 երեքփառատրեանդ դաւանութեան³ զվէմն հաւատոյ Պետրոս
 երանեաց⁴,
 Իսկ զդատապարտելոյս անձն մեղաւ բարեհրաման քո
 ակնարկութեամբ,
 Ո՛վ խնդրողդ գերելոյս, հրաշանորոգ արդարացուցէ:
 Քանզի թէպէտ եւ քո իցեն պարգեւ, եւ քո՝ ողորմութիւն,
 Այլ ոչ ի պարգեսն ես այնքան հոշակեալ, որքան յողորմութեանն,
 30 Զի երկրորդն զքոյդ յանախէ զփառս,
 Իսկ առաջինն զնզնատուացն յայտնէ զգործս.
 Զի պարգեւ վաստակոցն են փոխատրութիւն,
 Իսկ ողորմութիւն՝ մեղուցելոյս բարեհրութիւն:

Գ.

- Եւ արդ, մի՛ զաւրասցին մարդկայինս գործք
 35 Առաջի քոյոցդ շնորհաց, աստուած գրութեանց,
 Թէ եւ անդր իսկ իցեն, քան զաւրէնս հասարակաց բնատրականս
 հոռմանց,
 Այլ յաղթող եղեալ քոյդ երկայնմտութեան,
 Նուագ եղիցի առ քոմդ մասին ընթացք երկրածնաց:
 Քանզի եւ որ մաքրութեամբն պերնանային⁵ արինակացն
 վստահութիւն⁶
 40 Ի լուսատրել քոյդ արդարութեան գուշակ ներկայիս,
 Ամենանուագ անձկութեամբ լիեալ հրէութիւնն յետնեալ,
 Եւ յալէտ ընդ տարագրական ողորմեցելոցն՝
 Առաւել նոքա գտան կարատեալ մարդասիրութեան:

- Եւ քանզի ամենայն ինչ հնարաւոր է քեզ, բարեւար,
45 Լո՛ւր պաղատանաց զոչման հեծութեանս, որ կարդամս առ քեզ,
Ողորմեա՛, կեցո՛ւ եւ մարդասիրեա՛,
Զի բո է երկայնատուրին,
Քաղցրութին, փրկութին, քաւութին
Եւ փառք յամենեցունց յաւիտեանց ազգաց:
50 Ամէն:

Բ Ա Ն Ժ Դ

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱԻԵԼՈՒԱԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՅ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՅ ՍՐՏԻՑ ԽԱԽՍՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ

Ա.

Պաղատիմ առ քեզ, լուսոյ նառագայր,
Արեայ երկնատր, զովեալ անպատում,
Որդի աննառ մեծիդ աստուծոյ,
Խոնարհեցո՛ զունկն քո, բարձրեալ բարեզուր,
5 Կենաց ապաւնն, նորոգ մերձեցեալ կրկին աստանաւ՝
Ի հառաչումն նուաղս ձայնի վիրատրեղոյս:

Բ

Ո՛չ ցուցեալ է երբևէ, երբ աղաչեաց զքեզ
Ի ձեռն աւագակացն սրոյ խողխողեալն՝,
Քանզի կարկամեալ էր,
10 Ո՛չ ձայն պաղատանաց զկնի արձակեաց,
Քանզի անկոխն էր,
Ո՛չ մատամբքն տատանելոց զաղէս վտանգին յայտնեաց տեսողիդ,
Քանզի խորտակեալ էր,
Ո՛չ աչս կողկողագիւնս արտասուաւ ողբոց բարեբարիդ յանդիման
կացոյց,
15 Քանզի վնասապարտ էր,
Ո՛չ ի պատգամ բանից միջնորդի զողորմածիդ կամս հանեցոյց,

- Զի անայցելու էր,
 Ո՛չ հայրայրմամբ խորտակեալ մարմնոյն
 Արիւնեւանգ ներկուածով ձորձոց զգրածիդ սիրտ նմեցոյց՞,
 20 Վասն զի անյոյս էր,
 Նաեւ ո՛չ ծնկովքն հաստատութեամբ, իբր զարշապարաւ ստին,
 վարեցաւ,
 Այն զի անյարիր էր.
 Քանզի կիսամեռն ասել կենդանւոյն՝
 Սակաւ ինչ նուազ է մեռելութեան:
 25 Մանաւանդ զի ի փոյցոց խրատեալ բանից,
 Եւ բարեբարեալ փոյդ ողորմութեան,
 Եւ փառաւ քո լուսազարդեալ,—
 Ոչ միայն զի ոչ վերջացաւ ի հակառակն քո ընթացից,
 Այլ ստանակեալ ապստամբութեամբ՝ յիւր թշնամեացն թիւ
 յաւելաւ,
 30 Ընդ նոսին դաշնաւորեցաւ, միաբանեաց ատելեացն քոց:

Գ.

- Իսկ դու, բազմապարգէս, բարեբար, անոխակալ, ամենակեցոյց.
 Ոչ միայն զի ո՛չ պահեցեր զշարագործին մեղաց յիշատակ,
 Այլ եւ ո՛չ բանիւ յանդիմանեցեր:
 Ո՛չ ոտն հարեւ անկելոյն,
 35 Այլ կարեկցաբար մատուցեալ՝
 Զծայրագոյնն ցուցեր զխնամս:
 Ո՛չ քանակապէս ըստ ահաբռնեան տկար արիւնին՝
 Զաւրաւոր առ մահուն պաշտան՝ դատապարտիչն
 Անիծիւք եւ բռնալիր քառանցն ձգմամբ
 40 Ի խորտակումն խոցելոյն արագեալ մատեար,
 Եւ ո՛չ դետական կարապետային անկատարագործ՝,
 Ի յերկուցն մի բաժանեալ խորոց,
 Հնոյն լրումն եւ նորոյս սկիզբն,
 Ունայն ի նոցոյ յապաշխարանն հանդիսացեալ՝
 45 Զվիրաւորելոյն տեսեր զլտանգ,
 Զի մի՛ սատակիչն արիւնակութեամբ տապարան արմատակտրաւ,
 Զմահուն պաշտան ի քեզ նկատեալ,
 Յառաջ քան զփորձ առաջակայիցն սատակեցի,
 Այլ հեթանոսացն պանսկան անուն ասորեստանեայց,

- 50 Որք ի հրէիցն ընկալեալ զաւրէնս՝
Ամբողջ պահեցին, զոր նոքայն մոռացան,
Նոցին կցորդեալ մարմնոյդ վերաբերուաւ մերակերպական
խստութեամբ՝
Ձագատարարն զծագրեցեր զաւետիս առ աստաբազդիսն,
Եւ աստուածաբարդ ներգործութեամբ անապականաւ,
55 Ձեռն կարկանդակ՝ յարուցեր զմարդն նախնի,
Մեղուցեալ ի մահ իւրովն ծննդով:
Ջտրտմեցելոյն սիրտ բերկրեցուցեր,
Եւ զվհատեալն հաստատեցեր,
Եւ զբշուռացեալն միանգամ՝ կրկին զուարթացուցեր,
60 Աւագանին կենսութեամբ ամսամբն եւ բաժական լուսոյ լցեր,
Հացիւղ երկնայնով արարչականդ փոյին մարմնով՝ նոր
յեղանակեցեր,
Վերակացութեամբ երջանկացն ազանց ընտրելոց
Յանձնանձեցեր, զրգեցեր եւ խնամարկեցեր:
Հանդարտընթաց զբաստուն տաժողութեամբ անզգուելի պահեցեր՝
65 Մինչեւ յարկն լուսոյ ածեր,
Ի ձեռն երկաթանշխոց միջնորդաց՝ նախնեաց եւ երկրորդաց,
Տուչութեան կտակաց կենդանականաց, մարդասիրապէս
դարմանատրեցեր:
Եւ որպէս երբեմն ընդ Մովսէսի՝
Թեւ տարածեալ արծուոյն արինակաւ՝ ընկալար զնա՞,
70 Եւ ի հանգիստն հանդարտութեան երկրին բարութեան
առաջնորդեցեր,
Եւ զբանին կերակուր ջամբել հրամանատրեցեր վարդապետութեանց:

Դ

- Եւ արդ, որ զբնան ծայրագունին բարութեան լուսոյ
Յամենայնի բովանդակապէս հրաշագործեցեր,
Ձայտողին զգանձ քեզ սեպհականեալ՝
75 Ձգն ստացուածն առ քեզ դարձուցեր,
Կեցո՛ր եւ զիս՝ մաքրեալ ի մեղաց պարտեաց:
Որ ձրի պարգեւես եւ անպատրաստից,
Ընդ որոց եւ ինձ տացես փառքիւն եւ բժշկութիւն,
Բարեգութ, զարեղ, անփնին, անեղծ, ահաւոր,
80 Արմենեալ միշտ յափտենից յափտեանս:
Ամէն:

ԲԱՆ ԺԵ

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱԽԵԼՈՒԱԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՑ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻՑ ԽԱԻՍՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ

Ա

- Իսկ դարձեալ աստուտ վերստին
Առ նոյն հեծութիւն սրտիս վտանգի
Ինձէն մատուցեալ սովին նուագաւ ի նոյն ոն բանի՝
Զամենապարգեւդ արգահատեցից՝
- 5 Տագնապեալ ոգոյս վտանգիս իսպառ,
Իբր մեռեալ՝ կենդանոյ անմահիդ մաղթեմ աստուծոյ,
Խոստովանեալ ընդ փառացդ քո զիմս անարգութիւն,
Եւ առ չարեաւս իմովք՝ զքոյդ բարութիւն,
Որովք յաղքեալ գտայ, քան թէ բժշկեալ,
- 10 Եւ ամաչեցեալ, քան համարձակեալ,
Ուխտակորոյս, աւանդամոռաց:
Իսկ կրկին առակն, որ առ իս,
Որ ոչխարին տրուայն տարացոցիւ՝,
Որ յետին անզգայութեանն էր մատնեցեալ, մոլորեալ,
- 15 Եւ ի լերինն, ուր ոչ է այցելութիւն,
Ընդ գազանականացն դիպց եւ կոռցն վայրենութեան թափառեալ,
Ո՛չ մերձաւոր գոլ սակաւ մի հատինն:
Ո՛չ բան ունէի, որով եւ զցաւոցն աղէտ պատմէի,
Ո՛չ ձեռն ձգողական, որ համերցն է ազդողական:

- 20 Իսկ դու, միայն գովեալդ ի սկզբանցն յախտեանց եւ յարդի
ծնելոցս,
Գտեալ, ըստ մաղբանաց գոշման երգողին²,
Ձիս՝ զմեղուցեալս, յաննշոյլն մոլորութեան,
Խնամողաւրէն տեսչութեամբ կամաց հովիւ կոչեցար
եւ ոչ միայն հոգացար, այլ եւ խնդրեցեր,
25 եւ ոչ գտեր միայն, նրաշագործ,
Այլ աննառելիդ բարեբարութեամբ սիրոյ
Ի կենդանաւորդ քո յուս բարձեր
եւ ընդ երկնային զաւրուն դասեցեր՝
Ի նայրենիդ քո ժառանգութիւն:

Բ

- 30 եւ արդ, դու, հզաւ, կենարար,
Աւհնեալ, այցելու, գրածդ յողորմութեան,
Եթէ զնոսա ընկալար զապաքանեալսն աղերսանաց,
Որ մինն ի միջոց մահու սահմանի էր շարշարեցեալ,
Իսկ միւսն ըստ անբանիցն անզգայութեան,
35 Վտարանդի բացամերժութեամբ յանբնակ³ վայրի վարանեալ՝
Ի բառաչ ձայնին բարբառոյ, որ անկերպատու աննշանական,
Աստուածային բարեխնամութեամբդ տնտեսեցեր
Ձտիեզերահրաշն խնամողութիւն առ կորուսելոյն մեծ
քշուառութիւն,—
Յայտնեա՛ց վերստին եւ արդ գրութեանցդ խորհ
40 եւ բարեբարութեանցդ հոսանք՝
Առ անարինեալս առաւելութեամբ վերագրեցելոցդ արինակու-
թեամբ,
Առ բազմարինակ մահու պարտապանս,
Առ որ ի բարութեանց խառնից քաղցրութեանց յատուկ համս շար,
Առ անդամս մարմնոյ արժանատւոս հատման,
45 Առ համանարակ ամենաբոլոր ախտացեալ հոգիս վիրաւոր,
Առ հաւասարեալս անզգայութեանց անասնոց,
Առ ատարացեալս յընտանութենէ իմաստնոց,
Առ աննմանս հանգունակից բանաւորութեանց:
Որ եթէ տարացոյց գոյր՝ ես ասէի,
50 Թէ նմանակից գոյր իմ՝ պատմէի,
Թէ հանգունակից գոյր՝ ես նառէի,

- Թէ հաւասար գոյր՝ եւ գրէի,
 Թէ զուգագործ գոյր՝ ցուցանէի,
 Թէ արինակ գոյր՝ եւ ազդէի,
 55 Թէ յանցեալսն՝ հայրայրէի,
 Թէ ի ներկայումս աստ՝ եւ յուսայի:
 Բայց քանզի անցեալ է ըստ արինակ
 եւ հրաժարեալ ըստ նմանութեան,
 Զոր միայն քո է քանի, բժշկել եւ հրաշագործել՝,
 60 Կենդանաբար համայն մեռելոց, նորոգութիւնդ տիեզերաց:

Գ.

- Զի երէ սրբոյն սրտի տեսութեամբ երջանկին Դարի
 Անարէնութիւն շարեաց բարձրացեալ ասի, քան զգլուխ⁵,
 եւ ըստ ծանրութեանց բեռանց դժուարակրելոց՝ յանցմունք մեղաց,
 Իսկ որ առ իս կրին սխալմունք՝ գերազանցէ,
 65 Քան զհեղեղին ջրակուտակ, տիեզերասոյց, ամենասպառ ծովուն
 յորդութիւն,
 եւ զլիսոց լեռանց վերադրէ:
 Այլ շնչեցէ՛ ապ քո քաղցրութեան, իբրեւ առ Նոյին⁶,
 եւ որ զլերինս հալէ՛ զաւրութիւն՝
 Յամաքեցուցանել զշիղջս ջրակոյտս բազմակոճակս
 70 եւ երկրակործանս իմոցս պարտեաց,
 եւ լեռնակարկառ բարձրութեան մեղացս ամբարձելոց:

Ի.

- Եւ համառատեալ զքան քո հզար՝
 Ամենակար հնարատրութեամբ հակիրն հատուցմամբ,
 Արացե՛ս ահա ելս քաւութեան, ըստ մարգարէին⁷,
 75 Առ երկարածիգս անարէնութիւն⁸:
 եւ ներելով իմս յամառութեան,
 Ո՛վ երկայնամիտ, ողորմած, արհնեալ,
 Թողցե՛ս միանգամայն, բարեգործեցե՛ս իսկապէս,
 Հաղցե՛ս բոլորովին զանվնարելի պարտուցս
 80 Զարժանահատոյց տոկոսեացս տոյժս տաժանակիրս:
 Նա զի եւ չիք իսկ առ քեզ ցատումն սրտի
 եւ կամ բորբոքումն քարկութեան,

- Որպէս ոչ կրին նենգութիւնք եւ կամ նշմարանք մրութեան,
 Քանզի կեանք են ի կամաց քոց* եւ լոյս,
 85 եւ ո՛չ արարեւր գմահ,
 եւ ո՛չ խնդաս ընդ կորուստ մարդոյ*,
 Ըստ Դաւթի եւ Սողոմոնի:

Ե

- Եթէ մարդկան կարգեցեւր զայս կլտ սահմանի մեծի պայմանի
 Ի բարեմիճակդ քո կանոնաց՝
 90 Ոչ փոխատրել անդրէն շարի շար,
 Այլ երթանասնիցս եւրն քողով⁸⁴
 Անդուստ ի յաւուր⁸⁵ զիրաքանչիւր մեղանաց զպարտս.
 եւ այդ բան՝ առ մեզ, որ միշտ ի բնութեան ունիմք
 Բնատրաբար ողերձեալ զրիծս շարեաց
 95 Աննամար բիրուց նորոգ յայտնելոց,
 Որ արիւնատրին երեւին ի յանդաստան սահմանի
 Ամենաքոյս փշածին բնութեանս,
 Ըստ անսուտ քո վկայութեան, որ քէ՝ Միտք մարդոյ
 Ի խնամս շարի են արձանացեալ ի մանկութենէ*:
 100 Զի որ զկատարեալ մաքրութիւնն ունէր՝
 Աւետարանիչն կենացդ բանի Յովհաննէս,
 եւ զինքն ընդ հասարակաց բնութեան լծակցեալ՝
 Հաստատեաց զնշմարտութիւն քո՝ առ իմս ստութիւն յոյժ
 արդարացեալ.
 Թէ ասեմք, ասէ, մեղս ինչ մեք չունել՝ սուտ առնեմք զնա*:
 105 եւ արդ, կատարեալ է բան քո խնկեալ
 եւ ի զլուս ելեալ անպակաս ի ստուգութենէ՝
 Առ իմս մոլորութիւն եւ դժնդակ անիրատրութիւն:
 Վասն որոյ խնայեա՛ յիս ողորմութեամբ,
 Քաղցրութեան նաշակաց աղբիւր,
 110 Միայն արհնեալդ յամենայն յաւիտենից:
 Ամէն:

84. Սաղմ., ԻԹ, 6:

86. Իմաստ., Ա, 13:

99. Մենդ., Ը, 21:

104. Ա Յովհ., Ա, 8, 10:

ԲԱՆ ԺԶ

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱԽԵԼՈՒԱԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՑ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻՑ ԽՍԻԱՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՑ

Ա

- Եւ արդ, դու միայն աստուած երկնաւոր, բարձրեալ, բարեգործ,
Քո է զաւրութիւն, քո՝ ներողութիւն,
Քո՝ բժշկութիւն, քո՝ առատութիւն,
Քո են պարգեւք, քո միայնոյ են ձիրք ձրի՛,
5 Քո՝ քաւութիւն, քո՝ պաշտպանութիւն,
Քո՝ հնարք անիմանալիք,
Քո՝ արուեստք անգտանելիք,
Քո՝ շալիք անչափելիք,
Դու՝ սկիզբն եւ դու՝ կատարած*:
10 Քանզի ոչ երբէք ստուերացուցանէ
Ջլոյս ռդորմութեան քոյ խաւար սրտմտութեան,
Վասն զի ոչ ես գրաւեալ ընդ մասամբք ախտից,
Ի վերդ, քան զքան, պատկեր անպարագիր,
Անդր, քան զորքանութիւն կշռութեան,
15 Անշափ լայնութիւն փառաց,
Անտարրափակ ընդարձակութիւն հատու զաւրութեան,

- Անամփոփելի առաւելութիւն բացարձակութեան,
 Անակարանալի բարեւարութիւն գրութեան:
 Դու դարձուցանես, ըստ մարգարէին, յայդ զստուերս մանու*,
 20 Որ իջեր կամաւ ի տարտարոսն² ներքին արգելականացն բանտի,
 Յորում եւ մաղքանացն դուռն էր աղխեալ,
 Եւ գերեալ անտի զմբերիցն կապուտ վտարանդելոցն հոգտոց՝
 Սուտերք հրամանի յաղքական բանիդ
 Զկապ սատակման մանուն խզեցեր
 25 Եւ զմեղացն կարծիս ցրուեցեր:
 Դա՛րձ առ իս, որ զնղամ զնղանաւ վնիս
 Տղմասիկ գրոյս յերկարս մեղաց՝
 Վիրատրեալ խոցմամբ սլաֆաց բանասրկութիւն նետից:

Բ

- Այլ դու, յամենայնի տէրդ բարեւար,
 30 Լոյսդ ի մէջ խաւարի, արհնութեանդ զանձ,
 Ողորմած, գթած, մարդասէր, կարող,
 Զաւաւոր, անպատում, անհին, աննառ,
 Բաւական, ըստ սրբոյն Յակոբայ*,
 Անհնարից ամենից դիրապատրաստ հնարատրութիւն,
 35 Հուր ծախիչ զխոյս մեղաց,
 Զանանչ կիզանող ընդհանրական քափանցանցութեան³ խորհրդոյ
 մեծի:
 Յիշեա՛ զիս յողորմութեան քո, արհնեալ, եւ մի՛ յիրաւունս քո,
 Ի ներողութեան քո, եւ մի՛ ի հատուցման,
 Յերկայնմտութեան, քան ի հաւաստութեան:
 40 Եթէ կշռեսցես զմեղանաց իմոց ծանրութիւն՝
 Ընդ քաղցրութեան քո, եւ մի՛ ընդ արդարութեան,
 Զի առ սակ նախնումն յոյժ է նուազեալ,
 Իսկ ի ներհակ վերջնոյս՝ յաւէտ ծանրակիր:

Գ

- Արդ, մատի՛ր առ իս, բարութիւն,
 45 Որպէս յունկանն բժշկութիւն՝ հակառակ քո համբարձելոյն⁴,

19. Ամուս, Ե, 8,

23. Մենդ., ԼԵ, 11,

Բա՛րձ ի մեղուցելոյս զհողմ մանու խռովութեան,
Ձի հանգիցէ յիս ամենակալ Հոգիդ խաղաղութեան,
Եւ քեզ փա՛ռք յամենայնի յափտեանս յափտենից:
Ամէն:

ԲԱՆ ԺԷ

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱԻԵԼՈՒՄԺ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՅ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻՑ ԽՍԻՍՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ

Ա.

Արդ, աղաչեմ զխնամակալդ վտանգատուրաց
Տաժանեկեաց կրից քախժութեանց հոգոց վշտացելոց՝
Մի՛ յաւելուր նեծութեանս ցաւ,
Մի՛ խոցեր զվիրատրեալս,
5 Մի՛ դատապարտեր զպատժեալս,
Մի՛ տանջեր զշարշարեալս,
Մի՛ գաներ զհարուածեալս,
Մի՛ գլուրեր զանկեալս,
Մի՛ կործաներ զգայքակղեալս,
10 Մի՛ մերժեր զհեռացեալս,
Մի՛ տարագրեր զհալածեալս,
Մի՛ ամաշեցուցաներ զպատկառեալս,
Մի՛ կշտամբեր զհարթուցեալս,
Մի՛ խորտակեր զբեկեալս,
15 Մի՛ խռովեցուցաներ զամբոխեալս,
Մի՛ ալեկոծեր զբացեալս,
Մի՛ սասանեցուցաներ զդղրդեալս,
Մի՛ շփոթեր զմոռեալս,
Մի՛ կեղեքեր զգիշատեալս,

- 20 Մի՛ ջախջախեր զբեկեալս՝,
 Մի՛ գաւշեր զմորմոքեալս,
 Մի՛ կուրացուցաներ զխաւարեալս,
 Մի՛ զարհուրեցուցաներ զապշեալս,
 Մի՛ խորովեր զխաւառեալս,
 25 Մի՛ մահացուցաներ զհիւանդս,
 Մի՛ բեռանց ծանրութեան մատներ զտկարս,
 Մի՛ անուր յաւելուր կարկամեալ քիկանցս,
 Մի՛ կրկնակի ողբումն՝ դառն հեծութեանս,
 Մի՛ ուժգնապէս վարեցիս առ հողս,
 30 Մի՛ սաստկապէս՝ առ մոխիրս,
 Մի՛ անաշտապէս՝ առ ստեղծուածս,
 Մի՛ անարկութեամբ՝ առ փոշիս:

Բ

- Մի՛ ընդհարկանիր խստութեամբ մեծդ ընդ փոքուս,
 Լոյսդ՝ ընդ ստուերականիս²,
 35 Բնութեամբ բարիդ՝ ընդ ի բնէ չարիս,
 Ողկոյզդ արհնութեան՝ ընդ պաղոյս անիծից,
 Քաղցրութիւնդ իսկապէս՝ ընդ համայն դառնութեանս,
 Փառասուրեակդ անփոփոխ՝ ընդ ամենեւին անարգիս,
 Կենացդ նշխար՝ ընդ կաւոյս զանգուածոյ,
 40 Տէրդ տեռանց՝ ընդ աղմիս երկրայնոյ,
 Աննուագ լիութիւնդ՝ ընդ շփտուր ստրկիս,
 Անկապուտ նոխութիւնդ՝ ընդ անպատսպար տառապելոյս,
 Անկարատ բարութիւնդ՝ ընդ ամենաքշուառ աղփառիս:
 Քանզի ո՞վ ոք հասեալ յառաւատ՝
 45 Եւ ի ծագման լուսոյն խիրայ մբանալ,
 Եւ կամ ընթերակաց կենաց՝ մահանալ,
 Կամ ազատութեան՝ եւ պարտատրիլ,
 Կամ շնորհաց՝ եւ դատապարտիլ,
 Կամ փրկութեան՝ եւ մատնիլ,
 50 Կամ նորոգման՝ եւ եղծանիլ,
 Կամ արհնութեան՝ եւ տաւազրիլ,
 Կամ բժշկութեան՝ եւ վիրաւորիլ,
 Կամ լիութեան՝ եւ նուագիլ,
 Կամ յանախութեան հացի՝ եւ փաղցնուլ,

- 55 Կամ գետոց հոսանաց՝ եւ սլասփիլ,
Կամ մայրենի գրոց՝ եւ նենգիլ,
Կամ խնամոց աստուածեան աջոյդ՝ եւ զգութիլ:

Գ.

- Եւ արդ, ընդ ախտացելոյն սաստկապէս մարմնոյն բորոտութեամբ՝
Հոգայս վտանգաւ եւ ես պաղատիմ.
- 60 Տէր, եթէ կամիս՝ կարող ես զիս սրբել*:
Ընդ աշացուացն՝ նեղեցելոց մշտագիշերն խարխափանաւ՝
Մեծակական ծայնիւ հառաչեմ.
Ոչ որդի անուանեմ Դարի՛ս,
Այլ ծնունդ էիդ աստուծոյ դաւանեմ,
- 65 Ոչ միայն ուրբի կոչեմ,
Որ վարդապետացն է՝ պատիւ կարծողական զիսկն զիտելոյ,
Այլ տէր երկնի եւ երկրի հաւատամ:
Ոչ ձեռինդ միայն ձգմամբ հպատուութեան,
Ո՛վ բարեգութ աստուած մերձատուր,
- 70 Այլ ի բացեայ գոլով միջոցաւ մեծաւ՝
Ակն ունիմ զարեւ քո բանիդ առ իմ բժշկութիւն:
Ոչ թէ ինչ խտրոց կասկածանաց միջոցի բանի,
Որ երկմտութեան կարծի նշանակ,
Ի մէջ արկանեմ կամելոյն եւ ողորմութեանն,
- 75 Այլ կամիս՝ որպէս բարեգութ,
Եւ կարես՝ որպէս զարարիչ:
Ասա՛ բանիդ՝ եւ բժշկեցայց*:
Ընդ հարիւրապետին հաւատոց եւ ես լծակցիմ.
Ոչ մինչ անձուկ միայն բացակայութեամբ
- 80 Հեռի լինելով խորան ի խորանէ
Հաւատամ ազդել քո կարողութեանդ
Առ յարութիւն եւ բժշկութիւն,
Այլ ի վերինն երկնի բազմելով՝
Եւ ի ստորինս երկրի բովանդակ,
- 85 Առ հրաշիցն սփանչելութիւն՝ ոչ ունիմ հատուցանել:

60. Մատթ., Ը, 2:

77. Մատթ., Ը, 8:

Դ.

- Շնորհեա՛ ինձ, որպէս դատակնիք բանին քո վնոեաց
Առ պոռնկին ընդունելութիւն՝
Հնգից հարիւրոց դենարաց պարտոց շնորհաբաշխութիւն՝,
Աստուած բարութեանց եւ տէր երանութեանց,
90 Որ յանախն ընձեռել՝ բազումս փառատրիս,
Եւ ի շատն մատուցանել՝ նովին շափ սիրիս՝,
Եւ յառաւելն ողորմել՝ կրկին բարգաւանիս,
Եւ յայսքան բարիս իրաւամբք գովիս,
Եւ ամենայն գովով՝ հաւասարորդ հանաշիս,
95 Եւ որ զբոլորն ունիս՝ ընդ մերումս կշռիս,
Եւ անհատելեալդ ձրիս՝ մերայնովքս վնարիս,
Եւ ընդ երկրատրիս՝ զանվախնանն պարտ վարկանիս,
Եւ մեծագրեալ քո զմերն՝ վեհս գոհաբանիս,
Եւ ի սակատն տուչութիւն դոյզն փառատրիլ՝ ոչ ամբարտաւանիս:
100 Առա՛ եւ ինձ զնոյն զբութիւն՝
Ունողիս զգործս անհամար պարտոց,
Զի եւ ի նոս երախտեաց քումդ պարգեաց՝
Նորին իսկ սակով սիրելն կարգեսցի:
Եւ քեզ փա՛ռք յամենայնի:
105 Ամէն:

ԲԱՆ ԺԸ

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱԽԵԼՈՒԱԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՅ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՅ ՍՐՏԻՅ ԽԱԽՍՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ

Ա

Արդ, ես՝ ծնունդս մեղաց, որդիս մահացու երկանց,
Արդարեւ անսահման բիւրոց ֆանֆարաց տուծից
Դու հատուցանող ի միում ատուր՝,
Այլ ոչ թէ առ փոքրկութիւն մարդկային մտաց հայցեմ ներութիւն,
5 Այլ առ աննուագ լիութիւն փրկչիդ Յիսուսի Քրիստոսի պաղատիմ
մարդասիրութիւն:

Որ շէի երբեմն՝ եւ ստեղծեւ,
Չմաղթեցի՝ եւ դու արարեւ,
Ջեւ եւս եկեալ ի լոյս՝ եւ տեսեւ,
Ոչ յայտնեցեալ իմ՝ եւ գրացար,
10 Ոչ կարդացեալ՝ եւ խնամարկեցեւ,
Ոչ համբարձեալ ձեռն՝ եւ նայեցար,
Ոչ պաղատեալ՝ եւ ողորմեցար,
Ոչ կերպացեալ ձայնիս՝ եւ լուար,
Ոչ հեծեծեալ՝ եւ ունկնդրեցեւ,
15 Դիտելով զարդեան դիպուածոյս՝ եւ շանտեսեցեւ,
Նախահայեացդ աչաւ նկատեալ զպատժապարտիս
չարագործութիւն՝ եւ յարինեցեւ:

Բ

- Եւ արդ, զգո արարեալս եւ զքեւ վարկեալս
 եւ զայսքանեաց խնամոց յանձանձեալս
 Մի՛ իսպառ կորուցէ մեղացն հարուած զիսոք բանսարկոյին,
 20 Մի՛ յաղքեցէ յամառութեանս իմոյ մառախոտ՝ ներողութեան
 քո լուսոյ,
 Մի՛ սրտիս կարծրութիւն՝ երկայնամիտ բարութեանդ,
 Մի՛ մահացու մտնդիս՝ ամենակատարդ լրութեան,
 Մի՛ տկարութիւնս նիւթոյ՝ անպարտելիդ բարձրութեան:

Գ

- Ահա կարկառեմ զկարկամեալ բազուկս հոգոյս յանուն քո, հզար,
 25 Արացե՛ս ողջ իբրեւ զառաջինն,
 Մինչ ի դրախտին փափկութեան զպտուղն կենաց կրէի:
 Կաշկանդեալ, գասացեալ ի կոր կործանմամբ ընդ կնոջն
 տագնապելոյ՝²
 Կայ անուղղելի հոգոյս թշուառութիւն՝
 Ընդ երկիր պշուցեալ մեղացն կիմամբ³, սատանայական բուռն
 կապանաւ,
 30 Զի մի՛ զերկնայնոյդ ընկալցի զողջոյն:
 Խոնարհեա՛ց առ իս, միայն ողորմած,
 Զի բարձրացուցես զփայտս խոնարհ, բանաւոր, անկեալ
 եւ զհրացեալս ծաղկեցուցե՛ս ի բարի կրանս վայելչութեան,
 Ըստ աստուածաբանութեան սուրբ մարգարէին՝:

Դ

- 35 Որպէս զի ծնէ կոյրն⁵ անլուսաւոր՝ չունիմ տեսարան,
 Որով զստեղծչիդ նկատեալ զկերպ՝ մաղքեցից.
 Հզար, բարեգութ, միայն դու պաշտպան,
 Ակնարկեալ խնամովք աննառ քո սիրոյ
 Ի շնչական խաստուն քո անաւթս՝
 40 Յանէից գոյատուրութիւն լուսո՛յ հաստեցես:
 Ընդ երկոտասանամեայ չարեաւ չարչարեալ վշտագին կնոջն
 տանջեցելոյ՝⁶
 Գետովք մեղանաց արեան հեղեղիմ.
 Հայեա՛ց ի բարձանց անմատոյց լուսովդ պարածածկեալ՝,

- Ուր ոչ է փղանցֆ ձեռաստեղծական վերարկուի ձորձոյ,
 45 Այլ տարածումն հրաշից ամենայն ուրեֆ զաւրացեալ:

Ե

- Ոչ ամծութեամբ իւղով՝ պատժապարտս ընդ մեղատորին
 Մատուցեալ առ կենդանաձիր ոտից զարշապարդ՝
 Զկարիլս աշացս վարսիւֆ հեռացս ընծայեցուցանեմ՝,
 Այլ զանբիծ հաւատս ամբարձմամբ բազկացս,
 50 Ստոյգ դաւանմամբ, հոգոյ ողջունիւ,
 Շրբանց կափուցմամբ զերկիր համբուրեմ,
 Խառնեալ հեծութիւն աղբերցս արտասուաց՝
 Բժշկութիւն հոգոյս աղբրսեմ:

Զ

- Վատնեալ մեղանաւֆ հոգոյս գոյութիւն՝ լուծեալ մեղկութեամբ,
 55 Եւ յերկուց կայից միայնակողմամբ, անհաստատ հետովֆ,
 Զընթացից գործին, նահանջմամբ շարին,
 Զհետեւականն բարձողութիւն շինուածոյ մարմնոյս՝
 Առ ելս ծառոյն կենսառիք պտղոյն խափանեցելոյ,
 Պատսպարեցե՛ս անդրէն վերստին,
 60 Միայն հնարատորդ առ ի փրկութիւն:
 Զփառաբանարան հաստուածոյ կերպիս ի ֆէն եղելոյ
 Ամրափակ խցմամբ համրացոյց արգել հողմ բանսարկոյն.
 Հոգիդ ֆո ազդեալ մեծդ ողորմութեամբ,
 Ըստ Աւետարանին բժշկեցելոյ՞,
 65 Հրաշափառապէս բարեգործեցե՛ս, Բանդ կենդանի,
 Ինձ խաւողութիւն անսայթաֆելի:

Ի

- Անկեալ կամ չարեաւֆ ի մահինս խստից ընկողնոց մեղաց,
 Դի կենդանի եւ խաւսուն մեռեալ.
 Կարեկցեալ իմումս թշուառութեան ողբականաւֆ ֆֆուանաց
 ձայնից,
 70 Ո՛վ քարերար Որդի աստուծոյ,
 Աւրննաբանեալ աշացդ ցաւով վերականգնեցե՛ս ի կենդանութիւն՝

- Իբր զսիրելին ի յանշնչական մեռելութենէ:
 Ստոյգ դառնացողս ի զբի մեղաց կամ տարակուսեալ.
 Ձեռն մատուցեալ, արեւ անստուեր, Որդի բարձրելոյ,
 75 Հանցե՛ս զիս ի լոյս փամդ նշուից:

Ը

- Ընդ աղիւլորմ քշուառութեան կականման ձայնի
 Այրւոյն ի Նային՝ մաւր միամաւրին¹⁰,
 Տատանմամբ մատանցն, կոծմամբ կրծիցն,
 Հոսմամբ արտասուացն, տուայտանաւ տխրութեամբ դիմացն
 80 Եւ ես սլաղատիւմ վերջին հեծութեամբս՝
 Տո՛ւր յուսանատելոյս զփաշալերութիւն մխիթարութեան զքած քո
 քանիդ
 Ասելով եւ ինձ, գովեալդ բարի ստեղծիչ աշխարհի,
 Թէ՛ Մի՛ լար. գերի, բազմաց ողբալի,
 Որով ընդ սլատանւոյն կենդանացելոյ՝ ի վշտացելոյ ծնաւին
 սփոխանս,
 85 Ձամենասպարտ ոգիս ընկալայց ի քէն՝ ընդ նմին կրկին նորոգեալ:

Թ

- Ընդ այսակիր անգգայելոցն, դիաւլուկ եւ փառակոշկոն,
 Հեղձամղձուկ, եղկելի անձանցն, փստմնելի, գիսախորի հեռացն,
 Վայրեններես բանդագուշելոցն, ի քէն ողորմեալ,
 Փրկիչ բոլորից, իբրեւ զնոսին առ քեզ դիմեցից՝
 90 Հերքեալ մերժեցե՛ս զգունդս չարացն ապականողաց ի քո
 խորանէս,
 Ձի ժամանեալ Հոգիդ քո բարի՝ այսրէն հանգիցէ,
 Լցեալ զմարմինս մաքրութեամբ շնչոյս, զգեցմամբ անդամոցս՝
 Զգա՛ստ արացես զխեղագարեալս ամենաքշուառ¹¹:

Ժ

- Ընդ գերեցեալ դժոխարնակաց վտարանդելոց հոգացն արգելեալ՝
 95 Կամ ի վտանգի.
 Ձնառագայթ ողորմութեան փառաց քոց ծագեալ, լոյսդ իմ
 անձկութեան,

- Ի կայանաց ացսողին զերծեալ՝ զիս ասրեցուցե՛ս:
 Գաղտնորոգայք, աներեւութեալ, վրիպակ արանետ,
 Գառչութեամբ մեղացս ջրգողեցեալ՝
 100 Ոգտյս կերպաբան կայ ի տազնապի.
 Զծածկեցեալն ի տեսողութեանց զշարագործին բունիցն
 Բո ինքնատուրդ զարեղութեամբ, Որդի աստուծոյ, զբաժաբար
 առողջացուցե՛ս:
 Զբազմազան տարազս ցեղիցն զանազանից ախտատուութեանց
 մահացուցողաց
 Իւրականաւ կորստեան բերիւք, դժնդակարմատն շառաւիղաւ,
 105 Հաստատեցելովք ի յանդաստանի անաւրէն մարմնոյս,
 Տարակորզեցե՛ս ի ձեռն ձեռինդ ամենակալի,
 Որ արաւադրեալ միշտ եւ մշակես զսանձանս հոգոց՝
 Առ բանիդ կենաց արդիւնատուրքին:

ԺԱ.

- Եւ քանզի անցաւ ըստ նմանութեան արինակութեանց
 110 Յանցուածոցս վէր, ըստ նարակողն քաղցկեղի,
 Առ բնաւ անդամս մասնատրեալ զախտին տարածումն,
 Զիք սպեղանի, իբր Իսրայելի,
 Առ անշափութիւն խարանացն մատուցանել.
 Ի խարսխաց բարձիցս մինչեւ ցափն կառուցման լոութեան
 անդամոցս
 115 Զէ առողջութիւն, այլ ամենեւին անբժշկութիւն¹²:
 Իսկ դու, ողորմած, բարեբաւ, արհմեալ
 Եւ երկայնամիտ քաջաւոր անմահ,
 Լո՛ւր սլաղասանացս արգահատութեան սրտիս վտանգի,
 Որ կարդամս առ քեզ, տէր, ի նեղութեան¹³:

Բ Ա Ն ԺԹ

ՎԵՐԱՏՈՒՆ ՅԱԻԵԼՈՒԱԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՑ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻՑ ԽԱԻԱՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ

Ա

- Նայեա՛ց, ամենահայեաց տեսութիւն կենաց բարութեան յուսոյ,
Ի մեծաբարբառ աղաղակ ցաւագնեալ անձինս հեծեծանաց,
Անհաս մեծութիւն, անուն անատր, բարբառ կենդանի,
Լուր ցանկալի, նաշակ ախորժելի,
5 Կոշումն պաշտելի, բարեբարութիւն խոստովանելի,
Ազդումն խնկելի, իսկութիւն դաւանելի,
Էութիւն վառատրելի, գոյութիւն արհնաբանելի,
Տէր Յիսուս, ընդ Հաւր քում գովեալ եւ երկրպագեալ
Եւ ընդ Հոգւոյդ Սրբոյ բարձրացեալ եւ վերածայնեալ:
10 Որ միայն մարմնացար վասն մեր ըստ մեզ,
Զի արասցես զմեզ վասն քո ըստ քեզ,
Լոյս ամենայնի, յամենայնի ողորմած, հզաւր, երկնային:
Եւ այժմ զլուծեալ եւ զխորտակեալ հողանիւթ անաւթս
Աստուածաւրէն հրաշակերտութեամբ, աղաչեմ, գթած, նորոգ
հաստատեա՛,
15 Զգոյին պատկերս մեղաւ հնացեալս
Ի քայս հալոցաց կայծակամբ բանիդ,
Պաղատիմ առ քեզ, վերստին ձուլեա՛,

- Զխախտեալ շինուածս քումդ հանգստեան խորանի մարմնոյս՝
 Պահպանաւ հոգոյս, մաղքեմ, բարեբար,
 20 Ի բնակութիւն քեզ մաքրագործեալ՝:
 Մի՛ հատուցանեւ շարեացն իմ զործոց զնոյն փոխատրութիւն²:
 Արեւալ եմ, ըստ մարգարէին բանի, եւ ոչ ի գինոյ*.
 Թափեալ՝ զմրուրս անաւրէնութեան քմբութեան մահու բաժակիս
 Ազատարար հրամանաւդ, ամենակեցոյց,
 25 Զի մի՛ զնոյդ քամեցից ի վերջին աւուր յետնում հատուցմանն³:

Բ

- Արդար ես յիրաւունս քո եւ յաղքող՝ ի դատաստանի*.
 Եթէ մահու մատնես, նշմարիտ եմ զործք քո,
 Եթէ դատասլարես՝ աստուստ սկսեալ զտանջողականն
 կշտամբութիւն,
 Ստոյգ եմ հատուցմունք քո,
 30 Եթէ յանդունդս խորոց սուգեցես,
 Թէ զկենդանութիւն շարժմանս բարձցես,
 Թէ զբանիս զաւրութիւն ունայնացուցես,
 Թէ զաչացս սլատուհանս ստոյնեացուցես,
 Թէ զկենացն նաշակ ի քեզ ինքն ամփոփեցես,
 35 Թէ զհասարակաց կեցակրոյս դարմանս բարձցես,
 Թէ զաւուրցս հարստութիւն համառատեցես,
 Թէ ընդ իշման քաղցրութեան ցաւոյդ եւ հուր տեղացես,
 Թէ ի լութենէ բանի քոյ սովեցուցես⁵,
 Թէ զականջացս դրունս խցցես,
 40 Թէ զշնորհիդ ձիր կտրեցես,
 Թէ զգետին յատակի ոտիցս սասանեցես,
 Թէ յանձկալի երեսաց լուսոյդ քոյ հանցես,
 Թէ ի համարէն աշխարհէ աստի հեբքեցես,
 Թէ փայլատակմամբ հրոյ պակուցես,
 45 Թէ անբժշկական ցաւաւ դատեցես,
 Թէ դիւաց շարաց մատնեցես,
 Թէ զազանաց ժանեաւ մանրեցես,
 Թէ հողմով ցասման հոսեցես.
 Եւ թէ այլ ինչ նորոգ արարած տանջանարանաց կազմեցես՝
 50 Չար, քան զտարտարոսն,

- Եւ սաստիկ, քան զգեհեհն,
 Թունստորագոյն, քան զորդունսն,
 Տարակուսելի, քան զխաւարն,
 Երկիւղագին, քան զխորխորատն,
 55 Ողորմելի, քան զմերկութիւնն,—
 Վկայեմ անձամբ անձին՝ յոյժ սլարտական գոլ սոցա:

Գ.

Եւ քանզի յաւէտ տալատրագոյն են նմանութիւնք
 փոխատրութեանցն

- Առ ազգակցութիւն մեղանացս,
 Իբր սլատկերակիցք, միատեսակք, զուգաշափղք՝
 60 Նշանակիչք այս խորհրդոյ,
 Արդ կարեւոր է խոստովանել եւ յանդիմանել զերեսացն ծածկոյթս՝
 Առ ծանախութիւն խնդրողին:
 Որպէս զի ոչ շեւմն սիրով առ ընկերին կարիս մատուցայ,
 Յիրաւի ի նախնումն վտանգին տագնապեալ սառնում:
 65 Եւ զի ոչ զցանկականն խրոխտականութիւն սանձեցի,
 Յարժանի կրեմ եղկելիս զանգովանալի զկիզումն:
 Եւ քանզի ոչ սիրեցի զլուսոյդ աւետիս,
 Արդար հատուցմամբ ի մքութիւն ըմբռնողական
 Միգին կորստեան վրիպեալ դանդաշեմ:
 70 Եւ զի ոչ խառեցի զմանունս փոքունցն յանցանաց,
 Իբր անվնասակարք՝ վարկանելով,
 Պատկանապէս ի խաժանողականացն
 Զագիրն զեռնոց խքեալ խոցոտիմ:
 Եւ զի ոչ ձեռն կարկառի առ կիրս վտանգատրին՝ այց առնել նմին,
 75 Ի դէպ իսկ, ըստ գծագրութեան այս արինակի,
 Ասլականութեանն գրոյ նուիրեալ մատնիմ:

Դ.

- Եւ արդ, ո՛չ յաստուածուստ ամենաբարի զանձուցդ՝ շարիս,
 Եւ ո՛չ ի լուսոյդ նշողից՝ խաւար,
 Եւ ո՛չ յասլաւինութենէդ՝ գայթակղութիւն,
 80 Այլ ես ինձէ՛ն կորստեան որդիս գտի զայսոսիկ:
 Մեղա՛նք անաւրէնութեան իմոյ զանձեցին,

- Նիւթեցին զայսֆանեաց բարկութեան մբերս:
 Հոգւոյ իշխանին մալութեան հնազանդեալ՝
 Քողի գտեղի Բո նորա,
 85 Ըստ Դրոյն խրատու յանդիմանութեան՝:

Ե

- Եւ Բանգի յայտնեցաւ յետուստ զաղտնեաց սուսկանաց
 մարմնոյս անդամոց
 Եւ արկաւ զերեսաւ կերպիս անվայելուչ ստուեր ամաւրոյս,
 Ըստ մարգարէին առակի՞,
 Տգեղս ցուցեալ զիս ամենեւին՝
 90 Իբր մերկացեալ խայտառակեցելոյ պողնկի,—
 Մագեա՛ յիս զլոյս Բաւութեան, արժայ երկնատուր,
 Զի թաւափեալ զմեղաց վառչիս,
 Ըստ աստեանաց ձայնին դարձելոցն ի Բաբելոնէ,
 Նստայց վերստին՝ կանգնեալ ի հողոյ,
 95 Եւ ի հաստատութիւն յուսոյդ հիմնացեալ անասանելի,
 Ըստ Եսայեան բանին¹⁰,
 Զգեցեալ զգաւրութիւն բազկի կաւութեան նախնում
 մաքրութեանն՝
 Վասն մեծութեան փառաց Բաղդրութեան ամենապարզեւ Բո
 աստուածութեանդ:
 Աւրնեա՛լ յաւիտեանս:
 100 Ամէն:

ԲԱՆ Ի

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅՍԻԵԼՈՒԱԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՏՆ ՍՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՅ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻՑ ԽԱԻԱՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ

Ա

- Տէր, տէր, անոխակալ եւ երկայնամիտ,
Ներող, բարեգութ, հզար, ողորմած,
Ահա նշմարութեամբ եմ գործք քո,
Եւ խոստովանեալ՝ դատաստանք քո,
5 Վկայեալ եմ ընտրութիւնք՝ քո, տեսողդ ծածկութից:
Ընդ երից երջանկաց մանկանցն,
Որք կիզանողական բոցովն փորձեցան
Եւ ոչ վնասեցան ի Բաբելոնի,
Ձնոցա քախժութեան զերգն հառաչեմ.
10 Մեղայ, անաւրինեցայ, յանցեայ, ապստամբեցայ
Եւ պատուիրանաց քոց ոչ անսացի*:
Եւ քանզի մահուր գոլով ի վնասուց նոքա,
Եւ զայս խոստովանութիւն գոչեին,
Իսկ ես ընդ նոսին նովին աղերսիւ
15 Ձայնակցեալ սմին ողբոց երգութեան,
Եւ ա՛յլ յաւելից՝ ամենապարտս մահու:

- Ընդ Դանիելի երանեալ եւ սուրբ մեծ մարգարէի,
 Որ ի քում հարազատութեան ազգականութենէ
 Տանն Յուդայի շառաւիղ ընտրեալ,
 20 Զնորայն առեալ ընդունական եւ նուիրական բանից պաղատանս²,
 Իմովս պատժականութեան զոչմամբ հեծութեանս եւ ա՛յլ
 Կրկնեցից:

- Ի մէջ գիտութեանս անպատշաճականս գնացի՝
 Զարտողի սխալեալ դժնդակապէս,
 Այս է՝ ամենայնիւ ամենայն իրաւ մեղանշելն³:
 25 Ըստ սահման կշռութեան կամաց քոց արտաքս վազեցի,
 Որ է հաւաստի կերպարան բաւիր անարեւնութեան:
 Անգիտիցն չափոց շարութեան զործոց լրումն յանախութեան
 նիւթեցի,
 Որ է նշգրիտ պատկեր յանցաւորութեան:
 Սպառնացար, եւ ոչ զարհուրեցայ,
 30 Արգանատեցեր, եւ ոչ երբէք լուայ,
 Որ է ապստամբութեան յայտնի նշանակ:

Գ.

- Քեզ արդարութիւն հանդերձեցեր, բարեբար,
 Եւ ինձ ամաւր եւ պատկառանս պատրաստեցեր,
 Քեզ՝ վառս վայելչականս, եւ ինձ՝ նախատինս յարմարաւորս,
 35 Քեզ՝ քաղցրութեան յիշատակ, եւ ինձ՝ մաղձ քաղախեալ ի
 կատարածի,
 Քեզ՝ բարեբանութիւն անլռելի, եւ ինձ՝ ծայնս ողբոց աղաղակի,
 Քեզ՝ արհնութիւնս երգոց խնկելի, եւ ինձ՝ մերժումն
 տարագրութեան⁴,
 Քեզ՝ իրաւունս բազմաթմանիս, եւ ինձ՝ պատասխանատուութիւնս
 ամենավարանս,
 Քեզ՝ բարձրութիւն աննառ զովեստից, եւ ինձ՝ զանիւն լիզելոյ
 պատիժ ձաղանաց:

Դ.

- 40 Եւ արդ, ընկալար դաւ բարեաց ընտրութեանց անկշիռ սահման՝
 Զփոյոցդ ախորժականաց կնդրեաց պապոց վերառեալ ըստ քեզ,
 Եւ ես՝ զիմոյս աստէն առ սմին
 Պարսաւանս յոգունս կրկնակի բարդեալ ինձ ըստ իս:
 Իսկ երէ անարատիցն մաղքանաց այս էր յանձնառութիւն,
 45 Իսկ ինձ զո՞րս հիսեցից շարս Եւ տողս բանից դարովականաց,
 Որ Բան զամենայն դժնեայս յաւետ վրիպեցայ:
 Մոլորեցայ անառակ ընթացիւմ ի միտս վայրենիս,
 Յանդգնեցայ շրքամբք խաւից ի բանս երկրաւորս,
 Զակաւեցայ անկասելի ի պատկառելեացն զործոց,
 50 Փեացայ, վերացայ, որ յետ սակաւ մի ժամանակի
 Ի հող մահու եմ իշանելոց,
 Դոռոզացայ, բարձրացայ, որ Եւ ոչ զգրաւական շնչոյս
 Տուրեառութեան ունիմ ի ձեռին:

Ե

- Ամբարտաւանեցայ փոշիս շնչաւոր,
 55 Ամբարհաւանեցայ կաւս ձայնաւոր,
 Հպարտացայ հողս անարգութեան,
 Ի վեր ամբարձայ մոխիրս մերժելի,
 Բազուկ կառուցի բաժակս մանրելի,
 Տարածեցայ առանել իբր վեհ
 60 Եւ դարձեալ իբրեւ զհերքեալ առ իս ինքն ամփոփեցայ,
 Բարկութեան բոցով ցոլացայ տիղմս բանաւոր,
 Իբր զանմեռ ոք մեծամտեցի,
 Որ ընդ քառասունեաց մահու եմ փակեալ:
 Գիրկս արկի կենցաղոյս սիրոյ
 65 Եւ ի քեզ քիկունս, փոխանակ դիմաց, դարձուցի,
 Ի քոխս մտաց ընդ խաւար խորհրդոց սլացայ,
 Զանարատ հոգիս մարմնոյս փափկութեամբ յաւետ վտտեցի,
 Զգաւորութիւն աշական կողմանս սկար արարի,
 Անեկանացս կայից ուժգնութիւն տալով՝ յաղթեցի,
 70 Զքեզ իսկ տեսի հոգացեալ վասն իմ,
 Զոր չէ աստ գրելի, Եւ ոչ պատկառեցի:

Զ

- Իբրեւ զհաւ վայրենի սրացայ, ըստ ովսէեան բանին առ Եփրեմ⁶
 Ի նախնին իմ սովորութիւն,
 Յաղաքարանն վայրի ընդ պատաղմունս այսր կենցաղոյս
 շրջանակեցայ,
- 75 Ոչ կացուցի յոտին զերիվար մտացս երասանաւ բանին,
 Ընդ հին շարութեանցն նորոգ ինքնաստեղծութիւնս գտի,
 Անուրս, ըստ Յոբայ, ծանունս եւ անտանելիս ինձէն ինձ
 սաստկացուցի⁸,
- Առիգած անկարկատելի, ըստ Երեմիայ, զանձն իմ արարի⁷,
 Իբր զվիժած անգրեւի կոշման, ըստ առակարկութիւն,
 80 Ի մարդկանէ համարոյ եղծայ⁹,
 Իբր զհանդերձս ինչ ապարանից, ըստ Եսայեան բանին,
 զագրացայ⁹:
- Որպէս զքրծեալ աման խեղեղէն՝ փշրեցայ անարծարծելի¹⁰,
 Ըստ բամբասանացն Նդոմայ ի մարգարէէն՝
 Զչորրորդ չափն անաւրէնութեան սատակման ինձ պատրաստեցի¹¹:
- 85 Եւ զի՞նչ ստորիւն առ այս՝ եւ զայս յաւելուլ ընդ այս.
 Քանզի զվրանն իսկ դիւանուէր Մողոֆայ¹²
 Առի ինձ այսրէն առ դժոխոցն ժառանգութիւն,
 Լեեալ զերկնայինն՝ յեղանակաւ իմն արիւնակի նմանագիր
 ձեւակերպութեան¹³,
- Որպէս առակ պատկերի աստեղն Ռեփանայ բաբելականի¹⁴,
 90 Յիսրայելէ պատուեցեալ, ցուցաւ ի Սինա:

Է

- Իսկ արդ, զի ի նախնի շնորհին համարձակութենէ դարձեալ՝
 Փոխեցայ, զրկեցայ, ելայ, նեռացայ,
 Բաժանեցայ եւ անպատուաստելի կտրեցայ,—
 Արդ, ընկա՛լ զիս, տէր, վերստին կերպարանեալ ի պատկեր
 հոգայ,
- 95 Զանարժանս կենաց՝ իբր զմանապարտ, իբր զշարագործ,
 Իբր զպատկառեալ, իբր զկոխան եղեալ բանսարկութիւն,
 Որպէս զանբժշկելի մատնեցեալ¹⁵, որպէս զնասեալ յատակս
 մահու,
- Որպէս զգարշեցեալ, որպէս զխոտան գտեալ քո կոշմանդ,
 Որպէս միանգամայն ի կորուստ վարեալ,

- 100 Որպէս դեգերալ, որպէս վանեցեալ, որպէս սարտուցեալ,
 Որպէս տարակուսեալ, որպէս քշառուցեալ, որպէս վհատեալ,
 Որպէս կործանեալ, որպէս խորտակեալ, որպէս բեկեալ,
 Որպէս քախծեալ, որպէս յոգի տրտմեցեալ, որպէս քշամամեալ:

Ը

- Իսկ դարձեալ ակնարկելով քո, գրած,
 105 Մարդասէր, հզար, ի յաղերս բանիս՝
 Որպէս զղջացեալ, որպէս խոստովանեալ,
 Որպէս ի յոռս քո դիմեցեալ, որպէս զապաշխարեալ,
 Որ կշռես, գրես եւ մեծ համարիս զհառաչ հոգայ
 եւ զազդումն շնչոց նեծութեան,
 110 Զկսկիծ շրբանց, զպաւել լեզուի, զախրակաւութիւն Երեսաց,
 Զկամս խորհրդոց եւ զյաւաւրութիւն խորութեան սրտից,
 Որ փրկութիւնդ ես անձանց եւ տեսող ոչ գործեցելոց,
 եւ ստեղծիչ բոլորից, եւ բծիշկ վիրաց աներեսութից,
 Պաշտպան յուսացելոց եւ բարեխնամող տէր ամենեցուն:
 115 եւ քեզ փա՛ռք յամենայնի յաւիտեանս:
 Ամէն:

ԲԱՆ ԻՍ.

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱԻԵԼՈՒԱԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՑ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻՑ ԽԱԽԱՔ ԸՆԴ. ԱՍՏՈՒԾՈՅ

Ա.

- Եւ քանզի ես ինձէն անձամբ իմով ինքնագրաւ ի մահ՝
Ոչ կացի երբէք ի յոտս մարդոյ
Եւ ոչ սիրտ բանականի ստացայ, ըստ Գրոյն՝,
Եւ քանզի ոչ փոփոխեցայ ի նախակարգելոցդ,
5 Եւ ոչ ընդ բարտօք ուղին ընթացայ,
Ընդէ՞ր ոչ զխոտորնական հետոցն խաւարայնոց զդէմս ցուցից
Ի սահման կարգի այսր ընթերցուածոյ:
Առ որս ածեալ յարմարեալ առ սոյն զկերպարան տեսակի բանիդ
Երեսաց,
Ըստ վերագոյնդ նշանակելոյ անփոխադրելի պահելով՝
10 Խոստովանեցայց վերստին դարձեալ աստանաւ
Զմնացեալ շարութեանցն զբիծս, զոր յաջորդաւ է իմանալի:

Բ.

Ատաւ ժանտագործս արժանապատիծս
Անեցուն արարի գնացիւք անաստութեան՝ զգունդն Բելիարայ,
Կախաւ կայթից եւ ցուցս վագից՝

- 15 Խաղալկացն դիաց զարշելեաց՝ նարտար խաբողաց
 Ծուլութեամբս իմով շնորհեցի,
 Դանս գաղտնիս եւ խոցուածս անյայտս
 Ի կործանեցելոցն դահնաց ընկալայ:
 Ոչ հերքեցի զվանեալսն խաշին Քրիստոսի,
 20 Քան թէ անդրէն առաւել կրկին իսկ զաւրացուցի:
 Վասն իմոյ հիփոյս անաւրէնութեան
 Անունդ Յիսուսի հայհոյի ի մէջ այսականաց,
 Որպէս վասն Իսրայելի՝ ի մէջ հեթանոսաց՝:
 Հարուածս հարուածոց վնասակարս ապականութեանց, ժանգոյ եւ
 քրքրոյ
- 25 Եւ այլոց կերչաց՝ վատնողաց զծաղիկ հոգոյս,
 Ըստ սրբոյն Յովելայ հրաշական ողբոցն⁵,
 Որ ի ցոյցս երկրի վասն Իսրայելի՝
 Յառակս հինից եւ չարաց հոգոց,—
 Յիս ինքն տնկեցի,
 30 Ստեղծանել զնոսա պատրաստեցայ, քան թէ սատակել:
 Բիւրս կուտեալ հաւաքեցի անձին իմում մարտիկս մահազէնս,
 Կշտամբիչս ինձ գոյացուցի՝ անիրաւս եւ անպատկառելիս,
 Ներհակս ինձ զաւրացուցի՝ ապառուծս եւ անկոռելիս,
 Դառինս ինձ առի մասունս ընդ փաղցրաւենեաց ճաշկացն,
 35 Առ ստացողն՝ միշտ նենգատրս,
 Եւ առ բանսարկուն՝ յաւէտ հաւատարիմս:

Գ.

Աւա՛ղ աղէտիս, վիշտ վտանգիս, խաւար ամաւթոյս, մութ
 պատկառանացս,

- Զիա՛րդ եւ առ բանիս յանդիմանութիւն համարձակեցայց.
 Մեծ է ձայնս գոմի, եւ անբերելի՝ բողոքս⁶ աղաղակի:
 40 Քանզի թէ զհոգիս իմ էր տեսանել,
 Տգեղս եւ նուաղս եւ ամենեւին ներգեւեալս,
 Յաւով հեծութեանս ի վերջինս վարեալ վարանումն
 Եւ մրնոտեալ, աղտեղեալ գունով զագրութեան՝ իբր
 զպաշտամատար մեհենի,
 Վասն զի նոյն է սպաս տանել ձուլեալ պատկերի եւ մեղաց ախտի⁷:

Ի

- 45 Առդ, ես գնացի ընդ այս նանապարհ կորստեան հետոց խաւարի,
 ետու զբաժինն քո ցանկսլի յանապատ անկոխ, ըստ մարգարէին⁹,
 Որ առ քանանայսն Խաւայելի ամբաստանութեան:
 եւ զիա՛րդ ասացից անձին իմում մարդ գրեալս ընդ անմարդիս,
 եւ ի՛բր անուանեցայց բանական անբանիցն յիմարութեան
 կցորդեալս,
 50 եւ ո՛րպէս կոչեցայց տեսահողական՝ մրացուցեալ զլոյսս, որ յիս,
 եւ ընդէ՛ր համբաւեցայց զգայական՝ զիմաստիցս դրունս փակեալս,
 կամ որո՛վք ցուցայց տպաւորութիւն նկարագրութեան անեղծին
 շնորհի
 Անձամբ ինձէն յոգի մահացեալս,
 նաեւ ոչ շարժողական եւ կամ շնչական ունիմ անուանել,
 55 Թող քէ հոգեկան կամ մտաց ընդունական⁹:

Ե

- Անպիտանս ի թիւս անաւթոց,
 Անարգս ի քարինս որմոց,
 Արհամարհեալս ի կարգս կոչեցելոց,
 Վատթարս ի յազգս հրաւիրելոց,
 60 Արհաւաւ¹⁰ մահու սլակուցեալս,
 Անխրախուսելի ի բոլորեցունց՝ ցաւովն եւ տանջանաւն
 Երուսաղեմի,
 Ըստ Երեմիայ բանին խրատեցեալ¹¹,
 Պակասեալ աւուրցս ի հեծութենէ, եւ ընթացք ամացս՝ ի
 հառաշմանէ,
 Ըստ նուագարանաց Երգողին¹²:
 65 Իբր աստի՛ ի ցեցոյ, եւ փայտ՝ ի յորդանէ,
 Ըստ իմաստնոյն բանի, ի խիթմանէ սրտիս հալեցայ¹³,
 Իբր զոստայն սարդից մաշեցայ, ըստ սաղմոսողին, եւ խոտան
 գոայ¹⁴,
 Իբր զամպ առաւատեայ եւ զցաւ վաղորդայնի,
 Ըստ մարգարէութեանն ձայնի, սպառեցայ¹⁵:

Զ

- 70 Այլ ոչ ի մարդ ոք ունիմ զյոյս,
 Եթէ անիծեալ ի տեսանողէն՝ անյուսադրելի վնասիմ¹⁶,

- Այլ ի ֆեզ, տէր իմ ոգեսէր,
Ռր ընկղմեալ ի փոյղ գրութեանց բարեաց անբաւից
Եւ ի բեւեռելոյն ժամու ի խաշին՝
- 75 Մաղբեցեր մեծդ ողորմութեան
Առ Հայր քո բարձրեալ՝ քո շաւառողացն¹⁷:
Արդ, շնորհեա՛ ինձ յոյս փառութեան, կեանք եւ ապաւն,
Եւ ի տուր շնչոյս թշուառի՝ առից զոգիւղ քո բարի:
Եւ ֆեզ, ընդ Հաւր, Հոգսովդ Սրբով՝ զաւրութիւն,
80 Յաղթութիւն, մեծութիւն եւ փա՛ռք յաւիտեանս:
Ամէն:

Բ Ա Ն Ի Յ

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅՍԻԵԼՈՒԱԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՑ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻՅ ԽԱԽՍՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ

Ա

Դարձեալ այլաբանեցից՝ ի նոյն շարունակ բարդեալ
Զկշտամբանացս եղանակ դսրովեալ անձինս,
Ածեալ մատուցեալ, կրկին կացուցեալ նովին պատկերաւ ի նոյն
սլայմանի.

Թեքեա գրեցէ ինձ ամենագէտն
5 Զայս յանդիմանութեան դատակնիք կսկծեցուցանողականս բանի՝
Հշմարիտ խոստովանութիւն համայնից գործոց գաղտնութեանց
չարեաց:

Բ

Այլ ոմն ձիս խաւսնական, կարծրերախ, սանձակոտոր,
արձակերասան՝,
Յովանակս անհամբոյր, վայրենական եւ անկրթական,
Երինջս աւողական՝, անուղղական եւ անվարժական,
10 Մարդս մոլեգնական, տարագրական եւ կորստական,
Մանուկս մեղանշական, անխրատական եւ վարատական,

- Տնտեսս մահապարտական, տարտամական եւ անգործական,
 Բանականս անասնական, զազանական եւ անմաքական,
 Զիբենիս ամայական, անպտղական եւ կործանական,
 15 Մարմինս հոգոյս իմ քախծողական, դատողական եւ տանջողական,
 Խոցեալս անբժշկական, անխնամական եւ անկանգնական,
 Ոսկի շաւս կայսերական, արդւատնական եւ անգութական,
 Մառայս սխալական, փախստական եւ բշուառական:

Գ.

Ահա ես ինքն ինձէն կամատրապէս անձնամատն եւ
 մարմնակործան,

- 20 Հոգեկորոյս եւ միշտ մտախաբ,
 Կամակոր իսկ եւ սրտաքեկ,
 Ուշամոռաց եւ հաննարագրաւ,
 Զգայագիրկ եւ իմաստասպառ,
 Յայրատատես եւ եղեռնալուր:
 25 Ես աստուտ եւ անդուտ բնաւիւք բորբոքմամբք՝
 Մահաբեր երկամբք վնասեալ,
 Ոչ միով իւրի տեսութեամբ
 Ի գործ ընտրութեան քեզ պիտանացուս, աւերդ բոլորից:
 Ողբամ գորովայնն, որ երկնեացն զիս,
 30 Աշխարեմ գտինսն, որ դիեցուցին.
 Ընդէ՞ր ոչ մաղձ մակարդեալ ընդ կաթին ձգեցի,
 Եւ զիա՞րդ ոչ դառնութիւն ինձ ընդ քաղցրութեան ջամբեալ՝
 մատուցաւ:

Դ.

- Զի քէ ես ինձէն անձին իմում
 Դժնեայ դատախազ համբարձայ այսֆանեալք բանիւք
 35 Եւ ունիմ տակաւին գտուր բարկութեանս անխոնարհելի,—
 Ո՞վ ոք յերկրածնաց աստի զիս ողորկեցէ:
 Զամենայն խայտառակեցից,
 Զբնաւ էութիւնս դատեալ տուծեցից,
 Զհամարէն վնասակարացն զգունդ գանեցից,
 40 Զխոցողացն զինուորութեանց դատախազեցից,
 Զգայականացն զխատրութիւնս կշտամբեցից:

- Մեղայ ամենայնիւ յամենայնի, ողորմեա՛, գրած:
 Աչ նոր ինչ գտեր յիս զյանցանացս պարտեաց մառախոտ,
 Այլ նոյն եմ յաւէտ նովին պատահմամբ պարտատրութեան՝
 45 Անկցելի ձորձով սխալեալ առաջի քո՝ անփոփոխելի,
 Եւ դու միայն իսկապէս գրած, արհնեալ, մարդասէր,
 Ընդ աջմէ իմոյս փրկութեան կանխեալ ներութեամբ անայլալիլի:

Ե

- Արդ, մատո՛, խնամակալ, հգաւր, երկնատր, բարի,
 Ամենից հաստիչ յոչէից,
 50 Զբանիդ զաւրութեան իմաստից կայծակն
 Ի գործի ազդման լեզուիս շարժութեան՝,
 Առիք մաքրութեան յամենուստ զգայականաց զոյաւորութեանց
 Յիս մասնատրեւոց՝ քո ձեռակերտից,
 Սոքաւ առ ի քէն եղելովք եւ բժշկելովք կրկին հանդերձանաւ,
 55 Սնսլակաս ձայնիւ, անհատ բարբառով քեզ վերընծայել
 Գոհաբանութիւն՝
 Ի փառս մեծութեան Հաւրդ քոյ՝ աստուծոյ մերոյ, յաւիտեանս:
 Ամէն:

Բ Ա Ն Ի Գ.

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅՍԻԵԼՈՒԱԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՑ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻՑ ԽԱԻՍՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ

Ա

- Տէր աստուած ամենայնի, զաւրաւոր յամենայնի,
Անպարագիր, անվայրափակ տեղի ամենեցուն,
Բոլոր իսկութեամբ հոսպ յամենեսին,
Անուրեւ վայրից, եւ չիք սահման առանց քո,
5 Ո՛չ երեսեալ երբէք եւ ո՛չ տեսականութիւն առանց քո ծագման
լուսաւոր:
Փառք անաւորութեան, անուն անհասութեան, կոչումն մեծութեան,
Զայն անբաւութեան, իսկութիւն անփննութեան,
Անմատչելի հեռաւոր եւ անընդմիջելի մերձաւոր՝,
Տեսող հեծութեան, ճկաւիշ թշուառութեան,
10 Մատակաց թախծութեան, ամենաբոյժ հնար անհարութեան,
Հայր գրութեանց, ծագող ողորմութեան, աստուած մխիթարութեան:

Բ

Հայեա՛ց, տէր, ողորմութեամբ ի պատկեր վշտաց դառնութեան
Բազմավտանգ կրիցս կարեաց, զոր հանդէպ քո տարածանեմ,
Կցորդակի՛ց լեր բժշկապէս,

- 15 Եւ մի՛ ի խոյզ ընտրութեան կոչեւ դատաւորաբար:
Արդարեւ մեծ է վտանգ տարակուսանաց ցաւոց այսր վարանման,
Յորժամ իցէ մարմինն մեղաւ գրաւեալ,
Եւ անձն՝ ի գործոց շարեաց ոչ մեկուսացեալ,
Գործնականացն գործի՝² սովորութեամբն կարեաց կապեալ,
- 20 Ձանգուածն հանդերձանաց՝ մահացու կրիւք շաղախեալ,
Ձգայութիւն սրտին իմաստից՝ խեղիւ խոցոտեալ,
Ակնկալութիւն բարեացն՝ բնափն բարձեալ,
Եւ ի բանականութեանն՝ ընդ անասունս դասակարգեալ³,
Եւ զազիր զարշարութիւն՝ ընդ զոյութեանն շարամանեալ,
- 25 Եւ տեսականացն ողջ Լիով՝ իմանալիքն վիրատրեալ,
Եւ ի սաստկութենէ՝ յանցմանցն յիշատակի՝ յաւիտ յուսահատեալ,
Եւ տագնապաւ նախագործելոցն՝ միշտ տարսկուսեալ,
Եւ յստակութիւն աղերսին՝ իսպառ սղոտորեալ,
Եւ խղնիւ մտացն յուզմանց՝ կրկին նեննեւեալ,
- 30 Եւ ձեռն ի մանի գործոյն՝ զյետնոցն հետազատեալ⁴,
Եւ կերպ ի յառաջ դիմեալ՝ ոսիք ի վերջ կոյս յետահարեալ,
Եւ գիտութեամբ էիցն՝ ի շէիցն միշտ խաբեցեալ,
Եւ ի մտացն մարտ՝ ի փոփոնցն յաղթահարեալ,
Եւ ի թառանչ սրտին՝ հագագին դուռն հրդեհեալ,
- 35 Եւ խոնաւ զաւրութիւն բացն՝ ամենայն ուրեք տոչորեալ,
Եւ անարեւ միգով՝ յամենայն մասանց պարփակեալ,
Եւ լայնութիւն ակնկալութեանն՝ ամենեւին իսպառ ամփոփեալ,
Եւ անբերելեացն տոյժ⁵ ի զգալիսն տպաւորեալ,
Եւ եղկութիւն կորստեանն՝ ի յուշ անդ եկեալ,
- 40 Եւ դատակնիք հատուցմանն՝ ի դիւանի մտացն գրեցեալ,
Եւ բարեբարին ակն՝ ի ցասումն իմն երեւցեալ,
Եւ լոյսն բնութեամբ՝ զանգուածոյ հողոյս զայրացեալ,
Եւ անաւորութիւն էին՝ ընդ փոփրկութիւն բնութեանս ընդհարեալ,
Եւ միշտ որոտմամբ բանից՝ բանատու մոխրոյս բարկացեալ,
- 45 Եւ իրաւանցն վիմաւ՝ զարժանիս մահու կոշկոնեալ,
Եւ որ իմն է տաղանդ՝ յանառակս աստէն կորուսեալ,
Եւ պատուական իրին ստացուած՝ իբրեւ անարգ յերկրի թաղեալ,
Եւ տաժանմանցն արգասիք՝ ծովութեանն մթով ծածկեալ,
Եւ իբր զ՛ի բաց բարձեալ նշմարան նրազի՝ չեւեւեալ,
- 50 Եւ պատասխանարան լեզուիս՝ յիրաւանցն ատար՝ կարկեցեալ,
Եւ անհամբոյր շրթանցս դրութիւն՝ արինատու դատմամբ
պապանձեալ,

- 55 Եւ յուզմունք մտացս՝ ի զանազան մասունս ցնդեալ,
 Եւ զկեալն ի վերայ ազտին՝ ոչ ինչ գիտացեալ,
 Եւ ի կշռութիւն բարոյն ընտրութեան՝ յիմար երեւեալ,
 Եւ ընթացք էլիցն՝ նահանջմամբ շարին խափանեալ,
 Եւ վառարան իւրոյն՝ անխնովն հնոցի լցեալ⁶,
 Եւ անուանս գիր՝ ի կենաց մատենէն եղծեալ,
 Եւ կշտամբանք ընդ երանութեան՝ անդ արձանացեալ:

4

- 60 Երբէ զինուոր տեսանեմ՝ մահու ակն ունիմ,
 Երբէ պատգամատուր՝ խտտութեան,
 Երբէ մատենագէտ՝ մուրհակի կորստեան⁷,
 Երբէ արիւնատուր՝ անիծից,
 Երբէ անտարանական՝ փռշտոյ ոտիցն բարափելոյ⁸,
 Երբէ բարեկրան՝ յանդիմանութեան,
 65 Երբէ ապառուս՝ կսկծման:
 Երբէ ջրովն ընտրութեան փորձիմ՝ խորտակիմ⁹,
 Երբէ դեղ ինչ դատման ձգեմ¹⁰ սատակիմ:
 Երբէ բերս նկատեմ բարութեան՝
 Ի կարծեաց շարեացս փախնում,
 70 Երբէ ձեռն համբարձեալ՝ կորանամ,
 Երբէ փոքր ինչ խտտիլ՝ սարսեմ,
 Երբէ սակաւ մի բնդին՝ ընդոստիմ:
 Երբէ ի խրախնանս ըմպելեաց հրաւիրիմ՝ դողամ,
 Երբէ մեծիդ յանդիման լինիմ՝ սարսափեմ,
 75 Երբէ ի հարցումն բանի կոչիմ՝ կարկիմ,
 Երբէ իրաւամբք քննիմ՝ համրանամ:

Դ

- Արդ, այսֆան ամենաքշուառ եւ ողորմագին տարակուսանացս,
 Ի վերայ միմեանց բարդելոց,
 Որք զստորեւ զգայականաց սրախ գոյութեան ի ներհուստ անդուստ
 80 Անբժշկական ցաւաք, աներեւակի նետիք խոցոտեալ,
 Անարտաբերելի, մշտակիր, յարամնաց, հաճապազամուխ
 Բեւեռեալ աստուստ ընդ հոգոյս,
 Լցեալ շարաւով, կրկին հաբուածով,

Վտանգ սատակման մահու գալշակեն:

- 85 Թառախ մբերից, պատեալ գերկաքով, գաղտնեաց ծածուկ
Ագդեն ինն տագնապս՝ վէրս պահեալս անխնամարկելիս
Ընդ ելս շնչոյս տուրեւառութեան,
Յորոց նեղութեանց շարաշար ննշեալ աղաղակ ձայնիս,
Խառնեալ արտասուաւ, կողկողագին քախծանաւ՝ հոգւոյ,

- 90 Բարեգործիդ հնարատրութեան՝
Յերկրաստեղծիցս նահատակաց ընդ իմ մաղբողաց յերկինս
առաքեմ¹²:

Վերջին հեծութեամբս եւ ես ընդ նոսին

Արտասուաւ ողբոց, ամենեւումբ նուիրողաւ,

Ձաղերսանս ըղձիցս ի ստորնայնոցս աստի յերկինս առաքեմ:

- 95 Շնորհեա՛, տէր, անդորրութիւն կենաց հանգստեան
Ողորմելի վաստակեցելոյս ի յընդունայն երկրագործութեանս,
Համայնդ յամենայնում, ամենայնիս ստացեալ քեզ վառս¹³:
Ամէն:

ԲԱՆ ԻԴ

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱԻԵԼՈՒԱԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ՍՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՅ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻՅ ԽԱԻՍՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒՄՈՅ

Ա

Եւ արդ, որո՞ց խնդրոց արժանաւոր վարկանելով զիս՝ մատչիմ
աղերսել.

- Արժայութեա՞նն, յորմէ վրիպեցայ,
Թէ փառա՞ցդ վայելչութեան, յորմէ զրկեցայ,
Թէ կենա՞ցդ անմահականաց, յորմէ հերքեցայ,
5 Թէ ընդ հրեշտակսն պարակցութեա՞ն, յորմէ տրոհեցայ՝,
Թէ ընդ արդա՞րսն մասնակցութեան, յորոց ճեղքեցայ,
Թէ ո՞տ որթոյն կենդանոյ, յորմէ փանցեցայ,
Թէ ո՞ստ տնկոյն բերկրութեան, յորմէ գաւազայ,
Թէ ծաղի՞կ փառացն շնորհի, յորմէ թափեցայ,
10 Թէ պանծանա՞ցն² ժառանգաւոր, յորմէ կորացայ,
Թէ հայրենի ծոցո՞յն հաւազաւոր, յորմէ ընկեցայ³:

Բ

Եթէ զգեստո՞վն լուսոյ պարծիմ, յորմէ մերկացայ,
Եթէ ի սուացո՞ղ դարձին յուսացայց, յորմէ խորթացայ,

- 15 Եթէ ի լուսո՞յն իլծս՝ դիմեցից, յորմէ մեկնեցայ,
 եթէ Յիսուսի՞ յոսկերսն յաղիմ, յորմէ մերժեցայ,
 եթէ ի քես նորա՞ մերձիմ, յորմէ ատարացայ,
 եթէ յապաւե՞նն սպաստանեցայց, յորմէ խեբացայ,
 եթէ ի փրկութեանն նորոգութիւն, յորմէ մահացայ,
 եթէ ի զգաստութեանն զուարթութիւն, յորմէ ես լիայ,
 20 եթէ ի կանո՞նն կենաց ուխտի, յորմէ փոխեցայ,
 եթէ ի սահմա՞նն հաստադրական, յորմէ սահեցայ,
 եթէ յանշարժ վիմի՞ն պնդութեան, յորմէ սասանեցայ,
 եթէ ի շա՞րս զումարտակին, յորմէ հոսեցայ,
 եթէ ի քաղա՞ֆն սնդրանկաց շինիմ, յորմէ գերեցայ,
 25 եթէ հանասյազորդեան հացի՞ն աղաւթեմ, զոր ոչ վաստակեցայ,
 եթէ փոխադրութիւն՝ Երկանցն խնդրեմ, յոր ոչ ֆրոնեցայ,
 եթէ պարգեւա՞ֆն պսակեցայց, յոր ոչ հանդիսացայ,
 եթէ արձա՞ն ինձ կենաց գրեցից, յորմէ ջնջեցայ,
 եթէ գերախտեացդ ձի՞ր յիշեցից, զոր միշտ մոռացայ:

Գ

- 30 Անա հատաւ եւ կամ խզեմաւ լար կենաց յուսոյն,
 Տիրեցայ ի բորոտութեանցն՝ զարշուրենէ՝ համայն ախտացեալ,
 Ամենայնիւ սոյառեալ զմարմինս՝ ապականութիւնն,
 Շրջապատեալ՝ մեռոյց աստուծոյ:
 Դոյզն պալար փայլունակ, տգեղ, լսնացեալ
 35 Մնացուած ինձ պահեալ նախունակ Երկդիմի կերպին⁵,
 Որ գլրկին անմաքութիւնն նշանակէ:
 Պարծանացն նշոյլ ամենեւին ինձ շիջաւ,
 Փրկութիւնն մատնեցաւ, բարին ստուերացաւ,
 Ելք կենացն բնաւին փակեցաւ,
 40 Մխիբարութիւնն բարձաւ,
 Դատաստանին ատեան մերձեցաւ,
 Թոյնք մանուն ինձ արծարծեցաւ,
 Սպանեալն կրկին ինձ կենդանացաւ,
 Լատին դադարք վիմաւ խցաւ⁶,
 45 Շափղն յուսոյն կուրացաւ,
 Շնորհին ծածկոյթ յինէն մերկացաւ,

- Փառացն վայելչութիւն ստուերացաւ,
 Հաննարն առաջնորդական խափանեցաւ,
 Կշտամբանացն փուշ բազմացաւ,
 50 Անաւելնութեանն ուղեշ ծաղկեցաւ,
 Բոց գեհենին ինձ բորբոքեցաւ,
 Ծառայութեանն լուծ սաստկացաւ,
 Ստրկութեանն կապ զաւրացաւ,
 Ունողն յարկին կառուցման ահա անկաւ,
 55 Բարձրութեանն վստահարան կործանեցաւ,
 Ընտանութեանն միատրորութիւն անջրպետեցաւ,
 Սրբութեանն սիրող Հոգին աստուծոյ տրամեցաւ:

Դ.

- Եւ Բանգի զվերջինն համբուրեցի դառնութիւն,
 Տանջանս, խէքս, տխրութիւնս,
 60 Վիշապ հոգեկանս, ցաւս անխնամարկելիս,
 Տարակոյսս անյուսադրելիս, ամաւրանս անպարուրելիս,
 Խայտառականս անվերարկելիս, պատկառանս անհամարձակելիս,
 Փախուստս անդառնալիս, հալածանս անմարդասիրելիս,
 Երկայն ուղետրութեան ապաձեռն անքոշակութիւնս,—
 65 Իսկ դու փրկութիւն, զաւրութիւն եւ աւգնութիւն,
 Ողորմութիւն, լուսատրութիւն, փառութիւն եւ անմահութիւն,
 Տէր Յիսուս Քրիստոս, Որդի աստուծոյ կենդանոյ,
 Արարիչ երկնի եւ երկրի:
 Որ ընձեռես ջուր պասքելոցն ի ծարատու վայրս անապատի,
 70 Աւրհնեալ, բարեգութ, հզաւ, մարդասէր,
 Երկայնամիտ, խնամակալ, հնարաւոր, այցելու,
 Պաշտպան աննախանձ, պահապան յաղթող,
 Կեանք անկորուստ, միջնորդ երկնային,
 Լիութիւն աննուազ, երանութիւն տանելի,
 75 Ձեռն ձգեալ սիրոյ ողորմութեան քոյ աշոյ՝
 Ընկա՛լ եւ մատո՛ւ փառեալ եւ սրբեալ զիս՝ զամենապարտս,
 Բանդ կենդանի, առ հաւասարապատիւ քո հոգի,
 Ձի քեւ վերստին հաշտեալ յիս դարձցի,
 Եւ ի ձեռն քո իւրովն կամաւ մաքուր նուիրեալ,
 80 Զաւրեղն ինքնութեամբ զիս Հաւր ընծայեալ,

Անդէն առ նմին նովիմք միշտ ի քեզ
 Շնչոյս ողջունիւ կապեալ ընդ շնորհիդ՝
 Ի քեզ միանալ անբաժանելի¹⁹:

- 85 Վասն որոյ քեզ, ընդ Հաւր քում, Հոգտվդ Սրբով,
 Երբեակ անձնատրութեանդ ի միում բնութեան
 Եւ ի մի աստուածութեան՝ վա՛ռք,
 Եւ ի ստեղծականաց էից՝ զոհաբանութիւն յաւիտեանս յաւիտենից:
 Ամէն:

ԲԱՆ ԻՇ

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱԻԵԼՈՒԱԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՅ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻՑ ԽԱԻՍԲ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ՝

Ս.

- Բայց քանզի ի վերայ այսֆանեաց գերութեանց
Ամենաբշտառ վտանգատրիս՝ մի զմիով ել եւ ելս առնելոյ,
Զորոյ կերպարանս անցիցն ի մասնէ վերանառեալքդ նախագրեցին,
Ուստի եւ փոխեալ զեղանակ բանիս,
5 Այլ ոչ զեղկութիւն աղէտիս՝
Այն զի ծով է ինձ ծփանաց
Կենցաղոյս բերմունք յոյժ նմանագոյն,
Յորում կոնակաւ բազմաւ անքի դիմեցմանց
Տատանեալ հոգիս ի յայսմ աշխարհի՝
10 Մարմնոյս շինուածով, իբր ի նաւակի:
Զոր Նսայիաս մարգարէ գյանկարծադէս կատարածն,
Որ ի սլարսկականն հինից,
Նրուաղեմի եւ Սամարիայ կործանմանն,
Նմանութեամբ այս աւիճակի կերպատրեցոյց՝,
15 Որ եւ առ իմս հոգեւորական խորտակումն զուգածայնել ոչ է
սխալական:

Բ

- Քանզի մինչդեռ չուէի ես յաննոգութեան անտարակոյսն
 վստահութեամբ,
 Դոյզն կասկած արկածից ի միտ բերելով առ խորոց փոքր
 միջոցին³,
 Որ ի մէջ հանգստեանն եւ աշխատութեանն,
 Իբր այն քէ հասեալ իցեմ,
 20 Զմեռն յամարայնի բֆարեր հողմով ժամանեալ՝
 երեքալեանն դիմակցութեամբ⁴ ամբոխեաց զհանդարտութիւնն,
 Ուստի նաւն ի բախմանէ վայրենի ալեացն խորտակեցաւ:
 Քեւոցն ձեռնարկութիւն⁵ քայքայեցաւ,
 Կայմն⁶ ամբարձման ի կայից իւրոց խլեցաւ,
 25 Առագաստին քոշարան յանկարկատելի ծուէնս պատառեցաւ,
 Շինուածոյն շուք անգարդեցաւ,
 Առասանք ձգողականացն խզեցաւ⁷,
 Տեսարան գլխոյն դիտակի խոնարհեցաւ,
 Ասլաւանդակին պարան կտրեցաւ,
 30 Ասլաւինութիւն խարսխին լուծաւ,
 Լուծք ստուարք ամուլիցն կցորդութեան բաժանեցան,
 Սամիք ուղղացն հետոց գալարեցան,
 Լաստ հիմանն հաստարանի ընկղմեցաւ,
 Դեկացն կառուցմունք անդրէն սուզան,
 35 Զոտցն յարմարութիւնք պակասեցան,
 Ողնափայտին պատսպարան իսկոյն բեկաւ,
 Կապարանք գստին հաստուածոյ յաշատեցաւ,
 Դոգք ամփոփման ծոցոյն կազմածոյ անարգեցան,
 Խելք շրքանցն եզերաց խախտեալ ուտեաւ,
 40 Պաղպաղունք բազմականացն անկեալ բարձաւ,
 Վանդակապատին վայելչութիւն յատակեցաւ,
 Գահատուրակին հանգստարանն շփոթեցաւ,
 Մածմունք տախտակաշարք ի միաբանութեանց միմեանց
 անջատեցան,
 Հեղոյսք պնդման բեւեռացն քաշեցան:

Գ.

- 45 Արգասիք իրին յիշատակարան ժողոց ինձ նմանեցաւ:
 Նատուիղն հանդէպ նաւին դեգերեալ ողբայ,

- Ձեռն ի ծնատի եղեալ՝ արտասուաց գետս իջուցանէ,
 Նշմար՛ սակաւ մնացուածոցն, ի ծայրից ծփմանց ազդելոյ
 ծովուն,
 Իբր խողխողեալ բանաւոր, ողորմագին բախժամաւ՛ հեծէ՜:
 50 Վասն զի թէ գրարի նաւասկեռն երկնատրաւն զաւրաւ
 յաշխարհիս ծովու
 Առ ի զխորտակեալս իմ տապան իմանալի գոյութեանս
 Առցէ աշխարել բանիս յարմարութիւն,
 Ոչ ինչ վրիպեցէ ի ստուգութենէ:
 Քանզի արդարեւ ելաց բարեգութն տէր,
 55 Յառակ մարդկութեանս, զբաղեալ ազգակիցն⁹,
 Ելաց առ նմին եւ զերուսաղէմ մոլեալ եւ զՅուդաս մոլեգնեալ¹⁰,
 Յորոց երկուցն կորեաւ վստահութիւն՝
 Յաւրինակ նմանութեան աղարտեալ նաւի,
 Իսկ միւսն, հասեալ յատակս անդնդոց,
 60 Առասան յուսոյն ձեռամբ ունողին
 Յանգոյքն արտաբերեաց¹¹ խաղաղութիւն:

Դ

- Արդ, իցէ՞ թէ յաւելից հայել զբազմախորտակելի տապանակ
 մարմնոյս իմոյ նորոգեալ,
 Իցէ՞ արդեւ տեսանել զփշրեալս նաւ ողբալի հոգոյս ողջացեալ,
 Իցէ՞ արդեւ տեսանել զբաժանեցեալս միջոցաւ մեծաւ վերստին
 կցեալ,
 65 Իցէ՞ արդեւ տեսանել զյոգնաբախիծ սիրտ վշտացելոյս
 բերկրեցեալ:
 Արդ, իցէ՞ ակն ունել նայել զյաւէտ խաթարեալ¹² կերպարան
 բնութեանս կրկին հանդերձեալ,
 Իցէ՞ արդեւ թէ տեսից զփակեալ տաղաւար թշուառացելումս
 միւսանգամ կանգնեցեալ,
 Իցէ՞ արդեւ յուսալի նայել զտարամերժեալ գերիս ազատեալ,
 Ապաքէն զուցէ՞ ակն ունել զանկեալս ի շնորհէդ լուսոյ դարձեալ
 կազդուրեալ:
 70 Արդեւ տեսի՞ց զվայելչութիւն ընտանիդ քո պայծառութեան
 յողորմութիւն ինձ երեսեցեալ,
 Նթէ տեսի՞ց երբէք զամենատխոր կերպարան հոգոյս իմոյ
 ծպտեցեալ,

- Արդեւ լուսնից ընդ ձայնի գուժիս ամտեաց համբաւ ինձ
առաքեցեալ,
Արդեւ տեսի՞ց զբիրակործան վնասեցեալս անաւր կազմեցեալ:
Իցէ՞ք թէ տեսցեն սլատոման՝ աշացս իմաստից զմուրհակ
սլարտուցս իմոց սլատառեալ,
75 Երէ յայտնեսցի՞ արեւ իմ անձկութեան շնորհին փառքեան
բարտի ինձ ծագեալ,
Արդեւ մտի՞ց ի խախնանութիւն խորանին լուսոյ՝ քեւ
առաջնորդեալ:
Իցէ՞ք թէ կենդանի լինիցին ոսկերես, ըստ եզեկիելի¹³,
Յամաքեալս ի կենդանութեանց՝ եկաւորութեամբ ազդողական
շնչոյս զարացեալ,
Իցէ՞ք թէ յաւելից հայել ի տանար սուրբ քո*, աղաղակաւն
մարգարէին¹⁴
80 Ի պորտոյ կիտին, հերքեալ ի լուսոյ, որ կամ առաջի քո
ամաչեցեալ:
Եթէ լինիցի՞ խաւարասնունդս մթացելոյ ծագման առաւատ,
Եթէ հասցէ՞ տեսանել գտագնասլեալս մշտասառոյց յեղանակս
գարնանն մատ,
Եթէ տեսի՞ց զցաւդ անձրեւոյն կանաչացուցանողն հոգաց ինձ
արատ,
Եթէ իցէ՞ք երբէք նկատել զգազանաբեկ հերքելի ոչխարս վերստին
կամաց գթութեան քո հատ¹⁵:

Ե

- 85 Եւ քանզի, ըստ բանին Յոբայ, շուրջ պատեալ եմ շարեացն հնարք,
Ընդ որ ոչ կարացից անցանել¹⁶,
Իսկ եթէ լոյս ողորմութեան բարերար կամաց քոց ցուցցի,
Գթութեան քոյ դուռն բացցի,
Ճառագայթ փառաց քոց ծաւալեսցի,
90 Խնամք ձեռին քոյ յայտնեսցի,
Արեգականդ կենաց ար տարածեսցի,
Առաւատիդ ըղձալի տեսիլ մերկացցի,
Առատութիւն փաղցրութեան քոյ աղբիւրացցի,
Վտակ արարչիդ կողից հոսեսցի,

- 95 Մորումն անապական սիրոյ փոյ հեղցի,
 Մագումն աւետեաց շնորհի փոյ երեւեցի,
 Պարգեւիդ փոյ ծառ ծաղկեցի,
 Մասունք արհնեալ մարմնոյդ բաշխեցի,
 Համառատեալն ակնկալութիւն հանդիպեցի,
 100 Հատուածեալն ձայն ողջունի փոյ, տէր, լուիցի,
 Հեռացեալդ խաղաղութիւն մերձեցի,—
 Յայտնիկ յաւետ սովին¹⁷ սահմանաւ երանականաւ,
 Հաւատ ընկալեալ յուսոյ հաստատնոյ,
 Ապաւինեալ ի Հոգիդ քո Սուրբ,
 105 Որ ընդ Հաւր քում պաշտի ձայնիւ փաղցրութեան՝
 Ընդ քեզ փառատրեալ ի լոյս անմատոյց¹⁸,
 Որով կեանք եւ երանութիւն փառութեամբ հանդերձ ընծայեալ ինձ՝
 մեղապարտիս:
 Յաւանդ անկորուստ ընդ իս պանելով
 Առնաւատչեայ նշմարիտ յիշատակի ի ձիր անեղծութեան,
 110 Անուամբդ աննառելեալ անատրութեան հզարիդ սրբոյ միայնոյ
 եւ անհննելի տէրութեան երբեակ անձնատրութեանդ,
 Որ ետդ յիսկութեան յէութեան
 եւ յարակայութիւն բարձրութեան,
 Քաղցրութեամբ, ողորմութեամբ եւ մարդասիրութեամբ
 115 Պսակեալ, հանդերձեալ եւ քաղատրեալ:
 Այո՛, առ ամենեսեան ամենայնիւ յամենայնի կարող ես, գթած,
 եւ քեզ վայել է փառք յայսմ յափտենի
 եւ ի հանդերձեալ մշտնջենատրութիւն
 Յայտնութեան ատուրն մեծի յափտեանս:
 120 Ամէն:

ԲԱՆ ԻԶ

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱԻԵԼՈՒԱԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՅ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻՅ ԽՍԻԱՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ

Ա

- Եւ արդ, ստուգապէս եւ իրաւաբար ընդ որս,
Որք ըստ ձայնից կողկողանաց
Եւ զբանիցն յարմարութիւն հանդերձեն՝
Ի նոյն գիր բերեալ զաւարտմունս տանցն¹,
5 Որովք առաւել սաստիկ մորմոքեալ նմեցուցանեն
Զաղէտս կարեացն սրտին ըղձից առ արտասուացն բղխմունս,—
Ուստի եւ բազմեալ իմ ի գլուխս սլառու ակմբից դասու² այնր
Երախանաց,
Որք զլալեացն յեղանակեն բանաստեղծութիւն,
Եւ ես ընդ նոսին նոցին հեծութեամբ, աւաղական
ձայնարձակութեամբ
10 Զանձինս տարածանեմ զվշտակրութիւն:
Որ ո՛չ բնաւին մեռեալ աշխարհի
Եւ ո՛չ իսկապէս կենդանի աստուծոյ³,
Ո՛չ ջերմ սոսկ եւ ո՛չ ցուրտ յատուկ,
Ըստ առակի աւետարանչին, գրեալ ի Յայտնութեանն,
15 Երիցս ատելի երբեակ տէրութեանն եւ ամենատես արաշտութեանն:

- Եւ այս են պատկանեալ քախծականացն կերպադրութիւնք⁵,
 Կրկին ողորմելի այսու երեւցեալ,
 Որք ի մի գիծ սահմանեալ⁶
 Կացուցանեն զքշուստութեանցն զաւրինակ՝
 20 Այսպիսի կցորդութեամբ շաղկապեալ:

Բ

- Պարտուցն ժխտեալ տաղանդացն՝ նեպով մեծաւ ի տուծի⁷,
 Եւ ապիկար՝ մատնեալ անարժան գործովքս յիրաւի,
 Վատնիչ արհունի գանձուց՝ կրկնադատ եւ անքափելի⁸,
 Պատասխանատու մեծին՝ ըմբռնեալ անհրաժարելի,
 25 Բիւր փանփարոյ խնդիր՝ եւ շունիմ կշիռ մի ունկի⁹:
 Անբարեխաւս կապեալ՝ ի պահեստ դառն արգելանի,
 Հեծումն եւ վաստակ ցաւոց՝ նաշակեալ յաննշոյլ բանտի,
 Անապաւէն տանջեալ՝ անքոշակ կա՛մ ողորմելի,
 Այլ յեղանակ ինձ ողբականաց աստուսս կնքեցի¹⁰,
 30 Փոխաւորեցի սովին բարբառով կոծ կսկծելի,
 Կարգադրեցի շրջաբերութեամբ ի նոյն պայմանի՝
 Անհատական քիւ խորհրդական երկեակ տասնեկի¹¹:
 Աղփաւորեանն հնոց յամենուստ մասանց մրրկի,
 Անպատասպար քշուառ՝ վտանգեալ սրտի ի գրաւի,
 35 Տարակուսեալ հոգով՝ ապաշնորհ այր ի վրիպակի,
 Անխնամելի հայցմամբ դատաստանն յինէն պահանջի,
 Մեղաց եւ մահու զինուք զգայարան գաղտնեացս խոցի,
 Անմիւրկելի մատնեալ բռնութեան շարեացս գերի,
 Սուր սուսերաւ սաստից գոյութիւն բնութեանս յաւշաւորի¹²:
 40 Յիշատակաւ բեմին՝ աստստին ի դատաստանի,
 Անծագելի մոռլ՝ շարասես աշացս երեւի,
 Անձեռնկալ կապեալ՝ եղկելիս ի տարակուսի,
 Ահաւորութիւն դիմաց պատկերի վերնոյն տեսանի,
 Յոյժ անարեւ եւ անվերարկու՝ ի տարտարոսի,
 45 Անապաւէն մոլար՝ մորմոքեալ ի հուր գեհնէնի,
 Անյայտնելի կորուստ՝ կործանեալ ի մեղաց վնի:
 Ահա զոր ունիմ արծաթ անպիտան՝ ո՛չ երբէք յարգի
 Եւ ո՛չ ընդունի եւ կամ համբարի ի գանձ տէրունի,
 Հայցուած¹³ պղտոր եւ ձեռն անմաքուր աննուիրելի,—
 50 Այլ բեկեալ սրտի, մատանց տատանմամբ, յոյս առեալ դարձի,

- Ձդէմս ի յերկիր եղեալ, պաղատիմ մաւրդ Յիսուսի¹⁴.
 Բարեխաւսեա՛, մաղթեա՛ քաւորին ինձ՝ մեղատրի,
 Դու՛ զաւրաւոր վրկանակ կենաց, իսկումի երկնի,
 45 Բեզ արհնոտրինմ ձայնից եւ բուրմունմ խնկոց ի յերկրի
 55 եւ անուշից իւղոց մատուցումն յամենայնի:

Գ.

- Արդ, յասացեալ ողբոցս հիւսուած այլ մասն յաւելի¹⁵,
 Բարեբարին շնորհաց արտասուաց պտուղ մատուցի,
 Ձկորստեան խորս չափելով՝ զորքանն երբեք ոչ գտի,
 Մասնատրաւք բանիւք ի հանդէս նորին ջանացի,
 60 Ձմտացս արագեալ զքեւ՝ յերեւոյթ իրին ոչ հասի,
 Ձուշին պարտութիւն յանվարեկեացն բաժակ բարկութեան ի ձեռն
 իմ առի,
 Ձտարտամութիւն տարակուսանացս¹⁶, իբր նաշակումն մահու, արբի
 եւ այժմ զյանցիցն յանախութիւն ողորմելի ձայնի յերգ արկի:
 Անեւերեւոյթ կրակարան տապոյ բորբոքմամբ մեծաւ անզովանալի,
 65 Անտեսական իմն քայս հալոցաց սաստիկ եռացմամբ անշիջանելի,
 Սլաֆս նետից պատկանեալ դեղովք ի շտեմարան խորութեան
 սրտի,
 Խիբք ցաւոց խոցոտման մահու ի գնացս երակաց գոյութեան լերդի,
 Կիրք երկանց աննարակ նեպոյ ի պատուած աղեացս անելանելի,
 Անզաւրելի դեղոց ջերմութիւն ի յերիկամանց մասունս երկակի,
 70 Անհնարաւոր դառնութիւն մաղձի ի նախադոտն իմոյս կոկոռդի,
 Աւաղս ձայնից լիւցանողաց ի փողս շնչոյս խոշորս ճնշի:
 Բազմահատուած էութիւն բնութեանս, ներհակ միմեանց ի
 պատերազմի¹⁷,
 Երկշտութեամբ կարծեաց վարանեալ, ամենայնի կայ ի վտանգի,
 Հարագատաց դաւանանութիւն անհաշտելի ի կտորածի,
 75 Ո՛չ մեռեալ եւ ո՛չ կենդանի՝ թաղեալ ի մեղաց զարշութեան տղմի,
 Կասկածաւոր պատժապարտութեամբ վերակնարկելով քեզ՝
 բարեբարի՛
- Յանակնկալս կենաց վիճէ արտաբերել ի լոյս անձկալի:

Դ.

- Նոյն ինքն, որ զայս բան տպաւորեաց, ընդ երջանկացն
 պսակեցի¹⁸,
 Ակնարկելով քո ողորմութեան՝ անարատիցն հաղորդեցի,

- 80 Վասն զենման աստուծոյ Բանիդ՝ բարեգործեալ քեւ կենդանացի,
Աւրինութիւն գովեալ քո շրբանց՝ ի գլուխ բաշխողի այս ամառնի,
Հաստատեսցի ըղձականութիւն սողոմոնեան բանիս առակի¹⁹,
Նկարագրեա՛ Հոգով քո, բարձրեալ, ի նորոգումն անեղծանելի,
Զի դու միայն ես երկայնամիտ, ներող, եւ քեզ փա՛ռք յամենայնի:
- 85 Ամէն:

ԲԱՆ ԻԷ

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱԻՆԼՈՒԱԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՅ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՅ ՍՐՏԻՅ ԽՍԻՍՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ:

Ա

- Եւ Բանգի ընդ ողբաձայնիցն Բանաստեղծութեանց վերընծայելոց
Զդրութիւն թուոցս՝ յարմարեցի՝
Կական եւ հեծութիւն, հառաշանք կողկողագինք,
Դառնութեան լալումն եւ արտասուաց երգ,—
5 Դարձեալ սկսայց զնառ պաղատանացս
Խոստովանաւրէն, զղջականաբար՝,
Զգաղտնածածուկն՝ յայտնաբարբառ,
Զի անդրադարձութեամբ սկսմամբն եւ վերջատրաւն բառիւք՝
Զնոյն համաձեւութիւն ի մի թախանձ նմին մաղթանաց
10 Հոգեկեցոյցն խոնարհութեան աստանաւ եղից:

Բ

- Մեղա՛յ մեծիդ բարեբարութեան, անարգս մեղայ,
Մեղա՛յ ծագմանդ նառագայթից, խաւարս մեղայ,
Մեղա՛յ շնորհացդ անբաւ երախտեաց, արդարեւ մեղայ,
Մեղա՛յ սիրոյդ վերնում գրութեան, յայտնապէս մեղայ,
15 Մեղա՛յ ստացողիդ յոչութենէ, ստուգապէս մեղայ,
Մեղա՛յ գերունակ զոգոյդ զրգանաց, անբաւս մեղայ,

- Մեղա՛յ աննուագ լուսոյդ վայելման, նենգողս մեղայ,
 Մեղա՛յ նաշակման աննառդ կենաց, բազումս մեղայ,
 Մեղա՛յ անհաս պարգեւացդ ձրից, հանապազ մեղայ,
 20 Մեղա՛յ գովեալ մարմնոյդ աստուծոյ, մահու չափ մեղայ,
 Մեղա՛յ պաշտելի արեան արարչիդ, իսկապէս մեղայ:

Գ.

- Անա, արդարեւ, արհնեալ է հատուած բանի
 Յուսադրական սրտի այսր Մեղայ-ի՜:
 Սոյն սա պատուելի աւանդ՞, անմոռաց պատուէր,
 25 Հայրենեացն սուր, նախահարցն արէն,
 Համայնից բոշակ, անհերքելի բան,
 Զաւատուր պատասխանի, կենդանութեան կամուրջ,
 Ախորժելի վերնոյն, սիրելի սրբոց,
 Անխզելի կապ, հրաշալի բարբառ,
 30 Անշրջելի պատնառ, բաղձալի աղերս,
 Փափագելի սեղան, սրտաբեկ հնչումն,
 Անհնարից նարակ, կարծրութեան վանիչ,
 Աստուածապաշտից սահման, հեթանոսաց գիրք,
 Վաղնջոց կանոն, քրիստոնէից հարագատ,
 35 Արարչութեանն յաղթող, անջրպետ հզար,
 Խտրոց անատուր, արուեստ բարձրութեան,
 Խորութիւն անչափ, հիացման տեսիլ,
 Խորհուրդ կնքեալ, ընդ որ շիֆ ումեք անցանել,
 Եթէ ոչ անըմբռնելի մտաց արագման զսա ծանիցէ:
 40 Զայն բարեսպատեմ հրաշատրական,
 Որ ոչ յիշատակեցաւ ի վերջին դատակնիք դասուն լքելոյ՞.
 Գուցէ առ նմին խզեալ համառատ
 Զվրիժակն իրաւանց մահուն հասելոյ,
 Յորմէ ընտրութիւնն ասպագործ եղեալ՝
 45 Զսահմանն յափտենական փակտեսցէ:
 Զարդ փառաց մեծութեան,
 Որով նոյն ինքն աստուածութիւնն պսակեալ բարգաւանի:

Դ.

Քանզի ո՞վ ոք դիմեալ կալաւ գեղջերաց սեղանոյ այսր սրբութեան
 Եւ ոչ առժամայն պրծեալ ի պատժոց՝ անարատ գտաւ՞:

- 50 Իսկ երբէ Սփար Զամբեան եւ Սաուղ Կիսեան եւ Յուդա Սիմոնեան⁹,
Ասելով զսոյն, ոչ արդարացան,
Եւ ես վկայեմ՝ իրաւամբք խոստովանեալ զայս պայման բանի,
Զի ակամայիցն բռնադատելոց ոչ է կատարեալ սէր,
Ուստի եւ ոչ բովանդակապէս փրկութիւն:

Ե

- 55 Իսկ ես կամաւ համբուրեմ՝ դարձեալ կրկնելով
Զերջանիկ բանիդ զմկրտութեան հարազատս:
Մեղա՛յ երախտեացդ մոռացութեան, վերստին մեղայ,
Մեղա՛յ մարմնոյ ձեռն յոգի հարեալ¹⁰, յիմարս մեղայ,
Մեղա՛յ առ կեանսդ դժբողութեան, իսկ եւ իսկ մեղայ,
60 Մեղա՛յ բանիդ ապախտ առնելոյ, շարաշար մեղայ,
Մեղա՛յ ի յաւր սատակման՝ ինձէն ստիպեալ, վատթարս մեղայ,
Մեղա՛յ պարտականս անկենդան մահուն, ձաղելիս մեղայ,
Մեղա՛յ անպատկառս քո բարձրութեան, տաղտկալիս մեղայ:

Զ

- Վերջին ինձ կրկին աշխար հոգեւոր,
65 Զի ի կորուստ եւ ի կործանումն ինձ երեւեցաւ,
Զի անդարձս վարատեցայ¹¹,
Զի որդիս թշնամի գրեցայ,
Զի ի բարձանց երկնից ընկեցայ,
Զի փուշս վարուց դիզեցի:
70 Եւ ես առ սմին ողբք աղաղակի,
Զի անձամբ զանձն անարգեցի,
Զի բագին կորուսչին գտայ:
Այլ իմն կսկիծ դժնդակ սրտի,
Զի զիս ունին, առ որ չեմ¹²:
75 Զարտաճնայարդար բաժակս անմահուր,
Զբռեալ որմս զարշունակ¹³,
Զսին պարծանաւ պանունեալս,
Զլոյսս ի մոայլ շրջեալ,
Զգերանակիր ակնս թշուառացեալ,
80 Զջահս փառաց շիջեալ,
Զամենայնիս յամենայնի ամենայն իրաւ վնասակարս՝
Առ տնաւիճականսն տէրունականս,
Առ յայտնութիւնսն աստուածայինս,

- Առ երեսմունսն արարչագիրս,
 85 Առ խոնարհութիւնսն սարսափելիս,
 Առ այն, զոր տեսի աշաւ իսկ իմով¹⁴,
 Առ որ մեծ է պատասխանատրութիւնս,
 Քան առ համարէն Աւետարանին,
 90 Զարմանս, հիացմունս,
 Հոգս հալողականս, անդանմունս անհնարաւորս,
 Թուականութիւնս մտաց անբարդելիս,
 Ելմունս անկատարս, իջմունս անհաստատս,
 Յուսահատութիւնս յարմարականս,
 Յանդիմանութիւնս պատշանականս, ձաղանս պատենագոյնս,
 95 Նզովս իրաւացիս, անէծս արժանահատոյցս:
 Արդ, այսոքիկ եմ մեղաւորիս իմ կշտամբութիւնք
 Եւ ինքնահարուած տանջանատրութիւնք:

Է

- Եւ քանզի կարող ես զայս ամենայն զպարտս բողոյ
 Եւ զխայթուած մահու բժշկել,
 100 Տէր ողորմութեանց, աստուած բոլորից,
 Քրիստոս քաջատր, բարձրեալ Հաւր Որդի,
 Ստեղծիչ, գրած, բարեբար,
 Աւրհնեալ, առատ, հարուստ,
 Ահաւոր, հզաւոր, ողորմած,
 105 Տեսուչ, ձեռնկալ, հաստիչ,
 Ապրեցոցիչ, դարմանիչ, կեցոցիչ,
 Երկայնամիտ, անոխակալ, ապաւէն,
 Բժիշկ, գովեալ, երկնաւոր,
 Անհառ, լոյս, կեանք,
 110 Յարութիւն, նորոգութիւն, քաւութիւն:

Ը

- Եթէ հայեցիս մարդասիրութեամբ,
 Ըստ որում բոյդ եմ սովորութիւնք,
 Նայեցեալ ի քեզ՝ կողկողիմ եւ ես:
 Եթէ լուիցես՝ հառաչեմ,
 115 Եթէ ունկն մատուցանիցես՝ պաղատիմ,
 Եթէ անսայցես՝ աղերսեմ,
 Եթէ ներեցես՝ աղաչեմ,

- երէ առ իս դառնայցես՝ գոչեմ,
 Ապա քէ անտես առնիցես՝ կործանիմ,
 120 Իսկ երէ առ ոռն հարկանիցես՝ լամ,
 երէ զոգեպահն ոչ ընծայեսցես՝ մեռանիմ,
 Ապա քէ անհարկու դէմս ցուցանիցես՝ սատակիմ:
 Իսկ երէ սաստեսցես՝ դողամ,
 երէ խեթի տեսանես՝ սոսկամ,
 125 Ապա քէ սաստկանաս՝ սարսափեմ:
 երէ հալածես՝ հեծեմ,
 Իսկ երէ ընդ վայր հարկանիցես՝ հերքիմ,
 երէ զբոց վնասութեանս ոչ առցես՝ տագնապիմ,
 երէ խստանաս՝ փախնում,
 130 Ապա քէ սպառնաս՝ ընկնիմ:
 Իսկ երէ քննես՝ քարկոծիմ,
 Ապա քէ ուժգին ակնարկես՝ սուգանիմ:
 երէ ոչ անխայեսցես՝ մերժիմ,
 երէ կոչեսցես՝ խիթամ,
 135 Իսկ երէ աչս յառեսցես՝ ամաչեմ,
 երէ ձայն տացես՝ երկնչիմ:
 Զբարեացն պարգես մատնեալ,
 Զերանութիւնն քողեալ,
 Զշնորհն լեալ, զուխտն ցրեալ,
 140 Զաւանդն կենաց մոռացեալ,
 Զհամարձակութեանն վստահութիւն կորուսեալ,
 Զստեղծիչդ էիս բարկացուցեալ,
 Զաննառութիւն շնորհին ընդոսնեալ,
 Զպատուոյն պատկեր այլայլեալ:

Թ

- 145 Իսկ երէ առ այս խեղդ մահու հեծութեան ցառոյ
 Մարդասիրեալ առ իս ժամանեցուցես, տէր Յիսուս Քրիստոս,
 Զազդեալն Դիր լնանիլ ի յիս,
 երէ բժշկութիւն դադարեցուցանէ՝ զմեզս մեծամեծս¹⁵,
 Որով ամէնառատ քաղցրութեամբ պատուաստեալ ի բեզ,
 150 Զփոյդ կերպարան լուսոյ նկարեալ յոգի¹⁶
 Վերստին գտեալ պնդեցայց՝ քաւեալ եւ ստեղծեալ կրկին
 Ի փրկութիւն անմահից կենացն անախտականաց,
 եւ բեզ, ընդ Հաւր, Հոգովդ Սրբով փա՛ռք յալիտեանս:
 Ամէն:

ԲԱՆ ԻԸ

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱԻԵԼՈՒԱԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՅ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻՑ ԽԱԽԱՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ

Ա

- Եւ արդ, զո՞րս յայտնեցից՝
Եւ յաղագս ո՞յց նշանակեցից
Եւ վասն ո՞րպիսեաց նառեցից
Եւ զո՞րքան ծածկեալս մերկացուցից
5 Եւ կամ վասն որո՞ց խոստովանեցայց.
Ձներկայի՞ցս, զոր արդէն ունիմ,
Թէ՞ զանցելոցն, զոր մքերեցի,
Ձապագայի՞ցն, յորոց կասկածեմ,
Թէ՞ զբազմասան շարժութեանցն, յորոց գլորեցայ,
10 Ձփո՞քն ինձ համարեալ, որ է աստուծոյ մեծ գրեցեալ,
Թէ՞ զանկերպագրելին շիշատակելի,
Ձնուա՞գն, որ է առաւել,
Թէ՞ զքեքեւագոյնսն, որ են ծանունք,
Ձնոգեկանա՞ցն կրից կորուսչաց,
15 Թէ՞ զմարմնականաց ախտից սպանողաց,
Ձառ դրոնս հեշտականա՞ցն,
Թէ՞ զծայրակոտոր վնասակարութեանցն,

- Զանեհեալորի՞ցն, քէ՞ զտեսականացն,
 Զառ ձեռն հալաւորութի՞ւն,
 20 Թէ՞ զառ նոյն ինքն շունչ հեռաւորութիւն,
 Զլայնակա՞նն դիւրին խածմունս,
 Թէ՞ զերկարատուն նետածգութիւն,
 Զխորութեա՞նն զանշափութիւն,
 Թէ՞ զամենածախն յայտնատեսիլ,
 25 Զյոգնագլո՞ւսն պոռնկութիւն,
 Թէ՞ զառողջութեանն անբժշկութիւն,
 Զսարարո՞ւմն շարին մարմնովս,
 Թէ՞ զսովիլն բարտյն հոգովս,
 Զխնամո՞վն հանդիսանալ յոչ ախորժելիսն աստուծոյ,
 30 Թէ՞ զբռնադատութեանն տոռամբ ձգիլն ի նոյն մոլեգնութիւն,
 Զառ ի մա՞հն մեղաց,
 Թէ՞ զընդունայնութեանն կարծեաց:

Բ

- Արդարեւ, որպէս կամաւ խելագար, զերծեալ ի ձորձոյ՝
 Զառականացս տեսիլ յանդիմանեցի՝
 35 Զընդդէմսն՝ զործեալ իմաստնոյն,
 Որ քէ հաննարեղին վերարկեացեն զամալսս իւրեանց՝.
 Ստարացեալս ի կրանից, հեռացեալս ի կարգաց,
 Ի սրբութեան՝ անսուրբ, ի կուսութեան՝ անմաքուր,
 Յարդարութեան՝ ամբարիշտ, ի բարեպաշտութեան՝ վնասապարտ՝,
 40 Բերանովս՝ մերձ առ սուսցողն, եւ հեռի՝ երկկամամբբ,
 Շրթամբբս պատուամատոյց, ըստ մարգարէին, այլ ոչ եթէ սրտիս՝
 Եւ եթէ պարտ է զհստմնելիսն ասել աստանաւ,
 Զար քան զտանջանսն յանդգնութիւն,
 Իբր զուր իմն պաշտսունաւորս աստուծոյ,
 45 Ի միտս անկայունս երկեակ նանապարհաւ մանու վարանեալս՝.
 Զանամ, եւ ոչ ինչ ազտիմ,
 Պնդիմ, եւ ոչ հասանեմ,
 Փութամ, եւ ոչ ժամանեմ,
 Անձկամ, եւ ոչ տեսանեմ,
 50 Փափագիմ, եւ ոչ հանդիպիմ,
 Կարաւտիմ, եւ ոչ պատահիմ,
 Ունիմ զամենայն երկրի
 Եւ եմ պատգամատու աղաւթանութիւն ամենայն աշխարհի:

Գ.

- Այլ քո՛ղ զբազումս զայսոսիկ, բարերար, եւ մի՛ ունիցիս,
- 55 Դիւրինք Են քեզ զսոսին եղծանել,
Քան ինձ տաժանաւորս աշով նկարել:
Վասն այնորիկ զրեցի առանց խնայելոյ,
Զի դու առատապէս չնշեցես, արհնեալ:
Որ վասն մեր՝ մեղաւորացս երկայնամիտ անուանեցար,
- 60 Ըստ մաղբանաց բանի հեծութեան սրտի եզրի երշանկի,
Յոյժ նեղեալ անձն եւ ձանձրացեալ հոգի
Բանին յիշատակաւ, որ զսոյն պատմէ՞,
Յամենայն կրից մահացուցանողաց վտանգեալ,
Անկեալ ի վին զարշուրեան մեղաց անդնդականաց
սպականութեանց,
- 65 Քանզի չհաւատամ, թէ լսես իսկ ինձ, ըստ Յորայ ձայնին*:
Արդ, ես ինձէն ինքնադսրով, անձնադատ գերի,
Կամաւորապէս մատն եղեալ բնութեանս,
Արգելի, փակեցի, կնքեցի առ յինէն
Յամենայն մասանց զկենացն հնար,
- 70 Զի ի փրկութիւն մեղաւ կապելոյս կրկին մեծացիս՝ գովեալ:

Դ.

- Եւ քանզի ի մարգարէէն բարտք է խրատեալ,
Փորձ գտցուք մաղբել ընդ նմին՝ հոգով քո երգեալ,
Յուսով հաստատանով ի քեզ ապաստանեալ.
Առէ՛ք ընդ ձեզ բանս, ասէ Ովսէէ,
- 75 Եւ դարձաբո՛ւք առ տէր աստուած ձեր,
Եւ ասացէ՛ք ցնա՝ Կարող ես թողուլ զմեղս՞,
Զի ընդունիցիք զբարիս,
Եւ վայելեցեն ի բարութեան անձինք ձեր*:
Ահա աստուած խաւսեցաւ, եւ ո՞վ է, որ ոչ լուիցէ,
- 80 Նոյն ինքն վկայեաց, եւ ո՞վ է, որ ոչ հաւատասցէ:

65. Յոր, Թ, 16:

78. Ովսէէ, ԺԴ, 3: Եւ., ՄԵ, 2:

Ե

- Արդ, այսոքիկ վնիռ սլաշտելի,
 Նուիրեալ սլայման, սանման նոյնագոյ,
 Կենաց աւետիս, կէտ տէրունի, դուռն բարութեան,
 Սփոփանաց հրաւէր, նշգրիտ պատկեր,
 85 Անստգիտ գանձ, անմոռաց յիշատակ:
 Այսու առ սոյն եւ ես, հաւատ ընկալեալ,
 Աստուստ վկայեմ սմին ընդ մարգարէին.
 Կարող ես յամենայնի բողոյ զմեղանս բազմաբեղունս,
 Եւ ես զաւրասցիս՝ կրկին բարձրացեալ
 90 Առ ամենաբշուռ, կործանեալ հոգիս:
 Յամենայնի իշխես, ամենայնի բաւես,
 Ամենայն ուրեք հասանես,
 Ամենից բռնութեանց յաղթես,
 Զամենայն կարծրութիւն փշրես⁹,
 95 Զամենայն ընդդիմահար վանես,
 Զամենայն խստութիւն վատնես,
 Զամենայն սրացեալ ընդոտնես,
 Զամենայն դառինս անուշես,
 Զամենայն դժուարամոքելիս փաղցրացուցանես,
 100 Զամենայն սլարտս շնորհես,
 Զամենայն յանցանս թողուս:
 Կարող ես, զաւրատր, հնարատր, ամէնարուստ,
 Զամենեցուն զմեղս ընկղմել եւ չփացուցանել բառնալ ի միջոյ,
 Իբր զնանանչ փոքու կայծական, սանմանեալ ի շափ ոչէից,
 105 Անկեալ, ընկլուգեալ, կորուսեալ ի տիեզերառարածն ծովու¹⁰:

Զ

- Արդ, բանի մաղթանաց վերձանողացն այսմ մատենի¹¹
 Ողորմեա՛ վասն խաչի եւ շարշարանաց
 Եւ մահու Որդոյ քոյ, Հայրդ գթութեան,
 Սկիզբն առաքողի ողբերգութեան ձայնի այսմ արտասուածին
 նուագի¹²,
 110 Որ զայս դեղ փրկութեան կենաց մեզ յարմարեցոյց,
 Եղիցի՛ բժշկեալ յանուն քո, հգաւր:
 Որ հետս ելից խոստովանութեան մեզ նկատեցոյց

- Այսու պայմանաւ պատշանականաւ,
 Լիցի՛ անարատ յիրոցն պարտեաց:
 115 Որ զհպարտութեանն քես հարքել մեզ վարդապետեաց
 Ի սոյն կանոնի կենաց պատգամի,
 Եղիցի՛ զերծեալ ի շար կապանաց մահու արկածից
 Սկզբնականաց, վերջնոց եւ միջնոց,
 Երրորդութեամբդ բարեգործեալ,
 120 Ի նորոգութիւն լուսաւորութեան.
 Ընդ որում եւ մեք գրեսցուք՝ Երջանիկ գտեալ ընդ սմին:

Է

- Արդ՝¹³ այսփանեացս անբաւից հրաշից հանդերձիչ,
 Հայր ամենաստեղծ, անունդ ահատուր, ձայն սարսափելի,
 Կոչումն ընտանի, բան համբուրելի,
 125 Ազդումն սփանչելի, հրաման սոսկալի,
 Էութիւն անփնելի, գոյութիւն աննառելի,
 Իսկութիւն անբաւելի, զաւրութիւն անզննելի,
 Կամփ ամենաբարի, տէրութիւն անսամմանելի,
 Մեծութիւն անչափելի, բարձրութիւն անբովանդակելի,
 130 Որհանութիւն անկշռելի, առաւելութիւն անհասանելի,
 Պատնառ Որդոյ հայրութեամբ, այլ ոչ նախադրութեամբ:
 Քեւ եւ ի ձեռն քոյդ անպարագիր զաւրութեանդ
 Սաստեա՛ տագնապող եւ դիւական տենդիս շերմութեան,
 Որ սպրդեալ մուծաւ ընդ մեղաց,
 135 Զի փախիցէ՛ ի մարդոյս՝
 Զարհուրեալ ի սխրալի եւ յանբաւելի արեան վտակի՛¹⁴ գառիւնդ
 Երկնաւորի,
 Որով սրսկեալ միանգամ՝ ի մշտնջենատու համայն մաքրեցաք:

Ը

Եւ արդ, յայս¹⁵ պատկանելի խոնարհութենէ արարչակերտս
 Խորհրդոյ

- Ամաշեսցէ՛ սատանայ ի գործս չարեաց իւրոցն հրեշտակաց,
 140 Տանջեսցի՛ եւ հալածեսցի՛¹⁶
 Հեռացեալ եւ արտաքս առաքեալ

- Ի շինուածոյ խորանէ՛ քումդ բնակութեան յարտաքին խաւարն:
 Եւ ջնջեալ մաքեա՛ զարտասուս ողբոցս ի դիմաց մերոց,
 Եւ զհառաշումն ճայնիս հեծութեան՝ ի սրտից մերոց:
- 145 Եւ յիշատակաւ հարման հեղուսիցն
 Քստմնափուշ¹⁶, տաժանատեսիլ ոգեպահանջից,
 Որով պնդեցաւ միածինդ քո յաշտարակ խաչին,
 Յաւեսցի՛ շարին:
- Եւ ի կողահեռն, սայրասուր սլաքէ ուժգին բախմանէ,
 150 Որով գվէրն մեծ քնկալաւ,
 Իսպա՛ն սատակեցի սկզբնարար մահուն:
 Եւ զի խոնարհեցոյց զգովեալն գլուխ
 Յաւանդել զհոգին ի ծոց քո, բարձեալ¹⁷,
 Սպստամբութիւն անբարի բարուցն Բելիարայ
- 155 Ի կոր կործանեցի՝՝ ամենայնի հերքեալ ի կորուստ:
 Եւ զի դադեալ ծածկեցաւ անմահն իսկութիւն յորովայնի երկրի,
 Այսու ամբարձեալն հպարտութիւն կարծեալ գոռոզին
 Ի յատակս մահու դժոխոց մքին ստուերին յառեալ դիտեսցէ՛
 Եւ յիշեսցէ՛ զառաջին հարուածն անբժշկական,
 160 Որով մահացաւ դիմամարտութիւն քունից վիշապին
 Կենարարն կրիւք ամենազաւրին:

թ.

- Վասն զի ի փառս քո, Հայր ողորմութեան,
 Իբր ի գովեստ Որդւոյ քոյ, Հոգովդ Սրբով զայս խոստովանիմ.
 Քանզի ոչ պիտակ¹⁸ ինչ սոսկ զաւրութեանն ունի զմիւսմէն
- 165 Առ մի խորհրդականն խորութեան,
 Այլ զանսկիզբն Բանդ անձնատր
 Ընդ անժամանակդ Հաւր փառատրեմք:
 Եւ քեզ միայնոյ՝ Սուրբ Երրորդութեանդ,
 Հաւասարապատիւ տէրութեանդ,
- 170 Համաքուն, անբաժին ինքնութեանդ
 Աւհնաբանութի՛ն, զոհութի՛ն, զաւրեղութի՛ն
 Եւ աննառ վայելչութի՛ն մեծութեան, բարեվիճակ հարքութեան,
 Զուգակշիռ հաւասարութեան յաւիտեանս:
 Ամէն:

Բ Ա Ն Ի Թ

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱԽԵԼՈՒԱԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՑ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻՑ ԽԱԽՍՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՑ

Ա

- Եւ արդ, դու միայն սկիզբն բարեաց,
Գրութիւն աննառ, Որդի բարձրեալ միոյդ աստուծոյ,
Որ զողջոյն զաւրն քողութեան ցուցեր վերկարան՝
Եւ ոչ կորստեան դատաւարտարան՝
- 5 Յեղանակեալ ինձ զաւուրն չար² առ մեծ աւետիս ակնկալութեան:
Բժիշկ՝ ախտացելոյս,
Հովիւ՝ մոլորեալ ոչխարիս,
Տէր՝ ապաւինեալ ծառայիս,
Դինի անապակ՝ մեծ տրամեցելոյս,
- 10 Սպեղանեաց դեղ՝ վիրատրեցելոյս,
Ազատութիւն՝ մեղաւք գրաւելոյս,
Աւրհնութիւն բարեաց՝ մերժելոյս,
Կնիք շնորհաց՝ խոտելոյս,
Աւժումն կոչման՝ կապտելոյս,
- 15 Կանգնումն վերստին՝ կործանեցելոյս,
Պատասպարան հզար՝ զլորեցելոյս,
Աւժանդակ վնն՝ գայրակղեցելոյս,
Դուռն բարձրութեան՝ տարակուսելոյս,

- 20 Սանդուղ Երանուբեան՝ եղկելոյս,
 Ճանապարհ շաղաց՝ մուրեկոյս,
 Թագատր՝ ներող՝ պարտելոյս,
 Քաղցր յուսադրութիւն՝ լիելոյս,
 Ձեռնկալ կենաց՝ հերձելոյս:

Բ

- 25 Մեծդ միայն եւ ամէնառատ,
 Որ զլիութիւն բարեաց սահմանեալ՝
 Հեղուս անշափ յանախութեամբ,
 Քան զոր խնդրեմք եւ իմանամք,
 Ըստ Պաւղոսի գոհաբանութեանն՝:
 Քանզի իննուց յիսնից եւ բուց երից եւ չորեակ տասանց⁵,
 30 Ի վաղորդայնէ տուրնջեանն առ մուտս արեւուն,
 Անդուտ առ նմին յաւիտ կարկառմամբ
 Իսկ եւ իսկ ի սոյն անարգել սրտիւ
 Ի վեր է, քան զաղերսանաց ակնկալութիւն մարդկան՝
 Բարեգործել միմեանց շնորհատրութիւն,
 35 Իսկ առ իմս թշուառութեան եւ անարգութեան զոյդ եղեալ փառս,
 Ամենակարող զարութիւն անեղ, բոլորից աստուած, արհնեալ
 տէր Քրիստոս,

- Որո՞վք սահմանեսցի կշռութեամբ չափու՝
 Հաստողիդ ընդ հողոյս հաւասարութիւն կցորդեալ:
 Քանզի մնաս յայտոսիկ անբաւ եւ անհետազատելի,
 40 Ամենեւին բարի, անմասն բարկութեան խաւարի,
 Ուստի յոյժ նուագ են քում մեծութեան աստեղացդ թիւ⁶,
 Զորս գոյացուցեալ յոչէից՝ յորչորջմամբ անուանց կնքեցեր⁷,
 Եւ կամ հիւք երկրի, ի յաղս հեղեալ,
 Զոր ի չգոյից հաստեալ՝ տարածումն յատակի կառուցեր,—
 45 Քան ինն նախագրեալ համարդ սակաւութեան,
 Որով քեզ նմանիլ վարդապետեցեր:

Գ

Անա ծածկեցաւ եւ ընկղմեցաւ
 Ի քոյդ լոյս կամաց երկայնմտութեան հանուրց շարութիւն,
 Իբր զոյզն մոայլ՝ ի տապ արեւու,

50 Եւ որպէս աստուտ իսկ կիրք բնութեանց զնասարակաց բարուց
ցուցանէ:

Քանզի ո՞վ ոք ի մարդկանէ մեղաւ եւ ոչ զղջացաւ,
 ո՞վ ոք զագրացաւ եւ ոչ ամաշեաց,
 ո՞վ ոք զարշեցաւ եւ ոչ պատկառեաց,
 ո՞վ ոք սխալեաց եւ ոչ ապաշաւեաց,
 55 ո՞վ ոք կործանեցաւ եւ ոչ հեծեծեաց,
 ո՞վ ոք գայքակղեցաւ եւ ոչ սորջացաւ,
 ո՞վ ոք պարտեցաւ եւ ոչ ինքեամբ ըմբերանեցաւ,
 ո՞վ ոք պատրեցաւ եւ ոչ յոգոց ելաւ⁸,
 ո՞վ ոք նաշակեաց լեղի եւ ոչ դառնացաւ:
 60 ո՞վ ոք անկաւ ի բարձրութենէ եւ ոչ ընդոստեաւ,
 ո՞վ ոք կորոյս մեծութիւն եւ ոչ աշխարեաց,
 ո՞վ ոք զրկեցաւ յերանութենէ եւ ոչ ելաց,
 ո՞վ ոք կապտեցաւ ի շնորհէ փառաց եւ ոչ ողբաց,
 ո՞վ ոք գտաւ ինքեան վնասակար եւ ոչ ստգտաւ,
 65 ո՞վ ոք մերժեցաւ յերեսացն աստուծոյ եւ ոչ հառաչեաց,
 ո՞վ ոք լուա զաստուծոյ սպառնալիսն եւ ոչ սոսկացաւ,
 ո՞վ ոք ընդ մի շարեացն հազարս շաւաղեաց,
 ո՞վ ոք մերկացեալ յատուս ձմերայնոյ՝ եւ ոչ զովացաւ,
 ո՞վ ոք անաւրինեցաւ եւ ոչ քարամբք զմիտսն կոծեաց,
 70 ո՞վ ոք ետես զստրուկն յիրում մեծութեան եւ ոչ զկծեցաւ:
 ո՞վ ոք կատարեաց շարիս եւ ոչ զինքն իսկ նզովեաց,
 ո՞վ ոք ախտացաւ եւ ոչ զանձն դարովեաց,
 ո՞վ ոք յամաւթալեացն⁹ գործեաց եւ ոչ զիր մարմինն ձաղեաց,
 ո՞վ ոք ի պատկառելիսն հպեցաւ եւ ոչ զաւրն իւր անիծեաց,
 75 ո՞վ ոք զգործեցեալսն յիշեաց եւ ոչ տապացաւ,
 ո՞վ ոք զգաղտնիսն մտաբերեաց եւ ոչ խորովեցաւ,
 ո՞վ ոք զծածուկսն նկատեաց եւ ոչ մահ¹⁰ կորստեան խնդրեաց,
 ո՞վ ոք զաներեւոյթսն կերպատրեաց եւ ոչ կրկին յերկիր կորացաւ,
 ո՞վ ոք ընդ մեղացն հեշտութեան բոց անշէշ հնոցի ոչ խառնեաց,
 80 ո՞վ ոք զվնասակարսն բնութեանն՝ եւ ոչ պապակեցաւ,
 ո՞վ ոք զկամաւ ներգործեալսն՝ եւ ոչ սատակման ինքեան
 աղաւթեաց,
 ո՞վ ոք զաննառելիսն՝ եւ ոչ խոռովեցաւ,
 ո՞վ ոք զանկրելիսն էութեանն՝ եւ ոչ թախծեցաւ,
 ո՞վ ոք զմեծամեծսն՝ եւ ոչ մաշեցաւ,

- 85 Ո՞վ ոք զանբծութեանն ապականաբարսն՝ եւ ոչ տոշորեցաւ:
 Ո՞վ ոք զտարագրութեանն պատնառ յանցմունս՝ եւ ոչ
 տագնապեցաւ,
 Ո՞վ ոք զերեսացն աղտեղի տեսիլ՝ եւ ոչ բարկութեան վերնոյն
 զանձն պարտ վարկաւ,
 Ո՞վ ոք զմի ի կարեւորացն մեղաց յաշս կերպացոյց եւ ոչ զինուո՞ք
 մահու խոցեցաւ,
 Ո՞վ ոք զխայտառականացն՝ եւ ոչ վայս վնատութեան ընդ
 հեծութիւնս ձայնին հիւսեաց:
 90 Ո՞վ ոք յարձայական զահոյից տնանկացաւ եւ ոչ կարկամեալ
 ի վայր զլորեցաւ,
 Ո՞վ ոք ընդ պսակին պերնութեան հող ի գլուխ եղեալ՝ եւ ոչ կրկին
 շարշարեալ յոգի մահացաւ,
 Ո՞վ ոք ընդ պայծառ պատմունանին ֆձազգած եղեալ՝ եւ ոչ
 տխրեցաւ,
 Ո՞վ ոք զկեանս իւր կորոյս եւ ոչ արեան արտասուս երկնեաց,
 Ո՞վ ոք ընդ արկանելեաց լուսոյ խաւար զգեցաւ եւ ոչ նուաղեցաւ,
 95 Ո՞վ ոք ի վերայ սգոյ սիրելւոյ ոչ քառամեցաւ:

Դ.

- Ահա այս կերպարանք նշգրտագոյնք պարտաւորիս
 յանդիմանութեան.
 Տխուր դէմք¹¹, փաղեալ նանանշ, ցամաքեալ խոնաւութիւն,
 երիքացեալ շուրթն,
 Անշքեալ տիպ, տրտմեցեալ ոգի, այլայլեալ ձայն, կրկնեալ
 պարանոց:
 եւ զի քէ ոք զիսկութիւնն իսկ նշանակեսցէ՝ ոչ անաւրինէ.
 100 Անամբարտաւան միտ, անհպարտ սիրտ, անխնդրող պարգեւի
 քշուստ,
 Անաղերսալի պասքեալ, ինքնակշտամբելի դեգերեալ,
 Իրաւամերժ սովեալ, արդարալլով փաղցեալ,
 Պատշանադատ հարուածեալ, ինքնավկայ մահապարտեալ,
 Արժանապէս հանեալ, անձնանէծ եղկելի:
 105 եւ զայս քարգմանեալ ցուցանէ արդարագործ փարիսեցիին
 կշտամբեալ
 եւ մեղապարտ մաքսաւորն քարեհամբաւեալ¹²:

Ե

- Եւ արդ, երէ զշարիսն հնարաւորութեան բանսարկովն՝
 Գտողին զմեզ գայրակղեալս,
 Զիւսն ի մեզ սերմանիս առ արն համարեսցի,—
 110 Զիա՞րդ ոչ զբարիսն, անկեալս ի մեզ հոգոյ արուրիւնս
 Ի խնամակալութենէ կամաց կեցուցչիդ, ան եւ ան գրեսցես,
 Տէր բարեգոյր, հզար եւ յաղթող, քալիչ մեղուցելոց,
 Կարող յամենայնի առ ամենայն փրկուրին:
 Երէ զանդունդս առ երկինս փոխես
 115 Եւ կամ զխաւար մքութեան ի լոյս հաստատես,
 Երէ զդառնութիւն լեղոյ ի մանանայի քաղցրութիւն կազմես
 Եւ կամ զկոծ սաստկութեան վշտաց
 Ի պարս դասու բերկրութեան հարսանեաց կարգես,
 Դիւրինք եւ հնարաւորք են քեզ այսոքիկ,
 120 Եւ եւս քան զսոսին բաւես առ նոսին՝
 Տիրեալ համայնից ահաւորապէս:
 Եւ քեզ փա՛ռք յափտենից յափտեանս:
 Ամէն:

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱԻԵԼՈՒԱԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՑ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻՅ ԽԱԻՍՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ

Ա.

- Եւ արդ, նշմարտեսցի՝ բան քո, ողորմած,
Բոլորից աստուած, ներող եւ արհմեալ,
Ի բազմագրելին դարձատրութիւն
Ատուրն պատկերի զղջման մեղատրին՝,
5 Թէ եւ առ յետին իսկ շունչն իցէ ընտրութիւն,
Եւ կամ ի մէջ շարութեանն՝ փոխադրութիւն:
Մանաւանդ զի դժնեայ կցորդս այս անձնիշխանական²,
Միշտ մարտիկ, խաբող, շողոքորթ, յարեալ ի ստութիւն,
Ըստ առակողին՝ արածող հողմոց³,
10 Դժուարունելի՝ հաստողին փախշող,
Գերեալ որսողին մոլեկան մարմնոյս,
Ներհակ տնկակից, յոգնապատնառեան ամենավարան,
Ձոր քո է գիտել զփանեացն յանախութիւն:
Եւ զկնի մեղանացն՝ ողորմագինս իմն ողբարկութիւնս
15 Վհատականս, տաժանակոծս, բազմաւաղելիս քո առաջի, տէր,
Գրարկութիւնս, գրեալս. արտասուաւ, բառանչս թշուառութեանց,
Կարգելոց/անբաս շար վտանգից մեղսատագնասպ
պատկառեցելոյն:

Բ

- Եւ զի մի՛ կրկնաբանութիւնս ի շատխատութիւն կրթեսցի,
 Առաւել քան զսոյն այսու ողբալի,
 20 Քանզի ո՛չ համարձակի՛ խնդրել իւր զարհայտութիւնն,
 Այլ զտանջանացն բերետութիւն,
 Ո՛չ ընդ կենդանեացն ի լոյս,
 Քան թէ ընդ գերեզմանականացն զգայական շնչովն՝ ի խաւար,
 Ո՛չ ընդ ամբարձեալսն, այլ ընդ բեկեալսն եւ ընդ խորտակեալսն:
 25 Ի հանգստեան իւրում՝ վաստակեալ,
 Ի խրախութեան՝ ինքեան տրտմեցեալ,
 Դիմաւ՝ ժպտեալ, եւ մտաւ՝ խոցեալ,
 Կերպ՝ ի ծաղր, եւ աչք՝ ի յողբումն,
 Նրեւք զսփոփանս ձեւացուցանէ,
 30 Եւ արտասուփն զդառնութիւն սրտին նշմարտէ:

Գ

- Ըմպանակք երկու յերկոսին ձեռին,
 Մինն՝ արեամբ, եւ միւսն՝ կաքամբ,
 Երկու բուրանոցք կայծակնաւորք,
 Մինն՝ խնկով, եւ միւսն՝ նենկերիւ,
 35 Սկաւառակք կրկին կրաւորականք համոց,
 Մինն՝ քաղցու, եւ միւսն՝ դառնութեամբ,
 Բաժակք զոյգ առ երկուս բերմունս,
 Մինն՝ արտաւար, եւ միւսն՝ ծծումբ,
 Տաշտք կրեցեալք՝ ի ծայրս մատանց,
 40 Մինն՝ զինի, եւ միւսն՝ լեղի,
 Դրունք տեսանելեաց ներհակաց,
 Մինն՝ ի լաց, եւ միւսն՝ ի վրիպումս,
 Խանութք հալոցականաց հակառախութեանց,
 Մինն արժարժէ, եւ միւսն շիջուցսնէ:
 45 Հայեցուածք դիմաց երկուց,
 Մինն՝ դոյզն ողորմաւ, եւ միւսն՝ անանխայելի՞
 Բարկութեամբ,
 Համբարձումն երկակի բազկաց,
 Ոմն՝ ի հարուածս, եւ ոմն՝ ի մեծումն,
 Դէմք կրկնակի կերպից,
 50 Մինն՝ տխրեալ, եւ միւսն՝ ցատուցեալ,

- Կշտամբանք բնդ միոյ երկու,
 Մինն՝ աստեացս, եւ միւսն՝ ապառնեացն,
 Ապաւինութիւնք կարծողականք,
 Մինն՝ գոնէ, եւ միւսն՝ բերես,
 55 Ի մի բերան երկակի բարբառ,
 Մինն՝ եղկութիւն, եւ միւսն՝ խոռվութիւն,
 Երկուս ազդմունս ի միում սրտի,
 Մինն՝ կեղակարծ յուսոյ, եւ միւսն՝ նշգրիտ կորստեան:
 Ամպ լրբագոյն, անագնատեսիլ, կրկին տեղացմանց,
 60 Մինն՝ նետս, եւ միւսն՝ փարինս,
 Որոտումն անեղ երկոցունց բերմանց,
 Մինն՝ կարկուտ, եւ միւսն՝ հրացան,
 Յայգ ցաւագին երկուց վտանգից,
 Մինն՝ լալոյ, եւ միւսն՝ մահու,
 65 Առաւատ սգոյ երկուց բողոքմանց,
 Մինն՝ սաստից, եւ միւսն՝ սպառնալեաց,
 Արեգակումք երկու ի յերկուց ծայրից,
 Մինն՝ խաւարի, եւ միւսն՝ կիզման:

Դ

- Եթէ հառուածոց աշ կառուցանի, ինքեան վարկանի,
 70 Եթէ ձեռն պարգեւածիր՝ ոչ իւր ակն ունի,
 Ի պարծանս ուրոք՝ կորանայ,
 Յամբարծումն գլխոյ՝ ընկնի,
 Ի չարեաց յիշատակ՝ հեծէ,
 Ի ճառս մաքրոց՝ պատկանէ,
 75 Ի պատմութիւնս հանդերձելոց՝ երեւի:
 Եթէ արհնի յումեքէ յայտնի,
 Ի ծածուկ զանձն անիծանէ,
 Եթէ գովեստ յումեքէ լսէ,
 Պարսաւանաւ գինքն կշտամբէ,
 80 Եթէ դարձեացի սաստկապէս,
 Ինքեամբ ինքեան վկայէ,
 Եթէ ձաղեսցի ուժգին,
 Սակաւ հատուցումն առաւել պատուոցն գրեսցէ,
 Եթէ ըղձումն մահու ինքեան լսիցէ
 85 Այո՛ ասէ եւ դարձեալ կրկնէ:

- Եւ երբ որոգայք մանու նայթեցէ յերկնէ,
 Հազիւ զղէմսն համբառնայցէ,
 Զիւրոց իրաւանցն մատեան խփեալ,
 Զպատասխանութեանն յոյս լփուցեալ,
 90 Զհամարձակութեանն ընթացս փակեալ:
 Եւ երբ ոչ էր անփրկանաւոր կորուստ գերելոյն,
 Զիւրովին երբալ ոչ ինչ դանդաղէր:
 Արդարեւ վա՛յ մեղաւորին,
 Որ տարակուսեալ կայցէ ի վերայ երկուց նանապարհաց,
 95 Ըստ հոգելից բանի իմաստնոյն*:

Ե

- Եւ արդ, զիա՞րդ ոչ ողորմեսցիս, բարեգութ,
 Այսֆանեացս ձայնարկութեանց կողկողագինս հեծեծանաց,
 Որ անուամբս այսու մեծացար, թէ՛ Ողորմած եմ ես տէր⁷:
 Ահա առ շարութիւն գերելոյս՝ բարութիւն քո,
 100 Առ մահապարտիս դառնութիւն՝ քաղցրութիւն քո,
 Առ կորուսելոյս յայտնութիւն՝ նառագայք քո,
 Առ յանդգնելոյս մոլութիւն՝ ողորմութիւն քո,
 Առ խակութիւն վնասակարիս՝ հեզութիւն քո,
 Առ կործանելոյս այցելութիւն՝ աչ քո,
 105 Առ ընկղմելոյս վերբերութիւն՝ ձեռն քո,
 Առ բժշկութիւն անողջանալի խոցուածոյս՝ մատն քո⁸,
 Առ պակուցելոյս պաշտպանութիւն՝ ոգի քո,
 Առ ապախտաւորիս իմ վստահութիւն՝ երկայնմտութիւն քո,
 Առ աւծումն ամենաղծնէիս՝ զաւրութիւն քո,
 110 Առ մեղաւորիս քաւութիւն՝ հրաման քո,
 Առ փախուցելոյս ապափնութիւն՝ ռաբ քո,
 Առ սրացելոյս պատսպարութիւն՝ բազուկ քո,
 Առ վրիպելոյս առաջնորդութիւն՝ լոյս քո,
 Առ տարակուսելոյս հնարատրութիւն՝ հանճար քո,
 115 Առ անիծելոյս կրկին ստացումն՝ արհնութիւն քո,
 Առ վհատելոյս քաջալերութիւն՝ խրախոյս քո,
 Առ վշտագնելոյս մխիթարութիւն՝ բաժակ քո,
 Առ նեղելոյս ընդարձակութիւն՝ կամփ քո,

- Առ ատեցելոյս կոշումն՝ սէր քո,
120 Առ հաստումն սասանեցելոյս՝ բան քո,
Առ հոգով վիրաւորելոյս՝ կաթուած արեան քո,
Առ անեւեոյ՞ք մքերս ցաւոցս՝ ակնարկութիւն քո,
Առ յուսահատելոյս անդրէն ընտրութիւն՝ իշխանութիւն քո,
Առ պատուաստումն կտրեցելոյս՝ կցորդութիւն քո,
125 Առ խաւարաւ մահու ծածկելոյս՝ նշոյլ կենաց քո,
Առ խռովեցելոյս իմ հանդարտութիւն՝ խաղաղութիւն քո,
Առ վայրագութիւն ատարացելոյս՝ ողջոյն քո,
Առ մոլորելոյս դարձաւորութիւն՝ ձայն քո:
Զի դու տիրես ամենայնի գրութեամբ,
130 Եւ չիք ի քեզ մասն ինչ խաւարի,
Եւ ոչ է բարութիւն առանց քո,
Եւ քեզ վայել է փառք յափտեանս:
Ամէն:

ԲԱՆ ԼԱ

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱԻԵԼՈՒԱԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՅ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻՑ ԽԱԽԱՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ

Ա

Եւ արդ, քանզի բազմացոյցի պայմանաւ բանիս
Ձաղէտ տազնապի հեծութեան ձայնիս
Մեծ հառաշանացս անսփոփելի իմոյս վտանգի,
Ձի դու, ողորմած, սկզբնահայրդ խոստովանութեան անյայտ
ծածկութից,

- 5 Որդի աստուծոյ կենդանոյ տէր Յիսուս Քրիստոս,
Քաղցրութեամբ նայեսցիս քաւել:
Արդարեւ կարող ես, նշմարտապէս բաւական ես,
Եթէ կամիս, հնարաւոր ես,
Կամիս առաւելապէս, որպէս եւ կարես:
- 10 Հարստանաւ մեծապէս ընդ տալն, քան եթէ ընդ առնուլն*,
Բազմանան քեզ զանձի ի ցրուելն, քան ի ժողովելն,
Յանախնն ստացուածք քո ի սփռելն, քան ի նշդելն,
Կուտին քեզ համբարք ի տարածանելն, քան ի շտեմարանելն:
Հաւատամ այսմ ամենայնի՝ գտանել քեւ ելք փրկութեան՝,
- 15 Հաւատամ անարգս ընդ պատուականին,

10. Գործք, Ի, 35:

- Յուսամ ընդ Աբրահամու եւ ընդ Աննայի,
 Զի մինն բանիդ քո հաւատաց,
 եւ միւսն քահանայապետին բարբառոյ անսաց²,
 Վասն որոյ եւ ոմն ի խորին ծերութեան
- 20 Անհամար որդւոց հայր հաստատեցաւ,
 Զառանցեալն եւ զամուլն արգանդ Սառայի
 Անդաստան պտղածին արդեան արհնութեան
 Բազում ժողովրդոց՝ մարգարէից սրբոց
 եւ քաղաւորաց ընտրելոց հայել յուսացաւ,—
- 25 Իսկ միւսն զանհանդերձելի երկիր որովայնին սենեկի
 երբեակ զաւակաւ բարգաւանեցոյց,
 Որ է թիւ մի անբատութեան՝ զբնան նշանակելոյ գէութիւն³,
 Աստուածութեանն յարակայութեան սահման անհետազատելի
 եւ աւագանին նորածին որդւոց անհատ յորդութիւն:
- 30 Այս թիւ պանծալի, որում ո՛չ է կէտ կցորդի եւ ո՛չ սպառուած
 վախճանի,
 Այլ կոյս ոմն է՝ ուրոյն ընտրութեամբ նուիրեալ յաւէտ
 Աննառ վինակաւ համայն յաիտենիւ,
 Դժուարաբարգմանելի մերոց իմաստից:

Բ

- Արդ, համարեա՛ յարդարութիւն անյուսալի փրկութեան հոգւոյս
- 35 Զամենավարան ձայն կողկողանաց սրտիս հեծութեան՝
 Ընդ նախագրեւոցն երջանկաց եղեալ եւ դասեալ
 Զայս դաւանութիւն փոքր հաւատոց իմոյս խնդրուածոց,
 Զի կեցից եւ ես առ նոքա՛ քերկրեալ ընդ նոսին,
 Բոտն հարեալ քան զիմոց զործոց՝ զգոյդ շնորհաց:
- 40 Մանաւանդ զի կրկին բարձունք եմ եւ փառաւորք
 եւ քան զշափ կշռութեան քանի գերագոյնք,
 Իմումս խոռովութեան հաշտարանք եւ հզաւապէս քաւարանք,
 եւ կարծեաց քերութեան մտաց սլացեալք,
 Ընդ արեան քոյ ասիւորի եւ ըստ մարմնոյ ծնողդ քո խնկելի՛
- 45 Պարք առաքելոցն, դասք մարգարէիցն,
 Գունդք մարտիրոսացն, ձիւտրեալքն հետեալք՝
 Սպառազէն արիւրեամբ, մերկամարտիկն մրցութեամբ,
 Գումարք միանձանց, բոյլք քանականաց ընտրելոց⁴,

- 50 Ժողով բարեկրանից, հոյլ հոգեդինաց յերկրէ երկնաւորաց,
 Զինուորութիւն վերնականաց ընդ մեզ կցորդելոց,
 Աանդի երախայրեաց, մատուցմուն գուարակաց, լուցմուն
 դամբարաց,
 Բուրմուն խնկոց՝ իւրոց հանդերձանաւ,
 Յաղքանակ փրկական նշանաց,
 Կառուցմուն խորանաց աստուածաբնակաց,
 55 Զեոք քահանայից շնորհի կատարելոց:

Գ.

- Առ շարժումն անձին՝ յիշատակ աստուծոյ,
 Առ փոփոխումն զարշապարի,
 Առ կարկառումն աշոյ եւ ամբարձումն բազկի,
 Առ բարիս՝ գոհութիւն, եւ առ գրել՝ աղաչանք,
 60 Առ բանս ընտանիս, առ խաւսս հասարակաց,
 Առ ձայնս բնաւորականս, առ գործոց յաշողութիւնս,
 Առ առաքինութեան շերմութիւնս,
 Որ ի տուրնչեան եւ ի գիշերի՝
 Ընթացմունս աւգտակարաց հոգեւորաց՝ քեւ առաջնորդեալք,
 65 Ի նիրհել եւ ի զարթնուլ,
 Ի պատերազմի ազգաց, ի մարտս դիւաց,
 Ի հակառակութիւնս հերձուածողաց,
 Առ փոփոխս, առ մեծամեծս,
 Առ ձգումն ըմպելեաց եւ նաշակումն կերակրոց,
 70 Եւ որ ինչ միանգամ ի կիրս մեր կերպանան,
 Եթէ՝ հեշտականս, եթէ՝ տատամսելիս,
 Վասն ոմանց աղաւթս՝ մնալ ի նոսին, եւ յաղագս ոմանց՝
 Զի զերծ արսացես սփանչելապէս հնարիւք աննադիւք:
 Հաւատացեալ յամենեցունց, քէ բաւական ես յամենայնի,
 75 Կաթնաբոյծ հասակաց, տիւրց պատանեաց,
 Մտաց վայրենեաց ստամբակաց գոռոզաց,
 Մինչ զի առ թառերս տեսարանաց
 Եւ առ կոյտս խառնինադանչ բազմութեանց
 Եւ կամ առ կախաւ կայրից անախորժականաց կամաց հզարիդ՝
 80 Ոչ ես մոռացեալ:

Դ.

- Առդ, դու ստացար զամենեսեան, եւ քո են ամենեքեան,
 եւ ողորմիս ամենեցուն, միայն բարեգութ⁵,
 Զի քէ եւ մեղիցեն՝ քո են, վասն զի ի քում համարի են,
 Քանզի զիտեն զգաւորսին քո, ըստ առակողին մաղթանաց*:
 85 Որում եւ ես կցորդիմ քշուառս բանի՝ վկայեալ սորին
 յանցատրապէս,
 Յանդգնիմ ասել,
 Թէ որ կարդայ զքեզ գովեստիս, ծանուցեալ զքեզ, քէ իցես,
 Թէ եւ երթամք իցէ վարակեալ կրկնապատիկ
 պատժատրութեամբ, —
 Առ այս արինակ կիրք ձեռնարկութեան, — զիա՞րդ ոչ քո իցէ⁶:
 90 Յորս է տեսանել ի մէջ արջնատես ազոսուոյ՝ սպիտականիշ
 երամս աղանեաց,
 Ի մէջ խրոխտականաց ձիոց անմաքից՝ որոջս հանդարտաբարս,
 Ի քիս շանց գազանականաց՝ գառինս նուիրելիս,
 Հեզութիւն՝ ի խստութեան, կատարելութիւն՝ ի քերութեան,
 Խոնարհութիւն՝ յամբարհաւանութեան, նշմարտութիւն՝ ի ստութեան,
 95 Միամտութիւն՝ ի մանկութեան, անբծութիւն՝ յայլամտութեան,
 Բարաւորութիւն՝ ի շարութեան, պարկեշտութիւն՝ ի լկտութեան,
 Ողորմութիւն՝ յանգրութեան, ապաշաւանք՝ յանյուսութեան,
 Քաղցրութիւն՝ ի բարկութեան, հաշտութիւն՝ ի քնամութեան,
 Անոխութիւն՝ ի խածանողութեան, քաշալերութիւն՝ ի լկտութեան,
 100 Աւրհնութիւն՝ ի նետածգութեան:
 Յոր ոչ բաւականացայ երբէք ի դատել նշգրտապէս,
 Թէ ո՞վ յերկրածնաց աստի կանխեսցէ ժողանգել զքեզ,
 Որ միայն անաչառաբար կշտամբես իրաւամբք զարդարութիւն՝
 Առ ամբարիշտ մաքուրն եւ առ պոռնիկ գղջացեալն:
 105 Առ ամենեսին բարեգործ, միայն քագաւոր,
 Աւրհնեալ ի բարձունս եւ յամենայն յաւիտեանս:
 Ամէն:

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱԻԵԼՈՒԱԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՅ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻՑ ԽԱԻՍՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ

Ա

Եւ արդ, ես՝ յետնեալս ի նախադրութեանց արժանատեաց,
Գրեալ ինձէն ընդ պարտատրսն պատժոց,
Հայցեմ զողորմութիւն ընդ ամենեցուն մաղթանաց՝

Ընդ նկունս եւ անհամարձակս,

5 Ընդ տկարսն եւ փոքրկունս,

Ընդ ընկեցիկսն եւ արհամարհեալս,

Ընդ տարագրեալսն եւ առ քեզ դարձեալս,

Ընդ երկուացեալսն եւ նշմարտեալս,

Ընդ կործանեալսն եւ յարուցեալս,

10 Ընդ ընկեալսն եւ հաստատեալս՝,

Ընդ զլորեալսն եւ կանգնեալս,

Ընդ մեծեալսն եւ ընկալեալս,

Ընդ ատեցեալսն եւ կոչեցեալս,

Ընդ ապշեալսն եւ զգաստացեալս,

15 Ընդ անառակեալսն եւ զսպեցեալս,

Ընդ հեռացեալսն եւ մերձեցեալս,

Ընդ հերքեալսն եւ սիրեցեալս,

Ընդ պատկառեալսն եւ զուարբացեալս,
Ընդ ամաշեցեալսն եւ խնդամտեալս:

Բ

- 20 Աւղ ես պատմեմ աստանաւր դարձեալ ոչ զմեզս Նուսաղեմի,
Ըստ մարգարէին հրամանառութեանն, որ առ ժողովուրդն հախնի²,
եւ կամ տանն Յակոբու՝ զանաւրէնութիւնս նորա³,
Այլ իմոյս ժամանեցից յայտնութեան:
Քանզի աւաղ ընդ աղէտս մահու յարելով, ըստ մարգարէին⁴,
25 Յանդիմանեցից զիս ինքն ինձէն իմովս ձայնիւ, ըստ
սաղմոսողին⁵,
Որպէս զի յանձնառական յայսմ համայնապատում
խոստովանութենէ,
Ոչ կարատացեալ կրկնակին,
Միանգամայն իսպառ սրբեցայց արհնեալ հրամանաւ էիդ:
եւ արդ, կրկնելով ծունր բարեբարիդ քաղցրութեան,
30 Տարածեալ զանձն իմ առաջի, գ'ի մահ գլորմանն ցուցից
կերպարան,
Որ ի հող խոնարհեալ՝ մածայ ընդ երկրի
եւ ընդ անցաւորս այս կենցաղ կորստեան՝
Անասնական զետեմաբարշտութեան սողնոյ սահեցմամբ կամաւ
բեւեռեցայ:
Այլ ի քեզ, տէր, յեցեալ, իբր ի հաստարան կենաց գաւազան՝
35 Ի յարմատոյն Դաւթի ընծիւղեալ մարմնով⁶
Աննառ շաղկապմամբ յանեղ աստուածութիւնդ,
Կանգնեցայց անդրէն կիսայար՝ պատկառեալ ի քոցդ երախտեաց,
Ի վայր կորացեալ դիմաւ, աչք ի բարձունս յառեալ
Ողորմագին տեսութեամբ ի քեզ՝ մերձդ ի հեծութիւն,
40 Բնախն ողորմութիւն, բոլորովին քաղցրութիւն,
Զլին լուսոյս արտասուաւ լցեալ՝
Պաղատանս յուսոյ առաջի մեծիդ վերընծայեցից:

Գ

- Լո՛ւր ամէնառատ անէռազ երկայնմտութեամբ՝ քո դառնացուցչիս,
Միայն դու յամենայնի սահման փրկութեան,
45 Աստուած բոլորից, աննառ մեծութիւն,

- Անրովանդակելի բնութին, անհնելի իսկութին,
 Հզար զարութին, կարող բարերարութին, անպակաս լրութին,
 Անհառ ժառանգութին, վայելչական վիճակ,
 Առատ պատրաստութին, անստուեր իմաստութին,
 50 Տենշալի տուր, անձկալի ձիր,
 Բաղձալի բերկրութին, անախուր հանգիստ,
 Անտարակոյս գիտ, անկապուտ կեանք,
 Անծախելի ստացուած, անփոխանորդելի բարձրութին,
 Ամէնարուեստ բժիշկ, անսասանելի հաստատութին,
 55 Դարձուցիչ մոլորելոց, գալիչ կորուսելոց,
 Յոյս ապաւինելոց, լոյս խաւարելոց,
 Քալիչ մեղուցելոց, ծածկարանդ փախուցելոց,
 Անդորրիչ խոռվեցելոց, փրկութիւնդ մահացելոց,
 Արձակիչդ կապելոց, ազատիչդ մատնելոց,
 60 Պատուպարանդ սահեցելոց, վշտակիցդ գայթակղելոց,
 Երկայնմտութիւն տարակուսելոց,
 Լուսոյ տեսակ, ցնծութեան ցոյցք, արհնութեան անձրեւ,
 Հոգի երեսաց*, զարութիւն դիմաց, հովանի գլխոյ,
 Շարժարան շրթանց, ազդումն բանի, կառավար անձին,
 65 Բարձումն բազկի, ձգումն ձեռին, երասանակալդ սրտի,
 Ընտանի անուն, մերձաւոր ձայն⁷,
 Կցորդութիւն հարազատ, խնամածութիւն հայրենի,
 Խոստովանեալ անուն, պաշտեցեալ պատկեր, անպարագիր տիպ,
 Երկրպագեալ տէրութիւն, բարեբանեալ յիշատակ,
 70 Խնդութեան մուտք, անվրէպ շաւիղ, փառաց դուռն,
 Ճշմարտութեան հանապարհ, երկնանեմ սանդուղք:
 Եւ այլ բազմութիւն բանից գովեստից
 Անհամար կարգաց եւ տանց անբաւից,
 Զոր ո՛չ բերէ բերան երկրածին,
 75 Եւ ո՛չ տանի գործի մարմնեղէն,
 Եւ ո՛չ կշռեն իդձք հոգեղէնք:

Դ

Առ քեզ հայի ամենայն ակն տեսողի, աստուածդ ամենայնի⁸,
 Նայեա՛ ի պաղատանս հառաչման ձայնի քոյոց ծառայից,
 Եւ եթէ յաղախնաց ոք աղաչեսցէ:

63. Ողբք Երեմ., Դ, 20: Ծննդ., Բ, 7:

- 80 Եւ ընկա՛լ զցաւոյ ողբերգութեան լալոյ արտասուաց աշացս
ցանկասիրի՝
Յանաւատ ոտս մարդեղութեան փոյ, Գրիստոս,
Եւ արինակաւ խորհրդոյ հերաց կնոջն յանցատրի՞
Ձառ քեզ դարձն եւ զդաւանութիւն,
Եւ համբուրի շրթանցս առ նաշակ վրկութեան կենացդ
հաղորդութեան՝
- 85 Համաշնչապէս զանֆակ միութիւն,
Եւ զնոյն գրութիւն նորին ողորմութեամբ ընկալեալ ի քէն,
բարեբար,
Գրաւականեսցես զմեծդ պարգես ընդ փոքու հաւատոցս:
Եւ ի ձեռն գրութեան սիրոյ փոյ
Առ քո անձկալի անունդ խոստովանեալ ծառայիս
- 90 Դարձցի՛ն ձմերունք հողմոյն խստութեան ի յաւի հանդարտութեան,
Եւ մրրկին սաստկութիւն՝ ի սիւք ախորժութեան,
Եւ կարծիք երկիւղին՝ ի մեծ վստահութիւն,
Եւ պատումաս պատժոցն՝ յերանութեան պատահումն,
Եւ վտանգք քախծանացն՝ ի հոգեւոր խախնանութիւն,
- 95 Եւ ալեկոծութիւն ծփանացն՝ ի խոր խաղաղութիւն,
Եւ դեկացն քեարկմունք՝ յանփոյք հաւանանգիստն,
Եւ բերք բեռանցս մեղաց փոխարկեսցի ի քոշակ շնորհաց:

Ե

- Եւ յայսֆանեացս ամենից բիրուց բարութեանցս ի քէն եղելոց
Մեծացի՛ անուն հզարիդ՝ խնկեալ եւ խոստովանեալ,
100 Ամաշեսցէ՛ քանսարկուն շարեաց՝ հերքեալ եւ հալածեալ,
Ունայնացի՛ն մուրհակք մեղացս,
Խղեսցի՛ն խաղբքն¹⁰, որոշեսցի՛ն որոգայքքն,
Կասպտեսցի՛ն կասպանքն, վանեսցի՛ վիհն,
Վերացի՛ն վնասքն, պարսեսցի՛ն պատրանքն,
105 Զրեսցի՛ն մեղքն, պատառեսցի՛ն պարտիքն,
Խորտակեսցի՛ լուծն, ֆակտեսցի՛ն ֆեղիքն:
Եւ ընդ մոռյլ մրութեան շարեացն յանցանաց
Եւ դիւացն քանակաց պաշարողաց՝
Արե՛ւ փառաց քոց ժամանեսցէ՛
110 Կեցուցանել, փրկել եւ լուսատրել
Յաջմէ եւ յանկէ, ի դիմաց եւ ի թիկանց,

- Եւ Լիլիցի՝ նշոյլ առաւատու հոգոյ զարնայնոյ՝
 Ընդ ակնկալութեան սպասողացն փումդ Երեւման:
 Զի դու ես բարերար առ ամենեւին,
 115 Եւ հնարաւոր եմ քեզ ամենայնք,
 Եւ ամենեցուն զկեալն կամիս եւ զվերկութիւնն բաղձաս:

Զ

- Ո՛վ ամենապարզեւ ձեռն Յիսուսի Քրիստոսի,
 Եւ առ իս դարձցիս կարկամամբ շնորհի աջոյդ քոյ սրբոյ՝
 Բնակեալ, միացեալ եւ ոչ հեռացեալ
 120 Յանձկութեան սրտէ սիրոյ սենեկիս:
 Եւ անեղծական քո նկարագիր՝
 Նշխար պանծալի լուսոյ քրիստոնէական վերկալէտ կոչմանս,
 Ընդ ի՛ս պահեսցի՝ միջնորդեալ ընդ քեզ
 Ի մատեան յափտենական կտակաւդ կենաց
 125 Հոգոյդ աւետեաց Երկնից յաւիճողիդ:
 Եւ քեզ միայնոյ պատնառիդ
 Եւ միոյդ ի միոյ պատնառէ
 Եւ ունողիդ զպատնառ միոյ,
 Երբեակ անձնատրութեանդ եւ միոյ աստուածութեանդ¹¹
 130 Վայել եմ փառք յերկնատրացն վեհից
 Եւ ի սրբոցն դասուց յափտեանս յափտենից:
 Ամէն:

ԲԱՆ ԼԳ.

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱԽԵԼՈՒԱԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՑ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻՑ ԽԱԽԱՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ

Ա

- Արդ, գյարմարութիւն պաշտաման բանիս
Ի խայրեաց հոգոյս քեզ նուիրելոյ, արհնեալ բարեգութ,
Կցորդելով ընդ խնկազգեստիցն զուգամասնապէս՝
Խառնեցես՝ս ի յանուշութիւն կազմութեան
5 Իւղոյն Մարիամու կնոջ բարեպաշտի՝,
Յոր հաւասարեալ նոյնութեամբ ընդ երջանիկ պոռնկացն՝
Ի քէն ընկալելոց յաւետահրաշ յարգանաւ,
Պարարեցի՝ս մեծապէս իմովս բանիւ նուաստիւ՝
Ընկալեալ յանհաս եւ ի բարեբանեալդ զլովս բարձրելոյդ,
10 Անկշտամբելի ի բամբասանաց սաղմոսին՝
Մի՛ ամօցէ զտերեւ ոստոց զագաթան իւղ մեղաւորին*:

Բ

Այլ արասցես՝ս զաւրանալ կրկին յանախութեամբ բուրման
Խոստովանութեան այսօր մատենի՝ ի բազումս ազդեալ,

- Համասփիո, ամենատարած և աշխարհալի տանն տեսակաւ,
 15 Ըստ արինակի համեմատութեան նոցայն յիշատակի:
 Քանզի դու նոյն տէր զգաստացոյիչ
 Նախնի շարախորհից կանանց մեղատուաց,
 Որոց առական զմարգարէին կերպարան²
 Քումդ նշմարտաւիպ պատկերի յեղանակեցեր,
 20 Անդուստ առ սոսին աննառ ներգործութեամբ՝
 Ի յիս վերաբերեալ զծայրագոյն շնորհին կատարումն.
 Ընդ անասնական զարոյն կերակրոյ՝
 Զբազմահամբար սլոտոյ ցորենոյդ կենացդ հացի,
 Ընդ ապականացու արծաթոյն՝ զարհունականդ պատկեր,
 25 Ընդ յիմարարար քմբրութեան զինոյն՝ զբաժակդ արեան
 արարչիդ,
 Ընդ իւղոյն առելոյ ի յայրատ կնոջէն հնոյ ժողովրդեանն՝
 Զաւծումն շնորհին առ իս դարձելոյ,
 Ընդ գերծման զլխաշուփ կտաւոյն՝ զանապականութեան
 վերարկուն,
 Ապարանջանին պննութեամբ՝ զքոիչս բարեմասնութեան,
 30 Աւրինին և Աւետարանան՝ հանդերձ գործնական
 առաքինութեամբն,
 Ընդ ունկանն գնդի վայելչականն զարդու՝
 Զանստուեր յիշատակ տէրունականդ ձայնի,
 Ընդ փայոս պերնութեան լանջացն՝
 Զյոզնահաւափ սաւնդս ուղղութեան փոյնակրան լծոյդ
 փաղցրութեան:

Գ.

- 35 Բայց զի՞ է յայտոսիկ ինձ պարծել
 Եւ ոչ վերստին ի սոյն պատկառել.
 Այլ յայլ արինակ փոխեալ զմատեան մաղքանաց այսր
 ողբերգութեան,
 Որ ինչ ինձ է յարմարաւոր,
 Ամենայնի հատուցից զպատիժ պարտուցս իմոց մեղանաց,
 40 Ի մարգարէիցն տառից բերեալ համառատս՝
 Ի սոյն յարկ մուծից սաստիկ դատախազ՝
 Ընդ ողբոց նոցին լծակցեալ,
 Քան թէ ընդ բերկրումն նոցա պարեալ,

Ե

- Եւ զի՞նչ է ինձ զայսֆանեաց յիշմանց ի թիւ արկանել,
 Եւ ոչ զաննառելիսն աստանաւ զասել:
 Յիշատակաւ Հաւրն բարձրելոյ՝ յՈրդին կցորդութիւն՝,
 80 Յանուն միածնին՝ առ Հայրն ընտանութիւն,
 Սոցին ակնարկութեամբ՝ ընդ Հոգոյն հաղորդութիւն,
 Խաշին փրկանք, բանին սփոփութիւն,
 Բարտք վարձ կամացս՝ առ կշռութիւն գիտողին,
 Աւազանն կենդանարար՝ հաշտութեանն միջնորդութիւն,
 85 Եւ այլք ամենայնք անթիւք բարիք ի բարերարէն բարդեցեալք,
 Ազատք ի հարկէ, արձակք ի լծոյ,
 Իշխանականք, եւ ո՛չ իշխեցեալք:
 Այսոքիկ են, որ ինձ ի մէջ դառնութեանս մանու
 Կեանս անտարակոյսս անտարանեն.
- 90 Քանզի եթէ ոչ զայսոսիկ ունէի,
 Կանխաւ արդեւ կորուսեալ էի իսկ եւ իսկ, ըստ բանի երգողին*:
 Ո՛չ փոքրկութեամբ Որդոյ զՀայր փառաւորեմ,
 Ո՛չ նուաստութեամբ Հոգոյ զՈրդի նախադասեմ,
 Համափառ ունիմ զերեսեան եւ նոյն արարչութեամբ:
- 95 Քանզի եւ ի դէմս Հոգոյն Սրբոյ այս են աղաչանք,
 Նախընծայ սկզբան⁶ պատարագին,
 Յորում գառնդ երկնաւոր զենանի, զայս աղաւթեցի⁷:

Զ

- Ամենակալ, բարերար, մարդասէր աստուած բոլորից⁸,
 Յաւիճող երեսութից եւ աներեսութից,
 100 Փրկող եւ հաստատող, խնամող եւ խաղաղարար, Հաւր հզաւ
 Հոգի,
 Հայցեմք բազկատարած մաղբանաց գոչմամբ հեծութեան՝
 Յանդիման եղեալ քեզ՝ անաւորիդ:
 Մատչիմք մեծաւ դողութեամբ, սաստիկ երկիւղի
 Մատուցանել նախ զբանականս զայս պատարագ քում անզնին
 105 Իբր արոճակցի, փառակցի եւ արարչակցի հայրենի անկապուտ
 պատուոյդ,
 Եւ քննողի⁹ ծածկութեան խորոց խորհրդոց¹⁰
 Ամենակատար կամաց Հաւրդ էմմանուելի՝

- Զքեզ առաջի, փրկչի եւ կենդանատուի եւ արարչի ամենայնի:
 Ի ձեռն քո ծանուցաւ մեզ
- 110 Երբեակ անձնատուրիւն միասնական աստուածութեանդ,
 Յորոց մի եւ դու նանաչիս, անհաս:
 Քեւ եւ ի ձեռն քո առաջինքն՝
 Նահապետական տոհմին շառաւիղք, տեսանողք անուանակոչեալք,
 Զանցեալսն եւ զգալոցսն, զեղեալսն եւ զոչ գոյացեալսն
- 115 Անստուերաբար բարբառով բանի վերապատմեցին:
 Ոգի աստուծոյ քարոզեալ զքեզ Մովսէսի,
 Որ ի գնալն քո ի վերայ ջրոյն¹¹, անպարագիր գաւորիւն,
 Անեղ շրջարկութեամբ¹² տաժողականաւ, քեասպարփակ
 պաշտպանողաւրէն,
 Գրասիրեալ ի ծնունդս նորոգս, գաւազանին խորհուրդ ծանուցեր:
- 120 Յոր կերպարան արինակութեան,
 Նախ քան զկառուցանելն զլոյծդ մածուած վերջնում
 վարագուրիդ¹³,
 Յարինեցեր, կարող տիրապէս, զրովանդակ բնութիւնս
 Ամենից բնաւից բոլորից գոյից, ամենայն էից՝ յանէից:
 Քեւ ստեղծանին ի նորոգութիւն յարութեան
- 125 Ամենայն եղեալքս առ ի քէն յայնմ ժամանակի,
 Որ է ար վերջին այսմ կենցաղի
 եւ ար առաջին՝ երկրին կենդանեաց:
 Քեզ հնազանդեցաւ միութեամբ կամացն, որպէս Հաւրն իւրում,
 Ազգակիցն քո՝ էակիցն Հաւր անդրանիկն Որդի՝ մերովս կերպիս:
- 130 Զքեզ աւետարանեաց նշմարիտ աստուած՝
 Հաւասար եւ համագոյ Հաւրն իւր հզաւրի,
 Զառ ի քեզ հայհոյութիւնն անբաւելի քարոզեաց
 եւ, իբր գաստուածամարտից, զքո¹⁴ հետեւոցն
 Զարաբանական բերանս կարկեաց եւ զիւրն շնորհեաց¹⁵
- 135 Արդարն եւ անարատն, գտիչն ամենայնի,
 Որ վասն մեղաց մերոց մատնեցաւ
 եւ յարեաւ վասն զմեզ արդարացուցանելոյ*:
 Նմա փառք ի ձեռն քո, եւ քեզ բարեբանութիւն
 Ընդ Հաւր ամենակալի յաւիտեանս յաւիտենից:
- 140 Ամէն:

Է

- Դարձեալ կրկնեցի ի նոյն կարգ բանի¹⁶,
 Մինչև վստահութիւնն լուսոյ հրաշապէս յայտնեցի ազդեալ¹⁷
 Աւետարանել վերստին զկրկին խաղաղութիւն:
 Աղաչեմք Եւ աղերսեմք արտասուալից հառաչմամբ
 145 Յամենայն անձնէ զփառստրեալ արարչութիւնդ
 Անեղծ Եւ անստեղծ, անժամանակ Հոգւոյդ գրածի,
 Որ բարեխաւսդ Եւ վասն մեր յամոռնչ հեծութիւնս առ
 ողորմածդ Հայր¹⁸,
 Որ զսուրբսն պահես Եւ զմեղուցեալսն մաքրես Եւ տանաւս
 կազմես
 Կենդանի Եւ կեցուցիչ կամաց բարձրեալդ Հայր¹⁹:
 150 Առդ ազատեա՛ զմեզ յամենայն անմաքուր գործոց,
 Որ ոչ է հանոյ քումդ բնակութեան,
 Եւ մի՛ շիջցին առ ի մէնչ լուսոյդ շնորհաց վայլմունք
 Ի տեսականացս աշաց իմաստից,
 Վասն զի զքեզ ուսաք միանալ ի մեզ
 155 Ի ձեռն աղաւթից Եւ ընտիր վարուց խնկելոց²⁰:
 Եւ քանզի մինդ յերրորդութենէդ պատարագի, Եւ միւսդ ընդունի՛
 Հանեալ ընդ մեզ հաշտարար արեամբ անդրանկի իւրոյ,
 Իսկ դու ընկալցիս զմեր պաղատանս²¹
 Եւ յարդարեցես զմեզ արեւվանս պատուականս ամենայն
 պատրաստութեամբ՝
 160 Ի վայելումն նաշակման երկնատր գառինդ,
 Առանց պատժոց դատապարտութեան ընդունել
 Զայս անմահացուցիչ մանանայս կենաց նորոյ փրկութեան²²:
 Եւ հալեցի՛ ի հրոյս յայսմանէ գայթակղութիւնս մեր,
 Որպէս մարգարէին կենդանախարոյկ կայծակամբն
 165 Ի ձեռն ունելեացն մատուցման²³,
 Զի յամենայնի քոյդ քարոզեցի գրութիւն²⁴,
 Որպէս Որդւովդ աստուծոյ՝ Հայրդ քաղցրութիւն,
 Որ զանառակ որդին մերձեցոյց ի հայրենի ժողովութիւնն,
 Եւ զպոռնիկսն յառաջեցոյց յերկնային արքայութիւնն արդարոցն
 երանութեան:

Ը

- 170 Այո՛, այո՛, եւ ես մի եմ ի նոցանէ,
 եւ զի՛ս ընկալ ընդ նոսին՝
 Իբր մարդասիրութեան կարատեալ մեծի,
 Շնորհաւ՛ք քո ապրեալ, զարեամբդ Քրիստոսի ստացեալս,
 Զի յայսմ ամենայնի յամենայնի՛ ծանիցի քո աստուածութիւնդ՝
- 175 Ընդ Հաւր փառատրեալ համապատուաբար
 Ի մի կամս եւ ի մի իշխանութիւն զովութեան:
 Զի քո է զբութիւն եւ կարողութիւն եւ մարդասիրութիւն,
 Զաւրութիւն եւ փառք յաւիտեանս յաւիտենից:
 Ամէն:

ԲԱՆ ԼԴ

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱԻԵԼՈՒԱԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՑ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻՑ ԽԱԽՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ

Ա

Արդ, առ այսոքիկ թշուառացեալ շնչոյս իմոյ իղձֆ եւ առ քեզ դա-
նանորիւնք յարմարականք, որ բովանդակես բանիւ զամենայն, աստ-
ուած, զոր ի նախնին նառեալ՝ եւ յերկրորդումս ցուցից¹: Իսկ յանդի-
մանորիւնս գրաբանականս՝ ի կոյտս բազմութեան ազգաց եւ թարգ-
մանորիւնս ժողովրդոց, զայս արգահատորիւնս մաղթողականս նուի-
5 րեցի, զոր ներհնաշարեալդ սահմանադրեն գոհաբանութիւնք²:

Բ

Աղաչեմ զանկողնութիւնի տէրութիւն ամենազաւր Հոգւոյդ հզաւրի, ա-
ռաքեալ՝ զցաւոյ քաղցրութեան քոյ եւ բարեգործեալ՝ ի յանձին եւ յիշխա-
նական ազդման զգայութեան զամենալից շնորհն բազմապարգեւ քո
10 ողորմութեան: Եւ հերկեալ՝ զբանական անդաստան մարմնեղէն կարծ-
րացեալ սրտիս՝ յընդունակութիւն արգասեաց հոգեւոր սերմանդ: Քում
ամէնիմաստ էութեանդ խոստովանիմք զամենայն պարգեւս ի մեզ ծաղ-
ուսուցանես վարդապետս, բարբառեցուցանես համբար³ եւ բանաս ըզ-
կեալ եւ անեցեալ, որ ձեռնադրես առաքեալս, լցուցանես մարգարէս,
15 փակեալ ականջս խից, որպէս ազգակիցն քո՝ էակիցն Հաւր անդրանիկն

- Որդի, Բոյին գործակցութեամբ ներգործելով զայս ամենայն, Բարոզեաց զԲեզ աստուած հաասարակից իսկութեանդ Հաւր: Շնորհեա՛ եւ ինձ՝ մեղաւորիս խաւել համարձակութեամբ զկենդանաւար խորհուրդ աւետեաց Աւետարանիդ՝ հետեւել արագաթոյն ընթացիւմ մտաց ընդ անհուն
- 20 ասպարէզս Բոյինաշունչ կտակարանաց: Եւ ի մատչել իմ ի գլովս հանդիսի մեկնութեան բանի՝ նախաժամանեցէ՛ սո իս գրութիւն Բո՛ խաւելով յիս զարժանն եւ զսխտանիսն եւ զհանոյսն Բո ի ժամանակի, ի փառս եւ ի գովեստ աստուածութեանդ Բոյ եւ ի լրութիւն շինութեան կարողիկէ եկեղեցոյ: Կարկանդակ՝ ի վերայ իմ զամենամեծ աչ Բո եւ
- 25 զաւրացո՛ զիս շնորհաւ գրութեանդ Բոյ, փարատեա՛ ի մտաց իմոց զմէջ մքութեան մոռացութեան՝ ապափնեալ ընդ նմին զխաւար մեղաց, ամբառնալ ուշիւ իմաստիցս ի կենցաղոյս երկրէ ի բարձունս: Կուսաւորեա՛ ի յիս վերստին զծագումն անստուեր հրաշից զիտութեան աստուածութեանդ Բոյ, հզաւր, արժանի լինել առնել եւ ուսուցանել՝ յարինակ
- 30 բարեաց աստուածասէր խողաց: Եւ Բեզ ամենայն փա՛ռք յամենայնի՝ ընդ Հաւրդ ամենակալի եւ ընդ Որդոյդ միածնի եւ բարերարի այժմ եւ յանվախսան յալիտեանս: Ամէն՝:

Գ.

- Իսկ զհաւատոյ սահման բանի ընտրութեան շնորհի կենաց կանոնի առ համագոյ Սուրբ Երրորդութեանն զայս վարդապետեցի, զոր շաւիղ կարգիդ վերանկարէ՛:
- 35

- Խոստովանիմք եւ դաւանեմք, պաշտեմք եւ երկրպագեմք զգուգափառ միութիւն ամենասուրբ Երրորդութեանն. աստուածութիւն աննառ, միշտ բարի, նոյնագոյ, հաւասարապատիւ, անհաս իմաստից քեոց սլացման, ի վեր Բան զարինակ եւ անդր Բան զմանութիւն, զերազանց գոյով
- 40 սահմանի անսարազգիր բացարձակութեամբ, յառաջ Բան զհիմն յալիտեանցս անտարրափակ էութեանց, ստեղծականացս կարգաց, արհնաբանութեամբ անբարգմանելեալ, ամենահարուստ մեծութեամբ յաւետ պսակեալ. հաստիչ ժամահակաց եւ որ ի ժամանակի են կերպաւորեալք, ինքն պատնառ հանդերձիչ եւ յարմարապէս յարինիչ տեսականաց եւ
- 45 աներեւութից. ո՛չ անուամբ շափեալ եւ ո՛չ յորջորջմամբ նշանակեալ, ո՛չ որակութեամբ նմանեալ եւ ո՛չ Բանակութեամբ կշռեցեալ, ո՛չ արինակաւ ձևացեալ եւ ո՛չ որսխտութեամբ ծանուցեալ, ո՛չ ի թերութենէ տարածեալ եւ ո՛չ ի լրմանէ ամփոփեալ, ո՛չ ուրեք երբեքի գրաւեալ եւ ո՛չ ի տեղոջ վայրի երեւեալ:

- 50 Հայր գրութեանց, ունող ամենայնի եւ աստուած հանուրց, որ յերկնի եւ որ յերկրի, բաց ի Բանէն միայնոյ, որով զամենայն ինչ ունի, ստեղծիչ եւ տուիչ շնչոց ամենից, բաց ի Հոգւոյն իսկակցէ, որով զհամայնն կազմեաց:

Ե

- Մինն յերշանկալիստ, համագաւր անատրութենէ երիցն անձնատրութեանց, խոհարհեալ ի վերուստ՝ աստուստ ի ստորինս, որ էրն իսկ ի
55 րնէ անբաժ ի ներհնոցս՝ անկապուտ մնալով փառացն արոող եւ անկարաւո՝ դիմացն ծնողին սիրոյ, մտեալ ի սենեակ կուսին արգանդի պարգաբար եւ ելեալ անտի յաղաւորաբար մարմին էալես անորոշելի, անքերի մարդկութեամբն եւ անպակաս աստուածութեամբն. մի Որդի Հաւրն միայնոյ եւ միաժին անդրանիկ աստուածամայր տիրածին կու-
60 սին, արարիչն յեղականումն մարդ ելով նշմարիտ սկզբնածին: Ահա ոչ զկնի եղելոց երկրաստեղծիցս նմանութեան, այլ նոր եւ չհնաղ, քազաւորաց վեհալիստ, որ ո՛չ ցուցաւ ի դարս եւ ո՛չ գոյացաւ ի ժամանակս, անդրանիկ. ըստ սաղմոսողին, քան զամենայն քազաւորս երկրի*, անապական խառնութեամբ կերպացեալ զմերս ի մարմնի, ըստ արինի
65 հոգւոյ՝ ընդ մարմնոյ, եւ ոսկւոյ՝ ընդ հոռոյ, եւ կամ, յայտնալէս իսկ ստել, լուսոյ՝ ընդ աւղոյ, ո՛չ փոփոխեալ եւ ո՛չ անշառեալ:

Զ

- Նոյն ինքն, եկեալ կամատրութեամբ ի խաչն մահու, իբր զգառն անարատ ի սպանդ վարեցաւ* եւ հանդերձեաց զարեղ ինքնիշխանութեամբ զարարածոց իւրոց փրկութիւն. շարշարեալ իսկութեամբ կենդանեալ՝
70 եղաւ ի շիրմի անորոշելի յաստուածութենէն. եռարեայ քաղմամբն ի դժոխս սանդաւաճեալանացն վիատելոց բանտարգելիցն քաղաքեալ ցուցաւ նորոգումն եւ լոյս: Եւ տարտեալ զոնարինեականացն զփրկաւորն զոնտեսութիւն՝ աստուածալէս վերակենցաղեաց, եւ կառավարեալ ի քեսս հողմոց, ելեալ ի քերոքէս* ամպով անհնութեան ծածկեցաւ⁶³. համբարձեալ գեր ի վերոյ ամենայն երկնի՝ նստաւ նոխութեամբ
75 յարողն իւրական սկզբնածառանգ Հաւրն հաւասարութեան, յորմէ եւ քնաւ իսկ ոչ մեկուսացաւ՝ անկորուստ առեցելովն եւ աննուագ սեպհա-

63. Սաղմ., 2Ը, 28:

68. Ես., ԾԳ, 7:

74. Սաղմ., ԺԷ, 11:

- կանաւն: Որով եւ եկեցէ ի դատաստան հատուցման՝ քննել զծածկե-
 80 ալսն կշռութեամբ չափոյ արդար իրաւանց, որում սպասեմք եւ յոր
 աղաւթեմք, հաւատացեալք յամենայնի ամենայնի ամենակալ տէրու-
 քեան նորա, որ արդարեւ մինն է միայն ի միայնոյն՝ ի միոյն փառակ-
 ցութիւն յափտեան երկրպագեալ:

է

- Բարեբանեմք միշտ եւ արհնեմք ընդ Որդոյ եւ Հաւր եւ զՀոգի էու-
 85 քեան նոցին, ամենազար, նշմարիտ, կատարեալ եւ սուրբ, որ յանէից
 գոյացոյց զբոլոր եղեալքս ամենայն⁷. ինքնագործ, հումիշխան երկուցն
 եւս ընդ նմին անեղծ եւ անսահման քաղաւորութեան. որ ինչ պատ-
 նառն առաջին եւ Բանն ահաւոր նորին ինքնութեան, նոյն ինքն եւ Հոգին
 բարձրացեալ. բարի ինքնակալ, ամենից բաշխիչ զՀաւրն պարգեւս՝ ի
 90 գովեստ անուան փառաց միածնին: Որ ազդեաց յԱւրէնսն, շնչեաց ի
 մարգարէսն, փշմամբ ազգակցին տպաւորեցաւ յառաքեալսն, կերպիւ
 աղանույ ցուցաւ ի Յորդանան՝ ի մեծութիւն փառաց եկելոյն, փայլեաց
 ի գիրս աւանդականաց, արար հանճարեղս, զարացոյց իմաստունս,
 100 լցոյց վարդապետս, ած արքայութիւնս, աւժանդակեաց քաղաւորս, ետ
 վերակացուս, հրամանատրեաց փրկութիւնս, շնորհեաց ձիրս, հանդեր-
 95 ձատրեաց քաւութիւնս, զմկրտեալսս ի մահն Քրիստոսի⁸ ի բնակութիւն
 իւր մաքրագարդեաց. զոր՝ Հայր եւ Որդի, գնոյն եւ Հոգին ներգործեաց,
 եւ ինքն է աստուած, խնկեալ տիրապէս ամենայն յամենայնի:

Ը

- Քանզի ոչ նախաթուելովն յերրորդութեանն ոք մեծ ինչ, քան զմիւսն,
 եւ կամ զկնի անուանիլն՝ նուաստագոյն առ նմանն, եւ կամ ի մինն
 100 ասելով՝ խառնակութիւն գոյ դիմացն, եւ կամ յերիցն տրոհումն՝ ուրոյ-
 նութիւն եւ կամացն: Քանզի անմեծար Հայր ամենայնիւ, եթէ ոչ զԲանն
 ունիցի ինքեան զարութիւն, որպէս ոչ գոլով ընդ նմա Հոգոյն՝ անհա-
 զագ ոմն եւ անկենդան եւ առ ամենայն հրաման նուազեալ: Իսկ Բանն,
 եթէ ոչ անուամբ Հաւրն ծանիցի, որք ոմն եւ կամ լիեալ եւ կամ ի մա-
 105 հացուէ ումեմնէ ոչէի: Որպէս եւ Հոգին, եթէ ոչ ի պատնառէն նշանա-
 կեցցի, ապաշոյք ոմն թափառեալ եւ իբր զշունչ ինչ անդասելի:

Թ

Այլ եթէ ոք հսկանառական բանի յաւակնի կապտել զՀայր ի յիւրմէ
 Բանէն, որ թէ էր երբեմն, յորժամ եւ չէր, եւ անբանութեան բամբա-

- սանաւ պատուել վարկանի զվենին մեծութիւն, եւ կամ ստրկութիւն
 110 տացէ բղիտղին՝ ոչ բնատրաբար գոյով հոգեւոր, որով այլ իմն գոյութիւն
 աւտար մոծանել եւ կամ ամբոխումն ինչ այլայլական յանարատ
 պատիւ միութեան սուրբ Երրորդութեանն,—զայնպիսիսն քաւամբ
 պարսից նաատոյ բանից, իբր զդժնդակ դէս դիմամարտիկս գազա-
 նականս, հերքեալ ի միջոյ՝ ի բաց հալածեմք, եղեալ ի նզովս զնոյնս
 115 ընդ նոսին՝ փակեմք ընդդէմ նոցին զկենացն մոտ եկեղեցա-
 կանս գաւթի։ Ուստի զսուրբ Երրորդութիւնն փառաւորելով ի նոյն տէ-
 րութիւն միակցորդ հաւասարութեան, զուգածայն սրբաբանութեամբ,
 հանգունատիպ հարթութեամբ, արհմեալ եւ փառաւորեալ յերկնի եւ
 յերկրի, ի ժողովս անդրանկացն եւ յազգս երկրածնացս բանականաց
 120 յաիտեանս յաիտենից։ Ամէն։

Ժ

- Արդ, զայս գոչումն ծածուկ խորհրդոց՝ կերպաւորելոց յայսմ մատենի,
 ամենալուր ականջաց մեծիդ աստուծոյ ընծայեցուցի, սովիմք սպառա-
 զինեալ՝ եւ ապա մտի ի հանդէսն։ Այլ ոչ եթէ կարատեալ իմոյս ինչ
 ձայնի այսու մեծանաս, որ մինչ չեւ ստեղծեալ էր քաճեմայն⁹ նախ
 125 քան զլինելն երկնի փառաբանչաւն անմահից եւ երկրաստեղծս բա-
 նաւորաւ, դու քեզն ի քումդ լրութեան¹⁰ փառաւորեալ իսկ էիր,—այլ
 զի զմեծեալս՝ զիս յարգեսցես, աննաւ քաղցրութիւն, հաշակել զքեզ
 բանիս հաղորդութեամբ։ Իսկ զի՞նչ պարտ իցէ ըստ արքունական հը-
 րամանիդ՝ կենաց կանոնիդ ասել Ադոնայի տէր, եւ գերամայեալ պա-
 130 սուէրդ ոչ առնել¹¹։ Որ ինձէն իսկ զիս՝ զոսկեղէն տախտակս խաւսուն,
 նուիրեալ քումդ պատգամի, զգրեալս մատամբդ աստուծոյ¹², եղծի, որ
 եւ խորտակելն է իրաւացի, եւ ես տխրատեսակ մեռլ զերկրորդն նը-
 մանութիւն առեալ հայրայրեմ։ Այլ արդ, քանզի քաղմաւ պաղատե-
 ցայ դրուատաւ խանդաղատականաւ¹³, որ ոչ է գրեալ ի յայս կարգ
 135 ձայնի, լո՛ւր, բարեգութ, ըստ սմին քանի այնմ ամենայնի։ Եղիցի՝ եւ
 այս աղերս բարբառոյ հայցման աղաւթից յաղեալ ընդ նոսին, թերեւս
 ի մաքրոց եւ ի կամարարից այս նուէր հացի պանից բաղարչոց՝ իւղով
 զանգելոց ի սեղան փառացդ քոց մատիցէ¹⁴։

ԺԱ

- Այլ դու, բարերար եւ յամենայնի մարդասէր, Քրիստոսդ մի աստուծոյ
 140 միոյ, հգաւ եւ ամենակալ, որ յաղթես գրութեամբ խնամոց քաղցրու-

- քեան Բոյ ոչ հասարակականաց միայն մարդկութեանս իմոց գոյակցաց,
առ որս յալէտ է ամբոխութիւն եւ բիւրամասնեայ հակառակութիւն, այլ
եւ հրեշտակացն անախտականութեան, նաեւ եւս Բան զայս՝ սրբասնե-
լոցն անարատութեան, յորոց մի էր եւ Հեղիաս¹⁵, որոյ ցոյցք խստու-
145 քեանն ի Քորէք լերինն նշանակեցաւ յերիս արինակս՝ ի շարժումն մեծ,
ի հողմն ուժգին, ի հուրն կիզանողական¹⁶,—իսկ Բոյդ հեգութիւն եր-
կայնմտութեան՝ ի հանդարտութիւն մեղմութեան ատոյն Բաղդրու-
քեան¹⁷, Բանգի կամաց ողորմութեանց դու միայն ես, ըստ գրեցելումն¹⁸:
Վասն զի քէ եւ հանոյք գտան մեռասերս առաքինութեամբն յեղանա-
150 կեալ յայլ նմանութիւն վերնային, սակայն երկրածինք եւ եւ նոքա,
ընտրեալք ի մարդկանէ: Իսկ դու ոչ ունիս շարանալ, իսկութեամբ բա-
րիդ, յամենայնի արհմենալդ, ամենեւին վրկութիւնդ, ամենայնիւ հան-
գիստդ, համայնից անդորրութիւնդ, համարէն ախտացելոց դեղ առող-
ջութեան, աղբիւր ջրոյ կենդանոյ, ըստ երեմիայ*:

ԺԸ.

- 155 Գա՛րձ առ իս եւ ողորմեա՛ ինն, որ այնքան ծարաւես, պատիս,
կարաւոդ աստուած, իմում վրկութեան, մինչ զի զուարթնոցն երկնից
անմահից արհմեաբանողաց բան իմն ընծայեցեր մարդկաւրէն վրկական
Բանանայապէս եւ Բաւշապետաբար՝ անեղծական յարակայութեամբ
մշտնջենաւոր պաղատանս արհմենալդ Բո գրութեան ի մերոց դիմաց
160 կենցաղականաց՝ վասն իմ լինելոյս հաշտութեան մաղթել՝ ողորմեա՛
Նրուսաղեմի¹⁹, որ է լուսաւոր խորհուրդ յայց ելանելոյ մեծիդ յայտնու-
քեան առ հրեշտակականն քափուր տեղի ստորանկեցելոյ ի ձեռն մարդ-
կան՝ Բո կցորդութեամբ աւետարանեալ առական այս արինականս
Նրուսաղեմի:

ԺԳ.

- 165 Արդարեւ լուս, բարեգութ, անսացիւր, քաղաւոր,
Ունկնդրեցեր, կեանք եւ յոյս, ի միտ առեր, երկնաւոր,
Յարգեցեր, հզաւոր, նկատեցեր, ծածկազէտ, տեսեր, խնամակալ,
Կարեկցեցեր, անպատում, խոնարհեցար, միշտ բարձրեալ,
Նուաստացար, ահաւոր, յայտնեցար, անհառ,
170 Ամփոփեցար, անսահման, Բանակեցար, անհնին,

- Մածար, հառազայք, մարդացար, անմարմին,
Շաշափեցար, անխանակ, կերպարեցար, անորակ,
Լցեր իսկապէս զաղաշողացն քաղձանս:
Դու իսկ եղեր թշուառացելոյս՝ ինձ. ձայնիւ զուարթնոցն,
175 Բարի քաւեխաւս, միջնորդ կենդանի²⁰,
Պատարագ անմահ, սղանդ անվախնան,
Նուէր մաքրութեան. ողջակէզ անծախ, բաժակ անսպառ:
Անա, ողորմած, մարդասէր, արհնեալ,
Միշտ կատարեսցես սոս մեղուցելոյս զբարեբաստութիւն
180 Կամաց հոց կենդանատուաց, զովեալ երկայնամիտ:
Եւ քեզ վայել է փառք յաւիտեանս:
Ամէն:

ԲԱՆ ԼԵ

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱԻԵԼՈՒՍԺ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՑ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻՑ ԽԱԽԱՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ

Ա.

Եւ առդ, տէր զաւրութեանց,
Մեծութիւն անեղ, անտարակոյս տեսաւորութիւն,
Կամ ամէնաճակ, առատութիւն անպակաս,
Ո՞վ ոք զարեացէ տանել հանդիսի պարերգութեամբ
5 Ի միոյ կարուածոյ ցաւոյ քումդ բարութեան,
Որ ցանկ դեգերիս պատրաստել պատնառս հնարից իմում
փրկութեան:

Եւ զոր մեծն է՝ գրեցից պատմել յապառնիսն:
Քանզի ոչ անուանեցար հրեշտակասէր՝
Եւ որ զպետութիւնս ևոցունց հաստատեցեր,
10 Այլ եւ գերկինս դամբարաւ ևոցին՝ զմատանց քոց զործ՝,
Ոչ գրեցեր երբէք ի սիրել զնոսա,
Այլ առեր ի պատիւ մեծաց գովեստից՝
Առաջին դասեալ զմարդասիրութիւնն:
Վասն որոյ կրկին մեծացուցեր քեզ անուն աննաո՝ ի խորհուրդս
ստկալիս.
15 Զերկնայինս լուսակերպիցն կոչեցեր զնոսին

- Սպասաւորս եւ գլխաւորս յատուկ մատակարարութեանց²,
 Իսկ գտորեային ծնունդս մահկանացուաց
 Տիրական եւ աստուածական պաշտելի անուամբդ պերեացուցեր.
 Անցեալ վերստին ըստ սահման կշռութեան չափոյ՝
- 20 Լայնեցեր քեզ կտակս գրոց հառից անբաւից
 Զանապակ ծորմանն ծայրագունին վերնում բարութեանն:
 Ես եւ ի մարդանալդ քո՝ միդ յէութենէ,
 Ոմանց՝ վասն ինքեանց, եւ կիսոց՝ վասն այլոց
 Զեղեր առատութեամբ գտորս կենաց, արուեստս բազմաւրինակս,
- 25 Սեանքելիս աստուածագործս, նշանս նշմարատեսիլս:
 Որպէս զի քէ անդամաւորին՝ պակասելոյն ի հաւատոց,
 Հոգաբարձացն առաջարկութեամբ զցոյցս յստոյն՝ զբացեալ
 ողորմեցար³,—
- Եւ ո՛րչափ զարեացէ առաւել բան քո ամենակար՝
 Առ ախտալից մարմնոյս մաքրութիւն աղաղակողիս հառաչման:
- 30 Քանզի արդարեւ մեծ են չափ հրաշից⁴,
 Քան զանմաքրեալս հոգի սուրբ հաստել,
 Զլուացեալս պատկեր անախրելի աղառն ներգործել,
 Նա զի եւ երկրորդս, առաւելութեամբ յաւազանին շնորհ յանախեալ,
 Զփառսն հայրենի բարձրացուցանէ:
- Բ
- 35 Դու ես, տէր, որ սրբես զմեզ⁵,
 Որպէս ընտրեցելոյն քոյ նախաապաւորեցեր՝ Մովսէսի⁶:
 Դու ես, որ ի մեղս եւ յանարէնութիւնս
 Վերակացու եղեր տոնմին Յակոբայ,
 Մինչ յեգիպտացոցն երկրի ընդ խաւարն հեքանոսաց
 ընտանենային⁷:
- 40 Դու ես, որ արէնագէտ առնես զմեղաւորս ի նանապարհի*,
 Ըստ բանի երգողին Դաւթայ:
 Դու ես, որ փոխաւորես զբարեղէն սրտից կարծութիւն
 Ի լոյծ կակղութեան մարմնոյ գոյութեան՝ բանի ընդունելութեան⁸:
 Դու ես, որ բաւես ընձեռել սիրտ ալլ եւ նանապարհ մի՝
- 45 Երկնչել ի քէն զբովանդակ կենացն սահման*:
 Դու ես, որ տաս զերկիւղ քո ի միտս խստութեան՝
 Առ քեզ ուշ ունել հաւատովք, ըստ մարգարէիցն ձայնի⁹:

40. Մաղմ., ԻԴ, 8:

45. Երեմ., ԼԲ, 39:

Գ

- Զարենեալ քո շրթանցդ զաշխարհաստեղծ բերանոյդ
 Զաստուածեղէն անձրեացդ զկեցուցանողդ կաթուած
 50 Մատո՛ւ լսելեացս դրանց¹⁰ բացարան,
 Որով զաւծին խորամանկութիւն բանասարկութիւն քունից բարձցես եւ
 բժշկեսցես¹¹:
 Ամենակալդ ձեռամբ զխաւսականացս շարժողական գործի
 ըմբռնեալ՝
 Ազդեա՛ զաւրութիւն ձայնի,
 Որ տաս բնաւից ընտրութիւն բանի,
 55 Զի դաստիարակեալ զպատշաճականն՝
 Մի՛ յանդգնաբար իստեղծ իբր զնախնին¹² լեայց ի յուսոյդ
 եւ անբանութեան մատնեցայց՝ վանեալ յորսողէն¹³:
 Լուսաւորեա՛ վերստին զխաւարեցեալ հոգոյս աշս
 Կենդանաբաշխ աշոյղ կարկսումամբ,
 60 Զի մի՛ համարձակութեանն շիջեալ լապտեր շնչմամբ վիշապին՝
 Ի ներքոյ գրուանին ստորածածկեցայց¹⁴:
 Բա՛րձ զանաւրէնութիւնս իմ, տէր, եւ ընկեա՛ ի խորս ծովու,
 Որ է փոքր առակ մեծութեան քումդ անբաւութեան,
 Ըստ մարգարէին, զիմս ընկղմել շարութիւն¹⁵:
 65 Կանգնեա՛ կործանեալս անձին նշան վստահութեան,
 Զի մի՛ յուսահատութեանն կորոզ կառուցեալ՝ զծածկեցելոցն
 բողոքեսցէ:
 Բա՛ց, հզաւր եւ գրած, զբժշկնւրանիդ կենաց վարդապետարան,
 Զի զառ ի ներքոյսն մշակութեան կորուսչին սերմանց՝
 Մանգաղաւ կամացդ հոսպ առ արմատ խուզեալ հնձեսցես¹⁶:

Դ

- 70 Դէմ եղեալ հետեւեալ առ քեզ.
 Բռլորիցդ աստուած, պետրոսեան արիմակութեամբն,
 Ի կենցաղիս ծովու մեղանացս ալեաց ընկլուզայ¹⁷.
 Մատո՛ւ, ժամանեա՛ զաջդ կեցուցիչ յաւգնականութիւն ինձ՝
 սասանեցելոյս¹⁸:
 Ընդ քանանութիւն ձայնի ի խորոց սրտիս պաղատիմ.
 75 Սովեցելոյս ասպակասպաս¹⁹, կաղկանձողական՝ ամենաթշուառ
 վտանգաւորիս,
 Ապրո՛ւստ կերակրոյ փշրանաց հացի

Ի բազմագեղդ քո սեղանոյ մասնաւորեցես:

Արա՛ փրկութիւն նիւթոյ խորանիս՝ օրդոյս դառնութեան,

Որ եկիր խնդրել եւ կեցուցանել զիս՝ զկորուսեալս²⁰:

80 Զի քո է մեծութիւն, յազրութիւն եւ զարութիւն,

Եւ դու ես քաւութիւն եւ բժշկութիւն, նորոգութիւն եւ երանութիւն,

Եւ քեզ վաչել է փառք եւ երկրպագութիւն յաւիտեանս:

Ամէն:

ԲԱՆ ԼԶ

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱԽԵԼՈՒԱԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՑ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻՑ ԽԱԻՍՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ՝

Ա,

- Եւ քանզի անքիւ եւն յանախեցեալ
Եւ գերազանցութեամբ միշտ առաւելեալ
Փրկանատրդ արգասիք շնորհաց
Առ պարտուցս իմոց առաւելութիւն,
5 Չարչարանացդ հանդէս եւ յանձնառութիւն:
Զափդ ամփոփիչ, ամենից հոգւոց գոյից արարիչ,
Ի գործարանի մահուն նշանի խաչին հեղուսեր,
Զի գնեռնարձակութիւնն իմ ընդդիմութեան կամաց բոց լիցես:
Զընթացողականդ լծակցութիւն երկոցունց ոտիցդ կեցուցողաց,
10 Յանարգելութեանս պատնառ, ի պատժարանի փայտին մածուցեր,
Զի գլխախուցեալս վայրագութիւն բշտառացելոյս
Գրաւականեսցես գրածաբար:

Բ

Ո՛չ գաւսանալ ձեռաց կոլիողացն հրամայեցեր արհմեալ
գազարանդ,
Որ զթգենտյն տունկ առժամայն շորացուցեր՝,

- 15 Զի եւ զառ իս ներելոյդ արինակ կանխաւ անտարանեսցես:
 Ո՛չ զանողացն ապիրատութեան զխոստովանեալդ աստուած
 սպառնացար,
 Որ զարուսեակն մքացուցեր³,
 Զի մանացելոյս անձին բարոյքին հանգստեամբ հանդերձ
 գործեսցես:
- Ո՛չ զհայնոյշացն հնարաւոր շարաքանութիւն կապեսցեր⁴,
 20 Որ զլուսնին պատկեր երանգաւ արեան գունեցեր⁵,
 Զի զանհամարձակ լեզուս ի գովեստ քեզ զաւրացուցես:
 Ո՛չ հախատողացն մոլեգնութեան սաստեցեր,
 Որ զտարեւս սասանեցեր,
 Զի զբշուառացեալս գլովս գրութեանդ ւածմամբ իսկեսցես,
 25 Ո՛չ ի մոլորեցուցիչն կարդալ զքեզ աստուածասպանիցն
 Զյաւդուած ծնաւիցն բաժանեցեր՝ քակտեալ ի միմեանց,
 Որ զկարծրութիւն վիմացն հերձեր,
 Զի զանունակս բարեաց հոգիս
 Ի բերմանէ ընդունայնութեան ողորմութեամբ հանդարտեցուցես:
- 30 Ո՛չ զպահապանացն սուրս ընդերաց իրեանց մատուցեր,
 Որ զորովայն ւածին սահեցման հողոյ մատնեցեր,
 Զի զտառապեալս մարմնոյ ոսկերս, իբր ի գանձարանի պահեալ,
 Կեանաց յարութեան արժանացուցես:
 Ո՛չ ի կնքելն զշիրմին փականս կենդանակիր քո գերեզմանին
 35 Անդրէն յորսայսեալս զնոսին յանդունդս երկրի սուգեցեր,
 Զի ի տապանակի անձինս զնշխար լուսոյդ հանգուցես:
 Ո՛չ ի համբաւելն զքեզ կորուսեալ
 Եւ իբր զերկրաւոր մարմին գողացեալ
 Համայնաշինչ եւ ամենասպառ զսերմն ծննդոցն կրնատեցեր,
 40 Զի զիս՝ զանարժանս յիշատակի ընտրութեան բարեաց
 Անկորուստ եւ անվնասելի ընդ փրկեցելոցն հաղորդեսցես:
 Ո՛չ յարժաքոյն կրկնակապէն կաշառածգութիւն,
 Որ ի գանձարանէ Հաւր քում նուիրաց
 Քեզ գրաւ մատնութեան եւ անարգութեան մասնաւորեցին,
 45 Զուրացողացն մոլեգնելոց,
 Ըստ նին հարուածոց հանոյն Մովաբոյ,

Ի յարձան քարի յեղանակեցեր⁶,
Ձի գիս՝ զվրիսլալս ի հաստատութեանս
Եւ ընդ իշխանութեամբ մահու վանառեալս,
50 Արեամբ քո վրկեալ, ի հաստատութիւն վիմիդ կառուցես:
Աւրհնեա՛լ կրկին, արհնեա՛լ վերստին,
Յամենայնի միշտ արհնաբանեա՛լ յալիտեանս յալիտենից:
Ամէն:

ԲԱՆ ԼԷ

ՎԵՐԱՏԻՆ ՅԱԽԵԼՈՒԱԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀԱԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՑ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻՑ ԽԱԽԱՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ¹

Ա.

- Առդ, այդ գումարաւ վերադասեցեալ բարեշնորհութեան
Քոցդ պարգեւաց առ իմս երախտիս,
Ո՛վ ամենագութ, բարերար, գովեալ եւ ամենագաւ,
Թէ եւ սակաւ շարագրեցան աստանաւ եղեալ,
5 Այլ արեայագուն եւ, իշխանական ինքնակալութեանց,
Որդիք գաւրութեանց, ծնունդք վեհից,
Մեծափառք, լուսանորոգք եւ հրաշապատիւք:
Յաղքողական վերամբարձութեամբ դրաշխիք հոշակեալ՝
Ըստ զլիսոց զլիսոց պսակապանոյն գեղազարդելոց,
10 Բերեալ ընդ ինքեանս անթիւ պետութիւնս արմնաբանողաց,
Համբոյրս, հեզս, երջանիկս եւ խաղաղականս
Աստուածային հարազատութեանց այնոցիկ նահանգաց,
Ջորոց մարգարէն մաղթեաց, ասելով՝
Ջարթո՛, տէր, զգաւրութիւնս քո եւ ե՛կ կեցուցանել զմեզ*,—
15 Որք յոյժ գաւրեն նալածել զմեզս
Եւ զանյուսութեանն կարկուտ հալել եւ փախուցանել,

¹ Վ. Սաղմ., 2^Թ, 3:

- Քանքէ նախամարտիկն զինուորորին երկնային պարուն՝
 Զգիշերավարն խաւարասէր, սկզբնաներհակ բարոյն աստուծոյ՝
 Քանգի եւ զբնան աշխանեացս ձրից,
 20 Որ ի բարձրելոյն ինձ անձրեւեցաւ՝
 Տկարիս, բշնամոյս եւ ապախտաւոր ծառայիս,—աննառ է ասել.
 Իսկ երբէ համարձակեցի ոք զաւրել խաւսել
 Զսակաւս ի բազմացն, քանքէ զիսկութիւն համանգամայնիցն՝
 Առ աշտոսիկ զառաջին նիւրն լիշելով, յորմէ հաստեցան,
 25 Իբր զտկար ոք նկուն ի զաւրաւորէ մեծէ հերքեալ պարտեցի:

Բ

- Այլ քէպէտ եւ աշապէս գրեցի,
 եւ դարձեալ զնոյն վկայեմ
 Առ քերի խակութիւն հողոյս
 եւ կատարելութիւն հաստողիդ
 30 եւ առ բարիսն իմ չարժանութիւն,—
 Սակայն ամենալոյս, աննախանձ եւ բազմագեղուն
 Գովեալ արարչութեանդ զաւրելութեան վանեալ են կարծրութիւնք
 Արտաբերութեան սրտի բանսարկութիւն,
 Որ քարին առակաւ յուսահատն վհասութեան,
 35 Սպառմամբ խոսպանման³ աղբերացս երկուց,
 Որ ի զգայականս եղեմայ բոխեալ պատրաստեաց տնկողն,
 Զի ոռոգեալ ծաղկեցի նովաւ,
 Որ ի յիս բարեգործութեան կենսատունկն դրախտ:
 Անա մի՛ ցամաքութեամբ արտասուացս
 40 Աղանդահնար պատրանաւ շարաշար խորամանկեցէ
 Վերստին հանել ի փափկութենէ՝ նախնում վինակին:
 Իսկ յորժամ կացցէ աստուած, համբարձեալ հրաշիւք արուեստից,
 Ի մէջ աստուածոց հաշտարանացն խաղաղութեամբ⁵
 Բարձեալ ընդ ինքեան զնորհացն կտակ,—
 45 Առ որ ամենայն վնասակարութիւնք խարդախութեանց
 եւ կարեմտութիւնք սրտնեղութեանց,
 Իբր ընդ վիմեղէն լերին պնդութեան բախեցեալ, ցնդին՝
 Զրոյ արինակաւ սակաւու հեղեալ
 եւ կամ հողոյ խորտակմամբ փշրեալ:

Գ.

- 50 Աւդ չեւ իմ կշտամբանքս, ըստ ձայնին Յոբայ, ի մարդկանէ իցեն*,
 Այլ յամենատես աշաց վերին հրամանիդ,
 Մտեալ ընդ խղնիս տագնապ երկիւղիս,
 Սոսկամ սասանեալ յամենայն կարծեաց:
 Ապաւինիմ եւ արդ անձամբ բեկելով
 55 Ի յոյսդ հաստատութեան կենդանի, անեղծ,
 Զի ողորմութեամբ նայեցեալ ի յիս,
 Իբր ի պարտաւոր կորստեան պատժոց,
 Առաջի բարեբարութեան երկնայնոյդ
 Յանդիման եղեալ ապաձեռն անթոշակութեամբ,
 60 Զփոյդ երախտիս անպատում փառաց
 Բերելով ընդ իս՝ յուշ քեզ արկանեմ,
 Որ ոչ մոռացմամբ զբաղեալ՝ նիրհես
 Եւ ոչ քարքալմամբ աշաց ընդմիջեալ՝ զհեծութիւն կրից անտեսես:
 Վերացո՛ յինէն, աղաչեմ զքեզ,
 65 Խաչիդ լուսոյ զխեղդ վտանգիս⁶,
 Հոգարկութեամբ տրտմութեանդ՝ զաւարակուսելի տխրութիւնս,
 Փշանիւք պսական՝ զբողբոջ մեղացս,
 Զարկուածով գանին՝ զհաւրուած մահուս,
 Ապտակին յիշմամբ՝ զկարիս ամաւրոյս,
 70 Թշնամանաւ քփոյն՝ զանգոսնելի գարշութիւնս,
 Լեղւոյն նաշակմամբ՝ զհոգւոյս դառնութիւն:

Դ.

- Ահա քո են այս ամենայն բարութիւնք անբովանդակելիք,
 Աստուծոյ միոյ միածին Որդի,
 Առ որով զշարութիւնս իմ յիշատակեալ՝
 75 Զամենաւրհնեալ անուն քո կարդամ
 Բարձր աղաղակաւ, իմանալեացս պաղատանաւ:
 Տե՛ս ի խոստովանութիւն զդժման պարտութեան ամաչեցելոյս
 Եւ տո՛ւր ողորմութիւն որդւոյս սատակման մահուն անմահի,
 Զի ի բազմութեան իմոցս մեղաց, վերստին կրկնեալ
 80 Նովին անեցմամբ առաւելութեամբ, քո ողորմութիւնդ
 անտարանեսցի՝
 Հոշակեալ հնչմամբ ահատրութեան յերկնի եւ յերկրի:
 Եւ քեզ ընդ Հաւր, Հոգւովդ Սրբով փա՛ռք յաւիտեանս:
 Ամէն:

Բ Ա Ն ԼԸ

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱԽԵԼՈՒՄԸ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՑ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻՑ ԽԱԽԱՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ՝

Ա.

Բայց արդ, որպէս երբեմն յայլ ընթերցուածի²,
Որ ի սկզբնատրականացն կարգի,
Զմեղանացն զխաւարային ծնունդս զլիաւորացն
Աւրինացն մարմնականացն անդամոց գրեցի,
5 Յորոց տիրեցայ ժառանգս մահու,—
Նոյնպէս եւ յայսմ սահման ընտրութեան բանի
Զլուսածնելոցն զազատարարն արեւնս հոգւոյն կենաց³, որ ի տէր
Յիսուս,
Յիշատակեցից նուագս ի յոգունց,
Իբր յանբաւ բազմութեանց ծովու կաթիլ մի առեալ:

Բ

10 Քանզի եւն արդարեւ կայսերականք ոմանք,
Ի բարձրութեանն գանի բազմեալք,
Թոշական շնորհաց լցեալք եւ հարստացեալք՝
Թագաւորն եւ սիրեցեալք իւր,

- Արեայն եւ պատուաւորք իւր,
 15 Պսակեալն եւ իշխանականք իւր,
 Բարենդակեալն եւ հնչմունք իւր,
 Յաղթողականն եւ փողք իւր,
 Զարաւորն եւ մարտիկք իւր,
 Դովեցեալն եւ փառք իւր,
 20 Փեսայն եւ պարաւորք իւր,
 Դշխոյն եւ արիւորք իւր,
 Փեսաւէրն եւ հանդերձանք իւր,
 Ազատութիւնն եւ շնորհք իւր,
 Այցելութիւնն եւ ձեռն իւր,
 25 Խոստումն եւ քաւութիւն իւր,
 Պահպանութիւնն եւ աշ իւր,
 Պարգեւն եւ զարդ իւր,
 Նշանն կենաց եւ ամրութիւն իւր,
 Կնիքն եւ նկարագիր իւր,
 30 Ամպն եւ հովանի իւր,
 Արուեստն եւ հրաշք իւր,
 Հոգին եւ անեղծութիւն իւր,
 Բանն եւ կատարած իւր,
 Ուխտադրութիւնն եւ լումն իւր,
 35 Զարութիւնն եւ հրամանք իւր,
 Լուսցարանն եւ սփանչելիք իւր,
 Մանանայն եւ անապականութիւն իւր,
 Վէմն կենդանի եւ վտակք իւր,
 Սիւնն հրոյ եւ նառագայք իւր,
 40 Որոտումն եւ ազդմունք իւր,
 Յոյսն վերին եւ փրկութիւն իւր,
 Ծառն արհնութեան եւ պտուղք իւր,
 Բարունակն եւ բարութիւնք իւր:
 Եւ զի մի՛ զբնան ասելով յամենայնէն վրիպեցայց,
 45 Իբր յարեգակնէ ալլալլեալ աշաց տկարութիւն,
 Ի շառն ասել լոցից եւ ի սակաւն ժամանեցից՝
 Բաւականացեալ ամենապիկար կարիւ:

Գ.

Բայց աւա՛ղ յաւիտ աստանաւր թշուառացելում եղկելի անծինս,
 Քանզի կարգ բանիս բերէ ինձ խառնել

- 50 Ընդ ձայն անտեացս բողոք գովիս,
 Վասն զի ընդ այսոսիկ առընթեր սորին
 Դայ արդարութիւնն եւ կշիռֆն,
 Վնիւն եւ հատուցմունֆն,
 Քննութիւնն եւ լոյսն,
 55 Յանդիմանութիւնն եւ դամբարֆն,
 Մերկութիւնն եւ պատկառանֆն,
 Յայտնութիւնն եւ ամարֆն,
 Անքիծն եւ վաստակֆն,
 Թիւեալն եւ պատիժֆն:

†

- 60 Դարձեալ վերստին աշխարհ կրկին եղկելոյս,
 Քանզի զայ հասանէ առ հասկ հասակիս անհնարին բարկութեամբ
 Մանգաղն՝ առ հունձսն,
 Դատաւորն՝ առ ատեանն,
 Հզաւրն՝ առ բեմն,
 65 Սպառնացեալն՝ առ կորուստն,
 Բազուկն՝ առ դատաստանն,
 Դաւազան խրատուն՝ առ հարուածն,
 Սպառազինութիւնն՝ առ նախանձն՝,
 Հովիւն՝ առ ընտրութիւնն:
 70 Քանզի բանն, զոր խաւեցար ընդ իս,
 Նա՛ դատի գդատապարտեալս ի վերջնում ատուր հատուցմանն:
 Այլ կանխեա՛, բարեգութ, նախընծայ փաղցրութեամբ՝
 Առ նուաղ հեծութիւն վարանական երկիւղիս
 Եւ զաւրութիւն ընձեռեա ձեռամբդ արհնութեան
 75 Ի յետին տագնապիս՝ առաջինդ քո ազնականութեամբ
 Մխիթարել, բժշկել, փաւել եւ կենագործել:
 Եւ քեզ փա՛ռք յամենայնի յաւիտեանս:
 Ամէն:

Բ Ա Ն ԼԹ

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱԽԵԼՈՒԱԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՑ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻՑ ԽԱԻՍՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ՝

Ս.

- Եւ քանզի զկերպարանն առաջին լիի
Ի վնասակարին թելադրութենէ,
Իմովս ծուլութեամբ կորուսեալ իսպառ,—
Յուցից արդ այժմուս զննոյն յիս տեսակ՝
5 Ողորմելի հեծութեամբ թախծեալ ի հոգի,
Անաշառ խայտառականաւ հրապարակաւ
Ի յեկեղեցիս բազմութեան ազգաց վերապատմեցից՝
Բարձր ձայնիւ, բարբառով մեծաւ աղաղակելով:

Բ

- Մատենան շնչական, բարդեալ ի յինքեան
10 Ներքոյ եւ արտաքոյ ողբս եւ վայս եւ ձայնս,
Ըստ տոմարի տեսեանն Եզեկիելի²,
Քաղաքս անպատուար եւ անմանաւան,
Յարկս ունայն ի դռնափակաց ամբարեանց,
Աղս տեսակաւ, այլ ոչ համեղութեամբ,

- 15 Զուրս աղտաղտին, անխորժելի ծառանաց արքման,
Գետինն անապատ հերկագործութեան,
Սահմանս լեւալ, հեղեղավայրս կնիւնոյ,
Խռպանացեալ եւ տատասկաբեր անդաստանս,
Աստուածախնամ երկիրս անձնատուր,
- 20 Ու բանսարկութիւն պատրանաց մշակեցալ,
Իղլրնձիւղ վայտս պտղակորոյս,
Հասանելի ծառս ունայնաբոյս,
Կրկնամեռ խաւսուն տունկս անյոյս,
Ամենաշէջ նրազարանս անյոյս:
- 25 Աւղ, վերստին առ սոյն բերելով
Զայս նմանութիւն աւաղականաց՝ բազմաւ՝ կրկնեցից՝,
Ու ամաւրոյն դառն պատուհաս պահեալ կայ հիւնոյս,
Կրնումն ատամանց եւ անկէտ լալումն՝ աշաց եղկելոյս,
Հայրական ցասումն անսպումելի՝ դառնութեան որդայս,
- 30 Ապականութիւն աննորոգելի՝ մեղուցեալ մարմնոյս,
Նոր կշտամբութիւն գտողիս շարեաց՝ ախտացեալ հոգայս,
Տարտամ տագնապի տարակուսանաց՝ ելից գերելոյս,
Զոր երկնային զաւրն մատուցանեն թշուառացելոյս՝
Ի խրճունս որումանցն վկայելով վտանգեցելոյս,
- 35 Ի ձայն ահաւիւ գանձըկութիւնն ազդել լեկոյս՝:

Դ

- Ահա, արդարեւ, երգս կատակերգութեան
Զնարահար պոռնկի, յածեալ եւ կոծեալ,
Քաջ հնչեցուցեալ ողբս ողորմելիս եւ զկծեցուցիչս,
Ըստ առակաւոր բանին նսայեայ, որ ի Պատգամին Տիրոսի՝:
- 40 Զի թէ նա, գղիպուածն փոքր անցից ապառնեացն ի մատոյ իմն
տայատրեալ,
Բողոքէր դիմակս դիմակս կերպից կերպից աւաղականաց,
Ըստ կոծողացն կաճաւելոյ,
Իսկ առ իս ո՞րչափս եւ ո՞րալիս ձայնս մրմնջեցից վհատեցուցիչս,
Ու գալստեանն տեառն սպասեալ առանց վրիպանաց՝
- 45 Մնացի անպատրաստ եւ անհանդերձելի:

Ե

- Արդ, եթէ զդատաստանացն անատրութիւն կրկնեցից,
Բազմացուցից ինձ աշխար,
Ապա եթէ զփորձն իսկութեամբ ցուցից,
Յանախեսցէ ինձ երկիւլ,
50 Իսկ եթէ զկերպարանացն տեսիլ գրեցից,
Առաւելուն ինձ հատուցմունք,
Զի կանխաւ նկատեալ զսոյնս՝ եւ ոչ անագան սպաշաւեցի:
Այլ խնայեա՛ յիս, գրած, մարդասէր, ճգաւր, բարեբար,
Ամենապարգև Քրիստոս քազաւոր, արհմեալ յափտեանս:
55 Ամէն:

Բ Ա Ն Խ

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱԽԵԼՈՒԱԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՅ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻՑ ԽԱԽԱՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ

Ա

- Ամենակալ աստուած բարերար, ստեղծիչ բոլորից,
 Լո՛ւր հառաչանաց ձայնիս վտանգի
 Եւ յերկիտէ տազնալի ապագայիցն կարծեաց
 Փրկեա՛ կարող զաւրութեամբ՝ զերծեալ ի պարտեաց,
 5 Քանզի բաւական ես յամենայնի առ ամենայն հնարս զաւրանալ՝
 Անբաւ մեծութեամբ եւ իմաստութեամբ անսահմանելեալ:

Բ

- Եւ քանզի ուշիւ մտացս տեսեալ ի հեռուստ
 Զհանդերձելոցն հանդէս ահաւորափայլ,
 Նկատեմ ինձէն աստանաւ կանխաւ
 10 Զտիւն լուսոյ՝ սրբոցն յուսոյ,
 Զաւրն խաւարի՝ պատժապարտիս պատումասի,
 Ուստի՝ ոչ զաւրէ ոք յէիցս առ պատսպարան փախստեան՝
 Ո՛չ անդունդք խորոց, ո՛չ գեհի վնից՝,
 Ո՛չ բարձրութիւնք լեռանց, ո՛չ անձաւք քարանց,

- 15 Ո՛չ կարծրութիւնք արձանաց, ո՛չ ծերպք ծակաց,
 Ո՛չ փապարք փոսից, ո՛չ սորք հեղեղաց,
 Ո՛չ բափղք խորշից, ո՛չ շտեմարանք յարկաց,
 Ո՛չ ծածկութիւնք սենեկաց, ո՛չ եմակք հովտաց,
 Ո՛չ ծործորք դժուարաց, ո՛չ վերադրութիւնք բլրոց,
 20 Ո՛չ արձակմունք շնչոց, ո՛չ անբաւութիւնք ծովոց,
 Ո՛չ սահանք յորձանաց, ո՛չ հեռաւորութիւնք եզերաց,
 Ո՛չ ողբմունք ձայնից, ո՛չ հեղեղք արտասուաց,
 Ո՛չ տատանմունք մատանց, ո՛չ համբարձմունք ձեռաց,
 Ո՛չ պաղատանք շրթանց, ո՛չ աղաչանք լեզուաց՝
 25 Այսոցիկ սաստկութեանց մասանց աննողոպրելեաց
 Դու ես, տէր Քրիստոս, հնարք եւ դադարք
 Դիւրութեան եւ անդորրութեան՝ փրկութեան ամենամեղս հոգւոյ:

Գ.

- Առդ, հայեա՛ ի յանգերծ վտանգիցս շրջադրութիւն,
 Միայնդ քաղցր առ ամենեսեան:
- 30 Խղեա՛ սուսերաւ յաղբական կենագէն խաշիդ զցանցս վարմիս,
 Որ յամենայն կայից պաշարեն ի մահ զգերիս,
 Եւ հա՛ն ի յանդորր գոտս սասանեալ թիւր ընթացողիս,
 Բժշկեա՛ զհրաւապ շերմնական տոշորումն մղձկեալ սրտիս,
 Մերժեա՛ զդիւային շարահնարութեանս շշուկ՝ քո պարտաւորիս,
 35 Հալածեա՛ զյուսահատ անձկութեան հոգւոյս մթութիւն շարի
 կենակցիս,
 Յրուեա՛ զծխամած քանձրութիւն բռնութեան մեղացս երեւոյթ
 մտելոյս ի յիս,
 Կորո՛ զգազիր, թխատիւ կրիցս ապականութեանս կարիս,
 Նորոգեա՛ զպատկեր լուսոյ պաշտեցեալ փառաց մեծութեան
 անուան հզարիդ՝ յոգիս,
 Զաւրացո՛ զշնորհիդ փայլումն ի գեղ դիմացս եւ ի կերպարան
 տեսութեան մտացս հողեղինիս,
 40 Յարմար յերիւմամբ կացո՛ յարդարեալ, որ զգոյդ բերէ նկատումն՝
 նշողագարդ մաքրութեամբ գտեալ զմոռայլս մեղատրիս,
 Աստուածային կենդանի, անեղծ, երկնաւոր լուսով քո ծածկեալ
 յարինակս երիս՝:
- Զի դու միայն ես արհնեալ ընդ Հաւր՝
 Ի գովեստ Հոգւոյդ Սրբոյ յաւիտեանս յաւիտենից:
 Ամէն:

Բ Ա Ն ԽԱ

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱԽԵԼՈՒԱԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՑ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՅ ՍՐՏԻՑ ԽԱԽՍՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ՝

Ա.

Որդի աստուծոյ կենդանոյ, արհնեալ յամենայնի,
Հարդ անստորի անհնին ծնունդ,
Որ տկաւանայ առ ի բէն եւ ոչ ինչ²,
Որ ի ծագել անստուեր նշողից ողորմութեան քո փառաց
5 Հալին մեղք, հալածին դեւք³, ջնջին յանցանք,
Խզին կապանք, խորտակին շղթայք,
Կենդանածնին մահացեալք, բժշկին հարուածք,
Ողջանան վերք, բռնին ապականութիւնք,
Տեղի տան տխրութիւնք, նահանջին հեծութիւնք,
10 Փախնու խաւարն, մեկնի մէզն,
Մերծի մառախուղն, փարատի մոայլն,
Սպառի աղջամուղջն, վերանայ մութն, գնայ գիշերն,
Տարագրի տագնապն, չփանան չարիքն, հալածին
յուսահատութիւնքն,
Եւ քազաւորէ ձեռն քո ամենակար, քաւիչդ ամենայնի:

Բ

- 15 Որ ոչ եկիր կորուսանել զմարդկան ոգիս, այլ կեցուցանել*,
 Թո՛ղ ինձ զանքիս չարիսն իմ բազում ողորմութեամբդ,
 Զի դու միայն ես յերկնի անհառ եւ յերկրի անզնին,
 Ի տարբ գոյի եւ յեզրս ծագաց աշխարհի,
 Սկիզբն ամենայնի եւ յամենայնի ամենայն լումսմբ, արհնեալ ի
 բարձունս:
- 20 եւ քեզ քնդ Հաւր եւ Հոգւոյդ Սրբոյ փա՛ռք յաւիտեանս:
 Ամէն:

15. Ղուկ., Թ, 56:

ԲԱՆ ԽԲ

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱԽԵԼՈՒՄԸ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՅ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻՅ ԽԱԽԱՐ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ՝

Ա.

- Տէր աստուած գրութեան, փրկութեան եւ ողորմութեան,
Քատութեան եւ նորոգութեան, բժշկութեան եւ առողջութեան,
Լուսատրութեան եւ կենդանութեան, յարութեան եւ անմահութեան,
Յիշեա՛ զիս, յորժամ գայցես արձայութեամբ քո,
5 Ահաւոր, հզաւոր, բարեհաւ եւ ամենաստեղծ,
Կենդանի, գովեալ, ամենակատար,
Մերձ ի հեծութիւն համայն եղելոց:
Ընդ խաչեցելոյն² ընդ քեզ պաղատիմ,
Որ ո՛չ ըմբռնեալ վասն քո եւ ո՛չ կապեցեալ,
10 Ո՛չ կախեալ եւ ո՛չ բեւոռեալ,
Ո՛չ կոփեալ յանուն մեծիդ եւ ո՛չ անարգեալ,
Ո՛չ լկեալ եւ ո՛չ նշկանեալ,
Ո՛չ խորտակեալ եւ ո՛չ մահացեալ,
Եւ արձայութեանն՝ արդարոց մասին
15 Անձկակեաց լուսոյ արժանի ցուցեալ,
Իրաւամբ ուխտի երդմնականաւ Ամէն-իւն՝
Ազդեալ զանփոփոխութիւն բարեացն տուելոց՝
Փառաւորեցէր առ յոյս փրկութեան իսպառ լիելոյս:

Բ

- Աւրհնեա՛լ, աւրհնեա՛լ եւ դարձեալ աւրհնեա՛լ,
 20 եւ զիս ընկալեալ նովին հաւատով՝
 Կանգնեա՛ ի կործանմանէս, բարերար,
 Բժշկեա՛ ի հիւանդութեանցս ախտից, ողորմած,
 Յեզերաց մահուս դարձո՛ զիս ի կեանս, կենդանութիւն,
 Քո եմ եւ ես, կեցո՛ ընդ նմին, ապաւինութիւն,
 25 Անձամբ մեռելոյս կենդանական շո՛ւնչ ընծայեցո, յարութիւն,
 Կեանք, անմահութիւն, անպակաս բարութիւն,
 Անսպառ շնորհ, անփոփոխ ներողութիւն,
 Աջ ամենագաւր, ձեռն ամէնիշխան, մատն ամենամեծ:
 Կամեա՛ց, տէր, եւ փրկեցայց,
 30 Ակնարկեա՛ միայն գրութեամբ՝ եւ արդարացայց,
 Ասա՛ բանիւ՝ եւ վաղվադակի անարատ գտայց,
 Մոռացի՛ր զքիւս չարեացն՝ եւ անդստին համարձակեցայց,
 Առատաձեռնեա՛՝ եւ արդէն ի քեզ իսկ պատուաստեցայց,
 Փառաւորեալդ յամենայնի յաւիտեանս:
 35 Ամէն:

Բ Ա Ն 109.

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱԽԵԼՈՒԱԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՑ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻՑ ԽԱԽՄԻՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ

Ա

- Բժշկական կրթականության ամենափորձ հնարատրությամբ
Պատնառ կենաց անախտականաց,
Թագաւոր զաւաւոր, Երկնաւոր, տէր Յիսուս Քրիստոս,
Աստուած ամենեցուն՝ իմանալեաց եւ տեսականաց,
5 Ահա դու ի յիս, ըստ մարգարէին,
Որ ընդ ասելոյն՝ նոր կցորդութեան,
Առ որ բարեգարդ դաշամբ՝ այս բանի ընդ քեզ միութեան,
Լուսատրեցայց՝ կրկին ողջացեալ շնչով եւ մարմնով²,
Ամենայնիւ կարող եւ անվանելի:

Բ

- 10 Որ ոչ կարատանառ ոսկեղանեաց,
Առ պատրաստութիւն պատանաց հոգեկան վիրաց,
Ո՛չ ժամանակի, ո՛չ միջնորդի,
Ո՛չ աւուրց երկարաձգութեան,

- Ո՛չ փոփոխս մասուցանելոյ,
 15 Ո՛չ հատման, ո՛չ խարման, ո՛չ սրագործութեան՝
 Ըստ երկրաւորս դեղատոութեան,
 Ան որս միշտ է վրիպութիւն
 Եւ ամենասխալ տարակոտութիւն:
 Այլ Բեզ՝ արարչիդ հոգոց եւ մարմնոց
 20 Ամենայն ինչ լուսաւորեալ է,
 Ամենայն ինչ առաջի է,
 Ամենայն ինչ գրեալ է,
 Ամենայն ինչ ղիւրիւն է,
 Համայնն հնարաւոր է,
 25 Իմաստն գլխաւորեալ է,
 Խոստումն լցեալ է,
 Կամելն կատարեալ է,
 Քո կտակն աւետարան է,
 Քո վնիւն ազատութիւն է,
 30 Քո մատեանն շնորհ է:
 Ոչ փակեալ ես ընդ արիւնաւք,
 Ոչ պարունակեալ ես ընդ կանոնաւ,
 Ոչ արգելեալ՝ ընդ նուագութեամբ,
 Ոչ խոնարհեալ՝ ընդ հնազանդութեամբ,
 35 Ոչ պարագրեալ՝ ընդ փոքրկութեամբ,
 Ոչ չափեալ ես ընդ սահմանաւ,
 Ոչ վրիպեալ՝ ի բարկութենէ,
 Ոչ այլայլեալ ինչ՝ ի ցասմանէ,
 Ոչ սխալեալ՝ ի խստութենէ,
 40 Ոչ ամբոխեալ՝ ի խռովութենէ,
 Ոչ դլրդեալ՝ յանգիտութենէ,
 Ոչ փոփոխեալ՝ յողորմութենէ,
 Ոչ պակասեալ՝ ի բարձրութենէ,
 Ոչ լքեալ՝ յայցելութենէ,
 45 Ոչ տկարացեալ՝ ի փրկութենէ:
 Դու սկիզբն եւ լրումն ամենայնի,
 Եւ ի քէն է ամենայն,
 Եւ քեզ փա՛ռք եւ երկրպագութիւն յափտեանս:
 Ամէն:

Բ Ա Ն ԽԴ

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱԻԵԼՈՒԱԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՑ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻՑ ԽԱԻՍՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ՝

Ա

Աստուած անսահման, ծնունդ աստուծոյ հարազատ,
անթարգմանելի,

Արարիչ բնաւին եղելոց, Քրիստոս թագաւոր,

Լոյս՝ ի խաւարի սրտից մթացելոց,

Ընդ մեզ՝ լրմամբ, եւ ընդ առաջիդ՝ իսկութեամբ,

5 Մերայնովս զգոյինսդ ծանուցանող հրաշապէս:

Հայր քո աւրհնեալ, երկնաւոր, աննառ,

Որ առաքեացդ զքեզ ի վերուստ,

Ում փառակիցդ ես արարչութեամբ,

Այնքան հոգացաւ փրկութեան իմոյ տարագրեալ գերոյ,

10 Մինչեւ զքեզ իսկ մատենաց մարդկան՝

Իսկ դու, կարուլ գոլով ի վեր քան զվիշտս՝

Զտնտեսութեանն աւարտել խորհուրդ,

Հանեցար ընդ պարտեցելումս զմահուն նաշակել բաժակ՝

Անթերի մարդկութեամբ եւ անպակաս աստուածութեամբ:

15 Եւ Հոգիդ Սուրբ կենդանաւոր, որպէս՝ քո եւ Հաւր քոյ՝ իսկակից

Եւ համապատիւ էութեամբ՝ ծնողիդ եւ ծնիցելոյդ:

Մի Երբորդութիւն կատարեալ ի դիմաց Երից անորոշելի
հատուածոց,

- Անսկիզբն եւ անժամանակ, բնափն բարերար,
Համայն կենդանարար, բոլորից խաղաղարար,
20 Ստեղծիչ գոյից եւ յաւրինիչ ամենից,
Անփակութեամբ եւ միով բնութեամբ փառատրեալ:

Բ

- Իսկ երբէ Հայրն զբաժ, Երկնատր, հզաւ՝ մին յէութենէն,
Վասն մահապարտիս յանցանաց մատոյց
Զմիայնակ ծնունդդ յանգին ծոցոյն,
25 Ոչ անխայեալ յՈրդիդ՝ ի համապատիւդ եւ ի սիրելիդ,
Այլ կամաւ նուիրեաց մահու շարշարողացն զինու,
Ըստ մարգարէութեանն Զաբարիայ,
Վասն զի զարբնու սրոյն ի վերայ հովութին,
Եւ հարկանիլ նոյն ինքն հատապետին,
30 Եւ ցրտիլ ոչխարացն հատին³,
Որպէս արիւնական նուրբ նախագրին⁴,
Եվ ուխտադրութիւն խորանին,
Եւ նուիրումն արեան սպանդին⁵,
Եւ առակ խորհրդոյ աբրահամեան պատարագին,
35 Զփրկութիւն բշտառացելոյս
Ի կամաց կեցուցչիդ յառաջագոյն նկարագրէր,—
Եւ արդ, հի՞մ. արտմիս, անձն իմ*,
Կործանեալ ոչ յաստուածուստ հնարատրութեանց,
Այլ ի քումդ ինքնագործ⁶ հակամտութեանց,
40 Կամ ընդէ՞ր զիս խոռվես*
Յուսահատութեամբ սատանայականաւ զմիտս հարեալ:
Յուսա՛ յաստուած, խոստովա՛ն լեր նմա, եւ նա հոգայ վասն քո,
Ըստ դարեան սաղմոսին եւ այլ մարգարէի՛ կենսախրախոյսն
բանի*:

37. Սաղմ., ԽԱ, 6, 12. ԽԲ, 5:

40. Սաղմ., ԽԱ, 6, 12. ԽԲ, 5:

43. Սաղմ., ԽԱ, 6, 12. ԽԲ, 5: Ես., Խ, 1, 31:

Գ.

- Իսկ յեղանակ խնամարկելոյ հաստողին ի վեր է,
 45 Քան զսահման կշռութեան մտաց հրեշտակաց եւ երկրականաց,
 Եւ եթէ բիւս կրկնեսցի, ոչ լինի շափեալ,
 Քանզի անբովանդակելոյն եւ բարեբարելն է աննառելի:
 Նա զի ոմն արհնեալ զոմն արհնաբանեալ
 Յերոռդական համագոյութենէն առաքեաց,
 50 Իսկ նա ի հանութիւն կամաց առաջին մեռաւ,
 Եւ միւսն ահաւոր ի յերկուցն հաւանութիւն
 Մեծաջան բաղձանաւ մաղթէ:
 Իսկ համաբարոյ միակամութեանն ցուցակ՝
 Առ ի զնոյն բարի ներգործել,
 55 Որպէս հոգին՝ կենդանոյն, եւ բանն՝ բանականին,
 Պայծառութիւնն՝ փառացն, եւ կերպարանն՝ էութեանն:
 Առ կեանսն՝ փոյթ, առ ողորմութիւնն՝ սրափ,
 Առ ձեռնկալութիւնն՝ պատրաստ, առ փրկութիւնն՝ կազմ,
 Առ առատութիւնն՝ յորդ, առ յանախութիւնն՝ զեղուն,
 60 Առ անբատութիւնն՝ լի, առ աննուագութիւնն՝ փարբամ,
 Առ երկայնմտութիւնն՝ նոխ, առ անհասութիւնն՝ բարձրեալ,
 Մի սրբորգութիւն կատարեսլ՝ ի յանձանց երից, արհնեալ
 յափտեանս:
 Ամէն:

Բ Ա Ն Խ Ե

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱԻԵԼՈՒԱԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՑ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻՑ ԽՍԻՍՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՑ՝

Ա

- Եւ արդ, յոյս բարեաց, տնկեալ ի սրտի, անձն իմ կործանեալ,
Եւ գատեսաւն հաւատոց պնդեալ գերիկամանցդ երկակի մասունս՝
Ձկրկնապղտոր խորհրդոցդ զցանկականիդ գործարան²,
Խոստովա՛ն լեր բարերարին աստուծոյ զմտացդ՝ իբրեւ զգործոց,
5 Ձխորհրդոցդ՝ իբրեւ զլուքեանց,
Ձանտեսիցն՝ իբրեւ զյայտնեցելոց,
Ձսրտիդ ծածկութից՝ իբր զբարբառումն ձայնից,
Ձակնարկութեանցդ՝ իբր զարդինականաց մեղանաց,
Ձագդել շրբանցդ՝ իբրեւ ի գլուխ ելելոց շարի,
10 Ձոտիցդ հետոց՝ իբր զպատուիրանաւն աստուծոյ վագողաց,
Ձնեռացդ ձգումն առ ցատումն՝ իբր ի հեղումն արեան գործողի,
Ձծիծաղելն բնաւին՝ իբր զկամատրական լիւմն շնորհի,
Ձերդմականն, որ թէ՛ ի հանդէպս, թէ՛ ի տաւաղէպս՝ իբր
զգործակցութիւն խաբողին,
Ձամբարտաւանութիւնն՝ իբր զնին կործանիչ նախաստեղծին
բարձրութեան,
15 Ձսրտին նեղութիւն՝ իբրեւ զքերութիւն հաւատոց,
Ձմեղկութիւնն՝ իբրեւ զպարտութիւն զաւրատրին պնդութեան,
Ձտրտունջն առ վտանգս կրիցն՝ իբր զուրացութիւն ուխտին, որ
առ տէրն,

- Զապարասանութիւնն՝ իբր գրողն իմն անգրութեան,
 Զամբարհաւանութիւնն՝ իբր ոչէլիւք առ վեհսն գոռոգութեան,
 20 Զհապարտութիւնն՝ իբր զկամակոր հարազատ գաղղին շարեաց,
 Զակամայիցն ընդ կամաւորացն, զբռնացելոցն ընդ
 հաւանականացն,
 Զեկամտիցն ընդ բնաւորականացն, զանաւրէնութիւնսն ընդ
 ապաստուածութեանն,
 Զփոխումսն ընդ սաստկագունիցն, զնուագումսն ընդ յոլովիցն,
 Զաննառիցն իմոց՝ իբր զհառելեաց գիտողին,
 25 Զանգրեկոց վնասուցն՝ իբր զնկարեկոց տեսողին ի յարձան
 մագնեստիս վիմի³,
 Զքերեւագունիցն առ խտիր մտաց՝ իբր զստուար ծանրութիւն
 բեռանց,
 Զխնդիր չափոյ ծածկելոցն՝ իբր զնշդով սլահանջումն սատերն
 սակի
 Ի բերանոյ կիտին կորինի չորեքդրամեան կշռութեամբն⁴,
 Զանդնդականացն գործոց՝ իբր ի յականջս աստուծոյ արագ
 ժամանելոց:
 30 Զայսոսիկ յանախեա՛, կուտեա՛ կրկին յանձնառութեամբ՝
 Վերստին պատմել աստանաւ մեծաւ հեծութեամբ զշէիցն՝ իբրեւ
 զեղելոց,
 Ընծայեալ աստուծոյ զպարտութիւն վանեցեալ անձինդ,
 Զի ընկալցիս ի փոխատուէն զշնորհաւք բողութիւն սլարտոց
 մեղատրին,
 Զոր տէրն արդարացոյց եւ հրաշափառապէս հռչակեաց՝
 35 Ամենապատիկ ներբողիւ կրկնեալ զգովեստ զղշմանն,
 Քան զսլարսաւանս մեղացն⁵:

Բ

- Բարդեա՛ եւ դիգեա՛ անձինդ մեղապարտի բամբասանս յոգունս՝
 Զֆոյսն խոհերս բազմամասնեայս, անձն իմ, կշտամբեալ
 յոգնախթանդ բանիւ
 Զշարութիւնն, զանաւրէնութիւնն, զվրիպութիւնն,
 40 Զառ ի մարտին հանդիսէ փախուստ, զպարտութիւնն,
 Զմոլեգնութիւնն, զամբարշտութիւնն, զապշութիւնն,
 Զթմբութիւնն, զֆունն արքնական, զառ ի յընթացսն զնիրհումն,
 Զխորհուրդն ատարոտի, զբանիցն նանրութիւն,
 Զզագրութեանն հանութիւն, զյամենալն ի նմին,

- 45 Ձվափազելն աստուծոյ ատելեացն⁶,
 Ձաներկիտութիւնն, զանաստութիւնն, զանհարթութիւնն,
 Ձքերութիւնն, զքիւրութիւնն, զլուծութիւնն, զնշդութիւնն,
 Ձանկալ արձակումն, զծիծաղականսն, զվրնշողականսն,
 Ձկաաակերգականսն, զգայրակողականսն, զպատրողականսն,
- 50 Ձանդէլ քաշութիւնսն, զանյարմար մարտսն, զառանց արիւնի
 արիութիւնսն,
 Ձխեղդումնս հոգւոյն, զտատանողականսն զերկշոտութիւնս,
 Ձբազմաստեղնեան ճիւղսն զբանեռականս,
 Ձանպատկառ փարամունսն, զգժտութիւնսն, զգժդմութիւնսն,
 Ձանդատ ատելութիւնսն, զմարմաշմունսն զիւրմբոնողականս,
- 55 Ձվոխունցն զանկշոտութիւնս, զխոստմանցն դժողութիւնս,
 Ձոխտիցն մոռացութիւնս, զնմանեացն ալակերպութիւն,
 Ձկեղծեացն բողարկութիւն, զփառամոլութեանն մոռոտութիւն,
 Ձյանիցն յաակնութիւն, զպլիւրատութիւնսն, զինքնասիրութիւնսն,
 Ձնախագահիցն տենչութիւն, զհատուցանելն եղեռնականացն,
- 60 Ձնոցիւնսն զանշան աղնատանսն, զվայրապար բերմունսն,
 Ձընքացակցութիւնսն խորամանկութեան բանսարկութիւն,
 Ձբանին սերմնակարութիւն, զվանառումն կենացն ընդ գնոց
 սատակմանն,
 Ձկորուստ աւանդիցն, զհայրենեացն ծախս, զկապարանն
 ձգողական,
- Ձվոկով լծոյ Երնշոց անխզելի բմբռնմամբ զանարէնութիւնս*,
- 65 Ձյարաբարս տղմարնակութիւնս, զլիւմն լաացն,
 Ձընքադրութիւնս անկարծիցն, զկնի դարձին առ նոյն դարձ
 դաժանական⁷,
- Ձնորոգ մտացն, զատար խորհրդոցն, զանկայուն կամացն,
 Ձհաշման հագագին, զէութիւն շնչոյն,
 Ձեսն քան զսահման կանոնացն դրութեան՝
- 70 Ձիշխանականին զամենաստիւ թացարձակութիւն
 եւ զոր չէ նառելի եւ կամ գրելի եւ կամ պատմելի
 եւ կամ յերեսս դիմաց բերելի:

Գ.

Եւ արդ, զիա՞րդ բժշկեսցիս, անձն իմ Եղկելի,
 Ի յայսքանեաց տիգաց խոցոտեալ,

- 75 Բարձեալ բողեալ այր մի տարագիր, անողջանալի, ըստ
մարգարէին⁸,
Քանզի մի ի վերագրելոցդ բաւականապէս զարէ սատակման,
Քող թէ այսֆան դաս սպանողաց, դժնէից⁹ դաննաց շուրջ
պաշարողաց,
Մանաւանդ զի ոչ այսու եւեթ նմանագրութեամբ
կշռի տարացոյց տաժանեցելոյս:
- 80 Այլ զոր արինակ անքիւ բազմութիւն կայտառաց կարնաց
խայրողականաց՝
Ի ստորին մասունս ծայրից տունոցն զարհասական թոյնս բերելոց,
Եւ յաման մաշկեղէն արկեալ ամփոփէ զելիցն շափղ կապարանին
շրջափակութեամբ,
Յուցանի արտափուտ բարոք, իսկ ի ներփուտ՝ համբարք շարի
Եւ պանեստ կորստեան եւ կոյտ կսկծման
- 85 Եւ զործանեայք սատակման եւ մշակք մահու:

Դ.

- Արդ, այսոքիկ են ամբարեալքն քո անարէնութեան
Տաժանեաց քշուառափրտն քոշակք,
Անձն իմ պարսական կրկին սատակման:
Որ կամատրաբար ընկալար ի քեզ,
90 Զոր քշնամին սերմանեաց ի վերայ ցորենոյն յագարակի
աշխարհիս¹⁰,
Ո՛վ այր անմահուր, ամբարիշտ եւ ծոյլ, բնաւին ատեցեալ,
Սիրողդ մտացդ խորժմամբ զլցեալսն ամենայն անառակութեամբ:
Եւ զոր առաքեալ ցուցանէ զքիւս բանիցն սարսափելեացն
կշտամբողաց՝
Աստուտ սկսեալ մինչեւ ի կատար կանոնի այնր պայմանի¹¹.
- 95 Եւ որ հասեալ են, ասէ, յաստուծոյ իրաւանցն վերայ,
Եթէ որք գայսպիսիսն զործեն եւ կամ կամակից են, արժանի են
մահու*:
- Արդ, ես ինձէն զիս ինքն պարտ վարկայ
Կրկին հատուցման, կորստեան, սատակման, ի մահ
դատապարտութեան,
Այլ անխայեա՛ յիս ողորմութեամբ, բարեգութ, կենդանի,
100 Հգար, կամարաւ, կարող, հնարատր, արհնեա՛լ յափտեանս:
Ամէն:

ԲԱՆ ԽԶ

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱԻԵԼՈՒԱԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՅ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻՅ ԽԱԻՍՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ՝

Ա.

Արդ, վրիպեալս ես յաւէտ ամենապատիժ,
Միշտ դժնեայ, վայրենաբարոյ,
Անձամբ անձին մահու կշտամբիչ,
Արածողս զերամակս զագիրս, վայրագասունս խոզից
արատականաց

- 5 Գարշուրեան մեղաց՝ նախատ վարձկանութեանց՝
Հովիւս տածողական զհաւրանս ուլոցն ամայաբնակաց՝
Ի վրանս հովուացն, ըստ երգոյն երգոց առ իս առակին,
Որ ոչ իսկ ծանեայ զիս երբէք գիտել՝,
Թէ յո՞վ եւ յո՞յր պատկեր եւ վասն ո՞յր գոյացայ:

Բ

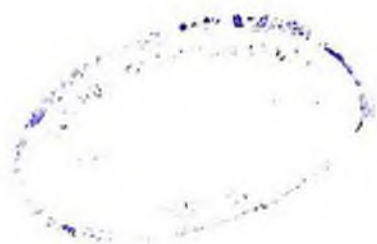
- 10 Ահա ի յոտս տանողականս
Կռողաց երկուց միակցորդ խորհրդականաց,
Ըստ ձեռոյ հրեշտակի կառուցար,
Իբր ի թոխս թեւոց կրկնաբարձ բազկաց վերատանողաց՝

- Յաշխարհն հայրենական հայել,
 15 Ո՛վ յիմար, զիա՞րդ ֆեզէն կորացար յերկիր,
 Զաստեացս միշտ հոգացեալ դիպուածս՝
 Ընդ ցիոս անապատականս համարեցար:
 Իբր զնրագ բազմաբերանեան
 Ի յաշտանակի մարմնիդ հաստատեցաւ զխոյդ բոլորութիւն⁵,
 20 Զի եւ այսու ի յարինակէն շնորհէ մի՛ ատարասցիս
 Զաստուած տեսանել: Եւ զմնացականացն իմաստասիրել:
 Բանականութեանն յարգանաւ կրկին նոխացար,
 Զի գյաղթանակ բարեմասնութեանն, որ առ ֆեզ եղեն,
 Անարգել լեզուով խաւեսցիս,
 Զգործնականացն տնարինել զտեսնութիւն,
 Իբր կցորդ համացեղութեամբ ամենաբաշխ աշոյն աստուծոյ՝
 աստուած կոչեցար:
 Երից հարիւրոց եւ տասանց վեցից յաղիւք շաղկապեցար՝
 Յարեալ ի ֆեզ ընդ նոսին ի նոյն
 30 Եւ պատշանական մասունս չափուց ազդողականաց հինգ
 զգայութեանց⁶,
 25 Զեռինդ հաստմամբ յարմարոստեան մատանցդ շառափղաւ՝
 Զի մի՛ եւ երեսելիդ նիւթականութիւն փոմդ տեսութեան՝
 Մտացդ դիտման անդատ եղիցի.
 Զի ոմանք ստուարք են եւ զաւրաւորք,
 Եւ այլք փոքունք են եւ պիտանիք,
 35 Կէսք՝ կարծրակերտք եւ ազդողականք,
 Են եւ գոլորականք եւ պատուականագոյնք,
 Դարձեալ՝ կարեւորք եւ պատկառելիք:
 Իսկ թարգմանութիւնք սոցին տեսութեան ի ֆեզ են նկարեալ՝
 Իբր յարձանի անջնջականի, անձն իմ եղկելի,
 40 Որպէս զի եւ տարր ժամանակաց
 Եւ շարունակ հետեւման ատուրցն առ պսակ ամին,
 Իբր կանոնաւ իմիք՝ սահմանեալ մասամբքդ՝
 Անսխալ եւ անայլայելի պահեսցի:

- Դարձեալ այլ արինակ հոգետրական,
 45 Որ զսիրոյն յաղուած շաղկապէ ի մի առ եկեղեցի,
 Քեւ խորհրդածի.

Ս. ԳԼԻՍԻ ԱԿԿՈՐԸ (ձեռ. № 1568, էջ 8ա, ժամ. 1173 թ., գրիչ և մանրանկարիչ՝
Կրիգոր Ալեկուցի)

Իբր զի առանց բնալից զուգամասնութեան
 Կապակցել լծով հաւանականաւ զվեմն ընդ փոքուն,
 Վնասեալ է հաստուածոյն անարատութիւն յանուն Քրիստոսի
 ժողովելոց՝,

50 Որպէս ի հատումն եւ ի նուագութիւն
 Միոյ յանդամոցս անարգացս՝ պատուաստելոցս ի մարմնի,
 Կրնատեալ իմն է յարինուած կազմութեան մարդոյդ քում սենեկի
 զգայականի,
 Եւ շրջեալ է ընտանութիւն պատկերին յանկարգ փոփոխութիւն:
 Եւ արդ, այսպիսեալ եւ ես բազմաւ անզուգական
 հրաշակերտութեամբ

55 Եղական պատկեր աստուծոյ՝ կշտամբեալ իսպառ, ոգի իմ գերի:
 Եւ քէպէտ յառաջին նմանութենէն կողոպտեալ գտար՝
 Պատուիրանին յանցատրութեամբ՝ ի դրախտին կենաց,
 Այլ աւագանին լուսազարդ շնորհին զՀոգւոյն փշումն ստեալ՝
 Եւ նմանութիւն ես կերպարանին:

Դ.

60 Եւ արդ, ընդէ՞ր կորուսեր զփառսն Երկնաւորս,
 Իբր նախաստեղծն Երբեմն՝ զվինակն Երկրաւոր յԱդին
 դարաստանի,
 Ընդէ՞ր փակեցեր քեզէն քեզ գերկին եւ զվերելիցն դուռն աղիւսեցեր,
 Ընդէ՞ր խառնեցեր ընդ չրոյն մաքրութեան զախտ արտասուացդ
 տաժանութեան,
 Ընդէ՞ր զլուացեալ ձորձ վերարկութիւն գարշելի գործով
 զազրացուցեր,

65 Հի՞մ գեղեալ հանդերձին մեղաց պատմունան անառակութեան
 վարով քեզ արկեր:
 Ընդէ՞ր զտանողացդ ոտից սրբութիւն նանապարհաւ ծանոց
 աղտեղեր,
 Ընդէ՞ր կրկնեցեր իրաւադատին զովստազանցութիւն մին
 պատուիրանին,
 Ընդէ՞ր մերժեցար ի պտղոյն շնորհաց, իբր զԱդամ՝ ի ծառոյն
 կենաց,
 Ընդէ՞ր նենգեցեր քեզէն քեզ կամաւ զանստութիւն յուսոյն
 յարակայութիւն,

70 Ընդէ՞ր պատկառանք անհամարձակելիք քոյին դիմացդ նպաստեցեր,

Ընդէ՞ր զինեցար ընդդէմ քո ներհակ, ո՛վ ընդունարան
 խելագարութեան,
 Ընդէ՞ր որսացար ի ծուղակ¹⁰ մահու՝ քողեալ զարանետն
 վստանութեան,
 Ընդէ՞ր կարբիւ պատրանաց ածար հաղորդդ մարմնոյ
 կենդանաբարին:

Այլ վերստին յուսացեալ ի նա՝ կարդա՛ նմա,
 75 Ապալինելոյս քաւիչ, նորոգիչ,
 Փրկիչ, կեցուցիչ եւ կենդանարար,
 Ողորմած, խնամող, մարդասէր, անոխակալ,
 Բազմագուր, արհնեա՛լ յաւիտեանս:
 Ամէն:

ԲԱՆ ԽԷ

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱԻԵԼՈՒԱԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՅ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻՑ ԽԱԻԱՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ՝

Ա

Եւ արդ, զի՞նչ գոյ ասել ամաշեցելոյս յերեսաց մեծիդ
անատրութենէ,

Բայց եթէ համբանալ եւ հող ի բերան եղեալ՝ լոել ի սրտի,
Ըստ մարգարէութեանն խրատու՝ անա ի բարւոյն կարկանդակ

ի յոյս:

Իսկ եթէ զվականս շարժողութեանց շրթանցս բացից՝

5 Բռնադատեցից խաւսել կամեցեալ,

Դարձեալ զնոյն ձայն կրկնական եղերերգութեան լալեաց

բազմութեան

Խէք մտացս յառաջադրէ:

Բ

Եւ արդ, ողբակից մեծ մեղաւորին՝ անաւրինելոյ կամաւ առ ի մահ,
Զնորին գոչումն երկրորդեցից եւ ես ընդ նմին.

- 10 Մեղա՛յ, աե՛ր, մեղա՛յ, եւ անաւրեւութեանց իմոց ինձէն վկայեմ*:
 Հիւսեալ բնդ նմին գրանս յիսնեւորդի սաղմոսին՝
 Անքիւս գրեմ զպարտուցս սակ անձինս մեղաց,
 Քան զնիդ՝ երկրի հողմանոս փոշոյ՝
 Ընդ աւդս ամենայն տարածեցելոյ՝:
- 15 Մեղա՛յ յերկինս եւ առաջի ֆո՞,—
 Ընդ անառակ որդւոյն պատկառեցելոյ
 Հայրենի գրոյդ վերստին դարձեալ՝ քայսանձ արկանեմ,
 Զոգորմելին ձայն աղերսանաց արտասուածին ոլորով փոշման
 Ի տխուր դէմս մատուցեալ՝ առաջի ֆո տարածանեմ:
- 20 Հայր գրութեանց, աստուած բոլորից,
 Ձեմ արժանի կոշիլ եւ ոչ բնաւին առ այս անուանիլ
 Ոչ միայն որդի, այլ եւ անայիտան, ապաքան վարձկան՝:
 Ընկա՛լ զսովեալս տարագրական, պարտական վնասուց,
 եւ զցաւ փաղոյս լկանաց նեղոյս նուաղեցելոյս
- 25 Կենաց ֆո հացի՛դ բժշկեցես:
 Լե՛ր բնդ առաջ ֆո ողորմութեամբդ ի սկզբնատես ապաւինութեան,
 Զգեցո՛, գրած եւ անոխակալ, անաւրինեալս մեղապարտի
 Զնախակապուտ հանդերձին ծածկոյթ,
 Աւանդակորոյս ձեռացս աղտեղեալ մեղաւփ,
- 30 Զկնիփ մատանտյն համարձակութեան սմէնառատ կամա՛ւփ
 մատուցես,
 Զգարշապարացս թշուառութիւն մերկութեան ոտիցս,
 Պատսպարութեամբ անտարանական ամրավերարկու աղիցս
 կաշկաց,
- Ի յաւինն թունից մի՛շտ ամրացուցես:
 Զգուարակդ պարարակի եզինդ երկնայնոյ՝,
- 35 Որ է միածին Որդիդ ֆո աւհնեալ,
 Իսկապէս մարդասիրութեամբ կարատելոյս բարեա՛ց նուիրես:
 Որ մատուցեալ միշտ եւ անսպակաս մնայ ի յրութեան՝
 Յարակայ զենեալ ի սպանդարանի անքիւ սեղանոց
 անսպառութեամբ,
- Բոլոր՝ յամենեսին եւ բնա՛ւ յամենայնում,
 40 էութեամբ՝ յերկինս եւ իսկութեամբ՝ ի ստորինս,

10. Աղօթք Մանասէի, 13: Հմմտ. Սաղմ., Ծ, 5:

15. Ղուկ., ԺԵ, 18, 21:

Աննուագ՝ մարդկութեամբ եւ անքերի՝ աստուածութեամբ,
 Փշրեալ եւ բաշխի ի մասունս անհատս,
 Զի զհամայնն հաւաքեսցի, առ ի նոյն մարմին իւրումն գլխոյ:
 Քեզ փա՛ռք ընդ նմին, Հայր ողորմութեան:

45 Ամէն:

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱԻԵԼՈՒԱԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՑ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻՑ ԽԱԻՍՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ՝

Ս

Բարձրեալ, հզաւր, անսկիզբն, անեղ, անբովանդակելի,
Աննիրհելի ակնդ նկատող, ծնող անֆնին փառաց միածնիդ,
Իրաւացուցե՛ս զիմա ողորմութիւն հերբեցելոյս բնդունելութեան՝
Առ երկնայինս եւ առ երկրատես:

- 5 Տաւնեա՛ զկեալս կորուսելոյս վերնականացն պարերգութեամբ,
Աւետարանեա՛ բանիւդ արհնութեան զկենդանութիւն իմ

մահացելոյս,

Զբարեբաստութիւն կամացդ յայտնեա՛, գովեալ, բոլորից գոյից

եղելոց,

Ստացի՛ր անուն քեզ աննառ, եւ ինձ՝ թշուառիս՝ նորոգ փրկութիւն,
Կորուսցե՛ս զգիր մուրհակի մեղուցելոյս ամբաստանութեան,

- 10 Զվնիռ նոգտոյս մահու ջրեցե՛ս կայլակաւ արեան Որդւոյդ

սիրելոյ,

Վստանութիւն փրկութեան բարեաց արեամբ Քրիստոսի քո

նկարեցե՛ս²,

Յո՛յց զսփանչելիս քո բարեգրութեանդ ի ճաշ հարսանեաց քում

հարազատի:

- Մի՛ փակեցես դիմելոյս առ քեզ զառագաստ սրանի կենացդ
 15 Մի՛ տրոհեցես ի բազմականացդ եւ ի բարեացդ քո զրկեցես,
 Մի՛ սլանեցես ի գանձարանիդ զնիւրեալ իմ սլարտուցս
 անարեւելութիւն,
 Մի՛ կնքեցես ի քսակ բարեացդ զզգրութեանց իմոց
 քարշութիւն*,
 Մի՛ երկարս ինձ զվէր մեղացս ի յախտալից մարմնիս
 ծածկեցես,
 Մի՛ զփառութիւն նեխութեան ցաւոցս ինձ տնկակից մանու
 մնացուցես,
 Այլ բա՛րձ բանիւ քոյդ ողորմութեան զժանտութիւնն
 ապականարար,
 20 Որպէս զի զատեալ ի հիւծմանց ախտից՝ առողջութեանն
 պատրաստեցայց:
 Հնարատրեա՛, զքութեանցդ Հայր, մեծ խոցուածոյս զարեղ
 սպեղանիս,
 Կարեւոր կործանմանս՝ բարի այցելութիւնս,
 Զի քո եմ, տէր ոգեսէր*:
 Թէ եւ առ մի նուագ բիրս մեղիցեմ,
 25 Բայց ոչ գրեցայց համայն մեղուցեալ,
 Տոյիչ կենաց իմոց բարեբար,
 Ի շնորհ սլարգեաց քոց ապաւինեալ*,
 Զի նանաշելդ զքեզ բովանդակ սարդարութիւն է,
 Եւ զիտել զգարութիւնդ քո՝ արմատ անմահութեան,
 30 Որպէս եւ կանխաւ իսկ գրեաց իմաստունն*.
 Եւ դարձեալ՝ Տիրելդ քո, ասէ, ամենեցուն՝
 Խնայել տայ քեզ յամենայն*,
 Եւ դարձեալ՝ Մատ է քեզ,
 Յորժամ եւ կամիս՝ կարող գտանել*:

Բ

- 35 Այս Սողոմոնի յուսոյ աղերսանք իմոյս առեալ տիպ,
 Քանզի ոչ այլ ոք բազմամեղ, որքան զնա ինձ զուգաշափդ.

23. Իմաստ., ԺԱ, 27:

30. Իմաստ., ԺԵ, 2—3:

32. Իմաստ., ԺԲ, 16:

34. Իմաստ., ԺԲ, 18:

- Երբեմն՝ որդի, ապա՝ ատելի,
 Երբեմն՝ միջնորդ խաղաղութեան աստուծոյ ժողովրդեանն,
 Եւ յետոյ՝ խաւոց որոշման բազում խոռվութեան,
 40 Երբեմն՝ արէնք կենաց կացեալ,
 Եւ յետոյ՝ մութնակ մահու հաստատեալ,
 Զերկնաւորին պաշտան ընդոտնեալ,
 Եւ զաւտարին անուն ծանուցեալ⁵,
 Անպատնառ ացտող, անկարատ զրկող, անսովելի զող,
 45 Դրգեալ տրտնջող, փափկացեալ փախստական,
 Սեղանանեց սարուցեալ, անպատասխանի վնասապարտ,
 Քաղցրասնոյց հայնոյիչ, զաւակ հայրատեաց,
 Կտակարանացն⁶ մատնիչ, Մովսէսի չարախաւս, մոռացող
 Երախտեացն,
 Իմաստուն սխալական, ամենագէտ յանցատւ,
 50 Ամաւքապարտ զղջացեալ, տարակուսեալ աշխարող⁷,
 Աղաչատւ կռապաշտեալ, յամրային դարձատւ,
 Կեղակարծ ընկալեալ, կասկածատւ հաշտութիւն,
 Յապայս յիշատակ, յերկբայս փրկութիւն,
 Չաւատալի գիտ, ի մասնէ մնացուած,
 55 Խաղաւանեալ գերի, կիսակտուր պրծեալ, կամատւ անձնամատն,
 Տմարդի յղկացեալ, բազմավրէյ հաննարեղ:
 Ի յընթացս բանից երկեակ որոշմանց՝
 Ամենայն ուրեք բանս արկեալ ողբոց եւ ձաղանաց,
 Մեծ պարսաւ եւ փոքր զովեստ՝
 60 Իբր ի վերայ ինքնագրաւ կորստականի,
 Երգիծանութիւն խառնեալ ընդ աշխար.
 Բան նորա՝ քելադիր բարգաւանութեան ամենայն հասակի⁸,
 Եւ խոստորումն նորին՝ ի շրթունս բնալից
 Թառանչ քախծութեան ողորմելիս իմն ազղեալ:

Գ.

- 65 Զարմանամ, վնատիմ՝ տարակուսեալ սալշութեամբ,
 Զի թէ նա այնքան գրեաց, ինձ զի՞նչ սլառահեցէ.
 Զիա՞րդ անկաւ ամբարձեալն,
 Զիա՞րդ սասանեցաւ հաստատեալն,
 Զիա՞րդ կործանեցաւ կառուցեալն,
 70 Ի՞բր ատարացաւ ծանուցեալն,
 Զիա՞րդ զակատեցաւ զաւակն ընտրութեան,

- Զիա՞րդ սրացաւ մեծատուն,
 Զիա՞րդ աղատացաւ փայլեցեալն,
 Զիա՞րդ պատանդեցաւ ազատեալն,
 75 Զիա՞րդ անաւրինեցաւ ուսուցիչն,
 Զիա՞րդ նուաղեցաւ հոշակեալն,
 Զիա՞րդ անարգեցաւ փառատուն,
 Զիա՞րդ փոքրկացաւ մեծատունն,
 Զիա՞րդ ամբարշտեցաւ բարեպաշտն,
 80 Զիա՞րդ ամբարձաւանեցաւ ընտրողն,
 Զիա՞րդ ունայնացաւ պատարունն,
 Զիա՞րդ կտրեաց զովսան, որ ընդ բարձրելոյն՝
 Պատկառեմ ասել, թէ՛ եւ ընդ սահղարամեականին կապեցաւ.
 Զի՞ր կայր նորա եւ կողոց,
 85 Ուստի՞ սէրն ընդ պատկերաց,
 Վասն է՞ր կամֆն ընդ խտրանաց:
 Զիա՞րդ ոչ յիշեցաւ յանդիմանութիւնն Սամուելի առ Սատու եղեալ.
 Հմայք, ասէ, մեղք են, եւ ցաւս եւ աշխատութիւն ածէ քերտի ի
 վերայ*:
 Զիա՞րդ ոչ հայրենի յանդիմանութիւնն.
 90 Կոտմ, ասէ, հեքանոսաց դեմ եւ անշունչք են*,—
 եւ նման նոցա լիցին պաշտանեայք նոցա:
 Տէր միայն ածէր զնոսա,
 Մովսէս նախագրեալ յառաջաձայն ձաղանաւ սաստիկս իմն
 ամբաստանէ.
 Ոչ էր ընդ նոսա, ասէ, աստուածս ատարոտիս*,—
 95 Զոր ոչ նանաչէին հարք նոցա:

Ռ

Ո՞ր է մահամատոյց այլագնեայ արձանն Փագովրայ¹⁰,
 Ո՞ր՝ ագեղն եւ անպանծալին սիդոնացոց իգական ամենանզով
 ձուլածոյն¹¹,
 Ո՞ր՝ կանացի կերպին անգրելին խայտառակութիւն զազիր
 տեսակին,
 Որով ամաւրոյ մարգարէքն զանասնաւորէն դիմեցումն անխտրաբար

88. Ա. Թագ., ԺԵ, 23:

90. Սաղմ., ԴԵ, 5:

94. Բ. Օրին., ԼԲ, 12:

- 100 Յանուն շարութեան անժուժկալ դիւին՝ անաստուածաբար ձանեալ
մուէին:

- Տարաւ գէութին բարեբաստութեանն,
Որ գնախնին որսաց ի կորուստ,
Յաղբեաց մեծութիւնն իմաստիցն առաւելութեան,
Դերեաց գոռոզութիւնն, յիմարեցոյց փափկութիւնն,
105 Վանեաց արծաթն ծառայեցուցիշ,
Յոգի դատեցաւ զայրն տանելի հին գէնն կործանողին,
Ի գրկացն աստուծոյ հանեալ՝ ի յոտս ստամբակին գրեցոյց,
Մեռոյց մեղկութիւնն, քմբրեցոյց ծուլութիւնն,
Արեցոյց շուայտութիւնն:
110 Ո՛վ դիւրապատիր մարմին երկրածին,
Որո՞վք ձայնարկութեամբք զհեզ աւաղեցից,
Քանզի ոչ տիրապէս առ նա հանդիպի ընդդիմաբանութիւնս,
Այլ ամենից սխալողաց՝ կամաւ վրիպելոց,
Վասն զի նովաւ է իմանալի,
115 Թէ անիրաւ է պարծել յիմաստս մարմնոյ¹²,
Երէ ոչ աստուծով դատեալ բնորեցի:
Որ զի քէ առ այս պայմանի յիմար ոք իցէ
Եւ ի հաստչին կամս յուսացի,
Ոչ եւս ի նորայոց անտի ինչ կրեսցէ¹³:

Ե

- 120 Այլ¹⁴ քանզի սաստիկս եւ քսամնելիս ունի Սողոմոն
Զդարձին իւրոյ յիշատակարան՝ ինքնապարսաւն կշտամբութեամբ,
Իբր մեռեալ իսկապէս համայն աշխարհիս անձնասիրութեան,
Զոր երէ զիսկն ոք նկատեսցէ, Ունայնութեամբքն¹⁵ է իմանալի,
Այլ եւ ի մատեանս քահանայիցն եւ ի գիրս Ա. Բիայ Սիլոնացոյ¹⁶,
125 Յորում զփոյթն իւրում ընթացիցն արտասուելիս իմն յեղանակէ.
Զուր ջան, անաւգուտ վաստակ,
Անմիտ հետեւումն, անշահ արշաւանք,
Անկայուն երկք, ատարին իմաստք,
Ոչնչից հոլովք, բամբասելի բերք,
130 Անյարմար վարկածք, սնոտի սերմանիք,
Աւագափուլ շինուածք, ապականացու ստացուածք¹⁷,
Քամանանաց տաժանմունք, ինքնամարտ կոխ,
Ընդ ոգոյ իւրում դատ,

- 135 Ընդունայնաբոյ Բիրան, վնասակար վափագ,
 Կորստական շաիդ, վրիպակ նանապարն,
 Կործանական կրթութիւնք, մոլորապաւիր վարժութիւնք,
 Հանապազասխալ տեսութիւն, ակնայայրատ պշրութիւն,
 Պոռնկակերտ կերպարան, օխտաբորբոք նիւք,
 Դժնէտտեսիլ գոյն, յոգնատխտուր գեղ,
 140 Յոլովամեղձ ծուխ, շոգի ցնդելի,
 Վանառ մերձ ի յառ, տաղաւար քակտելի,
 Ընդվայր աղաղակ, անպատեհառաւոր ծաղր,
 Արհամարհելի տապարէզ, անձնավանառ գիր,
 Սատակչական ելք, անաստուած մտածմունք,
 145 Ստայադ նառ, զայրացուցանող զրոյց,
 Եպերանաց խծրիծք, խելագարութեան խնդիր,
 Ամաքանաց ցոյցք, խայտառականաց յայտնութիւնք,
 Առակ ապառնեացն, ապաշաւանաց զործ,
 Ըմպանկանաց պատմութիւն, հեղգացելոց արիւնակ,
 150 Խորխորատ ծածուկ, որս խաւարային,
 Մահագուշակ վիւն, անյատակելի անդունդք,
 Ուղեկցութիւն սպանողաց, յիմարութեան բարբաջմունք,
 Դարանակալաց վայր, խարխուլ յարկ,
 Շինուած սասանեալ, կամուրջ խախտեցեալ,
 155 Նրեայք փախչելի, խաբող շողո՛րք, անուպայ մատնիչ,
 Ընդդէմ բարձրելոյն հակառակութիւն:
 Զայս ամենայն մասունս բանից խոստովանական
 կանոնադրութիւն
 Ի սիրտս բնաւից նախասերմանեաց ժողովողս՝
 Կոնոնադիր դարձելոց զղջման,
 160 Որպէս գի մի՛ պարծեսցի ոք ի մարդկանէ՝
 Բամբասաւորաւք զինուորեալ նետիւք
 Զանձն եւ զքնկերն խոցոտելով,
 Քանգի կոսպարիշտ է քողով ծածկեալն,
 Որ զկերպարանսն միայն ունի
 165 եւ զոչ ախորժելիս ստեղծչին կատարէ:

եւ արդ, նա, որ ոչ այնքան մեղաւ, որքան զղջացաւ,
 Մի՛ խսպառ պախարակեսցի, այլ յիշեսցի այրն այն ի բարի՝

Իբրև զնիմն յուսացորեան ի տէրունի ոսան ղիմելոց,
 Յորժամ հոգովն էշ յայցելութիւն աստուածութեամբն
 անբաժանելաւ՝

- 170 Կենագործել զանդ խոստովանեալսն¹⁵,
 Զոր մեռեալին անա կենդանեացս անտարակոյս բերին անտիս:
 Ընդ որում մաղբեալ իմ սլարտաւորի՝ իմաստութեանն ոչ
 ժամանելոյ,
 Ի մեղանացն մասն կարգեալ, բարեբանեալ մեծիդ սլաղատիմ.
 Լի՛ց զնուազի իմ բանագրութիւն ի յերջանկին հանճարեղութիւն:
 175 Նիւթեցի՛ն ներկայիս հայցմունք ի բարգաւանին յարգատրութիւն՝
 Ի գերաշխարհն արեային աղերս,
 Այցելութիւն խնդրո՛ցս ղիցի՝ քո բնտրեցեալ վեհ արեայորդոյն,
 Զոր միածնիդ արինակեցեր:
 Յարեան¹⁹ կցորդութենէ զքո փառակիցդ նաշակեցաք.
 180 Տո՛ւր փրկութիւն քոյոյ ծառային, ամենահնար, զարեղ, անաւոր,
 Ի ստեղծողիդ փառս անեցուցեալ
 Զանգաւի մեղացն ջնշումն:
 Յիշատակաւ խորհրդոց բարեաց՝ ընդ ողորմեա՛լսն նորոգեսցես,
 Որ ամենահամ, անորժանաշակ, բազմապանոյն առակագրութեամբ
 185 Զաստուածութիւնդ քո բարոգեալ ի մատենն յուսագարդ կտակի,
 Նկեղեցոյ ընծայեաց հետս բարութեան՝
 Խոստովանութեամբ մատչել առ քեզ, Հայր:
 Քանզի ոչ հեռի յողորմութենէ առ այս ցոյց բանի է իմանալի,
 Թէ անյուսութեանն կարծած չէր անկեալ ի յեռանդն սրտին ըղծից,
 190 Որ զնեպ զղջմանն փոքր ինչ կասեաց:

Է

Արդ, ի յուշ բերեալ զոր ի քեզ աննառելի բարեմասնութիւնք՝
 Զգրութի՛ւն քո ողջունեսցես,
 Որով զկոշկոնեալն ի բազում դարուց բամբասանաց
 Բարաձգութեամբ՝

- Նրանութեա՛ն վերաւժանացո,
 195 Որ յոգնահոսան արտասուաց ելիւք
 Զմէշ յատակի յարկին հեղեղեալ ասլարանիցն իւր
 Երախնանութեան՝

Սասակակսկիծն ասլաշաւանաւ,
 Հաւն կրիցն գերազանցեաց՝ ողորմելի ոգոյն հեծութեամբ:
 Զոր ի յաշաց Բանիդ քո արտասուք,

- 200 Աս որ մերովս ի յիւրն արտակեաց,
 երկայնամիտդ ներողութեամբ միացուցեալ խառնեցե՛ս, գթած,
 եւ զանյարմարն առ նա կարծեցեալ զսաղմոսին բարեբանութիւն²⁰,
 Ի փառս էակցի Ռդոյոյ կնիելով,
 Նովա՛ւ կեցուցես զնա քաղցրութեամբ ընդ աղբառս ժողովրդոց:
 205 Զայս պուեսիկոս ոմն բարեշնորհ²¹ արգահատէր ընդ Սողոմոնի՝
 Ամենայնիւ վարձս վարկուցեալ համակցորդ զուգածայնութեամբ,
 Իբր կենդանեալ նովաւ ընդ նմին վասն նորին աղետել

սո քեզ,

- Զոր յաւելլած կարգիդ տնտեսէ:
 Քանզի եւ Աստացոյն²², ի նմանէ ստեղծեալն
 210 Բազմահրաշատրն մարգարէանառն պատմագրութիւն,
 Աստուածութեանն արդարացուցիչ զՍողոմոնն ողորմեալ կարգէ,
 Որ զի անպարստ է աղաւթին, քան շարաքաննէն վասն նորին:

Ը

- Զոր եւ ես մաղքեմ մեծ վստանութեամբ,
 Նմանակից այսր հեծութեան,
 215 եւ զիմս ընդ նմին քնծայել զոչումն.
 Զի քէ կորուցես զմեզ՝ դատեալ ըստ գործոց,
 Ոչ պակասին փառք քո, զի իրաւամբք քո նանայիս,
 Իսկ եքէ գտցես, այնքան բարձրանաս,
 Որքան մեծութեանդ քոմ վայել է,
 220 Քանզի յաւելտ արհնաբանելի ես դու երկրորդաւ՝
 ողորմածութեամբ,
 Քան նախահրաման սաստկութեամբն:
 Դարձի՛ր, տէր, դարձի՛ր քաղցրութեամբ ի խնամս գթութեան՝
 Զրի եւ ամենառատ պարգեւալ սիրոյ մխիթարել յաւելտ
 գորտմեալքս
 225 Համաշափղ տագնապաւ տապոյ տոչորման անբժշկականի,
 Ձեռն եղեալ փրկութեան՝ նորոգեցե՛ս վերստին՝
 Քաւեալ եւ պատապարեալ ի մեղսակործան խորտակմանէ:
 եւ քեզ միայնոյ՝ սկզբանդ եւ անսկզբանդ,
 Ընդ սկզբանդ եւ սկզբնաւորիդ սկզբանց²³,
 Սուրբ Երրորդութեանդ եւ միում աստուածութեանդ
 230 Փա՛ռք եւ իշխանութիւն յաւիտեանս:
 Ամէն:

Բ Ա Ն ԽԹ

ՎԵՐՍՏԻՆ, ՅԱԻԵԼՈՒԱԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՅ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՅ ՍՐՏԻՅ ԽԱԽԱՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ

Ա.

- Եւ արդ, մի՛ տիրեսցեն անարէնութիւնք՝
Քում պատկերիս կայսերականի արհայութեանդ վերնում,
Աստուած բոլորից լուսոյ,
Մի՛ կայստեսցէ գոռոզն ապստամբ զգարդ փշմանդ շնորհի
5 Ի քո ստեղծեալս կերպէ,
Մի՛ քաղատեսցէ մեղքն խափանեալ՝ մարմնոյս մահացուի՝
Առ ի գրաւել զիս ի նոյն՝:
Զի՛ք իմ քաղաւոր առ իշխել շնշոյս, բաց ի քէն, Քրիստոս,
Որ անբռնադատ հնազանդեցուցանես լծոյն քաղցրութեան՝,
10 Որ բառնաս զկարիս մեղաց ամենակարդ բանի,
Որ արեամբդ քո ստացար եւ մարմնովդ կերակրեցեր,
Որ կարգեալ սահմանեցեր ուխտ կենաց անխօխադրելի,
Որ յոգի քո կնքեալ կցորդ քեզ գրելով՝
Հաւր քում մատուցեր ծառանգակցապէս,
15 Որ յանուն զենման միշտ յիշատակաւ քո շարշարանաց՝
Առ նոյն բարերար աղաւթել համարձակեցեր,
Ստեղծիչ ամենից եւ կեանք:
Դու ես աստուած ամենայն հոգաց՝,
Որ մեծացուցեր զայս տուրս շնորհաց, քան զամենայն գործոց քոց
զհրաշս,
20 Ո՛չ գերկինս իւրովն զարդով եւ հրեշտակացն պայծառութեամբք,
Ո՛չ գերկիրս եւ զմարդկութիւնս եւ որ առ նոսա են զարմանութիւնք,

Ո՛չ զսանման լայնութեան ծովու եւ որ ի նմա են եղելութիւնք,
 Ո՛չ զանդունդս աղխիւմն հանդերձ եւ որ ի նմա են անբաւութիւնք՝,—
 Ո՛չ բարձրացար յարիւնմամբ այսփանեալ վեհիւք, որչափ առ իմս
 կարեկցութիւն,

- 25 Յասելն քո, սուրբ մարգարէին, փաղցրութեանց յուսոյ բարութիւն.
 Ո՞վ է աստուած իբրեւ զիս կարող՝
 Թողուլ միշտ զմեզս եւ չնշել զանարեւելութիւնս՝:
 Ահա արդ խնկեալ են բանք քո, ողորմած, եւ խոստովանեալ՝
 բարեբարութիւնք,
 Փառատրեալ՝ խորք խորհրդոցդ, եւ երկրպագեալ՝ զեղմունք
 շնորհացդ:

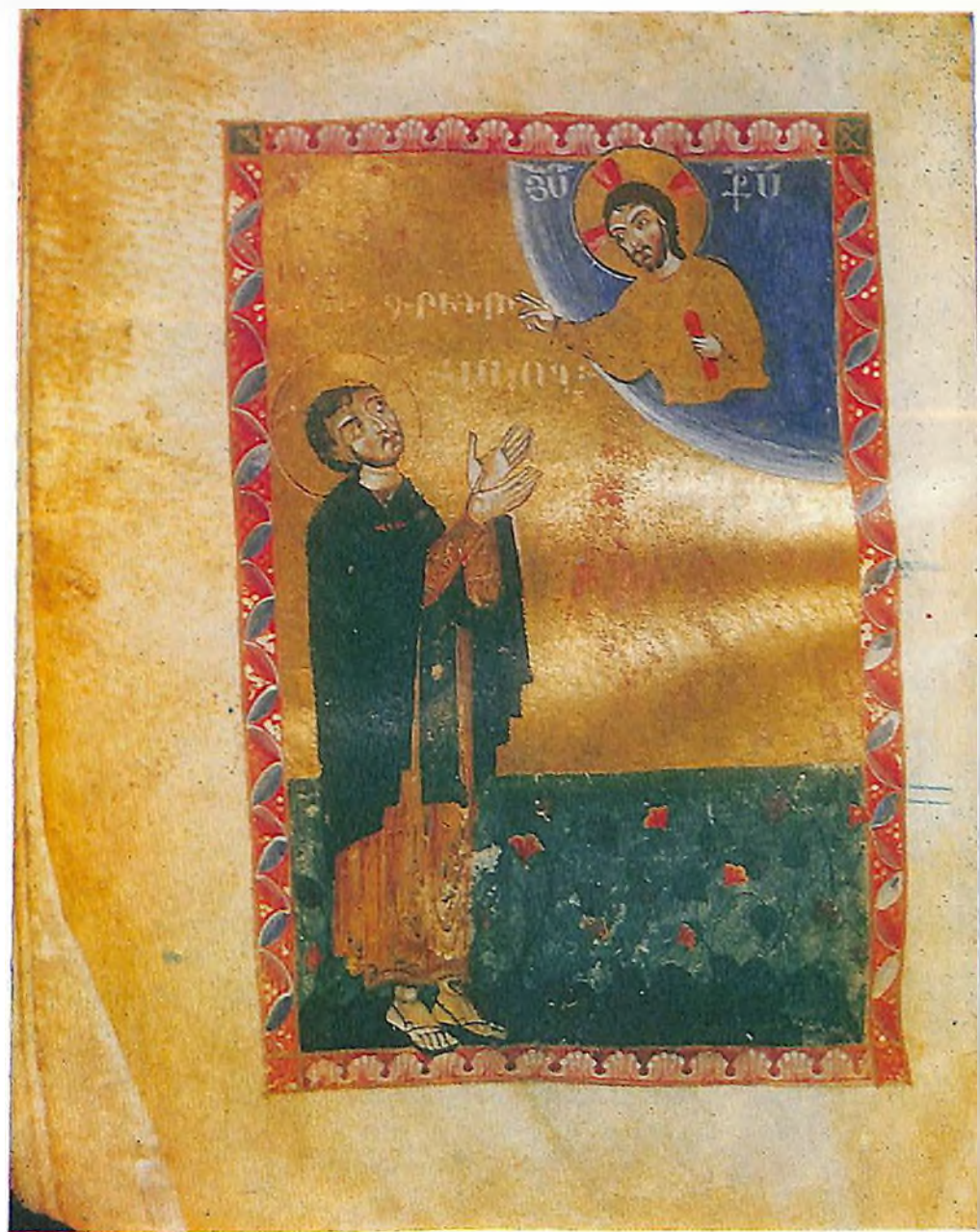
Բ

- 30 Արդարեւ, ոչ ոք բաւէ յէիցս քարգմանել խաւսիւք նիւթական
 լեզուի
 Ի մասանց այսի քումդ գրութեանց, զոր առ իս ցուցեր, յարինիչ,
 Քանզի եւ մեծ իսկ է զարութիւն զհնացեալն անդէն նորոգել՝
 Ըստ առաջնումն պայծառութեան, քան յանգոյից ստեղծագործել:
 Եւ զի ոչ է քո տկարութիւն, որ զարութիւնդ ես ամենայնի,
 35 Առ որ բան քո միայն ազդեալ՝ զլրութիւն գործոցն զխատրէ,
 Ահա յարիցե՛ս փառատր լինել, բարեգործ,
 Ի ստացուածս այս կրկին անյուսալի փրկութեանս,
 Զի իրաւամբք ուխտի բարձրացի՛, հաստատուն եղեալ մեծապէս,
 Արհնաբան աւետեաց քոց ձայն՝⁶ ի փաւելոյդ շնորհ ծանուցեալ,
 40 Ողորմութեան յուսովդ ուղեւորեալ,
 Քան ի նանապարհ ստեղծանելոյն:
 Զի առ մինն արարիչ միայն նանաչիս,
 Իսկ առ միւսն առաջնով կոշմամբն՝ եւ երախտատր,
 Ընդ կերպացուցելոյն՝ եւ փափշ,
 45 Ընդ նորոգելոյն՝ եւ բարեբար,
 Ընդ հաստեւելոյն՝ եւ ողորմած,
 Ընդ կազմելոյն՝ եւ հեարաւոր,
 Ընդ յարիւնելոյն՝ եւ հեզ,
 Ընդ նկարագրելոյն՝ ամենագաւ,
 50 Ընդ առաջնորդելոյն՝ եւ լոյս,
 Ընդ տածելոյն՝ նովիւ,
 Ընդ դարմանելոյն՝ խնամիչ,

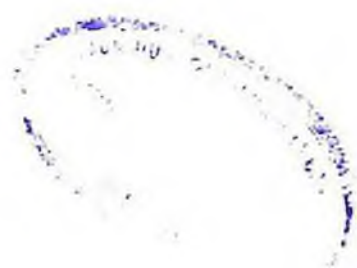
- Ընդ ողջ պահելոյն՝ բժիշկ,
 Ընդ ձեռնկալութեանն՝ գաւաւար,
 55 Ընդ անպարտութեանն՝ քագաւոր,
 Ընդ արարչութեանն՝ քաղցր,
 Ընդ ամենատուր պարգեւացն՝ առատ,
 Ընդ միշտ անսալոյն՝ ներող,
 Ընդ ոչ բարկանալոյն՝ անոխակալ,
 60 Ընդ կարեացս վշտակցելոյ՝ ծածկագէտ,
 Ընդ յանձանձելոյ գրոցն՝ սալաւն,
 Ընդ գերունակ գորովոյն՝ աստուած,
 Ընդ անսպառ բարութեանն՝ արհմեալ յամենայնի:

Վ.

- Արդ, որպէս ստեղծեւ, մինչ ոչն իսկ էի,
 65 Եւ ծանուցար ինձ գոյացուցիչ,
 Եւ այժմ գիտցի մաղթողիս՝ մարմնոյս տաղաւարաւ
 Յարդաբեա՛ անդրէն վերստին յանարատութիւն
 Մաքուր սրբութեան նախնի լինելութեանն,
 Զի բազմացի՛, առաւել անեցուն եղեալ, յանախ տուչութիւն
 70 Անսահմանելի քոյդ սփանշելեաց նորոգ ներկայիս,
 Քան զանցելոց հնոցն ստուերականաց:
 Եւ ընդ նառելոյս զքիս մեղացս,
 Որքան մտացս՝ քես ընթանայ զանբերելիսն յիշատակել,
 Արդարացա՛յց յանուն քո, հօգաւ:
 75 Եւ ի պատմելս ինձէն զանձին իմոյ բիծ,
 Եւ դու քողե՛ս զամբարշտութիւն բազում մեղանաց
 խոստովանելոյս,
 Հօգաւ, ծածկատես, ամենափրկիչ,
 Զի մի՛ ծայրագոյն լրութեամբ անտեսացս
 Դարձեալ նախնումն կարատացայց՝
 80 Նրանելով սաղմոսին՝ զշնորհաւ փրկեալսն մկրտութեամբն:
 Եւ փշովք մեղաց յոգի խոցոտեալ՝
 Զեռն քո մխեսցի՛ յիս՝ առաւելապէս այժմէն վերստին՝
 Մանրս առնելով զբեռն պարտեացս, քան զփաղցրութիւն
 պարգեւացդ:
 Այլ ազատեա՛ զիս արհնաբանեալ Հոգւովդ Սրբով,

Ձեռ. № 1568, Էջ 55բ, ժամ. 1173 թ, մանրանկարիչ՝ Գրիգոր Ակևուսցի

- 85 Աղաչեմ զքեզ, տէր ամենայնի, յարինաց մեղացն եւ մահու*:
 Քաւ լիցի, քէ անկցի ընդ տկարութեամբ սահմանաւ
 Ճշմարտութեանդ ծագումն՝ իբրեւ զԳրոյն արինակ¹⁰,
 Քանզի ուր փառութիւն է քաղատեալ, վտարեալ են մեղք,
 եւ ի խրախոյս կենդանի բանիդ՝ ոչ է յուսահատութիւն,
 90 եւ ամբարձեալ փոյցդ շնորհաց՝ հալածեալ են պարտիք,
 եւ մերձ գոլով ձեռինդ աստուծոյ՝ ոչ զոյ անհնարութիւն,
 Այլ ամենեւին լուսատւութիւն, բովանդակապէս զաւրութիւն,
 Անպարտելի կարողութիւն:
 Քո է փրկութիւն, կենդանութիւն,
 95 Նորոգութիւն, ողորմութիւն, միանգամայն եւ փաղցրութիւն,
 Արեւոյութիւն, անեղծութիւն եւ փառք յաւիտեանս:
 Ամէն:

ԲԱՆ Ծ

ՎԵՐԱՏԻՆ ՅԱԽԵԼՈՒԱԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՑ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻՑ ԽՍԻԱՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ՝

Ա

Այլ արդ, քանզի որպէս ոչ է առանց Քրիստոսի աստուծոյ ոգոց
փրկութիւն²,

Եւ ոչ առանց տեսման սւշաց՝ առ լոյս զուարնութիւն,
Եւ կամ առանց արուակին նշուլից՝ արեւու երբէք քաղցրութիւն,
Այսպէս եւ ոչ առանց խոստովանութեան ծածկութից

5 Եւ ստգտանաց անձին՝ քաւութիւն:

Զի զի՞նչ աւգուտ է քեզ մաքրութիւնդ,
Եթէ ընդ փարիսեցոյն դատեսցիս,
Եւ կամ զի՞նչ վնասեսցեն զիս պարտիս,
Եթէ ընդ մաքսատրին գովեցայց³,

10 Եւ կամ ո՞ր ասի պարսաւեալ մարգարէն Յովել՝

Երիցս կրկնելով զանձինն եղկութիւն⁴,
Եւ կամ զի՞ գուցէ սրբոյն դատաստան՝

Առ ի յիշատակ ատուրն մեծի⁵,

Եւ կամ ի՞բր արդեաւք անմաքուր իմասցի շրթամբք Եսայի՞⁶

15 Հեռին ի գործոց տանն Իսրայելի,

- Եւ զիս՝ զդ աստուած պարտաւոր պաշտի աղամեան մարմնովն՝
 Իմոյս կարեկցեալ յանցատրապէս առ Հայր աղաւթել,
 Եւ կամ յո՞րս քարգմանի առած առակին,
 Թէ՛ Սիրս իմաստնոյն՝ ի տան սգոյ,
 20 Եւ սիրտ անմտին՝ ի տան ուրախութեան*:
 Զի որ զսխալելն Աղամայ անձին իւրում ոչ գրեցէ
 Եւ զմեղս ամենից ինքեան ոչ համարեցի,
 Իբր երջանիկն արքայից՝⁷ զհարցն,—
 Կորոյս զիւրն արդարութիւն՝
 25 Ուրպէս անախտակիր զոլ բնութեանս,
 Եւ ոչ բերկրի սիրտ առ զուարթութիւն երեսաց
 Աւետեալ յուսոյն, ըստ ասացելոյն⁸,
 Երբէ ոչ յառաքելոյն Քրիստոսի ուսեալ՝
 Ամենայնիւ ահա ըստ աստուծոյ տրամեցի⁹:

Բ

- 30 Արդ, ըղձալի է ինձ յաւէտ աստանաւ,
 Խրատն հին՝ նորոգ ընկալեալ հոգեւոր հանճարեղին,
 Զոր տէրն իսկ երկրորդեաց,
 Երբալ նստել ոչ յառաջին բարձին հսկարտից¹⁰
 Ընդ ամբարշտացն նանրախորհուրդ ժողովելոց,
 35 Ուստի Դաւիթ եւ Երեմիա,
 Ովստիւ կանոնի սահման հաստատեալ, հրաժարեցուցին¹¹,—
 Այլ ընդ զղջացեալսն սրտիւ, պատկառեալսն մեղաւ
 Եւ ի դատաստանաց մեծին սլակուցեալ ահիւ հատուցմանն՝
 Յեռնոցն հաասարեալ աստէն ի յերկրի կամաւ խոնարհութեան,
 40 Ուստի բարձրեալն աստուած պարարեալ բերկրի,
 Որով ընդ նախադասեալսն ի բազմականսն երանութեան
 Համարձակեցայց թէ՛ ես եւ թէ՛ նա՝ հետեւեալ սովիմբ:
 Առ որ զերծեալ ի բամբասանաց բանի մարգարէին,
 Որ ի վէսս ռմանս ակնարկի.
 45 Մի՛ յիս, ասէ, մերձեաւ. մաքուր եմ, եւ ո՞վ զիս տեսանիցէ¹²,—
 Այլ զանկշիռն խոնարհութիւն երջանկին Դաւիթ ինձ նպաստ առեալ՝
 Ասել ընդ նմին. ես իբր զանասուն համարեցայ՝*
 Հերքեալ ի զգայութենէ, եւ հասին շարիք ինձ շուրջանակի¹³,

20. Ժողով., է, 5:

47. Սաղմ., 28, 23:

- 50 Եւ նեխեցան եւ փռեցան վերք իմ ի յանգգամիս անբժշկութիւն*:
 Եւ գայլոց ոմանց բնորելոց ի յԱսորեստանի՝
 Զկամատուն կշտամբութիւն մեղապարտութեան անձանցն
 անարատից¹⁴,
 Ընդ որս եւ զեզրի մեծի Բահանայի զասելն եւ ինձէն առեալ
 Բարբառիմ,
 Թէ՛ եւ ոչ զերեսս բաւական իցեմ համբառնալ ի վեր առ քեզ,
 աստուած¹⁵:

- Արդ, ես՝ նշգրիտ պատկեր ամենայն երկրի¹⁶,
 55 Զիմս խառնեալ ընդ նոցին պարտիս
 եւ ի նոցայոցն զառ իս դառնութիւն կրկին առաւելեալ,
 Նոխաւ հեծեծեցից,
 Թէպէտ եւ չէ ինչ պիտոյ զարշտութեան գունոյ
 Դարձեալ տգեղութիւն:
 60 Ահա արդ մեղայ,
 Զի անմտութեամբ գործեցի զոչ հանոյսն քո՝
 Բազմաւ սխալեալ յանցաւորութեամբք:
 Նայեա՛ յիս, գրած,
 Որպէս երբեմն յուրացութեանն ըմբռնեալ Պետրոս¹⁷,
 65 Զի յոյժ ունայնացայ:
 Լուսաւորեա՛ ինձ զողորմութեանդ քո նառազայր,
 Ամենեւին բարեբարութիւն,
 Զի ընկալեալ զաւրհնութիւն քո, տէր,
 Արդարացայց, կեցից եւ մահուր եղէց
 70 Յանստեղծիցն քո՝ իմոց լկողաց:
 Զունիմ համարձակութիւն
 Զմեղապարտ ձեռինս հաստուած առ քեզ տարածանել,
 Մինչեւ մատուցես զաւրհնեալդ քո զաջ՝
 Ի նորոգութիւն դատապարտելոյս:
 75 Արդ, յաղթեա՛ վերստին իմում յամառութեան քոյին հեզութեամբդ՝
 Առ իս ժամանեալ մարդասիրապէս,
 եւ զամենայնն յամենայնի ամենայնի քո կարողութեամբդ
 Զառաջին շարիսն, միջնովն եւ վերջնականաւն¹⁸, քո՛ղ ինձ,
 Զնարաւոր աննասից Քրիստոս թագաւոր լուսոյն արդարոց:

Դ

- 80 Չեմ արժանի: յիշել զանուն քո արհմեալ,
 Զի վնասակար եմ բարեգործիդ մահու հարուածոց՝
 Առ կնիքն, առ շնորհն, առ փշումն,
 Առ պարգեն, առ աւանդն, առ ձիրն,
 Առ անունն, առ որդեգրութիւնն, առ պատիւն արքայական,
 85 Առ պատկերն, առ դոշմն, առ ամուսն,
 Առ նոխութիւնն, առ համարձակութիւնն, առ ընտանութիւնն,
 Առ կեանսն, առ լոյսն, առ երանութիւնն,
 Առ յոյսն, առ փառսն, առ անխոնարհելի բարձրութիւնն,
 Առ պսակն անկապտելի, առ խոստմունս ծածկեցելոցն,
 90 Որ քեւ, տէր Քրիստոս, բազմաւ աւետարանեցաւ
 Ինձ՝ յամառելոյս իծիս եւ քարիս,
 Ունկնախից եւ լսելափակ անլուր ականջացս¹⁹,
 Որ միշտ յառաւելութեան բումդ բարութեան,
 Յոգնապատիկ յաւիտ քան զսոյն շարիքն իմ յանախեալ՝
 95 Իսպառ կործանեցին, մեռնեալ ի կենաց՝ ընդ մահ կապեցին՝
 Մառայ կարգեալ ապականութեան²⁰:

Ե

- Եւ արդ, դու միայն իրաւակշիռ եւ նշմարտադատ բարեբար,
 Արհմեալդ ի գրութեան, մեղայ քեզ, անարիւնեցայ, անիրաւեցայ,
 Վասն որոյ եւ եղծայ, զեղծայ, յանցեայ, ամբարշտեցայ
 100 Եւ ոչ լուայ խոստովանեալ եւ երկրպագեալ գովեալ քո բանիդ:
 Որ դու իսկ երեւեցար անհառելեալ քո սիրովդ,
 Զոր գրելն իսկ մեծ է, եւ նշանակելն՝ սարսափելի,
 Քեզ արդարութիւն եւ փառք եւ մշտնջենաւոր գովութիւն,
 Եւ ինձ՝ պատկառեցելոյս ի քէն, խնամակալ,
 105 Քաւութիւն եւ ողորմութիւն եւ բժշկութիւն,
 Ազնութիւն եւ պանպանութիւն սրտի եւ ոգոյ,
 Բարեբանեալդ յամենայնի յափտեանս:
 Ամէն:

Բ Ա Ն Ծ Ա

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱԻԵԼՈՒՍԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ՍՂԵՐՍ ՄՍՂԹԱՆԱՅ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՅ ՍՐՏԻՅ ԽԱԽԱՔ ԸՆԴԻ ԱՍՏՈՒԾՈՅ՝

Ա.

Եւ արդ, առ երկրածի՞ն ո՛ք պաղատեցայց² այրս³ մահացու
ամենապառիւր,

- Եթէ ընդունայն է աղաղակելն,
Առ մանկանացո՞ւ բանական,
Եթէ սուտ իցէ փրկութիւնն առ յուսոյն վստանութիւն,
5 Առ մա՞րդ ո՛ք եղծական,
Եթէ ընդ տկարութեան բանին՝ եւ նանիւր է զաւրութիւնն,
Առ իշխա՞նս երկրաւոր զահից,
Եթէ անցաւոր է ընդ ինքեանս եւ իւրեանցն բարութիւն,
Առ եղբա՞յր ո՛ք հարազատ,
10 Եթէ կարաւ է կամելոյն առ անձինն անդորրութիւն,
Առ հա՞յրն իմ երկրաւոր,
Եթէ պակասեալ են խնամականքն ընդ աւուրց նուագութեանն,
Առ մա՞յրն իմ, որ երկնեաց,
Եթէ կասեցան գրութիւնքն ընդ նահանջել կենդանութեանն,
15 Առ թագաւորութի՞ւնս աշխարհի արդեաւ,
Որք զմահացուցանելն միշտ արուեստաւորեն, քան
զկենագործելն,—

Այլ առ քեզ, բարերար աստուած, արհնեալ ի բարձունս,
 Որ կենդանի ես եւ զկենդանութիւն տաս ամենայնի,
 Որ եւ յետ վախճանին զարեւ անեղծապէս նորոգել:

Բ

- 20 Որ երէ վախճումք ի քէն՝ դու զկնի ընթանաս,
 երէ տկարանամք՝ զարացուցանես,
 երէ վրիպիմք՝ շաւիղ դիւրութեան ուղղես,
 երէ պատկանեմք՝ քաջալերես,
 երէ ախտանամք յանձն եւ ի մարմին՝ բժշկես,
 25 երէ զարշանամք մեղաւք՝ մաքրես,
 երէ ստեմք՝ քո նշմարտութեամբդ արդարացուցանես,
 երէ յանդունդս ներքինս սուգեալ գլորիցիմք՝ յերկինս
 ցուցանես,
 երէ ի կամաց մերոց ոչ դառնամք՝ դու դարձուցանես,
 երէ մեղանշեմք՝ ողբաս,
 30 երէ արդարանամք՝ ժպտիս,
 երէ ատարանամք՝ սգաս,
 երէ մերձեանամք՝ տանես,
 երէ տամք՝ ընդունիս,
 երէ յամրանամք՝ երկայնամտես,
 35 երէ մեք ժխտեմք՝ դու առատապէս շնորհեալ ընձեռես,
 երէ լիանիմք՝ տրտմիս,
 երէ արիանամք՝ խնդաս:

Գ

Որպէս հարիւրորդ երկրորդ սաղմոսն արհնաբան,
 հրաշատրական

- Զվնատելոյս զսիրտ սիրովէ
 40 եւ մեծ յոյս կենաց անտարանէ՝ առ վրկութեանն հանդէս,
 Որ յաղթականն է դիւաց եւ տարակոյս՝ բանսարկովն,
 Որ իբր զխաչին տէրունի նշան բարեբախտ, պանծալի,
 սքանչելափառ,
 Անխոնարհելի՝ բարձրութեամբ լուսոյ
 եւ անպարտելի՝ վերնոյն զարութեամբ,
 45 Կանգնեալ է ախոյեան անվանական
 եւ անշարժական ամենայնի յափտեճական՝
 Ընդդէմ անբարի բարուց բոնութեանն Բելիարայ,

- Որ ունի յինքեան զանձս հոգեւոր ազգայց զիտողաց մտաց՝
 Ընծայեալս զպարտումն մահու եւ զլուծումն մեղաց,
 50 եւ յոյսս կրկինս յերկուս յաւիտեանս,
 եւ զնորոգումն խոստման անեղծութեան արդարոցն,
 Կանոնս բարեհրաւիրս եւ կենդանատուրս, զրեալս հոգովն
 աստուծոյ,
 Որպէս ամենայն իսկ երգ սաղմոսացն,
 Մահուր սրտից է տեսանելի,
 55 Կտակ կենաց՝ մարդկան նկարեալ:

Դ.

- Զի բէ ի նախնումն տկար կերպարանն՝
 Զայս անտիս եւ վստահութիւն ընդգոգեալ ունէր՝
 Կործանման մահու նախաժաման մեծ անեսագիւ-
 եւ կեանս երկնակրանս, վերնակենցաղս, միշտ աննառելիս,
 60 եւ այն՝ ջնջական գիրն եւ յեղանակատր արինակն,
 եւ պաշտաւնն՝ դատապարտիչ վիատութեան յանցաւորացն,
 եւ խափանելի՝ կտակն երկրային,
 եւ տկար՝ հաշտարարութիւն միջնորդացն,
 եւ բերութիւն՝ բանից մաղքողացն:
 65 Որ զի բէ Մանասէի փրկութիւնն խոստովանելի է՝⁵ անդուստ
 վկայեալ՝
 Յետ այնքանեաց մեղանաց անբժշկականաց,
 Որ արեամբն արդարոց ելից
 Զնուիրեալն մեծի քաղաւորին հրաշանուն քաղաք հայրենի,
 Ըստ մարգարէագիր անսուտ պատմութեանն,
 70 Որ եւ զմեծն իսկ տեսանողաց՝⁶
 Բազմերախտիս ձեռնկալութեան խնամողաւրէնն
 պաշտպանութեան,
 Նախնակերտ յարկին տեսչութեան, մանկավարժ ինքեան եւ
 նախնի,
 Մեքենայիւ մահու սղոցեաց,
 Ի յերկուս մասունս խզեալ՝ դժնդակ տանջանաւ մաշեաց,
 75 Իբր խորհրդով ապստամբութեան՝ զյուսոյն փրկանակ կտրեալ:
 Առ որով զչար յաւելուածն մոլեգնական՝
 Զփրեական վերնամարտութիւնն ի բարձրեալն յանդգնութիւն,
 Քանզի ոչ պատկառեաց երբէք

- 80 Զստեղծողին պատիւ եւ զանուն յիրաբնակ խորանէն մերժել,
 Հալածեալ զաստուծոյ հոգին՝
 Բեկիարայ զանձն դաւաճեաց:
 Քանզի զնոյն տանար տիրական՝
 Խնկարկութեան հաստողին սահման,
 Հոչակաւորն երկրի տեսարան,
 85 Զսարսափելին ազանց սրբարան,
 Ուր տեսիլք հրեշտակականք եւ աստուածային հրաման
յաղրողականք
 Լուսաւորապէս յայտնութեամբ ազդեալ երեւէին,
 Զայն վայր երկնանման, ահաւոր, սքանչելատես,
 Քեանայ ումեմն Բառաղիմակի նախանձարկու պատկերի⁷
 90 Աւերածոյն անապատի պաշտամատեղ զարշելի
 եւ դիւսնեններ զոհարան պատրաստեալ կազմեաց,
 Զրկեալ զարքայն երկնաւոր ի յարքայականն կայից,
 Զամենահարուստն՝ ունայն ի ստացուածոց իւրոց,
 Զաւանուէրն՝ անհանգիստ եւ քափառական տատանեալ,
 95 Բէկզգեբուղայ⁸ ձեղուն նկարեալ,
 եւ զանունն անեղ վտարանդի արարեալ⁹,
 Գերի տարեալ զաւանդ զովելոյն,
 Ողբալի զոլորմածին մասն նուագեցուցեալ,
 Աղուեսուն փոքու ապարանք զսրահն լուսոյ կարգեալ,
 100 եւ բնալից ունողին եւ ոչ գլխոյն տաղաւար յիրայոցն եղեալ¹⁰,
 Հատեալ զցանկ հզարին՝ բախտից հմայից
 Զսեղանն մեծախորհուրդ արեանն սրսկման երեւցուցեալ,
 Լայնեալ հետս բազումս ընթացելոց ի գայթակղութիւն
 Հովիւ կորստեան հատին սատակման՝
 105 Մոլորութեան բուռն վարդապետ,
 եւ այն՝ գիտութեամբ կրանիցն արինաց,
 Հայր ունելով զմեծն եզեկիս՝ զնմանակիցն Դաւթի:

Ե

- Այնքան ստացեալ զոմունս շարեաց, որ եւ զաստուծոյ պատիւն,
 Ուր զարքայութեանն փառս ընծայեաց նմա, հայնոյեալ եւ
թշնամանեալ
 110 եւ զաղաքկերացն բազմութիւն սուսերաւ մահու խողխողեալ,
 Ընտանի դաւանան, մերժաւոր վատնիչ,

- Հարազատ սատակիչ, կցորդակից սպանող:
 Առ աստուած ոչ գոյր դառնալ, զի ուրացեալ էր զնա,
 ԶԱբրահամ ոչ էր յիշել, զի խորքացեալ էր ի նմանէ,
 115 Իսահակաւ ոչ էր աղաւթել, զի նզովեալ էր ի նմանէ,
 Իսրայելի ոչ էր պարծել,
 Զի տարագիր էր անուան կոչմանն մեծախորհուրդն շնորհի,
 Զդաւթեան երգ ոչ էր նուագել, զի կշտամբիչ էր նորին,
 Ի ֆաւարանն ոչ էր մերձենալ, զի սլղծեալ էր զնա,
 120 Ի տապանակն աստուածագիծ ոչ էր ապաւինել,
 Զի ընդ գարշութեան ծովածովն էր փոխանակեալ,
 Առ Մովսէս ոչ էր կարդալ, զի անփաւելի էր պարտիֆն, որ առ նա,
 Առ Անարոն ոչ գոյր աղաչել, զի վնասապարտ էր առ նա,
 Առ մերձաւոր մարգարէիցն զունդ ոչ էր դիմել, զի սպանող էր
 նոցա:
- 125 Եւ նորա ֆաւութիւն մեղաց
 Եւ արֆայութիւն քազաւորութեան
 Վերստին պարգեւեալ տուաւ,
 Զի քեզ, բարեբաւ, բազմացուցես եւ կարգեցես
 Զգովեստս աննառս եւ անլռելիս
 130 Ի յազգս սոհմից եւ ի դարս ժամանակաց,
 Եւ զդուռն յուսոյն մտից անփակելի պահեսցես՝
 Ի փառս քոյդ բարձրութեան
 Եւ ի փրկութիւն դատապարտելոյս,
 Անմահութեանց պարգեւաց տուիչ Քրիստոս,
 135 Դովեալ յաւիտեանս:
 Ամէն:

Բ Ա Ն Ծ Բ

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱԻԵԼՈՒԱԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՑ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻՑ ԽՍԻՍԻ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ

Ա

Աւհնեալ տիրաբար ի Բումդ էութեան,
Անսահմանելի եւ անփոխադրելի, իսկապէս բարի, պաշտան
խնկելի

5 Եւ երջանկութիւն խոստովանելի ամենայն երկրի,
Երկայն յուսոյ ամենապատրաստ տեսութիւն, գթած, ողորմած,
Որ ոչ պահես ոխս բազմութեան ամաց մեղանաց՝ Բթել մի ալեան՝,
Որ հրաշատես, զարմանալիս, գեր Բան զամենայն ազիւն
նախնեացն,

Անսահման առաւելութեամբ կրկին ընդ միոյ հանեցար հեղուլ
Զողորմութեան վերնահոս վտակս ամենախնկատես՝
Ի շնորհաբաշխութեանս նորումս:
10 Եւ զանդուտ զմուտս լուսարանի պատուածին անձկութեան
Նշողիցն աղատականաց չափով գիտութեանցն, ըստ Սողոմոնի²,
Եւ իւր իսկ նմին եւ ինձ ընդ նորին
Բացեր, ընդարձակեցեր թշուառացելումս զառագաստն
անջրպետարան
Ելիցն ողորմութեան ձրի պարգեւացն աստուածականաց:

- 15 Զոր ընդ մէջ իմն մասնաւորաւ աւետաւոր յիշատակաց
 եւ ի հնումն զայսր տպաւորութիւն արինակաւ նկարագրեմ՝
 Զ'Գարձարուին առ իս, եւ ես դառնամ առ ձեզ*,
 եւ՝ Յորժամ դարձցիս եւ հառաչեսցես, յայնժամ կեցցես*:

Բ

- Նա զի եւ զաղջամղջին սեւութիւն գունոյն
 20 Փոխարկել ի ձեան պայծառութիւն,
 եւ զարանցն արեամբ ներկելոցն՝
 Յեղանակել ի պատահումն զեղման,
 Ըստ եսայեայ եւ Զաբարիայ³,
 եւ ի մէջ բարկութեանն՝ դարձեալ զոյգ զոգորմութիւն⁴,
 25 Քանզի անապատանալ փաղափայն Իսրայելի⁵ եւ դարձեալ բնակիլ,
 եւ նանապարհացն ամայի լինել ի չգոյէ մարդկան եւ անդրէն
 հետեւիլ⁶,
 եւ լփանիլ ի սովոյն ոգով եւ դարձեալ զաւրանալ ձեռամբ,
 եւ գնալ աստուծոյ ի տեղի իւր զայրացմամբ եւ դառնալ
 ողորմութեամբ⁷,
 Ըստ ներողութեան՝ զելսն եւ ի մէջ սաստիցն սպառնալեացն՝
 կրկին պաշտպանութիւն,
 30 եւ ի սրտին խռովութեան՝ յուզումն խնամոց գթութեան:

Գ.

- Այս մարգարէիցն ձայն խնկելի,
 Որ զաւրհնեալդ քո զալստեան
 Զազատարարդ հրաման կանխաւ ազդէին,
 եւ զոր չէ բանիւ նիւթեղէն լեզուի
 35 Ընդ քիւ արկանել վասն անբաւութեան,
 Փոքունք եւ եւ նուագունք
 Աւրինակք եւ նմանութիւնք հիմք եւ ժամանակաւորք
 Առ աւետեացդ քո յայտնութիւն
 եւ խաչիդ փրկագործութիւն:
 40 Որ յամենայն վայրի կառուցեմ
 Զխորանն վկայութեան արեան քո ուխտի,

17. Մաղաք., Գ, 7: Զաբ., Ա, 3:

18. Ես., Լ, 15:

- Որ մեծաբարբառ միշտ աղաղակէ՞,
 Քան զդատակնիք մահուն Հաբելի,
 Զյաղթանակ բարեաց բումդ հանդիսի,
 45 Կեանս կրկինս եւ անմահական՝
 Շնորհաց, մկրտութեան, յարութեան, նորոգութեան,
 Առ քեզ ընտանութեան, ընդ Հոգւոյդ Սրբոյ միութեան,
 Քաւութեան, ազատութեան, լուսաւորութեան,
 Մշտնջենաւոր մահրութեան, իսկապէս երանութեան,
 50 Ընդ վերնայնոցն կցորդութեան, անկապուտ փառաց,
 Ի շրթունս մեր ձայնիւ բարձրելոյն
 Հաշտեցուցիչ բանից աղաշանք:
 Եւ զոր ահաւորն է ասել, կարգեմ աստանաւ,
 Յիշատակ եղեալ մեծիդ երախտեաց՝
 55 Աստուած իսկ լինել ընտրութեամբ շնորհին
 Եւ ընդ հաստողիդ միանալ՝ տէրունի մարմնոյդ նաշակմամբ
 Եւ ընդ լուսոյդ կենաց խառնութեամբ,
 Զոր կատարումն երջանիկ խոստման,
 Ըստ Պաւղոսի բանին, ոչ ունէր Արեւն՞:
 60 Այլ դու, փրկութիւն, եկիր հայրենիդ քո հարստութեամբ,
 Արարեւ եւ կատարեցեւ զյուսոյն յերկարածգութիւն,
 Որ առ քեզ պահեալ անհամառատելի, քաւիչ ամենայնի:
 Եւ քեզ փա՛ռք ընդ Հաւր բում,
 Ի գովեստ բարեբանութեան Հոգւոյդ քո Սրբոյ
 65 Յաւիտեանս յաւիտենից:
 Ամէն:

Բ Ա Ն ԾԳ.

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱԽԵԼՈՒԱԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՑ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻՅ ԽԱԽՍՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ՝

Ա

- Տէր, տէր զաւրօքեանց, բոլորից գոյից քաղաւոր,
Աւհնաբանեալ ողորմութիւն, աստուած ամենեցուն,
Որ յաղթես սահմանի լայնատարած ընդարձակութեան,
Ամենայն անբաւութեանց դու ես որքանութիւն,
5 Մինչ զի կարծրն քեզ հոսանուա է, եւ լայծն քեզ՝ պնդակազմ,
Եւ չիք քո իր անհնարատրական, յաղթող զաւրօքիւն անեղ,
Հուրն ցաւ իմն է զովական, եւ անձրեւն՝ բոց կիզանողական:
Զբարն բաւես ցուցանել կերպարան ազդման²,
Եւ զբանականն դնես անխաւս եւ անշունչ արձան³,
10 Զպարտատուն ողոքեալ պատուական առնես,
Եւ զկարծեցեալն մաքուր՝ իրաւամբք քննեալ դատիս⁴,
Զմատուցեալն ի մահ՝ բերկրութեամբ բարեաց արձակես⁵,
Եւ զամաչեցեալն՝ զուարթ տեսութեամբ աւծեալ դարձուցանես⁶,
Կանգնես զմատնեալն խաղրից գլորման⁷,
15 Եւ զսասանեալն՝ ի վստահութիւն վիմին հաստատես⁸,
Զախտացեալն բազմահառաչ՝ երջանիկ կարգես,
Եւ զյառաջատեալն դարձեալ անդրէն յետս նահանջես⁹:

- Եւ յորժամ սպառին առ ի մէնջ բարիքն,
 Զառաւել զարմանալիսն յայնժամ ներգործես,
 20 Քանզի վասն քո գիտես բողոյ զմեղս եւ ջնջել զանարէնութիւնս,
 Եւ քաւիչ լինել անիրաւութեանց եւ զմեղս մեր ոչ յիշատակել,
 Ըստ Եսայեայ եւ Երեմիայ¹⁰:

Բ

- Այլ առ շնորհ նորոգ փրկութեանս
 Բազմաւ գոհաբանութեամբ հետեւեալ՝
 25 Ի յանախութիւն անբաւիցն
 Լռեալ առ սմին իսկոյն կարկեցայ.
 Քանզի կրկնեալ զլուսոյդ անսպառ բարիսդ
 Որ ի քէն առ իմ յամառս թշուառութիւն,
 Քոյին աղերսիւ առ քեզ մաղթեցից¹¹,
 30 Յարմարեալ դարձեալ ի նիւթս բանիս՝
 Զտառ ողբերգութեան այս մատենի
 Լցից քախժութեամբք եւ հեծեծանաւք:
 Այլ առեալ խառնեցից, ի տոտոյիդ հաճութիւն,
 Ընդ ցաւոցն՝ գոբղն,
 35 Ընդ վնասութեանն՝ զխրախոյսն,
 Ընդ յուսահատութեանն՝ զյիշատակդ անուան հաստողիդ,
 Ընդ տխրութեանն՝ զսփոփանսդ,
 Ընդ իմումս դառնութեան՝ զհաղցրութիւն կենարարիդ,
 Ընդ պատիժ արեւին՝ զշնորհն,
 40 Ընդ պարտս անիծիցն՝ զազատարար արեւնութիւնդ,
 Ընդ մարմնոյ մահուն՝ զամենայնիւ նորոգութիւնդ:

Գ

- Հաւատամ հզարիդ բանի, ուստի վկայեմ,
 Լա՛ւր լոռութեան սրտիս, տէր Յիսուս,
 Որ հնչումն է առ քեզ մեծութեան ձայնի Երկար գոշելոյ:
 45 Որ մարմնակից եւ պատկերակից մեր եղեալ,
 Եւ քահանայապետապէս անարիւնակդ զարիւնակին խորտակեալ
 զլուծ,
 Ընդ զենման մահու անասնոցն, բարեբանեալ մարմնոյդ
 նուիրմամբ¹²

Անմահապէս միշտ մատուցանիս եւ աննուագաբար փառքին
շնորհես

- Ոչ սակաւամեղիցն միայն,
50 Այլ եւ որոց հատեալ է ակնկալութիւն առ ելս կենաց:
Զի ո՞րքան զարէ մարմնոց անդամոց առ մեղս կենդանութիւն,
Յէ եւ բիւրոց ամաց ունիցի յերկարածգութիւն,
Յորժամ, աստուածդ բոլորեցուն, վասն սորին կամաւ եւ
յաւժարութեամբ
Զենումն ընկալեալ, մահու համբերես՝ բաշխեալ ի փառքին:
55 Զի ոչ երէ, մաքրութեանդ աղբիւր,
Պարտական զոս մահու յաւրստաւրէ կատարին,
Այլ կամաւ քովք, Հոգւոյդ գործակցութեամբ,
Ի հանութիւն Հաւր եւ ի մեր հաշտութիւն՝ ցանկ մատուցանիս:
Իսկ երէ, ամենիցդ աստուած անհնին,
60 Իմովս վասն իմ առ իմ փրկութիւն, ի դէմս իմ,
Իբր քէ ընդ քոյդ էութեան եւ իցեմ
Մարմնով պարունակողիդ կցորդ միացեալ,
Եւ դու, բաւերար, յաղագս իմ ի յիմս կերպի,
Փոխանակեալ ընդ իմում պարտեաց,
65 Եւ մահ ընկալեալ անպարտդ՝
Զմահապարտիս վնասոց պատումաս,
Եւ ի յիմ անուն յանցատրապէս,
Որպէս թէ կամաւ ընդ քեզ եւ կրիցեմ,
Բազումս մեռեալ՝ եւ մնաս կենդանի,
70 Ոչ ուրացողացն ձեռաւ, այլ դաւանողացն հաւատովք
Աստուածապէս նուիրեալ եւ ի մասունս անհատս բաշխեալ:

Դ.

- Ասէր ոմն ողոքաւոր¹³ Հաւատալեացն պաշտամատար,
Մեծ ինչ եւ անկշռելի առ սմին դատէր՝
Անյարմարագիր անձին յուսադիր.
75 Հաւատամ գփառս եւ գերշանկութիւն,
Քան քէ մարտիրոսութեամբ իսկ,
Թող քէ ուղղութեամբ իմս քշուառութեան,
Յանցաւոր մարմնիս վախճան ընդունել¹⁴:
Իսկ զանառութիւն խորհրդոյս այսու դիտեցի.
80 Դաւանէր իսկոյն, որ զի եւ մաքրոցն անձինք

Առանց նուիրման այս յիշատակի
 Չեւ են իսկապէս կատարեալք իսպառ,
 Եթէ ոչ ընդ այս հրաշակերտութիւն մեծութեան հոգով

խառնեսցին:

- Ապա թէ՛ Մեղաւորիս մասին կրկին մատուցար բաժին,—ասելով՝
 85 Յուսայր, իբրեւ այն թէ՛ ես ինքն եղեր նշմարտի՝
 Դուսեալ գիմս դաժանութիւն ընդ քում համեղութեան,
 Պատարագեալ քոյիմանիք զանգուածոյ նշխարաւ կենաց լուսոյ:
 Այսու ամենայնիւ, ի վերնատանն նախանուէր բարեշնորհութեան,
 Անհնարաւոր ախտիցն նարակ,
 90 Չմարմին եւ զարին իւր բաշխեաց ի քաւութիւն,
 Ի վեր կարծեցուցանէր,
 Քան զնահատակի վկայեցելոյ արեամբ կատարմամբ:
 Յուսոյս արինակ յարգաւորութեամբ գրել զիս ի փառս,
 Այսմ փրկանաւ՝ հաւատալի երեւցուցանէր,
 95 Քան թէ քաւելոյ եւ ողորմելոյ եւ շնորհելոյ,
 Որչափ աստուածականիդ առ մարդ զարութիւն.
 Եւ տիրական աստուածախառն մարմնոյն կամաւորական

նուիրումն՝

- Առ անասնական սպանդին մատուցումն,
 Եւ անմահն՝ առ մահկանացուս,
 100 Լոյսն անատր՝ առ ստուերայինս,
 Յափտեանականն, քան զանցատրս,
 Բարձրեալն, քան զերկրատրս,
 Անստեղծն, քան զեղականս,
 Բարին իսկութեամբ, քան զքիւրեալս բնութեամբ,
 105 Մանաւանդ զի իւր է կամելն եւ իւր՝ կենագործելն,
 Արեւնութեանն առիք, քան զանիծիցս պատճառ:

Ե

- Արդ, տո՛ւր խոցելոյս ի սիրտ եւ յոգի, աղաչեմ, գթած,
 Զառ ի յերկնուստ ընծայեալ գղեղդ կենաց,
 Մատի՛ր քաղցրութեամբ առ ախտացեալս մեղաւք,
 110 Քաւեա՛ ի պարտեաց, ամենակատար բաւականութիւն:
 Իսկ առ ի յինէն այս է նշմարիտ եւ անխաբելի կերպարան բանի,
 Որ զի հաստիչդ ամենից ի սուրբս բնակես¹⁵,
 Եւ ըստ տարագո սերմանն եւ հնձելն է իրաւացի¹⁶,

- Ըստ նշմարիտ բանին Պաղոսի,
115 եւ աշացաւացն ի տալ արեւու ոչ է զաւուրփուն¹⁷:
Այլ դու, բարերար, հաստիշ յոչէից,
Յարգես յաւետ իսկապէս համայն եւ զղաւանելն զքեզ՝
Բաւական առ կենդանութիւն,
եւ ոչ ես ընդ սահմանաւ փակեալ արիւնի,
120 Այլ յաղթես, մանաւանդ թէ խզես զկապ կանոնի,
եւ դու մնաս պայման աւետեաց
Համարէն յանցաւորաց տարակուսելոց:
Եւ քեզ ընդ Հաւր, Հոգովդ Սրբով,
Փա՛ռք եւ իշխանութիւն յաւիտեանս:
125 Ամէն:

Բ Ա Ն Ծ Դ

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱԻԵԼՈՒԱԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՑ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻՑ ԽԱԻԱՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ՝

Ա

Եւ արդ, յամենայնի առ ամենայն աղնկալութիւն քո է
ողորմութիւն,

Սկզբնալոյսդ աշաց տեսանելեաց եւ սրտի իմաստից Յիսուս,
Քո է բարեբարութիւն, կեանք եւ անմահութիւն:

Դա՛րձ առ իս գթութեամբ եւ հանդերձեցե՛ս

5 Դառնալ առ քեզ ինձ կրկին բերկրութեամբ,

Ձի առանց քոց կամաց ոչ ունիմ լինել նորոգ փոփոխեալ,

Եւ եթէ ոչ կամք քո գթասցին,

Ոչ զարեմ փրկիլ մահու պարտականս,

Եւ եթէ ոչ կառավարդ յարդարեցես պատրաստել ինձ

10 Հեռու նանապարհի, որ առ քեզ բերէ,

Վիհ է ինձ խորոց յաջմէ եւ յահեկէ:

Բ

Ահա ա՛յ պարծիմ ամենայն իրաւ նախատեալս,
Ո՛չ պանծամ դարձեալս,

- Ո՛չ խրոխտանամ լեւալս,
 15 Ո՛չ մեծաբանեմ պապանձեալս,
 Ո՛չ ըմբոստանամ ձաղեալս,
 Ո՛չ երջանկանամ եղկելիս,
 Ո՛չ արդարանամ ամբարիշտս:
 Զի ո՛չ երբէք հարթ ընթանայ երիվար առանց սանձակալի²,
 20 Եւ ո՛չ նաւ համբառնայ հանդէպ առանց ռաղղի,
 Եւ ո՛չ արար կշիռ ինչ գործէ առանց մանակալի,
 Եւ ո՛չ երկուորեակք լծոցն ի նան նեմեսցին առանց եզողի,
 Ո՛չ ամպ վերաշուէ առանց հողմոյ,
 Ո՛չ աստեղք ցնդին եւ կամ գումարին առանց ժամանակի,
 25 Ո՛չ արեգակն փոխաբերեալ ուր շրջանակի առանց տարրական
 աղոյ,
 Եւ ո՛չ ես, նոքաւ հանդերձ՝ առանց բարեգործիդ հրամանաց
 ակնարկութեան:
- Զի դու միայն ես տուիչ կենաց բանականաց
 Եւ խնամիչ՝ կարգաց հոլովման արարածոց,
 Եւ ի բէն է ինձ փրկութիւն, ըստ սաղմոսողին*,
 30 Եւ դու ձայնես բարբառ խնդալից ամետեաց հնչման
 Յակննշս լսելութեան ամենայն հասակի.
 Եկա՛յք ի հանգիստ իմ, բնաւին աշխատեալք,
 Եւ ես մաքրեցից զձեզ ի պարտեաց³:

Գ.

- Իսկ զի՞նչ աւգոստ ի լուացմանէն,
 35 Եթէ կրկնակի զագրացայց,
 Եւ կամ ո՞ր աւգոստ ի նաշակմանէն,
 Եթէ գեհեհին մատնեցայց,
 Եւ կամ զիա՞րդ յԱբրահամ⁴ պարծեցայց,
 Խորթացեալս ի գործոց նորին,
 40 Որդիս զարշութեան հաւր ամովրհացոյ⁵
 Եւ մաւր ֆեսացոյ կամ ֆանանացոյ,
 Ըստ մարգարէին, որ առ իս յանկաւոր ձայնի:
 Ժառանգս մերժելի եթովպացի
 Եւ ոչ սենեկին Սառայի⁶,
 45 Ըստ տեսանողին առ իս առածի⁷:

Եղբայրս Շամրնի եւ կամ Գոմորայ՝,
 Համբալս անուաց եւ անաղելի՝
 Խակակոյր պորտոյն խակութեան Ոռդայ եւ Ուղիբայ՝,
 Ըստ Եգեկիելի կրկնանախատն կշտամբութեան:

Դ.

- 50 Եւ Բանգի ի ծոսիս բազմավտանգս
 Ալետանշ հողմոյ սաստկապէս զգուեալ,
 Ուժգին լկանաւ իսպառ տազնալմամբ ի ծովին՝
 Փոխեալ ընկեցեալ ի վտակն վայրենական ողորիշ,
 Առ որս զմատունս ձեռացս այսր անդր տարաբերեալ,
 55 Իբր ի հոսանաց բոնութեան զարնանազայր գետոց
 Արտածգեալ յակամայ ընքացս ողորմագին գլորման,
 Ջրակոյլ, ոգեսպառ պղտորարբութեամբ,
 Դաժանահոտ, սկախառն, մամուրմատ, խառնախոիւ,
 Մահաբեր երկամբք վանեալ,
 60 Ըստ որոց յուլխիցն հեղեղիցին հեղձուցեալ,—
 Այսու առաւել եւ ես՝ եղկելիս¹⁰.
 Խաւսին՝ եւ ոչ իմանամ,
 Գոչեն՝ եւ ոչ ինչ լսեմ,
 Բարբառին՝ եւ ոչ զարթնանամ,
 65 Հնչեն՝ եւ ոչ փոխադրիմ,
 Փողեն՝ եւ ոչ գումարիմ,
 Վիրաւորիմ՝ եւ ոչ ես զգամ,
 Կողցն զարշութեան նմանեալ՝
 Թափուր յազդմանէ բարեաց իմաստից:
 70 Արդարեւ շար առաւել յսկէտ իսկապէս,
 Քան զարինակդ նշմարտութիւնս, ատելի եւ մեղադրելի
 Եւ ատենին Քրիստոսի արժանապէս մատնելի:

Ե

- Եւ Բանգի անդառնալի ուղւոյն յիշատակ
 Աստեացս պարտեաց զայս կտակ թողի՝ որոց ընթեռնուն,
 75 Իմովս բանի առ աստուած կարդալ հանապազորդութեամբ,—
 Այս կացցէ սահման յանձնառական խոստովանութեան

Մշտնջենաւոր ձայնարկու առաջի քո, ամենակալ,
Զոր գիրդ՝ ընդ մարմնոյս, եւ բանդ՝ ընդ նոգւոյս՝
Զանսահմանելիդ միշտ բախանձեսցէ,
80 Իբր յանեղծական մաղթողէ ընկալեալ աղերս ի յիմոյս ձայնէ,
Բարեգութ, մարդասէր, սուրհնեալ յաւիտեանս:
Ամէն:

ԲԱՆ ԾԷ Կ

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱԻԵԼՈՒԱԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՅ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻՑ ԽԱԻՍՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ

Ա

- Եւ վասն զի սլացեալ ոգոյս թեաւ
Ի թիւս անբաւից ծննդոց մարդկան՝
Նդի ի կշիռս իմանալեացս մտաց,
Ոչ գտի համեմատ զոք ինձ պարտաւոր,
5 Եւ առ այս զդաւթեան սաղմոսին զբան ի յերգ ինձ առի՝
Դառն կշտամբութեան գաւազանաւոր գործավար.
Ո՞վ յարիցէ ընդ իս ի չարիս հաւասարել յանաւրէնութիւնս*:
Եւ քանզի այս ըստ սմին մասին կնքեցաւ
Եւ ճշմարտեցաւ առ այս մահու,
10 Եւ ես վկայեմ կրկին հաստատեալ,
Առ այս իրաւունս գրեմ՝ ինձ միայնոյ զեղծանիլ իսպառ,
Քան իմովս բանիւ բազմաց տարագրիլ,
Թերեւս սովիմք առ այսու արդեւ եւ ինձ շնորհեսցես՝
Շնորհողիս զպարտիս իմոցն՝:

Բ

- 15 Եւ արդ, զի՞նչ քեզ աղբսս հանոյալսն ի յայսմ եւ ի սոյն
 եւ ծովս անուշից ընդունելի խնկոց մասուցից,
 Գովեալ քազաւոր երկնաւոր Քրիստոս,
 Եթէ ոչ գառ ի յինէն անիծեալսն արհնել աղաթեմ,
 Զկասկեալսն արձակել, ազատել զդատապարտեալսն,
 20 Բարեգործել զնզովեալսն, պսակել զքշնամանեալսն,
 Սփոփել զսրտմեցեալսն, դարմանել զխորտակեալսն,
 Խնամել զսարտուցեալսն, պատսպարել զնենգեալսն,
 Զվիրատրեալսն ի մարմին՝ յոգի բժշկել:
 Եթէ արհնութեան բանի առ ոք մատուցայ՝ լուիցե՛ս,
 25 Իսկ եթէ անիծիւք՝ մի՛ հայեացիս ընդունել, գրած:

Գ

- Ես՝ տառապեալս ամենաքշուառ,
 Ի վերջին սպասաւորութեան մաղքանաց այսր մատենի,
 Ի բովանդակ մտաց շնորհեցի իմոցն՝
 Փակեալ առ ի քէն զանիծիցն դժնդակ ըղծիցն չարաշուք ձայն,
 30 Եւ դժնէից նենգողացն իմոց՝
 Ընդ բարիսն ի բոլոր սրտէ հաշտութեան արգահատեցի,
 Վասն որոց եւ ծունր պաղատանաց կրկնեցի²:
 Ո՛րչափ դու ինձ, անա յայց ելեալ,
 Առաւել ողորմեսցիս ըստ քոյդ մեծութեան,
 35 Գովեալ խնամակալ, կեանքդ՝ մահացուիս,
 Հզաւորդ՝ տկարիս, ամենակարդ՝ վարանելոյս,
 Իմաստութեանդ աղբիւր՝ յիմարիս եւ թմբելոյս:
 Քանզի յաւէտ սխալեալ անկայ,
 Իբրեւ զողողակ մթային ոչ ընտելական³,
 40 Ի խաղբս մահու անզգայապէս,
 Զիմացայ զկորուստն, չգիտացի զորոգայթն,
 Զտեսի զըմբոնող որսոյն ծածուկ մեքենայս,
 Զկարծեցի զխաբումն կերպարանաց կեղծաւոր վարմին,
 Զնկատեցի զգայթակղութիւնն շուրջանակի,
 45 Զշաւափեցի զպատանդիչ զցանցարկ կարթին:
 Ժամանեցին ինձ չարիք,
 Եւ ես ոչ կարացի նանաչել, ըստ սաղմոսողին*:

Գ.

- Քանզի եւ որպէս իմաստակի ումեմն արտաբնոյ
 Բարտօք քուեցաւ շար ասել զմահ՝ առ շիմանալոյն պատճառի՛,
 50 Եւ ես վկայեմ իմովս բանիւ.
 Քանզի իբր զանգզայ պանարս անասնոց՝
 Մեռանիմք, եւ ոչ զարհուրիմք,
 Կորնշիմք, եւ ոչ հիանամք,
 Թաղեցեալ լինիմք, եւ ոչ խոնարհիմք,
 55 Տարագրիմք, եւ ոչ տագնապիմք,
 Եղծանիմք, եւ ոչ զղշանամք,
 Մաշիմք, եւ ոչ մտառեմք,
 Պակասիմք, եւ ոչ պատրաստիմք,
 Գնամք, եւ ոչ զգուշանամք,
 60 Գեերիմք, եւ ոչ ես զգամք:

Ե.

- Իսկ հանգիստ ասել երջանկին Յոբայ զվախճան մարդոյ՝,
 Եւ ես խոստովանիմ զսոյն ընդ սրբոյն,
 Եթէ ոչ ունէի գրեռն աշխատութեան մահացու գործոց ստանձնեալ,
 Մանաւանդ զի որոգայթն՝ զաղտնի,
 65 Եւ ննարադիրն՝ աներեւակի,
 Տարր ժամանակիս՝ յանէից,
 Անցեալն՝ անյայտ, եւ ապառնին՝ կարծողական,
 Ես՝ անհամբեր, եւ բնութիւն՝ թերահաւատ,
 Ոտք՝ անհաստատք, եւ միտք՝ ցնդեալք,
 70 Կիրք՝ հարկաւորք, եւ բարք՝ անժուծկալք,
 Մարմին՝ մեղսամակարդ, եւ յաւժարութիւն՝ երկրասէր,
 Դիմամարտութիւն՝ տնկակից, եւ խառնութիւն՝ ներհակական,
 Բնակութիւն՝ կաւեղէն, եւ անձեւք՝ ուժգնակիք,
 Կարիք՝ անթուելիք եւ պատահարք՝ ամենագրաւք,
 75 Միտք՝ շարախնամք, եւ տենչմունք՝ բարիատեացք,
 Կեանք՝ առաւելայք, եւ զմբաղք՝ սակաւաւորք,
 Խաբմունք՝ յիմարութեան, եւ խաղալիք՝ տղայականք,
 Աշխատութիւնք՝ ընդունայնք, եւ վայելմունք՝ երազականք,
 Համբարք՝ ոչնչից, եւ պանեստք՝ նողմոց,
 80 Նմանութիւնք՝ ստուերաց, եւ կերպարանք՝ ծիծաղելիք:

- Քանզի իբրեւ եկն եհաս պատուիրանն,
 Ըստ պաղօսեան բանին,
 Անպատրաստ գտեալ զիս ինքեան,
 Մեղքն կենդանացան՝ յանդիմանեալ յարդարութեանցն,
 85 Եւ ես մահացայ կենացն եւ կենդանացայ կորստեանն՝:

2

Գողացան աստարք՝ չարին գումարք, զստացուածս սրտիս
 իմաստից,
 Ըստ Դրոյն կանխաբանութեան՝,
 Որով եկն եհաս իսկոյն աստանաւ իմաստութեան ինձ
 նուազանալ:

- Ըստ առակողին, եւ առաւելոյ ոչ բարւոյ ցանկութիւն՝:
 90 Ոչ յառեցի զակն ռգոյս ի գլուխն իմ կենաց Քրիստոս,
 Որով ընդ ուղիղն նետեւեցայց,
 Քանզի կամելով ուժգինս ընթանալ՝ ընկլայ սաստկապէս,
 Յանշափն ձգտիլ՝ իմոյն ոչ հաօի,
 Ի մեծագոյնն ամբառնալ՝ աստուստ գլորեցայ,
 95 Յերկնային ուղայն՝ անդնդոց մատնեցայ,
 Ի զգուշանալն առաւել՝ յաւիտ վնասեցայ,
 Յանարատն պահիլ՝ մանր խորտակեցայ,
 Կարծելով ընդ անեական մրցիլ՝ յաջն գրեցի,
 Ի գերկրորդն խուզել՝ գնախնին կորուսի,
 100 Ի խնդիր սակատուն՝ ի կարեւորացն գրկեցայ,
 Ի յուխտին պահել՝ դաշինն դրժեցի,
 Առ սովորութեանն կտրիլ՝ կորուսիչս գտի,
 Ի փոքունցն փախուցեալ՝ մեծամեծացն մատնեցայ,
 Չոր ես ինքն ինձէն ստեղծեալ՝
 105 Չարաչար դատախազ անձին կարգեցի:
 Յորոց փրկել զմատնեալ գերիս դու միայն զաւեսցես՝
 Կենաց մատուցեալ զընծայեալս մահու հագիս,
 Զի դու, տէր Յիսուս, հանաչիս միայն բարեբար,
 Անսահման փառաւ ընդ Հաւր եւ ընդ Հոգոյդ Սրբոյ.
 110 Աւրհնեալ յափտեանս յափտենից:
 Ամէն:

Բ Ա Ն ԾՁ

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱԻԵԼՈՒԱԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՑ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻՑ ԽԱԽԱՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ

Ա

Իսկ զառիթսն մահու դիպուածս
Դժոխարմատ ծառոյս դառնութեան պտուղք՝
Ընտանիք բշտամիք, հարազատք հսկառակք եւ որդիք

դաւանանդք,

Ստորագրեցելովք մասամբք նշանակեցիք՝

5 Գրեալ յանուանէ, որ են այսոքիկ.

Սիրտս նանրախորհուրդ, բերանս չարախաւս,

Ակնս յայրատատես, ականջս վրիպալուր,

Ձեռնս մանածիգ, երկամունքս անփորձ,

Ոտնս մոլորաշաւիղ, ընթացքս աներկիւղ,

10 Հետք խոտորնակ, շունչ ծխախառն,

Գնացք խաւարային, գոյութիւն լեռդի վիմական,

Խորհուրդ ծորեալ, կամք անկայուն,

Չար անփոփոխ, բարեմասնութիւն սասանեալ,

Անձն տարագիր, աւանդ վստառեալ,

15 Գազան վիրաւոր, թռչուն նետահար,

Փախստական ֆարավէժ, ըմբռնեցեալ վնասադարտ,

- Աւագակ ծովակուր, զինուոր նենգաւոր¹,
 Մարտիկ անպատրաստ, սպառազէն անժուժկալ,
 Մշակ հեղգացեալ, աղաւթական անխրախոյս,
 20 Բեմական ստորնափարշ, փահանայ անկնդրուկ,
 Աւրինական աննուէր, դպիր կշտամբեալ,
 Խմաստակ խելագար, նարտասան աննոռնի,
 Կերպ անպատկառ, դէմք անամար, երես լպրշեալ,
 Գոյն անհամբոյր, տիպ տմարդի, գեղ ծանակեալ,
 25 Խորտիկ խանգարեալ, նաշակ զարշեցեալ,
 Սյգի գաղձնաւոր, որք որդնանար,
 Պարտէզ փշաբեր, հասկ ոսոնահալ,
 Մեղր ի մկանց նարակեալ,
 Անպատսպար անկեալ, սնապարծ յուսահատ,
 30 Անհամոզելի նզով, անհաշտական բաժանեալ,
 Ունայնաբան շողակրատ, պանարամիտ գոռոզ,
 Անասնաւրէն ապիրատ, դժոխսային ագահ, աներասան յանդուգն,
 Մոլեգնութիւն անաստուած, ձեռնաձգութիւն սպանող,
 Տատասկացան երկրագործ, երջանկութիւն եղկելի,
 35 Մեծութիւն վատքարեալ, վայելչութիւն անշքեալ,
 Կարողութիւն տկարացեալ,
 Բարձրութիւն խոնարհեալ, փառաւորութիւն ընդոտնեալ,
 Պատուիրանագանցութիւն յարակայ, սխալանք ինքնակամ,
 Մատակարար կամակոր, խորհրդակից նենգաւոր, բարեկամ
 հատուածեալ,
 Հագարապետ գողամիտ, մերձաւոր կծծի,
 40 Բաշխող ժլատ, վերատեսուչ կարկամ,
 Ոգի անախտակիր, իղձք անսէր,
 Բարբ ատեցող, աղիք անգթականք²,
 Դնացք անխոհեմ, աներեւոյթ վնասեալք,
 Մածուկ անիծեալք, դիպուածք բշտամանեալք,
 45 Վանառական վատնիշ, շահարար շուայտեալ,
 Պաշտանեայ արբեցող, գանձուց ոստիկան երկմիտ,
 Պատգամաւոր բանսարկու, դոնապան քնէած.
 Աղքատ հպարտ, մեծատուն ժխտող³,
 Դիւանապետ անաւրէն, սպահապան մատնիշ, բնակակից⁴
 չարախաւս,
 50 Սուրհանդակ անժաման, թղքաբեր սյարտաւոր,
 Առաքեալ խռովարար, միջնորդ անիմաստ,

- Արեայ արտալած, բազաուր բարմատար, կայսր ոգեկործան,
 Իշխան տիրադաւ, զարաւար զրկող,
 Դատաւոր ակնառու, ռամիկ ինքնագործ,
 55 Նախատողի՝ ծաղր, սիրելոյ՝ աշխար,
 Բանագրի՝ դստով, յանդիմանչի՝ դատախազութիւն:
 Քանզի եւ ի վեհագունիցդ կոշմանց էր ուրեմ արդեւ, զի էի,
 Իսկ ի վատբարականացդ մասանց՝ եկն երբեմն եմաս, զի եղէ:
 Արդ, այսքան վնասակարութիւնի խարդախութեանց յաճախագունից,
 60 Յորոց յոմանց խաբեցայ իբրեւ գլխաւ,
 Եւ յոմանց տիրեցայ իբրեւ զտկար՝
 Կամաւ մատնեալ զիս ինքն մահու:

Բ

- Արդ, զո՞րս ի վերագրելոցդ մասանց՝
 Քեզ ատելեաց եւ իմ կորուսչաց,
 65 Ի սպասս պաշտաման քեզ ընծայեցից.
 Զո՞րպիսիս ապականութեամբ պարագրեալս՝
 Ամենասուրբդ քո մեծութեան հանդէպ կացուցից,
 Եւ կամ ո՞րքանեաւ երկայնմտութեամբ
 Համբերեցես այսքանեաց պարտուց,
 70 Ո՞րքան ներես, ո՞րպէս լոնցես.
 Զիա՞րդ իսկ անսայցես, ի՞բր ոչ մատնեցես
 Հարուածոց զանից զարժանիս սատակման մահու:
 Արդ, այսոցիկ աննշոյլ մթութեանց հոգոց խաւարի
 Ողորմութեամբ լուսոյ քոյ պատահեցես՝
 75 Թշկել, քանի եւ կենագործել.
 Զաւրեղութիւն անվթարելի:
 Եւ քեզ փա՛նք յամենայնի:
 Ամէն:

ԲԱՆ ԾԷ

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱԽԵԼՈՒԱԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՅ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻՑ ԽԱԽԱՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ՝

Ա

Քրիստոս աստուած, անուն ահաւոր, մեծութեան տեսակ,
Անբնին բարձրութեան պատկեր, անսահման զաւրութիւն,
Կերպարան փրկութեան լուսոյ, պաշտպան կենաց,
Դուռն արքայութեան վերնում հանգստեանն,

5 Ճանապարհ հանդարտութեան,

Ապաւինութիւն նորոգ եւ անտխրական երանութեան,
Ամենակալ ինքնիշխանութիւն բոլոր էականութեան,
Արհնութեան կոչումն, անտեաց ձայն,
Բերկրութեան բարբառ, անմահութեան դեղ,

10 Որդի անհառ աստուծոյ միոյ.

Որ ինձ անհնարինն է, քեզ դիւրին է²,
Որ ինձ անհասն է, քեզ սահմանեալ է,
Որ ինձ անանցն է, քեզ հոյաւոր է,
Որ եղկելոյս՝ ինձ ծածկեցեալն է,

15 Քումդ երանութեան մերձաւոր է,

Որ ինձ անկարելին է, քեզ կատարեալ է,
Որ ինձ անկշռելին է, քումդ աննառութեան չափեալ է,

- Որ ինձ յուսահատութեանն է, քեզ սփոփանաց է,
 Որ ինձ անբժշկականն է, քեզ անվտանգելի է,
 20 Որ ինձ հեծութեանն է, քեզ խնդութեան է,
 Որ ինձ ծանունք եմ, քեզ քերթագոյնք եմ,
 Որ ինձ եղծեալն է, քոմդ զարեղութեան գրեցեալ է,
 Որ ինձ կորուսեալն է, քեզ ըմբռնեալ է,
 Որ ինձ աննառն է, քեզ համարեալ է,
 25 Որ ինձ մոռալն է, քեզ հառազայք է,
 Որ ինձ անքիւն է, արհնեալդ քոմ ձեռին բովանդակեալ է,
 Որ ինձ սոսկալին է, քեզ հեշտալի է,
 Որ ինձ փախչելին է, քեզ վանելի է,
 Որ ինձ անմատոյցն է, քեզ դիւրահերքելի է,
 30 Որ ինձ մահաբերն է, քոմդ էականութեան զարութեան
 Ընդ ոչ գոյսն համարեալ է:

Բ

- Այլ դու, ողորմած աստուած բոլորից, տէր Յիսուս Քրիստոս,
 եւ այսմ զարեւ առ ելիցն հնար, եթէ գթասցիս:
 Վասն անուան փառաց մեծութեան Հաւր քոյ արհնելոյ,
 35 Վասն կամաց գթութեան Հոգւոյդ քոյ Սրբոյ՝
 Տե՛ս ի տաժամաւորս կրից յանդիմանական յայտնութիւն
 եւ ի խորոց սրտի ինքնամատոյց դատախազութիւն:
 Նայեա՛ ի բնութեանս ամենապատաղ խակութիւն
 եւ պարգեւեա՛ բժշկութիւն վիրացս
 40 եւ հնարատրութիւն՝ կորստեանս,
 Զերծումն՝ բազմամասնեայ մահուս
 եւ շաւիղ կենաց՝ ապականելոյս,
 Նորոգութիւն՝ եղծմանս
 եւ մոտք յուսոյ՝ ամբարշտելոյս:
 45 Եթէ ես զաննմանն ինձ կամս ցուցի,
 Ո՛րչափ առաւել դու՝ զբնատրականսդ քո
 Զընտանի բարեբարութիւնսդ,
 Եթէ ի փշոց պտուղ ընծայեցաւ քեզ քոյութեան,
 Ո՛րչափ առաւել ի ծառոյդ կենաց՝ հաշակ անմահութեան,
 50 Եթէ ես իմոցն առեւեաց ողորմութիւն մաղթեցի,
 Դու քոյոյս զիա՛րդ ոչ կրկին մատուցես, հզաւր,
 Յաննուագդ առատութենէ:

Գ.

- Առդ, տե՛ս ի քոյդ մեծութիւն, բարձրեալ,
 Նայեցեալ ի յիմա փոքրկութիւն,
 55 Ընկա՛լ զսակաւ խոստովանութիւնս անհամար մեղացս,
 Որ զքնան համայն տեսանես:
 Եւ որպէս զվիմին զքել ոչ գրեցեր՝,
 Եւ զաւագոյս փոքու սասանել մի՛ համարեսցիս,
 Եւ իբրեւ զԴաւթին քնդ մեղայն ասել
 60 Իսկոյն անցուցեր զպատիժ պարտուցն՝,
 Եւ առ իմ ձայնիս հեծութիւն
 Զնոյն գործեսցես երկայնմտութիւն,
 Որ տաս ամենեցուն առատապէս անաշտութեամբ՝
 Որպէս յաղթող բարի, բազմիմաստ,
 65 Եւ ոչ նախատես զյետնեալ ստրուկս՝
 Որպէս ողորմած եւ ամենաստեղծ:
 Ստացի՛ր վերստին եւ մի՛ կորուսաներ
 Զբուծեալս արեամբ քո, գթած՝,
 Զի քո է փրկութիւն, եւ ի քէն է բաւութիւն,
 70 Եւ քեզ վայել է փառք յամենայնի յափտեանս:
 Ամէն:

ԲԱՆ ԾԸ

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱԻԵԼՈՒԱԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՅ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻՑ ԽԱԽԱՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ՝

Ա

- Աւրհնեալ տէր Յիսուս ընդ Հաւր՝
Ի կամս հանութեան Հոգւոյդ քոյ Սրբոյ,
Եւ արհնեալք ամենայն առ ի յարհնելոյդ արհնեցան,
Աւրհնեալ միայն Որդի արհնելոյ,
5 Ձիք իմ քազաւոր իշխեցող շնչոյս, բաց ի քէն, Քրիստոս:
Այս է արհնութիւն Յակոբայ, առէ Նսայի,
Յորժամ բարձից զմեղս նորա*:
Արդ, ողորմեա՛ց ինձ, տէր բարեգութ,
Ըստ նախնիդ քո սովորութեան
10 Եւ արհնեա՛ զանաւրս քո բանական,
Ըստ ձայնին Դաւթի եւ ըստ Մովսէսի²,
Ձի բանիդ քո փրկութեան ժամանեալ՝
Հասից քաւութեան՝ արհնեալ առ ի քէն:
Աստուածապէս ինձ հրաշագործեա՛,
15 Ողորմած արքայ երկնաւոր,

Որպէս անկելոցն ի բազմաժամանակեայ մաննացն խշտիս՝
 Ժողովեցելոցն ի սրահին Բեքիեզդայ,
 Յորոց մի էր եւ կրկին թերահաւատն՝,
 Նրից տասանց եւ ուրի միոյ ամաւ ալստացեալ յապիցն
 լուծմամբ՝,

- 20 Որում ոչ անխայեցեր զրժշկութեանն ձեռնտութիւն՝
 Իբր գիտելով զանբոյժ շարութիւնն,
 Որ նիւթեացն քեզ յաւուր մատնութեան՝
 Դառն գիշերին տիրամարտութեան՝
 Նրախտատրիդ, մեծիդ եւ բարեբարիդ:

Բ

- 25 Որ թէպէտ կանխաւ իմն զգուշացուցեր,
 Թէ՛ Մի՛ մեղանչէր, զի մի՛ կրկնեսցին կրկին քեզ շարիք*,—
 Ոչինչ վերջացաւ լինել ձեռներէց
 Սկզբնատուր անհամբուրելի՝ դատողացն զքեզ ի խաշին:
 Եւ դու այնպիսոյ անյարիր ջատուկ,
 30 Մահու ծնկեցեալ շարաշուք առն ողորմեցար,
 Աննառ բարութիւն, սիրալի մարդասիրութիւն,
 Սարսափելի ներողութիւն, սոսկալի երկայնմտութիւն,
 Անբաւելի քաղցրութիւն, փառատրելի հեզութիւն:
 Որ միշտ յաղթիս ի գրութենէ, եւ ոչ թշնամանիս,
 35 Պարտիս յողորմութենէ, եւ ոչ պարսաւիս,
 Բոնադատիս ի մարդասիրութենէ, եւ ոչ անգոսնիս,
 Հարկիս ի բարութենէ, եւ ոչ հայհոյիս,
 Ստիպիս ի սիրոյ, եւ ոչ բամբասիս,
 Պաղատիս դարձին իմ առ քեզ, եւ ոչ ձանձրանաս,
 40 Արագես զկնի ապերասանիս, եւ ոչ լփանիս,
 Զայնես շխողիս, եւ ոչ սրտմտիս,
 Փութաս մեղկելոյս, եւ ոչ խափանիս:
 Առ շարս ես բարի, առ ամենապարտս ես ներող,
 Առ մեղատուս ես քաւիչ, առ խաւարեալս ես լոյս,
 45 Առ մահացեալս ես կեանք:

Գ

- Այս եւ գիրք ամենայն հոգեշունչ ազտակարութեան,
 Որ յանալսս ծնանին երկնաւոր պտուղս աննաոս եւ զարմանալիս՝
 Ասա՛ եւ ինձ՝ թշուառացելումս, արհնեալ ամենապարգեւ.
 Արի ա՛ն զմանինս խշտեացդ մեղաց ի վայր կործանմանդ
 50 եւ հետեւեալ ժամանեա՛ յանդորր հանգիստ անաշխատ կենացդ՝
 Խզեսցե՛ս ամենակարող սուսերաւ բանիդ հրամանի՝
 Զերիզապնդեալ մահազգեստս պարփակութիւն դժխազնեայ
 կապանացս,
 եւ լո՛յծ ինձ զհանգոյցս խեղդողականս ոգեպահանջ
 սաստկութեանս՝
 Առաքելով զարժանաւորս մահու յազատութիւնն վերին անանց
 բերկրութեանն
- 55 Կենսաբեր եւ աստուածային բո բանիւղ:
 Մի՛ տակաւ տակաւ ազդեսցես եւ մի՛ ար ի յար յերկարածգեսցես,
 Զի մի՛ ստուար ծանրութիւն բեռանցս մեղաց
 Տիրեսցէ թիկանցս ազդերաց
 եւ կործանեալ զիս կորացուցէ՝ հայել ի դժոխս,
 60 եւ սւժգնակի գոռոզ բռնութեամբ
 Անպարապ հոգեւորական զինուն տարեալ՝ մահու
 ծառայեցուցէ:
 Այլ աւգնեա՛ ինձ, բարի վշտակից, հեծութեան կարեացս մահու
 երկանց՝
 Առեալ յինէն զփայտ սատակմանն, որպէս երբեմն յուսոյ
 պահակին՝,
 Որով կառուցես զվայելչականն յաղթանակի արի զարութեանն,
 65 Պնդապէս հաւատով յուսոյն կարծրութեան ընդ քեզ բեւեռել
 անսայրաքելի:
 եւ քեզ ընդ Հար, Հոգւովդ Սրբով փա՛նք եւ իշխանութիւն
 յաւիտեանս:
 Ամէն:

ԲԱՆՆ ԾԹ

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱԻԵԼՈՒԱԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՅ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻՑ ԽՍԻՍԱՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ

Ա.

- Հաւատամ եւ վկայեմ մտաց գիտութեամբ՝
Ի քէն ազդեցեալ ոգոյս իմաստիւ, ուշիս տեսման,
Զի ըղձալի են քեզ, բարեբար,
Աղաչանք մեղաւորաց, քան զխնդրուածս արդարոց,
5 Զի մինն, զպարտութիւն անձինն յայտնեալ, շնորհիդ քո սպասէ,
Առ որ ծանուցեալ զբնութեանս չափ,
Եւ մեծ կշտամբիչ աստէն համբարձեալ
Ինքնոգոր մարտակից նմին իսկ ինքեան
Եւ դառն դարովիչ եւ ծածկատես դառախազ՝,—
10 Իսկ միսն, յարդիւնս բարեացն իւրոց նայելով,
Յանձին հարեալ ձեռն վստահութեան,
Մոռանայ զսահման բնութեանն
Եւ պարգեաց, քան ողորմութեան, դիտեալ ակն ունի՝
Վասն որոյ առ մինն անթիւ են ստեղծուածք նաոից,
15 Որ զողորմութեանցդ քո փողով բարբառոյ ազդէ,
Իսկ առ միսն լոեալ են քոյդ, անքնին, ահաւոր եւ ամենախնամ,

Ամաչեմ ասել, քէ եւ երկրաւորիս գործոց պատմութիւն գոյոյ
 յառաջեալ:
 Արդ, արի՛, տէր, եւ մի՛ զաւրացի, քան զգոյոյ, աջ հողեղինի,
 Մի՛ կշռեսցին ողորմութիւնք քո ընդ ջանից մարդկան:

Բ

- 20 եւ արդ, առողջքն անդամաւ անկարաւտ եւ բժշկութեան³,
 եւ տեսանողականն աչաւ շունին պէտս առաջնորդի,
 եւ փարթամքն ընչիւք ոչ դեգերին առ դուրս լիցն,
 եւ ամենայնի յղկացեալն ոչ սպասեն փշրանաց սեղանոյ ճացի,
 եւ սուրբն վարուք ապենիազ եւ ողորմութեան:
 25 եւ արդ, ինձ գրասցիս ողորմել, յարձրեալ, երկնաւոր, եզաւր,
 Ամենատխոր վարանեցելոյս:
 Քանզի քէ էի իբրեւ զՅոք,
 Ասէի զանձն իմ իբրեւ զնա արդար եւ անարատ,
 Թէ էի իբրեւ զՄովսէս,
 30 Ասէի վստահութեամբ զնորայսն՝
 Մանիցէ տէր զայնոսիկ, որ իւրն են՝,
 Թէ էի իբրեւ զԴաւիթ, ասէի՝
 Արարի զիրաւունս եւ զարդարութիւն*,
 եւ դարձեալ զմեծն քան զբնութիւն մարմնոյ՝
 35 Զմեղս քէ տեսանէի ի սրտի իմում, մի՛ լուսիցէ ինձ տէր*:
 Թէ էի իբրեւ զԵղիա, ասէի զանձն իմ այր աստուծոյ⁶,
 Թէ էի իբրեւ զԵրեմիա, զգոյոյ նշմարտութիւն յանձն արինակէի⁷,
 Թէ էի իբրեւ զԵզեկիա, պարծէի զբարոքն եւ զիրաւացիւն՝
 Գնացի առաջի քո արդարութեամբ*,
 40 Թէ էի իբրեւ զՊաւղոս, ասէի զիս բնակարան,
 Ազդարան եւ ընդունարան աստուծոյ բանին⁸:

Դ

- Այլ ես՝ անարեւնս ի մէջ գիտութեան արինացն,
 Ոչ միայն շունիմ զանձն իմ քեզ ընծայել՝
 Յարգանաւք բանից, իբրեւ զնոսա,
 45 եւ զբնաւին շարս, որպէս զբարիսն զայնոսիկ, առաջի քո
 յիշատակել,

33. Սաղմ., ԺԺԸ, 121:

35. Սաղմ., ԿԵ, 18:

39. Դ Թադ., Ի, 3: Ես., ԼԸ, 3:

- Այլ եւ ոչ զամենուստ գոյիցս զբարեհոշակեալ անունդ, հգաւր,
Ամբարշտեալս լեզուով գովել:
Իսկ դու, առ ամենայն հնարս զաւրաւօր,
Մատո՛ ինձ ոգի փրկութեան,
50 Աջ պաշտպանութեան, ձեռն սլցելութեան,
Հրաման բարութեան, լոյս ողորմութեան,
Բան նորոգութեան, պատնառ փառութեան,
Դաւազան կենաց աւանութեան:
Զի դու ես յոյս ապաւինութեան, տէր Յիսուս Քրիստոս,
55 Աւրհնէա՛լ ընդ Հաւր, Հոգւովդ Սրբով յափտեանս յափտենից:
Ամէն:

ԲԱՆ Է

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱԻԵԼՈՒԱԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՅ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻՑ ԽԱԻԱՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ՝

Ա

Եւ արդ, որպէս զի ոչ վայել է արհնաբանութիւն ի բերան
մեղատրի,

Ի նշմարիտն առակէ կանխաւ իսկ ուսայ՝,

Զիա՞րդ յաւելից կրկնել զնայն գովութիւն աղաչաւորս

բազմապատկառ,

Որ հանապազ ընդունիմ անէծս ի սաղմոսիս բարեբաստութեան:

5 Զի ի՞բր երգեցից ինձ վտանգս եւ արձանացուցից նախատինս

Եւ ի մերկութեանս գրկի փուշս ընդ շուշանաց ժողովեցից:

Զիա՞րդ ընդ Դաւթի համարձակեցայց ասել,

Թէ՛ Զատամունս մեղաւորաց փշրեսցես*,

Զիա՞րդ դարձեալ, թէ՛ Մի՛ անաւրէնք բնակեսցեն առաջի աշաց

հոգ*,

10 Զիա՞րդ, թէ՛ Դա՛տ արա ինձ, տէր,

Ըստ արդարութեան քո, ըստ անբծութեան իմոյ, որ յիս*:

8. Սաղմ., Գ, 8:

9. Սաղմ., Ե, 6:

11. Սաղմ., Է, 9:

- Զիա՞րդ, բէ՛ Կատարեսցին չարիք ի վերայ մեղատուաց*,
 Զիա՞րդ, բէ՛ Խորտակեսցին բազուկ մեղաւորի եւ չարի*,—
 եւ զայլն, որ զկնի:
- 15 Զիա՞րդ, բէ՛ Տեղասցէ ի վերայ մեղատուաց որոգայք, հուր եւ
 ծծումք*,
 Զիա՞րդ, բէ՛ Սատակէ տէր զշրթունս՝ նենգաւորս եւ զլեզուս
 մեծաբանս*,
 Զիա՞րդ, բէ՛ Փորձեցե՛ր զսիրտ իմ եւ ոչ գտե՛ր անիրատւիւն*:
 Զիա՞րդ զյաջորդն սմին, բէ՛ ես պահեցի զնաճապարհս խիստս*,
 Զիա՞րդ զեւսն, բէ՛ ես արդարութեամբ երեսեցայց երեսաց ֆոց*,
- 20 Զիա՞րդ, բէ՛ եւ ես Եղէց անբիծ ընդ նմա*,
 Զիա՞րդ զմիսն, բէ՛ Հատուցէ՛ ինձ տէր
 Ըստ արդարութեան իմում եւ ըստ սրբութեան ձեռաց իմոց*:
 Զիա՞րդ անձամբ ինձէն զստութիւն իմ ծանակեցից՝
 Ասել ընդ սրբոյն, բէ՛ Լուսցայց սրբութեամբ զձեռս իմ*:
- 25 Զիա՞րդ ի մէջ նանրութեան զամբարշտացն աթոռս բամբասեցից՝,
 Զիա՞րդ զերջանկին պարծանս քշուառացելումս կերպատրեցից,
 Թէ՛ Դա՛տ արա ինձ, տէր, զի ես յանրձութեան իմում զնացի*:
 Զիա՞րդ ատարս ի բարեաց զիտողիդ զաղտնեաց արգահատեցից*,
 Թէ՛ Մի՛ համարիր ընդ ամբարիշտս զանձն իմ*:
- 30 Զիա՞րդ ես ինքն գոլով՝ զայլս անիծեցից,
 Թէ՛ Տո՛ւր նոցա, տէր, ըստ զործս նոցա*,—
 եւ ի կարգ բանին համարձակեցայց:

Բ

- Քանզի թէ զյետինս բանիցն առաջնովքն աստանաւր եղից,
 Կրկին ծանրանան ինձ ցաւք, եւ յանախեսցեն դառնութիւնք:
- 35 Բայց ի շեղչեցելոցն արտասուաց դոյզն մի չափեալ՝
 Բաւականացայց հաճախագորդեան յանդիմանութեամբ

12. Սաղմ., է, 10:
 13. Սաղմ., Թ, 15:
 15. Սաղմ., Ժ, 7:
 16. Սաղմ., ԺԱ, 4:
 17. Սաղմ., ԺԶ, 3:
 18. Սաղմ., ԺԶ, 4:
 19. Սաղմ., ԺԶ, 15:

20. Սաղմ., ԺԷ, 24:
 22. Սաղմ., ԺԷ, 25:
 24. Սաղմ., ԻԵ, 6:
 27. Սաղմ., ԻԵ, 1:
 29. Սաղմ., ԻԷ, 3:
 31. Սաղմ., ԻԷ, 4:

- Սաղմոսարանին բնտանի ձայնին,
 Որ զպարտատրեալս միշտ կշտամբէ:
 Առ որս եւ սպառուած ֆառասներորդի իններորդին հատուածի
 քանի յանդիմանողի,
- 40 Ձիս զարշեցուցեալ, հանապազ խայտառակէ,
 Եղեալ զբերանս ի վառաբանութենէ՝ եղկելի զանձն իմ ցուցանէ,
 Աստուածային ձայնին դատախագեալ՝ յակնկալութենէ կենաց
 լֆանէ,
- Միանգամայն եւ վիրգս մահու ինձ իբր ի պատնիշէ առաքէ:
 Քանզի, քէ չար է անէծս առնուլ յատարէ,
- 45 Ապա անձամբ զանձն անիծանել՝ կրկին շարաշար:
 Իսկ եթէ շառնուլ նախատինք ի մերձատրաց արէնք են,
 Ապա ի տեսողէն հայել զայսոսիկ՝
 Կրից արեան տաժանմունք, վիշտք աղէտից եւ խէթք մտաց:
 Բայց քէ առ խոնարհութեան անձին իւրում մատնեսցի՝
- 50 Ջնեալ եւ կշտամբեալ անիծիւք ի լեզուէ իւրմէ,
 Ի խոստովանեալ եւ յամէնիշխան շրթանց բերանոյ վերնոյն
 արհնեսցի,
- Ձի նշգրտեալ քարզմանեաց զդարձն իւր առ նա՝
 Ջնետս կենացն ոչ լֆանելով,
 Սահմանաւն սիրոյ զպարտեացն արմատ կրճատեաց՝
- 55 Ոչ տիրեալ ի խարդաւանաց շարաբանողաց,
 Ոշխար հատին Քրիստոսի գտաւ բժշկեալ՝
 Դիմելով ի յաղն բուժիչ աղեացն արկածից:
 Բայց եւս անբանական բարոյից է
 Ասուն կենդանեաց ի մէջ դալարոց
- 60 Ծաղկածին վայրից կեհաձիւր քանից՝
 Թմբրութեամբ մտաց ի յարատս մահու ճարակել:

Գ

- Եւ արդ, ֆանզի իմ է առակս վերջին կշտամբողական,
 Եւ առ իս ակնարկէ զդիպուածոցն շար պատահմունս,
 Որ ինձէն անձին նիւթեցի միշտ զեղմունս կիզանողականս հոռոյ
 տոչորման՝
- 65 Հոսեալ ի յերկնուստ զգոյի գագաթանս՝ իմաստնարանի
 բազմակիս:
 Քանզի զիա՞րդ ի յարդիւնս ինձ ազտից սաղմոսն եկեսցէ,
 Յորժամ անպտուղ ի բազմերգութենէն լինիցիմ՝

- Ոչ նուագել հոգով, ըստ քելադրելոյն Պատդոսի⁵:
 Զիա՞րդ ընդ մարգարէին եւս գտէրունին խառնեցից
 70 Մեծս մեղաւորաց, նկունս պիտանեաց՝
 Ասել ընդ սրբոյն, թէ՛ Ի բա՛ց կացէ՛ք յինէն
 Ամենեքեան, որ գործէ՛ք զանաւէնութիւն*:
 Զիա՞րդ, ոչ ունելով ի բազմացն պատուիրանաց կատարեալ
 Շնորհին եւ արիւնին, բարբառեցայց զերջանկին,
 75 Որ նախ ինքն արար, զոր մեզ կանոնեաց,
 Թէ՛ Քանգի ծառայս քո պահեցի զայս*,—
 Եւ որ զհետն զան ասացեալին:
 Զիա՞րդ քափուրս ի լուրեանէ իմաստից կենաց
 Ընդ երկիւղածս տեսոն արհնեցից⁶:
 80 Զիա՞րդ ընդ մեծին մաղքանաց զիմս յաղեցից,
 Թէ՛ Զմին խնդրեցի ի տեսունէ՝
 Զտեսիլ վայելչութեան նորա եւ զհրամանատրութիւն տանարի
 նորա*:
 Զիա՞րդ ի հրաժարելին ինձ ձեռնամխեցից,
 Յորժամ լսեմ, թէ՛ Ուղղոց վայել է արհնութիւն*:
 85 Զիա՞րդ շրքամբք իմովք զանձն իմ անիծից՝
 Ասելով զկնի յոլովից առեալն,
 Թէ՛ Երեսք տեսոն ի վերայ չարագործաց՝
 Սատակել զյիշատակս հոցա յերկրէ*:
 Զիա՞րդ զմիսն դարձեալ,
 90 Թէ՛ Զարք վաղվաղակի սատակեցին*,
 Զիա՞րդ զկերպարանացն իմ նմանութիւն,
 Թէ՛ Բազուկք ամպարշտաց խորտակեցին*,
 Զիա՞րդ սատակման ինձ պաղատեցայց,
 Թէ՛ Անա մեղատրք կորիցեն*:
 95 Զիա՞րդ զբազմայածեան լեզուս ի յարհնեալս բան մխեցից,
 Թէ՛ Ասացի պահել զնանապարհս իմ,
 Զի մի՛ մեղայց լեզուս իմով*:
 Զիա՞րդ փշովք մեղաց հեղձեալս զանարատին պարծեցայց,
 Թէ՛ Այլ զիս յանբծութեան իմում ընկալար*:

72. Սաղմ., 2, 9: Մատթ., է, 23:

76. Սաղմ., ԺԸ, 12:

82. Սաղմ., ԻԶ, 4:

84. Սաղմ., ԼԲ, 1:

88. Սաղմ., ԼԳ, 17:

90. Սաղմ., ԼԶ, 9:

92. Սաղմ., ԼԶ, 17:

94. Սաղմ., ԼԶ, 20:

97. Սաղմ., ԼԸ, 2:

99. Սաղմ., Խ, 13:

- 100 Ձիա՞րդ ես՝ մեղաւոր եւ կրկին պատժաւոր,
 Ձմանգունակիցսն դսրովեցից՝ ապրել ի նոցունց,
 Թէ՛ ի մարդոյ մեղաւորէ, ննեգաւորէ փրկեա՛ զիս, աստուած*:

Դ.

- Ձիա՞րդ, իբր ոչ կռապաշտեալ, անպատկառապէս պերնացայց
 Ունայն պանծանաւ ասել ընդ Դաւթի՝
- 105 Միթէ մոռացեա՞լ իցէ մեր զանուն աստուծոյ
 Կամ ձգեա՞լ զձեռս ի մաղքանս ատար աստուածոց*:
 Քանզի որ ի մեղս գարշուրեան խոնարհեցի,
 Առաջի կայ նորին կառուցեալ առեալ ի պաշտան
 Յաւսականացն⁷, ախտաւործիցն, պոռնկապատիր պատկերացն
 կերպարան՝
- 110 Աստաւսայ եւ Քոմովսայ եւ Մեղփոմայ արուարձանի⁸
 եւ Թարահատայ քարմատարի⁹, ընդ զագրոտեացն կանացեացն
 Խշանդամիցն պատկառանք, անվերարկու ծանակութիւնք:
 Ի՞բր ոչ պատկառեցից սուլիմք ասել ընդ նահատակին,
 Որ զայս դիմագրաւութիւն սո քարին ունէր միշտ,
- 115 Թէ՛ Վասն քո մեռանիմք գաւրհանապագ*,—
 եւ որ ի կարգին է սորին սաղմոս:
 Ի՞բր յիմարս յարս եւ վատքարս ասել ժպրհիմ,
 Թէ՛ Բերան իմ պատմեցէ զիմաստութիւն, եւ սիրտս՝ զհաննար*:
 Ի՞բր մարդելոյզ կերպարանաւոր՝
- 120 Ձմարդահանոյիցն ոսկերս ցրուել մաղքեցից¹⁰:
 Ի՞բր զկրկին երկրորդեալսն մեծանունն բարութիւնս,
 Թէ՛ Հանոյ եղէց առաջի տեառն յերկրին կենդանեաց*:
 Ձիա՞րդ ունողս անբալից մեղաց զարդարոյն առեալ կարդացից,
 Թէ՛ Ո՛չ մեղք իմ եւ ո՛չ յանցանք,
- 125 Առանց մեղաց ընքացայ եւ ուղիղ եղէ*:
 Ձիա՞րդ զիս ինքն մատնեցից կորստեան՝ յասելն զայս բան,
 Թէ՛ Մի՛ ողորմիր գործողացն զանաւրէնութիւն*,
 Ձիա՞րդ քէ՛ Որպէս հալի մոմ առաջի հրոյ,
 Այնպէս եւ մեղաւորք՝ յերեսաց աստուծոյ*:

102. Սաղմ., ԽԲ, 1:

106. Սաղմ., ԽԳ, 21:

115. Սաղմ., ԽԳ, 22:

118. Սաղմ., ԽԸ, 4:

122. Սաղմ., ՄԾ, 13, ՃԺԴ, 9:

125. Սաղմ., ՄԸ, 5:

127. Սաղմ., ՍԸ, 6:

129. Սաղմ., ԿԷ, 3:

b

- 130 Զիա՞րդ գրգեալս ապականացու փափկութեամբ՝
Սանմանեցից զանման ինձ բան,
Թէ՛ խոնարհեցուցի պահաւ զանձն իմ*,—
Եւ զազգակիցս նորին ընդ նոյն՝
Եւ ի նեղել նոցա փորձ զգեճուի
- 135 Եւ, իբրեւ զագաւոր եւ զտրտում, խոնարհ առնէի*:
Ո՞րպէս հանդարտեցից զնմանեացն իմ պատիժ միշտ յիշատակել,
Թէ՛ Սակայն մրուր բարկութեանն աստուծոյ ոչ սպառեցի,
Եւ արքեան ի նմանէ ամենայն մեղատուրք երկրի*:
Ի՞բրեւ զեւան առ սմիւն,
- 140 Թէ՛ Զամենայն եղջիրս մեղատուրաց փշրեցես*:
Զիա՞րդ զապերախտութիւնն Յակոբայ ի նառ առեալ հենգնեցից¹¹,
Որ ընդ ստուերին զնշմարտութիւնն ընկալեալ՝
Մոռացայ ընդ նոսին նոցին թերութեամբ
Զերախտիսն Քրիստոսի աստուածայնովն արուեստիւք խաչին
փրկանաւք,
- 145 Քան նոքա՝ զգաւրաւարութիւն Մովսեսի ցայոյն սփանշելեալք,
Որ զաւրիւնակն նկարագրէր տէրունական տնտեսութեանն¹²:
Զիա՞րդ զյարուցելոցն ի վերայ դիւաց զաղէտս ցուցից,
Իբր նոքա՝ զատարացեղից խոժաղուծ ազգացն,
Ասելով, թէ՛ Արկին զդիակունս բարեացն, որ ի մեզ,
- 150 Կուր վնասակարացն թռչնոց*, այս է՝ այսոցն աղայնոց:
Ո՞րպէս զանկեալ զսերմն բանին ի նանապարհին¹³
Եւ զմիաբանեալս զկամս ընդ շարին սուրբ անուանեցից,
Ի՞բրեւ՝ զնմանակիցն առ ի նոյն շափղ շարին պատերազմի՝
Գուպար զաղտնամարտ մտացս աւցտելոց,
- 155 Զոր ես զաւրացուցի՝ գործակցեալ հնարից բանսարկութիւն:
Եւ ոչ ունիմ աղերսել, թէ՛ Մի՛ լոեր եւ մի՛ դադարեր, աստուած,
Եւ՝ հորհնեցան ի վերայ սրբոց քոց եւ ասացին*,—
Զոր ի կարգէ սաղմոսիս է աղաւթել:
Քանզի յոյժ պատեհագոյն է առնուլ զայսոսիկ
- 160 Ի վերայ բռնութեան մոլեկան դիւաց՝
Միշտ նակատելոց առ ներկայիս խոռվութիւն,
Եւ ընդ նոսին՝ նոցին մշակաց:

132. Սաղմ., 17, 13:

140. Սաղմ., 27, 11:

135. Սաղմ., 17, 13—14:

150. Սաղմ., 22, 2:

138. Սաղմ., 27, 9:

157. Սաղմ., 28, 2—4:

Զ

- Յորոց դու, տէր Քրիստոս,
 Որդի բարձրեալ մեծիդ աստուծոյ,
 165 Պանեպե՛ս եւ ամրացուցե՛ս երկնային զաւրոյ
 շրջափակութեամբ՝
- Յամենայն ընթացից խաբողին հողմոց
 Խաչիդ լուսոյ զմեզ պաշտպանեալ,
 Որ զի քէ եւ զացին յիս անաւրէնութիւնք բազմաւրինակք,
 Այլ ոչ հայնոյութիւնք:
- 170 Որ ոչ հանգեաւ ի կորուստ նմանեացն իմոց ամբարշտելոց,
 Այլ ամենագորով քախանձամբ
 Ընդ եղծման ջրողողն զազրագործաց կրկին վշտացար,
 Տաղտկալի զմահու նոցա դիպուած քեզ գրեցեր՝
 Ասելով զգարմանալիսն լսողաց բան.
- 175 Ածեալ զմտաւ՝ ոչ եւս յաւելից
 Անիծեալ զերկիր վասն գործոց մարդկան՝:
 Եւ մխիթարիս մեծ իմն պարարեալ
 Ընդ կեանս անմաւրից եւ պարտաւորաց սատակման:
 Որ երբեմն առակաւ դդմենայն¹⁴
- 180 Զանխայելն ի կործանելիսն ցուցեր, ողորմած,
 Եւ առ այլ ումեմն նեղեցար, սաստիկ վտանգեալ,
 Ընդ յամբանալ անձրեւին առ ուրացողացն դարման¹⁵:
 Աննառելիս ցուցեր բարութեան տեսակս յիշատակ տաւնելիս
 Ի վերջին աւուրս՝ քեւ, ի ձեռն առաքելոցն քոց,
- 185 Ողջոյնս հասարակաց անհամբուրիցն հեռաւորաց
 Քաղցրանաշակս հրամայեցեր¹⁶:
 Ահա եւ յի՛ս ցաղեա, կենդանի, զհայրենի գթութեանցդ զսէր,
 Զի եւ եւ փրկեցայց՝ քաւեալ ամէնառատ քո այցելութեամբդ:
 Եւ քեզ ընդ Հաւր, Հոգւովդ Սրբով փա՛ռք յաւիտեանս:
- 190 Ամէն:

Բ Ա Ն ԿԱ

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱԽԵԼՈՒԱԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՅ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻՑ ԽԱԽԱՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ

Ա.

- Եւ ընդէ՞ր է ինձ բնան, որ ի սաղմոսին,
Այնպիսեաց բանիցն ի կիր արկանել՝,
Որ ի նախատինս միանգամայն
Եւ ի նգովս ինձ յարակային,
5 Հանապազ երգել իմովս տաւրաւ²:
Քանզի զիա՞րդ արդեւ զշուք երջանկին
Ինձ՝ դատապարտելոյս նմանեցուցից՝ ասել ընդ նմին,
Թէ՛ Ոչ մերձեցաւ առ իս թիրեալն սրտի*:
Զիա՞րդ զկարգադրութիւնս տանցն
10 Ի յայսմանէ զկնի թուելոցն զարհուրեցուցչաց,
Ընդակից կայից կանոնաց արինատրին,
Զինուորին եւ թագատրին եւ մարմնական հրամանատրին³,
Որք եւ երկնայնոցն են համբուրելիք,
Ասելով՝ Ոչ յուսահատ եղէց ի կենաց
15 Պատմողս աւետեացս եւ նորոյս աշակերտ,
Անմասն յամենուստ բարեկարգութեանց:

- Զիա՞րդ, ըստ իրաւախորհն արդարոյն,
 Ընդդէմ մեղատրացն մահու զինեցայց առակաւ առաւատին՝
 Ի սկիզբն արքնութեանն միշտ պատրաստական լինելոյ,
 20 Որ եւ ոչ զանդամս մարմնոյս զանեալ խրատեցի:
 Զիա՞րդ մասնակցեալ մեծին արութեան՝
 Սատակեցից ի քաղաքի տեառն զանաւրինեալսն⁵,
 Որ եւ ոչ զբոսեալ բիծս հոգոյս իմոյ մեռուցի:
 Զիա՞րդ ստեցից գրողին շէլ յայտնեցելոցն,
 25 Թէ՛ Զմոխիր որպէս հաց կերայ*:
 Զիա՞րդ, որ ոչ միացուցի յիմոցս կրից կաթիլ մի պղտոր
 Ընդ յստակ արտասուր աղբերց երգողին, ասեմ ընդ նմին,
 Թէ՛ Զըմպելի իմ արտասուաւ խառնեցի*,
 Եւ՝ Արտասուաւ իմովք զանկողինս իմ թացի*:
 30 Զո՞րս ինձ գրեցից մեղաւ մանացեալս,
 Յորժամ սիրողն աստուծոյ ի բոլոր սրտէ՝
 Զյանցմունս նախնեացն իւր վարկանիցի,
 Թէ՛ Մեղաք մեք ընդ հարս մեր, անաւրինեցաք եւ յանցեաք*,—
 Եւ որ ի վախճանն յանգի սաղմոս՝
 35 Իրաւամբք առ իս, քան առ Իսրայէլ:
 Որո՞վք յարգեցայց դասիլ ընդ բարիսն,
 Յորժամ մարդկային հնարից այս դեղ պատուեցաւ,
 Որ ոչ յիս գտաւ,
 Ի գարշութենէ կերակրոց ի ման սովեցեալք
 40 Եւ յանախութենէ նզանց ի հոգոց նուաղեալք,
 Ըստ խորութեան ինքնաւրէն կրամից հրէից եւ հեթանոսաց:
 Զիա՞րդ արդարութիւն իմ մնայ յաւիտեանս⁶,
 Զոր ոչ բնաւ իսկ կատարեցի:

Բ

- Եւ զի մի՛ տաղտկացայց՝ յամեալ ի բանիս,
 45 Ի համառատել զսոյն վութացայց:
 Զի՞նչ ունիմ ասել ի տեղի բանիցն,
 Զոր աստուածաշունչ ձայնն նուագեաց արհմեկոյն Դաւթի,

25. Սաղմ., ՃԱ, 10:

28. Սաղմ., ՃԱ, 10:

29. Սաղմ., 2, 7:

33. Սաղմ., ՃԵ, 6:

- Թէ՛ Բոլորով սրտի իմով խնդրեցի գեղ՞:
- Զիա՞րդ ընդ սմին գմեծն քան զայս,
- 50 Թէ՛ Յամենայն նանապարհէ շարաց արգելի գոտս իմ*:
- Ի՞բր ընդ եղեալս եւ զայն մատուցից,
- Թէ՛ ի սրտի իմում քաֆուցի զքանս քո,
- Որպէս զի մի՛ մեղայց քեզ*:
- Ո՞րպէս զունայնութեանցս, իբր զլրութեանց,
- 55 Ճառեցից ընդ պարս մաքրոց,
- Թէ՛ ի պատուիրանաց քոց իմացեալ՝
- Ստեցի զամենայն նանապարհս շարաց*:
- Զիա՞րդ զհեզոյն նշմարտութիւն
- Իմում ստութեանս մշտնջենական եղմնահարութիւն կարգեցից՝
- 60 Ուխտեալ ընդ հաւատարմին.
- Երդուայ, զոր հաստատեցի, պահել զդատաստանս արդարութեան
բոյ*:
- Զիա՞րդ ինձ հրեշտակ մահագոյժ անհրաժեշտ վնոի՝
- Զքանին պատգամ կրկնեցից,
- Թէ՛ Հեռի է ի մեղատրաց վրկութիւն*:
- 65 Զիա՞րդ շարս իսկապէս՝ զբարեացն գրեցից,
- Որք ի տեառնէ առնուն գնոյն հատուցումն,
- Զայս տուն յեղյեղել,
- Թէ՛ Բարի առնէ տէր ուղղոց սրտից*:
- Զիա՞րդ զհամառատն փոխատրութիւն անաշտութեան
- 70 Վրիպեցելոյս՝ ինձ սանմանեցից,
- Թէ՛ Զքիրեալսն յափշտակութեամբ տանի ընդ այնոսիկ,
- Որ գործեն զանաւրէնութիւն*:
- Զիա՞րդ զաստուածագգեստին պանծանս
- Ամաշեցելոյս՝ ինձ պատուաստեցից՝ ասել զնորայսն,
- 75 Թէ՛ Տէր, ոչ բարձրացաւ սիրտ իմ, եւ ոչ զբասան աչք իմ*,—
- Եւ որ յետ սորին պատմին ասացեալքն:
- Զիա՞րդ զաննառն քան զմարմին քան
- Ի ցոյցս առից քաջալերութեան վհատելոց,
- Ես՝ գանձ գեհեհնին, ասել ընդ ամեալն աստուծոյ հոգովն,
- 80 Թէ՛ Յառաջագոյն տեսեր, զի ոչ գոյ նենգութիւն ի լեզուի իմում*,—

48. Սաղմ., ՃԺԸ, 10:
50. Սաղմ., ՃԺԸ, 101:
53. Սաղմ., ՃԺԸ, 11:
57. Սաղմ., ՃԺԸ, 104:
61. Սաղմ., ՃԺԸ, 106:

64. Սաղմ., ՃԺԸ., 155:
68. Սաղմ., ՃԻԴ, 4:
72. Սաղմ., ՃԻԴ, 5:
75. Սաղմ., ՃԼ, 1:
80. Սաղմ., ՃԼԸ, 4:

- Ի սկզբնաւորն նախաձայնեալ սաղմոսիս
 Մինչեւ ի լրումն աւարտման բանիս:
 Զիա՞րդ դասակցութեանց դժնէից մարդոց համաբան
 Այս մահու եւ որդիս սատակման բարբառիմ զբարեշնորհին.
- 85 Ո՞չ ահա զատելիս քո, տէր, ասեցի*,—
 եւ զմնացուածն սորին կարգի:
 Զիա՞րդ մեծան վստահութեամբ տանելի վեճին,
 Անձն իմ, եւ դու աշխար աշխարհի,
 Զանդատ քո ողի յառաջ ընծայեալ,
- 90 Մեծացուցանես ընդ սլակելոյն,
 Թէ՛ Փորձեա՛ զիս, տէր, եւ տե՛ս,
 Թէ՛ իցե՞ն անաւէնութիւնք ի ձեռս իմ*,—
 եւ զյաւելուածն, որ զհետ սորին:
 Զիա՞րդ, եւ զոլով, եւ յայլոց աղաւթեմ ապրել՝
- 95 Յուսացելոցն յաստուած ձայնակցեալ.
 Պահեա՛ զիս, տէր, ի ձեռաց մեղաւորի եւ ի մարդոյ շարէ*:
 Զիա՞րդ համբարձայց ընդ փառաւորեալն մաղթել աստուծոյ,
 Թէ՛ Դու եւ յոյս եւ բաժին իմ յերկրին կենդանեաց*:
 Զիա՞րդ, իբր հանդիսացեալ ընդ նշնաւորին,
- 100 Զմրցանակն յաղբանակի թագաւորին մատուցանելով,
 Զառաւելեալն քան զաւրինակ աղերս աղաւթից,
 Թէ՛ Ինձ սպասեն արդարք քո, մինչեւ հատուցես ինձ*:

Գ.

- Բարեբանեալ է եւ այս իմաստ հոգեւոր
 եւ տէրունի գործոյն նմանի,
- 105 Որ զփորձիչն պատկառեցոյց,
 Յորժամ զամենայն արհամարհեսցէ
 եւ զսկզբնապատճառն եղելոց միայն ընտրեսցէ՝
 Ասելով, թէ՛ երանի՛ ժողովրդեան, որոյ տէր աստուած է նոցա*:
 Մեծ է եւ այս բարձրութիւն շնորհի
- 110 եւ զգուշական համարձակութիւն՝ լցեալ երանութեամբ,
 Թէ՛ Սուրբք քո արհմեսցեն զքեզ*:
 Ըղծալի է եւ այս ընտանութիւն մերձատրական հոգեւոր
 հաղորդութեան

85. Սաղմ., ԺԼԸ, 21:

92. Սաղմ., ԺԼԸ, 23—24:

96. Սաղմ., ԺԼԹ, 5:

98. Սաղմ., ԺԽԱ, 6:

102. Սաղմ., ԺԽԱ, 8:

108. Սաղմ., ԺԽԳ, 15:

111. Սաղմ., ԺԽԴ, 10:

- Յաստուած յուսալ եւ ի նոյն արձանանալ,
 Բանիւ սաղմոսին բերկրեալ,
 115 Թէ՛ Զկամս երկիւղածաց իւրոց առնէ տէր*,—
 եւ զկարգ բանին կատարէ,
 Մինչեւ զողբալին եւ զգուարնալին ազդեցէ,
 Թէ՛ Պահէ տէր զամենեսեան, որ սիրեն զնա,
 եւ զամենայն մեղատուս սատակէ տէր*,—
 120 Ի գլոխս լրման գրոց նուագարանաց սաղմոսիս,
 Իբր թէ զաւրինակն իսկ կցոյց վերջին հատուցման արդարոց եւ
 մեղատուաց:
- Զուգակցորդք են միմեանց եւ զկնի երգեցեալքս,
 Զի թէ՛ Ընդունի զհեզս տէր,
 եւ խոնարհ առնէ զամբարտաւանս մինչեւ յերկիր*,—
 125 Ապա ինձ ո՞րքան եղկութիւնք կան առաջի:
 Իսկ եթէ՛ Հանի տէր ընդ ժողովուրդ սուրբ
 եւ բարձր առնէ զհեզս ի փրկութեան*,—
 Ապա հերքեալս ի բարեմասնութեանց՝ եւ ո՞ւր հաստատեցայց:
 Իսկ եթէ արհնելի է աստուած ի սուրբս նորա տիրապէս⁷,
 130 Ապա աստուա ես ի մաքրութեանց ընդ ո՞րս դասեցայց:
 Իսկ եթէ ի կանխերգիցն մերձ այսր եղից
 Յիշատակարան ինձ կշտամբութեան,
 Թէ՛ Սիրեցէ՛ք զտէր, սուրբք նորա,
 Զի ստուգութիւն խնդրէ տէր
 135 եւ կրկին հատուցանէ ամբարտաւանիցն*,—
 Ապա յորո՞ւմ զնդի ես գտայց
 Գերեալս ի գաղտնեաց գտողին շարեաց:

Դ

- Քանզի զոր արինակ տառանին տագնապաւ տերեւ տնկոց
 եղեին ծառոց,
 Շարժեալք ի նողմոց ուժգին բախելոց՝ հոսեալք ի խոնարհ,
 140 Այնպէս ջանացաւ ջարդել զընթացից իմոց վերարձակութիւն⁸

115. Սաղմ., ճեԴ, 19.

119. Սաղմ., ճեԴ, 20.

124. Սաղմ., ճեԶ, 6.

127. Սաղմ., ճեԹ, 4.

135. Սաղմ., 1, 24.

Քաջաբեր՝ ուղեշն՝ գյարմարեալս ձեռամբ անեղ մշակիդ:
Զոր հաստատեսցե՛ս՝ արմատացուցեալ վերստին դարձեալ
Նոր պտղատուրութեամբ անապականաւ
Յանդաստան կենաց խնամոց քոց կամացդ,

145 Ամենապարգև քազաւոր Քրիստոս, արհնեալ յափտեանս:
Ամէն:

Բ Ա Ն ԿԲ

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱԻՆԼՈՒԱԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՅ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻՑ ԽԱԽՍՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ

Ա

- Այլ արդ, ընդէ՞ր ոչ ի վերագրեցեալն սաղմոս՝ նախանառական
Եւ յայլ մարգարէիցն մասն ինչ յաղեցից:
Քանզի զի՞նչ վայելումն իցէ կերակրոյն,
Եթէ անզգայեալ ցաւովք ուտիցեմ,
5 Եւ կամ զո՞ր շան սաղմոսն ունիցի,
Եթէ ոչ ի միտ առնուցում:
Քանզի նզովեմ զիս ինքն ի նոսին, եւ ոչ իմանամ,
Լուացեալ լինիմ, եւ ոչ պայծառանամ,
Արեւու ծագեալ, եւ ոչ լուսաւորիմ,
10 Մեղր նաշակեմ, եւ ոչ քաղցրանամ,
Ռեւանիս լնանիմ, եւ ոչ բժշկիմ,
Միշտ կանխեմ ի նոյն, եւ դատարկ երեւիմ,
Հանապազ ձաղիմ, եւ ոչ երբէք խրատիմ,
Ողոքիմ դարձեալ, եւ ոչ զգաստանամ:

Բ

- 15 Արդարեւ, մեղք եւ անարեւնութիւնք իմ յիս,
 Եւ ես մաշիմ ի նոսին, ըստ մարգարէին²,
 Որ ի դիմաց պարտաւորացն բանի,
 Եւ տէրունական առակին հին տկոցն եւ նոր գինոյն³:
 Վասն զի, թէ՛ Սատակին անարեւնք եւ մեղատրք ի միասին,
 20 Ըստ Եսայեայ ձայնին*,
 Ասլա եւ ինձ՝ դժնէիս նոյն բաժին հանդերձեալ պահի:
 Քանզի ասեմ զսաղմոսն, թէ՛ Հատուցանէ այնոցիկ,
 Որ առաւել առնեն զամբարտաւանութիւն*,
 Եւ կցորդեմ սմին զընթերցուածն,
 25 Թէ՛ Աւր տեսնոն ի վերայ հպարտից եւ սմբարտաւանից*:
 Ասեմ, թէ՛ Ատաւր եղեն մեղատրք ի մարէ*,—
 Եւ որ ինչ կարգ սորին ցուցանէ,
 Յարեմ առ սմին, թէ՛ Կործանեցին անարեւնք երկրի,
 Եւ՝ Ամբարիշտն բարձցի յերկրէ*,
 30 Եւ՝ Անիրաւ մերժեցին ի նմանէ*:

Գ

- Ո՛ղբք ինձ կարդացէք առ ձայնն,
 Թէ՛ Զոր արինակ վառի եղէգն ի կայծականց հրոյ,
 Այնպէս այրեցին մեղատրք ի բորբոքեալ բոցոյն*:
 Լացէ՛ք առ սաղմոսն,
 35 Թէ՛ Արկցե՛ս ի վերայ նոցա կայծակունս հրոյ*:
 Աշխա՛րս պատմեցէք ի բանս աստուածեան վնդին՝
 Մարգարէին ազդեցեալ՝
 Թէ ոչ կամիցիք լսել ինձ, սուր կերիցէ զձեզ*:
 Կոծեցարո՛ւք առ սաղմոսն,
 40 Թէ՛ Մահ հովութեցէ զնոսա*:
 Աղի արտասո՛ւս ողորմ հառաչմամբ ընդ հեծութիւնս իմ
 յարմարեցէք,
 Յորժամ բարձրեալն ընդ Իսրայելի եւ ինձ ասացէք բանիս սաղմոսին,

20. Ես., Ա, 28, 31:

22. Սաղմ., Լ, 24:

25. Ես., Բ, 12:

26. Սաղմ., Մէ, 4:

28. Ես., ԻԶ, 10:

30. Առակք, Բ, 22:

33. Ես., Ե, 24:

35. Սաղմ., ՃԼԹ, 11:

38. Ես., Ա, 20:

40. Սաղմ., ԽԸ, 15:

- Թէ՛ ժողովուրդ իմ ոչ լուաւ ձայնի իմում*:
 Աւա՛ղ կարդացէ՛ք թշուառացելոյս,
 45 Յորժամ ալ մարգարէ՛ զնոյնս դիցէ.
 Վա՛յ նոցա, զի վազեցին զինեւ*:
 Բարբա՛ռ փողեցէ՛ք ի սիրտ մղձկեալ նոր աղաղակի,
 Յորժամ տեսանողն, աստուծով ամաշեցուցեալ,
 Զիս կշտամբեցէ՛ք ընդ ասպարասան տանն Յակոբայ.
 50 Տեսէ՛ք, արհամարհոտք, զարմացարո՛ւք եւ եղծարո՛ւք*:

Դ.

- Այլ դարձուցե՛ս եւ ամփոփեցե՛ս
 Զբարձրացեալ զսուր բարկութեան ահատրիդ սպառնալեաց
 Ի սարտուցելոյս յերեսաց մեծիդ
 Եւ, խնամովք աշոյդ բարեբաշխութեան առ իս ժամանեալ,
 55 Աւծո՛ւմն կենաց պարգեատրեցես քո աղաչողիս:
 Եւ քեզ փա՛ոք յերկինս ի բարձունս,
 Եւ ի մահացուաց՝ յերկիր ի խոնարհ,
 Ի սահմանս բոլոր ազանց եւ յամենայն յաւիտեանս:
 Ամէն:

43. Սաղմ., 2, 12:

46. Ուսէէ, է, 13:

50. Ամբակ., Ա, 5:

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱԻԵԼՈՒԱԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՑ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻՑ ԽԱԻՍՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ

Ա

Բարերար եւ բազմագոյր, մարդասէր եւ երկայնամիտ, միայն

թագաւոր,

Ընդ Հաւր Բովմ պատուեալ եւ արհմարանեալ տէր ամենայնի,
Որդի աստուծոյ կենդանոյ*, անպատճառդ միշտ իմով կորստեան,
Որ ամենեկին անփորձ եւ ի շարեաց*,

5 Որ ոչ կամիս զմահ մեղաւորի*,

Որ փրկութիւն են ի Բոց կամաց ընծայեցուցեալ,
Որ դարձուցանես զմեռիկ մեղաց ի յադ Բաւութեան,
Որ զհուր բարկութեան յանձրեւ փոխարկես¹,

Որ զյետնեալ զկինն ի բարեաց՝ կրկնակի գոյի նահանջեր

10 Երկեակ բնութիւն ի նոյն արձանի՝

Ո՛չ իսկապէս ընդ անպարտսն եւ ո՛չ համայն ընդ պատժաւորսն²:

Որ զլուծութիւն ծովուն սահանաց

Իբր զկարկառս Բարանց կառուցեալ յեղանակեցեր³:

Որ զկարծրանիւք վէմն անապատին

15 Ի վիժակս վտակաց հոսեալ բղխեցեր⁴:

Որ զՅորդանանու ջրոյն սրաշարժ վայրեկութիւն

Հրաշատր անդրադարձութեամբ ի յետնորդս հեքանոսաց

3. Մատթ., ԺԶ, 16:

4. Յակ., Ա, 13:

5. Եզեկ., ԺԸ, 23:

- Լուացումն աւագանին ի քիկունս առաքեցեր⁵:
 Որ զպատուաստեալ պարիսպն Նրիֆովի,
 20 Յաւրինակ կործանման բռնութեանն սատանայի,
 Իբր զքեքեւորին յարդի ցնդեցեր⁶:
 Որ զվնասակաւ ջուր նորին, ի յառակ այլայլութեան
 Առ ի բարին փոխարկութեան՝ ֆանանացոցն վրկութեան,
 Խորհրդական աղին համեմեալ՝ անուշեցեր⁷:
 25 Որ զմեռային դառնութիւն իբր զմտաց անհաւանութիւն,
 Կենացն փայտի ի ֆեզ յարմարեալ՝ պիտանի արարեր⁸:
 Որ զառեալն ի գետոյն,
 Ի գծագրութիւն անսահմանդ ֆռ հրամանի
 Անորակիդ գունակութեան,
 30 Ի նոր երանգ բոսորային մածեր արին ի ցամաքի⁹:
 Որ զանկենդան ցուպ զաւագանին,
 Ի կերպառութիւն առ ի զֆոյդ մերովս նկարագրիլ¹⁰,
 Այլ եւ յատարազնիցն ընտրութիւն,
 Ի տիպն ապաքոյն կերպի վիշապի նմանեալ ցուցեր¹¹:
 35 Որ զերջանիկ ձեռն աշոյն Մովսեսի, ի ցոյցս տեսութեան
 Ապագայիցն հրաշից¹² մարդեղութեանդ ֆոյ, բարձրեալ,
 Եւ ֆեւ՝ ախտատու մարմնոյս մաքուր լինելոյ,
 Անփոփոխ փոխատրութեամբ կրկին գուշակեցեր¹³:
 Որ յայսֆանեացս շրջադրութիւն
 40 Բարեխնամապէս արուեստի սիրոյ
 Զանակնկալն գիտ մեղաւորաց կորստականաց
 Նշանակեցեր, արհնեալ ամենագութ:

Բ

- Որ բոսուցանես յերկրէ դալարի՝ զմեռեալն յանշնչականէն,
 Որ զանշարժն իբր զընթացող կառավարես,
 45 Որ յանարգ արգանդէ կոշես ֆեզ պատկերակիցս,
 Որ տաս պատանեկաց աղաւթիս ըմբոշիւնելիս,
 Որ յայտս մաքուրս հերս ընծայես,
 Որ զսաղարթ սեւութեան վարսից ի ձեան կերպարան
 զարմանագործես՝
 Յուցեալ, քէ առ ամենայն սահման հեռաւորական յաղթող ես,
 50 Որ փոփոխես զշրթունս բնաւորականս,
 հզար:

- Ըստ բանին Յոբայ, ի կամս հաւատարիմս¹⁴;
 Որ սասանես զերկիր եւ զսինս նորին ի նիմանց¹⁵
 Նշանակեալ հաստուածին գայիւ,
 Թէ դու միայն մնաս անկորնչելի:
- 55 Որ հոլովես գտարես՝ իբրեւ զանցատրս
 եւ դարձեալ ի-նոյնն կապես՝ իբրեւ գյարակայս՝
 Յայտ արարեալ, թէ եւ առ մեղաց բազմութիւն
 Դիւրապէս ունել կամ բողոյ դոյնալէս զարեացես:
 Որ զարուակին անզգայ էութիւն իբր երասանաւ իմն
 դաստիարակես՝
- 60 Նրեւեցուցեալ այնր իրի կերպիւ, թէ զբնութեանս շար դիմեցումն
 Յորժամ եւ կամիս՝ հանդարտ առնիցես:
 Որ զանբարբառ բոլորակ լուսնին կարգես ունայնս եւ պատարունս՝
 Լուսատրեալ զպատհառն առ անտիս տեսողաց,
 Թէ ի նուագութենէ բարեաց զպարտատրս մարմին
- 65 Դու ածես ի լրութիւն առաջնաստեղծ հարստութեանն:
 Որ զպատկերս անխաւս աստեղաց,
 Իբր զդասակս դոյզն հատից, արոնես եւ ժողովես՝
 Յոյս իմն կենաց առ այս խորհրդաբերեալ, քաղցրահայեաց
 տեսութիւն,
 Թէ եւ անաղաչատրաց լեզուաց կարողապէս քաւես ռդորմել:
- Գ.
- 70 Որ ի մէջ մանու եւ կենաց շափղ վստահութեան ուղղես ի ծովու՝
 Վկայութիւն եղեալ հաւաստի, թէ եւ յանկասկածատուն վայրի
 Քեւ պաշտպանիմք անգայքակղելի¹⁶:
 Որ իբր զշուր կաքսայից ի նոյն եռացեալ,
 Որպէս զմեղաց մերիկ պղտորեալ՝ բանիւ կամաց քոց
 խափուցանես:
- 75 Որ հայիս յերկիր եւ տատանես զսա¹⁷,
 Զի անբանիւն զմտատրս զգաստացուցանես:
 Որ իբր զակաս¹⁸ մի անձուկ նաւի ի վերայ շարժութեան ալեաց՝
 Զանբաւ քանձրութիւն գետնոյս դորդես,
 Որով ծանուցեալ լինիս ամենից հաստուածոց, թէ իցես
 աներկբայելի:
- 80 Որ ի բան քո զարեղ նիմնացեալ ունիս զամենայն,
 Որ սերմանես զարտաշնչացեալ մարմինս յերկրի
 եւ զնոյն անկորուստ պահեալ՝ կրկին կենդանածնես:

- Որ ասականացուս ասանդեալ՝ անեղծս ստանաս¹⁹,
 Որ ընդ մահացու²⁰ նիրոյս գնշխարն կենաց խառնես,
 85 Որ հրամանաւ ակնարկութեան ի խոն վայրկենի կազմեցեր,
 Պատրաստ կացուցեր զանգարդութիւն ամենից եղանակաց:
 Բո է զաւրութիւն եւ կարողութիւն,
 Որ շրջանակես զծամանակս ամաց հոլովման ատուրց
 Յայլ նմանութիւն բարեպատեհ տեսողութեան:
 90 Որ կարդաս զանմոռնչսն՝ իբր զկենդանիս,
 Որ ազդես միայն, եւ նոքա ընթանան,
 Որ միայն հենուս, անկանես աննառ արուեստիւ
 Հնարագիտութեան՝ մէզ եւ առաւատ²¹:
 Որ յետ նախակարգ յարինուածոյն առաջնաստեղծ լինելութեանն
 95 Արարեւ զփառատրեալսն մեծամեծս հրաշակերտիցն հանդիսից,
 Ըստ Գրոյն երջանկութեան կանխանիացն զարմացման²²,
 Այլ իմն գոյացութիւն տանելի տեսակի
 Անեղծ աշխարհագործութեան եւս քան զսոյն՝
 Ի մարդանալդ քո, որոց ոչ գոյ քիւ:

Դ.

- 100 Որ անա զվնասն մեր քեզ գրեցեր²³,
 Որ զարդարութիւնն քո մեզ շնորհեցեր²⁴,
 Որ ընդ քեզ կրեցեր զհաշտութեանն մերում փրկանակ,
 Որ ոչ երբէք լքանիս յողորմութենէ,—
 Դարձո՛ զամբարշտեալս ի պաշտան բարի երկիւղի,
 105 Զքմբրեալս՝ ի զգաստութիւն արքնութեան սրտի,
 Զանմաքուս՝ ի սրբութիւն պայծառութեան կերպարանի,
 Զբազմաքիծս՝ յանբծութիւն հանդարտական սուրբ պատկերի,
 Զբեկեալս՝ յողջութիւն, որ ի դիպմանց ոչ խորտակի,
 Զլացեալս՝ ի խնդութիւն զուարթութեան անախտելի,
 110 Զյուսահատեալս՝ ի սէր միաւորիչ անփակտելի,
 Զամաշեցեալս՝ ի վստահութիւն հաստատութեան անշարժելի,
 Զխաւարեալս՝ ի լոյս երանութեան անմեկնելի,
 Զմահաւ գերեալս՝ ի կեանս, որ ընդ եղծմամբ ոչ անկանի,
 Զի փառատրեցի անուն քո, Յիսուս,
 115 Խոստովանեալ յամենայնի ընդ Հաւր եւ ընդ Հոգւոյդ Սրբոյ,
 Ի բարձունս երկնի եւ ի ստորեւ երկրի
 Եւ ի բնակիչս նոցա յափտեանս յափտենից:
 Ամէն:

Բ Ա Ն Կ Դ

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱԻԵԼՈՒԱԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՑ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻՑ ԽԱԻՍՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՑ

Ա

Եւ արդ, առ ամենայն բան յամենայնի ուղիղ ես, աստուած,
Իրաւամբք դատիս, արդարութեամբ կշռես,
Ճշմարտութեամբ չափես, արհմութեամբ հետեիս,
Բարտք ընթանաս, ստուգութիւն սիրես,
5 Յստակութիւն կամիս, լուսատրութիւն համբուրես,
Փորձիւ յանդիմանես, երկսյնմտութեամբ քննես,
Ոչ ունիս նենգութիւն եւ ոչ գողոգութիւն,
Այլ ամենեւին հեգութիւն, հանդարտութիւն եւ ողորմութիւն:

Բ

Արդարացար վերին իմաստութիւն անայլալական Հաւրդ
հանճարոյ՝

10 Կրկին վկայեալ անգեղջ գովեստիւ յորդեգրեցելոցն շնորհաւ,
Ըստ բանին սրբութեան, որ Աւետարանաւն կենաց ի քէն ընկալաք,
Որ ո՛չ ի կոծելն ողբացի եւ ո՛չ ի վաղելն կախաւեցի՛:

- Ասացեր անաւրինիս, թէ՛ Մի՛ անաւրինի՛ր*,
 Եւ էս ի նոյն շարիս պնդեցայ,
 15 Մեղատրիս, թէ՛ Մի՛ ամբառնար եղջիր ի բարձունս*,
 Եւ էս զընդդէմսն քեզ գործեցի
 Եւ ոչ զգացի երբէք գառածեալս,
 Թէ ի ձեռին քո եմ եղջիրք արհայտրեան հպարտից ամբարձելոց
 Խոնարհեցուցանել եւ բարձրացուցանել,
 20 Ըստ Ամբակումայ, Դաւթի եւ Զաքարիայ²:
 Աւհնութիւն ինձ կամեցար, ողորմած,
 Եւ էս՝ անիծեալս մեծ տարագրութեամբ,
 Խոտորեցայ յարժանին ինձ մասն,
 Սիրեցի բարկութիւն եւ ոչ բարութիւն,
 25 Շաւշապեցի, ըստ Գրոյն, զխաւար եւ ոչ զլոյս*,
 Կենդանի ձայնիդ քո, գթած, ապառուսս պատասխանեցի:
 Զորդնն անմահ ասացեր բանիւ Նսայեայ,
 Եւ զնորն՝ անշէջ, եւ զկշտամբութիւնն՝ անվախնան,
 Եւ զտեղին՝ յաւիտենից³, եւ զաւրինակ նմին՝ սոսկալի,
 30 Եւ էս ո՛չ իմացայ, ըստ սաղմոսողին, եւ ո՛չ մտառեցի*,
 Այլ ի մոռալ մտաւորական կորութեան զնացի:

Գ.

Յուցեր մարգարէիւն, թէ՛ Զաւրհնութիւն ստացի, որ զաւրէնս
 դնէ*,

- Եւ էս համառատել զնոյն փութացայ:
 Արձան հոգեւոր վիմի գրեալ մատամբ քո, տէր Յիսուս Քրիստոս,
 35 ԶԴաւիթ իւրովն բանիւք կանգնեցեր՝
 Ասելովն ինքեան ընտրութեամբ առ սոյն,
 Թէ՛ Պահեցի զաւրէնս քո յամենայն ժամ, յաւիտեան*,
 Անդրադարձութեամբ բանին միջնորդեալ զկրկին հաստատութիւնն,
 Թէ՛ եւ յաւիտեանս յաւիտենից*,
 40 Ընդ որս եւ զսորին նմանիս պարծանաց առ իմս խրախոյս,—
 Եւ ոչ զկծեցայ:

13. Սաղմ., 27, 5:

15. Սաղմ., 27, 5—6:

25. Յոբ, ԺԲ, 25:

30. Սաղմ., 2Ա, 5:

32. Սաղմ., 27, 8:

37. Սաղմ., 8ԺԸ, 44:

39. Սաղմ., 8ԺԸ, 44:

- Ճեպեցայ ի տանն Բահադու՝ եւ ոչ աստուծոյ,
 Ի յերկուս հետս երկմտութեան կրկին կաղացի՝
 Կասեալ ի բարեաց, ըստ երգիծանելոյն Հեղիու⁵:
- 45 Ունիմ զՄովսէս իւրովքն արիւնաւ⁶, Եկեալ ի մեռելոց,
 Եւ զառոս մարգարէիցն՝ գրեալ ի յոգի,
 Եւ զմատեանս առաքելոցն՝ ընդ մտացս մատն յեռեալ⁷,
 Եւ զտէրդ հասարակաց՝ կտակաւն⁸ ամեռեաց,
 Յարուցեալ ի քաղմանէ անքիւ ննչեցելով⁹,—
- 50 Եւ անհաւատագոյն, քան զհնգեսին եղբայրակցութիւնս այնր
 մեծատան¹⁰,
- Որ է առակ իմն՝ յարմարական՝
 Նմանեալ զգայականացն մասանց անողորմիցն յղփացելոց,
 Մնացի իբրեւ զսալ դարբնաց՝ անընդոստ,
 Յամառեալ, քաւացեալ սրտիւ¹¹,
- 55 Որպէս արիւնակն է Բելիարայ¹²,—
 Եւ ոչ ապաշխարեցի:

Դ.

- Այլ ազդեալ՝ վերստին առ սոյն կերպարան լինալ կրկին
 ողորմութիւն,
- Բարի, անատր, մարդասէր, խնամակալ,
 Կենդանի, սուրբ, լուսատու եւ անվախնան քաղատու,
- 60 Զարութեամբ պանծալի խաշիդ խորհրդոյ
 Ի կարծրացեալս մեղաւ անքեր անդաստան՝
 Երկկամանցս յիմարութեան եւ անպտուղ սրտիս լիութեան,
 Զի առեալ նպաստ ամանդակութեան ի գթութենէ կամաց
 ամենակալիդ՝
- Որոտասցէ, բղխեսցէ հոգիս՝ ընծայեալ աշաց վշտագնեցելոյս
- 65 Վտակս արտասուաց արբուցանողաց,
 Ինձ՝ ի փրկութիւն եւ ի մաքրութիւն,
 Եւ քեզ՝ ի հանութիւն ընդունելութեան,
 Ամենապարգեւ տէրդ բոլորից, փառատուրեալդ յափտենից:
 Ամէն:

Բ Ա Ն Կ Ե

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱԻՆԼՈՒՍԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵՍԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՅ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՐՈՅ ՍՐՏԻՑ ԽՍԻՍՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ՝

Ա.

- Եւ արդ, ես՝ նախնիս ամբարշտաց,
Գլուխս մեղատրաց, պէտս անիրաց,
Առաջինս պարտատրաց, պատկերս յանցատրաց,
Ատտիկեցիս ըստ վառքարութեան, այլ ոչ ըստ բարեբաստութեան՞,
5 Անա զաննադիցն իմոց նառեցի,
Զպատկառելիսն խայտառակեցի,
Զգաղտնիսն հրապարակեցի,
Զծածուկսն յայտնեցի,
Զթափուցեալսն ցուցի,
10 Զամփոփեալսն տարածեցի,
Զդառնութեանս մաղձ ժայթփեցի,
Զգործակցութիւն շարին մատնեցի,
Զամբարեալ թարախ վիրիս փամեցի,
Զխորս պարտեաց իմոց ծանուցի,
15 Զպատրուակն կեղծեաց առի,
Զփոյ տգեղութեանն վերացուցի,
Զամաքալեացն զգեստ մերկացուցի,

- Զգարշելիսն յանդիմանեցի,
 Զմրուրն մահու փսխեցի,
 20 Զպալարս հոգույս խածուածոց փահանայալետիդ Քրիստոսի բացի:
 Յանձինս վտանգ ոչ անխայեցի,
 Մարմնոյս սիրոյ ոչ աշտեցի,
 Զարմատն հնուքեան տեսիլ արարի,
 Բնութեանս կարեաց ոչ ոլորմեցայ,
 25 Զմիաբանութեանն կապ խզեցի,
 Զդղեակ սրտիս փանդեցի,
 Ընդ կամացս որսոյ, իբր ընդ դարանակալի մահու, կոռեցայ,
 Զպահեստ անյայտիցն արտաքս հանի,
 Զմրերիցն զանձ մեծին զուշակեցի,
 30 Զդատախազն դատաւորին հանդէպ կացուցի,
 Զապառնեացն փորձ այժմէն իսկ զտի,
 Զդաշն կործանողին կտրեցի,
 Զուխտն խաբողին ցրուեցի,
 Զկատարած մարտին յաղթութեան ի քեզ, տէր Յիսուս,
 ասպաստանեցի,
 35 Զպատերազմին խումբ գրգռեցի,
 Զդիմադրութիւն դիմեցմանն՝ բանիդ աստուծոյ յուսացայ,
 Զխաւարասիրացն փաղանգ լուսեղինացն զինուց սաղրեցի:

Բ

- Եւ արդ, ստեղծիչդ ամենայն եղելոց Քրիստոս,
 Որդի բարձրեալդ աստուծոյ,
 40 Զաստէն դստովեալս յայսպիսեաց բանից
 Եւ զհարուածեալս յայսքանեաց զանից
 Մի՛ կշտամբեցես կրկնակի դատել ի մեծի աւուրն:
 Ահա, հզար, անհին, աննաո, բարեբար թագաւոր անմահ,
 Առ այս կերպ պատկառանաց ինքնապարսաւս խոնարհութեան,
 45 Որ ինձէն զանձն մեծաւ ձաղանաւ յոգի դատեցի,
 Լի՛ց նուագաւ այսր մատենի
 Անարգանաւ ամաւրոյ զդէմսն սատանայի,
 Եւ զերեսս կերպի պատկանեցելոյս նշանաւ խաչիդ զաւրացո՛:
 Միացի՛ կնիքդ լուսոյ ի գեղ տեսակիս,
 50 Ամրութեանդ նշան հաստատեցի՛ ի տիպ դիտակիս,
 Երեւակ կենացդ փայտի ձեւացի՛ ի սլատկեր այտիս,
 Արուեստդ հրաշից ի նակատիս շո՛ւք նշանակեցի:

- Մի՛ ալլալեսցի յինէն դռնմդ լուսապանոյն,
 Մի՛ բարձցի ի տեսանկեացս բբաց նանանչդ արհնութեան,
 55 Մի՛ մերժեսցի ի գլխոյս առնաւառչեայդ վստահութեան,
 Մի՛ սասանեսցի ի բերանոյս ամրութեան սեմոց փառք
 տեսողագրութեանդ:
 Պահպանակդ երկրպագելի ի զգայարան սրտի՛ս միասցի,
 Զորիցս նիւրոց իմոյս գոյութեան փառքելիդ նշո՛յլ ազդեսցէ,
 Զեղինս կարկանդակն փրկչիդ իշխանութի՛ւն ամանդակեսցէ,
 60 Մատուցման հաստուածոյ մատինս խորհրդարա՛նդ
 համարձակութեան բարեգործեսցէ:

Գ.

- Ի մեկնելս իմում մի՛ հեռացի սրբութիւնդ,
 Մի՛ լքցի պատիւս ի պատիւն պարտաւորիս,
 Մի՛ մերժեսցի՞ ի յոգոյս անդաւանանելիդ փրկութիւն
 Մի՛ ջնջեսցին զիծք կենդանատուիդ ի քո գրեցեալս շնչոյ,
 65 Մի՛ եղծցի նկարումն արեան զարութեան ի տիրատիս խորանէս,
 Ընդ ի՛ս բնակեսցէ յիմում գերեզմանին:
 Ի ծորել մարմնոյս թշուառի ւածումն շնորհիդ առ ի՛ս պահեսցի,
 Ի նորոգութեանն աւուր սովա՛ւ հանդիպեցայց փառաց փեսայիդ,
 Ի քոյո՛ց այտի ծանուցայց,
 70 Քոյո՛վքդ վաստակաւ պննեցայց,
 Նրախտեա՛ւք մեծիդ յարգեցայց,
 Աւագանի՛ն զգեստի պերնացայց՝ փաւալ ողորմութեամբ:
 Մատո՛, բարեգութ, զվերարկուդ անապականութեան
 Տաժանեցեալս մեղաւ մարմնոյս,
 75 Մի՛ յարիցէ ընդ քոյս՝ բանսարկութիւն,
 Հնացուցիչ հոգոյս վատնեսցի՛,
 Խաւարաբնակացն պատիրք մի՛ ընդ իս վերերեսեսցին:
 Արհնեսցի՛ անուամբ քո, գրած, վիհն իմ հանգստեան,
 Ողորմութեա՛մբ քո լցցի գութն իմ գերութեան,
 80 Ընդարձակեսցի՛ քեւ ինձ տեղին թշուառութեան,
 Անդո՛րր եղիցի, խնամող, ինձ բանտն բարկութեան,
 Սնուցէ՛ զիս առ յանումն արգանդն մթութեան,
 Յուսո՛վ քո շտեմարանեսցէ զիս յարկն այն անձկութեան:
 Զեռա՛մբ քո պահեցայց ի խշտին տարտամութեան,
 85 Թեւա՛ւք քո ընկալայց ի տունն տագնապի,
 Դու, գովեալ, ընդ իս ի սենեակն վտանգի:

Աւաղս ինձ աստանաւ ի քիւս հազարաց⁴,
 Ձի ու երբեմն էի վերնային, եւ այժմ՝ անդնդային,
 երբեմն՝ տանելի, եւ այժմ՝ աշխարելի:

Դ.

- 90 Այլ եւ արդ կրկին դու արհնեալ ի բոլորից գոյից՝
 Յերկնայնոց եւ ի ստորնայնոց
 եւ ի սանդարամետականաց մեռելոց⁵,
 Անպարտականդ այս տարագրութեան,
 Ե՛ս վրիպեցայ, ե՛ս ատարացայ,
 95 Ե՛ս յիմարեցայ, պարտեցայ եւ խոտան գտայ,
 Ե՛ս լբայ, կասեցայ⁶ եւ կործանեցայ,
 Ե՛ս մոլորեցայ, ե՛ս մառնեցայ, ե՛ս մերժեցայ,
 Ե՛ս խորբացայ, գերեցայ եւ գայթակղեցայ,
 Ե՛ս նզովեցայ, ե՛ս քշուտացայ, արբեցայ եւ վատբարացայ,
 100 Ե՛ս ընկուզայ, ե՛ս խարեցայ, ե՛ս անաւրինեցայ,
 Ե՛ս ապականեցայ, մահացայ եւ իսպառ եղծայ:
 Ձիք քո առ այս ինչ մատն չարի,
 Որ ես միայն անփոփոխ բարի:

Ե

- Արդ, կամք քո յիս՝ եւ խաւարն ինձ նառագայթ,
 105 Ճրագ յուսոյ քո անդ՝ եւ գիշերն վաղորդայն,
 Մարմնոյ քոյ հաղորդեալ⁷ եւ յամաւրոյն կարծեաց ապրեալ:
 Իսկ ես ոչ գրեմ զանձն իմ կենդանի՝
 Վասն անփախչելի վախճանին,
 Դարձեալ զի⁸ ոչ վարկանիմ կորուսեալ՝
 110 Վասն աներկեան նորոգմանն:
 Որ եւ փակեալ համարիմ ինձ զելս կենացդ՝
 Վասն անփաւելեացն պարտեաց,
 Դարձեալ բացեալ ինձ զդրախտն՝
 Վասն փրկութեանն սուտեաց,
 115 Քանզի ոչ այնքան վհատութեանն գոյժ տագնապէ,
 Ուշափ փրկութեանդ փաշտելեալ՝ ձեռն կարկառէ:
 Արդ, տո՛ւր, տէր, տո՛ւր ողորմութիւն՝
 Առ ամենայն ձայն գոհաբանեալ, արհնեալ յափտեանս:
 Ամէն:

Բ Ա Ն ԿԶ

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱԻԵԼՈՒԱԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՑ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻՑ ԽՍԻՍՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ՝

Ա.

- Արդ, որ ոք է առցէ զայս դեղ մաղթանաց
Այս մատենի պարկեշտականի՝ պաղատիլ սովաւ,
Եթէ ի մեղաւորաց իցէ մատուցեալն,
Եղէ՛ց էւ ես իմովս բանիւ կցորդեալ նմա,
5 Իսկ եթէ յարդարոց գուցէ յառաջեալն,
Գտա՛յց էւ ես սովիմբ ընդ նմին ողորմեալ նովաւ:
Ապա թէ երջանկասցի այնպիսին ինքեամբ՝
Ինձ միայնոյ գրեալ զեղկութիւնն,
Եւ ես ինձէ՛ն վկայեմ այսմիկ:
10 Բայց յիշեսցէ՛ նա զՍողոմոն էւ զբանս նորին նոգեշունչս,
Թէ՛ ո՞վ ոք վստահասցի սիրտ սուրբ ունել,
Եւ կամ ո՞վ պարծեսցի մաքուր լինել ի մեղաց*:
Եւ զի ո՛չ յարեաւ մարդ երկրածին, ազատեալ ի պատասխանեաց,
Եւ ո՛չ ընտիր ինքնարշաւ վազիւքն,
15 Եւ ո՛չ թէ՛ էւ ի թոխս ամբարձման թեաց բերիցի,
Առ որ զգոյշ լինիցի՝ կրկին երկուցեալ

- Ի վիմին իսկ հաստատութեան², ուսեալ ի Պապոսէ.
Գուցէ անկեալ ի յերկիր³
Սանմանողի այսմ կանոնի իրաւադատի⁴ կշռեալ նմանեցի:
20 Այլ առցէ՛ զայս կշտամբութիւն մաքուրն՝ նիւր պսակաց՝
Առ ի շիջանել անբնորոգաբար յանձեռնհասն բարձրութենէ,
Եւ պատժապարտն՝ առիւր ազատութեան,
Որով ամբարձեալ ի կործանմանէ
Հոգեւորական մահուն՝ աւրեսցի՛ յուսով:
25 Իսկ ինձ եղիցի՛ պատգամս այս բանի
Սրձան փորագրեալ՝ ամենեւին անեղծանելի,
Որ փոխանակ իմոյ եղկելոյս անձին մահացոյի՛
Անդադար հնչմամբ հեծութեան լալոյ
Առանց լոկոյ միշտ աղաղակէ:
30 Լիցի՛ եւ ոսկեռացս փակեցելոց
Ի հողապատեան շիրիմ վերարկոյին
Անմոռնչ ձայնիւ զայս խոստովանել,
Հասցէ՛ եւ մարմնոյս ի հող լուծելոյ
Բարբառով իմն անագղելեալ ծածկատեսիդ զսոյն պաղատիլ:

Բ

- 35 Տէր գրութեանց⁵, աղբիւր ողորմութեանց, պարգեւ
բարութեանց,
Որդի բարձրելոյ, աէր Յիսուս Քրիստոս,
Ողորմեա՛, խնայեա՛, մարդասիրեա՛,
Նայեա՛ ի վտանգս, ակնարկեա՛ ի բեկութիւնս,
Խոնարհեա՛ց ի քշուառութիւնս,
40 Տե՛ս ի տարակոյս անձեռնհաս տագնապիս⁶,
Հասի՛ր հաղորդել կորստականս կարեաց:
Շաւշափեա՛ բժշկապէս զամենաքշուառ ախտատրութիւնս,
Ո՛ւնկն մատուցես փաղցրութեամբ ողորմագին հեծութեանս,
Լո՛ւր ի խորոցն անդնդոց մահուն գերեզմանի՝ անմոռնչելի
հառաչմանս,
45 Մտցէ՛ յականջս ամենալուր լսելեացդ
Ձայն պաղատանաց վատնեալ անդամոցս:
Եւ վասն զի գրաւկան կենդանութեանս անապական է,
Անփոփոխ լիցի եւ սիրոյդ քո գրութիւն,
Կցո՛րդ լեր հեզութեամբ տաժանաւորս տկարութեան:

Գ

- 50 Մեռեալ սլաոկերիս մի՛ ռխս պահեսցես,
 Ընդ անշունչ կերպարանիս մի՛ ի դատ փնտրեան մացես,
 Մահու տանջեցելոյս մի՛ հարուածս յաւելցես,
 Ընդ բեկեալ խեցեղէն անաւոյս մի՛ ուժգնութեամբ մարտիցես,
 Վնոաւ կոշկոնելոյս մի՛ բարկութիւն կրկնեսցես,
- 55 Կործանեալ շինուածոյս մի՛ պատուհաս մատուցես,
 Շանս սպանելոյ մի՛ փառինս արձակեսցես,
 Լուոյս ջախջախելոյ մի՛ սաստիկս որոտացես,
 Հողոյս անպատուելոյ մի՛ իբր ամբարհաւանի ուժգինս
 մոնչեսցես,
- 2մոխիրս մեռելի մի՛ ի դատ ընտրութեան կոչեսցես,
- 60 Զփոշիս ցնդելի մի՛ իբր զփոշիմամարտ գտցես,
 Զտիղմս տաղակալի մի՛ իբր զոսոխ վարկանիցիս,
 Զգարշոթիւնս անգոսնելի մի՛ իբր զբռնամարտիկ վանեսցես,
 Զխէթս ի բաց ընկենլի մի՛ նիւր գեհեհին պահեսցես,
 Զայսփանեաց բազմապատիկ բանից կշտամբեալս
- 65 Մի՛ վերստին յանդիմանեսցես:

Դ

- Այս ամենաբշուառ եւ խաւարարգել շիրմին եմ անա
 Սրտաբեկ եւ յոգնաքախիծ արգահատութիւնք,
 Հաստատեսցէ՛ արհնեալդ քո բան անփոփոխական լինել՝
 Ըստ սրտի արգահատելոյս:
- 70 Քանզի եւ այժմ մինչ կենդանեալս խաւսիմ՝
 Մեռեալ եմ անհասիդ,
 Որպէս ի կորուստ մահուն սատակման՝
 Ամենագաւրիդ հրամանի անեղծ եմ հաւատովքս:
 Արդ, աղաչեմ զքեզ, տէր Յիսուս Քրիստոս,
- 75 Հայեա՛ց յիս ողորմութեամբ
 եւ մի՛ բողացուցես լինել տնակից ինձ Բելիարայ,
 եւ զմահագեկոյց տապանին ազդումն
 Անկենդանատրն թնդման թշուառն թաղման՝
 Աղաղակ ծայնի հառաչման լալեաց քեզ հաշտեցուցչաց,
- 80 Յարգեսցե՛ս լսել, միայն բարեգործ,
 Հոգեսէր, հգաւր, մարդասէր,
 եւ հոգիդ քո բարի բնակեսցէ՛ ընդ իս՝

Լոյս առնելով ինձ ի խաւարին՝:

Մնացե՛ն ընդ իս կենարար քո կրից պաշտեցեալ մասունք,

85 Զի իբր զսուանդ գանձու զիս պահեալ ի քեզ՝

Կենա՛ց նորոգման ընծայեցուցեն:

Անա՛ոք անկատենլի զինուց ինձ պատկանեցին,

Ընդ իս յարակայեալ քարինք պարսից հոգեւոր հնարից՝

Զչարին հալածել զգունդ,

90 Մարուն, որ առ իս, քե՛ւ, տէր, վանեցի:

Զի քէ յարիցէ ի վերայ իմ պատերազմել,

Տեսեալ զփաղափն ունայն ի զարաց,

Եւ զազդողականացն գործի՝ ապաճայն,

Զքեզ, տէր, ունիմ մշտնջենատու եւ աննիրհելի պահապան:

Ե

95 Զի եքէ այժմ իսկ կանխաւ արագեալ յառաջ, քան զաւրն
կատարածի,

Եւ անշաւիղ արգելան ինձ պատրաստեցէ,

Սոսքե՛մ զաղաւթսն տէրունականս նմին քան մահու,

Եքէ ի վայր զիս հնարի կործանել՝

Զծնրադրութի՛ւն արարչին:

100 Եքէ ի մոխիր երկրի քաւալել ձեռն բերիցէ,

Երեսա՛ցն աստուծոյ ի նոյն մածուցումն զնա հերքեցէ:

Եքէ վաստակս ինձ ցաւոց նիւթեցէ,

Քրտո՛ւնքն յուրի արեամբն զանգեալ

Փրկչին աշխարհի զնա խուսեցէ՞:

105 Եքէ յընթացից բարեաց զշունչ իմ պատանդեցէ,

Կապա՛նք ամենաստեղծին զիս արծակեցէ:

Եքէ՛ յուրացութիւն պարգեաց լուսոյն բոնադատեցէ,

Հայհոյութեա՛նն համբերութիւն յաստուածամարտիցն՝⁹

Զնոսին ընդ նոյն կարկեցէ:

110 Եքէ հարուածս նետից գաղտնածի՞գ զինուց ինձ արծակեցէ,

Կա՛րք հնարից աղեղան փառաց Հաւրն կապարնից նմին

պատանեցէ:

Եքէ քողով լուսոյ խաւարականի մտանել ընդ աչս անամարեցի,

Կոփո՛ւնք գլխոյն ձորձով¹⁰ պատեցեալ

Լումանն ամենից զնա տանջեցէ:

115 Եքէ մոլեցի զվստանութիւն ձեռինս կապել,

- եղէզն, մատուցեալ ի յաջ գոյացուցչին,
 Զնա շարշարեալ ըմբերանեացէ:
 Եթէ ձաղանաւ աշխանման զիս կատակեսցէ,
 Տանե՛լն ծաղու ամենազաւրին զնա հենգնեացէ:
 120 Եթէ բժժանաւ ինչ յուրից կախարդել խորամանկեացէ,
 Ապտա՛կն դիմաց հզաւրին աստուծոյ
 Զնա սաստկապէս ամաշեցուցէ:
 Եթէ ի մուտս գիշերային մթութեան
 Խաւառաւ խաբէութեան լկնեալ մարտիցէ,
 125 Ի նառագայքի՛ց լուսոյ երեւման ֆո, տէր, խայտառակեսցի:
 Եթէ ի միջարեական տապոյ փորձութեանցն
 Արեգակնակէզ վատնիչ խորշակին
 Զիս ի յարմատոց խախտել կարծիցէ,
 Ի գաւրութենէ՛ նշանիդ լուսոյ խլեալ գաւսացի:
 130 Եթէ ի փշմանն շնորհէ ունայն զիս առնել հնարատրեսցի,
 Թո՛ւմն, զոր ընկալաւ տէրն ֆերոբէից ընդ մեղատրիս,
 Զնա պատկառեցուցէ:

Զ

- Եթէ ժանիֆ ծախողֆ¹¹ ինձ ցուցանիցէ,
 Լոութիւ՛ն երկնատրին բերանոյ զնա պապանձեցուցէ:
 135 Եթէ խածմունս աղուականս հոգոյս ազդեսցէ,
 Բեւեռա՛ցն հարմումս հաստողին բնափց զնա կսկծեցուցէ:
 Եթէ յընթացս անխրատրեանց խորհրդոց զիս մոլորեցուցէ,
 Սեւե՛ռֆ ոտից անհասանելոյն զնա կապեսցէ:
 Եթէ հրապոյրս ինձ դժնեայս արբուցէ,
 140 Քացա՛խն ընդ լեզոյն խառնեալ ի յարբումն բարերարին
 Զնա դառնացուցէ:
 Եթէ առաջին նաշակմամբ փայտին զիս գտցէ,
 Մոսկալի խորհրդով խաչին ըմբռնեալ՝ իսպա՛ռ պարտատրեսցի:
 Եթէ ընդլզել ընդդէմ հնազանդութեան
 145 Տեառն հրամանի զանձն իմ ուսուցէ,
 Բերո՛ւմն պարանոցի անսահմանելոյն զնա կործանեսցէ:
 Եթէ ի մահ սատակման զիս վանեալ վիրատրեսցէ,
 Ստուա՛ր տէգ զինու մխելոյն
 Ի կող ստեղծչին Ադամայ զնա հերձեսցէ:
 150 Եթէ երկամբֆ վշտաց դժոխականաց զիս պարփակեսցէ,

- Պատանա՛ցն կտաւ էից ունողին զնա ըմբռնեսցէ:
 Երէ յատակս մահու հայել զիս խարդախեսցէ,
 Բնակե՛լ կենդանոյն ի վէմն մահու զնա մեռուսցէ:
 Երէ խնդասցէ ընդ մարդկարէնս իմ գայքակղութիւն,
 155 Կրկի՛ն կորսացի կարկամեալ կամաւ,
 Յորժամ անմահն աստուած, յարուցեալ փառաւ,
 Ընդ իւր նորոգեաց զբնաւ մահացեալս:
 Երէ ընդ լուծանել վոքր կապանաց հագարամէից բերկրեսցի,
 Դողացի՛ կարկեալ վերստին իսկոյն ընդ վերջին շղթայս
 160 Անգերծ տագնապին ըմբռնման սաստկագունի յանվախնան
 տանջանարանի¹²:
 Երէ ընդ առաջին հարուածն դժուարեսցի,
 Դո՛յժ կորստեան յետնում սատակմանն անշէջ զենեանն,
 Որ պատրաստեալն է նորա եւ նորին հրեշտակաց,
 Նմա պատմեսցի, որ յաւուրն մեծի մեծին ատենի:

է

- 165 Իսկ ինձ՝ ապաւինելոյս ի քեզ, տէր Յիսուս,
 Միայն քագատու ինքնակալ, զաւրեղ,
 Արարիչ երկնի եւ երկրի
 Եւ ամենայն զարդուն, որ ի նմա,
 Որ գալստեանդ քոյ ակն ունիմ
 170 Եւ ողորմութեան փրկչիդ սպասեալ յուսամ,
 Ի յոտս քո անկանիմ եւ զգարշապարիդ հետս համբուրեմ,
 Զսպարտութիւնս խոստովանիմ եւ զմեղանս հրապարակեմ,
 Կշտամբանաց քարամբք կոծիմ եւ հառաչանաւ սրտիս տապանամ,
 Ի խէթ խղնիս խոցոտիմ եւ բոցով շնչոյս նենհեմ,
 175 Աղի ցաւով արտասուացս այրիմ եւ երկիւմանցս ազդմամբ
 կիզանիմ,
 Յուսակտուր աւդով ցամաքիմ եւ դառնաշունչ հողմով շիջանիմ,
 Թախանձանաց բանիւս երերիմ եւ կողկողագին հեծութեամբ
 դողամ,
 Տաժանելի կրիւք տուայտիմ եւ տագնապաւ հոգոյս տատանիմ,
 Ի կոծ մորկաց ծփիմ եւ ի բախմանէ ալեաց սասանիմ,
 180 Ի լրութենէ համբաւոյն սարսեմ եւ յիշատակաւ անին կորնչիմ,

Կերպարանաւ ատենին հալիմ եւ սպառնալեալ մեծիդ
մեռանիմ,—

Լո՛ւր, բազմագոյք, քաւիչ, մարդասէր եւ երկայնամիտ,
Քաղցրութիւն աննառ, աւր բարի եւ տիւ տենչալի,
Քանգի կարող եւ յամենայնի,

185 եւ առ ելս շնչոյս իմոյ՝ փրկութեան մեծի:
Եւ քեզ ընդ Հաւր, Հոգւովդ Սրբով փա՛ռք յափտեանս:
Ամէն:

ԲԱՆ ԿԷ

ՎԵՐԱՏԻՆ ՅԱԽԵԼՈՒԱԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՑ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻՑ ԽԱԽԱՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ

Ա.

- Բայց Բանգի յոյժ արդար է բան
Իրաւանցն Քրիստոսի աստուծոյ առ իս,
Քան առ սկզբնահայրն շարեաց սատանայ',
Զի վասն նորա յայն սակս յայտնեցաւ,
5 Զի լուծցէ զգործս նորին*,
Եւ վասն իմ, զի զհնացեալ պատկերս նորոգեսցէ,
Առեալ զկերպարանիս բոլոր էութիւն²
Կերպին իսկութեան³ մեծին աստուծոյ՝
Միացոյց ինքեան անշուշտ խառնութեամբ⁴:
10 Նորա ոչ են շնորհեալ ի բազմացն,
Եւ ինձ զբովանդակն եհեղ առատութեամբ⁵,
Վասն նորա ոչ երբէք չարշարեալ,
Եւ վասն իմ հանապազ պատարագի,
Նա անհաղորդ է կենացն,
15 Եւ ես միշտ վայելեմ ի փրկութեանն,
Նա վանեալ է խաչին,

- Եւ Ես՝ զաւրացեալ նշանամ,
 Նա՝ հերքեալ ի լուսոյն,
 Եւ Ես՝ միացեալ ընդ փառացն,
 20 Նորա ոչ խոստացաւ հանգիստ Եւ յերկրի,
 Եւ ինձ զերկինս սեպհականեաց,
 Զնորայն կտրեաց զառհաւատչեայ,
 Եւ զիմն առանց խզելոյ յարակայեաց,
 Զնա յերամակս խոզիցն արգել,
 25 Եւ յիս ինքն զաւրացաւ,
 Զնա կարեաց արիւնակեաց,
 Եւ զիս նառագայք նշանակեաց,
 Զնա սողնոց նմանեցոյց,
 Եւ զիս իւրովն անուամբ կնքեաց⁶:

Բ

- 30 Իսկ Ես զերախտիսն աստուծոյ լքի՝
 Զայսքանեաց բարեաց արարողի
 Եւ չարին զկնի միտեցայ՝
 Հայել ընդ նմին յատակս դժոխոց,
 Ահա անարժանս բարեաց, անձիւս երախտեաց,
 35 Անընդունակս սիրոյ, տոռամբ⁷ մեղաց ձգեալս,
 Յերիկամունս խորոց խոցեալս,
 Քանցեալ ծառս արմաւենոյ,
 Գինիս յեղաշրջեալ, ցորեանս հեղեղեալ,
 Մուրհակս ջրեալ, վնիոս պատառեալ,
 40 Կնիքս այլակերպեալ, նմանութիւնս փոխեալ,
 Արկանելիքս կիզեալ, ըմպանակս կորուսեալ,
 Նաւս ընկղմեալ, մարգարիտս մանրեալ,
 Ակնս պատուական սուզեալ,
 Տունկս գաւսացեալ, նեցուկս խորտակեալ,
 45 Փայտս ամենեւին փտեալ, մանրագորս աղաւաղեալ,
 Յարկս տապալեալ, խորանս խարխալեալ,
 Բոյսս արմատաքի խլեալ,
 Զէքս հեղեալ ի գոեհս աղբեաց,
 Կաթնս հոսեալ ի կոյտս մոխրոց,
 50 Այրս մահու ի յարեանց գնդից⁸:

Գ.

- Քանզի միշտ խրատեալ ընդ Երուսաղեմի
 Առակաւ Բարեկունի ի մարգարէիցն ձայնից՝,
 Անձն իմ ողբալի, եւ ոչ ինչ խրատեցեալ,
 Որ աստէն անգոսնեալ եմ, եւ անդէն՝ խայտառակեալ,
 55 Աստ՝ դարձեալ, եւ անդ՝ կշտամբեալ,
 Աստ՝ ձաղեալ, եւ անդ՝ հախատեալ,
 Աստ՝ բշխամանեալ, եւ անդ՝ յանդիմանեալ,
 Աստուտ՝ ապշեալ, եւ անդանաւ՝ լքեալ,
 Աստ՝ հեծումն, եւ անդ՝ հառաշահն,
 60 Աստ՝ կարծիս, եւ անդ՝ կատարած,
 Աստ՝ խէք, եւ անդ՝ հատուցումն,
 Աստ՝ արկածք, եւ անդ՝ հանդէսք դատաստանի,
 Ուր ո՛չ է բան իրաւանց եւ ո՛չ ձայն պաղատանաց,
 Ո՛չ քիւք ատուրց եւ ո՛չ ելք ժամանակաց,
 65 Ո՛չ ուղք յուսոյ եւ ո՛չ դրունք ողորմութեանց,
 Ո՛չ աչ պաշտպանութեան եւ ո՛չ ձեռն այցելութեան,

Դ.

- Այլ դու ապաւինութիւն, դու ինքն փրկութիւն,
 Դու այցելութիւն, դու եւ փառութիւն,
 Դու երանութիւն, քեւ բժշկութիւն,
 70 Քո ողորմութիւն, միայնդ հզաւ, կենդանի, աննառ,
 Տէր Յիսուս Քրիստոս բարեբաւ աստուած,
 Աւրհնեա՛լ, արհնեա՛լ եւ դարձեալ արհնեա՛լ,
 Ընդ Հոգւոյդ քո Սրբոյ յաւիտ բարձրացեալ՝
 Ի փառս հայրենի իսկութեան մեծիդ յաւիտեանս յաւիտենից:
 75 Ամէն:

Բ Ա Ն ԿԸ

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱԻԵԼՈՒՍԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՑ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻՑ ԽԱԻՍՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ

Ա.

Եւ արդ, ի յիշատակ անարկութեան վերագրեցելոցդ,
Որք յաստուածուստ են սպառնալիք՝ ինձ ժամանեցեալք,
Զիա՞րդ դադարեցայց ի նորոգ ողբերգութեանց,
Եւ կամ ո՞րպէս զցամաքումն առցէ հեղեղք արտասուացս:

5 Զի թէ զշրեմելտակեան առաջս գետոցդ յորդանոսան
ծաւալմանցդ,

Ուր զեղեմ եւ զերկիր առ հասարակ ոռոգանեն՝
Լիապէս բաւականութեամբ բաշխեալ ամենայնի՛,
Եւ զբոխումն ելից իւրեանց առ աշս՝ իմ եղեալ,
Զանձինս մեղաց սաստկութեանս բոց

10 Զովացուցանել ոչ բաւականացին:

Եւ կամ մարգարէին սրբոյ ըղձականութիւն՝
Կրկին ինձ լցցի գլուխս ջուրց բազմութիւն,
Եւ նրազարան տեսութեանց կերպիս՝ աղբերց կայլակմունք՝,
Զբեկման ոգիոցս շափել զվտանգ ոչ ձեռնարկեսցեն,

15 Եւ ոչ եղբրականք ջայլից համարէն բանահիւսից կանանց
լալականաց՝

Ի սիրտ եւ յոգի վիրատրեւոց՝
 Զաղէտ վտանգիս ի յերգ արկանել
 եւ կամ ի նուագս ձայնից բերել:

Բ

- Ի՛մ է արն լինելութեան նզովեալ
 20 եւ ոչ Յոբայ կամ Երեմիայ՝,
 Քանզի տաւնելի է արն նոցա,—
 Զորոց մի ի նոցանէ ոչ արժէ աշխարհս*,—
 եւ ոչ տարագրելի,
 Ապա ուրեմն զիս նկատեալ⁵ եղեալ՝ զոչ արժանիս լուսոյ
 25 եւ կամ միոյ մասնատր բարոյ, զհանդիպումն ատուն անիծին,
 Յորում ես գտայ կորստեան որդիս եւ մահու դրացիս,
 Մշակս մեղաց եւ արբանեակս անարէնութեանց:
 Որ ոչ կացի յուխտին կենաց,
 Զոր դու սանմանեցեր, աստուած բարեբար,
 30 Ոչ գնացի ի քո պատուիրանն կենդանական, անմահացուցիչ:
 Ոչ վաստակեցի ի հունձս արմտեացն,
 Որով ի մուտս ձեանն ատուցն խոռվութեան կերակրել
 պատրաստեցայց⁶:
 Ոչ կառուցի ամրութիւն որմոց
 եւ ոչ ձեղուն յարկաց ձգեցի,
 35 Որով ի շնչմանէ մրրկաց աւոց պահեցայց:
 Ոչ համբարեցի նշխարս պաշարաց ի յողին անեզրական,
 Որով զտագնապ սովոյն իմ բժշկեցից:
 Ոչ հանդերձատրեցի քեզ աղերս աղաթից,
 Որով առաջի քո կալ համարձակեցայց:
 40 Ոչ կազմեցի թոշակ փրկութեան վարուց մահրութեան,
 Որ զնորոգութիւն ինձ երաշխատէ:

Գ.

Ոչ ետու զընտրութեան հաշիւն ի կենցաղոյս նանապարհի իմոյ
 մատնչին,
 Զի ի դատաւորին ձեռանէ աստէն իսկ փրծայց⁷:
 Ոչ լրութեամբ ձեռին արննութեան մատեայ յանդիման,

- 45 Որով արենսդրին մասնակից գտայց՝ սրբեցեալ⁸:
 Ոչ ղիմաց ետու զգոշութիւն
 եւ ոչ րիկանց՝ պատապարութիւն,
 Ոչ աշոյս իմ՝ զինուորութիւն
 եւ ոչ անեկիս՝ պարածածկութիւն,
 50 Որով ի պատեռագմիս վտանգէ գերծայց:
 Զերիվարս ոչ զգեցուցի զրանիւք
 եւ ոչ զմարտիկս՝ սպառագինութեամբ,
 Որով զնակատն յարդարեցից:
 Զկանուխն ոչ կապտեցի պտուղ
 55 եւ անագանին ոչ ժամանեցի⁹,
 եւ անա տարակուսիմ՝ ունայն ի բարեաց:
 Մաքրութեան ծաղիկ ոչ ունիմ
 եւ ոչ իւղ ողորմութեան,
 եւ գիշերոյն մռայլ՝ աննշոյլ.
 60 Ի նիրհումն մահու ննջեալ եմ,
 եւ տագնապ կոշողին փողոյ ստիպէ:
 Զգարդ հարսանեացն կրկին մերկացայ
 եւ զձէք վարուցն վերստին լի,
 եւ դուռն մտին հարսանեացն աւասիկ փակի¹⁰:

Դ

- 65 եւ արդ, զիա՞րդ առից մխիթարութիւն այսֆանեաց վշտաց,
 եւ կամ ընդ ո՞րֆանեաց տարակուսանաց խաւարի
 Լուսաւորութիւն յոսոյ կենաց խառնեցից,
 եւ կամ ո՞ր արդեւ զգարշապարս ոտին կառուցից,
 եւ կամ յո՞ր վստահութիւն գաշս իմ յառնեցից,
 70 եւ զի՞նչ անդորրութիւն ծփանացս նկատեցից,
 եւ կամ յո՞ր ըղձական դիւրութիւն ձեռն համբարձից:
 Զի եթէ ի ձեղուն բարձրութեան երկնի՝
 Անտի՛ անձրեւեաց հուրն Սողոմայ, որպէս ասացեալ է¹¹,
 Իսկ եթէ յատակ երկրի խորութեան՝
 75 Սա՛ եբաց զկոկորդն ըմբռնողական¹²
 եւ եկու զՌադան բանակաւն Աբիրուն¹³:
 Եթէ յանդգնեցայց փախչել յունդէն,
 Գուցէ կալցի՛ զիս վիշապն անագին¹⁴,
 Եթէ ընդ գազանս ինչ քափառեցայց՝

- 80 Արագո՛ւնք էն խնդրել զվրէժ ստացողին
 Առաւել առ իս, քան Երբեմն զեղիսէին՝
 Առ մատաղ մանկունս բերելացիս քմորդիս¹⁵:
 Երէ յամենատարած աղոյս պարգուրիս՝
 Ա՛յն Եղեւ Եգիպտացոցն խաւար շաւշափելի¹⁶,
 85 Երէ ի բռչունս բարձանց՝
 Նոքա՛ էն կոչեցեալք ի սպանդն զոմին բոսորայ դիականցն¹⁷:

Ե

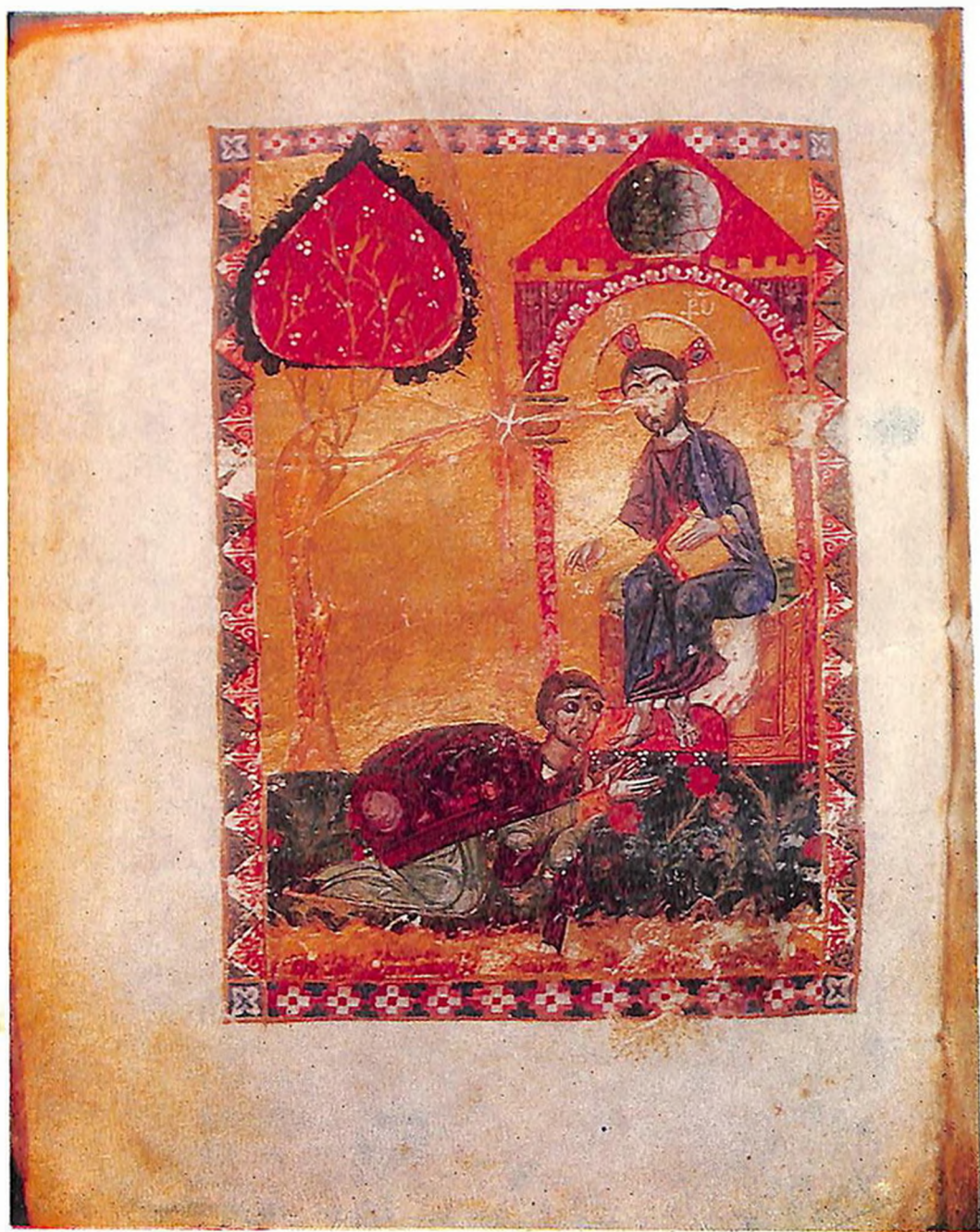
- Երէ ի տկարսն խիզախեցից, վատնիմ ի պիծակա՛ցն;
 Եւ զի՞ պիտոյ էն ինձ առիծունք:
 Երէ յարջոցն պատառողաց ապրեցայց,
 90 Մժի՛ղքն՝ արեան ծարափ՛քն, ինձ պատանեացեն:
 Երէ յաննոգս ուրեք նստիցիմ,
 Մժղո՛ւկքն անարգագոյնք, իբր ցնցուղս հրոյ Եռացման, զինեւ
 մաղեսցին:
 Երէ յեղչերէ միեղչերոյ փախնուցում զերծեալ,
 Նկո՛ւն նիրանք աղկաղկաց մնոցն մորմոքողաց զիս կեղեքեացեն:
 95 Երէ ի սենեակս¹⁸ շտեմարանաց խորշից դադեալ ամփոփիցիմ,
 Տաղտկատեսակ զարշուրիսն գորտո՛ցն¹⁹ զիս զագրացուցեն:
 Երէ ի վայրս ինչ անդաստանաց կացեալ զետեղեցայց,
 Շարք շանանանո՛ցն տարմից զինեւ պատեսցեն:
 Թողում ասել զխառնինն Եւ զշորեակն՝ զգաւրն գաւրաւոր,
 100 Ընդ թունաւորն թրթուր Եւ ընդ անկենդանական երեփլն²⁰,
 Հանդերձ ջրակարծ կարկտիսն Եւ ապականագործ եղեմամբն,
 Որ առ աչաց տեսիլ ապագէնք Եւ նուաստագոյնք,
 Բայց ի յակնարկելն աստուծոյ յաւէտ գոռոզաբար
 ուժգնութեամբ
 Հարին, հանին, վանեցին զնպարտն ամբարհաւանութիւն
 105 Փարատնի բոնութեանն բոլոն գաւազանին՝ յաղթող վինակաւ,
 Որ էն կերպարանք թափուցելոցն կրից լկողաց²¹
 Անձնականացն աներեւութից Եգիպտացոցն անարէնութեանց՝
 Յոգի տանջողաց, գաղտնի վնասողաց:

Զ

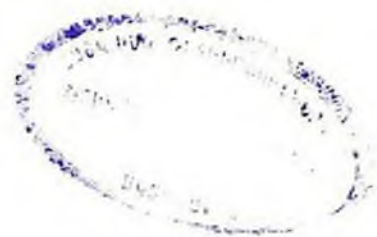
- Այլ դու, ամենագաւր, արարիչ բնաւից, տէրդ բոլորից,
 110 Ի յատելի՛սն հանդիսացիր հերքել զնոսա

Եւ ինձ ողորմեա՛ կրկին զքուքեամբ՝ ձեռն մատուցեալ փրկութեան
Տառակուսեցեալ, կոշկոճեալ, վառանեալ ի մահ պարտելոյս:
Զի դու միայն նանաչիս աստուած՝ փառաւորեալ միշտ
Ընդ Հաւր, Հոգւովդ Սրբով յափտեանս յափտենից:

115 Ամէն:

Ձև. № 1568, էջ 178բ, ժամ. 1173 թ., մանրանկարիչ՝ Գրիգոր Սկևռացի

Բ Ա Ն ԿԹ

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱԽԵԼՈՒՍԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՑ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻՑ ԽԱԽԱՔ ԸՆԴ ԵՍՏՈՒԾՈՅ՝

Ա.

- Եւ արդ, վասն զի ի ձեռն մեծիդ
Եւ ամենահնար արուեստաւորիդ
Իմա եղանութեան՞ տեառն եւ աստուծոյ,
Իբր ի քայս ընտրութեան փութոյ քոյ սիրոյ՝
5 Հանապազ եռամ եւ ոչ երբէք մարզիմ՞,
Միշտ խառնիմ զուգիլ եւ ոչ եւս միանամ,—
Ահա զուր արծաքագործդ, երկնաւոր իմ նարտաբալետ,
Ի սնոտիս վաստակեալ առ իս աշխատիս,
Ըստ մարգարէին յայտնի առակի,
10 Եւ շարութիւնս իմ ոչ հալեցաւ՝:
Զոր ինձէն մոլեալ շարաշար,
Իբր զխելագար դիւաբախ իմն ողորմելի,
Յանդգնեալ անկարգս խաւսիմ՝ զիմս զպարտիս անեցուցանել,
Քան հաշտութեան հնարս ինձ այսու կազմել:
15 Եւ զի մի՛ անընտել դիպումս
Եւ անկիրթ պատահումն եւ անհաւասար հանդիպումն
Պատրաստութիւնք հանդերձելոց տանջանարանացն ինձ երեւեցին,

- Ամենեւին անմոռաց պանեաց աստստին ի յիմում մարմնի
 Նշխար մնացուածոց նախնումն անիծից,
 20 Զոր ի փոքրէ տարրէ անարգէ զմեծն է ուսանել:

Բ

- Քանզի խաղալն ինքնաբերական գիտք որովայնի՝
 Բոտոտ և ապուկ, շարժողականք և ազգի ազգի,
 Որդունք աղեաց գաղտակուրք, խաղաւարտք հրակայծակք,
 Եւ բիծք բոցակիծք, և անիծք անկերպաւորք,
 25 Եւ երամակք ոմանց փրկածինք,
 Զագրաթորմիք, կսկծեցուցիչք և մարմաշողականք,
 Ասպատակք այլոց վայրենեաց,
 Ըստ նմանութեան դիւաց գիշերամարտից
 Եւ մեկնակազէն բարբարոս գնդից խաւարասիրաց,
 30 Եւ զազանութեամբ փանասար զայլոց արաբացոց,
 Կորակոր գնացիւք, արջնաթոյր գունովն,
 Կրկնապարոյր, կոածագ կոցան,
 Որ զարէն ունի խայթոցաց կարնի,
 Իբր դժնիկ՝ փշովք խոցոտեալ,
 35 Մծեն, ձգեն զարեանն խոնաւութիւն
 Եւ յանկողինս մահնաց հանգստեանն
 Վաստակս կրից ցուցանեն:
 Եւ կարկառեալ ուրուք ձեռն՝
 Հատուցանել զհատուցումն նոցա նոցին,
 40 Վաղվաղակի զգան զվնաս վտանգին, զոր ազդեն մարդոյն⁵,
 Եւ անդէն իսկոյն լերկամարմին, փոքր հասակաւն,
 Իբր թեւաւք իմն թռիչս արծակեն
 Եւ ըստ մարախի ձեւոյ ոստոստեալ՝ այսր անդր տարաբերին
 Եւ, ըստ բազմապատիր նենգութեան բարոյից դաւող աղուեսուց,
 45 Խորամանկեալ խուսափեն ի պատուածս բազում ելից,
 Զի յերկիւղէ մահուն ապրեցցին:
 Եւ այնքան շփոթի եւ անփառ անձամբքն
 Ոչ միայն զոամիկս եւ գիտունինաղանջս,
 Այլ եւ զթագաւորս հզաւորս եւ անագինս
 50 Փախուցանեն, հանեն, տարագրեն
 Ի դատիկոն յարկի ապարանիցն բարձրութեան
 Եւ կամ ի բացի բնակեցուցանեն:

- Քաջ արանց արեաց, որք իշխեցին ամբոխից
 55 Եւ տիրեցին ժողովրդոց եւ առին զճաղաքս ազգաց,
 Զպարտութիւն իւրեանց զաւաւր ձեռինն ինքեան վկայեն,
 Թէ՛ Քանգի ոչ կարացաք ի դիմի հարկանել վեհիցն բոնութեան,
 Վասն այնորիկ խոյս տուեալ՝ հասաք յայս տեղի:

Գ.

- Եւ զի՞նչ է ինձ զիտօնաց եւ զանկածից
 60 Մադրականաց ոմանց գոյութեանց ի կիր արկանել,
 Որք զաւրել եւ անհերքելի չառագովք են աստուածութեանն՝
 Յիշատակել ինձ զհանդերձեալսն,
 Որք ի մարմնոյս անաւրինելոյ ընծային պտուղք դառնութեան:
 Ընդ որս եւ եկամուտ սատակչականացն ախտից գիտք
 Եւ կերչացն կոյտք անողոքելիք, յորոց չէ զերծանել,
 65 Քանքէ հարկա՞ւ մարմնոյն վտանգի
 Զապագայիցն սոքաք իմաստասիրել:
 Եւ ոչ տեղի է գտանել ապաստանի՝
 Փախստեամբ անկանել առ նոսա,
 Այլ առանց կամաց բումդ ակնարկութեան
 70 Եւ մարդկային կարք եւ հնարք վրիպեցան:
 Իսկ դու, բարեբար, զամենայն ունիս բաւականապէս զկենացն
 հնար,
 Երբէ կամեսցիս փրկել, նորոգել, փաւել, բժշկել եւ կենագործել:
 Եւ քեզ փա՛ռք յամենայնի յաւիտեանս:
 Ամէն:

Բ Ա Ն Է

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱԻԵԼՈՒԱԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՅ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻՑ ԽԱԻՍՔ ԸՆԴԻ ԱՍՏՈՒԾՈՅ

Ա

- Եւ քանզի համբարձեալ զընթացս բանիս
Ի փոքունց աստի երկրայնոց՝
Զհամարելոց ընդ գոյս եղելոց,
Ի մեծագունիցն տեսակս՝ ասացից զտանելի հանդէս
5 Իրաւանց անատրին անաշառութեան:
Որ զի թէ մերձատրագոյնք իցեն աստուծոյ,
Իբր զնախածանաւք հայրապետութիւնսն,
Եւ կամ մաքրագոյնք՝ որպէս մարգարէսն,
Կամ անքծագոյնք՝ իբրեւ զառաքեալսն,
10 Կամ ընտրելագոյնք՝ որպէս մարտիրոսսն,
Եթէ ոչ դու մարդասիրեսցես աննուագ բարիդ
Եւ անփոփոխ խնամակալութիւնդ եւ անպակաս ողորմութիւնդ,
Ընդունայն է ինձ փրկութիւնն առ ի նոցանէ:

Բ

Զի թէ առ նոյն ինքն Աբրահամ ձայն արձակիցեմ,

- 15 Իբր ողորմագին առակ ընչեղին ինձ վարդապետէ,
 Ի տապոյ անտի պապակեալ՝ կարի միոյ ջրոյ ոչ բաւականանայ¹.
 Քանզի եւ նա փակեալ է ընդ կարեալ հասարակաց անհնարութեան:
 Իսկ երբ առ Մովսէս՝ եւ նա զգածեալ է տկարութեամբ,
 Որ ոչ զարեաց առնն փրկութեան,
- 20 Որ զհայրայրանաց կրկուտն ի պահպանութեանն ատու ժողովէր²:
 Իսկ երբ առ Ահարոն՝ եւ նա ինքնին իսկ կարատացաւ մաղրողի³:
 Իսկ երբ առ Դաւիթ՝ ի մէջ բարեացն առաւելութեան ստգսեալ է
 եւ նա⁴:
- Իսկ երբ առ Նոյ եւ Յոբ եւ Դանիէլ՝
 Զայս եզեկիկէլ մարգարէ մեկնեաց՝ յանուանէ իսկ յիշատակեալ
 զնոսա,
- 25 Եւ զայն ընդ նոսին, իբր ի դիմաց աստուծոյ, ազդեալ.
 Կենդանի եմ ես, ասէ տէր, քէ ոչ ապրեցուցեն
 Զուստերս եւ զդստերս իւրեանց ի բարկութենէն, որ հասանիցէ,
 Բայց երբ ինքեանմ միայն ապրեցին⁵:
 Իսկ երբ առ Պետրոս՝ վէմն հաւատոյ,
- 30 Ի բումդ խնամոց խում մի խիթացեալ՝
 Եւ նա ընդ կրիւք իմն գրաւեցաւ⁶:
 Թողում ասել զբազմացն զումարութիւն՝
 Խոնարհեալ առ կարիս կարիս,
 Թէ եւ յաւէտ երջանիկք իցեն,
- 35 Ընդ որս եւ Յովասու ոմն մարգարէի
 Ի մէջ աստուածառաքն սպասատրութեան մարդկաւրէնն
 Գայթակղութիւն
- Մնայ յոլովից անբարգմանելի,
 Թէ եւ ի դէմս իմն մեկնութեան ձեակերպեցի⁷:

Գ.

Եւ քանզի չափեալ սահմանեցաւ զաւրութիւն փրկութեան
 մարդկան,

- 40 Եւ ցուցան նոքա ողորմեալք բարեբարիդ եւ զարացեալք
 ամենակալիդ,
 Կոչեցեալք պաշտպանողիդ եւ քանցեալք հնարատրիդ,
 Շնորհեալք ազատեցուցչիդ եւ բժշկեալք անախտականիդ,
 Կենագործեալք անապականիդ եւ լուսատրեալք նորոգողիդ,
 Այսոմեալք գիտացեալ զուսկն որքանութեան հողածին բնութեանս,
- 45 Որք միսխթարեն արիւնական նմանաբար

Հարազատապէս վստահութեան՝ յուսահատելոց,—
 Ահա առ քեզ դիմեցից, Որդի աստուծոյ կենդանոյ,
 Քրիստոս արհմեալ յամենայնի,
 Մանաւանդ զի առակն ազգակից այսմ մաղքանաց աստանաւ
 յիշեալ⁹

- 50 Զվերագրելոցդ բան վերստին արդարացուցանէ.
 Բարի է, ըստ իմաստնոյ ումեմն երջանկի,
 Անկանել ի ձեռս տեառն եւ մի՛ ի ձեռս մարդկան,
 Զի օրպէս մեծութիւն նորա՝ եւ ողորմութիւն նորին*:
 Եւ այս բան քէ եւ գԴաւթին իմն գծագրէր,
 55 Որ զերեքմասնեան հարուածն աստուածեան առաջի եղեալ՝
 Ընտրեաց ինքնին կամատրաբար զդատակնիք մահուն սատակման,
 Իբր զկենդանի Քրիստոսի հաստոցն յանախութեամբ,
 Քան զերկուսն եւս այլ փոքրկունս,
 Որք տանջենն եւ ոչ ողորմին¹⁰,—
 60 Սակայն եւ իմս արինակութիւն բանիս պատկերի նարակեցելոյ
 Հնարս կենաց կորուսեալս անձին
 Ոչ է այլայլեալ յարմարութենէ:
 Զի ոչ երէ զփրկեալսն նուաստացուցանեմ
 Ի մատենի այսր ողբերգութեան,
 65 Առանց որոց ոչ է մատչել առ տէր,
 Այլ զփրկողին անուն պաւակեմ
 Եւ զշնորհ նորին առ ամենեսին բարեհոշակեմ
 Եւ զքնալին բարձունսն ի թոխս վարուց
 Խոստովանիմ բանիս պայմանաւ
 70 Յաւէտ կարատեալ ողորմութեանն դեղոյ:

Դ

- Ահա դու կեանք, դու փրկութիւն, դու բժշկութիւն,
 Դու անմահութիւն, դու երանութիւն, դու լուսատրութիւն,
 Ահա՛ ինձ անդորր ի մեղացս աշխատութեանց,
 Զի եւ քեզ լիցի հանգիստ
 75 Ի մշտադատս հեծութեանց, ծանծրացուցիչս քախանձանաց,
 Որ ոչ այլ իփք, քան թէ փրկութեամբ մարդկան պարարիս,
 Աւրհնեալ յափտեանս:
 Ամէն:

Բ Ա Ն ՀԱ

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱԻՆԼՈՒԱԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՅ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՅ ՍՐՏԻՅ ԽԱԻՍՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ

Ա

Եւ քանզի երջանիկն եւ փառաւորեալն սրբոցն պարփ,
Յորոց ոմանք դոյզն ինչ գրեցին եւ յանախագոյնս հաստատեցան,
Փոքունս սասանեցան եւ մեծագոյն վառմամբ նշուից
Հոգւոյն մաքրութեամբ լուսաւորեցան,

5 Յորոց մինն զգանգուածոյն յայտնէ զհասարակաստեղծն
տկարութիւն,

Իսկ միւսն՝ զգերագանցն քան զբնութեանն արէնս,

Վարս եւ առաքինութիւնս հրեշտակականս:

Եւ արդ, նոքա, որ արհնեալն են

Յամէնիշխան բերանոյ աստուածութեան Հաւրն Քրիստոսի,

10 Ընտրեալն, տանեալն, խնկեալն եւ բարեբանեալն,

Իբրեւ զանդամս Քրիստոսի պաշտեցեալ

Եւ իբրեւ զաւթեվանս Հոգւոյն Սրբոյ յարդարեալ¹,

Յորս շիֆ ինչ նշմարանք եւ կամ գիտք խաւարի,

Այլ ամենեւին անկեղծութիւն եւ լուսաւոր արդարութիւն

15 Եւ որքան մարթ է զմարդն աստուծոյ՝ աստուծոյ նմանեցուցանել,

Երեսք պարզք եւ անպատկառելիք,

Կրանք բարձունք եւ անխոնարհելիք,

Կեանք զգաստք եւ անստգտանելիք,

Պաշտաւն առ աստուած կարծր եւ անփոխարկելի,

20 Ընթացք արիականք եւ անկասելիք,

Ճշմարտութիւն միատարր եւ անցնելի,

- Դիմագրաւորին զաւրել եւ անհերքելի,
 Տեսաւորորին պայծառ եւ անապշելի,
 Իմաստասիրորին վերնական եւ անկոխելի,
- 25 Պատկեր մաքուր եւ անաղարտելի,
 Զորոց կերպարանս եւ գլխատակս անուանցն աղաչել
 Աստուած իսկ վարդապետեաց,
 Եւ նոքաւ հանութիւն ի մէջ խոռվութեան
 Արարչիդ բան լուսաւորեաց²:
- 30 Այլ ես անպիտանս յամենայնի
 Եւ որքան բան զաւրէ՝ պարսաւեալս,
 Որ մինչդեռ արքունս եմ՝ նիրհեմ,
 Մինչդեռ զգաստ երեւիմ՝ քմբրիմ,
 Ի բարեպաշտելս իմում՝ գայրակղիմ,
- 35 Մինչդեռ աղաւթեմս՝ եւ վրիպիմ,
 Ի յընթանալս իմում՝ եւ կասիմ,
 Յարդարանալս իմ՝ եւ մեղանշեմ,
 Ի խաղաղանալս իմում՝ ամբոխիմ,
 Մինչդեռ արշաւեմս՝ առ ի յետոյսն հակամիտեմ,
- 40 Ի շուելն իմում՝ ընդ կրուկն դառնամ,
 Ընդ լուսոյն մասին՝ եւ խաւար յարեմ,
 Ընդ փաղցրութեանն նաշակ աւշինդր խառնեմ,
 Ընդ կուզս բարեացն չարիս հիւսեմ,
 Ընդ կանգնելն՝ եւ կրկին գլորիմ:
- 45 Ծաղկիմ, եւ ոչ պտղաբերիմ,
 Ասեմ, ե ոչ առնեմ,
 Խոստանամ, եւ ոչ կատարեմ,
 Ուխտեմ, եւ ոչ վնարեմ,
 Կարկառեմ, եւ անդրէն ամփոփեմ,
- 50 Ցուցանեմ, եւ ոչ ընծայեմ,
 Մերձեցուցանեմ, եւ ոչ մատուցանեմ,
 Ի նարակել խոցուածոյս՝ անդրէն վիրատրիմ.
 Ի հաշտեցուցանելն՝ վերստին խոռվեմ,
 Զուր հանդիսանամ, եւ իրաւամբք պարտաւորիմ,
- 55 Գրիմ, եւ իսկոյն եղծանիմ,
 Նաւեմ, եւ ի գիծն թուլանամ,

- Կկսանիմ, և ի հանգիստն ոչ ժամանեմ,
 Կարգիմ, և դարձեալ սասանիմ,
 Լնանիմ, և կրկին նեղում,
 60 Շարունակիմ աստ, և անդ ի ստորես հոսիմ:
 Բարդիմ³, և անդրէն տոշորիմ,
 Հիմն արկանեմ, և ոչ զլխատրեմ⁴,
 Սակաւ վաստակեմ, և բիրս վատնեմ,
 Գոյզն զանձեմ, և անբիւ սպառեմ,
 65 Ձայլս խրատեմ, և ես ինքն անվորձ եմ,
 Միշտ ուսանիմ, և երբէք ի գիտութիւն նշմարտութեան ոչ
 հասանեմ*,
 Ձշիջեալ շարիսն նոյնչափ արծարծեմ,
 Սուղ ինչ քաջալերիմ, և սուաւելապէս լիանիմ,
 Կարիմ, և իսկ և իսկ առ նմին մեղկիմ,
 70 Ձայս կարկատեմ, և զայն պատառեմ,
 Խլեմ զեղինն, և տատասկ տնկեմ,
 Ընդ ամբառնալն՝ և այսրէն բերիմ,
 Մտեմ ի բոյնն աղանի, և անդուստ ագռաւ ելանեմ,
 Գամ սակաւ մի սպիտակ, և սրանամ դառնամ բնալին սեւացեալ,
 75 Ասեմ զիս քեզ դաւանել, և սպանողին նուիրիմ,
 Ընդ յանդիման լինելն՝ և քիկունս դարձուցանեմ:

Գ.

- Մաբիմ, և այլ մրնոտիմ,
 Լուանիմ, և նովին զագրանամ,
 Կերսլարանիմ գԴաւրին, և գործք զՍատուղայն⁵ կատարեմ,
 80 Շրքամբք նշմարեմ, և ստեմ երկամամբք,
 Աջովս մատակարարեմ, և անեակ կողմամբս ատերեմ,
 Ընդ երկրագործութեան ցորենոյն՝ որոմն սերմանեմ⁶,
 Ի բարձրագոյն իմաստիցն ի վայր իջեալ՝ ես ինքն գտանիմ,
 Հրեշտականամ յերեսս, և ի խորհուրդս դիւանամ,
 85 Հաստատիմ ի յոտս, և ի միտս տատանիմ,
 Սուտ ձեւանամ, և իրաւ խոտորիմ,
 Կեղծատրիմ արդար, և արդեամբք ամբարշտեմ,
 Դասիմ ի պարս նեզոց, և ընդ այսս կախանեմ,

- Ի մարդկանէ գովիմ, եւ ի տեսողէդ պարսաւիմ,
 90 Ի հողածնելոցս երանիմ, եւ յորդոցն լուսոյ աւաղիմ,
 Հանոյանամ յետին ոամկին, եւ քաղաւորիդ մեծի յաշաց ելանեմ,
 Զատեանն դատաւորին քողեալ՝ խառնակրանիցն աղերսեմ,
 Հերհեալ ի վեհիցն՝ սոսկականացն սպրդիմ:
 Մարմնովս արտաբոստ պննիմ, եւ անձամբս երփնիւ նային
 նանաշիմ⁷,
- 95 Հպաւորիմ դաշն հաստատել՝ եւ ուխտակորոյս արտաքս մերծիմ,
 Այսաւր՝ մաքուր հոգեկիր, եւ վաղիւ՝ մօլի խելագար,
 Զտէրունի պատուէրն լիեալ՝ թելադրութեան անձին հետեւիմ,
 Արիանամ զաւրապէս, եւ վատքարագոյնս ընկրկիմ,
 Զծանրութիւն ատուրն բառնամ,
 100 եւ ի ժամ վարձուն անմասն ելանեմ⁸,
 Ի բացուստ նոռոմս խաւսիմ,
 եւ ի պատասխանութեանն պահու պապանձեալ կարկիմ,
 Ի յելս արեւուն հարուստ երեւիմ,
 եւ ընդ երեկս ունայն դեգերիմ,
 105 Յաթոս ծերոց բազմեալ՝ եւ խելայեղից կցորդիմ,
 Ննջեմ խեթիւ, եւ արհաւրաւ գարհուրեալ զարթնում:
 Զանդաստանս կամացս շարաշարս հերկեմ,
 Փոյթ խնամով ի շարիս⁹, միշտ անառակ որդիս,
 Անդարձ տարագրեալս, անզղջական զառածեալս,
 110 Անմխիթար տրտմեալս, ինքնագրաւ գերեալս,
 Մահու եւ ապականութեան ծառայեալս,
 Անողորմելի տանջեալս, անփրկելի մատնեցեալս,
 Անպատուաստելի հատուածեալս, անարժարծելի շիջուցեալս,
 Անկազդուրելի խորտակեալս, անհանդերձելի կործանեալս,
 115 եւ եթէ պարտ է զսաստիկն աստանաւ ասել
 Անաւրինեալս անձին նախատինս,
 Ահա գրեմ, գրեմ եւ ոչ անխայեմ
 Ի խոիս նիւթեալ գեհեհին:
 Ստացուածս նախանձու նորոյս Ադամայ երկնայնոյ,
 120 Որպէս եւ Կայէնն առաջին՝ հնոյն եւ հողեղինին,
 Որ ունիմ զբնան աստուստ ի յանձին
 Զնշանակ ամբաստանութեանս¹⁰,
 Ոչ զշնչոյս տուրեառութիւն,
 Այլ զբանիցս կշտամբութիւն:

Դ.

- 125 Եւ արդ, ո՞ր իցեն փրկութիւնքն¹¹,
 Ուր սկզբնահայրն հաւատոց¹² ի յուսահատութեանն վայրի
 Զանգրութեանն իմ չարիս կրկնէ,
 Մեծն մարգարէից¹³ Բարամբ Բանից կոշկոնէ,
 Արին բարեփառ¹⁴ աշտէին հիգակաւ ի ման սատակէ,
 130 Պատկեր նշմարտին¹⁵ ընդ Աբարու համայնի ջնջէ,
 Սատուածարեալն վեհից¹⁶ յարագողացն վրիժուց մաանէ,
 Մարգարէածին տեսանողն¹⁷ ընդ ամաղելիացոյն առաջի տեսն
սպանանէ,
 Նախանձատուրն աստուծոյ¹⁸ Երկնատեղաց բոցովն վառնէ,
 Ստուերին լուսն եւ հորոյս սկիզբն¹⁹
 135 Հեծանոցին բնարութեամբ հոսէ,
 Պետն առաքելոց²⁰ ընդ Սափիրայի ի կենաց գրաւէ,
 Զարմանալին բնութեամբ Հոգւոյն²¹
 Բուրումն մահու ինձ ընդ կենացն Բարոզ խառնէ:
 Արդ, անաշտք եւ ինձ կահառք Երջանկացն
 140 Եւ ուժգնութեան հրամանի վերնոյն՝ արի սպառազէնք,
 Ընդ հրեշտակացն՝ եւ մարդիկ,
 Ընդ տիեզերաց երկրի՝ եւ տարերք,
 Ընդ անգգայիցն՝ եւ շարժողականք,
 Որովք դատեալ միշտ լինիմ տուծիւք լկանաց՝
 145 Յարիմակ եւ յիշատակ սոսկալեացն ապագայից,
 Իբր հողմով փոթորկի լալեաց յաւէտ մրրկեալ
 Կենացս վստահութիւն՝ մնայ անկայուն ի հաստատութեանց:
 Զոր երէ ոք, իմաստութեամբ ի բնին առեալ,
 Խուզեսցէ զլուզակացն բազմատեսիլ զանազանութիւն՝
 150 Զմանունս փոքունս ընդ մեծամեծացն դասեալ,
 Ու առանց բոլոյ եւ Բանակութեան համարոյ
 Թինդս առեալ անբաւ երամոց՝
 Եռան, զեռան, սլանան ի մարմնիս ծովու,—
 Վկայեսցէ եւ հաստատեսցէ նշմարիտ լինել
 155 Զասացելոցս Բանագրութիւն:

Ե

Այլ դու ինքն արհնաբանեալ անմահ քագաւոր,
 Բարի, Երկնաւոր, մարդասէր Քրիստոս,

- Աստուծոյ կենդանոյ միածին Որդի,
 Հգաւր, բարձրեալ, անֆնին, աննառ, Բաւիշ, ահաւոր,
 160 Սաստեա՛ ի ձմեռն ամբոխեալ ալեաց ոգոյս ծփանաց,
 Արձանացո՛ գծաւալս²² մոլեգին շարժման սրտիս խոռվութեան,
 Ընդոտնեա՛ ի սանձս կապոյ երասանաց ըմբռնման
 Զցնդեալ մտացս վայրագութիւն:
 Եղիցի՛ խաղաղութիւն հրամանաւ մեծիդ
 165 Ամենավարան բոյս սասանման,
 Սատակեա՛, խափանեա՛ զբազմագլխեան անդամս ուրուականս
 Գաղտնեաց ամաւոյս՝ երկրակենցաղս հինից,
 Գրեցե՛ս աղաւթս մշտամատոյցս²³
 Զայս նորընծայ տառ ողորմադերս՝
 170 Թախծագին ձայնի ողբերգարկութեան այսր մատենի,
 Հա՛ն ի խորոց մահուս անդնոց՝
 Զֆնաղ ապրեցեալ ընդ մարգարէին փրկելոյ,
 Ընկա՛լ գիտատովանութիւն անձնադատ բանիս ի հոտ անուշից,
 Շնորհեա՛ մխիթար դառնութեան վշտաց
 175 Ուժգին հեծութեան յուսանատելոյս:
 Եւ քեզ ընդ Հաւր, Հոգւովդ Սրբով
 Փա՛ռք, պատի՛ւ եւ իշխանութի՛ւն յաւիտեանս:
 Ամէն:

Բ Ա Ն Հ Բ

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱԽԵԼՈՒԱԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՑ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻՑ ԽԱԽԱՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ՝

Ա

- Այլ ահա ձեզ ասեմ, ո՛վ եկեղեցիք միանձանց
 Եւ աշակերտութիւնք կրանաստանաց,
 Որք մերկամարմին մատանցդ ձեռաւք
 Առ ակնկալութիւն յուսոյն պարզեաց
- 5 Բարեացն անբաւից տեառն զինուորեալք,
 Որոց զայս սեղան հանդերձանաց խորտկաց բանից ընծայեցուցի:
 Ընկալարո՛ւք զայս աւանդութիւն խոստովանութեան
 Ի շինուած փրկութեան հոգոց,
 Ծաներո՛ւք սովիմք զմարմնոյս պարտութիւն:
- 10 Յիշեցէ՛ք զմարգարէականն ընդ առաքելականին առեալ մեզ ի
 խրատ՝
- ԶՄի՛ պարծեսցի՞ ամենայն մարմին առաջի աստուծոյ՝
 Եւ զՈ՛չ ոք է արդարն եւ ոչ մի*:
 Զտէրունականն մի՛ մոռանայք,
 Ի կատարածն իսկ պատուիրանին

11. Երեմ., Թ, 23: Ա. Կորնթ., Ա, 29:

12. Հռովմ., Գ, 10:

- 15 Գողջի՛ք զձեզ ծառայս անպիտանս՝,
Մի՛ եղիցի լինել ձեզ որսք խաբողին,
Զգուշացարո՛ւք եւ Գրոյն,
Թէ՛ Կերակուրք նորա՝ ընտիրքն*:
Քանզի եւ ես իսկ, որ զայս նուագութիւն
- 20 Մասնատու պտղոյ ձեզ ջամբեցուցի,
Վկայեալ զանձնէ կամատրական սողտանք
Բիւր բամբասանաց անբժշկական մեղանաց,
Ի սկզբնահայրն սկսեալ մինչեւ ի սպառումն ծննդոց նորա՝
Կամայականն յանձնառութեամբ հաստեցի, եղի
- 25 Զիս ամենայնիդ պարտական շարեաց:

Բ

- Լուայ յումեմնէ ոչ պարտատուք եւ ոչ հանեցայ՝
Ի յասելն նորա անյարմարապէս առ այն,
Որոյ առաջի ոչ է արդարանալ մարմնոյ երկրածնի՝,
Թէ՛ Ո՛չ երբէք շնացայ, ո՛չ պոռնկեցայ
- 30 Եւ ո՛չ զաշխարհիս ինչ համբուրեցի նաշակս մանու:
Այլ ոչ ընդհատ ինչ յանաւրէնութենէ.
Թողցէ՛ նմա տէր աստուած զայսոսիկ:
Թէ եւ նշմարտիս իսկ գրեցաւ,
Ոչ ընթացաւ, որքան քէ գրեաց,
- 35 Ի յասել զանյարմարսն ի դիմաց ժողովրդեանն Իսրայելի՝
Բանի Զաբարիայ. Աւհնեա՛լ տէր՝ եւ մեծացաք*,—
Որ է փարիսեցոյն ձայնի կերպարան⁶:

Գ.

- Բայց ես քանզի գիտողին աստուծոյ մատնեալ եմ դատաստանի,
Որ զկիրս աներեւութիցն մտաց ի կշիռս եղեալ՝
- 40 Համարի դատել զիս նոքաւ ամէնիրաւ հատուցմամբ⁷,—
Ո՛չ կերպարանեցայց տեսողին,
Ո՛չ կեղծատրեցայց ֆննողին,
Ո՛չ ստեցից զոչ գործեցեալսն նկատողին,
Ո՛չ խաբէութեամբ ընդ միտ ինչ մտից մեծին,

18. Ամբակ., Ա, 16:

36. Զաք., ԺԱ, 5:

- 45 Ո՛չ ի տեսիլ բարոյ ցոփութեան զշարս բողարկեցից,
 Ո՛չ ի պատկեր ընտանի զապիկարս երբէք յարգեցից,
 Ո՛չ խենեշացայց ի զարդ ատարուտի,
 Ո՛չ պննեցայց այլով պայծառութեամբ,
 Ո՛չ պանունանս յարմարեցից տգեղութեանս գեղոյ:
 50 Ո՛չ ոք մեղաւոր իբրեւ զիս,
 Ո՛չ ոք անաւրէն, ո՛չ ոք ամբարիշտ,
 Ո՛չ ոք անիրաւ, ո՛չ ոք շարագործ,
 Ո՛չ ոք վրիպեալ, ո՛չ ոք սխալեալ,
 Ո՛չ ոք մոլեգնեալ, ո՛չ ոք խարդախեալ,
 55 Ո՛չ ոք շաղախեալ, ո՛չ ոք ամաչեցեալ⁸, ոչ ոք դատապարտեալ,
 Ե՛ս միայն, եւ այլ ո՛չ ոք,
 Ե՛ս ամենայնն, եւ յի՛ս ամենեցունն:
 Ո՛չ հեքանոս, զի ոչ գիտէին,
 Ո՛չ հրեայք, քանզի կուրացան,
 60 Ո՛չ տգէտք եւ խառնինադանջք,
 Քանզի յիմարք էին իմաստից:

“

- Պետ վարժից կոչեցայ՝ յանձինս դատախագ,
 Ռաբբի ռաբբի անուանեցայ⁹,
 Եւ զգովեստն առ աստուած եղծի,
 65 Բարի ասացայ՝ առ եղկութեանն ժառանգութիւն,
 Սուրբ վկայեցայ ի մարդկանէ,
 Որ եմ անմաքո՛ւր առաջի աստուծոյ,
 Արդար դաւանեցայ ամենայն իրաւք ամբարիշտս,
 Հեշտացայ ի գովեստ մարդկան,
 70 Զի ծաղր եղէց յատենին Քրիստոսի,
 Յաւագանէ կոչեցայ Արքուն¹⁰,
 Եւ ես ի քուն մահու ննջեցի,
 Ի փրկութեանն ատու Հսկող¹¹ յորչորչեցայ,
 Բայց զգաստութեանն՝ աչս կափուցի:
 75 Ահա դատաստան, ահա յանդիմանութիւն,
 Ահա նոր կշտամբանք եւ հին դատապարտութիւն,
 Ահա ամաթ դիմաց եւ տագնապ հոգոց¹²,
 Ահա խնդիրք փոքունց եւ կշիռք մեծամեծաց:

Ե

- Այլ դու միայն տէր աստուած,
 80 Մարդասէր, անոխակալ եւ երկայնամիտ,
 Համարեա՛ց մեղապարտս անձին
 Ընդ վերջին պարտաւորութեան ատուրն ահաւորի
 Զայս կսկծեցուցանող ինքնաբանական նախատինս,
 Մի՛ լուայց ի քէն գայսոսիկ, գրած,
 85 Փոխանակ զի ես ինձէն անձինս գրեցի:
 Արդ, բարձցե՛ս եւ վերացուցե՛ս զպահն պարտաւորութեան կանոնիս
 Ընդ քեզ կապելոյս տենչանաւ հոգւոյս,
 Հա՛ն զնախատինս պատկառանաց խայտառակութեանս¹³,
 Օածկեա՛ աշովդ կարողութեան գտգեղ տեսակ մարմնոյս
 մերկութեան,
 90 Մատո՛ հանգստեան զքոպեալս ուժգին մեղացս բեռամբ,
 Կարգեա՛ ինձ սահման հետոց բարութեան առ ելս կենացդ,
 Պահեա՛ յիշատակ ինձ ողորմութեան եւ զկնի մահու կեանք
 ամենեւին,
 Աւրհնեալ յերկինս եւ զովեալ յերկրի,
 Բարեբանեալ միշտ յամենայնի յաւիտեանս յաւիտենից:
 95 Ամէն:

Բ Ա Ն Հ Գ

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱԻԵԼՈՒԱԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՅ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻՑ ԽԱԻՍՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ՝

Ա

- Թագաւոր բարձրեալ, հզաւր, ամատւր,
Աւրհնեալդ միայն տէր Յիսուս Քրիստոս,
Քո է փոխարկել յանակնկալս կենաց յուսանատութեան
Զսատակիչ անէծս առ կեցուցանող աւրհնութիւնս,
5 Զպարսաւանս վիատութեան՝ առ զուարթացուցիչ զովութիւն,
Ընդ ամաւրոյն՝ համարձակութիւն,
Ընդ սլատկառանացն՝ սլատիւ,
Ընդ տարագրութեանն՝ յոյս բարութեան,
Ընդ բաժանմանն՝ ակնկալութիւն միութեան,
10 Ընդ սպառնականացն բանից՝ ողորմական սփոփանս,
Ընդ միանգամ դատապարտութեանն՝ կրկին ազատութիւն:

Բ

Ողորմեա՛ց, տէր, մահու մեղապարտիս,
Յատուր արձակման շնչոյս կենդանութեան,
Մինչ աչացս ողորմագին հայեցուածս ի բարձունս կողկողիցի՝

- 15 Ձբազմարկածեան ուղտյն զանգերծ ընթացիցն
 Զանփախչելին նանապարհ յաչս բերելով՝
 Մտացս տեսմամբ ամենայնի վտանգեալ:
 Եւ ի յերդ բնակութեան յարկիս նկատեալ յելիցն շափդ,
 Թշուառացեալ կիսամեռութեամբ, դիմաւ ալլալութեան,
 20 Տատանմամբ մատանցս, կարկամ հառաչմամբ,
 Նուազ հեծութեամբ, նրբական ձայնիւ,
 Յագի քախծութեան յոգնամասնեայ տարակուսանաց՝
 Ի խորոցս աներեւութից զգործեցելոցս ողբալով հառաչեմ:
 Կարող ես, բարեգութ, եւ անդ հրաշագործել
 25 Յաւետ զաւրելութեամբ՝ ասելով,
 Թէ՛ Ո՛ղջ եղիջիր յոգտյդ խորտակմանէ՞,
 Եւ կամ՝ Թողեա՛լ լիցին քեզ մեղանք քո*,
 Եւ կամ քէ՛ Ե՛րբ ի խաղաղութիւն՝ սրբեալ ի մեղաց՝
 Եւ զոր յայնմ ժամու ոչ ժամանեցից պաղատիլ,
 30 Այսա՛ւր ընկալցիս մարդասիրապէս,
 Ո՛վ երկայնամիտ, բազմաշնորհ, ամենակեցոյց:

Գ.

- Յորժամ, որ այժմս բանապանոյն,
 Խորխտաձայն, սիգացող, բարձրապարանոց,
 Անկեալ դնիմ դի անկենդան, կարկեալ ի խաւից,
 35 Կաշկանդեալ ձեռաւք, լքեալ անդամաւք,
 Խփեալ շրթամբք, կափուցեալ աշաւք,
 Տախտակ անշարժուն, կոնդ կիսայրեաց,
 Արձան անզգայ, պատկեր անբարբառ, գոյութիւն անշունչ,
 Ողորմելի տեսիլ, աշխարելի կերպարան,
 40 Ողբալի արինակ, եղկելի դէմք,
 Արտասուելի նմանութիւն, լոցեալ լեզու,
 Յամաքեալ խոտ, քաւթափեալ ծաղիկ,
 Մորեալ գեղ, շիջեալ դամբար,
 Դատարկ կոկորդ, խոպանացեալ սիրտ,
 45 Աղիսեալ ազդարան, սպառեալ աղբիւր,
 Թալկացեալ մարմին՝, ժողիսեալ որովայն,
 Քակտեալ տաղաւար, կոտորեալ ոստք, բաժանեալ յաւիթ,
 Հատեալ ծառ, սղոցեալ արմատ, թողեալ տուն,

- Հնձեալ արտ, ստորախուզեալ բոյս,
 50 Աստարացեալ բարեկամ, մոռացեալ պահեստ,
 Թաղեալ զարշուրին, մերժեալ ատելի,
 Բարձեալ խէթ, անարգեալ կմախֆ
 Եւ իբր զանպիտան՝ առ ոռն կոխեալ,
 Կարատեալ այլոց մաղքանաց,
 55 Որք զհաւատոց քշուառիս ձայնիս նուագեալ աղերս հառաչման
 Յաւով արտասուաց բարերարիդ գրութեան
 Ի բարձունս տարածանեն:
- Ձառ քեզ դարձն յեղանակեն արգահատելով, զոր արհնեմ,
 Ձնշան խաշիդ փրկութեան՝ զոր երկրպագեմ,
 60 Ձյարութեանն նշմարտութիւն՝ որում հաւատամ⁵,
 Ձփառացդ քո յայտնութիւն՝ զոր փառատրեմ⁶,
 Ձդատաստանիդ ահատութիւն՝ զոր խոստովանիմ,
 Ձբանիցդ յանդիմանութիւն՝ յորմէ զարհուրիմ,
 ՁՀոգսոյդ Սրբոյ ինձ ուղեկցութիւն՝ զոր պաշտեմ,
 65 Ձածմանդ տեառնագրութիւն՝ զոր եւ համբուրեմ,
 Ձքազատրելն քնդ քեզ, տէր Յիսուս, որում պաղատիմ⁷:
 Արդ, լփաւ, մերժեցաւ, բարձաւ, տրոհեցաւ, փախեալ, սրացաւ,
 Տեղի ետ կցորդութիւն զուգութեան կենցաղոյս կենդանութեան,
 Եւ յայդ, որ ի քէն պարգեւ,
 70 Մնացական եւ անջնչական յիշատակարան պահեցաւ:

Դ.

- Տե՛ս ողորմութեամբ ի տարակուսանս վտանգելոյս,
 Միայն բարեգոյր, փառաբանեալ Որդի աստուծոյ,
 Քաւել, բժշկել, կենագործել,
 Պաշտպանել, նորոգել, նկարել, կանգնել, հաստատել,
 75 Վերստին ստեղծագործել յերջանիկն անարատութիւն:
 Քո է կարողութիւն, քո է փրկութիւն, քո՝ ողորմութիւն,
 Ձիք քո անկարութիւն, այլ ամենեւին գաւորութիւն,
 Բարձրութիւն, իշխանութիւն, անվախնան քաղաւորութիւն,
 Իսկութիւն, ինքնութիւն, ամենատեղի բացարձակութիւն,
 80 Բարերարութիւն, լուսատրութիւն,

Փառատրեալ տիրապէս, անպակաս եւ անյանկուած,
խնկեալ խորհրդով անբարգմանելեալ յերրորդութեանդ սրբում,
Գոնաբանեալ յաւիտ եւ ես առ սմին՝

85 Ի նոյն պաշտան հաւասարութեան միապատիւ զուգականութեան
երէկ եւ այսաւր եւ յաւիտենից յաւիտեանս:
Ամէն:

Բ Ա Ն Հ Դ

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱԻԵԼՈՒԱԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՑ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻՑ ԽԱԻՍՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ՝

Ա

- Արքայ երկնաւոր, տէր բոլորեցուն,
Առ ամենայն բան յամենայնի միշտ երկայնամիտ,
Աստուծոյ կենդանոյ անքնին Որդի,
Ահա անդ է ողորմելն իսկապէս²,
5 Յորում հասաւ ակնկալութիւն վաստակոյն,
Անդ է բարեգործելն,
Յորում տեսութիւն իմաստիցն խափանեցաւ,
Յայնմ ժամու է մարդասիրելն,
Յորում տկարութեանն վտանգ
10 Պաշարեալ տիրեաց ներքոյ եւ արտաքոյ,
Անդանաւ է բժշկութիւն աստուածային քն ձեռինդ,
Յորժամ բնաւ անդամոցն տեղի ետ կենդանութիւն,
Այն վայր է այցելութեան,
Յորում ելք հնարից ոչ գոյ,
15 Այն է քն մեծութիւն,
Յորժամ գլուսահատութեան վէրն առողջացուցես,

- Այն է հարազատ Բում ազգակցութեան,
 Երէ յանկնկալն ժամու արուեստաւորեացես փրկութիւն,
 Այն է հանդիսարան Բում յաղթանակի,
 20 Երէ գփակեալն մոտս կենաց ի սպառումն շնշոյս բացցես,
 Այն են Բո շնորհի վայելչականք,
 Երէ զշարեացս իմոց մոռացեալ՝ զբարեացդ Բո յիշեացես,
 Յայսմ եւ անոխակալ,
 Երէ ապախտաւորիս ընդ Երախտաւորացն խնամարկեացես,
 25 Ի սոսին ծանեալ գիտացից,
 Երէ նայեցար ի նուէր բանիս նախնի զքութեամբդ,
 Երէ զսովորութիւն շարեացս բարձցես:

- Յաղագս այսորիկ հիւսին բանք,
 Եւ եղանակին նուագերգութիւնք,
 30 Յորժամ տէրն բարի՝ շարն ծառայի՞
 Զբարեգործացն պարգեւեցէ,
 Որ մինչ իրաւամբք մնացէ բանտի,
 Նա յարժայակա՛ն ապարանս զնա հանգուցէ,
 Մինչ հրաւիրեալ է ի գուր տղմոյ՝,
 35 Նա ի բազմակա՛նս ամենապատիկս գահոյից զրգեցուցանիցէ,
 Մինչ բռելոյ զաշնն դիտեցէ,
 Նա ի բարձրութի՛ւն բերկրութեան հայեցուցանիցէ,
 Մինչ ծայրատութեան մատանցն սպասէ,
 Նա մատանի՛ համարձակութեան մատուցանիցէ,
 40 Մինչ հայի հարուածոց գանից,
 Նա գթո՛ց գիրկս արկանիցէ,
 Մինչ պատրաստեալ յուսայ կորստեան,
 Նա երեւելի՛ տեսողաց բազմաց առնիցէ,
 Մինչ ակն ունի սատակման մահու,
 45 Նա ընդ կենացն եւ փա՛ռս ընծայեցուցէ,
 Մինչ հատման զլխոյն նայեցի,
 Նա զնոյն պսակա՛ւ պայծառացուցանիցէ:
 Ա՛յս պտուղք արհնութեան, գթած, սքանչելարմատ Բում
 շառաւիղաց,
 Ա՛յս արգասիք կենաց արարչականդ Բո հրամանաց,

- 50 Ա՛յս իղծֆ խորհրդոց խոստովանեալդ քո տենչանաց,
 Ա՛յս նշոյլք լուսոյ ամենասփիւղ հառազայքից,
 Ա՛յս ախորժութիւն հաշակաց բարեբանեալդ քո քաղցրութեան:

Գ

- Քո՛ միայնոյ են այսոքիկ, տէր,
 Ի քէ՛ն ազդեցաւ գրեկ ինձ գոսսին:
 55 Ահա գոյսդ յատուկ աղերս աղաչեմ, արհնեալ,
 Ի քոյո՛ց այսի պարգեւեալ շնորհեա:
 Բա՛ց, տէր, զգանձս քո բարիս, ըստ աղերսանաց առակին⁵,
 Մի՛ խառնեսցես ի համբարս բարեացդ քոց ի շարեացն իմոց:
 Մի՛ շտեմարանեսցես զատելիսն քո, որ են ոխութիւնք եւ
 ցասմունք,
 60 Ընդ սիրելիսն քո, որ են գրութիւնք եւ ողորմութիւնք:
 Մի՛ պահեսցես ի ստացուածս քո պաշտելիս զանախորժելիսն քո,
 Որ են մքութիւնք եւ դաժանութիւնք,
 Եւ զիմ վնասելիսն, որ են մեղք եւ թշուառութիւնք:
 Մի՛ գրեսցես աշովդ արհնութեան ի մատենիդ կենաց
 65 Զմուրհակ պարտուց իմոցս անիծից,
 Այլ զանհնարաւորս ինձ համարեալս՝
 Մեծացուցե՛ս կրկին առաւել զանուն քո, տէր, ի նոսին,
 Յուցանել զդոյն ինձ դիւրինս եւ հեշտականագոյնս:

Դ

- Շատ են իմ պարտիքս եւ անդր քան զքիս,
 70 Այլ ոչ այնքան հրաշալիք, իբրեւ զքո ողորմութիւնդ:
 Բազում են մեղանքս,
 Այլ յաւէտ են նուագեալ առաջի քոյդ ներողութեան:
 Յանախս են շարութիւնքս,
 Այլ յաղթական են համայնից,
 75 Հզաւոր, ամենակալ, քոյդ մարդասիրութիւն:
 Ինձ են անհամար իմոյս անձին բիծք,
 Այլ քեզ յոյժ գրաւեալ են ընդ սահմանաւ:
 Ոչ են այնքան զաւաւորք առ կենդանութիւն զէնք մեղանաց
 Պատկանեցելոյս պտղաբերութեան,
 80 Որքան յիշատակ մահու կենդանոյդ՝

- Առ վանումն կործանողին բռնության:
 Զի՞նչ ազդեսցէ փոքր խաւար ատուղ աստուծոյ,
 Զիա՞րդ բաւեսցէ դոյզն ինչ աղջամուղջ մեծիդ նառագայրից,
 Զիա՞րդ համբարձցի, կշռեսցի ընդ խաչի քո կրից
 85 Խակուրին հեշտութեան մարմնոյս տկարութեան:
 Զի՞նչ երեսեսցի յաչս ամենակալիդ քո առատութեան
 Կոյտք մեղանաց ամենայն տիեզերաց.
 Ահա կոշտ մի հողոյ դիւրափխրելի՝
 Ի կարծրութենէ բախման վանեցեալ,
 90 Իբր զպղպջակ անձրեւոյ՝
 Բազմազեղ հոսմամբ քո կամաց չհացեալ, պայքեալ անդստին:

Ե

- Զի՞նչ պիտոյ են քոմ զաւրութեանդ ամենահնարդ
 կարողութեան
 Ժամանակաց առաւելութիւն առ յանցումածոց իմոց քաւութիւն,
 Ո՛չ քրքել մի ական,
 95 Ո՛չ խուն մի տեսութիւն ածանցական,
 Ո՛չ սակաւ մի նայեցում փայլական,
 Ո՛չ կիսամասնեայ յամրութիւն,
 Ո՛չ փութացելոց ոտից յեղյեղումն,
 Ո՛չ յելից բարձրութենէ միոյ կանգնոյ կարքի անկելոյ,
 100 Ո՛չ գիծ մի շափոյ մտաց հետեւեցելոյ,
 Ո՛չ նշողից արագութիւն,
 Ո՛չ շնչոյ տուրեսառութիւն,—
 Ո՛չ ինչ յայսմ յանգոյ եւ յանտալաւրական նմանութենէ:
 Անձեւ աւրինակաց յաւետ անկայից՝
 105 Այնքան առժամայնք կամ հարեանցիկք,
 Որքան եղծմունք, ցնդմունք եւ հալմունք
 Մեղացս սառնամանեաց պահեստի՝ քոմդ զաւրութեան,
 Աստուած ամենայնի տէր Յիսուս Քրիստոս,
 Որդի անգինն կենդանւոյդ աստուծոյ:
 110 Որ տաս, պարգեւս արեւ քաղցրութեան շարաց ընդ բարիս
 եւ անձրեւես երկաւանչիւրոցն անաշտապէս,
 Կշռես, սահմանես իրաւամբք եւ զվտանգս կրիցն հաւասարաբար,
 Որոց մեծ է հանգիստն առ ակնկալութիւն պարգեւին՝
 Փոքր խրանաւ փորձութեան զսակաւութիւն պարտուցն աստէն
 վճարես,

- 115 Իսկ որ զերկիր ընտրեցին՝ ներես ողորմութեամբ,
Տալով եւ սոցա դարման ընդ հոցա՝ միշտ առ քեզ դարձին
սպասես:
Եւ քեզ փա՛ռք ամենագաւրիդ առ ամենայն հրաշագործութիւն
Բարեխնամող Երկայնմտութեան,
Աւրհնեալ յափտեանս:
- 120 Ամէն:

Բ Ա Ն ՀԵ

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱԻԵԼՈՒԱԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՅ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻՑ ԽԱԽԱՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ՝

Ա.

Եւ արդ, ընկղմեալ, զմայլեալ եւ իսպառ ծածկեալ ի յանճառութենէ առաւելութեան բազմամասնեայ յանախութեան մեծիդ երախտեաց, որ ամէնառատ լրմամբ աննուագելեալ յաջմէ եւ յանկէ, ի դիմաց եւ ի թիկանց համբարեալ կան անբաւութիւնք՝ մատուցանեմ², ընծայեմ դար-
5 ձեալ աստանաւ աւանդ գովեստի դաւանման նշմարականի: Զի որպէս երբեմն ներծուածականին չարափառութեամբ, ամենապատիրն խաբէութեամբ նենգողին կարթիւ հատուածեալ ի բաց հերքեցայ՝ ելեալ ի դր-
ախտէն, արդ, միատրականաւ այսու ուղիղ ամբօքութեամբ ի յաւանդ իսկապէս շնորհի անդրէն միւսանգամ համբարձեալ սովիմբ, ի թոխս
10 թեւոց լուսոյ ահա՝ յերկինս ժամանեցից հետեւեալ: Այլ քանզի յարգանդէն, յորում յղացայ՝ հոգեւոր երկամբք ծնիցեալ, զմեծ եւ զերջանիկ դշխոյ անարատ՝ ամենից կուսից իսկոսնի, զպանծալի մայրն իմ գովելի պարտ է կանոնաւ սահմանի բանի արձանագրել յայսմ մատենի, զի ծանիցի, ցուցցի եւ այլոց եւս ասպագայիցն ազգաց սլատմեցի որ-
15 քանութիւն փառաց խնկելոյն՝ արժանապէս պաշտմամբ պատմեալ իբր մաքուր մարմին ընդ գլխոյ մարդեղութեան Բանին աստուծոյ՝ ի յիշատակ նադիս հաւատոյ Ներորդութեանն դաւանութեան:

Բ

- Եւ արդ, ի յայս արիւնակ հոգեկար պատկերի բանի, որ զխորանէս լուսոյ յարմարի, ընկա՛լ զիս, զքած, արհմեալ, փաւեցեալ եւ սրբեալ
 20 ի սմին: Հա՛ն սովաւ ի հոգոյս զնախատինս մեղացս, անմեղս եւ ան-
 բի՛ծս ընդ հովանեաւ սորին բազմեցո, յաւե՛լ զտկարս ի տունն Դաւթի
 եւ անդուստ փոխեալ ի տունդ աստուծոյ³, ըստ մարգարէին ձայնի, որ
 ի քեզ, Յիսուս, ակնարկի: Մի՛ սոսկ զմտիցն եւ մի՛ անաւգուտ զելիցն
 25 նետելութիւն արասցես: Մի՛ զնաւատոյս ջերմութիւն ցուրտ համարեցիս
 եւ մի՛ զնամբոյր ողջունիս անկարգ ինչ վարկանեցիս: Մի՛ զպաշտանն
 ապաշնորհ գրեցես եւ մի՛ զերկրպագութիւնն անխորհուրդ լցես: Մի՛
 անպսուղ լիցի տեսականութիւն պատկերին, եւ մի՛ աննշոյլ՝ կերպա-
 30 րանին սփանչելութիւն: Մի՛ անհուր ողջակիզին սպանդ մոռացի՛, եւ
 մի՛ պատարագ ուխտի այս հառի արտաքոյ ցրեցի: Մի՛ նաշակդ լու-
 սոյ ինձ մահու լիցի, եւ մի՛ բաժակ քո կողիցդ արեան ի դատապար-
 տութիւն եղիցի:

Գ

- Աղաչեմ զքեզ, տէր Յիսուս, միդ յէութենէդ, որով զգիտութիւն Հաւ-
 քոյ եւ Հոգոյդ Սրբոյ ճաշակեալ ծանեաք, քանզի ի քէն իսկ վարդա-
 35 պետեալ զամենապարգեւ կարգս եկեղեցոյ, ի սմին⁵ աղաւթանուէր
 լուսարան կենաց փրկութեան բարեաց, տարածեալ զսիրտս ձեռաց համ-
 բարձմամբ՝ զայս կնդրով քանի բնակողիդ ի սմա, տիրողիդ բնաւից
 երեւորքենիդ մատուցեալ, յաւէժ ընծայեցուցանեմք այսու բարբառով
 բարեշնորհութեան⁶:

Դ

- Փառատրեմք վերածայնեալ նուագաւ արհնութեան երգոց ի հաւատ
 40 պաշտաման քանի զբարեհրաման պատճառն եղելոց՝ զԵրրորդութիւնն
 անսկիզբն, անհամեմատ բարձրութեամբ, անհասական խորհրդոց եւ
 անըմբռնելի իմաստից, անզննելի զգայութեանց եւ անբերելի եղելոց,
 քանակութիւն վերնականն երկնի եւ անսահման ներքնային խորոց,
 լրութիւն սպասմանց եւ նախադրութիւն սկզբանց, մի՛ յերից անշփոք
 45 կերպից, եւ երիս՝ ի միոյ անհատուածելի իսկութեանց, ի վեր քան
 զմտաց անարգելութիւն՝ յարածգեալ ամենայն ուրեք բովանդակ: Ան-
 փոփոխ բարի, անսասանելի ուղղութիւն, անխառն կերպարան սիրոյ,
 մեծութիւն անյաջորդ, բարձրութիւն անխոնարհելի, անվատնելի տեսա-

50 կանութիւն, բարեբարութիւն աննուագելի, կամք կայուն, հրաման կենդանի, ակնարկութիւն փրկչական, երանութիւն նշմարիտ, ակնկալութիւն հաւաստի, խոստումն անստելի, աւանդ արգասատու, ստոյգ աւետիս, վերամբարձութիւն անձեռնարկելի: Մի Հայր միայնոյ Որդոյ՝ միական Հոգովն սլատուեալ, ամենահարուստ բարութեամբ, ամենեւին ունայն ի շարէ, աւրհնածայն գոհաբանութեամբ, անհին ներքոյի գովեալ:

17

55 Մին բարձրեալ անաւոր անուն՝ համապատիւն կցորդութեանց, անպատումն ազգականութեանց, եռալուսեանն զուգակցութեանց, անյաւելուածն լրականութեանց, ինքնիշխան կամաւորութեամբ պատուասիրեալ առ Հայրն հանգունատիպ՝ գործակցութեամբ Հոգւոյն Սրբութեան խոնարհեալ իջեալ ի յերկնից, աննուագ գոլով ընտանի փառացն,

60 հանեցաւ մտանել յարգանդ մայրենի Աստուածածին կուսին մաքրութեան, յորում անեցոյց զրոյսն աւրհնութեան ի լուսասահման անդաստանին անարատութեան, ընդ ամենակատարն էութեան համասնեալ յանանջրպետ միականութիւն, թափանցական խառնութեամբ յաստուածութեանն ռգի բաղկացոյց զգոյութիւն շնչոյս հրաշապէս: Որով անստամբակելի

65 երասանաւ սանձաց կրթութեան զստանակութիւնս իմ հանդարտեցոյց, եւ կամաւ ընծայեալ խաչին՝ ամբարձաւ ծաղիկն պտղոյն կենաց ի ծայրս լրութեան անմահականն տնկոյ, ի մահ վիրատրեցաւ՝ աստուածութեանն անընդմիջելի ի մերասերն մարմնոյ, որով կենսացոյց զգործին պարտեաց, արարչութեանն իսկութեան ի նմին յաւետ անբաժանաւորէն

70 ընդ նիւթական մարմնոյն վշտացեալ: Իջեալ ի վայրս խաւարային դրժոխոց՝ եհան զկապուտն իւրաստեղծ ի կապանաց աւցտողին եւ, իբր ի նիրհմանէ քնոյ զարթուցեալ, յինքն նահանջեալ զղիմեցումն մահու, կանգնեցաւ, կենդանացաւ աստուածապէս՝ Էլեալ ի յերկրէ հացն կենաց եւ հովին հատից բանատրականաց: Հաւատարիմ եղեւ յաշխարհի՝ եւ

75 երեւցեալ նոյնութեամբ ամենեւին աննուագելի, որպէս Եկն համայն՝ եւ համբարձաւ բովանդակ, բազմեցաւ նստաւ ի գերունակն զահոյս՝ նախնականին պարգութեան արարչական փառատրութեամբ: Զոր խոստովանիմք աստուած բարեբար եւ տէր բոլորից, որ դատի զամենայն երկիր արդար ընտրութեամբ յատուն մեծի, որ ինքն է սկիզբն եւ ինքն՝

80 կատարած, նոյն առաջին եւ նոյն առջապայ, անպակաս բովանդակութեամբ թագաւորեալ ի լոյս անմատոյց՝:

Զ

Արհնաբանեմք ընդ Հաւր եւ Որդոյ եւ զանբաժանելի բղխումն՝ նո-
 ցին փառակից Հոգւոյն տէրութեան, որ ստեղծ զբնաւս եւ կենդանածնէ
 զամենայն, որ անդստին իսկ ի բնէ համապարփակ մթութեան աշխար-
 85 հակալն միգի շրջէր, նկարէր եւ կերպարանէր ամէնունակ ջուրբքն ան-
 բաւութեան երկրատարածն ծովու՝ ի կատարումն արդեան խորհրդոյս՝
 զսուրբ աւագանն լուսոյ: Նախ արար եւ այժմ գործէ, գոյացոյց եւ միշտ
 կատարէ արուեստս, սփռնչելիս, նախատեսութիւնս սրբասնելոց, ազդ-
 մունս աստուածարէնս, զաւրութիւնս զարմանաւորս, մարգարէս, առա-
 90 ւեալս, վարդապետս՝ վարժողս կրթութեան հանճարոյ: Զսրբարանն մա-
 տուցման արեանն Քրիստոսի յարդարեաց, քաւութիւնս անձանց, առող-
 ջութիւնս մարմնոց ըստ նմանութեան Քրիստոսի ողորմութեամբ հրամա-
 յեաց: Մկրտեաց եւ գեր քան զջուր, ինքեան միայն քաւականութեամբ
 նորոգեաց, լուսատրեաց: Հանապազ նովին բարեգործութեամբ զաւա-
 95 նայ: Վկայեաց միածնին աստուածութեանն ի հոսանսն Յորդանանու,
 արինակաւ տեսութեան ամպոյ ցուցաւ ձայնի Հաւր ի լերինն Թաքո-
 րական⁹: Ի նոյն տիպ նմանութեան հովանի եղեւ Յակոբեան տոհմին ի
 յելսն Նզիրաւոսի¹⁰, յողեզնացութիւն զաւրավարութեանն Մովսէսի՝ հող-
 մով սաստկութեան զփարատն ընկղմեաց¹¹: Քահանայս կատարագործէ,
 100 իմաստունս կազմէ, քազաւորս զաւրացուցանէ, քաւութիւնս ընձեռէ,
 կեանս շնորհէ մահացելոց ի նորոգութիւն յարութեանն: Նոյն ինքն է
 ամուսնն մարդացելոյն աստուծոյ, մշտնջենաւոր հաւասարութեամբ ընդ
 Հաւր երկրպագեալ՝ ի պատիւ մեծութեան Որդոյ, անսահման փառա-
 տրութեամբ արհնեալ յաիտեանս: Ամէն¹²:

Է

105 Դաւանեմք ի հաւատ ուղիղ եւ անխոտորնակ անբծութեան՝ համբուրիւ
 շրբանց ողջունեալ զկառուցեալս խորան յանշնչական արձանաց՝ աս-
 տուածային բնակութեան եկեղեցոյս շինուածոյ, որ գերազանց գտաւ
 եւ երկնի ամենագարդ բարձրութեամբ, որ ի նոցին իսկ յառաքելակա-
 նացն դասուց հիմնեցաւ, յաշակերտաց վերնոյն խնկեցաւ, ի սպասա-
 110 տրաց բանին պաշտեցաւ: Սկիզբն առեալ կենացս այս գանձու ի վերնա-
 յարկն սրահէ, խորհրդակատարն վայրէ, զոր Հոգին աստուծոյ լցոյց՝
 փայլեցուցեալ ի նմա զաւրութիւն յաւուր մեծի Պենտակոստէին. նախ
 զտունն բարեւտեսիլ՝ յարինակ սրբութեան կատարման շնորհի այսր
 եկեղեցոյ կանխամեծար առաւելութեան, յորում ապա եւ ի նմին բը-
 115 նակչացն տուաւ լուսանորոգ բարեփառութիւն: Ուստի արիւն հզարին

- աստուծոյ բաշխեալ մատուցանի յաւետ, քան զՀաբեյին՝ մահու գու-
ծարկու¹³, մեծաւ բարբառով ձայնի բերկրութեան՝ կենդանութիւն ան-
մահութեան ի սմա ազդելով: Քանզի ոչ է կար զաւրութեան ուրաւ ընդ
120 երկնաւ յանդիման արեգական ի սպասատրութիւն խորհրդոյ այս անա-
տրութեան ձեռնարկել, եթէ ոչ ընդ քեւաւ սորին պահեսցի, նա զի ոչ
երկնիւք բաւականանայ այս նուէր տէրունի մարմնոյ, եթէ ոչ զայս ձե-
ղուն արհնութեան ծածկոյք ունիցի. վասն զի մահու անիծիւք հերքի
այս ըստ արիւնի, որ արտաքոյ խորանի այս վկայութեան զաստուա-
ծային պատարագն մատուցանէ, մանաւանդ զի պարտաւոր արեան կո-
125 չեսցի, որ ոչ զանձինն արիւնակ արիւն յայս նուիրան ընծայեցուցէ:
Մի ի սմա լուացումն ի մահն Քրիստոսի, զի մի՛ յանգէտս անարգեալ
աստուածութիւնն՝ ի ծանուցելումն զնախնին կրեսցէ: Մի ձեռնադրութիւն
ի պատիւ ամուսնեան լուսոյն, զի մի՛ յանրծութիւնն խաբէութիւն խառ-
նեսցի: Մի եւ շնորհաւ, քան թէ ապաշխարութեամբ քաւութիւն, զի մի՛
130 նշմարտութիւնն կերպարանաւ խորամանկեսցի: Մի յընտրութիւնն ա-
պառնի՝ հաւատ, զի մի՛ սպառնալիք հատուցմանն զրոյցս ինչ ատար
համբաւոյ գրեսցի: Մի երկաքանչիւրոց զոյութեանց մերոց իրաւամբք
կշտամբութիւն, զի մի՛ կիսամասնեայ առ մարդն ներքին եւ առ ար-
տաքին՝ չարի եւ կամ բարոյ փոխատրութիւնն կարծեսցի՝ յանման զա-
135 րութիւն արեայական որդեգրութեանն, զի ընտելութեամբ երկրայնովս
առաւելութիւն վերնումն քազատրութեան յալոնապէս նշմարտեսցի: Մի
յոյս կենդանութեան առ անեղծութիւնն սրբոց, զի աներկեանութիւն
խոստացելոցն ի միտս ունկնդրացն ծանուցեալ հաւատասցի:

Ը

- Այս դշխոյ պաշտելի՝ անշնչական եկեղեցի տայ կեանս¹⁴ եւ մահու
140 իշխէ, ըստ արիւնակի աղամեան պտղոյն յարմարապէս նաշակելի, գե-
րագանց, քան զբանականս, յանշնչութեան հաշագործէ, մինչ զի կա-
տարումն ընծեռէ եւ նորոգ հաստատէ՝ վերստին նկարեալ ի մեզ ըզ-
կերպարանն փառաց լուսոյ: Գրեալ էս է տեսակ մեծութեան վերնում
կամարին սկզբնաւոր յառաջակառոյց, քան զբնակիչս հոգեդինացն ի
145 նմա զաւրութեանցն: Նոր իմն ընծայէ բոլիս մարմնոց ընդ քեթեու-
թիւնս հոգւոց՝ պատուականին հարստութեամբ զանարգն յարգատրեալ:
Ոչ ինքնակիր մեղաւ զագրանայ, եթէ ոչ ի մարդոց չարաց եւ կամ յան-
հաւատից կոխիցի: Տիպ իմն է զարմանաւոր, յաղթող իմաստից մերս
տեսութեանց, անբանն, ի բանաւորէն կառուցեալ, նմին ամանդակեալ,
150 իբր վեհագոյն՝ յաւետ նուաստի: Մեծ է, քան զմարդ, որքան ընտրելոյն

- Մովսեսի՝ ցույն յաղթողական¹⁵, առաւել, քան զքանաւոր, որքան զԱ-
հարոն՝ գաւազանն խորհրդական ծաղկեցեալ¹⁶. զերազանց, քան զմտաւոր,
որչափ զեղիաս եւ զեղիսէոս՝ զետահերձ մաշկեակն սքանչեւահրաշ
փայլեալ¹⁷ արուեստիւ: Աւգնութիւն պարգեւէ կրկին ամենակատար սր-
155 բասնեալ ձեռաց¹⁸ մաքրաբար, քան թէ զինապէս, մարմին նիւթական
քարի եւ հողոյ, գոյակից հարազատ զգայականաց եւ սրբոց: Իբր զվէմն
անման, կենդանի՝ ի կործանումն է եւ ի կանգնումն, որպէս զդատաւորն
ամենից հոգոց՝ հանդիսանայ հրաշապէս ազդամբ յանէծս եւ յարհնու-
160 քիւնս, իբրեւ տեսող աներեսութից՝ զոմն հրապարակէ եւ զոմն տածէ,
առ ինքն կոչէ, գրեալ¹⁹ յանուանէ՝ իբր զտիրող հրամանատար էիցս: Իբր
զլեւոն յափտենական՝ անհարուածելի է ի դիմամարտից, ըմբոնէ
զնոգետոս՝ իբր զհնարադրութիւն մեծին արուեստի, անմեղս եւ ան-
վրիպութիւնս ըստ Քրիստոսի հետոցն ընթանայ, բարձր նոխութեամբ
անպատկառաբար համարձակուպէս զարէն գովելոյ գլուխ ամբառնայ:

Թ

- 165 Այնքան մեծ ունի սրբութիւն, մինչ զի զորս ըստ պատկերի Աստուծոյ
եղեն՝ կանոնաւ խորէ: Յետ յոգունց ընտրութեանց փորձից թէ համար-
ձակեսցի մարդ ոք սխալեալ ի գալիքս նորին մտանել՝ ո՛չ պղծի, այլ
ընդ անպատրաստիցն թերութեանց դժուարի, ո՛չ նզովի, այլ տեղի տայ
ոչ զխտողացն զընտրին զչափ, ո՛չ լքանի ինքեամբ պարտաւոր իւրովն
170 գտեալ, այլ ի մերոց գործոց խրթնանայ, ո՛չ թողացուցանէ երկիցս
մատչել յըմբռնումն ոտիցն կենդանատուաց²⁰, ըստ տիրական անհառ
խորհրդոյն, ո՛չ կրկին յատուր զնոյն ցուցանէ, զի մի՛ անընտրաբար
նոյրանն խայտառակեսցի: Վշտակցէ կարեաց զարապէս՝ իբր անախ-
տակիր սուպականութեանց, որ ի մեզ շարժմանց, առանց բարբառոյ տի-
175 րապէս հրամանաւ դատի:

Ժ

- Նա զի եւ տալան իմն է մաքրական, կրկին երջանկական, ի հեղձ-
մանէ կենցաղոյս ալեաց պահապան, ո՛չ բազմափ անբանիփ գազա-
նաց դասով եւ սակաւ մարդկամբ, այլ ընդ երկրայնոցս եւ զվերինսն
յինքն հաւաքէ, ո՛չ յալիս խոռովութեան բերի, այլ ի բարձրութիւնն երկ-
180 նի համբառնայ: Իբր զաշակերտ հրահանգեալ Հոգւոյն աստուծոյ՝ փախ-
չի ի նենգութենէ²¹, ո՛չ ի բողոք մահու մարմնոյ հարուածոց, այլ ի կե-

- նացն անտիս ըմբռնեալ ածէ, ո՛չ Նոյիւ ձեռնարկեալ գործի, այլ հաս-
տալին հրամանաւ շինի, ո՛չ Մովսէս ընդ Բեսելիէլ²², այլ միածինն աս-
տուծոյ Հոգովն Սրբով զսա հանդերձէ, ո՛չ յարաշարժ հաճապագափոխ,
185 այլ մշտակառոյց հիմամբ անասանելեալ զսա հաստատէ: Դարձեալ,
իրբ զտապանակն անխաւս²³ փայտեղէն մածեալ տախտակաւ, առանց
զգայութեան տեսողականաց մեզ առաջնորդէ, որպէս կերպարան ան-
փանակ էին յառաջ հետեւեալ՝ ի հանդերձանս լուսոյն կենաց տեղի
պատրաստէ: Ընդ Ոգիելի անդուստ սատակէ²⁴, երէ ոչ խաչապէս յագի
190 բերիցի, սպանանէ վատնեալ վաղվաղակի առժամայն, երէ անասնա-
յինն լծակցութեամբ երկրասիրաբար գետնակոխ սայլիւք, իրբ զանար
ինչ ձեռնազնին, բարձեալ տանիցի: Ո՛չ լեզուաւ մարմնոց, այլ բանիւ
հրեշտակաց խաւսի²⁵, ո՛չ ունկան գոյականութիւն՝ եւ արագապէս մը-
տառեալ լսէ, ո՛չ ձայն կերպաւորական բարբառոյ՝ եւ զպատգամս գոր-
195 ծոցն Յիսուսի համարէն ազանց պատմեալ հոշակէ, ո՛չ խաղալեաց
շարժականութիւն՝ եւ աստուածայնով իմն կենդանութեան հագագաւ
ազդէ: Ո՛չ ոսկերաց եւ ջլաց յաղուած՝ եւ երկուք հագարաւ կանգնաւ
լայնութեամբ, իրբ զգունդն անհամար բարձրեալն աստուծոյ զկենդա-
նական զարուն գումարտակ հեքրայական վառեալ ամբոխին՝ եւ այժմ
200 ընդ նոսին իրբ զանմախուս ի սրբութենէ՝ զմանս աստիւ մեղանաց
շեռեալս հատուածեալ յինքենէ հեռի ուղեկցէ ապրեցելոցն ի տաժա-
նաւոր աղիւսարկութեանցն: Նոյն իսկ էութիւնն աստուծոյ մարմին եղե-
լոյ²⁶ անուամբ այս վիմի նշանակեցաւ՝ պատառմամբ կողին զբնաս
արբուցեալ: Ո՛չ արեան երակաց ընթացք, այլ լուսոյ վերնոյն շառաւիղք
205 թափանցանց միութեամբ զսոյն կենդանացուցեալ նորոգ պաշտպանէ:
Ո՛չ Սոլոմոն կամ Զորաբաբել մահկանացուաց ոստիկանութիւն²⁷, այլ
ամենից ունդին իմաստ զսա գծագրէ: Ո՛չ աննութիւական, հասարակա-
նաշակ իւղով²⁸ առ ի Յակոբայ պարարի, այլ անաւորին արեամբ եւ
փառաւ մեծին ամծանի: Ո՛չ տուն երկրային նիւրոյ, քան թէ մարմին
210 երկնային լուսոյ աստուծոյ զսորին որդիս կնքեալ ձեռնադրէ: Ո՛չ կեն-
ցաղոյս յերկրէ յղացմունս, այլ արժայութեանն երկնից ժողանգս կրթէ,
զի ծոց իւր զրգեալսն զոգոյն Աբրահամու ընծայեցուցանէ: Փեսայ
հարսնութեան սորա՝ Որդին աստուծոյ կենդանոյ, արիւորդ խնջոյից
սորին՝ հայրապետացն զումարք: Սոյն ինքն մոռացումն առնէ այսակիր
215 բարձանցն կոամոլութեան²⁹, զի զերկնայնոյն աստուծոյ ունի զծանաւ-
րութիւն. աստարութիւն է ամենայնիւ դիցն դրաւշելոց, զի ի համարէն
բարինս սորա Քրիստոս երկրպագի. քակտումն է յայտնապէս ուրուա-
կան ըղծիցն անտառաց, զի ի բնաւից մայրեաց աշխարհի նմանութեամբ
կենացն փայտի ի սմա տէրն նութիւն. խորտակումն է համայն դիւա-

Եւ ի բարեման զտեղս ած կրկին չեմովեմ ետրի
 չսկիւնի Էւ տոյն Էւ զերսւ վաղեմաց
 բանի քի խորոյս քաղց ի սաւս քլնդայ:

ՄԻՕԼԻՐՈՒԹԵԱՆՅՑ

բոլորից գոյից Թագաւոր
 աւրհնաբանեալ ողորձուի:
 ամ ամենեցուն: որ յաղթես սա
 ճանի լայնատարած ընդարձակութե:
 ամենայն անբաւութեց դու ես որբանու
 թի: Տիրս զի կարծրն չեղ հոսանու տե,
 Էւ լոյճն չեղ անդակաղճ: Լեզբ, բո իր,
 անհնարաւորական, յաղթաւ զաւրու
 թի ահեղ: հուրն ցաւ զիմնէ զովա
 կան, Էւ անձրեն բոց կիզանողական:
 զբարն բաւեւ ցուցանել կերպարան
 ազդման, Էւ զբանականն դնես անխաւս
 Էւ անշունչ արձան: զպարտաւորն ողո
 չեալ պատուական առնես, Էւ զկարծե

պիւստ

11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846.

- 220 պատիր յուրիցն արձանաց, զի քարն գովեալ կարկեհան ակամբք եւ վիմաւ կենդանեաւ աշարէն հասաւտի:

ԺԱ.

- Այս յարկ չքնաղ եւ աստուածընկալ ազատ է միանգամայն յամենուստ ծառայութենէ. ո՛չ արինակ վերնոյն Սիոնի, քան թէ նշմարտութիւն նմին նանաչի. ո՛չ կոսպաշտութեանն կապաւ բագին եւ կամ լծով
- 225 արինին տեղի պարտաւորութեան, այլ տէրունի բարեբարութեանն պարգեւարան ի մէնչ համբուրի. ո՛չ սասանի երբէք՝ յայլ իմն կերպարան ձեռոյ փոխարկեալ, այլ ի նոյն շուք փառաց մեծապէս ընդարձակի. սոյն ինքն եւ երկին երկնի յերկրի լուսապայծառ կերպիւ հռչակի: Որպէս չէ առանց Հաւրն Քրիստոսի, եւ ոչ առանց այսր մաւր արգանդի
- 230 յոգի կատարիլ: Անտուն շրջի անբովանդակելին, երբէ ոչ ի սմին տան տաղաւարեցի. ո՛չ ունի տեղի գլխոյն հանգստեան տէրն բոլորից³⁰, երբէ ոչ ի յայս կայարան կենաց մտեալ ազանիցի: Քան ի կամար վերնայինն երկնի՝ ի յայս հիւրատու բնակութիւն առաւել պարծի. անբաւութիւն աստուածեան լուսոյն, որպէս զղէմս մարգարէին եւ զարինակս
- 235 սորին ծածկեցին, որպէս փախեան ի փառաց երեսաց նորին, եւ նըմանութեան սորուն՝ որ ի տանարին՝ ոչ հանդարտեցին,—ի տան հանդիսի մեծի գովեալի, եւ ի բանականացս դասուց խմբեալ նուագի, աստ արհնի կրկին բաղձանաւ, քան ի դրախտն վայելչական:

ԺԲ.

- Այս մայր հոգեւոր, երկնատու, լուսատու, քան թէ երկրատու, շնչատու
- 240 մարմնատու, զիս գգուեաց որդի: Կաթն ստեանց սորա՝ արինն Քրիստոսի: Երբէ Աստուածածինն իսկ պատկեր զսոյն ոք գրեցէ, ոչ անարինի: Իբր զնշան խաչին փրկութեան՝ զաւրութիւնս զարմանազանս եւ արուեստս բազմարինակս կատարեալ հրաշագործէ: Բեմ անատրին ատենի ի սմա հաստատեալ տեսանի: Սովաւ խորթաբարոյիցն հերձուածողաց մոլեգնահառ բերանք կարկին: Ունի եւ քարինս իմն իմանալիս
- 245 եւ բանատրականս, որով³¹ զգազանամիտս անմաքուրս բացուստ ի բաց տրոհեալ տարագրէ: Ծնանի եւ աստուածս ոմանս եղականս՝ պատկերս մաքուրս միոյն աստուծոյ Քրիստոսի: Ունի և զդիրն իւր ընդ արեւելս՝ ի տեղի խոստման բնակութեանն մերոյ առաջնոյ. ձեռամբ իմն ցուցանէ
- 250 յայտնապէս զգաստեանն աստուծոյ շաւիղ, զփայլականն առակ³² տիրական ի դէմս բերեալ՝ մեզ վարդապետէ, զփրկութիւնն ի յելից անտի

- ծագման արուեսկին ֆրիստոսեան երեւմանն ի վերջնում ատուրն արա-
 րածոց երկրի քարզմանէ: Յաւս հալածէ, ախտածէտս բժշկէ, դիաց
 բոնութեանց զաւրէ: Արգանդ որովայնի սորին՝ աւագանն կենդանարար,
 255 ի պար հարսանեաց սորա՝ դասք առաքելոցն: Այնքան նոխացաւ՝ բար-
 զաւանեալ երանութեամբ, մինչ զի նոյն ինքն փրկչին անուամբ վայել-
 շապէս յորշորշեցաւ, տիրամարն լուսոյ կոշմամբ ի մերձատրաց միա-
 ծնին ձայնեալ կնքեցաւ: Ծփելոց մեղատրաց՝ նաւանգիստ հանդար-
 տութեան, խրախնանարան՝ վերնոցն դասուց, բժշկարան անսխալելի՝
 260 տարակուսեալ պարտատրաց: Երբորդութիւնն անպատում ի սմա փա-
 ռաւորի՝ աւհնեալ յամենայնի:

ԺԳ.

- Իսկ եթէ ոք ձեռն շարութեան ի վերինն արժայութիւն յանդգնաբար
 համբառնայցէ, գիտ³³ ինչ մարմնատուր եւ կամ հնարք մարդկային եւ
 կամ արուեստ երկրակենցաղ զսահմանեալ աւանդութիւնս առ ձեռա-
 265 կերտս եկեղեցի վարկանիցի, եւ ոչ պարգեւ առաւել կենաց, եւ ակնար-
 կութիւն³⁴ աստուածային, եւ Հոգւոյն Սրբոյ յայտնեալ լուսանորոգ նա-
 խագրութիւն, եւ երախտեաց բարձրելոյն ամենատուր լիականութիւն,
 եւ կամաց արարողին խնկատրեալ խորհրդարան, եւ առաքելոց ձեռինն
 աշոյ բարեհաճնար հիմնարկութիւն, եւ միանգամայն ասել՝ դուռն երկ-
 270 նից³⁵ եւ ֆաղաք աստուծոյ կենդանւոյ³⁶ եւ մայր կենդանեաց, ազատ ի
 պարտեաց³⁷, եւ նշգրիտ տեսակ կերպի երեակիս³⁸ բանականի, իմանա-
 լին՝ խորհուրդ հոգւոյս, եւ շաւշափելին՝ պատկեր մարմնոյս, եւ սրբ-
 րութեանցն անդ աննառից գերազանցեալ նոր սրբութիւն, եւ ֆրիստո-
 սեանն նշանաւ պայծառապարծ պսակեցեալ,—զայնսլիսի ոչ խոստովա-
 275 նողսն մերժէ յերեսաց իւրոց Հայրն ամենակալ ի ձեռն Բանին իւրոյ
 էակցի, բարձեալ ի նմանէ եւ զաւանդ շնորհի Հոգւոյն փառակցի՝ փա-
 կեսցէ զդուռն կենացս այս առաքաստի յանդիման նորին: Իսկ մեք,
 զորս գրեցաք, սմին եւ վկայեմք՝ նաւատացեալ որում կարգեցաքս, յա-
 նուն եւ ի փառս ամենակալ Երբորդութեանն եւ միում աստուածութեանն
 280 յափտեանս յափտենից: Ամէն:

Այն իմ հաւատ յԵրբորդութիւնն³⁹, եւ այս ի մայրն իմ լուսափառ խոս-
 տովանեալ դաւանութիւն:

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱԻԵԼՈՒԱԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՑ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻՑ ԽԱԻԱՔ ԸՆԴ. ԱՍՏՈՒԾՈՅ՝

Ա.

Աստուած ողորմած, բազմագութ, հզաւ, աճաւոր,
Մարդասէր, արհնեալ, կենդանի, անճառ,
Որ ոչ ելանէ երբէք ըստ բան քո իր անձեռնարկելի,
Որ եւ մտաց է անննարաւոր:

- 5 Քո է հատուցանել պտուղ փաղցրութեան ընդ փշոց խստութեան²,
Սկզբնահայրդ այսմ նորոգ եւ զարմանաւոր կանոնաց կենաց:
Քանզի բարի առնել ատելոյն,
Եւ աղաթս՝ ի վերայ հալածչին,
Եւ վրկութիւն հայցել խոցողին,
10 Եւ սպանողին ներումն խնդրել³,—
Ի քէն ընծայեցաւ պտուղս այս հրաշից,
Որոյ փաղցրութիւն անճառ է քան զարինակ,
Եւ բարեբանեալ կամաց քոց ախորժելիք,
Եւ զովեալ շրթանց քոց հաշակելիք,
15 Հոգի երեսաց՝ եւ զարութիւն գեղոյ մերոյ⁵,
Տէր Քրիստոս, արհնեալ ի բարձունս:
Այլ մարդք երկրածինք եւ ամենավրէպք
Եւ բարեմատոյց ձեռաց շարիս դարձուցին,
Իսկ դու, լոյս եւ տուիչ լուսոյ,
20 Ոչ լսես անէծս, ոչ ախորժես շար,
Ոչ կամիս կորուստ⁶, ոչ ըղձանաս մահ⁷,

- Ոչ յուզիս ի խռովութենէ,
 Ոչ տիրիս ի ցասմանէ,
 Ոչ հարկիս ի բարկութենէ,
 25 Ոչ մրանաս ի սիրոյ,
 Ոչ այլայլիս ի գթութենէ,
 Ոչ փոփոխիս ի բարութենէ.
 Ո՛չ քիկանց շրջումն եւ ո՛չ երեսաց անդրադարձութիւն,
 Այլ ամենեւին լուսաւորութիւն եւ նկատումն փրկութեան:
- Բ
- 30 Եթէ քաւեսցես՝ կարող ես,
 Եթէ բժշկես՝ զաւրաւոր ես,
 Եթէ կենդանացուցանես՝ բաւական ես,
 Եթէ շնորհես՝ առատ ես,
 Եթէ ողջացուցանես՝ հնարաւոր ես,
 35 Եթէ պարգեւես՝ ամենալի ես,
 Եթէ արդարացուցանես՝ ամենարուեստ ես,
 Եթէ մխիթարես՝ ամենիշխան ես,
 Եթէ նորոգես՝ ամենակալ ես,
 Եթէ հրաշագործեսցես՝ ամենաքազաւոր ես,
 40 Եթէ վերստին հաստատես՝ արարիչ ես,
 Եթէ կրկին գոյացուցանես՝ աստուած ես,
 Եթէ հոգաս ընդ մեր՝ ամենատէր ես,
 Եթէ կորգես ի մեղաց՝ այցելու ես,
 Եթէ շարժանեացս ընձեռես՝ արհմեալ ես,
 45 Եթէ յորսողէն գերծուցես՝ փրկիչ ես,
 Եթէ զեղցես ի փոյնցդ ի մեզ՝ հարուստ ես,
 Եթէ նախ քան ի մէնջ խնդրելն դու կարկառեսցես՝ անկարատ ես,
 Եթէ լայնես նեղութեանս՝ անդորրիչ ես,
 Եթէ զվերջացեալս կոչես՝ խնամակալ ես,
 50 Եթէ զասանեալս հաստատես՝ վէմ ես,
 Եթէ պասփելոյս արբուցանիցես՝ աղբիւր ես,
 Եթէ զծածկեալսն երևեցուցես՝ լոյս ես,
 Եթէ զաւգտակարսն իմ ծանուցանես՝ բարի ես,
 Եթէ զբիծսն անտես առնիցես՝ երկայնամիտ ես,
 55 Եթէ ընդ փոքուս ի դատ ոչ մտանիցես՝ բարձրեալ ես,
 Եթէ ծառայիս ձեռն մատուցես՝ ստացող ես,

- երէ աշով քո պաշտպանեսցես՝ յանձանձիշ ես,
 երէ վնատելոյս դարման մատուցես՝ կերակրիշ ես,
 երէ զանգէտս լարարեսցես՝ վարդապետ ես,
 60 երէ գդիմեալս առ քեզ ընկալցիս՝ ապաւն ես:

Գ

- Եւ արդ, քո են այսոքիկ, տէր ողորմութեան,
 Ոչ միայն գրեալ, այլ կատարեալ եւ գլխատրեալ,
 Նախնի նախատակդ համբերութեան վկայից:
 Որ վասն իմոյ փրկութեան
 65 Հանդիսացար զաւրապէս յասպարիսի նակատուն,
 Զի կակղեսցես զկարծր բռնութիւն՝ մարմնոյս գոռոզութեան՝
 Վարժամար կրքութեան շարշարանացն վտանգի,
 Եւ յանպարտակիրդ մարմին չափեալ
 Զբնութեան մերում զտաժանականն տագնապ տուծի,
 70 Զի զգթութիւնդ, որ առ մեզ,
 Արդեամբք ցուցցես՝ ի քեզ արինակեալ:
 Աւհնեալ՝ յափտեանս:
 Ամէն:

ԲԱՆ ՀԵ

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱԽԵԼՈՒԱԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵՍՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՅ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻՅ ԽԱԻՍՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ՝

Ա,

- Եւ քանզի ար է արհնաքանեալ եւ լուսանորոգ
Կշռութեան երկուց ընտրութեանց
Արարածոցս սասանութեանց՝
3 3եղանակելոյ յայլ իմն էութիւն երկնակենցաղ անփոխադրելի,
5 Ամբարձելոցն խոնարհութեան եւ կործանելոցս վերբերութեան,
Սարսափելի ուրբաթու Մեծի պասեֆիս,
Յորում եկն եհաս ժամ բարեպատեն
Գրել ինձ զայս նուագ ձայնի հեծութեան զուարնախառն երկիւղի,—
Ահա ըղծալի համարիմ ասել աստանաւ ի քոյոց այտի,
10 Զոր ընդ իմ կրեցեր, աստուած բոլորից:

Բ

- Կացեր յատենի քում ստեղծուածոյն իմովս կերպիւ,
Ոչ խաւսեցար տուիչդ բանի,
Ոչ բարբառեցար հաստիչդ լեզուի,
Ոչ ձայն արձակեցեր սասանիչդ երկրի,
15 Ոչ մոնչեցեր ամենագղեցիկ փողդ մեծութեան,

- Ոչ երախտեալմն քո յանդիմանեցեր
 Եւ ոչ շարեալմն լոցին ըմբերանեցեր,
 Ոչ մատնեցեր ամաւոյ զմատնիչսն զքեզ տանջանաց մանու,
 Ոչ ի կապելն զքեզ դիմադարձեցեր
 20 Եւ ոչ յապաւակելն դժուարեցար,
 Ոչ ի բֆնոյն թշնամանեցեր
 Եւ ոչ ընդ կոփելն երբէք խոռվեցար,
 Ոչ ընդ կատակելն սրտմտեցար
 Եւ ոչ ընդ խաղ արկանելն երեսս փոխեցեր:
 25 Մերկացուցին զգգեստ պատմունանին՝ իբրեւ ի տկարէ,
 Եւ դարձեալ ագուցին՝ իբր անփրկանաւոր ըմբոնեցելոյ:
 Երբէ ոչ էր արբեալ կրկնակի քաջալս՝ զանգեալ ընդ լեղւոյ,²
 Ոչ էր հեղեալ մաղան իմ մթերեալ նախնի դառնութեանն:
 Ճաշակեաց վհատութեամբ եւ արգել անդէն տարակուսանալմ.
 30 Առին մոլեգնաբար եւ դարձեալ մատուցին անպատկառապէս:
 Գանիւ հարուածոց յետին անարգութեան
 Ի մէջ խառնինաղանջն ամբոխի դատապարտեցին,
 Մունր կրկնեցին նախատանաց
 Եւ պսակ եղին արհամարեութեան³:

Գ.

- 35 Ոչ ետուն հանգիստ կենարարիդ,
 Երբէ ոչ զգործի մահուն կրել քեզ պատրաստեցին:
 Ընկալար իբր երկայնամիտ,
 Առեր իբրեւ զքեզ,
 Բարձեր որպէս համբերող,
 40 Ստանձնեալ, իբր զպարտական, զփայտն վշտաց,
 Որպէս զծաղիկ շուշանաց հովտաց՝ ուսով բերեալ զգէնն կենաց,
 Զի յարհաւրաց գիշերայնոց զիրակերտս զահաւորակս
 Մարմնեղէն գոյութեանս պահպանեսցէ
 Ի դատապարտութեանն վայրի՝ իբր ի խրախնան խնջոյից:
 45 Հանին արտաֆս՝ իբր զողջակէզ,
 Կախեցին՝ իբր զխոյն Սաբեկայ՝ ձգեալ զեղջերացն,
 Տարածեցին ի սեղան խաչին՝ իբր զպատարագ՝,
 Բեւեռեցին՝ որպէս շարագործ,
 Պնդեցին՝ իբր զապստամբ,
 50 Զխաղաղութիւնդ երկնաւոր՝ իբր զաւագակ,

- Զանկապուտ մեծութիւնդ՝ իբր զսառապեալ,
 Զառ ի ֆերոբէից սլաշտեցեալդ՝ իբր զփամահեալ,
 Զսահմանդ կենաց՝ իբր զարժանաւոր սառակման մահու,
 Զաւետարանիս նկարիչ՝ իբր զհայնոյիչ Աւրինին,
 55 Զտէր եւ զկատարումն մարգարէից՝ իբր զհամառատիչ՝ գրեցելոցն⁵,
 Զնառագայթդ փառաց եւ զկնիփ անֆնին խորհրդոցդ Հաւր⁶
 Իբր զներհակ ծնողիդ կամաց,
 Զաւրհնեալդ իսկապէս՝ իբր զտարագրեալ,
 Զկապոյ Աւրինին լուծիչդ՝ իբր զայր ի նզովս գրեալ⁷,
 60 Զհուրդ ծախիչ⁸ իբր զհերքեալ իմն կալանաւոր,
 Զանաւորդ երկնի եւ երկրի՝ իբր զհաւաստի սլաւածաւոր,
 Զի լոյս անմատոյց ծածկեալդ⁹ իբր զհողածին ըմբռնեալ:

Պ.

- Ո՛վ փաղցրութիւնդ
 Եւ երկայնամիտ բարեբարութիւնդ ողորմածիդ գթութեան,
 65 Որ վասն ապախտաւոր եւ անաւրինեալ ծառայիս, տէրդ բոլորից,
 Զայս ամենայն կամաւորապէս եւ հաւանողական հանութեամբ՝
 Կատարեալ մարմնոյդ միութեամբ ի քեզ ընկալար
 Եւ մինչեւ ի քնարան շիրմին տապանի,
 Անպակաս ի լուրբենէ ամբողջ նոյնութեան աստուած անֆնին,
 70 Զնոյն կրեալ նախատինս աննառ համբերութեամբ,
 Յարեար կենդանի ինֆնիշխան բարձրութեամբ լուսոյ,
 Աննուագ մարմնով եւ անքերի աստուածութեամբ.
 Աւրհնեալ փառաւ, զովեալ գթութեամբ,
 Բարեբանեալ միշտ ողորմութեամբ յափտեանս յափտենից:
 75 Ամէն:

ԲԱՆ ՀԸ

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱԻԵԼՈՒԱԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՑ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻՑ ԽԱԻԱՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ

Ա

Եւ արդ, անկեալ յերեսս հողանիւք կերպիս,
Ի վայր խոնարհեալ ծնրադրական երկրպագութեամբ,
Զբարեգործիդ ողորմածութեան զկենդանաւորս ոռոս համբուրեմ՝
Զայս արիւնակ մաղբանաց մեծիդ ընծայեցուցեալ.

- 5 Աղաչեմ զքեզ, միայն խնամակալ, մարդասէր, գթած,
Կեցուցիչ, հգաւր, այցելու, պաշտպան,
Մի՛ ունայնասցի վաստակն աշխատութեան փրկականդ կրից
Մարդացելոյդ վասն իմ աստուծոյ,
Մի՛ սոսկ եղիցի քրտանցն կաթուած խառնեցեալ արեամբ՝

- 10 Ի մատնութեանն աւուր գիշերին,
Մի՛ լիցի ստուերացեալ լուսոյդ երախտիս,
Զոր ձրի եւ առանց փրկանաց թշուառացելումս՝ ինձ պարգեւեցեր,
Մի՛ ջնջեսցին շնորհացդ աւետիս,
Զոր կողից քոց կայլակք նորոգեցին,
15 Մի՛ անշահ եղիցին կրիցդ պտուղք,
Զոր կարսաւորեանս իմում մատուցեր,
Մի՛ պարծեսցի բանսարկուն վանեալ
Զքո ստացեալս իւրացուցանել:

Բ

- Անա յաղթեսցե՛ս կամա՛մ քո՝ ըղձից շարին.
- 20 Վերստի՛ն ապշեսցի միանգամ զարեւոյեալն,
Կրկի՛ն պարտեսցի իսպառ դատեցեալն:
Մի՛ անխայեր զազատարարդ քո բան,
Որ զստեղծեալս քո քեզ ընծայեալ՝
Վերստին առ քեզ դարձուցանէ:
- 25 Զանճառն արարեր բարեբարութիւն
Յանակնկալ ժամուն յուսահատութեան,
Յորժամ բնաւ իսկ կտրեալ
Եւ ատարացեալ էր կենդանութեանն շարժողութիւն.
Մեռար անմահդ եւ զմահացեալս նորոգեցեր:
- 30 Երբէ՛ զկանոն համաձեւութեան Աւրինին փոխեցեր²,
Արդ զղիւրինն եւ զհեշտականն եւ զեւս հնարատուն
Մի՛ արգելցես, սկզբնաձիր ողորմածութեան,
Բարեգութ, արեւնեալ եւ երկայնամիտ քաղաւոր:
Ազդեա՛ քանիդ ամենագաւառաւ,
- 35 Որ զգոյութիւն լուսոյն ստեղծեր ի նախնում ատուրն,
Եւ վաղվաղակի փոփոխեալ գտայց ի լաւ անդր,
Եւ փոխանակ զի ես ոչ խնդրեցի հետեւել լուսոյդ,
Դո՛ւ ելցես ինձ յայց, նառագայք ծագման հայրենի կերպիդ,
Եւ կոչեցայց առաջի քո ծառայ վնասապարտ՝
- 40 Ողորմեալ, շնորհեալ առ ի քէն:
Ոչ է ժամանակ յերկարածութեան առ ի զպարտսն հատուցանել.
Անա շնորհեա՛ ինձ՝ տառապելոյս զերեսս քո,
Լոյսդ ի խաւարի սրտից վիատելոց:
Արգե՛լ եւ կնքեա՛ զընթացմունս ելիցն,
- 45 Որ միշտ զեղուն բարիքն՝ հոսեալ ի յուշոյս իմ տեսութենէ,
Պահեա՛ ինձ զշնորհ ամենապայծառ զանձուցդ մնացականաց,
Որով պատուական գտեալ՝ քո՛ անուանեցայց՝
Պաշտպանեալ ի քէն, անսահման բարի:

Գ.

- Անա ողորմեա՛ ինձ, գրած, աղաչեմ զքեզ,
- 50 Ողորմեա՛ ինձ, հզաւր, կրկի՛ն ողորմեա.
Մի՛ փոխարկեր երկունս ցաւոց ընդ շարեաց իմոց, բարիդ
ամենեւին,

- Մի՛ բառնար ի վտանգելոյս զառ ի քէն պարգեւեալդ շնորհ,
 Մի՛ կապտեր զփշումն ամէնաւրհնեալդ Հոգոյ,
 Մի՛ լուծաներ զխնկեալ զկնիք արհունական պատկերիդ,
 55 Մի՛ յայտնեցին փուշք մեղանաց ի սրբութիւնս մտացս:
 Մի՛ խզեր զկապ միութեան զընդ քեզ սիրոյն պնդութեան,
 Մի՛ մերժեցես զարուեստ զաւրութեանն լեզուոյս յարմարութեան,
 Մի՛ պակասեցուցաներ զյաջողութեամբ աշոյս՝
 Առ ի զլուսոյդ մասունս բաշխել:
 60 Մի՛ գրեր ի դպրութեան կենաց մատենիդ զմահուն պարտիս³,
 Մի՛ պահեր, մի՛ ինձ համարիր,
 Մի՛ յիշեցուցաներ, մի՛ ամաշեցուցաներ,
 Մի՛ նախատեր, մի՛ ոտն հարկաներ,
 Մի՛ արձանացուցաներ զմեղկութեանցն,
 65 Մի՛ ամբարեր զկորստեանցն,
 Մի՛ իբր ստգտեալ իմն ամբաստաներ:
 Մի՛ յարուցես ընդ իս զծառն անիծից,
 Մի՛ արձակեր ի յիս զսաղարթ վնասուցն,
 Մի՛ ընծիւղեր զծաղիկ մեղացս,
 70 Մի՛ բերցես ընդ առաջ զնամակ պարտուցս,
 Մի՛ արտաբերեր զէութիւն պտղոյն:
 Մի՛ թուեցես ի նիւս երկրաստեղծ մատանցդ զգիտս գործոցս,
 Մի՛ մատուցես բան ընդդէմ անեղ՝ զանաւրէնութիւնս իմ
 յիշատակել,
 Մի՛ մատնեցես իմոցս կամաց զաւանդս հոգոյս վարել ի
 գերութեան,
 75 Մի՛ աստէն զիս փառաւորեր, զի անդամաւր դառապարտեցես,
 Մի՛ նուագութեամբ այսր անցաւորի զյաւիտեանական բարիսն
 տուծեր,
 Մի՛ ի սակաւում այսմ ժամանակի զանվախնանելի զփառսն
 չափեր,
 Մի՛ ընդ հովտիս վշտաց հեծութեան զանախտական զկեանսդ
 գրաւեր,
 Մի՛ ընդ ստուերի այսր մթութեան զանճառելիդ լոյս փոխանակեր,
 80 Մի՛ գերասանակ մտացս լիցես՝ ըստ արտուղի հետս հետեւել,
 Մի՛ զկամուրջ կենցաղոյս գրեցես ինձ հանգստեան
 բաւականութիւն,
 Մի՛ զհովիտ հանճարոյս ստուերական պահեր՝
 Ի հանդերձեալսն ինձ հրապարակել:

- 85 եթէ ամբարես զառանց համարոյ զործոցս իմ շարիս՝
 Մեռայց կենդանոյն,
 եթէ շտեմարանես ի սրտի՝
 Աստստին կիզեալ անբոց այրեցայց,
 եթէ ֆննեսցես զանաւէնութիւնս՝
 Առանց յանդիման ֆեզ լինելոյ իսպառ հալեցայց,
 90 եթէ տնկակից ինձ բողցես զմեղս՝
 Ի նոսին վատնեալ մաշեցայց:

Դ

- Ակնարկեա՛, միշտ զաւրեղ, ամենակարող,
 Փախնուլ չարութեանցս, որ յիս,
 Զի բարիդ ֆռ եկեալ փռխանորդեսցէ:
 95 Հրամայեա՛, գթած, խնամակալ, գովեալ,
 Լոյս անշիջանելի, զաւրութեամբ անսահմանելեալ,
 Զի նոր հաստատեսցի գոյութիւն բնութեանս՝
 Մարմնեղէն յարկի անդամոցս:
 Յորում հանգուցեալ անլֆանելի՝ բնակեսցես բազմեալ՝
 100 Ախորժ տենչանալ, միութեամբ հոգոյս իմ ընդ ֆեզ,
 Զապականութիւն մեղացս մերժեալ իսպառ՝
 Յանարատութիւն զիս պատրաստեսցես,
 Ամենակեցոյց բազաւոր անմահ, տէր Յիսուս Քրիստոս,
 Աւրհնեալ յաւիտեանս:
 105 Ամէն:

Բ Ա Ն ՀԹ

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱԻԵԼՈՒԱԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՅ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻՑ ԽԱԻՍՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ՝

Ա

- Յիշեա՛, տէր, տէր գրութեանց,
Սիրողդ իրաւանց, աստուած ճշմարիտ,
Նայեա՛ վերստին ի բնութեանս կերպարան միշտ սխալական,
Ձննեա՛ ինձ դարձեալ զամէնընթաց տարածմունս
- 5 Ելից արեանս շարժողութեան,
Բժշկապէս մատի՛ր տեսանել,
Ձի մարդ եմ հաստատեալ մտաւ խակութեան թերի խորհրդոց
Յայն ինչ, զոր դո՛ւ իսկ վկայեցեր, տեսողդ ոչէից.
Միայն դո՛ւ անմասն ստութեան խաւարի:
- 10 Ապա իրաւունս է գրել ինձ ընդ մեղուցեալսն՝
Մարդկաւրէն վրիպանաց՝ սխալմամբ սլարտեալ կրկին
Իբր գերկրածին մահացու մարմին,
Քան բանիդ քամ սուտ երեւել,
Քանզի արդարեւ գիտես իսկ,
- 15 Թէ՛ Չար է արարն, եւ ընդաբոյս՝ շարութիւնն մեր,

Եւ ոչ փոփոխին խորհուրդք մեր յափտեան*,
Ըստ հոգեհաննար իմաստնոյն կանխագեկոյց առակի:

Բ

- Թեքեացո՛ղ զսասակութիւն տանջանացն,
Որ պատրաստեալ եւ մնայ ինձ՝
- 20 Արկանել զորդիս գեհեհին՝³ զարդ մահուն յափտեանականի:
Բա՛րձ զամաւթոյն՝ պարտիս,
Որ պահեալ է յայտնել բշուռականիս
Յետին ատենին յանդիմանութեան:
Խրա՛տ խաղաղութեան յառաջապարգեւ ողորմութեամբ քո
ընծայեցո,
- 25 Զի մի՛ անտանելիքն անաւորութեան
Ի ցոյցս ինձ եկեալ կերպարանեսցին՝
Անյոյս ապշութիւն ընդ կենաց զղջման առաջի կարգեալ.
Դատաստանն անաւոր, անկաշառ եւ անխաբելի դատատուն,
Ամաւթն սոսկալի, կշտամբանքն սարսափելի,
- 30 Յանդիմանութիւնն անփախչելի, տագնապն աննողոսրելի,
Պակուցումն անխախտութիւն, դողումն անվնարելի,
Լալումն անսփոփելի, կրնտումն ատամանցն անբժշկելի,
Ապականութիւնն անողջանալի,
Անէծքն սարսափելի՝⁵ աստուածային քո բանիդ,
- 35 Փակումն գթոյն եւ արգելումն ողորմութեանն:
Որ ընդ գալարելն երկնի՝⁶,
Եւ ընդ երկրի դորդելն ընդ կարծրութիւն յատակիս,
Ըստ կուտակելոյ կոհակաց խռովութեան ծովո՛ւ?
Իբր փախստեան կերպ ցուցանելով՝
- 40 Մի զմիոյ հետս խափանեն՝ կասեալ յերկոցունց.
Եւ տատանեալ, սասանեալ
Լայնատարած գետնոյս թանձրութեան ի հիմանց անտի,
Ընդ ուժգնակի բախման քնդելոյ ներհնային խորոց՝
Հարթէ զլերինս՝⁸.
- 45 Եւ հալեալ հրդեհին բնութիւնք՝⁹ վիմաց
Եւ ամենայն տարերաց գոյից,
Այլայլին երկինք յանեղծ փոփոխութիւն,
Եւ յեղանակին արարածք տարերաւք իւրով ի նորոգ նմանութիւն.

- 50 Մածկութիւնք գործոցս հրապարակին,
 Եւ աներեսոյք կրից մեր յայտնին,
 Վարժ կրանից ներգործելոց ի մաւրմնս մեր նկարին.
 Թագաւորն երկնից յատենի նստի՝
 Վնիւ հատուցմանն ի ձեռին իւրում:

Գ.

- Անա վա՛յ ինձ երթնիցս անգամ կրկին Եղկութեամբ,
 55 Ըստ չափոյ կշռութեան այս համարոյ,
 Որ զանբաւութիւնս քոնց պարագրէ¹⁰.
 Զի՞նչ գործեցից ողբալիս հոգի յայնմ մեծի ատուր վտանգի:
 Քանզի սաստիկ է յիշատակն իսկ յառաջեալ, քան զհանդիպումն,
 Զոր ոմն մարգարէ¹¹, զարինակին նմանութիւն ի դէմս բերելով,
 60 Զնեպ տագնապի անգերծ փախստեանն նշանակէ՝ ասելովն.
 Զոր արինակ եթէ փախնուցու ոք ի ձեռաց առիծու,
 Եւ պատահեսցէ նմա արշ,
 Եւ փախնուցու յերեսաց արշուն
 Եւ մտանիցէ ի տուն եւ յեցուսցէ զձեռն իւր յորմն,
 65 Եւ խածանիցէ զնա ւա՞ճ*:
 Եւ դարձեալ կրկին սաստկացուցանէ:
 Առ նոյն կերպարան իրի զտեսիլն քսմանելի.
 Ո՞չ ապաքէն, ասէ, խաւար է ար տեառն*:
 Աւր խաւարոյ եւ մթոյ, ար ամպոյ եւ մառախղոյ*:

Դ.

- 70 Յորժամ հրեշտակն պանպանողական կենակից՝
 Հգար ոստիկան, իրաւամբ ամբաստանեսցէ,
 Եւ հատուցանողն ահաւոր՝ արդարութեամբ յանդիմանեսցէ,
 Սպասաւորք բագաւորին առանց խնայելոյ խունապեն.
 Զոմանս ի կեանսն հրաւիրեն,
 75 Եւ զոմանս յամաւթն դատապարտեն,
 Կիսոց դէմս լցեալս ծաղու ցուցանեն,
 Եւ ինձ ահարկուս եւ քսմանելիս երեսցուցանեն,
 Ոմանց պսակս լուսապանոյնս մատուցանեն,

65. Ամովս, Ե, 19:

68. Ամովս, Ե, 20:

69. Սովոնիա, Ա, 15:

- 80 Եւ այլոց կորուստ մահու բողբեն,
 Արդարոցն՝ ձայն աւետեաց,
 Եւ ինձ՝ գոյժ անվախնան վշտաց:
 Յորժամ առ բարխսն մահու յաղբորին իսպառ մեռանի¹²,
 Եւ ինձ՝ չարագործիս կրկին յարակայի,
 Ուր դրանն բախել ոչ ինչ ազդիցէ՝
- 85 Վնար եղեալ գրութեանն առ իս¹³:
 Յորժամ ղպրութիւնք հրաշիցն զսրմանալեաց,
 Ուր են ծածկեալքն յայժմուցս հասարակաց վարուցն տեսակք
 Մարդկային բնութեանս գործոց,
 Յաղագս որոյ եղեն գոյութիւնք ամենայն էից,
- 90 Յիրաւանշիր մարմինս անպակաս գրութեամբ իսկոյն երեւին¹⁴,
 Եւ խորութիւնք աննադիրն՝ կնքելոցն յիմաստից աստեացս
 Առաջի աշաց մերոց կերպարանին:
 Ուր այժմ վանառաշահութիւնք ողբոց Եւ արտասուաց զերկինս
 Գրաւեն,
 Եւ անդ, իբր զապաժաման ընդունայնութիւնք, արեամարհեալ
 Լիանին:
- 95 Հառաչմունք հեծութեան, ոչ կանխաւ աստի առաքեալ,
 Զէ երբէք գտանել անդէն,
 Ողորմութիւնք, նշդով սերմանեալ¹⁵,
 Ոչ պայծառ վառմամբ գնան առաջի:
 Ուր տապանն նախայանցիցն¹⁶
- 100 Եւ կտակարանն տիրանարգիցն
 Եւ նշանն ահատուր այժմուցս
 Յանդիման եղեալ մեծաձայնս դատախազեն.
 Յորում սոսկալի վայրի
 Ոմն՝ զուխտն կցորդութեան հայրենի,
- 105 Եւ ոմն՝ զխորանն վկայութեան անտեսիցն,
 Եւ ոմն՝ զարին մեծին աստուծոյ
 Ամբաստան իմն իրաւացի առաջի իմ տարածանեն:
 Զսանջանաւրանսն բազմապատիկս
 Անձամբ անձին աստէն իսկ պատրաստեցի.
- 110 Զիա՞րդ մխիթարեցայց համառատեալս յուսոյ:
 Զի երբէ զաւրին յուսոյ՝ դատուք արդարոցն,
 Ուր փառատրեալքն են երանութեամբ, սարսեն դողալով,
 Ոչ բաւեն բերել զահատուր տեսիլ երեսաց մեծ դատաստանին,—
 Ես՝ եղկելիս, աւանդակորոյս սատակման որդիս, ո՞ւր երեւեցայց,

- 115 Որ ոչ միայն չեմ պսակելոց,
Այլ եւ պատումասն իմ՝ անտանելի,
Եւ կորուստն՝ անսպառելի:

Ե

- Այլ արագեա՛, ամենապարզեւ զաւրուրին աննառ,
Ձեռն փրկութեան ի կորուստ գերելոյս,
120 Ձի աւգնեալ ի քէն՝ դարձայց միսանգամ ի դրաց դժոխոց՝
Ամենապատրաստ հանդերձեալ ամենեւին անվտանգելի պրծեալ ի
պատժոց,
Աստանաւ տեսեալ մտացս իմաստիւ զապագայիցն դիպուածս,
Բաւականացեալ ի լուր երկիւղին
Ի տագնապէ տանջանաց ահին համբաւով՝
125 Կամաւ քո բարեաց զերծեալ ապրեցայց
Եւ մի՛ մատնեցայց կորեանցն առիծոց,
Որք խնդրեն ի քէն զիս ի կերակուր՝
Մախել ատամամբքն զազանութեան,
Ձի զորովայն մահուն լցուցեալ՝
130 Ջաստոստ պարարեալս անդ ձգեալ հալեն,
Ուր անսպառն պահի մնացուած մքերիցն
Ի ծախումն յախտենից:
Ձի դու միայն բաւես կորզել ի ժանեաց սատակման
Ի կեանս եւ յերանութին,
135 Բնաւից ապաւէն թագաւոր լուսոյ,
Տէր Յիսուս Քրիստոս, արհմեա՛լ յախտեանս:
Ամէն:

Բ Ա Ն Զ

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱԻԵԼՈՒԱԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՅ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻՑ ԽՍԻԱՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ՝

Ա.

Եւ արդ, ի վերայ այսֆանեաց յուսահատութեանց
Եւ անարկու սրտաբեկութեանց,
Պակուցանողական սաստկութեանց աստուածային բարկութեանց,
Տագնապեալ ոգով քախծութեան իսպառ,
5 Աղաչեմ զքեզ, սուրբ Աստուածածին,
Հրեշտակ ի մարդկանէ, մարմնատեսիլ քերոքէ՞, երկնաւոր
արքայունի,

Անխառն իբրեւ զաւղ, մաքուր որպէս լոյս,
Անշաղախ՝ ըստ նմանութեան պատկերի արուեսկին բարձրութեան,
Գերազանց, քան զքնակութիւն անկոխելին սրբութեանց,
10 Երանաւոր խոստմանն տեղի, եղեմ շնչական,
Ծառ կենացն անմահից՝ բոցեղէն սրովն պարունակեալ՝,
Ի բարձրեալն Հաւիթ զաւրացեալ եւ հովանացեալ,
Հանգստեամբ Հոգւոյն հանդերձեալ եւ մաքրագործեալ,
Բնակութեամբ Որդւոյն յարդարեալ եւ տաղաւարեալ,
15 Միածինն՝ Հաւր եւ քեզ՝ անդրանիկ,
Որդի քո՝ ծննդեամբ եւ տէր՝ արարչութեամբ,

- Ընդ անաղտ մաքրութեանդ՝ եւ անբիծ բարի,
 Ընդ անառատ սրբութեանդ՝ եւ խնամակալ բարեխաւս:
 Ընկա՛լ զմաղբանս այսր աղերսանաց իմ զաւանդիս
 20 Եւ մատո ընծայեա՛ ընդ սմին խառնեալ
 Զբանն իմ նախնի մեծիդ ներքույի՛ ի բոյդ պաղատանս:
 Հիսեա միացո՛ զմեղուցելոյս դառն հեծութիւն
 Ընդ իմդ երջանիկ եւ խնկաւորեալ հայցուածոց,
 Տունկդ կենաց պտոյոյն արհնութեան,
 25 Զի ի քէն միշտ աւգնեալ եւ բարեգործեալ
 Եւ ի մաքրական քո ծնելութիւնդ ապաւինեալ եւ լուսաւորեալ՝
 Կեցից Քրիստոսի՝ Որդոյ բոյ եւ տեառն:

Բ

- Աւժանդակեա՛ քեւոցդ աղաթիւք,
 Խոստովանեալ մայրդ կենդանեաց.
 30 Եւ ելիցն իմ յերկրէս հովտէ
 Առանց լկանաց հետեւել ի կեանս արեւմանացդ պատրաստութեան,
 Զի քեթեասցի կատարածն իմ ինձ՝ ծանրացելոյս անարկնութեամբ:
 Արացե՛ս տաւն ինձ բերկրութեան զաւրն իմ տագնապի,
 Ողբացուցիչ երկանցն եւայի:
 35 Բարեխաւսեա՛, խնդրեա՛, աղաչեա՛,
 Զի ըստ անճառելի մաքրութեանդ՝
 Եւ անա զբանիդ հաւատամ զքնդունելութիւն:
 Արտասուամ աւգնեա՛ վտանգեցելոյս, գովեալդ ի կանայս,
 Մո՛ւնր խոնարհեցո առ իմ հաշտութիւն, ծնողդ աստուծոյ,
 40 Ընդ իմում թշուառի՛ս հոգա, խորան բարձրելոյդ,
 Զե՛ոն տուր անկելոյս, տանար երկնային:
 Փառաւորեա՛ զՈրդիդ քո ի քեզ՝
 Աստուածաւրէն ինձ հրաշագործել փաւրթիւն եւ ողորմութիւն,
 Աղախին աստուծոյ եւ մայր:

Գ

- 45 Բարձրացի՛ պատիւ քո ինեւ,
 Եւ ցուցցի՛ փրկութիւն իմ քեւ,
 Եթէ զիս գտցես, տիրամայր,
 Թէ ինձ ողորմեսցիս, սրբունի,

- Թէ գկորուեալս շահեսցիս, անարատ,
 50 Թէ զհարթուցեալս յանձանձեսցես, երջանիկ,
 Թէ զամաշնցեալս յառաջ մատուցես, բարեշնորհ,
 Թէ յուսահատելոյս ինձ միջնորդեսցես, միշտ սուրբ կոյս,
 Թէ զմերժեալս ընտանեցուցես, մեծարեալդ աստուծոյ,
 Թէ յիս ցուցցես զգրածուրիւն, լուծիչդ անխից,
 55 Թէ զծվեալս հաստատեսցես, հանգիստ,
 Թէ ի խռովութեանցս յուզմանց փոխեսցես զիս, խաղաղարար,
 Թէ վրիպելոյս ինձ հնարաւորեսցես, գովեալ,
 Թէ վասն իմ մտցես ի հանդէս, մահու նահանջիչ,
 Թէ զդառնութիւնս իմ անուշեսցես, փաղցրութիւն,
 60 Թէ զբաժանմանն իմ խտրոց փակեսցես, հաշտութիւն,
 Թէ զանմաքութիւնս իմ բարձցես, եղծման ընդոտնիչ,
 Թէ զմատնեալս մահու փրկեսցես, կենդանի լոյս,
 Թէ զլալեացս ձայն հատցես, բերկրութիւն,
 Թէ զխորտակեալս կազդուրեսցես, դեղ կենաց,
 65 Թէ ի կործանեալս յիս ակնարկեսցես, հոգելից,
 Թէ ողորմութեամբ ինձ պատահեսցես, կտակ նոյրեալ,
 Աւրհնեալդ միայն ի շրթունս անբիծս լեզուաց երջանկաց:
 Ահա կաթիլ մի կաթին փումդ կուսութեան,
 Յանձն իմ անձրեւեալ, կենաց ինձ զարէ,
 70 Մայրդ բարձրելոյ տեառն Յիսուսի՝
 Արարչին երկնի եւ բնաւին երկրի,
 Զոր աննառապէս ծնար բովանդակ մարմնովն եւ համայն
 աստուածութեամբն,
 Որ փառատրեալն է ընդ Հաւր եւ Հոգւոյն Սրբոյ՝
 Էութեամբ եւ անճնութեամբ մերոյին բնութեամբս միացելով,
 75 Ամենայն եւ յամենայնում, մի յերրորդութենէն:
 Նմա փա՛ռ՛ յաւիտենից յաւիտեանս:
 Ամէն:

Բ Ա Ն ՁԱ

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱԻԵԼՈՒԱԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՅ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻՑ ԽԱԽՍՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ՝

Ա

- Ընդ Աստուածածնին մաղքանաց՝ ահա եւ զվերնոցն
Անման հրեշտակացն լուսակերպից զաղերս հայցուածոց,
Որ վասն իմ գոչեն առանց լսելոյ
Հանապագորդեան արգահատութեամբ մաքուր բերանոց,
5 Ընկա՛լ, բարեգութ:
Որք են բարիք, բարեգործեալք ի բարերարէդ,
Անկիրքք՝ շարեաց, հաստեալք յամէնիշխան հրամանաց էիդ
Զաւրութիւնք հզարք՝ ակնարկութեան բարձրելոյդ,
Սուրբք, մաքուրք, անարատք, արհմեալք,
10 Վայելչականք, յաղթողք եւ անպարտելիք
Եւ ըստ ընթացից տեսութեան մտաց՝ արագունք:
Որք եւ պտղակորոյս տնկոյ թգենոյն՝ եռամեանն
դատարկութեամբ²,
Որ զքնաւ յափտեանս պարունակէ ժամանակն՝
Զանցեալն ընդ ներկայիս եւ ընդ ապառնոյն,
15 Յամայր յամրութեամբն յերկարածգելոյ³,

- Յայգի աշխարհիս արմատացելոյ,
 Սին սաղարթին պանունելոյ՝ զրկեալ ի պտղոց,
 Որ է նշգրիտ պատկեր թշուառ մարդկութեանս,—
 Սոքա բարեխաւս, հանդերձիշք, այլ եւ խնամակալք,
 20 Որ դեզերին հանապազ առ մեզ՝
 Ընդ մերում կրիցս կարեկցելով,
 Բարեմասնութեանն մեր սպասեն
 Եւ յաւիտենականն կենդանութեամբ փրկութեանն մեր աղաթեն՝
 Զայս բան ասելով՝ Զգործս ձեռաց քոց մի՛ անտեսս առնեն*:
 25 Քանզի, արդարեւ, մեր են այս աղաչանք,
 Ի բարեբարեղ աստուծոյ վասն մեր կարգեալ առ նոսա,
 Զի նոքա բանիւ են ստեղծեալ,
 Եւ մեք՝ ձեռաւ ներգործեալ:
 Որք եւ գալոց են ընդ միածնիդ
 30 Վկայք սոսկալիք՝ դատաստանին հատուցման,
 Ճշմարտաբան դատախազք յանցաւորութեան երկրայնոցս,
 Յանատրին լստենի՝ յայտնիշք իրաւամբք
 Զմատակարարութիւնն, որ առ մեզ,
 Որք եւ անդանաւր կարեկցեն՝ ազդեալ հառաչմամբ
 35 Զմշտանուէրն նուազ ձայնի.
 Ողորմեա՛, դու ստեղծեւ, մի՛ կորուսանեն*:

Բ

- Արդ, ընդ գոհաբանութեան ձայնիցն
 Խնդրուածոց անմահականացն վեհից՝
 Եւ ի մեր հեծութիւնս հոտոտեսցիս, բնաւից արարիչ,
 40 Որ յաղթես գրութեամբդ քո վերնոցն եւ ստորնայնոցս,
 Քանզի քո է բարեբարելոյ առ մեզ եւ առ նոսին:
 Արդ, վասն բարեզարդութեան անախտականացն,
 Հրաշատեսիլ հրակերպիցն, անշաղախ մաքրոցն,
 Անմեղիցն, բոցանիւթիցն, հոգեղինացն եւ անվանելեացն,
 45 Ամէնանեցուն առաւելութեամբ ի բարձրն ընտրականութիւն,
 Գերափայլ յանախ գիտութեամբ,
 Անցուրտ ջերմութեամբ ջեռուցանողք
 Ինքնաբուն տապովն աստուածախրութեան,
 Ըստ ինքեանց զմերս սառնասեր սրտից անբորբոք շիջումն՝

- 50 Այրիլ անաղատ ի մեծախորհուրդ սրբում սեղանիս,
 Որ ի խորանիս,
 Առանց նիրհելոյ եւ դանդաղանաց
 Սպասել հրամանաց երանականաց
 Կեցուցիչ կամաց ամենաստեղծիդ՝
- 55 Քերորէաւրէն առաքինութեամբ
 Յաստուած միացեալք անբաժանելի:
 Որք երկնաւոր պետութիւնք են մեծք
 եւ զինուորութիւնք անբիծք, ահաւորք,
 երկնաւորիդ աստուծոյ ազատազնեայ պաշտանեայք,
- 60 Ի յամպոյդ լուսոյ ցաւօք նշուղից:

α

- Որովք եւ ինձ՝ մեղաւորիս հողեղինի
 Մարդասիրեսցես ողորմել, Յիսուս,
 Աղաչանաւ իմոյն հրեշտակի՝
 Դարձուցանելով զիս, տէր, ի բարիդ քո հետս լուսոյ,
- 65 Զի զաւանդ հոգւոյս իմ պաշտպանութեան,
 Զոր հաւատացեր նմին տեսչութեան,
 Զընկալեալն ի քէն ի կենցաղ աստեացս՝
 Ուրախութեամբ սրտիս յիս բերկրեալ,
 Անմեղադրելի առ ի քէն արհնեալ,
- 70 Խնդալից դիմաց զուարճութեամբ քեզ,
 Արքայ բարձրութեան փառաց անհասից,
 Ի խախնանս կենդանախումբս բերկրեցելոցն պարուց
 Մատուցեալ ընծայեցուցէ, գովեալ ողորմած,
 եւ քեզ, անքնին, ընդ Հաւրդ անհասի,
- 75 Թուակցութեամբ Հոգւոյդ աննառի,
 Վայել է փառք, պատիւ եւ երկրպագութիւն
 Յափտեանս յափտենից:
 Ամէն:

Բ Ա Ն ԶԲ

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱԻԵԼՈՒԱԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՅ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻՑ ԽԱԽԱՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ՝

Ա,

Տէր աստուած բարերար, բազմապարզեւ թագաւոր,
Կենաց պատսպարան, լուսոյ կերպարան, լայնատարր
հանգստարան,

- Որ յաղագս մեղուցելոյս եկեալ մարմնացար,
Գործեցեր զանպատումսն եւ հանդերձեցեր զհրաշալիսն,
5 Մինչեւ կատարեցեր զառեցեալն ընդ ամենալիւր աստուածութեանդ:
Արդ, վասն առաքելոցն սրբոց՝
Յերկնաստեղծ քո ձեռացդ ձեռնադրելոց²
Եւ Հոգւովդ Սրբով ածելոց³,
Զորոց զգովեստն արժանատրութեան, ըստ իմում կարի,
10 Առ ի փառս քո, տէր ամենայնի, յայլում բանի պաշտեցի՜,
Եւ ի՛նձ ողորմեսցիս յիշատակաւ սիրոյ նոցին ընտրութեան:
Շաւի՛ղ ինձ ելից նոքաւ հանդերձեսցես յերանութիւնն
փափագելի,
Զայն բարի հովուութեան նոցին յողջոյն ինձ կենաց քաղցր
լուիցի:
Մա՛սն կալայց ի յանեղծութիւն փրկութեան տանեցեալ յուսոյն

- 15 Ընդ առաջնորդացն կենաց, սկսբնաշնորհիցն պատուոյս,
 Փառատրեալն զասուց, զեռոցն՝ բանականաց,
 Աւետարանչացն բարձանց, իշխանացն պանծալեաց,
 Լուսապայծառ քաղիւն պննելոց,
 Ի զարդ անկապուտ զաւրութեան շնորհին պայծառացելոց,
 20 Իւրովն զուարթութեան տիրական լուսոյն կատարեցելոց:

Բ

- Ընդ աշակերտաց մեծիդ հրամանի
 Բարձրեալդ աստուծոյ Քրիստոսի
 Եւ մարտիրոսացն ընտրելոց նահատակութեամբ՝,
 Որք մահացու եւ վշտաշարշարն մաւրմնով,
 25 Վտանգաւոր եւ ամենակիրն անդամաւ,
 Երկրատրական ու հոլագանգուածն բնութեամբ
 Մարտուցեալ ընդ տարր զոյից ամենայն նիւթից՝
 Պսակեցան, բարձրացան եւ կենդանացան հրգեպէս՝
 Արիաբար ելեալք ի յերկրէ, ըստ մարգարէին՝,
 30 Վկայք նշմարիտք ամենափորձն մահու,
 Իմանալեացն անտեսիցն եւ ծածկեցելոցն՝
 Աներկբայ բարեացն, յուսով տեսելոցն աստէն նկատիչք,
 Աշակերտք առաքելոցն եւ շարշարակիւք նոցին,
 Որ հաւասարեալ գործովք ընդ նոսին՝
 35 Կատարեալ լրմամբ անպակասելեալ,
 Պարեն ի խրախնանս անկէտն երանութեան,—
 Որոց հանոյական եւ ընդունական մաղթանաւք,
 Արիւնքնծայ, վաստականուէր, քրտնակնդրուկ աղերսիցն
 Ընկա՛լ զիս նորոգ ըստ նոցին մասին՝
 40 Անեղծ փրկութեամբ ի քեզ արձանացեալ:

յարգմամբ

Գ

- Ընդ խաղացեալսն հուրք եւ սուտերք արեամբ ներկելոց
 Եւ նզնատրացն սրբոց հարցն միանձանց
 Եւ քեզ՝ հետեւելոցն, Որդի աստուծոյ,
 Անպարտելի քաջութեամբ եւ անպատիր զգաստութեամբ,
 45 Ընդ դժնեայ զոռովի մաւրմոյս բռնութեան արիապէս մարտուցեալ:

- Սովիմբ վանեցին զանմարմինն Բելիար
 Եւ մշտամարտ հանդիսի յասպարիզի կենցաղոյս,
 Առանց զգուանաց ծանրաբեռնութեան
 Ի լայնածաւալ ծփանաց աշխարհիս ծովու,
 50 Տապանակաւ մարմնոյս քանձրութեան
 Զքեքեութիւն հոգւոցն թուցեալ՝
 Ի նաւահանգիստն կենաց հասին
 Եւ իբր սիրողք վերնում վինակին,
 Առանց յետնոցն մտածութեան,
 55 Զքազն յաղթութեան համարձակապէս
 Պայծառ նոխորեամբ պնենալ իսկապէս ի գլուխ կապեցին,—
 Վասն նոցին արժանատի մաղքանաց եւ նուիրական հայցուածոց
 Եւ զիս՝ զմեղաւորս ի պատժականաց ընկալ ընդ նոսին:

Ռ.

- Եւ ահա խառնեալ զանմահուս բան
 60 Ընդ նախագրեցեալ երջանկացն փառատրական աղերսարկութիւն,
 Որ վասն իմ գոչեն քեզ ի հանութիւն,
 Եւ ես ընդ նոսին՝ իբր դառնութիւն եղեալ ընդ քաղցու,
 Կամ տատասկ՝ ընդ ողորկութեան,
 Տգեղութիւն՝ ընդ վայելչութեան,
 65 Տիղմ՝ ընդ գեղեցկութեան մարգարտի,
 Եւ հող՝ ընդ յստակութեան ոսկոյ,
 Եւ կամ քարինս անարգս՝ ընդ պայծառութեան արծաթոյ,
 Քացասութիւն՝ ընդ նշմարտութեան,
 Եւ կամ աւազ ինչ ատամնառո՝ ընդ կակղութեան զանգուածոյ
 հացի,—
 70 Արդ, լո՛ւր, հզար, հնարաւոր, գովեալ,
 Զնոցայն՝ վասն իմ եւ զիմս՝ ընդ նոսին,
 Ի նոցին գովեստ, ի փրկութիւն իմ եւ ի փառս քո,
 Ամենագութ, բարեբար, արհմեալ,
 Երկայնամիտ, կարող, անբնին,
 75 Անհառ, անեղծ եւ անստեղծ:
 Քո են պարգեւք, քո են շնորհք,
 Դու սկիզբն եւ պատճառ բարեաց ամենայնի:

Ե

- Ոչ ես դատապարտիչ, այլ ազատիչ⁹,
 Ոչ ես կորուսիչ, այլ գտիչ,
 80 Ոչ ես մահացուցիչ, այլ կեցուցիչ,
 Ոչ ես տարագրիչ, այլ ժողովիչ,
 Ոչ ես մատնիչ, այլ ասրեցուցիչ,
 Ոչ ես ընկղմիչ, այլ վերածիչ,
 Ոչ ես գլորիչ, այլ կանգնիչ,
 85 Ոչ ես անիծիչ, այլ արհմիչ,
 Ոչ ես վրիժառու, այլ շնորհիչ,
 Ոչ ես բշտառացուցիչ, այլ մխիթարիչ:
 Ոչ եղծանես, այլ գրես,
 Ոչ սասանես, այլ հաստատես,
 90 Ոչ ոռն հարկանես, այլ սփռվես,
 Ոչ պատնառս յապես մահու,
 Այլ հնարս խնդրես կենաց,
 Ոչ ես ի կամս շարժես սատակման,
 Այլ ի փրկութիւն ողորմութեան,
 95 Ոչ մոռանաս զայցելութիւն:
 Ոչ լփանես զբարի,
 Ոչ արգելուս զգթութիւն,
 Ոչ բերես վնիռ կորստեան,
 Այլ կտակ ազատութեան:
 100 Ոչ բշնամանիս յառատութեանց,
 Ոչ բամբասիս ի շնորհաց,
 Ոչ հայնոյիս ի պարգեաց,
 Ոչ նախատիս ի ձրի ձրից,
 Ոչ անգոսնիս յերկայնմտութեանց,
 105 Ոչ եպերիս ի ներութեանց,
 Ոչ բանսարկիս ի բարութեանց,
 Ոչ անպատուիս ի փաղցրութեանց,
 Ոչ փամահիս ի նեզութեանց,
 Ոչ առափին այսոցիկ տրտնջմունք,
 110 Այլ անլռելի գոհաբանութիւնք:
 Բա՛րձ զմեղս իմ, հզաւ,
 Լո՛յծ զանէծս իմ, արհմեալ,
 Քաւեա՛ զպարտիս իմ, ողորմած,

- Ջնջեա՛ զյանցանս իմ, գրած,
 115 Մատո՛ մատն այցելութեան,
 Եւ անդստին իսկ կատարեցայց:
 Զի՞նչ քեզ, տէր, քան զսոսին դիւրագոյն,
 Եւ կամ զի՞նչ ինձ՝ սլարտաւորիս կարեւորագոյն,
 Այլ կենդանագրեա՛, բարեխնամ,
 120 Քոյինաստեղծ պատկերիս վիշումն կրկին
 Ի շունչ նորոգման լուսատրութեան մաքրական շնորհի՛
 Զամենամեղս ոգի պաշտպանեալ:

Ճ

- Մի՛ ածեր, ողորմած, ինձ աւր տարածամ ի համառաստս երբի՛
 Անթոշակ ապաձեռնութեամբ ընդ անկատար ուղին հետեւել,
 125 Մի՛ մատուցաներ բաժակ դառնութեան ի ժամ ծարաւու,
 Մի՛ փակեր, գրած, իմ հանդէպ զյաշողուած հոգեւոր աւգոսիս,
 Եւ մի՛ իբր յանկարծադէպ հինից ասպատակ՝
 Գիշեր մահուն ինձ պատահեսցի:
 Մի՛ տապ տաւրոյն յանսլաւորաստ պահուն զարմատս հատեալ՝
 ցամաքեցուցէ,
 130 Եւ մի՛ լուսնական դիպուածք, հասեալ գաղտնեաւ, վնասեսցեն:
 Մի՛ պահեսցի ինձ սառն մեղացս,
 Եւ մի՛ հոսամք ուղիսից կենցաղոյս զիս ողողեսցեն:
 Մի՛ հանգիստն մահ բերիցէ,
 Եւ մի՛ ննջումն ի սատակումն յառաջեսցէ:
 135 Մի՛ քունն ինձ կորուստ լիցի,
 Եւ մի՛ նիրհումն ապականութիւն գործեսցէ:
 Մի՛ վախճանն անյարմար ի վերայ իմ արշաւեսցէ,
 Եւ մի՛ շնչոյս վերարձակութիւն ըմբռնեալ ի խոնարհ լիցի:

Է

- Դո՛ւ ես տէր, դո՛ւ գրած, դո՛ւ բարերար,
 140 Դո՛ւ երկայնամիտ, դո՛ւ ամենակարող,
 Առ ամենայն բան անհասութեան անհստ զաւրաւոր՝
 Քաւել, փրկել, կենագործել,
 Լուսատրել, վերստին հաստատել,
 Ի ժանեաց կերչաց գագանաց

- 145 Եւ կամ յատամանց վիշապաց ի կեանս կորզել,
 Ի խորոց անդնդոց ի լոյս բերկրութեան ածել
 Եւ ի հեղձմանէ ծփանաց մեղաց
 Ընդ արդարս երջանկաց փառաւ քաղմեցուցանել:
 Ամենայն ողի քեզ ակնկալեալ յուսով սպասէ՝¹⁰
- 150 Կարատեալ քոյումդ շնորհաց,
 Եթէ՛ երկնայինք եւ եթէ՛ երկրաւորք,
 Եթէ՛ անկածն մեղաւ եւ եթէ՛ ամբարձեալն արդարութեամբ,
 Եթէ՛ տէր եւ եթէ՛ ծառայ,
 Եթէ՛ տիկին եւ եթէ՛ աղախին,
- 155 Եւ ի ձեռին քո է շունչ կենդանական բոլորեցուն¹¹:
 Եւ քեզ ընդ Հաւր եւ Հոգւոյդ Սրբոյ
 Փա՛ռք յափտեանս յափտենից:
 Ամէն:

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱԻԵԼՈՒՄԺ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՑ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻՑ ԽԱՒԱՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ՝

Ա.

- Բարձրեալ անֆնին, գաւրութիւն ահեղ,
Տէր արարածոց, քազաւոր երկնի,
Ստեղծիչ հրեշտակաց, գոյարան մտաց, հաստիչ հրեղինաց,
Պետ բարի՝ հոգւոց, աչ աւպաիւնութեան,
5 Անդորրութիւն հանգստեան, տեսարան լուսաւորութեան,
Պայծառութիւն բերկրութեան, նանասյարհ երանութեան,
Պատնառ կենդանութեան, առիթ բանաւորութեան,
Փրկութիւն՝ առանց շարութեան, առաջնորդ խաղաղութեան,
Պարիսպ ամբութեան, պատուար պահպանութեան,
10 Ցանկ բոցոյ՝ մեծի արհնութեան, սահման անխակալութեան,
Յիշեա՛ յայսմ ողբերգութեան մատենի բանիս խոստովանութեան
Եւ զոր ի մարդկային ազնէ թշնամիս մեր՝ ի բարի,
Եւ արա կատարեա՛ նոցին փաւրթիւն եւ ողորմութիւն:
Մի՛ բարկասցիս նոցա վասն իմ, տէր,
15 Իբրեւ զսուրբս բամբասողաց,
Առ յանախ սիրոյդ, որ ի յիս,
Այլ որպէս՝ զչարս կշտամբողաց եւ իրաւամբք նախատողաց՝

- Ներեա՛ յանցանաց նոցա:
 Եւ արդ, մատուցեալ երկափանչիւրոցս առաջի քո, արդարադատ,
 20 Ոմանք առ մեզ վնասակարագոյնք սակաւօք,
 Թերեւս եւ յիրաւի բամբասելոցս,
 Եւ ես առ քեզ, ամենապարգեւ,
 Անքիւս եւ անկշռելիս բազմաւրինակ ուխտազանցութիւնս:

Բ

- Արդ, յիշեա՛ զքո մեծութիւնդ, տէր,
 25 Նայեցեալ ի յիմս անարգութիւն,
 Եւ ընդ խնդրելս իմ ի քէն բարի՝ իմոցն ատելեաց,
 Եւ դու առ քոյս, ըստ քում մեծութեանդ,
 Աննառելի՛ս հրաշագործեցես:
 Մի՛ սատակեցես զիմսն խածանողս, այլ փոփոխեցես՝ս,
 30 Խլեալ զխոտան բարս երկրաւորս՝
 Զբարի՛սն արմատացուցես եւ յիս եւ ի նոսին,
 Մանաւանդ զի դու լոյս ես եւ յոյս՝,
 Եւ ես՝ խաւար եւ յիմար,
 Դու՝ իսկութեամբ բարի, զովելի,
 35 Եւ ես՝ համայնիւն չար, ապիկար,
 Դու՝ տէր ստորիցս եւ երկնից,
 Եւ ես՝ անիշխան շնչոյս եւ հոգոյս,
 Դու՝ բարձրեալ, ի կարեաց զատեալ,
 Եւ ես՝ տաժանատու եւ վտանգատու,
 40 Դու՝ ի վեր քան զկիւս երկրիս,
 Եւ ես՝ կսու անարգութեան, զարշուքեան,
 Դու, ըստ մարգարէին, մնաս յափտեան յանբաւ բարձրութեան,
 Եւ ես միշտ կորնչիմ՝ ըստ նորին բանին⁵,
 Ի քեզ ոչ է մքութիւն կամ նենգութիւն,
 45 Եւ ես բովանդակն իսկ իցեմ, որ զաւանդն իմ ոչ պահիցեմ:
 Հա՛ն զիս ի բանտէս⁶, արձակեա՛ ի կապանացս՝,
 Զե՛րժ ի շղթայիցս, փրկեա՛ ի խեղդմանէս,
 Ազատեա՛ ի տագնապէս, քակտեա՛ ի յերկաթիցս,
 Լո՛յժ ի պաշարմանցս, արուսեա՛ յերկմտութեանցս,
 50 Սփոփեա՛ ի տխրութեանցս, հանգո՛ ի նեղութեանցս,
 Փարատեա՛ ի վշտացս, հանդարտեա՛ ի խոռվութեանցս,
 Ապաքինեա՛ ի լալոյս, մերժեա՛ ի հեծութեանցս,

- Հեռացո՛ր ի յողբոցս, կազդուրեա՛ր ի կականմանցս:
 Աստուած ողորմութեան եւ պարգեւատու փաղցրութեան,
 55 Մի՛ զգրաւեալս արեամբ հզաւրիդ
 Անտես արարեալ ընդ վայր կորուսանէր,
 Կանգնեա՛ր զհասեալս յափն մահու
 Ի բազմավտանդ հիւանդութենէս:

- Ահա բարդեցան, կուտեցան շրջանակ ամացս
 ընդունայնութեան,
 60 Յորմէ հետէ յայտնեցեալ ցուցայ՝ յոչ պէտս երեւեալ,
 Ի յանդաստանէ մաւրն սենեկի փուշս դժնկի մեղաց շառաւիղի.
 Մի՛ ինձ լինիր խայթոց խոցոտիչ,
 Որպէս անդ տոհմին Յուդայի եւ կամ զաւակին Եփրեմի⁸:
 Եւ ֆանգի բուսուցեալ տնկեցի յողիս,
 65 Փոխանակ ցորենոյն բարեսերմութեան,
 Խոտս խայթողականս, ինֆնաբոյնս, ընդարմացուցիչս,
 Հստ Գրոյն բանի, որ երէցն է, ֆան զաւետիսն⁹.
 Զիա՞րդ ոչ կոչեցից զանձն իմ զարշիլի անդաստան՝
 Անիծաբեր փշովք մեղաց հեղձեալ¹⁰:
 70 Ոչ սերմանեցի արդարութիւն, ըստ բանին Ովսեայ.
 Եւ զիա՞րդ հնձեցից եւ ժողովեցից զկենաց պտուղն¹¹:
 Անկաւ ստինք կուսութեան անձինս մափրութեան,
 Հստ մարգարէին բանի, որ առ Իսրայէլ¹².
 Կարող ես, տէր, ի նոյնն հաստատել:
 75 Լայնեցի, ընդարձակեցի, ըստ մոլեկան բարուցն Յուդայի,
 Զանկողին կամացս՝ դիւացն հոմանեաց¹³.
 Ի ձեռս քո է ամփոփել դարձեալ ի նոյն զգաստութիւն:

Դ

- Եթէ մարմնապէսն կցորդութիւն ընդ տեսանողին
 Անարատ գործեաց զպոռնիկն¹⁴,
 80 Իսկ դու, փրկութիւն, հոգեպէս միացեալ ի յիս, կրկի՛ն մափրեսցես:
 Եթէ արեգակնս այս անկենդան,
 Ստեղծեալ առ ի քէն երկրիս մատակարար,
 Զկարակումն մաւրից ցամաքէ

- 85 Եւ զտհաս պտուղս հասուցանէ,
 Իսկ ստացողդ ամենից՝ Հոգիդ աստուծոյ,
 Ո՛րքան զարեացես զտիղմ շարեաց աղտոյ
 Եւ զքարախ պղծութեան մեղաց մքերից իսկոյն սպառել:
 Վասն այսր կանխաւ իսկ ժամանեցի հայցել առ ի քէն բարի՝
 Ատելեացն իմոց ի կարգ այս բանի,
 90 Զի զհեբբեալ վնասակարս պարտոց մանու
 Յամենախնամ աշաց հզարիդ մի՛ մերժեսցես, արհնեալ գրութիւն:
 Արդ, կենագործեա՛ զիս՝ զամենամեղս, անդամաւ մարմնոյս,
 Ընդ բնութեան հոգոյս՝ խորհել միշտ զգոյսդ:
 Իսկ բարեգործացն խնդրել բարիս՝ բնութեանն են արէնք,
 95 Անբռնադատ կրիցն յարակցապէս առ սոյնս բերումն:
 Քանզի, արդարեւ, առ միդ այդ պատուէր ամենայն հասակ
 զարանայ,
 Իսկ միսոյդ՝ երկրորդի առաջնովդ խնամով հանդիպել՝
 Աստուածականիդ է նմանութիւն,
 Յաղագս այսր իրի նախնի դասեցի
 100 Զքշնամեացն իմոց աղերսանս,
 Քան զերախատորացն բարիս¹⁵:

Ե

- Եւ արդ, յիշեա՛ զնոսա կրկին ընդ միոյ,
 Որ ի քո անուն բարձրացեալ զանարժանս՝ զիս ընկալան,
 Եւ տո՛ւր նոցա, տէր ամէնառատ, բարեբար եւ անոխակալ,
 105 Վարձս արդարոյ եւ մարգարէի¹⁶:
 Թէ եւ ես յալէտ քաւոր իցեմ յարժանեաց,
 Ըստ հաւատոց նոցա եւ առ յոյս նոցին ակնկալութեան
 Որ առ պարսաւոր գերիս ողջամիտ կամաւ ակնարկեն,
 Որպէս թէ ի մասանցդ քո կեցուցաց
 110 Ի պահպանարան հոգոյս ծածկութի լիով ունիցիմ:
 Եւ զպատժաւորս անամփոփելի ի քոց տեսութեանց
 Եւ անխաբելի՝ յուղիդ կշռութեանց¹⁷,
 Քաղցր գրութեամբ անսահմանելեալ
 Մերձեցեալ առ իս, մաքն՛ւր արացես՝
 115 Անխայտառակելի¹⁸ պահելով ի տիեզերական յանդիմանութեանն:
 Եւ որպէս շուք իմն վայելչական դնել ախորժեն
 Ինձ՝ անարժանիս սիրելիքն քո վասն քո,

- Նայեցեալ ի կրանս զգեստոս բարեկերպութեան,
 Զգիտելով զբիծս գաղտնեացն՝
 120 Երշանիկ կարդան եղկելոյս,—
 Եւ դու, հնարատր, ամենապարգեւ,
 Աւրհնեալ մարդասէր, առ բնաւ ողորմած,
 Վասն ամենաքշուառիս հեծութեան՝
 Հաշտեա՛ց ընդ նոսա ըստ հաւատոց նոցա,
 125 Ընծայեալ նոցին մատո՛, պարգեւեա՛
 Զանեղծ մեծութիւնդ եւ զանքառամելի զպսակդ՝¹⁹
 Յափատր աւուրն յետնում հատուցմանն ամենափորձ
 ընտրութեանն:

2

- Զի դու ես գրաւ վրկութեան, մեծութեան
 Անվատնելի եւ անծախ գանձուց ստրկիս եւ սովեցելոյս,
 130 Ի վանառ վերնային շահու աւգտութեան՝
 Բանիդ, որ ի քէն, յարգեալ նոխանամբ:
 Կառո՛ ինձ սահման ջրոյ հանգստեան²⁰,
 Արծանացո՛ւ. անփոփոխ, պատրաստական վստահութիւն,
 Կարգեա՛, արհմարանեալ, անկեղակարծ յուսոյ ամրութիւն:
 135 Տո՛ւր, ամենախնամ դու, անաչառ պաշտպանութիւն,
 Սասանեցելոյս՝ բարեաց անդորրութիւն,
 Տարսկուսելոյս՝ լուսոյ ապաւինութիւն,
 Աշխարելոյս՝ մեծ երջանկութիւն,
 Վնատելոյս՝ կենաց աւգնութիւն,
 140 Լիելոյս՝ անգայքակղելի աւժանդակութիւն,
 Նահանջելոյս՝ անսայթափ վերընքացութիւն:
 Զի քո է բնադ, եւ ի քէն է ամենայնդ,
 Եւ ի ձեռն քո բաշխին հաւաստութիւնք պիտանացուաց համայնից
 կենաց,
 Եւ քեզ վայել է փառք յաւիտեանս յաւիտենից:
 145 Ամէն:

Բ Ա Ն ԶԴ

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱԻԵԼՈՒԱԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՑ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻՑ ԽԱԽԱՔ ԸՆԴ՝ ԱՍՏՈՒԾՈՅ՝

- Արփայ երկնատր, քազատր քարձրեալ,
Տէր բոլորից, ամենից ակնկալութիւն,
Ստեղծաւ տեսականաց, հաստիչ իմանալեաց,
Պատնառ եղանութեանց, կազմիչ հանդերձելոց,
5 Տոիչ լուսայ, առիք առաւատու, պատրաստիչ վաղորդայնի,
Երեւցուցիչ երեկոյի, տարրիչ խաւարի,
Արուստատր քարեհնար, իմաստութեան գործանեայ,
Քաւարան արհնեալ, հալիչ մեղանաց, հալածիչ ցաւոց,
Քակտիչ դառնութեանց, պահպանարան հանգստեան,
10 Հնարօ նիրհման, յարմարիչ քնոյ, սլարգեփչ ննջման,
Շնչոյ յարակարգութիւն, զգայութեան տետղութիւն,
Ծրիչ ցնորից, յեղանակիչ անըջոց, փոխարկութիւն զարհուրմանց,
Այլայլութիւն տխրութեանց, խափանիչ խիթմանց,
Ընդարձակիչ կարծեաց, համադրութիւն ծփմանց,
15 Ահանկութիւն խարդախմանց, հարուածիչ դիւաց,
Փախուցիչ ախտից, ընկղմիչ գայթակղութեանց,
Պաշտպանեա՝ երկնաստեղծ ձեռամբդ,
Զաւրացո՝ քարծրացեալ քո աշովդ,

- Ամփոփեա՛ ամենակալդ բեաւ,
 20 Մածկեա՛ աստուածեան խնամովդ,
 Ամբացո՛ վերակացութեամբ վերնայնոցդ,
 Շուրջանակի պարսպեա՛ զումարտակալդ անմահից,
 Յամենուստ պարփակեա՛ կցորդութեամբ հրեշտակացդ,
 Վանեա՛ զընդդիմամարտն իմ զինուորութեամբ զուարթնոցդ,
 25 Պատասպարեա՛ զասանեալս՝ Աստուածածնիդ մաղթանաւ,
 Զբանակս անդրանկացդ բարեկարգեա՛ ինձ պահապան:
 Բա՛ց ընդ աշացս դիմաց եւ զմտացս իմ տեսանելիս,
 Զգա՛ստ արա ընդ ոգայս եւ զծանրաբեռն կրիցս դանդաղութիւն,
 Վերացո՛, տէր, ի գգայութեանցս զմածեալս յիմարութիւն,
 30 Բա՛րձ, միայն բարեգործ, զպատրուակիս քանձրութիւն:
 Ընդ սկզբան բերմանս լուսոյ՝ զողորմութի՛ւն քո ծագեա,
 Ընդ ելից արեւուն՝ արդարութեան արեգա՛կնդ
 Ի յանձկութիւն սրտիս մտցէ,
 Ճառագայթ քո փառաց ի յիմաստի՛ցս խորհրդանոց ջահեսցի,
 35 Խաչիդ տեառնագրութիւն ընդ շունչս
 Եւ ընդ մարմի՛նս համասփիռ տարածեսցի:
 Յանձն առնեմ քեզ յաւուրս զքո յարմարեալ տաղաւարս
 Պանպանաւ ոգոյս, որ ի սմին:
 Զի դու ես աստուած անբնին,
 40 Առ ամենեւին՝ բաւական
 Եւ յամենայնում՝ բովանդակ,
 Աւհնեա՛լ յափտեանս:
 Ամէն:

Բ Ա Ն ԶԵ

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱԻԵԼՈՒԱԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՅ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻՑ ԽԱԽՍՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ

Ա

- Իսկ արդ, վասն զի արթնականն մեր զուարթութիւն
Քեզ ննջումն իմն է համարեալ,
Իսկ ի խոր թմբրութիւն լռելն
Վասն ուղիղ հաւատոյն ի քեզ`
- 5 Անբարբափ բացութիւն աշաց,
Ուղղեա՛ հոգւոյդ քոյ իմաստութեամբ
Զյաջողուած ձեռինս գործոյ՝
Ընդ հեծութեան ձայնիս մաղբանաց,
Զաւրացո՛, տէր, ի հանդէս բարի
- 10 Ճգնատրական արի վաստակոյ,
Կցո՛ւրդ լեր կարեացս տկարութեան:
Թեքե՛ւս կացո զաշխատութեանս այս սկիզբն՝,
Արագեա՛, միշտ կարող, զյառաջադրեալ ձեռակերտս,
Դիւրատ՛ւս ընթացո ի յաւարտումն լրմանն,
- 15 Ի վախճա՛ն իրին բերկրութեան զիս հասո,
Ժամա՛ն կացուցես ի հանդիպումն յուսոյն,
Կցո՛ւրդ լեր ուղտյն նանապարհիս ընթացից,

- Ի թոիշս ամբարձման փութացուցե՛ս յազտակարն:
 Ընդ աջմէ՛ իմ լիցիս ի վտանգի ծանրութեանն,
 20 Զնայն քո լոտ՝ ի յանձկութեանն պանու,
 Զեռամբ քո կեցո՛ ի կորստեանն ժամու,
 Մատամբ քո սագդեա՛ ի սահմանին անձկութեան²,
 Հարթեա՛ զխտրոց ամենաշար խափանմանն,
 Հոգեղինին առաքմամբ՝ ըստ Ամբակումա՛յ ինձ ննարեա՞,
 25 Բա՛ն ինձ շնորհեա ի յատենի բազմութեանն.
 Իմաստութի՛ւն յիս տնկեա ի հանդիպման քննութեանն,
 Ամպով կամաց քոց հովանացի՛ր հրաշապէս,
 Հանդարտեցո՛ փայտիւղ կենաց զծովուս մրրիկ,
 Սանձեա՛ զաստեաց կենցաղոյս պատկեր քոյին հրամանաւ:
 30 Քանզի քէ աստ ողորմութիւն քո, տէր, կամեսցի,
 Այս լուծութիւն կոհակաց կարծօր է, քան զվէմ,
 Եւ քէ ի ցամաքի անտես առնիցես,
 Իբր զանկայուն՝ պնդութիւն յատակիս
 Ի ներքոյ աստի հոսեալ՝ սասանի:

Բ

- 35 Արդ, ընկա՛լ, Յիսուս,
 Զպաղատանացս ձեռնարկութիւն՝ քեզ ի հանութիւն
 Եւ արա՛ ինձ զամենակարծն գայրակողութիւն՝ մեծ վստահութիւն:
 Որպէս ի ջրահեղձոյց ամենակործանն դարու,
 Որք ի հարթ տաւածման գետնի
 40 Առանց երկիւղի յանճոգս կէին,
 Յողորմութենէդ ամայի մնացեալ՝ կորուսան,
 Իսկ ընդ հովանաւոր մածուածով լաստիւն
 Յոգնատատան հիմանն հայրալստանաւ
 Յանուն գրածիդ յեցեալ՝ պահեցան⁵,—
 45 Ընդ որս եւ զաղաչողս մշտատատան
 Ի նաւահանգիստն խաղաղութեան
 Մարդասիրապէս պրծեալ ապրեցո՛:
 Վարձս ի քոյոցդ ընդ իս բերելով հոգեւոր շանից,
 Զստորաբերս այս սառաւորութիւն պարտուցս լիեալ,

- 50 Բանիդ առական⁶, ի քեզ, տէր, անկայց՝
Միացեալ իսպառ անբաժանելի, աւրհնեալ յամենայնի:
Եւ կցորդելով այսմ, մաղքանաց հոգեղէնքն ամենամաքուրք՝
Ընդ հոգեղինացն մարտիրոսաց,
Ուրի չրով եւ հրով փորձեցան
- 55 Եւ յելից զերծմանն ընդ մեր խնդրեցին
Եւ մեզ յիշատակ բողին ազնութեան,
Ասասցեն ընդ մեզ համաբանաբար զուգամասնութեամբ՝
Եղիցի՛, եղիցի՛:

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱԽԵԼՈՒՄԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆՄԷՑ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻՑ ԽԱԽԱՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ

Ա.

- Ընդ այս հառաչանաց քախժուրեան ողբոց
 Ի բազմաց կերպից շարակարգելոց,
 Եւ ամենի՛ց հոգաց ողորմեա,
 Գովեալ եւ երկայնամիտ թագաւոր,
 5 Նաեւ այնոցի՛կ սուաւել,
 Որոց հատեալ է ակնկալութիւն փրկութեան կենաց,
 Որք ննչեցին անպատրաստաբար՝
 Շիշեալ լապտերաւ իւղոյն պակասութեան՝:
 Անա յիշեա, տէր իմ գրութեան,
 10 Եւ ի յա՛յս ես պատճառ իրաւունս ինձ գրեա,
 Քանզի թէ եւ ի փառս անաւորութեան սփանչելեաց մեծիդ՝
 Հակառակաւն հանդերձեցեր զկազմած մարդոյս,
 Զոմն՝ ծանր, եւ զոմն՝ քեթեւ,
 Զմին՝ զով, եւ զմիւսն՝ հրային,
 15 Զի դիմադրութիւնն ի հակառակացն հարք պահեցեալ՝
 Արդա՛ր կոչեսցո՛ւ հաւատարիմ հաւասարութեամբն՝:
 Եւ յայսմ ի դատման՝ առաքինութեան
 Վերաբերեալ ընդ համբարձելոյն,
 Զխոնարհութիւնն առ կան դիտման անմոռաց պահեալ՝

- 20 Պսա՛կ ընկալցո՛ւմ նգնաւորական:
Այլ քանգի յայսմ կանոնէ ուխտի վրիպեցաք,
Եւ անասնաբար սահեցմամբ
Ըստ հողոյն զիջման ընդ Երկիր մածաք՝
Այլ ոմն՝ ախտիւ, Եւ այլ ոմն՝ անգրութեամբ,
25 Միւսն մասն՝ մոլութեամբ ամենաբաղձ կերակրոց
Իբր զազան մշտաբոյժ յարակայ կապեալ ընդ բնութեանս:
Իսկ ի քառիցս ոմն, անըմբռնելի Եւ անողոխելի սլացմամբ
Ի բաց ոստուցեալ, վայրենապէս ամբարտաւանէ:
Եթէ ջեռնումք տապով սիրոյն, որ ի քեզ,
30 Նշխարաւ բոցոյն, որ ի մեզ,
Յուրտն առընթեր կենակից նմին,
Ձնոյն կասեցուցեալ, բարոյն ընդմիջէ.
Եթէ աղականաւն հրեշապայնովն յառիցիմք՝ ի քեզ,
Ծանրութիւն քանձուռն անդրանիկ հիւրոյս այս հողոյ՝,
35 Ի ստորեւ քաշեալ, խափանէ՞:

Բ

- Եւ արդ, յամենուստ պարտեալ Եւ իսպառ լքեալ,
Իբր զապիկար հաշմեալ՝ հերքեցայ, կորեայ վանեցայ,
Վատնեալ ի քազմաց՝ ի մահ գրաւեցայ,
Վասն որոյ ի պարգեականէն զրկեցեալ՝
40 Յողորմութեանն կողմ նայիմ
Եւ պատկառեալ դիմաք համայնից ունողս
Զքնաւից աղետաբանեմ զմեռելոցն՝ քեզ կենդանեաց,
Քանգի կարող ես յաւտ հնարիւք
Եւ կորստականացն՝ ըստ իս մեռելոցն,
45 Ամենայն ինչ քեզ զարելի է,
Նա զի Եւ ընդ անտկար կարելոյդ Եւ կամելդ է ախորժելի:
Արդ, այսց Երկուց բարգաւան շնորհաց նորոգչաց
Առ միմեանս եկեալ՝ կարելն ընդ կամելն,
Բարձեալ եղիցի Եւ յուսահատութեանն վհատութիւն ազգաց
մեղաւորաց,
50 Եւ ծամանեալ հասցէ անտեացդ լոյս
Հոգւոց բժշկութեան քումդ հրամանի,
Տէր ամենայնի, արհմեա՛լ յաւիտեանս:
Ամէն:

Բ Ա Ն ՁԷ

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱԻԵԼՈՒԱԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀԱԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՅ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻՑ ԽԱԽԱՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ՝

Ա

Եւ արդ, քանզի ի գլովս կատարման հասեալ
Սակաւամասնեայ կտակի այսր ողբերգութեան,
Արա՛, տէր, վախճան դադարման առնուլ
Ընդ այսց բանից մաղթանաց ինքնանախատու կշտամբութեան՝
5 Եւ որ յիս կրին շար սովորութիւնք,
Որ քեզէն կարգեցեր սահման աւետեաց ակնկալութեան
դատապարտելոյս՝

Ասելով. Ոչ են կամք առաջի Հաւր իմոյ,
Եթէ կորնչիցի մի ոք ի փոքրկանցս*.
Եւ դարձեալ՝ Այս են կամք Հաւր իմոյ*,
10 Ձի զամենեսին ինձ յանձնարարեալս ոչ կորուսից*:

Բ

Անա արննեալ ես ի գրութեան,
Բարեբանեալ միշտ՝ ի քաղցրութեան,

8. Մատթ., ԺԸ, 14:

9. Յովհ., Զ, 39:

- Խոստովանեալ՝ յերկայնմտութեան,
 Մանուցեալ՝ յայցելութեան,
 15 Քարոզեալ աւեր՝ ի փրկութեան,
 Ներբողեալ դու՝ յառատութեան,
 Պատուեցեալ՝ ի պաշտպանութեան,
 Փառասուրեալ ես ի փրկութեան,
 20 Նրկրպագեալ՝ յանբաւ բարձրութեան,
 Պաշտեցեալ՝ յանֆննութեան,
 Գովեցեալ միայն՝ ի յաղորութեան,
 Վերածայնեալ՝ ի մեծ զաւրութեան,
 Խնկատրեալ՝ յողորմածութեան,
 Համբուրեցեալ՝ յաննառ հեզութեան,
 25 Ճաշակեցեալ՝ ի խոնարհութեան,
 Ընդ քեզ՝ եւ ծնողդ քո երկնատր՝
 Աստուածդ բոլորից մխիթարութեան՝,
 Ըստ որում Հոգիդ քո Սուրբ բարութեան:
 Որ զանկեալ զգրաստ թշնամտյն
 30 Եւ զգայրակղեալ մարդն անբանութեամբ՝
 Կանոնեցեր ոչ անտես առնել՝,
 Որոյ Երախտիս հզարիդ ի յիս,
 Եւ առաքինութիւն մեծիդ ի բարձունս
 Տանեալ անդադար յանվախեան փառաբանողաց՝,
 35 Որովք զայս ձայն աղերսական յարգեալ՝
 Ընկալցի՛ս մարտիրոսացն պաղատանաւ
 Ի հոտ հանութեան բուրման անուշից:
 Եւ այսու փրկանաւ հաշտարար բանի
 Զնախնեացն պարտս եւ զաներեւոյթ վէրս,
 40 Միջնովքն եւ վերջնովքն՝ մանացուցանողաւքն զանձն եւ զմարմին,
 Բժշկեա՛, ամենակարող, զներքինս եւ զարտաքինս,
 Զտիպքն եւ զգիծքն՝ եւ զխարանս հարուածոցն՝
 Բարձեալ եւ մաքրեալ դեղովք ողորմութեանդ
 Զկտեալ խածուածս բազմագունիս,
 45 Որք զարշելիս քնդ ախորժելեացն
 Քեզ ցուցանեն զէութիւն բնութեանս:

- Եւ երէ հասից յամս ծերութեան⁷
 Քեւ առաջնորդեալ արժանիս մահու,
 Մի՛ բողցես զտկարութիւնս⁸,
 50 Մի՛ անարգեր զալիսն,
 Մի՛ կորացուցես զկործանեալն,
 Մի՛ գիշուցես զկֆեալն,
 Մի՛ վայրաբերեր զխոնարհեալն,
 Մի՛ շնչման հոգմոյ մատներ զառկայծեալն,
 55 Մի՛ ընդպանկեցես զդեղեւեալն,
 Մի՛ անվերարկու առներ զսառուցեալն,
 Մի՛ անդարման լիցի տագնապեալն,
 Մի՛ առանց տածելոյ՝ յարկն խարխալեալ,
 Մի՛ անպատիւ՝ պատկերն հնացեալ,
 60 Մի՛ պարարտութիւնն՝ անհամեալ,
 Մի՛ շուք շնորհին՝ անարգեալ,
 Մի՛ հնութիւնն՝ քամանեալ,
 Մի՛ նաւ հոգոյս՝ ալեկոծեալ,
 Մի՛ երկարութիւն յուսոյն՝ կտրեցեալ,
 65 Մի՛ լար շափդին՝ խզեալ,
 Մի՛ ուշ իմաստին՝ բարձեալ,
 Մի՛ գոյին կազմած՝ զեղծեալ,
 Մի՛ ամբարձմանն թեւ՝ փետտեալ,
 Մի՛ զուարթութիւն գեղոյն՝ տգեղեալ,
 70 Մի՛ նանանչ նշողին՝ քաղեալ,
 Մի՛ պատումանք աշացս՝ փակեալ,
 Մի՛ լուսատրութիւն նորին՝ խափանեալ,
 Մի՛ պատկերն խաւսուն՝ անկեալ:

Դ

- Անա աղաչեմ զքեզ, բարեգութ, ամենայն սրբովք պաղատիմ.
 75 Լո՛ւր սոցին ինձ կանխաւ, զի զանազանն մի՛ մոռասցիս:
 Դո՛ւ առաջնորդեցեր ինձ, ըստ սաղմոսողին, եւ ապրեցուցեր՝.
 Հա՛ն, տէր, ընդ երգողին¹⁰
 Եւ ի կարծեացն կասկածանաց, յորմէ երկնչիմ:
 Իսկ ես չեմ արժանի ի քէն
 80 Եւ ոչ հասարակական կերակրոյն վարձու.

Այլ դու կարող ես սովորաբար եւ առ զլացողս բարեգործել:

Քո են զարմանալիք աննառից բարեաց,

Միայն հրաշագործ առ ամենայն երկայնատուփին,

Ընդ Հաւր եւ Հոգւոյդ Սրբոյ արհնեալ հանապազ,

85 Յափտեանս յափտենից:

Ամէն:

Բ Ա Ն 22

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱԽԵԼՈՒԱԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՑ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻՑ ԽԱԽԱՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ

Ա

Եւ արդ, ջուր կամաց եւ կաթ արտասուաց
Բեկութեամբ հոգոյս, մտացս լմամբ,
Խորտակմամբ սրտիս հեղեալ առաջի՝
Զմարգարէին յիշեցուցանեմ՝ զարիմաբացոյն Սամուելի,
5 Զոր առեալ էհեղ ի սկաւառակէ յանդիման քո, ամենատես,
Առ ժողովրդեանն արիւնակութիւն՝
Զանձն արկանելոյ խոստովանութեամբ
Եւ հնազանդութեամբ կենդանաւորդ զարշապարաց՝:

Բ

Եւ արդ, ընկա՛լ գայս հիւսուած բանի աղիողորմ հեծեծանաց,
10 Եւ հոտոտեսցի՛ս յայս նուէր բանի անարիւն զոնի, քազաւոր երկնի,
Եւ արհմեալ սրբեա՛ զտառ մատենի այսր ողբերգութեան,
Եւ գրեալ դրոշմեսցե՛ս յարձան յալիտեան
Ընդ հանոյականացն սպասատուութիւնս:
Կացցէ՛ առաջի քո մշտնջենատու

- 15 Եւ յիշատակեսցի՝ ի լսելիսդ քո հանապազ,
 Բարբառեսցի՝ շրբամբք ընտրելոց քոց
 Եւ խաւեսցի՝ բերանովք հրեշտակաց քոց,
 Տարածեսցի՝ հանդէս արոռոյ քոյ
 Եւ ընծայեսցի՝ ի սրան սրբութեան քոյ,
- 20 Խնկեսցի՝ ի տանար անուան քոյ
 Եւ բուրեսցի՝ ի սեղան փառաց քոց,
 Պահեսցի՝ ի զանձարանի քում
 Եւ համբարեսցի՝ ի ստացուածս քո,
 Պատմեսցի՝ ի յականջս ազգաց
- 25 Եւ քարոզեսցի՝ ի լուր ժողովրդոց,
 Նկարեսցի՝ ի դրունս իմաստից
 Եւ ապատրեսցի՝ ի սեւանս զգայութեանց,
 Իբր կենդանեալ գի՛մս պատմեսցէ
 Խոստովանեալ զանաւրէնութիւն:
- 30 Եւ քէպէտ վախճան ընկալայց իբր զմահացու,
 Այլ յարակայութեամբ բանի այս սովերի
 Գրեցայց կենդանի:
 Մնացէ՛ սա անեղծ ի կամս քո, տէր,
 Ինձ՝ պատժապարտիս համբարձեալ
- 35 Միշտ անդուլ դատիշ, անաշտո կշտամբիշ.
 Անպատկառ յանդիմանիշ, անանխայելի դստովիշ,
 Անողոքելի պարսափիշ, անհամբոյր ծանակիշ,
 Անմարդասիրելի մատնիշ, անփրկելի տանջիշ,
 Անկաշտո կառավիշ, անխնամելի յայտնիշ,
- 40 Ապառուս հրապարակիշ, աշխարհալուր բողոքիշ,
 Փողով մեծութեան ազդման
 Առանց լուրսեան եւ կամ դադարման
 Զիմոցս պարտեա՛ցս խոստովանեսցի:

Գ.

- Սոյն գիր իմովս ձայնիւ, իբր զիս, ընդ իմ աղաղակեսցէ,
 45 Տարածեսցէ զծածկեալսն, հոշակեսցէ զգաղտնիսն,
 Կախանեսցէ զկատարածն, հնչեսցէ զմոռացեալսն,
 Յայտնեսցէ զաներեւոյթսն, բարբառեսցէ զբարուսն,
 Քարոզեսցէ զխորոցն, պատմեսցէ զմեղացն,
 Մերկացուցէ զանտեսիցն, ցուցցէ զկերպարանս թափուցելոցն:

- 50 Շաւշափեսցին սովաւ որսֆն, գոցին գայթակղութիւնֆն,
 Յանդիմանեսցին աննառֆն, ֆամեսցին շարեացն մնացուածֆ,
 Եւ քազաւորեսցեն կեանֆդ շնորհաց ողորմութեան քոյ, Քրիստոս,
 Ի գանձս պահեստի ոսկերացն ցամաքելոց,
 Որով ի ժամանակս կենդանականս
- 55 Սկզբնաւոր լուսոյ մտի զարնայնոյն՝
 Նորոգման աւուրն պայծառութեան՝
 Քոյովդ ցաւով յոգի անեցեալ
 Այսու փրկութեամբ անմահականաւ
 Եւ անցամաքելի վերամբարձութեամբ
- 60 Շառափղս ձգեալ իմանալեացն բարեաց՝
 Դարձեալ դալարացայց եւ կրկին ծաղկեցայց,
 Ըստ քոյինաշունչ Գրոյն յուսադրութեան՝
 Եւ քեզ միայնոյ փրկողի եւ Հոգւոյդ քում՝ Հաւ իսկակցի,
 Միասնական տէրութեանդ եւ աննառ երրորդութեանդ
- 65 Խորհրդական զովեստի վաճֆ եւ երկրպագութիւն յափտեանս:
 Ամէն:

Բ Մ Ն ԶԹ

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱԻԵԼՈՒԱԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՑ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻՑ ԽՍԻՍՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ՝

- Աստուած եւ տէր, կեանք եւ արարիչ,
Ողորմած, զքած, լոյս, երկայնամիտ,
Անոխակալ, մարդասէր, ամենագութ, պարգեատու,
Փրկիչ, արհնեալ, գովեալ, բարեբանեալ,
5 Դարան ամբօրեան, պատսպարան վստանօրեան,
Առանց նենգօրեան բարի,
Առանց խաւարի նառագայթ,
Քաւիչ մեղաց, ողջացուցիչ վիրաց,
Աննասանելեաց հնարք,
10 Անմատչելեաց հպարտ,
Անյուսօրեան ելք,
Անուն քո խոստովանեալ աստուծոյ Որդի՞,
Եւ Հաւր քոյ ընդ քեզ հզարի եւ ահաւորի
Եւ Հոգւոյդ ամենակալի եւ ընդ քեզ երկրպագելոյ
15 Փա՛նք եւ պաշտան գոհաբանօրեան յաւիտեանս:
Ամէն:

Բ Ա Ն Ղ

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱԻԵԼՈՒՍԺ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՑ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻՑ ԽԱԽԱՔ ԼՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ

Ա.

- Բարեբանեալ աստուած երկնաւոր,
Միայն արարիչ, տէր ամենակալ,
Մեծութիւն անեղ, գրութիւն արեւնաբանելի,
Ողորմութիւն խոստովանելի, բարերարութիւն երկրպագելի,
5 Խնամակալութիւն պաշտելի, մարդասիրութիւն տալնելի,
Պահպանութիւն խնկելի, բարձրեալ անհնին,
Մերձաւոր կամարար, ապաւէն անկասկածելի,
Մխիթար սրտից, փարատիչ վշտաց, ապաքինիչ ցաւոց,
Սպառումն վնասութեանց, բարձումն սլարտեաց,
10 Փոխարկիչ կարեաց, կարգաւորիչ կրից, յարմարիչ բանից,
Սանճարկու լեզուի, շրջադրութիւն շնչոյ, կացուցիչ հագագի,
Ամփոփիչ խորհրդոց, կրթարան կամաց, արձանացուցիչ յուզմանց,
Հանդարտութիւն մրկաց, խաղաղութիւն ծփանաց,
Որ ունիս զթեւոց ամէնընթաց իշխանականիս
15 Եւ, իմաստութեամբ նուանեալ, առ իեզ դարձուցանես:

Բ

- Կոնարանեալ միշտ երախաաւոր՝
 Որ հեզութեամբ անհպարտութեան երկայնամտեալ՝
 Հանգչիս տենչանաւ աննառ հրաշիւք յանձինս սրբոց:
 Թագաւոր էից համայնից, ամենայնիւ ծանուցեալ գրած,
 20 Սկզբնահայր Էւ նախաշաւիղ սիրոյն ընքացից,
 Ճանապարհ կենաց,
 Որ առաջնորդես քաղցրութեամբ դիմելոյս ի լոյսդ վերին:
 Զենեկալու մեծ վստահութեան,
 Որ ոչ բողացուցանես զայրակղելոյս ի վայր կործանել:
 25 Յուսոյ կերպարան,
 Ճշմարիտ առնաւատչէի աղաշողաց մատանց յայտնի երեւեալ,
 Ապափնորթին հանգստեան,
 Որ ոչ երբէք մատնես վտանգի դատապարտութեան:
 Ազատութիւն շնորհաձիր,
 30 Որ տաս լիապէս առանց փոխատրութեան փրկանաց:
 Առատութիւն աննախանձելի,
 Որ բոյին փառատրութեամբ զանաւոք նիւթ հողոյս նոխացուցանես:
 Պայծառութիւն անստուեր,
 Որ նառագայքիւք անեղ բարձրութեան պարածածկեալ զթշուառս՝
 35 Կրկին բարգաւան առնես:
 Քափշ մեղանաց բազմաց,
 Որ զհերքեալս ի փրկութենէ առաջնովն պայծառութեամբ
 նորոգեալ՝
 Վերստին վայելչացուցանես:
 Հնարաւոր դիւրահաս՝
 40 Առ ամենայն անբաւ գերամբարձութիւն յաւետ յառաջեալ,
 Եւք վստահութեան՝ առ խոստացելոցն վայելս,
 Նրանութիւն անձկալի,
 Որ զկենդանութիւն շնչոյս լփանելն է ախորժելի,
 Զի գեղ գտից, կենդանի:
 45 Կամք անփոխադրելի՝
 Առ ի քաւութիւն գերոյս զաւրացեալ, ամենագովելի,
 Անսխալելի դեղ կենաց,
 Որ Էւ մեռելոց բնաւին եղծելոց առնես զսփանչելիս:
 Ամենաստեղծ աներկբայելի,
 50 Որ զհուրք կիզեալն Էւ զհողմով հոսեալն

Եւ զժանեալ գազանաց ծախեալն
 Ի քթել ական նովին հիւրականութեամբ անպակաս յարուցանես:
 Անհաւասար համարձակութիւն,
 Յորում աստուածաւիճն պանծանալ պարծելն է իրաւացի:

Գ.

- 55 Հայեա՛ց, տէր, յերկնից զուարթ քաղցրութեամբ
 Յամենակործան վտանգ նեղելոյս
 Եւ արա՛ւ անդորր հանգստական դիւրատ
 Ի բազմատազնապս հեծութենէ:
 Եւ զյարուցեալ զուարս սատակչաց,
 60 Եթէ սպառազէնք աշական դժնեայ հնարատրութեամբ
 Բռտն մարտակցաց պատկանեալ զինով,
 Եթէ մեղաց տգեղ եւ քո ատելի կերպարանք,
 Եթէ ցաւոց եւ ախտից վատնիչ եւ կորստական նշմարանք,
 Մերժեսցե՛ս, հանցե՛ս, հատցե՛ս, խափանեսցե՛ս
 65 Եւ հալածեսցե՛ս՝ հեռի սահմանաւ իսսլառ տարագրեալ
 Անդարձ որոշմամբ վերստին կորստեանն,
 Եւ կառուցե՛ս, կացուցե՛ս նպատակ կենաց եւ ամուր մահարձան
 Ձնշան խաշիդ՝ ապաւինելոյս ի քեզ, փրկութիւն:

Դ.

- Եւ յայսմ անպարտ եւ անպատիր
 70 Եւ անվանելի արուեստից անաւորիդ մեծութեան՝
 Լուծցի՛ն որոգայքքն գաղտնածածուկ սատանայականք,
 Կապտեսցի՛ն մեքենայքն, վատնեսցի՛ն գայքակղութիւնքն,
 Խալտառակեսցի՛ն խաղրիցն դրութիւնքն,
 Յայտնեսցի՛ն երեւոյթք որսոյն,
 75 Գտցի՛ն նենգողին ծուղակք,
 Վերաւցի՛ն վարմին վերարկով,
 Տոշորեսցի՛ն որոմանքն բոյսք,
 Նգովեսցի՛ն բռնատրին շարաքանութիւնքն,
 Կտրեսցի՛ լար խաբէութեան ի մահ որսողին,
 80 Պարսեսցի՛ն պատրողին բանսարկութիւնքն,
 Պակասեսցի՛ն զէնք գրպարտողին,
 Անկցի՛ն սուսերք մահաբերին,

- Սուզեսցի՛ն սադրողին պատրաստութիւն,
 Արձակեսցի՛ն տոռուն տազնապողին,
 85 Այլայլեսցի՛ն սոտ կերպարան կեղծատրին,
 Սատակեսցի՛ն խռխտականացն խիստ յարձակմուն,
 Յրուեսցի՛ն կցորդութիւն կերչացն,
 Բաժանեսցի՛ն ազին աագակացն,
 Քայլայեսցի՛ն բոյլ քարքարոսացն,
 90 Քանդեսցի՛ն ամրոց պստամբողացն,
 Արգելցի՛ն ամպրոպ յանդգնելոցն,
 Փարտեսցի՛ն փորձողին անձեւի,
 Հալեսցի՛ն եւ ցամաքեսցի՛ն եղեամն աղանդատրին,
 Խորտակեսցի՛ն եղջիր գոռոզին,
 95 Մանրեսցի՛ն ամբառնալիք դրաշիցն կերպարանաց,
 Փշրեսցի՛ն ամբարհասնութիւն հպարտացելոցն,
 Նահանջեսցի՛ն դիմեցմուն հակատելոցն,
 Քակեսցի՛ն միաբանութիւն զաւրացն Բելիարայ՝
 Թէ՛ անմարմին եւ քէ՛ մարմնատր,
 100 Փախիցե՛ն ընդ նոյն նահապարհ ի մի շաղաց հետոց յերն
 տարակոյս՝,
 Ի գուրն ինձ փորեալ ինքեա՛նք ընկնեսցին՝,
 Յեղանակեսցի՛ն ձմերուն ձանձրացուցչին,
 Հատցի՛ կապն կցորդութեան մշտաշան աագակին,
 Նողկացի՛ մտացս կայից համբոյր շողոփորթին,
 105 Ընդմիջեալ մեկնեսցի՛ն նետաձգութիւնք նեղչին,
 Կացցէ՛ ի սասանման նաւ խարդախողին,
 Խլեսցի՛ն յարմատոց անտի առամունք խածանողին:

Ե

- Վասն փայտիդ արհնութեան կենաց,
 Յորում պրկեցար աստուածդ անըմբռնելի,
 110 Յիշատակաւ բեւեռացդ,
 Որով ի գործի մահուն մածուցար արարիչդ երկնի եւ երկրի,
 Արեամբդ տէրունականաւ,
 Որով զվիշապն մեծ կարքիւ ամեալ որսացար՝,
 Լեղոյն դառնութեամբ,
 115 Զոր արքեալ՝ զղեղատուութիւն կորուսչին արտաքս հեղեր,
 Պատմաբանութեամբ ըղձական հաղիւք կրիցն սարսափեւեաց,

Որով զլրբութիւն հակառակողին ըմբերանեալ՝ ամաչեցուցեր,
Անուամբդ անհասականաւ ամենայնիւ անթարգմանելոյդ,
Յորմէ դողան եւ դատապարտին՝ սոսկացեալ սաստիկ

սարսափմամբ

- 120 Բնութիւնք ամենայն երեսութից եւ աներեսութից,—
Եղիցի՛ն այս ամենայն պարգեւք շնորհաց
Խոստովանելոյս ի պաշտպանութիւն,
Ի բժշկութիւն եւ ի փառութիւն:
Եւ մահաբեր դառնաթոյն աւձին
- 125 Եւ որ ի նմա ազդեաց տիեզերադաւ շարութիւնն
Ի սատակո՛ւմն լիցի նորին:
Նոյն ինքն ի կորո՛ւտ եւ յանբժշկական հարուա՛ծ տանջանացն
Սովաւ մատնեցի, կապեցի եւ ըմբոնեցի:
Եղիցի՛ ողորմութիւն ստեղծողիդ ընդ իս,
- 130 Եւ շունչ ոգոյս իմ ընդ քեզ՝
Անբաժանաւրէն կապաւ միացեալ ի մի:

2

- Եւ որ ոք ընթերցցի զայս տղերս ձայնի
Մաղբանաց գոչման աղաւթից հայցման
Մերոյ եւ տղայոյ, կուսի եւ երիտասարդի,
- 135 Եւ եթէ յաղախնաց ոք պաղատեսցի աստուածսիրաբար,
Հաւասարապէս անաշտութեամբ
Ընկալցի՛ն ի քէն մասն երանութեան պարտուց ազատութեան՝
Հաստեալ վերստին յանարատութիւն նորոգ մաքրութեան,
Նկարեալ դարձեալ զփոյդ կերպարան անփոփոխելի:
- 140 Ահա տիրապէս հնարատր, զաւրեղ, անպատում, անհաս,
անիմանալի,
Տեսցե՛ս աստանաւ ի հառաչանս կողկողանաց այսր հեծութեան,
Որ ի բոլորից շրթանց ընծայեալ քեզ մատուցանի
Վասն Հաւր քոյ երկնատրի եւ բարերարի
Եւ Հոգայդ Սրբոյ փառակցի եւ կենդանատուի,
- 145 Աստուածածնիդ բարեխաւսութեամբ
Եւ խնդրուածովք ամենայն սրբոց:
Զի դու ստեղծեւ զամենայն,
Եւ ի քէն եղեն ամենայնք,

- 150 Եւ դու տիրես ամենայնի,
Եւ քեզ փա՛ռք յամենեցունց,
Միդ յիսկութենէ անժամանակ երբորդութեանդ,
Զուգակցապէս փառաւորեալ յանբաւս
Եւ յաւիտենից յաւիտեանս:
ԱՄԷՆ:

ԲԱՆ ՂԱ

ՎԵՐԱՏԻՆ ՅԱԻԵԼՈՒԱԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՅ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻՑ ԽԱԽԱՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ՝

Ա

- Տէր, տէր գրութեանց եւ աստուած ողորմութեանց,
Անուն մեծութեան, ձայն անաւորութեան,
Կոչումն սասակութեան, լուր անհասութեան,
Բարբառ դողութեան, հնչումն հիացման,
5 Յուսադրութիւն բարեւարութեան ամէնողորմ փաղցրութեան,
Յորմէ երկուցեալ սասանին ամենայն բնութիւնք եղելոց:
Ի քո սպառնալեաց ահիդ պակուցման
Սաւառնին սերոքէք, ամփոփին փերոքէք,
Պարուրին պարք լուսակերպիցն,
10 Երկնչին հիացմամբ բոլոր պետութիւնք վերնոցն,
Նոյնք ցնծան դողութեամբ մեծաւ ի մի նաւակաւորս բերկրութեան,
Ջարհուրին դեփ, բնկրկին շարութեանցն գունդք,
Պակասին խաւարասիրացն հոգիք,
Անդնդոց մատնին հրեշտակք ատարին,
15 Կապին նշանաւ խաչին յարձակմունք դիմամարտին,
Փաւկին ի ստորին բանտի փնատր ամաղեկացիքն²,

- Անխզելի հանգուցիւք պաշարին խումբք հակառակորդին,
Արգելին անգերծ զնդանաւ մահազինացն կանառք,
Պնդին ի մետաղս անեղ հրամանիդ այսականացն զումարք,
20 Պապանձին կարկեալ ընդդիմաբանիցն դասակցութիւնք,
Պարաանդին հիծմամբ կորստեան աներեւութիցն ժողովք,
Անլոյծ շղթայիւք նեղին առաքելութիւնք դերաբխատոսին:

Բ

- Ահա կարկառեմ մատամբք ձեռինս
Զտեսոնագրութիւն նշանիդ ի ժամ գիշերիս,
25 Որ ոչ մքանաս խաւարաւ անգիտութեան, ամենեւին
տեսականութիւն,
Քան քէ ի լոյս անմատոյց հանգուցեալ բնակիս³:
Բնկա՛լ զաղաշողս վտանգաւոր զոհաբան
Ընդ պահպանութեամբ քեւոց հզաւիդ,
Փրկեա՛ ի ցնորից եկամուտ պղտորութեանց,
30 Սո՛ւրբ արա զգգայարան հայելեաց սրտիս նկատմանց,
Ամրացո՛ փայտիւդ կենաց ի տխրական անբոց,
Արեա՛մբ քո սրսկեա զշրջարկութիւնս կայիցս,
Զնետս ելումտիցն կաթուածո՛վ կենարար կողիդ գծագրեա՛,
Երդոցն պահպանարան քառակերպի՛դ ձեակերպութիւն եղիցի,
35 Հանդէպ տեսութեան աչացս ամբարձման
Փրկակա՛նդ քո կրից խորհուրդ առդիցի,
Բնդ բարաւոր յարկիս շարշարանա՛ց քոց գործի հաստիցի,
Զծառոյդ արեւնութեան հաւա՛տք յուսոյ իմոյ կախիցի:
Արգե՛լ, տէր, սովաւ զսատակիչն հոգւոց,
40 Մտցէ՛ անխաւիան պաշտպանն լուսոյ:
Եւ ընդ սաստիկ ծանրութեան ցաւոցս՝
Եւ զբե՛ռն պարտեացս քեքեացո,
Զոր ի լուսանի մտացս ամփոփման մահնացս անկողնի,
Ուշաբերեալ զյուսահատութեանցն դառն պտղոցն,
45 Խոստովանիմ ամենագիտիդ զանհամար մասունս գործոց
Զարաշար անարեւնութեանցս:

Գ

Հանգո՛ զվաստակեալս ի բազմածուփս աշխատութենէ,
Բա՛րձ գտագնապ տարակուսանաց ոգոյս կործանման,

- 2դառնորինն բնդ վշտացն,
 50 2հեծորինն բնդ կարեացն,
 2հանկորինն բնդ բշտառութեանցն,
 2հառաշմունսն բնդ խորտակմանցն,
 2բեկորինսն բնդ ապշութեանցն,
 2քմբրորինսն բնդ շրտմանցն,
 55 2արբեցորինն բնդ յիմարութեանցն,
 2քերամտորինն բնդ խելագարութեանցն,
 2սառումն սիրոյն եւ զհրային շերմորին աղուական ախտին:
 Աւժանդա՛կ լեր տկարութեան բազմախորս տարտամութեան
 Բարեգործ աշովդ շնորհի, ձեռամբդ նորոգողի,
 60 Մատամբդ կենսաբաշխի, փառաւիդ մշտափայլի,
 Յարակայութեամբդ անեղծի, երեսաւիդ զուարթականի,
 Իսկութեամբ էիդ պաշտելի, բարձրութեամբդ երկրպագելի:
 Հատո՛ղ զշարաշար հեծորին կորստականս խեղդման,
 2նոր գիտ շարին, զհին խարդախորին բանսարկուն,
 65 2աւտար ազդեցմունս ի ման կրթողին,
 2անյարմարական երեւոյթս հանապագորդեան եղեւնագործին,
 2առ աշս հնարադրորին դժնդակ դիւին,
 2ողոճական բոցաշնչորին ձգող կախարդին:
 Պահեա՛ ի տեղոջ հանգստեան մեռաւրինակ այսր դադարման
 70 Յաներեւոյթ մտածութեանց, ի մասնատր սխալութեանց,
 Ի մեծագոյն գայթակղութեանց, ի փոքրագոյն ոտնառութեանց,
 Ի խաբեբայ շար ձանձրութեանց:
 Հեռացո՛ղ զանհանդէպ մտածորինս՝
 Ի զգայութեանց ծառայիս յանցատրի,
 75 2կիրս բասելիս, զվարս բշնամանելիս,
 2դիպոյածս պատկառելիս, զհետս վրիպելիս,
 2պատիրս ձաղկելիս, զխորհուրդս անգոսնելիս,
 2աւելաբանորինս նշկանելիս:

- Անսխալ հոգով եւ անշաղախ մարմնով
 80 2ապաւինեալս ի քե՛զ հանդերձեա
 Ի շնչմանէ հողմոց, ի զարկմանէ բռնութեանց,
 Ի բախմանէ փոթորկաց, ի յոստմանէ մրկաց,
 Ի յարձակմանէ գագանաց:

- 85 Ի կալիման աշացս հայեցուած արտիս մի՛ ստուերացի,
 Այլ զուարբացի՛, պայծառացի՛, վայելչացի՛,
 Ընդ Բե՛զ փայլեսցի, տէր Յիսուս Քրիստոս,
 Լուսաւոր վառմամբ անշիջանելեալ:
 Բանիւ քո սրբեա՛ զպատասպարանս բազմականիս
 Ի խորամանկութեանց, ի զբաղմանց,
 90 Ի քո ատելի յիշատակաց, ի վերնամարտ մտածմանց,
 Ի քե՛տական մորոտութեանց, ի տիրանենգ անշնորհութեանց,
 Յաստուածընդդէմ հերձուածութեանց:
 Գնդիւք վերնայնոցդ վերակացո՛ւ ինձ լիցիս
 Պետութեամբք, իշխանութեամբք, զաւրաւորաւն անյաղթականաց՝
 95 Մաքուր մատակարարաց սուրբ աստուածութեանդ,
 Առաքեալքն՝ աւետեաց Աւետարանան, մարգարէքն՝
 Կտակարանաւն,
 Մաղքանք երջանկացն ի կատարածի ատուրն ընծայեալ:
 Որովք նիրհեցից երկիւղի ըստ քեզ տրամութեամբ՝
 Եւ զարքեայց շնորհաւ քո կրկին ուրախութեամբ:
 100 Երբէ՛ վնասութեամբ ննջեցից,
 Յարեայց դարձեալ հոգեւորական բերկրութեամբ,
 Երբէ՛ ընկողմնեցայց մեղանաւ,
 Կանգնեցայց վերստին՝ զատեալ ի խղնէ անաղտ անբծութեամբ:

Ե

- 105 Լո՛ւր խնդրուածոց ամենահառաչ ձայնիս հեծութեան,
 Միայն բազմագոյք,
 Բարեխաւսութեամբ սրբոյ Աստուածածնիդ
 Եւ ամենայն արդարոց եւ նահատակաց ընտրելոց՝:
 Եւ քեզ փառք յամենեկունց իմովս գոչմամբ վերառաքեցեալ
 Սրբովք զուարթնոցն անմահականաց դասոց՝
 110 Ի գովեստ Հաւր քոյ՝ աստուծոյ մերոյ
 Եւ Հոգւոյդ Սրբոյ՝ բնաւից հաստողի եւ նորոգողի
 Յաւիտեանս յաւիտենից:
 Ամէն:

Բ Ա Ն Ղ Բ

Ի ՓԱՅՏՆ ԵՐԶԱՆԻԿ ԲԱՐԵԲԱՍՏՈՒԹԵԱՆ ԺԱՄԱՀԱՐԻՆ
ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԵԱՆ, ԱՂԱԶԱՆՍ ԵԴԵԱԼ ԸՆԴ
ԿԵՐՊԱՐԱՆՍ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆՆ՝

Ա

- Գոհանամ զքէն, բարեգութ, միայն մարդասէր, արարիչ երկնի եւ երկրի, Որդի աստուծոյ կենդանոյ, այն ինչ զարբուցեալ անձկութեամբ սիրոյ քոյ յիշատակի ի լութիւն հնչման փայտիդ հրաւիրման, որով բախեալ զծայնարձակութեանցն զազդողարան՝ սքափեցաք, կանգնեցաք՝ ի վեր յարուցեալ ի մեռաւրինակս թմբմանէ, ուստի իբր կոչմամբ սփոփանաց բանի՝ բերեալ ձգեցաք ի ժամ պաշտաման արհմաբանութեան՝ յանդիման լինել քեզ ուրախութեամբ հանդէպ հատուցմանս բեմի:

Բ

- Ահա փա՛ռք քեզ, անսահման անուն և անբովանդակելի զարութիւն, որ այսփանեալ հնարատրութեամբք ընդ փրկութեան իմում հոգացար, գոհաբանեալ անեղծ իսկութիւն, որ կերպարանեցեր հրաշիւք աստստին զհանդերձելոցն նմանութիւն, հանդարտ գործեալ վայելչականաւ փայտի անաւթոյ առ քունս անյարիր սաստիկս որոտացեր, որպէս թէ ընդ ծուլութեանս դանդաղութիւն զյանդիմանութիւն խրատուդ խառնեցեր, ի հայրենի սիրոյդ հեգութիւն զուժգնութիւն նայքմանն յարեցեր, յընդոստ զարկուած երկուց միջնորդաց՝ մարդասիրապէս քաղցր անձրեւեցեր, ոչ մեղմութեամբ մեղմական վանկիւ նիրհմամբ ընկղմեցեր եւ ոչ անխընամաբար անատրութեամբ զտառապեալ հոգիս զարհուրեցուցեր:

- Մերադրական երկրպագութիւն ստեղծչիդ բոլորից, որ այժմէն ցուցե-
 20 համայն յայտնապէս զարինակ անեղ բարբառոյն մեծի ատուրն յարու-
 րեան, կենդանացուցեր ի դադարմանէ դժոխական անբանութենէ, ի
 խնդիր ելեալ կոչեցեր զպակասամիտս ի գինիլ ուրախութեան², արարե-
 զսոյն լինել հանդերձիչ անարատ հարսինն առ սէր փեսայիդ, երկուցեր
 25 փոքր այս խրաճաւ զապարասանին զվիքխարութիւն, լուծ սառուար կըր-
 քութեան ստամբակին ուսոյ զայս իր գործեցեր, վարապան վանիչ չա-
 րախաստին կզակաց եղեալ կազմեցեր: Փառատրեալ յաւետ անբաւ բարձ-
 րութիւն մեծիդ աստուծոյ, որ փոխարկեցեր զփայտին պարտիս յազա-
 տութիւն շնորհիդ կենաց, իմաստնացուցեր վերստին դարձեալ զյիմարս
 ցնդեալ՝ հոգեւորական հանճարով, կարկառ կոնմամբ զանբժշկութիւն
 30 հարուածոց աւճին առանց մոռացման միշտ բարգմանեցեր, ընդ եր-
 րորդութեանդ գծագրութիւն զկապն երեւկին իմ վնասակարին ի կա-
 տարածին սովիմբ կրկնեցեր:

Գ

- Գովեստ ներբողից բուրմամբ խնկոց վերառաքեմ քեզ, ամենախնամ³,
 35 զի ի ստապատիր կոոցն բազմաստուածութենէ առաւել յանախագունիւ
 որսացար զանճն իմ պարտաւոր ի քո երկրպագութիւն, խրոխտ եւ ա-
 հարկու ճուրհեալ փայտիս զնշմարտութիւնն քարոզեցեր, մեծացուցեր
 աչսր պատնառաւ պատշանականաւ զնոր անետարանութեանդ պատիւ:
 Սոյն ինճն աղաղակ բարձրութեան գոչման սպառազինութեանդ քոյ,
 40 արքայ պետութեանց կայսերաց երկրի տէր Քրիստոս, նշան խրախու-
 րեան աւարտման հանդիսի մարտի քոյ, Յիսուս, յորում իմանալին
 փարաւոն կապեալ ըմբռնեցաւ, կոփիչ հանապագորդեան գլխոյ գազա-
 քան հպարտացեալ շարագործին՝ շերտս այս տաշեցեալ: Սովաւ գումա-
 րին ի պատերազմի որդիք Սիոնի ընդդէմ աշխարհակալին խաւարի,
 տան՝ իմն աստուածաւանդ կրթութեան կարգեալ ի հեռուստ այս դրաւ-
 45 շուած իւղեալ՝ առանց հնանալոյ եւ կամ խափանման, նշանակիչ ժա-
 մանակի ապագայիցն հատուցման՝ ի բացուստ անդր ծանուցմամբն,
 ազգակից հանգունանման կենացն փայտի, որ ի դրախտիդ աստուծոյ,
 կոչարան բարոյք հաւաքման փոյր ընթացիւք ի յարկն արհնութեան,
 պատկեր տեսակի տնկոյն գիտութեան ի կարգ ընտրութեան բարոյն եւ
 50 շարի, յիշատակ մեծ տեսողագրութեան յերեսս կերպիս Հոգւովդ Մբով
 զնշան խաչիդ, հախագեկոյց անտամատոյց փառաց գալստեան ի դըշ-
 խոյն պահեալ սուրբ քաղաւորիդ, յորդորիչ քաջալերական մաքրա-

- 55 պարիցն խրախնանութեան, անախտական սիրարկու անձնահամբոյրն կցորդութեան շֆեղաշուֆ փողընծայ ամենածին կուսի քագումնոյ, յարդարիչ ծածուկ պննութեան, որ ի հոգին է վայելչութիւն, նմանութիւն պատգամին Սինայ, որ ի տէրունեացն արտաֆ առաքէր, միշտ արիօրդ պանծալի՝ անշաղխա որդւոց մայր անարատից, սովաւ փառազարդէր:

Դ.

- 60 Գերագոյն ֆան զերիփովին փողովն եղջերեայ զրոնութիւնն Ռելիարայ սովաւ հարքեալ տապալեցեր, ֆարինս արձակեցեր պարսիս այս փայտեայ ընդդէմ Դողիաքու, գայիսոն նորոգ կառուցեր՝ վկայ անարկու կործանմանն սատանայի, զ'ի խոր անեցեալ արմատս մեղացն մեքենայիս այսու խլեցեր, զմոռացեալ գործոցս իմ պարտիս այսր երախտեալ ընդ իս կապեցեր: Զոր երէ այլ իմն ձայն Բանիդ աստուծոյ անուանեմ նախապատում եկաւորութեանն, ոչ սխալեմ, ֆան քէ ճըշմարտեմ: Ի տկար ամանս այս նիւթոյ հոգեկրի՝ մեծութիւն զործոցդ 3իսուսի առաւելապէս պատմեալ հոշակի, բիւրաւոր աւգնականութիւնս վերնապարգես եւ փոյինատուրս ի յայսմ անպատասպար ապաւինութենէ երկրականաց զարմանագրեցեր:

Ե.

- 70 Խոստովանեալ անունդ անֆին մարդասիրիդ բարեխնամութեան, խընկեալ խորհրդով սրբամասնութեան՝ անգծագրելի կերպարան լուսոյ, որ կրկնաձիւր նշանաւս այսու նետս արձակեցեր հեռաձիգս, ձայնատրականս, աւղաշուս եւ յարմարաթոյշս, ունողս յինֆեան հոգի կենդանի, որով անսխալ հանդիպմամբ զնպատակն խաւարային աղեղնատրին գաղտնութեան յաւէտ կործանմամբ ի յետս ընկնեցեր: Իբր զպատնէշս 75 ամրաբերձ բերդամարտութեան, կանգնաւորս, անվայրարկելիս՝ աստուտ անդանաւր գկտեալ դիպուածս այս փայտի զարկման՝ հրեշտակ կամարար թշնամայն ներհակ վերյուղարկեցեր: Բանիւ հրամանի մեծիդ ակնարկութեան, աւծութեամբ շնորհիդ արեամբ ֆո խառնեալ, զայս եղջիւր խեթկիչ մոլի գոռոգին իբր զխաշիդ փրկանակ յեսանեալ սրեցեր: 80 Ի մեծ ազդմանէ այսր աղաղակի գեր ֆան ի վերնոցն ֆանդեալ վերացաւ դրանդն ամրութեան՝ կամաց անվայելուչ եւ ամէնեղկոտ խենշութեան կարնամտին՝ ընդ հրէական սրտին իմաստից եւ ստուերական տանն կործանութեան:

Զ

- Փառաբանութիւն քեզ վերնծայեմ, անմահ քազաւոր, զոր արարե-
 85 եւ հաստատեցեր աշովդ քո հզար, աղաչեմ զքեզ, կրկին ներգործեա՛:
 Անցուցեր սովաւ, հերքեալ առ ի մէնչ, զխէք դժնդակ խորամանկութեան
 բանսարկութիւն, զաւանական տապ մեղաց, զհողմ դառնութեան շնչման
 խաբողին, զտարր արկածից մահու երկիւղի, զառ ի յադից ցնդմանէ
 վնասակար բերմունս տխրեցուցիչս, զայսախառն հեծեծութիւնս քալ-
 90 կացուցիչս: Յրուեա՛ վերստին քոյինազէն հեծանաւս, աւանդակեալ
 քեաւմ նշանիդ, զամպս հրածինս, զորոտմունս կարկտաբեւս, զցաւա-
 զին ցոլմունս հրախաւար կեղծաւորութեան փշման բազմոտանի վիշա-
 պին, զսուր սատակման, զհակառակման զիմեցման, զյարուցելոցն ի
 վերայ վայրենական խորհրդոց զդիւացն կախաւ: Յորմէ զարհուրին
 95 յայսմ իրէ փոքուէ՝ տեղի տուեալ մեծաւ դողութեամբ, կիրք իմն ծա-
 նաւորութեամբ յայտնի գիտացեալ, քէ յայս ազգ ձայնի յառնէ տէր ի
 դասաստանն: Եւ խրախուսին յոգի արութեան, զբանեալ պնդապէս սու-
 սերաւ Հոգւոյն, աստուածարեալ մարտիկ ամենայն ի ձեւ կանոնի
 այսր յիշատակի, որ զամենափորձ հրոյն բնորութենէ զոչմամբ ան-
 100 կերպադրելեաւ համարէն ազանց քառոզէ ի յարինաւոր ասպարէզ եր-
 ջանկարբար հաճատակութեան:

Է

- Հարաւ անա փող աւագափող⁶, համբարձաւ սովաւ աստուած արհնու-
 քեամբ*, պատմեցաւ սովիմբ ամենայն երկրի, հնչեաց ի լսելիս բաժան-
 ման հերանոսաց, ձայն պահապանաց մեծին զաւրացաւ, ըստ բանին
 105 եսայեայ, եւ ի նոյն բարբառ առհասարակ ցնծացուի*: Յնդեցան ջրոյն
 առակաւ⁷ ի ձեռն սորին քշնամիք խաչին, անպատուեցաւ նաշակն պըտ-
 դոյ առաջին փայտին, տանեցաւ նիւթս այս խորհրդական կենաց⁸
 անուանեալ, անարգեցաւ երկաթ առ ի պէտս պատերազմի⁹, իբր ըզ-
 սրբութիւն տեսոն՝ ի սանձս երկվարին¹⁰ մեծին նշանի այս փայտ կե-
 110 նաձայն յարմարագրեցաւ, ամփոփեցաւ ամեալս ցալով հովութիւն երկ-
 նայնոյ սուր իշխանութեան մարդկային ձեռին: Ոչ գծեաց ի քառ տա-
 նարին մուրն ինչ զործողի¹¹, իսկ յաստուածակերսս խորան փայտս
 այս նուիրեալ ընդ խաչին քեոց սլացեալ գարէ: Ոչ ի գլուխս ամսոցն
 եւ կամ յեթնիցս եւթներորդս յոբելինիցն՝ ի յանկեան ուրեք խափան-

103. Սաղմ., Խ2, 6:

105. Եւ., ԾԲ, 8:

- 115 մամբ փողէ¹², այլ ընդ ծագս տիեզերաց եւ ընդ ծիրս եզերաց, ի ծոցս շուրց բազմութեան ծովուց եւ կղզեաց նոցա յանախ սաստկութեամբ, անարգել նայրմամբ իմն աստուածայնով հնչեցեալ անտարանէ: Կոտորեցան սուսերֆ սատակողին այս փայտի ցուցմամբ՝ յանազատակարէ անտի մեզ փոխածնեալ ի խոփս եւ ի մանգաղս¹³:

Ը

- 120 Ո՛չ արծագանֆ անձանաց ի խորոց ինչ զանչութենէ խիստս առաքեցեալ եւ ո՛չ զժնդակապէս, ըստ իմաստակի ումեմն ատարի¹⁴, զառ Վիրատրեալ, ո՛չ անախորժ սրութեամբ ընդ ունկն մտեալ եւ ո՛չ զաման ուղղոյն անկամակութեամբ շար բնդեցուցեալ, ո՛չ ոսկերցն փուշ խրտուցման յանձն բուսուցեալ եւ ո՛չ մտացն այլայլ ապշութիւն առաջի 125 արկեալ, ո՛չ զանգակ նիրոյ պղնձոյ դանդաշեցուցեալ եւ ո՛չ քար ընդ վիրգս սալի առանց քաղցրութեան առ նոյն զարկուցեալ: Պարփակարան անխորտակելի նորոյս Սիոնի, մի սա ի սպասուցն կազմուածոց արարչաւանդիցն գլխատրաց, զոր եկեղեցականքս քրիստոնէից ընդ ղեւտականացն զգուշատրապէս բարձեալ յանձանձեն, արինակ ձայնի 130 հրէշտակին, զոր առակողին բան՝ հատուն կոշմամբ այսու անեսակաւ զայն տպատրեաց¹⁵, նոր գործի շնորհի նուագարանաց Աւետարանին՝ զարթոցիչ Հոգոյն առ մեզ, քան առ արհնաբանութիւն սաղմոսարանին ի վերայ եղիսէին¹⁶: Սկզբնապար նախընթացութեան աղէյարմար ջութակաց՝ բարեւտափղ ողբերգարկութեանց, բարացուցական բամբռան 135 բառացի բարառնութեանց, սրինգ նորոգ այլ իմն անեսակաւ՝ առեալ մեզ ընդ հնոյն փոխանորդութեամբ, ո՛չ հեքանոսարէն ուրուածայն հնչման եւ կամ հրէաբար խակախորհութեան, զոր մարգարէն տերամբ ազդեցոյց՝ Ի բա՛ց արա յինէն*,—այլ զսա սիրեաց եւ կրկին պատուեաց մաքրական տաժմամբ՝ անարկու դիւաց եւ ամենայն շար պատահարաց:

Թ

- 140 Եւ արդ¹⁷, ընկալայ արհնաբանութեամբ, յարգեալ գովեստի զայս տուր սրբութեան՝ ինձ պահպանութիւն եւ քո փառատրութիւն, քո պաշտաւն եւ իմ գոհութիւն, անաղանդ արուեստ բարձրութեան արարչական փառատրութեանդ: Մտցէ՛ ձայնդ այդ աստուածաւեալ ընդ պատուաստ յաղիցս շաղկապութեան¹⁸ հանել ի հոգոյս զպատիրս դիւաց եւ զմոտս 145 անիծից եւ մեղաց ապականութեան: Արացե՛ս լինել զայս իր նշանակիչ

- չնար ջանաւորական, անջրելի նամակ, շատագով անխափանական տէ-
րունական տնաւրինականացոյ: Ահա պարզեւեա՛ սովաւ, բարեգութ,
աղաչեմ, հզար, կրկի՛ն մեզ շնորհեա պահպանութիւն ի դիմամարտից
յաներեւոյթ եւ յերեւելի: Ընծեռեա՛ մեզ, ձեռն ամենալի, որ բանաս եւ
150 մատուցանես պատրաստաբար բաշխմամբ ի մասունս բազմապիսիս,
աւոյց քաղցրութիւն, անձրեաց շահեկանութիւն: Պակասեցի՛ն քոյով
հրամանաւ այսու բարբառով հոգմ¹⁹ տապախառն, շնչումն ցաաբեր,
յարձակմունք հինից շար խարդախութեանց²⁰: Սովա՛ւ խափանեցիւն
ամենայն դիմամարտութիւնք զինուորութեանց դժնեայ մատնչին, հա-
155 լեցի՛ն, հատցի՛ն եւ մեղցի՛ն յերջանիկ ձայնէ²¹ ամենալս այս փայտի
որդն եւ ուտին եւ ամենայն նմանք՝ սոցին, որ ի մերոց մեղաց զաւրա-
ցեալ՝ ընդ մեզ պատերազմին: Արմատացո՛ մեզ սովաւ տունկ երանու-
րեան գլուսեցոյ ի քեզ մեծ պաշտպանութիւն, ստեղծիչ բոլորից, տէր
արարածոց, զայս ծառ Սաբեկայ²², որ ունի կախեալ ի դիտակ ոստոցն
160 զաւանդ սուրբ նորոգ այժմու փրկութեանս ծաղկեալ քեւ, Քրիստոս, ի
պտուղ կենաց անմահականաց: Փախիցե՛ն յանհուն հեռաստան խորին
խաւարի այսր փայտի փառաւորելոյ բարեգեկոյց ձայնարձակութեամբ՝
նեսարք ներհակք սաապատիրն ստորնականաց բազմաձեռնեան խար-
դաւանողաց: Մերժեցի՛ն սովաւ ի յանդոց պտղատոռնմական արարա-
165 ւորութեանց մերոց սահմանաց եւ ի քո մշակեալ կենդանի երկրէ վէրք
վատնիչք եւ հոյլք մորմոհեցուցիչք, կտրեցի՛ն սովաւ յաւելուածք
կրկնաւոգեղ եւ անվայելուչ պատահմանց՝ ի հնարից շարին ի մեզ յայտ-
նելոց: Իսկապէ՛ս վանեցի²³ սովաւ, որք յերկաբանչիւրոց բնութեանցս
մերոց վերերեւին, ինքնաստեղծութիւնք մերձաւոր դաւանանողաց,
170 յումեմն՝ աստարին վրիպակ մտածմունս, եւ յայլումն՝ զարշ գոյութիւնք
անմահուր զեռնոցն ապականողաց²⁴: Փրկեա՛, տէր Յիսուս, աղաչեմ
զքեզ, փրկեա՛, բարերար, կարկառեա՛ առ իս զաշդ ամենագով եւ աւգ-
նեալ ինձ սովաւ՝ զերծո՛ զիս յամենեցունց ընդդիմացողաց:

Ս

- Խառնեցի՛, միասցի՛ հրաման քո ի սոյն՝ առ ի փոխարկել զաղա-
175 մանդեայ սիրտս յիմարեալս ի քոյին բանիդ արդիւնատրութիւն: Հար-
ցե՛ս, մխեսցե՛ս զայս նեցուկ հրաշից քումդ սփանչելեաց ի սիրտս ծո-
րեալս եւ յոգիս լինալս եւ հաստատեցե՛ս՝ կազմեալ պնդապէս ի կա-
յումն ուղիղ, անսասանելի, իսկ զանընդոստն կակղացուցե՛ս՝ զարթ-
նուլ եւ զգաստ լինել յոգի հեզութեան աստուածաւանդ քո պատուիրա-
180 նիդ, որպէս զՊաղոսն եւ զՄատթէոսն²⁵: Յիշեցո՛, մարդասէր, պա-

- տուեալս այս փայտիւ զերախտիս խաշիդ, որով զաննառսն ներգործեցեր:
 Բա՛րձ յինէն, կեցուցիչ, զվտանգ պարտեացս պանծալի լծակաւ ամ-
 քառնալեաց նոր տապանակիդ²⁶: Բացցի՛ն կամաւ քո, հզաւօր, ի յայս
 185 ձայն կենաց լսելիք սրտից յամառեցելոց: Լուիցե՛ն յայս մեծի բարո-
 քեան ի քումդ ակնարկութեան ականջք խլից²⁷: Պարզեսցի՛ն ի ձեռն սո-
 րին լեզուք համրացելոց²⁸: Լուսաւորեսցի՛ն ի սոյն տեսարանք աշաց՝
 հայել մաքրապէս ի քեզ սլշուցեալ անայլալաբար: Ձղջասցի՛ն, դարձ-
 ցի՛ն կազդուրեալ կամք յափրացելոց: Ընծեռեալ տացե՛ս, տէր, տագնա-
 պելոյս անձրեւ արտասուաց: Եղիցի՛ քեւ սա մեզ լուր ցնծութեան,
 190 ձայն ուրախութեան, բարբառ բերկրութեան, նուագ հանգստեան, նիւթ
 երանութեան, պատնառ փրկութեան, առիթ քաւութեան, մեծծումն վըշ-
 տաց, խզումն խեղդմանց, բնդարձակութիւն նեղութեանց, համառու-
 աւումն խեղճմանց, հալածումն հեծութեանց, քեքելութիւն քառաշմանց,
 յապանովութիւն կարեաց, կարգադրութիւն կրից, սփովութիւն վը-
 195 հատմանց, բժշկութիւն ցաւոց, տեւականութիւն հեղգութեանց, ուշա-
 դրութիւն անտեսիցն:

ԺԱ.

- Ի յայս կամուրջ ցանկալի²⁹, անխոստօր եւ անխոստօրնակ եւ ի վերնա-
 շափդ, բարձրաբերձ, սրբահետ սանդուղ երկնաշու առ Հայր քո արհնա-
 քան, անաւոր անուն ձգեալ մատուցես, բարեբար, Հոգւոյդ առաջնորդու-
 200 քեամբ միանալ ի քեզ անընդմիջելի: Որով եւ սրբոյ միոյ միայնոյ եւ
 միասնական տէրութեանդ եւ անեղծ արարչութեանդ ի կենդանեաց եւ
 յանընչականաց հաստելոց վայելչական զոհութեամբ փա՛ճք եւ իշխա-
 նութի՛ւն յափտեանս յափտենից: Ամէն:

ԲԱՆ ՂԳ

ԱՂԱԽԹԻ ԹԱՐԳՄԱՆԱԽԻՆ ՎԱՍՆ ՍՐԲԱԼՈՅՍ ԻԻՂՈՅՆ ՄԻՒՌՈՒՆԻ

Ա

- Սուրբ, անսուր անուն բարձրեալ, անպատում, անձկութեան փափագ յարախորժելի, ի սրբերգենիցն փառաւորողաց միշտ սրբաբանեալ բընակեալդ ի սրբում, լի եւ ամենագեղուն բարութեամբ առատաձեռն աննուագելի, լոյս բարի եւ ծագումն գովելի, երկրպագեալ փառատուր-
5 քին², անեղ եւ անզննելի, ամէն եւ յամենայնում: Այսու բանի դաշամբ յուսոյ ուխտ ընդ քեզ միութեան, հգաւր, այո, ամէն, ալէ-լուսիա, գովեալ քագաւոր հանուրց, աստուած բոլորից, ստեղծիչ գոյից եւ տէր կամարար, միայն առիք պատճառաւորաց, փրկիչ եւ աւծեալ մշտապաշտելի:

Բ

- 10 Ուստի մեկնասլէս բարգմանեալ ի մեզ զայս գանձ անվահառ եւ հա-րքստութիւն անփոխադրելի, Յիսուս Քրիստոս արքայ երկնատը, որում դողութեամբ մեծաւ սպասեն անմահականացն անեղից լուսաբերան բոցաշնչութիւնք, կրկնեալ քեզ յաւժարութեամբ ի հանութենէ անխոտոր-մտաց՝ ծունր գոհութեան, ստեղծող էութեանց, որ են ի տեսման եւ ի
15 ծածկութեան: Որ ետդ եւ էիր միայն բովանդակ ամենեւին անպակասելի, առեր գմերս իսկասլէս համայն, զի ի լրութենէ քումմէ լցուցես, արե-նեալ եւ բարեբանեալ, ծանուցեալ յաւշտ միշտ անփնտրեամբ ողոր-

- մուրեամբ մեզ ի վերկուրին՝ ի փառս եւ ի գովեստ աննառ բարձրութեան անատրիդ բարեբարութեան: Սկզբնաձիր ամմանս շնորհի մեծախորհուրդ հրաշագարդութեան, քանզի լոյս քո մեզ ծանուցեալ, նառաքայք անհաս, ծագումն անսահման, արեգակն անաշտասփիռ³, աստղ սահմանիշ երկակշիռ տարրութեանց, նրազ ոտից եւ լոյս հետեւմանց՝, որով ի ցոյցս իմաստից եկեալ տեսութեամբ բանիս այս յարմարութեան՝ տանեմք պարեհութեամբ⁵ հրեշտակաւորէն, յստակամտաբար, 25 փրկչավայելուշ կնդրկաւ խնկեալ զպարգեալաշխ առաստառութիւն ամէնիմաստիդ յիւղ զուարթ անբիծ դաւանման: Քանզի յիսկզբան անդ կապտեցելոյ ոլորմելի տխրականութեամբ ի վիշմանէ բարձրագոյն շնորհին հայրն իմ սկզբնաստեղծ⁶ եւ հնազեալ յաւիտ մեղացն գերմամբ՝ ի մահ գրաւեցաւ, կապեալ ընդ եղծման ապականութեան անգերծ հանգուցիւ, ի ծառոյն պատնառաւորեալ յանկումն անյարիւր ամենակործան գործան, հեռեալ ի լուսոյ՝ այսր խաւարին վայրի մատնեցաւ,—իսկ դու, զքած տէր ողորմութեան, քանզի յաւիտ քան զնոյն ծանեար, զոր ստեղծեր, եւ զի չէիցն ակնկալութեամբ չեկաց, յոր ինչ էրն, որով անկարողանայր իսկապէս տեսանել ի լոյսն վերին անմաստոյց 35 գերակայութեան անսահմանելոյդ, ոչ մշտափայլ յարակայ վառմամբ անաղատելի տաւածանեցեր, այլ գիշերայնոյն ոտնալպիւրծ, մքին արհաւրաց ձեռնկալութիւն ձիրոյ՝ շարամանութեամբ նիւրոյ պատրուզի ընդ նոյն զանգելոյ, յարինակ քո անախտ միութեամբ ընդ մեզ խառնելոյ՝ մարդասիրապէս հիւսեալ կազմեցեր, զի որ ի ստուերս մահու տարագրեալ գտաք կանխակորուստ տնկովն պարտեաց, ի պատնառ 40 իրին ազգակցաւ պտղոյն ջահատեցեալ հաւատոյն վառմամբ՝ ի նոյնն դարձցուք խնկաւորութիւն, որպէս եւ փայտին մահու՝ մածմամբ քո ի նա ածեալ մածուցեր զմեզ, առակաւ մեծի խորհրդոյն միաւորեալ ի փայտն կենաց:

Գ.

- 45 եւ արդ, որպէս ոչ է ար լրմամբ առանց գիշերոյ, եւ ոչ տնաւորութիւն յարկի՝ առանց ձիրոյ պիտոյից խնդրոյ: Քանզի իբր արինակն հասարակային ոչ նուիրաւոր՝ զմարմնատու աշաց տեսութիւն լուսաւոր առնէ, նոյնպէս եւ մահրեալն քոյինաշունչ շնորհին ընտրութեամբ անիմանալեալ զաներեւոյք հոգիս միութեամբ ի մեզ անտեսիդ հրաշափառապէս պայծառացուցանէ: Զի որպէս յիջումն լուսաբանի սուրբ աւագանին 50 լուացմամբ մարմնոյն զանձինն հաւատամք առնուլ սրբութիւն, սոյնպէս ի յաւիտումն իւղոյն պարարեալ յուսով՝ զՀոգւոյն զաւրութիւն սովիմք

55 Եւ ի սոյն համարիմք ունել ամենայնիւ աներկմտելի: Եւ որպէս նը-
րամանդ տէրունական արհնաքանելի գփաութիւն մեղաց ախտացելոցն
նախավնդէիր, իսկ ոչ հաւատ ունողացն առ այն՝ բժշկութիւն հրաշալի
յանդիմանակաց անդուստ առ նմին մարմնոյն տեսակի հաւատարիմ
վկայ անդարձիցն հաստատելի, սոյնպէս իդս այս վրկութեան լուսով
կատարեալ՝ հեղեալ ի մեզ աւծանէ զարտաքին խորանս, իսկ զներքին
մարդս, աներեւակ ծածկապէս մտեալ, նոր կենդանածնէ:

Դ

60 Պատկեր պանծալի այս զանգուած նիւթոյ արարչիդ երկնի. քանզի որք
զիւղոյն կրեցին աւգաութիւն⁷, որ յողորմութենէն շահընծայութիւն, Եւ
դու ի գովեստ քեզ զայս բան սահմանեալ, քէ՛ Ողորմած եմ ես տէր*.
քանզի որպէս սիրոյն անուան կցորդես աստուած⁸, նոյնպէս ի մասնէ եւ
այսու զիջեալ գծագրիս՝ ըստ տնտեսութեանն, որ առ մեզ: Վեհագոյն
65 մեծութեան խորհրդոյ յարմարաւոր դիմակերպութիւն այս նարպ պա-
րարտութեան երկրի քանձութեան հողանիւք գոյականութեան. զի որ-
պէս սոյն մասն ի կենդանոյն ոչ ի կերակուր հրամայիւր⁹ անդ ըստ
Աւրինին, այլ արարչութեանդ բոլորովին պտուղ որոշիւր, նոյն նմանու-
քեամբ եւս եւ աստանաւ, իբր զգաւորութիւն տեառն մատչելի, յայս
70 աւանդ հանութեան էիդ աստուծոյ վայելչապէս տուեալ նուիրի, հոգւոյս
հարազատ զուգանանապահ, արարողիդ պահեալ եւ ոլխտեալ: Քանզի
ո՛չ շունչ արեան եւ ո՛չ ճենճեր ինչ զուարթութեան արինակ հոգւոյս
յմոյ եւ կարոյս ընդ անդամաքիս մտոյն ծախի, այլ արքայութեանդ
վերնում վիճակի տէրունական բազմականին ձանեցեալ նաշակ՝ այս
75 նիւթ ջահատրական մշտաբորբոք անաղատելի:

Ե

Ոչ էր մատչելի ի նախագահութիւն արու անդրանիկ դատիչ քննողաց,
եթէ ոչ աւծամբ ինչ նշանակէր, ոչ քանանայութիւն ի յանկոխելին տե-
ղի ձեռնարկէր, եթէ ոչ այսու կատարեալ լինէր: Յակոբ գփարն պատկեր
վիմին, ի խորհուրդ երկար՝ խորանին ընտրութեան¹⁰, աւծամբն տը-
80 պատրեալ կերպացոյց, առ որ զիշումն անհառ բարձրելոյդ տեսութեամբ
սանդղոցն յարմարութեան, եւ զիս ի վեր տանելոյն անդուղեկցութեամբ-
բըն, զարձանն¹¹ իղեալ կառոյց նպատակ¹² ի ցոյցս ապառնեացն յի-
շատակի: Ահարոնեան քանանայութեանն պայծառութիւն հրամանաւ

- մեծիդ աստուծոյ ւածմամբն նոխանայր, որով ի գլխոյ անտի ի մա-
 85 րուսն զեղեալ զերափառ իւղոյն զարմանազան կենդանագործութիւն¹³, ըստ
 սաղմոսողին, զփառաց նախնոյն առակէր զանդրադարձութիւն եւ ըզ-
 շնորհիդ կենաց սրբութեան ընդ մեզ խառնութիւն: Ռազատութիւն ոչ
 էր պանծալի անդանաւր պատկերան ստեղծագործիդ, եթէ ոչ եղջերբ
 իւղոյն արհնութեան ձեռնադրեալ¹⁴ պսակաւ պննութեան¹⁵ թագին յա-
 90 նուն քո, Քրիստոս, գլուխ ամբառնայր: Եւ զիա՞րդ զնախնին վեհից մո-
 ռացայ, զծառայն մեծիդ¹⁶ եւ զկերպարանն անպարագելոյդ. ո՞չ անա
 Մելփիսեղեկ յարինակ նշմարտիդ անատրութեան ի Զիրաստանեաց
 լերինն, ուր յետոյ ոտք մարմնացելոյդ աստուծոյ զետեղեալ կացին, ի
 վերնոց անտի հրեշտակաց ի պտուղ տեղոյն իւղեցաւ. ուստի շիրմի
 95 սկզբնահաւրն պաշտպան¹⁷ եպիսկոպոսական արքայապատիւ նոխու-
 քեամբ ի քէն հանդերձեալ նստաւ, մինչեւ յայտնեցաւ՝ երեւեալ լըր-
 մամբ համայն իսկութիւն ադամային կենագործութեանդ¹⁸:

Զ

- Եւ արդ, քանզի քո են շնորհք, եւ քեզ վայել են գոհաբանութիւնք,
 արհնաբանեալ Որդի աստուծոյ, դու ինքն յարմարեա՛ բարենշմար
 100 տպատրութեամբ զաղաշանս իւղատրականս, խնկապատարս, զմոսալիրս
 պատնառ քեզ փառաց եւ ինձ՝ մեղապարտիս՝ առիթ բժշկութեան: Մա-
 տո՛, տէր Յիսուս, վիրացս աներեւութից զայս ձէք լուսանիւթ¹⁹ եւ ա՛րկ
 ի սոյն խառանս խոցոյ մահացոյի զկարծած արհնութեան իւղոյդ
 փրկութեան անապակ գինեաւ սիրոյդ՝ միութեամբ արարչականաւ
 105 պատսպարեալ պատանաւ խնամոց, զի յիշատակարանս բարգմա-
 նաւէն բանիս մաղբանաց վայելչական իմն յարմարութեամբ ի քես
 Հոգւոյդ զկարգ իւր գտցէ: Ի վերայ Դարի Հոգի քո, բարձրեալ, յայնմ
 արէ խաղաց²⁰, յորմէ ւածութեամբն նոխրեցաւ: Սատու յայր յայլ եւ
 ի մարգարէս ոմանս անդուստ իսկ գրեցաւ, յորժամ ւածումն ժամանե-
 110 ցաւ զագաթան նորին²¹: Արքայութիւնն Աստրեստանեայց ւածմամբն
 գրաւեալ մատուցաւ ի կցորդութիւն տանն Իսրայելի: Կայսերս ոմանս
 նշանատրս²², վեհս եւ երեւելիս ի խժականաց բարբառոս ազգաց, իւղս
 այս, կենսացնցող ցաղով անձրեւեալ, իբր կարթիւ որսացաւ ի լրնոտ-
 նութիւն հպատակութեան մեծիդ աստուծոյ: Բանն, որ առ Կիրոս²³ երկ-
 115 նատրին պատուաւիրութեան, զաւծեալն ձայն նմին մեծ վարկաւ: Ձայն
 սաղմոսողին գեր, քան զմարգարէութիւն, զաւծեալն անուն նախալար-
 մարեաց՝ կանոնափակ ընդմիջարկութեամբ պատուէր աւանդեալ՝ Մի՛

մերձենայք եւ մի՛ մեղանշէք¹¹⁸: Առ Հեղիաս առաքելութիւն աստուածային
 120 հրամանատրութեանն, նշանակ իմն հանելոյ ի պաշտամանէ անտի Բա-
 հաղու, զաւծելութիւնն ի Քորէք ազդեաց Յէուայ եւ Ազայելի¹¹⁹: Իսկ քա-
 փեալ անուն փեսայիդ¹²⁰ ի հոգելից բանից իմաստնոյն վերավկայեալ՝
 կանխաւ իսկ գրեցաւ, որպէս զի Հոգի¹²¹, աստուծոյ յաւէտ պատկեր եւ
 նշանակիչ, զի՛ն փոքուս զմեծոյ կերպադրութիւն քեւ նկարագրեալ՝ ընդ
 քեզ միասցոյ՛ առմամբ քո շնորհիդ:

Է

125 Եւ զի՞ Եւս երկարս, պատուածաւրէնս, բացականագոյնս, գծագրականս
 եւ առականս շաբազեցից առաջի վերնոյդ եւ անաւորիդ մաղթողա-
 կան բանաստեղծութիւնս: Տէրդ եւ կենդանաբարդ, արարիչդ երկնի եւ
 երկրի, ի յաւմանէ անտի սկսար քարոզել զԱւետարանն արքայու-
 քեան¹²², վկայեալ անդուստ ի Յովնանէ՝ աւծեալ եւ գառն աստուծոյ,
 130 բարձող մեղաց աշխարհի¹²³: Զի քէպէտ ընդ աւծմանն արհնութեան
 Հոգին էր քեզ իսկաբար լրմամբ եւ աստուածութեանն խառնութիւն բո-
 վանդապէս, այլ անունն պաշտի խորհրդեամբ շնորհին հրաշափառապէս
 ազդելոյ ի սուրբսն, զի զստրկութիւն աղամեան մարմնոյն մեծանալ
 յաւէտ այսու յորչորջմամբ պատրաստ արացես: Բացեալ զառածս
 135 մարգարէութեանն Նսայեայ՝ դու ինքն աստուածութիւնդ մարդացեալ
 ընթերցար, հաւատարիմ առնել զբան ծառայից քոց, տէր, եւ իբրեւ ծա-
 նուցեալ եղեր աւծութեամբն ի կարգ անդ բանին, քէ՛ Հոգի տեսոն ի
 վերայ իմ, որով եւ աւծ իսկ զիս*,—ասպա փակեցեր ի հանգիստափառն
 աւծելութենէ զորհանութիւն երկաքանչիւրոցն, յայտ արարեալ խտրոցաւ
 140 սահմանի ընդարձակ հեռաւորութեամբ մեծաւ կնքեցեր, զմերս՝ կաթու-
 ածով ինչ շնորհագրողեալ, եւ զքոյդ՝ իսկութեամբ ընդ Հար եւ ընդ
 Հոգոյդ հաւասարութեամբ քարզմանեալ: Ի նախածանալ մերակերպու-
 քեանն սլանծալի իմն գովեստի՝ աւծեալն կոչմամբ ի հրեշտակացդ
 փառատրողաց արարածոց երկրի ծանուցար¹²⁴, զոր մարգարէն կանխաւ
 145 գուշակեաց զի Յորդանան եւ յընտրեալն լեառն Թաբորական հայրենի
 ձայնիդ եկաւորութիւն, քէ որ՝ Պատմէ ի մէջ մարդկան զաւծեալ իւր*,
 զոր սաղմոսին ձայն կանխաւ պատմէ՝ հզարիդ փառաց զայս պատիւ

118. Սաղմ., ԺԴ, 15:

119. Նս., ԿԱ, 1: Ղուկ., Դ, 18:

120. Ամուլս, Դ, 13:

տուեալ՝ առ ի զառեալդ ձեռնադրելոյ՝ Ասծ զքեզ աստուած, աստուած քո՝
 իւղով ուրախութեան*:

Ը

- 150 Հոգի երեսաց մերոց տէր Քրիստոս*, որ է ամենալ անունդ իսկոյն,
 որով զփշումն կենդանութեան ի դէմս մեր լոյս բարեբարութեամբդ քո
 ազդեցեալ³⁰. իմաստութիւն ումեմն երջանկի, մարդասիրութիւն խոստո-
 վանելի, ասելով առ ոմն³¹, քէ՛ եղ վկայութիւն առաջի տեսոն ամեկոյն՝
 զնոր աւետեացս վկայելով, քէ՛ Կաշիկս անգամ ոչ առ յամենայն մը-
 155 սեղեաց*: Երգսցն երգ, իւղեփեցական գինի զաստուծով ծանուցեալ
 գլխորհուրդն ի գովեստ հարսին սուրբ եկեղեցոյս, զմոռս առաքինու-
 քեան հանդերձ ամենայն առաջին իւղովն, եւ ես զմոռս եւ կնդրուկ
 մաքրութեան վարուց³² յամենայն փոշեաց անուշից իւղովն զանգեալ՝
 անդստին եւ այսր յառաջաբերեաց: Դանիէլ, զկենսատու մահու քոյ,
 160 Քրիստոս քազաւոր երկնի, ի վեր քան զաւրինակ կոշումն ձայնի զայս
 անուանագրեալ, վկայեաց յայտնի, քէ զկնի վարսուն եւ ինն եւրներոր-
 դացն սպանցի ամեկուն³³, եւ ամենալ առաջնորդ զքեզ յորշորշեաց: Ճը-
 րագակիր աշտանակն Չափարիայ Աղդովայ, որ ի Բարեքեայ, իւղոյն
 բարեբաշխ բացատրութեամբ ի մասունս եւրանց առաջադրութեանց
 165 զնդիցն վառելոց՝ ի ջանէ անտի զաւրութեամբ անեկամտաբար վինա-
 կատրեալ, զի՛ քոյդ լուրքենէ՛ ի մեզ փրկութիւն եւ ամեկութիւն գերա-
 բնապէս նախագեկուցեալ³⁴: Զոր ըստ արիւնին անդուստ գուշակման ի
 խորանին, որ ի տանարին, ամէնընտել իմն կրթութեամբ սովորաբար
 մատուցեալ լինէր, պանք բաղարջընծայք եւ նաշինք իւղով խառնե-
 170 ցեալք, եւ զուարակք եզանց իւղարկեալք, եւ տիրական անուամբ ձայնե-
 ցեալք, եւ նաւուց ոմանց քարամամբ յագգակից նարային ի յարին³⁵,
 այսր խորհրդոյ առձեռն տեսակք եւ նշանակիչք յարմարականք քեզ,
 միածին ծնունդ արհմարանեալ մեծիդ աստուծոյ, միայն դու ամեկալ
 նորոգ եւ զարմանալի՝ ինքնութեամբ, համայն էութեամբ, իսկապէս
 175 լրմամբ ամենայնիւ անպակասելի:

Թ.

Եւ զի՞ ես իցէ բազմապատիկս նշանակել առ այս մեծ խորհուրդ ան-
 հասանելի եւ ոչ նաշակել զքեզ, քաղցրութիւն³⁶, իմանալ քեւ զայս, քէ

149. Սաղմ., ԽԴ, 8:

150. Ողբք Երեմ., Դ, 20:

155. Σεφία Σιράζ (Septuaginta), Խ2, 19:

- 180 զի՞նչ իցէ իւղն, երէ ոչ զախրութիւնն ի փայտն պարտեաց սովիմբ
 բժշկեալ, ըստ սաղմոսողին, զուարք գործեցես³⁷. Եւ զի՞նչ պարարտու-
 րիւնն, երէ ոչ զկերակուրն մահու սովաւ մոռացոյ՝ լցեալ ի սմանէ.
 Եւ զի՞նչ ամուրիւնն, երէ ոչ զմոխրոյն բշուառ աեսութիւնն ի ձեռն
 սորին փոխարկեցոյ՝ ի պայծառութիւն յալէժ ուրախութեան³⁸, անու-
 ամբ քո փրկեալ՝ յոգի զաւրութեան Հաւր անուանեցոյ՝. Եւ զի՞նչ ար-
 դեւ մարգարէին հոգեւոր քղծակեցութիւն ամենատեղէ բաղձանացն
 185 իցէ իմանալ, որոյ ծերութիւնն առակի ի ձէք պարարտութեան³⁹, Եւ կամ
 աւժանելն իւղով զգլխոյն վերամբարձութիւն⁴⁰, երէ ոչ զգին խարդախու-
 րիւն սգոյն սաստկութեան ի մահ կործանմանն կենագործեալ դեղովս
 այս կենաց՝ պատասպարեալ աւժանդակեցես. Եւ զի՞նչ նրագին լուսա-
 տրելոյ՝⁴¹ շնորհակալութիւն, երէ ոչ ի մէջ իմն անյուսութեան մեղացն
 190 միգի Եւ կոսպաշտութեանն խաւարի՝ կերպակցապէս միութեամբ ի յիս
 էմմանուէլ. Եւ կամ զի՞նչ մարգարէն աստուածաբանեալ ի սփոփանս
 զուարթարարս արհնութեան նշանակ յայտնի վայելչապէս ռմանց
 աւետէ՝ Աւծցին իւղով ի մրրոյ պարգելոյ*, Եւ կամ իմաստունն ի դիմաց
 հարսինն ասէ արիւորդացն՝ Հաստատեցէ՛ք զիս իւղով Եւ գեղեցկազարդ
 195 խնձորով յարկեալ ծածկեցէ՛ք, Եւ ի պարտէզ իւղենեաց տածեալ զըր-
 գեցէ՛ք⁴², երէ ոչ, այս անա ընտրական նիւրիս հոգով քո լցեալ, ի սոյն
 լոյս տեսցոյ՝ զանիմանալիդ ի մեզ բարձրութիւն, գովեալ: Եւ արդ, քեզ,
 միայն խնամակալ, պատնաող բարի բնալին Եղելոց, ձեռն համբառնամ
 տարածմամբ բազկացս, երկիւմանցս գործակցութեամբ, սրտիս հեծու-
 200 րեամբ, լեզուիս Եւ շրթանցս ձայնարկութեամբ՝ լո՛ւր ողորմութեամբ,
 տէր, պաղատանացս ինդրուածոց առ քեզ կարդալոյս: Շնորհատրեալ
 այսու պարգեւաւ՝ զոհաբանութիւն քեզ վերբնծայեմ. հզաւոր, անաւոր,
 բարձրեալ, անհնին, անփակ փափագմամբ միշտ համբուրեցեալ, սուրբ,
 սուրբ Եւ միայն միշտ սուրբ, արհնեալ հանապազ, յալէժ անդադար
 205 երգածայնութեամբ: Ընծեռեա՛ առաւել բարեբարութիւն իսպառ վրիպե-
 լոյս, տո՛ւր յոյս քաղցրութեան ոչ մասին միոյ մատուցման լուսոյ ար-
 ժանաւոր ինչ հանդիպելոյս՝ լայնել քեւ, բարի, զնրբութիւն ծածուկ
 խորհրդոյս, զոհութիւն խառնեալ ընդ աղերս՝ ասել ընդ Դաւթի՝ Ընկա-
 լաք, աստուած, զողորմութիւն քո*, Եւ զծածուկս զաղտնեացդ անտեսից
 210 իմաստութեամբ քո յայտնի արարեր⁴³:

193. Եւ., ԻԵ, 6:

209. Սաղմ., ԽԷ, 10:

Ժ

- Եւ արգ, մեծութիւն քեզ, ամենակալ, առատաձեռն աննուագելի, ամենափոյր առ ի զքոյրիւն, մշտայաւար ի բժշկութիւն, զի միացուցեր, խառնեցեր ընդ մեծաւոր, ղիւրագիտ, ընտանի նիւրոյս զհրաշս աննառս քումդ սփանշելեաց անատրութեան: Քանզի զոր երկին ամենայն
- 215 բարձանց՝ երկրիս լայնութեամբ եւ անդնդոց ներքնոց խորութեամբ, ծովոց բազմութեամբ ոչ զարէ տանել, այլ իբր զդոյզն ի մեծէ բերի, ի փոքր գոյս տեսականեցեր զարութեամբ սահմանեալ նշմարտապէս անհրապուրելի, զի մի՛ նորոգ իմն երեւելով յայլ էութենէ առ աշս հաւրեանցի երկեանութիւն ինչ վարկանիցի՝ վիրաւորել քան թէ բժշկել
- 220 անընտրաբար զկարծիս մտաց: Քանզի որպէս մարմին քեզ հաւաստապէս, արհնաբանեալ Որդի աստուծոյ, իսկութիւն եւ ոչ արհնակ ի յարդեանց ցորենոյ արարչապէս միշտ հանդերձեցեր, եւ կայլակ կողիդ՝ զարին խաղողոյ, եւ արգանդ կենաց հոգեւոր ծննդեան՝ զառատութիւն շուրջ յուլութեան, նոյնպէս եւ զՀոգի անմահիդ փշման սովաւ եւ ի
- 225 սոյն արդիւնատրեցեր⁴⁴. երկունք՝ կենաց, որոյ կերպարան յառաջ եկելոյն եւ ոչ հեքանոսութեամբ է փոխարկութիւն, որպէս ոչ տեսողագրութեան խաշական փայտի ինչ երկրորդութիւն, նստելոցս յերկրի խաւարի ըստ նմանութեան քո, տէր, ծագեցեր⁴⁵: Քանզի յայս կերպարան շնորհի զանպակաս լրութիւն անհասիդ յայտնեալ աշխարհի լուսատրեցեր, զի
- 230 մի՛ տնանկն կարատասցի, և մի՛ ընչեղն բարձրամտեսցի, ըստ աւղայ հաւասար բաշխման եւ լուսոյ արեգական տարածման եւ ջրական վտակաց զեղման, զի հաւասարապէս բաշխիւր երկրածնաց մանանային զուգամասնութեամբ՝ փոքունցն առաւել, քան մեծամեծացն:

ԺԱ

- Իսկ այս նիւրոյ տեսատրութիւն խորին խորհրդոյ եւ ի բնուստ անդուստ հրաշապէս ունի զբարգմանութիւն, որպէս զի ո՛չ երկմիտ ինչ շուրափութեամբ անհաստատապէս գտելի փոխէ եւ ո՛չ նենգողաբար զբնակութիւն ինքեան լքանէ, քանզի ոչ վերջնականաւ անառովք հերքի եւ ոչ յընդդիմակցէ ումեքէ ողողեալ արաւփս ելանէ: Վասն զի որպէս պատահումն գունոյ յէութիւն մարմնոյ անփոփոխ իմն եւ անհրաժեշտ, որ գոլովն գոյացուցանէ եւ ոչ գոլովն ասլականէ, այսպիսեալ իմն յարմարութեամբ իւրոյս զարութիւն անդատին ի յիւրոց անտի կերպարան զառեալն ունողի միասնական զուգութեամբ ընդ մեզ իսկ կըցորդեցեր, տէր Յիսուս Քրիստոս, ընդ իրին գոյի եւ զարինակն լծակցե-

- լով. Բանգի զանիմանալին տեսութեան աշաց և մտաց ըղծից ի դէմս
 245 բերեալ կերպաւորեցեր, ի պտղոց երկրի ննշեալ մզելով, զարմանալեալ
 հրաշագործութեամբ մատակարարիլ մեզ պատրաստեցեր: Մանաւանդ
 զի ոչ յովովից խառնից ի մի եկելոց խմբակցութենէ զանազան ծաղ-
 կանց, ըստ հնոյն և ստուերին բազմաբուրեան այլայլութենէ, զայս իւր
 աւծութեան⁴⁶ հրամանատրեցեր, այլ իբր զաւրինակ փոխեալ զայն առ
 250 այս՝ դու ինքն խառնեցար ի սոյն մաքուրքիւն վերնալոյս ձիւրոյ: Որ
 քէպէտ աննառ են համեղութիւնք Բուրդ անուշութեան, և ընդ աւրինա-
 կաց իրիք ոչ համեմատի, այլ ծաղիկ դաշտի և շուշան հովտաց և
 նարդոս ընտիր և եղեգնախունկ՝ խառնեալ հալուէի, յարմարութեամբ
 հոտոյ Բրժմոյ՝ փոքեալ ողկուզոյ և ազնիւ գինւոյ, ոչ սոսկ Բան քէ իւրոյ
 255 միութեամբ պատշանապէս աւրինակեցար փառատրեալ անունդ ան-
 փրնին, որ զամենայն լնուս և յիրէ իմեքէ ամենեւին ոչ կարատանաս:
 Ուստի ոչ շփոթելովք ի հակառակաց բռնադատութեանց՝ բաժանեալ կա-
 մաց մեկին առակի, այլ ի սիրոյ հաւանութենէ աստուածապէս ի մէնջ
 պարարիս՝ վասն մեր ըստ մեզ առ ամենայն վայելչական նմանութիւն
 260 աւրինակեցեալ, առ որս լոյս բարի և հոտ ջեռուցիչ, տապ սիրոյ՝ ա-
 ռանց մասին ինչ շնչման անգրական սառնացրութեան այս զանգուած
 նիւրոյ կաքուածոյ ձիւրոյ մաքուր մտաց տեսեալ իմանի, որով յիրաւի
 սովա ի յաստուած է միանալի: Ընդ Սողոմոնի աւծելոյ, որդեգրեցելոյ
 265 աստուծոյ երգեմ բերանով հարսինն երկնատր փեսայիդ բարեբան գո-
 հաբանութիւն՝ համբուրեալ ի յիլծս մտաց զհոտ իւրոց Բոց, Բան զա-
 մենայն խունկս, և իբր զբանս կենաց յափտեմականաց ունդի, ըստ
 հոգելից բանի իմաստնոյն և աստուածաբան անտարանչին, զնետ Բո
 ի հոտ իւրոց Բոց ընթացցով⁴⁷ լուացեալ զերեսս ջուրբ կենաց, որ ի
 վեր է, Բան զերկին աւդոյս այսորիկ, և աւծեալ զգլուխս անախտական
 270 իւղովդ երկնայնով՝ յանդիման եղէց Բեզ ուրախութեամբ, զուարթապէս
 և ոչ տխրաբար:

ԺԲ

- Այս իւր⁴⁸ խնկելի, պաշտելի և երանելի ո՛չ սոսկ աւծումն ուղղոյս սե-
 նեկի և կամ հերաց վարսից գազարան նպաստ ինչ մատուցանի, եթէ
 ոչ տէրունական կենսատու խաչիդ տեառնագրեցի: Սոյն իւր զար-
 275 մանահրաշ արհնութեան լուսոյ զհրեայն և զխումն, զհնդիկն և ըզ-
 բարբարոսն, զսկիւրացին և զելլենացին, զդոմն դժնէաբար և զար-
 հաւատեսակ շահագլուխն սոսկավիթխար, զտէրն ազատ և զստրուկն
 ծառայածին Բրիստոսեան արարեալ⁴⁹ անուամբ Բո կնքէ և Հոգւոյդ

- Սրբոյ ընծայէ եւ Հաւոյ երկնաւորի հարազատ որդի հաստատէ: Բազմա-
 280 րինակ եւ սովաւ արուեստից տեսմունք, յարմարեցեալք նախ՝ նիւթոյն,
 ապա՝ զարուրեանն: Քանզի իբր անաւր փայտեղէն, մինչ շեւ աւծեալ
 իցէ, դիւրաբար հերձի եւ, անաւոտ եղեալ, անպատուի, նոյնպէս եւ
 մարդ, ոչ իւղեալ սովաւ, հեշտեալ խորտակի եւ, մեկուսի եղեալ առ ի
 285 ֆէն, ոչ լուսաւորի: Մատն սա քո, Յիսուս, որով զհրաշալիսն զարմա-
 նագրես, քանզի իբր անգծելի կազմութեամբ, կարծր պահպանակաւ,
 ամենասպաւորաստն շրջարկութեամբ պաշտպանեալ ծածկէ յայլագունակ,
 խրքնի եկամտից, մինչ զի աստի մաքրութեան, քաքաւեալ ի սմա, ո՛չ
 ներկի արեամբ եւ ո՛չ տխրատեսակ երվինիւ այլայլի: Նա զի եւ քա-
 փանցանց իմն խառնութեամբ հոգեպէս ընդ քանձորութիւն մեսս գոյու-
 290 րեան մտեալ անցանէ. զի քէ անէծք սաղմոսողին ձիրոյ տոսկաւ ընդ
 ոսկերս շարին համայնիւ բաշխի⁵⁰, ո՞րչափ եւս Հոգիդ սոյն նարպով լու-
 սոյ զաներեւոյք ներքնոյն տեսակս կենագործեալ ողջացուցանէ, ազ-
 դումն տուեալ ի խորոց անտի շնչման հազագին՝ մինչեւ ի սպառնած
 ծայրիցն եզերաց գրեալն ընկղմէ: Գլխատակ մարմնոյ մահուն արկա-
 295 ծից, քանզի կենդանական զարուրիւն քո միշտ ահաւոր, տէր Յիսուս
 Քրիստոս, ի սմին խառնեցեալ՝ ընդ սոյն իսկ բնակէ:

ԺԳ.

- Այս աւծումն բարեաւեսիլ եւ առ բռնամարտիկ, մերկամրցանակ ըմ-
 քիշս, իբր զարաւոր հնարից կերպարան նզնաւորական, անըմբռնելի
 300 ձեռաց ներհակին, արինաւ պաշտի, դիւաց եւ տխտից հզար անարկու:
 Քանզի յոգնապանոյն պննութիւն բանին եզեկիելի առ իմանալին փա-
 րատն հենգնաւոր առակագրութեամբ, ողբականաւ շարայարմարեալ.
 Յորժամ եղեր, ասէ, եւ հանդերձեցար ընդ աւծելոյ ֆերոբէին, ուր ար-
 ձանքն հրեղէնք հաստատեալ կառուցան⁵¹: Աւրհնարանեալ անաւորու-
 րիւն ամենավայր ձեռնկալութեան, որ միշտ աննառ եւ քանից եւ գե-
 305 րագանցեալ՝ քննութեանց, որ Աւետարանաւ կենաց խնկիս յարակայ⁵²
 իբր նորածին աւծեալ ի ֆաղափ Դաւթի, եւ ի ֆահաւայապետին հարց-
 մանէ՝ Դո՞ւ եւ աւծեալն՝ որդի արհմեղոյն⁵³, եւ յերանաւորն դաւանու-
 րենէ Պետրոսի՝ Աւծեալ միայն՝ Որդի աստուծոյ կենդանոյ⁵⁴, եւ յապա-
 հաւատ քննողացն, երբ՝ Դո՞ւ եւ աւծեալն, ասեն, ասա՛ մեզ համար-
 310 ձակ⁵⁵, եւ ի կանոնականացն քոց հաւատամք յաւծեալդ ուսուցիչ եւ տէր
 ամենայնի: Եւ Հերովդէս յառաջ, քան զսոյն, զաւծեալդ անուն յայտնա-
 պէս հարցեալ⁵⁶. Եւ զիա՞րդ գրեն, դու իսկ ասացեր, զաւծեալն աստու-
 ծոյ՝ զտէրն Դաւթի զանսկիգրն Որդի՝ ծամանակաւ որդի⁵⁷: Քանզի այս-

315 պէս ընկալաւ վայելչաբար զայս քարգմանեցեալ, որ ի մեզ բերի ծայրն կատարման խորհրդական կոչմանն՝ վինակ քրիստոնէից նախապատուութեան:

ԺԴ

Այնքան ունի անատրոսիւն, միանգամայն եւ սրբութիւն, իղատրական խնկատրոսիւն սոսկալի անունն ամծութեան, մինչ զի որպէս ոչ է համարձակել ուրոյ՝ յերկրայնոցս աստուած անուանիլ, այլ՝ աստուածային, նոյնպէս ոչ բերէ մարմին գերխտոսդ անուն անձին համարել, այլ՝ զքրիստոնէայն, անտանելի նախնոյն մեծութեան մկրտչին՝ շուրբ զՀոգին հրաւորողին⁵⁸. Քանզի շեմ ես, ասէ, ամեալն⁵⁹, այլ առաքեալ առաջի նորա: Սովա շրշէին, որպէս բանն ազդէ աւետարանչին Մարկոսի, առաքելականացն լծակցութիւնն⁶⁰, իբր ազգակից հարազատ ձեռինդ աստուծոյ՝ այսու վարեցեալք, քանզի իւղով ամանէին եւ առանց մարդկային հնարից անուամբ քո բժշկէին: Վասն զի որպէս խաւար՝ ի լուսոյ եւ ցաւ՝ յառողջութենէ, զիշեր՝ ի տուրնչենէ եւ մահ՝ ի կենաց, այսպէս եւ ի սոյն իրէ տիրապարգեւէ ամենայն շարին երեւոյթք մերժին, խափանին եւ բնաւին ամփոփին: Քանզի որպէս նանմ գազիրք եւ 330 փոքր զեռունք սարդից եւ ունկնամտից, իբր ի դեղոց մահու, յայս նիւրոյ սպառեալ պակասին, սոյնպէս լրութեամբ շնորհի արհմութեան սոյն իւղ զարացեալ՝ ե՛ւ զայսս վանէ, ե՛ւ զմորհակս շարեաց ջրէ, ե՛ւ զվնիս մահու պատառէ: Ոչ է աւագան կատարեալ առանց ամծման ամանդակութեան: Երէ աւագակացն մահու խոցման զմարդն առաջին՝ 335 այս դեղ փրկութեան մատուցեալ սուաւ⁶¹, երէ աննարակ վիրացն Յակոբայ եւ Խրայելի՝ սոյն իր պատուական յիշատակեցաւ: Այս իւղոյ փափագեալ Դաւիթ՝ իբր ձիւքենի պտղալից ի տան աստուծոյ յուսով յարակայի⁶², լքեալ զբովաւորութիւնն՝ անդստին զմկրտութեանն շնորհէ գուշակէ: Եւ զի՞ է ինձ զայսմանէ նառել եւ համայնին կարծել հասանել, 340 որ եւ ոչ վերինմ գարեւն ձեռնարկութեամբ ինչ բանի զսոյն խորհուրդ ի մասնատրէ ինչ նառելով նշանակել, քողում ասել, թէ յիսկութենէ:

ԺԵ

Փա՛նք քեզ միշտ եւ յամենայնի, անմահ քագատր, ի յայժմու երգեցեալ արհմաբանութեանս, զոր արարեր եւ կատարեցեր առ իս, բարեխնամ, զքած եւ երկայնամիտ, հարուստ եւ առատ ամենայաղքոյ, ան- 345 դրստին ի հարցն գծագրելով զարիմակն՝ մինչեւ ի լրումն ածեր զիսկութիւնն նշմարտապէս: Դու լոյս իսկ բնութեամբ եւ արեգակն մշտապայծառ՝ եւ զաշակերտացն դաս լոյս անուանեցեր⁶³, որով զարարածս ամե-

- նայն երկրի նառագայքիւմ երջանիկ շնորհի նոցին լցուցեր: Ընկալար
 գիտն անուշութեան յումեմնէ ի յոտս⁶⁴ յարինակ ընդունելութեան
 350 մաղբանաց առ քեզ, եւ ի միւսմէ պոռնկէ⁶⁵ ի զլուխ՝ նշանակ սիրոյ
 գրութեանդ առ մեզ, մշտափափագ բաղձանամ անսահմանելիդ ի
 սոյն հոտոտեալ, մինչ զի ուխտիւ անփոխադրելեալ արէնս յարակայս
 արհնաբանելիս՝ քոյինահրամանս պատուէրս կենաց ընդ համարէն
 աշխարհն քառզել զսակաւածեռն իւղոյն յարգատրութիւն⁶⁶ զարմանս
 355 հրաշից լսողացն, առ ապառնեացն յուսադրութիւն: Դուք ամուսինն
 ունիք զսրբոյն⁶⁷,—ասաց երջանիկն առաքելութեանց՝ մեկնեալ զիտու-
 հուրդն, որ ի մեզ զեղեալ յառաւելութենէ կենդանաբարիդ անպակաս
 բովանդակութեան: Ուստի յաւել իմն յարմարաւոր եւ հանգունատիպ
 առ ի մասնաւորն նմանութիւն լուսոյդ եւ Հոգւոյդ Սրբոյ՝ այս կարծած
 360 արհնութեան ի վերնոյդ բարեբաստութեանց անսպառաբար սրսկեցեալ
 ի մեզ. եւ ասի լոյս՝ իբր զնախարիւ գոլ ստեղծուածոց եւ արարչու-
 քեանդ պատկերակից, որով զխաւար մրութեան մեղաց հալածեա, —
 իսկ հուր, զի յամենայն տարր արարածոց հաւասարապէս ունի զուգու-
 365 րիւն ըստ էականին կշիռ բաշխութեան, ծածուկ եւ յայտնի, լոնալ եւ
 ծանուցեալ, եւ երէ ոչ ընդհարցի ի հակառակէն, ոչ ի յինքնասառս յու-
 ժարմտութենէ բաղձալ բորբոքիլ. դարձեալ եւ՝ ամուսնն, զի աւբայաբար
 որդեգրեալ ընդ քեզ՝ ի ժառանգութիւն Հաւրդ մատուցես, ողորմութեանդ
 ազգակցաւ նկարեալ ի մեզ անեղծանելի՝ ի հանդերձեալ փառսն փայլես-
 ցուք. դարձեալ և՛ հոգի, զի մաքրեալ զարկածս խաբէութեանն, որ ի բան-
 370 սարկովին ներգործութենէ, նորոգ փոփոխմամբ, հոգով եւ ճշմարտու-
 քեամբ Հաւրդ երկնատրի երկրպագեսցուք⁶⁸ բեւեռեալ ընդ քեզ յուսոյն
 հաւատովք, ամենապարգեւ:

ԺԶ

- Ահա արդարեւ յաւել իսկապէս իւղս այս լուսապատար, իսկալիւր՝
 վերնականիդ սիրոյ տեսութիւն: Վասն որոյ եւ Պաւղոս իսկ պատշաճ
 375 վարկաւ ի նառ զոհաբանութեանն՝ ասելով յայտնի. Որ ամ գմեզ ձեւ
 հանդերձ ի Քրիստոս Յիսուս՝ աստուած է, որ եւ կնքեաց զմեզ եւ ետ
 զառհասաւշեայ Հոգւոյն ի սիրոս մեր*. եւ դարձեալ՝ Մի՛, ասէ, տրտ-
 մեցուցանէք զՀոգին Սուրբ աստուծոյ, որով կնքեցարուք յատուրն փր-
 380 կութեան*: Պատկանելի եւ անվանելի ամուսնեանս յորչորչութիւն՝ իբր
 ի նորումս յաւել, քան ի հնումն: Քանզի քանն դարեան սաղմոսին

377. Բ, Կորնթ., Ա, 21—22:

379. Եփես., Դ, 30:

- զտիրական տնարինականացդ սկզբնաւոր կրիցդ խորհուրդ նշմարտա-
 բար վերասահմանէ. ժողովեցան, կուտեցան իշխանք ժողովրդոց վասն
 տեառն եւ վասն ամենլոյ նորա*։ Մարգարէութիւն մեծ տալատրեալ
 385 զանարբելի արեանդ պարտիս հեղախումբ շար մոլեգնութեանն, որ ի
 տէրդ յանդգնութիւն. Ո՞վ է, որ ձգիցէ զձեռն իւր յամենալ տեառն եւ
 390 փառսցի*։ Քանզի քէ եւ յազգայնոյն սպանաւ Սաւուդ⁶⁹, այլ ոչ իսպառ
 մերժեցան յամար եւ ի նախաստինս ազգաց աստարաց, մինչեւ արեանդ
 աստուծոյ հաղորդեալ գտան։ Գրաւական մեծ յիշատակի տալազայիցն
 ժառանգութեան աղարանութէր աղբսարկութիւն ասել սաղմոսին.
 390 Վասն Դաւիթ՝ սիրելոյ քոյ մի՛ դարձուցաներ զերեսս քո յամենլոյ
 քոյ մի՛. եւ դարձեալ՝ Նայեա՛ եւ տե՛ս յերեսս ամենլոյ քոյ եւ արա՛
 ղդուրմութիւն քնդ ամենլոյ քոյ⁷⁰։

ԺԷ

- Չեռին⁷¹ քոյ, Քրիստոս, երկրպագեալ պարգեատրութիւն այս հիւր
 լուսակիր, քանզի ոչ այլ մեծ բարձրութիւն յարգայութեանն հոխորեցնէ
 395 ասէ մարգարէն ի դիմաց քոց, տէր, քան քէ՛ Դոսի գրաւիք ծառայ իմ եւ
 իւղով սրբով իմով ամօք զնա*։ Ուստի կիրք իմն յիշատակաւ զքոյդ
 համբուրեալ լուսոյ ամօքութիւն, տէր Յիսուս Քրիստոս, ծանիցոյք զքեզ
 անփոփոխ մշտնջենաւորութիւն, քէ դու ես ամենայն եւ յամենայնի
 միայն քաջաւոր քաջաւորութեանց եւ նշմարիտ ամենալ իւղելոց, փա-
 400 ռաքանեալ երկրպագութեամբ երէկ եւ այսար։ Քանզի զոր արինակ
 պատրոյգ, քացեալ ի նարպում, ոչ երեւցուցանէ ինչ նշոյլ, մինչեւ
 հուրք լուցեալ վառիցի, սոյնպէս եւ այս ամօքութիւն լուսոյ, առ ի մեզ
 հեղեալ, ի հանդերձեալսն ջահատրի։ Այս է կերպարանին մեկնատր
 քացերեւութիւն, ի նախնեացն եւ այսր բերեալ, բարենշան իմն յար-
 405 մարութեամբ հրաշապայծառ երանգաւ գունեալ։

ԺԸ

Արդ, այսոցիկ պատմաւ վեհագոյն մասանց կեցուցաց, աստուածա-
 կանաց արարչութեանդ հարազատաց, առանց որոյ⁷² ոչ է գրիլ քրիստո-
 սեան, եւ ո՛չ նագովրեցի անուանիլ, եւ ո՛չ յիշատակիլ յորդիս Յովայի

383. Սաղմ., Բ, 2։

386. Ա Քաղ., ԻԶ. 9։

391. Սաղմ., ԺԼ, 10։

296. Սաղմ., 2Ը, 21։

- 410 եւ կամ խրախոյս բառնալ յանուն աստուծոյ Յակոբայ⁷³, այս հիւրս-
 կանութիւն արհնութեան ձիրոյս, յորում Սուրբ Երրորդութիւնդ խառ-
 նեցեալ միաւորի՝ նառագայք շնորհաց, շոք մերոց դիմաց, նկարագրու-
 րին երեսաց, բարեանեութիւն պատահմանց, լուսաւորութիւն աչաց,
 տեառնագրութիւն բբաց, վայելչութիւն այտից, զարդ կերպարանաց,
 415 պահպանարան շրքանց, հանդերձիչ կրանից, յարմարիչ վարուց, շաղ-
 կապ հաւամանց, զաւրութիւն անձանց, ուժգնութիւն դիմեցմանց, խա-
 փանիչ յոտրից, փակտիչ կմայեկաց⁷⁴, նահանջիչ ձեռնածուաց, խայտա-
 ռակիչ կախարդաց, գոիչ աղանդից, բռնախոյեան դիւաց, փարատիչ
 ցաւոց, կատարիչ կնքեցելոց, տենչանք երախայից, անգնին արտա-
 420 գաղտնեաց, յարգանք յետնոց, փառք սարկաց, պննումն կանանց, անե-
 ցումն տղայոց, հրնուանք ծերոց, ձեռնադրիչ նութիւնոց, զգուշութիւն
 մաքրոց, պսակ քաղաւորաց, նոխութիւն արեայից, յառաջադրութիւն
 կայսերաց: Քանզի զոր արինակ աման ինչ կնքեալ նշանակիչ իմն է
 425 սովաւ ծածկեցեալ յանուն քո, աստուած տէր Յիսուս Քրիստոս, վայել-
 չական իմն տեսակաւ ծանուցեալ նշանակի: Իսկ անունն իսկոյն անդըս-
 տին ի նոյն յորչորչեալ կոչմամբ, բոտ հոգելից արանց իմաստնոց, որ
 յեզրիպտացոց անտի սկսեալ, ի դէմս ածելով զիրին կերպարան՝ անա-
 տոր խորհրդոյ պատկեր⁷⁵:

ԺԹ

- 430 Քանզի միտոնս այս արհնաբանեալ, զոր մարգարէն կանխաւ լոյս
 աչաց գրեթէ զտոյն աղերսեալ խնդրէր⁷⁶, բոտ քերթութեանն բառի, որ
 բոտ խորութեանն հոմերոնի⁷⁷, քարգմանեալ իմանի՝ ինձ մայր, այս-
 ինքն է՝ առ ի յինքն ձգող զմերս բնութիւն զարապէս, եւ կայուն հաս-
 տատել շքնաղ փոփոխմամբ զշուրց լուծականութիւն առ սուագանին լու-
 435 սաւորութիւն, եւ իբրեւ զղեղ մածուցիչ կարին՝ ի նոյն ինքն յեղանակել
 զցնդեալս իմ վայրագութիւն⁷⁸ եւ զաղբերց հեղեղեալ մշտահոսութիւն:
 Իսկ մատնամուտ, որ եւ այս միտոն բոտ այլում բառի ցուցանի, այս-
 ինքն է՝ մթին⁷⁹, որ եւ խաւարչոտ զոլ եւ ծածկեցեալ կամ անտեսական:
 Որ եւ սոյն կոչումն դիմաւորութեան չէ ատարացել, քանզի արդարեւ
 440 յիրէ անտի անունն նշանակի, վասն զի անքնին է այս խորութիւն յա-
 յէտ, քան զամենայն սրբութեանց սրբոց: Զի ոչ եթէ ջրոյ արինակաւ
 զաղտ ինչ լուանայ եւ կամ հացի բնութեամբ զսիրտն հաստատէ, այլ
 նորոգ իմն յարմարութեամբ ի մասունս ազդողականացն տնարինա-

- 445 պէս տեառնագրի, սակայն անհասութեամբն վերնականաւ եւ զանունն
 ունի անհին: Քանզի որպէս աստուած իսկ եւ իսկ ի լոյս անմատոյց
 ասի⁶⁰, իսկ անսահման փառատութեամբն յեղանակաւ իմն անբաւո-
 րեան ի խաւար անզինն ծածկեալ⁶¹ իմանի՝ փակեալ արտափուտ ի
 ձեռնարկութեանց մերոց իմաստից, նոյնպէս եւ այս ծորումն լուսոյ ի
 լեզուաց ոմանց նարտարաց ի նախ նեմութեանց դրականապէս անու-
 450 անագրութեամբ մոայլ առձայնի, վասն ոչ զաւրելոյ երկրածին բնութեան
 զիսկն գիտելոյ: Իսկ զի զերկաֆանչիւս աստուածականացն անդստին
 յինքնան հարստաբար, տիրապէս ունի, քանզի ի կոշումն անուան քարձ-
 րելոյն նմանակերպեալ՝ կրկին մեծանայ իղս այս՝ նուիրեալ ամենա-
 բուրեան ազնիւ կնդրկաւ: Վասն զի աստուած մեր հուր ծախիչ է, ըստ
 455 Մովսէսի*, եւ դարձեալ՝ լոյս է, ըստ Յովհաննէո*, ուստի եւ Նայի
 ճշմարտապէս զսոյն ակնարկէ՝ Նդիցի', ասէ, լոյսն Իսրայելի ի Հուր*:

Ի

- Դարձեալ այլ իմն կերպացուցանելով զքանս առ ի նոյն պատկեր
 յայտնութեան իրի, վասն զի ոչ մոռանամ զիմն նողկութիւն, որ ի
 զրութենէ մեծիդ փաղցրացաւ՝ վերստին գովեստի արհնեալ: Քանզի
 460 մեռայ, որ է դառնութիւն⁶², այսինքն՝ նշանակ⁶³ իմն յարմարական շար-
 շարասօր կրից տաժանմանց, որ եւ միտոն ստուգաբանեալ մեկնապէս
 ըստ մեզ՝ մեռելութեան ազգականութիւն: Քանզի այսու աւժմամբ հո-
 զեւորականաւ, խզեալ կամ հատեալ ի սնոտիասէր, մահակերպարան,
 տաղտկազգրական հեշտութեանց հակառակողին, որ աղախոնաւ մեղ-
 465 կութեամբ զքնաւս ձայնատրական եւ կամ զարկուած վերածածկութեան
 մզնարհեստ, ուժգնաբառքառ, խորխտահնչական կազմածոյ թմբկիս
 զործականութեան ջրացիր իմն զիջութեամբ անվայելոյ թուադաշնա-
 կեալ⁶⁴ ի ստորեւ կորստեան փարշէ զարինակ մերս գոյութեան,—կա-
 պիմք յուսով վերստին դարձեալ ընդ աննառ խորհրդոյ խաչի փոյ, Քր-
 470 ռիստոս, մկրտեալ ի մահ կենդանոյդ՝ անվախնան կենացդ սովաւ հա-
 դորդիմք⁶⁵ ի քեզ իսկ, աստուած, համայնի խրախուսեալ իսպառ ամե-
 նեին անհատուածելի:

455. Բ Օրին., Դ, 24:

455. Ա Յովհ., Ա, 5:

456. Նս., Ժ, 17:

ԻԱ

- Այս իդ գղրաշեալն Բառակուսեան յանուն ԲՈ, Յիսուս, նշանի բարձ-
 475 րելոյդ հաւասար հաստէ, շնորհ ընձեռեալ զուգալիառ եւ նմանատիպ
 արեան կեցուցչիդ, նոյն անվանելի վառաւ պսակեալ՝ մեծացուցանէ:
 Փայտ անուանի իդոյ արհնութեան⁸⁶, ըստ մարգարէին կանխաձայնու-
 քեան, զ'ի հասարակաց կազմեցեալ բուսոց անտառաց զաւրապէս
 ուղղեալ, ի խակութենէ չարին արկածից եւ աստաւ կարծեաց ի ստեղ-
 ծողդ վերաբերեալ՝ առ նոյն նիւթս կենաց հասուն ներգործէ: Զի եւ որ
 480 ի մեզ մտիցն պատուհանաց մշտաբացիկ քալիանցանցորին, յանուն
 մեծութեան անատրիդ զաւրութեան ի խոհական իմն համեստութիւն
 ԲԵ տեսնագրեցեալ՝ առ ի յղծակերտ արեւման Հոգւոյդ, անագղելի
 պատրանաց չարին խաւարահողմ խարդախողին: Այսու լուսով զսպեալ
 ամփոփիմք ի նուագ զոհութեան երկկորեացն պաշտաման ընդ երկնայ-
 485 նոցն դամբարաց՝ առ արինալ վառման շնորհիդ, որ ի մեզ: Ի սոյն
 յիշատակ փրկութեան բարեացն սովաւ տնկեցեալ ծագի եւ ծաղկաւէտ
 եղեալ պտղածնի: Ի սպաս ընթրեացն պատրաստութեան յետնում գի-
 շերի մեծիդ զալստեան՝ ահա զայս լոյս նրագի համարեալ ի կիր ար-
 կանեմք:

ԻԲ

- 490 Դարձեալ ըստ գրածացն զումարութեան ԲԱՆ եւ չորիցն շարադրու-
 քեան, որ յալիաբետաց անտի վերաքուի մինչեւ ի ԲԱՆԵՐՈՐԴ երկ-
 րորդն կարգի, յորում զայս խորհուրդ խորութեան անդուտ քարգմա-
 նեալ՝ նաշակ հեշտալի, որոց հաղորդին, ջամբել պատրաստեմք ամե-
 նակագմ յարմարութեամբ: Քանզի յուրսներորդէ անտի գրոյ ի չորեք-
 495 հարիւրն փոխաբերեալ՝ ստուգաբանաւրէն ԲՆՈՐԵԱՄԲ ընդ ձիթոյն
 անուան նիւթ նշմարտագրի⁸⁷, որ է կերպարան արդեան խմորոյ յինքն
 բերողի զգանգուածն զաւրեղապէս, որ ոչ սակաւն ի յոլովէն պարագայի,
 ԲԱՆ քէ ի նոյն իրն դարձուցեալ, ըստ անտարանական առակին, զա-
 մենայն առ ինքն վերաբերեալ անեցուն առնէ⁸⁸:

ԻԳ

- 500 Սոյն իդ հեգութեան՝ միշտ համբարձման եւ խոնարհութեան արինակ
 եւ նմանութիւն, առ ոմն կակուղ պատառաւ մատուցեալ ջամբի, հար-
 քակչիռ եւ բարեյարմար բանի կերպարան, իսկ համայնիցս լուծակա-
 նաց, հոսանուտ եւ ստորածորելի նիւթից՝ գերալիառ, վերաշրջական,

- հրաշափառ խորհրդոյ պատկեր. Բանգի եւ յաման ինչ մորթոյ արկեալ՝
 505 ոչ ըստ զինեոյ ձեւոյ եւ կամ ջրոյ բացութեան մեղկէ, այլ ի սանման
 պատշանին պահէ: Այսպէս ընկալեալ զհոյոցդ բարեաց անհաւասար
 առաւելութիւն, Որդի աստուծոյ կենդանոյ, զարբանուէր այս ամէնութիւն ի
 նախառ ղիմացս արեամբ քո գրեմք եւ ի բնութիւն շնչոյս Հոգւով քո
 տպաւորեմք՝ հաւատացեալ խորհրդով մտացս, եթէ յաւէալ յայտնեցի,
 510 ճորոգ փայլեցեալ բազմանանանչ ծայրաճակութեամբ՝ ի տարածումն
 յոգնատեսիլ, զարմանահրաշ ընդարձակութեան, պտուղ իւղոյ՝ ընծա-
 յեալ զոյս ի փառս ապառնեացն հանդերձելոց: Այս նարպ հոգեւոր,
 երջանիկ եւ վերնանշոյլ ի դէմս երեսաց իմս պատկերի, քամդ նշանաւ
 չահատրեցի:

ԻԴ.

- 515 Եւ Բանգի իբր անհաս, ոչ ըմբռնական այս մեծ զարութիւն, արագ
 սլացմամբ ի քես քերես մտաց պայմանի, անդր Բան գկարծիս ուշոյ
 իմաստից անհուն հետեւման անհետ փախստեան՝ լայն իմն միջոցաւ
 իսպառ որոշեալ, փակեցաւ յինէն, ոչ արինակեցաւ կցորդաւ, ոչ նը-
 մանեցաւ զուգամասնութեամբ, ոչ սանմանեցաւ ձեակերպութեամբ, ոչ
 520 կշռեցաւ ընկերին չափով, այլ ահա ընդ աստուածեան խաշիդ նշանի
 հաւասարութեամբ արեան կեցուցչիդ հոգիապէս գերազանցեցաւ: Եւ
 արդ, արհմեա՛ զմեզ, տէր, սովաւ եւ ի սոյն: Ես եւ անունդ քո ահա-
 տր, լուսատր, երկնատր եւ զարմանատր, ի գովեստ փառաց աննառից
 մաքրակրանից բուրվառաւ խնկեալ, սուրբ, սուրբ, անհին, անպատում,
 525 բարձրեալ, ողորմած, վերերգեալ, նշմարիտ, բարերար եւ սուրբ, արա՛
 սովաւ փրկութիւն, տո՛ւր եւ Բաւութիւն, պարգեւեա՛ բժշկութիւն, հան-
 դերձեա՛ շնորհ, առաստածեռնեա՛ երանութիւն: Յաւածումն այս ձիրոյ
 երկնանձրեւ լուսոյ անսրա՛տ գութայց. յիւղեալս այս քեզան բանատրա-
 կան մի՛ մտցէ եւ մի՛ գրաւեցէ տխրականութիւն աղտոյ մեղանաց՝
 530 շաղախել երբէք զոգոյս կերպարան: Նղիցի՛ սոյն ինքն, որոց մատչին
 ամանիլ սովաւ, հարսնապահոյն պանծանաւ պննել գեղայարէն, սուրբ
 վայելչութեամբ՝ երջանկապէս յոգի զարդարեալ: Նղիցի՛ հուրս այս
 լուսափառ եւ աստուածածիր մերձեցելոցն ի սոյն ընտրութիւն մովս
 կրկնեոաց եւ բարեփափագ ջերմութեան այլ յարինուածոյ, որով ամե-
 535 նայնիւ ամենապատրաստ պնդութեամբ ի կարծրականումդ անասան
 վիմիդ յարակայեցեալ՝ մի՛շտ արձանացայց՝ ի քեզ հաստատեալ ան-
 երկմտելի: Լիցի՛ նշանակ վերնամրցանակ այսր պարգեւի սովաւ վա-
 ռելոցն՝ ո՛չ ողորիլ ջուրբ, ո՛չ այրիլ հուրբ, ո՛չ ցրտանալ ի սառնութենէ.

540 ո՛չ վնասակար հողմով շիջանիլ, ո՛չ աղտեղիլ յուրուական ինչ պղծու-
 քենէ, ո՛չ զսլանեալսն չարին մատնել⁶⁹ և ո՛չ ի ստորեւ ելիցն զմքերս
 զանձուն կենաց յիմարաբար առտաքս հանել, ո՛չ անպատասպար մնալ ի
 թեւոց քոց ազնութենէ և ո՛չ զէացեալն ի մեզ աւծութիւն անմաքա-
 պէս ի բաց մերկանալ: Այլ եղիցո՛ւմք քեւ ի սոյն հրացեալ, սովիմք պա-
 545 րարեալ, սովաւ լուսաւորեալ, այսու արդարացեալ, ազատացեալ, պը-
 սակեալ և քաղաւորեալ: Եւ քեզ միայնոյ՝ միայն աւծելոյ յամենեցունց
 արհնութի՛ւնք երգոց, ալելու՛մք լեզուաց, հնչմո՛ւնք ձայնից, յաղթակա-
 նութի՛ւնք գովեստից, բարեբաստութի՛ւնք շրքանց, սրբաբանութի՛ւնք
 սաղմոսաց՝ ընդ Հաւր և Հոգւոյդ Սրբոյ յափտեանս յափտենից: Ամէն:

550 Այն՝ իմ ձեռնարկութիւն ի սրբութիւնսն, և այս՝ արձանագրութիւն
 ի սրբութեանցն սրբութիւն⁹⁰:

ԲԱՆ ՂԴ

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱԻԵԼՈՒԱԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ, ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՅ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻՑ ԽԱԻՍՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ՝

Ա

- Աստուած յափտեճական, բարերար եւ ամենակալ,
Ստեղծիչ լուսոյ եւ յարինիչ գիշերոյ,
Կեանք՝ ի մահու եւ լոյս՝ ի խաւարի,
Յոյս ակնունդաց եւ երկայնմտութիւն տարակուսելոց,
5 Որ ամէնաբուստ իմաստութեամբ քո
Դարձուցանես յայգ զստուերս մահու*:
Աննուագ ծագումն եւ անմուտ արեգակն,
Քանզի ոչ զարէ ծածկել զփառս տէրութեան քոյ խաւար գիշերոյ,
Որում կրկնի ծունր երկրպագութեան ամենայն եղելոց՝
10 Երկնատրաց եւ երկրատրաց եւ սանդարամետականաց²:
Որ լսես զհեծութիւն կապելոց*
Եւ հայիս յաղաքս խոնարհաց
Եւ րնդունիս զխնդրուածս ճոցա,
Աստուած իմ եւ թագաւոր իմ,
15 Կեանք իմ եւ ապաւէն իմ,

6. Ամուս, Ե, 8:

11. Սաղմ., ՃԱ, 21:

- Յոյս իմ եւ վստանորին իմ,
 Յիսուս Քրիստոս³, աստուածդ ամենայնի,
 Սուրբդ, հանգուցեալ ի հոգիս սրբոց,
 Մխիթարորին վշտաց եւ փաւարան մեղուցելոց,
 20 Որ գիտես զամենայն յառաջ, քան զլինել նոցա⁴,
 Առաքեալ՝ զսլահապանողական զարուրին աշոյ քոյ
 եւ փրկեալ՝ զիս յերկիւղէ գիշերի եւ ի դիւէ չարէ,
 Որպէս զի զյիշատակ սոսկալի եւ սուրբ քո անուանդ,
 Միշտ համբարեալ շրթամբք հոգոյ ըղծութեան շնչոյ,
 25 Կեցի՛ց սլահապանեալ ընդ այնոսիկ,
 Որ կարդան զքեզ ի բոլոր սրտէ:

Բ

- Եւ ի դրոշմէ խաչի քոյոյ նշանիդ,
 Ձոր աստուածային արեամբ քո ներկեալ նորոգեցեր
 եւ ի նոյն շնորհ որդեգրութեան զմեզ մկրտեցեր
 30 եւ ի փառս պատկերի քոյ նկարեալ յարինեցեր,
 Այսու պարգեւաւ աստուածականաւ
 Ամաշեսցէ՛ սատանայ, քակտեսցի՛ն մեքենայքն,
 Բարձցի՛ն ռոգայքքն, պարտեսցի՛ն մարտուցեալքն,
 Պակասեսցի՛ն զէնքն սայրասուրբ,
 35 Մերժեսցի՛ մէզն, փարատեսցի՛ խաւարն, մեկնեսցի՛ մառախտոլն,
 Բազուկ քո հովանասցի, եւ աշ քո կնքեսցէ,
 Վասն զի զքած ես եւ ողորմած,
 եւ անուն քո կոչեցեալ է ի վերայ ծառայից քոց⁵:
 եւ քեզ ընդ Հաւր, Հոգտվդ Սրբով
 40 Փա՛նք եւ իշխանորին յափտեանս յափտենից:
 Ամէն:

ԲԱՆ ՂԵ

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱԽԵԼՈՒԱԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՍԿՈՂԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՅ ԲԱՆԻ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻՑ ԽՍԻԱՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ՝

Ա

- Արեգակն արդար, հառագայք արհնեալ,
Լուսոյ կերպարան, փափագ անձկութեան,
Բարձրեալ անփնին, զաւրել անպատում,
Բարոյ բերկրութիւն, յուսոյ տեսութիւն,
5 Դովեալ երկնաւոր, բազաւոր փառաց,
Քրիստոս արարիչ, խոստովանեալ կեանք:
Եւ արդ, զքերութիւն վրիպանաց բազմասխալ ձայնի եղկելոյս,
Ամենազաւրդ բանիւ լցեալ,
Մատուցե՛ս յաղերս հանութեան Հաւր քում բարձրելոյ,
10 ՈՐ վասն իմ ի փորձ եկիր անիծից՝²
Կերպարանեալ զիմ նմանութիւն,
Ամենեւին կենաց արհնութիւն,
Վերնոց եւ ներքնոց բարեխնամող տեսուչ համայնից:
Զի թէ յանձն առեր մեռանիլ վասն իմ³,
15 Աստուած եւ տէրդ բոլորեցուն,
Ո՞րչափ հանեսցիս առաւել եւ այժմ
Վտանգաւորս կրից կարեկցել՝

- Ընդ իմ պարտաւորիս միշտ աղաւթելով
Ազգակցաւ մարմնոյդ առելոյ ի մէնջ՝
20 Առ համապատիւդ քո Հայր:

Բ

- Եւ վասն արեանդ պատուականի՝
Միշտ մատուցելոյ ի հանութիւն կամաց առաջիդ,
Բարձցի՛ն վտանգք մեղուցեալ դաւապարտելոյս,
Թողցի՛ն պարտիքն, ապաքինեցի՛ ամաւքն,
25 Մոռացի՛ն պատկառանքն, բարեգործեցի՛ն դատակնիքն,
Սատակեցի՛ն որդունքն, վերացի՛ լալն,
Հանդարտեցէ՛ կրնումն ատամանքն,
Սպառեցի՛ն ողբքն, հատցի՛ն արտասուքն,
Մերծեցի՛ սուգն, հալածեցի՛ խաւարն,
30 Վատնեցի՛ հուրն սաստկութեան՝,
Հերքեցի՛ն տանջանարանքն քաղմարինակք:

Գ

- Եկեցե՛ն գրութիւնք կամողիդ,
Եւ պարգեւողիդ կենաց ամենից,
Ծագեցի՛ լոյսդ, արագեցէ՛ փրկութիւնդ,
35 Հասցէ՛ ազնութիւնդ, ժամանեցէ՛ այցելութիւնդ,
Կանխեցէ՛ ցաւդ ողորմութեան,
Յառաջեցէ՛, արբուցէ՛ գանդաստանս պապեալ՝
Անկեալ ոսկերացս թշուառութեամբ ի վիմն մահու:
Ծաղկեցուցէ՛, պտղաբերեցէ՛
40 Բաժակդ երկնաւոր արեան կենարարիդ
Զերկիրս խնամեալ ատու լուսոյ,
Որ անձախապէս միշտ պատարագի՝
Յիշատակ կենաց փրկութեան հոգտցն ննջեցելոց,
Զի ամենայնիւ մահացեալ հոգիս մարմնովս մեղաց՝
45 Շնորհաւ քո, գրած, ի քեզ զաւրացեալ՝ քեւ նորոգեցայց,
Զատեալ ի մեղաց անմահ կենդանութեամբ՝

- Ի յարութեանն արդարոց, Հաւ քում արմնեցեալ՝
Ընդ որում քեզ փա՛ռք,
Եւ Հոգւոյդ Սրբոյ բարեբանութի՛ն՝
50 Վայելչական գոհութեամբ
Այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս յաւիտենից:
Ամէն:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ ՄԱՏԵՆԻՍ ԴՐՈՒԹԵԱՆ՝

- Ըստ հոլովման ընթացից սմանակաց յառաջ շարժութեան, որ ըստ լրապատարն, նշուագեղն, արփիանանանշ լուսակիրն, արակշիռն, մղտափարատն, ակնապարար ականն արեւո՝ ստեղծականն արուսելի, որ նամբարէ, հոլովէ, կուտէ ամաց յոլովութիւն ի շափս դարուց², շնչասպառ
- 5 Եւ կենդանանորոգ առուղեկան յափտենիս, ի յաւարտումն կատարման իններեակ յորելինին³, ի սկիզբն պսակելոյ մտի տասներկին⁴ յաբերական տոնմիս տումարի, յետ երից ամաց անցելոց, որ զկնի գալստեան ի կայս Եւ ի կոյս կողմանց հիսսիսոյ դիմաց արեւելից յաղթու Եւ մեծ կայսերն հոռմոց Բասլի⁵, յորժամ ընդարձակ Եւ մակագալիք կանոնաւ սփիռ
- 10 տարածէր լիասահման Եւ անխտրոց ի ստուարակարկատ⁶ կորոյս կարծր արձանաց՝ ի ձգումն ձեռին Եւ յանխզելի լարս պարանաց երկարագունից, անթարբափ ի նոյն վերասլացեալ ի յաջ Եւ յանեակ՝ սեպհականել, յանլու բաժինս մասանց վինակաց, խմբից աշխարհաց ի ծոց իւր:
- Արդ, ի յայնմ անդորրութեան միջոցի, յորում եզերեալ ընդոտնեցան
- 15 թշնամիք եկեղեցոյ, ստացեալ հիմնեցի, կառուցի, կարգեցի, կուտեցի, արձանացուցի, դիզի, բարդեցի, կացուցի, ցուցի, հաստատելով ի հրաշակերտութիւն միագոյ իրի գբագմաստեղնեան դրուագս դրութեան այսմ սոփերի արգասաւորի, Ես՝ Գրիգոր կրանաւոր քանանայ, յետին բանանիսաց Եւ կրտսեր վարժապետաց, գործակցութեամբ եղբար իմոյ
- 20 ընտրելոյ՝ Յովհաննէս կոչեցելոյ⁷, նարեկայ մեծափառ և բարձրապատիւ ուխտի վանականի, որք իբրեւ զմի մարմին բանական ի յերկուց առ մի կերպարան շինելոյ դիմաց կենցաղակցելով⁸, ոչ միայն հարազատք, այլ Եւ միաշունչք, միակրանք, համասպատիւք, զուգահաւանք, ի քառից աշաց առ մի Եւ նոյն շափղ խորհրդոյ տեսեալք:
- 25 Արդ, հայցեմք ի նաշակողացդ յայսմ սեղանոյ յոգնաւրէն Եւ ավսորժանամ հանդերձելոյ՝ յիշատակել զմեզ ի մաղթանս ուղիղս Եւ ի պատկանաւոր խնդրուածս՝ սեռն սիրով ի միտս բարիս, որով Եւ դուք եղիշիք գրեալ ի մատեանս կենաց վերին դպրութեանն: Ամէն:

ՏԱՐԸՆԹԵՐԾՎԱԾՆԵՐ

Խ Ո Ր Ա Գ Ի Ր

B (այլ ձևով.) ԳԵԱԽ խորագրից առաջ Նախապատճառ աստուածաբան աղօթից (Վաղարից ԵԱԽ աղօթից) S Նախադրութիւն աղօթիցս գրող C խորագրից մինչև բան Դ տ. 15 ներառյալ բուն գրչությամբ չի պահպանւիլ, ունի վերանորոգողի ձեռնով D խորագրից մինչև բան Ի ներառյալ չունի, ԻԱ—ԻԶ բաները փայփայած, որ չենք համեմատել EF-ՈՐ չունեն խորագիրը G խորագրից մինչև բան Ա տ. 19 ներառյալ չի պահպանւիլ J խորագրից մինչև բան Լ ներառյալ չունի, իսկ բան ԼԱ—ԼԴ տ. 87 ուշ գրչությամբ և փայփայած, որ չենք համեմատել MUWZցգ խորագիրը չի պահպանւիլ A խորագրից մինչև բան Զ տ. 19-ի Պատուեցաւ բառը ներառյալ բուն գրչությամբ չի պահպանւիլ, ունի վերանորոգողի ձեռնով a խորագրից մինչև բան Թ տ. 35-ի զաւանդ[ս] բառը ներառյալ չունի e խորագրից մինչև բան Ա տ. 17 ներառյալ բուն գրչությամբ չի պահպանւիլ, ունի վերանորոգողի ձեռնով k 1—4 տողերը չեն պահպանւիլ n խորագրից մինչև բան Դ ներառյալ ուշ գրչությամբ

1 Տ Դրունք սրբ. Դրութիւնք ATԿԵ ձեռագրերից բացի, խորագիրն ունեցող բոլոր օրինակներն ունեն Դրունք փխ Դրութիւնք

2 Ա յունաթախ փխ յոգնաթախանձ

3 c չի փայտաշաւանայ ABKՕԿԹՏԵԴՏՓԵԸժժ ռգեշահ Կ խրատօց

4 Բ անձինք B ստղատանայ սրբվ. օգտակարաց հ քստղատանայն N չի գղջականայ

Դժ կանուխայ V կրօնականայ փխ կանոնայ

5 V կամաւորութեամբ յանձառութեանց

6 L չունի տողը N չունի տ. 6—7 R աներևոյթից է ներևոյթից

8 f ցուցմունք սրբվ. լուցմունք

9 ՅՏ տարածունք BOTVα,δ,η,θ,σ,Σ,ε,ι,τ ծածկելոց C,KNPSYβλ,μ,φ,ε,δ,η,ι,x ծածկեցելոց ՂՐԾիր ծածկելոցն s ծածկելոց սրբ. ծածկեցելոց

10 ω չունի տողը V յանդիմանութիւն C,KNPλfikmη,ι,ρ Թագուցելոց ՂՐՏXβ,μ,φ,Γ,Σ,Φ,ε,η,ι,x Թաքուցելոց

11 N չի քարաւորք δ ցաւոց վիրաց Λα,ε,ι ցաւոց (N վիրաւորաց) փխ վիրաց RScf չի վիրաց Nh անբժշկականայն S անբժշկականայ սրբ. անբժշկականայ օհ անբժշկականայ

12 h դեղ Λα,δ,ε,ι վիրաց փխ. ցաւոց r անտեսական

13 δ հնարատրութիւնք

15 τ չի առիթք արտասուաց օժհ առիթ հ պատճառ k պատճառք բառից մինչև տ. 18 ներառյալ չունի

16 N խնդրուածոց փխ ի խնդրոյ C,IKRδ,η,φ,ω,ι,ρ,s,x հայցմանց N հարցման (μ հայցմանց) սրբ. հայցման λ հայցման սրբվ. հայցմանց υ հարցման փխ հայցման

17 փ միանձայ V չի եւ S չի եւ բազմայ β անապատաւորաց հ անապատականայն

18 ԴԿԴ չունեն տողը

19 T չունի տողը Կ չունի տ. 19—20 B

հոգեմատեան սրբվ. մատեան N ողբեր-
դութեանն

20 V տողն ունի նաև երկրորդ անգամ՝ Նա-
րեկացու մանրանկարի տակ σ տողն ուշ
գրչուրյամբ β սուրբ և երկուս երանեալ
հարն Գրիգորի α_1 Գրիգոր θ չի Գը-
րիգորի նարեկայ A նարեկեայ N նարե-
կեցո (Q նարեկացոյ) փխ նարեկայ β I-
ΣΦ նարեկեայ ABQդ լանաց Nθ չի

լանից θ չի լանականի Γ լան (տեղ է
բողկ, բայց չի լուսերկ) ΣΦ լանաց սրբ.
լանից u լանեաց սրբ. լանաց A և խո-
րագիրն ունեցող բոլոր ձեռագրերը, բացի
Nγθλτ օրինակներից, այս տողից հետո ու-
նեն հոգեմատեան (V հոգեկիր) հոնաորի
և (s չի և) հայոց փիղիստիայի (շատե-
ր՝ փիլիստիայի V փիլիսոֆայի β փի-
լիստիի d փիլիստիլիայի)

Բ Ա Ն Ա

վերնագիր.

RI վերնագրից առաջ Բան նշում չունեն BNW-
α₁Φihikotx Բան նշում և համաբախում չու-
նեն (Wβθτ Բան նշում առհասարակ չունեն)
ABC₁LOPRSVXYα₁δղλσΦΣde,ihiklmnoprst-
ux վերնագիրն ունեն իբրև խորագրի շարունա-
կություն (V վերնագիրն ունի երկրորդ անգամ՝
նարեկացու մանրանկարի տակ σ գլխագարդի
տակ դարձյալ ունի Գրիգորի նարեկացոյ ա-
սացեալ խօսք ընդ աստուծոյ) EHNУβγΦ
չունեն վերնագիր F վերնագրից մինչև տ. 3
Յախծութեան բառը ներառյալ ուշ գրչուրյամբ
MWZq վերնագիր չի պահպանվել Γ փայ-
լավածության պատճառով վերնագիրը սկզբից
կիսատ ց վերնագրից մինչև բան Գ ներառյալ
ուշ գրչուրյամբ θ Գրիգորի (τ Գրիգոր) նա-
րեկացոյ ասացեալ փխ ի խորոց սրտից ց
վերստին խօսք ընդ աստուծոյ (o վերստին
յաւելուած կրկին հեծութեան նորին հսկողի)
փխ վերնագրի ու բացի վերնագրից ունի նաև
Աղբիւս մաղթանաց սրբոյն Գրիգորի նարեկաց-
ոյ ասացեալ R յաստուծոյ

1 G չունի տ. 1—19 U տ. 1—26 հետագա
գրչուրյամբ μ չունի տ. 1—21 α₁ չի
Ձայն հառա (ջնջվել են) ու հառաջանաց
C₁ հեծութեանց և հեծութեանն b (հվկծ)
երգութեան փխ հեծութեան Y (հվկծ) հե-
ծութեանց փխ հեծութեան ողբոց F₂TZ
սրտի ողբոց A ողբոցս m ողբոյ ABEL-
SVα₁ սրտի Σm սրտի սրբ. սրտից x
աղաղակ

2 b (հվկծ) հայր ընծան (X ընծայն) փխ
վերընծայն o վերընծան Z տեսաղ k

տեսող հվկծ ցեսող m տեսող սրբ. տե-
սողից s տեսողից α₁ դադտեաց

3 Y հղեալ կրկնված հվկծ և Յանձրութեան
փխ Յախծութեան F անձին բառից մինչև
բան ժԳ տ. 23 ներառյալ ուշ գրչուրյամբ
4 և պըտուղ ց₁ աղօթից սրբ. ըզից LTZ-
α₁ց₁ ճնճնրոց m ճնճնրոյ սրբ. ճնն-
ճնրոց

5 ABC₁HKLOPQSYX₁α₁γδղλσΦbcdhilm-
nopx բուրուառա k (հվկծ) բարբառա
փխ բուրվառա s բուրուառա սրբ. բուր-
վառա u բուրառա Vx առ ընդ առա-
քել (x առաքել) ABF₁KMUΥΓu առա-
քել W առաք (շարունակությունը չի
բերի պատվածության պատճառով) Σ
առաքել սրբ. առաքել

6 և չի U₁ ու չի հայնսցիս

8 AZστωΦոյ բարդութիւն Bθ բարդութիւն
սրբվ. (θ սրբ.) բարդութեան N բարդու-
թեանն s բարդութեան սրբ. բարդութիւն

9 B յաղուածս րանից սրբվ. րանի ղողուա-
ծըս C₁F₁KLMNOPQRSTU₁WXY₁Zα₁βγ-
δղλφwbcde,fg,ihiklmnopqrstu րանիցս
(F₁Y₁ց₁u րանից) յաղուածս (TZδ յա-
ղուած U₁s յղուած և հողուած i յղուած
qu յաղուածս)

10 N չի μ^2 O բարկութիւն ց₁ զայնացումն
փխ բարկութիւն

11 C₁LXλ սրտիս (Rθtms սրտի TZ սրտի
U₁V սրտից) փխ աստի σ աստի սրբ.
սրտի AHKOQShθσωΓΣΦոյ ղղայութեան
B ղղաստութեան փխ ղղայութեանց o
սղատեան r սղայութեանց

- 12 L չունի տողը N ժամանակ
- 13 Ս₁ եւ կամաւորական իկր բանաւորական փխ
բանական L զոհի
- 14 L չի՛ք զարուբեամք b ճարպոյ սրբւ. ի
ճարպոյ TZikr ճննճերոյ փխ ճարպոյ s
ճննճերոյ սրբ. ճարպոյ
- 15 o ի յիսն ՕալԷլ սլարարտութիւնն կր սլա-
րարտութեան
- 16 Z չի՛ք եւ Ս₁ իմում C₁Ս₁ԱԴաո₁ խառնել
ի հառնեալ N աղերս իմ փխ աղերսիւ
- 17 KLTα₁γδիդ իրր s իրրե հզամբարձումն
սրբ. իրր զամբարձումն Vq ամբարշտե-
լոյն B Յակովրու սրբ. Յակովրայ H Յա-
կորայ սրբ. Յակորու σ Յակորու սրբ.
Յակովրու
- 18 V յնայեա
- 19 Vx եւ իրրե C₁Nλo զանիրաւութիւն s
զանիրաւութիւն սրբ. զանիրաւութիւն V
Ջարիզօնի փխ Բաբիլոնի
- 20 N տաղկալի f տաղկելի G ալս տողի
բեղ բառից մինչև բաճ b տ. Յ-ի սլատ-
րողական[ալ] բառը ներառյալ ունի ուշ
գրչւոյրյամբ
- 21 LX չի՛ք առակ ω առակի C₁λh եւթանաս-
ներորդի F₁ եթանասներորդի K ու-
թանասներորդի սրբ եթանասներորդի
M եթանասներորդի α₁ յեթանասներոր-
դի η իւթանասներորդի mu եաթանասնե-
րորդի o եթանասներորդ u չի՛ք երկրորդի
o ի սաղմոսին X սաղմոսի սրբ. սաղմո-
սին Zr սաղմոսն Σ սաղմոսն սրբ. սաղ-
մոսին i սաղմոսն սրբւ. սաղմոսնի m
սաղմոսին սրբ. սաղմոսն
- 22 C₁F₁G₁MNSTU₁ZγδηθλσφωΓfig₁ իրրե
m իրր սրբ. իրրե S խուկն b (նվկծ) բա-
նին փխ խորանին λ Սելովա (m Սելովայ)
սրբ. Սելովա (m Սելովայ)
- 23 G₁Qrx Դաւիթ s Դաւիթն սրբ. Դաւիթ β
կանգնեաց Γ կանկնել o կանկնեաց g₁
նորագեաց
- 24 C₁LXλm գերութենէ Ս₁ գերութեան d
գերութենէն
- 25 G₁Vx վերստին ի Ս₁fh չի՛ք ի F₁G₁Vλ
կորուսեալ V հոգոց Γ հոգւոց Σ հոգւոյ
սրբ. հոգւոց R առակին
- 26 h ընդունել ի L կամացդ, չի՛ք բոց l լի-
նիցի
- 27 N վասն զի փխ Քանդի NZ դատաստանի
θ դատաստանի սրբ. դատաստանիդ e և
հատուցման
- 28 F₁ ուժդին Ս ոյժդինս AHKLPQγδηθστ-
φωδnop հնչեալ EΦ հնչեալ սրբւ. հնչե-
նցեալ W դոչեաց փխ հնչեցեալ XΓΣ
հնչեաց s հնչեցեալ սրբ. հնչեալ
- 29 o կրկին, ի յերկնէ փխ երկնէ AMNRSU-
ηθστΦbedfiklmnpqr յերկնէ h (նվկծ)
երկէ AEG₁HKUVηθστΣΦx յարձակումն
(h հատուցումն) փխ յարուցումն Γ
յարձակումն սրբ. յարուցումն
- 30 C₁ ալմին W ալմեան TημφωΓg գու-
շակել B (նվկծ) MNUWh ներհականաց
l.Oα₁ ներհակաց Qi ներհականաց սրբ.
ներհականաց (i ներհակականաց)
- 31 B անձին բառից մինչև բաճ Բ տ. 40
ներառյալ ունի ուշ գրչւոյրյամբ x ի յի-
մումս F₁ յիմուն փխ յիմումս Wbho յի-
մումս h անձինս o յանձին
- 32 X խոռվութիւն b (նվկծ) խոռվութեամբ m
խոռվութիւնը
- 33 B₁G₁KLP հարեալ AG₁HTUZδηΓΣlq սու-
սերբ Eθτωgms սուսերբ σ սուսեր սրբ.
սուսերբ
- 34 Zs խորհրդոցս Γ խորհրդոցն Kλ շարացն
UVo շարեաց LX բարիս
- 35 LUT գերել C₁ չի՛ք ի WF հանդիպուածոցն
փխ հին դիպուածոյն B₁C₁EKLMNOPQ-
RSTXα₁βγδλμσφωdefhlniop դիպուածոցն
F₁ դիպուածոյն
- 36 P չի՛ք նախ C₁F₁NQSaλcefhlqtu ժամա-
նեալ MOPRTUVWZγδημφbdikmnoprssx
ժամանել Ս առին փխ առ իս
- 37 AC₁EKMNRSUYθλμτωbdikmorp ընտ-
րեալ β ընդրեալ սրբւ. ընդրեալն ու ընտ-
րել σ ընդրեալն սրբ. ընտրեալն EG₁Vx
յառաքելականաց UW առաքելական Y
առաքելականաց Zs յառաքելական C₁Ս₁λ
դասուցն Σ Պաւղոս ցուցանէ
- 38 Z առ սուրինակ առեալ W Մովսէս
- 39 MU փրկութիւն σ յախթոզ սրբ. յաղթոզ
- 40 B₁UWZo չի՛ք Բէ G₁ չի՛ք է Wβx օրն f

- նոր փխ ար W որդէս և B;LWX դիրն
 և առէ գիր W աղղէ փխ առէ
- 41 B;L հովիտ UV հովիտսն օ յանձուկ յաս-
 պարքսն Z ասպարիզին S ասպարիզին
 սրբ. ասպարիսին Յ Ովսափաթու սրբ.
 Յովսափաթու
- 43 EG;HKUVա;ԹՏԾΣsx փորու ք փորք
 սրբ. փորու B;KLդԻ հանդիսարանաց F;
 հանդիսարանացն վիս հանդիսարանացն
 F;դէ իրաւանցն օ ժամադրութիւնն
- 44 G; որք E կենցաղակալանաւ C;x ալսու
 B;LVXYZs յախտնիս N յախտնի K
 յախտնիս սրբ. յախտնիւ Օա; յախտն-
 նականիս
- 45 B; զհանդերձականն τ զհանդերձեցեւոցն
 KW ինչ փխ ինձ G; չիք ինձ կերպաւորեն
 Γ կերպարաւորեն UVΣox կերպարանեն Փ
 կերպարանեն սրբ. կերպաւորեն
- 47 B;MORTXZβh արքայութիւն օ արքաու-
 թիւն H եղելոյ սրբ. եղելոյ Z եղելոց
- 48 B;Lμω զիս գտեալ Γ գտիլ V բազմանց
 ո; չիք տոկոսեաց
- 49 ո; չիք Զանաղան XY ճշմարտապատմաց
- 50 Wo բանդի ձեռին փխ բան զձեռին L զձե-
 ոինն, որ ի փխ նորին Ut նորա Aβ վե-
 րակացումն (β վերայկացումն) սրբվ. վե-
 րացումն B;C;EHKLQRTVWYXα;γδηθλ-
 μστφωΓΦո;sx վերացումն (ց; վերացում-
 նըն) փխ վերակացումն ՕΣ վերացումն
 սրբ. վերայկացումն (Σ վերակացումն) և
 վերկացումն օ ուրեմն անդ Y չիք անդ
 ուրեմն A;C;EHWα;ηθλμτφΓΦg;kx անդր
 և չիք երբեմն
- 51 B; հարվածին R հատուածսն (օ հար-
 ցուածսն) փխ հարուածսն G;TUVZδφx
 հարուածս u հարածս B; նեղովմայեցեոցն
 LOPXYα;λո նեղովմայեցեոցն Wb եղով-
 մայեցեոցն Z եղովմայեցեոց սրբ. եղովմա-

- յեցեոց s եղովմայեցեոց սրբ. եղովմայեցեոց B;
 չիք և փղշտացեոց C;λ. փղշտացեոցն LO-
 Pα; փղշտացեոցն XY փղշտացեոցն m փի-
 խտացեոցն սրբ. փղշտացեոց
- 52 Թէ չունեն սողը Z չիք եւ G;Vb (եվեն)
 X բարբարոսաց H բարբառաց սրբ. բար-
 բոս Γ բարբարոս սրբ. բարբառոս H չիք
 աղգաց b (եվեն) զգաց փխ աղգաց
- 53 F;դ եւ բանդի C;λ. և այն G;Vx այն C;λ. r
 բնորութիւնն G;Vbx բնորութիւնը RγԻ
 բնորութիւնն և (եվիկ) բնորութեան օ
 բնորութիւն սրբ. բնորութիւն G;Vbև չա-
 փեցան
- 54 G;x իմոցս V իմումս սրբ. իմոցս ω ի-
 մոյս AC;EG;HMUVZηθμτΣΦomsx պար-
 տեաց
- 55 և աւարտմանն
- 56 Γ աւրդայթ N անկողպտելի փխ անճո-
 զոյրելի
- 57 C;β նայ և Tγδημσφg; նա և
- 58 H չիք մեծու HVΦ մերձ առ σ առ սրբ.
 մերձ առ F; դուրս փխ դուրս ikr չիք ինձ
- 59 V զգամօթն AEF;HMNOPRSZθστΓΣΦ-
 bedefhiklmnopqrstu զծաղրեալ T գծա-
 րեալ սրբ. զծաղրել Yα;βγդλ. զծաղրել
 μφ զծաղրել (s զծաղրեալ) սրբ. զծա-
 րին
- 60 NUWΓ հրաշագործեալ P հրագործեալ
 փխ հրաշագործիլ Zm հրաշագործելն s
 հրաշագործելն սրբ. հրաշագործել
- 61 F; և փխ ի
- 62 G; ամենարան փխ Ամենաւարան, հողույց
 G;x րաւիչդ
- 63 η փառսն B; չիք անսահմանելի բարձրու-
 թեան KLX յանսահմանելի G; անսահմա-
 նել F;o բարձրութեանն s բարձրութիւն
 սրբ. բարձրութեան
- 65 QVYλ.x չունեն սողը

Բ Ա Ն Բ

Վերնագիր.

օ չունի բան Բ—Գ B;MNRZYԾԻr վերնա-
 գրից առաջ չունեն Բան նշում B;N չունեն հա-
 մարակալում B;ENVgqsս վերնագիրը կրճատ

ծ յաւելած F;NTU հեծութիւն W Գրիգորի-
 վարդապետի նարեկայ վանից վանականի ի
 նորին փխ նորին ... խորոց α; հսկողին σ
 մախթանաց սրբ. մաղթանաց G;HKLNPUVX-

mbgihg բանն մ բանի սրբ. բան յex չիք ի TZ
յրտէ քի սրաի

1 G; չիք արդ բանդի H բարձրեալ B₁ յօ-
ղական վիս յաղատարական KW շրթամբդ
Ubkim շրթամբ N կարգամբ

2 B₁LX գործովդ Sfbcdifknpqr գործար
Y գործարքտ Zω գործով մ գործակա-
նուր սրբ. գործարք N չիք ոչ Hl' ստեղ-
ծարանովնամբբ

3 Փձ յեղպտոս F₁tu ունիս միշտ հ սրտիդ
LXY դարձ Zδτ դարձն մ զդարձն սրբ.
դարձն s դարձն սրբ. դդարձն

4 K առ այս արիւնակ AEHΘΓΣΦ յարմա-
րագոյն (C₁G₁UVλx յարմարական) վիս
նմանագոյն AEHΘΓΣΦ նմանական (B₁
յարմարական C₁G₁UVλx նմանագոյն)
վիս յարմարական

5 B₁G₁Lω դանձն Γ յանձն H չիք իմ

6 B₁LWXYb պատժակից մ պատժակիցս
սրբ. պատժակից s պատժակից սրբ.
պատժակիցս HVWZμΓtx կործանելոյն Փ
կործանելոյն սրբ. կործանեցելոյն

7 N րոճրանել C₁λ դատախազ s դատա-
խազ սրբ. դատախազս u դատախազն

8 AEF₁G₁OPRSTα₁βθλμστφΓΣΦbcdēfihlm-
pqr բարբարոս H բարբարոսս Ks բար-
բարոս սրբ. բարբարոսս b զտիկին ր
զիկին b (նվկծ) խարաւյին հ (նվկծ) հա-
րային վիս հարաւային

9 C₁ վաթարագոյնս մ վատթարագոյնս սրբ.
վատթարագոյն s վատթարագոյն սրբ.
վատթարագոյնս

10 HU յամառեալս մ յամառեցեալս սրբ.
յամառեալ s յամառեալ սրբ. յամառե-
ցեալս α₁ զԱմաղէն kr զԱնձաղէկ

11 AC₁G₁EQSUUVZθλτbsx անրժշկական R
անրժշկական սրբ. անրժշկականս ωm ան-
րժշկականս սրբ. անրժշկական B₁KLPY
բան զբաղար S քաղար սրբ. բան զբաղար
G₁Vx քաղարս Q քաղար սրբ. քաղարս
Y արժեւոյն Z արժեւոյն β արժեւոյն

12 AC₁HWηλσ նշխար (K նշխարս) վիս
նշմար F₁Vqtu նշմարս ΣΦ նշմար սրբ.
նշխար B₁F₁LOPSTα₁βδμbcdikmnpqt ա-

յրստամբութեանն Nτ աղատամբութեամբ
V աղատամբութեանն OWα₁βchn₁ հին

13 Eg₁ ուխտադանցութեան S Ուղա ω Յու-
ղայի

14 AB₁LMNOPQRSUVXZγθλστφbcdifkm-
n₁psx կշտամբեալ C₁λ գեր ի վերոյ

15 QZsx տարամբժեալ մ տաբամբժեալս
սրբ. տարամբժեալ s զՄայդան սրբ.
զՄայլան

16 Kβ խորթարարուս δ₁ խորթարարուս OQ-
XΣg₁ Գալիլեա μτ Գալիլեան

17 φ աննկիս N դահաւանն α₁ Կափառնա-
ում սրբ. Կափառնաում b Կափառնաումն

18 HSα₁fl պարսաւալս U պարսաւացեալս
δs պարսաւեալս սրբ. պարսաւեցեալս
C₁F₁MNQSUYZα₁λφcdefghiklmnpqr իբրե
G₁ բան սրբ. իբր R բան սրբ. իբրե γx
բան վիս իբր s իբրե սրբ. իբր h զԲորա-
ղինն

19 F₁ բամբասեալս h բաբբասեցեալ ր բա-
բասեցեալ

20 F₁NPSWβΣefhikln₁pqrt անպարկեշտս ω
ալիք ծաղկեցեալ C₁Yη ծաղկեալ δs ծաղ-
կեալ սրբ. ծաղկեցեալ m ծաղկեցեալ սրբ.
ծաղկեալ

21 G₁ չիք Աղու H յիմարութեան F₁ չիք ոչ

22 B₁ կորեան G₁ կորեաց βδkm առեւոց
h առուց t առեւոց HNU չիք անձ-
նական s անձկական սրբ. անձնական F₁
հղեհնային

23 AEG₁KUVZηθστx բարբից ձուց F₁KNγ
լցեալս σ ժանդովեամբ սրբ. ժանտութե-
ամբ

24 G₁ պատկեր h Պարկեշտս վիս Պատկերս
XYγ հարուածոց

25 h բանին ըստ B₁ տեսողացն G₁ տեսո-
ղաց L տեսողացն

26 G₁ տաղաւարս H տաղաւարս

27 B₁LY դրանդս (P դրանդ) վիս դրացս
C₁HVWZδλφΓΣΦx դրանցս G₁ դրանցս
սրբ. դրացս

28 f ծընդեալ

29 AB₁EHNRUYβθστΓΦcdx զժառանգութիւ-
նս bm զժառանգութիւնս սրբ. ժառան-
գութիւնս AC₁EF₁KMNORSUZα₁βδθλστbc-

- 57 Տ ա. 57—92 նետագա գրչութեամբ ՄԻ
երկին (ը դերկին) փխ երկին Ս շիֆ եւ
երկին
- 58 Ն նախ (UV նորա) փխ նա Դ նա սրբ.
նախ s ցորենոյ սրբ. ցորենոյ N շիֆ եւ²
C₁F₁HKNQRWXYλωΓcefhiklnpr գինոյ
(գինո) βδէ ձիւոյ Դ նա փխ նորա W
յիսարայէլի, մյուսները Իսրայէլի (և նրա
տարբեր գրւոյնունները) փխ Յեղրայելի
- 59 W երկնաւորաց
- 60 Գ₁ աղղիցէ հոգոյս Z յոգիս s յոգիս սրբ.
հոգոյս UVx աղղիցե (աղղիցէ) Քից₁
եթէ X շիֆ թէ L տարերց t տարերացս
- 61 h եւ եւ եւ
- 62 Գ₁Բթիւր բայց փխ Բաց ω տարակուսելոց
Σ₁ տարակուսելոյս UVx շիֆ ի Դ իմում
փխ ի մուտս σ մախթանաց սրբ. մաղթա-
նաց ikmr ալսմ F₁ հեծութեանն
- 63 F₁ր քաղցրութեանն Wbm ալսրէն փխ
աւտէն
- 64 N շիֆ ի ABEHNθμτΣ₁Φ բանալն Σ₁ ի
վերնայինն Z վերնային s վերնային սրբ.
վերնայինն
- 65 K անընդիր սրբ. անընդիւ M անընդիւ (N
անընդիւ) փխ Անընտիր σ անընդիր սրբ.
անընտիր F₁ւս լուսոյն
- 66 V զնիւթ փխ զնիւթ Z զնիւթ s զնիւթս
մոմոյս սրբ. զնիւթ մոմոյ S մարմնոյ
սրբ. մոմոյ մարմնոյ F₁ սպառացայց U
ջնջել
- 67 Zs հոգի γ ոգի ու LW եղկելոյս փխ
զրկելոյս r շիֆ ըստ ... ասողին F₁ կոշման
փխ զոշման
- 68 AEθστ ուծ B ուծ սրբւ. ոյծ Գ₁HRSY-
βφΣ₁g₁kpu յոյծ փխ ոյծ h մաշելոյս x
մաշեցելոյս
- 69 VWβλβmx տարածանմամբ Գ₁βγ աշխա-
տութեան μ աշխատութեան սրբ. աշխա-
տութեամբ Գ₁ քեզ ABEθτc խնդրելոց Zm
խնդրելոյս μ խնդրելոյ սրբ. խնդրելոց s
խնդրելոյս սրբ. խնդրելոյ
- 70 Գ₁f մաղթանաց σ մախթանացս սրբ.
մաղթանացս ABEZHθτΓΦc զողորմու-
թեան Գ₁x քոց Z քո կամացդ ABEHθσ-
τΦ շնորհս PQSZα₁λφΓbcdefhikmn₁pqstu
ջնորհաց
- 71 X զփոքր c առ ի (տկարէս) X զմեծ փ
զմեծամեծդ
- 72 Z և զաւրացո M զրան HSUVZγθμτω-
Σ₁Φcfnhkqru առաքել O յառաքեալ PR-
ps առաքեալ σm առաքեալ սրբ. առաքել
ABEG₁HUVδθτΓΦx առ փխ ի¹ σ ի
մեղ հոգի սրբ. առ մեղ զհոգի Գ₁x զհոգիդ
KLMNOTWXY (Եվնձ) γημφωΣ₁bikr հո-
գի τ շիֆ ի²
- 73 Գ₁λ պատգամաւր TY (Եվնձ) Zγδημφω-
Σ₁g₁s սմա m սմին սրբ. սմա Գ₁HKZβ-
γηλφΓΦs հիղելոց Q յեղելոցս
- 74 HWWΓΦ տէր բարերար h (Եվնձ) նսայ X
նսաիւս սրբ. նսաի ABEG₁HLOSUXα₁η-
θμστωΓΦcfig₁hlsx լուսաւորել m լուսաւո-
րեալ սրբ. լուսաւորել MR ճշմարտութիւն
Zhr ճշմարտութեանն m ճշմարտութիւնն
սրբ. ճշմարտութեանն s ճշմարտութեանն
սրբ. ճշմարտութիւնն
- 75 ABEG₁KLMPQVZφΓΣ₁bdeg₁n₁stux ար-
ժանոյս
- 76 Գ₁x պղբնձիս LGΣ₁ պղնձոյս Z անարգ
- 77 N անգարգութեան (α₁ անարգութեան)
փխ անգարգութեան β սևութիւն fh սևու-
թեանն LX գունոյն Nφ գունո Դ գոյնոյս
- 78 N շիֆ պղինձ r պղնձնձ F₁ պճնելիս Գ₁-
Vbmx պճնալից σ պճնալի սրբ. պճնելի
s պճնալի BNPRSγcdfhikln₁qru պճնելից
(LΦ պճնեալ UZ պճնալից WX պճնել)
ոյք փխ պճնելի ցոյցք (LWXΦ ի ցոյցք
Z որ փխ ցոյցք) K պճնելից ոյք սրբ.
պճնեալ իցուք m ոյց սրբ. որ HTUV-
βγδφx հրաշեակ Q հրաշեկիւք Zm հրա-
շեւք α₁ հրաշկ η հրաշեկ սրբ. հրաշեակ
Γ հրաշեակ սրբ. հրաշեակս ի i հրաշիւք
սրբ. հրաշեկ kr հրաշիւքիկ
- 79 F₁ սիրտ Գ₁LVμφΣ₁bdefu եղկելոյս Z
մեղկելոյս փխ եղկելոյս m եղկելոյս սրբ.
մեղկելոյս s մեղկելոյս սրբ. եղկելոյս
- 80 M շերկնշիւ N շերկնշ O անճառ և սրբ.
անճառ h շիֆ եւ
- 81 Z անպտուղ եղիցի փխ եղէց անպտուղ
ի x շիֆ փոքր ARL վաստակոյ BEHθτ-
ΓΦ վաստակոց Գ₁Գ₁NSTUVδηλμσφωΣ₁-
cfig₁hikrx վաստակոցս
- 82 δ ապաճան ABC₁Գ₁HLUXθλτωΣ₁Φg₁x

- անրեր E անրեր F₁T անրերի P չի
անրերի β անրեր սրք անրերի γ ի
րերի (δ անրան) վիս անրերի μσ ան-
րերի սրք. անրեր φ անրերի Γ անրեր
սրք. անրեր ρ անրեր սրք. անրեր
- 83 SVx եղիցի F₁ Լրկ վիս Երկհեւ G₁MV ծը-
նանիւ
- 84 N արտուել վիս արտատուել β արտատուել
- 85 G₁Vx խորհիւ W խոնարհել վիս խորհիւ
Ն. խորհիւ սրք. խոնարհել
- 87 G₁Vox հասանիւ
- 88 N ձայնիւ
- 89 F₁LYhqt պաղատիւ s պաղատիւ սրք.
պաղատիւ Y և ոչ ABEHΘστis անտեսա-
նալ վիս անտես մնալ ΓΩ անտեսանալ
սրք. անտես մնալ
- 90 BC₁F₁KLNOPRSTUVWXYα₁βγλμφωΣ₁c-
defhimpqtu կողկողիւ s կողկողիւ սրք.
կողկողիւ F₁LORUXYδωΓpqrtu ողորմել
G₁ ողորմի
- 91 W ոչ ինձ սրքիւ. ոչ ինչ G₁ օգնել վիս
աւգտիւ MNOTVβλσφikrs աւգտիւ
- 92 F₁ ճննճնր (β ճննճնր) վիս ճննճնրիւ
Oγ ճննճնրիւ s ճննճնրիւ սրք. ճննճնրիւ
- 93 V տեսանիւ UVx դատարկանալ վիս դա-
տարի Լւանիւ
- 94 HUVx չի նախ G₁UVWZx խմում G₁-
LRUVWcx միայն
- 95 φ դանվախճան վիս դանվճար ABEHKM-
NOXYα₁βθστΓΣΦhε տանջանացա PW
տանջանաց F₁Oβημσφց₁ տոյժ N չի
տոյժս Z տուծ s տոյժս սրք. տոյժ
- 96 β βուլով i βուլով ABC₁EG₁MNOPRSUV-
δηθλστΓΣcdfg₁ηιρx մեղաց μ մեղաց
սրք. մեղաւր
- 97 Z չի ինձ s հատուցանել սրք. ինձ հա-
տուցանել G₁NQVZβδφωց₁s հատուցանել
LXYγ հատուցանես μ հատուցանել սրք.
հատուցանել
- 98 F₁ ողորմ
- 99 r մարդասէրեայ, խնամեայ վիս խնայեայ
- 101 Z ներաւ վիս նորոգող
- 102 Z երկայնամիտ վիս երկնային
- 103 C₁PSWα₁γλfhikrtx անքնին σ անքնին
սրք. անքնին
- 104 h պարգեհայ վիս Պարգեհատրեա, շնորհեա
- վիս շնորհադարդեա r աննախ վիս ան-
նախանձ
- 105 h հաշտեայ աննախանձ հաշտեայ F₁OQ-
TZβδηλμφωց₁mnos հաշտեա
- 106 G₁ պարտուց r պարտեացս x պարտուցս
ABEYθστω արհնեալդ μ արհնեալդ
սրք. արհնեալ
- 107 M βէ G₁ յառեցի
- 108 Hhզ հայցուածս (հայցւածս) վիս հայի-
ցուածս φ հայեցածս r թշուառութեանն
- 109 G₁ զրոյս ց₁ զի բոյզ վիս Զրոյդ P զի-
տեցից վիս տեցից k [փրկու]թիւն բառից
մինչև բան Բ ա. 19-ի յուղղութեանց]
բառը Եւրայալ ուղ զրչոյրյամբ h զիւր-
կութիւն r փրկութեան
- 110 P կատարեալ վիս նկատեալ Z նկատել
L զննեցից (UW զիմեցից) վիս զիտեցից
V զիմեցից սրք. զիտեցից Bδm յամենա-
գրաւ ուղին սրք. յամենադրաւողին C₁FP-
SUα₁σΓfhk₁lx յամենադրաւողին (Zr ա-
մենադրաւողին) վիս յամենադրաւ ուղին
c յուղին
- 111 W հրքշտակ Z խաղաղութեան բո F₁tu
խաղաղութեամբ վիս խաղաղութեան քաղց-
րութեամբ G₁NVWT պատահեցի F₁ պա-
հեցէ (x պատասխանեցի) վիս պատա-
հեցէ
- 112 X չի ինձ Y յելիցն տէր ի յաւուր G₁K-
TZηωx չի ի LX չի ի յելիցն μ ի յե-
լիցն սրք. յելիցն s յելիցն սրք. ի յելիցն
LXu յաւուր β աւուր
- 113 G₁x զմարտութեան ω հոգի ABEG₁HUV-
μθτx չի ի K յերկնաւորացն սրք. ի
յերկնաւորացն OXZ յերկնաւորաց s յերկ-
նաւորաց սրք. յերկնաւորացն
- 114 H բո սիրոյ
- 115 ABEG₁QRVθτx չի ի G₁ արդարոցն K
յարդարոցն սրք. ի յարդարոցն θτ յար-
դարոց AC₁EF₁MPWYθλτbdehin₁pqrts
կատարելոցն R կատարելոց սրք. կատա-
րելոցն Tm կատարելոցն սրք. կատարելոց
G₁μ կարեաց սրք. կայան (և կայանս)
կարեաց ηωց₁ կայանս (ω կայանս) կա-
րեաց սրք. կարեաց OV կարեաց սրք.
կարգեաց C₁λ կցորդ ինձ O ինձ կցորդ
ինձ

- 116 KZ զանակեկալ m զանակելն սրբ. զանակեկալն ց1 բար L շիֆ շարիս G1 և ի Vx և փխ ի G1MVZβx յուսահատութեան ի յուսահատութիւն G1UZk1 աւուրն Vx աւետարան փխ աւուր G1 աւետարան շնորհացես
- 117 k1 ի բարբրանեալ K ամենեցուն փխ աւետարանի
- 118 Zα1s βէ G1x ախտացելոյ PUVZs ախտացեալ F1G1MPSUVα1defhik1n1prtux ոչխարիս R ոչխարի սրբ. ոչխարիս W ոչխար ի Q տայցես s տացես սրբ. տայցես e յողեկիցն
- 119 ERi անախտ (ի անաղտ) սրբ. անախատ F1MNOPSWα1cdefhik1n1pqtu անախատ փխ անախտ ո1 կեանքն
- 120 G1qtx կործանեցելոյս s կործանելոյս սրբ. կործանեցելոյս C1 պարպեօք (բ պարզեք) փխ պարտեալք G1UVx պարտիւք Zh սլարտար m պարտեալք սրբ. պարտար O փրկութիւնն և փրկութեան
- 121 NORSα1fdefhik1ptu մոռացես Qn մոռանայցես s մոռացես սրբ. մոռանայցես QXYg1 զբարեբարեալդ Z զբարեբարիդ ի զբարեբարիդ
- 122 n1 անտեսցես N զգթասիրելդ սրբ. զգթասիրեալդ QXY զգթասիրեալդ Tu շիֆ խրեամող
- 123 L ալլայլես Tu շիֆ Ալլայլեսցես զմարդասիրելդ NX զմարդասիրեալդ Q զմարդասիրեալդ սրբ. զմարդասիրելդ
- 124 M այս տողից միճէ բան և ա. 84-ի ոչ բառն ուզ գրչալոյսմբ T նահանջեսցես սրբ. նահանջեսցես ծղմքՓΣOg1 նահանջեսցես Γ նահանջեսցես սրբ. նահանջեսցես հk1lr նախանջեսցես p նահանջեսցես F1 զենագործելդ փխ զկենագործելդ NXY զկենագործեալդ Q զբարեգործեալդ սրբ. զկենագործելդ
- 152 Z թողցուս սրբ. թողեսցես β թողուցուս սրբ. թողացուցուս m թողուցուս սրբ. թողուցուս և թողուցուս Es զողորմութեանդ սրբ. զողորմութիւնդ F1G1HKLM1NOQU-VWZYbceimgrtx զողորմութիւնդ
- 126 F1 առադաղեսցես Z առադաղեսցին C1λ զբաղցրութեան G1KLNQbX զբաղցրութիւ-

- նրդ Vx զբաղցրութեանդ սրբ. (s սրբ.) զբաղցրութիւնդ β զբաղցրութեանն LM1V-XYγwX ծաղիկ s ծաղիկդ սրբ. ծաղիկ
- 127 ABEHM1θτΓΣΦ պանծանացդ O պանծանաց սրբ. պարծանաց Xω պարծանաց AEHM1θτωΓΣΦb բում Bθτ ճոխութեանն F1M1ORSα1λΣbcefhik1lmpqtu ճոխութեանդ
- 128 G1VΦb (հվնճ) x կենաց փխ չերաց և չերացդ ABEHUZθτΓΦr բում ABEG1H-M1YθτΓΣΦcfhk1l բարձրութեանդ
- 129 Z պատահեսցես փխ պահեսցես XλΓ զվայելչական Zs զվայելչականն m զվայելչական սրբ. զվայելչականն ABEG1HP-SUVα1θτΓΣΦcfhk1lx պայծառութեանդ K պայծառութեանն ABEG1UVθτΓΣΦX բում
- 130 Zβ βէ F1 ողորմածն A էր b շիֆ է YΓ երանութիւնն α1 երանութիւնդ
- 131 B շիֆ Խսկ G1UVx այլ փխ Խսկ Փs բնաւ սրբ. բնաւին V լիցեալ
- 132 F1 փրկին փխ փրկութիւն
- 133 KZs մատուցես m մատուցանիցես սրբ. մատուցես Qh վիրացն Pk1 վիրաց
- 134 G1γx խոցուածոցս KLY խայթաւածոյս փխ խոցուածոյս V խոցուածոցն m խոցուածոյս սրբ. խոցուածոցս
- 135 X տկարութեան
- 136 G1L ծագես W ծագել G1Mx զոյս ոչ յուս m յոյս յուսացելոյս սրբ. զոյս յուսացելոցս V շիֆ ի' βhk1pr յուսացելոցս Y զարութիւն
- 137 G1UVx ապաւենդ (UVx ապաւեն) կենաց ABRZθτ պարզեկդ E պարզեկ սրբ. պարզեկդ
- 138 KLXYhik1lrs միայն m միայնդ սրբ. միայն HM1 զփառս G1UV խկութեան
- 139 G1V ի փխ և α1 շիֆ և, հարակայ AB-C1 E F1 M1NOPRSZα1θλτΓΣΦbdefhik1lm-n1pqrstu մշտնջենաւորութիւն G1 մշտնջենաւորութիւն սրբ. մշտնջենաւորութեան, վկայեալ ի բոլորից գովեալ ի բնաւից Zs վկայեալ ի բնաւից գովեալ ի բոլորից α1 շիֆ վկայեալ ի բնաւից m վկայեալ ի բնաւից սրբ. գովեալ ի բոլորից x գովեալ ի բոլորից փխ վկայեալ ի բնաւից C1UVλ բնաւից գովեալ ի բոլորից
- 140 α1' շիֆ Աւրհնեալ և փառաւորեալ ի

(հվկձ) ի բոլորից փխ եւ փառաւորեալ
 յերխա F_1 յերից ի երիս
 141 k_1 զպամայն AE յախտենից ունեն կըր-
 նատ գրույթամբ՝ յա. $G_1V\beta\sigma x$ յախտե-
 անս յախտենից U յախտեանս ՅԵ յախ-

տենից յախտեանս h յախտենիցն m յա-
 փտենից սըր. յախտեանս յախտենից s
 յախտենից յախտեանս սըր. յախտենից
 142 $AEX\beta\eta\varphi\tau(\phi)\varsigma$ չունեն տողը Q ողորմեա
 տէր եւ փրկեա ի փորձութենէ ամէն

Բ Ա Ն Գ

Վերնագիր.

$M_1NQYZ\tau g_1n_1qru$ չունեն Բան եշում N
 համաբակալումն ուշ գրչոյթամբ n_1 չունի հա-
 մաբակալում $EM_1\alpha_1\lambda\sigma\iota\eta\eta\varsigma$ վերնագիրը կըր-
 նատ $V\eta\omega g_1$ համառոտագրույթամբ (V -ն
 այսումնեռն եւ վերնագրեմն ունի առհասարակ
 համառոտագրույթամբ) $F_1TUbk_1n_1t$ հեծու-
 թին F_1Hu հսկողին k_1 ի մաղթանաց G_1KLN -
 $PUVWXYZ\beta b h k_1 l n_1 t x$ բան r բանն A շիֆ ի
 V սրտէ γ սրտի N աստուծոյ k

- 1 F_1 պար (P բարեաց) փխ պարզեաց Rk_1u
 պարզեաց T ե ինքնարուն
- 2 K ամենայնիցս $L\beta$ սիրող (N տուող) փխ
 տիրող σ տիրող սըր. սիրող s հաւաստա-
 պէս սըր. հաւաստարպէս
- 3 $C_1PSW\beta\gamma\lambda fhik_1tx$ անքնին σ անքնին
 սըր. անքնին Vex անեղ փխ ահեղ
- 4 q սաստիկ հզար
- 5 $AB C_1 E H K LOQRUV\beta\gamma\theta\mu\sigma\tau\varphi\omega\Gamma\Sigma\Phi\theta$
 անմերձանալի C_1 անըմբռնելի N շիֆ ան-
 րմբռնելի
- 6 L շիֆ անշաւաչիելի
- 8 r անշամայնդաղ դիտութեան G_1 աներկէ-
 վան N աներկեաւան
- 9 τ էութիւն սըր. էականութիւն
- 10 $KLUWXY$ արհնարանեալ $ABEU\theta\sigma\tau\varphi$ -
 $\Gamma\Phi$ զովութիւն փխ զոյութիւն Q զոյու-
 թիւն սըր. զովութիւն F_1tu ծագումն ան-
 մուտ արեղակն Vp ծագումն սըր. ծագու-
 մբն անմուտ արեղակն (p արեղակ) F_1V -
 $p(tu)$ -ում անմուտ արեղակն ընրեցվածը
 քերված է բան $Q\tau$ տ. 7-ից
- 12 C_1 անտարէկոյս NV անտրտում (U ան-
 տարամ) փխ անտարտամ σ անտար-
 տամ սըր. անտարտում
- 13 Kh անյեղելի (N անյեղելի Y անցելիելի)
 փխ Անյեղելի $AEHW\eta\theta\sigma\tau\omega\Gamma g_1$ կեանք
 (k_1 քնիք) փխ կնիք $H\Sigma$ կեանք սըր. կը-

- նիք GS կնիք սըր. կեանք U վկայել
- 14 I բարութեան փխ բերկրութեան
- 15 N հարց փխ հաց U շիֆ հաց $ABEM_1\theta\tau$ -
 $\omega\Gamma$ ատարմտութեանց (G_1UVx հաւա-
 տարմութեանց) փխ ատար մթութեանց
 ղմս GS ատար մթութեանց սըր. հաւատար-
 մութեանց ($\mu\sigma$ ատարմտութեանց)
- 16 F_1 զպատ փխ զգեստ $R\delta$ սգեստ lr զըս-
 գեստ Zk_1 անկապոյտ
- 17 C_1 ավոց սըր. աւոց Q աւոց սըր. աւ-
 թոց Vx օդոց $ABEUUV\sigma\tau x$ շիֆ զարդ փա-
 ռաց
- 18 $ABEUUV\sigma\tau x$ մեծ զարդ փառաց
- 19 LW աննուաղելի փխ Աննուաղելի K շը-
 նորհր
- 20 $N\tau$ արփիացնցաւ (U արփիացեալ) փխ
 արփիացնցոյ
- 21 $UWYi$ ամենատեղեաց L ամենատեղեաց
 դիզ փխ Ամենատեղեաց դիզ s ամենատե-
 ղեաց սըր. ամենատեղեաց G_1x գեղմն (U
 գեղմ) փխ գեղ V գեղմն սըր. գեղ Σ
 գեղ սըր. գեղմն L բժշկ փխ բժշկութիւն
- 22 h կրկինաձիր r վեհադուռն n_1 խրախուս
- 25 α_1 դիկցումն փխ դիմեցումն $H\varphi\omega g_1$ ան-
 հանջելի $h k_1$ աննախանջելի
- 26 O լոյս փխ յոյս α_1 շիֆ յոյս երկար տե-
 սողութիւն W յերկար
- 27 α_1 շիֆ Անզղջական G_1x տուրք V տուր
 փխ տուր
- 28 τ արդարաւշոյն N անաշատես e ակնն
- 30 γ նախնամող
- 31 W խրատ փխ ելք
- 32 N կենարար փխ Կենդանարար V աննե-
 րգիլի փխ աննենդելի
- 33 H լայական r արք փխ հնարք T անձնա-
 կան (k_1 անձգական) փխ անձկական η
 անձնական սըր. անձկական

- 34 Դ անհարգելի վիս անդառնելի C₁ աներևութ
յաղելի F₁lqu շաւիզ օ շաւիզ սրբ. շա-
ւիզ Σ շաւիզը
- 35 X անշափողիր սրբ. անշափողիր p անշա-
փաղիր F₁ չիք պատկեր (սեղ է բոլել,
բայց չի բացել) d որբանութիւն ու
տիպ
- 37 C₁ համբուր G₁ համ վիս համբուր eK₁ l
փրկութեան վիս փրկական q փրկական
սրբ. փրկութեան
- 38 h չիք եւ Vx դաստոնիկ N նուիրենալը
- 39 Է չունի տ. 39-ից մինչև տ. 72-ի խա-
տակցաց բառի շրջագծված մասը ներառ-
ւում N չիք բարորդիւ աւետարանեալ
- 40 N հնչեցեալ վիս Նշապեալ հնչեցեալ P
չիք պատկեր K աղաչել սրբ. աղաչե-
ցեալ
- 41 N մեր իկ₁ չիք միզ K ամեններեան վիս
առ ի բէն l չիք առ ի բէն L առ ի բէն
ամեններեան V հումմունք առ ի բէն
- 42 G₁x գորս LNY ճառքն b ճառքոյ G₁
լուսարան վիս լուսարանն Y լուսարանին
L կերպագրութիւնը վիս կերպարութիւնը
- 43 G₁x որովք դ ցուցանի KLNTYZծովաբաց;
փրկութիւնն U երանութիւնն u երանու-
թեան
- 44 L իմիթէ l անորժ Դ անխորժ V տեսչա-
նօք
- 45 γ ոչ եթէ C₁ սնտոխաղատուատ սրբ. սր-
նտոխ պատուատ V սնտոխաղատուատի
TWZhs փառաւորիս վիս փառաւորիս
- 46 C₁F₁LZlbct պատճառ x զպատճառ γ առ-
նես C₁ զփորրս սրբ. զփորր F₁LQWω-
chik₁lpqr զփորր G₁UV մեծիդ փրկանաց
աղերս L աղերսս k₁ առերս x չիք աղերս
- 47 M₁ չիք առ ABEΘ ամենիսին օ ամե-
նայն սրբ. ամենիսին LWY տնկեալ U
տնկեցիր h աղգը
- 48 G₁ նկարական Y մատենիս
- 49 G₁ զամենեցունցն V զամենեցունց QU
զամենեցունց s զամենից LWZir նշանու-
կեալ վիս նշանակեալ KX նշանակել Sc
նշանակեալ սրբ. նշանակեալ (c նշաւա-
կել) f նշուակեալ s նշուակել սրբ. նշա-
ւակեալ ir յիւրմեն
- 50 G₁Vx մեծակալան (P մեծ ի գիտակա-
- կան Zs մեծգիտակալան Գո₁ մեծի գիտա-
կան) վիս մեծ գիտակալան C₁ մեծգիտա-
կական սրբ. մեծգիտակալան H մեծ-
գիտական սրբ. մեծգիտական H կարիս
- 51 Ուիկլիս բուրս ABEHRWXθμΓΣΦց₁ բազ-
մահուովս h բազմախաղով p բազմահուով
սրբ. բազմահույ s բազմահույ
- 52 W առ ի Y (նվկծ) նախնիս N ժամա
LTδոյք ժամանող
- 53 ESY (նվկծ) α₁cefhk₁lqt կոչեցեալն K
չափ NQUVYs չափաւ Γ' չափաւոր սրբ.
չափաւ x չափու EFHLM₁OPRSTWZα₁-
βγδεφδfehk₁lmnoqrsu չափաւար բունն
(b բուն) վիս չափով բաբունն p չափա-
ւար բունն սրբ. չափ յարբունն G₁Q ար-
բունն (UVx արբունն) վիս արբունն ms
արբուն
- 54 L և առ C₁K կատարածի UV սրբու-
թեամբ վիս ձերութեամբն x ձերութեամբ
- 55 C₁HLG₁ և առ արդարս λm արդարս սրբ.
առ արդարս
- 56 Βσ ինքնագոյ սրբ. ինքնագոյ A և այս
տողն ունեցող մնացած օրինակները, բա-
ցի KQTXΥγδμφωց₁ ձեռագրերից, ունեն
ինքնագոյ վիս ինքնագոյ W բարձրելուան
դ բարձրալուանն
- 57 W չիք առ α₁ անսխալեալ վիս առ սխա-
լեալ N սխալեալ XY սխալեալն օ սղա-
լեալ սրբ. սխալեալ h (նվկծ) արդարա-
ղատ վիս անձնաղատ HQS ըստդեալն p
զտեալն սրբ. ստգտեալն
- 58 ωk₁ բարիսն F₁ եղնոնագործ
- 59 W նկուն Y կոյսն վիս նկունս h նկունս
U կարիս վիս արիս
- 60 LNPhk₁ առ ներքոյ
- 61 U սեպուս e սեպուս ու սեպուս
- 62 G₁ միջանայնոց K միջանայնոց Z միջա-
կանոցս δ միջայնոց սրբ. միջանայնոց
իր միջանայնոց G₁ չիք եւ N պայադաւ-
րաց թ պայադաւրոց p պայադաւրանց
- 63 γ շնեականաց W ըրամկաց տոհմականաց
k₁ տոխմականաց
- 65 h հրամայեցելոց և հրամայողաց և N
հրամողաց G₁ հնազանդելոց սրբ. հնա-
զանդ եղելոց H հնազանդեցելոց N հը-

- նազանցելուց ուՏ հնազանդելուց սւր.
հնազանդելուց
- 66 C₁Հ. դիրացելուց (F₁LOPQSTWXXZα₁βγσ-
φδεϋilpt գերեցելուց H վերացելուց ηωξιϑ
գերացելուց) վիս գեր ելուց M₁ գերեցելուց
սւր. գեր ելուց N գեր ելուց սւր. գերացե-
լուց R գեր ելուց սւր. գեր ելուց δ գե-
րեաց ելուց սւր. գերեցելուց μ գերեցելուց
սւր. գեր ելուց կրկին սւր. գերաց ելուց
Γ գերեցելուց սւր. գերեցելուց Σ վերացե-
լուց սւր. գերեցելուց σ գերեցելուց սւր. գեր
նշուց կրկին սւր. գեր ելուց
- 67 W վորուց
- 68 W շունի տուր
- 69 G₁ սոսկանաց
- 70 H քաղականաց ω քաղաքանաց F₁ գեղ-
ջականաց δ գեղջաց սւր. գեղջկաց
- 71 ABHηθιωΓΣΦցիϩ եւ գոռողութեանց E
եւ գոռողութեանց սւրվ. գոռողութեանց σ
գոռողութեանց սւր. եւ գոռողութեանց ι
գոռողութեանց սւր. գոռողութեան s գո-
ռողութեան t եւ ի սանձս G₁NVθβηιx ըմ-
բռնելուց WX ըմբռնեցելուց Γ ըմբռնելուց
սւր. ըմբռնեցելուց
- 72 U միայնացելուց Z չի միայնացելուց η
միանձնացելուց վիս միայնացելուց W վեր-
նականաց
- 73 Y մարբելուց վիս Մարբականաց Be սպաս-
տութեանց KY զգաստութեամբն
- 74 B բահանական G₁ բահանայականաց x
բահանայականից երջանկակրօնից Փ եր-
ջանկակրամ սւր. երջանկակրէն Eq ընտ-
րողութեանց KY ընտրութեամբ Ն. ընդրի-
լութեանց
- 75 β չի մայցելութեանց Bηη₁ բարեկրօնից
Vx բարեկրօնից (γ բարեկրօնից) վիս
բարեկրօնից OUVWb (նվկծ) x դիտո-
ղութեանց վիս դիտողութեանց
- 76 LZ չի մթողակալութեանց XY աթողա-
կալութեամբ Aθt նախագոյից վիս նախա-
գահից LPα₁γի նախագոյից σ նախագա-
հից սւր. նախագոյից
- 77 r յոմանց N աղերսաղանաց վիս աղերս
աղաշանաց
- 78 HKY այսմ ABC,EHMQθλμτωΓΣΦms
մատենիս LNPRSUVcdefhkiIn,pq մա-
- տենի C₁λ մատակարարիցի LM₁NPQS-
TZα₁δηφωcdefhiklIn,qrx մատակարարնցի
β մատակարարեցի սւր. մատակարարե-
ցի γ մատակարարեցի μ մատակարա-
րեցի սւր. մատակարարեցի
- 79 AG₁HRUVXθτΓΣΦex ձեռնարկել g₁
ձեռնարեալ b հոգո H զօրութիւն
- 80 NQWY կարգեալ W մաղթան σ մախ-
թանս սւր. մաղթանս Z բաղմապիսի վիս
բաղմապիսի r բաղմապիս
- 81 e ամենկրօն r խնդրեալս
- 82 N գլխութեան C₁x լինիլ
- 83 Yk₁r զայն վիս զսոյն G₁UVx ընթերցո-
ղաց Z ընթերցողութիւն UZ չի ի U
զսիրտս F₁u յրտակ
- 84 C₁ ըմշկութեան M₁ հոգոցս i հոգոցս U
եւ ի C₁ մարբութիւնս սւր. մարբութիւն
- 85 N սարսուռաց P չի պարսուռ G₁F₁LM₁-
NOPQSZα₁βγδηλμωcdefghiklInm,qrt
արձակուրդ վիս արձակումն R արձակուրդ
Ս արձակումն սւր. արձակուրդ մեղաց
ABHΓΣ չի մեղաց Փ կապանաց սւր.
մեղաց կապանաց
- 86 Nx վարձեցելուց Qk₁ վարձելուց s վար-
ձելուց սւր. վարձեցելուց
- 87 b պարգեւել i չի ի h ձեռնի
- 88 L շնորհից G₁UVx եւ ինձ տէր c չի առ
ի բէն ABEHθτΓΣ զղումն մեղաց եւ
σզ կամաց սւր. մեղաց եւ կամաց F₁
կաց (G₁x մեղաց U կենաց) վիս կամաց
V կենաց (վիս կամաց) սւր. մեղաց Փ
մեղաց եւ կամաց սւր. մեղաց s կամաց
սւր. մեղաց կամաց
- 89 η բանիւ սւր. ձայնիւ μω բանիւ վիս
ձայնիւ σ ձայնիւ սւր. բանիւ C₁ շուշս
- 90 C₁ նուերեցի G₁ նուերեցին h սլաղատա-
նաւք OWY նոցա
- 91 C₁ բանիւ Y բանիւք k₁ աշս F₁t հե-
ծութեան LM₁UVXYωlrσx հեծութիւնք
NUVYλx նոցա Hθω իմս μ իմ սւր.
իմս G₁KLXYn₁ խնկեցին b₁ խնդրեցի
վիս խնկեցի
- 92 hki չի ընդ F₁ ընդ իմ B համարյր սւր.
բարեհամարյր N համարյրս r աշս N ար-
բերգութեան
- 93 hkiItu շնորհք r քամ տեսեալ վիս քոչ

- մտնալ C₁HTYZδηλμσφωθεցg₁hklqslq ըր-
նակեացէ G₁Vx ընակեացի իմ ընակիցէ
սրբ. ընակեացէ ր ընակեացէ սրբ. ընա-
կիցէ
- 94 Bl.φ ինչ փխ ինժ β ինձ սրբ. ինչ σ ինչ
սրբ. ինձ L. բարեպաշտ
- 95 ABEG₁HVθτωΓΣΦg₁x ընկալ (G₁ ըն-
կեալ) սովաւ Վ₁ կենդանեօր սովաւ լս
կենդանեալ (σ կենդանեօր) սրբ. սո-
վաւ կենդանեալս ABEHθρωΓΦg₁n₁
կենդանեալս C₁է կենդանալ F₁M₁h₁n₁
կենդանեօր C₁ կենդանեօրս UVx կենդա-
նիրս β կենդանալս k₁ կենդանեալ m
կենդանեալս սրբ. կենդանեալս ր կեն-
դանիրն F₁HLWβbhik₁t նոսին
- 96 Z ոխտս փխ տխտս s ուղխս սրբ. ախտս
L սրբաւնուէր h սրբաւնէրս ո₁ կա-
թաւոնջ RW սովաւ G₁ հղէցի և բերի-
ցի bk₁ բերիցէ
- 97 g₁ և հղիցի ր հղէցի ABC₁EKOQTVηθλ-
μτωΓΣΦg₁x անձրեկ ու անձրեկալ սրբ.
անձրեկ s անձրեկ սրբ. անձրեկալ
- 98 Z գրեցի G₁Vx շիֆ և f շիֆ և ի Z կար-
գեցի BEHθτΓ հաղորդիւց C₁G₁HTΓΣ-
Φx գիրս փխ կիրս
- 99 G₁ արասցէ փ առասցես փխ արասցես չ
արհնել ABHQYηθμτωΓΣΦg₁ համարել
- 100 Y և իէ
- 101 F₁ յայսմ M₁NPRSWZα₁μφεfik₁l այս σ
այս սրբ. այսր eltu այսմ Q շիֆ ի G₁
սրուէր γ ուրօք
- 102 Z և ևս քե բարձրեալ G₁Vx շիֆ քե C₁-
F₁G₁KLOSTVXYZα₁βδηλμσφωbcfg₁hkl-
mtux նոսին
- 103 F₁ խնկօր Ets հանդերձ փխ հանդերձեալ
C₁βΣ համարաձի s ամբարձցի
- 104 N և միասցի G₁UVx միացեալ Zt միաս-
ցէ չ հձայնի
- 105 k₁ շիֆ և U մատուցեաց
- 106 C₁θτ բաղմադիմիս փխ բաղմադիմիս լս
բաղմադիմիս սրբ. բաղմադիմիս Z իմ G₁
երկնեցի Wη կրկնեցի փխ երկնեցի
- 107 k₁ շիֆ կիցի c շիֆ և G₁Nx քեզ և (N
շիֆ և) փխ քե G₁UVx նորին փխ սորին
s սորին սրբ. նորին ԱηθμστωΣg₁ նուի-
րել s նուիրել սրբ. նուիրեալ
- 108 Z յարգեցես ր շիֆ այս G₁Vx արձան
(Y ձայնին) փխ անձին Y բանին չ բան
ի փխ բանի δ ի հաճութիւն սրբ. հաճու-
թիւն ո₁ հաշտութիւն սրբ. հաճութիւն
- 109 Eγ նախ ալլոցն Z նախալլոց P բստ փխ
ընդ B և (փխ քե) սրբ. քեզ G₁ քեզ փխ
քե և ω շիֆ քե
- 110 F₁ խտրանաց փխ տխրանաց Qhkl տխր-
աւանաց Y ձանձրութեան T նուաղեցի
փխ նուաղեցի
- 111 C₁ կանկեցի LPm հաստարանաւ Q
հաստատուն սրբ. հաստարանաւ C₁F₁KL-
M₁NPQRSTWXYZα₁βγδηλμφεbcdefghikl-
lmnoprtu այս G₁UVx այսու Os այս
սրբ. այսու (s այսր) TZ յուսացելոց
- 112 L համբարտակ Q ամբարտակն s համ-
բարտակն սրբ. ամբարտակն F₁ վտահա-
ցեալ փխ վտահութեան N վտահութեանն
G₁ յատակեցի
- 113 G₁Vx արձանաւ γf յարձանալ G₁Vx
դատկանեցելով OUα₁defhklp պատկա-
նեցելալ ր պատկանելով N աջով F₁-
G₁Vx բով ABEHTVYZηθστωΣΦeg₁qx
պաշտպանեալ փխ պաշտպան Nh պաշ-
պան μc պաշտպան սրբ. պաշտպանեալ
- 114 h յոյսն θτ դարան փխ ձգարան Պ ձգա-
րան սրբ. դարան G₁x սուսերր s սուսերր
սրբ. սուսերրն F₁ կատարեցի փխ կտրես-
ցի
- 115 T քո ամենակալ KNOQRWXYγΣfn₁ բա-
րիոք M₁ωτ բարուք Z բարք k₁ բար-
ուք
- 116 h (հվկձ) վտակս փխ վտանդ Q անձ-
նազան փխ անձնական s անձնական սրբ.
անձնազան KRSTWZβηλcdefhlpq ցաւոյ
և ցաւոյ սրբ. ցաւոց G₁UVx պաշարիցէ
- 117 G₁ սովաւ փրկութիւն x գիրկութիւն h քէն
փխ յոյս ո₁ յուս
- 118 G₁h աղօթելն K յաղաթել Q յաղա-
թելն սրբ. յաղաթելն
- 119 H տարակուսեցի Σ ի սիրտ սրբ. և ի
սիրտ ιr սիրտս s խոցեցի
- 120 F₁G₁Osx բով W շիֆ քո ր քով սրբ. քո
B քո սրբ. քո հայրդ Յիսուսի Q ապրեալ
սովաւ

- 121 G₁UVx պարտեաց կորստեամբ Օ կորստեան ք կորստամբ
- 122 G₁UVx խորոց իցէ որ
- 123 C₁F₁LNOPQXYZ, Փեհkiltu կարբիւս E (սրբագրումն ալ ձեռնով) S սրբ. կարբիւս W կարբիւս α₁ կարբիւս δ պարբիւս փխ պատասպանալ
- 124 H թմբութիւն ո₁ թմբութեամբ ր թմբութեամբ սրբ. թմբութեամբ C₁EG₁HLM₁-Q S Y Z α₁γղ.ωΓΣΦδεφg,hik m,n,pqrstux հազրից F₁ յազրից Pδ խաբից U բաբից V խաբից սրբ. համբից β հազրից սրբ. խազրից σb խազրից սրբ. հազրից G₁F₁Üßx խաւարային δ խաւային սրբ. խաւարային
- 125 KWb անդէն պլ չիք անդրէն F₁ աղբատան T աղատատանալ փխ աղատատան եղեալ m եղեալ սրբ. եղեալն s եղեալն սրբ. եղեալ
- 126 G₁ պահանակն Q պահապանակն սրբ. պահպանակն W պահապանակն ց₁ պահպանակն ր պահպանակն p₁ [վս]տառութեան բառից մինչև բան Դ տ. 11-ի մահաւ[անդ] բառը ներառյալ ուշ գրչութեամբ
- 127 AB0the միջնորդի KLPX միջնորդիւս p₁ միջնորդիւս G₁ բո ձեռն F₁b ձեռն Vx զնոսա c չիք զնա ր զնա սրբ. զնոսա
- 128 m ամփոփեալ սրբ. ամփոփելի p₁ ամփոփել c ամփոփեալ զնա C₁F₁HM₁OWβλΓ-btu հաստատութեան N հաստատութիւնն m հաստատութեան սրբ. հաստատութիւն
- 129 m ամոց փխ ամայի HU չիք ի G₁LPU-VYx պահպանողացն G₁Vx զեզերեալ իցէ փխ զեզերեացի ր զեզերեացէ
- 130 f սպասցէ m սպասեացէ սրբ. սթափեացի ր սովմբ C₁ զարծն, նորոգի փխ նորոգողի

131 N սարսուգ G₁UVx զողութեան (U զողութեամբ) զիւական (U զիւային) չերման լ չերմամբ s զոր ինչ սրբ. ինչ զոր Z չիք զոր C₁G₁LPYλ խաւկեցուցէ

132 Q շունի տ. 132-ից մինչև բան Դ տ. 24-ը ներառյալ W ըզսթափեացի k₁ր սթափեացէ BSβσ ի սոյն սրբ. իսկոյն KYημφ-ωց₁ իսկոյն փխ ի սոյն ր նոյն փխ սոյն u այս

134 h 134—135 տողերը խառնված յանկարծ բախեացէ / Զհաստատած մարմնոյ / էթէ անթրէնութեան մրբիկ խորտակիչ հողմոյ / շինուածոյ մարդոյ յերկրային ծովոս NV անաւրէն Օ անաւրէնութեանն N հողմոց Y հողմու LYδφ բախիցէ ր բխեացէ փխ բախեացէ

135 KLPYλφ զհաստատած Nδ զհաստատած (ω զհաստատ) փխ զհաստատած u զհաստատած սրբ. զհաստատած p₁ մարմնոյս G₁ շինվածոյ ω շինուած k₁ յերկնային փխ յերկրային

136 U հաստատեացի փխ Հանգարեացի W հանգարեացէ F₁M₁NPδΣbinmrl զեկուս C₁ այս սրբվ. այսց G₁x այսց LXY այսր M₁ չիք այս Դ քիոյ N պատկանել

137 V լինիլ

138 A0τ կենաց հողոց BE կենաց հողոց սրբվ. հողոց σ հողոց սրբ. կենաց հողոց k₁ ստեղծոց

139 N չիք սահման

140 AEH0τΓD1 սկզբնացելոյ F₁ զսկզբնեցելոյ P սկզբնեցոյ V սկզբնեցելոյ Σ սկզբնացելոյ սրբ. սկզբնեցելոյ h սկզբնեցելոյ սրբվ. սկզբնեցելոյ

141 O զսկսեալ W զսկսեալն s կատարեալ տեր Զիսուս

142 Իւր եղեցի γ հողիդ δ հողի սրբ. հողի բո, սմայ

143 E շունչ սրբվ. և շունչ ր և շունչ AB0s զարութեանն N0₁ր զարութիւն V զօրութիւն N մեծի h խմացի փխ միացի

144 Ի յիս և փխ Ի Y բոյինդ փխ բո ինձ p₁ շնորհել XY ստեղծարանութիւն

145 X զուարթութիւն փխ զուարթիւն ω չիք զուարթիւն x զզօրութիւն β վահատեալ x վահատեցելոց

146 G₁τ ամենեցունց e յամենիցունց ր յամենեցուն x յամենեցունց

147 γ շունի տողը GVx Ե բեղ փառք յափտեանս ամէն N ամեն ամեն Y ամենայն փխ Ամէն

Բ Ա Ն Պ

վերնագիր.

NTZΘτοգυ չունեն Բան նշում N համա-
շակալումն ուղ գրչուրյամբ ուօ չունեն հա-
մարակալում EF₁M₁Rσcιoq վերնագիրը կըր-
նատ ծωց₁ համառոտագրուրյամբ H շիֆ կրկին
հեծովեան AF₁Ubn;ο հեծովին H հսկողին
G₁KLNPUVWXYZα₁β₁Σhkιnιrtx բան A շիֆ
ի m խոցոց փխ խորոց ու սրտէ ր յաստու-
ծոյ N աստուծոյ և աղաշանք

1 LPp₁ և արդ G₁Vg₁x խօսիլ g₁ բնաւից
փխ ընդ թեղ

2 α₁ շիֆ Ի G₁NUVx ողոյս (ողոյս) K շիֆ
հողոյս AB EKLRXYλtkιq բաղմամեղիս
C₁F₁ բաղմեղի γ բաղմամեղի

3 β կորչնիմ փխ երկնչիմ և երկնչիմ Ի քէն

4 N անտեսանելի փխ անտանելի և սահման
սրբվ. սահմանս ABC₁LOPYηθλτEp₁
բանէ լսթ բանէ սրբ. բանի l բանիս ր
բանիդ

5 k₁ անճողոստելի AHLδηθμτΓΣΦr անա-
շառ B անաշառ սրբվ. անաշառ EN ա-
նաշառ սրբվ. անաշառ ր ընդ թո H ա-
տեն

6 N շիֆ Ի W շիֆ Ի կշտամբումն իմ պար-
տաւորի f արարիչ բառից մինչև բան և
տ. 36 ներառյալ ուղ գրչուրյամբ N արա-
րիչդ

7 C₁H և զի ր թշկուրեան

8 f₁ բաղմաւտակ փխ բաղմաւտանդ τ
սաստկութեանն ր սաստկութեան G₁x ան-
ողջանալեաց Y առողջանալոյ փխ անող-
ջանալի u անողջանալի սրբ. անողջանա-
լեաց

9 Htx խայծուածոց (V խայծուծոց) փխ
խածուածոց ր խարուածոց սրբ. խածուա-
ծոց

10 ABEHθτΓΦ զիս փխ զանձն իմ Σ զիս
սրբ. զանձն իմ

11 f₁ աւոր AθτΓΦ յաւոր պատասխանոյ
B յաւոր պատասխանոյ սրբվ. յաւոր
σ յաւոր սրբ. յաւոր պատասխանոյ ր
պատերազմին

12 k₁ չունի տողը U շիֆ և G₁Vx բանիս
բնաւ o իւաւանալի

13 F₁q շիֆ և Aθτ վերարկու BE վերար-
կու սրբվ. վերարկուաւ β վերարկուաւ սրբ.
վերարկուաւ և վերարկուաւ

14 G₁Vx շիֆ և H շիֆ ոչ C₁F₁HKNPRVX-
γλσδfιkιnιopstx զիմաւր փխ զիմակաւր
OΣe զիմակաւր սրբ. զիմաւր k₁ կեղա-
ւորելի

15 NTWY և ոչ α₁ և ոչ սրբ. ոչ Ro երես K
բանիս β բանիս սրբ. բանիս մատչելի
կրկին սրբվ. բանիս G₁UVx խաբելի փխ
մատչելի

16 Eι և ոչ δ ոչ սրբ. և ոչ β երբեք սրբ.
ոչ կերպարանաւ երբեք կրկին սրբվ. եր-
բեք G₁UVx մատչելի փխ խաբելի

17 F₁tu յօղածովը ր յաւղածով HRWY-
ωho բանիս s բանի V ատելի փխ ստե-
լի

18 δ ոչ սրբ. և ոչ q և ոչ F₁ ոտի

19 G₁ թիկանց

20 k₁ չունի տողը Eq և ոչ E₁qtu զիմաց
ընդ e ընդ սրբ. զիմաց ընդ

21 F₁G₁Kδημσωցιϑtux բերանով NOPRU-
WXYα₁θλτbdefιhikιlmnιoprs բերանաւ
V շիֆ ընդ NU հաստատելի (f₁ հատելի)
փխ հաստելի

22 δ ոչ սրբ. և ոչ q և ոչ α₁ երկի փխ երկ-
րի K զուղելի

23 x մերկը C ծածկեցեալքն սրբ. ծածկեալ-
քն G₁TVYδΓΣΦcιnιsx ծածկեալքն B
հրապարակեալքն F₁ հրապարակեալքն G₁-
Vx հրապարակեալքն BF₁PXY շիֆ և N λ
քեզ աներեղոյքն F₁ աներեղոյքն ու անե-
րեղոյքն

24 EF₁G₁LNOPVWXYα₁β₁Tbdefιhikιlmnιopq-
rtux արդարութեան N իմն փխ իմ V իս-
պառնացեալ փխ իսպառ ունայնացեալ

25 Y չունի տողը o մեղանքն իմ Tf₁s յայտ-
նեալ x յայտնեցեալք, առաւելալք

26 N իմն փխ իմ G₁x մնացականք

27 G₁ իրաւացն N կշիռն Σ կշեռ G₁Ufιsx
անիրաւութեան EF₁NWbhir անիրաւու-
թեան

28 F₁Ntu բերք F₁ սխալանքն Wα₁hkιl սը-
խալմունք

- 29 N դատակնիք U դատարկն (ը դատարկրնիք) վիս դատակնիք ի յայժմէն
- 30 H մա՛ռու իոյ մարձակն Բ աւետացն իկ, աւետացն ի կտակն
- 31 Դ չունի տ. 31-ից մինչև բան Ե տ. 8-ի սատատին ի սոյն բառերը ներառյալ AB-CG₁UZՅԻΣg₁ւ's տխրեալ N տխրացեալ V տխրեցեալ սրբ. տխրեալ լո; տխրեալ սրբ. տխրեցեալ
- 32 ABCEG₁HKM₁RTUVWXYZβγθτφΣΦβf₁-osx հրեշտակացն N հրշտակաց G₁M₁XX գունդ R գունդ սրբ. գունդն U գունդն սրբ. գունդ VWY գունդը t գունդքն F₁TZIs սատանայինքն (սատանայ լինքն) վիս սատանայ B խնծոյս սրբ. խնծոյս C խնծոյս սրբ. խնծոյս EI խնծոյս (F₁իս խնծոյս G₁OQRSTVZγ₁ΣΦbcdef₁g₁ilmo₁opqrsx խնծոյս U խնծիք X ծնծոյս Y ծնծոյս ω խնդիք k₁ ինծոյս) վիս խնծիք M₁ խնծոյս սրբ. խնծիք αβ խնծոյս (β խնծոյս) սրբ. խնծիք δ պարեալ սրբ. պարարեալ
- 33 x վերահանք, սղրացեալ ACδθτg₁ սատանայինքն (U բիւրարինքն) վիս ստորնայինքն B սատանայինքն սրբ. ստորնայինքն G₁NXIn₁ ստորայինքն V բիւրարինքն սրբ. ստորնայինքն x բերկրեցեալ
- 34 G₁ սպանող ու սպանողին F₁HM₁OQRT-WXYZλωΦβf₁g₁h₁k₁lmoqst մթերք Vc մթեր սրբ. մթերք ու մթերքն x պանծ F₁ կապ վիս կապեալ G₁x կապեցեալ
- 35 G₁ օրատրին ABCEnΦg₁ կողմնն LUE կողմ σ կողմնն սրբ. կողմն F₁Sα₁cef₁h₁k₁lqstu պարզեք
- 36 ի ծիր վիս ծիր օ կուրուշին F₁NTbirstu հաղբք G₁Vx հաղբ KXY խարք μσ խաղբք սրբ. հաղբք ու հաղբամբք k հաղբամբք m խաղբքն A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի Գ-ից, ունեն հաղբք G₁x պահեցեալ
- 37 MOTβδμφh₁k₁l հեգնեալ W նեղեալ վիս հեգնեալ ու հեգնեալ G₁x հեգնեցեալ U մուրեցուցիչն վիս Բելիար V մուրեցուցիչն սրբ. Բելիար G₁ զըլարճացեալ
- վիս դուարմացեալ ու դուարմացեալ սրբ. դուարճացեալ
- 38 A և այս տողն ունեցող մյուս բոլոր օրինակները, բացի G₁M₁OXYZλω₁g₁h₁k₁ւ' ձեռագրերից, ունեն աղբիւր իր կնքեալ վիս փակեալ x փակեցեալ ACF₁M₁NOPQSTUWα₁β₁θ₁τbdi₁imn₁oprst ժառանգ վիս ժանգ BEVZβΣu ժառանգ սրբ. ժանգ HXY ժանգ վիս ժանգ Rc ժանգ սրբ. ժառանգ H ժանիս վիս ժանտիս
- 39 ի ըզձալի էր ապարկի
- 40 ի չի՛ք կանխովիան ու կանխովիան հախաձայնելու G₁UVx հախաձայնելոյն M₁ հախաձայնելոյն
- 41 ծ տ. 41-ից մինչև բան Ե տ. 28 ներառյալ ու զգրչարքամբ V ստեղծարանիկ վիս ստեղծանիկ իր ստեղծանիկ H յարգանդ
- 42 k₁ նկարակրին p նկարելն F₁M₁PQRSTZ-α₁β₁γ₁δ₁ε₁ζ₁η₁θ₁ι₁κ₁lmo₁ι₁ρ₁q₁u ի յորովայնիս յորովայնի սրբ. ի յորովայնի
- 43 Իր ծնունդն α₁ε₁g₁ առաջագայիկ
- 44 KLPQXη₁λ₁ε₁f₁s հասանել
- 45 δ և ոչ սրբ. ոչ C թիւ սրբ. թիւ F₁N-OSα₁dehik₁lmo₁opqrstu թիւ
- 46 G₁b₁ex ամբասնիկ փ համբասնիկ ω համբասնիկ
- 47 W զեղաղարգաբեալ վիս զեղոյ զարգարիկ TZ հարգարեալ
- 48 TZ զգնատուորիկ վիս հանդերձաւորիկ և հանդիսաւորիկ սրբ. հանդերձաւորիկ
- 49 Ղի այսպիսեացս PVb₁x այնպիսեաց β այսպիսաց Hf₁ սաստկագոյնից N սաստկագունեաց U սաստկագունք
- 50 V սարսափեաց b₁ սարսափեաց G₁UV-b₁x պարտեաց
- 51 օ վիմին
- 52 CG₁H₁LNRTUVWXYZβ₁f₁ox մարմնոյ
- 53 P տէր վիս տուր՝ U շի՛ք տուր՝ β բարեբար վիս բարեգութ M₁ զծնդ K սղորմութիւնն b₁ զսղորմութիւն
- 54 M₁ ինքն վիս ինքնին ABEG₁KLPVXθ₁τ-b₁f₁n₁q₁sx բոյով ABCEf₁G₁PUVθ₁τb₁de-n₁pqstux բանիւր C բոյով սրբ. բոյով Գ, UY բով (g₁ գոյով) վիս բոյով ու բո-

- յովդ սրբ. բոյով G_1Vx սասմանեցեր
(Vx սահմանեցեր) մեղ b_1 չի մեղ
55 Q և սակով $PW\Phi o$ ասելովդ Vb_1x եթէ
c տուր TZ չի գայդ LY յաւուր փխ յա-
նուն TZ աստուծոյ փրկութեան ձերոյ N
փրկութեանն
56 $RW\beta$ սուրբ λ սուրբ սրբ. սուրբ U չի
դի H կամիր G_1f_1 պատարադ Ux զպա-
տարադ Vb_1 պատարադս
57 $AH\Theta\mu\tau$ բարձրացար BCO բարձրացար
սրբվ. բարձրացիր M_1 բարձրացիր սրբ.
բարձրացար $ABCW\Theta\tau$ խնկել U չի

Բ Ա Ն Ե

Վերնագիր.

o չունի բան $b-9$ $NQYZ\Theta\tau lgru$ չունեն
Բան նշում N համադրակումն ու զգուշամբ
 $EM_1PR\sigma b_1c f_1m\phi$ վերնագիրը կրճատ $H\delta\omega$
համառոտագրությամբ AUu հեծութիւն h խըս-
կողի $ABCG_1KLNPUVWXYZ\beta\Sigma gk_1nrx$ բան
 VW սրտի Z սրտէ N աստուծոյ h աղաթբ

- 1 $LSXck_1$ երկրածին h (հվկծ) երածինս
ո երկրածինս սրբ. երկրածինս
- 2 N կենցաղակ $G_1LOQX\alpha_1\delta$ գոյի $ABEH-$
 $M_1NX\eta\theta\mu\tau\omega\Sigma\Phi f_1s$ գոյիս այս C գո-
յիս այս սրբ. գոյիս σ գոյիս սրբ. գո-
յիս այս α_1 դայս բաղեալ P սրաղեալ
- 3 $NPU\lambda c g$ պատրողական K գինով LXY
գինով β գինեաւ սրբ. գինեաւ UVZ
թմրեալ β յիմարեալ սրբ. թմրեալ A
և այս սողն ունեցող մեացած օրինակնե-
րբ, բացի M_1Tb_1x ձեռագրերից, ունեն
յիմարեալ փխ թմրեալ
- 4 LX ամենայն խիբ փխ ամենայնի Y ա-
մենայնի k_1 ասեմ փխ ստեմ N ի փխ
խիբ
- 5 $ABEGHKM_1O\beta\theta\Sigma\Phi hmx$ որով C որով
սրբ. որով $W\lambda gmn$ դիմով KLM_1PXY-
 $\delta\eta\omega n$ վերագրեցելովդ N վերակրեցե-
լաւ $OSV\alpha_1cdlpt$ վերագրեցելաւ $\mu\phi$
վերագրեցելովդ սրբ. վերագրեցելովդ r
վերայգրելով c և նշանակաւ $ABGHM_1-$
 $Y\theta\tau\omega\Sigma\Phi f_1t$ նշանաւ CE նշանաւ սրբվ.
նշանակօր TZ չի նշանակաւ աղարտե-

խնկեալ $A\theta\tau$ չի այս G_1b_1x այսու BCE
յիշատակաւ սրբ. (E սրբվ.) այս $յիշա-$
տալաւ

- 58 r ուր փխ h ունի b_1 դամենայն H
չի h ի h և h ամենայն
- 59 $\eta\mu\omega g_1$ փառս G_1r ամենեցունց N յա-
ւիտեանս փխ յամենեցունց Q յամենե-
ցուն i_1 ամենեցուն h (հվկծ) ամենե-
ցունց
- 60 ENf_1s չունեն սողը F_1 այսուհետև հետա-
գա վերակազմողի ձեռնով լրացված էջե-
րը չեն համեմատում

ցելովդ KP աղարտեցելովդ $NOSUVXY-$
 $\alpha_1\lambda b_1dilp qx$ աղարտեցելաւ β աղարտե-
ցելաւ μ աղարտեցելով

- 6 W չի Յանգեցեցայց N լինել յանդիման
լինել $RUVWb_1nx$ յանդիման լինել (b_1x
լինիլ) M_1 լինիլ $ABGHK\Theta\tau\Phi b_1x$ քեզ
 $NSZ\gamma\phi$ բումդ V բումդ սրբ. քեզ $\mu\sigma$
բումդ (σ բում) դատաստանիդ սրբ. քեզ
դատաստանաւ Σ քեզ դատաստանաւ սրբ.
բում դատաստանիդ C քեզ դատաստա-
նաւ ով իրաւագատ սրբ. ով իրաւագատ
բում դատաստանաւ $ABGHK\Theta\tau\Phi$ դա-
տաստանաւ V դատաստանի սրբ. դատաս-
տանաւ γ դատաստանի b_1x դատաստա-
նաւ դատաստանի
- 7 $PW\alpha_1n$ անպատում
- 8 L ասելդ (g դատել k_1 դատեալ) փխ դա-
սեալ b_1mx դասել W անդատին փխ աս-
տըստին LNX չի ի սոյն b_1 սուն (h
նոյն) փխ սոյն
- 9 b_1x մեղդեցելով τ անձին f_1 յանձինս h
առաքումդ փխ առ բումդ
- 10 $KLXY$ ցուցեալ b_1 ցուցիկց
- 11 X դանիրաւութիւն b_1 պարտաւորեցեալ x
պարտաւորեալ սրբ. պարտաւորեցեալ
- 12 ω արար սրբ. արարեր NVb_1 պատկեր քո
 $KLXY$ պատկերդ i ցանկալի փխ պան-
ձալի
- 13 Nq տպաւորութիւն V տպաւորութեան $CE-$
 $U\alpha_1\eta\omega hiru$ ամբողջակելով f_1 յոժընդակե-
լով

- 14 Օ զարդարեցեր սրբ. զարդարեալ W զարդարեալ f₁ զարդարեալ Y գրանիւ H փայլեցուցեր սրբվ. փայլեցուցեր LY հրաշաջուցեր փխ փայլեցուցեր N փայլեցեր h փլլմամբ փխ փլմամբ
- 15 Վ մտովը զս ճոխացուցեր մտաւր TZ շիֆ իմաստիւր աճեցուցեր ր աճեցեր
- 16 LPXY շնչականաց
- 18 ր իշխանականաւն W զոյին b₁ պճնեցեցեր
- 19 L զայլեկաբար m զայիակապէս ESVW-XYZα₁β₀Ωb₁cdgmr_x տաճեցեր LN տաճեցեր Pu տարածեցեր սրբ. տաճեցեր s տարածեր փխ տաճեր
- 20 h₁x շիֆ Տնկեցեր h զամբարիշտան UΦ₁l բում h բս k₁ զաւղի m զաւթիդ
- 21 C այս տողից մինչև տ. 29 ներառյալ ուշ գրչութիւնը ր չրովդ B ոտողեցեր սրբվ. ոտողանեցեր GK ոտողանեցեր QWΣqux առողեցեր Γ առողանեցեր Φ ոտողեցեր սրբ. առողեցեր
- 22 P շունի տ. 22—23 KNXYτΓ ցաւզովն L ցաւզովդ AC₁G ոտողեցեր (K ոտողեր LXY նորողեցեր U վերածնեցեր) փխ մաբեցեր BΘΣ ոտողեցեր (Θ առողեր Σ առողեցեր) սրբ. մաբեցեր μ մաբեցեր սրբ. ոտողեր Γ առողեցեր սրբ. ոտողեցեր
- 23 KXk₁qtu կենացն q₁ux վտակաւ
- 24 k₁ հացիւ Kβ երկնայնուով
- 25 V աստուածային սրբ. աստուածայնով b₁ աստուածայնով
- 26 Ut բնտանացուցեր
- 27 ABKLM₁NOPQRTδ₁θ₁μ₁φ₁ω₁Σdf₁pqr զաչրս փխ զաչս s զաչս սրբ. զաչս LP երկրեղէնս f₁ յերկրեղէն h երկրեղէն s առ փխ ի
- 28 c լուսով f₁ լուսովդ Schk₁l փառացդ
- 29 μω անմաբորս TZω ձեռաց f₁ առ փխ ի
- 30 LUYk₁ զմոխիր b₁m անարգս Uk₁ զնըշոյլս
- 31 δ հայր N ահաւորաւոր փխ ահաւոր, աւրհնել
- 32 μ₁ արժանիս (f₁s անարժան) փխ անարժանիս s իմոյս b յանձին
- 33 M₁R կիզեցեր L լցեալս KLY անիրաւութեամբ փխ նանրութեամբ P անիրաւութեամբ սրբ. նանրութեամբ Q₁l կարգաւով L առ բեղ β շիֆ զբեղ f₁ բեղ
- 34 SWZα₁k₁ε₁ զանդգնեալս δ զյանդգնեալսն h զանդգնեալսն QV₁l բում t բոյդ Pc կցորդութիւնն Y կշտամբութիւն փխ կցորդութիւն f₁ կցորդութիւնդ
- 35 U աչաց NTVZf₁ ակնարկութեան s ակնարկութեան սրբ. ակնարկութիւն
- 36 KLM₁NVδ₁η₁μ₁σ₁φ₁ω₁l₁st₁u կապանաց XY կապանացս
- 37 k₁ շիֆ Ոչ խորտակեցեր c զդասակ սրբ. զգաստակ TZs բաղկացս Ts ամբառնայր
- 38 Nk₁ զոտս փխ զոտս f₁ զոտսը GK₁WY իմոյ KLM₁P₁UW₁λ₁δ₁η₁μ₁σ₁φ₁ω₁թ₁ մատանցս XY մատանցն ABG₁HLPWXYθ₁τ₁ΓΣΦh₁k₁ շաւշափիւ CR շօշափիւ սրբ. շօշափիւն
- 39 φ մատախուղ սրբ. մատախուղը k₁ մատախուղ A և այս տողն ունեցող մյուս բոլոր օրինակները, բացի M₁Vδ₁η₁μ₁σ₁ω₁ ձեռագրերից, ունեն մատախուղ
- 40 k₁ զպար օստակմանցս փխ զպարս ատամանցս Z₁ ատամանց W յմորոշխնեալն
- 41 ω շիֆ խոտորնակ ABCEGθ₁τ₁ΣΦ խոտորնակի խոտորնակ H խոտորակի խոտորակ δ խոտորնակ խոտորնակի սրբ. խոտորնակի խոտորնակ GHNQUVγ₁λ₁s հետեղիս
- 42 X շիֆ իրրև s իրրև սրբ. իրր, A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի RTWZη₁ ձեռագրերից, ունեն իրրև s տանն
- 43 N հարսարանիդ ի₁ր հարսանիսդ k₁ հարսանարանիդ ABCEGHK₁PXYθ₁τ₁ΓΣΦn₁x ի բումդ LUXYγ₁h բում KLYγ₁s սլարերդութեանդ N սլարերդութեանն
- 44 Φ շիֆ ի Z գծում սրբ. գծում δ գծում սրբ. գծում
- 45 TUZ ձեռաց τ ձեռաց սրբ. ձեռացս λ ի յարտաբին
- 47 XY զներելոյ և L շիֆ Ե EQVγ₁φ₁befh₁k₁l₁m₁oq₁tu զներելոյդ L զներելոյ M₁ զներելոյդ N զներելոյն η₁ զներելոյս սրբ. զներելոյդ ր զներելդ Oα₁ երկայնմտութիւնն XYλ₁ երկայնմտութեան OSα₁c₁fh₁k₁x առ ի
- 49 KM₁ փոխարկեալ (NOPRSVWXYZY-

- bcdefghiklmnopqrtux փոխարկեցի U փոխարկեցի) փխ Փոխարեցի Q փոխարկեցի սրբ. փոխարեցի Ա1 փոխարկեցի սրբ. փոխարեցի PԱ1միկ1 Ի վնասակարս M1 գվնասակարս T վնասուարս սրբ. վնասակարս Y վնասակար
- 50 T անթիւ սրբ. անթիւ A և այս սողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի Z-ից, ունեն անթիւս K չի և՛ OSUcefhik1qtx բաղմարինակս E անօրինութիւն սրբվ. անօրինութիւնս U անարեւնութեանց և անձնականացն
- 51 Y խորհրդոց I՝ յուզմանց
- 52 CՅ այսբանեաց սրբ. այսբանեաց բարեաց Բ այսբանեացս բարեացս ABGR չի բարեաց HՓ փոխարեցի փխ փոխարեցի N փոխարեցի Vս փոխարեցի սրբ. փոխարեցի
- 53 Ե բեղէն փխ բեղ ինձէն LXY ինքեան փխ ինձէն
- 54 KNOPRSTUWZԱ1βbcdefghik1lmnop յանդիմանութեան Ա1β որ առ Յակոր առակի (β որ առ Յակոր լուսանցում) BNP առակի T առակի սրբ. որ առ Յակոր LXY որ առ Իսրայէլ (ԿժԳ որ առ Յակոր) փխ առակի Պ որ առակի առ Յակոր և որ առ Յակոր սրբ. առակի P առակի սրբ. առակի որ Իսրայէլ Wտ առակին Ե առակիս Տ առակի որ առ Յակոր
- 55 X և մոռացեալս KLYԳ մոռացեալս AB-EHՓՏԼՆx գյանդիմանութիւնն (ԷՏ զբայանդիմանութիւնն) և զիմաստութիւնն (BH-ՏՆ զիմաստութիւնն) CGՓ զյանդիմանութիւնն (GՓ զյանդիմանութիւնն) և զիմաստութիւնն (G զիմաստութիւնն) սրբ. զիմաստութիւնն (G զիմաստութիւնն) Qs զիմաստութիւնն և զիմաստութիւնն սրբ. զիմաստութիւնն AEVՓՏՇՁx ձեռագրեցի բացի, այս սողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակներն ունեն 'և սիրողս NQs յիմարութեանն
- 56 HNYβց1s զայս QV զայսալի (U զայսբան) փխ զայս Ե զայսոց M1NQVWZ-βΓbcdefghik1lmprt երախտիս P երախտեաց սրբ. երախտից U պատճառս փխ երախտեաց կաճառս
- 57 U ընդունայն փխ Ընդունայնութեան Ե ընդունայնութիւն LZ ընդունայնացուցի փխ ունայնացուցի
- 58 Nճ անճառից շնորհաց X շնորհաց
- 59 X չի Ի M1Pfhik1r խնամող T խնամող սրբ. խնամող NORZβbcdegmnpix խնամող Ա1 խնամոյ
- 60 B մրրկան սրբ. մրրկաւ Vh խնկարութիւն W խնկարութեանց
- 61 L և Բէպէտ և W ԼԲն փխ Ե Բէպէտ
- 62 S կառկամամբ սրբ. կարկամամբ Q ալցելութեանն Z ալցելութեամբ m ալցելութիւն WΓ ձգեալ SWcfhk1 չի զիս V այս սողից նետ ունի Ե Բէպէտ (տ. 61-ից) ձեռին զո ալցելութիւնն ձգել զիս առ բեղ (տ. 62-ից)
- 63 U զիսրաէլի KLTWXβγδից ամբաստանութիւնն O ամբաստանութեան սրբ. ամբաստանութիւնն և ամբաստանութիւնն
- 64 A խոտորեցայ փխ խոտացայ BCG խոտորեցայ սրբվ. (CG սրբ.) խոտացայ ղա խոտացայ սրբ. խոտորեցայ ւ խոտացայ սրբ. խոտացայ Eqtx և զաշնաւորեցի Ա1 զաշնաւորեցի փխ զաշնաւորեցի
- 65 Z չի Ե ոչ N չի Ընդ V այս սրբ. այսու s այս N սահման ELM1SVԱ1βղλbc-fhk1lmrtx ուխտի
- 67 i անդատին սրբ. և անդատին գէ և անդատին ACՓՏ մայրեայ փխ մատեայ BGΣ մայրեաց (G մայրեայ) սրբ. մատեայ ծա մատեաց և մատեայ սրբ. մտեցայ ՏՏ մատեաց (s մատեայ) սրբ. մայրեայ Γ մայրեայ
- 68 NTWZβγ մեղանաց OՓefhk1r մեղանց Uh զանդաստանս U սրտից յորոտմանն փխ յորոտմանն ACGHM,VՓՏԴՏՓx արդիւնատրութեան Br արդիւնատրութեան սրբ. արդիւնատրութիւն QW արդիւնատրութիւնն և արդիւնատրութիւն սրբ. արդիւնատրութեան
- 69 c աստուածարեալ առածք L չի աստուածարեալ k1 աստուածարեալք M1TZս մարգարէին
- 70 N խաղաղոց

- 71 N շիւ և W շիւ բնդ E աշխարհի վիս
աշխարհի QV աշխար Ծ աշխարհի սրբ. աշ-
խարհի S աշխ սրբ. աշխար K շառաւիղիցի
սրբ. շառաւիղիցի Wk₁ շառաւիղիցի AC-
EHM₁OUV₀մԹtx ձեռագրերից բացի,
այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրի-
նակներն ունեն շառաւիղիցի
- 72 ABCHKM₁NV₀ւԹԻՄԾԹcefhx անախորժ
U դառնութեանն VXYZ դառնութեան Դ
դառնութիւնն ABCGHINOP₀ւԾԹՄԾck₁x
ի պաշտոյ դ ի պաշտոյ սրբ. պաշտոյ N աշ-
գից
- 73 AEGLPZI զանհաս վիս զանհաստատ
BC₀ զանհաս սրբվ. (C սրբ.) զանհաս-
տատ
- 74 VY որով s որով սրբ. որովք e տատա-
նեալք Eq և անդր
- 75 LX շիւ և աշխի զ բանի աշխարհիցի վիս
և աշխի երանելոյն ABCELQSU₀ւԹԻՄԾԹ-
Փbdqst երանելոյն s շիւ բնդ ACGOP-
SU₀ւԹԻՄԾehlnpu ճանապարհն B ճանա-
պարհն սրբվ. ճանապարհ LXY ճանա-
պարհն s զճանապարհ LNSyp իմ վիս իմն
s շիւ իմն
- 76 U աւաղու Y գշինուածս բառից մինչև
բան 2 տ. 81 ներառյալ ուշ գրչութեամբ
KLXY₁բցծբ շինուածս
- 77 LNRdցոք լայնատար իւ հետով A և այս
տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակնե-
րք, բացի M₁QTY₁Z₀բցծիւքծեցմ ձեռա-
գրերից, ունեն հետաւք Խ խարիցայ LP
կենաց H պանծալեաց վիս անձկալեաց
Uhk₁ անձկալեացն N հասանալ
- 78 KV ևս ինձէն I գեղիցն ABCEGH₀ԾԹՄՇ-
Փlx ուղեւորութիւնս Դ ուղեւորութիւնս
- 79 Թ չունի տողը Դ բայց ի վիս Բացի KY₁Y
զկորստեանն Q զխորխորատն TY₁Y խոր-
խորատ
- 80 h նցի զ զպատուհանս Y₁ լսելեացս K
բնդունելութեան LP լուսաւորութիւն վիս
բնդունելութիւն
- 81 ABEGHLUX₀ԾԹԴՄՇ զհոգոյ աշից (E-
HUX₀ԴՄՇ աշից L աշացս) զհոգոյ աշից
սրբ. աշաց հոգոյ W₁ զաշս s զաշացս
սրբ. զաշաց TZ հայեցուած հոգոյս օ
իմոց վիս հոգոյս ABCEGHLNU₀ԾԹԴՄՇ-
- Փik₁ Դ հայեցուած X զհայեցուած LX₀իմ
շիւ ի s առ սրբ. առ ի H₁ր գկենացք Ls
գկենաց X կենաց Y₁ կենացս Ls գեղն
- 82 V բնդոտեաց d բնդոտեաց VY₁ բմբու-
թեանց s թմբութեան մտացս սրբ. թմբ-
ութեանց լրմանէ մտացս U մտացս լր-
մանէ LX մտացս բանիւ
- 83 A₀ԹԴՄՇ զատղամ ի BC զատղամ ի
սրբ. ի պատղամ GH զատղամի վիս ի
պատղամ LX շիւ պատղամ LX₀ ի փո-
ղոյդ ABLWX ահաւորութիւն C ահաւո-
րութիւն սրբ. ահաւորութեան իւր ահաւո-
րութեանն
- 84 PS₀ա₁beh սպառնացայ Տ զսպառնացայ ի
գումի ի AGLX₀ԾԹԴՄՇ լիւրծութեան
վիս հրափործական BC փործութեան սրբ.
հրափործութեան (C հրափործական) EH
հրափործութեան P հրափործան V հրա-
փործականի
- 85 h ի մահուանէ ի նիրհմանէ E նիրհմանէն
s նիրհմանէն սրբ. նիրհմանէ չուն բնդ
ծ մահացուի սրբ. մահկանացուի ԹՄ մա-
հացու
- 86 N կորուստ CG տպաւորեալ կարապետէ
սրբ. կարապետէ ABEHLVX₀ԾԹԴՄՇ Փx
ձեռագրերից բացի, այս տողն ունեցող
մնացած բոլոր օրինակները չունեն տը-
պաւորեալ
- 87 Դ հոռոյ, ընդ վիս բոյ ABGLPUX₀ԾԹԴ-
ՄՇ մարմնեղէն LPX տաղաւարիս
- 88 n շիւ բնդ LNTbcm բնութեան U մարմ-
նոյս վիս շնչոյս h շնորհացք K բոռոյ b
բում
- 89 C իմովս սրբ. իմոյս K իմով NOPRSW-
Z₀abcdefghijklmnopqrstuvwxyz իմոյս Q իմոյս
սրբ. իմովս X ձայնիւք վիս ձեռաւք Equx
զկորուստ e կորուստ սրբվ. զկորուստ s
առակողին բանի
- 90 ABGH₀ԹԴ մահացու լինել (W մահա-
ցուցի) վիս մահացուցանել C₀ մահացու
(f մահացուցել) լինել սրբ. մահացուցա-
նել
- 91 HMTWL յօղեալ s յօղեալ սրբ. յօղի
- 92 Z շարարիականս սրբ. շարարիականս
- 93 AGVX₀ԾԹ շիւ Մինչ անցեալ է BC ըստ
սրբվ. (C սրբ.) մինչ անցեալ է ըստ

(քանակութեան) KNOPQRSWY₁α₁γδηλφ-
dhlmqr_{tux} քանակութիւն Փϵ քանակու-
թեան սրբ. քանակութիւն KOPQSα₁γφΦ-
dflhk₁lmqr_{tux} բժշկութիւն

94 Օ արդ թո է սրբ. արբուցել β շիֆ է
NPQUW₁r բնձնակալ ր ի կեանս K հոդ-
ույս α₁ մեղելոյն

95 V մատչիլ ր դատաւարանիոյ

Բ Ա Ն Ձ

վերնագիր.

QNRZÜtlngս շունեն Բան նշում N հա-
մարակալումն ուշ գրչորայմր EMRβϯbilm-
q_{tux} վերնագիրը կրեատ HQΘωs համառոտա-
գրոյթյամբ N նորին հսկող վիս վերնագրի
Uk₁t հեծութիւն α₁ հսկողին k₁ աղերս ի
մաղթանաց BKLPUVWXZSghk₁nr_t րան ր
շիֆ ի OZ սրտէ f խաւս

1 P եւ վիս Իսկ KNOWXγλτΣfik₁lpqr րա-
րիոր Z րարոր β րարիոր սրբ. րարուր
ω րարուր LPX կայ վիս գոյ

2 Y₁bgr₁mr շիֆ եւ U շիֆ կամ MNU շիֆ ինձ
V շիֆ առ սոյն ABVιΓΣΦ այս (N նոյն)
վիս սոյն Cθs այս սրբվ. (θs սրբ.) սոյնս
KQRUγδσφωdnp սոյնս

3 A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր
օրինակները, բացի LP ձեռագրերից, չու-
նեն Ջայս Չլծդլμσφωbm զսահման Kγ-
ծիցօր հեծութեան ձայնիս M ձայնից N
շիֆ լբանել

4 UV զշարաւ ամբարեալ λ զամբարեալ b
զամբարեալ վիս զամբարեալ

5 Kc խարանաւ k₁ խտրանաւ վիս խարա-
նաւ KX րանիս N հերքեալ U հանել վիս
հերքել

6 c շիֆ կամ P զձանրութիւնս k₁r ծանրու-
թիւն X մթերել Ubms ցաւոցս TZ խի-
թիս k₁ նիթոյս

7 K տաղտկացողական N տաղտկացուցա-
նողան O տաղտկացուցական սրբ. տաղտ-
կացուցանողական V տաղտկացուցանողա-
կանաւ N հնարատրութեան

8 N շիֆ Մատնամուխ ր մատամուխ k₁
զղուանաւ փոխել M փոխեալ

9 L պարծել, շիֆ ի փառս ABCEGHα₁ηϑ-

96 ր շիֆ Ուղի աստուծոյ կենդանոյ HNOW-
XZβγδλωεighk₁lmpu կենդանոյ K շիֆ
կենդանոյ Qs բարձրելոյ սրբ. կենդանոյ
(s կենդանոյ) LQVs և թեզ K յամե-
նեցուց LX յարտեանս յարտենից վիս
յամենայնի Vobgimr₁u յամենայնի (t ա-
մենայնի) յարտեանս (σ յարտենից)

97 ABGNTUβθλ₁s շունեն սաղր

μστωΓΣΦbn դասսն LNPRXY₁φdep դաս

10 Scfhk₁l րերանք նոցա լի են (l լինեն վիս
լի են)

11 δ շրթուն LPUV նոցա վիս իւրեանց i
նոցա սրբ. իւրեանց

12 LVer սաղմոսին վիս սաղմոսողին

13 AGZφnq երրորդ (r երրորդի) վիս երկ-
րորդ BCE երրորդ սրբ. (C սրբվ.) երկ-
րորդ V երկրորդի, դիմեցից սրբ. դիմե-
ցից

14 Օ զնմանիսն սրբ. զնմանիս Z զնմանիս
r զնմանիսն γ իմում α₁ շիֆ յիշատա-
կել համայն աստանաւոր LX շիֆ համայն

15 α₁ պետ վիս Թէպլտ ELQsq_tx Թէպլտ և
V իմումս Utu թերութիւն X թերութեամբ
QVγims բարուցս L շիֆ անբարեաց

17 LNUλ ապաշաւելն CR զանապաշխարն
սրբվ. (R սրբ.) զանապաշխարն K զանա-
պաշխարողն P ապաշխարն (SUα₁bdfin
զանապաշխարն γ զապաշխարն k₁ զայն ա-
պաշխարն) վիս զանապաշխարն TZ զա-
նապաշխարեալն l զանապաշխար

18 ABEHKMUτ եւ Մանասէ C և Մանասէ
սրբվ. Մանասէ ABEGHLXθτΓΣΦbgimr_x
իմում C իմում սրբվ. իմոց K իմոյ P
իմոց ABCEGHLXηϑστωΓΣΦ պարտեաց
լւ պարտեացս սրբ. պարտուցս Q առաւե-
լութեան ր առաւելութիւնս

19 LXω շիֆ եւ M մաքսաւորն վիս փարի-
սեցին i' փարիզեցին Պ զմեղիս

20 LX որդին անառի k₁ շիֆ առ fh₁ ուխ-
տազանցութիւն

21 W լիշտակեցաւ OScfk₁ln կեղծաւորու-
թիւնն HL որդուցն ր որդոցն δ Ամասայ

22 S անշնորհութիւնն W ապախտաւորին

- 23 K ամենարանհալ (L արհնարանհցալ)
վիս արհնարանհալ L շիֆ եղևե K ան-
հաաաաա հեկ անհաաաաա
- 24 LP շիֆ եւ UV որ սկզբնամայրն է HKQ-
RUVWs ապաշխարողաց (S ապաշաաա-
նաց) վիս ապաշաաաա
- 25 Y₁ զվարաաա սրբ. զվարաաա U զստեղ-
ծաաա N իմո K զաաաաաաա վիս խըս-
աաաաա S կարծրաաաա սրբ. խսաաաա-
ա
- 26 A և այս զլուսն ունեցող մնացած բոլոր
օրինակներ, բացի C (աշ գրչոբյաամբ)
աբծղժլմստքա ձևաագրերից, չունեն ա-
26—29 C₁ զեփրաաաաաին և զեբրաաա-
աան բյ կատաղութիւնն
- 27 Բ արարիչդ և արարչին սրբ. արարչիդ
- 29 C₁ շիֆ ի, ստեղծողից դ զստեղծողիդ ըը-
նաից
- 30 UZ շիֆ խոռութեան L շիֆ մրրկաց ծը-
վեցելոյ
- 31 V սարսեցա K շիֆ եւ պատկառեցի ABC-
GHLVXZՅՏԴՏԾ պատկառեցալ E պաա-
աաաա սրբ. պատկառեցի հ սաաա-
աաաաա
- 32 Ի ալիքն հ ալիք ծովու ծփեցալ ոչ ալն-
քան սարսեցի V ծովու N յեղերոյն և
յեղերանց
- 33 KLXys չափոյ Տաղպեփի չափոյ կ₁ չա-
փու հ կշռութեանց ր կշռութիւն LX շիֆ
առ, իմոյ
- 34 T ոչ աաաաա սրբ. և ոչ աաաաա α և
ոչ աաաաա սրբ. և աաաաա β և աա-
աաա սրբ. և ոչ աաաաա և և ոչ աաաաա
սրբ. ոչ աաաաա λա և ոչ աաաաա հ
փոյտ վիս կոյտ Σ սահմանեցան
- 35 Բ անբանիցն վիս անբաիցն ABCEGHL-
UVWYդժտաԴՏԾ շեղք K շիղք N
շիւք վիս շիղք S շեղք սրբ. շեղք U
իմովս համարոց վիս համարա իմոց TV-
WZԳ համարս վիս համարս S համարս
սրբ. համարս KLNWXehklqux իմոյս
MPSYJZαβγδμσφωbecgfimnp իմոցս R
իմոց սրբ. իմոցս K անաւրէնութեան U
անաւրէնութիւնը
- 36 HL շիֆ եւ K շիֆ եւ յոյժ Vc բաղումբ
B մանունն սրբ. մասունն LVXs մա-
- նուն N մասուն (U մասունն հ ման-
կունն) վիս մանունն Թ մանունն սրբ.
մանունն
- 37 ՉլլժS շիֆ Ի Z յափոյս Kys չրոցն L հա-
աաաաա վիս համահաաաաաա կ₁ համա-
հաաաաա
- 38 WZβ որոյնք X որոյն S որոյնք սրբ.
որոյնք, ծննդոցն սրբ. ծննդոց V աճելու-
թեան
- 39 ABEGHKLQRXՅՏԴՏԾ իմոյ Y₁ իմոյս
eիhk₁qtux իմոցս U յանցանացն WY₁qtux
յանցանաց ծ անթիւք սրբ. անթիւք են S
անթիւ
- 40 ր շիֆ Զորս LP ի միտ աանուլ S ի միտ
աանուլ սրբ. աանուլ ի միտ
- 41 Wk₁ ի վիս եւ Y₁ ծնունդ
- 42 LNORTZβYԴՏեցmqsux շաաաաա ծ շա-
աիւք սրբ. շաաաաա ր շաաաա վիս շաաա-
աիւք
- 43 N բիծ
- 44 K արկուաաք S արկուաաք սրբ. արկաք
- 45 Q տ, 45—66 ունի տ. 48—ից հետո S տ.
45—51 ունի հետևյալ կարգով՝ 49, 45,
46, 50, 51, 48, 47, կ₁ կուշտք վիս փուշտք
- 47 u հասաաաք սրբ. հասաաք
- 50 A և այս աղն ունեցող բոլոր օրինակ-
ներ, բացի UVZβt ձևաագրերից (ճիւղք),
ունեն ճուղք
- 51 ր ոտք վիս ոտք N աղն ունի նաև տ.
52—ից հետո այսպես ոմն և ոտտ իւր
- 52 V արմկունք
- 53 S ճիրանդ սրբ. ճիրանք
- 54 TUV մասունք վիս մասունք
- 57 λ աաղմունք
- 58 կ₁ շունի տողը
- 59 L շունի տողը HΣ տապը (N միտք) վիս
տիպը
- 63 հ շունի տ. 63—64 Y₁ս արձակմունք
- 65 L շունի տողը
- 66 N դիպմունք վիս դիտմունք
- 67 N դիպեցմունք վիս դիմեցմունք
- 68 K շարի վիս շափք
- 70 TZ դարշիւք վիս դարշութիւնք
- 71 UV տ. 71—ի վիս ունեն տ. 72 և ընդհա-
կաաակն հ տողը կրկնված R կաթակմունք
սրբ. կաթակունք Wcs կաթակմունք

- 75 K ցնցուղ V ցնցիւղ
76 GQXY₁յիցիւրք աղբիւրք A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի KLMOV₂աֆցուր ձեռագրերից (աղբիւրք), ունեն աղբիւրք
77 Cդ գետք սրբվ. (դ սրբ.) գիւտք MN-Q S W Y₁ Z α β γ δ ϕ Γ b c d e f g h i k l m n o p q r t u x (U գիւրաք) վիս գետք μ σ ς գիւտք սրբ. գետք
78 i շանթ
80 W շիֆ և
81 hr վիհք վիս վիհք
84 ABEGKQUVWY₁θ σ τ ι ς Φ Γ x աղջամղջութիւնք CR աղջամղջութիւնք սրբվ. (R սրբ.) աղջութիւնք H աղջամուղջք Tλ աղջութիւնք սրբ. աղջամղջութիւնք
85 N ամպրոտք
86 ω փայլակք վիս հայլակք K₁ կալակք և այս տողից հետո ունի ոմն և համունք իւր
87 r տ. 87-ի վիս ունի տ. 88 և բնդնակառակն
89 ABγk₁ սառամանիք C սառամանիք սրբ. սառնամանիք N ի վիս իւր
91 LMNσΣsu շաւղք QWn շառաւիղք (Γգր շառաւիղք) վիս շաւիղք
92 A և այս գլուխն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի EPRefhk₁lqtux ձեռագրերից, չունեն տողը (f տողն ունի լուսանցում)
93 r ոմն հնոցն Z հնոցն
94 h խրատն H գոլոշիք N գոլորոշիք β t գոլոշիք (t գոլոշիք) սրբ. գոլորոշիք λ գոլորոշիք սրբ. գոլորոշիք r գոլոշիկ A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի KMSZα₁μ ϕ ω d e f g h i p q s u x ձեռագրերից (գոլորոշիք)՝ գոլոշիք N ի վիս իւր
95 PXYes հալոց L ճնհներք Nk₁ ճնհնութունք Y ճնհներք
96 MNUefhk₁lr աւշինդր (օշինդր) HQW դառնութիւնք s դառնութիւնք սրբ. դառնութիւնք
97 LNX կործանիւնք ABCEGHNOUVXY-θ τ ω Γ Σ g s հնաղանդեալին Tlr հնաղանդեալ h հնաղանդեալին
98 N բուտորն h բոնաւորն BPef յեղուղակք Y յելուղակք k₁ յեղուղակք r շիֆ իւր

- 99 ir չունեն տ. 99—100 U սպասաւորք փխ սպառաղէնք Y սպառաղէնք h սպառնաղէնք
100 h աւաղակապետք N գումարտաֆ
101 h կորունք
102 h խածանողք Y ծակոտածք
103 σ տողն ունի լուսանցում: Այս գլուխն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի ACEGKQORVYZγ θ τ ϕ Σ η q x ձեռագրերից, չունեն տողը K ամենայն նմանիք
104 Hh պէտք
105 μ շիֆ ապակահողջաք K շիֆ ոգւոց NWσ ω հոգոց Vα δ μ ϕ ς հոգւոց Yβ λ i k l q r t u x ոգոց LP բնաւից վիս համայնից
106 BHM_i ինքեամք LP ինքեան UW ինքեամք r ինքեամք սրբ. ինքեամք ABC-HLMθ τ Γ Σ Φ նուաճութեամք E նուաճութեամք սրբվ. նուաճութեամք G նուաճութեամք սրբ. նուաճութիւնք TZ նուաճութիւնք վիս նուաճութիւնք su նուաճութիւն
107 Q շիֆ որ s նոցանէ սրբ. սոցանէ, հաղարք հաղարաց և բիւրք բիւրոց OTα η-θ μ τ ϕ qu բիւրք σ բիւրք սրբ. բիւրք OV-Wω b d i m բիւրոց h բուրոց m շիֆ և
108 LUVXh₁ զհամայնից Qb զհամայնիցն k₁ զհամայնից σ զհամայնիցս β իւ սրբ. զհամայնից զβ իւ h k₁ l զβ իւ
109 NOh շեութիւն (շէութիւն) Q զշէութիւնն W շէութեանն r էութիւն U գրել
110 G զէութիւնն PYβ h k₁ l x իրրև s իրրև սրբ. իրր t որպէս վիս իրր γ գործոյ h տեսանի
111 M դաստուած որ վիս որ զանձն γ ς զանձն որ Q շիֆ որ r խարիցէ
112 h k₁ ինչ վիս ոչ
113 MU անհատատացի NSdhk₁ անհատատացէ V հատատացի վիս անհատատացէ s հատատացէ սրբ. անհատատացէ r հատատացէ սրբ. հատատացէ
114 V ծանիցի
115 Z վարեցիւն s վարիցէ
116 ABCEGKLMOTβ Γ Σ Φ ru զանձն γ ω զինքն վիս զանձն δ μ զանձն սրբ. զինքն q զանձն իւր M գիտիցէ (θ գիտեսցէ) վիս գիտեսցէ μ գիտացէ սրբ. գիտեսցէ

- 117 յ շիֆ եւ G չափ սրբ. չափու H չափի
MNRTVZբյլ.dgimnrs չափու Q չափոյ
W չափուն L կանուխին Vαδφτ կանոնի
KLMNPqux կայցէ
- 118 ABEHKLPQTXΥηθτΓΣΦεgstux եւ ծա-
նիցէ CG եւ ծանիցէ սրբ. ծանիցէ σ ծա-
նիցէ սրբ. եւ ծանիցէ T զնախամասունս
սրբ. զնախամասունս ր մատունս փխ
մատունս K արկածեացդ k₁ արկածիցն G
վերագրելոցդ սրբ. վերագրելոց HTλ.Γ
վերագրեցելոց Ks վերագրեցելոցդ NOQ-
SXYββfimnpr վերագրելոցդ k₁ վերադը-
րելոցն
- 119 UXY եթե (եթէ) Σ գրեցի սրբվ. գրեցաւ
- 120 LY շիֆ եւ P շիֆ կամ LXY բնաւ s բնաւ
սրբ. զբնաւ MV իսկութիւն LXY իսկ զէութի-
ւն փխ իսկութիւնն s իսկութիւն սրբ.

- իսկութիւնն Σ սահմանեցի սրբվ. սահմա-
նեցաւ
- 121 LXY մերում δ մեր HUVW բնութիւն L
բնութեանս N շիֆ բնութեան XY բնութիւ-
նըս s բնութիւն սրբ. բնութեան U վրի-
պակութիւնը
- 122 Gbi բիրոցն TVWZβλhlm բիրոց k₁
բիրոց s բիրոցն սրբ. բիրոցն KT շա-
րաց M շիֆ շարեաց Σ երևցուցի սրբվ.
երևցուցաւ
- 123 TZ զայս V զայսն փխ զայսն
- 124 c թէ փխ Թէպէտ s թէկ սրբ. թէպէտ եւ
- 125 ALPTUWXYZβηλ.μσbgmqtu բաւանդա-
կապէս BEGHθτΓΣΦs բաւականապէս փխ
բովանդակապէս C բաւանդակապէս սրբ.
բաւականապէս

Բ Ա Ն Է

Վերնագիր.

MNQRθmnopu շունեն Բան նշում N հա-
մարակալումն ուշ գրչությամբ (N-ում այսու-
հետեւ ոչ մի զլուխ, բացի ՂՈ—ՂԳ-ից, շունի
Բան նշում և համարակալում) օ շունի համա-
րակալում EKRSWαβσiμοx վերնագիրը կրք-
նատ M վերնագրի փխ կետեր N նորին հսկո-
ղի նարիկե փխ վերնագրի ծոռ համառոտա-
գրությամբ Uhhk₁τ հեծութիւն σ հեծութիւնն ր
հսկողին ABHLPUVXYZβλΣghk₁ բան q բա-
նըն ր շիֆ ի QTZ սրտէ e սրտի

- 1 Mhk₁ զփրկութեան μ փրկութեան ox
զփրկութիւն ABCEHΛTθμτΓΣΦ վստա-
հութիւնն No վստահութեան x վստահու-
թեանն
- 2 G սպառազէն փխ ապազէն h այսբա-
նեացս NU ընդդիմամարտեաց
- 3 V ինչը յ թշնամիք ընտանիք սրբ. ըն-
տանիք թշնամիք Այս տողն ունեցող մը-
նացած բայտ օրինակները, բացի ABC-
EGHLOTUVXYηθτΓΣΦms ձեռագրե-
րից, ունեն ընտանիք (ր ընդայնիք) թըշ-
նամիք AEHVτΓΦ ընտանի
- 4 GOTVZλgimr ինքնածիք XY բուսեալ
BΦp վերագրեալը T վերագրեալը Σ վե-
րագրեալը սրբ. վերոյգրեալը

- 5 UV զորբանութիւնս i պատկերի հեկլ ձե-
վոյ պատկերին N պատկերին ձեռվ նդեալ
պատկերին՝ Ls զահարկուս
- 6 Vs բաղմահոյլ փխ բաղմարոյլ λ բաղ-
մարոյլ սրբվ. բաղմահոյլ ABCEHKUVX-
ΥθμτΓΣΦq բոնութիւն G բոնութիւն սրբ.
բոնութեան Q բոնութեանն s բոնութեան
սրբ. բոնութեանն tu բոնութեան փխ բըռ-
նութեան ABCGθτ մարտակցաց MTWZ-
αβγδλφց մարտակցոյ (N մարդկացոյ) փխ
մարտակցացոյ
- 7 e զաւրել (k₁ զաւր) փխ զաւրեղ LPαγsei
ախոյանս U ախոյան ր աճոյեանս
- 8 Sfh ամենյաղթողս
- 9 EOV թէ սրբվ. (OV սրբ.) թէպէտ (V
թէպէտ է) TZcefk₁lmqru թէպէտ փխ Թէ
Γ թէ եւ կարծելիս կարծելիս սրբ. եւ թէ
կսկծելիս եւ կարծելիս Aθτ կարծելիս փխ
կսկծելիս BCGΣΦ կարծելիս սրբ. (C
սրբվ.) կսկծելիս E կարծելիս սրբվ. կսկը-
ծելի KLPRVXYbdeinoqrstux կսկծելի
- 10 C ծառոյ ր անհասանելաց
- 11 U եկը փխ երկը
- 12 LXYps զաւրացն
- 13 HNOTUWbdefghik₁otu շունեն տողը V
կաթուածոյ LPSXYs յաշաց

- 14 Yb իբրեկ O զճճիս սրբ. զճճիս TZ զե-
ռանս բ զեռուն k1 զեռնոց LMWXZαβδ-
θλ.τ.φ.ω խխայթից ր խղխաթից
15 ACNθτεικ1 ծորում B1 ծորում սրբ. ծո-
րումն N ձիո փխ ձիթոյ
16 γx և կամ ABCGHIJMNQTUWZβθλ.τ.φ.λ-
ΣΦ շիֆ ինչ R զեղ սրբ. զեղ ինչ S ինչ
զեղ սրբ. զեղ ինչ Z սատակման
17 β զոյզ ABEHNTθTΓΦ հաշումն փխ հա-
ռաշումն CGZλΣ հաշումն սրբվ. (GZΣ
սրբ.) հառաշումն ր հառաեշումն սրբ. հա-
ռաշումն KOPRTWZαβδημσφωδεφληορρ-
lux յոգոյ γk1 յոգոց λ հոգոց τ հոգոյս
18 Y իբրեկ H հնշումն (O շնշաւոր) փխ շըն-
շումն LXYδστu զշնշումն շնշումն սրբ.
(λ սրբվ.) զշնշումն V հարաւայնոյ I
խարաւային LUYαδφ արեու λ յարեոյ
19 ABCθτptx զսառամանեաց γ զսառամա-
նեաց սրբ. զսառամանեաց σ զսառամա-
նեաց սրբ. զսառամանեաց i զսառամա-
նեացն L զսաստկութիւն սառնամանեաց S
զսաստկութիւն սառնամանեաց սրբ. սառ-
նամանեաց զսաստկութիւն
20 f շիֆ քստ ... են N միում ir միոյդ k1
մերումդ փխ միումդ
21 f շիֆ Ե CΦ միւսումդ MSW միումդ (N
միում) փխ միւսումդ βho միւսումդ ր
դիմարկութեան սրբ. դիմադրութեան U
դիրամեղդ փխ դիրամեղդ
22 η կսսեցից սրբ. կսսեցայց s կսսեցայց
23 k1 մեղաւք րանից
24 K պարսեի (NTZd պարսեի αβ պարսեալ)
փխ Պարսաւել W պարսաւել δ պարսեալ
սրբ. պարսաւել λφ պարսեի սրբ. պար-
սաւել (φ պարսեալ) ր պարսաւորեալս փխ
Պարսաւել զպարտաւորեալս L զպարտա-
ւորեալսն
25 U իբրեկ Eλg անհամոզելի սրբ. և անհա-
մոզելի UVimitux և անհամոզելի o ան-
համոզելի
26 ABCEGHTXYβηλμσφΓΣΦegimrt սատա-
կել M սատակելոց h ստակեալ s սատա-
կել սրբ. սատակեալ LMNPQVYφs շիֆ
ի Y յիմոցն ABGKTηθTΓΣΦ նեղլաց CE
նեղլաց սրբվ. նեղլացն
27 e տայ
- 28 θT խոնկա փխ Տոնկա AB զառշութեան
(U դառնութեան λ դառն ոստեան) փխ
դառնոստեան Cθ դարշութեան (θ գառ-
շութեան) սրբվ. (θ սրբ.) դառնոստեան
V դառնութեան սրբ. դառնոստեան Σ դառ-
նոստեանս
29 N զդառնութիւն փխ զգարշութիւն ABC-
GθTΓΣΦ վարուք R վարուցն U ծաղ-
կեցա
30 Scfhk1 ապականարեալ Nd մահաղկուղեան
RWio մահու ողկուղեան (W ողկուղեան)
θ մահողկուղութեան սրբ. մահողկուղեան
h մահողկուղեան
31 K կորստեանն R զկորստեան սրբ. զդառ-
նութեան W զկորստական
32 HKLOSXYαγδηλμσφωchik1,loprs Յու-
դայի P Յուդայի սրբ. Յուդայ Zβt Յու-
դայ սրբ. (β սրբվ.) Յուդայի
33 SUhk1, l ասացից W ասելոցն γ ասիցն s
ասիցն սրբ. ասից Kβbcdgio մեծն N մե-
ծըն մեծին Z մեծն սրբ. մեծին
34 EMNtcor արքայութեան
35 HKLOSUYαγθσφωbcdεfκ1,loρqx դոռ-
խոցն s դոռխոցն սրբ. դոռխոց CRβλp
ոչ սրբ. (βλp սրբվ.) ոչ փառաց (Rβλp
փառացն) A և այս տաղն ունեցող մեա-
ցած բոլոր օրինակները, բացի EQVbcd-
efghik1,lmnoqrstux ձեռագրերից, չունեն
փառացն C փափագելեաց սրբ. փափագե-
լեացն HKOPSYδλφcep փափագելեացն
GLMNRTWZβγημσωdfk1 փափագելեացն
U փափագեացն սրբ. փափագելեացն X
փափագալեացն s փափագելեացն սրբ.
փափագելեաց
36 o նիթ θΓck1 տանջանաց KLQXYαβγδ-
μφωbimu հանգստեանն s հանգստեան
սրբ. հանգստեանն
37 k1 ասխրախոս Q երախտաւորն սրբ. ե-
րախտաւորդ s երախտաւորդ սրբ. երախ-
տաւորն
38 EHPΣΦdiorx բաղմապարզեալ Q բաղ-
մապարզն սրբ. բաղմապարզեալ Rs բաղ-
մապարզեալ սրբ. բաղմապարզեալ (s բաղ-
մապարզն)
39 Q երկայնամիտն սրբ. երկայնամիտդ s
երկայնամիտդ սրբ. երկայնամիտն

- 28 ՈՒ խոնկա փխ Տունկա AB դառնութեան (Ս դառնութեան լ դառն ոստեան) փխ դառնոստեան CՍ դարշութեան (Ս գառն-շութեան) սրվ. (Ս սր.) դառնոստեան V դառնութեան սր. դառնոստեան Տ դառնոստեան
- 29 N զդառնութիւն փխ զգարշութիւն ABC-GԹԻՄՓ վարուք R վարուցն Ս ծաղ-կնցա
- 30 Scfhk, ապականարերս Nd մահողկուզեան RWio մահու ողկուզեան (W ողկուզեան) Ս մահողկուզութեան սր. մահողկուզեան և մահողկողեան
- 31 K կորստեանն R զկորստեան սր. զդառնութեան W զկորստական
- 32 HKLOSWXYZαγδζημσφωchik, loprs Յուդայի P Յուդայի սր. Յուդայ Zβt Յուդայ սր. (β սրվ.) Յուդայի
- 33 SUhk, ասացից W ասելոցն γ ասիցն s ասիցն սր. ասից Kβbcdgio մեծն N մեծըն մեծին Z մեծն սր. մեծին
- 34 EMNtcor արքայութեան
- 35 HKLOSUWYαγθσφωbcdefk, lopqx դոռ-խոցն s դոռխոցն սր. դոռխոց CRβλp ոչ սր. (βλp սրվ.) ոչ փառաց (Rβλp փառաց) A և այլ տաղն ունեցող մեա-ցած բոլոր օրինակները, բացի EQVbcd-efghik, lmnopqrstux ձեռագրերից, չունեն փառացն C փափագելեաց սր. փափագե-լեացն HKOPSYδλφcep փափաքելեացն GLMNRTWZβγγημσωdfk, փափագելեացն Ս փափագեացն սր. փափագելեացն X փափագեալեացն s փափագելեացն սր. փափագելեաց
- 36 o նիթ ԹԷck, տանջանաց KLQXYαβγδ-μφωbimu հանգստեանն s հանգստեան սր. հանգստեանն
- 37 k, ասլիբախտս Q երախտաւորն սր. ե-րախտաւորդ s երախտաւորդ սր. երախ-տաւորն
- 38 EHPΣΦdiorx բաղմապարզեսդ Q բաղ-մապարզեն սր. բաղմապարզեդ Rs բաղ-մապարզեդ սր. բաղմապարզեսդ (s բաղ-մապարզեն)
- 39 Q երկայնամիտն սր. երկայնամիտդ s երկայնամիտդ սր. երկայնամիտն

- 40 ԴՓ բաղցրության հ բաղցրությանն Q բարերարին սբբ. բարերարիդ S բարերարիդ սբբ. բարերարին
- 42 Ի տերունական Դ տերունայն EMOUVβ-ցո յանդիմանության
- 43 QYηωce զործեալ V զործեալ յանդիմանության
- 44 X նախան Ի նախան LPXYsqx նախաձայնությանն վիս նախասացությանն MOc նախասացությանն ծո նախասացությանն սբբ. նախաձայնությանն
- 45 Ս ժանդագործության կ₁ ժանդագործութիւնս ո ժանդագործութիւն վիս ժանդագործութիւն Q զնագործության սբբ. զաղրագործութեանն A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի LPYγΓehi ձևազերեից, ունեն զաղրության
- 46 աք զտէրն սբբ. զտէրդ Կժ զտէրդ ո զտէր
- 47 Դ մշտաշարժ օ մշտաժարս կ₁ առ Ի և զիտ BZo սատանական, հկ₁ սատանական
- 48 N առ ստացողին
- 49 e թոյլ սբբ. թոյլս u թոյլ ESeϕhκ₁lpx առ Ի R առ սբբ. առ Ի
- 50 Է ծոյլ LOVγbms երանությանն Uc երանության KYϕ ընտրությանն (Ly ընտրության Xaδημσω ընտրության) վիս ընտանությանն Qbcm ընտանութիւն s ընտրութիւն սբբ. ընտանութիւն A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի eiqr̄tux ձևազերեից, ունեն ընտանության
- 51 և առ Ի ω զիտմունս վիս զիտմունս W խոստացելոյն
- 52 UVW սլիտանեաց Wh աւկտակարեաց
- 53 fhlo պաշտաւնայն ABCGHUηθ|ιτωΓΣΦ տիրադրոյժ V զիմադրուժ վիս տիրադրուժ Rλ երախտամոռաց սբբ. և երախտամոռաց A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի LOPsXY ձևազերեից, չունեն և UVx անշնորհակալու երախտամոռացս N երախտամոռաց զտիշս շարեաց
- 54 NUW անձին MVx ինձ վիս անձինս C անձինս Իմ սբբ. անձինս E անձինս պարարողի Իմ ABGHθλτΓΣΦx Իմ մեղա-

- տրի MNUVghk₁x մեղաւորիս զիս պարարողի վիս մեղաւորի
- 55 ω որ վիս Ջի N բարկացի
- 56 βբ կորսեան
- 57 ABEGHLPWXYθλστΓΣΦ զկենացն վիս զկենականությանն C զկենացն սբբ. զկենականության MOUhr զկենականության Դ զձիր
- 58 Դ պարտականիս (ծ պարտաւորիս) վիս պարտապանիս N չիք անհամար LUXY բիր ֕ωι բիրոց W բիրաց և բարոց s բիր սբբ. բիրոց LSUδeir բանբարոց Q բանբարոյ βμ բանբարաց սբբ. (μ սբբ.) բանբարոց
- 60 և բեռնակիրս N ծանրութիւն Qh ծանրութեանն s ծանրութեան սբբ. ծանրութեանն և մեղացն
- 61 Co ոչ ունիմ սբբ. չունիմ KMORSTUWZ-αβγμϕωbedefghik₁lmpq̄tux չունիմ վիս ոչ ունիմ և չունիմ սբբ. ոչ ունիմ CE-Sδո հանգստարանն սբբ. (E սբբ.) հանգստարան HOWZfihk₁or հանգստարան KPRαγμϕωbedḡlm̄qux հանգստարան վիս հանգստարանն N հանգարան վիս հանգստարանն θ հանդիտարանն սբբ. հանգստարանն σբ հանգստարանն սբբ. (ρ սբբ.) հանգստարանն
- 62 UV առ տէրունեան βբ տէրունայն η պարտուց
- 63 և չիք Որ αημσ յանդիման սբբ. հնար յանդիման Կժω հնար յանդիման N հրզարիդ
- 64 Y եղեղեկայ խոխ ծ եղեղեկայխոխ Ի եղեղեկայխոխ Դ զեղեղեկայխոխ Qim կիզանողաշուն նիւթոյս
- 65 Կ Ի հոր LWXβλ գեհենի N գեհենոյն
- 66 s վայ սբբ. վայ ինձ UV յիշատակի
- 67 GKMRΓηθΣ նետս OWlr բարկութեան N աշրեցելաք fhp աշրեցելովքն Kλ եմ սբբ. (λ սբբ.) է M է վիս են s են սբբ. եմ BNOSfihl զործել
- 69 ABEGθτΓΣΦ Ի միտ առի (ԴՓ առեցի) վիս մտառեցի C Ի միտ առի զծածկեցելոցն սբբ. մտառեցի զծածկելոցն NTV-λωdfhk₁lnqs զծածկելոցն Eqr̄tux յայտնությանն (u յայտնությանն) հանդէս

- 71 Ս շիֆ անդադար K W Y ոստայն V s զոստայնս dn ոստեայնս k₁ ոստեանս r ոստանս G կցեցի (N կեցի U կըկոցեցի) փխ կկեցի s կկոցեցի սրբ. կկեցի
- 72 N սլարարողիս A շիֆ կերակուր BCԹ որդանցն սրբվ. (CԹ սրբ.) կերակուր որդանցն U անմա՛ օ անմահի k₁ անմահիցն
- 73 GTԺմփ կտրողացն սրբ. կտտողացն KQo կտտողացն սրբ. կտրողացն (o կտողացն) LPRZԺԹԴg կտրողացն (U կերողացն) փխ կտտողացն KNRUVWXZԺլֆbflnr Թիւնաւորաց LP Թոյնաւորաց Yh Թիւնաւորացն u Թունաւորացն
- 74 N շիֆ առ, յարրումն P բաժակին մահու OSUefhk₁p մահու շիֆ մահուն
- 75 Etx Թէ որպէս լ դաւիտեանականն f ղլաւիտեանական H տոյժեցայց
- 76 լ տ. 76—77-ի վրա հանման նշան ունի r արժան փխ անարժան V յեղկելոյ o մարմնուոյս
- 77 BRVs դատաւորին սրբ. դատաւորին ճըշմարտի EOQSYԺbcedefhik₁lmnopqr₁tux դա-

- տաւորին ճշմարտի UV յանդիման եղէց փխ յանդիմանեցայց
- 78 P վայ ինձ առ կրկնված L նուաղութիւն փխ նուաղութիւն N նունաղութիւն Zլm եւղոյն r իւղոյն Դ լապտերացն
- 79 i շիֆ է
- 80 h շիֆ առ Z անճեպ փխ առ ճեպ լ ճեպ (k₁ ճերպ) փխ ճեպ QVԹb₁r ահագին փխ ահին լ ահին սրբվ. ահագին Qim պակուցմանն
- 81 Q փակիցի Uo առադաստի Դ շուճի այս տողի մուտն բաղից մինչև բան Ժ տ. 47-ի շափոյ բառը ներառյալ
- 82 T ձայնն Q ահաւորութիւնն SUVlcefhi-k₁qtx ահաւորութեան s ահաւորութիւն սրբ. ահաւորութիւնն
- 83 KN դողացուցչացն W դողացուցչաց r սարսափելացն h₁ բանիցն
- 84 KաղԳbm վճուա Rմ վճուա սրբ. վճուան A B E G H K L O P R T X Y Z ԺԹՏԶԹbԺqimo կնքելոյն C կնքելոյն սրբվ. կնքելոյ W կնքելոյն լ կնքելոյ սրբ. կնքելոյն
- 85 MUVys եթէ EKLNSTUVWYԺԹgx ղձեղ s ղքեղ սրբ. ղձեղ

Բ Ա Ն Ը

Վերնագիր.

MRYԹԼnor շունեն Բան նշում (o այս զլուսն ունի երկրորդ անգամ՝ առանց Բան նշումի ու համարակալման. կրկնվածի տարընթեցվածները o₁ համարով) ERԺԹԹbimoo₁qx վերնագիրը կրնատ M վերնագրի փխ կետեր N նորին նարիկեցո փխ վերնագրի UԹbt հեծութիւն k₁ շիֆ հեծութեան նորին r հսկողին BKLPTUVWXYZԺԶghk₁l բան r շիֆ ի OTZ սրտէ

- 1 GShk₁x գործիցես U գործես W ոլ անձն
- 2 ABEGՏԹ Թաբիցիս CԹ Թաբիցիս սրբվ. (Թ սրբ.) Թաբիցես (Թ Թաբիցես) KMo₁ Թաբիցիս VԹgx Թաբիցիս G աղբիցիս k₁ աղբիցես
- 3 MPQRSTUVWZդլbceefghik₁lmnoo₁pqrst-ux հլանիցես N ելանիցես կրկնված C ելցես ի մեղաց սրբվ. ելանիցես ի մեղանաց Bk₁o₁ մեղաց G մեղաց սրբ.

- մեղաց HKNPRSԹbcedenopqtu մեղանաց O մեղաց սրբ. մեղանաց QVW մեղանաց fir մեղանացն g բանտէ բաղից մինչև բան Թ տ. 25-ի գտցէ բառը ներառյալ ուղ գրչոյրյամբ ԺԹ բանդէ սրբ. բանտէ
- 4 s բաղում սրբ. բաղում են N շիֆ են RWo սլարտիքս io₁r հատուցմունք
- 5 P եւ սաստիկ K սաստիկ սրբ. սաստիկ են M նախատինք Թ նախատինքն զ նախատիքն
- 6 V անողորմք Mc հրեշտակր r հրըշտակըն e դատաւոր
- 7 QY հլար է s հղօր սրբ. հղօր է No աւտեան KMV բեմքն
- 8 UW քսմնելի Թ քսմնելի սրբ. քսմնելի o₁ քստմելի K սպառնիքն h սառնամանիքըն փխ սպառնալիքն N ողորմ փխ անողորմ TZi անողորմն UV հատուցումն

- 9 KYg₁ հրաման KMP5aդժտֆbсdefhik;mpux լանդիմանութիւնը N լանդիմանութիւնը
- 10 V հրեղէնը KNPI չիք են V անանցանելիք A և այս տողն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի KQSS ձեռագրերէից, ունեն անանցանելիք են
- 11 Sfik₁p այցելութեանն ր այցելութիւն
- 12 QRXՆ զոսին Այս տողն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի ABCEGMOSՆωΣdinգրux ձեռագրերից, ունեն մշտնջենատը և k₁ տալիսադ
- 13 ր ամէն գրաւ ABCGKLPUVXYαγδηστφωΣdց,որ չիք է M անկըր փխ անգերծ ABβ սառնամանիքն σ սառնամանիքն սրբ. սառամանիքն
- 14 Ն չիք եւ BEGUVθτΣ չիք եւ արդ σ եւ արդարեւ (փխ եւ արդ արդարեւ) սրբ. արդարեւ H արդարեւ փխ արդ արդարեւ N չիք արդ T պահալ (β պահալ) փխ դանձեալ V դառնիքս (ր դառնիքդ) փխ դառնիքս с դառնիքս սրբվ. դառնիքս O₁ դառնիք E այսորիկ և սրբվ. այսորիկ A-BCEGHMΣΦs այսորիկ և
- 15 βo դմնդակ s դմնակը սրբ. դմնդակը C դմնդակը սրբվ. դմնդակը և ABGHMT-ΣΦq չիք և KUWZβλo₁ տարժանիկի Q հաժանիկի V տարժանիկի s տաժանիկի LNUλco₁p աւթեանը (աւթեանը) PSc աւթեանը V օթեան մֆոր աւթեանը x և անըմբերկեացդ LXY անըմբերկեաց N րմբերկեացդ θ անըմբերկեաց սրբ. անըմբերկեացդ LOPRSWXYαβφcǎfhik₁lp պատուհասիցդ
- 16 ր պոռնիկը
- 17 LPS անսահման փխ սահման N գատաստանի փխ անդատանի Y անդատանին k₁ բնատորին փխ բնաւին h անմարբութեանն t անմարբութեանց
- 18 β զարդինս ֆ իմ դործոց Hg₁ չիք դործոց s գործոցդ ր չիք ձեռաց s չիք քոց W ծողովեցես փխ ծառանգեցես
- 19 BGHLNVXYφωΦc չիք ի' l չիք և g₁ չիք ի մարբութեանց (ունի հաջորդ տալում)
- 20 MU ի յարգարութեանց g₁ յարգարութեանց ի մարբութեանց
- 21 L ունայն, չիք ի ր յարեաց լիութեանց L գիտութեանց փխ լիութեանց с լիութեանց սրբ. լրութեանց l լիութեան t ուղեպարգե U հաւատարմութեանց փխ հարստութեանց
- 22 G այս տողից մինչև բան փ ա. 50-ի պաշտօնի րադը ներառյալ ուղ զրչութամբ U աննախանձարկութ փխ նախանձարկութ
- 23 N չիք եւ W' բեղէն G₁ զանի B արգելաւ սրբ. արգելարան G₁ չիք արգելաւ, զանփաղչելի G₁U պատուհաս փխ որդայթ с որդայթ սրբվ. որդայթն
- 24 G₁KVαδφωg₁ խոստովանեալ LY խոստովանեալ լս խոստովանեալ μ խոստովանեալ սրբ. խոստովանեալ G₁ զանրծքչկական G₁V զրո փխ քո ա վերք s վերս սրբ. վերս
- 25 μ զանրծքչկականց փխ զանարինակդ CE քո հարուած սրբվ. հարուած Այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի ABG₁HMUVΣΦ ձեռագրերից, չունեն քո G₁ հարված s հարուածս սրբ. հարուած
- 26 G₁Qs վկայեալ G₁UV անձինդ (UV զանձինդ) քո δx զպարտական ղո պարտականց μ պարտականց սրբ. զպարտականց Այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի ABCEG₁HLUVθΣΦոq ձեռագրերից, ունեն զպարտականց Y քո վեր փխ մահու Kωh զանրոժելի W զանրժելից փխ զանրոժելից s զանրոժեալց սրբ. զանրոժելից K գրեկութիւն NTVWYZδ բեկութեան
- 28 U զանց փխ զանութիւնը
- 29 EP լուսազարդից փխ լուսազարմից θτ լուսազարմից սրբ. լուսազարդից
- 30 A B C E G₁HLUVθλμστωΣΦg₁ իողոպտեալ փխ կապտեալը
- 31 ր ա. 31-ի փխ ունի ա. 32 և բնդհակառակն λ գնտովեալ Ls զովեկաց Pθ գովեկաց սրբ. գովելոյ (θ գովելոց)
- 32 O₁ անբարիշտ
- 35 h ի իմաստնոց O₁ իմաստնոց
- 36 O₁ ի յընդրելոց

- 37 ԱԾՅԼՄԾԵ մահկանացուից թ մահացունց N
կեանդանհադ
38 G₁ խոհերդականդ
39 Ե արբիշիոդ սրբ. արբիշիոդ U պարկեշտաց
40 T մեղատորդ փխ կեղծաւորդ O₁ ի յարդա-
րոց
41 Y անպիտան Ե պիտանայ
42 k անարդդ
44 Y չունի տողը V չիք ի, գերագոյնից լիք
գերագոյնաց

- 45 G₁ նազագոյնդ փխ նուստագոյնդ W
նուազագոյնդ Ե վեհիցդ սրբ. վեհից
46 x յրեշեղաց սրբ. յրեշեղեաց
47 փ ի փրկութեանց սրբ. փրկութեանց Y
փրկութեանց
48 f տնակդ փխ տնակդ
50 G₁HU հարուածեալդ փխ հատուածեալդ ծ
հարուածեալդ սրբ. հատուածեալդ V յար-
հեցեցից ծ յարհնութեանց Շ յարհնե-
լոց սրբ. ի յարհնելոց ց₁ յարհնելոցս S
յորհնելոց սրբ. յորհնելոց

Բ Ա Ն Թ

Վերնագիր.

Օ չունի բան Թ—ԺԱ N Թ—ԺԳ զլուսների
կարգը խախտված, այսպես՝ ԺԲ, ԺԳ, Թ, Ժ,
ԺԱ MTYZՅԵցլոգրս չունեն Բան եղում EKR-
TWασβιmox վերնագիրը կրնատ M վերնագրի
փխ կեանք թծմով համառոտագրույրյամբ Ubt
հեծութիւն զր հսկողին G₁NPUVXYZՅΣցիւ
բան Ե չիք ի QZ սրտէ և անձին իւրոյ փխ
աստուծոյ

- 1 Զ բամբասան ըստ բեղ ABESԵՄ շա-
րախարդեցից ԸԾ շարախարդեցից սրբ.
շարախարդեցից Y շարաղբից ՎX շարաղբե-
ցից
2 NP չիք ի L չիք մաղթանաց T այս bm
այսմ U ողբերգութեանց
3 G₁MUVh թշտոական ց առննապատճառ
փխ առննապատկառ
4 n ի փխ սու U պատասխանին
5 ABCLOTԹOmt սրբոց փ սրբոց սրբ.
սրբոց ABCEGHNQUTUVԹիւթոՅԾOgsu
մասնակցութեանց Or մասնակցութեան
6 ACEG₁HKMRQUVWԿԹՅԾՅԾOgsx Թե (Թէ)
G₁V զլիսն G₁UV չիք մի ի իմ փխ մի
W չիք ի O յորակութիւնն լ յարակութիւն
ELԹԵԵ գեղոց N յեղեղեցից սրբ. յեղ-
եղեցից ի յեղեղից փխ յեղեղեցից A և
այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրի-
նակները, բացի BCELPαβγσbdes ձե-
ռագրերից, անեն յեղեղեցից
7 G₁ զգաշս փխ զգաշս P զգաշս N չիք
բազմաբ ZԹ բազմովը
8 Վ տարածութեան փխ տարածումն լայնու-
43—828

թեան Ե լայնութիւն b քարտեսի փխ քար-
տեսի S քարտեսի սրբ. քարտեսի

- 9 G₁QSEfhipqrstux զպրակս փխ զպուրակս
Վ զպուրակ U անդառոց S անտառից
10 U չունի տողը G₁ հատուածս սրբ. հաս-
տուածս LXY զրշաց գոյութեանց (X գո-
յութեան) G₁TW գոյութեանց V գոյացու-
թեանց փխ գոյութեան S կապեցից փխ
կազմեցից
11 G₁UVW չիք եւ Ե թիւ N չիք մի Hikr
չիք ի G₁LPQVWԾ բարդեցից U բարդե-
ցիցից W անարդնութեանց ՅԵ անա-
րդնութեանս
12 Y սահմանաւ G₁V փակել (U գրել) փխ
գրակել
13 V նաե փխ նա զի UZL չիք զի eq եթէ
ABCEHKLPTVXYαδηθλμστφωΣΦԹ ըզ-
մայրսն G₁QUs զմարս I զմայրսն սրբ.
զմայրս S մի սրբ. ի մի LPfIx յաղեցից
Z զաղեցից սրբ. յաղեցից
14 G₁UV չիք եւ ABCEKMSUYZԹՅԾObed-
eflmpx զլիսն G₁ զլիսն Արարտեան OT
Այրարատեան S Նարարդեան ZԹ Այրայ-
րդեան b Այրայրդեան սրբ. Սարարա-
դեան A և այս տողն ունեցող մնացած
բոլոր օրինակները, բացի MPWXYԾs ձե-
ռագրերից, ունեն Արարդեան
15 Y ամբարձմանն T նճարի U նճար Sfh
նիճարի դ նճարի սրբ. նճարի K միոյ
U իմոյ փխ միոյ S միում
16 N արդարութեանն Կ արդարութեամբ Kσs
կացուցից սրբ. կառուցից ABCEG₁HLM-

- TVX θ λτΣΦδρt δեռագրերից բացի, այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակներն ունեն կառուցիչ փխ կացուցիչ
- 17 V հաւասարի s հաւասարեցէ սրբ. հաւասարէ չ այնմ LXY բնորոշեամբ փխ հարթութեանն հարթութեան s հարթութեամբ սրբ. հարթութեան ABEG₁HRTV-βηλΣΦδ δեռագրերից բացի, այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակներն ունեն հարթութեամբ G₁KLMNQSUVXY-λωc fghlptx համազուգակեալ
- 18 G₁V ծառ NXYt ամբարձուղեշ W ստարաստեղն (c ստուարաստեղծ) փխ ստուարաստեղն μ չի ստուարաստեղն
- 19 G₁ արեւելից փխ Տերեւալից K ունայնս Wiklmr պաղոյ h պաղոյ
- 20 ω յաւետահարազատ փխ յաւետ հարազատ Tβ չի հարազատ G₁NOQRWXYβγλω-efhiklmx βդենոյ r βդոյն s տնկոյն սրբ. βդենոյ
- 21 Y զօսեցոյց
- 22 G₁ սաղարթիւր KLNUVc սաղարթիւր XYs սաղարթեալ կր վարսիցն
- 23 ABEHKLφΣΦ այսինքն (G₁UVω այսինքն է) փխ Այս է C այսինքն սրբ. այս է P այսինքն սրբ. այսինքն է μg այս է սրբ. այսինքն KL զիմաց H կերպիւ Y կապից փխ կերպից
- 24 Z շունի տողը Y իրրե s իրրե սրբ. իրր N իմն սրբ. իրիք αδστ իւիք
- 25 UV տեսականաց փխ Բացականաց X բացականաց G₁UVω գոլ LPXY գոյս (N կոյս) փխ գոս ηλΣqs գոս սրբ. (λ սրբվ.) գոլ n գո (տեղ է բողել, բայց չի լրացել տալը)
- 26 h ի խուզել KLY յուզել փխ խուզել r զխնթելին
- 27 N չի գրեզ
- 29 G₁ նշաւակութիւն V նշանակութիւն փխ նշաւակութիւն NOPչλ ի նախատողաց ժտ նախատանաց փխ նախատողաց
- 30 γs βէ K ապաժաման G₁ յապաժաման TUWXη ապաժաման Φs ապաժամ K գոլ փխ յանդգոյ O առդգուշ V յանդգուշ Y անսգուշ A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակներ, բացի գլux ձեռագրերից, ունեն անդգոյշ
- 31 E հերապարծ (G₁ հրապանծ) փխ Հերապանծ UV անկենդանն
- 32 LQXYαδηθμστφωs պատկերն G₁UVik անպատրաստիցն h անպատրաստից r անպատրաստն
- 34 R և սրբ. և կամ W չի կամ G₁ ռոդեցեալ HMWλΦu առոգեալ Zβ ռոդել G₁ ցողօլի L հողոլ փխ ցալոլ Uβի ցողոլ
- 35 C եւ ոչ սրբվ. եթէ G₁ եթէ փխ եւ ոչ W չի եւ ոչ βλ և սրբվ. և ոչ BHMN-OPSUVΦbcdefghikptx չի ոչ G₁ աւանդ VYs զաւանդ t զաւանդի
- 36 Yt երկրագործութեանց Y չի տաժողացն BCα մատուցանէ սրբվ. ոչ մատուցանէ G₁ M N O Q T WZβλ.abcdefghiklmnpqrstux ոչ մատուցանէ (Qs մատուցանեն)
- 37 ABEG₁KLMγδλστωΣ մեռանի փխ մռռանի C մեռանի սրբ. մռռանի Qθμ մռռանի սրբ. մեռանի Rrdik մռռացի s մռռանին
- 38 Y չի գո
- 39 φ առնա փխ առնկ
- 40 r չի ոչ
- 41 G₁UV զնոյն ոչ KLω զնոյն MQRTYZ-βγλδfgms զնոյն a ոչ սրբ. ոչ զնոյն G₁-LPUVαβδθστ պատիժս c պատիժ սրբվ. զպատիժ ABCEHNUXYλωΣΦhis նախնումս μ նախնում սրբ. նախնումս
- 42 K համայն Uλh զհամայն ω համայն
- 43 Φ չի ի h մարդկան
- 44 HW չի եւ
- 45 KL գործոցն W գործուց KL անարէնութեանց փխ նանրութեանց h ի գիտս K զգիտոյ x զգիտ W նորոգն
- 46 i անործելիս փխ անախործելիս
- 47 G₁ չի զի G₁Vλ եղից befhpqtu եղեալ L չի գրեզ
- 48 B չի երեսաց G₁ երասաց s մոացս տեւորեան
- 50 V և վիմաւր ABCωΣΦ ձգելոցս E ձգելոցս սրբվ. ձգելոց μ ձգելոց սրբ. ձգելոցս H բանիցս
- 51 Hθ զանընդէլ

- 52 Դ բարկոճեալ
53 Ն և փխ Որ 1 արդար անո:անիլ
54 BM յառաջնում KLUVճՓ յառաջնումս
իդ յառաջնումս սրբ. յառաջնումն ABC-
EσΣΦa պատասխանեոյն LP պատասխա-
նատուոյ NSUWβδλωcefhiklmnp ru պա-
տասխանոյ և պատասխանոյ սրբ. պա-
տասխանեոյն զ պատասխանոյն
56 d յանձին ո ստորիմ (տեղ է բողել սրբ-
բազման համար, բայց չի սրբագրել)
փխ ոտորիմ
57 k ընդ փխ ըստ MOPΣhr իմաստութեան
58 h որ և G₁ զյոյզս N զյոյզ S զոյգր (V
զյոյզ) փխ զյոյգր chl զոյգր p զոյգր
սրբ. զյոյգր ABCEG₁KUVիμσΣΦ զաղտ-
նեաց մտաց (G₁KUV մտաց) խորհրդոց
(G₁UV խորհրդոց) L մտաց Qags մը-
տացս և մտաց բանի խորհրդոցս գազա-
նեացս փխ զաղտնեաց մտացս խորհրդոց
L խորհրդոց W խորհրդոյս Xαβδθφωac
խորհրդոց g չի խորհրդոց MNORSW-
XYZαβδθλφωbcdfgilmnpq tu գաղտնեացս
59 U իրբև G₁HPRVZβγλacdefghknprgtux
յանկաւորութիւն N ցանկաւորութիւն UV
չարութիւն
60 L չիբ բեղ Wh զբեղ H չիբ աստուած իմ
եւ տեր L չիբ իմ
61 H չիբ Զի որով չափով չափեցից Qac
զանձին և բողանք փխ ստգտանք
62 ABEHMRαιθμστωΣΦ բոյոց C բոյոցդ
սրբվ. բոցդ T բոց սրբ. բոյոց X բոց
Ych բոց δ բոցդ սրբ. բոցդ λ բոյդ AB-
CστΣΦ աննուաղութեանց E աննուաղու-
թեանց սրբվ. աննուաղ ց աննուաղութեան-
ցրդ սրբ. աննուաղ գթութեանցդ G₁LNγ-
ktx գթութեանց δ գթութեան և գթութե-
ցրդ s գթութեանց սրբ. գթութեանցդ Դ
չափեցից սրբ. չափեցայց
63 K ընկալայ f. ընկալ և ընկալար CEG₁-
HUVητDiknr զշնորհսդ R զշնորհ սրբվ.
զշնորհսդ W զշնորհքդ μ զշնորհս սրբ.
զշնորհսդ qx զշնորհս G₁KQVηa յաճա-
խազոյն LMNOPRSUWXYαβγδθλσφωbc-
defgiklmnp r յաճախագոյն և յաճախա-
զոյն սրբ. յաճախագոյն և յաճախագոյն
s յաճախագոյն սրբ. յաճախագոյն Q
ըստ փխ ընդ OSfhlp մեծագունիցդ 1
պարտեացդ
64 O վիրաց m tu վիրացս G₁ հարվածք NY
հարակիցին Դ հարակեցն
65 ABENσ այնբանիւր CΣ այնբանիւր սրբվ.
(Σ սրբ.) այնբանեաւր UVλh այնբանաւր
G₁ չափուր LPst չափաւր XY չափեաւր
e չափովն ikr չիբ չափովք
66 Y իմաստ AUΣ իմաստք առ սմին BCE
իմաստք առ սմին սրբ. իմաստք Դ ար-
ևսից է արուստիդ G₁V բարձրելոյ S
բարձրեալ սրբ. բարձրեալ T փրկչիդ փխ
բժշկիդ և բժշկիդ
67 A և այս սոյն ունեցող բոյս օրհնակնե-
րը, բացի G₁n ձեռագրերից, ունեն լուսա-
ւորեացի
68 Դ չիբ Ի Կ պարտեացն
69 G₁ նոյնք փխ նոյնքան, փոխատուիբ և
զփոխատուիդ ABCEUΣ առատադրութիւնք
(Mb առատադրութիւն Ns առատութիւն)
փխ առատատրութիւն μωΦ առատատրու-
թիւնք
71 qx բումդ N առակիդ
74 qx չիբ եւ ց աջով սրբ. աջով V s բով
75 μ Ի փխ եւ Q մատամբր G₁V s բով
76 λqx չիբ եւ BSUWλafr չիբ Ի B հա-
մանաց
78 qux չիբ եւ
80 qx չիբ եւ Կ հոգով G₁NVs բով μ բոյ
B բարբերարութիւն (UV բերկրութիւն) փխ
բարութիւն
81 Y աւժամ K իւղոյդ NUλh եղոյ OZ-
βam եղոյ Y իւղովդ Wk զփոփութիւն
Ver սփոփութիւն սրբ. (e սրբվ.) կամօք
բովք (e բոյ p բոյ) յարութիւն է սփոփու-
թիւն կամօք բոյ յարութիւն
82 Uh ցողով LP չիբ բոյ G₁ զրվարճութիւն
(N զուարճութիւն) փխ զուարթութիւն
83 qtx Զի փխ եւ
84 Դ մոռացուցես β զվաճատութիւն ևր զվը-
խատութիւն
85 qtx չիբ եւ
86 L զհեծութիւնս G₁Yabm ողոց (ոգոց)
փխ ողոց L չիբ փոխես
87 G₁KUV գոհութեամբ փխ զովութեամբ N
հանդերձ այժմ

88 N շունի տ. 88—90 U և յերկինս երկ-
նից G₁V յերկնից յերկինս (V յերկին)
G₁UV հարց և ձեռնուցս

89 G₁UV չիք և ABEG₁HMԳՏՓ յախտեա-
նրս յախտենից UV չիք յախտենից
90 MUσ շունեն տողը

Բ Ա Ն Ժ

Վերնագիր.

ո Ժ—ԻՐ՝ գլոխների կարգը և համադրա-
կալումը խախտված (տե՛ս ձեռագրի նկարա-
գրությունը) MTՍTցլգր շունեն Բան նշում BE-
KNRWσωabimqx վերնագիրը կրճատ Լ Նո-
րին Գրիգորի նարեկացույ փխ վերնագրի M
վերնագրի փխ կետեր Tթծո համառոտագրու-
յամբ Ubt հեծութիւն G₁KPUVXYβΣhrx բան
W Գրիգորի փխ հսկողի ր չիք և QZ սրտէ

1 L չիք արդ Ժ զի սրբ. բանդի օտ զի փխ
բանդի G₁ մանեն (ի մտանէ) փխ մատ-
նէ x մասնեն լ կորսան

2 CG₁KMNSTVWγλbcefgihkprstx չիք և
LUVWYγλikprsu զղջումն N մեղանշիւն

3 G₁QVacehlmqsx թէպէտ և փխ թէ և
ETΣ թէ (փխ թէ և) սրբվ. (TΣ սրբ.)
թէպէտ A և այս տողն ունեցող մնացած
օրինակները, բացի KMVXYημΦDcehx
ձեռագրերից, շունեն և G₁ աւտարացիայը
KOQVո աւտարացիայ փխ աւտարացիդ
ր աւտաց եղեմն փխ աւտարացիդ իմն U
ալլայութիւնքն և նմանութեանց

4 AUVո խրաքանչիւրոցն CE խրաքանչիւ-
րոցն սրբվ. երկաքանչիւրոցն ր միանց
B չիք եղեալ G₁ եղեալո

5 Lr զի զմի (ր մի) NV վհատութիւն P
վստահութեան (U վստահութիւն) փխ
վհատութեան γծ ձեռնուց U արտադրիմ ր
արտադրիմ

6 A զմինն սրբ. Զի մին և զմին փխ Զի
մինն CKNTηbikmqր մին ր զհարին փխ
զհարին աք ձեռն ABORs ապեկար c
ապեկար G₁V թերահաւատի γ թերա-
հաւատէ իբր զՅուդաս և Ակիտոիէլ

7 G₁ միեյսն և միսուն ր միսուն և մեուն
L ընդ փխ ըստ G₁HKLUVWαγծηθστφ
նմանութեան Rμ նմանութեան սրբ. նը-
մանութեանց ր նմանութեանց N քա-
ռոտնիաց ծ քառոտանաց p քառոտնեաց
U պաճարցեղենաց ր պաճարինաց

8 an յանըսցայս և յանզգայ ր յանզգայս
P զլուսոյն սրբ. զլուսոյն β գոյսոյն U
առասայն αβ (լուսանցում) γծηλ (լու-
սանցում) σφω խզէ բառից նետո ունեն
որպէս Սիմոն և Նիկողայիս (γφ Նի-
կողայիս)

9 N առաջն (ր առնումն) փխ առաջնումն
SVfik յառաջնումն G₁Zβλ. փաղաքել Y
փաղաքել UV խնդա հանապաղ s խըն-
դայ սրբ. հանապաղ խնդայ t չիք հա-
նապաղ ր ստանայ փխ ստանալ αβγծη-
θμστφ այս տողից նետո ունեն (β լու-
սանցում) և կարծիք են առ այս անա-
կընկալ (φ անակնկալն) երկիւղի (β եր-
կեղի) յամենահար և երկայնամիտ դա-
տողէն (φ դատաւորէն փխ դատողէն) իբր
առ Կրետացի լքեալն և Կորնթացի (η չիք
լքեալն և Կորնթացի σ Կորնթոսացի)
տարագրեալն

10 β երկրորդեան UV գաղափարութեան փխ
նմանութեան և նմանութեանն լ լափե-
ղող q լափ լիղող դծոյս որովայն U որո-
վայն (G₁V դծոյս որովայն) փխ դծոյս-
րովայն s դծող որովայն սրբ. դծոյսորո-
վայն ω գաղտնի փխ գաղանի

11 U պարարի արեամբ

12 ABHUVYΣΦ իրեւ CEσ իրեւ սրբվ. (σ
սրբ.) իբր U չիք զգանեալ Y զգնեալ
U զրազմահարուածեալ Y բազմահա-
րուածութեանն Wδφ հեծանեալ V հեծե-
նալ

13 ABμωΣ չիք և CE չափն սրբվ. (E սրբ.)
և յափն K և փխ և

15 և և փխ և

16 Zβλ կասողութեանց NUW չիք պատուա-
րեցայց կանգնեցայց W չիք կանգնեցայց

17 PSUfhik յարեաց AHMTUWXYZ յան-
կենդան BEG₁KLNPVR յանկենդանական
β յանկենդանականն ω յանկենդանն E
կորստեմն x զլորմանէ փխ կորստենէ

- 18 C օժրնդակեալ սրբ. օժանդակեալ U աւ-
ժրնդակեցայց Y օժանդակել չղօհիկր աւ-
ժրնդակեալ ikr ձեռամբ
- 20 G₁TVI Երկնաւոր M հարէ
- 21 N պտուղս Փ պտուղն AUXYγδϑμστω-
bcn քնձեռել ABKΣΦ քնդձեռել C քնդ-
ձեռել սրբ. քնդձեռեալ EII քնդձեռեալ O
քնձեռեալ փխ քնձեռեալ Գ քնձեռեալ սրբ.
քնձեռել h նձեռեալ n քնձեռել
- 22 q ինչ փխ ինձ C մեղուցելոյս սրբ. մե-
ղաւորիս G₁MNOPQRSTUVWXYZlabcef-
hiknpqstux մեղաւորիս փխ մեղուցելոյս
G₁UV մեղուցելոյս (L մեղուցելոյս) փխ
մաճացելոյս
- 23 s այսր սղրիրդութեան G₁ այսց abm
այսմ x այս O աղաչանաց փխ աղերսա-
նաց
- 24 G₁V դհաւատոյ s դհաւատոյն սրբ. դհա-
ւատոցն Y շինուածս b ղշինուած
- 25 Ucfp շիւ եւ Hikr սովիմբ O սովիմբ Q
սորիմբ սրբ. սովիմբ R սորումբբ Wabg
սովիմբբ c սորիմբ սրբվ. սորիմբբ Պ
սորիմբ h սորիմ A և այս տողն ունեցող
մնացած բոլոր օրինակները, բացի VYγ-
դϑμdmsu ձեռագրերից, ունեն սորիմբ
- 26 UWcr յանմահական u աւմահականն օ
վերին վիճակ
- 27 C զապաշխարութեանն սրբ. զապաշխա-
րութեան EMOPQSWXYdefnqstux զա-
պաշխարութեան V զապաշխարութեան ծ
զապաշխարութիւն սրբ. զապաշխարութիւն
r զապաշխարութեանց EG₁XYefhkrqtx
դեղն N ապստանաց փխ ապաշաւանաց
h ապաշաւանացն
- 28 Kr զգրաւորական (h զգրաւորականն) փխ
ձգրաւական MPXYγbdegikmnqx զգրա-
ւական C զգրաւականն անեղծութեան սրբ.
զգրաւականն անեղծութեանն KLNOSTXY-
Zβγλbdegiklmnpqx անեղծութեանն
- 29 O առաքիւն a ըստ փխ ընդ
- 30 G₁LMPQUVhi զհանդէս G₁Tδh մրցակա-
նին N յերկրին G₁U կատարեն V կատա-
րին
- 31 Q և ապագայիցն Z երկրաւորացն սրբ.
երկնաւորացն Ebx յուսով efh յուսոյն A-
BHMΣΦ հաւատացեալ C հաւատացեալ

- սրբ. հաւատացին E հաւատացին սրբ.
հաւատացեալ G₁UV հաւատացեն N հա-
ւատաց r հաւացին
- 32 U ճոխութեամբն G₁UV փարթամացին
- 33 A և մնացած օրինակները, բացի αβγδϑ-
ϑμστω ձեռագրերից, չունեն տ. 33—40
օ դի նա փխ նա դի
- 34 δ ալսոց
- 35 δ շարին
- 36 օ ամենակալին
- 39 Թτ շիւ աստուծոյ
- 41 β դիւրախոյս սրբվ. դիւրախոյսն Tβ բա-
նին պաշտելի ABEφ շիւ պաշտելի C
բանին սրբ. պաշտելի բանին δ բանին
սրբ. բանն C յիշել սրբ. յիշեալ T յիշէ
W շիւ յիշեալ b յիշեալ սրբ. յիշել A և
այս տողն ունեցող մնացած օրինակները,
բացի LPRXYαγδagikmnր ձեռագրերից,
ունեն յիշել Q նմին փխ սմին
- 42 CΣ զամենայն սրբ. զի ամենայն EG₁M-
NPSTVWXYγλbdegiklnpqrstux զի ա-
մենայն β զի ամենայն սրբ. զամենայն
h խնարարու U շիւ է չիւ հաւատան
- 43 N է (իբրև եւաթն՝ պատիվ նշանով) W
շիւ եւ G₁K շափն Mx ղշափ AELWXYZ-
αδϑϑ բնտրական BCαq բնտրական
սրբվ. (αq սրբ.) բնտրականացն P բնտ-
րական սրբ. անտրական R բնդրական
սրբ. բնդրականացն σ բնդրականացն
սրբ. բնտրականացն βb բնտրականացն
սրբ. բնտրական UV բարեմտութեան փխ
բարեմասնութեան
- 44 ABEOQTZηλσϑτω ղենել CKRβ ղենել
(K ղենէ) սրբ. (β սրբվ.) ղենեալ G₁U
ղինեալ փխ ղինել
- 45 β պատկեր սրբվ. պատկեր բանի HV
զահէրէց W զահէրից μ զահերաց
- 46 LXY շիւ Առ ի LXαφ զսրբութեանցն r
սրբութեանց L սովաւ r սովիմբբ Qγητωs
հանդերձի δ հանդերձել սրբ. հանդեր-
ձեալ Թ հանդերձիլ սրբ. հանդերձել μΣp
հանդերձեալ սրբ. հանդերձիլ A և այս
տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակ-
ները, բացի LMPXYαλφadg ձեռագրերից,
ունեն հանդերձեալ
- 47 G₁ շիւ ոչ

- 48 s ղիւրն ց ի փխ առ եզլx առ ի Qs հը-
րաշագործեաց առ մեղ U հրաշագործել,
զարութիւնսն Zդ զարութիւն ւն փրկու-
թիւն փխ զարութիւնս ex զզարութիւնս
- 49 a ընտրեաց փխ խնդրեաց s ընտրեաց
սրբ. խնդրեաց
- 50 G1MUVճ բարերարութեան Z զհաւատն
r զհաւատն
- 51 U կեանք ACEMNQTUYձlikmtr ընծե-
ռեալ ո ընծել սրբ. ընծեռել
- 53 SW հաւատ
- 54 G1UV արհնարանեալ r արհնարանեալի
GUV բերանն աւտուծոյ K բերանն
- 55 HLYαθτ վասն զի փխ Քանզն QՏ բանզի
սրբ. վասն զի Q արգարի եւ N սեւան
ի յուսով տեսութիւն
- 56 h շուճի տ. 56—57
- 59 OSγhlp հաւատոցն յ հաւատոցս s հաւա-
տոյ
- 60 K միշտ փխ մնայ Z անվաթար K անփո-
խելի (UV անբակելի) փխ անփակելի
- 61 G1UVbgms յուսոյ և սիրոյ ABNP չիք
և յուսոյ C սիրոյ սրբվ. սիրոյ և յուսոյ
- 62 ABCEMOQTZλabcdefikmpqrstux թէ β
թէ սրբվ. եթէ G1LPVλΓΦ սերման մի
(Y սերմամբ մի) փխ սերմանի s սեր-
մանի սրբ. սերման մի p գոյ ի
- 63 KUθ հատոյ W հատ ի H մանանխոյ
U մանանխոյ գոյի չափոյ G1Vωbm չա-
փու TZ չափի G հաւատ
- 64 Kλ զմեծութիւն լերանց MZηλφb սիրտ
O սիրտս սրբ. սիրտ
- 65 MΓceflptu սկզբնաշունչ S զսկզբնաշա-

- ւնչ ց սկսբնաշունչ սրբ. սկսբնաշա-
ւիչ
- 68 A B C E G M N O R T U W X Y Z o a b d g i k m n t u x
երկրայութեանց β երկրայութեանց սրբ.
երկրայութեան KOTZYΓ աշաց β աշաց
սրբ. աշա L տեսանի
- 69 M երրորդութեան Sefhikprtux երրորդու-
թեամբն Wm երրորդութիւնն K փառաւո-
րեալ UVWλσis փառաւորելի ABCGQ
անուամբն E անուամբն սրբվ. անուամ-
բն MNSTUWZγλ. a b c f g m s p պատուաւք
O պատուեալ սրբ. պատուաւք Y պա-
տուաւրտ β պատուաւք սրբ. պատուաւք
δφ պատուաւք Y չիք հաւատք յ հա-
ւատքն
- 70 tu յուսոյն դասեալ և սիրոյ ց դասն դա-
սեալ MNT դասաւք
- 71 l շուճի տողը Uω չիք և M զերեսին W
զերեսինս bgm զերիս δ հարուածս փիւ
հատուածս t հատուածսն T առանձնակեանս
փխ առանձնաւորականս
- 72 BHILOPRsXYαωΓΣΦbmqrν չիք ρ² N
դիմեսցես փխ դիմեսցես
- 73 U դիմեսցին փխ մեծացիս ABEGKUΨ
չիք ի C յատուած սրբ. ի յատուած λ
առ փխ ի
- 74 N չիք թէ U եթէ, հաւատարիմ է փիւ
հաւատաս զ թէ հաւատաս ի սրբ. էթէ
հաւատաս թէ հաւատարիմ է P սիրեսցես
W սիրով փխ սիրես T սիրես զնա
- 75 UV յուսան տր աներեւոյթից s նորա սրբ-
նորին
- 77 Xσhl շուճեն տողը

Բ Ա Ն Ժ Ա

Վերնագիր.

MQRθTglqr շուճեն Բան ճշում l համա-
րակալել ժ սրբ. ժԱ EKNSWαβσωbelmrtux
վերնագիրը կրեատ Li նորին Գրիգորի խաւար
ընդ աստուծոյ (L չիք խաւար ընդ աստուծոյ)
փխ վերնագրի M վերնագրի փխ կետեւ ճլւտ
համառոտագրութեամբ TUσbt հեծութիւն KP-
TUVXYShr բան r չիք ի QRZ սրտէ

1 N չիք ևս H յետս փխ յետինս δ դառնացո-
ղաց փխ դառնողաց EGHQVWγΦabehil-

mqstux ունայնս a բարութեանց փխ բա-
րեաց

- 2 N նայեալ U նաւեցեալ փխ նայեցեալ Qa
մտաց O եղելութիւնն Uր եղելութեան ω
եղողութիւն
- 3 U ձեռնին ABEGU իմոյ ստացաւդին C
իմոյ ստացողին սրբ. ստացողին իմոյ ց
ստացաւդին սրբ. ստացողին
- 4 ABE առնել Քրիստոսի փխ Յիսուսի Քրիս-
տոսի առնել CG առնել Քրիստոսի սրբ.

Յիսուսի Քրիստոսի առնել Ծ առնել Քրիստոսի սրբ. առնել Յիսուսի Քրիստոսի
ABCEUVՏ եւ կամի L կամի

Տ Ա և այս ստղն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի TWZ\Z\sigma\Gamma\S\Phi gk\epsilon\delta նուագրերից, ունեն և հատատացի Ա և այս ստղն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի KLMN-QVWXY\lambda\mu\sigma\omega bckmst\delta նուագրերից, չունեն և:

6 NZ խորատել

Զ Ն ինձ այդ N ինչ փխ ինձ ՍՓ արասցեն

8 և որպէս և PX հաւատարմ ՍՏ հաւատարմ փխ հաւատարմ

9 Ի զարուժիւն Qs քստ առաքելոյ, (s առաքելոյն) ոմեն լուսաճգնով ABCEGM-
λμσΣ առաքելոյն

10 I գիւադորդութիւն

11 К прр

12 Եղաք կցորդէ փխ կցորդ է ռ ամին փխ
ամին N նմանտիպ

13 Ս հաւատովն փխ Հաւատալն ABGԹՏ
նորոգ Շ նորոգ սրբ. նորոգս Ի ալսր,
ուխաղաղութեան (ս փոխատրութիւն) փխ
փոխաղաղութիւն

4 QVs և որ AB չի՞ բ¹ Cθτ մեղացն ի
սրբ. ի մեղացն ի փ մեղաց NYi չի՞ բ²
Ի քառույթինն

15 L շարունակն է փխ շարագործութենէ Rbdn
շար պործութենէ

ՅՅ Ս շունի տողը V տ. 16—17 խառնված
 և յանքաւիւխացս պարտուց մահացու
 յանցանաց (և յանմարդութենէ ի սրբու-
 քիւն) լանդատաստարտն երանութիւն

37 ղելոզ յանբաւելեաց ԴՏՓս յանբաւե-
լեայն ABEUV պարտուց Ըս պարտուց
արբ. պարտեաց Մ պարտեացս և պար-
տեաց սրբ. պարտուց ի պատրեաց փխ
պարտեաց H K NOPQզծղիւմօԴՏԹԸ
մահու փխ մահացու s յանդատապարտ
N երանութեան d երանութիւն

ՅՑ Դ ծառահան փխ ծառաչահան UV կա-
պանադ V լիռլինաուորադն

19 Խորհ արդ (L դի) փխ զհարդ N լըբ-
նոդ փխ չքնադ

20 N երկեսաւանութեան Q5 երկեսաւանութեան

ՍՆ ԷՐԿԵԱՆՈՒԹԵՆԷ Դ ԷՐԿԵԱՆՈՒԹԻՒՆ Ս
ԿՐԱՆԼ

21 C օժրնդակեալ սրբ. օժանդակեալ Եօհնր
աւժընդակեալ Ս աւժընդակեալ W շիբ եւ
աւնեալ K աւզտեալ փխ աւշեալ UY
աւնեալ V's օղնեցեալ Փ ի սիրտ b մե-
ղաորիս

22 ՄՏ ծիծաղիլն Տ և հեծէ Թ հեծեծէ

23 KLOXYαγγθμϵ ρϱ և ի համարածմանք
N րարձրութենէ U չիք բարձրութեան ր
բարձրութիւն H զերազոյնիցն P զերու
նակիցն վիս զերազոյնիցն E կայիցն
սրբվ. կայից ղ կայից սրբ. կայանից Ե
կարիցն սրբ. կարից A և այս տողն ունե
ցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի
KLMNPQRSTUVՅTadenqstux ձեռագրե
ւից, ունեն կայիցն

24 AGNOPYTIU վեհին փխ զհին BΣΣ վե-
հին սրբ. զհին LXYδg վեհին Z զհին փխ
զհին Qλh գփոյն Y գրուհ փխ գրուհ

25 Ա և այս գրութն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի Եսթլանդիայից, չունեն տողը C տողն ունի նետագա գրչությանը ռա տողի դիմաց, լուսանցումն ունեն կետերով խաչածն նշան Ծ տողը լուսանցումն չ աւելցնողը

26 Ս և նշխար և Շ նշողից սրբ. նշույից
 MOQTVXYαβδθικρσϕωδεϑηλς նշույից
 NRSZabcikprqtux նշույից Ζσ նշույից
 m նշույից սրբ. նշույից ABEGHUVΤΣΦ
 կենաց փրկութեան Շ կենաց փրկութեան
 սրբ. փրկութեան կենաց σ կենաց փրկու-
 թեան սրբ. կենաց փրկութեան կենաց Ս
 փրկութեան

27 կ իրրկ P կայծակն սրբ. կայծական Բ
կայծական սրբ. կայծակն Ծ կայծակնան
Ա և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր
օրինակները, բացի KLTUV α delta μ եթա
ձեռագրերից, ունեն կայծական ABEGH-
լսաԳՄՏԻ հրոյ լուսոյ (ա χ շի ν լուսոյ)
Ը հրոյ լուսոյ սրբ. լուսոյ μ լուսոյ սրբ.
հրոյ լուսոյ NY ի յոգի TUVgm յոգիս
Բ յոգի սրբի. յոգիս

28 G H K L M O R Ս ա գ ի թ լ մ ս փ ա ճ ե ռ ՝ զ հ ու ռ ն
ST զ հ ու ռ ս ր ք . զ հ ու ռ ն ա ն շ ա ն փ ի ա ն շ ա -
ն ա լ ո ռ N չ ի ք եւ ղ ար մ ա ն ա լ ո ռ

- 29 NPWծօւր մակադրեալ փխ մակարդեալ
s մակարդեալ սրբ. մակադրեալ ծ վիհին
փխ վիհին HLN հրամանաւ
- 30 UV շիֆ Ի Wδx ներքին և ներքս փխ
ներքինս ABEGHOUյլմիՓ ներհնի CKs
ներհնի սրբվ. (Ks սրբ.) ներհնալ M շիֆ
ներհնալ W զներհնալ ELgmqtux չըր-
հորոյն S չըհորացն U չըոցն փխ չըհորո-
ցըն Wg չըխորոցն
- 31 K մեղոցեկոյ PWα Ի սպառ և թախան-
ձեկոյ փխ թախձեկոյ
- 32 L շիֆ բարոյն X շիֆ բարոյն բարձկոյ
MPRWYβγ0λτωcefhiklnr բարոյն U բա-
նի փխ բարոյն NPUVZYցՏԴզ բարձրեկոյ
փխ բարձրեկոյ ծ բարձրեկոյ սրբ. բարձրեկոյ
- 33 X շիֆ եւ համարձակութիւն
- 34 M յուսով փխ Յուսալ LV անդէն (U ան-
տէն) փխ անդրէն
- 35 Փտ հասանել դարձեալ N հասանեալ Vω
հասանիլ
- 36 L շիֆ եւ՝ H առ այս ներդործիլ առ UV
ներդործեալ Nβas սոյն ր այնս փխ սոյնս
- 37 ր ղտողաւղին, աւետարանէն
- 38 U հաճութիւն ր հաճութիւնն
- 39 V քանդի փխ Քան M զամենայն σ ա-
մենայն β բորումն ո անոյշից
- 40 N քանդի փխ քան Ի ABGKUyx խառ-
նելն C խառնելն սրբվ. խառնեալի ղոռ
խառնեալ U իսպառ փխ Ի սպաս H խո-
րին փխ խորանին
- 41 Ի Բանձանց բառից մինչև բան ժո տ.
13 ներստայլ ուղ գըշուրյամբ և խոնար-
հաց
- 42 Nem շիֆ Ի ABEGHσIՄՓ առ Ի նոյն
նմանութիւն միութեամբ (σ միութեան)
փխ տաղի L շիֆ միութիւն և միութեամբ
l Ի միութիւն Ի C նոյն նմանութիւն միու-
թեամբ սրբ. միութիւն նոյն նմանութիւն
Net նմանութիւն ikr նմանութեամբ
- 43 Wm փրկիչն UVg տեսանեալք և տեսա-
նելովք kr տեսանելիք
- 44 Z ասել Ի շիֆ ասելով ր շիֆ առ HNU-
VIԴis Եթն (եթէ) λ ձեզ առնել զայդ
- 45 Ttu նոցա աչաց (tu աչացն) bd աչացն
ikr նորա
- 46 ABCEGHUΓΣΦ θե (թէ) K զհաւատոյն
- Seehlpqx զհաւատոց LMNRSWYZβγζԻ
abcdef,ghlprqtux գրան s գրան սրբ.
զգրան
- 47 ABEGHOUVIՄՓ զի փխ Քանդի σ զի
սրբ. բանդի L զմեռելոյ փխ զմեռելու-
թիւն U քառաւրայն ածիլւեթօք քառա-
րեայ s քառորեայ սրբ. քառորեայ
- 49 MVσ կանանց Uabdm կանացն Qφis
ժամանկոյն R ժամանկոյց g ժամանկոյ
BGUV շիֆ Ի SVI հաւատոյն Qfis հան-
դերձանաւրն
- 50 H յանապաղարար և զհանդէսն ABGHK-
UVηIՄՓihs շիֆ Ի C յեւրօրն կենդա-
նութիւնն սրբ. Ի յեւրօրն կենդանութիւն
L յաղրերէն փխ յեղրաւրն AKՓ կենդա-
նութիւնն LN կենդանութեան
- 51 WY անդրատին փխ աստատին Σ աստըս-
տին սրբ. անտըստին M անկորուտ փխ
անկապուտ Ի, անկապուտ τ մնացելոյն
սրբ. մնացելոյ
- 52 TZ մեղացն ր մեղանաց KVhikr հղաւ-
րադոյնք O վկայութիւնք փխ վկայք U-
VWXYh վկայքն
- 53 L շիֆ նախ Ենովք, Ահարովի
- 54 t և յետ LPT նորա L Պետրոսի
- 55 H փոքր
- 56 N ողորմել C ողորմեալ մեծապէս սրբ.
ողորմեալ ABEGHQRVθμστφωΓΣΦ ձե-
ռագրերից բացի, այս տողն ունեցող մը-
նացած բոլոր օրինակները, չունեն մեծա-
պէս
- 57 ABEGHQRTVθμστφωIՄՓr ձեռագրերից
բացի, այս տողն ունեցող մնացած բոլոր
օրինակները չունեն Ի Hfi մեծագոյնիցն
- 58 fis շիֆ է λ և առ այս ABCEGHKLNQ-
RUVΓΣΦa բան fis շիֆ բանն O առակին
fis առակ
- 59 ր թողումն Wλims և զպոռնիկն ABEG-
HμφωΓΣΦո տեառնէն C տեառնէն սրբ.
տեառնէ ՍVfi վկայեցաւ փխ զովեցաւ
s վկայեցաւ սրբ. զովեցաւ
- 60 s զմաքատորին U բարիգործէն V բա-
րեգործիչն փխ բարեգործէն
- 61 և տ. 61—63-ի կարգը խախտված՝ 63,
61, 62
- 62 EOSUdefikprtux Ի յարձակումն Γ շընք

- ւոյն H հաւատովք S հաւատով սրբ. հաւատովքն h այս տողից ցնտռ ունի և զի անթողնելի են պարտապանքն
- 63 Vn անքանելի ik էր փխ Լն
- 64 Ltu զհաղորդեալսն f1 զհաղորդեալն AB-CEGԼւթա ուղանմամբ
- 65 H զլիսաւորսն NVԻՏՓի զղիւսաւորն ա զլիսաւորս ABEGHLYդիւսԳՏՓո առաքելոց (ա առաքելոցն) փխ ընտրելոց C առաքելոց սրբ. ընտրելոց
- 66 դ որ էր սրբ. որ UV հախնի W հրահաւտից (էր անհաւատից?) (LNPVի աւրինաց) փխ անաւրինաց
- 67 U ոմանց ABEGHKRծծմսփԳՏՓս աւրինացն C օրինացն սրբ. օրինին AB գտեալք (H զփեալք NRԼ զլիսաւորեալք) փխ զլորեալք CEGԳՏՓ գտեալք սրբ. (E սրբվ.) զլորեալք U զլորեալքն ր զըլորեալ
- 68 h ըուրապատեան
- 69 e զհախաւորեալք
- 70 x չիք որ ACEGԾփ զարինակիս B զարինակիս սրբ. զարինակին H զօրինացն փխ զարինակին Z զարինակ ABC-EG HծԳՏՓ տուչութիւնն O Q դոգտux տուչութիւն T տուչութեան Y տվչութիւն Խ տուչութիւնն
- 71 U պահել f1 զհայրենի
- 72 h պոյլ HU պատուիրանին W պատուիրան ի ծ պատուիրանին սրբ. պատուիրանաւ U իսկ զրեաւ հարն փխ սկզբնահարն Ծ սկզբնահարն b սկզբնահարն Y գաւառութեամբ ծ գառնութեան սրբ. գաւառութեան
- 73 x չիք եւ ABCEPVaծծմսփbdqtx զնախնոյն ABCEHNVYԼԳՏՓdփns զպարտիս M պարտիսն b պարտիս սրբ. զպարտիս
- 74 n զնորսյսն Տ իւրովքն սրբվ. ինքեամբ P տուծեաց սրբ. տուծեացյց h կրիցն Zթլ տարժանմամբ Qaf1 դաժանմամբ
- 75 ABY ծածկել C ծածկել սրբ. ծածկեալ ի ABKQUVդԳՏՓf1 չիք ի ւ յերկրի սրբ. ի յերկրի
- 77 a բանական h բանականացն բնութեանն Qaf1s բնութեանս UVW բնութեամբ

- 78 QVիs զարեղապէս UV բոնութիւն Խ բոնութեանն p բոնութեամբ
- 79 h չիք ի f1 բոյսոյ K չիք տհաս h տըղայս փխ տհաս ո դհաս N տհասակին փխ տհաս հասակին K յերկար անկեալ փխ յերկարածղեալ Q երկարածղեալ
- 80 ու ծամանեցին փխ ծամանակին EMδλiku բարձրութեան p բարձրութեանն սրբ. բարձրութենէ Q կայիցն
- 81 iku չիք Թէ L ստորակայց U տորեակաց h ստորեականացն Qf1s ի դծնէից ր գըծնէիցս SW կենաց
- 82 f1 յերկնից Qf1s ամբարձան V բարձրացան փխ համբարձան
- 83 Տդ կթէ TZ այժմ փխ այն T կանխեալ փխ էանխաւ V չիք զարացեալ T շարեաց UV շարացն
- 84 H իսկ այժմ որ Maypt մինչև s մինչև սրբ. մինչև և յոսկեղէնն ծ նիթեղէն փխ նիթ f1 ծամանեաց յեղանակեալ s ծամանեաց յեղանակեալ հոգոյս գոյութիւն սրբ. յեղանակեալ հոգոյս գոյութեան U հոգոյս (f1 հոգոյս) փխ հոգոյս V հոգոյս LUV գոյութիւնն hր գոյութեանն
- 85 T կերպոյս
- 86 օx արքունական GHKOWԼծԳՓf1ikmnp-qrstu քանդուածով Ra քանդուածով սրբվ. (a սրբ.) քանդակուածով Ծ քանդակուածով սրբ. քանդուածով
- 87 և դաւաճանութեամբ h դաւաճանութեանն Ur դմեր GOSlp ենթադրել HLPQRTV-WZԼf1s ընթադրեալ U ընթադրել ծ ենթադրել a ենթադրեալ սրբ. ենթադրել h ընթադրել սրբ. ենթադրել O բնութիւնն
- 88 Թ յուսայի t ի մերկապարանոց H լուսաւորութեամբ
- 89 և անքող սրբ. անքող A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի Cαδθλσταρ ձեռագրերից, ունեն անքող և Քրիստոսի
- 90 U չիք եւ միշտ B հաստատութեան փխ հաստատեալ K հայի փխ պահի b չիք ի Y միս փխ մեղ ABCGHMNOQSUVW-XYթԼԳՏՓcdegihiklnpr բան R բանն սրբ. բան

- 92 փ ուխտի ACEGHRWXՓIn հաստատու-
թեանն
- 93 e պաշի ի մեկ առ L հաշտարանն փխ
հաշտարարն P հաշտարարնն
- 94 N մշտրնշատր
- 95 Tδ կանսփի
- 96 V անփոխադրելոց
- 98 hīqtux համբուրեմք KQTUVas հաւա-
տոյ Ն արամք
- 99 etēkēk օտիմք
- 100 L յարգաւորացանել x յարգաւորացա-
նելն f₁ յաստաւոյ
- 102 s առաքելականն K շիք բանի L կանո-
նի փխ բանի αστχ բանին β բանի սքքվ.
բանին
- 103 QZs արդ սքք. ալ f₁ արդ փխ Ալ Mf₁
ալս EQaf₁qstux անստուերադիր փխ ան-
ստուերադիր d յանստուերադիր L հաստա-
տութիւնս (U վստահատութիւն) փխ վըս-
տահութիւն σ վստահութիւնն f₁ վստահու-
թեան
- 105 U թշուառացեալ
- 106 L ամենակենդան փխ կենդանական
- 107 ABCEHTIΣΦ ամենաթշուառս GZ ամե-
նաթշուառս սքք. ամենաթշուառս U ամե-
նաթշուառական փխ ամենաթշուառս ABC-
HIΣΦ շարագործ EG շարագործ սքքվ.
(G սքք.) շարագործս σ շարակործս
- 108 MU մատենալս W մատենեցեալ C կեան-
սքն սքք. կեանս LNOPSWYβγl'cdef₁ghp-
qx կեանս s կեանս սքք. կեանս
- 109 γ ապականութեան Γ ապականութիւն f₁
վաղճանեալս փխ վաճառեալս s վախճա-
նեալս սքք. վաճառեալս f₁ շիք ի ձիրն t
ձիրսն
- 110 T շունի սողը f₁ տողն ունի տ. 116-ից
նէտո V դոխայնովք O շիք գործովք
- f₁ikrs գործով l գործաւք η շիք ի լուսն
n լուս
- 111 η շունի սողը γ ստորնասէր սքք. ստո-
րասէր α ստորնասէր f₁ ի ստուերասէր փխ
Ստորնասէր s ստորնասէր սքք. ստորնասէր
LXY ի յերկինս
- 112 η շիք կրկին զայնակղեալս C զայնպե-
ղեալս սքքվ. զայնպղղեցեալս Z զայնակ-
ղեալ U վերին փխ վերստին EPγλΓf₁h
փրկութիւն
- 113 Lkr կապեալս AE հանգստարանն փխ
հանգստեանն BC հանգստարանն սքք. (C
սքքվ.) հանգստեանն PVdf₁slu հանգըս-
տեան
- 114 N վերաւք h վերաւքս
- 115 B ստամբակութեան (V ստամբեալս) փխ
Ստամբակեալս T սանձս սքք. սանձսն
Yf₁ սանձս Γ սանձան Ym հանդարտու-
թեամք
- 116 K սրացեալ վարատականս LNXY վաչ-
րատական T վարատաւական Γ վարս-
տական HWIՓ կոշումնս LQSUUVYβγδλ-
cf₁hiklmprqtux կոշումն
- 117 X շունի տ. 117—118 A սպառումն փխ
Սպառում BESλhikr տալառումն C տալա-
ռումն սքքվ. տալառում UV տալառումն h
դժեակս EYλh հեղութիւն r հեղութեան
- 118 x ընդդիմարան LNOPRSUVWYβγδηλω-
acf₁hiklmprstux ներումն
- 120 n շիք ի W նորա f₁ շիք եւ² V յահաւոր
- 121 Vf₁ տնուն Kbf₁ բարերարութեանն Y բա-
րերարութեան փխ բարերարութեան
- 122 LRλh խսկութեան MYλr աստուածութեանն
- 123 r զարութեան
- 124 N մեծութիւնն U շիք Մեծութիւն G յա-
ւատանս յաւատենից
- 125 LYσhk շունեն տողը

Բ Ա Ն Ժ Բ

վերնագիր.

QRYZθtloqu շունեն Բան նշում l հա-
մառակալի ժԱ սքք. ժԲ EPWαβσωbimnoqtux
վերնագիրը կրնատ GTδφ համառոտագրու-
քյամք L նորին Գրիգորի նարեկացոյ (N նո-
րին հսկողի նարեկեցո վարդապետ) փխ վեր-

նագրի M վերնագրի փխ կետեր TUβσabε հե-
ծութիւն r հսկողին KPRTUVXYβΣhր բան f₁
շիք բանի r շիք ի QZ սրտէ

1 o շունի տ. 1—45 r զի փխ բանդի Է
յառաջին A և այս տողն ունեցող մնացած
օրինակները, քայի HLMPQRUVWXαβγ-

- Թօփabcdeqmn ձեռագրերից, ունեն չառաջ-
նումն Սր զգջման
- 2 K յուսահատութեամբ LMօցր յուսահա-
տութեան Ս բանիւր WZβ բանի Օ լքեա
- 3 ΓΦ տարակուսանայն ΜΥΓς հեծեծանաւն
(V հեծեծանօք) վիս հեծանաւն Q հեծե-
ծանաւր սրբ. հեծանաւն ր հեծանաւր Vα-
fihirs ձագեցայ
- 4 N կերպարան յուսոյն i յոյսոյ AEGωΣ
փոխել BCμ փոխել սրբվ. (Cμ սրբ.)
փոխեալ Օ փոփոխեալ AEGMOQUVXY-
ծωΣik յարգահատեալ B յարգահատեալ
սրբվ. յարգահատել Cμ յարգահատել
սրբ. յարգահատեալ β փոխեալ սրբ. փո-
խեալ յարգահատեալ համարձակեցայց
ապա վերստրբ. փոխեալ d արգահատել
- 5 Mhr զերրորդութիւն Ս ի յաւանականու-
թիւն ABEc ինձ յաւանականութիւն C ինձ
յօղնականութիւն սրբ. յօղնականութիւն
ինձ QV յաւանութիւն վիս յաւանականու-
թիւն MNPRSTUZαβγδφδεικlnpqutux մե-
ղաւորի
- 6 h յանդատին N յարհնարանեալն Z յա-
րհնարանեալ
- 7 β զկենդանարարն սրբ. և ի դաւանելն
զկենդանարարն ապա վերստրբ. զկենդա-
նարարն ABEGTUXZμφԾβqի դաւանել
Cσ դաւանել սրբ. դաւանելն h բնաւիցն
- 8 HΓΦA կոչումնն Ս զկոչումն Qabmsx
ձայնին X ձայն
- 9 as ահաւորութեանն ր ահաւորութիւն Vx
անունն ծի շնորհածիր x շնորհածիրն
- 10 L մահացելոցս W ի վիս է δ շիֆ է KΦ
կենդանութիւնն
- 11 U նախահառութիւն
- 12 XY եթէ ABEHKLUVXYαγδμστφωΓΣԾϞ
զտէր վիս դանուն տեառն C զտէր սրբ.
զանուն տեառն ΥΛΓς շիֆ նա
- 14 UV և վիս նախ h մեծութեանն ABCE-
GTWδλbgmn նորա RXβγς նորա սրբ.
(γ սրբվ.) նորին
- 15 gmx թէ ABHKΓ ձեռագրերից բացի, այս
տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակնե-
րը շունեն դարձեալ δ յողոգ
- 16 LY շիֆ իբր ր իբրև ր զկենդանութեան
H շիֆ իսկապէս

- 17 HN շիֆ եւ H շիֆ զշնոյ Qs շշնոյս KLaγ-
ծηθμστφΓΣΦ ձեռագրերից բացի, այս
տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակներն
ունեն շշնոյ ABG կենդանութիւն տուրե-
առութեան C կենդանութիւն տուրեառու-
թեան սրբ. տուրեառութիւն EΓΣΦ կեն-
դանութիւն տուրեառութեան սրբվ. (ΓΣΦ
սրբ.) տուրեառութեան H տուրեառութեան
Ս հաւասարի վիս հաւասարի
- 18 PSω շարժութիւն
- 19 V միայն քան վիս այնքան Qηω հան-
դուցիւն է (ηω շիֆ է)
- 20 s որչափ վիս որքան Sφ կապօք վիս կա-
պանաւր Qs բերիմ սրբ. բերկրիմ WγΓΣΦ
բերկրիմ վիս բերիմ Y բերին
- 21 W տուրս A կատարիմ սրբ. կարաւորիմ
Ս կատարիմ վիս կարաւորիմ
- 22 ihir փառք N անձնակալի (T ցանկալի
Ս բաղձալի V բաղձալի) վիս անձկալի
- 24 L փափագանաւրն
- 25 i կենդանարարին վիս կենարարին Սη
յիշատակաւ զիս շիֆ միշտ
- 26 MNPSUZγbcehiknptx տրփանաւր (V
տուփանօք W արփանաւր) վիս տարփա-
նաւր Q հեծիմ η հեծեծիմ ω հեծեծեծ
- 27 B յիրկեամանց M յերկեամանցս N յե-
րկեամաց Y յերկեաման նոցա Z յերի-
կեամանց
- 29 h զհանդուցիւն SXΥγfghklmnր զերեսս
TWtu զերեսն αδς երես ω յերեսս qx
զերեսս
- 30 N հարսարանին
- 32 λ նորա վիս որոյ x ղօրութեամբ N ալըն-
կալութեան Γ ալն կաղաղմութեամբ սրբ.
ալնկալութեամբ
- 33 V վերագրեցելովք Y վերագրեալք
- 35 NP ի ձեռն կարաւորին EQRSVcdefghikl-
npstx ապաստան եղեալ վիս ապաստա-
նեալ Օ ապաստան եղեալ սրբ. ապաս-
տանեալ Ս ապաստանել b ապաստանեալ
սրբ. ապաստան եղեալ
- 36 N քաւութիւն h քաւութեան V հասանիլ
- 37 Va ալլ և G ղնոյնիքն վիս ղնոյն ինքն
σ ղինքն
- 39 γδ ի յերկնից ABCEGHLMNOSTUVYη-

- 41 BGXY ամաչեցելոյ Mrt ամաչելոց Qabm
 ամաչեալ V ամաչեցելովք s ամաչեցեալ
 HQVas դիմաք L կորացելոց
 42 A B E G V μσφω ΓΣΦρst ազգմանց Cւյ
 ազգմանց սրբ. ազգման H ազմանց a
 ասգման K կապուցման M երկեակի N
 երրեակի (ի երկաթի) փխ երկակի
 43 B արժանիակ ACGMNOPUWYZIΣdgik
 ախտի (Schl աշխ ո աղտի ք ախտի)
 փխ աղխի HKTηλωթ արխի Rγ ախի
 սրբ. ախտի β ախտի սրբ. ախի δφ
 ախի սրբ. աղխի NP կարկեցելոց Tβ
 կարկելոց սրբ. փակելոց U կարկելոյ αδ-
 θστ փակելոց փխ կարկելոց μ փակելոց
 սրբ. կարկելոց V առանց համարձակ փխ
 առ անհամարձակ K անմահարձակ փխ
 անհամարձակ T լեզուիս սրբ. լեզուին
 CE շարժութիւնն U շարժողութիւն
 44 KVαβδθμτφω շի ր s յերդ սրբ. ր յերդ
 Sikr յերդս XY պաղատանաբ
 45 Nβσ ազիողորմն ω հեծեծեծանաց L ա-
 զազակելոց N աղաղակելոյ Y աղաղա-
 կելով t աղաղակել. 45-րդ տողից հետո
 այս զուխն ունեցող բոլոր ձեռագրերը,
 բացի β-ից, ունեն ենթավերնագիր. AB-
 CGMUαδθϑφ ձեռագրերում՝ ենթավեր-
 նագիրը յուսանցում, իսկ մյուսներում՝
 քնագրի կարգում (ենթավերնագրի համար
 EV ունեն ԺԳ, N Ժ և Ե՝ ԺԶ համադրակա-
 յում). այսպէս՝ Մաղխանը զարաւորը (իւր
 զարաւոր գ շի գարաւորը Y զորաւորը
 առ տէր) արհարաց (գ ընդգէմ արհավ-
 րաց EVh արհարանաց δ արհանաց տφ
 արհուրանաց s արհօրաց սրբ. արհօրացն)
 գիշերականաց (C գիշերականաց սրբ.
 գիշերայնոյ HLWnpq գիշերայնոց KMT-
 Zσadx գիշերայնոյ NPQXYηbeglmtu
 գիշերայնոյ RSYhiko գիշերոյ U գիշերա-
 կան ողւո V գիշերական գլոյ δ գիշե-
 րոյն λ գիշեր s գիշերայնոյ ք գիշերոյ),
 որից հետո ունեն G Աղաւթը եկեացէ-ին
 L նորին Գրիգորի P նորին Գրիգորի հըս-
 կողի λ բան ր խորոց սրտ[ից] խաւսք
 րն[դ] աստուծոյ ք որ ոչ զարհուրին և
 էկեացէ է էս խօսք բնդ աստուծոյ
 46 M զգառնացելոյս VWh զգառնացողի U
 աղաչանս
 47 s գլխութեամբ սրբ. գլխութեամբ H պառ-
 կառեալս
 48 λ տխրութիւն
 49 K զանբմբմբելի փխ զանբբբբի
 50 Q զրդութիւնս սրբ. կրթութիւնս a զրդու-
 թիւնս փխ կրթութիւնս s կրթութիւնս սրբ.
 զրդութիւնս
 51 N շունի տողը K աւերեա սրբ. աւարեա
 μfghiklnqr աւերեա փխ Աւարեա
 52 K բացատրեա սրբ. բացադրեա RTVW-
 XYZδηθλσΓΣaikrs բացատրեա Q զմա-
 ռախուղն մոլեղոյն HLU զմոլորեղոյն փխ
 զմոլեղոյն L մառաղխոյն SYahr մառա-
 խուղն δ մառաղխուղ
 53 L զվշնամոյն փխ զկորուսչին ք զկորուս-
 չին H շիք ընթացմունս
 54 L տ. 54-ի փխ ունի տ. 55 և ընդհակա-
 ռակն H շիք Յրուեա ծածկատես դրմբըռ-
 նողին WZω ցրեա Φ ցրուեա սրբ. ցրեա
 N ծածկապես (a ծածկապէտ) փխ ծած-
 կատես Qs ծածկապէտ սրբ. ծածկատես Q
 իմացմունս սրբ. դտմունս U յարձակմունս
 (a իմացմունս) փխ դտմունս V դրմունս
 s դտմունս սրբ. իմացմունս
 55 P շունի տողը A անբնին սրբ. անբնին
 SWβγλiηkoxz անբնին
 56 N շիք քո V բով H ձեռամբ փխ անուամ-
 բրդ QSUVβωցm զլոյսանցոյց դ զլու-
 սանցուց Փ զլոյսանցոյց (σ զլուսանցոյց)
 փխ զլուսանցոյց Σ լոյսանցոյց սրբ. լու-
 սանցոյց s զլուսանցոյց սրբ. զլոյսան-
 ցոյց N յերդ Yθστfghknr երթ փխ երդ
 57 o փարփակեա V բով a ձեռամբ N շիք
 զառաստաղ տաճարիս u տաճարին
 58 N շիք Գծագրեա քո արեամբք x արեամբ-
 բրդ ABE դրաց (ω դրանց) փխ սեմոց
 CG դրաց սրբ. սեմոց L սեմոյ N սե-
 նեակիս
 60 V բով KVVWkqrտ զհանգստեան K յարկ
 խրճիթիս փխ խշտի LNQUVWYγλΣΦaf-
 klmqrsux խշտիս

- 61 Լ խարից (V համբից) փխ խաղրից P
հաղրից սրբ. խարից փ խաղիւրից սրբ.
խաղրից ք հաղրից սրբ. խաղրից ք խաղ-
րից սրբ. հաղրից A և այս տողն ունեցող
մնացած բոլոր օրինակները, բացի Wα-
ծθto ձեռագրերից, ունեն հաղրից ABG-
OQΛσ զծածկարանս Cμ զծածկարանս
սրբ. զծածկարան Σ զծածարան փխ
զծածկարան N անկողնիս Q անկողնիս
սրբ. անկողնիս
- 62 Ի չունի տողը V քով Nλ կամաւր ik
կամաւր UV հոգոյս ω հոգոյս
- 63 ω անխարդ ABCUY պահեսցես փխ ա-
րառցես E արասցես սրբ. պահեսցես σ
արաբն փխ մարմնոյս
- 64 k շուրջափակ λ զպարս ABCΓΣΦ զաւ-
րաց C զօրաց սրբ. զօրոյդ H զօրացդ
Qϣωցոք զաւրոյդ β զաւրունդ δ զաւ-
րոյդ սրբ. զաւրոյդ s զօրոյդ սրբ. զօրոյդ
ABGΓΦ երկնաւորաց CEΣ երկնաւորաց
սրբ. (E սրբ.) երկնայնոյ (E երկնայ-
նոց Σ երկնայնոց) HL երկնայնոց K
երկնայնոց NPZβδpx երկնայնոյ V
երկնայնոյ a երկնայնոյ h երկնայնոյ
- 65 P զիտի սրբ. զիտի μ զիտի սրբ. զիտի
AUΦn ձեռագրերից բացի, այս տողն ու-
նեցող մնացած բոլոր օրինակներն ունեն
զիտի փխ զիտի U զիտաց, զնզին (λ գրն-
դի) փխ զասու γa զասուց s զասու սրբ.
զասուց
- 66 K հանգիստս N րերկրութիւն
- 67 N մահադոյնս (W մահահանգիստ) փխ
մահահանգոյնս QUa մահահանգոյն h
մահահանգոյս Qam նիրմանս
- 68 U խորութիւն ABEGLSX գիշերոյս C
գիշերոյս Y գիշերոյ սրբ. h գիշերոյս μ
գիշերիս սրբ. գիշերոյս
- 69 L չիֆ հայցուածոց
- 70 λ ամէնարհնեալ սրբոհոյ Y սրբոհոյ (ω
սրբոհոյ) փխ սրբոյ δ սրբոյ փխ սրբո-
հոյ s սուրբ Q աստուածամինի սրբ. աս-
տուածամինի ωs աստուածամինի
- 72 k պարարեա
- 73 β զպտուհան ABCEGHUΓΣΦb տեսու-
թեան ik տեսութեանցս
- 74 A B EGMNOTUZαβγδθϑλμστφΣβfghmlp

- զգայականաց (ΓΦ զգաստականաց) փխ
զգայարանաց Cc զգայականաց սրբ.
զգայարանաց a սգայարանաց e զգա-
յարանաց սրբ. զգայարացս qtu զգա-
յարանս W իմաստիցս
- 78 U յանուրջական Z անշրջական սրբ.
անշրջական δ հղերոց փխ երազոց
- 79 A խոռվականաց (Qam խուճապական U
խաղսողական) փխ հաւականաց CEG
խոռվականաց սրբ. (E սրբ.) խօւական-
աց KRTΓ խաւականաց սրբ. խոռվա-
կանաց s խօւականաց սրբ. խուճապակա-
նաց u հօյականաց
- 80 Γ յիշատակաւրս, չիֆ ք U յուսոյ քո
- 81 ABCCEGMOPTYϑστωδnoq պաշտպանել, λ
պաշտպանեալ μ պաշտպանեալ սրբ. պաշտ-
պանեալ
- 82 ABCEGMPSYϑλστbdegilnprx սթափել
Nl զթափեալ δ զսթափեալ μ սթափել
սրբ. սթափեալ a զթափել h սթափել n
սթափիլ
- 83 at ծանրութեանս
- 84 CEΣγaeiko ամենապատ
- 85 e տողն ունի նետագա գրչուրյամբ L ոգէ-
նորոց
- 86 U յանձին հղեալ փխ արձանացեալ
- 87 K բուրման s բուրման սրբ. բուրմամբ
ABCETηΓΦq հաւատոյ Gμ հաւատոց
սրբ. հաւատոյ σ հաւատոյց s հաւատոյ
սրբ. հաւատոց
- 89 A և այս գլուխն ունեցող բոլոր օրինակ-
ները, բացի VαβγδθϑλμσωΓΣΦ ձեռա-
գրերից, չունեն տողը (β տողն ունի լու-
սանցքում γ ու. 89—93-ից առաջ ունի
շրջանակաձև փոքրիկ նշան) V հրգագու-
մար փխ երկնադումար Σ երգականալ
- 90 B չիֆ յերկինս NUXYΓo առաքեալ
- 91 B փառաւորեալ (K որ ես փառաւորեալ)
փխ տողի A և այս գլուխն ունեցող մը-
նացած բոլոր օրինակները, բացի CVα-
βγδθϑλμσωΓΣΦ ձեռագրերից, չունեն
տողը (C տողն ունի ուշ գրչուրյամբ β
տողն ունի լուսանցքում σ տողն ունի տո-
ղատակին ուշ գրչուրյամբ) β չիֆ ես δ
և յամենայն
- 92 BK չիֆ յաիտեհից A և այս գլուխն ու-

նեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի CVαγδηθμσωΓΣΦ ձևազերեից, չունեն սողը (C տողն ունի ուշ գրչությամբ σ տողն ունի տողատակին՝ ուշ գրչությամբ)

Բ Ա Ն Ժ Գ

Վերնագիր.

o չունի զույգը QRTYΘΤΙqu չունեն Բան նշում V համառակալված ԺԴ (C ԴԺ) փխ ԺԴ ENPRSTWβμςβιμqux վերնագիրը կրնատ L նորին Գրիգորի նարեկացույ փխ վերնագրի M վերնագրի փխ կետեր Qδηωπ համառոտագրությամբ Սσβι հեծութին i հեծութեանն Nτ հըսկողին KPUVXYΣhr բան h բանն r չիք ի ABZ սրտէ

- 1 V Տէր փխ Աստուած δ բարերար սրբ. բարձրեալ
- 2 S U V ir հայր ABEGHμΓΣΦ բարեաց C բարեաց սրբ. բարի ABCEGμ ողորմութեանց L ողորմութեան յ ողորմութեանցդ չ ողորմութեանց սրբվ. ողորմութեանցդ Σ շնորհիդ
- 3 S V անուն Ns զգրութիւնդ
- 4 N զնմանութիւն փխ զընտանութիւն H զընտանութիւն բս սրբ. զընտանութիւն r աւետարէ
- 5 μ բազր սրբ. բազրոյ AEGHMΘΤΣΦ ձևազերեից բացի, այս տողն ունեցող մրնացած բոլոր օրինակներն ունեն բազր x և զմէկից և ik անհոգացողաց փխ անհոգացողաց
- 6 U ընդ որդիդ (բո) TZδ իբր
- 7 S X զբոյր
- 9 K արարչութեամբ ընդ բո
- 10 N սրբութեան փխ սուրբ հշմարտութեան ACEGKQUVZμbegm հշմարտութեամբ Γ հշմարտութեանն ρ հշմարտութեանէ
- 11 λ բխեալ L չիք առ
- 12 Hεfhpςx իսկութեան K իսկութեամբ H գոյութեան փխ գոյի hq գոյին r մշտնջենաւ
- 13 b յամենայնիւ ik ամենայնի աղμστω որդւոյ բոյ e որդւոյդ
- 14 Nβ երբակ W համաձայն փխ համայն A

93 A B E G H L M N P T U W X Y Z β σ ρ τ ο չունեն տողը CRS տողն ունեն ուշ գրչությամբ Σ ամէն կրկնված

անբնին սրբ. անբնին PSWγfhpςx անբնինին

- 15 K որոշեալ փխ Տրոհեալ չ. դատուցմամբ
- 17 V նոնագոյ X նոյնագոյ սրբ. նոյնագոյն cεfhlkltu բնութիւն x բնութեան h չիք անշփոթ r անշփոթ UV չիք և A անջրպետ սրբ. անանջրպետ P անջրպետ
- 18 M կամով չ. կամաւ
- 19 L S a իրիցութիւն Z երիցութեան s երիցութիւն սրբ. երիցութեամբ ΓΣΦ ումեմնէ VWΓΣΦ չիք ի S յումեմն սրբվ. յումեմնէ Wgr յումեմնէ σ յումեմն լ'u ումեմն փխ յումեմն
- 20 Y չիք եւ N չիք ու U անհուաղութիւն փխ առ նուաղութիւն ABx մխայն փխ մխայն C մխայն սրբ. մխայն U ժամանել
- 21 G երկրայնոյ փխ երկնայնոյ KNORSZ-βadpx երկնայնոյ γ երկնայնոյ W լոյս
- 22 B Q մերի սրբվ. (Q սրբ.) առ մերն A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի HKLPXYαδηθλμστφω-ΓΣΦ ձևազերեից, չունեն առ Γ մեր
- 23 ABGHUWΓΦikr սրբասացութիւն C սրբասացութիւն սրբ. սրբասացութեան NO-δΣcεfhlpt սրբասացութեամբ QV սրբասացութեանն s սրբասացութեան սրբ. սրբասացութեանն σ անբսկըսնարար μω աւետարանեալ փխ աստուածարանեալ
- 24 γ և արդարեւ Q արդարիւ սրբ. արդարեւ TV վերաձայնեալ ikr խոստովանութեամբ
- 25 ABCGKτ երեքփառաբան Sh երեքփառաբանդ V երրորդ փառաբան AB-CEGHKLUVμωΓΣΦag դաւանութիւն Q դաւանութիւն սրբ. դաւանութեան γ դաւանութեանն λ դաւանութեանէ EVrx զՊետրոս s Պետրոս անուանեաց սրբ. զՊետրոս երանեաց S դաւանեաց սրբվ. երանեաց
- 26 V զդատապարտեալս h զդատապարտելոց

- V չի անձն ABEFGHUIՄՏՓ ակնարկովիւամբ C ակնարկովիւամբ սրբ. ակնարկովիւան V ակնարկովիւան ք ակնարկովիւամբ բառից մինչև բան ժԳ ա. 7-ի զրեզ ի բառերը ներառյալ ուշ գրչությամբ
- 27 LPR խնդրող U զերելոցս Ե զերելոյս սրբվ. զերելոց ի զերելոյս Կ զերելոյս սրբ. զերելոյ KQV արդարացուցես Դ արդացուցէ
- 28 HR չի ԵԼ՝ K պարզելն S չի քո՞ Ի ոգորմովին
- 29 K Ես ի պարզելն Tթոց՝ պարզես քո չի Ես անոչակալ այնքան W այսքան փխ այնքան N հոչակել V յորքան FLQRUVWXYՄՏ յողորմովինն Oh յողորմովինան
- 30 L յաճախեն ABEFGXԻԹ զփառսն C զփառսն սրբ. զփառս
- 31 W զձգնողացն փխ զձգնաւորացն Ե ճրդնաւորացն R զղործ YZ զղործսն Տ զղործին
- 32 CLQՓոճ վաստակոց ագ՝ վաստակելոց (ծ վաստակեցելոց Թ վաստակաւորաց) փխ վաստակոցն Բ վաստակոցն սրբ. վաստակելոցն Լ վաստակելոց սրբ. վաստակոց Ը վաստակաւոր (փխ վաստակոցն) սրբ. վաստակաւորաց A փոխաւոր սրբ. փոխաւորութիւնը QTԾիկ փոխաղորմովինը փխ փոխաւորութիւնը
- 33 A տողը բաց է բոլել, ապա լրացել տալամիչում յ շունի տողը Դ ողորմովինն L բարերանութիւնը փխ բարերարութիւնը P բարերարութիւնը սրբ. բարերանութիւնը
- 34 ACEFGOSXYԳ մարդկային BN մարդկային սրբ. մարդկայինս L չի մարդկայինս
- 35 ABEGU բոյոյ C բոյոյ սրբ. բոյոցդ ծ բոյոց սրբ. բոյոցա ABCFGHUSԻբ շքնորհացդ Ծ շնորհաց TZԲ աստուածութեանց փխ աստուած գթութեանց
- 36 Դ չի Ե G անդր սրբ. անդ Qe անդ (V անտրէն) փխ անդր U Ե իսկ Թճ չի իսկ Rbdefiknqrstux զարէնս ընտրեան CEFS զարէնս սրբ. (EFS սրբվ.) զարէնս բռնութեան L բնութեանս (Ի բանաւորակա-
- նրս) փխ բնաւորականս K հրամանաց փխ հոսմանց
- 37 A երկայնամտութեան բառից մինչև տ. 40 արդարութեան բառը ներառյալ կրկնված B նույնը գրել է երկուող անգամ Լ ապա ԲԵԼԵԼ EKNSUVXՆbcefhlmptu երկայնամտութիւն OQ երկայնամտութեան
- 38 K նուազեալ լիցի C Եղեցի SXՓ Եղիցին Ե Եղիցի սրբ. Եղիցին W բոցդ ծ բոյդ սրբ. բուժդ M մասինդ V երկնամանց փխ երկրամանց
- 39 N չի որ V որք մաքրութեամբ FLNT-WZαδμιοστΦΣ արինականացն փխ արինականացն KSS արինականացն սրբ. (S սրբվ.) արինականացն Դ արինականացն սրբ. արինացն Լ արինացն Qs վստահութեամբ Y վստահութիւն
- 40 A (կրկնվածում) MUWԻՏՓիկ լուսաւորեալ A (առաջին գրութեան մեջ) GM-OR արդարութեամբ Wք արդարութիւն ծք՝ զուշակն երկնային (չ՝ ներնային) փխ զուշակ ներկային
- 41 MO հրէութիւն Q հրէութեանն սրբ. հրէութիւնն S հրէութեանն NU յայտնեալ փխ յետնեալ Ն յետնի
- 42 AB պարագրական (O տարագրական V տարագրողական) փխ տարագրական BC պարագրական սրբ. տարագրական NPW-XYδabm ողորմելոցն Ts անողորմեցելոցն Z ողորմելոցն սրբ. անողորմեցելոցն
- 43 U առեալ փխ Առեալ AEF GK կարաւ փխ կարաւեալ C կարաւ սրբ. կարաւեալ Գ կարեալ սրբ. կարաւեալ U մարդասիրութիւն Ի մարդասիրութեանն Կ մարդասիրութեանը
- 45 U չի գոյման ԴՄԳ գոյմանս W հեծութեան HMFԹ կարգում
- 47 V երկայնամտութիւն
- 48 Ի բաղութիւն Եւ Քաղցրութիւն O քաւութիւն փրկութիւն սրբ. քաղցրութիւն փրկութիւն N բաւութիւն փրկութիւն Q չի փրկութիւն AGV չի բաւութիւն C փրկութիւն սրբ. փրկութիւն քաւութիւն
- 49 NV Ե քեզ Uy չի յամենեցունց HԴՏՓ չի յաւիտեանց U յաւիտեանս յաւիտե-

նից Վյ յախտնից յախտանս ցլ յախտնից Բ յաղգաց ՄՎ չիք աղգաց Ծ աղգաց յամենալիի

50 MPδs շունեն տողը N յամեն W ամեն ամեն

ԲԱՆ ԺԴ

Վերնագիր.

QRTΘTgıo Բան նշում շունեն V համա-
րակալված ԺԵ (c ԴԺ) փխ ԺԴ 1 համա-
րակալ է ԺԵ սրբ. ԺԴ օ շունի համա-
րակալում BEPQRTWαsilmtux վերնագիրը կրնատ ԳԾ-
դշոն համառոտագրությամբ L նորին Դրիզո-
րի նարեկացույ փխ վերնագրի β կրնատ և հա-
մառոտագրությամբ օղ շունեն վերնագիր ՍԾԻ
հեծութին ր հսկողին KMNPUVXYβSbgıhr
բան ր չիք ի QZ սրտէ

4 h բարերար բարձրեալ

5 ABFGHUVΘστΓΣΦ աստանար կրկին

C աստանար կրկին սրբ. կրկին աստանար

6 KM նուազ իkr նուազս փխ նուազս δ վի-
րաւորեցելոյս Ծ վերաւորեցելոյս

7 TZ չիք է UVգս քն N քեզ

8 Փ աւաղակաց Բ սրով S խոխոկեալն β
խողողեալն

9 f կանդի

10 Y չիք Ոչ

11 N անկուխնչ

12 CΓΣ մատամրն իkr մատամրք K տատա-
նելովք Y տատանելոյ է L զաղերս փխ

զաղէտ SY զաղէտս SVY տաղնապին փխ
վտանգին K յալտնեալ Qs տեսանալիդ

14 u զաչս K կողկողագին արտասուաց u
ողրոց արտասուար օ արտուսուար N բա-
րերարարիդ

16 QSVYs պատգամս V միշնորդ AEF հա-
ճեցայց B հաճեցայց սրբվ. հաճեցոյց H
հաշտեցոյց փխ հաճեցոյց

17 ր չիք Զի Բր անայցելոյ

18 H հայթայթմամբ սրբ. հայթայթմամբ
hikr խայթայթմամբ օ խայթայթմամբ AB-
EHΓΣΦ խորտակելոյ CG խորտակելոյ
սրբ. խորտակեալ (G խորտակեաց)

19 H ձորձոյ Q ձորձոցն սրբ. ձորձոց TZs
ձորձոցն G սիրտս լ սիրտդ ABCEFH-
LRTWωΓΣΦact ձեռագրերից քացի, այս

տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակներն
ունեն զսիրտ

21 FKMTUeqıux ձեկաւրն (ձեկաւրն) V
ձեկօք f ձեկովք Բ հաստատութեան ԱΣ-
Փchik զաշապարաւ Բ զարշապարանաւ
փխ զարշապարաւ SYu զզարշապարաւ
օ զարշապար W վճարեցաւ փխ վարեցաւ
s վերացաւ սրբ. վարեցաւ

22 V յարիր փխ անյարիր ր չիք անյարիր էր

23 ր չիք Քանդի ABFGO կիսամեծ C կի-
սամեծ սրբ. կիսամեծն FGORSWYZβγλ-
σωbcfghiklmopr կենդանոյն

24 Q սակաւ սակաւ Ws չիք է FNPRSWZ-
βγadhikmnpqtx ի մեռելութեան MOQT-
gısu ի մեռելութենէ GKULb մեռելութե-
նէ Բ մեռելութեան սրբ. մեռելութենէ e
մեռելութենեան սրբվ. մեռելութենէ

25 ABFHLMUαγδθıωΣΦa բոցդ C բոցդ
սրբ. բոցոյդ Y բոցոյ τ բոլդ M խոստա-
ցեալ փխ խրատեալ U բանիցդ

26 H ողորմութեանց b ողորմութեամբ

27 W փառովք Բ բարեկարգեալ փխ լուսա-
ղարդեալ

28 ձ չիք ի

29 ABCEFGHMωΓΣΦ ապտամբութեամբն
դ ապտամբութեան μ ապտամբութեամբ
սրբ. ապտամբութեամբն O թշնամեաց
K յաւելու սրբ. յաւելու

30 օ նոսինք V միարանեցաւ Բ միարանեաց
սրբ. միարանեցաւ NZabcdghikmnpqıu
քո (քոյ)

31 b և բարերար W բարերար տէր

33 օ չիք և G [յան]զիմանեցիր բառիդ
մինչև բան ԺՁ վերնագիրը ներառյալ ունի
ուշ գրչությամբ

34 UV ոսնհար հղեր փխ ոսն հարեր h ան-
կելոյն

36 GıXαδφ զծայրագոյն μ զծայրագոյն
սրբ. զծայրագոյնն ր զծայրագոյնն AB-
EFημωh զխնաման C զխնաման սրբ.

- ղինամս G₁ զինամս QUs խնամս
- 37 Ե քա՛ննապէս SY Ա՛նարոնին փխ ա՛հա-
րոնեան Բ ա՛հարոնայն
- 38 L զարաւորին ձժժԲ զարաւորս Բ զա-
րաւոր սրբվ. զարաւորս ABEFG₁KPQU-
VYZԹօbe պաշտունն C պաշտօնն սրբ.
պաշտօն ծ պաշտունս լ պաշտաւն սրբ.
պաշտունն T զատապարտչին
- 39 G₁ բունալիւր V քարանց
- 40 O խոցելոյ Տ խոցնցելոյն և խոցելոյն
QY մատնէր S մատեր s մատնէր սրբ.
մատնար
- 41 H զեհկան ծ զղետական NQ կարապի-
տուն TZԾօ կարապետին s կարապետան
սրբ. կարապետային C անկաւարադործ
սրբ. անկատար դործ EFMNOPQRTVZ-
ղձAbcdefghiklmnopqrstux անկատար դործ
K անկատարադործից UWՏde անկատար
դործի ԲՏ անկատար դործ սրբ. անկատա-
րադործ
- 42 K յերկուցն սրբ. և յերկուցն VWՏde չիֆ
և Թ յերկուսն R յերկուց մի սրբ. յերկու-
ցնն միջի CSλ մի սրբ. (λ սրբվ.) միջի
E G₁ O Q T V ZγՏAbcdefghiklmnopqrstux
միջի փխ մի S բաժանել օր խորոց փխ
խորոց
- 43 և զկիւրն
- 44 և Հոպս սրբվ. Հոդոյն օ Հոգոյն L և
յապաշխարանն T յապաշխարականն (օ
յաշխարանն) փխ յապաշխարանն λ յա-
պաշխարան s ապաշխարականն սրբ. յա-
պաշխարանն S ընր հանդիսացեալ Z հան-
դիպեցեալ սրբ. հանդիսեցեալ
- 45 M զվիրաւորելոյն OSVYas տեսեալ
- 46 G₁ տապարուն W տապարաւ Ե տապարուն
NγՏ արմատալկորան (արմատակորա-
ւուն)
- 47 ծ դմահու NՏ պաշտունն AFKU նկատել
C նկատել սրբ. նկատեալ G₁ նկարեալ
փխ նկատեալ
- 48 V չիֆ Յառաջ քան զփորձ C առաջակա-
լիցն սրբ. առկայիցն F առաջակայիցն
սրբվ. առկայց HNγԴՓ առաջիկայիցն
L առկային (Pօցո առկայիցն QSYas
առակաց X առակին դժտ առակիցն) փխ
առաջակայիցն Vիկս յառաջակայիցն ծք
- առակայիցն սրբ. առակիցն (ք առաջա-
կայիցն) Ծ առաջակայիցն սրբ. առակիցն
G₁ սատակեցէ
- 49 K հեթանոսացն սրբ. և հեթանոսացն B
դահոյան սրբվ. պահպան UV պահա-
պան ԾԲ պահպանանուն NSYԿփիկլptu
ասորեստանեաց PRTUWZαβδλbmo ասո-
րեստանեացն VիժմսԾԴ ասորեստա-
նեայցն Ե ասորեստանաց
- 50 Խօ որ Vbs հրէից և զարէնս ընկալեալ
Ldefhikr զարէն MYpqlx զարէնս
- 51 G₁αճիսԾԴ ևճա Թ նորս սրբ. ևճայն
և այս տողից ևևոռ ուևի. Զայն առէ, զոր
լևևտարանին սամարացի ուևն ճանապար-
հորդեալ՝ զլացեալ և խոցեալ կիսամահն:
- 52 ծ կցորդեաց մարմնոյն L մարմնոյ α
մարմնոյնդ ANPWαիժսԾԴՓ վերարկաւ
BCU վերարկաւ սրբ. վերարկաւ G₁ վե-
րարկաւ ֆ վերարկաւ սրբ. վերարկաւ
G₁x մերարկաւարան
- 53 Q անտար ազգիսն W աւտարազգիս
- 54 ACEFMQTUVիժսԾԴaglmix աստուա-
ծարար O աստուածարար սրբ. աստուա-
ծարարդ R աստուածարար սրբ. աստուա-
ծարաւ մսլ աստուածարարդ (լ աստուա-
ծարարդն) սրբ. աստուածարար αժմ-
սԾԴaglm ներգործութեամբդ օ անա-
պակաւ
- 55 ևևս կտակաւեալ
- 56 է չիֆ և մահ G₁bցո իւրօքն LRUVs իւ-
րօլք ԵԲ իւրայլքն Z իւրաւօքն FMVY-
begmo ծնդաւր U ծնդդաւրն Ծ ծնդդքն
օ ծնդդքն առակակիցն
- 57 UV դորամեցելոյն W դսիրտ
- 58 Բ զվահատեալին և զհատեալին փխ զվահ-
ատեալն
- 59 K չիֆ եւ և զԲշառացեալն սրբ. զԲշնա-
մանեալն U միանգամայն փխ միանգամ
V չիֆ կրկին AՏՓ զարթուցեր փխ զուար-
թացուցեր BCԴ զարթուցեր սրբ. (Դ
սրբվ.) զուարթացուցեր (C զուարթացու-
ցեր Լ՝ զվարթացուցեր)
- 60 և աւժմանն S լուսոյ սրբ. լուսոյ կենաց
W լուսոյ կենաց
- 61 K երկնայնուով Բ երկայնուով փխ երկնայ-
նուով a երկնայնուով m երկնայնուով

- 62 N ազանցն երջանկացն ծ բնարեցեր փխ
բնորեկոց
- 63 G₁ յանենեցեր փխ Յանձանձեցեր SXY
յանձանձեր U յանձյանձեցեր Z յանձան-
ցեցեր T չիք գրգեցեր եւ խնամարկեցեր
Uh խնամարկեցեր
- 64 N 64—71-րդ տողերը վերանորոգման
պատճառով մասամբ մնացած բղբի տակ
ղև գրատառն սրբ. գրատառն Փճ գր-
ատառն V տառովիկամբ
- 65 ՕՐլ յարկն սրբ. ի յարկն A Լ այս տողն
ունեցող մնացած բղբը օրինակները, բա-
ցի EHMQVZչլՊabcnstx ձևագրերից,
չունեն ի
- 66 A իւրաքանչիւրոց BCE իւրաքանչիւրոց
սրբ. (E սրբվ.) երկաքանչիւրոց F իւ-
րաքանչիւր սրբվ. երկաքանչիւր Q երկա-
քանչիւրոցն ղ երկաքանչիւր Hիkr միջ-
նորդացն ր նախնեացն
- 67 KTCUVZhsx տուչութեանց ղ տվչութեան
G₁Ts կտակացն G₁ դարձանեցեր
- 68 H₁LSՂԻՐ ըստ փխ ընդ յք ընդ սրբ. ըստ
- 69 UV օխտաբաժնեալ փխ Թւտ տարածեալ
TZ չիք արծուոյն աւրինակաւ Ի՛ տարա-
ծեալ սրբ. տարածեալ արծուոյն աւրինա-
կաւ M արծուոյ Y արծուին ղ արծուոյն
ր արծուն Y աւրինակաւն, կալար փխ ըն-
կալար
- 70 Vաստք հանդիստ Թ հանդիստ սրբ. հան-
դիստն ABEFHN պարարտութեան փխ
հանդարտութեան C պարարտութեան սրբ.
հանդարտութեան O հանդարտութեանն ղԻ
- հանդարտութեան սրբ. պարարտութեան Լ
երկնին փխ երկրին ժ րարութեան
- 71 G₁ ահա գրարին փխ գրանին Վ այժմ ա-
հա գրանին ՏՊ ահա գրանին G₁SY ջամ-
բեալ ծ ջամբեալ սրբ. ջամբել U հրա-
մատրեցեր Պ հրամատրեցեր սրբ. հրամա-
նատրեցեր
- 72 N բնան Ե ծայրագոյնին H բարերարու-
թեան փխ բարութեան UV լուսոյն (V
լուսոյ) բարութեան bgmor բարութեամբ
ժ րարութեան Ի՛ լուսոյ փխ լուսոյ
- 73 U բարեղծակապէս TYZabgmoqst բաւան-
դակապէս
- 74 KPSUWXYZբլcelhn զաւտողին F զգան-
ծրն LS զանձ TVYZo զգանձն U գանձն
Վ զգարձ փխ զգանձ BG₁NX սեփակա-
նեալ FLMYδbgncr սեփահանեալ U սեփ-
հանեցեալ ղ սեփահանել
- 75 KY ստեղծութեան փխ ստացութեան
- 76 U ի մեղաց մարրեալ օ պարտից
- 77 U պատրաստեալ և անպարտիցն փխ պար-
դեւեա և անպատրաստից AEF չիք և
BCRΣ անպատրաստից սրբ. (R սրբվ.)
և անպատրաստից β անպատրաստ
- 78 ikr և ողորմութիւն և բժշկութիւն T չիք
և բժշկութիւն Դ բժշկութիւնն
- 79 S բարեղծութեամբ փխ Բարեղծ PSW-
չլfhkorpք անրնին V անստեղծ փխ ան-
եղծ ikr չիք անեղծ ահարո
- 80 KSYo չիք յաւիտենից Ubgm յաւիտեանս
յաւիտենից K յաւիտեան
- 81 օլ չունեն տողը

Բ Ա Ն Ժ Ե

Վերնագիր.

օ չունի գլուխը TYTqu չունեն Բան նշում
Ե համարակալված Եժ փխ ԺԵ Ի ԺԴ սրբ. ԺԵ
EKNPRWYZασωbictux վերնագիրը կրնաւ Լ
նորին Դրիգորի նարեկացոյ փխ վերնագրի M
վերնագրի փխ կետեր Tδղλոs համառոտա-
գրութեամբ β կրնաւ և համառոտութեամբ
Uστ հեծութիւն և չիք նորին հակողի Hr հըս-
կողին S չիք մաղթանաց G₁PQUVXYΣhr բան
ր չիք ի QZ սրտէ V սրտի

1 σ աստու

- 2 Tbr հեծութեան Փ վտանդ
- 3 M նուագով սրբ. նուագաւ Y նուագի ր
ոչ UV բանիս
- 4 S դամհնապարգես
- 5 F հոգւոյն β հոգւոյն σ յոգւոյն K վտան-
դի M վտանգաւ օ վտանգիս ղ ի սպառ
- 6 h զմեռեալ FNORSWXYZδλωefhiklpr կեն-
դանոյ G₁ դենդանոյ QVZչ կենդանոյն
as կենդանոյն n կենդանի
- 7 ABFZθμστωս խոստովանել C խոստո-
վանել սրբ. խոստովանեալ Y խոստովա-

- նհալոյ, շիֆ բնդ G₁HQTVZδθσΓΣ փա-
ռաց G₁QTVαδθμσΓΣΦ բոց ABα
զիմ C զիմ սրբ. զիմս U զիմն ABCT
անարդուիկնն
- 8 ABEKU շարիւքս Vλ. շարօբս ABCE իմ
N իմար U իմով cefhlpqtux բարերա-
րութիւն փխ բարութիւն
- 9 FKLVNλ որով
- 10 N ամաշեալ C քան սրբ. քան թէ ABE-
KLPQTUVαδθμσΓΣ անազբերից բացի,
այս տողն ունեցող մնացած բոլոր ձե-
նագրերն ունեն քան թէ
- 11 G₁ ողխտաշիրոյս և
- 13 FVx շիֆ Որ U տարացուցալ
- 14 OS որ սրբ. որ է Պ շիֆ Որ W որ է H
ի յետին β է յետին սրբ. ի յետին G₁M
անդգայտութեան KM անդգայտութիւնն ikr
անդգայտութեանն ABCHEMNOPQTUVβδθ-
ϑμσΓΣ և փխ էր K է LSXYφ շիֆ էր
R և սրբ. էր σΣΦ էի FG₁ZΣΦas մատ-
նեալ δ մատնեցեալ էի V և մոլորեալ γ
մոլորեալ էի s մոլորեալ և սրբ. մոլո-
րեալ էի
- 15 G₁YΓΣΦ ի լերինս (YΓ՝ լերինն) և Ns
շիֆ եւ LPSTXYαγδիթբզս լերինս μ լե-
րինս սրբ. լերինն s լերինն ուր ոչ սրբ.
լերինն և ուր ոչն ABCFEHNUYβλ որ
փխ ուր u ուր սրբ. և ուր ΓΣΦ ոչն G₁
էր V աչցելութեան
- 16 S զազանակացն m զազանացն γ կոոց
h վայրենութեանն r վայրենութեան թա-
փառնեալ
- 17 ABEF մերձաւորեալ (G₁ZΓs մերձաւո-
րագոյն) փխ մերձաւոր ABEF շիֆ զու
C մերձաւորեալ սրբ. մերձաւոր գու G₁V-
ΓΣΦ զուով s գու սրբ. զուով
- 18 N ունին QU շիֆ և U աղէտսն N պատ-
մին
- 19 AG₁UΣ համերձն B համերձն սրբ. հա-
մերցն h համերցն CEO աղգողական սրբ.
(E սրբ.) աղգողարան HKNSUVXY-
abcefgiknpirstx աղգողարան h աղգողա-
րան
- 20 λμ գովեալ LPU յանսկզրանցն փխ ի
սկզբանցն Nαբω յսկզրանցն (յըսկզրան-
ցըն) Sefp յսկզրանց (յըսկզրանց) δ յըս-
- կզրանցն օ յսկզրանց սրբ. յսկզրանցն
σ յսկզրանցն ևս յսկզրանց A և այս
տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակնե-
րը, բացի G₁M անազբերից, ունեն յս-
կզրանցն G₁Σ յաւիտեանցն H յաւիտե-
անց սրբ. յաւիտենից MQZS յաւիտենից
N յաւիտենից t յորդի փխ յարդի Γ δը-
նելոյս
- 21 W շիֆ բստ N մանաց փխ մաղթանաց
- 22 A զի սրբ. զիս UV և զիս Zs զի փխ Զիս
W մեղուցեալ Xβλ մեղուցեալ սրբ. (βλ
սրբ.) զմեղուցեալս Z զմեղուցելոցն s
մեղուցելոց A և այս տողն ունեցող մը-
նացած բոլոր օրինակները, բացի G₁H-
KNOPTηοκt անազբերից, ունեն մեղու-
ցեալս AEFKUIΓΣΦ յաննշոյլսն BC յան-
նշոյլսն սրբ. յաննշոյլսն MNQVRVWZβδλgs
յաննշոյլ U մոլորութիւնն Z մոլորութիւն
- 23 SXI տեսչութեամբ U տեսչութեան
- 24 K շիֆ եւ Γ շիֆ ոչ
- 25 VWs միայնի դտեր
- 26 UVZs այլ և OQRTVYηΣhkpssx անճա-
ոիդ- Γ անճառելիդ միայն սրբ. անճառե-
լիդ OQRTYλΣΦbdkss բարերարութեամբդ
դ բարութեամբ փխ բարերարութեամբ
- 27 s կենարարդ փխ կենդանարարդ G₁V ու
b յուս սրբ. յուսդ
- 28 L շունի տողը X տողը լուսանցեամբ e
յերկնային G₁Vθστ զօրսն s զօրուն սրբ.
զօրսն
- 29 α և ի N հայրիդ փխ հայրենիդ օ հայ-
րենի սրբ. հայրենիդ t հայրենի օ ժա-
ռանգութիւնն
- 30 Z շունի ա. 30—31 G₁ հօր փխ հօւր λ.
կենդանարար փխ կենարար
- 31 KUVW գլխած K քո ողորմութեամբդ A-
BCEFUWηλΣrs յողորմութիւն G₁ ողոր-
մութեամբ σ ողորմութեան
- 32 b թի f զապարանեալս
- 33 KMu մին U շիֆ մինն ի Γ շիֆ ի C
միջոց սրբ. միջոց Kyas միջոյ NOPU-
βbcedefghmnptu միջոց K շիֆ սահմանի S
հասմանի
- 34 r միուսն Nh բանիցն PVYZa անբանից
s անբաւից փխ անբանից hik անդգայտ-
ութեանն

- 35 H վարանեալ (փխ՝ վտարանդի) սրբ. վրտարանետի Դ Բայցամբրժութեամբ A յանբնական սրբ. յանրակ BGJHNPUVWX-YZչԹԸ յանրնական CRi յանրնական սրբ. (R սրբվ.) յանրնական LSTալԹ-լμστϜ յանրնական Qabcedeghiklmnpqrstu յանրնական Q յանրանական սրբ. յանբնակն β յանրնական սրբ. յանրնակն s յանրանական սրբ. յանրնական
- 36 SZω Բառաչ s Բարաչ սրբ. Բառաչ G₁H-LORTUσβδθστϜ ձայնի μ ձայնի սրբ. ձայնին K է կերպատոր փխ անկերպատոր a յանկերպատոր cefhilpqutux յանկերպատոր Դ յանկերպար a նշանական փխ աննշանական h յաննշական
- 37 K Բարեխառնութեամբ փխ Բարեխնամութեամբ Ծ Բարեխնամութեանդ V անտեսի փխ տեսնեսցի
- 38 ABCEFK գտիկերբահրաչ U գտիկերբահրաչ N խնամողութեամբ O խնամողութիւն K կորուսելոյն սրբ. կորուսելոյն h կորուսելոյն Zs թշուառութեան
- 39 FHL յայտնեալ K յայտնեցի սրբ. յայտնեաց V յայտնեայ γτx յայտնեցի Ծ յայտնեաց սրբ. յայտնեալ (Պ յայտնեցի) G₁VZΓs չիք և արդ Y գլխոյ փխ գլխոյնեցդ չիլ գլխոյնեց
- 41 I արիւնական փխ անարիւնեալ C վերագրեցելոց սրբ. վերագրելոց KLOPS-YϜcedefhiklmnpqrstu վերագրելոց X վերագրելոց Z վերագրեցելոց Ծ վերագրելոց սրբ. վերագրեցելոց x վերագրելոց
- 42 R չիք Առ x Բաղմարինակ Թս պարտական սրբ. պարտապանս Դ պարտապանս սրբ. պարտականս ABCEFHUTΣΦ ձեռագրեից Բացի, այս սողն ունեցող մրնացած բոլոր օրինակներն ունեն պարտականս
- 43 d Բարութեանց a յատուկս ABEHRUV-ղλμστϜΓΦԸ համաշար փխ համա շար Y մահս փխ համա CΣ համաշար սրբ. համաշար K համա շար սրբ. համաշար
- 44 H մարմնոց U արժանապէս փխ արժանաւորս
- 45 U համաճաշակ (Vbdefhiklmnpstx համայնաճարակ) փխ համաճարակ X ախտացեալս
- 47 N ստացեալս փխ ստարացեալս d լրնտանութեմ
- 48 G₁ չիք առ A նմանս սրբ. անմանս U նմանս փխ անմանս O հանդուսագից Z Բանտորութեանց սրբ. Բանտորութեանց
- 49 A չիք Որ BCI՝ Բն (Բէ) սրբ. որ Բն AE-FKLNPSXYβϜ Բն (Բէ)
- 50 Q տողն ունի լուսանցում Equtux և Բէ HQRVWZβλΓbgms ԼԲէ (ԼԲէ, ԼԲէ)
- 51 MQRVWZβλbgms ԼԲէ (ԼԲէ) U չիք ևս
- 52 qutux և Բէ QRVWZβλbgms ԼԲէ (ԼԲէ) N հաւասարակից փխ հաւասար dql գոյր ինձ
- 53 QZms ԼԲէ g ԼԲէ սրբ. Բէ G₁ զուգակցադարձ փխ զուգադարձ
- 54 qux և Բէ QVZbms ԼԲէ R արինաց փխ արինակ p գոյր սրբ. գոյր իձ qtx գոյր իձ W ազգի փխ ազգի
- 55 QZs ԼԲէ F ի յանցեալսն ikr յանցեալսն H հայրհայրէի N հայրնիի σ հայրաբլիի իր հայրաբլի
- 56 qutux և Բէ G₁QVZs ԼԲէ Su ներկայումս
- 57 λ ընդ փխ ըստ
- 58 A հրամեալ փխ հրամարեալ Vλ հրամարեալ է LNOPSTUXYαγղλσϜpaikr նմանութիւն μ նմանութիւն սրբ. նմանութեան
- 59 G₁ Բո միայն NG₁ չիք է NQ և Բժշկել և Wh չիք և
- 60 G₁PZs կենդանարար V համայն VZ մեկելոց և LSVXYλ նորոգութիւն
- 61 Nβ Բն (Բէ) ΓΣΦ արտին Σ տեսութեան Դաւթայ երջանիկ A և այս սողն ունեցող մնացած օրինակներ, Բացի G₁HV-ikqrstux ձեռագրեից, ունեն Դաւթայ
- 62 HQZbms անօրէնութիւն R անաւրէնութեան bm շարեաց
- 63 ABEFHKLWPYIΣΦm ծանրութեան C ծանրութեան սրբ. ծանրութեանց Σ դժուարակրից սրբ. դժուարակրեցելոց Դ դժուարակրիցն C յանցմունք սրբ. հանցմունք Q յանցմունքն s յանցմունք սրբ. յանցմունքն F մեղաց սրբ. մեղանաց
- 64 N չիք որ, իսն FNPUδωhs կրկին փխ

- կրին K զործին սրբ. կրին S կրկին սրբ.
կրին V կրին սրբվ. կրկին լՏՏ սղալ-
մունք ալ զերազանց է
- 65 NPS(ա զըհնդեղին (Z զհոգեղին ր զհե-
ղեղին) վիս զհնդեղին Ե տիեզերասոյսդ N
ամենսպառ Ե ամենսպառ WZ յորդո-
րութիւն վիս յորդութիւն չ յորդո-թիւնը
- 66 U վերադրէ վիս վերադրէ ծ վերադրի
- 67 Է աւգր L չիք քո AEKN քաղցրութեանն
C քաղցրութեանն սրբ. քաղցրութեան X
քաղցրութիւն G₁L իրր QZs որպէս վիս
իւրեւ G₁ նոյիս O նովիւն U նոյին
- 68 U հեղեղէ վիս հալէ իր զարութիւնն
- 69 V ցամաքեցուցանէ K զշիւղսս LPUZ-
ծեի զշիւղսս Ե զշիւղսս սրբ. շիւղսս S շիւղսս
սրբ. շիւղսս Ե ջրակոյտ ikr քաղմակոյտակէս
- 70 ABEFOTUaβγδθζηϑμστφωηϑ երկրակոր-
ծան C երկրակործան սրբ. երկրագործանս
G₁ երակործանս L երկրագործանս V
տիեզերակործանս վիս երկրակործանս G₁ ր
իմոյս Է իմոյս HYΛΓΣbgmno պարտեւացս
- 71 K չիք եւ HMUXλip լեռնակարկառ N
զլեռնակարկառ β լեռնակարկառ Է լեռն-
ակարկառ սրբ. լեռնակարկառ NY բարձ-
րութեամբ V բարձրութեանց յԵ բարձ-
րութիւն ր բարձրութեանն F ամբարձիւոց
սրբ. ամբարձիւոց LWx ամբարձիւոցս
աբբ ամբարձիւոց ր ամբարձիւոց
- 72 LOQUcefhpqux համառատել Z զրանս
- 73 U ամենակարող վիս ամենակար μ հա-
րատրութեամբ (վիս հարաւորութեամբ)
սրբ. հաւորութեամբ AEωx եւ հատուց-
մամբ BCI Է հատուցմամբ սրբ. հա-
տուցմամբ μ հատուցմամբ սրբ. Է հա-
տուցմամբ
- 74 N քաւութիւն P քաւութեամբ Փ քաւու-
թեանն
- 75 Է երկրաձիգս վիս երկրաձիգս լՏm ան-
արկնութեան
- 76 Fδ իմոյս V յամառութեամբ
- 77 N չիք ողորմած
- 78 U միանգամայն թողցես
- 79 Է հատուցես վիս Հատցես ր չիք Հատցես
U պարտուց
- 80 KUVZikrs տոկոսեաց X տոյժ Z տուծ
Ն տուծս S տուծ սրբ. տոյժ B տաժանա-
- կիրս սրբ. տաժան կիրս G₁ տաժանակիր
Zs տաժանականիս սրբ. տարժանակիրս Է
տաժանակիրս սրբվ. տա Է տաժանակիրս
ACEHNPRSVδθτbcdfhpt ձեռագրերից
քացի, այս տողն ունեցող մնացած օրի-
նակներն ունեն տարժանակիրս
- 81 V նաեւ զիս վիս նա զի եւ HU Է զի LWλ
չիք իսկ
- 82 ր բարկութեանն
- 83 δ Է որպէս A կրկին սրբ. կրին NPh
կրկին վիս կրին δ կրի Z նշմարանք Է
նենգութիւնք վիս նենգութիւնք եւ կամ
նշմարանք S ոչ վիս կամ ր նշարանք մը-
թութեանն S մթութեանց
- 84 x Քանդի Է Է չիք ի α Է լոյս սրբ. լոյս
A Է այս տողն ունեցող մնացած օրինակ-
ները, քացի AHTβδθζηϑλμστωΓΣΦ ձե-
ռագրերից, չունեն եւ G₁ լոյս
- 85 N արարերեք x մահ
- 86 p կորուստ Σ մարդոյ
- 87 K րստ Սողոմոնի սրբ. Սողոմոնի
- 88 FG,HLTαμστΓΦ եւ Էթէ β էթէ սրբ. Է
էթէ δ Է թէ սրբ. Է Էթէ W սահման ի
մեծապայմանի վիս սահմանի մեծի պայ-
մանի H չիք մեծի պայմանի
- 89 γ բարեկիճակ V բոց P կենաց վիս կա-
նոնաց Q կանոնիւնի Zs կանոնի
- 90 A փոխատրեալ սրբ. փոխատրել NOΣ
փոխադրել Փx անդէն վիս անդէն Ն շա-
րին
- 91 Է այլ Է Cαη իւթանասնիցս G₁ւս եօթա-
նասնիցն (հաւթանասնիցն) N Էթանաս-
նից Y Էթանասնիցս Է Էթանասնիս ր
չիք եթն S թողլով
- 92 ABCEG₁FVY չիք ի G₁QVZs յաւուրն Y
յաւուրս յիւրարանչիւր N մեղացն U մե-
ղանաչն Ն մեղաց V մեղանացս cfhlp
զմեղանաց C զպարտ G₁QZs զպարտիս
UVh պարտս
- 93 U բնութիւն σ բնութեանն
- 94 W բանաւոր (Y բնաւորապէս ր բնաւո-
րար) վիս Բնաւորարար ղԵԵ աւգերձեալ
- 95 A համար սրբ. անհամար Փ համար OF.
VZδikrst բիւրոց S բարուց
- 96 G₁ որք B արինաւորին սրբ. ի նորին
MNWZyabgs ի նորին վիս արինաւորին

- Rs ի նորին սրբ. (Ծ սրբվ.) արինա-
տրին Դ արինատրին սրբ. ի նոյն արի-
նատրին Վ ի նորին արինատրին bgl
չիք ի QZs յանդաստանս
- 98 Փ չիք քո Y վկայութեանդ G₁LPUVZ
չիք որ G₁K մարդկան ո մարդոյ սրբ.
մարդոյ s մարդոյ սրբ. մարդկան
- 99 HLMNUVtx շարին s շարին սրբ. շարի
Nx չիք ևն V արձանացեալք N և ի ման-
կութենէ ր մանկութիւնէ
- 100 AK չիք 2ի BC որ սրբ. զի որ պիտի որ
զի որ Ծ զի որ սրբ. որ U որ զոր L զկա-
տարեալն LMNSXYu մարբութիւն Z
մարդկութիւնն փխ մարբութիւնն s մարդ-
կութիւնն սրբ. մարբութիւնն է զմարբու-
թիւնն
- 101 LSXYδ կենաց a կենացդ սրբ. կենացդ
բանի h զկենացդ LY բանիդ
- 102 քք չիք եւ Hs ըստ փխ ընդ N բնութեամբ
QZ բնութեանս Wk բնութիւն N զուգակ-
ցեալ փխ լծակցեալ
- 103 ր չիք առ իմս ստութիւն G₁Ufhn իմաս-
տութիւն փխ իմս ստութիւն FV իմ սրբ.
իմս KR իմս սրբ. իմ A և այս տողն ու-
նեցող մնացած օրինակները, բացի HL-

- Q₁TWZ ածիթմագωΣqsu ձեռագրերից. ու-
նեն իմ
- 104 γkr Եթէ Y₁ մեր ինչ G₁Փո չիք ինչ F
չիք մեր A չունել սրբ. մեր չունել G₁V
չունիլ HK₁ ոչ ունել LU չունիմք SXY
ոչ ունիմք T առնեմք սրբ. առնել
- 105 չ. և խնկեալ N խնկել U խնկել ք խնկալ
- 106 AΓΦa ստութիւնէ սրբ. (Վ սրբվ.) ստու-
ղութիւնէ (Վ ստուգութիւնէ) H ստութիւնէ
ր ստուգութիւնէ
- 107 ր ողորմութիւն փխ մոլորութիւն Q չիք
և զժողովակ անիրաւութիւն N զզմեղակ
Փ զժողովակութիւն սրբ. զժողովակ անիրա-
ւութիւն
- 108 δ չիք յիս ω ողորմութեամբդ
- 109 h բազդբութեամբ ր բազդբութիւն S աղ-
բեր ո աղբեր փխ աղբեր A և այս տողն
ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բա-
ցի G₁KMXYδλωagrs ձեռագրերից. ու-
նեն աղբեր
- 110 k միայնդ օեք արհնեալ N ամենայն Դ
լամենայնի A յախտեանց սրբ. յախ-
տենից KQas յախտեանս LPSTXαս յա-
խտեանս յախտենից չ. յախտեանց
- 111 LOTYδիϑτωΓh չունեն տողը

Բ Ա Ն ԺԶ

Վերնագիր.

TYtoqu չունեն Բան նշում Ե համաբա-
կալված 2Ժ փխ ԺԶ G վերնագիրը չի պան-
պանվել EKNRWZαωbimoux վերնագիրը
կրնատ Tδղλցո համառոտագրութեամբ β կըր-
նատ և համառոտագրութեամբ L նորին Գրի-
զորի նարեկացոյ փխ վերնագրի Ubt հեծու-
թիւն ր հսկողին MPUVWXYZh բան A սրտէ
V սրտի

- 1 m բարեկոյս փխ բարեկործ
- 2 V չիք է GNQSBhms է ներողութիւն
- 3 by է բժշկութիւն γ է առատութիւն e ա-
ռողջութիւն փխ առատութիւն
- 4 V չիք ևն¹ ABGKLOQβΓΣΦag միայնույ
- 5 N քո պաշտպանութիւն քո բաւութիւն M
պաշտպանութիւնք
- 6 H անիմանիք փխ անիմանալիք
- 7 g տողն ունի լուսանցում N արևաստը

- 9 Դ չիք և
- 10 N բան փխ Բանդի
- 11 S մոմտութեան (Y սրտմութեան Z տրտ-
մութեան) փխ սրտմտութեան h սրտմտու-
թեանն
- 12 KU բանդի փխ վասն զի GNUfh զրա-
ւել Zδs մասամբ
- 13 QUV վեր tx պատկերդ
- 14 UZ զորքանութեան d զորքանութիւն Z
կշռութիւն ր կշռութեանն
- 16 S անտրրափակ Set ընդյարձակութիւն
KSΣqt զարութիւն s զօրութիւն սրբ. զօ-
րութեան U հաստու
- 17 U չունի տ. 17—18 N անփոփոխելի (SW
անփոփոխելի δ տնտնփոխելի) փխ Անամ-
փոփոխելի o բացարձակութիւն
- 19 Z չիք ըստ մարգարէին s ըստ մարգարէին
ունի լուսանցում N յայդ փխ յայդ HΓΦ.

- զստուեր Ս զերեկս փխ զստուերս
 20 LX չիֆ կամաւ S տարտարոսսն ր արգե-
 լանացն Ս բանդից m բանդի սրբ. բան-
 աի
 21 K որում LSV մաղթանաց Ս մախանաց
 փխ մաղթանացն HPVYZβδηλghios ա-
 խնայ
 22 ր զերել LSY զմթերացն Zs կապուտն S
 վտանդեղոցն փխ վտարանդեղոցն K ողոց
 LS հողոցն (հողոցն)
 23 i առ սէրր սրբ. առ սուէրր Z յաղթանակ
 է յաղթականդ հ յաղթական հողոց Q բա-
 նից
 24 Ս զկապս Z չիֆ սատակման N սատակ-
 մանուն փխ սատակման մահուն UVZY
 մահու s մահու սրբ. մահուն
 25 H կար (Z կարիս) փխ կարծիս s կա-
 րիս սրբ. կարծիս AGHQUIՓ ցուցեր փխ
 ցրուցեր CΣ ցուցեր սրբ. ցրուցեր
 26 L անդնդամ փխ զնդամ P չիֆ զնդամ հ
 զըծարին զընտանաւ վիհս V ի վիհս օ
 վիհիս
 27 S տղմասիկր լ զփոյս ր յերկայթս
 28 հ վիրաւորեալս Ս սլարաւ Σ սլազաց ր
 բանսարուին
 29 K աէր
 30 ց յոյս Q խաւարելոց փխ խաւարի HΓ
 արհնեալդ փխ արհնութեանդ K արհնու-
 թեան
 31 Γ ողորմեաժ
 32 bgmqճ անպատումն ABEFGHKσΓΣΦ
 անճառ անքնին (անքննին) C անճառ
 անքնին սրբ. անքնին անճառ
 33 HZ Յովրայ փխ Յակորայ s Յովրայ սրբ.
 Յակովրայ
 34 LTαηθστφ անհնարիցդ βμ անհնարից
 սրբ. անհնարիցդ H չիֆ ամենից
 35 լ հուրդ ABEGτΓΣΦ զխոիւ Cη զխոիւ
 սրբ. զխոիւս μ զխոիւս սրբ. զխոիւ x
 զնոիւս
 36 Gδλ ընքհանրական SZcfhp ընքանրական

- K թափանցանցութիւն UVZλhx թափան-
 ցութեան ր թափանցանցութեանն N խոր-
 հոյ UV խորհրդոյս Y խորհրդոց ω չիֆ
 խորհրդոյ մեծի
 37 t յիս ABEFGHUZωbgħms յողորմութիւն
 C յողորմութեան սրբ. յողորմութիւն K
 ողորմութեամբ V ողորմութիւն γΓΣΦ
 ողորմութեամբ σx ողորմութեան
 38 Ս և ի՛ L ներութեան (N նեղութեան) փխ
 ներողութեան KV բում W չիֆ քո G հա-
 տուցումն սրբ. հատուցման Zs հատու-
 ցումն
 39 NOh յերկայնամտութեան Zs յերկայնմու-
 թիւն N քան βն NZs հաւաստութիւն τ
 հաստատութեան փխ հաւաստութեան
 40 MP կշոնս ABEGHKMPβλΓΣΦց զմեղաց
 CFR զմեղաց սրբ. զմեղանաց Z զմեղացս
 s զմեղանացս
 41 SX յարգարութեան հր արգարութեանն
 42 LSXY առակ փխ առ սակ QVZYδacfhlo-
 pqstx սակս Uikr սակաւ փխ սակ Wβ
 սակ սրբվ. (β սրբ.) սակս d նախնումն
 UV նուազեալ է
 43 V վերջնոյն ho վերջնոցս η յոյժ սրբ. յա-
 լէտ A և այս տողն ունեցող բոլոր օրի-
 նակները, բացի FGKMORSTσΣbcmqu
 ձեռագրերից, ունեն է ծանրակիր
 44 d բարութիւն
 45 Ս յունկան FLSY ամբարձելոյն հ հա-
 մարձելոյն
 46 լ բարց հ մեղուցելոյս ABCEFGNOQW-
 YημσωΣbqru զհողմն K հողմն սրբ. հողմ
 X զհող մահու (զհողմ ահու) փխ զհողմ
 մահու ց զհողմն սրբ. զհողմ հ զխողմ
 N չիֆ մահու Zs խոտլութեանս ch խոտ-
 վութեան
 47 L խաղաղական (U խաղաղարար) փխ
 խաղաղութեան
 48 K չիֆ յամենայնի լ յաւիտեանս յաւիտե-
 նից K չիֆ յաւիտենից
 49 GKOSWYλ չունեն տողը

Բ Ա Ն ԺԷ

Վերնագիր.

օ զլուխն ընդօրինակված է երկու անգամ

TYTOOiqy չունեն Բան նշում օ չունի համարա-
 կալում EKNRWZαβσωbcgmooiqtux վերնա-

գիրք կրճատ Լ նորին Գրիգորի նարեկացոյ
(Ք նորին Գրիգորի նարեկացոյ բան խաւսք
բնդ աստուծոյ) փխ վերնագրի Մ վերնագրի
փխ կեանք ԾՃԼԻՈ ճամառատագրութեամբ ՍԾԵ
հեծութիւն KUVXYՏԻՐ բան V սրտի Z սրտէ

1 Zs դիւնաճակայդ աղաչեմ N վտանգաւո-
րացս WԴԵ վտանգաւորացդ

2 UVWԱզ տարժանիկեաց ZԴզ Թաղժու-
թեանց Ս վտանգից փխ վշտացելոց

3 Ս շունի տողը Է և մի Y յաւելուլ Մ Ի
հեծութեանս և հծութեանն G ցաւս

5 ա շունի տողը Օ՛ տ. 5-ի փխ ունի տ. 6
և բնդճակառակն (Փ) դատապարտեր սրբ.
դատապարտել

7 Իզ դիւարումեանս

8 Սթեր գլորել ՓԻ գլորեր (Ի գլորեալ) սրբ.
գլորել և գանգեալ

9 Մ կործանել

11 N տ. 11—13-ի կարգը խախտուած՝ 13,
11, 12 Թ տարագրել

16 Ս ալեկոծել ր ալեկործեր PUWYikr զփը-
բացեալս փխ զրբացեալս

17 Nih սառանեցուցիր Ս սառանեցուցանել
ABFGHKPSUMXYԻadikmnoo, զգլոր-
դեալս C զգլորդեալս սրբ. զգլորդեալս

18 ԻՕ՛ շփոյթեր

21 Ս կաւշեր փխ գաւշեր

22 NP կորուսաներ (VYԹfh կորացուցաներ ծ
կորացուցեր) փխ կորացուցաներ

23 W զարհուրեցուցանել Գ զարհուրեցուցա-
նել սրբ. զարհուրեցուցաներ H դժախշեալս

24 R դիւարշատեալս սրբ. դիւարշատեալս ՎԻ-
koo, զիւարշատեալս և դիւարշատեալս i
զիւարշատեալս փխ զիւարշատեալս

25 Zstu զհիւանդացեալս փխ զհիւանդս

26 FYor ծանրութեանց N ծանրութիւն Է
զտկարացեալս փխ զտկարս

27 flhx անաւր փխ անուր Z յաւելոյր ԾԷ
յաւելուլ N կարկամել

28 Ս հեծութեանն

29 Lw ուժգնակի փխ ուժգնապէս C վարես-
ցես Z հոգսս

32 Օ՛ շիֆ առ փոշիս

33 P հարկանիք փխ բնդհարկանիք k բնդ-
հարկանիք Y առ փխ բնդ, փոքոյս Օ՛ փո-
քս օ՛ւ փոքունս

34 Y լոյս Roo, ստորականիս (Ս խաւսք
և ստորեակիս) փխ ստուերականիս A
և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրի-
նակները, բացի L նկագրից, ունեն ըս-
տերնականիս փխ ստուերականիս

35 Z առ փխ բնդ զ Ի (փխ բնդ Ի) սրբ. բնդ
UZhxox շիֆ Ի K Ի բնէ սրբ. բնէ S բնէ
սրբ. Ի բնէ AUZ չարս

36 Թ աւրհուրեանց

37 Ս դառնութիւնս

38 ABEFGHIMԻpx անարգեալս CKՓ ան-
արգեալս սրբ. անարգիս Տ անաթդիւր
սրբ. անարգեալս

39 Q զանգուածոյս Տ զանգուածոց

40 RWԱնց տղմոյս KMSԻՓք Երկրայնոյ
ծ Երկրայնոյ և Երկրայնոյ

41 L լայնութիւնդ փխ լիութիւնդ V չբատար
փխ չբատար

42 Թ անկապոյտ և տատապելոյս

43 Օ՛ բարութիւն S բարձրութիւնդ սրբ. բա-
րութիւնդ

44 Ի՛ ով սրբ. ով որ

45 UV բնդ փխ Ի HԿԴՓ ծագմանէ K ծա-
ղել արեւուն փխ ծագման լուսոյն LO լու-
սոյ ACE խիթամթանալ սրբ. խիթամթա-
նալ B խիթամթանալ սրբ. խիթայ մթա-
նալ EKORUZԻ խիթամթանալ (Իր խիթ-
մթանալ) փխ խիթայ մթանալ S խիթայ
մթանալ սրբ. խիթամթանալ Ո մթանայ

46 ՎՆ շիֆ Ե KVSZsu բնիւրակայ Օ՛ բնդ
Երակայ փխ բնիւրակայ FSՅ մահանալ
սրբ. և մահանալ Etbfllooipqs և մահա-
նալ

47 HUZՕ՛ ազատութիւն և ազատութեանն

48 H շունի տողը ր շնորհաց

49 և փրկութեանն

51 N աւրհուրեանց Y շիֆ և տարագրիլ

52 Y շունի տողը և բժշկութեանն

53 Y շիֆ Կամ լիութեան

54 a յաճախութիւն սրբ. յաճախութեան ր
յաճախութեան Տ քախքնուլ

55 ր շիֆ գետոց AEFgy հոսմանց (Օ՛ և հո-
սանաց) փխ հոսանաց C հոսմանց սրբ.
հոսանաց

56 LQVikr պիտի

57 H և կամ ABEFGHKԻՏՓ աստուածային

- C աստուածային սրբ. աստուածնան L աստուածութեանդ փխ աստուածնան
- 58 U ախտացելոյս Z ախտացելոցն աղ մարմնոյ I բորոտութեան
- 59 Q ողոյս S վտանգիւ
- 61 KSTWYԹծԹեփloqtux աշացաւոցն (V աշացաւոցն օլ աշացունացն) փխ աշացուացն M աշացաւոցն սրբ. աշացուացն լո աշացուացն սրբ. աշացաւոցն CO նեղեւոց սրբ. նեղեւեւոց N նեղեւեւոց ր նեղեւեւոց A B E H K MRVաբՓԵdefikop ձեռագրեւելոց բալի, այս տողն ունեցող մնացած բալոր օրինակներն ունեն նեղեւոց
- 62 n մեծական փխ Մեծակալան
- 63 օ Դաւթի անուանեմ Ե անուանիմ U Դաւթա
- 65 ց դարբիլ օլ բուարի
- 66 W դիտելով abm գիտելոց S գիտելոյ միայն
- 67 Y դաւանեմ և հաւատամ
- 68 Z ի ձեռինդ Hծ ձեռին KRWβλhmoօլ միայն ձեռինդ (օլ ձեռիւդ) ձգմամբ (օլ ձգման) O ձեռինդ միայն ձգմամբ սրբ. միայն ձեռինդ ձգմամբ ABEFGHԻօլՓեց ձգմամբ միայն S ձգման ACFGHԻԾ հրպատակութեամբ փխ տպատրութեան BE-KMSUVXYZαδiկrs հպատրութեամբ Qs հպատրութեամբ սրբ. հպատրութեան Տ հպատակութեամբ սրբ. հպատրութեամբ
- 70 օ չիֆ մեծաւ
- 71 N ունիմբ W բում t չիֆ բո LUt իմս O բժշկութեան
- 72 LZs եթե (եթէ) YPVչլ խտրոց ինչ օլ հտրոց F կասկածանայ խտրոց ինչ օլ հտրոց F կասկածայ սրբ. կասկածանայ
- 73 Cμ երկմտութեան սրբ. երկմտութեանն LPTUαδիԹԵփiln երկմտութեանն Oω երկայնմտութեանն (V երկայնմտութեանն) փխ երկմտութեան ր երկմտութեան օ նշանեմէ Տ նշանակ սրբ. նշանակէ
- 74 MOfhx ողորմութեան
- 76 τ չիֆ Ե ABEFGHKԵԻԾ կարող ես փխ կարես CΣ կարող ես սրբ. կարես դ կամիս փխ կարես K արարիչ
- 77 PQZanoist բանիւ

- 78 KSX հաւատոցն n հաւատո ABEFGH-KXαδIΣΦaoq լծակցեմ C լծակցեմ սրբ. լծակցիմ
- 79 H մինչն EH ինչ (KNx մի ինչ) փխ մինչ A բացակաթեմ (սղված տառերի փոխարեն ունի պատիվ նշան) H բացակութեամբ
- 80 K լինելոյ
- 81 Nλ աղղկալ Q կարողութեամբ
- 82 օլ յարութեան Noլ բժշկութեան
- 83 Kλhoլ վերին Գ կազմելով փխ բազմելով
- 84 s և ի սրբ. ի Q երկիրն Z երկրի S երկրի սրբ. երկիր ABEFGOYԵanqtu բաւանդակ N բովանդակն U բաւանդակ Zs բաւական փխ բովանդակ ք բովանդակ սրբ. բաւական
- 84—85 օ բովանդակ առ սրբ. բովանդակապէս
- 85 Y առ ի β սրանչլութիւն հրաշիցն L սրանչլութիւն Noլ սրանչլութեան Tμ հատուցանել սրբ. հատուածել յ հատուածել սրբ. հատուցանել Գ հատուածել փխ հատուցանել
- 86 W շնորհւացն γ բանի օլ չիֆ բո AEEFG-HԹԵԻՄՓ վճռի EC վճռի սրբ. վճռաց RVZou վճռաց am վճռաց սրբ. վճռաց μ վճռաց սրբ. վճռի S վճռաց սրբ. վճռաց
- 87 FV պոռնիկն
- 88 LSX հարիւրից Ut հարիւրոց K դինարից օ դինարաց HΣ շնորհարաշխութեան Q շնորհակալութիւնք փխ շնորհարաշխութիւն W շնորհարաշխութիւն Zams շնորհարաշխութիւնք
- 89 d բարութեանց N ողորմութեանց փխ երանութեանց d երանութեանց
- 90 HN որ ի Q որ սրբ. որ ի QZλ յաճախ օլ յաճախ ABCԵԻԾ ընդձեռնալ FGN-ORVWλik ընձեռնալ Hη ընդձեռնել Zs ընձեռնել μ ընձեռնել սրբ. ընդձեռնել ω ընդձեռնել սրբ. ընձեռնել Σ ընդձեռնալ սրբ. ընդձեռնել յ փառաստրիս փխ փառաստրիս
- 91 λ շատ N մատուցեալ W մատուցանելով
- 92 M յառաւել Mμ ողորմելն NQ ողորմեալ PTUVehiklmnpqux ողորմիլ

- 93 ծ և ի LMNSTUաթօփոք յայսբանսս յայսբանս սրբ. յայսբանս S բարբի ծ դրարիս RSXo իրաւամբ
- 94 B յամենայն սրբ. յամենայնի տէր E յամենայն HTVչդՅՆՏԹԻՄՓզ ամենայնի N ամայն փխ ամենայն QՏՁԽԻՍս ամենայն սրբ. (Բս սրբվ.) ամենայնի տէր ք ամենայն սրբ. յամենայնի HTVչդՅՆՏԹԻՄՓզ տէր (Վ տէրդ) զոլով A հաւասորդ սրբ. հաւասորդդ Բ հաւասորդ
- 95 Y ունին SXY մերովս ծ մերում
- 96 A անհատկաւ սրբ. անհատկաւ B անհատկաւ Ի անհատկաւ Z ձայնի փխ ձրիս K մերայնութիս PSWXYածբեցիկի մերայնաւս ԲՅՆՏԹԻՄՓզ մերայնաւս Ե մերայնաւս սրբ. մերայնաւս
- 97 K երկրաւորս, զվախճանն (փխ զանվախճանն) սրբ. զվախճանդ Z զանվախճան ց զանվախճանն
- 98 U մեծագրիւ Ն մեծ գրիւ օ ի մեծագրեալ S մեծ գրեալ V վե՛

- 99 ի այս տողից մինչև բան ժԲ տ. 36-ի զստեղծից բարբ եւրոպայ ու զգրուրյամբ UVWc տուլութեան զՅՆՏԹԻՄՓ տուլութեան a տուլութեան C փառատրիւ սրբ. փառատրիւ Z փառատրեալ Ծ փառատրիւ սրբ. փառատրիւ A Լ այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակներ, բացի KMNOQRVWԲչդՅՆՏԹԻՄՓզafghimooix ձեռագրերից, ունեն փառատրիւ k ամբարտանիս փխ ամբարտանիս
- 101 a ունիս սրբ. ունիս
- 102 իs երախտեացի Zիs բում պարզեացի
- 103 Բ նովին F չի Իսկ LOPQSWYԴo սահաւ (R սահաւ օ սահաւում) փխ սահաւ N սահաւում QSY սիրել QSYZs նկարագրեցի (Ն նկարագրեցի) փխ կարգեցի
- 104 օ ի չի քի K յախտեանս փխ յամենայնի V յամենայնի յախտեանս Ծ յամենայնի այժմ և յախտեանս
- 105 KLNOSUXYZSafjiks չունեն տողը:

Բ Ա Ն Ժ

Վերնագիր.

ARTUo չունեն Բան նշում A համարակալում չունի EKPRSWթօփոքտux վերնագիրը կրեալ L նորին Դրիգորի նարեկացու (N նորին հսկողի նարեկեցու վարդապետի) փխ վերնագրի M վերնագրի փխ կետեր ԴՆՆՆոն համառոտագրութեամբ Ubt հեծութիւն Sr հսկողին PUVXYաՏՆի բան ի չի բանի ր չի Ի H չի սրտից SZ սրտէ V սրտի

- 1 W ծնունդ X մեղատարաց փխ մեղաց
- 2 FG անհամար փխ անսահման ո սահման Օփիկ բարոց Ի բարոց Cs բանբարաց սրբ. բանբարոց HMAթփեծեծր բանբարոց Ի բանբարոց սրբ. բանբարաց
- 3 K հատուցանել ր իմում փխ ի միում
- 4 Y չի ոչ FNVZչիս Ի ՆVh չի առ U ի փխ առ NWZչի փոքրութիւն իs փոքրութեան ՄՕՏս ներութիւն սրբ. ներդրութիւն ծոս ներդրութիւն
- 5 Hփ չի առ H լինութիւն փխ լիութիւն Ծ պատասխան փխ պաշտոնի

- 6 QUս ոչ էի փխ Որ չի
- 7 U ոչ մաղիցի
- 10 N կարգեցաւ իմ
- 11 Բ տ. 11-ի փխ ունի տ. 12 Լ ընդհակառակն և տողն ունի լուսանցում ու զգրուրյամբ N համարաբանեալ W համարակալ փխ համարաբանեալ N ձեռին k ձեռն
- 13 U կերպարանեալ փխ կերպարեալ V ձայնի ծ ձայնի
- 14 ՆՆ հեծեծել Q հեծեալ սրբ. հեծեծեալ
- 15 H գիտացեալ S գիտելով փխ գիտելով HUV զարդէն (LP զարդիւն) փխ զարդեան ծ գիտեալութիւն փխ գիտեալութիւն a գիտեալութիւն H ոչ անտեսեցի
- 16 K նախահայեաց աշարհ N նկատել A զպատմապարտիս ABFGHKUՓԴՓց շարադրութիւն C շարադրութիւն սրբ. շարադրութիւն X զշարադրութիւն Տ շարադրութիւն
- 17 a արարեալ Ի բարերարեալ փխ արարեալ

- 18 H յանձնանձնայս
 19 Γ կորացուցէ փխ կորուցէ QVWYղձ-
 bcfihlnopxs հարուածք WYի զիտ
 20 N ներողութիւն Q ներողութեամբ V նե-
 րողութեանց MY լուսոյդ ր լոյսոյ
 21 h կարծրութիւն Lt բարեբարութեանց փխ
 բարութեանց Q բարութեանց Y բարու-
 թեամբ d բարութեանց
 22 ω մտելիս մահացու F մահացուս MΦ
 մտելիսիս f մտելիսիս LPXY՝ ամենա-
 կատար LPSXY լրութեանց λ լիութեան
 փխ լրութեան h լրութիւն ր լրութեան
 23 H տկարութիւն NQf;ikrs տկարութեանս
 a եիթ ր անպարագրելից փխ անպարտե-
 լից ΑΕΗΜΝQRTUVVyoqx բարութեան
 փխ բարութեան B բարութեան սրբ.
 կարողութեան CGK բարութեան սրբ.
 բարձրութեան hr բարձրութեան
 24 LS զկարկամալս U զկարկատեալ փխ
 զկարկամալ I.S բազուկ
 26 β մինչի ի K էի ի U փոփոխութիւնն K
 h զպտուղն Wo զկենաց պտուղն
 27 LPa շիֆ ի կոր Nh շիֆ կոր AGORUՅի-
 lpr կնոջ BC կնոջ սրբ. կնոջն S կնոջն
 28 N կաց βk անուղիղ ր թշուառութեան
 29 AFGRSTω կիմամբ (Σ կափմամբ f ի
 կրթմամբ ik կրթմամբ) փխ կրթմամբ BC-
 τI՝ կիմամբ սրբ. կրթմամբ ծլ կրթմամբ
 սրբ. կիմամբ A սատանական սրբ. սա-
 տանայական NRor սատանական C կա-
 պանօր սրբ. կապանօրն ABEFGKUVXY-
 μφI՝nor ձեռագրելից բացի, այս տողն
 ունեցող մնացած բոլոր օրինակներն ու-
 նեն կապանաւրն
 30 KNβφզ զերկնայնոյդ a զերկնայնոյդ h
 երկնայնոյդ B ընկալցիմ
 32 N բարձրացուցես P բարձրացուցես
 սրբվ. բարձրացես V բանաւոր խոնարհ
 W անկալս
 33 b ծաղկացուցես Ubeckm բարեկրաւս (W
 բարեկրաւսն) փխ բարի կրաւս S կրօն
 λg վայելչութեան h վայելչութեան
 34 ACFNSTXYαβγδθζημςταdeghikmp աս-
 տուածարանութեան U աստուածարանու-
 թիւն
 35 Γr զի ի փխ զի ի Սծστ զծնէ փխ զի ծնէ
 W զծնէ e շունին β լուսարան փխ տեսա-
 րան
 36 N զստեղծիդ V ստեղծիդ W զստեղծիդ
 h ստեղծիդ Wβλ նկատել Q կերպ սրբ.
 զկերպ FLSTXYZαγδθμϕωτΣς ձեռա-
 գրելից բացի, այս տողն ունեցող մնացած
 բոլոր օրինակներն ունեն կերպ
 37 N պաշտպան
 38 Y ալն ալնարկեալ A և այս տողն ունե-
 ցող բոլոր օրինակները, բացի Tαγδτφ
 ձեռագրելից, ունեն խնամաւր δ սիրոյդ
 40 Nik գոութիւն (գոյութիւն) փխ գոյաւորու-
 թիւն S լուսոյ բո ABCEFGMQSUXYZ-
 δλφΣbceghiklqtu հաստատեցես փխ հաս-
 տեցես
 41 H երկուտասանամեայ W երկուտասանա-
 մենա ր շարաւր W շարաւրալս U վտան-
 դին փխ վշտագին cfnopx տանջելոյ
 42 Z գետոց s գետոց սրբ. գետովը h մեղա-
 նացն N հեղեղիս br հեղեղեմ
 43 θτ նայեաց փխ Հայեաց s ամենամատոց
 սրբ. անմատոց
 44 Rh բղանց (h բղանց) սրբ. բղանց V-
 Zηdlio բղանց i բղանք s բղանց սրբ.
 բղանց M ձեռնաստեղծականը S ձեռաց
 ստեղծական (U ձեռագործականը) փխ
 ձեռաստեղծական Vφ վերարկու ի L ձոր-
 ձոց
 45 Z հրաշիցն V ուրէջ
 46 L աւմամբ փխ աւմութեամբ N եղով V
 իւրոյ փխ իւղով a եղով c իւրոյ ր պար-
 տաժապարտս
 47 Γ մատուցել KNbgm ոտիցդ a ոտից սրբ.
 ոտիցդ q ոտիտ ABHLSU զաշապարդ β
 զարշապարսդ ω զարշապարացդ
 48 ABEGHΓΣΦ զկաթիւն CK զկաթիւն սրբ.
 զկաթիւն FLQUVYZlast զկաթիւն W կա-
 թիւն ABEGHKΓΣΦ աշիցս C աշիցս սրբ.
 աշացս W աշաց N ընծանցուցանես
 49 h շիֆ Ալլ Whp զանրիծս f զամբիծս W
 զհաւատս c ամբարձման K բազկացս սրբ.
 ձեռացս M բազկաց V ձեռացս փխ բազ-
 կացս φ շիֆ բազկացս
 50 φ շիֆ Ստոյգ զաւանմամբ V շիֆ զաւան-
 մամբ հոգոյ FSXYZ հոգոյս (հոգոյս)
 ր ողջոյնիւ

- 51 դ շրթանցս
- 52 X խառնել KՆ հեծութեան ի հեծութիւնս
EQabcdkfmnoqux ընդ աղբերցս FRS
աղբերցս սրբլ. (RS սրբ.) ընդ աղբերցս
Z ընդ աղբերացն s ընդ աղբերացս HԴԾ
աղբերս KLԷ աղբերց UVZ աղբերս Թ
աղբերց սրբ. աղբերցս ց աղբերցս հ
աղբերացս դ արտասուացս
- 53 Մւ հոգոյ Դ ոգոյս
- 54 Kh մեղաւթ Բ մեղաւթ սրբ. մեղանաւթ Մ
ոգոյս N գովութեան փխ գոյութիւն
- 55 goqlux Ի փխ եւ W կայից սրբլ. կայն
KLαδλφ միայնակ կողմամբ (ս միայն
կողմամբ) փխ միայնակողմամբ Zas
միակողմամբ OYfhlnp հետաւթ
- 56 SXYδ գործոյն դմքԴԾ նհանջմամբ Ծ
նահանջմամբ սրբ. նհանջմամբ
- 57 h դհետեակն փխ Զհետեակն U բար-
ձողութեան Կ բարձրութիւն փխ բարձողու-
թիւն c բարձրութեամբ L շինուածոց Y
մարմնոյն
- 58 Դ կենացս սրբ. ծառոյն կենսաթուիչ (փխ
ծառոյն կենսաթիթ) H կենսաթուիչ փխ
կենսաթիթ W կենսաթիթ For պտուղոյն
QZs խափանեցիւոց
- 59 Ս պատրաստեցիս փխ Պատրաստեցիս
a պատրաստեցիս սրբ. պատրաստեցիս
- 60 OSλcdefhiknr միայնդ R միայն սրբ.
միայնդ Pn հնարաւոր
- 61 HԴԾ զփառարանական (h զփառարանա-
րարն) փխ Զփառարանարան L հատուա-
ծոյ փխ հաստուածոյ N հաստուածոց O
ի քէն սրբ. առ ի քէն R առ ի քէն
- 62 LSYδΓ խամրացոյց W ամրացոյց փխ
համրացոյց FGNNRYβλσpikor հողմն Hy-
ΓΣΦ հողմր
- 63 O հողիդ ABefghKUVI աղղել Cդ աղ-
ղել սրբ. աղղեալ δ աղղեալ NZcs մեծ N
ղողութեամբ փխ ողորմութեամբ
- 64 ACPRUVWZβγcdefhikopqux ձեռագրե-
ւից բացի, այս տողն ունեցող մնացած
բոլոր օրինակներն ունեն յաւատարմին
Nω բժշկելոյ h բժշկեցելոյ
- 65 ABef հրաշափառ (λ հրաշապէս) փխ
Հրաշափառապէս C հրաշափառ սրբ. հր-
աշափառապէս
- 66 R խոստովանութիւն սրբ. խաւսողութիւն
W խոստովանութիւն փխ խաւսողութիւն
h անստաբարելի
- 67 UV կարեաւթ փխ կամ շարեաւթ HWԾ-
ehiklmqrux շարեաւթ Տ շարիւթս N շի-
ախտից HLNPSVWYZβγδλωbcgmnqstux
անկողնոց K անկողնոց սրբ. ընկողնոց o
անկողնոյ
- 68 Փ դի կենդանի սրբ. կենդանի
- 69 APQUYΣΦa կարկեցեալ (Hh կարկե-
ցեալս) փխ կարկեցեալ BC կարկեցեալ
սրբ. կարկեցեալ L ի մուտս փխ իմումս
W իմում a իմումս սրբ. յիմումս Կ Բըշ-
ուառութեանս Դ Բշուառութեանս ACNO-
QZβabdimo բրուաց Բλ բրուաց սրբ.
բրուանաց R բրուանաց սրբ. բրուաց Բ
բրուալից փխ բրուանաց
- 70 W շիւ Ով, բարեբարից փխ բարեբար Որ-
դի
- 71 UV արհնարանակալ, ցողով (V ցողով)
աշաց Բ ցողով սրբլ. ցողով h ցողով S
կենդանութեան p կենդանութիւն
- 72 S որպէս (Y որ) փխ Իրր ABefHMu-
WXYZλμωgs շիւ ի Կ յանշնչական
- 73 V դանապողիս Կ դանապող Q գփի V
դրոյ
- 74 UV բարձրելոյն Σ աստուծոյ փխ բարձ-
րելոյ
- 75 P շիւ դիս Qh լոյսդ Q բում C նշողից
սրբ. նշուլից R նշուլից սրբ. նշուլից Tα-
դhdklmox նշուլից A և այս տողն ու-
նեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի
MOVYZդմστωgins ձեռագրերից, ունեն
նշողից
- 76 S աղիորմ փխ աղիողորմ σghl աղիողոր-
մքն V Բշուառութեանս m ձայն
- 77 FTWXYγδλωcdefghiklmopr այրոյն σ ար-
ւոյն UV միամաւթ մեռելոյն Բ միամաւթ
δ միամաւթ
- 78 MQRTUVWZημτωΣabgmnorstu ձեռա-
գրերից բացի, այս տողն ունեցող բոլոր
օրինակներն ունեն տատանման M կսկրծ-
մամբ փխ կոծմամբ
- 79 ikr հոսմամբն Zh տուտանաւթ OTW-
XYαδωbgiru ձեռագրերից բացի, այս

- տողն ունեցող մնացած օրինակներն ունեն տխրութեան
- 80 W վերստին փխ վերջին B հեծութեանս ZL հեծութեամբ
- 81 U վհատելոյս փխ յոսահատելոյս H քաջայլերութիւն KUr մխիթարութիւն N զփայ Vocs բանիւղ
- 82 b բարի սրբ. բանի NOVηλωceflhpqtx ստեղծիլդ
- 83 M չիք գերի բազմաց ողբալի
- 84 N որովք ր չիք ընդ FGQRWYԳծλσ-acgimor պատանոյն V կենդանացելոյն Y ծնողի h դստիւփանս
- 85 V հոգիս A ընկալայ C բնկալայ սրբ. բնկալայց օ սմին փխ նմին
- 86 Q անդգայցելոցն Zator անդգայելոցն S անդգայելոցն սրբ. անդգայացելոցն
- 86—87 UV և հեղձամղձուկ բարակոչկոճ
- 87 ABEUV հեղձամղձուկ C հեղձամղձուկ սրբ. հեղձամղձուկ k հեղձամղձուկ ABEFՓ առանցս փխ անձանցն CΣ արանցն սրբ. անձանցն h զխակխսիւ u հերանցն սրբ. հերացն
- 88 E վայրէնքիւս AEFMη բանդագուշացն BCGju բանդագուշացն սրբ. բանդագուշելոցն N բանդագուշելոցն γ բանդագուշելոցն ΓΣΦ բանդագուշանացն It բանդագուշելոց UV ողորմելոցն
- 89 ր զսնոտին փխ զսնոսին
- 90 U հերքիլ Z զգուտս (փխ զգունդս) սրբ. զգիտս s զգունդ LQSVWXYԿ շարեացն Z շարեաց s շարացն սրբ. շարեացն ABEGHLOSXYԾΓΣΦ ապականողացն C ապականողացն սրբ. ապականողաց μ ապականողաց սրբ. ապականողացն V խորանս
- 91 W հոգի
- 92 V լքեալ փխ լցեալ Zas շնչոյ L չիք ըզգեցմամբ անդամոցս
- 93 ռզք զխելագարեալ K զամենաթշուառս ռզլtx ամենաթշուառս
- 94 S գերեցել օ գերեցեալս R դժոխարեակ սրբ. դժոխարեակաց Wօ դժոխարեակ N դժոխականացն վտանգելոց փխ դժոխարեակաց վտարանդելոց SXYօ վտարանդելոցն օ հոգոց
- 95 p [վտան]գի բառից մինչև բան ժԹ տ. 40 ներառյալ ուշ գրչութեամբ
- 96 օ չիք բոց ikr ծագեա զոյսդ
- 97 GLPRSUXբչλbchikpւռ աւձտողին W աւձողին ծ աւձողին սրբ. աւցտողին
- 98 FSk գաղտնորոգայթ սրբ. գաղտնի որոգայթ Zչրբւր գաղտնի որոգայթ s գաղտնի որոգայթ սրբ. գաղտնորոգայթ x գաղտնորոգայթ ABFGHKWԻΣΦԿ աներեւոյթեան (L աներեւոյթ V աներեւոյթեան) փխ աներեւոյթեան EPQSUYմրւտ աներեւոյթ երակ MOTXZαβδիωabceglmnopq-sux աներեւոյթեան Rσ աներեւոյթ երակ սրբ. աներեւոյթ երակ i վիրիպակ N վրիպառակահետ փխ վրիպակ արահետ
- 99 NQVWԳպabgt գարշութեան ր մեղաց A-BEGLNSUXYF ջրգողացեալ C ջրգողացեալ սրբ. ջրգողացեալ FHV ջրողեղեալ K ջրգողեղեալ սրբ. ջրգողացեալ
- 100 Σ ոգոյ L վտանգի փխ տագնապի
- 101 LSXY զծածկեղեացն Z զծածկեղեաց cef-hlq զծածկեղեացն u զծածկեղեացն H շարագործին KLNPUYδabgin թիւնիցն OX-ωclpւ թիւնից W նիթիցն փխ թունիցն β նիթից սրբ. թունից fl թունից H յայտուցմունս pւ այտուցմունս
- 102 ABCEFGKՅԻΣΦ ինքնահաւոր փխ ինքնաւոր H ինքնաւոր PՍրւտ ինքնաւոր γ ինքնաւոր սրբ. ինաւորդ կրկին սրբ. հնարաւոր σ ինքնաւոր սրբ. ինքնահաւոր AECEFGKPTUYԹστΓ-Փե զսրեղութեամբ Hօ զօրութեամբ Σ զարութեամբ pւ զարեղութեամբն օ ողջացուցեն փխ առողջացուցեն
- 103 U տարազացելիցն փխ տարազս ցեղիցն CR մահացուցանողաց սրբ. մահացուցողաց օ մահացուցանող A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի LNOPQαβγabcdfikmnopւրt ձեռագրերից, ունեն մահացուցանողաց
- 104 U ուրականաւ ցրւ յուրականաւ LP կորստական α կորստեան բերիւր սրբվ. կորստեանբերիւր ABCEFGβΓΣ բիրուր (Փ բեր բիրուր) փխ բերիւր K բիրուր սրբ. բերիւր Z բիրուր սրբ. բերիւր e ի դժնդակարմատն N դժնդակամարտն փխ

դմնակարմատն Q շառաւելաւք W շառաւելիւք ACЕHЛUVZիԹւտԵԻԳՐ, ձեռագրերից բացի, այս տողն ունեցող մրճաջած բոլոր օրինակներն ունեն շառաւելաւք

105 ԿՅՆ. Հաստատեցեալք ikr Հաստատելովք UVZ շիւք ի N յանդատաստանի

107 LSX և միշտ V շիւք և ԻԹ սոսակես (Եմշակաւէն) փխ մշակես ABCHELMNOS-ՄZպդոյսԻՄՓaիhikox զսահման թ զըսահմանս սրք. զսահման LR հոգոյ Մէոգոց

108 Ի՞ տա ի ԻԹո արդիւնաւորութիւն փխ արդիւնաւորութիւն Ս արդիւնաւորութեանն

109 N բանցեալ փխ բանդի անցաւ C նմանութեան սրք. նմանութիւն KNRTWαβγ-bcdefghiklmnopqıxtux նմանութիւն O նըմանութիւնն Ս շիւք նմանութեան a նմանութիւն սրք. նմանութեան Ե նմայնութիւն Վ արիւնակցութեանց

110 Ի՞ ցանցուածոցս eիիք, յանցուածոցս օ յանցուածոցս զx յանցուածոց ի յանցուածոյս W բաղձիկի

111 M մասնաւորել QZS տարածմունս Y տաժանումն փխ տարածումն

112 Բ, սպեղանիք

113 Qs անշարիութեան Ս վիրացն փխ խարանացն ո խարանացո

114 n խարսխացս գո բարձից H մինչ AB-CEFGHUIԴՄՓօ յափն V ցափս ի ցյափն x շափն փխ ցափն M լրութեանդ N լրութեանն

115 օ՛ առննին փխ առնննին

116 S օրհնեալ սրք. մարդասէր օրհնեալ W մարդասէր օրհնեալ

117 NW շիւք եւ

118 UV պղաղատանաց

119 BMNQ կարգամ K շիւք տէր և նեղութեանն KRօ նեղութեան և բնդ փառք յաւիտեանս V նեղութեան և ողորմեա

Բ Ա Ն ԺԹ

Վերնագիր.

R չունի Բան նշում օ գլուխն ունի ուշ գրչությամբ՝ բան ՅՂ-ից հետո, չունի Բան նշում, համառակալում և վերնագիր EKLNRW-αβσabgilmqıx վերնագիրը կրեաւ M վերնագրի փխ կետեր P նորին մաղթանք ի խորոց սրտից խաւսք ընդ աստուծոյ փխ վերնագրի Tδλωո համառոտագրությամբ Մցէ հեծութիւն Ի հաստուցումն փխ հեծութեան Ե հսկողին UV-XYβΣիք բան Ե շիւք ի QZ սրտէ V սրտի

1 Zs նայեալ օ, նայեաց առննապոյ թ տէր յաղաչանս ծառախ քո որ անհասգ ևս յարածոց փխ 1—2 տողերի ABCEFLPUV-XYηωԴՄՓaırx բարութիւն թմ բարութեան սրք. բարութիւն փ բարեբարութիւն սրք. բարութիւն ց բարութիւն սրք. բարութեան d բարութեան

2 x շիւք աղաղակ μ ցաւագնեալն

3 օ, շիւք Անհաս մեծութիւն և հեծութիւն փխ մեծութիւն

5 BHNPRSXYZγΓՓdgi բարաւորութիւն (K-LMQλφք բարաւորութիւն TUVημστωո

բարութիւն) փխ բարեբարութիւն C բարեբարութիւն սրք. բարաւորութիւն W բարաւորութիւն սրք. բարեբարութիւն βk բարաւորութիւն սրք. բարութիւն b բարութիւն սրք. բարաւորութիւն օ, շիւք բարեբարութիւն խոստովանելի

6 h շիւք խոկութիւն դաւանելի

7 h շիւք էութիւն փառատրելի QWZλωոı, փառատրելի (β փառատնի) փխ փառատրելի s փառատրելի սրք. փառատրելի Q դոյացութիւն

8 Fβ Յիսուս Քրիստոս սրք. Յիսուս MV Յիսուս Քրիստոս N ընդ Հաւք կրկնված ABKԴՄ զովելի

9 օ, շիւք եւ ... բարձրացեալ Y շիւք և վերածայնեալ

11 V ընդ փխ ըստ

12 Ս առննայն (Բ, յառննայնի) փխ առննայնի օ, և յառննայնի Օ երկնային սրք. երկնամիտ Y երկայն (փխ երկնային) սրք. երկայնամիտ kօı, երկայնամիտ փխ երկնային

- 13 օ₁ այժմ տէր ընզայ իլ անաթս հողանիս V զհողանիս U անաթս տրհենա
- 14 ABEFUVIΣΦ աստուածային CG աստուածային սրբ. աստուածաբէն O աստուաբէն օ₁ շիֆ Աստուածաբէն հրաշակերտութեամբ L հրաշագործութեամբ սրբ. հրաշակերտութեամբ ծ հրաշակերտութեամբ սրբ. հրաշագործութեամբ V նորոգեա (օ₁ նորոգեա և) փխ նորոգ
- 15 օ₁ դրօ U մեղաւր Zαօ₁ հնացեալ
- 16 օ₁ շունի տողը U քրեայս m հալոցած ABCEGHLMQZβΓΦαho₁rx կայծակամբ K կայծակամբք Yp₁ կայծակամբք Σs կայծակամբ սրբ. կայծակամբ
- 17 q ձուլեալ
- 18 Zk շինուած օ₁ շինուածս պահպանեա բարերար մարբեա յամենայն ախտս ABEFGNIΣΦ բում C բում սրբ. բումդ օ₁ շիֆ բումդ... մարմնոյս
- 19 օ₁ շունի տ. 19—20 ABFPYσΣΦ պահապանա CE պահապանաւ սրբ. պահապանա V պահպանեա L հողուդ P հողույս սրբ. հողուդ
- 20 Nr մարտր (r մարբեայ) զործեայ փխ մարբագործեա
- 21 Vβ շարացն Օս շարեաց QUVZs իմոց r զործ N փոխատրութիւնս և փոխատրութիւն
- 22 N եմ ևս G բանի սրբ. ձայնի N բանին A և այս տողն ունեցող բոլոր օրինակներ, բացի CEHQRTUVZαησφϕabdt ձեռագրերից, ունեն գինոյ
- 23 u թափեալ SYZδs զմրուր օ₁ անօրէնութիւն Ho₁ թմբութիւն Ykr թմբութեան
- 25 ω բամահեցից փխ բամեցից LP վերջնում V վերջնումն N վերջնաւոր փխ վերջին աւուր ZZs աւուրն ծ աւուր սրբ. աւուրն τ աւուրն սրբ. աւուր ի շիֆ աւուր ABCEFGOVXYIΣΦոն յետնումն QZօ₁s շիֆ յետնում FSYZօ₁s հատուցման
- 26 t և փխ ևս
- 27 h մատնեսցես V ճշմարտար
- 28 N դատապարտեմ Z կրեալ փխ սկսեալ s կրեալ սրբ. սկսեալ σT զտանջողական K կշտամբութիւնք V կշտամբութեամբ
- 29 L հրամանք փխ հատուցմունք
- 30 C Լթե սրբ. թե ABEFGHKQUVηγμωΓ-ΣΦdistu ձեռագրերից բացի, այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակներն ունեն թե (թէ) օ₁ սուղես
- 31 tu և թէ ABEFGHKUVIΣΦօ₁ Լթե (Լթէ) օ₁ կենդանութիւն Zs շարժմանցս p₁ շարժմանս Σ շարժմանս բարձես սրբ. շարժմունս բարձցես
- 32 EKUVI Լթէ K զգարութիւն բանիս AB-EFGUVIΣΦօ₁ գարութիւնս C զօրութիւնս սրբ. զօրութիւն
- 33 N շունի տողը Vtu և թէ FKUI Լթէ ABEGKNδΓΣΦ աչից C զաչից սրբ. զաչացս UVacikr զաչաց σ զաչս սրբ. զաչացս g զաչիցս MOQWβλωbgmr պատուհան k պատուհանն s պատուհանս սրբ. պատուհան δօ₁ ստուարացուցես փխ ստուարացուցեն
- 34 Zs տ. 34-ի փխ ունեն տ. 35 և բնդհակառակն FKUV Լթէ OUVZs զկենաց mqtux զկենացս FUVlo₁ ճաշակն δ բեզ սրբ. ի բեզ օ₁ շիֆ ինքն e ինքնին
- 35 tu և թէ FKU Լթէ ABEFGHKUVσΓΣΦα զարմանս (K զարման) կերակրոյս (UV կերակրոց) C զարմանս կերակրոյս սրբ. կերակրոյս զարմանս QTZs կերակրոյն փ կերակրոյ ի կերակրոցս XZμceñhp,qx զարման օ₁ զարմանաբարձցես փխ զարմանս s զարման սրբ. զարման
- 36 FK Լթէ N զաւուրս
- 37 tu և թէ FK Լթէ ω շիֆ ընդ S յիշման ABEFGH!UσΓΣΦօ₁ ցաղոյ բաղցրութեան C ցաղոյ բաղցրութեան սրբ. բաղցրութեան ցաղոյ O բաղցրութեանց ցաղոյ QZ ցաղոյս s ցաղոյս սրբ. ցաղոյ օ₁ շիֆ և Wehl տեղայցես γ տեղացես սրբ. տեղեսցես օ₁ տեղեսցես
- 38 FK Լթէ Sλ լիութենէ փխ լրութենէ օ₁ հացի փխ բանի NO սովեսցուցես
- 39 tu և թէ KF Լթէ FNQSUVXYZωchikrst զականջաց U զուրս փխ դրունս cikr զդրունս
- 40 F Լթէ N զձիրս A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակներ, բացի KPR-T U V W βηθστmo₁ ձեռագրերից, ունեն զձիր

- 41 օ₁ շունի տ. 41—42 tu և բ₁ F և բ₁ C յատակի սրբ. յատակին LSXβδφbcdefg-hinprqtx յատակին MNPRTWαϑμστm ստակին QVZηs ստակի օ յատակին LSTαδηθμστφ յոտիցս X յոտից FGNQ-TZηθμστωΓcsx սասանեցուցես թզ սասանեցես սրբվ. (զ սրբ.) սասանեցուցես
- 42 F և բ₁ H անձկալի V յանձկալոյ Y յան //ի (տեղ է բողիկ, բայց չի լրացել) փխ յանձկալի ABEPKNUVσΓΣΦօ₁ լուսոյ (N լուսող) և բնացող (KNUVσ և բնաց) G այս տողի լուսող բողից մինչև բան Ի տ. 60-ի դարձեալ բողր նետալալ ուղ գրությամբ Lfhlp յերեսաց QZ-csx լուսոյ KNUVσ քոց
- 43 tu և բ₁ F և բ₁ և աշխարհէ սրբ. աշխարհէս Սդօ₁ աշխարհի N հանցես փխ հերքեսցես
- 44 FK և բ₁ ABE փայլակամր C փայլակամր սրբ. փայլատակամր Fwd փայլատակամր G; LMOQRUYδlabgikmnr փայլատակամր Kc փայլակամր T(Φ փայլակամր աղθμστφωΓ փայլակամր β փայլատակամր սրբ. փայլակամր Σ փայլակամր սրբ. փայլատակամր օ₁ փայլատակամր Z սրոյ փխ հրոյ
- 45 tu և բ₁ F և բ₁ V անբժշկականօր BCE-OSTUXαγδθσφωΓ ցատվր L ցաւղով փխ ցաւաւր դօ₁ դատեսցիս
- 46 F և բ₁ Sβr չարեաց
- 47 tu և բ₁ F և բ₁ KWλr ժանիւր k ժանեւր
- 48 F և բ₁ Wλbgm հողմովր s հողմոյ սրբ. հողմով QZgrs ցասմամբ
- 49 օ₁ չիք եւ λ բ₁ և (HNγ և բ₁) փխ եւ բ₁ B յալլ Z չիք ինչ օ₁ չիք նորոգ արարած Hx տանջանարանս N տանջանարան օ₁ տանջարան
- 50 օ₁ բան զառաջին AVβΣΦ զտարտարոսան B զտրտարոսան C զարտարոսան սրբ. զարտարոսան λqr տարտարոսան օ₁ տարարոսան
- 51 MOQRUWασΓΦacdefhiklmpqrtux զգահանն
- 52 օ₁ և թինաւոր BFOQUWXYabcdfgilnr թինաւորագոյն HLP թոյնաւորագոյն Sδ-bmir զորգունս
- 53 օ շունի 53—100 տողերը Q տարակուսելի սրբ. և տարակուսելի SYix և տաքակուսելի
- 54 γ և երկիւղագին N երկեղագոյն OUWβλ-bm երկեղագին QSYin երկիւղագին δ երկիւղագոյն ωr երկիւղալի և զխորհորատն
- 55 E ողորմելի սրբ. և ողորմելի զix և ողորմելի EMOWhr զմերկութիւն
- 56 TZατφa պարտապան փխ պարտական βs պարտական սրբ. պարտապան λ սոցին
- 57 KVγλ տգաւորագոյնը tu փոխատրութեանց նմանութիւնը L փոխատրութեանց (NS փոխադրութեանց) փխ փոխատրութեանց X փոխատրութեանց γλ փոխատրութեանց
- 58 N ազգականութիւն փխ ազգակցութիւն KOSXYZδ մեղանացն U մեղանաց օ մեղանցս s մեղանացն սրբ. մեղանացս
- 59 O չիք Իբր, զպատկերակիցը γ պատկերակից K միատեսակ Φ միատեսականը Rσs զուգաշաւելը
- 60 φ նշանակիցը փխ նշանակիչը QVZabm այսմ KTU խորհրդոց Qr խորհրդոյս
- 61 Q չիք է G₁UV խոստովանիլ Q խոստովանեալ, յանդիմանեալ ABEFHKMOημ-ωΓΣΦX ծածկոյթսն C ծածկոյթսն սրբ. ծածկոյթս
- 62 K անձանաւթութիւն փխ ձանաւթութիւն
- 63 C E F G₁ KLPRWYZαγabcdefghikmnqrtux չերմ U կարիս բնկերին
- 64 h հերաւի է LMTYαμσ նախնում d նախնումն γ տաղնապեալս առնում փխ տաղնապեալ սառնում Z սառնումն kl առնում փխ սառնում
- 65 r չիք զի Ln զցանկականին δ զցանկականն սրբ. զցանկականիս Օλ խորխտականութիւնն Q խորխտութիւն սրբ. խորխտականութիւն U խորխտակութիւն VZ խորխտութիւն
- 66 G₁QVcers արժանի Sk յարժանի սրբ. արժանի W զանդլովանալի u զանդովանելի G₁Vt կիզումն A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի FHOQRUYZβγdgiknqrsux ձեռագրերից, ունեն զկիզումնն

- 67 β զլոյսոյդ ղ զլուսոյդ աւախս լուսանց-
 փում սքրվ. զլուսոյդ առաւօտու
- 69 K ի միգին H մդին U զանդալիմ
- 70 Φ խնդրեցի փխ խարեցի $SX\varphi x$ զմա-
 նունսն U զմանկունս (σ զմասունս) փխ
 զմանունս V զմանունս սքրվ. զմանկունս
 $G_1Y\omega$ փորունց Q փորունց Z փորունս
 s փորունս սքր. փորունց $ABESX\Sigma\Phi$ իրս
 յանցանացն C յանցանացն սքր. յանցա-
 նաց
- 71 $ACFO\tau I^{\prime}\Phi$ վնասակարք $B\Sigma$ վնասա-
 կարք սքր. անվնասակարք G_1 անվնասա-
 կարս QZs անվնասակար θ անվնասա-
 կարք սքր. վնասակարք U վարձանելով
- 72 $ABEFHKLXYc$ խածանողացն C խա-
 ծանողացն սքր. խածանողականացն Ou
 խածողականացն Zs խածանողականաց $I^{\prime}$
 խածանողականացն
- 73 G_1Vhr զաղիր $LSY\delta$ զաղիրսն $MN\beta a$ չիֆ
 Զաղիրն NWg խքել r խոցոտեմ
- 74 $EG_1KRPQUVechstx$ կարկառեցի M կար-
 կառեցի սքր. կարկառի λ կարկառի սքր.
 կարկառեցի c չիֆ առ կիրս N առնեալ
- 75 QUh չիֆ ըսա qx գծադրութեանն $QZbm$
 ալսմ
- 76 $A B C E F H K L M O Q R T U V Z$ լիսթեփմք
 աղականութեան Q գիտն սքր. գրոյն ZY
 գրոյն
- 77 x չիֆ արդ V աստուածուտ h ամենա-
 բար փխ ամենաբարի
- 78 K ա. 78-ի փխ ունի ա. 79 h բնդհալա-
 ւակն LUV լուսոյ n չիֆ լուսոյդ G_1OQ-
 $RTVZ\alpha\theta\mu\tau\omega c d e f g h i m p s$ նշույից $HPY-$
 $\varphi b q t u x$ նշուղից Ln նշողից σ նշողից
 սքր. նշույից
- 79 βh յապաւննութենէդ $I^{\prime}$ գայթակղութիւնն
- 80 δ չիֆ hu F որդիս կորստեան G_1 կորըս-
 տեանն
- 81 $QZqstux$ h մեղանք V մեղանս Q անձին
 փխ անարէնութեան UV զանձեցի
- 82 UV նիւթեցի
- 83 ikr հոգոց $G_1NPQTUVWZ\beta\eta\lambda\tau\varphi\omega e h i n q-$
 sx մոլորութեան փխ մոլութեան $R\delta\theta\mu$
 մոլորութեան սքր. մոլութեան $I^{\prime}$ մոլու-

- թեան սքր. մոլորութեան U հնազանդել
- 84 bm զտեղին
- 85 ω խրատութեան սքր. խրատու յանդիմա-
 նութեան h յանդիմանութեանն
- 86 $ABEFKLMNOPSTXY\alpha\beta\eta\mu\varphi\omega I^{\prime}\Phi a b c d e f-$
 $g l m$ յետուստ $C\delta$ յետուստ սքր. յե-
 տուստ U ըստ զաղտնեաց $S\omega$ մարմնոյ
 W մարմնոց S անդամոց սքր. անդամոյս
 U անդամոցս W անդամոյս
- 87 L անկաւ փխ արկաւ τ արկօղ երեսօք փխ
 արկաւ զերեսօք $O\lambda\varphi$ անվայելուջ
- 88 L չիֆ առակի
- 89 UW տղեղացուցեալ փխ տղեղս ցուցեալ
- 90 $I^{\prime}$ ի խայտառակեցելոց Φ ի խայտառա-
 կեցելոյ G_1 խայտառակեցեալ N խայտա-
 ռակեցեալ սքր. խայտառակեցեալո Q
 խայտառակեցեալ պոռնիկի սքր. խայտա-
 ռակեցելոյ պոռնիկի U խայտառակելոյ
- 91 h քառութեանն
- 92 NU թաթափել
- 94 $I^{\prime}$ նստոյց r նստաց $SI^{\prime}$ հողոյ $c e f h l p q u x$
 հողոյս
- 95 VW հաստատութեան $G_1\beta$ յոյսոյդ G_1ilt
 հիմնեցեալ V հմնացեալ
- 96 KZ էսայայ s նսայիայ $ABCEFKUVY\theta-$
 $\lambda\mu\tau I^{\prime}\Sigma\Phi a g$ բանի
- 97 N զգեցցեալ $H\beta\sigma$ զօրութիւն $EG_1NVZ\omega n$
 կարողութեան (x կարողութեանն) փխ
 կարութեան q կարողութեանն սքր. կա-
 րութեան u կարութեան սքրվ. կարողու-
 թեան $G_1Wb f i n l o x$ նախնումն h նախնում
 արքայութեանն $ABCKMOQSTUV\Phi i h r x$
 մաքրութեան Σ մաքրութեան սքր. մաք-
 րութեանն
- 98 b մեծութիւն $ABCE\Gamma\Sigma\Phi$ փառացն τ
 քաղցրութեանն r քաղցրութիւնն $AB\Phi$
 քաղցրութեան ամենապարգեւ քո քաղց-
 րութեան $C\Sigma$ (ամենապարգեւ) քո քաղց-
 րութեան սքր. քո ikr աստուածութեան
- 99 λ արհնե t չիֆ ikr հնեալ BK յախտեան
 λ չիֆ յախտեանս $LNPUVXY\delta$ յախ-
 տեանս յախտեանց
- 100 $KLW\lambda\sigma$ չումեն տողը Z ամմէն

Բ Ա Ն Ի

Վերնագիր.

Ro շունեն Բան նշում օ շունի համառակալում EHKNWβsabimog վերնագիրը կրեմատ L նորին Գրիգորի նարեկացոյ փխ վերնագրի M վերնագրի փխ կեանք QTaδλwցո համառոտագրութիւնը ր աւելած Ստէ հեծութիւն Γ հատուցումն փխ հեծութեան ի հըսկօղ G₁PUVXYωΓhr բան ր շիֆ ի V սրտի Z սրտէ x սրտից

1 n շիֆ տէր² QZ շիֆ և

3 QZs ճշմարիտ փխ ճշմարտութեամբ ABh գործ

4 B շիֆ և BG₁WYΦ խոստովանեալ են S խոստովանեալ սրբ. խոստովանեալ են ի դատաստան

5 N վիակն օ շիֆ և Ս լրութիւնք (ի տրեւարէնութիւնք) փխ բնորոշիւնք ի տեսանալող G₁UWZYθστbgր ծածկութեանց (P ծածկելոց) փխ ծածկութից

6 G₁ մանկանցն երջանկաց ծ երջանկացն ր երջանկացն

7 L հրովն փխ բոցովն R հրովն սրբ. բոցովն Γ բոցով

8 LX շիֆ և ոչ վնասեցան SY փորձեցան փխ վնասեցան

9 G₁QZω զնոցայն a զոցա փխ Զնոցա օ թալսծութեան G₁UV զերզան

10 σ անաւրենեցայ օ անցայ ր յանցայ H ամբաստանեցայ

11 h և ի օ մեք ոչ անսացար փխ ոչ անսացի

12 ABFGΦ գոլ CΣ գոլ սրբ. գոլով

13 γ գոլեցին

14 C նոսին սրբ. նոցայն ABEFHUVXΓΣΦ ձեռագրեից բացի, այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակներն ունեն նոցայն γ աղերսիս

15 օ շիֆ սմին Aσcp ողբոց երգութեան սրբ. ողբերգութեան CΣ ողբերգութեան սրբ. ողբոց երգութեան EFMORTWδηθλμτφ ողբերգութեան (Z ողբերգութեամբ) փխ ողբոց երգութեան Γ երգութեան սրբ. ողբոց երգութեան s ողբերգութեամբ սրբ. ողբերգութեան N երգութիւն

16 ru աւելից օ ամենապարզն փխ ամենապարսա

17 L շունի տ. 17—21 (քացրողման տեղում կա նշան) N Դանի փխ Դանիիկի Wβλbc սուրբ և s շիֆ և HUV շիֆ մեծ EFP-cefhikpqrsux մարգարէին ծ մարգարէի սրբ. մարգարէին

18 Q հարազատութենէ սրբ. հարազատութեան աղգականութենէ a հարազատութենէ սրբ. հարազատութեան Z աղգակցութենէ a յաղգականութենէ

19 BKMNOXβλ.φbgmqru x շտուաւղ SY շտուաւղէ

20 Z պաղատանոց

21 ABCEFHLMNZδΓΣΦ պատժականութեամբ K տաժանականութեան փխ պատժականութեան t պատժականութեամբ սրբ. պատժականութեան G₁ կոչմամբ փխ գոչմամբ UVσ գոչման ծ հեծութեանց

22 U դիտութեան G₁ անպատշականս փխ անպատշաճականս τ գնացից սրբ. գնացի

23 Ηβδλ. դարտողի L դարտաւղի τ դարտողին սրբ. դարտողի, սղաւալ

24 s ամենայնիւ սրբ. ամենայնիւ M ուրեք փխ իրաւք

25 UV ընդ փխ Ըստ Z կշռութեան սահմանի օ սահմանի

26 h հաւատս ի փխ հաւատսի U բանիսիւր Σ անիրաւութեան սրբ. անաւրենութեան

27 LPδ անգիտիցն V անգիտից շափուց ք գործողն W յաճախութիւն իր յաճախութեան

28 Z շիֆ է ABCEFHUWYΓΣΦ ճշմարիտ փխ ճշգրիտ

31 h ապստամբութեանն օ ապստամբութեամբ

32 h յարգարութիւն օ արգարութեան G₁ հանդերձիւր

34 L փառք λg վայելչականս G₁ յարմարաւոր ի յարմարութիւն

35 h բաղցրութեան Y բաղց փխ մաղծ ու մաղց

36 G₁Uh բարեբարութիւն փխ բարեբանութիւն Zikt ձայն

37 Y արհեստիւն V երգոյ U խնդրելի փխ

- խնկելի Rr տարագրութեանն S տարագրութեան սրբ. տարագրութեան անյուսալի Wteux տարագրութեան (է տարագրութեանէ) անյուսալի (eux յուսալի) p տարագրութեան սրբ. անյուսալի
- 38 H բազմարիս փխ բազմարժանիս AB պատասխանութիւնս CEK պատասխանութիւնս սրբ. (E սրբվ.) պատասխանատուութիւնս (EK պատասխանատուութիւնս) F պատասխանիս G₁HMUWծωIΣΦκռ պատասխանատուութիւնս NOQRSYZβγμτcfցւօ պատասխանատուութիւնս և պատասխանավութիւնս Գ պատասխանատուութիւն m պատասխանատուութեամբ
- 39 FSXYZΓtt բարձրութիւնս U բարձրութեան, ճառ փխ անճառ G₁LPZ աճիւն օ աճուն s դաճիւն սրբ. աճիւն V լիզելոյ Z լելուի (kr կիզելոյ) փխ լիզելոյ β լելելոյ s լելուի սրբ. լիզելոյ N զպատիժ օ պատիժս
- 40 U անկաշառ փխ անկշիռ
- 41 A դժոյցդ սրբ. դժոյց LSYrx դժոյց bi վճոցդ W ախորժականացդ BMr վերառեալ սրբ. վերառաքեալ HNWγօ վերառելեալ և վեր առեր s վերառաքեալ սրբ. վերառեալ ABEG₁UVIΣΦ ընդ փխ ըստ C ընդ սրբ. ըստ h ընդ ըստ
- 42 UV զիմոյն β զիմոցս
- 43 Q բարդել օ բարձեալ փխ բարդել
- 44 Z սնարատից t յանձնատուութիւնս
- 45 ilkr հիւսկի G₁ շար ABENΦ դարովանաց C դարովանաց սրբ. դարովականաց սրբվ. դարովականաց
- 46 V դժնեայ Fiklor դժնայս
- 47 As մոլեցայ սրբ. մոլորեցայ CZα մոլորեցայ սրբ. մոլեցայ NQUVφΓbdiko մոլեցայ η գնացիւք փխ ընթացիւք k ըթացիւք
- 48 օ յանդդնացայ Xσ շրթամբ օ երկրաւորսս
- 49 HLUhx զատակեցայ δ պատկառնիաց օ պատկառնիացն E գործոցն
- 50 x փրեցայ N վարեցա փխ վերացայ Z չիֆ վերացայ Γ յոր N չիֆ սակա AB-EHVYσIΣΦ միոյ C միոյ սրբ. մի PW-tu չիֆ մի R ժամանակի սրբ. մի ժամանակի
- 51 δ իջանելոյ h իջուցանելոց
- 52 H գոռզանայ օ չիֆ եւ UVէ գգրաւականն G₁Zs հոգոյս փխ շնչոյս
- 53 MNZycelptux տուրեառութիւն G₁Zs շընչոյս ունիմ L ոչ ունիմ
- 54 օ շնչաւորս
- 55 W չունի տողր E կավս G₁OVdfik ձայնաւորս R ձայնաւոր սրբ. ձայնաւորս
- 56 Q անարգութեանն
- 57 O ամբարձեա β համբարձա Z հողս փխ մոխիրս
- 58 Vλ բաղուկս h մանրեցի փխ մանրելի
- 59 N տարեցայ (ω տարակուսեցայ) փխ Տարածեցայ h առ աւելի փխ առաւել UV իրրե Uն վիհ փխ վեհ kr զվեհ s վեհ սրբ. զվեհ
- 60 UVY իրր Z իրր սրբ. իրրե
- 61 No բարկութեամբ β բարկութեան սրբվ. բարկութեանն A B C E FGHMOVZλghpr ձեռագրերից բացի, այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակներն ունեն բարկութեանն V ցոլանայ σ տեղմս H ձայնաւոր փխ բանաւոր
- 62 V մեծամտեցայ
- 63 L չիֆ ընդ ABCHNΣΦa քառոտնեաց O քառոտնեացն e քառոտնեացն flhmnqg-tux քառոտանեացն i քառոտնեաց սրբ. քառոտանեաց N փակել Y փակեցի սրբ. փակեալ γ անկեալ (e կապեալ) փխ փակեալ
- 65 H դիկունս
- 66 ABCEFGHΓΣΦg խորհրդոյս Oal խորհրդոցս μ խորհրդոց սրբ. խորհրդոյս n խորհրդոց
- 67 H հոգիս F հոգիս իմ RWe փափկութեամբ մարմնոյս (W մարմնոյն) x մարմնոյ Nf փափկութեան Z փրկութեան փխ փափկութեամբ SVY վատեցի (U վրտանդեցի) փխ վատեցի h վրտեցա
- 68 Γ զաւրութիւնն m զզաւրութեամբ STW-Zδσφωs աշակողմանս (V աշակողմանս) փխ աշական կողմանս ϑ աշակողմանս սրբ. աշական կողմանս և աշական կողմանս սրբ. աշակողմանս Y կողմանս
- 69 MZ կայիցս ms աւժընդակութիւն փխ ուժգնութիւն

- 70 *h* դոճացեալ վիս հոգացեալ
- 71 *V* որ, ոչ է վիս չէ *N* չիք աստ *O* պատկառելի վիս պատկառելի *V* պատկառեցա
- 72 *N* իբր *W* վարմենի վիս վայրենի *N* ստացա վիս սրացայ *W* ոխեան ճ յովսեանես իս յովսեան *ik* ձայնին վիս բանին *h* Խիբն
- 74 *AFGN* յաղթարանն (*Σ* յաղաթարանն) վիս Յաղաթարանն *BC* յաղթարանն սրբ. յաղաթարանն *H* յաղթարանին փ վայրենի վիս վայրի *Z* պաղատմունս սրբ. պատաղմունս *Sb* այոմ *H* շրջականեցայ (*t* շրջանեցայ) վիս շրջանակեցայ
- 75 *ik* յետին (*r* ղյետին) վիս յոտին *ACGK*. *LTUWXY* αβδμςΣΦ ղերիար օ ղերի վայր վիս ղերիվար *r* ղերիվար սրբ. ղերիվար *H* λfox երեսանա *MV* ηc երասանակա վիս երասանա *T* երասանա սրբ. երասանակա *Zs* երասանա *r* երեսանա *r*
- 76 *L*. *P* շարոթեանն *λ* նոր վիս նորոգ
- 77 *t* չիք ինձ *P* սաստկացուցի (*r* սաստկացուցի) վիս սաստկացուցի
- 78 *F* առիկածս *h* առիծալ *V* անկարկաբեկակի *MNZ* ωikorstux երեմիայի *O* չիք ղանձն իմ արարի
- 79 *Z* is իբրև *h* ղվրբիծած վիս ղվրծած *B* կոշման *P* կոշմամբ *γ* չիք կոշման *Zs* առկարկին
- 80 *VZ* մարդկան *cefhlpqtu* մարդկային վիս մարդկանէ *U* համարց վիս համարոյ *h* համարս, յեղծայ
- 81 *UVs* իբրև *Yco* ղհանդերձ *S* չիք ինչ օ ինձ վիս ինչ *EKq* ապարահից 'սրբվ. (*Kq* սրբ.) ապահարից *U* ապարահայից *Z* ապարահաց *V* λfhltx ապահարից վիս ապահարահից *N* ղաղացա վիս ղաղարացայ
- 82 *ABCEFGHOSYδΓΣΦ* թրծեալ *U* ղթացեալ վիս ղթրծեալ *U* յանարծարծելի
- 83 *a* ընդ վիս *Ըստ* *C* բամբասացն վիս բամբասանացն *Zo* բամբասանաց *Ahn* ր մարդարին (*մարդարէին*)
- 84 օ անաբէնութեանն *ABΣ* ի մարդարինէն (*CE* ի մարդարէնն սատակման) սրբվ. (*BCEΣ* սրբ.) սատակման *F* ի մարդարինէն սատակման *G* սատակման ի մարդարէնն *Oqtux* սատակմանն *Z* չիք սատակմանն *Պ* ի մարդարէնն վիս սատակմանն *W* ինձէն *r* չիք ինձ
- 85 *λ* չիք եւ *MNQZ* λos ընդ վիս առ *E* յաւելլով *L* յաւել վիս յաւելով *QZs* ըստ վիս ընդ
- 86 *γ* վրան *h* վրանն
- 87 *W* առ վիս *Առի* *U* չիք առ
- 88 *δ* լբեայ *N* յեղանակ առ վիս յեղանակալ *h* օրինակին մանրագիր վիս սորինակի նմանակիր *EFNOSUVX* ημΦτοq նմանակիր (*Y* նմանակի *b* նմանագիր) վիս նմանագիր *N* ձեռակերպութեան (*օ* ձեռակերպութեան) վիս ձեռակերպութեան *c* ձեռակերպութեամբ
- 89 *O* առակն, ղպատկերի սրբ. պատկերի *F* Ռեմիայ (*L* Ռափանայ *h* Հոսիփանայ օ Ռուբանայ *s* Ռեմիանայ) վիս Ռեմիանայ *V* Ռեմիանայ նա *M* բարեկրփանակի *QZ* ω բարեկանի
- 90 *G* որ յիսրայելէ *ikr* եւ ի յիսրայել *KL* - *MOPQRSWYZ* φacdeghlpqs ի յիսրայելէ (*յիսրայելէ*) *cd* պատեալ (*պատուեալ*)
- 91 *Q* նախնին *LY* համարձակութենէն օ համարձակութենէն *r* համարձակութենէն
- 92 *h* շունի տաղը *λ* հեռեցա
- 93 *h* չիք Բաժանեցայ *N* աւարարացա եւ *h* անպատուելի վիս անպատուաւելի
- 94 *UZ* կերպարանի *C* հոգաց
- 95 *QZs* իբրև, իբրև
- 96 *QZs* իբրև *L* չիք իբր ղպատկառեալ *QZs* իբրև *P* եղեալ սրբ. եղեալ *Դ* եղել
- 97 *t* իբր վիս Որպէս¹ *LT* αδημφω մանրեցեալ վիս մատնեցեալ *β* մատնեցեալ սրբ. մանրեցեալ *qx* իբր վիս որպէս² *QV* հասեալ
- 97—98 *p* որպէս ղպարնեցեալ որպէս ղհասեալ յատակս մահու
- 98 *Z* ղպարնեալ *γ* ղպարնեցեալ *s* ղպարնեալ սրբ. ղպարնեցեալ *H* որ վիս որպէս² *W* ղնոտան *τ* ղնոտանեալ սրբ. ղնոտան ղրտեալ *W* ըրին
- 99 օ միայն վիս միանգամայն *r* միանգամայն *LP* մատնեալ վիս վարեալ
- 100 *Y* որպէս տէգերեալ կրկնված *UV* ղվանեցեալ *A* ե այս տողն ունեցող բոլոր

օրինակներ, բացի Eqx ձևագրերից (զուգի լուսանցում), չունեն որպէս սարտուցեալ

101 H որ փխ որպէս³

102 W գրեկեալ

103 PRSTWXYαβγδϵϰabcedegimq գթախ-
ձեալ N թաղձեալ երբ զթաղձեալ I ըղ-
թաղիսձեալ U յողիս ք յողի սրբ. գյողի
Pδo տրտմեալ W տխրեցեալ փխ տրտմե-
ցեալ ω տրտմեալ սրբ. տրտմեցեալ AB-
Eτ թշուառացեալ փխ թշամամեալ CΣΦt
թշուառացեալ սրբ. թշամամեալ N թըշ-
համանեալ Z թշամեալ

105 N յաղրերս փխ յաղրերս Σ բանից սրբ.
բանիս bnn բանի

106 o խոստանեալ

107 MQRVWZλgo չիք ի Wgikr գրմեալ W
զաղաշխարեկ u զաղաշարեկալ

108 V որպէս փխ Որ o և և b համարիս սրբվ.
համարիկ I զհառաշանս փխ զհառաշ ր
զհառաշ սրբ. զհառաշ OUV հողույս δ
հողոց

109 an զաղուսն NVWZλΣos շնչոյ P շնոց
փխ շնոց δ մեծութեան փխ հեծութեան
f հեծութեան

110 h կրեկիժ H զպատեկեալ QSUVYZλ զը-
պատեկեալ o պատեկ s զպատեկ սրբ.
զպատեկալ r զպատեկ o լեզուիս Lγδθ-
μστφω և զտխրականութիւն (δ զտխրու-
թիւն) αβ զտխրականութիւն (β զտխրու-
թիւն) սրբ. (β սրբվ.) և զտխրականու-
թիւն o զտխրականութիւն փխ զտխրակա-
նութիւն

111 N և զկամս փխ Զկամս Sγλh զաւժարու-
թիւն o զաւժարութիւն V խորութիւն N
սրտի

112 QZs սրբութիւնդ սրբ. փրկութիւնդ L տե-
սուչ փխ տեսող δ տեսուչ սրբ. տեսաւդ
LNOWZδλt զործելոցն T զործեցելոցն
սրբ. զործելոցն A և այս տողն ունեցող
մեղացած բոլոր օրինակներ, բացի Hc
ձևագրերից, ունեն զործելոցն

113 UVhl չիք եւ δ բժիշկը N անևութիւն Or
անևրեցիթից

114 UV ամենայնի փխ ամենեցուն

115 QUV չիք յամենայնի ω յամենայն λ
չիք յախտեանս

116 λσΣf չունեն տողը

Բ Ա Ն Ի Ա

վերնագիր.

o չունի Բան ԻԱ—ԻԳ R չունի Բան եշում
EKLNPRWσoabgimqx վերնագիրը կրնաւ M
վերնագրի փխ կեանք QTaδλn համառոտա-
գրութեամբ NUσt հեծութիւն PUVXYΣr բան
h բանն ր չիք ի V սրտի Z սրտէ

1 s եւ արդ

2 Z կրեկը կացի AFGHSUVWXYηΓΣΦ
չիք ի CE յոտս սրբ. (E սրբվ.) ի յոտս
Σ ժարդույ

3 γ չիք եւ V զսիրտ h ըստույ փխ ըստ

4 ABEFHWXYZλoΓΣΦglqstux փոխեցայ C-
GNQ փոխեցայ սրբ. փոփոխեցայ V նա-
խակարգեցելոցդ

5 h չիք ընդ FKNORWXYγδλΓΦbhiklmr
բարիոր Z բարոր β բարիոր սրբ. բար-
ուր μ բարուր ωx բարուր FQWh ուղ-
ղին Z ուղին սրբ. ուղղին

6 NVp խոտորեակն S հետոց W հետիցն
փխ հետոցն ABCEHRIΓΣΦ խաւարայ-
նոցն KNS խաւարայնոց XY խաւարայ-
նոյ ր խաւարանոց ΓΦ ցուցի

7 Γ չիք Ի, կարի փխ կարգի am այստ BH-
N O P QSVWZλδIΓΣΦbdefgiklmnpqstux
ընթերցածոց R ընթերցուածոց սրբ. ըն-
թերցուածոց γ ընթերցուածոցս

8 WZλbgn ածել δ և յարմարեալ L համա-
րեալ փխ յարմարեալ WZβbgn յարմա-
րել E այն փխ սոյն Σ զկերպարան սրբ.
կերպարան

9 Q վերնադոյնդ սրբ. վերնադոյնդ V վեր-
նագրչիդ ik վերնադոյնն ր վերնադոյնի P
նշանակել N նշակել փխ նշանակելու UV
անփոխանակելի փխ անփոխադրելի

10 N զարձեալ վերստին

11 SY զշարութեանցն L բրձս Uδ զրիծն β

- յաշիրդադ cfrpa աշորդադ ծ իմանի սրբ. իմանալի
- 12 A B C G L Q T U αβδθμστφωΦ արժանապատիժ ա արժանապատիժ սրբ. արժանապատիժս
- 13 qux գնացիրս L անաստութեան փխ անաստութեան b անաստութեան սրբվ. քան սաստութեան h անաստութեան բառի համար բնագրի կարգում ունի լծ[լուծումն] անհնադանդութեան l անհնադանդութեան (փխ անաստութեան) սրբ. անհնադանդութիւն ու դոտնդա
- 14 FN կարաւս սրբվ. և կարաւս h զկարաւս փորց ցուցս (m ցոյցս r զցոյց) սրբ. ցոյցըս A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի HK ձեռագրերից, ունեն ցոյցս Պ ցոյցս սրբ. ցոյցս վազից
- 15 Wbgm խաղալկաց Fh զարշկեացն և զարշկաց
- 16 QZ ժուլութեանս T իմովս
- 18 H կործանելեացն MNP UWYZafs կործանելոյն և կործանելոյց hր զահնացն
- 19 OUV զվանհալն h զվանհալս ABEHKM-SUXYαβδθμστφωΓΣΦ խաշին Cθt խաշին սրբ. խաշին
- 20 Z չիք անդրէն ABEFGHUVσΓΣΦ կրկին առաւել c կրկին առաւել սրբ. առաւել կըրկին և առաւել սրբ. առաւել կրկին օ զօրացի
- 21 Z հիգոյս h անարկնութեանս
- 22 P անուն QZs ալսականացն U ալսակըրաց փխ ալսականաց h ասականաց
- 23 h Իսրայելի յառակս հինից և շարհաց (յառակս... շարհաց բառերը միջաւերութեան տ. 28-ից)
- 24 Ebefhmqtu հարուածս ըստ cfr վնասակար x չիք եւ թրթրոյ
- 25 L չիք վատնողաց N զծաղիկս
- 26 K սրբոյ N սրբոցն u ողբոց
- 28 N յառակն UV հենից դօ հինիցն RW ողբ
- 29 N իրն
- 30 V սատակեալ
- 31 KOTXδθμστφΓmqս բերս Z հարեալ կուտեցի փխ կուտեալ հաւաքեցի S հաւաքեալ կուտեցի FNU կուտեի WI իմոյ LP չիք մարտիկս
- 32 Z կշտամբիչ S սլատկառելիս փխ անսլատկառելիս
- 33 WZ շունեն տողը γ սլատնումնս ծ և անկուռելիս սրբ. անկուռելիս և
- 34 և առի ինձ Wt առ ի փխ առի W չիք ընդ γ ըստ փխ ընդ FQSZδωs քաղցրաւենեացն L քաղցրաւեաց Y քաղցրաւենեացն f քաղցրաւեաց g քաղցրաւենեաց սրբ. քաղցր արմաւենեաց hլ քաղցրաւենեաց r քաղցր արմաւենեաց փխ քաղցրաւենեաց QSYZωs ճաշակաց ծ ճաշակացն սրբ. ճաշակեցայ r ճաշակահաց
- 35 ծ ստաւդն սրբ. ստացաւդն
- 36 և չիք եւ σ առ O յաւէտս Vu հաւատարիմ
- 37 ABCEFGKLMNOPTUδθμστφΣΦdefhi-knoյ վիշտը HINΣ մութն ևg մութ սրբ. մութն σ սլակառանացս
- 38 Vgh բանիցս
- 39 NW չիք է ABCEFGHNUVXZΓΣΦո ձայն f բերելի փխ անբերելի S անբերելի h U սղրումն (h ողրս) փխ բողբոս Y բողբոց Z վիժ բողբոց
- 40 Σ բան փխ Բանդի Q զհողիս սրբ. թէ զհողիս C իմ էր սրբ. էր զիմ K իմ էր սրբ. զիմ էր NZs եր (էր) իմ Q էր իմ սրբ. իմ էր V ի մեր փխ իմ էր ABEFGHUYΓΣΦազ ձեռագրերից բացի, այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակներն ունեն էր զիմ
- 41 u չիք եւ՝ ABEFGUIΦa նուազեալս (V նուազեալս rt նուազս) փխ նուազս CΣ նուազեալս սրբ. նուազս Y չիք եւ՝ O ներդեալ W հերբեալս (g ներբեալս) փխ ներդեալս
- 42 HPQRUVWXYZλφαβghlmqsux ցաւար γ հեծութեան SY հեծութեանս և O զվերջինս օ վերջին QTUVZδθμλտ ձեռագրերից բացի, այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակներն ունեն վերջինսն Qs վարանեալ սրբ. վարեալ ևi վարանել (r վարանեալ) փխ վարեալ
- 43 Q մի ճշդեալ սրբ. մրճոտեալ r մրճկոտեալ U զաղրութիւն Y իբրև

- 44 P ապաստանել (U ապաստանեալ V ապաստանիլ) փխ սպաս տանել W տանեալ
 45 LSX ըստ փխ ընդ ծ այն (փխ այս) սրբ. յայն x չիք այս
 46 UVղօփիր զբաժին W ցանեալ փխ ցանկալի
 47 h չիք առ Q քահանայն L չիք Խորայելի MNեփր ամբաստանութիւն V ապաստամբութեան (Y ապաստանութեան) փխ ամբաստանութեան X ապաստանութեան սրբ. ամպաստանութեան
 48 GHWA արդ զհարդ OS զհարդ սրբ. արդ զհարդ UVZs իմոյ ABԲդիմստօճՓa գրեալ C գրեալ սրբ. գրեալս U գրեալս փխ գրեալս H մարդիս փխ անմարդիս
 49 h անբանից HQUVZlabmqtstu ձեռագրերից րացի, այս տողն սենեցող մնացած բոլոր օրինակներն ունեն կցորդեալ
 50 p տեսանող փխ տեսանողական U զի մըթացուցեալ Z մթացուցեալս s մթացուցեալս սրբ. մթացուցեալ ABCEGNOQR-WZԳլշԳՄDabedefhlm զլոյս T զլոյսդ IU զլոյսն s զլոյս սրբ. զլոյսս r չիք որ OPZԾlabedeghlnpqtu ի յիս
 51 Z համբաւեցայ ծ համարեցայց փխ համբաւեցայց OQVYZբեփկքրտux զիմաստից h զիմաստից փխ զիմաստիցս VWբեփկքրtx զզրունս a զրուն սրբ. զրունս U իւփուցեալ փխ փակեալս A և այս տողն սենեցող մնացած բոլոր օրինակները, րացի K ձեռագրից, ունեն փակեալ
 52 ծ կամ սրբ. և կամ C որովք սրբ. որով MNOPQZlabdefhikmnpqrstux որով U նկարակերպութեան փխ տպաւորութիւն նկարագրութեան V նկարագրութեան տըպաւորութիւն, շնորհին
 53 γ անձին փխ ինձէն SXY յողիս U չիք յողի KTդժլմստօhl մահացեալ
 54 a կամ սրբ. և կամ N ընչական փխ շընչական FHLMOUVWXYZԾaefhqtstux անուանիլ
 55 MΛ և կամ W չիք կամ մտաց ընդունական դ ընդունակ
 56 UԹս անպիտան P Թիւ h անաւթոյ
 57 Qs անկարգս սրբ. անարդա Z որմանց
- 58 Q արհամարհեալ h կարգ Wt հոշիւոց
 59 ZԹիւ վաթարս ABEGUVդճՓ չիք ի C յազգս սրբ. ի յազգս
 60 K առհարողք սրբ. արհարողք Oγaefik-որք արհարողք X արհաճօք r մահոյ ւ պակուցեալ
 61 V անխրսիօսելի r անխրսնուելի PU չիք ի LԾ յամենեցուն (S ի յամենեցուն XY յամենեցունց) փխ բոլորեցունց Կաճ բոլորեցունց HKLOPRTWαβδθστcdfigikm-որք յաւովք MNQUVZlaehlqtstux ջաւաւք ի ջաւովք սրբ. ջաւովքն r ջաւողովք փխ ջաւովքն F չիք և տանջանաւքն Whl տանջանաւք r տանաւքն փխ տանջանաւքն h է ծրոսաղեմի
 62 C Երեմիայ սրբ. Երեմիայի O Երեմիայն ABCEFGHNMդճabcilm ձեռագրերից րացի, այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակներն ունեն Երեմիայի NVZ խրատեցեալս Q խրատացեալս S խրատեալ s խրատացեալս սրբ. խրատացեալ
 63 h պակասեալս H աուրց Z աուրքս L ընթացքս BԳՄՓ մամայն
 65 LUVXqx չիք ի² ABCHNRγδԳՄՓ որդանէ
 66 Z չիք բանի
 67 ծ զոստայնս Lc սաղմոսին (N Սողոմոնէին U Սողոմոնի) փխ սաղմոսողին UV աւուրտան փխ խոտան W ճոտան H գրտայն
 68 x Իբրե Y զամոյս MQVԹabehlnmpqtstux առաւաւտեան Z զառաւաւտեան ABEG վաղորդանեայ CՏ վաղորդանեայ (Σ վաղորդայնեայ) սրբ. վաղորդայնի N վաղորդանի QZ վաղորդայնի V վաղաւորդէնի ծ վաղորդինի μ վաղորդայն սրբ. վաղորդիայ Ռ վաղորդայնիւայ s վաղորդայն
 69 ABEFMՏgh մարգարէութեան C մարգարէութեան սրբ. մարգարէութեան AC-EMIճ ձայնին
 70 QZ արդ փխ Այլ s արդ սրբ. այլ γ ոչ եթէ N չիք ի Y չիք ունիմ
 71 UV Թե (Թէ) t տեսողէն փխ տեսանողէն PZ անյուսալի փխ անյուսաղրիի Q անյուսահատիլի սրբ. անյուսաղրիլի

- 73 Z չիք Որ ABEFGWԳՏՓ գրությունաց C գրությունաց սրբ. գրությունաց
 74 S որ փխ եւ ՈԹՏՓ չիք ի՛ հ իբրեւ Լ-
 ոտն փխ ի բեւեռնոյն WZԼ բեւեռն փխ
 բեւեռնոյն N ժամ UV ժամու (V ժա-
 մոյն) մաղթեցեր s խաչին սրբ. ի խա-
 չին հ խաչ
 75 UV չիք Մաղթեցեր MQVZas ողորմու-
 թեամբ հ ողորմութեանց
 76 W չիք բո²

- 77 չ հ ինձ (յոյս) է հ կրկնված
 78 TԿՏԷ աուր հ աւ ղՅԼ սրբ. (Ն. սրբվ.)
 աուր հ աւ HQUVՏճաղ զհոգիդ Ե զհոգի
 79 WZ բնդ Ne հոգով XYZօfikl հոգովդ
 է բով սրբով
 80 Լ հ փառք սրբ. յաղթութիւն հ փառք, չիք
 մեծութիւն հ աստուծոյ փխ յաւիտեանս
 LSUXՃ յաւիտեանս յաւիտենից
 81 KMNUYն չունեն տողը

Բ Ա Ն Ի Բ

Վերնագիր.

E H K N P R W օabgimqlux վերնագիրը
 կրեաւ I. նորին Գրիգորի նարեկացոյ փխ
 վերնագրի M վերնագրի փխ կետեւ Tեձնոս
 համառոտագրութեամբ NUՏԷ հեծութիւն Ե հըս-
 րդին PUVXYբիր բան QZ սրաւ

- 1 QVZ շարունակս s շարունակս սրբ. շա-
 րունակ
 2 A B C E F G U ծւԳՏՓ զկշտամբանաց X
 զկշտամբակս ABEFGԳՏՓ եղանակս C
 եղանակս սրբ. եղանակ KLSYպղծլւտ-
 քօս յեղանակ օ յեղանակս C զորովեալ
 սրբ. զորովեալ c զստովեալ հ զորովեալ
 3 W կատուցեալ փխ կացուցեալ Ե կացեալ
 LSXՃ պատկերի a հովին պայմանի սրբ.
 հովին պատկերու ի նոյն պայմանի U
 կանոնի փխ պայմանի հ պայմանի
 5 cefhp յանդիմանութիւն x յանդիմանու-
 թեանս b զատ կնիք փխ զատակնիք U
 կսկծեցուցականս V կսկծեցուցողականս W
 կսկծողականս օ կսկծեցուցանօղս ծւքտ
 բան
 6 EԹլւտ ի հշմարիտ V խոստովանութեան
 W զաղտնեաց փխ զաղտնութեանց ծիք
 զաղտնութեան
 7 s ոմն սրբ. իմն C խոսնական սրբ. խոս-
 նական N խառնականեալանս U խառնա-
 կանս VY խօսնականս
 8 HUVZԼqsx յաւանակս փխ յովանակս հ
 յովանակս Wikr անհամբոյրս
 9 չ էրինջո AEF GHպօՏ յառողական BCRւ
 յառողական սրբ. առողական KQ սառու-
 ղական փխ առողական LOSWXY առու-

ղական ՏԳՓ յառողական սրբ. յառողա-
 կան s առողական սրբ. յառողական HTՏՓ
 անողական սրբ. անողական Mսs ան-
 ողական սրբ. անողական Y չիք անող-
 ղական A հ այս տողն ունեցող մնացած
 բոլոր օրինակները, բացի FNQUVXZա-
 լիո ձեռագրերից, ունեն անողական ՆԷ
 վարժական փխ անվարժական

- 10 Y չունի տողը
 11 ikr Մանկունս ՈԲ մեղանչական W ան-
 խրական փխ անխրատական Ե չիք եւ վա-
 րատական LSXYճ վարատական Q յա-
 րատական սրբ. վարատական
 12 W անտես փխ Տնտես ABC EFGH O R-
 օՏԳՏՓոն մահու պարտական փխ մահա-
 պարտական Ե սարտարման փխ տարտա-
 մական լ անզործնական
 13 F անասական փխ անասնական
 14 W անմայական հ զործանական
 15 զէ Մարմնն ABEHպօՏ իմ հոգոյս NQVs
 հոգոյս (V հոգոյս) իմ (իմոյ) ԳՓ իմ
 հոգոյս սրբ. հոգոյս իմ օ թախժական
 s թաղիւծողական Y զատողական փխ դա-
 տողական N տանջողական
 16 f խոցեալ N անբժշկականս Y չիք եւ ան-
 կանգնական
 17 U անվատնական փխ արդվատնական օ-
 h x արդ՝ վատնական I անդտնական
 18 ԳՓ ծառայ NZabdfgimn խական փխ
 սխալական Pk խական սրբ. սխալական
 (k խական)
 19 W ինձ ինքնին փխ ինքն ինձն Z ինձն
 ինքն լ չիք ինքն A կամաւ որպէս սրբ.

- կամատրապիս Մ կամատր փիս կամատրապիս Վ մանրակրծան փիս մարմնակրծան
- 20 Մs և հոգեկորոյս
- 22 և ուշամուրոսաց փիս Ուշամուրոսաց
- 23 Y զգայազիրք Տ զսգայազիրի
- 24 ABCUβωfx յարատատես Վ արատատես զ յայրատատես սրբ. յարատատես s յայրատատես սրբ. արատատես
- 25 ABCHUαδΓΣΦΙ բանիւր E բնաւ սրբիւրնաւիւր s բնաւիւր սրբ. բանիւր ABFL-MNTUαβμστΓΣαcικlgrux ձեռագրերից բացի, այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակներն ունեն յորորմամբ
- 26 β ի մահարեր L չիք Մահարեր երկամբ SU երկամբ F վարանհալ փիս վնասեալ
- 27 E ոչ սրբ. և ոչ q և ոչ
- 28 քի բնորութեանն MZs սկիտանացու
- 29 TWZΣ զորովայն ց զորովանն BUVeilr երկնեաց MNh երկնայն փիս երկնեացն ք չիք վիս
- 30 QWtu և աշխարհմ (ս աշխարհմ) OY զստինս UV զստինն Z զստին Nqtx զիացուցին LSUYYZσΓgr զիեցուցին (UV զիեցուց ք զիացուցին) վիս P զիեցուցին վիս սրբ. զիեցուցին
- 31 օր մակադրեալ փիս մակարդեալ FGOQTUVZαημστբωps կաթինն τ ձգեցին սրբ. ձգեցի
- 32 ACXσ գառնութիւնն s դառնութիւն փիս դառնութիւն QZs շողցրութեանն H ջամեալ QZ մատուցին s մատուցին սրբ. մատուցալ
- 33 LNPQTXΥαημστբωbm ԼԻԷ F չիք ինձէն N անձամբ V անձն իմ փիս անձին EW իմոյ փիս իմում
- 34 hr դմեա և դատահալ HQZs ամբարձայ KSY համբարձեայ U ամբարձեա Z այսբանեւր Տք այսբանիւր U բանեաւք ո բանեաւր սրբ. բանիւր
- 35 Z բարկութեանն ω բարկութեան SX անխոնարհելիս
- 36 NZ չիք որ s ով սրբ. ով որ ABCFGRUVWηλΓΣΦbcbfghlm ձեռագրերից բացի, այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակներն ունեն ի յերկրածնաց ք յերկրածնաց փիս յերկրածնաց
- 37 U զառնեայնն B խատառակեցից Q խայտառակեցի
- 38 QZn էութիւն s էութիւն սրբ. էութիւնս λω դատել զսx տանջեալ փիս դատեալ
- 39 W զվնասուկարաց և զգունդ վնասակարացն OQUVZaelqstux ձեռագրերից բացի, այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակներն ունեն զվնասուկարացն AC գունդ սրբ. գունդն BEΓΦ գունդն GHL-UVδθλστΓΣ գունդ MQZegrsx զգունդն N գունդս R գունդ սրբ. գունդս
- 40 F զխոցոտողացն սրբ. խոցողացն Qβ խոցողացն սրբ. զխոցողացն A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակներն, բացի KLSTVWXYαγϐμστբωbcbg ձեռագրերից, ունեն խոցողացն Hδ զինտորութեանցն
- 41 N զսգայականացն QZcefhp զգայականաց Ս զգայականացն սրբ. զսգայականացն ք զգայականացն s զգայականացն սրբ. զգայականացն ABCEFGημστբωZa զխատորութեանն b զգլխատորութիւնս
- 42 V ամենայնի փիս ամենայնիւ K չիք յամենայնի ք ողորմայ
- 43 UV ոչ թև N նորին փիս նոր δ վիս սրբ. յիս և վիս փիս յիս ABEFHNφωΓΦbikm զյանցանս CGΣ զյանցանս սրբ. (Σ սրբիւ.) զյանցանաց (ΓΣ զյանցանացս) E զյանցանաց Vδ զանցանացս λ զանցանաց ABEEFGZωΣΦ մառախուղս Cμ մառախուղս սրբ. մառախուղ τ մառախուղ Լ մառախուղս
- 44 Q յաւէթ փիս յաւէտ ABCGMNORWφωΓ-Φdefiklp պարտաւորութիւն EK պարտաւորութիւն (K պարտաւորութեամբ) սրբ. պարտաւորութեան QZλs պարտաւորութեամբ և չիք պարտաւորութեան
- 45 և չիք Անկեցիլի ձորձով սխալեալ V անկեցիլեալ ք սղալեալ W անփոփելի փիս անփոփելի s անփոփելի սրբ. անփոփելիս լի
- 46 UV չիք եւ W չիք դու
- 47 p իմոյ hp փրկութիւն ս կանկնեալ փք

- կանխեալ GMNYդաւս ներողութեամբ (V ներողութեամբ) փխ ներութեամբ R ներողութեամբ սրբ. ներութեամբ ՃՓX ներութեամբ սրբ. (Փ սրբվ.) ներողութեամբ
- 48 RW ամենաւալ փխ խնամակալ Բ յիս ամենաւալ սրբ. խնամակալ UV Երկայնամիտ Երկնատուր Ի րարի ունի լուսանցում
- 50 Օձ. զրանից ս զրանից սրբ. զրանից AB-GHQSUՄZԲձդժԻՄՓԻs զարութիւն CE զօրութիւն սրբ. (E սրբվ.) զօրութեան
- 51 ծ աստման ա ասպման Q շարժողութեան փխ շարժութեան U շարժութիւն
- 52 R զսգայականաց S սգայականաց Q դոյաւորութիւն SY դոյաւորութեան U դոյութեանց (Է դոյաւորութեանց) փխ գոյաւորութեանց
- 53 Q Ի սրբ. յիս S յիմս սրբ. յիս NPV րոց

- ծ յիք թո M ձեռակերտից սրբ. ձեռակերտիցս SYZs ձեռակերտիցս ձեռակերտից սրբ. ձեռակերտիս Է ձեռակերտիս
- 54 agx սորովք MU Եղեկաւք U յիք և Է րժշկելով Y հանգերձելովք չէ հանգերձանովք
- 55 Ի պակաս փխ Անպակաս P և անհատ Zs րարբառովք S վերընծայել քեզ ABCEG-ԲՄՓ վերաձայնելով (H վերաձայնել) փխ վերընծայել N վերաընծանել Օ վերընծայելով սրբ. վերընծայել Z զոհարանութիւնք
- 56 A հաւք սրբ. հաւք FNQVZԲyahqitux հաւք S հօրք սրբ. հօր ք հաւք հաւք փխ հաւք քոյ ABCEGԲՄՓգ ըում C րում սրբ. քո SVY և աստուծոյ ABCEGԲՄՓ յաւիտեանս յաւիտենից C յաւիտեանս յաւիտենից սրբ. յաւիտեանս
- 57 U շունի տողը

Բ Ա Ն Ի Գ

վերնագիր.

ԱԲ շունեն Բան Եղում և համաբաւկալում EKNPRSWZԲսbghimqdux վերնագիրք կրնաւ L նորին Գրիգորի նարեկացոյ փխ վերնագրի M վերնագրի փխ կետեւ ՊԴձձո համաւորտագրությամբ AUI հեծութիւն Nr հակողին UVXYԾհր բան Է յիք Ի

- 1 Ի ամենաւալ փխ ամենայնի Eqx յամենայնի (Օ ամենայնի) փխ յամենայնի
- 2 KLԴպձդժձժտք և անվայրաւիակ Բ անվայրաւիակ սրբվ. և անվայրաւիակ Է ամենիցուն
- 3 Ի իսկութեան MQWYZդժտոbslu յամենեսան SXg յամենիսեան Բ յամենիսին և յամենեսան սրբ. յամենեսին ու յամենեսան
- 4 VՄՓ Ի վայրից ո յիք առանց քո
- 5 F յիք Ոձ՝ Վ արև երևալ Է երբ փխ Երբէք LPSY տեսակահոթիւնս N տեսակահոթեան V լուսոյ (Ի լուսաւորութիւն) փխ լուսաւոր
- 6 ACXYմ ահաւորութեան և ահաւորութեանք AFGXZծմՓԻոտ անհատութեան փխ անհատութեան
- 7 Ի անբաւութեան, անընդունութեան

- 8 N յիք և անընդմիջելի մերձաւոր զս անմիջելի փխ անընդմիջելի
- 9 SY նկարիչ փխ նկատիչ
- 10 AGU մատակաց BC մատակաց սրբ. մատակաց ՊԲ Թախմութեանք KVZs ամենարոժ L անըրոժ (Վ ամենարոյս ա ամենարոժ) փխ ամենարոյս
- 11 V զթութեան զx ծագաւղք RWՄbgtu ողորմութեանք LSWXYZbgtu մխիթարութեանք
- 12 ծ ողորմութեան Բ զառնութեան Է դառնութիւն
- 13 V վան րազմաւտանկ Է հանգէս փխ հանգէս
- 15 N յիք Ի VZs խուղ Q խնդրութեան փխ ընտրութեան Z դատաւորաւէս S դատաւորաւէս սրբ. դատաւորաւէս
- 16 W յիք ցաւոց abm ալսմ
- 17 Zas մարմին N գրաւի
- 18 ABCEGHNOQաԲձդժտքՄՓԻոq անձնըն ԴԴ անձն սրբ. անձն Օ անձնն S զանձն աքՓԴ շարեաց զորձոց UVԾs շարաց N մեկուսակ
- 19 i զորձ Ի AB սովորութեան C սովորութեամբ սրբ. սովորութեան FLPZs սովոր-

- րութեամբ FZs կարեացն դ կարեալ սրբ.
կարեաց կապեալ
- 20 PQSUVYZacefhmpq զանկուածն ծ զան-
կուածն սրբ. զանգուածն լ հանդերձանա-
ցըն Սիլբս մահու փխ մահացու
- 21 Z սրտիս s սրտիս սրբ. սրտին Z իմաս-
տիւք M խիթիւ
- 22 H բարեացն հ բարձրեալ փխ բարձեալ
- 23 Er բանականութեան Ocfhlpqx բանակա-
նութիւնն QZbs բանականութեան AB EF-
GVWΓΣΦik անասունսն C անասունսն
սրբ. անասունսն i անասունսն անընդունելի
Y դոտակարգեալ Γ կարգեալ սրբ. դասա-
կարգեալ h դասադարձեալ
- 24 Y շիւք եւ U զարշոյթեամբ i գոյութեանն
անընդունելի h գոյութեան
- 25 W եւ ի CG ելով սրբ. լինելով EKMNO-
PSWXYլwabcdefghijklmnpqrux լինելով
փխ ելով s լինելով սրբ. ելով b m իմանա-
լիւքն
- 26 KTZηθμστϛ յանցանացն փխ յանցմանցն
ծ յանցանմանն սրբ. յանցմանն u յանց-
մանցն սրբ. յանցանացն w յիշատակի
յանցանացն սրբ. յանցանացն յիշատակի
h յուսախառնեալ
- 27 N տարակուսիչ
- 28 H շիւք աղերսին QVs աղերսից W աղ-
բիւրին փխ աղերսին n աղերսիցն
- 29 AEFGLHΛUλθΓΣΦ խղճի BC խղճի սրբ.
խղճի AB EFGUσΓΣΦ յուղմանցն մտաց
C յուղմանցն մտաց սրբ. մտացն յուղ-
մանցն h մատուցն փխ մտացն r յուղման-
ցըն N ճենճերիւ
- 30 g իմ աջի սրբ. ի մաճի N մահճի փխ
մաճի h գործոցն NRWβλabcdefghijklm
զլստոցն l զետոցն p q t x զլստոյսն u
զլստոյս
- 31 h շիւք եւ SY կերպիւ փխ կերպ ի Թ և
ոտք Q վերջք կոյսք ABEGOFΣΦ յետա-
հարեալք C յետահարեալ սրբ. յետահա-
րեալք
- 32 E խարեալ
- 33 Zδs մտաց QVq x մարտի ի Tθμσw մար-
տըն
- 34 ABCGWσΓΦh թառաչ N թառանչին փխ
թառանչ սրտին w ահագին փխ հագագին
- 35 α խոնաւ սրբ. խոնաութիւն cefilpr խո-
նաութիւն (h խոնարհութիւն) փխ խոնաւ
LNPSX զարութիւնք α զարութիւն սրբ.
զարութեան l զարութեան H քմանցն
LNPSXY մտացն փխ քմացն c քմաց a
ուրեք սրբ. ուստեք b ուստեք փխ ուրեք
- 36 h արե փխ անարե N պարփակել
- 37 EKMOVλr ակնկալութեան
- 38 kr այս տողի փխ ունեն տ. 39 և ընդհա-
կառուկն N անընդհանրացն փխ անընդհանրացն
GNPYγδλσafshiknpsx սզալիսն
- 39 Z չունի տողը ABEUσg շիւք եւ C եղ-
կութիւն սրբ. եւ եղկութիւն NV կորստեան
U յոյշ
- 40 N եւ ի դատակնիք ծ մտաց W գրեցեաց
- 41 U չունի տողը KLQsX իմ փխ իմն V
երեկոցեալ Z երեկալ s երեկեալ սրբ.
երեկոցեալ
- 42 N զանգուածոյ S yacefpqu զանկուածոյ
- 43 A B E G H K L NPQRSTUXYZαηθμσφωs
փոքրութիւն C փոքրութիւն սրբ. փոքրկու-
թիւն U բնութիւնս
- 44 r բանիցն
- 45 Nr իրաւանց γ վիմուք U զարժանիւք
- 46 h շիւք որ M տաղանդտ Σ յանառակ s
յանառակս սրբ. անառակս i աստ
- 47 Z ստացուածք s ստացուածք սրբ. ստա-
ցուած c իբր UV յանարգ Eμս յերկրի
սրբ. (μ սրբ.) ի յերկրի FGHKMNQS-
WZλabcceghlmqstx ի յերկրի V երկրի B
թաղեալ սրբ. թաղեցեալ n թողեալ սրբ.
թաղեալ
- 48 Uωβγλ տարժանմանցն Z տաժանմամբ
e տաժանմանց E ծովութեան KRδh ծու-
լութեան N ծովենն (W լուծութեանն α
ծովութեանն) փխ ծովութեանն K մթնոլէ-
ք
- 49 Zμ շիւք եւ Zohl իբրև A զի ի սրբ. զի
H M θ τ φ զի ի N նշմար փխ նշմարան
ACEFGHδΓΣΦ ճրագին B ճրագին սրբ.
ճրագի s ճրագի սրբ. ճրագին γ ճրագի
- 50 HN պատասխարան k պատասխարան փխ
պատասխանարան N կարեկեցեալ (Z կար-
ձեցեալ) փխ կարեկեցեալ
- 51 m պապանծել
- 53 U զկելն Zn զկալն φ զկալն (b տառի
համար տեղ է բողիւ, բայց չի լրացել)

- Y օգտի Z աղանցեալ վիս զիտացեալ
- 54 M կշտամբութիւն վիս կշտութիւն PQRST-WXYZβγλωεφghiklmrx բարոյն է ընտրութեանն
- 55 η նշանշմամբ սրբ. նա՛նանշմամբ φω նրհանշմամբ η նախանշման X խաբանեալ
- 56 O վարան վիս վառարան Mδa եղոյն (եղոյն) Nλ եղոյն O եղոյն Gs աճիւնովն սրբ. աճիւնով KVBqx աճիւնով
- 57 Q անուանագիր սրբ. անուանս գիր β կենդանեաց վիս կենաց
- 58 W շիբ ն հ կշտամբանքն ABFGHδγΣΦ ըմբերանութեան վիս բնդ երանութեան C ըմբերանութեան սրբ. ընդ երանութեան s ընդ երանութեան սրբ. ըմբերանութեան U երանութիւն Ys անգր վիս անգ R անդ արձանացեալ սրբ. արձանացեալ
- 59 V զգիւնոր
- 60 U չունի սողը գլս հ թէ վիս եթէ V խրստութեամբ
- 61 ABEGHδΓΣΦ մատենագիր վիս մատենադէտ C մատենագիր սրբ. մատենագետ λb մատենագետ s մատենագէտ սրբ. մատենագիր x մատենագէտիւր
- 62 Z անիծեալ վիս անիծից
- 63 գլս հ թէ վիս եթէ FKNOPQRTUWZβδ-λϷωΣbcfgiklmnqruv փռոյն LSXYat փռոյն h փռոյն QZa ոտից s ոտից սրբ. ոտիցն H թօթափելոյ a թափելոյ սրբ. թափափելոյ
- 64 r յանդիմանութեանն
- 65 գլս հ թէ վիս եթէ βλhiklm յապառուսն r յապառուսն A և այս սողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի BFL-MSTXYαηθμτφωս ձեռագրերից, ունեն յապառուս Sg կործանման (U կեղծմանն) վիս կսկծման
- 66 Σ հորձեմ
- 67 գլս հ թէ վիս եթէ K ի ղեղ QZr ի տեղի (SX ի տեղ Y տեղ) վիս ղեղ s ի տեղի ինչ դատման ձգիւմ սրբ. ղեղ ինչ դարման ձգեմ Y ինձ վիս ինչ ABFGHYΓΣΦ դարման (x դարձման) վիս դատման C դարման սրբ. դատման E դատման բառի տ-ի վրա սրբազման նշան է դրել, բայց չի սրբագրել QKSWXYZkr ձգիւմ
- 68 M բերս սրբ. ի բերս N բիրս (k բերս r բերան) վիս բերս d բարութեան
- 69 MZ կարծեացս s կարծեացս շարեաց սրբ. կարծեաց շարեաց XZr շարեաց L շարձանեացս խափնում վիս շարեացս փախնում UV փախչիւմ
- 70 V ձեռս
- 71 գլս հ թէ վիս եթէ Փնր խրատուի վիս խրատուի VZ սարսիմ
- 72 U մինչ (Vγ ինչ) վիս մի Z թնրիւն T բնդոստիմ սրբ. բնդոստիւն UV բնդոստնում է բնդ ոստ իմ վիս բնդոստիմ
- 73 U շիբ հրաւիրիմ V զգանում
- 74 U լինել Vωc սարսափիմ
- 75 գլս հ թէ վիս եթէ βի հարցում cflhp կոչիւմ բանի (h բանի) Z կարկեմ r կարկամիմ վիս կարկիմ
- 76 m իրաւաճք e (նվճա լսաւնցում) st այս սողից նետո ունեն եթէ (t և թէ) դահնաց մատենս (s մատինիմ)՝ զարհուրիմ
- 77 O այս վիս այսբան
- 78 r շիբ ի η միմիւնաց UV բարդեցիւոյ XYikr բարդեցիւոյ
- 79 N որք և W զստուր և (n զստոր և) վիս զստորիւ FK զգայարանաց N զգայականացս Σn զգայականաց W սրտիցս AB-EFGIΣΦ անդուստ ի ներքուստ C անդուստ ի ներքուստ սրբ. ի ներքուստ անդուստ H շիբ անդուստ
- 80 Սի անրժըշկան BCFHIKNOPRSWXYβγλ-μωθδεφgknpr ցատովք N նետովք Zc նետուք
- 81 FV անարտարնր (U անարատ բերեալ ի) վիս Անարտարեղի FVΣ և մշտակիր K և ի մշտակիր s մշտակիր սրբ. և մշտակիր V յարամնացս
- 82 ik ըստ վիս ընդ Y ոգոյս
- 84 V վտանկը γ վտանգս s վտանգ սրբ. վրտանգս
- 85 CE մթերից սրբ. (E սրբ.) մթերիցս H M N O P Q R TWZγδλabcdehiklmnpqrux մթերիցս U մտերից s մթերիցս սրբ. մթերից QZ զերակուք (ar զերակով) վիս զերկաթով Sk զերկաթով սրբ. զերկով

- s զերակօր սրբ. զերկաթով B զաղտնեաց
Nik ծածուկ
- 86 ա սասէն փխ Ազգեն ր ազգէն ATUIՓ
տաղնապովէրս փխ տաղնապս վէրս CΣ
տաղնապովէրս սրբ. տաղնապս վէրս Hδ
և վէրս Թժ շիբ վէրս x վէր Թժ վերապա-
նալս փխ վէրս պաննալս FGQVZγars
պաննալ L անբժշկելիս փխ անխնամար-
չելիս
- 87 c շնչոյ Ocl տուրևառութիւն հ տուրևա-
ռութիւնս
- 88 W նեղութեան NQYλ ճնշել հ ճրճեալ
V յազազակ
- 89 Ն խառնել a ձայնեալ փխ հառնեալ E
հոգոյ սրբվ. հոգոյս FGSUVXYΣefhilm-
qtux հոգոյս (հոգոյս) W հոգոց
- 90 Hδx բարերարիկ փխ Բարեգործիկ L հր-
նարտուրութեանց
- 91 O յերկարաստեղծիցս (և յերկաստեղծիցս)
փխ Յերկրաստեղծիցս Σ նահատակացս
և ևնախատակաց N ընդդիմ փխ ընդ իմ
չիկ մաղթանաց փխ մաղթողաց
- 92 K հեծութիւնս չք հեծութեանս
- 93 M արտասուաց N ողորցս FKOSXβγab-

- giklmur ամենեւում Z ամենեւում
- 94 x Զաղերս փխ Զաղերսանս FQVZacfhiklpr
ըղծից K ստորնայնոյս Uhl ստորնայնոց
a ստորնայնոցս Σ առաքեմ սրբվ. տա-
րաճանեմ
- 95 β անդորրութեան
- 96 V ողորմելոյ KXeqr վաստակեցելոցս N
վաստակելոյս γω վաստակելոյս հ վաս-
տակելոցս ABCDEFGHKQNQUSVδιστΓΣΦa
շիբ ի NV ընդունայն հ յունայն փխ լըն-
դունայն C երկագործութեանս սրբ. երկ-
րագործութիւնս MNOPRUVWβacdefghi-
klmnopqrtux երկրագործութիւնս Qγabs
երկրագործութեանց T երկրագործութեան
Z երկրագործութեանց
- 97 KLI համայն Z յամենայնի (մ յամենայն-
ում) փխ յամենայնում τ յամենայնի փխ
ամենայնի KUλ փառք յախտեանս γ
այս սողից հետա ունի Փառաւորեալդ աս-
տուած, արհնեալ և երկրապաշտ յերկս
յախտեանս. և անդ քան զպայման սահ-
մանի, իմանալեաց յախտենից
- 98 K L M N O P Q S U X Y α β δ λ τ a c d e f h i k n q r t u x
շունեն տողը Σ ամէն կիկնված

Բ Ա Ն Ի Դ

Վերնագիր.

Αβθ շունեն Բան նշում և համարակալում
EHKNPWβsabimoqtux վերնագիրը կրնատ M
վերնագրի փխ կետեր L նորին Գրիգորի նա-
րեկացոյ փխ վերնագրի Tδηλցոս համառո-
տագրուրյամբ Ut հեծութիւն ր հսկողին UV-
XYωΣից քան ր շիբ ի AQZ սրտէ V սրտի

- 1 A որոց սրբվ. որոյ U որոյ խընդորոյ եւ
մատչեմ AtΣ աղերսիլ BC աղերսիլ սրբ.
աղերսիլ N աղաշել փխ աղերսիլ Z ա-
ղերսեալ
- 2 ABG արքայութիւն C արքայութեան սրբ.
արքայութիւն դիւ արքայութեան
- 3 UZ շունեն տողը LPQTVWαδηθιστφωσ
հթն (հթէ) Γ Թէ որբ. հթէ QTIθστφ փա-
ռացի s փառացի սրբ. փառացի M վայել-
չութեանն X վանելութիւն Y վայելչութիւն
λ վայելչութեան ր վայելչութեանէ
- 4 Eqtux շիբ Թէ R հթէ սրբ. Թէ β էթէ A

- և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օ-
րինակները, քացի ηΓδικր ձեռագրերից,
ունեն հթն (հթէ) f կենդանեացդ փխ կե-
նացդ hkor անմահականացդ
- 5 M շունի տողը LQRZbgmos հթն (հթէ)
Zs հրեշտակս γ պարակցութիւն հ տրո-
խեցայ
- 6 Eqtux շիբ Թէ FLMPQZbs հթէ l շիբ
ընդ N մասնակցութիւն Σ մասնակցու-
թեանց հ մասնակցութեանն U յորմէ ր
շիբ յորոց ճեղքեցայ
- 7 LQZs հթն (հթէ) m ընդ ուռ F յուռ s
ուռ սրբ. յուռ η որթուն է որթոյն GNO-
QRSTWXYZγδλωεεφghklmrtx կենդանոյ
- 8 Eqtux շիբ Թէ FLQZs հթէ s ոստ սրբ.
յոստ x ոստք
- 9 Q հթէ s ծաղիկ սրբ. ի ծաղիկ H ծաղի-
կըն
- 10 ABCFGOPQZαγ1'ΣΦacdefhiklnps հթէ

- (եթէ) Eqtux չիք Թէ Բ էթէ (Բ տ. 11—29-ում Լս ունի էթէ) Մ պանծանաց Մս պարծանացն փխ պանծանացն SX ժանանդութեան փխ ժառանգաւոր
- 11 Ա Լ այս տողն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի FKLVDqutx ձեռագրերից, ունեն էթէ (եթէ) և հայրադատ
- 12 W շուրի տողը Eqtux չիք եթէ K Բէ Bγ-fhpr սղեստովն N զգովեստն փխ զղեստովն k սղեստ o զղեստովն s զղեստին
- 13 FVqtux Բէ Բ ստացաւոր
- 14 L շուրի տ. 14—15 ABCLOβΓΣΦ Բէ Eqtux չիք եթէ O լուսոյ Մ իղձսն G մեկնեցայ սրբ. մերկացայ Ծ մերկացայ փխ մեկնեցայ
- 15 x Բէ HKPs Ի Յիսուսի Yr շուրի Յիսուսի A Լ այս տողն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի RSVXZdefhlmoprstx ձեռագրերից, ունեն ոսկերսն r յաղեմ
- 16 ABCHKLTαβγδςεζηθ ΓΣΦ Բն (Բէ) Eqtux չիք եթէ
- 17 F Բէ սրբվ. էթէ Vqtux Բէ γն Ի յաղաւեն σ աղաւենն M խիթացայ փխ խեթացայ Uo խեթացայ
- 18 Eqtux չիք եթէ EKXh փրկութեան U փրկութիւնն O նորոգութիւնն
- 19 FVqtux Բէ Bωiknr սղաստութեանն Mhl զղաստութեանն Uor զուարթութեանն Z դարութիւն փխ զուարթութիւն s զօրութիւն սրբ. զուարթութիւն
- 20 Eqtux չիք եթէ Σ Բէ Qrcfh կանոն մօր կանոն սրբ. կանոնն N չիք կենաց A Լ այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի KOQUVYZωΓΣαβελopqstux ձեռագրերից, ունեն կենացն OUV ուխտին
- 21 ABCEFGOVγΓΣΦqutux Բէ o զսահեցայ
- 22 Eqtux չիք եթէ OΣ Բէ So անշարժ FKL-NPSTUVWXλμςφbcdefghikprstx պնտութիւն (պնդութիւն)
- 23 ABCEFGLVβηfgutux Բն (Բէ) O էթէ սրբ. Բէ S փոյի մարտիկն փխ զումարտակին U զումարտակացն V զումարտակաց հ զումարտականին
- 24 Eqtux չիք եթէ O էթէ սրբ. Բէ K քաշար γα անդրանկացն U գրիմ (ղ ինիմ) փխ շինիմ V շինին
- 25 FVqtux Բէ O էթէ սրբ. Բէ Uh Ի հանապազորդեան x հանապազորդեանն ու աշաթեմ հացին U աղաշեմ զորոյ փխ աղաթեմ զոր ոչ KLNWω վաստակեցի
- 26 Eqtux չիք եթէ O էթէ սրբ. Բէ Qeflqtux փոխադրութիւն δ փոխադրութեամբ և փոխարկութիւն փխ փոխադրութիւն c փոխադրութիւն սրբ. փոխադրութիւն s փոխադրութիւն սրբ. փոխադրութիւն O յորմէ δ յորոց սրբ. յորոց ոչ զլս յորս
- 27 A տողն ունի լուսաւնում՝ այլ ձեռնով ABCEfKNOSTUVXαβγδςεζηθ ΓΦδhllqtux Բն (Բէ) ΣΦ սարդեաւոր B որ δ ոչ սրբ. որ ոչ a յորու զլս յորս ACEGKLNOTα-βγδςεζηθ Γαβcdefo շահողիսացայ փխ ոչ հանդիսացայ B հանդիսեցայ
- 28 Eqtux չիք եթէ A Լ այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի FHL-MQRUVWγδλμςεζηθmos ձեռագրերից, ունեն Բն (Բէ) τ արձինն սրբ. արձանինն c կենաց ինձ F ինչ փխ ինձ H չիք կենաց N կանոնաց փխ կենաց q գրեցի U վերջացայ փխ ջնջեցայ
- 29 A Լ այս տողն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի KMQUAgmrs ձեռագրերից, ունեն Բն (Բէ) ikr զերախտեացն V ձեր փխ ձեր s յորմէ սրբ. զոր միշտ
- 30 SX չիք Լ և KL կարեցաւ (ո խցեցաւ) փխ խղեցաւ Z շար փխ լար
- 31 Eqtux և տիրեցայ N չիք Ի h զարշտեմնէն
- 32 RΣr ապականութիւն o ապականութեան
- 33 CΓ մեռայց սրբ. մեռոյց OUWΦo մեռայց ու մեռոյ (Φո ունեն սրբագրման նշան, րայց չեն սրբագրել) KR սատակեցայ (R մեռոյց) սրբ. մեռոյց սատուոյց
- 34 Zo զալար փխ պալար
- 35 KNOTαβγδςεζηθ Zcep ինչ փխ ինձ u ինչ սրբ. ինձ
- 36 ω զրկին փխ զրկին ABCFGKLMQUV-ZΓΣΦgion անմարբութիւն R զմարբութիւնն μ զանմարբութիւնն
- 37 MQVWω պարծանաց Y պանծանաց փխ Պարծանացն M չիք ամեննին ինձ շինաւ

- 38 Ebr փրկութիւն M շիֆ Փրկութիւն V բա-
նին փխ բարին ծ ստուարացաւ փխ ստու-
երացաւ
- 39 W կենաց
- 40 Mbmor մխթարութիւն N արիւն փխ ա-
տնան A և այս տողն ունեցող մնացած
բոլոր օրինակները, բացի GLMTYαθστ-
φωΦko ձեռագրերից, ունեն ատնան
- 42 H թոյն Rr թուր V թոյն ao թիւն Hb
մահու σ մահուն սրբ. մահու
- 43 N սպանելն hqu սպանեալն
- 44 U շունի տողը r լատին փխ ձաստին
ABEFGOUVωΓΣΦ վիմով C վիմով սրբ.
վիմօր Գ զիմօր փխ վիմար ikr վիմով
V խոցաւ փխ խցաւ d խցեցաւ
- 45 N շաւեղ Q շաիղ βλΣց շաւեղն ծ շա-
ւիղրն UV յուսոյ x կորացաւ փխ կուրա-
ցաւ
- 46 SXγ ծածկոյթն N յին փխ յինէն E վե-
րացաւ փխ մերկացաւ
- 47 F շունի տողը γիւօ վայելչութիւնն λ վա-
լելչութիւն ծ ստուարացաւ փխ ստուերա-
ցաւ
- 48 N խափեցաւ փխ խափանեցաւ Γ խաբա-
նեցաւ
- 49 P Կշտամրանաց U փոյշ h բաղմեցաւ
փխ բաղմացաւ
- 50 EFRWbmor անարէնութեան λμ ուղղեշ
h ուղղէն OΦ բաղմացաւ (h ծածկեցաւ)
փխ ծաղկեցաւ
- 51 N գեհնէոյն h գեհին փխ գեհնէին
- 52 Ebmor ծառայութեան
- 53 Elr ոտրկութեան O շիֆ կապ
- 54 U ունող օ ունյաղն Q յարկի A և այս
տողն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի
FLMPVSXθλτφΓΣirs ձեռագրերից, ու-
նեն կառուցմանն
- 55 EMhor բարձրութեան Oh վստահարանն
- 56 EMλhor բնտանութեան U բնտանութիւնն
β բնտրութեանն փխ Բնտանութեանն Oho
միատրութիւնն
- 57 hr սրբութեան CFW սիրով փխ սիրող Փ
սիրով սրբ. սիրող L շիֆ աստուծոյ P
տրտմեցաւ սրբ. աստուծոյ տրտմեցաւ U
սուրբ փխ աստուծոյ
- 58 U համբուրեցից N զղառնութիւն

- 59 Wλm խէթ N տխրութիւն β տրտմութիւնս
փխ տխրութիւնս
- 60 or հողէական Q անխնամարկելի
- 61 C O Q U f տարակոյս օ տարէկոյս V
կնթանս անպարտելիս տարակոյսս ան-
յուսողրելիս H W մօթս փխ ամաթանս
- 62 L անհամբարձակելիս
- 63 Nf փախուստ s փախուստ սրբ. փախու-
ստս
- 64 h երկան L բղերութեան QUVZ ուղեո-
րութիւն a ուղեորութեանն օ ուղեորու-
թիւնս s ուղեորութիւն սրբ. ուղեորու-
թեան BP անթաշակութիւնս L անթոշա-
կելիս (ΓΦ անշփոթութիւնս) փխ անթո-
շակութիւնս UV անթոշակութեան Wbm
անթաշակութիւն Σ անշփոթութիւնս սրբ.
անթաշակութիւնս hr անթոշակութիւնս օ
անթոշակութիւն
- 65 qtx զօրութիւն փխ փրկութիւն, փրկու-
թիւն փխ զարութիւն L շիֆ եւ RUVW-
λցօ ազնականութիւն փխ ազնութիւն
- 66 L և ողորմութիւն
- 67 FGNOQRSVWXYZγλωΣεεφghiklmr կեն-
դանոյ H կենդանոյք
- 69 օ բնծեւ KQZas պատքիւոց W պատքիւոցս
x վալր
- 70 L Հզար մարդասեր արհնեալ բարեգութ
K շիֆ հզար
- 71 N հզար փխ հնարաւոր Γr այցելոյ
- 72 β պաշտպան սրբ. պաշտպան աննախանձ
պահապան յաղթող կրկին սրբվ. պաշտ-
պան
- 74 s աննուաղ փխ աննուաղ G այս տողի
հրանութիւն բառից մինչև բաճ Խե տ. 63-ի
հոգոյս բառը ներառյալ ունի հետագա
գրչուրյամբ, բայց հետագա գրչուրյան բա-
կըգրից մինչև տ. 76-ի քաւեալ բառը ներ-
առյալ չի պաճալանվել d հրանութիւն օ
անտանելի փխ տանելի
- 75 N սիրող փխ սիրոյ EN ողորմութիւն s
ողորմութեան սրբ. ողորմութիւն ω աշու
- 76 qtx սրբեալ և քաւեալ G, քաւել ABEF-
HKUVZδθστωΦs քաւել եւ սրբել CO
քաւել և սրբել սրբ. քաւեալ և սրբեալ μ
քաւեալ և սրբեալ սրբ. քաւել և սրբել t
ամենապարտս

- 77 EYqux հառաբարադատիդ F համապատիւ (U հառաբարադատի V անհառաբարադատի) փխ հառաբարադատիւ
- 78 H դարձցիւ x դարձի
- 79 n իւրովը չ. կամովը ABCFD մարութն E մարութն սրբվ. մարութ LXY չիք մարութ Zs նուիրիւ i նուիրեալս
- 80 HVbikos զօրեղ ZFDs հարն ABCEOR-ZԹմստալՏԹ ընծայիլ Fդ ընծայիլ սրբվ. ընծայիլ h ընծալ
- 81 b անդրին օ անդրին K նովին N չիք միշտ LPSX առ փխ ի
- 82 Z ողջոյն ֆ ողջոյնի hլ ողջոյնի rs ողջոյն սրբ. ողջոյնի QZs և կապեալ UV ընդ ընդ V շնորհիւ ABEFGHԾՏԴՏԹԴՏՏՏ շնորհիդ քո C շնորհիդ քո սրբ. շնորհիդ Փմս շնորհիդ սրբ. շնորհիդ քո

- 83 r միայնալ փխ միանալ UV անբաժանաբար փխ անբաժանելի չգ անբաժանելի
- 84 օ ընդ ազլտ hi քոյ փխ քում X հոգով
- 85 օ երբալ L անձնաւորութեան Nիւ անձնաւորութեան Տ չիք ի N իմում փխ ի միում U բնութիւն
- 86 LMOQTUWԿճլւեblmnot չիք ի RԲՏ մի սրբ. ի մի L միում N աստուածութիւն Կ աստուածութեան օ և փառք
- 87 Lr չիք եւ So չիք ի WԹ ստեղծական Կ էիցս s էից սրբ. էիցս L և զոհարանութիւն HK զոհարան փխ զոհարանութիւն N յախտեան զյախտեանից Zs յախտեանից յախտեան K չիք յախտեանից
- 88 LTUXձho շունեն սողը Տ ամէն երեկընված

Բ Ա Ն Ի Ե

Վերնագիր.

օ շունի բան Իե—ԻԶ n համաբաւալված ի փխ Իե EKNRWaβϭblnqux վերնագիրը կըրնառ HFDդղցո համառոտագրութիւն L նորին Գրիգորի նարեկացոյ (i նորին Գրիգորի խաւար ընդ աստուծոյ) փխ վերնագրի M վերնագրի փխ կետեւ Ut հեծութիւն G₁PUVXY-βωΣիւր բան r չիք ի QZ սրտէ V սրտի օ վերնագրից նեառ ունի Աւգինեա Սուրբ Հոգի աստուած

- 1 U գթութեանց փխ գերութեանց d գերութեանց
- 2 L վտանգիս փխ վաւանդատրիս ix զմիայ փխ զմիով HLNOPQTUZαβγդլφacdikpr ել և ել R ել և ելս սրբ. ել և ել s ել և ել սրբ. ել և ելս Wm տանելով
- 3 A զոր սրբ. զորոյ BHMNORUXYαβδղլ-μφωΓΣԹbcdefghiklmnpqrլx զոր KV զորոց G₁TYաղԹմստֆօα զկերպարանս R զկերպարանս սրբ. կերպարանս s կերպարանս սրբ. զկերպարանս h անցին փխ անցիցն Bβ սմանէ սրբ. մասնէ ԹՏՏ մասնէ սրբ. սմանէ A և այս տողն ունեցող մընացած բոլոր օրինակները, բացի LPST-XYաղլμφω ձեռագրերից, ունեն սմանէ փխ մասնէ ABEFGՏԹ վերաճառեալն C

վերաճառեալն սրբ. վերաճառեալը G₁Zϭ վերաճառեալ K նախաճառեալն Y վերաճառեալ յ վերաճառեալ սրբ. վերաճառեալն Տ վերջառեալը (l վերաճառեալը) փխ վերաճառեալը i վերաճառեալ K վերադրեցին (փխ նախադրեցին) սրբ. վերադրեցան Տ նախադրեցին փխ նախադրեցին

- 4 G₁Z չիք և bgm փոխի G₁Zլ փոխեալ իմ s փոխեալ իմ սրբ. և փոխեալ իմ PYα դէպանակ Կ զյեզանակս
- 5 W շունի տողը
- 6 Տ ծովու HԾ չիք է, ինչ փխ ինձ CRαϭ ծփանաց սրբ. (R սրբվ.) ծփականաց LPTUZդՊԹφbcdefls ծփականաց փխ ծրփանաց
- 7 NZլ նմանադոյն s նմանադոյն սրբ. նմանադոյն
- 8 U չիք Յորում H կոհական N անթիւր ABEFTVԹՏԴԹՏԹ զիմեցմամբ C զիմեցմամբ սրբ. զիմեցմանց ՏՏ զիմեցմանց սրբ. զիմեցմանս (s զիմեցմանս)
- 9 MNOU տատանիլ ik տատանեալ սրբ. տատանէ r տատանեալ է B զհոգիս սրբ. հոգիս W զոգիս A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի G₁H-

- 36 G₁SYZs պատուարանն W պարտարան փխ պատուարան չ. պատուարանն Rլ բնկա սրբ. բնկեցալ թ բնկեցալ սրբ. բնկա Պ բնկա-ի աւ-ից առաջ տեղ է բո-ղել, բայց տառեր չի լրացրել A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները. բացի G₁HLSTXYαγγηλστφωs ձե-ռագրերից, ունեն բնկեցալ
- 37 A կերպարանք սրբ. կապարանք LU կա-պանք (Պ կերպարանք) փխ կապարանք Γ կերպանք (փխ կապարանք) սրբ. կեր-պարանք BHLSWγδσc հատուածոյ փխ հաստուածոյ t հաստուածոյն G₁ յօշոտե-ցան S յօշոտեցալ սրբ. յօշեցան W յաւ-շեցան չ. յաւշատեցան Γ յաւշատեցալ սրբ. յաւշատեցան
- 38 kr տ. 38-ի փխ ունեն տ. 39 և բնդիւ-կառակն NVh զոգ MW ամփոփմանն p ամփոփան և կազմուածոյ UVh անարդե-ցալ
- 39 V խել s խելք սրբ. խելք UV շրթանց Z շրթաց ABCEKUVIΣΦ եղբրացն τ խա-խեալ G₁ ոստեան YZβΣ ոստաւ
- 40 Alr բազպաշունք KNQ պաղպաշունք O բազպաշունք T պաղպաշունք Zδ պաղպա-նունք Ռ պաղպաշունք սրբ. պաղպաշունք ω պաղպաշունք s պաղպաշունք սրբ. պաղպաշունք C բարձան սրբ. բարձաւ G₁ բարձան
- 41 ABCEFHKUZΣΦs վաշկիւրթիւնն Xλ.ց վաշկիւրթիւն Y վաշկիւրթիւնն R վանդա-կապիտին սրբ. վանդակապատին Z վան-տակապիտին փխ վանդակապատին
- 42 N հաճաւորին We հաճաւորականին H հանքստարանն Lαγηո հանքստարան U շփոթեալ թիւրեցալ ք շփոթեցալ
- 43 Q մածուն (Σ մածունք) փխ Մածմունք K միարանութեանց ի kr միմեանց միա-րանութեանց LP միարանութիւն BHRTU-αγγδτφΓΣ անջատեցալ c անջրպետեցան փխ անջատեցան
- 44 KQlpt հեղուք L հեղոյս XY հեղոյք fh հեղոսք λ պնդամբ
- 45 t Արհասիք x Արդասիք SY ինձ ողբոց L չի ողբոց Σ ողբոցն FG₁SUWbg նը-մանեցան Z մնացալ փխ նմանեցալ
- 46 K նաւաւարն (U նաւաւորն և նաւաւոր-դին) փխ նաւաւորդին Z նաւուն փխ նաւին
- 47 ք եղեալ փխ եղեալ
- 48 CN նշմարանք սրբ. նշմարք L նշխարք փխ նշմարանք չ. նշմար սրբ. նշմարանք A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները. բացի OPQRSWXYαβγφab-cdfigmnpqtu ձեռագրերից, ունեն նշմարանք ABEFHUVδστIΣΦ մնացուածոյն Cլ մը-նացուածոյն սրբ. մնացուածոյն (t մնաց-ւածոյն) s մնացուածոյն սրբ. մնացու-ածոյն M ծփմանց n ծփանց LSYZ աղ-դելոց և ծովու
- 49 λ խոխոզեալ և խողմողեալ H ողորդին (N ողորմածին) փխ ողորմապին G₁ թա-խանձանուք (U թախանձանուք V թա-խանձօր) փխ թախձանուք η հեծէ սրբ. հեծեծէ ω հեծեծէ
- 50 ηլ պի փխ Վասն դի UV բարի γ դաւ-րովք α յաշխարիս սրբ. յաշխարհիս f ծով
- 51 և իս խորտակեալ փխ ի ղխորտակեալս H ղխորտեալս IΣ խորտակեալս C գո-յոյնեան
- 52 AEKNQUμωIΦ աշխարհալ BCΣ աշխա-րեալ սրբ. աշխարիւ ք յարմարութեան
- 53 SV վրիպեցի
- 54 Z և արդարն N ելեաց μs էլաց I. բարի-դութ Zs բարիբար (ք բազմագոյն) փխ բարեգոյնն LZs տէրն
- 56 H Յուդաս V Յուդայ Z դՅուդայ λ դու-դաս
- 57 P յորում ABCEFHKδθτωIΦ յերկուցն O երկուց μ յերկուցն սրբ. երկուցն s եր-կուցն սրբ. յերկուցն F վստահութիւնն s վստահութիւն սրբ. վստահութիւնն
- 58 Mααdkrτ նմանութիւն Nq նմանութեանն TXφΓagn աղարդեալ στ աղարտել FV նաւու K նաւի սրբ. նաւու
- 59 λ միւսոյն μq մեւսն
- 60 W առաստան սրբ. արասան թ յոյսոյն η ձեռամբ
- 61 β արտարեանց սրբ. տարարեանց θστ արտարեանալ e ղխաղաղութիւն
- 62 N երի V հայիլ Zs տեսանել փխ հայիլ C₁ տապան (f տագնապ) փխ տապանակ

- 63 Վ տ. 63—65 ունի ետևառաջ՝ 65, 63, 64
 Ս արևը փխ արդեւր Վ զիշրեալ Բ ող-
 բայի
- 64 Բ չիք տեսնել EKWYԿփիկրգտux զբա-
 ժանեալս Ո՛ւ զբարձանեցեալս ց զբարձա-
 նեցեալս սրբ. զբարձանեալս ւ զբարձանե-
 ցեալս և կցաւ
- 65 Շղ զլոգնաթաղխի՛ժ և զլոգնաթախսնձ փի
 զլոգնաթախի՛ժ s զլոգնաթաղխի՛ժ Z սիրտս
 s սիրտս սրբ. սիրտ Ս բերդրեալ
- 66 Վ իցէ արդեւր տեսնել ակն ունիլ փխ
 Արդ ... նայիլ Z արդեւր ակն Ս չիք նա-
 յիլ ծ յաւտ Ecflx խարխարեալ (LPXY
 Թարախեալ aeikpqrտ խարխալեալ ո խար-
 խալխարեալ) փխ խաթարեալ H խաթա-
 րեալ W խաթարեալ սրբլ. խարխալեալ Բ
 խարխալեալ սրբ. խաթարեալ զԼUX բնու-
 թեանս կերպարան F համարաձեալ փխ
 հանդերձեալ G համարաձեալ սրբ. հան-
 դերձեալ
- 67 Ս չունի տողը է զբալեալ FOԲ Թշուա-
 ռեցելումս H Թշուառացումս Վ՛ թշուա-
 ռացելոյս kr Թշուառացելումս K կանգ-
 նեալ N կանդնեցեալս S կադնեցեալ
- 68 MVWmn յուսալ ի Վ նայիլ N գտարա-
 մերմել Z հողիս փխ գերիս s հողիս սրբ.
 գերիս Ս ազատիլ
- 69 Կ Ապա էն փխ Ապարէն Z դուտէ Կ չիք
 ակն ունել V ունիլ Zgp դանդաւալս Ս շը-
 նորհէն S լուսոյ սրբ. լուսոյս UW լու-
 սոյդ ABCEFKLMNQUXYԹժտէ կազդու-
 րել V կազդուրիլ ղ կազդուրել սրբ. Կազ-
 դուրեալ լ կազդուրեալ
- 70 Ն արդիւր Ս զվալեալթեան լ վալեու-
 թին ABEGHKIՏՓ պայծառութիւն C
 պայծառութիւն սրբ. պայծառութեան Q
 պայծառութեամբ Սի պայծառութեանն Z
 երեցուցեալ s երեցուցեալ սրբ. երե-
 ցեալ
- 71 Ծ տողն ունեցել է լուսանցում, բայց չի
 պահպանվիլ N կերպարանն Ծ կեկարան
 Ս չիք խմոյ
- 72 QZas ձայնիս դուծի
- 73 Ն արդիւր Վ զբուրակործան Z դիակոր-
 ծան փխ զբուրակործան ab վնասեալս և
 զվնասեցեալ p վնասեցեալ
- 74 Oacfhklpqrx (պատուհանք) աչաց (efhk-
 px աչացս) խմոց e աչաց ի ցոյց i (պա-
 տուհանք) աչացս խմոց սրբ. խմոց A ա-
 չացս սրբ. աչացս խմաստից akr չիք
 խմաստից QZahls պարտուց
- 75 Z սուր N խմոյ է անծկութեանն L շնոր-
 հիւ է շնորհի FKNRUWXYԹԿճghl բա-
 րիոր ZI բարոր օk բարոր
- 76 Ն արդիւր
- 77 և էթէ ալթժտ լինիցի լի լիցին L ոս-
 կերս սրբ. ոսկերս XY ոսկերս LX Եղե-
 կիայի փխ Եղեկիէլի
- 78 L ցամարեալը QYԿՓ ցամարեալս Թժ
 եկաւորութեամբն a շնոյ
- 79 R եթէ Տ չիք Թէ UVZes աղաղակաւ
- 80 M բերանոյ փխ պորտոյ Ս պորտ V
 պորտում ABFGHKPQRTaԾԳՏԾdqtu կէ-
 տին Z կէտէն Թժտceikx կետին և տկին
 փխ կիտին abmu հերքեալս Q լուսոյ
 սրբ. լուսոյ Ս լուսոյ փխ լուսոյ ափ լու-
 սոյ սրբ. լուսոյ
- 81 KWZ լիցի N լինի K խաւարասնդեան
 ծ խաւարասնունդ և խաւարս անսնունդս
 փխ խաւարասնունդս KԾ միաշնչոյս Ծ
 միացելոյ Zhs ծագման
- 82 K մշտաստոյցս BHԾ ի յեղանակս K
 յեղանակ HNZ զարնան KԿ զարնանա-
 մուտ փխ զարնան մուտ Qs զարնան
 նմանուոր սրբ. զարնան մուտ Uetu
 մուտ (Z նմանուորս) փխ մուտ p մուտ
 սրբ. մուտ
- 83 Կ զցաւղն RSmt անձրևուն TՍիԹմստփօր
 կանաչացուցանալը (կանաչացուցանող) լ
 կանաչացուցանողն a կանաչացուցանողն ց
 կանաչացուցանողն s կանաչացուցանողն
 սրբ. կանաչացուցանողն O հողոյն օ
 հողոյ Ս աւտար փխ արաւտ
- 84 LSTXYaԲԿԹմստփօր արդեւր փխ երբէք
 Q երբեք սրբ. արդեւր UXZ նկատեալ M
 ի կամաց N գթութեան կամաց ւ կամ
 փխ կամաց s գթութեանց սրբ. գթութեան
 N քոց x հօտս
- 85 Բ չիք են MZ չարեաց s չարեաց սրբ.
 չարեացն

- 86 cefhipqtux կարացի
 87 W' ցուցի
 88 Q գլխականն TՊ գլխականն W դուռն
 քո ik դուռն
 89 U ծագացի փխ ծաղիացի
 90 Z չունի տողը r խնամբը s խնամ սրբ.
 խնամբ
 91 K չունի տողը Z սրբ տարածացի աքե-
 զակնդ կենաց k արեղակնդ
 92 L առաւաւտ Vր առաւաւտդ
 93 a առատութեան V չիք բոյ AFGKOQVY-
 ճԻՊ աղբերասցի HRդչի աղբերասցի
 94 x Աբարյիդ կողի վտակ Hծ վտակը KZԳ-
 չqu կողի NUWefhr կողի
 95 F չունի տողը Bթս անապական սրբ. ա-
 նապակ իLPաղծւտո անապակ T անա-
 պան փխ անապական a անապան սրբ.
 անապականն հ չիք անապական սիրոյ բոյ
 հեղցի
 96 h չիք Յագումն
 97 ABCEFKNμ պարզելի G պարզելի սրբ.
 պարզելիդ Y չիք քո
 98 N մատուր քո S մարմնոյդ սրբ. մարմ-
 նոյդ քո WZ մարմնոյդ (Z մարմնոյ) քո
 99 H չունի տողը Mչ. անհկալութեան
 100 N հատուածեալն փխ Հատուածեալն Q
 հատուածեալն սրբ. հարուածեալն R հա-
 տուածեալ սրբ. հատուածեալն MYT հա-
 տուածեալ UV ողջունի քո (V քոյ) տէր
 ձայն i ողջոյնի Z լուիցէ
 101 A խաղաղութեան սրբ. խաղաղութիւն M
 խաղաղութիւնն ei խաղաղութեան
 102 V Զայտսիկ, նովին փխ սովին H չիք ե-
 րանահանաւ N հրանակաւ
 104 UԻ աղաւթնիկ r աղաւթի
 105 Y չիք Հար LOY քո QUZs քաղցրու-
 փամբ I'h քաղցրութեանն
 106 MNOPQRTաբօաբdeiklmnpriu փառա-
 արեալ փխ փառարեալ μ փառարեալ

- սրբ. փառարեալ Σ փառարեալով ի լոյ-
 սին
 107 V կենսն FKծ Երանութիւն N Երանու-
 փամբ V Երանութիւնն h թաղցրութեամբ
 փխ բաւութեամբ ABCEFGNVWZիժլստ-
 գԻՊbδms բնծայիկ OյΣ բնծայիկ սրբ.
 բնծայիկ R մեղատրիս փխ մեղատր-
 ախ
 108 LP աւանդ Z աւանդակորոստ (ի յաւան-
 դակորոստ) փխ Յաւանդ անկորոստ
 109 W ձիւս N անեղծութիւն U անեղծութեանն
 110 Hex անուամբ Kω չիք Անուամբը h ա-
 նուանդ ABEFGUVWYΓΣΦԻԼ ահաւորու-
 փամբ C ահաւորութեամբ սրբ. ահաւո-
 րութեան Oeիpx ահաւորութիւն զ ահօրու-
 փինդ T չգարի K սրբոյ և Kβ միայն-
 ւոյ
 111 K չիք Կ Fց անբնիկ V անբնիկոյ KQ-
 Zamt տէրութեանդ r տէր տէրութեամբ s
 տէրութեանդ սրբ. տէրութեան Երբեակ
 անձնաւորութեանդ h Երբակ
 112 ձ ևս K չէութեան խօսութեան U չիսկու-
 փին TU չէութիւն c կութեան h չիք չէու-
 փեան
 113 MUVλ յարակալութեան NZ յարակալութիւն
 փխ յարակալութիւնն h բարձրութեամբ
 114 r և ողորմութեամբ h չիք և
 116 MΣ ամենիոսան OPRSTXYαβφabcdefgh-
 iklmp ամենեկին σ ամենեկին սրբ. ամե-
 նեկան Z չիք ամենայնիւ
 117 N յայտնեանի փխ յայտ յաւիտենի QZ
 յաւիտենիս f յաւիտենի s յաւիտենիս սրբ.
 յաւիտենի
 118 s և ի սրբ. ի ABCFGKՊ մշտնջենաւո-
 րութիւնն ORWλbg մշտնջենաւորութեանն
 UVΣ մշտնջենաւորութեանն
 119 h աւուր K չիք յաւիտեանս LPթս յաւի-
 տեանս յաւիտենից
 120 Lթս չունեն տողը

Բ Ա Ն ԻԶ

վերնագիր.

s Բան Ի-Երրորդ վնցերորդ նշումից բացի,
 ունի նաև Ճառ ԻԶ-Երրորդ EKNOPRWαβσα-
 bikmqux վերնագիրը կրճատ HTδλп համա-

նոսագրութեամբ L նորին Գրիգորի նարեկա-
 ցոյ փխ վերնագրի M վերնագրի փխ կետեր
 Uσbt հեծութիւն H ի բանի ի r չիք ի UVY-
 Σhr բան AQZω սրտէ V սրտի

- 1 a իրարար փխ իրաւարար
- 2 I.Sr ընդ փխ ըստ QZas չիք ըստ օ կող-
կողանայ ձայնից սրբ. ձայնից կողկողա-
նայ NPTUXαβγδηλδεφιηprt ձայնիցն
QZas զձայնիցն և ձայնից սրբ. ձայնիցն
OWλσβghlm կողկողանայն օ կողկողա-
նայ սրբ. կողկողանայն
- 3 W գրանին K յարմարութիւնսն VZ հան-
գերձին
- 4 N գիր փխ գիր Q գիրս s գիրս սրբ. գիր
FGNOQQZηωիր բերկ Kλ բերկելով U բե-
րեն f բերել սրբ. բերկելով N տանիցն R
տանցն սրբ. տանիցն Udgin տանիցն փխ
տանիցն
- 5 η սրով Z մորմորին
- 6 L կարնց s կարեացն սրբ. կարեաց AB-
CEFGHKMOδμωΓΣΦ զձիցն (ըզձիցն)
N չիք ըզձից V արտաստաց B ըզխմունս
սրբ. բխմունս N բխումս SλI բխումս
Wbg ըզխումն βγ ըզխումնս m բխումն
- 7 μ իմ ի սրբ. ի մի ի հ ի մի սրբ. իմ ի
AKPηa պարուակ ըմպից (K պարու ա-
կըմպից P պարուակ ըմբից յa պարու
ակըմբից) սրբ. պարուակ խմպից (յa
խըմբից P խմբից) փխ պարու ախմբից
EΦ պարուակ խմպից (խմբից) սրբ. պա-
րու խմպից (խմբից) փխ պարու ա-
կըմբից CMOTZλ պարուակ խմպից (Ede
պարուական խմպից F պարուականաց
խմբից G պարու կանանց խմբից Hδφ
պարուակ ըմպից N պարուրակ ըմպից Sβ
պարուակ ըմբից Wbεfgiklmnpqx պա-
րուական խմբից γθστω պարուակ խըմբից
Γ պարուակ խմբիցն հ պարունակ խմպից
բ պարունական խմբից և պարունակն խըմ-
բից) փխ պարու ակմբից P պարուակ
ըմբից սրբ. պարուակ խմբից R պարուակ
խմպից սրբ. պարուական խմպից α պա-
րու ակմբից սրբ. պարու/խմբից s պա-
րուական խմբից սրբ. պարուականաց
խմբից Σ խմբիցն փխ ակմբից F զասուց
R զասու կանաց սրբ. զասու α չիք զա-
սու s զասու սրբ. զասուց a ալնմ (օ
ալսր) փխ ալնր
- 8 Tfh զլալեաց A և այս տողն ունեցող բա-
լոր օրինակներ, բացի Λαγμσφω ձեռա-

- գրերից, ունեն հղանակեն LQYZams բա-
նաստեղծութիւնս
- 9 LUV նովին փխ նոցին bgim հեծութեամբն
բ առական փխ առադական Q ձայնարկու-
թեամբ սրբ. ձայնարձակութեամբ NYZas
ձայնարկութեամբ
- 10 K գանձին իմոյ U տարժանեմ փխ տա-
րածանեմ հ վշտակրութիւն բ զվշտակրու-
թեան x զվշտակցութիւն փխ զվշտակրու-
թիւն
- 11 N որով γ բնաւ tu յաշխարհի
- 12 h չիք Եւ
- 13 ACEFHNOXUXYδλσΓΣΦ ջերմն N յաս-
յատուկ
- 14 KM Յայտնութեան U Յայտնութիւնն
- 15 B առկի. սրբ. պաղատելի M տէրութեանդ
Ur տէրութեան և ամենեւեան փխ ամե-
նատես M արարչութեանդ և արարչութեան
- 16 V պատկանել փխ պատկանել LP
Թախծանացն (Z Թաղիծ կանանցն) փխ
Թախծականացն և Թաղխծականացն s
Թախիծ կանանց սրբ. Թաղխծականացն
CEFYZηφI's կերպագրութիւնք (L կերպա-
ւորութիւնք) փխ կերպագրութիւնք P կեր-
պաւորութիւնք սրբ. կերպագրութիւնք Թμ
կերպագրութիւնք սրբ. կերպագրութիւնք
- 17 Zη երեկեցեալ δικr երեկալ
- 18 cefiuptux որ
- 19 kr դիշուատուհեանց V զօրինակի λ զե-
ղանակ փխ զտրինակ
- 20 օ ալնպխի փխ ալսպխի b ալսպխի Γ
կցութեամբ փխ կցորդութեամբ U շարա-
կապիալ փխ շաղկապիալ
- 21 N չիք Պարտուցն Ժխտել U պարուցն
փխ Պարտուցն XY Ժխտել δ Ժխտեաց A-
BEGHNUVZγδIΣΦds ձեռագրերից բա-
ցի, այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օ-
րինակներն ունեն տաղանդ (տաղանտ)
այն փխ տաղանդացն (տաղանտացն) M
հետաւ սրբ. հետով W չիք ի
- 22 f Եւ փխ Ես ABCHOTδμIΣΦ սպեկար Z
ապեկարս γ ապեկարս I' ապեկար Nu
գործաւս cεghr գործովք f գործովս
- 23 LPU գանձուցն
- 24 M պատասխանատուքին

- 25 Եղծւաքս բեր Էս N կշն ACՃԼ
նուկի սրբ. ունկի BFGHOUVZՆԼ՝ նուկի
փխ ունկի Փ նուկի սրբ. ոսկի a ունկի
սրբ. նուկի s մի նուկի սրբ. մին ունկի
կրկին սրբ. մին ոսկի
- 26 Ս անբարձխաւս
- 27 e վատաւիք x ցաւոցն ACEHNՅԻՓ ճա-
շակել ԳդԾԵ ճաշակել սրբ. ճաշակեալ Ե
յաննշոյլս Ե աննշոյլ Q խաւարի սրբ. բանորի
28 Ե անթոյշակ x և անողորմելի փխ կամ ո-
ղորմելի a ողորմելի սրբվ. անողորմելի
29 Qu եղանակ μ յեղական փխ յեղանակ N
ողորբգականաց փխ ողորականաց Ս կըն-
բեցի
- 30 KMOՃՆ.Ո փոխադրեցի փխ Փոխատրեցի
Ս փոխատրեցի ՊԿ սովխմբ W բառով
փխ բարբառով AUԿՁ շիֆ կոծ BCEՊ
կսկծելի սրբ. (E սրբվ.) կոծ կսկծելի օ
կսկծալի
- 31 Ս կարգադրեցի N նովին շրջարեւո-
թեամբ Z շրջարեւոթին Կ շրջարեւո-
թեամբ սրբ. շրջարանութեամբ L պամա-
նի
- 32 Դ անհատական փխ Անհատական FKLM-
NOPQSVՆ.ՁS երբեակ (W երակ h եր-
բակ) փխ երկեակ դ երբեակ սրբ. երկեակ
N տանեկեկի e տասնեկի
- 33 RZդւք աղբատութեան Կ աղբատութիւնն
ik ամենուստ
- 34 B Անպատասպար սրբ. Անպատասպարան V
անպատասպարան Vq վտանկեալս SW
սրտիս
- 35 K ողով b ապաշնոհ x ալրի փխ ալր Ի
f վրապակի
- 36 a անխնայելի L հարցմամբ փխ հայց-
մամբ Ս պատասխանն փխ դատաստանն
- 37 Լ զինու ռ զինաւր M զգայարանք W զգ-
այարան փխ զգայարան Լ զգայարանս i
զազնեացս
- 38 Բ շարացս e շարեացն Բ զրի փխ զերի
- 39 pԷ այս տողի փխ ունի տ. 40 և ընդհա-
կառակն Z սուսերաց Ս սաստիկ փխ սաս-
տից Կ սաստիցս VԿ բնութիւն գոյութեանս
ACԴՓ գոյութիւնն Z գոյութեան ABCF-
GPWԴՓեքդս բնութեան N բնութեանն
h բնաութեան փխ բնութեան A և այս

- տողն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի
E M N Q S T V W X Y Z αβγδελζσφωΣαβεσx
ձեռագրերից, ունեն աւշատի (օշատի)
- 40 i յիշատաւ փխ Յիշատակաւ M Լ բնմբին
F անդրստին փխ աստստին H դատա-
տանին
- 41 FG անդձելի (L Անդձադրելի ik անծա-
խելի) փխ Անծադրելի V երեւելի փխ երեւի
- 43 LI՝ վերնոցն
- 44 W շիֆ և Y անվեր (տեղ է բաղել, բայց
չի լրացրել) փխ անվերարկու N տարակու-
սի փխ տարատարսի
- 45 ծ շիֆ մոլար Բ մորմոքեալ Դ մորմո-
քել TUԲՃՅժտա զեհնին
- 46 Ս որ անյայտնելի է անյայտելի OQh վի-
հի Ս վեհի փխ վհի Y վիհն
- 47 eqtu զոր փխ զոր Za ունիմս գ անիմ
փխ ունիմ UV երբեք (երբեք) ոչ i ոչ
երբեք սրբ. ոչ ոք երբեք N պիտանի փխ
յարգի
- 48 AFGHOUVՃԴՏՓ շիֆ եւ BC ոչ սրբ. և
ոչ s և ոչ սրբ. ոչ h բնգուն օ ոչ փխ կամ
UZՃՅՆ.Ո համարի փխ համարի W շիֆ Է
- 49 V հայցուածս
- 50 M տատանմամբ մատանց օ մասանց փխ
մատանց
- 51 Ս շիֆ Ի MNQV յերկրի M տեառն Յի-
ստաի
- 52 R խնդրեա սրբ. խնդրեա մաղթեա V և
մաղթեա X մախթեա սրբ. մաղթեա V
մեղաւորիս
- 53 Կճ փրկական (Z փոխանակ) փխ փրկա-
նակ K երկնից ikr երկրի փխ երկնի
- 54 FGLNPQTWXαβγμστφωabh արհնութիւն
QSXαβγφδեգկմոքր շիֆ Ի R Ի յերկրի
սրբ. յերկրի
- 55 NUՆ եղոց է խնկոց փխ խղոց Z մատուց-
մունք V ամենայնի
- 56 Σ արդ սրբվ. արդ Ի ABFGHKOVBԴՏՓ
յատացուած C յատացուած սրբ. յատա-
ցեալ μ յատացեալ սրբ. յատացուած Կ
ողորոց ikr ողորոյս G հիւսմամբ սրբ. հիւ-
սուած Nωϕp հիւսած Թστ հարուած փխ
հիւսուած M յաւելից Ե աւելի
- 57 Կ բարեբարիդ օ շիֆ պտուղ P հատուցի
փխ մատուցի

- 58 LY զ'որստեանն N զկորստեանս, չի
խորս, չափով փխ չափելով UV զորբա-
նութիւնն փխ զորբանն WY ոչ երբեք
- 59 Y մասնաւոր X նոր իջանիցի փխ նորին
ջանացի
- 60 UYՏՓ զմտաց H զմացս արդի փխ
զմտացս արագեալ ALSUVՏՓ արագել
T արագեալ սրբ. արագելով X արդել սրբ.
արտել s արագեալ սրբ. երագեալ UZ
զիշե H երեւթ Z յերեւթս
- 61 ըստ զյուշին ո տարտութեան SXYh առ-
վորեղեացն μ յանվթարեղեաց Z չի
բարկութեան ABCEKNPSWXYαλσabcde-
fghilmnp ձեռն M ձեռնի Z ձեռն k ձե-
ռն սրբ. ձեռն MNSWXYλgl իմում
- 62 δ բարկութեանս սրբ. տարակուսանաց Σ
տարակուսանաց SUWλΓ զճաշակումն s
ճաշակումն սրբ. զճաշակումն
- 63 QI ալմմն L զանցից cfhikrpx զյանցա-
նացն (e զյանցանացս) փխ զյանցիցն և
այս տալն ունեցող մնացած բոլոր օրի-
նակները, բացի FGMNQURUVZβλΓadim-
stu ձեռագրերից, ունեն զանցիցն η յաւնա-
խութեանն և երգ
- 64 ω աներեւոյթն N կրակո փխ կրակարան
տալոյ W անդշովանալի
- 65 ikr անտեսարան փխ Անտեսական ABCE-
GKMNWδλμh իմ (U ի) փխ իմն Γα
իմ սրբ. իմն HENδΓՏՓ բրեւայս X հա-
լոցացս W եռանդամբ փխ եռացմամբ
- 66 KWλbglm զեղաբ M զեղոց H շտեմա-
րան N սրտի խորութեանն և խորութեանն
- 67 A խիտ սրբ. խիթ BHOSXδλΓΦ խիտք
Zabm խեթք s խեթք սրբ. խիթք H խո-
ցոտ (LPS սատակման Y խոցոտ սա-
տակման) փխ խոցոտման UV խոցոտ-
մանց X սատակման սրբ. խոցոտման և
խոցոտմամբ O գնաց ZI չի գոյութեան
և գոյութեանն s լիբի սրբ. գոյութեան
լիբի
- 68 s երկանց սրբ. երկանցն O ճեմոյ փխ
ճեպոյ OZs պատուածս Zs աղեաց N
անելանելանի
- 69 N անզարիզոց փխ անզարիլի զնոց Y
զնոց և շերմութեան ACFGKUVημω չի
ի E երկկամանց սրբ. ի յերկկամանց

- N յերկրի կամաց փխ յերկկամանց և
յիբրկկամանց E երկակի սրբ. երակի
KTNeiq երակի փխ երկակի
- 70 U անհնաւոր փխ Անհնաւոր NSX նա-
խադուռն Wb! նախադուռն O իմոյ
- 71 N աւաղ Z ձայնի
- 72 U բաղում հատուած էութեան r բնու-
թիւնս σ ներհակ սրբ. ներհակք A և այս
տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները.
բացի LPQSTXYαγηθμτφωց ձեռագրե-
րից, ունեն ներհակ
- 73 δ երկնչոտութեամբ Za կան s կան սրբ.
կայ S կարի փխ կայ ի
- 74 α այս տողից մինչև քան իէ տ. 15 ճեռ-
տայալ ունի ուշ գրչութեամբ Zs դաւաճա-
նութիւնը Z անհնչտալի փխ անհնչտալի V
չի ի GZ կատարածի (ո կոտորածի) փխ
կոտորածի KSTUVXYθστφacdefhiklpqrx
կոտորածի PR կոտորածի սրբ. (R
սրբ.) կոտորածի
- 75 H մէջղաց փխ մեղաց Y գարշութեանց
λ գարշութիւն H աղբի (փխ տղմի) սրբ.
աղտի
- 76 F կասկաւոր սրբ. կասկածաւոր N քեզ
վերակնարկելով քեզ H վերակնելով փխ
վերակնարկելով δ վերաբեկելով սրբ. վե-
րակնարկելով
- 77 F կենաց սրբ. մեղաց N չի կենաց Vh
կենացս և մեղաց փխ կենաց LPSXYh
վհի UΓ վհհէ փխ վհէ ABCEFGHKNO-
RUVγδΓΦceiknr արտաբերեալ Z արտա-
բերեալ սրբ. արտաբերեալ Σ արտաբերեալ
սրբ. արտաբերել s արտաբերեալ
- 78 KP բանս N չի բան
- 79 MNQWαλbglm ողորմութեամբ h ողոր-
մութեանն անարատից
- 80 Y Բառիկ
- 81 γ շրթանցք R այրս փխ այսր a այսմ
- 82 c հաստատի U ըղձականութեան AUΦ
բարիս փխ բանիս BCF բարիս սրբ. բա-
նիս F բանիս սրբ. բանիս KQSWλ բա-
նին γ բանի
- 83 I նկարագրեալ PSX հոգովդ Y հոգովդ
Vs քով Γ չի քո և բարձեալ փխ բարձ-
րեալ β անեղծանալի
- 84 N ներ փխ ներող E ▲ քեզ սրբ. քեզ s

քեզ սրբ. և քեզ ABHLOUՃԼՏԻՄՓ ձե-
ռագրերից բացի, այս տողն ունեցող մը-
նացած օրինակները չունեն և չ. չիք յա-
մենայնի BVZ յամենայնի յախտեանս S

յամենայնի յախտեանս սրբ. յամենայնի
85 A B C E GKNOQTUYԿՃԹacdefiknpqrstu
չունեն տողը Տ ամէն երեկեկված

ԲԱՆ ԻԷ

Վերնագիր.

S ճառ փխ Բան օ չունի Բան նշում ռ
ԻՍ փխ ԻԷ EONPRWαβγbginoqtux վերնա-
գիրը կրնատ HTՃղչո համառոտագրությամբ Լ
նորին Գրիգորի փխ վերնագրի Սժ հեծութին
V հսկողին և հսկող MUYՓΣիւր բան ր չիք
ի V սրտի OQZ սրտէ

1 ԼԿՅիւտ բառ փխ քեզ β քեզ սրբ. բառ K
բանաստեղծաց փխ բանաստեղծութեանց
h բանաստեղծութեանցն N վերաբնծաե-
լոց Ս վերաձայնելոց փխ վերբնծայելոց
օ վերբնծայելոց

2 Q զընարութին (ր զգրութին) փխ Զգրու-
թին V զգրութինս δ բուոց

3 V կախան օ հեծեծութին փխ հեծութին
S Է հեծութին և

4 h դասնութեանն ռ դասնութին ր դասնու-
թեամբ N արտաց փխ արտասուաց V
արտասուց K եկր (չ. երկր) փխ երգ h
երգս A և այս տողն ունեցող մնացած
բոլոր օրինակները, բացի LOPQSYՃ
ձեռագրերից, ունեն Էրգր

5 ր ի ճառ HLMSY զճառս HLSX պաղա-
տանաց

6 (b) խոստովանողարէն s խոստովանողօ-
րէն սրբ. խոստովանօրէն

7 M զգաղտնաձածուկ N զգաղտնաձածուկն
α;abknrstu զգաղտնաձածուկսն m գաղտ-
նաձածուկսն α1 յայտարարառ

8 h անգրադարձութեամբն HRZՃԳcfghlmo-
psx սկսմամբ M սկզբմամբ սրբ. սկզբամբ
NΣadiknqru սկզբմամբ O սկսմամբ սրբ.
սկզբնմամբ PQYλφ սկզբմամբն T սկըզ-
բամբն Wα1 սկսբմամբ β սկզբամբ և
սկսբմամբ սրբ. սկզբմամբ և սկըզբմամբ
UV վերջաւորաբ օ վերջաւորաբն օ
բարիւր (Zas բայիւր) փխ բարիւր ր
բարիւրն

9 LNSY համաձայնութին (PZ համարձա-

կութին) փխ համաձայնութին s համար-
ձակութին սրբ. համաձայնութին Լ չիք մի
K մի թախանձ սրբ. միախանձ HՃ թա-
խան փխ թախանձ օ թաղխանձ a նովին
փխ նմին

10 WZ հոգեկեցոյց KY խոնարհութեամբ UV
խոնարհութին

12 Լ ծագման հասոգայթիցդ M հասոգայթից
13 Լ չունի տողը K շնորհաց N շնորհօ AB-
CEGHLTXYՃԹԴՄ Էրախտեացդ N արք

և ևս (I արդ և) արդարեւ a արդարիւ

14 ABCDEUVWԿՃ վերնումն օ վերջնումն
փխ վերնում X գիւթութին h գիւթութեանն

15 HՃԴՄ ստացողիդ զիս LS յոչութեան

16 δ զողոյցդ μ զողոյցր VΣ զրկանաց փխ
զրգանաց O անդրաւս փխ անրաւս

17 N տ. 17—19 ունի ետևառաջ՝ 19, 17, 18:
C աննուաղ սրբ. աննուաղ DEFHKLNO-

PRSTWYՃαγδμστեբփորqst աննուաղ փխ
աննուաղ և նկնաղս փխ նկնողս

18 U աննառ

19 LXY ձրի

21 Z արարչիդ աստուծոյ I խսկ և խսկ փխ
խսկաղս

22 a արդարիւ U հաստուած փխ հատուած

23 β սր/սրտի (տաղադարձով) ac այսմ U
մեղանի փխ Մեղայ-ի

24 Wbg պաշտելի փխ պատուելի eփր պա-
տուեալ

25 M տուր սրբ. տուրք P չիք նախահարցն
սուրէն

27 ր կենդանութին

28 A B E FHNVԿՃδμԴՄՓր վերնոյն CGօ
վերնոցն սրբ. վերնոյն (օ վերնոց) դԹ
վերնոյն սրբ. վերնոցն VβΣ սրբոցն Խօ
սրբոցն սրբ. սրբոց

29 ր րառարար

30 U անշիջելի (ձա անջրելի) փխ անշրջելի
iks անջրելի սրբ. անշրջելի

- 31 ԱՅ հնդումն փխ հնդումն BCDEFGH հն-
դումն սրբ. (DE սրբվ.) հնդումն
32 m ու. 32—34 ունի խառնված անհնարից
ճարակ /32/ հնթանոսաց գիրք /33/ վա-
ղնջուց կանոն բրիստոնէից հարադատ
/34/ կարծութեան վանիչ /32/ աստուա-
ծապաշտից սահման /33/ ծ անհարից Բ
այս տողի ճարակ քառից մինչև բան ԼԹ
տ. 24-ի ընդ քառք ներառյալ ունի հե-
տադա գրչությամբ Ի կարծութեան փխ
կարծութեան Ն կարծութիւն և կարծ-
րութեանն Տ վատնիչ սրբ. վանիչ XY վատ-
նիչ փխ վանիչ
33 Z սիրգ s գիրք սրբ. գիրգ
34 ա կանոնք Յմտ կանոնք
35 DEMh արարչութեան ADEΘms անշրպիտ
սրբ. անանջրպիտ BHδΣ անանջրպիտ ա
անանջրպիտ սրբ. անշրպիտ C հզօր սրբ.
անհզօր
36 G խորոց սրբ. խորոց KRxi խորոց սրբ.
խորոց S խորոց սրբ. խորոց կրկին սրբ.
խորոց A և այս տողն ունեցող մնացած
բոլոր օրինակները, բացի BHLMNQTV-
WXYZβγϑσϘωΓΣΦ ձևագրերից, ունեն
խորոց փխ խորոց և բարձրութեանն
38 HδΦ զոր փխ ընդ որ W ոմանք փխ ու-
մեր Z անցեալ s անցեալ սրբ. անցանկ
39 Ի անիմոննիի սրբ. անըմոննիի մտաց Σ
չի՞ մտաց Լλ. աշագճամբ V ծանիցի
40 Ի բարեպարիշտ փխ բարեպատեհ Բ բա-
րեպարիշտ սրբ. բարեպատեհ M ոչ
սրբ. որ
41 N դատակն (Z դասակնիք) փխ դատա-
կնիք և լքելոյ Լ լքելոց
42 Z գուադէ N խլեալ փխ խլեալ
43 Լս զլրիմակս
44 MNPSXYλκμνρք ընտրութիւն R ընդրու-
թիւն սրբվ. ընդրութիւնն c ընտրութեան ր
սպազործնոց սրբ. սպազործ եղեալ
45 ΣΣ գտահման
47 Լ որովք M աստուածութիւն ր աստուա-
ծութեան N պսակել
48 M գիմեցեալ C DOTZαθμσϘΣ զեղչիւ-
րաց N զեղչիրոց a զեղչերաց ոս զեղ-
չերաց NRWλβιμο այսր (bm այսմ)
- սեղանոյ γ սրբութեան այսր սեղանոյ P
սեղանոյ a այսմ Wl սրբոյ փխ սրբու-
թեան
49 MVλ փրճեալ s պրճեալ սրբ. փրճեալ
50 V քէ BDEGKMPSRWYZλΣεϋϋκλνρϑσϙϑ
Ջարմեան N Ջարմեան սրբ. Ջարմեան
OTαμρ Ջարմեան սրբ. Ջարմեան Դ
Ջամբրեան սրբ. Ջամբեան ր Ջարման
Սաւիզ
51 ADEMσ զայն (KΓΣΦ զայս σ զնոյն)
փխ զսոյն BC զայն սրբ. զսոյն
52 K չի՞ իրաւամբ ABGHKNUVΓΦh խոս-
տովանել և պաման
53 U աւամիցն օ յաւամիցն WYikmr բըռ-
նադատելոցն τ բունդատելոցն սրբ. բըռ-
նադատելոց N կատարել
54 UV որպէս փխ Ուտի ABCDEGUϑσ-
ΓΣΦalmtu բաւանդակապէս U փրկութիւնն
55 MNW չի՞ կամաւ R համբուրեմ սրբվ.
կամաւ համբուրեմ
56 K մկրտութեան NUε գմկրտութիւն ZΓ
գմկրտութեանն s գմկրտութեան սրբ. զմը-
կրտութեանն K զհարադատ kr հարա-
դատ
57 M մոռացութեամբ B այս տողից նետ
ունի սրբագրությամբ Մեղա՛յ ստեղծողից
զամենայն մշտնջենաւոր, մեղայ:
58 V առ մարմնոյ Z ձեռ s ձեռնս t հոգի
59 ABCDEGHKUWαθσΓΦa կեանս μ կեա-
նքս սրբ. կեանսդ KLMNPSTWXYαηλφ-
bcikmr զրծողութեան U զրծողութիւն և
զրծողութեանն s զրծողութեամբ
60 և աւլանտ
61 HKUVστΓ չի՞ ի c և փխ ի Z սատակ-
մանն β ինձ Zβhu վաթարս
62 δ չի՞ անկենդան ... մեղայ λελht մահու
N ձաղել ևս (P ձաղկելիս) փխ ձաղկելիս
63 δ չի՞ Մեղայ և անպատկառ LPZ քում
KMRSUVWγλβimr բարձրութեանդ
64 L վերջինս Zs չի՞ կրկին
65 S ի կործանումն և ի կորուստ K երեւ-
ցայ M երեւցալ սրբ. երեւցար W երեւ-
ցար
66 AGKAMNUim վաստակեցայ փխ վարատե-
ցայ CDEPβbk վաստակեցալ սրբ. (Eb

- օրքվ.) վարատեցայ Օ վարատեցայ սրբ. վաստակեցայ
- 67 ծ գրեցայ սրբ. հտայ Դ ցրեցայ փխ գրեցայ
- 68 Կ չիք ի KQaբ բարձանցն Մ բարձ փխ բարձանց
- 69 օ չիք Զի օե դիուշս Qa դիլի Բ դիլեցի սրբ. դիլի Թ դիլե. ի (ևրկու տառի տեղ է բողկլ, բայց չի լրացել) լւ դիլի սրբ. դիլեցի Ծ դիլեցի
- 70 Ս նմին փխ սմին Բո ողբ ABCDEPUFՓ աղաղակեցի GΣ սղաղակեցի սրբ. աղաղակի Կ աղաղակեմ Ռ աղաղակ. ի (ևրկու տառի տեղ է բողկլ, բայց չի լրացել)
- 72 Scֆօր բաղին ծ բաքին սրբ. բազին լ գրազին N կորուշ
- 73 K դմնակ կսկիծ h դմնակ փխ դմնակ
- 74 K որս
- 75 K զարտաքնայարդար սրբ. զարտաքնայարմար P զարտաքնարդար սրբ. զարտաքնայարմար W զարտաքնայարմար Σ զարտաքնայարդարս ք զարտաքնարդար V անմարտուս
- 76 H զրոնեալ ԻΣՓ աստանս սրբ. որմս լ զարշունակս Դ գերունակ փխ զարշունակ
- 77 Բ զսին փխ Զսին Ը պանծանաբ փխ պարծանաբ ΣԸ պանծեալ
- 78 RWfho զոյս N շրջիլ
- 79 V զի գերանակիր Է զգերակիր սրբ. զգերանակիր Փ զգերունակ (օ զգերունակիր) փխ Զգերանակիր Փ ալն Դ ալնն ՕՓ շրջաշայց փխ Բշուռացեալ T Բշուռացեալ սրբ. շղահայցաց ԴΣ շղահայցաց սրբ. Բշուռացեալ
- 80 HΣ կենաց փխ փառաց
- 81 L որեք փխ իրաբ ձ վնասակար
- 82 QYβ տնօրինական օ տէրութիւնականն փխ տնութիւնականն ABDEGUΓΣՓ տէրունականն C տէրունականն սրբ. տէրունականն ՁԸ տէրունական
- 83 A և այս տողն ունեցող բոլոր օրինակներ, բացի QTXaդԹւստֆօն ձեռագրերից, ունեն յայտնութիւնս L աստուածական (S աստուածականս) փխ աստուածայինս
- 84 KLMWδcfostu երևմունս ց արարչակիրս (h շարաշար գիրս) փխ արարչագիրս
- 85 Թք խոնարհութիւնս
- 86 օ զի փխ զոր ADEGHKPTδθστԻՓ իսկ աշաբ (σ աշօքս) B աշաբ սրբ. իսկ աշաբ C իսկ աշօք սրբ. աշօք իսկ LQY-βւֆ աշաբս QUVλs չիք իսկ N իմով
- 87 Ս չիք որ UVo մեծն KLQTXaդԹւս պատասխանատուութիւնս SYσֆց պատասխանատուութիւնս Կ պատասխանատուութիւնս ք պատասխանատուութիւնս սրբ. պատասխանատուութիւնս
- 88 u յօհտարանին
- 89 W հիացումս Փ հիացմունս
- 90 N հոգիս (x Հոգա) փխ Հոգս S հաշողականս փխ հաշողականս H դանդաճմունս T անդամման W անդամունս ԻՓ անդամմունս սրբ. ժանդ ամմունս (Փ դաւամմունս) AG հնարաւորս փխ անհնարաւորս BCD հնարաւորս սրբ. (D սրբվ.) անհնարաւորս S անհնարաւոր
- 91 V Բիւականութիւնս Ս անբերելիս փխ անբարդելիս
- 92 Ս իջմունս
- 93 N շունի տողը m յարմարաւորս փխ յարմարականս
- 94 N անպատշաճականս փխ պատշաճականս Բի պատեհագոյն
- 95 h արծառնայնատոցս
- 96 V այտսիկ L ի մեղաւորիս օ չիք իմ
- 97 NV ինքնահարուածք LPRTXYaϑστbdg-ikmor տանջանաւորութիւն MQaln տանջաւորութիւն Օ տանջաւորութիւն
- 98 օ բան փխ բանդի V պարտս
- 99 Կ գիտլծուածս փխ զխայթուածս Դ խայթուածս
- 101 V բարձրելո
- 102 m տ. 102—106 ունի խառնված ստեղծիչ զԲաժ /102/ տեսուչ ձեռնկալ հաստիչ /105/ աղբիցուցիչ /106/ բարեբար /102/ աւրհնեալ առատ հարուստ /103/ ահաւոր հզար ողորմած /104/ դարմանիչ կեցուցիչ /106/
- 104 σ յահաւոր
- 106 K չիք դարմանիչ կեցուցիչ
- 109 N յոյս փխ լոյս
- 110 h քաւութիւն երկայնամիտ

111 W եւ թէ H հայեսիս NOPWλbdgikmor
հայեսցես s հայեսցիս սրբ. հայեսցիս
Rγο մարդասիրապէս (տ մարասիրտ-
րեամբ) փխ մարդասիրութեամբ

112 ikr սովորութիւնդ

113 s հայեսցալ սրբ. հայեսցալ ր կողկողիմ
s կողկողիմ սրբ. կողկողիմ

114 W շունի առըր

115 ABCDEG!OQTUΖΓΣΦs թե (թէ) u ե թէ
V զունին KUZδrs մատուցանես

116 Z անսացես

117 u ե թէ

118 V չիք առ իս թ զանանցես

119 LMNQRITZαβγδθμστφωΓαγλqz էթէ օ
էթ c բարկոծիմ փխ կործանիմ

120 LS հարկանես ց հարկանեսցես

121 u ե թէ H բնծնոնցես (L տացես) փխ
բնծայեսցես Z բնծես սրբ. բնծանես s
բնծայես սրբ. բնծայեսցես

122 u ե թէ ր թէ սրբ. էթէ ACDEHOγΣΦθix
ձեռագրերից բացի, այս տողն ունեցող
մնացած բոլոր օրինակներն ունեն էթե
(էթէ) γΣx ջուցանես s ջուցանես սրբ.
ջուցանիցես

123 ABCDEHKUVωΓΣΦ սաստիցես eqtu
սաստես իր սաստակցես փխ սաստեսցես

124 qu ե էթէ t ե թէ H տեսանիս ՍΘΓ տե-
սանիցես ց տեսանես սրբ. տեսանիցես Φ
տեսանես սրբ. տեսանիս

125 C թէ սրբ. էթէ Gωu էթէ սրբ. թէ ADE-
HOVγδΣΦikr ձեռագրերից բացի, այս
տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակներն
ունեն էթե (էթէ) Vωik սարսափիմ

126 u ե թէ V հեծիմ օ հեծեծեմ

127 cefp թէ s հարկանես u հերքիմ

128 tu ե թէ O սողորոց փխ գրոց PQSθμτ
գրոց սրբ. զողորոց (տ ողորոց) β զողորոց
սրբ. գրոց A ե այս տողն ունեցող մնա-
ցած բոլոր օրինակներ, բացի LTXΥαηφ
ձեռագրերից, ունեն զողորոց փխ գրոց A
ե այս տողն ունեցող բոլոր օրինակներ,
բացի LMNOPQRSTXYαγθμστφadikr
ձեռագրերից, ունեն վհատութիւնս E առ-
նիցես ր առնես X տաղնապիմ սրբ. սո-
չորիմ Y տոչորիմ տաղնապիմ

130 β թէ սրբվ. էթէ ABCDEGHOUVβγδΓΣΦ

ձեռագրերից բացի, այս տողն ունեցող մը-
նացած բոլոր օրինակներն ունեն էթե
(էթէ)

132 A B C D E G H O V β γ δ Σ Φ θ ι ρ ձեռագրերից
բացի, այս տողն ունեցող մնացած բոլոր
օրինակներն ունեն էթե (էթէ) K L Q S T-
V X Y α γ θ μ σ τ φ ω ուժգինս s ուժգին սրբ.
ուժգինս U ուժգնարկես փխ ուժգին աղ-
նարկես ր սողանեմ

133 qtu ե թէ իր անհայեսցես tu անհայես

134 m էդես N խրթանամ փխ խթամ

135 օ չիք էթէ λ աչս սրբ. աչս m աչ K յա-
ռես b յառիցես m առիցես փխ յառեսցես
s յառես սրբ. յառեսցես Սm աղաչեմ փխ
ամաչեմ

136 ip թէ Nαδθστφωabehimqu տայցես ի
կորբնչիմ փխ երկնչիմ

137 P պարղես

138 Dτ ղերանութիւն

139 HWln գշնորհն β գշնորհս τ էթէ զուխ-
արն սրբ. զուխտն T ցրուեալ սրբ. ցը-
րեալ Vη ցրուալ

141 M զհամարձակութեան

142 BLMPXZs էից HQTαβγδθμτφωΓΣΦα
էիցս U էիս սրբ. էիդ N բարկացալ

143 ABDEHKδΓΣΦx շնորհիդ C շնորհիդ
սրբ. շնորհին G շնորհին սրբ. շնորհիդ

144 N զպատուոց

145 P չիք առ W հեղբ ծցի խեղբ Σ մահո-
յանցանաց O հեծութեանն UVΣ հեծութիւն
KLNRSWXYΖΛΓΣΦab!mos ցառց

146 H ժամանեցես f ժամանեցուցէ ր ժա-
մաչեցուցես

147 β զազղեալ a զաղեալն ABDE լցեալ G
լցեալ սրբ. լնանիլ U լնուլ Z լնանել q
լնանիր C լցեալ սրբ. լնանիլ ի ABDE-
QZγs չիք ի LSVY առ իս փխ ի յիս

148 Z զաղարկեցուցէ

149 V Բզ փխ Որով Hδ բաղցրութեամբ CR
բաղցրութեամբ սրբ. (R սրբվ.) բաղցրու-
թեամբ բո Zcdefhikmpstx բաղցրութեամբ
բո (px բով) U պատուարտիլ

150 ADGHKOUΣΦ լցեալ ի բեղ եւ (ՕΦ
չիք եւ) նկարեալ BC լցեալ ի բեղ եւ
նկարեալ սրբ. նկարեալ Z նկարեալ փխ
նկարեալ, չիք յոգի t հոգի

- 151 ADEGHKVIՇՓ պնդեալ գտայց (Ս պնդեալ պնդեցայց) փխ գտեալ պնդեցայց BC պնդեալ գտայց սրբ. գտեալ պնդեցայց Y և բաւեալ N բաւել ք ստեղծայց
- 152 N ի կրկնված O շիւք Ի Ս փրկութիւնն ABDEGHKՏԴՇՓ կենաց անմահիցն C կենաց անմահիցն սրբ. անմահից կենացն LSY անմահ կենացն V կենացն անմահ

հից ծ անմահիցն կենաց S անմահից կենացն սրբ. կենացն անմահից OՍյ անախտականացն

- 153 N Հոգով Y գովութիւն փառք և փառ Zs փառք իշխանութիւն և պատիւ աշխիւք և միշտ (Z շիւք միշտ) Zλs շիւք յախտեանս Ky յախտեանս յախտեանց
- 154 DNRUZλghost շունեն տողք

Բ Ա Ն Ի Ը

Վերնագիր.

o շունի վերնագիր EKNOPRWZαβδηστ-
abghimqlu վերնագիրը կրնաւ ITλ համառոտագրութեամբ L նորին փխ վերնագրի M վերնագրի փխ կեանք NUσbх հեծութիւն PUVX-YΣhr բան r շիւք Ի OQ սրտէ V սրտի x շիւք սրտից

1 o շունի տ. 1—121 K շիւք յայտնեցից

2 K շունի և յազազս ոյց AGOQRTUσΦ ոյր CDE ոյր սրբ. (D սրբվ.) ոյց WZΓak (նվկծ) s որոց փխ ոյր Σ որոց սրբ. ոյր Y նշանեցից

3 K կամ վասն որոց յայտնեցից փխ տողի ա տ. 3-ի փխ ունի տ. 4 և ընդհակառակըն

4 W շունի տողը Z և կամ Γ զոր բան փխ զորբան KSXY ծածկեալսն V ծածկալս Zα ծածկեալ IՇՓ կարծեալս փխ ծածկեալս

5 b շիւք վասն Z որոյ b զորոց

6 MOQ գնեակայիցն Lδ անդէն (յ լատէն fhr ազդէն) փխ արդէն λ արդէն սրբ. առան

7 Zs եթէ N զլանցելոցն M զոր սրբ. զորս

8 Nβcd զյապագայիցն (զյապագայիցն) s զյապագայիցն սրբ. զյապագայիցն Z զորոց β որոց s զորոց սրբ. յորոց t կասկածիմ

9 Zγs եթէ Ucs բազմասան V զբազմասան սրբ. զբազմասան g բազմաշան փխ զբազմասան AHKΣ զբազմաշարժութեանցըն փխ զբազմասան շարժութեանցն BC-DI՛ զբազմաշարժութեանցն սրբ. (D սրբվ.) զբազմասան շարժութեանցն Z շարժութիւնն r շարժութեանց s շարժու-

թիւնս սրբ. շարժութեանցն Q խարեցա սրբ. զորեցա Z զխաւորեցայ փխ զորեցայ

10 λ համարել Z մեծ առաւծոյ

11 Zs եթէ BCDEHMNUW IΣabcedefhkmnqr զանկերպագրելին փխ զանկերպագրելին Zs զանկերպագրելալ չէ զանկերպագրելին սրբ. զանկերպագրելին λ զանկերպագրելին սրբ. զանկերպագրելին Zs ինծ յիշատակել U չիշատակել Y չիշատակելի

12 e այս տողից մինչև տ. 45-ի մահու բարձրացալ ունի նետագա գրչութեամբ ծ հնուադն որ է սրբ. զնուադն որ են UV առաւելագոյն փխ առաւել

13 γtu եթէ Kc զմեթեալոյն Nb զմեթեալոյն P զմեթեալոյն UV զմեթեալոյն փխ զմեթեալոյն

14 HIՇՓ զհոգեկանաց

15 KUγ եթէ Q շիւք Թէ UVWqstux զմարմնականացն զսս սպանողաց

16 Sβ զրունս L հեշտարանաց (h հրեշտակացն) փխ հեշտականացն

17 Ky եթէ V զվնասակոտոր (e զծայրակատար) փխ զծայրակոտոր p զծայրակոտոր սրբ. զծայրակատար P վնասակարացն փխ վնասակարութեանցն

18 AGIՓ և փխ Թէ BCDEΣ և սրբ. (D սրբվ.) Թի (Թէ) K եթէ T և սրբ. և Թէ Mc զտեսականացս Pλabdfnpux զտեսականաց τ տեսականացն

19 H հպարտութիւնն (NWhl հպարտութիւն) փխ հպարտութիւն MZVγωΓ հպարտութիւնն s հպարտութիւնն սրբ. հպարտութիւն

20 Zγs եթէ M առ s զշունչ ABDEGKNRV-

- 51 G պատահեմ սրբ. պատահեմ Kծո պատահեմ
- 52 ABKNRWXYZx երկիր CGSas երկիր սրբ. երկրի U կիրս վիս երկրի V երկիրս լւ երկրի սրբ. երկիր
- 53 Z պատգաւոր վիս պատգամաւոր P պատգամաւոր եւ
- 54 Z զայս վիս զայսոսիկ
- 55 Ը ալս տողից մինչև տ. 59 ներառյալ վերականգնված նետազա վերանորոգողի ձեռնով PUՅԻԿՈՂ գիրքին գ է ADEG-HKSXYԴՏՓ զսոսա BC զսոսա սրբ. զսոսին
- 56 KWg տարժանաւորս MZs տաժանաւորիս UV տարժանաւորիս և աշովն ռ աշովն կարել սրբ. աշով նկարել MZe նկատել (r նկար) վիս էկարել
- 57 HUVՅ ալսորիկ վիս ալսորիկ K ցրեցի վիս գրեցի U խնամելոյ (Z յապաղելոյ) վիս խնայելոյ
- 58 L ջնջես
- 59 VՏ շիւ մեր s կոշեցար վիս անուանեցար
- 60 c բանի մաղթանաց V մաղթանանաց x եզր V երջանիկ
- 61 h ի հողի KLQSTXYayծմստփա ոգի
- 62 fhp բանի Eeqtx զսոյնս Y զայն վիս զսոյն
- 63 W յամայն վիս Յամենայն Z վտանգեալս և վտանգից վիս վտանգեալ s վտանգեալս սրբ. վտանգեալ
- 64 P շիւ Անկեալ a ի վիճ սրբ. անկեալ ի վիճ s մեղացս սրբ. մեղաց N անընդականաց
- 65 S չհատտամ սրբ. ոչ հատտամ Ua չատտամ M եթէ s լսես սրբ. լսես իսկ NV շիւ իսկ
- 66 Սաւ ինքնադատով V գերիս ծ գերի սրբ. գերիս
- 68 t կնկեցի EPαβθφbcptx առ ի HKLM-NRSU Y γδϵλωΣαδϵfhikmqrs առ ի վիս առ CDF առ սրբ. (D սրբվ.) առ ի
- 69 UVp x ամենայն r մատանց վիս մատանց x կենացն b հնարս
- 70 B ալս տողից մինչև տ. 108 ներառյալ շուրի և կապելոյս U մեծասցին
- 71 u մարգարէին KNQRUWXYZh բարիորդ Zl բարորդ okrs բարուոր LTծիլմք բեղ վիս է QUVWZβacefhlpqtu շիւ է γω է բեղ s խրատեալ սրբ. է խրատեալ ADE-GKΘστϜ խրատել Γ խրատեալ սրբ. խրատել
- 72 t գտեալ Y հոգովս UVY շիւ բո է թով AGHKLPSUVWYZθλσωΓϜhlp երգել μ երգեալ սրբ. երգիլ
- 73 Σ շիւ հաստատանով AGKUZθλσωΓϜ ապաստանիլ V ապաստանիլ W ապաստան եղեալ վիս ապաստանեալ լւս ապաստանեալ սրբ. ապաստանիլ (s ապաստան եղեալ)
- 74 Q բան
- 76 γ դմեզս մեր
- 77 L դրարութիւն վիս զրարիս
- 78 Y վայելցեն վիս վայելեցեն Uh բարութիւն d բարութեան
- 79 R լուիցէ սրբ. լուիցէ
- 80 r վկայ վիս վկայեցէ W շիւ է
- 81 γ ալսոսիկ V վճիռ Z պաշտելիք
- 82 β պամայն (և պաման) վիս պաման qtx նոյնազոյ ոսհման դ նուազոյ րւ նոյնազոյն վիս նոյնազոյ
- 83 Z շիւ կէտ տէրունի d բարութեան
- 84 qtx Հրաւեր սփոփանաց Sβ զփոփանաց Zγs ճշմարիտ վիս ճշրիտ
- 86 D նոյն (ԹՄ ալի) վիս սոյն a հաւատամք ընկալեալ սրբ. հաւատ ընկալել
- 87 Lδcikrs ըստ վիս ընդ
- 88 ikr շիւ յամենայնի ԹՄ զմեղանս և զմեղս վիս զմեղանս Gbs բաղմարեռինս սրբ. բաղմարեղունս MNSWYZlamt բաղմարեռինս (ս զբաղմարեռինս) վիս բաղմարեղունս O բաղմարեղինս γլ բաղմարեղունս սրբ. բաղմարեռինս fhp զբաղմարեղունս
- 89 AGHτΣ զարացուցանես C զորացուցանես սրբ. զորացուցանես KUV զարացուցանես N զարացուցանես OWβdfhiklpr զարացուցանես Z կարողացուցանես վիս զարացուցանես Γ զարացուցանես Փ զարացուցանես սրբվ. զորացուցանես s կարողացուցանես սրբ. զորացուցանես N բարձրեալ Σ բարձրացուցեալ
- 90 Σ շիւ Առ, զամենաթշուառ σ կործանեալ

- սրբ. և կործանեալ ԷՅԸ և կործանեալ HWI
ոգիս
- 91 V ամենայնի U իշխան փխ իշխես
- 92 ω հասանիս
- 93 W ամենայնից փխ Ամենից
- 94 r չունի տողը
- 95 WY դիմահար փխ ընդդիմահար
- 97 ZΣ չունեն տողը N չիք Զամենայն Γ
զամէն փխ Զամենայն
- 99 ACDEKΘστωΣ զամենադժուարամոքելիս
փխ Զամենայն դժուարամոքելիս N դժուար
ամոքելիս փխ դժուարամոքելիս
- 100 LQSNԱԿԾημστφω զպարտոս Σ պարտ Z
թողուս փխ շնորհես
- 101 γ դյանցանս
- 102 Ταθστφω զարարտոր հզար
- 103 Z զամենայն փխ Զամենեցուն ր զամենի-
ցուն s զամենայն սրբ. զամենեցուն MΣqu
մեղս AGHKUVWΘστΓ ընկղմես CΦ
ընկղմես սրբ. ընկղմի LN թողու փխ
ընկղմի ADEGHKΘστΓΣ չբացուցեալ C
չբացեալ սրբ. չբացուցանել UV չբացու-
ցանես Φ չբացուցեալ սրբ. չբացուցանել
ADEGHKΘστΓΣ բառնաս CΦ բառնաս
սրբ. բառնալ V բարձրեալ փխ բառնալ
- 104 s իբրև սրբ. իբր x իբրև D կայծական
սրբվ. կայծական փոքու E կայծական
փոքու s փոքու սրբ. փոքոյ t կայծականց Γ
սահմանել ր սահման փխ սահմանեալ
- 105 x ընկուղեալ փխ ընկուղեալ λ չիք կո-
րուսեալ ր կուրուսեալ սրբ. կուրուսեալ UV
համատարածն փխ տիեզերատարածն λ
ծով
- 106 Lam մաղթողաց փխ մաղթանաց ZθστΣ-
ahs վերծանողաց x գերծանողաց KZs
այսր x մատենիս
- 107 ADEGHKVFΣΦ չարչարանաց եւ խաչի
C չարչարանաց և խաչի սրբ. խաչի և
չարչարանաց s խաչի և չարչարանաց սրբ.
չարչարանաց և խաչի β չարչարացաց
- 108 A և այս տողն ունեցող բոլոր օրինակե-
րբ, բացի Kbm ձեռագրերից, չունեն եւ
LX չիք մահու Y բո որդոյդ LMNOPS-
UVWXYZβγγθλταβγμρux հայր Rs հայր
սրբ. հայրդ VZγλΣhs գթութեանց
- 109 LTαηθμτ սկզբնառաքողի փխ Սկիզբն ա-

- ռաքողի Y չիք առաքողի և ողբերգութեանե-
UVZk այսր s այսր սրբ. այսմ G արտա-
սուածին (N արտարածին Y արտարա-
դին) փխ արտարածին
- 110 Y մաղթանաց փխ դեղ և կենաց փրկու-
թեան L փրկութեանց UV բնծայեցոյց
փխ յարմարեցոյց
- 111 r եղէցի ACGUZs բժշկել B բժշկել սրբ.
բժշկեալ
- 112 և խոստովանութեամբ γ նկարեցոյց փխ
նկարեցոյց (վրան սրբագրման նշան է.
դրել, բայց չի սրբագրել) նկարեաց (ehliq
նկարեցոյց) փխ նկարեցոյց
- 113 N այս
- 114 λ ազատեալ փխ անարատ K սլարտուց
σ սլատեաց փխ սլարտեաց
- 115 EKMOV զհպարտութեան WY թև a թևս
սրբ. թևս chpux զթևս AGHKNVXΓΣΦո
հարթեալ BCua հարթեալ սրբ. հարթել
Y հարթելով
- 116 և իսկոյն փխ t սոյն Σ նոյն փխ սոյն QΣ
կանովնի
- 117 r եղէցի U վերծանեալ փխ գերծեալ N
չիք մահու
- 118 σ սկըսնականաց η միջնոց և վերջնոց
- 119 H երրորդութեամբն SWβ երրորդութեանդ
λ. երրորդութեամբ c երրորդութեամբն
- 120 G այս տողի հորդողութիւն բառից մինչև
բուն ԽԹ տող Յ2 ներառյալ ունի ուշ զը-
չոյրյամբ G₁h լուսաւորութիւն
- 121 x որս և հրդեհացոյց փխ գրեցոյց U ընդ
հրջանիկ գտեալ ընդ G₁Tασφ հրջանիկը
G₁achs նմին (Σ նոսին) փխ սմին RWβ-
λbgmtu սմին ամէն γ սմին բառից հետո
c-ածն նշան է դրել և ավելացրել զքեզ
տէր փառաւորեցոյց միշտ արհնեալ յա-
ւիտեանս ամէն σ սմին այժմ և յաւի-
տեանս
- Այս տողից հետո է—Թ հատվածները
պարունակող բոլոր օրինակները, բացի
Tq ձեռագրերից, ունեն հետևյալ ենթա-
վերնագրերը, ABCDUXZαδηθμτφωΓ ձե-
ռագրերը՝ լուսանցում, իսկ մյուսները՝
բնագրի կարգում (O ենթավերնագիրն ունի
նաև ուշ գրչոյրյամբ). Ընդդիմամարտ (Ro
Ընդդիմամարտիցն) դիւաց (O չիք Ընդ-

- գիմամարտ գիւաց հ գիւացն) այս նուազ աղաւթից (Zβs Այս նուազ աղաւթից բնգ-գիմամարտ գիւաց) և (O չիք և Vs ի վիս և) գիւսարսուտ (HLPZδσΦbcfihlm-opsx գիւսարսուտ O գիւսարսուտ W գիւսարսուտ a գիւսարսուտ) ջերմնատաղ-նապ (KWβλ.abcdefghikmopr x ջերմնատաղ-նապ M ջերմնատաղնապ V ջերմն տա-պախառն Zs ջերմնականց տաղնապ δ ջերմնատաղնապի σ ջերմն տաղնապ) ախտաւորութեանց (KU ախտաւորութեան O₁ ապախաւորութեանց /W ախտաւորութեանց Zks ախտաւորութեանց) վիս ախտաւորութեանց) աստուծով (σ չիք աստուծով և աստուծոյ) փարատիչ (O փարատի W փարատիլ μ աղտաիչ [σ վասն փարատիչ ինկիւոյ τ աղտաի] վիս փարատիչ N փարատիչ ցաւոյ և վշտացիւոյ աղաւթաւր նարիկից...) T եւրպակեւագրի վիս ուշ գրչարչամբ ունի Աղօթք ջերման զ Ընդդէմ սարսուռ և գիւսական ջերման վիս եւրպակեւագրի KN և ձեռագրեւում եւրպակեւագրին հաջորդող է—Թ հատվածները դիտված են իբրեւ մեկ առանձին գլուխ. K և ունեն Բան ԻԹ, N ԻԳ նշում: KN եւրպակեւագրից առաջ ունեն վերստին յաւելուած կրկին հեծութեան (N հեծ... որով բնդհատվում է) նոր ... (բնդհատվում է) Z էջատակին ունի նաև Բան վասն ջերման
- 122 G₁KYZef այսքանեաց ա ներաւիցս Re-mx հրաշիցս H հանդերձից վիս հանդերձիչ
- 123 HLMNPWSWβλm անուն Rs անուն սրբվ. (s սրբ.) անունգ
- 125 a ապուրմն
- 126 f Նութիւն հ էութիւնն Z անքնին (σ անքնի) վիս անքնիկի հ գոյութիւնն
- 127 h Իսկութիւնն L անբաւրնգակիկի վիս անբաւրնի հ զարութիւնն βσ անգնիկի
- 128 O չունի այս տողից մինչև գլխի վերջը հ Կամքն, տէրութիւնն անհաստանիկի պատ-ճառ որդոյ հայրութեամբ վիս անսահմանիկի
- 129 h Մեծութիւնն, բարձրութիւնն ABWYZμτ-Φainstu անբաւանգակիկի C անբաւանգա-կիկի սրբ. անբաւանգակիկի DEU անբաւանգակիկի
- 130 h որբանութիւնն, աւանդութիւնն, անհասանելի բառից նետ ունի տ. 128-ից տէրութիւն անսահմանիկի
- 132 Wg քս վիս քոյգ ք անպարագիկի վիս անպարագիկ ք զարութեան ա զօրութեամբ և զարութիւնգ
- 135 Zy մարդոյս
- 136 G₁θσ արեանգ B վտակի սրբ. վտակ G₁-Tyε վտակ և վտակի վիս վտակի
- 137 N միանգամայն վիս միանգամ ա մշտնջե-նաւոր k մշտնջենաւորն kr մարբիցա
- 138 ք չիք արդ L յայտպիտեաց սրբվ. յայտպ A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի G₁N ձեռագրեւից, ունեն յայտպ x չարարչակերտս ք խորհրդ-ւոյ
- 139 Zs գործոց s շարաց սրբ. շարեաց V իւրոց և չրեշաւացն ք չրեշաւաց
- 140 x հաւեցի վիս հաւածեցի
- 141 K անկեալ վիս առաքեալ
- 142 S չիտածի Z չիտածոյս K խորանս S խորանի G₁Zs բնակութիւնէ և բնակութեան G₁ արտաքին β յարտաքինն խաւար
- 143 Σ զարտասուտս G₁NXYZηθστωac ողորոց Σ չիք ողորոցս s ողորոց սրբ. ողորոցս
- 144 Y զհաշումն վիս զհաշումն K չիք ձայնիս UVη ձայնի Z ձայնից β ձայն b չիք h
- 145 G₁ համայն վիս հարման, հեղուից
- 146 G₁ քանափառ L տանջանատեսիլ վիս տանջանատեսիլ UVWβλg տարժանատեսիլ ABCDEHKQSUUVYZημωΓΣΦgstux ոգեպահանջիցն
- 147 qx միածին HΣΦ յաշտարակի X յաշտարակի սրբ. յաշտարանի
- 148 N շարն
- 149 V սարասուր Γ սլագէ
- 150 ch որ
- 151 G₁ սկզբնարան վիս սկզբնարար M սկզբնարան սրբ. սկզբնարար NPUVZγδΓΣa-su սկզբնարարն T սկզբնարար սրբվ. ըսկզբնարարն e սկզբնարար VZγamst մահո

- 152 Ստ գովեալն ՍՄ զգլուխն Ա և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի G₁KMNZYՅյլաւօւֆրգstux ձեռագրերից, ունեն զգլուխ
- 153 BCG₁KVՓ յաւանդելն Z աւանդել չ աւանդեալ s աւանդուլ սրբ. յաւանդելն LMP-SUWYաբյսթօւօւֆիլմօրթ զոգին
- 154 S ապօտաւորութեամբ V ապօտաւորեութիւն
- 155 L չիֆ Ի կոր
- 156 V անմահ չ խնդութեան Z յորովայն
- 157 BHNi համարաձեւալն s հոյարտութիւն կարծեալ սրբ. ի պարտութիւն կարծեցեալ K կարծեալն Lβ կործանեալ փխ կարծեալ
- 158 HVWΓ չիֆ Ի L մթնրին փխ մթին V չիֆ ստուերին N զիպեցե փխ զիտեցէ S զիտեցի
- 159 Nh գառաջինն Ro հարուածնն Wլեւգլx հարուածնն c հարուածն սրբ. հարուածն
- 160 Pг մահացու փխ մահացաւ ABDEHKL-ORVXΓՏՓ բնզղիմամարտութիւն C բնզղիմամարտութիւն սրբ. զիմամարտութիւն Ս բնզղիմամարտութեան ց զիմամարտութիւն փխ զիմամարտութիւն LPWXYZβδλ-φΓabcdgino թիւնից Nг թիւնից k թիւնից սրբ. թունից
- 161 Mee կենարարին ր կերպարան փխ կենարարն Zs ամենահոգարին
- 163 L իրր սրբ. իրրն հ իրրն Zb հոգաւ G₁-Zs խոստովանիմբ

- 164 K զարուբիւնն սոսկ DΣh զարուբեան G₁UVr զարուբիւն W զմի ամէն փխ զմիւսմէն Z զմիւսմէն δ զմիւսէն
- 165 hik Ի մի ՍՄη խորհրդական G₁Սηցլtux խորութիւն Z զխորութիւն հ խորութեանն
- 166 r զանգօկիզրն t զանձնաւոր
- 167 T ժամանակի (ր ժամանակդ) փխ անժամանակդ β անժամանակդ սրբվ. անժամանակ Ի δ անժամանակ Ի μ անժամանակ Ի սրբ. անժամանակդ Z հաւոր օ հաւոր փխ Հաւոր
- 168 KβΓ միայնայ V ամենասուրբ փխ Սուրբ
- 171 DEKZβγ զովութիւն (G₁ զոյութիւն) փխ զոհութիւն α զոհութիւն սրբ. զովութիւն μ զովութիւն սրբ. զոհութիւն հ զոհութիւնն R զարութիւն սրբ. զարեղութիւն ՍՄ զարութիւն
- 172 Xλ վայելչութիւն KLVNr մեծութիւն ho մեծութեանն W բարի վիճակ μ բարէվիճակ սրբ. բարեվիճակ N հարթութիւն a հարթութեանդ ց արթութեան հ խարթութեան
- 173 Σ զուղակչեռ ր զուղակչեռ սրբ. զուղակչիւ C հաստատութեան սրբ. հաւասարութեան Ս հանդիտութեան փխ հաւասարութեան ր հաւասարութիւն CD յախտեանս սրբ. (D սրբվ.) յախտեանս յախտենից E K MNPSWXYβλ.abcdefghiklmnopqrstux յախտեանս յախտենից (λ. զախտենից)
- 174 Zβγλ չունեն տողը Σ ամէն ամէն

Բ Ա Ն ԻԹ

Վերնագիր.

օ չունի Բան եջում և վերնագիր Kհ համարակալված է փխ ԻԹ s ազատակիւն ունի նաև Ճառ քսան և իններորդ EKNPRWβօնցի-imoqtux վերնագիրը կրնաւ L նորին Գրիգորի փխ վերնագրի M վերնագրի փխ գիծ Tծ-իլն համառոտագրութիւն NՍօն հեծութիւն հ առ նորին հսկողի G₁PUVYβօXռան ր չիֆ Ի S սրտից փխ բանք α չիֆ բանի QZ սրտէ

2 SY բարձրեալդ τ միոյդ սրբ. միոյն

3 Z չիֆ Որ s զողջոյն սրբ. որ զողջոյն գլux ձօրն ողջոյն M զողջոյն W զար ր զօրուն փխ զարն KL ցուցեր թողութեան

NPYZadkor թողութիւն V փրկարան սրբ. փրկական W փրկանակ փխ փրկարան

4 հ չունի տողը ր (կորստեան) և դատաւարարան օ դատաւարարտալան

5 ABCDEHKNUVXZβημϜDs յեղանակել σ յեղանակել սրբ. յեղանակեալ s զաւուր չարն սրբ. զաւուրն չար Z չարն հ ակնկալութիւն ր ակնկալութեանն

6 c ակտացելոց

9 Wb անապական փխ անապակ հ տրտմեցելոյս աւծումն կողման

10 CHω սպեղանաց C₁UWox վիրաւորելոյս Γ վիրաւորելոյս սրբ. վիրաւորեցելոյս հ վիրաւորելոյս

- 11 D տողն ունի ուշ գրչության մը SY գրակ-
ցելոյս օ զորելոյս փխ գրակելոյս
- 13 և շունի տողը և շնարհաց ՄՆ խոտորե-
լոյս (V խոտեցելոյս Wl հոտելոյս) փխ
խոտելոյս
- 14 HZ շունեն տողը W կոշմանն ք կողման
փխ կողման M պարտելոյս (Wt կապե-
լոյս) փխ կապտելոյս և կապտելոյս
- 15 և շունի տողը UZ կործանելոյս և կործա-
նելոյս սրբ. կործանեցելոյս
- 16 Wor գլորելոյս
- 17 Բ տողն ունի լուսանցքում՝ և երկամ զ
շունի տողը DPηωhikoru աւժընդակ U
աւժընտակ P անկելոյս փխ դայթակղեցե-
լոյս զ գայթակղելոյս և գայթակղեցելոյս
- 19 Qтго սանդուխտը Ն. սանդուխտ m սան-
դուխտը և երանութեանն աղծեմիկ եղ-
կելոյս
- 20 ESWωε նանապարհը և նանապարհ սրբ.
նանապարհը AK շաղուց OUβΓ շաղուց
փխ շաղուց RZ շաղուց սրբ. (Z սրբ.)
շաղուց LTպծղիմիստ մուտրեցելոյս R
մուտրելոյս և մուտրելոյս
- 21 P պարտաւորելոյս (V պատելոյս) փխ
պարտելոյս և պարտելոյս
- 22 G₁ լուսադրութիւն փխ լուսադրութիւն և
լուսադրութիւն և լրելոյս
- 23 Z շունի տողը Y կենկալ փխ ձենկալ զ
ձենկալ և հնրելոյս
- 25 և սահման փխ սահմանեալ
- 26 ր հեղոյս
- 28 Ն Պաղոսի DE դոհարանութեան ՄΣ գո-
հարանութիւն
- 29 օ բանդի և ABKLPORTαδηθστωΓΣ
իննունց C իննունց սրբ. իննունց G₁ յին-
նուց s իննունց սրբ. իննունց MQSXαβφ-
abcdfghikmnqu յանից VWl յաննոց օ
յիսանից ptx յիսնից G₁ չի և թուոց երկից
U թուից Թա չի երկից (Թ տեղ է բողել,
բայց չի լրացրել օ լուսանցքում ունի երկից
չպիտի) X երկից և չորեակ սրբ. չորեակ դ
չի երկից և ւ երկից և չորեակ սրբ. չո-
րից s և չորեք սրբ. չորեք ADHKSUW-
ZτΓΦηθ չորեք BCN չորեք սրբ. չորեակ
MPQTβγδθλφbdklmr չորեակ Vημω
չորից σ չորեակ Σ չորեք սրբ. չորից
- 30 G₁KVWβσωεϋϋ փաղորդեն ծ փաղորդե-
նէ սրբ. փաղորդանէ և փաղորդանէ սրբ.
փաղորդեն օ փաղորդեան և Ki տունչեան
Zkos տունչեան ր տունչեան
- 31 Ի անդունտ փխ Անդունտ Ն. կառկաւամբ
- 32 εϋϋϋ նոյն փխ սոյն ՍՆ անարգեալ և ար-
գել փխ անարգել
- 33 K չի գաղերսանաց Օ գաղերսականաց
սրբ. գաղերսանաց K գաղերսալութիւն և
աղերսալութեան
- 34 N միմեանց բարեկործնել V₁ բարեկործնել
օ շնորհաւորութիւն փխ շնորհաւորութիւն
- 35 e այս տողի թշուառութեան բաւից միմե-
տ. Գ՝ ներառլալ ունի ուշ գրչության մը NU
թշուառութիւն ր թշուառութեան s գիտոս
- 36 ՄՆօ գարութեան և բոյր էից փխ բոյր-
ից LPSUVWXYγβεζikoqrηu տէր Յիսուս
Քրիստոս Γε տէր Քրիստոս սրբ. տէր Յի-
սուս Քրիստոս
- 37 օ որով և սահմանեցի ABCDEGHINΓΣΦη
կշտութիւն օ կշտութեան LQSTXYZαβ-
ծղիմեպեզεζ չափոյ Ը չափոյ
- 38 N ստաւդի փխ Հաստաղի UV հաւա-
սարութեամբ Zλax հաստաւորութեան AB-
Gω կցորդել C կցորդել սրբ. կցորդել
և կցորդել սրբ. կցորդել
- 39 և մեայ
- 40 UV խաւարի բարկութեան
- 41 ABDEΓΣΦ որում (K յորում) փխ Ուտի
CG որում սրբ. ուտի UV չի յոյժ V
նուաղք քն նուաղ փխ նուաղ Y չի և D
բում սրբ. բում Eλqux բում G բո
փխ բում LPSUXYZαβεζmost մեծութեանդ
Eqtx աստեղացի UY աստեղաց
- 42 V գոյացեալ Z գոյացուցեր s գոյացուցեր
սրբ. գոյացուցեալ V յորջորջմամբ դ
անուամբ ΣΦ անուանց և կնկեցի
- 43 և չի և B հիւթ սրբ. հիւթ ABCDGHK-
LNUVXΓΣΦηθεζfgnp չի և ho յալիս
- 44 Γ չոյից սրբ. չոյից T հաստատեալ սրբ.
հաստեալ A և այս տողն ունեցող մնացած
բոլոր օրինակները, բացի LQΣαδηθιμσ-
τωΣ ձեռագրերից, ունեն հաստատեալ փխ
հաստեալ Z յատկի փխ յատակի
- 45 Օ բան սրբ. բանդի B նախգրեալ N նա-

- խաղրել փխ նախաղրել Z նախաղրել ԻՕ
նախաղրել Zs զհամարդ Օ համար Z
ոակութեան (ծ սաստկութեան) փխ սա-
կասութեան
- 46 A և այս տողն ունեցող բոլոր օրինակնե-
րը. բացի ՌՅԻ ձևագրերից, ունեն որովոր
զ նմանի
- 47 Z ըմբռնեցաւ փխ ընկզմեցաւ S ըմբռնե-
ցաւ սրբ. ընկզմեցաւ
- 48 UVa լուսոյ N երկայնամտութեանց O
երկայնամտութեանն PQΣr երկայնամտու-
թեան
- 49 e2 զդոյզն օ զոսյոն V տապոյ Ի արեւոյ
50 Zs չի՛ք եւ հիւր որպէս և Z աստու և
կիրդ N զհասարակ Le1 բարութիւնս փխ
բարույ
- 51 SX չի՛ք որ L մեղատր փխ մեղաւ
- 53 ՄԻ գարշացաւ (Մ սրբագրման նշան է
դրել. բայց չի սրբագրել) ի գարշացաւ
սրբ. գարշեցաւ VW պատկանեցաւ
- 54 Q սխախեաց U արաշխարեաց փխ ա-
րաշաւեաց
- 55 Տ չունի տողը
- 57 I չի՛ք որ B պարտեցաւ սրբ. պարտեցաւ
QΣ պարտեցաւ սրբ. պարտեցաւ ABK-
NWՓ չի՛ք և ոչ ինքեամբ ըմբռնանցաւ
CDԲէ պարտեցաւ սրբ. (D սրբվ.) պար-
տեցաւ և ոչ ինքեամբ ըմբռնանցաւ S
ընքեամբ
- 58 ABKNWՓ չի՛ք Ով որ պարտեցաւ CDHԲէ
և ոչ սրբ. (D սրբվ.) ով որ պարտեցաւ և
ոչ TծΣfh պարտեցաւ (U պարտաւորե-
ցաւ) փխ պարտեցաւ I չի՛ք և
- 59 No չի՛ք որ UVԾ2 զընդի
- 60 Ho ընդոտաւ N ընդոտեաց
- 61 V զմեծութիւն S արաշխարեաց սրբ. աշ-
խարեաց
- 62 ω երանութենէ
- 63 r կապեցաւ սրբ. կապեցաւ U չի՛ք փառաց
LUVe2 ողորացաւ r ողորաց սրբ. ողորաց
- 65 N յերես
- 66 UV զսպառնալիսն աստուծոյ H զսպառ-
նալիսն
- 67 Բ այս տողի փխ ունի տ. 68 և ընդհակա-
ռակն UVf շարեաց U ոչ աւողեաց Ո
շաւեցաւ
- 68 Բ տողն ունի նաև էջատակին՝ ուշ գրչու-
րյամբ LP մերկացաւ Lo յաւուր KSԲ
ձմերայնոյ N ձմերանոյ HԾ զոխաց և
զոխեցաւ I զոխաւ
- 69 U քարամբ Z քարամբ Կ քարամբ
- 70 W չի՛ք որ Liko մեծութեանն U մեծութիւն
և կծեցաւ (օ կակծեցաւ) փխ զկծեցաւ
- 71 f խկ զինքն V ինքն
- 72 AGKՃԻՏ զանձնն Uc զստուկաց b [իւր
նդ]ուկաց փխ զստուկաց (անկյունավոր
փակագծերին՝ հսկիծ)
- 73 L յամաթալեաց, չի՛ք գործեաց LQTayծի-
ւոքս զիւրն LQTayծիւքս մարմին
- 74 Aպոմստ չի՛ք որ (ղծմ տեղ են քողել,
բայց չեն լրացրել) CDδa ով սրբ. (D
սրբվ.) ով որ MNWԲօ պատկանելիս MԾ-
ժտ հայեցաւ (U հրաւիրեցաւ Z հզեցաւ)
փխ հայեցաւ և իսպեցաւ
- 75 K զգործեալսն U զգործեալս W զգոր-
ծեցեալն ԴI գործեցեալն ABCDEFGHKL-
VΛԻՏԾ իւր յիշեաց Ծ յիւր յիշեաց S
յիշեաց սրբ. իւր յիշեաց Օ յիշեաց Ա
այս տողի եւ ոչ բառերից մինչև տ. 100
Անամարտատանն] բառը ներառյալ ունի
ուշ գրչորյամբ
- 76 H զտապացեալս սրբ. զզապեալսն
- 77 Σ զծածուկս b զծածուկսն e զծածուկս
օ զծածուկսն փխ զծածուկսն H մտա-
րեռեաց սրբ. նկատեաց U նկարեաց փխ
նկատեաց V զմահ ց կորստեանն օ ին-
քեան խնդրեաց
- 78 h ի յերկիր
- 79 G ընդդէմ սրբ. ընդ V ընդդէմ փխ ընդ
S ընդ սրբ. ընդդէմ G հնչտութեանց սրբ.
հնչտութեանն և հնչտութեանն
- 80 N զվնասակարս MΛΓx բնութեան Z բը-
նութեանս S բնութեանս սրբ. բնութեանն
D բնութեանն սրբվ. բնութեանն գործեաց
E բնութեանն գործուաց G բնութեանն կա-
տարեաց սրբ. բնութեանն K բնութեանն
արբ V բնութեանն հաշակեաց
- 81 օ զկաման
- 82 r չունի տողը
- 83 K զանկրելիս DEVγԾտ էութեան և Բէու-
թեանն փխ էութեանն r Բաղծեցաւ S
Բաղծեցաւ

- 117 Nδ կոծ t զկոծս S սաստոթեան փիս
սաստոթեան N ի վշտաց
118 s առ սրբ. ի ABDHSWΓΣΦ դասուց C
դասուց սրբ. դասու Q դաս δ դասուս A-
KΓΣΦ չիք բերկրութեան ECD հարսա-
նեաց սրբ. (D սրբվ.) բերկրութեան հար-
սանեաց δ կանգնես փիս կարգես
119 h դիրքինքն Z դիրքինքն են և հնարաւորք
s դիրքին են քեզ և հնարաւորք սրբ. դի-
րինք և հնարաւորք են քեզ K ալտորիկ
քեզ Z չիք քեզ

- 120 U զայսոսիկ փիս զսոսին s նոսին սրբ.
սոսին
121 A B C D E G H K M R U W Z γηλμΓΣΦbdgln
տիրել O տիրել սրբ. տիրել σ տիրել
սրբ. տիրել Y ահաւորապես համայնից
H ահաւորութեամբ
122 λ փառ LPQՏդե յաւիտեանս յաւիտենից
Z յաւիտենից յաւիտեանս սրբ. յաւիտեանս
յաւիտենից Γ յաւիտեան փիս յաւիտեանս
h չիք յաւիտենից λ չիք յաւիտենից յա-
ւիտեանս
123 KWλσ չունեն տողը p ամմէն

Բ Ա Ն Լ

Վերնագիր.

Kh համարակալված ԼԱ փիս Լ EKPWαβ-
sabgimqtux վերնագիրը կրճատ Լ նորին Գը-
րիգորի նարեկացւոյ փիս վերնագրի M վեր-
նագրի փիս դիծ Tδλμռ համառոտագրութեամբ
Uδ հնծութիւն PRUVYZβωΣηlrx բան ր չիք
ի AQRZ սրտէ V սրտի

հաստողին սրբ. հաստողին ԹԷՏ հաստողին
(ս-ից հետո տ-ի համար տեղ Լն քողել,
բայց չեն լրացել) ք հաստաւղին սրբվ.
հաստաւղին է հաստողին Միգ փաղշո-
ղին

- 2 S չիք ներող
3 ABΦ բաղմահպելին փիս բաղմագթելին CDG-
ΓΣ բաղմահպելին սրբ. (D սրբվ.) բաղ-
մագթելին μs բաղմագթելին սրբ. բաղմա-
հպելին Z ի դարձաւորութիւն s ի դարձաւո-
րութիւն սրբ. դարձաւորութիւն
4 V մեղաւորի
5 N թեպիտ փիս Թէ c չիք և X չիք առ ր
յետ փիս յետին h չիք իսկ c չիք իցէ
6 UW չունեն տողը Mhr շարութեան s շա-
րութեանն սրբ. շարութեանց V փոխա-
տրութիւն փիս փոխադրութիւն
7 α ի փիս դի P զգնեայ փիս դի դմեայ
ր դմա DHUΣΦ կցորդ DE կայ այս U
բստ փիս այս Φ կայս սրբ. այս
8 h մարդիկ փիս մարտիկ δ շողորորթեալ
սրբ. շողորորթ յարեալ ր շողորորդ AC
հարեալ փիս յարեալ G հարեալ սրբ. յա-
րեալ s յարեալ սրբ. հարեալ
9 V ընդ փիս Ըստ kr արածաղս LPY հող-
մոյ
10 N ի հաստողին ACη հաստողին սրբ. հաս-
տողին DEG հաստողին փիս հաստողին Oσ

- 11 N մոլեգնական փիս մոլեկան m մարմնոցս
12 α յորնպատճառէան β յորնպատճառ-
եան սրբ. յորնպատճառեան
13 U դիտող KU դորբանեացն փիս գրանեացն
14 La և ի β մեղանեացն τ մեղացն սրբ.
մեղանեացն MNWβστցր ողորմագին HΓΦ
ողորդութիւնս փիս ողորմութիւնս S ող-
բարկութիւն
15 SUWλg տարժանակոծս է տաժանական
փիս տաժանակոծս
16 U զգրեալս P թառանչանս (h թառանչանս)
փիս թառանչս W թառանչս
17 Σ կարգելոցս U աւբաւ. չիք շար h վը-
տանդիցս N մեղստապանագ Լg պատկա-
ռեցելոյս δբ պատկառեցելոցն α պատկա-
ռելոյն սրբ. պատկառեցելոցն
18 ր կրկնաբանութիւն, չիք ի Nx շտախաւ-
սութիւն
19 f այս
20 H և քանդի RW իւր խնդրել DEMNOR-
VWβγabm զարթայութիւն g արթայութիւն
21 ABCGHLOYΓΦ βեթեւութիւն SXZ գթե-
թեւութիւն Wλ դթեթեւութիւն
22 MWβlabegimt կենդանականացն (N կեն-
դանականացն) փիս կենդանեացն
23 S զազանակահացն (Z գերիզմանայն)

- փխ զերեզմանականացն cfx զերեզմանականաց Z զդայականացն s զդայական սրբ. զդայականացն yikr խաւարն ծ խաւարի
- 24 ծ Դամբարձեալսն A բեկեալսն սրբ. բեկեալսն եւ ընդ խորտակեալսն B ընդ խորտակեալսն բաց է բողել և ւսլաւ սրբ. ալլ ընդ խորտակեալսն և ընդ բեկեալսն փխ ալլ... խորտակեալսն
- 25 ՄՏ Դանդոտեանն ի վաստակի
- 26 Տ խրախոթեանն և Կրախոթեանն ABDE-GHKΛΓΣΦ խրաւ փխ ինքեան C խրաւ սրբ. ինքեան P արմեցեալ
- 27 և Ժգտեցեալ M մատիւր U սրտիւր փխ մատիւր է խոցոտեալ
- 28 a ալ սրբ. ալք
- 29 Nhr ի սիրտիսն KMc սիրտիսն W զփոփանս Zs ցուցանէ փխ ձեացուցանէ ծ ձեացուցանէ սրբ. ձեացուցանեն
- 30 H չիք եւ KZ արտատուր U արտատուար և արտատուարն
- 31 ADEGHKGF լերկոսին ձեռնն (G ձեռին K ձեռնն) երկու BCΣ լերկոսին (Σ լերկոսին) ձեռնն (Σ ձեռն) երկու սրբ. երկու լերկոսին (Σ լերկոսին) ձեռնն (CΣ ձեռնն)
- 32 ABDEGHKMNQWZβΦtu մին CμΓs մին սրբ. մինն U մինն փխ մինն Z միտան
- 33 Vi բիւրանոցը Σ բուրանոց KNUWdef կայծակեանոցը
- 34 EKMQWZβqstu մին Z խեղովք, միտան ABDEGKUUVηΩΓΣΦh ճենճերով C ճենճերով սրբ. ճենճերի H ճենճերով μ ճենճերի սրբ. ճենճերով n ճենճերիվ
- 35 γ Նսաւտակը KUYΣ կրկինը W զրաւորակինը Σq կրաւորական s կրաւորական սրբ. կրաւորականը
- 36 EKNOWZβcdfstu մին M մին սրբվ. մինն Z քաղցոյ s քաղցոյ սրբ. քաղցոյ H միւս Z միտան KUZms դառնութեան
- 37 ABDGKNOPRWΛΓΣΦceifghiklr բաժակը CEβ բաժակ սրբ. (E սրբվ.) բաժակը LMSTUYZαγδθστφ դոյզը h դոյ ZΦ երկու
- 38 CEKMNOTWβηcfqstu մին Z միտան PRSWYaedgiklmr ծծում ծ ծծումք
- 39 Z մաշք փխ Տաշքը SXY մատանց
- 40 DEKMNOTWβδηθμστstu մին Z միտան
- 41 Yikr տեսանելացն
- 42 DEMNOWβiktu մին
- 43 λ խառնութ LPSX հալոցականացն Y խալոցականացն
- 44 EOWβμΣtu մին M մին սրբվ. մինն N շիջուցանող
- 45 V հայեցուած N երկուց զիմաց SX զիմացը
- 46 ENOWηΣt մին M մին սրբվ. մինն U միտան փխ Մինն B անխայելի սրբ. անխայելի L անխայելի (SWηlmr անխայելի) փխ անանխայելի Tαθμτφ անխայելի սրբ. (u սրբվ.) անանխայելի β անխայելի սրբ. անխայելի η անանխայելի սրբ. անխայելի A և ալս տողն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի Kσc ձեռագրերից. ունեն անխայելի փխ անանխայելի
- 47 Q Դամարձալուծի փխ Համարձալուծ
- 49 LS երկակի փխ կրկնակի
- 50 DEMNOWβμstu մին N ցածուցեալ փխ ցատուցեալ
- 51 K երկուր U երկուս
- 52 DEKMNUWβμux մին N առանայ LN մին փխ միտան
- 54 DEMNWβμu մին K զոնեա WZ դոյն է փխ զոնէ
- 55 m և փխ h s բերան սրբ. բերանէ
- 56 DEKNOWημs մին M մին սրբվ. մինն Ux եղկութեան Z շիք և Ux խոռվութեան ω խոռվութիւն փխ խոռվութիւն
- 57 γ աղզմունք
- 58 DEMNOQWβμcefhoptu մին KSWXYγl ճշմարիտ փխ ճշգրիտ
- 59 γ Ապը սրբվ. Անպը N շրթագոյն փխ լըրթագոյն Re լըրթագոյն սրբ. (e սրբվ.) լըրթագոյն Vbdgiktx լըրթագոյն Σ լըրթագին c լըրթագին R տեղացմանց սրբվ. տեղացմանց γ տեղացմանց սրբ. տեղացմամբ d տեղացմանց
- 60 DEKNOWβηhtu մին M մին սրբվ. մինն
- 61 ikr շունեն 61—62 տողերը Σ որոտմունս ահեկս երկուցունցն Bb երկուցունց β երկուցունց s երկուցունց սրբ. երկուց L կող

- մանց փխ բերմանց X կողմանց սրբ-
բերմանց
- 62 D մինն սրբ. մին KNOWբմնս մին M
մին սրբվ. մինն S մինն (փխ միսն) սրբ.
միսն Z հրացածն փխ հրացան
- 63 u զայր իկր զառպինք
- 64 DENOWբիլմս մին M մին սրբվ. մինն
N լուսոյ (U լուսոյ վրան սրբազման նշան
ունի) փխ լալոյ
- 65 U լուսոյ (վրան սրբազման նշան ունի)
փխ սոյոյ AU կողմանց փխ բողոքմանց
BCD կողմանց սրբ. բողոքմանց G բո-
ղոքմանց սրբ. կողմանց
- 66 ABDEGKMNVXZբԴեգնս մին C մին
սրբ. մինն ADEUՈԴՏզ սաստեաց BCG
սաստեաց սրբ. սաստից L մինն փխ միսն
- 67 H արեգակնուք N արեգակահնուք AB-
CDEGHKMUՄԻՏԹզ չիք ի V Երկուց
- 68 DEKMNVբիլմս մին Y և միսն փխ
մինն Z խաւար Y չիք միսն և կիզան-
ման
- 69 Y աջք N կառուցանն, վարկանն
- 70 զխս և թէ L չիք ձեռն Է ձեռնապարզկա-
ծիր սրբ. ձեռն պարզկածիր
- 71 p որուք
- 72 Y նամբարծումն, չիք զլուսոյ
- 73 Ma շարեանցն օ ձեծեծէ փխ ձեծէ
- 74 KVZ պաւկաոթի T պատկառ, սրբ. պատ-
կաոթի U պատաոթի (ի պատառ) փխ
պատկառ
- 75 I հանդերձելոց սրբ. հանդերձելոցն Y
երնի փխ երերի
- 76 ճ յալարի փխ յալանի
- 78 qux և թէ V զգովեստ ի ի յումեթէ a յու-
մեթ
- 79 Y պարսանաւք փխ Պարսասանաւք Յմստօւ
զանն փխ զինքն
- 80 Uc զստովեսցի
- 81 K չիք ինքեամք ց ինքեամք իկ յինքեամք
- 82 qtu և թէ x ուղին
- 83 m առեալ (tux առաւելեալ) փխ առաւել
- 84 թ ըզմումն L լսէ OZacefhikpզես լուի-
ցէ ղ լսեսցէ
- 85 Z ալո կրկնված
- 86 PSXYsx չիք եւ Z չիք եւ Էթէ qtu թէ

- Տ յորդայն Z ճառագայթեսցէ փխ ճայ-
թեսցէ օ յերկրէ փխ յերկնէ
- 87 Z ահի փխ շաղի S ահի սրբ. հագի
W զղէմս օ զէմսն
- 88 Zla իրաւանց S իրաւանց սրբ. իրաւանցն
a մատանն
- 89 C E G H K L N RSUWXYZԳԾՈԴԹեցմզս
զպատասխանատութեանն T զպատասխա-
նութեանն սրբ. զպատասխանատութեանն
ԱԸ զպատասխանութեանն սրբվ. (t սրբ.)
զպատասխանատութեանն Յմք զպատաս-
խանութեանն Լ զպատասխանատութեանն efx
զպատասխանատութեանն ի զպատասխա-
նատութեանն TծլԹմստօ հոյս փխ յոյս
- 90 DEKLOSՄնիր զհամարձակութեանն K
ընթացան
- 91 թէ թէ N չիք ոչ ԱԹ գրելոյն սրբ. (Թ
սրբվ.) գրելոյն NPUԴ գրելոյն փխ գե-
րելոյն ի գրելոյն S գրելոյն սրբ. գրե-
լոյն
- 92 N գիրով Z գիրովի S գիրովի սրբ. գի-
րովին N երթեալ S ոչ սրբ. ոչ ինչ ԼիԹԷ
չիք ինչ N հանաղէր փխ դանդաղէր
- 94 LP կայ W կացցէ S կայք
- 95 H հոգելի օ բանին N իմաստնոյ
- 97 H որ ալոյնեաց N ձայնարկութեանցս
P ձայնարձակութեանց փխ ձայնարկու-
թեանց KRUW կողողողային K ձեծեծա-
նացս RWtu հառաչանաց (Im հառաչա-
նացս) փխ ձեծեծանաց
- 98 O ու փխ Ըր Է ալոյն Լս մեծարեցար փխ
մեծացար, տէր Բն (թէ) ողորմած եմ ես
K եթէ Sօ չիք եմ M իցես փխ եմ ես
a ես սրբ. եմ ես S ես սրբ. ես տէր
- 99 a շարութիւնն C գրելոյն սրբ. գրելոյն A-
BDEGHKLMNUVՄԴՏԹ ձեռագրելից բա-
ցի, այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օ-
րինակներն ունեն գերոյս (գերոյս) փխ
գրելոյն օ բո տէր
- 100 U և առ, զանուրթին օ բո տէր
- 101 U յալտնութեան
- 102 U մոլութեան Wf մոլորութիւն փխ մո-
լութիւն
- 103 ի տողը կրկնված (կրկնվածում չիք տար-
ընթերցված), առկալութիւն փխ Առ խա-

- Հուլիս W հակառակութիւն փխ խակութիւն Ե հակութիւն
- 104 Ճ կորուսելոյս սրբ. կործանելոյս S կործանելոյս սրբ. կործանեցելոյս A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի LOUՅԹԻ ձեռագրերից, ունեն կործանեցելոյս (կործանեցելոյս)
- 105 ABCDELMOYՏՓ ընկղմեցելոյս N ընկղմելոյս Տ ընկղմեցելոյս սրբ. ընկղմելոյս I ընկղմելոյս սրբ. ընկղմեցելոյս H վեր վերերութիւն N7e վերարերութիւն
- 106 e չիք Առ Ը խածուածոյս փխ խոցուածոյս
- 107 N սլակելոյս փխ սլակուցելոյս Zփա հոգի a ոգի սրբ. հոգի
- 108 NV չիք իմ Վ վստահութիւն սրբ. վնասակարութիւն CO երկայնամտութիւն
- 109 N ամենադժնեախ
- 110 t քո հրաման
- 111 h փախուցելոյս U ապաւինութեան KVVY-din ոտն Rթ ոտք սրբ. (թ սրբվ.) ոտն
- 112 U ստացելոյս փխ սրացելոյս
- 113 h վրիպելոյս SY առաջնորդութիւնք U առաջնորդութեան Ե լուս
- 114 e տարակոյս փխ տարակուսելոյս Ե տարակոյսելոյս SY հնարաւորութիւնք
- 115 h անիծելոյս, սէր փխ արհնութիւն S արհնութիւն սրբ. արհնութիւն
- 116 N վհատելոյս առ Բ վհատելոյս e վհատելոյն U քաջաւերութեան
- 117 Kc վշտացելոյս փխ վշտազնելոյս h վշտանգելոյս U մխիթարութեան
- 118 U ընդարձակութեան dlu ընդարձակութիւն
- 119 L ատելոյս UW ատելոյս h ստացելոյս

- փխ ատեցելոյս N սեր սրբ. սերն և արհընութիւն փխ սէր
- 120 O հատուցումն (X հաստեղումն Վ հաստումն) փխ հաստումն U հաստում Տ հաստումն սրբ. հաստումն a հատումն սրբ. հաստումն KZr սասանելոյս S սասանելոյս սրբ. սասանեցելոյս
- 121 NU վիրաւորեցելոյս և վիրաւորելոյս ZԹԷ կայթուած Տ կայթուած սրբ. կայթուած S կայթուած սրբ. կայթուած
- 122 N տ. 122-ի փխ ունի տ. 123 և ընդհակառակն R միւր ցաւոց սրբ. միւր ցաւոց G ցաւոց սրբ. ցաւոց NSYtu ցաւոյս U չիք ցաւոց VZλels ցաւոց
- 123 U անգր (W անգէն) փխ անգրէն U ընդրութեան Վ ընտանութիւն փխ ընտանութիւն
- 124 O պատառումն սրբ. պատառատումն LV կարելոյս H չիք քո
- 125 μ խաւար սրբ. խաւարաւ և խաւար U ծածկեցելոյս և ծածկելոյս U նշոյթ Բ քոց սրբ. քոյ ABDEHSa ձեռագրերից բացի, մնացած բոլոր ձեռագրերն ունեն քոց
- 126 P խոռվելոյս
- 127 Ե տ. 127-ի փխ ունի տ. 128 և ընդհակառակն
- 129 N ամենի փխ ամենայնի ωεix յամենայնի
- 131 AB չիք է C ոչ սրբ. ոչ է
- 132 SXλ չիք վայել է c վայել փխ վայել է Kf զփառք իշխանութիւն և պատիւ (Ե չիք և պատիւ) λ յամենայն արարածոց փխ յաւիտեանս Zs յաւիտենից յաւիտեանս
- 133 KNU չունեն տողը

Ա Ա Ն Ա

Վերնագիր.

Kh համարակալված ԼՔ փխ ԱԱ EKPWZ-σbimqtux վերնագիրը կրճատ Լ Նորին Դրիգորի Նարեկացոյ փխ վերնագիր P վերնագիրը կրճատ և խառնված՝ Նորին հսկողի Ի խորոց սրտից մաղթանաց խաւար ընդ աստուծոյ Դձն համառատագրութեամբ UVobit հեծութիւն Vr հսկողին Լ մաղթանաց Ի LMRUVYβωΣr բան

Ե չիք Ի QR սրտէ V սրտի Լ աստուծոյ և գանգատ

1 և ըզպամանաւ

2 U զաղէտս ա տաղնապիս

3 Ե մեծահատուշանաց փխ Մեծ հառաչանաց U հառաչանաց H անփոփելի (U անփոփելի) փխ անփոփելի a անգփոփելի ABDEGHKVMΓΣΦ իմոյ MNRSWXYZA-

- ags իմոցս Օ իմոյս սրբ. իմոցս ֆ իմոցս սրբ. իմոյս Շ իմոյ վտանգիս սրբ. իմոյս վտանգի ABDEGKՅԻՄՓ վտանգիս Փ տաղնայի սրբ. վտանգի
- 4 Ս սկզբնահայր Ի խոստովանութեանն Իր յայտ փխ անյայտ Կ ծածկութիցս Վցկ: Կծակութեանց
- 5 NORWXYZ ՏՆսոսcefgghiklmr կենդանո (կենդանոյ) Ք շիֆ կենդանոյ
- 6 ACDEGHKUZՆՏԴՄ Վայնացիս (սփր հայկա յիս) փխ նայնացիս Բ Վայնացիս սրբ. նայնացիս Դ բուռալ
- 8 qux քէ
- 9 LP կարող ևս փխ կարես
- 10 LSWXYՅԺԼՄSbcdhlgstux քն (եթէ) R քէ սրբ. եթէ m շիֆ եթէ
- 11 X զանձրն Ս զանձր առ KWՆc ցրելն R ցրելն սրբ. ցրուելն ֆa ցրուել Վճ քան քէ
- 12 Vn յաճախեն բեղ Վ քան եթէ Ն քան քէ N ճողկն
- 13 x համարք MORWl տարածելն ֆ տարածանիս սրբ. տարածելն NSZabms շիֆ Խ², յշտենարանիս
- 14 σ տէր ամենայնի Ի փրկութեանն
- 15 m հաւատամք ց անարժս
- 16 N Դանիելի (փխ Աննայի) սրբ. Դաննայի
- 17 Ի միննդ ik բոյդ
- 18 Ս մինն փխ միսն LP բարբառոյ քահանայապետին a քահայապետին P բերանոյ անոանց
- 19 Ի խորանին փխ խորին LUCfikmr ծերութեանն s ծերութիւն սրբ. ծերութեան
- 20 N որդւոյ A աստատեցաւ (Սl անուանեցաւ) փխ հաստատեցաւ
- 21 ABCDEGUVԴՄ Վառանցեալ GKQUWXYնl զամուլ R զամուլ սրբ. զամուլն B արդանդ սրբ. արդանդն Kh արդանդն
- 22 N արհնութիւն a արհնութեան սրբ. արհնութեանն
- 23 ABDEGHԴՄ ժողովրդեան (Z ժողովոց) փխ ժողովրդոց C ժողովրդեան սրբ. ժողովրդոց
- 24 V հայիլ Ն հայեալ
- 25 X զմիսն Ս զանհանդերձ փխ յանհանդերձելի, երկիրս ծ որովայնիկ N սննեակի
- 26 k եթնակ tu հօթնակ
- 27 t քէ փխ է N միարանութիւն փխ մի անբաւութեան Ս անբաւութիւն Օ միարանութեան սրբ. մի անբաւութեան Դ անբաւութեանն N անյայտ ծածկութից որդի աստուծոյ զրնաւն (ավիլ քառերք բերված են տ. 4—5-ից) Օc զրնաւին c զէութիւնն
- 28 DMr աստուածութեանն u օծութեանն փխ Աստուածութեանն OYt յարակայութեանն Վր յարակայութիւն Q սահման սրբ. անսահման NW հետազատելի փխ անհետազատելի
- 29 L շիֆ որդւոց Ս որդեաց H որդութիւն փխ յորդութիւն N յորդութեան
- 30 AU այսիւ (K այսու) փխ Այս քիւ BCԴՄ Վայսիւ սրբ. (Մ սրբվ.) այս քիւ N յորում W կես e հետ փխ կէտ i շիֆ ոչ²
- 31 Mδημχ շիֆ է NWβam որոյն ik ընտրութեան Դ ընդորութեան
- 32 NWZՆbg անճառելի փխ Անճառ Ս յաւիտենի
- 33 ω դժուարութարմանելի Ս մերոյ Yqtu մերոցս
- 34 SY համարեալ Ի համարես PQSTUVX-Υαβγδμω Ի յարդարութիւն CEHZ արդարութիւն Ի յարդարութիւնն NZεηtux փրկութիւն
- 35 ֆ ձայն s ձայնս կողկողական Z կողկողանս Ի հնծութեանն
- 36 efh նախադրեցելոցն SY երջանկացն
- 37 N աւանդութիւն փխ դաւանութիւն Ս հաւատոցս իմոյ Zst իմոց A այս տողի [խնդրուա]ծոց քաղից միւշն տ. 69-ի Առ ձգումն] բառերք եւրալայ շունի
- 38 Ս բարձրեալ փխ բերկրեալ
- 39 MNPVZβacdefihiklptu զիմոյ Ս զիմոցս Դ զիմոյ փխ զիմոց s զիմոյ սրբ. զիմոյս Zam հաւատոց փխ գործոց ik հաւատոց գործոց s գործոց սրբ. հաւատոց գործոց
- 40 SXY շիֆ են
- 41 S զշափն N բանի կշռութեան Օ կշռութեանն բանին
- 42 L Ի միումս փխ Իմումս V իմում S խըռովութեանն Zγδ հաշտարարք (Փ հաշտարանք) փխ հաշտարանք Ի քաւարան
- 43 N քերութիւն n սղացեալք (դ-ի վրա ունի նշան՝ l կարգալու նամար)

- 44 LQSNXYժ րստ փխ րնդ²
 45 LSXY եւ դասք
 46 S զուեղ BGKLMPUSԺԳՄ ամարտիրո-
 ւացն Rt ամարտիրոսաց e ձիւտրեալք S
 ձիւտրեալքն սրբվ. ձիւտարեալքն cm
 նետեակք h հետեակին
 47 MNRUWYZβbgm արուվեամբ ds արու-
 վեամբ Q մերկամարտիցն փխ մերկամար-
 տիկն Uc մերկամարտիկն s մերկամար-
 տիկն սրբ. մերկամարտիքն W մերկա-
 մարտիկն մրցութեամբ H բռնութեամբ փխ
 մրցութեամբ
 48 U Գոյք փխ րոյք BCGNOPQSWԺԳab-
 cdgiklnpqrts բանականաց (KMUVZ վա-
 նականաց յլ բնականաց) փխ բանականաց
 Res բանականաց սրբ. (e սրբվ.) բանա-
 կաց չ. բանականաց սրբվ. վանականաց
 Շ բանականաց սրբ. բանականաց
 49 U րոյք փխ Գոյք ՅԾ Գողգինաց փխ
 Գողգինաց ի Գողգինաց սրբ. Գողգինաց
 H յերկնէ փխ յերկրէ Z չիք յերկրէ (տեղ
 է քովի, բայց չի լրացել) s երկնաու-
 րաց սրբ. յերկրէ երկնաուրաց
 50 Yh վերնականացն
 51 K երախայրից չ. երկխայրեաց h երաճալ-
 բեաց s երախայրեաց սրբ. երախայրից C
 բաճարաց ր դամբար
 52 Նագ եղբայրս իւրոց փխ իւրոց U հանդեր-
 ձանաճար Z հանդերձականաւ ք հան-
 դերձանիւք
 53 C յաղթանակք սրբ. յաղթանակք Qu յաղ-
 օթանակք Uh յաղթանակ L փրկակալան
 54 h խորանացն աստուածաբնականացն
 55 U կառկաթելոց փխ կառարելոց
 56 u անշարժումն փխ Առ շարժումն
 57 U զաշապարի
 58 MUlx կառկառումն օ աջու UW առ փխ
 եւ N բարձումն փխ ամբարձումն U բազ-
 կաց
 59 U չունի տ. 59—60 s գոհութիւնք BCN
 գիւի (C գիւիսն N գիւիխ) սրբ. գիւեալս
 DEQYabmqtux գիւեալս W քիւի փխ գիւի
 Zs գիւիսն ր աղաչանանք
 60 H բնախ փխ բնութիւն է եւ առ (խառս).
 O խառս
 61 HKQVՇԳ րանաւորական փխ բնաւորա-
 կան է եւ առ (գործոց) cs աշոգումս
 62 CVh չիք Առ O առաքինութեանն d առա-
 քինութեան
 63 CՓի չիք ի²
 64 h բնվացմունք N առ աւգտակարաց s
 հոգեւորաց սրբ. հոգեւորականաց LTՇ ա-
 ռաջեւորդեալ
 65 N երբեւալ Իh Երբեւալ V չիք ի²
 68 է փորունս ե
 69 O բմրոնեկաց փխ բմբեկաց C նաշա-
 կումն սրբ. առ նաշակումն է առ նաշա-
 կումն
 70 N կերպս փխ կերս Z կիր N միանան
 (ՕյգլԷ կերպարան չ. կերպարանին ր
 կերպարանն) փխ կերպանան RՓ կեր-
 պարան սրբ. կերպանան
 71 V հնչողական KSUWbmqtx հնչողական
 ե զք թլ փխ Եթլ² V տատամեկիք
 72 դ վան... նոսին ունի լուսանցում L ա-
 նաղաւտս (XY աղաւտս) փխ աղաւթս P
 աղաւթս սրբ. աղաւտս N իմանալ (W
 միանալ) փխ մնալ չ. նոսա Y ե յաղդ-
 մանէ ոմանց ե
 73 K զերծս S արասցէ AC սրանդեալէս
 սրբ. զսրանդեալէս BVժ զսրանդեալէս
 ABDEGQTXԻԳՇԳ անճառար CH ան-
 ճառար սրբ. (H սրբվ.) անճառեկար (!
 անճառեար) ZԻա անճառեար յՊts ան-
 ճառեկար Գ անճառար սրբ. անճառ-
 րար
 74 Z Եթէ s Եթլ սրբ. թէ X բաւական սրբ.
 քաւական TV(չ)Շ ամենայնի
 75 L հասարկաց սրբ. հասարակաց UV հա-
 սարակաց ք պատանեաց սրբ. պատանե-
 կաց Տ պատանեկաց
 76 է վայրենաց յլ գոռոզոց սրբ. գոռոզայ
 78 β տո ի N խառնաճաղանճ յլ խառնիճա-
 ճանք սրբ. խառնիճաղանճ ի բաղմութեանցն
 79 x չիք կամաց
 81 U ալլ փխ Արդ MS զամենիսեան (ՈՂՈՂ-
 Սαβδacdefnpr զամենեսին) փխ զամենե-
 սեան փ զամենեսին սրբ. զամենեսեան K-
 NUWβbgm ամենքին փխ ամենեքեան M
 ամենեքեան
 82 ABCDEGLOTVμԳՇԳ ձեռագրելից բացի,

- այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակներն ունեն ողորմեսցիս ամենեցունց
- 83 Մ չիք եւ ր չիք քո էն Շ չիք վասն... էն ՕՍ հրամանք փխ համարի
- 84 ՏՄ վասն դի փխ Քանդի Շ չիք քանդի և ժողմանացն
- 85 Տաօն (հվկն) և կցորդն՝ ABDGKU քրնաւից (Շ ձայնիւ Փ քնաւիւ) փխ բանիւ ՇԷ քնաւից սրբ. բանիւ Տիլլ բանիւ սրբ. քնաւից Շ քնաւին սրբ. բանիւ Տ ձայնիւ սրբ. քնաւից ի քնաւից բանիւ Կ վկայել Ն վանլ փխ վկայեալ Վ սովին Շ սրտին փխ սորին
- 87 ի կարգում Լ ևս փխ իցես Մ իցես աէր
- 88 Վ և՛ից Լւթամբր Ն և՛ամբր Ս և՛թամբ օգսւ եօթամբր Ա և ալս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի ՐԻՒ ձեռագրերից, ունեն և՛թամբր և Վարկեալ փխ Վարակեալ Ի պատժապարտութեամբ փխ պատժապարտութեամբ Ս պատժապարտութեան
- 89 ր աւրինակի Ն կիրտք ՍՄիք ձեռնարկութեամբ ԱԿՍՄԸՄԸթ օր փխ քո ԲԸց օր սրբ. քո Գ քո սրբ. օր
- 90 ւ և ի թ ի սրբ. և ի ԼԾ արջնատեսակ (Վ արջնաղղեստ) փխ արջնատես Պ արջնատես սրբ. արջնաղղեստ Օ արջնատես սրբ. արջնատեսակ Ն աղղոց փխ աղղուուց Վ սպիտակատես փխ սպիտականիշ
- 91 ծ անվարժից փխ անվարժից ԼՄԻԿ օրտոջ (Ն օրտոջ ՕՂՐՎԻԿ օրտոջ Ս օրտոջ) փխ օրտոջ ած օրտոջ (ծ օրտոջ) սրբ. օրտոջ
- 92 Թդիթ թ թիւ ի թիւ փխ թիւ Կ զաղանաց Օ զաղանակաց Ն նուիրեալս
- 93 Օ խոտութեանն լ թիւութեան և թիւութեանն
- 94 Վ. ի յամբարհաւաճութեան Ի յամբարտաւաճութեան (Ն յամբարտաւաճութեան) փխ յամբարհաւաճութեան Լ յամբարհաւաճութեան Դ յամբարհաւաճութեան Վ չիք ճըշ-

- մարտութիւն ի ստութեան Օ ստութեան սրբ. մեծութեան
- 93 և իմամտութիւն փխ Միմամտութիւն, մանկութեանն Ն ամբոթութեան և ամբոթութեան և ի յայլամտութեան և յայլամտութեանն
- 96 Լ բարեբարութիւն (Օա բարութիւն թ բարաւորութիւն) փխ բարաւորութիւն յիւ բարութիւն սրբ. բարաւորութիւն և բարաւորութիւնն Տ բարաւորութիւն սրբ. բարութիւն և շարութեանն Տ լիտութեան սրբ. լիտութեան և լիտութեանն
- 97 և ողորմութիւնն Կ չիք Ողորմութիւն յանգթութեան ի ի յանգթութեան ՄՎ յանգթութեանն (և յանգթութեանն) փխ յանգթութեան և ապաշաւանքն և ապաշաւանք փխ ապաշաւանք ի անյուսութեան և յանյուսութեանն
- 98 Օի բարկութեանն ի բարութեան փխ բարկութեան Ն թշնամութիւն լ թշնամութեան և թշնամութեանն
- 99 ԼՍՎՎ անոխակութիւն (ր անոխակութիւն) փխ Անոխակութիւն ՄՍ անոխակութիւն սրբ. (Ս սրբ.) անոխակութիւն Բ լիկութեան սրբ. լիկութեան Ն լիկութիւն ՏՄ լիկութեան փխ լիկութեան և լիկութեանն
- 101 գ յորս Տ յորս սրբ. յորոց Ի բաւականացալ Ս բաւականացալ ՐՎեի ճշմարտապէս փխ ճշգրտապէս
- 102 ՐՎեիմալ ու օր Վ աստ ր կանկնց և ժողովանց
- 103 Մ անաշատապէս փխ անաշատապէս Լ կշտամբիս սրբ. կշտա ր կշտամբ ՄՎ իրաւամբ ք իրաւամբ Ծ արդարութեան
- 104 և ամբարիշտն Ս զմարտն Սի պոռնիկն
- 105 ԿՍՍՎնոցստ ամենեսեան ՄՄՄ ամենիսեան Շ ամենիսեան և ամենիսին ԱԿԹ բարեգործն Բ բարեգործն սրբ. բարեգործ
- 106 Շ չիք ի բարձունս և և չիք և յամենայն յաւիտեանս Ս ամենայն Վ յամենայնի Օ յաւիտեանս յաւիտեանից
- 107 Ն շունի տողը թ ամմէն

ԲԱՆ ԼԲ

Վերնագիր.

Կի համառակալված ԼԲ փխ ԼԲ EKRW-

օթնօթնօթնօթն վերնագիրը կրճատ Լ նորին Գրիգորի նարեկացոյ փխ վերնագրի Մ վեր-

նագրի փխ կետեր Ժծդո համառոտագրությամբ
Ubt հեծութիւն NPUVYhrlx բան Br շիւ Ի V
սրտի Z սրտէ

- 1 Wl նախագրութեանց փխ նախագրութեանց
H արժանաւորութեանց փխ արժանաւորաց
O յարժանաւորաց
- 2 NUZδs գրել չ. գրելու M պարտաւորու U
պատժաւորաց փխ պատժող
- 4 E ամաչեցելու փխ նկունս q նկունս սերվ.
ամաչեցելու L անհամարձակելու
- 5 Z չունի տողը GΣihpqlx տկարս V (տը-
կարսն) եւ ընդ ՍՂ. փորոնս Y փորրկուն-
սըն
- 6 T ընկեցիկս սեր. ընկեցիկսն A և այս տո-
ղըն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները,
բացի KLQXYαδθμλμστφω ձեռագրերից,
ունեն ընկեցիկս V և ընդ (արհամարհնա-
լըս) ժօտ արհամարհնալսն
- 7 E մերժելու փխ տարագրելու Տ տա-
րագրելու q տարագրելու սերվ. մեր-
ժելուս NZ դարձելուս τ դարձելուս սեր.
դարձելուս h դարձելուս r դարձելուս s
դարձելուս սեր. դարձելուս
- 8 L չունի տողը E երկուցելուս սեր. եր-
կուցելուս Wc երկուցելուս ալփս յեր-
կուցելուս ikr երկուցելուս A և այս տո-
ղըն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները,
բացի DKMNOQRSXYδΓadfglmpqx ձե-
ռագրերից, ունեն երկուցելուս N ճշմար-
տելուս
- 9 N կործանելու Տ կործանելու սեր. կոր-
ծանելուս N շիւ եւ յարուցելու a յարու-
ցելուս
- 10 Nu ընկեցեցելուս Տ ընկեցելու սեր. ընկ-
եցելուս u ընդջելուս
- 11 U զրոտելուս փխ զլորելուս ZΣst զլո-
րելուս αθμστφ կանգնեցելուս β կանգ-
նելուս սերվ. կանգնեցելուս չ. կանկնելուս
- 12 S մերժելուս N կալիւս փխ ընկալելուս
Z ընդկալելուս
- 13 SY կոչեցելուս
- 14 M N O R V WZlabcd efghiklmnpqrtux ա-
պաշտելուս փխ ապշելուս S ափշելուս
սեր. ապաշտելուս s ապաշտելուս սեր.
ապշելուս GZk սղաստաղելուս e ղղա-
տաղելուս r ղսղաստաղելուս

- 15 Z շիւ եւ BLTUXYαδθμστφω զսպելուս
M զսպեցելուս սերվ. զսպեցելուսն կրկին
սերվ. զսպեցելուս β զսպեցելուս սեր. զս-
պելուս չ. զսպեցելուս
- 16 H չունի տողը ΣΓ հեռացելուս A մերձե-
ցեցելուս M մերձեցելուս սերվ. մերձե-
ցելուսն կրկին սերվ. մերձեցելուս U մեր-
ժեցելուս փխ մերձեցելուս
- 17 Y հերքելուս W շիւ եւ սիրեցելուս
- 19 W շիւ ընդ ամաչեցելուսն Z շիւ եւ VΦ
խնդամտելուս Z խնդամ տեսելուս փխ
խնդամտելուս
- 20 LSTαδθμστφω Այլ փխ Արդ E յայսմ
վայրի փխ աստանաւոր զx աստանաւոր բա-
ռի վրա ունեն յայսմ վայրի STXYαγδθ-
μστφω ղմեղսն
- 21 DEKMPδhr հրամանաւորութեան N շիւ որ
ABDEHKUθμστΓΣΦ նախնին C նախ-
նին սեր. նախնի զx նախնի բառի վրա
ունեն առաջին
- 22 N առ տանն C Յակորայ սեր. Յակորու
u նոցա
- 23 δ առ սեր. այլ առ Γ ժամ ժամանեցից
Or յայտնութեանն U յայտնութիւն
- 24 U աւաղս s աւաղ սեր. աւաղս S յաղէտս
β աղէտս զx յարելով բառի վրա (x լուս-
անցում) ունեն մերձեցեցեցելուս u յա-
լելով փխ յարելով p ընդ փխ ըստ
- 25 h եւ փխ ղիս L շիւ ըստ 'տաղմոսողին F
սաղմոսի սերվ. սաղմոսողին PZ սաղմո-
սին (U Սողմոսին r Սողմոսին) փխ սաղ-
մոսողին
- 26 Y այս տողից մինչև տ. 84-ի հաղխորդու-
թեան] բառը ներառյալ չունի x չիւ ղի
O յանձնառակ փխ յանձնառական չ. յայսմ
- 28 դր Ի սպառ x շիւ իսպառ
- 29 h ծունդր s ղծունր սեր. ծունր
- 30 UZl տարածել s տարածել սեր. տարա-
ծելու Γ առաջալի S առաջի սեր. առաջի
բո VW առաջի բո U ղմահ փխ ղի մահ
P ղմահ փխ մահ S ղլորմանն սեր. ղլո-
րմանն W ղլորմանն Zγa ղլորմանն
- 31 U խող SVσiknr մածնա (մածնալ) Tβ-
ծղալ մածնալ SUVWZγs երկիր β եր-
կիր սեր. երկիր
- 32 Z աւորս փխ անցաւորս s անցաւոր ES

անցատրացս փխ անցատրս այս M կեն-
ցազս

33 ABDEFGHIՓ գետնաքարշական (K գետ-
նաքարշ X գետնաքարշութեան) փխ գետ-
նաքարշութեան h գետնաքարշութեան s
գետնաքարշութեան սրբ. գետնաքարշական
t գետնաքարշութեամբ C գետնաքարշա-
կան անասնոյ և սողնոյ սահնցմամբ սրբ.
գետնաքարշութեան սողնոյ սահնցմամբ Տ
գետնաքարշական անասնոյ և սողնոյ սրբ.
գետնաքարշութեամբ սողնոյ ABDEHKIՓ
անասնոյ եւ սողնոյ G անասնոյ և սողնոյ
սրբ. սողնոյ U զազանաց և սողնոց ABD-
EGHKIՓ սահնցման H սահնցմամբ քա-
ւի ր-ի վրա ունի հանման նշան թծմս-
տիւ կամար N բնեռնալ

34 N շիք Այլ ի բեղ տէր յեցեալ W յեցալ
U կենացդ աւազան փխ կենաց գաւազան
Zալթստօւ գաւազանի

35 QZալթստօւ շիք Ի U բնձեղեալ (փխ բն-
ձիւղեալ) սրբ. բնձեռնալ W բնձուղեալ
զ բնձիւղեալ լուսանցիւմ քացաւորված
բուսանեալ Տ և մարմնով

36 F յանեղծութիւնդ փխ յանեղ աստուածու-
թիւնդ I՝ յաստուածութեանդ

37 Z կանգնեցալ ծ անդէն ADGZIՏՓ պատ-
կառել Ncl բոռցդ (բոյոցդ) P քոց Wծիւս
բոյդ Գր բոյցդ hm երախտեացդ

38 Յ շիք յառեալ k առեալ փխ յառեալ

39 K շիք տեսութեամբ օ մերձ U մերձ դու
փխ մերձդ ի ABDEFGHKIՏՓ տեսու-
թիւն հնծութեան C տեսութիւն հնծութեան
սրբ. հնծութիւն s հնծութիւն սրբ. տեսու-
թիւն հնծութեան օ հնծնծութիւն փխ հնծու-
թիւն

40 U ողորմութեան

41 ABCDEPWծI լուսոյ

42 I լուսոյ փխ լուսոյ E վերընծայեցից սրբ.
վերընծայեցուցից a վերընծեցից chp վեր-
ընծայեցուցից

43 ABDEHPYԵԵՆ երկայնամտութեամբ ՇԱ
երկայնամտութեամբ սրբ. երկայնամտու-
թեամբ h երկայնամտութեան p երկայնամտու-
թեամբ QVtux քով W դառնացցալիս զ
դառնացուցիս սրբ. դառնացողիս

44 Cys յամենայնի սրբ. ի յամենայնի AB-

DEFGHKMPVZիժԼՏԴՏՓ հեռագրեցից
բացի, այս սողն ունեցող մնացած բոլոր
օրինակներն ունեն ի յամենայնի N ահման
փխ սահման զ սահմանդ Nh փրկութեան
46 ի շուքի տողը ABMOPRWիՏՓabghlst
անբաւանդակելի CDEU անբաւանդակե-
լի Fσ անբնելի

47 N զաւրութիւն փխ բարեբարութիւն FMN-
SWelhx լիութիւն փխ լրութիւն

48 N առատ վայելչական լ վայելչական

49 N շիք անստուեր իմաստութիւն

50 F տենչալ սրբվ. տենչալի s տուր սրբ.
լուր tu տուրք AFKLPY շիք անձկալի
ձիր BCDGQ բաղձալի սրբ. (CD սրբվ.)
անձկալի ձիր բաղձալի V ձիր փխ ձիր

51 ABHKOTԴՏՓ բարութիւն փխ բերկրու-
թիւն CDF բարութիւն սրբ. (DE սրբվ.)
բերկրութիւն G բերկրութիւն սրբ. բարու-
թիւն

52 β անկապոյտ

53 WZ ստացուածք NVZծst անփոխադրելի
փխ Անփոխանորդելի

54 N տմենայարուեստ ծ բժիշկը

57 s մեղաւորաց սրբ. մեղուցեւոց BZԴs ծած-
կարան R ծածկարան սրբ. ծածկարանդ

58 N անդորրիչ QԴալծիմստ անդորրիչդ
β անդորրիչ սրբ. անդորրիչդ X շիք Ան-
դորրիչ խոռվեցեւոց ABDEFHLPSWx խը-
ռովեւոց N խեւոց փխ խոռվեցեւոց R խը-
ռովեւոց սրբ. խոռվեցեւոց s խոռվեւոց սրբ.
խոռվեցեւոց ABCDEFGHLUZIՏՓikmrs
փրկութիւն d փրկութիւնն

59 IՆZas արձակիչ G ազատիչդ սրբ. ազա-
տիչ Zas ազատիչ N մահացեւոց փխ
մատնեւոց Tալծ ամատնեցեւոց r շիք
մատնեւոց

60 Zahs պատուարան β սահնցելոյ Zas վըշ-
տակից U շիք վշտակիցդ գայթակղեւոց
HMRVWԿՏbcdefgikpqrs գայթակղեցե-
ւոց (գայթակղեցեւոց) P գայթակղեւոց
սրբ. գայթակղեցեւոց β գայթակղեւոց

61 FLOUYԴն երկայնամտութիւն N երկայ-
նամտութիւնդ

62 Σ լոյսոյ ծ տեսակը N ցնծութիւն G ցոյց
N աւրհնութիւն անձրեք

63 Kσ դիտոյ

- 64 N կառավարան
- 65 M ամբարձումն փխ Բարձումն Wdip
երեսանակալդ Zλbte երասանակալ δ երա-
սանակդ սրբ. երասանակալ φ երասա-
նակալդ սրբ. երասանակդ α երեսանակալ
s երասանակալ սրբ. երասանակալ կըբ-
կին սրբվ. երասանակալ
- 67 L խնամակալութիւն (N խնամութիւն) փխ
խնամածութիւն
- 68 N տարագիր փխ անդարագիր
- 70 N խնդութիւն, շառաւել փխ շաւիղ Σtu
շաւել
- 71 Z երկրաճեմ (ω երկայնաճեմ) փխ երկ-
նաճեմ MOZηθσl m սանդուխք (սան-
տուխք) Wτ սանդուխտք αg սանդուխտ
- 72 U գովեստից բաղմութիւն բանից NWg
բաղմութեան s բաղմութեան սրբ. բաղմու-
թիւն ABDEFHKUσΓΣΦ գովեստից բա-
նից C գովեստից բանից սրբ. բանից գո-
վեստից
- 74 E զոր սրբվ. զորս զtu զորս γ բաւ է
բերել U երկրածնաց γ երկրածնի
- 75 U զործս VW զործ β մարմէղէն b մարմ-
նեղէնը
- 76 N կշռին Σ եղծք UZ հոգեղէն
- 77 U հայր փխ հայի G այս սողի ամե-
լնայի] բառից մինչև բան ԼԴ տ. 171
նետալայ ունի նետալա գրչությամբ չ
յամենայնի փխ ամենայնի
- 78 LSXikr նայեաց W հառաչանաց փխ հա-
ռաչման γ ի քոյոց N քո δ քոյոյ Z սի-
րողաց փխ ծառայից
- 79 G₁LSXαγδμφωզtu βն (βէ) β էթէ սրբ.
βէ δ յաղախնայից սրբ. յաղախնաց tu
յաղախնաց H աղաչեսցէ սրբ. պաղա-
տեսցէ K պաղատեսցի փխ աղաչեսցէ c
աղաչեսցէ աստուածսիրաբար
- 80 KLSUθhk չիֆ եւ δ և ընկալ սրբ. ընկալ
K աչացս սրբ. աչաց N աղաչանացս փխ
աչացս O աչաց G₁ ցանկասիր
- 81 H անարատ K չիֆ Յանարատ, ի յոտս S
յոտս ikr չիֆ ոտս N մարդեղութեանն U
մարդասիրութեան փխ մարդեղութեան η
Յիսուս փխ Քրիստոս
- 82 G₁ օրինաւ փխ աւրինակաւ U չիֆ խոր-
հրդոյ γ խորհրդոյ U հերոց G₁ յանաւ-
- ւորի փխ յանցաւորի
- 83 N չիֆ Զառ, զբեզ γ զանձն ABCDFHK-
IΣΦ զգաւանութիւնն U զաւանութիւն
- 84 W չիֆ եւ O շրթամբբոս սրբ. շրթամբս չ.
շրթանց H անճաշակ փխ առ ճաշակ Z
հաղորդութիւն I խաղորդութեան s հաղոր-
դութիւն սրբ. հաղորդութեան
- 85 ABFHKGIΣΦ զանրակութիւն փխ զանրակ
միութիւն CD զանրակութիւն սրբ. (D
սրբվ.) զանրակ միութիւն
- 86 T չիֆ եւ զնոյն գլխութիւն O գլխութիւնն
- 87 a զրականեսցես սրբ. գրականեսցես KU
զմեծ G₁ MNOPRVWγλbcdefghiklmnopqr-
ux պարզէ C պարզես սրբ. պարզե K
չիֆ բնդ FHr փոքո (փոքոյ) ABCDEF-
HKUVIΣΦ հաւատոյս MWI հաւատոց
- 88 N չիֆ եւ Γ սիրոյ սրբ. սիրոյ նշանի, չիֆ
բոյ
- 89 Γ բո սրբ. առ բո t չիֆ բո
- 90 δ ձմեռուեր Γ հոգմտոյն ikr հոգմոցն γ
խստութիւն ABFHKLVΓΣΦ չիֆ ի CD յօդ
սրբ. (D սրբվ.) ի յօդ ikm r խաղաղու-
թեան փխ հանդարտութեան
- 91 Zst մարիկն Zs սաստկութեան G₁ H VYZ-
θστωsu սիդ N ախորժութիւն
- 92 h և կարծիք երկիւղին կրկնված LNUWλ.
երկիւղին Yal n երկիւղին
- 93 h պատմոցն x պատմոյն N յերանութիւն
Z յերանութիւնէ
- 94 G₁ r վտանք HNOYZλefqstu վտանգ (վր-
տանկ) δ վտանգը a վտանգը սրբ. վր-
տանգ G₁ Բաղձանացն ωI's Թաղխձանաց.
lm խրախձանութեան
- 95 r ալէկոծութիւն x ձկանաց
- 96 λ ալս սողից մինչև գլխի վերջը մահաւ-
ժապալենն աճրբնեղնիկ է F [բիւար]կ-
մունք բառից մինչև բան ԼԴ տ. 178-ի
մարդասէր բառը նետալայ ունի նետալա
գրչությամբ (տարբերեցվածները չեն
տալիս) δ Բեաթկիւթիւնը սրբ. Բեաթկի-
մունք Γkr յանքոյ M հառահանդէս
- 97 N բիւրջ փխ բերք G₁ բիւրցս N բիւրց
r մեղացս G₁ V փոխարկեսցին hx չիֆ ի
Qa Բաւշակի h Թոշակն t Թոշակն A և
այս սողն ունեցող մնացած բոլոր օրի-
նակները, բացի G₁ LNSTVWYZαδθμστ-

- գոտ՝ ձևագրելից, ունեն թռչակն
- 98 C յայտարանեաց սրբ. յայտարանեաց G₁ յայտարանեաց KQZօտ յայտարանեաց UV տայտարանեաց G₁ չիք ամենից OWXօհրտ բիրտոց Ծ բերտոց փխ բիրտոց N բարկութեանց փխ բարութեանց Y բարութեան I' բարութեանց ABCDEHչիԴՏՓհիկէ եղելոցս
- 100 x յարաց KLNSZօծիտ հալածեալ
- 101 Ե ունանացին K մուրհակ սրբվ. մուրխակ P Z մուրհակ G₁KMUՎօ մեղացն ik մեղաց s մեղացն սրբ. մեղացս
- 102 Խ եղեացին UWA խաղիքն և խաղրքն սրբ. հաղրքն Դ հաղրք Ի հաղրք գ: խաղրք A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակներ, բացի LPSXYծՅՏՓԼ ձևագրելից, ունեն հաղրքն
- 103 N կապարն G₁ վանեցին N վերացին (βի վնասեցին) փխ վանցին Q վանեցին
- 104 G₁ վերաս (N սուղեցին) փխ վերացին XZ վերացին s վերացին սրբ. վերացին Z վնասն A B C D E G₁ KSTZծՏՏՏsX պարտեցին (H պակասեցին) փխ պարտեցին (T քափ վրա ունի սրբագման նշան, բայց չի սրբագրել) և պարտեցին սրբ. պարտեցին ԴՓ պարտեցին սրբ. (Փ սրբվ.) պակասեցին եւ պատասեցին (i պարտասեցին) սրբ. պարտեցին B պարտահրն
- 105 a տողն ունի տողատակին Nօ ջնջեցին փխ ջրեցին և պատկառեցին փխ պատասեցին Ե պատասեցին N մուրհակն փխ պարտիքն
- 106 bուլ խորտակեցին լուծն Z լոյծն և բակտեցին N ամուրն (k մեղիքն) փխ բեղիքն և կեղիքն
- 107 ADEKMNURUWβչիփիք մթութին C մթութին սրբ. մթութեան P մթին փխ մթութին և մթութեան L յանցանացն
- 108 e այս տողից մինչև բան ԼԳ ա. 6 ներառյալ ունի ուշ գրչությամբ Ե բանականաց փխ բանական
- 109 β բո Ե ժամայնեցէ
- 110 Ե և փրկել և P նորոգել փխ լուսաւորել Ի լուսաւորեալ
- 111 N Ի թիկանց և Ի դիմաց G₁ թիկաց

- 112 S առաւատու ածտ առաւատոյ LNb հոգոյդ N հոգոյս R հոգոյ սրբ. հոգոյդ W հոգոց և հոգոյն KNSօ դարնայնոյ OR դարնայնոյ Zօ դարնայնոյ β գայնանայնոյ γ դարնայնոյն a դարնայնոյ
- 113 Np աղեկալութիւն Ocfhtx աղեկալութիւն LY բում ց բում
- 114 HKLPYչիտեոյ ամենեան MNSXg ամենիսեան Z ամենեան m ամենեան Ե ամենիսեան
- 115 G₁SUVYօտ հնարաւոր G₁ ամենեան (Y տէր) փխ ամենայն
- 116 m ամենեցուն U ղկելն փխ ղկեալն օ ղկեալն ABDEHKՓZՏՓs փրկութեան CԴ փրկութեան սրբ. ղփրկութիւն MOYβ-technu ղփրկութիւն γգ փրկութիւն մօր փրկութիւն
- 117 K շունի Քրիստոսի
- 118 Գ դարձին Ի դարձիս HNYZծԴՏs աջոյ
- 120 U Ի յանձնութենէ K յանձնութենէ U սիրոյ սրտէ s սրտի
- 121 G₁ նկարադրի
- 122 Ե նշխար և բրիտանիական
- 123 UWZbms միջնորդել
- 124 C յախտնական սրբ. յախտնան s յախտնան սրբ. յախտնական ABDEG₁HK-SXYչիտԴՏՓ ձևագրելից բացի, այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակներն ունեն յախտնան Zm կտակիդ ծ կենաց հաղորդ
- 125 ծ հոգոյն b (նկվծ) ամենից փխ երկնից HV օրինողիդ
- 126 KSβ միայնոյ a միայնոյ սրբ. միայնոյ
- 127 Ե շունի տողը օ իմոյ փխ Ի միոյ Zs մի փխ միոյ
- 128 Ե չիք եւ ունալիդ
- 129 և անձնաւորութիւնդ
- 130 G₁a վայել է NU վայելեան փխ վայել են s վայել է փառք սրբ. փառք ABCHԴՏՓ երկնաւորացն D երկնաւորացն սրբվ. յերկնաւորացն
- 131 ԴՓ չիք եւ ABCDEHMORTVYԴՏՓabc-czglmո չիք Ի Zs յախտնից յախտնան KԴՓ չիք յախտնից
- 132 KUօ շունն տողը p ամեն

ԲԱՆ ԼԳ

վերնագիր.

Ro շունեն Բան նշում և համարակալում
Kh համարակալված ԼԴ փխ ԼԴ EKPRβλ.σbgh-
ioqstx վերնագիրը կրնատ Լ նորին Դրիգորի
նարեկացու փխ վերնագրի M վերնագրի փխ
կետեր QΤδωո համառատագուրյամբ s վեր-
նագրից բացի, խտանցում գլխի համար ունի
նշումներ՝ Որ նախքան պատարադն ասի և Առ
Հոգին Սուրբ NUbot հեծութիւն G₁PUVYβΣ-
e₂h₁r_x բան r չի և V սրտի Z սրտէ

1 o շունի տ. 1—143 D Արդ սրբ. եւ արդ q
և արդ Wu յարմարութիւն ց զարմարու-
թիւն ω բանից

2 Γ նուիրելոյ HMNSy աւրհնարանեալ փխ
սուրհնեալ

3 ω խնկազդեցիցն ց խնգազդեստիցն r խըն-
կազդեստիցն

4 ABHKMVαδηθμτφωΓΣΦσ չի և CD
յանուշութիւն սրբ. (D սրբվ.) ի յանու-
շութիւն θτ յանուշանտութիւն σ յանու-
շութիւն սրբ. յանուշանտութիւն N կազ-
մութեանս Ub_g կազմութիւն

5 N եղոյն λ եղոյն ak_r եղոյն LSUYe₂
Մարիամայ Yh կնոջն Cβ բարեպաշտին
սրբ. բարեպաշտի K բարեպաշտուհոյն A
և այս տողն ունեցող մնացած օրինակնե-
րը, բացի G₁LNQTXYαδηθμστφωe₂ նե-
ռագրերից, ունեն բարեպաշտին

6 U յորս P հաւատացեալ փխ հաւասա-
րեալ U հաւասարեալ W նոյնութիւն դ
նոսութեամբ V երջանկաց x պողնկացն

7 e քեզ փխ քէն Nh ընկալելոցն x ընդու-
նելոց փխ ընկալելոց Hm արդանօք a յա-
րանաւր սրբ. յարդանաւր

8 φ պարարեսցի և պարսաւեսցիս փխ Պա-
րարեսցիս U չի մեծապէս ABHKMNTU-
VWλΓΣΦδgiklmnx իմով CDβγα իմով
սրբ. (D սրբվ.) իմովս R իմովս սրբ. ի-
մով

9 Z ընկեալ h յանհասդ V զուխդ

10 N չի և G₁N բանբասանաց P սաղմո-
սաւղին փխ սաղմոսին

11 G₁ Բէ մի a զազաթան սրբ. զազաթանս

bns զազաթանս LSXy զազաթան իմոյ Kλ.

ևզ achmqstux մեզաւորի

12 Z բուրմամբ

13 N խոստովանութեանն ab այսմ ADEH-
MNUVWZΓΦδεϋϰηλρ բազումն BRΣg
բազում COβ բազումն սրբ. բազումս γ
բազումսն LP ազդեաց SWgm ազդել Z
աշեալ փխ ազդեալ

14 H L P Q SUVXYZηλ.ωϋghkqrstx համաս-
փիւս N համասփիւսն σի համասփիւս e
համասփիւս սրբվ. համասփիւս A ամեն-
տարած սրբ. ամենատարած V տեսակի

15 h համեմատութեանն Q նոցա

16 N նոյն ինքն M տէր եւ G₁ զգաստացու-
ցից ahkru սգաստացուցիչ

17 U նախ ի փխ նախնի Oa չարախորհից
սրբ. չարախորհից λ չարախորհից ω չարա-
խորհի h չարախորհիցն OUad₁ կանաց
Yg կանանցն Z₁ կանացն β կանանց սրբ.
կանաց

18 λ որ LPS առակ առեալ փխ առակեալ δ
զմարդկային փխ զմարդարէին h կերպա-
րանն

19 ABDEHΣΦq բում C բում սրբ. բումq
ABDEHKΓΣΦ պատկերիդ C պատկերիդ
սրբ. պատկերի μω պատկերին s պատ-
կերի սրբ. պատկերիդ

20 l անսուտ փխ անդուտ H սմին V նո-
սին փխ սոսին

21 ABDE չի և Cη յիս սրբ. ի յիս LSXY
սա իս փխ ի յիս K վերարերել P բերեալ
(bmqս վալարերեալ) փխ վերարերեալ
h զվալարագոյնն LSY զկատարումն

22 U անապական փխ անասնական PRUV-
Yλ.ωεϋgikmu դարոյն դ զարոն Σ զարիոյն
Γ կիրակրոյ

23 ACHKLWΓ զրազմահամարար DE ըզ-
րազմահամարար սրբվ. (E սրբ.) զրազ-
մահամարար X զրազմահանրար Z բազմա-
համար փխ Զրազմահամարար K ցորինոյ
NUZΣ ցորենոյ PΓ ցորենոյց s ցորենոյ
սրբ. ցորենոյց

24 Γ սպականացոյ TΓ՝ արծաթիոյն h զար-
քունական l զարքունականն

- 25 NPSH յիմարար OWg յիմար (1 իմարար) փխ յիմարարար RWλbgl գինոյն (b գինոյն) թմրութեան U թմրութեան հ թմրութեան G₁OSXYβγδλωΣεφhikmrt գինոյն Cs զրաժակդ սրբ. զրաժակ հ բաժակդ
- 26 N հղոյն Սλrx հղոյն βaq եղոյն H յառելոյ փխ առելոյ Oω առնելոյ ABHKIΣΦ շիֆ ի CDω յայրատ սրբ. (D սրբվ.) ի յայրատ VXηո յարատ δ յայրատ սրբ. յայրարատ MNOPRVWβλabedehiklnprstx կնռէ VZ ժողովրդեան s ժողովրդեան սրբ. ժողովրդեան
- 28 N կառոյն փխ կառոյն c զանապական փխ զանապականութեան հ զանապականութեանն ր վերարկոյն
- 29 Z ընդ աղարանջանին A ապարանջին (U ապարանջին) փխ Ապարանջանին G₁ηΦ ապարանջին սրբ. ապարանջանին Rδ պրճնութեան LNOPQRSTWXYZαβγδθμστφ-acegiklpqtux բարէմասնութեանն (բարեմասնութեանն) s բարեմասնութեանն սրբ. բարեմասնութեան
- 30 K աւտարանաւ N շիֆ հանդերձ NWβ-bfghlpt գործական X առիթնինութեամբն l առաքինութեամբ
- 31 ωu ընդունականն փխ Ընդ ունկանն ABH-MNRUWΓΦdghlx գունականն (Zaikrs ունկն սկական) փխ ունկանն CDβΣe գունականն սրբ. (De սրբվ.) ունկանն P ունկանն սրբ. գունականն ikr գաի փխ գնդի Υλ վալիլչականն η վալիլչական
- 32 C տէրունականն սրբ. տէրունականη MN-λu տէրունական ω զտէրունականη A և այս տողն ունեցող մնացած բալբ օրինակներ, բացի LPQTXZαβγδθμστφab-mst ձեռագրերից, ունեն տէրունականն μ ձայնին
- 33 AEG₁HNOPRηλμωΓΣΦabcdfghikmnpqr_x բառս BC բառս սրբ. բայոս TXα բայոս սրբ. բայոս U բիոս փխ բայոս β բիոս սրբ. բայոս DVWZvestu բառապերճութեան փխ բայոս պերճութեան SI բառս պերճութեան սրբ. բառապերճութեան L պճնութեան փխ պերճութեան Nh պերճութեան H շիֆ լանջացն l լանջաց

- 34 N զյոքնահաւատ փխ Զյոգնահաւառ W զոգնահաւար H շիֆ Զյոգնահաւար աւանդս ուղղութեան K աւանդութիւն փխ աւանդս ուղղութեան U ուղղութեանն N շիֆ քոյինակրան լծոյդ բաղցրութեան Y լծոյ
- 35 G₁Nλtux ինձ յայտոսիկ s յայտոսիկ ինձ սրբ. ինձ յայտոսիկ հ շիֆ ինձ ABCDEH-KNTUVIΣΦ պարծիլ
- 36 O սոյն սրբ. սոյն ինձ C պատկառել սրբ. պատկառիլ UV պատկառիլ
- 37 N յարինակ ABDEG₁HKNWZθμτφIΣΦ-beegiklmrstux փոխել CRη փոխել սրբ. փոխել σ փոխել սրբ. փոխել N զմատեն ր զմատենն P մաղթանացս ց մախթանաց s այսր սրբ. այսմ A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակներ, բացի LMQSTXYαβγδθμστφω ձեռագրերից, ունեն այսմ K ողբարկութեան փխ ողբերգութեանն
- 38 cfh շիֆ ինչ Q են
- 39 φ յամենայնիւ KYZa պարտուց a իմոցս ABDEG₁HKIΣΦ մեղանացս C մեղանաղբս սրբ. մեղանաց Z մեղացն (q մեղաց) փխ մեղանաց հ մեղանացն
- 40 ABDEG₁HORηλΓΣΦ բերել C բերել սրբ. բերել s բերել սրբ. բերել Σ համառատ
- 41 Z յարկս
- 42 Y ողբոցն μω ողբումն փխ ողբոց K նորա LPS նոցա Y շիֆ նոցին AHΣE լրծակցեալ սրբ. լծակցել BK լծակցել X լծակծեալ
- 43 VW ի փխ ընդ LPSY բերհրութեան (δ բերումն) փխ բերհրումն β բերհրում A-BDEG₁HΓΣΦոն նոցին C նոցին սրբ. նոցա KUV պարիլ Y պարապել փխ պարեալ A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակներ, բացի N ձեռագրից, ունեն պարիլ
- 44 σ չունի տ. 44—96 ω հառաչս փխ հառաչանս KQr ձայն ABDEβΓΣΦ հեծութիւն C հեծութիւն սրբ. հեծութեան G₁HKLQS-TUXYαδθμτφω հեծութիւնս ηr հեծութեանն
- 45 ABDEHIΓΣΦq խորտակմանս C խորտակմանս սրբ. խորտակման

- 46 N ամենձաման Z ամենաձամայի
 47 U հակառակս H M V W Z ձԻՄԼS յուսադրու-
 թին Sc յուսատրութին սրբ. յուսադրու-
 թին h m q u x յուսատրութինս է յուսադրու-
 թինս
 48 i k r տ. 48—50 ունեն խառնված՝ առ որս
 զգլմունս (48) խրախոյս աստուածայինս
 փառաց ժառանգութիւնս (50) խոստովա-
 նութիւնս (43) աւետիսս պարզիս յուսոյ
 երեմունս (49) W զգլումս Z s խոստովա-
 նութեանդ
 49 R աւետիս սրբվ. աւետիսս V o e d l աւետիսս
 և պարզե
 50 K R S W թ խրախոյս
 51 k սշանչեկեացս և աւետութիւն
 52 I րայս փխ յոյս K բնծնուն սրբ. բնզն-
 լեն Ս բնզնուն b բնծնուն
 53 ծ վատառութիւն փխ վատութիւնս H շիֆ
 բազումս S բազում
 54 u յոր A B D E G₁ H K U I Մ Փ կործանեալ կա-
 մաւ C կործանեալ կամաւ սրբ. կամաւ
 կործանեալ Ն կամաւ սրբ. կամաւ կործա-
 նեալս Y ի կործանեալս K V Y Z կորստեան
 55 A B D E H K L U I Մ Փ թն (թէ) C թէ սրբ.
 եթէ I զգլուսս Տ I զգլուսս Z ի վարադու-
 րին թՄ զվայրադուրին U պատուական
 փխ պատրուակ
 56 l որում s կուտ կարկատունս արար ժո-
 զովորդն Z կուտ արար ժողովորդն i k r
 կուտ
 57 N o պոսնեալ V պոսնիկ s պոսնեկ
 սրբ. պոսնեալ
 58 P S U W X y պատիւս օ Լզիցի անմաքրու-
 թեան N W անմաքրութիւնս r եղէցի
 59 V սատուած
 60 G₁ էիդիմ V կիզանիմ Ն կիզնում և կի-
 զումն
 62 Σ ապփշիմ սրբ. ափշիմ W իբր փխ որ-
 պէս R Z թր ոչ չափշտակիմ սրբ. չափշտա-
 կիմ A B C D E G₁ H K L O P Q W A Γ Σ Φ b i g m
 ձեռագրերից բացի, այս տողն ունեցող
 մնացած բոլոր օրինակներն ունեն չա-
 փշտակիմ
 63 M u x չաղչախեալ (N R t չախչախեալ c
 չաղխչաղխեալ) փխ չաղխեալ g չախեալ
 63—64 r ժանրեալ խորտակեալ շարշարեալ

- չաղխեալ
 64 K կերեալ (փխ կտրեալ) խորտակեալ N
 խորտակել և ի կտրեալ A B E G₁ N կրեալ
 (L M Q T X Y ծի ժլտք օ կերեալ) փխ կրտ-
 րեալ C D կրեալ սրբ. (D սրբվ.) կտրեալ
 S կերեալ սրբ. կտրեալ և կրեալ (փխ
 կտրեալ) սրբ. կտեալ β կտրեալ սրբ.
 կերեալ h շիֆ կտրեալ A I րարմանել B C g
 րարմանել (g րարմանեալ) սրբ. րարմա-
 նեալ β րարմանեալ սրբ. րարմանեալ A B-
 H K U V o t I Մ Փ շիֆ և h ժանեաց կտրեալ
 V զրոց
 66 T u x դայս β այս սրբ. դայս
 67 Z չիշտակի նշոյլ ո նշոյլ
 68 S քրիստոսեանն W Քրիստոսի փխ քրիս-
 տոսեան s կեանք սրբ. կեանս ևս կեանք
 69 x շիֆ և Z թի շիֆ պատկերի L P S T a γ i u
 բանին բարի R θ բանին բարի (θ բարին)
 սրբ. բանին Ն բանին սրբվ. բանին բարի
 70 p որով սրբ. որո ևս որ U մեղոն փխ
 մեղանն i k r մեղանս Y դարձի V դարձն
 I
 71 A B C D E K M T a δ i j θ t ρ I Σ a b d g m Եղծումն
 ո Եղծմն փխ Եղծումն M Q ի նորոգութիւն
 N առ անառակ H անօրութիւն փխ ան-
 առելնութիւն U I Մ անառելնութիւն M Σ
 բառութիւն
 72 W շիֆ Առ վերն բժշկութիւնն օւս վերն
 M g m բժշկութիւն r տանդն փխ վտանդն
 M c անգորրութիւն N անգոյրրութիւն
 73 A B C D E G₁ H M N Q T a δ i j ρ I Փ ժո ներումն
 Q պատեհալմ G₁ հանգարտութիւն փխ
 հանգարտանալն s հանգարտանալն սրբ.
 հանգարտութիւնն
 74 Σ պարզենն r պարզենն
 75 N ախնութիւնն փխ ախնկալութիւնն O a g
 ախնկալութիւնն N Q սատակման
 76 W անգործարան փխ Առ գործարան Z γ
 կենաց s կենաց սրբ. կենացն A B C D E-
 G₁ H O Z u I ρ s x աղատութիւնն
 77 H շիֆ է ինձ H V Γ Σ Փ այսբանեաց r
 դայսբանեաց
 78 N դասեալ O V դատել փխ դասել
 79 Փ չիշտակ առ փխ Յիշտակաւ և չի-
 շտակաւն N կցորդութեամբ U կցորդու-
 թեան

- 80 Ս ընտանություններում ընտանություններում
 81 Լ է նոցին փխ Սոցուն Ս չիք Սոցին ալ-
 նարկություններ, հազորդություններ
 82 NXYZ սովորություններ
 83 KNQRUWXYֆYՅbglm բարեբար Փեք բա-
 րոր օ բարտոր Z բանին վարձկանացս
 փխ Բարբոր վարձ կամացս W կշռություններ
 և կշռամբություններ փխ կշռություններ k դեռա-
 դին փխ դեռողներ
 84 Ս առաջին տ առաջանին սրբ. առաջանին
 Ս հաշտություններ և ի հաշտություններ Q միջ-
 նորդ փխ միջնորդություններ Ս միջնորդու-
 թեան
 85 Վ ալ ABCDEG₁HKNPWZΛΓΣΦlmn ա-
 մենայն Rβ ամենայն սրբ. ամենայն V
 ամեններեան փխ ամենայն ABCDEG₁Η-
 MSZΓΣΦbhmstu անթիւ K չիք անթիւ
 Z բարեբարին
 86 Խ ազատը փխ արձակը
 88 N չիք ինձ, դառնություններ
 89 Օ կեանս HNOPgmtu անտարակոյս s
 անտարակոյս սրբ. անտարակոյս
 90 Ս ոչ թե q ոչ եթէ x ոչ եթէ սրբ. եթէ ոչ
 ADEG₁HKLMNSXYZβΓΣΦs թե (թէ)
 BC թէ սրբ. եթէ ABDEHKMOΓΦ ար-
 դեւր զայստսիկ CΣ արդեւր (Σ արդեւր)
 զայստսիկ սրբ. զայստսիկ x զայստսիկ
 սրբ. արդեւր զայստսիկ s ունէին սրբ.
 ունէի
 91 P կր.հիւստ Σ արդեւր Ս չիք իսկ... եր-
 դողին Փ ընդ փխ բառ
 92 NP փոքրություններ P փոքրություններ
 93 D ոչ սրբ. և ոչ x և ոչ Սλx նուազու-
 թեամբ փխ նուազություններ
 94 SX համափառ W համափառոյս իմ փխ
 համափառ ունիմ ABDEHKΓΣΦI ասեմ
 փխ ունիմ C ասեմ սրբ. ունիմ r ունիմ
 s ունիմ սրբ. ասեմ ABDEHKLNUIΦ
 զերեսին OQVYbeghpr զերեսեանն RWal
 զերեսեանն Σ զերեսեանն m զերեսեանն s
 զերեսեանն սրբ. զերեսեանն
 95 NOPβλip հոգւոյ V աշար s աղաչանք
 սրբ. աղաչանք իմ
 96 V նախընծայք N նախակցեան փխ նախ-
 ընծայ սկզբան և ընկալան

- 97 NI՝ գառն W գառդ a գառնն γ աղաթե-
 ցից Այս տողից հետո, իբրև Կ հաղվածի
 Լեքավերնագիր, բոլոր օրինակները, բացի
 Օβτ-ից (և օ-ից, որ պակասավոր է),
 լուսանցում (ABCDMUZαδθϋμϖε) կամ
 բնագրի կարգում (EG₁HKLNPNQRSTVW-
 XYγλσφωΓΣabcdֆghiklmnpqrstux) ունեն
 Աղաթը, որ նախ բան զպատարագն մա-
 տուցանի (V զսկիդրն պատարագին և
 զսկիդրն պատարագի և չիք մատուցանի
 N մատուցանի ասացել նարիկեցի վար-
 դապետի և մատուցանի ասացի աստուծոյ)
 Kև Լեքավերնագիրը համարակալված էն
 q Լեքավերնագրից առաջ ունի վերստին
 յաւելում կրկին Օ եւ մատուցեալ անգա-
 նի առաջի սեղանոյն լուս և անմոռել և
 ասէ զաղաթս առ Սուրբ Հոգին՝ տնա-
 րէն գործոյն փխ Լեքավերնագրի V Լե-
 քավերնագրից հետո ունի Ազնեայ Հոգիդ
 Սուրբ աստուած Z տողատակին ունի Առ
 Հոգին սուրբ և Լեքավերնագրի համար
 տեղ է բողել, բայց չի գրել
 98 ABDEG₁ΗV՝ΦΓΣΦ Ամենակալ աստուած
 (բարեբար) CKOR Ամենակալ աստուած
 սրբ. Ամենակալ s Ամենակալ սրբ. Ամե-
 նակալ աստուած
 99 N յարինաւ զերեսից (փխ Յարինոդ
 Երեսից) սրբ. յարինեաւ զերեսից
 HU երեսեանց փխ երեսից Z չիք ե-
 րեսից և
 100 PSabin հաստուղ փխ հաստատող β հաս-
 տատող սրբ. հաստող Wt չիք խնամող S
 խաղարար փխ խաղաղարար EW հղաբի
 101 YZ հայցեմ s հայցեմ սրբ. հայցեմ X
 լազկատարած սրբ. բազմատարած ABC-
 DEG₁HKMOVδθστφωΓΣΦ մաղթանաւ
 և մաղթանաւ սրբ. մաղթանայ H գո-
 չեմք փխ գոչմամբ Սցլ գոչման և չիք
 գոչմամբ AM հեծութեանն C հեծութեանն
 սրբ. հեծութեան H հեծութեան սրբ. հե-
 ծութեամբ Z հեծութեան և հեծութեամբ
 103 Vikr մատչեմ V սաստկաւ BLPSUβd
 երկեղիւ QYΣa երկեղիւ
 104 և մատուցանեմ LSXY անգնեի փխ ան-
 գնին ABCEG₁HKLORθστωΓΣΦt տէ-
 րութեանդ (D տէրութեան) փխ զարու-

- 105 ի աթուրակցի U չիք եւ Z անկապոյդ փխ անկապուտ
 106 ABDE բննութեան փխ բննողի CK քրն-նութեան սրբ. բննողի N բննող, չիք ծածկութեան Բ չիք խորհրդոց
 107 V չիք կամաց Z կամացդ s կամացդ սրբ. կամաց DE հար սրբվ. հարդ A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակներ, բացի LYαβγδθμστφωαβqtx ձեռագրերից, ունեն հար
 108 Y կենդանատվի
 110 S անձնաւորութեան
 112 O առաջինք SX առաջին
 113 h նախապետական l նահապետականը NPRTXYαβγθλ.στφΣδεφqrutux շառաւղր
 114 UWe դանցեալսն Cωβ զգալոցն սրբ. (Բ սրբվ.) զգալոցսն (Բ զգալոցնս) A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակներ, բացի Qαγδθμστφ ձեռագրերից, ունեն զգալոցն Z զեղեալս օ գոյացեալս
 115 i ի վերայ պատմեցին փխ վերապատմեցին
 116 HVβ հողի և ողի սրբ. հողի
 117 r բո կրկնված CRαռք ջրոյն սրբ. ջրոցն Peqtu ջրոցն A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակներ, բացի LMV-γcdihikpx ձեռագրերից, ունեն ջրոյն
 118 AG₁OQYΓΣΦ շրջակրութեամբ փխ շրջարկութեամբ BC շրջակրութեամբ սրբ. շրջարկութեամբ W տածովականաւ
 119 ADEG₁KMOλμΦ գթասիրել BC գթասիրել սրբ. գթասիրել V աւազանին δ խորհուրդն
 120 NWΣ աւրինակութեամբ
 121 L N V X αδθμστφm զկառուցանել SY զծանուցանել (W զկացուցանելն) փխ զկառուցանելն T կառուցանել ABCDEG₁-HKNOZθστΓΣΦ զլոյծ օ զլուծդ s զլոյծ սրբ. զլոյծդ ABDEG₁HθστΓΣΦs մածուածդ C մածուածդ սրբ. մածուած K մածուածդ սրբ. մանուածդ SUδ մանուած (Y մանուածոյ Z մածնուած) մածուած ABDEG₁HKWZΓΣΦs վերջնումն Pβ վերնում փխ վերջնում δ վարդաղորին
 122 RUBgm դրաւանդակ
 123 r գոյից բնաւից բոլորից սրբ. բնաւից բոլորից գոյից W չիք բնաւից ABDEG₁H-KUWZσΓΣΦո գոյից բոլորից C գոյից բոլորից սրբ. բոլորից գոյից
 124 L նորոգութեան չ. յարութեանն
 125 Wikr եղեալք ADG₁KΓΦ յայն BCE յայն սրբ. յայնմ L մամանակին
 126 σ յայսմն Σ այսմն s այսր սրբ. այսմ x յայսմ H չիք այսմ կենցաղի
 127 H չիք եւ ար առաջին u երկիր N կեանդանեաց
 128 r հանդարտեցաւ փխ հնազանդեցաւ LQ-St կամաց Cs որպէս սրբ. որպէս և I.M-N P Q R U V Wβγδθμφωαβdefghiklmptux հար C հօրն սրբ. հօր
 129 h ազգակցին V չիք բո s և էակիցն սրբ. էակիցն U անդրանիկն որդի էակիցն հար Is անդրանիկ որդին
 131 H չիք եւ համադոյ C հօրն սրբ. հօր SV-Wασε հօր (հար) Ha իւրում սրբ. իւրոյ Q իւր սրբ. իւրոյ T իւր սրբ. իւրում Vγh իւրոյ σT հօրին
 132 Cβ զառ սրբ. և զառ KLPQSTXYZαγδ-ηθμστφωαβgms և զառ M չիք ի W քէն փխ քեղ M զհայհոյութիւն N զհայհոյութիւնն RUθTΓu հայհոյութիւն V զհայհոյութիւնն
 133 WΣ չիք եւ HLγbm իրրև T զաստուածամարտիցն սրբ. զաստուածամարտիցն αβδθ-θμστφωh զաստուածամարտիցն G₁ զբո սրբ. զքեղ V զքէն (Z զի քեղ) փխ զբո s զի քեղ սրբ. զքեղ PSYZθts հետեւեցի-լոցն r հետեւեցն փխ հետեւեցն
 134 N շարաւանականան CD բերանս սրբ. (D սրբվ.) բերանն HXYZλtux բերանն C կարկեաց սրբ. զքէն կարկեաց
 136 U մարմնացաւ փխ մատնեցաւ
 138 σ բարեբարութիւն փխ բարեբարութիւն b բարեբարութիւնն
 139 h չիք Բնդ Հար C հօր սրբ. հօրդ LMP-RUXYβγλ.σcdefiklnptx հարդ ABDEG₁H-KOσΓΣΦ յաւիտենից յաւիտեանս C յա-ւիտենից յաւիտեանս սրբ. յաւիտեանս յա-ւիտենից չ. յաւիտեան զաւիտենից h չիք յաւիտեանս յաւիտենից LPUγ չիք յաւի-տենից

140 MOWYλshts շունեն աօղը

է հատվածը պարունակող բոլոր օրինակները, բացի Zօն ձեռագրերից, 141—143 տողերն ունեն բնագրի կարգում՝ իրեն նոր պարբերություն Z ունի լուսանցում՝ որպես ենթավերնագիր օ ունի որպես ենթավերնագիր՝ Բան ՀԳ նշումով հի ունի սրպես ենթավերնագիր՝ լուսանցում համարակալված ՀԶ

141 L կրկնեցի SXYch կրկնեցից m կրկնեցի Wλ չիք ի

142 HΣΦ մինչ BHMNPRSVWβγθστΓΣΦabcdehikrtx մինչև ի C վերահայեցութիւնն սրբ. ի վստահութիւնն A վստահութիւնն սրբ. վերահայեցութիւնն DEO վերահայեցութիւնն փխ վստահութիւնն G₁ վերահայեցութիւնն սրբ. վստահութիւնն MVβch: վստահութիւն s վերահայեցողութիւնն սրբ. վստահութիւնն O լուսոյն, ազդեալ յայտնեցի RWbgl ազդել s ազդել սրբ. ազդեալ t ազդեցեալ

143 Wbhr կրկին Wη վխաղաղութիւն b զխաղաղութիւնն r խաղաղութեան A և այս տողն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի DEOQTVZβλστωΓchmpst ձեռագրերից, ունեն խաղաղութիւնն օ խաղաղութիւնն աւելն

144 MRadeikt արտասարակից (N արտաւրալից) փխ արտասարակից U հառաչանար փխ հառաչամբ

145 Hbp յանձնէ A զփառատրել սրբ. զփառատրելի BHQTUVWYαβγδημσφωιux զփառատրեալ (G₁ փառատրեալ OZ զփառատրելի ΓΣΦ զփառատրեալդ) փխ զփառատրեալ Cθ զփառատրելի սրբ. զփառատրեալ (θ զփառատրեալ) Kτ զփառատրելի p զփառատրեալ սրբ. զփառատրեալ

146 X հողայ V գլմած

147 LUZp բարեխաւս h խաւսդ փխ բարեխաւսդ s բարեխաւս սրբ. բարեխաւսդ t անմոռնչ h յանմոռնչ

148 NZμ զսուրբս β զսուրբն s զսուրբս սրբ. զսուրբն MZ զմեղուցեալս s զմեղուցեալ սրբ. զմեղուցեալսն p և տաճարս սրբ. տաճարս γ տաճար

149 p և կեցուցիչ սրբ. կեցուցիչ h կամացդ G₁QΓΦ բարձրացեալդ θστ հարդ

150 Γ աղատես G₁ զմեզ սրբ. և զիս H յանմարտ

152 L չիք շնորհաց O շնորհեացդ h փայլումն

153 KMNRUWγchs տեսականաց L տեսականաց (SXY տեսականաց bgikmo տեսարանաց) փխ տեսականաց KMNRSSXY-Zβγcrst աչացս

154 r չիք զի Vq քեզ λΣօ իմանալ փխ միանալ

155 օ աղաղալից

156 A C D H K L P Q UXηθμστφωΣabcdefinop միդ G₁αΦm միդ սրբ. (Φ սրբվ.) մինդ Rβ մինդ սրբ. միդ V յերրորդութեանդ

157 AG₁KRSUWYλΓΣblmo հաճել CΦ հաճել սրբ. (Φ սրբվ.) հաճեալ Z հաշտիլ փխ Հաճեալ s հաշտիլ սրբ. հաճեալ V հաշտարարալ Y հաշտարան սրբ. հաշտարար

158 օ ընգցիս փխ ընկալցիս

159 U յարդեցես փխ յարդարեցես L աթևաւոս NSλbo աթևաւոս Pσ աթևաւոս f աթէվանս ikr յաթևաւոս u աթևաւոսն βδikr պատրաստականս փխ պատրականս N ամեն փխ ամենայն βedfgikopqrux ամենապատրաստութեամբ փխ ամենայն պատրաստութեամբ

160 ikr շունեն տողը β վանելում

161 ikr չիք Առանց պատժոց դատապարտութեան օ չիք պատժոց U պատժոց և V ընդունիլ

162 L զանմահացուցիչ U անմահութեան փխ անմահացուցիչ S նորս X նորս սրբ. նորս t նորոգ փխ նորոյ HL փրկութեանս

163 u չիք ի G₁ մեր սրբ. իմ

164 V մարգարէն օ մարգարգարէին HWβγ-efhikrx կայծակմամբն Y կայծակամբ Σ կայծակմամբ

165 N ունեիաց ABCDEG₁KΓΣln մատուցմամբ U մատուցմանց Φ մատուցմամբ սրբվ. մատուցման

166 OZθs յայսմ ամենայնի β յամենայնի սրբ. ամենայնի ACDEG₁O գթութիւնն Z մարդասիրութիւնդ (s մարդասիրութիւն) փխ գթութիւն

- 167 NPUbdehikopr չիք Որպէս ասզ հարս ք
հարս սրբ. հարս P գրութիւն վիս բաղց-
րութիւն
- 168 Mh ժառանգութիւն
- 169 S զպոռնիկն a յերկրնային LPQSTYαβ-
ծգabcdihikopgrx արբայութիւն MNei
յարբայութիւն u չիք արգարոցն երանու-
թեան ABCDEG, IΣΦո երանութեանն Uf-
hcop երանութիւն Z երանութեամբ s երա-
նութեամբ սրբ. երանութեան
- 170 CSms այո այո սրբ. այո (S այոյ) տէր
այո (S աոյ) HM այո տէր այո W այո
տէր այո տէր Os նոցանէ սրբ. նոցանէն
A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր
օրինակները, բացի KTUZβηθμστωΣace-
fihpqtux ձեռագրերէյ, ունեն նոցանէն
- 171 O նոսին տէր
- 172 a մարդասիրութեան սրբ. մարդասիրու-
թեան h զմարդասիրութիւն γ մեծի կա-
բատեալ δ կարատեալ մեծի սրբ. մեծիդ
կարատեալ SY մեծիդ Za մեծաւ s մե-
ծաւ սրբ. մեծի
- 173 NPTZδդէր զարեամբ θμφς զարեամբ

- սրբ. զարեամբդ iku զարեամբն L բո փիս
Քրիստոսի K փշկեալս (o գնեալս) փիս
ստացեալս u ստացեալ
- 174 σ այսմ Rs ամենայնի յամենայնի սրբ.
յամենայնի յամենայնի G, i յամենայնի
ωλ յամենայնում (h ամենայնի) փիս յա-
մենայնի b ծանուցի ABDEG, OVIΣΦ
մարդասիրութիւն բո C մարդասիրութիւն բո
սրբ. բո աստուածութիւն s բո աստուածու-
թիւնդ սրբ. մարդասիրութիւնդ e աստուա-
ծութեանդ
- 175 r համապատուութեամբ
- 176 α չիք և γ չիք h² N իշխանութեան O դո-
վութեամբ U գովութիւն
- 177 ωև կարողութիւն գրութիւն փիս գրութիւն
և կարողութիւն e գիտութիւն փիս գրութիւն
V չիք և² σ կարողութիւն s չիք և²
- 178 YZsx և զօրութիւն և Nδ չիք Զարութիւն
o զարութեան Zs յաւիտենից յաւիտեանս
i. յաւիտեան զաւիտենից G, Oh չիք յաւի-
տենից
- 179 LMUWγ շունեն տողը p Ամմէն

Բ Ա Ն Լ Դ

Վերնագիր.

o շունի բան ԼԴ—h K համարակալված ԼԶ
(h Լէ) փիս ԼԴ EHKRWλbgimqfux վերնագիրը
կրեատ Լ նորին Գրիգորի նարեկացոյ փիս վեր-
նագրի M վերնագրի փիս կետեր Qδդωո հա-
մառասագրութեամբ β h հանդիսարանս խաւից
առնին բանս մաղթանաց, որով Հոգին աս-
տուծոյ հաշտեալ՝ հասանէ յազնականութիւն
փիս վերնագրի NUσf հեծութիւն σ հսկողին,
բնտ աստուծոյ առ նոյն աղիւս մաղթանաց i
խորոց փիս առ նոյն... աստուծոյ H չիք նոյն
NTUVYΣhlc բան r չիք i TV սրտէ

1 J այս տողից մինչև տող 78—ի հատուց-
ման j բառը ներառյալ ունի ուշ զրչու-
րյամբ և մասամբ փայլալված A այսորիկ
սրբ. առ այսորիկ hst չիք առ¹ r իմոյս
Z իզձ

1—2 r դաւանութիւն

2 Uaqf բաւանդակեալս u բաւանդակալէս փիս
բովանդակեալս Nlu զամենայն բանիւ

3 RWg հառել CDEZδգ յերկրորդումս R
յերկրորդումս s յերկրորդումս սրբ. յերկ-
րորդումս

5—4 αγθμστφω i յանդիմանութիւնս β
յանդիմանութիւնս սրբ. i յանդիմանու-
թիւնս

4 Q դրաքանականս K բաղմութիւն Wbcig-
ix (ազգաց) և i

4—5 DS Բարգմանութիւնս սրբ. i Բարգ-
մանութիւն s և Բարգմանութիւն սրբ. i
Բարգմանութիւնս Z Բարգմանութեան A
և մնացած բոլոր օրինակները, բացի LQ-
TVXYαδθμστφω ձեռագրերէյ, ունեն
Բարգմանութիւն

5 r արդահատութիւնս փիս արդահատու-
թիւնս, մաղթողական

5—6 ikr նուիրելի s նուիրելի սրբ. նուիրե-
ցից

6 Γ զոր i L ներքաշարեալդ N ներքեա-
շարեալք G, MOΓWλabdeghiklmqrtx սահ-

- մանագրեն (իր սահմանեն) փխ սահմանագրեն Ե սահմանեն սրբ. սահմանագրեն **PZΘ** զոհարանութիւն զԼX զոհարանութիւն 5 զոհարանութիւն սրբ. զոհարանութիւն Կյս տողից հետո, իրեն ենթադրեալիւ, բոլոր օրինակներ, բացի MNOS ձեռագրերից, յուսնցում (ABCDLPUY-Zuđijıqđdefp) կամ բնագրի կարգում (EGıHJıKQRTVWXYστωΓΣabeghiklmqr-stux) ունեն (β ունի զլսի վերնագրի փոխարեն և ունի այլ ձեռնով) Ի հանդիսարան (R հանդիսարանի Zωst հանդիսարանի) խաւից (t խօսիցս) ատենի (δ անդենի փխ ատենի Γ ատեն ի փխ ատենի) բանս (UVı բան Zs չի բանս) մաղթահաց, որով հողին (W հողով) աստուծոյ հաշտեալ (BDEHJıKLPRVWφΓΣadfhikp-qrx պաշտեալ փխ հաշտեալ QU պաշտել Zs պաշտեցեալ փխ հաշտեալ begmtu պաշտպանեալ փխ հաշտեալ Cc պաշտեալ սրբ. պաշտպանեալ γ պաշտպանեալ սրբ. պաշտեալ σ պաշտեալ սրբ. հաշտեալ) հասան (V հասանի) յաւանականութիւն (չի՞ հասան յաւանականութիւն R յաւանականութիւն Ե յոգնականութիւն Ե յաւանութիւն)
- 7 SY աղաչեմք ikx զանիւթսպարելի փխ զանիւթսպարելի KUGı տէրութիւնդ ու տէրութիւնդ սրբ. տէրութիւն Ե հողոյն
- 8 U քա թաղցրութեան γ թաղցրութեանդ N չի՞ քոյ ABDEGıHKLUVıΣΦ չի՞ Ի Cu յանձին սրբ. ի յանձին H չի՞ Եւ²
- 9 Z անձին զգալութեան C շնորհ սրբ. շնորհս R շնորհս սրբ. շնորհս ալս շնորհս VZ չի՞ քո
- 10 s թաղցրութեանդ սրբ. քո ողորմութեան ABոզ ողորմութեանն C ողորմութեանն սրբ. ողորմութեանդ LPTαβγθμστφωն ողորմութեանդ Սև ողորմութիւն Z թաղցրութեանդ փխ ողորմութեան LVqđx անդաստանս
- 10—11 K կարծրութեան փխ կարծրացեալ
- 11 M յընդունակութիւնն H յարգասիաց ղո արգասեացս ղ քում հոգեոր (սերմանդ) L հրդման (փխ սերմանդ) սրբ. արդեան P սերմանդ սրբ. երդման արդեան Սh սերմանց δ սերմանդ սրբ. սերմանցդ և սերմանցդ
- 12 f ամէնիմաստութեանդ փխ ամէնիմաստէութեանդ և էութեան JıU խոստովանիմ M ի մեղ սրբ. ի բլն ի մեղ
- 12—13 H բն ծաղկեալ
- 13 Z աճեալ s աճեալ սրբ. աճեցեալ H զաւաքեալս և առեալս սրբ. առաքեալս Ե առեալս փխ առաքեալս
- 14—15 H չի՞ զփակեալ
- 15 H զականջս և ականս փխ ականջս MW-βλbt զազգակիցն N և փառակից Եակիցն ik տեղադնի՞
- 16 Ut ներգործեալ
- 17 AΓΣΦ հասարակաց փխ հաւասարակից BCD հասարակաց (D հաւասարակաց) սրբ. հաւասարակից
- 18 V խօսիլ U քո խորհուրդ և խորհուրդս
- 18—19 Z չի՞ տեսեաց
- 19 δ հետեւի սրբ. և հետեւի NSY հետեւալ V հետեւի ABDEGıHUXZΓΣΦs երազաթիշ C երազաթիշ սրբ. արազաթիշ և հոն սրբ. անհոն
- 20 Nև աստարեղ β ազպարէզս δ քոյինաշունչ սրբ. քոյ ինքնաշունչ և քոյին անշունչ փխ քոյինաշունչ K կտակարանացդ Z կտակարանացն s կտակարանացն սրբ. կտակարանաց M մատչելս V մատչիլ և մատչելն
- 20—21 Γ հանդիպի փխ հանդիսի
- 21 M մեկնութեանն N մեկնութիւն V բանիս L նախածամանէ γ գթութիւնդ Y չի՞ քո
- 22 s զարժանն սրբ. յիս զարժանն P չի՞ յիս ABDEHσΓΣΦ և զհաճոյսն և զպիտանիսն C և զհաճոյսն և զպիտանիսն սրբ. և զպիտանիսն և զհաճոյսն YZs զպիտանիսն C քո սրբ. քո ի ժամանակի s քո ի ժամանակի և սրբ. քո ABDEΓΣΦ չի՞ ի ժամանակի O ժամանակին
- 23 WZωlr աստուածութեան V չի՞ քոյ Jı չի՞ Եւ² NWbıgl չի՞ Խ²
- 24 CHJıLWıđfıkpstux կաթողիկէ Ե կաթողիկէ NRSWXYγδσωcfghiklmrt եկեղեցոյ (եկեղեցոյ) C կարկառեալ սրբ. և կարկառեալ աթմստք և կարկառեալ LP

- զամենազար (N զամենամեծ) փխ զամենամեծ
- 25 VZβδς գլուխն ց գլուխամբ
- 26 J₁ զմէք P շիք մթութեան SWZλcgmς ապարինել քլք տպարինեա
- 27 O կենցաղոյս H յերկրէ ր շիք երկրէ ի բարձունս
- 28 A B C D H K L M T U V W Y Z ηθλτφωΓΣΦgstx շիք ի ւ յիս սրք. ի յիս N զծորումն փխ զծագումն ր ծագումն է գիտութիւն
- 28—29 K Q Y αδθμστφω աստուածութեան R տէրութեան (X աստուածդիտութեան) փխ աստուածութեանդ
- 29 Φ շիք բոյ W հար փխ հար V լինի W շիք տունի P ի յարինակ
- 30 ր շիք ամենայն ի յախտեանս ամենայնի փխ յամենայնի
- 31 H K U Z φΓΦη հար s հօր սրք. հօրդ ր շիք եւ շ շիք ընդ² N տորոյդ Xη որդոյ
- 32 gs յանվաղճան K Q U σ շիք Ամէն Σ ամէն կրկնված p ամէն
- 33 L շիք բանի N ընտրութիւն U ի կենաց ի կենացն
- 34 A B C D E G₁ H L M O W Z βλΓΦαβցլς երրորդութիւնն V երրորդութեանց Σ երրորդութիւնն d երրորդութիւնն սրք. երրորդութեանն ի երրորդութեան x զայն փխ զայս B վարդապետեցի սրք. վարդապետեցի N Σ շաւղ Zβ շաւաւղ փխ շաւղ
- 35 L վերանկարեն Այս տողից նետո (K 32-րդ տողից նետո) բալոր օրինակներ. բացի H N O V β Γ η δ եւազբերից (և օ-յց, ուր բերի է), լուսանցում (A B C D J₁ R T U W Z α η θ μ τ φ ω Γ Σ Φ c d e f g h x) կամ բնագրի կարգում (E G₁ L M P S X Y γ δ λ σ ω α β γ η κ ι μ η ρ σ τ υ) ունեն իբրև երապիւրեագիր երրորդութիւն (Q խոստովանիմ երրորդութիւնն T երրորդութեանն) անալլալական (x անայլական) նորոգ (Φ նորա փխ նորոգ) ըստեղծարանութեան (K U g ստեղծարանութիւն դcfhpx ստեղծարանութիւնամբ) աղղիակ (δ աղղիկ η աղղեցեակ) յաստուծոյ, յոր (E K L U W σ φ δ η κ ρ q s t u x որ ր շիք յոր) ինչ ի նիկիայն (δ Σ β η նիկիայն) սահմանեցաւ (P U հաստատեցաւ փխ սահմանեցաւ) հաւատ (λ Σ շիք հաւատ ր
- հաւատոյ) K երապիւրեագիր համարակալված Հէ T համարակալված ին KR երապիւրեագրից առաջ ունեն վերադին յանկուած կրկին հեծութեան նորին հսկողի ու երապիւրեագրից նետո ունի Յիսուս Քրիստոս է իմ հաւատ
- 36 ր զաւանիմբ H երկիր պաղանեմք փխ երկրպաղանք U երկրպաղանեմք U ր զուգափաս
- 37 M ի երրորդութեան ր երրորդութիւնն և մի աստուածութեան և աստուածութեան
- 38 V η ω նուագոյ A B C D E F G₁ H Γ Σ Φ սլացմանց N սլացմամբ β շիք սլացման
- 39 Γ Φ բոլոր փխ գոլով
- 40—41 C յախտեանցս սրք. յախտենիցս ի յախտեանց
- 40—42 β շիք յառաջ... աւրհնարանութեամբ
- 41 K շիք անտարրափակ էութեանց A B G₁ H I Γ Σ Φ η էութեան D էութեան սրքվ. էութեանց L S X Y էութեանցս
- 43 T Y α η θ ω ամանակաց փխ ժամանակաց V Z s որք B C D I¹ ժամանակին սրք. (D սրքվ.) ժամանակի (C D I¹ ժամանակին) են A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակներ, բացի L P S T Y α η θ μ σ ρ ձևազբերից, ունեն ժամանակին A H T₁ շիք են
- 44 L S ինքնապատճառ փխ ինքն պատճառ s օրինին սրք. յօրինիչ
- 45 H ր աներևոյթից N նշանակել
- 46 G₁ կշոնցեալ սրք. կշոնալ H L S կշոնալ
- 47 ր աւրակա փխ աւրինակաւ և օրինակութեամբ փխ աւրինակաւ J₁ i k r որպէսութեամբ D ծանուցանեալ փխ ծանուցեալ ր շիք ի
- 47—48 d թերութենէ
- 48 A ծանուցեալ փխ տարածեալ B C D ծանուցեալ սրք. (D սրքվ.) տարածեալ s լրութենէ փխ լրմանէ O շիք ուրեք B C G₁ երեքի (C երեք ի) սրք. երեք MU W Z λ η ι ρ երեք (երեք) P V t երեք (երեք) ի
- 49 A B H ω Γ Σ Φ շիք եւ C ոչ սրք. և ոչ O R X Y Z δ μ ω Σ g k l r տեղոյ Γ տեղիոյ Z վայր
- 50 x յամենայնի A B յերկրէ փխ յերկին C յերկրէ սրք. յերկին D յերկնէ սրքվ. զերկ-

- նի G₁ յերկրի (փխ յերկնի) սրբ. յերկրէ
HWAΓΦց յերկին MNOΣ յերկինս β յեր-
կինս սրվ. յերկնի Թm երկնի I երկին
- 51 Uc չիք որ G₁ որ յերկինս սրբ. յերկնէ
(փխ յերկրի) β որ ի յերկրի AB յերկնէ
փխ յերկրի C յերկնէ սրբ. յերկրի D յերկ-
րէ սրբ. յերկրի Y երկրի ABG₁J₁KNO-
UβλΓΦdefցի բայց փխ բաց DOWσΣbmnn
բայց սրվ. (QWσΣbmnn սրբ.) բաց J₁kβ
միայնոյ I միսոյ փխ միայնոյ γ սսեղ-
ծիչ
- 52 U շնորհաց փխ շնոց Y շնոյ s ամե-
նից սրբ. ամենի ABDEG₁J₁KNOUβλΓΦ-
defցիhknr բայց փխ բաց QσΣbm բայց
սրբ. բաց PRWβδ զհամայն
- 53 Bt մին
- 54 DEHSbcdchikmqtu անտուտ (անդուտ)
փխ աստուտ NOW աստ (g աո) փխ
աստուտ x անդուտ աստի փխ աստուտ
ի b առ ի ստորինս
- 54—55 ABDEG₁HJ₁KLOPSUXYZIΣΦbmqsx
ի սկզբանէ փխ իսկ ի բնէ CR ի սկզբանէ
սրբ. իսկ ի բնէ
- 55 U անրամին փխ անրամ ի qx ներքնոց
Zs անկապոյտ փխ անկապուտ P աթոսոց
Γ աթոսոյ
- 56 LPZs զիմաց
- 55—56 N չիք եւ անկարատ զիմացն ծնողին
- 56 LP իւրոյ փխ սիրոյ N չիք սիրոյ Wdefl
սինեակ է արդանդոյ
- 57 U յաւդաւորապէս փխ յաւդաւորարար E
խակապէս փխ էապէս r անորիշելի
- 59 NY հար J₁Kβ միայնոյ r միածնին VW
աստուածամար H տիրածնին, չիք կու-
սին
- 59—60 r կուսի սրբ. կուսին
- 60 W յեղակումն (Փ յեղանականումն) փխ
յեղականումն S մարդելով փխ մարդ ելով
λ լինելով փխ ելով Σ ելով սրբ. լինելով
B սկզբնածինն H սկիզբնածին
- 61 Z երկրատեղծից ՆZa նմանութեամբ R
նմանութեանն r նմայնութիւն s նմանու-
թեամբ սրբ. նմանութեան Z այն որ փխ
ալլ նոր, չիք եւ
- 62 r չիք ցուցաւ ի դարս եւ ոչ
- 63 K սաղմոսաւդի LUb սաղմոսին փխ սաղ-
մոսադին
- 64 S կերպացեալս HLηcehikqt x օրինակի
(աւրինակի) փխ աւրինի PRs աւրինի
սրբ. աւրինակի
- 64—65 Z չիք ըստ աւրինի հոգոյ ընդ
- 65 Q ի հոգոյ (ընդ) Bβ հոգոյն սրբ.
հոգոյ O հոգին Γ հոգիոյն A և այս սողն
ունեցող մնացած բոլոր օրինակները. բա-
ցի HKLMSTVαγδηθσφςis ձեռագրերից.
ունեն հոգոյն s ի սրբ. ընդ (մարմնոյ)
ABDEG₁Q մարմնի Cs մարմնի սրբ.
մարմնոյ Z չիք մարմնոյ ω մարմնոյն
LW չիք եւ G₁KNOPQRWXYγδλσωcefg-
iklmrtux ոսկոյ SW չիք կամ
- 66 Qeu յաւոյ Γ աւոյ N փոփոխել Z փո-
խեալ փխ փոփոխեալ
- 67 Y չիք ինքն L չիք եկեալ Y կամաւ (r
կատրութեամբ) փխ կամաւորութեամբ mts
կամաւորութեամբ Lβ իբրեւ
- 68 S ինքնութեամբ փխ ինքնիշխանութեամբ
- 69 L փրկութիւնն τ փրկութեան սրբ. փրկու-
թիւն EJZefx կենդանոյն (bqst կենդան-
ւոյն) փխ կենդանիաւ ααբ կենդանիաւ
սրբ. կենդանոյն (ap կենդանոյն)
- 70 N չիք եղաւ μ շիրիմ r անորիշելի s ան-
որիշ սրբ. անորիշելի Zs թաղմամբ
- 71 H սանդարամէտականացն RVWn սան-
դարամետականաց 0 վհատելոց սրվ. րե՞
մեկնաբանված յուսահատելոց s վշտացե-
լոցն սրբ. վհատելոցն ADEHUa ձեռա-
գրերից բացի, այս սողն ունեցող մնացած
բոլոր օրինակներն ունեն վհատելոցն AZ
բանդարգելոցն
- 72 Z չիք եւ N աւարտել Wl ըստ աւրինացն
փխ զտնարինականացն
- 72—73 NU գիրկանաւոր
- 73 Zηb տնտեսութիւն
- 74 k չիք ի թեւ հոգմոց ելեալ N քերորես
Pη քերովրէս λ քերովրես Փ քորբէս h
քերորէս k քերովրէս r քերորէս s քրով-
րէս սրբ. քերովրէս LSXY անքննութեամբ
- 75 Y գերոյ փխ գեր ի վերոյ N չիք ամենայն
h յամենայն Wλehikr երկրի փխ երկնի
- 76 σ սկըսքնածուանդ M հնաւասարութեանն

- Ք հառատութեան փխ հառատութեան
 ՎՏ հառատութեամբ ikr չիք և
 77 ա բնաւին փխ բնաւ, չիք իսկ L չիք և
 77—78 K սեպհականաւք LQX սեփականաւք
 ՍՏgkmns սեփհականաւք և սեփակա-
 նաւն հ սեփականաւք ք քսեփականաւք
 78 J այս սողի բնեւ բառից մինչև տ. 91-ը
 ճեռալայ ունի նաև ուղ գրչութեամբ՝ օ-
 ռինակված նավանաբար բուն գրչութունից
 հ բնեւ փխ բնեւ
 79 ՄՎՏ հառաւ Z հառաւ, իրաւամբ JS յո-
 րում փխ որում LPYZ յորս փխ յոր Կ
 չիք յոր s յորս սք. յոր
 80 V ամենայնի փխ յամենայնի
 80—81 Ս տէրութիւն ք տէրութեանն է չիք
 81 է չիք որ Ս չիք միայն ի KNԿ միայնոյն
 (s միայնոյ) փխ միայնոյն ABԳՓ չիք
 է² CD միոյն սք. (D սքվ.) ի միոյն
 B չիք միոյն
 81—82 Z փառակցութեան s փառակցութեան
 սք. փառակցութիւն
 83 Z չիք միշտ Տ սքոյ սք. որդոյ G₁ հար
 սք. ընդ հար MNSWՅլbglstu ընդ
 հար R ընդ հար սք. հար հք հոգի
 83—84 ip էութեանն
 84 H չիք և
 85 h դղացոյց ikr հղաւք ADEHՃՓզ համ-
 իշխան G₁Տ համիշխան սք. համիշխան
 86 օ մին փխ նմին T օղաւորութեան սք.
 ֆաղաւորութիւն Zs օղաւորութիւն
 86—87 T պատճառ օ պատճառն սք. պատ-
 ճառ
 87 ABDG₁HԳՏՓ ահաւոր և բանն առաջին
 CE ահաւոր և բանն առաջին սք. առա-
 ջին և բանն ահաւոր s առաջին և բանն
 ահաւոր սք. ահաւոր և բանն առաջին !
 ի փխ եւ N նոր փխ նորին U ինքնու-
 թեամբ ք ինքնութեանն
 88 W և ամենից ADG₁KQU հղարն (ք
 զհաւարն) փխ զհաւարն BC հղարն սք.
 զհաւարն ղմ զհաւարն սք. հղարն U ի
 պարզեա ի
 89 PUh փառաց անուան Z միածնի օ միա-
 ծին
 89—90 V չիք շնչեաց ի մարգարէսն
 90 է աղղակցին ք և յառեայն փխ յառա-
 բեայն
 91 BNOPQRSVWXYZԳՅԺԹՏԺԵԳիհիկlm-
 prtu աղանոյ W չիք ի m երեւոյն փխ
 երեւոյն ք երեւոյն
 92 Zhs առնդականացն
 93 ք լցոյց Ս զվարդապետ MVs էաւ G₁
 արքայութիւնս սք. արքայո CDEJՍիլլա
 օթրեղականց (աւթրեղականց, օմեղականց)
 ի աւթանդականց
 94 N վերականցոյ ք վերականցոյ ի ձիք
 94—95 ք նանդերձաւորաց
 95 ABCDEG₁PVYպղղ.սգԼՏՓ ք զմկրտաւա
 HUWZԾճbgihiklmqrstu զմկրտաւայն R₁
 զմկրտաւա սք. զմկրտաւայս ի զմկրտաւայն
 սք. զմկրտաւայս ք (Քրիստոսի) և ի
 ABDEHԼՏՓ բնակութիւնս C բնակու-
 թիւնս սք. բնակութիւն գ բնութիւն փխ
 բնակութիւն
 96 ք խրում սք. խք ք մարգարծեաց փխ
 մարգարդեաց և չիք եւ s հոգի սք.
 հոգին S նորդեաց փխ ներդրծեաց
 97 և չիք է Ս խնդի լ խնդի ք չիք ամե-
 նայն է յամենայն փխ ամենայն
 98 R նախաթուլով Ս նախադրելովն (W
 նախ օղելովն) փխ նախաթուլովն և ի
 լերրոգութեան Լ ք լերրորդութեան ք լեր-
 րորդութիւնն ք զմիւսն
 99 R ի զինի սք. զինի և զի կնի փխ զինի
 A և այս տողն ունցող մնացած բոլոր
 օրինակներ. բացի HJLNTVXղղՊՆԵԵԵԵ-
 ikmru ձեռագրերից, ունեն ի զինի (ան-
 ուանիկն) Wլbmqr տնուանելի H չիք ի
 Wbl մին ք նմին փխ մին
 100 Ս ասկոյն m զիմաց օ աղտահաւն
 100—101 HZճի չիք եւ... կամացն Um յորդ-
 նութիւն W յորդնութիւն Տ յորդնութիւն
 սք. յորդնութիւն Փ յորդնութիւն սք.
 յորդնութիւն Բ յորդնութեան
 101 CՅgas եւ սք. ունել JMէտ ունել (LPSY
 գոյ) փխ եւ Կ ունել սք. եւ AHI զիմացն
 փխ կամացն BC զիմացն սք. կամացն
 s կամացն սք. զիմացն SU ամենայնի
 (U ամենայնի) է OS քէ
 101—102 Wլbgm ունիցի զրանն
 102 L չիք ընդ նմա ք հոգւովն

- 102—103 Σ *անհազագ սրբվ. անհոգի*
 103 NPRWdihlm *ումն փխ ոմն ր անկենդանի*
 104 fh ոմն փխ ոմն K ոմն է W չիք կամ՝
 Nabedeiklprt չիք ի
 104—105 x կամի մահացու է փխ կամ ի մահացու է
 105 Cλσ ումմն սրբ. (λ սրբվ.) ումմն է և
 սրբմն փխ ումմն է A և այս առդն ունե-
 ցող մնացած բոլոր օրինակներ, բացի
 αδθμϰς ձևագրերից, ունեն ումմն k
 ոչ էի փխ ոչ էի
 106 θσ ապաշուր սրբ. ապաշուր ի հարկ TU-
 Ζαδφω չիք և θ իբրե սրբ. և իբրե s իբր
 սրբ. և իբր JUβγστ իբրե L չանշունչ փխ
 զուռն
 107 αբ պատճառական փխ հակաճառական և
 հակաճառական սրբ. պատճառական K
 յառակնի սրբ. յառակնեցի Zց կապեալ
 փխ կապուկ s կապուկ սրբ. կապեալ
 ABCDEG₁HMNOPQRUVWΘλστI'ΣΦbgm
 չիք ի a իրմէ
 108 ββδεϋghik չիք էր N ոչ էր փխ և էր
 JK₁LSTXYαγδijθσφω *անբանութեանն* QI'
անբանութեանն (Zk *անբանութեանն*) փխ
անբանութեանն W *անբանութեամբ և ան-*
բանութեանն սրբ. *անբանութեանն*
 109 NSU *պատուեալ* Jγτς *մեծութիւնն* M
ստրկութիւնն
 110 L տալով N տալցն Z տալցէ M *բղիաւ-*
ղէն H *զոլ հով* փխ *զոլով* Jγ *զոլ*
 111 U չիք ինչ
 112 U միութիւն Pr *կրորդութեանն* ω *զայն-*
պիւնն U *բարաւ* Xg *բարամբ*
 113 r *պարսիցն* Γ *հաւատոյ* Z *բանիւք*
 114 Lαστ *զոռնա* (S *զոռնն*) փխ *զոռնա* Y
զոռնն
 114—115 Z չիք *զոռնա* Ϸնդ s *նոռնն* սրբ.
զոռնա Ϸնդ *նոռնն*
 115 NPVWZβλbedeifhkpqrxt *նոցա* փխ *նոցին*
 115—116 J *կկեղեցականն* h *զկկեղեցական*
 116 JLγl *զկրորդութիւնն* Σ *կրորդութիւն*
 116—117 ACDE *տէրութիւնն* V *տէրութեան*
 117 u ի միակցորդ MNUWλab *հաւասարութիւն*
 Z *հաւասարութեամբ* s *հաւասարութեամբ*
 սրբ. *հաւասարութեան* HLSYφc *սրբասա-*
ցութեամբ փխ *սրբարանութեամբ*

- 119 Nlux *անդրանկաց* Jγ ի *յազգս* M *կրկա-*
մնացս սրբ. *կրկամնացս* β *կրկամնաց* N
 չիք և *յազգս...* *բանականաց* t *բանակա-*
նացս
 120 ABDEG₁HMωI'ΣΦ *յախտենից* *յախ-*
տեանս C *յախտենից* *յախտեանս* սրբ.
յախտեանս *յախտենից* U չիք *յախտենից*
 λhl չիք *Ամէն* ΣΣ *ամէն* կրկնված α *ամէն*
յամկենցունց
 121 C *զոչումն* սրբ. *զոչումն* ABDEG₁HZΣΦ
խորհրդոյս C *խորհրդոյս* սրբ. *խորհրդոց*
 θ *խորհրդոց* սրբ. *խորհրդոյս* Γ *խորհրդ-*
ոյս r *խորհրդոյց* սրբ. *խորհրդոց* gլ *կեր-*
պատրիոյ Nω *յայս* (Z *յայսր*) փխ *յայսմ*
 s *յայսր* սրբ. *յայսմ*
 122 N *ամենկուր* B *անանջանց* DE *անանջաց*
 Y *աշանկաց* փխ *անանջաց*
 122—123 Y *սպառնեալ* փխ *սպառազնեալ* λ
զսպառազնեալ
 123 Z *մտից* 's *մտի* սրբ. *մտից* LSXλbc *ինչ*
իմոյս O չիք ինչ
 124 i *ստեղծէր* փխ *ստեղծեալ* էր N չիք էր
 chp չիք նախ
 125 W չիք *քան* ω *զէնիկն* N չիք *կրկնի* U
փառաբանչաւ t *կրկառասկզմ*
 125—126 G₁ *բանաւորականր* փխ *բանաւորաւր*
 Σ *բանականաւր* սրբ. *բանաւորաւր* c *բա-*
նակաւր սրբ. *բանականաւր*
 126 Z *բո* փխ *բումդ* s *բում* սրբ. *բումդ* N
բումիւն u *փառաւոր* փխ *փառաւորեալ*
 127 N *զմերթեալ* U *հաշակեալ*
 128—129 UZ *հրամանի*
 129 L *կենացդ* T *կանոնիդ* C *Ազովնայի* սրբ.
Ազովնայի Jγ *Ազովնիայ* U *Ազովնա* Ypx
Ազովնայ Z *Ազովնա* A *զհրամայել* սրբ.
զհրամայեալ NI' *զհրամայել* W *զհրամեալ*
 129—130 ABDEΣΦ *զպատուէրդ* C *զպատուէրդ*
 սրբ. *զպատուէրդ* Γ *զպատուէրդ* փխ *զպ-*
ատուէրդ s *զպատուէրդ* սրբ. *զպատուէրս*
 130 σ *անուկ* L չիք *խսկ* U *խառն*
 131 A *նուիրել* սրբ. *նուիրեալ* C *նուիրեալ*
 սրբ. *նուիրեալ* G₁ *նուիրեալ* սրբ. *նուի-*
րել MPλafhikprx *նուիրեալդ* MZa *բում*
 s *բում* սրբ. *բումդ*
 131—132 h *և* որ
 132 C *խորտակելն* սրբ. *խորտակելն* G₁NP-

- մերասէրքս Ե մերասէրք Mερ առաքինութեամբ ժ առաքինութեամբն
- 149—150 NOag նմանակեալ փի յեղանակեալ Z յեղանակել
- 150 U ալլ և սակահ ԻԼ Երկրածինք սրբ. երկրածնինք
- 151 LP բնութեամբ փիս իսկութեամբ
- 152 N յամենայն փիս յամենայնի Ծ յամենայնիս փիս ամենայնիս
- 153 Թ համանից N անդոյրութիւնդ XY անդորրութիւն իկր աշխատելոց փիս ախտացելոց
- 153—154 AKΣΦ առողջեան փիս առողջութեան ԸՐ առողջեան սրբ. առողջութեան
- 154 δΓqx ազրեր NOQSWYZγδλωεφghiklmռէսx կենդանոյ ΓΣ կենդանութեան փիս կենդանոյ G₁LNPSXYikqrլսx երեմիայի
- 155 V ողորմեաց VW որբան փիս որ այնքան UVZ ծարաւիս Ե ծարաւես սրբ. ծարաւիս Ե ս ծարաւիս սրբ. ծարաւես S և պասքիս
- 156 Y աստուածդ LP փրկութեանս Ե չիք զի ձիկ զուարթնոց Ե զուարթոցն
- 158 N քահանայիս
- 159 N պիութիւն
- 160 L չիք կենցաղականաց և լքելոյս ռ լքելոյ U մաղթել հաշտութեան A չիք հաշտութեան BCD մաղթել սրբ. հաշտութեան մաղթել (D մաղթել հաշտութեան) ց մաղթել V ողորմեաց Y ողորմեա ինձ
- 161 Q լուսատրեալ սրբ. լուսատր Ե Ելանելոյ սրբ. Ելանել
- 161—162 Ե մեծիդ... ստորանկեցելոյ կրկնված V հաշտութեան փիս յայտնութեան
- 162 C ստորանկեցելոյ սրբ. ստորանկեցելոց G₁-JTγδηζ.φΓex ստորանկեցելոց LQsXY ըստորանկեցելոց RWZαΣΦghl ստորանկե-

- լոյ Թ ստորանկեցելոց սրբ. ստորանկեցելոյ և ստորանկեցելոց սրբ. ստորանկեցելոյ
- 163 NZλt աւտարանել ա այսմ f այս C օրինական սրբ. օրինական G₁VΓΦI սուրինականս ԻԼ օրինական փիս աւրինականս Լ աւրինականաց
- 165 ar արդարիւն Z անսայցեր
- 166 X կենք Z լոյս փիս յոյս s լոյս սրբ. յոյս
- 167 Γ ծածկապէս փիս ծածկագէտ Ծ ծածկապէտ
- 168 U կարկեցեր և կարկեցեր փիս կարկեցեցեր ABCJPRTXYδμΣαδεφlmnpս անպատում Թ անպատում սրբ. անպատում
- 170 BSVWYγfhikprtux անքնին
- 172 Ե չիք կերպարեցար անորակ
- 173 ABCDEHMNQRXYγδωΓΦI բաղձանս G բաղձանս սրբ. բաղձանս LPSTθλτ զբաղձանս և բաղձանս սրբ. բաղձանս
- 174 K Թշուառացելոյս C Թշուառացելոյս իմ սրբ. Թշուառացելոյս Թ իմ սրբ. ինձ A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակներ, բացի KLYδθστ ձեռագրերից, ունեն իմ V զուարթնոց Y զուարթոցն
- 176 δ անհատ փիս անմահ և անվաղիսճան rsu անվաղճան
- 178 U և աւրճեալ
- 179 և միտս փիս Միշտ, մեղուցելոյս D զբարբաստութիւնն E զբարբաստութիւնն M զբարբարութիւն (N զբարբաստութիւն) փիս զբարբաստութիւն O զբարբաստութիւն Ե զբարբաստութեան
- 180 T զկենդանատուաց ձ կենդանացուաց փիս կենդանատուաց C Երկայնամիտ սրբ. և Երկայնամիտ
- 181 L չիք վայել է ՍԿ յաւիտեանս յաւիտենից
- 182 JKSUXβλΣ չունեն տողը p ամմէն

Բ Ա Ն Լ Ե

Վերնագիր.

Kh համադրակալված ԼԸ (Z ԻԵ) փիս ԼԵ EKPRWZαβλցbgimqux վերնագիր կրնատ ծղոտ համադրակալվածքայմբ L նորին Գրիգորի նարեկացոյ փիս վերնագրի NUσβ հնձութիւն x Առնու փիս առ նոյն և մաղթաց MNTUYωΣhkr

րան Ե չիք Ի AQTΦ սրտէ VY սրտի Y չիք սրտից

- 2 J տեսաւորութիւնն U տեսութիւն փիս տեսաւորութիւն
- 3 R ամենարձակ սրբ. ամենընդարձակ VZ-mabcefgghiknpqrt ամենընդարձակ (T ամեն-

- նայրնակ d ամենընդարձակ) փխ ամեն-
արձակ s ամենընդարձակ սրբ. ամենար-
ձակ
- 4 VVY զարացն (զորացն) W զարացի
Cα պարերգութեամբ (α պարու երգու-
թեամբ) սրբ. պարու երգութեան EKVδ
պարերգութեան Lydikmт պարու երգու-
թեամբ Q պարու երգութեան θ պարերգու-
թեան սրբ. պարերգութեամբ
- 5 Z իմոյ փխ ի միոյ s իմոյ սրբ. ի միոյ
β ցոյց V բում ω բարերարութեան փխ
բարութեան d բարութեան
- 6 A ղեկերիմ Σ ղեկերիս սրբ. ղեկերեաց
NU պատրաստեալ SYt իմումս
- 7 V մնծ
- 9 E և որ սրբվ. որ և HWλmтx որ և NS
չիք նւ LN նոցուն P նոցա Zωs նոցին
ABCEFGJKμΣΦη հաստեցեր փխ հաստա-
տեցեր L հաստեցեր սրբ. հաստատեցեր
- 10 ABGKTUXYαη չիք և CESa ալլ սրբ.
(E սրբվ.) ալլ և β ալլ և սրբ. ալլ C
լուսպարօք s նոցին սրբ. նորին S զմը-
տանց փխ զմատանց Z զործս և զզործ s
զործս սրբ. զործ
- 11 Cβ ի սիրելի սրբ. սիրելի Ζαδημωs չիք ի
LSY զնոսին
- 12 L առեալ, մեծացդ I մեծագողեստից փխ
մեծաց զովեստից
- 13 Z առաջի s առաջի սրբ. առաջին ABDE-
FGKNOUημω դասել C դասեալ սրբ. դա-
սել V չիք դասեալ σ դասել սրբ. դասեալ
GThmт զմարդասիրութիւն
- 14 և ղբեզ V չիք անուն λ զանուն ikr ան-
ճատելի փխ անճառ ի ր խորհուրդ ABDE-
FGUVμωΓΣΦ խորհուրդս բո C խորհուր-
դս բո սրբ. խորհուրդս
- 15 NWδΣΦbghl ղերկնայինսն V լուսակեր-
պիցն U չիք ղնոսին Wbm ղնոսա
- 16 ր զսպաստորս, յատուկս
- 17 ABORUIΣΦ ստորնային CD ստորնային
սրբ. զստորնային I մահականացումս
- 18 JLVNг անումար
- 19 MO կշռութեանն JMNPUVβγacdefiknpqr-
tux շափու
- 20 ր կտակ W գրոցս
- 21 GNγ զանապական Σ զանապակ սրբ. զա-
նապական Zi ծորման A և այս տողն ու-
նեցող բոլոր օրինակներ, բացի LMQR-
TXYալթիստեթա ձևաղբերից, ոմեն վեր-
նումն
- 22 ABEGJMOVZβδΓΣΦadgmit նւ ևս W
և ևս փխ ևս և HYωl չիք և CR և ևս
սրբ. և ևս և KNUβγλabceffhiknpqrux և
ևս և D միզ սրբվ. մինզ EHJSUVWYZ-
βγλΓΣΦkqstux մինզ R մինզ սրբ. միզ
etx ի չեմենել FKLQSTXYαδηθιստեթա
չեմենելն βs չեմենել սրբ. չեմենելն
- 24 S բազմօրինակ
- 25 k սրանչիկ U աստուածական փխ աս-
տուածագործս
- 26 ր չիք ղի βt t եթէ և պակասելոյն αδηθι-
ստեթա հաւատցն
- 27 AB հոգարարձն D հոգարարձն սրբվ. հո-
գարարձացն GMORWλΓΣΦbim հոգարար-
ձուացն V հոգարարձանց βց հոգարարձուաց
τ համարարձանց փխ հոգարարձանց ik հո-
գերարձանց ր հոգերարձանց x հոգարար-
ձանցն Z առաջնորդութեամբ (δ առաջ-
նորդութեամբ) փխ առաջնորդութեամբ s
առաջնորդութեամբ սրբ. առաջնորդութեամբ
ր գլխացար
- 28 L չիք և G և սրբ. ապա LWY զարաս-
ցի Sh զորացն N չիք տուակ LSUY
բանք Qb ամենակալ փխ ամենակար S
ամենակար սրբ. ամենակատար β ամենա-
կատար սրբ. ամենակար
- 28—29 W ամենակատար (փխ ամենակար
ևս) սրբ. ամենակատար
- 29 U ակտացեալ ուր մարրութեան γ առ ա-
զազակոյիս (հառաչման) equx հառաչ-
մամբ ր հառաչմանս
- 30 bm բանդի և ր արդարիկ αδηθιստեթա
փառք (t շարիք) փխ շափք β շափք սրբ.
փառք
- 31 A զմարբնալ սրբ. զանմարբնալ x մար-
բնալ փխ զանմարբնալ N չիք սուրբ
MORWZγωgl հաստատել (N հաստա-
տեալ) փխ հաստել β հաստատել սրբ.
հաստել
- 32 ACGHωΓΣΦ զլուացեալ B զլուացեալ
սրբ. զլուացեալ D լուացեալ սրբվ. զլուա-
ցեալ X զլուցեալ փխ Ջլուացեալ Y

- յուսցեալս MN աղտոյն Y պտղոյն (նախտոյն) փխ աղտոյ W ներգործեալ
- 33 զX նայ փխ նա ռէ և դի ZΣΦ երկորոյ
S յաւազանի սրբ. յաւազանիս NUZ յա-
ճախել S յաճախել սրբ. յաճախեալ
- 34 լ փառս
- 35 W սիրես փխ սրբես .
- 36 GJNTVZΔΣεργου բնորելոյն S բնորե-
լոյն սրբ. բնորեցելոյն բոյ S նախ տը-
պաւորեցեր (V նախապաւորեցեր Z նախա-
մարգարէին) փխ նախապաւորեցեր
- 37 V յանօրէնութիւն
- 39 BPV մինչև Cs յեղիպտացոց սրբ. յե-
ղիպտացոցն GOΦad յեղիպտացոց Wef-
hikl յեղիպտացոց YCω յեղիպտացոցն μ
յեղիպտացոցն 0 յեղաւացոց Է յեղիպտա-
ցոյց A և այս տողն ունեցող մնացած օ-
րինակները, բացի FKLPQSTXαδիθτφε
ձեռագրերից, ունեն յեղիպտացոց HMVdlt
երկրին Է յերկրի ԷS խաւար
- 40 U յարկնաշեալ ΓΣΦ արկնաշեալ Jαγδ
զմեղատրսն U զմեղատրն V զմեղատր
- 41 Vθks Դաթի Տէտ Դաթեալ
- 42 Y շի՛ որ B փոխարկես (K փոխարկես)
փխ փոխարկես M կարծրութիւնն օ
զկարծրութիւն
- 43 δx յոժ EGJLMNPRSαβδδεϛիρզոս կակ-
լութիւն V բաղդրութիւն փխ կակլութեան
U գոյութեամբ և գոյութեանն Է գոյութիւն
U քնդունելութեամբ
- 44 KQa ընդձեռնել NyΓΦ բնձեռնել α ընդ-
ձեռնել սրբ. բնձեռնել Է և այլ U ի ճանա-
պարհի փխ եւ ճանապարհ մի
- 45 V երկնչիլ LP ի քէն զամենայն աւուրս ի
բարութիւն սրբ. ի քէն UΓΣΦa զբաւան-
դակ
- 46 BNQU% զերկիզ H շի՛ զերկիզ SYan
զերկիզ ABDEHUVθλφΓΣΦt շի՛ բո CF
ի միտս սրբ. բո ի միտս
- 47 LSY ուշս LY ղնել փխ ունել V ունիլ S
հաւատով սրբ. հաւատովք Թ մարգարէին
սրբ. մարգարէիցն Է մարգարէին
- 48 C շրթանց սրբ. շրթանցդ A և այս տողն
ունեցող մնացած օրինակները, բացի JT-
αγδիθμστφω ձեռագրերից, ունեն շրթանց
զս զաշխարհակեցոյց փխ զաշխարհա-

- ստեղծ X զաշխարհաստեղծ սրբ. զաշխար-
հակեցոյց Γ բերանոյց
- 49 Jy զաստուածեղէնդ J անձրեաց A և այս
տողն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի
JTαγδիθμστφω ձեռագրերից, ունեն գէ-
ցուցանող և կաթաւս S կաթուած սրբ.
կաթուած
- 50 W զրաց օ զրանցդ
- 51 W զանձին փխ զանձին ու խորամանկու-
թեան FHPWXYabdfgilmr թիւնից GLN
թոյնից β թիւնից սրբ. թոյնից U բժշկե-
ցես
- 52 Tαθμ Ժեռամբ β Ժեռար սրբ. Ժեռամբ σ
Ժեռամբ BFJKSαγθμστφω զխաւսակա-
նացս Pλ զխաւսնականացն β խաւսակա-
նացն Է զխաւսարականացն փխ զխաւսնա-
կանացս S զխաւսականացն սրբ. զխաւսնա-
կանացս A և այս տողն ունեցող մնացած
օրինակները, բացի HLQη ձեռագրերից,
ունեն զխաւսականացն Z բմբունել S բմ-
բունել սրբ. բմբունեալ
- 53 N աղկեալ J զարութիւնն և զարութեանն
S զօրութեան սրբ. զօրութեամբ կրկին սրբ.
զօրութիւն
- 54 Է բնաւիցն ikr ընտրութեան I բանին
- 55 Bδφ զաստիարակեալ սրբ. զաստիարա-
կեալ բն C զաստիարակեալ սրբ. զա-
ստիարակեալ Z զաստիարակել S զաստիա-
րակել սրբ. զաստիարակեալք A և այս
տողն ունեցող մնացած օրինակները, բա-
ցի JRUVγλabcdehiklnpqrtu ձեռագրե-
րից, ունեն զաստիարակեալք Jγλ զա-
ստիարակեալ բն U զաստիարակեալ բո Y
զպատշաճական
- 56 στ անդղնաբար Jy իրբն Z նախնի βզ
լրեայց Z շի՛ Է K յոյսոյց Y լուսոյց փխ
յուսոյց ց յուսոյ
- 57 β անբաւութեան սրբի. անբանութեան Թ
անբանութեան սրբ. անբաւութեան օ ան-
բաւութիւն փխ անբանութեան A և այս
տողն ունեցող մնացած օրինակները, բա-
ցի JLPStγλστ ձեռագրերից, ունեն անբա-
ւութեան C ի յորսողէն սրբ. յորսողէն A
և այս տողն ունեցող մնացած օրինակ-
ները, բացի FGVZδիηω ձեռագրերից,
ունեն ի յորսողէն (V յորսողէն)

- 58 tu զճողոյս աշս խաւարեալ (ս խաւարե-
ցեալ) A B D E G H N R U Y թյդժԻՄԾdit
զխաւարացեալ VZfhpssx զխաւարեալ Wb-
gtn զխաւարեցեալս և զխաւարեցեալ սրբ.
զխաւարացեալ G ողոյս N զճողոյս W
հողոյ Տ ողոյս
- 59 Z աջոյս Դ աջոյդ Y կառկամամբ
- 60 U համարձակութիւնն N շրջել U շրջել փի
շիջեալ
- 61 VWβI՝ գրաւանին փի գրուանին
- 62 p շիք տէր Y ծովուն
- 63 β մեծութեանդ b մեծութեանն hr անբա-
ւութեանն p անբաւութիւն
- 64 ՆՏ բնկղմել զիմս դ զիմն NRW բնկղմեալ
V բնկղմեալս
- 65 ACDFGHTΘΓΦռ զկործանեալս BΣ զկոր-
ծանեալս սրբ. կործանեալս P զկործա-
նեալ s կործանեալս սրբ. զկործանեալս C
անձն սրբ. անձին G անձն
- 66 h շիք Զի մի յուսահատութեանն ABCDF-
GHMβΓΣΦrs յուսահատութեան E յուսա-
հատութեան սրբվ. յուսահատութեանն U
յուսահատութիւնն V կաթող փի կոթող N
կացուցեալ փի կառուցեալ UZhէ զծած-
կելոցն s զծածկելոցն սրբ. զծածկելոցն
- 67 N վարդապարան փի վարդապետարան
- 68 x շիք ի J մշակութեանն WZ մշակութիւն
s մշակութիւն սրբ. մշակութեան
- 69 ω կամաց l կենացդ փի կամացդ Zyabc
արմատն l արմատդ r տէր մատ փի ար-
մատ UY խղեալ (ց խուսեալ) փի խու-
ղեալ
- 70 Nf հետեալ V հետեիլ
- 72 C կենցաղիս սրբ. կենցաղոյս LNPYZԿb-
cfhikmpqsux կենցաղոյս Yhu մեղացս փի

- մեղանացս AGΦ մեղանաց սխալեաց փի
մեղանացս ալեաց BCD մեղանաց սխա-
լեաց սրբ. (D սրբվ.) մեղանացս ալեաց
V շիք ալեաց a աղեաց սրբ. ալեաց s ա-
լեաց սրբ. յալեաց SUY բնկղմեալ
- 73 VWYfr զաշղ փի զաջդ WZ շիք ինձ A-
GR բանձեցելոյս փի սասանեցելոյս BC-
Df սանձելոյս (CDF սանձեցելոյս) սրբ.
(D սրբվ.) սասանելոյս Z սասանելոյս
- 74 CFGHMORSWXYZβγδλσωΣacefgiklmpr-
stu քանանութիւն N քանանութիւն r շիք
ի W խորից GZs սրալից r սիրաս
- 75 BCDηλ աստղակատարս սրբ. (λ սրբվ.)
աստղակատարս SV աստղակատարս
(փի աստղակատարս) սրբ. աստղակատ Ծժ
աստղակատարս սրբ. աստղակատարս A-
GHKLWβθμτωΓΣΦx ձեռագրերից բա-
ցի, այս սողն ունեցող մնացած օրինակ-
ներն ունեն աստղակատարս r կասկան-
ծողական AGΦ վտանգաւորին B վտան-
գաւորին սրբ. վտանգաւորիս
- 76 C ապրուստ սրբ., յապրուստ ω կերակրոց
- 77 U և փի ի Y սեղանս բո HL շիք բո JZ
սեղանոյ
- 78 h դառնութեանն
- 79 LZ շիք զիս
- 80 Z չունի տողը s տողն ունի յուսանցում
N կարողութիւն փի դարութիւն
- 81 N շիք դու ես C և բժշկութիւն սրբ. բը-
ժշկութիւն Z շիք նորոգութիւն s բժշկու-
թիւն սրբ. բժշկութիւն նորոգութիւն L ե-
րանութեան d երանութիւն
- 82 U շիք եւ՛ ORWbglmqtu յախտեանս յա-
ւտենից
- 83 չս չունեն տողը

Բ Ա Ն ԼԶ

Վերնագիր.

Kh համարակալված ԼԶ փի ԼԶ AEHKN-
PRWZβλσabghimqtux վերնագիրը կրճատ L
նորին Գրիգորի նարեկացոյ փի վերնագրի M
վերնագրի փի կեանք Tծոռ համառոտագրու-
բյամբ NUσbt հեծութիւն h հեծութեանն V
հսկողին UVYωΣhlr բան r շիք ի ORΦ սրբ-
աւ VY սրտի

- 1 V անթիւր, յաճախեցեալը Zs յաճախե-
ցեալըն Σ յաճախեցեալ սրբվ. յաճախե-
ցեալըն
- 2 W առաւելեալ միշտ
- 3 ceihmtx փրկանաւորիդ fh շնորհաց արգա-
սիք ABDEFGHμωΓΣΦռ շնորհացդ C շը-
նորհացդ սրբ. շնորհաց p շիք շնորհաց s
շնորհաց սրբ. շնորհացդ

- 5 Vn շարշարանաց րոց Այլ յանձնառութիւնն
C յանձնառութիւնն սրբ. յանձնառութիւնն
- 6 H զափոց սրբ. զամդ
- 7 RWbg մահու Y կառուցեք փխ հեղուանք
- 8 FP զձեռնարկութիւն (VWZωsx զձեռնարկութիւնն) փխ զձեռնարձակութիւնն LS-XtΣbի զձեռնարձակութիւնն β զձեռնարձակութիւնն U բնդդիմութիւնն ր բնդդիմութիւնն
- 9 N զնթաղողանդ (Y՞ զընթերցողականն) փխ Զընթաղողականդ β լցակցութիւնն A-CDEγΓΣΦe յերկոցունց B յերկոցունց սրբ. երկոցունց GLWβլ երկուցունց Z երկոցունց սրբ. յերկոցունց N ոտիցն Y ոտից Y կեցուցանողաց Z կեցուցողացս հ կեցուցողացն ր կեցուցողաց
- 10 N յանարգելութիւնս Կի յանարգելութեանն U պատճառի s պատճառի սրբ. պատճառ H պատժարանի սրբ. պատժապարտի TΓ(Փ պատժապարտի փխ պատժարանի
- 11 N փախուցեալս δ զփախուցեալսն U վայրադրեալսն հ վայրադրութիւն F βշուռուցելոյս Σ βշուռացելոյս
- 13 Թ ձեռացն UW կոփողացն փխ կոփողացն Zαs արհնեալոյ զազաթան U զթութեանդ փխ զազաթանդ
- 14 F K N O Q R S W X Y ZβδλμτωΣcefiklmpu զթգնեոյն Թgr թգնեոյն Nի տունկն β տունկս սրբ. տունկ ABDEFGΓΣΦ զաւաղացեք (JKLQSTUXαγδիθμστφω ցամարեցուցեք) փխ շորացուցեք C զօսացուցեք սրբ. շորացուցեք HwS շորացուցեք սրբ. զօսացուցեք
- 15 R ներելոյ N զարեինակ
- 16 MRYWβ պանողաց N զանաղաց M ապիրատութեամբ հ ապիրատութիւն
- 17 NSUWYβadfikl զարաւեսակն Դ զարաւեսակն սրբվ. զարաւեսակն u զարեղակն փխ զարաւեսակն
- 18 ADEGHKVTΓΣΦgx զմահացելոյս BCσ զմահացելոյս սրբ. մահացելոյս s մահացեալս S բարութեան d բարութիւն
- 19 Σ զհայհոյացն L հնարաւորութիւն (S հրնարաւորութեան b հնար) փխ հնարաւոր L շարարանութեան փխ շարարանութիւն Y շարարանութեանն

- 20 ACGUՓ զլուսին փխ զլուսինն BDNτφΓb զլուսին սրբ. (D սրբվ.) զլուսինն Թ լուսինն սրբ. զլուսին N սլատկեր սրբ. զպատկեր PVbckmrx զպատկեր E երանգաւք W երանդ ԹԴԴ երանգաւորութեանն սրբ. երանգաւ արեան ԹG զունցեք սրբ. աղղեցեք
- 21 ր զարացուցես
- 23 Wr չունեն տողը Y չունի տ. 23—24 VՓ զտարերսս C սասանեցեք սրբ. սասանեցուցեք G տատանեցեք փխ սասանեցեք S սասանեցուցեք
- 24 Է զվշառացեալ րԷ զզլուխ U զթութեամբ GN եղեսցես
- 25 հ մոլորեցուցիչն, աստուածասպանից Է աստուածասպանիցն
- 26 TVσn զաւղուած Z զզաւղուած s զզօղուած սրբ. զջօղուածս հ զօղածնօտից փխ Զյաւղուած ծնաւտից Y ծնօտից Nλ րարժանեցեք RZλbfg քակտել Wl քակել (p քանդել) փխ քակտել հ քակտել, միմեան
- 27 N այս տողից մինչև բան ԼԷ տ. 16 ներառյալ չունի (ձեռագրից քերչ չի պակասում), և ԼԷ բանի շարունակութիւնը կազմում է որպէս ԼԶ բանի շարունակութիւնը e այս տողից մինչև բան ԼԷ տ. 1-ի վերաբերեալ րառք ներառյալ ունի ուշ գրչութեամբ Za վիմաց
- 28 Y զանրեղունակս փխ զանունակս
- 29 հ բերանէ փխ բերմանէ, ընդունայնութիւն ր ընդունայնութեանն U հանդարտեցես a հանդարտեցուցես սրբ. հանդարտեցուցես հ հանդարտեցուցես
- 30 ACHYΓՓ զպահապանացն BDE զպահապանացն սրբ. (DE սրբվ.) զպահապանացն m զպահապանաց F սուրն GOUWλgim սուսերս (i տուրս) փխ սուրս Zsu սուր β սուսերս սրբ. սուրս δ սուրս սրբ. սուսերս k տուրս սրբ. սուրս ACDs ընկերաց սրբ. ընտերաց (C ընտերաց s ընդերաց) BLTστ ընտերաց EGPOfp ընգերաց (H աղտերաց JVYZγωΓΣΦaezmnqtx ընկերաց U ընկերացն) փխ ընդերաց α ընդերաց սրբ. ընկերաց β ընդերաց
- 31 A սահման սրբ. սահնցման Y սահնցմամբ D Ի հողոյ Γ հողոյն

- 32 ՍԿԵ զտառապեալ Ս մարմնոյս LPe₂ իր-
րե e₂ շիֆ ի
33 Օ շիֆ յարութեան Yh յարութեանն a ար-
ժանացուցես սրբ. արժանացուցես
34 H շիֆ ի, զկերելն Ս կերել Օ շիրմին
սրբ. զշիրմին C զշիրմի h զշիրմին AB-
DEGHUFG ժականսն C փականսն սրբ.
փականս F փակարանսն փխ փականս KZ-
յաճ Կենդանագիր փխ Կենդանակիր Ն.
Կենդանակիր սրբ. Կենդանագիր s Կեն-
դանագիր սրբ. Կենդանակիր
35 htu անդէն s անտէն սրբ. անդրէն P յոր-
տայս եղեալս փխ յորտայսեալս Y շիֆ յոր-
տայսեալս Y յորտայսելս X որտայսեալս
ABDEFGHFG զնոսա C զնոսա սրբ.
զնոսին
36 Ս շիֆ ի V շիֆ ի տապանակի W յուս-
նայ փխ յուսոյդ x յուսոյ
38 HVh իրրե
39 ABCDEKMQVαδφΣΦαδf զսերմ ik զսեր-
մին W ծնդոցն
40 S անարժանս H յիշատիկի
41 WZλe₂fhp փրկելոցն

- 42 h յարժաթոյ Ս կրկնակապեալ փխ կրկնա-
կապէն HZΓe₂ կաշառաձգութեան LP կա-
շառութիւն փխ կաշառաձգութիւն
43 h շիֆ ի s բոյ սրբ. բում EMPRSUVβγդ-
dihiknpqrux նուիրեաց Z նուիրանաց փխ
նուիրաց s նուիրանաց սրբ. նուիրաց
44 Mг մատնութեանն Ս անարգութիւն
45 Whlm մոլեգնեկոցն R մոլեգնեկոցն սրբ.
մոլեգնեկոց b մոլեգնեկոցն
46 e₂ շիֆ Ըստ Հին Հարուածոց Լ Հարուա-
ծոյ ασφω զիպուածոց փխ Հարուածոց Թ
զիպուածոյ սրբ. Հարուածոց τ Հարուա-
ծոց սրբ. զիպուածոյ C Հանոյն սրբ. Հան-
ուոյն FO Հանգոյն (LSXe₂ նախնոյն α Հր-
նոյն) փխ Հանոյն GHVդg Հանոյն β
Հանգոյն սրբ. Հանոյն p Հանոյն սրբ. Հան-
գոյն
47 ABDEFGHVGFG շիֆ ի C յարձան սրբ.
ի յարձան
48 c զվիրաւորեալս փխ զվիրաւորեալս P հաս-
տատութեանց երկնից
50 V բով Y փրկեալս V Հաստատութեան
52 β արհնարանեալ UZs շիֆ յախտեկից
57 GJ չունեն տողը Σ տողը կեկեված

ԲԱՆ ԼԵ

Վերնագիր.

Kh համարակալված և փխ ԼԷ EKLPRW-
Zβλσbgimqtux վերնագիրը կրնատ M վերնա-
գրի փխ կետեր Tδηωո համառատագրութեամբ
Uσbt հեծութիւն UVYωΣe₂hлr բան r շիֆ ի Q
սրտէ V սրտի

- 1 UVkr այս փխ այդ Σ զոմարտակը LSX
վերադասելոց h վերադասեցեր ABCDEF-
GHFG թարեշնորհութեամբ Or բարե-
շնորհութեանց P բարեշնութեան (ω բա-
րեշնորհ) փխ բարեշնորհութեան h բարե-
շնորհութեանն
2 LSY բոց TZδθμστωs թոյդ Wbgimt
բումդ β բոցդ սրբ. բոյդ u բումբ h պար-
գեացդ LP իմ Wl իմն փխ իմն
3 nx բարեգութ փխ ամենագութ
4 Y զի թէ և H սակաւար GS շարադրեցան
փխ շարադրեցան Ս Լզկալքս V Լզկալք
5 C իշխանականք սրբ. և իշխանականք Tα-

ծղմլստգ. և իշխանականք

- 6 W շիֆ Որդիք զարութեանց η ծնունդըդ
7 b յուսանորոգ Q Հրաշապատիկը փխ Հրա-
շապատիկը
8 Uδθσ յաղթողականք β յաղթողական սրբ.
յաղթողականք Ս զրաւոր Հոշակալք
9 Y m. 9—10 ունի խառնված՝ Ըստ զխոց
զխոց (9) բերեալ ընդ ինքեանս անթիւ
պետութիւնս (10) պսակապանոյճ զեղա-
զարդելոց (9) արհնարանողաց (10) Ս
պսակապանոյճ α պսակապանոյճ
10 L ինքեան LSZ բաղմութիւնս փխ պետու-
թիւնս s բաղմութիւնս սրբ. պետութիւնս
11 Zu հեղ
12 H Հրազատութեանց Jy Հարազատութեան-
ցն δ հազարպետութեանց փխ Հարազա-
տութեանց hո նախանգաց
14 SX զզարութիւնս բո տէր Yr շիֆ տէր
Պ զարթո սրբ. զարթո տէր Wfhx զզարու-

- թիւն ABCDEFGHKLMPSTXYZημωΓΣΦ-
eux ի կեցուցանել ս կեցուցանել սրբ. ի
կեցուցանել
- 15 Ի դարեն Լ դարեն սրբ. դարենդ են մու
դարենդ են փխ դարեն չ. հալել փխ հա-
լածել
- 16 DEΛhr զանյուսութեան ս զանյուսութեան
սրբ. զանօրէնութեանն F կարկատ H շի
հ փախուցանել L փախու չ փախուցնալ
- 17 Կ չուցի տողը N զնորութիւն փխ զինուո-
րութիւն Zs զինուորութեան
- 18 W զիշերալարն Y շի Z զիշերալարն V
սկիզբնաներհակ չ զսկզբնաներհակ GRW-
XYβγωεζηθικλμνռ բարոյն Z բանին
փխ բարոյն
- 19 N քան փխ Քանդի եւ Կ այսքանեաց
- 20 Եւծ բարձրելոյդ KIԻ բարձրելոյն Դաժ֊
բարձրելոյն սրբ. բարձրելոյդ Օ բարձրե-
լոյդն P անձրեացալ Կ ընծայեցալ փխ
անձրեացալ
- 21 D թշնամոյս (EQ թշնամոյս) սրբւ. (F
սրբ.) թշուոյս (թշուաոյս) FORSWXY-
γδλσωεζηθικλμνռ թշնամոյս V թշնամոյն
exqu թշուափս փխ թշնամոյս HI՝ ապե-
րախտաւոր փխ ապախտաւոր V անճառել
փխ անճառ
- 22 Ե սր համարձակեցի N համարձակեցուք
V համարձակիցի N շի սր Ե շի դարել
V խօսիլ
- 23 Թ բազմաց Կ համանգամայն a համան-
կամայիցն Ի համանամայնիցն Լ համան-
գամալից
- 24 Ծ այսորիկ Z զառաչինն s յիշեալ սրբ.
յիշելով HWβλfx հաստատեցան (Im հաս-
տատեցան) փխ հաստեցան
- 25 W իրրե s իրրե սրբ. իրր H տկար ր
նկունս, և փխ ի TWαδηθιμτφωցIm զա-
րութենէ փխ զարաւորէ Օ զարաւորէ սրբ.
զարութենէ Γ զար որ է փխ զարաւորէ
U պարտեցալ Ի պարտեցի փխ պարտես-
ցի
- 26 N թե փխ Թէպէտ δ շի հ
- 27 ABCDEGHNOUVYηΓΣΦαεθηոպտux զնոյ-
նըն LP զոյն փխ զնոյն β զնոյն սրբ.
զնոյն կրկին սրբ. զնոյն
- 28 Wσfnp խակութեան
- 29 L չուցի տողը S և սրբ. ի W ի փխ եւ U
հատողիդ փխ հատողիդ Լ հատատողիդ
սրբ. հատողիդ
- 30 Nի շի առ G շարժանութիւն սրբ. շար-
ժանաւորութիւն
- 31 C ամենալոյս սրբ. առ ամենալոյս Y շի
բազմազեղուն βτ բազմաբեղուն սրբ. բազ-
մազեղուն ԹՅ բազմազեղուն սրբ. բազմա-
բեղուն s զրազմաբեղուն A և այս տողն
ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բա-
ցի NTUZαδημφωΣ ձեռագրերից, ունեն
բազմաբեղուն փխ բազմաբեղուն
- 32 X բարձրութեանդ փխ արարչութեանդ AB-
FGNZσΓΣΦոնսu զարեղութիւնն CEMτ
զարեղութիւն սրբ. (E սրբւ.) զարեղու-
թեան Թն զարեղութեան սրբ. զարեղու-
թիւն Ի զարեղութեանն U կարծուն փխ
կարծութիւնք
- 33 OPRWλbgIm արտաբերութեանց Կ ար-
տաբերութիւն ր արտաբերութիւնք
- 34 N որբ առին փխ Որ բարին Եւ վհատու-
թեամբ Դալիսի վհատութեանն β վհա-
տութեան սրբ. վհատութեանն
- 35 V ըսպանմամբ փխ Սպառմամբ ACERm
խորանման BD խորանման սրբ. (D
սրբւ.) խոպանման NOWYZβλabgl խո-
պանմամբ Γ խոբանմամբ ρ խոպանման
սրբ. խոպանանման s խոպանման սրբ.
խոպանանման կրկին սրբ. խոպանման K
աղբերաց NU աղբիւրացս Կ երկուցս f
երկուս
- 36 LP զգայարանս սրբ. զգայականս σ սգա-
յականս m զսգայականս W եղովմայ փխ
եղեմայ LOQTUααβε բղխել MNRΣsu
րխեալ չ րխել s բղխեալ սրբ. բղխել H
տնօղն փխ տնկողն
- 37 Qlqt առողեալ (ս առորեալ) փխ ոռողեալ
U ծածկեցի փխ ծաղկեցի
- 38 βμ յիս սրբ. ի յիս A և այս տողն ունե-
ցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի
JKOSTXYαγδηφa ձեռագրերից, չունեն ի
NZ բարեգործութիւն Nb կեանսատունն ր
շի կենսատունն զրախտ U զրախտի g
զրախոյ
- 40 C աղանդահնար սրբ. աղանդահնարն
- 41 u շի հանել ի M փրկութենէ սրբ. փափ-

- կուրենէ ABDEFGHUVIΣΦbgm նախ-
նում CO նախնում սրբ. նախնում N նա-
խում
- 42 ABCDEFJKMγλμϞIΣΦd կայցէ ք հա-
մարձեալ փխ համարձեալ Y հրաշխին
- 43 Փ միջի F աստուածոց սրբվ. աստուածա-
ցել J աստուածոց VZcefpqtx աստուածա-
ցելոց (ի աստուածացելոցն) փխ աստուա-
ծոց n աստուածոցն s աստուածացելոց
սրբ. աստուածոց SUX հաշտարանաց ծոռ
հաշտարարացն փխ հաշտարանացն հ խա-
ղաղութեան
- 44 Ե դնոր հացն փխ զչնորհացն
- 45 Ikr որս U խարդախութիւնք վնասակարու-
թեանց փխ վնասակարութիւնք խարդա-
խութեանց V վնասակարութիւն
- 46 A շունի տողը BC տողն ունեն լուսանց-
ում F տողն ունի այլ գրչությամբ x
չիք եւ U կամ հշարտութիւնք փխ կարճ-
ատութիւնք S սրտեղնութեանց
- 47 t վերին փխ լերին Z պնտութիւն հ պըն-
դութեանն s պնդութիւն սրբ. պնդութեան x
պնդութեամբ V բախեալ
- 48 p չրոյս t օրինակաւ C հեղեալ սրբ.
հեղեղեալ Ubcpx հեղեղեալ (Zqu հեղե-
ղեալ i եղեալ) փխ հեղեալ
- 49 K հողոյ S հողոց u հողոյ սրբ. հողմոյ
G չիք խորտակմամբ
- 50 t են իմ U բանին փխ ձայնին Jy ինչ ի-
ցեն m իցէ
- 51 BDELOησThiklprx ամենատես V ամե-
նատես սրբ. յամենատես s հրամանէդ
- 52 x բնդ իս հ խիզնա MY խզնի մտացս LN-
λΣ երկեղիս Qa երկիղիս
- 53 ք սոսկամ սրբ. սոսկամբ ծղփ սոսկմամբ
σh ամենայն
- 54 Z չիք եւ Y չիք եւ արդ
- 55 h հաստատութեանն Y չիք կենդանի աե-
կոծ
- 56 ABDEFGHKUVYZθστΓΣΦ չիք ի Cβη
յիս սրբ. ի յիս
- 58 Hp բարերարութեանդ h բարերարութեանն
JKN երկնայնոյդ P յերկնայնոյ V եր-
կայնոյդ փխ երկնայնոյդ Wfkr յերկնայ-
նոյդ a երկնայնոյդ
- 59 a անթաշակութեամբ h անթուշակութեամբ
- 60 ABDEFGHUVXZσIΣΦs անպատումն C
անպատումն սրբ. անպատում
- 61 Σ արեանեմբ Ե արկանիմ
- 62 H մոռացմամբ սրբ. մոռացմանն Z նիր-
հիս
- 63 Σ թարթմամբ սրբվ. թարթափմամբ N
դժնութեան W ճնութիւն U անտեսեցես
- 65 RW գլխիդ
- 66 Σ հոգ արկ սրբ. հոգարկութեամբ a արքա-
մութեանն S արքմութիւնս փխ արքա-
թիւնս
- 67 BDEFHMNRSWXYZλabdfghiklmnpqrst-
ux գրողորոյս FMVXYZλagiklmrstu մե-
ղաց NW մեղացն R մեղաց սրբվ. մեղացս
- 68 γ դարկուածովք h զկարուածովք փխ Զար-
կուածով ABDEFGHNVYZIΣΦabms դհա-
րուածս C դհարուածս սրբ. դհարուած DV-
efhprqtux մահուն UZbms մահու
- 69 a յիշմամ Zastu ամաթոյ λΦ ամաթոյն
- 70 γ դարչութիւն
- 71 FGOPRSUWXαγδζωΣfghiklmpr լեզուն
Yβσα զլեզուն ABDEHUIΦ դառնութեամբ
հաշակմանն (U հաշակման) C դառնու-
թեամբ հաշակմանն սրբ. հաշակմամբ GΣ
դառնութեան հաշակման Q հաշակման ք
հաշակմամբ սրբ. հաշակմամբ դժողոյս
դառնութիւն կրկին սրբվ. հաշակմամբ Z
հոգոյս QSX դառնութիւնս U տարժանու-
թիւն փխ դառնութիւն m դառնութեան
- 72 d բարութիւնք ABDEHZΓΣΦs անբաւե-
լիք փխ անբովանդակելիք CFG անբաւե-
լիք սրբ. (F սրբվ.) անբովանդակելիք U
անբաւերնդակելիք UWabglm անբաւանդա-
կելիք
- 74 ACEFUZθτωεfgtux յիշատակել դ յիշա-
տակել սրբ. յիշատակեալ σ յիշատակեալ
սրբ. յիշատակել
- 77 MV չիք ի ADEβηbl խոստովանութիւնն
C խոստովանութիւնն սրբ. խոստովանու-
թիւն M զի խոստովանութիւն սրբ. զխոս-
տովանութիւն U խոստովանութեան Vκ
զխոստովանութիւն F պարտութեան բառիդ
մինչև բան I⊕ տող 4-ի արդ բառը ներ-
առչալ ունի ուշ գրչությամբ N պարտու-
թիւն V պարտաւորութեան փխ պարտու-

- ՔԼԱՆ ՆԵՐ պարտութեանն հ աղաչեցելոյս
 փիւ ամաչեցելոյս
 78 Y չիք եւ ik որդոյ N կատարման փիւ սա-
 տակման թ սատկատման DTU մահու ր
 մահոյն
 79 K չիք ի HUWԱԴՏՓԳլ բազմութենէ R
 բազմութեանն Y չիք իմոցս bmit իմոյ Ym
 մեղացս W կրկնել s կրկնել սրբ. կրկնել
 80 Jyի առաւելութեան M ողորմութեանց RW-

- Zlabceflq ողորմութեանդ s ողորմութեանդ
 սրբ. ողորմութիւնդ
 81 NU Հոչակել Q ահաւորութեանն SUՆ
 ահաւորութեամբ l ի յերկրի ր յերկրի սրբ.
 ի յերկրի l երկրի
 82 H Հոգւով
 83 BKԱՏի չունեն տողը p ամէն JR ամէն
 կրկնված

Բ Ա Ն Լ Ը

Վերնագիր.

K համառակալված եւ փիւ ԼԸ հ շունի
 համառակալում EKPRWթնթցimoux վերնա-
 գիրը կրեաւ QTծւոթ համառոտագրոյլամբ
 NUթի հեծութիւն LMNUVYԾՏիւր բան ր չիք
 ի QZ սրտէ V սրտի

- 1 a բնկերցածի
 2 ABF,HKOPVZծփԴՏԹenpsu սկզբնաւո-
 րացի CGԾ սկզբնաւորացն սրբ. (G սրբվ.)
 սկզբնաւորականացն T սկզբնաւորակա-
 ւացն սրբ. սկզբնաւորացն i սկզբնակա-
 ւացն ծ կարգող
 3 ծ մեղանացն օ զմեղացն հ զմեղացնացն
 կր զխաւարածնունդս փիւ զխաւարային
 ծնունդս NY ծնունդսն y ծնունդն Za զըլ-
 խաւորաց
 4 UV աւրինաց T մարմնականաց
 5 ր մահոյ
 6 V սահմանի

- 7 HՏ ազատարարն V զազատարար ր հոդ-
 ւոցն R տէր մեր սրբ. տէր bgqԼtu տէր
 մեր ABDEF,GHLVԱԴՏԾԵ Յիսուս Քրիս-
 տոս CO Յիսուս Քրիստոս սրբ. Յիսուս Y
 Քրիստոս Յիսուս s Յիսուս սրբ. Յիսուս
 Քրիստոս

- 8 U նշանակեցից փիւ Յիշատակեցից C
 նուաղս սրբ. զնուաղս a նուաղս s զնուա-
 զրս սրբ. նուաղս x նուաղն BCs յորունց
 սրբ. ի յորունց a ի յորունցն A և այս
 տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակ-
 ները, բացի GMNVYZթյղիւ ձեռագրերից,
 չունեն ի H յոգւունց

- 9 H անբաւ
 10 a արդարեւ V կայսերականքն Z չիք ո-

- մանք s կայսերականք սրբ. կայսերականք
 ոմանք
 11 OPWe բազմութեանն փիւ բարձրութեանն
 թիւիւր բարձրութեանն
 12 a տուն ունի լուսանցումը p շունի տողը
 L կենաց փիւ շնորհաց X շնորհաց սրբ.
 կենաց yx շնորհի Z լրեալը փիւ լցեալը
 13 U սիրեցեալին Y չիք իւր
 14 թ պարաւորք սրբ. պատուաւորք կրկին
 սրբ. պարաւորք ծ պատուաւորք
 15 հ պտակեալը J իշխանականք սրբ. իշ-
 խանք NSYթյծ իշխանք փիւ իշխանականք
 16 հ բարէհոգեակալը
 17 H յաղթողականքն N յաղթողական Q փող
 18 Y շունի տողը թ մարտիք
 19 Wbm զոգեալին
 20 yփ պատուաւորք փիւ պարաւորք
 21 Xa զմիայն ACDEF,GHԴՓԼm որիորդը t
 օրիորդ
 22 Y շունի տողը P փնտանքն
 23 հ ազատութիւն
 24 հ այցելութիւնք ր այցելութիւն B ձեռն
 սրբ. ձեռք ZՆ ձեռք s ձեռք սրբ. ձեռն
 25 Y շունի տողը ABF,GHJKLMPWXածփ-
 Փծlս խոստումն LPSUXձtu բաւութիւն
 e բաւութիւնք
 26 A պահպանութիւնն սրբ. պահպանութիւն
 BF,MZԴmx պահպանութիւն T պահպա-
 նութիւնն s պահպանութիւն սրբ. պահպա-
 նութիւնն bg աշն
 28 հ նշան GLPXYԹտու ամբութիւնն Tդ
 մաքրութիւն փիւ ամբութիւն թ ամբութիւն
 սրբ. մաքրութիւն ք մաքրութիւն սրբ. ամ-
 բութիւն

- 29 Y չունի տողը
- 31 EU արուեստը WYhm արուեստըն հ հրաշքն
- 32 GNXY անհղձուկներն
- 34 Y չունի տողը L ուստադրություն
- 35 Սևի դարություն ռ դարությունը VI հրաման
- 36 h լուսյարան
- 37 GSYu անապականությունն
- 38 r վտար
- 39 ABCDEFGHNMORUWYֆղևճԻՏԳԵԴԵԳհիկոք սին JNWZղևժցղևճ հաստգայք
- 40 Q չունի տողը JTVαθag որոտումնն r որոտումնը
- 41 NU վերստին փխ վերին և փրկությունն
- 42 a ծառնությունն սրբ. ծառն արհնությունն N արհնություն
- 43 e բարունակըն d բարությունը
- 44 S զանրան փխ զրնուն և բնաւ, չի՛ ասելով ABF₁GHSVβΓΣΦ յամենայնէ DP յամենայնէ սրբվ. յամենայնէ
- 45 JLPSPWZαբcdps յարեգականէ S₁. ալլալլի s ալլալլի սրբ. ալլալլի ACDEF₁-HΦ աշից B աշից սրբ. աշից I աշիցս և տկարությունն
- 46 Y չի՛ Ի, զշատն τ առէ հ ասին Eikr սակառուն
- 47 Y չունի տողը N բաւականաց ABDF₁Gμ-ωΓΣΦ ամենապիկար (ամենապիկար) C ամենապիկար սրբ. ամենապիկար JLSγa ամենապիկարս (ամենապիկարս) R ապիկարս սրբվ. ամենապիկար Z ամենապիկարս s ամենապիկարս սրբ. ամենապիկար L կարի փխ կարի և կրի սրբվ. կա-
- 48 γ Բաց փխ Բայց C թշուառացելում սրբ. թշուառացելոյ Hδm թշուառացելում VW թշուառացելում Z թշուառացելոյ Z եղկելոյ N եղկելոյս փխ եղկելի անձինս
- 49 V Ի կարգ a խառնել
- 50 V ձայնից s ձայն սրբ. ձայնի Cσc բողոք սրբ. և (σs չի՛ և) զբողոք s բողոք սրբ. և բողոք JKSαϑηθτφω զբողոք GHNPUVZns զուծի S զուծին
- 51 B սորին սրբ. սոցին U սոսին փխ սորին
- 52 ՄԱն արդարություն Wh կշիռը Im կշիռն Y կշիռը Իր
- 53 L չի՛ Վճիռն ABWΦkr հասուցմունք
- 54 brn բնությունն L.I' չի՛ և K լոյս
- 55 OQWγζbdefhikprtux յանդիմանությունըն C լամպարքն
- 56 Z տող 56-ի փխ ունի տող 57 և ընդհակառակե N մերկությունն Ն. մերկություն
- 57 Նիւր յայանությունն t յայտնությունըն β և ամաթն սրբ. յայտնությունն և ամաթն կրկին սրբվ. և ամաթն
- 58 θστ անբիծքն (ամբիծքն) η վաստակն
- 59 O բխրեալքն ABCDEF₁HOPQTVZμωΓ-ΣΦcs պատիմն a պատիմն սրբ. պատիմքն
- 60 n կրկին աշխար W աշխար՝ (ն աշխարհն) փխ աշխար ABDEF₁GHVΓΣΦ եղկելոյս կրկին (Σ կրկինս) C եղկելոյս կրկին սրբ. կրկին եղկելոյս s կրկին եղկելոյս սրբ. եղկելոյս կրկին Jaηθμτφbd եղկելոյս
- 61 a բանդի սրբ. բանդի գալ հ հասել է փխ հասանէ β հասկ սրբ. հասակ δ հասակ փխ հասկ kr հասկս BGHI'Φ հասակին հ հասկիս փխ հասակիս W բարկությունն
- 62 KMOUWβηζbcfihikmnp հունձս VZδas հունձն g հունձն սրբ. հունձս
- 64 Y չունի տողը Meu բնմքն a բնմքն սրբ. բնմքն
- 65 Σ սղառնացեալ
- 66 L դատարարն փխ դատաստանն
- 67 A B C D E F₁ GMNPRZβΓΣΦabefghnpqrsx զաւազանն b զաղան փխ Գաւազան YZas խրատու ABEGHYΣΦ հարուստն
- 68 Σ սղառաղիություն
- 69 h ընդրություն
- 70 Γ առ փխ բնդ
- 71 HVωe դատէ հ զդատապարտեալսն LPS-WI վերջին MOVYZηhirs վերջնումն r աւուրն Y չի՛ հասուցմանն λωΣ հասուցման
- 72 N նախընթան Y չի՛ նախընթան հ նախընթանայ S բաղդությունը փխ բաղդությունն
- 73 Z չունի տողը Ghi նուազ փխ նուազ Y հեծությունն սրախ, չի՛ վարանական երկրալիս a վարական փխ վարանական NU-βλΣ երկրալիս Sa երկրալիս
- 74 Zω ձեռամբ
- 75 ADEF₁GHQRVΓΣΦ չի՛ Ի Cμ յետին

սրբ. ի յետին Ե յետումն փխ յետին Ա տազնապէս Շ առաջինդ սրբ. առաջին LX աւր՝նութեամբ (S աւր՝նութեամբք Ս զըթութեամբ) փխ ազնակաւութեամբ ABD-EF₂GHV₂ημσω₂ΣΦ ձեռագրերից բացի, այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրի-

նակներն ունեն ազնութեամբ փխ ազնակաւութեամբ

76 N մխիթարէլ չ չիք բաւել

77 Ի չիք յամենայնի MΣ չիք յաւիտեանս չ յամենայն արարածոց փխ յամենայնի յաւիտեանս JKLQSNXZαγδιθμτφωΓς յաւիտեանս յաւիտենից

Բ Ա Ն Լ Թ

Վերնագիր.

K համարակարգած ԽԲ փխ ԼԹ Ի չունի համարակարգում A E N P R W Z α β λ σ α β γ η ι κ λ τ υ ϕ ρ σ τ x հեծութիւն L M U V Y ω Σ Ի բան Ի չիք ի QΦ սրտէ V սրտի

1 τ զկերպարան

2 ϕ վնասակարիս W թեկադրութեան Σ թեկադրութեան սրբ. թեկադրութենէն

3 Y խոռվ N կորուսել Wτi ի սպաս

4 N աշմնուս արդ Y չիք արդ չ և աշմնուս JLPSTXδς դաշմնուս Y աշմն Z աշմնուս α աշմնուս սրբ. դաշմնուս e աշմնուս Ի յամնուս փխ աշմնուս Ի աշմնուս

5 H տեսութեամբ փխ հեծութեամբ X թաղծնալ ԻS թաղիծնալ ABDFGHUVYZΓςΦ-as չիք ի C յողի սրբ. ի յողի X հողի սրբ. յողի A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի GNYZYΓςΦacfh-րս ձեռագրերից, ունեն յողի

6 V խայտառակաւու Z խայտառակաւս V չիք հրապարակաւ

7 ABFHVθTJΣΦ չիք ի CDGη չեկեղեցիս սրբ. ի չեկեղեցիս

8 V բարձու Ի բարձու

9 Ի մատեան ENTUWZγλbeghιqtu շնչականս s շնչականս սրբ. շնչական Y բարձաւ փխ բարդեալ ABFGHRVWXθσTΓ-ΣΦab չիք ի CDη չինքեան սրբ. (D սրբվ.) ի չինքեան

10 L չիք Ի արտաբոյ U ձալնս և վալս

11 F տոմարի սրբվ. տոմարի MRUVWZαβ-διθμτφωΣbrs տոմարի Xμt տաւարի Y չիք տոմարի ZΣ տեպւեան n տեպւեանն s տեպւեան սրբ. տեպւեանն

12 U անմահարձանս W մահարձան փխ անմահարձան

13 C զոնափակաց սրբ. զոնափակաց N զոնափակ ամաց փխ զոնափակաց ω զոնափակ Ի զոնափակաց

14 AGKQUYΓςΦ համեստութեամբ (L համատտութեամբ 1 համեմտութեամբ) փխ համեղութեամբ BCDF համեստութեամբ սրբ. (DF սրբվ.) համեղութեամբ s համեղութեամբ սրբ. համեստութեամբ

15 s ծարաւաց սրբ. ծարաւաց U արբմանց Σm արբմամբ

16 L հողագործութեան փխ հերկագործութեան Ի հերկագործութեանց

17 σ սահմանքս GNYm լքեալս Z լքեալ փխ լքեալ s լքեալ սրբ. լքեալս ABDEGHU-WXZβημΓςΦchrs հեղեղաւարս (FV հեղեղատաւարս θσT հեղեղաւար) փխ հեղեղաւարս C հեղեղաւարս սրբ. հեղեղաւարս γ հեղեղաւարս JKNPSγp կնիւնու Y կնոյնի փխ կնիւնու

18 N տատաւաբեր քկգրx անդաստան

20 Ի չիք որ D բանսարկուին կամաց սրբվ. պատրանգ բանսարկուին կամաց Eωq x պատրանաւք (ωq x պատրանաց) բանսարկուին կամաց Y բանսարկին ABFGHΓςΦ կամաց փխ պատրանաց C կամաց սրբ. պատրանաց s պատրանաց սրբ. կամաց Sγ միշտ մշակեցալ

21 Y չունի 21—24 տողեր G Էդրնծիւղ N Էդրնծիւղ a Էդրնծիւղ սրբ. Էդրնծիւղ MN փալտ

22 Ի խայտանելի փխ Հատանելի e (հվկծ) Ի ունայնարոյսս 1 ոչնայնարոյս

23 βk կրկինամեն

25 U սոյնս

- 26 ր առաջակաց փխ առաջականաց Rbgm
բաղմովք Wl բաղմով օ կրկնից
- 27 I' ամաթույն G պահեալ սրբ. պատահեալ
H հիշոյս
- 28 NOWYԿciklr կրճտումն Y առամանցն
r առամաց Y շիբ և անկէտ e անհետ փխ
անկէտ փտ ալաց փխ աչաց GJաիՅԻԴԵԲ-
dpu եղկելոյս
- 29 ABDEFGHINVZօտԴՏkls անրուծելի (Փ
անրուծի) փխ անսպումելի C անրուծելի
սրբ. անսպումելի Rօim անգրուծելի՝ Ugqx
անսրուծելի օ անգպումելի և անսպումելի
սրբ. անգրուծելի Y շիբ անսպումելի դառ-
նութեան որդոյս l դառն դառնութեան օ
դառնութիւն
- 30 JKLMNQSTXաչծիժմստգօ ապականու-
թիւնն օ ապականութիւն սրբ. ապականու-
թիւնն Y շիբ Ապականութիւն աննորոգելի
- 31 ACս կշտամրութիւնն h ախտատացեալ
- 32 N տաղեապաւ և H հերքելոյս փխ գերե-
լոյս e գերելոյս
- 33 Z թշուառացիւոյս
- 34 Wl խրճուեստ և հրճունս Yժնու որոմանց
օ որոմացն LNSWhl վտանգելոյս յ. տաղ-
եապեցելոյս փխ վտանգեցելոյս
- 35 DEMZShkr զանրժշկութիւն s զանրժշկու-
թիւն սրբ. զանրժշկութիւնն NՆՏ աղղեալ
Zas աղղեն
- 36 a արդարիւն M երգ
- 37 h զնահար փխ ջնարահար ABDEGX յա-
ծել F յածել սրբվ. յածեալ ABDEGHU-
VՏԻՓ և ի CՏ և ի սրբ. և ABDEGUXԻ
կոծել (A յածել և կոծել բառերում և-ից
նետո տեղ է րողել ա-երբ գրելու համար,
բայց չի լրացրել) FՏ կոծել սրբ. կոծեալ
- 38 FGV հնչեցուցեալս K զկակծեցուցիչս WY՝
կակծեցուցիչս
- 40 LSY երե (եթէ) ABDEFGHVXօԴՏՊ
զփոքր զիպուածն C զփոքր զիպուածն սրբ.
զզիպուածն փոքր Y զզիպուած BNSԴՓ-
iklinrt անցիցն C անցից սրբ. անցիցն V

- ապառնեացն (և սպառնեացն) փխ սպառ-
նեացն
- 41 Nh կերպից փխ կերպից կերպից O աղա-
ւականաց
- 42 օ կոծողացս W բաւելոյ փխ կարաւելոյ ik-
կարաւելոց
- 43 HVYԻՓ որչափ Z որպիսի B ձայն Ի՝
մրրմընչեցուցիչ
- 44 ABCDEFGHMOVWՆԻՏՓbghlmtu գա-
լլստեան Rօ գալլստեան սրբվ. գալլստեանն
Nժ սպասել Z սպառեալ փխ սպասեալ Տ
սպասեալ սրբ. սպասի
- 45 D այս սողի լանհան՝ղերծելի բառից
մինչև բան ՄԼ տ. 32 ներառյալ չունի
- 46 Zas ահաւորութիւնն ACGHNMNOUWYՆԻ-
ՏՓh երկնեցից փխ երկնեցից BԲՏԵ երկ-
նեցից սրբ. (Դ սրբվ.) երկնեցից X երկնե-
ցից սրբ. երկնեցից
- 47 Y աշխար ինծ բաղմացուցից
- 48 ABEFGHJOQTVYԲԿՏԴՏՓ քե (թէ) C թէ
սրբ. եթէ
- 49 C յաճախեցէ սրբ. յաճախէ ABEFGHO-
VԻՏՓ ձեռագրերից բացի, այս սողն ու-
նեցող մնացած օրինակներն ունեն յաճա-
խէ NՆl երկիւղ Sa երկիւղ
- 51 Z հատուցմունքն s հատուցմունքն սրբ.
հատուցմունք
- 52 O կանխաւ սրբ. կանխաւ ր կանխաւ
W կանխաւ կատարեալ փխ կանխաւ նը-
կատեալ AEGHՏԻՓ կանխաւ մատուցից
BCՏ կանխաւ մատուցից սրբ. (Տ սրբվ.)
կանխաւ (Տ մատուցալ) FV կանխաւ մա-
տուցի s կանխաւ սրբ. կանխաւ մատուցի
A նկատեալ սրբ. նկատել BGVՏՏՓ նը-
կատել Y նկատեցի Nf զնոյնս փխ զնոյնս
VZմալսx զնոյն օ ապաշաւեցին և ապա-
շաւեցից
- 53 ABEGHTմրԴՏՏՓn և մարդասէր C և
մարդասէր սրբ. մարդասէր
- 65 KORWYՆժի չունեն սողը p ամմէն Տ ա-
մէն երեկված

ԲԱՆ Խ

Վերնագիր.

K համարակալված հԳ փխ և EKNPWZ-

ՅՆabghilmqtz վերնագիրը կրճատ QԴաճառ
համառոտագրութեամբ NUժե հեծութիւն e

աննոյն փխ առ նոյն MPRUVβωΣhlr բան ր չիք ի V սրտի R յաստուծու

1 h չիք բոլորից

2 L աղաչանաց փխ հառաչանաց

3 QS Երկիզէ ՆՄՆ յերկեղէ N տաղնազի ր տաղնազիտանացն ահուորութիւն փխ տաղնազի

4 JY սմենակարող փխ կարող Z զարութիւն C զերծեալ սրբ. զերծուցեալ Zabs զերծուցեալ b պատրեաց փխ պարտեաց m պարտուց

5 Y շունի տողը ր մեծութեանդ ի բաւականէս փխ բաւական էս

8 Z տեսեալ զհանդերձելոցն ր հանդերձելոցն

9 Y չիք կանխաւ ր կանխեալ

10 ր լուսոյն

11 C զօրն սրբ. և զօրն s և զօրն l պատժաւորիս սրբ. պատժապարտիս

12 P չից

13 Z (խորոց) և ոչ B զհէք սրբ. զհէք CJ զհէք սրբ. վիհէք S վեհէք (Z զոհէք) փխ զհէք s զոհէք սրբ. զհէք կիկին սրբ. վիհէք A G K L O Q T Xαβδijθμστφ ձեռագրերից բացի, այս տողն ունեցող մնացած օրինակներն ունեն վիհէք փխ զհէք (զէհէք) LXγr վեհից փխ վիհից

14 T բերձութիւնք (Է-ի վրա կա սրբագուման նշան, բայց չի սրբագրված) ր բերձարձութիւնք փխ բարձրութիւնք ի (լերանց) և ոչ T անձուներ (օ անձօներ) փխ անձաւք լ անձուներ սրբ. անձաւք T անձօք

15 h կարծրութիւն բարանձանց փխ կարծրութիւնք արձանաց Z վիմաց փխ արձանաց ի (արձանաց) և ոչ s ձերպ

16 Z փափարք p փոսոց ի (փոսից) և ոչ AE սուրք փխ սորք BC սուրք սրբ. սորք

17 Y չիք Ոչ բաւիղք խորշից BJ բաւիղք սրբ. շաւիղք WY շաւիղք փխ բաւիղք (Y շ-ի վրա կա սրբագրման նշան, բայց չի սրբագրված) ի (խորշից) և ոչ tu իշտեմարանք

18 γ ծածկութիւնք ru ծածկութիւն N սենեակաց cu սինկկաց t (սենեկաց) և ոչ Y չիք ոչ եմակք հովտաց L եմանք Փք էմակք h եմակք

19 ABGHIJMNQOΛμωΓΣΦbehmt ծոծորք C

ծոծորք սրբ. ծործորք γ ծործորք սրբ. ծոծորք ր ծործոր ի (զծուարաց) և ոչ Σ վերարկութիւնք սրբ. վերագորութիւնք

20 LS շնչից tu (շնչոց) և ոչ m ծովու

21 l'ո սահմանք փխ սահանք PWybdegk-nitx որձանաց (Uf յարձանաց Z արձանաց) փխ յորձանաց s արձանաց սրբ. յորձանաց tu (յորձանաց) և ոչ N եզրաց

22 tu (ձայնից) և ոչ

23 ր մատենաց tu (մատանց) և ոչ Y ձայնից սրբ. ձեռաց

24 L շրթաց N ձեռաց փխ շրթանց et (շրթանց) և ոչ A և այս տողն ունեցող թուօրինակներք, բացի αεtu ձեռագրերից, շունեն ոչ աղաչանք լեզուաց

25 ωr այսօրիկ eqf սաստկութեան N մատանց սրբ. մասանանց h մտանց փխ մատանց

26 Vbr Յիսուս Քրիստոս C Քրիստոս սրբ. Յիսուս Σ(մ) Յիսուս փխ Քրիստոս ω դատաւորք զաղարք

27 UΓΦ դիւրութիւն s դիւրութիւն սրբ. դիւրութեան AB չիք h անդորրութեան C դիւրութեան սրբ. դիւրութեան և անդորրութեան UΓΦ անդորրութիւն s անդորրութիւն սրբ. անդորրութեան e փրկութեան սրբ. և ազատութեան փրկութեան NU փրկութիւն s փրկուկութիւն սրբ. փրկութեան α փրկութեան սրբ. փրկութեան և ազատութեան ի փրկութեան և ազատութեան V անմեղ փխ ամենամեղս ր ամենայն մեղս փխ ամենամեղս C ամենամեղս հոգւոյ սրբ. ամենամեղ հոգւոյս N հոգւոց V-Zθr հոգւոյս s հոգւոյս սրբ. հոգւոյ

28 VZaikr հայեաց s հայեաց սրբ. նայեաց ABFGTUVZηθστΓas չիք ի C յանդերձ սրբ. ի յանդերձ V անդերձ Uf վտանգիս SX շրջադայութիւն փխ շրջադրութիւն

29 ABCEFGVΣΦ ամենեսին Ma ամենիսեսան ր ամենեսեսան

30 B կենսազէն FVτ կենսազէն S կենսազէն սրբ. կենսազէն ks կենսազէն սրբ. կենսազէն GVZγgmո խաչիւզ s խաչիւզ սրբ. խաչիւզ M զցանկս փխ զցանցս չ. զցանցս ր վարմից

31 p շունի տողը ր կայից սրբ. կայիս

- 32 ABGHUWΘστΣΦ չիֆ ի C յանդորր սրբ. ի յանդորր NU յանդորր H սասանեցեալ Ն. սասանեալս L Թև (Z գիր) փխ Թիւր s Թիւր սրբ. դիւր V ընթերցողիս փխ ընթացողիս
- 33 CJ չերմեական սրբ. չերմական Rβγac-hikl: չերմական Y չիֆ չերմական H տոչորման սրբ. տոչորմն հ տոչորումն W մզձկեալս
- 34 U շարահարությունս 'V' շարահարությունն Ն. շարահարությունն ր շար հարությունն
- 35 A B E F G H V Σ Φ դյուսահատություն փխ դյուսահատ C դյուսահատություն սրբ. դյուսահատ UWZλbgm անձկություն e հոգոյս HUVWλΣbmor մթության O մթությանն ես մթությունս N շարիս Y չիֆ շարի կենակցիս β կենակցի ր կենդանակցիս փխ կենակցիս
- 36 W դթխամած փխ դթխամած L Թանձրութեան Y մեղաց e մեղացն Y չիֆ երևոյթ Ym մտելոյն ծտ չիֆ ի
- 37 Y շունի տողը S զադիր L Թխատի կպրիցս փխ Թխատիպ կրիցս PX կրից Zastu ապականութեան հ ապականությունն

- 38 ikr չիֆ փառաց հ փառաց մեծութեան փառաց Nr անուն
- 39 h չիֆ հւ ABOΓΦ չիֆ h² B կերպարան սրբ. և կերպարան CΣr կերպարան սրբ. (Σ սրբվ.) ի կերպարանս և կերպար փխ կերպարան O չիֆ կերպարան ... մտացս Z մտացս տեսութեան MY հողեղինի βσ հողեղենիս
- 40 γ յարմարեա փխ Յարմար J յերկրմամբ Vω երկրմամբ a շունի այս տողի րյարդարեյալ րաոից մինչև րան ԽԳ տ. 40-ի ամբոխեալ րաոը ճերադալ W րերեն կատարումն փխ նկատումն k նկարումն փխ նկատումն ABFGHγστΣΦ նշոյզազարդ C նշոյլազարդ ERTαβγΓδfigikmopqrstux նշուլազարդ JMOPQVZδηθμε նշուլազարդ Ne նշուլազարդ ω զնշուլազարդ Γ մարբութեան Zs զմալլ հ ըզմեալս ik զմեալս և մեղաւորի
- 41 L չիֆ երկխաւոր LSXr յուսովդ VZs րով B ծածեալ փխ ծածկեալ δ ծածկեա
- 43 N ոգոյդ V հոգոյն ikr հոգոյն I հոգոյս KWhl չիֆ յալիսենից
- 44 KUλ շունեն տողը p ամմէն B ամմէն կըրկընված

ԲԱՆ ԽԱ

Վերնագիր.

N ԽԱ բանի փխ ունի ԽԲ և ընդհակառակըն՝ առանց համարակալման K համարակալված ԽԴ (δ ԽԲ) փխ ԽԱ օ վերնագրից առաջ շունի Բան ճշում ABEKNPRWZαβλσΓbgim-oqlux վերնագիրը կրեաւ M վերնագրի փխ կետեր O նորին Դրիզորի ի խորոց սրտից խաւսր ընդ աստուծոյ փխ վերնագրի QTDηwns համառատագրույամբ NUbт հեծութիւն LUVYβωΣhhr րան γ չիֆ րանի ր չիֆ ի V սրտի

- 1 AΦ չիֆ կենդանոյ BCFHΣ աստուծոյ սրբ. (FHΣ սրբվ.) աստուծոյ կենդանոյ (Σ կենդանոյ) NORSWXYγδλσwe fghikl-mort կենդանոյ Γ կենդանոյն H արհնեալ սրբվ. և արհնեալդ VΓωΣhrr արհնեալդ e արհնեալ սրբվ. արհնեալդ
- 2 NPSVWγλfhptx անքնին

3 W չիֆ առ

- 4 h անստու փխ անստուեր HJKNRTαγδρ-dfgnostu նշուլից OQVYZβηθμσωhх նշուլից i նշուլից AGM ողորմութեանն C ողորմութեանն սրբ. ողորմութեան ր ողորմութիւն ωլ փառացդ
- 5 Γ յուսահատ դիւր N ջնջեցին μ ջնջեցին NY յանցմունք փխ յանցանք
- 6 N խղեսցին, խորտակեսցին X շխթայր 7 ր կենդանածին փխ կենդանածին β մահացեալքն ABFΣΦ վէրբ (TZm հարուածեալք b հարուածելք) փխ հարուածք C վէրբ սրբ. հարուածք H հախարուածք s հարուածեալք սրբ. հարուածք
- 8 AΣΦ մահացեալք (F հարուածք) փխ վէրբ B մահացեալք սրբ. հարուածք C մահացեալք սրբ. վէրբ Y չիֆ րառնին ապականութիւնը L պականությունը փխ ապական

- նութիւնը N ապականութիւնը արձակին
կայանք
- 9 Y շիֆ Տեղի տան տխրութիւնը ՅՄԵՄ նը-
հանջին Ծ նահանջին սրբ. նահանջին Փ
նահանջին սրբ. նահանջին հ նախանջին
- 10 Y շիֆ Փախուտ խաւարն Դ փախնոյ W
մերժի փխ մեկնի
- 11 WY շիֆ Մերժի մառախուղն Դ մեռալն
- 12 Y շիֆ Սպառի աղջամուղջն ABEFIՓ
մութինն C մութինն սրբ. մութին
- 13 Cx Բաղաւորեսցէ SVZ ամենակալ (U
ամենակարող Դ ամենակատար) փխ ամե-
նակար s ամենակալ սրբ. ամենակար Z
բախը HՓի յամենայնի օ շիֆ ամենայնի
- 15 Ն կորուսաներ C ողիս սրբ. զոգիս MW-
Zրու հողիս
- 16 EՏX շարիսն սրբվ. (X սրբ.) շարիսն իմ
Ա և այս տողն ունեցող մնացած օրինակ-
ները, քացի HVձզ ձեռագրերից, շունեն
իմ (յւ տեղ է քաղել իմ գրելու համար.
քայց շի քաղել) Zhs ողորմութեամբ (ի
ողորմութեամբդ) բոյ (S բով) Տ ողոր-
մութեամբդ սրբվ. ողորմութեամբդ բո

- 17 W շիֆ Ես հ ի յերկնի Q յերկրի փխ յերկ-
նի U յերկնիս V երկնի Y շիֆ Ես երկրի
անդինն FNhr ի յերկրի s յերկրի սրբ. ի
յերկրի L յերկնի փխ յերկրի Ql յերկնիս
փխ յերկրի V երկրի
- 18 Y շունի տողը Դ տարագոյից փխ տարր
գոյի Vhx գոյից Տ գոյի սրբվ. գոյից ու
գոյս FGVWԱԴՏՓbeiklx յեղր JMQSծդ-
ժտօՏ յեղերս Դ յեղր
- 19 Դ շիֆ Սկիզբն ամենայնի Y շիֆ Ես յամե-
նայնի ամենայն յրմամբ H ամենայնի փխ
յամենայնի Դ շիֆ յամենայնի Wհ և յա-
մենայնի և L յամենայն ամենայնտ փխ
յամենայնի ամենայն V օրհնեալդ
- 20 Տ շիֆ Ես YZ (Ես) ընդ հոգոյդ (Z հոգ-
ւոյդ) l հոգոյդ Դ հոգոյ իս սուրբ հոգոյդ
NV վայել է փառք X փառք սրբ. վայել է
NQY յախտեանս յախտեանից Ծ շողոյդ
քաղից հեռտ ունի կրճատման նշան և շա-
րունակութեան շի գրել
- 21 KZՅՆՏ շունեն տողը (Բ նախորդ տողի
վերջում ունի կրճատման նշան) Դ ամմէ

Բ Ա Ն Խ Բ

- վերնագիր.
- օ շունի Բան նշում K համարակալված ԽԵ
փխ ԽԲ ABEKNOPRTWՅՆսցիոտx վերնա-
գիրը կրճատ HՊձդո համատուտագրութեամբ M
վերնագրի փխ կետեր i նորին Գրիգորի խաւար
ընդ աստուծոյ փխ վերնագրի γ յաւելօած AB-
NUծծօտ հեծութիւն օ Գրիգորի փխ հսկողի
HLPUVYծՅձգր բան Դ շիֆ ի V սրտի Փ
սրտէ
- 1 U գլխութեանց իս և փրկութեան N շիֆ Ես
- 2 իս և բաւութեան և Դ շիֆ Բաւութեան իս
նորոգութեան և իմաստութեան հ առողջու-
թեանն
- 3 N լուսաւորութեանն հ կենդանութեանն Դ
անմահութեանն
- 4 Փ զիս տէր սրբ. զիս L զաս S զայցես
սրբ. զաս ABCEFGJԳյԵՏՓիս արքայու-
թեամբդ l արքայութեան VWZYՏ բով
- 6 U և ամենակար փխ ամենակատար Ն և
ամենակատար

- 7 Դ մահ սրբ. հեծութիւն M հեծութիւնս ծ
հեծութեան L յամենայն (Z ամենայն)
փխ համայն S համայնն s ամենայն սրբ.
համայն JFK նեղելոց փխ եղելոց MNYԲ
եղելոցս s եղելոց սրբ. նեղելոց
- 8 յս խաչելոյն հ խաչեցելոյն H առ փխ
ընդ՝ U և Ես պաղատիմ s պաղատիմ սրբ.
և Ես պաղատեմ
- 10 V կախեցեալ և կանխեալ սրբ. կախեալ
V բեկեցեալ
- 11 Y և ոչ անարգեալ յանուն մեծիդ Z կո-
փեալ փխ կոփեալ
- 12 Y շունի տողը իր նշակեալ
- 14 MUYPԵր արքայութեան NY շիֆ արդա-
րոց հ արդարութեան փխ արդարոց չր
մասինն
- 15 U անձկացեալ փխ Անձկալեաց N շիֆ լու-
սոյ
- 16 O իրաւամբ NUY երդմնականան Դ եր-
դմնակալալ փխ երդմնականալ C ամենակին

- սրբ. ամենայնի կրկին սրբ. ամենին Ոհ ամենի Ս մենին (Wg ամենին ղժժ ամենայնի ikր ամենայնի) փխ Ամէն-ին ծ ամենին սրբ. ամենայնի ք ամենայնի սրբ. ամենին
- 17 Y ուխտեալ սրբ. աղբալ LS զանփոփոխելի փխ զանփոփոխութիւն Ս զանփոփոխութեան Y բարեաց Ստեր տունցելոց ք տունցելոցն Y տվելոցն Ա և այս տողն ունեցող մեղացած օրհնակներ, բացի JKL-QSVXZ ազդիժլ. մսթօիկս ձեռագրերից, ունեն տունցելոցն
- 18 ռ փառաւորեցիք V յոյսն Ս փրկութիւն և փրկութեանն W0x ի սպառ
- 20 FKMft բնկալ ց բնդալեալ սրբ. բնդալ s բնկալեալ սրբ. բնկալ KLSUսթ սովին փխ նովին ք սովին սրբ. նովին Z0ԾTX հաւատով s հաւատով սրբ. հաւատովը
- 21 G կործանմանէս սրբ. զլորմանէս
- 22 HUYΣΦ հիւանդութեանց Z հիւանդութեան UZ ախտիցս
- 23 Y ի լեղերաց ACEFGLMNOSTVYծTԻՏ-

- Փո ժահու BW ժահու սրբ. ժահու e և դարձո Z չի գիս e կենդանութիւն բառից միւշխ բան եթ տ. 17-ի թեզ բառը ներառյալ ուշ գրչությամբ ՆՍԿԻԷն կենդանութեան
- 24 L եմ ես և Zh չի և Se2 կեցո գիս
- 25 N անձանց ABEFGVտԻՓ բնձեռեա (Σ բնդձեռեալ) փխ բնձայեցո C բնձեռեա սրբ. բնձայեցո Z բնձայեցո յիս s բնձայեցո յիս սրբ. բնձեռեա
- 27 V անսպաս փխ անսպաս RWblopt շերտիք Ս լոյս փխ շերտիք
- 28 V ամենագոր
- 29 r փրկեալացայց
- 30 Y չի միայն, դիտութեամբ քո
- 32 W դիտ C շարեացն սրբ. շարեացս S շարեաց Y անդատին իսկ r համարձակեցաց
- 33 Սծլստ անդէն (o անդրէն) փխ արդէն Le2 իսկ ի թեզ Z ի թեզ կրկնված ք պատրաստեցաց փխ պատրաստեցաց
- 34 A թեզ սրբ. ի թեզ u փառաւորեցեալ
- 35 Սլս շունեն տողը ք ամէն

Բ Ա Ն ԽԳ.

Վերնագիր.

o շունի բան եթ—ծե K համարակալված եջ փխ եթ ABEKNPRWYZբլսbgitx վերնագիրը կրճատ M վերնագրի փխ կետեր O նորին Դրիգորի ի խորոց սրտից խաւար բնդ աստուծոյ փխ վերնագրի QTDդոռ համառոտագրությամբ ՆՍծե հիծութիւն LNPUVYծZe2իզր բան r չի ի V սրտի Z0 սրտէ

- 1 ՍԶ կրթականութեամբ Wդ կրթութեան փխ կրթականութեան Y կրթականութիւն V հնարաւորութեամբ
- 2 իտ ախտականաց փխ անախտականաց
- 3 ժ թագաւոր սրբ. թագաւոր զարաւոր e2 երկնաւոր զարաւոր
- 4 ք ամենիցուն ք իմալեաց Y տեսականացն
- 5 Y շունի տող 5—7 ABCEFGHMOQRUV-WZածծTԻՏՓԼ չի ի ղ յիս սրբ. ի յիս
- 6 FKMRezikqtx յասելոյն JL յասելոյն փխ ասելոյն ք ասելոյն սրբ. յասելոյն ծ յասելոյն սրբ. ասելոյն Σ ասելոյն սրբվ. յասելոյն և ասելոյն

- 7 Z չի որ S դաշամբ և դաշամբը Ս բանի Ոհ միութիւն Zs միաւորութեան փխ միութեան
- 8 Y չի լուսաւորեցայց, դու տէր կրկին ողջացոյ գիս փխ կրկին ողջացեալ V ողջացայց G շնչով սրբ. հոգով
- 9 Y շունի տողը Vw ամենայնի և չի կարող A անվանելի սրբ. անուանելի QՍ անուանելի փխ անվանելի L անվանել
- 10 Wդ սպեղանաց
- 11 N չի Առ Y չի պատանաց ց պատանաց սրբ. պատանաց
- 12 r 12—14 տողերն ունի խառնված՝ ոչ ժամանակի /12/ ոչ փոփոխ մատուցանելոյ /14/ ոչ միջնորդի /12/ ոչ աւուրց երկարագրութեան /13/
- 13 H երկարագրութեանց Q երկայնագրութեան
- 14 Y փոխ փխ փոփոխ α փոխ սրբ. փոփոխ և փոփոխ

- 15 ikc հարման փխ խարման N սրագործութիւն
16 S երկրորդ աւուրս փխ երկրաւորս V երկրաւորիս Y երկրաւոր G ղեղատուութեան HLNPWSWZԾԿճԼՏԻcfghik ղեղատութեան Jh ղեղատութեան Ym ղեղատութեան ւ ղեղատութեան սրբվ. ղեղատութեան e2 ղեղատութեան սրբ. ղեղատութեան
17 ՈY որ h վրիպութեանն
18 e2 ամենատղալ N տարեկուսութիւն
19 FV արարիչը L արարիչ e մարմոց
20 U լուսաւոր փխ լուսաւորեալ
21 N ամեն փխ ամենայն
24 FPԲԻԸ համայն Y ամենայն ինչ փխ Համայն
25 Y շունի տողը
26 ABHJKLMPQԱղղգօԹԾթ խոստումն
27 V կամիլն
28 cf աւետարանն
30 Wλblm շնորհք
32 Y շունի տողը T կանոնիւ Zs կանոնիւ h կանոնով

- 33 H արգելեալ ես Y շիւք ընդ նուազութեամբ
34 Y շիւք Ոչ խոնարհեալ
35 Y շունի տողը N փոքրկութիւն
36 FYx փակեալ փխ շափեալ U շափեցեալ s շափեալ սրբ. փակեալ UY շիւք ես ւ ըստ փխ ընդ
37 L բարկութենէ սրբ. բարութենէ
38 U ալլալի h ալլալ փխ ալլալեալ ct շիւք ինչ
39 Y շունի տողը O սղալեալ N ստութենէ փխ խոստութենէ
41 ABFGHNUZIՓs ղղորդեալ CΣ ղղորդեալ սրբ. ղղորդեալ
42 A փոխեալ սրբ. փոփոխեալ Y սլակասեալ փխ փոփոխեալ
43 K շունի տողը Y շունի 43—44 տողերը N սլակասել WY բարութենէ փխ բարձրութենէ
47 W շիւք եւ
48 N շիւք եւ Y շիւք եւ երկրպագութիւն M երկրպագութիւնն ւ երկրպագութիւն Ծա շիւք յաւիտեանս QԲ յաւիտեանս յաւիտենից
49 AGLσ շունեն տողը

Բ Ա Ն ԽԴ

Վերնագիր.

K համառակալված հէ փխ հԴ ABEKPR-WZԲλabgimqlx վերնագիրը կրճատ M վերնագիրը փխ կետեր O նորին Գրիգորի ի խորոց սրտից խաւսք ընդ աստուծոյ փխ վերնագրի QΤԾιωΠ համառոտագրույրյամբ NUσbt հեծութիւն V շիւք աղերս HΛNUVYΣhւր բան ւ շիւք ի V սրտի Փ սրտէ

- 1 V Աստուած բառը քողել է քաշնագրով լլւրացնելու, բայց չի լրացրել Zr շունեն Աստուած e Զիսուս փխ Աստուած Z զանազան
2 u արալիչ ABFVYλΣΦ բնաւ U բնաւից CI' բնաւ սրբ. բնաւին ABEFGOUVYΓΣ-Փbgm եղևոցս C եղևոցս սրբ. եղևոց N եղևալոց μ եղևոց սրբ. եղևոցս
3 ABEF շիւք ի C խաւարի սրբ. ի խաւարի H շիւք սրտից β սրտիս
4 U լրումն bm լրութեամբ փխ լրմամբ RW

առաքին U արարչիդ փխ առաքչիդ σ առաքչիդ U իսկութիւն

- 5 JN մերայնովս Pa մերայնովս Y մերովս (x միայնովս) փխ Մերայնովս ALO-PQTU քոյինսդ BCG քոյինսդ սրբ. զքոյինսդ W զքոյին Zs զքոյինը Z ծանուցաւ JY հրաշափառապէս փխ հրաշապէս
6 P երկնաւոր արհնեալ N արհնեալ արհնեալ
7 ABCFGHLM SVZօbniqstu առաքեաց μ առաքեաց սրբ. առաքեացդ
8 BCαδ ում սրբ. որում FHJMNPSVWZ-λՓabdefgikpqstux որում փխ ում
9 Z վատն մերոյ փրկութեան փխ փրկութեան իմոյ LS ի փրկութեան N իմոյ փրկութեան տարագրել BHNOUWXYԲγλωΓՓ գերոյ C գերոյ սրբ. գերոյս ETedipqx գերոյս FGVZabefghklmrtu գերոյս P գերոյ սրբ. գերոյս RδΣ գերոյ սրբ. (Σ սրբվ.) գերոյս

- 10 ղ մինչ զի փխ Մինչև V մատանց փխ մատնեաց
- 11 x չիք ի վեր N զվերտ
- 12 MO զտնտեսութեան R զտնտեսութեան սրբվ. զտնտեսութեանն Ս զտնտեսութիւն W զտնտեսութիւնն Բ զտնտեսութիւնն փխ Զտնտեսութեանն ԱԾ աւարտեալ սրբ. աւարտել BCEFGHIJNRUVWYZβδηλωΓΞ-bdefgiklmnrst աւարտեալ a աւարտել սրբ. աւարտեալ Y զխորհուրդ Za խորհուրդս S խորհուրդս սրբ. խորհուրդ
- 13 ր պարտեցելումն զմահու NZ Հաշակեալ cefhpx Հաշակելով MUY զրաժակ h զրաժակն
- 14 Z մարդկութեամբն h մարդկութեամբս IՓ չիք եւ
- 15 ծ հոգիս սրբ. հոգին s հոգիւ սրբ. հոգիւ րո
- 16 N եութիւն, ծնիցելոյդ չիք ծնեցելոյդ
- 17 AC երրորդութիւնն V անորիշելի ikr չիք անորշելի հատուածոյ ABCEFHΓΞ-Փx հատուածով K հատուածոյ փխ հատուածոյ s հատուածոյ սրբ. հատուածով
- 18 ikr չունեն 18—20 տողեր
- 19 h համայնն W չիք բոլորից խաղաղարար A խաղար սրբվ. խաղաղարար NS խաղաղար
- 20 JKZ ամենայնից փխ ամենից Բ ամենից սրբ. ամենայնից
- 21 յց անբանակութեամբ փխ Անբանակութեամբ A և այս տողն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի JKLOQSTXYαγδθμστφω ձեռագրերից, չունեն եւ H պնդութեամբ փխ բնութեամբ
- 22 Բ էթէ (այս տարբերեցվածն այստիևսև չենք նշում) t հայրն րո Y չիք երկնաւոր ... յէութենէն C մինն սրբ. մին M մի A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի GHJKPRTWβγδθμλμτφωΓab-dlm ձեռագրերից, ունեն մինն Յteli յէութենէ
- 23 Y չիք մատուց
- 24 Y չունի տողը W զմիակեան փխ Զմիայնակ Z զմիայնակդ H ծնունդն Z ծնունդ J անբնին G ծոցոյն սրբ. ծոցոյ
- 25 H յանխաղաղ N անխաղաղ Y յանխաղաղ փխ անխաղաղ Բ անխաղաղաւ Ս և Ի համապատիւ Y չիք ի համապատիւ եւ
- 26 AB EFHΓΞՓ մատուց եւ նուիրեաց S նուիրեաց սրբ. մատուց եւ նուիրեաց Y չիք մահու W շարժարանաց փխ շարժարողացըն Y չիք զինու
- 27 b մարդարէին փխ մարդարէութեանն ր մարդարէութեան
- 28 Ս զարթուի Y սիրոյն փխ սրոյն ω սրոյ Բ չովին փխ հովուին
- 29 LS հարկանել s հարկանել սրբ. հարկանել Y չիք նոյն ինքն Ս քահանայապետին (i հովուապետին) փխ հատուածոյն
- 30 Nh չունեն տողը H ցրուիլն K ցրուել JZ-cs ոչխարաց
- 31 յ աւրինակ Ս սուրբ նախագրին փխ սուրբ նախագրին
- 32 x արեանն
- 34 u արբանաձայնն պաղարաղին
- 35 W զի զփրկութիւնն Y լշտաուացեցոյս
- 36 G նկարագրեցեր
- 38 EZm x և ոչ Σ ի յատուածութեամբ V ատուածութեամբ FJTZαγδθμστφωS հարաւորութեանց փխ հարաւորութեանց Բ հարաւորութեանց սրբ. հարաւորութեանց
- 39 GZu բում GNOTVWYZabcdehiknpqr-tux ինքնագործն և ինքնակործան փխ ինքնագործ s ինքնագործն սրբ. ինքնագործ KL խաղամիտութեանց P սնահալիսիտութեանց Ծ խաղամիտութեանց փխ հալիսիտութեանց α հալիսիտութեանց սրբ. խաղամիտութեանց Թ հալիսիտութեանց սրբ. խաղամիտութեանց τ խաղամիտութեանց սրբ. հալիսիտութեանց S հալիսիտութեանց սրբ. հալիսիտութեանց A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի JSUZγλcefhikrt ձեռագրերից, ունեն հալիսիտութեանց
- 40 h ընդէր խի P խողիս զիս
- 41 Eta ստատանակաւ Y ստատանակաւ
- 42 BLS առ աստուած փխ յաստուած W խոստովանեա փխ խոստովան լիք
- 43 V ալլոյ սրբ. ալլ E մարդարէի սրբվ. մարդարէից P մարդարէէ Sp մարդարէ P S β degikpx ի կենսախրախոյսն (Sp կենսախրախոյսն) K կենսախրախոյս W

- կեանսախախտյան եւ կեանսախրախտյան
 44 ikր յեղանակն N խնամարկելով
 45 h սահման N կշռութիւն C հրեշտակաց
 սրբ. մտաց հրեշտակաց A և այս տողն
 ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բա-
 ցի JKLQSTXZպծիմստգա ձեռագրե-
 րից, չունեն մտաց Zs հրեշտակականաց a
 հրեշտակաց Y շիւ հրեշտակաց և երկրա-
 կանաց
 46 KLSXZαδθσφς ρβ (թէ) β էթէ սրբ. թէ
 A բիս փխ բիրս L բիւր SWX բիր U
 երկնեացի փխ կրկնեացի
 47 Ն. րանդի և N անրովանկելոյն փխ անրո-
 վանդակելոյն SVd անրովանդակելոյն U
 անրաւրեղակելոյն Wabeglin անրաւե-
 դակելոյն Z անճառելոյն փխ անրովանդա-
 կելոյն s անճառելոյն սրբ. անրովանդակե-
 լոյն WI շիւ և NU րարերարեան
 48 Ne զոմն փխ զի ոմն r շիւ արհնեալ
 զոմն d և զոմն Γ ոմն փխ զոմն N րարն-
 րանեալ փխ արհնարանեալ r արհնեալ-
 րանեալ
 49 Vik համադրութիւնէ
 50 I' հաճութիւն P շիւ կամաց
 51 ABCDEFGHVZIΣΦ շիւ ի U հաւանու-
 թեան
 52 N բողձանարն
 53 H J K M N P Q STVZαβθτφI'ΣΦabgmnps
 համարարոյ γ միակ կամութեանն փխ
 միակամութեանն h միակամութեան Nt
 յոչցակաւ

- 54 N շիւ Առ ի B զործել փխ ներգործել NU
 ներգործեալ s ներգործել սրբ. ներգործեալ
 55 ABCEFGVIΣΦdqtxx հոգի Cφ հոգի սրբ.
 հոգին M հոգոյն α հոգին սրբ. հոգի FG-
 PRUXYδλωցghiklmr կենդանոյն H ի փխ
 եւ αβφ և սրբ. ի Z բանին
 56 A և այս տողն ունեցող բոլոր օրինակնե-
 րը, բացի HJKLQSYդիմստգա ձեռագրերից,
 ունեն պայծառութիւն H փառաց A և այս
 տողն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի
 H J K L O P Q R S X γδθϕωհ ձեռագրերից,
 ունեն կերպարան b էութիւնն h էութեան
 57 γ կեանք SX փոյն N ողորմածութիւնն
 (U ողջութեանն) փխ ողորմութիւնն OW
 ողորմութիւնսն լիւր ողորմութիւն l ողոր-
 մութիւնս L սթափի W թափ փխ սթափ
 58 EMNλx ձեռնկալութիւն U ձեռնկալութեանն
 Qhr փրկութիւն H կազմն
 59 e շիւ lk MI առատութիւն h առատութիւն
 MΣ յաճախութիւն X յաջախութիւն
 60 MΣ անբաւութիւն V ամբութիւնն փխ ան-
 բաւութիւնն MΣ աննուաղութիւն NY նուա-
 ղութիւնն (Γ նուաղութիւնն) փխ աննուա-
 ղութիւն
 61 MΣ երկայնմտութիւն V շիւ առ անհասու-
 թիւնն MΣ անհասութիւն r անհաստու-
 թիւնն փխ անհասութիւնն
 62 NZ երրորդութիւն ABFGVLVIΣΦ շիւ ի
 C յանձանց սրբ. ի յանձանց β յանձն S
 յախտեան
 63 MQSσΓeh չունեն տողը

Բ Ա Ն ԽԵ

Վերնագիր.

K համարակալված եւ փխ եւ EKNPRW-
 Zβλσabgilqrux վերնագիրը կրճատ M վեր-
 նագրի փխ կետեր QTOμωռ համառոտագրու-
 րյամբ r յաներած փխ յանելուած NUσbt հե-
 ծութիւն LNUVYβωΣhkr բան r խորոցից փխ
 ի խորոց սրտից V սրտի N ընդ աստուծոյ և
 պաղատանք ամենամեղ անձին

1 UY յայս փխ յոյս u շիւ ի

2 Y զօտեալ LNZabs հաւատոյ Σ հաւատոց
 սրբ. հաւատոյ B զիրիկամանց HNU զե-
 րիկամաց L զերիկամանց h զերիկա-

մանցն s երրակի սրբ. երկակի H երկա-
 կի սրբվ. երկակի մասունս

3 H զերկնակապղտոր W զերկնակի պղտոր
 ց զերկնապղտոր փխ Զերկնապղտոր t և
 զցանկականիդ H շիւ զցանկականիդ

4 s բնաւին սրբ. բարերարին γ իրր λ զգոր-
 ծոցդ

5 QTθτεց զխորհրդոց

6 Uλ դանտեսից BEHJNTαθλστΣΦdcfknop-
 ru իրր FNSZβηhs զյայտնելոց V զյայտ-
 նեցելոցն W զայտնելոց

7 Z զսրտից N ծածութից l ծածկութեանց

- LSUWXYԻ՝ իրրև RZs իրրև սրբ. իրր
8 C զակնարկութեանց սրբ. զակնարկու-
թեանց R զակնարկութեանց սրբվ. զակ-
նարկութեանց J K L N Q S T X չծիժմստա
զակնարկութեանց A և այս սողն ունե-
ցող մնացած բոլոր օրինակները. բացի
cefhiknpqrutx ձեռագրերից, ունեն զակ-
նարկութեանց LSUXYZys իրրև W մեղաց
փխ մեղանաց
9 L զազդեին N զազդեալ SX զազդեալ N
շրթանքի V W Y Z չլց շրթանց Ta իրր s
իրրև սրբ. իրր AB EFGIΣΦ շարաց C շա-
րի սրբ. շարեաց HV շարեաց N շարին b
շարի սրբվ. շարաց
10 LNPSUWXYZyω իրրև s իրրև սրբ. իրր
Zr զպատուիրանաց S զանցողաց փխ
վաղողաց X զանցողաց սրբ. վաղողաց k
վաղելոց
11 AB EMTVYλ. ձեռաց C զձեռաց սրբ.
զձեռաց K O X η c l ձեռաց AF աղյուծն
փխ ձգումն BC աղյուծն սրբ. ձգումն H
չիբ առ ցասումն V Z γ իրրև α իրր սրբ.
իրրև Zs զործողաց
12 Vr զծիծաղելի Γ Σ Φ բանիւ փխ բնաւին
W Z իրրև H շնորհին
13 Y շուճի սողը J γ զերդմնականն N որպէս
փխ որ Zs (որ) եթէ R հանդէպ Փ դէպս
սրբ. հանդէպ Գ դէպս փխ հանդէպ s
հանդէպ սրբ. անդէպ և F Z հանդէպ և
r չիբ թէ ի տարադէպս β տարադէպս փխ
տարադէպս U զգործակցութեանց h զգոր-
ծակցութիւնն
14 λ զամբարտաւանութիւն JKQTYγ η θ σ ρ
իրրև x դէինն N նախասեղծին Z նախնի
փխ նախասեղծին s նախնի սրբ. նախա-
սեղծին LSXZ բարձրութեանն s բարձ-
րութեանն սրբ. բարձրութեան
15 Uy նեղութիւն ABCEFGH MNOPUZ β λ μ-
Γ Σ Φ i k r s իրր n իրր սրբ. իրրև Z գլխու-
թիւն L հաւատոյ
16 Y շուճի սողը M Λ Γ զմեղկութիւն H β իրր
h զպարտաւորութիւն փխ զպարտութիւն
HV զարաւարին փխ զարաւորին Nh
պնդութիւն Z պնդութեանն
17 H զտրտունչս V զտրտունչ Z զտրտունչսն

- ikr վտանգն a զուրացութիւն սրբ. զուրա-
ցութիւն ուխտին Wb i k r տէր
18 ABEMUYλ I' զպարտաւանութիւն C զու-
րաւանութիւն սրբ. զպարտաւանութիւն
G գլխուն C անգլխութեան սրբ. անգլխու-
թեանն K L N Q T W Z α β γ δ η λ μ ρ ω b d e g l o r q-
stux անգլխութեանն
19 Un զամբարտաւանութեանն λ h m r զամ-
բարտաւանութիւն MW վեհս U e վիհս փխ
վեհսն C զոռոգութիւն սրբ. զոռոգութեան
N զոռոգութեանն O t զոռոգութիւնն AB E-
F G H U Y Z Γ Σ Φ n s ձեռագրերից բացի, այս
սողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակնե-
րն ունեն զոռոգութիւն
20 M λ. զհարաւորութիւն J կամաւոր (աւր զկա-
մաւոր) փխ զկամաւոր β զկամաւոր սրբ.
զկամաւոր V չիբ հարազատ
21 H կամաւորացն (U աւկամաւորացն) փխ
կամաւորացն U զկամաւորացն ընդ բնաւոր-
ականացն (տող 22) փխ զբնաւորացն
ընդ հաւանականացն H զբնաւորացն
փխ զբնաւորացն Y հաւանականացն
22 U զբնաւորացն ընդ հաւանականացն (տող
21) փխ Ջ կամաւորացն ընդ բնաւորականացն
H չիբ ընդ h բնաւորականացն փխ բնա-
ւորականացն N Z δ c f h p զանաբնութիւնն
s զանաբնութիւնն սրբ. զանաբնութիւնն
Y չիբ զանաբնութիւնն ընդ ապաստուած-
ութեանն ABCHZ η θ μ σ τ ω Γ Σ Φ h a l q s ան-
աստուածութեանն (NQ աստուածաշնորհու-
թեանն W աստուածութեանն x ապանաս-
տուածութեանն) փխ ապաստուածութեանն
* J L ապաստուածութեանց R աստուածու-
թեանն սրբ. ապաստուածութեանն T ա-
պաստուածութեանն սրբ. անաստուածու-
թեանն r ապաստուածութեան
23 OY h զփոքունս Y չիբ ընդ սաստկալու-
նիցն g և նուազունն Z զնուազունս
24 τ զանճառելիաց փխ Ջանճառելի LS իր-
րև N զրաւելին փխ զիտողին
25 FV զանգրեցելոց J γ զանգրեցելաց L զան-
գրեցն փխ Ջանգրեցելոց SYZ զանգրեցելոց
O զանգրեցելոց սրբ. զանգրեցելոց s զան-
գրեցելոց սրբ. զանգրեցելոց h չիբ Ջանգրե-
ցելոց ... տեսողին Y չիբ վնասուցն Z x վը-
նասուց s վնասուց սրբ. վնասուցն AB E F-

- Գլխով՝ ՏՈՒ հնկարագրելոց (Ի հնկարելոց
Jyց հնկատելոց Zs հնկարագրելոցն) փխ
հնկարելոց C հնկարագրելոց սրբ. հնկա-
րելոց M հնկարելոցն V չիք ի Y չիք ի
յարձան մագնեստիս վիմի B մագնեստիս
(ս-ի համար տեղ է թողել. բայց չի գրել)
J մանգնեստիս S մագնեստիս Ե մանգնես-
տիս Z վիմին
26. m գլխակազուելոց Z անխտիր փխ առ խը-
տիր s անխտիր սրբ. առ խտիր չ. խտիր
սրբ. ի խտիր m ի խտիր SYy մտացն Y
իրրե ABCDEFGSVXZՊ ծանրութեան
- 27 VZդմոս չափու հ չափույն U ծածկելոց
Բ ծածկեցելոցն հ ծածկեցելոյ Y իրրե
ABNՏՓ զճժղով M զճժղու V զճժղու Z
ստտեր Ե ոսկի փխ սակի
- 28 հ չիք ի ZI բերանույ J կիտի A և այս
տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակ-
ներ, բացի KLNPTUVZαβθϑλμστφω-
αgls ձևագրերից, ունեն կէտին (կետին)
ik կորսնի x կորին ի N չորեքդարմանն
UՊՏ կշտովեամբ
- 29 HS դանդաղալանացն փխ Զանդաղալա-
նացն U գործ V չիք ի HP ժամանելոյ
- 31 հ չիք վերստին ... հնծութեամբ LPαβϑ
պատմեալ s պատմել սրբ. պատմեալ LX-
αδ զլէոցն Zt զհղիւցն s զհղիւցն օրբ.
զհղիւց
- 32 UVWդՏեցլթ բնծայել c բնծայեա N իրր
զպարտութիւն հ զպարտութիւն փխ
զպարտութիւն V վանեցելոյ Y չիք վանե-
ցեալ Zs վանեցեալ անձին
- 33 Jy փոխարէն ի փոխատուէն Դ զթողութիւն
Zs պարտեաց x մեղանաց մեղաւորին C-
Ga մեղաւորին սրբ. մեղանաց ERVWY-
λabcdefikmpqrtn մեղանաց (MNZhs մե-
ղանացն P մեղաց) փխ մեղաւորին Σ մե-
ղաւորին սրբ. մեղաց
- 34 y տէր
- 35 V ամենապատիւ փխ ամենապատիւ L
նորրողիւ և AEPGUZλs կրկնել BC կրկ-
նել սրբ. կրկնեալ LS զղջման
- 36 Ե զպարսառն փխ զպարսառնա Ht մեղա-
նացն
- 37 NYI մեղաւորի փխ մեղապարտի γ ի
բամբասանս f բամբանս
- 38 H զբոյնսն Բ խորհնրս Դ խոյհնրս W
անձին փխ անձն իմ QYα յոքնաթախանձ
(յոգնաթախանձ) փխ յոքնաթախող Փ բա-
նիւ սրբ. զանիւ
- 39 M զչարութիւն Ե զանաւրէնութիւն V զվրու-
թիւնն փխ զվրիպութիւնն Ե զվրիպութիւնն
- 40 U հանդիսի C զփախուստ սրբ. փախուստն
FGHMPSbinqtux փախուստն Zas զփա-
խուստն հ պարարտութիւնն փխ պարտու-
թիւնն
- 41 Ե զամբարշտութիւն. U զափշտութիւն Σ Ե
զապշտութիւն չ. զափշտութիւնն Դ զարշտու-
թիւն (ու զապշտութիւնն) փխ զապշտութիւնն
- 42 c զբունն արթնական զթմբութիւնն UΣ
զթմբութիւնն չ. զթմբութիւնն հ Ջթբբութիւնն
ABEFGHIμΣՓ արթնութեան (ն ար-
թական) փխ արթնական C արթնութեան
սրբ. արթնական N արթնական n արթ-
նականն սրբ. արթնական Y չիք զառ ...
զնիրհումն V չիք ի PUikqrtn յընթացս
Zs յընթացն ABEGHKNPαβδλϑabcde-
ghiklmopr զնիրհումնն C զնիրհումնն սրբ.
զնիրհումն U նիրհումն σ զնիրհումն
- 43 Y չիք զրանիցն նանրութիւն FO նանրու-
թիւնն μ զնանրութիւնն սրբ. զնանրութիւն
Դ զնանրութիւն
- 44 ՊՏԵ զզաղթութեանցն հ զազրութեանն G-
Oy հաճութիւնն W հաճութիւնն HWδσI
զամենալի U զյամեն
- 45 N զփափագեալն V զփափաղիլն α զփա-
փաղիլն Դ զփափաղեալն հ չունի աստու-
ծոյ, աստեացն փխ աստեացն
- 46 GKNSλik զաներկեղութիւնն Qa զաներ-
կեղութիւնն Ur զաներկեղութիւնն Σ զան-
երկեղութիւնն L զանաստ սասանութիւնն
(P զանաստ սասանութիւնն հ զանաստ-
կութիւնն Ե զանաստկութիւնն) փխ զան-
աստկութիւնն UΣ զանաստութիւնն Y չիք
զանաստութիւնն Ur զանհարթութիւն δ
զանհարթութիւնն սրբ. զանհարկութիւնն τ
զանհարթութիւնն հ զանխարթութիւնն
- 47 Y չիք զթիւրութիւնն ... զճշգրութիւնն W
զծուրութիւն փխ զլուծութիւնն Ե զլուծութիւնն
N զճժղութիւնն U զճժարտութիւնն փխ
զճշգրութիւնն
- 48 ABGHKαβγλμϑacdegil արձակումնն E

- յարձակումնն P արձակութիւնն փխ ար-
ձակումն R արձակումն սրբլ. արձակումնն
tx յարձակումն HZikpr զծիծաղականն Յ
զծիծաղականն U զտրտնջողականն փխ
զվրնջողականն Y շիք զվրնջողականն
Z զվրնջողականն g զվրնջողականն
- 49 Y շիք Զկատակերգականն Z զկատակեր-
գականն U շիք Զկատակերգականն զգալ-
թակականն H զգայթակականն Z շիք
զսպարողականն (տեղ է քողել, բայց չի
գրել) Γ զսպարողականն (ս զարտուղա-
կանն) փխ զսպարողականն
- 50 Z քաջութիւնն FΘ աբիւնակի փխ արի-
նի ABEGFHΘΣΦag արիութիւնն C ա-
րիութիւնն սրբ. արիութիւնն NUß արու-
թիւնն դc արութիւնն ns արութիւնն
սրբ. արութիւնն r արիութիւնն
- 51 Fß շխեղղմունն HΣ զխեղղմունն Γ վխեղ-
մունն փխ Զխեղղմունն Θ զխեղղմունն
Tαθστρ հողոցն δ հողոցն U զտատանո-
ղականն Y շիք զտատանողականն զերկ-
չոտութիւնն ABEFHJMNTZγμωΓΣΦhιιη-
pqrux զերկչոտութիւնն C զերկչոտու-
թիւնն սրբ. զերկչոտութիւնն LSXi զերկ-
չոտութիւնն
- 52 Y շունի 52—55 տողերը FKLNPSCvfhlp
զբաղմաստեղնան σ զբաղմաստեղնանյն
Meqx հիւզս օք ճուղն Γ ճուլսն tu ճնւզն
A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակ-
ները, բացի Zs ձեռագրերից, ունեն ճուզս
FMZΓu զրահետականն kr զրահետական
s զրահետականն սրբ. զրահետականն
- 53 MNbcfm փարաբմունն βΓ զզոշտութիւնս
Eceihqtx զզոմնութիւնն (N զզոմնութիւն-
ն Q զզոմնութիւնն Z զզոմնութիւնն
η զզոմնութիւնն φ զզոմնութիւնն) փխ
զզոմնութիւնն V շիք զզոմնութիւնն ωκ
զզոմնութիւնն Γ զզոմնութիւնն
- 54 ω ատելութիւնն Γ ատելութիւնս L զմար-
մաշունն N զմարմաշունն S զմարմաշ-
մունն Zr զմարմաշմունն Γ զմարմաշ-
մունն ABEGFGLMOSVWXZλωΓΣΦbc-
dglm զհիրմբոնողականն C զհիրմբոնո-
ղականն սրբ. զհիրմբոնողականն U
զզհիրմբոնողականն
- 55 E զյոբունցն փխ Զիոբունցն γ զիոբունցն
- ABEFGHLNQSUVXZΣΦikst զանկնո-
թիւնն C զանկնոթիւնն սրբ. զանկնո-
թիւնն M վսոստմանց ABEGHNUIΣΦg!
զրոժողութիւնն C զրոժողութիւնն սրբ. զր-
ոժողութիւնն F զզրոժողութիւնն JMOPRV-
ZYδμτφadeihnpux զրոժողութիւնն Wbm
զրոժողութիւնն c զրոժողութիւնն սրբ. զր-
ոժողութիւնն s զրոժողութիւնն սրբ. զրոժողու-
թիւնն
- 56 h շիք Զուխտիցն մոռացութիւնս ABEF-
GHΣΦh մոռացութիւնն C մոռացութիւնն
սրբ. մոռացութիւնս Yω մոռացութիւնն s
մոռացութիւնս սրբ. մոռացութիւնն Y շիք
զնմանեացն ալլակերպութիւն E ալլակեր-
պութիւն սրբլ. ալլակերպութիւնս FΣ ալ-
լակերպութիւնն OVWZλΓbglmqlux ալ-
լակերպութիւնս R ալլակերպութիւնս սրբ.
ալլակերպութիւնն s ալլակերպութիւնս սրբ.
ալլակերպութիւնն
- 57 O զկեղծեաց E բողարկութիւն սրբլ. բո-
ղարկութիւնս FX բողարկութիւնն LSZΣ-
qux բողարկութիւնս R բողարկութիւնս սրբ.
բողարկութիւնն Ն բողարկութիւնն s բողար-
կութիւն սրբ. բողարկութիւնն l բողար-
կութիւնս LSX զփառամոլութեանցն MO
զփառամոլութեանն C մորոտութիւն սրբ. մո-
րոտութիւնն F զմորոտութիւնն Σ մորո-
տութիւնն s մորոտութիւն սրբ. զմորոտու-
թիւն
- 58 Oσ զանիցն փխ Զյանիցն Y շիք Զյա-
նիցն յաւակնութիւն C յաւակնութիւն սրբ.
յաւակնութիւնս O յաւակնութիւնն WY շիք
զինքնասիրութիւնն Zη զինքնասիրութիւնն
s զինքնասիրութիւնն սրբ. զինքնասիրու-
թիւնն
- 59 Qδ զնախադայիցն Y շիք Զնախադայիցն
տենչութիւն LX տենչութիւնն P զտենչու-
թիւն U զտենչութիւն (Zδ տենչութիւն Ն
տենչութիւն) փխ տենչութիւն s տենչութիւն
սրբ. զտենչութիւն N եղեռնականաց
- 60 ABEGFGLKSUWXYηθμστωΣΦel զնոցին
C զնոցին սրբ. զնոցինն s զնոցինն սրբ.
զնոցին F անշահ h վանշախ J աղճատանս
P աղճատեալն փխ աղճատանն
- 61 Y շունի տողը H զընթակցութիւնն Z զըն-

- թացակցությունս N զխորամանկությունսս Ա խորամանկությունսս h խորամանկությունսս
- 62 Y չիք Ջրանին սերմնակաթությունս ACOP-RT սերմնակաթությունս FGLSX սերմնակաթությունս HNV սերմնակաթությունս (Zg սերմնակաթությունս) փխ սերմնակաթությունս TIT սերմնակաթությունս Պ սերմնակաթությունս սրբվ. սերմնակաթությունս a սերմնակաթությունս սրբ. սերմնակաթությունս kr սերմնակաթությունս s սերմնակաթությունս սրբ. սերմնակաթությունս կրկին սրբ. սերմնակաթությունս Դ կենաց BCHS գնոցն N վատտակմանն փխ սատակմանն VI սատակմանն
- 63 σ զհայրենեացն p զհայրենեաց ABEGHUSՓԷ ծախսն C ծախսն սրբ. ծախս Q զծախս Y չիք զկապարանն ձգողական ր ձգողականն
- 64 ABCDEFGHQUYՓասx Երեւոց L Երեւոց չՏգլս Երեւոց PWZβλacefhikprtx ըմբռնումար s ըմբռնումար սրբ. ըմբռնումար A-FGSX զանաբէնությունսս Za յանաբէնությունս s յանաբէնությունս սրբ. զանաբէնությունս
- 65 Իkr զարաթաթա C տղմարնակությունս սրբ. տղմարնակությունս Ի տղմարնակությունս Z տղմարնակությունս փխ տղմարնակությունս Y չիք զլրումն լուսացն C լուսոցն սրբ. լուսացն V լուսաց
- 66 Y չունի տողը BCFG անկարծիցն սրբ. (Ի սրբվ.) անկարծիցն E արկածիցն (KMN-PVXՓλσacdikr անկարծիցն Wfllqt արկածիցն) փխ անկարծիցն βφո անկարծիցն սրբ. անկարծիցն V դարծիցն փխ դարծիցն
- 67 N խորհրդոց δ մտացն փխ կամացն
- 68 FVW զհատաշման (U զհնչմանսս h զհման) փխ զհաշման Z զհաշման Դ զհաշման ո զհաշման սրբ. զհաշման s զհաշման սրբ. զհաշմանսս u զհաշման սրբվ. զհաշմանսս AEG զէությունս C զէությունս սրբ. զէությունս H հնչոյն փխ շնչոյն
- 69 HTηθτΓ զկս μ զկս սրբ. զկս FH չիք քան Փ քանդի փխ քան Դ զկանոնացն սահման H սահման h զսահմանսս ABGH-YγδΣΦո կանոնաց CE կանոնաց սրբ. (E սրբվ.) կանոնաց QI կանոնացն V կա-

- նոնացն Nhr զրությունս Y զրությունս Zη զրությունս փխ զրությունս s զրությունս սրբ. զրությունս
- 70 OVZσωΓqnstu զամենաստիւս Jδ բացարձակությունս OYZbs բացարձակությունս
- 71 ABCEFGHILλΣΦ չիք եւ² C կամ գրելի սրբ. h կամ գրելի LS չիք կամ¹ β կամ² սրբ. h կամ կրկին սրբվ. կամ A h այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի GJKLQRSTXαγδθμστφωx ձեռագրերից, չունեն եւ³ U չիք կամ² Ykr չիք կամ պատմելի
- 72 FHOVWXλΣΦI չիք եւ Դ ի յերեսս
- 73 J բժշկիցնս γ բժշկիցնս δ բժշկեցայց սրբ. բժշկեցայցն m բժշկեցայցն u անձին փխ անձին իմ
- 74 βu յայսբանեաց սրբ. ի յայսբանեաց A h այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի JKΤαγδφω ձեռագրերից, չունեն ի h յայսբանեացն Σ խոցոտելի սրբվ. խոցոտելի
- 75 L , դարձեալ փխ Բարձեալ ABCEFGHΣΦ անողջանալի տարադիր C անողջանալի տարադիր սրբ. տարադիր անողջանալի S տարադիր
- 76 c քանդի մի սրբ. քանդի Դ չիք ի H վերադիւսող (W վերայ գերելոց) փխ վերադիրոց M վերադիրոցս Դ վերադիրեցիլոց ABEGHΣΦ սատակմանն C սատակմանն սրբ. սատակմանն K այս տողից նետո ունի եւ Բանի 4S-րդ տողի կտակարանացն բառից մինչև 131-րդ տողի ապականացու բառը ներառյալ
- 77 Γαστφ ապականողաց փխ սպանողաց β սպանողաց սրբ. ապականողաց θ ապականողաց սրբ. սպանողաց ազդէ գլս ըսպանողաց U պատողաց փխ պաշարողաց
- 78 U թե փխ զի δ այս
- 79 B C G K P T V αβλφΘadiknq տարժանեցելոյս Jθ տարժանեցելոյս Qδ տարժանեցելոյս սրբ. տարժանեցելոյս η տարժանեցելոյս h տարժանեցելոյս ր տարժանեցելոյս փխ տարժանեցելոյս
- 80 r զաւրին փխ զոր արինակ ABCEFGHMN-QRTUVWYβηΓΣΦabcelmту կայտուաց C

- յայտող սրբ. կայտառաց և կայտառաց սրբվ. կայտառաց հ խայթողաց
- 81 Տ ի սրբվ. որբ ի Վ ստորին Մ մասինս P շիճայրից MYTH տունոց N տունոց-նոցն V զոր հասական փխ զարհասական FWP թինս JVZYԿhs թոնսն NG թիս փխ թոնս RZ. թինսն LS բերկոցն
- 82 JLSTԱչքո ի յաման թ յաման սրբ. ի յաման U պահէ փխ ամփոփէ NZr շունդ Z շրջափակովնան
- 83 FKNOQRWXYԿճՆՏԻՓհիp բարիոր ԹԿր բարուոր Տ բարուոր
- 84 OVZՏ պահեստոր ABCEFGHVSXZaΣΦs կոյտոր Բ կսծման
- 85 N և մշակը մահու և զործանեայր սատակման ABFGHLUSΦ զործանեայր Oa զործանայր S զործոնեայր Wl զործանեա
- 86 Z ախոթ փխ ախոթիկ e ամբարեայր U անաւրէնութիւն ՏՓr անաւրէնութիւն
- 87 N տաժանեայր Օղջ տարծանեայր U տարծանեայր V տարծանելեայր Z տաժանեայր Γ դաժանեայր Σ տաժանելեայր e տաժանեայր սրբվ. տաժանելեայր a շունի [թշուա-ռա]թբտն բառից մինչև բան ԽԶ տ. 28-ի տասանց բառը ներառյալ FI' թռչակ
- 88 ABGJKLNOPQSUVWXYaβδφΓΦ շիճ իմ CFΛΣ անձն սրբ. (FΣ սրբվ.) անձն իմ γ անձն իմ սրբ. անձն
- 89 LS կամա փխ կամաւորարար
- 90 J սերմանեայր սրբ. ցանեայր γ ցանեայր փխ սերմանեայր NQηΓqx ցորենոյն M յազարագի

91 Y շիճ և

92 c սիրաւ ABCDEFGHKMNTXδθτφΦηι մտաց Y շունի մտացդ բառից մինչև տ. 93-ի բանիցն բառը ներառյալ I' մտաց սրբ. մտացդ, դցեայր

93 B զոր սրբ. զորս JOVWԿլbgim զորս EOZgs առաքեալն LS բանեայր փխ բանիցն λ. բանից UZcs սարսափելեայր AB-CEFGHβθI'ΣΦηι կշտամբողացն

94 ω այնմ

95 U հասեայր W ի վերայ

96 ABCEGMNOQRТУYI'ΣΦdefhոր որ Pωφ որ Vλbciklmr ոյր g որ սրբ. ոյր QVt զայնպիսին փխ զայնպիսին Y շիճ և կամ կամակից են LW շիճ կամ γσ իցեն փխ են՝

97 F այս սողի ինքն բառից մինչև բան ԽԶ տ. 70-ի անհամարծակիւր բառը ներառյալ ունի ու զբոլորյամբ

98 Z շիճ կորստեան սատակման ի դատապարտութեանն

99 C անխայեա սրբ. խնայեա NPVWԿլI'bc-dgimnpqsux խնայեա (խնայեա) փխ անխայեա C բարեգոյժ սրբ. բարեբար բարեգոյժ r շիճ բարեգոյժ

100 C հնարաւոր սրբ. հնարաւոր փրկիչ JT հնարաւոր փրկիչ իմ Յիսուս Քրիստոս սրբ. հնարաւոր αλμ հնարաւոր սրբ. հնարաւոր փրկիչ իմ Յիսուս Քրիստոս γδφω հնարաւոր փրկիչ իմ Յիսուս Քրիստոս S յաւիտեան U յաւիտեանի փխ յաւիտեանս

101 LMTUσε շունեն տողը

Բ Ա Ն ԽԶ

Վերնագիր.

K համաբալկալիւծ ԽԶ փխ ԽԶ EKPRZβ-λσbgimqtu վերնագիրը կրճատ M վերնագրի փխ կետեր ծիւթով համառոտագրույամբ NUt հեծութիւն ի հեծութեանն x առնու փխ առ նոյն LTUVWYԿblr բան ի բանն r շիճ ի QT սրտէ V սրտի N ընդ աստուծոյ նարիկն

1 JSVԴbgո վայրենարարոյ Z վայրենարարու s վայրենարարոյ սրբ. վայրենարարոյ

3 W անձինս (Γ յանձին) փխ անձին N շիճ մահու

4 r տարածալս փխ Արածողս LSx զազիր H վայրեազասունս N վայրագունս PYZb-cst վայրագասունս W շիճ վայրագասունս δ վարագագասունս ի արատականացն

5 Γ զարշուրիւն ի զարշուրեանն մեղացն BJ նախատ սրբ. նախատ վատ N նախանձ փխ նախատ γ վարձականութեանց

6 JLSX ուլոց NQTUԿδηθωΓΣbcfghmrlս

- ուուցն աֆՏ ուուցն սըր. ուուցն ABCE-
GKտՏԹեֆհոըրգսx ամայարնակացն H շիֆ
ամայարնակաց U ամարնակ V ամայրը-
նակաց Wl ամայարնակ Z ամարնակաց
l'նև ամարնակաց
- 7 H շիֆ Ի վրանս հովուացն N հովվացն Բ
հովացն զև երգոց երգոյն K երգոյն Կ
երգոց յ առակին առ իս H առ իս կըր-
կընված Y առաջի փխ առակին
- 8 NY շիֆ Իսկ Է շիֆ դիտել
- 9 JKLQՏաղիժձաֆո ով NRUVWլbcedefhl-
ըqlux յոր փխ յոր C ղոյացոյց սըր. գո-
յացալ
- 10 L շիֆ Ի AՏ ստանողական (Uլ տատա-
նողական Ի տանջողական) փխ տանո-
ղական BԹ ստանողական սըր. տանո-
ղական ԼK տանողականց Է տանողակա-
նաց
- 11 ABEHՏԹ կրողից CGT կրողից սըր. կը-
րողաց ծ կրողաց x կարողաց փխ կրողաց
Լ խորհրդականաց
- 13 Z կրկնարաշխ փխ կրկնարաժ EPQVW-
Պլտբceցlնiqux վեր տանողաց (վերտա-
նողաց, վերտանաղաց) R վեր տանողաց
սըր. վերայտանողաց S վերատօնողաց
սըր. վերտանողաց
- 14 Լ շախարհն Ի յաշխարհն վերին Է հայրե-
հականն ռ հայրական փխ հայրենական
MV հայրի N հայեալ Z նայել փխ հայել
- 15 Բ ղի ղաստեացս Փ ղաստեացս սըր. ղաս-
տեայ և ղաստեացն W հոգացար Ի պու-
ածս փխ ղիպուածս
- 17 V շիֆ ցիոս Ի ցիոս W անապականս փխ
անապատականս և անապականս սըր. ա-
նապատականս
- 18 Լ րազմարերան (Լ րազմաց րերանեան)
փխ րազմարերանեան
- 19 ABCGHVZտՏԹ շիֆ Ի ք յաշտանակ և
ժարմնոյդ ABEGHOQSUVXYαδիֆՏԹl
հաստեցալ փխ հաստատեցալ C հաստեցալ
սըր. հաստատեցալ օ ղորոտութիւն (և
րոլորակութիւն) փխ րոլորութիւն
- 20 cf շիֆ Լ ABCGHVWZտՏԹs շիֆ Ի W
յարիենակէ Zs յարիենակին U շնորհի
- 21 A մեականացն սըր. մեացականացն
- 22 M րանականութեան O րանականութեան
փխ Բանականութեան N հոխացիր
- 23 Yδl ղյաղթական փխ ղյաղթանակ Ml
րարմասնութեան NZ Են փխ եղեն s Են
սըր. եղեն
- 24 JMNOUVWZγλbg լեզուա LSY խոստո-
վանեցիս փխ խաւեցիս Լ խաւեցես
- 25 Y հաստատմամբ սըր. հաստմամբ Zs
հաստատմամբ C յարմարոտեան սըր.
յարմարոտոցն MPWY յարմարոտեայն
NOβλ յարմարոտայն Redfgըր յարմա-
րոտոցն (յարմար ոտոցն) Իbehqlux
յարմարոտոց (յարմար ոտոց) Լkr յար-
մարոտոց (յարմար ոտոց) NY մա-
տանց N շաւաւեղար ABCEHJLOUVW-
ZիԹլւաԹhiklն ձեռագրերից բացի, մեա-
ցած օրինակներն ունեն շաւաւեղար
- 26 k ղգործականացն U տնարիենալ ղտնտե-
սութիւնն K ղտնսութիւն (Ի ղտնտեսութիւն)
փխ ղտնտեսութիւն
- 27 Լ ղկցորդ ծ հացեղութեամբ փխ համա-
ցեղութեամբ
- 29 M յարեցեալ UլԻնը յարել ABEGHTտ-
ՏԹ լեդ քեղ Ի C լեդ քեղ Ի սըր. լեդ
քեղ լեդ M շիֆ Ի ղ լեդ փխ Ի
- 30 JKLSUXYαγԹՏԹ շափոց Բ շափուց սըր.
շափոց Տ շափուց սըր. ըստ շափուց W
զհինգ լ սգաութեանց Ի ղգայութեանց
- 31 NSl'cfhr շիֆ Լ U նիթականութեան Z
ըում N տեսութիւն a տեսականութեան
սըր. տեսութեան Լ տեսութեան
- 33 u գօրաւոր
- 34 Ecr շիֆ Են
- 35 W կարծրակետք փխ կարծրակերտք Լ
կարծրակերտք Են
- 36 VՏԹ շիֆ Ե Է սըր. Են Լ U գողտրա-
նալ փխ գողտրականք s գաղտրականք
սըր. գողտրականք Լ պատուականագոյնը
Ի պատուականագոյն Են
- 37 e ղարձաւոր Ի ղարձալ Ե
- 38 J Բարգմանութիւնք սըր. Բարգմանութիւն
ABHտԹ տնտեսութեան փխ տեսութեան
BCGտՏ տնտեսութեան սըր. տեսութեան
LSXY տեսութեանց N տեսութիւնք և տե-
սութեան սըր. տնտեսութեան Է տեսութեան

- K նկատեալ (Zաղմսփ նկարագրեալ ծ նկանագրեալ u տկարեալ) փխ նկարեալ
- 39 H արձանի ABEGKμΦ անջնջելի փխ անջնջականի CΣ անջնջելի սրբ. անջնջականի
- 40 Tαδμսփ քի գի βτ որպէս զի սրբ. որպէս K քի և
- 41 g շարժունակ փխ շարժունակ c հետման փխ հետեման Γ աուցն փխ աուրցն m ամէն փխ ամին
- 42 Zas մասամբ γλ. մասամբ
- 43 Z անսասանելի փխ անայլելի s անսասանելի սրբ. անայլելի
- 44 W քի ալ
- 45 J զսիրոյն սրբ. զսոյն γ զայն փխ զսիրոյն
- 47 L զսուգամասնութեան N զուգամասնութեամբ h զուգայմասնութեանց
- 48 B կապակցեալ սրբ. կապակցել μ կապակցել սրբ. կապակցեալ A և այս տողն ունեցող մնայած օրինակները, բացի JL-MPSTXYαβγδθϑσωadikr ձևագրելից, ունեն կապակցեալ N հաւանականունն p զվէմն փխ զվէն Y փորոյն η փորունն
- 49 HUZihpx հատուածոյն փխ հատուածոյն s հատուածոյն սրբ. հատուածոյն JLQ-STXγ ժողովեցելոց ασ ժողովելոցն β ժողովելոց սրբ. ժողովեցելոց ηθμω ժողովեցելոցն
- 51 Γ ի միոյ δλ. իմոյ փխ միոյ Zs անգամոցս ABCEGHTUVβδθλστΓΣΦabtu անարգաց Օμϕω անարգանացս (Z անարգանաց) փխ անարգաց g անարգացն s անարգանաց սրբ. անարգացս δr քի անարգացս պատուաստելոցս U պատուաստելոց Z պատուաստելոցս s պատուաստելոցս սրբ. պատուաստելոցս
- 52 NZ կրճատել p կրճատեալ սրբ. կտրեալ է h քի է N յաւելած փխ յաւրինուած γ կազմութեանն OVZ մարդոյ α մարդոյ սրբ. մարմնոյդ u մարմնոյդ փխ մարդոյդ Nγλ բումդ c թո H քի զգայականի λ սգայականի
- 53 L ընդանուութիւն փխ ընտանութիւն d ընտանութիւն ηΓΣΦacehikqrtux յանարդ փխ յանկարդ p յանարդ սրբ. յանկարդ ABGHΦ փոխարկութիւն (H փոխարկու-

- թիւն) փխ փոփոխութիւն Cτ փոխարկութիւն սրբ. փոփոխութիւն Σ փոփոխութիւն սրբ. փոխարկութիւն
- 54 Uβ այսպիսաւր W այսպիսիւր q բազմաց փ անզուգան փխ անզուգական
- 55 G ոգի խաղառ θ ի ապառ s ոգի սրբ. ոգին
- 56 L նմանութեան ևն
- 57 ZΓs զրախտէն Γ կենացս
- 58 N աւաղին (c աւաղակին) փխ աւաղակին X հոգոյն Σ զոգոյն JIαθμ փշումնն β փշումն սրբ. փշումնն γ զփշումնն
- 59 Γ նմանութեան f նմանութիւնն
- 60 LSYγ զփառս UVZτ երկնաւոր ևյո երկնաւորսն s երկնաւոր սրբ. երկնաւորս
- 61 ABETωΦikεx նախաստեղծին CΣ նախաստեղծին սրբ. (Σ սրբվ.) նախաստեղծն N նախաստեղծախաւստեղծն (սխալը ծագել է տողադարձի նետեմանով) Uδacεγ զնախաստեղծն β զնախաստեղծն սրբ. նախաստեղծն μ նախաստեղծն սրբ. նախաստեղծին H վիճակն PSYZγθστcerst երկնաւոր (δ յերկնաւոր) փխ երկրաւոր αβfi երկրաւոր սրբ. երկնաւոր Z որ յԱղին Sar յանդին փխ յԱղին HZabehikmstx դարաստանին V դատաստանի (ω դրախտին զդատաստանին) փխ դարաստանի
- 62 δ բակեցեր սրբ. փակեցեր s բեղէն սրբ. բեղէն բեղ Wγλ. քի բեղ H երկին Y. զվերելից PYZλμiNkr ախեցեր s աղխեցեր սրբ. ախեցեր
- 63 SY ջրոցն p ջրոցս h մարբութիւն ABEGHΣΦ զախտոյ C զախտոյ սրբ. զախտ u զաղտ փխ զախտ ABCEGHδΓΣΦ արտասուաց r արտուացն փխ արտասուացդ ABCEGHKLU-ZδΓΣΦdsx դաժանութեան (Tασφ տարժանաւորութեան ηθμω տաժանաւորութեան p դարժանութեան) փխ տաժանութեան OP-SVλΓaegiknr տարժանութեան QX տարժանութեան սրբ. տաժանութեան τ դաժանութեան սրբ. տաժանաւորութեան h տարժանութեանն
- 64 γ զլուացեալն JOPTUVWαβγδμωabcdfig-hiklinnpgrtu զձորձ Z զձորձս s զձորձս սրբ. ձորձս O վերարկուն XY վերարկին NYβ դորձաւր O դորձովրդ U զաղբացուցել

- 55 Ե զիմ Ե զեղեալ վիս զեղեալ ԲԵ անա-
տակ սրբ. անառակութեան A և այս տողն
ունեցող մնացած օրինակները, բացի JL-
QSUYαχδς ձեռագրերից, ունեն անառակ
փի անառակութեան Դ վարիք ծա արկար
66 S դառնողաց սրբ. զտօնողաց LQSU
սրբութեան R ճանապարհաւ KMPSTUZα-
δϑϑϑϑϑ աղտեղեցիք Կ աղտեղացուցիք
ԲԼԵ աղտեղեք սրբ. (Ե սրբ.) աղտեղե-
ցիք
67 Z իրաւագիտին փի իրաւագատին S իրա-
ւագիտին սրբ. իրաւագատին LXYZis զուս-
տաղանցութիւնն
68 A այս տողի ի պտղոյն բառերից մինչև
բան եւ տող 27 ներառյալ չունի Դ պտղ-
ուսն ABHΞΦ կենաց փի շնորհաց CGT
կենաց սրբ. շնորհաց Դ ծառոյն ABHΞΦ
շնորհաց փի կենաց C շնորհաց սրբ. կե-
նաց
69 V քով փի քօ UZ լուսոյն փի յուսոյն Z
յարակալութիւնն S յարակալութիւնն սրբ.
յարակալութիւն
70 LSYZh պատկառանք ծ պատկանք փի
պատկառանք C պատկառանք անհամար-
ձակելիք սրբ. պատկառանս անհամարձա-
կելիս L անհամարձակելիք t դիմաց K նը-
պատակեցիք փի նպաստեցիք

- 71 L չիք ընդդէմ Կ ընդ փի ընդդէմ օ ներ-
հակել փի ներհակ
72 BEGTΦ ծաղակ (ծ ծուխակ Դ ծուխակն)
փի ծուխակ N Թողել At զրահետն սրբ.
զարահետն BG զրահետն (K զզրահետն
bt զյարահետն) փի զարահետն ikf վստա-
հութիւն
73 MNΓ հաղորդ Ե չիք հաղորդ մարմնոյ
կենդանարարին Դ մարմնոյ GKLNSUW-
ZևS կենարարին փի կենդանարարին Բ կե-
նարարին (փի կենդանարարին) սրբ. կեն-
դարարին b կենդանարարին սրբ. կենա-
րարին
74 B յուսացեալ սրբ. հայեցեալ
75 Bβ ապաւինելոյս սրբ. ապաւին և յոյս
(β յոյս փի յոյս) JLQRSTXYαγδιηφ ա-
պաւին և յոյս փի Ապաւինելոյս μ ապաւին
և յոյս սրբ. ապաւինելոյս W փրկիչ փի
նորոգիչ
76 W նորոգիչ փի Փրկիչ, չիք և
77 JLOQSTXYαγδιηθμσφ և անոխակալ M
անոխակալ և
78 τΦ բարեգութ փի Բաղմագութ M յաւի-
տեանն
79 MUλσh չունեն տողը

Բ Ա Ն ԽԷ

Վերնագիր.

K համառակարկած Ծ փի եւ 1 չունի Բան
նշում և համառակարկում BEKPRWαβλσgimlux
վերնագիրը կրեաւ M վերնագրի փի կետեր
QTδωιιιϑ համառոտագործարմբ NUbт հեծու-
թիւն ABCF Գրիգորի փի հսկողի x Անուս փի
առ նոյն LUVYωΣ բան և բանն S խորոր փի
խորոր F սրտից կրկնված V սրտի ZΦ սրտե

- 1 օ չիք ասել Uk ամաշելոյս և ամաշեցի-
ւոյս Դ չերեսաց մեծիդ ահաւորութենէ ա-
մաշեցիւոյս սրբ. ամաշեցիւոյս չերեսաց
մեծիդ ահաւորութենէ ամաշեցիւոյս
2 Ե համարեալ փի համարեալ t ափ փի հող
A լոնալ սրբ. լոնլ CFMNPRUσdefhiknp-
qrlux լոնալ Դ ահոնալ փի լոնլ
3 MOZΣu մարդարէութեան N մարդարու-

- թիւնն (U մարդարեին) փի մարդարէու-
թիւնն V մարդարէութենէն τ մարդարէին
սրբ. մարդարէութեան խրատու E բարրառ-
ւոյն (Zefqtu բարրառոյն) փի բարրոյն
NSTWXYβγλδωghklx բարրոյն S բարրառ-
ոյն սրբ. բարրոյն N կառկառեալ
4 Իր չիք Իսկ Դ փաղանս K շրթանց շարժո-
ղութեանց JQTXXYαγδιηθμφ շարժողութեան
LS անշարժողութեան փի շարժողութեանց
τ շարժողութեանց սրբ. շարժողութեան օ
շարժութեան ik շրթանս SUZևh բանից
փի բացից S բանից սրբ. բացից
5 AEFHGKh բռնադատից BC բռնադատից
սրբ. բռնադատեցից AE կամեցել խաւե-
ցեալ BGΦ կամեցեալ խօսեցեալ C կա-
մեցել խօսեցեալ սրբ. խօսել կամեցեալ

- FK կամեցեալ խաւել Տ կամեցեալ խաւեցեալ սրբ. կամեցեալ խաւել S խաւել կամեցեալ սրբ. կամեցեալ խաւել IIX խաւեալ MV խաւել r խաւա փխ խաւել h կամեցայ
- 6 Bβ կրկնական սրբ. կրկնական K կրկնակի (M կական W կրկնական) փխ կրկնական Qα կրկնական սրբ. կրկնական A Լ այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի JLPSTXYδθμσφω ձեռագրերից, ունեն կրկնական փխ կրկնական B եղբրերգութեան սրբ. եղբրերգութեան E եղբրերգութեան սրբվ. եղբրերգութեան P եղբրերգութեանց Γ աղբրերգութեան (ս եղբրերգականութեան) փխ Լ-եղբրերգութեան N լալո փխ լալեաց ikr լալեացս MI բաղմութեանն N բաղմութիւն
- 7 Լ խերթ փխ եւթ W խեռ (փխ եւթ) սրբ. հեռ KSn առաջագրէ Y առաջնորդէ փխ յառաջագրէ
- 8 H ողբացից փխ ողբակից τ կամաւ անօրինելոյ սրբ. անօրինեցելոյ կամաւ ABE-GHITVαβδθμσφωΣΦ անաւրինեցելոյ C անօրինեցելոյ սրբ. անօրինելոյ F անաւրինեցելոյն սրբվ. անաւրինելոյ LP անաւրինելոց M անաւրինելոյն p անաւր ի նեցելոյ փխ անաւրինելոյ s անօրինելոյ սրբ. անօրինեցելոյ Wh կամ փխ կամաւ
- 9 Γ զնորումն փխ Զնորին ABEFGHIINPRY-αβδθφΣΦδ գոշումնն C գոշումնն սրբ. գոշումն Լ կոշումն (ս կոշումնն Γ գաշիւնն) փխ գոշումն T գոշումնն սրբ. կոշումնն s գոշումն սրբ. գոշումնն
- 10 i մեղա տէր մեղա տէր LY յանցանաց փխ անաւրէնութեանց X անաւրէնութեանց սրբ. յանցաւորութեանց i զանաւրէնութեանց U-Yλτ ես ինձին
- 11 Wbmt հիւսել Փ իսել U նոսին (p սմին) փխ նմին Ks յիսներորդ Γ յիսներորդի h յիսներորդի t յիսներորդ
- 12 V զանթիւս U զրեցից E զպարտեացս փխ զպարտուցս h զպարտուցն x զպարտուցս փխ զպարտուցս B սակ սրբ. սակս Nte-fhm սակս Լ անձ MN անձին Cβt մեղաց սրբ. մեղանաց Jaγησφ մեղանաց Y չիք մեղաց
- 13 Bλ. զհող սրբ. զհիւղ J զհւղ փխ զհիւղ T զհիւղ սրբ. զհիւղ U զհողս փխ զհիւղ β զհիւղս սրբ. զհողս A Լ այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի ածիթմութեալ ձեռագրերից, ունեն զհող փխ զհիւղ A հոմանոս սրբ. հոմանոս ACEUVΦ-dεp փոշոց B փոշոց սրբ. փոշոյ G փոշոցն HOPWZIΣbcefhiklmoprux փոշոց LQSYXYδλω փոշոյ H փոշոց փխ փոշոյ β փոշոց սրբ. փոշոյ τ փոշոց սրբ. փոշոյ s փոշոց սրբ. փոշոց
- 14 HWI յօղս (յալոս) ABCEGKNZI տարածելոց HMΘΣΦω տարածեցելոց SWx տարածելոյ β տարածեցելոց սրբ. տարածեցելոյ s տարածելոց սրբ. տարածեցելոց
- 16 Y առակ փխ անառակ Γ պատկանեցելոյ
- 17 λ. ի հայրենի Եյ զթողդ Լ զթովդ Γ զթոյդ սրբ. զթոյդ U զարձակ վերստին B θաղանձ սրբ. θախանձ ω θաղխանձ s θախանձ սրբ. θախանձ K արկիւղ
- 18 C F H K MNOPRUWIZΦbcedefhiklmprstux զողորմելի h ձայնն τ պաղատանացս փխ աղբրտանաց Y ողբօր h ողբող
- 19 h մատուցանեմ փխ տարածանեմ
- 20 V այր փխ Հայր (տեղ է րուղի կարմիրով հ գրելու նամար, բայց մոռացել է լրացնել) τ հայրդ, Լ աստուած Սτ ողորմութեանց փխ բոլորից
- 21 m ոչ հմ փխ Չեմ K գուշի փխ կոշի Γ չիք կոշի, չիք ոչ ABEFGΣΦ առ այս բնաւին C առ այս բնաւին սրբ. բնաւին առ այս N ծառայս փխ առ այս
- 22 Ri վարձկան (i վարձան) սրբ. վարձական
- 23 αμφ պարտադան փխ պարտական
- 24 ABCEFGHLSXYδτΣΦagx զցաւս h ցաւ δ բաղդոյս սրբ. բաղցելոյս η բաղդոյ W չիք լիկանաց նեղոյս նուաղեցելոյս i լիկանաց նեղոյս նուաղեցելոյս ունի տաղատակին U նեղելոյ (τ նեղելոյ նեղելիւոյ) փխ նեղոյս βσ նեղելոյս սրբ. նեղելոյս (σ նեղոյս) δs նեղոյս սրբ. նեղելոյս A Լ այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի JLSTαηθμφωδφιλοqr ձեռագրերից,

- ունեն նեղելոյս փխ նեղոյս Մտ նուաղելոյս
յւմ նուաղեցելոյս փխ նուաղեցելոյս Ի
նուաղեցելոյս և չիք նուաղեցելոյս
- 25 ABCEGHOPVYՅՏՓ քոց FS քոց սրբվ.
(S սրբ.) քո Q հացիդ Z հացիւ ք հացիդ
փխ հացիդ
- 26 Ի յառաջ Z սկզբնաւորս Կք ապաւինու-
թիւն N ապաւինութեամբ
- 27 Ի սղեցոյ օ անօրինեալ
- 28 YZ զնախակապոյտ s զնախակապոյտ
սրբ. զնախակապոյտ է ծածկութի
- 29 OWm աղտեղեալս չ աղարտեալս փխ աղ-
տեղեալ a աղտեալ սրբ. աղտեղեալ Կ մը-
տաք փխ մեղաւք
- 30 GNRSWXYZԅԾՁԵՁԵԶacefghiklmrx մա-
տանոյն Ի մաննադատ փխ մաննադատ
- 31 Ս զգաշապարացս ABCEGKOյՏՓԷ զբը-
շուտութիւն Ս թշուտութեան V մերկու-
թեամբ և մերկութեանն ք մերկութիւն Օ
ոտից
- 32 Լ պատրաստութեան (V պատսպարանու-
թեամբ) փխ Պատրաստութեամբ ikr պա-
տրասպարութեան N անտարանականու-
թեամբ Ի ամբնավերարկու HLSXYZas
օղիցս (աղիցի) Կ աղից Ի ոտից փխ
աղիցս Ի հոշկաց
- 33 ABFIHKVՏՓ չիք Ի C յօձին սրբ. Ի յօ-
ձին FNPUXYԅԾԷabdefgir թիւնից GO
թոյնից ք ամբարցուցես

- 34 ABCEKPRUՓԾՁacdefhiklpqntx զուա-
րակդ ք զըւարակիդ և զըւարակդ սրբվ.
զըւարակիդ C պարարակի սրբ. պարարակ
JKMNPSԅԻan երկնայնոյ
- 35 Mt միամինդ M չիք որդիդ և որդի
- 36 V կարօտեցելոյս Ի կարատեւելոյս ք կա-
տարելոյս փխ կարատեւելոյս
- 37 Ս մեաս և մեալ չ լրութենէ
- 38 Ի յարակեա, սպանդանոցի (ք սպանդարի)
փխ սպանդարանի ժՅ սեղանոյ ք սեղա-
նոյց
- 39 և չունի սողը LUYZՓՏԳՏUX յամենեան
MSX յամենիսեան
- 40 և չիք էութեամբ
- 41 Z աննուաղ փխ Աննուաղ
- 42 Z չիք եւ M բաշխեալ am յանհատս
- 43 ք չիք Զի AEGUՓ համայն BCՏ համայն
սրբ. զհամայնն (Տ զհամայն) PZԼԳԷ
համայնն ք զհամայնն a չիք Ի F մարմնի
օ մարմինն Rlx իւրում օ չիք գիտոյ
- 44 R և քիչ Կ փառք քիչ Z ողորմութեամբ
է ողորմութեանց FKbdefhiklpqrtux ո-
ղորմութեան յախտեանս R ողորմութեան
հանդերձ հոգովդ սրբով յախտեանս Սԅ
ողորմութեան յախտեանս յախտեանից և
ողորմութեան այժմ և յախտեանս
- 45 KLSUXYԻն չունեն սողը

Բ Ա Ն ԽԸ

Վերնագիր.

Կ համաբաղալած ԾԱ փխ ԽԸ BEKN-
PRWԅԼօbɡimqԷux վերնագիրը կրճատ M վեր-
նագրի փխ կետեր ծղլւոԾ համառոտագրու-
րյամբ ՍԷ հնծութիւն Կ նորի Ի AC Գրիգորի
փխ հնծողի և խսկողի LTUVYZ բան և բանն
QT սրաէ V սրտի

- 1 և անսկիզբն Ս անբարեկալիի ZaԳstu
անբարեկալիի
- 2 V չիք Աննիհիլի H աղք
- 3 NV զիս փխ զիս և ողորմութեանն x
ողորմութեան ԻԳtu բնգունելութիւն և բն-
գունելութեանն

- 4 և չունի 4—5 սողերը NSդոԾ երկնայնոն
(երկնայինն) Ս երկրայինս փխ երկրա-
ւորս
- 5 Ս զկեւս s զկեանս սրբ. զկեալս Օ պար-
գեութեամբ փխ պարերգութեամբ Ս պա-
րերգութեամբն
- 6 և չիք Անտարանհա բանիւդ արհնութեան
ABCEFGHՕԷԾԷ արհնութեամբ ք զկեն-
դանութեան
- 7 Ս զբարեբաւստութեան H յայտեա Կ գո-
վեալդ C բողորից սրբ. Ի բողորից EYԅbc-
dfghiklmnpԷstux Ի բողորից
- 8 ABEFGHKYՓՏԳՏՓkrx քիչ անուն C

30. ikr տ. 30—32-ի կարգը խախտված՝ 31,
32, 30 ռՏՏ չի և Z չի Իսկ
- 31 ABEFGHKGՏԾՏՓ ասէ տիրելի քո C ասէ
տիրելի քո սրբ. տիրելի քո ասէ S տիրելի
քո ասէ սրբ. ասէ տիրելի քո XI տիրելի
MI չի ասէ
- 32 CE յամենայն սրբ. յամենայն (E զամե-
նայն) MOWI յամենայն I յամենայն
ϕhps զամենայն
- 33 H ևն ռՏ առ քնդ
- 34 ABEFGHդԵԾՏՓikr չի և C կամիս
սրբ. և կամիս LNPSVY կարող ևս
- 35 ABγθԵԾՓ աղերսանաւ քմք աղերսանր
սրբի. (իք սրբ.) աղերսանօք γ տիպր
- 36 P ոչ այլ որ սրբ. ոչ որ այլ որ C այլ ոչ
որ D որ սրբ. որքան V ևս NIս զուգա-
յաւելի
- 37 hr չունեն տողը I նորոգի փխ որդր
- 38 PU ժողովրդեանն աստուծոյ
- 39 KN խոտովութեանց h խոտովութեան
- 40 ABEFGHԾՏՓ կացեալ կենաց C կացեալ
կենաց սրբ. կենաց կացեալ
- 41 U յետս
- 42 FNQYδΓgհ պաշտանն δ տոնեալ փխ ըն-
դոտեալ
- 43 Γ անուն
- 44 GKPSVWλΓbgqx աւտող H զրդ (փխ
զրկող) սրբ. զրդ N անսովի փխ անսովի-
լի
- 45 N անգրգելի փխ Կրգեալ
- 46 h սեղանանենդ
- 48 Zh կտակարանաց s կտակարանաց սրբ.
կտակարանացն VZ երախտեաց h երա-
խեացն kr երախտեացդ s երախտեաց սրբ.
երախտեացն
- 49 H անցաւոր փխ յանցաւոր
- 50 Lx ամենապարտ (N ամաւթապարտ) փխ
Ամաւթապարտ X ամաւթապարտ սրբ. ա-
մենապարտ s ապաշխարող (փխ աշխա-
րող) սրբ. աշխատող A և այս տողն ունե-
ցող մնացած օրինակները. բացի F ձե-
ազրից. ունեն աշխատող փխ աշխարող
- 51 μ կոտպաշտեալ h յարմարային փխ յամ-
րային
- 52 ABΘ կաղակարծ սրբ. կեղակարծ JLNO-
PTUWXYZαβγδλμφαβδgilmn կաղակարծ

- R կեղակարծ սրբ. կաղակարծ
- 53 Z հաշտութիւն փխ փրկութիւն
- 54 MNPVWXYZλbcdefghikmpqrutux չհաւա-
տալի r իմանէ փխ ի մասնէ N մանասէ
փխ մասնէ
- 55 F փրծեալ փխ պրծեալ s պրծեալ սրբ.
փրծեալ
- 56 λ յըդացեալ l բաղմամբէ փխ բաղմա-
վրէպ
- 57 ABEFGVXՏՓ չի Ի C յընթացս սրբ. ի
յընթացս G յընթաց Z բանի s բանի սրբ.
բանից
- 58 Q ձաղանաց փխ ձաղանաց
- 59 LS մեծապարտալ փխ Մեծ պարտալ k
մեծ պարտալ սրբ. մեծապարտալ MI պար-
տաւանս (l պարտաւանս) փխ պարտալ U ի
փխ և Γ զովեստս
- 60 Zs իրեն օ չի ի վերայ
- 61 N երգիծանաւթութիւն փխ երգիծանութիւն
g խառնել J աշխարտութեան սրբ. աշխար
Kβ աշխարճ (γ աշխարտութեան) փխ աշ-
խար Γ աշխարճ (փխ աշխար) սրբ. աշ-
խարճ
- 62 U բանն յ բարդաճաւաճութեան Γh բար-
դաւաճութեանն
- 63 αδ խոտորումն β խոտորումն սրբ. խո-
տորումն Γ նորա
- 64 W թառալ HI դառնութեան փխ թախծու-
թեան W թախծութեանց Y թաղծութեան յs
թաղծութեան օ թաղծութեան H ոչոր-
մելի β աղղեաց Γ յաղղեալ
- 65 AGΛΓՓ ամշտութեամբ
- 66 μ այն բան փխ այնքան ABCEFGHVITΣ-
Փէ պատահեցի L պատահեցի փխ
պատահեցէ
- 68 β տող 68-ի փխ ունի տող 69 և ընդհա-
կառակն, հաստատեալ
- 69 Z կառուցեալ
- 70 t չունի տողը յ զհարդ փխ Իրր
- 71 NOUδ զատակեցալ փխ զակատեցալ Z
զատակեցալ սրբ. զակատեցալ H ընդա-
նութեան փխ ընտրութեան Nλh ընտրու-
թեանն (ընդորութեանն)
- 72 U ստացալ փխ սրացալ
- 73 J փայլեալն
- 74 LPWZγδλն պանդանդեցալ (պանտանդե-

- ցաւ) Q պաղանդեցաւ V պատանեցաւ փխ
պատանդեցաւ C աղատեալն սրբ. աղատե-
ցեալն N աղատացեալն
- 76 չմԻ նուաղեցաւ փխ նուաղեցաւ
- 77 d անարդացաւ h փառաւորեալն փխ փա-
ռաւորն S փառաւորն սրբ. փառաւորեալն
- 78 ABCHLMPQVXYΣΦδndp մեծանունն փխ
մեծատունն S մեծատունն սրբ. մեծանունն
TC մեծանունն սրբ. մեծատունն
- 79 G չուժի տողը
- 80 m չուժի տողը H րնորեալն
- 82 Ih րարձրելոյն
- 83 Vθcefhpstx պատկառիմ ԱճՓ շիբ եւ H
շիբ բնդ
- 84 Yehikpr կողոցն
- 85 m եւ սէրն YIikf պատկերացն
- 86 FZ կամբ Վ խտրանաց սրբ. խտրանաց
ik խտրանացն ր Հարանացն փխ խտրանաց
- 87 ELI Դանդիմանութիւն Դ Սաւովս
- 88 ր մեղ չի շիբ եւ՝ AEW h աշխատութիւնն
C աշխատութիւնն սրբ. աշխատութիւնս F-
GJUZYփwikrs աշխատութիւնս Դ իշխանու-
թիւնս փխ աշխատութիւն L Բէ արարի (ր
Բերա) փխ Բերափ s Բերափ սրբ. Բերար
A եւ այս տողն ունեցող մնացած օրինակ-
ները, բացի VZλpx ձեռագրերից, ունեն
Բերար
- 89 Z յանդիմանութեանն
- 90 ABEFGHPΣΦn հեթանոսաց ասէ C հե-
թանոսաց ասէ սրբ. ասէ հեթանոսաց s
ասէ հեթանոսաց սրբ. հեթանոսաց ասէ N
շիբ ասէ Uh դեր են (եւ) VWZs շիբ եւ
λ են եւ անշունչք WZs են անշունչք
- 91 F նմանք էս նոցին փխ նոցա՝ ր նմայն SY
լինին U լինիցին ԲԻՐ պաշտաւանայք AB-
EFGHJKYՓզ նոցին փխ նոցա՝ C նոցին
սրբ. նոցա
- 93 U Մովսէս կրկնված H նախորեալ JVY
նախագրեաց h յառաջնաձայն N սասա
փխ սաստիկս h սաստիկ Սժ ամբաստանէ
զնոսա ր ամբաստանէ սրբ. ամբաստանէ
զնոսա
- 94 Ps ասէ բնդ նոսա cfhp շիբ բնդ, նոցա
Uλt շիբ ասէ N աստուած V օտարոտի ծ
ատարաւորի
- 95 U որ ABEFGHIMNOUWβλτΓΦabcdefg-
hiklmnpτu Հարքն C Հարքն սրբ. Հարք ր
Հարքն
- 96 Tθσ ալլադինեայ h ալլադնա π ալլադ-
զնաց փխ ալլադնեայ Cθ Փաղովրայ սրբ.
Փեղովրայ G* Փաղովրայ սրբ. Փաղովրայ
μ Փաղովրեայ սրբ. Փաղովրայ Σ Փա-
ղովրայ s Փաղովրայ սրբ. Փեղովրայ
- 97 N որ եւ Դ անպանձալի սիղովնացոցն Σ
սիղոնացիոց սրբ. սիղոնացոց C ձուլա-
ծոյն սրբ. ձուլածոն K ձուլածոյն L ձոյ-
լածոյն N ձոյլածոյն λ ձուլածոն e ձու-
լածոյն s ձուլածոն սրբ. ձուլածոն
- 98 FKPRSYβadeiknt կանանցի G կնացի ր
կանանցի սրբ. կանացի ր կանացեի UW
կերպն RVWZλ անդրիի FGZik խայտա-
ռակութիւնն qtuX զաղրատեսակի փխ
զաղիր տեսակին LSy տեսակն
- 99 U ամաթու V ամօթով C զիմեցումնն սրբ.
զիմեցումն h զիմեցումնն R զիմեցումն սրբ. լ-
զիմեցումնն A եւ այս տողն ունեցող մնացած
օրինակները, բացի FMNOUWYZηγλΣc-
eiklqrstux ձեռագրերից, ունեն զիմեցումնն
- 100 V անուն Դ յանժուկալ W ժուկալ փխ
անժուկալ β դինն δ ձունեալ (Դ ձուլեալ)
փխ ձունեալ Դ մուլին
- 101 M զէութիւնն Peihp զէութեան M բարէ-
րաստութեան P բարեբաստութիւնն Դ բա-
րեբաստութիւնն է
- 103 Դ յախթիաց C մեծութեանն սրբ. մեծու-
թիւնն ր մեծութիւնն h իմաստիցն MSX-
Yτ առաւելութեանն U առաւելութիւնն h
առաւելութիւն
- 104 ր գոռոզութիւն ր փափկութիւն
- 105 U վնասեաց փխ վնասեաց V ծառայեցու-
ցիչն
- 106 N ալրն λ դին Z կործանողի
- 107 ABCEFGHNPVWYZβλωΓΦacdefghiklm-
npqrstux շիբ h² τ յոտս սրբ. ի յոտս Դ
յոյտս e յոտ L սմբակին փխ ստամբակին
- 108 ր մեղկութիւն Vλ Բմբեցոյց ր ծուլութիւն
- 109 λ չուժի տողը F շվայտութիւնն N շոայ-
լութիւնն փխ շուայտութիւնն h շրայտու-
թիւն
- 111 u սրով ABCEGLMOSUZηλωΓΣՓ Հայ-
նարկութեամբ FH Հայնարձակութեամբ
(NWσ Հայնարձակութեամբը) փխ Հայ-

- նարկութեամբ R ձայնարկութեամբ սրբվ.
ձայնարկութեամբը յի նուազեցից (և աւ-
ղօղեցից) փխ աւաղեցից
112 յ տիրապէս առ նա ոչ W բնդդմարա-
նութիւնն
113 H առ ամենից c ամենայն P սղխալաւ-
ղաց F կամ փխ կամաւ
114 Bs իմանալի սրբ. իմանալ FG իմանալ
W ի մալի փխ իմանալի
115 F Լթլ CEHVծոՓ պարծիլ F յիմաստու-
թիւն փխ յիմաստ KY յիմաստ Z մարմ-
նականս փխ մարմնոյ Γ մարմնոյ S
մարմնոյ սրբ. մարմնոյ
116 ABEFGHIՄՏՓ քն (քլ) C քլ սրբ. Լթլ
Y դատեալ աստուծով ABCDEFGHՄՏՓ դա-
տիլ լ դատեալ սրբ. դատիլ ik դատիլ Zs
քնարեսցլ
117 H շիբ քլ հ պամանի x պայմանի սրբ.
բանի CGeq պայմանի սրբ. (e սրբվ.)
պայման բանի MNQSVWYԿՊՆօbglt պայ-
ման բանի β պայման բանի սրբ. պայ-
ման լ պայման բանի սրբ. պայմանաց ի
բանի
118 խ ի կամս հաստշին Z հատշին փխ հաստ-
շին U կամսն
119 լ շիբ ես ABEGHդՇՓ շիբ անտի CF
ինչ սրբ. (F սրբվ.) անդի (F անտի) ինչ
LPXt շիբ ինդ
120 Z դի փխ քանդի N քստմելիս Z Սողովմ
փխ Սողովմն
121 Zs զգարձի p զգարձն P ինքնապարսաւ
հ ինքնապարսաւն
122 Y շիբ խկապէս Z խկութեամբ փխ իս-
կապէս U համալս Zbmis աշխարհի s
աշխարհի սրբ. աշխարհիս KNOPSUWY-
βγτl'abediklnpqrtx անձնսիրութեան Tծդ-
մլլստ անձնասիրութեամբ eu անձնսիրու-
թեան սրբվ. անձնասիրութեան h անձնսի-
րութիւն
123 TYZs քլ Mr ունայնութեամբը β ունայ-
նայնութեամբըն լի ունայնութեամբն V
ունայնութեամբըն է սրբ. ունայնութեամբ
քննէ i շիբ է
124 Z մատեանս s մատեանս սրբ. մատեանս
C գիրս սրբ. գիր J գիրսն k Աբալիա
սրբ. Աբիա Y Սելովնացելոյ Փ Սիլոնացոյ
- սրբ. Սելոնացոյ Σ Սելովնացոյն
125 N իւրումն r բնթացից ACS արտասելիս
(Z արտասուալից) փխ արտասուելիս V
Եղանակէ
126 Etux և անօգուտ Z վաստակը
127 r անշախ
128 BFGHMHՓ Երգք փխ Երկր İkr իմաստ
129 U ոչբնչից r ոչնչին h խորովք. ամբասելի
փխ բամբասելի
130 N անյիմար փխ Անյարմար U շիբ սնոտի
սերմանիք
131 Pt աւաղափոյլ U շիբ Աւաղափոյլ շի-
նուածք Xtu շիբ ապականացու ստա-
ցուածք Zs ապականացու ստացուածք բա-
սերն բենն տող 132-ի տաժանմունք բա-
սից ենտո K շիբ ստացուածք h ստուածք
փխ ստացուածք
132 H տաժամունք Vλ տարժանմունք Zs տա-
ժանմունք ապականացու ստացուածք
133 e յոպոյլ l ոգ փխ ոգոյլ
134 HWՓ բնդունաթոպ S բնդունայնուի (V
բնդունայնաթոբ Y բնդունայն թոբի m
բնդունաթոբ) փխ բնդունայնաթոպ βն բն-
դունայնաթոպ Γ բնդունայնաթոբ b բնդու-
նայնաթոբս լ փափաք
135 Nt շաւել UZTabm շաւիդը Σ շաւելը s
շաւիդը սրբ. շաւիդ
136 U կրթութիւն Cyfr մոլորադատիր փխ
մոլորապատիր s մոլապատիր սրբ. մոլո-
բապատիր g վարժութիւնք սրբվ. վարժու-
թիւն A և այս տողն ունեցող մնացած
օրինակները, բացի LSXYZatikrs ձե-
նագրերից, ունեն վարժութիւն
137 P հանապազատիս p հանապազ սխալ
փխ Հանապազատիս Zs տեսութիւնք AB-
GHUWդժժՇՓ ակնայարատ C ակնա-
յարատ սրբ. ակնայարատ βտ ակնայարա-
րատ սրբ. ակնայարատ (τ ակնայարատ)
Zs պշրութիւնք f պշրութիւնք
138 Ce պոռնկակերտ սրբ. պոռնկակերպ Na-
δbt պոռնկակերպ (W պոռնկակերպ) փխ
պոռնկակերտ v պոռնկակերպ սրբ. պոռն-
կակերտ
139 ABμՓ դմենայտեսիլ HJLNOPQSVWYZ-
γծդոΓbehnstu դմատեսիլ Γ տեսիլ փխ
գնդ

- 140 B յոլովամիդ՝ FVWYegikr յոլովամերձ (XYZձԵԹՏ յոլովամեղձ) փխ յոլովամեղձ օ ծուղ V շողիլ (Փ փոշի) փխ չողի Z ցնդեալ S ցնդեալ սրբ. ցնդիլի
- 141 Z քակտեալ S քակտեալ սրբ. քակտիլ
- 142 r աղաղակիլ
- 143 BCFHKRUWՓ աստարէս Օ ասպարէզ սրբ. ասպարէս Լ անձնալատ փխ անձնալատ S դիր սրբ. գերի Wալ(Փ) գերի փխ դիր Բձ գերի սրբ. գիրի (Փ գիր)
- 144 A մաժմունք սրբ. մաժմունք Վ մաժմունք սրբ. մաժմունք
- 145 W ստաաղ H դայրացուցող Zqtu զրուց Դ զրացր
- 146 LN եպարանաց ABFGHPTUαβθσϰΣΦ խծրի C խծրիժ սրբ. խծրիժ R խցրիժ N խնկարուսիւն NVWZbghlm խնդիրք S խնդիրս S խնդիրք սրբ. խնդիր
- 148 LSԾԷ սպտեհեց
- 149 N քմպահականաց V քմպահականաց F պատմութիւնք S պատմութիւն սրբ. պատմութիւնք
- 150 Y որ զխաւարին փխ որս խաւարալին F խաւարին փխ խաւարալին
- 151 h վեհ փխ վիհ C անդունդ սրբ. անդունդ V անդունդ e անդունդունք փխ անդունդք
- 152 KRՓ ուղեկցութիւն ողտux սպաննողաց N յիմարութիւն AFGNQUBԺԹcfhx ձեռագրերից բացի, այս առղն ունեցող մնացած օրինակներն ունեն բարբառնչմունք
- 153 Z վայրք Դ յարկք
- 154 Դ շանուածք սասանեալք
- 155 M աներեւոյթ փխ Նրեւոյթ Ն Երեւոյթ սրբ. աներեւոյթ Ի փախելի Rr շողորորղ V շողաբորթ BCEFaλ անոփա սրբ. (EF սրբ.) անոպա փ անոպայ սրբ. անոփայ Դ անոփեայ
- 156 Դ բարձրելոյն
- 157 ABFHΣΦ խոստովանական բանից C խոստովանողական բանից սրբ. բանից խոստովանողական EG խոստովանողական բանից Ծ խոստովանական բանից սրբ. խոստովանողական բանից Ի բանիցն NO-SWYZչղՅԱԴabcefgms խոստովանողական ԴԷ խոստովանական սրբ. խոստովանողական զեւ կանոնադրութեան
- 158 K սերմանեաց փխ նախասերմանեաց Lch-ikr ժողովս փխ ժողովոյս Z ժողովաղն S ժողովոյն սրբ. ժողովոյս
- 159 tu դարձելոցն Z զղջմանց S զղջմանց սրբ. զղջման
- 160 VW չիք մի UZ որ պարծեցի
- 161 G բամբասաւորաւ սրբ. բամբասաւոր N բամբասաւորաւ S բամբասաւորութիւն U բամբասաւոր որ փխ Բամբասաւորաւ
- 162 L գնկեր Ի խոցոտելոյ
- 163 a քաղով ծածկեալ
- 164 LNZI Դ զկերպարանս S զկերպարանս սրբ. զկերպարանս
- 165 Ն զոչխորմելիս ABFGHPUՓԼՏ(Փգեւ խորմելիս C Խորմելիս սրբ. Խորմելիս J զԽորմելիս M զԽորմելիս ԻԿ Խորմելի Ի ստեղծիչն զ զստեղծիչն c զործէ փխ կատարէ
- 166 U չիք արդ Է որ ոչ Ի ոչ Ի աշխատ մեղաւոր որքան սրբ. աշխատ մեղաւոր որքան TZ(ա մեղաւոր փխ մեղաւ Եղիլմ մեղաւ սրբ. մեղաւոր S մեղաւոր սրբ. մեղաւ T Է որքան Z զղջացեալ S զղջացեալ սրբ. զղջացաւ
- 167 PWԾԹ ի սպաւ dr պահարակեցի Ի պահարակեցէ Դ աշխ փխ աշխ S աշխ սրբ. աշխ Լ չիք աշխ
- 168 U յոսադրութիւն Ն յոսադրութեան Դ տէրունի սրբ. տէրունական cefhpx տէրունական փխ տէրունի ԻԿ յոստն ABFGHՏԴՏԾԹե զիմեցելոյ C զիմեցելոյ սրբ. զիմեցելոց K զիմեցելոց MNOQUVWZչղ-փdefgiklmnoprtux զիմեցելոց R զիմեցելոց սրբ. զիմեցելոց Բ զիմեցելոց սրբ. զիմեցելոց օ զիմեցելոց
- 169 u ի յայցելութիւն R անբաժանելեալ սրբ. անբաժանելեալ dk անբաժանելեալ x անբաժանելեալ
- 170 A կենագործեալ սրբ. կենագործի CGH-WԹc կենագործեալ Դ կենագործի սրբ. կենագործեալ cfhք կենագործեաց S զանո սրբ. զանո N զանխոստովանական փխ զանո խոստովանական
- 171 Դ նախակենդանեաց փխ ահա կենդա-

- 202 Օ յանյարմարն s ղանյարմարն որ NW-
lags ի փխ առ V առ ի ikr կարդացեալ
փխ կարծեցեալ Z սաղմոսին s սաղմոսին
սրբ. զսաղմոսին Տ բարեբանութեան
- 203 ikr հոգոյդ փխ Որդոյդ է որդոյ թո սրբ.
որդոյդ
- 204 S յաղխարատս ikr աղբատացս s ժողովրդ-
դեան սրբ. ժողովրդոց
- 205 ABEFαΣ պեւետիկոս C պեւետիկոս սրբ.
պւլտիկոս γ պեւետիկոս z պւետիկոս իք
պւլտիկոս g պիւետիկոս և պատւտիկոս
փխ պուետիկոս x պվետիկոս Γ շնորհ
սրբ. բարեշնորհ A Սողովնի սրբ. Սողո-
մովնի Sh Սողովնի փխ Սողոմոնի q Սա-
ղոմոն
- 206 լ. ամենայնի ր յամենայնիւ
- 207 Ufhr կենդանիւր I'q կենդանուր F առ
փխ ընդ G առ սրբ. ընդ Nm աղերսեալ
s աղերսել սրբ. աղերսեալ AFHδΣ ընդ
փխ առ BCGσ .ընդ սրբ. առ
- 208 K զոր և V անտես (β տեսութիւնէ) փխ
անտեսէ
- 209 Tγθωfhhklmqx սոստացոյն Z աւելաստա-
ցոյն փխ Աւատացոյն ր աւատացոյն է
օստացոյն J ստեղծեալ սրբ. ստեղծայն
- 210 C բաղմահրաշաւորն սրբ. բաղմահրաշա-
ւոր U բաղմահրաշ աւորն փխ Բաղմա-
հրաշաւորն PUh մարդարէ անճառն փխ
մարդարէանճառն Cs պատմադրութիւն սրբ.
պատգամադրութիւն U պատմադրութեամբ
β պատգամադրութիւն փխ պատմադրու-
թիւն
- 211 He₁ աստուածութեան լ զՍողոմոնն Z ո-
ղորմել
- 212 W բանդի փխ զի Γ աղաթեայն լ վասն
նորա բան βէ շարախաւսելն փխ բան ...
նորին V շիբ բան շարաբանելն C շարա-
բանելն սրբ. շարախօսելն FMNPWZabcd-
fghilpqtu շարախաւսելն (k զշարախաւ-
սելն) փխ շարաբանելն S շարաբանեալն
βs շարախաւսելն սրբ. շարաբանելն θ
զշարաբանելն սրբ. շարաբանելն OVVΓ
նորա
- 213 N մեծաւ
- 214 a ալսմ hr հեծութեանն
- 215 N զիմս իմն և զոչէ (ս կոչումն) փխ գո-
չումն
- 216 ηx էթէ ABEFHJNOTUWZYθλστωgiklmr
դատել և դատել սրբ. դատեալ ABCIEFG-
H₂ΣΦe₂ զործոցն
- 217 Z դատիս փխ թո մանաչիս է մանաչիս
- 219 τ որչափ սրբ. որբան RWγ թո
- 220 c զի փխ Բանդի Ταδθμσφω երկրորդիս
βτ երկրորդիս սրբ. երկրորդիս MUr ո-
ղորմութեամբ փխ ողորմածութեամբ
- 221 YΣ սաստկութեամբ
- 222 clp շիբ քաղցրութեամբ H գիտութեան փխ
գիտութեան
- 223 η ձիւր փխ ձրի RVWλbgmtu յաւէտ մը-
խիթարել I* յաւէտ միւխիթարել սրբ. միւխ-
իթարել յաւէտ s միւխիթարեալ L շիբ յաւէտ
U զտրտմեցեալրո
- 224 NUλΣίρqtu համաշաւել C տաշորման սրբ.
տաշորմանն N տաշման (qrux տաշորա-
կան) փխ տաշորման Yr անրժշկանի f ան-
րժշկական
- 225 և յրկութեանն R նորոգես
- 226 KZθws քաւել σ քաւեալ սրբ. քաւել KZ-
θws պատուարել δ պարսպեալ փխ պա-
տրսպարեալ σ պատսպարեալ սրբ. պատրս-
պարել ABCEFGLSUXYΣΦ մեղսակործան
H միւսակործան փխ մեղսակործան և ի
խորտակմանէ Z սատակմանէ փխ խոր-
տակմանէ s սոտտակմանէ սրբ. խորտակմանէ
- 227 ABJLMβσΓΦ միայնույ C բսկըզանդ
սրբ. սկըզանդ և անբսկըզանդ γ շիբ և
անսկըզանդ H անզկըզանդ
- 228 AC եւ սրբ. բնդ սկզբանդ (C բսկըզանդ)
և Γ շիբ Ընդ սկզբանդ U անսկզբանդ փխ
սկզբանդ V անսկզբանուրիդ (τ սկզբնա-
կանիդ) փխ սկզբնաւորիդ
- 229 O ի միում Zs մի փխ միում
- 230 Y շիբ և ABEFGHσΣΦ պատիւ փխ իշ-
խանութիւն C պատիւ սրբ. իշխանութիւն
N պատիւ և իշխանութիւն և շիբ յաւի-
տեանս C յաւիտեանս սրբ. յաւիտեանս յա-
ւիտենից MNOPRVWZβΓabcdefgiklmnp-
qrstux յաւիտեանս յաւիտենից
- 231 Uλσhs չունեն տողը

Բ Ա Ն ԽԹ

վերնագիր.

A սխալմամբ համարակալված *ԽԸ* փխ *ԽԹ* K համարակալված *ԾԲ* փխ *ԽԹ* BEKORWβλσ-
bghuqtz վերնագիրը կրեաւ M վերնագրի փխ
կեաւր Tδηωνs համառոտագրությամբ i նո-
րին Գրիգորի խաւար ընդ աստուծոյ փխ վեր-
նագրի P չիք վերստին ... բանի NUσbt հե-
ծութիւնն հ հեծութեանն B Գրիգորի փխ հակողի
x Ասեու փխ առ նոյն B աղեր (H մաղերս)
փխ աղերս LNUVYβΣhrcx բան ր չիք ի QZΦ
սրտէ

- 2 Y թումդ ր պատկերին ABCEGHTΣΦ
վերնումն
- 3 U լոյս
- 4 W կապեւցէ փխ կապեւցէ σ գուռղն
f գուռղ հ զարդ Γ փշման P քո շնորհի
- 5 f չիք Ի P պատկերէ փխ կերպէ
- 6 δ մահկանացուի փխ մահացուի
- 7 Σ գրել սրբ. գրաւել Φ գրել փխ գրաւել
U նոյնն
- 8 BGLPUσΓdfn բայց փխ բաց g բայց
սրբ. բաց F տէր փխ Քրիստոս Σ տէր սրբ.
Քրիստոս
- 9 E բռնադատ փխ անբռնադատ a չունի
խանրոյնադատ բառից մինչև զլսի վերջը
U հնազանդեցուցեալն հ բաղցրութեանն
- 10 Y զկարծիս փխ զկարիս τ զկարծիս սրբ.
զկարիս ΝΓ ամենակարգ (U ամենակցորդ
ασφω ամենակատարդ հ ամենակարգդ)
փխ ամենակարգ Փ ամենակատարդ սրբ.
ամենակարգ N բանիս Uikr բանի
- 11 hemqu արեամբ Vs թով լ չիք բո S
մարմնովդ սրբ. մարմնովդ բո W մարմ-
նովդ բո
- 12 ABFGΣΦ սահմանադրեցիք (E սահմանա-
դրեցիք Z սերմանեցեք) փխ սահմանեցեք
C սահմանադրեցիք սրբ. սահմանեցեք AB-
CGHKΣΦ կենացս F կենացս սրբ. կենաց
- 13 W կցորդէ զգրելով փխ կցորդ քեզ գրելով
A գրով սրբ. գրելով EH գրով փխ գրելով
Φ գրելով սրբ. գրով
- 14 ABCEFGHJLUXYαγδσφΣΦզս բո (բոյ)
- 15 C զենման սրբ. զենմանդ Σ յիշատակաւ
U շարշարանաց բոց փխ բո շարշարանաց

- 16 Oδ համարձակեցար
- 17 U չունի տողը
- 19 Zh տուր s տուր սրբ. տուր OY չիք բոց
լ բո սրբ. բոց FGVZαδθλμσφω հրաշս
- 20 O իրովն SW իրովք WβΓhl զարդիւր H
ոչ հրեշտակացն Z հրեշտակաց γ հրեշտա-
կացն s հրեշտակաց սրբ. հրեշտակացն
Zs պայծառութիւնք
- 21 H չիք որ C նոսա սրբ. սոսա MNOQVW-
αβγδθλστφωbcehqtx սոսա (Γ սոսին)
փխ նոսա Γ չիք են
- 22 x զսահմանն M լայնութեանն Z լայն կըշ-
տութեան փխ լայնութեան V որք P նմա-
նէ Sλ չիք են N եղեալութիւնք
- 23 Pηλωg ախիւքն δ աղիւքն (hτ ահիւքն)
փխ աղիւքն V որք հ անբանութիւնք փխ
անբանութիւնք
- 24 RUVλτbcghik այսքանիւք Γ վեհաւք T
իմոյ Y կարեկցութիւնք
- 25 QU չիք սուրբ N մարգարեին λ բաղցրու-
թեան Nδλm բարութեան Z բարեբարու-
թիւն փխ բարութիւն d բարութիւն
- 26 ր չիք աստուած իրրե զիս կարող ABEF-
GHσΣΦ կարող իրրե զիս C կարող իբ-
րե զիս սրբ. իբրե զիս կարող
- 27 FZίps զանաւրէնութիւն
- 28 Z արդ ահա ABCEFGHWαμΣΦ բարե-
բարութիւնքդ Kθσω բարեբարութիւն Zիhpz
բարեբանութիւնք (η բարեբանութիւն) փխ
բարեբարութիւնք Γq բարեբարութիւն բո s
բարեբարութիւնք սրբ. բարեբարութիւնքդ
- 29 Zrx խորհրդոց
- 30 ABCEFGHΣΦx խոստովանել եւ թարգմա-
նել (թարգմանել) C խոստովանել և
թարգմանել սրբ. թարգմանել O թարգմա-
նել S թարգմանել ω թարգմանել R
խաւսիւք սրբ. խաւսիւքն Γ նիւֆական Wγ-
bgm լեզուաւ
- 31 V այդի ACEGHRΣΦ թում Bs թում
սրբ. թումդ E գթութեանցդ L յաւր ինչ
փխ յաւրինիչ
- 32 i չիք եւ N զհնացեալսն δ զհնացեալս հ
հնացեալս U աշտէն փխ անդրէն s անտէն
սրբ. անդրէն

- 33 V առաջնում Ն. յառաջնումն ABFGHIL-
NSXYβtihiqr պայծառութեանն C պայծա-
ռութեանն սրբ. պայծառութեանն U քանզի
փխ քան, ստեղծագործեալ W ստագործել
փխ ստեղծագործել
- 34 ik շիք գի օx յամենայնի
- 35 Z բանք, շիք քո u որ փխ քո N ազգել
ABCGHΓΣΦ զարութիւն (F զզարութիւն)
փխ զլրութիւն MNOVWZΛΓbgmpu զոր-
ծոյն s զործոյն սրբ. զործոյն
- 36 x շիք բարեգործ
- 37 J ստացուածս սրբ. ստեղծուածս γ ստեղ-
ծուածս փխ ստացուածս δ ստացուած x
փրկութեան
- 38 Z իրաւամբ
- 39 V օրհնարանեալ փխ Արհնարան Eγδθ-
μσφω աւետանցդ JΤαβ աւետանց սրբ.
աւետանց J քոց սրբ. քո TZαγδθμσφω
քո s քո սրբ. քոց Σ ձայն սրբ. ձայնի Φ
ձայնի δ քաւելոյդ սրբ. քաւելոյդ Σ քա-
ւելելոյդ W շնորհքդ η շնորհքի h ծանուցար
- 40 Vs ողորմութեանդ V լուսով δ լուսոյդ
F լուսոյ քո AG ուղործեալ BC ուղործեալ
սրբ. ուղործեալ E բղբրծեալ b աղբրծեալ
c ուղբրծեալ սրբ. բղբրծեալ e բղբրծեալ
h բղբրծեալ q բղբրծեալ սրբ. ուղբրծեալ
- 41 Ut բանի փխ Քանի ի Γ սեղծանելոյն
- 42 MU մին s մին սրբ. մինն
- 43 NRVWβγc առաջնոյն s կոշմամբ սրբ.
կոշմամբն Bβ հրախտաւոր սրբ. և հրախ-
տաւոր R և հրախտաւոր սրբ. հրախտաւոր
A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակ-
ները, բացի HJKLOQSTXYαγδθμλμτφω
ձեռագրերից, չունեն ևս Γ հրախտաւոր է
- 44 EJαμ կերպացուցելոյն սրբվ. (Jμ սրբ.)
կերպացուցանելոյն HMNPUVZβγδηλωef-
hpgstux կերպացուցանելոյն Qτ կերպա-
ցելոյն φ կերպացուցելոյ (դրել է սրբա-
գրման նշան, րայց չի սրբագրել) Γ կեր-
պացուցանելոյն c կերպացելոյն սրբ. կեր-
պացուցանելոյն C և բաւիշ սրբ. քաւիշ
- 45 Γ նորոգելոյն
- 46 Ft ըստ փխ Ընդ LNPƯτ հաստատելոյն
փխ հաստելոյն Γ հաստելոյն C և ողոր-
մած սրբ. ողորմած
- 47 C և հնարաւոր սրբ. հնարաւոր
- 48 WΓ արիենելոյն (Z յաւելուածոյն) փխ
յարիենելոյն C և հեղ սրբ. հեղ V բեղ
փխ հեղ
- 49 C նկարագրելոյն սրբ. նկարելոյն MNOP-
R V W Z λωbcedefgiklmnopqrstux նկարելոյն
(β նկատելոյն Γh նկարելոյն) փխ նկա-
րագրելոյն δs նկարելոյն սրբ. նկարագրե-
լոյն Γ և բարի բնդ բարկացելոյն ամե-
նազար
- 50 Γ առաջնորդելոյն K շիք և C և լոյս
սրբ. լոյս
- 51 L ստածելոյն (N ստեղծելոյն) փխ տա-
ծելոյն Γh տածելոյն ABFGHΓKNOUZγ-
ηθμσωΣΦhsx և հովիւ CJμ և հովիւ
սրբ. հովիւ
- 52 Γ զարմանելոյն J և խնամիշ սրբ. խնա-
միշ Zγh և խնամիշ
- 53 Γh պահելոյն ABFGHΓYΣΦ և բժիշկ
CJ և բժիշկ սրբ. բժիշկ
- 54 M ձեռնկալութեան ր ձեռնկալութիւնն Q
զարաւոր փխ զարաւոր
- 55 Mγ անպարտութեան Ph պարտութեանն
փխ անպարտութեանն J և թաղաւոր սրբ.
թաղաւոր γ և թաղաւոր φ շիք թաղաւոր
- 56 φ շիք Ընդ արարչութեանն h արարչութեան
J և քաղցր սրբ. քաղցր γ և քաղցր
- 57 Γ ամենառատ փխ առատ
- 58 Γ անսարլոյն
- 59 Γ բարկանալոյն u բարկալոյն փխ բար-
կանալոյն
- 60 LRW կարեաց FL վշտակցելոց UWb
վշտակցելոյ փխ վշտակցելոյ Zδs վշտակ-
ցելոյն Γ վշտակցելոյ
- 61 NWΓm անձանձելո (անձանձելոյ) U յան-
ձանձելոյ փխ յանձանձելոյ Vik յանձան-
ձելոյ Z անձանձելոյն f յանձանձելոյ ր
յանձանձանձելոյ LSZXYτl'iks գթոյն
- 62 τ գերազուանի փխ գերազուանի Γ զորութոյն
- 63 V սպառ փխ անսպառ ABCEGHMOQV-
σωΓΣΦikm բարութեան d բարութեանն
Γ յաւիտեանս փխ յամենայնի
- 64 H ոշ LZτs շիք խի U խիսն
- 66 LSX արդ փխ այժմ Z այժմն ABEGHΣΦ
զհոգիս C զհոգին սրբ. զհոգի s զոգի սրբ.
զհոգիս RWY մաղթողի N մաղթողիս
Մարտիրոսի W ի տաղաւարաւ մարմնոյս

- ABEFGHIOQΣΦ տաղաարաւ մարմ-
նոյս C տաղաարաւ մարմնոյս սրբ. մարմ-
նոյս տաղաարաւ
- 67 Z անդէն փխ անդրէն Γ ի յանարատութիւն
- 68 HMNVWλΦbց սրբութեամբ ի սրբու-
թեանն Σ սրբութեամբդ Γ լինելութեամբն
r լինելութեան
- 69 ACEGλμΣΦ աճեցունն B աճեցունն սրբ.
աճեցուն ABEGHηΣΦ տուչութիւնն C
տուչութիւնն սրբ. տուչութիւն SUW տուչու-
թեան Y տլչութիւն λqtx տրչութիւն
- 70 V անսահմանելեաց MNOVWλΓghlmstux
բոցդ (բոյցդ) A և այս սողն ունեցող
մնացած օրինակները, բացի JLZαβγδդ-
մստքո՞ւ ձեռագրերից, ունեն բոցդ V սքան-
չեաց փխ սքանչելեաց
- 71 U զանցելոյ VZ զանցելոցն βen զյանցե-
լոց LSVXZτ հնոց ABEFGHμωΓΣΦcflhp
ստուերականացն C ստուերականացն սրբ.
ստուերականաց
- 72 Z չի՛ք ընդ, ճառելոյ ի ճառելոյս ո ճառե-
լոցս s ճառելն J զթիւս սրբ. զթիւ Qλτ
զթիւ LSXYωΓ մեղացն r չի՛ք մեղացս
- 73 r չի՛ք Որքան մտացս P զմտացս VZs թն
Hg ընդանայ NRWλbelfux զանըմբերե-
լիսն փխ զանրերելիսն P յիշակել փխ յի-
շատակել
- 74 u արդարացոյց
- 75 τ պատմելոյ UZs իմ ինձէն Γ ինձ սրբ.
ինձէն WY զանձինս W չի՛ք իմոյ m զբիծ
- 76 MLSXYδτ զամպարչտութիւնս (զամբարչ-
տութիւնս) N զամպարութիւնս փխ զամ-
բարչտութիւնս W մեղաց փխ մեղանաց YΓ
մեղանացս H խոստովան նշելոյս փխ
խոստովանելոյս N խոստովանելոյս
- 77 Φ ծածկապէս փխ ծածկատես
- 78 Φ աւետեաց
- 79 ikr նախնութւմ u կարատացոյց
- 80 UV երանելիւն u երանով փխ երանելով
UV սաղմոսիւ β սաղմոսին Y փրկու-
թեամբ փխ մկրտութեամբն Zeqrstux մը-
կրտութեամբ
- 81 βλΓ փշաւք Zωh մեղացն
- 82 H ձեռք
- 83 JKLδημσφoikrt ծանր β ծանրս սրբ. ծա-
նրք C առնելով սրբ. ունելով L առնելով

- Xλ ունելով սրբ. առնելով τ առնելով սրբ.
առնելով A և այս սողն ունեցող մնացած
օրինակները, բացի JKαδդηθμσφո ձեռա-
գրերից, ունեն ունելով փխ առնելով U
զրեռնա
- 84 Y աւրհնարանեալ ω աւրհնալ փխ աւր-
հնարանեալ
- 85 K յաւրինաց մեղացն և մահու աղաչեմ
զրեզ տէր ամենայնի Γ աղաչեմք E չի՛ք
զրեզ, զտէր սրբւ. զէրդ AB ամենի փխ
ամենայնի HSYτ յամենայնի tu յօրինացն
m չի՛ք յաւրինաց... մահու Ftu մեղաց
- 86 Y և բաւ m չի՛ք Բաւ լիցի թէ b եթէ C
տկարութեամբ սրբ. տկարութեան JV տը-
կարութեան b սահմանան
- 87 ikrx ճշմարտութեամբդ P իրր
- 88 Y չի՛ք ուր GO բաւութիւնն E թագաւո-
րեալ է Y չի՛ք է I.Z թագաւորել u վտար-
կեալ Ne է փխ են S մեղք սրբ. մեղք՞
UβΓΦbgm մեղքն
- 89 x չի՛ք ի λ կենդանի սրբ. տէրունի Gh յու-
սահատութիւնն
- 90 ABEGUΣΦ բոցդ C բոցդ α.բ. բոյցդ H
բոյդ GW շնորհացդ LSXY պատիրք փխ
պարտիր OWλbgmtu պարտիրք τ պատիրք
սրբ. պարտիր
- 91 δ գոլ ABEFGΣΦ անհնարաւորութիւն (P
անհնարին) փխ անհնարութիւն Cσf ան-
հնարաւորութիւն սրբ. անհնարութիւն s ան-
հնարութիւն սրբ. անհնարաւորութիւն
- 92 Z չի՛ք Այլ ամենեւին լուսաւորութիւն Σ
այլ ամենեւին լուսաւորութիւն ունի լուս-
անցում՝ ուզ գշրոյրամբ SYZτ^hzqstu
բաւանդակապէս U բաւանդակապէս ֆ բո-
վանդապէս (տեղ է բողի, բայց չի սրբա-
գրել) H բովանդակապէս զաւրութիւն սրբ.
բովանդակապէս
- 93 λ անպատմելի փխ Անպատմելի CΣ կա-
րողութիւնն E կարողութիւնն սրբ. կարո-
ղութիւն
- 95 h ողորմութիւնն
- 96 CENE արքայութիւնն H անծեղծութիւն r
անեղծանութիւն փխ անեղծութիւն Q յաւի-
տեան
- 97 AGUλμց չունեն տողը R ամէն կրկնված

Բ Ա Ն Ծ

Վերնագիր.

K համաբաղադրված ԾԳ փխ Ս EHKNPB-
Wβλσabimntux վերնագիրը կրնատ M վերնա-
գրի փխ կետեր QΤδηωոզ համառոտագրու-
բյամբ Սեֆ հեծութիւն x Աոնու փխ առ նոյն
LUVYΣhr բան r չիֆ ի Z սրտէ

1 W չիֆ որպէս N շուքի Քրիստոսի U փրկու-
թիւն որոց XYZωfgkmu որոց γ հորոց
m փրկութեան

2 p զուարճութեան

3 JUWβλΓabedfiklmp արաւելին L ա-
րաւելին ABHTΣ նշողից FPQRUWδθλ-
μσΓcefhikgrx նշողից ΓτΦ նշողից K
նշողից LNSXYZαγbgmntu նշողից r
արեւոյ U չիֆ երբէք բաղդրութիւն h բաղդ-
րութեան

4 U խոտորվանութեանց WΓ ծածկութեանց

6 ABCEFGHOWΔΣ եւ փխ Զի C եւ սրբ. Զի
N չիֆ Զի H է աւգուտ է JKLQRTδ քիչ
է K մարբութիւն

7 QV չիֆ ընդ MNORWXYZβγλστωΣcefg-
hiklmrt փարիսեցուն S փարիսացուն
B դատեցիս սրբ. դատապարտեցիս Jγ
դատապարտեցիս U դատիցիս Γ դատես-
ցիս u դատեցի

8 G չիֆ եւ Lλ չիֆ կամ N չիֆ զիս

9 τ դատեցայց սրբ. դովեցայց

10 Z չիֆ առի FKNUβadpr պարսաւել

11 δ երից W երիցս էր LZs կրկնել Zλgs
դանձին ABEGHLSXYΣΦntu եղկութիւնն
C եղկութիւնն սրբ. եղկութիւն g նեղութիւն
փխ եղկութիւն

12 μ զի կամ սրբ. եւ կամ HN չիֆ կամ E
որրոյն փխ սրրոյն

13 F չիֆ ի V յիշատակաւորն փխ յիշատակ
աւորն, մեծ

14 OW չիֆ կամ r իրրե H արդ արդեաւ
IΣp արդիւր P իմաստի փխ իմասցի Γbgr
շրթամբ CE նսայայց սրբ. (E սրբվ.) նսա-
յի P իսայի փխ նսայի

16 eqt մարմնով

17 γ կարեկցել Σ կցորդեալ սրբ. կարեկցեալ
W հայրն Zs ազաւթելով tu աղօթեալ

18 J յորս սրբ. յոր Z առակ (Γx առ առ-
տուած) փխ առած s առակ սրբ. առածն

19 η եթէ Γλs իմաստեոյ Γ իմաստեոյն էս
իմաստեոյն W տուն

20 λct անմտի W տուն

21 FGNRSUXIΓdhx զոխալեալն ABCEFGH-
ΣωΣΦ յանձին յլլ անձին սրբ. յանձին

22 U ամենեցուն իւրում փխ ամենից ինքեան

23 φ արբայիցն

24 β զիւր ω զիւրն կրկնված

25 ABEFΣ առախտակիր (V անախտակիր)
փխ անախտակիր CΦ առախտակիր սրբ.
(Φ սրբվ.) անախտակիր Z զանախտակիր
a ախտակիր սրբ. անախտակիր Zs գոլով
h զոյլ δ բնութեան

26 δ զութութիւն սրբ. զուարդութիւն g զուար-
դութիւն

27 ABEGHΦ աւետիք C աւետիք սրբ. աւե-
տօք ապա սրբվ. աւետաւք UΓ աւետիք
β աւետեք λ աւետաւք Σ աւետիք սրբ.
աւետիք N յուտայ Γ յուտայն H առարե-
լոյն փխ առացելոյն U ասելոյն Γ ասա-
ցելոյն

28 Γ առարելոյն Q ուսեալք

29 E ահա ըստ սրբվ. ըստ cֆր չիֆ ահա Q
տրտմիս U տրտմեցիս λ տրտմեցեալ σ
տրտմեցցի

30 Γ յաւէտ ըղձալի է ինձ H ըղձալի

31 HΦ խրատ V խրտան փխ խրատն

32 Z երկրորդեաց իսկ

33 N նստեալ UVblm նստիլ W նստելով h
չիֆ ոչ, չիֆ բարձին U բարձիցն L չիֆ
հպարտից Uωr հպարտիցն

34 E ամպարշտաց W ամբարշտաց C ժողո-
վելոց սրբ. ժողովեցելոց JMNPTUαβδθΓ-
cefikrqsux ժողովեցելոց L ժողովեցելոցն
SYγt ժողովելոցն X ժողովրդոցն փխ ժո-
ղովելոց τ ժողովելոցն սրբ. ժողովեցելոցն

35 γ ուխտի փխ Ուտի Zs և Դաւիթ և X
Երեմիաս

36 C կանոնի սրբ. և կանոնի NTαδθλσΓ
կանոնի τ եղեալ փխ հաստատեալ

37 U սրտիւր X և ընդ պատկանեալսն սրբ.

- պատկառեալսն Y և ընդ պատկառեալսն S
ընդ պատկառեալսն Zabkrstu դիմաւք փխ
մեղաւք e մեղաւք սրբվ. դիմօք
- 38 V շիֆ ի L կապուցեալ փխ պակուցեալ
Zs պակուցեալք
- 39 C յետնոյն սրբ. յետնոց E յետնոց Y յետ-
նոյն V հաւասարիւ WZs հաւասարել AB-
FHVՏՓ շիֆ ի C յերկրի սրբ. ի յերկրի
r կամ փխ կամաւ NYβhr խոնարհութեանն
U խոնարհութիւն x խոնարհութեամբ
- 40 p պարարեալ սրբ. պար առեալ
- 41 K ով փխ Որով Lտ նախադասեալն U բազ-
մականին u բազմականս N երանութիւն d
երանութեան p երանութեանն
- 42 K համարձակեցայց սրբ. համարձակեցի
Γ եթէ փխ βէ՛ SXZΓhs եթէ փխ βէ Z
նորա փխ նա s նորա սրբ. նա UZλs
հետեւի
- 43 N ի բամբասանաց ի W շիֆ բանի
- 44 A տողն ունի տողամիջում և լուսանցում
Zs վեհս (Γ վեհսս) փխ վէսս
- 45 Jcdehlpqx ի յիս A մերձանար LSYk զի
մարուր
- 46 r դանկշիւ AFGHKUστΓΣΦh x խոնար-
հութեան BC խոնարհութեան սրբ. խոնար-
հութիւն ABFGHσΣΦ Դաւթի երջանկին
C Դաւթի երջանկին սրբ. երջանկին Դաւթի
N շիֆ երջանկին Դաւթի h երջանիկն Դա-
ւիթ u նպատակ փխ նպատտ Zs առնել
- 47 Zs և ասել N շիֆ ընդ FLOPSTWXYZδη-
λϰτφωελhs իրրև g անասուն ΓΣ համա-
րեցայ առաջի բոյ
- 48 Γ հանդեալ փխ հերքեալ N գայութենէ փխ
զգայութենէ Zs զգայութեանց βλΓh x սգա-
յութենէ HNSUZXYst ինձ շարիք O ինձ
շարիք ինձ W շիֆ ինձ
- 49 ABFGHσΣΦ իմ յերեսաց x իմ ի յե-
րեսաց C յերեսաց անզգամիս սրբ. ի
յանզգամիս ABFGHVRWZθστΓasx շիֆ
ի ABFGHVVωσΣΦx անզգամիս s յան-
զգամիս սրբ. անզգամիս A անբժշկութիւն
սրբ. անբժշկութեան BCEFGHσ անբժշկու-
թեան W անբժշկութիւնն s անբժշկութիւն
սրբ. յանբժշկութիւն
- 50 AΣ Եւ կրկնված P գայլ Y ի յնտրելոց
EFHVσ շիֆ ի Γ Յայտարտանի
- 51 W դկամաւոր, կշտամբութիւնն A և այս
տողն ունեցող մնացած օրինակներք, բա-
ցի FJLQSUXYZαγδηθλστφω δեռագրե-
րից, ունեն կշտամբութեան S մեղապար-
տութիւն h շիֆ մեղապարտութեան F ան-
ձացն KLXr անձանց ABFGHKKσΦ անա-
րատիցն C անարատիցն սրբ. անարատից
δ անարատից (տւ անպարտից) փխ անա-
րատից
- 52 Z քահանայի մեծի ABEFRσ մեծ CN
մեծ սրբ. մեծի Γ ինձ դէն փխ ինձէն AE-
FG շիֆ առեալ BCU բարբառիմ սրբ. ա-
ռեալ բարբառիմ
- 53 F եթէ ոչ և N շիֆ Եւ Lտ Եմ փխ իցեմ u
իցիմ tu ամբառնալ ZΓx շիֆ ի վեր a
առ սրբվ. առ քեզ
- 54 Cβ հզորիտ սրբ. հշմարիտ HJLMNPVγλ-
ΓΣΦafhikmpqstux հշմարիտ փխ հզորիտ
- 55 Y դիմ Yλ խառնել δ խառնեալ փխ խառ-
նեալ s խառնել սրբ. խառնեալ ABFGH-
σΣΦ նոցուն C նոցուն սրբ. նոցին M նո-
ցայն Y սոցին փխ նոցին ep նոսին
- 56 F նոցայոցն սրբ. նոցայնոցն QyΓn նո-
ցայնոցն Y սոցայոցն փխ նոցայոցն Z դի-
մոցս փխ դատ իս Γ դառնութիւնն
- 57 J հեծեցից սրբ. հեծեծեցից MOQλdikrt
հեծեցից R հեծեծեցից սրբ. հեծեցից β
հեծեցեցից γ հեծեծեցեցից
- 58 W ոչ է փխ չէ K պիտույ U զարշութիւն
h զարշութեանն U զոյնոյ
- 59 U տղեղութեան խx աղտեղութիւն փխ տը-
գեղութիւն
- 60 K արդարև փխ արդ
- 61 λ անդիտութեամբ փխ անմտութեամբ Γ
քեզ փխ քո
- 62 P սղխալեալ Γ սղալեալ
- 63 V նայեաց
- 64 Γ որպէս սրբ. որպէսն LMSXYhr յուրա-
ցութեան UZ յուրացութիւնն LSGh բմ-
րոնեալն J Պետրոս սրբ. Պետրոսի N Պետ-
րոսի
- 65 S յորժամ փխ յոյժ
- 66 N զողորմութիւնդ PS զողորմութեան V
ողորմութեանդ
- 67 τ ամէն և են իմ փխ Ամենեւին W բարե-

- բար վիս բարերարութիւն Դ բարերարութեամբ
- 68 Բ զարհնութիւն զոգորմութիւն Ս զոգորմութիւն վիս զարհնութիւն
- 69 Ս արդարեցայց W և կեցից և ծ շիւ կեցից ց կեցի Ս եղայց
- 70 ABEHMPUXZդժՏՓs բոց C բոց սրբ. բո F շիւ բո ք բո սրբ. բոց E շիւ խոց Ս իւոցն
- 72 N ձեռացս HJԵԿ հատուած վիս հաստուած
- 73 O զարհնեալ UWն աջ u զառաջի վիս զաջ
- 74 u շիւ Ի N զատապարտեցելոյս
- 75 JTպցդմսցօs խմում QԹ խմում սրբ. խմում C յամառութեան սրբ. յամառութեան SXYլւի յամառութեանս h յամառութեան M հեղութեանդ Z հեղութեամբ h հեծութեամբք վիս հեղութեամբք
- 76 FZԿ ժամանկ
- 77 ACEFGHIOVԿդժՏՓ զամենայն վիս զամենայն B զամենայն սրբ. զամենայն V քով N կարող զարութեամբ վիս կարողութեամբք
- 78 Ս շարիրն H միջնովր OVYcikr միջնաւրն Z միջնորդովրն վիս միջնովրն Դ միջնովր սրբ. միջնովրն ABEFGHKLZVԾՓx վերջականաւրն C վերջականաւրն սրբ. վերջականաւրն J վերջականովր ՕԿ վերջականաւր ԽՏի վերջականովրն b վերջականաւրն վիս վերջականաւրն
- 79 HՏ անհասիցն W անհասից վիս անհասից
- 81 H վնասապարտ վիս վնասաւար s բարերարիդ սրբ. բարեգործիդ MԴ հատուածոց վիս հարուածոց
- 82 ABCEGHJKLMNSաքՏՓadiklnr փշումն R փշումն սրբ. փշումն
- 83 H պարգես, աւանդսն V շիւ առ ձիրն
- 84 V շիւ Առ անունն Mr որդեգրութիւն Տ պարտին վիս պարտին ABEFGHRSXYՏՓ արդունական վիս արքայական CF արքունական սրբ. արքայական
- 85 ABCEGHJKLMOPQTVաբցդդժՏՓabdiklnnr զրոշմն R զրոշմն սրբ. զրոշմն, աւծումն սրբ. աւծումն Փ ածումն վիս աւծումն A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակ-

- ներբ. քացի FQSUXYZԿԹՏԵcfghpqstux ձեռագրելից, ունեն աւծումն
- 86 Դ ճոխութիւն, համարձակութիւն Խ համարձակութիւնն սրբ. համարձակութիւնն առ ընտանութիւնն ABCEGHIO ընտանութիւնն C ընտանութիւնն սրբ. ընտանութիւնն Բ ընդրութիւնն (a ընտրութիւնն) վիս ընտանութիւնն Տ ընտանութիւնն d ընտանութիւնն
- 87 Q կեանս FL շիւ առ երանութիւնն d երանութիւնն
- 88 FL շիւ Առ յոյսն FHT բարձրութիւնն
- 89 J խոսամունս սրբ. խոսամունս P խորտակմունս վիս խոսամունս QW խոսամունս A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակներբ. քացի ikr ձեռագրելից, ունեն խոսամունս NYbr ծածկելոցն Zs ծածկելոցն Տ ծածկեցելոց
- 90 Բ տէր Յիսուս Քրիստոս FZԿիկ Յիսուս վիս Քրիստոս P շիւ բազմաւր Z յայտնեցաւ վիս աւտարանեցաւ s յայտնեցաւ սրբ. աւտարանեցաւ
- 91 LV յամառելոյ NSXԴ յամառեցելոյս h յամառելոյս L վիժիս վիս իժիս Դ բարբիս վիս բարբիս
- 92 Ն ունիւսից ո ունիւ աղիսից վիս Ունիւսից G լեւալիակ սրբ. լեւալիակ C ալիւնչացս սրբ. ալիւնչացս
- 93 V որբ NPVWZl.abcdefghmpqstux յառաւելութեանդ VWZahqs քում h արդարութեանդ և բարութեանդ PS բարերարութեան վիս բարութեան d բարութեան
- 94 V յաճախեալր
- 95 Y կործանեցին Zs մահու ABFGH մահականացուն (L մահկապիցն) վիս մահկապեցին CՏՓ մահկանացուն սրբ. մահկապեցին N կապին
- 96 Ս կարգիւ N աղակահնութիւն R աղակահնութեանն
- 97 ABCEFGHՏՓ արդարակշիւ վիս իրաւակշիւ C արդարակշիւ սրբ. իրաւակշիւ Zs իրաւագատ (փս արդարագատ) վիս ճշմարտագատ
- 98 WI՝ արհնեալ S գթութիւն Ս գթութեանն bgmt գթութեանդ Տ անաւրեցեայ HLNO-PSTUZԹԽdefhiknptx անիրաւացայ
- 99 Z չունի տողը s տողն ունի լուսանցում

- LPτ զեղծեայ Ս զերծա փխ զեղծայ β հղծայ սրբ. հղծայ զեղծայ ապա սրբվ. հղծայ b չիֆ զեղծայ C և յանցեայ սրբ. յանցեայ EHΣx և յանցեայ VWλbm զանցեայ LT ամպարըշտացայ S ամբարշտացայ
- 100 S խոստովեալ N (խոստովանեալ) և ապաշխարեալ և Y չիֆ եւ երկրպագեալ NU չիֆ գովեալ β բո սրբ. գովեալ բո ապա սրբվ. բո
- 101 LSX բո անճառելի փխ անճառելեալ բո Yx անճառելի Vs բով Y չիֆ բո
- 102 NUXY գրեալն Q չիֆ է NUXYԴո նշանակեալն
- 103 A և այս տողն ունեցող բոլոր օրինակներ-

- բ, բացի LPSYkrf ձեռագրերից, ունեն փառս BF չիֆ եւ² L մշտնջենարար փխ մշտնջենաւոր և գովութիւնն
- 104 NZ պատկառելոյս և պատկառելւոյս S պատկառելոյս սրբ. պատկառեցելոյս
- 105 μ բժշկութիւն և ողորմութիւն սրբ. ողորմութիւն և բժշկութիւն Γ թողութիւն փխ ողորմութիւն
- 106 HΣ օգնականութիւն փխ Ազնութիւն Ս չիֆ եւ¹ δ պահպան փխ պահպանութիւն Wfhkx ոգոյ Ծ հոգոյ Σ հոգոյ
- 107 δ բարեբանեալ JWY յախտեալս յախտեալից
- 108 KUλσ շունեն տողը p ամմլն

Բ Ա Ն Ծ Ա

Վերնագիր.

K համարակալված ԾՂ փխ ԾԱ EKNRV-WZβλσbghimqlux վերնագիրը կրեաւ M վերնագրի փխ կետեր P և խոց սրտից բան մաղթանաց նորին հսկողի խաւար ընդ աստուծոյ փխ վերնագրի QΤδωոrs համառոտագրութեամբ Ստ հեծութիւն N հսկողին LUVYωΣh բան Q սրտէ

- 1 δ առ սրբ. ևթէ առ, պաղատեցայ սրբ. պաղատեցայց A և այս տողն ունեցող մընացած օրինակները, բացի V ձեռագրից, ունեն պաղատեցայ LSVXեոզ այսր փխ այրս Px այսր սրբ. այրս J մահացու սրբ. մահու V մահու փխ մահացու

- 2 A ընդունի սրբ. ընդունալն է
- 3 H մահացու սրբ. մահկանացու Ս բանակն փխ բանական
- 4 NZ βλ (բէ) Γ սուտ փխ սուտ ENOPR-VWYZβλΓΣbcdefghikmpqrtux փրկութիւն β յոյսոյն և յոյսն GLXYτ վստահութիւնն
- 6 J տկարութեանն N տկարութեամբ Σ տըկարութիւն abm նանիր է և Mhru գարութիւն
- 7 cբ իշխան P երկաւոր փխ երկրաւոր
- 8 ou յանցաւոր ZγδΣh իրեանց NU բարութիւնն Yγ բարութիւնն d բարութիւն t բարութիւնս

- 9 β հայրազատ
- 10 Γ չիֆ է C կամելոյն սրբ. ընդ էամելոյն KΓh կամելոյն N անդորրութիւն Ս անդորրութիւնն a անդորրութեան
- 11 A և այս տողն ունեցող բոլոր օրինակներ, բացի s ձեռագրից, ունեն հայր Ե երկնաւոր սրբ. երկրաւոր
- 12 β են խնամքն սրբ. են խնամականքն ապա սրբվ. ևն HΣ ըստ փխ ընդ JPLΣabcefghmnopstx աւուրցն C նուազութեանն սրբ. նուազութիւն JVVWγλΣbgmitu նուազութեան KLPQTαηφdlr նուազութիւնն MNOUZβ-Γacefhnpqz նուազութիւն s նուազութիւն սրբ. նուազութեան
- 13 C մայր սրբ. մայրն A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի JKLQS-TXYαγδημτφωκrs ձեռագրերից, ունեն մայր Է չիֆ իմ ABEFGHΣΦ երկնեացն C երկնեացն սրբ. երկնեայ
- 14 V գթութիւնը ABEFGHΣx նահանջին C նահանջին սրբ. նահանջել SXY նահանջեալ Tαω նրահանջին Γ նախանձել փխ նահանջել Φ նահանջին pr նախանջել FΣ կենդանութեան
- 15 Q թաղաւորութիւնսն J աշխարհիս սրբ. աշխարհի Nb աշխարհիս
- 16 Flι որ M արուեստեն փխ արուեստաւոր

- րեն թ ղ կենագործելն սրբ. ղ կենդանագործելն
- 18 Դ կեներգ վիս կենդանի ՆՍ կենդանութիւն Դ կենդանութիւն սրբ. ղ կենդանութիւն ԱԲ-ԵԲԳԽՍՏՓԻ ամենեկուն վիս ամենայնի Շ ամենեկուն սրբ. ամենայնի է յամենայնի
- 20 LX շիւ Որ Բ Թէ Լ խափնումք վիս փախնումք Վ փախնում ցր բնդանաս
- 21 զ և Թէ Դ տկարանամ
- 22 Ե վրիպեմք ՆԹՂԴ շունգ հ զուրութեան Վ ուղիղ ես վիս ուղղես թ ուղես
- 23 VZՊԴՏԵ պատկաւումք Լ քաշալերես սրբ. քաշալերես
- 24 Դ աղքատանամք վիս ախտանամք Մ յանձին
- 25 Ս և եթէ գլու և Թէ Ե զարշանամք սրբվ. զարշանօք
- 26 հ ըստեմք WZԴիկս ճշմարտութեանդ ց ճշմարտութեանդ սրբ. ճշմարտութեանդ
- 27 զսւս և Թէ Կ ի յանդունդս Zs ներքիննն տւ ղլորիմք Sk ցուցանես սրբ. վերացուցանես լք վերացուցանես վիս ցուցանես
- 28 Դ ղգառնամք վիս ոչ գառնամք
- 29 գլսւս և Թէ
- 30 Շ եթե սրբ. Թե deipx Թէ
- 31 ABEFPQcdfp Թե (Թէ) CLNR եթե (եթէ) սրբ. Թե (Թէ) գլս և Թէ Wik ղգաս վիս սգաս ր ղսգաս
- 32 Qad Թէ Դ մերձանամք
- 33 տւ և Թէ ա Թէ
- 34 Ս յամբարանամք ր յամբարանամք
- 35 ՍՏԵ Ժխտիմք Դ ժղտիմք au Ժտիմք (Լ Ժղտեմք) վիս Ժտեմք s Ժտիմք սրբ. Ժտեմք P առ ղուրս առատապէս Դ շքնորհել ABCαΣ ընդձեռես
- 36 Շ եթե սրբ. Թե QUacdefpx Թէ ր լքանեմք
- 37 տւ և Թէ Շ եթե սրբ. Թե PQacdefipx Թե Դ արիամք վիս արիանամք
- 38 CN հարիւրորդ հարիւրերորդ SYLabcdefghiklmnopqrstux հարիւրերորդ թ հարիւրերորդ Zs հրաշտորականն
- 39 ԿՂ. ղվհատելոց W վհատելոյս ABCGYΣΦ սիրտս EHPRUWλω ղսիրտս Բ ղսիրտ քաղից մինչև տող 119-ի պղ[ծեալ] քաղք ներառյալ ունի ուշ զրշուրյամք J ղսիրտս
- սրբ. ղսիրտ LSZXtabikmrs սիրտ Դ ղսիրտսն Ս ղսիրտ սրբ. սիրտ
- 40 P յոյս վիս յոյս MZ փրկութեանն հր փրկութիւնն
- 41 Կ յաղթանակն վիս յաղթականն KW յաղթական s յաղթականն սրբ. յաղթական լ. քանտարկին
- 42 ZԴԵ իրրե W ղխաշի R տէրունին Շ քաներախտ սրբ. քարերաշիս H քարերաղխտ սրբ. քարերառտ ք քարերաշիս սրբ. քաներախտ Z զսրանշեչափառ
- 43 Դ յուստար վիս յուսոյ
- 44 Դ շիւ եւ W պարտելի վիս անպարտելի Ս ղարութեամք վերնոյն
- 45 J կանգնեալ սրբ. կանգնեալ W կարգեալ վիս կանգնեալ Վ կանգնեալ կարգեալ B է սրբ. իմն է յ իմն է Ραϗεικρ ախոյան ժ ախոյանն ր ախոյանն A անվական սրբ. անվանական Օ անուանական (Ս անուանական Y անվանական) վիս անվանական
- 46 Դ և անշարժական և N յախտանական
- 47 Ս անրերի վիս անրարի Y քարուցն լկր քանութեան ր քանութեանն սրբ. քանութեանն
- 48 Վ ուր վիս Որ W ունին WλԴ յինքեանս Դ դանձ x հոգևորս W ղիտողաց վիս ղիտողաց HZ շիւ մտաց
- 49 V ընծայեալ Σ ընծայել Դ ղպատահումն (վիս ղպարտումն) սրբ. ընծայեալս ղպատահումն δ ղպատարումն վիս ղպարտումն W շիւ եւ
- 50 HSWVYbephx յոյս δր յոյսս (ր յոյս) սրբ. ղոյսս PVl կրկին Վ ի յերկուսն տւ երկուս
- 51 Mg խոստմանն s խոստման սրբ. խոստմանն Mt անեղծութեանն N անեղծութիւն s արդարոց սրբ. արդարոցն
- 52 W քարի հրաւէրս ACGHωΣΦ կենդանատուս BE կենդանատուս սրբ. (E սրբվ.) կենդանատուս Ս կենդանատուս (Դ կենդանատուս) վիս կենդանատուս s կենդանատուս սրբ. կենդանատուս Վ ղրեալ
- 53 s ամենայն սրբ. յամենայն Jaβγδθε երգք W երգս և սաղմոսոց
- 55 Ս նկարել Վ նկարեալ սրբ. նկարեալ ղլ

Նկատեալ փխ նկարեալ ՊՏ նկատեալ սրբ.
նկարեալ

56 R հիշէ սրբ. թէ Wi հիշ (հիշ) R նախ-
նումն սրբ. նախնումնն ժ նախնումն H
կերպարան նկարնայ

57 LSβ չի Բ ԼԵ LSX վստահութեան Բ չի Բ
վստահութիւն

58 CGHԻՏՏ կործանմանն N կործան վիս
կործանման ՍԻ մահուն Zx նախաժամայն
վ շիվ նախաժաման V շիվ մեծ Z աւե-
տիս վիս աւետազիր S աւետիս սրբ. աւե-
տազիր

59 BCPX երկրակրաւնս սրբ. (X սրբվ.) երկ-
նակրաւնս A և այս տողն ունեցող մնա-
ցած օրինակները, բացի JKLQSYαβγδ-
ղշփՂՂԷ ձեռագրերից, ունեն երկրակրաւնս
փխ երկնակրաւնս B վերալիկենցաղս C վե-
րակենցաղս սրբ. վերնակենցաղս H վերա-
կենցաղս և վերնակենցաղ

60 Ի չիք այն EMNPRSTUVWXYZբաժան-
 defiklprտ անհնչական (ծ յանհնչական) փխ
 այն ջնչական G այն ջնչական սրբ. ան-
 ջնչական ux անհնչական սրբվ. այն ջնա-
 կան Ի անհնչական սրբ. ջնչական ծ գիրս
 s գիր սրբ. գիրն A և այս տողն ունեցող
 մնացած օրինակները, բացի JKLQSTXY-
 ադիժժառ ձևագրերից, ունեն գիր Ri յե-
 ղանակաւոր սրբ. յեղանականաւոր ժր յե-
 ղանականաւոր

61 WT պաշտոն Z դատապարտության փխ
դատապարտիչ Ս վհատութիւն և վստահու-
թեան փխ վհատութեան

62 Ճ խափելի փխ խափանելի x կրակն փխ
կտաղեն W երկնալին փխ երկրալին

63 W հաշտութիւն փխ հաշտարարութիւն b
հաշտարարութեամբ

64 ձ Թերութիւն Ի ընտին փխ ըանից Թ բը-
նաւից սըր. ըանից Ա և այս տողն ունե-
ցող մնացած օրինակները, բացի JKLQS-
TVXYԱյծիՅժթա ձնաղբերից, ունեն բը-
նաւից փխ ըանից ZԴԹ մաղթողաց ձ մաղ-
թանալն փխ մաղթողաց

65 Q չի՞ Որ թիւ փրկութիւն R անտուտ սրբ.
անդուտտ Թի անտուտ փխ անդուտտ

66 $JY\gamma\Sigma$ մեղանացն β անբժշկանաց Σ ան-
բժշկականացն

67 իկր արեամբ ՄՎԿ արդարողն

69 Ար պատմութեան և պատմութիւն

70 Դ տնտղաց սրբ. տնսանողաց Դ տնտղաց
իչ տնտղացն

71 Γ մերախոխ սրբ. բազմերախոխ S բազմերախոխ ABEGHTYΦX ձեռնկալութեան C ձեռնկալութեան սրբ. ձեռնկալութեան Ծ ձեռնկալութեան Դ ձեռնկալութիւն N խնամողութիւն Ծ խնամողութիւն Γ խնամորէն սրբ. խնամողորէն W պաշտպանութեամբ Ծի պաշտպանութեան Γ պաշտպանութեան սրբ. պաշտպանութեամբ

72 ՌԾԾ նախակերտ ժուռ նախակերտ սրբ.
նախնակերտ Ս յերկրին փխ յարկին Դ
տեսչոյթեան AEGHLSUXYTՓՈ մակա-
վարժ (Կ անմակավարժ) փխ մանկավարժ
BCՊԱ մակավարժ սրբ. (Ա սրբվ.) ման-
կավարժ Σ մանկավարժ սրբ. մակավարժ
Ճ ԻՐԵՆԻԱՆ

73 AGHIKLQXZ ածի ԹԻՄՏԳԱՏՓ մենքենայի
J մենքենայի սրբ. մենքենայի Տ մենքենա-
յի սրբ. մենքենայի S մենքենայի սրբ.
մենքենայի ՍԴ մահուս խոցեաց (մահու
սխոցեաց) ԼԻՄ մահու սղոցեաց

74 ABGHVZTΦS չի Ի C յերկուս սրբ. Ի
յերկուս Σ և փխ Ի N մատունսն Ե ման-
սունս և չի մատունս, դժնակ փխ դժնդակ

75 Տ ղխորհրդով ՍԵ ապստամբութեամբ Տ
ղղլուսոյն Դ փրկական փխ փրկանակ

76 Ա լուսինուած

77 LSUXTC ՎԵՐՆԱՄԱՐՏՈՒԹԻԱՆՆ ՎԻՐ ՎԵՐ-
ՆԱՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆ

78 V սկսած կարող եմ

79 Օ զպատիւ Ս պատիւն Եթ իւրարնակ սրբ.
 իւրարնակ Ա և այս տողն ունեցող մնա-
 ցած օրինակները, բացի JKLPSTXYαγδθ-
 ςλμτφω ձեռագրերից, ունեն իւրարնակ
 CEHNPRUVWΛΓΦdefghiklmprstx խո-
 րանին AGHNRSUXδΓΦem մերժեալ τΣ
 մերժեալ սրբ. մերժել

80 AEGHLOPYΘΣΤΦΣΩΨx հալածել (A ա-ի
համար տեղ է բռնել, բայց չի լրացրել)
BC հալածել սրբ. հալածեալ X հալա-
ծեալ սրբ. հալածել e հալածեաց γ ղլա-
տուծոյ

81 ABCEGHNՊՓ դանձնն եմ դաւանեալ

- 82 ր ղի փխ Բանդի
 83 ճր խնկարկութեանն հ հնկարկութեան
 84 ձ շունի տողը V հռչակաւորին է զհռչակաւորն
 85 s անձանց սրբ. ազանց
 86 V Իւր փխ Ուր RSh տեսիլ Տ տեսիլքն N հրչտականք Տ յաղթականք փխ յաղթողականք
 87 Դ յայտնութեամբը AEGHPRTUVWβδμσ-ωΦabfgmqtu երեւին (երեխին) BCΣc երեխին սրբ. երեխին
 88 հ դան ABEGHηθζωΣΦ սքանչելատեսիլ (W սքանչելատեսիլ) փխ սքանչելատեսիլ CSσ սքանչելատեսիլ սրբ. սքանչելատեսիլ
 89 S յումման e ուրման փխ ումման Z քառադիմակին σ քառադիմակի սրբ. քառադիմակին s քառադիմակին սրբ. քառադիմակին N նախանձու (O նախարկու Ս նախարձակու) փխ նախանձարկու
 90 Դ աւերածույն CR պաշտօնատեղ սրբ. պաշտօնատեղ JLNTUαβγγημafilp պաշտօնատեղ Pcdelhqu պաշտօնատեղ Տ պաշտօնատեղ
 91 N զղիւսհնճնքն հ զղիւսարան ղ չիք պատարաստեալ
 92 ABEGHJVZγηθσΓΣΦs չիք Ի C յարքայականն սրբ. Ի յարքայականն
 93 N ստացուաց փխ ստացուածոց Ս ստացուածոցն
 94 CEUVWβΣΦabcdēghiklmnpqrxt զտանտերն (զտանտէրն) HN զտանտէրն R զտանտէրն սրբ. զտանտէրն և զտանտէրն սրբվ. զտանտէրն M Թափառնական
 95 Φ Բիզղերուղա սրբվ. Բիզղերուղա ikp Բէկղերուղոյ
 96 βΓΣ զանուն s ահեղ սրբ. ահեղին C վրտարանդի սրբ. վտարանդիս
 97 L գերելոյն փխ գովելոյն Vαγδfs գովելույն
 98 Ս զողորմածի ABCGHLZΓΦ մատնն Ս նուաղեցուցել հ նուաղեցուցեալ փխ նուաղեցուցեալ
 99 Z աղուեսոյն Ս ապարան hik ապարանքն H սրահն AC լուսոյ սրբ. լուսոյ կարդեալ

- EHMNUVWλΓΣΦbdefghpqstux չիք կարգեալ
 100 ր ընաւիցն Z ստեղծողին փխ ունողին s ստեղծողին սրբ. ունողին Ս յիւրոցն V յիւրայնոցն և յիւրայնոց
 101 W համայնից փխ հմայից
 102 ABEGHKΣΦhm արեան CJR արեան սրբ. արեանն B սրսկման սրբ. սրսկարան J սրսկարան սրբ. սրսկան UZh սրսկմանն γ սրսկարան փխ սրսկման s սրսկմանն սրբ. սրսկման
 103 L լաչնիլ Ս զհետս Դ հետս փխ հետս հ զայթաղողիւնն
 105 Mh մոլորութեանն Z բոլորութեան փխ Մոլորութեան ր մոլորութիւն V դուռն փխ բուռն, վարդապետն
 106 ACEGHNPURZβΓΦadefhiilpqx անգիտութեամբ (OVWbgim անգիտութեան c յանգիտութեամբ) փխ այն գիտութեամբ BM-Σks անգիտութեամբ սրբ. (MΣ սրբվ.) այն գիտութեամբ Z կրանից Yτρ արինացի
 107 Ս եղեկիւլ փխ եղեկիւ
 108 ր չիք որ ... պատիւն
 109 A եւ սրբ. որ R որ սրբ. որ և dikr որ և Zhrs զարքայութեան և զարքաութիւն և զարգայութեանն RWβbh փառոս Դ պատիւ փխ փառս β ձայնեաց փխ ընծայեաց Ս հայհոյել X հահոեալ V չիք եւ Թշնամանեալ Ս Թշնամանեւ և Թշնամեալ
 110 ABCEGHWΣΦqx զաղաթակերացն Դ զաղաթողացն փխ զաղաթակերացն β խողողեալ և խողխողիւնալ
 111 ABCHΦ վանիւ (Φω մատնիւ) փխ վատնիւ ղ մատնիւ սրբ. վատնիւ Σ վանիւ սրբվ. վատնիւ
 112 հ չիք Հարազատ ստատիւլ τ յորդակից սրբ. կցորդակից և սպանողաց qtx սպանող
 113 O համբառնալ փխ դոյր դառնալ Դ ուրացել էր սրբ. ուրացիւր
 114 AEGHUλτΓΣΦ յիշեալ C յիշեալ սրբ. յիշել Yδ խորդացեալ SY չիք Ի, նմա ր նմայնէ
 115 AEGUZΓΣΦ աղաթեալ BC աղաթեալ սրբ. աղաթիւ Y չիք Ի նմանէ

- 116 N Խորալէիդիս AEGNUZԻՏՓ պարծեալ
BC պարծեալ սրբ. պարծել V պարծիլ
117 H առուտահաղմանն փխ առուտան կոշմանն
118 KL PQSTXYZαβδγλμσφabgkmtx զգա-
վեանն OV երգս A և այս տողն ունեցող
մնացած օրհնակները, բացի TZαδγλμσφ-
as ձևագրերէից, ունեն երգն AEGLSU-
WXYβλτΓΣΦbgmtt նուագեալ BCR նու-
գեալ սրբ. նուագել RSWY նորա
119 Y չունի տողը ABENΦ մերձանալ CΣ
մերձանալ սրբ. (Σ սրբ.) մերձեանալ
120 Y աստուածածիշ սրբ. աստուածագիծ AE-
FGHLSNUWXYηθλστΓΣΦbeghikmnr ա-
պաւինեալ BCγ ապաւինեալ սրբ. ապաւի-
նել S ապաւինել սրբ. ապաւինիլ
121 ikr չիք ընդ JPAβγμδεφիթզ ձուլածոյին M
ձուլածոյի N ձուլածոյին O ձուլածուին
Ծ ձուլածուին սրբ. ձուլածին
122 Y չէր փխ ոչ էր C զի ... նա ունի ուշ
գրչալյարմար S պարտիբ նորա փխ պար-
տիբն որ
123 U չունի տողը Z աղալիել (β աղաղակել)
փխ աղաչել S աղօթել սրբ. աղաչել W վը-
նասակար փխ վնասապարտ β վնասա-
պարտ սրբ. վնասակար Q նորա սրբ. առ
նա և նմա փխ առ նա
124 I' զունդն մարգարէիցն MNZβs զունդն GL
չիք էր AEFGLNSUXYθλστΓΣΦin զի-
մեալ BC դիմեալ սրբ. դիմել q̄lux սպան-
- նող (սպաննող) C նոցա սրբ. նոցին cfi-
pitx նոցին
125 σ նորա UΓ բաւութեան
126 I' արբայութեան ik չիք արբայութիւն Kk
Թարբարութիւն Ot Թարբարութեանն
127 A պարեւեալ սրբ. վերստին պարգեւեալ
FH չիք վերստին L չիք պարգեւեալ δ
պարգե փխ պարգեւեալ
128 L զբեղ փխ Զի բեղ C բազմեցուցես փխ
բազմացուցես և բազմացուցես KLUαλσ
չիք և S կարգեցես սրբ. և կարգեցես
129 ELSXYθx զդովեսալ Zαδμσφwas զովեսալ
դովեսալ Sh անլուելի Φ անլոխ
130 Y և ի (յազգս) ABEFGHLMVηΣΦ չիք ի
C յազգս սրբ. ի յազգս Γ յազգս փխ
յազգս LZis յազգատոհմից փխ յազգս
տոհմից և տղամից
131 β յուտոյի I'η յուտոյ U անփակելի պահես-
ցես մտողացն փխ մտից անփակելի պա-
հեսցես V անփակել
132 ikr քո և բարձրութեանն
133 Vp չիք ի NUτp փրկութեան ikr դատա-
պարտելոյ
134 FG պարգեւել փխ պարգեւաց տուիչ m
պարգեւել սրբ. պարգեւաց տուիչ BJ Քրիս-
տոս սրբ. Քրիստոս Թագաւոր γ Քրիստոս
Թագաւոր
135 W յաւիտեանս յաւիտենից

ԲԱՆ ԾԲ

Վերնագիր.

Կ համարակալված ԾԵ վիս ՄԲ EKNPR-
VWβλsabghimqtux վերհադիրը կրհատ Մ
վերհագրի վիս կետեր ՊTδηωո համառոտազը-
րույայուր ՈՍԾԵ հհծոթիւն HLPUVYβΣhr
բան ր չիֆ ի Z սրտէ

1 Դ ՀԵՐԹԵԼԱՆՆ

2 N անուահամանադրելի փխ Անսահամանելի և
չիք Անսահամանելի WZu չիք եւ A պաշ-
տան սրբ. իսկապէս բարի պաշտան BF
չիք իսկապէս բարի

³ LSYτ երջանկելի էութիւն փխ երջանկութիւն L խոտտանելի փխ խոտտոյմանելի P

չի՛ք ամենայն երկրի

5 Ս բաղմութիւնն Ե շիք ամաց թ ամաց սրբ.
ամաց մեղանաց ապա սրբվ. ամաց Ի մե-
ղանացն թ քթել Ս Ի մի

6 BC զարմանալիս սրբ. և զարմանալիս JK-LSYαγδστ և զարմանալիս h բազմանալիս փխ զարմանալիս

7 L առաւելութեամբ SW միոյն k հեղող
(վերջին 7-ի վրա ունի նշան՝ և կարդալու
համար)

8 ՄԶԻԿՐԷ զողորմութիւն և զողորմութիւն սրբ.
զողորմութեան և վերահոս (հ վերնայոյս)
փխ վերնահոս օհ ամենախնկաւոր

- 43 ի զդատակնիկ ՕՎՎab մահու W Արելի
r Համբլիի
- 44 Z դյաղթանակի ծ դյաղթական (r դի յաղ-
թանակ) փխ Զյաղթանակ ABEFGHԾՏՓr
բարեացո C բարեացո սրբ. բարեաց T
չիֆ բարեաց ABEGHTՏՓ բուժ
- 45 M եւ անմահականս բառերից մինչև բան
ԽԳ սող 17 ներառյալ ունի ու զգշտւոյամբ
c անմահ փխ անմահականս (ունի սրբ-
բազման նշան, բայց չի սրբազնի)
- 46 Uuu մկրտութիւն U արութեան
- 47 T ընտրութեան փխ ընտանութեան U ըն-
տանութիւն d ընտանութեան tux և ընդ
ABCFGՏՓ ըստ փխ ընդ U միութիւն
- 48 L չիֆ Քաւութեան ՈԳ քաւութիւն Փի բա-
ւութեան U լուսաւորութիւն
- 49 I' մշտնջենաւորութեան սրբ. մշտնջենաւոր
մարբութեան E մարբութեան սրբ. մարբու-
թիւն Սիւր մարբութիւն U երանութիւն ձ
երանութեան հ երանութեան
- 50 ACEFGHՏՓ վերնոցն (Z վերնոցն) վեր-
նայնոցն B վերնոցն սրբ. վերնայնոցն JN
վերնայնոցն ֆ վերնոցն սրբ. վերնայնոցն
ապա սրբվ. վերնոցն s վերնոցն սրբ. վեր-
նայնոցն U կցորդութիւն ՍZ անկարատ
փխ անկապուտ Փ անկապուտ s անկարատ
սրբ. անկապուտ
- 51 Γ բարձրւոյն
- 52 Z հաստատեցուցիչ (փխ Հաշտեցուցիչ)
սրբ. հաստեցուցիչ Γ հաստեցուցիչ փխ
հաշտեցուցիչ s հաստեցուցիչ սրբ. հաշտե-
ցուցիչ U աղաշտնաւոր
- 53 t կարգես

- 54 p եղեալ փխ եղեալ
- 55 M₁V լինիլ ՈԳ ընտրութեան հ ընտրու-
թեամբ ֆ շնորհիւ
- 56 ֆ չիֆ եւ Wδ ըստ փխ ընդ H հաստեղիդ
փխ հաստեղիդ δ հաստեղիդ Γ տէրունոյ
τ մարմնոյնդ սրբ. մարմնոյնդ Γ ճաշմամբ
փխ ճաշակմամբ հ ճաշակման
- 57 M₁ լուսոյ
- 58 PYZλtas խոստման
- 59 ֆ Պոզոսի V լուսէր փխ ոչ ունէր F աւ-
րէնքն Σ արէն s օրէնքն սրբ. օրէնքն
- 60 t չիֆ դու W ի հայրենիդ NVϑ հայրենի
ikr չիֆ թո PW հաստատութեամբ փխ հա-
րստութեամբ
- 61 ֆ գոյսոյն Γ գոսոյն C յերկարաձգութիւն
սրբ. երկարաձգութիւն ΓVh երկարաձգու-
թիւն HՓ յերկարաձգութիւն L յերկարու-
թիւն փխ յերկարաձգութիւն Xτ յերկարու-
թիւն սրբ. յերկարաձգութիւն
- 62 AEFNGHNRTUՏՓ BC պահել սրբ.
պահեալ V չիֆ պահել M₁ բախչի V ամե-
նայն bfhir յամենայնի
- 63 N չիֆ եւ, չիֆ փառք
- 64 Γ և ընդ Հոգւոյդ այժմ և միշտ փխ սողի
U բարեբանութիւն FHLNPSUVWYZβλa-
gsu չիֆ թո τ հոգւոյդ սրբ. հոգւոյդ թո
r թում
- 65 Zs յաւիտենից յաւիտեանս JKQNTαγδϑϕ-
Γr չիֆ յաւիտենից
- 66 KUVXԾΣ շունեն սողը R ամէն երեկըն-
ված

Բ Ա Ն ԾԳ

Վերնագիր.

K համաբալիալված ԾԶ փխ ԾԳ EHKM₁O-
RWZβλbghimqrux վերնագիրը կրճատ Tծղոռ
համառոտագրույլամբ Սօժ հեծութիւն V հըս-
կողին LNPUVYβσωΣh բան QԾՓ սրտէ N
ընդ աստուծոյ և պաղլատանբ]

1 Z չիֆ տէր² ikr չիֆ գոյից

2 τ արհնեալ փխ Արհնաբանեալ OUV ո-

ղորմութեամբ U ամենից (Γ ամենայնի)
փխ ամենեցուն

5 F կարծն (N կարծին) փխ կարծն HOτ
պնդակաղմն as պնդակաղմ է սրբ. պնդա-
կաղմ

6 Y չիֆ եւ δ անհնարական փխ անհնարա-
ւորական

7 ω հուր II թեզ ղովական Γ ղաւական a
ղաւական սրբ. ղովական u ղովանակ փխ

- զովական Կ անձրև լ բողակիզանողական
 փխ բոց կիզանողական F կիզողական ծ
 կիզողական սրբ. կիզանողական
- 8 W բաւ Կ ցուցանեն
- 9 Դ զբաւականն փխ զբանականն
- 10 Սս զպարտաւոր
- 11 L զկարծեալն Ս զկարծեծեալն ՕԴ իրաւամբ UXgr իրաւամբ ABEFGHՏՓ դատեալ ընեն փխ ընենալ դատիս C դատեալ ընեն սրբ. ընենալ դատիս N ընեն M_iTVXYՀwesu դատիս
- 12 Ն աղատես սրվ. արձակես
- 13 ց զուարդ N զուարթատեսութեամբ փխ զուարթ տեսութեամբ Ս դարձուցանես աւծեալ Դ ածեալ փխ աւծեալ ծ դարձուցանես
- 14 HՆr զմատնեալն (r զմատնեալս) ի Ե զմատնեալն սրբ. զմատնեալն ի C խաղրից սրբ. հաղրից ABCKL PQSUWտՏՓձր ձեռագրերից բացի, այս տողն ունեցող մընացած բոլոր օրինակներն ունեն հաղրից Z չիք զլորման Դ զլորմանց
- 15 Դ զստանեն (CՅ վիմի (Յ վիմի) սրբ. վիմիդ Եպդիմտփ վիմիդ N վիմի ՓՏ վիմիդ սրբ. վիմի N հաստատեալ
- 17 KLOQRTUVԿbcd զյառաջացեալն փխ զյառաջատեալն J զյառաջացտեալն սրբ. զյառաջացեալն WZԽru զառաջատեալն ռ յառաջատեալն սրբ. յառաջացեալն ղյառ զյառաջատեալն սրբ. զյառաջացեալն Գ զյառաջացեալն սրբ. զյառաջատեալն Ս զյառաջատեալն Դ զյառաջատեալն F անդէն փխ անդէն Եպդիմտփ ի յետս ՕժՄտփ նրհանջես (նհանջես) Դ նախանկես փխ նահանջես I նախանջես
- 18 Zs չիք առ W բարիք
- 19 GZՆ զարմանալիքն N զարմանիսն փխ զարմանալիսն
- 20 Z գիտել Տ զանաւրէնութիւն
- 21 ABEGHRTUWաթիցՏՓհո անաւրէնութեանց փխ անիրաւութեանց Cտ անօրէնութեանց սրբ. անիրաւութեանց Դ անաւրէնութեանց սրբ. անաւրէնութեանց
- 22 ա երևիալի
- 23 L չիք առ W շնորհ Դ շնորհն Nu փրկութեան
- 24 FG զոհարանութեամբ WZ զոհարանութեան և զոհարանութիւն AEGOUWիՏՓԵ հետեւ BC հետեւ սրբ. հետեւ V հետեւ Y հետեւալս լ հետեւալ սրբ. հետեւ
- 25 Ս անբանիցն փխ անբախցն
- 26 GN լոկ Դ լուեալ փխ լոեալ ծ ի նոյն փխ խոյն H կարեկցայ (Սեմ կարեկցայ) փխ կարեկցայ TՏ կարեկցայ
- 27 GZ կրկնել A զլուսոյ սրվ. զլուսոյ FG-HՓ զլուսոյ (W զլուսոյ) փխ զլուսոյ թ զլուսոյ ծ լուսոյ s լուսոյ սրբ. զլուսոյ W առաջառ փխ անառառ և անըստառ Դ չիք անառառ բարիս
- 28 e այս տողից մինչև տ. Գ4-ի երկ[եցուցանէր] բառը ներառյալ ունի ու զբնութեամբ թ յամառս Դcբ թշուառութեան և թշուառութեան
- 30 VZ յարմարել F (նկն) նիւից Zs նիւ L բանին ք բանիցս
- 31 Bs զտառ սրբ. զտառ F զտառ փխ Զտառ UVe_i զտառ e_i ողբերգութեանն Դab այսմ ABEFGHIդՏՓx մատենիս C մատենիս սրբ. մատենի Y մատենից
- 32 FGt Թախտութեամբ դոս Թախտութեամբ Դ Թախտութեամբ
- 33 W չիք Այլ L առաւել ikr կանխեցից փխ խառնեցից Օ չիք Ի BCFGHMPQRU-WXYՆTԴghikp (նկն) qrstux տուղին LOf_i տուղին b հաճութեան
- 34 Yդ ցառն M դեղն փխ զդեղն
- 35 MO վհատութեան Դ վտառութեան փխ վհատութեան N չիք զխրախոյսն ո խրախոյսն
- 36 N չիք Ընդ յուսահատութեանն e_i յուսահատութեան M և զիշատակ Դ զի յիշատակ ԵՄZաթիցՓgs զիշատակ x անուն N հպատուից փխ հաստողրդ
- 37 C տխրութեանն սրբ. տխրութեան JK LQ-ST a Կ ծ ղ թ լ ստփ տխրութեանն M Ue_i տխրութեան Y տխրութեան ժՏԻ՝ զսփոփան
- 38 Փ իմում Ս զանութիւն Z զանութեանն և զանութեանն ծր կենդանաբարից փխ կենաբարից
- 39 Y պատմարանին փխ պատմ տարին

40 ծ պարտսն Ի պարտ N անիծից օ զաղա-
տարարն Nβa արհնութիւնսդ
41 ABIEFGNΣΦ մահու մարմնոյն C մահու
մարմնոյն սրբ. մարմնոյ մահուն Դαβδիθ-
ւսփ(օ) մարմնոյս Դ մարմնոյն e1 մարմնոյն
r մահու Σ նորոգութիւն
42 β չիք բանի
43 Թ լոտիւնն սրբ. լոտիւնամբ σ լոտիւնամբ
44 C մեծութիւն սրբ. և մեծութիւն H չիք մե-
ծութիւնն LSYTe1 մեծութիւն a մեծութիւնն
P երկրորդ փխ երկար ծe1 յերկար Z դո-
չիւոց
45 Zs եղեր
46 LZ քահանայապետ (e1 քահանայապետա-
կան x քահանայապետ) փխ քահանայա-
պետապետ X քահանայապետ սրբ. քահա-
նա որպէս L որպէս անարիւնակդ Ve1t
օրինակդ փխ անարիւնակդ NΓ խորտակել
47 MNPWZ1'bedfmpqstu մահուան ikr
մահուն Դ բարերանել մարմնոյդ
48 Դ յանմահապէս h մատուցանեն V նուա-
զարար փխ աննուազարար e1 անուազա-
րար U շնորհն քաւութիւն u քաւութեան
49 τ սակաւամեղացն սրբ. սակաւամեղիցն
50 s որոցն սրբ. որոց K հասեալ սրբ. հա-
տեալ e1 ակնկալութիւնն N առեալս փխ
առ հլս
51 Y անդամոց մարմնոյ r մարմնոց
52 Y և թէ և UWδω1'ikr բիրոց Z բիր s
բեր Դ ի յերկարաձգութիւն C յերկարա-
ձգութիւն սրբ. երկարաձգութիւն FV երկա-
րաձգութիւն U զերկարաձգութիւն
53 Դ և յորժամ ABIEFGHΣΦ բոլորեցունց C
բոլորեցունց սրբ. բոլորեցուն δ բոլորից
փխ բոլորեցուն s բոլորեցուն սրբ. բոլո-
րեցունց BEFHΣ նորին փխ սորին Vh
յօժարութեան
54 Γs բաշխել
55 H չիք եթէ N մաքրութիւնդ W մաքրու-
թեան աղբիւրդ Gγr աղբեր
56 n սլարտապան փխ Պարտական CR գոս
սրբ. գոյ MNOPQVWγλΓabcde1fghlmnoq-
tux գոյ β գոյ սրբ. գո ikr քո փխ գոս
C յօրըստօրէ սրբ. յօրըստօրէն JKLS-
XYαγδθλω յարըստօրէն m կատարելն
57 Jta բովս սրբ. բոյովս αγδθւսփօմΓmtu

բոյովս Դ ի հոգւոյդ N և հոգւոյդ սրբոյ
P գործակցութեամբ հոգւոյդ Y հոգոյն
58 PQ մեր սրբ. ի մեր A և այս տօգն ունե-
ցող մնացած օրինակները, բացի HJTWZ-
αβγδիλμσφω1'hs ձեռագրերից, չունեն ի²
δ մատուցանեն օ մատուցանիցեն
59 Թ թէ ABCEH1μΣΦde1s ամենից ABEμ-
ΣΦs աստուածդ C աստուածդ սրբ. աս-
տուած W չիք անբնին
60 O չիք առ իմ NZs իմս փխ իմ² E փր-
կութիւնն
61 p չիք ընդ N չիք բոյդ ABEGHΦ փր-
կութիւնն էութեանն CΣ փրկութիւնն էութեան
սրբ. էութեան N եութեանն η էութիւն Φ
եմ փխ իցեմ u իցիմ
62 O պարունակիդ փխ պարունակողիդ
63 ABCFGH1VYΣΦ չիք ի E յիմս սրբվ. ի
յիմս Դ ի յիս սրբ. յիմս W յիմ
64 Z փոխանակեալք U իմումս M պատկե-
րաց սրբվ. պարտեաց Z պարտեացս
65 β ընկալեալ սրբ. ընկալար λΓ ընկալար
N անպարտականդ փխ անպարտդ Q ան-
պարտ
66 σ մահապարտիս h զմահապարտից Z մա-
հու փխ վնասուց s մահու սրբ. վնասուց
r չիք վնասուց պատուհաս
67 ABFGHKLSUVWXYZβωΣΦs չիք ի CE
յիմ սրբ. (E սրբվ.) ի յիմ փ յիմում HY-
τ1' յանուն R անուան r անցաւորապէս
68 W ընդ կամաւ ընդ գտux ես ընդ բեզ Y
բես փխ բեզ ես Z իսկ փխ ես ru կրիցիմ
69 Z կենդանի մնաս
70 M ձեռաւրն Y դաւանողաց սրբ. դաւանո-
ղացն A և այս տողն ունեցող մնացած
օրինակները, բացի FGKOTXηΣacd1giklm-
nrs ձեռագրերից, ունեն դաւանողաց Դ հա-
ւատով
71 h նուիրեալք r իմաստունս փխ ի մասունս
Դ բաշխեալս
72 PWZγ չհաւատալիացն
73 SZe1 ինձ սրբ. ինչ ALPUαδηθμστ1' ձե-
ռագրերից բացի, այս տողն ունեցող մնա-
ցած բոլոր օրինակներն ունեն ինձ փխ ինչ
C դատեր Դ դատել
74 K անյարմար (ikr անյարմարադիր) փխ
անյարմարադիր

- 75 *h* զերշանկութիւնս
 76 BGHKRUWΓΦռ մարտիրոսութեամբ
 77 *h* էթէ Եպփոթփաւ ուղղութիւն β ուղղութեամբ սրբ. ուղղութեան Սաւիթփաւ իմն վիս իմս W իմ β իմս սրբ. իմն ABGη-μωΦηx βշուառութեամբ CE βշուառութեամբ սրբ. (E սրբվ.) βշուառութեան U βշուառութիւն
 78 NΓ մարմին A և այս տողն ունեցող մընացած բոլոր օրինակները, բացի Եսե, ձեռագրերից, ունեն մարմինս Γ գլխահան C ընդունել սրբ. ընդունել
 79 γ խորհրդոցս Γ խորհրդոյս N գիտացի վիս գիտեցի Q գիտիցի S գիտեցի սրբ. գիտեցի ω գիտեցի
 80 Γ խելոյն N և զի և, մարբրոյն Γ անծինք վիս անծինք
 81 ABCEPRUηΓΣΦδfhiknprx նուիրմամբ G նուիրմամբ սրբ. նուիրման Z այսմ a այս
 83 tu եւ βէ Y րէ HηΣ այսր ABFGHRUΣΦ հրաշակերտութեան C հրաշակերտութեան սրբ. հրաշակերտութիւն M հրաշակերտութիւնն s հրաշակերտութիւն սրբ. հրաշակերտութեան ABFGHRΣΦ մեծութիւն kr հեծութիւն (r հեծութեան) վիս մեծութեան s մեծութեան սրբ. մեծութիւն ABFGH-σΣΦ խառնեցին հոգւով C խառնեցին հոգւով սրբ. հոգւով խառնեցին KZ խառնեցի
 84 K M N PQSUVWYZλτΓabcdfhikmnpqrstx ևթի (ևթէ) h բաժինս
 85 δ յուսար Γ յուսեայր FYδcikr իրր s իրրի սրբ. իրր G իրրի սրբ. իրրի այն ikr էթէ Γ հղէ Σ հղիւ սրբ. հղէ
 86 AFGHNZηλΦզ գրաւել BC գրաւել սրբ. գրաւել b զիմ U գարծանութիւն η տաժանութիւն վիս գաժանութիւն HJKMNAβγ-ηθμϕωceigt բումգ տ բում սրբ. բումգ ABCEFG համեղութիւն η համեղութեամբ
 87 FJKQTWYηθστϕ բս ի նիւթ (LS բոնիւթ Z ի բո ի նիւթ Γ բոյին նիւթս u բոյին աննիւթ) վիս բոյինանիւթ δ բո ի նիւթ սրբ. բոյին նիւթ c բոյին նիւթ սրբ. բոյինանիւթ A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի Eeιqtix ձեռագրերից, ունեն բոյին նիւթ WδΓ զան-
- կուածոյ Σ զանգուածոյ սրբ. զանգուածով r զանգածու վիս զանգուածոյ qtu զանկուածոյ Mη նշխարդ SY նշխարաւ Tδ նըշխարաւ սրբ. նշխար (δ նշխարդ) r լոյսոյ
 88 abcfhpu նախնանուէր ABCFGHηΓΣΦx բարեշնորհութեամբ E բարեշնորհութեամբ սրբ. բարեշնորհութեան m բարեշնորհութիւն
 89 U հնարաւոր վիս ևնհնարաւոր O ախաիդ γ ճաշակ վիս ճարակ
 90 GMVYμτΣΦr զմարմինն N զգարիւնն s զարիւն սրբ. զարիւնն A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի JKLTUZαγδθμσϕωceιfhikr ձեռագրերից, ունեն զարիւնն
 91 U կարծեցուցանէր վիս կարծեցուցանէր
 92 FG զնահատակ H զնա հակի վիս զնահատակի P զնահատակի ի ABCEGHWY-ZΣΦ վկայելոյ σs վկայելոյ սրբ. վկայելելոյ s արեանք սրբ. արեամբ Z չիֆ կատարմամբ
 93 LPSUYηeι յուսոյ β յոյսոյս δr յուսոյն τ յուսոյ սրբ. յուսոյս k յուսոյն s զրկի սրբ. զրակել
 94 Zs այսր Z փրկութեան H հաւատի վիս հաւատարի
 95 Γ ողորմելոյ q ողորմելոյ սրբ. ողորմեցելոյ s ողորմելոյ սրբ. ողորմելոյ x ողորմեցելոյ A և այս տողն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի BHMNORVWZηλωΓ-bgikrstu ձեռագրերից, ունեն շնորհեցելոյ
 96 Za աստուածականին I's աստուածականդ (s աստուածականին) սրբ. աստուածականիդ b աստուածականինդ FG մարդիկ s մարդ սրբ. մարդիկ F զարուբիւնդ
 97 W չիֆ եւ C մարմնոյն սրբ. մարմնոյդ Eefhprqtux մարմնոյդ Γ մարմնոյդ OWb կամաւորականն L նուիրս իմն վիս նուիրումն
 98 H շուքի տողը N մատուցուցումն
 99 ABEGHMNOPUVWZμΓΣΦ անմահ C անմահն սրբ. անմահ Rβs անմահ սրբ. անմահն cefhprqtux անմահդ
 100 tu լոյսդ ABEGHΣΦ ստուերայինսն CN ստուերայինսն սրբ. ստուերայինս Z ստուերայինն h բոտուերայինս

- 101 Լ չունի տողը *tu* Յախտենականդ ORWZ-
βδηθβefimp *դյանցաւորս*
- 102 Ս չունի տողը *tu* Բարձրեալդ Բ զերկնա-
ւորս փխ զերկրաւորս
- 103 Ս անեղծն փխ Անստեղծն *s* անստեղծն
սրբ. անեղծն *c* Անստեղծն քան զեղականս
սրբվ. Անստեղծն քան զստեղծականս Ան-
եղդ քան զեղականս *tu* Անստեղծդ քան
զստեղծականս Անեղդ քան զեղականս
- 104 AEGHMNOPQRUVWղԼՏΦdikptu քա-
րիդ BCβ քարիդ սրբ. քարին S քարին
սրբ. քարիդ *r* քանիդ փխ Բարին x քարինդ
N չիք քան զթիւրեալս ընութեամբ *h* զթիւ-
րեալսն
- 105 փ իւրն (*tu* քո) փխ իւր¹ V կամիլն *tu*
քո փխ իւր² WΓpu է կենադործինն β կե-
նադործի
- 106 ORTΦhιl աւրհնութեան Σ աւրհնութեանն
սրբ. աւրհնութեան β առիլ Bικr զանի-
ծիցն C զանիծիցս սրբ. զանիծիցն
- 107 Γ տուր դթած (*խոցելոյս*) V խոցեցելոյս
λ (*և*) ի յոգի V հոգի σ ոգի
- 108 V չիք ի τ յերկնից սրբ. յերկնուստ U
ընծայիլ λΓ ընծայիլ KUZ զդեղ ts զդեղ
սրբ. զդեղդ
- 109 P առ խոտացեալս մեղաւք քաղցրութեամբ
- 110 ikr տմեհալար փխ ամեհալատար Zτ բա-
ւախանութեամբ
- 111 ABEFGLUVY չիք ի CN յինէն սրբ. ի
յինէն Zs անխաբելի *և* ճշմարիտ
- 112 U հասարի ABEGHUZΦ ամենի Cs ամե-
նի սրբ. ամենից Σ ամենի սրբվ. ամենայ-
նի E քնակես սրբվ. ընակիս Vefhp բը-
նակիս
- 113 *c* *և* որ BC զստ սրբ. ըստ U չիք ըստ fիեք
զստարազու փխ ըստ տարազու U զտարա-
զու Γ տարազու A *և* այս տողն ունեցող
մնացած բոլոր օրինակները, բացի FJKL-
OQRTXZպօղաթաթbegim ձեռագրերից,
ունեն զստ (*դրստ*) տարազու N զհնձելն
W հնձելն (Zσ հնձելն) փխ հնձելն Z
չիք է
- 115 Cs աշացաւացն սրբ. աշացուացն F դա-
շացուացն (JLQTUZαβδθτφαikr աշացու-
ացն O աշացաւն յլլա աշացուաց) փխ
աշացաւացն K աշացուացն սրբ. աշացա-
ւացն ABCFGKLPQTUXYαδիθμιστφ
չիք ի S տապ սրբ. ի տապ s ի տապ սրբ.
տապ KY տապար *և* ուր փխ տապ արեւու
d բացի տապ արեւու ունի նաև լուսանցա-
ղբուրյուն տապար *և* ուր U զարութիւնն
- 116 N բարեր փխ բարերար
- 117 H չիք յաւտ Y զդաւանեալն N իսկ զքեզ
Y քեզ
- 118 γ առ ի G կենդանութիւնն
- 119 δ ըստ փխ ընդ
- 120 mx յաղթեա Քλ կանոնին
- 121 JTaγηθμισφω միայն մնաս βτ մնաս սրբ.
միայն մնաս *h* պամայն փխ պաման N
աւեաց փխ աւետեաց
- 122 L համամարէն
- 124 A *և* այս տողն ունեցող բոլոր օրինակ-
ները, բացի FJKLQRSTXYպօղաթաթωΓ
ձեռագրերից, չունեն *և* U իշխանութեան Γ
պատիւ փխ իշխանութիւն Zs իշխանութիւն
և պատիւ SUXYβγΓ յաւիտեանս յաւիտե-
նից Z յաւիտենից յաւիտեանս
- 125 KNUλσs չունեն տողը R ամէն *և* աւելուա

Բ Ա Ն Ծ Ի

Վերնագիր.

K համադրակալված Ծէ փխ ԾԴ BEKN-
OQRVWZβλσβgimqtax վերնագիրը կրնատ M
վերնագրի փխ կետեր ծμωոs համառոտագրու-
րյամբ τ յաւելած NSbt հնձութիւն *և* եծու-
թեանն α հսկողին LNPSTVωΣhr քան *r* չիք
ի QTΦ սրտէ s սրտի սրբ. սրտից

1 σ ամենայնի փխ յամենայնի *r* չիք յամե-
52—828

նայնի առ Γ ողորմութեան

2 ηω սկզբնաւոյս σ սկզբնաւոյսդ Y իմաս-
տիցա σ իմաստցից τ տէր Յիսուս

3 η բարութիւն փխ բարերարութիւն

4 fr հանդերձես

5 M ինձ դառնալ առ քեզ α դառնալ առ
քեզ սրբ. ինձ դառնալ առ քեզ Γ դառն
սրբ. դառնալ C առ քեզ ինձ սրբ. ինձ առ

- քեզ St ինձ առ քեզ ք առ քեզ ինձ սրբ. առ քեզ U բարկութեամբ փխ բերկրութեամբ
- 6 ABCEFGMLTηΓΣΦ ρո (բոյ) O ρո սրբ. բոյ W և ոչ FGSZ շիք լինել V լինիլ NZ փոփոխել
- 7 V շիք Ե Y ոչ եթէ T գթացի A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակներ, բացի JKMQUVZαγδθμστφωαεցիտ ձևագրերից, ունեն գթացեն
- 8 U զարես η զարիմ ABFGHΣΦ մահու պարտական փրկիլ C մահու պարտական փրկիլ սրբ. փրկիլ մահու պարտական KLOPQRSUWYbδghlm փրկիլ X փրկիլ սրբ. փրկիլ ikr փրկիլ Z պարտապանս s պարտապանս սրբ. պարտականս
- 9 VZs շիք Ե Ytu թէ γ կատարող NQSYar պատրաստեալ τ պատրաստեալ սրբ. պատրաստել
- 10 G հետ
- 11 OW շիք ինձ
- 12 a պարծիմ ես U առ ամենայն N ամենայն իմ ամենայն
- 13 N շունի տողը O շունի տ. 13—14 Fβ պարծանամ φ պարծամ փխ պանծամ FS-Uc զբաղեալս
- 14 NUVWβիր (նվնձ) x խորխտամ tu խրախանամ փխ խորխտանամ
- 15 O մեծարանիմ ρ (նվնձ) մեծարան փխ մեծարանիմ
- 16 U շունի տողը HΣΦ ընդոստանամ (Γ ընդրոստանամ) փխ ըմբոստանամ
- 19 U զի թե h երբ փխ երբէք BFGJUγՊ երկար O շիք առանց սանձակալի
- 20 C նա սրբ. նա ABCEFGHKLSWXYZημ-τωΣΦιρtx ամբառնայ V համբառնի βσ ամբառնա սրբ. համբառնա γηkrux ուղշի
- 21 Γ կշիւս
- 22 PTWZδθμω երկուորեակ SY երկուորեակ ρ երկուորեակ սրբ. երկուորեակը U լծոց ABEGHIKOΣΦag ճեմնոցեն C ճեմնոցեն սրբ. ճեմնոցին s ճեմնոցին սրբ. ճեմնոցեն Γ առ առանց SY եղողի փխ եղողի U եղողին
- 23 β և ոչ LSYτ վերաշուէ ամպ Γ վերայցալեկա փխ վերաշուէ V հողմոց
- 24 r և ոչ (աստեղը) Γ աստեղին HSYh շիք և C ժամանակին սրբ. ժամանակի A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակներ, բացի FKLQSWYαδθμστφωβի ձևագրերից, ունեն ժամանակին
- 25 O փողայրերեալ Z փոխարկեալ փխ փոխարերեալ δ փոխարերեալը Uր որ (Γ խր) փխ ուր չ շիք ուր k շուրջանակի ρ շըրջանակ N տարրականական ABFGGNβΣΦ աղոց C օղոց սրբ. օղոյ H օղոց
- 26 δ գործից (փխ բարեգործից) սրբ. աստուածագործից h ակնարկութեանն r ակնարկութիւն
- 27 V աիւիլ
- 28 N հոլման փխ հոլովման δ հոլովմանց
- 29 NZx սաղմոսին փխ սաղմոսողին s սաղմոսին սրբ. սաղմոսողին
- 30 β ձայնես սրբ. միայն ես ծղծա միայն ես փխ ձայնես ABFGHσΣΦ աւետեաց խնդալից C աւետեաց խնդալից սրբ. խընդալից աւետեաց MNUΓr խնկալից փխ խնդալից e աւետեացն
- 31 չ յանկանչս h յսելութեանն
- 32 r եկաք
- 33 b գթեք
- 34 N աւդտի փխ աւդուս h լուցմանէն փխ լուցմանէն
- 35 h զայրացած փխ զաղրացայց
- 36 U շունի տ. 36—37 HN շիք կամ Y ճանաչմանէն փխ ճաշակմանէն
- 38 U ի յերրահամ γ Արրահամ τ յԱրրայամ
- 39 Z խորթացեալ
- 40 h զարշոթեանն r ամաւրհայոց սրբ. ամուրհայոց
- 41 WZ շունեն տողը Ft և կամ (քանանացւոյ) s կամ սրբ. և կամ
- 42 A C E F G H KLOQRTUWZδθλμστφΣΦ յանգաւոր (I յակնաւոր) փխ յանկաւոր B յանկաւոր սրբ. յանգաւոր kr ձայնի
- 43 Cs եթովպացի սրբ. եթէովպացի
- 44 e շունի տողը H սենեկի
- 45 ω տարածի փխ առածի a ածի սրբ. առածի
- 46 H էղբայրս LT եղբայր AB Շմաւովնի սրբ. Շամբնի CG Շմաւոնի սրբ. Շամբնի

- (G Շամրնի) F Շամրոնի I Շամարնի s Շամրնի սրբ. Շամրընի
- 47 c անաղ և անլուա փխ անլուաց և անաղելի C անլուաց սրբ. անլուայ t անլուայ h անաղելի
- 48 KI պորտույն O Սողեա փխ Ողայ r և փխ և BC Ողիրայ (C Ողորայ) սրբ. Ողիրայ G Ողորայ սրբ. Ողողորայ O Սողիրա փխ Ողիրայ T Ողողիրայ սրբ. Ողիրայ u Ողողիրայ սրբ. Ողողիրայ k Ողիրա սրբ. Սողողիրա
- 50 I չիֆ ի զլւ բազմալտանկ x բազմալքտանկ
- 51 Z հոզմոց AEGHNZՏՓ զզուկ BO զզուկ սրբ. զզուկալ Y զզխեալ փխ զզուկալ
- 52 Z իսկ առ փխ իսպառ թ ի սպառ s իսկ առ սրբ. իսպառ H ծովէն Z ծով ա ծովակին փխ ծովին
- 53 N փոխել ikr փոխեցեալ ծ ընկեցայց x ընկեցայ SU վտանկն (YGi վտանկն p վտանկ) փխ վտակն ծ վտանկ սրբ. վրտակ
- 54 GJLQSYԿԾԹա որ u որս սրբ. որ FG ձեռացն ձ ձեռաց AEGՏՓ տարրերեալ BC տարրերեալ սրբ. տարրերեալ NG տարրերել
- 55 H չիֆ ի LSXYt հոսանացն C բռնութեան սրբ. բռնութեանց JTaծղիթմսփ բռնութեանց Rh բռնութեանն W բռնութենէ Y բռնութիւն Կ բռնութեանց փխ բռնութեան ACS զարնաղայր սրբ. զարնանաղայր LNOUYԲbx զարնաղայր F զարնանաղարդ փխ զարնանաղայր
- 56 U աւամա ձF յընթացս U զլորմամբ
- 57 K չրկուլ t ողէապառ NOVWԲԼabg պղտորարրութեան U պղտորարրութեամբ
- 58 U դարձանահոտ m դաժանախոտ s դաժանահոտ սրբ. դաժանահոտ Y դաժանահոտս կայ խառնամար արմատ փխ Դաժանահոտ սկախառն մամոարմատ C մամոարմատ սրբ. մամոարմատ Lw մամոարմատ S մամլոարմատ սրբ. մամլոնարմատ W մամոնարմատ r մամոարմատն
- 59 R երկամբ սրբ. երկամբ Sbgx երկամբ Y կամբ փխ երկամբ GS վանեալ սրբ. լարանեալ ձ վնասել (I վարանեալ) փխ վանեալ
- 60 MPλgի յուխցն (g խից հետո տեղ է բաղել, բայց չի սրբագրել) Q յուղիցն I ուխիցն b ուխցն ABEFGHTηθμσωΣΦ հեղեղին (KMNOUWγδλτφI'ցիր հեղեղիցըն V հեղեղաց Zs հեղեղոց akmr հեղեղից) փխ հեղեղիցին C հեղեղին սրբ. հեղեղիցին Qqx հեղեղեցին Rβ հեղեղիցն սրբ. հեղեղիցին X հեղեղիցն սրբ. հեղեղին u հեղեղիցին սրբ. հեղեղիցն b հեղեղից սրբ. հեղեղին c հեղեղիցն սրբ. հեղեղիցն i հեղեղիցին η հեղձացեալ
- 61 BTαβθΣ Այս սրբ. Այսու ձ այսր A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի JKLPQSXYցղημστω ձեռագրերից, ունեն Այս Y առաւելաւ ծ եղկիս փխ եղկելիս
- 62 F խաւսին սրբ. խաւսիբ r չիֆ ոչ N ոչ ինչ յիմանամ
- 63 Կր չունեն տողը I գոչեմ t լսիմ
- 64 Y չունի սողը F բարբառիմ եւ բարբառեն r բարբառին Za արթնանամ
- 65 I' հնչեմ ZΓΣ փոխադրեմ
- 66 I' փոզեմ
- 67 ABEFHΣΦx վիրաւորեն CG վիրաւորեն սրբ. վիրաւորիմ V վիրաւորի A ոչ սրբ. ոչ ևս Y չիֆ ևս NPYβλΓacfhnp սգամ
- 68 Մի գարշութեանն
- 68—69 U Թափուր նմանեալ
- 69 F չաղմանէ r չաղմանէն h բարեացն
- 70 a արդարիւ Vh արդարեւ և ABEFGHσΣΦ իսկապէս յաւէտ C իսկապէս յաւէտ սրբ. յաւէտ իսկապէս N չիֆ յաւէտ
- 71 s զօրինակն սրբ. զօրինակդ F ճշմարտութեանս
- 72 U չիֆ եւ r չիֆ արժանապէս մատնելի O մատնելիս
- 73 r անդառնալ B ուղոյն սրբ. ուղոյն FLR-WβλI'ΣΦg ուղոյն Mτ յուղոյն r իւղոյն փխ ուղոյն A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի JKNO-STVZպցղημφbds ձեռագրերից, ունեն ուղոյն
- 74 CJ կտակս սրբ. կտակ R կտակ սրբ. կրտակս A և այս տողն ունեցող մնացած

- բոլոր օրինակները, բացի TZαδη0στωας
 ձևագրերից, ունեն կտակա Լ բնթեոնոյի
 V բնթեոնոմ
 75 N իմով հ բանիս V հանապազորդութեան
 76 δ ալլ փիս Այս չ.Σtu կայցե (կայցէ) Z
 յանձն առակին փիս յանձնառական R խոս-
 տովանութեան սրբ. խոստովանութեամբ A
 և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրի-
 նակները, բացի JKQLQSTXYαγδθμστω
 ձևագրերից, ունեն խոստովանութեամբ
 78 Y զորս Σ գիր սրբ. գիրգ, բան սրբ. բանդ
 J հողոյս սրբ. ողոյս

- 80 I յանեղծականէ. մաս փիս մաղթող U բն-
 կալ NOVWZλΓΣbgm շիք Ի G Ի յիմոյս
 սրբ. յիմոյս γ յիմոցս
 81 M յախտեան τ յախտեանս յախտենից
 սրբ. յախտեանս A և այս տողն ունեցող
 մնացած բոլոր օրինակները, բացի HJM-
 NPQTZαβγδθζλμϖωhis ձևագրերից, ու-
 նեն յախտեանս յախտենից
 82 KMNUλ. շունեն տողը

ԲԱՆ ԾԵ

վերնագիր.

K համաբակալված ԾԸ փիս ԾԵ EKNPR-
 WZβλsabghmqutux վերնագիրը կրնաւ M վեր-
 նագրի փիս գիծ Qδωո համառոտագրութեամբ i
 նորին Գրիգորի Ի խորոց սրտից խաւար ընդ
 աստուծոյ փիս վերնագրի Սօքէ հեծութիւն AB
 Գրիգորի փիս հսկողի LPTUVYΣhr բան r շիք
 Ի TΦ սրտէ

- 1 BKLQΦ ողոցս XY ողոցս Σ ողոյս սրբ.
 ողոցս ιο հողոյս
 2 eh βես փիս βիս x βիս U անբանից փիս
 անբաւից γ ձնընդոց
 3 N շիք Ի C կշիս սրբ. կշիս M կշիս S
 կշիս Σ կշիս NZg մտացս
 4 ABIEFGHJTαγδθμσϖωΓΣΦ զոր համե-
 մատ C զոր համեմատ սրբ. համեմատ զոր
 τ համեմատ ինձ զոր սրբ. զոր համեմատ
 ինձ qx զոր ինձ համեմատ
 5 N շիք առ, սաղմոս η սաղմոսի N զբանի
 γ բան h զբանն ABEGHNVμΣΦ շիք Ի
 C յերգ սրբ. Ի յերգ N յերգս Y աւից
 6 Q կշտամբութեանն δ կշտամբութեամբ
 7 N հաւասարեալս R հաւասարել սրբ. հա-
 ւասարեալ V հաւասարիլ A և այս տողն
 ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բա-
 ցի FJLQSTWXYZαγδθμσϖωbstu ձե-
 ոագրերից, ունեն հաւասարեալ Za յանա-
 րէնութիւն Γ յանարէնութեան
 8 hx նմին փիս սմին U կարգեցաւ փիս կըն-
 բեցաւ

- 9 AΣ ալրս սրբ. առ ալրս Φ շիք առ Z
 շիք առ ալրս մահու LNVYg ալր փիս
 ալրս HWΦ մահացու փիս մահու Σ մահա-
 ցու սրբ. մահու
 10 Z շիք եւ ես վկայեմ ZI հաստատել
 11 H այս Zs այսմ Bαφc ալր սրբ. (c
 սրբվ.) ալր իրի γ ալր իրի H միայնու
 JΛτΓx միայնուլ Z միայն s միայն սրբ.
 միայնուլ Γ զեղծանեալն
 12 δ բանդի Y իմով
 13 R սովիմբ h սովիմբս ABIEFGHΣΦx ար-
 դեւր առ այսու (BEFGHΦ այս) C ար-
 դեւր առ այսու սրբվ. առ այսու արդեօք W
 ալրս JKRTαγδθμσϖωΓa ձևագրերից
 բացի, այս տողն ունեցող մնացած բոլոր
 օրինակներն ունեն այս
 14 Γ զպարտիս իմոցն շնորհողիս s զպարտս
 սրբ. զպարտիս e իմոցս
 15 η աղերս բեզ ABIEFHVμΣΦx շիք Ի' CG
 յայսմ սրբ. Ի յայսմ
 16 αβθσϖτ Ի ծուխ Z շիք անուշից s ծուխ
 սրբ. ծուխ անուշից η անուշից
 18 UVΓ շիք Ի e անիծեալն Y աղօթեմ արհ-
 նել δ արհնեալ սրբ. արհնել λΓI արհ-
 նեալ JTαγμσω մաղթեմ փիս աղաթեմ
 19 b զկապեալն qutux զգատապարտեալսն ա-
 զատել NλΓ աղատեալ
 20 qutux զնզովեալսն բարեգործել զթշնամա-
 նեալսն պսակել λ բարեգործեալ N պսա-
 կեալ Z զթշնամանեալս

- 21 զtux զտրտմեցեալսն սիոփել զխորտա-
կեալսն դարմանել W զսիոփել թ զփսիո-
փել HPhikr զտրտմեալսն ծ զտրտմեալսն
սրբ. զտրտմեցեալսն
- 22 զlux զսարտուցեալսն խնամել զննեցեալսն
պատասպարել ճ զսարդուցեալսն ք պատս-
պարել զննեցեալսն սրբվ. պատուել զան-
գեալսն
- 23 Pr զվիրատրեալսն զtux շիֆ ի մարմին Fծի
մարմնի C յոգի սրբվ. և յոգի Zs և յոգի
Σ ի յոգի սրբ. յոգի Փ ի յոգի
- 24 P լի Nթ արհնուփեամբ Վ մատուցա առ
որ Դ լուցեա փխ լուիցես
- 25 s հայեցիս սրբ. նայեցիս ABEFGHN-
ոՏՓ գթած ընդունել C գթած ընդունել
սրբ. ընդունել գթած V ընդունել
- 26 OU ամենաթշուառս
- 27 NRβlaefhikprx վերջինս NU սպասուտ-
ութիւն ձե ալսմ
- 28 P շիֆ ի S խմ (Y իմով) փխ ի MNPZλτ-
Γabdegghklmqrս բաւանդակ U բաւընդակ
ABCGNPΓՓ շնորհեցի Σ շնորհեցի
սրբ. շնորհեցի U իմոց
- 29 OVWZλ փակել N զգժընդակ Hs ըզձից
N զարաշուր Դ շարալլուի փխ շարաշուր
և ձայնի
- 30 Σε շիֆ եւ N գմենիցն և գմէիցն r զըմ-
նից
- 31 W բարիս UVZδΣ հաշտութիւն NΓ ար-
դահատեցի ծ արդահատեցի սրբ. ար-
դահատեցի
- 32 HKNQSUWησωΣՓbx որոյ Rs որոյ սրբ.
որոյ ABENPQUσΓ կրկնեցի CG կըրկ-
նեցի սրբ. կրկնեցի e կրկնեցի սրբվ.
կրկնեցի
- 33 Γ շիֆ դու F ահա ինձ Γ ինչ փխ ինձ
- 34 N առ քեզ առաւել Σ քո
- 35 r խնամալ փխ խնամակալ UWZY կեանք
Դ կեանքնդ
- 36 ABEFH ամենակատարդ (OQZΓ ամենա-
կալդ) փխ ամենակալդ CG ամենակա-
տարդ սրբ. ամենակարդ Σ ամենակատարդ
սրբ. ամենակալդ s ամենակալդ սրբ. ամե-
նակարդ H վարանացելոյս N վանելոյս (U
վարատելոյս) փխ վարանելոյս
- 37 F իմաստութեան Gγδ աղբեր W աղբեր

- փխ աղբիւր և աղբերդ FJKLOQSTXYαγ-
δηθλμστφωbcg թմբեցելոյս R թմբեցե-
լոյս սրբ. թմբելոյս Up թմբելոյս V թմ-
բեցելոյս βs թմբելոյս սրբ. թմբեցելոյ
38 U անկեա
- 39 B զողողակ սրբ. զուղակ JFKLOQSYγtc
զուղակ (Zs զողակ αδθφ զուղակ λωΓ
զուղակ σ զուղակն e զծողողակ) փխ զո-
ղողակ ημ զուղակ (μ զուղակ) սրբ.
զողողակ U ունեւական փխ ընտելական Γ
ընդել սրբ. ընդելական
- 40 CGO խաղրս սրբ. հաղրս HMNVZγλΓΣ-
abcefgghikmnpqrstux հաղրս W համրս (η
խարս) փխ խաղրս β հաղրս սրբ. հախրս
τ աղրս փխ խաղրս (ω-ից առաջ տեղ է
ըողել, բայց չի լրացրել) Pγikr անագա-
յապէս Γh անըպայապէս
- 41 σ ոչորողայթն Γ զարողայթն
- 42 Γ զըմրոնողս որսույն AFGHZΣՓ մենքե-
նայն BCENZsx մեքենայն JQαγδθμ-
σφb մերենայս K մենքանայս սրբ. մենքե-
նայս τ մեքենայս սրբ. մենքենայն
- 43 V կերպարանաց փխ կերպարանաց r կեր-
պարանացն
- 44 MSZYΣ զգայթազողութիւն Γ զգայթակողու-
թիւն
- 45 ABCEFGHNUΣՓb զպանդանիչ L պա-
տանդիչ M զպանտանդիչ R պանդանտիչ
S զպատանդից W զանդանտիչ փխ զպա-
տանդ BΣ զցանցարկ սրբվ. (Σ սրբ.)
զցանցարկութիւն C զցանցարկ սրբ. ցան-
ցարկ JTγ զցանցարկութիւն (և զցանգարկ
x զցանկարկ) փխ զցանցարկ W զցան-
ձարկ
- 47 Zηx սաղմոսին փխ սաղմոսողին
- 48 Γh շիֆ եւ E իմաստակ սրբ. իմաստակ
արտաքնոց, ոմն փխ ումեմն CG ուրեմն
սրբ. ումեմն
- 48—49 AEΣՓ բարութ (Σ բարիութ) ասաց
չար փխ արտաքնոյ բարութ թուցաւ չար
ասել BCG բարութ ասաց չար սրբ. ար-
տաքնոյ բարութ թուցաւ չար ասել Hh
արտաքոյ
- 49 FKNORUWXYZβγλτΓcfhp բարիութ gl բա-
րութ krx բարութ σ ասել չար BΓ զմահն
QΣՓ առ ի u չիմանալոյն

- 51 FUVWZ. Ըստ իրրի Թիկր զանգայ PVb պատճառս
- 52 O չիք եւ ոչ զարհուրիմք
- 53 FU իմանամք փխ հիանամք
- 54 Nոն թաղեցեալք P թաղեալ
- 55 LSYr տարադրեալ լինիմք փխ տարադրիմք
- 57 N առշիմք փխ Մաշիմք GLNVXYZIru մտառիմք U մեռանիմք փխ մտառեմք S մտառիմք սրբ. մտառեմք
- 58 h պարտառեմք
- 60 թ սողն ունի լուսանցումք թ ե փխ եւս սէ չիք եւս ZI սղամք (ե զամք) փխ զզամք
- 61 I զ՝անդիստ F երջանիկն Յորայ ասել զ Յակորայ սրբ. Յորայ W վախճան Iճ զվաղճան ABEFGHIJWΣΦhr մարդոյն C մարդոյն սրբ. մարդոյ
- 62 ikr բոտ փխ բնդ
- 63 JLaγφ զբռնն W բռն N աշխատութեանն Zs աշխատութեանս և բոտանձեալ k ստանձեալ
- 64 σ յարգայլն Γ սարգայլն
- 65 V ի փխ եւ Z չիք եւ V հնարադիրն Y չիք հնարադիրն Zs հնարաւորն (ω հնարադիրն) փխ հնարադիրն Z աներեակ
- 66 N ժամանակաց Γ ժամանակի զանկիցն
- 67 K յանցեալն
- 68 F ե եւ (անհամբեր) W բնութիւնն Γ բրնութիւնս թերէհաւատ
- 69 Zs անհաստատ HZΣes ցնդեալ
- 70 Y հարկաւոր BHPQsXYZΣΦadefiklqrsx անծուծեալ R անծուծեալք սրբ. անծուծեալ ձ անծոյծեալք
- 71 F մեղաւարթ փխ մեղաւարակարդ ց մեղաւարակարդ սրբ. մեղաւարակարթ Z յաւարութիւնն r երկրաւորք
- 72 τ դիմաբտութիւն փխ Դիմաւարտութիւն Zs խառնակութիւնն Γbի ներհական փխ ներհակական
- 73 V բնութիւն փխ Բնակութիւն t ուժեղակիրք
- 74 Y անթվելիք Γ պատահարք τբ ամենազորք
- 75 Z չարահնարք փխ չարախնամք դիւ չարախնամ s չարահնարք սրբ. չարախնամք
- 76 U չունի տողը ց առաւայք փխ առաւրիայք a սրազանք (bm զրաղմունք) փխ զմրաղք

- Z սակաւ աւուրք (h սակաւ աւուրք) փխ սակաւաւուրք
- 77 Mβλ յիմարականք (N յիմարական) փխ յիմարութեանն h յիմարութեանն JLORXa. դէպմեծ խաղալիկք MZδ խաղալիկ
- 78 V աշխատութիւն Ը բնդունայն N երազանք փխ երազակունք
- 79 Γ համբարբն ωոս ոչընից τ պաշտատ
- 80 N նմանութիւն
- 81 Vβ էհաս
- 82 FI ձայնին փխ բանին G ձայնին սրբ. բանին
- 84 Cαφ յանդիմանեալ սրբվ. (φ սրբ.) յանդիմանեալք F չիք յանդիմանեալ Jβγ յանդիմանեալք δ յանդիմանեալ սրբ. յանդիմանեալ դիւ V յարգարոյն փխ յարգարութեանցն δΓ յարգարութեանց
- 85 P չիք եւ N մահաց փխ մահացայ W կորստեանն սրբ. կորստեանս
- 86 JLaQαγφզ զստացուած դ սրախ սրախց OWZβΣchm սրախց τ սրախ h իմաստիցք
- 87 L բնդ փխ Ըստ N զրոյն Zhr կանխարանութեանն s կանխարանութեանն սրբ. կանխարանութեան
- 88 Vβu էհաս E չիք խոյն Σ չիք աստանաւք KU իմաստութիւնն b իմաստութեան սրբ. իմաստութեանն m նուազանալ փխ նուազանալ
- 89 S բարոյ սրբ. ի բարոյ W ի բարոյ U բարոյն XYZγωεφghklm բարոյ CEGλ. ցանկութիւնն n ցանկութեան
- 90 r զոռն փխ զակն W զլուս կենաց իմ
- 91 NOI'br ուղիղն (Z ուղին) փխ ուղիղն t հեռեկեցայց
- 92 t զկամեղով N ուժգին Γ ուղիւն ԸΣr բնկալայ փխ բնկալայ
- 93 Σ ձգիլ սրբ. ձգտիլ
- 94 Zβsu մեծադոյն r մեծամեծ փխ մեծագոյնն γ համբառեալ τ բնթանալ սրբ. ամբառեալ
- 95 Z չունի տ. 94—95 U յերկնայինն FPOY-Σh ուղղոյն M յուղոյն W ուղոյն սրբ. ուղղոյն Γg ուղղոյն A ե այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի JKLNOSTVXαβηθμϕχδϛ δեռագրեից, ունեն ուղղոյն

- 96 Ի սգուշանալն Տ զլորեցայ սրբ. վնասեցայ
97 ԱԲՏՓ շունեն տողը BCG տողն ունեն ուշ
գրչսրյամբ N ա. 97-ի վիս ունի տ. 98
և ընդլակառակն Դ յանարատ պահելոյ
98 GPRZՓիտ կարծելովն H կարծելով սրբ.
կարծելովն Դ կործելով վիս Կարծելով NS-
UWԻն ա՛նկն Z ա՛նկն Ն յա՛հակն N
մրցել VW գթեցայ
99 W չիք Ի Y դի վիս Ի W զգերկրորդն ձԻ
խուղեալ
100 eիբ խնդիրս H սակաւոյն U սակաւին Z
կարևորաց Ի խըղեցայ վիս զրկեցայ
101 ABEFGHVSՓ չիք Ի C յուխտին սրբ. Ի
յուխտին HԼԾ յուխտն MNOPRVWձade-
ighiklpr պահել Դ պահելն N դաշինս U
դաշին Դ զդաշինն Bh դժրեցայ N դժրե-
ցի Ծ դժրեցի A և այս տողն ունեցող
մնացած բոլոր օրինակները, բացի JLMQ-
RSTXYաղլւտքաԴԵ ձեռագրերից, ունեն
դժրեցի (A նախապես դժրեցի սրբ. զըժ-
րեցի)
102 Z շունի տողը MODԻ սովորութեան W սո-
վորութեան Խ սովորութիւն Դի կորուսիչ
MW գտայ
103 HՓ փորունց W փորունց
104 A և այս տողն ունեցող բոլոր օրինակ-
ները, բացի JVZաթծիմքաՓՁԳու ձեռա-

- գրերից, ունեն զորս ծ Ինձ (Դ Ինձ զէն)
վիս Ինձէն
105 Z կանգնեցայ (Կր յարգեցի) վիս կարգեցի
Տ կարգեցի սրբ. կարգեցայ Տ կարգեցայ
սրբ. կարգեցի
106 Nիք փրկեալ և կրկն վիս փրկել AՓ
զմատուցեալ վիս զմատնեալ BCEGՏ զմա-
տուցեալ սրբ. (E սրբվ.) զմատնեալ H
զմատնեցեալ OV զարասցես Y զօրեցես
107 F մատուցանել Տ մատուցեալ սրբվ. մա-
տուցել կրկին սրբվ. մատուցանել Տ մա-
տուցեալ սրբ. մատուցանել Խ զմահու քն-
ծայեալ ABEFGHKLաԾՓ զնծայեալ (զքն-
ծայեալ) C զքնծայեալ սրբ. զքնծայեալս
U չիք մահու M զնոգիս O զոգիս
108 H շունի տողը JQRTադծիմքաՓ զու
միայն վիս զու Բ զու միայն սրբ. զու
կրկին սրբ. զու միայն Փ տէր Յիսուս Քր-
իստոս JQRTադծիմքաՓ չիք միայն Բ
միայն բարեբար սրբ. կրկին բարեբար
ապա սրբ. միայն բարեբար Ի բարեբարն
109 JQRTUաթծիմքաՓիք չիք քնձ LSXYԷ
սուրբ ճոզույդ ձ ճոզույն
110 Y արհնեալ Խս H յախտեան վիս յախ-
տեանս WYԲԻԻ չիք յախտեանից
111 XYձի շունեն տողը

Բ Ա Ն Ծ

Վերնագիր.

Օ վերնագրից առաջ շունի Բան նշում և
համարակալում K համարակալված Կ վիս ԾԶ
EKOPRWZԲձabgimoqstux վերնագիրը կրե-
նատ QԻԾլոս համատոտագուրյամբ NUժԵ
հեծութիւն AC Գրիգորի վիս հսկողի Դ մախ-
թանաց LMNPUVYձΣիք բան N ընդ աստու-
ծոյ և զանկատ ամեն

- 1 Օ զառիթ ծօ զառիթս Օ անմահութեան
վիս մահու U զիպուածն t զիպած
2 Viik զծոխամարտ վիս զծոխարմատ Դ
պտուխը Դ պտուղն
3 Դ ընտանիք սրբ. ընդանիք ց ընդանի Z
հարազատ հակառը Դ Ի վիս Խ օ չիք Խ
4 ABEFGHՏՓ ստորագրեցեալ C ստորա-

- գրեցեալ սրբ. ստորագրեցելոք K ստորա-
գրեալ ՔԴ ստորագրեցելովք UWZo ստո-
րագրեցելով Գր զմասամբ PWik մա-
սամբ Դճ մասամբ օ մասամբք վիս
մասամբք և մասամբք
5 ABEFGHKMNOUNVWZԼՓԴՏՓb գրել CR
գրել սրբ. գրեալ Դ գրեալ սրբ. գրեցեալ Cc
որ սրբ. որք V որք
6 LNPSՏ նանրախորհուրդս V բանս վիս
բերանս NY չարախաւսս S չարախաւս
7 Բ ախ AEFGOPTUWԳլւմքաԴՏՓօptx
չարատատես B չարատատես սրբ. չարա-
տատես C աչրատատես KY չարատատեսս
M չարատատես սրբ. արատատես Qas
չարատատես սրբ. չարատատես S չարա-

- տատեսս β յարատտեսս սրբ. յայրատտ-
տեսս τ յայրատեսս ψ իս յայրատտեսս ϵ յա-
րատեսս սրբ. յարատտեսս KNSY վրիպա-
յորսս
- 8 G β ծդ θ ժ λ ս ω ձեորս HRWZ γ Գ Γ ikmos ձեորս
 τ ձեորս սրբ. ձեորս h ձեորս KNSY մա-
նաձիզս ω մա γ նաձիզր Γ մա γ նաձիք S երի-
կամունք KY անկործս
- 9 ABEGQWZ β դ θ ժ λ ս ω ΣDikors ոտս C
ոտս սրբ. ոտս K ոտս μ ոտս սրբ. ոտն
 τ ոտն սրբ. ոտս ϕ ոտն սրբ. ոտն C
մոլորաշախիզ սրբ. մոլորաշախիզ KS մո-
լորաշախիզ RW β λ Γ e մոլորաշախիզ Σ ϵ
մոլորաշախիզ $\circ$ մոլորաշախիզ KW θ ըն-
թացր NPRZ $\dot{h}$ ihokp $\dot{q}$ rtux ընթացս K ան-
երկիզս N λ աներկիզ OWa աներկիզ
- 10 h Խեոր δ հեոր սրբ. հեորս $\dot{h}k$ հեորս ϵ
խեորս F ω խտորենակր K խտորենակս h
ևտորենակ s խտորենակ սրբ. խտորենակր
KUZI Γ շունչր δ լ ϵ շունչս s շունչր սրբ.
շունչ
- 11 C δ դնացր սրբ. դնացրս Γ դնածր ϵ դը-
նացս K խաւարայինս N խաւարին ψ իս
խաւարային Zs խաւարայինք Γ գրովին
սրբ. գրովին $\circ$ չիք գրովին լերդի վի-
մական C δ լերդի սրբ. լերդիս
- 12 C δ խորհուրդ սրբ. խորհուրդս PZs խոր-
հուրդք T θ S ծորեալ սրբ. ծրեալ (θ S ծի-
րեալ) Z β իւրեալք ψ իս ծորեալ ω S ծի-
րեալ ψ իս ծորեալ C δ կամք սրբ. կամքս
- 13 C β ծ շար սրբ. շարս J ϕ շարս սրբ. շար
 α շար ունի նաև շարս J րարեմասնութիւնս
սրբ. րարեմասնութիւն α րարեմասնութիւն
ունի նաև րարեմասնութիւնս γ րարեմաս-
նութիւնս ϕ րարեմասնութիւն սրբ. րարե-
մասնութիւնս
- 14 J անձնս սրբ. անձն T δ ϕ անձն սրբ. անձն
 α անձն ունի նաև անձն γ անձն J ա-
ւանդս սրբ. աւանդ α աւանդ ունի $\cdot$ նաև
աւանդս γ աւանդս δ ϕ աւանդ սրբ. աւանդս
 h աւանդն
- 16 O քարալէծ սրբ. քարալրէծ Γ քարալրէծ θ
 ψ իս քարալէծ F ըմբոնեալ
- 17 Γ ծովակուլ ψ իս ծովակուր λ նեղաւոր
- 18 $\circ$ սղառնաղէն սրբվ. զինոր սղառնաղէն λ
անծոյժկալ
- 19 u հեղկացեալ ϵ անխրանոյս
- 20 Mhtu րեմբական J ստորնաբարչ սրբ. ըս-
տորաբար τ ստորաբաչ սրբ. ստորաբարչ Σ
ստորնաբաչ սրբ. ստորնաբարչ α ստորա-
բաչ e $\dot{h}$ ihikmr ստորնաբաչ N ունկնդրուկ
 ψ իս անկնդրուկ
- 22 δ իմաստակ սրբ. իմաստուն $h\circ$ ճարտու-
րասան ψ իս ճարտասան H ճոռնի ψ իս ան-
ճոռնի
- 23 β կերպարան պատկառ (կերպար անպատ-
կառ) ψ իս կերպ անպատկառ T $\dot{h}$ անամալթ
C երես սրբ. երեսք JNRTW α ծլլ ϕ w α b α g-
l μ ot μ երեսք I ժպրշեալ
- 24 U անմարդի ψ իս տմարդի
- 25 τ խորակ խանգարեալ ունի լուսանցում
 h ևանգարեալ $\circ$ խնգարեալ
- 26 N աղձնաւոր (x զաղձնաւոր) ψ իս զաղձ-
նաւոր Pl զաղձնաւոր V զաղձաւոր ϵ
զաղձնաւոր սրբ. զաղձաւոր Yl որթի ϵ որթ
որդնախար սրբ. որթ որդնախար x ոտնա-
նար ψ իս որդնանար
- 27 AEGNPSUVWY β լ Γ Σ ϕ b $\dot{h}$ ikmr ուտա-
նաւ β C τ ϵ ուտանաւ սրբ. ուտանաւ
HZs ուտնաւ δ μ ϵ ուտնաւ սրբ. ու-
տանաւ
- 29 H անտատար սրբ. անպատարան β Σ ϕ
անպատարան M χ իք անպատարան ան-
կեալ $\circ$ սնպարծ
- 30 F անհամոյի C անհնչտական (K անհաշ-
տկի) անհնչտական U λ րարմանեալ
- 31 Γ շողարատ I շաղարկատ W պատնարա-
միտ u պաւարամիշտ ψ իս պաւարամիտ
- 32 F անաւրէն (ունի սրբագրման նշան, բայց
սրբագրութիւնը չի պահպանւել) ψ իս Ա-
նաւաւրէն FW β լ աներեսան μ աներասան
սրբ. աներեսան Γ յանդուկն h յանդուկն
 $\circ$ յանդուկն սրբվ. յանդուկն
- 33 F ձեռնագրութիւն WZ ձեռնագրութիւն h q τ x
սղաննող
- 34 ϵ երկրագործք
- 35 β ծ $\circ$ tu վաթարեալ λ Γ վաչկչութիւն X ան-
չրացեալ սրբ. անչրեալ
- 37 Z պատուիրազանցութիւն ψ իս Պատուիրա-
նազանցութիւն Γ յարակեա ω Γ սղալանք
 ϵ սխալական ψ իս սխալանք

- 38 Ի՝ կամակիր փխ կամակոր S հարուածեալ սրբ. հատուածեալ
- 39 Ս կորուսեալ (W գծի ձև) փխ կծի
- 40 Ն ժլատ (P շլատ) փխ ժլատ
- 41 CαΣΦem անխտակիր սրբ. (e սրբվ.) ախտակիր FUYost ախտակիր փխ անխտակիր X ախտակիր սրբ. անխտակիր օ խղճք ք անսէրք
- 42 C ատեցող սրբ. ատեցողք Γm ատեցողք օ ալիք փխ ալիք ΣΦ անգայթականք սրբ. անգթականք
- 43 C անխոհմ սրբ. անխոհմք Ի՝ անխոհմ և անխոհմ UWYgo աներեւոյթ
- 44 Ի՝ ծածուք ծ չիք ծածուք անիծեալք K զիպուած և զպուածք K թշնամանալ ք թշնամեալք
- 45 Է վաճառականք սրբ. վաճառական Ն շահուոր փխ շահարար Ս շուտուալ
- 46 Է զանուց սրբ. զանծուց
- 47 V քնած օ թմբրեալ փխ քնած
- 48 Ի՝ ժլտող Σ ժտող սրբ. ժլտող
- 49 Ո պաշտպան փխ պահապան C քնակակիտ սրբ. քնակակից HKRμΣa քնակակից սրբ. քնակակիտ Lt քնակից (N քնակիտ Y քնակակիչ b պնակիտ) փխ քնակակից β քնականակիտ սրբ. քնակակից g քնականակիտ սրբ. պնակիտ π պնակակիտ սրբ. քնակակիտ A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի FJPQSTXZ-պղծղվճԳԹԹՏ ձեռագրերից, ունեն քնակակիտ
- 50 Y չունի այս տողից մինչև բան ԾԷ տ. 43 ներառյալ և անժամայն Qu թլթարիք g թլտարիք
- 51 a չունի [րաւոր]եալ բառից մինչև բան ԾԷ տ. 19 ներառյալ Γ յանիմաստ
- 52 K արտահայած սրբ. արտալած ծ արտահայած օ անհանճար փխ արտալած
- 53 ikp տիրադրաւ փխ տիրադաւ F չիք զաւրաւոր զրկող
- 55 FOPQRUWXZYδλΣεefghiklmnox սիրիոյ N սիրեցելու Γ քիրոյ փխ սիրելու Γ աշխարհ փխ աշխար
- 56 օ բանգրի F գրառվ tux յանգիմանողի փխ յանգիմանչի
- 57 M չիք Ի H վեհագոյնից M վեհագունից

- N Էր n (Po է) փխ էր ΓΦ արդիւք H է փխ էի
- 58 LS վատթարականացող Zt վատթարականացող Σ վատթարանացող փխ վատթարականացող f երբեքեմն Vβδλϕ էհաւ Ի նեղէ փխ եղէ
- 59 F այսքանեաց β վնասակարութիւնք սրբ. վնասարկութիւնք ք յաճաթեանք սրբ. յաճախագունից
- 60 ABCEGHNUVΣΦk ոմանց Ս անկեա փխ խարեցայ Փ խարիցայ W զիմար
- 61 Դ չունի տողը օ սիրեցա փխ տիրեցայ Z որպէս փխ իրբեւ Ս զանկար փխ զտկար
- 62 Է կամամօ փխ կամաւ λ մատենել Γ մատենել ինքն սրբ. մատենալ զիս H զին փխ զիս
- 63 օ զորսղ B վերագրելոց JVZϕց վերագրեցելոց W վերոյգրելոց Γ վերայգրեցելոց Σ վերայգրելացող սրբ. վերոյգրելացող k վերագրելոցն
- 64 Է ատելաց Ս արտաւարաւոր աշաց փխ եւ իմ կորուշաց Zs իմոց s կուշաց սրբ. կորուշաց
- 65 Lkr իսպառ փխ Ի սպաս ք պաշտման G քնճահցեր
- 66 UZs և զորպիսիս A զորպիսիս սրբ. զորպիսիս և որպիսիս JKMNOPQRVWβλτ-Γbglmrt ձեռագրերից բացի, մնացած բոլոր օրինակներն ունեն զորպիսիս J ապականութեան սրբ. ապականութեամբ N ապականութիւն
- 67 Q ամենասուրբ N մեծութիւն
- 68 I որբաներ NRSVWXβγλΓo երկայնմտութեամբ օ երկայնմտութեամբդ t երկայնմտութեամբդf
- 69 K ներեցես փխ Համբերեցես ք այսքանեաց սրբ. այսքանեաց Γ այսքանեաց tu այսքան և չիք այսքանեաց պարտուց Ս պարտեաց
- 70 և չունի տողը K համբերես փխ ներես ik և ներեցես
- 71 V անսացես Γ անայցես փխ անսայցես օ անսանս
- 72 S գանի
- 73 Zgx այսորիկ s այսորիկ սրբ. այսոցիկ Γ մթութեանցս, հողուլ սրբ. հողուց

- 74 Ծ ողորմութեամբդ
75 օ շիֆ եւ ԲԳՏ կեցուցանել (ծ կենադործ) փխ կենադործել
76 ABIEFGKPSδθμτΙΣΦ զարութիւն փխ Զարեղութիւն Ը զօրութիւն սրբ. զօրեղութիւն հ զարեղութիւնն Դ անվթրարելի Ե անվթարելի

- 77 W շիֆ եւ KU շիֆ յամենայնի ABIEFG-HRUտΙΣx յամենայնի յաւիտեանս Ը յամենայնի յաւիտեանս սրբ. յամենայնի յաւիտենից Է յամենայն սրբ. յամենայնի յաւիտեանս
78 KLRUXβλσΣΦhikr չունեն տողը

Բ Ա Ն Ծ

Վերնագիր.

օ վերնագրից առաջ Բան նշում և համա-
բակալում չունի Կ համաբակալված ԿԱ փխ ՍԷ
EKNOPRWZβλσθμτοϋαx վերնագիրը կրնա
Qδωո համառոտագրույրամբ Թ վերնագրի փխ
կետեր Սոփո հեծութիւն LPTUVβωΣτ բան հ
բանն Դ սրտէ

- 1 RV Stp փխ Քրիստոս ե մեծութիւն
2 V զօրութեան
3 M փրկութեանն F շիֆ լուսոյ Էս սլաշտօն
փխ սլաշտպան
4 μ դուռն Ե արքայութեանն LNSUTho
վերնումն ABIEFGHIMNOUτϋΙΣΦ հան-
գրտեան Ը հանգրտեան սրբ. հանգրտեանն
5 hr հանգրտութեանն
6 U ապարկութեան Դ տիրական սրբ. ան-
տիրական օ անտիրականութեան փխ ան-
տիրական NUZtikortu երանութիւն ժ ե-
րանութեան
7 U ինքնիշխանութեան Z ինքնիշխանու-
թեամբ Ե էականութեանն
8 kr կոչումն արհնութեան N արհնութիւն
օ արհնութեանն Zs հնչումն փխ կոչումն
9 K բարեբարութեան փխ Բերկրութեան հր
անմահութեանն Z գեղ (օ դէտ) փխ գեղ
10 L իմոյ (V մերոյ) փխ միոյ
11 K M N O U V W Z τ μ B c d e f g i k l m n o p q r s t u x
անհնարին հ անխնարին չէլ դիրինն
12 Ooqu անհաս լՏ սահմանեալն Դ սահմա-
նել
13 t հզաւորն
14 GJZηθμσφbδpqstx եղկեւոյս N եղկե-
լիոյս J ծածկեցեալն սրբ. ծածկեալն U
անվեցեալն փխ ծածկեցեալն W μ ω
ծածկեալն α ϕ σ ծածկեալն սրբ. ծածկե-
ցեալն Σ h ծածկեցեալ

- 15 ω բում U երանութեանն ժ երանութեան
16 u անկարելի
17 օ շիֆ ինձ Fu անկելի Կ բում
18 F յուսահատութեանն բառից մինչև բառ-
նԸ տ. 29 ներառյալ ունի ուղ զըշտրյամբ
KMOUZωτս յուսահատութեան Ե յուսա-
հատութիւն օ սիրտանացն
19 ARS բոժկականն սրբ. անբոժկականն BL-
NPSVWβγδλμϋ բոժկականն (HK բոժկա-
կան օ անբոժկելինն) փխ անբոժկականն
G անբոժկականն սրբ. բոժկականն Z ան-
բոժկականն R անգելի սրբ. անվտանգելի
δ վտանգելի փխ անվտանգելի օ անվտան-
գելին
20 K այս տողի փխ ունի տ. 21 և բնդակա-
ռակն H հատութեանն (Z հեծեկի) փխ
հեծութեանն KMQL հեծութեան s հեծու-
թիւն սրբ. հեծութեանն NPZδI խնդութիւն
օ խնդութեանն Ե խնդութեանն
21 h ծանունն, թէկեալունքն
22 A և այս տողն ունեցող բոլոր օրինակ-
ները, բացի GJTUαγδijμϋ անագրերից,
ունեն հղծեալ KS բում օ բոյդ NW զա-
րութեան (օ զարութեանն) փխ զարեղու-
թեան S զօրեղութեանց
23 Cβ կորուսեալ սրբ. կորուսեալն A և այս
տողն ունեցող մնացած օրինակները, բա-
ցի JTαγδijθμστ անագրերից, ունեն կո-
րուսեալ C բմբունեալ սրբ. բմբունեալն U
բմբունեցեալ θ բմբունեալ սրբ. բմբունեալ
24 V անճառ հ համարեալն Z տողից հետո-
գրել է որ ինձ անճառ է բեղ ճառելի է
ապա սրբագրել-հանել
25 Ե մեծայն ժ ճառայն փխ ճառապայն
26 V անթիւ ց արհնեալ Ե արհնեալ է սրբ.
արհնեալ Կ բո UWβbdefhlmnopstux ձև-

- սինդ Ե ձեռին սրբ. ձեռինդ NSWZβλ.τΓ-
abefghiklmnopqrstu բաւանդակեալ Ս բաւ-
րնդակեալ S բաւանդակեալ սրբ. բովանդա-
կեալ
- 27 L սոսկակին VZr հնչտալին
- 28 C տաղն ունի լուսանցում U չունի տողը
C բաղչելին Դ վանելին
- 29 Z անմատոյց W դնդ փխ բնդ Դ դիրա-
հերքելին
- 30 CEh էականութեանն Ս զարութեանդ եի
զարութեանն
- 31 Wo գոյս or չիք է
- 32 K տէր Յիսուս Քրիստոս աստուած բողոքից
- 33 N այսոմ սրբ. այսմն cdeբ այսմն Դ նհ-
րես սրբ. զարես օ զարեղ փխ զարես L
առաւելիցն (Օ աւելիցն) փխ առ ելիցն QI
առաւելիցն սրբ. առ ելիցն Ն ելից UWΓ
գթապես
- 34 β մեծութեան փառաց P արհնելոյս
- 35 h կամաց բոց (գթութեան) օ գթութեանց
Դ գթութեանն NZ չիք բոյ Դ քում
- 36 OUVXλ.ցօ տարժանաւորս յ տաժանաւոր
Է տաժանակաւորս փխ տաժանաւորս Մրս
յայտնութեան
- 37 Jyծ սրտիս KU սրտից փ սրտի սրբ. սըր-
տիս Ե սրտէ Դ ինքնամատոց Սս զատա-
խաղութեան օ զատաճաղութին
- 38 V նայեաց ABEGHRUVWΣΦacdefhikopx
բնութիւնս Cn բնութիւնս սրբ. բնութեանս
Kr բնութիւն V ամենապատող (է ամենա-
մատող) փխ ամենապատող KΓ խակու-
թեան NSVWZβγλbedefghiklmnopqrtux
խակութիւնս Փ խակութիւն սրբ. խակու-
թիւնս S խակութիւնս սրբ. խակութիւն
- 39 N բժշկութիւնս Դ վիրաց
- 40 X հնարութիւն փխ հնարաւորութիւն ho
խնարաւորութիւն h կործանեան
- 41 Γ զեղծումն փխ Զերծումն u բազմամատ-
նեա փխ բազմամատնեալ
- 42 MQXr շաւնդ Z շաւիղս S շաւիղս սրբ. շա-
ւիղ h ապականկելոյս
- 43 H եղծման
- 44 Y չիք եւ մութք UZ մութ Ս ամբարշտիս
փխ ամբարշտելոյս h ամբարշտելոյս
- 45 օ չիք եւ ikր զաննմանս kr կամս ինծ
ikor ցուցից
- 46 JWZγօ որչափ եւ Y զընաւորական Z
զընակաւորականս փխ զընաւորականս օ
զընաւորականս սրբ. զընաւորակս Դ զը-
նաւորականդ օ զընաւորականաճս
- 47 ZI Դ բարերարութիւնդ
- 48 Y և Լիք յ բաղցրութեանդ Դ բաղցրու-
թեանն
- 49 C որչափ սրբ. որչափ եւս WYZ որչափ եւս
W առաւել փխ առաւել ES ծառոցդ X ծա-
ռոյդ սրբ. ծառոցդ N անմահութեանն
- 50 ABEGHTVασιΓΣΦ իմոց We իմոցս C ի-
մոյ ատկեացն սրբ. իմոցն ատկեաց AB-
EGHTVΓΣΦ ատկեացն W ատկեացս Ju
ողորմութեան
- 51 G համազար փխ հզար
- 52 JPTαδιϑμτφωΓ յաննուագ JPTαγδιϑμτ-
φΓ առատութենէդ PVω յառատութենէ So
առաւելութենէ փխ առատութենէ h չիք ա-
ռատութենէ
- 53 h չիք Արդ տես ի բոյդ օ բո SZի մեծու-
թեան N բարձրացեալ
- 54 LP նայեցեալդ ABEGHLPSVYΣΦ չիք ի
C յիմս սրբ. ի յիմս Y յիմս U փրկութիւն
փխ փորրկութիւն Z փորրկութիւն սրբ.
փորրութիւն γΓ փորրութիւն τ փորրութիւն
սրբ. փորրկութիւն S փրկութիւն սրբ. փո-
րրկութիւն
- 55 b մեղաց
- 56 C զընաւ սրբ. զընան V զընաւս
- 57 N գթեալ Zs գթելն
- 58 Օ զաւագոյ Փ զաւագոյս սրբ. զաւագոյս
bs զաւագոյս Դ փորոյս օ փորո N սասա-
սանեալ NZs սասանիլ fo սասանեալ σs
համարեցես օ համարես
- 59 HJLaγդ Իրր β Իրրս սրբ. Իրր Bβ զԴա-
ւիթն սրբ. զԴաւիթն A և այս սողն ունե-
ցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի
JOQSTXYZγδιθλμστφωΓΣ ձեռագրելից.
ունեն զԴաւիթն Z մեղացն ABEGHZαΣΦ
ասելն C ասելն սրբ. ասել
- 60 V պարտոց
- 61 W իմն փխ իմ h իմոյս SUTΣh հեծութեան
- 62 C երկայնմտութիւն սրբ. երկայնմտութիւն
N երկայնմտութիւնն Uσdefp երկայնա-
մտութիւն h երկայնմտութեան S երկայ-
նմտութիւն սրբ. երկայնմտութիւն

- 63 ABEGHԾΣΦ առատապէս ամենեցուն Ը
առատապէս ամենեցուն սրբ. ամենեցուն
առատապէս
64 I որպէս ես
65 K նախատեսցես L ղյետին (իբ ղյալտ-
նեալ) փխ ղյետնեալ X ղյետնեալս սրբ.
զյետին ց ղյետնեալս ս ստորակս փխ
ստորակս
68 U զրուծեալս փխ Զրուծեալս s ըզրուծեալս
սրբ. զրուծեալս ABEHΦ ստեամբր փխ

արեամբ ԸՕηΓm արեամբ Ը ստեամբ
սրբ. արեամբ Σ ստեամբ (փխ արեամբ)
սրբ. ստեամբ s արեամբ սրբ. ստեամբ
Vs բով

70 Γ շիբ վայել է N փառք իշխանութիւն Սի
յամենայն P յամենայն ի V յախտեան Դի
շիբ յախտեանս Wbtu յախտեանս յախ-
տենից

71 KUλo չունեն տողը

Բ Ա Ն Ծ

վերնագիր.

o չունի բան ԾԸ—ԿԴ K համարակալված
ԿԲ փխ ԾԸ EKORWZβλσabgimgrux վերնա-
գիրը կրճատ M վերնագրի փխ կետեր QΤδωո
համառոտագրությամբ Սոնտ հեծութիւն հ հե-
ծութեանն x Անտու փխ առ հոյն LPUVYΣht
բան N ընդ աստուծոյ-ն և զանգատ

- 2 r հաճութեանն UWλ շիբ բոյ Γ բում
3 r յամենայն tu շիբ առ V շիբ ի N յարհ-
նելոյց V օրհնելոյց
4 HZ արհնելոյց (ի արհնելոյն mtu արհ-
նելոյն) փխ արհնելոյց
5 V իշխող ABGNOPRUσΓΦδfhn բայց
փխ բայց βbgm բայց սրբ. բայց V բենէ
6 Φ շիբ է Ըափ արհնութիւն սրբ. արհնու-
թիւնն JLPQSYγθλτtx արհնութիւնն և
արհնութիւնն սրբ. արհնութիւնն ո իսայի
սրբ. էսայի
7 Γ բարձրից Թστ նոցա
8 ct ողորմեա a տէր սրբ. ինձ տէր N շիբ
տէր
9 U բոյզ
11 W ձայնի N Դաթայ s Մովսիսի սրբ.
Մովսիսի
12 OV բով r փրկութեանն
13 M քառութեանն I արհնեա
14 h հրաշեագործեալ
15 Γ ողորմեա
16 ABCEHNPTZαθστωΣΦas անկելոյն K
անկելոյն և անկելոյն սրբ. անկելոյն Դի
բաղմնածամանակեալ Zs խշտի
17 R ժողովելոցն սրբ. ժողովելոցն ACEG-

- HMNPQUVWαβγθζμστΓΣΦ ժողովելոց
18 O յորժամ փխ Զորոց Γ բերէ:առատն
19 ABEHKMPΣΦ երիցս Ը երիցս սրբ. ե-
րից N տասանցն Oabdefghimnptux ութ
We ութից Γ ութիւ N ամաթր փխ ամաթ
Ը ախտացեալ սրբ. ախտացեալն PWZas
ախտացեալն
20 U յորժամ հ անխայեցեալ փխ անխայեցեալ
r անխայեալ QWZ զրժշկութիւնն e ըժշկու-
թեանն N ձեռնատութիւն W ձեռնատու-
թիւնն fkr ձեռնատութիւն հ ձեռնատութեանն
21 Z չունի տողը P զիտելով փխ զիտելով W
զիտելով Hλσs զանժում Mh շարութիւն N
շարութեանն
22 t զոր Ut յաւորն ABHQδωΣΦ մատնու-
թեանն Ը մատնութեանն սրբ. մատնու-
թեանն Γ մատնութիւն
23 e չունի տողը U տիրամատնութեան փխ
տիրամատնութեանն հ տիրամատնութեանն
24 MVt մեծի Թτ շիբ մեծիդ E շիբ մեծիդ
եւ բարեգործիդ U բարեգործիդ փխ բարե-
գործիդ V բարեգործի
25 Wbgm շիբ Որ GJMNTWαβγδθζμστφΓ-
aqtu թուպէտ (թեպետ, թեպէտ) և Σ առ իմն
26 s էթէ β մեղանշել Γ մեղանշել, շիբ մի²
tux բեզ կրկին s բեզ սրբ. կրկին բեզ
27 H վերջացացաւ V լինիլ VWωt ձեռնէլոյց
28 σ սկըսբաւոր H դատաւորացն (x դատա-
խազացն) փխ դատաւորացն x բեզ
29 HORUVWXYαβγθτφΓcefikimnr այն-
պիսոյ Zg այնպիսի դս այնպիսոյն և
այնպիսոյն U անլարիւր s չատուկ սրբ.

- անյարիր ջատուկ ԱՏՓ յատուկ սրբ. ջատուկ Ե յատուկ փխ ջատուկ
- 30 Ը ձնկեցեալ սրբ. ձնգեցեալ Դ շարալուկ փխ շարաշուր Սա առնն
- 31 Ի տ. 31—33 ունի խառնված՝ անճառ բարութիւնն /31/ սոսկալի երկայնմտութիւն /32/ անբաւելի բազցրութիւն /33/ սխրալի մարդասիրութիւն /31/ սարսափելի ներողութիւն /32/ փառատրելի հեղութիւն /33/ Ը բարերարութիւն փխ բարութիւն ժ բարութիւն Ս սիրելի փխ սխրալի
- 32 Բ սոսկալի երկայնմտութիւն սարսափելի ներողութիւն սրբ. սարսափելի ներողութիւն սոսկալի երկայնմտութիւն Մ սոսկալի երկայնմտութիւն սարսափելի ներողութիւն Դ ներութիւն սրբ. ներողութիւն
- 33 Զ չիք Անբաւելի բազցրութիւն BDEFHQ-WZԹԳԸrs փառատրելի փխ փառատրելի Տ փառատրելի սրբ. փառատրելի
- 34 Դ յախթիս s թշնամանիս սրբ. թշնամանես
- 35 Լ յողորմածութիւնն փխ յողորմութիւնն V պարտիս (ց պարսատրիս) փխ պարսաւիս X չիք պարսաւիս
- 36 Խ չիք Բոնադատիս ... ոչ Ի յանդոսնիս
- 37 Զ այս տողի փխ ունի տ. 38 Լ ընդհակառակն Ecdefhltux բարերարութիւնն փխ բարութիւնն Բ բարութիւնն սրբ. բարերարութիւնն
- 38 Դ բամպաւիս ս բամբասիս
- 39 Ը իմ սրբ. իմոյ ՎԹ իմոյ
- 40 Ը արագես սրբ. երագես Ա ապարանիս սրբ. ապարասանիս BCDEFGHLPSTUV-XYZԹՏԶԹbmrstx ապարասանիս Եթ ապերախտիս (Մ ապաստանիս) փխ ապերասանիս Կգ ապերեսանիս Ը բապարասանիս սրբ. ապերասանիս ձկ ապերասանիս սրբ. ապարասանիս ս ապերասանի
- 41 զխս ոչ լսողիս NV տրտմիս փխ սրտմտիս
- 42 Ոս մեղկելոյս է մեղկելոյս
- 43 ԼՄ ամենապարտ Ո ամենայն պարտս փխ ամենապարտս Ի ամապարտս ԱԲ չիք ԽԶ
- 45 Դ չիք Խս ABDEFGKLMOPQRSUXԹֆbcd-fghmnpqkx կեանս Ը կեանս սրբ. կեանք Ո կեանք սրբ. կեանս
- 46 Մ հոգեշունչ ամենայն ABCDEFGKQST-UXYZֆղաՏՓs հոգեշունչ Բ հոգեշունչ

- սրբ. հոգեշունչ Վ հոգեշունչ ԻԿ հոգեշունչ Ե ազտակարութիւն Դ ազտակարութիւն
- 47 Զ յաճս փխ յաճախ ՏԸ յաճախ Մ պըտուղ
- 48 Լ թշուառեցելումս Բ թշուառեցելումս միւր թշուառեցելումս
- 49 Փ զմահիճ Դ մահիճ ԸԳ խշտեացդ սրբ. խշտացդ Ս խշտեաց խտացդ փխ խշտեացդ Ս խշտաց ABDEFGJKLMSXYαΦΣΘax ձեռագրելից բացի, այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակներն ունեն խշտացդ Ս զմեղաց Ի կործանմանդ Կ կործանմանց
- 50 Թ հետեւի Ո յանդոյր JZYԹՄՏԹωabsu կենացն NOVWYX կենաց Բ կենաց սրբվ. կենաց
- 52 ABHKLXYԹՏԹԸ զերիզապնդեայ (զերիզապնդեայ) DESԽԶ զերիզապնդեայ սրբ. զերիզապնդեայ Թ զերիզապնդեայ սրբ. զերիզապնդեայ ԸԴԸ մահապետս MNWd մահապետս զխս մահու զգետս (զգետս) փխ մահապետս ՍԸ պարիակութեան Ի պարիակութիւնն
- 53 Ո չիք Ե ... խեղդողական Վ զհանգոյց Ը զհանգոյց սրբ. զհանգոյցս ABDEFTՏԸ սաստկութեան Ը սաստկութեան սրբ. սաստկութեան Ո սաստկութիւնն Բ սաստկութեամբ
- 54 Զ ազատելով փխ Առաքելով Ը ազատելով սրբ. առաքելով ՄԶԻԽԸ յազատութիւն Դ յանանց բերկրութեան Ը բերկրութեան
- 55 Տգ կեանսաբեր ԸԶ բանիդ
- 56 Ի ի մի տանկաւ (ի միտ անկաւ) փխ Մի տակաւ Դ սակաւ սակաւ փխ տակաւ տակաւ Դ յարէ փխ ար Դx չիք Ի AGKPQ-VWXԸ յերկարաձգեցիս FZYωafst երկարաձգեցիս Բ երկարաձգեցիս սրբվ. երկարաձգեցիս Տր յերկարաձգեցիս սրբ. յերկարաձգեցիս Կ երկարաձգեցիս
- 57 Զ բեռանցս ծանրութեան ԲԹ ծանրութեան ՍԸ բեռանց ABDEFGUVWXβλΓΣԹbcd-egiklmnrstux մեղացս Ը մեղացս սրբ. մեղաց Բ մեղաց սրբվ. մեղացս
- 59 ABDEFHԹՏԸ կորացուցեալ զիս կործանեց փխ կործանեալ զիս կորացուցեալ Ը կորացուցեալ զիս կործանեցեալ սրբ. կոր-

- ծանեալ զիս կորացուցէ Կ կորուցէ սրբ.
կորացուցէ ւ կորացուցանէ V հայիլ
- 61 e ի հոգեորական
- 62 W բարեկշտակից փխ բարի վշտակից Z
հեծութեանս Դ մեծութեան փխ հեծութեան
h հեծութեանն EZ կարեաց s կարեացս
սրբ. կարեաց EUVWZs երկանցս S եր-
կանց սրբ. երկանցս Դ երկանցս
- 63 Z սատակման Y շիք երբեմն M ի յու-
սոյ
- 64 Օձ.Դո զվայելչականն B արի սրբ. անարի
QR զարուկեան Դ զարութենէ
- 65 h շիք Պնդադէս ... կարծրութեան G կարծ-
րութեանն ab կարծրութեամբ h ի փխ քնդ
Դ շիք քնդ ... անսայթարելի AEHJMOQY-

- abghiklqx բեեեեալ R բեեեե սրբ. բեե-
եալ Zws բեեեիլ e բեեեեալ փխ բեե-
եալ w անսայթարելի r անսայթարելի
- 66 Դ շիք քնդ ... սրբով N և հոգովդ (Սրբ-
ով) ՅԵ հոգով DE և պատիւ և իշխանու-
թիւն GMPRVWZsՅՏԹabcdeefghiklmnopqr-
stux շիք եւ՞ Դ շիք եւ իշխանութիւն C իշ-
խանութիւն սրբ. իշխանութիւն և պատիւ
G M N PRVWZsՅԹabcdeefghiklmnopqrstux
իշխանութիւն և պատիւ Ծ շիք յախտանս
ՏԹ ալմմ և միշտ փխ յախտանս BGM-
NOPQRUVsՅabgim յախտանս յախտ-
նից
- 67 AKNUWՅՅՏԹիս չունեն տողը C տողը
ունի ուշ գրչութեամբ R ամէնէն

Բ Ա Ն ԾԹ

Վերնագիր.

K համարակալված ԿԳ փխ ԾԹ EKNOR-
WՅՅabghimqtx վերնագիրը կրնատ M վեր-
նագրի փխ զիծ Qճդոնս համառոտագրու-
թյամբ Սցbx հեծութիւն C Գրիգորի սրբ. հըս-
կողի x Առնու փխ առ նոյն HNPTUVYՏիւ
բան ր շիք ի ATZՓ սրտէ

- 1 Թ մտացս սրբ. մտաց տՏ մտացս
- 2 BJKTՓց ոգոցս FPU հոգոյս L հոգոցս
R ոգոյս սրբ. ոգոցս Y հոգոցս w ոգոյ
Դէ հոգոյս
- 3 V ըղձալիք N բարերարար
- 4 h քանզի փխ քան
- 5 ՄՕԹ մին դ պարտութիւնն L անձին N
շիք անձինն e անձինն բառից մինչև բան
Կ տ. Գ-ի դարձեալ բառը ներառյալ ունի
ուշ գրչութեամբ N յայնեալ ետ բում
- 6 Z շափն
- 8 A ինքնագոր սրբ. ինքնոգոր Բ ինքնագոր
μω շիք իսկ
- 9 V շիք եւ FUC դրսովիչ L դսրովիչ սրբ.
դսովիչ
- 10 H միւս t բարեաց ABDEFHՅՏՓ իւր C
իւր սրբ. իւրոց ճ իւրոցն s իւրոց սրբ. իւր
F նայեցեալ
- 11 ABEFՏՓ համարեալ փխ հարեալ BCՏ
համարեալ սրբ. հարեալ NU վստահու-

րեամբ Z վստահութիւն և վստահութեանն
s վստահութիւն սրբ. վստահութեան

- 12 RձԴ բնութեան
- 13 Դիւ ողորմութեանն N զիմեալ փխ զիտեալ
UZԴ զիտեալ Qh ունին
- 14 Z մին Vikr անթիւ WZ ստացուածք փխ
ստեղծուածք s ստացուածք սրբ. ստեղ-
ծուածք
- 15 NZԹՏՏ զողորմութեանց s զողորմութեանց
սրբ. զողորմութեանց u զողորմութեանց
GJMNORVWZαβγλμθστφωբեւցմտ բոց
s բոց սրբ. բոյ DE բարբառով Z բարբառ-
ւոյ Դ բարբառի e շիք բարբառոյ C աղգէ
սրբ. աղգին
- 16 չ բոյբդ Դ ահաւոր անքնին Z ահաւոր և
անքնին փխ անքնին ահաւոր և s ահա-
ւոր և անքնին սրբ. անքնին ահաւոր և ր
ամենամեծ
- 17 ճ շիք եւ N երկաւորիս փխ երկրաւորս
Փ երկրաւոր B ղբոյդ սրբ. բան ղբոյդ MU
բան ղբոյդ Z յաջորդեալ փխ յառաջեալ Թ
զառաջեալ s յաջորդեալ սրբ. յառաջեալ u
առաջեալ
- 18 U շիք Արդ H հոգելի
- 19 Տ ողորմութիւն
- 20 NԹԴ անդամովք FOPRUWՅՅbdfhikprtux
անկարաւտ և բժշկութեանն

- 21 *C* պէտք սրբ. *պէտս* *Za* պէտս փխ *պէտս* *A* և *այս* տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի OTVWαδijμστφωα-
ցlmoqtux ձեռագրերից, ունեն *պէտք*
- 22 *p* փարթամբբն LSXY չղեղերին փխ ոչ ղեղերին *γ* դրունս biktur լիոց
- 23 *ΛΣ* ամենիմբ BC ամենիմբ սրբ. ամհ-
ենիմբ (*C* ամենայնի) DEHΦ ամենիմբ *F* ամենիին չ.ց յղացիարն ω փշրանացն *Γ* սեղանոյ *h* չիֆ սեղանոյ CDEGOPV-
WZβlΦabcdihikpqrstux հացին *R* հացի
սրբվ. հացին *S* հացին սրբ. հացի
- 24 *σ* սուրբն Wl փարիւր *H* ապէնիաղ *V*
ապենիաղը *t* ապանիաղ *Z* ապէնիաղին
փխ ապենիաղ են *s* ապենիաղին սրբ. ա-
պենիաղ են *τ* ողորմութեանն
- 25 *s* գթացիս սրբ. գթացես *C* ողորմեղ
սրբ. ողորմիլ DESYΦ ողորմեալ *V* ողոր-
միլ *Σ* ողորմել սրբ. ողորմեալ
- 26 *M* վարանեցիւոյս *N* վարանեցիւոյս *Rs*
վարանիւոյս սրբ. վարանեցիւոյս OVZΦa
վարանիւոյս
- 27 *s* եթէ *a* Բէի փխ *թէ էի* AGλ և փխ *էի*
B և սրբ. *էի D էի և I* *թէ* սրբ. *թէ և*
(փխ *թէ էի*) *C* իրր *էի* սրբ. *էի իրր* և
ABDEGHJKLRSUXYαγλΓΣΦdefhnpqt-
ux իրր
- 28 *Z* չիֆ իրրեւ ղնա
- 29 *Zbs* եթէ ABDEFOQVRWλbcfhql չիֆ *էի*
C *թէ* սրբ. *թէ և* (փխ *թէ էի*) *x* Բէի փխ
թէ էի GHLMNUΣΦdiklmnr և փխ *էի u*
թէ սրբվ. *թէ էի Γ և էի*
- 30 *N* ղնորայնն *s* ղնորայն սրբ. ղնորայն
- 31 *W* ղայտասիկ փխ ղայտասիկ *V* որբ *C* իւրն
սրբ. իւրբն UΓ իւրսն *V* իւր *V* իւրբն
- 32 *τ* տ. 32—33 ունի տողատակին GHKLM-
NOPQVRWZλΓΣΦabdfghiklmnqrstux *ե-*
թէ c *թէ* սրբ. *եթէ C և թէ* սրբ. *եթէ p*
և *թէ* փխ *Թէ էի* ABDELNPYβλΓdlnp և
փխ *էի* CFGMOQRΣΦcgmqru չիֆ *էի β*
իրր և սրբ. *է իրր* և
- 33 *τ* արայ
- 34 *h* մեծն *D* ղրնութիւնս *b* ղրնութիւնն AB-
DEFHΣΦ մարմնոյս *C* մարմնոյս սրբ.
մարմնոյ *γ* մարդոյ փխ մարմնոյ
- 35 *Us* մեղս *SZ* տեսանի *s* տեսանէի սրբ.

- տեսանի *C* մի սրբ. մի *թէ* NΓt մի *թե* (մի-
թէ) *Γ* լսեր *Y* աստուած փխ ինձ տէր
- 36 ABDEFHOVWΦΣObhnr չիֆ *էի* *CR* *թէ*
սրբ. *թէ և* (փխ *Թէ էի*) *GK* *թե և* սրբ. *թե*
MNQUλΓedfgiklmnpqtux և փխ *էի β և*
սրբ. *էի* ABDEFHΣΦ ղանձն *իմմէ* (*Σ*
իմէ) *C* ղանձն *իմմէ* սրբ. ղանձնէ *իմ s*
զանձն *իմ* սրբ. ղանձնէ *իմմէ*
- 37 *Y* եթէ *O* չիֆ *թէ ...* գերեմիա ABDEMN-
PUλΓdfglnptx և փխ *էի* *Cβ* *թէ* սրբ. *թէ*
էի FHQVWΣΦbehikmr չիֆ *էի* *CK* *թե և*
սրբ. *թե R* *թէ* սրբ. *թէ և* (փխ *թէ էի*) *u*
թէ և սրբվ. *թէ էի R* իրր և սրբ. իրր մի
իրր E յանձն սրբվ. յանձին bghm յան-
ձին *t* յանձն *իմ* *Γ* արինակէին
- 38 *Y* եթէ ABDEGKMNRUVλΓΣΦedfghikl-
mnoprtu և փխ *էի* *C* *թէ* սրբ. *թէ էի* FHO-
QWbq չիֆ *էի β* *թէ* սրբ. *թէ և* (փխ *Թէ*
էի) *Kdl* իրր *F* ղրարութն բառից միեչև
Կև զլսի վերջը ունի ուղ գրչարյամբ LN-
QRUXYβγλΓΣΦefhikx ղրարիութն *W*
ղրարիութն ω ղրարութն *τ* ղրարութն *Y* ղու-
նի [ղիրաւ]ացին բառից միեչև բան *Կ տ.*
156-ի յոյժ բառը ներառյալ
- 40 *H* *թէ* կրկնված *K* *թե և* սրբ. *թե* OQWbc
չիֆ *էի β* *թէ* սրբ. *թէ էի u և* սրբ. *էի A*
և *այս* տողն ունեցող մնացած բոլոր օրի-
նակները, բացի JLPTXZαγδijμστφωα-
e1s ձեռագրերից, ունեն և փխ *էի*
- 41 *τ* ղարդարան փխ Աղդարան *Nω* բանին
աստուծոյ
- 42 JLSXZαγθμτφε1 արինաց *Ka* արինացս
- 43 *β* մայն *SX* ոչ ունիմ փխ չունիմ *U* *ի* փխ
իմ *ikr* ընծայեալ *V* ընծայել *րեզ Σ* ըն-
ծայել սրբ. ընծայել *րեզ*
- 45 ABCXΣΦ ղարսն *Γ* ղարսն սրբ. ղարս *de1f*
զարս *Us* իրր փխ որպէս *L* որպէս իրր
R բարիսն սրբ. ղարիսն *s* ղարիս սրբ.
զրարիսն *CRΣ* այնոսիկ սրբ. ղայնոսիկ *C*
այնոսիկ *Zs* այնոցիկ *t* այնուիկ փխ ղայ-
նոսիկ *A* և *այս* տողն ունեցող մնացած
բոլոր օրինակները, բացի JTαγδijμστφω-
e1klr ձեռագրերից, ունեն այնոսիկ *NW*
յիշատակել առաջի բո *V* յիշատակեալ
- 46 *α* ղյամննուստ *C* ղոյիցս սրբ. ղոյից *JK-*
*LQSX*αγδijμστφωe1 ղոյից *CEHNPRUV-*

- Wβλ.bhikx բարեհոշակեալ և բարեհոշակել
 Z անդունդ փխ անունդ Ն. անուն S Զօրի
 Ն. Հղարիդ
 47 M ամպարըտելոյս դ ամպարըտեալ HJZ-
 ԿՅԻՄԳԵԿԵՍ լեզուաւ դ լեզուաւ NSOTh
 զովեալ
 48 DW շիւ ատ D յամենայն W ամենահարս
 փխ ամենայն հարս
 49 V զոգի

- 50 G պահպանութեան սրբ. պաշտպանութեան
 51 d բարութեան և ողորմութեան
 52 h նորոգութեան
 53 L շիւ կենաց HZU ազնականութեան փխ
 ազնութեան
 54 Σ շունի Քրիստոս
 55 Γ և Հոգւոյ Սրբոյ Σ Հոգւոյ U շիւ յաւի-
 տեանս MNλσIhs շիւ յաւտենից
 56 GMUWXΣ շունե տողը

Բ Ա Ն Կ

Վերնագիր.

K համաբալիւմ ԿԴ փխ Կ EKNOPW-
 Zβλ.σabimqtx վերնագիրը կրնաւ M վերնագրի
 փխ կետեր Tδωπ համառոտագրւոյամբ Սօն
 հեծութիւն x Անուն փխ առ նոյն LNPRUV-
 ΣOeihr բան և շիւ ի QΦ սրտէ

- 1 Ն.Ճ զի որպէս M շիւ զի Z որպէս զի որ-
 պէս NS արհնութիւն փխ արհնարանու-
 թիւն
 2 ABDEHΣΦd արիւնակէ փխ առակէ Cs
 օրինակէ սրբ. առակէ R առակէ սրբ. ա-
 րիւնակէ
 3 U ոչ յաւելից MN թաղմապատկան
 4 B սաղմոսիս սրբ. սաղմոսին Nδσս սաղ-
 մոսին s սաղմոսին սրբ. սաղմոսիս P բա-
 րերաստութեան U բարերաստութիւն W
 բարերաստութեան (Γ բարերանութեան)
 փխ բարերաստութեան և զբարերաստու-
 թեան
 5 h Զիրբ փխ Զի իրբ N իրբ Σ շիւ ինձ
 N վտանգն p արձանացուցից սրբվ. ար-
 ձանացից N արձանացուցից ինձ
 6 U փոյշս δλΣp փուշ
 7 B և բնդ Γ Դաւթիս
 8 Γ եթէ
 9 U և զիարդ Møe բնակեցիւն ABDEHΣΦ
 շիւ աչաց C քոց սրբ. աչաց քոց u իմ քոց
 ABDEHΣΦ քո
 11 h արդարութեան Z իմում փխ քո s իմում
 (փխ քո) սրբ. քում Ss իմում փխ իմոյ
 Γ եթէ փխ իմոյ U շիւ իմոյ որ յիս Γ
 որ է JLQΣασ ի յիս Tβ յիս սրբ. ի յիս
 12 ηλΓ եթէ U մեղաւորաց որ բննէ

- 13 Γλ.ikr եթէ MNZ խորտակեցի BMNRZ
 բազուկ U մեղաւորաց W մեղաւոր U շիւ
 և շարի
 14 U շունի տողը L ալդի MNPSWXbceffi-
 kprqtux ալդի V ալդ
 15 λ.Γ եթէ MUVWλ.Γ տեղացի adffhl տե-
 ղացէ և վեր փխ վերայ E (եվկ) յորո-
 գայթ GI* արողայթ U որոյ (բաղը կլի-
 սաւ է գրել և տողի շարունակութիւնը շի
 լուցիւ) W շիւ որողայթ
 16 Γ զի փխ Զիարդ λ.Γ եթէ δ զամենայն
 շրթունս u լեզու
 17 λ.Γ եթէ f շիւ թէ Γ փորձեցէր N զսիրտս
 NWλ.Γc զտար I'ctu յիս անիրաւութիւն N
 անիրաւութեան
 18 GI* զյաջորդն K զաջորդ N զյաջորդն
 սրբ. զյաջորդն SXZY զյաջորդ W զա-
 ճաջնորդ փխ զյաջորդն βλr զաջորդն s
 զյաջորդ սրբ. զյաջորդն tu յաջորդէ s նը-
 մին սրբ. մին KSVλ պահեցից α ճանա-
 պարհս V խիստ
 19 θτ շունե տողը
 20 N եթե MW շիւ և
 21 M միւսն S զմիւսն h շիւ ինձ
 22 b շիւ և h սրբութիւն s սրբութեան սրբ.
 անրծութեան
 23 c զատութիւնս H ծանակեցից սրբ. ծած-
 կեցից NPVWγαehikprqtux ծածկեցից փխ
 ծանակեցից Σs ծածկեցից սրբ. ծանակե-
 ցից
 24 e ասելով efx ըստ փխ ընդ C լուացայց
 սրբ. լուացից H լուացայց Vs լուացից
 25 O մէնջ փխ մէջ Ikr զամբարըտաց

- 26 AGUWZօռ զերջանիկն BCDEΣΦx զերջանիկն (C զերջանիկն D երջանիկն) սրբ. (E սրբվ.) զերջանիկն U թշուառացիոյս Γ կերպարանեցից փխ կերպաւորեցից
- 27 Բ շիֆ ես ABEGJZλւոΣΦeps գնացից C գնացից սրբ. գնացի
- 28 Ի՛ աւտարացա փխ աւտարս J րարեացդ JAβδµστ գիտողին Z գիտողիդ սրբ. գիտողին N զազտեհացն U զգազտեհաց
- 29 Բ ամբարիշտն սրբ. ամբարիշտս R ամբարիշտ ր ամբարբշտս A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի JKLNOSUVWXZαγδիθստφωεικstu ձեռագրերից, ունեն ամբարիշտն (ամբարիշտըն)
- 30 V գիարդ թէ Q զայսն օ զայս փխ զայս և անիցեցի
- 31 Դ շունի տեր e զգործս սրբ. ըստ զգործս A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի NPRVWβλabefghilmnpqտux ձեռագրերից, ունեն զգործս փխ ըստ գործս (C զգործս սրբ. զգործոց)
- 32 JTZαγδիθµստφω րանիցն β րանին սրբ. րանիցն
- 33 DE շիֆ թէ I. Լթէ LS դլետին KNPU-adehilmnpqտux առաջնաւրն
- 34 Ի՛ յաճախեցես եւս յաճախեցին
- 35 M շեղբ կոցն սրբ. շեղբկոցն NORWօΓm շեղբկոցն λ շեղբկոցն s շեղբկոցն սրբ. շեղբեկոցն ORVWZbcm շափել
- 36 LW րաւականեցայց OV հանապազորդական β յանդիմանութեան
- 37 HQ ձայնին
- 38 U զպարտաւորեալն
- 39 և շիֆ առ ABCDEHσΣΦ զսպառուած S սպառուածք σ քառասներորդի ABCDEHOQRTVZΓΣΦstu իններորդի W իննորդի և իններորդին W ի հատուածի aux հատուած Nhk րանին Z յանդիմանողիս
- 40 Z շիֆ Զիս
- 41 N խցիկ Ից զրերանս իմ W զանձինս, շիֆ իմ s կացուցանէ սրբ. ցուցանէ
- 42 U յակնկալութեան K կենացն
- 43 Σ շունի տողը τ զմիանգամայն µΓ վիրքս t (վիրքս) ի մահու ADEHNΣΦbgikr շիֆ

իրք s իրքն սրբ. իրք BCΦ ի սրբ. իրք ի A C D E GHMNPQUVβacdefghiklmnpqrtux պատնշէ BλΦ պատնշէ սրբ. պատնիշէ b պատնշէ պատնէշէ

- 44 ΣλΣΦ առնուլ անէծս O ի յատարէ
- 45 Wn անիծել W շիֆ կրկին N (նվվծ) չարագոյն փխ չարաչար
- 46 Ի՛ չառնուլն Zգտux նախատինս ր նախատինք սրբ. նախատէք, շիֆ ի մերձաւոր արկէնք Բ մերձաւորէ N շիֆ են
- 47 δ տեսողէն սրբ. տեսողէն զազտեհաց BPb հայել սրբ. (P սրբվ.) հայցել HOSβλ հայցել փխ հայել s յայտնիկ սրբ. զայտնիկ
- 48 U և վիշտք ABDEGHKµΣΦb խէթ WT խէտք δ խէթք սրբ. խէթ
- 49 և Լթէ, խոնարհութեանն s խոնարհութիւն սրբ. խոնարհութեան N իմ (Zλhu իմում) փխ իւրում
- 50 AZθտօՓs ջնել BDNOUVWσbx ջնջել (EGHMSXβγφΓacdefhiklmnpqrtu ջընջեալ) փխ Զնեալ C ջնել սրբ. ջնջեալ Lδ ջնեալ սրբ. ջնջեալ R ջնջել սրբ. ջնջեալ α ջնեալ սրբ. ջնջել η ջնել սրբ. ջնեալ µ ջնել (ե-ից նետո տեղ է րողել, բայց տաւր չի լրացել) Σ ջնջել սրբ. ջնել ABD-NOUVWZθստΣΦbgxs կշտամբել CRη կշտամբել սրբ. կշտամբեալ α կշտամբեալ սրբ. կշտամբել µ կշտամբել (ե-ից նետո տեղ է րողել, բայց տաւր չի լրացել) Γ ի սրբ. անիծիւք ի δ իմմէ փխ իւրմէ
- 51 GPγikr խոստովանել W րերանոյ իւրոյ
- 52 U և զի MZαδσ ճշմարտեալ փխ ճշգրտեալ β ճշգրտեալ սրբ. ճշմարտեալ γ ճշգրտալ U թարգմանեցէ λ իմ փխ իւր
- 53 C կենաց սրբ. կենացն A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի JKLMOQSZαγδθλµստφbgxs ձեռագրերից, ունեն կենաց V շիֆ ոչ
- 54 δ սահման NSX զպարտեաց և արմատն s կրճատեաց սրբ. կրճատեաց
- 55 ACDEXNSUXηλτΣΦ տիրել B տիրել սրբ. տիրեալ
- 56 Γ հատի
- 57 ABCGHVWΣΦ շիֆ ի V րուծից B աղեացըն սրբ. աղետիցն N (նկվծ) աղթացն (Փ

- ալեանց) փխ աղեանց M արկանելեաց փխ
արկածից U արկածեաց Դ արկածիցն
- 58 Ծ բացեա փխ Բայց եւս HNDacenpx բար-
ւոյից Դ բարուց փխ բարոյից Տ բարիւոյից
- 59 BQaβσ ահասուն սրբ. ասուն Lμ ասուն
սրբ. ահասուն Է ասուն (աւելի սրբագրման
նշան, բայց չի սրբագրել) A և այս տողն
ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բա-
ցի JTXγδηθφx ձեռագրերից, ունեն ա-
հասուն ABCDEGHMNBμΦ դալարուց O-
RWλωbgm դալարոյ V դալարոյ Գ դալա-
րոցն Σ դալարից h դալարոջ π դալարաց
- 60 JTaγθσφ վայրաց Z վայրեաց V կեն-
սածիր չ. կենսածիր e կենդանածիր փխ
կենածիր k կենածիր սրբ. կենսածիր
- 61 ABDEHOVΣΦbe թմբուրեան (թմբու-
րեան) C թմբուրեան սրբ. թմբուրեամբ
U թմբուրեամբ BHΣΦ մտացն ABHVΣ-
Φbp չիք ի CDE յարօսս (յարատոս) սրբ.
(D սրբվ.) ի յարօսս (յարատոս) Zm ճա-
րակալ
- 62 N առակ
- 63 U զհարուածոցն փխ զղիպուածոցն d զղի-
պուածոյն OU պատահմունն
- 64 s առ անձին սրբ. անձին P յանձին W զե-
ղուն փխ զեղմունն NδIբ կիզանողական
V կիզողական փխ կիզանողական S տո-
շորմանն
- 65 ABDHVθτΣΦ չիք ի C յերկնուտ սրբ.
ի յերկնուտ Ծ յերկնուտ U գոյիս L զայ-
թան փխ զազաթան Nσ ի մասնարանի
(Թ իմաստնարի) փխ իմաստնարանի Է Ի-
մաստարանի Zαδηθσφ բաղմականիս փխ
բաղմակիս βΣ բաղմակիս սրբ. բաղմա-
կանիս
- 66 W Քան փխ Քանդի ABHVXIΣΦ չիք ի
CD յարդիւն սրբ. (D սրբվ.) ի յարդիւնս
s ի յարդիւնս սրբ. յարդիւնս GKφ յար-
դանս M յարդունիս P աւգտից ինձ W
չիք ինձ Ծ օգտիս DMc սաղմոսս GHNL-
OPSUVWXβΣΦeshp սաղմոսս h էկեպցէ
- 67 Է Բաղմերգութենէ
- 68 λΓ նուագեալ K Թիւղարեւոյն h Թիւղրեւ-
ւոյս
- 70 Դ պիտանաց
- 71 K սրբուոյն M չիք Դ Բայց փխ Բաց Է
չիք յինէն
- 72 ADEUΦ ամեներին C ամեներին սրբ. ամ-
ենեթեան H ամենեան N ամերեան X
ամենիթեան β ամեներեն μ յամեներեան
GLNSVWZβλΓbc ոյր փխ ոյր
- 73 Նեք պատուիրանացն N նկարել փխ կա-
տարելու h կատարել
- 74 N բարրատեցից Է արինին սրբ. արինին
բարրատեցայց զերջանկին
- 75 V զոր փխ Որ
- 76 GMNVWλΓ ճառայ C պահեսցէ սրբ. պա-
հեցի G պահիցէ LMSVZΓabs պահեսցէ
N պահեցից U զսա փխ զայս
- 77 V որբ ԿԲ զհետ ac ասացեալը
- 78 U լիութենէ փխ լրութենէ
- 79 GNλ. երկեղածս M երկիւզ փխ երկիւզածս
QWan երկիւզածս չ. չիք տեսն
- 80 Դ մակնիւնաց
- 81 B G H K L O P Q R S U W Z β λ Σ b c d e f h i k p r t u x
զմինն ց մինն
- 82 L տեսնելու (U տեսնելու) փխ Զտեսիլ
DEix վայելչութիւն U զվայելչութիւն λIբ
վայելչութիւն BCDJLMPQRSUVXαφΣa-
dehikp r u զհրամանատարութիւն N հրա-
մանատարութիւն W զհրամանատարութիւն Գ
հրամատարութիւն Φ զհրամատարութիւն Է
զհրամանատարութիւն սրբ. զհրամանատա-
րութիւն ց զհրամանատարութիւն I զհրա-
մատութիւն սրբ. զհրամատարութիւն
- 83 Uλ. ձեռն մխեցից փխ ձեռնմխեցից
- 85 Դ շրթամբ Z իմոց Նեք իմով Σ չիք Ի-
մովը V չիք զանձն իմ W անիծանեցից
θτլ անիծից (ծից նետո տեղ եւս քողել,
բայց չեն սրբագրել) A և այս տողն ու-
նեցող մնացած բոլոր օրինակները, բա-
ցի GJKLMNPQRTαβγδλφacdgimnp ձե-
ռագրերից, ունեն անիծեցից
- 86 Nh յօրովիցն
- 87 U զործաց փխ շարագործաց Դ շարագոր-
ծացն
- 88 U չունի տողը Դ սատակեալ Nβ Ծ յերկրէ
զիշատակս նոցա
- 89 V Ծ միւսն
- 91 a չունի [զկերպարան]ացն քաղից մինչև

- տ. 135-ի դորտում բաղը ներառյալ Vh
իմն փխ իմ
- 92 Nr բաղուկ L սատակեցի փխ խորտա-
կեցին
- 93 V սատակմանն
- 95 L դրազմյաձեան N դրազմյաձեան S
դրազմյաձեան U դրազմյաձեան W դրազ-
մյաձեան S դրազու ABCDEHVaTΣΦ
չիք ի β յարհնալս սրբ. ի յարհնալս
γσ ի յարհնալս սրբ. յարհնալս C
յարհնալս սրբ. յարհնալս JTZAδθιϋτϕω
յարհնալս N յարհնալս ի փխ յա-
րհնալս g յարհնալս h յարհնալս
- 96 LN թէ պահեցի փխ պահել ABDEGH-
UVWβλΓΣΦ չիք իմ C զճանապարհս
սրբ. զճանապարհս իմ Pbcdefghiklmnpq-
rtux բո փխ իմ S տեառն իմ սրբ. յայս
իմ
- 97 h մեղաց M լեղուով
- 98 OZωs փշով Wl փշար ikp մեղացս է
մեղաց իմոց
- 99 L չիք Բէ փ յանրժութեան
- 100 C մեղաւոր սրբ. մեղաւորս M մեղաւորս
S պատժաւոր սրբ. պատժաւորս
- 101 C զճանդունակիցս սրբ. զճանդունակիցս
U զճանդունակիցս β զճանդունակիցս c
դրազուկից UV ապրիլ W նոցանէ
- 102 l մարդուց u և ննկաւորէ U աէր փխ ա-
տուած
- 105 Z է փխ իցէ U չիք մեր N զանունն ABD-
EHKσΣΦ (զանուն) աստուծոյ մերոյ CJu
աստուծոյ մերոյ սրբ. աստուծոյ S աստու-
ծոյ սրբ. աստուծոյ մերոյ
- 106 Uβ ձկն R ձկնալ իցէ սրբ. ձկնալ Wg
ձկնալ իցէ r զձեռս մեր Γ մալսթանս GQ-
αϕl աստուծոյ H աստուծոյ J աստուածոց
սրբ. աստուծոյ
- 107 l չիք ի
- 109 ADHΣΦ աւսականաց B աւսականաց
սրբ. յաւսականաց C աւսականաց սրբ.
յաւսականաց EGMNOPRbdeghimnpqtux
յաւսականաց (UXδω յաւսականաց V
յօինականաց Wg յաւսականաց Z յու-
կացն Γ յունականաց) փխ Յաւսականա-
ցրն K յաւսականաց սրբ. յաւսականաց
Sk յաւսականաց (k յաւսականաց) սրբ.

- յաւսականաց T յունականաց սրբ. յո-
սականաց βλ. յունականաց սրբ. յաւսա-
կանաց cլ յաւսականաց S յունակա-
նաց սրբ. յոսականաց M կերպարանն
- 110 β Աստարտա սրբ. Աստարտեա δ Աստարտ
q Աստարտայ փխ Աստարտայ N Քամովայ
փխ Քամովայ Z Մելքումայ փխ Մեղքո-
մայ TΣη արու արձանի h արուարձայնի
- 111 W զազրոտանաց փխ զազրոտեանաց է
զազրոտեանաց GΣs կանացեանց սրբ. (s
սրբ.) կանացեանց KLNpQRsWβcdefg-
hiklmnpqrtux կանացեանց ω կանացեաց
l կանացեանց
- 112 V ի շամդամից (W ի շանդամից) փխ ի-
շանդամից AΦh վերարկու փխ անվերար-
կու h ծանակութիւն
- 113 λ պատկանեցի
- 114 NRSWikr դիմազրութիւն (γδ դիմազրու-
թիւն) փխ դիմազրութիւն s դիմազրու-
թիւն սրբ. դիմազրութիւն N առնէր փխ
ունէր
- 116 L կարդն U սաղմոսի
- 117 r ի յիմարս Γ ի յարս S չիք յարս C վատ-
թարս սրբ. ի վատթարս PyΓbcehikprtux
ի վատթարս (Γ վարթարս) KZβΣ վա-
թարս s յարհնալս սրբ. յարհնալս
- 118 N զարդարութիւն փխ զիմաստութիւն Ut
զիմաստութիւն t բո և U խորհուրդ սրտի
իմոյ ABCDEGHMORVWλσΣΦ սիրտ K-
Sδθdqx զսիրտս NΓ սիրտ իմ ω և զճան-
ճար LS զճանճարս
- 119 NPimr մարդելոյ (Γ մարդոյ σ մարդե-
լոյս) փխ մարդելոյ X մարդելոյ սրբ.
մարդելոյ Zαβδθιϋτϕω մարդելոյս θ
մարդելոյ սրբ. մարդելոյս PσΓmr զկեր-
պարանաւոր ωqux կերպարանաւորս D
կերպանաւոր (i զկերպանաւոր n կերպա-
րանաւ որ t կերպանաւորս) փխ կերպա-
րանաւոր
- 120 ABDEΣΦ զմարդահաճիցն C զմարդա-
հաճիցն սրբ. զմարդահաճոյիցն i մարդա-
հաճոյիցն N ցրունալ Γ մալսթեցից
- 121 e երկրորդեալս ABDEHOUΣΦ մեծա-
նուն C մեծանուն սրբ. մեծանունն s մե-
ծանունն սրբ. մեծանուն ABCDEHΣΦ
բարութիւնս LS բարութիւնս փխ բա-

- րութիւնս P րարութիւնս սրբ. րարարութիւնս S րարութիւնս սրբ. րարութիւնս
- 122 b յերկիր S յերկիր սրբ. յերկրին t երկրին
- 123 V շիւ օնողս ABDPTԹդ զարդարոցն CE զարդարոցն սրբ. (E սրբվ.) զարդարոյն ց արդարոյն ր զարդարոյն օ պատմեցից փյս կարդացից
- 124 Թ մեր փյս մեղր u անցանք ABCDEHՏՓ յանցանք իմ
- 125 LRՅԼԴՏ ուղեղ (N ուղիղ) փյս ուղիղ G-LPSԹմք եղեայ KU եղայ R եղէ սրբ. եղա
- 126 U ինքնին փյս ինքն a կորստեանն f կորստեանս
- 127 ԹԾԴ ողորմիլ KLQ գործաւաց S գործողաց N զանաւորութիւն O զանաւորեալութիւն
- 128 Տ չունի տ. 128—129 օ եթէ U շիւ առաջի հրոյ
- 129 U այնպէս կորիցին A և այս տողն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի JRTaԲԿԾ-դԹմստք անագրերից, չունեն եւ Nybeikr մեղաւորքն A և այս տողն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի JKLQRSUVXաչդիԹ-մստքօեքէ անագրերից, ունեն յերեսացն L ապականաց առտուծոյ
- 130 Om զրեալս (P զրգեցից ր զրեգեայ) փյս զրգեալս H ապականութեամբացու փյս ապականացու P շիւ ապականացու փափկութեամբ W ապականացութեամբ փյս ապականացու փափկութեամբ ց փափկութեան
- 131 P շիւ սահմանեցից U սահմանեցի V զանսահմանեցից փյս Սահմանեցից
- 132 Hտ խոնարհեցուցից AHJLMTUVԿՏՓdf-որ պահուիլ B պահք սրբ. պահաք N շիւ իմ
- 133 M զաղգակից Փ զաղգսակիցն σ ի նոյնոյն փյս ընդ նոյն D այս տողի նոյն բառից մինչև բան ԿԱ վերնագիրը ներառյալ չունի
- 134 N նեղեալ օր բուրց CGXՆ զգննոյի L զգննոյի M զգննու Դ սղննոյի
- 135 Թ իբրև սրբ. և իբրև A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի JKLQSTXZաչդիԹստք անագրերից, չունեն եւ M իբր GJLMOPQUVWZaԹձմ-

- ստքdehmqtx սգաւոր չեմ զգաւոր փյս զսգաւոր ր սզգաւոր N զարտումն W տրտում JԿԾs այնպէս խոնարհ Թ խոնարհ սրբ. այնպէս խոնարհ U խոն (ունի կրեմատման նշան և տողի շարունակութիւնը շի գրել) V առէի
- 136 W զմանեաց ր զմանեացն S զմանեացն սրբ. զմանեացն BQ պատիւ սրբ. իմ պատիւ A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի JTZaԲԿԾդԹձմստք անագրերից, չունեն իմ Ն շիւ միշտ Դ յիշատակալ
- 137 hr րարկութեան Q սպառի
- 138 Կ արբեն ր նմայնի Կ երկիր փյս երկրի
- 139 H իբր ծղծլւել իբր և Դ իբրև սրբ. իբրև և PWbgm զես
- 140 GK.LQ.SX եղցերս Vhr եղչուրս Σ զեղչիրս
- 141 W զապիրախտութիւնն Σ զապիրախտութիւն ր զապիրախտութիւն Ա ճառեալ փյս ի ճառ առեալ S առ ի ճառեալ սրբ. ի ճառ առեալ Դ ճառս a ճառեալ սրբ. ճառ առեալ MOVWԲԿՆԼahikrtu չեղեցից
- 142 hr զճշարտութիւն x առեալ փյս ընկալեալ
- 144 JԿ աստուածայնեարն KRS աստուածայնութիւն NԹ աստուածայնութիւն u աստուածայնութիւն x աստուածայնութիւն Դ արուստաւ
- 145 P քանդի փյս Քան L զղարաւարութեանն MԴ զղարաւարութիւն ik ցարոյն WR սրանչելութիւն Դ սրանչելաւ
- 146 ACEՓ զարինականն (b զանաւորինական) փյս զարինականն BΣ զարինական սրբ. զարինական V զօրինակ s նշանակէր սրբ. նկարագրեր u նկարագրեցեր t անօրինական սրբ. տէրունական C տեսութեանն սրբ. տեստեսութեանն M տեստեսութեան
- 147 H զյարուցելոյն սրբ. զրուցելոյն Դ զյարուցելոյն h զյարուցելոյն x զյարուցեալսն Ստ զիացն U զաղէտսն s զաղէտսն սրբ. զաղէտս
- 148 EUns զատարացեղիցն h զատարացեալիցի U խոժաղայծ
- 149 L շիւ Թէ Արկին f զգիւկունսն V որք
- 150 Sձks կուր սրբ. կերակուր U զկերակուր

- (V կեր W ր կերակուր) փխ կուր հ վնասակարեացն շիրք թռչնոցն i աշտոցն JL-SXad աղայնոց N աղականաց (W աղոց) փխ աղայնոց Գ աղայնոց սրբ. աղայնոց Դ աղայնոց սրբ. աղականաց a աղայնոց
- 151 S որ փխ Որպէս G զանգեալ փխ զանկեալ ա զանկեսլն է անկեալ GLαφb դսերմ H-Vhtu սերմն Oσas սերմ U առ փխ ի
- 152 ABCEGHLTWXλωΣΦbδm զմիարանեալ R զմիարանեալ արբ. զմիարանեալս ABE-GHΘλΣΦs զկաման R կաման սրբ. զկաման lS սուրբ
- 153 K իրրե սրբ. իրր TZδηθτφւս իրր և T զմանակից Σqւս շաւեղ Դ պատերազմին
- 154 BΣ գումար սրբ. գումար PVcefhikpqrtux գումար (W գու) փխ գումար δ գումար սրբ. գումար qւս զազանամարտ փխ զազանամարտ ABS աւցտելոցս CE օցտելոցս սրբ. օցտելոց PWβbgm աւտելոց St օցտելոյ λΦ աւցտելոց սրբ. աւտելոց l' աւտելոցս
- 155 KLβδτ զորս N գործակցել հ ճարիցն δ բանտարուին փխ բանտարուին
- 156 Դ աղերսեալ X զազարիւր e զատեր փխ զազարիւր k զազարիւր
- 158 ր զի փխ Զոր Z կարգի սաղմոսին, շիւ է
- 159 E առնել
- 160 Nր բունութեանն V մուկեանաց
- 161 A ճաշակելոց փխ ճակատելոց BC ճաշակելոց սրբ. ճակատելոց Դ ճակատելոյ K խոտլութեան s խոտլութեանց սրբ. խոտլութեան է խոտլութեան
- 162 O սոցին փխ նոցին
- 163 V յորդոց փխ Յորոց հ որոց ikr զու ես λ Յիսուս սրբ. Յիսուս Քրիստոս bceghtux Յիսուս Քրիստոս
- 164 h բարձր փխ բարձեալ x բարձրելոյ
- 165 ր աւրճնացիս փխ Պահնացիս
- 166 Դ զնացից սրբ. ընթացից
- 167 Z պաշտպանեա
- 168 N եթն f անիրաւութիւնք փխ անաւրէնութիւնք ա շիւ բազմարիւնակր Դ բազմարիւնակ
- 169 ա շունի տողը
- 170 W որով փխ Որ ոչ OVW ճանգեալ Դ ճանկեալ սրբ. ճանկեալ ր ճանգար YΣ նմանեաց ր նմայնեացն σ ամբարըշեւոց փխ ամբարըշեւոց
- 171 V ամենագրով փխ ամենագրով s թաղ-խանձամբ
- 172 M զազրագործացն
- 173 W տաղկալի Դ տաղտկալին ր տաղտկալ Դ զնոցա մահու ո զմահուն ABEHσΣΦ զիպուած (σ զիպուածն) նոցա C զիպուած նոցա սրբ. նոցա զիպուած ր նոցա զիպուած սրբ. զիպուածս նոցա ո նոցին TZ-αγδθιϑιτφωκρ զիպուածն է զիպուածս
- 174 U զարմանալիսն, բանիւ ափ բան սրբ. բանս γ բանս
- 175 OI' ածել Դ շիւ հս յաւելից
- 177 ո շիւ եւ
- 178 M պարտաւոր
- 179 U զդմենոյ ACEJLMOPTVαιθτφΓbδm-րqsx ձեռագրերից բացի, այս տողն ունեցող մեայցած բոլոր օրինակներն ունեն զդմենոյն
- 180 AEUf զտնխայեալն BC զանխայեալն սրբ. զանխայեալն V ցուցար
- 181 Դ առեալ փխ առ b այլն Hsu նեղացար
- 182 է առ փխ Ընդ J խամբանալ սրբ. յամբանալ WλΓΣhrx ամբանալ փխ յամբանալ ա ամբանալ սրբ. յամբանալ M զարմանս
- 183 W առ ճառելիս փխ Անճառելիս Դ բարութեանս ckr բարերարութեան փխ բարութեան d բարութեան
- 184 s ի սրբ. և ի ABCEHJUβφΣΦ աւուրն
- 185 փ անհամբուրիցն սրբ. անհամբուրիցս
- 187 h զթութեանդ ik զթութեանց Դ սէր s սէր սրբ. զսէր
- 188 NΓ քաւել Z այցելութեամբ
- 189 Z (Հար) և հոգւովդ ափ փառք սրբ. և իշխանութիւն γδΣ փառք իշխանութիւն σ շիւ յաւիտեանս NQβλΣ յաւիտեանս յաւիտեանից
- 190 BσΓΦh շունեն տողը U տողն ունի ուշ գրչութեամբ p ամմէն δ տողը կրկնված

ԲԱՆ ԿԱ

Վերնագիր.

K համադրված Կե փխ ԿԱ BEKNO-WZβλσabgimqlu վերնագիրը կրճատ QRδωϕ նամառոտագրությամբ Սօե՛տ հեծութիւն և հեծութեանն x Առնու փխ առ նոյն BHMLTPUV-YωΣΦϕ բան և բանն Ar չի՛ Ի T սրտէ

- 1 NPI՛ Կե արդ BΡβΣ բնան սրբ. զրնան JSZαγστς զրնան
- 2 U բանից
- 4 Y չի՛ Ինձ
- 5 Gβ երդեալ սրբ. երդի Ա և այս տօլն ունեցող մնայած բոլոր օրինակները, բացի JOTUVWZαγδθζηθλμστφωbgns ձեռագրերից, ունեն երդեալ VZβτΓα իմովս Y իմովր s իմովրս սրբ. իմովս ACDΣΦ տաղաւր (Zγθτլ տաղաւր ikm տողօր) փխ տաղաւր BEΓ տաղաւր սրբ. տաղաւր Y տաղաւր αδ տաղաւր սրբ. տաղաւր η տաղաւրս μφ տաղաւր սրբ. տաղաւր σ տաղաւր α տաղաւր սրբ. տաղաւր s տաղաւր սրբ. տաղաւր
- 6 W Բան փխ Բանդի V արդ փխ զիարդ Γ բոտ շուր փխ զշուր
- 7 O դատաւարտեղութիւնս TZαδηθμστφω աւելով β աւել սրբ. աւելով
- 8 ω որ Բիւրն էր փխ Բիւրեալն λ սրտիւր α սրտիւր սրբ. սրտիւ
- 9 GMP զկարգադրութիւն M արանցն փխ տանցն
- 10 ABDEHτΣΦ չի՛ Ի C յայտմանէ սրբ. Ի յայտմանէ s Ի յայտմանէ սրբ. յայտմանէ P չի՛ զկնի C Բուիւրոցն սրբ. Բուիւրոց GL-MOPRSVYλabedefghiklmpqrstu Բուիւրոց U Բեոց փխ Բուիւրոցն s զարհուրեցուցաց սրբ. զարհուրեցուցացն
- 11 r բնդտակից Z կացուցից փխ կայից μ կացից սրբ. կայից
- 12 a զինաւորին փխ Զինուորին NY հրամանատկին
- 13 JNd երկնայնոցն V երկնայնոց s երկնաւորաց փխ երկնայնոցն t համբարեղիւր փխ համբարեղիւր

- 15 SVI՛ աւետեաց և՛ աւետեացն r չի՛ և՛
- 17 N չի՛ բոտ OV իրաւախո՛ NI՛ արդարւոյն
- 18 V առաւօտուն A Ի սրբլ. և CDHLMOP-QRUWαΓΣΦabeglinqlx և փխ Ի β խկիզրն փխ Ի սկիզրն B սկիզրան e սկիզրնարինութեանն փխ սկիզրն արինութեանն Mλμτς արինութեան EGNUVZλabgikm-pru լինելոց s լինելոց սրբ. լինելոց
- 20 ACDHNRVWΓΣΦ խրատեցից BE խրատեցիս սրբ. խրատեցի a խորտակեցից փխ խրատեցի b խրատեցից սրբ. խորտակեցից
- 21 DMNUVWβλΓbcmntux արութեան JZαγδ-σφω արութեանն ηθμτ արութեանն ads արութեան
- 22 s Բէ սատակեցի սրբ. Բէ սատակեցից U սատակեցի, տան փխ տեան s զանօրինեալս սրբ. զանօրինեալս
- 23 Z զբաւեալ փխ զբաւեալ μ զբաւեալ սրբ. զբաւեալ cefhpqlu զբաւեալն LSWX զրիծս DEx հողոյ Ytu հողոյ
- 24 Hx զբողին սրբլ. զբողին δ զբող ikr զտողին (s զտողին) փխ զբողին K զԷ U չայտնեցելոցն փխ չե՛ յայտնեցելոցն H յայտնեցելոյն OVWλ յայտնեցելոցն
- 25 ABDEHKMNOQSUVXYδλσΣΦbηո զհաց C զհաց սրբ. հաց s հաց սրբ. զհաց V կերի
- 26 NQRSWZαβγημσφabedefiklpqtx Ի յիմոցըս λ Ի յիմոյս U յիմոց կրիցս և չի՛ կրից
- 27 և բոտ փխ Ընդ W բոտակ փխ յոտակ W աղերց փխ աղերից g աղերից սրբ. աղերից և աղերացն s աղերաց սրբ. աղերից s ընդ նմին աւետ
- 28 JPTZαγδθμστφ զբաւելիս β զբաւելի սրբ. զբաւելիս g զբաւելին սրբ. զբաւելի Bu արտասուր (u կրկնված) V խոնեցի փխ խոնեցի Γ խոնեցից
- 29 GMNUVWλag չի՛ իմովր e իմաւր We զյանկողինս Γ Բացից
- 31 g սիրովն փխ սիրովն

- 32 ՔԻ՛ն զանցմունս է իւրն Լ վարկանիցէ Դ վարկանեցի Ե վարկանի
- 33 A C D E H N Q R S U W X Y Ճ Տ Փ Ի հարսն Ե հարց Ի արինեցար (Ե անարինար) փխ տնարինեցար Ա շիք Ե յանցեար ՀԻ՛ի յանցար Ժ յանցեար սրբ. անցեար
- 34 Ի՛ որ փխ որ ԴՅ վախճան ս վաղճանն G-J K N P Y չ. Դ՛x յանկի (S անկի U յարգի) փխ յանգի M սաղմոսն Z սաղմոսիս Ե սաղմոսս
- 35 Y չունի այս տողից մինչև զլսի վերջը՝ օցի իրաւամբ թի չիք առ²
- 36 Դեփգտux որով Լ յարգարեցայց (W յարեցայց Դ կարգեցայց) փխ յարգեցայց և զախիս օ բարիս
- 37 H փարբից
- 39 P սողացեալք փխ սովեցեալք Uedfhihkr սովացեալք Z սովեալք և սովեցեցեալք
- 40 s (եւ) ի յաճախութենէ U ճգանցի N T U-W Z պիտգս նուազեալք փխ նուազեալք
- 41 Nk բնդ փխ Ըստ Լթ տխրութեան փխ խտրութեան և խտրութեանց S տխրութեան սրբ. խտրութեան ապա սրբվ. խտրութեանն Ի կրտսիցն
- 42 Q արդարութիւնն S արդարութիւնն սրբ. արդարութիւն Լ մնաց U յախտեանն է յախտան
- 43 Լ կրքեր փխ բնաւ իսկ S կրքեր փխ իսկ X կրքէք սրբ. բնաւ, չիք իսկ
- 44 A յատկ սրբ. յամենալ Գսթդիմստգա յամենալ B C H L N S U X T Բցք յամել Կ բաւըս
- 45 U չիք Ի և համառատեալ Ե համառատելի A զլոյսն (L S X զնոյն U զսոյսն) փխ զսոյն B C E Փ զլոյսն սրբ. (E սրբվ.) զսոյն Ե չիք զսոյն
- 46 p բանից
- 47 S աստուածային սրբ. աստուածաշունչ N աստուածաձայնի փխ աստուածաշունչ ձայնըն Տux ձայն C օրհնելոյն սրբ. օրհներդուն D E a արհնելոյն սրբվ. (E a սրբ.) արհներդոյն G M N O S u արհներգոյն (Q-U W T b g m n արհներգոյն V օրհներգութիւն և արհներգուն c d e f l p t x արհներգոյն Ի արհներգոյն) փխ արհնելոյն Թ արհներգոյն սրբ. արհնելոյն S օրհնելոյն

- սրբ. օրհներգոյն և Դաւիթ
- 48 U սրտի Ի սիտ փխ սրտիս A D H U ճ Տ Փ խնդրելից B E խնդրիցից սրբ. խնդրեցի
- 49 L S U X նմին փխ սմին օ մեծն Ե դմծ
- 50 u ամենայն P ճանապարհէ սրբ. ճանապարհաց Q X ճանապարհաց սրբ. ճանապարհէ Z Փ ճանապարհաց S ճանապարհաց սրբ. ճանապարհաց T X թ շարեաց սրբ. շարաց Ա չա շարէ A Ե այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի C D L S Z Տ S ձեռագրերից, ունեն շարեաց Դ՝ արգելից
- 51 D եղեալս սրբվ. եղեալս զ եղեալս փի եղեալս M մողիկիցից փխ մատուցից
- 52 G N թ իմոյ Q Z g m թագուցի
- 53 M չիք զի ... բնդ Լ չիք մի մեղայց բնդ
- 54 M չիք Որդիս զունայնութեանցս իբր W Ի զունայնութեանցս Z զունայնութեանս Տ զունայնութեանց C զլուսնեանց սրբ. զլուսնեանց D թ զլուսնեանց փխ զլուսնեանց X զլուսնեան
- 55 A D H Էառից G H M N O W չ. Դ Տ Փ a b m s մարրոցի Տ մարրոցի սրբ. մարրոց
- 57 A Ե այս տողն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի J L S T U Z պիտգի թ լստգա ձեռագրերից, ունեն ճանապարհս փխ ճամեանայն ճանապարհս B թ շարեաց սրբ. շարաց A Ե այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի D E U Z b m թ ձեռագրերից, ունեն շարեաց
- 58 A զհեղոցի սրբ. զհեղոյն Դ զհեղոյն H Տ Փ զճշմարտութիւնն A Ե այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի M A Դ Ի Ի ձեռագրերից, ունեն ճշմարտութիւնն
- 59 Դ իմումս և ստուերութեանս փխ ստուերութեանս V երգմնահարութեամբ և երգմնահարութեան S երգմնահարութեան սրբ. երգմնահարութիւն
- 60 N չ. Դ՛ ուրա եղեալ փի Ուրաւալ U V W b g m ուրաւի և հաւատ արին փխ հաւատարմին
- 61 է Թէ երդալ M Ե փխ զոր H զդատատան S ճանապարհս սրբ. զդատատանս N արդ արդարութեան Ի արդարութեանն
- 62 C հր (Ծիւի համատուագութեան Էշան, փխ հրեշտակ) սրբվ. հրաւէր Դ՛ հրեշ-

- տակը ճձԻ՝ մահադուժ Ի՝ յանհրաժեշտ և
վիճեռ (փխ վճռի) սրբվ. վիճեռի Ա և
այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրի-
նակները, բացի JLQSTZԱԿԾԻՄԻՏԵԹՅ
ձեռագրերից, ունեն վճիռ
- 63 V բանին Ա պատգամս x երգեցից փխ
կրկնեցից
- 64 BZ շիֆ Ի Օ մեզաց փխ մեղաւորաց Ե
փրկութիւնն UVWՆ. փրկութիւն բո Դ
փրկութիւն սրբ. փրկութիւն բո S փրկու-
թիւն բո տէր
- 65 Ս չար Ա և այս տողն ունեցող բոլոր օ-
րինակները, բացի ԱԿԾԻՄԻՏԵԹՅ ձեռա-
գրերից, ունեն զրարեաց և զրկեցից փխ
զրեցից
- 66 և զհատուցմն
- 67 ք զզայս ADEHKOUՃՆԻՏՓ յեղյեղեալ
BCR յեղյեղեալ սրբ. յեղյեղել Nydhikl
յեղեղել W յեղեղեալ Լ և եղեղել
- 68 N բարի առնէ տէր բարեաց ուղղոց Ս
բարեաց փխ ուղղոց Դ ուղղոց
- 69 Ե փոխառութիւն (ճs փոխադրութիւն)
փխ փոխատրութիւն Wh անաչառութիւն
Դ անաչառութեամբ
- 70 A վրիպեցիցելոյս BC վրիպեցիցելոյս
սրբ. վրիպեցելոյս ՈՂՏՓԵր վրիպելոյս
- 71 X յալըշտակութեամբ Ս շիֆ քիզ այնո-
սիկ
- 72 Ս չամի տողը LSWXԻ ոյք փխ Որ V
որք N զանաւ (տողադարձելիս բառը բո-
ղել է կլիսաւ)
- 73 ABDHYՏՓԳx զաստուածազկեցին CԾ
զաստուածզկեցին GOZa զաստուածազեա-
տին R զաստուածազկեցին սրբ. զաս-
տուածազկեաւորին XԴfhiklmopu զաս-
տուածազկեաւորին c զաստուածազկեցին Դ
զաստուածազկեցին s զաստուածազկեա-
տին սրբ. զաստուածազկեցին t զաս-
տուածազկեցին սրբ. զաստուածազկեաւորին
C պանծանս սրբ. պարծանս Hh զպան-
ծանս UVՏikr պարծանս փխ պանծանս
- 74 և ամաշեցիցելոյս S ամաշելոյս սրբ. ամա-
շեցիցելոյս P զնորայնի
- 75 Ս շիֆ Ե և չ զրաւան (նախորդող իմ
բառի վրա սւնի կրնատման նշան) P
սրաւան
- 76 և սորա Դ պատմեն Դ ասացեալք սրբ.
ասացեալքն Ա և այս տողն ունեցող մը-
նացած բոլոր օրինակները, բացի RUW-
Zabghlmsr ձեռագրերից, ունեն ասա-
ցեալք
- 77 և զմարմինն ժ բանի
- 78 Լ և փխ Ի Lh ցոյց Mh բաջաւերու-
թեանն NU բաջաւերութիւն LSZԱԿԾ
վհատեցիցոց ևճ վհատեցից սրբ. վհատե-
ցիցոց S վհատելոյս
- 79 Տ զեհեհոյն JM հողով
- 80 W զի փխ Բէ GMVՅՆm Բէ փխ զի և
շիֆ Ի
- 81 S սաղմոսիս սրբ. սաղմոսին Z սաղմո-
սին
- 82 Vb մինչ V լրում
- 83 GMOVWՅիշԴag զասակցութեան Բ
զասակցութեանց Դ զմնայից
- 84 BՅՏc այր սրբ. այրս ծիւս այսր (ճ
այս) փխ այրս Ա և այս տողն ունեցող
մնացած բոլոր օրինակները, բացի HJ-
KQTԱԿԾԻՄԻՏԵԹԵԹԵԹ ձեռագրերից, ու-
նեն այր ABCDEHJMNSUVWՅիշԴdik-
pr որդի L զրարի շնորհին փխ զրարե-
շնորհին S զրարբաւ շնորհին սրբ. զրա-
րեշնորհին
- 85 V շիֆ բո և անեցի և Ի վերայ
- 86 ACD զմնացուացն E զմնացուածն սրբվ.
զմնացուացն MTikr զմնացուածս N զմը-
նացս (Ս զմնուածս) փխ զմնացուածն
- 87 x մեծ առն փխ մեծան
- 88 HԻ աշխարհ փխ աշխար Nt աշխարհ
սրբ. աշխար S աշխարի փխ աշխարհի
- 89 M հողի
- 90 Դh պոսակելոյն
- 92 Դ որ փխ Բէ JԴճԹ Ի ձեռս սրբ. յըն-
թացս ՇԿ յընթացս փխ Ի ձեռս Բ Ի ձեռս
սրբ. յընթացս ապա սրբվ. Ի ձեռս Ծ Ի
ձեռս իմ յընթացս իմ
- 93 E յաւելուածն սրբվ. զյաւելուածն և զա-
ւելուածն c յաւելուածն սրբ. զյաւելուածն
Ա և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր
օրինակները, բացի GMOTVWZՅԾԹԿԴ-
abegmqtus ձեռագրերից, ունեն յաւե-
լուածն ճ շիֆ որ
- 94 ABCDEHRUYՆn այլոց GHJKLMOPQ-

- VWβγΣabdefhiklmprqtux ապրիլ Տաբ
ապրիլ սրբ. ապրիլ
- 95 JKSTαγδιστ յուսացելոյն Դ յուսացե-
լոյն ORWλβցm ձայնակցել
- 96 Դ մարդոյ
- 97 IIβ համարձայցայց Ikr համարձակցայց
վիս համարձայց S համարբարձայց
սրբ. սմբարձայց Σ փառաւորեալն սրբ.
փառաւորեալս S աղօթելի սրբ. մաղթելի
- 98 Դ յուս Σ բարժին սրբ. բաժին Դ շիբ Իմ
Zγbhm յերկիր N կենդանն (տողադար-
ձելիս մոռացել է այց-ը գրել) Դ կենդա-
նաց
- 100 ա զմրցական (hm զմրցականն) վիս
ձմրցականն և յաղթականի վիս յաղթա-
նակի
- 101 ա զառուկեան (fhr զառուկեն) վիս զա-
ռուկեան և զաւրիեան
- 102 PXZYIΓag սպասեցեն Tαφ սպասեն
սրբ. սպասեցեն σ սպասեն բառից մին-
չև զվիս վերջը ներառլալ չունի Γh ար-
դարքն Դ շիբ Բո ikr դու ինձ
- 103 ա շիբ է U յայսմ
- 104 B և սրբ. որ և b շիբ եւ Դ գործոյն
- 106 ABDEHλμIΦ զամենայնն C զամենայնն
սրբ. զամենայնն և ամենայն S զամե-
նայն սրբ. զամենայնն Jβ արհամարեցէ
սրբ. արհամարհիցէ KΛQSTXZγδηθιϰϱ-
ikru արհամարհիցէ U արհամարհեցես
ա արհամարիցէ
- 107 W զսկիզբնապատճառն և զկղերնապատ-
ճառն m սկզբնապատճառն e զսկզբնա-
պատճառեկացն վիս զսկզբնապատճառ
եղելոց և եղելոցն W ընտրեցի ABCD-
EHIQUSΦs ձեռագրերից բացի, այս տո-
ղըն ունեցող մնացած բոլոր օրինակներն
ունեն ընտրիցէ
- 108 Դ շիբ Ասելով P շիբ Թէ BDEFGNPRU-
VWλωΓΣβdefhlpix երանի է C երանի
սրբ. երանի է A և այս տողն սնեցող
բոլոր օրինակները, բացի DEJTZαγδηθ-
ιϰϱωtux ձեռագրերից, ունեն որոց
- 110 b շիբ եւ Vgm զուգական վիս զղուշա-
կան Դ սղուշական UΣ համարձակութեան
MU երանութեամբք d երանութեամբ
- 112 W երանութիւն վիս ընտանութիւն և
- ընտանութիւն S հաղորդութեամբ U հա-
ղորդութիւն և հաղորդութեանն
- 113 γ յարձանանալ Դ արձանալ վիս արձա-
նանալ
- 114 s բերկրել
- 115 Nλdeil երկեղածաց OQa երկեղածաց U
երկերկեան վիս երկիւղածաց A երկիւ-
ղածաց սրբ. երկիւղածաց իւրոց U շիբ
իւրոց և առ վիս առնէ N տէր աղաւթից
նոցա լսե
- 117 U միեռչէ ա զողբալի կր ողբալին ABD-
NRδΓeu զուարճալին GSλgm զզուարճա-
նալին Vb զուարճանալին I զզուարճա-
լին
- 118 MΣer զամենիսեան as ոյք վիս որ HJ-
KLPQSNαλΦabdgimp սիրենն R սիրեն
սրբ. սիրենն
- 119 U տողն ունի համառոտագրութեամբ Sη
շիբ Յւ V (նվիձ) մեղաւորտ
- 120 է դուս W լրմանց S գրոց սրբ. գրոցս
- 121 β էցոյց G վերջին սրբ. զվերջին S զվեր-
ջին S հատուցման սրբ. հատուցմանն A
և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օ-
րինակները, բացի Uλeu ձեռագրերից,
ունեն հատուցմանն
- 122 ծի զուգակցորդ S զուգակցորդ սրբ. զու-
գակցորդը W շիբ եւ LS երգեալքս N
ասացեալքս (P գրեալքս) վիս երգեցեալ-
քս
- 123 է շիբ Թէ և հճկ
- 124 U զβ (համառոտագրութեամբ) վիս զամ-
բարտաւանս V (նվիձ) զամբարտաւանն
S զամբարտաւանն սրբ. զամբարտաւանս
- 125 NORVaΓchinpu որքանը ABCDEHNIΓΣ-
Φp եղևութիւն
- 126 ABDEIHMNUSWΣΦbtz ժողովուրդս C
ժողովուրդս սրբ. ժողովուրդ ABDEHΣΦh
իւր սուրբս (և սուրբ) Ccs իւր սուրբս
(cs սուրբ) սրբ. սուրբ MNU սուրբ
- 127 U շիբ առնէ զհնգս (ունի համառոտա-
գրութեան նշան) և շիբ Ի Uikrtu փրկու-
թիւն
- 128 W ահա վիս Ապա OW շիբ Ի բարեմաս-
նութեանց S շիբ եւ
- 129 U արհնեալ Φ շիբ է P շիբ նորա N
իրաւապէս վիս տիրապէս

- 139 W ապ փխ Ապա N չիք ես, կտսեցայց
փխ դստեցայց ր դասեցոյց
141 P լիք ի ABDEHPXՏՓ կանխագրիցն
(Ս կանխարգեացն) փխ կանխերգիցն C
կանխագրիցն սրք. կանխերգիցն ր կան-
խերգեցիցն Դ յայսր a այսմ
142 U կշտամբութիւն LPSXtu ամենայն
սորրք e սորրք սրքվ. ամենայն սորրք
144 N զստութիւն փխ ստուգութիւն ծ սիրէ
փխ խնդրէ
145 ABCDEHՏՓ հատուցանէ կրկին s կըր-
կին հատուցանէ սրք. հատուցանէ կրկին
LSUXIas ամբարտաւանից
146 VWchp որում Ն. յում փխ յորում LS
դտայց ես Z չիք ես
147 ABHNՓի չիք զաղտնեաց CՏ գտողին
սրք. զաղտնեաց գտողին L զատուղին
փխ գտողին
148 ր տանտանի փխ տատանին U տիւրե-
տադնապաւս u եղին N ծառաց փխ ծա-
ռոց

- 139 Lո հասեալք փխ հոսեալք ikqr խոնարհք
140 h ի ջարդել Դ ջարդեալ ր զընթացիմ A-
HIՏՓ չիք իմոց BC զընթացից սրք.
զընթացից իմոց N իմո JTZդիւտք վե-
րարձակութեանն ծ վերարձակութիւնն ո
վերարձակութեան
141 T քաջայեր սրք. քաջարեր ծ քաջալեր e
ուղէչն h ուղղէչս ikp դյարմարեալ LSX
ձեռաց Դ ձեռամ f ձեռամբամբ
142 GMNVWԴbg արմատացեալ ր չիք վերս-
տին դարձեալ
143 JKLPTZդիւտք պտղատրութեամբ (Nի
պտղարերութեամբ X պտղութեամբ) փխ
պտղատրութեամբ s պտղատրութեամբ
սրք. պտղարերութեամբ
144 h կենացն Դ կենացդ փխ կամացդ
145 Դ յաւիտեանս յաւիտենից
146 KUSՓիկ շունեն տողը X ամէն երեւկըն-
ված S ամէն ամէն ամէն և ամէն այս
եղիցի

Բ Ա Ն Կ Բ

Վերնագիր.

A և այս գլուխն ունեցող բոլոր օրինակ-
ները, բացի abcdefghiklmnopqrstux ձեռա-
գրեւից, սույն գլխի փխ ունեն ԿԳ գլուխը՝
ԿԲ համարակալումով և ընդհակառակն՝ ԿԳ
գլխի փխ ունեն ԿԲ գլուխը՝ ԿԲ համարակա-
լումով K համարակալված ԿԷ փխ ԿԲ ELOP-
Vβλσabgimotix վերնագիրը կրճատ M վեր-
նագրի փխ կետեր TZδμωոs համառոտագրու-
քյամբ W նորին Գրիգորի ի խորոց սրտից
խաւք ընդ աստուծոյ փխ վերնագրի NUσbե
հեծութիւն b հսկողին x Անու փխ առ նոյն
N մաղթանաց ի HLNURUVYωΣՓիւր բան ԻԷ
չիք ի QRՓ սրտէ

- 1 MΣ վերոյգրեցեալն s վերագրելեացի
սրք. վերագրեցեալն bh սաղմոսն ikp
նահաճառական
2 qx ալ ikp յարգեցից փխ յաղեցից
3 u ինչ P ի կերակրոցն իցէ C կերակրոյն
սրք. ի կերակրոյն Vαλbikr x ի կերա-
կրոյն Դ կերակրոյն s կերակրելոյն սրք.
կերակրոյն

- 4 V զանդգայեալ Դ անսգայի ik անսգա-
յեալ և անսգայեալ MNPYIhikstu ցա-
ւաք V ուտիցեմք Դ ուտիցի սրք. ուտի-
ցին
5 Yikp չիք կամ U որ ABDEFHՏՓ շը-
նորհ փխ շահ C շնորհ սրք. շահ T շահ
սրք. շնորհ U ուշիցի փխ ունիցի
6 ABDEFHIYՏՓg թն (թէ) C թէ սրք. եթէ
λ առնուցու Դ առնուցուն
7 Z ինչին փխ ինքն
9 N արե ր արեայ W ծողել
10 ABDEFGHIYμoΣՓ ճաշակեալ C ճա-
շակեալ սրք. ճաշակիմ Nλիւր ճաշակիմ
11 Դ ուտի (K ուտի) փխ Ռեանիւ NWF
յուանիմ փխ լեանիմ
12 Z չունի տողը Ubhιm ր կանխիմ
13 LQsXY ճաղկիմ U երրեք, ոչ
14 K ողորեալ σԴ արատաւանս
15 R Արդ և փխ Արդարեւ a արդարիւ P իմ
և անարեւութիւնք eptu անարեւութիւնք
իմ ի ABDEHσΣՓ իմ յիս և անարեւ-
ութիւնք P իմ յիս և յանօրէնութիւնք

- սրբ. և անօրէնութիւնք իմ յիս ի անաւրէ-
նութիւնս
- 16 Z նոսա
- 17 Hh զիմացն Zի պարտաւորաց
- 18 օ ի տէրունական Շ առակի K տկոցն
սրբ. տկացն Z տնկոյն (ի տնկոցն) վիս
տկոցն BFGORWXYԿՆԹԻՏԺcfghiklmr-
tx զինոյն
- 19 N շիք թէ O մեղատուք և անաւրէնք
- 20 P Իսայայ վիս Եսայիայ
- 21 s յոյժ զմէկիս սրբ. զմէկիս Ի պահիլ լ
պահիլ
- 22 NΣ հատուցէ Ի հատուցանիս
- 23 F ոյր վիս Որ V սրբ s որ սրբ. ոյր
- 24 JLYαγισ շիք Ե Բ և կցորդեմ սրբ. կը-
ցորդեմ լ կցորդեմ սրբ. և կցորդեմ N
շիք սմէն փ նմին վիս սմին ց ընթեր-
նուածն
- 25 n ամբարտաւանի
- 26 Ի Լթէ FSXYr աւտարք s օտար սրբ.
օտարք O մարէ խարեցան սրբ. մարէ
- 27 V զոր և ի կարգ ծ սոցին Ի սաղմոսին
վիս սորին
- 28 t ընդ նմին վիս առ սմին N կործանեա-
ցին U անաւրէն Z յերկրի
- 29 և ամբարիշտք Q բարձի և բարձցին m
բարձցէ U ի յերկրէ W յերկրի
- 30 LSY անաւրէնք վիս Անիրաւք
- 31 N ողբ VZlux ողբս
- 32 n եղեգն
- 33 ԿՆ բորբորել KNΓΣ բոցոյն օ բոցոյ
- 36 Իx աշխարհս վիս Աշխարս V ինձ ի բանս
Ի աստուածայինս վիս աստուածեանս և
աստուածեանս
- 37 Z մարգարէի և աստեղեակ օ աղղեակ Ի
աստեղեակ
- 38 αφ Լթէ ԲԿ Թէ սրբ. Լթէ ց կամէք և
կամէք
- 39 u կործնեցաւ
- 40 BQSUZβλσDiknux հովեցէ վիս հո-
վեցէ KLMQXSβdhikpr նոցա Rc
զնոսա սրբ. նոցա
- 41 P Աղիողորմ արտասուս վիս Աղի արտա-
սուս ողորմ Ի արտասուս ABDEFGHσ-
ԻՏՓ հեծութեանս C հեծութեանս սրբ.
հեծութիւնս a հեծութիւնս s հեծութիւնս

- սրբ. հեծութեանս F յարէցէք վիս յարմա-
րեցէք N յարմարեցէք սրբ. յարմարե-
ցայք
- 42 S յիսրաէղի V ասացէք
- 43 Z Եթէ s Եթէ սրբ. Թէ
- 44 U Բշտառացիոյն և Բշտառացելոյս
- 45 և և ալ GMNOVβλσbցim զնոյն ԵԿ-
ծողւօ զնոյն և զձայնն վիս զնոյնս
- 46 M վայ է օ վաղվաղեցիի վիս վաղեցիին
- 47 DERTZ փոխեցէք սրբ. (RTZ սրբ.)
փողեցէք d փողեցէք սրբ. փոխեցէք A
և ալս տողն ունեցող մնացած օրինակ-
ներք, բացի HYλσehikqrstux ձեռագրե-
րից, ունեն փոխեցէք վիս փոշեցէք δ ըղ-
ձեակ վիս մղձկեակ f մըլցկեակ որ մղց-
կեակ
- 48 P չունի աստուծով և ամաչեցեալ
- 49 W շիք Զիս ABEΓ կշտամբեցուցէ CD
կշտամբեցուցէ սրբ. (D սրբ.) կշտամ-
բեցէ Nr կշտամբիցն (կշտամբիցէ) U
ըստ վիս ընդ ΣΦ աղարատան Ի Յորայ
վիս Յակորայ
- 50 և արհամատք վիս արհամարհոտք t և
զարմացարուք և
- 52 ABCFηΣՓ զրարձրեալ վիս Զրարձրա-
ցեալ DE շիք Զրարձրացեալ Zr զրարձ-
րացեալն p զրարձրացեալ GHMSUXYβλ
սուր օ զոր վիս զսուր rէ բարկութեանն
և սպառնաց (r սպառնացեալ) վիս ըս-
պառնալաց
- 53 V սարտուցելոյդ δ սարդուցելոյս լ սար-
տուցելոցս
- 54 SVY խնամօք ikr խնամով e աջոյդ բա-
նից մինչև զլիս վերջն ունի ուր գրչու-
րյամբ L բարեպաշտութեան (Ի բարէ-
պաշտութեանդ) վիս բարեպաշտութեան և
բարեբաշտութեանն Z իմ վիս իս U մա-
մանի
- 55 Ի պարգևեցես սրբ. պարգևատրեցես
- 56 N ի յերկինս ի U ի բարձունս յերկինս
c1 շիք յերկինս
- 57 Fδφ մահանացուց վիս մահացուց S
մահացուած Z մահացուացս s մահա-
ցուաց սրբ. մահանացուաց BEFGPQβ-
λΦacdfghiklnpqrք երկիր LNV երկրի R

յերկիր սրբ. երկիր Տ երկրի սրբ. երկիր
Լ շիֆ ի²

58 Zh սահման C ամենայն Դ յախտանց
59 WՓԵ չունեն տողը

Բ Ա Ն ԿԳ.

Վերնագիր.

Բ վերնագրից մինչև տ. 104 ներառյալ
ունի ուշ գրչությամբ Y չունի վերնագրից մին-
չև տ. 18-ի ա[ազանին] բառը ներառյալ Ե
չունի գլուխը Ծ չունի վերնագրից մինչև տ.
13-ի կառուցելու բառը ներառյալ K համա-
բակված ԿԶ փխ ԿԴ EKNOPWβλbghimqtx
վերնագիրը կրնատ M վերնագրի փխ կետեր
Qծա համառոտագրությամբ NUbt հեծութիւն
HLPRTUVճՓԻԵ բան Ե շիֆ Ի T սրտէ

2 Կ տէրդ

3 GNRSWXγλճfghiklmr կենդանոյ

4 Ե անփորձ S չարհաց սրբ. Ի չարաց

5 UԴՏ մեղաւորին

6 J փրկութիւնն W փրկութիւնը Ե փրկու-
թիւն սրբ. փրկութիւնն Տ շիֆ Ի M կա-
մաց թոյ Ի բոռց U կամացդ ABDEHβ-
ժՏՓ ընծայիցուցեալը GMNQRVWλΓ-
abcdfghikmnpqrstux ընծայիցեալ P ըն-
ծայեալ

7 Ե դարձուցանեն HΓ մեղացն ABEHVՏՓ
շիֆ Ի CD յօդ սրբ. (D սրբլ.) Ի յօդ CR
բազրութեան սրբ. բաւութեան ENTW-
ժՏճ քաղցրութեան փխ բաւութեան Լ
բաւութեան սրբ. բազրութեան

8 U զմրրիկ մեղաց փխ զհոր բարկութեան
NOSUWXλbmtu Ի յանձրև S Ի ցօզ փխ
յանձրև

9 S զլետենալն Տ զկնի փխ զկինն S զկին
սրբ. զկինն BCEHWՏՓս գոյին GMN-
PVβλm գոյի ՕԴ գոյին HNPVWλs
նահանջիցեր SI նահանջից սրբլ. (I
սրբ.) նահանջիցեր T նահանջիցեր սրբ.
նահանջեր VδդՓճ նահանջէր Ե նահանջից
սրբ. նահանջեր Լ նահանջեր Γ նախան-
ձից սրբ. նահանջեր Փ նահանջէր սրբլ.
նահանջիցեր Ե նախանջէր

10 BΓ բնութիւնն Γ արձակի փխ արձանի

11 K անպարտս W շիֆ Ե BHKՏb պատ-
ժաւորս N պատժապարտսն փխ պատժա-
ւորսն

12 Wh ծովու Z սահմանաց (ծր սահմա-
նեաց) փխ սահմանաց

13 Ի իրրև Ե զկառկառս

14 W զլէմն Eikqlu յանապատին N անա-
պատատին X յանապատին

15 Ի վիճակս փխ վիժակս P բղխեալ հոսե-
ցիւր փխ հոսեալ բղխեցիւր BλΓ բխեցիւր

16 Wλճ զՈրդանանու ԿԵ Յորդանանու L չը-
րոյ նորաշարժ փխ չրոյն սրաշարժ JTZ-
ալծիժիստբալ՝ վայրկեկութիւնն

17 β անդրադարձութեամբն Ե անսպարձու-
թեամբ ABCDEHθՏՏՓ շիֆ Ի Կ յե-
տինորդս

18 ikr Ի լուացումն V թիկուն

20 P կործման փխ կործանման MUIkltu
բռնութեան S բռնութեան սրբ. բռնութեանն

21 MβԿ իրրև Կ թիկնութիւն N յալցիցն
փխ յարդի Y յարդից N պնդեցիւր սրբլ.
ցնդեցիւր

22 γ զզվեստակար Y չորն ABDEHVWՏՓ
շիֆ Ի C յառակ սրբ. Ի յառակ Y յօրինակ
(Ե յանառակ) փխ յառակ N ալլիւթեանն

23 GNPVWλabcdfhikmqrtux որ փխ Ա.ճ S
որ սրբ. առ Γ որ առ H փոխաւորութեան
փխ փոխարկութեան β փոխարկութիւն δ
փոխարկութեամբ ABCDEHUδμՓԻ բանա-
նացոյն RWXλՏbglr բանանացոյն Y բա-
նանոցն β բանանացոյն սրբ. բանանաց-
ոյն γահկմր բանանացոյց U փրկութիւն

24 Γ խորհրդաւոր փխ խորհրդական ց զխոր-
հրդական (դ-ի համար տեղ է բողել, բայց
չի լրացել) N ողջացուցիւր փխ անուշեցիւր
n անուշեցիւր

25 U մտաց Γ զմտացն հաւանութիւն փխ
զմտաց անհաւանութիւն

26 Y կենաց GNPfhikpqrtu արարեալ n ա-
րարիւր սրբ. արարեալ

27 δΓ գետոյն Ե զիտոյն

28 V ծաղրութիւն փխ դժաղրութիւն τ դժա-
ղրութիւնն

- 29 N գունակութեամբ U գունակութիւնն հ
գունակութեանն
- 30 Z չիք Ի hik նոյն փխ նոր x երանդ փխ
երանգ
- 32 N չիք Ի P կերպաւորութիւն փխ կերպա-
ւորութիւն Q կերպաւորութիւն սրբ. կերպա-
ւորութիւն ԲՅԼՔ կերպաւորութիւն U չիք Ի²
- 33 օ չիք այլ Z Ի փխ և Դք յատարազնից
սրբ. յատարազնիցն ծ յատարազնից
սրբ. յատարազնիցն (փխ յատարազնիցն)
Ա և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օ-
րինակները, բացի JKMNORSXZ աչդիւս
ձեռագրերից, ունեն յատարազնից SY ըն-
դանութիւն փխ ընտրութիւն Wb ընտրութեան
- 34 DΛΣ աիս U աշպարհայն A և այս տողն
ունեցող բոլոր օրինակները, բացի JKLQ-
STXZ աչդիւսմստք ձեռագրերից, ունեն վի-
շապիւն Ե նմանեալ
- 35 Դ աշտին N ցոյց k ձեռն փխ ցոյցս Ե տե-
սութեանն
- 36 Z աչծօ ապագայիցս β ապագայիցն սրբ.
ապագայիցս μ ապագայիցս սրբ. ապագա-
յիցն զէս մարդկութեան Լ չիք բոյ
- 37 U աւետար փխ ախտար LSԿ մարմ-
նոյն
- 38 P աւփփփփաւորութեամբ փխ Լնփփփփ
փփաւորութեամբ Wδ փփաւորութեամբ
(Կ փփաւորութեամբ) փխ փփաւորութեամբ
և փփաւորութեանն Bβs զուշակեցեր սրբ.
զուշակեցեր JKLQSTXZ աչծօ զուշակե-
ցեր փխ զուշակեցեր Դիմս զուշակեցեր
սրբ. զուշակեցեր
- 39 V յաւսրանեաց Դ յայսգրանեաց UZβs
շրջագրութեան և շրջագրութիւն (զէ շրջա-
գրութիւն) փխ շրջագրութիւն
- 41 A և այս տողն ունեցող բոլոր օրինակնե-
րը, բացի JաչԼօԴԻՏ ձեռագրերից, ունեն
զանակնկալ ikr մեղաւորացս DE չիք կո-
րըստականաց Ե կորստանաց փխ կորստա-
կանաց
- 42 ABDEHΣΦ զուշակեցեր փխ նշանակեցեր
C զուշակեցեր սրբ. նշանակեցեր s նշա-
նակեցեր սրբ. զուշակեցեր U ամենազույ
աւրհնեալ
- 43 tu Ի յերկրէ V զղալարի u զմեռեալս Դ
յաննշականէ

- 44 ABCDEGHWTΣΦ Իրրե s Իրր սրբ.
Իրրե Zμ զընթացալս x զընթացեալ W
կառս վարեա փխ կառավարեա
- 45 N յանարգ սրբ. յանարգանդ Ե յանարգան-
դէ փխ յանարգ արգանդէ EΓ յարգանդէ
RWbm պատկերակից
- 46 Դ անբոշխնելիս փխ ըմբոշխնելիս ց ըմ-
բոշխնելի
- 47 Zs ընծայեցուցանեն
- 48 R զսաղարթս N սաղարթեան փխ զսա-
ղարթ սեւութեան և սեւութեանն N վարսիցս
J ձեռն փխ ձեռն
- 49 λ βէ և
- 50 N փոփիս փխ փոփոխիս P շրթունս NλωΓ
բանաւորականս փխ բնաւորականս
- 51 M Յակովբայ փխ Յորայ N չիք Ի
- 52 Y զկամս փխ զսինս LOSWt նորա
- 53 Դ նշանակել V հատուածին փխ հաստուա-
ծին
- 55 Z որպէս փխ Իրրե G զանցաւորս սրբ.
զանցաւորս Wmtr զյանցաւորս k յան-
ցաւորս
- 56 Uβλhi նոյն JVμs Իրր Z որպէս փխ Իրրե
δ զարակայս
- 57 PW չիք և ikr չիք առ U մեղացն
- 58 V ունի δ նոյնպէս փխ զոյնպէս ABΦր
զարաւորեցես CMΣ զօրաւորեցես սրբ.
զօրեցես R զարեցես սրբ. զարաւորե-
ցես Z զարաւոր ես (amstu զարաւոր
իցես) փխ զարեցես δ զարացես b
զարաւորեցես սրբ. զարաւոր իցես JKT-
աչդիւսմստք ձեռագրերից բացի, այս տո-
ղըն ունեցող մնացած բոլոր օրինակներն
ունեն զարաւորեցես
- 59 JNWβadfgklmp զարաւորեցիւ Դ զարաւ-
սեկն M զանդգայ Դ զանգայ kr անագա
NR անդգայութիւն (UΣΦ անդգայութիւն)
փխ անդգայ էութիւն JKTZ աչդիւսմստքս
էութիւնն NHWΓh երեսանառ N Իմ փխ
Իմն Դ զաստիարակեցի
- 60 a ալիմ Zs βէ և U զրնութիւնս ikr զրնու-
թեանն
- 61 Ե խանդարտ օ առնես
- 62 h լուսին W ունայն
- 63 ORUVWZλbmstu լուսաւորել i լուսաւո-
րեալն BDEHfr չիք առ λh տեսողացն

- 64 Ս Եթե
- 65 Դ լիութիւն փխ լրութիւն N առաջատեղծ
Zmhs հարստութեան և հարստութիւն
- 66 Ս զպատկեր
- 67 H զասակս NG զգաստակս փխ զգասակս
Z զգաստակս W հատիւն Դ տրոխն
- 68 Դ Ի յոյս ՕՍ յոյսն ծ յայս փխ Յոյս յ
յոյս սրբ. յայս Ի շիւ Կենաց M խորհրդա-
բերեալք ծ խորհրդոյ բերեալ Ն խորհրդա-
բերել Ս քաղցրահայեաց սրբ. քաղցրահա-
յեաց Ս տեսութեան
- 69 M աղաչաւորաց (Ս աղաչաւորեաց Կ ա-
ղաչ աւորաց) փխ աղաչաւորաց Zs ա-
նաղաչողաց և աղաչաւորաց սրբ. աղաչա-
ւորաց N ողորմեալ V ողորմիլ
- 70 Zs շաւիղս ԲՏ շաւղ Դ ուղղեցես
- 71 Բ վստահութիւն փխ վկայութիւն K յան-
կասկածաւոր NQS յանկասկած աւորն (Ի
յանկարծաւորն) փխ յանկասկածաւորն և
տնկասկածաւորն H շիւ վայրի
- 72 Դ անգայլադղելիք
- 73 HUZSIs իրրե Z ջուր ԵՏԴո կատայից
LXk կայլասայից Ս Եռացեալ Ի հրոյ
- 74 Կ Բանին Վ կամակ սրբ. կամաց Բոց LP-
hr փախուցանես (UWx խափանեցուցանես
ո խափանես) փխ խափուցանես Q խա-
փուցանես սրբ. կափուցանես s խափուցա-
նես սրբ. խափանեցուցանես
- 75 S հայիս սրբ. հայիս Ս ստանես սրբ. տա-
տանես Ծ տատանես սրբ. սասնես Դ տա-
տանես փխ տատանես
- 76 Ս անբաւ խմ փխ անբանին JLRSWԹ-
տքbdgs զմտաւորսս Կ զմտաւորսն GF
սգաստացուցանես
- 77 UZs իրրե EΣզ զակատ սրբ. զատակ Kh
զյատակ (LN զատակ Դ զանկատ) փխ
զակատ T զակատ սրբ. զյակատ Y հաւ W
վերջարժութեան փխ վերայ շարժութեան Դ
այլաց փխ ւղեաց
- 78 Z հոգոյս փխ գեանոյս S հոգոյս սրբ. գեո-
նոյս R զգորգես սրբ. զգորգես ABCDEGH-
NSTUVWYԲՏՓ ձեռագրերից Բացի, այս
տողն ունեցող մնացած օրինակներն ու-
նեն զգորգես
- 79 N ամենիս Դ աներգբայելի
- 80 Z հիմնեցուցեալ փք հիմնացուցեալ
- 81 V զանմանես SXY զարտաշնչացեալս
մարմին
- 82 Կ զնոյն
- 83 Լ աւաւանդեալ W աւանդ փխ աւանդեալ
NZbms անեղծ Ս անեղ փխ անեղծս
- 84 W անմահացու փխ մահացու Ե Եշխարաց
Դ զնշխարոյ սրբ. զնշխարն ZYλφαγμστս
զնշխարոյ Բ զնշխարն սրբ. զնշխարոյ
- 85 H խոյն (N խառն W առն) փխ խոն Լ
կաղմեցար
- 86 N զանգարդարութիւն (զ զարդութիւն) փխ
զանգարդութիւն ԵԲԴ Եղականաց փխ Լ-
ղանակաց Q Եղանակաց սրբ. Եղականաց
Դ յեղանակաց
- 88 Ս ճ հոլովմանց Դ հոլովմամբ M աւորցս
- 89 ABEHOWΣΦικr տեսողութիւն D տեսու-
թիւն սրբ. տեսողութեան
- 90 N զանմոռնչս BDQZαβλδλqsx իրրե N
որպէս փխ իրբ
- 92 Կ հենուն N արկանես (cqlx առկես Ի ա-
կանես) փխ առկանես
- 93 as հնարազարդութեամբ
- 94 JKΓ յարինուածուցն Ե առաջնատեղծ փխ
առաջնատեղծ MI լինելութեան
- 95 Դ Լ արարեր N արար Կ Կ զփառաւորեալն
Դ հանգիսիցն
- 96 Կ Երջանկութեանն ԻԿ զարմացմամբ
- 97 Ն ալ Կ Օ մի (Σ իմ) փխ իմն Ս զո-
յացութեան Z զոյութիւն փխ զոյացութիւն
Կ շիւ տունելի
- 98 Կ աշխարհադործութիւն
- 99 T մարդանալոյ սրբ. մարդանալն N որ
- 100 ՕՍ զվնաս Բս վնասն
- 101 MNλ զարդարութիւն Դ զարդարութեանց
- 102 ՍY զհաշտութիւն Դ զհաշտութեան Դ զհաշ-
տութեան W մերոյ E փոխանակ (Դ փր-
կական) փխ փրկանակ և փրկակտն սրբ.
փրկանակ
- 103 Σ լքանիցիս
- 104 N զամպարեալս փխ զամբարշտեալս V
պաշտօնս, Կ Երկիւղի KQYa Երկիւղի NUλ
Երկիւղի
- 105 L զմբրեալս Ս զմբրեալս GFիւր սգաստու-
թիւն N զատութիւն փխ զգաստութիւն
- 106 OV սրբութեան Դ պաշտառութեանն Կ
պաշտառութիւն K կերպարան

- 107 SW ի յամրծութիւն MFNV յամրծութեան
 ծ յանրնութիւն փխ յանրծութիւն աժւստփ-
 ան ճանդարտութեան փխ ճանդարտական
 թ ճանդարտական սրբ. ճանդարտութեան
 108 N բնկեալս իր ի յողջութիւն (որ) եմ շիֆ
 ի k (Եվեճ) խորտակելի փխ խորտակի
 109 Z ի խնդութիւն ի FZ զուարթութիւն OWՏ
 անխտրելի (Լ տխրելի և անտիրելի) փխ
 անտխրելի
 110 N շիֆ ի ... անբակտելի թբ անբատելի
 փխ անբակտելի
 111 N շիֆ Զամաշեցեալս U հաստատութիւն Խ
 անշարելի սրբ. անշարժելի
 112 Դ յուսոյ և երանութեանն
 113 PSUIԴ գրեցեալս փխ գերեալս QX գե-

րեալս սրբ. գերեցեալս ՏՏ գերեցեալս սրբ.
 գերեալս A և այս տողն ունեցող մնացած
 քոյր օրինակները, բացի GJKTԹյծիթմտ-
 փան ձեռագրերից, ունեն գերեցեալս Fy
 եղծման

- 114 Wկr Քրիստոս փխ Յիսուս
 115 դ շիֆ բնդ²
 116 N երկնից Դ խոտորեալս փխ ի ստորեւս
 LSWY ստորինս (ց ստորեանս) փխ ստո-
 րեւս NPbdfhiklmprtx ստորեանս R ստո-
 րւս սրբ. ստորեանս
 117 U սոցա փխ նոցա Տ յախտեան MUՏԴ
 շիֆ յախտենից
 118 ACDEKNԹլսՏհիկլ չունեն տողը s տողն
 ունի ուշ գրչուրյամբ

Բ Ա Ն Կ Դ

Վերնագիր.

c այս զլսից միեչև բան ՀԳ ա. 23-ի ան-
 երևալթից] բառը ներառյալ ուշ գրչուրյամբ
 K համարակալված ԿԲ փխ ԿԳ EKOPWԹլսab-
 gimqrstux վերնագիրը կրեառ M վերնագրի
 փխ կետեր Zծմառ համառոտագրուրյամբ NU-
 օնե հծութիւն N ի բան ի LPRTUVYճՏիտ
 բան QRTՓ սրտէ

- 1 O ես առ (ամենայն) ՍԱԴՏԵրես ուղեղ
 2 OUXg իրաւամբ W իրաւամբ Տ իրաւամբ
 MVճս դատես W և արդարութեամբ լցոմ
 արդարութեամբ N կշոխ Դ կշտամբիս
 փխ կշոնս
 3 Դ կշոնս փխ շափեղ և հետենս
 4 ճ չունի տողը JKNQRUXYԹԳՏՓahikr
 բարիոր Լ բարոր DEPV ստուգութեամբ
 FUWԴik զստուգութիւն և ստութեամբ (փխ
 ստուգութիւն) սրբ. ստուգութեամբ s ստու-
 գութիւն սրբ. զստուգութիւն u տիրես փխ
 սիրես
 5 L յատակութիւն փխ Յստակութիւն
 6 NOPQալեցոմ երկայնամտութեամբ թ եր-
 կայնամտութեամբ սրբ. երկայնամտութեամբ
 7 N շիֆ եւ
 8 G ողորմութիւն սրբ. խաղաղութիւն
 9 F հանճարոյ հաւրդ U հանճարու
 10 P վայելեալ փխ վկայեալ s զանդեղ սրբ.

անդեղը ԼԴ յորդէգրելոցն X յորդի գրեցե-
 լոցն

- 11 ճ այլ փխ Ըստ թ սուտարանեան
 12 D փոխելն փխ փողելն Դ փողեալն
 13 թ անաւրէնիս, անաւրէնիլ
 14 յծմսփու շարիսն
 15 W սասցեր մեղաւորիս, ամբառնալ Zs
 ամբառնայր FQ եղչեր և զեղչոր է զեղչեր
 16 Ի շիֆ թեղ
 17 Z երբեր զգացի s երբեր զգացի սրբ. զգ-
 ացի երբեր UI սգացի և գնացի (ի՞ զգա-
 ծի) փխ զգացի Խ զառեալս սրբ. զառա-
 ծեալս
 18 ZԽ ձեռն S շիֆ ևն FKLOSԿ եղչերք և
 եղչորք ZԴի արբայութեանն s արբայու-
 թեանն սրբ. արբայութեանն ածմսփու ամ-
 բարձեցելոց ԹԽ ամբարձեցելոց (ամբարձե-
 ցոց) սրբ. ամբարձեցելոց ճ ամբարձացե-
 լոց Ե ամբարձերլոց
 20 P չունի տողը Է շիֆ Դաթի am Զաբա-
 յիայի
 22 BԹ անթծեալ սրբ. անթծեալ A և այս տո-
 ղըն ձեռեցող մնացած օրինակները, բացի
 JԴալծիթմստփու, ձեռագրերից, ունեն ա-
 նթծեալ
 23 Դ խորտակեցայ փխ խոտորեցայ
 24 Mcs բարկութիւն սրբվ. (cs սրբ.) զբար-

- կութիւն ԹՏՐ զրարկութիւն Mcs բարութիւն սրբվ. (cs սրբ.) զրարութիւն ԹՆՏՐ զրարութիւն d բարութիւն k բարութիւն փխ բարութիւն
- 25 h խաւար ըստ զրոյն r զխաւարն սրբ. զխաւար, զլոյսն սրբ. զլոյս u լոյս
- 26 ZI՝ ձայնին Wդր սպառնումս
- 27 PQVZYΘikt զորդն Γ զորքն s զորդն սրբ. զորդն S ըստ բանին X ըստ բանին սրբ. բանիւ tu բանին
- 28 H չիֆ եւ զկշտամբութիւնն անվխանն է զկշտամբութիւն
- 29 LSX զտեղոյն τ տեղին FU զարինակն s զօրինակ սրբ. զօրինակն
- 30 N յիմացա x սաղմոսին փխ սաղմոսողին N ե ես ոչ (մատակցի)
- 31 Bβ ալլ սրբ. ալլ j c առ փխ j A ե այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի JKLXTXYαγδθζηιμνρσϕι ձեռագրերից, չունեն j F մաշյալ Z մաշյալ s մաշյալ սրբ. մաշյալ Υλ կուրութիւն ZΓΣ կուրութեամբ s կուրութեամբ սրբ. կուրութեան
- 32 Z մարգարէին NΓεϛt զարհնութիւնս Z արութիւն փխ Զարհնութիւն eϛ տացի փխ ստացի fhp ստացէ Γ ե փխ որ Σ աւրէնս
- 33 M զնոյն համառօտիւ k համառատեալ U զնոյնն է փութացի
- 34 U հոգեւորական փխ հոգեւոր T մատամբը սրբ. մատամբ
- 35 τΣ իւրովը Γ բանովքն
- 36 ABDEFHΣΦ ընտրութեամբն C ընտրութեամբն սրբ. ընտրութեամբ OV ընտրութեամբն h ընդորութեան s ընտրութեամբ սրբ. ընտրութեամբն ikր այն փխ սոյն
- 37 U պահնցի, յրդ (համառոտագրութեան) փխ յամենայն ABDEFHVδφΓΣΦηզ յաւիտեանս U չիֆ յաւիտեան s ժամ յաւիտեան սրբ. ժամ
- 38 β անդրադարձութիւն MRβhr հաստատութիւն
- 39 F չիֆ եւ s βէ ե սրբ. βէ λ յաւիտեան զաւիտենից
- 40 r զսոսին փխ զսորին Z զնմանիսն Βαβδ-φει նմանիս սրբ. նմանիս մասին N իմն փխ իմս ip իմ
- 42 W չունի տալը h պէնեցայ փխ ձեպեցայ GMINOUVXYβλΦβgn տունս (Z զէմս) փխ տունս i տունս սրբվ. տունս s զէմս սրբ. տունս M զոհարանին Բահազու Γ յաստուծոյ
- 43 ABCDEFHIVΣΦ չիֆ j θ j յերկուս սրբ. յերկուս Γr ե փխ j Z յերկու F չիֆ կըրկին b կազացա
- 44 Y կասկով Γ երկիծանելոյն kr երկիծանելոյ λ. Հեղիու սրբ. եղիադարու I՝ հեղի սրբ. Հեղիու
- 45 h ունիմը LSαφει իւրովը μ իւրովը սրբ. իւրովը LSXY արինակաւորն (Γի արինակովը) փխ արինաւոր τ օրինօրն սրբ. օրինօր s օրինօր սրբ. օրինակօր կրկին սրբ. օրինօր ABCDEFHYZθμσωΣΦηηθ ձեռագրերից բացի, այս տողն ունեցող մընացած բոլոր օրինակներն ունեն արինակաւոր փխ արինաւոր (A արինաւոր ըստի ն-ից հետո տեղ է բոզել, բայց չի սրբաւրել)
- 46 μ մարգարէից ABDEFHIVΣΦ չիֆ j Z յոգիս
- 47 Q j մատեանս է առաքելոց Nui մտաց C-DE յտեալ սրբ. (E սրբվ.) յեռեալ ΣΦ խառնեալ սրբ. յտեալ s յեռեալ սրբ. յառեալ A ե այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի ORVWZabcdϕghijklmnopqrstu ձեռագրերից, ունեն յտեալ փխ յեռեալ
- 48 T զտէրդ սրբ. զտէրն Y տէրդ αλμϕ զտէրն (λ զտէր) սրբ. զտէրդ u զտէր A ե այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի JKγη ձեռագրերից, ունեն զտէրն
- 49 LS մեռելոց փխ Թաղմանէ X մեռելոց սրբ. Թաղմանէ N տնթիւ սրբ. անթիւ V ննջեցելով h ննջեցելովներն
- 50 δ անհատատագոյն սրբ. անհատատագոյն GJKNOPQRVWβγλabcdϕhlp զհինգեսին Zs զհինգեսան Zδηθμστϕhs եղբայրակցութիւն S այսր փխ այնր N մեծարան փխ մեծատան
- 52 U նմանիւ W զգայականաց Γ սղականաց փխ զգայականացն λ յըբացելոց
- 53 N մնացի զարձեալ C սալ ω զսալ r զսալս s զսալլ սրբ. զսալ ABJKLMSTUVXYδη-

- ժրժժ անոստ (օ անդոստ) փխ անընդոստ CDԷՁ անոստ սրբ. (DEՁ սրբլ.) անդընդոստ և անընդոստ S անընդոստ սրբ. անոստ
- 54 Z յարմատեալ փխ Յամատեալ
- 55 D յարինակն և յարինակէ արինակն
- 57 Լ՝ ապհայ Էլ շիֆ վերստին V ողորմութեամբ
- 58 և և խնամակալ
- 59 և անվանճան S անվաղճան
- 60 N և զարութիւն Տ զարութիւն սրբլ. զարութեանը Է զզորութիւն Լ՝ խորհրդոյ
- 61 U կարծրացեալ Տ յանրեր NP անդատաստան փխ անդատան ևկր յանդատան S անդատան սրբ. անդատան
- 62 HNOUZrx երկկամացս Rb երկկամաց M յիմարութեամբ U յիմարութիւն և շիֆ և Տ յանդատու U լրութիւն
- 63 C օժընդակութեան սրբ. օժանդակութեան DESUXդիկր օժընդակութեան Բ աւժընդակութեան Z շիֆ զթութեան Լ՝ ամենակալին
- 64 BCԷ որով տացէ սրբ. որոտացէ (C որոտացէ) Բ որոտացէ սրբ. որով տացէ ch-

- րևս որոյ տացէ փխ Որոտացէ և որոտացէ զ որոյ տացէ սրբ. որով տացէ A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի CMNOPRVWTabdgklmnն ևնապերէից, ունեն որով տացէ փխ Որոտացէ SI՝ լիսնացէ Uf շիֆ լիսնացէ NV-WZև ընծայել R ընծայել սրբ. ընծայեալ HNWZբփիպqtux վշտագնելոյս Rs վշտագնելոյս սրբ. վշտագնեցելոյս Փ վշտագնեցելոյն
- 65 Տ վտակ V շիֆ արտասուաց W արբեցանողաց Տ արբուցողաց սրբ. արբուցանողաց
- 66 և և մարրութիւն և և փրկութիւն և շիֆ Խ՝ Տ շիֆ Խ՝
- 67 W ընդունելութեան սրբլ. ընդունելութիւն ևկր ընդունելութիւն
- 68 W ամենապարզեղ U տէր, զարութեանց փխ բոլորից Eև փառատեալ Դև յախտեան յախտեանից ABDEFHOQUVՏՓ յախտեան C յախտեան սրբ. յախտեանից J շիֆ յախտեանից Վ յախտեան
- 69 N չունեն տողը p ամմէն

Բ Ա Ն Կ

- վերնագիր.
- K համաբաղկալած ԿԲ փխ ԿԵ օ ԿԵ—ԿԷ զրոյնների համար չունի Բան նշում և համաբաղկալում EKNOPRWβλσbgimoqtux վերնագիրը կրնատ M վերնագրի փխ կետեր TZδωΣπ համառոտագրութեամբ Սթէ հեծութիւն և հսկողին LNUVYωhrt բան և շիֆ Խ QՓ սրտէ
- 1 Տ նախատինս սրբ. նախնիս
- 2 V շիֆ պիտտ անիրաւաց և Պետրոս անիրաւաց փխ պիտտ անիրաւաց դ անաւրինաց սրբ. անիրաւաց
- 3 W չունի տողը և պարտաւորացն k շիֆ պատկերս յանցաւորաց U պոռնկաց փխ յանցաւորաց
- 4 BCDEՏ ատիկեցիս սրբ. (E սրբլ.) ատտիկեցիս Ն ատտիկեցիս ZևՏ վաթարութեան Դ վաթարութիւն և վաթարութեան DEh բարեբաստութեանն

- 6 և այս տողի փխ ունի ա. 7 և ընդհակառակն Դ զպատկանելիսն Խմ
- 8 N չունի տողը և զծածկեալսն փխ Զծածուկսն և զծածուկս
- 9 Շմ վթագուցիսն
- 10 Q զամիոխեալսն փխ Զամիոխեալսն
- 11 Տօր զգառնութեան Դ զգառնութիւնս և մաղձն N յայտեցի փխ յայտեցի Zαδμ-րՏԴՏ յայտեցի ց յայտեցի
- 12 և զզորակցութեան և մատնեցին
- 13 P շիֆ Բարախ Դ Բարախս BF վիրին
- 14 k զխորս սրբլ. և զխորս JLQSYαδηθՏտ պարտեացս ՓԷլ պարտեաց սրբ. պարտեացս
- 15 Վ կեղծաց Պտ կեղծեաց Խմոց Տ կեղծեաց առի սրբ. կեղծեաց Խմոց առի
- 16 EVWσ զբաւղ օ զբողղ FQև տգիտութեանն (օ գիտութեանն) փխ տգեղութեանն

- Nay₂Cl₂Br տղիդութեան Պ տղիտութեան սրբ. տղիդութեան ՊԵ իմոյ վերացուցի Ծ վերացուցի սրբ. իմոյ վերացուցի
- 17 Jμφωε₁ դամաւիւնաց Z դամաւիւնի δ դամաւիւնաց S դամաւիւնի սրբ. դամաւիւնացն GUβo զգնեստ JAγδμφωε₁ի զգնեստ NP սղեստ I զգնեստ փխ զգնեստ
- 18 τ տողն ունի լուսանցում
- 19 V փոխնցի փխ փոխնցի
- 20 F₂ զպալար M զվերս փխ Զպալատս S զպալարս սրբ. զպալար Z հողոց B խածուածոց սրբ. խաշոտածոց Vε₁ խաշոտածոց h թաղծուածոց (x խոցուածոց) փխ խածուածոց N բահանապետիդ β բահանապետիդ սրբ. բահանապետիդ a բահապետիդ սրբ. բահանապետիդ
- 21 ABDEFHKMPXZωΣΦs խնայնցի փխ անխայնցի h անխայնցի
- 22 N ի մարմնոյ P աշաղեցի փխ աշաղեցի
- 23 W զարմատ
- 25 M զմիարանութեանցս β զմիարանութեանս սրբ. զմիարանութեանն Te₁ի զմիարանութեանն ke զմիարանութեանն A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի JAγδμφωε₁ից և նոսրերից, ունեն զմիարանութեանս I կարդ փխ կարդ
- 26 FGLPQUg զգղեկ β զգղեկ ω զգղեկն Gh զգղեկս r զգղեկս
- 27 N շիւք Բնդ ... իրը Yσor կամաց Yο սոցայ (r սրբոյ) փխ որսոյ I որսոյ h ընդարանակալի փխ ընդ զարանակալի
- 28 o զպիտս փխ Զպահեստ A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի HJLQRSTUVXYZαδηθφωΣΦε₁ և նոսրերից, ունեն զպահեստն FNλΓ անխայտից U անխայտից փխ անխայտից S անխայտիցն սրբ. անխայտից
- 29 Vabkmqr₁tux մեծիդ p մեծին սրբ. մեծիդ o գաշակնցի
- 30 J զատուորին սրբ. զատուորիդ Vabmnoq₁tux զատուորիդ BUΓ հանդիպեցուցի փխ հանդէպ կացուցի
- 31 R զյապառնեացն ik զյապառնեաց JKLQ₁STXYαβγδηθμστφωε₁x զփորձ q զփորձ սրբ. փորձ
- 32 N զղաշտն փխ Զղաշն
- 33 U զուստ h զստն (r զուսն) փխ Զուստն Z խափողին A կտրեցի և ցրեցի սրբ. և ցրեցի B կտրեցի և ցրեցի C և ցրեցի սրբ. ցրեցի SUZas ցրեցի
- 34 μ մարտիցն I ի յաղթութեան ի o յաղթութեանն W շունի Յիսուս V տէր Յիսուս Քրիստոս I ապատան արարի փխ ապատաննցի
- 35 N խումբն
- 36 W զընդիմադրութիւն (αδσω զընդիմադրութիւն) փխ Զընդիմադրութիւն β զընդիմադրութիւնն D զիւնցմանն փխ զիւնցմանն լւօ զիւնցմանց S զիւնցման սրբ. զիւնցմանն λ բանին r բանին
- 37 γ զխաւարատիրեացն Z փաղանդս o փաղանդն լուսեղինաց WΣΦ₁o զինու S զինուց սրբ. զինուր
- 39 N աստուծոյ բարձրելո U բարձրելոյն V բարձրելոյդ
- 40 W զատեանն FU զստեանս λ յայտպեսնացս h յայտպեսնաց I₁ի բանիցս
- 41 h զհրաձեռալ o զխաւարաձեռալ V յայտպեսնաց փխ յայտպեսնաց, բանից փխ գանից ε₁ շիւք գանից
- 42 Z կշտամբիւր S կշտամբիւր սրբ. կշտամբիւրն AR₁u զատել սրբ. զատել BCG₁HKLNPSXYαβγδθΓade₁fg₁hklmnoq₁tu զատել Ծ զատել սրբ. զատել ω զատելս S զատել սրբ. զատել կրկին սրբ. զատել ω աւուրո
- 43 I անձառ անքնին
- 44 Wօ ինքնապարտաւ Z ինքնապարտաւ o խոնարհութեամբ
- 45 lu զանձն իմ Ծ յոգի սրբ. յոգի և անձն FZ զատելայ
- 46 ADE նուագանաւ (FPSU նուագանաւս δ նուագաւ) փխ նուագաւ BCJdl նուագանաւ սրբ. (d սրբ. լ.) նուագաւ Rs նուագաւ սրբ. նուագանաւ am ալամ
- 47 I' ամաթիւյ զգէմն Hβop զգէմս
- 48 H պատկանեցելայ N խաշիդ
- 49 W կնիքն o կնիքդ
- 50 W ամրութեան H շիւք I Γ ախս L տեսակիս (U զիմակիս h զիմակիս t զիմակիս) փխ զիմակիս V զիմակիս n զիմակիս (ի-ից ևնտա անդ է բողն, բայց չի սրբագրել)

51 ՈՐ Երևակդ Ս Երևա փխ Երևակ ՈՐ Կե-
նաց RWTօ փայտիդ

52 ՇՓ արուեստ N հակատիդ CRԿ նշանա-
կեսցի սրբ. նշանեսցի GKLMNOPVՅեփ-
հկևոսորգես նշանեսցի փխ նշանակեսցի

53 d ի յիկէն N չիփ յիկէն BCDEFԳ դոռչ-
մեդ N լուսոյ պաճոյճ փխ լուսապաճոյճ

54 Բ րարձի օ չիփ ի CDո բրաց սրբ.
(D սրբլ.) մտաց GHNVWԻՅabgkmo
մտաց (ի բայց) փխ բրաց Կ բրաց սրբ.
բաց ի բրացս ՆՇՓ հաճանչ S ճաճանդդ
W հաճանդ լ մաճանդ N աւրհուփին

55 c դիսոյն HՅՆժփ առհաւատչայդ LV առ-
հաւատչեացդ m առհաւատչեայ օ առհա-
ւատչեայ

56 S չիփ ի ՍԻ՛ ամրութին s ամրութին սրբ.
ամրութեան K սեմոցս

57 S պահպանակնդ ղ պահպանականդ Դ
պահպանակդ L և փխ ի K զգայութեանս
V զգայութեանաց ԲՅՈ սգայութեան ի սգա-
յութեանս Դ սգութեան N մնացի (օր իմաս-
ցի) փխ միացի

58 G չորից լ զչորիցս P նիփոյ W իմոյ,
զգայութեան փխ զգայութեան ի գոյութեանն
n նշոյդ Կր ազդեսցի Դ աստիցէ ի ասզես-
ցէ

59 ժԴ կառկաման օ կառկամամբ Կ իշխա-
նութիւնդ ի իշխանութեան C օժընդակեսցէ
սրբ. օժանդակեսցէ Eճօկր աժընդակեսցէ
N աժանդակեսցի ՍԴ աժնտակեսցէ

60 SX մատուցմանն MNP հատուածոյ փխ
հատուածոյ ԿԷ հատուածոց Դ հաս-
տուածոյ Z մասինս փխ մատինս s մա-
սինս սրբ. մատինս MՅ համարձակութին
W բարեգործեսցես ի գործեսցէ փխ բարե-
գործեսցէ

61 ՈՐ մեկնակս

62 s պատինս սրբ. պատինն միկր պարտին
փխ պատինն s պատինն սրբ. պարտինն ի
պատինն սրբ. պարտինն

63 Իոք մերժեսցես ABCDEFHVԷ չիփ ի N-
SUՆsx հազոյս XYZikռ հոգոյս F անդա-
ւաճողիկ օ անդաւաճանիկս F փրկու-
թինն

64 Օ ջնջեսցի K կենատուիդ փխ կենդանա-

տուիդ P գրեցեալ ԿԼ գրեալս n գնեցեալս
փխ գրեցեալս MZօs շնչոյս Դ շնչոյ

65 Z նկարում օ նշկարարումն փխ նկարումն
N դարութին s մերատիպ սրբ. տիրատիպ

66 ի չիփ Ընդ իս V բնակեսցի օ ի յիմում Vx
գերեզմանի

67 ՆԻ՛ ծորեալ s ծորել սրբ. ծորել Դ մարմն-
ւոյս II օծումդ օ պահնցէ

68 Ohr նորոգութեան Դո նորոգութին օ ա-
ւորն

69 ՍZs բոյոցդ Qc ալիի Z ծանուցար

70 N բոռիք Ս բոռիք ZՅ բոռիք Կ բոռիք A
և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օ-
րինակները, բացի JLMQTWXաճիծիտփ-
եծիկոգտux ձեռագրերից, ունեն բոյոռիք A-
BDE վաստակարդ M վաստակովքդ լ
վաստակով Տ վաստակարդ սրբ. վաստա-
կարդ Z պճնեցայ

71 HWՆho երախտաք Ս երախտիք

72 S զգեստիս ծ զգեստիս ղօ սգեստիս ս
զգեստիք F պճնեցայց փխ պերճացայց լ
պերճեցայց NWԴ քաւել Z քաւեա օ քա-
ւեսի s քաւեա սրբ. քաւեալ

73 Z չիփ բարեգութ ժԴ զվերարկոյդ g վե-
րարկոյդ ի անապականութեանդ

74 HNWIh տաժանացեալս M տաժանեցեալ
Ս տարժանեցեալս VՆg տարժանեցեալս F
չիփ մեղարք JNաճօթել մարմնո Բ մարմ-
նոյս սրբ. մարմնոյ Դ մարմնոյս

76 W հնացիլ փխ Հնացոցիլ Կ ոգոյս ի
վառտեսցի

77 ի խաւարաւիրացն սրբ. խաւարարնակացն
օ խաւարաւիրացն (օ խաւարարնացն)
փխ խաւարարնակացն OZ պատիր ծ պար-
տիրք փխ պատիրք s պատիրք սրբ. պատիրք
KSYu վերերեւեսցի L վերերեւեսցիս օ վեր-
եւեսցին

78 H անուամբ սրբ. անուամբդ Ս անուամբդ
Դ անուն սուրբ փխ անուամբ V բով օ վե-
հրն փխ վեհն s կորստեան սրբ. հանգրս-
տեան

79 VՅ բով QUY գոյին ծ գերութեան օ գե-
րութեամբ

80 ի յշառութեանն

81 No անդոյր լ ինձ խնամող օ խնամօղն
Դ չիփ խնամող օ հնամող Lx չիփ բանտե

- NW բանդ Դ բանդ թմ փխ բանտն, փըր-
կութեան փխ բարկութեան
- 82 ԹՕ Ի յաճումն N աճումն ճ յաճախումն փխ
յաճումն P շիֆ արդանդն շիֆ արդանդն
- 83 V թով Օ յայն անձկութեանն
- 84 Կ շուքի տողը S ձեռամբ սրբ. ձեռամբդ W
ձեռամբդ Օ շիֆ թո V թով
- 85 ABCDEHΣΦ Բեուրք V թովք Կ շիֆ թո
Օ բնակեցայց փխ բնակալաց ՕV տուն
- 86 Xs զովեալ (s զովեալս) սրբ. զոտվ Rpqx
սինեակն U սենեկն Բ սենեակն Ի սենեակ
- 87 N Կաղ S աստանոր ինձ սրբ. ինձ աստա-
նոր Y աստանուր ինձ Օ հղարաց փխ հա-
ղարաց
- 88 C զի որ սրբ. զի JKRαδηθσφωεւտ շիֆ որ
լս զի սրբ. զի որ HMNωΣ շիֆ Կ S ալժմ
սրբ. Կ ալժմ Σ ալժմն Օ ալժմ Դ շիֆ ան-
դրնդային
- 89 Դ շիֆ Երբեմն ... ալժմ ωΣ շիֆ Կ S ալժմ
սրբ. Կ ալժմ N աշխատելի փխ աշխարելի
- 90 M շիֆ արդ, զու կրկին S թո սրբ. զու
ABDFHSUYZγωΣikprs բուր Y գոյիցս
- 91 Y Ի յերկնայնոց JK յերկնայնոց Բ յերկ-
նայնոց adm յերկնայնոց Բ յերկնայնոց
N շիֆ Կ JKLp ստորնայնոց ad ստոր-
նայնոց Դ ստորնոց
- 92 Vo շիֆ Ի Ն սանդարամետաց փխ սանդա-
րամետականաց
- 93 F անպարտական Z անպարտապանդ փխ
Անպարտականդ N մահու ալսր տարադրու-
թեան Vλbedhikpqrt ալսմ Դ տարադրու-
թեանն
- 94 Z շիֆ Կ աւտարացայ
- 95 KLSQ պատրեցայ փխ պարտեցայ
- 96 W շիֆ կասեցայ Կ կամեցայ սրբ. կասե-
ցայ A Կ ալս տողն ունեցող մնալած օ-
րինակները, բացի HOp ձեռագրերից, ու-
նեն կամեցայ փխ կասեցայ
- 98 L խորեցայ Օ գերացայ փխ գերեցայ
- 99 Կ Կ նդովեցայ կրկնված LGPβ վատթա-
րեցայ Z վախարացայ սրբ. վատթարացայ
S վատթարեցայ սրբ. վատթարացայ
- 100 P շիֆ Կ ընկուղայ Ռ ընկուղայ
- 102 Օ շիֆ փխ Չիթ x Չիթ փխ Չիթ (Չ-ն լրաց-
ված հետո՝ կարմիրով) W ինչ առ ալս
FK շիֆ ինչ Բիթ ինչ սրբ. ինձ չն ինձ փխ
ինչ S ալս սրբ. ալս ինչ PWeihikr մասն
փխ մատն ձճճ մատն սրբ. մասն
- 103 Yγλ. Կ սդ
- 104 Σ ալ սրբ. արդ Ն շիֆ թո L շիֆ յիս X
յիս սրբ. անդ
- 105 S յուսոյ սրբ. յուսոյ τΣ յուսոյ փխ յուսոյ
ikr գիշերն ինձ GKNSVδλωabiktu վաղոր-
դեայն HMRβΓgħr վաղորդեան S վաղոր-
դայն սրբ. վաղորդեայն
- 106 Օ յաղորդեալ Կ Ի փխ Կ V ալժմոյն ձ
ձարկեաց փխ կարծեաց
- 107 Y շիֆ Կ μ զանձ
- 108 GMNPVWβΓabdikortx անշափելի փխ
անփախելի cfpS անփախելի սրբ. անշա-
փելի
- 109 δ զի ոչ սրբ. ոչ Z կորուսեալս
- 110 Σ նորդման
- 111 Y Կ որ Կ R որ Կ սրբ. որ ΣS որ սրբ. որ
Կ μ Կ փխ Կ A Կ ալս տողն ունեցող մը-
նացած բուր օրինակները, բացի FJKLQ-
STXYαγδηθσφωεւ ձեռագրերից, չունեն
Կ Yλի շիֆ ինձ ikR կենացն
- 112 N անբաւեացն փխ անբուեկեացն P պար-
տուց
- 113 μ ինձն
- 114 F փափկութեանն փխ փրկութեանն MWZ-
εւիդ փրկութեանն
- 115 W Քան փխ Քանդի Mh վհատութեան Օ
վհատութիւն P գոյթ փխ գոյթ ծր գոյթ Բ
տաղնապի
- 116 E փրկութեանն t փրկութեան անդ DEc
բաշալերեալ սրբվ. (c սրբ.) աշ բաշալե-
րեալ զx աշդ (x աշ) բաշալերեալ F կար-
կառի
- 117 Nt շիֆ տուր²
- 118 Uσ յախտեանս յախտենից
- 119 U չունի սողք

Բ Ա Ն ԿԶ

վերնագիր.

Կ համարակալված 2 փխ 42 EKNORZ-
βλσθξιουϰϭϭ վերնագիրը կրճատ M վերնագրի
փխ կետեր Դδημτωs համառոտագրւոյամբ W
նորին Գրիգորի խաւսք ընդ աստուծոյ փխ վեր-
նագրի P չիք յաւելուած NPUbot հեծութիւն Բ
չիք աղերս HLNUVYΣΦhor բան Ե չիք Ի Q
սյրտ!

- 1 օ չիք որ Z չիք եւ
- 2 KΛQα այսմ s այսր սրբ. այսմ C պաղա-
տիւ սրբ. պաղատել ՈΓ պաղատեալ AB-
DEFHRSVյւմքωΣΦ ձեռագրերից բացի.
այս տողն ունեցող մնացած օրինակներն
ուենն պաղատել x նովաւ փխ սովաւ
- 3 H չիք Ի O մատուցելն
- 4 VWλւ իմով բանիւս Ogo կցորդել
- 5 M ապա սրբ. իսկ Ոθστ իցե (իցէ) փխ
դուցէ Z դուտցէ s է սրբ. դուցէ կրկին սրբ.
իցէ u գուցէ սրբվ. իցէ g յառաջեալ
- 6 Ի՞ սովին օ սովիմք UWΦgt ողորմել b
ողորմեալ սրբ. ողորմել
- 7 BGHMVWλΓΣΦbcglmostu եթէ R եթէ
սրբ. թէ
- 8 Իlo չիք ինձ JΛΓ միայնույ BZσΣΦ գրեալ
սրբ. գրել ΞHUVWλbcfhikopqrtux գրել s
գրել սրբ. գրեալ DSΣor զեղկութիւն Ms
զեղկութիւնս
- 9 Ի՞ ինձ զէն փխ ինձէն U այսոցիկ
- 10 օ յիշեսցէ a յիշեսցէ սրբ. յիշեսցէ նա օ
չիք նա JLSYγ զբանսն Դիք զբան TZαδ-
ւյθյւստքω!eւ նորա Zαηθստքωeւ զհոգէ-
շուելս β հոգէշուել s զհոգէշուել
- 11 HMNOVWΓbmo եթե (եթէ) L վստահես-
քի Ի՞ Ի սիրտ V ունիլ
- 12 c չիք եւ KNU ով որ V լինիլ
- 13 α պատասխանեաց սրբ. պատասխանաց
- 14 ikr զի ոչ ACDEFHΣΦ ինքնընտիր արշաւ
փխ ընտիր ինքնարշաւ B ինքնընտիր ար-
շաւ սրբ. ընտիր ինքնարշաւ S ընդ իւր
(Դ ընդիրք) փխ ընտիր V վաղիրք
- 15 ABCDFHLQWγητaeis թե (թէ) փխ թէ
ևւ E թէ (փխ թէ եւ) սրբ. թեթև α թէ և
սրբ. թէ θ թէ սրբ. թէ և Γ թէ (փխ թէ եւ)

- սրբ. Թևս Φ Թևս (ix Թեթև h Թէթև) փխ
թէ եւ Γ Ի սրբ. և ω ամբարձան օ Թեոցն
HΣikr բերիցէ Դc բերիցի սրբ. բերիցէ
- 16 λΓ որս βso զգուշ Γ սգոյշ
 - 17 ABCDEFHTUλpqx վիմէն s վիմին սրբ.
վիմէն A և այս տողն ունեցող բոլոր օ-
րինակները, բացի FJKLMOTXYZαβγδիւ-
θյւտքωeւ ձեռագրերից, ուենն հաստատու-
թիւն Y Պատրոսի փխ Պաւղոսէ
 - 18 s անկանել սրբ. անկեալ ABCDFHVյսω-
ΣΦbcot չիք Ի Γ դետին փխ յերկիր
 - 19 s այսր Դ իրադատի փխ իրաւադատի
 - 20 NW մարուր Y նիւթականաց փխ նիւթ պը-
սակաց
 - 21 FSZI՛ շիշանել (ωΦ զիշանել) փխ շիշա-
նել K շիշանել սրբ. շիշանել s շիշանել
սրբ. շիշանել WYο յանձնոհհաս
 - 22 μ պատժաւորն փխ պատժապարտն
 - 23 ω ամենայն բարձեալ փխ ամբարձեալ N
կործանմանն
 - 24 օ մահուանէ
 - 25 c ինձ սրբ. ինձէն
 - 26 ABDEHYγΓΣΦ ամենեկիմբ C ամենեկիմբ
սրբ. ամենեկիմ s ամենեկին սրբ. ամենեկիմբ
 - 27 DJOTXαθյւտքabde;gpt եղկելոյս և եղ-
կելոյ
 - 28 ABDEFHKσΣΦ հառաչմամբ փխ հնչմամբ
Gh հնչման β հնչման սրբ. հնչմբ
 - 29 C աղաղակէ սրբ. աղաղակեսցէ
 - 30 h լից եւ Ի փխ լիցի եւ AEFsUωirtux
բակտիւոց Gs բակտիւոց սրբ. բակտեցե-
ւոց Q բակտեցելոյ Z բանտեցելոց (և բա-
տիւոց) փխ բակտեցելոց
 - 31 W հողոյ պատեան s հողապատեան սրբ.
հողապատան γ շիրիմս DE վերարկու
 - 32 s Ի այս սրբ. զայս A խոստովանեալ սրբ.
խոստովանել ՈωΓΣΦir խոստովանեալ V
խոստովանել
 - 34 V բարբառ N աղղեալեալ UWYtx աղղե-
լեալ (Γ անաղղելեալ) փխ անաղղելեալ β
անաղղելեալ s անաղղելի և սրբ. անաղղե-
լեալ NP զնոյն փխ զսոյն N պաղատեալ
A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակ-

- ներք. բացի LSVX ձևագրերից, ունեն
պաղատել
- 35 C աղբեր սրբ. աղբեր GYԿ աղբեր է
աղբերդ x աղբերդ W պարզև N չիք պար-
զեր բարութեանց ժ բարութեանց
- 37 V ողորմաց EՅսս խնայեա սրբ. (ս
սրբւլ.) խնայեա մարդասիրեա TX խնայեա
մարդասիրեա սրբ. խնայեա A և այս տողն
ունեցող մնացած բոլոր օբյեկտները, բա-
ցի LSYZԿԼՏԵ, ձևագրերից, չունեն մար-
դասիրեա
- 38 V նայեաց U փրկութիւնս փխ բնկութիւնս
- 39 c խոնարհեա
- 40 V չիք ի NU տարակոյսս V զտարակոյսս N
անձնուհաս զx տաղնապ վտանկիս (վը-
տանգիս) փխ տաղնապիս
- 41 DEFNUc հաղորդեալ Vs հաղորդիլ Խ
զկորստաւեան
- 43 օ հեծեծութեանս փխ հեծութեանս
- 44 MPUGo խորոց փ խորոց սրբ. խորոցն
Ws մահու N զերեզմանին Nդ հառաջմունս
- 45 F տեղեաց փխ խեղեացդ A և այս տողն
ունեցող մնացած բոլոր օբյեկտները, բա-
ցի DEHMOPQTUXազծիծմստԴԵ, ձև-
ագրերից, ունեն խեղեաց
- 46 Կէ պաղատանացս Դ անգամոյս
- 47 Ե անաշնական փխ անապական
- 48 Ն լիցի փխ լիցի g և ի օ չիք քո ABDE-
FHKԿՏՓ զարութիւն գթութեան C զաւ-
րութիւն գթութեան սրբ. գթութեան UVb
գթութեան
- 49 N տոթանաւորիս Vձց տարթանաւորս Դ
տարթանաւոր տկարութեանս
- 51 L անդ փխ Ընդ ԿԵ կերպարանին Ե չիք
ի հ քննութեանն
- 52 PZ տանջելոյս է յաւելցիս
- 53 օ խեցեղէնս V մարտիցիս
- 54 ikr կռչկոճեցելոյս ք կռչկոճելւոյս և կռչ-
կոջելոյս հ ի փխ մի Nikr բարկութեամբ
V զբարկութիւն Դ բարկութիւն սրբ. բար-
կութեամբ
- 55 Դ շինումոյս
- 56 Դ սպանանելոյ cflho սպանելոյս qt սպան-
նելոյս և սպանանելոյ x սպանանելոյս L
ձգեսցես փխ արձակեսցես SX արձակե-
ցես սրբ. ձգեսցես Wo յարձակեսցես
- 57 Ե լուսոյ փխ Լուոյ G ջախջախելոյ սրբ.
ջաղջախելոյ հ ջաղջախելոյ FN ռաստիկ
TZծծսԵ որոտայցես Դ որոտայցես սրբ.
որոտայցես
- 58 Կ անպատուելոյս հ անպատուելոյս զ ան-
պատուելոյս Ել իրբև ho չիք իրբ A մպար-
հաճի սրբ. ամպարհաւաճի Փ զամբար-
հաւաճի CRb մոնչեսցես սրբ. մոնչես UԲ-
ձգedfor մոնչես Դ մոքնչիցես
- 59 R մերժելիս սրբ. մերժելի
- 60 հ չիք մի P զդիմամարտ քո GԲ քո
- 61 օ տաղտկալիս W զուտիս LWor վարկա-
նիցես S վարկանիցիս սրբ. վարկանիցես
- 62 Ե զգարշութիւն Դ իրբև W զբնամարտիկ
փխ զբնամարտիկ օ բնամարտիկ
- 63 Q զսէթեալս փխ Զխէթս Դ բայց փխ բայց
ԲԲՏԲգ ընկելի օ ընկելի N զեհնելոյս
- 64 Z բարձրապատիւ փխ բարձրապատիւ
- 65 հ յանդիմանեսցի
- 66 է չիք և NU խաւարարեալ Դ խաւարար-
գել սրբ. խաւարարեալ է խաւար փխ խա-
ւարարգել
- 67 Zօs յոդնալաղիսիծ ծ յոքնաթախտնձ սրբ.
յոքնաթախիծ
- 68 Բ այս տողից մինչև տ. 181-ի սպառհա-
ւեար] բառը ներառյալ ունի աչ գրչու-
քամբ c հաստատուեցի Բ անփոխադրական
(Բ անփոխօրհան) փխ անփոխօրհան V
լինիլ S լինիլ սրբ. լինիլ
- 69 L արդահելոյս փխ արդահատելոյս
- 70 Wձօ չիք և UԴ կենդանաւորս
- 71 ZiS անմահիդ փխ անհասիդ
- 72 է չիք ի U մահու Բ և մահու
- 73 FL ամենահաւարիդ փխ Ամենահաւարիդ օ
հրամանիդ S հաւատովս
- 74 Ն աղաչեմք JLSZազմսԵ, չունեն Յխուս
Բ Յխուս Բրիտանոս սրբ. Բրիտանոս
- 75 S հայեաց սրբ. նայեաց
- 76 W ինձ լինիլ տնկալից փխ լինիլ տնկալից
ինձ V լինիլ MNr տնկալից փխ տնկալից
- 77 S տապանին սրբ. տաղնապին
- 78 FNZhլ անկենդան աւուրն փխ Անկենդա-
նաւորն W անկենդանաւոր հ թընման փխ
թնդման
- 79 Օ չիք քեզ հաշտեցուցչաց W հաստեցուց-
չաց փխ հաշտեցուցչաց

- 80 H արգեսցես (W յարեսցես) փխ Յարգեսցես ADEHΛΣΦ միայն լսել BC միայն լսել սրբ. լսել միայն NTZαηϑσϕωε ϭ բարեկորթ փխ բարեկորթ թա բարեկորթ սրբ. (ս սրբվ.) բարեկորթ
- 81 V ոգէսէր P մարգասէր հշարօ շիւ հշարօ
- 82 V բնակեսցի օ շիւ բնդ, յիս
- 83 I, լուս W առնելոց BDEFHVΣ խաւարի S խաւարային սրբ. խաւարին
- 84 C կենդանարար քօ սրբ. կենդանարար GMP-VWβλbedhikoptu կենարարք (բ կենդանարարք) փխ կենարար քօ DENi շիւ քօ Tη կրից սրբ. կրիցդ զծ կրիցդ հ պաշտեցիս
- 85 Oηω իրրե G զանձի P զանձ աօ զանձուց I կրից փխ զանձու n զանձոյ S զանձի β շիւ զիս I պահել
- 86 GNOVWβglot կենացն Jy նորոգմանն U նորոգումն ափ նորոգման սրբ. նորոգմանն x նորոգման ի քիզ ABCFUωkr բնծայեցուցես Gu բնծայեցուցես սրբ. բնծայեցուցին μ բնծայեցուցին սրբ. բնծայեցուցես
- 87 I, P անճառք փխ Անճառք P անճառք սրբ. անճառք S օճառք սրբ. օճառք V անվատնելիք η անվատնելի սրբ. անվանելի I, բ անվանելի փխ անվատնելի S անվանելի սրբ. անվատնելի N զնուցն
- 88 N յարակել փխ յարակայեալ Fikr յարակայեալ W բարին օ բարին
- 89 W հալածեալ FNWhoqrx զզուղն
- 90 օ շիւ առ իս վանեսցի տէր U վատնեսցի փխ վանեսցի
- 91 GLMNPQRVWλabcdghlmnpqtu եթե (եթէ) ABCDENPQRUVϑτdo պատերազմեալ β պատերազմեալ սրբ. պատերազմի n պատերազմ փխ պատերազմի
- 92 n և տեսեալ Γ տեսել հ զօրացն
- 93 U զատողականացն WΣΦ զազողականաց λ զատողականացն
- 94 h բեղ
- 95 ABCDEFJRUYΓi, βէ Oσ βէ սրբ. հթէ λ եթե և S աթմիկ փխ աթմ ABCDEFHΦ երազեալ Ufi արգել փխ արազեալ Σ երազեալ սրբ. արազեալ S արազեալ սրբ. արազել իրկին սրբ. երազել
- 96 YΣ անշաւեղ G պատահեսցէ փխ պատարասեսցէ H պատարասէ Q պատարասիցէ
- 97 Yei զազօխ ABDEFHNTi, nost տէրունական Cμ տէրունական սրբ. տէրունականս բ տէրունականսն u զտէրունականն N դան փխ դան
- 98 SUXYZIi, s հնարի զիս U արկանել փխ կործանել
- 99 HKLPQSUXZβacdf, ghiklprtux զծնդրադրովին R զծնդրադրովին սրբ. զծնդրադրովին Jy արարչիդ αημϕωσ արարչին սրբ. արարչիդ
- 100 A թաթաւեալ (փխ թաւալել) սրբ. թաթաւել BDEHJKLPQXΦdln թաթաւել (NΓa-gikoqrx թաւալեալ S թօթաւել U թաթաւալ Y թաթաւել) փխ թաւալել Cp թաթաւել սրբ. թաւալել R թաւալել սրբ. թաթաւել Σ թաթաւիել սրբ. թաթաւել εi թաւալել սրբ. թաթաւել τ և ձեռն
- 101 Tj, s երեսացն սրբ. երեսացդ γ երեսացդ F աստուծոյ իմոյ E նոյն սրբ. աոյն VΓs մածունն (ϕօ մատուցումն) փխ մածուցումն
- 102 GMWβλ ինչ փխ ինչ U շիւ ինչ հ ինչ կրկնված I, s նիւթիցէ
- 103 S բրտուքն U բրտուն d բրտունք F յոսթի Ph ուսթի I, յուսթի t արեան α զանկեալ սրբ. զանկեալ Γ զանկեալ A և այս աղբ ունեցող մնացած յալսօ օրինակները, բացի GJNVWβγδηλμσϕβε, i, osx ձեռագրերից, ունեն զանկեալ փխ զանկեալ
- 104 T փրկչիդ սրբ. փրկչին αημϕσ փրկչին սրբ. փրկչիդ γσω փրկչիդ εi, օ շիւ աշխարհի I, յաշխարհի K խուսեսցէ սրբ. խուսեսցէ W խաղեսցէ (Y խուսեսցէ) փխ խուսեսցէ λ խուղեսցէ սրբ. խուսեսցէ b խուսեսցէ սրբ. խուսցն
- 105 JSTXYμϕωք զշունչս αβδκu զշունչ սրբ. (ս սրբվ.) զշունչս U պարանդեսցէ փխ պատանդեսցէ ZΣ պանդանդեսցէ σ պանտանդեսցէ
- 106 Φ կապանքս HΣx, r ամենաստեղծչին (U ամենաստեղծչիդ) փխ ամենաստեղծին Tα-δμϕ ամենաստեղծին սրբ. ամենաստեղ-

- ծիդ Z ամենաստեղծիդ սրբ. ամենաստեղծին օհ, ամենաստեղծիդ S ամենաստեղծիդ սրբ. ամենաստեղծիդ
- 107 Իլ ուրացութիւն H լուսոյ Z0 լուսոյդ սրբ լուսոյն Ա լուսոյն սրբ. լուսոյդ Դ լուսոյդ
- 108 HNWβλΓΦηtu Հայհոյութեան Իլ Հայհոյութիւն օ Հայհոյութեամբ S Հայհոյութիւն սրբ. Հայհոյութեանն ABCDGHJMNORS-VWYβλΓΣΦηmt Համբերութիւնն Eb Համբերութիւնն սրբլ. (b սրբ.) Համբերութիւն Իլ Համբերութեանն S Համբերութեանն սրբ. Համբերութիւն
- 109 Ս ընդ նոսին զնոյն փխ Ջնոսին ընդ նոյն H զնորին փխ զնոսին ABCDEHJNVω նոյնն Ս կապեցէ (ω կարգեցէ) փխ կարկեցէ
- 110 q դադանածիդ փխ դադանածիդ h շի՛ դադանածիդ... արձակեցէ A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի DEFMQXαδիθμστφωεւց ձեռագրերից, ունեն դադանածիդ i զինից
- 111 Јаγδθμστφω կարթն L կաթն փխ Կարթ S կարթ սրբ. կարթն h շի՛ Կարթ Շնարից Ју աղեղանն աղ աղեղան սրբ. աղեղանդ և աղեղանդ ֆ աղեղան սրբ. աղեղանն օ շի՛ փառաց ծփ հարն սրբ. հարդ ABC-DEFGHKLMNOPQRSVXYΣΦεւիhnp պատահեցի ր պատախեցէ S պատահեցի սրբ. պատահեցէ
- 112 K տողն ունի լուսանցում չ. բաղդով լուսոյ սրբ. բողով u բողով սրբ. բողով լուսոյ e ի բողով b մտեալ ր ընդանաւ փխ ընդ աշս Ս առ աշս Eb աշս սրբլ. (b սրբ.) աշս dfighօp աշս փխ աշս C անամօթեցի սրբ. անամօթիցի GMNPRWλΓβցghikpq-tux անամաւթիցի Kfnp ամօթիցի փխ անամաւթիցի O անամաւթիցի θστ անամաւթիցի mo անամաւթիցէ S անամօթիցի սրբ. անամօթիցի
- 113 օ զլխոյդ a զլխոյ F պատեալ
- 114 NW լրման ածմұpas լրմանն սրբ. լրմանդ չա լրմանդ σ լրմանդ θ զնա սրբ. աժենից զնա
- 115 X մուրիցի սրբ. մուրիցի βց մուրիցի փխ մուրիցի LS զլստահութիւնս Y զլըհատութիւնս փխ զլստահութիւն
- 116 JKWαδμΓεւm եղեզնն (եղեզնն) S եղեզն սրբ. եղեզնն չ. մատուցել ABDEFHVαΣΦ շի՛ Ի Cμ յաջ սրբ. Ի յաջ Tδmas գոյացուցին սրբ. գոյացուցիդ չա գոյացուցիդ
- 117 x շարշարել
- 118 Oh ապանման փխ այստեղման Դ ապանմանց Դ իսկ փխ զիս Z կայտակեցէ Դ առակեցէ (x կարկառեցէ) փխ կատակեցէ
- 119 V տանիւն W տանելն փխ Տանելն ABD-EHηΣΦ ամենահարկին փխ ամենադարկին C ամենահարկին սրբ. ամենադարկին Tσ ամենադարկիդ Ζαθαεւ ամենադարկին սրբ. ամենադարկիդ S ամենադարկին սրբ. ամենահարկիդ HJORVβγλagho հեղեկեցէ L հեղեկեցէ N հեղեկեցէ
- 120 h շի՛ ինչ P ութից ADEFHLSXYηωΣ-Φիլ կախարդեալ BC կախարդեալ սրբ. կախարդի δ կախարդ սրբ. կախարդի u կախարդել S խորամանկիցի սրբ. խորամանկեցէ
- 121 ACDEQUիդ ապտակն ընդ B ընդ զիմաց սրբ. զիմաց F զիմացն q շի՛ զիմաց TZαφaeis հարկին սրբ. հարկիդ չա հարկիդ
- 122 օ ամաչեցուցէ սաստկապէս N սմաչեցուցէ
- 123 m մատ Bu մթութեանս սրբ. մթութեան A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի DEFHJTZαγδիθλμστ-φωΘαεւ ձեռագրերից, ունեն մթութեանս
- 124 hX խարեութեանս A լնկեալ սրբ. լնկեալ B լնկեալ EJLYΣΦno լնկեալ (լնկեալ) WΓfjos լնկել c լնկեալ սրբ. լնկեալ dhi լնկեալ q լրեալ (x և նկեալ) փխ լրեալ R մատիցէ սրբ. մատիցէ
- 125 չ շի՛ Ի W շի՛ լուսոյ t երեման խաչի
- 126 Ս շի՛ Ի BNλ մեղաբեական FUYցipx մեղաբեական G մեղաբեական f ի միջօրեկան h մեղաբեական SY տապոցն u տապոցն և փորձութեանց
- 127 N վատից փխ վատիւ U շի՛ խորշակին Σ խորշակին սրբ. խորշակալ
- 128 ABCDEFVηΣβիmtu շի՛ Ի S յարմատոյ սրբ. Ի յարմատոյ N յարմատոյ չ յարմա-

- տուց ADEFLNUβηωΣΦ խախտեալ BCM
խախտեալ սրբ. խախտել
- 129 Ե դի վիս Ի N խաչիդ վիս նշանիդ SY Քը-
րիստոսի լուսոյ U աստուծոյ վիս լուսոյ
H խզեալ վիս խելալ P գոյացի վիս գո-
սացի
- 130 U շնորհէն BDEFHU զիս ունայն օ չիֆ
առնել
- 131 Ի որ Z բնկալար սրբ. բնկալաւ β բնկալ
վիս բնկալաւ աքաւս բնկալաւ սրբ. բնկա-
լար օւս բնկալար Ζαδθμφաւս տէրն սրբ.
տէրդ γօս տէրդ σ տէրդն
- 132 W պատարեցուցէ վիս պատկանցուցէ
- 133 Bբ խածողը (վիս ծախողը) սրբ. խածա-
նողը GHMNSUWΓΞϛik խածանողը վիս
ծախողը R խածանողը (վիս ծախողը) սրբ.
խածողը X խածողը սրբ. ծախողը Y խա-
նողը վիս ծախողը S խածանողը սրբ.
ծախողը A և այս տողն ունեցող մնացած
բոլոր օրինակները, բացի JLQΤαγδηθτα
նկատելից, ունեն խածողը վիս ծախողը
- 134 T երկաւորին (վիս երկնաւորին) սրբ. եր-
կաւորիդ Z երկնաւորիդ սրբ. երկնաւորին
աղիւքսէ երկնաւորին սրբ. երկնաւորիդ
օւս երկնաւորիդ
- 135 Ի ծախմունս վիս խածմունս և զխածմունս
Ի ազդիցէ
- 136 Z բնկումանցն Ե չարմունք չարմունք սրբ.
չարմունք չարմունք Ταδθμφωս հաստո-
ցին սրբ. հաստողիդ σ հատողիդ τ բնա-
ւիցն
- 137 և յանիւսաց վիս յընթացս Ե խորհրդոյց և
մոլեցուցէ վիս մոլորեցուցէ
- 138 U սեկորն M ոտիցն GKΓabcբ անհասա-
նելոյն N անհասանելոյ Z անհասանելոյդ
սրբ. անհասանելոյն աղիս անհասանելոյն
սրբ. անհասանելոյդ γσ անհասանելոյդ
δθϛ անհասանելոյն սրբ. անհասանելոյդ
ω անսահմանելոյդ վիս անհասանելոյդ Hβ
կապտեցէ վիս կապեցէ
- 139 Na հրապոյր Ի հրարոյս փիս հրապոյրս
β ինչ փիս ինծ օ դմնացս զ դմնացս
- 140 Y քացախ A զեղոյն FNQSWXYδλωΓΣ-
cfigiklmorx լիւոյն ABDEFHVθτΣΦ չիֆ
ի C յարբումն սրբ. ի յարբումն է յարբու-
յումն վիս յարբումն FPλօ կենարարին վիս

- բարերարին Ταηθφϛս բարերարին սրբ.
բարերարիդ Z բարերարիդ սրբ. բարերա-
րին σօ բարերարիդ
- 142 օ յառաջին Uի ճաշկման
- 143 ηs խաչին սրբ. խաչիդ
- 144 ACDEGJKMNORUβλΣΦd բնդիզեալ Bσ
բնդիզեալ սրբ. բնդիզել Zօ վզել վիս բնդ-
վիզել և ր հնազանդութեանն
- 144—145 ABDEFHΣΦ հրամանի տեառն հը-
նազանդութեան C հրամանի տեառն հնա-
զանդութեան սրբ. հնազանդութեան տեառն
հրամանի σ հնազանդութեան սրբ. հնա-
զանդութեան տեառն հրամանի
- 146 Ե բնկումն վիս Բերումն GKTabdfinpqd
անսահմանելոյն Z անսահմանելոյդ սրբ.
անսահմանելոյն γօ անսահմանելոյդ ծիւք
անսահմանելոյն սրբ. անսահմանելոյդ μs
անսահմանելոյն սրբ. անսահմանելոյդ τ
անսահմանելոյն (մա-ից և ևս տեղ է քաղել,
բայց չի լրացել)
- 147 BHΓΣ վանեալ զիս
- 148 SUβօ միսելոյ V միսեցելոյն
- 149 Aαθστ կողաստեղծչին վիս կող ստեղծչին
Q կռչս BCD կողաստեղծչին սրբ. (Θ
սրբ.) կող ստեղծչին Zծիւքսէ ստեղծչին
սրբ. ստեղծչիդ ω ստեղծչիդ W հերքեցէ
վիս հերքեցէ
- 150 BUf_ghօ երկամբ օսու պաշարեցէ վիս
պարփակեցէ
- 151 Ի պատանաց S պատանաց սրբ. պատա-
նացն Zծիւքսէ ունողին սրբ. ունողիդ
γօ ունողիդ σ ունողիդ
- 152 V հայի δ հանել վիս հայի P խորդա-
խեցէ սրբ. խորդախիցէ VWλΓm խորդա-
խիցէ
- 153 N բնակեալ V բնակիլ FKNRWXYβγδλ-
σΣcghiklmortux կենդանոյն Ταηս կեն-
դանոյն սրբ. կենդանոյդ Z կենդանոյդ
սրբ. կենդանոյն ω կենդանոյդ
- 154 և մարդկաւրէնսն է մարդկօրէն և մի վիս
իմ
- 155 a չունի այս տողից մինչև բան և է տ. 9-ի
միա[ցոյց] բառը ներառյալ N կորացի
վիս կորացի
- 157 αθσϛել խրն U նորոգեցէ λ նորոգեաց

- սրբ. նորոգեցնել իս մահացեալսն ու մահացեալսն սրբ. մահացեալսն
- 158 A B C D E F J K L Q S U X Y α γ δ η θ μ σ τ ρ ω Σ Φ ρ ε₁ կապանացն su կապանաց սրբ. կապանացն B հաղարամէից սրբ. հաղարամէից JWZ. Γ հաղարամէից U հաղարամէիցն Գ հաղարամէից s բերկրիցի
- 159 DE կարկամեալ (JTZAδθϑστϕε₁ կրկնեալ) փխ կարկեալ β կարկեալ սրբ. կրկնեալ μ α կրկնեալ սրբ. կարկեալ G ի սոյն փխ իսկոյն U ի փխ ընդ ABCDEFZ. շղթայսն H շղթայս սրբ. շղթայս
- 160 tu տաղեալիս ACDEFNΣΦikr ըմբռնանել BGHQSYbptu ըմբռնանել ի սատակադունին ADE տանջանարանացն այնր BC տանջանարանացն այնր սրբ. տանջանարանացն (C տանջանարանին)
- 161 HNVWΦm հարուածն օ հարուածս AB-DEFHLMNSUXYηθστϕε₁ զծուարացի C զծուարացի սրբ. զծուարացի
- 162 P հոյք փխ Գոյք Y զոյքն ABCDEΜϕΦ կորստեանն Σ կորստեանն սրբ. կորստեան FZux յետնումն N յետումն FN սատակման Φ սատակմանըն (տողաղարծի դնալ)
- 163 FSUWβλcfjikor պատրաստեալ օ են F հրշտակաց βի հրշտակացն ի հրշտակացն S հրշտակացն սրբ. հրշտակաց
- 164 B պատմեցի սրբ. պատմեցի F պատրաստեցի փխ պատմեցի E մեծին (զմեծ ի) փխ մեծի NYn չիք մեծի ABDEJt մեծի փխ մեծին C մեծի առնին սրբ. մեծին առնին ABDEFJNΣΦtu առնին L առնին
- 165 Γ աղաւթնելոյս ABDEFHθστΣΦ Յիսուս Քրիստոս C Յիսուս Քրիստոս սրբ. Յիսուս
- 168 ի յամենայն Երամենադարդուն փխ ամենայն յամենայն ABDEF զարդուն նորա փխ զարդուն որ ի նմա C զարդուն նորա սրբ. զարդուն որ ի նմա UWΦ զարդուն tu նոսա փխ նմա
- 169 FN զալստեան Σ ունիմք
- 170 h իրկիչ Σ յուսամք
- 171 ABDFVθτ չիք Ի CE յոռս սրբ. ի յոռս γ իսկ փխ Ի Σ անկանիմք ABEGJKMO-QSUXαγλσΣΦfjhikptx զգալապարիդ D զգալապարիդ սրբ. զգալապարիդ Ի զարալապարիդ օ զարալապարիդ WΓ հետսդ
- 172 αqdin զմեղանսս ε₁S զմեղանս սրբ. զմեղանսս
- 173 Ե կշտամբանաց (բարամբր) ք բարամբ օ բարամբ β կոծեմ, խառաշանաբ ծ սրբ. տիւ
- 174 p խեթ օ հետ հեղիս փխ խեթ խեղիս SY սրտիս փխ խեղիս Φ խեղից SY սրտիս փխ շեղիս
- 175 MNR ցառով (WΓ ցառաբ) փխ ցառով LSY արտաստաց ծ արտաստաց օ արտաստաց NPhptu երկկամացս
- 176 U սղով փխ աղով λ₁ յաղով
- 178 KU տարժանելի U կրկնա
- 179 V չիք Ի ... ծիւծի օ ծրիւ N խարմանել փխ բախմանել α բախման Γ շուքի այս տողի բախմանել բաղից միեջի բան կէ ա. 40-ի ըմպա[նակս] բոոր ներառյալ ACD EHNUSβηΣΦbdghiklmopqrx ալեացս FG-P աղեացս (KL աղեաց) փխ ալեաց R ալեաց սրբ. ալեացս c ալեացս սրբ. ալեաց M սատանիմք սրբ. սուղանիմք
- 180 αδϑ լրութենէ սրբ. լուր γε₁ լուր փխ լրութենէ Zθτ₁ համբարացն S համբարացն սրբ. համբարացն Vωt սարսիմ
- 181 u կերպանաբ փխ կերպարանաբ U ահին փխ առնին Uo սղանալաբ λ սղանալաբ ABCDFGKLMNOPQRSUVWXY-ΣΦedhio մեծին Eβ մեծին սրբ. (β սրբ.) մեծիդ αϑ մեծիդ սրբ. մեծին օ հալիմ փխ մեղանիմ
- 182 N չիք եւ
- 183 օ բաղցրութիւնն Us անճառ և ներողութիւն անսահման u տենչալի բաղից նետալաւանցեմք և ներողութիւն տնտահման
- 185 ABK առաւել փխ առ ելս CD տաւել սրբ. առ ելս LNOYhn շեղոյ U իրկութիւն
- 186 x հողով ծ սրբոյ WZβbgm յալիտեանս յալիտեանից օ յամենայն յալիտեանից փխ յալիտեանս
- 187 UVλops շունեն սողը SY ամէն ամէն և ամէն այոյ (Y այոյ) եղիցի

Բ Ա Ն Կ Է

Վերնագիր.

K համարակալված ՀԱ փխ ԿԷ EKNORW-Zβλσbgħioqtux վերնագիրը կրնառ M վերնագրի փխ կետեր Tծոռ համառոտագրությամբ Սոհլ հնծութիւն ր հսկողին FLUVYΣΦhr բան iI ի կրկնված ր շիք ի Q սրտէ

1 ածղծել զի փխ բանղի ի զի սրբ. բանղի
σ բանցի սրբ. զի ի բանն

2 τ իրաւանց

3 V բանղի փխ Բան U ի զրնահայրն փխ սկզբնահայրն N շիք շարնաց

4 ր տակս փխ սակս Z երնեցաւ փխ յայտնեցաւ

5 Nf լուծն (լուծէ) V զգործ WZβs նորա

6 U նորոգնող զհնացեալ պատկերս ABD-EαΦm զհնացեալս CΣ զհնացեալս սրբ. զհնացեալ օ հնացեալ

7 δ առնալ էութիւնն սրբ. առնալ կերպարան բոլոր էութիւնն α զկերպարանիս սրբ. զկերպարանիս ի μ զկերպարանիս սրբ. զկերպարանիս

3 Nr իսկութիւն δ իսկ փխ իսկութիւն

9 O շիք ինքեան δ ինքեան c ինքեան սրբ. ընդ ինքեան օ խառնութեան

10 Nβo շնարհել

11 OZabgmoqstux զրաւանդակն U զբարնդակն eլ էհնդ ABCDEGX առատութիւն Թμ առատապէս (μ առատութեամբ) սրբ. առատութիւն τ առատապէս փխ առատութեամբ

12 H ոչ էր

13 l. պատարագեալ X պատարագեալ սրբ. պատարագի

14 λ անհաղորդն օ անխաղորդ

15 Tβcs փրկութիւնն Z սրբութիւնն փխ փրկութեանն ho փրկութեան

17 օ դարացեալ եմ

18 s հերքեալ է K լուսոյ

19 NV ի փխ ընդ δ փառաց

20 NQVYδΣfmoqg շիք եւ Ux ի փխ եւ βa և յերկրի սրբ. յերկրի K և ոչ (յերկրի) Zstu և ի յերկրի

21 Z զերկին G սեպհականեաց սրբ. սեփա-

կանեաց N խոստացաւ փխ սեպհականեաց Oωaglmnr սեփականեաց UZσβck սեփականեաց

22 FK զնորա ABDEFUθλστΦx զառհաւատչեայն C զառհաւատչեայն սրբ. զառհաւատչեայն NΣ զառհաւատչեայն s զառհաւատչեայն սրբ. զառհաւատչեայն

23 P զիմա l հղիոյ

24 K յերամակն O յերամակ ABCDEFZΣΦh խողից օ խողից փխ խողիցն N արգեալ

25 U շունի տ. 25—26

26 Hhr կարճեաց

27 τ տողն ունի լուսանցում W նշանականեաց

28 ABCDE սողնոցն ր նմայնցոց

29 A B C D EFHNOSVWXZβγδλωΣΦagħlos խրով δ արեամբ փխ անուամբն A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի KPQTUαηθσφacde,fiklnqrtux ձեռագրերից, ունեն անուամբն

30 W զերախտիքն

31 ABFΣΦ շիք բարեաց C արարողի սրբ. բարեաց արարողի

32 Lo մտեցայ փխ միտեցայ O մտեցայ

33 N հայեալ V հայիլ s բոժոխոցն

34 eլ անձիրս սրբ. առ ձիրս u անձինս փխ անձիրս

35 Qgm տոռամք τ ձգեալ

36 N յիրկեամբուն H խոցեալս սրբ. խոցեմեալս

37 V բանցեալս V ծառա փխ ծառա HKN-OQRWYβγλσωΣace,fghiklmo արմատենոյ ր արմատենոյն

38 O գինի Ot յեղաշըջեալս N շիք ցորեանս հեղեղեալ λ յեղեղեալ փխ հեղեղեալ

39 s տ. 39—40 ունի խառնված՝ կնիքս այլ լակերպեալ (40) մուրհակս ջրեալ վճիռս պատահեալ (39) նմանութիւնս փոխեալ (40) N շիք Մուրհակս ջրեալ

40 N կնիք L նմանութիւն

41 h խղեալ փխ կիղեալ

42 Nr ընկղմել Z ընկղմեալս h մանդրեալ

43 H աղն β աղս ABCDEFGVβωΣOcfm

- պատուականս | պատուականս սրբ. պատուական օ պատուակն փխ պատուական
- 44 N ննկուկս
- 45 LSX փտեալս Jikr մանրագոյրս TZ մանրագորս սրբ. մանրագոյրս օ ազագառղեալ փխ աղաաղեալ
- 46 ABSUfhx խարխարեալ (l խախտեալ օ խորտակեալ) փխ խարխաղեալ
- 47 Kr րոյս
- 48 P հեղեղեալ փխ հեղեալ HJLN PQSTVW-XYՅL.Fbdfghiklmqrux գոհն օ գոնխս չ. աղրիտաց փխ աղրեաց օ յաղրեաց
- 49 Sr կանթեղս (k կանթեղ) փխ կաթնս Դ կաթն Տո կաթս h կաթսն i կանթնս AB-ΣΦ հեղեալ փխ հոսեալ CD հեղեալ սրբ. (D սրբլ.) հոսեալ O հոյսեալ HQWYZ մոխրաց
- 50 YI ալսր փխ Ալրս օ ալր, մա՛ւցու փխ մա՛ու ABVΘΣΦ չիք ի CD մա՛ու սրբ. (D սրբլ.) մա՛ու ի Mo յարանց փխ յարանց օ յարանց սրբ. յարանց Σ յարանց սրբ. յարանց S գրից սրբ. գնդից
- 51 I' հմի (փխ Նրուաղեմի) սրբլ. նմին
- 52 F մարդարէիցս MN մարդարէից
- 53 Mθτ չիք ինչ lux խրատացեալ
- 54 M չիք եմ Y են փխ եմ օ խնդացեալ (փխ անգոսնեալ) սրբ. խանդացեալ A խատառակեալ
- 55 α Աստէն սրբ. Աստ e₁ աստէն փխ աստ FUo դստովեալ
- 57 bmo այս սողի փխ ունեն տ. 58 և քնդ-հակառակն

- 58 h ապաշաւեալ փխ ապշեալ
- 59 ω հեծեծումն փխ հեծումն q հեծում r հառաշումն փխ հառաշանք
- 60 V կարծիք
- 61 m ճէթ
- 62 ABEΦ հատուցումն եւ հանդէս CDS հատուցումն և հանդէս սրբ. (D սրբլ.) հանդէս N հատուցումն փխ հանդէս ψ-ω Γ հանդէս H դատաստանաց N դատաստան β դատաստանին
- 63 τ որ փխ Ուր tahs չիք է ի իրաւանց սրբ. իրաւանց l իրաւանց
- 64 N թիւ
- 65 GJKNVZγφτbm ուղիսր (LPUYηλΓ'gos ուլսր RW ուխար օ ուղիսր) փխ ուլսր σ ուլք սրբ. ուղիսր GHPOWβγλΓ'efhioթզ յուսոց ABCDEFZΣΦs ողորմութեան
- 67 Uo ապաւինութեան
- 68 օ չիք Դու այցելութիւն qx չիք եւ
- 69 K չունի տողը d երանութիւն N և (W դու) փխ բեւ
- 70 N թև փխ Թո OPTUVWZAαδηθστφΓ'εio միայն R միայն սրբ. միայն β միայնց սրբ. միայն
- 71 ikr չիք բարերար աստուած
- 72 W չիք արհնեալ եւ N (դարձեալ) արհնեալ յախտեան
- 73 FUΓ'bot չիք թո Γ չիք յաւէտ
- 74 kr փառսն U խկութիւն V խկութեան s յախտենից յախտեանս Uσ չիք յախտենից
- 75 KWλahs չունեն տողը

Բ Ա Ն ԿԸ

Վերնագիր.

օ չունի բան ԿԸ—2 K համաբակալված 2P փխ ԿԸ BEKOPRUWβλsabeifgimlux վերնագիրը կրնատ M վերնագրի փխ գիծ QTδμωո համառոտագրութեամբ σbt հեծութիւն LUVYω-Σr բան f բանից h բանն fr չիք ի Φ սրտէ f չունի աստուծոյ

1 ABCDEHMNPRTVWZγդσΦbde,iklpqr-tux չիք ի N ահարկութեանն KNbgmru

վերագրելոց M վերոյ գրեցելոց OZl վերագրեցելոց s վերագրեցելոցն

2 H աստուածուստ V աստուածուստէն (Γ յաստուածուստեան) փխ յաստուածուստ եւ U ժամանեցեալ δωikr ժամանեալք

3 F ողբերգութենէս δ ողբերգութեանց սրբ. ողբերգութեանցս

4 W արտասուաց δ արտասուաց սրբ. արտասուացս

5 C թէ սրբ. էթէ օ չիք թէ ABDEFZαβδդ-

- ԹյստֆՏԹԵյ ձնագրերից բացի. այս տո-
ղրն ունեցող մնացած բոլոր օրինակներն
ունեն եթէ C առ աջս (Yիւր առ աջս) փխ
առաջս N գետոց K չիֆ յորդանոսան ծա-
ւալմանցք թ նորդահոսեան absu ծաւալ-
մանց
- 6 WY գերկիր և գեղեմ x գերկիրս JKLM-
QSTXZ ածղլեւդիս առողանեն ք ռոողանեն
սրբ. առողանեն s առողանեն սրբ. ռոողանեն
- 7 W բաւանդակութեամբ փխ բաւականու-
թեամբ թ բաւանդակութեամբ սրբ. բաւա-
կանութեամբ կրկին սրբ. բաւանդակու-
թեամբ GUX բաշխելի HJ յամենայնի
- 8 U ելիցն շՏ աջս փխ աջս
- 9 JTածղլտֆԵյս սաստկութեան MNP սաստ-
կութեանցս W սաստկութեան ք սաստկու-
թեանս սրբ. սաստկութեանն ՎԾ զսաստ-
կութեանս օ սաստկութիւն JTածղլտֆԵյս
զրոց
- 10 ABDEFԹԵՏԹ ոչ կարասցեն բաւականա-
նալ C ոչ կարասցեն բաւականանալ սրբ.
ոչ բաւականացին Ծ ոչ բաւականանալ
սրբ. ոչ կարասցեն բաւականանալ
- 11 W (նվկծ) սրբոյ սրբվ. ողբոյ ABCDE-
HՏԹ զղձականութիւն W (նվկծ) բղձաւ-
կանութիւն և բղձականութիւն
- 12 W (նվկծ) նորին փխ կրկին U լիցի փխ
լցցի LSUXթիկոգտք բազմութեան RI
բազմութիւն սրբ. բազմութեան Ws բազ-
մութեանց և բազմութեանն
- 13 ABDEFՏԹ տեսութեանցս C տեսութեանցս
սրբ. տեսութեանց օՏ տեսութեան ռ կերիս
փխ կերպիս F չիֆ աղբերց H աղբիւրց
N աղբիւրց և աղբից փխ աղբւրց
- 14 HU գրեկմանց CDEFHIMNZԼԳսոքս
ոգոյս ղ զոգոյս սրբ. զոգոցս լԵ ոգոյս
սրբ. ոգոցս օհիոգիս ոգոյս N ղվտանգ
չափի S ղվտանգս Բ ձննարեկեցէ Ե
ձնարեկեցեն
- 15 և չիֆ Ե ծտ բանահիւսաց GUdfq կանաց
16 NPԼ (և) ի յոգի Եm վերաւորելոյ
- 17 LSY զաղէտս վտանգից ծ վտանգի ABC-
EFNVՏԹ չիֆ ի D յերգ սրբվ. ի յերգ N
յերգս W (նվկծ) ցերգ փխ յերգ Տ յերկ
սրբ. յերգ
- 18 և չիֆ Ե ABCDEFIՏԹ նուագ NU քե-
րեալ
- 19 և չիֆ արն F լինութեան փխ լինելութեան
և լինելութեանն
- 20 և ձակորայ փխ ձորայ Nծա նրեմիայի
- 21 և նոցա օրն EN ար
- 22 HNYձ զմի C աշխարհս սրբ. աշխարհ U
աշխարհի սրբ. աշխարհս S աշխարհ սրբ.
աշխարհս ABDEFQYՏԹax ձնագրերից
բացի այս տողն ունեցող մնացած բոլոր
օրինակներն ունեն աշխարհ
- 23 U տարադրի
- 24 AORԹ նկատելի TZծղլԹՏԹԵյ նկարեալ
փխ նկատեալ ք նկատեալ սրբ. նկարեալ
S նկարել սրբ. նկատեալ ծ նդեալ փխ
նդեալ Z ախորժելիս փխ արժանիս և ար-
ժանիսն
- 25 S մարմնաւոր փխ մասնաւոր BRSCYԳ-
cfghiklmr բարոյ x զհանդիմումն fh ձ-
նիծիցն
- 26 F չիֆ ևս
- 27 WYԼԳ անարէնութեան
- 28 KQSUY ի յուխտին S յուխտին սրբ. ի
յուխտին ծ յուխտի
- 29 FGSY զուն
- 30 և շունի տողը և պատուիրանն ք S պա-
տուիրան սրբ. պատուիրանն ZծլԹՏԹԵյ
կենդանարար (Ա կենդանարար) փխ կեն-
դանական թ կենդանական սրբ. կենդա-
նարար
- 31 V վաստակեցայ և հունձ TXZ արմա-
տեացն փխ արմտեացն
- 32 Jdl ձիւանն NW ձեան a աւորց S աւոր-
ցն սրբ. աւորց GNVWԼabcdfghikmpq-
rtux չիֆ խոռվութեան և խոռութեանց C
խոռվութեան կերակրել սրբ. կերակրել N-
WԼԼa կերակրեալ U կերակրի S կերա-
կրել սրբ. կերակրի
- 33 U կառումի
- 34 իր ձգեցից
- 35 AB շնչման CDE շնչման սրբ. (E սրբվ.)
շնչմանէ
- 36 H ամբարեցի թ նշխարնս ABVդԹՏԹԹ
չիֆ ի CDE յուղին սրբ. (E սրբվ.) ի յու-
ղին
- 37 W զտագնապս թ սովուն V իմոյ

- 38 D Հանդերձեցի փխ Հանդերձաւորեցի ՄՓ
Հանդերձաւորեցից
- 39 ikր կեալ
- 40 ի փրկութեանն Շլս վարձուց փխ վարուց
դ վարուց սրբ. վարձուց յ փրկութեան
(փխ մարդութեան) սրբ. մարդութեան
- 41 CDJKQYՓ ղնորդութիւնն ր նորդութիւն
- 42 s ղընարութեանն սրբ. ղընարութեան ց
շահին փխ շաշին Փ կենցաղույս V մա-
տընչի է մարտընչին փխ մատնչին
- 43 C փրձայց սրբ. պրձայց GHNOPRUV-
WՅԼԻՄՓabcdfghiklmnopqrstux պրձայց
- 44 օ արհնութեամբ
- 45 ABDEQ անակից փխ մասնակից C ար-
նակից սրբ. մասնակից օ գտնալ W սըր-
րնալ
- 46 H զիմացս W էտ ծ զգուշութիւն սրբ. ըզ-
գաստութիւն
- 47 W շիք եւ P ր թիկանց FHՆ թիկանցս FU
պատրաստութիւն փխ պատսպարութիւն Փ
պատսպարութիւն սրբ. պատրաստութիւն s
պատրաստութիւն սրբ. պատսպարութիւն
- 48 V իմոյ s զօրութիւն փխ ղինուորութիւն
- 50 U վտանգիս պատերազմէ ծ պատերազմին
օ պատերազմի Է պատերազմէ Լ վտանգէ
սրբ. վտանգէս
- 51 BCEJMaՍԺբդէ ղերիւարս յ ղերիւարս
սրբ. ղերիւարս օ ղեցուցի փխ ղեցուցի
- 52 WГ շիք ոչ R զմարտիս փխ զմարտիկս
Uհ զմարտիկ
- 53 JԿՆ ղճակատսն TԱ ղճակատն սրբ. ղճա-
կատսն Z ղճակատս սրբ. ղճակատն
- 54 U կապիցի փխ կապտեցի s կապտեցի
սրբ. կապեցի
- 55 U անարգին փխ անաղանին H ծամանե-
ցայ
- 58 KN եղ հ երկիւղ փխ իւղ
- 59 JLNOPQԳՄՓ զիշերոյն K զիշերոյ ծ
զիշերն F մառլն
- 60 N ննջումն մահու նիրհալ փխ նիրհումն
մահու ննջալ Լ ննջումն U ննջեցալ
- 61 Г փողոյս իք շիք փողոյ է փողոյն
- 62 N հարսանեաց, մերկեցա
- 63 V վարուց H շիք վերստին W կրկին փխ
վերստին
- 64 MNOQVαΣΦsu հարսանեաց AFΣՓ շիք

- աւասիկ BCDE փակի սրբ. (DE սրբ.)
աւասիկ փակի օ արհաւասիկ փխ աւասիկ
- 65 PԾ ալսրանեացս
- 66 U շիք եւ h շիք կամ C ընդ որբանեաց
սրբ. որբանեաց HMNPVWabcdihikmopq-
rstux շիք ընդ i խաւար
- 67 i ի լուսաւորութիւն K լուսոյ փխ յուսոյ C
կենաց խառնեցից սրբ. խառնեցից ABD-
EFRTUXZΣΦոսx ձնուգրեւից րացի,
այս տողն ունեցող մնացած րոյր օրի-
նակները շունեն կենաց
- 68 ծ որ փխ ուր ABCFZԼΣՓce,hp զգաշա-
պարս Uf զգաշապարս U ոտիւս
- 69 H շիք կամ Z գոտս փխ դաշս
- 70 W շունի տողը N անդորրութիւն իք ան-
դորրութիւն s անդորրութիւն սրբ. յանդոր-
րութիւն ΣՓ ձփականացս փխ ձփանացս
- 71 σ որ U յըզձական իք յըզձական ծ ըզ-
ձականութիւն սրբ. ըզձական ղերութիւն h
ղուրութիւն LY ձնոին V ամբարձից Z
համբարձիցից
- 72 ABDEFΣՓ Թե (Թէ) Cβ Թե (Թէ) սրբ.
էթէ N քարձրութեանն Է իրկրի փխ երկրի
- 73 p անտից K հօր
- 74 VԼωΣՓbqtx յատակս JZαγδηθλμτρωԷ
խորութեան երկրի օ երկրի խորութեան
սրբ. խորութեան երկրի կրկին սրբ. երկ-
րի խորութեան su երկրի խորութեան սրբ.
խորութեան երկրի h խորութիւն է շիք խո-
րութեան
- 75 LYβ էբաց C ղերկորդն սրբ. ղերկորդն
- 76 G ղԴաղան սրբ. ղԴաթան լու բանակուլըն
իւ բանականօրն փխ բանակաւըն k բա-
նականաւըն սրբ. բանակաւըն FW ղԱրի-
րոնի τ Արիւրնի փխ Արիւրնի
- 77 L յանդգնացայց N փախել V փախլի օ
փաղլի S ի յունողէն s յունողէն սրբ.
յունողէն
- 78 HVω կալցէ ծ կալց
- 80 GHN երազունը. s ի խնդրել U խընդել
փխ խնդրել stu ղլրէժս
- 81 h բան փխ ռան FN առ եղիսէին K եղի-
սէին ծ շիք ղեղիսէին
- 82 ծ շիք Առ մատաղ մանկունս K մանկտին
փխ մանկունս NYhtu մանկունսն N բա-
բելացիս փխ բեթելացիս է բեթելացիսն

- 83 Ve₁ ամենատարած ծ յամենատած վիս
յամենատարած Z աղոցս ծ աղոց
- 84 ERWXYօhikprt եղիպտացոցն Դ եգիպ-
տացոց Լ եղիպտացոյն վիս եղիպտացոցն
- 85 Ի չիֆ Ի ց թոշունսն Տ երկնից վիս բարձանց
- 86 ABDEFLSUXYSՓ կոչեցեալ Cn կոչե-
ցեալ սրբ. կոչեցեալք GHUԅԿԼԻՄ սպանդ
Լու դիականցն բոսորայ Կ թիականցն վիս
դիականցն
- 87 Z տկարնն Ի տկարն C վասն իմ վիս
վատնիմ GN պիծեկացն Q պիծեկանցն
- 88 Ի չիֆ Եւ N գիւնչ վիս գի N չիֆ Եւ օ է
վիս Եւ Լ առուծուք Ms առուծուքն ՍՆ
առուծիքն
- 89 Ե₁ յառցոցն
- 90 GLSXԾ մծիկսր W մծիկն Y միսիք (i մթ-
լուսին) վիս Մծիկըն S մծկըն A և այս
տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակնե-
րը, բացի FNUVԼԻՄ ձեռագրերից, ունեն
մծիկսրն JOV ծարախք UVt պատահա-
ցիկն
- 91 Ի շունի տ. 91—92 Ս յանհոս SY ուրուք
վիս ուրեք Nr նստիցեմ
- 92 GԾ մծկուրնն WYi մծկուրն Z մծկուրն
օ մծկուրք Դ մծկուրն Z արագապոյնք
վիս անարգագոյնք Կ անարգագոյն N իբրև
Q ցնցուխս RW պցնցուղս S ցնցուղս սրբ.
ցնցուղ N դինեցեան վիս դինև մաղեսցին
A և այս տողն ունեցող բոլոր օրինակնե-
րը, բացի MOQUդժՊԳսux ձեռագրերից,
ունեն մաղեսցեն
- 93 DEUs յեղջիրէ HO յեղջիրէ ABՓm մի-
եղջիրէ C միեղջիրէ սրբ. միեղջիրոյ D-
EՏ միեղջիրէ F միեղջիրէ GOQWԾօeig-
ikգրx միեղջիրոյ HY միեղջիրու KLNST-
XդՅօտ միեղջիրոյ M միեղջիրուոյ PRZ-
ճabf միեղջիրոյ Ս միեղջիրու VԼ միեղ-
ջիրուի acdI միեղջիրոյ Գ միեղջիրոյն
Դ միեղջիրու Ի մի յեղջիրոյ p միեղջիրոյ
S միեղջիրոյնն ի մի յեղջիրի Ս միեղջիրէ
սրբ. միեղջիրոյ ABCDEF չիֆ զերծեալ
- 94 LYf նկուրք MNqtu ազկաղկացն CR մը-
նոցն սրբ. մըջնոցն GNPZacdիlրqtX մըջ-
նոցն (bgikr մըջնոցն) վիս մնոցն O
մննոցն Y մնոց S մըջնոցն սրբ. մնոցն N
մորմորդաց վիս մորմորդաց Յօտchptu

- մորմորդացն Ի չիֆ մորմորդաց Դ կե-
ղեսցեն վիս կեղեքեսցեն
- 95 Xlpx սինեակս ի Ի սենեակս Ի Ի շտեմա-
րանացն
- 96 Ffhp քարշութեան N գորտնոցն P գոր-
տոյն յօժօւր գորտոցն (Ե₁ գորտոց) մե-
ջաց արինեակքն W զազրացուցես Y զազ-
րացուցանեն
- 97 JLSXYαγδμστεϛ անդաստանի Փ դարաս-
տանի վիս անդաստանաց N զետեղեայց
- 98 P շանճանճացն Vs շանճանճիցն Դ շա-
նճանճոց օԼ տարմիցն JOTUγδΓhstu
պատեսցին W պատիցին
- 99 ABDEΣՓ դիստնիճ C դիստնիճ սրբ.
դիստնիճն x չիֆ Եւ Σ զդորեակ UZ զարն
N զարաւորն
- 100 FGHPUWԾԻabdginpr Թիւնաւորն N Թիւ-
նաւոր Ocl Թունաւոր դ Թունաւորսն rs
Թրթուրն Բ չիֆ Եւ LU անկենդան վիս ան-
կենդանական M անկենդանականն WZh
երևելին վիս երևելին
- 101 Ի եղեմմամբն ծ եղեմմամբ u եղեմմամբ
- 102 M որ սրբ. որք Ս նուաստագոյնք Եւ S
նուագագոյնք (վիս նուաստագոյնք) սրբ.
նուագագոյնք Եւ
- 103 ABDEFGHKMNNOVWԼԳՏՓabgm չիֆ Ի
CR յակնարկելն սրբ. Ի յակնարկելն K
ակնարկելն NX յակնարկելալն L չիֆ յա-
ւէտ գոռողարար ուժղնութեամբ
- 104 c վարնցին վիս վանեցին Ս ամբարտա-
ւանութիւն վիս ամբարճաւանութիւն ծ ամ-
պարճաւանութեամբ Ե₁ ամբարճաւանու-
թեամբ
- 105 դ փարաւուլնի սրբ. փարաւուլնի Mh բոնու-
թեան
- 106 M որ սրբ. որք V որք
- 107 MOճ անձնականաց S անձնականաց սրբ.
անձնականացն ի աներևութիցն Կ եգիպ-
տացոց Դ եգիպտացոյցն FRXYԼօωcfgh-
ikI եգիպտացոցն
- 108 ETαβδ յողի սրբ. յողի և Ի մաս ԿժԵ₁ յո-
ղի և Ի մաս Կր տանջողացն Դ վնասողացն
- 109 Փ Արդ վիս Այլ Wհ տէր
- 110 ABEFVΣՓ չիֆ Ի D յատելիսն սրբ. Ի
յատելիսն իմ ER յատելիսն սրբ. (R

սրբ.) յատելիսն իմ cdfhiklmnopqtu յատե-
լիսն իմ

111 W փրկութեանն

112 Վ տարակտեսալ հ վատնեալ փխ վարա-
նեալ S պատրելոյս փխ պարտելոյս p
պարտելոյս

113 N ճանաչիս է չունի աստուած u ճանա-

չիս սրբ. ճանաչիս աստուած L մինչ փխ
միշտ U չի միշտ

114 Z չի Ընդ Հար ABDEXΘΣΦ յախտնից
յախտանս C յախտնից յախտանս սրբ.
յախտանս յախտնից MU չի յախտ-
նից

115 Nhs չունեն տողը

Բ Ա Ն ԿԹ

վերնագիր.

K համաբաղալից 27 փխ ԿԹ EKORU-
Zβλsabgimqrutux վերնագիրը կրնա՞տ QΤδητ-
ωո համառոտագրությամբ W նորին Դերգորի
ի խորոց սրտից խառը ընդ աստուծոյ փխ
վերնագրի է հեծութիւն V չի հսկողի LMPR-
UVYωΣbe;h բան Փ սրտէ

1 η չի Ի

3 GMOPQRUVWβabfghiklmnpst եզանու-
թիւն

4 ABCDEQUYΣΦ քրեայս

5 JΤZαδστϕει պարզիմ փխ մարզիմ β
մարզիմ սրբ. պարզիմ ηϖ պարզիմ սրբ.
մարզիմ

6 τ զուգիլ սրբ. միշտ խառնիմ զուգիլ δ զու-
գիմ ς միանաւ

7 x արծաթագործից W ճարտարապետը

8 U վաստակել D աշխատիւ N չի աշխա-
տիս

9 σ յայտտի 6) առակին

10 s չարութիւնս սրբ. չորութիւնս f չի իմ
L հալածեցաւ փխ հալեցաւ

11 TZδ մոլորեալ սրբ. մոլեալ β մոլեալ
սրբ. մոլորեալ ς չարայրար փխ չարաչար

12 L զխեղաղիբ

13 G անարգս փխ անկարգս FGPg զիմ AB-
CDEFHMOQWθτΦikrs պարտիս GUVin
պարտիս KNPβγλbcdfighmpqtu զպար-
տիս μ պարտիս սրբ. զպարտիս FW ա-
նեցուցեալ

14 K զհաշտութեան հ հաշտութեանն H չի
ինձ BDT կազմեալ

15 δ անընդ (փխ անընտել) սրբ. անընդդ

16 Z չի հանդիպումն

17 PU հանդերձելոց Ns տանջանացն փխ
տանջանարանացն P տանջանարանաց

18 LS պահեսցես Σ պահեսց սրբվ. պահե-
լով k պահեսց սրբ. պահեալ ABCDEFIL-
SVXYθλσϕΣΦ չի Ի S մարմինն

19 KLUVβηλς նախնում A և այս տողն ու-
նեցող բոլոր օրինակները. բացի Fs ձե-
նագրերից, ունեն անիծիցն

20 s անարգել տարրէ W չի անարգէ M տե-
սանել փխ ուսանել V ուսանիլ ո ուսանիլ
սրբ. ուսանել

21 m խաղողն փխ խաղալի 6 ինքնարերան
փխ ինքնարերական p զիտը փխ զիտը

22 AC բորոտը սրբ. բոտոտը s բոտոտը
սրբ. բորոտը Nh ազգի փխ ազգիբ

23 N աղեսց փխ աղեսց V աղեսց սրբ. ա-
ղաղեսց NTZβδηθσω զաղտնակուրը τ
զաղտնակուրը սրբ. զաղտնակուրը V խա-
ւաբոտը փխ խաղաւարտը Zs հրակայծք
փխ հրակայծակը

24 X չի Ե բիծը ... անիծը ΣΣ բիցը λ կիծը
փխ բիծը ACDESYZθσϕΣΦfhikpr բո-
ցակիցը (H բոցածինը Wλ բոցակիզը)
փխ բոցակիծը

25 LSUXYikrx ոմանը N բրտածինը

26 g և զաղրախորմիբ RUWλΓΣΦs զաղրա-
խորմիբ λh մարմանջողականը

27 H աղրատակը (փխ Աղրատակը) սրբ.
աղրատակը

29 FHJOPRTVαλϕωabe;ilmqrutux մեկնազէն
Z մեկնակազէնըն ծղ մեկնազէն սրբ. մեկ-
նակազէն s մեկնազէն սրբ. մեկնազէն
կեղին սրբ. մեկնակազէն H բարբառոս հ
բարբարոսըն p (նվիձ) բարբարոսաց

30 N զաղտնարուրութեամբ փխ զաղտնութեամբ
s զաղտնութիւնը սրբ. զաղտնութեամբ ix
քանասայր H արաբւոց RSWXYωfklp ա-
րաբացոց հ արաբացոցն

- 31 Ս զնացիր AGQVYԲյւսցփցիքրէւ արջ-
մաթիր BUZԹստք արջմաթոյր CDELO-
PRXabdeլmnu արջմաթեր H արջմա-
թոր K արջնաթեր N արջմաթեր Ոճ արջ-
մաթոյր սրբ. արջմաթեր ղ արջմաթեր
սրբ. արջմաթոյր ՆԴիկ արջմաթիր S արջ-
մաթիր սրբ. արջնաթիր U զոյնովն
- 32 V կոագած շփր կոածագր հ կրոածր փխ
կոածագ ր շիփ կոածագ կոցաւն Ս կոցովն
- 33 W շիփ ունի ր զանաւրէն փխ զաւրէն հ
կայթոցաց
- 34 A B D E F J K L S T U X Y ածղ ժլւստք ԾՏԲԷ
դմնկի C դմնկի սրբ. դմնիկ Բ դմնիկ սրբ.
դմնկի Ո դմնիկ ք S դմնիկ սրբ. դմնկի ԼԴ
փշով kիգրք խոցոտակաք
- 35 NqX զարինն Օօհ զարեան ՍY խոնաու-
թիւնն հ հոնաութիւն
- 36 հ շիփ եւ չ ի յանկողինն Խ մահճացն սրբ.
մահճաց Մh շանգստան
- 37 ր կրիցն
- 38 Տ հ սրբ. հ եթէ ACDEFGNOPRUVWՏ-
Բbdikr կարկառնն B կարկառնն սրբ.
կարկառնալ Ս ուրեր փխ ուրուր ԾԵ
դհոն
- 40 PU սզան Դ զփառնգ փնասին Wl փնաս
b զփնաստ ikr զփնասն LO մարդոյն
- 41 ճ արդէն փխ արդէն
- 42 ZԲծգux իբրեւ M Թնովր ABDEԲ Թոիչ
CՏ Թոիչ սրբ. Թոիչ
- 43 ikr շիփ եւ Օ ձե յոստոտեալ L ալրս փխ
ալսր
- 44 Բ րազմադատիրն NWl նենգութեանն ի
նենգութեանց LSU րարուից MZԾո րար-
ուից հ րարուիցն ր րարուիցդ սրբ. րա-
րուց կրկին սրբ. րարուից
- 45 ր խոտափին Էիkr րազումս s րազում սրբ.
րազմաց
- 46 C յերկիւղէ սրբ. ի յերկիւղէ GQan ի յեր-
կիւղէ HJMSTԿbedfglmpr ի յերկիւղէ KP-
Սձաք ի յերկիւղէ L ի յերկիւղէ Օ յերկիւղէ
W յերկիւղէն YԴ յերկիւղէ S մահու սրբ.
մահուն
- 47 հ (ն) հ ալնքան Ս չրոտին JԴԾԲ ան-
քատտ (N անքանատ ր ալնքատ) փխ ան-
քատտ ZԲ յանքատ սրբ. անքատտ MNfikr
տիծամբր ՕVacs անծամբն X անծամբն

- ճ ամբքն փխ անծամբքն b անծամբքն
սրբ. անծամբն
- 48 ABDEFGKMOQRVՏԲikr զոամիկսն C
զոամիկսն սրբ. զոամիկս a զոամիկ AB-
DEFVՏԲikrs զխառնիծաղանճսն (զխառ-
նիծաղանջսն) C զխառնիծաղանճսն սրբ.
զխառնիծաղանճսն Ո զխառնիծաղանճսն սրբ.
զխառնիծաղանջս
- 49 N (ն) զխառնուրս և զխառնիծաղ ճ ճր-
դար ABDEԲԾՏԲ զահագինս C զահագի-
նրս սրբ. ահագինս
- 51 Բ զստիկոն սրբ. զաստիկոն W յարկէ ր
սպարանից
- 52 ADEFUՏԲ րացէ C րացէ սրբ. րացի P
րաց չ րացեալ րացի սրբ. րացէ W բը-
նակեցուցնն s բնակեցուցնն սրբ. բնա-
կեցուցաննն
- 53 C Քաչր սրբ. Քաչ GHOԴFaghmnqs քաչ
ժիկ քաչարանց փխ Քաչր արանց Սձս
արեանց փխ արանց հ իշխիցին b ամբո-
խիցն
- 54 VWfhl քաղաքս
- 55 իր զւարտութիւնն G ինքեանց փխ ինքե-
անց հ ինքեան s ինքեանց սրբ. ինքեանք
- 56 հ որ ոչ W լիհիցն փխ վիհիցն Տւս բըռ-
նութեանց ի բոնութեանն
- 57 LSXլԴt ալսորիկ փխ ալսորիկ հ հոս փխ
խոյս եց հկար փխ հասար ս ալս
- 58 ADEGHMNUVWԲ փորունց ա փորունցն
ժւսԵւ զփորունցն չ զփորուց Բ զան-
կարծիցն փխ զանկածից ԾԴ զանկածիցն
- 59 ր ծաղրականացն S կերպարանել փխ կիր
արկանել
- 60 Y շիփ Որք զաւրեղ P որք ի Vq զօրեղք
Y հատուգովք Բ ջատագով f հն կրկնված
LY ճշմարտութեանն փխ աստուածութեանն
Myh աստուածութեան X ճշմարտութեանն
սրբ. աստուածութեանն s աստուածութեանն
սրբ. աստուածութեանք
- 62 K անաւրինեցելոյ հ արէնելո փխ անաւ-
րինելոյ F բնծալեցին ABCDEFGHKL MN-
PQSUXYԾacdfiklnpr պտուղ RԲ պտուղ
սրբ. պտուղք Է շիփ պտուղք
- 63 S Հստ փխ Հնդ հ շիփ եւ ABCDEFՏԲ
հիւսմուտս ABDEFVձՏԲ սատակչականաց
N սատակչացն փխ սատակչականացն C

- սատակչականաց ախտիցն սրբ. սատակչականացն ախտից Բ գիտրն ճ գիտ
- 64 Կ զերչացն փխ կերչացն և անողորմելիք փխ անողորմելիք Վ զերծանիլ Տ զերծանել սրբ. զերծանիլ
- 65 Չափծղծլտբաբայս եթէ թէ սրբ. էթէ ԵԿ-Թափծղծլտբաբայս Հարկատր փխ Հարկաւ Տ Հարկաւ սրբ. Հարկատր թ մարմնոյս աս վառնգի
- 66 Տ զապաղայից սրբ. զապաղայիցն
- 67 Դ տեղ էի փխ տեղի է Վ շիք է
- 68 Ա փախստամբ Տ փախստամբ սրբ. փախստամբ Մ անկանիլ
- 69 Է առառանց և ակնարկութեանն
- 70 Վ շիք եւ Կ Հնարք և կարգր փխ կարք և Հնարք Մ կամբ (Կ կարգր ղթաբայս)

Բ Ա Ն Է

Վերնագիր.

Կ վերնագրված ԶԳ փխ Է BENOUWβλ-σabgimqtux վերնագիրը կրնատ (Ե կրնատ գրելու մասին ունի նշում ի լման ասա) Մ վերնագրի փխ կետեր ՂՏԶδμωոs համառաստագրւթյամբ ժէ հեծութիւն LRUVωΣεւր բան և բանն R սրտէ ր շիք ի R յաստուծոյ

- 1 Դ Համարձակեալ փխ Համարձեալ Տ Համարձեալ սրբ. ամրարձեալ Դ ընթացս և զնթացսն
- 2 ADEFNTԹ յորունց փխ փորունց ԸՏ յորունց սրբ. փորունց ԵԼԲա երկրայնոց Ե և երկրանայնոց և երկրայնոցս
- 3 Լ խոյս փխ գոյս Մ եղան (և եղկելոյց) փխ եղկելոց Տ եղկելոցս
- 4 Բ [մեծա]ղունիցն բառից մինչև բան ԶԱ. տ. 4-ի լուսաւորեցան] բառը ներառյալ ունի ուշ գրչությամբ ԶԹժտω մեծաղունից Ե և հանդէսն
- 5 Ը իրաւանց սրբ. իրաւանցն HORVγλβε-ցկնր իրաւանցն թ իրացն փխ իրաւանց պղմստէ ահաւորիդ թ ահաւորին սրբ. ահաւորիդ Տ անաչառութիւնս
- 6 Վ որք ա մերձատրագոյնք սրբ. մերձատրագոյնք իցեն աստուծոյ Օ են փխ իցեն Կ իցէ, նոցա փխ աստուծոյ

- կարգ) փխ կարք
- 71 Օ զամենայն Ն բաւանդակապէս փխ բաւանդակապէս թ բաւանդակապէս սրբ. բաւանդակապէս Ա և այս տողն ունեցող օրինակները, բացի ԵԶԱԿԾԻԹԼԻԿԹԵԱԵԻԼ ձեռագրերից, ունեն զկենաց Տ Հնարատրութիւն փխ Հնար
- 72 Եւս քառել նորոգիլ Ն բժշկեալ և շիք բբ-ժրշկել
- 73 Մեւ շիք յամենայնի և յախտենից Տ յախտենից յախտեանս ABCDEFGMNUW-թժՏ(Թ) ձեռագրերից բացի, այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակներն ունեն յախտեանս յախտենից
- 74 ԵԿՄԱՆԻՏ շունեն տողը X ամէն ամէն և ամէն այդ եղիցի Տ ամէն կրկնված

- 7 CDEKMORZαβγδθζλμστφωբեւիցիս իր-րի ABCDEGHINPRUVWԹabcdfghiklm-թգրտux Հայրապետութեանն ՄՕԴ Հայրապետութեան թՏ Հայրապետութեանն սրբ. Հայրապետութիւնս և Տ Հայրապետութիւնս
- 8 Ե մարբարդն ACDEHԹՏx զմարդարէսն ճ մարդարէս
- 9 Ս և կամ NYZikrs որպէս փխ իրրե SWԷ իրր X որպէս սրբ. իրր Կ առաքեալսն x զառաքեալս
- 10 ՄՆԷ և կամ Na ընտրեալագոյնք Լիք իրր փխ որպէս ABJKMNԹն մարտիրոսն G մարտիրոսն WYZ մարտիրոսն ԿՆ զմարտիրոսն ճիւր զմարտիրոսն Տ մարտիրոսն ԹԿ մարտիրոսն Մ մարտիրոսս x զմարտիրոսքն
- 11 Թ թէ սրբ. եթէ Ա և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի ԵԿԼ-ՕՂՏԻԿԶԱԿԾԻԿԹԵԱԵԻՏ ձեռագրերից, ունեն թէ
- 12 Ի շունի տողը Ն ողորմութիւնդ
- 13 Օյճիս փրկութիւն ABCDEԿԹ նոցանէն Տ նոցանէ սրբ. նոցանէն
- 14 ԵԻՄՆՍՐՎμωabcdeւիցիկlmnpqrտux եթէ (եթէ) թ էթէ Է Արրահամն Տ արկանեմ սրբ. արձակեմ

- 15 W առակի ր քննչդէն ծ ինչ փխ ինձ
16 OYՆm պապակիկ VW պապակիկ Ss կա-
թիկ փխ կաթիկ Շ կաթիկ ABDENPUDժ-
ՏՓոգ մի C մի սրբ. միոյ x բաւականայ
17 h քան փխ Քանգի W շիք եւ թ շիք է U
շիք կարեաւր Ն կարիւր ր կարեւր
18 K թի U շիք նա L զածեալ փխ զգածեալ
19 Uժ զարէ GWYՆΣikrtu առն
20 K զհայթաթանաց սրբ. զհայթաթանաց Q-
VոՏեք զհայթաթանաց X զհայթաթանաց
h զհայթաթանաց m զհայթաթանաց NZ
կրկուտ Y կրկուտն սրբ. կրկուտն HOV-
WՏք պահպանութեան M պահպանութեան
N պահպան փխ պահպանութեանն s պահ-
պանութեանն սրբ. պահպանութեանն HNDՏ
աւուրն
21 L շիք առ ABCDEHWSՏՓեի ինքն s
ինքնին սրբ. ինքն N շիք ինքնին իսկ
22 K թի a շուրի Գաւթ բառից միջիկ առ.
65-ի առանցք բառք ներառյալ TԴu առ-
աւուրութեանն ր առաւուրութեանն փխ առա-
ւուրութեանն Յք ըստգտեալ սրբ. գտեալ K-
LPX գտեալ փխ ստգտեալ ծ գտեալ սրբ.
ըստգտեալ G շիք է
23 ծ շիք եթէ Փ ի փխ եւ
24 Ue1 մարդարէն NSթղա յիշատակել իւ
յիշատակել սրբ. յիշատակեալ s յիշատա-
կել սրբ. յիշատակեալ կրկին սրբ. յիշա-
տակել
26 G J K LNPQSUVXYZaբլաթce1փիկqrstux
եթիկ (եթէ) GMNVWթլԳեցլm ապրեցու-
ցանիցն Us ապրեցուցանեն
27 M իւրեանց եւ զգտեալ Ն իւրեանց N
շիք որ V հասանիցի
28 ikr ինքեամբ
29 p զլէմն
30 NWԴ քու ր հնամոց N մին ր խնացեալ
31 ABWSՏՓ կարիւր փխ կրիւր CDE կա-
րիւր սրբ. (DE սրբ.) կրիւր f գրեցաւ
փխ գրաւցաւ
33 Դ խոհարհել ACHPVZժժՏՏՓոսx կարիս
փխ կարիս կարիս BE կարիս սրբ. (E
սրբ.) կարիս կարիս
34 H երջանիկ
35 C Ոլիսէի սրբ. Ոլիսու Դ ցովատու փխ
Յովատու Bթ ոմն սրբ. ոմնն JZյլաթե1
ոմնն (ր ոմն) փխ ոմն ծ ոմնն սրբ.
ոմն ոմնն է մարգարէ
36 U աստուածառաք ABDEՏՓ մարդեղէն
փխ մարդեղաբէն C մարդեղնն սրբ.
մարդեղաբէն JKLTXYZaբլժմստքաւ ձե-
նագրեւից րացի, այս առն ոմնցող մը-
նացած օրինակներն ոմնն մարդեղաբէն
Vik զայթաղուրեան ա զայթաղուրեան
37 Zr նմայ փխ Մնայ H յովից (փխ յոռ-
վից) սրբ. յովից W ոռվից
38 s իմ փխ իմն ABDEյժՏՓ ձեւակերպա-
ցի C ձեւակերպացի սրբ. ձեւակերպացի Տ
ձեւակերպացին s ձեւակերպացի սրբ. ձեւ-
ակերպացի
39 U շափել V փրկութիւն
40 NV նոցա ր ողորմեալ սրբ. ողորմեալ
բարեբարիգ եւ զարացեալ N շիք եւ զա-
րացեալ ամենակալիդ H զօրացեալ W
շիք զարացեալ ամենակալիդ
41 NVՆ եւ կոչեցեալ s կոչեալ սրբ. կոչե-
ցեալ N քաւեցալ N հնար ահաւորիդ
փխ հնարաւորիդ Ն հնարաւորիդ
42 R շնորհեալ սրբ. շնորհեցեալ X շնոր-
հալ փխ Շնորհեալ յփիկqrst շնորհեցե-
ալ ր աղատացուցիդ
43 Nթ շիք Կենդորմեալ անապականիդ
44 W զիտացեալ ACNOՓ որայնքանութեան
փխ որքանութեան DES որայնքանութեան
սրբ. որքանութեան JTZaբլժմստքաւ
որքանութեանց և որքանութեանն U մար-
դոյս փխ բնութեանն e1 բնութեանն
45 W որ JSTae1 միւրաք եւ փխ միւրաքն
AՓ աւրինակեալ (ր աւրինակեալն)
փխ աւրինակեալ BCՏ աւրինակեալ (Տ
սրբ.) աւրինակալ DժժԴ աւրինակալ x
օրինակեալն սրբ. օրինակալն Ն նմանու-
թեան փխ նմանաք
46 B վհատութիւն (ծուլ վհատութեան) փխ
վատաւութեան Տ վատաւութեան սրբ. վը-
հատութեան s վատաւութեան սրբ. վհա-
տութեան է յուսահատուցն
47 LNRSWXYբլաթce1փիկlmr կենդանոյ
48 A արհնեալ սրբ. Քրիստոս արհնեալ BN
շունեն Քրիստոս
49 BTAթմք մանաւանդ սրբ. մանաւանդ զի
A եւ այս առն ոմնցող մնացած բարձր օ-

- րինակները, բացի JNԿԼԵ₁ ձևագրերից,
 չունեն դի ABԾ զատակն փխ առակն ՇՏ
 զատակն սրբ. (Տ սրբվ.) զատակն S զա-
 ռակն JNԿԼԵ₁ ձևագրերից բացի, այս
 տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակնե-
 րը ունեն զատակն P ազգակից փխ ազ-
 գակից N այս ր յայս S այսր սրբ. այսմ
 A B C D E G H M N O R U V W Z ՉՂՏԴՏԾԽ
 յիշել Q յիշելայ սրբ. յիշել ի յիշել սրբ.
 յիշելայ S գրել սրբ. յիշել
 50 GHMNOVՆglns զվերադրեցելոցզ (զվե-
 րագրեցելոցզ) LX զվերագրեցելայզ R զվե-
 րագրելոց Y զվերոյգրեցելայզ
 51 P ումամն իմաստնոյ W իմաստնոյն N
 իմաստն փխ իմաստնոյ ումամն
 52 N աստուծո էկենդանո փխ տեառն S ձևն
 փխ ձևոս² S մարդոյ
 53 UY մեծութիւնն U (նորա) նոյն և YԾ ո-
 զորմութիւնն S նորա փխ նորին
 54 A B C D E G H M P R U V W ՅՂՏԾbcdihikpqtz
 չիք և²
 55 U զերերմասնեա V զերերմասեան NVW-
 Γgln հարուածսն
 56 Z րնտրեացն LSY մահու ABDEVԾԾm
 սատակմանն ՇՏ սատակմանն սրբ. սա-
 տակման
 57 օ իրրե GNWՆ զկենդանին S զկենդանի
 սրբ. զկենդանին S զկենդանին սրբ. զկեն-
 ղանի Nfr քրիստոս H յանձառութեամբ
 փխ յաճախութեամբ
 58 ABՏԾ զերկուս CD զերկուս սրբ. զեր-
 կուսն Zh զերկուսն փխ զերկուսն օ և
 փխ ևա ABDELSXYՏԾ փոքրկուսն C
 փոքրկուսն սրբ. փոքրկուսն h փոքրկու-
 թիւն (x փոքրուս) փխ փոքրկուս
 59 BՏԾ տանջինն C տանջինն OSXY տան-
 չեն ABDԾ ողորմինն ՇՏ ողորմինն սրբ.
 (սրբվ.) ողորմին N ողորմի

- 60 ր սայկայն T հարակեցելոյս
 61 GMNPԾճ կորուսեալ P անձինս
 62 աւ չիք է NSX ալլալի M ի յարմարու-
 թենէ
 63 N չիք ոչ
 64 h ողորդողութեան
 65 ABGHNNOVWԾիԾԾիկ չիք է CDEՏa ոչ
 սրբ. (DE սրբվ.) ոչ է Tαβ մատչել սրբ.
 մաղթել VՏ մատչել e₁ մաղթել փխ մատ-
 չել
 67 ABDՏԾր զչնորն C զչնորն սրբ. զչնորն
 E զչնորնն ABDՏԾ որ առ նմին փխ նո-
 րին C որ առ նմին առ սրբ. նորին առ ա-
 մենեսին SXYԾmտս ամենեսեան M ամե-
 նիսեան
 68 N բարձրութիւնն փխ բարձրեան
 69 ikp բանի β պամանաւ
 70 H կարօտ փխ կարատեալ N կարատիմ
 ABCՏԾ ողորմութեանց հոմ ողորմութեան
 ACՏԾ եղելոյ (p զեղոյ) փխ զեղոյ B
 եղելոյ սրբ. զեղոյ K զեղոյ
 71 N տէր կեանք T կեանքզ
 72 f դու երանութիւն բառերից մինչև բան Հն
 տ. 96-ի տետութեան բառը ներառյալ
 ունի ուշ գրչությամբ d երանութիւն
 73 N անողորմ S յանողորմ LNOSUVf մեղաց
 RVWՆ աշխատութեանցս
 74 kr բն փխ բնզ
 75 KW մշտապատ U և ձանձրացուցիչ օ
 թաղխանձանաց
 76 V ալլով օ չիք ալլ Wm եթե (եթէ) NV-
 WԾ փրկութեան e₁ չիք մարդկան պարա-
 րիս ՅՂhikprx պարապիս փխ պարապիս
 77 e₁ չիք Արհնեալ օ չիք յախտեանս YՂ
 յախտեանս յախտենից
 78 BRԾ չունեն տողը

Բ Ա Ն ՀԱ

Վերնագիր.

օ չունի Բան նշում K համադրակալված Հն
 փխ ՀԱ BEKOPRUWՅՂՏԾbfi,himnoqtz վերնա-
 գիրը կրճատ M վերնագրի փխ կետեր QTZ-
 ծմառ համառոտագրությամբ օն ճնծութիւն

ABC Գրիգորի փխ հսկողի HLUVYԾՏԾe₁ր
 բան ր չիք ի Փ սրտէ N քնդ աստուծոյ և գան-
 զատ ամենամեղ անձին Մարտիրոսոս

1 K արդ բանդի V փառաւորեալսն My սըր-

- 33 օ մինչ փխ Մինչդեռ FNՓFik զգաստս Դ-
Σkr սգաստս V Բմբիմ
- 34 NS բարեպաշտեալս S իմ
- 35 e₁ աղօթեմ f₁ աղօթիմս VΣՓbhm շիֆ եւ
f₁ ի փխ եւ
- 36 ABDEFHVΘτΣΦ շիֆ Ի C յընթանալս
սրբ. ի յընթանալս N յեթալս փխ յընթա-
նալս τ կասեմ u կամեմ փխ կասիմ
- 37 CDEGHSVYβσΓfiso խմում a իմ սրբ. ի-
մում V շիֆ եւ չ. մեղանջեմ է մեղանչիմ
- 38 L խաղանալս փխ խաղաղանալս s իմ NZs
եւ ամբոխիմ U եւ ամաչիմ փխ ամբոխիմ
Vo ամբոխեմ f₁ է ամբոխիմ
- 39 UWZ արշաւեմ e₁ շիֆ ի h յեանոյսն UZ
հակամիւրիմ
- 40 Z շուկ f₁s շուկս EGHKLOSTVWYղէա-
լde:hikmogrux կրունկն J կրուկ M կը-
րուկն սրբ. կրունկն δ կրունկն սրբ. կրունկ
gs կրունկն սրբ. կրուկն
- 41 Γ լոյսոյն p մասն S եւ ի խաւար Sf₁ յա-
րիմ
- 42 ABDEWλΓΣΦhm բազցրութեան C բազց-
րութեան սրբ. բազցրութեանն Y օմիւտր
h խաւիմ
- 43 Y բարեպ օ հոսեմ փխ հիւսեմ
- 44 MU կանգնիւն NGՓ կանգնեալն W կանգ-
նեալն սրբ. կանգնիւն V շիֆ եւ u զլորեմ
- 45 u ծաղկեմ HΘu պաղաքերիմ
- 47 r խոստամ փխ խոստանամ
- 49 Γo կառկաւեմ GZβ անդէն փխ անդրէն
LXΓeio անփոփիմ NORVWYZαβδστωα-
cdiknprux ամփոփիմ μ ամփոփիմ սրբ.
ամփոփեմ h ամփոփիմ սրբ. ամփոփիմ
- 52 N ճարակեալ h ճարակիւն S խոցուածոյս
βσ անդէն սրբ. անդրէն A եւ այս տողն
ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բա-
ցի BFHJPRVXYγδθμταυ ձեռագրերից,
ունեն անդէն փխ անդրէն
- 53 A եւ այս տողն ունեցող բոլոր օրինակնե-
րը, բացի JΤαγδθμτφωειtu ձեռագրե-
րից, ունեն հաշտեցուցանելու ABCDEFG-
HKNPSWXYΓΦcf,hgrtx խոովիմ V խո-
վեցուցանեմ β խոովիմ սրբ. խոովեմ μ
խոովեմ սրբ. խոովիմ
- 54 h հանդիսանամք OXbgm իրաւամբ
- 55 GHMNOτFikr գրեմ GHMOWβFikr եղ-

- ծանեմ Θ եղծանիմ սրբ. եղծանեմ u եղծա-
նամ
- 56 βΘ նաւիմ սրբ. նաւեմ μ նաւեմ սրբ. նա-
ւիմ λ եւ այս տողն ունեցող մնացած բա-
լոր օրինակները, բացի JKLMQRSTVXY-
αγδσφεւ ձեռագրերից, ունեն նաւիմ A
թուղանամ
- 57 U սկսանեմ
- 58 r կարգեմ P սկսանիմ փխ սասանիմ
- 59 V Նեղանիմ փխ Նեղում
- 60 N եւ աստ եւ V տարեա փխ ստորեա Y
խօսիմ (Z իշանեմ) փխ հոսիմ s իշանեմ
սրբ. հոսիմ
- 61 f₁ բարդիմ աստ σ անդէն սրբ. անդրէն λ
եւ այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օր-
նակները, բացի Hηθτ ձեռագրերից, ու-
նեն անդէն փխ անդրէն σ տողորեմ
- 62 ABCDEGKLNORVWΓΣδnpχ արկեմ λl
արկեմ սրբ. արկանեմ s արկանեմ սրբ.
արկեմ r եւ ոչ գլխաւորեմ կրկնված h
զլխաւորիմ
- 63 է սակաւ α վասաւիմ սրբ. վաստակեմ
ABCDEFGHIKLPSUXYγδΣΦδεειηιtu ձե-
ռագրերից բացի, այս տողն ունեցող մը-
նացած բոլոր օրինակներն ունեն վասաւ-
կիմ N վատնիմ
- 64 ABCDEFGKMOUλΓΣΦbcgim անթիւ H
սպառնեմ փխ սպառնեմ
- 65 N այս տողի փխ ունի տ. 66 եւ ընդմա-
կտակն Φ ինքնին փխ ինքն
- 66 Nσ ուսանիմ J ճշմարտութեան զիտութեան
KLQSTUXYγδτφadei,f,hiklnprs ճշմար-
տութիւն զիտութեան (LSUXYαγadei,f,hik-
ps զիտութեան) O զիտութեան u զիտու-
թեան GHNRVWZβΓΣΦbcgtu ճշմարտու-
թեան Vm հասանիմ
- 67 f₁ Զիշեալ (r զի շիշեալ) փխ Զիշեալ
- 68 μ քաշալերիմ սրբ. քաշալերիմ
- 69 N շունի տ. 69—70 γ այս տողի փխ ունի
տ. 70 եւ ընդմակտակն φ չիֆ եւ² h խկս
փխ խկ², մինն փխ նմին r եղկիմ փխ
մեղկիմ
- 70 PΣ կարկառեմ փխ կարկատեմ P պատ-
կառեմ փխ պատառեմ
- 71 h խլիմ β տատասկէ λ տատասք մ տա-
տակս փխ տատասկ

- 72 օ համարադասը և բերեմ
73 BИx մտեմ սրբ. (H սրբվ.) մտանեմ SV-
WZs մտանեմ ֆ մտանեմ սրբ. մտեմ KN-
PSYԿ բոյն ZՃ բունն i բունն փխ բոյնն
N աադանի Z ելանեմ ադաու
74 և ստիտակ
75 C դաւանել սրբ. դաւանիլ x դաւանիլս
ABDEFGJLMTUWXYZՏՓաֆոզ ձևա-
դերից բացի, այս տողն ունեցող մնացած
բոլոր օրինակներն ունեն դաւանիլ գիս ըս-
պանեողին OV նուիրեմ
76 V լինիլն, չիֆ և ր ի քիկունս
78 Կ նովիր և նով փխ նովին
79 Zիs գԴաւալայն և զՍաուդայն գործ Z(ս)-
Փs գործ գ զՍաուդայն օ զՍադուդայն
80 Ggr շրթամբ JսԿծիլՅՏԳաւ շրթամբս
և համարտեմ և ներկամամբ ստեմ A
ստեմ սրբ. ստեմ NOՓr ստեմ LX և-
րիկամբ NՏ իրիկամամբ ծց երիկա-
մամբս
81 և մատակարարեմ SUWZi, ահեկ No
կողմամբս a կողմամբս սրբ. կողմամբս
ikr կողմամբ NU աւարեմ փխ աւերեմ
և աւերեմ սրբվ. աւեր և եմ ք աւիրեմ
82 AB երկրագործութիւն CD երկրագործու-
թիւն սրբ. (D սրբվ.) երկրագործութեան M
երկրագործութեանն JNԳux ցորենայն U
ցորենոյ
83 GHMN VWZԶԼԳabիs իմաստից ABDFII-
JLQSUXYազդիթմստԳՏՓeim չիֆ ի CE
վայր սրբ. (E սրբվ.) ի վայր ֆ ի վայր
սրբ. վայր W ինքին փխ ինքն
85 H շունի տողը tu ի յոտս հաստատիմ Q
հաստատ փխ Հաստատիմ Z հաստատեմ
ABCFGKMNՄՏՓo չիֆ ի D յոտս սրբ.
ի յոտս ֆ ի մի յոտս U յոյս փխ յոտս օ
յոտս րո P սասանիմ փխ տատանիմ c
սասանիմ սրբ. տատանիմ
86 MPU իրաւամբ (N բիրաւ) փխ իրաւ
ծ իրաւ սրբ. իրաւամբ լ իրաւ սրբ. ի-
րաւ s իրաւ x իրօք սրբ. իրաւք
87 և կեղծարիմ և յարդար H ամբարիշ-
տեմ Zօք ամպարշտիմ (ամբարշտիմ) s
ամպարշտիմ
88 OZօք կաքալիմ
89 H չիֆ և²

- 105 JKLPQSTXYαβγδημϖωΓεi ի յաթոս W յաթոս սրվ. յաթոս k յաթոն իս յաթոս W եւ ի ACEUZէi խելանդից B խելանդից սր. խելանդից D խելանդիցն սրվ. խելանդիցն M խելանդիցն N խելանդից փխ խելանդից Ծ խելանդից սր. խելանդից է կցորդն
- 106 X ննջիմ U արճորաւք (ikr արճորաւք) փխ արճորաւք S արճորք սր. արճորք օ զարճորեալ կրկնված
- 107 PY զանդատան S զանդատանս սր. զանդատան D կամացս սրվ. մտացս E-qx մտացս փխ կամացս SWZfi կամաց S կամաց սր. կամացս NSUWYԾaf շարաշար
- 108 T միշտ անառակ որդիս փոյթ խնամով ի շարիս ղ փոյթ խնամով ի շարիս միշտ անառակ որդիս սր. միշտ անառակ որդիս փոյթ խնամով ի շարիս CJβi միշտ սրվ. (Jβi սր.) փոյթ խնամով ի շարիս միշտ e խնամով ի շարիս փոյթ միշտ A եւ այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի αϖωΓ ձեռագրերից, չունեն փոյթ խնամով ի շարիս
- 109 W տարագրեալ fi չիք անդղջական դառանալս
- 110 fi չունի տողը ABCDKLMOΞfiho տրտմեալ մեալ E տրտմեալ սր. տրտմեալս որ գրեալս փխ գրեալս
- 111 N ծառակս
- 112 ZiS անողորմական փխ Անողորմի B մատնեցեալս սր. մատնեալս JDeikmr մատնեալս
- 113 N չիք Անպատուաստելի հատուածեալս K հարուածեալս սր. հատուածեալս և հարածեալս փխ հատուածեալս ZiS շիջեալս Y շիջուցեալ ω շիջեալս սր. շիջուցեալս
- 114 LUZλ անկապտութի Y անկապտութի Ծտ անկապտութի փխ Անկապտութի Ծ անկապտութի սր. անկապտութի և անհանդերձի փխ անհանդերձի
- 115 F զսաստիկն պարտ է n չիք պարտ է fi ասել աստանօր
- 116 OSX անարիւնեալ OD անձինս
- 117 V գրեմ փխ գրեմ գրեմ e խնայեմ փխ անխայեմ ր աննայեմ
- 118 GNPVWZbcdfghiknopqrstux զխոխ փխ ի խոխ E ի խոխ սր. զխոխ β զխոխ սր. ի խոխ L նիթի փխ նիթեալ X նիթեալ սր. նիթի Zi նիթել և նեղենին
- 119 GJKLNPQRSTtu երկնայեայտ UW յերկնայեայտ ad երկնայեայտ
- 120 s կայեն սր. կայեն օ այն առաջին և առաջի p հոգեղենին
- 121 ZiS աստուտ գրեալս Uμ գրեալս tu ի յաստուտ ի ABDEFNVΘστΣΦikr չիք ի C յանձին սր. ի յանձին
- 122 A B C D E F P U V Z Σ Φ α β c d f g h i k o p q r s t u x զնշանակս R զնշանակ սր. զնշանակս μ զնշանակն R ամբաստանութեանս սր. ամբաստանութեան VZacikoprstx ամբաստանութեան fi յամբարտաւանութեան (զ ապատարտութեան և ամբաստութեան) փխ ամբաստանութեանս h ամբաստանութեան
- 124 Γ այլ և O գրանից կր գրանից
- 125 u իցեն փխ իցեն U փրկութիւնք
- 126 H սկիզբնահայրն Ծ սկսբնահայրն V հաւատոյ AΞΣΦh չիք ի BCD յուսահատութեան սր. (D սրվ.) ի յուսահատութեան Uλ յուսահատութեան
- 127 DEKYλr զանգթութեան U զանգթութիւնն K շարիս իմ ikr իմն փխ իմ
- 128 fi ի մարգարեից fi ր բարեամբք g բարամբք
- 129 N աշտեիւս Uu աշտենին WΓm աշտիւ և աշտեն
- 131 x այս տողի փխ ունի տ. 132 և ընդհակառակն F յարագողաց L յարագողացն ZiS արագողացն ր յարագողացն փխ յարագողացն e ի վրիժուց և վրիժուց ր վրիժուց
- 132 A և մյուս բոլոր օրինակները, բացի BC-JTXαβγδηθλμστϖωεix ձեռագրերից, չունեն տողը (BCJXαβλ ունեն յուսանցում, BC ունեն հետագա սրբազուրյաւք) β մարգարեայծին տեսանող δ տեղանող x չիք ընդ CXβω ամաղեկացոյն λ ամաղեկացոյն x զամաղեկացի արագորագ առաջի տեսուն օձելոյն

- 133 Սի երկնատեղեաց Ե երկնայտեղեաց
 134 LY նորոյ Եպլլա սկիզբնն օ սկիբնն փիս
 սկիզբն
 135 Ե քնտրութեան
 136 N պետեքն ածլլաի առաքելոցն KL Սա-
 փիրայի փիս Սափիրայի Ի Է չիք Ի
 137 P հողոյն քննութեամբ A հողոցն սրբ.
 հողոյն C հողոցն սրբ. հողոցն EGU-
 Vթօփոք հողոցն (հողոցն) a ոգոց
 (ու ոգոց) փիս հողոյն b հողոց q հողոյն
 սրբ. հողոցն
 138 lu ինձ մահու SUB կենաց CGNPUß
 խառնի
 139 K անաշտոք են A կաճառք սրբ. կար-
 ճառք U կատճառք փիս կաճառք
 140 UX չիք նւ Է ուժղնութեանն օ ուժղնութիւն
 u ուժղնութեամբ Տ վերնոցն C վերնոյն
 սրբ. վերնոյն արի f1 առի փիս արի
 141 qlux հրեշտակաց SVZøhrtux մարդիկք ց
 մարդիք սրբ. մարդիկք
 142 ց տողն ունի լուսանցում b և կրկնված
 ծ տարերբս Ե տարերբն
 143 Phikpr անսպալիցն Zi1 անողգայից V շար-
 ժողականն
 144 u որով Zi1s դատել զx դատեալք Ի լի-
 նիմք օ լինին U ուշիք փիս տուժիք i
 տուժիք
 145 ABCDEFKMOZԳԴՏՓփիhs աւրինակ ծ
 յարին փիս Յարինակ ՅՏտ ապագայիցն
 սոսկալաց Ե սոսկալացն ծ ապագայիցն
 սրբ. ապագայից A և այս տողն ունեցող
 մնացած բոլոր օրինակները, բացի FJTZ-
 աղլլաթաբլս ձեռագրերից, ունեն ապագա-
 յիցն
 146 OUH ալեացն ճ յալիաց Ի մրդկաց
 147 L կենցաղս փիս Կենաց Փ վստահութեան
 Ի վստահութեանն P մնաց N մնան կա-
 յուն փիս մնայ անկայուն O հաստատու-
 թեան
 148 F Թէ AQ ինքնին սրբ. Ի քնին (Q քնին)
 CFGHPUVWYԳԴՓփikor ինքնին փիս Ի
 քնին չիս քնին Z առաւելեալ փիս առեալ
 149 N խուղեսցես AFNXթՏՓփi զղաղա-
 կացն B զղաղակացն սրբ. զղաղակացն
 C զղաղակացն սրբ. զղաղականացն GH-
 JKLOQRVWediklorux զղաղակացն MU
 զղաղականացն S զղաղականացն ZLփamis
 զղաղակացն Ե զղաղակացն ճ զղաղակն
 ց զղաղակացն Ի զղաղակացն փիս զղաղա-
 կացն ու զղաղականացն
 150 FU զմասունս փիս Զմանունս Թ զմանունս
 օ մանունս Տ փոքրունս UWλփgs դասել
 Լ դատեալ փիս դասեալ
 151 ei որ սրբ. որք Qr քանակութեամբ Թ
 քանութեան փիս քանակութեան Ի քանա-
 կութեանն
 152 N Թինդ Wթօ Թինդս S Թինդս սրբ.
 Թինդս Ի Թինդս kr Թինդ W բազում փիս
 անբաւ F համարոց փիս երամոց WΓ ե-
 րամաց
 153 adS մարմնիս սրբ. մարմնիս չբփի մար-
 մինս
 154 S հաստեցել փիս հաստատեցել
 155 U զասացելոյս Ի բանագրութեամբ
 156 E Արդ փիս Այլ P ինքնին փիս ինքն
 157 U երկնաւոր բարի
 158 A և այս տողն ունեցող բոլոր օրինակնե-
 րը, բացի BCDEGJMNPƯαβθϑΣΦabd-
 փփqstx ձեռագրերից, ունեն կենդանոյ
 160 Ի և ձեռնոնայ փիս Ի ձեռնն C ձեռն սրբ.
 ձեռնն p ձեռն փիս ձեռնն Ի այլեաց փիս
 այլեաց QThլստ հողոյս (U սղոյս Yճ
 հողոյս) փիս ողոյս
 161 C զծարաս սրբ. զծաւալս L զծարաս փիս
 զծաւալս M զծաւալ A և այս տողն ունե-
 ցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի
 Zbcdfփhiklmnopqrstux ձեռագրերից, ու-
 նեն զծարաս փիս զծաւալս U մոլեգինս Ի
 մոլորին փիս մոլեգին, սրտիս շարժման V
 շարժման Տ շարժմանց Ի խոռլութեանն
 162 Z կասլոց V երսանաց Wh երեսանաց N-
 Phktx ըմբռման
 163 SU զցնդել փիս ցնդեալ Վ մտաց ց մտացս
 Իմ ծ վարագութիւն
 164 Ե եղէցի սրբ. եղիցի
 165 Ե սասան փիս սասանման
 166 U սատակիս զx Սաստեա փիս Սատակեա
 U խափանես Ի զբաղմալեանն H ուրա-
 կանս N ուրուական i արուականս փիս ու-
 րուականս
 167 Ro զաղտեանցս chqtux ամաթոյ FIUWλ
 երկակենցաղս փիս երկրակենցաղս R երկ-

- րակենցազս սրբ. երկրակենցազ S երկրակենցազս սրբ. երկրակենցազս օ երկրակենցազ UZ հենից
- 163 ACDFGJKNPQTUVηΛΓΣΦdelno մտամատուցս փխ մշտամատուցս BH մտամատուցս սրբ. (H սրբվ.) մշտամատուցս Ի մշտամատուցս x մշտամատուցս
- 169 N նորընծայս առ փխ նորընծայ տառ Zei-fihstu տառս Z ողորմազին փխ ողորմազիրս
- 170 F Բախանծազին (Ukr Բախանծազին Z Բախանծազին) փխ Բախանծազին օs Բախանծազին Z չիֆ ձայնի PZacifms ողորդութեան (ի ողորդականութեան) փխ ողորդարկութեան U ողորդարկութիւն Wa ալսմ

- 171 Z խորոց սրտէ U անդնդոց մահու օտմահու
- 172 ծ զընաղ ABDEZωΣΦfıs ապրեցուցեալ C ապրեցուցեալ սրբ. ապրեցեալ s փրկելոյ սրբ. փրկեցելոյ
- 173 h խոտ փխ հոտ n անոյշից
- 174 h դառնութեանն ՄΣkgrx վշտացս c վշտաց սրբ. վշտացս
- 175 W ուղղին H վնասելոյս փխ յուսահատելոյս
- 176 N հոգւոյն, սրբո վայ ե փխ սրբով
- 177 Σ փառք սրբ. փառք պատիւ ե N իշխանութիւն ե պատիւ b յաւիտեան HPQUZβ-Σfıs յաւիտեանս յաւիտենից
- 178 DOULΣ շունեն տողը

Բ Ա Ն Հ Բ

վերնագիր.

օ շունի բան ՀԲ ե ՀԳ K համաբակալված ՀԶ փխ ՀԲ EHKOPRβλμσabfıgimqx վերնագիրը կրնատ W վերստին յաւելուած նորին Գրքիգորի խաւար ընդ աստուծոյ (իւ Բան առ արեղայան ե առ միակեցունսն ի խրատ) փխ վերնագրի μ կրնատ վերնագրից հետո ունի նշում ի վրան ասա օ հեծութիւն HLUVYZΣΦ-εիhr բան Hr չիֆ ի ZΦ սրտէ

- 2 e₁ աշակերտութիւն չա կրանաստանեաց 1 կրանաւորաց փխ կրանաստանաց
- 3 L որ r չիֆ Որբ g մերկամարմինն Wf: մատանց
- 4 F [ախնկա]լութիւն բառից մինչև գլխի վերջն ունի ուշ գրչւրյամբ ΣΦ ախնկալութեան r ախնկալութեան Zf₁ պարզե
- 5 b անբաւիցն
- 6 Zi₁ բանի s բանից սրբ. բանի H ձեղ բնծայեցուցի իւ բնծայեցի
- 7 N զայս բանից M աւանդութիւնն N խոստովանութեամբ h խոստովանութիւն
- 8 M հոգւոյ OVZλΓf₁ ոգւոց RW ոգոց s ոգւոց սրբ. հոգւոց
- 9 Zs զմարմնոցս λ զմարմնոյ 1 զմարմնոյն N ծանրութիւն փխ պարտութիւն f₁s պարտութիւնը

- 10 σ յիշեցիր e₁ ընդ մարգարէականն ընդ f₁ ըստ փխ ընդ Zi₁s չիֆ առեալ B ձեղ փխ ձեղ
- 11 E Ձմի սրբվ. զի մի MOQXYδλσωΓmtu զի մի փխ ՁՄի Σ զի մի սրբ. զմի Jγη-ε₁h պարծեսցին αμ պարծեսցի սրբ. պարծեսցին
- 12 E զոչ սրբվ. զի ոչ Q ոչ (VYλ. զի ոչ) փխ զ'ոչ VZαΓabfıms արդար
- 13 U ե զտէրունականն
- 14 Zi₁s կատարած chikpqrutux կատարումն փխ կատարածն ikr չիֆ իսկ
- 15 δ գողչիր h գողիչ փխ Գողչիր Zi₁ ծառայ Zs անպիտան
- 16 σ եղեցի r եղեցի NWtu ձեղ լինել V լինիլ ABCDMOUVΣΦh որս H որսը սրբ. որս δ խաբոխին
- 17 Wbm ե ի x սրբոյն (փխ գրոյն) սրբ. գրոյն] սրբոյն
- 18 ABCDEKUZaqutux կերակուր Zi₁s ընտիրք N ընտիրքն սրբվ. ընտիրքն են W ընտիրքն են
- 19 x չիֆ որ
- 20 N ջամբեցուցի
- 21 Nf₁ վկայիլ
- 22 K բերք N բամբանաց փխ բամբասանաց

- 43 ABDEKLOPQSUXYZΣΦΨΞΧ գործնալսել
 CR գործնալսել սրբ. գործնեցնալսել
 44 Ի խարոթնամբ փխ խարեթնամբ Ի ոչ
 փխ ինչ և մտին փխ մտից S մտից մեծին
 սրբ. մխոնցից մեծիդ
 45 QRWXYγωεζηκλμνρ բարոյ Ի զցոփու-
 թեան QϞ բաղարկեցից γ բողարկեցի
 46 X պատկերն տանի փխ պատկեր ընտանի
 ABDEHΞΦ ինչ ընտանի C ինչ ընտանի
 սրբ. ընտանի
 47 Zϱs այս տողի փխ ունեն տ. 48 և բնդ-
 նախառակն MRYϱh խենեկեցայց VT խե-
 նեցայց N աւտարի փխ աւտարոտի
 48 Ն ալուղ
 49 Ի յարմարեցի KΓh գնդոյ
 50 N չի՞ որ U որ է V իբր
 51 P չի՞ Ոչ որ անարէն bgmu անիրաւ փխ
 անարէն
 52 bgmu անարէն փխ անիրաւ
 53 Ի ոչ որ սխալեալ քառերն ունի տող
 54-ից հետո ձեռն սղալեալ
 54 Ի ոչ որ խարդախեալ ոչ որ մոլեգնեալ N
 չի՞ Ոչ որ մոլեգնեալ
 55 O չի՞ Ոչ որ շարդախեալ Zϱ1 ամաչեալ S
 ամաչեալ սրբ. ամաչեցեալ
 56 Ի չունի տողը Cb միայն սրբ. միայն եմ
 ABDEOΞΦηqtux ձեռագրերից բացի, այս
 տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակներն
 ունեն միայն եմ qtux ոչ այլ
 57 MOVωεϱս ամենայն փխ ամենայն Z ա-
 մենեցուն յիս A և այս տողն ունեցող մը-
 նացած բոլոր օրինակները, բացի ϱqstux
 ձեռագրերից, ունեն ամենեցուն
 58 Bγ գիտեն ω գիտացին
 59 ZϞωϱ, զի փխ բանդի
 60 Z չի՞ տղէտը եւ Ի խառնիճաղանջը
 61 M յիմար Tαθμφ իմաստից սրբ. իմաս-
 տիցն A և այս տողն ունեցող մնացած
 բոլոր օրինակները, բացի JKLMOQSYγ-
 δητωεϱ ձեռագրերից, ունեն իմաստիցն
 62 MQRVWϱjkr անծինս
 63 KPWΣnqx արի արի V արբի փխ
 Ռարբի արբի ABDEH կոչեցայ փխ ա-
 նուանեցայ C կոչեցայ սրբ. անուանեցայ
 64 KZϱs զգովեստ g գովեստն Zϱs փառացե-
 առ
- Ի բժշկական փխ անբժշկական Nω մեղաց
 Y մեղանայն
 23 M սկզբնահօրէն
 24 Nq կամայական Ի յանձնառութեան HKL-
 ZβγλωΣεϱi:ins հաստատեցի փխ հաստե-
 ցի JNαρ հաստեցի սրբ. (N սրբւ.) հաս-
 տատեցի δ հաստատեցի սրբ. հաստեցի
 25 V ամենայնիդ W ամենիդ փխ ամենայնիդ
 Zϱhms ամենայնի Cn պարտական սրբ.
 պարտապան Zϱ1 պարտապան փխ պար-
 տական S պարտապան սրբ. պարտական
 26 P ի պարտաւորէ cϱ պարտականէ սրբ.
 պարտաւորէ
 27 ABVΛΣΦս չի՞ Ի CDX յասել սրբ. (D
 սրբւ.) Ի յասել Y բնդ փխ Ի ABELMOQ-
 RSUVWYZδabdgiklmnrs յասել H յասելն
 սրբ. յասել β յասել սրբ. յասելն Ի առել
 28 N որ U մարդոյ փխ մարմնոյ K մարմնի
 Ի երկրամինի Σ երկրամնաց սրբ. երկ-
 րամնի իրկին սրբ. երկրամնաց
 29 VWZΛΓβϱigs եթէ Γβու շնացայ և Ի պոռ-
 նեցայ փխ պոռնեցայ
 30 Ի զաշխարհս U ինձ փխ ինչ K զճաշակ
 MZϱ1 ճաշակ
 31 Zϱs եթէ բնդւատ O բնրատ g բնթատ
 սրբ. բնթատ W չի՞ ինչ
 33 ABCDEHΞΦ ճշմարիտ
 34 P չի՞ թէ
 35 ABDVΣΦ չի՞ Ի C յասելն սրբ. Ի յասել
 E յասել սրբւ. Ի յասել Ի և փխ Ի Zφω-
 ϱhstn յասելն Ի զանարմարսն Ի զայն-
 յարմարանս փխ զանյարմարսն
 36 u բանին GMNOSVWZγλaϱisx տէր աս-
 տուած β տէր աստուած սրբ. տէր
 37 HKRWXYZγδωΓεϱigiklmr փարիսեցոյն
 KSux չի՞ ձայնի i կերարան փխ կերպա-
 րան
 38 φ մատուցեալ փխ մատնեալ
 39 MY զկիրսն KZϱs աներևութից Σ կշռոս
 40 Z համարիմ N չի՞ նորաւր NZϱs ամե-
 նայն իրաւ (Zϱs իրաւը) փխ ամենիրաւ
 OZϱs հատուցմամբ Ի հատուցմամբն
 42 ABDEGUσφ կեղծաւորեցայ C կեղծաւո-
 րեցայ սրբ. կեղծաւորեցայց a կեղծաւո-
 րեցայց

- 65 MГbm եղկութեան ր եղկութիւն DE ժա-
ռանգութիւնն N ժառանգութեան
- 68 ABDEHԾΣΦ ամսարիշտս (ամրարիշտս)
ամենայն իրար Ը ամսարիշտս ամենայն
իրօր սրբ. ամենայն իրօր ամրարիշտս X
անրարիշտս MN ուրեք փխ իրար
- 69 i, հրեշտակացայ փխ Հեշտացայ NUlikr
դովեստս
- 71 ABCDEKQRWYղլւօIΣΦe, hikx յաւա-
ղանէն Mαδφ յաւաղանէ սրբ. յաւաղանէն
tu արթուն կողեցայ L կողեցայց ABCD-
EΣΦ արթունս
- 72 Z տ. 72—73 ունի խառնված՝ և ես ի փըր-
կութեանն աւուր ի քուն մահու ննջեցի
հսկող յորջորջեցայ W մահուն ր մահոյ
- 73 չ. փրկութեանս ւ հսկողի H որջորջեցայ
N յորջորջեցայ V յորջեցայ ZiS անուա-
նեցայ փխ յորջորջեցայ
- 74 U և փխ Բայց KOμφΓc զգաստութեան N-
adq զսգաստութեանն Wλ զզգաստութեան
Zi, զգաստութիւն օն զզգաստութեանն s
զգաստութիւն սրբ. զզգաստութիւն x զսգա-
ստութեանն փխ զգաստութեանն ZiS աշացս
- 76 i, չիք նոր U յանդիմանութիւն փխ դա-
տապարտութիւն
- 77 Σ ողոց (Φ ողոց) փխ հսգոց
- 78 JKLMQTVUαγθωbκ խնդիր b կշիռ M
մեծամեծացն
- 79 μ դու սրբ. դու և B աստուած տէր միայն
Zi աստուած և տէր փխ տէր աստուած
- 79—80 C մարդասէր տէր աստուած սրբ. տէր

- աստուած մարդասէր DEλ մարդասէր տէր
աստուած
- 80 h երկայնայնմիտ
- 81 ZiS համարեա ր համարեցայ NW մեղա-
պարտ ծ մեղապարտ սրբ. մեղապարտիս
x զմեղապարտս
- 82 ABCDEGNU պարտաւորութիւն Zիf, S դա-
տապարտութեան փխ պարտաւորութեան
- 84 ր յուաց
- 85 Z անձինս ինձէն N զանձինս i, յանձինս
.x անձին
- 86 i պարտութեան փխ պարտաւորութեան Σ
կանովնիս ZiS կանոնին
- 88 V պատկառականաց հ պատկառանացու-
թեանս փխ պատկառանաց խայտառակու-
թեանս
- 89 U զսղեղատեսակ (Z զսղեղակ) փխ զսղեղ
տեսակ U մերկութիւն λ մերկութեանս հ
մերկութեանն
- 90 i, զթոպեալ Γ ուծին փխ ուծին YZiS
բնամբ Wikr բնամարբ
- 91 W հետոցս d բարութեան հ բարութեանն
ս առաւելս փխ առ ելս
- 92 N ինձ յիշատակ ողորմութեան ABDEσΣΦ
ողորմութեան ինձ C ողորմութեան ինձ
սրբ. ինձ ողորմութեան
- 93 h արհնեալ է N ի յերկինս OW չիք և
N ի յերկրի
- 94 G ամենայն σ չիք յաւիտեանս յաւիտենից
KMNչ. չիք յաւիտենից
- 95 Uλσ շունեն տողը Σ առէն կրկնված

Բ Ա Ն Հ Գ.

վերնագիր.

K համաբաղված Հէ փխ ՀԳ BEHKOR-
WZβλσΓae, i, ghimqtux վերնագիրը կրնաւ M
վերնագրի փխ կետեր Tδημωո համառոտա-
գրութեամբ Սtu հեծութիւն Յ Գրիգորի փխ
հսկողի LPUVYΣbe, i, hr բան ր չիք ի B կըր-
նաւ վերնագրից հետո ունի նշում ի լման ասա

1 N ահաւոր հզար

3 N չիք է Hλb փոխարկեալ ր յանկնկալսն
M յուսահատութեանն U յուսահատութիւն
λ յուսահատութենէ հ յուսահատութեանս

- 4 ZiS տ. 4—6 ունեն խառնված՝ առ զուար-
թացոցիչ գովութիւնդ /5/ ընդ ամաթոյն
համարձակութիւն (f, S համարձակութեան)
/6/ զսատակիչ անէծս առ կեցուցանող
արհնութիւնս /4/ զպարաւանս (f, S զպար-
սաւանս վհատութեան) /5/, որից հետո ու-
նեն առ բերկրութեան տեսակս (f, S տե-
սակ) N արհնութիւնդ Յσտ արհնութիւնն
- 5 n վհատութեանս սրբ. վհատութեան N
զուարթոցիչ ABCDEΦx գովութեան MR-
WΓbgmtu գովութիւնս ikr գոյութիւնս փխ
գովութիւն

- 6 S աւոյթոս
7 p շտնի տողը
8 MΣH տարադրութեան Zf₁S մարգարէութեան փխ տարադրութեանն d բարութեանն r բարութեանն
9 G բարձրանմանն c միութեան սրբ. միատրութեանն h միատրութիւն (pq₁ux միատրութեան) փխ միութեանն m միութիւն
10 Zf₁S ողորման փխ ողորմական G զսփոփանա Zf₁S սփոփանաց
11 I' միանկամ EΣ գատապարտութեանն h գատապարտութիւնն m աղատութեան
12 FITZagymսթաււqstu ողորման β ողորման սրբ. ողորման γ կրկին մահու Zf₁ մահապարտիս փխ մեղապարտիս s մահապարտիս սրբ. մեղապարտիս
13 h ինքնապարտութեանն
14 LSX հայեցածու Cλ կողկողիցի սրբ. կողկողիցի GHMNOPRVZβI'abcd₁ghiklmnopqrstux կողկողիցի W կողկողացի γ կողկողիցի
15 B բարձրակարծեան սրբ. զբարձրակարծեան MZef₁hiklmnopstu զբարձրակարծեան (βγ₁սթ զբարձրակարծեանն bք զբարձրակարծեանն) փխ Զբարձրակարծեան Q զբարձրակարծեան սրբ. զբարձրակարծեան յ զբարձրակարծեան սրբ. զբարձրակարծեան a զբարձրակարծեան սրբ. զբարձրակարծեանն e₁ զբարձրակարծեան սրբ. զբարձրակարծեան ABEMNPRWXYηθστωΓΣΦα₁ghiknoprtux ուղորմ L ուղիոյն Qλ ուղիոյն U զուղիոյն l աւելործ
16 Whagm զանփախելի N զանչափելին փխ Զանփախելին NWc ճանապարհն
17 δθτ մտաց W ամենիս փխ ամենայնիս
18 ABDEHVRVδΣΦhր չիփ h CEa յերդ սրբ. (E սրբվ.) h յերդ Vh յերթ փխ յերդ փ կրդ e₁ ընկալութեանս ABDEσΦ նկատել CM նկատել սրբ. (M սրբվ.) նկատել P յերթ NΣu շաւել
19 L դիտար փխ դիմար λ ալլալութեամբ h ալլալութեանն
20 Zf₁S տատանման HMNPZabcd₁hiklmnopqr₁u մտաց փխ մատանցս R մատանցս սրբ. մտացս Y մատանց β մտացս սրբ. մատանցս e₁ մատանցս սրբ. մատանց մըտացս
21 θτաւի նուաղ փխ նուաղ ω հեղութեամբ փխ հեծութեամբ
22 γ յոգի սրբվ. յոգով U թաղծեալ փխ թախծութեան γ թախծութեան սրբվ. թախծութեամբ L յոճամանեայ h յոքնամանեան γ տարակուսանաց սրբ. տարակուսանաւք Σ տարակուսանաւք h տարակուսանացն
23 GMNβ խորոց f₁որ աներեւոյթից h աներեւոյթիցս ABDEHUΣΦeh զործեցելոյս C զործեցելոյս սրբ. զործեցելոցս NZ-abmstu զործեցելոցս γ զործեցելոց f₁ զործեցելոյս
25 β զարութեամբ փխ զարեղութեամբ
26 r եղիր M յոգոցդ Nm յոգոցդ W յոգոց
27 K կամ թն μ կամ սրբ. կամ թն Zf₁S են փխ լիցին քեղ Y մեղանքն λΣ մեղք փխ մեղանք
28 NRVW չիփ եւ Zf₁S եթէ փխ կամ թէ λ սրբել
29 Zf₁S չիփ եւ E յայն սրբվ. յայնմ Nf₁r յայն Σ յայնմն A և այս տողն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի V ձեռագրից, ունեն պաշտել
30 L մարդասերապէս
31 L ամենակեցող
32 σ յորժամ սրբ. յայնժամ Γ այժմ ikr բազմապաճոյճ փխ բանապաճոյճ
33 ir խրոխտածայնս իգացող փխ խրոխտածայն սիգացող S բարձեալ պարանոց (Z բարձրացեալս) փխ բարձրապարանոց f₁ բարձրապարանոցս s բարձրապարանոցս սրբ. բարձրապարանոցն
34 N դենմ αθ դնի β դնիմ սրբ. դնի μ դնի սրբ. դնիմ q դնին սրբ. դնիմ β կենդանի սրբ. անկենդանի Γ կենդան (փխ անկենդան) սրբ. կենդանի h անկենդանի
35 H ամդամովք βa անդամովք
36 U խիշեալ փխ հիեալ L շրթամբ a շրթամբ f₁ շրթամբ
37 QSYθτ₁ կոճ փխ կոճը β կոճը ց կոճը սրբ. կոճ s կոճ սրբ. կոճը Q կէսայրեաց β կիսարեաց
38 r պատեր փխ պատեր N չիփ գոյութիւն անշարժ

- 39 Կ աշխատելի վիս աշխարհելի Ի₁ աշխարհելի
 40 N շիք Ողբալի արինակ M ղեմ
 41 C նմանութիւնն Ծ նմանութիւնք Հչի₁ Լը-
 ոնալ Z լեզուալ
 43 օ ղեզ վիս ղեզ
 45 NVβωΓ ախեալ Gx աղբեր
 46 ADEFGHIKLUQXYZ, ιϰϥωΣΦ βռչկացեալ
 (JTαχδηθστ βառչկացեալ ր βաղկացեալ)
 վիս βալկացեալ WγI* ծոխեալ Zիs ծղո-
 խեալ չ. ծխեալ վիս ծղոխեալ H յորո-
 վայն չ. ալրովայն
 47 WZի₁ քակեալ s քակեալ սքր. քակեալ
 Yx ոտք վիս ոտք G քարծանեալ GPR-
 VWβΓabceghiklmnpqrstu յադ Z ադ
 վիս յադք
 48 L ողոցեալ վիս սղոցեալ N արմատք
 49 tu արմատ վիս արտ HMNOVWωIΦbh
 ստորաստղեալ (r սորախտղեալ) վիս ստո-
 րախտղեալ S ստորախտղեալ սքր. ստո-
 րաստղեալ β ստորաստղեալ սքր. ստորա-
 խտղեալ Σ ստորաղտղեալ սքր. ստորա-
 ստղեալ
 51 Σ թողեալ սքր. թաղեալ Zիs դարչութիւնք
 52 u խոշ խեթ AFX կամք (u ոսկերք) վիս
 կմախք B կամք սքր. կմախք ոսկերք C
 կամք սքր. կմաղք RWFegm կմաղք Կմ
 կմաղիք Σ կմախք սքր. կամք Ի₁ կմախտ
 h կմախք h կմաղք սքր. ոսկերք
 53 JK MOTZγabg իբրեւ օ ոտ
 54 U մախանաց վիս մաղմանաց
 55 ABDEFHθστΦ նորոգել (F նորոգեալ)
 ձայնիւ CΣ նորոգել ձայնիւ սքր. ձայնիւ
 UVWZλΓaf₁gs նուաղել Eβeikqrtu հա-
 ուշմանց
 56 Eeikqrtu ողորով վիս Յաղով x ողբալով
 (վիս Յաղով) սքր. ողբով h ղեզութեանն
 57 β բարծուս U տարածանիլ
 58 p քեզ սքր. ի քեզ Zիs դարծ հղանակին
 փ յեղանակին սքր. հղանակին EFKNPR-
 SVWγbedghikmpr յարգահատելով Z ա-
 սելով վիս արգահատելով Ի₁ զոր օր
 59 W շիք փրկութեան
 60 U տ. 60—62 ունի խառնված՝ Զյարու-
 թեանն ճառագայթ ճշմարտութեան [60]
 զոր փառաւորեմ [61] Զդատաստանից ա-
 հաւորութիւն [62] որում հաւատամ [60]

- Փառացք քո յայտնութեան [61] զոր խոս-
 տովանիւ [62] ԹԻ՛հ զյարութեան x զյա-
 րութեանց Γ ճշմարտութեան
 61 Zaf₁s զփառաց FMZaf₁s բոց օ փառա-
 ւորեմք
 63 N գրանիդ, յանդիմութիւն վիս յանդիմա-
 նութիւն
 64 LPSXY գհոզոյն Zի₁ շիք ինձ s սրբոյ
 սքր. սրբոյ ինձ Wm ուղեկցութիւն Φ
 ղեկցութիւն U շիք զոր պաշտեմ
 65 U շիք Զաւծմանդ տեանագրութիւն Կ
 տեանագրութիւն Իkr շիք Լ Է պաշտեմ վիս
 համբուրեմ
 66 ACDEGLNPSUXYI'ΣΦbedikmpr զթա-
 գաւորեալք BFHKQQRVWZef₁ghlmqstux
 զթագաւորելի Mλa զթագաւորեալք սքր.
 զթագաւորելի β զթագաւորեալք սքր. զթա-
 գաւորելն N տէր Յիսուս Քրիստոս H յո-
 բում Ի₁ պաշտեմ վիս պաղատեմ
 67 r տրոխեցաւ օ սլացաւ վիս սլացաւ
 68 h էա UWZβf₁s կցորդութեան ց զուգու-
 թեան բառից մինչև բան ԶԻ տ. 28-ի բա-
 րի բառը ներառյալ ունի ուղ զըշարյամք
 h զուգութեանն r զուգութիւն Yh կենդա-
 նութեանն
 69 ABDFJKLSTUXYαχδηθλμστφωΣΦ յու-
 սոյդ C յուսոյդ սքր. յուս IV յոյս β յոյսդ
 սքր. յուսոյդ m յուսդ
 71 AFUΦ տեսող վիս Sևս BCΣ տեսող (CΣ
 տեսալ) սքր. տես ABCΦ ողորմութեան
 Y ողորմութիւն a վառնեղելոյ սքր. վառն-
 ցելոյս
 72 FWλbm փառաւորեալ (Γ փառաւորել)
 վիս փառաբանեալ
 74 F նկատել վիս նկարել h նկարել զործել
 75 N ստեղծագործեալ δ ստեղծագործ Z ար-
 դարութիւն վիս անարատութիւն
 76 B շիք է՛ W շիք քո է փրկութիւն V շիք
 քո է փրկութիւն քո ողորմութիւն NWλ-
 Σbim քո է ողորմութիւն
 77 P շիք ալլ
 78 Zի₁ շիք Բարձրութիւն s անվաղճան
 79 h ինքնութիւն իսկութիւն
 81 Ի₁ փառաւորել N անյաւելում Ի₁ անաւե-
 յում
 82 F յերբորդութեանց բառից մինչև բան ԶԻ

- տ. Տ3-ի աղջամուղջ բառը ներառյալ ունի ուշ գրչությանը *ikr* սրբումն
 83 *ikr* չի *ևս*
 84 *h* զուգականությանն
 85 *LY* էթէկ *I* յէթէկ *U* չի *և* *NUVWZ* չի *s*

Բ Ա Ն Հ Գ

Վերնագիր.
 օ չունի Բան եջում *K* համադրակալված ՀԸ
 փխ 24 *BT* ծալի փխ վերնագիրը համառոտա-
 գրությանը *EKOPRV* ձև *abgiox* կրճատ *M*
 վերնագրի փխ կեանք *W* նորին Գրիգորի փխ
 վերնագրի *Ubht* հեծություն *LPUYZ* չի *r* Բան *r*
 չի *h* *Q* սրտէ

- 1 *a* չունի այս տողից մինչև տ. 52-ի ճաշա-
 կաց բառը ներառյալ *ABDEVhtx* բոլո-
 րեցունց *C* բոլորեցունց սրբ. բոլորեցունց
s բոլորեցունց սրբ. բոլորեցունց
 2 *t* յամենայն փխ ամենայն *V* չի *բ* ան յա-
 մենայնի
 3 *EHORSWXYZ* ձև *δλσωΦcehiklmort* կեն-
 դանոյ
 4 *V* ողորմիկն
 5 *e* յորում կրկնված *f* յորում *i* յորժամ փխ
 Յորում *r* հասեալ *NZ* չի *s* վաստակոցն *O*
 վաստակոցն
 6 *cy* բարեգործիկ
 8 *β* յայն *Σ* յայնմն
 9 *λ* իր տկարությանն *r* վտանկն
 10 *J* սլարշարիալ *r* սլաշարեաց
 11 *o* *և* անդանոր *MZ* բժշկությունն *s* բժշկու-
 թիւն սրբ. բժշկությունն *V* աստուածայնոյ
 փխ աստուածային
 12 *JKLQ* *h* բնալ *T* *h* բաւանդակ (ծմւստց
 բաւանդակ) փխ բնալ *ys* բնալ սրբ. *h* բնալ
β բնալ սրբ. բաւանդակ *η* բաւանդակ սրբ.
 բնալ *θ* *τ* *λ* անդամոց *Jγω* *g* կենդանութիւնն
Τμς կենդանութիւն սրբ. կենդանութիւնն
d կենդանութիւն
 13 *h* ան փխ *Ա*ն *MUWZo* այցելութիւն *hr*
 այցելութիւնն
 14 *ABCD* *β* *σ* *φ* *ω* *Σ* *Φ* *ι* *m* որում *ABCD* *JKLQ*-
STUX *Y* *α* *δ* *η* *θ* *λ* *σ* *τ* *φ* *ω* *h* հնարիցն *μ* հնա-
 րից սրբ. հնարիցն *AJKLQSTUX* *Y* *α* *δ* *η* *θ* -

- յաւիտեան (ի յաւիտեան) յաւիտենից *h*
 չի *h* յաւիտենից
 86 *AKUW* *β* *γ* *φ* չունեն տողը *O* ամէն կրկն-
 ված *SY* ամէն *և* ամէն այս ամէն

- չւստքա խափանեցալ փխ ոչ գոյ *BCD*
 խափանեցալ սրբ. ոչ գոյ *β* ոչ գոյ սրբ.
 ոչ խափանեցալ
 15 *η* *բ* է *ι* *բ*ում *U* մեծութիւն
 16 *e* յորում փխ Յորժամ *XYZts* զյուսահա-
 տութեանն *h* յուսահատութեանն *ABCGK*-
LQUZ *β* *Σ* *Φ* *ε* *ι* *s* զվէրն *D* զվէրն սրբվ-
 վէրն *b* վէրս *J* *Τ* *α* *γ* *δ* *θ* *μ* *σ* *ω* *Γ* *g* *l* ողջացու-
 ցես (փղես ողջացուցանես) փխ առողջա-
 ցուցես *η* ողջացուցանես սրբ. առողջա-
 ցուցանես *A* *և* այս սողն ունեցող մնացած
 բոլոր օրինակները, բացի *KLQSWXYZs*
 ձևագրերից, ունեն առողջացուցանես
 17 *E G H M OPRVW* *β* *γ* *λ* *Γ* *b* *c* *d* *e* *f* *i* *k* *l* *m* *n* *o* *p* *q* *r* *t* *u* *x*
 բումդ *T* *δ* *η* *θ* *μ* *σ* *ω* *g* *ι* *բ* *L* աղգակացու-
 թեան *Z* աղգակցութիւն *r* աղգակցութեանն
 18 *X* *β* է *N* յանակնկալ *ABDGQX* *Σ* *Φ* փրկու-
 թիւն *C* փրկութիւնս սրբ. փրկութիւն
 19 *NSWZ* *ω* *Γ* *ι* *s* բումդ *R* բումդ սրբ. բում
E G H M OPRVWZ *β* *γ* *λ* *φ* *b* *c* *d* *e* *g* *i* *h* *k* *l* *m* *n* *o* *p* *q* *r* *u*
 յաղթանակի *x* յաղթականի փխ յաղթա-
 նակի
 20 *ABD* *Σ* *Φ* զփակեալ *C* զփակեալ սրբ. զփա-
 կեալն *ABD* *σ* *Φ* *Σ* *Φ* *h* կենացն *C* կենացն
 սրբ. կենաց *KZ* սպառում *p* շնչոյ *SY*
 բարձցես փխ բացցես *δ* բացես
 21 *V* այնք *n* չի *h* են *tu* է փխ են *V* շնորհք
 բո *λ* վայելչականք
 22 *β* զլարացս *γ* զլարեացն *δ* զլարեաց *λ*
 զլարեացն *x* բարեացդ *M* բո սրբվ. քոց
OW *γ* *ι* *Γ* *x* քոց
 23 *N* են փխ են
 24 *r* ապախտաւորացն, չի *h* ընդ երախտաւո-
 րացն *λ* խնամարկիցիւն *Φ* խնամարկեցս
 25 *N* նոսին փխ սոսին *G H M Z* *ι* *s* ծանուցեալ
β ծանուցեալ սրբ. ծանեալ
 26 *LSY* *θ* (բէ) *S* բանիս նուէր *Z* *ι* *s* գթու-
 թեամբ *b* *ikr* գթութեանդ *m* գթութեան

- 28 n հիսան
- 29 H եղանակեն ՏԿՍՏ յեղանակին ikr նուագերգութիւնդ
- 32 OS իրաւամբ Կ իրաւամբն C բանդի սրբ. բանտի Rdikoqr բանի վիս բանտի
- 33 B նա սրբ. նա և E նայ վիս նա W արքայական Բ յարբունական վիս յարբայական HMOUZchikprsx ապարանն Vf₁ յապարանն չ հանդուցանն Տ հանդուցէ
- 34 էս տ. 34—39 ունեն խառնված՝ 38, 39, 34, 35, 36, 37 ԿՐ հրաւիրեալն
- 35 E նայ վիս նա D նախ վիս նա ի ր գրադմականս s ամենապատիկս սրբ. մեծապատիկս ր շիֆ ի EPdeiklnpr զահից (LXY գահուց Ծ գահուցոյից) վիս գահուց JT գահուց սրբ. գահից S գահուց սրբ. գահուց Z շիֆ գահուց Ա գահուց սրբ. գահուց EGHLMNPRVWZΛΓbdeghilnpqrstux զգոնեցուցանիցէ (Ծ զգոնեցուցանիցէ f₁m զգոնեցուցանէ) վիս զգոնեցուցանիցէ Բ զգոնեցուցանիցէ սրբ. զգոնեցուցանիցէ ԿԾ զգոնեցուցանէ
- 36 N տ. 36—37-ի վիս ունի տ. 38—39 և բնդիակառակն N բրիւ U զաշս C դիտեսցէ սրբ. դիտիցէ EHMPRVWZΛΓΣcdef₁ghmnopqrstux դիտիցէ
- 37 E նայ վիս նա ր հայեցուցանէ սրբ. հայեցուցանիցէ
- 38 h շումի տ. 38—39 չ.Ը ծալրատութիւն K մատն X մատանց ՍՏՏ մատանցս
- 39 E նայ վիս նա Z մատուցանէ նմա s մատուցէ սրբ. մատուցանէ նմա
- 41 CR գրոց սրբ. գրոցս ENVdhiknoqrux գրոցս H գրոյ M գրոցն I գրիկ ր գրիս (ս կրիկս) վիս գրիկս
- 42 f₁ պատրաստիւ
- 43 E նայ վիս նա LP բազմեցուցանիցէ վիս բազմաց առնիցէ NZs արասցէ վիս առնիցէ
- 44 էս մահուն
- 45 H փառաբն E բնծայեցուցանէ U բնծայեցուցանիցէ
- 46 i մինչդեռ վիս Մինչ P հարման վիս հարման Z դիւտոյ U հայիցի
- 47 ABCDηθςΣΦx զնոյնն ABDλ պայծառացուցէ C պայծառացուցէ սրբ. պայծառացուցանիցէ L պայծառեցուցանիցէ N պայծառացուցիցն յ պայծառացուցանի մ. պայծառացուցէ սրբ. պայծառացուցանէ Տ պայծառացուցանէ Փէս պայծառացուցանէ
- 48 Գ աշի վիս Այս AD շիֆ գիմած BC արհնութեան սրբ. արհնութեան դիմած RZedefihiknoprstux բումդ Σ բում սրբ. բումդ ր շառանդաց s շառանդաց սրբ. շառանդաց ABCDHIJLQTUVZαδθյθյωΣϞf₁lx ձեռագրերից բացի, այս տողն ունեցող մընացած օրինակներն ունեն շառանդաց
- 49 Գ աշի վիս Այս P արարչական օ արարչականդ վիս արարչականդ ABCDGIJKLS-TXYαδθյθյωςϞΣϞ ձեռագրերից բացի, մնացած օրինակներն ունեն բում MW հրամանի
- 50 GHMN խորհրդոյ I խորհրդոյ EGMOR-WZΛΓcdf₁gikloprstx խոստովանեալ AB-DNΣϞ բում C բում սրբ. բումդ JKLSQ-TUXYαγδθյθյωςϞ ձեռագրերից բացի, այս տողն ունեցող մնացած օրինակներն ունեն բումդ
- 51 V այսք IINWYZΛςωf₁nstux ամենասիրտդ V ամենասիրտ h ամենասիրտդ վիս ամենասիրտդ
- 52 K ախորժութեան V ախորժակութիւն վիս ախորժութիւն ABDΣϞ ճաշակացդ C ճաշակացդ սրբ. ճաշակաց h քաղցրութեանն rt քաղցրութիւն
- 53 GKLP միայնոյ
- 54 EMNPRUVWβΓbdehikmnopqrstux ի գրիկ (ինձ) NOPUWΓo նդոսին (T զնոսա) վիս զոսսին
- 55 Sβbqgէ գրոյդ δ գրոյդ f₁ ատուկ h յայտուկ ABEJKLPQUXYγθյθյωςϞx աղերսն վիս աղերս աղաչն CSTα աղերսն սրբ. աղերս աղաչն Բ աղերս աղաչն սրբ. աղերսն δ աղերսն (վիս աղերս աղաչն) սրբ. աղաչն Σ աղերսն (վիս աղերս աղաչն) սրբ. աղաչն կրկին սրբ. աղերսն
- 56 g քոց A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակներ, բացի JQSTXYZαγδθյθյωςϞωaf₁iklmrt. ձեռագրերից, ունեն քոյից Y

- այտ (և յայտնի) փխ այտի OZfi պար-
զեհի
- 57 է չիֆ թո S առակին սրբվ. անառակին
- 58 HNPUV համարս փխ համարս Td համ-
բարս սրբ. համարս ղա համարս սրբ.
համարս ու բոց բարեացդ Zfi բարեաց
ABDGLKSTXYαδηθμστφωΣΦ թո C
չարեացն սրբ. չարեաց EGHMNOVWZβ-
Γαβδεφιghiklmnopqrstux չարեաց
- 59 հ չիֆ Մի Y զատելիս Մ որ սրբվ. որբ
V որբ
- 60 ծ սիրելիս Մ որ սրբվ. որբ V որբ H
գթութիւնք թո է ողորմութիւն
- 61 Rl պահեցես սրբ. պարհեցես ա պահես
և հայցուածս փխ ստացուածս օ ստա-
ցուացս H չիֆ թո¹
- 62 M որ սրբվ. որբ V որբ և թմբրութիւնք
փխ մթութիւնք U դարձանութիւնք S դա-
մանութիւնք սրբ. տաժանութիւնք
- 63 ր չիֆ եւ C վնասելիսն սրբ. վնասելիքն
Սօ վնասակարելիսն (ս վնասութիւնք) փխ
վնասելիսն β վնասելիքն սրբ. վնասելիսն
ABDJKLQRSTXYαγδηθμστφωΣΦ ձեռա-
ղբերից բացի, այս տողն ունեցող մնա-
ցած օրինակներն ունեն վնասելիքն M որ
սրբվ. որբ V որբ
- 64 N գտցես փխ գրեցես ր արհնութեանն
Zβ մատենի Z կենացդ
- 65 EGNZβγϜΓΣfjiks պարտուցս U պար-
տեացս EGLMOSUVZβγϜΓΣfjks իմոց N
իմոյ
- 66 H զանհատուրս JKLPQSTYαγδηθμτφ զան-
հատուրսն
- 68 W ցուցանես ց ցուցանելով KN ինձ զդոյն
ինձ փ զդոյն փխ զդոյն Wt ինչ փխ ինձ
r դիրքինս B հնշտակագոյնս (r հրեշտա-
կագոյնս) փխ հնշտակահագոյնս Y հնշ-
տակայնագոյնս
- 69 P պարտիրս իմ ABDϜΦ ինձ CΣ ինձ
սրբ. իմ H չիֆ իմ Hλ զթիս
- 70 N հրաշալիք i հրաշիք փխ հրաշիք EN-
PRVWβΓbcdchikmnoprt իբր LPSYα զո-
ղորմութիւնդ RWΓbcdchikmnopqr ողորմու-
թիւնքդ ZfiS ողորմութիւն e ողորմութիւնդ
սրբ. ողորմութիւնքդ
- 71 Bαβιւ մեղանքս սրբ. իմ մեղանքս JTγϜϜ
իմ մեղանքս
- 72 fi յափտ EKLPSUVXYZcdefihiknpqrstu
նուազեալք Rb նուազեալ սրբ. նուազեալք
δ չիֆ նուազեալ... ներողութեան β թոյդ
E G HMNOPRWβλΓϜabcdegiklmnopqrstu
ներողութեանց ZfiS ներողութեանդ և նե-
րողութեանցդ
- 73 δ չունի տողը ZfiS չարիքս փխ չարու-
թիւնքս
- 74 δ չիֆ Այլ յաղթական են V յաղթականք
- 75 Γ¹ թոյց
- 76 BCDVδωikot ինձէն փխ ինձ են C իմոյս
անձին սրբ. անձին իմոյ EGHNPVZβλb-
cdefihikmnoprstux անձին իմոյս (G իմոցս
VZfiS իմոյ) V բիծ Γ բիծք փխ բիծք
- 77 ABDϜ առ քեզ CΣ առ քեզ սրբ. քեզ N
դրաւել V դրաւեալք օ չիֆ են
- 78 λ կենդանութեան d կենդանութիւն Z զղէնք
- 79 fi պատկառացելոյս N պտղաբերութիւնք
W պտղաբերութիւն և պտղաբերութեանն
- 80 fi յիշատատ BEKMSWXYZδϜcdefihikm-
opϜ կենդանոյդ
- 81 O վնասումն փխ վնասումն U բնութեան
փխ բոնութեան Zfi բոնութեամբ S բրո-
նութեամբ սրբ. բոնութեան
- 82 ZfiS ազգիցէ k ազգեսցէ
- 83 W քաւեսցէ փխ քաւեսցէ Zfi ինչ դոյզն S
ինչ դոյզն սրբ. դոյզն ինչ Zfi մեծի ճա-
ռադայլիդ S մեծի ճառադայլիդ սրբ. մե-
ծիդ ճառադայլիդ
- 84 Σ համբարձի FJTWαγθμστϜbmo խա-
չիդ R խաչիդ սրբ. խաչի ծs խաչի սրբ.
խաչիդ fi խաչին
- 85 UWfi հնշտութիւն N մարմնոյն Ϝ տկա-
րութեանն
- 86 P ի յաչս Γ յաչս փխ յաչս և առատու-
թեանն ր առատութիւն
- 87 γ կոյտ
- 88 և կոյշա U ի հողոյ R դիրափթլսելի Սλևի
դիրափշրելի փխ դիրափթրելի ղ դիրա-
փթրելի սրբ. դիրափշրելի օ դիրափթլսելի
x դիրափթելի
- 89 խ բախմանէ
- 90 F իբրև E պղպշակ G զպղպշակ սրբ.
զպղպշակ ZfiS զպղպշակ RW (հվկն.)

- ցոօ անձրևու Շի անձրևի s անձրևի սրբ. անձրևոյ
- 91 W (նվկձ.) բաղմանդ փխ Բաղմաղեղ H հոսման h հոսմանց V րոց JTպծդծմս-տքո կամացդ
- 92 H րումդ H զօրեղութեան (MNՆ. զարե-ղութեանդ) փխ զարութեանդ P ամենա-հնար N կարութեան փխ կարողութեան Qի կարողութեանն
- 93 Մծտ առաւելութեան Շի անցումոց U րաութեան
- 94 R քթիւ սրբ. քթիւաւ ao քթիւաւ
- 95 h հուն փխ խուն UZfhs տեսութեան A անցական (փխ ածանցական) սրբ. ան-անցական B ածանցական սրբ. անանցա-կան CD անցական սրբ. (D սրբվ.) ա-ծանցական N ածական փխ ածանցական Տ անանցական սրբ. ածանցական
- 96 A նայեցած սրբ. նայեցում UZis հա-յեցում փխ նայեցում
- 97 ABDFUWIGΣΦho յարմարութիւն (Zifkr-ստ ամբութիւն) փխ յամբութիւն
- 98 V շիf Ոչ h փութացուցելոց Wf ոտիցս β ոտին EHUdefihikorx յեղեղումն
- 99 T ակն ունելոյ սրբ. անկելոյ β անկելոյ սրբ. ակն ունելոյ
- 100 Շիs ալլ և ոչ V չափու Շիs չափոց EJJL-NSTVWZβγծλτΓadfigiklmoqstu հետեե-ցելոց Օծր հետեելոց μ հետեեցելոյ սրբ. հետեեցելոց
- 101 EJKMOTVYαδդμδmոtu նշուղից LS նը-շաւղից X նշաւից Wγծստքագ նշուղից ikr նշուղից
- 103 F ոչ յայտ յանդոյ և յանտպաւորական ինշ Տ յայտմն UZcfi անդոյ δ յայդոյ փխ յանդոյ h յայնդոյ
- 104 U անձրև փխ Անձև ikr արինաց փխ արինականց U յալտեան կաից փխ յա-ւէտ անկայից
- 105 U առժամանք, և փխ կամ W (նվկձ.) հարկանցիկ αδծտ հարկանցիկ
- 106 Γ եղբմունք փխ եղծմունք tu և ցնդմունք և Y ղնդմունք K հողմունք փխ հալմունք
- 107 U մեղանաց փխ Մեղացս h մեղացն A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակ-ները, բացի JKLSXYαγծդծմստքω ևե-
- ռագրերից, ունեն մեղաց ABCNPβγλσεfi-tx ստորամանկաց h ստորամանկացն CD-XZΦx պահեստ ի (U պահեսցի) փխ պա-հեստի W (նվկձ.) պահեստի e պահեսցի սրբ. պահեստի N րում U զարութիւն h զարութեանդ
- 109 Շիs աստուծոյ կենդանոյ (s կենդանոյ) EFMWδλacgghklmr կենդանոյ RSXYցա կենդանոյ A և այս տողն ունեցող մնա-ցած օրինակները, բացի JKQTαηծմտք ևեռագրերից, ունեն կենդանոյ
- 110 h քաղցրութեանն G չարացն β չարեաց սրբ. չարաց fio չարեաց
- 111 U անաշառապէս երկարանշխրոցն Hir ի-րարանշխրոցն h երկակրանշխրոցն
- 112 S իրաւամբ β զվաստակս սրբ. զվաստիս L կարիցն փխ կրիցն
- 113 r յորոց BΣ մեծն սրբ. մեծ A և այս տո-ղըն ունեցող մնացած օրինակները, բացի GJKLQRSTUXYZαγծղλμստքω ևեռա-գրերից, ունեն մեծն Zaefihmst հանկիստ (հանդիստ) Γ հանդիսան e հանդիսոն սրբ. հանդիսա ACDFΘ ակնկալութիւնն δ ակնառութիւն փխ ակնկալութիւն
- 114 ABDUμΣΦ փորձութեանն C փորձութեանն սրբ. փորձութեան U զսակալութեան, վճա-րեն s վճառեն
- 115 ABCDFLQSTUVXYαγծմստωΣΦ որբ քր ողորմութիւն i ողորմութեան
- 116 C շիf և Շիs նոցա փխ սոցա GZλcfis հոսս փխ նոցա h զարձցին U սպասեն
- 117 α եւ բեղ սրբ. բեղ A և այս տողն ունե-ցող մնացած օրինակները, բացի GJTγծ-դծմստքω ևեռագրերից, չունեն եւ β ամե-նազար XY շիf առ X և ամենայն H հը-րաշաղործութիւնն LSXY հրաշաղործու-թիւնը
- 118 ikr բարեխնամաւ (o բարեբանող) փխ Բարեխնամող H երկայնատութեան սրբվ. երկայնամտութեան LWZλμσar երկայնա-մտութեան h երկայնամտութիւն k երկայն-մտութեամբ
- 119 U յալտեանս յալտենից
- 120 σ չունի տողը

Բ Ա Ն Հ Ե

Վերնագիր

o չունի Բան ՀԵ Կ համադասակարգած ՀԲ փխ ՀԵ ՄԲ չունեն վերնագիրը EKWZsabiqux վերնագիրը կրեաա Ծծմօ:n համաաոաագրոյրյամբ չ. և դարձեալ վերստին յաւելուած] վիխ վերնագրի եւ հեծութիւն HLP RSUYօΣhrt բան ր չիք ի ՉՓ սրտէ Բ յաստուծոյ a կրեաա վերնագրից հետո ունի Գուլեաա յեկեղեցի f₁ համաաոաագրւած վերնագրից հետո ունի Գաւանութիւն սուրբ երրորդութեանն

Այս գլոխն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի GHIKSdfiknր ձեւագրերից, ունեն ենթախորագիր՝ Գարձեալ առ նմին կրկնապատուիկ երրորդութիւն (DEJLMPRVYօծդՅλμτφωΓabceglpqtux երկրորդութիւն փխ երրորդութիւն Դ երկրորդութեան փխ երրորդութիւն Σ երրորդութիւն սրբ. երկրորդութիւն m երկրորդութիւն սրբ. երրորդութիւն) աստուածային հօգուլն (ծ հօգուլ) ազգեցեալ (Ս ազգել Դ ազգեցել), որ (JLMNOPQRXTYαβγδդՅλμτφωabceglmptu չոր) ինչ յառաքելոցն (Vλu առաքելոցն) սահմանեցաւ աւանդութիւն (L աւանդութիւնն) առ ամենայն յուսատրութիւն (Z յուսատրութեան Σ յուսատր) եկեղեցւոյ (CENRVYβγλօաaceghlm եկեղեցւոյ) դաւանութիւն (JLMOPRTVαβδդՅλμτφωaceglmp դաւանութեան Ծ դաւանութիւն սրբվ. դաւանութեան X չիք առ ամենայն ... դաւանութիւն)՝ մեկնապէս եղեալ (ծ էդեալ) աստանաւար (Z չիք աստանաւար): Եւ որ (C չիք եւ որ) անշնչականս (CEJQRTUαγδօλμabcehlmpqtux առ անշնչականս LNOPV-βιդωΓց առ շնչականս M առ շնչականս BZ-φց անշնչական) նիւթեղէն (Դ աննիւթեղէն մոգ-տս նիւթեղէն) ցուցանի երանաւոր (e երկնաւոր փխ երանաւոր) կերպադրութիւն (DLNYZβ-γλօφց կերպադրութիւն փխ կերպադրութիւն Ս կերպադրութիւնն t կերպադրութիւն) անճառելի

Այս ենթավերնագիրը ձեւագրերում հաճողայում է տարբեր տեղերում՝ գլխի սկսվածքի դիմաց՝ լուսանցում (ADFLPXZդԹմՓal), Տ-րդ տողի արդ բառից առաջ՝ լուսանցում (BCφ), 18-րդ տողից առաջ՝ բնագրի կարգում (E), գլխի վերնագրից հետո (MNORVYΣե-

gs), 4-րդ տողի մատուցանմ բառից առաջ՝ բնագրի կարգում (QTYTωΓ), 18-րդ տողի եւ արդ բառերի դիմաց՝ լուսանցում (Ս), վերնագրի փխարեն (β), 4-րդ տողի մատուցանմ բառից առաջ՝ իրեւ բնագրի մաս (δ), գլխի վերնագրից առաջ (λchmp), Տ-րդ տողի արդ բառից առաջ՝ բնագրի կարգում (σqtux):

1 Z ընկղեալ ծ ընկղեալ սրբ. ընկղմեալ L զմայլեալ սրբ. մայլեալ N զմայլել Բի զմայլել ԲՏ չիք և² AFHIZԹԾΣՓl, եւ իսպառ կործանեալ եւ BC կործանեալ և ծածկեալ սրբ. ծածկեալ s ծածկեալ սրբ. կործանեալ ծածկեալ ABDFHUVXԹԾTl-ΣՓ չիք ի C յանճառութենէ սրբ. ի յանճառութենէ M յանճառութիւն օ յաճախութենէ փխ յանճառութենէ s յաճախութենէ սրբ. յանճառութենէ

2 h առաւելութեանն ABCDFZΣՓl, յաճախութեամբ O յաճառութեան փխ յաճախութեան qx յաճախութիւն s յաճախութեան սրբ. յաճախութեամբ u յաճախութենէ f₁ մեծի

3 h նուազելաւ փխ բննուազելաւ

4 Ll համբարձեալ (p համբաւեալ) փխ համբարեալ i անբաւութիւն μ մատուցեմ սրբ. մատուցանմ

5 W անուանդ փխ աւանդ Բ չիք դաւանման β դաւանակահ սրբ. դաւանման A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի JKLOSTXYZαγδդԹμστφωf,s ձեւագրերից, ունեն դաւանական h ճշմարտութիւն (փխ ճշմարտականի) սրբ. ճշմարտութիւնկահ p (նվկձ.) ճշմարտական

6 F հերձուածակին Fl չիք ամենապատիրե խարկութեամբ

6—7 U խարկութեան Z խափէութեամբ

7 C կարթիւ սրբ. կարթիւն GHMNOPRV-WZβΓabcedef,ghiklmnpqrstx կարթիւն F ելանել

8 M և արդ GHMORWacdehimpq այս Obm ուղեղ փխ ուղիղ O ամբծութեան β յաւանդ սրբ. ի յաւանդ A և այս տողն ու-

- ենցող մնացած օրինակները, բացի JKL-QSTUXY ապօրինի, ձևագրերից, չունեն ի Cl յաւանդ սրբ. յաւանդ (I յաւանդ) հետ յաւանդ փխ յաւանդ իkr աւանդ ք աւանդ սրբ. յաւանդ
- 8—9 O յաւանդեն կապեն փխ յաւանդ իս-կապեն
- 9 K շնորհների փխ շնորհի U շնորհի x շնորհի ADEFHՓ միանգամ փխ միանգամ BCΣ միանգամ սրբ. (Σ սրբվ.) միանգամ (Σ միուսանգամ) Γ սովորիք ք սովորիք
- 10 ABCDEFUՅՆՏՈՒԿR հետևել Y դի փխ քանդի
- 10—11 Z յարգանտին
- 11 FՆԾ կրկնաբ H ձևեցել W ձևել
- 12 J գլխոյ սրբ. գլխոյն Կ գլխոյն a գլխոյ PX իսկաճի V զպանծանի փխ զպանծալի S մայրս իkr զմայրն
- 13 Zi կանոկնա Ն սահմանալ Y բան F արձագրել փխ արձանագրել u ի յայսմ N յայս Vt ալսմ
- 14 ABDEFUՓՏՓ ալլոցն C ալլոցն սրբ. ալլոցն ծ ալլ փխ ալլոց B ապագայիցն սրբ. ես ապագայիցն KLQsXYճ և փխ ես a և ալլոց և սրբ. և ալլոց ես A և ալս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի JT-չդժստօր ձևագրերից, չունեն ես C ապագայիցն սրբ. ապագայից GHMNOPR-UVWZβλabcdefghpqrstux ապագայից Γ ապագայից
- 15 AENtu խնկելոյն W խնկելոյն Tαϑσտ արժանաւորապէս փխ արժանաւորապէս β արժանաւորապէս սրբ. արժանաւորապէս JLQST-αϑϑλτ սլաշտամամք βη սլաշտամամք սրբ. սլաշտամամք f1 դաշտամամք J պատուեալ սրբ. պատեալ իkr պատուել
- 16 h մարմինն h չիք ընդ W մարդոյ եղութեան փխ մարդեղութեան m մարդեղութեամբ ACDEFHUΣՓ չիք ի
- 16—17 B յիշատակ սրբ. ի յիշատակ N յիշատակս
- 17 AE երրորդութիւնն CD երրորդութիւնն սրբ. (D սրբվ.) երրորդութեանն hmpք երրորդութեան C դաւանութեան սրբ. դաւանութիւն NRlpx դաւանութիւն ZiS դաւանութեամբ
- 18 ABDFVՓՏՏՓ չիք ի C յայս սրբ. ի յայս ծ պատերի փխ պատերի և բանիս, դիտորանէ ք խորանէս
- 19 ABՓ յարմարեցի CD յարմարի սրբ. (D սրբվ.) յարմարեցի Փ յարմարի սրբ. յարմարեցի Σ յարմարեցի սրբ. յարմարի և յարմարիս AB քաւել C քաւել սրբ. քաւելեցել DF քաւել T քաւել սրբ. քաւելեցել Σs քաւելեցել սրբ. քաւել (s քաւել) Ch չիք եւ C սրբել սրբ. սրբել DF սրբել և չիք սրբել s սրբել սրբ. սրբել
- 20 V չիք ի¹ f1 չիք ի² NVZηθf1 մեղաց
- 20—21 և մարիծ
- 21 ABDFHΣՓ սորա C սորա սրբ. սորին N քաղմեցիւ k քաղմելոյ W տունդ փխ տունն
- 22 Zafis փոխեցեն և տունն
- 23 H տէր Յիսուս U անկարկի Յիսուս քրիստոս W քրիստոս փխ Յիսուս s ի փխ Մի՛ ք դելիք
- 24 h չիք արասցեն... չերմութիւնն c հաւատոյ Rhp համարեցեն
- 25 W չիք եւ KN չիք եւ... վարկանեցիս U չիք մի՛ Tσ զհամբոյրս Of1 ողջոյնիս W ողջիս փխ ողջոյնիս և անկարգի փխ անկարգ ինչ U չիք ինչ Eαελqx վարկանեցիս V վարկեցիս ծ վարկանիս c վարկանիցիս սրբ. վարկանիցիս ABDFG ձևագրերից բացի, ալս տողն ունեցող մնացած օրինակներն ունեն վարկանիցիս K չիք Մի՛ զպաշտանն
- 26 C ապաշնորհ Σ ապաշնորհեցեն փխ ապաշնորհ զրեցիս Mδλիր զերկրպագութիւն U լքանեցեն
- 27 EGHMNOUVWZλbcdfihpqstux լինիցի N անտեսականութիւն (Zh տեսականութիւն) փխ տեսականութիւն f1 տեսականութիւնն
- 28 ծ ողակին (Կ-ից հետո տեղ է բողել, բայց չի լրացել) փխ ողակիդին C մատուցի սրբ. մոռացի Jϑλτφ մեղի փխ մոռացի (φ ունի սրբագրման նշան, բայց չի սրբագրել) TαδϑσΣ մոռացի սրբ. մեղի e մոռացի սրբվ. մատուցի u մոռացին
- 29 SXY ուխտիս λ ուխտին LS ճառիս ABD-

- ԻՏՓ արտաքս (H արտոյ) փխ արտաքոյ
C արտաքս սրբ. արտաքո E ցրեսցի սրբ.
դրեսցի JNԿՍ ցրուեսցի Tա ցրեսցի սրբ.
ցրուեսցի WԻՏՓacghikmnp ցրեսցի փխ
ցրեսցի ծ ցրեսցի (բ-ից հետո տեղ է բո-
ղել, բայց չի լրացրել) e ցրեսցի սրբվ.
ցրեսցի S ճաշակ
- 30 ր (հվկձ) մահացու փխ մահու Zf, մահա-
ցի փխ մահու լիցի s մահացի սրբ. մա-
հու լիցի h չի մի՝ b բաժակդ g չի բո
N չի արեան
- 32 U Զրդ աղաչեմ UX Յիսուս Քրիստոս K-
ՏՓ միդ սրբ. մինդ LMSWXYZekrstux
միդ MU լուծենէ Կ հորն
- 33 I հոգոյ I չի Սրբոյ HU ճաշակելի հր ծա-
նեայք ikr զի փխ բանդի
- 34 E զամենապարզես ENRSVWXYβγδac-
f, ghiklmrt եկեղեցոյ g իսկ մինն փխ ի
տինն i աղաթանուէր ամենայն հայոց k
աղաթանուէր ամենայն հայոց սրբ. աղա-
թանուէր ամենայն հոգոց
- 35 SY լուսարանի L լուսարան փխ լուսարան
UX փրկութիւն ծ բարեալ փխ բարեաց f,
ձեռացս
- 35—36 X համբարձ փխ համբարձամբ
- 36 K կնդուկ Y տիրողի hu բնախդ
- 37 AT երեքսրբանիդ BC երեքսրբանիդ
սրբ. երեքսրբանիդ DHՏՓ երեքսրբանիդ
N երեքսրբիդ B յաւեժ սրբ. յաւեժ Pgլր
յաւեժ bdem յաւեժ ծց ընծայեցուցանէր
V բուրլառա փխ բարբառով
- 38 Կ բարեշնորհութեանն
- Յոգ 38-ից հետո այս զլուսն ունեցող
օրինակներ, բացի HSβδf, mnn ձեռա-
գրերից, ունեն ենթավերնագիր՝ Յառ (DE-
GMNORUVWφΓabcghiklpqtux Առ K
Հաւատ փխ Յառ r Այլ փխ Յառ) որ ի
(N չի որ ի) նիկիայն (WT նիկիա h
նիկայն) սահմանեցաւ բան (T չի Յառ
բան), այլ իմն խորհրդածութիւն (K
խորհրդածութեամբ X խորհուրդ b խորհրա-
ծութիւն r խորհրդածութեան) աստուա-
ծային աւանդութեան (λ աւանդութեանն
Θikru աւանդութիւն հզէ աւանդութեանն F
ենթավերնագիր, վերանորոգման հե-
ռեանով, պահպանվել է՝ մասամբ GMN-

- ORVWΓag չի այլ ... աւանդութեան λ
ենթավերնագիրն ունի ուղ գրչութամբ):
Այս ենթավերնագիրը ձեռագրեում հան-
դիպում է տարբեր տեղերում՝ լուսանցում
(ABCDEFJLMPUWZαηθζμϕΓΦabe) բը-
նագրի կարգում (EGKNOQRTVXYγστω-
Σeghiklpqrstux): W ենթավերնագիրն ու-
նի Գ հատվածի դիմաց X այլ ... աւան-
դութեան ունի լուսանցում ω ենթավեր-
նագիրն ունի տ. 52-ի անձեռնարկելի բա-
նից հետո:
- 39 Y առատեմբ (h առատեմբ) փխ Փա-
ռատեմբ (փ տառի համար տեղ են բա-
ղել, բայց չեն լրացրել) ikr չի նուագաւր
ABDEHՏՓh նուագաւր եւ C նուագաւր
h սրբ. նուագաւր ABCDEFHNSՓh արհ-
նութեամբ r արհնութեանն R երգից սրբվ.
երգոյից dno երգոյից
- 40 ADΦi, ի բանի BCΣ ի բանի սրբ. բանի
ծ բարի փխ բանի W պատճառ ω պատ-
ճառս Mh զերրորդութիւն
- 41 ah բարձրութիւն m բարձրութեան αγqtu
անշատական (β անհամական) փխ ահ-
հասական
- 42 P սգալութեանց EHMNPVWλΓbcdeghik-
qrstux եղելոցս O եղելոցս փխ եղելոց R
եղելոց սրբվ. եղելոցս
- 43 UZf, p (հվկձ) վերնական FLSVX սահ-
ման փխ անսահման Փ անսահման սրբ.
սահման ikr անսահմանն f, երկնային փխ
ներքնային η խորհրդոց փխ խորոց
- 44 P լրութիւնս ADEFMPRUYSՏՓdikmnp
նախադրութիւն (f, նախատրութիւն) փխ
նախադրութիւն B նախադրութիւն սրբ.
նախադրութիւն W նախադրութիւնք Vμx
խկզբանց β սկզբանց սրբ. ի սկզբանց ծդ
ի սկզբանց λikrux սկզբմանց h զգրանց
t սկզբմանց SX միոյ (tu Մին) փխ մի P
անշփոթելի փխ անշփոթ UWΓhpq ան-
շփոթ
- 45 T երկց ADEGHNPURUVWYΓΣabcm չի
ի BCXβՓ միոյ սրբ. ի միոյ r իմոյ փխ
ի միոյ
- 46 U յարաձգել Uaf, mqs բաւանդակ
- 48—49 tu տեսականութիւն անվատնելի h
տեսականութիւն փխ տեսականութիւն

- 49 զx աննուաղելի բարերարութիւն
 49—50 Լ կենդանի է
 50 Ի ակնարկութիւնն KLY փրկական ձ ե-
 րանութիւն
 50—51 Ի ակնարկութիւն փխ ակեկալութիւն
 և ակենկալութիւն
 51 ի անդտելի փխ անստելի k անդտելի սրբ.
 անստելի և ստոյգ
 52 EJKLՅԻ՝ միայնոյ N միայն
 53 X հոգով e հոգով և պատուեալն BΣ մե-
 ծութեամբ սրբ. բարութեամբ Ս բարձրու-
 րեամբ (յս մեծութեամբ) փխ բարու-
 րեամբ d բարութեամբ
 54 Լ ներքողին
 55 JKLQTXWXYαγδμτωի Միւնն σΣ միւն սրբ.
 միւնն VZις բարձրացեալ
 55—56 Սէր անպատում և չիք անպատումն
 56 Z աղգակցութեանց փխ աղգականութեանց
 և չիք աղգականութեանց ... զուգակցու-
 րեանց ABDFμΣΦ եռալուսեան C եռա-
 լուսեան սրբ. եռալուսեան x եռալու-
 սեանն LZikr չիք եռալուսեանն զուգակցու-
 րեանց m զուգակցորդութեանց փխ զու-
 գակցութեանց
 56—57 N անյուշուած
 57 Zι կամաւորութեանց
 57—58 N պատուասիրել
 58 P չիք Հայրն Իր հանդոյնատիպ
 58—59 Ս սրբոյ փխ Սրբութեան Դի սրբու-
 րեամբ
 59 ABDFKMUUVZ0τΣΦις չիք ի C յերկնից
 սրբ. ի յերկնից MORVWλbehux յբնտանի
 s բնտանի սրբ. յբնտանի
 60 ABCJKQRγδμΦab հաճեցար D հաճեցար
 սրբ. հաճեցաւ EVβcedeikpr աստուածա-
 յին a աստուածածնին սրբ. աստուածա-
 ծին և մարբութեանն
 61 Ի որում Z աճեցուց Կ զրոյս և արհնու-
 րեանն ω անդաստանի
 62 Սω անարատութեամբ δΓ ամենակատար
 δ բոտ փխ ընդ ABDFΣΦ էութիւն C էու-
 րիւն սրբ. էութեան ր էութենէ
 62—63 Ի յանջրպետ փխ յանջրպետ Ի ան-
 անջրպետ
 63 ABDF0στωΣΦ յաստուածականն C յաս-
 տուածականն սրբ. յաստուածութեանն ՕԴ-

- նր յաստուածութեան Ts յաստուածութեանն
 սրբ. յաստուածականն ԳՊ աստուածու-
 րեանն
 64 E յողի Օ որ չի որում
 65 NW Երեսնաւ ω Երասնաւոր փխ Երա-
 սանաւ և Երասանաւ Z անձանց փխ սան-
 ձաց Ի սանձ q սանձանց ԽԵր սանձակրթու-
 րեամբ փխ սանձաց կրթութեան F զրու-
 տամբակութիւնս փխ զստահակութիւնս K-
 LOQSYIΣΦ հանդարտացոյց
 66 N կամ փխ կամաւ PS (կամաւ) ի խա-
 չին Ի համբարձաւ ABDUSΦ ծաղիկ C
 ծաղիկ սրբ. ծաղիկն Ի պտղոյն
 67 N0σ ծայր LSXYի լրութեանն J անսահ-
 մանականն սրբ. անմահականն K անմա-
 հական OWΣchp անսահմանական փխ ան-
 մահականն A և յայս տողն ունեցող մեա-
 ցած օրինակներ, բացի LOSTXYZαγδη-
 θλμστφωις ձեռագրերից, ունեն անսահ-
 մանականն փխ անմահականն J տնկոյն
 սրբ. տնկոյ N տնկոյ Ի տնկոյ ր տնկոյն
 67—68 Mr աստուածութեան Zιςtu աստուա-
 ծութիւնն
 68 V բնդմիջելի փխ անբնդմիջելի ADFOTσ-
 ΣΦqx չիք ի EGMRUWXZητΓhimոր
 մերասերն Ի մարմնոյ NS կեանսացոյց W
 կեանս եցոյց (դ կենդանացոյց) փխ կեն-
 սացոյց
 69 KMR արարչութեան Zις արարչութիւն Դ
 յարարչութեան ABDFUVΣΦ խկութիւն C
 խկութիւն սրբ. խկութեան Zιhs խկու-
 րեանն GHRbdep անբարձանարէն λ ան-
 բարձանարէն սրբ. անբարձանարէն
 70 EGHMNOPTVWβηθλσωabcdeghilmopq-
 tu մարմնոյ Իδ վշտակցեալ փխ վշտա-
 ցեալ s վշտացեալ սրբ. վշտակցեալ ABC-
 DησΣΦո խաւարին փխ խաւարային
 71 OSVβδμ էհան Hh զկապուտն (Zις զկա-
 պումն) փխ զկապուտն W իւրասեղծի փխ
 իւրասեղծ ի FΛΓchpx տաճողին K աւց-
 տողի VYZ իբրև
 72 μ զարդուցեալ սրբ. զարթուցեալ J նա-
 հանջեալ սրբ. նահանջեաց LSikr նահան-
 չեաց N նահանջել Vδθμστω նահանջեալ
 αφ նահանջալ սրբ. նահանջեալ և նախան-
 չեալ ω զիմեցումն

73 Q եկեալ փխ ելեալ ABCDFNUVԹմստՏԾ լիք ի

74 LSXr րանաւորաց (ա րանականաց) փխ րանաւորականաց k րանաւորականաց սրբ. րանաւորաց ABDFUղՏԾ եղեալ CR եղեալ սրբ. եղև L եղեր Տէ աշխարհի LN-SYZfյs լիք եւ²

75 Wlq երեւալ Թժ երեւցաւ Rc նոյնութեամբ սրբ. նոյնարնութեամբ (c նոյնրնութեամբ) ՄՏեկը նոյն րնութեամբ (dիմոx նոյնարնութեամբ) փխ նոյնութեամբ X այն սրբ. համայն

76 Ս րաւրեղակ XZabfլgmqs րաւանդակ W րաւդենաւ E զահոյս գերունակն Sh գերունական Ծ պաշտոյս

77 ABCDFNOVՏԾ պարզութեամբ S պարզութեամբ սրբ. պարզութեան ր զարութիւն փխ պարզութեան s պարզութեան սրբ. պարզութեամբ ABDFOVՏԾ արարչականին C արարչականին սրբ. արարչական Ս արարչականն Ուս փառատրութեամբ փխ փառատրութեամբ հ փառատրութեամբն

78 MVweikr զատէ

79 հ յատուր C սկիզբն սրբ. է սկիզբն

80 EGHNPVWλbcdefլhiklmnpṛtx է կատարած Տ նոյնն, նոյնն fլ առապա

80—81 Ս րաւրեղակութեամբ Zbflgst րաւանդակութեամբ

81 GMNUZβfլms լոյսն

82 Բ Արհնեմք փխ Արհնեմքանեմք GNSW-YβλΓbflmx բնդ հաւր և բնդ Vfl լիք եւ² NPTλbd զանրարժանելի R զանրարժանելի սրբ. զանրարժանելի λ րխումն

83 Hwλն փառակցի S զհոգոյն FZγfյs տէրութեանն P տէրութեամբ V տէրութիւն L նստեղծ SY էստեղծ Wf ստեղծն fլ կենդանածէ փխ կենդանածնէ

84 SY ի սկիզբն է (HΓu ի սկիզբնէ W իսկրդրանէ է սկիզբն է) փխ իսկ ի բնէ Lfլ գրնէ փխ բնէ N համապարփակութեամբ փխ համապարփակ մթութեան հ մթութեանն

84—85 Թ աշխարհակուլն փխ աշխարհակալն

85 G նկատէր փխ նկարէր N ջուրբն UVZafլ ջուրբն s ջուրբն սրբ. ջուրբն

85—86 D անրաւ իսկութեան փխ անրաւութեան

86 V երկրատարած հ և փխ ի Γ խորհրդոյս

87 Սh սուրբ Y զսուրբն γ զաւազանն սրբ. աւազանն s աւազանն սրբ. զաւազանն A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակներ, րացի EGHKNPRVWZabcedeghiklmnpqrṭux ձեռագրերից, ունեն զաւազանն ω գոյացոյ

88 Z կարէ փխ կատարէ

88—89 ր աղղմուն

89 EGHNPBWZλΓbcdeghiklmprṭx աստուածայինս փխ աստուածարէնս S աստուածօրէն s աստուածայինս սրբ. աստուածօրէնս S զօրութիւն

90 fլ վարժիչս հ վարժեալս Tas զսրբարարն սրբ. զսրբարարն λ զսրբարարն μφ զսրբարարն սրբ. զսրբարարն fլ սրբարարն փխ զսրբարարն ABCDFJKLQsXYγϑστbikr ձեռագրերից բացի, այս տողն ունեցող մընացած օրինակներն ունեն զսրբարարն

90—91 g մատուցմամբ

91 OΣ արեան N քաւութիւն K անձանցն

91—92 CLN առողջութիւն

92 NSZs մարմնոյ ABFSUVXYղՏՓգււx նմանութեանն C նմանութեանն սրբ. նըմանութեան ր ողորմութեամբն

92—93 Ս հրամանաց փխ հրամայեաց հ լիք հրամայեաց ... րաւականութեամբ

93 ր (նվկձ) բովանդակութեամբ փխ րաւականութեամբ

94 b և լուսաւորեաց EJPSTUYγϑστφcdehikpṛx նովիմբ Zfլ նորին β նովին սրբ. նովիմբ ր նովիմբ

95 m միածնին վկայեաց Jaλσφωprṣ աստուածութեան m աստուածութեամբն λ Յորդանանու հոսանսն Zfլs հոսանս հ Յորդանու

96 L տեսութեանց SXY տեսութեամբ հ տեսութեանն XY լիք ամպոյ C լերինն սրբ. լերինս

97 հ նմանութեանն N տոհմին Յակովբեան

97—98 βμ յկսն սրբ. ի յկսն A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակներ, բացի JK-LMNOQRSTXYαγδϑϑστφω ձեռագրերից, չունեն ի

98 Qikr յկս H յնգիպտոսի դ յնգիպտոսէ μ նգիպտոսէ ω յնգիպտոսէ է ի յուղէգնացու-

Քին W յուղղեգնացութիւն Դ յուղեգնացութեանն հ յուղեգնացութեանն Դ զարաւարութիւնն և Դ զարաւարութեան Դ չիք զարաւարութեանն

99 Գ սաստկութեանն հ սաստկութեանն ikf սաստկութեամբ ծ ընկղեաց Bk կատարադործէ սրք. կատարելագործէ J կատարելագործէ սրք. կատարադործէ Sg կատարելագործէ փխ կատարադործէ

100 W չիք իմաստունս կազմէ GբՏ ընդձեռն

101 N մահացելոցս թՆԴ յարութեանն հ յարութիւն

102 Zbmqtstx մարդացելոյս ս մարդացելոցս bqtux բանին աստուծոյ Z բանին փխ աստուծոյ Eei աստուծոյ բանին շք աստուծոյ սրք. աստուծոյ բանին և մարդասիրութեամբ փխ հաստատութեամբ

103 հ մեծութեանն FՏ որդոյն հր որդոյն

103—104 Եւ փառատրութեամբ փխ փառատրութեամբ

104 X յաւիտեան Տ չիք յաւիտեանս W յաւիտեանս յաւիտենից FLՏՏh չիք Ամէն

Այս գլխին ունեցող բոլոր օրինակները, բացի HSTWZiknr ձեռագրերից, լուսանցքում (ABCDFLPUαθμφDae) կամ բերանագրի կարգում (EGJNOQRVXYZβγδλστωιbedfghlmnpqstux) տ. 104-ից հետո ունեն ենթալիւրեմագիր: Ենթալիւրեմագիրը ABCDEFGMNOPRUVβηλφιΣΦabcedefghlmnpqtux ձեռագրերում այսպէս՝ Ասացեալ (s նորին ասացեալ ի խորհուրդ սրբոյ) վասն (s չիք վասն) եկեղեցոյ (NORUV-βλσΣcefgmnt եկեղեցոյ) ընդդէմ (f ընդ փխ ընդդէմ հ ի դէմ փխ ընդդէմ) մանիքիցոցն (NRβσΣbcefgmnt մանիքիցոցն U մանիքիցոց և մանիքիցոյ), որ (V որք) են պողիկեանք (պողիկեանք օ չիք որ են պողիկեանք U պիլիքինք փխ պողիկեանք V պալիկեանք β չիք պողիկեանք s պօլիկեանք դ այս ենթալիւրեմագիրն ունի տողատակին «Դոչնորից» նշումով, իսկ օ ունի տ. 104-ից հետո՝ բնագրի կարգում N ձեռագրում ենթալիւրեմագիրը լուսանցքում ունի համադրակալում՝ ծԹ), ենթալիւրեմագիրը JKLQXYαγδθϑμστω ձեռագրերում այսպէս՝ Ընդդէմ (X Ասացեալ

ընդդէմ) պիղծ աղանդաւորացն՝ անիծեալն (XY անիծեալ պիղծ աղանդոյն) թոնրակեցեաց (KLQ թոնրակեցեաց XY թոնրակեցեաց αμσ թոնրակեցեաց γ թոնրակեցեաց δ թոնրակեցեաց τ թոնրակեցեաց ω թոնրակեցեաց), նոր մանիքիցոց (Y մանիքիցոցն δ մանիքիցոց դ մանիքիցոց θ μστ մանիքիցոց η այս ենթալիւրեմագիրն ունի տ. 104-ից հետո՝ բնագրի կարգում σ այս ենթալիւրեմագիրն ունի տողատակին), K այս ենթալիւրեմագիրը և զիլի շարունակութիւնը տ. 105-ից սկսած ունի Գն զլիլից հետո՝ իբրև առանձին զլուի, ձ համադրակալումով:

105 W չունի այս տողից մինչև տ. 249-ի ձեռամբ բարդ ներառյալ V Հաւանեմք փխ Կաւանեմք θ չիք ի Դ ուղեղ փխ ուղեղ α անխոտրեակ MI անբծութեամբ e ամբծութեամբ հ անբծութեանն s ամբծութեան սրք. ամբծութեամբ

106 F շրթամբք N շրթանցս NU ողջունել Դ ողջոյնեալ Z զկառուցեալ U յանշրջական (Y յանշնչականց) փխ յանշնչական ՏΦ անշնչական S յարձանոց

106—107 U յաստուածային

107 հ բնակութեանն CFORSXYδλωεfgiklmrt եկեղեցոյս N եկեղեցի U եկեղեցոյս հ եկեղեցոյ s զերազանց սրք. զերազարդ

108 B և երկնի սրք. երկնի EGNPRδλωεbcedefhikprqtu չիք և U երկնային փխ երկնի δ բարձրութիւն C նոցին սրք. ի նոցին Ulu նոցունց հոմ նոցունց e չիք խկ

108—109 EGHMNP Rabefhiklmnpqrutux յառաքելական e առաքելական

109 EGHMNPβλabcddefhiklmnpqrutux դասուցն N հիմեցալ β հիմնարկեցալ փխ հիմնեցալ θՏ և յաշակերտաց G յաշակերտացն հ աշակերտաց

110 դ պաշտեցեալ Y աւետեալ փխ առեալ G-HMβλbdefikmnqrutux կենաց N չիք կենացս հ չիք այս N զանձո

111 V պահէ փխ սրահէ P յարկէ փխ վայրէ V և զոր

112 M զարութիւնս Դ զզարութիւն A և այս տողն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի JKLTXγδθσΓg ձեռագրերից, ունեն յառա-

- րրն σ մեծին GX λ mfou պենդակոստէին
JTUVZ β ys պենդեկոստեին N պենտեկոս-
տեին
- 113 G զտաւնն վիս զտաւնն Y զտաւն H յօրի-
նակութեան վիս յարինակ սրբութեան S
սրբութեանն Z չիք սրբութեան կատարման
շնորհի Y այս Za այսմ
- 114 EHNRSXY γ λωΣcdefghikmrտ եկեղեցոյ N-
cefhikpqrх առաւելութեամբ R առաւելու-
թեան սրբ. առաւելութեամբ h չիք եւ
- 115 L րարեկառութեան
- 116 N ցուցանի (Y մատանի) վիս մատուցանի
h ղխարեկին N չիք մահու
- 116—117 ABUSΦ գոյժարկու
- 117 F րարառոյ EMNPZ β abcdēghikmpqrstx
ձայնի ABD Φ VΣΦ բերկրութիւն C բերկ-
րութիւն սրբ. բերկրութեան ր բերկրութեամբ
AD Φ VΣ Φ ikmr կենդանութեան BC կեն-
դանութեան սրբ. կենդանութիւն
- 117—118 U անմահութիւն h անմահութեանն
- 118 U ազգեալ L եկար վիս է կար Z կար
սրբ. էարող U զարութիւն hր զարութեանն
- 119 h երկնաւ սրբ. երկնաւոր յլ արեգական
յանդիման սրբ. յանդիման արեգական h
արեգականն ի սպասարութեան ր սպասա-
ւորութեանն Γ խորհրդոյ Za այսմ
- 119—120 Nr ահաւորութեանն Γ չիք ահաւո-
րութեան
- 120 B λ . ձեռնարկեալ Uր ձեռն արկանել վիս
ձեռնարկել A երե սրբ. թե U թէ ABCD-
ΣΦ թեոք KSUXYαγθστω պահիցի stu
ե զի SY զի ե
- 121 M երկնիւք սրբ. ընդ երկնիւք Fikr երկնիւք
x երկնիւք վիս երկնիւք N բովանդականայ
(δ բաւականայ) վիս բաւականանայ CD
այսմ (UY այսր) վիս այս h չիք այս V
տէրունոյ
- 122 hr աւհնութեանն Y ունից t չիք վասն
- 123 U այսր խորանի վիս խորանի այս
- 124 CS պարտաւոր սրբ. պարտական EGH-
MNPRZ β abcdēghiklpqrstux , պարտական
MXY արեանն
- 124—125 Z գաւանիցի վիս կոչեցի
- 125 D արեան սրբ. արին FVστ արեան U
արեալն սրբ. արին δ արինն θ արին
սրբ. արեան HV այս GLSY նուիրարան

- վիս նուիրան E ընծայեցուցանէ h ընծա-
յեցուցէ ր ընծեցուցէ
- 125 D մի սրբ. մին EGNPZ Γ abdfghiklmnp
զի վիս Մի qtuх մին e զի (վիս Մի) սրբվ.
զի մի
- 126 EGHNPZRZbedefghiklmnpqstux անարգեալ
(N λ անարգել) յանգէտս C յանգէտս սրբ.
անգէտս ր չիք յանգէտս F Σ λ անարգել Γ
չիք անարգեալ
- 127 Γ աստուածութիւն hո աստուածութեանն U
չիք ի EGHMNO Γ abdefghiklmnpqrх կրիցէ
P β կրէսցէ սրբ. կրիցէ tu Մին Σ ձեռնա-
գրութիւն սրբվ. ձեռնագրութիւն ց ձեռնար-
կութիւն վիս ձեռնագրութիւն
- 128 Γ աստուածութեան վիս աւծութեան k յաւ-
ծութիւնն ր աւծութեանն Cո յանքծութեանն
Ru յամքծութիւն ր յաւծութիւն վիս յան-
քծութիւնն
- 129 u մին վիս Մի² CΓ բաւութիւն
- 130 MNΓ ճշմարտութիւն ր ճշմարտութեան u
մին OΓ ր յնտրութիւն
- 131 U զրոյց ր զրուցս β զինչ
- 132 N համրո վիս համրաւոյ Zs երկաքանչիւ-
րոցի λ մերոց զոյութեանց U զոլութեան
վիս զոյութեանց BJTαδηյս զոյութեանց
սրբ. զոյութեանց մերոց θτφ զոյութեանց
բաւից եւտո տեղ եւն բողել, բայց մերոց
բաւր չին յուցրել A ե այս տողն ունեցող
մնացած օրինակներ, բացի LSXYγσω
ձեռագրերից, չունեն մերոց
- 133 H կշտամբութեան h կշտամբութեամբ h
կիսնամասնեա θ մարդն սրբ. առ մարդն
LSY h կամ FGN β λ Γ hmpx չիք առ²
- 133—134 θ արտարին սրբ. առ արտարին
- 134 s բարւոյ սրբ. կամ բարւոյ L բարիւյ XY-
βγωcefhiklpqrх բարւոյ EHNPR β abcedefhi-
kmpqrte փոխատրութիւն Xγ փոխադրու-
թիւնն (XYδs փոխադրութիւն ω փոխար-
կութիւնն) վիս փոխատրութիւնն ABD Φ JK-
LQSTVXYαγδηθμστφωΣΦ կարծիցի C
կարծիցի սրբ. կարծեսցի H մի ծառան-
գութիւն յանմահ
- 135 β արքայական ու արքայականն ի որդէ-
գրէսէնանն ր որդէգրութեան e զի սրբ.
զի մի NVx ընդունելութեամբ վիս ընտե-
լութեամբ s ընդունելութեամբ սրբ. ընտելու-

- թեամբ JKL երկրայնովս ad երկրայնովս
 136 C առաելութիւն սրբ. առաելութեան EG-
 NPՆԴbedhikmpqr x առաելութեան H ա-
 ռաելութեամբ s առաելութեամբ սրբ. ա-
 ռաելութիւն VayՅՆթա վերնում ABCDFJ-
 KLQUTUVXYayծդՅՆյստգԾՏՓԻ թաղաւ-
 րութեանն s թաղաւրութեան սրբ. թաղա-
 ւորութեանն
 137 h կենդանութեանն CMOՆՏիտ անկզոու-
 թեան J անկզութիւն A և այս տողն ու-
 նեցող մնացած օրինակները, բացի KLO-
 STXYZayծդՅՆյստգԾա նեղագրերից, ունեն
 անկզութեանն V աներկանութիւնն
 138 By խոստացելոց Փի խոստովանելոցն փխ
 խոստացելոցն a չունի միտս բառից մինչև
 տ. 197-ի ազդէ բառը ներառյալ՝ U ունկնդ-
 րողացն փխ ունկնդրացն F հաստատեցի
 (PTԾԾտ հաւատար) փխ հաւատացի՝ իյս
 հաւատար սրբ. հաւատացի
 139—140 tu իշխէ մահու
 140 V իշխել Z արիւնի փխ արիւնակի H ա-
 դամեան կրկնված Z ադամեանս ր պող-
 տն ր ճաշակեցի փխ ճաշակելի
 141 J յանշնչական սրբ. յանշնչութեան Ta
 յանշնչութեանն սրբ. յանշնչականն ՚յ յան-
 շնչական A և այս տողն ունեցող մնացած
 օրինակները, բացի LOSXYZμΓsx նեղա-
 գրերից, ունեն յանշնչութեանն
 141—142 կատարումն
 142 H բնձեռնէ սրբվ. բնձեռնէ Տ բնձեռնէ ծ
 նկարէ ևbgm նկարել ABDFNUVԾՏՓԻ
 կերպարանն C կերպարանն սրբ. կերպա-
 րանս ERZdiklnpqrs կերպարանս c կեր-
 պարանս սրբ. զկերպարանս
 142—143 tux զկերպարանն
 143 ABDFUVԾՏՓ լուսոյ փառաց C լուսոյ
 փառաց սրբ. փառաց լուսոյ β չիւ է bhm
 մեծութեանն A և այս տողն ունեցող բո-
 լոր օրինակները, բացի JLPSUXYZayծ-
 դՅՆԳԾgs նեղագրերից, ունեն վերնումն
 144 M զբնակիչսն զx զբնակիչը S ի սրբ. և
 ի k և ի
 145 Vյա զօրութեանց ENPԼcdfgknprqtux թռիչ
 PZbehmqtx մարմնոյ s մարմնոյ սրբ.
 մարմնոյ
 145—146 bm թեթեւութեան etux թեթեւութեան
 146 EGPβΓbedegnptx հողոյ RZihlmqrս հո-
 ղոյ s հողոյ սրբ. հողոց V պատկանիէ
 փխ պատուականին s պատուական սրբ.
 պատուականին EGHNβΓbedefghimp զա-
 նարդ R զանարդն սրբ. զանարդ
 147 V յինքնակիր ADVΣՓ մեղաց B մեղաց
 սրբ. մեղաւր C մեղօք սրբ. մեղաց AB-
 CDFUV թէ S իթէ սրբ. թէ L մարդոց
 NՆΣbm չիւ և L չիւ կամ
 148 C կոխիցի սրբ. կոխեցի EGHMNORZ-
 βՆԼbedefghiklmnpqrstux կոխեցի LPUY
 մեր
 149 g անբան MOtu և նմին C օժնդակեալ
 սրբ. օժանդակեալ DUηιtkr աժնդակեալ
 և աժանդակել
 150 n վեհագոյն բառից մինչև տ. 211-ի երկ-
 նից բառն ունի ուշ գրչությամբ L մարդ
 GJKQSTXYayծդՅՆյստգԾԳ բնարեցելոյն
 L բնարեցելոյն s բնարեցելոյն սրբ. բնարե-
 ցելոյն
 150—151 F ցուպն բնարեցելոյն Մովսէսի
 151 s Մովսէսի սրբ. Մովսէսի Z ցուբն սրբ.
 ցուպն ω յաղթական փխ յաղթողական h
 բան փխ որբան
 151—152 Ktu զԱհարոնի RXη զԱհարոն սրբ.
 զԱհարոնի ՏՓՈյ զԱհարովնի k զԱհարոն
 սրբվ. զահարոնեան ր զահարոնեան
 152 H զաւազանն սրբվ. ի զաւազանն S ի
 զաւազանն h խորհրդական զաւազանն ղ
 չիւ խորհրդական F ծաղկեալ Փ ծաղկեալ
 սրբվ. ծաղկեցեալ N չիւ բան ΓԳ՝ զմտա-
 ւորս
 153 M որչափ սրբվ. որչափը P որքան փխ
 որչափ α որչափ սրբ. որչափ բան γ որ-
 չափ բան δS որչափ սրբ. որքան μ չիւ
 զծղիսա և T գետամերձ սրբ. գետահերձ
 153—154 H սբանչեւհրաշափայլեալ փխ բս-
 բանչեւհրաշ փայլեալ
 154 H արտուեստիւն փխ արուեստիւ N արու-
 եստիւն S ամենապարար փխ ամենակա-
 տար
 155 U չիւ ձեռաց N չիւ թէ
 156 Y հողոյ և բարի ω գոյից փխ գոյակից P
 սղայականաց Z սղականաց փխ զղայակա-
 նաց s սղայականաց սրբ. զղայականաց F
 իրրև U վէմն ր զվէմ

- 157 HMNSYԾՓbm շիֆ է u (ի) կանգնումն է P զգատաւորն սրբ. զի զատաւորն ԸԱ զգա-
յաւոր
- 158 Ե աւորն ամենից Դ գոյից փխ հոգոց A-
BDFJUVYԾՏՓ հրաշանայ հանդիսապէս C
հրաշանայ հանդիսապէս սրբ. հանդիսապէս
հրաշանայ Ծ հանդիսանաց փխ հանդիսա-
նայ ց հրաշապէս սրբ. հանդիսանայ հրա-
շապէս
- 158—159 JLSXYZազմսփ ի յաւրհնութիւնս Բ
յաւրհնութիւնս սրբ. ի յաւրհնութիւնս
- 159 Լ և իրրև Ե իրր ABFNSVԾԷՏՓ տեսա-
նող C տեսանող սրբ. տեսող Լ զտեսող
ԻԷ աներևոյթից Ե շիֆ զոմն հրապարակէ
և N տացէ փխ տածէ
- 160 Ո զրել Բ անուանն V անուանէ Բi իրրև
փխ Իրր² s իրր սրբ. իրրև
- 161 Բc անհատուածելի փխ անհարուածելի ԾԾ
շիֆ է Q շիֆ ի Z զիմարտից փխ զիմա-
մարտից S զիմամարտիցն սրբ. զիմամար-
տից
- 162 k հոգեորս s զհոգեորսն SYուր իրրև U
իրր սրբ. իրրև D զհնարագրութիւն (EZc-
efpqlux զհիմնագրութիւն HPbdikmr զհիմ-
նագրութիւն N զհիմն արդարութիւն U
զհնար արդարութիւն Ծ զհնարաւորութիւն
և զհիմնագրութիւնն) փխ զհնարագրութիւն
Լ զհնարագրութիւնն s զհիմնագրութիւն
սրբ. զհնարագրութիւն F շիֆ մեծին
- 164 Ս և անպատկառարար P անպատկառ փխ
անպատկառարար s համարձակապէս սրբ.
և համարձակապէս և համարձակութեամբ
փխ համարձակապէս Zstu զովելոյն
- 165 mtu շիֆ զի
- 165—166 ACDFVու աստուածեղէն փխ աստու-
ծոյ կղեն B աստուածեղէն սրբ. աստուծոյ
կղեն
- 166 Բ եղևալ են bmtu են փխ կղեն QT կա-
նովեալ ZηϑιστΣs խրատէ փխ խտրէ Բ
խրատէ սրբ. խտրէ Ս որունց փխ յոգունց
R ելիէ
- 167 ց մար փխ մարդ և շիֆ մարդ Ծ աղա-
ւես փխ սրաւեսալ EHNPRbdefhiklmpqr-
lux գաւիթ F սորին փխ նորին V մատենել
փխ մտանել

- 168 ABCDFUVΣΦու անպատրաստից LSY
թերութիւն d թերութեանց
- 169 ABDEVΣΦ զիտողաց C զիտողին սրբ.
զիտողացն EGHMNPBRΔΓbdefghiklmու-
pqrux զնորհացն ABCDFOUVΣΦու զշա-
փըն NRηΓու շափ Yλ շափն ABDEFOP-
RΣΦbdefhiklpqx ինքեամբք LSXY ինքեան
Ե ինքեամբ M իւրով ΣΦ իւրովըն
- 170 EGHNPZԲγλbdefhiklmpqrsx առ ի է գոր-
ծոցն F իրթանայ և խրթանան KLω թու-
լացուցանէ (S թուլացուցանէ) փխ թու-
լացուցանէ Ե թուլացուցանէ սրբ. թուլա-
ցուցանէ HN երկմիտս (LPYδd երկիթս)
փխ երկիցս M երկմիտս սրբ. երկիցս R
երկիցս սրբ. երկիթս TΘτφ երկիթս սրբ.
երկիցս
- 171 V մատչիլ δ մատենել փխ մատչել S Ըմ-
րոնմումն GZβիs կենդանատուացն TZηθσ
տիրականն
- 172 NU խորհրդոցն Դ խորհրդոյն s խորհր-
դոցն սրբ. խորհրդոյն և յաւորն x աւոր
p անընտրաբար սրբ. անընտրողաբար
- 173 N զնութիւնն F շիֆ խալտառակեցի լս
վշտակից է փխ վշտակցէ և կարեացն
- 173—174 և խխտակիր փխ անխտակիր
- 174—175 լս շիֆ տիրապէս
- 175 C հրամանաւ դատի սրբ. դատի հրամա-
նաւ EGMNPRZԲbdefghiklmpqrstux դա-
տի (Ms դատէ) հրամանաւ Ծ հրամանա-
դատէ փխ հրամանաւ դատի V դատէ
- 176 S նայ T շիֆ է
- 176—177 ց հերձմանէ փխ հեղձմանէ
- 177 ABDFUVԾΣΦ ալեաց կենցաղոյս (B կեն-
ցաղոյն) C ալեաց կենցաղոյս սրբ. կեն-
ցաղոյս ալեաց L շիֆ կենցաղոյս MZch
անրախիւ փխ անրանիւր Ս անրանաւր V
րանիւր փխ անրանիւր
- 177—178 և շիֆ զազանաց դասուր
- 178 NPUZԲλbdefgiklmուprս դասիւր HV
մարդկամբք G երկրայնոյս JL երկրայն-
ոցս MRλbdeikmqrts երկրայնոյս Nβ
երկրայնոյս S յերկրայնոցս i երկրայնոս
և երկրայնոցս սրբ. երկրայնոյս ABDVX
զվերինն C զվերինն սրբ. զվերինն Qg
զվերինն
- 179 EGMPRλbdefgiklpqrts յինքեան և ընդ

- ինքնան փխ յինքն m յինքնանսս u ինքնան
 ծ խոռվութեամբսս u բերէ ր շիֆ ր ABD-
 GOUՓոյ բարձրութեանն C բարձրութեանն
 սրբ. բարձրութիւնն EHMNPRYԶնbcdefg-
 iklmprqtux բարձրութիւնն h բարձրութեան
 179—180 M երկնից
 180 ա ամբառնայ M զաշակերտս
 181 Ն. նեղութենէ փխ նենգութենէ PՅԻ հա-
 րուածոց մարմնոյ իոյ մարմնոց U հա-
 րուածոց փխ հարուածոց
 182 G զործէ Տ զզործի
 182—183 ABDFUVԾՏՓ հրամանաւ հաստո-
 ղին C հրամանաւ հաստողին սրբ. հաստո-
 ղին հրամանաւ
 183 V բերսելիէլի ABDԾՏՓ միածին
 184 U հոգով
 185 ծ միշտակառոյցի h մշտակառոց N հիաց-
 մամբ փխ հիամամբ Ogh հիամամբ U ան-
 սահմանելիա փխ անսասանելիա GHM-
 NOՆbcdefghlprqtux հաստատեալ է R հա-
 տատեալ սրբ. հաստատեալ է kr հաստա-
 տեալ
 186 PՃԻ՝ իբրեւ
 187 kr զգալութեանցի իր տեսողականացն
 187—188 FNZԾՏ անբակ փխ անբանակ
 188 N հետեւէ ծ տեսողի փխ տեղի
 189 N լանդուստ Բ Բէ սրբ. իմէ A և այս տո-
 ղն ունեցող մնացած օրինակները, բացի
 JQTXZԱյծդիմստԾԾ անագրեւից, ունեն
 րն (ԲԷ)
 190 h բերկրիցի փխ բերիցի ikr բերիցէ V
 շիֆ վաղվազակի F Բէ
 190—191 N անասնաւ փխ անասնայիւնն UZ-
 Դո;s անասնային
 191 L զետնախոյս փխ զետնակոյս Ն զետնա-
 կոյս
 192 Vehpqx ձեռնաղնին Z ձեռնաղին f ձեռ-
 նանդնին ր ձեռնաղանին h բարձրեալ փխ
 բարձրալ Y լեզու Բ լեզու ikr լեզուով
 JKLQSUXYԶs մարմնոյ TZԱծդիմստԾ
 մարդոյ փխ մարմնոց Բ մարմնոց սրբ.
 մարդոյ
 193 F հրշտակաց N զոտորութիւն փխ զոյս-
 կանութիւնն ծ զոյականութեան
 194 S ձայնի N կերպաւորապա՛ն Yոյ կերպա-
 տրական փխ կերպաւորական ABCDEFJK-

LOQTVXԱյծդիմստԾԾ զպատգամսս
 պատգամս

- 194—195 N զործոց
 195 GHԶbgոյqx Յիսուսի Քրիստոսի NԻԲե-
 fhikptu Քրիստոսի Յիսուսի Z խախտեալ
 փխ խաղաղաց
 196 U շարժականութեան GHMՆbhikmռ աս-
 տուածայնովն ԵԲ աստուածայնով N աս-
 տուածայնովն ժր աստուածայնով h շիֆ
 իմն FV հազադա կենդանութեան H կեն-
 դանութեանն h կենդանութիւն
 197 A և այս տողն ունեցող բոլոր օրինակնե-
 րը, բացի CDEFHIKMNSUZԱյծդիմստԾ-
 gprstu նուագրեւից, ունեն չղաց Ն յաղված
 h յաղածս h երկունք փխ երկուք խս
 երկու JUXԿ հազարովք Y հարադատօք
 փխ հազարաք F շիֆ կանգնաք JKLQS-
 UVXԱյծդիմստԾ կանգնողք N կանգնաք
 փխ կանգնաք
 198 GԶ լայնութեան V կայնութեամբ Y իբրեւ
 199 F զումարտակի ABDEG հերրական փխ
 հերրայական CZՏf հերրական սրբ. հեր-
 րական (հերրայական) Ն ամբոխին բա-
 ուից նետո նշանով մատնացուց է առել,
 որ տ. 201—202-ի ապրիլեկոյն ... աղիւ-
 սարկութեանց բառերը պետք է բերել այդ-
 տեղ զx ամբոխին բառից նետո ունեն տ.
 201—202-ի ապրիլեկոյն ... աղիւսարկու-
 թեանց բառերը
 200 N բնդունին փխ բնդ նոսին YԾ իբրեւ bc-
 efh զանմարտ ր սրբութենէն FMNԲԻ
 մեղաց (H մեղացն) փխ մեղանաց Ն մե-
 ղանացն s մեղանաց սրբ. մեղաց
 201 HNոյ չեռեալ S ուղեկից է փխ ուղեկցէ
 Դիո ուղեկցէ S ապրիլեկոյն
 201—202 ՍՆգոյ տարմանաւոր
 202 իոյր աղիւսարկութեանց B նութիւն FOU-
 VԾՏԾեկոյր էութիւն
 203 ած անուամբ սրբ. անուամբս h անուամբս
 L սովին փխ կողին
 204 m երակացն h բնթացաք փխ բնթացք h
 լուսոյն s վերնոյն լուսոյ S վերոյն KSԿ-
 Տbcgmqsu x շառաւելք s շառաւելք սրբ.
 շառաւիղք
 205 օhikrs Թափանցաց N զնոյն փխ գտն
 u կենդանացուց

- 206 Xc Զարարարէլ սրբ. Զորորարէլ e մահ-
կանացուած Ntu ոստիկանութեան
- 207 M ամենեցուն Z ունողաց x ի մաստ փխ
իմաստ N զծագծագրե ի անուիրական
- 208 Gz հզով ի իւզովն HN շիֆ առ
- 209 V Լթլ
- 210 h երկրային փխ երկնային N լուսոյն ի
սորին N ձեռնագրեալ կնրէ փխ կնրեալ
ձեռնագրէ
- 211 BLPXa երկնէ (JKQZs յերկնէ) փխ յերկ-
րէ CDEHNSUβγλμσβελիկր երկրէ F
երկնէ սրբ. երկրէ զlux երկրի Mr արքա-
յութեան b արքայութիւն ի արքայութեանց
MNOλ ժառանգորդս (ի ժառանգորդ) փխ
ժառանգս
- 212 δ ծոծ T ծոցիւ փխ ծոց իւր ADEGU
գրեկալսն (ΣΦ կրեալսն ի գրեալս) փխ
գրեկալսն KNe զոգոյն N ընծեցուցանն
- 213 Y հարսնութեանս V տէր փխ սորա Y շիֆ
սորա N որդի XYβγλωεφghiklmru կեն-
դանոյ A որիորդը U արիորդըն սրբ. ո-
րիորդըն β որիորդը սրբ. արիորդը fh
արիորդ
- 214 s սորա սրբ. սորին L մոսացս իմն փխ
մոսացումն
- 215 MO կոսմոլոգիանն r շիֆ զի ABCDEK-
LNPIΣφx զերկնայնոյն Q զերկնայնոցն
U զերկնայնոյ ad զերկնայնոյն
- 215—216 δ զծանաթիւն փխ զծանաթութիւն
- 216 U ամենեկին փխ ամենայնիւ s ամենեկին
սրբ. ամենայնիւ P զիւացն փխ զիցն δ
զից U զրոշիւց b զբաշիւցն
- 217 δ բանդի ումն փխ բակտումն
- 217—218 N արուական փխ ուրուական
- 218 φ բղնիցն f բղնից LM անտառից U մայ-
րիցն Zαδηϑιμσφas մայրից ի նմանութիւն
- 219 αθιμτ տեառն N շիֆ է
- 221 HPββdefiklmprqrux վիմովք G կենդան-
ւովք Hβλ կենդանւովք U կենդանիւր ի
կենդանաւր
- 222 Γ միանգամ փխ միանգամայն β միայն-
գամայն
- 222—223 JRTZαβγδλμφωΓbg ՚ի յամենուստ ղ
յամենուստ սրբ. ի յամենուստ θστ և յա-
մենուստ ի ամենուստ
- 223 L վերնոցն Γ վերնոյն

- 223—224 ZΓa ճշմարտութիւնն
- 224 Rλbr կոսպաշտութեան ACDQVβθτΣΦ
կամա (ի կապանա) փխ կապա B կա-
մա սրբ. կապա
- 225 Γ արին փխ արինին, պարտաւորեան
փխ պարտաւորութեան L պարտաւորու-
թեանն β պարտաստութեան սրբ. պարտա-
ւորութեան Mλ բարեբարութեան
- 226 Z պարզեարար փխ պարզեարարն ADE-
UZΣΦsx սկսանի փխ սասանի BC սկսա-
նի սրբ. սասանի μω սասանի սրբ. սկսա-
նի N երբեք ΣΦ շիֆ երբէք x այլ փխ
յայլ
- 227 f յայլ փխ այլ Z շիֆ ի
- 228 N շիֆ և H շիֆ երկնի β երկն ի (mt
երկրի) փխ երկնի JKLSTXαγδηλμωs ի
յերկրի θστ և յերկրի ADEFGUΣΦ յեր-
կիր ΣΦ պատիւ փխ կերպիւ
- 229 Lβhmtu ոչ է փխ չէ R հար r անց փխ
առանց² ի մար այսր ikr շիֆ այսր Hh
յարդանդէ
- 230 BΣk յանտուն սրբ. անտուն է Անտուն փխ
Անտուն A և այս տողն ունեցող մնացած
օրինակներ, բացի GHMNSVZβlabceg-
hlmqrux ձեռագրերից, ունեն յանտուն H
անրովանդակելի U անրաւնդակելին ZΓ-
abgmqrux անրաւանդակելին Y շիֆ տան
- 231 S տաղաւարեսցի L շիֆ տեղի Γ զխոյն
x հանդուտեանն
- 232 BDEFUVΣΦ ρի (ρէ) ABCDEFUVθστ-
ΣΦ շիֆ ρ՝ r կեն փխ կենաց ACFHLP-
QUXY քանդի փխ Քան ի B քանդի սրբ.
քան ի EGVZis կամարն M կատար (kr
կայարանն) փխ կամար
- 232—233 δ շիֆ Քան ... երկնի GHVλΓabd-
efghiklmpr վերնային
- 233 h յարկի փխ երկնի A և այս տողն ունե-
ցող բոլոր օրինակներ, բացի GJKLMO-
QSTUXYαβγδηϑιμστφω ձեռագրերից, չու-
նեն ի F նիւթաւոր փխ հիւթաւոր KU բը-
նակութեան Γ պարծիլ
- 233—234 δ անրաւորեան
- 234 Z աստուածութեան փխ աստուածեան ip
որ փխ որպէս ABDEFGHKLMO PQSVX-
YβηλμωΓΣΦbstu զարինակ CRc զօրի-
նակ սրբ. զօրինակս N զարինիակ սրբ

- զարիակ Գ զօրինակս սրբ. զօրինակ
235 ABCDEGHLMO PRβγΣΦ abcdefghlmnopq-
tux փառացն ABDEFHQVΣΦ նորա C
նորա սրբ. նորին TZηθμστω սորին փյս
նորին P և ի
235—236 ABCDEFQVΣΦ qx նմանութեամբ N-
U նմանութիւն և նմանութեանն
236 t սորին փյս սորուն և չի Գանդարտեցին
ի տան ABCDEFδΣ տան փյս տան E տան
սրբվ. տան θ տան սրբ. տան
236—237 Likpr Գանդէսի e Գանդեսի
237 h մեծին ikr զովեսաիւ N բանակացս փյս
բանականացս
238 V այս փյս աստ δ բանդի փյս բան ի Ն.
վայելչական
239 δ չի Երկնաւոր δημω նիւ i Երկաւոր
փյս Երկրաւոր
240 A չի Բ մարմնաւոր BCDE զիս սրբ. (DE
սրբվ.) մարմնաւոր զիս p (նվկն) զի փյս
զիս i կանին փյս կալին β ստանց փյս
ստանց HNPδfi արին և արեանն
241 FY աստուածածին m աստուածածինն AD-
EFΣΦ չի Իսկ BCN պատկեր սրբ. Իսկ
պատկեր Fux որ զսոյն t չի որ Gtu ան-
արինէ Y օրինի փյս անարինի
242—243 Դ արուեստ
243 σ կատարեալ N հրագործն փյս հրաշա-
գործէ Mmqtux բեմբ e բեմ սրբվ. բեմբ
243—244 N ատենին
244 LNmn խորթարարոյիցն
244—245 t հերձաժողացն
245 β մոլղանաճառ և մոլղեանաճառ (ikpr
մոլղեանաճառ) փյս մոլղեանաճառ F բերանն
ABDEUVΣΦ իմանալիս իմն C իմանա-
լիս իմն սրբ. իմն իմանալիս H իմն իմա-
նալիս բառերի վրա ունի սրբագրման նը-
շան, բայց չի սրբագրել F չի իմանա-
լիս
246 A և այս սողն ունեցող օրինակները, բա-
ցի JTAβγδμστφ ձեռագրերից չունեն և
GLMNP RSXYβλΓ cdefghnopqtux զգաղա-
նամիտն GMδ անմարութ
247 C պահեալ (փյս տրոհեալ) փյս հալածեալ
GMNOPRZ). Γ abcdefghiklmnopqrstux հա-
լածեալ փյս տրոհեալ Hβ հալածեալ սրբ.

- տրոհեալ Գ տարագրեալ τ եղական (ե
եղական) փյս եղական N պատկեր
248 GMNbcdefnopqtux մարութ U և Քրիստոսի
q չի ընդ Nλ. արեալս qx շարեւ
249 F տեղին FMNPZβηλ bcdefgiklmnopqrstux
բնակութեան L մերոց
250 MNλa չի յայտնապէս N զգալստեան Y
զալստեան ω զգալստեանն M չունի աս-
տուծոյ MUλΣ շաւղ O զաւիղ և շաւղոր
A B D E H NU VW ω Γ Φ զփայլակին CΣ
զփայլակին սրբ. (Σ սրբվ.) զփայլականն
FGMOη զփայլակին R զփայլակ սրբ.
զփայլականն β զփայլակն սրբ. զփայլա-
կան և զփայլական U առակս
250—251 U իրական փյս տիրական
251 λΣh զփրկութիւն β յելիցն սրբ. ի յելիցն
A և այս սողն ունեցող մնացած օրինակ-
ները, բացի JKLQSTUXYZαβδημστφω
ձեռագրերից, չունեն h² A և այս սողն
ունեցող բոլոր օրինակները, բացի JKQS-
TUXZαβδημστφω ձեռագրերից, ունեն
յելիցն π անտ ի փյս անտի
252 J արուեսկին NΓacδigikopr արուեսկիդ
β արուեսկիդ սրբ. արուեսկին A և այս
սողն ունեցող մնացած օրինակները, բա-
ցի HTZαβδημστφω ձեռագրերից, ունեն
արուեսկիդ Aai վերջումն (a ε-ից նետ
սեղ է բողի, բայց սառը չի լրացել)
J K L T N XZ αβδημστφωbm ձեռագրերից
բայց, այս սողն ունեցող մնացած օր-
նակներն ունեն վերջումն Ohtu աւոր
253 P չի Երկրի
254 U զարկութեանց փյս բոնութեանց և բո-
նութեան p որովայն Γ սորա և սորինն x
աւազան
255 F պարս V հասանեաց փյս հարսանեաց
β հարսանեաց p սորա սրբվ. զարայ Γ
աւարելոց U Այսբան փյս Այնբան L ճո-
խեցաւ N ձոխաց փյս ճոխացաւ
255—256 N բարդաւաճեալը
256 h անամբն
256—257 U չի մինչ ... կոշմամբ λ վայել-
չապես
257 N յորջորջեցաւ և մեջաւորաց փյս մեր-
ձաւորաց
257—258 II բանին փյս միածնին

Բ Ա Ն ՀԶ

Վերնագիր.

Օ վերնագրից առաջ չի՛ք թան նշում K համադրակաված 2Ա փխ ՀԶ EKNORλgimogtux վերնագիրը կրճատ Τδյωη համառոտագրությամբ V վերստին յաւելուած նորին Գրիգորի փխ վերնագրի bfi հեծութիւն x առնու փխ առ նոյն LMNSUVYβσΣΦbhr բան ր չի՛ք ի V սրտի Պ սրտէ

- 1 ր Տէր փխ Աստուած P բարեգութ փխ բաղմազութ ikr չի՛ք բաղմազութ
- 3 D չի՛ք էլանէ W ընդ փխ ըստ V բանի S բան սրբ. բանի
- 4 U չի՛ք Որ Z մտցէ փխ մտաց է
- 5 s թո սրբ. որ րո P չի՛ք է W են h խստութեանն
- 6 F այս s այսր սրբ. այս՛ճ
- 7 W առնել N առնելոյն փխ առնել առնելոյն FHKMOPQRSUYZβγδηλ.ΓΣΦcefgiklmorx առնելոյն
- 8 FK ազաութս առնել
- 9 N հայցեալ
- 10 λbqtu սպաննողին
- 12 LSXY որոց L պատու բաղցրութեան JZ-α γ δ η θ λ μ στ ϕ η qtux բաղցրութիւնն Y բաղցրութեանն HSY դարբինակն δ դարբինակն սրբ. դարբինակ
- 14 h բոյց
- 15 K մեր
- 16 V Յիսուս փխ Քրիստոս ZΣΦs Յիսուս Քրիստոս
- 18 s ի սրբ. և δ ձեռաց սրբ. ձեռաց քոց
- 19 ր չի՛ք լոյս և ստիչ
- 20 V շարի Փ շարի սրբ. շարս
- 21 x ըղձանաց փխ ըղձանաս V մահու
- 22 ր չի՛ք ի
- 24 U չունի տ. 24—27
- 26 x ալլալիս
- 27 d բարութիւնէ
- 28 N անդարձութիւն փխ անդարձարձութիւն
- 29 x Այս փխ Այլ Յժտ լուսաւորութեան FW (հվկձ) x նկարումն (H նկումն) փխ նրկատումն a փրկութիւն

- 31 qtux և թէ ABDEFHNUVλΣΦի բժշկեսցես C բժշկեսցես սրբ. բժշկես
- 32 ք կենդանացուցես
- 33 N չունի տողը qtux և թէ
- 34 P առողջացուցանես փխ ողջացուցանես
- 35 qtux և թէ
- 36 ր այս տողի փխ ունի տ. 37 և ընդհակառակն F արդարացուցես ժտ արդարացուցես
- 37 qtux և թէ
- 39 ր չունի տողը qtux և թէ PQVWZΣIs հրաշագործես x հրաշագործես սրբ. հրաշագործեսցես
- 40 L հաստես փխ հաստատես γ հաստատեսցես s հաստատես սրբ. հաստես
- 41 qtux և թէ
- 42 U ամենաթագաւոր փխ ամենատէր
- 43 qtux և թէ U կործես փխ կորդես ր այցելոյ
- 44 N շարժանեաց Σ բնդձեռես
- 45 qtux և թէ M ի գերողէն սրբ. յորսողէն HUSH զերծուցանես
- 46 Gγδρ զեղծցես N զեղծես ϑs զեղծցես սրբ. զեղցես tu զեղես փխ զեղցես U քոց Wλ.mtu մերս փխ մեղ
- 47 qtux և թէ N չի՛ք նախ AC խնդրելն սրբ. խնդրեալն N խնդրեալն ABDFΣΦ չի՛ք դու C կառկառեսցես սրբ. դու կառկառեսցես δ կարկառես λ.ο կառկառեսցես γ են փխ ևս
- 48 h կանես փխ լայնես H նեղութեանց U նեղութիւնս N անդոյրրիչ
- 49 qtux և թէ U զվերջացեալսն Vu վերջացեալս
- 50 U զսասանեալսն LQX հաստես փխ հաստատես Uδfikpr հաստատեսցես
- 51 A թի qtux և թէ L պատրելոցս V պատրելոյս ր պախելոյս FHLMNOUWZηλ.ω.ΓΣΦαchmostux արբուցանես J արբուցանիցես սրբ. արբուցանես Gδ աղբր
- 52 ABDFMOVΣΦ թի (թէ) E և թէ C թէ սրբ. էթէ: FVZ զծածկեալս BJYZαγδθιτ-φωΦbhmst երեւցուցանես βΣ երեւցու-

- ցես սրբ. Լրենցուցանես Ծ Լրենցուցանի-
ցես սրբ. Լրենցուցանես
- 53 ABDFMOVΣΦ ρε (ρϵ) ρϵ սրբ. Լբլ
զլux և ρϵ Ս զաւկաւկարն ՀΘστως
զաւկաւկարն Η ρիϕ ϫ ABCDEVΣΦΙ
ժանուցանիցես Ν բարեբար փխ բարի
- 54 ABDFHMOTUVΣΦι ρε (ρϵ) հ անտի
փխ անտես Ζδ առես
- 55 ABDFMOVΣΦix ρε (ρϵ) Ը ρϵ սրբ.
Լբլ զլu և ρϵ Վի փորունն ա փորուն ք
փորոյս δ դատաւաան սրբ. դատ AF ρիϕ
ռζ BCδ մատնիցես սրբ. ոչ մատնիցես Ν
մաիցանես Ն մատնես
- 56 ABDFMOVΣΦι ρε (ρϵ) Ը ρϵ սրբ. Լբլ
EPի մատուցանիցես Ը մատուցանես
- 57 ABDFMOVΣΦix ρε (ρϵ) Ը ρϵ սրբ. Լբլ
զլu և ρϵ JTZαυδιϑμστρωΓ աջովդ Vs
բով Ηի յանձնանծի
- 58 Η ρունի տողը ABDFMOVΣΦι ρε (ρϵ)
Ը ρϵ սրբ. Լբլ δ առելոյս փխ վատե-
լոյս ABDEUVΣΦ մատուցանիցես Ը
մատուցանիցես սրբ. մատուցես Ն մա-
տուցանես
- 59 ABDFMOUVΣΦι ρε (ρϵ) Ը ρϵ սրբ.
Լբլ զux և ρϵ Ս պարարես Η վարդա-
պետս փխ վարդապետ ևս
- 60 V ρϵ Այս տողից նետո e (նվկծ լուսանց-
ում) q (լուսանցում) tux ունեն bբէ
(զլux և ρϵ) զմահացեալս (q զմահա-
ցեալսն) կենդանացուցես անմահ ևս
- 61 JTβδιϑστρω ողորմութեանց μω զարու-

- թեանց փխ ողորմութեան Ը ողորմութիւնք
ikr ողորմութիւն
- 63 Ս նախնիդ S նահատակս Ս նահատակ
W նահատակիդ հիւր նախատակդ Ս առ
նամբերութիւն Qh նամբերութեանն
- 64 W մերոյ փխ իմոյ
- 65 Fλ Նգարապէս փխ զարապէս s զորա-
պէս սրբ. Նգորապէս ABCDEFGOVWXY-
βγυζΦdes ձեռագրերից բացի այս տողն
ունեցող մնացած օրինակներն ունեն ի
յատարարիսի
- 66 MO զկարծրացեալ փխ զկարծր P զկարծ-
րութիւն փխ զկարծր բռնութիւն N բռ-
նութիւնս Սβ բռնութիւն փխ բռնութիւն օր
բռնութեան m գոռողութիւն
- 68 Η անպարտակիրդ M մարմնին
- 69 Jβ զբռնութեան սրբ. զբռնութեան STYZ-
αυδιϑμστρωΓs զբռնութեան N մերումս
ABDEFUWλgx զտարժանականն Ը զտա-
ժանական սրբ. զտարժանական MN զտա-
ժանական N տաժանականն Σ զտարժանն
սրբ. զտարժանականն (Φ զտարժանն
- 70 δ զթութիւնդ
- 71 V արեամբ (ω արեամբ բո) փխ Ար-
զեամբ δ արեամբ սրբ. արզեամբ FN-
ցո ցուցես N ρիϕ ի ω մեզ փխ բեզ kr
լարիեալ փխ արիեալեալ DE աբիեա-
լեալ սրբ. արիեալեալ լրամբ qx արի-
եալեալ լրամբ
- 72 N յաւիտեան
- 73 BKNUWλso չունեն տողը

Բ Ա Ն ՀԷ

Վերնադիր.

o չունի բան Հէ K համարակալված 20
փխ Հէ BEKOPRWλσbgimqtx վերնադիրը
կրնատ M վերնագրի փխ կետեր Tδո համա-
ուսագրությամբ β ի Մեծի ուրբաթու շարշա-
րանաց տեսոն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի փխ
վերնագրի σβτ հնծութիւն Ի հսկողին LPSUV-
YZZSbի բան Ի բանք, ρիϕ ի NV սրտի QZ
սրտէ B կրնատ գրված վերնագրից նետո ունի
ի լման առա

փխ քանդի α քանդի սրբվ. արդ W (նվկծ)
աւետ փխ աւր է

- 2 Γ կշտութեան փխ կշտութեան հ կշտու-
թեամբ երկուցն
- 3 A տողն ունի լուսանցում FNPWγ արա-
րածոց Ս արարած սրբվ. արարածոց Ի
արարոցն փխ Արարածոցս B սասանու-
թեան D սասանութեանցս
- 4 δθμστ յեղանակելոց s յեղանակելոյ սրբ.
յեղանակելոց ABCDFGHNPRUVWαΓΣΦ

1 JZμ եւ սրբ. եւ արդ γσω եւ եարդ Q բան
57—828

- ալլ թ ալլ սրբ. յալլ Vbfn էութեան N
երկրակենցաղ փխ երկնակենցաղ
- 5 Ե խոնարհութեանն Uikr կործանելոցն V
կործանեցելոյս օ կործանելոյս U վեր-
բերութիւն Vδ վերաբերութեան Ե վերա-
բերութեանն
- 6 Բ ուրբաթուս Ե ուրբաթու սրբ. ուրբաթուս
U պասերին
- 7 SVβ էհաա L բարեպաշտեհ
- 8 PRdfilnp գրեալ a գրել սրբ. գրեալ Y
զայն փխ զայս Cs երկիրդիւ սրբ. երկիրդի
Eαδc երկիրդի սրբ. երկիրդի Nβ երկեզի
Qո երկիրդի U եկեղեցի փխ երկիրդի Z
երկեզի A և այս տողն ունեցող մնացած
օրինակները, բացի JPTγθστΣegqitux
ձեռագրերից, ունեն երկիրդի
- 9 s ասորստանակ սրբ. աստանօր U քոռցդ
- 11 Yh ստեղծուածոյս Ե ստեղծուածոցն U
կերպի
- 12 nu տուիշ
- 13 δ բարառեցար s բարբառեցեր
- 14 Zhs ձայնարկեցեր փխ ձայն արձակեցեր
L արձակեր, ստանիշդ սրբվ. ստանե-
ցուցիշդ ikr երկնի փխ երկրի
- 15 h մոշեցեր s մոշեցեր սրբ. մոշեցեր Ui
ամենազղեցիկդ γ ամենազղեցիկ փխ ա-
մենազղեցիկ U փող h մեծութեանն
- 16 Uքp Երախտիւրն չը Երախտաւրն
- 17 U այս տողի փխ ունի տ. 18 և ընդհա-
կառակն Ե շուրի տողը A չարիւք սրբ.
չարսւք Bλ չարաւք DEΣc չարիւք U չա-
րիւրն BEΣ նոցա Y յանդիմանեցեր փխ
բմբերանեցեր
- 18 Pcefhikpqrutux զմատնիշն Ե քեզ h զքեզ
բառից մինչև տ. 20 Ենքառյալ ունի խառ-
նըված՝ զքեզ դիմադարձեցեր /19/ Եւ ոչ
յապտակելն զժուարացար /20/ Ոչ ի կա-
պելն /19/ զքեզ տանջանաց մահու /18/
- 19 N կապեալն դ կապտելն փխ կապելն Ե
կապելոյն P դիմադարձեցար
- 20 N յապտակեալն e յապտակել FUWbhmtr
զժուարացար δ զժուարացար սրբ. զժուա-
րեցար
- 21 F քթանիւն NSVcefhikr քթույն α քթույն
սրբ. քթույն d քթնույն սրբվ. քթույն s
քթնույն սրբ. քթանելն F քշնամանեցար
- 22 FMOSWηlagikr ի փխ քեզ c ի սրբ.
քեզ s քեզ կոփելն սրբ. ի կոփելն U հար-
կանելն փխ կոփելն
- 23 W ի փխ քեզ a ոչ սրբ. ոչ քեզ ABDE-
FTs սրտմտեցեր C սրտմտեցեր սրբ.
սրտմտեցար ηΣ սրտմեցար փխ սրտմտե-
ցար
- 24 F խաղարկելն փխ խաղ արկանելն FZhs
երես
- 25 A մերկացիւն սրբ. մերկացուցիւն C մերկա-
ցուիւն CEIPSVγσbcfhlx զգեստ GMZλdi-
kprst զսգեստս Naq զսգեստս R զսգեստ
սրբ. զսգեստս δ պատմութեանիւն սրբվ.
պատմութեանիւն WI'hm իբր
- 26 FL իբրեւ R իբր սրբ. իբրեւ Ե իբր փխ իբր
օ բմբոնեցող t բմբոնեցեալոյ
- 27 U արբել GLYλcikrtux զանկեալ (h զան-
կեալն) փխ զանգեալ g զանգեալ սրբ.
խառնեալ QRUXWYβγλωcǵghklm լեզոյ a
զեզոյ Ե լեզոյն սրբ. լեզոյ
- 28 LSXY զմազձն NPQ մազձ Zց մախցն β
մազցն MSYλp զառնութեան T զառնու-
թիւն U զառնութիւնն
- 29 W վատառութեամբ փխ վճատութեամբ K
արդեալ սրբ. արդել Bαφ անդելն սրբ.
անդրէն Wβγbghqxsx անդրէն
- 30 N ազուցիւն փխ մատուցիւն δ անպատկա-
պէս փխ անպատկառապէս
- 31 U անարգութիւն
- 32 V մէշ փխ մէշ JRWYΓγ խառնիճադանճ
(խառնիճադանշ) f խառնիճադան
- 34 F արհամարհանաց փխ արհամարհութեան
Σ արհամարհանաց սրբ. արհամարհութեան
- 35 GKMNOZμφabcdǵilmpqu կենդանարա-
րիդ փխ կենարարիդ R կենարարիդ սրբվ.
կենդանարարիդ T կենդանարարիդ սրբ.
կենարարիդ δ կեն (տեղ է քողել, բալց չի
լրացել) փխ կենարարիդ
- 36 W (նվկձ) h զգործին Nh մահու W (նվկձ)
կրեալ
- 37 ABDEF GKMOQRUσΓΣΦ իբրեւ C իբրեւ
սրբ. իբր s իբր սրբ. իբրեւ U զերկայնա-
միւն
- 38 F և առեր JKMNORTb իբր S զհեզս Zs
հեզ

- Թեամբ JKL երկրայնութիւն ad երկրայնութիւն
 136 C առաւելութիւն սրբ. առաւելութեան EG-
 NPՆԴbedhikmpqrgx առաւելութեան H ա-
 ռաւելութեամբ S առաւելութեամբ սրբ. ա-
 ռաւելութիւն VayՅՆցա վերնում ABCDFJ-
 KLQTUVXYayծիծլմստգաՏՓԻ Թազաու-
 րութեան S Թազաուրութեան սրբ. Թազա-
 ւորութեանն
 137 h կենդանութեանն CMOԼՏհր անկզոու-
 րեան J անկզոութիւն A և այս տողն ու-
 նեցող մեացած օրինակները, բացի KLO-
 STXYZayծիծլմստգաՏ ձեռագրերից, ունեն
 անկզութեանն V աներկեանութիւնն
 138 By խոստացելոց Փի խոստովանելոցն վիս
 խոստացելոցն a չունի միտս բառից մինչև
 տ. 197-ի ազդէ բառը ներառյալ՝ U ունկնդ-
 րողացն վիս ունկնդրացն F Հաստատեցի
 (PTԹՏՀ Հաւատարի) վիս Հաւատասցի յիս
 Հաւատարի սրբ. Հաւատասցի
 139—140 tu իշխէ մահու
 140 V իշխի Z արինի վիս արինակի H ա-
 դամեան կրկնված Z ադամեանս ր պող-
 ւոյն ր ճաշակեցի վիս ճաշակիի
 141 J յանշնչական սրբ. յանշնչութեան Ta
 յանշնչութեանն սրբ. յանշնչականն Վ յան-
 շնչական A և այս տողն ունեցող մեացած
 օրինակները, բացի LOSXYZմԴԵX ձեռա-
 գրերից, ունեն յանշնչութեանն
 141—142 կատարումն
 142 H բնձնոէ սրբվ. բնձնոէ Տ բնձնոէ ծ
 նկարէ Նbgm նկարել ABDFNUVգՏՓԻ
 կերպարանն C կերպարանն սրբ. կերպա-
 րանս ERZdiklnpqrs կերպարանս c կեր-
 պարանս սրբ. դկերպարանս
 142—143 tux դկերպարանս
 143 ABDFUVգՏՓ լուսոյ փառաց C լուսոյ
 փառաց սրբ. փառաց լուսոյ Բ չիք է bhm
 մեծութեանն A և այս տողն ունեցող բո-
 լոր օրինակները, բացի JLPUSXYZayծ-
 ղՅՆՁԴԴԵՑ ձեռագրերից, ունեն վերնումն
 144 M զբնակիչսն զX զբնակիչք S ի սրբ. և
 ի k և ի
 145 Vչա զօրութեանն ENPԼcdfgknpqtux Թուի
 PZbehmqutux մարմնոյ s մարմնոյ սրբ.
 մարմնոց
 145—146 bm Թեթևութեանս etux Թեթևութեան
 146 EGPԲԴbedegnpԼx Հոգոյ RZfhlmqru Հո-
 գոյ S Հոգոյ սրբ. Հոգոց V պատկանիւ
 վիս պատուականին S պատուական սրբ.
 պատուականին EGHNPԴbedefghimp զա-
 նարգ R զանարգն սրբ. զանարգ
 147 V յիերակիր ADVՏՓ մեղաց B մեղաց
 սրբ. մեղար C մեղօք սրբ. մեղաց AB-
 CDFUV Թէ S Եթէ սրբ. Թէ L մարդոց
 NՀՏbm չիք և L չիք կամ
 148 C կոխիցի սրբ. կոխեցի EGHMNORZ-
 ԲՆԴbedefghiklmnpqrstux կոխեցի LPUY
 մեր
 149 g անրան MOtu և նմին C օժնդակալ
 սրբ. օժնդակալ DUյլուր ամբնդակալ
 Ն ամանդակել
 150 n վեհագոյն բառից մինչև տ. 211-ի երկ-
 նից բառն ունի ուշ գրչությամբ L մարդ
 GJKQSTXYayծիծլմստգաՏ բնորեցելոյն
 L բնորելոցն S բնորելոյն սրբ. բնորե-
 ցելոյն
 150—151 F ցուպն բնորեցելոյն Մովսէսի
 151 S Մովսէսի սրբ. Մովսէսի Z ցուրն սրբ.
 ցուպն Վ յաղթական վիս յաղթողական ի
 բան վիս որբան
 151—152 Ktu զԱհարոնի RXդ զԱհարոն սրբ.
 զԱհարոնի ՏՓՈյ զԱհարովնի k զԱհարոն
 սրբվ. զահարոնեան ր զահարոնեան
 152 H զաւազանն սրբվ. ի զաւազանն S ի
 զաւազանն ի խորհրդական զաւազանն ղ
 չիք խորհրդական F ծաղկեալ Փ ծաղկեալ
 սրբվ. ծաղկեցեալ N չիք բան GԴ զմտա-
 ւորս
 153 M որչափ սրբվ. որչափք P որբան վիս
 որչափ A որչափ սրբ. որչափ բան Վ որ-
 շափ բան ծՏ որչափ սրբ. որբան լս չիք
 զԵղիաս և T զեւտամերձ սրբ. զեւտահերձ
 153—154 H սքանչելահրաշափայլեալ վիս բս-
 րանչելահրաշ փայլեալ
 154 H արտուեստին վիս արուեստի N արու-
 եստին S ամենապարար վիս ամենապա-
 րար
 155 U չիք Անոաց N չիք Թէ
 156 Y Հոգոյ և բարի Վ գոյից վիս գոյակից P
 սգայականաց Z սգականաց վիս զգայակա-
 նաց S սգայականաց սրբ. զգայականաց F
 իրրև U վէմն ր զվէմ

- 71 C բարձրութեանդ H բարձրութեան
 72 N անեռաղ փխ անեռաղ h աստուածութեամբ
 73 HZ չունեն տողը N գովել a չունի [գովել]ալ բառից մինչև բան շԸ տ. 43-ի խա-
 [ւարի] բառը ներառյալ

- 74 B յախտենից յախտեանս AEOՅՓզ չի
 յախտեանս C յախտենից սրբ. յախտեանս
 յախտենից D յախտեան փխ յախտեանս
 ՍՆԻԻ չի յախտենից
 75 BKNP չունեն տողը S ամէն կրկնված X
 ամէն և ամէն այդ եղիցի

Բ Ա Ն ՀԸ

վերնագիր.

K համարակալված 2Գ փխ շԸ EKNOR-
 Wβλbgimog վերնագիրը կրնատ M վերնագրի
 փխ կետեր Q7Zδμσωνstx համառոտագրու-
 րյամբ եւ հեծութիւն ր հսկողին HLP SUVYΣ-
 bhr բան ր չի ր V սրաի Փ սրալ

- 1 L չի ր յերեսա ՇաՏWike կերպիս
 2 F ծնրադական (LQ ծնրադական) փխ ծրն-
 րադրական H գծնրադրական KPSWXZ-
 Γcefhiklnpqrs ծնրադրական Mx ծրնա-
 րադրական R ծնրադրական սրբ. ծնրա-
 դրական
 3 X բարեկարգիդ UZ ողորմութիւն (Y ողոր-
 մութեան) փխ ողորմածութեան δ գկնա-
 րար փխ գկնեղանարար Ն. ոտսգ h համ-
 բուրեմք
 4 S մաղթանաց սրբ. մաղթանացս A և այս
 տողն ունեցող սնացած օրինակներ, բա-
 ցի F J K L M P Q T U V X Y Z α γ δ ι θ μ τ ρ ω i k r
 ձեռագրերից, ունեն մաղթանացս S բնծա-
 րեցուցեալ սրբ. բնծալեալ
 6 W այցելու սրբվ. այցելոյ ր այցելոյ β
 պաշտան փխ պաշտպան
 7 Z, ունայնացին Շ ունայնացի C վաստակն
 սրբ. վաստակը GHMRWZβλΓhbcdefghikl-
 mnopqrx վաստակը Ntu վաստակ S վաս-
 տակը սրբ. վաստակ GQβ փրկական h
 փրկականիդ
 8 δΥτφ մարմնացելոյդ փխ Մարգացելոյդ ր
 մարգացելոյն U աստուծոյ վասն իմ
 9 ikr եղիցին OP կալիւած փխ կալիւած
 10 V չի ր ABCEHLMUVWXZσΣΦchlqrtux
 մատնութեան ABDEOUZΣΦ աւուրն C ա-
 տուրն սրբ. աւուր
 11 N լոյսդ
 12 H թշուառացումս փխ թշուառացելումս Z

թշուառացելոյս օ թշուառացելումս

- 13 V աւտիբ
 14 F կողիցդ S կողից սրբ. կողիցդ H կա-
 յակր փխ կալլակր AΦ նորոգեցին BΣ
 նորոգեցին սրբ. նորոգեցին օ նորոգեցին
 15 UV անշահ Z եղիցի B կրից C կրից
 16 t կարօտութեան
 18 ABCDEFHVΣΦtu ստացուածս h զստա-
 ցեալս օ իրացուցանել
 19 t յաղթեցեացս Pdeflnop կամովր R
 կամար սրբ. կամովր t կամօրդ B բո
 սրբ. բոովր HMβθλμστωΓΦhglms բովր
 N բովր SW (նվկծ) բոովր δ չի ր բո
 բով
 20 h ապշեցին միանգաման
 21 U զատապարտեցեալն փխ զատեցեալն WΓ
 զատեալն
 22 t ի զազատարարդ h զազատարդ փխ զա-
 զատարարդ
 23 ճի ստեղծեալս Σ զստեղծեալդ սրբ. զս-
 տեղծեալդ օ բնծալել
 24 β չի վերստին
 26 FHNWμφο յանակնեալն FMW ժամու
 27 օ տկրեալ
 28 d կենդանութեանն
 29 NZht զմահացեալն P զմահացեալս սրբ.
 զմահացեալն Y զմահացեալ S զմա-
 հացեալն սրբ. զմահացեալս
 30 V թէ օ զկահուն U համաձե փխ համա-
 ձեութեան L աւրին փխ աւրինին
 31 U ապա փխ Արդ ր զհեշտականս f զհե-
 շականն փխ զհեշտականն k զհեշտակա-
 կանն սրբ. զհեշտականն N ևս փխ դես
 32 h տ. 32—35 ունի տ. 37-ի եւ փոխանակ
 բառերից նետս β արդեացես h արդեցիս
 N սկզբնածիրն MOr ողորմածութեանն

- UzS ողորմութիւն (1' ողորմութեան) փխ ողորմածութեան
- 33 Z չիք Բարեգութ ք չիք Բազաւոր
- 34 ikr րանիցդ Q ամենազար առ չ. ամենա-
զարաւ սրք. ամենազարաւոր
- 34—35 p ամենազօրաւոր փխ ամենազարաւ
Որ
- 35 A և այս տողն ունեցող բոլոր օրինակե-
րք. բացի JLPRTVWβγδθμστωδδfgik-
lmprx ձեռագրերից, ունեն նախնուն Stu
աւոր
- 36 LNPμhfu փոխեալ փխ փոփոխեալ ճգ
անդ փխ անդր
- 37 h չիք ևս M ընտրեցի փխ խնդրեցի NQ
հետեւեալ V հետեւի
- 38 Z և ծագման F ծագմանդ x կերպիդ
- 39 Vαγδθμσ Ժառայս β Ժառա սրք. Ժառայս
- 40 Z ողորմել շնորհեալ A և այս տողն ու-
նեցող մնացած օրինակներք, բացի JKL-
QSTXYαγδθμστφωσ ձեռագրերից, չու-
նեն շնորհեալ Z գառ
- 41 L յերկրածղութեան փխ յերկարածղութեան
և յերկարածղութեանն N պարտոն V հա-
տուցանելոյ
- 42 s ահա սրք. ապա Z աղաշնչոյս փխ տա-
ռապիւոյս s աղաշնչոյս (փխ տառապիւոյս)
սրք. ամաշնչոյս H զերես
- 43 H լոյս Փ հաստիւոց սրվ. վհատիւոց
- 44 LN արդեալ Z արդել փխ Արդել i կերեալ
h ելից
- 45 F չիք միշտ և բզզեղուն F բարիք ABCD-
EFVθστΣΦ չիք ի H յուսոյն փխ յուշոյս
ք յուշոյ N խոս Y տեսութեանն
- 46 H չիք ինձ LSVXYθστω զշնորհդ T զը-
նորհս ածք զշնորհիդ β զշնորհ սրք. զը-
նորհիդ Z դանձուցն ikrs գանձուց F մը-
նացական R մնացականաց սրք. մնացա-
կանացդ A և այս տողն ունեցող մնացած
օրինակներք, բացի JKLQSTUXYZαγδθ-
ϑμστφωαgns ձեռագրերից, ունեն մնացա-
կանացդ
- 47 h քո գտեալ
- 48 N ոսահման փխ անսահման ք անսահմա-
նաբար փխ անսահման բարի
- 49 Z տ. 49-ի փխ ունի տ. 50 և ընդհակա-
ռակն V ողորմեաց
- 50 V ողորմեաց (և ողորմած) փխ Ողորմեա՛
և չիք ինձ V ողորմեաց (և ողորմած) փխ
ողորմեա՞
- 51 N կրկինս (ք երկուս) փխ երկունս ք
դերկունս F շարեացն Jγ շարեացս աք շա-
րեաց սրք. շարեացս
- 52 δ բառեայր սրք. բառեար f բառեայր BZst
պարգեւեալ GHNWβλbm պարգեւացդ (S
պարգեւաց) փխ պարգեւեալդ Zs շնորհ
o շնորհս
- 53 β կապտել BP ամենաբնեւեալ B հոգ-
ւոյդ N հոգւոց
- 54 fիք լուծանել ABDEVωΣΦ կնիքդ Cμ
կնիքդ սրք. կնիք FZδθλστς կնիք U
զկնիքդ F արբայական փխ արքունական
- 55 չ. փաշք JMOTαγδθμσφω մեղանացս Q
մեղանացն սրք. մեղանաց Zαs մեղաց փխ
մեղանաց δ սրբութիւնս սրք. սրբութիւն
ABCDEFGHIGOUVZβθστΣΦ մտաց
- 56 Y մխիթարութեան փխ միութեան Z միու-
թեանն LSXr ընդ Y չիք զընդ ... պնդու-
թեան
- 57 θστfhiiklr զարուեստս ABCDEUVγΣΦզ
զարութեանն c զարութիւն U լեզուիս ք
չիք լեզուոյս յարմարութեան և յարմարու-
թեանն
- 58 Hδσbnr զաջողութած
- 59 ADUVΣ իս փխ ի X չիք ի C իս լու-
սոյդ սրք. ի զլուսոյդ ADUVΣ լուսոյդ Kβ
զլոյսոյդ Zh զլոյսդ NU բաշխեալ
- 60 Q զրել NVbefhikrx զպրութիւն և զմա-
հոց
- 61 h չիք Մի պահեր b չիք մի՞ H համարեր
- 62 W չիք մի ամաշնչուցաներ
- 63 U ոտնհար լինիք փխ ոտն հարկաներ
- 65 Bλ զկորստեացն
- 66 Zs իրրե C ըստգտեալ սրք. գտեալ F
գտտգտեալ KLQsXY զգտեալ (NPUWZ-
δφΓabdfikmopru գտեալ և վտանգեալ)
փխ ստգտեալ αք գտեալ սրք. (c սրվ.)
ըստգտեալ s զգտեալ սրք. ըստգտեալ
- 67 L յարուցաներ SYm յարուցանես C զծառն
սրք. ընդ իս զծառն o յիս a զծաղիկն փխ
զծառն և անխիղցն
- 68 HUL յարձակեր ABCDEFOPRUVYZθστ-
ΣΦfmnostu չիք ի Γ յիս սրք. ի յիս MN-

- Vβ զսաղարթն օ զաղարթ փխ զսաղարթ
ABDEFΘ փառսին CS փառսին սրբ. վը-
նասուցն MNO փասուց δ փասուցս
- 69 Who բնծուղեր Y բնծղիւր ikr բնծիւղեր
յիս NZs զծաղիկս Ns մեղաց U մեղացն
Z մեղանացն փխ մեղացս
- 70 Z ա. 70-ի փխ ունի ա. 71 և բեղնակա-
ռակն F չի՛ք բեղ Fիօ յառաջ ր զնմանակ
փխ զնամակ
- 71 Սս գլուխն հ գլխութիւն SXY պտղոցն
և պաղոցն
- 72 Ս ճեղս և ճեղս A և այս տողն ունեցող
մնացած օրինակները, բացի AJMRդԻ-
emqlx ձեռագրերից, ունեն ճուղս N երկ-
րաստ (β երկնաստեղծ) փխ երկրաստեղծ
յ ժառանցս Ux զգլխտ K զործող սրբ.
զործող L զործող MZs զործողն Q զոր-
ծողս սրբ. զործող A և այս տողն ունեցող
մնացած օրինակները, բացի JPTUVպՃ-
դԹմսԺքօք ձեռագրերից, ունեն զործող
- 73 x բանդ i բնղմ D ա[հեղ] բառից
մինչև բան Չբ ա. 11-ի յիշա[տակաւ]
բառը ներառյալ չունի և զօրարկնութիւնս
փխ զանարկնութիւնս N չի՛ք իմ
- 74 RSWλωmotu իմոց S կաս կամաց Wδλ-
chimotu կամացս PWbhmto զաւանդ U
հոգոցս ABCEFNUVβΣΦx վարեալ S
վարեալ սրբ. վարել V վարեալս Խ վարե-
լութեան սրբ. վարել ի գերութեան Jγ գե-
րութեանն NUVWZβδbcefhngrtux գերու-
թիւն d գերութեան
- 75 V չի՛ք զիս LSUWXօ փառաւորել Y փա-
ռաւորել փխ փառաւորեր α անտանաւր
սրբ. մի անտանաւր
- 76 Z չի՛ք ալսր γ ալս a ալսմ գրx յանցա-
ւորի հ զի յախտնական ց յախտնական
Y տուժել
- 77 AEFV սակաւու C սակաւ սրբ. սակա-
ւում Zs սակաւութս ր սակաւումն Zs այս
T ամանակի սրբ. ժամանակի Խ ամանա-
կի s ժամանակիս սրբ. ժամանակի ր
զանվաղյսճանել s զանվաղճանելի δ փառսն
A չափելի CE չափելի սրբ. (E սրբվ.)
չափեր OW չափել
- 78 MPZλh հովիտս Jγ հեծութեանն LSY մե-
ծութեան (W նեղութեան) փխ հեծութեան
- և զանհաւական ր (նվկծ) զանտիրակաւ-
փխ զանախտական Wμբ զկեանս Ի՛ գրա-
ւեր փխ գրաւեր
- 79 W չի՛ք բեղ Q մթութեանն NVZs զանճա-
ռելի N զլոյսդ Zs լոյսդ Ի՛ փոխածածկեր
փխ փոխանակեր
- 80 BEHWbdfhoqx զերեստեակ C զերեստեակ
սրբ. զերաստեակ ABCEGHQQRγϷΓΣΦx
արտողի (LPUVβδcefhikr արտողի N
ուղի λ զարտողի) փխ արտողի μs ար-
տողի սրբ. զարտողի N նեռեալ V հե-
տակի
- 81 H զկայմուրն յ ճանցիստ AFVΣΦ կեն-
դանութիւն փխ ճանգստեան բաւականու-
թիւն BC կենդանութիւն սրբ. ճանգստեան
բաւականութիւն
- 82 յ զհովիտս β ստուարական փխ ստուարա-
կան
- 83 Σ ճանդերձեալս AEF հրապարակեալ BC
հրապարակեալ սրբ. հրապարակել GZβԻ՛-
aikgrst հրապարակեր
- 84 Q րէ՛ Zs մարարեցես ikr տուանց M
զործողս ZX զործող Խ զործս Σ զործողս
սրբ. զործող A և այս տողն ունեցող ր-
յու օրինակները, բացի .JTαβγδյԹմսԺքօ-
ձեռագրերից, չունեն իմ Y զչարիս ԹԽ շա-
րեաց Σ չարիս սրբվ. զչարիս
- 85 FLORWXYβγδλωΣcecfghiklmort կենդա-
նոյն
- 86 FZs շտեմարանեցես H սրտիս
- 87 Zs աստէն փխ Աստտին AFV չի՛ք ան-
րոց BC ալրեցայց սրբ. անրոց ալրեցայց
P ալրիմ
- 88 V քննիցես σ քննցես փխ քննեցես
- 89 M հալեցայց սրբ. հալածեցայց
- 90 f տնկանկից J զմեղսն սրբ. զմեղս Ταβγ-
ծդԹմսԺքօ զմեղսն
- 91 V սոսին փխ նոսին λ վառնել
- 92 tu ահաւոր և ամենակարող
- 93 LN չարութեանց P չարեացս փխ չարու-
թեանցս β չարութեանցն
- 94 λ բարիք փխ բարիդ U փոխադրեցէ փխ
փոխանորդեցէ
- 96 Խ անշիջանել δ անհասանելեալ փխ ան-
սահմանելեալ
- 97 ց գթութիւն փխ գոյութիւն, բնութեան

99 L պահեստիս փխ բնակեցես X բնակեցես սրբ. պահեստիս
 100 NWΛΓm շիք միութեամբ ABΕFHOUV-
 αγΣΦqx որ բնդ N ո բնդ r մեղացս բնդ
 101 ABΕFOUVZΣΦs զապականութիւնս C
 զապականութիւնս սրբ. զապականութիւն
 ABΕFOUVZΣΦs մեղաց C մեղաց սրբ.
 մեղացս r շիք մեղացս ABCEFGHMOP-

RVβθστβdefhiklmnopqruxt մերժել M
 շունի իսպառ բառից մինչև բան ՀԹ տ.
 39-ի կերպ բառը ներառյալ
 102 Z յանարատութիւն
 103 N շիք անմահ, շունի Յիսուս
 104 δ յաւիտեանս յաւիտենից
 105 NXΛΣh շունեն տողը

Բ Ա Ն ՀԹ

Վերնագիր.

K համարակալված 27 փխ ՀԹ BCEKOP-
 TУβλσabfγimnoqutx վերնագիրը կրճատ QΓ-
 ճիւղա համառոտագրույցամբ W նորին Գրիգորի
 խառնք ընդ աստուծոյ փխ վերնագրի bi հե-
 ծութիւն h հեծութիւնն HLSUVYΣΦbhiոր բան
 ZΦ սրտէ h շիք բնդ B կրճատ վերնագրից
 անտո ունի ի լման ասա

1 ABΕFVωΦhiց տէր փխ տէր տէր CΣt տէր
 սրբ. տէր տէր
 2 r սիրոյլից փխ Սիրող
 3 V նայեաց U կերպարանս բնութեան OP
 բնակութեանս փխ բնութեանս r բնութիւնն
 P շիք միշտ սխալական P անսխալական
 փխ սխալական γ սղխալական
 4 δ շիք ինձ G տարածման
 5 Z ելիցն ω շիք ելից SWY արեան Z ա-
 բիւնս N շարժողութեանց
 6 V մարտիր փխ մատիր β տեսաներ
 7 η հաստատելի h կախութեան փխ խաղու-
 րեան Z ի խորհրդոց
 8 ω շիք զոր A և այս տողն ունեցող բոլոր
 օրինակները, բացի JKLOQRSTXYαγδιθ-
 ιστφω ձեռագրերից, շունեն իսկ V յոչէից
 9 s դու սրբ. միայն դու V մասն փխ ան-
 մասն h ստութեանն
 10 δ իրաւուն ABCEFHUVZΣΣΦtux ինձ
 գրիլ (HUZστu գրել) c գրիլ ինձ սրբ. գը-
 բել ինձ s ինձ գրել սրբ. ինձ գրիլ JKOQ-
 Ryλμδfghiklor գրիլ V մեղուցեալս
 11 Λf վրիպանաց O վրէպանաց P սղխալ-
 մամբ WΓ պատրեալ փխ պարտեալ Z
 պարտել s պարտեալ սրբ. պատրեալ r

պատրեալ սրբ. պարտեալ
 12 YZp իրրի
 13 W բանի Z քո Gβc երեւալ VZhs երեւի
 14 a արդարեւ սրբ. արդարեւ JTXαγδιθμστ-
 φω (Z գիտակ ես) գիտակ իսկ ես փխ
 գիտես իսկ β գիտես իսկ սրբ. գիտակ իսկ
 ես s գիտես սրբ. գիտես իսկ F շիք իսկ
 15 KNbm եթէ U ընդանարոյս ZΛΓr շարու-
 թիւն s շարութիւն սրբ. շարութիւն
 17 o իմաստնոյն U կանխադեկոյցն Zabeghs
 առակին c առակի սրբ. առակին
 19 FU պատրաստեալ է c պատրաստեալ սրբ.
 պատրաստեալ կայ tu պատրաստեալ կայ
 V շիք եւ ի նմայ փխ մնայ
 20 h ի գեհենին Y գեհեն λ զգարող Յւլտ
 մահու P յաւիտենից փխ յաւիտենականի r
 յաւիտենականին
 21 Qo զամաթոյն
 22 Nλ յայտնեալ N βշուականիս փխ βշու-
 աականիս
 23 LPSXY ի յետին W յատենին Zs յանդի-
 մանութեամբ h յանդիմանութեան
 24 UZas ողորմութեան r ողորմութեանն h
 ընծայեցոյց
 25 Z շիք մի H անտեսանելիքն փխ անտա-
 նելիքն Z ահաւորութիւն s ահաւորութիւն
 սրբ. ահաւորութեան
 26 δ ցոյս փխ ցոյցս V եկեալք h կերպարա-
 նեացէ ո կերպարանեացին բառից մինչև
 տ. 125-ի զերծեալ բառը ներառյալ ունի
 ու զգոյցամբ
 27 Z անյուս e ավիշութեան F զղջմանն ω
 զղջման U կարգել λω արկեալ փխ կար-
 դեալ

- 56 WZs զանրատիպին Z թուոյ և թուոցն s թուոյ սրբ. թուոց
- 57 ճ ողբալիս սրբ. ողբալ ողբալիս Nի յայն ABEFVԾՏՓ աւուր մեծի C աւուր մեծի սրբ. մեծի աւուր և աւուրն U աւուր վը-տանդին մեծի F չիք մեծի
- 58 NZ յառաջել A և այս տողն ունեցող բո-լար օրինակներ, բացի FKLQRXYZaghi-կն;օրգrstux ձևագրերից, ունեն զհանդի-սումնն
- 59 ու ոմնն ճ դարիկական ABCEFOVՏՓ նը-մանութիւնն U չիք նմանութիւն
- 60 Z բառ ձևոյ s բառ ձևոյ սրբ. զձևոյ F տաղնապին s տաղնապի սրբ. տաղնապին Z փախստական s փախստական սրբ. փախըս-տականն t աւելով
- 61 կէ չիք որ ... առիւծու OUV առիւծոյ i առիւծոյ
- 62 կէ չունեն տողը Y պատահանցի Z պատա-հանց չիք նմա, արջու
- 63 կէ չիք եւ փախնուցու t ի յերևաց ք Էրեսաց JKLQTXΥαβγδθμστωց արջոյն S յարջոյն Z արջոյ
- 64 ու չիք եւ՝ U մտեալ N յեցուցե JTպղիւ ի յորմ FLSWZՅλστφΓϐηις յորմ p յոր-մրնն
- 65 բա չիք գնա ց ալ
- 66 ճ սասկացուցանէ ր սաստացուցանէ
- 67 ABEOVՏՓ պատերազմի և կերպարան C պատերազմի և կերպարան սրբ. կեր-պարան Վ կերպարան և Wikr իրին օ բաժնելի
- 68 S սոէ խաւար է սոէ սրբ. խաւար է սոէ Yն խաւար է սոէ Hիկր չիք սոէ ա չիք է
- 69 ABEFORVWԹՏԷԷՏՓոյօ խաւարի C խա-ւարի սրբ. խաւարոյ KO մառախլոյ LP մառախլոյ MVօեփκνprstux մառախլոյ Z մառախլոյ a մաղաղիւսոյ
- 70 N հրշտակն
- 71 ք ոտիկեան ձմ իրաւամբ Or աղաս-տանեցէ վիս ամբաստանեցէ ՍԹմստա ամբաստանիցէ
- 72 G չիք հատուցանողն... յանդիմանեցէ V արդարութեան
- 73 Uh խուճապին

- 74 ikr զոմանսն JKLMNOPQRSTUVWXYZ-պծիԹՏտֆaghiուցx կեանս
- 75 Nu չիք եւ Տր զոմանսն γ յամաթ
- 76 ABEOUVՏՓ լցեալ դէմս C լցեալ դէմս սրբ. զդէմս լցեալ F լցեալ զդէմս t զդէմս Zծ չիք լցեալս Թմստ ձեռագրերից բացի. այս տողն ունեցող մնացած օրինակներն ունեն լցեալ և ցանկն փխ ցուցանեն
- 77 ճ Էրենբիս փխ ահարկուս N քստմելիս k քսմելիս
- 78 s պսակս սրբ. զպսակս ABOUVԹ լուսա-պաճոյճ CE լուսապաճոյճ սրբ. (E սրբվ.) լուսապաճոյճս L լուսոյ պաճոյճս Γ լու-սապաճոյճս AO Էրենցուցանեն փխ մա-տուցանեն BCE Էրենցուցանեն սրբ. (E սրբվ.) մատուցանեն
- 79 N կիտոց փխ ալոց x ալոցն t չիք մա-հու
- 81 ք անվաղիսճան
- 82 M բարիս ACEORUՏcdefhikop յաղթու-թեան B յաղթութեան սրբ. յաղթութիւն Թ յաղթութիւն սրբ. յաղթութեան ր յաղթու-թեանն s յաղթութիւն սրբ. յաղթութիւնն x յաղթութիւնն
- 83 Z շարադործիս ինձ
- 84 NSXYI րախեալ s րախելն սրբ. րախել ր խարել փխ րախել և ինչ ոչ u ինձ փխ ինչ K յաղղեսցէ Տ աղղեսցէ սրբ. աղղի-ցէ s աղղիցէ սրբ. աղղեսցէ A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակներ, բա-ցի JTZպծիԹմստֆա ձևագրերից, ունեն աղղեսցէ
- 85 MΓhոյ զթութեան ZՏs առ սրբ. (Տ սրբվ.) որ առ x որ առ սրբ. առ LY յիս
- 87 V որք HWZλΓamos ծածկեցեալքն N ծածկեցեալք R ծածկեցեալք սրբ. ծած-կեալքն V ծածկեալ cիhlnpqx ծածկեալք F յայժմուս NSVZas վարոց ABEORV-ՏՓոյ տեսակին C տեսակին սրբ. տեսակը F տեսակն
- 88 ABEFGOVՏՓ քննութեանս փխ քնու-թեանս C քննութեանս սրբ. քնութեանս
- 89 ճ գոյութիւն MΓ ամենայնից (W ամե-նից) փխ ամենայն էից և էիցս
- 90 Γg մարմին L զթութեամբ (N գոյութեամբ g գրութեամբ) փխ գրութեամբ s գրու-

- թեամբ սրբ. զորութեամբ Z ի սոյն փխ
խկոյն S ի սոյն սրբ. իսկոյն
- 91 Y խորութիւնքն F կնքելոց GJKLQSTXY-
ալլծդժմստքա կնքեցելոց S կնքեցելոցն
սրբ. կնքեցելոց ABCEOSՓ ձեռագրերից
բացի, այս տողն ունեցող մնացած օրի-
նակներն ունեն կնքեցելոցն W չիմաստ ա
չիմաստեացս սրբ. չիմաստից աստեացս
- 92 ABCOPZSՓafhikpqrutx կերպարանի S
կերպարանի սրբ. կերպարանին
- 93 Յ որ փխ Ուր Za այժմու JTaծդւ այժմ
սրբ. այժմ ահա (J-ի սրբագրումը լուս-
անցքը կտրվելու պատճառով չի պահպանե-
վել) Վ այժմ ահա Ս այժմ ահա սրբ.
այժմ JTaլծդժմտքա շահավաճառութիւնք
փխ վաճառաշահութիւնք Ս վաճառաշահու-
թիւնք սրբ. շահավաճառութիւնք
- 94 CEFHNRWՅSՓbcdhiklmqrutx անդր փխ
անդ S անտ սրբ. անտր ի իրրե ACPQ-
UWYZSՓbcdfhiklmpr զաղաթամայն BEs
զաղաթամայն սրբ. (E սրբվ.) զաղա-
թաման G զաղաթաման CR արհամար-
հեալ սրբ. արհամարհեալը U արհեալ սրբ.
արհամարհեալ ABEFWΛΓΣՓոյtu ձեռա-
գրերից բացի, այս տողն ունեցող մնա-
ցած օրինակներն ունեն արհամարհեալը
U հերքեալ լրանին
- 95 A B E G H N PRUWΣՓbcefhikmnoqqrutx
հեծութեանն C հեծութեանն սրբ. հեծու-
թեան S մեծութեանն որ փխ հեծութեան
Z հեծութիւնք S հեծութիւնք սրբ. հեծու-
թիւն կրկին սրբ. հեծութեան
- 96 SZbm անդրէն փխ անդէն
- 97 ZΓs ողորմութիւն N ձօղող Uδfgtux ճըշ-
դելով Վ ճշդող Ծ ճշդիւ AUWZΓaefgikl-
noqqrux սերմանել Cd սերմանեալ սրբ.
սերմանել ի սերմանել անդէն
- 98 s զնայ սրբ. զնան
- 99 V տաղան C նախանցիցն սրբ. նախան-
ցիցն ZԾ նախանցիցն Γ նախայանցից
- 100 V կտակարան Ող տիրանարդից p տի-
րանարդին
- 102 CMNSWZλabm մեծաձայն S մեծաձայն
սրբ. մեծաձայն
- 104 WΓ զուխտ H ցկորդութեան Γ կցութեան
փխ կցորդութեան r կցորդութեանն
- 105 CETαδbr վկայութեանն F անտեսից S
անտեսիցն սրբ. անտեսից
- 106 o զարիւնն S զարիւն սրբ. զարիւն
- 107 Z ամբաստանութիւն Z առաջի տարածա-
նեն իրաւացի փխ իրաւացի... տարածա-
նեն V տարածեն
- 108 λ զտանջանարանս
- 109 CRαθS անձամբ սրբ. զոր (θS որ) ան-
ձամբ Ebcdefghikmnopqrutx զոր անձամբ
N անձամ U անդէն փխ աստէն V պատ-
րաստեցին r պատրաստեցի
- 110 λ արդ զհարդ Z ի յուսոյ փխ յուսոյ յ յու-
սոյ փխ յուսոյ ΣS ի յուսոյ a յուսոյ սրբ-
ի յուսոյ
- 111 Zs թէ F զաստօրն ZλΓbgms զասիւր X
արդարոց
- 112 Zδasu փառաւորեալը δ չիք եւ d երան-
ութեամբ V սարսին
- 113 F զատաստին (W զատաւորին) փխ զա-
տաստանին
- 116 h և այլ և NVWΣՓ պատուհաս N իմն
փխ իմ
- 117 Z կորուստն իմ
- 119 r փրկութեանն S կորուստ սրբ. կորու-
ստն AE զրելոյս (JTaլծդմքա զրաւելոյս
τ զրաւգրելոյս) փխ զրելոյս BCYβϕ
զրելոյս սրբ. զրաւելոյս (CUՓ զերելոյս)
R զերոյս սրբ. զերելոյս θS զրաւելոյս
սրբ. զրելոյս (σ զրելոյս)
- 120 αլւտա աւգտեալ փխ աւգնեալ β աւգնեալ
սրբ. աւգտեալ θ աւգտեալ սրբ. աւգնեալ
Z չիք միտանգամ JLNSTVWXYαδθστϕ-
ωx զրանց βդմք զրաց սրբ. զրանց
- 121 Z չուի տողը ի հանգերձեալն Fs փրձեալ
փխ պրձեալ T պրձեալ սրբ. փրձեալ U
պրձել
- 122 ABCEGKOVΣՓf իմաստից S իմաստից
սրբ. իմաստիւ Ծ իմաստիւ S զաղաղ-
տիցն փխ զաղաղայիցն U զիպուածն
- 123 γ և բաւականացեալ GNQUβtu արկիդին
a երկիդին
- 124 P տաղնապէս Z չիք տաղնապէ P չիք
տանջանաց NTդժտա ահադին փխ ահին
ERc համբաւով սրբվ. (R սրբ.) համ-
բաւոյ UZabdefhikmnopqrux համբաւոյ !
համբաւոյ սրբ. համբաւով

- 125 Zws բարեկարգ A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի FJKLQSTV-XYaydիմստքովն ձևագրերից, ունեն բարեկարգ
- 126 GKMBikr կորեանց Ho կորեանցն փխ կորեանցն օ առիւծոյ
- 127 N օր ABEԾԹ ի կերակուր ի բէն զիս C ի կերակուր ի բէն զիս սրբ. ի բէն զիս ի կերակուր Fikr զիս ի բէն ի կերակուր U ի կերակուր ինքեանց զիս (Vg կերակուր ի բէն զիս) փխ ի բէն զիս ի կերակուր
- 128 Ե ծախեալ B ատամարքն U ատամամբն բ ատամամբն
- 129 OZ զորովայնն և զյորովայն Ohx մահուս մահու սրբ. մահուն NSZs լցեալ և լցուցեալ

- 130 AO զանդուստ (Դ զարտասուստ) փխ Զասուստ BC զանդուստ սրբ. զասուստ Z հանեն (և հալածեն) փխ հալեն
- 131 k օր փխ Ուր JTUWaydիմստքօօ անսպառ ևkr մթերից
- 132 ABFGHKNOQRSWXYլճԳՓօգք ծխումն փխ ծախումն CEԾՏ ծխումն սրբ. (Ե սրբ.) ծախումն ժլ ծախումն սրբ. ծխումն
- 133 R կորզեալ սրբ. կորզիւ և կորզեալ W ատաման փխ սատակման
- 134 g կեանսն և (կեանս) և ի ժ յերանուծիւն և յերանուծիւնս
- 135 LSXY յուսոյ փխ յուսոյ
- 136 N չունի Յիսուս
- 137 AKNԾՏIs չունեն տողը

Բ Ա Ն Զ

Վերնագիր.

K համարակալված Զն փխ Զ BEHOPլճ-Tabiox վերնագիրը կրեաւ M նորին սրբոյ ազերս մաղթանաց առ սուրբ կոյսն Աստուածածին (W Մաղթանք առ սուրբ Աստուածածինն ք Մաղթանք յամենասուրբ մայրն աստուծոյ Մարիամ) փխ վերնագրի Tծմոք վերնագիրը համատոգարարչամբ եւ հեծութիւն գ խօսք առ սուրբ Աստուածածինն փխ առ ... աստուծոյ HILRSUVYՏեհր բան ր շիք ի QRZ սրտէ FJ մաղթանք առ սուրբ Աստուածածինն փխ խաւար ընդ աստուծոյ և շիք ընդ Վ աստուծոյ մաղթանք առ սուրբ Աստուածածինն և սուրբ Աստուածածինն փխ աստուծոյ

- 1 i շիք և NWի այսբանեացս k այսբանեաց սրբ. այսբանեացս ր այսբանեացս
- 2 և չունի ա. Զ-3
- 3 Z աստուածային բարկութեանց պակուցանողական սաստկութեանց Uikr շիք Պակուցանողական սաստկութեանց W սաստկութեան M բարկութեանցս
- 4 FWDԾմստ հոգով U ոգոյ Z օ հոգով օ ոգով սրբ. հոգով E թախծութեանն Ga թախծութեանց օI թախծութեան s թախծութեանն

- 5 V օ աղաչեմք
- 6 օ հրքշտակ ծ սերովրէ փխ բերորէ
- 7 Rք իբրև սրբ. իբր օ իբր սրբ. իբրև A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի BNOUNVWքծլճՏՓս ձևագրերից, ունեն իբր և զարք UW զլոյս
- 8 N նմանութիւն և նմանութեանն ք պատկերին J արաւակին սրբ. պատկերի արուսակին NPWԻacdfhiklmnք արաւակիք ք արաւակիք A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի HTaydիմստքօ ձևագրերից, ունեն արուսակիք
- 9 ք գերազանք ք բանակութիւն սրբ. բան զբանակութիւն U զբարձրութիւն բնակութեան K զբնութիւն փխ զբնակութիւն I զբնութիւն սրբ. զբնակութիւն e զբնակութիւն սրբ. զբնակութիւն երկնից V անկոխելի
- 10 SX երկնաւոր (Z արինաւոր) փխ երանաւոր s օրինաւոր սրբ. երկնաւոր ԹX խոստման ր խոստմանց ևք էգեմ U շրինաւոր փխ շնչական
- 11 Fhtu կենաց kr անմահիցն
- 12 V բարձրելոյն x բարձրեալ և ի բարձրե-

- ալն ի ԲԲ Հովանաւորեալ վիս Հովանա-
ցեալ
- 13 ր շիք և մարազործեալ
- 14 Տ յարդեալ վիս յարգարեալ
- 15 ՎԿ միաձին
- 17 Ի ըստ վիս Ընդ Ն ազտ (չգ անախտ m
անաղատ) վիս անաղտ և մարրութեամբդ
Ս արի վիս բարի
- 18 Ի ըստ վիս Ընդ Բ խնակալ սրբ. խնամա-
կալ
- 19 L S X a ախմ և շիք այսր Ս ազաշանաց
վիս աղերսանաց
- 20 P բնծայեալ Z s բնծայս սրբ. բնծայեա
ա բնդ սրբ. և բնդ Ի շիք բնդ W խտունեա
- 21 F h զբան Ս ներողի վիս ներբողի d պա-
ղատանս
- 23 V բում
- 24 Բ Տունկ Դօ պաղտոյն
- 25 Ս արւնեալ վիս ազնեալ
- 26 Z շիք ի T ծնելութիւնդ սրբ. ծնելութիւն
զւմ ծնելութիւն սրբ. ծնելութիւնդ ծ աւծե-
լութիւն (վիս ծնելութիւնդ) սրբ. աւծելու-
թիւնդ A և այս սողն ունեցող մեացած
օրինակները, բացի H J N S W Z չդժպտ-
եստ ձեռագրերից, ունեն ծնելութիւն
- 27 A B C E F K L P Q R Փ ed h n o p q x որդոյդ S
որդոյդ սրբ. որդոյ XY Տ ef i k l r որդոյդ Ն
որդոյն և շիք բոյ
- 28 C օժրնդակեա սրբ. օժանդակեա E F ճ i k r
աւժրնդակեա Ս աւժրնտակեա Տ Փ աւժրն-
դակեալ M թօր Է թեոյդ M աղօթիցդ
W աղաթեալ և
- 29 N մայր CE թ կենդանեաց սրբ. (E սրբվ.)
կենդանութեան M N P W Z չ a b d e f h i k o p q r l-
u x կենդանութեան վիս կենդանեաց s կեն-
դանութեան սրբ. կենդանեաց
- 30 S Լիցն սրբ. զԼիցն Ծ յԼիցն M ի յերկ-
րեա W յերկեա վիս յերկրէս Y Հովտաց
- 31 N լկանացդ G Հեռեկ սրբ. Հեռեալ
U W i ag i k r Հեռեալ V Հեռեկ N շիք
Հեռեկ... աթիվանացդ Է կեանսդ H S չ չ-
ծեք x օթեանացդ (աթեանացդ) Ս V ա-
թեանացդ և աթեանացդ օ աթեանաց
եանաց Է պատրութեանդ վիս պատրաստու-
թեան
- 33 K ինձ տան S տօն ինձ սրբ. ինձ տօն և
բերկրութեամբ
- 34 N ողջացուցիչդ օ Լրկանց
- 35 M աղաչեա սրբվ. և աղաչեա
- 36 Z շիք Զի
- 37 Z a s աճա և N աճ վիս աճա Բ բեղունե-
լութիւն W զբեղունելութիւնդ ծ զբնտա-
նութիւն վիս զբեղունելութիւն
- 38 Nu արտասաւք L S Y ազնեկ H U W Z ճ b i k-
m p r վտանգելոյս և վտանգեցելոյս s վր-
տանգելոյս սրբ. վտանգեցելոյս Ս արշ-
նեալ վիս զովեալդ
- 39 ց խում S իմ կրկնված ց Հաշտութեան
- 40 Ս ըստ վիս Ընդ Ն իմ M V Y Z Տ Փ a b h m s t u
բարձրելոյն T բարձրելոյդ սրբ. բարձրե-
լոյն
- 41 Y տաճարդ Z խորան վիս տաճար S խո-
րան սրբ. տաճար
- 42 Y փառատրեալ վիս փառատրեա N զորդի
- 43 և շիք ինձ N Հրաշագործեալ և Հրաշագոր-
ծեա
- 44 F և մայր աստուծոյ
- 46 No ցուցի J K L S X Y աչԹմստ փրկութիւն
- 48 F K N S W Y Z թ չ լ մ թ ag m o s Լ թ լ և թ լ
I S p սրբո՛ւի
- 49 F R V W Z i m s o t u Լ թ լ Ն շնորհեցես վիս
շահեցես x շահեցես սրբ. շահեցես
- 50 F N R S W Y Z i m o s Լ թ լ և թ լ a զարու-
ցեալս սրբ. զհարթուցեալս և զարթուցեալս
վիս զհարթուցեալս Ի յանձնանձեցես Z s
յանձնանձե և յանձնանձեցես
- 51 F R W Z i m o s t u Լ թ լ Z կոչեցես վիս մա-
տուցես
- 52 F W Z i m o s Լ թ լ և թ լ N շիք միշտ K Z
շիք սուրբ
- 53 F Z s t u Լ թ լ u մերժեալս K L Q S X Y ծ բն-
դանացուցես (բնտանացուցես) N բն-
տանացուցես B F K L O X Y մեծարեալ A
մեծարեալ սրբ. մեծարեալդ աստուծոյ
B F K L O X շունեն աստուծոյ Z s յաստու-
ծոյ
- 54 F Z s Լ թ լ և թ լ Ni ցուցես R զգլխածու-
թիւն սրբվ. զգլխածութիւնդ Y m զգլխութիւն
(i k r զբո զլուրիւնդ) վիս զգլխածութիւն Z
զգլխածութիւնդ
- 55 F Z s t u Լ թ լ V շիք Թէ CE զժիկալս սրբ.

- (Է սրբվ.) զկժնեալս (GMLN զգործանեալս
(PRWfacedefghimopu զկժնեալս) վիս դժը-
փեալս ք զկործանեալս սրբ. զժփեալս
ապլս սրբվ. զկործանեալս k զկժնեալս սրբ.
զժփեալս l զկքժեալս զժփեալս

56 FZs էթէ տւ ե թէ LSY հ վիս ի ծ չիք ի
Wf խոտութեանց Z փոխես s փոխես
սրբ. փոխեսցես FVWSΦ չիք գիս

57 FZstu էթէ Z հնարատորես

58 FZs էթէ տւ ե թէ o չիք իմ H մահուան
JOTYHσTϥ նշանջիչ U նահանձիչ վիս նա-
հանջիչ ծիւ նշանջիչ սրբ. նահանջիչ r նա-
խանջիչ

59 FZstu էթէ F չիք իմ

60 F էթէ տւ ե թէ W գրածամեան Դ գրար-
ժանմանն Z պարտիս վիս խտրոց

61 Fut էթէ Դ ի վիս իմ U բնդոստուցիչ վիս
բնդոստիչ h բնդչոստիչ

62 F էթէ տւ ե թէ KLY լուսոյ U լուսոյ մայր
s լոյս սրբ. լուսոյ մայր

63 Fut էթէ S ղալեացս վիս ղալեացս Z ղալ-
լեացի s ղալլեացի սրբ. ղալլեացս Ldino
հատուցես վիս հատցես R հատցես սրբվ.
հատուցես Y հատստեակցես սրբ. հատցես
l հատցես սրբ. հատուցես

64 FZs էթէ տւ ե թէ Z ղխորտակեալ P
կռպորեակցես ի կաղղորեցուցես σ կե-
նաց ղենչ

65 FUZStu էթէ Zo ահարկես s ահարկես
սրբ. ահնարկեակցես

66 FU էթէ տւ ե թէ VW պատահեցիս Դ
նուիրել

67 P արհնեալ

68 C կուսութեանն

69 EZ անձրեկ

70 Z մայր Y բարձրելոյն h բարձրելոյն U
Յիսուսի Քրիստոսի

71 ABCEFIHKOPWZedighkopqxs արարչիդ
LUV արարչիդ β հ երկրի սրբ. հ քուսին
երկրի ապա սրբվ. հ երկրի

72 Zs անճառարար վիս անճառապէս UV
երնդակ Zabgms քաւանդակ UVZYs մարմ-
նով

73 Z փառուորեալ Zs բնդ հար հ բնդ U
սուրբ հոգւոյն Z հոգւոյդ s հոգւոյդ սրբ.
հոգւոյն

74 ABCEHOUSΦ էութեամբ Fσ անբնու-
թեամբ վիս անբնութեամբ

75 V ամենայնի (h ամենայնիս) վիս Ամե-
նայն UV ամենայնում (d յամենայնում)
վիս յամենայնում l երրորդութենէն

76 C յախտեանս սրբ. յախտենից յախտեանս
FRYδ յախտեանս յախտենից ABEMNO-
UVZYσΣΦ չիք յախտենից

77 ΣΦs չունեն տողը X ամէն ամէն հ ամէն
ալոյ եղիցի ամէն Y ամէն հ ամէն ալոյ
եղիցի

၆၆၆ ၇၇၇

Վերնագիր.

օ չունի բան **20** **K** համառակալված **29**
 փխ **20** **BEKNORW2**ՏԼ'abimuu վերնագիրը
 կրնատ **Q8**դաօս համառուտագրոյւյամբ **β** **Մազ-**
վանք առ սուրբ զուարթանքն, որ յերկինս փխ
 վերնագրի եիւ **Հեմոթիւն** ր **Հսկողին** և **Առնու**
 փխ առ **նոյն** **LMSUVYΣ**Փիզգ բան ր շիբ **/**
ZՓ սրտէ **B** կրնատ վերնագրից հետո ունի **/**
 լման առա **γ** վերնագրից հետո ունի **Մազվանք**
Հսկողիի յիմաց զերին զուարթնոցն

1 SX մաղխանացն ծ վերնոցն

2 σ *անմասից* ABCEFΣΦ *լուսակերպիցն* S

Հայցուածոց արք. Հայցուածոցն

3 V *npf*

4 Ա Հանապազորդիանն Տ արագաշտու-
թիամբ Շ բերանոյ սրբ. բերանոցն ՌՅՏԷ
բերանոյ Zablmstux բերանոցն

5 N բարեգլխուհամբ փխ բարեգուխ

6 Y 21f 100p/1p

7 NZp անկիրթ ևի անկիրդ եո անկիրբ (ի անկիրբդ) փխ անկիրբբ ց անկիրբբ սբ. անկիրբ Ա Հաստեալբ բառի մեջ տ-ից ուն- տո տեղ է րոդլ և լուսանցում գեւի տ- նով)անբար Հաստեալբ սբագրելու:

- համաք FKVWZՆճՏ հաստատելայր (ի հաստատելայ) փխ հաստելայր Պ հաստատելայր սքր. հաստելայր Z բերանոյ փխ հրամանաց
- 8 GHβqu աղնարկութեամբ N աղնարկութիւնք (նվկծ) աղնարկութեանն
- 9 Σ մարուր V օրհնելայդ
- 10 Yg վայելչականք
- 11 W շիք եւ ABEFOP շիք տեսութեանն CΣ մտաց սքր. տեսութեան մտաց ք մտաց սքր. տեսութեան մտաց ապա սքրվ. մտաց օ տեսութիւն S երազունք
- 12 Z որ σ պտղահարպար F տնկոյն BHMO-QRXYγշճΣcefhiklnpru թղենոյն F թրղենոյ W ձիթենոյն փխ թղենոյն F ետամեան
- 13 h զրնան յաւիտեան HZacefhprstux ժամանակ
- 14 h զյանցեալին, երկայինս փխ ներկայիս CEGNaղθλμτφbdmnp ապառնոյն a ապառնոյ
- 15 Z յարմար (փխ Յամայր) սքր. յարմայր h յամար փխ Յամայր լե յամայր յամրութեամբն սքր. (e սքրվ.) յամայրամութեամբն F յարմարութեամբ փխ յամրութեամբն M յամրութեամբ սքր. ամրութեամբ Wp յամրութեամբ a ամրութեամբն սքր. յամրութեամբն Γ յերկարաձգեալ
- 16 Ζμs ալդի
- 17 k սին սքր. սինս R սաղարթուն U սաղարթութեան փխ սաղարթին B պայճունելոյ HUλΓu պտղոյն LZabms պտղոյ A Ե այս տողն սենցող մնացած օրինակներ, բացի FKQSTXYαγδθμστφω ձեռագրերից, ունեն պաղոցն
- 18 FHLUWZΛΓbgm հշմարիտ փխ հշգրիտ ք հշմարիտ սքր. հշգրիտ Z շիք պատկեր N-Zs մարդկութիւնս
- 19 ABEFO հանդերձիշ C հանդերձիշ սքր. հանդերձիշ P շիք ալ
- 20 MV որք Z ընդ փխ առ
- 21 P մեր ք իմում փխ մերում V կարեցելով փխ կարեկցելով ք կարեկցեալով
- 22 լի բարեմասնութեան O մեզ U սպասատրեն փխ սպասեն
- 23 γ և ի CZλ յաւիտենական d կենդանութեամբն h կենդանութեանն MNRλ. փրկութեան Թք մերոյ
- 24 β առնել
- 25 α արգարիւն օ մեր սքր. մերձ W շիք եւ N շիք այս
- 26 P շուքի աստուծոյ ι կարգեալ վասն մեր N առ նոսա կարգեալ
- 27 p (նվկծ) Վասն դի HUV ստեղծելայր
- 28 UV ներդրածիայր
- 29 ք շիք եւ
- 30 JTZαγθμστφωΣas ստեղծելի ENh հաստուցմանն
- 31 S հշմարտարանք Z դատախազ h յանցարութեանն Gad երկրայնոցս JNPi երկրայնոցս Z երկրայնոցն ք երկրանոցս
- 32 JTαγστ յահաւորն Su ահաւորին ք յահաւորին սքր. յահաւորն օ յաւորն փխ Յահաւորին T յատենի սքր. և յատենի h յատենի ք յայախշր KLk իրաւամբ OX իրաւամբ
- 33 Uikru զմատակարարութիւն δ զմատարարութիւնն փխ զմատակարարութիւնն
- 34 O որ δ շիք եւ M տնդադար փխ տնդաւար ikr կարեկցին ABCEFOVWZΛΓOgn ազգի R ազդի սքր. ազգեալ
- 35 FQZikrs զմշտանուէր LS զմշտնչենաւորն փխ զմշտանուէրն δ զմշտանուէրն h զմշտանուազ փխ զմշտանուէրն նուազ k ձայնի սքր. ձայնի ք ձայնին
- 36 V ողորմեաց
- 37 Zi շիք ընդ ABENOUWΣΦ զոհարանութիւն C զոհարանութիւնն փխ յոհարանութեանն Jγr զոհարանութեանն Zs զոհարանութեանն δ զովարանութեան փխ զոհարանութեանն Sγ ձայնից
- 38 U ինզրուածոցն
- 39 W շիք եւ
- 40 Zs զթութեամբ քով M վերնոց GJK ստորնայնոցս Sh ստորնայնոցն U ստորնայնոցս adp ստորնայնոցս
- 41 Nλ բարեբարեալդ λ շիք առ՝ N սրսին (ZΓbgmstu նոսա λ նորայ) փխ նոսին
- 42 ք բարեզարդութեանն
- 43 L հրակերտիցն (N կերպիցն) փխ հրակերպիցն
- 44 V անմեղից O բոցանիւմիցն S բոցաննիւ-

- Քիւցն V հոգեղինաց Ի շիւ Եւ Ս անվա-
նէլէաց Z անվանեացն փխ անվանելեացն
45 Փ բարձր Ս բնորակաւորեան
46 K յաճախութեամբ փխ յաճախ գիտու-
թեամբ
47 C ջնուցանող սրբ. ջնուցանողը N ջնու-
ցուցանող S ջնուցանողքն A և այս տողն
ունեցող մնացած օրինակներ, բացի JK-
LQTXԿծիլծմստքա ձեռագրերից, ունեն
ջնուցանող
48 P տապով ABEFHURUVWԾՓx աս-
տուածսիրութեանց C աստուածսիրութեանց
սրբ. աստուածսիրութեան Zceflis աս-
տուածսիրութեամբ
49 N ինքեան ABCMRUYձՓ գմեր EHMP-
QUVWԿծիլծմստքա աստ-
ուանք (JKLXԿ ստանաւոր T ստանաւոր
Z տանաւոր ծօա ստանաւոր ր ստանա-
ւորս) փխ ստանաւոր G ստանաւոր սրբ.
ստանաւոր Ա ստանաւոր սրբ. ստանաւոր
ի ստանաւոր (փխ ստանաւոր) սրբ. ստա-
նաւոր ւ ստանաւոր սրբ. ստանաւոր
AFՅձ ստանաւորից (S ստանաւորիցս)
փխ ստանաւոր սրտից BCO ստանաւորից
սրբ. ստանաւոր սրտից ր ստանաւոր սրբ-
տիցս սրբ. ստանաւորիցս KLQԿծիլծմս
սրտիցս
50 GKLMPNRSUWYZbedefhiklmnpqrsx ի
մեծախորհուրդ ի ABCEFLՏՓիւր սրբուն
Z սրբուն s սրբուն սրբ. սրբուն ABCE-
FOVZձՏՓոս սեղանոյ G սեղանի Ի շիւ
սեղանիս (գրել է լուսանցում, բայց չի
պակագանկել)
51 Ի շիւ Ոթ (գրել է լուսանցում, բայց չի
պակագանկել)
52 Խ ներհնո V անգղանգալանաց փխ դան-
գալանաց
53 N հրամանականաց փխ հրամանաց
54 ABEONՓ կենաց փխ կամաց CՏ կենաց
սրբ. կամաց L ամենասեղծից Հմստեմոգ-
stux ամենասեղծից
55 ժ անարհիւրութեամբ
56 ՈԻ անարժանելի g անարժանելի սրբ.
անարժանելի

- 57 V երկնաւորը N մեծամեծ փխ մեծը
58 ր դիւտութիւն փխ դիւտութիւն X ան-
րիծ Խ և ահաւորը CENZ ահաւոր
59 O երկնաւորին ձի պաշտանեաւք Ե պաշ-
տանեաւք փխ պաշտանեաւք ր պաշտա-
նաւք
60 ABFUVՏՓ շիւ Ի CE յամպոյդ սրբ. ի
յամպոյդ GXԷ յամպոյ ACEFGLORVՏՓզ
ցուր (W ցույց) փխ ցուր B ցուր սրբ.
ցուր Z ցուր s ցուր սրբ. ցուր X ցուր
սրբ. ցուր ABFO նշուից EVYZԿծիլծմս-
cdlsx նշուից HLSUWXԷ նշուից N
նշուից R նշուից սրբ. նշուից Տ նշու-
ից սրբ. նշուից Փ նշուից
61 FS որով Z որը Սա մեղաւորս a մեղա-
ւորս հոգեղի սրբ. մեղաւորս հոգեղինի
62 Y ողորմեալ Կ Քրիստոս փխ Յիսուս
63 F հրշակի
64 W դարձուցանել ABEOUNՏՓ բարիս C
բարիս սրբ. բարից Խ բարի
65 N դաւանդս ikր մահու ոգոյս
66 Ս հաւատացեալ Y հաւատցեր փխ հաւա-
տացեր H տեսութեան (Z հաշտութեանն)
փխ տեսութեան S տեսութեամբ Նձց
տեսութեան hs տեսութեանն
67 ՆԷ դրնկալեալ W շիւ Ի քէն N շիւ Ի-
Z կենցաղս
68 A և այս տողն ունեցող բոլոր օրինակնե-
ր, բացի JTaԿծիլծմստքա ձեռագրերից,
ունեն սրտի RWԻ ի յիս Z բերկրել
69 A և այս տողն ունեցող բոլոր օրինակնե-
ր, բացի JLPSTXYαԿծիլծմստքա ձեռա-
գրերից, չունեն առ
70 N խնկալից փխ խնկալից W դիմար
71 Ի բարձրութեանն և բարձրութեամբ
72 Ս շիւ Ի F կենդանութեամբ W կենդանա-
լութս
74 Խ անքնինից փխ անքնին ընդ JNTUWX-
YZαԿծիլծմստքոս հար ծ հար սրբ. հարդ
75 N թվակցութեամբ
76 Տ շիւ Եւ երկրպագութիւն
77 BՏ շիւ Յաւիտեանս յաւիտենից KNUձՏ-
Փի շիւ յաւիտենից
78 BKՏՏի չունեն տողը

Բ Ա Ն 26

վերնագիր.

Օ չունի թան նշում և համարակալում K համարակալված 24 փխ 2P BEKPRβλsabgh-imoqu վերնագիրը կրնատ W նորին Գրիգորի խառք բնդ աստուծոյ փխ վերնագրի Zծառ համատեղագրույամբ ot Վեծութիւն ր Հսկողին LMP SUVYΣh բան ր չիք ի QՓ սրտէ

1 S աստուած փխ Տէր N րազմագութ փխ րազմապարզե

2 ծ հարստարան սրբ. հանկտարան

3 ABEOVZΣΦ եկիր C եկիր սրբ. եկեալ H եկար

4 S զանպատումն WY զանպատումն

5 Nσ զանեկալսն V ամենակալի փխ ամենալիր U աստուածութիւնդ

6 ABFOVΣΦ չիք սրբոց CE ատարեկոցն սրբ. (E սրբվ.) ատարեկոցն սրբոց ք (հվկծ) ատարեկոց բոց սրբոց

7 GHMN բոց

8 Z չիք եւ Հոգովդ օ Հոգովն և Հոգովս ABEFOΣ սրբոյ C սրբոյ սրբ. սրբով

9 N զորո Z արժանաւորութեամբ և արժանաւորութեանն Z իմումն

10 Օ չունի տէր V յամենայնիւ A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի FIHKTYαχδθϐμστϙω ձևագրերից, ունեն ամենայնիւ K ի յալում (բանի) AB-EFO պաշտպանեցի փխ պաշտեցի C պաշտպանեցի սրբ. պաշտեցի և պաշտեցեալ

11 U նոցուն սիրոյ փխ սիրոյ նոցին O չիք սիրոյ N ընտրութեանն ւ ընտրութեամբ և ընտրութեամբ

12 F շատարիկ փխ Շաւիդ UΣ շաւիկ ց շաւիդ F ելից ինձ ACDEGMNORUVWβλ-ΓΣΦ եղիցի փխ ելից Ba եղիցի սրբ. ելից P չիք ելից a նորովք DEVλՊqx նորաւ և F հորդեցես և հանդերձեցես U հանդերձ հանդերձեցես ACDEGOVλΣΦ հանդերձեցեն B հանդերձեցեն սրբ. հանդերձեցես KLSYZs հորդեցես փխ հանդերձեցես ՕծԴԴ յերանութիւն d յերանութիւն ր յերանութեան

13 W բարեհոլութեան փխ բարի հոլութեան

ACDEFGHQOβΓΣedq հոլութեան BLN-PUVXYZδηθϐbfikprx հոլութեան (Kh հոլութեանն) փխ հոլութեան R հոլութեանն egmtu հոլութեան օ հոլութեանն β նոցա ABCDEFOVΣΦikr ձևագրերից բացի, այս տողն ունեցող մնացած օրինակներն ունեն ի յողոյն

14 Γ չիք կալայց ABCDEFOUVWθτΣΦ չիք ի M յանեղծութեան

15 ADEGMNOUVWβλΓԺcefgbhp ատաշնորգաց BCΣ ատաշնորգաց սրբ. ատաշնորգացն օ յատաշնորգացն AD սկզբնաշահիցն փխ սկզբնաշնորհիցն BCE սկզբնաշահիցն սրբ. (E սրբվ.) սկզբնաշնորհացն (CE սկզբնաշնորհիցն) N սկզբնաշնորհից ՕVWg սկզբնաշնորհացն Z պատուոյս ծ պատուոյն

16 U դէտոցն փխ դետոցն s բանականացն սրբ. բանականաց

17 GMWβΓbgmrtux պանծականաց

18 A և այս տողն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի M ձևագրից, ունեն թագիւ AB-DEO պճնելոյ C պճնելոյ սրբ. պճնելոց HJKLQSWXYαχδσϙ պճնելոցն Tηθμϐτω պճնեցելոցն n պերճելոց սրբ. պճնելոյ s պճնելոց սրբ. պճնելոցն

19 s անկապուտ սրբ. անկապուտ Q զարութեանն W զարութեանց Zas զարութեամբ SWηqx պայծառացելոցն ևց պայծառացելոյ

20 W չունի տողը ևս խզով ABDEOUVΣΦ խզովն զարութեանն C խզովն զարութեանն սրբ. խզովն և զարարութեանն ր զարարութեանն C կատարեցելոցն սրբ. կատարեցելոց HNZλabmsu կատարեցելոց և կատարեցելոց ք կատարեցելոյ A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի FJKLPQTYαχδθϐμστϙω ձևագրերից, ունեն կատարեցելոցն

21 NZqsx աշակերտացն β մեծի սրբ. մեծիդ A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի JTYαχδθϐμστϙωs ձևագրերից, ունեն մեծի

22 V բարձրելոյ P չունի Քրիստոսի

- 23 **ABJKLQUWTF**ՏՓdm մարտիրոսացն Ի
նախատակութեամբ
- 24 **p** (բվկծ) որ **V** վշտաշարչար **ikr** մարմ-
նովն
- 25 **SUBt** վտանգատրն **KLM** անդամովք **SX**
անդամաւր սրբ. անդամովք
- 26 **M** երկրական փխ երկրաւորական
- 27 **Zr** մատուցեալ (օ մարդացեալ) փխ **Մար-**
տուցեալ **PΣΦ** նիւթոց
- 28 **S** և կենդանացան և բարձրացան
- 29 **HW** արիարարք **Wh** ելեալ **ABDEOVθ-**
օղՏՓ չիք **Ի** **C** յերկրէ սրբ. **Ի** յերկրէ
- 30 **r** վկայ **h** ամենափորձք
- 31 **N** իմանեացն փխ իմանալեացն **C** անտե-
սիցն սրբ. անտեսից **NUZastu** անտեսից
INOZIt ծածկելոցն **s** ծածկելոցն սրբ.
ծածկեցելոցն
- 32 **C** բարեացն սրբ. բարեաց **VZ** բարեաց **K**
տեսեցելոցն **NZY** նկատիչք (օ կատարիչք)
փխ նկատիչք
- 33 **N** աշակերտ **ΛΓ** առաքելոց **O** շարչարա-
կիցք սրբ. շարչարակիցքն **Φ** շարչարակիցն
- 34 **Zas** որք **t** որ ըստ **Zs** հատասարեալք **C**
գործով սրբ. գործովք **A** և այս սողն ու-
նեցող մնացած օրինակներ, բացի **JTαδ-**
ηθμστφωի ձեռագրերից, ունեն գործով
- 35 **β** անդադարեալութի սրբ. անդադարեալութի
- 36 **x** չիք **Ի** **M** յանկեալ **V** անդեան փխ ան-
կեան **h** անկեալ **Y** ուրախութեան փխ **h-**
րանութեան **d** երանութեան **h** երանու-
թեանն
- 37 **U** հաճողական փխ հաճոյական, մաղթու-
ղական բնդունանուէր փխ բնդունական
մաղթանաւք
- 38 **G** վատտակասէր (**U** վատտակահամբեր)
փխ վատտականուէր **h** բրտեալանդորուկ
- 39 **DZ** ընդ փխ ըստ **C** նոսին սրբ. նոցին **T**
սոսին փխ նոցին **Z** չիք նոցին **A** և այս
սողն ունեցող մնացած օրինակներ, բա-
ցի **MyθστΓabdefghiklmnpqrstux** ձեռա-
գրերից, ունեն նոսին
- 40 **K** անեղծութեամբ սրբ. անեղծ փրկութեամբ
Z անեղծութեամբ փխ Անեղծ փրկութեամբ
- 41 **Zaws** խաղացեալս **L** չիք և սուսերք **Z**
չիք սուսերք **JKLQSTUXYαγδηθμστφωg-**
զլux ներկելոցն
- 42 **ABCDELOSUVYΣΦ** ճգնաւորաց **U** սորբ
Z չիք սորբոց
- 43 **ΠσΦο** հետեցելոցն **Z** հետեղացն **αυ**
հետեցելոցն սրբ. հետեցելոցն **λ** հետե-
լոց **φ** հետեցելոցն սրբ. հետեցելոցն
- 44 **C** անպարտելի սրբվ. որք անպարտելի **N**
անպատմելի փխ անպարտելի **ο** սգաստու-
թեամբ
- 45 **Zs** դծալս **A** և այս սողն ունեցող բոլոր
օրինակներ, բացի **Zas** ձեռագրերից, ու-
նեն գոտոյիս **V** մարմնոյ **ABDEO** բոնու-
թեամբ **GNZ** բնութեան (**s** բնութեամբ)
փխ բնութեան **Σ** բնութեամբ սրբվ. բոն-
ութեամբ **ω** արիարար փխ արիարչս և
մատուցեալ փխ մարտուցեալ **υ** մարտու-
ցեալն
- 46 **Gß** չիք վանեցին **ABDEKOPQVγΦαεg**
զանմարմին **CΣ** զանմարմին (**Σ** սրբվ.)
զանմարմինն **δΙω** զմարմինն փխ զանմար-
մինն
- 47 **h** մշտարմատ փխ մշտամարտ **M** յասպա-
րիսիս **A** և այս սողն ունեցող մնացած
օրինակներն ունեն յասպարիսի **M** **Ի** կեն-
ցաղոյս
- 48 **τ** ծանրարոնութեան փխ ծանրաբեռնու-
թեան
- 50 **x** մարմնոյ, բարձրութեան փխ թանձրու-
թեան
- 51 **C** ղթթկութիւնն **U** ղթթկութեան **FKQZ**
հոգւոյն **S** ոգւոց **XY** ոգոցն **s** հոգւոյն սրբ.
հոգւոցն **Ιυ** հոգոյն
- 52 **η** նաւահանդիսալ կենացն
- 53 **C** իրք սրբ. իրքն **FINZIt** իրքն **U** վեր-
նոյ **ιη** վերնոցն **A** և այս սողն ունեցող
մնացած օրինակներ, բացի **JKLQSTXY-**
γδηθμστφω ձեռագրերից, ունեն վերնոյն
PZags վիճակ
- 54 **l** յետն փխ յետնոցն **WZΛΓα** մտածու-
թեանց **ιη** մտածութեամբ
- 56 **Ταβγηφ** պայծառութեամբ փխ Պայծառ
ճոխութեամբ **H** չիք Պայծառ... իսկապէս
Z պճնել
- 57 **αλφ** սոցին փխ նոցին **ιη** արժաւոր փխ
արժանաւոր **φ** արժանաւոր սրբ. արժան **Γ**
մախթանաց և մաղթանութեան փխ մաղ-
թանաց և նուիրական **i** չիք և

- 58 V մեղաւոր
- 59 ΤΥδω զանձաքուր Z շիք զանձաքուր բան
ΤΥηω զրան
- 60 Z շիք Ընդ նախագրեցեալ i նախագրե-
ցեալն kr նախագրեցեալն վիս նախագրե-
ցեալ s նախագրիցեալ Sf փառաւորական
վիս փառաւորական ABDEFOSVWΣΦΧ
աղերսարկութեամբ C աղերսարկութեան
սրբ. աղերսարկութիւն U աղերսարկութեան
- 61 M որ սրբվ. որք V որք
- 62 b զանուիւթեան
- 63 ABDEOΣΦ ողորկութիւն C ողորկութիւն
սրբ. ողորկութեան δ ողորմութեան վիս
ողորկութեան
- 64 h աղեղութիւնն BU վայելչութիւն Yλ. վա-
լելութեան r վայելչութեանն
- 65 Լգ և տիգմ սրբ. կամ տիգմ Q և տիգմ
Ταβθτ և տիգմ δμ և տիգմ սրբ. և կամ
տիգմ γησω և կամ տիգմ Ug տիգմն Σ
տեղմ GHUλ. զեղեղութիւն D մարդտի
- 66 C եւ սրբ. կամ Եպϑղμφω շիք եւ N զե-
ղեղութիւն վիս յտաակութեան A և ալս
տողն ունեցող մեացած օրինակներ, բա-
ցի MQSWXYλ. Γαβγμ δελωգբեից, ու-
նեն յտաակութիւն BKNORSXYγλωΣείgh-
iklmort ոսկոյ C ոսկոյ սրբ. ոսկոյն
- 67 Mh բարինն T անարգեալ առ վիս անար-
գըս բնդ CNVZθτfhikoprσx պայծառութիւն
P պատճառութիւն վիս պայծառութեան S-
IΣ արծաթոյ
- 68 ABCDEFΟΥβΣΦbhmту բացասացութիւն
(N բացատրութիւն) վիս Բացասութիւն r
շիք բնդ ճշմարտութեան Z ճշմարտութիւն
- 69 δ շիք եւ O շիք կամ U ատամնաւոր վիս
ատամնառու NO կակղութիւն N զան-
դուածս
- 70 s արդ սրբ. այլ
- 72 r և ի (փրկութիւն) b շիք եւ
- 75 U անեղ վիս անեղծ r շիք անեղծ եւ ան-
ստեղծ W շիք եւ
- 76 r շիք Քո եւ պարզեւր
- 77 H պատճառք
- 81 U կանգնիշ վիս ժողովիշ
- 82 U տ. 82—85 ունի ետեառաջ՝ 85, 82, 83,
- 84 P շուքի տողը F շիք եւ
- 83 U բնկղիշ
- 84 Ff շիք եւ
- 85 f շիք եւ N արիշ վիս արիշիշ
- 86 Z շուքի տողը W վրէժառու
- 89 Z սփոփեա վիս շատատեա
- 90 Z շատատեա վիս սփոփեա β գփոփեա
- 91 LSXu պատճառ
- 93 LNUZ շարժել պլա շարժեալս ոյ շար-
ժեալ սրբ. շարժեալս o տատակմանց
- 94 h ողորմութեանն
- 96 t զրարերարութիւն վիս զրարի
- 98 LQ բերեր Xu բերեր սրբ. բերեա δ զվճիւս
p գճիւս վիս վճիւս
- 99 hr ազատութեանն
- 100 XY թշնամիս վիս թշնամանիս h թշնամա-
նեա
- 101 H բամբասեա
- 103 ABFHOSΦ աշխատիս վիս նախատիս C-
DE աշխատիս սրբ. (E սրբվ.) նախատիս
KS շիք ձրի δ ձրեց վիս ձրեց
- 104 AιϑστΦ յերկայնամտաց (JUXγφ յեր-
կայնմտաց L յերկայնմտո) վիս յերկայն-
մտութեանց CDEβ յերկայնամտաց (β եր-
կայնմտաց) սրբ. (DE սրբվ.) յերկայն-
մտութեանց δ յերկայնմտաց սրբ. յերկայ-
նամտաց h յերկայնմտութեանց
- 105 BFOVδΣkr ներողութեանց (L նիրհու-
թեանց) վիս ներութեանց Sepu ներութեանց
սրբ. (eu սրբվ.) ներողութեանց T ներո-
ղութեանց սրբ. ներութեանց
- 106 β բանտարկութիւն վիս բանտարկիս Z բար-
կութեանց վիս բարութեանց d բարութեանց
- 107 W պատուիս վիս անպատուիս
- 109 HMNWΓΦbo աշտրիկ Եγστω աշտրիւր
Tθμφ աշտրիւր սրբ. աշտրիկ Σ աշտ-
րիկ սրբ. աշտրիւր
- 110 HNPRβΓcdefhlmnopqux գոհարանութիւն
Z գոհութիւնք վիս գոհարանութիւնք
- 113 FJKLQSYαγδλ զպարտիս R զպարտս
սրբ. զպարտիս ABCDEF GHKL PQSUXZ-
βφadiknopr շիք իմ Σ զպարտիս սրբ.
զպարտիս իմ
- 114 σ զանցանս ω զամօրս վիս զանցանս Ի՝
շիք իմ
- 116 W շիք եւ
- 117 V սորա վիս տէր ABCDEF OVΣΦo զայ-

- ոսսիկ (Y դոսիկն) վիս զոսսին P դերա-
դոյն վիս դիրազոյն
- 118 Ս չունի տողը FW. չիք եւ BC ինչ վիս ինչ
1 չիք ինչ
- 119 Խեւ արդ վիս Այյ
- 120 T քոյինաստեղծ սրբ. քոյինաստեղծդ Ը
քոյաստեղծ վիս քոյինաստեղծ
- 121 NU լուսաւորութիւն
- 122 TZαθιւտքո զամենամեղ TZθλιւտքո ողիս
HΖωdehns պաշտպանել
- 123 Wλtu ինչ ողորմած N չիք ինչ Գ ար
սրբ. սոր ALVիՓ աւտարածած (X սոր
տարածած) վիս ար տարածած BCDOY
աւտարածած սրբ. (O սրբվ.) ար տարա-
ծած Փ համառատս սրբվ. համառատեալ
ABDEOo երբերի (FVWբ երբեր x եր-
բէք ի) վիս երբի C երբերի սրբ. երբի Sk
երբի սրբ. (k սրբվ.) երբեր յՓզէ երբի
սրբ. (Փ սրբվ.) երբերի (զ երբէք ի)
- 124 O յանթաւշակ V յանթոշակ Ս անթոշակա-
ձեռնութեան (Z անթոշակաձեռնութեամբ)
վիս Անթոշակ ապաձեռնութեամբ X անկա-
տարաւորին (ծ անկատարողին) վիս անկա-
տար ուղին WY ուղիին Ե յուղին N հե-
տեալ V հետեի
- 125 Ս մատուցանել G բաժակը BHWRβωΣΦ-
bm ծարաւոյ Լ' ծարաւոյս
- 126 H բակեր ABCDEFGKOQWZδηλσΓΣΦ-
dfhmoqstux զաջողուած J աւգոստ սրբ.
աւգոսից TպՅժտաւ աւգոսից
- 127 P չիք իբր Vh իբրե զեւ յանկարծադէմ
վիս յանկարծադէպ Սեւ հենից p (նվկհ)
հենից
- 128 Խ և մահուն GJTWZαβγδηθιւտքωabgls
պատահեցէ
- 129 SU տալիսն ղ տալիցն μω յանհուն վիս
յանպատրաստ պահուն DEWtu մահուն
վիս պահուն KQSYZs պահու ABJKTUαγ-
δηθιւտքωox հասեալ (E հաստեալ) վիս
հատեալ D հատեալ սրբ. հատեալ N հա-
տեի βΣ հատեալ սրբ. (Σ սրբվ.) հասեալ
Ս ցամաքեցէ
- 130 H լուսական վիս լուսնական O գաղտնաւ
Ս գաղտիւր n գաղտնիւր Z վնասեցէ Ը
վնասեցիին
- 131 FWβΓg պահեցես S պահեցի սրբ. պա-

- տահեցի ω պահեցէ A և այս տողն ու-
նեցող բոլոր օրինակները, բացի JKLG-
STXZպճիθιւտքωs ձեռագրերից, ունեն
մեղաց
- 132 MNYλΓab ուխտից W ուղիւից ABCDEF-
LOPUVωΣΦo ողողեցէ
- 133 ββhm մահաբեր իցէ վիս մահ բերիցէ
- 134 h եշումն k նշումն սրբ. նշումն A և
այս տողն ունեցող մեղացած օրինակները,
բացի BDEFPUVWYλσωbmqtux ձեռա-
գրերից, ունեն նշումն b չիք ի i սատա-
կումն k սատակումն սրբ. սատակումն Y
յատաջումն յատաջեցէ
- 136 GJLMNOTXαβγδηθιւտքΓabdgilmp եիր-
հումն k եիրհումն սրբ. եիրհումն ADE-
KQRVo ապականութեան BC ապականու-
թեան սրբ. ապականութեան Σ գործիցէ
- 138 σ ոչ վիս մի Σ վերաբաղութիւնն ikr վե-
րաբաղութիւնը λ բմենեալ λΣ լըցէ
- 141 Ս ճառ վիս անճառ
- 143 Z չիք լուսաւորել LT հաստեի վիս հաս-
տատել Ե հաստեի սրբ. հաստատել
- 144 β ժանաց
- 145 h չիք կամ NU կորզեալ
- 146 α անդնոց վիս անդնոց SX երկրի վիս
երկրութեան h բերկրութեանն ածեալ Ը
ածելով
- 147 O չիք ի Ս հերձմանէ վիս հեղձմանէ h
ծիանացն Z ծիանաց ծովու N չիք մեղաց
- 148 Ը արս վիս արգարս H փառացք
- 149 WβδλΓbm հողի V սպասէ ակնկալեալ N
ակնկալով վիս ակնկալեալ յուսով
- 150 Ս կարաւոր W կատարեալ վիս կարաւ-
տեալ FKTXσωst բումդ Z բում սրբ.
բումդ ղ քոյում A և այս տողն ունեցող
մեղացած օրինակները, բացի JLSYαγδ-
ηθιւտք ձեռագրերից, ունեն բում mu շը-
նորհացդ
- 151 δl և βէ վիս եթէ՛ X երկրայինք վիս երկ-
նայինք NZs չիք եւ J եթե (վիս եթէ²)
սրբ. թե QSYabdgilmnqtux թէ վիս եթէ²
N երկրայինք վիս երկրաւորք P չիք երկ-
րաւորք Ս երկրաւորքս
- 152 P չիք եթէ՛ Ը թէ վիս եթէ² WηΓbfm չիք
եւ HJR եթե (վիս եթէ²) սրբ. թե KLM-

- PYSacdeghiklmnopqrux *թև (թլ)* փխ *Լթլ*²
N անարգութեամբ փխ արդարութեամբ
 153 J *Լթև* (փխ *Կթլ*¹) սբ. *թև* *թ* *թլ* (փխ
*Կթլ*¹) սբ. *էթլ* A և այս տողն ունեցող
 մնացած օրինակներ, բացի FIIMTUZ-
 ալծղժլ.մստգաղես ձևագրերից, ունեն *թև*
(թլ) փխ *Կթլ*¹ Zδs տէր է ծծտ շիք և
 Hβaqtux *թև (թլ)* փխ *Լթլ*²
 154 GKLNQRWβλ.Γacdefghiklmnopqrux *թև*
(թլ) փխ *Կթլ*¹ u շիք *Լթլ*² GHJKLMQ-
 RSWXYβγλ.Γacdefghiklmnopqrux *թև (թլ)*
 փխ *Լթլ*²

- 155 A և այս տողն ունեցող բոլոր օրինակ-
 ներ, բացի JNTαλδղժլ.մստգաղես ձևագրե-
 րից, ունեն *ձևաղեղ* P բուս Zαhs բողբո-
 ցունց
 156 SXY *ղեղ* հար և *ղեղ* W սուրբ հողոյ
 NZs հողովոյ սրբով
 157 V շիք Փառք ADEMOo յախտենից յախ-
 տանս C յախտենից յախտանս սբ.
 յախտանս յախտենից Σ շիք յախտանս
 յախտենից BKNUWZσΦhs շիք յախտե-
 նից
 158 Uλ.σΣ չունեն տողը

Բ Ա Ն 29.

Վերնագիր.
 օ չունի բան 29—29՝ K համադրակալված
 29՝ փխ 29՝ BEHKRWYZβλ.σZabgimouqx վեր-
 նագիրը կրճատ Դδμωո համառոտագրությամբ
 σbmtu հեծովին HLMOPSUVωbnoy բան և
 բանն Hr շիք և Q սրտէ

- 1 Y շիք դարութիւն
 2 ΣΦ հրկնաւոր փխ հրկնի
 4 λ հողուց
 5 ABDEFHUVσΣΦ տեսարան լուսաւորու-
 թեան անդորրութիւն հանդստեան Cω տե-
 սարան լուսաւորութեան անդորրութիւն (ω
 անդորրութեան) հանդստեան սբ. անդոր-
 րութիւն (ω անդորրութեան) հանդստեան
 տեսարան լուսաւորութեան N անդորրու-
 թիւն, լուսաւորութիւն
 6 Zs տ. 6—7 ունեն խառնված՝ տոբի բա-
 նաւորութեան /7/ ճանապարհ՝ երանութեան
 /6/ պատճառ կենդանութեան /7/ պայծա-
 րութիւն բերկրութեան /6/ N երանութիւն d
 երանութեան
 6—7 δ պատճառ կենդանութեան ճանապարհ՝
 երանութեան սբ. ճանապարհ՝ երանութեան
 պատճառ կենդանութեան
 7 d կենդանութեան P բնաւորութեան փխ
 բանաւորութեան և բանաւորութեանն
 8 V փրկութեան
 9 V պարաւոր փխ պատուար
 10 Y բողոյ սբ. բարոյ Eh աւրհնութեանն և
 աւաւորութեան փխ աւրհնութեան

- 11 E յայտ սբվ. ի յայտ s ի յայտ սբ. ի
 յայտ ABCDFGOSVZαδղժլ.մստգաղես ձե-
 ագրերից բացի, այս տողն ունեցող մը-
 նացած օրինակներն ունեն ի յայտ r և
 յայտ ABDEOTVΣΦ մատենիս C մատե-
 նիս սբ. մատենի V բանի
 12 tu աղղ փխ աղղ LPSXY թշամիսն Qδ-
 ղգ թշամիսս
 13 Ye շիք եւ Z հողա Σ թողութիւն սբ. բա-
 տութիւն Φ թողութիւն փխ բաւութիւն և
 շիք և ողորմութիւն
 14 F վասն իմ հողա W հողին
 15 WY իրր
 16 LSXY սիրոյն Zs սիրոյ բո CSai յիս
 սբ. ի յիս A և այս տողն ունեցող մնա-
 ցած օրինակներ, բացի JLNQXαβγδղժլ.մ-
 եգklmnopqrux ձևագրերից, չունեն ի
 17 U շարս և իրամբ փխ իրամբ V հա-
 խաւանաց փխ հախաւորաց
 18 Zs շիք յանցանոց
 19 UZ երկաթանչիւրոց
 20 Wb ոմանց LSXY փնասակարացոյն
 21 FHNWδλ.Γϑqtx շիք և r ի փխ և FQS-
 Yαβγղժլ.մստΓbcefhikpqrtux բամբասեցի-
 ւոցս L մամբասեցիւոցս U բամբասեցիւոցս
 Σs բամբասեցիւոցս սբ. բամբասեցիւոցս
 22 U շիք եւ Γ եւ փխ եւ L զամենապարզի
 23 Q բաղում աւրինակ Zs բաղմաւրինակս
 ուխտապանցութեամբս
 24 S տէրգ
 25 Fp (նվկծ) հալիալ U հալիաց A և այս

- տողն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի GTαβγθμστω ձևազերեից, չունեն ի KL յիմ K յանարգութիւնս LSNY անարգութիւնս
- 26 Բթ (հվկծ) ի վիս ընդ N խնդրեալս Բ ընդրեալս վիս խնդրեալս (սբազրել է, բայց սբազրոյրյունը չի պահպանվել) HKLNSWYԻՓbdefhiklmprtu ատկեանցն qx ատկեանցս
- 27 Բ չիք առ Ս առատ վիս առ PU բոռյս (է բոռյ) վիս բոռյ x բումդ վիս բում, մեծութեան
- 29 V զիմս ABCDEMNORVWXԻԳabdgimntux խածանողսն
- 30 ABCDEMOUβημωικρ խլել Բ լիւել Գ խլեալ սբ. խլել V խլես A զխոտան սբ. զխոտանս cefիք զխոտանսն JMRSTUWZ-պծղչւբբԻՓbimstս ձևազերեից բացի, այս տողն ունեցող մնացած օրինակներն ունեն զխոտանս JSTWYպղղւբբԻՓbim զօտարս V բարի վիս բարս
- 31 LSNY զբարիս Ի արմատացուցեալ a արմատացուցես սբ. արմատացուցես E և յիս սբ. յիս HPSWYZLՓbdefhikprtu x չիք եւ՝ Ս ի յիս (եւ) V չիք եւ՝ Z հոսս s հոսս սբ. հոսին
- 32 Zs յոյս եւ և յոյս BDEFOVh չիք եւ օ չիք եւ յոյս
- 33 Ս ալլ վիս եւ՝
- 34 W չունի ա. 34—76 օ բնութեամբ վիս խոկութեամբ
- 35 DEFO, համայնիւ օ չար և ABCDFOՓ ապկար EΣ ապկար սբւլ. (Σ սբ.) ապկար δ ապիրատ վիս ապկար
- 36 K ստորնայնոցս վիս ստորիցս a ստորից Ի հրկին
- 37 Օ շնչոյս ABCEGHJKOPSTUVպծղիւտ-ԻՏՓbdemp ոգոյս M ոգոյ RXYλσωιց-իւիքգրux ոգոյս
- 38 ABDEFOVh ազատեալ վիս զատեալ C ազատեալ սբ. զատեալ
- 39 KULԻց տարձանաւոր
- 40 ր զերկիրս վիս զկիրս YZԻs երկրի 1 երկրին
- 41 Ս կաւս ch անարգութեանն P և զարշտութեան F զարշտութեամբ և զարշտութեանն
- 42 և մարգարէիս
- 43 σ նմին վիս նորին EPUZabs բանի
- 44 Z չիք է, նեկութիւն կամ մթութիւն bqtux և կամ
- 45 Ս բաւեղակն Y բովանդակ A և այս տողըն ունեցող մնացած օրինակները, բացի HJKLSVպղղիւմաԻx ձևազերեից, ունեն բաւեղակն J եւ սբ. իցեմ չծղիւստգաւ եւ վիս իցեմ J պահեցի սբ. պահեցեմ MTYպծղիւժստգաւ պահեցի βΣ պահեցեմ սբ. պահեցի և պահեցեմ է պահեցեմ սբ. պահեցի
- 46 L հանդէ վիս բանտես Z արձակեալ զիս
- 47 ABDEFHJKOPTUVպծղիւժստգաւΣՓcf զերծո C զերծո սբ. զերծ g շիթիցս
- 48 ABCDEFVՅt չիք ի FGNUβλԻՏՓbgiկmբ յերկաթոյս
- 49 և արտաբեա Y ի յերկմտութեանցս V յերկարմտութեանցս վիս յերկմտութեանցս
- 50 N հանդո ի նեկութեանցս սփոփեա ի տրիւրութեանցս և ր չունեն տողը K փարատեա ի վշտացս վիս հանդո ի նեկութեանցս եւ և նեկութեանս
- 51 K հանդո ի նեկութեանցս վիս Փարատեա ի վշտացս H հանդարտեցո և խանդարտեա H խոռվութեանս
- 52 Zkr չունեն տողը Ս հեծութեանէս i խոռվութեանցս վիս հեծութեանցս
- 53 ABDEFOVՅt չիք ի՝ C յողրոյս սբ. ի յողրոցս Σ յողրոց և չիք ի՝ ր կանացմանցս (և կարկամանցս) վիս կականմանցս
- 54 JTaծղբ ողորմութեանց Z ողորմութիւն βզ ողորմութեան սբ. ողորմութեանց
- 55 ր զբաւեալս
- 56 a արեալ սբ. արարեալ և կորուցես
- 57 N զհարեալս վիս զհասեալս
- 58 Ս բազմավտակ վիս բազմավտանդ CD հիւրեղութեանէս
- 59 և շրջեցան վիս շրջանալր γ ամացն և ընդունայնութեանն
- 60 EFVn յայտեալ γ ցուցաւ B յոչ սբ. ոչ N պիտ վիս պէտս Ս երեւի
- 61 βs յանդատանէ սբ. ի յանդատանէ A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի JKLQSTXYպծղիւմստգաւ ձևազերեից, չունեն ի Y մօտս Nλ մար իմոյ

- ՆԿԻx փուշ MNF զծնիկ GJKMNPQRU-
XYԿԼfabcdehlmnopqrstux շառաւղի TVԾ-
դՅԼԻՏԵԲ շառաւղիցի (Zws շառաւղիցի)
փխ շառաւղի Տ շառաւղի սրբվ. շառա-
ւղիցի
- 62 N լինիր ինձ L խաթոց
- 63 x ընդ փխ անդ Դ անտոհմին փխ անդ
տոհմին D Յուդային X եփրեմին
- 64 Դ շիք եւ H յոգի t յոգիս սրբ. ի յոգիս
- 65 K ցորենոյն N շիք ցորենոյն Դ ցորենոյ
e բարեսերմութեան սրբ. բարեսերմութեան
և բարեսերմութեանն
- 66 օ խայթոցականս փխ խայթոցականս GN-
բԴ ինքնաթիւնս R ինքնաթիւնս X ինք-
նաթիւնս սրբ. ինքնաթիւնս ց ինքնաթիւնս
փխ ինքնաթիւնս և ընդարմացուցիչս սրբվ.
ընդարմացուցիչս kr ընդարմացուցիչս
- 67 Htu էրէցն Px զաւետիս և զաւետիսն սրբվ.
զաւետիս
- 68 CJաճղԿՏ կոչեցիս սրբ. (J սրբվ.) ոչ կո-
չեցից A և այս սողն ունեցող մնացած
օրինակներ, բացի DEFHKLQsXYցօե-
հոգux ձեռագրերից, չունեն ոչ Z շիք ան-
դաստան
- 69 ր անիծարար փխ Անիծարեր ABCDEFP-
RUդԼԻՏԵԲabcdehiklmnopqrstux փշար A-
CFօդ հերձեալ փխ հեղձեալ B հերձեալ
սրբ. հեղձեալ a հեղեալս սրբ. հեղձեալս
- 70 Z ըստ բանին Ովսիայ արդարութիւն
- 71 օ շիք եւ՛ Z զարդ փխ զհարդ, զկենաց
պտուղն և ժողովեցից
- 72 K արկաւ սրբ. անկաւ L արկաւ փխ անկաւ
և յտինքն O կուտութեանն և կուտութեանս
ADEOՏmux անձին BC անձին սրբ. ան-
ձինս V անձն Zs մարբութիւն և մարբու-
թեանն
- 73 S շիք բանի N Իսրայելի
- 74 P և ի FMNXբԼceefghpr նոյն U հաստա-
տեալ ծ դարձուցանել սրբ. հաստատել
- 76 M զանկողինս ր զանողին փխ զանկողին L
կամացն V հոմանաց և խոմանաց
- 77 S տ. 77—82 ունի նաև ստորին լուսանց-
քում W ձեռն NVfhikpr ամփոփեալ Y
ամփոփելն PԱիք սղաստութիւն S սղաս-
տութեան U սղաստութեանն Z զղաստու-
թեան tu հաստատութիւն փխ զղաստութիւն
- 78 ՍբԼիքեւ մարմնապէս և ըստ սրբ. ընդ
A և այս սողն ունեցող մնացած օրինակ-
ներ, բացի KLQԾ ձեռագրերից, ունեն
ըստ փխ ընդ
- 79 V զապառնիկն փխ զպառնիկն
- 80 tu մերձեալ փխ միացեալ ABDFGHMO-
UVWԾԼԻՏԻՏԵԲabgx շիք ի CER յիս սրբ.
(E սրբվ.) ի յիս
- 81 L և KS արեղակն Y արեղական սրբ. ար-
եղակն և արեղական և անկենդանս
- 81—82 x անկենդանաստեղծեալ փխ անկեն-
դան Ստեղծեալ
- 82 Տ շիք առ N մատարար փխ մատակարար
- 83 A և այս սողն ունեցող բոլոր օրինակնե-
ր, բացի JաԿՅՈԾԵԲ և ձեռագրերից, ու-
նեն և զհարակումն V կարակումն ր զկա-
տարումն փխ զկարակումն և մորից ք ցա-
մաքէ սրբվ. ցամարեցուցանէ
- 84 Y պտուղն FZs սնուցանէ փխ հասուցանէ
- 85 E ստացաւոյն և զստացաւոյն օ հոգի
- 86 G այս սողից մինչև տ. 128-ի փրկութեան
բառը ներառյալ ունի ուշ զըշարքամ և
զարաւացիս GԼc զտիղմն LPSWZԿՏՏիցik-
prs զտիղմն R շարեացս
- 87 ծ ի սոյն փխ խեղոյն NUWԻՓիի սպա-
ռեալ
- 88 ABDEFHդՏԾ իմն փխ իսկ C իմն սրբ.
իսկ ACOՓ ժամանեցի BՏ ժամանեցի
սրբ. ժամանեցի V ժամանեցէ N հայցեալ
GԼ շիք առ
- 88—89 ծ բարխառեացն փխ բարի Ատելեացի
- 89 GԼVZs ատելեաց DER ատելեացն սրբ.
ատելեացն իմոց A և այս սողն ունեցող
մնացած օրինակներ, բացի GԼZaabcdeh-
ghiklmnopqrstux ձեռագրերից, չունեն իմոց
S կարգս ածԾԵԼ կարգի ABDEFGԼHKO-
VՏԾ աշար C աշար սրբ. աշար
- 90 ABCDEFOVZԿՓ զհերքեալս s զհերքեալս
սրբ. զհերքեալ V վնասեալս ABCDEF-
HOUVՏԾ պարտեաց
- 91 h ամենախնամ S Թագաւորութիւն փխ զը-
թութիւն
- 92 S ձեռնագործեալ փխ կենդանործեալ HX ան-
դամովք
- 93 V ըստ փխ Ընդ Բ ըստ սրբ. ընտ GԼV
խորհիլ GԼV զընտն օ զընտն abm զընտ

- 94 N խի և U բարեկործինն G₁VZs զբարիս
 ք բարի DHG₁OTXBΘστΓ₁mqgrstux բնու-
 թեան Շ բնութեանն սրբ. բնութեան M է
 փխ ևն
- 95 W առ բռնադատ փխ Անբռնադատ Y ի
 կրիցն օ յառակցապէս MNPTZαδηθμσ-
 τφωα սոյն S սոյն սրբ. սոյն
- 96 U արդ և փխ արդարիւ Γa արդարիւ և
 չիք առ HKUλtu մինդ SWΣks միդ սրբ.
 (Σ սրբվ.) մինդ է է այդ δ զարանայ
- 97 Z երկրորդ W առ աշտօղ փխ առաջնօղ
 զև առաջնօղն ր խնամող փխ խնամով
 ABCDEFG₁MOTUVδωΣΦhix հանդիպիլ
 յս հանդիպիլ
- 98 Fα են փխ է Xω չիք է
- 99 LWβ այս ABDEOV այսորիկ փխ այսր
 իրի CNΣΦ այսորիկ սրբ. այսր իրի
- 100 ZΦ զբշնամեաց ր թշնամանեացն ևս թշ-
 նամեացն Z չիք իմոց
- 101 H զբարիս Z բանիս փխ բարիս և բարիս
- 103 G₁Zs որք Z բում SYZ բարձրեալ Z չիք
 զիս S բնկալան սրբ. զիս բնկալան
- 104 D զամէնառատ F չիք բարերար
- 105 He վարձ P արդարոց Γ արդարոյ H
 մարդարէ
- 106 F չիք յաւէտ θστ էմ փխ իցեմ
- 107 t հաւատոյ HN չիք առ U ահեկալութիւն
- 108 V զերի
- 109 օ մատանցդ փխ մասանցդ HNPSWZγλhs
 րոց ր կեցուցանցդ
- 110 և պահարանն փխ պահարանարան P հոդ-
 ւոյ G₁HLNTWZβγδμσΓfghoqux ծածկու-
 թիւն փխ ծածկութիւն
- 111 G₁ զպատժապարտս փխ զպատժառս N
 զպատժաւոր W պատժաւորս AMNOW
 ամփոփելի (U անփոփոխելի) փխ անամ-
 փոփելի BCλΦ ամփոփելի (λ անփոփելի)
 սրբ. անամփոփելի (λ անանփոփելի) N
 բոց և բոց Σ տեսութեանցդ
- 112 Σ չունի տողը G₁JKMTXαδημφω ի յու-
 ղիդ γ ի յուղիդ H ուղիդ N յուղիդ Եւր
 յուղիդ e ի բոյդ (ևս ի բոց) փխ յուղիդ
 R կշռութեանց սրբ. կշռութեանց β կըշ-
 ւութեանդ A և այս տողն ունեցող մնացած
 օրինակները, բացի G₁JTαδηθμστφωε
 ձեռագրերից, ունեն կշռութեանցդ
- 113 U թաղցրութեամբ փխ թաղցր զթութեամբդ
 ACG₁KLOSXθΣΦbιqtix զթութեամբդ δ
 անասանելիաւ (ս սահմանելիաւ) փխ ան-
 սահմանելիաւ
- 114 Y և մերձեցեալ N իմս փխ իս
- 115 Mbmr յանդիմանութեան U յանդիմանու-
 թիւն
- 116 λ վայելչական L ախորժան
- 118 p կրան S սղեստուս Y զգնտուց CDEh
 բարեկերպութեանն յθτϷ բարեկարգութեան
 փխ բարեկերպութեան
- 119 Z զաղտնեաց ք զաղտնեացս
- 120 FJLPYZαηθμτφbδinpst ևղկելոյս ս
 ևղկելոյ
- 121 L չիք զու
- 122 Ce և արհնեալ δ բնաւ
- 125 FKSUZs բնծայել R բնծայել սրբ. բնծա-
 յեալ SZs պարզեաւ նոցա
- 126 փ մեծութեանդ FG₁Zrs պսակդ
- 127 Z երկնաւոր փխ Յահաւոր s հաւաւոր FG₁-
 Zs յաւաւոր KQSVd աւաւոր L աւաւորդ R
 յաւաւոր սրբ. աւաւոր A և այս տողն ունե-
 ցող մնացած օրինակները, բացի JTUY-
 αγδηθμστφωqtux ձեռագրերից, ունեն յա-
 ւաւոր ABCDEFOVλμΣΦx յետնումն LSXY
 ամենափորձն MOr բնաւորութեան
- 128 ABDEFOUVΣΦ մեծութեան փրկութեան
 (Σ փրկութեանն) C մեծութեան փրկու-
 թեան սրբ. փրկութեան մեծութեան Jγ մե-
 ծութեանն WΓ չիք մեծութեան
- 129 OV և անվատնելի N անվախճելի (αδφω
 անվախելի) փխ անվատնելի W անծախելի
 փխ անծախ ABDEFOUVΣΦ զանձուցն C
 զանձուցն սրբ. զանձու Y զանձուդ αμφ
 զանձու սրբ. զանձուց JVγηωqtux ձեռա-
 գրերից բացի, այս տողն ունեցող մնացած
 օրինակներն ունեն զանձու
- 130 W վախճան փխ վաճառ Ja շահու սրբ.
 շահուն Tγ շահուն B աւատութեամբ
- 131 SYΓ յարգել Z ճոխանամ
- 132 L կառս (ckr կացոյ) փխ կառո
- 133 ս արժանացո փխ Արձանացո U պատուա-
 րան փխ պատրաստական O վստահութիւնն
 QU վստահութեան
- 134 GHJLNPQRTWXYαβγδλσφdeghinpq ան-
 կաղակարծ Kϰkl անկաղակարծ սրբ. ան-

- կեղակարծ յՏ անկեղակարծ սրբ. անկա-
ղակարծ Ե յանկեղակարծ փխ անկեղակարծ
ձ յուսով Աւ ամբութեան Ե մարտութիւն
փխ ամբութիւն
- 135 ձ պահպանութիւն փխ պաշտպանութիւն Խ
պաշտպանութեան
- 136 FLNbgm սասանելոյս Ն անդոյրութիւն
Ա անդոյրութիւն
- 137 Ի չիք յուսոյ ց յուսոյ փխ յուսոյ
- 138 HMybm աշխատելոյս փխ Աշխարհելոյս Ա
աշխարհելոյս սրբ. աշխարհելոյս Վ աշխա-
րհելոյս Ե աշխարհելոյս
- 139 Zs օգնականութիւն փխ ազնութիւն
- 140 CIՏ ամբնդակութիւն սրբ. ամանդակու-
թիւն DEUZαδηθμτφωηκrs ամբնդակու-
թիւն
- 141 Ա նահանջելոյս սրբ. նահանջելոյս Սմստ(ՈՎ
նրհանջելոյս Տ նահանջելոյս սրբ. նահան-

- ջելոյս Իր նախանջելոյս Բ անապարհելի
փխ անապարհ Բ անապարհ
- 142 Ն րո փխ Ի Բէն ՏՈ չիք Է² Zδθτ ամե-
նայն
- 143 Բր Բաշիւն փխ Բաշիւն ADGMOVWYցի
Հաստատութիւն (FLNSUZsx Հաստատու-
թիւն ձ Հաստատութիւն) փխ Հաստատու-
թիւն ԲՏ Հաստատութիւն սրբ. Հաս-
տատութիւն CER Հաստատութիւն սրբ.
(Է սրբվ.) Հաստատութիւն
- 144 Տ փառ Իշխանութիւն ADEUWx յախտե-
նից յախտանա Ը յախտենից յախտանա
սրբ. յախտանա յախտենից BKMXPXλφbc
չիք յախտենից Տ չիք յախտանա յախ-
տենից
- 145 KΛWλ.ՏΣ Հոնեն տողը Օ ամէն կրկնված
X ամէն տրհնալ Է աստուած

Բ Ա Ն Զ

Վերնագիր.

K համաբալկված ԶԻ փխ ԶԻ BEKPR-
WβλΓabghimqtux վերնագիրը կրնատ Օ նո-
րին մաղթանք փխ Վերստին... մաղթանայ ծօռ
համառոտագրութեամբ եւս հեծութիւն Ե Գր-
կոգին HLMOPSTUVYσΣβhr Բան Ե չիք Ի
QTZ սրտէ

- 2 AFHLP բոլոր էից փխ բոլորից X բոլորից
սրբ. բոլոր էից
- 3 Ե Հաստից փխ Հաստիչ
- 4 Ե Հանձնելոց փխ Հանդերձելոց
- 5 Ա առաւառոյ ADEFOΣΦ վաղորդայնոյ
B վաղորդայնոյ C վաղորդայնոյ սրբ.
վաղորդայնի Ա վաղորդայնից V վաղուոր-
դենոյ ձ վաղորդենի սրբ. վաղորդայնի Ե
վաղորդենի
- 6 R երեկոյի սրբ. երեկոյի ABCDEFOSV-
WYZβλ.σΓΣΦbcmps ձեռագրերից բացի,
այս տողն ունեցող մնացած օրինակներն
ունեն երեկոյի
- 7 AV առ ուխտատր փխ Արուեստատր BC-
DEU առ ուխտատր սրբ. (DE սրբվ.)
արուեստատր Իր բարեխնար UZ իմաս-
տութիւն Ե իմաստութեանն ABDEJLOP-

- ΣγՊ գործոնեայ Vtu գործոնեայ Ի գոր-
ծանեա
- 8 V Հալածիչ փխ Հալիչ Ե չիք Հալիչ մեղա-
նայ ա մեղայ
- 9 Ե քառիչ փխ Քառիչ V զանոսութեան Վ
պահպանական փխ պահպանարան Ն չիք
պահպանարան Հանդստեան
- 11 Zs շնչոյս Ի յարակալարդութիւն MWλ-
Γbm յարակալութիւն փխ յարակալութիւն
Ա յարակարդութիւն սրբ. յարակալութիւն
NZ զգայութիւն S զգայութիւն տեղութեան
սրբ. զգայութեան տեղութիւն S տեղու-
թիւն սրբ. տեղութիւն W տիւղութիւն
Y տեսողութիւն փխ տեսողութիւն Z տեղ-
ութեան
- 12 Ն անջրոց փխ անբջոց V անբջոց Բ փո-
խակարդութիւն փխ փոխարկութիւն
- 13 Z ալլայիչ փխ Ալլալլութիւն Բ չիք Խիլ-
մանց
- 14 Բ չիք Ընդարձակիչ Դ Ընդարձիչ փխ Ըն-
դարձակիչ HZ Հանդարտութիւն փխ Համա-
դարտութիւն S Համադարտութիւն (փխ Համա-
դարտութիւն) սրբ. Հանդարտութիւն S Հան-
դարտութիւն սրբ. Համադարտութիւն Վ ծրփ-
մանց

- 15 Z հարուածած զիւաց անազնութիւն (փխ
Անանկութիւն) խարդախմանց BSKx անան-
կութիւն (k անանգութիւն) սրբ. (k սրբվ.)
անազնութիւն FVn անարկութիւն (GHMQ-
RTWX)ծղծղծղԾԳԳԳԳԳ անազնութիւն
U հրահանգութիւն լւա անաւորութիւն) փխ
Անանկութիւն J անանգնութիւն սրբ. ան-
անգնութիւն O անազնութիւն սրբ. անանգ-
նութիւն Y անանգնութիւն N չիք Անանկու-
թիւն խարդախմանց
- 16 r անախչ
- 18 W չունի տողը Lbn բարձրեալ
- 19p (նվիմ) բո թևար N թևար
- 20 W աստուածայեան ZLS աստուածանոց
JTպծղծղծղծ խնամարդ Zs խնամով Բ
խնամով սրբ. խնամարդ ikr խնամովբ
- 21 Gd վերնայնոցը JKL.N վերնայնոցը Z-
ags վերնոց փխ վերնայնոցը I վերնայ-
նոց
- 22 ybc պատասպան փխ պարսպեալ Fi դու-
մարտակար
- 23 P և յամենուստ C յամենուստ սրբ. Ի յա-
մենուստ ABDEFLOPV0ժԾԾ ձեռագրե-
րից բացի. այս տողն ունեցող մնացած
օրինակներն ունեն Ի յամենուստ F պար-
փակեալ օ պարսպեալ F հրշտակացը MZ
հրշտակաց s հրշտակաց սրբ. հրշտա-
կացը
- 24 H զրնդիմարտն Wh զրնդիմամարտն k
զրնդիմամարտն ծ զինութեան փխ զինուո-
րութեամբ Eծ զուարթոցը ikr զուարթնոցն
- 25 SUծ պարսպեալ (Z պահպանեալ) փխ Պա-
տրիարքեալ s պարսպեալ սրբվ. պատրիար-
քեալ լ ամենաւրճեալ աստուածամեծիդ T
աստուածայնիդ սրբ. աստուածամեծիդ ծ
աստուածայնիդ փխ Աստուածամեծիդ
- 26 Տ անդրանկացն A և այս տողն ունեցող
մնացած օրինակները, բացի JKLQSTVY-
Zպծղծղծղծ ձեռագրերից, ունեն անդ-
րանկաց S բարեկարգեալ սրբ. բարեկար-
ծեալ A և այս տողն ունեցող մնացած օ-
րինակները, բացի JKLQTYZպծղծղծղծ
օճ ձեռագրերից, ունեն բարեկարգեալ փխ
բարեկարգեալ
- 27 Nդ այս s տեսանելիս սրբ. տեսանելիս
- 28 Փ զգաստ սրբ. զգաստս Դ զգայտ U չիք
ընդ, և զոգոցոց GHJKLMNQԾպծղծղծղծ
qabdin ոգոցս S ոգոյտ X ոգոց ԲձԵ-
իցիլիմպտ ոգոցս A և այս տողն ունեցող
բոլոր օրինակները, բացի FJNTUZպծղծղծ-
ղծղծ ձեռագրերից, ունեն զկրիցս
- 29 Դ չունի տողը N զայտնեանցս (Z զարու-
թեանցս) փխ զայտնեանցս Ե զգաստ
թեանց Կ զմտածեալս փխ զմածեալս
- 31 LSX սկզբման Ե սկսման սրբ. սկսման
նիք սկսման W զկրքնաբերման փխ Բս-
կրքնա բերմանս U բարեման (Ի բեր-
ման) փխ բերմանս Z զոգորմութեան Կ
զոգորմութիւնը
- 32 SZs Էրիցն U արեոյն Ե արեւ լւ արե-
զակնը արդարութեան Դ արդարութեան
NSW արեզակնը
- 33 ABCDEFGOVժՏՓ Էնդ փխ Ի U Էնդար-
ձակութիւն փխ Ի յանձնութիւն ABCDEFG-
LOQRVժՏ անձնութիւն (անձնութիւն) K-
MNYծdefhlpq յանձնութիւնս Փ անձնու-
թեան K սրտից և մտացը
- 34 JTպծղծղծղծղծ փառացը ABCDEFMO-
UVXժՏՓ չիք Ի W յիմաստից X իմաս-
տիցս D խորհրդակոն փխ խորհրդանոց
Hkr խորհրդանոցս L խորհրդանոց O
խորհրդայնոց RI՝ ջահեցը Z ծագեցի
փխ ջահեցի Դ ջախեցի
- 35 Z չունի տողը I խաչիդ սրբ. խաչիդ Ե
տեռնագրութիւն
- 36 Դ չիք Ե Էնդ մարմինս FHQUVZYդՏ-
ikmpqrstux համասխիւ
- 37 Փ առեմ սրբ. առեմ K յաւուրս սրբ. յա-
ւուրս յայսմ
- 38 N պահպան P պահպան օ պահպանեալ
փխ Պահպանու SZդճ հոգոյս Yց հոգոյս
օ չիք որ
- 39 Դ աստուածս
- 40 FNUWYZծղմստծղմստստ ամենեւեան M
ամենիսեան Բր ամենիսին
- 41 ABCDEFNOYZՏՏՓabegkmqrstս բաւան-
զակ U բաւեղակ
- 42 լ յաւիտեանս յաւիտենից
- 43 AJOXծաՏH չունեն տողը

Բ Ա Ն 26

վերնագիր.

K համադրակալված Ղ փխ 26 ABEKNRT-
βλΓαβghimqstux վերնագիրը կհետ M վեր-
նագրի փխ կետեր O Առ նոյն աղերս մաղթա-
նաց փխ վերստին... բանի W նորին Գրիգորի
խաւսը բնդ աստուծոյ փխ վերնագրի ծղւթն
համառոտագրուրյամբ եւ հեծութիւն հեծու-
թեանն HLSUVYZβσΣbhr բան ր չիք ի QZΦ
սրտէ

- 1 V զուարթութեամբ
- 2 ABFOVδΦ չիք իմն CD է սրբ. (D սրբվ.)
իմն է α հարմարեալ փխ համարեալ
- 3 ABDEFHOVΣΦ թմբրութեամբ C թմբրու-
թեամբ սրբ. թմբրութիւն GNMWXβλΓbc-
gms թմբրութեան Սցի թմբրութիւն Zδ թմբ-
րութեան x թմբրութեամբ NO լսեալն
- 4 Oβ ուղեղ փխ ուղիղ Γ հաստոցն
- 5 U բացութիւնն էւ բացաւացութիւն փխ
բացութիւն
- 6 U ուղղես OUS հոգութիւն Z իմաստութեան
- 7 M զյաջողումն OW զաջողութեան ՍԷս
զյաջողութեան ՆՈ զաջողութեան Z ձեռնիւ x
զործոց
- 8 U հեծութիւն W հեծութեանն հ հեծու-
թեանն, մաղթաց փխ մաղթանաց
- 9 L զարացու JTΦ զարացու տէր սրբ. զա-
րացո α զարացո սրբ. զարացու տէր A
և այս տողն ունեցող մնացած օրինակնե-
րը, բացի γθστφω ձեռագրերից, չունեն
տէր L չիք ի յիդ հանդէս սրբ. հանդէս
բարի U հանդէս բար (փխ հանդէս բա-
րի) սրբ. հանդիսարար Gβ բեմի (Z բանի)
փխ բարի
- 10 ABDEFOVΣ արի ճղնաւորական C արի
ճղնաւորական սրբ. ճղնաւորական արի ՍΦ
չիք արի CR վաստակոց սրբ. վաստակոց
JKZγΓαβcdefhiklmnpstu վաստակոց
- 11 β կարացս U կարեոր յըստակութեամբ
փխ կարեացս տկարութեան
- 12 O βեթե Sλh զաշխատութիւնս Zs զաշխա-
տութեանցս p (նվկծ) զսկիզրն
- 13 σ յաղթաւ փխ կարող m կարող J զյա-

ռաչադրեալ սրբ. զյառաչեալ LS զյառա-
չադրեալ (U զյառաչ եղեալ) փխ զյառա-
չադրեալ NVWZσ զառաչադրեալ W ձեռ-
նակերտս

- 14 ABDEFKLQSUVY չիք ի C յաւարտումն
սրբ. ի յաւարտումն N չիք լրմանն μΣ
լրման
- 15 N չիք ի... բերկրութեան ABDΦ բերկրու-
թիւն CE բերկրութիւն սրբ. (E սրբվ.)
բերկրութեան FJKLMQSTYZαγδθμστφ-
ως բերկրութեամբ N հասցո
- 16 h ժամանակացուցես փխ ժաման կա-
ցուցես V չիք ի β յայտոյն
- 17 ABCDEFGNOQRUWXZλΓm ուղղոյ HK-
Yβγcghiknstu ուղղոյ JLPsVadlpqx ուղ-
ղոյ M յուղղոյ δθτω ուղղոյ ΣΦ ուղղոյ
սրբ. ուղղոյ be ուղղոյ ր իւղղոյ փխ ուղղոյ
h ընդացից
- 19 i յաջմէ I' իմէ ABCDEFOVλωI' ծանրու-
թեան
- 20 K չիք Զձայն... յանձկութեան Q զձայնն
N լսելո (QSUγhkr լուսոյ δ լուր q լսել
էւ լուսոյ) փխ լուս x լուսոյ սրբ. լուսոյ AB-
DVΣh չիք ի CE յանձկութեանն սրբ. (E
սրբվ.) ի յանձկութեանն MOΓ յանձկու-
թեան Zh մահու փխ սլահու
- 21 HN ձեռամբ I' կորստեան
- 22 K մատամբ սրբ. մատամբ A և այս տո-
ղըն ունեցող մնացած օրինակները, բացի
FJMNQOTWZαγδθμστφΓΣΦbgms ձե-
ռագրերից, ունեն մատամբ L ազատեա
փխ ազգեա T ազգեա սրբ. ազգեա ADE-
FOΣΦ անձկութիւն C անձկութիւն սրբ.
անձկութեան KLSr անձկութեանն Y յանձ-
կութեանն
- 23 h խարթեա H ի խարոց ACDFGNOSUV-
θμστadp զխարոց փխ զխարոց Bδc զխո-
րոց սրբ. զխարոց Z խարմանն փխ խա-
րմանմանն s խարմանն սրբ. խարանմանն
- 24 DE հոգեղինին սրբվ. հոգեղինացն UW
հոգեղինին (qctux հոգեղինացն) փխ Հո-
գեղինին p հոգեղենին h առաքմանն β

- Ամբակումեայ յ Ամբակումեայ սրբ. Ամբակումայ
- 25 ABOUVΣΦ չիք ի CDE յատենի սրբ. (DE սրբվ.) ի յատենի ր յատենին A և այս տողն ունեցող քյուր օրինակները, բացի JTԿԾԻԹՄԵԾԳՈԻԿ ձևագրերից, ունեն բազմութեան
- 26 O իմաստութիւնն V անկեա փխ անկեա O) ի հանդիպմանն β հանդիպան O քննութիւն և քննութեան սրբ. քննութեանն A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի LNSXYԾՏՈԿԸ ձևագրերից, ունեն քննութեան
- 27 ի ամպոյր Z հանդիպման կամաց ք չիք կամաց բոց շի բո Z հաշտապէս փխ հրաշապէս հ հաշտապէս սրբ. հրաշապէս
- 28 NWԴԿ հանդարտացո Σ հանդարտեցոյ սրբ. հանդարտացոյ ճ փայտի Q զմբրիկ
- 29 σ դասակաց սրբ. դասասակաց
- 30 SW չիք թէ U կամեացէ
- 31 ԹԷ ալլ փխ Այս չ լուծ փխ լուծութիւն գ լուծութիւն սրբվ. լուծողութիւն իր (նվկծ) կոխակաց Kp (նվկծ) զվկմն
- 32 W Էթէ փխ Է Էթ FZbms Էթէ փխ Էթ Z արատցես փխ անիցես s արատցես սրբ. անիցես
- 34 O շուքի տողը L հասեալ (V հալեալ) փխ հասեալ
- 35 H տէր Յիսուս
- 36 Cx ձեռնարկութիւն սրբ. ձայնարկութիւն bfiikprmm ձայնարկութիւն փխ ձեռնարկութիւն գ ձայնարկութիւն սրբ. ձեռնարկութիւն
- 37 ikr դամենակարծին փխ դամենակարծն U վստահութիւնն
- 38 և ջրահեղցոյց Ntu ամենակործան
- 39 ի խարթ FZrs տարածմանն
- 40 NOԿՆ երկեղի QYan երկեղի MOUZՆ կային gmm կէին սրբ. կային s կային սրբ. կէին x էին փխ կէին
- 41 չ յողորմութեանդ ZԾՆbm կորեան փխ կորուան
- 42 K իրր սրբ. իսկ L մեծուածով փխ մածուածով f մածուածովն Zikr լաստին
- 43 ω յողնատանն փխ Յողնատատան Xσ հայթաթանաւք ի խայթաթանօք
- 44 ω անուն և պահեցեալ իս պահպանեցան փխ պահեցան
- 45 FJKLPSYZαΥθστω մշտապաղատ (HWT մշտապատ N մշտատ V մշտատան) փխ մշտատատան βΣ մշտատատան սրբ. մշտապաղատ s մշտապաղատ սրբ. մշտատատան
- 46 ի խաղաղութեանն
- 47 L չիք Մարգասիրապէս F փրծեալ փխ փրծեալ MZ ապրեցայց O ապրեցա f ապրացո
- 48 ABCDEKUV բոյոց Γ բոցն Σ բոցս O շահիցն
- 49 ր զսորարերս փխ Զսորարերս M զստուարութիւն
- 50 ABDEFHOUVΣΦ առակաւ բանիդ C առակաւ բանիդ սրբ. բանիդ առակաւ g շունի տէր SVh անկեայց իս անկեայց
- 51 V մնացեալ փխ Միացեալ NՆԼ՝ անբարձանելի σ ամենայնի
- 52 V կցորդել այսց O ալսմ սրբ. այս Z ալսր σ յայսմ ր յայս s ալսր սրբ. ալսմ τ հողեղէնքն փխ հողեղէնքն Σ հողեղէնք սրբ. հողեղէնքն ր հողեղինացն A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի JL-αΥԾԻԹՄԵԾԳՈԻԿ ձևագրերից, ունեն հողեղէնք ր չիք ամենամարտըր
- 53 ր չիք Ընդ հողեղինացն V հողեղինացն փխ հողեղինացն ABFJKLOWβΓΣΦ մարտիրոսաց ch մարտիրոսացն
- 54 Z հողով փխ հողով
- 55 AFKLOQSUVX ելից CE ելից սրբ. (E սրբվ.) յեկից Z յեկիցն ղերծման s յեկիցն ղերծման սրբ. յեկից ղերծմանն
- 56 H յօգնութեան Nhp աւգնութիւն Z արհնութեան փխ աւգնութեան ր աւգնութիւնն s օրհնութեան սրբ. օգնութեան
- 57 s միր սրբ. մեղ A համառանարար (փխ համարանարար) սրբ. համառանարանարար BCDE համայնարանարար (C համարանարար) սրբ. (DE սրբվ.) համարանարար s համարանարար սրբ. համայնարանարար Z զուգարանութեան փխ զուգամասնութեամբ
- 58 ր եղէցի եղէցի bgm եղիցի եղիցի ամէն

Բ Ա Ն ԶԶ

վերնագիր.

K համադրակալված ՂԱ փխ 22 ABEKOP-RWZβλΓabgimqtux վերնագիրը կրնատ M վերնագրի փխ կետեր Չծոն համառոտագրույամբ ԽԵ չեծութիւն x Առնու փխ առ նոյն LSTUVYβσΣbhr բան r չիք ի TՓ սրտէ N աւտոտծոյ և A կրնատ վերնագրից ԵԼտո ունի ի լման առա

1 օս Թաղխծութեան Ե Թախծութեանս

2 ի բաղմութեան փխ բաղմաց Fծի շարագրելոց փխ շարակարգելոց

3 V ողորմեաց K ողորմեա սրբ. ողորմեա տէր

5 Sλ.fqs նայ և

6 Խբ (Խվկծ) փրկութիւն

7 U ննչեցիկն

8 n խզոյն զապտերաւ սրբ. զապտերաւ խզոյն Ալ ևզոյն Γ խզոյն ևր պակասութեանն

9 F տէր իմ տէր

10 ABDEFOVWΓΣΦ չիք ի CR յայս սրբ. ի յայս Z ինծ գրեա իրաւունս s ինծ գրեա իրաւունս սրբ. իրաւունս ինծ գրեա

11 զս բան փխ Բանդի a ահաւորութեանն

12 r հակառակար հանդերձեց Ե զկաղմուած սրբ. զկաղմուած Խx զկաղմուած HUβ մարդոյն

14 C զմին սրբ. զմին WΓց զմիւսն փխ Զմին ABEGHMNVXαβγμΣΦλx ձեռագրելից բացի, այս տողն ունեցող մնացած օրինակներն ունեն զմինն N հոլ փխ զոլ NOQ զմին (OQ զմինն) փխ զմիւսն ղ միւսն

15 egh ղի ի ΜμωΓβmpx ղիմագրութիւն HMNPRWZβλcdefghlmprqtu հակառակաց

16 V կոշիցուր r կոշեցեալ ԽԵ հառաարութեամբ

17 s և սրբ. և ի ABCEFHMNNOVXZθστΣΦ-agh ձեռագրելից բացի, այս տողն ունեցող մնացած օրինակներն ունեն և ի փխ Ե Զx յայտմանէ BEFHJKLSVXYZγθστ-ωqxs չիք ի k ի զատման սրբ. զատման

Ածաբ զարման փխ զատման Zs յառաքինութիւն ժ առաքինութեան

18 Zω վերարերել և վերամարքանալ փխ Վերարերեալ ADEFHNOVYσΣΦbip համարքանոցն BC համարքանոցն սրբ. համարքանոցն WΓ՝ ամարքանոցն

19 ABCDEFHMOUVXYσΣΦ զխոնարհութիւն GOPβθτΓՓր առական փխ առ կան Տ առական սրբ. առ կան Gβ զիտմանն Zλ. պահել

20 M և պսակ N պսակն F ի ճգնաւորական () ղճգնաւորական

21 LSXY արդ փխ Այլ O ղի փխ Բանդի M ուխտիս λ ուստի փխ ուխտի

22 և սահեցման

23 N բնդ փխ Ըստ Zs երկիրս PSY մածեար և մածեար սրբ. մածար

24 P չիք այլ² Vbի այն փխ այլ² CZ այլ (փխ այլ²) սրբ. այլ ոմն JΓ (և) այլ ոմն սրբ. այլ A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի HKTUαδϋθμστφωΣ ձեռագրելից, չունեն ոմն² H զթութեամբ փխ անգթութեամբ

25 SYγfhikrtu միւսն N Միւս մասն մոլութեամբ Z մոլորութեամբ փխ մոլութեամբ λ ամենարազց ի ամենարազծն

26 և զգաղան F յար փխ յարակայ OU յարակալի փխ յարակայ կապեալ H բրնութեան Z բնութեանց

27 f այս տողից մինչև բան ԶԵ տ. 20-ի պաշա[հեցեալ] բառը Երաւալ ունի ուշ գրչւոյամբ և սլացման

28 Oi ուստուցեալ V ամբարտաւանի

31 ADEO ցորտ նախընթեր փխ Զուրտն առնթեր CΣΦ ցորտ նախընթեր սրբ. ցորտն առնթեր և կենացի առնթեր վիս առնթեր կենակից N կենացիկ փխ կենակից T կենակցի

32 X տողն ունի ստորին լուսանցում Sλ զտոյն փխ Զնոյն U զնոյն Z կասուցեալ DORWXYZγλωceghkpr բարոյն

33 JTδϋμτφω և Լթէ β էթէ սրբ. և էթէ FK աւաղանաւ Բ հեշտակայնուլն G հրեշտա-

- կայանովն HO չրեշտականովն JKP չրեշտակայնովն N չրեշտակայնով ad չրեշտակայնովն NSXΘμστωl'behmnpu յառիցեմք 11 առիցեմք
- 34 CR Թանձրութեան սրբ. Թանձրու GJMP-պԲabedeghilmntu Թանձրու Wkr Թանձրութիւն Բ Թանձրոյ Տ Թանձրու սրբ. Թանձրութեան X Թանձրութեանն A և այս տողն ունեցող մեացած օրինակները, բացի GJ-MPպԲabedeghilmntu ձեռագրերից, ունեն Թանձրութեան վիս Թանձրու W չի՛ անգրանիկ և անգրիկ վիս անգրանիկ 11 նիւնթոյս
- 35 UWlbgm ստորեալ 11 ստուերն
- 36 UH պատրեալ վիս պարտեալ
- 37 ABDFLOZDs զապիկար C զապիկար սրբ. զապիկար 11 զաբիկար S չիրեցար 1. վատնեցայ վիս վանեցայ
- 38 P վատնեալ U զորեցա վիս գրաեցայ
- 39 Ն և Ի U և վիս Ի և պարզեականէ F գրկեալ MNWβλbm գրկեցայ R գրկեցայ սրբ. գրկեցեալ

- 40 WZΛIΣf1qrstux յողորմութեան CGJMNQ-TVWYZβλIΣef1qrstux կողմն
- 42 Ե րեաւից Ծ շունի րեզ րաոից մինչև Զէ տ. 56-ի զսա[ռուցեալն] բառը ներառյալ
- 44 Wbkmr րեզ վիս ըստ Tδθτ չի՛ Իս և յիս E մեռելոց
- 45 GIMNWI՛ շունեն տողը R գարեկ և չի՛ է
- 46 t չի՛ և՛ 1. չի՛ րեզ U կարկելոյց վիս կարկելոյց d կարկելոյց l աճորմելի սրբ. ախորմելի
- 47 N այս յերկուց ABDEFONXΛD պարզեաց վիս բարգաւաճ CΣ պարզեաց սրբ. բարգաւաճ (Σ պարգաւաճ) H պարզեաց բարգաւաճ ABDEFOZΛD շնորհի CΣ շնորհի սրբ. շնորհաց
- 48 F կամելն րեզ կարկն N կարկան, կամեալն U կամելզ V կամիլն
- 49 Nhr Երուսաղէմական
- 50 f1u յաւետեաց
- 51 UWbm րժշկութիւն
- 52 f1 շունի SԷր ամենայնի և յախտեանս յախտենից
- 53 Σh շունեն տողը

Բ Ա Ն ԶԷ

Վերնագիր.

11 շունի Բան նշում և համարակարում K համարակարպած ՂԲ վիս ԶԷ ABIEKNORZβλa-bf1gimqtux վերնագիրը կրեաւ M վերնագրի վիս կեաւէր QΤδωո համառոտագրույցամբ W վերստին յաւելուած նորին չսկողի Գրիգորի վիս վերնագրի 11 աւելուած bmtu ճեծութիւն A նորի և չսկողին LSUYYbhr բան և չի՛ Ի Փ սրտէ:

- 2 Բ այսր կտակի Zabf1m այսմ և ողբերգութեանն
- 4 ABCDNORVWfcdgiklnpqrtux այսոց Eβ այսոց սրբվ. այսց P այսց սրբ. այսոց 1՛ մալսթանաց N ինքնաշխատու Σ ինքնաշխատ սրբ. ինքնաշխատու և կշտամբութեամբ
- 5 Ե Ի յիս Vդիր կրկին վիս կրին Փ կրկին սրբ. կրին x կրեն

- 6 Ի Ի րեզն R րեզ P չի՛ աւետաց Uoikr ահեկալութիւն Γ ահեկալութեանն
- 7 F չի՛ առաջի
- 8 ABDEHOUXΣDո չի՛ որ C մի սրբ. մի որ
- 9 Vλ չի՛ և
- 10 FHNUWXYημωl'bgmpqsux զամենեսեան Mδ զամենեսեան Z զամենեսեան
- 11 a շունի այս տողից մինչև բան Ղ տ. 38-ի վայելչաց[ւցանես] բառը ներառյալ CEf1 գթութեանն U գթութիւն
- 12 P բարբառեալ ևս F չի՛ միշտ
- 13 N խոստովեալ S խոստովանեալ միշտ Hx երկայնմտութեան Տ յերկայնութեան սրբ. յերկայնմտութեան և յերկայնմտութեանն
- 14 Cδs այցելութեան սրբ. Ի յայցելութեան 11 Ի այցելութեան և Ի յայցելութեանն ABD-EFOTZθτΣDq ձեռագրերից բացի, այս

- տողն ունեցող մնացած օրինակներն ունեն
ի յայցելութեան
- 16 U տ. 16—22 ունի խառնված՝ 19—22,
16—18 CDEJh յառատութեանն NU յա-
ռատութիւնն f₁ առատութիւն
- 17 F պատուցեալ (K հաշտեցեալ) փխ Պա-
տուցեալ N պատուեալ U պաշտպանու-
թիւն
- 18 BCGHNOPQSUXYZδηθιτφωεζghikq-
rtux փառատորեալ փխ Փառատորեալ KLS-
XYαδηθιτφω ես փխ ես U տեսչութեան
փխ փրկութեան ր փրկութեանն
- 19 f₁ ահբաւ հր բարձրութեանն
- 20 ABCDEFOUVZθτΣΦς ձեռագրելից բա-
ցի. այս տողն ունեցող մնացած օրինակ-
ներն ունեն ի յանրնութեանն F յանրնու-
թեան փխ յանրնութեան
- 21 NUβγγ գոգեալ LSXY միշտ փխ միայն
ABDHLOUVWθιτΣΦδφρqtu չիք ի CE-
NRβ յազթութեան սրբ. (E սրբվ.) ի յազ-
թութեան α ի յազթութեան սրբ. յազթու-
թեան b յազթութեանն
- 23 iե յողորմութեան փխ յողորմածութեան U
յողորմածութիւն հր յողորմածութեանն
- 24 V անճառ ր ճկութեանն
- 25 Z ճաշակեալ V չիք ի N խոնարհութիւն
ի խոնարհութեանն
- 26 GNβ բե փխ բեզ N չիք եւ U ծնողիզ
- 27 FNUW աստուած N որ բոլորից GRU-
Wβλhκlnpr միսխարութիւն
- 28 l բում (ru ում) փխ որում ω ե հողիզ S
տէր փխ Սուրբ Jh բարութեանն d բարու-
թեան ր բարութիւն
- 29 FZs գրաստ FORWXYZγδλωεζghikmrtx
թշնամոյն
- 30 V զգայթակալեալ (ω զգայթղեալ) փխ
զգայթակղեալ NVλ զմարդն Vδ անբանու-
թեան
- 31 HU կանգնեցեր փխ Կանոնեցեր
- 32 W յերախտիս Z երախտիք Σ երախտիս
սրբվ. երախտիք ABDEFOUVZθτΣΦς
չիք ի C յիս սրբ. ի յիս
- 33 d առաքինութիւն
- 34 Z տառնել հ անվախճան
- 35 N զայն փխ զայս U աղերսանաց փխ ա-
ղերսական N յաւդեալ փխ յարգեալ
- 36 ABJLPUXβΦhιm մարտիրոսացն KΣ
մարտիրոսացն սրբ. (Σ սրբվ.) մարտի-
րոսացն N մարտիրացն փխ մարտիրոսացն
δ պաղատաւք
- 37 h հաճութեանն
- 39 ABDEFGOUXΣΦhιkr պարտսն C պարտսն
սրբ. պարտս HSGεgimx զպարտս և
զպարտսն JTAγijux զվերս
- 40 UVg միջնաւն FOUVZλbgmox վերջ-
նաւն Y վերջովքն VZβγix մահացուցա-
նողաւք ω գանձ T զմարմինս և զմարմինն
- 41 Σ զնկերինն O զարտարինսս UΣh զար-
տարինն
- 42 β գորպի G զգիծն L գրիծն (U զգործսն)
փխ զգիծքն Vλ զգիծք qx զնարանս և
խարածոցն
- 43 h բարձրեալ Zl մարբեալ VWΓ գեղաւր
X գեղովք սրբ. գեղովք Zη գեղով s
ղեղով սրբ. զեղովք
- 44 ABDEFOUVWΣΦ գկտեալ (GHMNPR-
SYZFedeghiknprstu գկտեալ X գկտր-
տեալ x գկտրտեալ) փխ Զկտեալ C
գկտեալ սրբ. գկտրեալ Kl գկտեալ սրբ.
գկտեալ β գկտրեալ սրբ. գկտեալ l գկտ-
րեալ սրբ. զկեալ q գկտեալ սրբ. գկտր-
տեալ WΓ հարուածս փխ խաժուածս hιkr
հաժուածս
- 45 S գարշելիս սրբ. զգարշելիս W զգարշելիս
սրբ. յարողիւցն
- 46 ADEFOUωΣΦ բնութեանն C բնութեանն
սրբ. բնութեանն V բնութեանն
- 47 f յայսմ փխ յամս F ծերութեանն
- 49 F զտկարութիւնսն P զտկարութեանս Rs
զտկարութիւնս սրբ. զտկարութիւնս Γ գար-
կարութիւն cdefhiknprqtux զտկարութիւնն
- 50 Ne անարգեցես U զալիս l զալիսն փխ
զալիսն
- 51 NS կորացուցես ր կորուցես փխ կորա-
ցուցես Z զկործանեալս δ զկործանեալսն
սրբ. զկործանեալս Փkrx զկործանեալսն
- 52 O զիշուցես DUhx զկնքեալն (Lp զլքեալն
ր զկնքեալն) փխ զկնքեալն E զկնքեալն
սրբվ. զկնքեալն δ զկնքեալն սրբ. զկնքեալս
- 53 QY վերարեւեր փխ վարարեւեր c վայ-
րաբերիւ δ զխոնարհեալն սրբ. զխոնար-
հեալս ր զխոնարհեալսն

- 54 Ճ դառկայծեայն սրբ. դառկայծեայն k դառկաձեայն r դառկայծեայն
- 55 W շուեի տողը DEFHMOձաբը բմպա՜կեացն (U բմբակեացն r բնդպա՜կեացն x բմպա՜կեացն) փխ բնդպա՜կեացն K բնպա՜կեացն սրբ. պա՜կեացն a բնդպա՜կեացն սրբ. բնպա՜կեացն y բմպա՜կեացն (Պ դժբեկեայն X գորդեկեայն) փխ գրեկեայն ծ գրեկեայն h գրեկեայն x գրեկեայն
- 56 N շուեի տ. 56—57 LMSY անվերարկուս U զսարսուցեայն փխ զսառուցեայն ծ զսառուցեայն
- 57 Ճ գտագնապեայն
- 58 W տ. 58—61 ուեի լուսանցում՝ ուշ զրշուրյամբ ծ յարկս G խարխալեայ սրբ. խարխալեայ LPSVXYcdefhiklpqrx խարխալեայ փխ խարխալեայ
- 59 Ճ պատկերս F հնացեայն
- 60 RSX պարարտութիւն ծ պարարտութիւն սրբ. պարարտութիւն r պարարտութիւն
- 61 Ճ շնորհին սրբ. շնորհին
- 62 VWXYIԴde հնութիւն ծ հնութիւն սրբ. հնութիւն X բամա՜սարեայ փխ բամահեայ
- 64 SVce չերկարութիւն ծ յուսոյն սրբ. յուսոյն Tլ կրտեայ փխ կտրեցեայ Vդլո կտրեայ r շիփ կտրեցեայ
- 65 A շաւղին սրբ. շաւղին BCDEGJKNR-WYαβγԴՇbdegilmnqrլux շաւղին H շաւաւղին (PX շաւաւղին) փխ շաւղին S շաւղին սրբ. շաւղին TUVZդիժլմստոcs շաւղին ծ շաւղին սրբ. շաւղին k (հվլծ) շաւղեայ
- 66 O իմաստի ծ իմաստին սրբ. իմաստիս
- 67 Z գոյն փխ գոյն ծ գոյնս S գոյն սրբ. գոյն C կազմուած սրբ. կազմած ա կա-

- մաց փխ կազմած A և այս տողն ունեցող մեացած օրինակներ, բացի KLQWYZα-βσϕԴ's ձեռագրերից, ունեն կազմուած չ գերծեայ (t եղծեայ) փխ գերծեայ e գերծեայ սրբ. եղծեայ
- 68 Z ամբարձման ծ ամբարձման սրբ. ամբարձման Zs թեւք FSWY փետեայ ծ փտտեայ փխ փետտեայ
- 69 N այս տողի փխ ուեի տ. 70 և բնդնալառակն O գուարթութիւնն JI՝ գնդոյն ծ գնդոյս V բոկ եղեայ փխ տղեղեայ
- 70 HX նշոյլի JNVγλbgmnqlս նշոյլին MR-TZդիժլմստոcs նշոյլին ծ նշոյլիս
- 71 ABDEHKOXΣΦ աշիցս Jαγդլմք աշացն ք աշաց
- 73 ծ պատկերն սրբ. պատկերս N անխաւտն փխ խաւտն
- 74 O պաղատիմք
- 75 p կանխեայ u կանկալ փխ կանխալ փ զազանականն փխ զանազանն
- 76 չ շիփ ինձ t շիփ ըստ PSUZդիս սաղմոսին փխ սաղմոսողին Rad սաղմոսողին սրբ. սաղմոսին V շիփ և
- 77 bm և բնդ h շիփ բնդ u երկողին
- 78 β կարծեաց ծ կարծեացս β շիփ կասկածանաց h կասկածանացն
- 79 F ոչ եմ փխ չեմ
- 80 h շիփ եւ F շիփ ոչ V հասարակականն N-QU կերակրոցն V կերակրոյ ABFOPΣ վարձոյ CՊ վարձու սրբ. վարձոյ
- 81 A սլացողս սրբ. զլացողս hqlux զլացողսն
- 82 F անճառ U անճառեկաց փխ անճառից
- 83 H բարեգործ (S հրեշտակագործ) փխ հրբաշագործ O երկայնմտութեան
- 84 NY բնդ հար և բնդ O շիփ Սրբոյ չ շիփ հանապաղ
- 85 i յախտեանս կրկնված BGKNOUVβλΣ շիփ յախտեանից
- 86 BUλΣ շուեին տողը

Բ Ա Ն Զ

վերնագիր.

K համարակալված ՂԳ փխ ԶԲ BEKPRW-Yβλγbgimtlux վերնագիրը կրեատ M վերնա-

գրի փխ կետեք OTճղոց համառոտագրուրյամբ btu հեծութիւն Nr հսկողին HLOSUV-σΣbhr բան Hr շիփ t ZՊ սրտէ h շիփ բնդ

- 1 i չիք եւ Ս արւնդիթեան կամաց ք ար-
տասաց
- 2 NVWZԷթ բեկութեան թծ բեկութիւն մ
ողոյս օ ողոյս
- 3 N առաջի բո
- 4 լո զարեմաթացոյն սբք. զարամաթաց-
ոյն H Սամուէլին J զմամուէլի K զմա-
մուիւի QՅԷ զմամուէլի STաչու՛մ զմա-
մուէլի g Սամուիւի h զմամուէլին
- 5 LV Էհեղ Օ յանդիմանատես փխ յանդի-
ման բո ամենատես
- 6 Zէ ժողովրդեան Vթ անորէնութիւն փխ ռու-
բինակութիւն h արբինակութիւնն
- 8 HNPI կենարարդ (X կենարար) փխ կեն-
դանարարդ ABJKLMOQSTWղզՏԺեկո
զաշապարաց CDRx զաշապարաց սբք.
զարշապարաց ծ զարշապարանաց փխ
զարշապարաց
- 9 N Հիւսած D ադիողորմ բառից մինչև տ.
42-ի կամ բառը ներառյալ շունի NVZի
ադիողորմն
- 10 Օ Հոտատեղեցիս փխ Հոտոտեղեցիս Z ան-
արեան s թագաւոր սբք. թագաւորդ ABE-
FOUVYԷՏԺ Երկնաւոր փխ Երկնի ԸՏ
Երկնաւոր սբք. Երկնի
- 11 FHVXէ. գառսս Z աշամ Օ ողբերգութեանն
- 12 ertux արձան k յարձան սբք. արձան F
յաւիտենական փխ յաւիտան
- 13 YՏ սպասաւորութիւն e սպասաւորութիւնս
սբքլ. սպասաւորութիւնս
- 14 u կայցէ V մշտնջեալոր
- 15 PԷթ լսելիս W լսելիդ
- 16 M քնտրելաց օ քնտրելաց սբք. քնտրե-
ցելոց Zs չիք բոց
- 17 Vղ բերանաբ
- 18 ikr աթոռոց բոց
- 19 N սրբութեանն
- 20 tu չիք ի տաճար անուան բոյ
- 21 tu չիք եւ բուրեցի
- 22 tu ե պահեսցի N դանձարի փխ դանձա-
րանի tu բոյ
- 23 N Համբուրեցի (V բամբուրեցի) փխ
Համբարեցի m Համբարեցի սբք. Համա-
րեցի
- 24 W պահեսցի փխ Պատմեցի ABEFOR-
UVWթՕԼԷՏԺostu չիք ի C յականչս սբք.
- ի յականչս
- 25 M յուրս
- 27 A C E F G M N O P S U V W Y թձգժԷԳԺգլրգԷ
սպասաւորեցի BQ սպասաւորեցի սբք.
սպասաւորեցի I. սպասաւորեցի սբք. ար-
պատաւորեցի JSUVYչ. սեմս K սեմսս
Pի սպայութեանց
- 28 SY իբրև Օ կենդանաբ Ht պատմեցի
W պատմեցէ փխ պատմեցէ
- 29 ABEFOUZթՏԺs խոտաղանկ NS դան-
արկնութիւնս
- 20 GH և թլպէտ և օ թլ փխ թլպէտ և լաղ-
ձան ABEOPUVXչՏԺ գմանկանացու փխ
գմանացու C գմանկանացու սբք. գման-
ցու
- 31 Eս շանի Zս աշամ x սովիերի
- 33 A մնացես սբք. մնացէ սա tu անկո՞ծ սա
- 34 U պատմապարտիս փխ պատմապարտիս
- 35 tu չիք Միշտ ABCEFORՏԺ անդոյ փխ
անդոյ h չիք անաշտ կշտամբիչ
- 36 NPSUZչէիկրs անխաչելի (h անխնա-
չելի) փխ անանխաչելի h անանխաչելի
սբք. անխաչելի FUC գրոտիչ
- 37 N Անողորբի պարսաիչ s անհամուր փխ
անհամուր N ծածկիչ (I՝ ծանակի) փխ
ծանակիչ
- 39 H անխաչելի փխ անխաչելի N չիք ան-
խաչելի յայտնիչ
- 40 Fh ապառտմն P ապառտմ կր ապառտմ
փխ Ապառտմ թ աշխարալուր ք բորբորիչ
փխ բողբորիչ
- 41 Օ մեծութեանց եի մեծութեանն Օ աղդ-
մանց
- 42 fh լուրիկան փխ լուրեան
- 43 T պարտաւոր փխ պարտեացս ZՏոս պար-
տեաց ածլՏԺ պարտուցս
- 44 Տ ձայնի ղ իրև Zs իսկ փխ իմ օ ա-
ղակեցէ փխ աղաղակեցէ u աղաղակէ
- 45 U զծածկեալն ք զծածկեալսն յայտնեցէ
զաներկոյթն
- 46 K զմոռացեալն
- 47 Z յայտնէ ք չիք Յայտնեցէ զաներկոյթն
(ունի տ. 45-ում) պ բարբառեցի
- 49 Z անտեցի B ցուցե ք ցուցէ M զկեր-
պարանն V զկերպարան h զկերպարանն
X թաղաւորեցի փխ թաղաւորեցի

- 50 ՕԿ շաշափեսցի ի որքսն ի զայթակղութիւնք
- 51 Վ անճառելիքն փխ անճառքն ճ անճառք Z քամեսցին սրք. քամաճեսցին A և այս տողն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի FHLJKLSTVZցսն ձեռագրերից, ունեն մնացուածքն
- 52 Zhm թաղաւորեսցէ 1 թաղաւորեսցին MZ-bm կեանք Z որդոմութիւն աX բո սրք. բոյ
- 53 Ռ գանձս պահեսցի փխ պահեստի B ոսկերացն սրք. ոսկերացս Ռ ոսկերաց ց ոսկերացս ղ ջամարեցելոց A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի FJL-QSTUVZպծծմստքօցս ձեռագրերից, ունեն ջամարելոցն
- 54 Zs շիֆ ի b և ի Zs զժամանակս ի կենդանական և կենդանական փխ կենդանականս
- 55 ru սկզբաւոր ABDEFOWΣΦ մտի լուսոյ (F լուսոյն) C մտի լուսոյ սրք. լուսոյ մըտի H լուսոյ ի մտի ω մտին և շիֆ մտի Gdp դարնայնոյն JPBΓqէ դարնայնոյն

- KMux գարնանոյն LS գարնայնոյ NUYi-krS գարնայնոյ O դարնայնոյն XΦ գարնանոյն Z գարնանոյ
- 56 hr պայծառութեանն
- 57 U բովզ ցողով γ ի յողի N հոգի Y ոգի
- 58 N անմահականան
- 60 JKMOYΣg շառաւղս Zh շաւիղս փխ Շառաւիղս s շաւիղս սրք. շառաւիղս Z ձըգել
- 61 M դալարեցայց
- 62 NPh բոին (P բոյին) անշունչ փխ բոյինանշունչ Y գրոցն ի յուսադրութեանն
- 63 Jx միայնոյ Z փրկողիդ e (և հոգւոյդ) բում սրքվ. բում և ի բում և x շունի շար
- 64 σ շունի և անճառ Երրորդութեանդ
- 65 γ գովեստիս Zs իշխանութիւն և պատիւ փխ և Երկրպագութիւն FOUWZΦ յաւիտեանս յաւիտենից N յաւիտեան զաւիտենից սրք. յաւիտեանս զաւիտենից
- 66 GUσΣh շունեն տողը

Բ Ա Ն ԶԹ

Վերնագիր.

Օ շունի Բան նշում և համաւախալում K համաւախալում ՂԳ փխ ԶԹ ABEKONRԲԵԳ-imooqtu վերնագիրը կրեաւ Tδηλμωns համառոտագրութեամբ W նորին Գրիգորի խաւար ընդ աստուծոյ փխ վերնագրի Ubtu հեծութիւն α Առնու փխ առ նոյն HLSVYσΣh բան QZΦ սրտէ:

- 1 n և տէր և
- 2 r շիֆ Ողորմած գթած
- 4 N շիֆ գովեալ
- 5 U դարման փխ Դարան ճ դարման սրք. դարան Zs ամբութեանց օ մարբութեան փխ ամբութեան Zs վստահութեանց
- 6 N առ փխ Առանց

- 7 O շունի տողը
- 8 N շիֆ ողջացուցիչ վիրաց օ շիֆ վիրաց
- 9 h անհասանելեացն t հնար
- 10 X անմատչելի սրք. անմատչելեաց N հըպաւորք V հնարաւոր փխ հպաւոր
- 12 S որդի աստուծոյ
- 14 Zs շիֆ և² GMΦbδp Երկրպագելոյ Zs Երկրպագեցելոյ α Երկրպագելոյ սրք. Երկրպագելոյ μ Երկրպագելոյ
- 15 ikr շիֆ և ՕΣΦ պատիւ փխ պաշտան B պատիւ այծի և միշտ և փխ պաշտան գոհարանութեան N գոհարանութեամբ ՕΣΦ շիֆ գոհարանութեան Zrs գոհարանութիւն h գոհարանութեանն FOγ յաւիտեանս յաւիտենից
- 16 ABKUσΣh շունեն տողը

Բ Ա Ն Ղ

վերնագիր.

Օ շունի բան Ղ—ՂԳ K համադրակաված Ղի փխ Ղ BEKVWYZԾԲԳԿԻՈՂՐՏՈՒՄ վերնագիր կրճատ M վերնագրի փխ կետեր Օ նորին մաղթանք փխ վերստին... բանի QՏՆՃՈՍՏ համառոտագրությամբ Ubtu հեծովին N հրակողին LSRUԾՖԻԿի բան N չիք ի R սրտի, յաստուծոյ

- 1 N հշմարիտ փխ երկնաւոր
- 4 N չիք Ողորմութիւն խոստովանելի L բարերարութիւն (Օ բարերանութիւն) փխ բարերարութիւն
- 5 Օ չիք պաշտելի k պաշտպանելի փխ պաշտելի Օ չիք մարդասիրութիւն
- 6 Շ. պաշտպանութիւն փխ Պաշտպանութիւն Դ պաշտպանութիւն s պաշտպանութիւն սրբ. պաշտպանութիւն
- 8 ր մխիթարութիւն սրբ. Մխիթար
- 9 Ny ապառուծն փխ Ապառուծն PԹԵՎ վրհատութեան L բարձում m պարտուց սրբ. պարտեաց
- 10 X փոխարկումն սրբ. փոխարկել զ փոխարկելց
- 11 V սանձարկութիւն փխ Սանձարկու լեզուի h շրջադրութիւն փխ շրջադրութիւն N շրնշոյս
- 12 Ա ամփոփել սրբ. սփոփել ABCDEFQRUVZԾՂՏԾԵր խորհրդոյ R խորհրդոյ սրբ. խորհրդոց Բ կամաց սրբ. մտաց ՃԾՏԵՍ մտաց փխ կամաց Տ յուզմանցն ճ վրադմանց փխ յուզմանց
- 13 Տ մրկացն NZԼՍ ծփմանց փխ ծփմանաց Տ ծփմանաց
- 14 I չիք Որ Օ ունին, իշխանակիս փխ իշխանականիս
- 16 D [Գռնա]բանակ բառից մինչև տ. 109-ի պրկեցար բառը ներառյալ շունի H չիք միշտ V երախաւոր փխ երախտաւոր
- 17 ABCEHOUXՏՓ անհպարտութեամբ Z անհպարտութեան փխ անհպարտութեան h անհպարտութեան W երկայնմտութեամբ (Դց երկայնամտութեամբ) փխ երկայնամտակալ

- 18 Ճ հանդիշիս L հանգչանաւոր փխ Հանգչիս տեղանաւոր SY ի յանձինս ZԹԵ սրբոցն
- 20 S սկզբնաշարիս L նախաշար փխ նախաշարիկ MXՏԵր նախաշարիկ HZ սիրոյ s սիրոյ սրբ. սիրոյն
- 22 x չիք Որ F չիք բաղցրութեամբ
- 23 ճ վատահոգութեամբ h վատահոգութեան
- 24 Kikr թուղացուանէս (el թուղացուանէս) փխ թուղացուանէս HJKLVNWXԵԲԳԾՂՐՏՈՒԲԵԲԿԻՐՏՈՒՄ զայնակղեցելոյս (զայնակղեցելոյս) ABCEFGLMOՏԾԵ կործանել NSXYh կործանակալ s կործանել սրբ. կործանել
- 25 Z յուսոյն
- 26 P չիք ճշմարիտ N առնաւորուելոյ Օ առնաւորուելոյ սրբ. առնաւորուելի F աղաւորուելոյ Շ աղաւորուելի p (նիկճ) մատանց փխ մատանց ABCEGPԲԵԲԵԲԿԻՐՏՈՒՄ երեւել R երեւակալ սրբ. երեւել Տ երեւել սրբ. երեւակալ
- 28 H մատուցանէս փխ մատնէս
- 29 V շնորհաց ձրբ (Z լիաձրբ) փխ շնորհաձրբ
- 30 LVXY փոխադրութեան (W փոխադրելոյ) փխ փոխատրութեան
- 32 h ի բոյն FN փառատրութեամբ փխ փառատրութեամբ
- 34 U բարձրութեան ահեղիս Ne բարձրութեամբ h բարձրութեան Z պարաճածկեաց
- 35 ABFGOՏՓ բարգաւաճէս փխ բարգաւաճ առնէս C բարգաւաճէս սրբ. բարգաւաճ առնէս
- 36 F չիք բաղմաց
- 37 N որբ Z փրկութիւն N առաջն փխ առաջնոյն ր առաջոյն W պալմատութեան
- 38 Ն վանելացուցես
- 39 ABFOՏՓ զիրահատու C զիրահատու սրբ. զիրահատու
- 40 ABFHOSՓ չիք Առ C ամենայն սրբ. առ ամենայն J ամենայն անբաւ սրբ. ամենայն h ամենայնարաւ փխ ամենայն անբաւ AB-EFOՓ զերամբարձութեան C զերամբարձութեան սրբ. զերամբարձութիւն Ն զերա-

- բարձրության վիճակի գերաճությունն ցյա-
ռաջացելու և առաջնության
41 և վստահության և խոստովանեցնելու
վիճակի խոստացնելու
42 և ևրանություն
43 և որ սրբվ. որ քան Z ամենայն կենդանու-
թյուն և զկենդանություն և զկենդանության,
նշոյա վիճակի բնութայն FGHIJMNOPZYճՆԴim
լրանել վիճակի լրանելու է և լրանել սրբ. լրանել
է և լրանել է սրբ. լրանել A և այս տողն
ունեցող մնացած օրինակները, բացի ց
նկարագրից, ունեն լրանել է և անաշոր-
թյան վիճակի անորոշելի
44 ՄՆ. գտայց N կենդանի
45 և փոխադրելի վիճակի անփոխադրելի
46 և առարկանության վիճակի ևն ի բառության և
չիք ի և զերևոյա վիճակի զերևոյա A և այս
տողն ունեցող մնացած օրինակները, բա-
ցի BCEGJLN PQSTeβγδζηϑαβδενը նե-
րագրելից, ունեն զերևոյա և ամենագոյնի
և ամենայն գոյնի վիճակի ամենագոյնի
47 ևս անողայնի
48 և մեկուկուսիմ NORUVWZYԳԷԲԸԹabce-
դը սրանելի
50 ՕԴ գնոր O բոցակելու վիճակի կիզելու
V կիզելու Դ կիզելու
51 Սն գնանիս KOZ. զմանաք PRdefhikn
զազանացի ևճ ծախելու և խաճելու վիճակի
ծախելու
52 Բ բնի U հիմնականության և նիթա-
կանության վիճակի հիմնականության
54 QX պարձանաք վիճակի պանձանաք V պար-
ձին
56 Ի յամենակործանա X եղելու սրբ. նե-
ղելու
57 NU անդորր O հանգստարան (Z հան-
գրանան) վիճակի հանգստական s հանգր-
սան սրբ. հանգստական
58 Վճ բաղձատուղնալ է բաղձատուղնալ
59 J գումարս սրբ. գումար KLOY գումար
JKLQSTXYαγδθμστωϐ ստատկացի
60 UVY աշտական և աշտական սրբ. աշ-
տական JLOQSTYZαδθμστωϑs հնարա-
տրության M հնարատրության
61 Բ մարտկաց վիճակի մարտակցաց ZT պատ-
կանել և զինուրի

- 63 Z ախտիչ U կորստարան վիճակի կորստա-
կան
64 s չիք հանցես է չիք հանցես
65 Z չիք խաղառ տարագրելու
66 AFD վերստին B վերստին սրբ. վեր-
ջինն ABEFHOFՃ կորստան C կորստ-
ան սրբ. կորստան U կորստամբ
67 Ի չիք կատուցես
68 Լ. ապալիկելու
69 U անպատիք անպատ A և այս տողն ու-
նեցող բոլոր օրինակները, բացի Tαδθμ-
στωϑ նկարագրելից, չունեն և
70 W մեծություն
71 FLXY որոգայթը ABCEJPYՃԹadikr
գաղտնածուկ KLOSTXYZαδθμστωϑe-
նs գաղտնածուկ իր գաղտնածուկը և
գաղտնածուկ Σ սատանականը
72 S կապեցին վիճակի կապեցին և կապե-
ցին AFHJLQVαθμϑԹ մենքնայն M
մենքնայն U որոգայթը վիճակի մենքնայն σ
մենքնայն և մենքնայն սրբվ. մենք-
նայն UWZ վանեցին վիճակի վատեցին
73 Cl խաղիցն սրբ. հաղիցն N հաղիցն
սրբ. խաղիցն P խաղիցն վիճակի խաղիցն
ABEFGJKLQSTUXYβδim նկարագրելից
բացի, այս տողն ունեցող մնացած օր-
նակներն ունեն հաղիցն KLMQSTXZs
գրության V գրության և գրության
վիճակի գրության
74 I երևոյ է երևոյն և որոգին սրբ. որ-
ոգին ևճ որոգին վիճակի որոգին
75 N նկարագր (Zs որոգին) վիճակի նկարագր
O ծողակ և ծողակ
76 Ե վարքուք վիճակի վերաբեր
77 ր տոջորհցն և երևան վիճակի որոմանց
ABEOZՃԹikr բոյսը Cs բոյսը սրբ.
բոյսը և բոյս
78 Ե շարաբանությունը սրբ. շարաբանու-
թյուն A և այս տողն ունեցող մնացած օր-
նակները, բացի FJKLQSTUVWXYαγθμσ-
τωϑe նկարագրելից, ունեն շարաբանու-
թյուն
79 W ու. 79—97 ունի ուճ գրչալամբ N կար-
կեսի վիճակի Կտրեցի W, լալ վիճակի լար-
տր
80 ABOZՃ պարտեցին (Z պարտեցին)

- փխ Պարսեցին E պարտեցին սերվ-
պարսեցին N պարսեցին ղ պարսեցին
սրբ. պարտեցին S պարտեցին սրբ.
պարտեցին H պարտեցին փխ պարտեցին
FMPU րանսարկութիւնն W₁ րանսարկու-
թիւն
- 81 Σ այս տողից սկսած մինչև վերջ ունի ուշ
գրչութիւն X ղէն
- 82 O ստուերք փխ ստուերք
- 83 qfux պատրաստութիւնք սաղորդին L
սաղորդին O պատրաստութիւնք W₁ չիք
պատրաստութիւնք
- 84 Zs այս տողի փխ ունի ա. 85 Լ բնդիւ-
կառակն
- 86 P դատակեցի H արձակմունք Zs յար-
ձակմունքն
- 87 K գերշացն փխ կերշացն
- 88 β բարժանեցին W₁ աղինքին GHMNP-
RZcdfhiklr աւազակաց
- 89 β բարեանցին M բարբարոսաց
- 90 V քակեցին (Zks քակեցին) փխ քան-
դեցին Z ամբողջ GMNPRfghiklr ապրա-
տամբողջ W₁ ապտամբողջն
- 91 O ամպրոմք α յանդգնեցելոցն սրբ. յան-
դգնեցելոցն σ յանդգնեցելոցն հ յանդգնե-
լոց
- 92 qx անձրիք փորձողին γ փորձողին
- 93 A հալածեցի սրբ. հալեցի FΦ հալա-
ծեցի փխ Հալեցի f հալեցին NSUμλ-
ωΣ₁ եղեմն ղ եղեմն սրբ. եղեմն gh
եղեմքն
- 94 G եղջեր Zs եղջիրք հ եղջուր
- 95 ABEOΦ մանրկացի C մանրեացի սրբ.
մանրեացին W₁ մանրեացին հ մարբե-
ցին փխ Մանրեացին N դրաւշից հ կեր-
պարանացն
- 96 HMNPβλΓbfghlmtx ամբարհաւաճութիւնքն
հ ամբարհաւաճութիւնք MZTs հպարտացե-
լոյն N հպարտացելոց U հպարտելոցն
- 97 Zs այս տողի փխ ունեն ա. 98 Լ բնդիւ-
կառակն GTβθΣ₁ նհանջեցին W₁ նա-
հանջեց α նահանջեցին սրբ. նահանջե-
ցին μ նհանջեցին սրբ. նահանջեցին σ
նհանջեցին հ նախանջեցին α նահան-
ջեցին
- 98 λ միաբանութիւն ikr չիք զարացն
- 99 M եթէ փխ Թէ՛ ασ անմարմին β անմար-
մինք սրբ. անմարմին δ անմարմին սրբ.
անմարմինք s թէ սրբ. և թէ Λ և այս
տողն ունեցող մնացած օրինակները, բա-
ցի TαδηθιμστφωΣ₁ ձևադրերէց, չունեն
և FJMΤαγθιμστφω եթէ փխ թէ՛ δ թէ
սրբ. և թէ (փխ թէ՛) δ մարմնատր սրբ.
մարմնատր
- 100 ACEGOΦ շաւղաց B շաւղաց սրբ. շաւ-
ղաց KLNPNQRSWXYβλΓbdefiklmnpqrutux
շաւղաց α ետին N տարակառ
- 101 ΥγΓ՝ գոպն N ինք փխ ինքեանք հ ինչեան
Hx բնկեցին փխ բնկեցին λ բնկեա-
ցին
- 102 G այս տողից մինչև բան ՂԱ. տ. 31-ի
կենաց քաղը ներառյալ ունի ուշ գրչու-
թիւնք
- 103 Nβ հատցին r հացի փխ Հացի հ կա-
պանք փխ կապն, կցորդութիւնք N միշ-
տաչան
- 104 HZωikrs նողկացի փխ նողկացի p
(նվկծ) նողկացի սրբվ. նողկացի Z ի
մատցս G₁ մատց JTαβ համբոյք սրբ.
համբոյք γ համբոյք N շողորորբն U
շողորորբութիւն փխ շողորորբին
- 105 C մեկեցի չ. նեաւաճութիւն
- 106 qx Կայցէ G₁ խարբախեցին θτ խառ-
խորդին փխ խարբախողին σ խարբախողին
սրբ. խառխորդողին հ խարբահողին
- 107 M ի յարմատոց q յարմատոց N խաժա-
նողիդ
- 108 H ասն (տեղ է րողի վ-ն կաւմիւրով լը-
րացնելու համար) սրբվ. լասն ապա սրբվ.
ասն k փայտին հր արհնութեանն
- 109 S աստուած
- 110 ZΓ բեկեւոյն
- 111 V գործ փխ գործի F համուն փխ մահուն
S մահուն, ծանուցար փխ մածուցար U մա-
ծար
- 112 b արեամբ սրբ. արեամբ A և այս տողն
ունեցող մնացած օրինակները, բացի G₁J-
MQTZαγδηιμτφωacfhstx ձևադրերէց, ու-
նեն արեամբ հ տէրունականաւ r տէրու-
նականաւ
- 113 հ չիք Որով U զկարթիւ C որոացար սրբ.
որոացեր Zs որոացեր հ որոացել

- 114 BK ղեղոյն OQRUWXYչաթեփցիկը
լեղոյն e ղեղսոյն P շիփ ղառնութեամբ ր
ղառնութեանն
- 115 G₁JZչծիթսփոս արբեր Tα արբեր սրբ.
արբեալ ռՅ₁ արբեալ սրբ. արբեր A զոր
արբեալ սրբ. զոր արբեալ որով BG₁JT-
պծիթսփոսՅ₁Փ զոր արբեալ որով HLN-
PUXZբչծաթեփք ղեղառնութիւնն հէ ղե-
ղառնութիւնն հ արարս փխ արարս
- 116 հ պատմարանութեան ABDEFORUՓ ճա-
ռից C ճառից սրբ. ճառիւր G₁ ճառիցն J
ճառիւ N ճառադայթիւքն փխ ճառիւր U
կրիւքն ABDEFHNORՅ₁Փահ սարսափե-
լեացն C սարսափելեացն սրբ. սարսափե-
լեաց
- 117 U որովք O զիրողութիւն (Z զիրութիւն)
փխ զիրողութիւնն ր զիրողութիւնն N շիփ բմ-
բերանեալ O բմբերանեալ փխ բմբերանեալ
- 118 G₁ անամբր OY անուամբ հ անհասակա-
նալ Zs ամենեկմբ փխ ամենայնիւ ր ա-
մենայնիւ ABDEFHOU անհասանելոյ
(BFHՕ անհասանելոյ) և անթարգմա-
նելոյ (F անթարգմանելոյ O անթարգ-
մանելոյ) C անհասանելոյ և անթարգ-
մանելոյ սրբ. անթարգմանելոյ ABDE-
HJLPRUVալթիսթփՅ₁bdrqtu անթարգ-
մանելոյ OQTYgx անթարգմանելոյ Zs
անթարգմանելոյ k անթարգմանելոյ
- 119 N շիփ ոստափ
- 120 c բնութիւն V ամենայնք HOx երեւոյթից
W շիփ և աներեւոյթից HOx աներեւոյթից
- 121 ց պարզե օ շնորհաց
- 123 W շիփ և α շիփ Խ²
- 124 U ի փխ և W և ի MNPVWZբաղ ղառ-
նութիւն (ց դառնութիւնն) փխ դառնաթոյն
k դառնաթոյնք ու դառնաթոյն N անձին
փխ անձին
- 125 Y տիեզերասպառ փխ տիեզերադաւ T շա-
րութիւնն սրբ. շարութիւն s շարութիւն
սրբ. շարութիւնն ABCDEFG₁HJORUZα-
չիթՅ₁Փն ձեռագրեւից քացի, այս տողն
ունեցող մնացած օրինակներն ունեն շա-
րութիւն
- 126 G₁TαծիթիսթփՅ₁ եղիցի (ղ էղեցի) փխ
լիցի
- 127 δ հարուածս L տանջան OSYչծց տանջա-
նաց
- 128 U (Սոլաւ) մասնեացի և FU կապեացի
փխ կապեացի
- 129 U և եղիցի F շիփ ընդ, յիս
- 130 հ շիփ և Zns հոգոյս UV իմոյ ք շիփ իմ
- 131 F անբաժարէն փխ Անբաժանարէն աԳ
անբաժանարէն ց անբաժանարէն սրբ.
անբաժանարէն
- 132 W սրբ փխ որ որ ABDEFLOYչփՓիկ
ընթերցի Cf₁ ընթերցի (μ ընթերցցի)
սրբ. ընթերցցի H ընթերցցի սրբ. ընթեր-
ցի MZλx ընթերցի Z շիփ ձայնի
- 132—133 N մաղթանաց ձայնից
- 133 N շիփ գոյման աղաթից
- 134 J ծերոյ SX ծերոյ սրբ. ծերոց Yh ծերոց
Zs ծերի SX աղայոյ սրբ. աղայոց Yh տը-
ղայոց Zωabgqstux տղայի ք տղայոյ δ
կոյսի
- 135 LSXYZ շիփ և s Լթէ սրբ. և Լթէ KMP-
WYԷdփցիկնքրտux Թէ G₁ աղախնեաց H
աղախնաց քչտ յաղախնեաց σ յաղախ-
նանց S շիփ որ W աղաղտեացէ ABDE-
OUՓ աստուածախրարար C աստուածա-
սիրարար սրբ. աստուածսիրարար X աս-
տուածսիրարար սրբ. աստուածսիրարար
- 136 L հաւասիրապէս
- 137 δ մասնութեան սրբ. մասն երանութեան d
երանութեանն հ երանութեանն A և այս
տողն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի
G₁JKLQSTXYZպծիթսփոսՅ₁ ձեռագրե-
ւից, ունեն աղատութիւն
- 138 G₁ չուքի տողը FMք հաստատեալ (XY
հասեալ Փ հաստատեալ) փխ Հաստեալ JKb
հաստեալ սրբ. հասեալ V հաստիլ Z₁.
հաստիլ հ շիփ Հաստեալ վերտոյն յանա-
րատութիւն λ ի յանարատութիւն L մաք-
րութեամբ NZikrs մաքրութիւնն հ մաքրու-
թեանն
- 139 A նկարեալ սրբ. նկարել DFVZՅ₁Փs
նկարել R նկարել սրբ. նկարեալ O կեր-
պարանս փխ կերպարանն հ կերպարանդ
N անփոփոխելի փխ անփոփոխելի O անփո-
փոխելիս
- 140 ր ղարեղի ABCOՓgm անպատման O
անիմանալի անհաս A անիմանալի սրբ.

- 22 թ առաքինությունը սբ. առաքելությունը ծ
առաքելություն BLV գերարքիպատոսին OU
դերարքիպատոսին
- 23 OSh կարկանդակն O մատամբ Sβμ մա-
տամբ
- 24 A C D d efhiikprx զտեանագրութեան E
զտեանագրութեան սբվ. զտեանագրու-
թիւն NX զտեանագրութիւն σ տեանա-
գրութիւն Φ զտեանագրութիւն սբ.
զտեանագրութեան
- 25 h չիֆ միմանաս V անգիրութիւն Uք տեսա-
կութիւն վիս տեսականութիւն Γ տեսակա-
նութիւնն
- 26 ωΣι բանդի վիս Զան βλ ABDEOUΦ բր-
նակիւ Վանդչիս վիս Վանդուցիւլ բնակիս
C բնակիւ Վանդչիս սբ. Վանդուցիւլ
բնակիս JKLQTYαγδθιμσϕΣι բնակիս X
բնակիս սբ. բնակիս
- 27 Uβ զաղաշանս վիս զաղաշողս O զոհա-
րանութեամբ վիս զոհարան
- 28 O չիֆ Ընդ պահպանութեամբ W պահպա-
նութիւն μ պահպանութեան
- 30 LSXYZobiikprtu զգայարան MV զգա-
յարանս βλε զգայարան s զգայարան սբ.
զգայարանս h հայեցիւ վիս հայեցիաց
- 32 V բով N զըջակութիւնս վիս զըջարկու-
թիւնս VWΓ զըջարկութիւն Z զըջար-
կութիւն ikr կայից
- 33 Γ գհետ U էլոյժմախցն Z էլումախց β
էլումախցն s էլումախց սբ. էլումախցն U
կաթւածոյ Z կայծւածով (Σι կածւածով)
վիս կաթւածով U կողիցդ
- 34 B երդոցս N երդոցն վիս երդոցն ADEOΦ
բառակերպիցդ BC քառակերպիցդ սբ.
քառակերպիդ U քառակերպիցն L ձնու-
կերտութիւն վիս ձնակերպութիւն r եղեցի
- 35 U տեսութիւն S ամբարձմամբ β համ-
բարձման վիս ամբարձման s համբարձ-
ման սբ. ամբարձման
- 36 h փրկական, կրիդ
- 37 m բնդ բարաւոր յարկիս կրկնված GJL-
STαβδλμρdfhiiklqr բարեւոր վիս բարաւոր
η շարշարանացն Λ բոց սբ. քո ADZIΦ
քո s քո սբ. բոց H հաստեցի x հաստե-
ցի
- 38 NU արհնութիւն r արհնութեանն β հա-
- ւատա MKPUVWτflp կախեցի βο կա-
խեցի
- 39 e զտփաւ A հոգւոց սբ. ոգւոց C հոգւոց
սբ. հոգւոցն Y ոգոյս θ ոգւոց
- 40 Γ անխաբան N պաշտպան h պաշտօնն
վիս պաշտպանն
- 41 U չիֆ եւ N ծանաթութիւն վիս ծանրու-
թեան W ծանրութեանն λ ծանրութիւն εbf
ծանրութեանց P ծանրութեան ցաւոցս սբ.
ծանրութեանց աւոցոյս λ ցաւոյս h աւուրցս
վիս ցաւոցս u ցաւոց
- 42 h դրեկոն վիս դրեկոն
- 43 β լուսարանի սբվ. լուսանի ϥ լուանի (h
լուսարանի) վիս լուսանի ϥ մաւաց U ամ-
փոխան (r անփոխման) վիս ամփոխման
γ ամփոխմամբ K մահաց
- 44 N աշարեբել ABDEGLOSUVXNYβλωφbiρ
պտղոյն C պտղոյն սբ. պտղոյն
- 46 OSΦ անարկնութեանց WT անարկնու-
թեանս
- 47 NPUMstu բազմածուի h բազմածուքս
- 48 O բաց վիս Բարձ ABCDEGOYZ(Φ)s տա-
րակուսանացս S տարակուսանացս սբ.
տարակուսանաց
- 49 CDMVL զդաւնութիւն μ զդաւնութեանն
- 50 λ չունի սողը VΓh գհնութիւն
- 51 MVLΓr զանձկութիւն HKLMNPRSXZab-
cdefhiiklmprs ըլուառութեանն O ըլուառու-
թեանց U ըլնամութեանցն վիս ըլուառու-
թեանցն VL ըլուառութեան W ըլուառու-
թեանն սբ. ըլուառութեանցն
- 52 U զհառաչումն VZλs զհառաչումն δ չիֆ
բնդ
- 53 ABCDEGHKMNRUWZβΣiΦabcdfhikinn-
prst զրեկութիւնս VL զրեկութիւն δ դբե-
կութիւնս սբ. զրեկութիւնսն e զրեկու-
թիւնն Jդ֊թ յափշտութեանցն αγδμΓΣi
յապշտութեանցն
- 54 Λ զմբրութիւնս սբ. զմբրութիւնսն Ui
զմբրութիւնսն V զմբրութիւն Z զմբրու-
թիւնն βhn զմբրութիւնս λ զմբրութիւն
s զմբրութիւնն N շարմանցն (t շրտման-
ցն) վիս շրտմանցն
- 55 ABDENSUXYΦ զարեցութիւնսն C զար-
եցութիւնսն սբ. զարեցութիւնն MVLpr
զարեցութիւն O զարեցութիւնս Zs յի-

մարութեանն

- 56 ABVՆ. զվերամտութիւնս NOXYՓ զվերամբարութիւնս Zs խելագարութեանն և խելագարութեանց
- 57 J զստուսնն I սիրոյն և զհրայիկն ABC-DEOQRՍԴԵՓqx շերմութիւնն S ազուազական (չ ազուական) փխ ազուական
- 58 Uikr աւերնդակ O տկարութեամբ Zaimrsx տկարութեանս k տկարութեան սրբ. տկարութեանս և տարտամութեանն
- 59 ճ բարէ փխ Բարեգործ V շնորհից U ձեռամբ
- 60 BN կեանարաշխի bx կենարաշխի Տ; փառար և մշտափայլ
- 61 և յարակայութեամբ ABDEGOUXՓ անկզմանելի փխ անկզմի C անկզմանելի սրբ. անկզմի Q անկզմանելի սրբ. անկզմելի և անկզմ երեսօք Տ; զարթականք
- 62 ABCDEQVRVZՆՏԻՏ;hns բարձրութեամբ ikր բարձրութիւն
- 63 G հատոյ Vaeftm հատ ABDEOQՓ հեծութիւնս C հեծութիւնս սրբ. հեծութիւն VՆ հեծութեան b կորսականս W հեղզման սրբվ. խեղզման ևm ևեղզման
- 64 JRTWպծՍԾԵX զիտս դ զիտ սրբ. զիտս A խարզաղութիւն և ևարզախութիւն
- 65 JOTVZաճԹԾաՅլbhs կարթողին փխ կարթողին և կարթողին սրբ. կարթողին
- 66 և հանապազորեան
- 67 AOՓ զառաւել (LUՍ զառաշս Ն. զառաշս) փխ Զառաշս BCDEQ զառաւել սրբ. (DE սրբվ.) զառաշս ABOՓ զհնարազրութիւն CDE զհնարազրութիւն սրբ. (DE սրբվ.) հնարազրութիւն JTպղծմստքո հնարազրութիւնն Q հնարազրութիւնն (U հնարազրութիւն) փխ հնարազրութիւն
- 68 V զոգորանս փխ Զոգորական Ն զոգորականս և զոգորականն VՆ բոցաշնչութեան
- 69 BMORSWXYZԶԳՍՆաւոցգիկlrx տեղոք P զմեռաբիւնակ
- 70 և յանկրկոյն փ մտածութեանցն s սղալութեանց
- 71 ABDEOQՓԾԵՓ և ի (մեծագոյն) C և ի մեծագոյն սրբ. ի մեծագոյն Փ և ի (փոքրագոյն)
- 72 N չիք և C խարիբայ K խարիբեա P խա-

- րիբայ սրբ. խարիբեայ ABOՓ ծանրութեանցն (Q ծանրութեանց Z ցանկութեանց) փխ ծանրութեանց DE ծանրութեանցն (E ծանրութեանց) սրբվ. ծանրութեանց KPSY ծանրութեանցն s ցանկութեանց սրբ. ծանրութեանց
- 73 Բ հեռացոյ GNMVWZՆԻabedefhiklmnopqrstux զանդէպ փխ զանհանդէպ A և այս տողն ունեցող բոլոր օրինակներն ունեն մեծութիւնս Միայն վառիկանի ձևագիրն ունի մեծութիւնս, բայտ որի և ուղղում ենք բնագիրը:
- 74 N զտութեանց փխ զգայութեանց և սղալութեանց ikր զգայութեանցս Z յանցատրիս
- 75 i զկիրսս ԳՆԽ բաժնելիս ABOQՓ զրարս փխ զվարս CDE զրարս սրբ. (DE սրբվ.) զվարս s զվարս սրբ. զրարս
- 76 և չիք Զգիտութեանս պատկանելիս
- 77 և զպատիրս Ե զպաղելիս սրբ. զպատիրս ձաղելիս H ձաղելի
- 78 W զաւելարանելիս (w զաւելարանելիս) փխ Զաւելարանելիս Z նշանակելիս փխ նշանակելիս փ նշանակելիս և նշակելիս
- 79 ԲՆԽ անաղայ N մարմն
- 81 Բ հոգմոյ դ զրկմանէ փխ զարկմանէ N բռնութիւն Wb բռնութեանն A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի JM-ԲQՏԶպղծդմստքոգրsx ձևագրերից, ունեն բռնութեան
- 82 U խորմանէ փխ բախմանէ ABVՓ չիք ի² CE յոտմանէ սրբ. (E սրբվ.) ի յոտմանէ և յորոտմանէ սրբ. յոտմանէ
- 83 ABOQUVՓՆԵՓ չիք և CE յարձակմանէ սրբ. (E սրբվ.) ի յարձակմանէ և զաղանացն
- 84 և չիք և կալման տալցս ԼՆ փակման փխ կալման A աշս սրբ. աշս և հալցեալս A ստուարասցի սրբ. ստուարասցի D ստուարասցի (L ստուարիւրեցի SXY ստերիւրասցի) փխ ստուարասցի
- 85 Y զուարճասցի փխ զուարթասցի և վայելչասցի
- 88 V բով Np զպատուարան
- 89 Նa սրաղմանց
- 90 Ն յատելի GHMNVWZԲԳbmqstu մտա-

- ծովանայ փխ մտածմանց ա մտածու-
թեանց սրբ. մտածմանց
- 91 Ս անշնոթութեանց
- 92 Տ յաստուածընդմ Ն հերթութեանց (հ հեր-
թութեանց) փխ հերթածութեանց
- 93 Գ վերհանողդ Ի վերհանողդ ԵՆ վերհան-
ողդ Զ վերհանողս Դ վերհանողդ ձվ
վերհանողդ և լինիցիս
- 94 Մ պետութիւնք է պետութեամբք Մէ իշխա-
նութեամբ մ իշխանութիւնք ԻՄՆՍՐՄՈՒ-
ԶԲԼաբեդեֆցիկնգստս անյաղթականացն
- 95 Զ մատակարարացն և աստուածութեանցդ
- 96 Ի տոսրիւք Օ տոսրանաւ ծ տոսր-
անիւն Վ մարգարէնք ՕՍ կտակարանաւ
Զս կտակարանաւ և կտարանաւ փխ
կտակարանաւ
- 97 ՕՍԻ մաղթանքն և երջանկանքն Փ աւուրն
բառից սկսած մինչև վերջ ունի ուշ գրչու-
բայով Զ ընծայիլ
- 98 Վ որով ներհեցիք թ ներհեցիք սրբվ. ներ-
հեցիք երկեզի Բ երկեզի սրբ. երկեզի
ՈՂՍՅՆՆ երկեզի առ երկեզի ԹՇԵ ընդ
փխ բոս
- 99 ա չի՛ և ԲԿՆԼԲԻ զարթայց Օ շնաւ
փխ շնորհաւ Կ ուրախութեան Զ ուրա-
խացեալ Տ ուրախացեալ սրբ. ուրախու-
թեամբ
- 101 Ն յարայց լի յարեաց Ս թերհանաւ փխ
թերհանաւ
- 102 Ը ընկզմեցայց սրբ. ընկզմեցայց ՆԴիկ

- ընկզմեցայց Կ ընկզմեցայց (Զ ընկզմե-
նեցայց ծ ընկզմեցայց ա ընկզմեցայց)
փխ ընկզմեցայց ՍՄ մեղաւք փխ մե-
ղաւք
- 103 ՏՄՄՄԴԻԿԻԿ անախտ փխ անախտ Տ ան-
ախտ
- 104 ՆՅԵ խնդրածաց Մ խնդրածոյս և
խնդրածոց սրբ. խնդրածովք Ս յամե-
նաճառաւ Ե ամենաճառաւ Ն ձայնի Վ
հեծութեամբ
- 106 ՎՆ ամենօրնեալ սրբոյ Կ սրբոյն փխ
սրբոյ Նեցս սուրբ Կ աստուածածնի
- 107 Բ չի՛ ամենայն ա չունի և նաճատակաց
բառերից մինչև բան ԶԲ տ. 27-ի մեծիդ
բառք ներառյալ Ա և և (նաճատակաց)
և նաճատակաց և նաճատակաց սրբ. նա-
ճատակաց
- 108 Ս ձայնի փխ զոյմամբ
- 109 Օռ զուարթնոց Թ զուարթոցն Ա և այս
տողն ունեցող բոլոր օրինակներ, բացի
ՎՄ ձեռագրերից, ունեն անմահականացն
և դասուցն
- 110 մ և աստուծոյ Զ ընտրելոյ աստուծոյդ
- 111 ԱԲԳԻԿԼՄՆՍՎՅԻԼՓԻԵԻԿՆԳՐՏԻՍ քո սրբ-
ոյ ՇԵ քո սրբոյ Ր սրբոյ սրբ. քո
սրբոյ ԵԼԼԻԽԱՅԻԹՇԹ յարիւնդի փխ
նորոգողի թ նորոգողի սրբ. յարիւնդի
- 112 և չի՛ Յափտեանս ԲՍ չի՛ յարիւնդի
- 113 ԲՐԼՏՓԻ չունեն տողը

Բ Ա Ն Ղ Բ

Վերնագիր.
Բ բան ՂԲ—ՂԳ սեւի ոչ բն ՂԱ բանից հե-
տո, այլ ուրիշ նյութերի շարքում, առանց հա-
մարակալման, քեւս ուշ գրչութեամբ (աւու-
րեւոյթունները չեն տրվում) ԻՏ չունեն բան
ՂԲ—ՂԳ Կ ՂԲ բանի փխ ունի ՂԳ և ընդհա-
կառակն (ՂԲ բանը ունի ՂԸ համարակալում,
իսկ ՂԳ բանը՝ ՂԹ) ՈՓ, ՂԲ—ՂԵ բաների
կտրքը խախտված՝ ՂԴ (Ն չունի համարակա-
լում Փ, համարակալված ՂԲ), ՂԵ (Ն չունի
համարակալում Փ, համարակալված ՂԴ), ՂԲ
(Ն նույն համարակալումով Փ, համարակալ-
ված ՂԴ), ՂԴ (Ն նույն համարակալումով Փ,

համարակալված ՂԵ) մ չունի բան ՂԲ—ՂԳ
(մ ձեռագրում բան ՂԲ կա բան ՂԵ-ից հետո՝
ուշ գրչութեամբ. տարբերութիւնները չեն աւու-
րվում) Ե բան ՂԲ—ՂԳ ունի ոչ բն ՂԱ բանից
հետո, այլ ուրիշ նյութերի շարքում, առանց
համարակալման Ա չունի Բան նշում Օռ չու-
նեն Բան նշում և համարակալում ԼՍՏԵս վեր-
նագրից առաջ ունեն վերստին յաւելում կըր-
կին հեծութեան նորին հսկողի (Ք չի՛ նորին
հսկողի ևս հսկողի ասացեալ) Տս շարունա-
կում են առ նոյն աղբիւս մաղթանաց բան (ևս
բանի) ի խորոց սրտից խօսք ընդ աստուծոյ
(ևս չի՛ ի խորոց... աստուծոյ) Ե վերստին

լուսկուած կրկին հեծութեան նորին հսկողի առ նոյն աղերս մազմանաց բանի ի խորոց սրտից խաւար բնդ աստուծոյ վիս վերնագրի ա շի՛ Ժ, զփայտն W բարեխաւարութեան վիս բարեբաւտութեան Է ժամախարին Nh խորհրդածութեանն U աղաչա վիս աղաչանս, շի՛ բնդ կերպարանս Էս շի՛ կերպարանս Էգ թարժմանութեանն A Է այս վերնագիրն ունեցող մնացած օրինակները, բացի GJMNRTWպղղՅից՝ b c d e f h i l p q t u ձեռագրերից, ունեն թարգմանութեան գլխ վերնագրից հետո ունեն ի խորոց սրտից խաւար բնդ աստուծոյ (Էս շունեն բնդ աստուծոյ)

- 1 STYZիθμστ Գռնանամբ Թռնանամ սրբ. Գռնանամբ SX միայն բարեգով
- 2 MNRSVWXYZβγλωΦιχիկlr կենդանոյ N զարթեալ U անձնութեամբ վիս անձկութեամբ
- 3 Է ի ի յիշատակի ի Է շի՛ ի Zb լրութեան W շնչման վիս հնչման DE փայտից
- 4 V բաղխեալ A զձայնարձակութեանցս G M N R U V W Z βλΓΦι b c d e f g h i l n p q s t u x զձայնարձակութեանց Տի զձայնարկութեանցրն (kr զձայն անձկութեանց) վիս զձաշնարձակութեանցն Թ զազդադարար սրբ. զազդադարան GSβ c f h i k p r զթափեցար N զափեցար վիս սթափեցար
- 5 Y շի՛ ի վեր QY յարուցեալը PW մեռարինակ U մեռալարինակս վիս մեռարինակս N թմրբանէ U թմրմանէ I՝ թմրբութենէ վիս թմրմանէ
- 6 G զփոփանաց Թ զփոփանաց սրբ. սփոփանաց W շի՛ բերեալ Է ձգման վիս ձգեցար W պաշտպան վիս պաշտաման Zs պաշտաման առաքինութեան
- 6—7 Nr աւրհնարանութիւն Wg աւրհնութեան վիս աւրհնարանութեան
- 7 SY լիցի F շի՛ բեղ L մատուցմանս վիս հատուցմանս NS հատուցման
- 8 Mtu բեմրի
- 9 A անրուրնդակելի U անրաւրնդակելի Zb-gqst անբաւանդակելի
- 10 Ufr այսբանիւր KNV հնարաւորութեամբ
- 11 r շունի զոհարանեալ բառից մինչև տ. 37-ը ներառյալ N խալութեամբ t կերպանեցեր վիս կերպարանեցեր

- 12 Q հմանութիւն W հանդարտագործեալ վիս հանդարտ գործեալ U գործեալ վիս գործեալ S վայելչական Z վայելչակաւ Ն վայելչականաւ
- 13 I որ առ KUZ անյարբիւս U որոտաց NU ծալութիւնս
- 14 U զանգաղութեան S զանգիմանութիւնն FQ խրատոյց
- 15 U հայրական վիս հայրենի Թ սիրոյն սրբ. սիրոյց NU հեղութեան Oω հայքման Սղիէք բնդոտ
- 16 CDE զարկուած սրբ. (DE սրբ.) զարկուածով T զարկուած սրբ. զարկուածաց Z b c d e f h i k n p s t u զարկուածով Zs միջնորդից
- 17 FQ մեղկութեամբ (Z մեղմամբ) վիս մեղմութեամբ s մեղմամբ սրբ. մեղմութեամբ Ff վտանկի (U վանի W վտանդիս) վիս վանկի S վանգիւն O ներմամբ S շի՛ Էս
- 17—18 Oh անխնայարար վիս անխնամարար
- 18 P աշարկութեամբ վիս աշտարկութեամբ Է աշտարկութիւն ACDEFOQSβθλΓ'a ողիս Zs զնոգիս M զարնուրեցեր սրբ. զարնուրեցեցեր U զարնուրեցեր
- 19 R ծնրադրական սրբ. ծնրադրական A Է այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի CDEFGJKMNOTUVWαβγθλζ-στφωϛ ձեռագրերից, ունեն ծնրադրական Ylu տեղծիչ x այժմ վիս այժմէն
- 20 U յայտնեցեր վիս յայտնադէս N աւուրն յարուրն
- 20—21 Է յարութեանն
- 21 W զաղարմանէղ փոխական վիս զաղարմանէ զժոխական V յանրանութենէ Ն անբաւութենէ վիս անբանութենէ U անբանութենէ Է
- 22 N զպահամիտս վիս զպահատամիտս UWZ-qstux զպահատամիտս N ուրախութեանն
- 23 Z զայն վիս զսոյն V լինիլ U հարսին S փեսային
- 24 W այս փոքր G խթանաւ սրբ. նշանաւ, զվիթխարութիւն սրբ. վիթխարութիւն N զվիթխարութիւնն Սղ զվիթխարութեան Փi ստուարկութեան վիս ստուար կրթութեան
- 24—25 Z շի՛ կրթութեան

- 25 DEVλqx յոսոյ փխ ոսոյ S իրաբործեցեր փխ իր գործեցեր Tθσφ վատնիչ փխ վանիչ
- 25—26 Σ₁ չունի վարապան... կռքանցեր
- 26 N փատատրիկ PQSZHθμστφωΓΣ₁θ₁għns փատատրեալ վիւ փատատրեալ
- 27 Z չունի մեծից աստուծոյ EYγ փոխանակեցեր փխ փոխարկեցեր β փոխարկեցեր սրբ. փոխանակեցեր φ փոխանակեցեր սրբ. փոխարկեցեր
- 27—28 S ազատութիւն
- 28 Fk իմատուցուցեր Wg չիւ դարձեալ W զիմարս
- 29 U հողեոր փխ հողեորական N հանարովդ փխ հանարովդ Z հանարով Γ հանարուդ սրբ. հանարովդ μ կարկառ սրբ. կարկառ σ կռակառ և կռակառ A և այս սողն ունեցող մեղացած օրինակները. բացի JRTVWZαγγθλτφΓ₁bs ձեռագրերից, ունեն կարկառ G ձոճմամբ (Zω կոշմամբ (Φ₁ կոճմամբ) փխ կոճմամբ Υ կոճմամբ λ կոճմամբ սրբ. զոշմամբ μ կոճմամբ
- 30 Φ₁ տանձին փխ տանին
- 31 Vλ զծագրութեան N իմ երեքիկն I երկին փխ երեքիկն և իմն փխ իմ SY զվնասակարին
- 32 Zφs կնքեցեր փխ կրկնեցեր
- 33 P վերադարձեալ բեղ բուրմամբ խնդոց KLMSYαβθλστΣ₁acdfhιp բուրմամբ R բուրմամբ սրբ. բուրմամբ T բուրմամբ սրբ. բուրմամբ UZΦ₁s վերադարձեալ G ամենամեծ սուրբ երրորդութիւն և մի աստուածութիւն յաւիտեանս ամէն (G-ում այստեղ ՂԲ բաճն ընդհատուիւ է)
- 34 h ի ստապատիր կոտն ի N ստապատիր V բազմաստուածութեան Γ բազմաստուածութենէ սրբ. բազմութենէ F յաճաղունիւր (W յաճախ զունիւր Z յաճախութենէդ) փխ յաճախազունիւր s յաճախազունեօք
- 35 s որսացեր
- 36 N նուիրիլ γ չիւ նուիրեալ DWT զճշմարտութիւն A քարոզելով սրբ. քարոզեցեր D քարոզելով
- 37 Za այսմ V պատճառ ADEFOQΣ₁ զնոր քո C զնոր քո սրբ. քո M աւետարանութիւնդ Zs աւետիս երանութեանդ փխ աւե-

- տարանութեանդ M պատուել փխ պատիւ
- 38 D սոյն սրբվ. զսոյն KNPRUVWZβλΦ₁a-cdghiknpqrstux զսոյն Γ զայն փխ Սոյն Z չիւ ինքն ι աղաղ փխ աղաղակ իր բարձրութեանն U զոշման բարձրութեան Y ազատագինութիւնդ ω սպառազինութեան W չիւ ջոյ
- 39 MΦ₁ արքայապետութեանց փխ արքայ պետութեանց և կեսերաց SYZs Յիսուս Քրիստոս T Քրիստոս սրբ. Յիսուս Քրիստոս
- 40 Zg չիւ հանդիսի c մարտի սրբ. ի մարտի cնիս ի մարտ
- 41 g բմեկեցաւ և հանապազորդեալն
- 41—42 t գազալան զխոյն W գազալն
- 42 N շերտ σ յայս
- 43 c որդիք Սիոնի ի պատերազմի P չիւ ի S պատերազմն K խաւարին և խաւար
- 44 C տուն սրբ. տուն NUVWΓabdfghiklnpqr-sx տուն (Φ₁ տունի) փխ տուն Zβc տուն սրբ. տուն P կարգեալ կրթութեան s այսր սրբ. այս
- 45 NZΦ₁ եղեալ փխ իւղեալ և չունի և կամ բաւելից մինչև տ. 63-ի կապեցեր բաւել ներառյալ U չիւ կամ N անխափանման փխ խափանման
- 46 և ծանուցման
- 47 h չիւ ազգակից հանգունանման SY կենաց AFJKLOQTαηθμστφωx որ է CE որ է սրբ. (E սրբվ.) որ MNWβλΓΦ₁g զրախտին Y կրախտի
- 48 ADEFKLNORWXYβγμΓΦ₁cι բարիորդ C բարիորդ սրբ. բարիորդ ω բարիորդ I բարիորդ Zs ընթացիկ փխ ընթացիւր g ընդացիւր U կոշարանն փխ յարին N արհնութեանն
- 49 NΣ₁ տնկույն Γ տնկույն JΓ գիտութեանն FKVZλs կարգն RSWXYγλσωΓefikl բարոյն Zs բարոյ և բարոյ
- 50 Φ₁ չիւ մեծ Zs կերպի NZ հոգեւոյ b հոգեւոյ Γ սրբով a սուրբ սրբ. սրբով
- 51 FQ խաչին ik գալստեանն
- 51—52 AEFKLNQTUVWσΣ₁ զթխոյն a զթխոյն սրբ. զխոյն I զխոյն
- 52 μ յորդորիդ (և յորդիլ) փխ յորդորիլ
- 52—53 W մաքրապարից Z մաքրակերպիցն փխ մաքրապարիցն s մաքրակերպիցն սրբ. մաքրապարիցն

- 53 S խրախախտանութեան ածիւթ՝ անձնա-
համբոյր
- 54 Վ կցորկութեան CEQՆ. քաղցրեմայ K քուղ-
րեմայ փխ քողքեմայ M կուտայ V շիք կու-
տի Zhsx կուտի CFMNOSWYբչլ,սաՓլ-
bedfghiklou թազուհոյ Z թազուհոյ s թա-
զուհոյն
- 54—55 T յարդարիչ սրբ. յարդարող
- 55 S Են Ն.Տ վայելչութիւն
- 56 W տերունեանցն .ITVԱյլմտեցաւ առաքիւր
Տլ առաքիւր սրբ. առաքիւր ի առաքիւր սրբ.
առաքիւր V օրիորդի YբԻՏլ որիորդ
- 57 O անխաղախ փխ անչաղախ
- 58 O գերագոյն SXY գերիւրովի N փողն
AORUZդիւսadegiklsx եղչիրեա (եղչու-
րեայ) CDEKLPSXYԿփոք եղչիրեայ W
եղչիրաւ թ եղչիրայ MOV.Դbhx գրոնու-
թիւն
- 59 N հարթիկ հ խարթիկ Kβ'abcp արձակեր
ք պարիւս փխ պարսիւս
- 59—60 X փետեա սրբ. փայտեա
- 60 ALNOյՏլ գայխոյն Դ գայտն Փլ կառու-
ցեալ
- 61 U զի փխ զի, գիտոր A և այս տողն ու-
նեցող բոլոր օրինակները, քացի JTԱյլ-
մտեցաւՏլ ձեռագրերից, ունեն ձեռաց
- 61—62 ACDFKLQαβγθμρϑΣլա մենքենայիւս
UY մենքենայիւս b մենքենայիւս սրբ. մե-
քենայիւս
- 62 Z այս ZՓլի խղեցեր փխ խղեցեր M զգոր-
ծոցս O գործոց S այս Z այսմ
- 62—63 Միք երախտիւր և երախտաւոր սրբ.
երախտաւորս
- 63 U թե V թէ U ոմն փխ իմն
- 64 Mgr եկաւորութեան Փլb սղալիմ PWb
եթէ
- 65 W ի տկար բառերից մինչև տ. 93-ի զի-
մեցման բառը ներառյալ չունի չ տկարա-
ման փխ տկար ամանս V տկարամա-
նեայս փխ տկար ամանս այս N նիթոյս
K հոգեկրից U հոգեկիր ի թ հոգեկիր Zμ-
Σլա գործողդ ց գործոցն s գործող սրբ.
գործողդ
- 66 UZ պատմել KLSY աւգնականութիւն
- 67 V շիք ի թ անպարտապար (ժտաՏլ ան-
պատապարան) փխ անպատապար
- 68 MTΘστΣլ զարմանագործեցեր փխ զարմա-
նագրեցեր
- 69 SY խոստովանեալդ անուն չX անուանդ N
բարեխնամութիւն
- 70 FJQSTXαγθμρϑա բարեմասնութեան փխ
սրբամասնութեան β սրբամասնութեան
սրբ. բարեմասնութեան հ սրբամասնու-
թեանն Դ չունի որ բառից մինչև տ. 103-ի
տովիմ բառը ներառյալ
- 71 Z հեռաձիգ Դb հեռադոյն փխ հեռաձիգս
- 71—72 C ձայնատրակեան սրբ. ձայնատրա-
կանս SY ձայնատրակեան Z ձայնատրա-
կանս փխ ձայնատրակեանս
- 72 U արդաւուս Z յարդաւուս SY հողիս (աժ-
մտեցաւ՝ ողի
- 73 PՆ. անաղայ ց այնողայ ժտ գնդառակս Z
խաւարին փխ խաւարային s խաւարին սրբ.
խաւարային x աղեկնատոր
- 74 FQ զազանութեամբ SY զազանութեանն
ժտիմ շիք ի Vf զպատնէչ և զպաշնէչս
- 75 fh ամբարիբց DN բերդամարտութեանն
U բերդամարտութեան փխ բերդամարտութեան
A կանգաւորս սրբ. կանգաւորս CE կան-
գաւորս քս անվարարկիւս փխ անվարար-
կիւս
- 76 OU գիտեալ (Sk գիտեալ Z գիտեալ)
փխ գիտեալ Z գիտեալս F հրշտակ
- 77 LRSXYZչլ,սաՓլbedefghikl թշնամոյն
KLSUXY վերջարկեցեր P վերջարկեցեր
սս վերջարկեցեր s վեր յուղարկեցեր
սրբ. վեր յուղարկեցեր ա բանին Z հրա-
մանիկ
- 78 J աշնարկութեանն SY անկարգութեան փխ
աշնարկութեանն Zս ածմամբ s օծմամբ
սրբ. օծութեամբ V քով
- 79 FQՁԻ եղչեր ա շիք խեթկիչ հ խեթկիչ փխ
խեթկիչ ա զխաչին հ փրկաւոր փխ փրկա-
նակ N յետանի
- 80 DI' շիք ի², զվերնոցն հ բանեալ փխ
բանեալ
- 81 J ամբութեանն չ անվայելուչ dhikl անվա-
յելուչ AEFOPSYԿփ աւգնականութեան
V խենեկութիւն Zp (հվլծ) s խենեկու-
թեամբ չ խենեկութիւն

- 82 Ի՝ կարճնամիտին և ներհական փխ հրէա-
կան
- 83 Օք տանն փխ տանն Z կործանման փխ
կործանութեան և կործանութեանն
- 84 Լ ընծայւմ փխ վերընծայեմ
- 85 իս հաստատեր LP աշուլ NV քուլ N սրբուլ
փխ հարս
- 86 Z չիք հերբեալ x ցհերբեալ V զխէթ առ
ի մէջ U չիք առ և դմնական փխ դմնդակ
Z խորամանկութիւն
- 87 K զտաժանական սրբ. զտարժանական P
տարժանական UVβdefikln զտարժանա-
կան ց զտարժանականն և զտարժամա-
նակն փխ զտաժանական ասօ տազնապ
փխ տապ β տապ սրբ. տազնապ դ տապ
սրբ. տապ և տազնապ KORSVYβλΓefg-
hipstux զհոգմն և դառնութեանն
- 88 M մահուն Բ երկեղին NOUσΦ, երկեղի
Q երկիւղին T զերկիւղի առ երկիւղի N
յաւղի SY ցաւդից Zs յաւդից գ յաւրից
- 89 A վնասակար սրբ. վնասակար FSY վը-
նասակարս օ տխրացուցիչս MQSVYդλ-
abchik հեծութիւնս (օ հեծութեանս օք
հեծութեան) փխ հեծեծութիւնս
- 89—90 Q Բաղկացուցիչս
- 90 ACDEFNOQωΦιtu ցրեա Z նշանաւ փխ
հեծանաւ s նշանաւ սրբ. հեծանաւ AC-
DUΣik աւմընդակեալ Vλ. օժանդակեալս
- 91 Ի հրածին Z չիք զորբամունս և կարկռա-
րեր
- 92 և ցոյլմունս V հրախաւորս Բ կեղծաւո-
րութեանն S բաղմատտանի
- 93 Vλh սատակմանն Σ, զմեցուն և զմեց-
մանն n զյարուցելոյն սրբ. զարուցելոյն A
և այս սողն ունեցող մնացած օրինակ-
ները, բացի JTVαβγդμστφωΣ, ձեռագրե-
րից, ունեն զյարուցելոյն
- 94 Up խորհրդոցն p (նվկծ) կաբաւոն
- 95 Φ, յայս և իրի P մեծ
- 95—96 cl ծանաթութեան
- 96 SY ևբէ ik ձալնէ
- 97 փ ուրի փխ յողի Ca արութեան սրբ. արու-
թեամբ L (նվկծ) ընդրութեան փխ արու-
թեան MNPRUVλΓΦ, abcdefghiklpqtux ա-
րութեամբ W արիութեամբ Zθts արու-
- թեան μ արութեամբ ֓ արութեան ωΣ,
արութիւն մ արութեամբ
- 98 ik հոգոցն փխ Հոգոյն Z չիք աստուածա-
րեալ մարտիկք ամենայն U մարդիկք փխ
մարտիկք V ամենայնք O ամենայնիւ փխ
ամենայն ի
- 99 Zα այսմ K հրոյն
- 99—100 NQYZ անկերպագրելեա (U անկե-
րադրելեա) փխ անկերպադրելեա X ան-
կերպադրելեա սրբ. անկերպադրելեա
- 100 Vθt չիք ի σ ի յարիւնաւոր սրբ. յարի-
նաւոր FPS ասպարէս Jaφσωgh ասպա-
րէզս K ասպարիսնս
- 100—101 W չիք ի... նահատակութեան
- 101 Z նահատակութեանն bgiktu նահատակու-
թեամբ
- 102 u փողն ֓տ աւագափոխ օ աւագափող
քառի աւա-ից նետո շփարմամբ գրել է
տ. 123—124-ի խրտուցման բառի ման-ից
եկամ մինչև տ. 144-ի դմտաւ բառի դ-ն
ներառյալ և ապա լրացրել է բացքաղումը
U աստուած սովա σ աստուած սրբվ. սո-
վա աստուած hikt չիք սովա
- 102—103 W աստուածութեամբ փխ աստուած
արհնութեամբ
- 103 P սովիմբք, հաշակեաց փխ հնչեաց K
բաժանմամբ Nβ բարձանման
- 104 F ամենայն հեթանոսաց ք բանիս
- 105 U յնսայնա Y նայս WF չիք եւ, ձայն փխ
նոյն V չիք քարքառ J առհասարակ սրբ.
հասարակ Sy հասարակ փխ առհասարակ
W ցնծասցեն A և այս սողն ունեցող բո-
լոր օրինակները, բացի JTVαβγդμστφω
ձեռագրերից, ունեն ցնդեցաւ K ջրոյն
- 105—106 Zs ջրագունակաւ փխ ջրոյն առա-
կաւ
- 106 r ճաշակ
- 106—107 A պտղոյ KSXYhru պտղոյն Z
չիք պտղոյ
- 107 V չիք այս F խորհրդոյ կան փխ խորհր-
դական
- 108 CDMNPUVWβλΓΦ, abcdefghiknptx եր-
կաթն E երկաթ սրբ. երկաթն W պատե-
րազմին
- 108—109 tu զարբութիւն
- 109 tu չիք տեառն i ձանձս փխ սանձս JKLM-

- 130 W ապ փխ Ապա N շիֆ ես, կասեցայց
փխ դասեցայց Ե դասեցոյց
- 131 P շիֆ Ի ABDEHPXΣΦ կանխարգիցն
(U կանխարգեանցն) փխ կանխերգիցն C
կանխարգիցն սրբ. կանխերգիցն Ե կան-
խերգեցիցն Դ յայսր a ալսմ
- 132 U կշտամբութիւն LPSXtu ամենայն
սուրբը e սուրբը սրբվ. ամենայն սուրբը
- 134 N զստութիւն փխ ստուգութիւն δ սիբէ
փխ խնդրէ
- 135 ABCDEHΣΦ հատուցանէ կրկին s կըր-
կին հատուցանէ սրբ. հատուցանէ կրկին
LSUXI'as ամբարտաւանից
- 136 VWchp որում Ն. յում փխ յորում LS
գտայց ես Z շիֆ ես
- 137 ABHNΦh շիֆ գաղտնեաց CΣ գտողին
սրբ. գաղտնեաց գտողին L գատաղին
փխ գտողին
- 138 Ե տանտանի փխ տատանին U տերեւ
տաղնապաւս u եղին N ծառոց փխ ծա-
ռոց
- 139 L.ո հասնալը փխ հոսնալը ikqr խոնարհը
140 h Ի շարդի Դ շարդեալ Ե զընթացիմ Λ-
HΓΣΦ շիֆ իմոց BC զընթացից սրբ.
զընթացից իմոց N իմոց JTZηθμτφ վե-
րարձակութեանն δ վերարձակութիւնն Ե
վերարձակութեանն
- 141 T քաջալեր սրբ. քաջալեր δ քաջալեր e
ուղէշն h ուղէշս ikp դարմարեալ LSX
ձեռաց Դ՝ ձեռամ Բ ձեռամբամբ
- 142 GMNVWΓbg արմատացեալ Ե շիֆ վերս-
տին դարձեալ
- 143 JKLPZTηθμτφ պտղատրութեամբ (N)h
պտղաբերութեամբ X պտղութեամբ) փխ
պտղատրութեամբ s պտղաբերութեամբ
սրբ. պտղաբերութեամբ
- 144 h կենացն Դ կենացդ փխ կամացդ
- 145 Դ յախտեանս յախտենից
- 146 KUSΦik շունեն տողը X ամէն երեկիրն-
ված S ամէն ամէն ամէն և ամէն այս
եղիցի

Բ Ա Ն Կ Բ

Վերնագիր.

A և այս գլուխն ունցող բոլոր օրինակ-
ները, բացի abcdefghiklmnopqrstux ձեռա-
գրեից, սույն գլխի փխ ունեն ԿԳ գլուխը՝
ԿԲ համաբախարումով և բնդնախառնակն՝ ԿԳ
գլխի փխ ունեն ԿԲ գլուխը՝ ԿԳ համաբախա-
րումով K համաբախարված ԿԷ փխ ԿԲ ELOP-
Vβλσabgimotx վերնագիրը կրճատ M վեր-
նագրի փխ կետեր TZδμoηs համառոտագրու-
րյամբ W նորին Գրիգորի Ի խորոց սրտից
խաւսը ընդ աստուծոյ փխ վերնագրի NUσbт
հեծութիւն b հսկողին x Առնու փխ առ նոյն
N մաղմանաց Ի HLN RVUYωΣΦhr բան ԻԷ
շիֆ Ի QRΦ սրտէ

1 MΣ վերոյգրեցեալն s վերագրելեացի
սրբ. վերագրեցեալն bh սաղմոսն ikp
նահաճառական

2 qx այլ ikp յարգեցից փխ յաւիցից

3 u ինչ P Ի կերակրոցն իցէ C կերակրոյն
սրբ. Ի կերակրոյն Vαλbikrx Ի կերա-
կրոյն Դ կերակրոյն s կերակրելոյն սրբ.
կերակրոյն

4 V զանդգայեալ Դ անպայիկ ik անպա-
յեալ t անդգայացեալ MNPYIhikstu ցա-
ւար V ուտիցեմբ Դ ուտիցի սրբ. ուտի-
ցեմ

5 Yikp շիֆ կամ U որ ABDEFHΣΦ շը-
նորս փխ շահ C շնորս սրբ. շահ T շահ
սրբ. շնորս U ուշիցի փխ ունիցի

6 ABDEFHYΣΦg թն (թէ) C թէ սրբ. հթէ
Ն առնուցու Դ առնուցուն

7 Z ինքնին փխ ինքն

9 N արև Ե արևոյ W ծաղիկ

10 ABDEFGHYμoΣΦ ճաշակեալ C ճա-
շակեալ սրբ. ճաշակիմ Nλhր ճաշակիմ

11 Դ ուտի (K ուտի) փխ Ռեւոյի NWΓ
լուանիմ փխ ընանիմ

12 Z շունի տողը Ubhmr կանխիմ

13 LQsXY ձաղկիմ U երբեք ոչ

14 K ողորդեալ σΓr ազատանամ

15 R Արդ և փխ Արդարեւ a արդարեւ P իմ
և անարեւոյնիւնը eptu անարեւոյնիւնը
իմ Ի ABDEHσΣΦ իմ յիս եւ անարեւ-
նութիւնը P իմ յիս և յանօրէնութիւնը

- սրբ. և անօրէնութիւնք իմ յիս i անաւրէ-
նութիւն
- 16 Z հոսս
- 17 Hh զիմացն Zi պարտաւորաց
- 18 օ ի տէրունական Տ առակի K տկոցն
սրբ. տկացն Z տնկոյն (ի անկոցն) փխ
տկոցն BFGORWXYչլաւԻՏՓcfghiklmr-
tx գինոյն
- 19 N շիբ Բէ Օ մեղաւորք և անաւրէնք
- 20 P Խայայ փխ Եսայեայ
- 21 s յոյժ զծնէիս սրբ. զծնէիս Ի՛ պահիլ ի
պահի
- 22 NՏ հատուցէ Ի՛ հատուցանես
- 23 F ոյբ փխ Որ V սրբ s որ սրբ. ոյբ
- 24 JLYԵչիտ շիբ եւ Բ և կցորդեմ սրբ. կը-
ցորդեմ յւ կցորդեմ սրբ. և կցորդեմ N
շիբ սմին փ ամին փխ սմին ց ընթեր-
ծուածն
- 25 n ամբարտաւանի
- 26 Ի՛ Լքէ FSXYr ատարբ s օտար սրբ.
օտարք Օ մարէ խարեցան սրբ. մարէ
- 27 V զոր և ի կարգ ծ սոցին Ի՛ սաղմոսին
փխ սորին
- 28 ի ընդ նմին փխ առ սմին N կործանես-
ցեն Ս անաւրէն Z յերկրի
- 29 Ն ամբարիշտք Q բարձի Ն բարձցին Լ
բարձցէ Ս ի յերկրէ W յերկրի
- 30 LSY անաւրէնք փխ Անիրար
- 31 N ողր VZtx ողրս
- 32 n եղեգն
- 33 չէ բորբոքել KNIՏ բոցոյն օ բոցոյ
- 36 Ի՛x աշխարհս փխ Աշխարս V ինձ ի բանս
Ի՛ աստուածայինս փխ աստուածանն հ
աստուածեանս
- 37 Z մարդարէի և աստեցեալ օ ազդեալ Ի՛
աստեցեալ
- 38 աք Կքէ Բչ Թէ սրբ. Լքէ ց կամիք հ
կամէիք
- 39 n կոճեցարուք
- 40 BQSUZՅթՓiknruX հովեսցէ փխ հո-
վուեսցէ KLMQXSԺdhikpr նոցա Rc
զնոսս սրբ. նոցա
- 41 P Ազիտղորմ արտասուս փխ Ազի արտա-
սուս ողորմ Ի՛ արտասուս ABDEFGHԻ-
Ի՛ՏՓ հեծութեանս C հեծութեանս սրբ.
հեծութիւնս a հեծութիւնն s հեծութիւնս

- սրբ. հեծութեանս F յարեցէք փխ յարմա-
րեցէք N յարմարեցէք սրբ. յարմարե-
ցայք
- 42 S յսրաէղի V ասացէք
- 43 Z Լքէ s Լքէ սրբ. Բէ
- 44 Ս Բշտառացեալսն և Բշտառացեալս
- 45 Ն և այլ GMNOVWԲթեցիմ զնոյն Եյ-
ծիլա զնոյնն և զձայնն փխ զնոյնս
- 46 M վայ է օ վազվազեցին փխ վազեցին
- 47 DERTZ փոխեցէք սրբվ. (RTZ սրբ.)
փողեցէք ժ փողեցէք սրբ. փոխեցէք A
և այս տողն ունեցող մնացած օրինակ-
ներ. բացի HYլթehikqrstux ձեռագրե-
րից, ունեն փոխեցէք փխ փողեցէք ծ ըզ-
ձեռալ փխ մղձկեալ ի մըլսցեալ որ մղց-
կեալ
- 48 P շուքի աստուծով և սամաշեցալ
- 49 W շիբ Զիս ABEG կշտամբեցուցէ CD
կշտամբեցուցէ սրբ. (D սրբվ.) կշտամ-
բեցէ Ng կշտամբիցն (կշտամբիցէ)՝ Ս
բսս փխ ընդ ՏՓ ապարասանն Ի՛ Յորայ
փխ Յակորայ
- 50 և արճամտք փխ արճամարճտք ի և
զարմացարուք և
- 52 ABCFդՏՓ զրարձրեալ փխ Զրարձրա-
ցեալ DE շիբ Զրարձրացեալ Զգ զրարձ-
րացեալն ր զրարձրացեալ GHMSUXԻլ
սոր օ զօր փխ զսոր rt բարկութեանն
և սպառնեալ (r սպառնացեալ) փխ ըս-
պառնալեաց
- 53 V սարտուցելոյդ ծ սարտուցելոյս ի սար-
տուցելոցս
- 54 SVY խնամօք ikր խնամով e առոյդ բա-
ռից մինչև գլխի վերջն ունի ուշ գրչու-
րյամբ L բարեպաշտութեան (Ի՛ բարէ-
պաշտութեանդ) փխ բարեբաշխութեանն հ
բարեբաշխութեանն Z իմ փխ իս Ս մա-
մանել
- 55 Ի՛ պարգեցես սրբ. պարգեատրեցես
- 56 N ի յերկինս ի Ս ի բարձունս յերկինս
ei շիբ յերկինս
- 57 FԺ մահկանացուաց փխ մահացուաց S
մահացուած Z մահացուացս s մահա-
ցուաց սրբ. մահկանացուաց BEFGPQԲ-
ՆՓacdghiklnpqrx երկիր LNV երկրի R

- Քլոսն սրբ. զՄատթևոս MRklqu զՄաթևոս
Nλ զՄաթևոս PUVWβΦι, abcdefhinoptx
զՄատթևոս
- 180—181 W պատուիրեալս (Z պատուստեա-
լրս) փխ պատուեալս Y փատուեալս
- 181 W որ
- 182 Ե պանծալի րաբից մինչև ա. 186-ի համ-
րացելոց րաոր ներառյալ չունի Na լծաւր
(WΓ լծով Բ լծակցօր) փխ լծակաւր
- 182—183 W ամբառնայեալք (Γ ամբառնե-
լեալք) փխ ամբառնայեալք
- 183 Q տանգանալի L րարձցին (U րաց ինձ)
փխ Բացցին W րացցին Zs քով UWX հզա-
ւրի (V հօրի) փխ հզաւր ի Յժ չիք ի KL
յոյս փխ յայս a յայդ s յայս սրբ. յոյս
- 184 ո սրախ NVWλ յամառնելոց ո յամառնեցե-
լոյս a այս
- 184—185 U րարութենէ d րարութեան
- 185 αθιρστω չիք ի MNPRUβacdefhiklnpqx
ակնարկութիւն Zs ակնարկութեանց
- 186 Φι, ik համբարացելոցն ո համբրացելոց Բ լու-
սաւորեցին Z խեղիւն փխ ի սոլն
- 187 V հայիլ NP անայլարար (Zs անայլայլա-
ւելս) փխ անայլայլարար ω անայլալա-
րար
- 188 γ հաղղիրեալ λ հաղղորեալ Φ, յափրա-
ցելոցն CSΦ, բնդձեռեալ Ե չիք բնձեռեալ
- 188—189 Φ, անձրե տաղնապելոյս ի տաղ-
նապելոյս
- 189 SV անձրեա Ե եղեցի NPRVWλΓΦ, abcde-
fghikpqrtu չիք քեւ
- 190 β նորոգ փխ նուաղ
- 192 Φ, խեղղմանց խղումն ո խեղղմանդ St
բնդյարձակութիւն
- 192—193 a համառաւառում
- 193 I.W.αγγτεu խիթմանց U խեղղմանց (g
խիթմանց) փխ խեթմանց Z խիթմանց սրբ.
խիթմանց ի հեթմանց F հալումն փխ հա-
լածումն Jαγγθστ բիթիութիւնք Jαγστφρ
(նվկձ) հառաչմանց փխ թառաչմանց Nk

- Թառաչմանց β Թառաչմանց սրբ. հա-
ռաչմանց Φ հառաչմանց սրբ. Թառաչմանց
Φ, Թառաչմանց սրբ. Թառաչմանց
- 194 Y լրապահովութիւն փխ ապահովութիւն Ե
լրապահովութիւն րառից մինչև ա. 198-ի
սրրահետ րաոր ներառյալ չունի a ապա-
հովութիւն x կարգաւորութիւն փխ կարգա-
ւորութիւն U կերպից փխ կրից β զփոփո-
թիւն սրբ. սփոփոթիւն
- 194—195 μ վնասութեանց սրբ. վնասմանց
- 195 αγγω տեակութիւն փխ տեւականութիւն
(կ-ից նեառ սրբագրման նշան են դրել և
տեղ րաց րողել, րայց չեն սրբագրել) Y
հեղութեան (Φ, հեղգացելոց) փխ հեղգու-
թեանց
- 196 FQΦ, տնտեսից
- 197 UV չիք ի X յոյս փխ յայս L մուրջ փխ
կամուրջ SY կամուրջս ω անխորնակ փխ
անխորտորնակ
- 197—198 A վերնաշաւեղ MΦ, ց վերնաշաւեղ
- 198 SWη րարձարերց Φ, սրահէղ փխ սրբա-
հետ NYλσռ սանդուխ QVZΦ, s սանդուխք
S սանդուխք սրբ. սանդուխ Դալք սան-
դուխ W սանդուղք β սանդուղտ Թ(ω)Σ,
սանդուխս Γ սանդուղս U սանուղ վեր-
նաշու փխ սանդուղ Երկնաշու, չիք քո
- 199 ի անուն քո U հոգւովք
- 200 ADEFOQVλntu բնդ փխ ի Cβd բնդ սրբ.
ի L չիք ի Ե մի փխ միոյ JKβ միայնույ
Zs չիք եւ
- 201 ikr չիք եւ անեղծ արարչութեանդ X անեղ-
ծութեանդ փխ անեղծ արարչութեանդ β
կենդանաց
- 202 Ukr հաստատելոց փխ հաստելոց Yλ վա-
յելչական էս վայելչականաց C գոհութեամբ
սրբ. գոհարանութեամբ NZβλcfhikpqrx գո-
հարանութեամբ (VWΓbgteu գոհարանու-
թիւն) փխ գոհութեամբ N չիք եւ
- 202—203 N իշխանութիւն և պատիւ
- 203 UVλh չիք յափառնից A չիք Ամէն

Բ Ա Ն Ղ Գ

վերնագիր.

β չունի քան ՂԳ A ունի երկու համարա-
կալում՝ ՂԳ (լուսանցում) և ՂԲ (վերնագրից
60—828

նեառ) K համարակալված ՂԸ փխ ՂԳ Φ, իր
չունեն համարակալում s համարակալված ՂԵ
փխ ՂԳ p ՂԲ քանին հաջորդում է ՂԳ քանը՝

- 19—20 Օ չունի Սկզբնաձևեր... Հրաշագործության և չունի չնորհի բառից մինչև ա. 31—32-ի մատենացու բառը ներառյալ
- 20 LSY բարեկարգության (Տ հրաշա գործության և) հրաշագործության) վիս հրաշագործության X բարեկարգության սրբ. հրաշագործության ACFNO մեծ վիս մեղ DE մեծ սրբվ. մեղ
- 21 ZS հարս և անհատ V արեղակի անաշատափիս ծաղումն անսահման NOQZknq-slux անաշատափիս V անաշատ անհատ անաշատափիս
- 22 S անսահմանի վիս սահմանի PVՓիկ երկրակշիս վիս երկրակշիս Տ տարբու տարբութեանց W տարբութեանց Z տարբութեանց G հարազ վիս հրազ Փլ յոյս վիս յոյս M հետևան
- 23 Da այս սրբվ. (ս սրբ.) այսմ Edektu այսմ GNVZն այս
- 23—24 A և այս տողերն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի TպլմստգոՏլ ձևագրերից, ունեն յարմարութեամբ
- 24 Փլ բարեկարգութեամբ վիս պարեկարգութեամբ
- 25 Ն փրկավանդից և փրկավանդից V կրնգրուկա WTց խնկել ADEOTց առատարութեան C առատարութեան սրբ. առատութիւն GKLNPUSUVWXYՆԴՓլabcdef-ghiklnqtux առատութիւն վիս առատարութեան M առատութեամբ
- 26 N յեղ V իւր իկ զազանմամբ K ի յսկզբան M ի սկզբան Գ յսկզբանի իկ սկզբան A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի FJPQTUWZպլմստՏլՓլdl ձևագրերից, ունեն յսկզբան VWՆն անդր (և բանդ) վիս անդ
- 27 N կատակեցելոյս U միտականութեամբ (Z տիրականութեամբ) վիս տիրականութեամբ
- 28 d չի՛ բառ
- 28—29 N չի՛ գերմամբ Z գերմամբն Տ գերմամբ վիս գերմամբ
- 29 և քրիցալ վիս գրաւեցալ AE կապիլ C կապիլ սրբ. և կապեալ L եղծմամբ Տ եղծմանի և ապականութեանն
- 30 FQ հանդուցիւր օ պատճառորեալ վիս պատճառարեալ ԴՓնցի յանգումն վիս յանկումն

- 30—31 Ու ամենակործման
- 31 եւն խաւարախն (խաւարաչին) վիս խաւարին
- 33 N ձաներ Փլ ստեղծեցեր սրբ. ստեղծեր և չէ՛ց U ակնկալութեամբն և չունի ակնկալութեամբ բառից մինչև ա. 44 ներառյալ
- 34 M չի՛ և անսահմանի ի
- 35 V գերակայութեամբ A սահմանելոյց վիս անսահմանելոյց C սահմանելոյց սրբ. անսահմանելոյց կրկին սրբ. սահմանելոյց DE սահմանելոյց սրբվ. անսահմանելոյց GL-MNVպլմստգոՏլadqstu անսահմանելոյց Z վաղմամբ վիս վաղմամբ
- 36 E զգիշերայնոյն JKLOqtu գիշերայնոյն NP գիշերանոյն VZb գիշերանոյն a գիշերայնոյն d գիշերանոյն x զգիշերայնոյն օ ստեղծեցիք
- 36—37 AJKLPUXՏլdikln առհարաց Tպգ առհարաց սրբ. առհարաց և առհարաւ
- 37 և ձևին կալութիւն վիս ձևեկալութիւն A ձիւնոյ և շարամանութիւն JTԹգոՏլ պատրուկի SUX պատրոյզի Փլ պատարագի վիս պատրուկի
- 38 Տօ զանկելոյ Jպլմստ միտեանդ
- 39 K մարդապէս (N մարդասիրեալեւս) վիս մարդասիրապէս Z հետեալ Օ զոր վիս զի որ C որ սրբվ. որք V որք L մահ
- 40 FQ կանխակորոյս W պատրեաց վիս պարտեաց օ չի՛ պարտեաց FU պատճառ
- 41 Դի պաղուն U ճահարեցէ ևղ և ճախարեցեալ TУԿրՓլefhgx նոյն
- 42 N չի՛ և Դ փայտին V բով
- 43 ADEQWx նմա C նա սրբ. նմա FKSԿՏ մատուցեր վիս մածուցեր JTα խորհրդոյն սրբ. մեծի խորհրդոյն Գ խորհրդոյն գրել և անդ է բողի սրբագրման համար, բայց չի լրացրել Տ մեծ A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի KLSXYԿ ձևագրերից, չունեն մեծի
- 44 K փայտ G այս տողից հետո ունի ընդ հար և սուրբ հողոյց փառք յախտանա ամէն (զլիս շարունակութիւնը գրիչը չի գրել)
- 45 Օ չի՛ որպէս AJKNPդԴdi գիշերոյ C գիշերոյ սրբ. գիշերոյ Ft անարինութիւն

- 46 N ի յարկի M յարկի վիս յարկի A ձիթ-
տոյ պիտոյից Տ₁ խնդրոյ Փ₁ խնդոց վիս
խնդրոյ և քան վիս Քանդի ք շունի Քանդի
քառից մինչև տ. 50-ի պայծառացուցանել
քառը ներառյալ F արեղտին վիս արինական
L.P արինակ
- 46—47 Փ հասարակացին
- 47 OQ չիք ոչ U զմարմնոյ վիս զմարմնաւոր
F զմարմնակորչաց վիս զմարմնաւոր աչաց
(սերագրել է, բայց սերագրումը չի պահ-
պանվել) ք զմարմնաւորաց սեր. զմարմ-
նաւոր աչաց
- 48 h որպէս վիս նոյնպէս VՆ մաքրելն
- 49 W զանհրնոյնս FQ միատրութեամբ վիս
միութեամբ
- 49—50 AFOQ հրաշափառ C հրաշափառ սեր.
հրաշափառապէս
- 50 S բարձրացուցանել վիս պայծառացուցանել
Y յորպէս NPUVWՆԻՓ₁bcdefghikntux
զիջումն վիս յիջումն
- 51 Ubcfilit մարմնոյ x զոնձին MNՓ₁ հաւատք
վիս հաւատամբ VՆ սրբութիւն առնույ
- 51—52 LSYt նոյնպէս վիս սոյնպէս
- 52 V չիք ի U եղոյն ՆԻ եղոյն N լուսով վիս
լուսով U լուսոյն ACDEFKMNOPQUՍ-
ԻՓ₁ds զոգոյն L զուրոյն վիս զձոգոյն
R զնոգոյն սեր. զոգոյն Zaklnqru զոգոյն
Z զարութիւնը սովիմը ք սովիմը քառից
մինչև տ. 57-ի հաստատելիք բառը ներառ-
յալ շունի
- 53 W չիք եւ V ունի LU ամենեւին (S ամե-
նեւիմը) վիս ամենայնիւ E չիք որպէս
- 53—54 W հրաման
- 54 Y ախտացելոյն
- 55 T նախափճուի Z վճռելիք վիս նախափճուելիք
MNPVՆԻՓ₁abcdefihkltux ունաղաց (ու-
նողայց) C առ այն սեր. առանց MNV-
WՆԻcedefihkltux առանց վիս առ այն
MWbftu բժշկութեան Փ₁ հրաշի վիս հրա-
շալի
- 56 U մարմնոյ
- 57 Uh սոյնպէս և NՆՓ₁ եղս h փրկութեանն
- 58 h խորանսն սեր. խորանս ք շունի զներ-
քին քառից մինչև տ. 78-ի լինէր քառը
ներառյալ
- 59 Vk անհրեակի
- 60 S զանկուած Z երկնի և երկրի
- 61 Ն զեղոյն և կրիցէն DEFILMSUVWՆԻՓ₁bc-
cfx զազատութիւն Z զարութիւն վիս ազ-
տութիւն A յոգորմութեան սեր. յոգորմու-
թեանն W յոգորմածութեանն վիս յոգորմու-
թեանն Z յոգորմութեանն Y յոգորմութեանն
A շահնձայութեան սեր. շահնձայութիւն
EFMQSZbs շահնձայութեան U շահն-
ձայութեամբ
- 62 L զայս բան բեզ U սահմանեցիր NVՆԻ
չիք եւ bfn չիք ևս
- 63 S կորոյն վիս սիրոյն ժ սիրուն Z չիք
անուան V անուանակցորդիս (յնն անուա-
նակցորդիս) վիս անուան կցորդիս Zs
կցորդ ևս S և ի մասնէ UՍ և ի մասնէ և
- 64 U իշկալ վիս զիշկալ MՓ₁c անախտութեան
Ի զոնախտութիւնն
- 65 Mh մեծութեանն NU զիմակերպութեան O
զիմակերպութիւնն N ճար վիս ճարպ U
ճարպոյ
- 65—66 N պարարտութեանն W պարտութեան
վիս պարարտութեան
- 66 Y քանձրութեամբ օ քանցրութեան և
քանձրութեանն et զոյականութիւն
- 67 FRSWXYZYՍտօՅ₁cefghikl կենդանոյն
- 68 N արարչութեամբ C որոշի սեր. որոշիւր
W որոշի վիս որոշիւր A և այս առոգն
ունեցող մնացած օրինակները, բացի JTԱ-
յղծմստօՅ₁ ձեռագրերից, ունեն որոշի
ik չիք նոյն
- 69 c և ևս PFe զարութիւն DEa մատչելի
սրբվ. (a սեր.) անմատչելի N մատչելի
S մատչելի ի սրբվ. անմատչելի ի V մատ-
չելի (bcdfhiklnu անմատչելի) վիս մատ-
չելի ղաւ մատչելի ի c այս
- 70 Ն վախճապէս V տարեալ վիս տուեալ
- 72 N հեճեր U չիք ինչ և զուարթութեանն
C տրինակ սեր. յօրինակ
- 73 ZՏ իմոց JKMNPaլփփի կարոյս Sak կա-
րոյս սեր. մարմնոյս VWՆԻc մարմնոյս
վիս կարոյս և Ազամայ թիւս վիս անգա-
մաթիւս
- 74 V վերում և վերնում W վիճակ ADEFJ-
KLQTAլղծմստօՅ₁x բաղմակին վիս
բաղմակին (J քառի վրա ունի սրբա-
գուման նշան) C բաղմակին սեր. բաղմա-

- կանին զ բաղմականին սրբ. բաղմականի Դ
ձնացնալ փխ ձաննցնալ N ճաշակս
- 75 Ի քախաւորական
- 76 Sb մատչել փխ մատչելի Y նախագահու
փխ նախագահութիւն և նաճագահութիւն
- 77 Ս թև L և փխ Ի V չիք Ի C յանկոխելին
սրբ. յանկոխելի PUVWԱԴabdefgikntux
յանկոխելի և յանկոչիելի
- 77—78 C տեղի սրբ. տեղին NPUVWԱԴabd-
eighiknqtux տեղին
- 78 Ս թև x լինելի u զքար Դ պատեր փխ պատ-
կեր
- 79 Ի չիք Ի N խորհուրդ երկար կրկնված Yի
եկար փխ երկար ACDEFLOPTUպղիծու-
ժպաՅւԵ խորին փխ խորանին (1 խորին
բառի վրա ունի սրբագուման նշան, բայց
չի սրբագրել) Jns խորին սրբ. խորանին
VWԱ ընտրութեամբ և ընտրութեանն Z
ընտրութեան փխ ընտրութեան Wիւր աւծ-
մամբ Դ աւծամբ փխ աւծամբն
- 79—80 Ս պատառնալ փխ տալտորիալ
- 80 Z կացոյց փխ կերպացոյց Տւ կերպացոյց
a կերպացոյց չ. իշումն փխ զիշումն ր
շումի զիշումն բառից մինչև տ. 82-ի յիշա-
տակի բառը ներառլալ և բարձրելոյց Ս
տեսութիւն W տեսութեան
- 81 SYωΣπ սանդխոցն Ս սանդխաոցն Tμσω
յարմարութեամբ Zs չիք յարմարութեան
- 81—82 Vλ անդուղղեկցութեամբ
- 82 SY զարծան N եղևալ փխ իւղեալ W ցոյց
J ապառնեացն սրբ. ապառնեաց x ապա-
ռնացն
- 83 N պայծառութեանն
- 84 J աւծմամբն սրբ. աւծմամբ և աւծմամբ
- 84—85 NSμτωου մուրուսն TΦι մուրուսն ր
մուրսն փխ մուրուսն
- 85 KU զեղոյր NU եղոյն N կենդանագրու-
թեան Φι կենդանագրութիւնն
- 86 ACDEF LNQQZφ սաղմոսին փխ սաղմո-
սողին Wγbcfh զփառացն EVημΣiabnt
նախնույն KW զանդրագարծութիւն
- 86—87 x զշնորհին
- 87 LU սրբութիւն Ս խառնութեան ր չունի
Թագաւորութիւն բառից մինչև տ. 109-ի
անդուստ բառը ներառլալ
- 88 AJLNOTUXYպղիմսφΣιΦι անաւր փխ
անդանաւր CSΘτα անաւր սրբ. անդանաւր
Fb եղչելոր N եղչիւր O եղչերրն U եղ-
չիւր և եղչիւր և եղչուր
- 89 NUλΦι եղոյն Դ եղոյն Jγ արհնութեանն
Ս արհնութեամբ S պսակով Z պսական
89—90 V անուն
- 90 Φι խամբառնայր
- 90—91 FQUtu մոռացայց s մոռացալ սրբ.
մոռացայց
- 91 Wiktu գկերպարան LUVαιφabadns ան-
պարագրելոյց
- 92 Sx օրինակ M մեծիդ փխ ճշմարտիդ Phk
ճշմարիտ և ճշմարիդ և ահաւորութեանն fh
ձիւնստանաց
- 93 Z լինին փխ լերինն λΦι լերին (Φι որ
փխ ուր Z ուր յետոյ... կացին բառերն ու-
նի սրբագրւոյմար տ. 94-ի իւղեցաւ բա-
ռից նկատ d մարդացելոյց փխ մարմնա-
ցելոյց
- 94 Φι հրեշտաց փխ հրեշտակաց K պտղոցդ
սրբ. պտղոց MZΦικns պտղոցդ W պլտ-
ղո Σ; պտղոց c պտղոցն FOQSWXYZγ-
σωց տեղոյն KΜΦιhux իւղոյն (N զն-
ղոյն Rafikist եւղոյն Ս զիւղոյն c եղոյն d
եղոյն n եւղոյն) փխ տեղոյն NU եղե-
ցաւ Q աւծեցաւ փխ իւղեցաւ ω յիւղեցաւ
s իւղեցաւ սրբ. օծեցաւ N ուստ
- 95 KPk սկզբնահաւր k չիք պաշտպան Դ
եպիսկոպոսական
- 96 MNPRΛΓcdfhikltu և եղևալ փխ երեւալ
Vb եղևալ (Φι և իւղեալ) փխ երեւալ Z
չիք երեւալ և երեւալ սրբ. եղևալ
- 97 Ս իսկութեան VWΓ իսկութեամբ M կենա-
գործութիւնդ OW կենագործութեամբ
- 98 NU վայելեան փխ վայել են Z է փխ են²
ω արհնաբանութիւնք փխ զոհարանո-
թիւնք
- 99 SX արհնեալ փխ արհնաբանեալ λ ինք-
նին փխ ինքն DKNPWZZλabcecgikistux
յարմարես E յարմարեա սրբվ. յարմարես
և յարմարարար է նշմար փխ յարմարեա
բարենշմար
- 100 X իւղաւորապէս փխ իւղաւորականս t
իւղաւորականս V խնկապատիրս Ս զմա-
լիրս

- 101 ՎԼ պատճառս A չի՛ք և ՎԼՓ, մեղաւորս փխ մեղապարտա և բժշկութեանն
- 102 Z շունի Յիսուս և զվիրացս Y լուսոյ նիւթ
- 103 K նոյն փխ սոյն PSUDY խորանս փխ խաւսնս իK խորոց փխ խոցոյ Y մահացու T-Σ, կաթնած N եղոյց արժնութեան և արժնութեանն
- 104 փրկութեանն KNVΛΦ, bceի անսպական փխ անսպան, W մեծութեամբ փխ միութեամբ
- 105 W պարսպեալ փխ պատուարեալ և զյիշատակս փխ զի յիշատակարանս
- 105—106 Ζηս Թարգմանարէս
- 106 Ն. վայելչական U յարգմանութեամբ փխ յարմարութեամբ
- 106—107 W շունի վայելչական... գացի
- 107 իK Դոդոյս Z Բազի փխ Կաթի P Դոդոյ
- 108 SVok ալլ
- 109 U զրեցաւ իսկ անդուտ K չի՛ք անդուտ M ալիս փխ անդուտ x ի իսկ J յաւժումնն LPY աւժումնն
- 110 Kτ նորա N սորին փխ նորին և նորա սրբ. նորին Mիդ արքայութիւն S արքայութեանն W շունի Արքայութիւնն բառից մինչև տ. 126-ի բանաստեղծութիւնս բառը ներառյալ M Առաքելաւանդացի և Առաքելաւանդացի A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի CDFJOQTV աչդ-Յիսուս, ձեռագրերից, շունեն Առաքելաւանդացի
- 111 N գրաւել ω կցորդութիւնն և շունի կայսերս բառից մինչև տ. 118-ի մի՛ մեղանչէ բառերը ներառյալ
- 112 N վիհս փխ վիհս J երեկիս սրբ. և երեկիս A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի TZ աչդ-Յիսուս, ձեռագրերից, շունեն և Q երեկի, չի՛ք ի CK խմականաց սրբվ. (K սրբ.) խումականաց DEQSZys խումականաց A բարբոս փխ բարբարոս OG բարբառոս V-Zhs բարբարոսաց N եղս
- 113 A կենսացնցիւ և N կենսացնցիւ O կենացնցիւ U յուրվ փխ ցաւուրվ և ցաւուրվ aetu որսացար V չի՛ք ի
- 113—114 O յրեանակութիւն փխ յրեանակութիւն d յնտանութիւն
- 114 Pdkl Հպատակութիւն և Հպատակութեանն
- 114—115 abceի եկնաւորից k երկնաւոր
- 115 K պատուաւորութեամբ, նմա ձայն փխ ձայն նմին և ձայնն ք չի՛ք մեծ Zhs վարկար
- 116 P զմարգարէին փխ զմարգարէութիւն
- 116—117 ω նախ յարմարեաց Փ, նախ այսր մայրեաց փխ նախալարմարեաց
- 117 QT կանգնեալիս U բնգմէ յարկութեամբ փխ բնգմէ յարկութեամբ
- 118 N առաւել փխ առաւելութիւն, չի՛ք առաւելային
- 119 N չի՛ք Հրամանատարութեանն U Հրամանատարութիւնն և Հրամանատարութիւն և Հրամանատարութեանն փխ Հրամանատարութեանն Z չի՛ք իմն K պաշտամանէ սրբ. պաշտամանէ Uσqx պաշտամանէ և պաշտպանէ փխ պաշտամանէ V իմն փխ անտի
- 119—120 և Բաղադհու
- 120 Mh զաւժեկութիւն P զաւժեկութեանն x աղղեաց փխ աղղեաց FNUYIՓ, Յեսուայ (Σ, Յեսուայ) փխ Յէուայ Q Յեսուայ սրբ. Յեսուայ և Յէուայ սրբ. Յեսուայ K Աղղեայի փխ Աղղեայի
- 120—121 LSXY Թափեալ է և շունի Թափեալ բառից մինչև տ. 183-ի անուանեցուց բառը ներառյալ
- 121 Vλ յանուն F չի՛ք բանից Iևս իմաստնայն N վերալկանի
- 123 LQIՓ, ց կերպարութիւն փխ կերպարութիւն S նկարեալ փխ նկարադրեալ
- 124 K առաքմամբ փխ առմամբ
- 125 k ևս փխ ևս Vlux յերկարս U զմարգանս փխ զմարգանս
- 126 C շարագրեցից սրբ. շարագրեցից Zs մեծից փխ վերնոյց I վերնոյց
- 127 N կենդանարար Ubhktu կենարար փխ կենդանարար մտ (արարիչ) տէրց երկնի
- 128 UV չի՛ք ի
- 128—129 FPQH արքայութեանն
- 129 N վկայել Mas անդուտ սրբ. անդուտ ի A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի JPTV աչդ-Յիսուս, ձեռագրերից, շունեն ի EFKWΦ, d gkl Յովաննէս R Յովաննէս սրբ. Յովաննէս և

- Յովհաննես իմ Յովհաննէս զ Յովանէս ի չիք եւ
- 130 KՅԷ արհնութեանն ՇԵ արհնութեամբ
- 131 է ընդ ընդ ք իսկապէս փխ իսկարար Լ աստուածութեան
- 131—132 Ա բարեղակապէս abigheq բաւեղակապէս
- 132 NԱԽց անուն Ա և այս տողն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի FJKLQUNYպօ ձեռագրերից, ունեն պաշտիկի փխ պաշտի ռ խորհրդամբն
- 133 Ն զտրկութիւնն Ա զտրկութեանն ի տրկութիւնն x առ աղաման Լ մարմնայն
- 134 Ա յորջորդմամբ (փխ յորջորջմամբ) սրբ. յաջորդմամբ W յորջորջմամբ FNQSVWձ ԲՊ,beefghik պատրաստեսցես փխ պատրաստ արեսցես R պատրաստ արեսցես սրբ. պատսպարեսցես a պատրաստեսցես սրբ. պատրաստեսցես
- 135 SY չիք ծայեայ ՄVWձ. ինքնին փխ ինքն N աստուածութեամբդ A մարդեացեալդ սրբ. մարդեացեալ CDEOZsx մարդացեալդ FV մարդեացեալ Jպօ մարդ էացեալ փխ մարդացեալ
- 136 և զրանս a ծառայի ac բո ղ իրր
- 137 FԱ լաւութեամբ W աստուածութեամբն փխ աւծութեամբն ց եթէ
- 138 SYն չիք որով Ա որպէս (ա վասն որոյ) փխ որով C օծ սրբ. էօծ MVZs էաւ W շունի ապա բառից մինչև տ. 141-ի շնորհազարդեալ բառը ներառյալ x հանդիստափառն փխ հանդիստափառն
- 139 Y աւծութենէ փխ աւծելութենէ γ զերկաբանչիւրոց և ի խորոցաւ
- 140 t սահմանին S ընդարձակ i հետաւորութեամբ սրբ. փառաւորութեամբ P զորս փխ զմերս
- 140—141 և կաթածովն
- 141 aciktu շնորհազարդեցեր և շնորհազարդեալ սրբ. շնորհազարդեցեր ձ բոյդ W խկութիւն F չիք բնդ²
- 142 Տ₁ հոգւոյ ձ թարգմանեալ ω չիք Ի ω ղնախածանօթ
- 143 N կոշմամբն F հրշտակացդ SYZԴh հրեշտակաց ՅԷ հրեշտակացն սրբ. հրեշտակացդ ω հրեշտակացն
- 144 Z մարգարէս
- 144—145 Ա կանխագուշակեաց սրբ. կանխագուշակեաց
- 145 KV զի ի փխ զի FQ ընտրեալ
- 146 FQUԵ եկաւորութեան Լ եկաւորութեամբ և զօձեալն P չիք խր
- 147 s զոր սրբ. զոր և W սաղմոսի AFLMSX-YIΣոգտux կանխապատմէ (OQ նախապատմէ) փխ կանխապատմէ AJ պատիւ սրբ. պատիւ տունալ
- 148 CEFKMNPRUVWZձ,abedefghiknqstux չիք տունալ W չիք առ ի զառեալդ FQ զառեալդ փխ զառեալդ W չիք ձեռնագրելոյ զx ձեռնագրելոց C օծ սրբ. էօծ VZes էաւ W չիք զբնդ
- 149 A որախութեամբ սրբ. որախութեան EL-NOSUWYZiks որախութեամբ Փ₁ որախութեան առաւել
- 150 c և հոգի FQS առեալդ FQ անուն Jպօ խկոյն սրբ. խկ ի սոյն γ խկ ի սոյն փխ խկոյն
- 151 K զփշտմն սրբ. զփշտմնդ A և այս տողն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի DJM-UZYԽsx ձեռագրերից, ունեն կենդանութեանն DENUVWYԵΣ₁Փ₁ բարերարութեանդ L բարերարութեամբ γ չիք բո
- 152 C իմաստութիւն սրբ. իմաստութեամբ MN-PRSUVAԴՓ₁,abedefghiknqstux իմաստութեամբ W շունի իմաստութիւն բառից մինչև տ. 159-ի յառաջաբերեաց բառը ներառյալ Y չիք մարդասիրութիւն Փ₁ մարդասիրութիւնն
- 153 σ տակովն և էդ փխ Նդ NՓ₁ զվկայութիւն JLOPαμϑσω տեառն c և օձեւոյն
- 154 a առի սրբ. առից M ի յամենայն
- 154—155 T մեղաց (դից նետո տեղ է բողի, բայց չի սրբագրել) Ա մեղինաց
- 155 NZs երգոյն Փ₁ չիք ծրգոյն երգ NPSU-VXYα,β,cedefiknqstux երգը Γ եղեմեացական Լ աստուծով
- 156 ωΣ₁ զխորհուրդ A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի JTպղմստք ձեռագրերից, ունեն խորհուրդն FRSVXY-

չնօ՞Րճցկի եկեղեցոյ Փլօհիս եկեղեցոյ
 abe եկեղեցոյ

156—157 L գմուռս առարիտութեանն

157 FQ շիֆ տաշին V առարիտով U եղովն ա-
 տաշին N! Եղովն Ծ իւղոյ զ Լս փիս ես
 Ծ շիֆ Լ Լ զկեղրուկ

158 D ամենայն JY փոշրաց փիս փոշրաց Tu
 փոշրաց սրբ. փոշրաց N Եղովն Z իւ-
 զովն Փլ եղովն x իւղովն Դանդերձ AP-
 iku զանկեալ (Փլ զանկեալ) փիս զան-
 դեալ

159 d անստին փիս անգոստին U աշտու U մա-
 Դու քո կեանստու FVh մա՞ N շիֆ քոյ

160 e և ի S գոշումն փիս կոշումն U քո ձայնի

161 MPu անուանադրեալ (N անուանադրել U
 անուան դրեալ V. անուանաձայնեալ) փիս
 անուանադրեալ Z (վկայեաց) ձայնի
 յայտնի Փլ չուֆի թէ զկնի քառերից մին-
 չն տ. 242-ի տնողի բարը ներառլալ F
 վատթառն NPVWz.Fadegiklnqx .ԿԹ. փիս
 վաթառն Լ Լնն

161—162 Y իննկորդացն փիս ինն Լիֆնկոր-
 դացն N Լիֆնկորդացն U Լիֆնկորդաց Ն.
 Է. կորդացն օ Լօֆնկորդաց Tagl Լիֆ-
 նկորդացն x Լօֆնկորդացն

162 F Լ և տմեալ Լ (տառչնորդ)

162—163 P ճրագադիր (V ճրագադիր ՊԵ Լ-
 րագադիր I' ճրագադիր) փիս ճրագադիր

163 V Աղօնիայ (H Աղղովնայ k Աղղովկայ)
 փիս Աղղովայ Ն Աղղովեա սրբ. Աղղովնեա
 O շիֆ Աղղովայ որ ի Բարիքեայ Ա որ
 սրբ. որբ ԴՊ որ ի սրբ. որդի Ծն որդի
 փիս որ ի U չունի որ ի քառերից մինչև
 տ. 196-ի աշտու ա՞նա քառերը ներառլալ
 N Եղովն

164 Է րարիբալը Z քացաւորութեամբ փիս քա-
 ցաւորութեամբ W իմաստուն փիս ի մա-
 սունա Zօհզս Լաթեանց k Լեթեանց S
 առաջնորդութեանց (d առաջութեանց) փիս
 առաջադրութեանց u առաջադրութեան

165 A և այս տողն ունեցող բար օրինակնե-
 րբ, բացի JԿաԾմտօ Դեռագրերից, ունեն
 զնդից ԴՏԻ վառելոցն VΛΓ զարութեան
 և զարութեանց W զարութեան բան եկա-
 մըտարար սրբ. զարարար եկամտարար
 (փիս զարութեամբ անեկամտարար) VΓh

բան եկամտարար (FQS անեկամտարար
 Կ եկամտարար) փիս անեկամտարար

165—166 Է վիճաւորեալ փիս վիճաւորեալ

166 P շիֆ զ'ի ջի զի ի փիս զ'ի Z յաւանութիւն

166—167 Vճճճի գերարեակալէս

167 h Նախադեկեցեր MNPRVλbedefgiklqtux
 գուշակամբ Z շիֆ ի

168 h խորին փիս խորանին N ամենիւղունի
 (I ամենիւղունի) փիս ամենիւղունի V կըր-
 թութեան

169 h պաճե Vc քաղարեւոձայր ց քաղարե-
 ւոձայր N նաշիր d նաշիրս A և այս տո-
 ղըն ունեցող բար օրինակներ, բացի
 CEJTYՊմստօցէ Դեռագրերից, ունեն
 Եղով (Եղով)

169—170 օ խառնեցեալ և խառնեցեալըն

170 Լ զեղանդ N! Եղարիկալը

170—171 KX չունեն և ախրական անուամբ
 ձայնեցեալը A և այս տողն ունեցող բար
 օրինակներ բացի JMNVSYYZպղմլստ-
 օճabgfs Դեռագրերից, ունեն անուամբ
 F ձայնեցեալը սրբվ. Դոնեցեալը Labhqtux
 Դառնեցեալը փիս ձայնեցեալը

171 F Բաթաւամբ N Բաթաւամբ ց Բաթափ-
 մամբ ik Բաթաւանց V շիֆ ի e և փիս ի
 x յարիւնն

172 a աշտմ և տեսար փիս տեսար Vx յար-
 մարտկանին

173 hs միամնին

176 h բաղմաւտտիկ FLNPQSXYcfh նշանա-
 կեալ

177 h բաղցրութեամբ i Լթէ

178 NΓ Լղն Rh տխրութիւն c զտխրականու-
 թիւնն ik փաշա V սովիմբ

179 KΓglux բժշկել Z գործեցէ

179—180 MΓ պարարտութիւն ADEFNOQWZ-
 es պարարտութիւնն է C պարարտութիւնն-
 է սրբ. պարարտութիւնն

180 M Թէ SY առ ի

181 Rh աւճութիւն FQσ Բշուառատեսութիւն
 (չի Բշուառատեսութիւն) փիս Բշուառ տե-
 սութիւնն MRV տեսութիւն

182 h փոխանակեցուր փիս փոխարկեցուր F
 յաւեժ սրբվ. յաւեժ և ուրախութիւն

182—183 Է անուամբ

- 183 V բով տ շիք բո F հոգի C անուանեցուր
սրբ. անուանիցուր
- 183—184 P արդ փխ արդիւր
- 184 Cα բղձականութիւն սրբ. բղձականութեամբ
M P R V W λabcdeghikqrtux բղձականու-
թեամբ և ամենատես փխ ամենատեսնչ Z
բաղձանար Ե բղձականութեամբ փխ բաղ-
ձանացն
- 185 MR ծերութիւն ր շուրի ծերութիւն բառից
վիճիւ տ. 284-ի լուսաւորի բառը ներառ-
յալ և առակի արիւնակի և պարարտութիւն
- 186 LSXYc աւժանիւն Mαd իւզովն և եղով
- 187 MN ողոյն (V գոյն) փխ սղոյն V սաստ-
կութիւն Տփ կործանման FNQ կենսագոր-
ծել Յժ կենսագործեալն փ կենսագործեալդ
եղովս (և եղովս) փ կենսագործեալդ դե-
ղովս A դիզս սրբ. դեղովս Γ դեղովս փ
դեղովս
- 188 V ալսու C օժնդակեցես սրբ. օժնդա-
կեցես DEZωΣic աւժնդակեցես α աւ-
ժնդակեցես
- 188—189 J լուսաւոր եղիւյ սրբ. լուսաւորե-
լոյ N լուսաւոր եղո փխ լուսաւորելոյ A
և այս տողերն ունեցող մնացած օրինակ-
ները, բացի PΤαγղθμστφωΣi ձեռագրե-
ւից, ունեն լուսաւոր եղիւյ փխ լուսաւո-
րելոյ
- 189 A և այս տողն ունեցող բոլոր օրինակնե-
րը, բացի JQTVαγղθλμστφωΣiεfqtux
ձեռագրեւից, ունեն թե (թէ) A մէնչ սրբ.
մէչ DEFQ մէնչ (NPRVWZλΓabcdeghik-
ktu մեղ) փխ մէչ N մնան փխ խն Z ան-
յուսութիւն և մեղաց
- 190 և ի միգի (և), ի կապաշտութեան M
կապաշտութիւն NOWΓabcdeghiklqtux
կապաշտութեան K շիք ի
- 192 և վայելչապէս
- 193 O աւարտէ փխ աւտէ SXYx աւժցեն V
օժցից KNLΓ եղով և մրրիւյ փխ մրրոյ
և պարզելոյ Wbcg շիք և C կամ սրբվ.
կամ զինչ
- 194 Vb հարսին MNPRVWλabcdeghiklqntu
արիւրողաց SYΓ արիւրողացն և իւզովն
- 195 N խնձոր n խնձորով սրբ. խնձորով a
յարեալ փխ յարկեալ և պարտէզս Fθτ իւ-
- դենաց (Յժ և-ից հետո տեղ են քաղել,
բայց չեն սրբագրել) Nbfht եղենեաց S
իւղենեաց W ուղենեաց ω իւղենացն և
եղենեաց և տարեալ փխ տածեալ
- 195—196 Q շուրի և ի պարտէզ... գրգեցէր
Յժ ծածկեցէր փխ գրգեցէր
- 196 W ահա այսր a այսմ γ շիք ահա C հոգ-
ւով սրբ. հոգւով MPVλφabcdeginx հոգ-
ւովդ NRWfhlqntu հոգւովդ U հոգւովն V
շիք բո s բով
- 197 D զանիմանալին SY գովեալ բարձրութիւն
- 198 S առ քեզ U խնամակալդ La պատճառ
ափ պատճառը JΤαγղθμστφω բնաւից Γ
համբաւամբ սրբ. համբաւամբ
- 199 Ndet տարածման MSY բազկաց գէ երի-
կամանց
- 200 N լեղույս և շիք լեղուիս... ձայնարկու-
թեամբ N ձայնարկցութեամբ We ձայնար-
ձակութեամբ
- 200—201 FUh տէր ողորմութեամբ
- 201 NVWλabcdeghiklt պաղատանաց PU կար-
դալոյ U շնորհաւորել ի շնորհաւորեալ
- 202 U պատարագաւ փխ պարգեւաւ F բարձ-
րեալ ահաւոր
- 203 և փափագման V սուրբ միշտ և (համբուրե-
ցեալ)
- 204 g յաւերժ
- 205 q երգածայնութեան NU բարեբարութեամբ
P ի սպառ
- 205—206 U եղծելոյս փխ վրիպելոյս և վրիպե-
լոյս սրբ. վարդապետելոյս
- 206 W մատուց փխ մատուցման
- 207 N հանդիպելոյս U հանդիպելոյ, զայնել
- 208 ի խորհրդոյն CPTαղφs գոհութիւն սրբ.
գրգոյթին MRVWabcdeghiklqntux գրգու-
թիւն (N գրգոյթին U գրգոյթեան) փխ
գոհութիւն ACDEOUVλωΣis խառնել Z
խառն փխ խառնեալ S առելն փխ ասել
ընդ Z Դաւթայ
- 208—209 V ընկալալոյ
- 209 σbcfgqtux գաղտնեաց J անտեսից սրբ.
անտեսից N անտեսից A և այս տողն ու-
նեցող մնացած օրինակները, բացի FQVik
ձեռագրեւից, ունեն անտեսից
- 210 JTVαγղθμστφωΣis բով SY շիք բո Caθφ

- dimn ուղուղեալ զ ուղեալ) փխ ողողեալ Z
արտար
- 239 Ծ զուննոյ C յնութիւն սրբ. յնութեան VՎ-
լdeghikqtux յնութեան
- 239—240 L աւնրաշեստ Ծ աւնրաշէտ
- 240 Z չիք եւ... ապականել
- 241 U յարմարականալ փխ յարմարութեամբ
W զարութեամբ J յիւրոց սրբ. ի յիւրոց A
և այս տողն ունեցող մնացած օրինակնե-
րը, բացի KLPTXաչդթյստգօՅ, ձեռա-
գրերից, չունեն ի
- 242 Ծ զօղութիւն P չիք խոյ
- 243—244 Zs լծակցեր ռեզգտux լծակցեցեր
- 244 U զամէլիմանային փխ զանիմանային V
զանիմանայի N տեսութիւն SX տեսու-
թեամբ V ի մասց (բզձից) գլտx բզձից
մտաց s մտաց բզձից սրբ. բզձից մտաց
- 245 U բերել W չունի ի պտղոց բառերից մին-
չև ա. 228-ի հրամանատարեցեր բարբ ներ-
առայլ FՊagk պտղոյ b պտղոյն չ. մշշել
ի մշշել փխ մշշեալ V մղելով փխ մղելով
U զարմանայիք
- 246 U մատակարարել Y պատրաստեր ի այլ
մանուշակ
- 247 մր լուով Ծ խառնեց
- 247—248 Js ծաղկանց սրբվ. (s սրբ.) ծաղ-
կաց NPՓabedihikqx ծաղկաց a բստ
սրբ. բնու
- 249 A հրամատարեցեր սրբ. հրամանատարեցեր
V հրամատարեցեր SYZ իրբև LSY զայս
փխ զայն
- 250 FNPQSUVWYՆbcefgihikqtux ինքնին փխ
ինքն եւ ձիթոյս
- 251 փ թէպէտ և V անձաոր լւա խիթ փխ իրիթ
- 252 C համեմատել սրբ. համեմատին A և այս
տողն ունեցող մնացած օրինակները, բա-
ցի JMTVZաչդթյստգօՅ ձեռագրերից,
ունեն համեմատել C ծաղիկ սրբ. ի ծաղիկ
գլտx դաշտաց C շուշան սրբ. ի շուշան
- 253 C նարդոս սրբ. ի նարդոս f նարդոյս, ե-
ղեղնախոռնկ սրբ. յեղեղնախոռնկ Ua ե-
ղեղնախոռնկ J հաղուէիւ Zs հալուէի հ
յարմարութիւն
- 254 C հոտոյ սրբ. հաւատոյ NPWՓabedihik-
qtux հաւատոյ (S հովտաց) փխ հոտոյ U
հոտոյ (փխ հոտոյ) սրբ. հաւատոյ X հո-
- տոց Y հոտաց F փնեալ A ուղունոյ սրբ.
ուղկուղոյ EMNRVZՏfihiks ուղկուղոյ K
ողկուղեալ O ողկողոյ սրբ. ողկողոյ Q
ողկուղաց W ողկողոյ EMOPQRSVWXY-
չՆծԳedeghikl զինոյ U եղոյ
- 255 ACF արինակեցեր սրբ. արինակեցար E-
KLMOQRWZՆԾF արինակեցեր A փա-
ռատորեալի C փառաւորեալի սրբ. փառա-
ւորեալոյ SUVՆԾ փառատորեալոյ Y փառա-
տրեալոյ փխ փառատրեալ Թ փառատրեալ
սրբ. փառատրեան օ փառատրեցեալ SV-
YՆԾ անուն Ծ զանքնեին և ամենայն
- 256 Vs իրի Ե չիրի սրբ. յիրել A և այս տողն
ունեցող մնացած օրինակները, բացի LS-
UXYՆԾ ձեռագրերից, ունեն յիրի Fik իմի-
թել S եմթել V իմթել Zs իմթել NVWՆԾ
չիք ամենեւին է անկարօտանա փխ ոչ
կարատուտառ
- 257 U չիք Ոտոյ Q չիթիկովոյ SY չիթիկե-
լօր VZaeqsux չիթիկով ի չիթիկովք
սրբ. չիթիկով ի չիկով փխ չիթիկովք V
բանազատութեան AEOUZhs բաժանել C
բաժանել սրբ. բաժանեալ
- 258 AFOQZs առակին U առաջի փխ առակի
ա ի սէրոյ բառերից սկսած զիսի շարունա-
կութեամբ և բնապա զլուսնեմ ունի ոչ
զբշտոյսմբ U հաւատարութենէ փխ հաւա-
նութենէ և մէջ փխ մէջ
- 259 չ. վայելչական
- 260 K արինակեալ U արինակեցեր N ոտս
փխ որս
- 261 Z գլխական փխ անգլխական C սառն ցըր-
տութեան սրբ. սառնացրտութեան և սառն
ցրտութեանն A և այս տողն ունեցող մնա-
ցած օրինակները, բացի JTYդթյստգօՅ,
ձեռագրերից, ունեն սառն ցրտութեան փ
զայս Si զանկուած (է զանկուած) փխ զան-
զուած
- 262 U տեսեալ փխ տեսեալ P իմացեալ տե-
սանի փխ տեսեալ իմանի
- 262—263 NWTFՓ չիք որով... միանալի
- 263 FQVYՆ չիք ի Ma խմանալի սրբվ. (a
սրբ.) որով յիրաւի սովալ ի յաստուած է
միանալի KLiX խմանալի փխ միանալի
Z միանալ Ծ ընդ որ P Սողովմոն A Սա-

- ղովմովնի սրբ. Սաղովմովնի աւծելոյ Շ չիֆ աւծելոյ
- 264 Փ₁ աստուծոյդ իկ յաստուծոյ ՈւրՇ₁ Լը-
ղեմբ Կ շարսին և Երկնաւորի Ն փեսա-
ինդ Կ փեսային
- 264—265 Ն գոհարանութեան Ե գոհովին փի
գոհարանութին Է գոհարանութեամբ
- 265 ՏԿ համարեալ փիս համբուրեալ Փ₁ համ-
բուրել Վ չիֆ Ի Կ յղծցս, զխոտ փիս զհոտ
ՎՍՓ₁ Էղոց Դ չիֆ թոց
- 266 FQSVYbhi իբրև Շ չիֆ յախանեականաց
Վ ուղղի փիս ունողի
- 267 ՏԿ քանին Դ խնամունոյ Ն աւետանչին
- 268 W չիֆ Ի, չիֆ հոտ Կի հետ փիս հոտ U
խողոյ թո SUVWYZa1σabctux չուրբ i
չուրբ սրբ. չուրբ
- 269 ՏԿ գերկինս AFNOQՂ. զզուիս C զզուիս
սրբ. զզուիս Es զզուիս սրբվ. (s սրբ.)
զզուիս MPRUVWZa1σfabcdeghiklnqt-
ux զզուիս Փ₁ զզուիս ա1 անապական
փիս անախտական
- 270 Pu խղովբ R խղղ JLD երկնայնով Ն
Երկնայնով փիս երկնայնով a երկնայնով
h երկնայնով Փ₁ Էղեալ k Ե դուրբապէս
Ե
- 271 Ն մերարար փիս տխրարար
- 272 W չունի ա. 272—296 ՏԿ խնկալի Ն
չիֆ պաշտելի Ե երանելի KMSefh խ-
ղոյս (ik խղոյ Ե ուղոյս) փիս ուղղոյս ՓՇ₁
ըղղոյս
- 274 NU կենսատու գտux չիֆ կենսատու ա1
խաչինդ L տեանագրեցի գx տեանա-
գրեցէ Փ₁ Եղ
- 275 Ն զհրայն ԼՍ զխոման U զխոման սրբ.
զխոման ա1 Ե զհնդիկն Ե d զխնդիկն
- 275—276 Դ զարբարոսն սրբ. զարբարոսն
- 276 MUa1Γaef զսկիւմացի A զեղզինացին C
զելլենացին սրբ. զհելլենացին Ex զհելլե-
նացին M զելլենացի P զեղզինացին TԾԹ
զելլենացին U զեղզինացին Փ₁ զէլենա-
ցին a զեղզինացի և զհելլենացին U զոյժն
(ա1 զգոմն) փիս զգոմն Ե Ե դմեարար Ե
Փ₁ զմեարար
- 276—277 UՓ₁ զղարհուրտեսակ փիս զարհա-
րտեսակ Տ զարուրտեսակ
- 277 L սոսկավիթար MNSVα1ΞΓΦ1abcdeigi-
klnqtux սոսկավիթարն U սոսկավիթարն
Կ սոսկավիթարն
- 278 S արեամբ փիս անուամբ V թով
- 279 A քեծայլ սրբ. քեծայլ AEFKLMNOPQ-
RUXIՓ₁ Երկնաւոր CՂa երկնաւոր սրբ.
Երկնաւորի
- 279—280 T րազմարիեակ ՎՓ₁ րազմարի-
եակը U րազմարիեակեան (Կ րազմարի-
եակէն) փիս րազմարիեակ Ե
- 280 Կ զլսմունկ
- 281 Դ զարութեան Լ քան փիս Քանդի ա1 իրեբ
փիս իրբ U մինչև
- 282 T հերբի սրբ. հերբի Գ հերբի փիս հերբի
i պատուի փիս անպատուի և սոյնպէս
փիս հոյնպէս
- 283 hik ուղեալ փիս խղեալ ՏԿ չիֆ սովա V
սոսա փիս սովա N հեշտեալ փիս հեշտեալ
S խորտատի ALMOWXyՇ₁ Եղեալ փիս
Էղեալ PU չիֆ առ
- 284 gx Մատն, տեսնել զստ փիս Մատն սա թո
ԷԵ թո սա և դա և Քրիստոս փիս Յիսուս
Վ չիֆ որով
- 285 abik քան փիս քանդի ա1 քան Ի թերան
գծելի փիս Քանդի իրբ անգծելի R չունի
անգծելի քսուլց մինչև ա. 303-ի կառու-
ցան բարբ ներալյալ FUa1 պահպանակա-
նաւ (g պահպանու) փիս պահպանակաւ
- 286 S ամենապարտաւոր U ամենապարտաւոր
- 287 Կ խրթի (s խրթին) փիս խրթին A ասու
սրբ. ասու Ե ախու սրբ. ասուի X ախու
սրբ. ասու TդմաբճՇ₁ ձեռագրելից քա-
ցի, այս տողն ունեցող մնացած օրինակ-
ներն ունեն ախու փիս ասուի FQVԴԵ մար-
բութեամբ S թթաւեալ փիս թթաւեալ և
թաթաւի s թաթաւալի N տխրակ տեսակ
փիս տխրատեսակ և երբնիւ A Ե սրբ. զԵ
Ե U Ե զԵ
- 288—289 SZՓ₁s թափանց (Կ թափանցացն)
փիս թափանցաց U թափանցաց
- 289 V Ի փիս Իմն Z խառնութեան UZbcfin
Թանձրութեան ՏԿ մերոյ TԾմստճՇ₁ մե-
րոյս դ մերոյս սրբ. մերս
- 290 N չիֆ Ի FLMNQS սաղմոսին փիս սաղ-
մոսողին a սաղմոսին սրբ. սաղմոսողին A
ձիթւոյ

- 291 A եւ սրբ. եւ EFLMNPQSUYZ α_1 ձօՓ₁-
dikqtux և փխ եւ DEFNPOSVY α_1 Փ₁bc-
dfhikqtux ճարպաւ յ ճարպաւ սրբ. ճար-
պով չ ճարպաւ փխ ճարպով U սոյն
ճարպաւ սոյն c ճարպով... տեսակս բա-
ռերն տնի ուղ զըշտփամբ
- 292 N ներքոյն V տեսակ S առողջացուցանէ
սրբ. ողջացուցանէ
- 292—293 h զաղղումն F չունի աղղումն բառից
մինչև տ. 346-ի բնութեամբ բառը ներ-
առյալ
- 293 N տունի V՛ չաղաղի օ աճաղին փխ չա-
ղաղին f չի f ի
- 294 NPR α_1 ձԳՓ₁dihiknx եղերացն չե զիշա-
տակ l մահու
- 295 U զարուբիւն փխ զարուբիւն բո
- 296 S չունի Քրիստոս UZ ի փխ ընդ V բնակի
- 297 N առն բռնամարտիկ մերկամոցանակ փխ
առ բռնամարտիկ մերկամոցանակ U բռն-
առ բարտիկ փխ բռնամարտիկ V մեր-
կամոցանակ ծմսծՅի մերկամոցանակ
(Դ մերկամոցանակ) փխ մերկամոցանակ
- 297—298 W բմբիշս սրբ. բմբիշս
- 298 h նմբից հնարից L անբռնելի
- 299 N ներհակ Լ անտի N ահարկու չաղսր
- 300 L բան փխ Քանդի NUZ պճնութեան N
չի բանին U բանի h բանին փխ բանին
C էղէկէկ
- 301 A հեղհաւոր սրբ. հեղհաւոր DEJRSUV-
W α_1 չձabhiqtux հեղհաւոր N հոգեոր փխ
հեղհաւոր NTWՓ₁ առակաղրութեամբ (Z
առակաղրութեամբ) փխ առակաղրութեամբ
h ողրականուրն U շարայարմարի
- 302 N հանդեցար փխ հանդերձեցար
- 303 UV՛ չաստատակը
- 303—304 h ահաւորութեանն
- 304 Sh ամենաւոր փխ ամենավայր NUUV-
Zrtu ձնոնկալութիւն α_1 միշմ փխ միշտ
r չի բանից h գերազանցեալ
- 305 r քննութեանցս, չունի Անտարանան բա-
ռից մինչև տ. 309—310-ի համարձակ բա-
ռը ներառյալ ծտ խնկես
- 306 փ ածել W չի f SUY քաղաքէ V քա-
ղաք
- 307 ծտ չի փ ածեալն
- 307—308 α_1 դաւանութենէն
- 308 ORSWXY γ ժձաեիկ կենդանոյ
- 308—309 N յապհաւատ SY ապալհաւատ
- 309 a թէ P չի f առն
- 310 N կանոնացն փխ կանոնականացն QV՛
կանոնականացդ T կանոնականացն օ կա-
նոնականաց փ զաւծեալդ
- 311 h չի փ եւ շերտղէս... դաւծեալդ
- 312 r հայցեալ փխ հարցեալ M դրէ MO թէ
դու
- 313 U տէրն Wa զաւր JձօԳԳՓ₁abcefi զան-
սկիզբնն r զանսկիզբնորդի փխ զանսկիզբն
որդի
- 313—314 r չունի այսպէս բառից մինչև տ.
315-ի խորհրդական բառը ներառյալ
- 314 α_1 բնկալայր չ վայելջաբար MNUVW α_1 -
ձԳbcefigikntu թարգմանեցեր օ թարգմա-
նեցեալ Փ₁ թարգմանեցեր
- 315 U խորհրդական կատարման W խորհրդա-
կանն կոշման Փ₁ չի կոշմանն Nh վիճակը
- 315—316 ADKLNOPQVX α_1 Գailik նախապա-
տութեան CEMd նախապատութեան սրբվ.
նախապատութեան Jյօն նախապատութե-
ան փխ նախապատութեան SUY նա-
խապատութեանն Tյձ նախապատութեան
սրբ. նախապատութեան W նախապատութե-
ան սրբ. նախապատութեան ց նախա-
պատութեան
- 317 r չի փ եւ DEF սրբաւորութիւն փխ սրբու-
թիւն
- 317—318 V ուղաւորական Փ₁ հղաւորական օ
չունի [ուղաւորա]կան բառից մինչև տ.
436-ի զցնդիղալս բառը ներառյալ r չու-
նի խղաւորական բառից մինչև տ. 336-ի
լիշատակեցաւ բառը ներառյալ
- 318 NPUVW α_1 ձԳbchiktu անուն Փ₁ի աւծու-
թեանն Wqtux չի որպէս W՛ չի f է
- 319 C համարձակել սրբ. համարձակիլ NSUY
համարձակեալ V համարձակիլ JPd յերկ-
բայնոցս N յերկրեայնոցս a յերկրայն-
ոցս
- 320 NPUY α_1 Փ₁abcedefikl համարեալ R համա-
րել սրբ. համարեալ V համարիլ
- 321 K զբրիտտոնեայն փխ զբրիտտոնեայն N
բրիտտոնեայն h այլ անտանելի CDEJK-
Vծտփabdgstu նախնոյն U մեծութեամբ k
մկրտիչ C ջուրը սրբ. ջուրը DKNSUXY-

- ա՛յմլտգոանեւոգx չորր R չորր սրբ.
 չորրբ
- 322 AJLSUVXYԳլմւտգՅ, զի հոգին C զի
 հոգին սրբ. զհոգին c զհոգի Օա հրատոգին
 փխ հրախրոգին u ոչ եմ փխ չեմ Q չիֆ
 ես N չիֆ առէ NPe առարեալ եմ c առա-
 րեալ սրբ. առարեալ եմ
- 323 Կ առէ քանն ազգի N առնաբանիչն
- 323—324 Փ, չիֆ Խարկոսի (տեղ և բաղկ.,
 բայց չի լրացրել)
- 324 x լծակցութեամբ Zs ազգակիցբ հարա-
 զատը փն հարազատն
- 325 Փ, վարեցեալ N եզ Փ, եզով և ուղովբ
 և իւղովբ չ. ածանելին սրբվ. ածանելին
 դ՛իւանդս
- 326 SY մարդկան փխ մարդկային Կ հարից
 NVZs բով Կ չիֆ բո
- 327 W լոյս
- 328 X իր իրե U իրաց P տիրապարգե V ե-
 րեւոյթ
- 329 N և խախանին և Xլւ ճանչը Y ճանճ և
 ճանճանչը փխ ճանճը
- 330 N զերունք KLNPRZacdefghiklns չիֆ եւ
 ձ ունկնամարտից սրբ. ունկնամարտից SY
 ունկնամարտից (չ. ունկնամարտից) փխ
 ունկնամարտից A և այս սողն ունկնող մեա-
 ցած օրինակները, բացի TԿլմւտգՅա
 ձեռագրերից, ունեն ունկնամարտից (ուղ-
 նամարտից) փխ ունկնամարտից եւ նիւթոյ
 փխ մահու
- 331 N ապառել Pիկ սլակառի Jչի արհնու-
 թեանն Nb արհնութիւն Գ արհնութեանցն
 եւ արհնութեամբ
- 332 Ն եզ եւ զբարթացեալ փխ զարացեալ A-
 DEOQRSXYZqsx չիֆ եւ՝ C զայս սրբ.
 և զայս u մարհակա W չարին
- 333 V զվաճառ փխ զվճիւ W չիֆ է PZs ա-
 լազանն
- 333—334 C օմընդակութեան սրբ. օմանդակու-
 թեան EUZiks աւմընդակութեան Lh աւ-
 ծանդակութեանն
- 334 s աւաղակացն սրբ. յաւաղակացն Z խոց-
 մամբ C խոցման զմարդն առաջին սրբվ.
 խոցեալ առաջին մարդոյն
- 335 PԴagikl փրկութիւն և փրկութեանն Tօ թէ
 SY յանճարակ փն անճարակն Ա, վիրացս
- 336 U իրբ x իւզ փխ իր Ն եզույ,
- 337 Ն փափաքեալ ke հաթի եւ իրբն և ձեթե-
 նի PSUVYՆ տանն x տուն Q յոտալով
 փխ յոտով
- 338 s յարակցի սրբ. յարակաշի MՆ. զփա-
 տութիւն U զփյաւատութիւն և անդատիւն
 A զմկրտութեան սրբ. զմկրտութեանն N
 զմկրտութիւն Q շնորհի զէս շնորհ
- 339 Ն գինչ փխ զի U յայտմանէ և զայտմանէ
 C հասանիկ Vօ հասանիկ
- 340 MNPWԵ,Փ,abdefghiklnqtux խորհրդէ և
 խորհրդէ
- 341 MNWԵ,Փ,abdefghiklnqtux չիֆ ի N հա-
 տել ինչ Q հատել սրբ. հատելով V հատել
 A և այս սողն ունկնող մեացած օրինակ-
 ները, բացի JTԿլմւտգՅ ձեռագրերից, ու-
 նեն հատել NVWYԱ,Ն,Փ,bcefikqltux թողում
 իսկ S թողում սրբ. թողում իսկ ԵՄ.
 Ա,Գ իսկութեան և յիսկութեանն
- 342 և ամեհայնի UV չիֆ ի N յայտմուս V
 ալմուս
- 343 JTԿլմւտգ արհնարանութեան MNRWԱ,Ն-
 Ն,Փ,bcedehit արհնարանութիւնս
- 344 C և առատ սրբ. առատ և Փ, և առատ և
 C ամեհայնիւղ սրբ. ամեհայնիւղ
- 345 N զմագրեալով U զմագրեցիք Ա, ամեհ
- 345—346 MOVՆ. զիսկութիւն
- 346 Ա,ն իսկութեամբ փխ իսկ ընդութեամբ
- 347 Դ զաշակեացն CNRWԱ,Ն,Փ,bdefgh
 դասը FOUVZqstu դասս և՛ դասը F լոյս
 իսկ (անուանեցիք) և անուանեցար N որ
 Փ, որովբ
- 347—348 զամեհայն արարածս Z չիֆ ամեհայն
- 348 N երկիր SY յերկիր V երջանիկ K շնոր-
 հիւ
- 349 Փ, և զեզն KVՆ, զեզն u զիւզս և անու-
 շութեանն VՆ չիֆ ի է յոտս սրբ. յոտող
 x յոտող Sbtu արիւնակ N յնդունկութեան
 W ընդունկութեանն
- 350 U մաղթանացն L միամէ փխ միամէ NW
 միւմէ Zs ի զուլս ի
- 351 և զթութեամբը V բեղ փխ մեղ A մշտա-
 փափաք
- 352 VW նոյն փխ սոյն U հաստատեալ և հո-
 տոտեալ V հաստատեալ հոտոտեալ Zs
 հոտոտել Ն հատոտեալ և խոտոտեալ,

- ուխտաւ S անփոխ անգրեկեալ փխ ան-
փոխադրելեալ
- 353 Ե անփոխադրելիս փխ աւրհնաբանելիս է
չիք բնդ
- 354 MNԾիեց աշխարհս RI աշխարի U քա-
րոջեալ օ բարոզնիով U եղոյն I խղոյն N
յարկաւորութիւն (SX արգաւորութիւն)
փխ յարգաւորութիւն U յարգաւորութեան
- 354—355 Եւս զարմանահրաշից փխ զարմանս
հրաշից C զարմանս հրաշից լսողաց ա-
պառնեացն յուսադրութիւն ունի լուսանց-
եում ik չիք զարմանս... յուսադրութիւն
- 355 Ե լսողաց Փ₁ չիք առ
- 356 U Ե զարդոյն C առաքելութեանցն սրբ. ա-
ռաքելոց PRVWՁIԾ₁abcdefghijkltux առա-
քելութեանցն չ մեկնել
- 357 Փ₁ զեզեալ փխ զեզեալ N յատանելութիւն
S կենանարարիդ (U կենարարին) փխ
կենդանարարիդ
- 358 N բովանդակութեամբ U բաւանդակութեան
Ա₁ բովանդակութիւն abegզէ բաւանդակու-
թեան Ի բաւանդակութիւն
- 359 F չիք Ի Ե իմաստնաւորն փխ Ի մասնա-
ւորն S մասնաւոր Z մասն աւարն փխ
մասնաւորն Ի նմանութիւնն N լուսոյզ
- 360 օ արհնութեանց SY վերնոյ չ բարերաս-
տութեանց U սրսկեալ
- 361 W չունի սաի բառից մինչև ւ. 366-ի բոր-
բորի բառը ներառյալ Բի իբրև
- 362 Փ₁ մեծութեան փխ միութեան Ի միու-
թեանն
- 363 N տայիր (Ի տարի) փխ տարր N զոգու-
թիւն փխ զուգութիւն
- 365 չ ծածկեալ փխ ծանուցեալ JYԿԹ հարցի
փխ քնդհարցի X հարցի սրբ. քնդհարցի
M հակառակէ ղ հակառակողէն փխ հա-
կառակէն MNPRUVZԱ₁ՁIԾ₁abcdefghijklnq-
stux չիք Խ² TծտՁ₁ յինքնապատ փխ
յինքնապատ
- 365—366 Fձ յաւժարմտութեան սրբ. յաւժարա-
մտութեան J յաւժարմտութեան սրբ. յաւ-
ժարմտութեան KNQTԱ₁ԿԿԹՄՓՁ₁ յաւժա-
րմտութեան X յաւժարմտութեան փխ յաւժար-
մտութեան ZIՏ յաւժարմտութեանն
- 366 Փ₁Դց բորբոքել
- 367 Փ₁ [ժառանգու]թիւն բառով ընդհատվում

- Է ձեռագիրը (շարունակութիւնը չի պահ-
պանվել) Wս ողորմութեան Ե ողորմու-
թեամբդ
- 368 V ազակցաւ փխ ազգակցաւ C նկարեալ
սրբվ. զոր նկարեալ FVWՁ նկարել
- 368—369 C փայլեցութ սրբվ. փայլիցութ V
փայլիցութ
- 369 N զարկումս փխ զարկած MԱ₁ խաբէու-
թեան
- 370 Z ներգութեան փխ ներգործութեան Ի փո-
փոխման
- 371 Ե բեւեհալք
- 372 Zs հաւատով
- 373 Ե արդարիւ Ե յուսապատար փխ լուսա-
պատար S խնդալի
- 374 A Ե այս տողն ունեցող բոլոր օրինակ-
ները. բացի JYԿԹՄՓՁ₁ ձեռագրերից,
ունեն տեսութեան Ի չունի վասն բառից
մինչև ւ. 377-ի մէք բառը ներառյալ J
որոյ Ե սրբ. որոյ A Ե այս տողն ունեցող
մնացած օրինակները, բացի YԿԿԹՄՓՁ₁
ձեռագրերից, չունեն Ե L պատշառ
- 375 Ե ճարտ FQ գոհութեանն (U հոգաբանու-
թեանն) փխ գոհաբանութեանն MԱ₁ի գո-
հաբանութեան MVՁFabcgs էւծ Ե աւծ
սրբ. էւծ Y գծեղ փխ գմեղ M ձեռք սրբ.
ձեռք զ ձեռք փխ ձեռք
- 376 M չիք Ե Rdhlnqtux կնքեացն N մեզ U
գմեղ Ե Եւ մեղ
- 377 x չիք Ե FRUWc աւէ մի Ի աւէք
- 378 N չունի աստուծու C կնքեցարութ սրբ.
կնքեցար FQ կնքեցարութն
- 378—379 Ի փրկութեանն
- 379 Y պատճառելի փխ Պատկառելի Ե Ե սրբ.
է Ե OUՁ₁ անուանելի փխ անվանելի Tմտ
անվանելի սրբ. անուանելի զX օծութիւնս
N յորջորջութիւն U յորջորջութեան է յոր-
ջորջութիւնս SYZI իբրև
- 380 SY չիք Ի Paex նորումն CTՓ Ի հնումն
սրբ. քան Ի հնումն A Ե այս տողն ունե-
ցող մնացած օրինակները, բացի JYԿԹ
ձեռագրերից, չունեն քան M հնումն Ի
չունի Քանդի բառից մինչև ւ. 382-ի վե-
րառահման բառը ներառյալ Uի դաւթեանն
N Սողովմունի փխ սաղմոսին
- 381 VՁ զտիրականն Ի տիրական տնարինա-

- կանացն N սկիզբն աուր փխ սկզբնաուր
S սկզբնաուր սբբ. սկզբնաուրել W սկզբ-
նաուրեալ N կրից
- 331—332 A և այս սողներն ունեցող բոլոր օ-
րինակները, բացի JTYԿԹմտքՅ₁ ձևա-
գրերից, ունեն հղորտարար փխ հշմարտա-
րար
- 332 JԽԽԿ սահմանել սբբ. վերասահմանել SY
վերասին սահմանել փխ վերասահմանել T
սահմանել փխ վերասահմանել (տեղ է բո-
ղել, բայց չի սբբագրել) A և այս սողն
ունեցող մնացած օրինակները, բացի XԿ-
ԿԿ₁ ձևագրերից, ունեն սահմանել
- 333 Դ չունի Մարդարևութիւն բառից մինչև տ.
335-ի յանդգնութիւն բառը ներառյալ
- 334 N գանարի N հրախումբ փխ հրախումբ
Vաչ. մոլեկնութեան հ մոլեկնութեամբն
- 334—335 Z չի օր... յանդգնութիւն
- 335 NPRVWαλβεδεφիχռϑux ձգեսցէ C
յօժեալ սբբ. յօժեալն FKLQRU յաժեալն
SY (տեսան) վասն աւծելոյ նորա և քա-
ւեսցի
- 336 RZδϵχκλϑrsu թէպէտ և փխ թէ և Ե թէ և
սբբ. թէպէտ և A յազգանոյն JPϑս յազ-
գանոյն Nt յազգանոյն փխ յազգանոյն
W յազգանոյն Z յազգանոյն a յազգաչ-
նոյն զtux սպաննաւ
- 338 I խաղորդեալ D [հաղորդ]եալ բառով
ընդհատութիւն է ձևագրերը (շարունակու-
թյունը չի պահպանուել)
- 338—339 Դ չունի հաղորդեալ... աղաթանուէր
- 339 MNPUVαλΓαδεφκλnt ժառանգութիւն չ.
աղաթանուէր SY ասելով P սաղմոսին
չ սաղմոսիւ
- 390 A և այս սողն ունեցող բոլոր օրինակնե-
րը, բացի CEFJUα,ηθϑԻϑbqux ձևագրե-
րից, ունեն սիրելոյ Դ զարծուցիր
- 391 Vϑս նայեաց Ի յերես փխ յերես U քում
փխ քոյ
- 391—392 W չի և արա... քոյ
- 392 L ողորմութիւնն Zs քում փխ քոյ
- 393 Ի չունի Քրիստոս Ի Յիսուս փխ Քրիստոս
L պարգեւատրութիւն M պարգեւատրու-
թիւնն ηθμτ նիթ փխ հիթ
- 394 Դ չունի բանդի բառից մինչև տ. 403-ի
չահաւորի բառը ներառյալ α յարբայու-
- թեան Γ արբայութեան Է արբայութեանն
և Հոխութեանն
- 396 U եղով
- 397 X աւծութիւն սբբ. աւծութիւն տէր Յիսուս
Քրիստոս
- 398 NWbն չի և
- 399 K եղելոց աւծեալ փխ աւծեալ իղելոց P
իղելելոց UV իղոց (a եղոց) փխ իղե-
լոց
- 399—400 K երկրպագութեամբ փառաբանեալ
W փառաւորեալ փխ փառաբանեալ
- 400 Sh երկրպագութիւն V չի երէկ և զա-
րինակ փխ զոր արինակ
- 401 AJZYԿԿTS պատրոյի NηθԿա հարպումն IJ
չի ինչ
- 402 I հոր Ե յոժեալ փխ յոցեալ AEFKMO-
QZԻ վառիցէ C վառիցէ սբբ. վառիցի Sϑc
վառեսցի K աշնպէս (tu նոյնպէս) փխ
աշնպէս C այս սբբ. և այս J և այս սբբ.
այս A և այս սողն ունեցող մնացած օ-
րինակները, բացի RTYԿԹմտքՅ₁ ձևա-
գրերից, չունեն և S աւծութեան a չի Ի
- 403 N չահաւոր U հահաւորէ և կերպարին փխ
կերպարանին WԻ կերպարանին իմն երկ-
նաւոր փխ կերպարանին մեկնաւոր
- 404 U բացեալութիւն փխ բացերեւութիւն Դ չու-
նի բերեալ բառից մինչև տ. 411-ի շնոր-
հաց բառը ներառյալ
- 405 Y գունել
- 406 JRTԹմտքՅ₁ վերագոյն փխ վեհագոյն η
վեհագոյն սբբ. վերագոյն N մանկանց փխ
մասանց
- 407 W հարազատ N որ փխ որոյ W չէ փխ ոչ
է
- 407—408 K բրիստոնեայ (i բրիստոնեայն և
բրիստոնայն) փխ բրիստոնեան Թ բրիս-
տոնեան սբբ. բրիստոնեան
- 408 S նազարացի փխ նազովրեցի Γ նազով-
րացի բառից սկսած զլիի շարունակու-
թյունը և նետագա զլուսնեմն ունի ոչ
զբշարյամբ Γ յանուանի Y չի և ոչ յի-
շատակիլ STiku յիշատակել O Ի յորդիս
ին որդիս
- 409 ϑtux յանունն P տեսն փխ ատուծոյ
- 409—410 μ նիթականութիւն սբբ. հիթակա-
նութիւն

- 410 N արհնություն A ձիվայնս հ որում MVα₁ կրորդություն Դ₁ երրորդության A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի JTγηθμτφωΣ₁ ձևագրերից, ունեն երրորդություն
- 410—411 N խոսնակ
- 411 Դ₁ շնորհնա Ե Ի մերոց UVλ գիմացս
- 411—412 N եկարագրություն
- 412 V բարեձություն վիս բարեձություն
- 413 λ վայելչություն հ յայտից Դ₁ կերպարան
- 414 SY պահարան վիս պահարան Դ₁ չիփ պահարան
- 414—415 շաղկապեալ վիս շաղկապ
- 415 ք ուժություն վիս ուժություն և ուշգնություն և գիմեցմունց
- 416 C բակտիչ սրբ. բակիչ RUVWλcdeflnqtu բակիչ (հիկ բախչ) վիս բակտիչ AF հմայեկաց սրբ. հմայեկաց MNU հմայից (Vλ հմայեկից) վիս հմայեկաց JKTηθμτ ձևագրերից բացի, այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակներն ունեն հմայեկաց վիս հմայեկաց TθμτφωΣ₁ նշանիչը և նախանիչը
- 417 ACDEJLPSeik բոնախոյան N բոնանխոյան VWΣ₁CX բուռն ախոյան (Y բուռն ախոյան) վիս բոնախոյան α₁ բոնախոյան սրբ. բուռն ախոյան գէ բոնախոյան սրբ. բուռն ախոյան
- 418 NWZlu երախայից (U երախանաց VX երախայից) վիս երախայից d երախայից սրբ. երախայից l անդինին
- 419 α₁ նախանձակու վիս նախանձարկու Z և անհատարից fh անհատարից
- 420 N յայտնոց վիս յետնոց Uabiklr կանաց զ կանացն V չիփ պննումն կանանց
- 420—421 FN աճումն վիս աճեցումն
- 421 d ձերոց վիս ձերոց
- 423 Ե կերաց սրբ. կայսերաց հ դարբինակ վիս դոր արինակ f ամենայն վիս աման Ե կենեալ վիս կնքեալ N իմ վիս իմն
- 424 JLN ներքնայնոցն V ներսնայնոցն th ներքնայնոց a ներքնայնոցն d ներքնայնոցն J մեծագունութեան սրբ. մեծագնութեան զգx մեծագունութեան փ մեծագնութեան սրբ. մեծագունութեան Դ₁ մեծագնություն հ մեծագնութեան X նոյնպէս

- սրբ. սոյնպէս Դ₁ չիփ նոյնպէս բարձրություն V բարձրութեան
- 425 Դ₁ Յիսուս աստուած տէր Բ չունի տէր
- 425—426 λ վայելչական
- 426 զx ծանուցեալ տեսակաւ և նշանակին հ Ի նոյն վիս իսկոյն
- 427 U սոյն վիս նոյն և կոչմանն
- 428 Եր կրկնացոց
- 429 U խորհրդոց α₁ չիփ պատկեր Ե չունի շարունակություն մինչև զլիփ վերջը
- Այս տողից հետո սույն գլուխն ունեցող օրինակները, բացի MNTUWα₁τΓ₁αռ ձևագրերից, լուսանցում (ACLPRZηϕλφωΣ₁f) կամ բնագրի կարգում (EJKOQSV-XYγubcdghiklqstux) ունեն ենթավերնագիր (F ենթավերնագիր չի պահպանվել՝ լուսանցման կտրվելու նկատմամբ)՝ Սակս (R Յազակս վիս Սակս գտux վասն վիս Սակս) սրբայոյս եզոյն (իւզոյն, եզոյն KR չիփ եզոյն) միտովին (CRfk միտովին EJPηθμτφωΣ₁ միտովին KOSXYeghqsx միտովին Ltu միտովին Z միտովին Ե միտովին i միտովին)
- 430 C միտովին սրբ. միտովին FMOQλefhx միտովին J միտովին Uα₁αegiklq միտովին և միտովին AFOQ չիփ կանխաւ C լոյս սրբ. կանխաւ լոյս
- 431 N գրե եթէ (W գրէ) վիս գրեթէ a գրի թէ T գայն վիս զսոյն Սλ աղերսել Z խնդրէ EVλ բերթութեան M բերթութեան O բերթութեան (Uα₁ բերթութեան b բերթութեան) վիս բերթութեանն t բանի վիս բանի
- 432 MORUVWα₁λbdefghl խորութեան ik խորութեան վիս խորութեան JMN Հոմերոյնի K Հոմերոյնի L Հեմերոյնի λω թարգմանեալ
- 433 Uqtux չիփ ξ Vu չիփ Ի T յինէն վիս յինքն U ձգել Uα₁ զմիւր Z ստուգապէս վիս զստուգապէս
- 433—434 MNUVλe հաստատեալ
- 434 հ փոփոխման U զուր U լուծականութեան
- 434—435 Դ₁ լուսաւորութեան
- 435 N զղեղ ինչ Դ₁ մածուցեալ վիս մածուցիչ MNU յեղանակեալ
- 436 U զցնդեալսն, Ի մի վիս իմ d եւ... մշտա-

- Հոսովին բառերն ունեցել է լուսանցում,
բայց մասամբ են պահպանվել Կ զաղրերս
Մո հեղեալ վիս հեղեղեալ
- 437 Ը մառնամառ սրբվ. մառնամառ Ն ա-
մառն մոռ վիս մառնամառ ՆՆ մառն
Չաճեց միտն Ս միտովն հ մառոյն վիս
միտն Ս բանի վիս բառի
- 438 Զ շիֆ է ՏԿ որով վիս որ հ գոյլ Բ ծած-
կեալ
- 439 Ը զիմառովեանն ԲԳՄԵի առարացեալ (Լ
առարացել) վիս առարացել ձ արդարին
- 440 Է շիֆ անտի ՆՏԱ, անտն x ճանաչի սրբ.
նշանակի
- 441 Մ ամենայն ՍՄԱ, Ն սրբովին Ծ սրբու-
թեան ԼՏԿԿ սրբոյն Ս թև
- 442 Ն շիֆ զազա ինչ հ զազարչ վիս զազո
ինչ Վ բնովեամբ սրբ. բնովեամբ Ը
զսիրան սրբ. զսիրա ԿԼՏԿ զսիրա լս
զսիրա
- 443 Տիկ ազգադականաց Կ լազգադականաց հ
ազգադական
- 444 Վ անհատովեամբն վիս անհատովեամբն
Սի վերնականան
- 445 Է շիֆ եւ իսկ... իսկ
- 446 Ը փառաբարովեամբն սրբ. փառաբարու-
թեամբն Ե փառաբարովեամբն վիս փառա-
բարովեամբն
- 446—447 Նի անբառովին ՏՄԿ անբառու-
թեամբ
- 447 Վ խառարակին վիս խառար անգինն Ա,
իմն անգինն x անգինն վիս անգինն Ը
ածկեալ սրբ. ծածկեղեալ Ս ծածկեղեալ
- 448 հ ձևնարկովին
- 449 Ն ճաշ (ի ճաշ) վիս ճաշ
- 449—450 ԸԱՄՆՆեիկտux անուանադրովեամբ
(Ք անուան դրովեամբ) վիս անուանու-
դրովեամբ Տ անուանադրովեան Կ ա-
նուանադրովեան
- 450 ԷՄԵ փան զի
- 451 Մ չունի իսկ բառից մինչև ա. 468-ի զո-
լովեան բառը ներառյալ Ը իսկ զի սրբ. իսկ
ԲԳՄ Զիֆ զի x իսկ սրբ. իսկ զի
Է զերկարանչիւր ԼՔՏԿօիկտ զերկարան-
չիւրն զ զերկարանչիւրս
- 452 Է, շիֆ ի դ անուան սրբ. անուամբ Բ ա-
նուամբ
- 453 հ մեծանայի Ա, իզն Ե նուիրեալս
- 453—454 Վ ամենաբարեան Ն. ամենաբարե-
անն հ ամենաբարեալ Է ամենաբարեալ
- 454 հ քանդի վիս փան զի Սի շիֆ մեր
- 456 ՏԿ լոյսն Բարալդի ասէ Սչիս լոյս Ն
շիֆ ի հ վիս ի
- 457 Ն ե ալլ Լ իմ վիս իմն Է, կերպացուցեալ
Զ առ ի նոյն զբանս ՎՆ. շիֆ առ Է, շիֆ ի
- 458 Ն նոզակովին (Է ոզկովին) վիս նոզկու-
թին
- 459 Ը օրհնեալ սրբ. օրհնել
- 460 ԿԼԼՔՄՎԱ, շգաբdefgikltux մեռայ Տ
մեռայ սրբ. մեռայ Ս յարմարական նը-
շանակ իմն
- 461 ՇԷԶԹՏ կրիցն ՎՆց տարժանմանց Կ առ-
ժանման ՆՄՆbntu մեռն Բիկ միտնն
Քօ միտն Չ միտնն a միտովն հ մեռնն
- 462 ՏԿ մեռովեան վիս մեռելովեան Ս ազ-
գականովեան Ա ազգականովին հ ազգա-
կանովեանն ԲԳ այս հ առման
- 462—463 Ս Հոգեորական
- 463 Ն կամա վիս կամ
- 464 ՔՐՎԱ, abcefhiklnqtux Հեշտովեանցն հ
աղանդաւ
- 465 ՍՄ ձայնաբարականս Սx զարկուածս
- 466 Լ չունի մզնաբհետ բառից մինչև ա.
491-ի անտի բառը ներառյալ Է, խրթիս-
տակնչականովեան վիս խրթիստահական
ՏԿՄԷԷՍ, կազմուածոյ Է շիֆ կազմու-
ածոյ Վեֆի թմրի Կ թմրիկս a թմրի սրբ.
թմրիկ
- 467 Ս զիջովեան Չ զիջովեամբ սրբ. զիջու-
թեամբ ՆԷՂx զիջովեամբ Է զիջովեան Ն.
անվաչելոյ
- 467—468 Ն թուղազանակեալ Ս թուղազա-
նակեալ
- 468 Ն տոթեալս x կորստեանն ՆՏԿ մերոյ
- 468—469 Ս մեր սգայովեան կապ իմն վիս
մերս գոյովեան կապիմբ
- 469 x ըստ վիս բնոյ Ծx խորհրդոյ
- 470 ԿԹՄԷԲ միկրտեալ ԲԳՐՏՄԿԿԸԱ, յճ-
ԵԼbcefhikl կենդանոյց ց անվազման ՎՆ.
կենացն
- 471 հ շիֆ իսկ Է, համայնել
- 473 ՏԿ իզս զրոշեալն Է, զգրաշեալ Ն կա-

- ուսկուսեն վիս քառակուսեան և քառակուսեանն չեզէ Քրիստոս վիս Յիսուս Է երջան ի
- 474 X չիք հաւատար Ծ չունի լեալաւար բաւելից մինչև ա. 510-ի տարածումն բաւր եւեւալայ FNQWα₁ հաստատվ վիս հաստվ Է հաստաւ, իոր վիս չեւր: t բնձեռել SY չիք և N նման վիս նմանատիպ SY ղեմանատիպ
- 475 () առնուանելի վիս անմանելի SY մեծացանի
- 476 α₁ անանել NU արհուովին
- 476—477 ω չիք բառ մարգարէին կանխաձայնութեան ԼԴԿսմէր նախաձայնութեան վիս կանխաձայնութեան
- 477 s գի ի վիս գի A բուսոյ սրբ. բուսոց Էx բուսոց վիս բուսոց N բուսոց
- 478 S աղեալ s ուղղեալ սրբ. խղեալ N կարծեալ (վիս արկածից) սրբ. կարկածից u չիք ի
- 479 V վերաբերեալ J նիւթս սրբ. նիւթ Nսեի չիք և
- 480 N չիք ի V պատուանից Wչդ պատուանացի W թափանցութիւնից վիս թափանցանցութիւնից W ի յանուն
- 481 S գորտիկն W և վիս ի F խորհրդական վիս խոնարհան A հաւատաւորին սրբ. համատաւորին ևx համատաւորեան
- 482 C յղձակերտ սրբ. յղձակեր Vλ ըղձակերտ ԷKα₁λβftu ալիկան NUV ալիկան α₁ հոգոցդ
- 483 a պատրանաց սրբ. ի պատրանաց Դ₁ ի պատրանաց FNQRSWYt խաւարահողմն Դ₁ հաւարահողմ N խարդաւողին վիս խարդաւողին և խարդաւողին f սպասեալ վիս պակալ
- 484 V ամփոփեմք U գոհութեան CMPRg երկկորնեան Է երկկորնեանց սրբվ. երկկորնեան NVλabikqtux երկկորնեան U երկկորնեան WI₁cfh երկկորնեան α₁ երկկորնեանց d երկկորնեանց e երկկոյան n երկկորնեան s երկկորնեան A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի Դի-θμτωΣ₁ ձեռագրերից, ունեն երկկորնեանց PU պաշտամանն
- 484—485 JKd երկնայնոցն W երկնայնոցն Դ₁ երկնայնոց a երկնայնոցն
- 485 Ms զամպարաց NPRWα₁abedihintux զամբարացս չեւի զամբարացն Դ₁ զամբարաց և չիք առ
- 486 և փրկութեանն, չիք սովաւ... ընթերցան U չիք և Vս պողպատ վիս ծաղկաւետ
- 487 λ Էլեալ վիս Էղեալ N յնթերցան J պատրաստութեանն NSUVλax յետնումն
- 487—488 և զիշերից ux զիշերին
- 488 NPRUVWλΓ₁abcefigknqx ի մեծից γ (զայս) ի յայս
- 490 C գրածացն սրբվ. գծագրածացն K գրածացն OT գծագրացն (γ գրացն) վիս գրածացն Դ₁ գրածացն J գումարութեանն γԴ₁ չարից
- 490—491 ΜΤηθμτqΣ₁ չարագրութեան (γ երջանագրութեան Դ₁ չարագրութեանց) վիս չարագրութեան N չարագրութիւն
- 491 AEO յազփափեալաց C յալփափեալաց սրբվ. յալփափեալաց Բb յալփափեալաց ԷKQn յալփափեալաց M յալփափեալաց N յալփափեալաց Թα₁μ յալփափեալաց RSTUWYγθφ-iks(u յալփափեալաց X յալփափեալաց սրբ. յալփափեալաց Z յալփափեալաց ωΣ₁ յալփափեալաց e յալփափեալաց սրբ. յալփափեալաց f յալփափեալաց սրբ. յալփափեալաց և յալփափեալաց Q անտի ի սրբ. անտի NSY մինչ Q կարգին
- 492 և խորութեամբ
- 493 N հաղորդի ջամեալ QRUa ջամբեալ s ջամբել սրբ. ջամբեալ
- 494 N յարմարեալութեամբ (Y յարմութեամբ) վիս յարմարութեամբ γԴ₁ յարմարութեան W յութաներորդեան ω յութաներորդ և յութաներորդէ k չիք ի
- 494—495 CM չորեքարիւրն սրբ. (M սրբվ.) չորեքհարիւրն և չորեքարիւրն A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի FQRSTUWXYγθμτωΣ₁abcehs ձեռագրերից, ունեն չորեքարիւրն
- 495 WI₁ բնութեան SY ըստ վիս ընդ A ձիթւոյ սրբ. ձիթւոյն P ձիթեւոյն վիս ձիթւոյն Դ₁ ձիթւոյն
- 496 M անուն K ճշմարտագիր վիս ճշմարտագրի SY աղղման վիս արդեան

- 497 Վ բերող ի VWα₁γ₂ηqx զանգուման N սա-
կաւ A և այս սողն ունեցող բոլոր օրի-
նակներ, բացի JMNTVWγηθ₂μτφωΣ₁α-
cfն ձևագրերից, շունեն ի M լուրիէ և
լուրին U պատարագի վիս պարագայի
- 498 Ն իրին և աւտարանականն
- 499 SUY շիֆ առ F շիֆ առ ինքն L բերեալ
վիս վերաբերեալ SY աճեցումն վիս աճե-
ցուն Nηθ₂τφωΣ₁ աճեցուցանէ վիս աճե-
ցուն առնէ
- 500 L համարձման (S համարձակման V աժ-
բարձման) վիս համարձման և համարձ-
մանն Ն խոնարհութեանն
- 501 U շիֆ և Nη նմանութեան α₁ առումն վիս
առումն U պատաւ վիս պատառաւ N շամ-
բե և շամբ
- 502 UW բարի յարմար վիս բարեյարմար
- 502—503 U լուծակրանաց
- 503 N ստորածորելոյի x զիրաճորելի վիս
ստորածորելի N նիթ SZI₁s նիթոյ x
վերաջրական վիս վերաշրջական ik շիֆ
վերաշրջական
- 504 ik Երաշտառ α₁ խորհրդոյն Sik շիֆ և
τ յամայն վիս յաման Γ₁ շիֆ ինչ a մորթ-
ւոյ
- 505 V որ վիս ոչ A և այս սողն ունեցող բո-
լոր օրինակներ, բացի CEJTUVZα₁ηθ₂μτ-
φΣ₁αdηqst ձևագրերից, ունեն զինոյ V
ձիվոյ վիս ձևոյ O մեղէ վիս մեղէ q մեղ-
էի
- 506 V պաճի V ի բոյոց M զբոց սրբ. զբո-
ցող Z բարեաց
- 506—507 V անհառ ասկութիւն վիս անհառ-
առ աստկութիւն
- 507 U աստկութեան NQRSWXYγ₂ωΓ₁bcefg-
hikl կենդանոյ FKQSY զարբանուէրս FP-
QU ածութիւն վիս ածելութիւն
- 508 V դիմաց 1 արեամբ սրբ. անուամբ ար-
բամբ A և այս սողն ունեցող մնացած
օրինակներ, բացի JTα₁γ₂ηθ₂μτφωΣ₁α ձե-
ռագրերից, ունեն արեամբ N շիֆ և,
շնչոյս U շնչոյն MPSUVYλΓ₁bcdx հոգ-
ւով N հոգիով RWωefhkltu հոգով α₁
հոգով s հոգով սրբ. հոգով L հոգովքս
վիս հոգով քս V քով Γ₁ շիֆ քո²... խոր-
հրդով
- 509 C ևթ սրբ. թէ LU թէ
- 510 V ճաճանչ վիս բաղմանճանչ և բաղմա-
ճաճանչ
- 511 SY բնդարձակութեամբ α₁ բնդարձակու-
թեամբ և բնդարձակութեանն ik բնդարձա-
կութիւն K իզով ω իզոյ
- 511—512 AWZbcg բնծայել (բնծայել) s բն-
ծայել սրբ. բնծայել
- 512 N ապառնեաց J հանդերձելոցն սրբ. հան-
դերձելոյ A և այս սողն ունեցող մնացած
օրինակներ, բացի FQSTVγ₂θ₂α ձևագ-
րերից, ունեն հանդերձելոցն
- 513 A վերանշոյլ սրբ. վերանշոյլ CNSVWY-
α₁λσcdfqstux վերանշոյլ hi վերայնշոյլ Z-
ωΓ₁s երեսացս Zhs բոյ
- 513—514 և շիֆ բումզ նշանու զահաւորեցի
- 515 α₁ ի բերան հաս վիս իրր անհաս V շիֆ
այս մեծ զարութիւն N բնդ մեծ զարու-
թեան
- 516 W և ի P թեթե և պամանի Jα₁d ուշոյ 1.σ
ուշոյ (դ ուշոյ) վիս ուշոյ
- 517 N յիմաստից N հետեմանց S փափստեան
α₁ լաչին վիս լաչն իմն
- 518 Pθ ի սպառ N ոչ արինակեցու կցոր-
դաւ կրկնված Z շիֆ ոչ արինակեցու կը-
ցորդաւ
- 519—520 V շիֆ ձևակերպութեամբ ոչ կշոե-
ցաւ
- 520 U բնդ բնկերին F նշանիդ խաշի S շիֆ
նշանի
- 521 AFOQ հաւասարութիւն CE հաւասարու-
թիւն սրբ. (E սրբ.) հաւասարութեամբ
N կեցուցիչ N հոգւապէս a հոգւապէս և
հոգւապէս e հոգւապէս qx հոգւապէս և հոգւ-
ապէս
- 522 L շիֆ արդ W շիֆ և՛ U և ևս վիս ևս և
Q անուանդ s յանունդ
- 523 τ շիֆ հրկնաոր
- 524 JMNQWYθ₂στφΓ₁abcefik բուրուառաւ ω
բուրվառ և բուրվառաւ և բուրառաւ W
սուրբ վիս սուրբ սուրբ
- 525 F J K L M R S UVWYZα₁γ₂θ₂στωbcefikqstux
բարձրացեալ e բարձրեցեալ U վերագրեալ
վիս վերերգեալ Z շիֆ բարերար
- 526 V զբժշկութիւն

- 526—527 CJ հանդերձեա սրբվ. (J սրբ.) հանդերձաւորեա Վ հանդերձաւորեա
- 527 V շնորհս Ն շնորհք V երանութիւնս ոյ յաւժումն սրբ. յաւժումն ik յաւժումնս Ե շիք այս
- 528 ALOZαs երկնածն (FKRXdgikln երկնածրն PW երկնածրին Ubcēfqtux երկնածրեսու) փխ երկնանծրիւ C երկնանծն սրբվ. երկնածրիւ E երկնածն սրբվ. երկնածրիւ M երկնածրն սրբվ. երկնանծրն Q երկնանծրն սրբ. երկնածրիւ Փ երկնանծրն սրբ. երկնանծն a երկնածրն սրբ. երկնածրիւ h երկնածրաւ (փխ երկնանծրիւ) սրբ. երկնածրիւ U գոյից լուսոյ Y գոսայց սրբ. մոսայց R յիզեալս ցս իզեալս W յայս Mkt թէզան
- 528—529 Y բանաւորականն հ բանաւորականն
- 529 I' մտցի օ զրաւեսցի հ զրաւորեսցէ փխ զրաւեսցէ JTγϑμστφωΣ, աղտոց SY ախտոյ փխ աղտոյ LPX մեղաց փխ մեղանաց
- 530 AENSWYΓ, hո շաղախեալ C շաղախեալ սրբ. շաղախիւ S զհոգոյս Y զհոգոյս I' կերպարան բոռով բնդհաւալում է ձեռագիրը (շարունակութիւնը չի պահպանել) bcefh ի սոյն N մատչին հ մատչին փխ մատչին
- 531 U աւժանիւ N հարսանկաւճոյճ օ պարծանաւ փխ պանծանաւ ACEFLMNOQUV-ZλμωΣ, s պճնեալ Ե պճնեւ սրբ. աճնել AEFQWZηϑλμτφωΣ, s զեղարէն C զեղարէն սրբ. զեղարէն O զերարէն փխ զեղարէն
- 532 N վայելչութեամբ Ն վայելչութեամբ V շիք յոգի Ծ հոգի հ ոգի
- 533 h լուսափայլ փխ լուսափառ ALNRVφΣ-bcix աստուածածիր փխ աստուածածիր օ մերձացիւցն
- 533—534 btu և մոխ կրկնեաց և W շունի մոխ բառից մինչև տ. 537—ի աներկմտելի բառը ներառյալ
- 534 Z կրկնեաց N ինչ փխ և U զերափափազ փխ բարեփափազ C շերմութեան սրբ. շերմութիւն Ծ շերմութեամբ C յայլ
- 534—535 U ամենայն պատրաստ փխ ամենապատրաստ
- 535 k պնդութեան Սն կարծրականումնդ Գ կարծրականումը և կարծրականումը
- 536 JθμστφωX յարակայեցեալ MSVYt յարակայեցեալ R յար հայեցեալ (iks յարակեցեալ) փխ յարակայեցեալ F արձանացայց սրբվ. արձանացին α, bceqtu արձանացին a արձանացին սրբ. արձանացին Ux հաստատել
- 537 N շիք աներկմտելի α, լից փխ լիցի, նաշանակ W վերամրցանակ Zabqstux վերամրցական փխ վերամրցանակ Z այրս փխ այսր a այսմ α, ի պարզեի
- 537—538 K վառեցելոցն MPUWα, lacedfhiklnq վառելոց N վառելոցս Vbtu վառեցելոց e վառեցեալ
- 538 W և ոչ այրիլ
- 539 Ps շիջանել OW աղտեղի փխ աղտեղի Z յարուական փխ յորուական հ յորականիւ փխ յորուական ինչ
- 540 NVλ մատնեալ U մատնիւ հ շիք ի Vλ ստորեալ f ստորի փխ ստորիւ Rθt ելից fl զմթերսն
- 541 R զանձուց U զանձուցն Z արտաքս հանել յիմարարար հ արաքս փխ արտաքս A մնալի փխ մնալ ի E մնալի սրբ. մնալ
- 542 CE ազնութենէ սրբ. (E սրբվ.) ազնականութենէ KMNURUVZα, lacedegiklnqstux ազնականութենէ հ ազնականութենէն N զնացեալսն
- 543 U նոյն փխ սոյն SY հրաշացեալ (h հիացեալք) փխ հրացեալ Սնf հրացեալք
- 543—544 α, t արարեալ փխ պարարեալ
- 544 O շիք սովաւ լուսաւորեալ k լուսաւորեալք FQW ազատեալ f ազատեցեալ s ազատեցեալ սրբ. ազատացեալ
- 544—545 u թաղաւորեալ և սլակեալ C պսակեալ սրբ. պսակեցեալ
- 545 V շիք եւ² J միոյ սրբ. միայնոյ A և այս սոյն ունեցող մնացած օրինակները, բացի TУγϑμστφωΣ, ձեռագրերից, ունեն միոյ փխ միայնոյ W միայնոյ փխ միայն հ ամենեցունց
- 546 A աղեղութ, α, lqtux աղեղութ և աղեղութք ek ալելութք n աղելութք
- 546—547 C յաղթականութիւնք սրբվ. յաղթական օրհներգութիւնք JTUθημστωΣ, յաղ-

Բաժան արձանություններ (Tijc արձանություններ) վիս յաղթականություններ MNRXγφαικη յաղթականություններ SY յաղթականություններ վիս յաղթականություններ

547 a զոմիստից WZb բարերանություններ վիս բարերանություններ l սրբարանություններ սրբ. սրբարանություններ A և այս առոյն ունեցող մեղացած օրինակները, բացի FQNUVW-α, β, γ, δ, ε, ζ, η, θ, ι, κ, λ, μ, ν, ξ, ο, π, ρ, σ, τ, υ, φ, χ, ψ, ω, և նաև սրբարանություններ

548 C Հոգույց սրբ. բնդ Հոգույց (սրբույ) U սուրբ Հոգույց 0T սրբույ Σ₁ շիֆ Ամեն

549 EWe շունեն ա. 549—550 JLNOPUα₁φ-

նիգլուս Այս վիս Այն c Այս սրբ. Այն VZ. Հանապարտություն վիս Հանապարտություն և Հանապարտության և Հանապարտություններ AFGJKLO-QSZXYγδijκτωΣ₁s սրբություններ ֆ սրբություններ սրբ. սրբություններ n սրբություններ օ զայս և արձանապարտության

550 U և վիս ի և շիֆ ի M սրբություններ (P սրբություններ) վիս սրբություններ MΣ₁ շունեն սրբություններ O սրբություններ C սրբություններ սրբ. սրբություններ ամեն LNP RS VYα, β, γ, δ, ε, ζ, η, θ, ι, κ, λ, μ, ν, ξ, ο, π, ρ, σ, τ, υ, φ, χ, ψ, ω, և նաև սրբություններ ամեն ամեն ամեն ամեն

Բ Ա Ն Ղ

Վերնագիր.

BNδΦ₁ բան ՂԳ ունեն բան ՂԱ-ից նետո K բան ՂԳ ունի բան ՆԵ-ից նետո Z ՂԳ բանի վիս ունի բան ՂԵ և բնդնակառակն u շունի բան ՂԳ (շի պանպանվել) BIIδΦ₁ համարակալված ՂԲ (K ՆԻ Z ՂԵ βր ՂԳ) վիս ՂԳ օ շունի բան նշում և համարակալում BEKNO-RWβλabinogrx վերնագիրը կենսա QZδijκτω նամատագրությամբ է Հեծություն A առ ի (նոյն) A HLMSTUVYβσΣ₁Φ₁ի բան է շիֆ բան HN շիֆ ի A սրաի CT սրաի

2 AFGHJKNPqx զիշերույ s զիշերի

3 t շիֆ ի²

4 t նուս r ահնուողացն M երկայնն մատություն NPS երկայնամատություն r երկայնմատություն

5 N ամենայն արուեստ վիս ամենարուեստ K բով սրբ. բո os բով

6 օ ի յայգ II զստուեր τ զստուեր (Σ₁ զարուեստ) վիս զստուերս b ստուերս

7 WZα₁γδθλμστωΣ₁chikorx աննուաղ վիս աննուաղ

8 օ ծածկեալ F բում տէրութեանդ վիս տէրութեան բոյ N տէրություն V խաւարի ACGJKLPβs զիշերույ

9 r որումն Sc ծուեր և NSUbc օ երկրպագություն և երկրպագություններ N եղևոցս

12 r խոնարհեաց

13 Y շունի ա. 13—14 γ զինդորածս

14 U շիֆ և

17 ikr Քրիստոս σ յամենայնի

18 օ Հանգուցեալ ևս O Հոգի γ Հոգիս

19 U վշտացելոյ վիս վշտաց W մեղատուաց վիս մեղատուաց

20 Սղլ զիշերի Ն զիշերույ սրբ. զիշերի նոյս

21 W զգահպանական վիս զգահպանական Σ₁ աջու

22 և ի յերկիզել GNr յերկիզել OΦ₁ յերկիզել Qa յերկիզել U յերկիզական վիս յերկիզել MUWh զիշերույ kot շարի

23 S զիշատակ սրբ. զիշատակս Ufn յիշատակ Ն զիշատակ ikr զիշատակս S բո սուրբ β սուրբ բո սրբ. սուրբ γ շիֆ բո օ անունդ

24 K շրթամբ HMOqx բղձություններ N բնդունողություններ վիս բղձություններ ևր բղձություններ

26 ABCEFKOQZs որբ

27 U շիֆ խաչի Z խաչիդ KUWZckort բո V բոյ b բոյ սրբ. բո e խաչի բոյ սրբ. խաչի և շիֆ բոյս

28 ABEFGKNOQVWZΦ₁cqstx արեամբ C արեամբ սրբ. արեամբ բո ABEFGOQZ-α₁Φ₁s շիֆ բո β արեամբ բո սրբ. արեամբ δ նորոգեցի սրբ. ներկեալ նորոգեցի օ շիֆ նորոգեցի

29 օ շունի տաղը Vqtx շնորհս K բո զմեղ

30 օ շիֆ եւ... նկարեալ N նկարել U նորո-

զեալ վիս նկարեալ և նորոգեցեր վիս յաւ-
րիւնեցիւ

- 31 a աստուած սրբ. աստուածակահար
32 Տ ամաշկացի սասանայ բառերից նկատ
յառանգեամ սրբագրել-աղկալցրել է բան
Ի՞նչ և. 139-ից ի գործս շարեաց իրոցն
հրէշտական օ բաղտեցի ACFHJLQαηθ-
μϰΦ,αβ մենքենայրն BΣ, մենքենայրն
սրբ. մերենայրն KMNR, մերենայր
33 Ն բարձրի GNPբΦ,α որոգայթ
34 օ պատկանցի վիս պակասեցին GբՓ,
զէր K սայրասոր N սերասոր
35 NSb մերմեցին α, մերմի γko մէզրն Ե

մէն Փ, մենեցի խաւարն փարատեցի
մառախուղն և մառախուղն M մառա-
խուղն

- 36 Ե կնկեցի
37 μ չիք զի
38 օ չունի և. 38—41 H անուան Ս քոյոց
ժառայիցս վիս ժառայից քոց
39 N (շար) և հողով
40 N փխոր/ տողի շառունակայունը չի
գրել ABCFEFOQUVWZծտbst չի և զU
իշխանութիւն և պատիւ և չի յախանից
41 BNUWγսն շունեն տողը

Բ Ա Ն Ղ Ե

վերնագիր.

BHs համարակալում ՂԲ (K Ղէ Zբր ՂԲ)
վիս ՂԵ օ չունի Բան նշում, համարակալում և
վերնագիր EKMNOVZնիգրtx վերնագիր կը-
նատ QTZծոն համառոտագրւոյամբ W նորին
հրիգորի վիս վերնագրի AUl հնծութիւն P չիք
հնծութեան LSUYαιβΣ,αβ բան

- 1 օ չունի և. 1—22 A ճառայթ վիս ճառա-
գայթ u ճառայթ սրբ. ճառագայթ U աբհ-
նարանեալ վիս աբհնեալ
2 Kδ փախալ N անծկութիւն
3 և անպատումն
4 FRSWXYγշծωΦ,εfhiklrx բարոյ m բերկ-
րութեան
5 N գովկ
7 N զթիրութիւն վիս զթիրութիւն d զթիրու-
թիւն և վրիպականաց վիս վրիպանաց OXշ.
բազմապալ P բազմապալ ACEGJTV-
αηθτΦ,Σ,αβdps եղկելոյս
8 FWՓ, ամենազարդ վիս ամենազարդ Ut
ամենազարդ է բանիւղ Z լսեալ վիս լցեալ
9 m հար բառից սկսած մինչև զլսի վերջն
ունի ուղ գրչոյւամբ զ բո վիս բում
20 N չիք իմ SY փորձութիւն վիս փորձ
11 ճ կերպարեալ սրբ. կերպարանեալ Ե զի
վիս զիմ լ նմանութիւնս
12 ճ կենաց արհնութիւն սրբ. արհնութիւն
13 N բարեաց խնամող (ի բարէխնամ) վիս
բարէխնամող ճ բարէխնամող սրբ. բա-

րէխնամ N համեմից ք ամենից վիս հա-
մայից

- 14 ABEF եթէ Ե յանձնէր վիս յանձն առնէր A
առնէր x վասն իմ մեռանի B զմեռանի
GHKLSWVXZբշգՓ,αcs մեռանի օ չիք
վասն իմ
15 օ աստուած իմ Փ, աստուածք SUYZakrs
բոլորեցունց
16 N նաճեցիս (սրբագրման նշան ունի,
բայց չի սրբագրել) C և ալծմ սրբ. ալծմ
GHMPRUVWբշՓ,αβcdihikm,բգր չիք և
17 ABCFEFOQUծΣ, վտանգաւոր ց վտանգա-
ւորիս ABCFEFOQծΣ,ր կրիցս EMNSUW-
YՓ,βeghmk, կարեկցեալ ճ կարեկցեալ
սրբ. կարեկցիւ
18 Փ, m աղաթելով միշտ Z չիք միշտ
19 A ալս տողից մինչև զլսի վերջը չունի
(բերք է բնկած)
20 M քո բառից սկսած մինչև զլսի վերջն
ունի ուղ գրչոյւամբ
21 գլսx արեանդ բո
23 Y բացցին (օ բարձ յինէն) վիս Բարձցին
L վտակը վիս վտանգը MNZլւծΣhkrx
վտանգ T վտանգրն օ զվտանգ, չիք մե-
ղուցեալ
24 S պարտիկրն W տպարինացի
25 Q մոռացի U բարեկորեցեցին
27 FVbeh հանդարտեցի Փ, կրճատումն վիս
կրճումն օ կրճումն BCEFHIOZα,δηθμσ-
τΣ,js ձեռագրերից բացի, ալս տողն ունե-

- ցող մնացած օրինակներն ունեն կրճատումն
SYo աստամանց
- 28 N արտասուներն Կ արտասուր
- 29 Գ մերձեցին H սուղ O սուհն Z սուրն
սւր. սուղն Wփ հալեցի վիս հալածեցի
ծ հալեցի սւր. հալածեցի
- 30 օ շունի տողը N սաստկութեանն ր սատա-
կեցէ (վիս սաստկութեան) սւր. սատա-
կութեան
- 31 օ հերքեցի Kր տանջանարանք օ շիֆ
տանջանարանքն բազմարքինակը Z բազմ-
արքինակ հ բազմարքինակը
- 32 հ հկեցին օ հկեցէ U կամեցողից s կա-
մողից սւրվ. կամեցողից
- 33 S կենաց սւր. կենացց
- 34 NUot ծագեցէ P լոյս W տարազրեցէ
վիս արաղեցէ Ը արաղեցի N շիֆ արա-
ղեցէ փրկութիւնդ
- 35 W շիֆ Հասցէ աւգնութիւնդ SY աւգնակա-
նութիւնդ վիս աւգնութիւնդ ֆ աւգնութիւնն
Wօ շիֆ ժամանեցէ այցելութիւնդ
- 36 J [կանխես]յէ բառից մինչև գլխի վերջն
ունի ուշ գրչուրյամբ SY ցօղն U շիֆ ցաւոց
NU ողորմութիւնդ հ օղորմութեանդ օ ո-
ղորմութիւն
- 37 օ հ արբուցէ E արբուցէ բառից մինչև
գլխի վերջը վերանորոգման հետևանքով
վնասված է և չի բերեցվում J զանգուն-
տանս
- 38 օ շիֆ Անկեալ Z ոսկերացս փափաղեալ
U ֆշուառութեան a ֆշուառութեան սւր.
ֆշուառութեամբ No վիհն
- 39 N ծաղկեցուցեք TԿս ծաղկեցէ օ ծաղ-
կեցուցէ և Z բերցէ պտուղ վիս պտղաբն-
րեցէ
- 40 Խ բաժակը
- 41 օ զերկիր, տողաւնելով վիս խնամեալ ա-
ւուրն լուսոյ SY աւուրդ և աւուրս
- 42 J₁SVYֆabdefhikpqrtux պատարագիս Ա₁
պարագի վիս պատարագի ֆ պատարագի
սւր. պատարագիս
- 43 J₁Vabeqtx Ի յիշատակ EQX շիֆ կենաց փր-
կութեան O շիֆ փրկութեան FNՓ₁begklpu
փրկութիւն հ փրկութեանն L₃ կենաց վիս
հողոցն X շիֆ հողոցն BCEJ₁KM₁PQVԿ-
ՅՆՏԴԳԺԳHİKİqltux ձեռագրերից բացի, այս
սողն ունեցող մնացած օրինակներն ու-
նեն հողոց (հողոց) C ննջեցելոց սւր.
ննջեցելոցն FGJ₁M₁NPRՅԼԳՓ₁acdegkkl-
m₁օրգը ննջեցելոցն O հանդուցելոց (W
հանդուցելոցն) վիս ննջեցելոց
- 44 Y մահացեալս
- 45 LSXY կամար վիս Շնորհար m₁ դատք
վիս զված, զօրացեալ սւր. դատեալ
- 46 m₁ Ի մեղաց զօրացեալ վիս Զատեալ Ի
մեղաց հ կենանութեամբ վիս կենդանու-
թեամբ օ կենդանութեան
- 47 BCՕձգի յարութեան F յարութիւն HU
յարգարութեանն (Y յարեանն) վիս յարու-
թեանն NWօ յարութիւնն ր յարութեամբ
O բնդ հար բօ օ շիֆ Հար բում C բոյ
սւր. բոյ տըհեցեալ Hikor տըհեալ O
շիֆ տըհեցեալ
- 48 օ գրեզ բնդ հօր վիս տողի ր ում վիս որում
- 49 օ և բնդ X հողոյ U բարերանութիւն սւր.
բարերարութիւն ZS բարերանութեամբ օ
շիֆ բարերանութիւն
- 50 օ շունի տողը Ն վաշխջական FN զոհարա-
նութեամբ (W զովութեամբ) վիս զոհու-
թեամբ
- 51 N միշտ և յաւիտեանս CFM₁PVZadefhi-
klmpqrstux յաւիտենից յաւիտեանս Ն յա-
ւիտեան վիս յաւիտեանս Σ₁ շիֆ յաւիտեանս
յաւիտենից յձօ շիֆ յաւիտենից դ յաւի-
տեան վիս յաւիտենից
- 52 NRԿՆΣ₁Փm₁s շունեն տողը FLQUWdo
ամէն O ամէն կրկնված SY ամէն և ա-
մէն եղիցի ֆ ամէն ամէն ու հաղար ամէն
B ամէն բառից հետո ունի Փառք ամենա-
սուրբ երրորդութեանն յաւիտեանս յաւիտե-
նից ամեն J₁ ամէն բառից հետո ունի նը-
շում վերջ է

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ ՄԱՏԵՆԻՍ ԴՐՈՒԹԵԱՆ

Վերնագիր.

EGHIJKLNPRUWֆծՓmo շունեն հիշա-

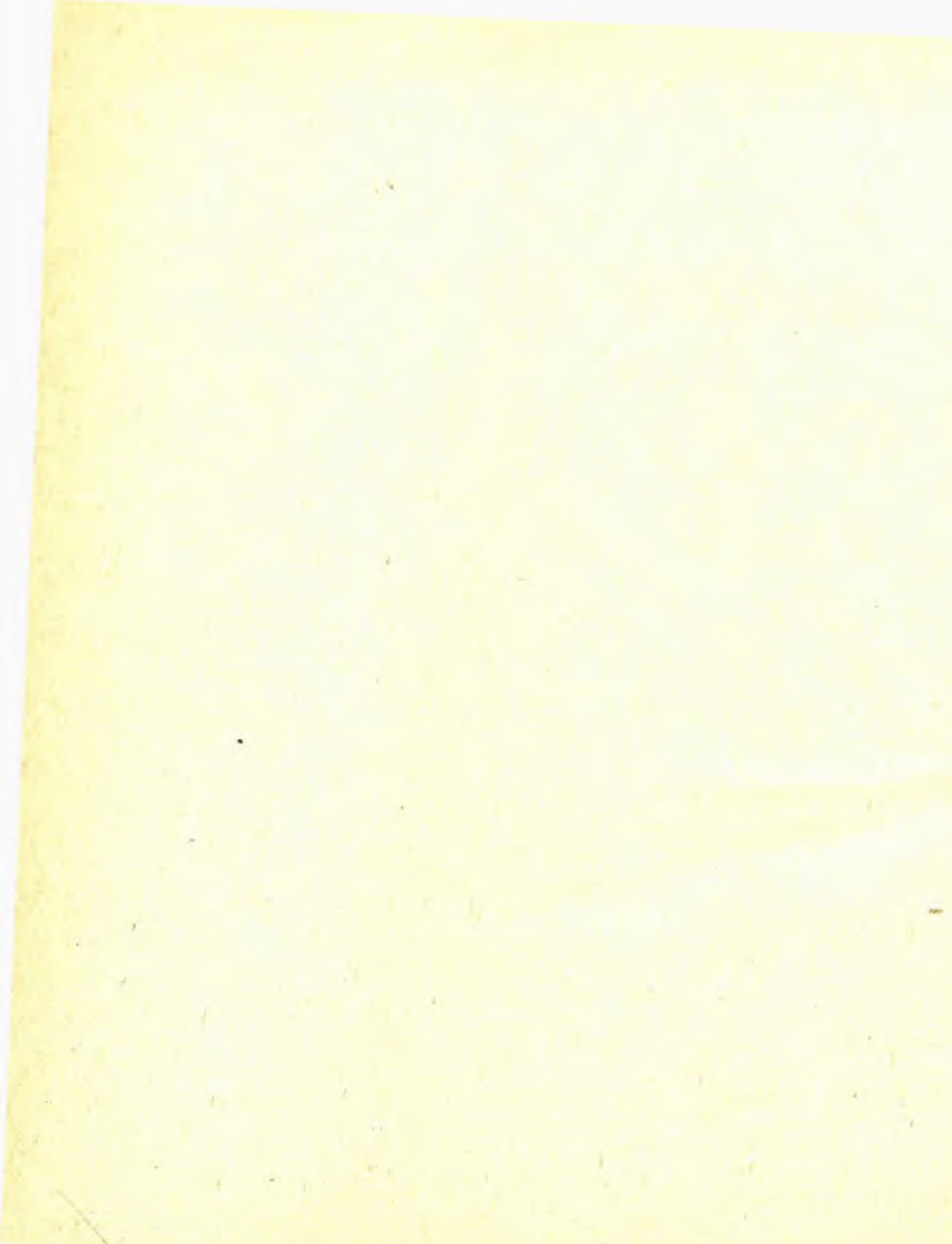
տակաւանը ֆեիկ հիշատակաւանն ունեն ոչ
քե բան ՂԵ-ից հետո, այլ նաւեկացու ներքող-

- 17—18 Ե չունի զբաղմանտեղեան... արդաստորի
- 18 Տ այսր ABM₁OT₁α₁η₁σ₁ սոփորի վիս սոփերի (T ունի սրբազման եշան, բայց չի սրբազեի) C₁μ սոփորի սրբ. սոփերի α₁ արդատորի վիս արդատորի τ սոփերի սրբ. սոփերի արդատորի M₁Vbedefghlnpqtu ի բանանայս x ի բանանայս ik₁ չի բանանայ u յետինս
- 19 α₁ բանահոտաց h բանս հիւսաց վիս բանահոտաց FQSVXY₁z₁gbikqrstux կրսեր e կրսեւ g կրսսեր սրբ. կրսեր l իմ
- 20 FQզ չի բնորելոյ x բնակելոյ վիս բնորելոյ Y նորեկայ վիս նորեկայ
- 21 V չի ուխտի γ որ h բանականի ի Ե բանականին FQ (առ) ի մի
- 22 B լինելոյ վիս շինելոյ T շնչելոյ սրբ. շինելոյ u հագարատոր
- 23 V չի եւ Ե մի շունչք վիս միաշունչք

- 24 e ի վիս եւ B շատեղ իր շաիզք
- 25 FQ₁ ճաշակողաց FQ₁ehpqx այսմ s յայսր A յորեարէն B յորեարէն սրբ. յորեարէն FQ₁ յորեարեան
- 26 AFQα₁γ₁μ₁σ₁φ₁ω₁ι₁ռ₁ հանդերձեցելոյ OX հանդերձելոյ g մախմանս O ուղեզս (f ուղիս) վիս ուղիզս
- 26—27 Bφ պատկանաւորս
- 27 φ խնդրում SY հ սեան (սիրով)
- 28 Z գրութեան սրբ. զգրութեան τ զգրութեան (Ե գրութին) վիս զգրութեանն AM₁Tα₁η₁z₁μ₁σ₁bedefghilp չի մեկն SY ամէն ամէն . հ եղիցի ամէն ACM₁qΣbedefghlnp այս տողից եկառ ունեն փառք ամենատորք (C սուրբ սրբ. ամենատորք) երրորդութեանն (h երրորդութեան) հար հ որդոյ հ հոգւոյն սրբոյ (ACM₁qΣ₁ չի հար... սրբոյ) յախտեանս յախտենից (bedefghlnp չի յախտենից) ամէն (AM₁qΣ₁ չի ամէն)

ԾԱՆՈԹԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Խ Ո Ր Ա Գ Ի Ր

Մատչանի ընդարձակ խորագիրը գաղափար է տալիս երկի բովանդակության ու հեղինակի նպատակների մասին և տեղեկացնում, թե ո՞ւմ խնդրանքով է գրվել այն: Նման խորագրումը հայ միջնադարյան մատենագրության մեջ, մանավանդ ծավալուն ստեղծագործությունների համար, հղի է կայուն ավանդույթ (հիշենք, թեկուզ, Ներսես Շնորհալու «Ողբ Նղեսիոյ», «Վիպասանութիւն» և այլ քերթվածների խորագրերը), երբ սկզբից կեթ ընթերցողին տրվում է բիշ թի շատ ամփոփ պատկերացում երկի ընդգրկումների մասին՝ դրանով իսկ տրամադրելով ու նպատակամղելով նրան:

Խորագրից առաջ որոշ ձևագրեր ունեն հետևյալ նշումները՝ «Նախապատճառ աստուածախօս աղօթից», «Նախադրարխն աղօթիցս գրոց» (տե՛ս խորագրի տարբերակները), որոնցում Մատչանի անվանված է «աստուածախօս աղօթք» կամ «աղօթից գիրք»: Բայց թե՛ մեկ և թե՛ մյուս նշումը բնագրային լինել չեն կարող. հանդես են գալիս բավական ուշ շրջանի գրչության հետ: XVII դարի ձեռագրերում (ֆսխ), նաև B օրինակում (էջ 2), որը թեպետ XIII—XIV դարերի ընդօրինակություն է, սակայն մեղ հետաքրքրող նշումը նրա մեջ ավելացված է հետագա ձեռքով, XVIII դարում: Մյուս բոլոր գրչագրերում «աղօթք» անվանումը բացակայում է: Հիշենք նաև, որ Նարեկացու երկը XVIII դարի սպագիրներում, ինչպես և XIX դարի առաջին կեսի հրատարակությունների մեծ մասում, անվանված է «Գիրք աղօթից», որին երբևիցե միացվել է «Նարեկ» բառը՝ Նարեկա վանքի և Նարեկացու անունից (Նարեկ գիրք աղօթից», «Նարեկ աղօթից» և այլն). այս անվանումը ևս ձեռագրերով չի արդարացվում: «Մատենան ողբերգութեանց» (Վենետիկ, 1827 թ.), «Ողբերգութիւն» (Վենետիկ, 1833, 1844, 1851 թթ.) կամ «Մատենան ողբերգութեան» (Վենետիկ, 1840 թ. և այլն) անվանումները Նարեկացու երկի սպագիրների տիտղոսաթերթերի վրա առաջին անգամ երևան են գալիս վենետիկյան հրատարակություններում: Իրանք ծագում են Մատչանի ընդարձակ խորագրից (տ. 19), իսկ նրանցից վերջինը, 1840-ական թվականներից սկսած, դառնում է ընդունված և սովորական անվանումը հետագա գրեթե բոլոր տպագիրներում:

Խորագիրն ունեն մեր օգտագործած բոլոր գրչագրերը, բացի EFHo օրինակներից և այն ձեռագրերից, որոնք սկզբից պակասավոր են (տե՛ս խորագրի տարբերակները): Հիշյալ չորս օրինակում, որոնցից մեկը (E)՝ XV դարի, իսկ երեքը XIV դարի գրչություն են, նրա բացակայությունը հիմք չի կարող ծառայել ենթադրելու, թե այն կարող է հեղինակային շինիթի երևա խորագիրը նրանցից դուրս է մնացել պատահաբար, այն գաղափար օրինակների պակասավորության պատճառով, որոնցից արտագրվել են նրանք: Օրինակալիս այն է, որ խորագիրը մեկ հայտնի գրչագրերում, իրեն հաճախ է գալիս: Այն իրավացիորեն տեղ է դրել նաև բոլոր տպագիրներում, բացի Կ. Պոլսի 1726 1736, 1755, 1763 (Պ3), 1782 և 1789 թթ. հրատարակություններից: Վերջիններում խորագիրն այսպես է. «Դրունք աղօթից»

յոզնաթախանձ բանից ողորդականաց, յանձնառութիւնը կամաւորականը և ջուղմունք ծածկեղելոց, հառաչանք և հեծութիւնք ի զիմաց ամենից անձանց, ասացեալ սրբոյն Գրիգորի՝ Նաւակալ վանից վանականի և հոգնասէր հակողի»։ Այս խորագիրը որեւէ գրչագրից չի վերցված։ Հավանարար հորինել է Պ₂ տպագիրը պատրաստող ու սրբագրող, անվանի բանաստեղծ և գիտնական Պաղտատար Գեղիքը՝ հետեւելով բուն խորագրին, նկատի առնելով նրա որոշ տողերը, սակայն փոփոխելով ու համառոտելով և ԼԵՈՒՄ սկզբնաբառից հետո ավելացնելով աղօրթից բառը։ Պատահական չէ, որ Պ₃ տպագիրը մերժել է բնագրից այնքան հետացած այդ նորահնար ձեւերայումը և վերականգնել խորագրին այնպես, ինչպես այն կա ձեռագրերում։

Իսկ խորագիրը հեղինակային է արդյոք. այդ հարցին զեռես XVIII դարում անդրադարձել է Հակոբ Նալչանք (տե՛ս «Գիրք մեկնութեան աղօթից սրբոյն Գրիգորի Նարեկացւոյ», Կ. Պոլիս, 1745, էջ 17. աշուհետե՛ «Գիրք մեկնութեան»); նկատելով, որ այն նույն ծավալը չունի ձեռագրերում ու տպագրերում (նա, ըստ երևութիւն, օգտվել է Պ₂ հրատարակութեանից)՝ Նալչանք կործում է, որ խորագիրը դժվար թէ Նարեկացունը լինի։ Քեւ երեւի, թէ ոչ իցէ իւրն, քանզի թէ իւր ասացեալ լինիւր, ոչ աւելացուցանէին և ոչ պակասացուցանէին գրագիրը»։— նշում է նա (նույն տեղում)։ Ապա, ի հիմնավորումն իր կասկածի, նա բերում է խորագրի տվարտն ըստ Պ₂ տպագրի (սրբոյն Գրիգորի՝ Նարեկալ վանից վանականի և հոգնասէր հըսկողի») և եզրակացնում, որ դա հարգանքի խոսք է, ներմուծված ուրիշներից «վասն պատուոյ վարդապետին»։ Նալչանք նաև վկայակոչում է Մատյանի խորագրին ամբողջությամբ՝ 1367 թ. օրինակված մի ձեռագրից (ծագած մեր Ա օրինակից) և զարձայլ գտնում, որ նրա ավարտի «Ռոգնմատեան հետորի և հայոց փրկիստիայի» գրվառական տրտահայտությունը բոլորովին անհարիր է Նարեկացու խոսքի հիմնական ընթացքին։ Ի վերջո նա գտնում է այն հետևություն, որ խորագիրը, հավանարար, գրիչ Գրիգոր Սկևռացու հավելումն է, որին սխալմամբ համարում է նաև Նարեկացու վարրի հեղինակ։ Ըստ Նալչանքի, կթէ Մատյանը Նախապես ունենար ընդարձակ խորագիրը, ապա Սարգիս Շնորհալին անուղիման նրա լուծումը ևս տված կլիներ, մինչդեռ խորագրի մասին խոսք չկա Մատյանի միջնադարյան մեկնության մեջ (Նալչանք սխալմամբ կործում էր, թէ մեկնության հեղինակը XII դարի մատենագիր Սարգիս Շնորհալին է)։

Միջնադարյան մեկնությունը, որը հայտնի է տարբեր խմբագրություններով, իր նախնական տեսքով (և առհասարակ) այնքան համառոտ է, որ նրանից պահանջել կամ սպասել նաև խորագրի լուծումը՝ անարդարացի կլիներ։ Մեկնաբանություն ոչ հանդամանալից եղանակը նրա հեղինակին իրավունք էր տալիս, ի թիվս բազմաթանակ հատվածների, տողերի ու բառերի, շրջանցել նաև Մատյանի խորագիրը։ Այդ մեկնության հնագույն՝ 1271 թ. գրչագրում (Մաշտոցյան մատենադարանի 5518 ձեռագիր) նրա հեղինակ է համարվում Հակոբ Կլայցիցի (1268—1286 թթ.՝ հայոց կաթողիկոս), հետևապես նրա մեջ խորագրի հիշատակումը կամ բացակայությունը չի կարող որեւէ նշանակություն ունենալ նրա բնագրային լինելու կամ չլինելու հարցում, մանավանդ որ Նարեկացու երկի ավելի վաղ գրված ձեռագրերում (AKL և Վատիկանի հայերեն ձեռագրերի հավաքածուի № 4 գրչագիր) խորագիրը կա։ Խորագիրը, ինչպես նշեցինք, խոսքոված ձևով արտահայտում է երկի բովանդակությունն ու բնույթը, այն էական խնդիրները, որոնք բանաստեղծական խոսքի բազմադան եղանակներով արծարծվում-ծավալվում են Մատյանի սկզբից մինչև վերջ։ Որքա՛ն հարազատ է այն ՁԸ գլխի հետևյալ հատվածին, ուր նույնպես հեղինակը պարագծում է իր գրքի բովանդակությունը, խոսում նրա ներգործուն գերի մասին.

Սոյն գիր իմովս ձայնիւ, իբր գիս, ընդ իմ աղաղակեսցէ,
Տաւածեսցէ զծածկեալսն, հոշակեսցէ զգաղտնիսն,
Կականեսցէ՝ զկատարածն, հեշեսցէ զմոռացեալսն,
Յայտնեսցէ՝ զաներևոյսն, քարքառեսցէ զբարուսն,

Քառոզեսցէ զխորացն, պաամեսցէ զմեղացն,
մեհկայուսցէ զանախիցն, ցուցցէ զկերպարանս բախուցելոցն...

(տ. 43—49)

Այս հատվածի և խորագրի հարադասությունը (եթև շասենք՝ նմանությունը) երկու ենթադրության առիթ կարող է տալ. առաջին՝ խորագիրը նարեկացունը չէ, այլ հիշյալ հատվածի և ուրիշ պոետների նմանատիպ տողերի ու հատվածների հետևության մեջ և հետագա մեկը և կցել Մատանին. երկրորդ՝ խորագիրը նարեկացունն է, քանի որ հարադաս է նրա մտածողությանն ու ուժին: Առաջին ենթադրությունը մեզ համար մերժելի և, քննակապակց, երկրորդն անհերքելի է այն արամաբանական հիմքով, որ խորագիրն ինքնին մի այնպիսի նախերգանք-խոսքում է. բանաստեղծական ուժի ու լարվածության այնպիսի դրսևորում, որպիսին հայ միջնադարում նարեկացուց հետո հանդես եկած որևէ բանաստեղծի ու մատենագրի (ներառյալ նաև Արիստակես Լաստիվերտյունն ու Ներսես Լամբրոսացուն) բնութագրական չէ. դա միայն և միայն նարեկացու մտքի ու սրբիմի արտահայտությունն է: Արհեստականություն կամ նմանակում նրանում զգալի չէ: Եվ նախանից հետո, որքան հայտնի է, նարեկացիով զբաղվող որևէ այլ բանասեր կասկած չի հայտնել, թե խորագիրը կարող է քնադարային չլինել: Նրա հեղինակային լինելու հարցում չի երկմանել նաև նարեկացու մեծահմուտ մեկնիչ Գ. Ավետիքյանը: Հետևելով Առաքելբերում ու տպագրված ընդունված և, անշուշտ, նարեկացուց եկող ավանդույթին՝ մենք ևս խորագիրը դիտում ենք իբրև բուն հեղինակային՝ գրքի համար ընդհանուր անվանում ընդունելով խորագրի 19-րդ տողը՝ «Մատանն ողբերգությանն», ինչպես իր երկը կոչել է նարեկացին ինքը (հիմա, նաև 24-րդ գլխի տ. 11-ի հետ): Ի դեպ, Մատանի թարգմանություններից միայն Գ. Խաչատուրյանի մոտ («Նարեկ. Մատանն ողբերգությանն ս. Գրիգոր նարեկացի», Բուենոս Այրես, 1948. այսուհետև՝ «Նարեկ. Մատանն ողբերգությանն») է պահպանված խորագիրը, մյուսները (ի թիվս որոնց՝ և Ֆրանսերենը) հանել են այն՝ առանց բնագրադիտական պատճառաբանության:

Խորագրի սկզբածրի բառը միայն չորս գրչադրերում Դուրխն (Դ. АТХ), իսկ մնացածներում՝ Դուրն (Շ օրինակը Դուրն գրել և սրբագրել է Դուրխն): Վերջիններս թվում եկաթի շուններ աչի օրինակները, որոնք խորագիրը շեն ունեցել (ЕФНО), նաև թվով 11 այն գրչադրերը, որոնցում խորագիրը չի պահպանվել կամ սկզբից պակասավոր է (տե՛ս տարբերակները): Ըստ այդմ տպագրվածները ևս բաժանվում են երկու խմբի. Պոլսի հնագույն հրատարակությունները (Պ₁ և Պ₂, ինչպես նաև խորագրով վերջինիս կրկնող 1736, 1755, 1763, 1782 և 1789 թթ. տպագրվածները) ունեն Դուրն, իսկ Պ₃-ը և նրանից ծագող հետագա բոլոր տպագրվածները՝ Դուրխն: Մատանի՝ մեր Առաքել շահաձև հետադրերում եղել է նաև Դուրխն ընթերցվածը (տե՛ս Պ₄ տպագրի առաջաբանը, էջ 6), սակայն դա Դուրխն բառի աղճատումով առաջացած տարբերակներում է, հետևանք «գ» ասուր «դ»-ի հետ շփոթելու:

Արդ, Դուրխն և Դուրն ընթերցվածներից ո՞րն է նարեկացունը: Այդ պարզելու համար պետք է հաշվի առնել մի կարևոր հանգամանք. մեկ կամ մյուս բառը խորագրի սկզբում ի՞նչ ստույգ է գործածված: Դուրխն բառը, բացի այլևայլ իմաստներից (գիրք, կարգադրություն, դրություն, դրույթ և այլն), մատենագրության մեջ հանդիպում է նաև «գրված, խոսքի հորինվածք, շարադրություն (շարադրություն), խոսք» և այլ նշանակություններով (տե՛ս «Նոր բառգիրք հայկազեան լեզուի», Ա., Վենետիկ, 1836, էջ 644), այն էլ հատկապես նարեկացու ընտելծագործություններում: Այդ առումով բառը հանդիպում է Մատանի Իէ պիսի տ. 2-ում («պրոֆիլին թուոցս յարմարեցի») և երկու առիթում՝ նարեկացու հիշատակարանում՝ «Յիշատակարան մատենիս գրութեան» վերնագրում և «զբաղմաստեղեան գրուագս գրութեան այսմ սոփերի արգասաւորի» կապակցության մեջ: Այս օրինակներից առաջինում բանաստեղծն աչի-

նարկում է Իէ-ին նախորդող Ի2 զույսը, այսինքն՝ բառը հանդես է եկել զրվագի, զլխի նշանակությամբ, իսկ մյուսներում՝ հորինվածքի, կազմության իմաստով (հմմտ. Գ. Աւետիսեան, նարեկ աղօթից համառոտ և զգուշաւոր լուծմամբ, Վենետիկ, 1827, էջ 541, մեթ. 1. այսուհետև՝ «նարեկութ»): «դրուագս դրութեան» կապակցության մեջ, թերևս, դրութեան-ը կարելի է ընկալել նաև իբրև դրուագս բառի սեռականով ավելագրություն, այսինքն՝ համանշանակ նրան:

Այդ բառը հորինվածքի, զրվագի, շարադրանքի նշանակությամբ զորածված ենթ զտնում նաև նարեկացու մյուս երկերում. Ապարանից հաշի պատմության վերջում՝ «զկնի գծագրութեան զումարահոլով պատմարանութեան» խառնել զուն ինչ զրութիւնս համառոտագիր դրուտից» (տե՛ս «Սրբոյ Հօրն մերոյ Գրիգորի նարեկայ վանից վանականի Մատենագրութիւնը», Վենետիկ, 1840, էջ 389. այսուհետև՝ Դիգոր Նարեկացի, Մատենագրութիւնը), որտեղ մեզ հետաքրքրող բառով ակնարկվում էն հաշի և Աստվածածնի ներբողյանները,— և հաշի ներբողյանի խորագրում՝ «Աստուծոյ դրութիւն սակաւ սոփեսոսի յարակցեալ հիսի հասո ներբողի...» (նույն տեղում, էջ 390), որտեղ, ընդհակառակը, ակնարկվում է նախորդ գործը՝ Ապարանից հաշի պատմությունը, որին կցված է հաշի ներբողյանը: Այսպիսով, դրութիւն բառը (նշագի կամ հոգնակի ընթաց) նարեկացու ստեղծագործության մեջ կիրառվում է իբրև գրական-տեսական հասկացություն, բավական որոշակի առումներով: Նույնիսկ կարելի է ասել, որ այն բանաստեղծի նախասիրած բառերից մեկն է: Դա հիմք է տալիս կարծելու, որ խորագրի սկզբածքի բուն հեղինակային բառը եղել է ոչ թե Դրութեմ, այլ Դրութիւն, չնայած ձեռագրերի ճշգրտ մասը (խորագիրն ունեցող 46 զրուագրերից 41-ը) ճիշտ հակառակն է վաւերացնում:

Չին՝ դրութիւն բառը ձեռագրերում համառոտագրվել է դրութիւն ձևով. «իս տառի և սցատիւս

Իսկ ինչպե՛ս է պատահել, որ Մատյանի օրինակներում երևան է եկել Դրութեմ-ը և հետևողհետև զորս մղել Դրութիւն ընթերցվածը: Դրան առիթ են տվել երկու հանգամանք. առաջինը՝ նշանի պատահական անտեսումը հեղուկությամբ կարող էր հանդեսնել այն բանին, որ բառի լրիվ պատկերը վերականգնելիս գրիչներն այն բնկալելին որպես դրութեմ և ոչ թե դրութիւն. երկրորդ՝ դրութիւն բառը վերը նարեկացուց վկայակոչված օրինակներում նրա ունեցած առումներով հայ մատենագրության մեջ այնքան էլ տարածված չի եղել. «Նոր բառգիրք հայկազեան լեզուի»-ն զորածություն մի գեպը էլ բերում է «Շղթայ մեկնութեան հօլմանց թղթոց կաթողիկեայց» կոչված հնագույն աշխատությունից (տե՛ս հտր. Ա., էջ 644). նաև Դոշի «Գատաստանագրեր» Ա. և Բ խմբագրությունների ձեռագիր ցանկերում հոգվածնեւրից մեկը զլխի փխ հիշատակվում է դրութիւն բառով (տե՛ս Սխիւրաւ Դոշ, Դիրք գատաստանի, աշխատասիրությամբ՝ Խ. Թորոսյանի, Երևան, 1975, էջ ԶԱ). եւլ, ընդհակառակը՝ զուտ բառը միջնագրում հաճախակի կիրառվել է զլխի իմաստով. այդպիսի են կոչվում արաբերենից XII—XIII դդ. թարգմանված «Գիրք վաստակոց» (Վենետիկ, 1877) և Գրիգորիսի «Քրննութիւն բնութեան մարդոյ և նորին ցաւոց» (Երևան, 1962) աշխատությունների զուխները: Բաւարարվենք այդ օրինակներով՝ հաշիլի առնելով, սակայն, որ զուտ բառը նարեկացուն նախորդող և նրա ժամանակի հայ մատենագրության մեջ զլխի իմաստով չի հանդիպում. այդ առումով այն հանդես է դալիս հետադարձ միայն՝ արաբերեն «բար» (զուտ, զրբի զուտ) բառի ազդեցությամբ (տե՛ս Հ. Աճառյան, Հայերեն արձատական բառարան, Ա., Երևան, 1971, էջ 684)՝ ստանալով լայն կիրառություն: Ուրեմն «զուտ» իմաստային առումով տարածված զուտ բառը Մատյանի ձեռագրերում խորագրից զուտ է վանել Դրութիւն-ը և Դրութեմ հոգնակի ձևով փոխարինել նրան: Դրութիւն սկզբնաբառն իր հերթին լրացուցիչ մի կովան է հավաստելու, որ խորագիրը ոչ թե հետագա հավելում է, այլ պատկանում է նարեկացուն:

և որագիշտ պարունակող բոլոր օրինակները, բացի ՄԿՊԷ՝ ձեռագրերից, նրա վերջում, 20-րդ տողից հետո, ունեն «հոգեմատեան հոնտորի և հայոց փիլիսոփայի» հավելումը (տարբերությունները տե՛ս խորագրի տարբերակների բաժնում)։ Ինչպես տեսանք, դեռևս նախնի իր մեկնություն մեջ նկատել է, որ ինքնամեծարումը նարեկացուն խորթ է, և այդ տողը հեղինակինը չէ։ ՊԿ տպագրից սկսած այդ հավելումը հանվել է հրատարակություններից, որոնց հետևում ենք և մենք։

Բ Ա Ն Ա

1. Ի խորոց սրտից—լրացումը (սիրտ) ընդունել է լրացյալի (ի խորոց) թիվը՝ հանդես գալով հոգեակի ձևով, բայց ընկալվում է իրրև եղակի (սրտի խորհրդի)։ Ինչպես առհասարակ զրարարին, այնպես էլ նարեկացու լեզվին բնորոշ բերականական առանձնատկություն է դա, հրր հատկացուցիչ լրացումն ընդունում է հատկացյալի թեկզբած հոլովը և թիվը. օրինակ՝ եւ ոչ ընդ այսմ սանմանաւ ուխտիւ փակեցայ (փխ ուխտի. Ե, 65), տաւեւաւ իւրով (փխ իւրեանց. ՀԲ, 48), ուրախութեամբ սրտիւ (փխ սրտի. ԶԱ, 68)։ Զեռագրերից մի քանիսը վերնագրում սրտից հոգեակի փխ ունեն նաև սրտի (V-ն գրեթե միշտ՝ Ժն գլխից սկսած, ՎԵ-ն՝ հազվադեպ և այլն) կամ սրտէ (AW-ն՝ ԺԳ գլխի, TZ-ը՝ Բ գլխի վերնագրերում և այլքն) եղակի ձևերը, սակայն դրանք պատահական շեղումներ են, անշուշտ գրիչների միջամտության արդյունք և ամենեին էլ իրավունք չեն առնի սրտից ուղղել սրտի։ Ի դեպ, նույն կապակցությունը մեկ անգամ հանդիպում է նաև բնագրում՝ Սէ գլխի 37-րդ տողում, սակայն ի խորոց սրտի ձևով (կան ձեռագրական տարբերություններ. տե՛ս տողի տարբերակները)։ Այս օրինակը ցույց է տալիս, որ նարեկացուն հարազատ են թե՛ ի խորոց սրտից-ը (վերնագրերում) և թե՛ ի խորոց սրտի-ն։

Վերնագրի ի խորոց կապակցությունը կա սաղմոսներում՝ «ի խորոց կարդացին առ քնզ» (ԽԱ, 8) և «ի խորոց կարդացի առ քնզ (ՃԻԲ, 2) արտահայտություններում, որոնցից նարեկացու վերնագիրը, ինչպես պետքում ենք, բավական տարբեր է։ Որոշ ձեռագրերում նվիրեմ Ասորու ՍԽ՝, տէր, դառապանս իմ... սկսվածքով աղոթքը խորագրված է «Նարեկացին նվիրեմի և որին Ասորու աղբրս մալթանաց. ի խորոց արտից խաւք ընդ աստուծոյ» (տե՛ս մեր S=5707 ձև, էջ 164)։ Սակայն այս դեպքում ոչ թե նարեկացին է նվիրեմին հասնել, այլ գրիչները, վերջինիս աղոթքն օրինակելով Մատթանի հետ միենույն ձեռագրում, նարեկացու աղոթքությանը նրա նման են վերնագրել այն՝ նույնությամբ վերցնելով նաև աղերս մաղրաւոյ րաւերը հաջորդ գլուխների վերնագրերի առաջին մասից։

Ա գլխի վերնագրից առաջ կամ հետո որոշ ձեռագրեր ունեն հիշատակագրություններ՝ «Աստուծոյ Հօր և Որդոյ և Հոգոյն Սրբոյ, ի յօգուտ ընթերցողացն» (Բ). «Սրբազան կաթողիկոսի Հայոց տեան Կոստանդնուպոլս աղաւթամատոյց ի կեանս և յիշատակ յետ վախճանի» (Լ). «Աւդինա՛, Ֆրսուս իմ աստուած» (Տ). «Աւդինա՛, կարող յամենայնի» (Ն). «Տէր Ֆրսուս Քրիստոս, զսկսեալս իմ դո՛ւ կատարեա» (Ժ)։ Վերջին երեք հիշատակագրությունները հիշեցնում են հին սովորությունը. օրվա աշխատանքն սկսելիս խնդրել աստծու օգնությունն ու օրհնությունը՝ այն հաջողությամբ ավարտի հասցնելու համար։ Այդ խնդրանքն արտահայտել է նաև ինքը՝ նարեկացին, հատկապես Մատթանի առաջին գլուխներում, և ժ ձեռագրի գրիչն իր հիշատակագրության մեջ կրկնել է Գ գլխի 140-րդ տողը՝ «Զսկսեալս իմ դո՛ւ կատարեա»։

2. ... հեծարեան ողբաց սրտից—ՊԿ և հետագա բոլոր տպագիրներում, բացառությամբ Կ. Պոլսի 1782 և 1789 թթ. հրատարակությունների, այդ բառերի շարադասությունը տարբեր է՝

նկծութեան սրտի ողբոց, սակայն Լրկոս զեպարում էլ նշանակութիւնը նույնն է՝ Տարբերութեան, շարագասութեան հետ միասին, սոսկ սիրտ բառի բերականական թվի մեջ է (մեկում եղակի է. մյուսում՝ հոգնակի), որն իմաստային տարբերակում առաջ չի բերում: Մտաշնոտ, իբրև մեկ բառակապակցութիւն, միասին հանդիպում են թե՛ նկծութիւն ու ողբ բառերը (զնկծութիւն ողբոց—Բ, 86. Հմմտ. բախմութիւն ողբոց—22, 1) և թե՛ նկծութիւն ու սիրտ բառերը (սրտիս նկծութեան—Ա, 35, նկծութեան սրտի—ԲԸ, 60): Այսինքն, նարեկացուն հարազատ է և նկծութեան ողբոց, և՛ նկծութեան սրտի բառակապակցութիւնները: Այս գեպարում նախընտրել ենք հնագույն ձևազրկերի նկծութեան ողբոց սրտից բնթերցմամբ (Ա-ն ունի ողբոցս սրտի)՝ հաշվի առնելով այն, որ նկծութեան սրտի ողբոց տարբերակը առկա էն համեմատաբար ուշ շրջանի չորս ձևազրկեր, որոնցից ամենահինը՝ Դ-ն, 1390 թվականի գրչութիւնն է:

3. Տե՛ս նս., Ա, 15:

4. Տե՛ս Սաղմ., 2Բ, 7:

5. Հմմտ. Բ Բազ., 2, 17:

6. Հմմտ. Յովէլ, Գ, 14:

7. ... բոս հին վիպութեան—նշատի ունի մովսէսական, աշխնի՝ հին հրեական, օրենքի խի հաջորդ տողի նսյս Բան զնոսիքին ժամանակն առ իս զարծմամբ նարեկացին տկնարկում է նոր, ավետարանական օրենքը:

8. Տե՛ս Գործք, ԺԳ, 38: Հոգմ., Ը, 2—3:

9. Հմմտ. Յովէլ, Գ, 2:

10. Հմմտ. Գ Բազ., ԺԵ, 13: Որոշ ձևազրկեր, ի թրվս որոնց՝ և Ա-ն, հաջորդ տողի փոքր բառն ունեն արականաձև՝ փոքու, համաձայնեցնելով այն ոչ թե հանդիսարանացն, այլ Կեզունի գոյականի հետ: Սակայն նարեկացու տգրչութիւն՝ Գ Բազ., ԺԵ, 13-ում նկեղատին Կեզունի անվանումը չունի փոքու որոշիչը. բնականաբար փոքր մակերիւր վերաբերում է հանդիսարանացն գոյականին:

11. Հմմտ. Ղուկ., Ժ, 9, 11: Այս և հաջորդ տողի արոհումը որոշ գրչազրկեր այլ կերպ ունեն.

...Արեւայութիւնն աստուծոյ մարմինն Լոկոյ մեծապէս:

Գեւեալ զիս ստիր վնասուց բազմաց տոկոսեալ (Գ, 12 2ա):

Ըստ այդմ, նախադասութեան միայն ընկալվում է ոչ թե այսպէս՝ «մարմնացած աստծու թաղափորութիւնն ինձ էլ է մոտեցել՝ իբրեւ պատճառ (գործիք) գտնելով ինձ մեծ ու բազմաառկոս մեղանշումների համար», այլ բիշ աւարտը՝ «աստծու թաղափորութիւնը մոտեցել է և ինձ՝ մեծապէս մարմին զարծածիս, գտնելով ինձ իբրեւ գործիք (պատճառ) բազմաառկոս մեղանշումներին»:

12. Տե՛ս նս., ԻԴ, 17: Երեմ., ԽԸ, 43: Առախը, Ա, 27:

Բ Ա Ն Բ

1. Այս գլխից սկսած, Ի խորոց սրտից խառն բնոյ աստուծոյ վերնագրից առաջ, բոլոր գլուխները, բացի ՂԲ—ՂԳ-ից, ունեն նաև վերստին յաւելում կրկին նկծութեան նորին հեղուկի առ հոյն աղես մաղքաճաց բանի վերնագիրը: Երկու վերնագիրը շատ զրիչներ զրկին միշտ բնկալում են իբրեւ մեկ միահար վերնագիր՝ հաճախ կրճատելով ու համառոտադրելով: Նրանց բնագրային լինելու հարցին զիտես ՅՎIII դարում անդրադարձել է Հաղոր նալյանը՝ երկուսն էլ համարելով ոչ թե հետագա հավելում, այլ բուն հեղինակային: Մեկնիչը նկատել է, որ շնայած «նորին հեղուկ» անվանումը կարծես թե զովութիւնն է թվում նարեկացու հասցեին, բայց դա

հունարենից փոխառված երա անվան հայերէն թարգմանությունն է և ոչ թե մեծարանք՝ ուրիշից ստված. «...զի Գրիգորն հսկող թարգմանի ի հելլենական լեզուն» (տե՛ս «Գիրք մեկնութեան», էջ 25):

2. Ակնարկում է Մովսէս մարգարէի առաջնորդությամբ Սինայի անապատը հասած հրեաներին, որոնք զժգո՛ւում էին եզիպտոսից հեռանալու համար (տե՛ս ելք, ԺԱ):

3. Իրեն համեմատում է Ղովտի կնոջ հետ, որը Սողոմից հեռանալիս ևս է նայում և ենթարկվում պատուհասի:

4. Ակնարկում է Հովնան մարգարէին:

5. Հմմտ. Մատթ., ԺԲ, 42: Հարավային ափիկներ բարբարոսների Սաբա թագուհին է, որ Սողոմոն իմաստունին լսելու նպատակով այցելել է նրան (տե՛ս Գ Թագ., Ժ և Բ Մնաց., Թ):

6. Տե՛ս ելք, ԺԷ, 8—16:

7. Նկատի ունի Բաբելոնը (Հմմտ. երեմ., ՄԱ, 9):

8. Հմմտ. երեմ., Գ, 11:

9. Հմմտ. Մատթ., ԺԱ, 21—23:

10. Հմմտ. Ովսէէ, է, 9:

11. Հմմտ. Ովսէէ, է, 11:

12. Հմմտ. ես., Լ, 6:

13. Հմմտ. ես., ՄԹ, 5:

14. Տե՛ս Ղուկ., ԻԱ, 20—24: Ողբը երեմ., Ա, 7: Դան., Թ, 26—27: Զաբ., ԺԱ, 1:

15. Հմմտ., ես., ԼԲ, 12:

16. Տե՛ս Ղևո., ԺԳ, 43: Սաղմ., Հէ, 62: երեմ., ԺԲ, 7:

17. Այս տողի համար Մատթանի միջնադարյան մեկնությունը տալիս է հետևյալ բացատրությունը. «... քահանայն ողորանօք արտասուէր, մինչ զի արտասուօրն կաւ առնէր և այնու զորմն կաղզուրկալ օծանէր» (տե՛ս ձեռ. 5650, էջ 330ր—331ա): Ավետիքյանն այդ բացատրությունը համարում է «հրեական անհիմն զրույցի» արտահայտություն՝ ընդհանուր կապակցության մեջ տողի իմաստը հասկանալով այսպես. մեղքով բորոտած բանական տունս ծնիվեցի հեղ վարդապետությունը՝ իրրե կալով, բայց անբո՛ղջկելի մնալով՝ զժոխքն եմ ընկնելու շատշխարածների հետ («նարեկիւծ», էջ 12, ծնթ. 7):

18. Հմմտ. Ղևո., ԺԳ, 34—40:

19. Տե՛ս Մատթ., ԻԵ, 24—25:

20. Յովնանու—այս անվան փխ ձևագրերի մեծ մասն ունի Յովնանու (Յոնանու և այլն), այսինքն՝ Հովնան մարգարի անունը փոխարինված է Հովհաննես ավետարանիչով և առաքյալով: Այդպես ունի նաև ՊՉ տպագիրը (Յոնանու): Սակայն, ինչպես նկատել են Հ. Նալչյանը և Գ. Ավետիքյանը, դա սովորական գրչական շփոթության արդյունք է (տե՛ս «Գիրք մեկնութեան», էջ 31, «նարեկիւծ», էջ 13, ծնթ. 9), չնայած Մատթանի միջնադարյան մեկնիչը համապատասխան տեղում Հովհաննես անվան բնագրային լինիլը փորձել է արդարացնել՝ տալով հետևյալ բացատրությունը. «Ասեն, թէ աւետարանիչն, յորժամ հանդերձեալ էր ասել զԱւետարանն, նախ աղօթեաց առ աստուած շնորհել նմա զՀոգին, զի Հոգովն ասիցէ և ըստ հաճոյիցն աստուծոյ կատարեսցէ: Չնոյն Հոգի և սուրբս հայցէ, զի կատարումն գրոցս ըստ կամացն աստուծոյ եղիցի» (ձեռ. 5650, էջ 331ա): Այս բացատրությունը համոզիչ չէ, քանի որ նախորդ տողը՝ Նեխլայնամիտ և բազումողո՛ւմ, որի համար վկայակոչված է վիճելի անունը, անփոփոխ մեջ է բերված Հովնանու մարգարեությունից:

21. Հմմտ. Սաղմ. ՃԻԵ, 5—6:

22. Հմմտ. Ովսէէ, Թ, 14:

23. Այս տողն ունեցող բոլոր ձևագրերը, ինչպես նաև բոլոր տպագիրները, տալիս են

Խառայելի (Խառայելի) փխ Յեզրայելի (միայն Վ՝ ձեռագիրն ունի յԽառայելի)։ Տողը բառացի համապատասխանում է աղբյուրին՝ Մարգ. Ովսեայ, Բ, 21—22, ուր վիճելի ընթերցվածք ոչ թե Խառայելի է (չնայած, ինչպես Գ. Ավետիքյանն է նկատել, Ս. Գրքի «Յոթանասնից» խմբագրության օրինակներից մեկն ունի այդպես. տե՛ս «Նարեկելութ», էջ 13), այլ Յեզրայելի։ Հեղ-րայելը Խառայելի թագավորների արքայանիստն է եղել. այդ անունով է կոչվել նաև նրա մաս-ընկած դաշտավայրը՝ Անշուշտ, այստեղ նարեկացիական ճիշտ ընթերցվածք եղել է Յեզրա-յելի. որը պրոպագանդա համառոտագրվելով՝ հեշտությամբ կարող էր շփոթվել ու նույնացվել Խառայելի անվան հետ։ Այդ ենթադրության օգտին է խոսում Վ՝ ձեռագրի ընթերցվածք՝ յԽառայելի. որի յ սկզբնատառը չի կարելի դիտել իբրև նախդիր, քանի որ նրան համապատասխան անդամները (ցոբեմայ, գիմայ, ձիբոյ) չունեն այդ նախդիրը. ուրեմն հավանական է կարծել, որ յ-ին հաջորդող ե կ գ տառերն են դարձել իս՝ Վ-ում առաջացնելով յԽառայելի տարբերակը։ Յեզրայել ընթերցվածի բնագրային լինելը հավաստվում է ոչ միայն Մատյանի աղբյուրով՝ Ովսեի մարգարեության մ, այլև նրանով, որ վիճելի տեղից քիչ առաջ՝ 54-րդ տողում արդեն հանդիպում է Խառայել անունը (... առգանդ սրտի անգրդի, իբր Խառայելի). հաղիվ թե այդքանի կարճ տարածության վրա, գրեթե իրար հարևան տողերում, բանաստեղծն օգտագործե՞ր միև-նույն բառը։ Ըստ այդմ էլ բնագրում ուղղել ենք Յեզրայելի։

24. Հմմտ. ես., ԿԳ, 8։

25. Հմմտ. ես., ԻԵ, 5։

26. ... ինձ ասկի—սկսած Պ՜ տալագրից Մատյանի հետագա բոլոր հրատարակությունները, բացի Կ. Պոլսի 1782 և 1789 թթ. տալագրիներից, ունեն զոսկի Լո, որը մեր օգտագործած ձև-ապրերից ոչ մեկը չի տալիս. հավանաբար տալագրության նախապարհին առաջացած ընթերց-ված է։

27. Հմմտ. ես., Կ, 17։

28. Հմմտ. ես., ԿԳ, 17։

29. Հմմտ. Ա. Թագ., Բ, 15—16, ուր ասվում է. որ զոհը կատարյալ չի կարող լինել առանց ճարպի հինճերման։ Եվ զոհարեման յամանակ սովորություն է եղել բորենալթել. «Ճեն-ճերեսցի՛ր զոհ քո» (Ա. Թագ., ԻԶ, 19)։

30. Հմմտ. Մատթ., Ե, 7։

Բ Ա Ն Գ

1. α ձեռագրի հետագա վերանորոգող Հովհաննես կարճավանդին սույն գլխի բովանդակու-թյան համար լուսանցքում նշել է. «Մեղսաբուխը պաղատանք» (էջ 9բ)։

2. ... բարձր եւ խնամաւոր—ակնարկում է սագմոսում ասվածը ասածու ամենուր լինելու մո-տին. «Թե՛ երանեմ յերկինս՝ զու անդ Լս, և թե՛ իշանեմ ի դժոխս՝ և անդր մօտ ես» (Սաղմ., ԺԼԸ, 8)։

3. Անյելի կնիք—Մատյանի միջնադարյան մեկնության մեջ բացատրված է այսպես. «Անիտոփոխ դեմք»։ Հիշելով, որ Գրիգոր Նազիանզացին, ելնելով Քրիստոսի մարդեղության դա-ղափարից, նրան «շարժեցեալ կնիք» է անվանել, բացատրում է, թե ինչու է Նարեկացին տրու-մագծորեն ճիշտ հակառակ բնութագրումը տալիս. «Թէպէտ և Աստուածաբանն շարժեցեալ կնիք ասէ վասն մարդոցն լինելոյ, այլ սա ըստ աստուածութեան էութեանն անշարժ մնալոյ անյելի կնիք ասէ» (ձեռ. 5650, էջ 333ա)։

4. ... վկայեալ անուն—Հմմտ. Գործք, ԺԴ, 16, ես., ԽԲ, 8։

5. Ստրկամեծաւ քաղաքաւ—միջնադարյան մեկնիչը բացատրում է այսպէս. «Որպէս թագաւորն ի գահոյս բազմեալ և ի դինարրոս զաղբստն մեծարէ, առ իւր տանի և կթղայ տայ» (ձեռ. 5650, էջ 333ա)։

6. ... Դախտիս Դաւթի մատն—ըստ միջնադարյան մեկնութեան, նարեկացիս այդպէս է անվանում աստծու հոգին, որովհետեւ «մատն է արուեստից արարող» (ձեռ. 5650, էջ 333բ)։

7. ... Հափալ արքունն—բոլոր տպագիրներն անխտիր ունեն ոչ թէ Հափալ. այլ Հափա. որ տալիս է միայն մեկ ձեռագիր (X)։ Բազմաթիւ գրչագրեր Հափալ արքունն ընթերցվածի փխ ունեն Հափալար բառն. որի ընագրային լինելու նկատմամբ կասկած է հայտնել Գ. Ավետիքյանը. «... Եթէ շիջլ վրիպակ, մարթ է իմանալ ի Հափա իւր վարեալ կամ հասեալ բունն...» («Նաւարեկութ», էջ 23, մեթ. 20)։ Նա ալիւի ճիշտ է համարել Հափա արքունն ընթերցվածը՝ նշելով. որ ինչ-որ օրինակ տալիս է նաև Հափա արքունն (Հափալ տարընթերցվածը նրան հայտնի չի եղել)։ Զափա, Հափա, Հափալ տարընթերցվածները բոլորն էլ գործիական հոլովածներ են (Հափալ ձեռնակ սեռական-տրական հոլով)։ Ո՞րն է գրանցից նախնականը, ուրեմն և՛ բնագրայինը՝ նախնականը, մեր կարծիքով, Հափալ ընթերցվածն է, ինչպէս ունի հնագույն ձեռագիրը՝ A-ն։ Ուղղանկյուն երկաթագրում Ո և Ա տառերը հեշտութեամբ կարող էին շփոթվել միմյանց հետ։ Այդ ճանապարհով Հափալ ձեռ կարող էր ընթերցվել ու օրինակվել Հափալ գրութեամբ՝ իր հերթին հանգեցնելով երկու կարգի տարընթերցվածների առաջացման, նախ՝ վ առաջ բառովերջում, ա ձայնավորից հետո, հետագա գրիչների ձեռքով բնականաբար պետք է ուղղվեր ւ, այն է՝ Հափա, ինչպէս և ունեն բազմաթիւ ձեռագրեր, իսկ Հափա-ի փոխարեն, դարձյալ իրիւ գործիական հոլովածն, կարող էր գրչական միջամտութեամբ գործածվել Հափա-ն՝ X օրինակի տարընթերցվածը. այնուհետև՝ վերոհիշյալ վ-ն կարող էր և շփոթվել սխալագրութուն, եթէ Հափալ-ը ընկալվեր ոչ թէ որպէս առանձին բառ, այլ հաջորդ արքունն բառի աւ սկզբնատառերի հետ իրիւ մեկ բարդութուն՝ Հափալար, իսկ բառն առնվեր որպէս անկախ բառ, ինչպէս ունեն բաղական մեծ թիւով ձեռագրեր։ Ահա թէ ինչու նախապատմութիւնը տվել ենք Հափալ արքունն ընթերցվածին՝ այն համարելով բուն հեղինակայինը։

8. Պ₄ տպագրից սկսած Մատթանի հետագա բոլոր հրատարակութիւնները, բացի Պոլսի 1782 և 1789 թթ. տպագիրներից, ընկալեալ ընթերցվածի փխ ունեն կալեալ։ Մեր օգտագործած ձեռագրերից ոչ մեկը չի տալիս այդ տարընթերցվածը։ Բայց այն տպագրական վրիպակ չի կարելի համարել, քանի որ Պ₄ հրատարակութիւնը «Յուցակ գլխաւոր տարբերութեանց...» ցանկում ընկալեալ բառի դիմաց նշում է իր բնագրի կալեալ ընթերցվածը (տե՛ս էջ 387)։

9. Պ₄ հրատարակութիւնը և Մատթանի հետագա բոլոր տպագիրները, բացի Պոլսի 1782 և 1789 թթ. տպագիրներից, ինքնագով բառի փխ ունեն հումանիշ ինքնագոյն ընթերցվածը, որը մեր ձեռագրերից ոչ մեկը չի տալիս։ Այդ բառն իր ինքնագոյն տարբերութեան հետ վկայակոչված է Պ₄-ի «Յուցակ գլխաւոր տարբերութեանց...» ցանկում (էջ 388), ուրեմն՝ հավանաբար ձեռագրական հիմք է ունեցիլ, շնայած հայ մատենագրութեան մեջ մեկ այլ բնագրում չի հանդիպում (տե՛ս «Նոր բարեկրթ հայկազեան լեզուի», Ա, էջ 861—862)։ Համոզված լինելով, որ գրչական ճանապարհով ինքնագոյն ընթերցվածից բ-ի անտեսումով ու բացթողումով հեշտութեամբ կարող էր առաջանալ ինքնագոյն տարընթերցվածը, այսինքն՝ նախնականը կարող էր ինքնագոյն-ը լինել, այնուամենայնիւ, բնագրում դնում ենք ինքնագոյն ընթերցվածը, քանի որ մեզ հայտնի ոչ մի ձեռագիր չունի ինքնագոյն, իսկ գրչագրերի մեծագույն մասի ինքնագոյն ընթերցվածն իր նշանակութեամբ չի հարմարվում տողին։ Ի դեպ, Պոլսի հին հրատարակութիւնները, ինչպէս նաև 1782 և 1789 թթ. տպագիրները, ունեն ինքնագոյն։

10. Գեւ ելոց—Պ_{1—3} և 1782, 1789 թթ. Պոլսի տպագիրներն ունեն միացված՝ գեւելոց, իսկ որոշ ձեռագրեր՝ գեւեցելոց, որոնք ունեն բոլորովին այլ իմաստ՝ «գերվածներին», մինչդեռ հաջորդ նախադասութիւնը բառը հուշում է, որ ճիշտ ընթերցվածը գեւ ելոց-ն է, որն արտահայտում է

նրան հակադիր խմատ, այն է՝ «բարձր եղածներին, զերազահներին»։ Վեր ելոց ուղղումը բնագրում առաջին անգամ կատարել է Պէ տպագիրը՝ առաջարկելով հատուկ ուշադրություն հրավիրելով նախորդ հրատարակությունների սխալի վրա (տե՛ս էջ 9-ը)։ Հետագրերը նրա փխ տալիս են նաև այլ բնթրցումներ՝ գրեացելոց, վերացելոց, զերացելոց, զեր ելելոց, զեր եղելոց, զերեւոյ ելոց, զերցելոց, սրտնր վկայում են, որ զեր ելոց բնթրցվածն, իրրե զերբայական հազվագեղ ձե, այնքան էլ բնտանի չի եղել գրիչների համար, և նրանք իրենց միջամտությանը փորձել են որոշակի դարձնել տողի խմատային պատկերը։ Նույնիսկ նրանցից մեկը, հարավոր ազգագրումը կանխելու նպատակով, իր ձեռագրի լուսանցրում էլ է. «Վեր է. չէ գերի» (Չ. էջ 11ր)։

11. Տ. 72—76-ում համառոտակի ակնարկվում են կրոնավորները («Միայնացելոց՝ վերնահանացն խառնակաց») և եկեղեցու դասերը՝ սարկավագները («Մարբականաց՝ արանուէր զգաստութեանց»), բահնանները («Բահնանայական երջանկակրան բնարութեանց»), Լայիսկոպտները («Լայցելութեանց՝ բարեզգեստից գիտողութեանց») և պատրիարքները («Աթոռակալութեանց՝ նախագահից...»)։ Անշուշտ, նարեկացին նպատակ չի ունեցել մեկ առ մեկ թվարկել եկեղեցու բոլոր դասերը. կրոնավորների հետ միասին՝ նա ակնարկել է բնդամենը չորս դասիսկ՝ Մատայնի ԼԱ գլխում կրոնավորները ներկայացվում են այսպես.

Դումաւ Ժանձանց, բոյլ բանականաց ընտելոց,
ժողով բարեկրանից... (տ. 48—49)։

Կրոնավորներին և եկեղեցական դասերը նարեկացին, փորր-ինչ տարրեր, հիշատակում է նաև Սուրբ Հոգու զաւտայնը, եկեղեցուն և խաչին նվիրած իր զանձերում. առաջինում և երրորդում՝ Բ տառի տակ, իսկ երկրորդում՝ նրան հաջորդող Խ-ով սկսվող պարբերության մեջ (տե՛ս Գրիգոր նարեկացի, Մատենագրութիւնը, էջ 456, 460 և 462)։ Հետաքրքիր է, որ նրա հոր՝ Ստորով Անձեկացաց Լայիսկոպոսի դեմ գրած թղթում ժամանակի կաթողիկոս Անանիա Մոկացին թվում է ինք դաս՝ պատրիարք, արքեպիսկոպոս, մետրապոլիտ, Լայիսկոպոս, քոր-Լայիսկոպոս, քահանա, սարկավագ, կեսարկավագ և զպիր (տե՛ս ձեռ. 3662, էջ 212ա)։ Սա հալ մատենագրության մեջ հոգեոր դասերի, իրրե եկեղեցական սանդուղքի, մասին պահպանված ամենահին վկայություններից մեկն է։

12. Բոլոր տպագիրներն ունեն անցյալ կատարյալով՝ մատակարարելի (ինչպես տալիս են որոշ ձեռագրեր)։ Բայց այդտեղ խոսքն այն մասին է, որ Մատայնով աղերս ու աղաչանք պետք է ներկայացվի (մատակարարելի)՝ ուղղված անարատներին ու արդարներին, և խրատ՝ ուղղված մեղուցյալներին ու տգետներին։ Նարեկացին «առ գէմս ազաթից» իր խոսքը դեռ նոր է սկսում. բնդամենը երկու գլխից հետո, Գ բառում, հազիվ թե տանք, որ այդ աղերս-աղաչանքը և խրատն ինքն արդեն ներկայացրել է (մատակարարելի)։ Հետեւելով գրչագրերի լավագույն և մեծ մասին՝ բնագրում գնում ենք մատակարարելից։

13. Պէ և հետագա հրատարակությունները, բացի Պոլսի 1782 և 1789 թթ. տպագիրներից, ունեն ոչ թե կամաւ, այլ եղակի՝ կամաւ, որ հավանաբար տպագրական վրիպակ է (մեր եզատարործած ձեռագրերից ոչ մեկը չի տալիս կամաւ տարբերակը)։

14. ... անձին բանի—Պոլսի հնագույն տպագիրները (Պ1—3, 1782, 1789 թթ.) ունեն արձան բանի, որը գալիս է G₁VX ձեռագրերից։ Հ. Նալչանը, մեկնաբանելով տողի միտքը, ավելի ստույգ և ընդունելի է համարում մյուս գրչագրերի անձին բանի բնթրցումը («Գիրք մեկնութեան», էջ 45), ինչպես և բնագիրն ուղղվել է Պէ հրատարակությունից սկսած։ Արձան բնթրց-

վածն այդտեղ մերժելի է նաև այն պատճառով, որ մի փոքր հետո՝ ա. 113-ում դարձյալ հանդիպում է այդ բանը (սկսում արձանագր. պատկանեցնելով...), որի նտադարձ ազդեցությամբ էլ, իհրեա, անձին-ը նշված էր երբ գրչագրում դարձել է աբձան: Դ. Ավետիքյանը այս անձին բանի պատարագ բառակապակցությունը բացատրել է այսպես. «...այս անձնաբեր և բանական պատարագ» (սնարկում, էջ 25, միջ. 33):

15. Երբ տաղնուպա... ողջացի՝ — այս տողերի բովանդակության բացահայտմանը առանձնակի ուշադրություն է դարձրել Հ. Նալյանը՝ զուգահեռ անցկացնելով հին աշխարհի երկու մեծ լիլիթստիաների՝ Սոկրատի և Արիստոտելի վախճանի մասին պահպանված ավանդությունները հետ. Սոկրատի մեծ տաղնուպ և անփութանիլի ցավ պատճառեց այն, որ նա չկարողացավ պատասխան գտնել արկադացի ձկնորսների տառաջարկած խնդրին, և արտենդությունը նրան հասցրեց մահվան. Արիստոտելը, ցանկանալով լուծել Ատաիկեի և Բեովտական կղզու միջև ընկած նվրոյի անունով տեղի առեղծվածը, որն օրվա մեջ «Եօթնիցս լիանայ և նուաղի», նկարագրությունից իրեն պցում է «այս սեղի ձովուն» և խնդրամահ լինում, որի համար և ըստեղծվել է հին ասույթը՝ «Արիստոտելն զերոպիոս ոչ ըմբռնեաց, ըմբռնել լիցի Արիստոտել յնրոպ»: Ուրեմն, ըստ նալյանի, նարկացու տողերի իմաստը հետևյալն է. էլի որն է մեղք, նեղություններով շրջապատված, մեծ տարակուսանքի մեջ ընկնի և չկարողանա գտնել իրերի ելքը, ապա աստծու բազդրությամբ և այս Մատյանով թող մահտոթի տարակուսանքներից ազատվի ու ողջանա (սփիրք մեկնություն, էջ 45):

Բ Ա Ն Ղ

1. Հմմտ. Ժողով., Բ, 81

2. Մեր ձևագրերից հինգը $E_1F_4(u)$ և տպագրերը ընդ բառից առաջ ունեն դիմաց ընթերցվածը: Ձևագրերի ճնշող մեծամասնությունը, ի թիվս որոնց՝ հին և լավագույն գրչագրերը, չունի այդ ընթերցվածը, առանց որի ևս տողի միտքը շատ որոշակի է: Այդ նկատառումով էլ դիմաց բառը չենք մուծում բնագիր:

3. Ստորնայինեն—այս բառի փխ որոշ ձևագրեր ($AC\tilde{m}z_{g_1}$) ունեն ստառնայինեն ընթերցվածը, որը բացահայտ գրչական վրիպակ է, առաջացած կա՛մ ստառնայինեն բառի համառոտագրության սխալ վերականգնումից, երբ անտեսվում է v -ն (ստառնայինեն—ստառնայինեն), կա՛մ, որ ավելի հավանական է, հարորդ տողի ստառնայ բառի ազդեցությամբ (հետաքրքիր է, որ 33-րդ տողի ստառնայինեն սխալ ընթերցվածի ազդեցությամբ, ընդհանրապես, F_1TZIs գրչագրերը ա. 32-ում ունեն ոչ թե ստառնայ, այլ ստառնայինեն): Ստառնայինեն ընթերցվածի բնագրային լինելն ապացուցվում է նույն տողում նրա հակադրությունը կազմող վերնակառ զաբեն կապակցությամբ: Սույն տողը նկատի ունենալով՝ չ ձևագրի հետագա վերանորոգող Հովհաննես Կարճավանցին Դ բանի ընդհանուր բովանդակության համար կատարել է հետևյալ լուսանցային նշումը. «Թե ի մեղանչի մտանիս, հրեղակիս տրտմին, և սատանայ ուրախանայ» (էջ 14ա):

4. Բեկիար (երբայցեիրեն՝ «կովող, ապստամբ, ժանտ, անօրեն» և այլն)—այսպես կոչված սագայեի կամ բանասարկու սատանայի անունը (տե՛ս Բ Կորնթ., 2, 15):

5. Նկատի ունի Հորի գիրքը. տե՛ս Յոթ, Դ, 23 (հմմտ. Ժողով., Դ, 3, 2, 3—4; Երեմ., Ի, 14):

Բ Ա Ն Ե

1. Սույն գլխի բովանդակության համար 2 ձևազրի հետագա վերանորոգող Հովհաննես Կարաավանցին ունի լուսանցային նշում. «Սատանայ զմարդս հարբեցնէ ու ձգէ ի մեղք» (էջ 15բ):

2. Հմմտ. Սաղմ., ՄԽ, 5: Տպագիրներում այս տողն ունի հետևյալ պատկերը՝ «և յիմարութեամբ պատրուղակա՜նա գինեաւս թմբրեալ» (Պ₁), «և յիմարութեամբ պատրուղական գինեաւս թմբրեալ» (Պ₂₋₃ և Պոլսի 1782, 1789 թթ. տպագիրները), «և յիմարութեամբ պատրուղականա գինեաւս յիմարեալ» (Պ₄ և հետագա մյուս բոլոր տպագիրները): Եթե մի կողմ թողնենք պատրուղակա՜ն-պատրուղականա տարբերանշանքը, ապա տպագիրներում կմնա բառային մի կարևոր տարբերություն՝ թմբրեալ (թմբեալ) փխ յիմարեալ: Դրանք Երկուսն էլ ձևագրական հիմք ունեն. ընդ որում զբաղվելով մեծագույն մասը տալիս է յիմարեալ, իսկ մեր օգտագործած ձևազրերից միայն ութը (մեկը՝ սրբագրումով) ունեն թմբրեալ (թմբեալ): Ըստ երևույթին այդ հանդամանքը հաշվի առնելով էլ Պ₄-ի բնագիրը պատրաստողները նախապատվությունը տվել են յիմարեալ ընթերցվածին, սակայն տարբերությունների ցուցակում չընդգրկվելով թմբրեալ կարևոր ընթերցվածը, որը նրանց, եթե ոչ ձևագրերից, գեթ նախորդ տպագիրներից հայտնի պետք է լիներ: Նրա մասին խոսք չկա նաև Գ. Ավետիսյանի «Նարեկյունություն» Արդ, վիճելի ընթերցվածներից ո՞րն է բնագրայինը: Այդ առումով կարևորություն է ներկայացնում յիմարութեամբ բառի նույնությունը նույն տողում. արդյո՞ք նարեկացին յիմարութիւն և յիմարիմ նույնարմատ բառերը, առանց ոճական-գեղարվեստական որևէ նպատակի, միևնույն տողում իրար հետ կգործածեն՝ տեղի տալով իմաստային կրկնությանը: Հազիվ թե Մատթանի աչլապլ գլուխներում հանդիպում են թմբրեալ, թմբութիւն բառերը՝ որոշ դեպքերում յիմար, յիմարութիւն, յիմարար բառերի հարևանությամբ (ՄԵ, 37՝ յիմարիս և թմբութոյս, ՂԱ, 54—55՝ Զմբութիւնսն ընդ շարժմանցն, / Զարեցութիւնսն ընդ յիմարութեանցն և այլն): Հատկապես բնորոշ օրինակ է ԼԳ տ. 25-ը՝ «Ընդ յիմարարար թմբութեան գինեոյն...», որը ցույց է տալիս, թե ինչպես բանաստեղծական մեկ մակդիրի սահմանում չարտիպակող հույզը նարեկացուն տանում է գեղի համանիշ բառերի կուտակում, և յիմարար բառի կողքին որոշիչ-մակդիրի գերում հանդես է գալիս նաև թմբութիւն վերացական գոյականը (հիմարացնող ու թմբեցնող գինեոյ): Մեղ հետաքրքիր տողում բանաստեղծը, նկատի ունենալով սաղմոսի զինի յիմարութեան արտահայտությունը, այն պարզացնում ու վերածում է ինքնատիպ փոխարինական պատկերի՝ եւ յիմարութեամբ պատրուղականա գինեաւս թմբրեալ: Վերջին բառի փխ բաղմամբով ձևագրերում հանդես եկող յիմարեալ ընթերցվածը, ինչպես նշեցինք, յիմարութեամբ նույնարմատ բառի մոտ իրեն չի արդարացնում: Հետևապես և գերագասել ենք մնացած ութ զբաղվել և հնազույն տպագիրների թմբրեալ ընթերցվածը:

3. Հմմտ. Մննդ., Ա, 26—27: Պ₄-ը և հետագա բոլոր տպագիրները (բացի Պոլսի 1782 և 1789 թթ. հրատարակություններից) Բ հատվածն սկսում են ոչ թե այս տողով, այլ տ. 14-ով: Սակայն 12—13 տողերն իրենց բովանդակությամբ կասկածն են ոչ թե Ա. զրվագին, այլ Բ-ին: Մինչ այդ, Ա հատվածում (1—11 տողեր), բանաստեղծը ծրագրում է ամբողջ գլխում իր ասելիքը («Ցուցից գիրաւունս բո... Իւ զանիրաւութիւնս իմ...»): Այս Բ հատվածում թվում է այն շնորհները («ամենայն մասունս բարեաց»), որոնցով աստված օծուել է իրեն՝ ներկելով կշտամբանքի ու պատծի արժանի իր հանդուգն բալլերը: Այդ շնորհների թվարկումը նարեկացին սկսում է ոչ թե տ. 14-ով, այլ տ. 12-ով, հետևապես Բ զրվագի սկիզբ պետք է դիտել այս վերջին տողը: Հնազույն տպագիրներից Պ₃-ում ևս մեկ հետաքրքիր տեղում պարբերության սկիզբ է կադմում տ. 12-ը:

4. ... փայլեցուցեր փշմամբ—Հմմտ. Սենդ., Բ, 14:

5. Հմմտ. Սաղմ., ՂԱ, 14:

6. Հմմտ. Յովհ., է, 38:

7. Հմմտ. Գ Թագ., Ը, 10—12:

8. Հմմտ. Ղևտ., ԻԶ, 27—28:

9. Հմմտ. Մատթ., ԻԲ, 13:

10. Փոխառուների բառի փխ մի շարք ձևագրեր տալիս են նրա համանիշը՝ փոխարկեցի, ինչպես ունեն Պ₁—3 և Պոլսի 1782, 1789 թթ. տպագիրները, Հետագա հրատարակությունները, սկսած Պ₄-ից, գնում են փոխառուների, որն իմաստով նույնանում է փոխառուների ընթերցվածի հետ՝ ունենալով սոսկ ուղղագրական տարբերություն: Ա ձևագիրը և առհասարակ գրչագրերի հիշող մասն այդ բառն ունեն վերջին գրությամբ, որը և պահել ենք բնագրում: Փոխառում լայի մոտ սպասելի էր. որ լրացումն բնորոշոր ի նախորդը՝ յանբի և բազմաբնակ անառէնություն... (տող 50. Հմմտ. ԼԵ, տ. 42—43-ի հետ՝ Իսկ ևս, որ փոխառուս զհառելն սրտից կտրեմություն / Ի լոյժ կակդուրեան մարմնոյ գոյություն...), սակայն ոչ մի ձևագիր կամ տպագիր չունի նախորդի ձևը:

11. Հմմտ. Բ, Օրին., ԼԲ, 6:

12. Հմմտ. Երեմ., Զ, 9:

13. Մատյանի միջնադարյան մեկնությունը յոնն առաջին մատնայ կապակցության համար ունի բացատրություն. «...որ օրինակ յօնածն դօնն հանեալ և դարձեալ մտեալ, և ևս՝ ի մեղս, փաշ գիտ» (ձև. 5650, էջ 336ր): Հ. Նալյանը և Գ. Ավետիքյանը ակնարկել են Նարեկացու այս տողի հեռավոր կապը Երեմ., Զ, 9-ի հետ («... և անդին կրկնեսցիր, որպէս կթող՝ յոժ իւր»), սակայն Նալյանը, հետևելով միջնադարյան մեկնությանը, շեշտել է Նարեկացու պատկեր-փոխարկության հարադատությունը հայոց Երկրադարձական աշխատանքի ըմբռնումի հետ. «... ուղիղ ակօս բացօդն մինչ յըսկեալ տեղւոյն ի գլխոյ արտին յեղն հասանին և անտի յրսկիւրն դառնան՝ ոճ ասեն, որպէս և կթողն յայնաց ի ծայրէ գլխոյ սկսեալ և անդրէն ի նոյն ծայրն դառնան կթիւով՝ ոճ ասեն...» («Գիրք մեկնութեան», էջ 56):

14. Հմմտ. Ես., Ե, 2—4, Երեմ., Բ, 21:

15. Հմմտ. Մատթ., է, 26:

16. Հմմտ. Իմաստ., Ա, 16:

17. Գրաբարում անցանում բայի մոտ ըստ նախորդի հետ խնդիրը սովորաբար դրվում է հայցական հոլովով: Սակայն Մատյանի գրչագրերում քերականական այդ օրինաչափությունը հետևողականորեն չի պահպանվում. ըստ կապի խնդիրը հանդես է գալիս մերթ տրական և մերթ էլ հայցական հոլովներով: Այդպիսի դեպքերում հետևել ենք ձևագրերի մեծամասնությանը, ի թիվս որոնց և՛ հնագույն գրչագրերին. բնագրում դրել ենք և՛ տրականը (Ե, 93՝ անցեալ է ըստ փառախորեան, ԺԸ, 109՝ անցաւ ըստ նմանութեան), և՛ հայցականը (ԺԵ, 57՝ անցեալ է ըստ արինակ):

Բ Ա Ն Զ

1. Այս տողում Պոլսի հնագույն տպագիրները (Պ₁—3 և սրանց հարող հրատարակությունները) ունեն ոչ թե լի, այլ լիք: Մեր օգտագործած ձևագրերից ոչ մեկում չի հանդիպում այդ տարբերությունը:

2. Հմմտ. Յոր, Ը, 21: Սաղմ., ԶԽԹ, 5:

3. Ի կարգն Լեհիստոյ գիմնազիոյ—նկատի ունի մեղադրներին, որոնցից մի ըստիսին և Հիշատակում է իրեն իր նմաններին՝ իրեն արժանի չհամարելով փաստով պարտեկնալու սրբերի գասի հետ:

4. Տե՛ս Գ. Քաղ., ԻՍ, 1—18: Բ Մնաց., ԼԳ, 1—21:

5. Տե՛ս Գուկ., ԺԸ, 9—14:

6. Տե՛ս Գուկ., ԺԵ, 11—30:

7. Տե՛ս Բ Մնաց., ԻԶ, 16—19: Մատյանի միջնագրայան մեկնիչը այս տողի մասին գրել է. «ԶՈղիայ ասէ, որ խոսնի էարկ ի տաճարն և բորոտեցաւ» (տե՛ս ձեռ. 5650, ԼԶ 337ր):

8. Տե՛ս Գուկ., ԻԳ, 43:

9. Տե՛ս Գուկ., Է, 36—50:

10. Տե՛ս Ելբ, Է, 13—22:

11. Մատյանի սպագիրներէից ոչ մեկը չունի 26—29 տողերը: Գրանք ծանոթ չեն եղել Հակոբ Նալյանին: Գրանց մասին ոչ մի խոսք չի առում նաև Գարրիկ Ավետիքյանը, չնայած նրա «Նարեկյութիւն» հիմք բնագիրը՝ Պ₄ սպագիրը, զխաւովոր տարբերութիւնների ցանկում վկայակոչում է այդ տողերը (ԼԶ 388): Անշուշտ, Պ₄-ի բնագիրը պարաստողները, ելնելով այն հանգամանքից, որ դրանք սակավաթիվ գրչագրերում են հանդիպում, կասկածել են նրանց հեղինակային լինելուն և տարել բնագրային տարբերութիւնների բաժին: Բանն այն է, որ 26—29 տողերը հանդես են գալիս միայն Բ ձեռագրախմբի գրչագրերում (Թովմ 12), նաև Ա ձեռագրախմբի Ը գրչագրում՝ սրբագրւած-հավելումով: Առանց կասկածի կարելի է ասել, որ այդ տողերն ունեցել է նաև այժմ սկզբի մասով պահպանվոր Ը գրչագիրը. դրա սպագրուցն է ձեռագիրը, որն անմիջապէս կամ միջնորդարար ծագում է նրանից:

Ընդամենը չորս տողից բաղկացած այդ հատվածը Զ գլխի և առհասարակ Մատյանի շիկացման կետերից մեկն է. անկեղծ պոռթկումի եւ զգգման պահին Նարեկացին բանաստեղծական անսահմ տարերրի ուժով իր անցյալն է մերկացնում՝ իրեն մեղագրելով ոչ թե սովորական Հանցանքների կատարելու, այլ արարչի դիմ ըմբոստանալու, աստվածամարտ լինելու և աստծուն ուրանալուց խորշակու մեղք: Բ ձեռագրախմբը բնագրի ամբողջականութիւնն առումով թերեւ երկի հեղինակային ամենահարապատ պատկերն է ներկայացնում:

Բանաստեղծի կյանքի վերջալուստի և Մատյանի թվակիր ամենահին ձեռագրի (A) գրչութեան միջև 170 տարվա մի ժամանակահատված է ընկած: Ձեռագրերով չվկայված այդ անհայտ ժամանակը ի՞նչ վերաբերմունք է ցույց տվել նրա երկի նկատմամբ. միջնագրայան պաշտոնական կասկածամտութիւնը չի՞ փորձել «մարքել» այն որոշ տողերից ու հատվածներից, և 26—29 տողերը, Ժ գլխի 33—40 տողերի հետ միասին, արդյո՞ք նման բախտի չեն արժանացել: Բնականաբար գրչութեան կենտրոններում պետք է ընդօրինակվեր, տարածվեր ու քաղաքացիութեան ստանար «մարքված» բնագիրը: Բայց ահա դրա կողքին շարունակել է հարատեւել և ձեռագրական այն խումբը, որը պահել է կորած տողեր ու հատվածներ: Զ գլխի վիճելի 26—29 տողերն անհնարին է պատկերացնել Նարեկացու ստեղծագործութեանից դուրս, իրեն մի այլ բանաստեղծի կամ մատենագրի հորինվածք: Գրիչներից ոմանք, նկատելով, որ դրանք որոշ տիպի ձեռագրերում բացակայում են, չնայած կասկածել են ու երբեմն նշաններով անջատել (ԱՅՆ և այլն), սակայն օրինակել են կա՛մ ուղղակի բնագրի կարգում (ԿՅ և այլն), կա՛մ էլ լուսանցքներում (ԸԱՅՆ և այլն):

12. Այս տողից հետո Դ ձեռագիրը (ժամանակ՝ 1549 թ.) ունի մեկ ավել տող՝ Ոմն և համունմ իւր: Դա բնագրային լինել չի կարող. քստ երևութիւն ձեռագրի գրիչը տ. 87-ի հոսմունմ բառն բնկարել և օրինակել է համունմ և, 88-րդ տողը գրելուց հետո նկատելով իր սխալը, այնուհետև ավելացրել է տ. 87-ը (Ոմն և հոսմունմ իւր): Այդպիսով նրա գրչագրում առաջա-

ցել է մեկ տողի հավելում, որ պարզ վրիպում է, և S7—S8-րդ տողերի ետևառաջություն: Այդ սխալն ուրիշ ոչ մի ձեռագրում երևան չի գալիս:

13. Այս տողն ունեն միայն որոշ ձեռագրեր (Թվով 12), որոնք բոլորն էլ օրինակված են բուն Հայաստանի սահմաններում, սակայն իրարից բավական հեռու գրչօջախներում (Ս—Սև-բաստիայի Գրո անապատ, Վ—Մաղարդավանք, Վ—Վան և այլն): Տողի բացակայությունն ալեկի վաղ օրինակված ձեռագրերում (նաև կլիկյան գրչագրերում) վճռական չի կարող դառնալ մերժելու նրա բնագրային լինելը: Մատյանի միջնադարյան մեկնությունն մեջ նշվում է, որ «...դիսի այս հատվածում պԲ [62] իրս սուրբս յիշէ յաշխարհէս և համեմատէ ի տեսալիս մեղացն, որ ի բնութիւնս մեր պատուկինս (տե՛ս ձեռ. 5650, էջ 338ա): Մեկնիչը նկատի ունի 41—103 տողերը, որոնց մեջ նարեկացին հիշատակում է գլխավոր մեղքերի խաղաղային ծընունդները, և որոնց գումարը կազմում է 63 տող, հետևապէս նրան ևս ծանոթ չի եղել այդ տողերից մեկը՝ կա՛մ սույն 92-րդ տողը, կա՛մ 103-րդը (Ազակաճագործն և Բմաճիք իւր). որը նույնպէս ոչ բոլոր ձեռագրերն ունեն (ՊՊ տպագրեր 103-րդ տողի մասին նշել է. «Այս տող չգոյր յոմանս», էջ 388): Տպագրիչներում ևս 92-րդ տողը տեղ չի գտել, ընդ որում Հ. Նալբանդ և Գ. Ավետիքյանը, գլուխը մեկնելու, նրա մասին ոչ մի հիշատակություն չեն անում: Ասենք, որ 92-րդ տողը նախորդ՝ 91-րդ տողից սոսկ համանիշային տարբերություն ունի (չալիզ՝—հա-նապարհ), որն այդ հատվածի համար եզակի դեպք էլ, այդպիսի ընթերցումներ դարձյալ կան. օրինակ՝

Պմն և վինք իւր,

Պմն և անդունդի իւր (ա. S1—S2):

Վիճելի տողը չենք կարող բնագրային շահարկել, բանի որ, ինչպէս նշեցինք, այն հանգիպում է պատմական Հայաստանի տարածքի տարրեր, հաճախ ոչ այնքան մոտ վայրերում օրինակված գրչագրերում, որոնք իրար հետ անմիջական աղերս չունեն, միմյանցից արտագրված լինել չեն կարող: Ուրեմն այն գալիս է Մառյանի ալեկի հնագույն ձեռագրերից, որոնք մեջ չեն հասնել:

14. Գ. Ավետիքյանի օգտագործած ձեռագրերից մեկում («ի լաւ օրինակ») այս տողը հաջորդում է 96-րդ տողին («Նարեկիւծ», էջ 36, ծնթ. 13): Մեր գրչագրերում այդ տողերի կարգը կանոնավոր է:

15. Նախորդ բոլոր տպագիրները (նաև Գ. Ավետիքյանի «Նարեկիւծի» ընադիրը), բացի Բունեսու Այրեսի հրատարակությունից, իւրաքանչիւր ոմ բառերն ունեն միացված, իբրև մեկ բառ՝ իւրաքանչիւրոմ, որը շփոթելի է իւրաքանչիւրով գործիական հոլովածների հետ, հետևապէս և անընդունելի ընթերցում է:

Բ Ա Ն Է

1. Բաղմաթիվ գրչագրեր (A57 և այլն) այս տողից սկսած գլուխն ունեն շափածո ընդ-օրինակումով, ընդ որում տողերի սկզբնատառերը հաճախ գրված այլ գույնի թանաքով (ոսկե-գույն, կարմիր):

2. Մանդիկուղեան բառի համար Մատյանի միջնադարյան մեկնությունը տալիս է հետևյալ բացատրությունը. «...այլ ևս՝ խաղող մահաբեր, զոր ասեն, թէ յեկպտան, որ է Ամեդի, հայնց խաղող կայ, որ թէ մարդ ուտէ, մեռանի» (ձեռ. 5650, էջ 339ա, Հմմտ. 3. Նալեան, Գիրք մեկնութեան, էջ 72): Մանդիկուղեան բառը նարեկացու ինքնատիպ բառակերտումներից մեկն է: Հայ մատենագրության մեջ այդ բառի գործածության միակ դեպքը Մատյանի այս տողն է:

3. Տե՛ս նս., ն, 21, երեմ., Դ, 22:

4. Մոյսս առ Երանուրին ընտանութեանն—որոշ ձևադրեր ընտանութեանն ընթերցվածի փխ ունեն ընտուրեանն (ընտուրին, ընտուրեան): Տպագիրները, սկսած 1774 թ. հրատարակութունից (բացի 1782, 1789 թթ. Պոլսի տպագիրներից), ըստ այդմ դրել են ընտուրեան: Այդ տարբերությունը ուշադրություն է դարձրել Գ. Ավետիսյանը («Նարեկում», էջ 39—40, ծնթ. 2)՝ նշելով, որ Մատյանի միջնադարյան մեկնությունը ևս ունի ընտանութեանն: Ըստ այս վերջին ընթերցվածի էլ 2. Նալյանը տողը բացատրել է այսպես. «...ոչ ջանացող զերանությունն ինձ ընտանի առնել» («Գիրք մեկնութեան», էջ 75): Երանուրին բառի տակ, ըստ նրա, պետք է հասկանալ այն առաքինությունները, որոնց մարդը պետք է ձգտի ու հասնի: Նալյանի այդ բացատրության աղբյուրը Մատյանի միջնադարյան լուծմունքն է, ուր ասված է, որ Նարեկացին ինքն հրանությունները նկատի ունի, «որովք ի բնութենէս մերմէ ընտանենամք աստուծոյ» (տե՛ս «Նարեկում», էջ 40, ծնթ. 8): Բնագրում նախընտրել ենք ընտանութեանն ընթերցվածը՝ հետևելով զրադրերի մեծագույն մասին, ի թիվս որոնց՝ և Ա-ին:

5. Մատյանի հնադույն տպագիրներն ունեն անշնորհակալու երախտամոռացս: Անշնորհակալու ածականը, որը զրարարին խորթ ձև չէ, բայց հայտնի է սակավ գործածությամբ, տալիս են միայն ՍՄԽ ձևադրերը, որոնցից և անցել է Պ₁₋₃ տպագիրներին: Այն, իբրև ավելորդ բառ, առաջին անգամ բնագրից հանել է Պ₄ հրատարակությունը, իսկ երախտամոռացս սրբագրել երախտամոռաց՝ վերջինս տիրադրում համադաս անդամի հետ դիտելով որպես պաշտառականս գոյականի որոշիչ: Այդ ճշգրտումը հավաստվում է տողն ունեցող միացած բոլոր զրադրերով: Անշնորհակալու-ն մեղ շհասած որոշ ձևադրերում հավանաբար եղել է երախտամոռաց բառի լուսանցային բառարացատրություն, որը հետագայում զրիչներից շփոթվել և մոծվել է բնագիր, ինչպես և հանդիպում է ՍՄԽ զրադրերում:

6. ... ուղույս կոբստեան—հմտ. Յովհ., Ժէ, 12:

7. Պ₄ տպագիրը և հետագա բոլոր հրատարակությունները (բացի Պոլսի 1782 և 1789 թթ. տպագիրներից) հանգստաբան են բառի փխ ունեն հանգստաբան, որի հիմքը որոշ ձևադրեր են: Գ. Ավետիսյանը 60—61-րդ տողերը նմանեցնում ու կապում է ավետարանում ասվածի հետ՝ «Եկա՛յք սու իս, ամենայն վաստակալու և բեռնաւորք, և ես հանդուցից զձեզ» (Մատթ., ԺԱ, 28: Տե՛ս «Նարեկում», էջ 40, ծնթ. 10): Թերևս այդ աղերսն այստեղ չի կարելի միտել: Բայց Նարեկացին, բանաստեղծական իր թուրքի մեջ, հաճախ հեռանում է աղբյուրից, նրա բառ ու բանից: Եվ ահա նրա մտքի այդ հեռավոր առնչությունը նրբորեն նկատելով և իրենց գաղափար օրինակների բնագրային հարադատությունը կասկածի առնելով՝ Մատյանի զրիչները երբեմն փորձել են նարեկացիական շեղումներն ճշտել, մոռանել ու հարմարեցնել Ս. Գրքին: Արդյո՞ք այս գիպում էլ մենք նման երևույթի հետ գործ չունենք. բնառն ծանրության տակ տնքացողը (թեկուզե դա լինեն նրա մեղքերը) հանգստանալու տեղ է ակնկալում (հանգստաբան) և ոչ թե հանգստացնող-բուժող (հանգստաբար): Միայն աստվածաշնչյան հեռավոր աղերսը իրավունք չի տալիս սխալ համարել ամենահին ձևադրի (Ա) և զրադրերի ճշող մեծամասնության հանգստաբանն ընթերցվածը՝ բնագրային դիտելով ավելի սակավ ձևադրերով վկայված հանգստաբան բառը:

8. Հմտ. Մատթ., Ժ, 26:

9. Հմտ. նս., ԾԹ, 5:

10. ... ուղանցն անմահից—հմտ. նս., ԿԶ, 24: Մարկ., Թ, 47:

11. Նկատի ունի հիմար և իմաստուն կույսերի մասին առակը (տե՛ս Մատթ., ԻԵ, 1—12): 85-րդ տողից հետո աչճօ օրինակներն ունեն հետևյալ հատվածը (ընթում ենք ըստ ա ձևագրի, չափածո տողատումով).

- Այդ արդ այժմ,
 Որ և ժամանակ է մեղաւ գորելոյս,
 Ի մօտս և յեւ արեգակնաքի կենցաղոյս,
 Ըստ աստուածախաւս և փրկաւտ անալին ընտրութեան,
 5 Երէ ժամանակ ընդունելոյ,
 Եւ անա իսկ ար փրկութեան է այս յախտեան:
 Այդ աղաչեմ գե գրութիւնդ, ստեղծիչ և տէր,
 Լսաւդ պաղատանաց և ողորմած,
 Ուր խնդրեն ի բէն,
 10 Քրիստոս աստուած, արարիչ և տէր,
 Լոյս խաւարելոյս և դարձ մոլորելոյս,
 Ճանապարհ տնկելոյս,
 Ուր ուղիղ գնայցեն,
 Եւ դուռն յախտեանական մօին ի կեանս
 15 Եւ քաղաղ դրանն փառաց
 Առ նորոգաւ Հոգիդ համազօյ քո
 Եւ Հաւր քոյ հզաւրի,
 Ըստ քում աստուածական քաբբառոյ,
 Երէ՛ Ե՛ս Եմ ճանապարհ և Ե՛ս եմ դուռն,
 20 Եւ ոչ ոք կարէ զալ առ Հայր, երէ ոչ ինն:
 Եւ արդ, ի խնդրելս իմ քաւորին մեղաց իմոց,
 Տոյս իմ Քրիստոս,
 Բա՛ց ինն զխոյրքեան դուռն,
 Փրկութիւն իմ Յիսուս,
 25 Թեպէտ զարշուքեամք բոլոր
 Պղծալի է զգայարանաց իմոց տիրանմ,
 Եւ ժաճաճոտով խաւարեալ է լուսաւորութիւն մտացս,
 Ժանտասէր և զարշելի են խորհուրդք իմ,
 Որ և յայսագան գործոյ վարեալ կորանայ,
 30 Եւ խորտակի պատկեր քաղաւորական՝ վշաբեր եղեալ:
 Այդ քեպէս և քաղմակործան եղէ
 Բարդեալ իմ դաժան մեղաւս,
 Սակայն վստան եղեալ ճաստատիմ յոսով սերտիս
 Առ քո անյիշաչար տէրութիւնդ,
 35 Եւ ի ձեռն քո յորջորջեալ անհասանելոյդ անուն սանմանեալ՝
 Կամեցար փառատրիլ հանութեամք քո,
 Տար անուն սանմանեցեր մեծութեան քում, մարդասէր,
 Եւ դարձեալ յայտնեցեր զմարդասիրութիւնդ քո
 Եւ զՀաւր քում՝ ասելով.
 40 «Ուրախութիւն եղիցի առաջի Հաւր իմոյ,
 Որ յերկինս է.
 Վասն միոյ մեղաւորի, որ ասլաշխարհիցէ»:
 Սրդ, հաւատամ և յուսամ
 Ի հրաման քո փրկաւտ քաւորեան,

- 45 Մարդասէր Քրիստոս, սատուած իմ,
Պաղատիմ առ քեզ և խնդրեմ ի քեզ՝
Շնորհեա՛ ինձ զանքիւ բազմութիւն մեղաց իմոց,
Զգործս պարտեաց իմոց
Եւ զանշափութիւն շարեաց իմանալաց զգայարանաց իմոց,
- 50 Զխորհրդոց և զմտածութեանց:
Զանդապար ստորոտի սխալանաց իմոց
Զքեռութիւն լուծեա՛, տէր իմ Յիսուս,
Եւ զանկամութիւնս իմ համկացո՛ւ
Աղիւ քո նշմարտութեան,
- 55 Սրբեա՛ և բժշկեա՛ զնեխեալ վերս ողորտ
Եւ խնդրե՛ա զմութեալ ոչխարս,
Հովիւ քաջ և արարիչ բարի,
Զգինս սրեան քոյ աստուածային,
Բժշկեա՛ ի մեղաց զստապալալ տնձն ողորտ,
- 60 Փրկեա՛, տէր Յիսուս, յաւիճիչ զնեկեոյն
Եւ ի խառնային անսպառ տանջանացն,
Զկեռտին քո նորոգելս պատկեր փառաւ՝ աստուածազարդեա՛:
Նսգեա՛, տէր իմ Յիսուս, զիմանալի քո զարութիւնդ
Եւ կարգացո՛ զիս կատարել զկտմս քո բարի:
- 65 Վասն զի քո է ողորմութիւն և քո է գրութիւն,
Քո է վերելութիւն և զարութիւն,
Եւ քո է սպցելութիւն և քաղցրութիւն,
Քո է ներգոյութիւն և երկայնմտութիւն,
Եւ քո է կարողութիւն բժշկութեան,
- 70 Ի քեզ է քատութիւն մեղաց,
Եւ ի քեզ է սրբութիւն ողորտ,
Եւ դու ես ողորմած և մարդասէր,
Աստուած իմ Յիսուս,
Զգործս ձեռաց քոց մի՛ անտես առնեա:
- 75 Եւ քեզ քեզ Հաւր քում հզարի
Եւ Հոգւոյդ նորոգողի և քո էակցի,
Սուրբ Նորոգութեանդ և մի աստուածութեանդ
Փա՛ռք, իշխանութի՛ւն և պատի՛ւ և երկրպագութի՛ւն
Այժմ և միշտ և յաիտեանս յաիտենից:
- 80 Ամէն:

Այս հատվածը Մատյանի նախորդ տպագիրներին հայանի չի եղել: Ծանոթ է եղել միայն Գ. Ավետիքյանին: Զրացվում է, որ ա-ի դաղափար օրինակը բաղադրան հին ձևագիր է եղել, որին հետևելով՝ նրա գրիչը պահպանել է այլ բառի այլ գրությունը, որը մեզ տանում է ամենաուշը XIII դար: Մյուս օրինակները ա-ի համեմատությամբ ունեն որոշ բառային և քերականական կարգի տարբերություններ: Բերենք դրանցից մի քանիսն ըստ չ՝ ձևագրի, զանքալ

եւ ինս զգո, Բաղդը և ճեզ ինս ստեղծիչ և տէր (տող 7), խաւաւելոց, մալուելոց (տ. 11), առ Հայր ինս անկելոյս (տ. 12), և բովանդակ բոլոր ինս զարշուրեամբ բոլոր պղծալի է (տ. 25—26), սրտի իմոյ ինս իմ (տ. 28), սրտի ինս սերտի (տ. 33), հաւատաւեցեալս ապառաժութեան ինս սանմանեցեալ մեծութեան (տ. 37), զանիմանալի ինս զիմանալի, շնորհապաշտութիւն ինս զարարութիւն (տ. 63) և այլն:

Հատվածը պարունակող ձեռագրերից երկեր XIV դարի գրչության ունեն (Ե-ն օրինակված է 1319 թ. Կիրիկիայում, Ակիւնի վանքում, Դ-ն և Զ-ն՝ 1366 թ., առաջինը՝ Երզնկայի Ավագ վանքում, իսկ երկրորդը՝ Երուսաղեմում, Զ-ն 1618 թվականից է, գրված Հիզանի Ավնդաց գյուղում): Այդ հանգամանքը եւ իր հերթին խոսում է այն մասին, որ Մատթանի՝ ավելի հատվածով ձեռագիր նախօրինակը վաղ ժամանակներից է եկել և ընդօրինակվելով՝ ձեռք բերել որոշ տարածում: Այդ մասին են վկայում նաև ԵՂՅ ձեռագրերի գրիչների հետաքրքիր նշումները հատվածի առթիվ, որոնք իրենց կասկածն են հայտնել նրա բնագրային լինելու մասին, իսկ ԵԶ-ն միաժամանակ հիշատակել են, որ հատվածը պարունակող երկուական օրինակ են ունեցել իրենց ձեռքի տակ. «Աստի յառաջ թուի, թէ չէ ի գրոցս, զի չէ ինչ նման, այլ վասն զի հինգ են օրինակըս, և ի յերկուս կայ և ի յերիս չկայ, բայց գրեմ ի փառս աստուծոյս», — հիշատակել է Ե-ի գրիչը (ձեռ. 3589, էջ 22ր): «Այս թուի, թէ չէ ի գրոցս, այլ վասն զի երկու օրինակս գտի՝ գրեմ», — նշել է Զ-ի գրիչը (ձեռ. 5675, էջ 20ա): Նույն կասկածն ավելի կտրուկ արտահայտված է Դ-ում. «Աստ աստուծոցալ բանն սրբին... ասի ոչ է... Գրիգորի, այլ յայլմէ կցկցումն» (ձեռ. 2088, էջ 21ր. որոշ տեղեր չեն ընթերցվում): Հետաքրքիր է, որ գրիչների կասկածն այնքան խորն է եղել, որ բոլոր չորս ձեռագրերում էլ հատվածը նշաններով անջատված է նարեկացու բնագրից: Իսկ մի այլ ձեռագրի՝ Ի-ի (XVI—XVII դդ.) գրիչը է գլխի շարունակության վրա էջն տնկել է թողել և հաջորդ գլուխն սկսել նոր էջից. երևի նրա հիմք ձեռագրում մեկ հետաքրքրող հատվածը եղել է, բայց նա, այլ օրինակներով ստուգելով ու տառամանկով, այնուամենայնիվ, չի գրել՝ թողնելով ազատ տարածություն (ձեռ. 7081, էջ 23ր):

Ուրեմն, այդ հատվածը արդեն միջնադարում իսկ խորթ է համարվել Մատթանին և կասկածվել կամ մերժվել: Եվ, իսկապես, այն անհարիր է նարեկացու մտածողությանը, զուրկ ներքին կրակից ու քնարական շնչից. 80 տողի մեջ չի հանդիպում մի այնպիսի պատկեր կամ համեմատություն, որը հիմք տար մտածելու նրա բնագրային լինելու մասին: Հատվածը դուրս է մնում Մատթանի սխիզմից ու բանաստեղծական համակարգից: Նարեկացին մեծ բանաստեղծ է մնում անգամ դավանաբանական բնույթի գլուխներում ու իր ներբողներում: Հատվածը միայն և միայն հետագա միջնադարում է՝ իր կարողություններով միջնադարի հանճարեղ բանաստեղծից շատ հեռու մի երկրորդական գրչից, որը փորձել է «ավարտի հասցնել» գլուխը: Ահա թե ինչու նրան մեկ ձեռագիր օրինակով ծանոթ Գ. Ավետիքյանը, հիշեցնելով, որ է գլուխը, ինչպես և Զ, Բ գլուխները, ԱմՆե-ով չի ավարտվում, անվարան գրել է. «...ընթերցող որ, չգիտեմ որպիսի շատություն, կարծելով չնույլ զվերին՝ յուսելու աստանօր խօսս յերկարս զղջականս, անլարմարագիրս՝ յօրինակ ինչ, գրեալ ի թուին ՊԺԳ [1365]: Բայց նկատել արժան է, զի ոչ այս բան միայն, այլ և Զ և Բ, առանց փառաբերության աւարտի՝ պատաղեալ զլիսովին ի կշտամբութեան մեղապարտ տնձինն, մինչև ապա ի բանն Թ վճարեալ զկշտամբանսն...» («Նարեկիւմ», էջ 40, ծնթ. 15): Ուրեմն, ըստ նրա հիշատակումի, «ԱմՆե» ավարտարարը չունեցող Զ—Բ գլուխները, որոնք արտահայտում են բանաստեղծի զգեստն ու ինքնակշտամբանքը, անմիջականորեն կապված են Թ գլխի հետ՝ աչքտեղ ստանալով իրենց լրումը:

Բ Ա Ն Ը

1. Անճղորմ ածական-ստորոգելիական վերադիրը կրկնվում է և երկու տող հետո («Եւ անճղորմ՝ հատուցմունեն»—տ. 8)։ Արդյո՞ք նրանցից մեկնումնկը գրչական սխալի արդյունք է։ Համեմատյն դեպք ձեռագրերն այդ բառերից մեկի կամ մյուսի փխ ուրիշ ընթերցված չեն ապրիս։

2. Ապականութեան է գուրն—հմտ. Սաղմ., ԾԳ, 24։

3. Հմտ. Ես., Գ, 10—11։

Բ Ա Ն Թ

1. Ի կտակ մաղրանաց մատենի—իր Մատյանը կտակ կոչելով՝ նարեկացին ցանկացել է ասել, որ նրա մեջ ցույց է տվել, թե ո՞վ է ինքը, ի՞նչ էր, ի՞նչ եղավ կամ ի՞նչ կարող է լինել այժմ և մահվանից հետո, որպեսզի այն, իբրև կտակ, ապագայում ևս հաստատուն մնա (տե՛ս «Նարեկյութ», էջ 44, ծնթ. 1)։

2. Սույն գլխի 13—17 տողերը երկու տարբեր մեկնաբանություն են ստացել և, ըստ այդմ, թարգմանվել երկու կերպով 2. Նալյանը մեկնել է այսպես. «Այսինքն՝ թե՛ զկիրանանու մայր ծառերն լուծ և թե՛ կշոռյ շինեցից և զմեղս իմ ի մի թաթ կշոռյ լցուցից, և կամ ի կեռ հանկե կախեցից, և զՄասիս լեռնն ի միս թաթ կշոռյն եղից, այնքան ևն յանցանքն իմ, որ նժարի միոյ շափով չկարէ Մասիս լեռնն թեթևացուցանել զմեղս լցեալ թաթ կշոռյն և կամ հաւասարիլ իւրով ծանրութեամբն իմոյս մեղաց...» («Գիրք մեկնութեան», էջ 83)։ Ուրեմն, ըստ Նալյանի բացատրության, Լիրանանի մայրիկները կշեռքի թեթի կամ լծի ևն վերածվում, և նրա մի նժարին բարձված մեղքերի հետ շափվում-կշռվում է մյուս նժարի վրա դրված Արարատը, Այգուկն ևն հատվածը հասկացել ու աշխարհարար թարգմանել նուե Թ. Գուշակյանը («Նարեկ տղոթամատյան ս. Գրիգոր Նարեկացվոյ», Կահիրե, 1926, էջ 25. այսուհետև՝ «Նարեկ աղոթամատյան»), Մ. Եսրանյանը («Գրիգոր Նարեկացի, Մատյան ողբերգության, Երևան, 1960, էջ 35») և Վ. Գեորգյանը («Գրիգոր Նարեկացի, Մատյան ողբերգության. Տաղեր, Երևան, 1979, էջ 53)։ Նալյանը և նրան հետևողներն անտեսել են 14-րդ տողի եւ կամ շաղկապը, որով Լիրանանի մայրիկները և Արարատ լեռը դիտված են իբրև համադաս անդամներ, շարահյուսական հավասար արժեք ունեցող համեմատելիներ։ Գ. Ավետիքյանը հատվածը մեկնաբանել է՝ հաշվի առնելով այդ շաղկապի նշանակությունը. նա գրել է. «... եթե, ասե՛ք, հանդէպ մեղացս ի մի կշիւ եղից զմայրս Լիբանանու կամ զլեռն Արարատիան, այսինքն՝ զՄասիս, ոչ հաւասարին միով շափով կշորդիլ» («Նարեկյութ», էջ 44, ծնթ. 3)։ Ուրեմն, ըստ Ավետիքյանի, Նարեկացին Լիբանանի մայրիկները ոչ թե կշեռքի լուծ է դարձնում, այլ նրանցով ևս, ինչպես Արարատ լեռով, կշռում-շափում է իր մեղքերը։ Ավետիքյանի բացատրության ճշտությունը կողմնակիորեն հավաստվում է հետևյալ ծրինակներով. Հոսի դրբում ասված է. «Եթե՛ կշռելով որ կշեք գրարկութիւնս իմ և զցաւս իմ միանգամայն բառնայր ի լուծ կշոռց, քան զաւաղ ծովու ծանրագոյն լինէր» (Յոր, Զ, 2—3)։ Կամ Նարեկացու անմիջական նախորդի՝ սլաւոնիչ Հովհաննես Դրասխանակերտցու մոտ կարդում ենք. «... և ի լծակս կշոռց եղեալ զերկունս տաղնայ տարուկուսանաց...» («Յժովհաննու կաթողիկոսի Դրասխանակերտեցոյ Պատմութիւն Հայոց», Թիֆլիս, 1912, էջ 219)։ Ընդգծված բառերը ցույց են տալիս, որ գրաբարում լուծ կշոռց (կամ՝ լծակ կշոռց) ունեցել է նաև կշեռքի թաթի, նժարի իմաստ (հմտ. «Նոր բառգիրք հայկազեան լեւոյութ», Ա, էջ 894)։ Հետևաբար, Նարեկացին ի մի լուծ կշոռց զաղեցից ասելով հասկացել

է մայրիները կշեռքի մի թափին կապելու նշանակությամբ, իսկ տ. 15-ում գործածել նրան համեմատաբար նմար բառը (ի կէտ ամբարձման նմարի միայն): Հատվածը Ավետիքյանի մեկնաբանության համաձայն է թարգմանել Գ. Նաչատուրյանը (սեպտեմբ. Մատենան ողբերգութեան, էջ 20), որով շեղումներով՝ նաև Մ. Գուրգենյանը («Աշխարհաբար Նարեկ», Կ. Պոլիս, 1902, էջ 43):

Տող 14-ում ձևագրերի մեծ մասը Արարատեան անունն ունի Արարադեան (նաև՝ Այրարատեան, Այրարադեան) գրությամբ, իսկ երկու զրազիր տալիս են տարբեր ընթերցվածներ՝ Նարարադեան (Տ), Սարարադեան (Ե), ընդ որում վերջին դեպքում գրիչը նախապես գրել է Այրարադեան և ապա սրբագրել Սարարադեան: Նարարադեան աղճատ ընթերցվածն, անշուշտ, առաջացել է նույն տողի զլեռոնն (ինչպես ունեն բաղմաթիվ ձևագրեր) բառի վերջին և մասնիկը նրան միացնելու և այդպիսի բառանջատումով գրելու հետևանքով, այն է՝ զլեռոնն Արարադեան ընկալվել և գրվել է զլեռոն Նարարադեան:

Ավելի հետաքրքիր է Ե-ի Սարարադեան սրբագրումը: Սարարադ անունը հանդիպում է հայ մատենագրության մի քանի հուշարձաններում՝ Փալեստին Բուզանդի պատմության մեջ, Մովսես Խորենացու վերագրվող «Պատմութիւն սրբոց Հռիփսիմեանց» երկում, Գրիգորիս Աղթամարցու «Դու գրաստ Էդեմայ...» սկսվածքով տաղում, 1292 թ. զրազրված մի ավետարանի հիշատակարանում, ինչպես նաև Մենուցի գրքի՝ Կյուրիզ Աղեքսանդրացու հեղինակություն համարվող մեկնության հայերեն թարգմանության մեջ (տե՛ս Վ. Ինգլիզյան, Հայաստան Սուրբ Գրքի մեջ, Վիեննա, 1947, էջ 47—48): Սարարադ լեռը ցույց է տրվել Վանա լճի հարավում, Կորդուք դավառում՝ նույնացվելով այժմյան Զուգի-դադ կոչվող լեռան հետ, որի վրա, ճշտ տեղական ավանդության... ջրհեղեղից հետո կանգ է առել Նոյի տապանը» (տե՛ս Ս. Սեմյան, Հայաստանը ըստ «Աշխարհացոյց»-ի, Երևան, 1963, էջ 39): Լեռան Սարարադ գրության ձևը հայագիտության մեջ համարվել է աղավաղում՝ առաջացած այդ անունն առաջին անգամ գործածող Փալեստին Բուզանդի պատմության մի տեղի զրազրված աղճատման ճանապարհով. ենթադրվում է, որ ի վնաս Արարադայ կապակցության լիարժեք բառի վերջին և-ն շփոթվել է ա-ի հետ, իսկ սա էլ բաժանվել-միացվել հաջորդ Արարադայ բառին՝ տալով Սարարադայ (տե՛ս Վ. Ինգլիզյան, նշվ. աշխ., էջ 48—49): Այդպիսով, Սարարադ ձևը մի աղավաղում է, որ հայ մատենագրության մեջ ստացել է որոշ բազաբացիություն: Այս կարծիքի ճշմարտացիությունը հավաստվում է և՛ Սեբեոսի պատմության Անանունի հատվածով (տե՛ս նույն տեղում, էջ 49), և՛ մանավանդ, Մովսես Խորենացու «Պատմութիւն Հայոց»-ի Հայկի ապստամբությանը վերաբերող գլխով. ալղանի Հարավային Հայաստանի այն դավառը, որ հայոց նահապետը դադիվել է, անվանվում է Արարադի երկիր, որը, ինչպես նշել է Ստ. Մալխասյանը, «Այրարատյան նահանգը չէ՝ Հայաստանի կենտրոնում», այլ Կորդուք՝ իր Արարադ լեռով (տե՛ս Մովսես Խորենացի, Հայոց պատմություն, թարգմ. Ստ. Մալխասյանի, Երևան, 1940, էջ 265): Նարեկացու Մատյանի մեր Ե ձևադրված, որը մինչև Երևան տեղափոխվելը պատկանել է Վանի Ս. Մահակ եկեղեցուն և, հավանաբար, օրինակված է վասպուրականի հարավի զրազրված անուններից մեկում, XIII դարում, Այրարադեան ընթերցվածը, դուրս տեղական մատենագրական ավանդույթի ազդեցությամբ, սրբագրել է Սարարադեան՝ նկատի ունենալով ոչ թե Արարատ-Մատիսը, այլ Կորդուքի Արարադը, իսկ ի՞նչ է նկատի ունեցել ինքը՝ Գրիգոր Նարեկացին: Անշուշտ, Այրարատ նահանգի Արարատը և ոչ թե Կորդուքի փոքր լեռը, որը «մեղքերը» չափելու համար հաղիվ թե բանաստեղծին պատշաճ համեմատելի լինելու նարեկացին իր Հարավային տաղում ևս երկու անգամ հիշատակում է Արարատը՝ նրա Մասիս անունով. «Սալյն այն իշանէր ի լեռնէն ի Մասեաց», «Ի Մասեաց յաջ կողմանէն» (տե՛ս Գրիգոր Նարեկացի, Մատենագրութեան, էջ 473): Ահա թե ինչու Մատյանի բաղմահմուտ մեկնիչներ Հ. Նալյանը և Գ. Ավետիքյանը, ինչպես տեսանք, առանց կասկածելու շղիառն Արարատեան»-ը հասկացել ու բացա-

տրբել են որպես Մասիս լիւո՝ Իսկ մեր գրչագրերի Աւարատեան և Աւարադեան տարրեքերցվածներին զերադասել ենք առաջինը՝ հետեւելով ավելի բնորոշված գրութայնը:

3. Հմմտ. Մարկ., ԺԱ, 12—14, 20—21: Մատթ., ԻԱ, 18—20:

4. Այստեղ ևս, ինչպես տ. 20—21-ում, ակնարկելում է Քրիստոսի անկեղծ շոքացած թղթին (տե՛ս նաև ՁԱ զլխի 2-րդ ծնթ.):

5. Տե՛ս Առակք, ԺԸ, 17:

6. Պ₁—₃ -ում և Պոլսի 1782, 1789 թթ. տպագրերիւմ տողն այսպես է. Եւ զայս զաղաւնեաց մտաց խորհրդոց: Պ₄-ը և մնացած բոլոր տպագրերն ունեն այսպես՝ Եւ զայս մտաց խորհրդոց զաղտնեաց: Երկու դեպքում էլ բառերի շարադասութեան խիստ նկատելի տարբերութիւնը ձեռագրական հիմք ունի (տե՛ս տարրեքերցվածները), ընդ որում առաջին տարբերակը հանդես է գալիս փոքրաթիւ գրչագրերում, որոնք բոլորն էլ պատկանում են Ա և Բ ձեռագրախմբերին, հետեւեալս և բնագրում նախընտրել ենք տողի մյուս տարբերակը, որը վկայված է ձեռագրական բոլոր խմբերով: Միակ շեղումը զայնք ընթերցվածն է: Բոլոր տպագրերն ալ բառը հանդես է գալիս հայցականի ձեով՝ զայսզս, ինչպես պահանջում է նրա լրացալը՝ խոստովանելալ բայը տ. 60-ում: Սակայն դա հավանաբար Մատյանը հրատարակողների ուղղումն է՝ առանց ձեռագրական հիմքի, ըստ քրիստոնեական պահանջի: Մեր օգտագործած բոլոր ձեռագրերը, բացի Գ₁-ից, ունեն զայնք: Գ₁-ը (այսինքն՝ այդ գրչագրի նորոգված մասը) ըստ հրեւոյթին օրինակված է XVIII դարում, թրեւս Մատյանի առաջին տպագրերին որեւէ մեկից և ոչ թե ձեռագրից: Ուրեմն տպագրի ուղղումն անցել է նրան: Որքան էլ զայնք տարրեքերցվածն այս դեպքում ճիշտ համարվի, այդուամենայնիւ բնագրում դրել ենք ձեռագրական զայնք՝ ձեռք՝ նկատի ունենալով, որ նույնիսկ դասական շրջանի գրարարութեւ ուղղական հոլովածը երբեմն փոխարինել է հայցականին: Հիշենք Սաթեղիկի առեւանդումը պատկերող հատվածը Խորենացու պատմութիւնից, ուր ևս հանդիպում են նույնպիսի անկանոն ձեւեր (տե՛ս ՁԷ զլխի 6-րդ ծնթ.): Նարեկացին գրել է զայնք, բայց հասկացել հայցական հոլով նշանակութեամբ:

7. Տե՛ս Ղուկ., է, 41—43:

Բ Ա Ն Ժ

1. Այս տողից հետո չ ունի՝ իբր զՅուդաս և Ակիաութիւլ (տե՛ս տարրեքերցվածները): Դա բնագրային լինել չի կարող. անշուշտ մեկնարանական լուսանցարութիւն է եղել և վերաբերել է 6-րդ տողին, բայց չ-ի կամ նրա նախօրինակի դրիչը շփոթել և տարել է բնագրի կարգը: Յուդաս-ին կարելի է նույնացնել մատնիչ առաքյալ Հուդա Իսկարիօտացու հետ, որը, ըստ ավանդութեան, խղճի խայթից ինքնասպանութիւն է գործել: Ակիաութիւլը (ճիշտը՝ Ափի-տութիւլ, ինչպես հանդիպում է Ս. Գրքում և հայկական աղբյուրներում. տե՛ս Բ Թագ., ԺԵ, 12 և ԺԷ, Մովսեսի Կաղանկատուացոյ Պատմութիւն Աղուանից աշխարհի», Թիֆլիս, 1912, էջ 39, Գ. Հովսեփյան, Հիշատակարանք ձեռագրաց, Անթիլիաս, 1951, սյուն 471) եղել է Իսրայելի թագավոր Դավթի մտերիմներից մեկը: Երբ Արիսողոմն ապստամբել է Դավթի դեմ, անցել է առաջինի կողմը: Սակայն Արիսողոմը հրաժարվել է հետեւել նրա խմաստուն խորհրդին, և Ափ-տութիւլը, կանխազգալով ապստամբութեան անհաշու վտանգներ, ինքն իրեն կախել է:

2. Այս տողից հետո ալֆաբետ բնագրի կարգում, իսկ թէ լուսանցարում ունեն՝ Եւ այս Սլաւոնէս և Նիկոդիայիս, որը հայտնի է եղել Պ₄ տպագրին (ընկած է զլխավոր տարբերութիւնների ցուցակում, էջ 389): Դա ևս, անշուշտ, բնագրային լինել չի կարող. հետագա գրիչներից որեւէ մեկի լուսանցային բացատրութիւնն է տ. 7—8-ի համար, որ մի շարք ձեռագրե-

րում սխալմամբ մուծվել է րնագիր: Դրանք՝ բոլորն էլ Բ խմբի գրչագրեր են: Լուսանցագրութեան հեղինակը հանձին Սիմոնյանի, ըստ երևույթին, նկատի է ունեցել Սիմոն մոզին (Գործք, Ը, 9—24), որը հոգևոր պարզեկները առևտրի գործ էր դարձրել, որից և սխալման ևս պատճառ էր: Իսկ թե ո՞վ է եղել Նիկողայանյանը (կամ Նիկողայիս), մեզ չհաջողվեց պարզել: Բայց չի նույնանում Նիկողյանյանի հետ, որը Քրիստոսին նվիրյալ անձ է եղել (տե՛ս Յովհ., ԺԺ, 39): Այդ անունը Սուրբ Գրքում բացակայում է:

3. Այս տողից հետո դարձյալ բացատրվում է Բ խմբի մի շարք ձեռագրեր՝ աղծմատքա րնագրի կարգում ունեն՝ «Եւ կարծիք են առ այս անակնկալ երկիրդ յամենահնար և երկայնամիտ դատողն իբր առ կրեւտացի լրեալն և կորնթացի տարագրեալն» (տե՛ս տ. 9-ի տարբերությունները): Նույնը է ունի լուսանցքում, մի հանգամանք, որ ինքնին վկայում է, թե Մատթանի բանաստեղծական ընթացքին չհամընկնող այդ հատվածը նույնպես հետագա մեկնաբանական լուսանցագրություն է, որը գրիչներից շփոթվել ու օրինակվել է րնագրի հետ խառը: Հետագայում է, որ Ը-ի գրիչը թեև այն գրել է րնագրի կարգում, բայց կասկածել ու կողքին, լուսանցքում կեանք է դրել: Այդ հատվածը ծանոթ է եղել Պ₄ տպագրին, որը այն, իբրև ոչ րնագրային, բերում է զլխավոր տարբերությունների ցանկում (էջ 389):

4. Այս տողի լավիլիզով գազան թափերի համար Եւ ունեն լուսանցային բառարացատրություն՝ «ինձն է»: Բացատրության աղբյուրը Մատթանի միջնադարյան մեկնությունն է, որտեղ ասված է. «...լավիլիզով գազան, որ է ինձն, որ պատահեալ անասնոց ծակէ և զարինն խմէ և լիզէ և զշաղիխն, որ է լաշն, թողու և լավիլիզով՝ արեամբն զգոծխորովայն պարարէ» (տե՛ս ձեռ. 5650, էջ 339—340ա): Այս բացատրությունը 10-րդ տողը մեկնելիս նկատի է ունեցել նաև Գ. Ավետիքյանը (հմտ. «Նարեկում», էջ 48, մեթ. 1):

5. ...զգանեալ րազմանաւորածեալն հեծանաւ—Մատթանի մեկնիչներն այս բառերին հատուկ ուշադրություն են դարձրել: Միջնադարյան մեկնության մեջ հեծան բացատրված է իբրև հաստ թիր կամ մահակ, «մեղաց մահակ» (տե՛ս ձեռ. 5650, էջ 340ա): 2. Նալյանը րնագրի ընդհանուր կապակցության մեջ այդ բառը մեկնել է այսպես. «... զի որպէս ցորեանն, ծնծեալ հեծանաւ և հոսեկեաւ, մաքրի ի յարդից և ապա թէ, իբր առ ի մխիթարութիւն, ի շտեմարանն հաւաքի, այսպէս և ես՝ զիս (առէ), զկնի ծնծելոյս և ի դուռն մահու հասուցանելոյս, շնչաւորեցից թիրեալ յանկեղանական, մահահանգոյն մեղաց մահուանէ...» («Գիրք մեկնութեան», էջ 83): Գ. Ավետիքյանը հեծանը հասկանում է ըստ միջնադարյան մեկնիչի՝ հաստ գավազան կամ թիր, իսկ զգանեալ բազմանաւորածեալն բառերը բացատրում երկու տարբեր առումով՝ «ի բազում տեղիս մարմնոյն հարուածեալ» կամ «սաստիկ հարկանող» («Նարեկում», էջ 48, մեթ. 2):

6. Տ. 25—28-ում շրջառության մեկնարկվում է Ենոքը (տե՛ս Սենդ., Ե, 24: Եբր., ԺԱ, 5): Այդ աղևարդը նկատել են միջնադարյան մեկնիչը (տե՛ս ձեռ. Ն 5650, էջ 340ա—բ) և Մատթանի գրիչները: Տիր գրչագրերն այդ կապակցությանը ունեն հետևյալ մեկնությունը. «Զնոով աչս ի վեր ասէ, բան զայնսն, զոր առաքեալ թուէր, որք հաւատով արդարացան, զորոց ասէ ազնաւականի իմն ցանկացեալ, այսինքն է՝ երկնաւորին» (ձեռ. 5558, էջ 21բ. հմտ. ձեռ. 5707, էջ 11բ, 4938, էջ 20բ, 2083, էջ 32ա: Վերջին ձեռագրի գրիչը մեկնաբանական այդ լուսանցագրությունը սխալմամբ տարել է րնագրի կարգը, տ. 28-ից հետո՝ նրանից առաջ դնելով լուծումն բառը): Ընդգծված մասը Ս. Գրքից է (տե՛ս Եբր., ԺԱ, 16):

7. Հմտ. Եբր., ԺԱ:

8. Տող 33—40-ը տպագիրներում, բացի Պ₄-ից, բացակայում են: Պ₄-ը դրանք բերում է ոչ թե րնագրում, այլ զլխավոր տարբերությունների ցուցակում (էջ 389): 2. Նալյանին ևս հայտնի չեն եղել: Այդ տողերի նկատմամբ որոշակի վերաբերմունք ցույց չի տվել նաև Գ. Ավետիքյանը, որը դրանց ծանոթ պետք է լիներ գեթ Պ₄ տպագրից: Այդ հատվածն ունեն բա-

ցառապետ միայն Ռ խմբի ձեռագրերը (թվով 11)։ Այն, անշուշտ, եղել է նաև Յ գրչագրում. որը, ինչպես գիտենք, սկզբի մասով թերի է։ Հատվածը չ գրչագրում գրված է լուսանցքում, այնքան ձեռագրերը նրա հեղինակային լինելու կապակցությամբ ինչ-որ կասկած են հանդես բերել, որովհետև օրինակելով բնագրի կարգում՝ նրա գիմաց, լուսանցքում, գրել են կետեր (աբ) կամ բնագրից անշատել նշանով (չ)։ Մյուսներում (հրչա) այն կասկածի տակ չի առնվել, դիտվել է որպես բուն բնագրի մաս։ Ութ տող կազմող այդ հատվածը ոչ մի բանով չի խախտում զլխի բովանդակային զարգացման ընթացքը, բառապաշարով, շարահյուսական կառուցվածքով ու բանաստեղծական պատկերավորությամբ չափազանց հարապատ է նորեկացու ոճին։ Նույնիսկ կարող ենք ասել, որ նրա առանձին տողեր իրենց զուգահեռ նմանակներն ունեն Մատյանի այլ զլուխներում։ Վերջիններ նրա երկու տողը.

Եւ ի մետաղս այսոցն կրկին ընկելո՞ղեալն,

Եւ յանդունդս շարեաց սուղեալն...

Սրանց, իբրև միեկնության հեղինակի հորինվածք, շատ են մոտ Մատյանի հետևյալ տողերը, առնված տարրերի զլուխներից (համընկնող բառերն ընդգծում ենք)՝ «Եվ... յանդունդս որ խորոց իցէ քնկուղեալ» (Գ, 121—122), «Եվ յանդունդս խորոց սուղեացես» (ԺԲ, 30), «Ոչ զնոսին... յանդունդս երկրի սուղեցես» (ԼԶ, 34—35), «Պնդին ի մետաղս ահեղ հրամանիդ այսալանացն դամարք» (ՂԱ, 19)։ Միայն տասնեակ գրչագրով վկայված հատվածի հետ ըստ երևույթին նույնն է կատարվել, ինչ Ձ զլխի տ. 26—29-ի հետ. ավելի տարածում են գտել Մատյանի այն ձեռագրերը, որոնցից հատվածը դուրս է մնացել. հետագա գրիչներն էլ, նախկինը երկն ընդօրինակելիս, նկատելով, որ սակավ գրչագրերում է այն հանդիպում, իրենց հերթին կասկածել են ու դերադասել չափահասն էլ այն։

9. Գ. Ավետիքյանի «Նարեկյութի» բնագրին ունի ընտրականաց (էջ 47), որը հավանաբար վերիպակ է. մնացած բոլոր աղագրերն ենք և մեղ հայտնի ձեռագրերն այդ բառն ունեն որոշիչ հոգով՝ ընտրականացն։

10. Հմմտ. Ա. Կորյն., ԺԳ, 13։

11. Սևմամբի բառը բառարաններում չի հանդիպում. թերևս սևմամբ (սերմեր) ձևի եզակին է, որի միակ վկայությունը Նարեկացու Մատյանն է։ Գ. Ավետիքյանն այդ բառը դիտում է սևմմ հոյակապի սևուական սևմման ձևի վրա ի մասնիկի հավելումով կազմված անանցավոր բառ, ինչպիսի՝ ամառանի, ձմեռանի, գարնանի (գարնայնի) և այլն («Նարեկյութ», էջ 49, ծնթ. 10)։

12. Հմմտ. Ղուկ., ԺԷ, 6։ Մարկ., ԺԱ, 23։

13. Միջնադարյան քրիստոնեական ըմբռնմամբ հավատը, սերը և հույսը համարվել են «աստվածաբնակ» առաքինություններ։ Ինչպես գրել է Մատյանի միջնադարյան մեկնիչը, «Հաւատ է Հայր, յոյս է Որդի, սէր է Հոգին Սուրբ» (տե՛ս ձեռ. 5650, էջ 341ա)։ Նարեկացին Ժ զլխում տալիս է այդ մտքի բանաստեղծական ձևակերպումը.

ՆՐՈՐԴՈՒՔԵԱՆԸ ՎԻՈՒՄՈՒՆԻՍԻ ԱՆՈՒՄՔՆ ԿԱՄԱՍԻԱԿ ԴԱՒԱՄԲ՝

ԸՆԴ ՍԻՐՈՅՆ ԴԱՍԵԱԿ ԵՎ ԵՈՒՄՅ՝

ՁԻ ԻՇ ԳԵՐԻՍԸ ԴԱՍՈՒՄԻՍ ԱՌԱՆՃՆԱՌԱՍԿԱՆՍ

Ի մի Ե ի նոյն խորհուրդ դիտեսցես... (տ. 69—72),

Նարեկացին, իբրև խորհրդապաշտ, Մատյանում, հատկապես Ժ զլխում, առանձին ուշադրություն է դարձնում հավատին՝ «մեղերնով ծանրաբեռն» իր անձի փրկությունը տեսնելով ոչ

թե սոսկ ուժգին զղջումի ու հուսահատ ինքնամերկացման, այլ լուսավոր հավատով զղջումի մեջ, Հավատը, հույսն ու սերը նրա համար մաքրագործման հանապարհով դեպի կատարյալը, բարձրագույն իղեակը տանող զազափարենք էն:

Բ Ա Ն ԺԱ

1. Այս տողն ունեն մեր օգտագործած ձեռագրերից 12-ը և բոլոր տպագիրները, Ը-ն ունի ուշ գրչությամբ: Եթ ձեռագրերի գրիչները կասկածել են տողի ընագրային լինելուն և լուսանցքում կետերով խաշանիչ են դրել՝ իբրև հանման նշան, Ե-ի գրիչը տողը գրել է լուսանցքում, աստղանիչ է դրել՝ մատնացույց անելով համապատասխան տեղը բնագրում:

Հայկազյան բառարանն ունի տողը՝ վկայակոչված նորագիտ բառահոգվածի համար. Սառաասուգեալ նորագիտ մեղօֆն անջրելեօֆ: Բայ են թողնված 24-րդ տողի ծանոթւթեամբ... կործանման բառերը: Այսպես էլ թարգմանել է Թ. Դուշակյանը (տե՛ս «Նարեկ աղոթամատյան», էջ 30):

Տողն ունեն ավել հատվածներ ունեցող ձեռագրերը: Կարելի է մտաձել, որ այս տողը, թերևս, բնագրային չէ: Այն կարող էր լինել լուսանցային բացատրություն և մուծվել բնագիր: Կ. Ավետիքյանի օգտագործած ձեռագրերից մի քանիսը նույնպես չեն ունեցել տողը. «Այս չիբ յօրինակս ինչ» («Նարեկլուծ», էջ 54, մեթ. 5): Ավետիքյանը, սակայն, չի կասկածել, որ տողը բնագրային է:

2. Տե՛ս Բ Մակար., Ա, 19—20:

3. Հմմտ. Ելք, Լ, 8:

4. Տե՛ս Յովհ., ԺԱ, 17—44:

5. Ենովբի մասին՝ տե՛ս Մենդ., Ե, 23: Եբբ., ԺԱ, 5:

6. Ահարոնի մասին՝ տե՛ս Ելք, ԼԲ, 1—6:

7. Դավթի մասին՝ տե՛ս Բ Թագ., ԺԲ, 1—13:

8. Պետրոսի մասին՝ տե՛ս Մատթ., ԻԶ, 75:

9. Փոքր Եղիազարը Մովսեսի կրտսեր որդին էր: Նրա մասին՝ տե՛ս Ելք, ԺԸ, 4: Ըստ Նարեկացու՝ մեղքեր գործելուց, մեղանշելուց հետո էլ մարդ կարող է արժանանալ աստվածային շնորհին՝ հավատով ապաշխարելու դեպքում, ինչպես հրեմն այդ շնորհին արժանացել են Ենովբը, Ահարոնը, Դավթի, Պետրոս առաքյալը, Մովսեսի կրտսեր որդին՝ Եղիազարը և ուրիշներ:

10. ... ի մեծագունիցն վկայեցաւ—այսպիսի ունեն, բացի ձեռագրերից (տե՛ս տողի տարընթերցվածները), Պ₂₋₃-ը, ինչպես նաև Պոսի 1782 և 1789 թթ. տպագիրները, իսկ Պ₁-ը, Պ₄-ը, «Նարեկլուծ»-ը, Վենետիկի 1840 և Բուենոս Այրեսի 1948 թթ. տպագիրներն ունեն մեծագունիցն վկայեցաւ: Վկայեցաւ բայը պահանջում է բացառական հոլովով ներգործող խնդիր, ուստի ճիշտ ենք համարում ի մեծագունիցն ընթերցվածը:

11. Տե՛ս Ղուկ., ԺԵ, 11—32:

12. Տե՛ս Ղուկ., է, 37—48:

13. Տե՛ս Ղուկ., ԺԸ, 9—14:

14. Տե՛ս Ղուկ., ԻԳ, 39—47:

15. Տե՛ս Ղուկ., ԻԳ, 34:

16. Տե՛ս Դործք, Ը, 1—3:

17. Իսկ ուր... փոխեցաւ—70—78-րդ տողերի իմաստը միջնադարի մի մեկնիչ այսպէս է մեկնարանել. «Ենովք, որ տուժեաց զտուգանս նախահօրն պահօքն և յերկինս փոխեցաւ» (ձեռ. 5650, էջ 342ր), մի այլ մեկնիչ այսպէս՝ «Հաւատովս ննովք և փոխեցաւ» (ձեռ. 1566, էջ 336ա), Այս մեկնութիւնն է, որ «Զենովք ասէ» ձեռագրամամր անցել է մի խումբ ձեռագրերի ՇՕՔԵԼԻՔ, իսկ Ի-ում նույնիսկ միջարկվել է 70-րդ տողին. Հ. Նալյանը հատվածին տվել է գրեթե նույն մեկնարանութիւնը. «Ենովքն ամուր է պահել բնական օրենքը, «մերձաւորագոյն զուով պատուիրանին նախահօրն», ուստի «ոչ միայն քաւեցաւ յանիծիցն, քի՛չ չոզ էիր և ի հոգ զարձցիս, ալլև շարշարեղան մարմնով բանական բնութեանս՝ կենաց կարապետ եղև», այսինքն՝ տեղափոխվեց երկինք՝ հաղթելով մահին («Մեկնութիւն աղօթից», էջ 96)։ Դ. Ավետիքյանը ևս հետևում է նույն մեկնութեանը. «Ենովքը, նախքան զրավոր օրենքը, պահել է բնական օրենքի ավանդը, հավատարիմ է եղել դավանության սկզբնաւոր՝ Արարհամի պատվիրանին և Ազամի մեղքը համարելով իրենը, մարմնի շարշարանքով կրկն է նրա պատուհասը և ոչ միայն բավել է նրա մեղքը, այլև հողում թաղվելուց հետո էլ թիրքն յաղթող մահու և կարապետ կենդանութեան բնութեանս՝ փոխեցաւ կենդանութեան» («Նարեկիւծ», էջ 55, ծնթ. 12)։

18. ...շարտրեամբն—այս բառի համար Ավետիքյանը նշել է. «Յայլ տպագիր եղեալ էր՝ շարտրեամբն» («Նարեկիւծ», էջ 55, ծնթ. 13)։ Այդ տարբերակը ցվածը, սակայն, չեն տալիս ոչ մէկ օգտագործած ձեռագրերը և ոչ էլ միզ հայտնի տպագրերնրը։ Գուցե նկատի է ունեցել Ոսկան երևանցու անավարտ տպագրութիւնը։

19. Հմմտ. Ես., ԾԳ, 10։

20. Տես Հռովմ., Բ, 33—34։

21. «Նարեկիւծն» ունի՝ ըստ առաջնական բանիս։ Ունիս բնիկը ցվածը շունն ինչպէս մեք պտագործած ձեռագրերը, այնպէս էլ միզ հայտնի բոլոր տպագրերնրը։ Ավետիքյանը չի անդադարձել տողին, չի նշել որեւէ աղբյուր։ Ունիս ձեռ, թվում է, տպագրական վրիպակ է։

Բ Ա Ն Ժ Բ

1. ...յառաջնումն զղջմանն յուսահատութեանն բանիւ լիայ.—նկատի ունի նախորդ պոլսները. ըստ Դ. Ավետիքյանի՝ 2, է և Բ (տե՛ս «Նարեկիւծ», էջ 58, ծնթ. 1), իսկ ըստ Հ. Նալյանի՝ Թ և Ժ պոլսների առանձին հատվածներ (տե՛ս «Գիրք մեկնութեան», էջ 99)։ Եթե այդ պոլսներում բանաստեղծն արտահայտում է իր հուսահատութիւնը հոգին կորստյան դատապարտած լինելու մասին, ապա այստեղ հուսահատութեան այդ ուղերին հակադրում է փրկութեան հույսի պաղատանքները, վերստին փարվելով մեղքերից մաքրվելու և երկնային երանութեան արժանանալու հավատին։

2. Զմիջնորդ ազդման կափուցմանց երկակի շքանցս.—հին լուծմունքի մեկնարանութեամբ՝ փակ շուրթերի ներգործման այդ միջնորդը միտքն է, որ ազդում է հոգու և մարմնի վրա (ձեռ. 5650, էջ 345ա)։ Հ. Նալյանը համամիտ է այս բացատրութեանը. «զմիտս իմ (որ է ազդարար հոգւոյս և մարմնոյս) արարից բանալի ըստ արժանւոյն փակեցեալ և կարեալ շրթանցս և նորոգեցեցից զերգ հառաչանաց» («Գիրք մեկնութեան», էջ 102)։ Ըստ Դ. Ավետիքյանի, ազդման այդ միջնորդը աղօթքն է, «որ է միջնորդ աղօթելոյ ի պապանձումն շրթանցս արժանապէս փակելոց վասն մեղաց», իսկ մեկ այլ բացատրութեամբ գրիչն է, «որ է գործի աղօթելոյ կամ խօսելոյ պատանձաւ շրթանցս. զի գիրն է նշանակ խօսից» («Նարեկիւծ», էջ 59, ծնթ. 8)։ Թվում է՝ ավելի ճիշտ է աղօթքը։

3. «Նարեկություն» ունի յեղանակությանցս—ձեռագրերը և մյուս տպագիրները շէն տայիս այդ բնիկներցվածքի Թերես տպագրական վրիպակ է:

4. Գլ-ը այս տողից հետո ունի «Վերստին յաւելուած... խաւար ընդ աստուծոյ» վերնագիրը՝ առանց գլխակարգի համարակալման: 3 ձեռագրից բացի, այս գլուխն ունեցող բոլոր ձեռագրերը և տպագիրներն ունեն ենթախորագիր. Մաղրանք զաւրատուք առնաւուց զիշերայնոյ՝ յուսանցքում կամ բնագրի կարգում՝ աննշան տարընթերցվածներով: Այս ենթախորագիրը կա նաեւ այն ձեռագրերում. որոնք ունեն հակիրճ կամ ընդարձակ վերնագրերի ցանկ: Կարծում ենք, որ ենթախորագիրը հեղինակային չէ, այլ միջարկված է բնագրին: Իր խոր քննարկանութեան շնորհիւ, այս հատվածը ձեռք է բերել հարաբերական ինքնուրույնություն, դիտվել որպէս գիշերային աղոթք, ընդօրինակվել աղոթագրքերի մէջ, որի հետեւանքով էլ ծագել է վերնագրի անհրաժեշտությունը: Մինչև իսկ այն արժանացել է առանձին մեկնութեան (տե՛ս «Պարզարանութիւն հոգնեւուդ սազմոսացն Դաւթի Մարգարէին», Վենետիկ, 1687, էջ 814. «Մաղթանք դժբաւորք ընդդէմ զիշերայնոց, սրբոյն Գրիգորի Նարեկացւոյ», զլ. ԺԲ, մեկնարանութեամբ հանդերձ, տունը 16, էջ 814—819): Վերնագիրը կարող էր մուծվել բնագիր՝ հատվածը դնորին գտնելու համար: Որ այս և մի քանի այլ գլուխների (ԻԸ, ԼԳ, ԼԴ, ԼԱ, ԼԵ) ենթախորագրերը կարող են զրջագրական միջամտություն լինել և ոչ թէ հեղինակային, նշել է նաև Գ. Ալիստիքյանը: Մասնաւորապէս ԻԸ գլխի «Ընդդիմամարտ զիւսաց այս նուագ աղաւթից և դիւսարսուռ ջերմատաղանալ ախտաւորութեանց աստուծով փարատիչ» ենթավերնագրի մասին նա գրում է. «Յաղագս մակարիս չէ յայտ՝ արդեօ՞ք սրբոյ վարդապետին իցէ, թէ այլոյ ուրումն» («Նարեկություն», էջ 139, մեթ. 21): Իսկ ԼԱ գլխի «Բանք պաշտելիք հաշտեցուցիչ աստուծոյ» ենթախորագրի մասին՝ այսպէս. «Այս մակագիր ի մեր օրինակս դնի ի լուսանցսն. նշանակեալ թէ ոչ է սրբոյն, այլ յալոց եղեալ. զոր յետոյ գրիչքն ի ներքս մուծեալ են. և ոչ իսկ հաւանելի է՝ թէ սուրբ վարդապետն զխոստովանողական բանս իւր կոչիցէ՝ սքանձալի: Վասն որոյ ըստ կարգի յառաջին բանսն յարելի է յաջորդն. զի յետ բարձրացուցանելով զիրօնս սրբոյն. առ նմին զանձին իւրոյ թերութիւնսն խոստովանի ասելով՝ Այլ ես անպիտանս յամենայնի և այլն» («Նարեկություն», էջ 363, մեթ. 6): Ենթախորագրերը հեղինակային չլինելու կովաններէց մեկն էլ այն է, որ զրանք հիմնականում արտածված և ձեւակերպված են բոստ Նարեկացու՝ ելնելով նրա այս կամ այն արտահայտությունից: Ահա, օրինակ, ԼԳ գլխի այս ենթախորագիրը. «Աղաւթք, որ նախ քան զպատարագն մատուցանի», ենթախորագրին նախորդում է բուն բնագրի հետեւյալ արտահայտությունը. «... Ի դէմս Հոգւոյն Սրբոյ՝ այս եւ աղաւաւաւ, նախընծայ սկզբան պատարագին՝ յորում զառնդ երկնաւոր վեհանի, զայս աղաւթեցի»: Ահնիրն է, որ ենթախորագիրը ծագել է Նարեկացու՝ մեր կողմից ընդգծված արտահայտությունից: Հեղինակի խոսքի անցումը բնական է, ենթախորագիրը՝ ավելորդ:

Ը-ում. ենթախորագրի տակ, լուսանցքում, ուշ գրչութեամբ կա նշում. «Կարմիր գրով ի կարգն գրեալ»: Վ-ում ենթախորագիրը համարակալված է ԺԳ, որի հետեւանքով ԺԳ—ԺԴ գլուխները համարակալվել են ԺԴ և ԺԵ և ԺԵ գլուխը համարակալված է ճիշտ՝ ԺԵ և վերահանդիմած է ճիշտ համարակարգը:

5. Ը-ում և Ի-ում Բ հատվածը (տ. 46—93) համարվում է «եկեղեցէ»-ի՝ երեկոյան ծամի կամ գիշերային աղոթքի Հետաքրքիր է, որ այս հատվածը, իր ենթախորագրով, 1810 թ. Հովսեփ Հովհաննիսյանը թարգմանել է ռուսերեն (տե՛ս «Молитва против ночных ужасов. Сочиненная Григорием Нарекским в лето Господня 1000 года. Тщанием Иосифа Иоаннессова». Санкт-Петербург. В Морской типографии 1810 года):

6. Հետեւելով Ա և մի քանի այլ օրինակների՝ նախընտրել ենք ի դիտի բնիկներցվածքը, որը շունհն ինչպէս ձեռագրերի մեծ մասը, այնպէս էլ բոլոր տպագիրները: Տարընթերցվածքը, կար-

ծում ենք, առաջացել է երկաթագիր S և U տառերի շփոթությունից: Այդ տառերի շփոթության դեպքերի քննությանն անդրադարձել է բանասեր Նորայր Բյուզանդացին (տե՛ս Նորայր Բյուզանդացի, Հայկական բառարանություն, Կոստանդնուպոլիս, 1880, էջ 14—20): Կարգեցես ի դիմի՝ ընդդէմ դիւացն դասու,— ի դիմի ընթերցվածը այստեղ ավելի կրկնաբանության տպավորություն է թողնում՝ ընդդէմ բառի հարևանությամբ, մինչդեռ Կարգեցես ի դիմի՝ ընդդէմ դիւացն դասու,— ի դիմի ընթերցվածը ավելի հիշտ է, հստակ և տեղին (հմտ. Երեմ., 2, 17, «Կացուցի ի վերայ ձեր դէտս» նախադասության հետ):

7. Ի տարբերություն բոլոր տպագիրների, ձեռագրերի մեծ մասը, այդ թվում և Ա-ն, Շունեն 89, 91.—93 տողերը Այդ տողերը, շնչին բացառությամբ, ունեն ավելի հատվածներ ունեցող ձեռագրերը, ինչպես նաև B-ն՝ ուշ գրչությամբ և V-ն, որ ուշ շրջանի ձեռագիր է: Գ. Ավետիքյանը չի կասկածել այդ տողերի բնագրային լինելուն, թեև նկատել է, որ դրանք չկան որոշ ձեռագրերում. «Այլրն պակասին» («Նարեկյութ», էջ 60, ծնթ. 13):

ԻՄՆ ԺԳ.

1. ...Երեւակ անճատութիւն՝ համայն անհին—կրօնական միասնական Հորը, Որդուն և Սուրբ Հոգին տալիս է աստվածության նույն և հավասար պատիվը՝ միավորելով նրանց Սուրբ Երրորդության մեջ: Նարեկացին, սակայն, նրանց դիմում է հաջորդաբար, սկսելով Հայր աստծուց, բայց դա ոչ թե այն պատճառով, որ նա նախապատվություն է տալիս մեկին և ստորադասում մյուսներին, այլ զուտ մարդկային խմայնությանն ավելի դյուրամատչելի լինելու համար: Երեքին էլ նա համարում է հավասարազոր աստվածություն՝ թեև տրոհելով ի պիմաց՝ զանազան դիմբերով, բայց միառեւակ համազուգուրեամբ, նայնազոյ բնութեամբ և միևնույն էություն մ. կամքի ներգործությամբ:

2. ...պատեառ սիրոյ Երկնայնոյ անտուէր լուսոյ — անսավեր լույս փոխարեութիւնը վերաբերում է Քրիստոսին՝ Որդի աստծուն, Երկնային սերը՝ Սուրբ Հոգուն, պատեառը՝ Հայր աստծուն: Հստ նարեկացու՝ մարդկային հանաչողությունն է, որ ընկալում է Հորը որպես պատճառ, մինչդեռ ուղիղ աստվածությունը աստվածային երեք անձերն էլ համարում է համազոյակից և նույնաբնույթ:

3. ...Երեւակաւատեալնդ դաւանութեան—նկատի ունի Սուրբ Երրորդությունը:

4. ...զվէմն հաւատոյ Պետրոս երանեաց—բոտ Մատթիոսի ավետարանի՝ իր աշակերտներին ուղղած Հիսուսի այն հարցին, թե ո՞վ է ինքը, Պետրոսը պատասխանում է այսպես. «Դու ես Քրիստոսն, որդի աստծոյ կենդանւոյ» (Մատթ. ԺԶ, 16): Նրա այս պատասխանը դիտվում է որպես Սուրբ Երրորդության հավատի ամենասեղմ բանաձև: Աստված սակելով Պետրոսը հասկանում է Հորը, կենդանի ասելով՝ Սուրբ Հոգուն, որդի ասելով՝ Քրիստոսին: Այս խոստովանության համար Պետրոսն արժանացավ Հիսուսի երանությանը (տե՛ս Մատթ., ԺԶ, 17—18):

5. ...ար մաքրութեամբն պերճեալին—Գ. Ավետիքյանը մեկնաբանել է այսպես. «Ո՛ր միայն ի մեղանչելն տա՛ն՝ կարօտիմք ողորմութեանդ, այլև յարգարարողութիւնս» («Նարեկյութ», էջ 63, ծնթ. 10): Բ. Գուշակյանն իր Թարգմանություն մեջ հետևել է Գ. Ավետիքյանի բացատրությունը. «Մենք ոչ միայն մեղք դրժած, այլ նաև արդարութիւն ըրած ատեննիս կկարօտինք Քու ողորմութեանդ» («Նարեկ աղթամատյան», էջ 38): Մինչդեռ Նարեկացու խոսքն այն մասին է, որ թեպետ Հին օրենքը ոմանք սրբությամբ էին պահում, սակայն Քրիստոսի հայտնությամբ նրանք ևս նրա շնորհների կարիքն ունեցան:

Բ Ա Ն ԺԴ

1. Անհարկում է Երիտմի ճանապարհին ավազակների կողմից սրով վիրավորվածին, որին օգնություն տուց տվեց անձանոթ սամարացին (տե՛ս Ղուկ., Ժ, 30—35)։

2. ...զգրածիդ սիրտ նմեցայց—այսպես ունեն ^{Պ₂₋₃}-ը, Պոլսի 1782 և 1789 թթ. տպագիրները, ինչպես նաև մեր Ա-ն և մի խումբ այլ ձեռագրեր։ Մնացած բոլոր տպագիրները և մեր ձեռագրերի մի մասն ունեն զգրածիդ զսիրտ նմեցայց, ուր կրկնված է զ նախդիրը։ Զ նախդիրի կրկնությունը բնորոշ է ինչպես դրարարին առհասարակ, այնպես էլ նարեկացու ոճին։ Զ նախդիրի կրկնությունը վկայված է դեռևս խորենացու մոտ պահպանված Գողթան երգերում. զայլուց ղիցազանց զարմից բառնալ զկենդանության (տե՛ս «Մովսիսի խորենացուց Պատմություն Հայոց», Տիգրան, 1913, էջ 178, Գիրք Բ, գլ. Ն)։ Նարեկացին ունի. Ըր զամենեցունց ունի զկրից պատանմանց (Բան Գ, տ. 49), Զվիրաւորելոյն տեսեր զվտանգ (Բան ԺԴ, տ. 45), Զմարգարէին յիշեցուցանեմ զարամարացոյն Սամուէլի (Բան ԶԸ, տ. 4) և այլն։ Նախդիրի կրկնակի գործածությունը առավել բնորոշ է սիմֆոնի խոսքին, քանի որ այն թելադրված է ոչ միայն շարահյուսական պահանջով, այլև սիմֆոնի կանոնավորության պահանջամբ։ Խոսքի մեջ, երբ լրացումն իր լրացյալից բաժանված է այլ անդամներով, այսինքն՝ իրարից հեռանալով թուլանում է նրանց շարահյուսական կապը, նախդիրի կրկնությունը զգալի է դարձնում այդ կապը։ Մինչդեռ, երբ լրացումն ու լրացյալն իրար հետ են և կազմում են մի կապակցություն, կրկնությունը դառնում է ավելորդ։ Նախդիրի կրկնությունն այդ դեպքում ավելի շուտ խախտում, քան նպաստում է սիմֆոնի կանոնավորությանը։ Ահա թե ինչու նախընտրեցինք զգրածիդ սիրտ նմեցայց կապակցությունն այստեղ, մինչդեռ տ. 45-ում թողնում ենք զվիրաւորելոյն տեսեր զվտանգ, ընթերցվածը, մանավանդ որ այդպես ունեն թե՛ բոլոր ձեռագրերը և թե՛ բոլոր տպագիրները։

3. Ոչ քանակայապէս ըստ անուրանեան տկար արեւին—նարեկացին Ահարոնի քահանայական հին օրհներ ճամարում է տկար՝ արդարացնելու և զորավոր՝ հանցավորին քարկոծմամբ մահվան դատապարտելու համար։ Այդ օրհներին հակադրում է Քրիստոսի Նոր Օրհները, որը հողու փրկություն է ընձեռում մեղավորին և հավիտենական կյանք (Հմմտ. Բ Կորնթ., Գ, 7—9)։

4. Պ₄-ը և նրանից ծագող տպագիրներն ունեն որպէս ղևատկան։ Մեր օգտագործած ձեռագրերից ոչ մեկը չունի որպէս բառը։

5. Հմմտ. Բ. Օրին., ԼԲ, 11։

Բ Ա Ն ԺԵ

1. Ղուկ. ԺԵ, 3—7։

2. Հմմտ. Սաղմ., ԶԺԸ։ 176։ Եզեկ., ԼԴ, 11—12։

3. Պ₁-ն ունի յանքնակալան, Պ₂₋₃-ը, ինչպես նաև Պոլսի 1782 և 1789 թթ. տպագիրներն ունեն յանքնակ, Պ₄-ը և նրանից ծագող տպագիրները՝ յանքնակալան։ Մի շարք ձեռագրեր ունեն յանքնակն և յանքնակալան ընթերցվածները։ Հայկադյան բառարանը այս բառը վկայակոչում է նարեկացու սողով, զուգահեռաբար տալով երկու ընթերցված. յանքնակալան, փակագծում՝ յանքնակ։ Նախընտրում ենք յանքնակ ընթերցվածը, հետևելով մեր Ա-ի սրբագրությանը, թեև յանքնակն ձևը ևս հարադատ է բնագրին։

4. ՊԿ-ը և նրանից ծագող տպագիրները ունեն կենագործել՝ հրաշագործել՝ բառի փոխարենն է՝ Ավետիքյանի օգտագործած ձևազրկերը ևս ունեցել են հրաշագործել (տե՛ս «Նարեկյութ», էջ 72, ծնթ. 13)։ Ավետիքյանը, սակայն, անփոփոխ է թողել ՊԿ-ի ընթերցվածը։ Մեր օգտագործած ձևազրկերը ևս չունեն կենագործել ընթերցվածը։ Այս ընթերցվածը, սակայն, կարող էր առանձին գրչագրական սխալի հետևանքով՝ հաջորդ տողի կենդանաբար՝ բառի ազդեցությամբ։

5. Տե՛ս Սաղմ., էէ, 5։

6. Հմմտ. Սենդ., Բ, 1։

7. ...զլեբինս հալէ,—հմմտ. «Էներինք որպէս մոմ հալեսցին» (Սաղմ. 'ԱԶ, 5)։ Խերես այս ընթերցվածի ազդեցությամբ է առաջացել հաբրէլ գլեբինս (բան 2Ի, տ. 44) կասկածիցովյան հալէ գլեբինս տարբերակը։

8. Հմմտ. Կս., ԽԴ, 26։

9. Տե՛ս Կս., Կ, 18։

10. Հմմտ. Մատթ., ԺԲ, 22։

11. ...անդուստ ի յատուր—Պ₂₋₃-ը, Պոլսի 1782 և 1789 թթ. տպագիրները, ինչպես նաև մեր օգտագործած ձևազրկերի մի մասն ունեն անդուստ յատուրն։ Նախընտրել ենք ի յատուր կրկնաձևախորափոր ձևը, որը բնորոշ է նարեկացու լեզվին և, առհասարակ, դրաբարին։ Նարեկացին նախորդի կրկնությամբ առանձին Երանդ է տալիս թե՛ իր ոճին և թե՛ խոսքի ուժին։

Յո՛յց ինձ, տէր, ի յելիցն աւուր շնչոյս արձակման,
Մարրութեան ողի, լուսով ամբարձեալ ի յերկաւորացն երջանկաց՝
Պարզեօք սիրոյ քոյ եկեալ հասեալ,
Ի յարդարոցն կատարելոց կարեաց ինձ կցորդ ժամանեցուցես.
Ձանակնկալն բարի՝ չարիս ի յուսահատութեանն աւուր շնորհեսցես,
(բան Բ, տ. 112—116)

Նախորդի կրկնության այս և շատ ուրիշ դեպքեր, անշուշտ, ունեն նաև իրենց շերտաված ձևերը. Ով կեղծաւորդ յարդարոց (բան Բ, տ. 40), Ոչ յելից բարձրութենէ միոյ կանգնոյ կարի աշխիւոյ (Բան 2Դ, տ. 99) և այլն, որոնք նույնքան օրինաւոր են, որքան Նախորդի կրկնությունները։ Միօրինակությունը մերժելի է, ուստի պահպանում ենք երկու ձևերն էլ՝ ելնելով թե՛ ձևազրկերի տվալներին և թե՛ նարեկացու լեզվի, ոճի և տողի ուժի պահանջներին։ Նկատենք, սակայն, որ կրկնանախորդության հաճախականությունն ավելի մեծ է ուշ շրջանի ձևազրկերի մեջ։

Բ Ա Ն Ժ

1. Այստեղ կա քերականական անհամաձայնություն. ձիւրհ հոգնակի որոշյալի ետագառ որոշիչը դրված է եզակի՝ ձիւր։ Այսպիսի ունեն ոչ միայն մեր օգտագործած բոլոր ձևազրկերը, այլև բոլոր տպագիրները, բացի Բուննոս Այրեսի 1948 թթ. հրատարակությունից։ Դ. Խաչատուրյանը, թերևս ոչ առանց հիմքի, ուղղում է ձիւրի։ Հնարավոր է, որ դա լինի նաև իր՝ Դ. Խաչատուրյանի սրբագրությունը՝ առանց աղբյուրի։ Դ. Ավետիքյանի օգտագործած երեք ձևազրկերից մեկն ունեցել է ձիւր (տե՛ս «Նարեկյութ», էջ 74, ծնթ. 1)։ Այդ ընթերցվածը չի տալիս մեր օգտագործած ձևազրկերից ոչ մեկը։ Համաձայնությունը թեև ճիշտ է զուտ քերականորեն, սակայն պարտադիր չէ այստեղ։

2. Հմմտ. Ա. Պետ., Գ, 18—19։

3. Ճանաչել կիզանող ընդհանրաձայն քալանցանցութեան—հմմտ. «Ընդամտանէ ընդ ամե-

նայն վասն յստակութեան, քանզի ճաճաւ է աստուծոյ զօրութեանն...» (Իմաստ., է, 24—25)։

4. Տե՛ս Ղուկ., ԻԲ, 49—51, Մատեոսի աշակերտներից մեկը թրով հատում է ձերբակալելու եկած քահանայապետի զինվորներից մեկի աջ ականջը։ Հիսուսը մատնեում և բուժում է այն։

Բ Ա Ն ԺԷ

1. Այս և 14-րդ տողում նարեկացին օգտագործել է միևնույն՝ զրեկնալս բառը.

Մի՛ խորտակե՛ր զրեկնալս (տ. 14),

Մի՛ ջախջախե՛ր զրեկնալս (տ. 20)։

Կրկնության այսպիսի դեպքերը հարիր չեն նարեկացու ոճին։ Թվում է այստեղ կա ձևազրական վրիպակ, որի հետևանքով նույնացել են տարրեր բառեր։ Հակառակ դեպքում, պետք է ընդունել, որ նարեկացին այդ բառերն օգտագործել է իմաստային տարրեր հրանգավորմամբ։ Մի դեպքում, թերևս, խոսքը հոգու խորտակվածության, սրտաբեկ լինելու, հուսալքության մասին է, մյուս դեպքում՝ մարմնի ջախջախվածության, մարմնապես փշուր-փշուր լինելու մասին։

2. Լոյսդ՝ ընդ ստուերականիս — ձևագրերի մեծ մասը և Պ₁-ը, Պ₄-ը և սրանից ծագող տպագրերն ունեն լոյսդ ընդ ստուերականիս, Պ₂₋₃-ը, ինչպես նաև Պոլսի 1782 և 1789 թթ. տպագրերն ունեն Լոյսդ ընդ խաւարիս։ Մեր Ա-ն ունի խաւարս։ Տպագրի այս ձևը, որեմն, ունեցել է ձևազրական աղբյուր՝ խաւարիս ձևով։ Լ-ն ունի ստուերականիս, Ի-ը՝ ստուերականիս, Րօօյ-ը՝ ստուերականիս։ Հետաքրքիր է, որ միայն Բուենոս Այրեսի հրատարակությունն ունի Լոյսդ ընդ ստուերականիս, ինչ վիկայված է մեր I ձևագրի ընթերցվածով։ 1926 թ. Գ. Խաչատուրյանը տողը թարգմանել է այսպես. Լոյսդ ստուերիս և և, իսկ 1948 թ. այսպես՝ Լոյսդ ընդ ստուերիս։ Նշանակում է 1948 թ. հրատարակությունը պատրաստելիս Գ. Խաչատուրյանը ոչ միայն տողատեղ, այլև մատնակի վերամշակման է ենթարկել իր թարգմանությունը՝ զրաբար բնագրի մեջ նաև ուղղումներ կատարելով (տե՛ս մեր ծանոթ. բան ԺԶ, տ. 4), որոնց մասին, սակայն, ոչինչ չի ասել։ Հետևելով մեր Լ-ին և Բուենոս Այրեսի հրատարակությանը, նախընտրում ենք ստուերականիս ընթերցվածը, որը ոչ միայն ավելի ճիշտ է արտահայտում բանաստեղծի միտքը, այլև ավելի ցայտուն է դարձնում հակադրությունը։ Ստուերականիս բառը, անշուշտ, դիպուկ հակադրություն չէ լույսին։ Բացի դրանից՝ այն կարող էր հեշտությամբ ծագել ստուերակած բառի պրակտական շփոթության հետևանքով։ Ինչ վերաբերում է խաւարիս բառին, ապա այն կարող էր առաջ դալ լոյս բառի իր սովորական հսկանիշության շնորհիվ։

3. Ընդ աչացւացն ճեղեցելոց—Պ₁₋₃-ը և Պոլսի 1782 և 1789 թթ. տպագրերն ունեն աչացւացն, իսկ Պ₄-ը և նրանից ծագող տպագրերն, բացի Վենետիկի 1840 թ. և Բուենոս Այրեսի 1948 թ. հրատարակություններից, ունեն աչացւացն։ Նախընտրեցինք աչացւացն ընթերցվածը, որը նշանակում է կույրերի և ոչ թե աչացւացն, որը նշանակում է աչքի ցավով տառապողների։ Խոսքը ավետարանական այն կույրերի մասին է, որոնք խնդրում էին Հիսուսին՝ լույս պարգևել իրենց աչքերին (տե՛ս Մատթ., Բ., 27)։ Նույն իմաստով նարեկացու այս տողին առնչվում է միջնադարյան մի գանձի հետևյալ տողը. Ընդ աչացւին քեզ աղաղակեցից, լուսատու փրկիչ (տե՛ս Հայկադյան բառարան, Ա, էջ 266)։

4. Հմմտ. Մատթ., Ի, 30։

5. Տե՛ս Ղուկ., է, 40—43։

6. Տե՛ս Ղուկ., է, 47։

Բ Ա Ն ԺԸ

1. Հմմտ. Մատթ., ԺԸ, 24:

2. Տե՛ս Ղուկ., ԺԴ, 10—17:

3. ... մեղացն կ'իմամբ — БГҮГ Կրել ևն կ'իմամբ. սրբապրելի՝ կ'իմամբ: Դժա, ինչպես նաև Վատիկանի ձեռագիրն ունեն կ'իմամբ: Բառիս ուղղակիանը պետք է լինի կ'իմամբ. բայց՝ կ'իմել, որոնք սակայն վկայված չեն հայ մատենագրություն մեջ: Բառարանները ևս չունեն այդ բառը: Կա՞ այդպիսի հայերեն բառ, թե՞ առաջացել է այլ տառերի դրափոխության կամ և փ տառերի դրչական շփոթության հետևանքով, դժվար է ասել: Նարեկացին ունի. Մկ՝ գիշուացես զկ'եալն (բան 2Է, տ. 52): Դրչագրական շփոթություն լինելու դեպքում սպասելի էր, որ զկ'եալն ունենալով զկ'իմալն տարբերվեցված, մինչդեռ այդպիսի տարբերված չկա: Եվ, այնուամենայնիվ, թվում է, որ կ'իմամբ ընթերցվածը վրիպակ է և ոչ թե հեղինակի բառը՝ առաջացած բարբառային կ'իմել, կոսի կամ կոսիի տալ բառերի աղդեցությամբ, որ նշանակում է հարվածել, խփել (Հմմտ. կուրի տալ): Հարված մը տալով՝ տեղեն հասել. կուրի տվի փոսի մեջ գցեցի (սեմինյան աղագրական ժողովածու, հ. Բ., Թիֆլիս, 1913, էջ 609):

4. Տե՛ս Եղեկ., ԺԷ, 24:

5. Հմմտ. Յովհ., Բ, 1:

6. Տե՛ս Ղուկ., Ը, 43:

7. Այս տողի զիմաց, ձախ լուսանցքում, Ա ունի նշում՝ «2Է գլուխ» (էջ 57ա), նարեկացու «Մատյանիս առանձին գլուխներ, խմբավորվելով համապատասխան անվանումների տակ, կարգացվել են իբրև աղոթքներ. այսպես, օրինակ՝ «Աղօթք առաւօտու», «Աղօթք զիշերայնոյ», «Աղօթք զղջման», «Մաղրամնի հաւատոյ» և այլն: 2Է գլուխը գրվել է «Աղօթք բարեխօսութեամբ սերոցն» խմբավորման մեջ: Ա-ի գրիչը, թերևս նույն նկատառումներով, ԺԸ գլխի այս հատվածը ևս նշել է այդ խմբավորման մեջ գնելու համար:

8. Տե՛ս Ղուկ., է, 37—38: Յովհ., ԺԲ, 2:

9. Տե՛ս Մատթ., Բ, 32—33: Մարկ., է, 32—35:

10. Տե՛ս Ղուկ., է, 11—13:

11. Տե՛ս Մատթ., Ը, 28:

12. Հմմտ. Ես., Ա, 6:

13. Հմմտ. Յովն., Բ, 3:

Բ Ա Ն ԺԹ

1. Հմմտ. Յովհ., ԺԴ, 23:

2. Հմմտ. Հռովմ., ԺԲ, 17:

3. Հմմտ. Երեմ., Ին, 14—37:

4. Հմմտ. Սաղմ., Ծ, 6: Հռովմ., Դ, 4:

5. Հմմտ. Ամովս, Ը, 11:

6. Տաղնապետ առնում—այսպես ունեն Պ₁—3-ը, Պոլսի 1782 և 1789 թթ., ինչպես նաև Բուենոս Այրեսի 1948 թ. տպագրված Պ₄-ը և նրանից ծագող տպագրվածքները, այդ թվում նաև «Նարեկություն»-ը, ունեն տառապետ առնում: Ավետիքյանի օգտագործած ձեռագիրներից չորսը ևս ունեցել են տաղնապետ ընթերցվածը (տե՛ս «Նարեկություն», էջ 88, ծնթ. 12): Մեր օգտագործած ձեռագիրներից և ոչ մեկը չունի տառապետ ընթերցվածը: Ավետիքյանին ևս, թվում է,

այդ ընթերցվածը հայտնի է եղել միայն Պ₄ տպագրից: Ուստի հակված ենք այդ ընթերցվածը համարելու վրիպակ՝ լինի զրազրական թե տպագրական:

7. Իբր անվնասակաւր—միայն «նարեկլուծի» ընագիրն ունի իբրև անվնասակաւր. ուր իբրև ընթերցվածը, անկասկած, վրիպակ է:

8. S. 83—85, հմմտ. Ժողով., Ժ, 4:

9. S. 86—90, տե՛ս նաևում, Գ, 5—6:

10. S. 94—97, տե՛ս նաև, ՄԲ, 1—2:

Բ Ա Ն ի

1. Այս սոզումը ընտրությունն րառի փոխարեն միայն «նարեկլուծն» ունի ընտրությունն: Ավետրյանը չի բերել ոչ մի աղբյուր՝ ձեռագիր կամ տպագիր: Մեր օգտագործած ձեռագրերից և ոչ մեկը չի տալիս այդ ընթերցվածը: Ընտրությունն ընթերցվածը, կարծում ենք, տպագրական վրիպակ է:

2. Հմմտ. Գան., Բ, 4, 19:

3. Այս է՝ ամենայնիւ ամենայն իրաւ մեղանշելն—սուաշին հայացքից կարող է թվալ, թե սոզը բնագիր է միջարկվիլ լուսանցային մեկնությունից: Իրականում, սակայն, սոզը բնագրային է: Նախ՝ այդ սոզն ունեն այս գլուխն ունեցող բոլոր ձեռագրերը, ինչպես նաև բոլոր տպագիրները և, երկրորդ, բացարձակաւ այս ոճը բնորոշ է առհասարակ նարեկացուն և, մասնավորապես, այս հատվածին:

4. Այս սոզումը Պ₄-ը և նրան հարող տպագիրները, ինչպես նաև «նարեկլուծի» ընագիրն ունեն անտարբերաւ անյուսալի: Այսպես ունեն նաև մեր W(-ն, որոնք ուշ շրջանի ձեռագրեր են: Գ. Ավետրյանը անյուսալի րառը համարել է բնագրային, չնայած որ նրա օգտագործած լորս ձեռագրեր չեն ունեցել այդ ընթերցվածը (տե՛ս «նարեկլուծ», էջ 92, ծնթ. 3): Վենետիկի 1840 թ. տպագիրը և նրա արտատպությունները չունեն այդ րառը: Կարծում ենք, որ րառը բնագրային չէ, րանի որ, նախ՝ այն չունեն հնագույն և լավագույն ձեռագրերը և, երկրորդ, այն կարող էր բնագիր մուծվիլ լուսանցային մեկնությունից, մանավանդ որ րառը վկայված է ուշ շրջանի ձեռագրերում:

5. Տե՛ս Ովսէէ, Բ, 11:

6. Տե՛ս Յոր, Խ, 21: Գ Բագ., ԺԲ, 11:

7. Տե՛ս Երեմ., ԺԳ, 7:

8. Տե՛ս Ժողով., Զ, 3—5:

9. Տե՛ս Ես., ԿԳ, 6:

10. Տե՛ս Ես., Լ, 14:

11. Տե՛ս Ամովս, Ա, 11, 13:

12. ...վրանն իսկ ղիաւնուէր Մուլուֆայ—Մուղոֆն Աստուածաշնչում հիշատակված կուռքերից է, որին պաշտում էին ամոնացիները (հմմտ. Ամովս, Ե, 26: Գործք, է, 43): Մեկնիչներից ոմանք այս կուռքը նույնացնում են Մեղքում կուռքի հետ. «Մեղքում, որ և Մուղք» (տե՛ս «նարեկլուծ», էջ 308, ծնթ. 19): Նրան մատուցում էին նաև մարդկային զոհեր՝ մանուկ տղաներ: Եգիպտոսից գաղթելիս, Սինայի անապատում, հրեաները պաշտում են նաև Մուղքին՝ կուռքը շարժական վրանի կամ խորանի մեջ տանելով իրենց հետ: Նարեկացին այստեղ դուգահիւ է տանում իր և կոամոլ հրեաների միջև: Մերժելով ճշմարիտ աստծու խորանը, նրանք զոհ էին մատուցում

Մոզոքի հրին. ինքը այդ ղոհարանը, իբրև ղոհարանի պատկեր, կրում է իր մեջ, իր սիրտն է դարձրել դիվանվեր խորան՝ հոգին մատնելով նրա կրակին:

13. ...Նմանագիր ձևակերպության—այսպես ունեն Պլ—յը, Պոլսի 1782 և 1789 թթ. տպագիրները, մեր Ա-ն և բաղմաթիվ այլ ձևագրեր: Պլ-ը և նրանից ծագող տպագիրները, այդ թվում և «Նարեկելուծի» ընդդիմ ու վնասների 1840 թ. հրատարակությունները, ինչպես նաև մի խումբ ձևագրեր ունեն նմանակի: Տարբերակը հայտնի է եղել Գ. Ավետիսյանին. «4 օրինակ՝ նմանագիր» (Նարեկելուծ, էջ 94, ծնթ. 18): Հայկազյան բառարանը շուտի առանձին նմանագիր բառահոգված, նմանակի բառի համար բերված է նաև նմանագիր բառը՝ իբրև նարեկացու այս տողի տարբերակը, նմանակի բառի համար արված են նաև նրա հունարեն և լատիներեն համարվածները: Բառը բացատրված է այսպես. «Ունող զնոյն կիրս», «Կրող զնմանութիւն», այսինքն՝ «1. նման կրքեր ունեցող, 2. նմանություն կրող, համանման» (տե՛ս Ատ. Մալխասյանց, Հայերեն բացատրական բառարան, հ. 3, Երևան, 1944, էջ 467): Մալխասյանցը տվել է նաև նմանագիր բառը. «Դործիք, որով կարելի է փոքր զիբրով հշտիվ գծագրել առարկան, ուղիղ կամ կոր գծերով: Ին՝ առաջին և թն՝ մանավանդ երկրորդ իմաստները կապ չունեն նարեկացու արտահայտության հետ: Խոսքը ոչ թի նման կրքեր, նույն կրքերն ունենալու մասին է, այլ կուրքերի նմանակերտ, նմանագիծ, նմանակերպ պատկերների ստեղծելու մասին, ինչ հուշում է նաև ձևակերպության բառը, Հրեաները կուրքեր էին պատվում ու պաշտում՝ թողնելով հշտարիտ աստծուն, ինքը տրվել է իր մարմնական ցանկություններին ու ախտերին, որոնք նույն կուրքերի նմանակերտ կերպաձևությունն են խորհրդանշում: Ըստ այդմ էլ նախընտրելիք նմանագիր ընթերցվածը, հետևելով մեր Ա-ին, ձևագրերի մեծ մասին և հնագույն տպագիրներին:

14. Որպես առակ պատկերի աստեղծ Ռեվանայ բարեկալանի—սա ևս Աստվածաշնչում հիշատակված կուրքերից է (տե՛ս Ամովս, Ե, 26; Գործք, է, 43): Մեկնիչներից ոմանք այդ կուրքի պաշտամունքը նույնացնում են Արուսյակի՝ լուսաստղի պաշտամունքի հետ: Նրա պատկերը եղել է աստղաձև կամ աստղ է ունեցել վրան: Այդ կուրքի պաշտամունքը պետք է բարեկալաններից անցած լինե՞ր հրեաներին: Անունը վկայված է Աստվածաշնչում Հռեմիայ ձևով: Ունի նաև Ռեմիայ տարբերակը, որը համընկնում է մեր ի-ի ընթերցվածին: Գ. Ավետիսյանը զրտնում է, որ նարեկացին «փոխանակ ասելով Հռեմիայ՝ ղնէ Ռեմիանայ, զի այսպէս ղնեն յաւօրինակը Եօթնասնից ի բանն Ամովսայ» (Նարեկելուծ, էջ 94, ծնթ. 17): Նշանակում է, նարեկացին ունեցել է այնպիսի հայերեն աղբյուր, ուր այդ անունը տրված է եղել Ռեվանայ ձևով, ինչպես Յոթնասնից թարգմանության մեջ, կամ պետք է ենթադրել, որ կարող էր վերցնել հունարենից:

15. Որպէս զանբժկելի մատնեցեալ. Բոլոր տպագիրները, բացի Նարեկելուծ—ի 1827 թ. հրատարակությունից, ունեն մանեցեալ: Նարեկելուծ—ից արտահայտությունը դուրս է մնացել պատահաբար: Տարբերակը հայտնի է եղել Գ. Ավետիսյանին (Նարեկելուծ, էջ 94, ծնթ. 20): Նախընտրելի համարեցինք մեր Ա-ի և հնագույն այլ ձևագրերի մատնեցեալ ընթերցվածը:

Բ Ա Ն Ի Ա

1. Հմմտ. Դան., է, 4:

2. Անաստուրեան բառի համար գաղափար օրինակի ունեցած անհնազանդության լուսանցային բառաբացատրությունը ի-ի գրիչը սխալմամբ տարել է բնագրի կարգը՝ նրանից առաջ դնելով լուծումն (տե՛ս տողի տարբերակները):

3. ...ցուցս վազից—բոլոր տպագիրներն ունեն ցոյցս վազից, սակայն նույն տողի կաճառ

կայսրի կապակցությունը հուշում է, որ այդտեղ խոսքը ոչ թե ցույց-ի մասին է, որը գրաքարում գործածվել է այլևայլ իմաստներով՝ «ցուցումն, երևույթ, նշան, հանդես, օրինակ, նշանակող առակ, տեսիլ, ապացույց» և այլն, այլ հայ միջնադարի թատերական բանահյուսության հետ կապված հասկացության: Յուզ-ը ոչ միայն իր իմաստով, այլև ձևաբանական փոխակերպումներով տարբերվում է ցույց բառից (ցուց—ցցոյ, ցույց, ցցոյ, բայց՝ ցսոյ, ցուցի, ցոյցի, ցուցից): Այդ բառի ամենավաղ վկայությունները մեզ տալիս են Ագաթանգեղոսը («կայսրի վազելով՝ ցուց բարձնալ»), Մովսես Նորենացին («ի նուազս բամբուռն և յնեզս ցցոց և պարուց») և Հովնան Ոսկերեքանի մեկնության հայերեն թարգմանությունը («Միքէ ի ցսուցս պարիցես»): Եւս «նոր բառերը հայկազեան լեզուի», Բ, Վենետիկ, 1837, էջ 917): Նարեկացու տողում բառը հանդես է գալիս մի այնպիսի կապակցության մեջ, որը հիշեցնում է Ագաթանգեղոսի արտահայտությունը՝ բառերի որոշ տեղաշարժով (հմտտ. «կամաւս կայրից եւ ցուցս վազից» և «կայսրի վազելով՝ ցուց բարձնալ»), բայց այդ նմանությունը հիմք չի կարող լինել մտածելու, թե այս դեպքում նրա խոսքի ակունքը ոչ թե միջնադարյան իրականությունն է, այլ Ագաթանգեղոսը:

Յուզ-ը, ըստ հայ թատրոնի պատմության հետազոտող Հ. Հովհաննիսյանի կարծիքի, եղել է հայոց թատրոնի ընդի ազգային, նախնական անվանումը, մինչև քաաք կամ քչաաքոն բառը կիրառություն կատանար մեր լեզվում: Նարեկացու ցուցս վազից արտահայտությունը, Գրիգոր Մաշկերի «Գիրք աղթից զղջականաց» երկի զգալի, Հովհաննես Սարկավազի ցուցական և բարբառներում պահպանված ցուցի, ցուցանի, ցուցառանի, ցուցկի բառերը բոլորն էլ ծագում են ցուց-ից և ձևով միջնադարյան գրամատիկական բանահյուսության ու թատրոնի հեռավոր հիշողությունն են (տե՛ս Հ. Հովհաննիսյան, Թատրոնը միջնադարյան Հայաստանում, Երևան, 1978, հատկապես «Երգը զցոց և պարուց» ենթագլուխը): Յուզ-ը, ինչպես Ագաթանգեղոսի, Մովսես Նորենացու, Հովնան Ոսկերեքանի երկերում (նաև Նարեկացու Մատյանում) նրա կիրառություններն են ցույց տալիս, իրեն թատերական երևույթ, պարունակել է պարային, խոսքային ու երգային արտահայտության տարրեր՝ ունենալով, ամենայն հավանականությամբ, «աշխարհիկ-կատակերգական բովանդակություն» և լինելով «սինկրետիկ բանահյուսության ձևերից մեկը» (նույն տեղում, էջ 127): Իսկ ինչո՞ւ Մատյանի ձեռագրերից միայն KH գրչագրերն ունեն ցուցս, իսկ ֆ օրինակը, զրկելով ցուցս, այնուհետև սրբագրել է ցոյցս: Դրա պատճառն այն է, որ զրիչները զաղափար օրինակի՝ ճիշտ գրությունը դիտել են իրեն սխալագրություն և ուղղել գրքային բառապաշարում այնքան տարածում գտած ցոյց բառով՝ վերջինիս հետ նույնացնելով ցույց ժանրային անվանումը:

4. Հմտտ. Ես., ԾԲ, 5: Հռովմ., Բ, 24:

5. Տե՛ս Յուզի, Ա, 4:

6. Բաղախ բառի փխ երկու գրչագիր տալիս են ռդրումն (Ս) և ռդքս (Ի. տե՛ս տողի տարբերները): Միջնադարում ըստ երևույթին ռդք-ը համանիշ է եղել բողբ և զանգառ բառերին, այլ կերպ՝ ռդք-ը իր հիմնական իմաստի հետ արտահայտել է և «գանգատ, բողբ» իմաստները, ինչպես die Klage բառը՝ գերմաներենում: Զօդուտ դրա է խոսում նաև հետևյալ փաստը. Յուրիկի բանաստեղծությունները, ինչպես հայտնի է, վերնագրերում, իրեն ժանրային անվանում, ունեն հատկապես տաղ, բան, բանի, ռդք, ռդքանի բառերը, իսկ խիստ սակավաթիվ ձեռագրերով հասած նրա ձևապատկեր արդար և յիրախ՝ սկզբնատողով հանրահայտ գործը նաև անվանված է Գանգատ: Արդյո՞ք ռդք-ի հետ զանգառ բառի ունեցած համանիշային աղբյուրն այս դեպքում դեր չի խաղացել բանաստեղծությունը կոչելու այդպես: Նարեկացու տողում բողբա ընթերցվածի փոխարեն երկու ձեռագրում ռդրումն (ռդքս) բառի առկայությունը չի կարելի գրչական պարզ շփոթության արդյունք համարել. դա կարող էր երևան գալ երկու ձևապաշարով՝ կա՛մ Նարեկացին ինքը նախապես գրած է եղել այդպես և ասլա ուղղել բողբա, և

այսինքն՝ Մի ձեռագրերը պահպանել են հեղինակային սեփական չվերանայված, շուրջված ընթերցվածը, և կա՛մ հետագայում բողոքս բառի ողորմեն (օղորս) լուսանցային թառաքացատությունը գրիչների ձեռքով մտցվել է րեազրի կարգը՝ դուրս վանելով բողոքս ընթերցվածը:

7. Պ 4 և Մատյանի հետագա բոլոր հրատարակությունները, բացի Պուլի 1782 և 1789 թթ. տպագիրներից, հատվածաթանգարանում ունեն ոչ թե այս, այլ տ. 47-ից հետո Դ հատվածն սկսում ենք տ. 45-ով՝ հետևելով Ա օրինակին, որտեղ այն սկսվում է ռակեզույն սկզբնատառով և նոր պարբերության սկիզբ է կազմում (էջ 69ա): Նոր պարբերությունն այդ սողով էն թակըսում նաև այլ գրչագրեր և Պ 3 տպագիրը: Նման հատվածաթանգարանում արդարացվում է և գլխի բովանդակությամբ. տ. 48-ում ասվածը՝ և զիա՞րդ ասացից անձին իմում մարդ... պատճառարանվում է տ. 45-ով՝ Աբդ, ևս զնացի ընդ այս ցանասլառն կոցստեան...:

8. Հմմտ. Երեմ., ԺԲ, 10:

9. ...մտաց ընդունակսն—ինչպես նկատել է Գ. Ավետիսյանը (Յնարեկություն, էջ 98, ծնթ. 11), նարեկացու այս կապակցությունը հիշեցնում է հայ հին մասնագիրներին՝ մարդուն տված սահմանման մի մասը. Հմմտ. «...կենդանի բանաւոր, մահկանացու, մտաց և հանճարոյ ընդունակ» (տե՛ս Իսաիք Անյաղը, Սահմանը խմաստասիրութեան, բնագիրը, թարգմ. և ուսումն. Ս. Արեշտայանի, Երևան, 1960, էջ 4):

10. X գրչագրի գրիչը, թե՛ մեկ ուրիշը այս բառը լուսանցքում բացատրել է՝ «եկրպն», իսկ հաջորդ տողի անխրատիստեի բառը՝ «խրատիստի» (էջ 53բ): Երկու բացատրությունն էլ չեն համընկնում րեազրի բառերի խմաստներին:

11. Տե՛ս Երեմ., 2, 7—8:

12. Տե՛ս Սաղմ., 1, 11:

13. Հմմտ. Առակք, ԻԵ, 20:

14. Հմմտ. Սաղմ., 1Ը, 12: Այս հղումը լուսանցքում կատարել է նաև Ծ ձեռագրի գրիչը՝ առանց տունը նշելու (էջ 46բ):

15. Հմմտ. Ուխէէ, ԺԳ, 3:

16. Տե՛ս Երեմ., ԺԷ, 15:

17. Տե՛ս Ղուկ., ԻԳ, 34:

Բ Ա Ն Ի Բ

1. Դ ձեռագիրը 8—18 տողերն օրինակել է չափածո տողատումով՝ յուրարանչյուր տող սկսելով մեծատառով (տե՛ս նրա 49ա—բ էջերը): Այս հանգամանքը հատվածի բոլոր տողերն ավարտվում են ական վերջածանցով կաղմված ածականներով, բացի առաջին տողից, որը նույնպես հանգամանքով է մյուս տողերի հետ: Առհասարակ Բ հատվածում գործածված բոլոր մակդիրներն ական մասնիկով են վերջավորվում, բացի կաբժեքեալս, սանձալոստուր, աբձալեքասան (7-րդ տող), անհամբոյր (8-րդ տող) և ռսկի (17-րդ տող) բառերից:

2. Երիւնջս առղական...—ակնարկ է այն երիւնջների մասին, որոնք քաշում էին ուխտի տապանակը կրող սալչը՝ ընթանալով ուղիղ և անխոտորնակ, չնայած դատված էին իրենց հորթներից (տե՛ս Ա Թադ., 2, 12): Նարեկացին ուղում է ասել, որ ինքը, հակառակ նրանց խենթ ու խելառ (առղական) մի երիւնջ է, որն իր ընթացքով անուղղա է ու անվարժ: Առղական բառի (տարբերակվածներ՝ յառղակաւն, առղակաւն) գործածության միակ օրինակը Մատյանի այս տողն է: Նարեկացու միջնադարյան մեկնության մեջ այդ բառը բացատրված

է տեղակալն (ածական, որ տրվում է մատաղահասակ, անփորձ ու դժվարասան անասու-
էին. տե՛ս Ան. 5650, էջ 355ր)։ Գ. Ավետիքյանն այն կապում է առաջ, առաջին բառերի
հետ՝ նրան տալով «հեծող» իմաստը (շարակցութեան, էջ 100, ծնթ. 2)։ Հր. Ահաոյանը բառի
արմատը համարում է աւ-ը, որից, ըստ նրա, կազմված են աւանդող (սցենորված, մոլեգ-
նած), աւելող, աւաղ, աւիւն բառերն ու աւելոց ելանել կամ աւելոց ելանել (սփախչել, խրտնած
դուրս փախչել) բառակապակցությունները։ Ըստ այդմ էլ աւոլական հասկանում է սցենորված,
խնկալացած իմաստով (տե՛ս «Հայերեն արմատական բառարան», Ա. էջ 360—361)։

3. Այս առգում Պ₁₋₃ տպագրիչները, ինչպես նաև Կ. Պոլսի 1782 և 1789 թթ. հրատարա-
կությունների ունեն բնաւ բանիւմ, իսկ Պ₄-ը գլխավոր տարրերությունների ցանկում տալիս է
բնաւիւմ բանիւմ փխ բնագրի բնաւիւմ բառի։ Մեր օգտագործած Անագրերը բնաւ բանիւմ կամ
բնաւիւմ բանիւմ ընթերցվածներն ուղղակիորեն չեն տալիս, այլ՝ սրբագրումով. այսպես՝ Ե
օրինակում բնաւ բառը հետագա ձեռքով սրբագրված է բնաւիւմ, Տ Անագրերը գրել է բնաւիւմ
և ապա սրբագրել բանիւմ (տե՛ս առգի տարբերակները)։ Ըստ երևույթին որոշ գրիչներ
կամ Մատյանի առաջին տպագրիչները այդ սրբագրումներն ընկալել են ոչ թե իրեն նախա-
պես գրված բառերի ուղղումներ, այլ որպես ճշտում-հավելումներ. այդպիսով թե՛ սրբագրված
բառը և թե՛ նրա սրբագրումները կողք-կողքի տեղ են գտել տպագրիչ ընտրում և Պ₄-ի տար-
բերությունների ցանկում։

4. Ի Անագրիք (ժամ. XIV դ.) ջամբնալ բառն ունի առանց բ-ի՝ ջամբնալ։ Եթե դա սո-
վորական զրաշական վերադրում չէ, ապա հուշում է բառի թերեւ նախնական ձևը, Ըստ Հր. Ա-
հաոյանի, հայերենի ջամբ արմատը (սուտնիլը, կերակուր, որից ջամբնել բայը) աղերս կա-
րող է ունենալ կամ պարսկերեն ճամ (սուտնիլ) և կամ կովկասյան (վրացերեն, մինգրելե-
րեն և այլն) նույնանուն արմատի հետ, իսկ բ-ն հայերենում աճական է։ Հայ մատենագրու-
թյան մեջ այդ արմատը պարունակող բառերը վկայված են չ սկզբնագրով և բ աճականով՝ ջամբ
(Հր. Ահաոյան, Հայերեն արմատական բառարան, Գ, էջ 120—121)։ Անհուշտ, նարեկացու
Մատյանում ևս բուն հեղինակային ձևը եղել է ջամբնալ։ Բայց Ի Անագրի ջամբնալ տարբե-
րեցվածն արդյո՞ք վերապրուել է բառի նախնական պատկերի, երբ աճականը դեռևս չի երե-
վացել նրանում։

5. Հմմտ. Ես., 2, 6—7։

Բ Ա Ն Ի Գ.

1. Անատաշիյի հեռաուր և անընդմիջելի մեհաուր—այս առգը հանդիպում է նաև Նա-
րեկացու «Դանձ ի սուրբ խաչն աստուածնէլալ» խորագրով գանձում՝ միայն մեկ բառի տար-
բերությամբ.

Անատաշիյի հեռաուր և անընդմիջելի մեհաուր

(տե՛ս Կիլիկիա Նարեկացի, Մատենագրութիւնը, էջ 461)։ Զի կարելի ասել, թե երկու երկի
համար ընդհանուր այդ առգը այլ ձևերով է փոքր-ինչ փոփոխության ենթարկվել ու մոծվել
մեկից մյուսը. դա հետագա միջամտության արդյունք չի կարելի համարել։ Նարեկացին,
ճիշտ է, Մատյանում ինքնակրկնումի օրինակների գրեթե չի տալիս, բայց նրա տարբեր ըս-
տեղծագործություններում մինչև համեմատության, պատկերի կամ ծավալուն դարձվածի
տոկայությունը բացառված չէ։ Բերենը միայն մեկ օրինակ. Մատյանի հիշատակարանում
իր և իր ավագ եղբոր՝ Հովհաննեսի մասին ասվածը (ս...որք իբրև ղմի մարմին բանական

ի լերկուց առ մի կերպարան շինելոյ ղիմաց կենցաղավարելով...» Դիւնցում է Ապարանից խաշի պատմութեան մեջ ընդհանրական վատիւ և Կոստանդին կայսր եղբայրներին նրա բնութագրումը՝ «...որք ի մի նկատումն կամաց խորհրդոյ երկեակ մարմնով և միով սրտիւ կենցաղավարեցան և որպէս զէութիւն երկուց տարազուց անձին և մարմնոյ ի մի կերպարան շարունակեցան...» (տե՛ս Գրիգոր Նարեկացի, Մատենագրութիւնք, էջ 375)։

2. Գործնականացն գործի—Մատյանի միջնադարյան մեկնութիւնը հասկանում է մարդու շար գործերը (տե՛ս ձեռ. 5650, էջ 356ա)։ Բայց տողի շարունակութիւնը ցույց է տալիս, որ նարեկացին նկատի է ունեցել մարդու զգայարանները՝ «գործնական ատաքինութեանց» գործիքները («Գիրք մեկնութեան», էջ 155), կամքը, որ գործողութեան շարժիչն է, զգայարանների հետ՝ նաև ձեռքը, «որք արբանեկեն ի գործել» («Նարեկութեան», էջ 104—105, ձեռք. Ը)։

3. Հմմտ. Սաղմ., ԽԸ, 13։

4. Ակնարկում է ավետարանում ասվածը (տե՛ս Ղուկ., Բ, 62), թէ ով իր հոգու անդատանը մշակելու համար ձեռքն է առնում մաճը, շպետք է հետևոյա նախի՝ հրապուրվելով նախկին աշխարհիկ գրադոմներով, որպեսզի արդեն ուղիղ ակոսով բնթանա՝ նրան տանելով գնպի Էջմարիտ նպատակը (հմմտ., «Գիրք մեկնութեան», էջ 156, «Նարեկութեան», էջ 105, ձեռք. 11)։

5. ... անբեռելացն տոյժ—նկատի ունի հոգու անտանելի տառապանքները (տե՛ս «Նարեկութեան», էջ 105, ձեռք. 15) կամ հալիտունական տանջանքները (տե՛ս ձեռ. Խ՝ 5650, էջ 356բ)։

6. Եւ վառաբան իւղոյն՝ անխնայն հնճոյի լցեալ—ըստ մեկնիչների, վառաբան իւղոյն կապակցութեան ունի լապտերի իմաստ, որն այլաբանորեն համաշնչանակ է հոգուն կամ մտքին։ Բանաստեղծը խոստովանում է, որ իր հոգու կանթեղը լցված է անխնայն հնճոյի, այսինքն՝ մեղքի մնացվածով, կյանքի ու աշխարհի սիրով (հմմտ. «Գիրք մեկնութեան», էջ 158, «Նարեկութեան», էջ 106, ձեռք. 18)։

7. Եթէ մատենագէտ՝ մուրհակի կորստիւն—այսինքն՝ եթէ ատենադպրի հանդիպեմ, որը զատական զիւլանի պաշտոնյա է, ապա կսպասեմ իմ ազատութեան զրի կամ պարտամուրհակի կորստեան (տե՛ս «Գիրք մեկնութեան», էջ 160, «Նարեկութեան», էջ 106, ձեռք. 19)։

8. Մատյանի բոլոր հին տպագիրները, ինչպես նաև Գ. Ավետիքյանի «Նարեկութեան»-ի բրնձագիրը, ունեն բօրավման։ Այդ բնթիրցվածը մեր օգտագործած ձեռագրերից ոչ մեկում չկա։ Ավետիքյանը ևս նշել է, որ իրեն ծանոթ բոլոր շրջանագրերը տալիս են բօրալիւղ (Նարեկութեան, էջ 106, ձեռք. 19), ինչպես ուղղել են Վենետիկի 1840 թ. հրատարակութիւնը և սրանից կախում ունեցող հետագա տպագիրները։ Տողի միտքը, ըստ Հ. Նալյանի, այս է. եթէ ավետարանական բարոյիչ տեսնեմ, կկարծեմ, թէ ոտքերի փոշին է թոթափելու ի նշան այն բանի, որ ես նրա բարոյը չեմ լսում («Գիրք մեկնութեան», էջ 160), այսինքն՝ ինձնից ձեռք է քաշելու «Զփոշի ոտից թօթափել» նշանակում է հաշիւները մաքրել, ձեռք բաշել, խսպառ հրաժարվել (հմմտ. Մատթ., Ժ, 14)։

9. Ակնարկում է շնացող կնոջը, որին Մովսեսը փորձել է ջրով (հմմտ. Բար., Ե, 16—22)։ Ըստ այդ ավանդութեան, «փորձութեան ջուրը» խմող մեղավորի որովայնն ուռչում ու պայթում է։

10. Եթէ դեղ ինչ դատման ձգեմ—նշանակում է՝ եթէ խրատ կամ ապաշխարութիւն ստանամ։

11. Պ₄ տպագիրը զխաւոր տարբերութիւնների ցանկում բախճանաւ բառի փխ ունի բախճանաւոք։ Մեր օգտագործած ձեռագրերը և մյուս տպագիրներն այդ բնթիրցվածը չեն տալիս։

12. Մատյանի Պ₄ տպագիրը և հետագա բոլոր հրատարակությունները, բացի Պուշի 1782, 1789 թթ. տպագիրներից, չունեն յնեկինս առաջին րառերը, որոնք կրկնվում են տ. 94-ում. ԻՊ գլուխը պարունակող մեր բոլոր ձեռագրերն առանց բացառության տ. 91-ում ունեն այդ բառերը: Դրանք եղել են նաև Գ. Ավետիքյանի օգտագործած գրչագրերում, և նա որևէ կասկած չի հայտնիլ նրանց բնագրային շլիենլու մասին (տե՛ս «Նարեկում», էջ 107, ձևթ. 25):

13. Այս տողից հետո միայն չ ձեռագիրն ունի. «Փառասուրեալս աւտօւած, աւեհնեալ և երկալագեալ յերիս յաիտեանս, և անդ քան զպաշտան սահմանի իմանալեաց յաիտենից» (տե՛ս տողի տարբերակները), որից առաջ գրիչը կասկածել և շրջանակաձև փոքրիկ նշան է դրել: Նրա կասկածն անհիմն չի եղել. այդ հատվածը ձեռագրում ԻՊ գլխի վերջն է բնկել Բ գլխից. որով տարբերություններով հանդերձ՝ համապատասխանում է վերջինիս 140—141-րդ տողերին:

Բ Ա Ն Ի Պ

1. Չ ձեռագիրը 5—29 տողերն ունի չափածո տողատումով՝ յուրաքանչյուր տող սկսելով մեծատառ: Այդ ամբողջ հատվածը, 2-րդ տողից սկսած, հորինված է այ հանգով:

2. Մատյանի միջնադարյան մեկնությունը պահանջեց բացատրում է պարծանացն բառով (տե՛ս ձեռ. 5650, էջ 357ա): Հետաքրքիր է, որ այս տողում X^ա գրչագրերը պահանջեց բառի փխ ունեն պարծանացն (տե՛ս տողի տարբերակները): Ըստ երևույթին նրանցում այդ տարբերությունն առաջացել է Մատյանի մեկնության ազդեցությամբ:

3. Թե՛ հալսեհի ծոցո՞յն հաւազաւս, յորմէ՛ բնկեցայ—այս տողը մեկնելու նպատակով Հ. Նալյանը կատարում է հետևյալ համեմատությունը. արժիլն իր ձագերին ճանաչում է փորձով. եթե նրանք անթարթ աչքերով դեպի արևն են նայում, ուրմն նրա ձագերն են, իսկ եթե ոչ՝ խորթ են. այս դեպքում դրում է բնից: Նարեկացին խոստովանում է, որ ինքը, իբրև մերժված, չի կարող դիմել հայրական բունը, որովհետև իր ծնողին խորթ է («Գիրք մեկնութեան», էջ 161):

4. Պ₄ տպագիրը և Մատյանի հետագա հրատարակությունների մեծ մասն ունեն մարմինս: Մեր օգտագործած ձեռագրերն այս տարբերակով չեն տալիս: Վենետիկի 1840 թ. հրատարակությունը, հետևելով ձեռագրերին և հին տպագիրներին, ուղղել է որոշյալ առումով՝ զմարմինս, որին և այնուհետև հետևել են մյուս տպագիրները:

5. Այս տողում բոլոր տպագիրներն ինձ բառի մի ունեն ինչ, ինչպես տալիս են մի քանի գրչագրեր (տե՛ս տողի տարբերակները): Ձեռագրերում (հատկապես երկաթագրից օրինակված բոլորովին գրչագրերում) Ձ և Ձ տառերի շփոթությունը սովորական գրչական երևույթ է. օրինակ՝ այս գլխի տ. 28-ում ինձ ընթերցվածի փխ Բ ձեռագիրն ունի ինչ և այլն: Նույն սխալը տեղ է դրել նաև տ. 35-ում, որտեղ ևս բնագրայինը ինձ-ն է, ինչպես տալիս են Ա օրինակը և գրչագրերի մեծագույն մասը: Նարեկացին ակնարկում է Ղևտ., ԺԳ գլխում բաղմիցս կրկնված օրինքը բորոտությունը տառապողին, իբրև պղծի, մարդկանցից հեռացնելու և արտաքուսնակեցնելու մասին: Ըստ բանաստեղծի, այդ անտի «իայլունակ, տգեղ, լսնացեալ» պալա-րը, իբրև կրկնակի (հոգու և մարմնի) անմաքրություն, պահվել-հասել է իրեն (ի՛նձ պահեալ): Մատյանի միջնադարյան մեկնությունը ևս ինձ ունի (տե՛ս ձեռ. 5650, էջ 358ա): Վերջապես, այդտեղ ինձ ընթերցվածի հիշտ լինելն ապացուցվում է նրան հաջորդող տողերով, ուր նույնպես Նարեկացին փվարկում է իրեն բաժին հասած դառնությունները:

Պարծառացի ճշոյլ ամենեւին ինն շիշաւ (տ. 37),

Քայն մահուն ինն արծաթեցաւ (տ. 42),

Այսանեալն կրկին ինն կենդանացաւ (տ. 43):

6. Կաստին զաղարք վիմաւ խցաւ—այսինքն՝ նաւահանգիստը վեճ թարերով խցանվեց, փակվեց: Ըստ Հ. Նալչանի, լատեր նաւն է. որ ալսարանորին նշանակում է մարդ (Գէորգ մեկնութեան, էջ 156): Նաւին ու նաւահանգիստի մասին այս հիշատակությունը կարծես չուրովի նախապատրաստում է հաջորդ գլխի բովանդակությունը՝ կյանքի ալեկոծ ծովում հոգու նաւաբեկության նկարագրությունը:

7. Ինչպես այս, այնպես էլ տ. 38-ում հանգ կազմող բառը նույնն է՝ ստուերացաւ. նարեկացին, ինչպես ասել ենք, ինքնակրկնում թույլ չի տալիս, եթե դա չի հետապնդում զեղարվեստական նպատակ: Թեկուդն այս զեկըրում մի տողը մշուսից բաժանված է ութ տողանոց հատվածով, սակայն կարելի է ենթադրել, որ նրանցից մեկում այլ բառ է եղել, հնչումով ստուերացաւ բային մոտ, բայց տեղի է տվել այժմ բոլոր ձեռագրերի ու տպագրերի համար բնդհանուր դարձած գրչական սխալի: Միայն մեր Յ. օրինակը երկու տողում էլ ունի ստուերացաւ, որն իր իմաստով անհարկ է և չի համապատասխանում այդ տողերի մտքի կապակցությանը:

8. Հմմտ. եփես., Գ. 30:

9. Հմմտ. Թիւր, Ի, 1—11:

10. Ինչպես Գ. Ավետարյանն է նկատել, այս գլխի վերջին հատվածը շնչում է լուսավոր լավատեսությամբ: Տանջանքից, տրտմությունից ու ծայր հուսահատությունից նարեկացին կարծես մեկնե անցում է կատարում և փարվում խորհրդապաշտի իր փրկության գաղափարին.

Ձի ֆեւ վերստին հաշտեալ լիս դարձցի...

Շնչոյս ողջունի կապեալ բնդ շնորհիդ՝

Ի ֆեզ միանալ անբաժանելի:

Գլխի նշան ավարտն անսպասելի չի կարող համարվել, որովհետեւ բանաստեղծն իր աղաչանք-աղերսը վարում է «Երկրորդը աչօք»։ մինչ մի աչքը պահում է իր «մեղքերի» վրա՝ ապրելով զղշում ու ինքնաձաղկում, մյուսը՝ հույսի ու գլխի վրա (հմտ. «Նարեկում», էջ 111):

Բ Ա Ն Ի Ե

1. ...Վոխեալ զեղանակ քանիս, / Այլ ոչ զեղկութիւն աղետիս—այսինքն՝ փոխում եմ խոսքիս եղանակը կամ ձևը և ոչ թե ողբն ու եղուկ տալը:

Պ. և Մատչանի հետագա բոլոր հրատարակությունները, բացի Պոլսի 1782 և 1789 թթ. տպագրերներից, 5-րդ տողից հետո ունեն Բ հատվածաբաժանում: Մեր Ա օրինակը և բաղմաթիվ այլ գրչագրեր 5-րդ տողը չունեն որպես նոր պարբերության սկիզբ, այլ դիտում են իրրե նախորդ տղի շարունակություն: Հետևելով ձևագրական ավանդույթին, ինչպես նաև հնագույն տպագրերին՝ այդտեղ վերացնում ենք հատվածաբաժանումը:

2. Այս գլխում հոգու նավաբեկության ընդարձակ հատվածը (6—53 տողեր) լուրջ շնչին աղերս ունի պարսից հենքի կողմից Երուսաղեմի և Սամարիայի կործանման մասին Նուայի մարգարեի ասածի հետ, ալեկի ճիշտ՝ այդ կապը Նուայու սոսկ մեկ նախադասության հետ է, այն է՝ «Աղաղակ արասցէ վասն նոցա յաւուր յայնմիկ, իբրև զձայն ծովու ամբխելոյ ֆլեթ» (Ե, 30): Նարեկացին առեղծիք է հողմերից ամբռնված երկրային ծովում կատաղությամբ բախ-

վույժ Բլիթներին խորտակվող նավի պատկերը, որը զրական որևէ սկզբնաղբյուր չունի։ Դա այլաբանական նկարագրություն է, որտեղ մոլոր խորհրդանշում է կյանքը, նավը՝ բանաստեղծի մարմինը, իսկ նավավարը («նաուդիդ»)՝ Նրա Հոգին, որն իր նավի կործանումը տեսնելով՝ «ձեռն ի ծնատի էղեալ՝ արտասուաց զետս իջուցանէ»։ Այդ նկարագրությունը, ինչպես նշել ենք, հետագայում մի ակնարկով արդեն նախապատրաստվում է նախորդ գլխում (տե՛ս ԻԳ գլխի 6-րդ ձևավորությունը) և, մասնավորապես, Գ գլխի 133—136-րդ տողերով։

Եթե անալիզը անհրաժեշտ է մերիկ խորտակվող հողմով լանկարձ բախվող
Չնաստումս մարմնով շինուածոյ մարդոյ յերկրային ծովուս,
Հանդարտեցի՝ անդրէն՝ դեկաւ այս բնոց ի բնզ պատկանեալ։

Ինչ դուրսն այս հատվածի բանաստեղծական շրջել ընդարձակումն է։ Նավը կազմող մասերը, որանց իրերաճաջորդ խզումն ու բաժանումը, բեկումն ու զալարումը, պատաստումն ու քայքայումը, ուսումնն ու խոնարհումը, բեկվածումն ու սուզումը այնպիսի մանրակրկիտությամբ, հզորությամբ և անկման արամբանական աստիճանավորումներով են պատկերված, որ նարեկացու իմացությունն ու երևակայության ուժը զարմանք են պատճառում։ Բանաստեղծը լքում է նավի քաղկացույցները, որոնք հզորակցողի անձուկ խցի մեջ ամփոփված նարեկա վանականը երբեք չէր կարող իմանալ։ Ինչպիսիքստական այդ անթերի նկարագրության հետ թերևս կարող է մրցել միայն սալլիկի պատկերը նրա նշանավոր «Տաղ Յարուբեան» երգում։ Այդ հանգամանքը հուշում է, որ նարեկացին հայրենի աշխարհի կենցաղից ու առօրյայից կտրված չի եղել։ Մատյանի պատկերաչափ հենքում իրեն ուժեղ զգացել է տալիս երկրագործական կյանքի տարերքը, նրա ընդհանրության բարձր ու վեհ ուրուսն է լիարանցում կենդանի կյանքի փոխադրությունը։

3. ...առ խորոց փոք միջոցին—նկատի ունի այն ժամը, որն ընկած է հանգստի (խաղաղության) և նրան հաջորդող տառապանքի միջև («ի մէջ հանգստեանն և աշխատութեանն»), այլ կերպ՝ երբ գեռ անգործ է, չի սկսվել ալեկոծությունը, բայց դալիք փորձանքի սպասման կասկածը սողոսկել է մարդու հոգին («գոյզն կասկած արկածից ի միտ բերելով»), Ըստ Գ. Ավետիսյանի, «փոքր միջոցը» միջնադարյան ըմբռնումով կարելի է հասկանալ նաև այն ժամանակամիջոցը, որն ընկած է մարդու «անախտ մանկության» և հասունացման միջև, երբ գեռ մարմնի մեջ նոր են խորտակում «ախտական ցանկությունները»,—կամ որն ընկած է «ի մէջ աշխատութեան աստի կենաց և հանգստեան հանդերձելոցն», այսինքն՝ այս կյանքի տառապանքների և «հանգերձյալ կյանքի» հանգստի միջև («նարեկութ», էջ 115, ծնթ. 4)։

4. Երեւալեանն դիմակցութեամբ—այսինքն՝ եռակուսակ ալիքների բախումով։ 2. Նայանը կարծում է, թե նարեկացու բնագրում սկզբնապես եղել է շորեքալեանն, և հետագա գրիչներն են սխալվել ու փոխել Երեւալեանն («Գիրք մեկնութեան», էջ 169)։ Այդ հիմնավորելու համար նա նարեկացու տողը փորձում է կապել Դանիելի մարգարեության մեջ ասվածի հետ. «... և ահա չորր հոգմբ երկնից բախէին զծով մեծ. և չորք զազանք միմամեծք ելանէին ի ծովէ անտի՝ ալլակերպոյ միմեաց» (է, 2—3)։ Մեր ձեռագրերից ոչ մեկը, նաև ոչ մի տպագիր չի տալիս չորեքալեանն՝ նայանի այդ առաջարկը հետևանք է այն բանի, որ Մատյանի յուրաքանչյուր շերտային, ուղղակի պատկերի մեջ նա փորձել է տեսնել այլաբանություն՝ հոգեոր ներքնի-մաստ, կրոնական խորհրդանշել։

5. Թեւոյցն ձեռնաբերիւն—Մատյանի միջնադարյան լուծումները հասկանում է նավի թիակները (ձև. 5650, էջ 358), նույն բացատրությունն է տալիս նաև 2. Նայանը՝ քե-քիակուճը դիտելով որպես մարդու դործնական առաքինությունների խորհրդանշել, որոնք շրջապատյանին զնաւակ անձանց մերոց» («Գիրք մեկնութեան», էջ 169—170)։ Ըստ Գ. Ավետիսյանի, Թեւոյցն, Թեւոյցն, Թեւոյցն է հասկանալ առաջատու փայտերի՝ խոտորնակ ձողերի իմաստով, որոնք,

տալով՝ դերեզմանի վեմը՝ կենդանացրել քառորդյա մեռած Ղազարոսին (Նմտ. Յովհ., ԺԱ, 33—41); Տ. 50—61-ում ևս ակնարկվում է Ղազարոսի հարությունը. բռնելով խորտակված նավի հուսո առասաններից՝ Հիսուսն այն դուրս է բերում խաղաղության նավահանգիստ («յան-հոյք... խաղաղություն»):

10. Հմտ. Ղուկ., ԺԲ, 41, ելաց... և զՅուդաս—նարեկացին, ըստ Գ. Ավետիքյանի («Նարեկություն», էջ 118, միթ. 25), թերևս ակնարկվում է ավետարանում ասվածը՝ «Բայց վաղ մաշ-դոյն այնմիկ, յոր ձեռս որդին մարդոյ մատնեցի» (Մատթ., ԻԶ, 24) և կամ մատնության գիշերը Քրիստոսի լացը (Եբր., Ծ, 7):

11. Արտաբերեաց րառի փխ Պ, տպագիրն ունի տարբերաց, Պ₂—3-ը՝ տարբերեաց: Մեր ձեռագրերը չեն տալիս այդ տարբերությունները: Հավանաբար տպագրական ճանապարհով առաջացած սխալներ են: Հ. Նալչյանը, նկատի ունենալով Պ₂ տպագիրը (կամ Մատթանի 1736 թ. հրատարակությունը), նշել է. «Իսկ որ տարբերեաց տպեցեալ է, արտաբերեաց պարտի գրիլ, զի ի գրուածս այնպէս է և է իսկ ճշմարիտ» («Գիրք մեկնութեան», էջ 173):

12. Հ. Նալչյանի կարծիքով. բնագրում այդտեղ ավելի ընդունելի է Մատթանի միջնադարյան մեկնության խաբխիւեալ ընթերցվածք. «... խաբարեալ րառն աստէն ոչ յարմարի ընթացից րանիս սրբոյս» (նույն տեղում, էջ 174): Այդ մեկնության հին հրատարակություններում, սակայն, հիշյալ րառն առհասարակ չի վկայակոչվում կամ րացատրվում, իսկ մեր 5650 ձեռագրի օրինակում րառը խաբխարեալ է (տե՛ս նրա 359ր էջը): Այդուհանդերձ, հակառակ Նալչյանի, խաբարեալ րայի իր ճշգրտված, ավելիված, կործանվածս իմաստներով բոլորովին էլ անհարիր չէ տողի ընդհանուր կապակցությանը («Արդյոք կարո՞ղ եմ հուսալ ընտկանս հավետ եղծված պատկերը զարձալ հարգարված տեսնելու»): Մեր օգտագործած ձեռագրերից, ոչ մեկը, ինչպես և ոչ մի տպագիր չի տալիս խաբխիւեալ (Գ խմբի զրչագրերից մի բանիսն ունեն խաբխալեալ, սակավաթիվ ուրիշ ձեռագրեր՝ խաբխարեալ կամ ակնհայտ վրիպակով՝ րաբախեալ): Հետևելով Ա օրինակին և զրչագրերի մեծող մեծամասնությանը՝ բնագրում պահում ենք ընդունված ընթերցվածը՝ խաբարեալ:

13. Տե՛ս Եղեկ., ԼԷ, 1—14:

14. Նկատի ունի Հովնան մարգարեին:

15. Հմտ. Ղուկ., ԺԵ, 4—7: Տող 81—84-ը եզրափակում են լայնի անցյալ դերբայի ձևով հանգավորված հատվածը (տ. 62—80)՝ նոր հանգավորումով (աւտ հանգ): Մատթանն ունի միահանդ բաղմաթիվ հատվածներ: Բայց նշված բառատույրը, ԻԶ գլխի հետ միասին, այդ իմաստով ամենաուշագրավն է: Այդտեղ նարեկացին տողերը հանգավորում է ոչ թե բայերի միևնույն ժամանակային ձևի (զրկիցալ... մոռացալ, շիջալ... տրտմեցալ, ցուցցի... մերձեցի), միևնույն դերբայի (զրաւալ... արձանացեալ) կամ նույն վերջածանցն ունեցող ածականների (կրթակաւ... թշուառակաւ) կրկնությամբ, այլ բառերի շփեղծված, ուղիղ ձևերի միջոցով: Տողերում հանգավալ բառերն են առաւառ, արաւոտ, հաւոտ գոյականները և մաւո կապը: Հետաքրքիր է, որ հայ հին բանաստեղծության տաղաչափությանն ու հանդին անդրադարձած մասնագետներն ամենեւին չեն նկատիլ նրանց հանգավորումը և Մատթանում հանդի առկայության մասին խոսելիս գերադանդալես նկատի են ունեցել ԻԶ գլուխը:

16. Տե՛ս Յոթ, ԺԲ, 8:

17. Գ. Ավետիքյանի «Նարեկություն»-ի բնագրում բացակայում է ստվին բառը, որ տպագրական ճանապարհով առաջացած բացթողում է և ոչ թե արդյունք որոշակի վերաբերմունքի:

18. Հմտ. Ա Տիմոթ., Զ, 16:

թ. ու ստացվել է դուգահեռ պարուակ ըմպից բնթերցումը, իսկ ըմբից (ըմպից) -ը, իրեն անի-
մաստ գրույթուն, հնչտույթյամբ կարող էր ուղղվել խմբից (խմպից): Հավանաբար այդպես է
վարվել, օրինակ, Ա ձեռագրի գրիչ Գրիգոր Սկևռացին կամ սրբագրության համար նրա օգ-
տագործած դաղափար օրինակի գրիչը՝ պարզություն մտցնելու նպատակով ըմպից գրույթունը
ձորագրելով խմպից: Վերջին բառը ձեռագրերում կարող էր հանդես գալ նաև որպես ակնբերից
բառի յուսանցային բառարացատրություն, սակայն շփոթվելով ու ընկալվելով որպես սրբագրե-
րում՝ գրիչների ձեռքով մուծվել է բնագիր՝ ակ-ի պահպանմամբ (պարուակ խմբից): Այդ «ուղ-
ղումն» ու նրա նախնական գրույթունը, ինչպես և այլ հանգամանքներ, գրչական աշխարհի
կեանքներում իրենց հերթին տեղիք են տվել այլ սրբագրումների ու փոփոխությունների,
որոնցից մի քանիսը վերևում վկայակոչեցինք տողատակի տարրերիցվածներից, բայց և ձե-
ռագրերի մի մասն էլ պահել է բնագրային նախնական գրույթյան ստույգ պատկերը՝ պարու
ակմբից, ինչպես ուղղել է Պշ տպագիրը պատրաստող, նշանալիոր բանաստեղծ և բերական
Պաղտատար Դպիրը:

3. Բերես ակնարկում է իր վանական լինելը. ընդունելով կրոնավորի ուխտ ու քահանա-
յական օծում՝ նա պարտավոր էր հրաժարվել աշխարհայինից, սակայն սրտով ու գործով ոչ թե
ստածուն է տրվել, այլ զնացել է երկրային ցանկությունների հետից. ուրեմն՝ աշխարհի հա-
մար բնավին մեղած չէ, որ աստծու համար կենդանի համարվի Նարեկացին իրեն գնում է
պարտիքի ու պարտադանդության սահմանադրում, տարակույսի կետում:

4. Տե՛ս Յայտ., Գ, 15:

5. Տպագիրներից միայն Գ. Ավետիքյանի «Նարեկյութ»-ի բնագիրը կերպարարվում է ըն-
թերցվածի փխ ունի կերպարարվում, ինչպես տալիս են որոշ գրչագրեր: Ուղղումը կատարել է
Ավետիքյանն ինքուր Սակայն անհարկի են համարում այն պահել բնագրում, քանի որ նախ՝
հիշյալ երկու բառերը փաստորեն դիտվում են որպես համանիշներ (տե՛ս «Նոր բառգիրք հայ-
կագիտական լեզուի», Ա, էջ 1091), և ապա՝ կերպարարվում ընթերցվածը հանդիպում է միայն
սահմանափակ թվով ձեռագրերում՝ իրեն զ տառի հետ ղ-ի շփոթության արդյունք:

6. Ուր ի մի գլծ սահմանակալ—այստեղ էա, ինչպես տ. 4-ում, Նարեկացին դարձյալ ակ-
նարկում է, որ ինքը գլխի շարունակությունը հորինում է հանգավոր շափածոյով. 21—84
տողերը բոլորն էլ ավարտվում են ի հանգավոր Դա Մառյանի ամենաերաժշտական ու ոխմիկ
հատվածներից մեկն էլ Բոլոր տողերում, սակայն, վանկերի քանակը նույնը չէ. Բ հատվածում,
որը 34 տող է կազմում (տ. 21—55), թեպետ տիրապետող 14 վանկանի տողերն են (թվով 20),
բայց կան նաև 15 վանկանի (տ. 21, 23—24, 27, 30—31, 33—34, 36—37, 39, 47—48, 50)
և, նույնիսկ, 16 վանկանի (տ. 35) տողեր: Գ հատվածում (տ. 56—77) տողերի վանկերի քանակը
տատանվում է 13-ից մինչև 20, իսկ Դ հատվածում (տ. 78—84), բացի տ. 83-ից (20 վանկ),
բոլոր տողերն ունեն 18 վանկ: Այս տվյալները ցույց են տալիս, որ Նարեկացին հետամուտ չի
եղել ամբողջը գրելու միևնույն շափով, նրան չի հետաքրքրել տողերը հավասար թվով վանկերից
բաղկացած լինելու պայմանը (տե՛ս նաև «Նարեկյութ», էջ 122, ծնթ. 3). նրա նպատակը
դիտավորապես տողերի միահանգությունն է եղել:

Մ. Արեղյանն այն տեսակետն է հայտնի, որ այս գլխի ողջ հանգավոր մասը հորինված
է «հայրենի» շափով («...բանաստեղծն այս ամբողջ Բանը հորինում է «հայրենի» շափով...».
տե՛ս Մ. Արեղյան, Երկեր, Գ, Երևան, 1968, էջ 615): Իսկայես, ամբողջ հատվածում իրեն
զգացնել է տալիս այդ շափը, իսկ որոշ տողեր ներկայացնում են այդ շափի դասական պատ-
կերը. այսպես՝

Վառնիչ արժունի զաննուց՝

կրկնադատ եւ անբախելի (տ. 23),

Մեղաց եւ մահու զինու

զգայաբան զաղտենացի խոցի (տ. 37),
 և ոչ ընդունի և կամ
 համբարի ի զանձ տէրունի (տ. 48):

Բայց բոլոր 15 վանկանի տողերում այդ չափը հետևողականորեն կիրառված չէ։ Մեր վկայակոչած տողերից վերջինում, օրինակ, որի մականն միավորներն իսկապես ոչ թե այս տեսքն ունեն՝ 2—3—2 // 3—2—3, ինչպես պահանջում է «հայրենի» չափը, այլ տալիս են յամբ-անպետական եռանգամ 15 վանկանի ոտանավորի կառուցվածք՝ 5—5—5 («և ոչ ընդունի // և կամ համբարի // ի զանձ տէրունի»)։ «Հայրենի» չափը նաև պահանջում է, որ տողում 7-րդ վանկից հետո լինի հաստատուն հատած՝ որի մականն զաղար, որի շնորհիվ առաջանում են 7 և 8 վանկանի կիսատողեր (կամ՝ կարճ տողեր), մինչդեռ, օրինակ, խնդրո առարկա հատվածի 31—32 և 47-րդ տողերում բավական թույլ նկատելի հատածը 10-րդ վանկից հետո է, 34—35-րդ տողերում՝ 6-րդ վանկից հետո, 40 և 50-րդ տողերում՝ 5 և 10-րդ վանկերից հետո և այլն, էլ չենք խոսում 13, 14 և 16—20 վանկանի տողերի մասին, որոնք շղջվում են «հայրենի» չափի վանկաքանակից։ Նարեկացին առհասարակ հայ բանաստեղծության պատմության մեջ այդ չափի առաջին կիրառողն է եղել, որեմն և՛ ստեղծողը, բայց Մատյանի առանձին տողերից ու փոքր հատվածներից, այդպես են հորինված նրա «Յարութեան» տաղերից մեկը («Նս ձայն գաղիժուն ասեմ...») և նշանավոր «Տաղ վարդավառի»-ն («Կոնար վարդը վառ առնալ...»)։ Սակայն ԻՉ գլխի 21—84-րդ տողերում զերիշխող չափը հնգավանկ անդամներով կազմված ոտանավորն է, ինչ տիրապետող է և ողջ Մատյանում, տաղաչափական հիմնական օրինաչափությունն այն է, որ հատվածի բոլոր տողերն ավարտվում են յամբ-անապետական հնգավանկ բարդ ոտքով (... մեծու ի տուծի, ... զործովքս յիբալի, ... և անբախվի և այլն), որին սովորաբար նախորդում է մի հոսովանկ ոտք, որով և տողերի վերջը գրեթե միշտ նույնանում է «հայրենի» չափով ոտանավորի 8 վանկանի կիսատողի հետ, բայց քանի որ դրանից առաջ, ինչպես նշեցինք, հաղվադեպ է հանդես գալիս հատածը, իսկ տողի առաջին կեսի վանկաքանակը հաճախ 7-ից շղջվում է՝ նվազելով-դառնալով 5 կամ 6 վանկ կամ բարձրանալով-հասնելով 8—11, նույնիսկ, 12 վանկի, որեմն չենք կարող ասել, որ ամբողջ հատվածը հորինված է «հայրենի» չափով։

7. Այս տողի դիմաց Բ—Գ հատվածների համար և (էջ 142) և Շ (հետագա ձևերով, էջ 53ր) ձևադրերում նշված է. «Ոտանալու»։ Նույնն ունի նաև Ն. օրինակը՝ բուն գրչի ձևերով (էջ 142), իսկ վերաստանի Կ. Կեկելիձի անվ. հին ձևադրերի ինստիտուտի № 34 գրչագրերը՝ «Ոտանալու է» (էջ 42ա)։

8. Ակնարկում է ավտարանական առակը աղերախտ և անզույժ ծառայի մասին, որը տիրոջը պարտք էր բյուր քանրար և չէր կարողանում վճարել, բայց տերը նրան զիջում է, իսկ ինքը չի ներում իր ծառայակցին, որն իրեն պարտք էր ընդամենը հարյուր դահեկան, և բառու է դնում։ Տեքստը, լսելով կատարվածի մասին, պատմում է նրան՝ հանձնելով դահեկանների ձեռքը։ Այդպիսով շար ծառան ենթարկվում է կրկնակի դատ ու պատժի՝ տիրոջ հանդեպ՝ աղերախտ, իսկ ծառայակցի՝ նկատմամբ անզույժ դառնալու համար (հմմտ. Մատթ., ԺԸ, 23—24)։

9. Ունիլի.—Մատյանի միջնադարյան մեկնությունը հասկանում է հարդի մղեղը, «որ մղնաձև հատն պատեալ ունի» (ձև. 5650, էջ 360ա), այսինքն՝ հատիկի պատիճը։ Այդ բացատրությունն է տալիս նաև Հ. Նալչանը՝ բառի ուղիղ ձևը համարելով ունզ (ունիլ) -ը (սփրք մեկնություն, էջ 179)։ Գ. Ավետիսյանն իրավացիորեն այն նույնացնում է հունարեն օգնիա (լատ. ունգիա, էջ 179)։ Գ. Ավետիսյանն իրավապես ձևը համարում նույնի-ն, ինչպես ունն Մատյանի որոշ ձևադրերի նույնի ձևը, ըստ Հ. Անադյանի, հայերենին է անցել ասորերենից և նույնանում է ունիլի-ի հետ։ Որոշ տպագրերի (Պ₄ և սրա արտատպությունները) փանառայ ընթերցվածի փոխ ունն հաջ-

նակին՝ ֆաճֆառոց: Այսպես ունի նաև Ավետիքյանի «Նարեկյոժ»-ի րնագիրը, թեև ծանոթագրության մեջ ասվում է, որ՝ «ըստ լաւ օրինակաց եղաք ֆաճֆառոյ...» (էջ 123, մեթ. 6): Մեր ձեռագրերը չեն տալիս ֆաճֆառոց տարբերակը:

10. Այլ յեղանակ ի՛նձ ողբակունաց աստուտս կճեկցի—այս տողն արժանացել է երեք տարբեր բացատրության: Միջնադարյան մեկնիչն այդ և հաջորդ տողը հասկանում է ոչ թե խոսքի եղանակը, այլ բովանդակությունը փոխելը՝ «զմիտս բանիս փոխեցի, այլ ոչ ղյեղանակն», այսինքն՝ մինչ այդ, նախորդ 8 տողում, Նարեկացին խոսել է քանքարաթաթուցի առակի մասին (հմտ. Մատթ., Ին, 14—30), իսկ 29-րդ տողով խոսքի բովանդակությունը փոխում է, սակայն հավատարիմ մնալով նախկին ձևին՝ «ի նոյն պայմանի... որ յետքն ամէն ի լինի» (ձեռ. 5650, էջ 360ա—բ): Բայց մեկնիչը սխալվում է, քանի որ նախորդ 8 տողում ակնարկ կար նաև բյուր քանքարի պարտապան ծառայի առակի մասին (տե՛ս նախորդ մեթ.): Այնուհետև, այդտեղ Նարեկացու ասածն իսկապես խոսքի եղանակին է վերաբերում և ոչ թե մարքին. «յեղանակ» բառը, ինչպես գիտենք, այդ իմաստով հանդիպում է նաև Իի բանի տ. 4—5-ում (տե՛ս Իի բանի 1-ին մեթ.): Հ. Նալյանը գտնում է, որ այլ յեղանակ ասելով Նարեկացին նկատի ունի խոսքի այն «կերպ ու ձևը»՝ եղանակը, որը հատուկ է միայն ամբողջ ԻԶ գլխին, և որով վերջինս տարբերվում է Մատթանի նախորդ բոլոր գլուխներից: Խոսքի այդ եղանակը (սկիզբ կսկծելիս) լավականների ողբն է հիշեցնում և ճշտանատր կերպիս է («Գիրք մեկնութեան», էջ 180): Գ. Ավետիքյանը այլ բառը դիտում է ոչ թե յեղանակ բառի որոշիչը (տարբեր, զանազան), ինչպես նախորդներն են հասկացել, այլ համադասական շաղկապ, ըստ այդմ տողը բացատրելով այսպես՝ «բայց ինձ, որ խավար բանտի մեջ եմ՝ անօգնական ու առանց պաշարի, լավականների եղանակն է քախտ վիճակվել» (հմտ. «Նարեկյոժ», էջ 123, մեթ. 7): Այս բացատրություններից ամենահամոզիչը, մեր կարծիքով, Նալյանինն է:

11. Աճառապան քիս խորհրդակա՛ն երկեսկ տասնեկի—այս տողը ևս երեք զանազան մեկնությունների տեղիք է տվել: Միջնադարյան լուծմունքը երկեսկ տասնեկի-ն ընկալել է իբրև երկուասան (տասներկու)՝ գտնելով, որ դրանով ակնարկվում են 21—32-րդ տողերը, որոնց գումարը կազմում է իսկապես 12: Ըստ այդմ աճառապան բառն էլ հասկացել է չբաժանվելու, չզանազանվելու, չտարբերվելու իմաստով, այսինքն՝ այդ 12 տողերն իրարից չեն տարբերվում չափով՝ «ի չափան» (ձեռ. 5650, էջ 360բ), չնայած մեկնիչն այստեղ սխալվում է. այդ 12 տողերից վեցը 14 վանկանի են (տ. 22, 25—26, 28—29, 32), իսկ մնացած վեցը՝ 15 վանկանի, ուրեմն վանկաբանակով իրար հավասար չեն, միմյանցից տարբերվում են: Աճառապան բառի այդ բացատրությունն ընդունելի չէ: Մյուս՝ խորհրդակա՛ն բառը «եկրոտասան» իմաստին վերադրելով՝ գտնում է, որ 12-ը խորհրդավոր թիվ է, որովհետև խորհրդանշում է տարվա ամիսների, կենդանակերպերի, մարդու անդամների բանակը և այլն (նույն տեղում):

Հ. Նալյանը տողը մեկնում է ըստ Մատթանի հին տպագիրների. իսկ ինչպես Պ₁-ում, այնպես էլ Պ₂-ում, որից հատկապես օգտված պետք է լինի նա, երկեսկ բառի փխ կա երբեակ ընթերցվածը: Ըստ Նալյանի, երբեակ տասնեկի նշանակում է «տասներեք», որի տակ պետք է հասկանալ ոչ թե 21—32-րդ տողերը, որոնց գումարը տասներկու է, այլ յուրաքանչյուր տողի վանկաբանակը: Ապա սխալմամբ գրում է, որ «յուրաքանչիւր տող երեքտասան վանկ է», հետևապես աճառապան բառն էլ այդ դեպքում նշանակում է «չբաժանվող», քանի որ 13-ը, իբրև կենտ թիվ, չի բաժանվում հավասար մասերի («Գիրք մեկնութեան», էջ 180): Սակայն Նալյանն իր բացատրությունից զոհ չի մնում՝ նկատելով, որ հին լուծմունքում և Մատթանի մի հին ձևագրում իրեն հետաքրքրող ընթերցվածը երկեսկ է, որը և նա ավելի ճիշտ է համարում՝ «չտնելով, որ լուծմունքի բացատրությունն ավելի ընդունելի է:

Տողի հիմնավոր ու խոր մեկնությունը տվել է Գ. Ավետիքյանը: Նա, հակառակ իր նախորդների, երկեսկ տասնեկի հասկանում է ոչ թե 12-ի, այլ 20-ի իմաստով: Դրանով, ըստ,

ներա, ակնարկվում է տողերի հանգը՝ ի, որը հայոց այբուբենում ունի 20 թվային արժեք: Ի-ն «անհատական» է անվանվում, որովհետև լինելով մի պարզ հնչյուն՝ այլևս չի բաժանվում ձայնային տարրերի, նաև «խորհրդական» է կոչվում, քանի որ նարեկացին փոխաբերաբար նկատի ունի ավետարանական առակը քանքարը կամ մնասը շահեցնելու մասին. նախապես բառացած տաս արծաթյա մնասը ծառան շահեցնում, դարձնում է քան, որը տերը շնորհում է նրան (Ղուկ., ԺԲ, 12—26, նաև՝ Մատթ., ԻԿ, 14—30): Մատթեոսի ավետարանում այդ դրամն անվանվում է քանքար, իսկ Ղուկասի մոտ՝ մնաս: Մատյանում կիրառված է առաջին բառը: Ուրեմն, նարեկացին տիրող նկատմամբ իրեն քան քանքարի պարտադան է համարում, առանձն ու առնելիքը միասին կորցնող (սեարեկչութա, էջ 123—124, մեթ. 8):

12. Այս տողի գոյությունը բնութագրող կապակցությունն ինչպես շալկազյան բառարանը «Յօշատեմ» բառաճշգրտում և վաղակոչված նարեկացիական տողում ունի զգալի տարբերություններ (սնոր բառը իբրև հալկազյան լեզու, Բ, էջ 381): Մեզ հայտնի ոչ մի տպագիր կամ ձեռագիր չի տալիս այդ բնութագրող, Համանարար տպագրական վրիպակ է:

13. Միայն Պ.-ը և Բունեսու Այրեթի հրատարակությունը հայցուած բնութագրված ինչպես ունեն հայկչուած: Մյուս բոլոր տպագրիչները և ձեռագրիչներն անխորի տալիս են հայկչուած (Վ օրինակն ունի հոգով՝ հայկչուած): Հայկչուած բառը համոռնորեն տպագրական ճանապարհով առաջացած սխալ է: Մատյանի թարգմանիչները, սկսած Գ. Խաչատուրյանից, նախադասությունը տվել են սխալին և ոչ ինչ ձեռագրի բնական հիշող բնութագրվածին. բոլոր այդ Գ. Խաչատուրյանի թարգմանիչ է նալված (սեարեկ. Մատեան ողբերգության, էջ 62), իսկ Մ. Խերանյանը (սՄատյան ողբերգության, էջ 110) և Վ. Գեորգյանը (սՄատյան ողբերգության. Տաղեր, էջ 154), հետևելով Տրապիզոնի բնագրին՝ հայկչու: Մ. Գեորգյանը և Բ. Գեորգյանը խոստովեն են սխալից. առաջինը պահել է բնագրի հայկչու բառը նույնությամբ (սեարեկահարար նարեկ, էջ 125), իսկ Երկրորդը թարգմանել խնդրված համանիշով (սեարեկ աղոթաժառանգ, էջ 78):

14. Այս և հաջորդ չորս տողում (տ. 51—55) նարեկացին դիմում է աստվածամորը (սպաղախիմ մարդ Յիսուսի), շնայած ԻԶ բանը, ինչպես և Մատյանի մյուս գլուխները (բաղի ՂԲ—ՂԳ-ից), վերնագրված է «Խ խորոց սրտից խաւսը բնդ աստուծոյ»: Դրա մեջ չի կարելի անհշատություն տեսնել. նարեկացին, այդտեղ մի պահ իր խորքն ուղղելով տիրամորը, սակայն դրանից առաջ և հետո, զլխի մնացած մասում, իր հանդեպ ունի աստծուն, վերինի ահադեցիկ դիմապատկերն է տեսնում («Ամառկութիւն դիմաց պատկերի վերնոյն տեսանի». տ. 43), իր արցունքների պտուղը մատուցում է քարի շնորհատունին (տ. 57): «Խ խորոց սրտից խաւսը բնդ աստուծոյ» են վերնագրված նաև 2Բ բանը, որի առաջին հատվածն ուղղված է միանձանց և կրոնաստանների աշակերտներին, և, մանավանդ, 2 բանը, որն ամբողջությամբ բանաստեղծի սրտահույզ գովեստը, խոստովանութունն ու աղերսն է աստվածածնին:

ԻԶ գլխի 51—55-րդ տողերը շատ հետաքրքիր են աստվածամոր կերպարի նարեկացիական ըմբռնման տեսակետից: Բանաստեղծը նրան անվանում է փրկանակ կենաց. դրանով, թվում է, նրան հակադրում է նախամայր Նվային, որին Աղանը կոչել է կյանք, «զի նա է մայր ամենայն կենդանեաց» (տե՛ս Ծնունդը, Գ, 20), բայց Նվան, ըստ աստվածաշնչյան ավանդության, ճաշակելով արգելված պտուղը, դարձել է «մայր ամենայն մահկանացուաց» (հմմտ. «Գիրք մեկնութեան», էջ 144): Եվ ահա Մարիամը, որպես ձեռք փրկիչի, հակառակ Նվայի՝ կոչվել է. «մայր ամենայն կենդանեաց» (նույն տեղում), որից և նրան նարեկացու աված անվանումը՝ փրկանակ կենաց: Դա հիշեցնում է 2 գլխի սբանչիլի տողերը.

Անա կարիլ մի կարին քամդ կուտրեան,
Յանձն իմ անձրեւալ, կենաց ինձ վարէ (տ. 68—69):

Բայց ուշադրության արժանի է նարեկացու վերաբերմունքը աստվածամոր նկատմամբ. բանաստեղծը նրան մատուցում է «խնկոց» և «անուշից իւզոց» բուրմունք՝ կարծես հիշեցնելով, որ նրան, իբրև կնոջ, հարմար ընծան բաղդըրարույթ սծանելիքն է։ Նարեկացին իր օրհնության ձայնն է հղում նրան և պաղատում՝ «զղէմս ի յերկիր եղեալս, այսինքն՝ երկրպագելով, իսկ տիրամայրը ի վերջո ընդամենը սուրբ է և ոչ աստված. նրան, միջնադարյան աստվածաբանության համաձայն, պատշաճ չէ երկրպագելով պաշտելը, խոսնկ ու զմուռս (յուդ) ծխելը (հմմտ. «Նարեկություն», էջ 125, մնթ. 16)։ Կա, ինչպես նալյանն է զրել, «ամենայն պատուոյ արժանի է զկնի աստուծոյ, սակայն աստուածայաշտական երկրպագութեամբ ոչ է պաշտելի... ապա թէ ոչ՝ լինի կոտորաշտութիւն...» (ՄԳԻՐ ԺԵԿՆՈՒՄԵՆԱՆ, էջ 182)։ Նարեկացին կարծես թէ աստվածացրել է տիրամորը՝ անցնելով Թուրքաթուրքի սահմանը։

15. Արդ, յասացեալ ողորդս նիստում այլ մտնոյ յաւելի—այս սուրբ ցոյց է տալիս, որ Նարեկացին Մատթանի ամեն մի գլուխ հորինել է նյութի, շարադրանքի ներքին բաժանման, այսինքն՝ հատվածարժանման, հստակ ըմբռնումով, բայց եթե զլուսնները համարակալել է, ապա հատվածները դիտել է իբրև նոր մաս, նոր պարբերություն՝ առանց համարակալման։ Ինչպես դիտենք, հատվածների համարակալումը տպագիրների առանձնահատկությունն է և դալիս է Պ. հրատարակությունից։

16. Գ. Ավետիսյանի «Նարեկություն»-ի բնագիրն ունի տարակուսանացն (էջ 121)։ Մեր ձեռագրերը և մյուս բոլոր տպագիրները չեն տալիս այդ տարբերվողվածը։ Ըստ Երեսույթին արդարական վրիպակ է։

17. Բազմահատուած Կուրիւն բնութեանս, ներհալք միմեանց ի պատեհազմի—նկատի ունի իր մարդկային բնությունը, որը, ըստ միջնադարյան ըմբռնման, ինչպես մյուս դոյացությունները, կազմված է չորս սկզբնական տարրերից՝ հրից, օդից, ջրից և հողից (հմմտ. նաև 22 զլիս 11—16 և 27—35 սողների հետ)։ Չորս տարրերի մասին փիլիսոփայական ուսմունքը բնութագրվում է հին Հունաստանում՝ Էմպիդոկլի (մ. թ. ա. V դ.) ու նրա հետևորդների կողմից և, ըստ բրիտանական աշխարհայացքի, վերախմաստավորվելով, դարձացել նաև միջնադարում։ Այն իր արտահայտությունն է գտել և հայ փիլիսոփայական մտքի պատմության մեջ՝ սկսած Եղիշից ու Եղիշից մինչև Գրիգոր Տաթևացի և բւ ժիջնադար՝ իր ուժեղ հետքը թողնելով հայ բանաստեղծության վրա։ Չորս տարրերից յուրաքանչյուրը (Եղիշիկը դրանք անվանում է հյուդ, նյութ կամ բնություն), այդ ուսմունքի համաձայն, կյանքի կոչվելով արարչից, օժտված է երկու այնպիսի ներհակ հատկանիշներով (հուրը չոր է և ջերմ, օդը՝ ջերմ և խոնավ, ջուրը՝ խոնավ և ցուրտ, հողը՝ ցուրտ և չոր), որոնցով հակադրության մեջ է մտնում և կամ միավորվում, հաշտվում մյուսի հետ՝ հաստատելով, կարծես, սբրտ և աստվածական խորհուրդը։ Այդ «մշնամական» ու «բարեկամական» կապից էլ արարչի կամքով զոյանում է բազմազան աշխարհը՝ բոլոր դոյացությունները. «...նախ զչորս հիւթն մեկնեալս արարեալ, ապա նոքօր յօգեաց զամենայն»,—գրում է Եղիշիկը («Եղծ աղանդոց», Թիֆլիզ, 1914, էջ 154). «...քանզի ամենիմաստ արարիչն արարածոց, հոգ խնամոյ տարեալ, յառաջագոյն անմահ հաստատեաց զբնութիւն չորից նիւթոցս»,—Եղիշիկին հետևելով՝ գրում է Եղիշին («Վասն Վարդանայ և Հայոց պատերազմին», աշխատասիրության՝ Ե. Տեր-Մինասյանի, Երևան, 1957, էջ 174—175)։

Չորս տարրերը միջնադարի հայ իմաստասիրները բնութագրում են այսպես՝ «Քննամիբ անհաշտելիք և սիրելիք անբախտելիք»։ Նարեկացին, իր նախնի հայ իմաստասիրների այդ սեռությանը հետևելով, ահա, ստեղծել է իր բազմահատված (այսինքն՝ բազմատարր, քառատարր) մարմնի էություն մասին ղեղճցիկ պատկերը։ Բանաստեղծի բնությունը «ամենայնի կայ ի վտանգի» (տ. 73), որովհետև այն կազմող տարրերը, որոնք «ներհալք միմեանց ի պատեհազմի»՝ դարձել են դավաճան ու անհաշտելի («Հաբաղատաց դաւաճանութիւն անհաշտելի ի կոտորածի»—տ. 74), և նա, քայքայված ու թաղված «զարշուրեան տղմի» մեջ, իրեն զգում է

«մ'չ մեռեալ և ո'չ կենդանի» (ա. 75)։ Այս հատվածը մեկնելիս՝ միջնադարյան լուծմունքը (ձեռ. 5650, էջ 361 ա—բ) և Ն. Նալյանը նշում են, որ Նարեկացին նկատի ունի շորս տարրերը, ընդ որում Նալյանը հղում է հին լուծմունքի ավելի ընդարձակ բացատրությունը («Գիրք մեկնութեան», էջ 186), իսկ Գ. Ավետիքյանը ավելացնում է նաև հոգին ու մարմինը («Նարեկություն», էջ 125, ծնթ. 23)։ Բայց Նարեկացու բացմասնատուած բաւը ցոյց է տալիս, որ այդանդ խոսքը ոչ թէ ընդամենը երկու, այլ ավելի ուժերի հակադիր պայքարի մասին է։

18. Ի հատվածը հորինված է ոչ թէ Նարեկացու, այլ Մատյանի ԻԶ գլուխն ասողների կամ բնիկներին անունից։ Նրա մեջ արտահայտված է աստծուն ուղղված նրանց խնդրանքը՝ բանաստեղծին, «որ զայս բան տպաւորեալ», երանելիների պսակին արժանացնել, անարատներին հաղորդակից դարձնել և այլն։ Կարելի է կարծել, որ մաղթողական բնույթի այդ հատվածը բնագրային չէ, ավելացված է մեկ ուրիշի ձեռքով՝ ի հիշատակ Նարեկացու։ Այդ առումով էլ դեռևս միջնադարում նրա վրա հատուկ ուշադրություն է դարձրել հին լուծմունքի հեղինակը, որը գրել է. «Ձայս մեկ ուսուցանէ, զի մեր վասն նորս զայս արասցուք, թէ նոյն ինքն, որ զայս բանս աղօթից մեկ ասաց, ընդ սրբոցն պսակեսցի. և այլ տունդոյ բառ կարգի նոյն ոճով է» (ձեռ. 5650, էջ 351բ)։ Ինչպես տեսնում ենք, նա չի կասկածել, որ սույն գլխի 78—84 տողերը, որոնք ավարտվում են ի հանդով, Նարեկացուն են, միայն թէ նա ակնարկում է այն հանգամանքը, որ նրանցում բանաստեղծի ոճը, այսինքն՝ խոսքի եղանակը, տարրեր է գլխի նախորդ մասից։ Նույնպիսի մի հատված էլ նա մատնացույց է անում ԻԲ գլխում, երբ մեկնում է վերջինիս 109-րդ տողը. «Որպէս ԻԶ ճառսն վասն իւր ասաց աղօթել, նոյնպէս և ասա...» (նույն տեղում, էջ 366ա)։

Հետևելով միջնադարյան մեկնիչին, ինչպես ԻԲ, այնպես էլ ԻԶ գլխի մեկ հետաքրքրող հատվածների նկատմամբ նույն վերաբերմունքն է հանդես բերել նաև Ն. Նալյանը. «Սուրբ վարդապետս բերանով ամենից զայս աղօթս ընթերցողաց վասն իւր աղօթել տալ...»,—գրում է նա («Գիրք մեկնութեան», էջ 186)։ Ասենք նաև, որ Մատյանի որոշ թարգմանիչներ (Մ. Խենթյան, Վ. Դեորգյան, Ն. Գրեքնե) հատվածը բաց են թողել։

Գ. Ավետիքյանը, անշուշտ, ծանոթ լինելով միջնադարյան մեկնիչի ու Նալյանի հետաքրքիր դիտումին, ինքը ևս հակված է կարծելու, որ գլխի այդ հատվածը Նարեկացին ինքն է հորինել՝ դիմելով արտահայտության մի այլ հնարանի՝ «Ի բերան աղօթողացն դնէ աղաչել վասն իւր» («Նարեկություն», էջ 125, ծնթ. 24)։ Այս, նկատի ունենալով Մատյանի հիշատակարանում հեղինակի խոստովանությունն այն մասին, թե ինքն իր երկը գրել է «գործակցութեամբ եղբոր իմոյ ընտրելոյ՝ Յովհաննէս կոչեցեալոյ», ենթադրում է, որ գուցե Հովհաննէսն «ինքն արար զայս յաւելուած՝ աղօթել վասն երանելի Նարեկացոյն» (նույն տեղում)։ Սակայն դա սոսկ ենթադրություն է և պատմական որևէ վկայությամբ չի հիմնավորվում։ Բանն այն է, որ բանաստեղծի՝ տարիքով իրենից ավելի մեծ եղբայրը՝ Հովհաննէսը, մատենագրական ժառանգություն չի թողել. գուցե ստեղծագործել է, բայց նրանից մեկ ոչինչ չի հասել, և մատենագրական ժառանգության տեղեկություններ չկան այդ մասին, թեպետ Նարեկացին իր Աղարանից խաչի պատմության ու գրան կից ներդրողների հիշատակարանում Հովհաննէսին համարում է ամեն բանում իրենից առավել, «գիտակական» ու «հանճարեղ իմաստասէր»։ Սակայն դա կարելի է համարել ավագ եղբոր հանդեպ Գրիգորի ունեցած հարգանքի ու եղբայրական սիրո զգացման հիացական արտահայտությունը։ Հովհաննէսի գործակցությունը գուցե ա՛յլ բնույթի է եղել, ԻԶ գլխի 78—84 տողերը նրան վերագրելու համար, այդպիսով, մենք պետք է համոզված լինենք, որ նա զրաղվել է նաև գրական գործունեությամբ։

Նարեկացին իր գիրքը համարում է մի հավիտենական արձան, որն իր փոխարեն պետք է աղաղակի՝ «ընդ իմ աղաղակացէ» (ԶԲ, 44) ոչ միայն բանաստեղծի ձայնով՝ «իմովս ձայնիւ», այլև՝

Ռարբանեցի՝ շրթամբք ընձռելոց քոց

Եւ խաւսեացի՝ բերանովք հրեշտակաց քոց (ՁԸ, 16—17):

Ուրեմն, բանաստեղծը, որ համայն մարդկությանը կրում է իր մեջ իբրև իր անձնականը, կարող էր և իրեն «անշատել-հեռացնել» իրենից, այսինքն՝ իրեն տեսնել ուրիշի աչքով, ոչ թե իբրև էս, այլ՝ դու կամ ես, եղյն ինքն: Համաշխարհային քնարերգության մեջ դա եղակի օրինակ չէ, և նարեկացին դրա ամենավաղ կիրառողներից մեկն է:

Ի հատվածի տաղաչափությունը բավական կանոնավոր է. տողերը, բացի 78, 81 և 83-ից, նաև 85-ից, 18 վանկանի են՝ 4—5—4—5 անդամավոր կազմությամբ. օրինակ՝

Ակնաբեկելով // Բո ռդուրմութեան՝ // անաբաւտի՝ // ցլն
հաղորդեցի՝ (տ. 79):

Ինչ շատ հազվադեպ չափ է: Հատվածի ութմական այդ յուրահատկությունը հավանաբար նկատել են Պ₄ տաղաչիրը պատրաստողները: Որովհետև նրանց բնագրում (և առհասարակ Մատյանի բոլոր հրատարակություններում) տ. 84-ում բացակայում է եւ բառը, որի պատճառով տողի վանկերի քանակը պակասում-դառնում է 17, ուրիշ կանոնավորելու նպատակով նրանք փառք բառը դրել են փառք գրությամբ, որով և տողի վանկաքանակը վերականգնվել-դարձել է 18:

19. Տէ՛ս Առակը, ԺԱ, 26:

Բ Ա Ն Ի

1. Տ ձեռագիրը գլխի բովանդակության մասին վերնագրի դիմաց ունի լուսանցային նշում՝ «Մեղանայն» (էջ 28բ):

2. Զորութիւն քաղցս—դրարարում Կրութիւն և բիւ բառերը, բացի այլ իմաստներից, ունեցել են նաև գլխի, պատումի, դրվաղի նշանակություն: Դրութիւն բառն այդ իմաստով, ինչպես գիտենք, հանդիպում է նաև Մատյանի խորագրում (հոգնակի ձևով՝ դրութիւնք, այսինքն՝ գլխներ), ապա և հիշատակարանում՝ վերջին դեպքում համանիշ դրութիւն բառի հոգնակի մոտ («գրագմաստեղենան դրութիւնք դրութիւնք»): Թիւ բառը գլխի իմաստով գործածել է պատմահայր Մովսես խորենացին իր Պատմության Բ գրքի 10-րդ գլխում («յերեքտասաներորդ թիւն», այսինքն՝ տասներեքերորդ գլխում): Զորութիւն քաղցս կապակցության մեջ քաղցս հոգնակի ձևը հանդես է գալիս որպես իրեն համանիշ դրութիւն բառի սեռականով ամփլադրութիւն:

3. Դարձնալ սկսայց զնառ պաղատանացս / Խոստովանաւքէն, զղնականաբար—այսինքն՝ եթե նախորդ գլխում դրսևորել է իր հեծութիւնն ու հառաչանքը, ապա այստեղ, ինչ գլխում, իր պաղատանքն արտահայտելու է խոստովանության ու զղջումի հղանակով, ինչպես միջնադարյան մեկնիչն է գրում՝ «մինչ ցայժմ ողորդէն ասացի, արդ փոխեմ դրանս խոստովանութիւն, գի մեղայն խոստովանութիւն է» (ձեռ. 5650, էջ 362ա):

4. Այլ անդրադարձութեամբ սկսմամբն եւ վերջաւորաւք քաղիւք—նարեկացին այստեղ նախապես ակնարկում է, որ ինքը գրելու է այնպես, որ յուրաքանչյուր տողի սկզբի բառը կրկնվելով («անդրադարձութեամբ»)՝ դառնա նաև նրա վերջին բառը («սկսմամբն եւ վերջաւորաւք քաղիւք»), այսինքն՝ հորինելու է այսպես կոչված շղթայաձև ոտանավորով (հմմտ. «Նարեկ-լուծ», էջ 129, ծնթ. 1): Այդպես են գրված այս գլխի 11—21 և 57—63 տողերը: Մատյանի միջնադարյան մեկնիչը, ուղարկություն դարձնելով նարեկացու 8-րդ տողին, նշել է. «Այն է,

որ առաջին և վերջին մեղայ է» (ձեռ. 5650, էջ 362ա)։ Պճ և ՊՅ տպագիրները (եան Կ. Պոլսի 1782 և 1789 թթ. հրատարակությունները) ակամամբն բառի լիս ունեն սկզբանցն ընթերցվածը, որը մեր ռուսագործած ձեռագրերից ոչ մեկը չի տալիս։

5. ...աւրհեալ է հատուած բանի / Զնապահական սրտի աշխարհալայ-ի—բստ հին լուծմունքի, նարեկացին նկատի ունի մեղայ-ով սկսվող և վերջացող տողերը (իր արտահայտությունները)։ «Զտուն առ տուն զմեղային ասլ, զի ամենայն տուն ինքն առ ինքն հատեալ է և կատարեալ բան է» (ձեռ. 5650, էջ 362ա)։ Մեկնիչն, ուրեմն, հատուած բառն այստեղ բնկալում է հատվելու (բաժանվելու) և կատարյալ (ավարտուն) լինելու ասումով։ Նալյանը հատուած բանի կապակցությունը դիտում է որպես այլարանություն մեղայ բառի համար՝ վերջինիս, բստ միջնադարյան բրիտանական խորհրդապաշտության, տալով «մեղսարավիչ» նշանակությունը։ «Հատուած բանի ասի անունն մեղայ-ին, զի է կարճ և զօրաւոր, սուր և ազդու և վնասեալն» (Գեորգ մեկնություն, էջ 189)։

Մալյանի թարգմանիչները տարբեր մոտեցում են ունեցել հատուած բանի՝ արտահայտություններ. մերթ թարգմանել են խոսքի հատված (Մ. Գոշուեյան, Մ. Խերանյան, Վ. Գեորգյան)՝ նրա տակ հասկանալով զխի 11—21 տողերը, մերթ էլ՝ խոսքի կեսովածք (Գ. Խաչատուրյան)՝ այն վերագրելով մեղայ բառին, իսկ Բ. Գուշակյանը հատուած բառն իր թարգմանությունից դուրս է թողել։ Ինչպիսի, նարեկացին իր երկի համարածը «արհեստալ» չէր համարի, դա կհնչեր որպես ինքնամեծարում, հետեալս հատուած բանի-ն ավելի միշտ կլինի բնկալել մեղայ բառի վերաբերմամբ, որը, ինչպես միջնադարյան մյուս խորհրդապաշտների, այնպես էլ նարեկացու համար «արհեստալ» էր և միջոց՝ մտքովելու և հասնելու աստվածային կատարելության։ Նվ շարունակություն մեկ բանաստեղծը դարձյալ խոսում է Մեղայ-ի մասին («Սույն սա պատուելի սուանդ...»)՝ կարծես հավաստելով, որ իր ասածը վերաբերում էր ոչ թե զխի մի հատվածին, այլ զղջման զազափարին, որի արտահայտությունն է հիշյալ բառը։

6. Նարեկացին 24—47 տողերում փառաբանում է զղջման զազափարը՝ այն բնութագրելով բանաստեղծական այնպիսի պատկեր-անվանումներով, որոնք հնավոր աղերս ունեն Սուրբ Դրբի այս կամ այն զրվագի հետ և, մի առաջ, «զավերացնում» են «մեղայ»-ի նշանակությունը։ Բերենը զբանցից մի բանիսը. հույսեհեալս տուր (տ. 25), այսինքն՝ զղջումն, իրեւ շնորհ, նախ զրվել է նախահայր Աղամին և Նվային, որեմն այն նախափարցն սուրեն (տ. 25) է, նաև՝ հեքանոսաց զիւրք (տ. 33), բանի որ այդ զազափարին են ապավինել և հիթանոսները, նաև՝ խառց անսուր (տ. 36), որը սահմանագծում, իրարից բաժանում է մահն ու կյանքը, արդար-ներին ու մեղավորներին, նաև՝ արուեստ քաղհուրեան (տ. 36), այն է՝ բարձրանալու հնար (միջոց) և կամ բարձր արվեստ, նաև՝ խորհուրդ կնքեալ (տ. 38), այսինքն՝ ունի խորին խորհուրդներ ու զազանիքներ, որոնց արագախիչ միտքն անգամ հասու գտնալ չի կարող (համտ. «նարեկում», էջ 129—130, ծնթ. 2—7)։

7. ...ի վերջին դատակնիք դասում լինոյ—բստ միջնադարյան լուծմունքի և Հ. Նալյանի, նարեկացին ակնարկում է, այսպես կոչված, գեերի գասը. «Դեերն են, որ զվերջին դատակնիքն ընկալան... զի ոչ յիշատակեցաւ առ նոսա մեղայ-ն» (ձեռ. 5650, էջ 362բ)։ Բայց, ինչպես նկատել է Գ. Ավետիսյանը («Նարեկում», էջ 130, ծնթ. 8), բանաստեղծի խոսքը վերաբերում է առհասարակ մեղավորների դասին, որոնք, բստ ավանդության, իրեւ սե աշծիր՝ վերջին դատատանի ժամանակ հովվի ձեռքով պետք է առանձնացվեն անմեղ ոչխարներից ձախակողմում՝ լսելով ահեղ դատավճիռը կամ, բստ նարեկացու, «զվրիժակն իրաւանց» (տ. 43)։ «Ներքալ» յինէն, անիծանք, ի հուրն յաւիտենական, որ պատրաստեալ է սոտանայի և հրեշտակաց նորա» (Մատթ., Ին, 41)։

8. Ըստ մովսիսական օրենքի մահապարտն անպատիվ էր մնում, բանի դեռ նա գտնվում էր տաճարում և բռնել էր սեղանի եղջյուրներից։ Մահապատիվն ի կատար ածելու համար

պարտավոր էին նրան դուրս բերել տաճարից: Բազավորին դավաճանած Հովարին, որը հրաժարվում էր թողնել եղբյուրները և հեռանալ խորանից, Սողոմոնի հրամանով ստիպված սպանում են ուղղակի տաճարում (հմմտ. Դ. Թագ., Բ, 28—35): Նարեկացին մեղան համեմատում է այդ եղբյուրների հետ, բայց գտնելով, որ նրան ապավինողը փրկվում է պատժից և անարատ դառնում («պրծեալ ի պատժոց՝ անարատ գտաւ»):

9. Ահաբ Զամբեան ևս Սաուլի Կիսևահ ևս Յուլա Սիմոնեան—Աբարը զողոթյուն էր արել Նրիբալի ավարից (հմմտ. Յեսու, է, 16—26), Կիսի որդի Սալուդն ինքնահավան էր, կամակոր ու անհնազանդ (հմմտ. Ա. Թագ., ԺԵ), իսկ Հուդան՝ մատնելու Երեքն էլ, բոստ ավանդության, իրենց կատարած հանցանքների համար պատժվել էն, թևե մեղա են եկել, բայց... տկամայից, իսկ, ինչպես Նարեկացին է ասում,

...ավանդիցն բռնապատկոց ոչ է կատարեալ սևր,

Ուստի ևս ոչ բովանդակապես փրկութիւն (տ. 53—54):

Աբարը Քարմիի որդին էր, Զամբրիի թուր և Զարայի ծուր: Նարեկացու մոտ Աբարին անվանվում է Զամբեան (ՊԿ-ը և Մատյանի մյուս հրատարակությունները, բացի մի քանի հին տպագրություններից, ունեն Զարմեան), մինչդեռ պետք է կոչվեր Քարմեան՝ իր հոր անունով: Սակայն դա չի կարելի համարել փաստական անճշտություն և կամ զրջագրական վրիպակ: Հենց Ս. Գրբում նա համարվում է նաև Քորդի Զարայի՝ պապի հոր անունով (տե՛ս Յեսու, է, 24): Ըստ այսմ Նարեկացին ևս նրան Զամբեան անվանելով (Դ ձեռագիրն ունի Ս. Գրբի պես՝ Զամբեան), անպայման չի ուզեցել մասնացույց անել նրա հորը, այլ նախնիներից մեկին, այս դեպքում՝ նրա պապին:

10. ...մարմնոյ ձեռն յոդի հաշեալ—այս կապակցությունը տարբեր բացատրությունների տեղիք է տվել և թարգմանվել տարբեր կերպ (մարմնի Հևորով հոգին մեղցնել, մարմնով ամբարտառվանել, անձնապատան լինել և այլն): Միջնադարյան լուծմունքը ձեռն բառն ընկալում է իբրև մարմնի կամք, որը հոգուն մեղքեր է բարդում. նաև տալիս է այսպիսի մեկնություն. մարդը Հևորով հարվածում է կրծքին («բուամբ դիուրծան հարկանէ»)՝ սիրտն ու հոգին համարելով ամայր և պատճառ մեղացն» (ձեռ. 5650, էջ 363բ): Նալյանը և Ավետիքյանը այդ բացատրությունը համարում են անկատար և միայն մասամբ ընդունելի: Նալյանը դանադան նշանակություններ է տալիս կապակցությանը. մարմնին խնամք տանելով՝ անտեսել ու սպանել հոգին, անվաճ ձեռքով սրբություն շողափել, ունայնության հետևել, մարմնավոր մաքրությամբ հոգուն հաճույանալ, ուրախանալ ընկերոջը հասած դժբախտության համար («Գիրք մեկնութեան», էջ 196—197): Ինչպես տեսնում ենք, այս բացատրությունները Նարեկացու սողի ազատ վերախմանավորումներն են: Նրանք հիմնականում հանգում են մի ընդհանուր ճշմարտության, այն է՝ Նարեկացին շեշտել է իր «մոլորությունը». անտեսելով հոգին՝ կատարել է մարմնի կամքը, որը և ընդունելի է համարում Ավետիքյանը («Նարեկություն», էջ 131, ծնթ. 14):

11. Մատյանի միայն Բուենոս Ալբեսի հրատարակությունը վաբառեցայ ընթերցվածի փխ ունի վաբառեցայ («Նարեկ. Մատեան ողբերգութեան», էջ 64), որը հավանաբար տպագրական վրիպակ է. այդ տարբերակը մեր Հեռագրերը չեն տալիս: Հետևելով այս տողում որոշ Հեռագրերի ունեցած վաստակեցայ սխալ ընթերցվածին՝ Ե. օրինակի գրիչը կարծել է, թե դա իմաստով համընկնում է բնագրային վաբառեցայ բառին, և լուսանցքում բերել է իբրև բացատրություն՝ գրելով. «Լուծումն. վաստակեցա» (էջ 86ա):

12. Ինքնապարտավանքի՝ նման սողերն ու հատվածները, որոնք հաճախ են հանդիպում Մատյանի աշխատքի գլուխներում, ոչ միշտ է, որ ընդհանուր կարգի խոսքեր են, այլ ունեն ինքնակենսագրական սկիզբ, ոչ թե առհասարակ մարդուն են վերաբերում, այլ իրեն՝ բանաստեղծին:

Չի գիտ ունիւն. առ ուր չեմ—նարեկացին այստեղ ակնարկում է իր բարձր կոչումը, դիտնական-վարդապետի մեծ համարում ունենալը, որը, իբր, ինքն իր գործով չի արդարացրել: Այս տոգին համահնչուն են, օրինակ, ՀԱ—ՀԹ գլուխների մի շարք տողեր՝

Դասիմ ի սյաբս ճեզոց, Եւ ընդ այսս կաբաւմ,
Ի մարդկահէլ գովիմ, Եւ ի տեսողէյ պարսաւիմ (ՀԱ, տ. 88—89),
Պետ վաբժից կոչեցայ՝ յանձնինս ղատախազ,
Խաբբի ռաբբի անուանեցայ,
Եւ զգովեստն առ աստուած Եղծի (ՀԹ, տ. 62—64) և այլն:

13. Հմմտ. Գործք, ԻԿ, 3:

14. Առ այն, զոր տեսի աշաւ իսկ իմով—այս տողին Մատանի մեկնիչները հատուկ ուշադրութիւն են դարձրել՝ շեշտելու համար, որ նարեկացին սուրբ լինելով՝ «կենդանի հազոր-դակցութիւն» է ունեցել աստծու հետ. «Ասեն, թէ սուրբս այս Լաւնս զՔրիստոս զէմ յանդիման»,—գրում է միջնադարյան մեկնիչը (ձևն. 5650, էջ 363բ): «Ասի յաւանդութեան, թէ սուրբս Գրիգոր Լաւնս զՔրիստոս մանկածն ի դիրկ կուսին յառաօտեան ժամուն ի վանս նարեկայ, ի ծագիլ արեգական...»,—հարում է նրան Հ. Նալչանը («Գիրք մեկնութեան», էջ 189): «Այսու յայնաւթս ծանուցանել ղտեսանել իւր մարմնոյ աշօք զՔրիստոս, որով և հաստատի տանդութիւնն, որ կայ չազդի մերում...»,—իր հերթին հաժմասում է Գ. Ավետիքյանը («Նարեկիւն», էջ 132, ծնթ. 16): Այս բացատրութիւններից երկում է, որ ոչ միայն Նալչանն ու Ավետիքյանը, այլև հին մեկնութիւն հեղինակը ծանոթ են եղել նարեկացու մասին միջնադարում ստեղծված ավանդութիւններ, որը սլահաւանով և մեկ է հասել ինչպես բանավոր ճանապարհով, այնպես էլ գրավոր ձևով՝ իբրեւ նրա գրուցադատում վարքի մի գրվագ: Այդ ավանդութիւն մի տարբերակի համաձայն, նարեկացուն հեղում, Աստեր կղզու վրա, երեացել է արամայրը՝ մանուկ Հիսուսը գրկին և ձայն տվել. «Ա՜ս գաւթ բո» (ընդունի՛ր բո տիրոջը), ու գրանից էլ մնացել է կղզու անունը՝ Աստեր (Հմմտ. Ա. Ղանալունջան, Ավանդապատում, Երևան, 1969, էջ 84):

Ավանդութիւնս գրավոր տարբերակում Աստեր կղզու մասին խոսք չկա: Պատմվում է, որ նարեկացին գնում է Ռշտունիք և յոթ տարի մարդկանցից թաքուն առանձնանում-ձգնում իր քնուտ (իմա՝ մօր հարեգրայր Անանիա նարեկացու) վանքի հանդեպ գտնվող մի այլում: Այստեղ նրան երևում է Մարիամը՝ ասելով. «Ես եմ մալին Յիսուսի»: Նարեկացին կասկածում է: Մչուս օրն առաւելաւան նա նորից է երևում՝ «ունելով ի դիրկն ղմանկացեալն աստուած»: Այդ տեսիլից ներշնչված՝ նարեկացին ծնկաշոր ասում է «Աչքն ծով...» երգը, այսինքն՝ «Մեղեդի Մենգեան»-ը (տե՛ս նույն տեղում, էջ 319): Տիպիկ միջնադարյան այս ավանդութիւններ, որը սերունդների հարգանքի ու գնահատանքի աստիճան է մեծ բանաստեղծին ու նրա ստեղծագործութիւնը, կարծես՝ ատարկաշակիւն ընկալումն է ինչպես «Առ այն, զոր տեսի աշաւ իսկ իմովը» տողի, այնպես էլ Մատանի այլ գլուխներում նույն եղանակով նարեկացու արտահայտած մըտքերի, որոնցից հիշենք, մանավանդ, հետեւյալը.

ՉԲեզ իսկ տեսի հոգացեալ վասն իմ,
Չոր չէ աստ գրեթի, Եւ օչ պատկառեցի (Ի, տ. 70—71):

Նարեկացին, «ստի աշքով» տեսնելով այն, ինչ չի կարող տեսնել մարմնական աշքը, իր անսլարագիծ ու անսովոր երեակայութեան արդուները ներկայացրել է իբրեւ իրողութիւն: Ուրեմն, այսպիսի զեպրերում խոսքը ոչ թե «մարմնոյ աշօք» Քրիստոսին տեսնելու, այլ բանաստեղծական հրաշքի մասին է:

15. Հմմտ. Ժողով., Ժ, 4, ուր համապատասխան կապակցությունն այսպես է. «...աղոթումն դարձուցանել զմեզս մեծամեծս»։ Նարեկացին ընդգծված բառերի փխ գործածել է «բժշկութիւնն դադարեցուցանել»։ Ինչպես ունեն Ս. Գրքի հունական, երբայական, ասորական և լատինական բնագրերը։ Այդ հետաքրքիր տարբերությունը մատնացույց անելով և նշելով նարեկացու ընթերցվածների նույնությունը ոչ թե մեկ հասած հայերեն, այլ այլալեզու բնագրերի հետ՝ Ավետիք-յանը ենթադրել է, որ, թերևս, բանաստեղծն այդ ղեկգրում օգտվել է այլ թարգմանությունն-րից («նարեկութ», էջ 132—133, մեթ. 19)։

16. Այս տողում Պ₁₋₂ տաղադիրներն ունեն Ա օրինակի նման՝ լցելա ի և կ և և կարելալ լուրի։ Պ₃-ը երկրի նկատելով, որ նախորդ՝ 149-րդ տողում ևս կան ի և կ բառերը, և հաջորդ տողում աղեղ է նրանց կրկնությունը, հետևելով ձևադրերին՝ հանել է, թողնելով կապակցու-թյունն այսպես՝ լցելա և և կարելալ լուրի։ Կարծում ենք, որ որոշ ձևադրերում լցելա ի և կ և բնթերցումը վերադարձաբար առաջացել է ա. 149-ի պատասխանալ ի և կ բառերի աղեղեցու-թյամբ, այսինքն՝ առաջին բառի առկա մասը կարող էր շփոթվել-ընթերցվել լցելա և ի և կ բառերի հետ օրինակվել երկրորդ անգամ՝ 150-րդ տողում՝ տարածում ստանալով ձևադրական աշխարհում։ Ա և նրան հետևող ձևադրերի լցելա ի և կ և բառերի ավելորդ լինելը նկատել և բնագրից դուրս է թողել Պ₄ տաղադիրը, որին և հետևել են Մատյանի հետագա հրատարա-կությունները, բացի Պ₁ և 1782 և 1789 թթ. տաղադիրներից։

Բ Ա Ն Ի Ը

1. Այս գլխի Ա հատվածն ամբողջությամբ զբաղեցնում է ինքնաձայնական բնույթ ունի, սակայն իր արտահայտման եղանակով այն տարբերվում է նախորդ գլուխների համարնույթ հատված-ներից։ Նարեկացին, ինչպես ուրիշ գեղերում, այստեղ ևս զտել է ինքնադրստորման նոր եղա-նակ՝ զիմելով հետադարձան հարցումի։ Նա իրեն գիտում է իրարամբո, իրար ոչնչով չօգնող, իրար չհկող, իր հոգու տաղանալը չհանդարտեցնող ու չլուծող տարակուսների արանքում։ Խո-սելով այս հատվածի մասին՝ գրեթե XVIII դարի առաջին կեսին Հ. Նալյանը նկատել է նա-րեկացու բանաստեղծական արվեստի զարմանալի ճկունությունն ու ուժը, նույն թեման կամ արամադրությունն ամեն անգամ մի նոր ձևով արտահայտելու և շարունակ փոխակերպվելու նրա հատկությունը. «Յիրաւի զարմանալի է ազահոթին սրտոյ վարդապետիս ի կողմանէ զըղ-ջականութեանն և զինքն քարկոծելոյն,—գրում է նա։—Բայց առաւել հիանալի է, թէ յամենայն սկզբնաւորութեանն ճառից ո՞րպէս գտանէ զղանաղան ձևս և Էղանալս զղջականութեանն։ Յիրաւի կոչելի է զսա ջրգողան զղջացող, զի որպէս նորա լցմամբ ջրոյն միշտ ծարաւին, այսպէս և սա՝ զղջանալովն» («Գիրք մեկնութեան», էջ 201)։

2. Բունոս Այրիսի հրատարակությունն ունի զընդլիմ (տե՛ս նրա էջ 66-ը)։ Մատյանի մյուս տաղադիրները և մեր ձևադրերը չեն տալիս այդ տարբերությունը. հավանաբար տաղ-դրական վրիպակ է։

3. Հմմտ. Առակը, ԺԲ, 16։ Նարեկացին բոլորովին փոխել է «Առակը»-ում ասվածը, որ հետևյալն է. «Թորեքցանէ դանարգանս իւր այր խորագէտ»։ Ուրեմն, այդ խորագլա-ը նրա մոտ դարձել է հաճախակի, քաճուցանէ-ն՝ ավելի պատկերավոր վերաբերման, իսկ զանազան-ը՝ զամալս։

4. N ձևադիրը բնագրի կարգում, ամբարշտ ըստից հետո, ունի աստղանիշ (աստերիս-կուս)։ Գրիչները սովորաբար աստղանիշների մեջ են առնում այն հատվածները կամ բառերն ու կապակցությունները, որոնց բնագրային լինելը կասկածի տակ է առնվել։ Բայց նշված տեղում

կասկածի տեղիք տվող որևէ բառ կամ հատված չկա: Նույն ձևագրում աստղանիշ կա նաև ԻՔ գլխի տ. 21-ի բազալուր բառից հետո:

5. Տե՛ս նս., ԻՔ, 13:

6. Հմմտ. Գ Բազ., ԺԼ, 21:

7. Տե՛ս Ա Եղբ., Ը, 72:

8. Միայն չձեռագիրն ունի զմեղս մեհ, որ համապատասխանում է նարեկացու աղբյուրին (Ովսէէ, ԺԵ, 3): Տ. 74—76-ը գրեթե բառացի համընկնում է աղբյուրին, սակայն կան առանձին բացթողումներ, որոնք, անշուշտ, նարեկացու վերաբերմունքի արդյունք են: Դ ձեռագիրը, ըստ երևույթին, Ովսեի մարգարեության ԺԵ, 3 տան հետևությամբ վերականգնել է այդ բացթողումներից մեկը՝ մեհ բառը, որի նարեկացուն պատկանելը չի հաստատվում մյուս ձեռագրերի տվյալներով, հետևապես և այն չէիք մոռնում բնագիր. մեհ-ը աղբյուրին է, բայց ոչ նարեկացունը:

9. Այս տողի սկզբում միայն Գ. Ավետիքյանի «նարեկություն»-ի բնագիրն ունի և (տե՛ս նրա 135-րդ էջը): Մեր ձեռագրերը և բոլոր մյուս տպագիրները չունեն այդ ընթերցվածը. հավանաբար տպագրական վրիպակ է:

10. Հմմտ. Միքիէ, է, 19:

11. Այս հատվածը (տ. 106—121) գիմումի իր եղանակով հիշեցնում է ԻԶ գլխի Գ հատվածը (տե՛ս ԻԶ գլխի 17-րդ ծնթ.), այսինքն՝ այստեղ ոչ թե բանաստեղծն է իր խոսքն ուղղում «վերծանողացն այսմ մատենի», այլ ինքն է ապավինում նրանց մաղթանքին. նրա «արատաբաժին նուաղի» բնթերցողներն են աղերսում բանաստեղծի համար, «որ զայս զեղ վերկուրեան կենաց մեղ յարմարեցոյց», որպեսզի նա թեզիցի զերծնալ ի շար կապանաց մահու արկածից», իսկ նրա հետ՝ իրենք ևս համարվեն երջանիկ (ս...և մեք զբնացուք՝ երջանիկ զըտեալ ընդ ուրիշ): Ինչպես տեսանք, Գ. Ավետիքյանը որոշ կասկած է հայտնել ԻԶ գլխի Գ հատվածի հեղինակային լինելու վերաբերմամբ՝ անելով զանազան ենթադրություններ: Նրա այդ կասկածը վերաբերում է նաև ԻԶ գլխի այս հատվածին, որ, սակայն, հաղիվ թե ընդունելի լինի (տե՛ս ԻԶ գլխի մեր 17-րդ ծնթ.):

Տ. 109-ի սկիզբն առաջնորդի արտահայտությամբ, ըստ մեկնիչների, նարեկացին ակնարկել է կա՛մ իր ծնողներին, կա՛մ իր վարդապետին, կա՛մ էլ նրանց, «որք յորդորեցին յօրինել» իր Մատյանը («նարեկություն», էջ 139, ծնթ. 19): Մատյանի միջնադարյան մեկնիչը դրա առկա հատկապես հասկացել է նարեկացուն իրեն և նրա ուսուցչին՝ Անանիա վարդապետին. «Որպես ԻԶ Ըստան վասն իւր ասաց աղօթել, նոյնպէս և աստ, որ շիրիզն Լուս առաքել զորդերդութիւնս ասալի աստուծոյ և վասն Անանիայի վարդապետին իւրոյ ասէ. լինի թէ նորա խրատովն արար դրանս» (ձեռ. 555Ը, էջ 366ա): Նարեկացին, ինչպես դիտենք, իր Մատյանը գրել է «ի խնդրոյ հայցմանց հարց միանձանց ևւ բազմաց անապատականաց» (տե՛ս խորագիրը), այսինքն՝ բազում կրօնավորների խնդրանքով, 1001—3 թթ. մեջ, երբ Անանիա նարեկացին կենդանի չէր: Ելլի վերջինս ինչ-որ շարժով առնչված լինիք նարեկացու գլխավոր երկի ստեղծմանը, ապա հաղիվ թե չհիշատակվեն նրա հիշատակարանում:

12. Ցուցական դերանվամբ արտահայտված այսմ նախադաս որոշիչն ընդունել է ոչ թե իր լրացյալ հատկացուցչի (նուաղի) թելադրած սեռական հոլովը, այլ հանդես է եկել տրականաձև, ինչպես տ. 106-ում (այսմ մատենի): Քերականորեն ավելի ճիշտ կլինեին՝ այս արատաբաժին նուաղի (ինչպես ունեն KZs ձեռագրերը), այս մատենի (ինչպես UVZk ձեռագրերում է): Բայց այդ անկանոնությունը բնորոշ է նարեկացուն. հիշենք այդպիսի մի օրինակ ևս. «Որ է սուր վերջին այսմ կենցաղի» (ԼԳ, տ. 126):

13. Այս տողից առաջ Մատյանի բոլոր տպագիրները, բացի 1948 թ. Բուենոս Այրեսի հրատարակությունից, ինչպես նաև բոլոր ձեռագրերը, բացի Tq օրինակներից, լուսանցրում

կամ բնագրի կարգում ունեն հետևյալ ենթավերնագիրը. «Ընդդիմամարտ դիաց այս նուագ աղափից եւ դիւսասարսուռ, ջերմատագնապ ախտաւորութեանց աստուծով փարատիչ» (ձեռագրական տարբերությունները տե՛ս տողատակում, 121-րդ տողի շարունակության վրա)։ Դ գրչագրում հետագա ձեռքով ավելացված է «Էղօթք ջերման» ենթավերնագիրը, իսկ Վ օրինակն ունի «Ընդդիմ սարսուռ և դիւական ջերման» ենթավերնագիրը։ Այդպիսով, բոլոր ձեռագրերն ունեն ենթավերնագիր, ընդ որում Զ-ն ունի նաև տողատակին՝ «Բան վասն ջերման»։ Որոշ գրչագրերում ենթավերնագրով սկսվող հատվածը նույնիսկ համարակալված է (KNh), ուրեմն՝ այն դիտված է որպես առանձին գլուխ։ Kh օրինակներում (նաև Վատիկանի հայերեն ձեռագրերի հավաքածուի № 4 գրչագրում) այն ունի ԻԹ, իսկ N օրինակում՝ ԻԳ համարակալում։ KN ձեռագրերը ենթավերնագրից առաջ ունեն նաև գլուխների համար սովորական «Վերստին յաւելուած...» վերնագիրը կիսատ։ Հետաքրքիր է, որ N օրինակի գրիչը ինչպես այս, այնպես էլ ԺԲ գլխի 46-րդ տողով սկսվող («Ընկալ քաղցրութեամբ...») և շն գլխի է հատվածի համար իր ունեցած ենթավերնագրերը համարակալել է, և այդ այն դեպքում, երբ առհասարակ մյուս գլուխները չի համարակալել, բացի ՂԲ—ՂԳ գլուխներից (Մատյանի սկզբի որոշ գլուխներ ևս մինչև 2 գլուխը ներառյալ նրանում համարակալված են, սակայն հետագա ձեռքով)։ Երեւի քանակացել է ընդգծել այդ ենթավերնագրերի կարևորությունը։

Բայց ԻԸ գլխի այս ենթավերնագրի, ինչպես և մյուս գլուխների (ԺԲ, ԼԳ, ԼԴ, ՇԵ, ՂԳ) մի քանի հատվածների ենթավերնագրերի համարակալումն առհասարակ պատահական երևույթ պետք է համարել, որովհետև այդ առանձնահատկությունը, ինչպես տեսանք, ունեն խիստ սակավաթիվ գրչագրեր, և ապա՝ գրիչներն իրենք խուսափել են դրանք համարակալելուց՝ իվահամարք պահելով միայն գլուխների համար. օրինակ՝ S ձեռագրի գրիչը մեզ հետաքրքրող ենթավերնագրի կապակցությամբ նշել է, ին՝ «Առանց թուռ» (էջ 77ր), այսինքն՝ ենթավերնագիրը համար չունի կամ չպետք է ունենա։ Նույն վերաբերմունքն է ցույց տվել նաև Խ-ի գրիչը. համարակալելով ոչ միայն այդ ենթավերնագիրը, այլև ԼԳ գլխի երկու հատվածները՝ նա այնուհետև նկատել է, որ երեք համարի տարբերություն է ստացվում իր օրինակում, այն է՝ ԼԸ գլուխն ինքը համարակալել է իս համարով, — գլուխների ճիշտ համարակալումը վերականգնելու համար հաջորդ ԼԸ և ԼԻ գլուխները թողել է առանց իվահամարի և Խ-ից սկսած վերականգնել ճիշտ համարակալումը, ուրեմն փաշտորեն նկատել ու վերանայել է ԻԸ և ԼԳ գլուխներում թույլ տված իր սխալը։

Բայց արդյո՞ք ԻԸ գլխի ենթավերնագիրը հնդկական է։ Այս հարցին ժամանակին անդրադարձել է Գ. Ավետիսյանը՝ գրելով. «Յաղագս մականդրիս չէ յայտ՝ արդեօ՞ք սրբոյ վարդապետին իցէ, թէ այլոյ ուրումն» («Նարեկյութ», էջ 139, մեթ. 21)։ Այս հարցադրումն իսկ խոսում է այն մասին, որ մեծանուն հայագետը որոշ կասկած է ունեցել նրա նկատմամբ։ Մատյանի արևմտահայ թարգմանիչ Գ. Խաչատուրյանն ավելի որոշակի հայտնում է այն միտքը, որ ենթավերնագիրը հետագա հավելում է. «Անշուշտ երկրորդ գրիչ մը այս հատվածին իրր խորագիր դրած է հետևյալ խոսքերը...» (ընթացում է ենթավերնագրի թարգմանությունը. «Նարեկ. Մատեան ողորկութեան», էջ 270)։ Որքանով է հիմնավոր այդ տեսակետը։ Բանն այն է, որ ձեռագրերի մի մասում, ի թիվս որոնց և A օրինակում, այս և մյուս ենթավերնագրերը բերվում են լուսանցքում, և դա ինչ-որ նշանակություն ունի։ Զէ՞ որ, ասենք, նույն A գրչագրում գլուխների սովորական վերնագրերը («Վերստին յաւելուած...» և «Ի խորոց սրտից...») երբեք լուսանցք չեն տարվում, այլ միշտ գրվում են ընդգրի կարգում և, իրեն վերնագրեր, առանձնացվում։ Այդպես նաև մնացած գրիչն բոլոր ձեռագրերում։ Իհարկե, կարող ենք մտածել, որ այդպես կարող էր վարվել և ինքը՝ Նարեկացին, այսինքն՝ իր նրկի կառուցվածքային հիմքում գնելով լիարարժանման կարգը, սակայն, վերնագրեր նաև որոշ հատվածներ՝ նկատի ունենալով նրանց թեմատիկ առանձնահատկությունը և կիրառական կողմը։ Բայց դա քիչ հավանական

է. այս դեպքում կասկած է հարուցում այն հանգամանքը, թե հապա ինչո՞ւ ձեռագրերում սովորույթ է եղել այդ ենթավերնագրերն օրինակել լուսանցքում, շխառնել ընագրին, թեպետև գրիչների մի մեծ մասն էլ, ինչպես տեսանք, գրել է ընագրի կարգում, որը նախորդ, ավելի նախնի թվացող ավանդույթի խախտումն ու անտեսումն է:

Մեր տրամադրությունն առկա շունենալով ձեռագրական ոչ մի ուղղակի կովան, որը հերքեր գրչագրերում ինչպես այլ, այնպես էլ ԻԸ գլխի է հաստատվել նախորդող ենթավերնագրի բնագրային լինելը, այդուամենայնիվ, օգտվելով անուղղակի տվյալներից, կարող ենք հավելի այն մտրին, որ առհասարակ Մատյանի ենթավերնագրերը հետագա հավելում են: Հակառակ պարագայում ինչո՞ւ նարեկացին իր լայնածավալ երկի միայն մի քանի հատվածներին պետք է անվանումներ տար, հապա մնացածը: ԶԷ՝ որ թի խորոց սրտից խաւսք ընդ աստուծո՞ւ վերնագիրը սպառել էրպով արտահայտում է թե՛ ամբողջ Մատյանի և թե՛ այդ հատվածների էությունն ու բովանդակային ուղղվածությունը:

Հատվածների ենթավերնագրերը հետագա դարերի վերաբերմունքն է մեծ քանաստեղծի ստեղծագործության նկատմամբ և լուրահաստուկ արտահայտությունը միջնադարում գործող հետեղական մի պահանջի. արվեստի՞ ու գրականությանը տալ կիրառական նշանակություն: Ահա այդ մոտեցումով էլ հետագա դարերում Մատյանի համար կազմվել են մի քանի ցանկեր: Ա ձեռագրում պահպանված ցանկը կրում է «մանր նշանաւորը, որ ի գիրս յայս» անունը և ամենահամառոտն ու հինն է դրանց մեջ (ընդամենը 15 կետ): Այստեղ նշանավոր համարված գլուխների թիվում է և ԻԸ գլուխը, որի բովանդակությունը բնութագրված է այսպես. «Ընդդէմ գիւսասարսու շերման» (Էջ 4ա): Մի այլ ցանկում գլուխը հիշատակվում է հետևյալ կերպ՝ «Սողաւանք և մախֆանք ի բան մեղխայի և վասն շերման» (Ե, էջ 3բ), երրորդում՝ «Վասն գրոցս արարողի. աստ է և շերման աղաթին» (Վ, էջ 4բ) և, վերջապես, չորրորդում՝ ուղղակի «Ջերմանն» (Ե, էջ 2): Չմոտանանք, որ երկրորդ և երրորդ ցանկերն ընդգրկում են Մատյանի բոլոր գլուխները: Ուրեմն, ցանկերում փորձ է արվում յուրովի բացահայտել ու շոշափելի դարձնել գլուխների թվաքանակը կողմը, նրանք ենթարկել-կապել հարցերի որոշակի շրջանակի հետ, ընդգծել նրանց գործնական-կիրառական նշանակությունն ու գործությունը. նարեկացիական բանաստեղծությունն ըմբռնվում է որպես աղթիք և հանձնարարվում կարգալ այս կամ այն հիվանդության ու դժբախտության, պատահարի ու աղետի առթիվ (հիշենք և գրիչների թողած լուսանցային նշումները տարրերի գլուխների սկզբածքների դիմաց՝ «Թ վերայ հիւանդի կարգաս», «Ղարբիրութեան կարգաս» և այլն): «Ընդդիմադարտ դիւսց այս նուագ աղաթից... աստուծով փառատիչ» ենթավերնագրին, ահա, առաջացած պետք է լինի այդ ճանապարհով, ինչպես որ ԺԲ գլխի «Ընկալ բաղցրութեամբ...» սկզբածքով հատվածն է համարվել «մաղխանք զարարորք» գրչերային արհավիրքներից փրկվելու համար, այնպես էլ ԻԸ գլխի վերջին հատվածները ենթավերնագրում դիտվում են «նուագ աղաթից», որոնք ասողը ասածով փարատվում է «գիւսասարսու, շերմանատաղնալ» ախտերից:

Նարեկացու կյանքն ու գործը հայ միջնադարում սրբացվել են, ուրեմն և նրա Մատյանին վերագրվել է հրաշարար գործություն: Նրա միջնադարյան դրույցապատում վարքում կարգում ենք. «... խօսեցաւ Աստուածածինն ընդ սրբոյն Գրիգորի և ասաց.

— Տաց քեզ շնորհս և իշխանութիւն՝ առնել բազում սքանչելիս և հանել զղես և բժշկել զամենայն ախտս ցաւոց ի մարդոց և յանասնոց. և որք ապաւինին ի քո բարեխօսութիւնն, աղատեսցին ի պարտոց իւրեանց» (տե՛ս Ա. Ղանալանյան, Ավանդապատում, էջ 319):

Բանաստեղծի մասին այդպիսի պատկերացում ունեցող անհայտ մեկն էլ ստեղծել է ենթավերնագրերը, սակայն զարկ ստանալով և օգտվելով նարեկացու իսկ տողերից, որոնցից հիշենք մի քանիսը.

եթէ սահառոտ դիտային ջերման զոգուրեւամբ ինչ զո՞ք խոտվեցէ.
Արափեւցի՛ ի սոյն յայս ճշման... (Գ, տ. 131—132):

Սաստեւա՛ տաղնապող եւ դիտեալան տենդիս ջերմութեան,
Ուր սպբղեալ մուծաւ ընդ մեղապ,
Զի փախիցէ ի մարդոյս... (ԻԲ, տ. 133—135):

...Ուրով մանապա դիմամարտութիւն բունից վիշապին
Կեանաբան կրիւմ ամենազաւրին (ԻԲ, տ. 160—161):

Եւ քան թէ ինչու մերժելով ենթադրեալորի բնագրային լինելը՝ այն տարել ենք տողատակ:

14. ...ի սխրալիի և յանբաւլիի աբեան վտակի—այս կապակցութեան մեջ հատկացայլն (վտակի) բնորոշել է իր հատկացուցիչ (աբեան) թելադրած սեռական հոլովը, շնայած ստացել է և ի նախդիրը. պետք է լինէր ի ... վտակի, ինչպէս ունեն Պ₃ տպագիրը (նաև Կ, Պոլսի 1782 և 1789 թթ. հրատարակութեանները) և մեր ԸԻՒՄՅԵ ձեռագրերը: Նարեկացու լեզվին հատուկ են և՛ այն երևույթը, երբ լրացումն բնորոշում է իր լրացցալի հոլովը, և՛ դրան հակառակ երևույթը, երբ լրացցալն է բնորոշում իր լրացման հոլովը: Ասաջին դեպքի համար ևս բերենք մեկ օրինակ՝

Եւ ի կողանեմ, սպրաւսուր սլաքի ուժգին բախման (ԻԲ, տ. 149). որտեղ բացատական հոլովով ի բախման լրացցալի ազդեցությամբ նրա հատկացուցիչը ևս դրվել է բացատականի ձեռով (սլաքի), միևնույն պետք է լինէր սեռականաձև (սլաքի), այսինքն՝ «և կողը հերձող ճայրասուր սլաքի ուժգին բախումից» (հմմտ. «Նարեկյութ», էջ 140—141, ծնթ. 24 և 27): Հիշենք, որ ոչ մի ձևագիր կամ տպագիր չի տալիս բերականորեն ավելի ճիշտ սլաքի տարբերակումը:

15. Բոլոր ձեռագրերը, բացի ԸԻՒՄ-ից, ունեն յայսց, ինչպէս ուղղել է Վենետիկի 1840 թ. հրատարակությունը, որին և հետևել է հետագա տպագիրների մեծ մասը: Հին տպագիրներից միայն Պ₁-ն ունի այսց, որը մեր ձեռագրերից ոչ մեկը չի տալիս, մյուսներն ունեն յայս: Ըստ Կ. Ավետիքյանի, յայսց հոգնակիի գործածությամբ նրա լրացյալ խոնարհութեանը բառը ևս կարծես բնկալվում է հոգնակի, իրրե «ի պատկանի խոնարհութեանց յայսցանէ» (Նարեկյութ, էջ 141, ծնթ. 25): Բայց այդ բացատրությունը բոնադրոսիկ է. յայսց հոգնակին տվյալ կապակցության մեջ ոչ մի կերպ իրեն չի արդարացնում: Նախընտրում ենք յայս բնթերցվածը, շնայած, ինչպէս ասացինք, վկայված է ընդամենը մեկ-երկու ձեռագրով (ԸԻՒՄ, որոնցից ԸԻ-ը թերևս ծագում է տպագիրներից):

16. Քսամեափութ—Մատյանի միջնադարյան մեկնիչը և Հ. Նալյանը գտնում են, որ այդ բառով բանաստեղծն ակնարկել է այն բեռները, որոնցով Քրիստոսին դամել են «շաշտաբակ խաչին», այսինքն՝ խաչափայտին (տե՛ս ձեռ. № 5650, էջ 366ա, ՊԻԻԲ-ը մեկնութեան», էջ 208): Ավետիքյանը տալիս է այլ բացատրություն՝ հասկանալով «քսամեանցուցիչ, փութ-փութ անող (փշալաղ անող)» իմաստով, քանի որ բեռնի առումով նախորդ տողում գործածված է ճեղդոյս («ճեղդոսիցն») բառը: Քսամեափութ բառը հայ մատենագրության մեջ հանդիպում է միայն Նարեկացու Մատյանի այս տողում: անշուշտ նրա իսկ ստեղծած բանաստեղծությունն է:

17. Հմմտ. Հովհ., ԺԺ, 30:

18. Պլաակ—միջնադարյան մեկնիչը և Հ. Նալյանն այս բառն ընկալում են «անուն» նշանակությամբ: Ավետիքյանը ճշտում է նրա իմաստը: Ըստ նրա, պէտ արմատից կաղմված այդ գոյականը Մատյանում գործածված է պետք, կարոտություն առումով («Նարեկյութ», էջ 141, ծնթ. 29): Հետևապես, 164—165 տողերի միտքն է՝ աստվածային խորախորհրդ միության մեջ

Ծրբորդությունից մեկը մյուսից սոսկ զորության կարողություն չունի։ Այդ տողերով, ըստ մեկնիչների, նարեկացին արտահայտել է Ծրբորդության մասին հայ եկեղեցու դավանաբանական բմբռնումը՝ առանց անունը տալու հակադրվելով Սարելիոս Լիրեացուն (III դար) և նրա հետևորդներին (տե՛ս ձեռ. 5650, էջ 366ա, «Գիրք մեկնութեան», էջ 213)։ Սարելիոսի հերավածի համաձայն, Հայրը, Որդին և Ս. Հոգին միեկնույն անձն են։ միեկնույն աստվածային անձնավորությունը մերթ զմերթ է իբրև Հայր, մերթ՝ իբրև Որդի և մերթ էլ՝ իբրև Ս. Հոգի։ Սարելիոսի ուսմունքը քննադատվել ու մերժվել է իր առաջացման իսկ շրջանում՝ III դարում։

Ավետիքյանի կարծիքով, նարեկացին իր տողերում հակադրում է, մանավանդ, առաջին կողմած արիոսականներին և հոգեմարտներին, որոնք ևս Որդուն և Ս. Հոգուն համարել են Հորից կախում ունեցող զորություններ (սեփարեկոս, էջ 141, ծնթ. 29)։ Նարեկացին Ծրբորդությունը ներկայացնող Հորը, Որդուն և Հոգուն անվանում է հավասարապատիվ տեբություն (տ. 169), համարուն, անբաժ ինքնություն (տ. 170)։ Հայրը Որդու պատճառն է հայրությունամբ, այլ ոչ նախադրութեամբ (տ. 131)։ Եթե Հայրն «անժամանակ» է, ապա Որդին՝ «անսկիզբ» (տ. 166—167), ինչպես և Հոգին՝ «անպատճառ»։ Նարեկացին Ծրբորդության մասին նիկիական հանգանակի (ընդունված նիկիայի 325 թ. եկեղեցական ժողովում) բանաստեղծական ընդարձակ շրջանությունը տալիս է Մատյանի ԼԳ և ՀԵ գլուխներում։

Բ Ա Ն ԻԹ

1. Հմմտ. Ղուկ., ԺԷ, 4։

2. Ակնարկում է Մատթեոսի ավետարանում ասվածը՝ «շատ է ասուրն չար խոր» (տե՛ս Մատթ., 2, 34)։

3. Խաղաղության օրոք N ձեռագրի գրիչը գրել է աստղանիշ. բայց ալգտեղ հավելյալ տող կամ հատված չկա (տե՛ս նաև ԻԳ գլխի 4-րդ ծնթ.)։

4. Տե՛ս Եփես., Դ, 20։

5. Քանզի իննույց յիսնից ևս բուռն երից ևս չուեալ տուսանց—այս և հաջորդ 31—34 տողերի միտքը բացատրելիս՝ Մատյանի մեկնիչներն անմիջական աղերս են տեսել զրանց և Մատթեոսի ավետարանի հետևյալ տների միջև. «Յայնժամ մատուաւ առ նա Պետրոս և ասէ. Տէր, քանի՞ցս անգամ, թէ մեղիցէ ինձ եղբայր իմ, և թողից նմա. մինչև յեւթն անգամ։ Ասէ ցնա Յիսուս. Ոչ ասեմ քեզ, թէ մինչև յեւթն անգամ, այլ մինչև յեւթնասնեկին եւթն» (ԺԼ, 21—22)։ Այդ կասյն ըստ երևույթին առաջինը տեսնել են Մատյանի գրիչները, որոնցից ոմանք երից ընթերցվածը չեն գրել կամ գրել, բայց սորադռել-հանել են (տե՛ս տողատակի տարբեր-թերցվածները), քանի որ դրանով տողում հիշված թվերի գումարը դառնում է 493, որով և անհամապատասխանություն է առաջանում ավետարանի հիշյալ տների հետ։ Ոմանք էլ ուղղակի լուսանցում նշել են, որ այդ ընթերցվածը չպետք է լինի. «Երից չլիտի. յընտիր օրինակաց տեսի յերկուս գիրս» (Դ, էջ 76ա), «Երից չլիտի» (Դ, էջ 82բ, օ, էջ 71բ)։

Բայց խիստ սակավաթիվ ձեռագրեր չունեն երից բառը, այն էլ, ինչպես կարելի է ենթադրել, իբրև արդյունք նրանց գրիչների միջամտության։ Ձեռագրերի ճշդ ու մեծամասնությունը, ի թիվս որոնց և բոլոր հին գրչագրերը, ունի երից։ Երևի այդ հանգամանքը նկատի ունենալով էլ Մատյանի միջնադարյան մեկնիչը փորձել է տողն այնպես, ինչպես այն կա, առանց երից-ը կրճատելու, հարմարեցնել ավետարանում ասվածին։ Նա առաջարկում է այն հասկանալ այսպես՝ «իննույց յիսնից և թուրջ չորից տասանց» (ձեռ. 5650, էջ 366բ)։ «Չորից տասանց»-ը, բացատրում է նա, երեք (սերից) տասնյակի և մի չորրորդ (սերեակ) տասնյակի գումարն է։ Այդպիսով, բավական բռնադրոսիկ հարմարեցումով ստացվում է 490։ Մեկնիչը տալիս է նաև

մի այլ բացատրություն. առաջարկում է 40-ը (սլոբոնակ տասանք) կիսել ոչ հավասար երկու մասի՝ 26 և 14, որով և տողում ստացվում է երեք թիվ՝ 450 (սիննուց յիսնից), 26 և 14: Սակայն անհասկանալի է մնում, թե ինչու 40-ը կիսում է 26-ի և 14-ի և ոչ թե, ասենք, 25-ի և 15-ի կամ 24-ի և 16-ի և այլն: Մեկնելը տողի մեջ ուզում է տեսնել նաև այլաբանություն. երկից-ը հասկանում է հույս, հավատ և սեր զաղափարների իմաստով, ապա և նույնացնում աստվածային նրբորդության հետ՝ նշելով, որ մեղքերի թողությունը և ամենայն խորհուրդս առանց նրանց չեն կատարվում (նույն տեղում): Նարեկացու տողի այսօրինակ մեկնաբանումն այնքան սխալաստիկ ու կամայական է, որ Գ. Ավետիքյանն այդ աղբիվ գրել է, թե՛ «Բաջ տեսանէ քնթէրցողն՝ որչափ ի հոտաւորս ձգի բանն» (ճնարեկումն, էջ 146, ծնթ. 3):

2. Նալյանը, հետևելով հին տպագիրների (Պ₁—3), որոնցում, թերևս, որոշ գրչագրերի հետևությամբ, բնագրից հանված է երկից ընթերցվածը, ինքն էլ իր հերթին անտեսում է այն՝ գտնելով, որ տողում հիշված թվերի գումարը պետք է տա յոթանասուն անգամ յոթի արտադրությանը՝ 490 (սփիրս մեկնութեանն, էջ 215): Ավետիքյանը ևս կարծում է, որ տողում առանձին թվերով ակնարկված է ավետարանի յոթանասուն անգամ յոթը, և քերականորեն հիմնավորում է իր միտքը: Նա տողի երկից ևս չորեակ կապակցությունը դիտում է իրեն հարադրություն՝ «եքեք-չորս» նշանակությամբ, ուրեմն՝ երկից և չորեակ տասանց, ըստ նրա, նույնն է 3—4 տասնյակի (40) հետ: Որպես ապացույց նա Ս. Գրքից բերում է մի շարք հուղահնո օրինակներ, որոնց հիման վրա եզրակացնում է. «Ապա ըստ այսոցնի օրինակաց՝ ասելն աստանք երկից և չորեակ տասանց նշանակէ՝ երկից տասանց և չորսորդ տասին, որ յինի ընդ ամէնն 40» (ճնարեկումն, էջ 146, ծնթ. 3): Նա գտնում է, որ տողում բնույթ բառը երկից-ի հետ մեկ կապակցություն չի կազմում. այն պետք է վերցնել տասանց բառի հետ (իմա՝ երկից և չորեակ տասանց բնույթ) և բնագրում բնույթ և երկից բառերի միջև բույժ է գրել (նույն տեղում, էջ 142):

Ինչպես տեսնում ենք, Ավետիքյանը ևս, հին մեկնիչի նման, ընդունում է, որ երկից-ը բնագրային է, բայց նրա և հին մեկնիչի հիմնավորումները տարբեր են, թեպետ երկուսն էլ հանգում են միևնույն եզրակացության՝ տողում հիշված թվերի գումարը կազմում է ոչ թե 493, այլ 490, և ակնարկում է Մատթևոսի ավետարանի վերահիշյալ տեղը: Ըստ այդմ էլ բանասերը բացահայտում է հաջորդ տողերի (տ. 30—34) բովանդակությունը, որը, ըստ նրա, հետևյալն է. օրվա վաղորդայնից մինչև արևամուտ (տ. 30) հոժարությամբ (այսինքն կարկառամբ), «անարգել սրտիս»—տ. 31—32) միմյանց բարեգործելը՝ 490 անգամ ներկիլ (բարեգործել միմեանց շնորհատրություն—տ. 34) մարդկանց համար ավելի բարձր առաքինություն է (թի վեր է) —տ. 33), քան հույս հայցելը կամ հուսադրելը (քան զազերսանաց ակնկալութիւն մարդկան—տ. 33: Հմմտ. ճնարեկումն, էջ 145, ծնթ. 3): Իհարկե, Ավետիքյանի բացատրությունը ևս սպառնիչ ու աներկրա չի կարելի համարել: Այնուամենայնիվ, տարակույս է առաջացնում տ. 20-ի «և թուոց երից» կապակցությունը: Նրա ակնայությունը ոչ մի կերպ, անգամ ռիթմի պահանջով, չի կարելի արդարացնել. չէ՞ որ նարեկացին, եթե կամենար 490 թիվն արտահայտել, կարող էր ասել՝ «Բանէի իննուց յիսնից և չորեակ տասանց», բոլորովին անհրաժեշտ չէր համարի տողամիջում գրել նաև՝ «և թուոց երից»։ Բնիմը խախտված չէր, որ գրանով ձգտեր այն վերականգնել: Բնականաբար տողը պարունակում է մի այլ զաղափար:

Այդ զաղափարը բացահայտել է ականավոր հայագետ Ստ. Մալխասյանը «Մի առեղծված նարեկի մեջ» հոդվածում (տե՛ս «Հուշարձան», Վիեննա, 1911, էջ 223—224): Նա Ավետիքյանի բացատրությունը համարում է ձգձգված և ոչ ճիշտ՝ գտնելով, որ նարեկացու խոսքը տվյալ դեպքում ներմանը չի վերաբերում (ներման մասին են Մատթանի Ժն դլխի 91—92-րդ տողերը՝ «Այլ եւբանանիցս ևւբն թողուլ ի Անդուստ ի յաւուր զիրաքանչիւր մեղանաց զպարտս»), հետևապես կապ չունի Մատթևոսի ավետարանի նշված տների հետ: Մալխասյանը տալիս է նարեկյան տողի այնպիսի մի սրամիտ լուծում, որը հայ բանասիրության մեջ իր նմանը չունի:

«Ինձ թվում է,— գրում է նա,— թե այս առեղծվածը լուծվում է ավելի բնական և իմաստի ֆա-
մապատասխան կերպով, որովհետև բոլոր թվանշաններն էլ նկատի առնելով, այսպես.

Ինձ յիշում է 450 քիւֆ եւեֆ = 3 քոբեակ տասունք 40, բնգամներ 493, Այս զումարը (493)
վերածվում է հետևյալ թվերին—400, 70, 20, 3, որոնք նպատակահարմար շարքով դասավոր-
ւելով և առերթով արտահայտելով կառանանք.

$$\left. \begin{array}{ll} 70 = 2 & 400 = 2 \\ 20 = 1 & 3 = 4 \end{array} \right\} = \text{« Ինգ» բառը}$$

Առեղծվածը այսպես լուծվելուց հետո հասկանալի կդառնա և ամբողջ խոսքի իմաստը
(նույն տեղում, էջ 224)։

Քայց ինչո՞ւ է արտաձուլ ելից բառը, որի թվային նշանակությունը 493-ի է հավասար.
որովհետև դրա ազդողույցն է հատվածի 30-րդ տողը՝ ձեռքերի կարկառմամբ «Ի վաղորդայն
առնեցեանն առ մուսա արեւուն» ազդելու մասին. այսինքն՝ նարեկացին նկատի ունի զովա-
վաղորդայնից սկսած մինչև արեւամուտ հայց եկեղեցում բոլոր ժամագրքի սահմանված ազդերի
ժամերը՝ Առաւօտու, Առեւոյացի, Երեւոյ, Վեցերոյ և Իմերոյ, որոնց բանակը ինչ էլ իսկ
հինգի թվային նշանակությունը, ինչպես տեսանք, 493 է, որը համապատասխանում է Մատյանի
29-րդ տողին։ «Ի վաղորդայն» առնեցեանն առ մուսա արեւուն» տողը, բոլոր Մալխասյանի,
հեռավոր կերպով ակնարկում է Ղուկասի ավետարանի «Համալսանքի ժամ յազօքս կալ» խոսքը
(ԺԷ, 1)։

6. Բոլոր տպագիրները, բացի Պ₁-ից, ունեն քիւֆ Մեր օգտագործած ձևագրերից ոչ մեկը
չունի քիւֆ. բոլոր օրինակներում եղակի է՝ քիւֆ Լուս երևույթին «նարեկուն»-ում Ավետարանի
օգտագործած բոլոր գրչագրերը ևս ունենել են քիւֆ («Ի բազում օրինակ» քիւֆ, ինչպես նշել
է նա. «նարեկուն», էջ 146, ծնթ. 3)։ Թիւֆ տարբերակը չափանաբար տպագրական ուղղում
է՝ արված ստորոգյալի հետ քերականական համաձայնության նպատակով։ Քայց ստորոգյալի
հոգնակությունը պայմանավորված է աստեղացի քիւֆ կապակցությամբ, որ կարող է ընկալվել
իրրե հոգնակի։ Նշենք, որ հաջորդ տողի զոս հարաբերական դերանունը ևս համաձայնեցված
է աստեղացի գոյականի հետ և ոչ թե քիւֆ եկեղեցիի հետ։ Հետևելով ձևագրերին՝ վերականգնել
ենք քիւֆ ընթերցվածը։

7. Հմմտ. Սաղմ., ԷնՁ, 4։

8. Մատյանի Պ₁₋₃ տպագիրները (նաև Կ. Պոլսի 1782 և 1789 թթ. հրատարակությունները)
էլալ ընթերցվածի իսկ ունեն եկան (տե՛ս և Պ₄-ի գլխավոր տարբերությունները ցանկում, էջ
391)։ Մեր օգտագործած ոչ մի գրչագիր չի տալիս եկան։

9. 2. Նալյանը լամարալեացն ածանցավոր բառը բաժանում է երկու բառի՝ ամալը և
ալեաց ու նրանց տալիս սխալ նշանակություն՝ «ալեհեր լինելով ունենալ մանկան խելը» («Իբր
մեկնութեան», էջ 216)։ Զի նկատել, որ դա ամալալի ածականի հոգնակի հոլովածն է։

10. Մատյանի Բուհուս Ալեքսի տպագիրն ունի ի ման («նարեկ. Մատեան ողբերգութեան»,
էջ 71)։ Նախդիրը չունեն և՛ մյուս տպագիրները, և՛ մեր օգտագործած ձևագրերը. այն հավա-
նաբար տպագրական վրիպակ է։

11. Մատյանի Պ₃₋₄ տպագիրները և հետագա բոլոր հրատարակությունները բառն ունեն
եղակի թվով՝ դիմ։ Մեր օգտագործած ձևագրերից ոչ մեկը չի տալիս այս տարբերակը։

12. Տե՛ս Ղուկ., ԺԷ, 9—14։ Ավետարանական առակում պատմվում է, որ փարիսեցին և
մարսավորը մտնում են տաճարն աղոթելու։ Մինչ փարիսեցին, փարիսեակ զղջալու, խոսում է,
որ ինքը հափշտակող, անիրավ ու շնարար չի եղել, ինչպես մարսավորն ու մյուս մարդիկ.
այսինքն՝ անմեղ է համարում իրեն, մարսավորը, ընդհակառակը, կտրածն է ծնծում և քաղու-

թյուն ազերսում իր մեղքերի համար, ապա արդարացած՝ դառնում իր տունը, իսկ փարիսեցին թողություն չի ստանում, որովհետև՝ «...ամենայն, որ բարձրացուցանել զանձն իւր, խռնարհացի, և որ խռնարհացուցանել զանձն՝ բարձրացի»:

Բ Ա Ն Լ

1. Ի բազմագրելին... զգլման մեղաւորին—դարձյալ ակնարկում է մեկ օրում 490 անգամ (յոթանասուն անգամ յոթ) մեղավորին ներելու մասին ավետարանական առակը, ինչպես Ժն գլխի 91—92-րդ տողերում:

2. ...կցորդս այս անճնիշխանական—բոտ Մատյանի միջնադարյան մեկնիչի և Հ. Նալյանի, Նարեկացիի նկատի ունի մարդու մարմինը՝ «...մարմինս խաբող է, խառնի ի ստույթին աշխարհիս» (ձեռ. 5650, էջ 367ր), «Մարմինս (ասէ) ընտանի թշնամի է հոգոյս...» («Գիրք մեկնութեան», էջ 222): Գ. Ավետիքյանը գտնում է, որ խոսքն այդտեղ մարդու զգայական աշխարհի մասին է («Նարեկյութ», էջ 152, մեթ. 2):

3. Տե՛ս Առակք, Բ, 12:

4. Բոլոր տղազիրներն ունեն՝ ոչ երբևէ համաճակի: Մեր օգտագործած գրչագրերից ոչ մեկը չունի երբևէ բնթերցված: Գեղար է ասել՝ այդ բոլոր տղազրակա՞ն հավելում է, թե՞ ծագում է որևէ ձևագրից: Մատյանի իր թարգմանության մեջ ֆոսիմը երբևէ-ր փոխարինել է բնավ բառով («բնավ չհամարձակիր արրայություն խնդրել իրեն համար»): Սեղխարհարար Նարեկ, էջ 151), որին հետևել է Վ. Գևորգյանը, իսկ մյուս թարգմանիչները (Թ. Գուշակյան, Գ. Տրապիգունի, Մ. Խերանյան) այդ բառն առնասարակ չեն պահել:

5. «Նարեկյութ»-ում Գ. Ավետիքյանի օգտագործած ձևագրերից մեկն ունեցել է զրնգեալ փխ կրկնալճ հիշտ բնթերցվածի, իսկ Մատյանի Պ₁-3 տղազիրները և Կ. Պոլսի 1782 և 1789 թթ. հրատարակությունները տալով բառի մոտ ունեն երկու բնթերցվածը, որը մեր ձևագրերից և հետագա տղազիրներից ոչ մեկը չի տալիս: Ի դեպ, Z օրինակի մաշվ տարբերթերցվածը հետևանք է այն բանի, որ զրիչը (կամ նրա նախորդը) զաղափար օրինակի երկաթագիր տալի (ինչպես հանդիպում է Վատիկանի հայերեն ձևագրերի հավաքածուի ԱՊ 4 զրչագրում փխ տալով հիշտ բնթերցվածի) բառի ա-ն շփոթել-բնկալել է իրրե մ:

6. Անանխայելի բնթերցվածի փխ Վենետիկի 1840 թ. հրատարակությունը և նրանից ծագող հետագա մի շարք տղազիրներ, ինչպես նաև Մատյանի միջնադարյան լուծմունքն ունեն հիշտ հակառակը՝ անխայելի, ընդ որում լուծմունքը բառին տալիս է սխալ բացատրություն՝ «անխնամ տխրեալ» (ձեռ. 5650, էջ 368ա—ր): Չնայած անանխայելի բնթերցվածը տալիս են միայն մի քանի զրչագրեր (որոնցից մի քանիսը՝ սրբագրումով), սակայն նախընտրեցինք այն, քանի որ անխայելի բառը քնազիր տանելու դիպքում առդի հակադրական իմաստը կորչում է:

7. Հմտ. Ելք, ԻԲ, 27:

8. Ակնարկում է Մարկ., է, 31—37-ում պատմվող առակը խուլուհամրի մասին, որի խուլթյունը Քրիստոսը բուժում է... իր մատները մտցնելով նրա ականջները:

9. Այս առդի կարուած աբեառն բառերն քնկալել ենք որպես իմաստային մեկ միավոր՝ աբեալարիլ, հետևապես ստացական դերանունը զբեղ ենք ոչ թե Բռչ, այլ Բռ ձևով: Տե՛ս նաև սույն գլխի տ. 125-ը, որտեղ նշոյլ կենաց բառակապակցությունը ևս դիտելի է իրրե իմաստային մեկ միավոր, մի բարդության նշանակությամբ՝ կենսանշոյլ. ահա թե ինչու նախընտրել ենք ոչ թե Բռչ բնթերցվածը կամ հետագրերի մեծ մասի տված Բոց հոգնակի սեռականը (չնայած այս վերջինը համաձայնում է կենաց հոգնակի սեռականին), այլ Բռ եղակի ձևը, ինչպես ունեն ABDEHSz զրչագրերը, և ինչպես ավարտվում են 99—128 տողերը:

Բ Ա Ն Լ Ա

1. Այսմ ամենայնի—Պ₁—ը, Պոլսի 1782 և 1789 թթ. տպագիրներն ունեն այսմ տէր ամենայնի: Պ₄-ը և նրանից ծագող տպագիրները, բացի Վենետիկի և Բուենոս Այրեսի Հրատարակություններից, ունեն այսմ ամենայնի տէր: Տարբերակվածը Հայտնի է եղել Գ. Ավետիքյանին: Նրա օգտագործած օրինակներից երեքը (տե՛ս Ենարեկություն, էջ 158, ձևթ. 4), իսկ մեր օգտագործած բոլոր ձևագրերը չունեն տէ՛ր բառը: Հիշտ է՛ք Համարում այսմ ամենայնի ընթերցվածը: 2. Հմմտ. Մենդ., ԺԷ, ԺԸ: Հոսվմ., Գ, 18: Ա. Խազ., Ա, 17—18:

3. Որ է, քիւ մի անբաւարեան—խոսքը յոթ թվի մասին է: Միջնագրայան մտածողությանը ընդող էր թվերին խորհրդանշական իմաստներ վերագրելը: Թվերի միատիկական նշանակությունը միջնագրը վերցրել էր պլուրալգորականներից: Պլուրալգորականները բացարձականացնում էին իրերի քանակական հարաբերությունները, նրանց էություն հիմքում դնելով թիվը: Չորս թիվը նրանք համարում էին չորս տարրերի խորհրդանիշ, յոթը՝ կույս թիվ, տասը՝ կատարյալ: Յուրացնելով պլուրալգորականների այս միատիկան, եկեղեցու հայրերն ու մեկնաբանները ավելի խորացրին այն՝ խորհրդանշական տարրեր իմաստներ վերագրելով հատկապես յոթ թվին: Յոթը ոչ միայն անբավություն ու անսահմանություն էր նշանակում, այլև սկիզբ ու վախճան, հավիտենություն և հարկայություն, էություն ու կատարելություն, նույնիսկ աստվածություն, անիմանալի և անմեկնաբանելի: Նաև՝ կույս, քանի որ տասի սահմանում նրանից չի ձևվում ոչ մի թիվ և ոչ էլ ինքն է ձևվում՝ իր գումարմամբ կամ բազմապատկմամբ: Հ. Նալյանը յոթ թվի անբավության իմաստը կապում է նաև հայերեն է տասի բառիմաստի՝ աստված, և թվային արժեքի՝ չոր նշանակության հետ (տե՛ս Գիրք մեկնություն, էջ 233): Նորեկացու այս հատվածում նկատի են առնված յոթ թվին վերագրվող զանազան իմաստներ: Թվերի միատիկական այս խորհուրդները նորեկացուն կարող էին հայտնի լինել ամենից առաջ Գավրիլ Անհաղթից: Ե... Պարտ է գիտել,—գրում է Գավրիլ Անհաղթը,—էթէ եւթն թիւդ կույս լսի, որպէս Աթենայ և ժամանակ: Եւ կույս վասն զի ամենայն թիւ ի ներքոյ տասնեկիդ կամ ծնանի զոր կամ ծնանի յումեթէ. իսկ եւթն ոչ ծնանի զոր ի ներքոյ տասնեկիդ և ոչ ծնանի յումեթէ. որդոն, երկուր ծնանի զչորս ի ձեռն բազմապատկութեան, եւ երեք՝ զինն» (Գավրիլ Անհաղթ, Սահմանը իմաստասիրության, էջ 112—114):

4. Բոլի քանականաց—Պ₃-ը, Պոլսի 1782 և 1789 թթ. տպագիրները, ինչպես նաև մեր օգտագործած ձևագրերի մեծ մասը, ունեն բանական: Բուենոս Այրեսի 1948 թ. Հրատարակությունը և մեր KMOVZ ձևագրերն ունեն վանականաց: Գ ունի քնականաց: Նախընտրում ենք բանականաց տարբերակվածը: Նորեկացու խոսքը այստեղ առհասարակ կրոնավորների, իսկ մասնավոր այս դեպքում ուսումնական վարդապետների՝ վարդապետությամբ պարապրզների մասին է (տե՛ս «Նարեկություն», էջ 160, ձևթ. 9):

5. Ողորմիս—այսպես ունեն մեր Ա և ձևագրերի մեծ մասը, իսկ տպագիրներից՝ միայն Բուենոս Այրեսի 1948 թ. Հրատարակությունը: Սահմանական ներկայի այս ձևը նախընտրեցինք օղորմեսցիս ստորագասական եզանակի երկրորդ ապառնիի ձևից:

6. Ոչ քո իցէ—Պ₂-ը զխափոր տարբերությունների ցանկում ունի ոչ կեցցէ (էջ 391): Այս տարբերակվածն այլուստ հայտնի չէ մեզ:

Բ Ա Ն Լ Բ

1. Վենետիկի 1840 թ. Հրատարակությունն ունի հաստատուալսն: Այլ աղբյուրից հայտնի չէ այդ ընթերցվածը: Կարծում ենք Ն Հոգը տպագրական լրիպակ է:

2. Տէ՛ս Միրիէ, է, 1—7:

3. ՏԵՊ. ԵԱ., ՍԸ, 1:

4. ՏԵՊ. ՄԻՔԻԼ, է, 1: Յովէլ, Ա, 15:

5. ՏԵՊ. ՍԱՊԺ., ԼԱ, 5—6:

6. Հմմտ. ԵԱ., ՈԱ, 1:

7. Նարեկացիի հասախ գիմում է ասածուն՝ անուն բառի հարադրովյամբ կազմված կոշականերով՝ անուն կենդանի. վկայեալ անուն. րնսւեալ անուն, անուն աննասուրեան, անուն անասուր, անուն մեծուրեան և այլն: Նախասիրած այդ գործածություններից մեկն էլ խոստովանեալ անուն արտահայտությունն է՝ գործածված տարբեր գլուխներում, շարահյուսական տարբեր կիրառմամբ. անուն եզօրից խնկեալ և խոստովանեալ. խոստովանեալ անունը անհնին, անուն և խոստովանեալ աստուծոյ Ողի և այլն: Այստեղ տ. 66-ում բնութանի անուն և տ. 68-ում խոստովանեալ անուն կոշականներում անուն բառի այսքան մոտիկ գործածությունը անհարիր է Նարեկացու ունին: Սուրբանի էր, որ անուն բառի փոխարեն մի գիպում լինելու այլ բառ: Բնութանի անուն արտահայտությունն օգտագործված է միայն այստեղ և, կարծում ենք, բնագրային է, միևնույն խոստովանեալ անուն արտահայտությունը գործածված է տարբեր գլուխներում և, թվում է, այն կարող էր ծագել աղղիցությունամբ, սխալմամբ: Ոչ մի սուղադիր կամ ձևագիր չունի տարբերակներով: Ուստի բնագրում թողնում ենք երկու քննարկվածներն էլ, համոզվա՞ք, սակայն, որ այստեղ կա ունական ինչ-որ անհարապատություն, հետևարար՝ իմաստային աղանդում:

8. Վենետիկի 1840 թ. սուղագիրը և նրանից ծագող արտատպությունները, ինչպես նաև մեր Ս-ն հայի բառի փոխարեն ունեն հայւ: Տարբերվեցվածը հայտնի չի եղել Գ. Ավետիսյանին: Եթե սուղագրի սրբագրման համար հիմք դարձած լինի նույնիսկ ձևագրական վկայություն, սուղա այն իր հերթին պետք է լինի գրչագրական վրիպակ՝ ծագած Ի և Ր տառերի շփոթությունից: Հայի բառն այստեղ ակն բառի ստորոգյալն է, և տողն ունի շարահյուսական հիշու կառուցվածք:

9. Նարեկացիի այստեղ գուցահեռ է տանում ավետարանում հիշատակված մեղավոր կնոջ և իր միջև նա դարձ է աղերսում, արցունքով թրջելով Հիսուսի ոտքերը, ինքը պաղատում է թրխտոսին՝ նրա անարատ մարդկությունն ոտքերն ընկած՝ համաշնչապես նրան միանալու հույսով: «Եւ կին մի էր ի քաղաքին մեղաւոր. իրբն դիտաց, թէ քաղմեալ է ի տան փարիսեցոյն, բերեալ շիշ մի իւզոյ աղնով. կայր յետոյ առ ոտս նորա, լայր. և արտասուօքն սկսաւ թանալ զոտս նորա, և հերով զխոյ իւրոյ քնէր, և համրութիւն զոտս նորա, և օձանէր իւզովն» (Ղուկ. է, 37—38): Ըստ Հովհաննես ավետարանչի՝ այդ կինը եղել է Մարիայի և Ղազարոսի քույր Մարիամը. «Այս այն Մարիամն էր, որ օձ զաէրն իւզով, և քնէաց զոտս նորա հերով իւրով, որոյ եզրայրն Ղազարոս հիւանդ էր» (Յովհ. ԺԱ, 2): Հ. Նալչանը անանուն այդ կնոջը նույնացնում է Մարիամ Մագվթաղինացու հետ՝ «Ընկալ և զայս ողբերգութիւնս՝ ի տեղի ցօղոյ արտասուաց,—գրում է Նալչանը,—որով ի հնամասնէ լուանալ կամիմ զոտս մարդկությունն քոյ, և զիտրհրդոյ մեղանս իմ յայտնեմ քեզ օրինակաւ հերաց Մագդաղենացոյն, որով ցուցանեմ թէ՛ և խորհրդովս առ քեզ դասեմ...» («Գիրք Մեկնութեան», էջ 244): Ո՞ր Մարիամի մասին է խոսքը, դա, բառ էության, կարեւոր չէ: Բանն այն է, որ Մարիամների այդ շփոթության հարցը հուզել է լազմաթիվ մեկնարանների, որոնք, սակայն, հանգել են այն եզրակացություն, որ Ղուկասի ավետարանում հիշատակված մեղավոր կնոջ անունը ավետարանիչը չի տվել և սխալ է նրան նույնացնել Մարիամ Մագվթաղինացու կամ Մարիայի և Ղազարոսի քույր Մարիամի հետ (տե՛ս Encyclopédie théologique, t. 3, Paris, 1846, էջ 382—384): Հետաքրքիր է, որ Նարեկացիի ևս նրան կոչում է «յանցաւոր»՝ առանց սակայն անունը տալու:

10. Խղեսիկն խաղբն.—խաղբ (որդայթ, թակարդ) բառը՝ հոգնակի ձևով, Նարեկացիի օգտագործել է լազմիցս. կուրուշին խաղբն պանեալ, կանգնես զմատնեալն խաղբից զլուրման,

մաքհեցես ի խաղրից զծածկաբան անկողնոյս. ի խաղրս մանու անգգայապէս, խայտառակեցին խաղրիցն դուրսին և այլն: Այս բարոյ ձեռագրերում վկայված է զրոյթյան երկու ձևով՝ խաղր և հաղր: Դ. Ավետիքյանին ևս հայտնի է եղել հաղրն ձևը (տե՛ս «Նարեկութ», էջ 166, ծնթ. 15): Ըստ Հր. Անառայանի, բառի հիշտ և հին ձևն է խաղր, նոր և սխալ ձևը՝ հաղր (տե՛ս Հր. Անառայան, Հայերեն արժատական բառարան, հ. 3, Երևան, 1977, էջ 14): Նախընտրում ենք խաղրին հիշտ ձևը: Ավետիքյանը ևս նախընտրել է այս ձևը, գտնելով, որ նարեկացին այստեղ գիծել է հանգիստութեան, քանի որ յաջորդ հատուածին նոյնատառ բառիք ձեռնանա («Նարեկութ», էջ 166, ծնթ. 15). Խզնեցիին խաղրին, ուրուխցիին ուրուխյիին, կապուխցիին կապուխին, վաճեսցիին վիճին» և այլն: Պետք է բնորոշել նաև, որ նարեկացին օգտագործել է բառի նախնական ձևը:

11. Այս տողում «նարեկութիս թե՛ 1801 և թե՛ 1827 թթ. սուղագրերն ունեն անձնատուրբան, որը, հավանաբար, սուղագրական վրիպակ է:

Բ Ա Ն Լ Գ

1. Տե՛ս Մատթ., ԻԶ, 6—13, Յովհ., ԺԲ, 3:
2. Հմմտ. Ովսէլ, Ա, 2, Գ, 1—3:
3. Տե՛ս Եղեկ., ԺԶ, 16:
4. Տե՛ս Բ. Յրին., ԼԲ, 24:

5. Յիշատակաւ Հաւոն քառհերկով՝ յմեղին կցորդութիւն—բանասիրութեան մեջ, ելնելով առանձին գլուխների զավանդարանական ընդմիջ, այն կարծիքն է արտահայտվել, որ ինչպես մի քանի ամբողջական գլուխներ (ՀԵ, ՂԲ, ՂԳ), այնպես էլ մի քանի գլուխների (ԻԶ, ՂԳ, ԼԴ) առանձին մասեր չեն պատկանում նարեկացու գրչին և կամ սկզբնապես չեն եղել Մատայանում: Կրանց մի մասը համարվել է նույնիսկ թարգմանություն (տե՛ս «Բաղմամկէպ», 1900, էջ 446): Քննարկելով այս հարցերը, Մ. Մկրչյանը հանդուժ է այն եզրակացություն, թե «նարեկացին ՂԲ և ՂԳ ոչ բանաստեղծական գլուխները, ինչպես և ՀԵ ու մի քանի այլ գլուխների վերջին հատվածները կամ բոլորովին ինքը չի գրել, կամ եթե երբևէ ինքն է գրել, ապա դրանք հորինել է անկախ իր սրբմիջ, այլ նպատակներով, որոնք սակայն հետագայում գրիչների կողմից ինչ-ինչ նկատառումներով խառնվել են բուն սրբմի տեքստին» (Մ. Մկրչյան, Գրիգոր Նարեկացի, էջ 177): Թարգմանիչներից ոմանց համար (Մ. Ներսիսյան, Վ. Գևորգյան) սա հիմք է հանդիսացել թարգմանությունից դուրս թողնելու մի քանի գլուխներ (ՀԵ, ՂԲ, ՂԳ) ամբողջությամբ, կամ թարգմանելու մի քանի գլուխների (ԻԶ, ՂԳ, ԼԴ) միայն առանձին հատվածներ, իսկ Գ. Նախուրդյանը նպատակահարմար է գտել ՀԵ, ՂԲ և ՂԳ գլուխները զննել որպես հավելված՝ պահպանելով, սակայն, գլուխների հաջորդական կարգը: Մոռնալ ՀԵ, ՂԲ և ՂԳ գլուխներն ամբողջությամբ, ինչպես և առանձին ենթամասեր՝ ԼԳ, ԼԴ և ԼԶ գլուխներում ունեն զուտ զավանդարանական և կրոնա-փիլիսոփայական ընդմիջ ու բովանդակություն,—գրում է Մ. Ներսիսյանը,—որոնք իրենց ռճով ու ողով անհարկ լինելով բնահանուր սրբմի հետ, մեր կարծիքով, հազիվ թե հանձարիղ հեղինակի գրչին պատկանեն» (տե՛ս Գրիգոր Նարեկացի, Մատայան ողբերգության, գրաբարից թարգմանեց Մկրտիչ Ներսիսյան, Երևան, 1960, էջ XXXIV): Այս կարծիքները չի կարելի հիմնավոր համարել: Ձեռագրերը հիմք չեն տալիս կասկածելու, թե դրանց հեղինակը նարեկացին չէ, թե դրանք կարող են թարգմանություն լինել, թե դրանք սկզբնապես չեն եղել Մատայանում, այլ ընդմիջարկվել են գրիչների կողմից: Թարգմանություն համարելու վարկածն առաջացել է ՂԲ գլխի «աւաչաւան եղեալ ընդ կերպարանս թարգմանութեանն» և ՂԳ գլխի «աղաւթք թարգմանաւրէն» արտահայտություններից, որ թարգմանութիւն բառը նշանակում է մեկնութիւն, բացատրություն: Ըստ Հ. Նալչանի՝ «թարգմանութեւն բառս՝ աստէն իմանի մեկնադրէն»

(տե՛ս «Գիրք մեկնութեան», էջ 678), իսկ ըստ Ավետիքյանի՝ «աղաչանս եղեալ ընդ կերպարանս թարգմանութեանն» նշանակում է ազոթը՝ «Հանդերձ տեսութեամբ մեկնութեանն, կամ ըստ օրինակի բացայայտութեան» (տե՛ս «Նարեկեցի», էջ 481, ծնթ. 1)։ Որ ԼԳ գլուխը սկզբնապես եղել է Մատանում՝ վեր է կասկածից։ Որ նրա մասերը մտել են այդ գլխի մեջ՝ նույնպես Նարեկացին այդ գլուխը նվիրել է իր զավանաւքի արտահայտումները։ Դա երևում է չէնց առաջին տողի «զարմարովինս պաշտաման բանիս» արտահայտությունից։ Ապա բանաստեղծը խնդրում է ուսածուց, որ խոստովանության իր այդ մատանի բուրումն ազդի շատերին («Այլ առաջես զարմեալ կրկին յանխուրեամբ բուրմեն խոստովանութեան այս մասեմի՝ ի բազումս ազդեալ»)։ որից հետո փոխում է խոսքի եղանակը («Այլ յայլ արիմալ փոխեալ զմատեան մաղրանայ այս ողբերգութեան»)։ իր մեղապարտության պատիժը մարդարեւներից վկայակոչված խոսքերով հասուցելու համար, որն ավարտվում է այն խոր հավատով, թե Քրիստոսի Ավետարանը կրանք է («գի Բխտոսեան աւետարանն՝ կեանս է ամենեկին») և միանգամայն բնականաբար անցնում է Հոր, Որդու և Սուրբ Հոգու զրվածմանը։

6. Բունոս Այրեսի 1918 թ. տպագրին այստեղ սկզբուն բառի փոխարեն ունի սկզբնական։ Այս տարբերակիցվածը հայտնի չէ այլ ազդեցություն։ Նրան տպագրական վրիպակ չէ, ապա պետք է ենթադրել, որ բառը սրբագրել է Գ. Խաչատուրյանը՝ թերևս ըստ իր ունեցած ձեռագրի։

7. Այս տողից հետո բոլոր տպագրիներն ու ձեռագրերը, բացի -ից, -ից, որ տեղ է թողել, բայց չի լրացրել և -ից, որ պակասավոր է, ունեն «Աղաւթ, որ ճախումս պատարագն մատուցանի» ենթախորագրեր։ Ը-ում ենթախորագրի տակ, լուսանցրում, ուշ դրույթամբ նշված է. «Չայս կարմիր գրով ի կարգն գրէ՝ խորագիր և ոչ ի վեր» (էջ 73ա)։ Ի տարբերություն Ը-ի և-ի ունի, թի վերս գրէ» (էջ 68ա)։ Կի-ը, ինչպես նաև Վատիկանի ձեռագրերը այս և հաջորդ համադրանքը դիտել են իբրև առանձին գլուխ՝ «Քան Լեն» համարակալմամբ։ Կ ենթավերնագրից հետո ունի. «Ազնեա՛յ Հոգիդ Խուր աստուած»։ Ը-ում ենթավերնագիրը գրեթե բառացի վերցված է Ներսես Լամբրոնացու Պատարագի մեկնությունից. «Եւ մատուցեալ անգանի առաջի սեղանոյն լուս և անմոռնէ և աս կաղարս առ Սուրբ Հոգին՝ անաւրէն գործոյն» (Հմմտ. «Սրբոյն Ներսեսի Լամբրոնացոյ Տարանի եպիսկոպոսի խորհրդածութիւնք ի կարգս եկեղեցոյ և մեկնութիւն խորհրդոյ պատարագին», Վենետիկ, 1847, էջ 195)։ Լամբրոնացին մեջ է բերել և մեկնաբանել Նարեկացու այս համադրանքը, առաջին դեպքում լրիվ (տ. 98—179), երկրորդ դեպքում՝ ստանց վերջին տողերի (տ. 98—173) (տե՛ս «Մեկնութիւն խորհրդոյ պատարագին», էջ 195—197 և էջ 250—260)։ Երկու դեպքում էլ Լամբրոնացին չի բերում ենթախորագիրը, թեև, մեր Ա ձեռագիրը, որը գրված է նրա պատվերով և պատկանում էր Լամբրոնացուն, ունի ենթախորագիրը թե՛ սկզբից՝ ցանկում և թե՛ իր տեղը՝ գլխում։ ենթախորագիրը, կարծում ենք, հեղինակին չէ (տե՛ս մեր ծանոթագրությունը Բան ժԲ, ծնթ. 4)։ Պատարագի մեկնության մեջ Լամբրոնացին, ընդհանրաբար, պետք է օգտագործեր մեր Ա ձեռագիրը, որն իր օրինակն էր։ Տպագրեր, սակայն, մեր Ա-ի համեմատությամբ ունի որոշ տարբերություններ և տարբերակիցվածներ։ Դրանք կարող էին առաջ գալ նախ՝ Պատարագի մեկնության ընդօրինակությունների ժամանակ, զրգարական վրիպակների հետևանքով, երկրորդ, Նարեկացու Մատանի այլ, Լամբրոնացու օրինակից տարբեր, ձեռագրերի օգտագործման դեպքում և, վերջապես, Լամբրոնացին ինքը, ելնելով իր Երկի բնույթից, կարող էր խմբագրական վերաբերմունք ունենալ։ Այստեղ առիթ ենք տալ տարբերություններից ու տարբերակիցվածներից առավել կարեւորները։

8. Ա ունի Ամենակալ աստուած բառերաւ, Պատարագի Մեկնությունը (տե՛ս սույն գլխի ծնթ. 7) և ունի այսպես (էջ 195 և 250)։

9. Ա ունի Բնութեան, Լամբրոնացու Մեկնությունը՝ Բնութի (էջ 195), Բնութ (էջ 251)։

10. Հմմտ. Ա Կորնթ., Բ, 10։

11. Ա ունի ջրայն, Լամբրոնացու Մեկնությունը՝ ջրոցն (էջ 195 և 252)։

12. Ա ունի շրջակայքում, կամբրոնացու Մեկնությունը՝ շրջակայքում (էջ 195 և 252)։
 13. Ա ունի զկառուցանելն զլոյծ մածուած, կամբրոնացու Մեկնությունը՝ զկառուցանել զլոյծ մածուած (էջ 195) և զկառուցանել զլոյծ մածուած (էջ 253)։ Մեր 50^{րդ} ձևագրերը ևս ունեն մածուած։

14. Զքո բառի փոխարեն կամբրոնացու Մեկնությունն ունի զ՝ ի ԲԼԵ (էջ 196 և 253)։ Այդ ընթերցվածը չունեն մեր օգտագործած ձևագրերը։

15. Հմմտ. Մատթ., ԺԲ, 10։

16. Բոլոր տպագիրները 141—143 առգերն ունեն որպես ենթախորագիր։ Այդ առգերն հեղինակինն են, բնագրային և գտնվում են իրենց տեղում։ Կամբրոնացին ևս իր Պատարագի մեկնության մեջ դրանք գիտում է բնագրի շարունակություն, հեղինակի գիտում Սուրբ Հոգուն։ Մինչ այդ բանաստեղծը հիշատակում է Սուրբ Հոգու սքանչելիքները, բարեբանում է նրան, ապա անցնում խնդրանքի՝ մինչև որ բազմապատիկ խախտանքներով կարողանա Սուրբ Հոգու գործության լույսը խոնարհեցուցանել, և հրաշալի ազդեցությամբ առ իս ձգել՝ ավետարանելու համար խոնովեալ խորհրդոյա խաղաղություն և հանդարտություն (էջ 254—255)։

17. Ա-ն գրել է վստահությունն, օրրագրել՝ վերահայեցությունն։ Մեկնությունն ունի վերահայեցություն (էջ 196) և վերահայեցություն (էջ 254) տողատակին՝ իրեն տարբերեցված։ Հ. նալյանն այս բառի առթիվ գրել է. «Ե ձևագիր օրինական ոչ գտանի վերահայեցություն բառ» («Գիրք մեկնութեան», էջ 258)։ Օ-ն ունի ազդեալ յայտնեցիլ։ Կամբրոնացու Մեկնությունը ևս։ Այս նույնությունը ևս ցույց է տալիս Օ-ի՝ Մեկնության հետ ունեցող ազդեցությունը։

18. Հմմտ. Հովմ., Բ, 26։

19. Հմմտ. Ա. Կորնթ., Գ, 16։

20. Հմմտ. Մատթ., ԺԲ, 20։ Ա. Կորնթ., Զ, 17։

21. Այս տողում կամբրոնացու Մեկնությունն ունի մի դեպքում Իսկ դու ընկալցիս (էջ 196), ինչպես Ա-ն մյուս դեպքում՝ Իսկ և դու որպէս զհամակամ ընկալցիս (էջ 256), որ չունեն ո՛չ մեր ձևագրերը և ո՛չ էլ տպագիրները։ Տարբերեցվածք, թերևս, կամբրոնացու խմբագրական վերաբերմունքի արդյունք է։

22. Հմմտ. Յովհ., Զ, 49—52։

23. Հմմտ. Ես., Զ, 6—75։

24. Կամբրոնացու Մեկնությունն ունի յայսմ ամենայնի։ Այսպես ունեն նաև ՕՂՅՏ-ը և ՊԼ-ը։

Ե Ա Ն Լ Գ

1. ...գոր ի նախնին նառեալ և յերկրորդում ցուցից—նախորդ՝ ԼԳ զլսի նման այս զլուրը ևս ունի դավանաբանական բովանդակություն։ Առաջին մասը նվիրված է Սուրբ Հոգուն՝ աստե-նախոսության կամ բնախոսության շնորհի հայցմամբ, երկրորդ մասը՝ նիկիական հավատի հանգանակին, երրորդը՝ գոհարանություն է Քրիստոսին։ Որ այս զլուրը ևս սկզբնապես եղել է Մատյանում, ակներև է հենց բերված արտահայտությունից, ԼԳ զլուրը ԼԳ զլսի տրամաբանական շարունակությունն է թե՛ կառուցվածքային և թե՛ բովանդակության առումով։ Որ այս զլսի մասերը ևս կազմում են կառուցվածքային մի ամբողջություն, ակներև է նարեկացու այն արտահայտություններից, որոնք նշում են անցման կապը։ Սուրբ Հոգուն զիմեկուց առաջ նարեկացին նշում է այսպես. «Իսկ յանդիմանությունս ցրաբանական» ի կոյտս բազմութեան ազգաց և քաղաքանությունս ժողովրդոց, զայս արգահատությունս մաղթողականս նախնեցի, գոր ներհանա-շարեալից սահմանադրեմ գոհարաբությունս» (բան ԼԳ, տ. 4—6), նիկիական հավատի հանգա-նակը շարադրելուց առաջ՝ այսպես. «Իսկ զնախառն սահման բանի ընտրութեան շնորհի կե-

նաց կանոնի առ համազոյ Սուրբ Երեւոյութեանն զայս վարդապետեցի, զոր շաւիղ կարգիւ վերանկարէ» (բան ՀՊ, տ. 33—35), շարադրանքն ավարտելոց հետո՝ այսպէս. «Արդ, զայս զոչումն ծածուկ խորհրդոյ կերպարուելոց յայսմ մատենի, ամենալուր ականջաց մեծիդ աստուծոյ ընծայեցուցի» (բան ՀՊ, տ. 121—122): Ուշադրության արժանի է նաև նարեկացու հետևյալ արտաձայնությունը. «Այլ արդ, բանգի բազմամբ պաղատեցայ դուրսառաւ խանդավառակաւնաւ, որ ոչ է գրեալ ի յայս կարգ ծայնի, յս'ու, բարեգութ, քստ ամին բանձ այնմ ամենայնի» (բան ՀՊ, տ. 133—135): Իր այս պաղատանքների հետ բանաստեղծը խնդրում է աստուծուն՝ լսել նաև խանդավառանքով զրկված իր մյուս՝ այլ բնույթի, բայց ոչ այս կարգի գրվածքների խնդրվածքները. ԲՆ՝ ՀՊ և ԲՆ՝ ՀՊ գլուխներն ունեն բոլոր ձևագրերը:

2. Այս տողից հետո բոլոր ձևագրերն ու տպագիրները, բացի Բունեսու Այրեսի 1948 թ. հրատարակությունից, ունեն «Ի հանդիսաւանս խաւսից առեմնի՝ բանս մաղրանաց, սրով Նոզին աստուծոյ հաշտալ՝ հասանել յազնականութիւն» ենթախորագիրը: Կարծում ենք, որ ենթախորագրերն առհասարակ հեղինակային չեն, որ դրանք ծագում են նարեկացու բնագրից՝ համապատասխան խմբագրմամբ (տե՛ս բան ԺԲ, մեթ. 4): Այստեղ ևս ենթախորագիրն արտածված է մասամբ նարեկացու հետևյալ տողերից. «Իսկ յանդիմանութիւնս գրաբանական» ի կոյտս բազմութեանն ազգաց և թարգմանութիւնս ժողովրդոց, զայս արգանատութիւնս մաղրողականս նովրեցի», որ բանաստեղծին այն պարզ միտքն է արտահայտում, որ ինքը՝ բանախոսությամբ, քարոզով, բնախոսությամբ թաղմությամբ, ժողովրդի առջև հանդես գալուց առաջ աղոթքով դիմում է Սուրբ Հոգուն, որ նա լուսավորի իր միտքը աստվածային գիտության անսովոր ծագմամբ, որ ինքն արժանի լինի «առնել ևս ուսուցանել» յաւիժնակ բարեաց աստուածասէր լսողաց»:

ՊԿ-ը և նրանից ծագող տպագիրները 7—32 տողերը դիտել են իրրև առանձին հատված՝ Թ համարակալմամբ: Գտնելով, որ ենթախորագիրը բնագրային չէ, իսկ 1—6-րդ տողերը ուղղակի նախադրություն են, որին հաջորդում է նարեկացու մաղթանքը, 7—32-րդ տողերը մենք դիտում ենք որպես մեկ՝ Ա հատված:

3. Որ ձևովեպես առաւելաւ... բարբառեցուցանես համեսս.—հմմտ. «Եւ զորս եղն աստուած յեկեղեցոյն»՝ այս են. նախ գաղափրաւ, երկրորդ գմբադաւէս, երրորդ զվարդապետս, ապա զօրութիւնս, վարիշս, ազգս լեզուաց, բարգմանութիւնս լեզուաց» (տե՛ս Ա Կորնթ.՝, ԺԲ, 28):

4. Այս տողից հետո ՊԿ-ը և նրանից ծագող տպագիրները իրրև շարունակություն ունեն 33—35 տողերը, որոնցով էլ ավարտվում է այդ տպագիրների Թ հատվածը: Մի շարք ձևագրերում ՌՔԱՆԻԿՐՔ և այլն) այդ տողերը դիտված են որպես հաջորդ (մեր Բ) հատվածի սկիզբ կամ նախադրություն: Մեր Կ-ն և Վատիկանի ձևագիրը ևս նոր հատվածը սկսում են այդ տողերով, բայց այն տարբերությամբ, որ երկուսն էլ տ. 33-ից սկսած՝ շարունակությունը դիտել են իրրև առանձին գլուխ՝ «Բանն է» համարակալմամբ: Հետեւելով Կ, Վատիկանի և մեր մի շարք այլ ձևագրերի կառուցվածքին, մենք 33—35 տողերը դիտում ենք հատվածի սկիզբ: Գուշակյանը այս տողերը դուրս է բողիկ իր թարգմանությունից (տե՛ս «Նարեկի աղոթմամտեան», էջ 113):

5. Բոլոր տպագիրներն ու ձևագրերի մեծ մասը, բացի ԻՆՕՎԵՐՏ-ից և Օ-ից, որ պակասավոր է, այս տողից հետո, իսկ մեր Կ-ն և Վատիկանի ձևագիրը տ. 32-ից հետո, լուսանցքում կամ բնագրի կարգում, ունեն «Երեւոյութիւնս անայլալականս նորագ ստեղծարանութեան ազդեալ յաստուծոյ, յոր ինչ ի նիկիայն սամմանեցաւ հաւատ» ենթախորագիրը: Կ-ն այս ենթախորագրից առաջ ունի «Վերստին յաւելուած կրկին հեծութեան նորին հսկողի», իսկ Վատիկանի ձևագիրը՝ «Նորին խաւս ընդ աստուծոյ» ինչ պայմանավորված է նրանով, որ այդ երկուսն էլ, ինչպես ասացինք, տ. 33-ից սկսած՝ շարունակությունը դիտել են իրրև նոր գլուխ՝ «Բանն է» համարակալմամբ: Ե-ի գրիչը ենթավերնագրի համար ունի նշում՝ «Ի դուրս գրէ»՝ այսինքն լուսանցքում գրիչ (էջ 70թ): Այս ենթախորագիրը ևս, կարծում ենք, որ հեղինակինը չէ (տե՛ս բան ԺԲ, մեթ. 6): Այն արտածված է նարեկացու «Իսկ զհաւատոյ սամման բանի ընտ- 66—828

բուրեա՞ն շնորհի կենաց կանոնի առ համազոյ Սուրբ Երեմիայի անուն զայս վարդապետեցի» (բան ԼԷ, տ. 33—34) տողերից՝ խմբագրական մոտեցմամբ, Այս հատվածը, ինչպես Դեղինակի «առ համազոյ Սուրբ Երեմիայի անուն զայս վարդապետեցի» արտահայտությունն է հուշում, ունի զավանդանական բնույթ, նարեկացին տալիս է իր հավատի հանդանակը։ Հայ լուսավորչական եկեղեցու իր զավանդությունը, որը հիմնականում հարասում է նիկիայի 325 թ. տիեզերական ժողովի ընդունած հավատի հանդանակին՝ Գլխի շարունակությունը՝ 36-րդ տողից սկսած, տեղ է գտել առանձին ժողովածուներում՝ նոր վերագրմամբ, Ահա գրանցեցի մեկը, «կարք և կանոն ազալից զոր խնդրեալ է հոգևոր արանց՝ յամենև միայնացելոյ՝ արքայն և զուարթուն հոգւոյ Գրիգորի նարեկացւոյ, որ և ցուցանել նախադրութիւն բանիս, իւր ոչ համարի զանէն արժանի այսպիսի իրի, վասն այն զատուելոյն ի մէջ առեալ զնէ սկիզբն կանոնիս պատմութեան և ոգեւոյ՝ խրատուս (Մատենադարան, ձեռ. 1326, էջ 250ա)։ Ազգայնի այս կանոնը խկապես ունի նախադրություն՝ ազգայնի նշանակության պարզաբանմամբ, որին հաջորդում է ԼԷ գլխից մի հատված՝ «նոստովանեմք և զատուեմք... իւր վշտեց ինչ անպատկառ»։ Կան ոչ հարևոր, ուղղագրական բնույթի տարբերակներ, որոնք վերագրված այս ազգայնի տե՛ս նաև Եփրեմ, որ կոչի Մեկնութիւն ազգայնի, Կ. Պոլսի, 1730, էջ 408—20)։

6. ... ամպով անհնուրեան ճաճկեցաւ—հմտ. «Եւ ամպն կալաւ զնա յաչաց նոցա» (տե՛ս Գործք, Ա, 9)։

7. ... որ յանկից գոյացոյց զբոլոր եղևալս։—Երևանումը և միշտ ձեր պետք է լինե՞ր եղևալս։ նարեկացին, ըստ Երեմիային, հեռեկ է կենդանի խոսքի տարածված ձևին։

8. ... զմկտուալսս ի մանն Քրիստոսի—հմտ. «...դ՞ն ու միանգամ մկրտեցար ի Քրիստոս Յիսուս, ի մա՛ն անոր նորա մկրտեցար» (տե՛ս Հռոմ., 2, 3)։

9. ... զամենայն—այսպես ունի միայն Գ. Ավետիքյանի 1827 թ. «Նարեկյութիւն» հրատարակությունը (տե՛ս «Նարեկյութիւն», էջ 132)։ Ն հոգը հավանաբար տպագրական վրիպակ է։

10. ... լուրսան—այսպես ունեն Պ. 3-ը, Պոլսի 1782 և 1789 թթ. տպագրողները, ինչպես նաև Վենետիկի 1840 և Բուենոս Այրեսի 1948 թ. հրատարակությունները։ Պ. 3-ը, նրանից ծագող տպագիրները, «Նարեկյութիւն» 1827 թ. հրատարակությունը ունեն լուրսանէ։ Վերջինս չի ապրիս մեր օգտագործած ձևագրերից ոչ մեկը։ Նախընտրում ենք լուրսան տարբերակը։

11. ... ասել Աղոնալի տէր, և զհրամայեալ պատուելոյ ոչ առնել—հմտ. «Ձի կոչը պիս՝ տէր, տէր, և զոր ասանն ոչ առնէր» (տե՛ս Գլուխ, 2, 46)։

12. ... զոսկիղն տախտակս խաւսում... զգրեալս մատամբոյ ստատուոյ—հմտ. «...տախտակս քարեղէնս գրեալս մատամբն աստուծոյ» (տե՛ս Ելք, ԼԱ, 15)։

13. ... զրուստալ խոնդաղատակաւս—Պ. 1-ը, Պ. 3-ը և նրանից ծագող տպագիրները, ինչպես նաև «Նարեկյութիւն» և Բուենոս Այրեսի 1948 թ. հրատարակությունը ունեն զրուստալ։ Պ. 2-ը, ինչպես նաև Պոլսի 1782 և 1789 թթ. հրատարակություններն ունեն զրուստալ։ Իմեր Ա-ն, 13 այլ ձևագրեր և Վատիկանի ձևագիրը ևս ունեն զրուստալ։ Այս տարբերակը չի վկայակոչված ոչ Պ. 4-ի գլխավոր տարբերակներին ցանկում և ոչ էլ Գ. Ավետիքյանի ծանոթագրություններում։ Ձևագրերից բացի այն կարող էր հրատարակիչներին հայտնի լինել նախորդ՝ Պ. 2 և նրանից ծագող արտատպություններից։ Նախընտրում ենք զրուստալ տարբերակը, բանի որ, ի՞նչ մի պա՛ն ընդունենք, որ պետք է լինի զրուստալ, այսինքն՝ զրվաղներով, մասերով, ապա առաջ կգա իմաստային անհշուտություն։ Նարեկացին ԼԳ և ԼԴ պոլսներում գլխավորապես շարադրում է իր հաշտա հանդանակը, իր զավանդները Գա պահանջում է այլ ո՞ն, խոսքի այլ կարգ, այլ Լոյանակի Այլ կերպ ասած՝ դրանք արտահայտվող, ուղղական ու զղջման արցունքներով գրված տողեր չեն, և բանաստեղծը դիմում է աստծուն իր զավանդության խոստովանության հետ ընդունել նաև այն խոսքերը, այն բազում պաղատանքները, որոնք

ասված են «դրուստաւ խանդաղատականաւ»՝ խանդաղատագին զրգատանքներով և որոնք ոչ են «գրեալ ի յայս կարգ ձայնի» (տե՛ս բան ԼԳ, տ. 134—135)։

14. ... հացի սպանից բազարոյց՝ խոզով զանգելոց—հմմտ. «... և պանս բազարս... զանգելով խոզով» (տե՛ս Ելք, ԽԺ, 2)։

15. Հեղիաս—նկատի ունի Եղիա մարգարեն (տե՛ս Գ Թագ., ԺԺ, 9)։ Եղիա մարգարենի անունը Հեղիաս գրությունում չի վկայակոչված Սուրբ Գրքում։ Հակառակ դրան՝ Մատթանի ոչ մի ձեռագիր կամ սուրբագիր չի տալիս Եղիա բնվերցվածք։ Եղիա մարգարենի անունը Հեղիաս գրությունում հանդիպում է նաև ՂԳ գլխի 108-րդ տողում։ Այստեղ ևս չկա Եղիա տարբերվերցված։ Հեղիաս ձեր նարեկացուն կարող էր հայտնի լինել հունարենից կատարված այդ տառադարձմամբ՝ Բարգմանական գրականությունից։

16. ... ի շարժումն մեծ, ի հոգմն ուժգին, ի հուրն կիզանոսկան—հմմտ. «Եւ ահա տէր անցցէ, և հոգմ մեծ ուժգին, որ զերինս բակիցէ զվճմս խորտակիցէ առաջի տեսն, և ոչ ի հոգմն տէր, և յետ հոգմոյն շարժումն, և ոչ ի շարժմանն տէր, և յետ շարժմանն հուր, և ոչ ի հուրն տէր...» (տե՛ս Գ Թագ., ԺԺ, 11—12)։

17. ... ի հանգառաւսրին մեղմութեան աւոյն Բազմութեան—հմմտ. «... յետ հոգմն ձայն մեղմ օգոյ, և անդ տէր» (տե՛ս Գ Թագ., ԺԺ, 12)։

18. ... Բանգի կամաց ողորմութեանց զու միայն Ես—հմմտ. «Ո՛վ է աստուած իբրև գրեկ, որ բառնայ զանօրէնութիւնս... զի կամեցող ողորմութեան էս» (տե՛ս Միքիկ, է, 18)։

19. ... ողորմեա՝ Երուսաղեմի—հմմտ. «Մինչև ցե՛րբ ոչ ողորմեսցիս ի վերայ Երուսաղեմի» (տե՛ս Զաք., ԼԿ, 12)։

20. Հմմտ. Երբ., է, 25։

Բ Ա Ն ԼԵ

1. Հմմտ. Սաղմ., Ը, 4։

2. Հմմտ. Երբ., Ա, 14։

3. Հմմտ. Մատթ., Թ, 2։ Ղուկ., Ե, 18—20։

4. Պ₁-ը ունի չափի վառվ հրաշից Բեզ։ Պ₂₋₃-ը, ինչպէս նաև Պոլսի 1782 և 1789 թթ. սուրահիրենքն ունեն չափի վառաց հրաշից Բեզ։ Պ₄-ը զլիսավոր տարբերությունների ցանկում ունի վառվ հրաշից և չափի վառաց հրաշից Բեզ (էջ 391)։ Մեր օգտագործած ձեռագրերը չեն տալիս այս բնվերցվածները։ Պ₁-ի չափի վառվ հրաշից Բեզ կապակցությունն ունի շարահյուսական անկանոնություն։ Թերևս սուրահիրենքի մյուս բնվերցվածները ծագել են Պ₁-ից՝ շարահյուսական համաձայնության կանոնավորմամբ։

5. Հմմտ. Ղեւ., Ի, 8։

6. Հմմտ. Ելք, Գ, 6—7։

7. Հմմտ. Յեսու, ԻԳ, 14։ Ելք, Բ, 24—25։

8. Դու Ես, որ փոխառու գնաւեղն սրայից կարծուրին ի լոյժ կակոյրեան մաշմնոյ գոյութեան—հմմտ. «Եւ հանից զսիրտն քարեղէն ի մարմնոց նոցա և տաց նոցա սիրտ մարմնեղէն» (տե՛ս Եղեկ., ԺԱ, 19, 12, 26)։

9. Տե՛ս Երեմ., ԼԲ, 40։ Մաղաբ., Բ, 5։

10. Դուոն բառի հոգնակին գրաբարում ունի երկու ձև՝ դուոն և դուր, սեռականում համապատասխանաբար՝ դրանց և դրաց։ Այս երկու ձևերն էլ հարազատ են Նարեկացու ոճին. տաղ-նապաւ մեծաւ առ դուրս ինձ հասեալ (բան, Ա, տ. 58), զիմաստիցն դուոն վախեալ (բան ԻԱ,

տ. 51), փաբրամբն ընչիւմ ոչ ղեզեւին տո ղուս լիոցն (բան ԽԲ, տ. 22), զականջացս ղուսն խցցես (բան ԺԲ, տ. 35), խորտակեալ ղրացս վստահաւան (բան Բ, տ. 27), ղարձայց վիստեղամ ի ղրաց ղծոխոց (բան ԶԲ, տ. 120) և այլն.

11. Հմմտ. Մարկ., է, 33—35: Ի. Գուշակյանի թարգմանության մեջ չկա այս տողը («Նարեկ աղոթամատյան», էջ 122):

12. Մի՛ յանդգնաբար խասելով իբր զնախնին—նկատի ունի Աղամին (տե՛ս Սենդ., Դ. 9—13): Հին լուծմունքը բնարան վերցնելով այս տողի յանդգնաբար բառը, տողը մեկնում է այսպէս. «ԼՍ. զի սասց կի՛նս զոր էտուր. և այլն» (ձեռ. 5650, էջ 377բ): Մեր III-րդ հա ունի այս մեկնարանությունը՝ փոքր-ինչ բնագրաձևով. «ԼՍ. զի սասաց Աղամ. կի՛նս, որ էտուր ի՛նձ. և այլն որ զկնի. և այլն յբուրիւնն մի էր» (էջ 170ա, լուսանցքում):

13. Անբանութեան.—այսպէս ունեն մեզ հայտնի 10 ձեռագիր: Այդ բովում՝ նաև Վատիկանի ձեռագիրը: 3 ունի սրբագրությամբ: Ա-ն և ձեռագրերի հեղող մեծամասնությունն ունեն անբանութեան: Տողի իմաստին հարկը է անբանութեան բնթերցվածը՝ լուրջյան, անխոստրյան մատնելը. անբանութեան մատնեցայց: Անբանութեան տարբերակներ, ի թիվս զըզադրական շփոթության և այլ պատճառների, կարող էր ծագել մի բանի սող հետո այդ բառի զործածությունից (այսպէս Եկեղեցեան բովմը անբանութեան—տ. 63):

14. Հմմտ. Մատթ., Կ, 15:

15. Տե՛ս Միքիէ, է, 18—19:

16. Արմատոս—այսպէս ունի միայն Բուենոս Այրեսի 1948 թ. հրատարակությունը («Նարեկ, Մատյան ողբերգության», էջ 93):

17. Հմմտ. Մատթ., ԺԿ, 30—31:

18. Միայն ԳԿ-ը գլխավոր տարբերությունների ցանկում սասանեցելոյս բառի փոխարենն ունի վտանգելոյս, որը շունեն մեր օգտագործած ձեռագրերը և սպագիրները:

19. Ասպակասպա (տարբերակումն է՝ ասպակասպա)—այս բառն օգտագործել է միայն Նարեկացին: Հին լուծմունքը ասպակասպա բառը մեկնում է այսպիս. «Եւսիս է, զոր տան շան» (ձեռ. 5650, էջ 377ա): Մեկնիչը բառի սպա բաղադրիչն ընդունում է զոյական՝ լակ. ասպուր նշանակությամբ: 2. նալանք բարդության առաջին բաղադրիչը համարում է ասպակա բառը և բացատրում է այսպես. «ասպակա, այսինքն շան լակն, և կամ փշրանքն սեղանոյ, զոր խնդրեաց բանանու՛նին, զինքն ի շուն շրինակելով» (Գիրք մեկնութեան, էջ 296): Գ. Ավետիքյանը բարդությունը բաժանում է ասպականի և սպա բաղադրիչների. այդպես է նաև Նոր հայկազեան բառարանում: «Նթէ՛ զրանն ասպականի իմացոր շուն որսական,—զրում է Ավետիքյանը,—բոտ այսմ ասպականասպա նշանակէ՛ իրբե զշուն սպասող կերակրոյ կամ փշրանց»: Ասպականի բառը Ավետիքյանը ստուգաբանում է պարսկերեն սասլ—ձի բառից և բացատրում «նշանակէ ձիաւոր որսորդ»: «Արդ, բոտ այսմ՝ ասպականասպա նշանակէ սպասաւոր կամ ծառայող որսորդի. որպէս է շունն որսական» («Նարեկելութ», էջ 195, ծնթ. 17): Ըստ Նոր հայկազյան բառարանի՝ ասպականասպա նշանակում է՝ «որ կայ ի սպասու ասպականոյ, այսինքն որսորդի. որսորդ շուն. բարակ որսական» («Նոր բառգիրք հայկազեան լեզուի», էջ 315): Զր. Անաույանը անդրադառնալով վերոհիշյալ բոլոր բացատրություններին, գրում է. «Իսկ ես կարծում եմ, որ ասպականասպա նշանակում է «կերակրի մնացորդների սպասող» և կաղմված է ոչ թե ասպականի «որսորդ կամ շուն», այլ ասպակ «կերակրի մնացորդ» բառից» («Հայկերեն արժատական բառարան», Կ. Ա., էջ 271): Ընդունելով Անաույանի ճիշտ գիտողությունը, նախընտրեցինք ասպակասպա տարբերակը:

20. Հմմտ. Մատթ. ԺԵ, 24:

Բ Ա Ն ԼԶ

1. Ա-ի գրիչը վերնագիրը գրել է կրճատ. «Վերստին յաւելուած կրկին», ապա եջել՝ «Ի լման ապա՛» (էջ 133ա). այսինքն՝ Լրիվ առա:

2. Ոչ զրգենույն տունկ առժամայն չորացուցնր—այս հատվածում նարեկացին դիմում է «հակադրությունների՝ նյութ դարձնելով մասնություն զիջելով և խաչելության օրվա առանձին զրգացներ: Քրիստոսը չպատուհանեց իրեն խաչ հանողներին, համբերեց բոլոր շարժարաններին և ներեց նրանց. նա. որ լույս խոսքով շորացրեց թվենու անպատու տունկը (տե՛ս Մատթ., ԻԱ, 19), չհրամայեց, որ չորանային իրեն հարվածողների հետքերը՝ ներողամտության օրինակ ցույց տալու համար:

3. ... որ զարուսեալն մրացուցեր.—հմտ. Մատթ., Իէ, 45: Իս., ԺԳ, 12: Արուսեակն բառն այստեղ հոմանիշ է արեգակն քառին թե՛ բառ Հ. Նալլանի («Արդ, դու, ասէ, որ յամենից խոստովանեալ աստուած ես, զանողացի ապիրատութեան համբերեցիր. որպէսզի մահացելոյս մեղօք զառաքելութեան հանապարհն հանգիստ և զիրին առնէիր». «Գիրք մեկնութեան», էջ 298) և թե՛ բառ Գ. Ավետիքյանի («զայս բառ փոխանակ արեգական անուս սուրբ վարդապետս»։ «Նարեկություն», էջ 198, ձեթ. 5):

4. Ոչ նայնոյշապն նմարաւոր չարարանուրին կապուցեր.—Գ. Ավետիքյանը ենթադրում է. որ «թուի թէ մարթ է աստանօր զկապուղն անուս ի կապոյտ բառն, այսինքն կապուտակել. իրրն ի՛նչ զնեկատու լեզուս կամ զըրթունս հայհոյացն ոչ կապուտակեցեր, առ ի պատիւ սառնցուցանելով զարիւնն» («Նարեկություն», էջ 198, ձեթ. 6): Ավետիքյանը հակադրության հիմք է դարձնում նարեկացու «զլուսնին պառկեր Երանգաւ արեան գունեցեր» արտահայտությունը և կապուտակեր բառը ստուգարանում կապոյտ բառից, մինչդեռ նարեկացին հայհոյիչների չարախոսությանը հակադրում է նրանց լեզուս պապանձեցնելու Քրիստոսի կարողությունը:

5. Հմտ. Յայտ., Զ, 12:

6. Ի յարձան բարի յեղանակեցեր—նկատի ունի Ղովտի կնոջը, որին աստված պատժեց՝ զարձնելով աղն արձան (տե՛ս Ննդ., ԺԹ, 26):

Բ Ա Ն ԼԷ

1. Վերնագրի գիմաց, լուսանցքում, Շ-ն ունի նշում. «Մեծի ուրբաթին ԼԶ, ԼԷ, ՀԷ. գի՛տա: վերնագիրը կրճատ. «Վերստին... նորին», որից հետո նշում՝ «Ի լման», այսինքն՝ Լրիվ առա:

2. Նախամարտիկն զինուորուրին Երչնային պարուն՝ զգիշերավարն խաւարաւոր—բառ Գ. Ավետիքյանի՝ խոսքն այստեղ այն մասին է, թե ինչպիսի երկնային զորքերի զորապետը՝ Միքայել հրեշտակապետը զգետնեց, երկնից ցած նետեց խալարասեր զիշերավարին՝ արուսյակին, այսինքն՝ սատանային, որ «առաջին ներհակ կանգնեցաւ բարոյն աստուծոյ» («Նարեկություն», էջ 202, ձեթ. 3):

3. Խոպանեման.—այսպես ունեն Պ₁₋₂-ը և Պոլսի 1782 և 1789 թթ. տպագրիչները, Պ₃-ը ունի խոպանացմամբ, Պ₄-ը և հետագա մնացած բոլոր տպագիրներն ունեն խոպանացման: Մեր օգտագործած ձեռագրերը չեն տալիս ոչ խոպանացմամբ և ոչ էլ խոպանացման տարբերակները:

4. Փափկուրեւէն.—այսպես ունի միայն Բուենոս Այրեսի 1948 թ. հրատարակությունը:

5. Հմտ. Սաղմ., ԶԱ, 1:

6. Ակնարկ՝ Հուդայի վախճանի մասին (հմտ. Մատթ., Իէ, 5):

Բ Ա Ն ԼԸ

1. 7 լուսանցքում, ուշ գրչության, զվտի համար ունի նշում. «Վասն վերջին դատաստանի» (ԼՋ 107ա):

2. ... յայլ ընկերացուածի—նկատի ունի Մատյանի 2 զտխր, որ թվարկում էն զլսավոր մեղքերն իրենց ծնունդներով: Այս զլսում բանաստեղծը 'իշատակում է «նուագս յոբունց»՝ մի սակավ մասը այն լուսավոր գործերից, որոնք հոգու փրկության գրավականն են:

3. Հմմտ. Հոովմ., է, 22—23: Լ, 2:

4. Ի. Դուշակյանի թարգմանության մեջ, թերևս, պատահաբար, բաց են թողնված 66—68 տողերը («նարեկ աղոթամատյան», ԼՋ 129), Գ. Խաչատուրյանի թարգմանության մեջ՝ 63-րդ տողը («նարեկ, Մատենան ողբերգութեան» ԼՋ 99):

5. Հմմտ. Յովհ., ԺԲ, 48:

Բ Ա Ն ԼԹ

1. Կրնատ գրված վերնագրի համար Ա ձևագիրը լուսանցքում ունի նշում՝ «Ի վմա՛ն առա» (ԼՋ 139ա):

2. Տե՛ս նզեկ., Բ, 9:

3. ... գայս նմանությոն առաջանց—այստեղ ես, ինչպես ԻԶ զլսում, նարեկացին գրում է լայնաց երգերի նմանությամբ: Եվ, իսկապես, շարունակությունը (տ. 27—35) գրված է—գլխահանգով, որ շատ քիչ է օգտագործվել միջնագրում: Հանգն ավելի հուզական ու ազդու է դարձնում բանաստեղծի խոսքը:

4. ՊԿ-ը զլսավոր տարրերությունների ցանկում ունի ազդե (ԼՋ 396), որ շունեն մյուս տղա-գիրները և մեր օգտագործած ձևագրերը:

5. ... երգս կատակերգութեան շնաբանսը պոուևկի—նկատի ունի Աստվածաշնչում հիշված քնարաշար այն պոետներին, որը ոգրում էր Տյուրոսի կործանման աղետը ոչ թե մարդկանց նկատմամբ ունեցած կարեկցանքից, այլ իր շահը կորցնելու վշտից (տե՛ս նա., ԻԳ, 16):

Բ Ա Ն ԼՍ

1. Գեևի—այս բառը վրոս, վիև իմաստով Ս. Դրբում օգտագործված է երեք անգամ՝ Երեմ., ԽԲ, 3, Եզեկ., ԼԲ, 11 և 15: Պ₁—3-ը, ինչպես նաև Պոյսի 1782 և 1789 թթ. տպագրիչները: ունեն գեևի, ՊԿ-ը և նրա վերահրատարակությունները՝ վիևի: Այդպես ունի նաև Բուենոս Այրեսի 1948 թ. հրատարակությունը: Ա-ն և 16 այլ ձևագրեր ունեն գեևի կամ գեևի: Ըստ այսմ էլ նախընտրեցինք մեր Ա և 16 մյուս ձևագրերի գեևի վիևից բնթերցվածը: Հ. Նալչանը բառը հղում է դեևի ձևով և մեկնաբանում այսպես. «գե՛հն կողմն լսի» («Գիրք մեկնութեան», էջ 311): Այս տարբերակը վաճը հայտնի չէ այստես:

2. ... ո՛չ աղաչանք լեզուաց—այս կիսատողն ունեն միայն չորս ձևագիր. ԼԱ-ն՝ բնագրում, չԶ-ն՝ լուսանցքում: չԵ-ն XIV դարի ձևագրեր են: Մեր օգտագործած հնագույն ձևագրերը չու-նեն կիսատողը, բայց սա դեռևս բավարար հիմք չէ կիսատողը միջարկություն համարելու Բա-վարար հիմք չէ այդպես համարելու նաև այն իրողությունը, որ չԵ-ն կիսատողն ունեն լուսանց-

բուժման Ընդհանրացարկը դա հենց խուժում է այն մասին, որ գրիչները անսպաժման ունենել են ձեռագիրը հիմք՝ բնթերցվածը նշելու համար: Կիսատողը խորապես հարիւր է հատվածի բովանդակությանը, ոհանկան ատանձնատեղությունը և շնայած այն մեզ է հասել չորս ձեռագրի վկայությամբ, բայց մենք համարում ենք հեղինակային և լրացնում տողը:

3. ... յուրինակս երիս — հիմա, Բ Կորնթ., Գ, 18: Քանատեղծը խնդրում է, որ աստվածային լույսի պատկերն իր մեջ տպավորվի երեք օրինակով, բայց հին լուծմունքի՝ «ի մարմին, ի շունչ և յոգի» (ձեռ. 5650, էջ 379բ), բայց Է. Նալլանի՝ «երեք օրինակ ասէլ զմիտն, զրանն և զլիւրդութիւնն», որոնցից առաջինը ակնարկում է Հայր աստծուն և «խնդրէլ զփայլումն լուսաւորութեան հաւատոյն», երկրորդը՝ Սրբուն, և «խնդրէլ զշնորհալի արտաբերութիւն», այսինքն խոսելու միջոց, երրորդը՝ Սուրբ Հոգուն, և «խնդրէլ զանժոռացութիւն երախտեաց» (տե՛ս «Գիրք մեկնութեան», էջ 312): Ըստ Ավետիքյանի՝ բանատեղծը հայցում է «մարբէլով զմիտիւն մեղացն՝ վերստին յինքն տպաւորել զմանութիւնն աստուծոյ, ասելով, Եւրդեա՞ զպատկեր և այլն: Եւ զայս նախ՝ յոգիս, ի հոգին, որ օրինակ է Հօր, զորով հոգին արժատ ամենայն յատկութեանց և կատարելութեանց մարդոյ, որպէս և Հայր՝ ամենայն աստուածայնոցն: Երկրորդ՝ ի վեղ պիմացս, շնորհօր մարբութեան զգայարանացն, զմայն՝ օրինակ Սրբոյ, որ կերպարան է Հօր, և զի մարդեղութեամբն երեւի և եղև մեզ: Երրորդ, ի կերպարան անսրբան մապս, ուղիղ և պայծառ հանաչելով զաստուածայնան, և բայտ այսմ միտքն՝ օրինակ Հոգոյն Սրբոյ, որ քննէ զամենայն, և պիտոս աստուծոյ: Ընդարձակ այս բացատրությունից բացի, Ավետիքյանը տալիս է մեկ այլ հակիրճ մեկնություն, բայց որի «երբեք և եղանակ կամ նմանություն պատկերին աստուծոյ» նշանակում է «բնական» ի ձեռն իմացակառնություն, զերբնականն՝ ի ձեռն սրբարար շնորհաց, և երանականն՝ ի ձեռն պայծառ տեսութեանն աստուծոյ ի հանդերձարին» («Նարեկիւմ», էջ 212, ձեռ. 7): Աստվածային անեղծ պատկերով տպավորվելու և նորոգվելու նարեկացու խնդրվածքը, անշուշտ, ամենից առաջ վերաբերում է հոգուն, հոգով աստվածանայուն:

Բ Ա Ն Ն ՍԱ

1. Այս զլսի վերջում, լուսանցքում, չ, ձեռագրի գրիչը նշել է՝ «Բագման է» (էջ 116բ), իսկ Մատթանի միջնադարյան ցանկերում զլուխը բնութագրվում-հիշատակվում է այսպես՝ «Աղօթք» (ձեռ. 7091, էջ 3բ), «Բժշկութեան» (Սրուսագեմի Ս. Հակոբյանի վանքի 1215 ձեռ., էջ 2), «Կանն ախտից ատուցութեան ամենայն ցուտց» (ձեռ. 3895, էջ 5ա), այսինքն՝ նրան վերագրվում է բուժիչ գործընթացը: Պատահական չէ, որ զլուխը մտնէ է հմայիլների մեջ (տե՛ս, օրինակ, Մաշտոցյան մատենադարանի 152, 194, 198 հմայիլներ և այլն):

2. Հմմտ. Սննդ., ԺԸ, 14: Ղուկ., Ա, 37:

3. Ե օրինակում դիմ բառի վրա, անհատկանալի է, թե ինչու, գրիչը գրել է աստվանիշ (էջ 229), բայց այդտեղ ձեռագիրը որեւէ բառի կամ հատվածի բացթողում չունի:

Բ Ա Ն Ն ՍԲ

1. Այս զլսի համար ճ ձեռագրի գրիչը նշել է՝ «Հիւանդի է» (էջ 117ա), որից երևում է, որ միջնադարում զլուխը կարգաչվել է հիվանդի վրա:

2. Նկատի ունի Քրիստոսի աջակողմում խաչված ավազակին, որը, ավանդության համա-

ձայն, թեպետ Հիսուսի պատճառով չէր բռնվել ու դատաւարտվել մահապատժի, բայց երա նկատմամբ ունեցած իր հավատով («Յիշեա՛ դիս, տէր, յորժամ դայցես արթալութեամբ թով»։ Ղուկ., ԻԳ, 42), ինչպես նարեկացին է ասում, «անձկալեաց լուսոյ արժանի ցուցեալ» (տ. 15)։

3. Ամէն-խն—ակնարկում է Քրիստոսի Էրզրումի խոսքը՝ «Ամէն ասեմ քեզ» (Ղուկ., ԻԳ, 43)։

Բ Ա Ն ԽԳ.

1. Տպագիրները տալիս են Եղակի՝ զաշմբ։ Մեր ձեռագրերը չունեն այս տարբերակը։
2. Հմմտ. Կ., ԵԸ, 8—9։ Ուր բնդ ասելոյն (տ. 6) կապակցությունը համապատասխանում է Եսայի և մինչդեռ խոսեցիս նախադասությանը։

Բ Ա Ն ԽԶ.

1. Օրինակներից մեկում (S), լուսանցքում, այս զլուխը բնութագրված է այսպես՝ «Եսայի Սուրբ Երրորդություն»։
2. Հմմտ. Յովհ., Գ, 16։
3. Տե՛ս Ձաք., ԺԳ, 7։
4. Նուրբ նախագրիւն—ըստ մեկնիչների, նարեկացին նկատի ունի Մովսես մարգարեն, որը, ձեռքերը խաչաձև տարածելով, հազվել է Ամաղեկին՝ զբանով իսկ, կարծես, տալով Քրիստոսի խաչվելու նախօրինակ պատկերը (ձեռ. 5650, էջ 380, «Գիրք մեկնութեան», էջ 317, «Նարեկելութ», էջ 220, ծնթ. 4)։ Մեր Ե ձեռագրի գրիչը ևս 31-րդ տողը լուսանցքում մեկնել է այսպես. «Նախագիր զՄովսէս կոչէ» (էջ 142ր)։ Ավետիքյանը նուրբ նախագիր ասելով հասկանում է նաև Աբելի սպանությունը Կայնի ձեռքով, որը, ըստ նրա, «առաջին տիպ եղև Քրիստոսի զենման» («Նարեկելութ», էջ 220, ծնթ. 4)։
5. Հմմտ. Երբ., Թ, 20—21։
6. Պ₄ տպագիրը գլխավոր տարբերությունների ցանկում ինքնագրած ընթերցվածի լիս ունի ինքնակործա, որը մեր օգտագործած ձեռագրերից ոչ մեկը չի տալիս։
7. Հավանաբար նկատի ունի կա՛մ Եսայուն (Մարգ., Խ, 31), կա՛մ Երեմիային (Ողբ, Գ, 24—25), կա՛մ Նավուսին (Մարգ., Ա, 7) և կա՛մ, մանավանդ, Ողիելին (Բ Մնաց., Ի, 15)։ Տե՛ս «Նարեկելութ», էջ 221, ծնթ. 5։

Բ Ա Ն ԽԷ

1. Դլխի բովանդակության համար S (լուսանցքում) և Ե (վերնագրից հետո) ձեռագրերն ունեն «Վասն խոստովանութեան», իսկ S օրինակը (վերնագրից հետո)՝ «Խոստովանութիւնն գաղտնեաց» նշումները։ Գրիչները նկատի են ունեցել այն, որ համարյա ամբողջ զլխի ընթացքում նարեկացին խոսում է իր «կործանեալ» անձի ոչ միայն կատարած, այլև մտածական մեղքերի մասին՝ վերջիններիս համար ևս իրեն պարտավոր համարելով խոստովանել ու զղջալ (Հմմտ. տ. 4—7)։

2. ... զցանկականիդ զործարան—այդպես է անվանում երիկամները, որոնք, մարդակազմության մասին միջնադարյան գիտության համաձայն, դիտվում էին իբրև մարդու մեջ հեշտանք ու ցանկություն առաջացնող օրգան: Հիշենք հին դրույցը հայոց թագավորի մասին, որն իր սպասավորներին ուղարկում է մորթված կենդանուց ընտրելու և իրեն ներկայացնելու նրա այն մասը, ինչ նրանցից յուրաքանչյուրը կհամարեր ամենապիղծը: Եվ սպասավորներից մեկն ընտրում է երիկամը: Թագավորի այն հարցին, թե «ինչ պեղծ կայ ի յերիկամն», նա պատասխանում է. «երիկամն է, որ զինչ արտաքին սկը և ցանկութիւն կայ. նայ ամէն ի յիւրմէն է...» (տե՛ս Ա. Սրապյան, Հայ միջնադարյան գրույցներ, Եր., 1969, էջ 247): Նարեկացին երիկամները համարում է կրկնապղտոր խորհուրդներ արթնացնող զործարան, այսինքն՝ հեշտանքի ու շարի նկատմամբ՝ ասործանք, իսկ սրտմուկյան ու բարու նկատմամբ տհաճություն հարուցող (հմտ. «նարեկութ», էջ 224, ձեթ. 1):

3. Հմտ. Երեմ., Ժէ, 1:

4. Հմտ. Մատթ., Ժէ, 24—27:

5. Հմտ. Ղուկ., է, 36—50:

6. Այս տողի տակ, ստորին լուսանցքում, անհասկանալի է, թե ինչու, Ն՝ ձեռագրի զրիչը նշել է. «Աստ է գանազանութիւն» (էջ 115ա): Հազիվ թե նկատի ունենա այն, որ տողում, ի տարբերություն մյուս գրչապրերի զվափազվել անորոշ զերբայի, բառն ունի անցյալ զերբայա-ձևով՝ զվափազվալն:

7. Հմտ. Թ՝ Պետր., Բ, 20: Այս տողի անկարծիցն բառի ինչ մի շարք ձեռագրեր տալիս են անկամիցն, սակավաթիվ գրչապրեր՝ արկամիցն. հանդիպում է արկամիցն ազավազ տարբերակիցվածք, իսկ որոշ ձեռագրեր, նախապես գրելով անկարծիցն, ապա սրբագրել են անկամիցն կամ ընդհակառակն (տե՛ս տողի տարբերակիցվածները): Առհասարակ բոլոր սպագիրները, բացի ՊՅ-ից և Կ. Պոլսի 1782 և 1789 թթ. հրատարակություններից, ունեն անկարծիցն: Հ. Նալյանը, անդրադառնալով տողի զերբայությունն անկարծիցն կապակցությանը, նշել է, որ այդտեղ խոսքը վերաբերում է դեերի կամքին ենթարկվելուն, հետևապես նախընտրելի է համարել անկամիցն ընթերցվածք. «...որ անկարծիցն է սուկալ, անկամից պիտոյ է, դի ի հին ձեռագրերն այնպէս տեսի» («Գիրք մեկնութեան», էջ 325): Հետ այդ դիտողության էլ 1763 թ. սպագիրը բնագրում դրել է անկամիցն: Բայց մեր օգտագործած գրչապրերից համեմատաբար փոքրաթիվ օրինակներն ունեն անկամիցն. ձեռագրերի մեծագույն մասը, ի թիվս որոնց և՛ Ա-ն ու հնագույն գրչապրերից շատերը, տալիս են անկարծիցն: Մատյանի միջնադարյան մեկնությունը ևս նկատի է ունեցել անկարծիցն ընթերցվածք: «Ջընթադրութիւնս անկարծիցն» բառակապակցությունը նա բացատրել է այսպես. «Ջլան թողու և ղանկարծելին առաջի ղնէ» (ձեռ. 5650, էջ 382ա): Անկարծիցն ընթերցվածք զերադասել է նաև Գ. Ավետիքյանը՝ տալով հետևյալ մեկնությունը. «Ջներբոյ անկանիլն անկարծիլն թշուառութեանց և մեղաց» («Նարեկութ», էջ 228, ձեթ. 32): Այնուհետև համեմատելով Հովհան Ոսկերեանի՝ Ավետարանի մեկնության հետևյալ տեղի հետ՝ «Ուստի ծնանիցին իբրս այս... բայց եթէ յանկարծ՝ ի վատթար արանց...»,— իմաստային նմանություն է տեսնում նրա յանկարծ և նարեկացու անկարծիցն բառերի միջև և եղբակացնում. «Այս իմաստ առանել համեմատ է... որպէս թէ ասել. զլուսն և զառաքինիսն թողի, իսկ զանարգան կամ զմեղուցեալսն արհամարհնցի» (նույն տեղում):

8. Տե՛ս Երեմ., ԻԲ, 28—30: Բարձնալ քողնալ բառերը կազմում են բայական մեկ հարադրություն՝ քարածիրող արված» նշանակությամբ, որի համար և միմյանցից ստորակետով չենք անջատել:

9. Մի շարք ձեռագրեր (adehipx, նաև չհամեմատված ՆՆ 4989 և 7042 գրչապրեր) դժեմից բառից հետո ունեն աստղանիշ (աստերիսկուս), շնայած այդտեղ չունեն հավելյալ հատված: Նույն տեղում աստղանիշ է ունեցել նաև Կ օրինակը, սակայն քերված-հանված է (հավանաբար

գրչի ձևերով): Այդ նշանն ունի իր նախապատմությունը և նարեկյան գրչագրերում շատ վաղ է հանդես եկել, դեռևս մեր Ա օրինակը գրվելուց առաջ: Հարցի վրա լույս են սփռում Կ (գրչության վաղը՝ Գրադարկ, ժամանակ՝ 1247 թ.), Վատիկանի գրադարանի № 4 (ժամանակ՝ 1226 թ.) և Մաշտոցյան մատենադարանի № 5456 ձևագրերը: Վերջինս (ժամանակ՝ ԺԳ դ. վերջ) արտագրություն է Կ-ից (հետապես քննական բնագիրը պատրաստելիս ավելորդ ենք համարել օգտագործել): Այս երեք օրինակներում, բացի գլուխներից, համարակալված են նաև ենթավերնագիր ունեցող մի քանի հատվածներ, որով և Մատյանի գլուխների քանակը 95-ի փխ դարձել է 100 (Կ և № 5456 ձևագրեր) կամ 99 (Վատիկանի ձևագիր): Երբեք էլ չեն գլուխներն իմ, իսկ իմ գլուխը՝ ՊԱ համարակալում, այսինքն՝ այդ գլուխների սովորական համարակալումը շեղվել, երբեքով բարձրացել է: Այդ նույն փոփոխությանն է ենթարկվել նաև մյուս գլուխների համարակալումը ԻԹ գլխից սկսած: Սակայն ներկա ձևագրում մեզ հետաքրքրում է իմ և իմ գլուխների հարցը:

Բանն այն է, որ Կ և № 5456 ձևագրերում իմ գլխի (ներանցում՝ ՄԱ) մի ամբողջ հատված՝ 48-րդ տողի կտակաբանացն մատնիչ բառերից մինչև 131-րդ տողի Ասագափուլ շինուածք ապականացու բառերը ներառյալ, մոծված է իմ գլխի (ներանցում՝ իմ) մեջ, տ. 77-ի դմելից և զանցալ բառերի արանքը: Այս ընդմիջարկությունը մեզ հասած ձևագրերից միայն այդ երկուսում է հանդես գալիս, բայց սխալի առաջացումը կապվում է ավելի վաղ գրչագրված ձևագրերի հետ, որոնք մեզ չեն հասել: Գրա ապացույցը տալիս է մեր Ա օրինակը: Այստեղ շնայած իմ գլխի հիշյալ հատվածն իր տեղում է, սակայն գրիչ Գրիգորը զարմանալիորեն նրա սկզբից և վերջից աստղանիշեր է գրել (Ի դեպ, կտակաբանացն բառից առաջ աստղանիշ ունեն նաև BGP ֆաբիկոնք օրինակները և Ը-ն՝ նրա գիմաց, յուանցրում, իսկ ապականացու քառից հետո՝ ABCEP adchikx ձևագրերը և ՈՐԴ օրինակները՝ նրան հաջորդող ստացումով բառի ու-ի վրա: Երկու տեղում էլ աստղանիշերն ունեն նաև №№ 5832 և 5852 ձևագրերը): Այս փաստն Ա ձևագրի համար ինքնին վկայում է, որ նրա գրիչը ոչ թե մեկ, այլ առնվազն երկու զաղափար օրինակից է օգտվել, որոնցից մեկը համանման է եղել ավելի ուշ օգտագործված Կ ձևագրին: Մեր կարծիքով, նկատելով, որ այդ մի օրինակում իմ գլխի հատվածը գրված է եղել իմ գլխի կազմում, գրիչ Գրիգորը, հետևելով հանդերձ մյուս՝ բնագրի հիշող ընթացքով օրինակին, ալլուհանդերձ, իմ գլխի մեջ վիճելի հատվածի սկզբից ու վերջից գրել է աստղանիշեր:

Այն, որ Գրիգորը, բացի սովորական ղխակարգությամբ օրինակից, իր ձևերն ունեցել է նաև ՂԹ կամ Զ համարակալումով ձևագրի, հաստատվում է նաև նրանով, որ Ա օրինակում ՂԳ գլուխն ունի և մի երկրորդ՝ ՂԹ համարակալում, ինչպես Կ-ն, Հոռմի № 4 և մեր № 5456 գրչագրերը: Թվում է, որ իմ գլխում նշված տեղերում աստղանիշ զննու ալանդուլլը հետագա ժամանակների ձևագրերին է փոխանցվել Ա օրինակից: Գ խմբի մի քանի ձևագրերում (adchikx) նույնիսկ աստղանիշը հանդես է գալիս նաև իմ գլխի զանցալ բառից հետո, այսինքն՝ ընդմիջարկման տեղում: Հիշենք, որ երկուսական զաղափար օրինակից են օգտվել նաև Հոռմի № 4 և մեր Կ ձևագրերի գրիչները, սակայն առաջինն ընդմիջարկման սխալը չի կրկնել, իսկ երկրորդը նախապատվությունը տվել է ընդմիջարկությունն ունեցող օրինակին, բայց երբ իմ (իր մոտ՝ ՄԱ) գլուխն է ընդօրինակելիս եղել, նկատել է իր սխալը և իմ գլխում մոծված հատվածն այլևս ամբողջությամբ չի գրել. գրել է միայն տ. 48-ից մինչև տ. 55-ի կիսակտուր պրծնալ բառերը ներառյալ և հրաժարվել շարունակությունը լրացնելուց:

Իմ և իմ գլուխներում հանդիպող աստղանիշերն իրենց հերթին մի շարք գրչագրերում պատճառ են դարձել աղճատումների ու բացթողումների. նախ՝ Կ-ի գրիչը թե՛ իմ գլխի ընդմիջարկված հատվածում և թե՛ իմ գլխում մոռացել է գրել իմ գլխի տ. 131-ի ստացումով բառը, ապա՝ Ս ձևագրի գրիչը կարծել է, թե այդ նույն տողի աստղանիշը վերաբերում է 130—131-րդ տողերի սնուտի սեռմանիք / Ասագափուլ շինուածք բառերին, և դրանք, հետագա

հավելում դիտելով, բաց է թողել. երևի նույն նկատարումով (և ձեռագրերի գրիչները չեն գրել նույն 131-րդ տողի սպակաճանցու ստացումը՝ բառերը, ՇՏ օրինակները գրանք ունեն տ. 132-ի տաժանմունք բառերից հետո,

ձեռագրերի գրիչները ին վրսի տ. 76-ի սպաճողաց և ի՞նչ գլխի տ. 131-ի սպակաճանցու բառերը միավորել-խառնել և ստացել են մի այլ ընթերցված՝ սպակաճողաց (սպակաճանցու + սպաճողաց = սպակաճողաց), որը օրինակներն ունեն սլրագրումով:

10. Հմմտ. Մատթ., ԺԳ, 24—25, 37:

11. Հմմտ. Հովվ., Ա, 28—31:

Բ Ա Ն ի ն Ջ

1. Գլխի բովանդակության համար ձեռագրերն ունեն հետևյալ նշումները՝ «Զօղումաց մարդոյ մեկնութեան» (Ն, էջ 124), «Յոցյք զչիոր» և զպատիւ մարդոյն» (Տ, էջ 124): Գրիչները ցանկացել են ուշադրություն հրավիրել այն բանի վրա, որ նարեկացին այս գլխում խոսում է մարդու մարմնի կազմության և այն շնորհների մասին, որոնցով օժտված է բանական արարածը:

2. Հմմտ. Դուկ., ԺԵ, 15:

3. ... ուղցն ամայաբնակաց—Մատանի միջնադարյան մեկնիչը բացատրել է այսպես. «... որ են դեր, որ ամայի են յաւառածոք» (ձեռ. 3650, էջ 382): 2. Նալյանը, նկատի ունենալով նաև տ. 4-ի խոգիցն բար, գրում է, որ ուր և խոգը միասեղ են հիշատակվում, քանի որ «ի յԱւատարանին նշանակեն զղես» («Գիրք մեկնութեան», էջ 327): Քրիստոնեական միջնադարում այժր և ուր բմբունվել են իրեն հիմանադրված, մեղրի և ուրացության խորհրդանիշ, ընդ որում այժերի հորանին հակադրվել է ոչխարների հոտը: Վկայք Արևելից»-ի հայերեն թարգմանության մեջ հեղինակը Շապուհ 2-րդի հալածանքների ժամանակ հավատն ուրացած ասորի քրիստոնյաներին համեմատում է սպիտակ ոչխարների հետ, որոնք սև այժերի են վերածվում. «Դասակը դասակը աղեհաց մտանէին խիղախելով, և պառակը պառակը այժեաց ելանէին սեւացեալը գոնովը ուրացութեանն: Մտանէին սուրբք և սպիտակը, և ելանէին աղտեղիք և արիւնոտութիւն» («Արրահամու հոստովանողի վկայք Արևելից», աշխատախրություն Գ. Տեր-Մկրտչյանի, էջմիածին, 1921, էջ 41): Եվ, ընդհակառակն, հիմանադրվածից դարձ կատարած և քրիստոնյա մկրտվածները Ազաթանդեղոսի պատմության մեջ նկարագրվում են այսպես. «Եւ տեսի հօտս անթիւս այժեաց ի գոյն սեւութեան, որք անցեալը ընդ հօրին՝ յօղիս դարձան և զգոյնս իրեանց ի կերպարանս սպիտակութեան շրջեցին...» («Ազաթանդեղոսի Պատմութիւն Հայոց», Տիփլիս, 1903, էջ 385), կամ՝ «Եւ հօտը յաղմութեան այժեացն սեւութեան, որք չիջանիլ ի ջուրսն յօղիս դարձեալ սպիտակութեան...» (նույն տեղում, էջ 390): Նարեկացին, ինչպես Գ. Ավետիքյանն է գրում, իրեն համարում է մի հովիվ, որ խնամում է «զերումակս վայրենի ձաղուց այժից», այսինքն՝ դարձ մեղրերը (Հմմտ. «Նարեկիւմ», էջ 232, ծնթ. 3):

4. Տե՛ս Երզ երգոց, Ա, 7:

5. Հմմտ. Ելք, ԻԵ, 37:

6. Երեւ հաւիւրոց եւ տասանը վեցից յաղիւս շաղկապեցաւ... Եւ ... ևինգ զգայութեանց—Նարեկացին նկատի ունի մարդու մարմնի մասերը և հինգ զգայարանները՝ նրանց քանակն արտահայտելով 365 թվով, որը միաժամանակ տարվա օրերի քանակն է: Մարդու մարմնի մաս ասելով չի կարելի հասկանալ միայն ոսկորները, որոնց զոմարը, ըստ մարդակազմության մասին միջնադարյան գիտության, հավասար է եղել 248-ի (տղամարդու մոտ) կամ 252-ի (կնոջ մոտ):

Այս տվյալը հանդիպում է, օրինակ, Արուսյայի (XII դ.) հայտնի աշխատության Ասար Սեբաստացու (XVII դ.) կատարած խմբագրության մեջ, ուր, ի միջի այլոց, նշվում է, որ մարդն ունի 360 երակ և 448 ջիլ (տե՛ս *Абусаид. О строении человека. К изданию подготовил С. А. Варданян, Ереван. 1974. стр. 172, 212*):

Յաղ ասեղով ի՞նչ է հասկացել նարեկացին. հավանաբար, ինչպես Դ. Ավետիքյանն է զբնդված մարդու ոսկորների հետ միասին՝ նաև մարմնի այլ մասերը՝ «բոստ հաշուելոյ բժշկաց այնր ժամանակի» (սնարեկութ», էջ 232—233, ծնթ. 8)։ Բայց ո՞ր մասերը՝ հայտնի չէ։ Այդ բառը նրա մոտ, այդպիսով, դործածված է զոդվածի նշանակությամբ, իսկ զոդվածները ոչ միայն մարմնի հոդերն են, այլև դործարանները (ուղեղ, սիրտ և այլն)։ Թերեք նաև միջնադարյան մեկնիչի բացատրությունը. «345 (365) օր ի տարին, նոյն թուով յօդածոք ի մարմնի մարդոյն։ Եւ զինչ տարին այնքան աւուրբ և այնքան եղանակօր պսակի (եկաւիլ ունի 40—41—բոլ տողերը), այսինքն՝ բոլորի, նոյնպէս և մարդս այնքան յօդածովք և զգայարանօք կազմեալ է...» (ձեռ. 5650, էջ 383ա)։ Դստ այդմ էլ մարմնի զոդվածներին՝ բանաստեղծի տված առանձին բնութագրումները (տ. 33—35, 37) մեկնիչը պարզաբանում է հետևյալ կերպ՝ ստուաբ և զաւրաւաբ-ը՝ իրրի մեծամեծ ոսկորներ, փոխուն-ը՝ մատների կոճեր, կաբծալեւաբ-ը՝ ջիլեր, կաբուաբ և պատկառելի-ը՝ ծածուկ անդամք» (նույն տեղում, էջ 382բ—383ա)։ Իսկ տ. 36-ի զոդաբանակաբ բառի տակ Ավետիքյանը հասկանում է լեզուն, թոքերը, սիրտը և այլն (սնարեկութ», էջ 233, ծնթ. 9)։ Հետաքրքիր է, որ Սայաթ-Նովան ևս իր խաղերից մեկում սիրած կնոջ մարմնի մասերը հիշատակում է տարվա օրերի քանակին համապատասխան, բայց ոչ թե 365, այլ 366 թվով։

Երեկ հաւուր վացցուն ու վից ամեն անդամտ զարաբի

(«Սայաթ-Նովա», կազմեց, խմբագրեց և ծանոթագրեց Մ. Հասրաբյան, Երևան, 1963, էջ 45)։ Նալյանն արել է մի ենթագրություն. բոստ նրա նարեկացու տվյալը համընկնում է «թալ-մուղական վարդապետաց» կարծիքին։ Վերջիններս գտնում էին, որ Հին կտակարանի առաջին հինգ գրքերում (Մեռնգր, Ելք, Գեառական, Թիւր, Երկրորդում օրինաց) մովսիսական օրերների քանակը կազմում է 613, որոնցից 360-ը, այսպես կոչված, «հրաժարական» օրերներն են՝ «բոստ աւուրց տարույն», իսկ 248-ը՝ «յանձնառական» օրերները՝ «բոստ շափու ոսկերաց մարդոյն» («Գիրք մեկնութեան», էջ 327—328)։ Սակայն Նալյանն ինքը, ցույց տալու համար, որ «Սուրբ գիրն ոչ ունի զայսպիսի բան», մեկ առ մեկ բերում է մովսիսական մատյաններում ցրված օրերները (նույն տեղում, էջ 329—344) և ակնհայտ դարձնում, որ ամենեւին էլ դրանց քանակը 613 կամ 360 չէ, հետևապես հրա բարոնիների կարծիքը համարելի է ի կարգըս առասպելաց», իսկ բանաստեղծը հաղիվ լին թի համբուտ լուեալ»՝ հետևել նրանց և գրեն՝ «Երեք հարիւրնց և տասանց վեցից յաւուր»։

Բայց, այնուամենայնիվ, որտեղից է դալիս այդ թիվը նարեկացու մոտ. հավանաբար մարդկալմուծյանը վերաբերող մեզ անհայտ որևէ աղբյուրից։

2. Իմի՛ք անորոշ դերանունը (ուղղական՝ իմն) իր լրացյալի՝ կանոնաւ դործական հոլովով գոյականի հետ դրվել է տրական հոլովաձևով, բայց դործականի առումով, քանի որ իմն դերանունը չունի դործական հոլովաձև։ Սպասելի էր, որ նրա փոխ հանդես գար ինչ դերանվան դործական հոլովաձևը՝ իւլի, բայց ոչ մի ձևադիր այդ ընթերցվածք չի տալիս. մեր օգտագործած բոլոր գրչագրերն ունեն իւլի։ Մատյանի հին տպագրիչները ևս (Պ₁₋₃, Կ. Պոլսի 1782 և 1789 թթ. հրատարակությունները), ձևադրերի պես, ունեն իւլի։ Պ₄ տպագրում առաջին անգամ իւլի ընթերցվածք, ըստ երևույթին՝ առանց որևէ ձևագրական հիմքի, ուղղված է

Խիմ. հետագա բոլոր տպագիրները հետևում են այդ հեղատմանը և անխտիր ունեն Խիմ: Ելեկով ալի հանգամանքից, որ, ինչպես նշեցինք, իմն դերանունը չունի գործիական հոլովաձև (զոնն չի վկայված), և հետեկով ձևագրերին՝ վերականգնում ենք Խիմ-ը՝ հաշվի առնելով, որ այն, անհուշտ, բնագրային է և տվյալ կապակցության մեջ հանդես է եկել գործիական հոլովաձևի պաշտոնով:

5. Հմմտ. Ա Կորնթ., ԺԲ, 12—17: Կփես., Ե, 32:

9. Միայն Բունեսու Այրենսի տպագիրն ունի որոշյալ առումով՝ յանցատուրուրեամբն (սեռ-րեկ. Մատենան ողբերգությունն, էջ 117): Մյուս տպագիրները և մեր օգտագործած ձևագրերն ունեն յանցատուրուրեամբ: Հավանաբար տպագրական վրիպակ է:

16. Այս տողում ծուղակ ընթերցվածի փխ Գ. Ավետիքյանը, հակառակ Մատյանի մյուս տպագիրներին, բնագրում գրել է ծուղակ (սեռակկում, էջ 231)՝ ծանոթացրելով, որ իր օգտագործած ձևագիր մի այլ օրինակ ունի ծուղակ (նույն տեղում, էջ 234, ծնթ. 17):

Բ Ա Ն ԽԷ

1. Սույն գլխի համար որոշ ձևագրեր վերնագրի դիմաց, լուսանցքում, կամ տողատակին ունեն այսպիսի նշումներ՝ «Ի Հայր աստուած է» (Ն, էջ 126ա), այսինքն՝ Նարեկացու խոսքն այս գլխում ուղղված է հայր աստծուն, «Պատարագիչ առժրն ասա» (Դ, էջ 121ա, հետագա ձևերով), «Ի Մանաս է և յանառակ յորդին» (Տ, էջ 127բ—128ա), այսինքն՝ բանաստեղծն այս գլխում նկատի է ունեցել Մանասն թագավորին և անառակ որդուն:

2. Տե՛ս Ողբը Երեմ., Գ, 28—29:

3. ...մեծ մեղաւորին—ականարկում է Մանասն թագավորին, որը, ըստ Ս. Գրքի, որդին էր Հուդայի թագավոր Եղեկիայի: Տառներկու տարեկան հասակում հաջորդել է վերջինիս: Հակառակ իր բարեպաշտ հոր՝ եղել է անազորույն ու շար բռնակալ և հետեւ կոապաշտությանը: Ի հատուցումն իր բռնությունների՝ գերեվարվել է Բաբելոն: Այստեղ գիտակցել է իր հանցանքները և ապրել խոր զղում, որի արտահայտությունն է «Աղօթք Մանասէի թագաւորի» հայտնի պարահանոնը (տե՛ս Սևտուածաշունչ», Վենետիկ, 1805, «Յանկուած», էջ 25): Վերահաստատվելով զահի վրա՝ ջանացել է ուղղել իր գործած շարիքները (հմմտ. Գ Թագ., ԻԱ, 1—17: Բ. Սնաց., ԼԳ, 1—20): Տե՛ս նաև ՍԱ գլխի 5 և 6 ծնթ.:

4. Հայ մատենագրության մեջ (վաղ շրջան) Բիւլ (հոլու) բառն ավելի հաճախակի հանգիստ է Բիւլ: ձևով նարեկացու տողը (Քան զԲիւլ երկրի հողմահոս փոշոյ) հիշեցնում է Աղաթանգեղոսի համեմատությունը՝ «...ըստ նմանութեան մանրամաղ փոշոյ հիւղէի» (տե՛ս Սևտուածաշունչ Պատմութիւն Հայոց», Տփլիս, 1909, էջ 383): Չնայած տ. 13-ում իմաստավոր է նաև վնդ ընթերցվածը, ինչպես ունեն ձևագրերի մեծ մասը և Մատյանի հին տպագիրները (Պ₁₋₃), բայց, Պ₃-ի և հետագա տպագիրների պես, նախընտրում ենք սակավաթիվ ձևագրերի զԲիւլ ընթերցվածը, որի բնագրային լինելու օգտին է խոսում Աղաթանգեղոսից վկայվող ծուղակ օրինակը, որն, ինչպես տեսանք, ունի Բիւլ է և ոչ թի հոդ:

5. Այս տողից հետո Պ₃-ը և նրանից ծագող հետագա բոլոր տպագիրներն ունեն նոր հատվածաբաժանում՝ Գ համարով: Սակայն բովանդակության առումով 15—45-րդ տողերը նախորդ 3—14-րդ տողերի հետ մեկ միասնություն են կազմում՝ խոսքի միևնույն եղանակով Այդ իսկ պատճառով Գ հատվածաբաժանումը չենք պահպանում:

6. Տե՛ս Դուկ., ԺԵ, 19, 21:

7. Հմմտ. Դուկ., ԺԵ, 22—23:

Բ Ա Ն ԽԸ

1. Այս գլխի համար որոշ ձևազրկեր լուսանցքներում, հատկապես վերնագրի դիմաց, ունեն նշումներ՝ «Առ Սողոմոն» (Ն), «Սողոմոնի է» (Ե), «Վասն կոռն Սողոմոնի Իսրայելի» (Ը) «Ի Սողոմոն արքայ», «Յարքայն Սողոմոն», «Ի Սողոմոն թագաւորն», «Ի Սողոմոն թագաւորն Իսրայէլի», «Յարքայն Իսրայէլի Սողոմոն» Տ, էջ 139ա, 131ա, 132ա, 133ա, 134ա, 115ա)։ Այդ նշումներով գրիչներն ուշադրություն են հրավիրել այն բանի վրա, որ ամբողջ գլխի բնփայտը նարեկացին իր հոգեկան աշխարհը բացահայտում է՝ հենվելով Սողոմոնի կերպարի և նրան վերագրված աստվածաշնչյան գրքերի վրա։

2. Հմմտ. Երբ., Ժ, 19։

3. Հմմտ. Յոբ, ԺԳ, 17։

4. Այս առումով Պ₄-ը և նրանից ծագող հետագա բոլոր տպագրիչները, ի թիվս որոնց և՛ Դ. Ավետիսյանի «Նարեկություն»-ի բնագիրը, ունեն պարզեաց կենաց քոջ ապափննալ։ Կառնալ, ցոլքան մէջ կենաց բոլոր հովեղացրություն է, առաջացած նախորդ տողի («Տոլք կենաց քոջ քառեւոր») ազդեցությամբ, և ունի ձևագրական հիմք. այդ հովեղացրությունն ունեն նաև մի շարք ձևազրկեր (տե՛ս տողի տարբերակները)։ Ըստ Երեսմիսի Պ₄-ի քննարկը պատճառակալապես այդ դեպքում հետևել են մի այդպիսի ձևազրկի շին ապագրիներում (Պ₁₋₃ և այլն) սխալը չի արտահայտվել։

5. Նկատի ունի Սողոմոնի մոլորությունները (տե՛ս Գ Թագ., ԺԱ, 1—8)։

6. Կոտակառանցն բառից առաջ մի շարք ձևազրկեր ունեն աստղանիշ (տե՛ս նե գլխի Զ-րդ ձևի)։

7. Միայն Բուենոս Այրեսի տպագիրը, միակ Բ ձևազրկի պես, ունի աշխարհոլ («Նարեկ. Մատան ոգրերդուկան», էջ 117) փխ բոլոր տպագրիչների և մնացած գրչագրերի աշխատող ընթերցվածի (Տ ձևազրկը նախապես գրել է սպաշխարհոլ, ապա սրբագրել աշխատող)։ Տողի ամալախարտ զղջացեալ կապակցությունը վկայում է, որ նրա շարունակությունը պետք է լինի տարակրթալ աշխարհոլ (և ոչ թե տարակրթալ աշխատող)։ Բնագրային հիշտ ընթերցվածը, աչդդիսով, պահպանվել է միայն Բ ձևազրկում։ Ինչի՞ հիման վրա է Բուենոս Այրեսի տպագրում ուղղված բնագիրը, արդյոք Գ. Ավետիսյանի տված սույն բացատրությամբ՝ «...տարակրթալն ու պաշխարհոլ, թէ հասցէ՞ արդեօր թողութիւն մեղացն» («Նարեկություն», էջ 243, ձևի. 13), թե՞ որե՞ ձևազրկի հետևություններ, — գծվար է ասել։ Մենք ևս նախընտրում ենք աշխարհոլ ընթերցվածը։

Տող 50-ում բանաստեղծը, ինչպես 2. նալյանն է նկատել, թերևս ակնարկում է Սողոմոն արքային վերագրվող շորս գործերից հատկապես «Բանը ժողովողին» երկը, որը, ըստ Գրիգոր Նազիանզացու, Գրիգոր Նյուսացու և Ներսես Լամբրոնացու, Սողոմոնը գրել է «մեղանշնուց» հետո՝ իբրև զղջացողի մատյան («Գիրք մեկնութեան», էջ 351, 359)։

8. Ընդունված է այն կարծիքը, որ Սողոմոնի «Առաակաց գիրքը» հորինված է մանուկների ու պատանիների դաստիարակության, իսկ «Բանը ժողովողին»՝ շափահանների համար (տե՛ս «Նարեկություն», էջ 244, ձևի. 18)։

9. Տե՛ս Գ Թագ., Ը։

10. Փաղովը կամ Բելիեղովը (Փամովս) եղել է մովարացիների աստվածը (տե՛ս Գ Թագ., ԺԱ, 7), որի արձանը Սողոմոնը կանգնեցրել էր մի լեռան վրա, Նրուսաղեմի հանդեպ (տե՛ս Թուոց, ԻԵ, 9)։ Այդ կուռը պատճառ է դառնում բանիշորս հաղար խորայնացիների կոտորածի, որի համար և Նարեկացին այն անվանում է «մահամատուց» (Հմմտ. «Նարեկություն», էջ 244, ձևի. 23)։

11. Նկատի ունի Աստարտեան (տե՛ս Կ գլխի 8-րդ ձևը):

12. Հմմտ. Ա Կորնթ., Ա, 29:

13. Այս տողից հետո, բնագրի կարգում. Կ ձևագիրը հաջորդ հատվածի համար ունի 62-թվալեզվագիր՝ «Սաղոմոմփնի դարձն էս (էջ 108բ), որը, անշուշտ, գրչի միջամտության արդյունք է. բնագրային լինել չի կարող:

14. Բուենոս Այրեսի տպագիրը Այլ բառի փխ ունի ևս (ճնարեկ, Մատեան ողորդգութեան, էջ 118), որը ձևագրերը և մյուս բոլոր տպագիրները չեն տալիս. հավանաբար տպագրական վրիպակ է:

15. Նկատի ունի Սողոմոնի վերագրվող «Բանք ժողովողին» ստեղծագործությունը, որը բանաստեղծը բնութագրում է իբրև Իսրայելի արքայի դարձի հիշատակարան («Զղարձին իւրոյ յիշատակարան», տ. 21), այսինքն՝ հետևում է այն հին մեկնիչներին, որոնք ենթադրել են. թե Սողոմոնը, բազում մեղքեր կատարելուց հետո, զղջացել է՝ իր ասպալանները զրսերորելով հիշյալ գրքում (տե՛ս նաև սույն գլխի 7-րդ ձևը.), թեպետ ուրիշ մեկնիչներ անհավանական են համարում դա կամ Սողոմոնի դարձի վկայություն են համարում «Առական գիրքը» (Հմմտ. «Նարեկյուն», էջ 245, ձևթ. 28):

16. Այստեղ նարեկացին հիշատակում է երկու երկ՝ «Մատեանք քահանայից» և Աբիա Սիլոնացու գիրք, որոնք, բոտ Հին կտակարանի գիտակների, չեն պահպանվել Բ Մնաց. Թ, 29-ում նշվում է հետևյալը. «Եւ մնացորդք բանիցն Սողոմոնի առաջինք և վերջինք՝ ահա գրեալ են ի քանո նախնայ մարգարէի և ի քանս Աբիայ Սիլոնացուց և ի տեսիլն Յովելայ տեսանողի վասն Յերոբոամայ որդոյ նաբատայա: Այստեղ թվարկվող երկերը, որոնք Ա. Գրքի կանոնական համարվող գրքերի ցանկի մեջ չեն մտել և չեն պահպանվել, արդյո՞ք նարեկացուն ծանոթ են եղել՝ զժվար է ասել: Գուցե և բանաստեղծը քահանայից մատյանների և Աբիա Սիլոնացու մասին հիշատակում է՝ հետևելով Բ Մնացորդաց գրքից վկայակոչված հատվածին և Ա. Մակար., ԺԶ, 24-ի հետևյալ նշումին՝ «Այն ամենայն գրեալ է ի մատեանս քահանայից...», թեև 125-րդ տողից կարելի է ենթադրել, որ նա որոշ պատկերացում է ունեցել այն մասին, թե ի՞նչ է պատմվում իր հիշած գրքերում («Յորում զվճարն իւրում ընթացիցն արտասուելիս իմն լեզանակէ»): Նարեկացու 124-րդ տողին զետեւ իր ժամանակին անդրադարձել է միջնագրքյան մեկնիչը և կատարել որոշ պարզաբանումներ. «Քահանայք յետ դարձին խօսեցան և գրեցին բազում բանս վասն Սողոմոնի և բազումք՝ վասն այլ իրի, որ չէ հրամայեալ չկատուածաշունչ գիրս, բայց պատմութիւն է, և յիշեն վարդապետը եկեղեցոյ, ետերի և այլք: Եւ չէ ալժմ ի միջի Գիրք քահանայիցն, որ բազում ինչ պատմեն վասն դարձին Սողոմոնի: Այլ և Աբիա Սիլոնացի բազում ինչ պատմէ վասն զզմանն: Այս Աբիայս մարգարէ էր և էր յաւուրս Սողոմոնի: Սա պատուեաց զհանդերձս իւր յերկոտասան ծուկնս և զտասն ետ զԹորովամ ծառայն Սողոմոնի և ասաց տեսան բանիս՝ թագաւորիոց էր ի վերայ ցեղից տասանցն Իսրայէլի: Եւ է սորա գիրս գրեալ վասն Սողոմոնի և այլ մարգարէութիւնս, զոր չէ ի միջի...» (ձևա. 5650, էջ 385բ—386ա):

17. Տե՛ս ևս գլխի 9-րդ ձևը:

18. Հմմտ. Ա Պետր., Գ, 19:

19. Պ₄ տպագիրը և նրանից ծագող հետագա բոլոր հրատարակությունները յարեան ընթերցվածն ունեն որոշյալ առումով՝ յարեանն, որը մեր օգտագործած ձևագրերից ոչ մեկը չի տալիս: Ավելի հին տպագիրներն այդ բառից առաջ «ւնեն ավել բառ, այսպես՝ յոր արեան (Պ₁) կամ յորոյ արեանն (Պ₂—3): Ավել բառը հանդիպում է խիստ սակավաթիվ ձևագրերում. բոտ երևույթին այն առաջացել է յարեան բնագրային ձևը շփոթումով իբրև երկու բառ ընկալվելու ճանապարհով՝ յ[որ, որոյ] արեան:

20. Նկատի ունի 2Ա սաղմոսը, որն ունի «Ի Սողոմոն սաղմոս» վերնագիրը:

21. Պոլետիկոս ոմն քաբեղնուհ—*բոստ Մատյանի միջնադարյան մեկնության, բանաստեղծըն ակնարկում է կա՛մ Գրիգոր Նյուսացուն, կա՛մ Գրիգոր Աստվածաբանին (Նազդիանգացուն), կա՛մ Որոգինեանին և կա՛մ Խայրիան Կիպրացուն: Վերջինիս է վերագրվում սաղմոսների այն մեկնությունը, որը Ս. Գրգորում ուղեկցում է սաղմոսների հայերեն թարգմանությանը (տե՛ս «Լուծմունք» աղավաղական բանիցն Գրիգորի նարեկեցոյս, ձեռ. 5518, էջ 262բ—263ա), Գ. Ավետիքյանն անհավանական է համարում այդ տեսակետը. «Իսկ թէ ո՞ր իցէ պոլետիկոսն, որ աղաչէր վասն Սողոմոնի,—գրում է նա,—ոմանք զնիսացին Գրիգոր ասեն. սակայն ի գործս նորա ոչ գտաւ այնպիսի ինչ, որպէս և ոչ ի գործս Աստուածաբանին կամ Բարսեղին կամ Ոսկերեբանին: Ոմանք զԽայրիան կարծեցին (ի մեկնութեան սաղմոսին ՀԱ)» («Նարեկութեան», էջ 248, ծնթ. 49): Այդպիսով, Ավետիքյանը մերժում է միջնադարյան մեկնիչի տեսակետը, որովհետեւ հիշյալ հայերի մատենագրութեան մեջ չկա Սողոմոնի համար գրված աղբյուրական կամ աղթական հատված, մինչդեռ նարեկացու նշած սոմն պոլետիկոսն-ը արգահատել, աղաչել է վասն Սողոմոնի՝ դառնալով նրա աղթակիցը («... քեզ նմին վասն նորին աղբյուր...»—տ. 297): Այդպիսին, բոստ Ավետիքյանի, կարող է համարվել Սիրաբը, որին հիշատակելիս՝ նարեկացին Մատյանում երկու անգամ կոչում է իմաստուն (զլ. է, տ. 95 և զլ. 2, տ. 51), իսկ պոլետիկոս (բանաստեղծ, քերթող) բառը ևս լայն իմաստով նշանակում է իմաստասեր կամ իմաստուն (համա. Տնոր բառիցը հայկազեան լիզուիս, Բ. Վենետիկ, 1837, էջ 660): Սկզբից ինչ թույլ զՍիրաբ իմանալ (գոր սուրբ վարդապետս անուամբ իմաստնոյ սովոր է կոչել...)—գրում է Ավետիքյանը— Արգ՝ Սիրաբ (զլ. եէ), յետ պատմելոյ զմեզս Սողոմոնի, յակելու ի համարն 24. «Այլ աստուած ոչ թողցէ զգործութիւն իւր...» և այլն, որ արգարև ազգական բան է վասն անծինն Սողոմոնի...» («Նարեկութեան», էջ 248, ծնթ. 49): Սիրաբի հայերեն հին թարգմանությունը մեզ թերի է հասել. չի պահպանվել նաև Ավետիքյանի հղած եւ պոլսը, բայց նարեկացին ժամանակին իր ձեռքի տակ է ունեցել թարգմանության ամբողջական բնագիրը (տե՛ս Վե գլխի ծանոթագրությունները): Ըստ այդմ կարելի է ընդունել, որ մեզ հետաքրքրող աղթում բանաստեղծն իսկապես նրան է նկատի ունեցել:*

22. Աստապոյտն—նկատի ունի Ս. Գրգի Հորին, որը բնակվում էր Փոստ երկրում (Յոր, ԽԲ, 17.—«Բնակէր յերկրին Աստապ, ի սահմանս Եդովմացեացոյ և Արարացոյ...»): Ըստ ավանդության, Հորը եղել է Արարահամի ցեղից (հինգերորդ սերունդ): Հնում տարրեր կարծիքներ են գոյություն ունեցել նրա գրքի հեղինակային պատկանելության շուրջ: Ենթադրվել է, որ նրա պատմությունը գրաւել են նրա բարեկամները՝ հետեւելով նրա իսկ ցանկությանը, ինչ «Ո՞ր սալը ինչ գրել զբանս իմ և հանել զնոսա ի մատեան յախտեան» (Յոր, ԺԹ, 23): Ըստ մի այլ կարծիքի, հեղինակը առաստելական Մովսես մարգարեն է, որը ժամանակով մերձ է եղել նրան: Վերջապես, մի այլ ենթադրության համաձայն, հեղինակ է զիտվում Սողոմոն թագավորը: «Զի Սողոմոն է ստեղծեալ զպատմութիւն Յորայ»,—նշել է Մատյանի միջնադարյան մեկնիչը (ձեռ. 5650, էջ 388ա): Այս վերջին տեսակետը պաշտպանող վարդապետները (որոնց թվում է՝ Գրիգոր Աստվածաբանը) հիմնվում են, մանավանդ, այն իրողության վրա, որ ինչպես Սողոմոնին վերագրվող սուրբգրական մյուս երկերը, այնպես էլ Հորի գիրքը բնագրում «ստիւքիրոն» (տաղաչափական) հորինվածք ունի: Այս տեսակետն է արտահայտում նաև Նարեկացին 209—210 տողերում. «...ի նմանէ (այսինքն՝ Սողոմոնից) ստեղծեալն թաղմահրաշաւորն, մարգարէաճառն պատմագրութիւն» (տե՛ս Հորի գրքի նախադրությունը, նաև՝ «Նարեկութեան», էջ 248, ծնթ. 49):

23. ...սկզբանդ եւ անսկզբանդ / Ընդ սկզբանդ եւ սկզբնաւորիդ սկզբանց—բանաստեղծը ոչ թիւ ընդունված անուններով, այլ, այսպես կոչված, ժամանակային հատկանիշներով ակնարկում է երրորդությունը՝ Հորը («սկզբանդ եւ անսկզբանդ»), Որդուն («բնդ սկզբանդ») և Սուրբ Հոգուն («սկզբնաւորիդ սկզբանց»): Այս խիստ վերացական ու այլաբանական բնութագրումը,

ինչպես Գ. Ավետիսյանն է նկատել, մասամբ հիշեցնում է Գրիգոր Նազիանզացու՝ երրորդությանը տված հետևյալ ձևակերպումը նրա երեսուներկուերորդ ճառում, որտեղ խոսվում է Կոստանդնուպոլսի 2-րդ տիեզերական ժողովի մասին. «Որ անսկիզբն և սկիզբն և որ ընդ սկզբանն մի աստուած է... անսկիզբն՝ Հայր, սկիզբն՝ Որդի, ընդ սկզբանն՝ Հոգի Սուրբ» (տե՛ս «Նարեկ-լուծ», էջ 249, ձևթ. 52)։

Բ Ա Ն ԽԹ

1. Հմմտ. Հոռվմ., 2, 12։
2. Հմմտ. Մատթ., ԺԱ, 30։
3. Հմմտ. Թիւր, Իէ, 16։
4. Կա թվի քերականական անհամաձայնություն. պետք է լիներ ի նոսա, ինչպես պահանջում է զանդունդս աղյսիւմն հանդերձ կապակցությունը, և ոչ թե ի նմա, ինչպես ունեն բոլոր ձևազրկերը և տպագրերը։
5. Հմմտ. Միքիէ, է, 18։
6. Այստեղ, ինչպես և 36, 38-րդ տողերում, ակնարկում է նս., 17, 10-ում ասվածը՝ «Արդ՝ յարեայց, ասէ տէր. արդ՝ փառաւորեցայց, արդ՝ բարձրացայց...»։
7. N ձևազրի գրիչ Մարտիրոսը մաղրադիս բառից հետո բնագրի կարգում ավելացրել է իր անունը (տե՛ս տ. 66-ի տարեթիվածները)։
8. Նրանելով սաղմոսին—Հմմտ. Սաղմ., ԼԱ, 1։
9. Ձեռն քո մխեսցի յիս—Հմմտ. Յոթ, ԺԹ, 21։
10. Հմմտ. Հոռվմ., Ը, 3։

Բ Ա Ն Ծ

1. Այս գլխի համար S ձևազրին ունի երկու տողատակային նշում. «Որպիսի՛ հեզութեամբ սրտի աղօթել» (էջ 138բ), «Ձիա՛րդ պարտ է աղօթել» (էջ 139բ)։ Սույն նշումները ցույց են տալիս, որ Նարեկացու միջնադարյան գրիչը գլխի բովանդակությունը հանգեցրել է այն բանին, թե ինչպե՛ս պետք է աղթել։ Դիմի թվանդակությունը փաստորեն նույն կերպ է ընկալել նաև Հ. Նալյանը. «Ի սույն գլխոջ ցուցանէ, թէ արդարությունն առանց մեղաց խոստովանութեան ոչ օգնէ, և մեղքն ի խոստովանիւն ոչ վնասէ» (Գրիգոր միկնութեան», էջ 371)։ Մինչդեռ սույն գլխում քանաստեղծը բարձրացնում է բարոյական բարձր խնդիրներ, մերժելով ինքնագոհ, բարձրահոն ու ամբարտաւան կեցվածքը՝ դրվատում է միշտ կատարելության ձգտելու մարդու միտումը, նախընտրում է

Ներալ նստել ոչ յառաջին քառնին հայաւտից
Ընդ ամբարշտացն ճանախորհուրդ ժողովելոց...

Այլ ընդ զղջացեալսն սրտի, պատկանալսն մեղաւք...

Յետնոցն հաւասարեալ աստէն ի յերկրի կամա խոնարհութեան

(տ. 33—34, 37, 39)։

2. Հմմտ. Գործք, Դ, 12;
3. Իր արդարություն համար պարծեցող փարիսեցու և իր մեղքերն ամբաստանող մաքսավորի մասին տե՛ս ԻԹ գլխի 11-րդ ձևը:
4. Տե՛ս Յովէլ, Ա, 15:
5. Հմմտ. Յովէլ, Ա, 15. Բ, 1—2, 11:
6. Հմմտ. Ես., 2, 5:
7. Իբր հրջանիկն արձայնից—նկատի ունի Իսրայելի լիազավոր Դավթին (Հմմտ. Սաղմ., ԶԵ, 6): Այդպես է հիշում նրան նաև տ. 46-ում:
8. Հմմտ. Առակք, ԺԵ, 13:
9. Հմմտ. Բ Կորնթ., է, 10:
10. Հմմտ. Առակք, ԻԵ, 6: Ղուկ., ԺԴ, 8:
11. Հմմտ. Սաղմ., Ա, 1: ԻԵ, 4—5: Երեմ., ԺԵ, 17:
12. Հմմտ. Ես., ԿԵ, 5: Նախորդ՝ 44-րդ տողից սած, ստորին լուսանցքում, ի ձեռագրի գրիչը հիշատակագրել է. «Ես գրելի՛ գոռահն (իմա՛ գոռակար, իշամեղուն—Պ. Խ.) դարինս իմ ծըծէր. բռնեցի և դիրնս պատահեցի և գրեցի» (էջ 107ա): Իր անձնական կյանքին վերաբերող այս իրապատում հիշատակագրությունը կատարելիս գրիչը, կարծես, նկատի է ունեցել տ. 45-ում նաայի մարդարից վկայակոչված խոսքը՝ «Մի՛ յիս, ասէ, մերձենար. մարուր եմ...»:
13. Հմմտ. Սաղմ., ԼԹ, 18:
14. Նկատի ունի երից մանկանց (Հմմտ. Իսն., Դ, 28—33):
15. Տե՛ս Բ Եզր, Բ, 15:
16. ... Ես՝ ճշգրիտ պատկեր ամենայն երկրի—բանաստեղծն իրեն պարտական է համարում համայն մարդկության կատարած բազում չարությունների համար՝ բոլորինը համարելով իրենը, և իրենը՝ բոլորինը: Այդ միտքն արտահայտված է Մատթանի բազմաթիվ գլուխներում, բայց նարեկացին յուրաքանչյուր դեպքում կարողացել է խուսափել խորհակցումից՝ դաժնիկով դեղարվեռական նորանոր ձևակերպումներ: Հիշենք դրանցից երկուսը.

Ես ամենայն, և յի՛ս ամենեկուն (ՀԲ, 57).

Ունիմ զամենայն երկրի

Եւ եմ պատգամաւոր աղաւբանուէր ամենայն աշխարհի (ԻԲ, 52—53):

17. Հմմտ. Ղուկ., ԻԲ, 61:
18. Նկատի ունի այն բոլոր հանցանքները, որ մարդը կարող է կատարել իր երեք տարրիկ հասակներում՝ մանկության (սղառաջին շարիսն), երիտասարդության (սմիջնովքն) և չափահաս կամ կատարյալ (սվերջնականաբն) տարիներին (Հմմտ. Ննարեկություն, էջ 259—260, ձևք. 15):
19. Հմմտ. Սաղմ., ՄԷ, 5—6:
20. Հմմտ. Բ Պետր., Բ, 19:

ԲԱՆ ԾԱ

1. Այս գլխի վերաբերյալ, էջատակին, ժՏ ունեն նշումներ. ժ՛ «Ի դէմս Ուրդոյ խաւսի զնառս գայս մեծս Գրիգորիոս» (էջ 119բ), Տ՛ «Ի յոյսն աներկբայ» (էջ 141ա), «Ի յոյս հաստատուն» (էջ 142ա), «Առ յոյս բարի» (143ա), «Ի յոյսն բարի անյիշաչառութեամբ առ Մանասէ» (էջ 143բ—144ա):

2. Պի-ր և Բուենոս Այրեսի 1948 թ. հրատարակությունը, ի տարբերություն մյուս բոլոր տպագրիչների, ունեն պաղատեցայ և ոչ թե պաղատեցայց: Տարբերվեցվածը հայտնի է հեղել նաև Գ. Ավետիքյանին («Նորակերպ», էջ 263, մեթ. 1): Այստեղ էական տարբերություն չկա, այլ կա քերականական ժամանակների տարբերություն. պաղատեցայ (սահմ. հղ. անցյալ կատարյալ), պաղատեցայց (ստորագասական հղ. երկրորդ ապառնի): Առաջին դեպքում խոսքը վերաբերում է արդեն ասված խնդրանքներին՝ մի՞թե մինչև այժմ ես երկրածին մեկին պաղատեցի, երկրորդ դեպքում՝ ասվելիք խնդրանքներին՝ մի՞թե երկրածին մեկին պիտի պաղատեմ: Լոսոբի ներքին տրամաբանության ավելի հարիւր է ստորագասական հղանակի երկրորդ ապառնին՝ պաղատեցայց:

3. Մի խումբ ձեռագրեր, Պի-ը և Բուենոս Այրեսի 1948 թ. հրատարակությունն ունեն այսօր փոխանակ այլս: Կարծում ենք, որ տարբերվեցվածը առաջացել է ր և ս տառերի զրչագրական զրոփոխության նեոնանքով՝ ձիշտ է այլս ընթերցվածը, քանի որ այսօր ցուցական դերանունը զործածված է սխալ համաձայնությամբ:

4. Տե՛ս երբ., է, 18:

5. Ձի ք, Մանասի վերլուրինն խոստովանելի է—Մանասի թագավորը աչ միայն մեծ մեղերը էր զործել, այլև արյունոտ ոճիրներ (տե՛ս Գ Թագ. ԻԱ, 1—16), բայց ապաշխարից և արդարացավ (տե՛ս Բ Մնաց., ԼԳ, 11—20):

6. Ու ես վմեմն իսկ տեսնողայց—ակնարկում է Նսայի մարգարեին, որին սպանել էր տվել Մանասի թագավորը, հրամայելով, որ սղոցով երկու կես անեն նրան: Մանասի այդ ոճիրն առավել ծանր էր, քանի որ, ըստ մեկնիչների, Նսային թագավորացն էր (Նա Հուդայի թագավոր Ամոսիայի Ամովս եղբոր որդին էր), Մանասի դաստիարակը («մանկավարժ ինքնան», ինչպես ասում է Նարեկացին) և նրա աները («Գիրք մեկնութիան», էջ 379, «Նարեկություն», էջ 266, մեթ. 11):

7. Հմմտ. եղ., Ը, 3: Ամովս, Ե, 26:

Ըստ հին լուծմունքի՝ Քեանն կին էր բող և պոռնիկ, զարչ և զաղիր, քան զամենայն կանայս և զրազումս պաշտոնատար իւր արար, վասն աղտեղութեանն և այնքան մինչ զի յետ սառսկմանն՝ դամբոյց պատկեր սղծոյն Քեանայ ձուլեաց Մանասէ և կանգնեալ ի չորս դէմս տաճարին, զի յամէն դրանէ, որ մտանէր ի տաճարն՝ երկրպագութիւն առնէ...» (Ան. 5650, էջ 391ա—բ): Այս մեկնությունը Գ. Ավետիքյանը համարում է «անյայտ աւանդութիւն» և գտնում, որ Քեանասը զԱրուսեակն իմացցուր կամ զԵրեմիկ, կամ դայլ աստղ. զի ամենայն զօրութեանց երկնից արար Մանասէ սեղանս ի տաճարին»: Իսկ թէ ինչու է քառագնդ, քառադիմակի կոչվել, Ավետիքյանը հենվում է հին մեկնիչների վրա, մասնավորապես վկայակոչում է Եվսերիոսին, որը գտնում է, թե Քեանի արձանը ժողովրդի չորս աչս ի գլուխն, երկու առաջոյ և երկու յետուստ. և ի փակել երկուցն՝ այլ երկուքն բաց մնային» կամ այն պատճառով, որ նրա արձանը Քի քառակուսի խաւսիի հաստատեալ կայր, կամ ըստ ոմանց՝ ընդ չորս կողմանս տաճարին կանգնեալ էր» («Նարեկություն», էջ 366, մեթ. 14: Տե՛ս նաև Թ. Գուշակյանի ծանոթագրությունը. «Նարեկ աղոթատեան», էջ 356, մեթ. 3):

8. Բեկզերուդ—այս կուտրի անունը կա թե՛ Հին և թե՛ Նոր կտակարաններում: Հին կտակարանում հայերեն թարգմանության մեջ աչսպես է՝ Բահաղ ճանճիկ կամ Բահալ ճանճիկ («...հարեղք ի Բահաղ զճանճիկ աստուածն Ակկարոնի...», Գ Թագ., Ա, 2), իսկ Նոր կտակարանում այն հասուկ անուն է և պարզապես տառադարձվել է հայերեն Բեկզերուդ ձևով՝ դեբրի իշխան նշանակությամբ (տե՛ս «... Ոչ իւրք հանէ դա զգես՝ եթէ ոչ Բէկզերուդա իշխանան զիւաց» Մատթ., ԺԲ, 24: Հմմտ. Մարկ., Գ, 22: Ղուկ., ԺԱ, 15, 19):

9. Թ. Գուշակյանի թարգմանության մեջ, անկասկած վրիպակարար, դուրս է մնացել տ. 95—ձեղումն բառից միևնչև տ. 96-ը ներառյալ (տե՛ս «Նարեկի աղոթամատյան», էջ 166),
10. Հմմտ. Մատթ., Ը, 20:

ԲՈՒՆ ԾԳ

1. Հմմտ. Սաղմ., ԸԲ, 9:
2. Հմմտ. Դ Թադ., 2, 4:
3. Հմմտ. Նս., Ա, 19: Զաք., Թ, 7:
4. Հմմտ. Ամբակ., Գ, 2:
5. Հմմտ. Երեմ., Բ, 31: Նս., ԽԴ, 26:
6. Հմմտ. Նս., 2, 11:
7. Հմմտ. Ուլսէէ, Ե, 15, 2, 1—3:

8. Ա և Կ օրինակներից բացի, մնացած բոլոր ձեռագրերն ու տպագրերն ունեն ուրիշ... աղաղակին: Հոգնակի այս ձեերը չեն համաձայնում նախորդ՝ 41-րդ տողում հիշված խորանն գոյականի հետ, որը եղակի է: 41—42-րդ տողերի բովանդակությունը կապվում է Պողոս առաքյալի հետևյալ արտահայտության հետ. «... և ի նեղումն արեան նորա, որ առաւել խօսի. քան զձաբլինն» (Երբ., ԺԲ, 24), այսինքն՝ տիրոջ խափված խորհրդական արյունն ավելի բարձր է գոչում, քան Արեւի արյունը, որ միայն վրեժխնդրություն էր հայցում աստծուց: Նարեկացու թե՛ մեկնիչները և թե՛ թարգմանիչները ուրիշ հարաբերականը և աղաղակին ստորոգյալը դնում են եղակի՝ համաձայնեցնելով խորան բառի հետ, իսկ Գ. Ավետիքյանը ծանոթադրության մեջ խորան բառը դնում է հոգնակի՝ համաձայնությունը վերականգնելու համար. «Քան զբողոքումն մահուն ձաբլի՝ առաւել մեծաձայն գոչեն խորանն արեան քո...» (Նարեկություն, էջ 270, ձեթ. 13): Հետևելով յ՛շ ձեռագրերի ճիշտ ընթերցվածներին, բնագիրն ուղղում ենք ըստ եղակի թվի համաձայնություն:

9. Տե՛ս Երբ., է, 19:

ԲԱՆ ԾԳ

1. Այս գլխի համար ռՏ ունեն լուսանցադրություններ. ռ՝ «Պատարագիչ աւուրն ասայ» (էջ 147բ), Տ՝ «ի պատարագն» (էջ 147բ), «վասն զօրութեան պատարագին» (էջ 148ա), «ի մեծութիւն պատարագին» (էջ 149ա), «ի պատարագին զերունակ զօրութիւնն» (էջ 150ա),
2. Հմմտ. Ղուկ., ԺԹ, 40:
3. Հմմտ. Մենդ., ԺԹ, 26:
4. Տե՛ս Ղուկ., ԺԸ, 9—14:
5. Հմմտ. Դան., ԺԳ, 1—65:
6. Հմմտ. Մարկ., Ե, 25—34:
7. Հմմտ. Սաղմ., ԺԽԴ, 14:
8. Հմմտ. Սաղմ., ԼԹ, 3:
9. Հմմտ. Դ Թադ., Ի, 8—11:
10. Հմմտ. Նս., ԽԳ, 25: Երեմ., ԼԱ, 34:
11. Հմմտ. Մատթ., է, 7:

12. Հմմտ. հրք., Թ. 11—14:

13. Ասէր ում ողոփսուր—Միմ մասին է խոսքը, պարզ չէ: Միջնադարի մեկնիչը գրում է այսպէս. «Այր մի աղօթող այսպէս ասէր...» (ձեռ. 5650, էջ 393ա), 2. Նալյանը, հավաստելով այս փաստը, ավելացնում է՝ «և ոչ մեք կարեմք ասել, թէ ով իցէ» («Գիրք մեկնութեան», էջ 394): Դ. Ավետիքյանը գրում է. որ հատկապէս բովանդակությունը «խրմնութիւն ունի վասն ոչ գիտելոյ մեր հաւատեալ» ո՞ր իցէ ողորթաւորս, և ուր, կամ զինչ իցէ ասացեալ Այս ինչ հաւատի թուի, թէ իցէ մի ոք ի դարձելոց հեթանոսաց, ի պարսից, կամ յայլ դնէ, որպէս մոգայետքն, որք ի ժամանակս սրբոց զհեղեանց զարձան ի քրիստոնէութիւն, և զորով և անգիր զմեր համարտութիւնս քարոզեցին» («Նարեկութեան», էջ 276, ձեռ. 17): Ավետիքյանը նկատի ունի նոյնի պատմածը պարսիկ այն մոգայետի և իշխանի մասին, որին հանձնարարւած էր բանտարկւած հայ հոգեւորականներին և նախարարներին հակոգությունը: Այդ մոգայետն ընդունում է քրիստոնէություն, բանտարկյալներին հրաւիրում է իր տուն, մկրտւում է հայ հոգեւորականների ձեռքով «հաղորդել» ի կենդանարար մարմինն և ի քալիչ արիւնն տեսնելով մեր Յիսուսի Քրիստոսի, բարձր բարբառով աղաղակէր և ասէր. «Մկրտութիւնս այս լիցի ինձ լուսացումն մեղաց իմոց, և ի մոռնոյս նորոգութեան վերստին Հոգւոյն Սրբոյ, և հաշակունն անմահ խորհրդոյս ի ժառանգութիւն երկնաւոր որդեգրութեանն» («Նոյնի վասն վարդանայ և Հայոց պատերազմին», Երևան, 1957, էջ 152): Նարեկացին այդ ողորթութիւն է վերագրում այն միտքը, թե նա կարծում էր, որ մարմնի վախճանի ժամանակ, հաղորդություն ընդունելով, մարդ կարող է ավելի շուտ փրկության արժանանալ, քան նահատակութեամբ, բարեգործութեամբ: Նարեկացին նորապարձ այդ քրիստոնեայի դատողությունը համարում է չլիարժանացած («Անկեղծի առ ումն զատէր»), քանի որ նահատակը կարող է հոգով խառնվել և հաղորդվել սուրբ պատարագի խորհրդին՝ առանց այն ճաշակելու Թ. Գուշակյանը ևս ընդունում է, որ Նարեկացին «Համանաբար կակնարկեի նոյնի պատմության մեջ հիշատակւած Մոգայետին, որ քրիստոնէություն ընդունելին վերջ, կհայտարարեր, թե անմահ խորհրդին հաշակումը երկնաւոր որդեգրության ժառանգությունը կապահովէ» և ավելացնում, որ կարելի է Համանաբար նաև Ոսկերիանի սախոսքին. «Ոմն այլ սուրբ ասաց, որ թուի թէ յանդգնագոյն ինչ իցէ, իայց սակայն համարձակեցաւ ասել, Զինչ իցէ. և ոչ մարտիրոսութեան, ասէ, արիւն կարէ զայսպիսի մեղս ջնջել» («Նարեկ ողոթամատյան», էջ 275):

Առաջին հայացքից Նարեկացու աղբյուրը թվում է Ոսկերիանին է, մինչդեռ այդ «ոմն այլ սուրբ» խոսում է նկեղեցու միասնությունը ամեն ինչից բարձր դասելու մասին, պառակտումը համարելով այնպիսի մեղք, որ նահատակության արյունն անգամ չի կարող սրբել (տե՛ս «Յոհաննու Ոսկերիանի Կոստանդնուպոլսի եպիսկոպոսապետի Մեկնութիւն թղթոցն Պաղոսի», հ. 1, Վննատիկ, 1862, էջ 794): Բացառւած չէ, որ Նարեկացին կարող էր ունենալ նաև այլ աղբյուր:

14. Պա-ը և հետագա տպագրիւնները, ինչպէս նաև ձեռագրերի մէջ մասը ունեն մարմինս: Պա-ը, 1782 և 1789 թթ. հրատարակությունները և ձեռագրերի մի փոքր խումբ՝ մարմինս: Գ. Ավետիքյանը, թեև ընդգրկում թուղի է մարմինս ընթերցւածը, սակայն ծանոթագրության մեջ առաջարկում է ուղղել մարմինս. «Կասկածմն վրիպակ ինչ սարգիւղ աստանօր փոխանակ ասելոյ. յանցաւոր մարմինս վախճան՝ ընդունել, զի այսպէս պահանջէ յարմարութիւն բանին...» («Նարեկութեան», էջ 276, ձեռ. 18): Թարգմանիչները հետևել են Ավետիքյանի բացատրությանը, կապակցությունն ընկալելով այսպիսի՝ ի վախճանի անցատու մարմնոյս: Քանի որ մարմինս ձեռքերակառնողն իսկապես անհարկ է շարահյուսութեանը, ուստի նախընտրեցինք մարմինս ձեռ, նկատի ունենալով նաև Գ. Ավետիքյանի դիտողությունը:

15. Հմմտ. Սաղմ., ԻԱ, 4:

16. Տե՛ս Գաղ., 2, 3:

17. Հմմտ. Եզնիկ, Եղծ աղանդոց, Ա, ա:

ԲԱՆ ԾԻ

1. Ե կրճատ վերնագրից հետո ունի նշում. «Ի վաճ ասա» (էջ 301ա):

2. ...ո՛չ երբեք հարց բերածնայ երկվոր առանց սահմակալի: Այս տողից սկսած՝ Նարեկացին գիմում է հակադրությունների՝ արտահայտելու համար այն հիմնական միտքը, որ ինչպես կյանքում և բնության մեջ, ոչ մի բան առանց կառավարման չի կարող ուղիղ բնօրացր ունենալ և հասնել բարի վախճանի, այնպես էլ առանց Քրիստոսի կամրի (հասանց Բոց կամաց ոչ ունիմ լինել նորոգ փոփոխելալ», տ. 6) ու հրամանի (հասանց քաբեղործիլ նուսմանաց ակնուրկուրեան», տ. 26) ինքը չի կարող բարոյապես վերափոխվել ու նորոգվել հոգեպես և ինքնակատարելագործման նրա քաներեն էլ չեն հասնի բղձալի արդյունքի:

3. Տ. 30—33. հմմտ. Մատթ., ԺԱ, 28:

4. ...զիա՛րդ յԱբրահամ պարծեցայց—բոս հրեական ավանդության՝ Աբրահամի խորայն-լացիների նահապետն է (տե՛ս Մենդ., ԺԷ, 4): Աստված նրա հավատը փորձելու համար հրամա-լում է զոհել Իսահակ որդուն: Աբրահամն առանց վարանելու հնազանդվում է աստծու հրամա-նին (տե՛ս Մենդ., ԻԲ, 1—11), որը և հիմք է դարձել նրան կոչելու «հավատացյալների հայր»:

5. Ուրդիս վարչությունն հաւր ամուլբնացոյ և մաւր քնտացոյ—Նարեկացին իրեն շղարշ որդի է համարում, ելնելով այն արտահայտությունից, որ ավել է նդեկիկ մարդարեն խորա-լեկացիներին՝ նրանց համարելով ամուլբնացիների և բնապանների՝ Քանանի երկրի ժողովուրդ-ների որդիներ. «... արմատ բո և ծնունդ բո յերկրէն բանանացոյ. և հայր բո ամուլբնացի, և մայր բո բնացի, և ծնունդն բո յորում աուր ծնար» ոչ որ հնար զպորտ բո, և ոչ պնդեցին զստինս բո, և ջրով ոչ լուացար ի փրկութիւն, և ալիս ոչ յաղեցար» (Նդեկ., ԺԶ, 3—4):

6. Փառանգս մեբմելի երովպացի և ոչ սնեկելի Սառայի—Աբրահամի իր Հաղար ազախ-նից ծնված աղօրինի որդուն՝ Իսահակին (տե՛ս Մենդ., Ժ, 15) զրկեց ժառանգության իրավուն-քից (տե՛ս Ամովս., Բ, 7): Սառան Աբրահամի կինն էր (տե՛ս Մենդ., ԺԱ, 29), Իսահակի մայրը (տե՛ս Մենդ., ԻԱ, 2): Նարեկացին իրեն նմանեցնում է Հաղարից ծնված աղօրինի ժառանգի և ոչ բն Սառայի օրինական զավակի հետ:

7. Ակնարկում է Ամովս մարգարեի՝ Հաղարի որդու վերաբերյալ ասվածը (տե՛ս Ամովս., Բ, 7):

8. Եղբայրս Շամբնի և կամ Գոմուրայ—Շամբին Սամարիա բաղաբն է (տե՛ս Գ. Բագ., ԺԶ, 24), Գոմորը՝ Գոմոր բաղաբն, որոնցից առաջինը հայտնի էր իր կապալաշտությանը (տե՛ս Նդեկ., ԺԶ, 46), իսկ երկրորդը՝ իր անօրինությանը: ու մեղքերով, որոնց պատճառով էլ կոր-ծանվեց Սոդոմի հետ միասին (տե՛ս Մենդ., ԺԺ, 29):

9. ...Ոռղայ և Ոռղիբայ—Աստվածաշնչում հիշված պոռնիկ բույրեր (տե՛ս Նդեկ., ԻԳ, 4), որոնցից առաջինը խորհրդանշում է Սամարիան, իսկ երկրորդը՝ Նրուսաղանը (տե՛ս Նդեկ., ԻԳ, 4): Բարոյական իր ապականությունը բանաստեղծը համեմատում է պոռնիկ բույրերից ծնված «սնլուաց և անաղելի» ընկեցիկի աղտեղիության հետ:

10. Այսու առակա և ևս՝ Եղկելիս—մեղքերից խորտակվող իր հոգու տաղնապները բանաս-տեղծը համեմատում է դարնան հեղեղի հորձապտույտին մատնված ջրահեղձի սարսափների հետ՝

իր խորտակումն առավել ատելի համարելով, քան ջրահեղձինը, քանի որ վերջինս կործանվում է դիպվածաբար, իսկ ինքը՝ հոժարակամ կատարած մեղքերի պատճառով:

11. Զոր գիրդ՝ ընդ մառմնոյս եւ քանդ՝ ընդ հոգւոյս—Նարեկացին իր Մատյանը համարում է մի «մշտնջենատու ձայնաբերու», որի տառը՝ իր մարմնի, իսկ բառը՝ իր հոգու փոխարեն մշտապես թախանձելու եւ աստծուն՝ մեղքերի խոստովանությամբ հայցելով քաղութուն:

Բ Ա Ն. Ծ:

1. Հմմտ. Մատթ., Զ, 12, 14—15:

2. Հմմտ. Մատթ., Ե, 44: Ղուկ., Զ, 27—28:

3. Իբրև զոլոյակ—Պ₁—3-ը, 1782 և 1789 թթ. տպագիրները, ինչպես նաև մի խումբ ձեռագրեր ունեն զոլոյակ: Պ₄-ը, հետագա տպագիրները և ձեռագրերի մի ստվար խումբ, այդ թվում նաև Ա-ն, ունեն զոլոյակ: Վերջինս «նոր հայկազյան բառարանում» վկայված է միայն Նարեկացու այս բոլոր (տե՛ս «Նոր բառգիրք հայկազեան լեզուի», հ. Բ, էջ 508): Հին լուծմունքն այս բառը բացատրում է այսպես. «Հեղեղատ ասէ, որ փուլ լինի կտրել, և մարդ մթնով ի ներս անկանի...» (տե՛ս Պ₁, էջ ԺՂԵ): Հ. Նալյանը վկայակոչում է զոլոյակ և ոչ թե զոլոյակ բառը: Անկալ իբրև զոլոյակ մըային, «Այսինքն, որպէս զծօլային ձկունսն ի մէջ մթնութեան աշխարհիս, որպէս ի ծովում» («Գիրք մեկնութեան», էջ 406): Գ. Ավետիքյանը հին լուծմունքի բացատրությունը տալիս է իր վերաշարադրմամբ. «Շողոգակ իմանայ զհեղեղատ փոսի կտրեալ, յոր մարդ անկանի ի մթագին ժամանակի» («Նարեկլուծ», էջ 285, մեթ. 10): Հին լուծմունքի բացատրությունը Ավետիքյանը մերժում է, գտնելով, որ այն «անյարմար է տեղոյս» և ոլոյակ բառը շացատրում է լոլացող՝ «թէ մարդ իցէ և թէ ձուկն»: Նոր Հայկազյան բառարանը ևս այս իմաստն է առել: «Շողոգակն ի խորս ջրոց» (տե՛ս Ողոյակ բառահոլվածք): Ըստ Մալխասյանի՝ ոլոյակ նշանակում է «Ջրի մեջ ոլոգված, լողացող, ջրի տակ սուզվող» (տե՛ս «Հայերէն բացատրական բառարան», հ. 3, էջ 556): Թարգմանիչները հիմնականում հետևել են Գ. Ավետիքյանի և Ստ. Մալխասյանի բացատրություններին: Մ. Գոշույանը թարգմանել է լուլոբող («Աշխարհարար Նարեկ», Կ. Պոլիս, 1902, էջ 272), Թ. Գուշակյանը՝ լուլակ («Նարեկ աղոթամատյան», էջ 178), Գ. Խաչատուրյանը («Նարեկ. Մատենան ողբերգութեան», էջ 138) և Մ. Խերանյանը («Մատյան ողբերգության», էջ 237) թարգմանել են սուլակ:

4. ... չար ասել զմահ՝ առ շիմանալւն պատմաւի—հին լուծմունքն այս միտքը վերագրում է Պլատոնին: «Պլատոնի ասէ, որ ասաց զմահն չար ոչ գիտողացն զնա. որպէս ասէ, մահ գիտելի՝ կեանք, և մահ անգիտելի՝ մահ» (ձեռ. 5650, էջ 395ա): Պլատոնը մահվան մասին խոսում է իր «Փեդոն» երկխոսության մեջ, ուր փիլիսոփայության անարկան սահմանում է այսպես. «Իմաստասիրութիւն է խոկումն մահու: Դավիթ Անհաղթի «Սահմանք իմաստասիրութեան» երկի մի ամբողջ դուրս՝ պրակ Ը, նվիրված է Պլատոնի այս սահմանմանը. ի՛նչ է ասել Պլատոնը մահվան մասին և ի՛նչպես պետք է հասկանալ նրան: «Իսկ ընդհանրապես մահ՝ է անջատումն հոգւոյ ի մարմնոյ,—գրում է Անհաղթը,—ըստ որում ամենեւեհան վախճանիմք: Իսկ յօժարական մահ է ըստ առաքինութեան կենցաղավարութիւն, այսինքն՝ ապրիլ կենդանւոյն, յորժամ խոկումն լինի մահու վասն մեռելութիւն գործելոյ ախտից» («Սահմանք իմաստասիրութեան», էջ 72): Մահվան մասին այս միտքը Նարեկացուն կարող էր հայտնի լինել նաև Հերմես Նումիժին վերադրված «Առ Ասկղեպիոս սահմանք» փիլիսոփայական երկի թարգմա-

նությունից. «Մահ իմացեալ անմահութիւն է, ոչ իմացեալն՝ մահ» (տե՛ս «Քաները Մատենա-դարանի», Գ, Երեւան, 1956, էջ 311)։ 2. Նալլանը կարծում է, որ Նարեկացու հիշատակած իմաստասիրը Կյուրիոնն է, թեև Կյուրիոնը հեթանոս իմաստասեր չէր։ «Այլ արդ Կիւրիոն շարասէ զմահն,—գրում է Նալլանը,—վասն զի ոչ զգամք, և ոչ իմանամք, այլ յանկարծ ըմբոնէ զմեզ յանպատէ՛ն և ի յանապատ ժամու» («Իբրեք մեկնութեան», էջ 407)։ Գ. Ավետիքյանը, նրան հետևելով և Գ. Խաչատուրյանը ու Բ. Դուշակյանը, գտնում են, որ Նարեկացին ակնարկում է Եղիշին՝ ոմն Հին իմաստասերից բերած այս արտահայտութիւնը. «Որպէս և ասաց ոմն ի հնումն. մահ ոչ իմացեալ՝ մահ է, մահ իմացեալ՝ անմահութիւն է։ Որ զմահ ոչ գիտէ՝ երկնի ի մահուանէ, իսկ որ գիտէ զմահ, որ երկնի ի նմանէ» («Եղիշի վասն վարդանայ և Հայոց սպտերազմին», էջ 14)։

5. Տե՛ս Յոբ, Գ, 22—23։

6. Տե՛ս Հոովմ., է, 9—11։

7. Տե՛ս Յոբ, Ժէ, 2։

8. Տե՛ս Առակք, Լ, 1—3։

Բ Ա Ն ԾՁ.

1. Զիւնուր Ենեգաուր (տ. 5), Խոբհրդակից Ենեգաուր (տ. 38), բերան շարախառ (տ. 6), բնակակից շարախառ (տ. 49)։ Նույն մակդիրների այս կրկնությունը միևնույն դվիսում բացառիկ է Նարեկացու համար։ Սպասելի էր, որ երկու դեպքերից մեկում լիներ այլ մակդիր։ Զեռադրերը, սակայն, հիմք չեն տալիս կարծելու, որ այստեղ կա պրշական շփոթություն։

2. Հմմտ. Առակք, ԺԲ, 10։

3. Հմմտ. Սիրար, ԻԵ, 4։ «...Ձնպարտ աղբառ և զմեծատուն սուտ...»։

4. Բնակակից—Ա-ն և ձեռագրերի մեծ մասն այս բառի փոխարեն ունեն բնակակիտ։ Ոչ մի բառարան, սակայն, չունի բնակակիտ բառաճորոված։ Ձնայած բառի կազմության կանոնադրությամբ, իմաստը, սակայն, սլարդ չէ։ Դուրսն սա ավելի ճիշտ ընթերցված է, քան բնակակից բառը, սակայն մենք խուսափել ենք այդ բառը բնագիր մուծել, կնթաղելով, որ բնակակիտ բառը կարող էր ծագել բնակակից բառից՝ ց-ն տ-ի հետ շփոթելուց։

Բ Ա Ն ԾԼ.

1. Ծ վերնագրի համար տողատակին ունի նշում. «Հիւանդի է քանք պիտանի» (154բ)։

2. Հմմտ. Մարկ., Ժ, 27։

3. ...Հոգւոյդ քոյ Սրբոյ—այսպէս ունեն Պ₁₋₃-ը, 1782 և 1789 թթ. Պոլսի տպագրւոյնքը և մեր օգտագործած բոլոր ձեռագրերը։ Պ₄-ը և հետագա մյուս բոլոր տպագրւոյնքն ունեն ոգւոյդ քո սրբոյ։ Վերջինս թվում է սխալ ընթերցված և ուղղում ենք Հուգւոյդ քոյ Սրբոյ՝ ըստ ձեռագրերի։

4. Եւ Երպէս զՎիմին գրել ոչ յրեցեք—ահնարկում է Պետրոս առաքյալի ուրացութիւնը՝ Հիսուսի անտնութեան գիշերը (տե՛ս Մատթ., ԻԶ, 69—75)։ Պետրոս առաքյալին սովորաբար դավանաբանական դրականութեան մեջ կոչում են կամ սլարդապիս Վէմ, կամ՝ Վէմ հաւատոյ, Եւ-հելով ավետարանական այն ավանդութիւնից, որ Հիսուսն է ստեղծ. «Եւ Եւ քեզ ասեմ զի դու ես Վէմ, և ի վերայ այդր վիմի շինեցից զեկեղեցի իմ» (տե՛ս Մատթ., ԺԶ, 18)։

5. Հմմտ. Բ Բազ., ԺԲ, 13:

6. Զրուծնալս արևամբ ԲՈ, գրամ—Պ 1-2-ը ունեն այսպես. «Զրուծնալս արևամբ ԲՈՎ և զրուծնալս ստևամբ ԲՈՎ. գրամ»: Պ 1-ը և Նրա հետագա արտատպությունները, այդ թվում նաև Դ. Ավետիքյանի «Նարեկյութի» բնագիրը ունեն այսպես. «Զրուծնալս արևամբ ԲՈ, և զրուծնալս ստևամբ ԲՈ՝ գրամ»: Պ 3-ը, 1782 և 1789 թթ. Պոլսի տպագիրները, Վենետիկի 1840 թ. հրատարակությունը և Նրա հետագա արտատպությունները, ինչպես նաև Բուենոս Այրեսի 1948 թ. տպագիրն ունեն «Զրուծնալս արևամբ ԲՈ, գրամ»: Տողի ընդարձակված պատկերը, կարծում ենք, առաջացել է արհեստականորեն՝ լուսանցադրային սրբազրված տարբերակներով բնագիր մոծելու հետևանքով: Զեռագրերի մեծ մասը, այդ թվում նաև Վատիկանի ձեռագիրը, ունեն «Զրուծնալս արևամբ ԲՈ, գրամ» ընթերցվածը: Տողի պատկերը, եթե վերանայնք զուտ քերականական համաձայնության բնույթի տարբերություններից, այսպես է. «Զրուծնալս արևամբ ԲՈ, գրամ», կամ՝ «Զրուծնալս արևամբ ԲՈ, գրամ», կամ՝ «Զրուծնալս ստևամբ ԲՈ, գրամ»: Խնդիրն այն է, թե տարիմաստ այս ընթերցվածներից ո՞րն է ճիշտը, ընդունելին, հեղինակայինը: Զրուծնալս, ԲԵ՝ զրուծնալս, արևամբ, ԲԵ՝ ստևամբ: Ասացինք, որ այս տարբերակներից էլ առաջացել է տողի ընդարձակված պատկերը: Որ պետք է դրանցից մեկն ընդունել և ոչ թե միավորել իրար. բնագրային այս պահանջը զգացել են դեռևս Պ 3-ի հրատարակիչները՝ Գեորգ Ղալիբ Հովհաննիսյան Պալատեցին և Հովհաննես Աստվածատրյանը: Տողը նրանք դրել են այսպես. Զրուծնալս արևամբ ԲՈՎ, գրամ, իսկ նրանց հետևելով, բայց բերականական սրբագրմամբ, անշուշտ, ձեռագրական հիմքով, Վենետիկի 1840 թ. հրատարակությունն ունի՝ «Զրուծնալս արևամբ ԲՈ, գրամ», որին և հետևել ենք մենք: Նախընտրելով արևամբ տարբերակը, մենք, սակայն, վճռականապես չենք մերժում նաև ստևամբ կամ ստևամբ տարբերակը. մանավանդ որ այդպես ունեն մի խումբ հին ձեռագրեր, այդ թվում նաև մեր Ա-ն: Ինչ վերաբերում է զրուծնալս, ԲԵ՝ զրուծնալս տարբերակներին, ապա պիտի ասել, որ, նախ, ձեռագրերի բացարձակ մեծամասնությունն ունի զրուծնալս, և, երկրորդ, զրուծնալս տարբերակը կարող էր հնչությունամբ ծագել ծ և ծ տառերի զրադրական շփոթությունից:

Բ Ա Ն Ծ

1. Դիլի համար ԾՏ ունեն նշումներ. Ծ -ն՝ «Հիւանդի է պիտանի» (էջ 156բ), Տ-ը՝ «Յախտացեալն ԼԸ ամօք» (էջ 160ա), նույնը՝ էջ 161ա:

2. Հմմտ. Սաղմ., ԿԶ, Թիւք, 2, 24:

3. Հմմտ. Յովհ., Ե, 1—9:

4. ... յաղիցն լուծմամբ—միայն Բուենոս Այրեսի 1948 թ. հրատարակությունն ունի լուծմամբ: Մեր օգտագործած ձեռագրերից ոչ մեկը չունի այդ տարբերակը: Թերևս տպագրական վրիպակ է:

5. Բստ ավետարանական ավանդության՝ մատնության գիշերը Հիսուսին ապտակում է քահանայապետի սպասավորներից մեկը (տե՛ս Յովհ., ԺԸ, 22): Մեկնիչներից ոմանք կարծում են, որ ապտակողը եղել է երեսնութամյա անդամալուծ այն երիտասարդը, որին հրաշագործությամբ բուժել էր Հիսուսը (Հմմտ. Յովհ., Ե, 5—9): Նարեկացին հետևում է հին մեկնիչների այդ բացատրությանը:

6. Հմմտ. Բ Տիմոթ., Դ, 16:

7. Հմմտ. Յովհ., Կ, 8:

8. ... ուրպէս եւրեմմէ յուսոյ պանակիւն — խոսքը Սիմոն Կիւրենացու մասին է: Դոգդոթայի Հանապարհին նա Հիսուսից վերցրեց խաչափայտը և տարավ խաչելության վաչրը (տե՛ս Մատթ., ԻԷ, 32): Մինչդեռ ըստ Հովհաննէս ավետարանչի՝ Հիսուսն ինքն է Դոգդոթա տարել իր խաչափայտը (տե՛ս Յովհ., ԺԹ, 17): Նարեկացին հետևում է Մատթեոսին: Համեմատության իմաստըն այն է, որ ինչպես մի ժամանակ Հիսուսը Սիմոն պաշակի ուսից վերցրել է խաչափայտը՝ թեթևացնելով նրա բեռը, այնպես էլ այժմ բանաստեղծը պաղատում է Հիսուսին՝ վերցնել իր հոգու մեղքերի բեռը, որպեսզի հաստատուն հույսի ամուր հաժարով ինքը՝ բանաստեղծը խաչվի նրա հետ:

Բ Ա. Ն. ԾԹԹ

1. Ակնարկում է մարտավորին (Հմմտ. Դուկ., ԺԸ, 13):

2. Ակնարկում է փարիսեցուն (Հմմտ. Դուկ., ԺԸ, 11):

3. Հմմտ. Մարկ., Բ, 17:

4. Հմմտ. Յոր., ԼԳ, 9:

5. Հմմտ. Թիբ., ԺԶ, 5:

6. Հմմտ. Դ Բազ., Ա, 9—10:

7. Նարեկացին աշտուղ երեմիային նմանեցնում է Քրիստոսին՝ թերևս նկատի ունենալով մարգարեի հետևյալ արտահայտությունը. «Ես իրրե զգառն անմեղ, վարեալ ի սպանդ» (տե՛ս Երեմ., ԺԱ, 19):

8. Հմմտ. Գաղ., Բ, 20:

Բ Ա. Ն. Կ

1. « զլիս համար ուշ գրչությամբ ունի լուսանցային նշում. «Սօղոմօնի է» (էջ 152ր):

2. Տ. 1—2: Նկատի ունի Սաղմ., ԽԹ, 16:

3. « ունի զամենայն շրթունս — ալսպես է նաև Աստվածաշնչում (տե՛ս Սաղմ., ԺԱ, 4): Այս բնույթի տարրնթերցվածներն առաջ են եկել առանձին գրիչների այն նախասիրությունից, որոնք ձգտել են նարեկացու մեջրերումներն Աստվածաշնչից ուղղել, լրացնել: սրբադրել ըստ բնագրի՝ բառացի ճշգրտությամբ, մինչդեռ նարեկացին միշտ չէ, որ հետևել է բառացի համապատասխանությանը: Եվ, ընդհակառակն, կան գրիչներ, որոնք Աստվածաշնչական մեջրերումները տալիս են թերի, կիսատ, նկատի ունենալով, որ ընթերցողը պիտի իմանա տեղիք և կարող է լրացնել հիշողությամբ: Այսպես է վարվել, օրինակ, Ս-ի գրիչը:

4. Հմմտ. Սաղմ., ԻԾ, 4:

5. Հմմտ. Ա Կորնթ., ԺԴ, 15:

6. Հմմտ. Սաղմ., ԻԾ, 24:

7. Յաւականացն (կամ՝ յաւնականացն) — այս բառը Հայկազյան բառարանը վկայակոչում է միայն նարեկացու միակ այս դործածությամբ (տե՛ս «Նոր բառգիրք Հայկազեան լեզուի», Բ, էջ 381): Ըստ Հայկազյան բառարանի՝ բառը ծագում է յօսեմ կամ յաւսեմ, յօսում կամ յաւսնում բայից, որ նշանակում է «աւստակիլ. խառնակիլ. մտանել առ բոգ. պոռնկիլ.

շնալ. ասլականել. սլոժել. սլոժիլ. առեանգել>: Ցաւեցիցեն (ստորագաս. եղ. առաջին ասլառնի) բառը նորայր Բյուզանդացին բացատրում է այսպէս. «յօսենմ կամ յօսեմ կամ յօսում բայնն, որ կնշանակն կին սլոժել. սլոժելիլ» (տե՛ս «Ճայկական բառարանութիւն», էջ 21—22): Ըստ այսմ էլ՝ յաւսական կամ յաւսական եշանակում է պոռնիկական, տաբախական, անտառակ: Գ. Ավետիքյանը նախընտրել է բնագրում գնել յաւսականացն Աւեր. «Հարապատ թուեցաւ յաւսականացն գնել, որ ելանէ ի բայէն յաւսնով. այսինքն տալիլ» (սնարկելում», էջ 308, ձեթ. 17): Լեննք, բնագական, նախընտրում ենք գնել յաւսականացն, հետեւելով, նախ, տարեկանը վաճառելու մեծամասնութեանը, ապա և մեր ԱԺԽՍԻ օբիեկտների և Վատիկանի ձեռագրի աւսականացն Անին, որ տարբերությունը վկայված է ամենահին Անագրերով:

8. Աստաւոյ և Քամովոյ և Մեղմոյ—Աստվածաշնչում հիշված կուռքեր (հմտ. Գ Թագ., ԺԱ, 4—8), որոնց պաշտամունքը հարևան ժողովուրդներից վերցրին իսրայելացիները՝ Սինայի անապատով անցնելիս: Ըստ հին լուծումների՝ Աստարտը և Քամովոյը սիւրիացիների աստվածներ էին, կուռքեր, «զոր պաշտէին իսրայելացիքն խոտորեալ յօրինացն, և գնալով զհետ պոռնիկութեան, զի պատկերին ամօթոյ անդամօքն բացերն կայր ի կոտցն կառուցեալ զի տնտնոցն զախատն արփոդացն արծարծեցէ» (Ան. 5650, էջ 399ա): Աստարտ և Աստարտով (առաջինը հունականն Անն է, երկրորդը՝ Երայայան) հաճախ նույնացվում են, թեև, թվում է սխալ է տարբեր կուռքեր լինելին, ինչպես երևում է Աստվածաշնչի այս վկայությունից. «... և պաշտեցին որդիքն Իսրայելի զԱստարտն և զԱստարտովը, և զաստուածս աղ-դացն որ շուրջ զնորօք» (տե՛ս Յեսու, ԻԳ, 33): Աստարտը գրեթէ միշտ հիշվում է Բահալ անվան հետ. «... պաշտեցին զԲահալ և զաստարտսն...» (տե՛ս Դատ., Բ, 13), որ աստարտս հոգնակի Անն նշանակում է Աստարտի առձաններ, պատկերներ: Աստարտ կամ Աստարտովը հայերեն հաճախ թարգմանված է անառ, անառներ. «... ի րաց արարէր զաստուածս օտարոտիս ի միջոյ Անրմէ և զանառսն, և պատրաստեցէ՛ր զսիրտս Անր առ տէր...» (Ա Թագ., է, 3): Համապատասխան հատվածը ռուսերեն թարգմանված է այսպես. «... Уданные из среды себя богов иноземных и Астарт и расположите сердце ваше к Господу» (I Царств, 7, 3): Հայերենը ոչ թե սխալ է թարգմանված, այլ ըխում է Աստարտի պաշտամունքի ուղղակի, նախնական քնկալումից: Տարբեր ժողովուրդների մոտ նույն աստվածությունը, նույն պաշտամունքը տարածված է եղել տարբեր իմաստավորմամբ: Փյունիկացիների մոտ այն նախապես պիտի կապված լիներ արմավենու պաշտամունքի հետ, պտղաբերության պաշտամունքի հետ: Ահա թե ինչու այդ աստվածությունը ծառի կամ ծառերի ձևով խորհրդանշում էր տիեզերքը կամ բնությունը՝ աշխարհի արեակալի՝ Բահալի հետ և նրա պատկերը դրվում էր Բահալի զոհասեղանի վրա կամ կողքին: Նրեմիա մարգարեն նրան հռչակում է «Եւրկեմի տիկին» «... արեակալն խոնկս տիկեղոն եւրկելի և նուրիւ նմա նուէրս, որպէս արարար մեր և հարքն մեր...» (տե՛ս Նրեմ., ԽԳ, 17): Ուստի մեկնիչներից շատերը Աստարտ անունը ստուգաբանում են աստղ ըստից, նույնացնում Աստղիկ աստվածուհու կամ Արուսյակի պաշտամունքի հետ, որը «հիմարովիք ամին թախտավորության տվիլ է պահպանիլ» (տե՛ս «Բառարան Սուրբ Գրոց», էջ 84): Ըստ Ավետիքյանի՝ Վուսին էր սա, և արձանն եղջիրաւոր կաղնեալ, կամ ի ճակատ նորա եղջիրաձև լուսինն եղան. իդական ձևով խայտառակութեան ի գարշտիլինս գրգռելով զպաշտօնեայս. որք և մերկանդամ ծառայէին՝ ըստ հաճոյից այնպիսի աստուածուհոյ» (Տնարկելում», էջ 245, ձեթ. 24): Աստարտի արձանները մի շարք ժողովուրդների՝ քանանացիների, սիւրիացիների, ամոնացիների, փղշտացիների և այլոց մոտ կերտվում էին մերկ կնոջ մարմնով և նրա պաշտամունքն ուղեկցվել է այնպիսի արարողություններով, ինչ հիմք է տվել նրան կապել անառակության ու խայտառակության հետ: Իրականում նա խորհրդանշել է պտղաբերության, զգայական սիրտ վերածնող սկիզբը: Ամենալայն իմաստով՝ դա եղել է բնության աստվածուհին: Բահալը խորհրդանշել է արական սկիզբը, Աստարտը՝ իգական, որոնց հիմքում

էլ ընկած է եղել Արևի և Լուսնի՝ բնության կյանքի հետ ունեցած նրանց շարժման ու ներգործման հզոր ուժերի՝ ընդունող ու վերարտադրող սկիզբների աստվածացումը (տե՛ս *Энциклопедия*, Գ. 3, Ս. Պետերբուրգ, էջ 354):

Քամոսը ևս Աստվածաշնչում հիշված կուտերից է («... Եթող զիս, և երկիր եպագ... Քամոսա: Կոոց Մովարաց...», Գ Բագ., ԺԱ, 33), մովարացիների աստվածներից մեկը: Մեկնիչներից ոմանք Քամոսին նույնացնում են Փեղովրի հետ (տե՛ս բան ԽԸ, ծնթ. 10): Մեղքոմբ ևս Աստվածաշնչում հիշված կուտերից է. «... և երկիր եպագ... և Մեղքոմայ զազրոտույ որդոցն Ամոնայ...» (Գ Բագ., ԺԱ, 33): Մեկնիչներն այս կուտք նույնացնում են Մոզոքի հետ (տե՛ս բան Ի, ծնթ. 12): Առհասարակ նույնացման հիմքը զալիս է ոչ թև սխալ մեկնարանությունից կամ շփոթությունից, այլ նրանից, որ բնության նույն երևույթի աստվածացման հիմքը լինելով նույնը, տարբեր ժողովուրդների մոտ տարբեր անուններ է ունեցել և, բնականաբար, եղել են ծիսական-արարողական տարրերություններ: Մեղքոմն ու Մոզոքը, Աստարտն ու Աստարտովբը, Քամոսն ու Փեղովրը, ըստ էության, նույն աստվածությունների տարբեր անուններն են՝ տարբեր ժողովուրդների մոտ և էպոսն տարրերություն չկա, թե մի ժողովուրդ Աստարտը նույնացրել է Լուսնի թև Արուսյայի հետ:

9. ... Թաբանատայ քաղաքաբի—այս կուտքի անունը չի հիշված Աստվածաշնչում: Ըստ Գ. Ավետիքյանի՝ մեկնիչներից ոմանք «ասացին լինել կուտս շինեալ ի Թարայլ՝ ի հօրէն Աբրահամոս», մանավանդ, որ Թարան ոչ միայն ինքը սկսեց պաշտել օտար աստվածներ, այլև նա էր, որ սկիզբ դրեց կուտերի ծուլելուն: Ոմանք էլ Թարահատին նույնացնում են Մեղքոմի, հետևաբար և՛ Մոզոքի հետ: Ավետիքյանը նշում է նաև, որ խորենացու Պատմության մեջ հիշվում է Տեղուտս ինչ անուանեալ Թարաթայ: Այլ թէ այս իցէ չիշեցեալն սրբոյ վարդապետիս, և կամ այլ կուտք, հաւաստի ասել ոչ ունիմք» (տե՛ս *Տնարեկություն*, էջ 308, ծնթ. 20): Կարծում ենք, որ ճիշտ է Թարահատը նույնացնել Թարաթայի հետ: Այդպես է կոչվել ասորական կուտերից մեկը: Արդար հայոց թագավորը հիմնադրում է Եգեսիան և Մծրինից իր արքունիքը տեղափոխում է այնտեղ. չև զամենայն կուտս իւր, զՆարոդ և զԲիւ և զԲաթինիքազ և զԲարաթայոս, (Մովսէս Խորենացի, Պատմություն Հայոց, Դիրք Բ, գլ. Իէ):

10. Հմմտ. Սաղմ., ԾԲ, 6:

11. ... զապեախստութիւնն Յակոբայ—նկատի ունի հրեաների՝ Հակոբի տան ապերախտությունը Մովսեսի հանդեպ՝ Ավետյաց երկրի ճանապարհին: Զուգահեռ խմատն այն է, որ ինչպես նրանք չէին առաջնորդվում Մովսեսի սքանչելագործ գաւազանի ղորությունամբ, այնպես էլ ինքը Քրիստոսի փրկագործ խաչին չի հետևում:

12. Տե՛ս Ելք, Դ, 2—5:

13. Հմմտ. Մատթ., ԺԳ, 4:

14. Տե՛ս Յովն., Դ, 7—11:

15. Տե՛ս Գ Բագ., ԺԸ, 1:

16. Տե՛ս Մատթ., ԻԸ, 19—20:

ԲԱՆ ԱՅ

1. Բանաստեղծը նախորդ գլխում 41 անգամ ուղղակի մեջբերումներ է կատարել սաղմոսներից (տե՛ս գլխի տողաւանդը բնագրում), ընդ որում, բացառությամբ մի քանի դեպքի, այդ վկայակոչումները հանդես են գալիս ոչ թե ետևառաջ դասավորությամբ, այլ այն հաջորդական

կարգով, ինչ նրանք ունեն լուսն Սաղմոսարանում: Սույն գլխում ևս Նարեկացին մեջբերումներ է անում Բայանասան սաղմոսներից, շնչած կշտամբում է իրեն՝ ասելով. թե՛

և ընդէ՛ր է ինձ բնան, որ սաղմոսին,
Այնպիսեաց բանիցն ի կի՝ արկանել (տ. 1—2):

2. Տաղաւ Ընթերցվածի փխ որոշ Անագրեր (ի թիվս որոնց և Ա օրինակը) տալիս են տաղաւ կամ տաղիւ, իսկ երեքը՝ տողօք (տե՛ս տողի տարբերացվածները): Մատյանի հնագոյն տպագիրները (Պ1—3) նախընտրել են տաղիւ Ընթերցվածը, իսկ Պ4-ից սկսած հետագա բոլոր հրատարակությունները, բացի Պոլսի 1792 և 1789 թթ. տպագիրներից, ուղղել են տաղօք: Այդտեղ խոսքը, անշուշտ, տալիլի Իվագարանի մասին է: Նարեկացին ունի զանազանալիս բազմաթիվ նրբեր, որոնք «տաղ» են կոչվում, բայց Մատյանում նա առհասարակ այդ բառը չի գործածել: Մեզ հետաքրքրող տեղում, ինչպես Գ. Ավետիքյանն է նկատել, բանաստեղծն իր բերանը համեմատել է տալիլի հետ («Նարեկելում», էջ 314, ծնթ. 1), իսկ տալիլ-սաղմոսարանն այն գործիքն է, որի վրա նվագել է սաղմոսների ավանդական հնդիկակը՝ Դավիթ մարգարեն: Հիշենք Նարեկացու նրկու տողը «Վարդավառի» տաղից, ուր հիշվում է Դավիթն իր տալիլով.

Տերևն տալիլ տուողին,
Աոր եղէ Դաւիթ հրաշալին

(Գրիգոր Նարեկացի, Մատենադրութիւն, էջ 482):

Սաղմոսներից առանձին տներ ու արտահայտություններ վկայակոչող Նարեկացին, իհարկե, համեմատություն-զուգահեռ է անցկացնում իր և Իսրայելի սաղմոսներգու թագավորի միջև և իր երգասաց շուրթները նմանեցնում նրա տալիլին: Նույնպիսի պատկեր-համեմատություն հանդիպում է նաև բանաստեղծի «Աչքն ծով ի ծով...» սկսվածքով «Մենկեան» կոչված տաղում, բայց արտահայտչորեն որքա՛ն տարրեր «Հանապաղ նրգել իմովքս տաւղաք» տողից.

Լեզուին շարժողին փաղցրեղանայր տալիլն

(նույն տեղում, էջ 465):

Այսպիսով, արտաբերն նմանության հետևանքով, բնագրային տաղաւ Ընթերցվածը Մատյանի որոշ գրիչներ շփոթել և ընդօրինակել են մերթ իբրև տաղաւ (տաղիւ) և մերթ էլ՝ տողօք:

3. Նկատի ունի Դավիթ մարգարին, որը, ըստ ավանդության և Նարեկացու բնորոշմամբ, լինելով ղրինդոր, թագավոր ու մարմնական հրամանատու, այսինքն՝ ղանաղան հոգսերով զրաղված («Նարեկելում», էջ 314, ծնթ. 2), միաժամանակ հավատարմորեն հետևել է հին (մովսիսական) օրենքին, այսինքն՝ «արիւնաւոր» (տ. 11) և օրինապահ արքա է եղել: Բանաստեղծը ակնարկում է Սաղմոս Ժ, 4—8-ում Դավթի բերանով ասվածը. «Խոտորեալ յինէն անղգամին, և ևս ոչ ինչ փոյլք առնէի: Որ խօսէր զաղտ զընկերէ իւրմէ, զնա բացէ ի բաց հալածէի: Որ ամբարտաւանեալ աջօք և աղահ սրտիւ, ընդ նմա և հա՛ց ոչ ուտէի. Աչք իմ ի հաւատացեալս երկրի, զի նստցին նորա ընդ իս: Որ զնայր ի ճանապարհ անրիծ, նա՛ պաշտէր զիս: Ոչ ընակէր ի մէջ տան իմոյ, որ առնէր զամբարտաւանութիւն: Որ խօսէր զանօրէնութիւն, շէր յաջողեալ նմա առաջի աչաց իմոյ: Ընդ առաւօտս սպանանէի զամենայն մեղաւորս երկրի. սատակեցից ի քաղաքի տեառն զամենեան, որ գործեն զանօրէնութիւն»:

4. Հմմտ. Սաղմ. Ժ, 8:

5. Հմմտ. Նույնը:

6. Հմմտ. Սաղմ., ԸԺԱ, 9:

7. Հմմտ. Սաղմ. ԸԽԴ, 10:

8. Դ. Ավետիքյանի ձեռքի տակ Լղած զրչաղիր օրինակներից մեկն ունեցել է վերաբնակություն տարբերվածը (տե՛ս «նարեկութ», էջ 316, ձևթ. 24), որը մեր ձեռագրերից ոչ մեկը չի տալիս:

9. Միայն Պ₁ տպագիրը փաթեթի փխ ունի փաթեթաբան (էջ 260), Այդ սխալագիր ընթերցվածը հետագա տպագիրներում և մեր օգտագործած ոչ մի ձեռագրում չի հանդիպում:

ԲԱՆ ԿԲ

1. ...ի վերագրեցեալն սաղմոս—այսինքն՝ վերևում հիշատակված սաղմոսի վրա «Սաղմոս» բառը, ինչպես հայտնի է, միջնադարում բնական է նաև հոգնակի նշանակությամբ, իրեն սաղմոսներ, սաղմոսարան, իսկ վերագրված կրավորաձև բայի անցյալ դերբայաձևը (վերագրեցեալ կամ վերագրեալ) այստեղ ունի «վերևում գրված» («վերևում բերված», «վերահիշալ») իմաստը, ինչպիսի առումով այն բաղմիցս հանդիպում է Մատթանի նաև այլ ղուլաներում (հմմտ. է. 4—«զոր վերագրեալդ սանմանցին», ԺԾ, 41—«վերագրեցեալդ արինակութեամբ», ԽԵ, 76—«մի ի վերագրեցեալ բառակամայն զարե՛ սատակման», ՆԶ, 63—«զորս ի վերագրեցեալ մասանց» և այլն):

ԿԲ ղուլի տ. 1—2-ում նարեկացու ասածը՝ «... ընդէ՛ր ոչ ի վերագրեցեալն սաղմոս նախանալան / եւ յայլ մարգարէիցն մասն ինչ յաղեցից» («ինչո՛ւ վերահիշալ նախագուշակ սաղմոսների վրա մյուս մարգարեներից եւ հատկապես շաղկապն»), կարելի է նշանակություն է ձեռք բերում ԿԲ—ԿԴ ղուլաների բնագրային կարգը վերականգնելու հարցում, ինչպես դիտենք, մեր օգտագործած գրչադրերի մեծագույն մասը (Ա—Զ և ա—վ) ունի նախ՝ ԿԴ ղուլը («Քառերաք և բազմագուր...»)՝ ԿԲ համարակալումով և ապա՝ ԿԲ ղուլը («Այլ արդ, ընդէ՛ր ոչ ի վերագրեցեալն...»)՝ ԿԴ համարակալումով, որին հետևել են հին տպագիրները (Պ₁ և Պ₂ ղուլի 1782 և 1789 թթ. հրատարակություններ), եվ, ընդհակառակն, ձեռագրերի միայն մեկ երրորդ մասը (Ձ—Խ, բացի Օ զրչաղիր, որում ՍԸ—ԿԴ ղուլները բացակայում են) այդ ղուլներն ունի Պ₄ տպագրից սկսած ավելի ընդունված կարգով և հիշտ համարակալումով (ԿԲ—«Այլ արդ, ընդէ՛ր...», ԿԴ—«Քառերաք և բազմագուր...»), նկատելի է շատ հետաքրքիր մի հանգամանք. ղուլների հաջորդության անոշին ավանդույթը (ԿԴ—ԿԲ) արտահայտվել է թե՛ Կիլիկիայում, թե՛ բուն Հայաստանում և թե՛ հայ գաղթավայրերում գրված ձեռագրերում, մինչդեռ երկրորդ ավանդույթը (ԿԲ—ԿԴ) Կիլիկիայում, ըստ երևույթին՝ նաև ղրիմահայ ու լեհահայ գրչակներուններում, օրինակված ոչ մի ձեռագրում չի արտահայտվել (հայտնի է, որ Դրիմի և Լեհաստանի հայ գրչության դպրոցները հատկապես հետևել են Կիլիկիայից եկող ձեռագրական ավանդույթներին):

Դուլաների այդ տարբեր կարգը դեռևս միջնադարում նկատել են իրենք՝ Մատթանի ղրիչները: Շ օրինակում հետագա մեկը, որը բաղմաթիվ սրբագրումներ է կատարել ձեռագրում, նկատելով այդ տարբերությունը, նշել է. «Հիտ այսոր Բաբերաք—ն է ի մեկայլ օրինակն» (տե՛ս նրա 129ա էջը): Մյուս օրինակում, ուրեմն, Եղի է նախ՝ «Այլ արդ, ընդէ՛ր...» սկսվածքով ղուլը (ԿԲ), ապա՝ «Քառերաք և բազմագուր...» սկսվածքով (ԿԴ): Իսկ Ե ձեռագրի ղրիչը, Մատթանի միջնադարյան մեկնության մեջ վերջինիս կորզով ներկայացնելով ղուլները, սակայն, «Այլ արդ, ընդէ՛ր...» սկսվածքն ունեցող ղուլը նշանակել է ԿԴ, իսկ մյուսը՝ ԿԲ թվահամա-

րով, այսինքն՝ ԿԳ իշխանապետը նրա գրչագրում նախորդում է ԿԲ-ին (տե՛ս նրա 402ա էջը)։ Այդ կերպ նա մեկնություն գլուխները համապատասխանեցրել է Մատյանի իր գրչագրած օրինակին։ ԿԲ—ԿԳ գլուխների կարգով տարբեր երկու տիպի դադափար օրինակներից օգտվելու պատճառով չէ՞, արդյոք, որ Ը ձևագիրը շունի ԿԳ գլուխը, իսկ Անթիլիասի կաթողիկոսարանի Տ՝ 90 գրչագիր նարեկում (ժամ.՝ XIII—XIV դդ.), ընդհակառակն, բաց է թողնված ԿԲ գլուխը («Այլ արդ, ընդէ՛ր...»), իսկ ԿԳ գլուխը («Բարերար եւ բազմագութ...») համարակալված է ԿԲ (տե՛ս նրա 158ա էջը, Օգտվել ենք Ա. վրդ. Դանիելյանի անտիպ ձեռագրացուցակից)։

Իսկ ինչպիսի՞ն է եղել մեզ հետաքրքրող գլուխների հաջորդությունը Մատյանի բուն, հեղինակային նախօրինակում. բնագրագիտական այս կարևոր խնդրի լուծման համար շկան ձեռագրական ուղղակի կովանները, Բայց նարեկացու վերոհիշյալ հոետորական հարցումը, թե՛ «...ընդէ՛ր ոչ ի վերագրեցեալն սաղմոս նախանառական / եւ յայլ մարգարէիցն մասն ինչ յաղեցից», ինքնին ապացույց է այն բանի, որ Կ—ԿԱ գլուխներին, որտեղ բանաստեղծը շափազանց շատ մեջբերումներ է կատարել սաղմոսներից (Կ-ում՝ 45, իսկ ԿԱ-ում՝ 30), հաջորդելու է «Այլ արդ, ընդէ՛ր...» սկսվածքով և ոչ թի «Բարերար եւ բազմագութ...» սկսվածքն ունեցող գլուխը։ Այս վերջինում նարեկացին 9 անգամ վկայակոչում է մյուս մարգարեներին։ Եթե սա Մատյանի ԿԲ գլուխը լիներ, ապա այդ դեպքում նարեկացին ինչո՞ւ պետք է հաջորդ գլխի սկզբում նշեր, որ ուղում է վերոհիշյալ սաղմոսների վրա նաև մյուս մարգարեներից հատվածներ ավելացնել։ Անիմատո կլիներ այդպիսի ասելը։ Ուրեմն նա նկատի ուներ Կ—ԿԱ գլուխները, որոնցում Դավիթ մարգարեի սաղմոսներից բաղում մեջբերումներ կատարելուց հետո, այնուհետև հաջորդ՝ «Այլ արդ, ընդէ՛ր...» սկսվածքով գլխում արդեն նա դիմում է (Տ անգամ) մյուս մարգարեներին, գրելով. «Եւ յայլ մարգարէիցն մասն ինչ յաղեցից»։ Հետևաբար, Մատյանի անխափար ընադրում հեղինակային մտահղացմամբ «Այլ արդ, ընդէ՛ր ...» սկսվածքով գլուխն ունեցել է ԿԲ համարակալում և նախորդիլ է «Բարերար եւ բազմագութ...» սկսվածքով ԿԳ համարակալում ունեցող գլխին։ Գլուխների այս կարգը տպագիրներից առաջինը վերականգնել է Պէ-ը՝ առանց, սակայն, բանասիրորեն հիմնավորելու։ Հետագա տպագիրները, բացի Պոլսի 1782 և 1789 թթ. հրատարակություններից, հետևել են նրան։ Մենք ևս նախընտրում ենք գլուխների այդ կարգը։

2. Հմմտ. Ես., ՄԹ, 12։

3. Տե՛ս Մատթ., Թ, 17։

Բ Ա Ն ԱՊ

1. Հմմտ. Դան., Գ, 50։

2. Նկատի ունի Ղովտի կնոջը (տե՛ս Մենդ., ԺԹ, 26)։ Նարեկացին նրան անվանում է երկյալ բնություն արծան («Ներկեալ բնութիւն ի նոյն արծանի»), այսինքն՝ կաղմված աղից ու բարից, որ անմեղները (Ղովտը և նրա դուստրերը) և մեղավորները (Սողոմ-Գոմորի բնակիչները) միջև է կանգնած («Ոչ իսկսպէս ընդ անպարտսն եւ ոչ եամայն ընդ պատժաւաւսն»)։

3. Հմմտ. Նլը, ԺԳ, 21—22. ԺԵ, 8։ Տ. 13-ում Մատյանի Բուննոս Այրեսի տպագիրը գլխաւորապէս հոգնակի ձևի փոխ բառն ունի եզակի՝ ըզկարկառ («Նարեկ. Մատեան ողբերգութեան», էջ 159)։ Հավանաբար վրիպակ է, առաջացած տպագրական ճանապարհով. մյուս տպագիրները և մեր օգտագործած ձեռագրերը չեն տալիս այդ տարբերակը։

4. Հմմտ. Նլը, ԺԵ, 6։

5. Հմմտ. Յեսու, Գ, 15—16։

6. Հմմտ. Յեսու, 2, 20:

7. Հմմտ. Դ թագ., Բ, 21:

8. Հմմտ. Ելք, Ժն, 23—25:

9. Հմմտ. Ելք, Դ, 9:

10. Ինչպես Դ. Ավետիքյանն է նկատել, նկարագրիլ կրաւորաձև անորոշ ղերրայն ալտեղ հանդես է գալիս ներդործական ունի նշանակութամբ, հետևապես պետք է լինեն նկարագրել: Սակայն ոչ մի ձեռագիր կամ տպագիր այս վերջին ձևը չի տալիս: Նկարագրիլ ղերրայնաձևը, ըստ Ավետիքյանի ենթադրության, «թերևս ի գրչաց մտնայ է փոխանակ ղենելոյ նկարագրել» («Նարեկելութ», էջ 322, ձևթ. 7): Որքան էլ հիշտ լինի այդ ենթադրությունը, սակայն, ընդգրկում թողնում ենք նկարագրիլ ձեռագրական միակ ընթերցվածը:

11. Հմմտ. Ելք, Դ, 4:

12. Միայն Բուենոս Այրեսի տպագիրը հրաշից բառի փխ ունի հրաշալից («Նարեկ. Մատենան ռդերդրութեան», էջ 159): Մյուս տպագիրները և մեր շտապործած ձեռագրերից ոչ մեկը չունեն այդ ընթերցվածը. հավանաբար տպագրական վրիպակ է:

13. Հմմտ. Ելք, Դ, 6—7:

14. Տե՛ս Յոր, ԺԲ, 20:

15. Հմմտ. Յոր, Բ, 6:

16. Հմմտ. Իմաստ., ԺԴ, 3:

17. Հմմտ. Սաղմ., ԸԴ, 32:

18. Ակատ—մակույլ, նավակ: Փոխառված է հունարենից (առ՛ս Նարեկելութ, էջ 324—325, ձևթ. 20): Հայ մատենագրության մեջ դործածել է միայն Նարեկացին:

19. Հմմտ. Ա. Կորնթ., Ժն, 42:

20. Նարեկելութ—ում Դ. Ավետիքյանի օգտագործած գրչագրերից մեկն ունեցել է մահու փխ մահացու բառի («Նարեկելութ», էջ 325, ձևթ. 21): Տպագիրները և մեր զրչագրերը չեն տալիս այդ ընթերցվածը:

21. Թերևս Նարեկացին նկատի է ունեցել Ամովս, Դ, 13-ում արարչի մասին ասվածը՝ «... առնէ առաւօտ և մէջք, լայց ստեղծել է զարմանալի զեղեցիկ մի պատկեր. «Որ միայն հեճուս, անկանես անհետ սրունստի / Հնարագիտութեան՝ մէջ եւ առաւօտ» (տ. 92—93), այսինքն՝ զու, որ հնարագիտությամբ և անհաւ արվեստով հինում ու գործում ևս մեզն ու առավտը: Մեզը և առավտն այստեղ հիշեցնում են ժողովրդական հեքիաթի սև ու սպիտակ կծիկները. իսկ սև կծիկով ուստայնանիլ հինելն ու գործելը խորհրդանշում է զիշերը (մեզը), սպիտակ կծիկով՝ առավտը (ցերեկը):

22. Տե՛ս Յոր, Բ, 10:

23. Հմմտ. Ես., ԾԴ, 4:

24. Հմմտ. Հռովմ., Ե, 17—18:

ԲԱՆ ԿՐ

1. Հմմտ. Մատթ., ԺԱ, 17:

2. Տե՛ս Ամրակ., Դ, 4: Սաղմ., ԸԴ, 11: Զաք., Ա, 21:

3. Տե՛ս Ես., ԼԴ, 14. ԿԶ, 24:

4. Բահաղ (Բահայ)—փյունիկյան կուրք, որի պաշտամունքը կատարել են նաև հրայեցիները Սամարիայում: Ս. Գրքում հիշատակվում է նաև Բէլզղեբուղ կամ Զանճիկ աստուած Ակկա-րոնի անուններով (տե՛ս ՄԱ. զլխի 8-րդ ձևթ.): Նրա հետ նույնանում է բարեկական Բելը, ձևսլեցայ ի տալն Բահաղու—այսինքն՝ տարվել է մարմնական ակտերով, աշխարհիկ խախ-ճանքներով (Հմմտ. Նարեկելութ, էջ 326, ձևթ. 6):

5. Տե՛ս Դ Բագ., ԺԲ, 21: Խոսքը նշի՜ր մարգարեի մասին է: Մատյանի ձեռագրերը չունեն այս ընթերցվածը:

6. Մատյանի բոլոր հրատարակությունները, բացի Պ₃-ից, Պոլսի 1782 և 1789 թթ. և Բուենոս Այրեսի տպագրիչներից, արժեքավոր ընթերցվածի փխ ունեն արժեքավոր: Ձեռագրերի մեծագույն մասը ևս տալիս է այս վերջին շառը (տե՛ս սուղի տարբերակները): Նախընտրում ենք արժեքավոր ընթերցվածը, քանի որ, ինչպես հաջորդ տողերն են ցույց տալիս, բնագրում խոսքը ոչ թե օրինակի, այլ Մովսեսի Օրենքի մասին է: Այն հիշվում է ի թիվս մարգարեների գրքերի, առաքելական մատյանների, այսինքն՝ ավետարանների ու առաքյալներին վերագրվող գրքերի («Կորնթուսական», «Մատթեոսյան Յովհաննու» և այլն): Նախապատվությունը տվել ենք արժեքավոր ընթերցվածին՝ նկատի ունենալով նաև այն, որ արժեքավոր բառը կա մի քանի տող հետո (տ. 55):

7. Հմմտ. Առակք, է. 3:

8. Միայն Բուենոս Այրեսի տպագրիչն ունի կտակաւ («նարեկ. Մատեան ողորդագրութեան», էջ 163), որը հավանաբար տպագրական վրիպակ է. մյուս բոլոր տպագրիչներն ու մեր օգտագործած ձեռագրերը տալիս են կտակաւն:

9. Տե՛ս Մատթ., ԻԷ, 52:

10. Հմմտ. Ղուկ., ԺԶ, 28:

11. Հմմտ. Յոր, ԽԱ, 15: Տ. 54-ում մի շարք ձեռագրեր և բոլոր տպագրիչները, բացի Պ₁ և Պոլսի 1782 և 1789 թթ. հրատարակություններից, անընդուն բառի փխ տալիս են անսաս: Երկու բառն էլ ունեն միևնույն իմաստները՝ «անշարժ, հանդարտ, անխռով, պղծի, խստասիրտ, կարծր» (տե՛ս «Նոր բառգիրք հայկազեան լեզուի», Ա, էջ 148): Անուստ բառը հայ մատենագրության մեջ հայտնի է գործածության հզակի դեպքերով. բացի մեկ հետաքրքրող տողից, այն հանդիպում է զարձյալ նարեկացու մոտ, նրա Առաքյալների ներդրումում, իսկ մեկ անգամ էլ Կյուրեղ երուսաղեմացու «Խոշումն ընծայութեան» երկի թարգմանության մեջ՝ անոշտ գրությամբ (տե՛ս նույն տեղում, էջ 217): Ընդհանրապես, անընդուն բառը գործածության անհամեմատ ավելի շատ օրինակներ է տալիս (նույն տեղում, էջ 148), ընդ որում հանդես է գալիս նաև Մատյանի ՂԲ զվխի Ժ հատվածում («... իսկ զանընդոստն կակղացուցես՝ զարթնուլ և զգաստ լինել...»): Տ. 53—54-ի աղբյուրը, որը Մատյանի ոչ մի հրատարակության մեջ, նաև Հ. Նալչանի ու Գ. Ավետիսյանի մեկնություններում, նկատված չէ, ինչպես նշել ենք, Հորի գրքի ԽԱ, 15 տունն է, որանդ անընդուն կամ անուստ բառերը թեև բացակայում են, բայց նրանց իմաստն արտահայտված է անշարժ համահիշտով՝ «... իրեւ զսալ զարրնաց անշարժ»:

Մենք հակված ենք այն մտքին, որ նարեկացու տողում բնագրային նախնական ու ճիշտ ընթերցվածը եղել է անընդուն բառը, որի ընդ բաղադրիչը Մատյանի հետագա գրիչը կարող էր պարզապես անզգուշորեն զանց առնել, իսկ այդպես առաջացած անուստ ընթերցվածն անցնել ձեռագրից-ձեռագրի: Դրա պահանջված ամենավաղ վկայությունը տալիս է մեր Ա գրչագիրը: Չնայած որ այն պատկանել է Ներսես Լամբրոնացուն, բայց վերջինս Ժողովուրդի գրքի իր մեկնության մեջ, գրեթե նույնությամբ մեջ բերելով նարեկացու տողը, հակառակ իր իսկ ձեռագրի, դնում է ոչ թե անուստ ընթերցվածը, այլ անընդուն. այսպես՝ «Մնաց իրեւ զսալ զարրնոց անընդոստ» (օրինակը տե՛ս «Նոր բառգիրք հայկազեան լեզուի», Ա, էջ 148): Ուրեմն Լամբրոնացին այդ պարագայում հետևել է մի այլ գրչագրի՝ իր կարծիքով ավելի ճիշտ ընթերցվածին: Մենք ևս բնագրում դնում ենք Լամբրոնացու և Պ₁—3 տպագրիչների նախընտրած անընդուն ընթերցվածը, ինչպես ունի մեր օգտագործած ձեռագրերի մեծագույն մասը:

12. Տե՛ս Դ զվխի 3-րդ ծնթ.:

Բ Ա Ն ԿՆ

1. Որոշ ձեռագրեր վերնագրի դիմաց գլխի համար ունեն նշումներ՝ «Վասն գերեզմանին է հառա» (Բ, էջ 77ր), «Էրեղեզմանին» (Տ, էջ 71ա), «Է գերեզման մահու» (Տ, էջ 182ա)։

2. Անտոնիկ (Հելլադա) դավառն իր մայրաքաղաք Աթենքով անտիկ աշխարհում հուշակված էր որքան իմաստություն ու բաղաբաղան օրենքներով, նույնքան էլ իր բնակիչներին ամբարտաժանությամբ ու անպատկաստությամբ։ Անտոնիկցին ծայրահեղորեն ներհակ այդ երկու կողմերի կրողն էր Ինչպես Հ. Նալյանն է գրել. «... անտիկեցիք որքան բարեբասար էին խելօք և իմաստությունամբ, այնքան վատթարագոյնք էին հպարտութեամբ» («Գիրք մեկնութեան», էջ 473)։ Նարեկացին իրեն, ահա, անտիկեցի է համարում ըստ վատթարութեան, այլ ոչ ըստ բարեբաստությունից։ Մատյանի միջնադարյան մեկնիչը բանաստեղծի ըստ վատթարութեան» կապակցության իմաստը կապում է Անտոնիկ դավառի անբարեբար հողի հետ. «Անտիկ է Ելլադա է, որ գտաւ է իմաստասիրացն Երկիրն սողո՞ւրի և անպտուղ է, որ վատթար է... Եւ ես,—բացատրում է մեկնիչը՝ Նարեկացու տողը.— ըստ անպտուղութեանն են անտիկեցի և ոչ [ըստ] իմաստութեան» (ձեռ. 5650, էջ 405ր)։

3. Մի՛ մերժեցի ստորոգյալն այստեղ կրկնվում է. այն կա նաև տ. 55-ում։ Բն՝ մեկ և թե՛ մյուս տողում կրկնվող բառի համար ձեռագրերը մի այլ ընթերցված չեն տալիս։ Բերեա նրանցից մեկը գրչական վրիպակ է։

4. ... Ի քիւս հազարաց—ըստ դրաբարյան ընդունված համաձայնության, ինչպես նկատել է Գ. Ավետիքյանը («Նարեկիւմ», էջ 133, ծնթ. 10), պետք է լիներ Ի քիւս հազարս, բայց բանաստեղծը, երևի բանավոր հայերենի ազդեցությամբ, Ի քիւս նախգիրով հոգնակի հայցականի հետ ետադաս թվական լրացումը գործածել է սեռական հոլովով (հազարաց)։ Նարեկացուն հատուկ քերականական այդ յուրահատկությունն արտահայտվել է նաև Մատյանի այլ գլուխներում. օրինակ՝ «ուրի միոյ ամաւ» (ՅԸ, 19), որտեղ ուրի միոյ նախադաս լրացումները գրված են դարձյալ սեռական և ոչ լին լրացյալի (ամաւ) պահանջած գործիական հոլովով։

5. Տ. 90—92-ին բավական նման են ՂԴ գլխի 9—10-րդ տողերը.

Որում կրկնի ծունը երկրպագութեան ամենայն եղևոց՝
երկնաւորաց եւ երկաւորաց եւ սաղաւարմետականաց։

6. Բացի Բուենոս Այրեսի հրատարակությունից, բոլոր տպագիրները և ձեռագրերի մեծագույն մասը կասեցայ բառի փխ ունեն կամեցայ։ Սակայն վերջինս իր իմաստով չի ներգաշնակվում տողի լիայ և կործանեցայ բայերին, որոնց միջև ընկած է Գ հատվածի 94—100-րդ տողերից յուրաքանչյուրում իրար հաջորդող բառերը բանաստեղծի հոգու վայրէջքն են արտահայտում միևնույն տրամադրության աստիճանավորումներով. այդ անցումը գրսեղովում է միմյանց հարեանող այնպիսի բառերով, որոնք կա՛մ համանիշներ են, կա՛մ, տարիմաստ լինելով հանդերձ, իրար հետ միավորվում են բանաստեղծի ինքնահոգար կորստի, զրկանքի ու անկման արտահայտությամբ, ընդ որում յուրաքանչյուր տողում գործողություն-զաղափարը հետզհետե սաստկանում է, և տողի վերջին բայը կարծես առաջինի ուժգնացում-զարգացումն է։ Մեկ հետաքրքրող տողում միայն (տ. 96), ինչպես ասացինք, կամեցայ բայը չի ներգաշնակվում իրեն հարեան բառերին։ Այդ բանը նկատելով՝ Մատյանի Բուենոս Այրեսի հրատարակության մեջ Գ. Խաչատուրյանը, հավանաբար առանց ձեռագրական հիմքի, այն ուղղել է կարկամեցայ, բայց իր կողմից ավելացրած կա՛ր սկզբնավանդը բնագրում գրել է այլ տառատեսակով («Նարեկ. Մատեան ողբերգութեան», էջ 166)։ Մեկ հայտնի ոչ մի ձեռագիր չի տալիս կարկամեցայ, հետևաբար Խաչատուրյանի ուղղումը բնագիր տանել չենք կարող։ Բարե-

բախտարար մեր ձեռագրերից հինգն ունեն կասեցայ (ԿՕՐ ձեռագրերն՝ ուղղակի, իսկ Ե՛ գրչագրերը նախապես գրել են կամեցայ, ապա արագրել կասեցայ. տե՛ս տողատակը): Այդ ձեռագրերը գոչության ժամանակով պատկանում են XIII—XV դարերին: Կասիմ բաղն իր մի իմաստով լեանիմ բայի համանիշն է (տե՛ս «Նոր բառգիրք հայկազան լեզուի», Ա, էջ 1059): Այդ ընթերցվածն են նախընտրում բնագրում ոչ միայն նրա համար, որ իմաստով այն համաձայնում է տողին, այլև որովհետև կամեցայ արբերվեցվածն այդտեղ դիտում ենք իրեն գրչական ձևնապարհով առաջացած մի աղճատում, որը Մատյանի ձեռագրերի մեծագույն մասում դուրս է վանել բնագրի կասեցայ ընթերցվածը. թե՛ երկաթագրում և թե՛ բոլորգրում և և մ տառերի շփոթության պատճառով, մեր կարծիքով, բնագրային կասեցայ բառը գրիչներից հեշտովամբ կարող էր ընկալվել ու ընթերինակվել իրեն կամեցայ:

7. Մարմնոյ Բոյ հալոտղեալ—հալոտղեալ բայի մարմնոյ լրացման Բոյ դերանուն—լրացումը գրված է սեռական հոլովով, մինչդեռ պետք է լիներ տրականաձև՝ Բոււմ, որ ոչ մի ձեռագիր և տպագիր չի տալիս:

8. Տպագիրների մեծ մասը, սկսած ՊԶ-ից մինչև Գ. Ավետիքյանի «Նարեկելուծ»-ի բնագիրը ներառյալ, զի բառի վրա ունի զիւ, որը, թէրևս, տպագրական ճանապարհով առաջացած վրիպակ է. մեր օգտագործած բոլոր ձեռագրերը տալիս են զի: Այսպես են ունեցել նաև Գ. Ավետիքյանի Անորի տակ եղած գրչագրերը («Նարեկելուծ», էջ 334, մնթ. 14): Ըստ երևույթին այդ հանգամանքը հաշվի առնելով՝ Մատյանի 1840 թ. վենետիկյան հրատարակությունը ձեռագրերով չվկայված զիւ ընթերցվածն ուղղել է զի. ինչպես ունեցել է և Պ. տպագիրը:

Բ Ա Ն ԿԶ

1. Գլխի բովանդակության համար ձեռագրերից երկուսն ունեն լուսանցային նշումներ՝ «Ողբվարի» (Տ, էջ 72ա), «Նետաձգութիւն յերեսս դիւին նեախը շարշարանացն Քրիստոսի» (Տ, էջ 188ա), «Մենամարտութիւն ընդ Բելիարայ շարշարանօքն Քրիստոսի» (նույն տեղում, էջ 187բ—188ա):

2. Հմտ. Սաղմ, ԼԹ, 3: Ձեռագրերի մեծ մասը տ. 16—17-ի «Երկուցեալ / Ի վիմին Խսկ հաստատութեան» դարձվածն ունի այսպիսի տրոհումով՝ «Երկուցեալ ի վիմէն (կամ՝ վիմին): Խսկ հաստատութիւն» (APWaxbedgmoq և այլն), այսինքն՝ ի վիմին ներգոյականից անջատում է խսկ հաստատութիւն բառերը՝ վերջիններս առնելով ունեալ ի Պաղոսէ կապակցության հետ: Ըստ այդմ բնագիրն ընկալվում է այսպես՝ «Երկնչելով վիմից» կամ «Երկնչելով վիմի վրա» («Երկուցեալ ի վիմէն» կամ «Ի վիմին»): Բխկ հաստատություն սովորելով Պողոսից» («Խսկ հաստատութիւն ունեալ ի Պաղոսէ»): Սխալը հետևանք է այն բանի, որ չի դիտակցվել, որ հաստատութեան սեռականը նախորդ վիմին գոյականի նտադաս որոշիչ լրացումն է, և իսկ-ը ոչ թե շաղկապ է, այլ եղանակավորող բառ, որը սաստկացնում է ի վիմին հաստատութեան բառակապակցության իմաստը (շնույնիսկ հաստատուն վիմի վրա): Ուրիմն ամբողջ կապակցությունը պետք է հասկանալ ոչ թե այսպես՝ «Երկնչելով վիմից (կամ՝ վիմի վրա): Խսկ հաստատություն սովորելով Պողոսից», այլ այսպես՝ «Հաստատուն վիմի վրա անգամ երկնչելով, Պողոսից սովորելով...»:

3. ՏԿ՝ս Ա. Կորնթ., Ժ, 12:

4. Սահմանողի այժմ կահեմի իրաւադատի—ըստ Մատյանի միջնադարյան մեկնության, նարեկացին նկատի ունի իրեն և իր երկը. «... և ինձ՝ սահմանողիս զայս կանոնս մեղանացն նմանեցէ» (ձեռ. 5650, էջ 406բ): Սակայն համեստությունը թույլ չէր տա, որ նարեկացին իր

երկն անվաներ «կանոն իրաւագատ»։ Ինչպես Դ. Ավետիքյանն է նկատել, բանաստեղծն ակնարկում է Սողոմոնին, որը զրկել է այդ իրավագատ գաւոնը («Նարեկութ», էջ 339, ձեթ. 4)։ Իսկ իրեն նարեկացին հիշում է թիչ հետո, տ. 25-ում, նրազնելով, որ իր մեջքերած պատգամները խոշ փորագրված մի անեղծ հուշարձան դառնան և ազազակեն իր եղիկի ու մահկանացու անձի փոխարեն։

5. Միայն Դ. Ավետիքյանի «Նարեկութ»-ի երկրորդ հրատարակության բնագիրն ունի եղակի՝ գրութեան. որը տպագրական վրիպակ է. Մատյանի միուս տպագիրները (նաև «Նարեկութ»-ի առաջին՝ 1801 թ. հրատարակությունը), ինչպես և բոլոր ձեռագրերն ունեն գրութեանց։ Ավետիքյանը ևս գլխի մեկնության բաժնում բառը վկայակոչում է վերջին՝ հիշատակով («Նարեկութ», էջ 339, ձեթ. 5)։

6. ... անձնոնս տաշնալիս—աշտեղ, ինչպես Ավետիքյանն է նկատել, անձնոնսա բառն ունի «անդամանեի», «անհարկն» կամ «սոստիկ» նշանակությունները, իսկ տ. 21-ի «յանձնոնսն քաւճուրեկէ» կապակցության մէջ՝ «գերազանց», «վսեմ» կամ «անհասանելի»։

7. Հմմտ. Սաղմ., Ժնթ., 10. Ժէ., 29։

8. Հմմտ. Ղուկ., ԻԲ, 44 (տե՛ս ՀԼ գլխի 1-ին ձեթ.)։

9. Հայնոյութեանն համբերութիւն յաստածամարտիցն—տղթում կա քերականական անկանոնություն. հատկացուցիչը (աստածամարտիցն), աստանալով իր լրացյալի (հայնոյութեանն) նախդիրը, հեռացել է նրանից և բնկել համբերութիւն ենթակայից հետո, որին կապված չէ շարահյուսորեն։ Տողի միտքը, բայտ Ավետիքյանի, այս է՝ «աստվածամարտների (կամ՝ աստվածամարտ հրեաներից եկողը) հայտնության հանդեպ փրկչի համբերությունը» (Հմմտ. «Նարեկութ», էջ 340, ձեթ. 16)։ Հետևելով Ավետիքյանին՝ Թ. Գուշակյանը, տողի բովանդակությունն ավելի որոշակի դարձնելու համար, իր թարգմանության մեջ ավելացրել է հրեից և փրկչին բառերը («Նարեկ աղթամատյանս ու Գրիգորի Նարեկացի», էջ 217)։

10. Միայն Բուենոս Այրեսի տպագիրը գլխովն ձգճով բառերն ունի այսպես՝ ձոքճոյն գլխով, ալսինքն՝ եռեռոցը դասավորությամբ և հակառակ հոլովաձեերով։ Դա, հավանաբար, տպագրական վրիպակ է։ Մեր օգտագործած ոչ մի ձեռագիր այսպես չունի (և գրագիրն ունի գլխով, իսկ «-ն» գլխով, ինչպես Մատյանի Պ₁₋₃ տպագիրները)։

11. Մեր օգտագործած ձեռագրերի մեծ մասը ծախող բառի փխ ունի խածով, որին հետևել են Մատյանի գրքի բոլոր հրատարակությունները Պ₃ տպագրից սկսած։ Բնագրում նախընտրել ենք ծախող ընթերցվածը (այսպես են տալիս նաև ամենավաղ՝ Պ₁₋₃ տպագիրները), որը համեմատաբար սակավաթիվ դրագրեր (թվով 13, որոնցից երկուսը՝ սրբագրումով) ունեն։ Նարեկացին երկու տող հետո դործածել է խածմունս բառը (տ. 135), որի հետագարձ աղղեցություն մը էլ, թերևս, ծախող բառը դրություն ընթացքում կարող էր փոխվել-դառնալ խածող։ Հաղիվ թի բանաստեղծն իրար այդքան մոտ տողերում կիրառել նույնարմատ խածող և խածմունս բառերը. անկասկած դրանցից մեկնումեկը (մեր կարծիքով՝ առաջինը) դրական վրիպակ է։ Տ. 133-ում ծախող ընթերցվածն ենք ընդգրային համարում՝ ելնելով «ժանիք ծախող» և ՀԲ գլխի տ. 128-ի «ժախիկ ատամամբքն» կապակցությունների հարադասությունից։

12. Ակնարկում է վաղ քրիստոնեության շրջանում և միջնադարում տարածված այն կարծիքը, թի Քրիստոսի ծնունդից 1000 տարի հետո արձակվելու է նեղը, և վրա է հասնելու աշխարհի վախճանը (տե՛ս Յայտ., Ի, 2—10)։ Եթե, ասում է Նարեկացին, հաղարամյա փոքր կապանքների քանդումով բերկրի սատանան, ապա հավիտենական տանջարանի մեջ, վերջին շրջաններով նորից սանձված (սկսելով վերստին) և անդերձ տագնապով բռնված, թող դողա։ Տ. 159-ում Մատյանի բոլոր տպագիրները, բացի Պ₂₋₃-ից և Կ. Պոլսի 1782 և 1789 թթ. հրատարակություններից, կարկեալ բառի փխ ունեն կրկնելով։ Այս վերջին ընթերցվածը հանդիպում է մի քանի ձեռագրերում միայն և նարեկացիական տողի ընդհանուր կապակցության մեջ վերադառն

համանիշ րառի կողքին րացարձակապես ավելորդ է: Դժվար չէ նկատել, որ բնագրի կարկնալ ընթերցվածը, իբրև տվելի սակավ գործածվող բառ, հավանաբար վերստին մակրայի ազդեցությունից, որով գրիչներն սխալմամբ բնկալել-գրել են կրկնալ: Ձեռագրերից հետո, դեռևս Մատյանի Պ₁ տպագրում ևս տեղ գտած այդ սխալը Պ₂-ում նշանավոր բանաստեղծ ու գիտնական Պաղտատար Պպիրն ուղղել է կարկնալ, բայց այս ճշտումը զարմանալիորեն հաշվի չի առնվել Պ₄-ում, անգամ վերջինիս զիսավոր տարբերությունների ցանկում, զոնե իբրև այլընթերցված, չի բերված կարկնալ բառը: Այդպիսով, կրկնալ սխալ ընթերցվածն այդուհետև ևս աննկատ է մնացել ու պահպանվել Մատյանի մինչև այժմ եղած գրքին բոլոր հրատարակություններում:

Բ Ա Ն . Է:

1. Ասելով, թե Քրիստոսի ճշմարիտ խոսքն ավելի իրեն՝ բանաստեղծին է դատապարտում, քան չարիքի սկզբնահայր սատանային՝ Նարեկացին, ինչպես Գ. Ավետիքյանն է նշել («Նարեկում», էջ 343, մեթ. 1), անշուշտ, այն կարծիքին չէ, թե մարդն ավելի մեղապան է, քան սատանան: Բանաստեղծը սույն զիսում դնում է մարդու բարոյական պարտավորվածության ու երախտագիտության հարցը. «Իսկ ևս զերախտիսն աստուծոյ չբի» (տ. 30),—ասում է նա, մինչդեռ պարտավոր էր վարձանասույց լինել նրան, որն իր մեջ «զորովանդակն հենդ աստուծոթեամբ» (տ. 11): Իսկ «որում շատ տուա՝ շատ խնդրեսցի ի նմանէ» (Ղուկ., ԺԲ, 48): Ուրեմն ինքը պարտավանդ և ուխտամոռաց մի այր է, «միշտ խրատեալ» (տ. 51), բայց «ոչ ինչ խրատեցեալ» (տ. 53):

2. Հմմտ. Փիլիպ., Գ, 21:

3. Կերպին իսկուրեան...—նկատի ունի Հայր աստծու անձի պատկերը (տե՛ս «Նարեկում», էջ 343, մեթ. 2, էջ 390, մեթ. 20):

4. Հմմտ. Փիլիպ., Բ, 6—7:

5. Հմմտ. Յովէլ, Բ, 28: Գործք, Բ, 17—18:

6. Միայն Ավետիքյանի «Նարեկում»-ի քննադիրը և Զմյուռնիայի 1843 թ. հրատարակությունը չունեն տողասկզբի և շաղկապը («Նարեկում», էջ 342, Վ. Գրիգորի Նարեկայ վանից վանականի Ողբերգություն», Զմյուռնիա, 1843, էջ 195): Այդ բացթողումը պայմանավորված չէ Մատյանի որևէ ձեռագրով. առաջացել է տպագրական ճանապարհով:

7. Տպագրերից մեկ-երկուսը (Պ₂, 1736 թ. հրատ.) բառն ունեն եզակի թվով՝ տոռամբ, որ, թերևս, տպագրական վրիպակ է: Առհասարակ բոլոր ձևագրերը և տպագրերը տալիս են հոգնակի թվով՝ տոռամբ: Բունենու Այրեսի հրատարակության գրաբար բնագրում թեև բառը եզակի է, բայց թարգմանված է հոգնակի՝ «չլաննիրով» («Նարեկ. Մատեան ողբերգութեան», էջ 171):

8. Այս մահու ի յարեանց գնդից—այս տողի յարեանց ընթերցվածի փխ միայն Տ ձևագիրը սրբագրումով տալիս է յարեաց, իսկ ՄՕ գրչագրերը և ա -ն՝ սրբագրումով ունեն յառանց (Տ ա օրինակները նախապես գրել են յարեանց): Այս ընթերցվածներից յարեանց-ը տողի հյուսվածքում բոլորովին չի իմաստավորվում. անիմաստ կլիներ ասել, թե՝ «այրերի (տղամարդկանց) գնդից մահու (մահապարտ) այր հմ»։ դա ոչ միայն միևնույն բառի աննպատակ կրկնություն է, այլև րացարձակապես զուրկ է փոխաբերական-բանաստեղծական արժեքից: Հետևաբար, յարեանց ընթերցվածը ոչ մի կերպ չի կարելի համարել քննադային: Իդուր չէ, որ յարեանց-ը սոսկ երեք գրչագրում է երևան գալիս և Մատյանի ոչ մի տպագրում տեղ չի գտել:

Արդ, մյուս երկու ընթերցվածներից (յարեանց, յարեաց) ո՞րն է բնագրայինը, ինչպես տեսանք, մեր օգտագործած ձևագրերից միայն Տ -ն է տալիս յարեաց ընթերցվածը, այն էլ

նախապես զրաժ յաբեանց բառը սրբազրեկով նրա գրիչը ինչ-որ զրազրի՝ հետևելով է կատարել իր սրբազրումը, թե՛ առանց որևէ ձեռագրական հիմքի.—գովար է ասել. բայց այդ ընթերցվածը. Պշ-ից սկսած, մուտք է գործել որոշ տպագիրներ (Պոլսի 1736, 1755, 1763, 1782, 1789 թթ. տպագիրներ, վենետիկի 1840 թ. հրատարակություն և սրանից ծագող հետագա տպագիրներ, Բուենոս Այրեսի հրատարակություն), իսկ յաբեանց ընթերցվածն ունեն Պ₄-ը, Պ₄-ը և վերջինիս բոլոր արտատպությունները, ինչպես նաև Կ. Ավետիսյանի «Նարեկություն»-ի բնագիրը և Հմայունիայի 1843 թ. հրատարակությունը:

Ո՞րն է նրանցից բուն նարեկացիականը. այդ հարցին փորձել է պատասխանել Կ. Ավետիսյանը: Իր «Նարեկություն»-ի ընագրում Պ₄ տպագրի հանդիմամբ զննելով յաբեանց ընթերցվածը՝ նա տողին տալիս է այս բացատրությունը. «Ի զննել կամ ի ժողովոյ արինասնդաց՝ ես եմ այլ մահու, այսինքն՝ մահապարտ» (Նարեկություն, էջ 344, ծնթ. 7): Սակայն այդ նույն ծանոթագրության մեջ Ավետիսյանը վատահին ու հիշար համարում է յաբեանց ընթերցվածը. «Բայց լայլ օրինակ ասի՝ ի յաբեանց զննելից. և առաւել պատշաճ թոյի կարգի բանին. որպէս թէ ի զննել առարինեաց կամ բաջաց՝ ես միայն եմ մահապարտ»,—ավելացնում է նա: Ի զննել, նշենք, որ բոտ Ավետիսյանի այդ երկու տարբեր բացատրությունների էլ Մատյանի հետագա թարգմանիչներն աշխարհարարի են վերածել տողը. Մ. Գուշուկյանը և Կ. Խաչատուրյանը թարգմանել են՝ «մահապարտ մեմ մարդասպաններու գունդին» («Աշխարհարար նարեկ», էջ 329) կամ «Մահապարտ մըն եմ՝ մարդասպաններու գունդին պատկանող» (Նարեկ. Մատենի ողբերգություններ, էջ 171), իսկ Բ. Գուշուկյանն ու Մ. Խերանյանը՝ «բաշերու գունդին մեջ մահապարտ» (Նարեկի աղոթամատյան ս. Գրիգոր Նարեկացի, էջ 221) կամ «Բաշերի գնդում մահապարտ եմ մի» («Գրիգոր Նարեկացի, Մատյան ողբերգություններ», էջ 291): Ուրեմն, Գուշուկյանն ու Խաչատուրյանը նկատի են ունեցել յաբեանց ընթերցվածը, այսինքն՝ արիւն բառի հոգնակի բացատրանը (չնայած դրաբար ընագրում, իր թարգմանությունները հակառակ, Խաչատուրյանը զրկել է յաբեանց ընթերցվածը), իսկ Գուշուկյանն ու Խերանյանը՝ յաբեանց-ը, այսինքն՝ արի բառի հոգնակի բացատրանը:

Կարծում ենք, որ երկու ընթերցվածներից ընագրայինը յաբեանց բառն է: Հայ մատենագրության մեջ արիւն բառն ունեցել է նաև սուպանությունն կամ սկոտորածն նշանակությունը՝ իրեն հարակից բառերի հետ ձևոր բերելով իմաստային տարբեր նրբերանգներ (տե՛ս Նոր բառգիրք հայկազեան լիզուի, Ա, էջ 358). օրինակ՝ Սիրաբի զրբի հնազույն թարգմանության մեջ այդ աբեանց հարադրությունն ունի «արյունաբերու մարդ», «արյունուռտ մարդ» կամ «մարդասպան» նշանակությունը. «Որ զրկէն զնոսա, այլ է արեանց» (Սիրաբ, ԱԱ, 25): Նարեկացու տողում շատ ավելի որոշակի է ասված՝ «Այլս մահու ի յարեանց զնդից», այսինքն՝ սպանողների գնդից լինելով՝ ես ինքս մահապարտ մի այլ եմ: Մատյանի միջնադարյան մեկնությունն ամենահին խմբագրության հնդիմակը ևս ընագրում նկատի է ունեցել յաբեանց ընթերցվածը և մեկնել. «Ի սպանողաց գունդն եմ ես» (ձեռ. 5518, էջ 278ա):

9. Հմմտ. Ես., ԺԿ, 19. ԺԿ, 22—23: Երեմ., Ի, 4—6:

ԲԱՆ ՆԶ

1. Հմմտ. Ծննդ., Բ, 10:

2. Նարեկացին 5-րդ տողի առաջը (ճշուդիք) բառի և այս տողի նույնահունչ առ ԽԶ (աչերերի մեջ) կապակցության միջոցով ստեղծել է բառախաղ:

3. Հմմտ. Երեմ., Բ, 1:

4. Հմմտ. Յոր, Կ, 3: Երեմ., Ի, 14:

5. Միայն ՊԼ-ը և նրա արտատպությունները, ինչպես նաև Գ. Ավետիքյանի «Նարեկյութեան»-ի բնագիրն ունեն նկատ, որը, հավանաբար, տպագրական ճանապարհով է առաջացել, մեր ձեռագրերը չեն տալիս այդ տարբերակները: Ավետիքյանը նշել է, որ իր օգտագործած շորս Անուագրերը և հին լուծումներ իր օրինակը բոլորն էլ տալիս են նկատալ (սնարեկյութեան, էջ 348, մեթ. 4): Վենետիկի 1840 թ. հրատարակությունը վերականգնել է հիշատակները՝ նկատալ, որին և հետևել է հետագա տպագիրների մեծ մասը:

6. Հմմտ. Առակք, 2, 7—8: 8. 31—32-ը աղերսվում են, մանավանդ, հպուրի և մրջյունի մասին ժողովրդական առակի հետ:

7. Հմմտ. Մատթ., Ե, 25:

8. Հմմտ. Ելք, ԻԳ, 15. ԼԲ, 29:

9. Հմմտ. Յակոբ, Ե, 7:

10. Հմմտ. Մատթ., ԻԵ, 3—10:

11. Տե՛ս Մնեղ., ԺԲ, 24:

12. Սա երաց զկոնորդն ըմբռնողական—այս տողը, փոքր-ինչ տարբեր, հանդիպում է նաև Նարեկացու Հակոբ Մծրնա հայրապետին նվիրված ներբողյանում, այսպես՝ «... բանայ զկոնորդն ըմբռնողական» (տե՛ս Գրիգոր Նարեկացի, Մատենագրությունը, էջ 446):

13. Տե՛ս Թիւք, ԺԶ, 32:

14. Բանաստեղծը իրեն մեծանշանում է Հովնան մարգարեն, որին, ըստ ավանդության, կույ է տվել կետ ձուկը (հմմտ. Յովն., Ա—Բ):

15. Հմմտ. Դ Թագ., Բ, 23—25: Ինչպես Գ. Ավետիքյանն է նկատել, Ս. Գրքում ավանդված չէ, թե՛ րեբեկոսի մահուկները եղել են քրմերի որդիներ. Նարեկացին ինքն է նրանց քրմորդի կոչում (սնարեկյութեան, էջ 348, մեթ. 11):

16. Հմմտ. Ելք, Ժ, 21:

17. Հմմտ. Եղեկ., ԼԲ, 17—20:

18. Միայն Ավետիքյանի «Նարեկյութեան»-ի բնագիրն ունի եղակի վիճակ՝ սենեակ (էջ 347), որը, հավանաբար, տպագրական վրիպակ է: Մեր ձեռագրերը չեն տալիս այդ տարբերակները:

19. Մատյանի բազմաթիվ հրատարակություններ (XVIII դարի բոլոր տպագիրները և ՊԿ-ի հետագա վերահրատարակությունները), Ավետիքյանի «Նարեկյութեան»-ի բնագիրը և մեր օգտագործած ձեռագրերը, որոնցում չկա զրադիկը զուտոցն ընթերցվածից հետո ունեն մեղաց արիւնակի՛ն բառերը: Դրանց բնագրային լինելու մասին առաջին անգամ իր կասկածն է հայտնել Ավետիքյանը. «Այս շիբ յօրինակս ինչ, և օտար իսկ թուի ի կարգէ բանին...—գրել է նա,—թուի այդ յաւելում, յայլէ՛ եղեալ ի լուսանցան իբրեւ լուծումն, յետոյ ի գրաց ի բուն բանսն մուծեալ» (սնարեկյութեան, էջ 348, մեթ. 16): Ուրեմն, Ավետիքյանը գտնում է, որ մեղաց արիւնակի՛ն բառերը Մատյանին հարադատ չեն, և ենթադրում, որ դրանք, իբրեւ տ. 96-ի սաղաթաւսակ զարշույն զուտոցն կապակցության բացատրություն, հետագա մեկի ձեռքով ավելացվել են լուսանցում և ապա գրիչների կողմից շփոթմամբ մուծվել բնագիր: Անշուշտ, Ավետիքյանն իրավացի է, քանի որ մեղ հայտնի ձեռագրերի ճշգրտ մեծամասնությունը դրանք չունի: Նարեկացու մեծահմուտ մեկնաբանի կարծիքը համարվում է հատկապես մեր մի քանի գրագրերի հետաքրքիր տվյալներով: Դա՛ղ օրինակներում գրիչները բնագրի կարգում զուտոցն ընթերցվածից հետո սեղ են թողել մեղաց արիւնակի՛ն բառերը լրացնելու համար, բայց երեւի նկատելով, որ այլ ձեռագրերում դրանք չկան, և մտածելով, որ Նարեկացիական չեն, Դա՛ղ-ի գրիչները նույն բառերն օրինակել են լուսանցում, իսկ ա-է հրաժարվել է գրել: Հետաքրքիր է, մանավանդ, այն, որ Ե օրինակը մեղաց արիւնակի՛ն բառերի փխ նույն 96-րդ տողի դիմաց, լուսանցում,

ունի մեղաց անսակֆ նշումը, որով թիշ տարրեր, քան իսկ ձեռագրերը՝ նույնպես բացատրել է տառադրական կարգով գործողությունները:

Այս ամենից հետո կարող ենք հետևություն անել, որ, իսկապես, սկզբում ինչ-որ մեկը հիշյալ փոխաբերական կապակցության իմաստը փորձել է մեկնել լուսանցային «մեղաց արի-նակցին» (կամ՝ «մեղաց տեսակը») նշումով՝ և՛ դրա վրա, և՛ տողի համապատասխան կապակցության վերջին՝ զգուցանելու բառի վրա գնելով միևնույն պայմանական նշանը, որպեսզի դիտակցվի, թե ինչին է վերաբերում մեկնաբանական լուսանցագրությունը, բայց, ինչպես դա հաճախ է պատահել, հետագա գրիչներից ոմանք լուսանցագրությունն ընկալել են ոչ իբրև բացատրություն, այլ որպես բնագրից պատահաբար դուրս մնացած աքսոհայտություն և այն մոծել են բնագրի կարգը, այնտեղ, ուր նշանն է եղել, հետևել, որ մեղ հասած ձեռագրերում այդպես են վարվել միայն յոթ, օրինակների գրիչները, բայց այդ սխալը Մատյանի գրեզագրերում, բարեբախտաբար, մեծ տարածում չի ստացել: Ավետիքյանի հիշտ դիտումը նկատի ունենալով՝ Մատյանի 1840 թ. վեներտիկյան հրատարակությունը մեղաց արի-նակցին բառերը, որպես հետագա բնագրից գրություն, բնագրից դուրս է թողել, որին հետևում ենք նաև մենք:

20. Հմմտ. Յովկել, Ա., 4. Բ., 25:

21. Նկատի ունի այն տառ հարվածները, որոնց, Հին կտակարանի ավանդության համաձայն, ենթարկվել են եղբայրտան ու նրա բանակալ փարավոնը, որը Մովսես մարգարեն է նրա ժողովրդին արգելում էր վերադառնալ հայրենիք (Հմմտ. Լը, է—Ժ): և հատվածում նաբեկացու ստեղծած մի բանի պատկեր-հակադրություններ (մահավանդ 94, 96, 98 և 101 տողերում) որոշ չափով հիշեցնում են Ելից գրքի նշված դրվագները:

ԲԱՆ ԿԹ

1. Գրիշ Մարտիրոսը (N ձև.) վերնագրից հետո ավելացրել է իբ՝ անունը կրճատ գրությամբ՝ Մարտիր, իսկ թ՝ ձեռագրի գրիչը լուսանցում, վերնագրի դիմաց, զլիսի բովանդակությունն արտահայտել է հետևյալ նշումով՝ «Ճառ լուի» (էջ 187ա):

2. Բունոս Ալբերտի տպագիրը եղանուրեան բառի փխ ունի եղելուրեան (սնարկ. Մատեան ողբերգություն, էջ 176). մեր օգտագործած ձեռագրերը և մյուս հրատարակությունները չեն տալիս այդ ընթերցվածը. թերև տպագրական ճանադարձով առաջացած տարբերություններ են:

3. Մատյանի բոլոր տպագիրները մարգլիմ բառի փխ ունեն պարգլիմ: Վերջին ընթերցվածը տալիս են սակավթիվ ձեռագրեր միայն: Բառն այդտեղ օգտագործված է մարգլիու, պարգլիու, հստակիլիու, զտվիլիու իմաստով: Գրիչները կարող էին կասկածել մարգլիմ ընթերցվածի, ճշտությանը և դրա փխ տեղ տալ պարգլիմ բառին: Մարգլ արմատը փոխառված է պարսկերենից, որտեղ ունեցել է սարբիլ, մարբիլ, օծիլ՝ նշանակությունները: Արմատի նախնական այդ իմաստները հայերենում պահպանել է մարձել բառը, որը մարձիլ բայի կրկնակն է (սնն Ն. Անառյան, Հայերեն արմատական բառարան, Գ, 1977, էջ 282): Հայ մատենագրության մեջ եթե մարձել բառը օգտագործվել է հատկապես շփիլիու, օծիլիու, նաև՝ սրբիլիու, մարբիլիու իմաստով, ապա մարգլիլ-ը՝ վարձիլիու, կրթիլիու նշանակությամբ: Բայց երկու բայն էլ գրությամբ նախապես, անշուշտ, նույնն են եղել (տե՛ս Վնոր բառգիրք հայկադեան լեզուի, Բ, էջ 224 և 225): Հետևաբար, մարգլիլ բայի կրավորական ձևի (մարգլիմ) համար ամենևին էլ խորթ չի կարող լինել մարբիլիու (պարգլիլիու, հստակիլիու, զտվիլիու) նշանակությունը: Ահա թե ինչու Մատյանի մի բանի տասնյակ ձեռագրեր մեղ հետաքրքրող տողում, սահմանափակ թվով գրչադրերին հակառակ, տալիս են ոչ թե պարգլիմ, այլ մարգլիմ, որն այդ դեպքում չի կարող նշանա-

կել վարժվել, կրթվել, այլ՝ մաքրվել (զոտվել և այլն)։ Ուրեմն, Նարեկացին բառի այդօրինակ զործածությամբ պահել է նրա նախնական այն իմաստը, որը հատկացվել է նրա կրկնակին՝ մաքրելիք բային։

4. Տե՛ս նրեմ., Զ, 29։

5. Բոլոր հին տալագիրները, Պ₁-ը և նրա արտասպասությունները, ինչպես նաև Գ. Ավետիք-յանի «Նարեկություն»-ի բնագիրը մաքրոյն բառի փխ ունեն մաքմնայն, որը մեր օգտագործած ձևագրերից ոչ մեկը չի տալիս։ Ձեռագրական հիշատակներիցվածն իր մեկնության մեջ մատ-նացույց է արել դեռևս Ավետիքյանը («Նարեկություն», էջ 352, ծնթ. 8), որի հիման վրա Մատ-յանի 1840 թ. վեներտիկյան հրատարակությունն ուղղել է մաքրոյն։ Հետագա տալագիրները մեծ մասամբ հետևել են վերջինիս։

6. Միտյն Բուենոս Այրեսի տալագիրը հաբլիս բառի փխ ունի անհաբլիս (Պ₁—3 ունեն հաբ-կաբս՝ ըստ որոշ ձևագրերի)։ Գ. Խաչատուրյանն այդպես էլ թարգմանել է տողը՝ «Ահարկու տանջանքով կրնանք զալիքները մակարեբել», չնայած նախորդ տողում արտահայտել է և հաբ-կալ բառի իմաստը («Մարմինին աղթած», «Նարեկ. Մատենան ողորդութեան», էջ 177)։ Մեր ձևագրերը անհաբլիս ընթերցվածը շեն տալիս. արդյո՞ք այն տալագրական վրիպակ չէ։

Բ Ա Ն Հ

1. Ակնարկում է մեծատն և աղբատ Ղաղարոսի մասին առակը (հմտ. Ղուկ., ԺԶ, 19—26)։

2. Հմտ. Թիւր, Ժե, 32—36։

3. Հմտ. Նյւր, 1Բ, 25—35։

4. Հմտ. Բ Թագ., ԺԱ։

5. Տե՛ս Նզեկ., ԺԳ, 14, 16, 20։

6. Նկատի ունի Պետրոս առաքյալի թնրահավատությունը և ուրացությունը (տե՛ս Մատթ., ԺԳ, 25—30. ԻԶ, 69—74։ Մարկ., ԺԳ, 68—71)։

7. Նկատի ունի Գ Թագ., ԺԳ գլուխը, ուր պատմվում է Հուդայի երկրից Հերոդովաթ թագավորին Բեթևում այցելած մարգարեի մասին։ Վերջինիս Նարեկացին անվանում է ոմն մարգարեի Հովաս՝ ըստ երևույթին հետևելով Նախիանին վերադրվող «Մարգարեից պատմություն» կոչված երկին («Նարեկություն», էջ 355, ծնթ. 7), չնայած բուն աղբյուրում (Գ Թագ., ԺԳ) նրա անունը չի հիշատակվում։ Ինչպես Գ. Ավետիքյանն է նշել, Սուրբ Գրքի մեկնիչների մոտ մարգարեն ներկայացված է նաև այլ անուններով՝ Աղղով (Հովնակոս), Սեմեաս կամ Սամեաս (Տերոտուկյան, Աղմես Ալեքսանդրացի)։ Նարեկացին, այդպիսով, հետևել է Նախիանին։ Ըստ ավանդության, մարգարեն խորվում է բեթևից սուտ մարգարեից և դրա համար պատժվում։ Նրան սպանում է առյուծը։ Մարգարեն, ուրեմն, «մարդկաբեկ» գայթակղվում, խաբվում է (տ. 36) բեթևիցի ծեր մարգարեից, բայց առյուծը նրա մարմինը չի լափում, որը նշան էր այն բանի, ինչպես հանցանքը ներելի է եղել։ Միաժամանակ և՛ պատիժ, և՛ գթութուն, որով և մարգարեի ճակատագիրը, ասում է բանաստեղծը, «մնայ յուրվից անթարգմանելի» (տ. 37). այսինքն՝ շատերի համար մնում է անըմբռնելի (հմտ. ձեռ. 5650, էջ 410—411ա, «Գիրք մեկնութեան», էջ 504—505, «Նարեկություն», էջ 355—356, ծնթ. 7)։

8. Սահմանափակ թվով ձևագրեր տ. 45-ի մխիթարեն դիմալոր բայածին ունեն իրրեքաղաղրյալ ստորոգյալ՝ մխիթար են (տե՛ս տողի տարբերակները), ընդ որում մխիթար ածականի վերջին վանկի վրա շեշտ կամ երկարացման նշան են դրել, որպիսով են բալը շմիսց-

վի նրան և չընկալվի որպես զիմային վերջավորություն, Սակավաթիվ ձևազերեր էլ տ. 46-ի վստահութեան ընթերցվածի փխ ունեն վնասութեան կամ վնասողութիւն (տե՛ս տողի տարբերութեան վաճեները): Ըստ ձևազերական սովորների էլ տպագիրներն ունեն՝ մխիթարեն... վնասութեան (Պ₁₋₂ Պոլսի 1782 և 1789 թթ. հրատարակություններ), կամ՝ մխիթար են ... վնասութեան (Պ₄, սրա վերահրատարակությունները և շնարհելուծ-ի րնագիրը) և կամ՝ մխիթարեն ... վստահութեան (1840 թ. վենետիկյան տպագիրը և սրանից ծագող հետագա հրատարակությունները): Այդ տարբերությունների վրա առաջին անգամ ուշադրություն է դարձրել Գ. Ավետիքյանը՝ նշելով, որ թե՛ մխիթար են (մխիթարեն) ... վնասութեան, թե՛ մխիթարեն ... վստահութեան ընթերցումները բնագրում իմաստավորվում են, և որեւէ մեկին նախընտրություն չի տալիս. առաջին դեպքում հասկացվում է այսպես՝ շիրենց օրինակով մխիթարել են հուսահատվածների վնասությունը (կամ՝ վնաս հուսահատվածներին), իսկ երկրորդ դեպքում՝ շիրենց օրինակով հուսահատվածներին մխիթարում, ներշնչում են վստահություն, երևելով այն հանգամանքից, որ Մատյանի գրչագրերից վնասութեան ընթերցվածն ունեն հատուկ նոտ օրինակներ, որոնց հնությունը XIV դարից այն կողմ գրեթե չի անցնում, բնագրում դնում ենք վստահութեան ընթերցվածը, ինչպես այդ արել է Վենետիկի 1840 թ. տպագիրը՝ հետևելով Ավետիքյանի դիտարկին:

9. Ձևազերի մեծագույն մասն ունի ոչ թե մանասանց զի ստակն, այլ՝ մանասանց զառակն (տե՛ս տողի տարբերվածները), իսկ որոշ ձևազերեր՝ մանասանց զի զառակն: Ըստ այդմ Մատյանի տպագիրներում հանդես են գալիս երկու կարգի ընթերցվածներ՝ մանասանց զի զառակն (Պ₁₋₂) և մանասանց զառակն (Պ₃₋₄ և հետագա բոլոր հրատարակությունները), որոնք երկուսն էլ, մեր կարծիքով, բնագրային լինել չեն կարող: Տողի ձևազերական տարբերություններին հետևելով՝ դժվար չէ նկատել, որ բնագրի նախնական պատկերը եղել է մանասանց զի զառակն, որի զի շաղկապի ձախնավորը որոշ գրչագրերում անհետվել է և զ-ն ընկալվել իրեն առակն բառի հաջգական հոլովածին նախդիր՝ ասոջացնելով զառակն տարբերվածը, իսկ վերջինիս մոտ, իր հերթին, այլ գրչագրերի միջամտությամբ վերականգնվել է զի նախդիրը՝ տալով զի զառակն ընթերցվածը (օրինակ՝ Եփեսոս գրչագրերում զի նախդիրը սրբադրվածավելացված է): Ահա այդ հանապարհով ձևազերերում անհամեմատ ավելի տարածում է ստացել զառակն (նաե՛կ զի զառակն) տարբերակները: Ո՞րն է ճիշտը՝ զի զառակն կամ զառակն, թե՛ զի առակն,—այդ պարզելու համար կտրեք նշանակություն ունի տողի յիշեալ դերբայը: Մեզ հետաքրքրող ընթերցվածը վերջինիս հետ շտրահյուսական ի՞նչ հարաբերությամբ մեջ է: Ըստ Ավետիքյանի («Նարեկություն», էջ 356, ձևթ. 10) և բոլոր տպագիրների, այն յիշեալ դերբայի կողմնակի խնդիր-լրացումը պետք է դնել («Մանասանց որ այս մագիթաններին հարադատ առակն այստեղ հիշելով»), բայց այդ դեպքում խախտվում է տողի քերականական կապը հաջորդ՝ 50-րդ տողի հետ, որտեղ արդարացուցանել բառը զառակն բառի բայ-ստորոգյալն է. անխառն է «զառակն ... յիշեալ / Չվերագրելոց բան... արդարացուցանել» կառուցվածքը: Պատկերը բոլորովին փոխվում է, երբ յիշեալ դերբայը դիտում ենք իրեն առակն ուղղական հոլովածով ընթերցվածի նտադաս որոշիչ լրացում («Մանասանց որ այս մագիթաններին հարադատ և այստեղ հիշվող առակը»), և այս դեպքում հաջորդ տողի հետ քերականական կապը կանոնավորվում է. արդարացուցանել բայը զառակն է առակն ենթակայի բայ-ստորոգյալ, վերականգնվում է ենթակայի և բայ-ստորոգյալի ճիշտ կապակցությունը՝ «առակն... յիշեալ... արդարացուցանել», որից հետո խնայական վկայակոչվում է և առակը՝

Բարի է... ողորմութիւն նորին (տ. 51—53):

Ըստ այդմ էլ բնագրին ուղղել ենք՝ Մանասանց զի առակն...

10. Տե՛ս Բ Քազ., ԻԳ, 13—14.

ԲԱՆ ՀԱ

1. Ա. Կորնթ., 2, 15, 19:

2. Մեր օգտագործած ձևագրերի մեծ մասը, ինչպես նաև բոլոր տպագիրները, այս տողից հետո ունեն «Բանք պանծալիք հաշտեցուցիչ աստուծոյ» ենթախորագիրը՝ մասնակի տարբերություններով C-ն ենթախորագրի համար լուսանցքում ունի նշում. «Ջայս խորագիր գրե» (էջ 144ա): Ենթախորագիրը, կարծում ենք, բնագրային չէ (տե՛ս բան ԺԲ, ձևք. 4):

3. Բաղդիմ—Միայն Բուենոս Այրեսի հրատարակությունն ունի բաղդիմ ներդրածական ձևով, բայց թարգմանված է հիշտ՝ կրավորակերպ. կր բաղդիմ, որը ցույց է տալիս, որ բաղդիմ ձևը տպագրական վրիպակ է և ոչ թե սրբագրություն (տե՛ս ձևարեկ. Մատնան աղբրագրական, էջ 181):

4. Հմմտ. Ղուկ., ԺԳ, 29:

5. Իբրե՛մ գլխաւոյայն—բերականորեն հիշտ ձևով պետք է լիներ զգործ (կամ՝ զգործս) Սաաւայն, կամ թի՛ գլխաւոյայն գործ (կամ՝ գործս): Զնապրերից բերականական հիշտ Անն ունի միայն ԼԻ-ը՝ գլխաւոյայն գործ, որը, սակայն, կարծում ենք բերականագետ զրշի միջամտության հետևանք է և ոչ թե հեղինակային: Վատիկանի ձևագիրն ունի՝ գործով գլխաւոյայն, մեր Ա-ն և Անապրերի մեծամասնությունը ունեն գործ գլխաւոյայն: Հոգի այս անկանխությունը բնորոշ է առհասարակ զրարարին և, հետևելով ձևագրերի մեծ մասին ու տպագիրներին, նախընտրում ենք գործ գլխաւոյայն բնթերցվածը:

6. Հմմտ. Մատթ., ԺԳ, 25:

7. Մաւմնոյս աւաւաւոստ պննիմ և աճնաւբս Երփնիս հային հանաչիմ—փոխաբերությունը ծագում է հայի մասին մի հնամենի առակից: Զնաք որոշում է ամենազեղեցիկ հավերժի թուղենների թագավոր քնորեկ և նշանակում է քնտրության օրն ու վայրը: Հավաքվում են բոլոր հավերքը, լողանում աղբյուրի հստակ ջրերում, ամեն մեկն ուզում է փայլել իր բնական զեղեցիկությամբ: Հանկարծ հայտնվում է գործնաճարաշ մի թաղուն՝ շքեղ փետուրներով զարդարված: Հավերքը մոտփի նրան ևն ապիս հաղթության պալեւ: Դիչերահաճւր, սակայն, որ ափելի խելացի էր, անծանոթ հավեր փետուրների մեջ հանաչում է իր փետուրը. մոտենում ու պոկում է այն: Մյուս հավերն էլ մեկ առ մեկ հանաչում ու պոկում են իրենց փետուրները, և անծանոթ թաղունը, որ հայ էր, բոլորին երևում է իր բնական տգեղությամբ, մերկ ու ամոթահար:

Բացառված չէ, որ առակը նարեկացուն հայտնի լիներ նաև բանավոր զրուցներից: Իսկ զրավոր աղբյուրներից նարեկացուն այն կարող էր հայտնի լինել՝ ա. Նոննոսի մեկնությունն հայերեն թարգմանությունից (տե՛ս Manandian A., (Nonnos), Die Scholien zu fünf Reden des Gregor von Nazianz, Marburg, 1903, էջ 48, «Յաղագս հային և թեոյն հաւաքման»), բ. Պիաոյից գրքից (տե՛ս «Մարտյ հօրն մերոյ Մովսէսի Խորենացւոյ Մատենադրութիւնք», Վենետիկ 1843, էջ 581) և գ. Ուլիմպիանոսի «Բարոյախաւս» ժողովածուից (տե՛ս Ն. Մաւ, Ժողովածոյք տառակայ Վարդանայ, մասն Բ, Ս. Պետերբուրգ, 1894, հավելված «Բարոյախաւս», էջ 136, «Աւաւարախաւսը հայ»):

8. Հմմտ. Մատթ., Ի, 12:

9. Փայք խնամով ի շարիս—այս կիսատողն ունեն բոլոր տպագիրները: Գ. Ավետիքյանին հայտնի ձևագրերը չեն ունեցել (տե՛ս «Նարեկյուն», էջ 364, ձևք. 24): Գ-ն թեև գրել է բնագրի կարգում, բայց ունի լուսանցային նշում. «Յօրինակն կարծեօք էր. ի Գոյներոնցն շիալք» (էջ 441), այսինքն՝ ընդօրինակման զաղափար օրինակներից մեկում կիսատողը թեև հղել է, բայց այն չի ունեցել Գոյներիցանցի օրինակը: Ստեփանոս Գոյներիցանցը (XIII—XIV դդ.) հղել է նշանավոր գրիչ (տե՛ս Հ. Անտոյան, Հայոց անձնանունների բառարան, Գ,

երևան, 1948, էջ 635—636)։ շ-ն կիսատողը զրել է բնագրի կարգում, ապա կասկածելով նրա բնագրային լինելուն՝ զրել հանձան նշան, իսկ միշտ բառը սկսել է մեծատառով (Վ — էջ 213ա)։ շ-ն (ձևո. № 3589) զրված է 1319 թ. Ակների վանքում, Դրիշը ձեռքի տակ ունեցել է ոչ պակաս, քան հինգ զաղափար օրինակ, Հիշատակարանում նա գրում է. «...խաարեալ մտաւք եւ յոյժ ցաւած մարմնով զրեցի, բայց արինակաց անիոյթ չարարի. թէպէտ եւ ի բազմաց վկայեալ էին արինակոցս, այդ յերից եւ ի շորից, է՞ զի եւ ի հնգից արինակաց որ- չափ կարացի՝ ուղեցի» (էջ 304բ)։ Վարդան զրիշը կիսատողը զրել և ապա հանձան նշան է զրել վրան՝ կարծում ենք, որ վրիպել է իր սրբագրման մեջ, շ-ն կիսատողն ունի լուսանցքում՝ սրբագրությամբ (էջ 192ա)։ շ-ի զրիշը հարկ է համարել նշելու՝ «ի մէկ օրինակ կայր» (էջ 202բ), այսինքն՝ իր զաղափար օրինակներից մեկն ունեցել է այն Թեև ձեռագրերի մի մասը շուրի այս կիսատողը, սակայն զա բավարար հիմք չէ այն հնգինակային չհամարելու համար, ուստի, հետևելով տպագրիչներին և ձեռագրական եղած վկայությանը, մենք եւս կիսատողը թողնում ենք բնագրում։

10. Նարեկացին այստեղ զուգահեռ է տանում կայենի և իր միջև կայենն առաջին մար- զու՝ Աղամի որդին էր, որը նախանձեց եղորորը՝ Արելին, նրա առաքինության համար և սպա- նեց նրան՝ զատապարտվելով հավիտենական նոյութի. ինքը՝ բանաստեղծը երկնային նոր Աղամի՝ Քրիստոսի որդին է, որը փոխանակ հետևելու նրա կատարելությանը, կայենական նախանձի կուրուքյամբ սպանել է իր հոգին՝ հավիտենական տանջանքի մատնելով իրեն։ Կայենի մասին հմտ. Սենդ., Դ, 15։

11. Այս հատվածում (տ. 126—137) Նարեկացին խորացնում է իր ինքնապարսովանքը, ընդգծում մեղավորության, անբավելիության իր տարակուսանքը, քանի որ չգիտի, թե ո՞ւր կարող է փրկության ելք գտնել կամ ո՞ւմ կարող է սուղվինել սրբերից ու մարգարեններից՝ Արարհամից սկսած մինչև Պետրոս ու Պողոս առաքյալները. ինքն արժանի է նրանց հանդի- մանությանը, էլ ո՞ւր մնաց թե բարեխոս լինին իր համար։ Քանի որ Նարեկացին չի տալիս ուղղակի նրանց անունները, ուստի զրիչներից ոմանք, դուրամատչելիության համար, հարկ են համարել, սովորաբար լուսանցքում, համապատասխան տողի դիմաց, նշել, թե ում մասին է խոսքը։ Այգյլիսի նշումներն ունեն՝ Տ (էջ 78բ—79ա), Ձ (էջ 134ա), Ե (էջ 139բ—140ա), Ի (բնագրի կարգում՝ կետերով անշատված, էջ 153բ), Լ (էջ 198բ—199ա), Ո (էջ 288բ), Բ (էջ 209ա), Գ (էջ 200ա—բ), Մ (էջ 185ա)։

Ահա այդ անունները՝ համապատասխան տողերի համար. տ. 126—127, Արարհամ (ար- չիք Արարհամ), տ. 128, Մովսէս, տ. 129, Տգք փնէհէս (Ե փնենեղ, Ի փնէհէղ, Լ փնենհէղ, Բ փնէհէղ), տ. 130, Յետու (Լ Յետու որդի), տ. 131, Դաւիթ (Մ Սամուէլ վիւ Դաւիթ, Գ Դա- լիթս), տ. 132, Նդիա (Եմք Նդիայ), տ. 134—135, Յովանէ (Եք Յովանէս, Մգ Յովհանէս), տ. 136, Պետրոս, տ. 137—138, Պօղոս (Եմք Պաղոս, Գ Պօղոս)։

12. ...սկզբեախալըն հաւատոց—Նարեկացին նկատի ունի Արարհամին, որը մեծաբեց- աղբառ Ղազարոսին՝ նրա մահից հետո և, ընդհակառակն, անարգեց մեծահարուստին, հան- դիմանելով նրան, որ նա իր բարիքները վայելել է կյանքում և արժանի պատիժ է կրում մա- հից հետո (տե՛ս Ղուկ., ԺԶ, 19—26)։

13. Մեծն մարգարէից—ակնարկում է Մովսէս մարգարեին, որը հանդիմանեց Ահարոնին՝ ժողովրդին կռամուկության մեջ գցելու, հայրենի հավատը չպահելու համար (տե՛ս Ելք, ԼԲ, 21—29)։

14. Արի՛ն բարեխառ—նկատի ունի Նդիալարի որդի Փեննհիսին, որը ղեղարդով սպանեց հրեա իշխաններից մեկին՝ մաղիանացի մի հնոջ հետ պոռնկելու համար (տե՛ս Թիւք, ԻԲ, 6—8)։

15. Պատկեր ճշմարտին—ակնարկում է Հեուին, որը քարկոծեց Աբարին՝ ակամա և ոչ թե անկեղծ խոստովանության համար (Յեսու, է, 19—25)։

16. Աստուծաւորեալն վեհից—խոսքը Դավիթ արքայի մասին է. Սափուղը սպանել էր տվել գարավոնացիներին՝ թափելով անմեղ արյուն, Գարավոնացիները Դավթից խնդրում են, որ նա իրենց տա Սափուղի որդիներից յոթին՝ արյունը քափելու համար: Դավիթը բավարարում է նրանց պահանջը՝ աստծու բարկութունը Բարայելից հեռացնելու համար (Բ Թագ., ԻԱ, 1—9), Զուգահեռի իմաստն այն է, որ ինքը՝ բանաստեղծը չի կարող փրկության հույս դնել Դավթի վրա, որովհետև նա արդարության համար չվարանեց թշնամու ձեռքը մատնել Սափուղի որդիներին:

17. Մարգարէանին տեսնողն—խոսքը Սամուել քահանայապետի մասին է, որը Գաղ-դադայում սպանեց ամաղեկացիների զերի թագավոր Ագագին (Ա Թագ., ԺԵ, 32—33):

18. Նախանձաւորն աստուծոյ—ակնարկում է Նդիա մարգարեին, որի խնդրանքով աստ-ված հուր տեղաց իրեն բռնելու եկած հիսնապետի և նրա զինվորների վրա (տե՛ս Դ. Թագ., Ա, 10):

19. Ստուերին լրումն և նորոյս սկիզբն—ակնարկում է Հովհաննէս Մկրտչին, որը մի տե-սակ սահմանարաման է համարվել Հին Օրենքի և Նորի միջև (տե՛ս Մատթ., Գ, 12—13):

20. Պետն առաքելոյն—եկատի ունի Պետրոս առաքյալին (տե՛ս Գործք, Ե, 7—10):

21. Զարմանալին լեւոյրեւոյն—ակնարկում է Պողոս առաքյալին (հմտ. Բ Կորնթ., Բ, 16): Ըստ Հ. Նալյանի՝ «Զարմանալին կոչ է զՊօղոս, քանզի փալաւս զարմանալի թարգմանի» («Գիրք մեկնութեան», էջ 514):

22. Արձանացո՞ զծաւալս —ՊԿ-ը և նրանից ծագող վերահրատարակությունները, բացի 1840 թ. Վենետիկի և 1948 թ. Բուենոս Այրեսի հրատարակություններից, ունեն՝ արձանացո՞ զծաւալս: Տարբերակը լածի տարբերությունից էլ ծագել է մեկնության տարբերությունը: Ըստ Նալյանի՝ խոսքը ծովի ալիքների ծավալման, «մի ի վերայ միոյ ոլորմամբ» դիզվելու և կու-տակվելու մասին է, բայց Ավետիսյանի՝ ծաղիկը դադարեցնելու. «Դադարեցո՞, խափանեա՞ զծաւալս» («Նարեկում», էջ 364, ծնթ. 35): Ավետիսյանը ինչ-որ նմանություն է տեսնում նարեկացու հոգեկան դրության և Հովնան մարգարեի՝ կես ձկան հետ սպառահամ անցքի միջև: Ըստ այսմ էլ՝ Ավետիսյանը նախապատվություն է տալիս ծաղիկ տարբերակին: Այդ դուրսհանքը արհեստական է, նարեկացու խոսքը սրտի հուզիկ ծավալման, ահագնացման մա-սին է, մաղթանքը՝ խաղաղեցնելու, դադարեցնելու, անշարժացնելու մասին: Բ. Գուշակյանը տողը թարգմանել է այսպես. «Դադարեցո՞ւր խոսված սրտիս մոլեղին շարժման ծավալում-ները» («Նարեկ ողորթամատչան», էջ 236). Գ. Խաչատուրյանն այսպես՝ «(Անշարժացո՞ւր վրդովված սրտիս ծավալումները մոլեղին հուզման» («Նարեկ. Մատնան ողբերգութեան», էջ 188), Մ. Խերանյանն այսպես՝ «Դադարեցո՞ւ վրդովված սրտիս մոլեղին հուզման ծավալում-ները» («Մատնան ողբերգության», էջ 310): Նախընտրում ենք զմաւալս ընթերցվածը:

23. Գրեցես աղպարս մշտամատոյցս—ՊԿ-ը և նրանից ծագող վերահրատարակություն-ները, բացի Վենետիկի 1840 թ. և Բուենոս Այրեսի 1948 թ. հրատարակություններից, ունեն մտամատոյց: Ըստ այսմ էլ Ավետիսյանը տողը մեկնաբանում է այսպես. «Զայս գրաւորակա՞ն ողբոց ձայնս՝ համարեա իբրև զաղօխն Յովնանու, զոր մտօք մատոյց ի փորոյ կիտին» («Լուծ-մունք», էջ 365, ծնթ. 37): Ըստ Հ. Նալյանի՝ «...զայս նոր մատենիս անունն՝ կախեցես աղօթք մշտամատոյց, որ է ողբ և կոծ վառն մեղաց» («Գիրք մեկնութեան», էջ 515): Եվ, իսկապես, նարեկացու խոսքն իր մատչանի մասին է, որը մի այլ առիթով բնութագրվում է որպես ճա-վիտեմալան արձան. «Եւ գրեալ դրօշմեցես յարձան յալիտեան...» (տե՛ս Բան 2Ը, տ. 12)՝ Նախընտրում ենք մշտամատոյց ընթերցվածը:

Բ Ա Ն Է

1. Տ գլխի համար ունի նշում. «Բաս առ կրօնաւորսն» (էջ 204ա)։

2. ՉՄի՛ պարծեսցի։ Չեռագրերի մի փոքր խումբ և բոլոր տպագիրներն ունեն զի մի՛ պարծեսցի։ Տարբերակները ծագել է զ որոշյալ հոգի և զի շաղկապի շփոթութիւնից, նարեկացին հորդորում է կրօնավորներին՝ հիշել մարդարեան և առաքելական խրատները. «Մի՛ պարծեսցի ամենայն մարմին առաջի աստուծոյ» (Ա Կորնթ., Ա, 29) և «Ոչ զոյ արդար, և ոչ մի» (Հռովմ., Գ, 10) և այլն։ Յիշեցէք—ը պահանջում է հայցական հոլով, ուստի շարահայտութեան հիշատակ և բնագրային են

ՉՄի՛ պարծեսցի ամենայն մարմին առաջի աստուծոյ,
և, զՈչ որ է արդարեւ և ոչ մի,—

ընթերցվածները հիմնադրուք կարող էր ծագել նաև հղման աղբյուրի զի մի պարծեսցի վերականգնելու հետևանքով, Մինչդեռ, «ևս զՈչ ոք է արդարեւ և ոչ մի» տողում այդ կատարվածքը պահպանվել է բնագրային տեսքով։

3. Հմմտ. Դուկ., ԺԷ, 10։

4. Լուսյ յումկմն է ոչ սլաւութեմ, և ոչ հանճար—ակնարկում է բոլոր հին լուսմանքի թի կրօնաւոր մի» (տե՛ս ձեռ. 5650, էջ 412ա), բոս Գ. Ավետիքյանի՝ թիմանի գայլմէ ումեմնի բարեկրօն անձնի առ իւրով մամանակաւ (սնարեկութեմ, էջ 367, ծնթ. 4), բոս Բ. Գուշայանի՝ «Համարար իրեն մամանակից կամ ծանոթ անձի մը համար է խոսքը» (սնարեկ աղոթմանալան, էջ 360), որը խոստովանում է իր աղոթքում, թի «Ոչ երբէք շնացայ, ոչ պոտեկեցայ, և ոչ զաշխարհիս ինչ համբուրեցի հաշակ մահուա։ Նարեկացին թի անկեղծ ու նշմարիտ է համարում աղոթանքի այս խոստովանութիւնը, սակայն ինքը դատարարում է նրան, գտնում, որ դա հետո չէ պահարկելութեմ, քանի որ երկրածին, մարմնավոր մարդը չի կարող, էպես և ոչ թի աներեւելի, իրեն արդար համարել աստուծ առաջ. «Որոչ տառի ոչ է արդարեւ մարմնոյ երկրածին։ Այդպես ասելով այդ աղոթանքը ակնի շուտ դաթում, քան ընթանում է առաքինութեան շաղկով (սնչ ընթացաւ, որքան թի զիկաց)։ Նրա խոստովանութիւնը բանաստեղծին հաճելի չէ նաև այն պատճառով, որ դա հիշեցնում է ավետարանում հիշված փարիսեցու աղոթքը. «Գոհանամ զքէն,—աղոթում էր փարիսեցին—զի աչ եմ իրբե զայլս ի մարդկանէ, զյափշտակօղս, և զանիրաւս, և զշուս, և կամ զմարտաւորս այս» (Դուկ., ԺԸ, 10—11)։ Աղոթանքի խոստովանութիւնը, ահա, նույն ամբարտաւանութեան արտահայտութիւնն է՝ «Որ է փարիսեցուն ձայնի կերպարան» (բան ՀԲ, տ. 37)։

5. Հմմտ. Սաղմ., ԶԽԲ, 2։

6. Հմմտ. Դուկ., ԺԸ, 11—12։

7. Հմմտ. Մատթ., Ե, 28։

8. ...ոչ ոք ամաչեցեալ—այս արտահայտութիւնը, տպագրական վրիպակի հետևանքով, չունի միայն «սնարեկութեմ» 1827 թ. հրատարակութիւնը։

9. Հմմտ. Մատթ., ԻԳ, 7։

10. Յաւագանէ կոչեցայ Սերուն—նարեկացու մկրտութեան անունը Գրիգոր է և այստեղ տալիս է իր անվան ստուգաբանութիւնը. Գրիգորիոս հունարեն նշանակում է արքուն. ծագում է ԴՐԿԻՆՅՈՒՄ Ժարթուն մեալ, հսկելը բայից (տե՛ս Հ. Սևադյան, Հայոց անձնանունների բառարան, Ա, Երևան, 1942, էջ 519)։

11. Ի փրկութեան ատու Հսկող յորջորջեցայ—ակնարկում է իր անվան հունարեն մեկ այլ՝ հսկող նշանակութիւնը (տե՛ս նախորդ ծանոթագրութիւնը)։

12. Հոգեղոց—միայն «Նարեկութի» 1827 թ. Դրատարակությունը, անշուշտ վրիպակով, ունի հոգեղոց:

13. Հմմտ. Սաղմ., ճԺԸ, 39:

Բ Ա Ն Հ Գ

1. Գլխի համար մի շարք ձեռագրեր ունեն նշումներ. Բ «Վասն ոգեկարին է հասոս» (էջ 89ա), Տ «Յոգեկարին» (էջ 80ա), Շ «Հոգեկարին կարդա» (էջ 198), Զ (ուշ գրչությամբ) «Վասն յարութեան Քրիստոսի» (192ա). Տ «Ողևարին աուրն կարդա», Բ «Վասն հոգեկարին», Տ «Յնն հոգեղոց ի մարմնոյ» (էջ 207ա) և «Ի ժամ մահու» (էջ 208ա):

2. Հմմտ. Մարկ., Ե, 34:

3. Հմմտ. Ղուկ., Է, 50:

4. Քաղկացեալ մարմին—Պ₁-ն ունի բոլ կացեալ. Պ₂—ը, Պոլսի 1782 և 1789 թթ. տպագրերը՝ բոլ կացեալ: Ա-ն և մի խումբ ձեռագրեր, ինչպես նաև Վատիկանի ձեռագիրը, ունեն բոլ կացեալ. Լ և մի այլ խումբ ձեռագրեր՝ բաւ կացեալ: Բ ունի բաղկացեալ (դ-ի վրա նշան՝ Լ կարդալու համար): Հայկազյան բառարանը չունի բոլ կացեալ (բոլ կացեալ, բաւ կացեալ) բառահոգեկար: Կա բոլ բառը (սեռ բառերը հայկազյան լեզուի, Ա, ՏԺԴ), բացառեալ «Բոլը և առնակ. ոչ նկղ կամ զսկղալ»: Այս խմբումը չի համապատասխանում նարեկացու արտահայտութեանը: Քաղկացեալ բառը, կարծում ենք, կեղծ բառ է և առաջացել է բաղկացեալ (բաղկացեալ) բառի սղ (ալ) տառակապակցութունը շփոթելու և նախ՝ ալ ընկալելու, ապա՝ ոչ սրբագրելու հետեանքով: Թողնում ենք բաղկացեալ հիշատակեալ ձևերը ընթերցեալ՝ հետեւելով Պ₄-ին և նրանից ծագող վերահրատարակութուններին:

5. Հմմտ. Ա Թեոսաղ., Գ, 13:

6. Հմմտ. Տիմոս, Բ, 13:

7. Հմմտ. Բ Տիմ., Բ, 12:

Բ Ա Ն Հ Գ

1. Տ գլխի համար ունի նշում. «Ի ժամ հոգեկարին» (էջ 211ա):

2. Ահա անդ է տգրգման իսկապէս—այս տողից սկսվում է հակադրութունների մի շարք, որ բանաստեղծն այն միտքն է արտահայտում, թե ուր սպասվում, վերջանում է մարգկային կարողութունը, այնտեղ է, որ հայտնվում, հրեան է գալիս աստծո ամենակարողութունը: Ըստ նարեկացու՝ արարչի համարիտ ողորմութունը այն ժամանակ է հասնում, երբ հասնում է մարդու բարի գործի ակնկալության առնն մի հույս, այնտեղ է երևում նրա աստվածային ձեռքի բռնկութունը, երբ մարմնի բոլոր անդամները մահացել, զրկվել են կենդանութունից, այնտեղ է օգնության հասնում նա, ուր հնարքի ոչ մի ելք չկա և այլն:

3. Յոբում տէրն բարի՝ չարն ծառայի—այստեղից սկսած նարեկացին դիմում է նոր հակադրութունների, այն միտքն արտահայտելով, որ օրհնության ու գովասանքի է արժանի առանձնապես այն տերը, որ բարեգործութուն է անում շար, անարժան ծառային: Եթե տաք հալար քանդարի պարտքը ներող տերը արժանացաւ այնքան օրհնանքի ու մեծարանքի (տե՛ս Մատթ., ԺԸ, 27), ապա որքան օրհնութունների ու փառաբանութունների է արժանի աստ-

ված, որն իր ծառային բանտից ազատելով արժանացնում է արթայական զահի, կուրացման դատապարտվածին տեսանելի է դարձնում վերին բերկրանքը, մատները ծայրատման սպասողի մատին համարձակության մատանի է դնում, զլխատման սպասողի զլխին՝ պայծառ պսակ: Հատվածում հետաքրքիր են նարեկացու թվարկած պատժի տեսակները՝ բանտարգելություն, գանահարություն, կուրացում, մատների ծայրատում, զլխատում, մահապարտություն և այլն:

4. Մինչ հրախեղել է ի գործ տղմոյ—հակադրության երկրորդ անգամը՝ «նա ի քաղմական ամենապատիվս զանոյից զգեցուցանիցէ»՝ հուշում է, որ նարեկացին այստեղ դիմել է աստվածաշնչական զուգահեռի (հմտ. Իմաստ. Ժ, 13—14), մինչդեռ մյուս զեպրեում նա դիմում է իրական, պատմական փաստերի: Խոսքը հակադրությունների առաջին անգամների մասին է:

5. Բա՞ց, տէ՛ր, զգանձս քո քաբիս—ընդունելով, որ իր աղերսանքները գրված են աստվածային ներշնչմամբ, բանի որ աստված է բանաստեղծական շնորհի աղբյուրը (Քի քէն աղղեցու գրել ինձ զսոսինս (բան 2Գ, տ. 54), նարեկացին հիշեցնում է Սողոմոնի այն առակը, որ աստված ինքն է խոստանում, քն Քաշխեցից սիրելեաց իմոց զմեծութիւն, և զգանձս նոցա լցուցից քարութեամբ» (տե՛ս Առակ, Բ, 21), իմաստության զանձեր խնդրելով աստծուց:

Բ Ա Ն Հ Ե

1. Սովորական վերնագրի մասին Գ. Ավետիքյանը գրում է. «Ե լաւ օրինակս և ի հին լուծմունս և յոմանս նախնի տղադիրս չի՞ր այս մակագիր, այլ փոխան սորա զին յաջորդն. Դաբձնալ առ նմին: Եւ առաւել հարազատ թուի այս. վասն զի սկիզբն զլսոյս իրրե նախաշալիղ է հետեւեալ բանին՝ Մատուցանեմ, ընծայեմ. ուստի ոչ ունին պէտս այլ և այլ մակագրիս (Քնարեկութեմ, էջ 388, ծնթ. 1): Իսկապես հին տղադիրներից մի քանիսը (Պ2-3-ը, ինչպես նաև Պոսի 1782 և 1789 թթ. տղադիրները) չունեն սովորական վերնագիրը: Հին լուծմունքը չի անդադարձել վերնագրին: Ինչ վերաբերում է Ավետիքյանի ձեռքի տակ եղած այն օրինակներին, որոնք չեն ունեցել սովորական վերնագիրը, ապա դրանց թիվը պետք է խիստ փոքր լիներ, քանի որ մեր օգտագործած ձեռագրերից միայն երկու ձեռագիր՝ Ա և Զ չունեն այն վատիկանի ձեռագիրը սովորական վերնագրի փոխարեն ունի ձեռքին խաւք ընդ աստուծոյ» (էջ 267ա): Ձեռագրերի մեծ մասը և բոլոր տղադիրները, սովորական վերնագրի փոխարեն (տե՛ս Պ2-3-ը, Պոսի 1782 և 1789 թթ. տղադիրները) կամ վերնագրից հետո (տե՛ս Վենետիկի 1840 թ. տղադիրը և նրանից ծագող վերահրատարակությունները), մեծ մասամբ 4-րդ տողի մատուցանեմ բառից առաջ (տե՛ս Պ4-ը և նրանից ծագող վերահրատարակությունները, այդ թվում՝ Քնարեկութեմ-ի բնագիրը), երբեմն էլ 8-րդ տողի առջ և 17-րդ տողի եւ առջ ռառերից առաջ, լուսանցքում կամ բնագրի կարգում (ձեռագրերի համար տե՛ս ենթախորագրի տողատակը), ունեն հետեւյալ ենթախորագիրը. Դաբձնալ առ նմին կրկնապատիկ երգողութիւն աստուածային Հոգւովն աղղեցեալ, որ ինչ յառաքելոցն ստեմանեցաւ աւանդութիւն՝ առ ամենայն լուսատւութիւն եկեղեցւոյ դաւանութեան՝ մեկնապէս եղեալ աստուծաւ: Եւ որ առ անշնչակաճս ճիւղեղէն՝ ցուցանէ Խաճաճութեամբ կեդարողութիւն անճառելի:

Մի խումբ ձեռագրեր (տե՛ս ենթախորագրի տողատակում) չունեն այս ենթախորագիրը: Քնն Ավետիքյանը գտնում է, որ ենթախորագիրը, որպես վերնագիր, չառաւել հարազատ թուի, մեզ համար, սակայն, ընդունելի չէ այդ ենթագրությունը: Այս ենթախորագիրը ևս, ինչպես նույն բնույթի մյուս ենթախորագրերը, հեղինակային չէ (տե՛ս բան ԺԲ, ծնթ. 4):

Նվ դա ոչ միայն այն պատճառով, որ մի խումբ Անագրեր չունեն այն, այլև այն պատճառով, որ ենթախորագիրն ունի բացատրական բնույթ, որը բխում է գլխի գավանաբանական բնչանուր բովանդակությունից:

Գլխի համար լուսանցային նշումներ ունեն Երկու Անագիր. Տ-ը՝ «Եկեղեցւոյ» (էջ 88ր) և Տ-ը՝ «Ե խորհուրդ եկեղեցւոյ» (էջ 219ա), «Ե սուրբ եկեղեցի» (էջ 220ա), «Ե սուրբ մատրանն» (էջ 223ա), «Վասն տան տեառն եւ զի եկեղեցիս հիմաւոր երկինք է յերկրի» (էջ 223բ—223ա), «Ե ծնողն հոգեւոր մայրն լուսոյ եկեղեցի սուրբ» (էջ 223բ—224ա), «Ե տանարն աստուծոյ» (էջ 225ա):

Գ. Ավետիքյանը կարծում է, որ այս գլուխը սլետը է զբաղւած լինելը ԼԳ գլխից հետո, քանի որ այն նվիրւած է Սուրբ Երրորդության հավատի գավանություններ՝ ըստ Նիկիական հանգանակի, իսկ այս գլուխը՝ եկեղեցւոյ գավանություններ խորհրդին՝ ըստ առաքելական և Կոստանդնուպոլսի հանգանակներին: «Եւ բանդի յայնմ հանգանակի լուեաց ժողովն Նիկիոյ զմասնն ի վերայ սուրբ եկեղեցւոյ, որ կայ ի հանգանակն առաքելոց և Կոստանդնուպոլսի ժողովոյն, նմին իրի և սուրբ վարդապետս ոչ արար անդ (այսինքն՝ ԼԳ գլխում) բացատրութիւն ի վերայ եկեղեցւոյ, զոր աստ (այսինքն՝ Հն գլխում) անէ ընդարձակ» («Նարեկութեան», էջ 388, ծնթ. 1):

Որ այս և գլխի մյուս ենթախորագրերը՝ «Յառ որ ի Նիկիայն սահմանեցաւ բան, այլ իմն խորհրդածութիւն աստուածային սուանդութեան» (տ. 38-ից հետո) և «Նորին ասացեալ ի խորհուրդ սրբոյ եկեղեցւոյ, ընդդէմ պիղծ ազանդաւորացն թողորակեցուց, նոր մանիքեցուց» (տ. 104-ից հետո) նույնպէս հեղինակային չեն, այլ արդյունք են զբաղրական միջամտության, ակներև է այն բանից, որ զրանք ևս արտածված են նարեկացու համապատասխան արտահայտություններից: Մասնավորապէս «Նորին ասացեալ ի խորհուրդ սրբոյ եկեղեցւոյ...» ենթախորագիրը Անակրապւած է նարեկացու «Երանանմբ ի հաւատ ուղիղ եւ անխտորնակ անրծութեան» համարով: շրջանց ողջունեալ զկառուցեալս խորան յանձնչական արձանաց՝ աստուածային բնակութեան եկեղեցւոյս շինուածոյ» (տ. 105—107) արտահայտությունից: Գ. Ավետիքյանը այս ենթախորագրի մասին գրում է այսպէս. «Օրինակը պէտքէն պէտք զմեկագիրս. ոմն զմանիքեցիս միայն յիշելով, ոմն նաև զպոլիկեանս. և թուի եղեալ ոչ ի սրբոյ վարդապետէն, այլ յայլոց՝ առ ի ցուցանել զգիտաւորութիւն յաջորդ բանից զաւանդութեանս. իբր զի զրեաց ընդդէմ թողորակեցուց, որք սակս խառնակութեան զանազան ազանդոց՝ զանազան անուանս ընկալան այսինքն մանիքեցիք, պոլիկեանք, կամ պալիկեանք. և այլն, որք զեկեղեցի արհամարհէին, և զամենայն որ յեկեղեցւոյ կատարի, ծաղր առնէին» («Նարեկութեան», էջ 392, ծնթ. 39): Ավետիքյանն իրավացի է. ենթախորագրերը, ինչպէս ասել ենք, զրել են ուրիշները՝ նյութի բովանդակությունը առավել որոշակի դարձնելու, այս կամ այն գործնական նշանակությունը ընդգծելու համար: Թեև Ավետիքյանը հավանական է համարում, որ «Երանանմբ առ նմին» սկզբածրով ենթախորագիրը «առաւել հարազատ թուի», սակայն իրականում այդ ենթախորագիրը ևս ստեղծվել է ընդհանուր սկզբունքով՝ գլխի գավանաբանական բովանդակությունը բացատրելու նպատակով: Ինչ վերաբերում է նրան, թե այդ գլուխը սլետը է զբաղւած լինելը ԼԳ գլխից հետո, ապա դա զուտ տրամաբանական հետևություն է և ոչ թե հիմնավոր փաստարկ: Նարեկացին եկեղեցին համարում է Քրիստոսի մարմինը, որը հավատարմապէս պետք է պաշտվի նրա գլխի՝ մարդացած աստծո բանի՝ Քրիստոսի հետ և որ այս գլուխը նա գրում է հիշատակելով նաև իր այն ճառը (բան ԼԳ), որը նվիրւած է Երրորդության գավանությանը: Նվ քանի որ եկեղեցին, ըստ նարեկացու, յուրաքանչյուր հավատացալի հոգեւոր ծննդի ճշմարիտ ու պանծալի մայրն է, առանց որի անհնարին է մարդկային մեղքերից և հաղորդվել սրբերին ու արժանանալ երկնային փրկագործության, ուստի ինքը իր Մատյանում անհրաժեշտ է համարում բացատրաբար արտահայտելու իր գավանությունը թե՛ Սուրբ Երրորդության և թե՛ հատկապէս եկեղեցւոյ մասին: Այլ քանզի յարգանքէն, յորում Սուրբ Երրորդության և թե՛ հատկապէս եկեղեցւոյ մասին: Այլ քանզի յարգանքէն, յորում յղացալ հոգեւոր երկամբք ծննդեալ զմեզ և զերջանիկ դշտոյ անսրտաւ ամենից կուսից իսկումնի՝

գպեմեմալի մայրն իմ գոմէլի սլաբոն է կանոնաւ սահմանի բանի առճանագրել յայսմ մատենի. զի ծանիցի ցոյցցի և այլոց ևս ապագայիցն ազգաց պատմեսցի որճանութիւն փառաց խընկելոյն, առճանադարապէս պաշտամամբ պատուեալ՝ իբր մախուր մառմին ընդ գլխոյ մարդեղութեան բանին աստուծոյ. ի յիշատակ նաոխս հաւաստոյ՝ ներողութեանն զաւանդութեանն: Ակններն է նաև, որ այս դուխըր գրված է Մատյանի համար. «...սլաբոն է կանոնաւ սահմանի բանի առճանագրել յայսմ մատենի»: Ուստի այն ո՛չ պետք է տանել հաւելված, ինչպէս արել է Գ. Խաչատուրյանը («Հն դուխի բովանդակության նկատառումով հարմար զատած ենք զետեղել զայն թարգմանությանս հաւելվածական մասին մեջ, պահելով մեկտեղ գլխակարգության սովորական շարքը»։ «Նարեկ. Մատենան ողբերգութեան», էջ 275) և ո՛չ էլ հրաժարվել թարգմանելուց՝ զավանարանական բնույթի պատճառով գտնելով, որ «հազիվ թե հանձարեղ հեղինակի գրչին պատկանեն» («Մատյանի ողբերգության», զրարարից թարգմանեց Մ. Խերանյան, էջ XXXIV), ինչպէս վարվել են Մ. Խերանյանը և Վ. Դեղրգյանը:

2. Վենետիկի 1840 թ. հրատարակության մեջ 4-րդ տողի անբացփակումը բառով ավարտվում է առաջին պարբերությունը և մատուցանւմ բառով սկսվում է նոր պարբերությունը: Անբացփակումը բառից հետո այստեղ գրված է ստորակետ, իսկ մյուս հրատարակություններում, այդ թվում և «Նարեկիւծ»-ի բնագրում՝ վերջակետ: Վերջակետը սխալ է, բանի որ նախադասությունը չի ավարտվում անբացփակումը բառով. մատուցանւմ բառը թե՛ շարահյուսորեն և թե՛ տրամաբանորեն հանդիսանում է մտքի բնական շարունակությունը:

3. ... յաւել գտկաբս ի սուրեն Դուրի ևս անդուստ փոխեալ ի տունդ աստուծոյ—Նարեկացիին փոխարեարարը՝ Գալմիի տուն է կոչում եկեղեցին, աստուծո տուն՝ երկնային արքայությունը (հմտ. 2աբ., ԺԲ, 8):

4. Մի՛ անհուր ողջակիզին սպանդ մոռացիլ—Քեև ձեռագրերի մի մասը և տպագրերից Պ1-2 -ը, Պ3-ը և նրանից ծագող տպագրերները, այդ թվում և «Նարեկիւծ» բնագիրը, ունեն մեղցի, բայց մենք հետևելով Վենետիկի 1840 թ. հրատարակությանը և համոզիչ համարելով Գ. Ավետիսյանի բացատրությունը, թե «առաւել յարմար է ասել մոռացիլ» («Նարեկիւծ», էջ 390, ձևթ. 13), նախընտրեցինք մոռացիլ տարբերեցվածք: Այսպէս ունի նաև Թուրքոս Ալբեսի 1948 թ. տպագիրը: Խոսքն առանց հրի, առանց կրակի մատուցվող ողջակիզի՝ քանակն ու անարյուն զոհարարության մասին է: Նարեկացին այդպիսի բանական ու անարյուն զոհ է համարում իր Մատյանը և աղերսում, որ այն չմոռացվի (տե՛ս նաև՝ «Նուտոուսացիս յայս նուր բանի՝ անաբիւն զոհի՝ քաղաւոր երկնի, / ևս աւրհնեալ սրբեա՛ զտառ մատենի այս ողբերգութեան, (ևս գրեալ զոգըմեսցես յառճան յալիտեան... (բան 2Բ, տ. 11—13):

5. Պ3-ը, ինչպէս նաև Պոլսի 1782 և 1789 թթ. տպագրերները ունեն ևս ի սմին: Մյուս տպագրերները և մեր օգտագործած ձեռագրերից ոչ մեկը չունեն ևս: Թերևս տպագրական հաւելում է:

6. Ձեռագրերի մեծ մասը և բոլոր տպագրերները, բացի Թուրքոս Ալբեսի 1948 թ. հրատարակությունից, այս տողից հետո (W -ում՝ Գ հատվածի դիմաց, Կ -ում՝ 52-րդ տողի անձեռնարկելի բառից հետո), լուսանցրում կամ բնագրի կարգում, ունեն «Յառ որ ի նիկիայն սահմանեցաւ բան, այլ իմն խորհրդածութիւն աստուածային աւանդութեան» ենթախորագիրը: Այս ենթախորագիրը ևս հեղինակային չենք համարում (տե՛ս բան ԺԲ, ձևթ. 4): Ընդհանուր իմաստով այս ենթախորագիրը գրեթե հարասում է ԼԳ գլխի «ներողութիւն անալլալական նորոգ ստեղծաբանութեան, ազդեալ յաստուծոյ, յոր ինչ ի նիկիայն սահմանեցաւ հաւատ» ենթախորագրին, նշուի՛ր՝ նույնպէս Թե՛ ԼԳ գլխի այդ հատվածներում և թե՛ Հն գլխի Դ—Ձ մասերում (տ. 39—104)՝ Նարեկացին ընդարձակում, մանրամասնում է նիկիայի տիեզերական ժողովի 325 թ. ընդունած հավատո հանգանակը, որն էլ հիմք է դարձել թե՛ ԼԳ և թե՛ Հն գլուխների համապատասխան ենթախորագրերի համար:

7. ... հացն կենաց ևս հովին հատից բանաւորականաց, Հաւատարիմ եղև յաշխարհի:

նկատի ունի Հիսուսին. «ևս եմ հացն կենաց» (Յովհ., 2, 35), «...զՆովին հօտից... գտիք մեր Յիսուս» (Նբր., ԺԳ, 20) և «...քարոզեցաւ ի հեթանոսս, հաւատարիմ եղև յաշխարհի եւ վերացաւ փառօք» (Ա Տիմոթ., Գ, 16)։

8. ...րազատուեալ ի լոյս անմատոյց—ակնարկում է Քրիստոսին. «...որ միայն ունի զանմահութիւն՝ բնակեալ ի լոյս անմատոյց» (Ա Տիմոթ., 2, 16)։

9. ...աւրինակաւ սեւօտբեան ամպոյ ցօցաւ ձայնիւ Հաւր ի լերինն Թաբուրական—ակնարկում է Հայր աստծուն. «...ահա ամպ լուսաւոր հովանի եղև ի վերայ նոցա, ձայն եղև յամպոյն եւ ասէ. Դա է Որդի իմ» (Մատթ., ԺԷ, 5)։

10. ...նովանի եղև. Գալիլեան տոհմին ի յևսն իզկալստսի—դարձյալ խոսքը վերաբերում է Հայր աստծուն. «ևս աստուած առաջնորդէր նոցա զերեկ սեամբ ամպոյ ցօցանել նոցա զհասնապարհն. եւ զցայգ՝ սեամբ հրոյ. լուսատու լինել նոցա ի զնախ՝ զցայգ և զցերեկ» (Նբր., ԺԳ, 21)։

11. ...նովանով սաստկութեան զփառսուն բնկվմեաց—ակնարկում է հրեաների՝ Կարմիր Ժովն անցնելու դրվագը (Նբր., ԺԳ, 28)։

12. Այս տողից հետո թե՛ ձեռագրերը (տե՛ս տողատակը) և թե՛ տպագիրներն ունեն «նորին ասացեալ ի խորհուրդ սբոյն եկեղեցւոյ, բնդղւմ պիղծ ազանդատուացն բոնօրակեցոց, նոր մանիկեցոց» ենթախորագիրը, որը, ինչպես ասել ենք, հեղինակային չէ, այլ ձեռնգրոված է ըստ Նարեկացու (տե՛ս այս գլխի 1 ծանոթագրութիւնը)։ Դ -ն ունի ենթախորագրի երկու տարբերակ՝ մեկը բուն աղբյուրին, որից ընդօրինակված է Դ -ն («Ընդդւմ պիղծ ազանդատուացն անիծեալն թոնդրակեցաց, նոր մանիքոց», էջ 474), մյուսը մեկ այլ աղբյուրին, որի դրիւր եղել է նշանավոր Գույներիցանցը. «Գույներ(ոց)». Ասացեալ վասն եկեղեցւոյ բնդղւմ մանիքեց(ոց), որ են պոլիկեանք» (էջ 475. Գույներիցանցի մասին տե՛ս բան 2Ա, ձեյթ. 9)։ ենթախորագրի առթիւ Գ. խաշատուրյանը ծանոթագրել է այսպէս. «Գրված է թոնդրակեցի ազանդատորներուն դէմ» (սեմարկ. Մատեան ողբերգութեան», էջ 277)։ Նարեկացին թոնդրակեցիների անունը չի տալիս. Ըստ Նիկիական հանգանակի շարադրելով Սուրբ Երրորդութեան զափանդութիւնը, Նարեկացին այստեղ անցնում է եկեղեցու կարգի ու խորհրդի դափնդութեան շարադրմանը՝ պարզ ու մեկնողական, բացատրական ոճով։ Հոգևոր եկեղեցի ասելով՝ Նարեկացին հասկանում է հավատացյալներին, նյութական եկեղեցի ասելով՝ եկեղեցու նյութակերտ տաճարը, որը, սակայն, պաշտելի է ոչ թե որպես նյութեղէն շինվածք, ինչ ազանդափորութիւն կլինեն, այլ որպես աստծո բնակարան, սրբավայր, մի դուռ, որը տանում է զեպի երկնային արքայութիւն։

13. ...սբիւն հաւուրին աստուծոյ քաշխեալ մատուցանի յաւիտ, բան զՀաբելին՝ մահու զուարկու—եկեղեցու մեջ, ըստ Նարեկացու միատիկ պատկերացման, հավերժորեն մատուցվում է Քրիստոսի արյունը հանուն հոգու հավիտենական կենդանութեան։ Դա, ըստ Նարեկացու, պիւլի խորին խորհուրդ ունի, քան Արեւի՝ առաջին անմեղ զոհի արյունը, որը մահ էր զուժում։ Հմտ. «Եւ ի նորոց կտակարանաց միջնորդն Յիսուս. եւ ի հեղումն արեան նորա, որ աստուկ խաւի, քան զՀարէլին» (Նբր., ԺԲ, 24)։

14. Այս դիտոյ պաշտելի՝ անշեշակաւ՝ եկեղեցի տայ կեանս—եկեղեցին, ըստ Նարեկացու կրօնական մեկնարանման, հաղորդութեան խորհրդով հոգևոր կյանք է տալիս, մկրտութեան և ապաշխարութեան միջոցով հերքում է մահը, ինչպես կենաց ծառը, որ անկենդան տունկ է, քայց պտուղը ճաշակողին կյանք էր տալիս։

15. ...ցօլայն յաղորդական—Նարեկացին այստեղ և հետո դիմում է մի շարք համեմատութիւնների, օգտվելով աստվածաշնչական ավանդութիւններից, պանծացնելու եկեղեցին. Եկեղեցին մեծարւմ է մարդոց ճիշտ այնպես, ինչպես Մովսեսի ցուպը՝ Մովսէսից։ Ըստ հին լուծմունքի՝ Յիշ Թէ փայտն պատուական էր, քան զՄովսէս, այլ խառնեալ ընդ նա աստուծոյ զօրութիւնն՝ յաղթող զաւազանացն եգիպտացոց և օծանդակ Մովսէսի» (ձեռ. 5650, աստուծոյ զօրութիւնն՝ յաղթող զաւազանացն եգիպտացոց և օծանդակ Մովսէսի» (ձեռ. 5650,

էջ 415ա)։ Մովսէսի ցուպը թէն իր էր, բայց աստվածային իր եւրգործութեամբ օգնում էր հրաշքներ գործելու։ Եկեղեցին մեծ է մարդոց, ինչպէս Մովսէսի ցուպը՝ Մովսէսից (Հմմտ. Եւր., Գ, 1—5, 17)։

16. ...զաւագանէ խորհրդակաւն ծաղկեցեալ—նարեկացին շարունակում է իր համեմատութիւնները. Եկեղեցին առափէլ է բանականից, մտածող էակից, հիշտ այնպէս, ինչպէս Ահարոնի զավազանը, չոր փայտե մի իր, որը զրկած լինելով վկայութեան խորանում ծաղկեցու պտղաբերեց մի գիշերվա բնթացքում (տե՛ս Թիւր., Ժէ., 8)։

17. ...գետնեւեծ մաշկեակն սփռեցիս—նույն տրամաբանութեամբ՝ Եկեղեցին գերազանց է մարդոց, բանականից, ինչպէս Եղիայի եւ Եղիսեոսի մաշկեղէն վերարկուն, որը հրաշագործորեն օգնեց նրանց անցնելու Հորդանան գետը (Հմմտ. Գ Թագ., Բ, 8, 14)։

18. Ազնուրիւն պարգեւէ կրկին ամենակատար սրբանկալ ննուց մաքարաւ—Եկեղեցին քահանայական ձևերը կրկնակի գորեղ է դորձնում շնորհի բաշխմամբ, բան այն ձևերը, որ գենը է կրում։ Ըստ Գ. Ավետիքյանի՝ «թուի ակնարկել ի վէման, որը բնոյ բաղկորն Մովսէսի եղեալ, գորացուցանէին զձեռս նորա քնդզմէ Ամսոյեկայ» (տե՛ս Եւր., Ժէ., 12)։ Այսպէս Եկեղեցին թէն ի վիմաց շինեալ, օգնութիւն պարգեւ ձեռաց քահանայից՝ կրկին կատարելութեամբ, քան զոր տալը վէմն մովսէսեանս (Շնարեկութեմ, էջ 396, ձնթ. 61)։

19. ...չբեալ յաճուանէ—զրեալ բար չունի Բունեսու Ալիսի 1948 թ. հրատարակութիւնը թե՛ քննարկում է թե՛ թարգմանութեան մեջ (Շնարեկ. Մատչան ողբերգութեանս, էջ 279), որը հավանաբար դուրս է մնացել վրիպակաբար։ Բունն անտեւած է նաեւ Բ. Գուշակյանի թարգմանութեան մեջ (Շնարեկ աղոթամատչանս, էջ 254—255)։

20. ...եչ բողացուցանէ երկիցս մտաշէլ լըմբոնումն ուխիլ կնկաւնատուաց—ինչպէս Հիսուսը թույլ չափեց Մարիամ Մագդաղինացուն երկրորդ անգամ իր ոտը համբուրելու, քանի որ նա ցանկանում էր շոշափել այն՝ աներկայադրեն հավատալու համար (տե՛ս Մատթ., Իէ., 9 եւ Հով., Ի, 17), այնպէս էլ Եկեղեցին արգելում է մեկ օրվա մեջ երկու անգամ սուրբ հաղորդութիւն քնդունելու, քանի որ պէտք է հավատալ մեկ եւ աներկա հավատով։

21. ...թախէի ի ճենգուրեւէ—Եկեղեցին, Սուրբ Հոգու նման, որպէս նրա աշակերտ, փախչում է նենգութունից, Հմմտ. Ձի Սուրբ Հոգին իմաստութեան փախիցէ ի նենգութեանս (Իմաստ., Ա, 5)։

22. ...նա՞ Մովսէս քնդ Բեսեղիլ—ըստ Աստվածաշնչի՝ Բեսեղիլը վկայութեան խորանի Հայրապետական էջ (տե՛ս Եւր., ԼԱ, 1—11)։ Նարեկացու մատուցմամբ՝ Եկեղեցին ոչ թէ մարդային պարզաներով է հանդերձավորված վկայութեան խորանի նման, որը կերտել է Բեսեղիլը եւ դարդարել Մովսէսը, այլ նա դարդարված է Սուրբ Հոգու եւ Քրիստոսի շնորհներով։

23. ...զտաւաքսնակն աւխաւս—Ուխտի տապանակ էր կոչվում ոսկեպատ այն արկղը, որի մեջ, ըստ Աստվածաշնչի, պահվում էին Սինայ լեռան վրա Մովսէսի ստացած աստվածադիր տախտակները (տե՛ս Եւր., ԻԵ, 22, ԼԳ, 29)։ Ուխտի տապանակը, լուսեղեն ամպի ձեով, առաջնորդում էր հրեաներին (տե՛ս Հեսու., Գ, 3) զեպի ամենայն երկրը, Եկեղեցին էլ այդպէս հավատացյալներին է առաջնորդում զեպի երկնային երանութիւն։

24. Բնդ Ողբիլի աւնդուտ սատակէ—Ողբիլ (Սուրբ Գրքում՝ Ողա) անվան ձեւ վկայված է փորը մարգարէութիւնների նախադրութեան մեջ. «Ողբիլ առ Յովնաբատա» (տե՛ս «Աստուածաշունչ մատեան Հին եւ Նոր Կտակարանաց», Վնեսիկ, 1805, էջ 526), որին եւ հավանաբար, հետեւել է Նարեկացին։ Ուխտի տապանակը հրեաները տեղափոխում էին սուրբով (տե՛ս Ա. Թագ., Զ, 10—11)։ Եվ ահա, մի անգամ, տեղափոխելու ժամանակ, այն թերվում է, իսկ Ողբիլը, երկմտելով, որ կարող է ընկնել, փորձում է ուղղել։ Անսուրբ ձեռքերով ուխտի տապանակին դիպելու հանդգնութեան եւ երկմտանքի համար աստված պատժում է Ողբիլին, եւ նա սքնուաւ անդէն առ տապանակին տեառն առաջի աստուծոյ» (Բ. Թագ., Զ, 7)։ Եկեղեցին, ըստ

Նարեկացու, պատմում է բոլոր նրանց, ովքեր ճգիւնի նման սրբությանը ու հավատով չեն մտաւնում նրան:

25. Ո՛չ լեզուս մարմնոց, այլ բանի հեղուակաց խառն—նարեկացին դիմում է հակադրությունների՝ եկեղեցու միատիկ խորհուրդը փառաբանելու համար: Եկեղեցին ոչ թե մարդկային, մարմնական, նյութիկական լեզվով է խոսում, այլ հրեշտակների միջոցով, նրանց անհնարելի լեզվով: Եկեղեցին նյութիկական ականջ չունի, բայց լսում է մարդկային պաղատանքը, հոգարաշխ Ասյն չունի, բայց Հիսուսի գործերն ու պատգամներն է բարեհաշկում, թրթռն շնչափող չունի, բայց ներգործում է աստվածային կենդանի շնչով, չիղ ու ռսկորներին չէ կազմված, բայց ինչպես ուստի տապալակը, որին երկու հազար կանգուն հեռավորությունից էին հետևում հրեաները անապատում (տե՛ս Յեսու, Գ, 4), այնպես էլ եկեղեցին իրենից հետո է վանում մեզրի ախտերով բռնվածներին:

26. Նոյն խնդիրն առարկայի մասին Եղիշոյ—աղիարկում է Քրիստոսին, որը, ըստ Պողոս առաքյալի, կոչվում է վկա (տե՛ս Ա Կորնթ., Ժ, 4): Նարեկացին վկա արտահայտությունը եզր է դարձնում Քրիստոսի կոչից, խաչափայտի վրա, բխած արյունը և Մովսեսի գավազանով Քորեբ լեռան վրա բարից բխած աղբյուրի հետ համեմատելու համար: Հավատացյալներն իրենց հոգու փրկության ծարավը հագեցնելու են Քրիստոսի կոչից բխած արյան խորհրդով:

27. Ոչ Սողոմոն կամ Զորարարչ—ըստ Նարեկացու միատիկ ըմբռնման, Քրիստոսի եկեղեցին ոչ թե մահկանացու մարդկանց կողմից է մտահոգացվել ու նախադժվել, ինչպես Սողոմոնի (տե՛ս Գ Խաղ., Խ, 5) կամ Զորարարչի (տե՛ս Եզր., Գ, 8 և Զար., Դ, 9) կառուցած տաճարները՝ աստծո տները, այլ աստծո կողմից: Ուստի եկեղեցու խորհուրդն առավել է, բան հին տաճարներին:

28. Ոչ աննորակա՛ն, հասարակա՛նալ իրով—աստվածաշնչական ավանդության համաձայն, Հակոբ նահապետ սովորական յուզով օծում է մի վեմ և կոչում աստծո տուն (հմտ. Սնեղ., ԻԲ, 19), մինչդեռ եկեղեցին աննորակա՛ն, սովորական այդ յուզով չէ օծվում, այլ, պատարադի խորհրդով, Քրիստոսի արչամբ և որ եկեղեցին ոչ թե երկրային նյութից կերտված տուն է սոսկ, այլ աստվածային լույսից բաղկացած երկնային մարմին, որ առաջնորդում է հավատացյալին դեպի երկնային արքայություն:

29. ...մոռացումն առնէ—եկեղեցու խորհուրդը, ըստ Նարեկացու, այլ է, տաճարինը՝ այլ: Այնտեղ կուր էին պաշտում, այստեղ՝ ամենակալ աստծուն: Քրիստոնեական աստվածապաշտությունը խորտակեց կամոգության պաշտամունքը, նրանց բազմաստվածությունը հակադրեց Սուրբ Երրորդության հավատը: Նարեկացին այստեղ հակադրվում է աղանդավորական՝ պալլիկյան և թոնդրակյան այն հայացքներին, ըստ որոնց եկեղեցին այլ բան չէ, քան հեթանոսական տաճարի կամ մեհյանի փոխակերպություն: Այս խորհրդածությունները մասամբ արձագանքում են Հովհան Օձնեցու՝ պալլիկյանների դեմ գրած գործին: Հատկապես համեմատելի է հետևյալ արտահայտությունը. «Այլ ոչ իմէ ընդ ձեռն այնոցիկ և համապաշտօն հեթանոսացն. զի նոցա մեհյաննրն կոռն ընդունարանն շինեալ լինէին, իսկ եկեղեցիք բարեպաշտացն տաճարք աղօթից և խնդրածոց, և ժողովարանք որոց առ աստուած մեքմեհալ կամիցին» («Յովհաննու Իմաստասիրի Առնեցուց Մատենագրութիւնք, Վենետիկ, 1833, էջ 39—40):

30. ...ո՛չ ունի տնի զլիսայն հանգստեան տէրն բոլորից—(հմտ. Մատթ. Ը, 20):

31. Այստեղ կա բերականական անհամաձայնություն. որով հարաբերականը եղակի է. Բաբելոն հարաբերյալը՝ հոգնակի: Անհամաձայնության այս դեպքերը հատուկ են առհասարակ գրարարին (հմտ. «Ապա Տիրիմն... բազում վարձէր իւր օգնականս և սատարս, որով զիւր շարախօսութիւնն յառաջ վարել կարացէ», «Փառատոսի Բուզանդացոյ Պատմութիւն Հայոց», Վենետիկ, 1888, էջ 119, Դպրութիւն Դ, Գլ. ԺԵ):

32. ...փայլականն առակ—*բստ Մատթեոս ավետարանչի՝ Հիսուս Քրիստոսը զայս է արեւելքից՝ փայլակի նման (Հմմտ. Մատթ., Բ, 20), զրա համար էլ հավատացյալները եղբորպագում և աղոթում են նրան՝ երեսները ղեպի արևելք:*

33. Պէ-ը, ինչպես նաև Պոլսի 1782 և 1789 թթ. տպագիրներն ունեն և զիտ: Մեր օգտագործած ձեռագրերից և ոչ մեկը և չունի: Հավանաբար հրատարակիչների հավելումն է:

34. Ակնարկություն—Պէ-ը և նրանից ծագող տպագիրներն ունեն ակնկալություն: Տարբերեցվածք չի տպագիրներին հայտնի է եղել Գ. Ավետիքյանին (տե՛ս «Նարեկություն», էջ 402, ձևթ. 98): Մեր օգտագործած ձեռագրերից միայն Ա-ն ունի ակնկալություն: Վերականգնում ենք ակնարկությունը բնթերցվածք, որն այստեղ գործածված է ազդումն նշանակությամբ:

35. ...դուռն Լեկնից—տե՛ս Մանգ., ԻԸ, 17:

36. ...հաղափ աստուծոյ կենդանոյ—տե՛ս Երբ., ԺԲ, 22:

37. ...մայր կենդանայ, ազատ ի պարտնայ—Հմմտ. Կաղ., Գ, 26:

38. ...եւեւակիս—միայն Բունեսու Այրեւսի 1948 թ. հրատարակությունն ունի և Լեւեւակիս: Եւ-ը թերեւ տպագրական վրիպակ է: Ոչ մի ձեռագիր չի տալիս այդ բնթերցվածք:

39. Այն լիմ հաւատ յերբորդութիւնն—այս դրուխն ունի զավանարանական րովանդակություն. առաջին մասը (տ. 1—104) նվիրված է Սուրբ Երրորդությանը, երկրորդ մասը (տ. 105—282)՝ եկեղեցու խորհրդին:

Գ. Ավետիքյանը գտնում է, որ այն ասելով նարեկացին նկատի ունի զիսի առաջին մասը, այն ասելով՝ երկրորդ մասը («Նարեկություն», էջ 403, ձևթ. 99):

ԲԱՆ 29

1. Գլխի համարն ունի լուսանցային նշում. «Հիւսնդի է» (էջ 215բ):

2. ...Քո է հատուցանել պտուղ քաղցրութեան: Թվում է՝ նարեկացին ակնարկում է ավետարանական «Մի՛ կալ հակառակ շարին» (Մատթ., Ե, 39) սրտովիրանը, որը համարում է կյանքի նորոգ և զարմանալի կանոն («Նորոգ եւ զարմանալուր կանոնաց կենաց») և ոչ թե հարասում է «...չգիտիցե՞ս զի քաղցրութիւնն աստուծոյ զքեզ յապաշխարութիւն անէ» (տե՛ս Հռովմ., Բ, 4) արտահայտությունը, ինչպես կարծում է Հ. Նալչանը (տե՛ս «Գիրք մեկնութեան», էջ 548, ԼԳ, ԼԶ գլխի մեկնությունը):

3. ...Ռարի առնելն ատելոյն եւ աղօրս ի վերայ հալածչին—նարեկացին հարասում է Քրիստոսի պատվիրանը՝ *բստ Մատթեոսի*. «...Սիրեցէ՛ք զըշնամիս ձեռ, օրհնեցէ՛ք զանիծիչս ձեռ, քաւի աւաւէ՛ք ատելեաց ձեռոց, և աղօրս ի վերայ այնոցիկ, որ լլկենն զձեզ և հալածեն» (Մատթ., Ե, 44):

4. Հմմտ. Ողբը Երեմ., Դ, 20:

5. Հմմտ. Սաղմ., ԻԹ, 8:

6. Հմմտ. Իմաստ., Ա, 13:

7. Հմմտ. Եղեկ., ԺԸ, 32:

8. Այս բնթերցվածի փոխարեն Պէ-ը գլխավոր տարբերեցվածներից ցանկում ունի «Երէկակղեսցես զկարծր բռնութեան» տարբերեցվածք, որը չեն տալիս ո՛չ մյուս տպագիրները և ո՛չ էլ մեր օգտագործած ձեռագրերը:

Բ Ա Ն Ն

1. Դիւի համար որոշ ձեռագրեր ունեն լուսանցային նշումներ. «Աղաւթը երկրորդ Մեծի ուրբաթին. առաջին աղաւթին յ. ԼԶ. Լ» (1—Լճ 354), «Աղաւթը երկրորդ Մեծի ուրբաթին. առաջին յ. ԼԶ. Լ» (7—Լճ 239, 7—Լճ 499, 3—Լճ 151), «Աղաւթը Մեծի ուրբաթին» (Դ—Լճ 220), «Մեծի ուրբաթին. միուսն յ. ԼԶ. Լ, գիտ» (5—Լճ 217), «Աղաւթը երկրորդ Մեծի ուրբաթին» Էջատակին՝ «Մեծի ուրբաթին» (7—Լճ 183), «Եւ ի խորհուրդ Ուրբաթի մեծի» (Լ—Լճ 235), «Ի խորհուրդ Մեծի ուրբաթին» (Կ—Լճ 159), «Ի խորհուրդս Ուրբաթուն մեծի» (Լ—Լճ 107), «Աւազ ուրբաթին» (Տ—Լճ 87), «Վասն Աւազ ուրբաթին», Էջատակին՝ «Վասն ուրբաթին» (Տ—Լճ 229), Լուսանցային այս նշումների մեջ բնդանուր է այն, որ զուխը նվիրված է Մեծ կամ Ավազ ուրբաթի՝ Հիսուսի խաչելության օրվա խորհրդին: Նույն նշումին է նվիրված նաև ԼԶ զուխը: Լուսանցագրությունները հիմնականում արտածված են նարեկացու այստեղ ասված այն խոսքից, որ ինքը «զայս նուազ ձայնի հեծուրեան» զուխը գրել է «սարսսսսս ուրբաթու Մեծի պատեցիս» (տ. 6):

2. ...կրկնակի Բացախ՝ զանգեալ ընդ լեզույն—ըստ Մատթեոսի՝ խաչելուց առաջ Հիսուսին լեզիի հետ խառնած զինի՝ են տալիս ըմպելու (տե՛ս Մատթ., ԻԷ, 34), ըստ Մարկոսի՝ զմուտով խառնած զինի (տե՛ս Մարկ., ԺԵ, 23), ըստ Հովնանիսի՝ Բացախ (տե՛ս Յովհ., ԺԲ, 29), իսկ խաչափայտի վրա՝ սպունգով ծծված Բացախ: Նարեկացին երկու դեպքի համար էլ Բացախ է ասում:

3. խաչելության տեսարանի այս դրվագները Նարեկացին տալիս է ըստ ավետարանիչների՝ անուշգակի հարասությանը (հմտ. Մատթ., ԻԷ, 27—31, Մարկ. ԺԵ, 24—32, Ղուկ., ԻԳ, 35—39, Յովհ., ԺԲ, 23—30):

4. Հմտ. Սենդ., ԻԲ, 13:

5. ...զկատարումն մարգարեից՝ իբր գնամառաւիչ գրեցելոցն—Քրիստոսը ըստ ավետարանիչների, եկել էր ոչ թե մերժելու մարգարեներին, այլ համառոտելու և լրացնելու ավետարանական իր հշմարտությունները (հմտ. Մատթ., Ե, 17: Հովհմ., Ի, 28):

6. Հմտ. Երր., Ա, 3:

7. Հմտ. Գաղ., Գ, 13:

8. Հմտ. Ես., ՄԳ, 5:

9. Հմտ. Ա Տիմոթ., Զ, 16:

Բ Ա Ն ՀԸ

1. Ըստ ավետարանական՝ ավանդության, մատնության զիշերը Հիսուսի մարմնից հոսում են քրտինքի և արյան խառն կաթիլներ՝ մահվան ու շարժարանների նախազգացման երկյուղից (տե՛ս Ղուկ., ԻԲ, 43—44): Այս ավանդությունը դավանարանական դրականության մեջ բուռն վեճեր է հարուցել Քրիստոսի մարդեղության խորհրդի, նրա բնության մարդկային և աստվածային էության, նրա մարմնի ապականության և անապականության և այլ հարցերի մասին: Հայ իրականության մեջ այդ խնդիրն առանձնապես հուզել է Հովհան Մայրապետեան: Նա գտնում էր, որ Քրիստոսը մի անձն է մի բնություն ունեւ, որ նրա մարմինը մարդկային մարմնի նմանություն ունեւ միայն, որ նա թէպէտեւ յապականութիւն է մարդկան զգեցաւ մարմին, ինքն միշտ անապական ասի, ապականացու և ոչ երբէք, որ «...կատարեալ աստուած և կատարեալ մարդ իմանամք Քրիստոս, բայց երկու անձինս և երկու բնութիւնս ոչ ասեմք», որ, հետեաբար, «...արեւաբերտն լինել արտաբոյ է ամենայն բնութեանց. ո՞ր մարթի հաւատալ. քանզի աստուած և մարդ եւթ զիտեմք զՔրիստոս» (տե՛ս «Կնիք հաւատոյ», էջ-

միածին, 1914, «Համադատասխանաբար» էջ 144, 145, 325), Ելենկով Քրիստոսի մաշկագործության իր ըմբռնումից, Մայրագոմեցին չի ընդունում Ղուկասի ավետարանի այդ վկայության բնագրային վավերականությունը: Նարեկացին, սակայն, մեկ անգամ չէ, որ վկայակցում է ավետարանական ավանդությունը՝ Քրիստոսի կրած մարդկային տառապանքներն ընդգծելու համար (տե՛ս նաև բան 42, տ. 103—104):

2. Երբեք զվաճոն համաձեռնության ասիւնին փոխելը — բաց Ք. Ավետիքյանի՝ համաձեռնության ասելով նարեկացին նկատի ունի «զկանոն օրինացն, որ յառասար շանցանացն չափեր զպատիժն, ասելով. Ակն ընդ ական. կամ հրամայէր. Անձն որ մեղիցէ՝ նոյն և մեղիք» և կամ այն բնական կանոնը, ինչ «ի մեռանիլ մարդոյ՝ հարկ է եղծանիլ անձինն» (տե՛ս «Նարեկյութեան», էջ 413, ձևթ. 6): Ավելի պատշաճ է երկրորդ բացատրությունը. Քրիստոսը մահը փոխեց կյանքի: Նա մեռավ մարդկային բնությամբ՝ կեսգանի մնալով աստվածային էությունը: Նա անմահ էր, բայց մահկանացու մարմին զգեցավ՝ իր մահվամբ մահկանացու բնությունը անմահ դարձնելու՝ աստվածացնելու համար: Եթե Քրիստոսը փոխեց մահվան ու կյանքի համաձեռնության կանոնը, ապա ոչրան ցյուրին է մեղքերից բավել բանաստեղծին, — ահա նարեկացու հիմնական միտքը:

3. Մի՞ գրեթե ի պարտության կենաց մատյանի, կյանքի զրբի հավատքը զալիս է նախաբրիտոնական հին դարերի աշխարհական պատկերացումներից: Այդ հավատքի համաձայն՝ աստված մատյանի մեջ գրում է մարդկանց անունները, նրանց չար ու բարի գործերը, նրանց ճակատագիրը: Այդ արտահայտությունը կա սահմանում. «Զնշանին նորա ի զպրովնենէ րումմէ կենաց և ընդ արդարս բո մի՛ գրեսցին» (Սաղմ., ԿԸ, 28): Քրիստոնական կրոնը որդեգրեց այդ պատկերացումը՝ նոր երանգավորմամբ՝ Վերին զպրովյան այդ գրքում գրվում են արդարների և մեղավորների անուններն ու արարքները՝ վերջին դատաստանի օրը նրանց ժրստ գործոց իրեանց» (տե՛ս Յայտ. Յով., Ի, 12) գտնելու համար: Այդ արտահայտությունները նարեկացին օգտագործում է մի բանի անգամ. «Եւ անուանս զի՛ր՝ ի կենաց մատենէն եղծեալ» (բան ԻԺ, տ. 57), «Մի՛ գրեսցես աջովդ արհնութեան ի մատենիդ կենաց զմութեակ պարտոց իմոցս անիծից» (բան 2Գ, տ. 64—65), «...և զուր եղիջիր գրեալ ի մատեանս կենաց վերին զպրովեանն» («Յիշատակարան», տ. 27—28):

4. ...Նոր հաստատեցի զոյրիւն ընտրեանս—մարդու բարոյական վերափոխության իր հայացքներով նարեկացին հարում է նոր պլատոնականության զազափարներին: Մարդկային բնությունը կարող է վերափոխվել ու նորոգվել մարմնավորի փոխարեն հոգևորի նախընտրությամբ, չարիքների փոխարեն հոգում բարիքներ սերմանելով, զգայությունները մտքին և միտքը աստվածային էությունը ստորադասելու միջոցով: Կատարյալ մարդու այս ըմբռնումն նարեկացին առավել ցայտունությամբ արտահայտել է իր Նրդ երգոցի մեկնության մեջ. «Այս է ստուգապէս զեղեցկութիւն մարդոյ, որ զամենաչն զգայութիւնս աստուծոյ ծառայեցուցանէ և աստուածացուցանէ զնոսա՝ յաստուած մերձենալով, աստուածային գործոցն հաղորդեալ» («Մատենագրութիւնք», էջ 345): Մարմնի ցանկություններից, կրքերից, զգացմունքներից հրամարվելով և մեղքերի բավությամբ աստվածային էությունը մերձենալն է այն ուղին, որով կարող է մարդը վերածնվել և միանալ ու ձուլվել աստվածային էությանը՝ հավիտենական երանության ու երջանկության հասնելու համար: Նարեկացին մեկ անգամ չէ, որ պաշտպանում է նոր պլատոնականության այս զազափարը. մարդն իր հոգեկան և մտավոր գործունեությամբ պետք է ձգտի նմանվել և մերձենալ աստծուն՝ նրա հետ հավիտենապես ձուլվելու «աստուած իսկ» դառնալու համար: Նոր պլատոնականության այս զազափարը նարեկացին կարող էր վերցնել Դավիթ Անհաղթից: «Եւ պարտ է զիտել,—գրիլ է Դավիթ Անհաղթը,—թէ վասն աշտորիկ է իմաստասիրութիւն. վասն դարդարելոյ և պաճուճելոյ զմարդկային հոգիս, և փոփոխելոյ զնա ի նիւթային և ի մառախղուտ կենցաղոյս յաստուածայինս և յաննիւթացն» («Սահմանք իմաստասիրութեան», Սրեան, 1960, էջ 156):

Բ Ա Ն Զ

1. Կլիսի համար մի խումբ ձեռագրեր ունեն լուսանցային նշումներ. «Դատաստանի է» (Տ—էջ 88ր), «Վասն հանդերձնալ դատաստանին» (Վ—էջ 187ր), «Դատաստանի է» (Ն—էջ 222ր), «Սույն գլուխ ասելն միշտ օգուտ է» (Դ—էջ 215ր), «Ի յօրն վերջին», «Ի դատաստանն ահագին», «Ի հատուցումն զբոժոց» (Հ—համապատասխանաբար՝ էջ 234ա, 235ա, 236ա)։

2. ...վրիպանաց—միայն Բուենոս Այրեսի 1948 թ. հրատարակությունն ունի վրիպակա-նաց ՄԵՐ օգտագործած ձեռագրերից ոչ մեկը չի տալիս այդ տարրերիցվածը։ Հավանաբար սույազրական վրիպակ է։

3. ...զորդիս զենեկին—հմտ. Մատթ., ԻԳ, 15։

4. Ակոսած ՊԿ-ից Մատյանի հետագա բոլոր հրատարակությունները, բացի Պոլսի 1782 և 1785 թթ. սույազրերնրից, բառն ունեն զամբոյսյս ձեռով ՄԵՐ ձեռագրերից ոչ մեկը չի տալիս այդ տարրերիցվածը։

5. Սաբափելի մակդիրը կա նաև տ. 29-ում՝ կշտամբանեն սաբափելի։ Այսպիսի կրկնու-թյունը հատուկ չէ նարեկացուն։ Տողերից մեկում, ավելի հավանական է տ. 34-ում, սպասելի էր, որ լինեի այլ մակդիր Գ. հաշատուրյանը կրկնաբանությունից խուսափելով՝ այս դեպքում թարգմանել է անեմեն զաբհուրելի (շնարեկ. Մատեան ողորդությունն, էջ 198)։

6. Ու բնդ զալաբեկն Երկնի—ահեղ դատաստանի օրվա պատկերը նարեկացին գծում է մասամբ հարասելով Հովհաննես ավետարանչի տեսիլքը (տե՛ս Յայտն. Յովհ., 2, 12—14)։ Այդ օրը, ըստ նարեկացու, նորոգվելու են բոլոր տարրերն ու գոյացությունները՝ ստանալով նոր ու անեղծ կերպարանք, հավելելով ու մաքրվելով հրում։

7. Այս սողում ծովու բառի փոխարեն Խ ունի հատվու տարրերիցվածը։ Կեղծ այդ բառը ակներևորեն առաջացել է զրչի անուշադրության հետևանքով. տ. 37-ի հատակիս բառի հատ վանելը միացվել է տ. 38-ի ծովու բառի վու վանկի հետ՝ կազմելով անիմաստ տարրերիցված։

8. ...հարթ զլեբինս—հմտ. «...զլեբինս հարթելից» (նս., հե, 2)։ Հարթը բնթերցվածի փոխարեն մի շարք ձեռագրեր ունեն հալէ (տե՛ս տողի տարրերիցվածները)։ Հալէ տար-րերիցվածը կարող էր ծագել զլեբինս հալէ (բան ժե, տ. 68) արտահայտության ազդեցու-թյամբ (տե՛ս բան ժե, ծնթ. 6)։ Հիշողության հետևանքով առաջացած այդպիսի տարրերից-ված է մեր ԱՕ ձեռագրերի տ. 78-ի Երեւեցուցանեն փոխանակ մատուցանեն տարրերիցվածը։ Նախորդ՝ 77-րդ տողի Երեւեցուցանեն բառը գրիչները հիշողությամբ գրել են, անտեսելով հիշտ՝ մատուցանեն բնթերցվածը։

9. ...և հալեալ հեղեկին բնութիւնք վիմաց—հմտ. Բ Պետր., Գ, 12։

10. Ու զանբաւութիւնս րուց պաբազեւ—յոթ թիվը, ի թիվս խորհրդապաշտական այլ խմաստների, հին ու միջին դարերում ունեի նաև անբավության, անսահմանության, հավի-տեանականության խմատ (տե՛ս բան ԼԱ, ծնթ. 3)։

11. Նկատի ունի Ամուլս մարգարեին։

12. Հմտ. Ա Կորնթ., ԺԵ, 54—55։

13. Հմտ. Մատթ., ԻԵ, 11—13։ Ղուկ., ԺԳ, 25։

14. Հմտ. Ա Կորնթ., Գ, 13։

15. Հմտ. Բ Կորնթ., Թ, 6։

16. Ըստ նարեկացու՝ վերջին դատաստանի օրը հառնելու է նոյն տապանը՝ դատապար-տելու համար առաջին հանցապարտներին, որոնք մեղանչեցին բնական օրենքի դեմ։ Հառ-նելու է նաև կտակարանը՝ մոլիսիական օրենքների բարե տախտակները, մեղադրելու համար աստվածամարդ հին հրեաներին, որոնք խաչեցին Քրիստոսին։ Եվ, վերջապես, հառնելու է խաչը՝ ներկա (սալմուցա) բրիտոտեյաններին դատելու համար։ Այդ երեքն էլ միասին ամ-բաստանելու են բանաստեղծին որպիս մարդկության մեղքերը կրողի։ Նույն հանդիմանելու է

նրան հայրենի ուխտը՝ բնական օրենքը զրթելու, Մովսեսը՝ վկայության խորանն անարգելու և խաչը՝ Քրիստոսի փրկագործ արյունը հողու կյանքի նպատակ չղարձնելու համար, Հավիտենական դատապարտված լինելու այդ մոայլ տրամագրությունը այստեղ հասել է իր բարձրագույնին։ Զխաբո մխիթաբեցայց համառատեալս յուսոյ։

ԲԱՆ՝ 2

1. Այս գլխի համար մի խումբ ձեռագրեր ունեն լուսանցային նշումներ. «Աստուածածինն» (S—էջ 30ա, S—էջ 226ա), «Մաղթանք ի սուրբ Աստուածածինն» և «Յովհաննէս կրանաւորն է. աղաչէ զԱստուածածինն» (I—էջ 513, Աստվածամորը և Հովհաննէս զրչին պատկերող մանրանկարի տակ), «Բան յԱստուածածինն» (P—էջ 239ա) «Ի սուրբ Աստուածածինն» (S—էջ 237ա և էջ 238ա)։ Դիտար, իսկապէս նվիրված է Աստվածամորը նշումների համար։ Իմը է հանդիսացել նարեկացու իր իսկ արտաշայտությունը. «Աղաչեմ զԲեզ, սուրբ Աստուածածին» (տ. 5)։ Նախորդ գլխում գծելով ահեղ դատաստանի պատկերը, բանաստեղծը մատնվում է խորին հուսահատության։ Այստեղ, սակայն, նա վերստին փարվում է փրկության հույսին՝ ապավինելով Աստվածամոր բարեխոսությանը։

2. Հրեշտակ ի մաբղկանէ, մաբմնստեալի Բեռոբէ—նարեկացին մեկ անգամ չէ, որ իր ստեղծագործության մեջ անդրադարձել է Աստվածամոր կերպարին։ Չգտելով նրան ներկայացնել ամեն անգամ նոր մակդիրներով ու փոխարկերություններով, նարեկացին, սակայն, Լորենմն օգտագործում է առանձին արտաշայտություններ, որոնք մասամբ կրկնում են իրեն։ Ահա, օրինակ, մի հատված Աստվածամորը նվիրված նարեկացու ներբողյանից.

Ի մաբղկային զարմէ Բեռնտակ Երկնային,
Յեղծականաց սեռիցս անմահ սեռովրէ,
Ի հողային եփրոյ ռսկի սովեւայ,
Ի ծովային բերմանց շնորհալոյս մաբգաբիտ,
Ի յստեան բոսոյ Բաղդաստոյ ծաղիկ,
Ի յաւուրց նախնեաց եփռ օրհնութեան,
Յօղոյն հանդաւտի ամպ անձրեանիւ,
Արևուն ծագման ակն արփիափայլ,
Մերկացելոյ այգոյն աստղ առաւօտի...

(տե՛ս Գրիգոր Նարեկացի, «Մատենագրութիւնք», Վենետիկ, 1840, էջ 414—415)։

3. Հմմտ. Մենդ., Դ, 24։

4. ...Զքանն իմ նախնի մեծիդ երբորդի—խոսքը «Դումարք խմբից» սկսվածքով ներքոգի մասին է՝ նվիրված Աստվածամորը (տե՛ս Գրիգոր Նարեկացի, Մատենագրութիւնք, էջ 412—420)։ Այդ ներբողյանը նարեկացին գրել է Ապարանից խաչի պատմությունից (983 թ.) հետո և «Մատչան ողբերգութիւն» երկից (1002 թ.) առաջ, բայց ե՛րբ, հայտնի չէ ստույգը։ Դ. Ավետիքյանը հավանական է համարում, որ այն «իրը ի թուականին Ն[Դ 985] կամ Ն[Ը 987] զրեալ իցէ» (տե՛ս «Սրբոյ Հօրն մերոյ Գրիգորի նարեկացոյ երկրորդ մատեանն Հառից», Վենետիկ, 1827, էջ 8) և կամ «իրը 18 կամ 20 տար յառաջ արաքիալ բան զաղօթն» (այսինքն՝ «Մատչան ողբերգութիւն» երկը), որ կատարեցան ի թուին ՆԾԱ [1002] կամ ՆԾԲ [1003]» (տե՛ս «Նարեկյութ», էջ 424, ծնթ. 7)։ Դ. Խաչատուրյանը պարզապէս նշում է, որ այդ ներբողյանը «նախքան նարեկը խմբագրած է ի պատիվ Աստվածածինն» Վանա լճի Առտեր կղզիին մեջ իր ունեցած մեկ տետրէն ներշնչված, ըստ ավանդության» (տե՛ս «Նա-

րեկ՝ Մատեան ողբերգութեան» (էջ 276): Այս ավանդության մասին տե՛ս ի՛նչ զլխի 14-րդ ծանոթագրութիւնը: Ի՛նչ նարեկացիին չի գրել իր ներբողյանի թվականը, սակայն հենց այն հանգամանքը, որ Ապարանից խաչի պատմութիւնը նարեկացիին գրել է Մովսէս Ստեփանոս եպիսկոպոսի խնդրանքով և ապա դրան կցել թե՛ խաչի և թե՛ Աստվածածնի ներբողները («Ի սոյն հարց դասնալ իրր միաշար խորհրդոյ տեսակ՝ ընդ ներբողինի խաչիս խորհրդոյ և զգովեստ երգարանութեան Տիրուհւոյդ»): Զույց է տալիս, որ դրանք ևս պետք է գրված լինեին նույն՝ 983 թվականին:

Բ Ա Ն ՝ Զ Ա

1. Գլխի բովանդակության համար որոշ ձեռագրեր վերնագրի դիմաց կամ տողատակին ունեն լուսանցային նշումներ՝ «Հրեշտակաց» (S—էջ 90ր, մ—էջ 226ա), «Հրեշտակապետաց» (ն—էջ 228ա), «Ի հրեշտակսն աստուծոյ», «Առ սուրբ հրեշտակսն», «Առ հրեշտակսն լուսոյ» (S—էջ 239ա, 240ա, 241ա):

2. Ուր ևս պաղպղուռոյ տնկոյ բզենւոյն՝ եռամեանն դատարկութեամբ—ակնարկվում է այն թզենիին, որը, ըստ ավետարանական ավանդության, Քրիստոսի անեծքով հավիտենապես շորացել է (տե՛ս Մատթ., Իվ, 18—20, Մարկ., Ժվ, 12—14, 20—21): Թզենու համեմատութիւն-պատկերը կա նաև Թ զլխի 18—21 և 30—33 տողերում: Նուսմեանն դատարկութեամբ կապակցության նշանակութիւնը պարզարանում են հաջորդ տողերը՝ «Ուր գրեալ յալտեանս պարունակէ ժամանակն՝ / Զանցեալն ընդ ներկայիս և ընդ ապստոյնն» (տ. 13—14), այսինքն՝ դա հավիտենութիւնն է՝ անցյալով, ներկայով և ապառնիով:

3. Միայն Բուենոս Այրեսի տպագիրը յերկարաձգելոյ բառի փխ ունի յերկարաձգելոյ («նարեկ. Մատեան ողբերգութեան», էջ 203): Սակայն դա տպագրական վրիպակ է, բանի որ հանդիպաղիր թարգմանութեան մեջ գրված է երկարաձիգ բառը (նույն տեղում):

4. Բոլոր տպագիրները և մեկուկես Եասնյակ ձեռագրեր սոսկալիք որոշին ունեն եզակի՝ սոսկալի, որի պատճառով այն ընկալվում է իրր հաջորդ՝ դատաստանին գոյականի լրացում, այսպէս՝ սոսկալի դատաստանին: Մինչդեռ ձեռագրերի մեծագույն մասը, ի թիվս որոնց և՛ Ա-ն, ունի սոսկալիք, որով և այդ բառը դիտելի է վկայք գոյականի հետ՝ վկայք սոսկալիք (նկատի ունի հրեշտակներին): Այս կապակցության ճշտութիւնն ապացուցվում է Մատյանում առկա հետևյալ օրինակով, որտեղ հրեշտակները բնութագրվում են անողորմ բառով՝ Անողորմ են հրեշտակին (Բ, տ. 6): Իսկ սույն՝ ԶԱ զլխի տ. 31-ում հրեշտակներն անվանվում են նշմարաւարան դատախազ: Ճշմարտաւարան, սոսկալի, անողորմ—սրանք բոլորն էլ իմաստային առումով նույն կարգի անվաններն են: Այդպիսին են, ըստ հին ըմբռնման և ըստ նարեկացու, հրեշտակները անդելների նկատմամբ, իսկ զղջացողների հանդեպ՝ բարեխոս (հմմտ. «Նարեկում», էջ 429, մեթ. 8):

5. Տողը 5 ձեռագրում խաղաղրված է (էջ 240ա): Հ. Նալյանը նշել է, որ սույն տողն առնված է ինչ-որ հեղինակից («մասամբ ինչ կցեալ յումմնէ»): տե՛ս «Գիրք մեկնութեան», էջ 629), իսկ ըստ Մատյանի Փրանսիերին թարգմանիչ Ս. Քեշիշյանի, փոխառված է հայկական ծխարանի՝ հրեշտակներին նվիրված տոնի կարգից (տե՛ս Բարեկ, *Grégoire de Narek, Le livre de Prières*, Փարիզ, 1961, էջ 434, մեթ. 2): Կայց արդյո՞ք այն մեջբերում է. մեզ չհաջողվեց գտնել աղբյուրը: Տողը հնամուր կերպով հիշեցնում է Զաք, Ա, 12-ը, այն է՝ «Տէր ամենակալ, մինչև ցե՛րր ոչ ողորմեսցիս ի վերայ Նրուսաղեմի...»:

ԲԱՆ 26

1. Վերնագրի զիմաց կամ սուղատակին որոշ ձեռագրեր զլիք բովանդակության համար ունեն լուսանցային նշումներ՝ «Առաքելոց» (Տ, էջ 91ա), «Առաքելոցն է» (Ն, էջ 236բ), «Յառաքելաւն Քրիստոսի» (Տ, էջ 242ա)։

2. Ակնարկում է Քրիստոսի օրհնելի իր աշակերտներին (Հմմտ. Ղուկ., ԻԳ, 50)։

3. ՏԵ՛ս Գործք, Բ, 4։

4. Նկատի ունի իր «ներբողեան գովեստի, ասացեալ ի համբոյն գունդս առաքելոցն Լրկոտասանիցն՝ նախապատիւ պետութեանցն զյիսաւորաց և Լիվանասուն և Լրկոյն սրբազան աշակերտացն Քրիստոսի» (Գրիգոր Նարեկացի, Մատենադրոթիւնք, էջ 424—438) ստեղծագործութիւնը, որը, ինչպես 2Թ զլուխն է վկայում, նարեկացին գրել է նախքան իր Մատյանք, բայց որքա՞ն ժամանակ առաջ և որոշակի ո՞ր իվականին՝ հայտնի չէ։ Գ. Ավետիքյանը Առաքյալների ներբողյանի սկզբի հետևյալ ստղծից՝ «Փանգի առ ձեզ և յազապս ձեր ի զազարմանէ լուսիւնն շարձեալ կարգ բանիս՝ ի զովեստ փառաց մեծութեան վնին հաճութեան...» (նույն տեղում, էջ 424) եզրակացրել է, որ տվյալ զեւթում հավանաբար աշխարհվում են Ապարանից եաշի պատմութիւնը, եաշի և Աստվածածնի եռագրութիւն-ներբողյանները, գրված 930-ական թթ. վերջերին կամ 990-ական թթ. սկզբներին. հետեապես Առաքյալների ներբողյանը նարեկացին հորինել է հետագայում, որոշ ընդմիջում տալուց հետո նորից գրիչ վերցնելով (Եի զազարմանէ լուսիւնն շարձեալ կարգ բանիս)։ Բայց մինչև 1001—1003 թթ. Մատյանն ստեղծվելուց առաջ (Հմմտ. Շնարեկիւո՞ւմ, էջ 434, ծնթ. 2)։

5. Միայն Ս ձեռագիրը գետոցն քննէրցվածի վիս ունի վետոցն քերականորեն սխալ ձեր (դէս բառի հոգնակի համապատասխան հոլովածը պետք է լինի վիտաց)։ Տեղում, «զետոցն բանականց» կապակցութիւն մեջ, զետ բառն, աշուշտ, զործածված է փոխաբերական իմաստով՝ «հոսանք, խումբ, բույլ» նշանակությամբ։ Բարդմանիչներից միայն Բ. Գուշակյանը, հավանորեն ենթադրաբար, զետոցն բառն ուղղել-փարզմանել է զլետե (Շնարեկ աղոթամատյան, էջ 279), որն, ինչպես տեսնում ենք, արդարացիում է Ս ձեռագրով, բայց որը, սակայն, նպիտոպոսի իմաստ ունի և հազիվ թէ քնադրին հարապատ լինի։

6. Ընդ աշակերտաց... լն մաբախոսացն բնաբախոց նամատակութեամբ—զործիականով գրված այս կապակցութիւնները քերականորեն տանջվում են տ. 37—39-ին. նրանց լրացալը տ. 39-ի բնկա՞լ բայ-ստորոգյալն է, ընդ որում տ. 37-ի ուրոց հարաբերական զերանվան համար իբրև հարաբերյալ հանգես է դալիս տ. 23-ի մաբախոսացն գոյականը (Հմմտ. Շնարեկիւո՞ւմ, էջ 435, ծնթ. 6)։ Այդպիսով, տ. 23-ի և 37-ի միջև ընկել են մաբախոսացն գոյականի միտքը լրացնող և բնույթով որոշիչ երկրորդական երկու քնդարձակ նախադասութիւններ (տ. 24—36), որոնք նախադասութիւնն հիմնական մասի երկու ծայրերը հետագրել են իբարից։

7. Տեղը, ինչպես Գ. Ավետիքյանն է նշել, կարելի է ընկալիլ երկու առումով. առաջին՝ «արխարար ելան երկրից, ինչպես մարդարեն է տեսիլ»։ Ըստ այդմ նարեկացին հավանաբար նկատի է ունեցել Սաղմ., 2Գ, 6—7-ը («...եւս եզ ի մաի իւրում ի հովաւն արամութեան»)։ Երկրորդ՝ «արխարար ելան երկրից, ինչպես մարդարեն»։ այս զեւթում նկատի է ունեցել կա՛մ Սաժուել մարդարենին (տե՛ս Ա. Բազ., ԻԲ, 13—14) և կա՛մ եզիլային (տե՛ս Գ. Բազ., Բ. 11), որոնք, ըստ ալմանցութիւն, համըարձել են երկինք (Հմմտ. Շնարեկիւո՞ւմ, էջ 435, ծնթ. 8)։

8. Գ. Ավետիքյանի օգտագործած ձեռագրերից մեկը Բեզ տրականի փխ ունեցել է Բեզ զործիական հոլովածը (Շնարեկիւո՞ւմ, էջ 435, ծնթ. 14)։ Մեր գրչապիրը շնն տալիս այդ տարբերիցվածը։

9. Շ ձեռագրում տ. 78—109-ի համար լուսանցրում նշված է. «Ոչ-երն զյիսաղիր» (էջ

74ա), Ուրեմն, լուսանցագրողը գիտակցել է, որ այդ սողերը չափածո են, և բնագործնակելիս Նբանց սկսվածքի Ուն պետք է գրել մեծատառով:

10. Հմմտ. Հոռվմ., Ը, 19:

11. Հմմտ. Յոր, ԺԲ, 10:

Ե Ա Ն. Զ Գ.

1. Որոշ Անուագրեր գլխի բովանդակության վերաբերյալ վերնագրի դիմաց կամ տողատակին ունեն լուսանցային նշումներ՝ «Թշնամեացն աղավթ» (Տ, էջ 92ր), «Վասն թշնամեաց մազթանք», «Վասն ատեկեաց և սիրելեաց» (Տ, էջ 246ա, 249ա): Այս բնութագրումները կատարելիս լուսանցագրողները նկատի են ունեցել նարեկացու՝ հերոգամտությանը լի դիմումները՝ բարությանը հիշել իր թշնամիներին (տ. 11—12), չբարկանալ իրեն կշտամբողների և նախատողների վրա՝ իրեն սրբեր բամբասողների (տ. 14—18) և այլն: Բանաստեղծը գերադասում է աղերսել թշնամիներին համար, քան բարիք խնդրել իր երախտավորների համար (տ. 88—89, 99—101), որովհետև բարեգործների համար բարիք խնդրելը բնական օրենք է: Հատուկ բոլոր մարդկանց, իսկ թշնամիների համար բարության հայցելն այն գերազույն փնտռանքությունն է, որը, քան նրա, մարդուն նմանակից է դարձնում աստծուն (սկստաւածականից է նմանություն, տ. 98):

2. Հմմտ. Զոր., Բ, 15, ուր ցանկ բոցոյ արտահայտությունը համապատասխանում է տգարխոյ հերդեն շուրջանակիս կապակցությունը:

3. Մատթանի Բուենոս Այրեսի տպագիրը ուղղա բառի վրա ունի իրեն (նարեկ, Մատեան ողբերգություն, էջ 209): Մեր Անուագրերից ոչ մեկը և մյուս տպագիրները չունեն այդ այլընթերցվածը: Հավանաբար տպագրական վրիպակ է, ստաջացած հանդիպալի արևմտահայ թարգմանության աղվեցումով:

4. Այստեղից սկսած մինչև տ. 45-ը ներառյալ նարեկացին, անշուշտ ոչ պատահականորեն, այլ ակնհայտ նպատակագրումով, ստեղծել է հերքին հանդավորում՝ լոյս-լոյս (տ. 32), խաւար-լիմար (33), բարի-գովիլի (34), շար-ապիկար (35), շնչոյս-ննգոյս (37), բարձրեւել-զաւեւել (38), տաժանաւոր-վտանգաւոր (39), անաղարկան-գաղարկան (41), յախեւան-բարձրեւան (42), նարեկ-բանին (43), մրուրիս-նեղարկիս (44), իցեւ-պանիցեւ (45): Ներքին հանգավորման այդ շրջանակում բացառություն են կազմում թերևս 36 և 40-րդ տողերը, բայց վերջին տողի վիլիս և երկրիս բառերը հնչումով գրեթե ներդաշնակվում են, իսկ տ. 36-ի ստորիցս բառը չ գրչագիրն ունի սաանց հոգի՝ ստորից, որով և այս տողում նս ստաջանում է հանգավորում՝ ստորից-երկհից: Սակայն ստորից տարբերակացված, ինչպես տեսանք, միայն մեկ Անուագիր ունի (1319 թ. գրչություն) և այն հոգիվ քն քնաբերի նախնական բնիկացված լինի 32—45-րդ տողերից շարաբանչություն միմյանց հետ հանգավորված են տողավարտի բառը և նրան նախորդող բառերից մեկնումները:

5. Հմմտ. Սաղմ., Բ, 7. Ճեմ., 27—28:

6. Հմմտ. Սաղմ., Ճեմ., 8:

7. Հմմտ. Ղուկ., ԺԳ, 16:

8. Հմմտ. Ովսէլ, Ե, 12:

9. Հմմտ. Յոր, ԼԱ, 40: ... ու երեցն է, Բան զանտիսն—այսինքն՝ որն ավելի հին է, քան որով մասին ավետարանական առակը: Տ. 64—67-ը Հմմտ. Նան Մատթ., ԺԳ, 25:

10. Հմմտ. Ես., Ե, 6:

11. Տե՛ս Ովսէլ, Ժ, 12:

12. Հմմտ. նզեկ., ԻԴ, 3:

13. Հմմտ. Խս., Սէ, 8:

14. Ակնարկում է Ուսն մարդարեւի ամուսնությունը պոռնկություն հետ (տե՛ս Ուսն. Ա),

15. Հմմտ. Մատթ., Կ, 46—48: Ղուկ., Զ, 33—35:

16. Հմմտ. Մատթ., Ժ, 41:

17. Մատյանի վեհապետության հրատարակությունները և նրանցից ծագող հետագա տպագրությունները, նաև Գ. Ավետիքյանի «Նարեկություն»-ի քննադիրը և Բուենոս Այրեսի հրատարակությունը տողի անխաբելի բառն ունեն նախդիրով՝ յանխաբելի, որը գրագրերը և նախորդ տպագրությունները չեն տալիս: Ինչպես նախորդ տողի անամփոփելի բառը, այնպես էլ անխաբելի ածականը վերաբերում է զսլատաւոցս հայցական հոլովածով բառին, նրա ետագառ որոշիչն է, Իսկ յանխաբելի վրիպակ ձևը նախդիրի պատճառով ընկալվում է իբրև կշռույթանց գոյականի յրացում, ինչպես հասկացել և թարգմանել է Գ. Խաչատուրյանը («...անխաբելի ուղիղ կշիռնե՞ս. տե՛ս Նարեկ. Մատեան ողբերգութեան», էջ 211): Բայց գրագրերն ընթերցվածը տալիս են միայն և միայն այսպես՝ «անխաբելի» (համարաբար վեհապետության տպագրությունում յանխաբելի ձևն առաջացել է առանց ձևագրական հիմքի և ապա մուտք գործել այլ հրատարակություններ): Ըստ այդմ 111—116 տողերի միտքը պետք է ընկալել հետևյալ կերպ՝ «Փաղցր ու անսահման գթության մերձենալով ինձ՝ մարդի՛ր բո տեսությունից անթաքչելի և [բո] ուղիղ քննությունից (կշռադատությունից) անդերձանելի պատժապարտի՞ս՝ անխաբեառական պահելով ինձ տիեզերական դատաստանի մեջ»:

18. Միայն Բուենոս Այրեսի հրատարակությունն անխայտառակելի բառն ունի յանխայտառակելի ձևով (Նարեկ. Մատեան ողբերգութեան», էջ 211), որը համարաբար տպագրական վրիպակ է: Մեր ձևագրերը, ինչպես և մյուս տպագրությունները, չեն տալիս այդ տարբերակը:

19. Հմմտ. Ա Պետր., Կ, 4: Ա Կորնթ., Բ, 25:

20. Հմմտ. Սաղմ., ԻԲ, 2:

ԲԱՆ ԶԴ

1. Վերնագրից հետո կամ լուսանցքներում որոշ ձևագրերը գլխի բովանդակության համար ունեն նշումներ՝ «Ժամու առաւատուն» (Յ, էջ 415, Կ, էջ 200), «Երեկոյի և առաւատի» (Տ, էջ 93), «Առաւատու» (Նձ), «Ի ժամ առաւատու» (Տ, էջ 250ա և 251ա): Նկատի ունենալով այս գլխի առանձին տողեր, հատկապես տ. 31-ը («Բնդ սկզբան բերման լուսոյ՝ ղողորմութի՛ն բո ծագեա»)՝ Գ. Ավետիքյանը նույնպես արտահայտել է այն միտքը, որ Նարեկացին «...այս աղօթք արարեալ է վստի առաւատեան ժամուն, վասն որոյ հայցէ ընդ ծագման լուսոյ՝ լուսաւորել և ղմխտն» (Նարեկություն, էջ 446, ծնթ. 8): Անշուշտ, «առաւոտյան աղոթք» անվանումը հաղիվ թե հարմարվի սույն գլխի բովանդակությանը, սակայն դա ցույց է տալիս, որ միջնադարում և ավելի ուշ փորձ են արել Նարեկացու Մատյանի տարրերը գլխիների տալ կիրառական նշանակություն՝ դրանով իսկ նեղացնելով նրանց բովանդակային ընդգրկման սահմանները: ԶԴ գլխից փոքր-ինչ նմանություն ունի ԺԲ գլխի Գ—Դ հատվածներին, ուր բանաստեղծը խոր պիղծվա մահահանգույն ներհի մեջ բերկրալի հանդիստ է երազում, ձգտում է ազատվել խուլական ջնորքներից, վերստին սթափվել, արթնանալ ծանր նինջից: ԺԲ գլխի այդ հատվածները, ինչպես գիտենք, ձևագրերում վերնագրված են «Մաղթանք դարաւորք արհաւրաց դիշերայնոյ» (տե՛ս ԺԲ գլխի տ. 45-ի տարբերակները): Ըստ երևույթին նրանց և ԶԴ գլխի հարադատությունը նկատելով է, որ Տ ձևագրի գրիչը վերջինս անվանել է «Երեկոյի և առաւատի» աղոթք:

Բ Ա Ն Ն

1. Իւրեւն կացո զաշխատութեանս այս սկիզբն—այս և հաջորդ 13—14-րդ տողերից չպետք է եզրակացնել, թէ նարեկացին եկատի ունի այն, որ, իբր, Մատյանը նոր է սկսում գրել (չէ՞ որ թիւ հետո՞ 2է բանի սկզբում նա նշում է, որ «Սակաւամասնեայ կտակի այսր ողբերգութեան» կատարմանն է հասնում),—որեմն և՛ 2Գ գլուխն ավելի վաղ է հորինել, քան նախնիքաց ութ տասնյակից ավելի գլուխները: Բանաստեղծը «զաշխատութեանս այս սկիզբն» (տ. 12) կամ «զյառաջագրեալ ձեռակերտս» (տ. 13) ասելով ակնարկում է ոչ թէ ստեղծագործական աշխատանքի սկիզբը իր գլխավոր երկի վրա, այլ այդ երկը դիտում է իրրն զգժման կտակ (հմտ. 2է գլխի տող 2-ի հետ), իբրև նախասկիզբ՝ իր մեծ հույսի իրակահասցման հանապարհին, այսինքն՝ Մատյանը, թեկուզև ավարտված վիճակում, այն նախաբային ու սկիզբն է համարվում, որով նա ցանկանում է հասնել «ի նաւահանգիստն խաղաղութեան» (տ. 46), արժանանալ խորհրդապաշտի իր երազին, մաքրագործվել ու միանալ աստծուն:

Զատուարեւս այս ստուարտիւն պարտուցս լիւալ,
Բանից առակաւ, ի բեզ, տէր, անկայց՝
Միացեալ իսպառ անբաժանելի... (տ. 49—51):

Գ. Ավետիքյանը, որ ինչպես նախնիքաց, այնպես էլ այս գլուխը դիտել է որպէս առավտյան աղոթք, այն կարծիքն է հայտնել, որ նարեկացին բոստ ալգմ նկատի է ունեցել առհասարակ յուրաքանչյուր օրվա ընթացքում մարդու կատարելիք գործը, որ հաջողությամբ ավարտի հասցվի. «...զի և այս աղոթք վասն առաւօտեան ժամուն տուացեալ է. ուստի հայցէ զհաջողումն ամենայն գործոց, զոր յաւուրն առնելոց է իւրաքանչիւր ոք ըստ իւրում վիճակի և պաշտաման,—խնդրելով, զի յաւարտ հասուցէլ աստուած դիւրաքանչիւր գործս ըստ իւրոց հաճոյից...» (ճնարեկութեան, էջ 448, ձեթ. 2):

2. Տող 20-ում ևս հանդիպում է անձկութիւն բառը երկու դեպքում էլ ձեռագրերը չեն տալիս մեկ այլ ընթերցված: Միևնույն բառի գործածութիւնը գրեթէ հարեան տողերում խիստ հազվադեպ երեւոյթ է Մատյանում: Արդո՞ք նրանցից մեկնումեկը գրչական սխալի արդյունք չէ: Թերևս այդ կրկնութիւնն արգարացվի բառի իմաստային տարրեր առումներով: 20-րդ տողում այն արտահայտում է ավելի հոգեկան վիճակ՝ տագնապ, տառապանք, հոգու նեղութիւն (Զմայն Բո լուտ՝ ի յանձկութեանն պահու, այսինքն՝ քո ձայնն ինձ լսելի դարձրու, երբ տագնապի մեջ լինեմ), իսկ տ. 22-ում՝ տարածքային իմաստով նեղութիւն, մանավանդ որ նրա կողքին հանդես է գալիս դարձյալ տարածք շեշտող սանձման բառը (Մատաւր Բո ազգիւտ՝ ի սանձմանին անձկութեան, այսինքն՝ օգնի՛ր քո մատով, երբ նեղվածութիւն մեջ լինեմ): Նշենք նաև, որ Գ. Ավետիքյանը ևս ի սանձմանին անձկութեան կապակցութիւնը հասկացել է ոչ թէ հոգեկան, այլ ավելի առարկայական առումով, դժվարութիւնն իմպլումով՝ տողը բացարկելով այսպես. «Ի ժամու դժուարութեան գործոյն՝ մատամբ քո օգնեա՛» (ճնարեկութեան, էջ 448, ձեթ. 6):

3. Հմտ. Դան., ԺԳ, 33—35:

4. Միայն Բուենոս Այրեսի տպագիրը աստի նոսնալ բառերի փխ ունի աստիւնալ ազավաղ ընթերցվածը, որն, անշուշտ, տպագրական վրիպակ է և թարգմանութեան մեջ չի արտահայտվել (տե՛ս ճնարեկ. Մատեան ողբերգութեան, էջ 214):

5. Տ. 38—44-ում ակնարկվում է Հին կտակարանի ավանդութիւնը ջրհեղեղի մասին, երբ նոյն իր դերդաստանով փրկվում է՝ ապավինած լաստանավին, միևնույն մնացած մարդկութիւնը կործանվում է (հմտ. Մնեդ., 2—Ը):

6. Բանիդ առակաւ—Ավետիքյանի կարծիքով՝ Նարեկացին եկատի ունի դարձյալ ավանդութիւնը Նոյի մասին, որը, չրենդեղից փրկվելով, սուրբ կենդանիներ է զոհարել աստծուն: Նա բանաստեղծի որոշ արտահայտութիւններ փորձել է բացատրել Նոյի պատմութեամբ եթէ Նարեկացին ասում է՝ «Վարձս ի քոյոցդ ընդ իս բերելով» (տ. 48), ուրեմն, ըստ նրա, պետք է հասկանալ ու հետադարձ նմանութիւն տեսնել այն զոհարելութեան հետ, որով Նոյր վարձահատուց է եղել աստծուն, կամ՝ երբ Նարեկացին գրում է՝ «Ջստորաբերս այս ստուարութիւն պարտուցս լըխայ» (տ. 49), ուրեմն, նկատում է նա, այդ պատկերը հիշեցնում է Նոյին, որը չրենդեղը զաղարկուց հետո թողել է «զստուար կազմութիւն տապանին» և դուրս եկել ցամաք (հմտ. «Նարեկելութ», էջ 449, ծնթ. 10): Սակայն Ավետիքյանի բերած այս զուգահեռներն անհամոզիչ են: Ավելի հիշտ կլինի բանիդ առակաւ արտահայտութիւնն բնկալել իբրեւ ակնարկ պարտապանի մասին ավետարանական առակի վերաբերյալ (հմտ. Մատթ., ԺԲ, 24—28), որը մատնանշել է Նալլանը («Կիրք մեկնութեան», էջ 645): Այդ հղումն ունի նաև Մատթանի Բուենոս Ալիքսի տպագիրը («Նարեկ. Մատեան ողբերգութեան», էջ 215 և 276):

Բ Ա Ն 29

1. Ակնարկում է իմաստուն և հիմար կույսերի մասին առակը (հմտ. Մատթ., ԻԵ, 1—13):

2. Ինչպես 11—16, այնպես էլ 27—35 տողերում Նարեկացին եկատի ունի չորս տարրերի մասին ուսմունքը (տե՛ս ԻԶ գլխի 16 ծնթ.):

3. Մատյանի Պ₁ և Պ₂ տպագիրները, ինչպես և վերջինիս հետագա վերահրատարակութիւնները և Ավետիքյանի «Նարեկելութ»-ի բնագիրը դատման բառի փխ ունեն դարման, որը տալիս են մեր օգտագործած ձեռագրերից միայն չորսը (տե՛ս տողի տարբերակները), անշուշտ, այդ բնկերցվածներից մեկնումեկը բնագրային չէ և առաջացել է տ և Բ տառերի շփոթութեան հետեանքով: Ըստ Ավետիքյանի, երկու ընթերցվածն էլ տվյալ կապակցութեան մեջ իմաստաւորվում են (տե՛ս «Նարեկելութ», էջ 452, ծնթ. 5): Վենետիկի 1840 թ. հրատարակութիւնը բնագրում վերականգնել է դատման բնկերցվածը (Գրիգոր Նուրեկացի, Մատենագրութիւնը, էջ 227): Հետագա տպագիրները գերազանցապես հետևել են նրան: Այդ ուղղումն ընդունելի է թե՛ նբանով, որ մեր ձեռագրերի մեծագույն մասը տալիս է ոչ թե դարման, այլ դատման և թե՛ հետևյալ հանդամանով: 17-րդ տողի դատման բառը նույնահունչ է 19-րդ տողի դիտման բառի հետ: Նարեկացին ներդաշնակութեան համար դիտման բառի հետ, իհարկե, կընտրեր ոչ թե դարման, այլ դատման բառը, որի շնորհիվ և երկու տողերում ստացվել են արտահայտչական առումով ներդաշնակապակցութիւններ՝ եւ յալսմ ի դատման—առ կամ դիտման:

4. Բուենոս Ալիքսի հրատարակութիւնն ունի յառիցիմ, որը, անշուշտ, ապագրական վերիպակ է, մանավանդ որ հոնդիպագիր տրևմտահայ թարգմանութեան մեջ բառը հոգնակի է («Նարեկ. Մատենան ողբերգութեան», էջ 216): Մեր օգտագործած բոլոր ձեռագրերը և մշտն տպագիրներն ունեն հիշտ՝ յառիցիմ:

5. Մարդու ճշգրտահատուած էութիւն»-ը (բան ԻԶ, տ. 72) կազմող չորս տարրերից (չուր, հուր, հող, օդ) հողը Նարեկացին անվանում է սանդրանիկ նիլի», բանի որ, ըստ Հին կտակարանի ավանդութեան, աստված նախամարդ Ադամի մարմինն ստեղծել է հողից (հմտ. Ծննդ., Բ, 7):

6. Հմտ. Իմաստ., Թ, 5:

Բ Ա Ն Ձ

1. Այս գլխի բովանդակության համար Տ Առաջինը վերնագրի դիմաց, ստորին լուսանշարում ունի հետևյալ ելումը. «Ի ծերութիւն մարդոյ» (էջ 256ա), խոսանցագրելիս՝ միջնադարյան գրիչը ելակետ է ունեցել հատկապես Գ հատվածի սկզբում տողերը՝

և երբ հասից յամս ծերութեան՝
Քեւ առաջնորդեալ արժանիս մանու,
Մի՛ բողցես զսկարսոսիւնս,
Սի՛ աճարգեւ զալիսն... (տ. 47—50):

Նալյանը նույնպես սույն գլխում, ի թիվս այլ հարցադրումների, կարևոր է համարել նույն թեման՝ «եթ ի ծերութիւն մամանիցեմ, խնդրեմ ոչ թողու ի ձեռաց» («Գիրք մեկնութեան», էջ 647):

2. Հմմտ. Յովհ., 2, 39:

3. Հմմտ. Բ Կորնթ., Ա, 3:

4. Հմմտ. Ելք, ԻԳ, 5 (նաև՝ Բ Սրբին., ԻԲ, 4): Ինչպես նկատել են Մատյանի մեկնիչները, հակառակ իր աղբյուրի՝ Աստվածաշնչի հայ թարգմանության, Նարեկացին տ. 29-ում դնում է զգրաստ թշնամույն, մինչդեռ Ելք, ԻԳ 5-ում այսպես է՝ զգրաստ ընկերի քոյ: Հետաքրքիր է, որ Ս. Գրքի երրայական բնագրում և նրա հունարեն, ասորերեն ու լատիներեն թարգմանություններում ևս խնդրո առարկա տեղում հանդես է գալիս ոչ թե ընկեր, այլ առևիլի (այսինքն՝ թշնամի) բառը, հետևապես երրայեցիքն բնագրից ու մյուս լեզուներով նրա թարգմանություններից ոչ թե Նարեկացին է շեղվում, այլ Ելքի գրքի մեզ հասած հայերեն թարգմանությունը նկատելով Նարեկացու տողի հարադատությունը Ս. Գրքի լատիներեն թարգմանության հետ՝ Նալյանը գրել է. «Ասորս Գրիգոր, համեմատ լաթիկացուց թարգմանութեան, ոչ առ զգրաստ ընկերի, այլ՝ զգրաստ թշնամույն» («Գիրք մեկնութեան», էջ 647):

Ավետիքյանը ևս, այս առիթով Աստվածաշնչի երրայեցիքն բնագիրը և նրա այլալեզու թարգմանությունները համեմատելով հայերենի հետ, ուշադրություն է հրավիրում այն բանի վրա, որ «... ի մեր բնագրի (իմա՝ Ելք, ԻԳ, 5-ի հայ թարգմանության մեջ—Պ. Խ.) դեի զգրաստ ընկերի, բայց այլ թարգմանութիւնք՝ երրայականն, քաղղեացին, յոյնն և լատինս պենն թշնամույն...» («Նարեկյութ», էջ 455, մեթ. 5): Երևի սա լավագույն հիմքերից մեկն է եկեղեցու, որ Նարեկացու տողն այս գեպում Ս. Գրքի հայերեն բնագրից շեղվում և, ընդհակառակն, հարազատ է դառնում երրայեցիքներին և մյուս թարգմանություններին, որովհետև, ըստ երևույթին, այդտեղ նա օգտվել է կա՛մ դրանցից որևէ մեկից, հավանորեն՝ հունարեն բնագրից, կա՛մ հայերեն մի այնպիսի թարգմանությունից, որտեղ եղել է երրայական բնագրին համապատասխան թշնամի բառը, բայց որը մեր ձեռքը չի հասել: Իրավացիորեն այս վերջին մտքին է հակվել Մատյանի թարգմանիչ Գ. Խաչատուրյանը. «...թե՛ երրայական բնագրին և թե՛ հունական Յովնանից թարգմանության մեջ գործածված բառը կը նշանակե «ատևիլ», ինչ որ կարգարացին Նարեկացիին «թշնամի» բառը, և ասի կրնա խորհիլ տալ. թե՛ մեր բանաստեղծը թերևս տարրեր ձեռագիր մ՛ունի իր առջև»,—գրել է նա («Նարեկ. Մատեան ողբերգութեան», էջ 276—277): Սակայն այս ենթադրությանը հակառակ է խոսում, ճիշտ է՝ ոչ այնքան զորավոր, մի փաստ. Ելքի գրքի ԻԳ գլխի նույն 5-րդ համարին նախորդող տա՛ն մեջ կա եզրին թշնամույն քոյ կապակցությունը. Նարեկացին դուցե նրա ազդեցությամբ զգրաստ ընկերի քոյ ասելու փխ գրել է զգրաստ թշնամույն: Բայց այս կովանը, ինչպես ասացինք, թույլ է և վճռական լինել չի կարող Առաջին եկեղեցու լեզուներն ավելի հավանական են և ընդունելի:

Ի վերջո, անհրաժեշտ է ասել, որ այս խնդրի պարզարանմանը կարող է նպաստել էյից գրքի զրաբար բնագրի գիտաճամբատական հրատարակությունը:

5. Հմմտ. հս., 2, 3, Յայտ., և, 11—12:

6. Բժշկեա՝ (տ. 41) բայի ուղիղ խնդիրը լրացումներն ունեն անկասեռ ձևեր՝ զտխլվն, զգիծն. նրանց ուղղականի «է» վերջավորությունը հայցականում ոչ թե փոխվել է «ս»-ի, այլ պահպանվել է, մինչդեռ մյուս համադաս անդամն ունի կանոնավոր ձև՝ զխաբանս: Այդ անկանոնությունը եզակի երևույթ է ոչ նարեկացու երկում և ոչ էլ հայ մատենագրության մեջ առհասարակ: Հիշենք Քերթոզանոր ավանդած վիպական երգի հայտերի տողերը՝ իբրև զրապերճախոս օրինակ.

...Բնկէց ի մէջ օրիորդին Ալանաց.

և շատ զաւելցոյց զմէջ վափուկ օրիորդին...

(«Մովսիսի ետրենացոյ Պատմութիւն Հայոց», աշխատությանը Մ. Աբեղյան և Ս. Հարությունյան, Տիֆլիս, 1913, էջ 179): Այստեղ ևս նախորդի տրականը (ի մէջ) և ուղիղ խնդիրը (զմէջ) պահպանել են ուղղականի վերջավորությունը, չնայած պետք է լինէին հայցականաձև (ի մէջս, զմէջս): Տես նաև Բ գլխի 6-րդ ծնթ:

7. Եւ երբ հասից յամս ծերութեան—սա Մատյանի այն հազվագեղ տողերից է, որոնցում բանաստեղծն անգրտադանում է իր կյանքին, իր ապրած տարիներին, և, անշուշտ, ոչ որոշակի, բայց կարևոր կռիվն է ենթադրելու, թե իր գլխավոր երկն ստեղծելիս նա մոտավորապես ինչ տարիքում է եղել: Հիշենք 24 բանի 59—60 տողերը՝

Ահա բարդեցան, կոտուցան շրջանակ մամաքս ընդունայնութեան.

Յորմէ հետէ յայտնեցեալ ցուցայ՝ յոչ պէտս երեւալ...

Այստեղ թափանցիկ ակնարկ կա բանաստեղծի՝ «բնդունայնորեն» ապրած բազմակուտակ տարիների մասին. ուրեմն՝ նա այնքան էլ երիտասարդ չէր, ավելի հիշտ՝ այն տարիքում էր, երբ ավելի հասուն շրջան քնակոխած՝ տաղնապով ետ է նայում և գիտակցում, որ պատանեության ու երիտասարդության ժամանակներն անցել-գնացել են, տարիքն իրեն զգացնել է տալիս, երբ մարդ ոչ թե մանկաբար ուրախանում է մեկ տարով մեծանալու համար, այլ տխրում է մեկ տարով մեծանալու և ծերության շեմին կանգնելու համար: Եվ 24 բանի 47-րդ տողը փոքր-ինչ հստակում է բանաստեղծի խոստովանությունն իր տարիքի մասին՝ «Եւ երբ հասից յամս ծերութեան...»: Ուրեմն, նարեկացին իր երկը և հատկապես այս գլուխը գրելիս գեոծեր չէր. «24 չէր ծեր, յորժամ ասէր զայս և ազօքէր վասն հասանել ծերութեանն»,—բացատրել է միջնադարյան մեկնիչը (ձեռ. 5650, էջ 427):

Մատյանի հիշատակարանի տվյալները վկայում են, որ նարեկացին իր երկն ստեղծել է 1001—1003 թթ. (թի յաւարտումն կատարման իններեակ յորեկինին, ի սկիզբն պատկերոյ մոտի տառնեկին յարեթական տոհմիս տումարի, յետ երից ամաց անցելոց, որ զկին զալստեան... յազիթոյ և մեծ կալսերն հոռոմոց Բապի...): Արդ, այդ լվերին նա բանի՞ տարեկան կիներ, այլ կերպ՝ ե՞րբ է ծնվել նա:

2. Նալյանն Ապարանից խաչի պատմության մեկնություն մեջ, առանց որևէ կոմանի, սխալմամբ ենթադրել է, թե նարեկացին ծնվել է 971 թ. և մահացել 1004 թ., հետևապես ապրել է բնդամենը 33 տարի («Գիրք մեկնութեան», էջ 742): Հետազայում, Մ. Չամչյանից սկսած, բանաստեղծի ծննդյան տարին համարվել է 951 (հայոց Ն) թվականը, որի հիմքը միջնադարյան զրչադրերում (մասնավորապես «Հայտնավորք» ժողովածուներում) պահպանված ոչ հավաստի տվյալն է (հմմտ. «Նարեկում», էջ 543—544):

Նարեկացու ծննդյան թվականի որոնման հարցում վճռական նշանակություն ունեն մատենագրական հետեւալ վավերագրերը՝ բանաստեղծի մի հիշատակարանը, գրված հոր՝ խոս-

բով Անձնացյաց եպիսկոպոսի «Մեկնութիւն խորհրդոյ սրբոյ պատարագին» աշխատութեան մի ընդդրինակութեան առթիւ, և Անանիա Մոկացի կաթողիկոսի թղթերը, որոնց մեջ քննադատւում ու բանադրւում է խոսքով Անձնացին: Հիշատակարանին առաջինն ուշադրութիւն է դարձրել Գ. Ավետիքյանը՝ ջրոյց տալով, որ Պատարագի մեկնութիւնը խոսքով Անձնացին գրել է 950 թ., եւոյն տարում էր նրա ավագ որդին՝ Սահակը, առաջին անգամ զաղափարել է այդ էրկը, հետեւապէս 950-ին նա եպիսկոպոս էր, իսկ նրա որդիները՝ Սահակը, Հովհաննէսն ու Գրիգորը, արդէն ձեւած էին Ուրեմն, Գրիգորի ձեռնդն ընկնում է ոչ թե 951 թ., այլ ավելի վաղ, 940-ական թթ. մեջ, ամենաուշը 949-ին: Ավետիքյանը հաշիւ է առնում նաև այն հանգամանքը, որ Նարեկացին 977 թ. այնքան անվանի էր, «վարդապետական աստիճանաւ գերապատուելաւ», որ Արժրուշայց Գորգին թագավորը նրան պատվիրում է գրել նրդ երգոցի մեկնութիւնը: Այդ իրողութիւնը ևս ստիպում է նրա ձեռնդր տանել թիչ այն կողմ, «...ի Նիշ (977) թուականին, յորում մեկնեաց ինքն զերգս Երգոց, լինէր նա երեսնամեայ և ամելի ևս» («Նարեկիւմ», էջ 543—544. հմմտ. նաև Գ. Տեր-Մկրտչյան, Անանիա Մոկացի, «Արարատ», 1897, էջ 93):

Ուշայն ասացիւք, կարևոր արժեք են ներկայացնում նաև Անանիա Մոկացու (941—965 թթ. հայոց կաթողիկոս) Երեք թղթերը, որոնք ի հայտ է բերել, հրատարակել ու արժեքավորել բանասեր Գ. Տեր-Մկրտչյանը (տե՛ս «Արարատ», 1897, էջ 91—96, 275—288): Գրանցով պարզվում է, որ խոսքովին եպիսկոպոս է ձեռնադրել և տվել Անձնացյաց թեմը Անանիա Մոկացին, իսկ դա կարող էր լինել 941 թվականից հետո (Անանիայի կաթողիկոսութեան առաջին տարին), րայց 950-ից առաջ (երբ խոսքովն, արդէն եպիսկոպոս, գրել է Ժամագրքի և Պատարագի մեկնութիւնները): Գ. Տեր-Մկրտչյանի հաշիւումներով, 954 թ. խոսքովն ապստամբել է Մոկացու դեմ, ապա բանադրվել, իսկ 965 թ. առաջ վախճանվել: Անանիայի Բ թղթում խոսքովը մեռած է համարվում: Այսպիսով, եթե ընդունենք, որ խոսքովն Անանիայից եպիսկոպոս է կարգվել ամենաուշը 950 թ., ուրեմն մինչ այդ Նարեկացու մայրը մահացած պիտի լիներ, և Գրիգորը չէր կարող ձեռնել 949-ից հետո, քանի որ «Անհնարին է տասներորդ դարում կանամբի եպիսկոպոս ենթադրել Հայաստանում» (նույն տեղում, էջ 93):

Այս ամենից հետո դարձյալ հարց է առաջանում՝ ո՞րն է Նարեկացու ձեռնդրան մոտավոր թվականը, տեղում, ո՞չ 951-ը կամ 950-ը, այլ նախորդ մերձակա տարիներից մեկը: Կարծում ենք, Ավետիքյանը մի փոքր ծայրահեղութեան մեջ է ընկնում՝ եզրակացնելով, որ Մատանը գրելիս (ըստ նրա՝ 1002—1003 թթ.) բանաստեղծը վաթսուն տարին անց պետք է լիներ, «... լինել նա առնելով զվախճանմանից» («Նարեկիւմ», էջ 544): Այս հետևությունն անընդունելի է, մանավանդ, նրա համար, որ վաթսունն անց բանաստեղծը հազիվ թե իր մասին գրեր՝ և՛ Երեք թղթի յամա ձեռնարկում: Վաթսուն տարին, խնայելի, խորին ձեռնութիւն չէ, րայց ձեռնութիւն է, իսկ այդտեղ, հակառակ Ավետիքյանի, խոսքն առհասարակ ձեռնութեան մասին է և ոչ թե խորին ձեռնութեան («Նարեկիւմ», էջ 456, մեթ. 9): Մեռում է ընդունել, որ Գրիգոր Նարեկացին ձեռնել է, ամենայն հավանականությամբ, 940-ական թթ. երկրորդ կեսին, 946—949 թթ. մեջ (հմմտ. Մ. Արեղյան, Հայոց հին գրականության պատմութիւն, գիրք Ա. տե՛ս «Նարեկ», Գ, Երևան, 1968, էջ 576): Այս հաշիւով 1001—1003 թթ. նա կլինի մոտավորապես 52—56 տարեկան, ոչ ավելի, նրա ձեռնութիւնը դեռ առջևում էր:

Այս կապակցությամբ կենսագրական նշանակութիւն են ձեռք բերում և իբրև օժանդակ փաստ կարող են ծառայել ՄԱ զխի հետևյալ տողերը: Բանաստեղծը, րացի «աւրհնեալ ի բարձունս» ասածուց, էլ ո՞ւմ կարող էր դիմել ու պաղատել՝ Թագակիր արքաների՜ն, «որք զմահացուցանին միշտ արուեստաւորեն, քան զկենդանործին» (ՄԱ, տ. 16), իրենց փառքի հետ անցավոր իշխաններին, երկրածին մարդուն, հարադատ եղբորը... Անհույս թվարկումների շարքի մեջ նա հիշատակում է նաև հորն ու մորը.

Եվրեմի աղոթագրքում տեղ գտած մյուս գլուխները ևս դիտված են որպես աղոթք և ներկայացված թեմատիկ սկզբունքով. Ղե գլուխը խորագրված է՝ «Աղօթք զօրաւոր սրբոյն Գրիգորի նարեկացոյ ճիշտական վարդապետի վասն արեանն տեառն» (էջ 110—113), ՍԷ, 2Ա, 2, 2Բ, 2Է, եւ գլուխները՝ սովորական «Ի խորոց սրտից խօսք ընդ աստուծոյ» (էջ 118—123, 133—135, 148—154, 181—191, 206—211, 222—225), իսկ Զ գլուխը՝ «Ի խորոց սրտից խօսք ընդ տիրուհոյ» վերնագրերով (էջ 165—171) և բաշխված են շարաթվա օրերի վրա՝ Այդ գրքի մեր օրվա տպագրության մէջ ավելացված են նաև ԺԲ գլխի Գ—Զ հատվածները՝ «Մաղվանք զօրաւորք արեւորաց զիշերայնոյ, ասացեալ սրբոյն Գրիգորի նարեկացոյն» և եւկ գլուխը՝ «Աղօթք նորին սրբոյն Գրիգորի նարեկացոյն վերնագրերով, իրեն «Հանգստեան ժամու» աղոթքներ (տե՛ս «Գիրք աղօթից, ասացեալ սրբոյն Նիքիեմի Խուրին Ասորոյն», Երուսաղեմ, 1933, էջ 462—468), բայց ունեն նաև գլուխների սովորական վերնագիրը («Ի խորոց սրտից խօսք ընդ աստուծոյ»)։

2. Հմմտ. Մատթ., Ժ2, 16։

ԲԱՆ Ղ

1. Սույն գլխի Ա հատվածում նարեկացին թվարկում է աստծու 29 մականուն, որոնցից ամենափերջինն («խաղաղութիւն ծփառաց» — տ. 13) միայն հետևում է երկրորդական նախադասութիւնը արտահայտված բացատրութիւնը (տ. 14—15)։ Բ հատվածը գրեթէ ամբողջութեամբ կառուցված է այդ վերջին սկզբունքով. բանաստեղծը նախ՝ տալիս է ստորոգելին և ապա՝ ստորագրաւ նախադասութիւնը ներկայացնում նրա բանաստեղծական մեկնութիւնը։ Հատվածի այդ յուրահատկութիւնը նկատել է Հ. Նալյանը, որը տ. 21-ը (Համապատասխան կենաց) ծանոթագրելիս նշել է. «Աստի միջև ... Հայնա՞ց, աւր յեղեկից և ալլն (տ. 35) իրաքանչիւրոյ մականունանցն քրիստոսի ինքն տայ գմեկնութիւն...» («Գիրք մեկնութեան», էջ 636)։ Հաշվի առնելով Բ հատվածի կառուցվածքային այդ առանձնահատկութիւնը՝ յուրաքանչիւր մականուն-ստորոգելի ու նրան հարող երկրորդական նախադասութիւն հաջորդից անջատել ենք վերջակետով։

2. Հմմտ. Յովն., ԺԱ, 39—44։

3. Հմմտ. Բ Թրին., ԻԸ, 7։

4. Հմմտ. Սաղմ. է, 16։

5. Հմմտ. Յոր., Խ, 20։

ԲԱՆ ՂԱ

1. Այս գլխի համար Զ ունի լուսանցային նշում. «Հանկատեան Լ» (էջ 250ա)։

2. ...Միմառ ամաղկեալիմն—Սուրբ Գրքում հիշված ժողովուրդ, բնակվում էր Պաղեստինի հարավում՝ Մեդյալ և Կարմիր ծովերի միջև ընկած տարածքում։ Կարմիր ծովն անցնելուց հետո ճիւղաների այն մասը, որ երթից հոգնած էր մնացել ընդհանուր բազմութիւնից, ենթարկվեց ամաղկեալիների հանկարծակի ու ամաղկի հարձակմանը՝ Ռափիղիմի անապատում և դամանորեն ոշնչացվեց (տե՛ս Նլր, ԺԷ, 8)։ Մովսես մարգարեի հրամանով Հենու զօրավարը վրիժխնդիր եղավ ամաղկեալիներից, չարից նրանց (տե՛ս Նլր, ԺԷ, 9—10)։ Նարեկացին ամաղկեալիներին հիշատակում է փոխարեւարար՝ որպէս շարի զործակիցներին։

3. Հմմտ. Ա ՏԻՄՈՔ., 2, 16:

4. Հմմտ. Ելք, ԺԲ, 7:

5. ...մտածությունն—այսպես ունի միայն Վատիկանի ձեռագիրը, Լեթերցվածն այդպես է վկայակոչում նաև՝ Հ. Նալյանը (տե՛ս «Գիրք մեկնություն», էջ 668): Մեր զգտագործած մյուս բոլոր ձեռագրերը, Պ₁₋₄-ը, ինչպես նաև Պոլսի 1782 և 1789 թթ. սյուագիրներն ունեն մտածություն, իսկ Գ. Ավետիքյանի «Լուծմունք»-ի բնագիրը, Վենետիկի 1840 թ. հրատարակությունն ու նրանից ծագող վերահրատարակությունները, ինչպես նաև Ռուսոս Այրևսի 1948 թ. հրատարակությունն ունեն մտածություն: Փանի որ այս հատվածում (տ. 73—78) բոլոր թվարկումները տրված են հոգնակի թվով, ուստի նախընտրելիք մտածությունն ընթերցվածը, որն ավելի հարազատ է ընդհանուր ոճին:

6. Հմմտ. Բ Կորնթ., է, 9—10:

7. Այս սոցից հետո Մ-ի գրիչը բնագրի կարգում բնագրից արևել է «Կառնայ զմեզս Սաբ-գիս գրչին» հիշատակագրությունը, ապա վրան գրել հանման նշան (էջ 353ա):

Բ ԱՆՔ ՂԲ

1. Այս վերնագիրը, կարծում ենք, նարեկացուն է, սովորական վերնագիրը («Վերստին յաւելուած... իստաք ընդ աստուծոյ»)՝ զրշական հավելում: Գ. Ավետիքյանը ևս վերնագիրը («Ի փայտն երջանիկ...») վերագրում է նարեկացուն. «Այս մակագիր թուի եղեալ ի սրբոյ վարդապետէն, որպէս և ոճն ցուցանէ» («Նարեկություն», էջ 481, ծնթ. 1):

ՂԱ զլուխն ավարտելուց հետո Մ-ի գրիչը չի ընդօրինակել ՂԲ և ՂԳ զլուխները և էջատակին արել է նշում. «Յայսմ տեղուք միջակի թողի զճառ պատմութեան ժամահարին և զմեռոնին» (էջ 353ա): Գ-ի գրիչն այս և հաջորդ զլուխն ընդօրինակել է հատվածաբար (տե՛ս հաջորդ՝ 3-րդ ծանոթագրությունը):

Մի խումբ ձեռագրեր գլխի համար ունեն լուսանցային նշումներ. «Ի փայտն երջանիկ ժամահարին» (Հ—էջ 241ր), «Ի ժամահարին» (Կ—էջ 676), «Ի փայտն երջանիկ ժամահարին» (Տ—էջ 268ա), «Ի փայտն ժամահարին» (Տ—էջ 269ա, 270ա), «Ի ժամահարին» (Տ—էջ 272ա, 274ա), «Յերջանիկ ժամահարին» (Տ—էջ 273ա), «Յերջանիկ փայտն ժամահարին» (Տ—էջ 275ա):

Այս զլուխը միշտ չէ, որ ձեռագրերում հաջորդում է ՂԱ զլխին (տե՛ս վերնագրի սուղատակը): Գլուխների տարբեր հաջորդականությունն իր արտահայտությունն է գտել նաև սուղագիրներում: Պ₁₋₃-ում, ինչպես նաև Կ. Պոլսի 1782 և 1789 թթ. հրատարակություններում, ՂԱ զլխին հաջորդում են ՂԳ և ՂԲ զլուխները՝ ՂԲ և ՂԳ համարակալմամբ, որոնց էլ հաջորդում են ՂԳ և ՂԲ զլուխները՝ ՂԳ և ՂԲ համարակալմամբ: Հ. Նալյանն իր մեկնության մեջ հետևել է Պ₁₋₂-ի զլուխների այս հաջորդականությանը: Գլուխների այս հաջորդականությանն է հետևել նաև Բ. Գուշակյանը իր թարգմանության մեջ: Պ₄-ի հրատարակիչները վերանայել են զլուխների հաջորդականության կարգը: Հիմք ընդունելով հնագույն ձեռագրերի զլուսակարգը, մենք ևս անփոփոխ ենք թողել այդ հաջորդականությունը: Գ. Խաչատուրյանը ՂԲ և ՂԳ զլուխները գրել է հավելված՝ առանց սակայն փոփոխելու զլուխների կարգը:

ՂԲ և ՂԳ զլուխները, ՀԵ զլխի հետ միասին (տե՛ս բան ՂԳ, ծնթ. 5, բան ՀԵ, ծնթ. 1) հարուցել են տարարնույթ վեճեր ու կասկածներ: Հ. Նալյանը կարծում է, որ կոչնակին նվիրված այս ճառը նարեկացին գրել է ընդդեմ թոնդրակեցիների. «Նախ թուի ինձ, թէ սուրբ վարդապետս ընդդէմ պիղծ թոնդրակեցիաց արտադրեալ է զճառս, զի նորա որպէս զեկեղեցի, այսպէս և ղժամահարի զփայտն իբրև զաւելորդապաշտութիւն քամահէին»: Ըստ նրա, նարեկացին ձգտել է բավարարել այն կրոնավոր անձանց հետաքրքրությունը, որոնք խնդրել են

ևրան գրել ինչպես իր Մատյանն առճաստարակ, այնպես էլ կոչնակի խորհրդի բացատրությունը. «Որպէս չամենայն աղօթական բանս ի խնդրոյ հգնաւոր հղորաց շարագրեաց, զանձին խոնարհացանելոյ զնշանակս ուսուցանելով ի յաղօթելն, այսպէս և ի նոցանէ ստիպեցաւ զպատճառ կոչնակին հարման թարգմանօրէն յայտածել» («Գիրք մեկնութեան», էջ 711):

Գ. Ավետիքյանը ևս կարծում է, որ թե՛ այս և թե՛ ՂԳ (ինչպես նաև ՀԾ) գլուխները նաբեկացին գրել է բնղղեմ թողարկեցինք. «Այս ինչ յայտնի երևի, զի գերկոսին վայստսիկ բանս արար սուրբ վարդապետն բնղղեմ բարբառեալաց թողարկեցուց», որովհետև «թողարկեցիք արճամարիին զսովորութիւն ժամանարին»: Զկասկածելով, որ այդ գլուխներին հնդկապէս նաբեկացին է, Ավետիքյանը շարունակում է. «Իսկ թէ արդեօք ի՞նչն եղ զայս հառ ի կարգ աղօթիցս, թէ յայլոց եղաւ, չէ յայտնի. զի մեր բնախոր օրինակն ի յիշատակարանի անդ՝ թու է ՂԳ աղօթս, և բնղ թիւ նոցա ասէ՝ յաւելան բանն որ վասն ժամանարին, և վասն սրբարար մեռոնին» («Նարեկություն», էջ 481, մնթ. 1): Ավետիքյանի հղած բնախոր ձեռագրի հիշատակարանը հայտնի չէ մեզ: Թերևս խոսքը նաբեկացու վարքի մասին է, որի մեջ հայտնի ամենահին տարրերակում ասված է, թե նաբեկացին «Սկիզբն արար և խառնեցաւ զգիրս աղաթից՝ ըստ հայցման խնդրոյ կրանաւոր եղորաց՝ բանս ՂԵ» և Երեւ թիւ աղաթից զորոցս բանն, որ վասն ժամանարին և սրբոյ միւտնին» (ձեռ. 1568, էջ 119 ր), որ պարզ է ասված, թե Մատյանը բաղկացած է 95 գլխից և որ այդ գլուխների թվում են ժամանարի և սուրբ միւտնի մասին բացատրական հատերը:

Ինչպես ՂԳ և ՀԾ, այնպես էլ ՂԲ և ՂԳ գլուխների հեղինակային պատկանելության և Մատյանի կազմում լինելու հարցերին ավելի մանրամասն անդրադարձել է պրոֆ. Մ. Մկրչյանը: Ելնելով այն հանգամանից, որ Մատյանի առաջին տպագրւներում ՂԲ և ՂԳ գլուխները զբղծված են վերջում՝ իրրեւ ՂԳ և ՂԵ գլուխներ, և հետևելով Մատենադարանի 3929 ձեռագրին (մեր X ձեռագիրն է. պրոֆ. Մ. Մկրչյանի գրքում ձեռագրի համարը նշված է սխալ՝ 2929, սխալ է նշված նաև զրույցան տարեթիվը՝ 1257 թ.), որտեղ բնագիրը 95 գլխի փոխարեն բաժանված է 100 գլխի՝ նույն նյութի տարրեր համարակալմամբ, իսկ ՀԵ գլխի մի հատվածը (տ. 105—282) ներկայացված է իրրեւ առանձին՝ վերջին գլուխ, պրոֆ. Մ. Մկրչյանը գտնում է, որ «Այս բոլորից հետո պետք է եզրակացնել, որ նաբեկացին ՂԲ և ՂԳ ոչ բանաստեղծական գլուխներ, ինչպիսի և ՀԾ ու մի բանի այլ գլուխների վերջին հատվածները կամ բոլորովին ինքն չի գրել, կամ եթե երբեք ինքն է գրել, սակայն հորինել է անկախ իր պոետից, այլ նկատարներով, որոնք սակայն հետագայում գրիչների կողմից ինչ-ինչ նկատառմաներով խառնվել են բուն պոետի տեքստին» (Մ. Մկրչյան, Գրքեր նաբեկացի, էջ 177): Ենթադրվել է նաև, որ ՂԲ—ՂԳ գլուխները թարգմանություն են այլ լեզվից, մեզ անհայտ աղբյուրներից (տե՛ս «Բազմավեպ», Վննատիկ, 1900, էջ 443):

Նախ՝ թարգմանության մասին Թարգմանությունն բառն այստեղ նշանակում է մեկնություն կամ բացատրություն: Այսպես են հասկացել թե՛ Հ. Նալչյանը («Թարգմանօրէն բառս աստէն իմանի մեկնողօրէն», «Գիրք մեկնութեան», էջ 678), թե՛ Գ. Ավետիքյանը («Երեւ կերպարանս թարգմանութեանն, հանդերձ տեսութեամբ մեկնութեանն կամ ըստ օրինակի բացայայտութեան», «Նարեկություն», էջ 481, մնթ. 1), կամ՝ «աղօթք թարգմանօրէն, այսինքն՝ մեկնաբանական» («Նարեկություն», էջ 510, մնթ. 2): Ահնար է, որ այստեղ խոսք չի կարող լինել որևէ լեզվից նաբեկացու կատարած թարգմանության մասին:

Երկրորդ, նաբեկացու է արդեօք այդ գլուխների հեղինակը, թե՛ ուրիշը: Կարո՞ղ էր արդյոք դրանք գրած լինել նրա Հովհաննես եղբայրը: Զեռագրերը ոչ մի հիմք չեն տալիս դրանք ուրիշին վերագրելու համար: Այդ գլուխների հեղինակը նաբեկացին է: Արդյոք գործակցության մասին բանաստեղծի հիշատակությունը, կարծում ենք, վերաբերում է ոչ թե ստեղծագործական, այլ գրչական կամ խմբագրական բնույթի օգնությանը՝ Հովհաննեսի կողմից (տե՛ս «Յիշատակարան», մնթ. 7): Նաբեկացին ոչ մի ականարկ չունի այդ գլուխներից որևէ մեկը

ինքը զրաժ չլինելու մասին, նա դիմում է իր անունից. «զայս աղալուսնի» (բան Լ՛Բ, տ. 37), «զայս վաղապետնի» (բան Լ՛Բ, տ. 34), «Էթվեստ Եկերոդից բուրմամբ խնկոց վերառաքեմ քեզ, ամենախնամ» (բան Գ՛Բ, տ. 33), «Լեւո ողորմութեամբ, տեւ, պաղատանայս խնդրուածոց առ քեզ կարգալոյս: Շնորհաւորեալ այսու պարգեւաւ՝ զոհաբանութիւն քեզ վերեւծայեմ, հպար» (բան Գ՛Բ, տ. 200—202):

Երրորդ, այն ենթադրութիւնը, թէ այդ գլուխները հետագայում ուրիշների կողմից են միացվել, որոնց իբրեւ ամենաշափահական հեղինակ նշվում է Կրիգոր Սկեռացին (տե՛ս Կ. Մկրչան, Կրիգոր Նարեկացի, էջ 174), ապա պետք է ասել, որ այդ ենթադրութեան համար եւ չկան լուրջ կոմպենսներ ճիշտ է. Կ. Ավետիսյանը Գ՛Բ գլխի համար ասում է, թէ «եւ թերեւ յօրինակողաց մտածեալ իցէ. քանզի եւ օրինակը ոչ սակաւ շունին ի կարգի ազգայնաց գրանս, որ վասն Մեռոնի» (Վարդանանի, էջ 510, ծնթ. 1), սակայն նա ոչ մի ակնարկ չի անում, թէ այդ ընդօրինակողը կարող էր լինել Կրիգոր Սկեռացին: Սկեռացու մասին խոսում է Հ. Նալչանը, քայց նա նկատի ունի միմիայն Մատանի ընդարձակ խորագիրը, Նալչանը գտնում է, որ այդ ընդարձակ խորագրից հեղինակային է միայն «Ի խորոց սրտից խաւար բնի աստուծոյ» արտահայտութիւնը, իսկ մնացածը վերագրում է Կրիգոր Սկեռացուն (տե՛ս «Կրիգոր մեղիտիկան», էջ 17): Նալչանի այս դատողութեան մեջ կա մասնակի ճշմարտութիւն, որը վերաբերում է Նարեկացուն տրված զովասանական մակդիրներին՝ խորագրի վերջում (տե՛ս խորագրի վերաբերյալ ծանոթագրութիւնը): Նալչանը, այսպիսով, խոսք շունի այն մասին, թէ ՀԵ, ԳԲ և ԳԲ գլուխները Մատան է մուծել Կրիգոր Սկեռացին: Որ այդ գլուխները եղել են Մատանում Սկեռացուց առաջ և նրանից անկախ, կարելի է համոզվել հետևյալ փաստից. Սկեռացու ընդօրինակութիւնը պատկանում է ձեռագրերի այն խմբին, որոնք շունեն Մատանի նորահայտ մի քանի հատվածները (բան Զ, տ. 25—29, բան Ժ, տ. 33—40), մինչդեռ այս հատվածներն ունեցող ձեռագրերը եւ ունեն զովասանական-մեկնարանական այդ գլուխները՝ Նույն հաջորդականութեամբ, նշանակում է, որ այդ գլուխները եղել են Մատանում սկզբից: Այլ հարց է, որ այդ գլուխները Նարեկացին կարող էր զրաժ լինել իր եղբոր՝ Հովհաննես Նարեկացու խորհրդով և նրա կողմից էլ զրաժ լինել Մատանում: Բայց այս ենթադրութեան համար էլ գոնե չկան ձեռագրական կամ մատենագրական հիմնավոր փաստաթղթեր:

Չորրորդ, այն փաստը, որ Մատենադարանի 3929 ձեռագրում (K), ինչպիսի նաեւ Վատիկանի ձեռագրում, Մատանը բաժանված է 100 գլուխների և ՀԵ գլխի մի հատվածը զրված է վերջում՝ իբրեւ ավարտական գլուխ, զրանից չսկսող է բանասիրական լուրջ եղբայրացութեանն անել: Ձեռագրի այդ յուրահատկութիւնը պարզապէս զրչի վերաբերմունքի հետեւանք է. նա չի հետեւել ընդունված համարակալմանը: Զի բացառված նաեւ, որ դա առաջանար պարզ շփոթութիւնից:

Ասանք նաեւ, որ կառուցվածքորեն սպասելի էր, որ ԳԲ և ԳԲ գլուխները իսկապէս լինեն վերջում՝ ԳԲ և ԳԵ գլուխներից հետո: Բերեա տեղաշարժն առաջացել է այն մտաւախութեանից, որ գրիչները կարող էին շրջօրինակել զրանք Մատանում, ուստի ԳԵ գլուխն են գրել ավարտ՝ զովասանական ԳԲ և ԳԲ գլուխները տնայալման Մատանի կազմում պահպանելու մտադրութեամբ: Հետեւելով հապուցն և լավագուցն ձեռագրերին, ԳԲ և ԳԲ գլուխները թողնում ենք Մատանում՝ իրենց իսկ հաջորդականութեամբ:

2. ...կոչեցեր զսակասամիտս ի գինիդ ուրախութեան—հմտ. «Եկա՛յք կերա՛յք ի հացէ իմէ՛ք, և արբէր զգինի իմ, զոր խառնեցի ձեզ» (Առակք, Թ, 5):

3. Գ-ի գրիչը այս տողի ամենախնամ բառով ընդհատել է ընդօրինակութիւնը՝ կցելով «Սուրբ Երեմոզութիւն եւ մի աստուածութիւն յալտեանս, ամէն» վերջվածքը՝ իբրեւ ավարտ: Թե՛ ԳԲ և Թե՛ ԳԲ գլուխները գրիչն ընդօրինակել է հատվածաբար, սկզբից, որի մասին էլ

արել է ելում. «Ո՛վ ընկերացող, աղաչեմ անմեղադիր լեւ, զի գեամահարին եւ զՄեռոնին աղալութե սակաւ մի գրելի. եւ զայլն՝ լիով» (Աեռ. 5098, էջ 253բ—254ա)։

4. Տառն—այս բնթերցվածի փոխարեն Ավետիքյանն առավել հարմար է համարում տառն բնթերցվածը, գտնելով, որ նորեկացին «ակնարկէ յարձանն, զոր էօծ Յակոբ ի տեղոջ տեսլեանն եւ զտեղին կոչեաց Բեթլէլ, այսինքն՝ տուն աստուծոյ (Մկնկ., ԻԸ, 18—19, Լե, 7)» (տե՛ս «Նարեկություն», էջ 483, մեթ. 14)։ Պէ՛տե՛ս ունի տունիկ. այդպես ունի եւ մեր ի՛շ ձեռագիրը։ Քիչ սկսած տպագիրներն ունեն տօն. իսկ Վենետիկի 1840 թ. եւ Բուենոս Այրեսի 1948 թ. հրատարակությունները՝ առնելով թանի որ բանաստեղծն ակնարկում է կոչնակը եւ այն բնութագրում որպէս համարման աղալարար, այս առումով էլ նրա խորհուրդը կարող էր համարվել նույն ավանդված տան («տառն իմն աստուածաւանդ կրօնական կարգեալ ի նկատաւ», (տ. 44), որը հրավիրում է մարդկանց ուրախության հանդեսի (տե՛ս «Նոր. բառգիրք հայկազեան լեզուի», Բ. էջ 301, տօն բառի բացատրություն)։ Ըստ այսմ էլ նախընտրեցինք տառն բնթերցվածը։

5. Ի մեծ ազգմանէ այս աղալակի... Բանդեալ վերադաւ դրանցն ամբուրեան...—հմտ. «Ազգակէլին մի առ մի եւ ասէին. սուրբ, սուրբ, սուրբ. Տէր զօրութեանց, լի է ամենայն երկէր փառսք նորա եւ վերացաւ դրանցն ի ձայնէն. զոր աղալակէին...» (Ես., 9, 3—4)։

6. Հարաւ ամա փող առազափող—հմտ. «Հարցեն փող առազափող» (Ես., ԻԷ, 13)։

7. ...ջրոյն առակաւ—նորեկացին կոչնակի միտախի խորհուրդը տեսնում է հավատացյալներին հոգեւոր բարեբաւասություն շնորհելու եւ, ընդհակառակն, խաշի ու եկեղեցու թշնամիներին հալածելու, ցրելու, երկյուղ պատճառելու մեջ՝ որպէս դատաստանի օրվա փողի խորհրդանշան։ Այստեղ ակնարկում է Մովսէս մարգարեի հրաշագործությունը, նա զավազանով մեղրեց Կարմիր ծովը եւ հրեաներն անցան ջրից (տե՛ս Նյւ, ԺԳ, 15—31), այդպես էլ, ջրի նման, կոչնակի ձայնից, ըստ բանաստեղծի, ցրվում ու ցրվում են խաշի ու եկեղեցու թշնամիները։

8. ...տունեցաւ նիւրս այս խորհրդական կենաց—ակնարկում է կենաց փայտը (հմտ. Առակք, Գ, 18)։

9. ...ամաղեցաւ երկար ի պէտս պատերազմի—երկաթը, որից սուր են պատրաստում պատերազմի համար, շարիքի մայր է, իսկ եթե խոփ կամ մանգաղ՝ բարիբիւ։ Ըստ Նարեկացու՝ կոչնակի խորհուրդը վնասակարը օգտակարի, սուրը՝ խոփի, պատերազմը՝ խաղաղության, հոգեւոր բուրնը արթնության փոխարկելու մեջ է։

10. ...իր զսրբութիւն տեսան՝ ի սանձս երկվարին—հմտ. «...որ ի սանձս ձիոյն՝ իցէ սրբութիւն տեսան» (Ձար., ԺԳ, 20)։

11. Ոչ գծեաց ի քար տանալին մուրն ինչ զործողի—հմտ. «...ի շինել տանն... եւ մուրճ եւ ամենայն ինչ երկաթի ոչ հնչեաց ի շինել նորա» (Գ Թագ., 2, 7)։

12. Ոչ ի զլուսս ամտոցն եւ կամ յերնիցս երբեւորդ յորելիկիցն՝ ի լանկեան ուրեմ խալաւմամբ փողէ—կոչնակի հնչման խորհուրդը նորեկացին հակադրում է հին հրեաների տոնական փողերի ազդեցությանը, որոնք հնչում էին միայն ամեն ամսվա սկզբին եւ մեկ էլ յոթ անգամ յոթ տարի հետո՝ ազդարարելու հորիցյանական 50-րդ տոնական տարին (տե՛ս «Նարեկություն», էջ 486—487, մեթ. 37)։

13. Կոտորեցան սուսեր... փոխանմանալ ի խոփս եւ ի մանգաղ—հմտ. «Եւ ձուլեսցեն զսուսերս խրեանց ի խոփս, եւ զսուփսս խրեանց՝ ի մանգաղ» (Ես., Բ, 4)։

14. ...լսաւ իմաստակի ումեմն ատաւի—2. Նալյանը կարծում է, որ խոսքը Հոմերոսի մասին է. «զի Հոմերոս զձայնն վիրաւորութիւն օգոյ սահմանեաց» («Գիրք մեկնութեան», էջ 716)։

15. ...զոր առակոյին բան՝ հատուն կոչմամբ այսու տեսակաւ զայն տպատրեւաց—նարե-

կացին կոչնակի ձայնը նմանեցնում է հրեշտակի ձայնին, հիշեցնելով, որ Սողոմոնն էլ այն նմանեցրել է թուռնի ձայնի (տե՛ս Ժողով. ԺԲ, 4)։

16. ...զարբույցիչ շողտյն առ մեզ, Բաննղխալին—Հմմտ. Դ Թագ., Գ, 15։

17. Եւ արդ—Բուենոս Այրեսի 1948 թ. տպագիրը չունի եւ, իսկ 142 տողի անաղանդ բառի փոխարեն ունի անաղաբտ (շնարեկ. Մատյան Եղերեղոսյան, էջ 24)։ Երկուսն էլ, կարծում ենք, տպագրական վրիպակներ են։

18. Մտցի ձայնդ.... ընդ պատուստ յաղիցս շաղկապուրեան—Հմմտ. Երբ. Դ, 12։

19. Բուենոս Այրեսի 1948 թ. հրատարակությունը նույն բառի փոխարեն ունի նով (շնարեկ. Մատյան Եղերեղոսյան, էջ 247), Տարբերակը վաճար անաղաբտ վրիպակ է, բնագիր է մոծվել թարգմանությունից։

20. Վենետիկի 1840 թ. տպագիրը և նրանից ծագող վերահրատարակությունները, ինչպես նաև Բուենոս Այրեսի 1948 թ. հրատարակությունը խաբղախուրեանց բառի փոխարեն ունեն խաբղախուրեան տարբերակը, որը, կարծում ենք, վրիպակ է և առաջացել է տպագրական սխալից։

21. Միայն Բուենոս Այրեսի 1948 թ. հրատարակությունը, թերևս վրիպակաբար, ունի ձայն փոխանակ ձայնի։

22. ...զալս ծառ Սարկալ—բանաստեղծը կոչնակի խորհուրդը զուգահեռում է Սարկա ծառի խորհրդի հետ։ Այդ ծառի հյուղից աստված կախեց այն խոյր, որն Աբրահամը, բայց աստվածաշնչական ավանդության, զոհերից իր Իսահակ որդու փոխարեն (տե՛ս Մենդ., ԻԲ, 13), մինչդեռ կոչնակի խաղանշան փայտը պարզեցում է հոգու վրկություն։

23. Տ. 168—169-ում կա բերականական անհամաձայնություն. վաճեսցի եղակի թվով բայը գրված է ինքնաստեղծությամբ հոգնակի թվով ենթակայի հետ։ Շարահյուսական այսպիսի անկանոնությունը բնորոշ է նարեկացուն։ Այդ անկանոնությունը սրբագրված է միայն Բուենոս Այրեսի 1948 թ. հրատարակության մեջ՝ Գ. Խաչատուրյանի կողմից։

24. Տ. 170-ի յուժնմե բառից մինչև տ. 171-ի ապականողաց բառը ներառյալ վրիպակաբար գուրս է մնացել Գ. Ավետիսյանի «Նարեկյուն» 1827 թ. հրատարակության բնագրից (շնարեկություն, էջ 480)։

25. ...որպէս զՎաղուսն եւ զՄատթէոսն—Թե՛ Պողոսը և Թե՛ Մատթեոսը, ավետարանական ավանդության համաձայն, հեթանոսներ էին, որոնք լսելով տիրոջ կոչը՝ հետևեցին իրան և դարձան քրիստոնյաներ (տե՛ս Գործք. Թ, 1—9, Մատթ., Թ, 9), այդպես էլ կոչնակի ձայնն է արթնացնում հավատացյալներին հոգևոր մահատիղ բնից՝ հետևելու աստվածային պատվիրաններին՝ հողով վերափոխվելու համար։

26. ...պանծալի լծակաւ ամբառնալեաց ուր տապանակիդ—Հմմտ. Երբ. ԻԵ, 14։

27. Լուրցեն.... ականջի խից—Հմմտ. Ես., ԼԵ, 15։

28. Պարգեսցին.... լեզուի համբալեցլոց—Հմմտ. Ես., 6։

29. ...կամուրջ ցանկալի—փոխարինարար այսպես է կոչում կոչնակը, կամուրջ, որով կարող են անցնել արդար հոգիները երկրից երկինք՝ հանգերձյալ կյանքում աստծուն ձուլվելու համար («...միանալ ի քեզ անընդմիջելի»)։

ԲԱՆ ՂԳ

1. Ձևագրերի մի ստվար խումբ ունի սովորական (սկզբում չափազանց.... խառն ընդ աստուծոյ) վերնագիրը (տե՛ս վերնագրի տողատակը), որը, կարծում ենք, զրչական հավելում է։ Այս գլուխը ևս, շե և ՂԳ գլուխների նման, դարձել է բանասիրական վեճերի առարկա (տե՛ս բան ԼԳ, ծնթ. 5 և բան ՂԲ, ծնթ. 1)։

Պլսի համար ունեն կշումներ. 3 «Սուրբ մեռոնին շկայր» (էջ 256ա, գաղափար օրինակչի ունեցել 'Կ' գլուխը), Հիւ, ' Ե' սուրբ մեռոնին», 5' Ե' լուսարուղի սուրբ մեռոնին» (էջ 260ա, 264ա, 267ա), Ե' սուրբ մեռոնին» (էջ 281ա, 282ա, 292ա), Ե' լուսափայլ մեռոնին» (էջ 285ա), Ե' Դրափայլ սուրբ մեռոնին» (էջ 295ա):

2. Փառաւորութիւն—Պ₁₋₃-ը. ինչպես նաև 1782 և 1789 թթ. Պոլսի տպագիրներն ունեն փառաւորութիւն: «Նարեկյութի» 1827 թ. Դրատարակութիւնն ունի փառաւորելի: Պ₄-ը, ինչպես նաև Վենետիկի 1840 թ. և Բուենոս Այրեսի 1948 թ. Դրատարակութիւններն ունեն փառաւորութիւն, ինչպես մեր օգտագործած ձեռագրերի լավագոյն մասը, որը և համարում ենք նախընտրելի:

3. ...աւելցան անաշտասփոխ—հմտ. «...գարեցակն իւր ծագէ ի վերայ շարաց և բարեաց» (Մատթ., Խ, 45):

4. ...նրազ ոտից և լոյս հետևմանց—հմտ. «Ըրագ է բան յո ոտից իմոց, և լոյս տայ շուրջայ իմոց» (Սաղմ., ԸԺԸ, 105):

5. Պ₃-ը, ինչպես նաև 1782 և 1789 թթ. Պոլսի տպագիրները, անշուշտ, վրիպակարար, չունեն՝ բանիս այս յաւմարութեան՝ տաւնեմ պարեհութեամբ:

6. ...հայրն իմ սկզբնաստեղծ—ակնարկում է նախաստեղծ մարդուն՝ Ադամին:

7. ...հանգի ուր գիւղոյն կրեցին աւատարիւն—ակնարկում է ավետարանական առակի իմաստուն կոյսերին (տե՛ս Մատթ., ԻԽ, 1—10): Նրանք իրենց ճրագների համար յուզ էին վերցրել և արժանացան Քրիստոսի ողորմածութեանը: Ուստի նարեկացին իւր և ողորմութիւն բառերը նույնացնում է՝ յուր ողորմութեան օրինակ դիտելով: Ի՞նչ որովհետև ըստ քրիստոնեական հայացքի՝ աստված ոչ միայն սեր է, այլև ողորմութիւն, ուստի նարեկացին նախ յուզը նույնացնում է ողորմութեան, ապա՝ աստծո պատկերի հետ: «Իւր՝ ողորմութիւն կոչի»,—գրում է նարեկացին երգ երգոցի մեկնութեան մեջ (տե՛ս «Մատենագրութիւնը», Վենետիկ, 1840, էջ 290): Նարեկացին այստեղ դիմում է ստուգարանութեան՝ ելնելով հունարեն *ἐλεος* (ձեթ, յուզ) և *ἐλεος* (ողորմութիւն, կարեկցանք, գթասրտութիւն) բառերի հնչյունական նըմանութիւնից:

8. ...հանգի որպէս սիրոյն անուան կցորդես աստուած—հմտ. Ա. Յովհ., Գ, 8:

9. ...զի որպէս սոյն մասն ի կենդանոյն ոչ ի կերակուր հրամայիր—Հին օրենքը զո՞հ մարդը արգելում էր ուտել, այն նվիրում էր աստծուն (տե՛ս Ղևտ., է, 22—25): Այդպես էլ օրհնված յուրը ուտելու համար չէ, այլ աստծուն նվիրելու:

10. Յակոբ զհարն պատկեր վիմին, ի խորհուրդ երկար՝ խորանին ընտրութեան—Հակոբ նահապետը, ըստ աստվածաշնչական ավանդութեան, Միջագետքի ճանապարհին յուզով օծեց այն քարը, որ իրեն սնար դրել էր զլսի տակ, ինչ և դարձավ խորանի խորհրդանիշ (տե՛ս Ծննդ., ԼԵ, 14):

11. ...անտրեւամբ սանդղոյն յաւմարութեան, եւ զիս ի վեր տանելոյն—հմտ. Ծննդ., ԻԸ, 12:

12. ...գարձանն իւղեալ կառոյց նպատակ—հմտ. Ծննդ., ԻԸ, 18:

13. ...գիւրափառ իւղոյն զարմանազան կենդանագրութիւն—Ահարոնի բահանայական օծման նկարագրութիւնը նարեկացին համարում է նախաստեղծ Ադամի փառքի վերստին ստացման օրինակ, աստծո շնորհի հնչում մարդու վրա՝ օծման յուզի ձևով, ինչը և օրհնելով է Դավիթ արքան (տե՛ս Սաղմ., ԸԼԳ, 2):

14. ...նրէ ոչ եղչեր իւղոյն արհնութեան ձեռնադրեալ—հմտ. Ա Թագ., ԺԶ, 13: Առանց օծման՝ Բաղաւորի իշխանութիւնն անգամ օրինավոր չէր:

15. Պենութեան—այս բառի փոխարին Պ₁₋₃-ը, ինչպես նաև Պոլսի 1782 և 1789 թթ. տպագիրներն ունեն պերճութեան ընթերցվածը, որը մեր օգտագործած ձեռագրերը չեն տալիս:

16. եւ զիա՞րդ զնախնին վննից մոռացայ, զծառայն մեծիդ—ի տարբերութիւն Սուրբ-

Գրքի, ուր Մելքիսեղեկի մասին ասված է միայն, թե նա արքա և «թա՛հնայ էր աստուծոյ բարձրելոյ» (Մենդ., ԺԳ, 18), և ոչ մի խոսք չկա այն մասին, թե ո՛ր և կամ ո՛ւմ կողմից էր օծվել, նարեկացին նշում է նրա օծման վայրը՝ Զիթնեյաց լեռը («ի Զիթաստանաց լեռին. ուր յետոյ ռոֆ մարմնացելոյց աստուծոյ զտեղեկալ կացին») և որ նրան օծել էն Հրեշտակները («ի վերեջ անտի հեշտակաց ի պողոսց տեղոյն իղեկալ»)։ Նարեկացու աղբյուրի մասին Գ. Ավետիքյանը գրում է. «Առնալ է այս յերկար պատմութենէ ինչ յունաց. որ կայ թարգմանեալ Յայմատուրսն, մարտի 25» («Նարեկյութե», էջ 515, ձեթ. 34)։ Ավետիքյանը նկատի ունի մի գրվածք («Յիշատակ Մելքիսեղեկի թա՛հնային»), ուր նշված է, որ Մելքիսեղեկը «նշնել է Զիթնեյաց լեռներում (տե՛ս «Գիրք որ կոչի Այմատուրք», Կ. Պոլիս, 1730, էջ 162)։

17. ...ուստի շիրմի սկզբնահաւոն պաշտպան—Հրեական ավանդության համաձայն, նոր Աղամի գանգը թաղել է Դողգոթա լեռան վրա՝ Դրանից էլ՝ Դողգոթա նշանակում է «զանգի տեղ», շտեղի զագաթան» («Բնագրան Սուրբ Դրոց», էջ 122)։ Ըստ այդմ էլ՝ այնտեղ է գտնվում Աղամի շիրմը, և Մելքիսեղեկը համարվում է նրա առաջին պա՛հապանը (տե՛ս «Նարեկյութե», էջ 515, ձեթ. 35. «Նարեկ. Մատան ողբերգութեան», էջ 278, ձեթ. 15)։

18. Կենդանությունը—այս բառի փոխարեն Պ₃-ը և «Նարեկյութե» 1827 թ. հրատարակությունն ունեն կենդանացործությանը։ Մեր ոգտագործած ձևագրերը չեն տալիս այդ բնութեցվածք։

19. Մատո՛ւ, տե՛ր Յիսուս, վիճացս անհեւտից զայս ձե՛ր յուսանիւր—նարեկացին այստեղ դիմում է զուգահեռի՝ իր և Ավետարանում հիշված այն ուղեորի միջև, որին խղիւղեղ էին ավազակները և որին օգնություն է ցույց տալիս բարի սամարացին (տե՛ս Լուկ., Ժ, 30—34)։ Սամարացին նրա վերքերին որպէս օղեղանի ձեթ և զինի էր հեղել, բանաստեղծ էլ ցանկանում է, որ Զիսուս սիրո իր անապական գինու հետ («աւալակ զինեալ սիրոյդ») օրհնված ու փրկարար յուզի կաթիլներ լցնի («զկարուածս աւեհեղեղան իղոյց փրկութեան») իր հոգու մահացու խոցի խորաններին՝ բուժելու համար։

20. Ի վերայ Իսայի չոգի բո—հմտ. Ա. Թադ., ԺԶ, 13։

21. Սաւուղ... յորժամ ամուսն ժամանեցաւ զապարան եօրին—հմտ. Ա. Թադ., Ժ, 1—5։

22. Կայսերս ոմանս նշանաւոս—բայտ հին լուծմունքի՝ խոսքը հեթանոսության շրջանի կայսրերին է վերաբերում. զգիւրոս ասէ, որ անուամբ երկնաւորին օրհնեալ անուանեաց զնա սոյնպէս և Գարի՛, որ օղնական եղև ի դարձն ժողովրդեանն և ի շինութիւն տաճարին» (ձեթ. 5650, էջ 433ա)։ Ավելի համոզել է թվում Գ. Ավետիքյանի բացատրությունը. խոսքն այն կայսրերի ու թագավորների մասին է, որենք հրաշարվելով հեթանոսությունից՝ բնգունեցին քրիստոնեություն ճորպէս զկոստանդիանոս ի լատինացոց, զՏրդատ ի հայոց և ուրիշներ (տե՛ս «Նարեկյութե», էջ 516, ձեթ. 40)։

23. Բանն, որ սու Կիւրոս—պարսից արքա Կյուրոս Մեծը (558—528 թթ. մ. թ. ա.) Բաբելոնը նվաճելուց հետո թույլ տվեց հրեաներին բարեկրփական գերությունից վերադառնալ Հրեաստան և շինել Երուսաղեմի տաճարը։ Մեծարկով Կյուրոսին, մարգարեն նրան կոչում է «աստծո օծյալ» (տե՛ս Ես., ԽԵ, 1), որը նարեկացին համարում է նրա մեծության խոհական պատճառը («զաւեալն ձայն նմին մեծ վարկաւ»)։

24. Առ Հեղիաս... զաւեալութիւնն ի Քորէր ազղեաց Յէուայ եւ Ազայելի—բայտ Ս. Գրքի՝ աստված Եղիա (նարեկացու մոտ՝ Հեղիաս) Տե՛ս բան ԼԳ, ձեթ. 14) մարգարեին առաքել Յէուին Իսրայելի, Ազայելին Ասորեստանի թագավորներ օծելու (տե՛ս Գ. Թադ., ԺԲ, 15—16), որպէս նշան այն բանի, որ այդ ժողովուրդներին հաննչու է կապաշտությունից։

25. Իւղ բափեալ անուն փնսայիդ—հմտ. Երզ Երզոց, Ա, 3։ «Նարեկյութե» 1827 թ. հրատարակությունը Եւղ բառի փոխարեն ունի Իսկ («Նարեկյութե», էջ 495), որը, անկասկած, տուրքադրական վրիպակ է։

26. Հոգի—այսպէս ունեն Պ₃-ը, ինչպէս նաև 1782 և 1789 թթ. Պոլսի հրատարակություն-

ևէրը՝ Սկսած «նարեկլուծի» 1891 թ. հրատարակությունից, մյուս բոլոր հետագա տպագիրներն ունենում են «նարեկլուծի» որոշյալ առումով՝ շեղանկերը տալիս էն հոգի՝ անորոշ առումով, որը և դետմ էնը բնագրում՝ իբրև հիշատակ:

27. ...ի լուծմանը անտի սկսած բարձր գնահատման արժանություն—հմտ. Ղուկ., Գ. 18:

28. ...ամեն և գտն առտուով, բարձր մեղաց աշխարհի—հմտ. «Ահապատկ գտն Առաքելով, որ բառնալ զմեզն աշխարհի» (Յովհ., Ա. 29):

29. ...ամեն կոչմամբ ի հեղանակաց փառաբանող արարածն էրի ժանուցար—հմտ. Ղուկ., Բ. 11:

30. ...գիտման կենդանության ի վնս մե... աղեկներ—հմտ. Սննդ., Բ. 7:

31. ...իմաստություն ունեն Երանկի—աղեկներում է Սիրաբի որդի Հնուրի: ...ասելով առ ունեն նկատի ունի Սամուի մարգարեն (տե՛ս Տեղա Տեղա, XI, VI, 16—22): Սիրաբի գրքի հայերեն ամբողջական թարգմանությունը չի հասել մեզ (տե՛ս Արգարյան Գ., Սիրաբի գրքի հրատարակման թարգմանության նորահայտ հատվածներ, Երևան, 1966, ԺԱ—ԺԲ, էջ 59—70), նարեկացին օգտվել է այդ գրքի ամբողջական թարգմանությունից:

32. ...իզեկեցական գինի—(հմտ. Երգ Երգ, Ա. 3), ...գնառա առաքնության—(հմտ. Երգ Երգ, Գ. 6), ...գնառա և կնդուով մահության վարուց—(հմտ. Երգ Երգ, Գ. 14):

33. ...վկայեաց յայտնի, ի վկայի վարսուն և ինն երանությունացն սղանցի ամենայն—աղեկներում է Քրիստոսի խաչելությունը՝ ըստ Գանելի մարգարեի տեսիլքի (տե՛ս Գան., Թ. 25—26), որ յոթնյակների թիվը բաժանված է յոթ յոթնյակի՝ մինչև Քրիստոսի օծումը և վախճանը: Երկու յոթնյակի՝ մինչև խաչելությունը նարեկացին տալիս է ընդհանուր գումարը՝ վախճանին:

34. ...Ջաբախյ Աղլովայ, որ ի Բաբեհայ... ի մատուն և արանց առաջադրությանը գնդիցն վառելոց... գերաբնալս նախազեկուցներ—հմտ. Ջաբ., Ա. 1, 7: 148-րդ տողում միայն Բաբեհայ Այրեսի 1948 թ. տպագիրը որ ի Բաբեհայ ընթերցվածի փոխարեն ունի որդի Բաբեհայ: Ջաբախյ մարգարեն Բաբեհայի որդին էր, Աղլովի թոռ (տե՛ս Քրիստոսի Սուրբ Գրք, էջ 198): Որդի տարրնթերցվածը հայտնի է եղել Գ. Ավետիսյանին («Նարեկություն», էջ 519, ծնթ. 55): Մեր ոգտագործած ձևագրերից մի բանիսը ևս ունեն այդ տարրնթերցվածը Գ. Նաչատուրյանը ըստ Երուսկյանի ունեցել է ձևագիր աղբյուր՝ որի տարրնթերցվածը նախորդելու համար ՊՅ-ը, ինչպես նաև Պուրի 1782 և 1789 թթ. տպագիրներն ունեն նախազեկուցելու, Բաբեհայ Այրեսի 1948 թ. հրատարակությունը՝ նախազեկուցանել, մյուս բոլոր տպագիրները՝ նախազեկուցներ (սահմ. Եղ., տնդ. կատ., 2-րդ դեմք):

35. Ջոր ըստ առիթնի... մատուցել լինել, պանն բաղաբնական և նախին իղլով խառնեցելով (տե՛ս Ելք, ԻԲ, 2, Ղևտ., Բ. 2—3), և գուարակ եղանց իղլարեկալ (տե՛ս Ելք, ԻԲ, 16), ...և նաուց ունեց բարամամբ յազգակից նարպին ի յարին (տե՛ս Ղևտ., ԺԳ, 5—7):

36. ...և ոչ նաշակել զնեզ, անդրություն—հմտ. Սահմ., ԼԳ, 9:

37. ...ըստ սաղմոսողին, գուար գործեցել—հմտ. Սահմ., ԸԳ, 15:

38. ...գնդիսոյն ընդառ առաքնություն. ...փոխադրեցուց ի պայմանություն յալմ ուրախության—հմտ. «...փոխանակ մոխրոյն՝ օծումն ուրախության, և սղաւորացն հանդերձ փառաց՝ փոխանակ ողորցն վհատության» (Նս., ԿԱ, 3):

39. ...անուամբ քո փրկելով յոգի գարությունն Հաւ անուանեցուց—(հմտ. Նս., ԺԱ, 2): ...որով մեռությունն առակի ի ձեք պարաւտության—հմտ. Սահմ., ՂԱ, 11:

40. ...կամ ամանելն իղլով զգլխոյն վերամբարձություն—հմտ. Սահմ., ԻԲ, 5:

41. ...գի՛նչ նրազին լուսաւրելոյ շնորհակալություն—հմտ. «Դու լուսաւոր առնես զճրագ իմ, տէր. աստուած իմ, լոյս արա ինձ ի խաւարի» (Սահմ., ԺԷ, 29): Գ. Ավետիսյանը

գտնում է, որ «Մարթ է լուսաւորելոյ ընթեռնույ զատ. լուսատու էլոյ. քանզի և ի մի օրինակ զնի՝ լուսատու եղելոյ» (Հնարեկկութեա, էջ 520, ծնթ. 60)։

42. Հաստատեցէ՛ք զիս իւղով և զեղեցկազարդ խնթորով յարկեալ ծածկեցէ՛ք (Հմտ. Երգ. Բ, 5), և ի պարտէզ իղենեակ տաժեալ զգեցէ՛ք (Հմտ. Երգ. Ե, 1, 2, 1)։

43. ...զձեռնուս զաղտնեացոյ անտեսից իմաստութեամբ և յայտնի արարեւ—Հմտ. Երգ. Ե, 1, 2, 1)։

44. ...զձեռնի անմանից փշման օտվաւ և ի սոյն արդիւնատեղեր—նարեկացիս զուգարեւ է տանում Սուրբ Հոգու և մշտունի միջեւ. աստարայիներ զորացան Սուրբ Հոգու փշմամբ (տե՛ս 304-Ն, Ի, 22), հավատարմայիներ զոգու շնորհ և ներքին զորութիւն են գտնում մշտունի օձմամբ։

45. ...նստեկոց յերկրի խաւարի քստ նմանութեան և, տե՛ր, ծաղկեցւեւ—Հմտ. Եւ., Ի, 2։

46. ...ոչ յուղովից խառնից... զանազան ծաղկաւնց... զայս իւղ ամուրեւան—Մովսիսական օրենքով օձման յուղը պատրաստվում էր զանազան ծաղիկների և անուշահոտ խեթերի բառ-նորդից (տե՛ս Ելք. Լ, 22—25), մինչդեռ քրիստոնեական կրոնական բմբուսեան համաձայն. մշտունը տարբերվում է օձման այդ յուղից, որովհետեւ նրան խառնված է Բրիստոսը՝ զորութեամբ և ոչ թե նյութապես (տե՛ս նաև Շնարեկկութեա, էջ 523, ծնթ. 72)։

47. Ընդ ողորմութիւն... Երգեմ... փնայիդ... համբուրեալ ի յիզն մտաց զնոտ իւղոց Բող-բան զամենայն խոնկս (Հմտ. Երգ. Երգ. Լ, 2), և իբր զբան կենաց յաւիտենա-կանանց ունողի, քստ... անստարանչին (Հմտ. 304-Ն, Զ, 69), զնեւ և ի նոտ իւղոց լոյս ընթացցով (Հմտ. Երգ. Երգ. Լ, 3)։

48. Իւղ—այս բառի փոխարեն Պէ-ր զխաղաղ տարբերեցվածների ցանկում ունի խոնկ-Տարբերեցվածք հայտնի չէ այլուտու։

49. Սոյն իւղ... զհեւայն և զխոմն. զննդիկն և զբարբարոսն. զսկիւրացին և զկլեւնա-ցին... զտեւն ազատ և զստուրն ծառայածին քրիստոսեան արարեալ—Հմտ. Մարկ. Եւ., Ի, 2։

50. ...զի յէ անէծք սաղմոսողին ծիրոյ առակաւ ընդ ոսկեւս շտրին համայնիւ բաշխի—տե՛ս Սաղմ., ԶԲ, 18։

51. Տ. 302—303—Հմտ. Եւ., ԻԲ, 13—16։

52. ...որ Աւետարանան կենաց խնկիս յարակայ—Հմտ. Դուկ., Բ, 11։

53. Դո՛ւ ևս ամենայն՝ ողի աւրհնելոյն—Հմտ. ՇԽ՝ ևս Բրիստոս որդի աստուծոյ աւրհնելոյն (Մարկ., ԺԷ, 61)։ Հմտ. նաև՝ Մատթ., ԻԶ, 63։

54. Ամենալ միայն՝ Ողի աստուծոյ կենդանոյ—Հմտ. ՇԽ ևս Բրիստոս որդի աստուծոյ կենդանոյ (Մատթ., ԺԶ, 16)։

55. Դո՛ւ ևս ամենայն, ասեն, ասա՛ մեզ համարձակ—Հմտ. Մատթ. ևս Բրիստոսն՝ ասա՛ համարձակ (Յովհ., Ժ, 24)։

56. Հերովդէս յառաջ, քան զսոյն, զամենայն անուն յայտնապէս հարցեալ—տե՛ս Մատթ., Բ, 4։

57. ...և զիա՞րդ զբեն... զամենայն աստուծոյ զտեւն Դարի զանսկիզբն Ողի՝ ժամանա-կալ ողի—Հմտ. Մատթ., ԻԲ, 42—45։

58. ...ջուրք զձոգին հրաւիրողին—նկատի ունի Հովհաննէս Մկրտչին. «Եւ մկրտեմ զձեզ ջրով յապաշխարութիւն» (Մատթ., Գ, 11)։

59. ...Քանզի չեմ ես... ամենայն—հմտ. «Խոստովան եղև եթէ ես ոչ եմ Քրիստոսն» (Յովհ., Ա, 20):

60. Առվալ չբռնին... առաքելականացն լծակցութիւնք—հմտ. Մարկ., 2, 7:

61. ...այս ղեղ փրկութեան մատուցեալ տուաւ—օժանդ Նարեկացիի տալիս է փրկության ղեղի նշանակութիւն. Աթր փրկության ղեղ է դարձել ավագաններից խոցված ուղևորի համար (տե՛ս Ղուկ., Ժ. 30—34), ուղևորը խորհրդանշում է մարդուն, Աթր որպես սպեղանի է հիշատակում մարգարեն՝ Իսրայելի վերջերի մասին խոսելիս (տե՛ս Նա., Ա, 6):

62. Այս իւրոյ փափազեալ 'իսրի' իբր ձիբների պտղալից ի տան աստուծոյ յուսով յարակալի—հմտ. «Այլ ես որպէս ձիբների պտղալից ի տան աստուծոյ յուսացայ յողորմութիւն աստուծոյ յաւիտեան. և յաւիտեանս յաւիտենից» (Սաղմ., ՆԱ, 10):

63. ...և զաշակերտացն դաս լոյս անուանեցևր—հմտ. «Դուք էք լոյս աշխարհի» (Մատթ., Ե, 14):

64. Ընկալաք զիւրն անուշութեան յումմնել ի յոսս—ակնարկում է Մարիամ Մագդաղենացուն (տե՛ս Յովհ., ԺԲ, 3):

65. ...և միամի պոռնկլ' ի զլոյս—ակնարկում է Ավետարանում հիշված մեղավոր կնոջը (տե՛ս Ղուկ., Է, 37—46):

66. ...Բոյինանհաման պատուէրս կենաց րնդ համարէն յաշխարհ Բաբոգի զսակաւածնն իւրոյն յարգատուութիւն—տե՛ս Մատթ., ԻԶ., 12—13:

67. Դուք ամուրիսն ունիք զսրբոյն—հմտ. «Եւ դուք օծութիւն ունիք առ ի սրբոյն» (Ա Յովհ., Բ, 20):

68. ...Հոգով և նշմարտութեամբ Հաւոյ Երկնաւորի երկրպագեցուք—հմտ. «...հշմարիտքն երկրպագութ. երկիր պազանիցեն Հոյ' հոգւով և հշմարտութեամբ» (Յովհ., Գ, 23):

69. ...քէ և յազգայնոյն սպանաւ Սաւուլ—բայտ Ս. Գրքի՝ Սափուղին իր խնդրանքով սպանել է ամաղեկացի մի պատանի: 'Դավիթ արքան պատանուց լսելով այդ մասին, հրամայում է նրան սպանել՝ օձյալ արքայի վրա ձեռք բարձրացնելու համար (տե՛ս Բ Թագ., Ա, 1—18):

70. Նայեալ' և տե՛ս յերեսս ամենայն Բոյ (հմտ. Սաղմ., ԶԳ, 9), և արա ողորմութիւն րնդ ամենայն Բոյ (հմտ. Սաղմ., ԺԷ, 51):

71. Պետին—այսպէս ունեն ՊԷ—Զ. Պոյսի 1782 և 1785 թթ. տպագիրները, ինչպէս նաև Վենետիկի 1840 և Բուենոս Այրեսի 1948 թթ. հրատարակութիւնները: ՊԷ—և նրանից ծագող տպագիրները, ինչպէս նաև 1827 թ. ճնարեկութեան իրաւագիրն ունեն ձեռնիկը: Մեր օգտագործած ձեռագրերը չունեն այս տարբերակը, ուստի նախընտրում ենք ձեռնիկ ընթերցվածը:

72. Որոյ—միայն Բուենոս Այրեսի 1948 թ. հրատարակութիւնն ունի հոգնակի թվով՝ որսց (ճնարեկ. Մատթան ողորդութեան, էջ 262): Թարգմանութեան մեջ, սակայն, եզակի թվով է: որը հիմք է տալիս տարբերակը համարելու տպագրական բացահայտ վրիպակ:

73. ...և կամ խալտոյս բառեալ յանուն աստուծոյ Յակոբայ—հմտ. Նա., ԿԴ, 5:

74. Կմայեկաց—այս բառի փոխարեն բոլոր տպագիրներն ունեն հմայեկաց: Կարծում ենք, որ վերջինս արդյունք է գրչական սխալ ընկալման կամ սրբագրման: Կմայեկաց անձանոթ բառը կարող էր հեշտութեամբ փոխարինվել հմայեկաց ձանոթ բառով, մանավանդ որ այդ իմաստով ընկալմանը նպաստում է Բալտիշ մտեղիքը: Ըստ Հայկազյան բառարանի՝ կմայեակ կամ կմայեկ նշանակում է սուտ զարդ, պանդուխտ, բիծ, սպի, արատ: Բառը հայ մատենագրութեան մեջ վկայված է Փիլոն Երրայեցուց կատարված Թարգմանութեան մեջ: Այդ երկի միջնադարյան մեկնութեան մեջ առանց կմայեկաց արտահայտութիւնը բացատրված է առանց պանդուխտաց: Հայկազյան բառարանը վկայակոչում է նաև հին մի բառգրքի բացատրութիւնը՝ կմայեակի. հմայակաւն, խառան (տե՛ս Նոր բառգրքը հայկազեան լեզուի, Ա, էջ 1103): Ըստ Հր. Աճառյանի՝ կմայեակ նշանակում է արատ, բիծ (տե՛ս Հր. Աճառյան, Հայերեն արամատական բառարան, Բ, Երևան, 1973, էջ 606). «Բառգրքը հայոցն» ունի կմայակաւնօք բա-

ռաճողվածը՝ զործիականօք, կամ՝ խտրանօք բացատրությամբ (տե՛ս «Բաղդիրք Դաճոց», քննական բնագիրը, առաջարանը և ծանոթագրությունները Զ. Մ. Ամալյանի, Երևան, 1975, էջ 165)։ 2. Ամալյանը առանձին բառաճողվածով չի տվել կմայնակ բառը, որն իր օգտագործած ձևագրերում վկայված է կմակաց (մեկ ձևագիր՝ կմակաց) ձևով (նույն տեղում, էջ 168, տողատակ)։ Նարեկացին կմայնակ բառն օգտագործել է պնդումանք, խտրանք, հմայականք, կեղծիք իմաստով, որոնց տակ պետք է նախանշել անոտիապաշտ կառույցները, հմայակները, դիր անկրթ ձևակերպ հնարան և լավագույն ձևագրերին՝ նախընտրում ենք կմայնակաց րնթերցվածը։

75. 429-րդ տողից հետո մի շարք ձևագրեր ունեն ենթախորագիր (տե՛ս տողատակը) և լուսանցային նշումներ. Ը «Ե կարգն գրէա (էջ 210ա), Կ «Էկզեկայ, Զոդից աստուծոյ», 7 «Քան ի սուրբ միտունն», Ե «Աստ գրէա (խոսքը վերաբերում է ենթախորագրին, որը գրված է բնագրի կարգում, մինչդեռ պետք էր գրել լուսանցքում, էջ 200բ), 5 «Մեռոնս յորս թարգմանիք» (էջ 297ա), նույնը՝ «Ե զօրութինս սուրբ միտունն» (էջ 299ա), նույնը՝ «Ե սուրբ միտունն» (էջ 361ա)։

76. ...զոր մարգարէն կանխաւ լոյս աշտց գեթիւ գտոյն աղեսեալ խնդրէր—աղեսեալում է Գալիթ մարգարէին։ Հմմտ. Սաղմ., ԺԲ, 4։

77. ...բստ վերոյւրեանն բառի, որ բստ խտրութեանն հոմերոնի—մյուսոնի միտակ խոր. հորդը նարեկացին փորձում է բացատրել նաև ստուգարանորեն՝ քերականորեն («բստ վերոյւրեանն բառի») և բանաստեղծորեն-փոխարեբարբար («բստ խտրութեանն հոմերոնի»)։ Նա մյուսոն բառը նախ ստուգարանում է «Ինն մայր», բստ Գ. Ավետիսյանի՝ «Ենկով Ե յոյն դերանունն մի, այսինքն՝ ինն, և ի բաշէն ոս, հոսեմ, և որ ժառելն մի ոսն, նշանակէ՝ ինն բխող, կամ հոսող, զոր սուրբ վարդապետս բստ ձեռողութեան իմանալով՝ գեթ ինն մայր» («Նարեկություն», էջ 531—532, ձևթ. 123)։ Ըստ մի այլ բացատրության՝ մյուսոն նշանակում է «միին» (տ. 437)։ Ավետիսյանը ենթադրում է, որ այդ բառը «Քութի լինել յունականս ստուգարանության» սկսաւ, միին» («Նարեկություն», էջ 532, ձևթ. 124)։ Եվ, վերջապես, բստ Եզրոյց ստուգարանության՝ «մեռայ, որ է դանտութիւն», որ և մյուսն ստուգարանակ մեկնապէս բստ մեղ՝ մեռելությունն ազգականությունն» (տ. 460—462)։ Ըստ Գ. Ավետիսյանի՝ «Մեռայ, կամ մառա, յերբայականն դառնութիւն նշանակէ, և ի հայտմա՝ զմեռելությունն» («Նարեկություն», էջ 533, ձևթ. 128)։ Նարեկացու ստուգարանությունները, անշուշտ, դիտական չեն, Գ. Ավետիսյանի մեկնությունները կարեւոր են բնագիրը բացատրելու տեսանկյունից։ Ըստ Զր. Ահալյանի, մյուսոն ծագում է «հունարեն μῦθος բառից, որ նշանակում է «հեղուկ անուշահոտութիւն, հոտաւէտ իւղ», հետևաբար «իւղ օծութեան, միտուն». ծագում է ոչ թն «ծորիլ, կաթիլ—կաթիլ հոսիլ», այլ հնիս. smer «քսել, օծել» արմատից» (Զր. Ահալյան, Հայերեն արմատական բառարան, Գ, Երևան, 1977, էջ 326)։ Նարեկացուն ոչ թն հետաքրքրում է բառի նախնական, արմատական, ստույգ իմաստը, այլ անվան և իրի զուգորդությունը՝ այլիմաստ բառերի նմանության հիմքի վրա՝ աստվածաբանական, կրոնական, հոգեւոր իր մտերին ու զգացումներն արտահայտելու համար։ Մյուսոն, մայր, միին, մեռայ, զստեություն, մեռելություն բառերը ստուգարանորեն ոչ մի կապ չունեն իրար հետ։ Սակայն դիմառնարար, փոխարեբարբար, ալլաբանորեն նարեկացին այդ բառերն այնպես է զուգարկում իրար, որ արտահայտի իր մտերիմ՝ մյուսոնի միտակ խորհորդը պանծացնելու համար։

78. Վայրագութիւն—Գ. Խաչատուրյանը ենթադրում է, որ սա, թերևս, սխալ ընթերցված է և առաջարկում է նոր ընթերցված՝ վայրեկություն (տե՛ս «Նարեկ. Մատչան ողբերգության», էջ 278, ձևթ. 79)։ Մեր օգտագործած աղբյուրներից ոչ մեկը չի տալիս այդ տարբերակը։ Ե, կարծում ենք, ոչ մի հիմք չկա այն ճիշտ համարելու։

79. Իսկ մառնամուտ... այսինքն է՝ միին—տե՛ս նախընթաց ձևթ. 77։

80. ...աւտուած իսկ եւ իսկ ի լոյս անմատոյց ասի—հմմտ. Ա. Տիմոթ., 2, 16։

51. ...ի խաւար անգնին ծածկեալ—*Հմտ. Ելք, ԺԵ, 23:*

52. Քանգի մեռայ, որ է դառնօրին—*տե՛ս Նախընթաց մեթ. 77:*

53. Նշանակ—այս բնթերցվածի փոխարեն միայն Բուենոս Այրեսի 1948 թ. հրատարակությունն ունի նշանակիչ: Տարբերթերցվածը հայտնի չէ այլուստ:

54. Թուղղաչեակեալ—Պարզ գլխավոր տարբերթերցվածների ցանկում ունի դուղղաչեանկեալ, որն այլուստ հայտնի չէ մեզ: Բառը կարող էր ծագել սխալագրության հետեանրով:

55. ...մկրտեալ ի մահ կենդանոյդ՝ անվախճան կենացդ սովա՝ հաղորդիմ—*Հմտ. Հոռվմ., 2, 3—4:*

56. Փայտ անուանի իսոյ ստեղծութեան—*Հմտ. Ես., ԽԱ, 19: Անգլ., Բ, 20:*

57. Քանգի յուսնեւորդէ անտի գոյ ի շուեհաւիւրն փոխաբերեալ ստուգաբանաւրէն բնութեամբ ընդ ձերոյն անուան նիւր նշմարտագրի—այս հատվածում նարեկացին մյուսոսի միտակ խորհորդը փորձում է մեկնաբանել նաև հայոց այբուրենի տառերի թվային արժեքներով: 2-ի թվային արժեքն է ութսուն, 6-իներ՝ չորս հարյուր: Եթե ձիւր բառի ձ-ն փոխարինենք 6-ով՝ ձիւրի փոխարեն կունենանք նիւր (սրեղ ձիւրոյն անուան նիւթ), նարեկացին ձիւր է ձիւր բառերը կապում է իրար հետ («ստուգաբանաւրէն բնութեամբ») և կրոնական հայեցակետից ձերին վերագրում այլեայլ հատկանիշներ (տե՛ս նաև «նարեկում», էջ 534, մեթ. 136):

58. ...որ է կերպարան արդեան խմորոյ... զամենայն առ ինքն վերաբերեալ անեղուն ստեղծ—*Հմտ. Մատթ., ԺԳ, 33: Ղուկ., ԺԳ, 21:*

59. ...ոչ զպանեալսն չարին մատենկ—*Հմտ. Յուդա, 21:*

60. Այս վերջվածքը, ըստ Գ. Ավետիսյանի, վերաբերում է ՂԲ և ՂԳ զլուսներին, այն՝ իմ քննադատութիւնն ասելով նարեկացին նկատի ունի ժամահարի մասին ներբողը, և այս՝ արձանագրութիւնն ասելով՝ մյուսոսին նվիրված բացատրական հառը (տե՛ս «նարեկում», էջ 536, մեթ. 151):

549—550-րդ տողերի համար C-ի գրիչն ունի լուսանցային նշում. «Հանց գրէ» (էջ 214ա), այսինքն՝ այսպես գրիր, նոր տողից, կարծիր սկզբնատառերով, բնագրից անչափ, բնագրված: Հ. ունի «մեկայ տեսն և աստուծոյն իմոյ»:

ԲԱՆ ՂԴ

1. Այս զլուսնը ձեռագրերում միշտ չէ, որ հաջորդում է ՂԳ զլուսին (տե՛ս վերնագրի տողատակը): Մի խումբ ձեռագրեր վերնագրից հետո, զլուսի համար, ունեն նշումներ. «Գիշերի ժամուն» (Դ), «Գիշերային ժամուն» (ԴԴ), «Հանկրատեան է» (Ճ):

2. Որում կրկնի ծունը երկրպագութեան... երկրատուաց և սանդարամտականաց—*Հմտ. Փիլիպ., Բ, 10:*

3. Յիսուս Քրիստոս—միայն Բուենոս Այրեսի 1948 թ. հրատարակությունն այս բնթերցվածի փոխարեն ունի տե՛ր Յիսուս Քրիստոս («նարեկ. Մատթան ողորկութեան», էջ 230): Տարբերթերցվածը հայտնի չէ այլուստ:

4. Որ գլուսն զամենայն, յառաջ, բան զլինել եղաց—*Հմտ. Երեմ., Ա, 5:*

5. Եւ անուն Բ իսկեղեալ է ի վերայ ծառայից Բոց—*Հմտ. Ամոզս, Բ, 12: Գործք., ԺԵ, 17:*

ԲԱՆ ՂԵ

1. Այս զլուսնը ձեռագրերում միշտ չէ, որ հաջորդում է ՂԳ զլուսին և ունի ՂԵ համարակարգում (տե՛ս վերնագրի տողատակը): Գլխի համար Ճ-ն ունի լուսանցային նշում՝ «Պատարագի» (էջ 254ա), իսկ Խ-ը վերնագրի դիմաց «ՂԵ» զլուսահամարից վերև ունի «ի»։ հավանաբար՝ «փոխ» (էջ 221ա):

2. Ուր վասն իմ ի փորձ եկիր անիծից—Հմտ. Գաղ., Գ, 13, Եբր. Բ, 18;
3. ...յանձն առեր մեռանիլ վասն իմ—Հմտ. Գաղ., Բ, 20;
4. Վատենացի հուրն սաստկութեան—Հմտ. Մարկ., Խ, 47;
5. Ի յաբուրեանն արդարոց, Հաւր իմն աւրենեցեալ—Հմտ. Մատթ., Ին, 34:

Յ Ի Շ Ա Տ Ա Կ Ա Ր Ա Ն

1. Վերնադրի համար ունեն լուսանցային նշումներ «Յիշատակարան մատենիս» (Ը), «Յիշատակարան» (Վ), «Յիշատակարան սուրբ մատենիս» (Տ)։
2. Ի շափս դարուց—այս բնթերքվածի փոխարեն միայն Բուենոս Այրեսի 1948 թ. հրատարակությունն ունի ի դաժս շափուց, որը, հավանաբար, տպագրական վրիպակ է։
3. ...ի յաւրտումն կատարման իններեակ յորելիներն—ինչպակ հորելյանի, այսինքն՝ ինն հինամյակի կատարման ավարտին, որը համապատասխանում է հայոց 450 (9×50) և փրկչական 1001 թվականին (450×551)։
4. ...ի սկիզբն պսակելոյ մտի տասնեկին—տասներորդ հորելյանի, այսինքն՝ հինամյակի առաջին տարվա վերջին, որը համապատասխանում է հայոց 451 և ներկա 1002 թվականին (451±551)։ Նարեկացին նշում է Մատյանի ավարտման ստույգ տարեթիվը՝ 1002 թվ։
5. ...յետ երից ամաց անցելոց, որ զկէի զալստեան... յաղբող և մեծ կայսերն հոռոմոց Բասլի—Մատյանի ավարտման տարեթիվը Նարեկացին նշում է նաև ժամանակի կարևոր իրադարձության հիշատակմամբ. բյուզանդացիների («հոռոմոց» վասիլ («Բասլի») կայսեր Հայաստանի գալուց երեք տարի անց) Բյուզանդիայի վասիլ Երկրորդ կայսրը (976—1025) թթ.) Հայաստանի հյուսիսարևելյան կողմերը, ավելի ստույգ՝ Տայր է Լեկ 1000 թվականին՝ Գավրիկ Յուրապաղատի մահից անմիջապես հետո, վերջինիս կտակով Տայոց աշխարհը Բյուզանդիային միացնելու համար (տե՛ս «Հայ ժողովրդի պատմություն», հտ. 3, Երևան, 1976, էջ 111)։ Ըստ Ստեփանոս Տարոնացու՝ վասիլ կայսրը Տայր է Լեկ Հայոց նեթ (449) թվականին (տե՛ս «Ստեփանոսի Տարօնեցույ Ասողկան Պատմութիւն տիեզերական», Ս. Պետրերուրգ, 1885, էջ 275), իսկ ըստ Արիստակես Լասարիլերացու՝ «Ի քսան և հինգերորդ ամի թագաւորութեան իւրոյս» (տե՛ս «Պատմութիւն Արիստակիսի Լասարիլերացու», Երևան, 1963, էջ 22—23), այսինքն՝ նույն 1000 թվականին (տե՛ս նաև՝ «Նարեկիւծ», էջ 541, ծնթ. 4)։
6. ...ի ստուարակարկատ—Պ₁—3-ը, ինչպես նաև Պոլսի 1782 և 1789 թթ. տպագիրները շունեն ի նախդիրը, որը, թերևս, տպագրական վրիպակ է։ Մեր օգտագործած բոլոր ձևագրերն ունեն նախդիրը։
7. ...գործակցութեամբ եղբար իմոյ բնորելոյ՝ Յովհաննէս կոչեցելոյ—Հովհաննէս Նարեկացու աշխատակցությունը Մատյանի ստեղծմանը կարող էր միայն գործնական բնույթ ունենալ և ոչ թե ստեղծագործական։ Նարեկացին հստակ է ասում. «...ստացեալ ճիմնեցի, կանուցի, կարգեցի, կուտեցի, արձանացուցի, դիզի, բարդեցի, կացուցի, ցուցի հաստատելով ի հրաշակիւրտութիւն միագոյ իրի՝ բազմաստեղծեան զբուսացս զբուրեան այսմ սոփեի արգասաւորի»։ Այս առթիվ Գ. Ավետիսյանը նկատում է, որ «գործակցութեամբ եղբոր իմոյ Յովհաննէս» խմանալի է ըստ օգնականութեան ինչ ի քննել ղտեղիս Սուրբ Գրոց, կամ ըստ խորհրդակցութեան, կամ ըստ գաղափարելոյ զգրեալսն։ Այսպիսի փոքր գործակցությունն բաւական էր առ խոնարհութիւն երանելոյս անուանել զնա վաստակակից իւր՝ յիշելոյ արժանի» («Նարեկիւծ», էջ 543, ծնթ. 7)։
8. Կենցաղակցելով բառի փխ Պ₄-ից սկսած Մատյանի բոլոր հրատարակությունները, բացի Պոլսի 1782 և 1789 թթ. տպագիրներից, ունեն կենցաղավարելով։ Մեր ձևագրերը չեն տալիս այս տարբերությունը։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻ ԿՈՂՄԻՑ	5
ԱԻԱԶԱԲԱՆ	7
Ա. Ձևագրեր	14
Ձևագրական խմբեր (16). Ա ձևագրախումբ (24). Բ ձևագրախումբ (61).
Գ ձևագրախումբ (85). Այլ ձևագրեր (126). Հատվածներ պարունակող ձևա-
գրեր (144). Այլ հավաքածուներում պահպանված ձևագրեր (155). Նարեկի ցան-
կերը (157). Նարեկացու վարքը (169).	
Բ. Բնագրագիտական դիտողություններ	174
Գ. Տպագիրներ	197
Դ. «Մատան ուղերգուքան» երկի քաղցմանություններ	225
Ե. Բնագրի պատրաստման սկզբունքները	228
Զ. Զուգակ զործածված տառանքների և համառոտագրությունների	242
ԿՐԻԳՈՐԻ ՆԱՐԵԿԱՅ ՎԱՆԻՑ ՎԱՆԱԿԱՆԻ ՄԱՏԵԱՆ ՈՂՐԵՐԴՈՒԹՅԱՆ	243
ՏԱՐԸՆԹԵՐՑՎԱԾՆԵՐ	643
ՆԱԿՈՒԹՎՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	971

ՄԱՏԵԱՆ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԵԱՆ

Հրատ խմբագիր Լ. Ս. ՍԱՐԱՅԱՆ

Նկարչական ձեւորումը Կ. Կ. ՂԱՅԱԳԱՐՅԱՆԻ

Գեղ. խմբագիր. Հ. Ն. ԳՈՐԾԱԿԱԼՅԱՆ

Տեխ. խմբագիր Հ. Մ. ՄԱՆՈՒՉԱՐՅԱՆ

Սրբագրիչ Է. Դ. ՎԱՍԻԼՅԱՆ

ИБ № 954

Հանձնված է շարվածքի 1.11.1982 թ. Ստորագրված է տպագրության 1.04.1985 թ. ՎՖ 04619, չափը 70×90¹/₁₆, թուղթ N 1: Տառատեսակ «Գրքի սովորական» բարձր տպագրություն: Պաշտ. 89,67 մամ., տպագր. 71,25+8 թ. գուն. +6 թ. սև նկար մամուլ: Ներկ. մամուլ 89,67: Հրատ.-հաշվարկ. 78,8 մամուլ: Տպարանակ 13000: Հրատ. N 5891: Պատվեր N 828: Գինը 7 ս. 45 կոպ., սույնը շաղիկով՝ 7-ս. 50 կոպ.:

ՀՍՍՀ ԳԱ հրատարակչության տպարան, 375019, Երևան, Մարշալ Բաղրամյան պող. 24գ:

Издательство АН АрмССР, 375019, Ереван, пр. Маршала Баграмяна, 24 г.

ՀՍՍՀ ԳԱ հրատարակչության տպարան, 278310, ք. Էջմիածին:

Типография Издательства АН АрмССР, 378310, г. Эчмиадзин.

ՆԿԱՏՎԱԾ ՎՐԻՊԱԿՆԵՐ

Էջ	սյուն	տող	Տպված է	Պետք է կարդալ
97		6 ն.	Թըւաղ աոնւթեանս	Թըւաղ անութեանս
115		7 ն.	գ ր ու մ է	գրում է յ.
158		12 ն.		s
160		1 ն.	Գիր	Գրիդոր
180		13 ն.	նորոգեից	նորոգեցից
223		10 վ.	Armenian	Armenian
231		14 ն.	Ողբայ	Ողբայ
235		16 ն.	(անշնորհութիւն)	(անշնորհութիւն)

242 էջի տողատակի ծանոթ. կարդալ այսպես. Տեխնիկական պատճառներով «Տարընթերցվածներ» բաժնի մ չ-ն փոխարինված է նույն զրի մեկ այլ տառաձևով:

558		1 վ.	ՀԵ	Հէ
616		7 վ.	անձանայ	արձանայ
640	1-ին	17 ն.	խարաւային	խարաւային
976			վերևից 21-րդ տողը կարդալ վ. 23-րդ տողից հետո	
1110		12—13 վ.	Սարգիս	Սարգիս

A $\frac{\text{II}}{72783}$